This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3433 06823964 3

IOANNIS GERHARDI

THEOLOGI QVONDAM JENENSIS
CELEBERRIMI

LOCORVM THEOLOGICORVM

TOMVS DECIMVS SEPTIMVS

DENVO EDIDIT
VARIISQVE OBSERVATIONIBVS
ILLVSTRAVIT ET AVXIT

IO. FRIDERICVS COTTA
THEOLOGVS TVBINGENSIS

TVBINGAE
SVMTIBVS IO. GEORGII COTTAE
MDCCLXXVII.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
72672
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

PRAEFATIO EDITORIS.

Singulari prorſus ſupremi Numinis benignitate, varias inter valetudinis tentationes laborumque viciſſitudines, tantum nobis virium adhuc ſuffectum eſt, ut opus *Gerhardianum* non modo ad lætiora ſubinde incrementa provehere, ſed ejus etiam exitum, nemini magis, quam nobis exoptatum, in dies maturare poſſimus.

Jam enim attigimus eam *locorum theologicorum* partem, quæ, præcipuis doctrinæ chriſtianæ capitibus rite abſolutis, ad argumentum *de noviſſimis*, ſeria profecto meditatione digniſſimum, felici opera pertractandum progreditur. Et *hic* ipſe quidem *tomus*, quem nunc B. L. *Tibi* ſiſtimus, *decimus ſeptimus*, tractationis illius partem haud exiguam, contentorumque copia ac gravitate uberrimam comprehendit. Occupatur videlicet in exponendo *loco XXVII. de morte*, maximeque in enarrandis iis, quæ mortem tum quoad *corpus*, tum quoad *animam* proxime inſequuntur. Quam latus heic pateat meditationum campus, quanta diligentia eundem emenſus ſit *b.* Gerhardus noſter, non vanis quidem luxuriantis ingenii commentis, rerumve, quas ignorare nos Deus voluit, divinationibus otioſis, ſed adcurata rerum cognitu utilium deſcriptione ac demonſtratione, itemque ſobrio ſanctioris ſcripturæ uſu in explicandis capitibus graviſſimis, ac prudenti denique & ſolida variarum controverſiarum dijudicatione, id, nobis non monentibus, ipſa libri inſpectio unumquemque facile condocebit.

Quum vero, poſt tempora Gerhardi noſtri, inſignes diſputationum philoſophicarum æque ac theologicarum acceſſiones ſubinde factæ ſint ad præſens hocce argumentum, nonnulla etiam, ut, ſubortis controverſiis, haud raro fieri ſolet, diligentius ſubinde tractata, clariusque expoſita; hic ſane locus, ſi quisquam alius, peculiarem operam requirere videbatur, qua *textum* auctoris, ſi non emendandum, ſaltim hinc inde illuſtrandum, &, ubi opus fuerit, ex *recentioris litteraturæ* penu amplificandum nobis ſumeremus.

Sic autem juſta prorſus ratione factum eſt, ut, quia materiam illam omnem a Gerhardo ipſo copioſe expoſitam, noſtrisque denique adauctam obſervationibus, unum in volumen colligere non licuit,

non ſolum πρὸς διδασκαλίαν καὶ πρὸς ἔλεγχον θεωρητικῶς, ſed etiam πρὸς ἐπανόρθωσιν, παιδείαν καὶ παράκλησιν πρακτικῶς eadem maximum pondus ac momentum vere piis adferat.

III.) *Dignitas.* §. IV. Ex neceſſitate & utilitate hujus doctrinæ, ejusdem *dignitas* conſequitur, quæ vel ex eo etiam elucere poteſt, quod ea, quæ in hoc articulo ex verbo patefacto proponuntur, ſunt pars myſterii cœleſtis ab omni humana ratione abſconditi, ac ſapientiæ ſolius eccleſiæ propriæ. Quemadmodum enim exacta futurorum cognitio eſt actio divinæ omniſcientiæ, ſoli Deo utpote infinito & æterno unice competens; Eſa. XLI. 21. 22. ita quoque doctrina de futuris mundi & hominis noviſſimis in verbo tradita eſt evidens argumentum, ſcripturam ſacram, in qua eadem proponitur, non eſſe humano arbitrio excogitatam, ſed divinitus promulgatam, atque eccleſiam, in qua hæc doctrina unice ſonat, a Deo hanc revelationem de noviſſimis accepiſſe. Quod ſi alias juxta comicum *viri prudentis eſt, non ea modo, quæ ante pedes ſunt, videre, ſed etiam quæ futura ſunt, proſpicere*, quanto magis ad *ſpiritualem prudentiam juſtorum* & *ſapientiam* eorum *in occulto* Pſal. LI. 8. Luc. I. 17. pertinere cenſenda eſt futurorum noviſſimorum omnibus omnino hominibus exſpectandorum cognitio? Qui nec præteritorum recordantur, nec de futuris ſoliciti, præſentibus duntaxat intenti in diem vivunt, brutorum potius quam hominum vitam ducere haud immerito judicantur; quanto minus in chriſtianis ferendum erit, ſi nec præterita, *malum* ſcilicet a ſe *commiſſum, bonum omiſſum,* & *tempus amiſſum* ad piæ recordationis trutinam revocent, nec futura, *mortis* ſcilicet *adpropinquationem, mundi conſummationem* ac *judicii univerſalis exſecutionem* provida mente proſpiciant, ac eorum memoriam in animo ſuo perpetuam circumferant?

Monita piorum veterum de noviſſimorum meditatione. §. V. Inde non ſolum in *ſcripturis ſacris* Deut. XXXII. 29. Sir. VII. 30. XXVIII. 5. XXXVIII. 21. ſed etiam in *eccleſiaſticis patrum ſcriptis* crebræ exſtant admonitiones de noviſſimis tum macrocoſmi tum microcoſmi quotidiana meditatione expendendis. Auctor libri de ſpeculo peccatoris, qui exſtat inter opera Auguſtini tom. IX. cap. 1. *Feliciter poſſumus evadere mortis periculum, ſi diligenter ſtudeamus ſequi divinum conſilium, quod nobis intimat Dominus dicens:* Vtinam ſaperent, & intelligerent, ac noviſſima providerent! *O felix & utile conſilium, mortis remedium, ſalutis antidotum, peccatoris ſpeculum! O ſalutifera noſtri redemtoris ſententia, ex qua nobis inſtructio ſapientiæ, admonitio continentiæ, ſpeculum providentiæ, exultatio pœnitentiæ, adquiſitio divinæ gratiæ datur.* Cap. II. *Conſideratio hujus ſententiæ:* utinam ſaperent &c. *deſtructio eſt ſuperbiæ, exſtinctio invidiæ, medela malitiæ, effugatio luxuriæ, evacuatio vanitatis & jactantiæ, conſtructio diſciplinæ, perfectio ſanctimoniæ, præparatio ſalutis æternæ.* Cap. V. *Si noviſſima provideres, Deum timeres, ſuperna adpeteres, mundum contemneres, & infernum horreres &c.* Eodem fere ſenſu Bernhardus epiſt. CCXCII. *Vtinam ſaperes, quæ Dei ſunt, intelligeres, quæ mundi ſunt, provideres, quæ inferni ſunt, profecto inferna horreres, ſuperna adpeteres, quæ ſunt mundi, contemneres.* Idem in ſerm. de prim. & noviſſ. noſtris fol. 377. *Noviſſima quæ ſunt? Nam de eis dicitur,* quod eorum memor non peccabis. *Ipſa ſunt, mors, judicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid judicio terribilius? nam gehenna nihil poteſt intolerabilius cogitari. Quid metuet, ſi quis ad iſta non trepidat, non expaveſcit, non timore concutitur? O homo, ſi pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, ſi dolorem non ſentiebas adflictionis, quod etiam eſt carnalium, vel timorem non amittas, &c. Time ergo, o homo, quod in morte ſeparandus es a bonis omnibus hujus corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amariſſimo ſecandum erit divortio. Time, quod in terribili judicio ei*

præ-

præſentandus es, in cujus manus horrendum eſt incidere, & eo examinante, quem nihil latet, ſiquidem in te inventa fuerit iniquitas, alienandus ab univerſitate quietis & gloriæ, & ſegregandus a numero beatorum. Time, quod in gehenna cruciatibus æternis & immenſis exponendus es, in ſorte diaboli & angelorum ejus in igne æterno, qui præparatus eſt eis. Hic ergo timor initium ſapientiæ dicitur, non pudor aut dolor, quia neuter eorum ſic initiat ſapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vnde eſt, quod non dicitur: Memorare primordia aut media; ſed noviſſima, & non peccabis. Idem in alio quodam ſermone: *In omnibus operibus tuis memorare tuæ mortis horrorem, judicii valde tremendi diſcrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miſeriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ, & cogita vitæ humanæ pericula. Cogita fragilitatem propriam, & in hujusmodi cogitatione ſi perſeveraveris, dico tibi, parum ſenties, quidquid foris videtur eſſe moleſtum, dum toto corde circa interiorem moleſtiam occuperis.* Idem tractans dictum Chriſti Matth X. 28. *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna. Paveo*, inquit, *gehennam, paveo judicis vultum, ipſis etiam angelicis poteſtatibus tremendum. Contremiſco ab ira potentis, a facie furoris ejus & a verbo aſpero. Contremiſco a dentibus beſtiæ infernalis, a ventre inferni, a rugientibus præparatis ad eſcam. Horreo vermem rodentem, ignem torrentem, fumum & vaporem, ſulphur & ſpiritum procellarum. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, ut præveniam fletibus, fletum & ſtridorem dentium & manuum pedumque dira vincula & pondus catenarum prementium, ſtringentium, urentium nec conſumentium.* Neander in erotem. Hebr. fol. 348. adducit ſententiam Rabbi Akabiæ filii Mahalkelis: *Conſidera tres res, & non venies in manus transgreſſionis. Cognoſce unde veneris, quo tandem ſis abiturus, coram quo etiam oportebit te tandem rationem reddere? Vnde veniſti? ex guttula ſordida. Quo tandem abis? ad locum pulveris & vermium. Coram quo futurum eſt, ut rationem reddas? coram rege, qui Rex eſt omnium regum, qui ſcilicet eſt ſanctus Deus benedictus.* In vitis patrum Evagrio hoc tribuitur: *Memor eſto ſemper exitus tui, & non obliviſcaris æterni judicii, & non erit delictum in anima tua*, quod Jacobus Billius in anthol. ſacra ſic exprimit:

An cupis adverſus ſcelerum fœdiſſima quæque
Vulnera perfacilem dem tibi promtus opem?
Cum te turpe aliquid tentat, fac illico menti
Seſe mors oculis offerat atra tuæ.
Quisquis enim horrendum Chriſti cum morte tribunal
Cogitat, hic omnis criminis hoſtis erit.
Flante velut valido nubes Aquilone fugantur,
Sic meditata ſcelus mors procul omne fugat.

Auctor libri de quatuor noviſſimis, quem edidit Hamelmannus anno 1592. in principio: *Quatuor noviſſima ſunt quatuor rotæ victrices animæ, vehentes eam ad æternam ſalutem. Iſta quatuor ſunt incitamenta ſpiritum hominis incitantia, ut ſpretis omnibus mundanis ad ſuum redeat creatorem.* Animalia non ruminantia cenſentur immunda, Lev. XI. 26. ſic immunditiem peccatorum contrahunt, qui præteritorum & futurorum immemores non ruminant dies antiquos & noviſſimos; contra vero ſponſa Chriſti Cantic. VII. 9. ſic deſcribitur: *Guttur tuum ſicut vinum optimum dignum dilecto meo ad potandum, labiis & dentibus illius ad ruminandum.* Mira fuerunt arma, quibus Gideon inſtruxit ſuos milites, iisque Midianitarum fudit exercitum, Jud. VII. 16. *dedit tubas in manibus eorum, lagenas vacuas ac lampades in medio lagenarum.* Hæc ſunt arma timoris Dei, his Midianitarum, id eſt, dæmonum ſuperatur exercitus, videlicet tubis ſonantibus, lagenis fractis atque igne. Eximium ſane timoris telum eſt tuba illa, quæ extremo die mortales ad immortalitatem vocabit,

cabit, (*) ſi animo frequenter inſonet terribilis illius clangor. Fortiſſimus clypeus eſt lagena fracta, id eſt, fictile corpus noſtrum fractum diſperſisque oſſibus ſepulcro conditum, ſi ante oculos mentis ſemper proponatur. Igne autem tartareo, ſi meditatione irruentes in hoſtes jactetur, quodnam tormentum bellicum eſt horribilius? hæc arma ſuppeditat Dei verbum, in eo enim habemus vaſa fictilia fracta, id eſt, corpora omnium hominum in cinerem redacta: habemus tubas judicii horrendo perſtrepentes ſonitu; habemus ignem æternum, cujus impii eſca erunt ſempiterna.

ὀνοματολογία. §. VI. Ordiemur explicationem ab ὀνοματολογίᾳ. Nomen ἐσχάτων, *noviſſimorum*, ἔγγραφον eſt in illa ipſa, in qua hoc loco uſurpatur, ſignificatione. Eſt autem Græcis ἔσχατον in genere idem, quod Hebræis אַחֲרוֹן vel אַחֲרִית ac dupliciter in ſcripturis accipitur: 1.) *proprie*, 2.) *metaphorice*. Proprie 1.) *localiter*, pro extremitate loci, ſic dicuntur ἔσχατα τῆς γαίης, ἔσχατα τῆς θαλάσσης, ἔσχατα τῶν παρεμβολῶν, quæ ſignificatio non eſt hujus loci. 2.) *Temporaliter* pro extremitate temporis, quo ſenſu iterum dupliciter accipitur: a.) *particulariter* ac *ſecundum quid* pro fine ſeu noviſſimo alicujus gentis, populi ac hominis in particulari. Geneſ. XLIX. 1. *Congregamini, ut annunciem, quæ ventura ſunt vobis*, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, *in noviſſimis diebus*, non ſub finem mundi demum, ſed toto durationis politiæ judaicæ tempore uſque ad ejus excidium. Deut. IV. 30. *Quando te invenient omnia verba iſta*, ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν, *noviſſimo* ſive longe ſecuturo *tempore*, *& reverteris ad Dominum Deum tuum.* XXXI. 29. *Occurrent vobis mala in extremo tempore &c.* XXXII. 29: *Vtinam eſſent ſapientes, ac intelligerent hoc; noviſſima ſua intelligerent*, id eſt, ultimum ſuum excidium atque exitium, idque vera pœnitentia averterent. Eſ. XLVII. 7. de Babylone dicitur, *non recordata es noviſſimi tui*, id eſt, finalis excidii & πανολεθρίας. Jer. XXIII. 26. *In noviſſimis diebus intelligetis in ea intellectum.* Hujus loci eſt illa ſignificatio, qua in vet. teſt. *dies noviſſimus* vocatur tempus παρουσίας ſive adventus Chriſti in hunc mundum, id eſt, incarnationis τοῦ λόγου, Eſ. II. 2. quia ſub finem vet. teſt. ea erat ſecutura. Item, qua finem & eventum alicujus rei exprimit, 2. Sam. II. 26. Job. VIII. 7. Pſal. XXXVII. 37. LXXIII. 17. Prov. V. 4. &c. b.) *Vniverſaliter* & *abſolute* pro fine ſeu noviſſimo totius mundi ac omnium gentium, populorum & hominum. Eſ. XLI. 22. *Accedant & nuncient nobis, quæ ventura ſunt, priora quæ fuerunt, nunciate, & ponemus cor noſtrum & ſciemus* τὰ ἔσχατα, ubi non ſolum in ſpecie certæ alicujus gentis, ſed etiam in genere totius mundi noviſſima optime per τὰ ἔσχατα intelligi poſſunt; eſt enim argumentum ſapientiæ ſolius Dei propriæ, quod doctrina de noviſſimis in verbo divinitus nobis revelata. Eſ. XLVI. 9. *Ego ſum Deus, & non eſt ultra Deus, nec eſt ſimilis mei.* v. 10. *Annuncians ab exordio* τὰ ἔσχατα, *noviſſima, & ab initio, quæ necdum facta.* Jer. XVII. 11. de divite avaro & iniquo dicitur, *in noviſſimo erit inſipiens*, id eſt, in morte ſuam inſipientiam cognoſcet. Dan. II. 28. *Eſt Deus in cœlo revelans myſteria, qui indicavit tibi, rex, quæ ventura ſunt* ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, *in noviſſimis temporibus*, uſque ad diem extremum, in quo omnia regna terrena ſunt comminuenda ac conſumenda, ut prædicitur v. 44. Sic etiam VIII. 19. *oſtendam tibi, quæ futura ſunt in noviſſima ira* ἐπ' ἐσχάτων τῆς ὀργῆς, quando ſcilicet antichriſtus, cujus typus fuit Antiochus, *ſine manu conteretur*, v. 26. hoc eſt, glorioſo Domini adventu in die noviſſimo abolebitur 2. Theſſ. II. 8. Sirac. VII. 40. *In omnibus ſermo-*

(*) Vocatur illa in ſanctioribus litteris *tuba Dei*, *1. Cor. XV. 52. 1. Theſſ. IV. 16.* denotatque, ut nonnulli volunt, ingentia fulgura & tonitrua. Nec improbabile nobis videtur, reſpici heic ad promulgationem legis Sinaiticae, quae *Exod. XIX. 16.* inter ingentia fulgura atque tonitrua, inſimulque per vehementiſſimum tubae ſonitum facta dicitur.

ſermonibus memorare noviſſima tua & in æternum non peccabis. Sirac. XXVIII. 6. μνήσθητι τὰ ἔσχατα καὶ παῦσαι ἐχθραίνων. Si mortem, ſi mundi finem, ſi extremum judicium, ſi infernum hominibus duris, reconciliari neſciis, paratum cogitaveris, odii flammas facile exſtinxeris; perquam enim abſurdum eſt, mortales homines iras immortales fovere. XXXVIII. 21. *Ne des in triſtitiam cor tuum, repelle eam memor noviſſimorum*, μνησθεὶς τὰ ἔσχατα, id eſt, noli diutius ac gravius, quam par eſt, mortuum lugere, quia omnibus tandem mors ac poſt mortem judicium ſtatutum. Ex nov. teſt. huc referenda dicta, in quibus tempus ſecundi adventus Chriſti ad judicium dicitur ἐσχάτη ἡμέρα, Joh. VI, 39. 40. 44. 54. XI. 24. XII. 48. καιρὸς ἔσχατος, 1. Petr. I. 5. ac *tuba Dei*, quæ in noviſſimo die ſonabit, vocatur ἐσχάτη σάλπιγξ 1. Cor. XX. 52. *Metaphorice* per τὰ ἔσχατα intelliguntur abjecti & poſtremæ ſortis homines: Ezech. XXIII. 25. *Noviſſimum tuum gladio cadet.* XXXIII. 2. *Cum induxero gladium ſuper terram & tulerit populus terræ virum unum de noviſſimis ſuis.* Hoc loco accipitur in ſignificatione propria, qua univerſaliter & abſolute pro omnium hominum & totius mundi noviſſimis uſurpatur.

Numerus noviſſimorum. §. VII. In enumeratione iſtorum noviſſimorum eccleſiaſtici ſcriptores tam veteres quam recentiores quodammodo variant, dum alii *plura*, alii *pauciora*, eademque alio atque alio ordine recenſent. Auctor libri de ſpeculo peccatoris inter opera Auguſtini cap. 5. in principio ad quæſtionem, *quæ ſint illa noviſſima, quæ providere ſoliciti debemus?* reſpondet: *Summa totius providentiæ eſt utique illa terribilis hora, in qua miſera anima tua ex hoc corpuſculo corruptibili timens eſt egreſſura &c. Reduc ergo ſedulus in memoriam illum extremum exitus tui diem, & antequam miſera anima tua de carcere carnis exeat, provideas quo vadat.* Sed ad noviſſima in genere accepta plura pertinent quam mors, quæ eſt τοῦ μικροκόσμου ἔσχατον. Quibusdam probatur hæc enumeratio dichotomica: Noviſſima ſunt duplicia: 1.) *mundi deſtructio*, 2.) *Chriſti adparitio*, qui veniet 1.) ad *reſuſcitandum*, 2.) ad *judicandum*, in quo judicio piis *vitam æternam*, impiis *infernum* adjudicabit. Sed in hac diſtributione omittitur unum ex ἐσχάτοις, videlicet *mors* temporalis. Communiter numerantur quatuor noviſſima hoc incluſa diſticho:

Mors tua, judicium poſtremum, gloria cœli,
Et dolor inferni ſunt meditanda tibi.

Bernhardus in quod. ſerm. *Noviſſima ſunt quatuor, mors, judicium, gehenna, gloria. Quid horribilius morte? quid terribilius judicio? quid intolerabilius gehenna? & quid jucundius gloria?* Sed in hac enumeratione omittitur *mortuorum reſurrectio* & *mundi conſummatio.* Quidam igitur quaternarium noviſſimorum numerum ſic explicant, ut *primum* inter ea locum tribuant morti hominis, *ſecundum* ejusdem reſurrectioni, quibus de tranſitu mundi quædam adtexenda cenſent, *tertium* adventui Chriſti ad judicium de vivis ſimul ac mortuis exercendum, *quartum* ſaluti ſeu beatitudini piorum & damnationi impiorum æternæ. Sed præſtat diſtincte de mortuorum reſurrectione & mundi conſummatione; item de gloria æterna piorum & pœnis æternis impiorum agere, quam ad unum idemque caput ea referre. Quidam in extremis illis percenſendis ſic progrediuntur: Actio Dei circa hominem poſt lapſum conſideratur vel in *vita præſenti*, ratione tum ſtatus peccati ſeu iræ, tum reconciliationis ſeu gratiæ; vel in *vita futura*, quæ conſideratur vel *inchoative* vel *conſummative*. Inchoative occurrit finis ultimus vel μικροκόσμου ſive *hominis*, vel μακροκόσμου ſive totius *mundani ſyſtematis*. Μικροκόσμου ſive hominis finis ultimus eſt *mors temporalis*. Μακροκόσμου finis ultimus eſt *mundi interitus*. Conſummative in *mortuorum reſurrectione*, cujus finis eſt vel *intermedius* ſeu deciſivus, vel *ultimus* ſeu exſecutivus. Intermedius ſeu deciſivus eſt *judicium extremum*, univerſale ac finale. Vltimus ſeu exſecutivus eſt ſententiæ deciſæ exſecutio duplex ratione duplicis objecti, impiorum ſcilicet

licet & piorum. Pii transferentur ad *vitam* ſeu gloriam *æternam*, impii vero detrudentur in ignominiam ac *pænam ſempiternam*. Cum hac diſtributione fere coincidit illa aliorum ſeries: Noviſſima ſunt vel μακροκόσμυ, vel μικροκόσμυ. Noviſſima μακροκόσμυ ſunt duplicis generis. Vel enim ſunt *via* ad terminum noviſſimum tendens, vel *meta* viam terminans. Illa pergit per duplicem vallem, *mortis* ſcilicet Pſal. XXIII. 4. & Joſaphat, ſeu *judicii*, Joël. III. 7. quod judicium præcedet *univerſalis reſurrectio*. Meta eſt; ad quam pervenit vel anima hominis ſoluta a corpore; vel totus homo poſt reſurrectionem. Eaque gemina eſt ſibi extreme oppoſita, impiorum *infernus*, piorum *vita æterna*. Illud ex hiſce enumerationibus omnibus ſimul ſumtis eluceſcit, quod ſex in univerſum ſint hominis ac mundi noviſſima. 1.) *Mors hominis temporalis*, ad quam pertinet animæ a corpore ſeparatio ac corporis in ſepulchro cineſactio. 2.) *Univerſalis omnium hominum reſuſcitatio.* 3.) *Judicii extremi adminiſtratio.* 4.) *Mundi conflagratio.* 5.) *Impiorum æterna damnatio.* 6.) *Piorum æterna glorificatio.* Cumque uſitatum ſit quatuor duntaxat noviſſima ſtatuere, ideo ſic progredi poſſumus: Noviſſima in genere accepta ratione duplicis objecti ſunt duplicia, a) μακροκόσμυ, b) μικροκόσμυ. Μακροκόσμυ noviſſimum eſt *ſeculi conſummatio*. Noviſſima μικροκόσμυ ſunt quatuor: a) *mors*, b) *reſurrectio*, c) *judicium*, d) mora æterna, piorum ſcilicet in *cælo* & damnatorum in *inferno*.

Ordo I.) Mors.

§. VIII. De ordine noviſſimorum itidem plurimum variant: I.) *Mortem hominis* temporalem inter noviſſima primo loco ponendam plerique omnes ſtatuunt, quia reliqua omnia temporis ratione antegreditur. *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc vero judicium*, Heb. IX. 27. cui judicio cum immediate ac indivulſe conjuncta ſit futura mundi conſummatio, ideo hoc ἔσχατον, mors ſcilicet temporalis, mundi conſummationi non immerito præponitur. De illis, quos dies extremus vivos deprehendet, quæſtio moveri poterat, an ſcilicet eorum *immutatio*, quæ analogum quiddam mortis & reſurrectionis obtinebit, mundi conſummationem ſit præceſſura an vero ſecutura? Sed cum reliquorum hominum mors, cujus inſtar futura erit iſta ἀλλαγὴ, 1. Cor. XV. 52. mundi conſummationem anteceſſura ſit, ideo veriſimile eſt, illam vivorum immutationem itidem conſummationi mundi fore præmittendam. Adde, quod reſurrectio mortuorum anteceſſura videatur mundi conſummationem, ut poſtea videbimus. Jam vero immutatio illa vivorum non ſolum mortis, ſed etiam reſurrectionis analogiam quamdam obtinebit, ergo & ipſa mundi conſummationem videtur anteceſſura. Idem colligitur ex ſerie deſcriptionis apoſtolicæ 1. Cor. XV. 52. *In momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba & mortui reſurgent* ἄφθαρτοι, *& nos* (in vivis ſuperſtites ad diem uſque judicii relicti) *immutabimur*. Ergo ut mortui reſurgent ante mundi conſummationem, ita quoque ante eamdem vivi videntur immutandi. Qui mundi conſummationem morti temporali in enumeratione noviſſimorum præponunt, eo reſpiciunt, quod mors temporalis ſit noviſſimum μικροκόσμυ, mundi autem conſummatio noviſſimum μακροκόσμυ, jam vero μακρόκοσμος eſt veluti totum quid, μικρόκοσμος totius illius quaſi quædam pars; ex eo colligunt, de conſummatione mundi priore, de morte hominis loco poſteriore eſſe agendum. Sed potior reſpectus ad temporis ſeriem in enumeratione noviſſimorum habendus videtur.

II.) Reſurrectio mortuorum.

§. IX. II.) *Reſurrectionem mortuorum* prius futuram quam extremum judicium in propatulo eſt, cum finis reſurrectionis hic ſit, ut omnes homines ex morte reſuſcitati reportent ſuorum vel benefactorum præmia, vel malefactorum ſupplicia. Idem colligitur ex judicii illius deſcriptione: Matth. XXV. 31. *Cum venerit filius hominis in majeſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem*

ſedem majeſtatis ſuæ. v. 32. *Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem.* Atqui illam omnium populorum ac gentium congregationem præcedet univerſalis omnium hominum reſuſcitatio. Joh. V. 28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii hominis.* v. 29. *Et procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem judicii.* *ἀνάςασις τῆς κρίσεως* eſt *ἀνάςασις εἰς κρίσιν*, vel *πρὸς κρίσιν*, utique ergo reſurrectio judicium præcedet. Confer Dan. XII. 2. *Multi e dormientibus in terra pulveris expergiſcentur, illi quidem ad vitas ſeculi, hi vero ad opprobria, ad contemtum ſempiternum.* Jam vero opprobrium illud ſempiternum in actu extremi judicii demum ipſis decernetur. 2. Cor. V. 10. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut reportet unusquisque τὰ διὰ τȣ͂ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν*, utique ergo animæ prius unientur ſuis corporibus, antequam judicium exercebitur. 4. Eſdr. VII. 32. *Terra reddet, quæ in ea dormiunt, & pulvis, qui in eo ſilentio habitant, & promtuaria reddent, quæ eis commendatæ ſunt animæ.* v. 33. *Et revelabitur altiſſimus ſuper ſedem judicii.* Sed in re manifeſta pluribus non eſt opus. Illud vero in quæſtione eſt, an reſurrectio mortuorum anteceſſura ſit mundi *συντελείαν*, an vero vice verſa mundi conſummatio prægreſſura ſit mortuorum reſurrectionem? Poſterius veriſimile reddi poſſet ex eo, quod *ἀνάλυσις καὶ ἀποκατάςασις* totius præceſſura videatur *ἀποκατάςασιν* partis, videlicet hominis, quodque Job. XIV. 12. dicitur: *Non reſurget homo, donec non erunt cæli, non expergiſcentur, & non ſuſcitabuntur a ſomno ſuo*; ſed prius rectius forte adfirmatur. 1.) Quia extremum judicium videtur prius inſtituendum, quam mundus ſit conflagratus, ut paulo poſt videbimus. Jam vero reſurrectio mortuorum præcedet judicium, ut jam ante demonſtratum fuit. Ergo eadem etiam præcedet mundi conflagrationem ac totius univerſi conſummationem. 2.) Quia mortui dicuntur reſuſcitandi *ex pulvere terræ*, Job. XIX. 25. Dan. XII. 2. *ex monumentis*; Joh. V. 29. terminus igitur *a quo* reſuſcitandorum corporum eſt pulvis ac cinis, in quem poſt mortem ſunt redacta; utique ergo in reſuſcitatione mortuorum terra adhuc ſtabit. 3.) Quia notanter dicitur Apoc. XX. 13. quod *mare dederit mortuos, qui in eo erant*, utique ergo mare adhuc ſupererit, quando ſuffocati in mari vel in mare projecti ad vitam a judice revocabuntur. 4.) Quia locum Job. XIX. 25. quidam ſic vertunt, *poſt excitari meum*, id eſt, me ex mortuis excitato, *exſcindentur hæc*, quæ in mundo ſunt viſibilia, quam verſionem admittunt verba hebræa. Ergo reſurrectionem ſequetur demum mundi conſummatio.

III.) Judicium extremum.

§. X. III.) *Judicium extremum* præceſſurum eſſe impiorum damnationem & piorum glorificationem extra controverſiæ aleam poſitum eſt, quia in ipſo judicii actu ac proceſſu dicet judex electis ad dextram conſtitutis: *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum paratum vobis a conſtitutione mundi*, Matth. XXV. 34. ac impiis ad ſiniſtram collocatis: *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum*, v. 41. *& ibunt hi in ſupplicium aeternum, juſti vero in vitam aeternam.* v. 46. Sed de eo quæſtio movetur, an judicium extremum antegreſſurum ſit mundi conflagrationem, an vero mundi conflagratio anteceſſura ſit extremum judicium. Poſterius adfirmat Thomas in ſupplem. part. III. q. 74. art. 7. ubi ſic concludit: *Cum mortuorum reſurrectio judicium praeceſſura ſit, conflagratio ignis, quantum ad mundi purgationem ſpectat, Dei judicium praecedat oportet; quantum vero adtinet ad illius ignis actum, quo malos involvit, judicium ignis conflagrationem anteibit.* Thomæ veſtigiis inſiſtunt Jeſuitæ. Gregorius de Valentia tom. IV. pag. 2276. *Plerique theologi ſentiunt, conflagrationem anteceſſuram ipſum judicium, id quod ſatis aperte colligi videtur ex illis ſcripturae locis: Ignis in conſpectu ejus exardeſcet*, Pſalm. XLIX. & *ante ipſum ignis praecedet*, Pſal. XCVI. & *ante faciem ejus vorax*

rax ignis Joël. II. Joſephus a Coſta lib. IV. de noviſs. temp. cap. 22. hac de re ſic diſſerit: *Vt meam commentationem ipſe ſubjiciam, ſic de iis cogitare ſoleo, ut omnium illorum terribilium ſignorum, quae praedicuntur proxima futuro judicio, ultimum ignis ſit, qui faciem judicis jam deſcendentis praeeat. Igne hoc ubique graſſante ſceleratos arſuros puto ſecundum* Apoc. XX. *probos & juſtos purgandos quidem, ſi quid labis inſederit, ut inſinuat apoſtolus* 1. Cor. III. *ſed non necandos.* Sebaſt. Barradius tom. III. conc. evang. lib. IX. cap. 11. pag. 590. *Ignem praeceſſurum eſſe judicium, probatur ex verbis eccleſiae in officio defunctorum, cum veneris judicare ſeculum per ignem. Idem indicant verba* Eſa. LXVI. Pſalm. XLIX. Pſal. XCVI. *actiones ejus ignis erunt, terrae combuſtio, juſtorum purgatio, & mundi expurgatio.* Atqui 1.) de purgandis materiali quodam igne piis & electis altum in ſcripturis ſilentium. 2.) Opinio illa fomentum præbet purgatorio, contra quod inferius diſputabitur, vel potius ex purgatorii fictitii cineribus originem cœpit. 3.) Eadem opinio orta eſt ex hypotheſi de *ἀλλοιώσει* mundi ſecundum qualitates tantum, quam ad minimum dubiam & incertam eſſe inferius patebit. 4.) Eumdem omnino ignem futurum, quo conflagrabit mundus, & quo damnati in inferno torquebuntur, quod Thomas præſupponit, ecquis certos nos reddet? 5.) Si ignis ille ante judicium inflammandus, ac toto judicii tempore duraturus, impii non ut rei ex vinculis, ſed ut jam damnati ex flammis cauſam ſuam agerent, quin & pœna infligeretur, antequam ſententia fuiſſet pronunciata. 6.) Quæ de igne *faciem judicis praeceſſuro* ex Pſal. L. 3. XCVII. 3. Joel. II. 3. adferuntur, ea quidam malunt in ſenſu figurato de ira & furore, vel tremenda potentia & ultione judicis, quam in ſenſu proprio de igne materiali exponere, quia Eſa. LXVI. 16. *ignis & gladius* conjunguntur. Jam vero *gladii* nomen non poteſt aliter quam metaphorice eo in loco accipi. Ergo etiam *ignis* nomen metaphorice accipiendum. 7.) Quod ſi vel maxime de igne illo, quo totum hoc univerſum conflagrabit, dicta illa accipiamus, illud tantum ex eis colligi poterit, quod cum judicio divino proxime conjuncta ſit futura illa mundi conflagratio; nequaquam vero, quod eadem ſit illud anteceſſura. Ignis enim ille dicitur ire לְפָנָיו *coram eo*, vel *in conſpectu ejus*, a facie ejus; quando autem id futurum ſit, num ante judicium, an vero poſt judicium, illud diſerte non exprimitur. Eſa. LXVI. 15. *Dominus veniet* בָּאֵשׁ *in igne* vel cum igne. 2. Theſſ. I. 8. *Revelabitur Dominus Jeſus e coelo, ἐν πυρὶ φλογὸς in flamma ignis.* 8.) Quid quod Joel. II. 3. ſic legitur: *A conſpectu ejus comedit ignis,* וְאַחֲרָיו *& poſt eum exuret flamma.* Ex quo loco prophetico colligimus, initium conflagrationis mundi per ignem cœptum iri ante judicium, ſed complementum poſt judicium demum ſecuturum.

§. XI. Probabilius igitur exiſtimamus, judicium extremum anteceſſurum eſſe totalem mundi conflagrationem: 1.) Quia judex venturus dicitur *ἐπὶ τῶν νεφελῶν*, *in nubibus cœli*, Matth. XXIV. 30. XXVI. 64. Apoc. XIV. 14. *ἐν νεφέλῃ* ac *νεφέλαις*, Marc. XIII. 26. Lucæ XXI. 27. *μετὰ τῶν νεφελῶν*, Marc. XIV. 62. Apoc. I. 7. jam vero nubes pertinent ad univerſi hujus conſtitutionem, utique ergo in extremi judicii exſecutione adhuc ſupererunt nubes, niſi velimus dicere, nubem illam non fore naturalem, ſed ſingularem extraordinario Chriſti miraculo formatam. 2.) Quia poſt latam judicis ſententiam pii *in occurſum Domini per aera* prius *transferentur* & evehentur, 1. Theſſ. IV. 17. antequam conflagret mundus, ut paulo poſt probabiliter diſſeremus; utique ergo etiam ante extremum judicium non conflagrabit hoc univerſum. Abulenſis in Matth. q. 521. diſputat, quod *terra immenſo hiatu poſt promulgatam in damnatos ſententiam ſit os ſuum apertura, ut vivos illos deglutiat*, utique ergo in judicio terra adhuc ſupererit. 3.) Quia 1. Theſſ. IV. 16. Dominus ad judicium dicitur *venturus ἐν κελεύσματι*, quod proprie ſignificat adclamationes illas, quibus nautæ ſeu milites ſeſe mutuo exhortantur ad rem fortiter geren-

gerendam, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, per quem quidam intelligunt aliquem ex creatis angelis, quidam ipſum Chriſtum, cujus vocem mortui in ſepulchro dicuntur audituri, & ad vitam proditurì, Joh. V. 28. καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ, per quam quidam intelligunt *tonitrua*, Exod. XIX. 16. Joh. XII. 19. quidam vero proprie de clangore buccinæ accipiunt, ſicut exponitur Matth. XXIV. 31. *mittet filius hominis angelos ſuos cum tuba vocis magnae*, vel cum tubæ voce magna, utroque enim modo reddi poteſt. 1. Cor. XV. 52. ἐν ἐσχάτῃ σάλπιγγι, σαλπίσει γάρ. Jam vero illud κέλευσμα ac ſonus *tubae* aerem adhuc ſuperfuturum requirit, niſi itidem dicere velimus, non naturali ſed plane præternaturali modo hæc omnia peragenda eſſe, qua de re ſuo loco. 4.) Quia angeli dicuntur *congregaturi electos a quatuor ventis ſeu plagis mundi, a ſummis cælorum uſque ad terminos eorum;* Matth. XXIV. 31. Marc. XIII. 27 ergo quando angeli electos congregabunt, & tribunali Chriſti ſiſtent, ſupererunt adhuc quatuor mundi plagæ. 5.) Quia apoſtolus 1. Theſſ. IV. 15. teſtatur Dominum in reditu ſuo ad judicium multos inventurum vivos. *Nos vivi*, inquit per figuram κοινοποιίας, *qui reliqui erimus in adventum Domini, non praeveniemus eos, qui obdormierunt*, v. 17. *nos vivi, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviam Domino &c.* Atqui ſi totius univerſi conflagratio præceſſura eſſet extremum judicium, Chriſtus in ſuo ad judicium adventu nullos inveniret vivos, quia in illa conflagratione homines vivi immutarentur. 6.) Quia ſegregatio impiorum dicitur inſtituenda *in conſummatione ſeculi*, Matth. XIII. 39. & 49. ac ſententiæ judiciariæ exſecutio dicitur futura *in die noviſſimo;* 1. Tim. IV. 8. at poſt tranſitum mundi nullum amplius tempus, & in exſecutione ceſſabit finis mundi propter homines creati. 7.) Eadem eſt ſententia Auguſtini lib. XX. de civ. Dei cap. 14. *Peracto judicio tunc eſſe deſinet hoc cælum & haec terra, quando incipiet eſſe cælum novum & terra nova.* Et lib. ejusdem cap. 16. non longe a principio: *Judicatis his, qui ſcripti non ſunt in libro vitae, & in aeternum ignem miſſis, tunc figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione praeteribit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluvii.* Cap. 18. *Poſt factum judicium mundus ardebit.* Cap. 30. *Poſt Chriſti judicium mortuorum reſurrectionem, bonorum malorumque diremtionem exiſtimo ſecuturam mundi conflagrationem.*

§. XII. Si quis urgeat, Apoc. XX. 11. & ſeqq. mundi φυγὴν *fugam* ac tranſitum ante extremi judicii actum deſcribi: *Vidi*, inquit Johannes, *thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum, a cujus conſpectu fugit cælum & terra, & locus non eſt inventus eis. Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu Dei, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitae, & judicati ſunt mortui ex his, quae ſcripta ſunt in libris ſecundum opera eorum &c.* illi reſp. 1.) In apocalypticis illis viſionibus quandoque πρωθύστερον occurrere. Sic Apoc. VI. 14. *cælum* dicitur *receſſiſſe ſicut liber involutus, & omnis mons & inſulae* dicuntur *de locis ſuis motae*, v. 15. ſtatim ſubjungitur, *reges terrae & principes &c. abſconderunt ſe in ſpeluncis ac petris montium.* 2.) Judicem jamdum ſuper thronum δικαστικὸν ſedere viſum eſſe, cum cœlum ac terra fugeret a conſpectu ejus, utique ergo judicii actus jamdum cœperat. 3.) Mortui magni & puſilli adparent *ſtantes coram Deo;* utique ergo non in aëre libero ſeſe librantes, ſed in terra ſtantes coram judicio adparebunt, id vero de nova terra accipi nequit, quippe quæ omnium conſenſu demum poſt judicium ac latam de utroque hominum genere ſententiam una cum cœlo novo immediate a Deo creabitur. 4.) Poſt judicii actum v. 13. *mare* dicitur *dediſſe mortuos ſuos, qui in eo erant*, *ac mors & infernus dicuntur dediſſe mortuos ſuos, qui in ipſis erant*, ubi deſcribuntur tres claſſes mortuorum. Prima eſt eorum, qui in mari ſuffocati vel poſt mortem in illud præcipitati; altera eorum, qui extra mare mortui ac ſepulcris illati; tertia eorum, qui vivi in infer-

infernum deſcenderunt, quamvis & alii aliter adcommodent, ut ſuo loco videbimus. 5.) Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei c. 14. hoc obſervat: *Non ait, vidi thronum magnum & candidum, & ſedentem ſuper eum, & ab ejus facie fugit cælum & terra, & locus eorum non eſt inventus, quoniam nondum factum eſt, id eſt, antequam eſſet de vivis & mortuis judicatum, ſed eum ſe vidiſſe dixit in throno ſedentem, a cujus facie fugit cælum & terra, ſed poſtea &c.* Item: *Vt oſtendat, qui mortui ſunt judicandi recapitulando dicit tanquam ad id rediens, quod prætererat, potiusve diſtulerat. Et exhibuit mare mortuos. Hoc procul dubio prius factum eſt, quam mortui eſſent judicati, & tamen illud prius dictum eſt. Hoc ergo eſt, quod dixi recapitulando eum ad id rediiſſe, quod intermiſerat.* Quidquid ſit, illud ex hoc loco apocalyptico conſtat, mare & terram adhuc exſtitiſſe, cum judicium inſtitueretur, additur enim, & judicatum eſt de ſingulis mortuis ex mari, ſepulcris & inferno revocatis ſecundum opera ipſorum.

IV.) *Mundi conflagratio.* §. XIII. IV.) *Mundi conflagrationem* poſtponendam eſſe impiorum damnationi, & piorum glorificationi probabiliter aliquis colligere poterat ex his conjecturis: 1.) Apoſtolus poſt reſurrectionem & latam judicii ſententiam pios *in nubibus in occurſum Domini in aëre rapiendos eſſe* adſerit; 1. Theſſ. IV. 17. ergo, quando pii in cœlum ad poſſeſſionem æternæ gloriæ evehentur, ſupererunt adhuc nubes & aër. 2.) Exſecutio promulgatæ ſententiæ pertinet ad proceſſum & actum extremi judicii. Quod ſi ergo extremum judicium mundi conflagrationem præcedit, utique etiam ſententiæ exſecutio, quæ in evectione piorum in cælum, ac detruſione impiorum in infernum conſiſtit, eidem videtur præmittenda. 3.) *Exſpectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exſpectat,* Rom. VIII. 19. ac *ipſa creatura liberabitur a ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei;* v. 21. ergo veriſimile eſt, hoc deſiderium creaturæ in glorificatione prius implendum, antequam ipſa a ſervitute corruptionis liberetur. 4.) Veriſimile eſt, tunc demum deſtructum iri habitaculum, quando antiquus ejusdem hoſpes, homo ſcilicet ex eo in novas ſedes translatus fuit. Gerſon in ſumma de gaudiis paradiſ. f. 433. *Poſt prædicta fiet innovatio, quæ non complebitur, quamdiu peccator erit in mundo, niſi quousque detrudatur in infernum.* Conf. Philippus Nicolai lib. V. de vit. ætern. c. 9. Sed veriſimilius videtur conflagrationem mundi prius futuram quam impii in infernum detrudantur, ac pii in cœlum evehantur. 1.) Apoc. XX. 14. *infernus & mors* dicuntur *prius miſſi in ſtagnum ignis*, antequam damnandi non inventi in libro vitæ ſcripti in illud mittantur. 2.) Erit pars ſupplicii impiis parati, quod conflagrationem mundi, cui præpoſtero amore adhæſerunt, intueri cogentur: ac viciſſim electis erit materia gaudii, quod judicium Dei adverſus mundum, in quo tot mala perpeſſi ſunt, intuebuntur. 3.) Pii veteres ſtatuunt, quod in igne illo, quo mundus conflagraturus eſt, claritas lucis divina virtute ſeparanda ſit a vi urendi, atque illam ceſſuram piis ad gloriam, hanc vero impiis ad juſtam pœnam. 4.) Sicut mundus in primo hexaëmero ante hominis opificium conditus: ita veriſimile eſt, eumdem ante hominis glorificationem eſſe deſtruendum. Poſſet autem pro conciliatione harum ſententiarum diſtingui inter piorum glorificationem *inchoatam & conſummatam.* Illa præcedet mundi conflagrationem, hæc vero ſubſequetur, quando enim pii in nubibus in occurſum Domini in aëra rapientur, eo ipſo momento mundus & omnia, quæ ſunt in eo, conflagrabit, ut ſic pii ab omnibus ignis flammis liberi recta in cœlum ſubvolent, mundo interim conflagrante & impiis in infernum præcipitatis.

V.) *Infernus.* §. XIV. V.) *Impiorum damnationem* glorificationi piorum præmittimus. 1.) Quia Matth. XXV. 34. proceſſus judicii ſic deſcribitur, ut ſententia abſolutoria primo quidem denuncietur piis, condemnatoria impiis, ſed exſecutio ſententiæ incipiat

piat a damnatione impiorum, & terminetur in glorificatione piorum, v. 46. *ibunt hi*, impii ſcilicet, *in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam.* Matth. XIII. 30. *Colligite πρῶτον zizania, triticum autem congregate.* v. 41. *Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno ejus omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem.* v. 42. *Et mittent eos in caminum ignis.* v. 43. *Tunc*, τότε, *juſti fulgebunt ſicut ſol.* 2.) Apoc. XX. 15. *Qui non inventi ſunt in libro vitæ ſcripti, miſſi ſunt in ſtagnum ignis*; & tunc demum Apoc. XXI. 1. vidit Johannes *cælum novum ac terram novam.* 3.) Ad augmentum gaudii & felicitatis electorum faciet, quod impios in ſupplicium abire coram intuentur, quia ex comparatione ſuæ felicitatis cum aliorum condemnatione magis Dei gratiam erga ſe agnoſcunt & prædicant. Neque adverſatur illud Bernhardi ſerm. VIII. in Pſal. Qui habitat: *Prius benedicti vocabuntur in regnum, quam maledicti dejiciantur in caminum ignis æterni, quo videlicet acrius doleant, videntes, quid amiſerint.* Hoc enim accipiendum de ſententiæ judiciariæ promulgatione, non autem de ejusdem exſecutione, ut conſtat ex Matth. XXV. 41. & 46. 4.) Gloſſa interlinearis Matth. XXV. addit hanc rationem: *Tollitur impius, ne videat gloriam Dei.* 5.) Auguſtinus lib. XXI. de civ. Dei c. 1. cauſam ordinis exponens, cur de ſupplicio damnatorum, quam de gloria beatorum prius agere voluerit, ſic ſcribit: *Incredibilius videtur eſſe in æternis corpora durare cruciatibus, quam ſine dolore ullo in æterna beatitudine permanere. Ac per hoc cum illam pœnam non debere eſſe incredibilem demonſtravero, adjuvabit me plurimum, ut multo facilius omni carens moleſtia immortalitas corporum in ſanctis futura credatur.* Atque hæc omnia, quæ de ordine noviſſimorum dicta ſunt, non ἀποδεικτικῶς ſed ςοχαςικῶς, non tanquam abſolute ac præciſe certa, ſed ut veriſimiliter adſerta accipi cupimus. Valde enim probatur nobis illud Auguſtini lib. XX. de civit. Dei cap. 30. circa finem: *In illo judicio vel circa illud judicium has res didicimus eſſe futuras &c. Chriſtum venturum judicaturum, mortuorum reſurrectionem, bonorum malorumque diremtionem, mundi conflagrationem, ejusdemque renovationem, quæ omnia quidem ventura eſſe credendum eſt. Sed quibus modis & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet conſequi ad perfectum hominum intelligentia.* Reſtat, ut in ſpecie de ſingulis ſex noviſſimis, utpote 1.) de *morte*, 2.) de *mortuorum reſurrectione*, 3.) de *reſuſcitatorum judicio*, 4.) de *mundi deſtructione*, 5.) de *inferno*, & 6.) de *vita æterna* paulo uberius agamus.

CAPUT I.

DE MORTE,

ac ſpeciatim

EJUS ONOMATOLOGIA.

1.) Ἐτυμολογία nominis 1.) *Latini.*

§. XV. *Mortis nomen* unde ductum ſit, non una eſt omnium ſententia. 1.) Auguſtinus lib. I. hypognoſt. cont. Pelag. circa medium *a morſu* illud deducit. *Opinor*, inquit, *quod ideo mors hoc vocabulum accepit, eo quod morſu quodammodo venenoſi ſerpentis, id eſt, diaboli in paradiſo Adam fuerit interemtus. Tunc enim ſerpens morſu decepit Adam, quando per concupiſcentiam mordere, hoc eſt, edere ſuaſit illicita, & propterea mors quaſi a morſu nomen accepit, unde & Dominus in Oſea propheta morti minitans dicit: Ero mors tua, o mors, ero morſus tuus, inferne.* In ve-

tuſtis

tuſtis quibusdam verſiculis alia adpellationis ratio exprimitur:

Jure vocata fuit mors, quod quaſi morſus amarus

Omnibus eſt, a quo nemo cavere poteſt.

2.) Quidam deducunt *a mora*, quia omnes homines moratur & exſpectat, vel quia nullius moratur conditionem. 3.) Quidam mortem ab *emerita* jam vita & abſoluta nominatam volunt, ac mortuos dictos quaſi
2.) *Graeci.* emeritos. 4.) Sunt qui græcam derivationem quærunt, vel *ἀπὸ τȣ̃ μείρειν a dividendo*, quia mors eſt animæ a corpore ſeparatio, vel a *μόρος*, quod *ſortem*, partem ac mortem ſignificat. Sic Homerus *θάνατόντε μορόντε*, tanquam ſynonyma conjungit, quamvis poſterior vox magis ſit poëtica. Scaliger exerc. CCCLII. Mors dicitur a *fato*, græca vox *μόρος*, *μοῖρα*. *Θάνατος* etymologice dictum putat quaſi *τάνατος* a *τείνω*, quod eſt *τανύω*, ut ſit *ὁ τείνων τὰ σώματα τῇ ψύξει*, vel quia eſt *ὁ ταναὸς*, ut pote *πάντας ἑαυτὸν διατείνων*. Sed has ac ſimiles etymologias non immerito deridet Henricus Stephanus in th. græcæ linguæ in verbo *θνήσκω*. *Ecquis non videt*, inquit, *rem ineptiſſimam eſſe, etymum inveſtigare nominis a verbo derivati & quidem nominis, quod aliquam etiam verbalis formam retinet? quis non videt hic poſſe dici, quod in proverbio eſt, ἡ βȣ̃ς τὴν ἅμαξαν.* Tales adluſivas etymologias complures adfert Stobæus ex Themiſtio ſerm. CXIX. *γένεσιν* generationem dictam volunt quaſi *νεῦσιν ἐπὶ γῆν* inclinationem & nutationem in terram; *γενέθλιον* diem natalitium, *ὡς ἀρχὴν γενομένην ἄθλων*, principium certaminum & laborum, *δέμας*, corpus, quaſi *δέσμος*, quod anima hoc in loco præter naturam *δεδεμένη* ſive ligata detineatur, *σῶμα* quaſi *σῆμα*; *βίον* vitam *παρὰ τὴν βίαν* a violentia, quod anima invita & coacta in hoc carcere deliteſcat. Contra *θάνατον* dici arbitrantur quaſi *ἄνω εἰς θεὸν φερόμενον* ſurſum ad Deum & ſedem divinam nos reducentem, *θάνειν* quaſi *ἀνὰ θεεῖν*, quod eſt redire, domum reverti, *τελευτὴν* quaſi *τελετὴν* initiationem, & *τελευτᾶν* quaſi *τελετᾶν* & *τελεῖσθαι* initiare, quia per mortem pii conſecrantur & initiantur vitæ æternæ. Græci mortem vocant *τελευτὴν μετωνυμικῶς*, quod, ut Demoſthenes ait, ſit *πέρας τȣ̃ βίȣ ἑκάστῳ*. Hebræum מָוֶת (cum ה paragogico 3.) *Hebræi.*
מָוְתָה, & cum מ heemanthico מְמוֹת)
eſt ex radice מוּת *mortuus eſt*, hanc radicem, ſi per metatheſin legamus, fiet תּוֹם *perfectus fuit*, quia mors piorum eſt veræ perfectionis & perfectæ ſanctitatis exordium.

§. XVI. Eſt autem hoc nomen II.) *ὁμωνυμία.*
ἐκ τῶν πολλαχῶς λεγομένων, unde variis modis diſtinguitur. 1.) *In genere* accipitur vel *theologice ac naturaliter* pro ſeparatione animæ a corpore, vel *politice ac civiliter* pro capitis diminutione. Hoc fere ſenſu quidam accipiunt locum Pſalm. LXXXVIII. 6. *factus ſum inter mortuos abſconditus*, id eſt, a communi hominum conſortio excluſus ac civiliter quaſi mortuus. Qui enim de gradu honoris ac libertatis deciderunt, pro civiliter mortuis habentur. 2.) Apud Auguſtinum & alios ſcriptores eccleſiaſticos diſtinguitur in mortem *animæ & corporis*. Quia enim duplex eſt hominis vita, naturæ ac gratiæ, ſive corporis & animæ, ideo etiam duplicem mortem ſtatuunt, corporis, quæ bonis & malis communis eſt; & animæ, quæ impiis ac peccatoribus eſt peculiaris. Auguſtinus lib. XIII. de civ. Dei cap. 2. in principio: *Mors animæ fit, cum eam deſerit Deus, ſicut corporis, cum id deſerit anima. Ergo utriusque rei, id eſt, totius hominis mors eſt, cum anima a Deo deſerta deſerit corpus, ita enim nec ex Deo vivit ipſa, nec corpus ex ipſa.* Et poſtea: *Vivit anima ex Deo, cum vivit bene, non enim poteſt bene vivere, niſi Deo operante in ſe, quod bonum eſt. Vivit autem corpus ex anima, cum anima vivit in corpore, ſeu vivat ipſa, ſeu non vivat ex Deo. Impiorum namque in corporibus vita non animarum, ſed corporum vita eſt, quam poſſunt eis animæ etiam mortuæ, id eſt, a Deo deſertæ, quantulacunque propria vita,*

vita, ex qua etiam immortales ſunt, non deſiſtente conferre. De prima corporis morte dici poteſt, quod bonis bona ſit, malis mala. Secunda vero ſine dubio ſicut nullorum bonorum eſt, ita nulli bona. Lib. XIV. de Trinit. cap. 3. *Et anima & corpore mortui ſumus, anima propter peccatum, corpore propter pœnam peccati. Vna ergo mors noſtri Salvatoris duabus mortibus noſtris ſaluti fuit.* Lib. ejusdem cap. 4. in principio: *Habet & anima mortem ſuam, cum vita beata caret; quæ vera animæ vita dicenda eſt, ſed immortalis ideo nuncupatur, quia qualicunque vita, etiamſi miſerrima eſt, nunquam deſinit vivere.* In enarr. Pſal. XLVIII. *Mors, quam timent homines, eſt ſeparatio animæ a corpore. Mors autem vera, quam non timent homines, eſt ſeparatio animæ a Deo, & plerumque cum timent homines iſtam, quæ ſeparat animam a corpore, incidunt in illam, quæ animam a Deo ſeparat. Vita enim animæ Deus eſt, mors animæ peccatum.* Fulgentius lib. I. ad Monim. cap. 27. *Prima mors animæ, quam ſibi homo intulit, ſecundæ mortis eſt cauſa, & ſecunda mors, quam Deus homini reddidit, primæ mortis eſt pœna. In prima diſcedente anima caro ſola moritur, in ſecunda, quando rediens in carnem anima in eadem cum eadem, quæ peccavit, carne torquetur, ut cum qua communicavit mortem peccati, cum ipſa communicet mortem ſupplicii.* 3.) Ambroſius lib. V. in Luc. tres mortis ſpecies enumerat. *Mors*, inquit, *triplex eſt.* Naturæ, *de qua dicitur, quærent homines mortem, & non invenient. Hæc mors non eſt metuenda fortibus, deſideranda ſapientibus, miſeris expetenda.* Culpæ, *de qua dicitur, anima, quæ peccaverit, ipſa morietur.* Gratiæ, *quæ ſecularium aufert interitum voluptatum, in qua non natura, ſed delicta moriuntur; hanc mortem ſubimus conſepulti cum Chriſto in baptiſmo.* Quidam tres mortis ſpecies paulo aliter explicant. *Triplex*, (inquiunt) *mors in ſcripturis proponitur: 1.) Mors corporis, quæ conſiſtit in ſeparatione animæ, 2.) mors animæ, quæ conſiſtit in amiſſione gratiæ, 3.) mors totius hominis, quæ conſiſtit in privatione vitæ æternæ & cruciatibus infernalibus corporis & animæ.* Illa eſt mors corporalis vel *naturæ*, iſta mors ſpiritualis vel *gratiæ*, hæc mors noviſſima vel *gloriæ*. 4.) Communiter quatuor ſpecies mortis numerantur. Eſt enim primo mors *carnis*, quæ ſeparat animam a corpore, ea eſt *irremedicabilis*, ut loquuntur, ac *meditanda*. Secundo *culpæ*, quæ ſeparat animam a Deo, ea eſt *ineffabilis ac fugienda*. Tertio *ſpiritus*, quæ ſeparat animam a terrenis, ea eſt *ſanabilis & amplectenda*. Quarto *gehennæ*, quæ ſeparat corpus & animam a cœleſtibus, ea eſt *interminabilis ac pertimeſcenda*. Juxta hanc diviſionem intelligendum illud ἀινιγματῶδες: *Qui moritur*, ſcilicet vitiis per mortem ſpiritus, *antequam moritur*, ſcilicet carne vel corpore, is *non moritur*, ſcilicet morte æterna ſive gehennæ, *quando moritur*, ſcilicet morte corporis. Auguſtinus in lib. 65. quæſt. q. 32. *Quatuor eſſe mortes ſcriptura ſancta evidenter oſtendit. Prima mors eſt animae, quae ſuum deſerit creatorem, quae enim deſerit, peccat. Sine*, inquit Dominus, *mortuos ſepelire mortuos ſuos. Ecce habes mortuos ſecundum animam ſcilicet ſepelientes mortuos. Et quos ſepeliunt? ſcilicet ſecundum carnem mortuos. Hæc itaque ſententia duas mortes manifeſtiſſime docet, unam animae, quam peccando incurrit, alteram corporis. Tertia autem eſt ſolius animae, quam, dum ex hoc corpore exierit, patitur. Quarta eſt mors, cum anima recipiet corpus, ut in ignem mittatur aeternum.* Vide etiam lib. XIII. de civ. Dei cap. 12. 5.) Sedulius in Rom. VI. *quinque ſpecies* mortis recenſet. *Prima*, ait, *mors eſt ſeparatio animae a corpore; ſecunda ſeparatio animae a Deo, quae per peccatum evenit; tertia eſt ſecundum illud, quod auctor mortis diabolus, mors appellatur. Quarta mors inferni lacus, qua praevaricatrices animae detinentur. Dicitur etiam & illa mors laudabilis, qua peccator quisque moritur pœnitens, & Chriſto conſepelitur.* 6.) Plenior ac perfectior eſt hæc diſtinctio: *Mortis* nomen in ſacris literis & ſcriptoribus eccleſiaſticis accipitur vel *proprie*, vel *figurate*. Proprie pro *morte naturali*, quæ eſt

eſt ſeparatio animæ a corpore. (Vocatur mors naturalis reſpectu habito non ad naturam *inſtitutam* ſed *deſtitutam*.) In hac ſignificatione hoc loco accipitur, quando inter noviſſima hominis mors numeratur. Figurate uſurpatur vel μεταφορικῶς vel μετωνυμικῶς. *Metaphorice* pro morte *temporali* vel *aeterna*. Mors temporalis metaphorice ſic dicta iterum duplex eſt, vel *corporalis*, vel *ſpiritualis*. Mors corporalis metaphorice ſic adpellata complectitur omnis generis calamitates propter peccatum in hac vita homini tolerandas, quæ ſunt mortis caduceatores ac nuncii. Exod. X. 17. *Rogate Dominum, ut auferat a me* הַמָּוֶת *mortem iſtam*, id eſt, locuſtarum perniciem. Rom. VIII. 10. *corpus eſt mortuum*, id eſt, calamitatibus, morbis & ipſi tandem morti temporali obnoxium propter *peccatum*, quod in eo adhuc habitat. 1. Cor. XV. 31. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, verſor in quotidiano ac perpetuo mortis periculo. 2. Cor. I. 10. *Deus eripuit nos ex tanta morte.* IV. 11. *Semper nos, qui vivimus, in mortem tradimur.* v. 12. *Mors in nobis operatur &c.* XI. 23. *in mortibus* ſeſe ſæpius fuiſſe ſcribit. Vt enim canit Statius poëta lib. IX. Theb.

Mille modis miſeros lethi mors una fatigat.

Hoc ſenſu etiam quidam accipiunt phraſin Eſa. XLI. 14. *mortui Iſraël*, id eſt, qui tantis adflictionibus oppreſſi eſtis, ut mortui potius quam vivi adpareatis. Sed in Hebræo eſt מְתֵי *pauci, exigui.* Mors *ſpiritualis* duplex eſt, *fidelium* & *infidelium*, illa eſt laudabilis ac fructuoſa, hæc deteſtabilis ac pernicioſa. Mors ſpiritualis fidelium eſt, qua ſalutariter dicuntur mori 1.) *peccato*, quod tum per *regenerationem*, quatenus peccatum fide in Chriſtum ipſis remiſſum, non amplius coram Dei judicio eos adcuſat; tum per *renovationem*, quatenus peccatum in carne ſua mortificant, vigorem, vim, impetum ac vitam ejus per ſpiritum reprimunt, ne in ipſis dominetur & vigeat. Rom. VI. 2. *Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* v. 6. *Vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati.* v. 11. *Exiſtimate vos quidem mortuos eſſe peccato, viventes autem Deo in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* v. 12. *Non ergo regnet peccatum in mortali corpore veſtro, ut obediatis concupiſcentiis ejus.* Col. III. 3. *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* 1. Petr. II. 24. *Vt peccatis mortui juſtitiæ vivamus.* 2.) *Legi*, tum per *juſtificationem*, quatenus per fidem in Chriſtum ab adcuſatione & damnatione legis ſunt liberati, tum per *ſanctificationem*, quatenus a legis imperio & coactione liberi ſpontaneam obedientiam ex Spiritu præſtant, ac quatenus lex concupiſcentiam pravam in carne ipſorum adhuc hærentem non amplius irritat, qui eſt accidentarius legis in non renatis effectus. Rom. VII. 1. *Lex homini dominatur quanto tempore vivit.* v. 2. *Nam quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro adligata eſt legi, ſi autem mortuus fuerit vir, liberata eſt a lege viri.* v. 4. *Itaque & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, ut ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit, ut fructificemus Deo &c.* Galat. II. 19. *Ego per legem legi mortuus ſum, ut Deo vivam, cum Chriſto ſimul crucifixus ſum.* 3.) *Ceremoniis legalibus vet. teſt.* a quibus per Chriſti mortem liberati ſunt, ut in novitate Spiritus non juxta externas illas obſervationes, ſed juxta interiorem hominem Deo ſerviant. Col. II. 20. *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi*, id eſt, ſi per virtutem mortis Chriſti liberati eſtis a ceremoniis legalibus, per quas Deus priorem mundum, id eſt, populum vet. teſt. informare voluit, ſicut per literarum elementa ac rudimenta pueri informantur. Rom. VII. 4. & 6. Gal. II. 19. *quid adhuc tanquam viventes in mundo decretis ac conſtitutionibus hominum vos duci permittitis?* quaſi adhuc ceremoniis legis ſubjecti eſſetis, quæ in mundanis & externis rebus conſiſtunt, cum tamen ſitis in Chriſti regno, quod eſt ſpirituale & internum? 4.) *Mundo*, quatenus ſpiritualiter cum Chriſto mortui ac crucifixi non amplius agunt vitam mundanam, non conformant ſe huic mundo, non indulgent ejus voluptatibus ac deſideriis. Gal. VI. 14. *Per Chriſtum mundus*

mihi

mihi crucifixus eſt (& ſic etiam mortuus) *& ego mundo*, id eſt, quidquid eſt in mundo Chriſti regno adverſum, *concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ*, 1. Joh. II. 16. itemque mundi vanitates & voluptates non amplius in me obtinent dominium, nec ego illa deſidero, ſed plane ſum illi mortuus. Rom. VI. 6. *Vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt; ut deſtruatur corpus peccati.* v. 7. *Qui enim mortuus eſt, juſtificatus eſt a peccato.* Bernhardus, tom. I. ſerm. VI. de peregrino mortuo & crucifixo p. 153. *Non ſolum*, inquit, *mortuus mundo, ſed & crucifixus, quod eſt ignominioſum genus mortis. Ego illi & pariter ipſe mihi. Omnia, quæ mundus amat, crux mihi ſunt, delectatio carnis, honores, divitiæ, vanæ hominum laudes. Quæ vero mundus crucem reputat, illis adfixus ſum, illis adhæreo, illa toto amplector adfectu.* Mors *ſpiritualis infidelium* eſt, qua in peccatis mortui & a vera illa animæ vita, quæ in Deo eſt, ſeparati dicuntur. Matth. VIII. 22. Luc. IX. 60. *Sine, ut mortui ſepeliant ſuos mortuos.* Luc. XV. 24. *Filius meus mortuus erat.* Joh. V. 25. *Mortui audient vocem filii hominis.* 1. Tim. V. 6. *Vidua, quæ in delitiis vivit, vivens mortua eſt.* Eph. II. 5. & 7. Col. II. 13. *Cum eſſetis mortui in delictis.* Quemadmodum enim anima a corpore ſeparata corpus redditur ſenſus & motus expers, nec ullas actiones vitales edit: ſic homo ψυχικός, qui non eſt particeps ſpiritualis vitæ, quæ ex gratioſa Dei inhabitatione dependet, deſtituitur ſenſu ſpirituali, nec poteſt facere opera ſpiritualiter bona ac Deo grata. Quemadmodum mortui non audiunt, nec vident, nec loquuntur: ſic ſpiritualiter in peccatis mortui non audiunt vocem Dei, non vident opera Dei, non prædicant magnalia Dei. Quemadmodum corpus exanime computreſcit, ac fœtorem hominibus intolerabilem exhibet: ſic homines in peccatis mortui Deo ſunt abominabiles ac intolerabiles. *Mors æterna damnatorum* eſt finalis & plenaria divini conſortii amiſſio, & ex ea conſequens horribilis animæ & corporis cruciatus, ac nunquam finienda miſeria in inferno damnatis metuenda, quæ vocatur a Johanne *mors ſecunda*, Apoc. II. 11. & XX. 14. reſpectu tum *naturalis*, tum *ſpiritualis* mortis infidelium propriæ; de hac accipiunt Pſal. XXXIV. 22. *mors peccatorum peſſima*, ſed in hebræo eſt, *occidet impium improbitas.* Joh. VI. 50. *Si quis ex hoc pane manducaverit, non morietur in æternum.* Joh. VIII. 51. *Si quis ſermonem meum ſervaverit, mortem non videbit in æternum.* Joh. XI. 26. *Qui vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Atque hæ ſunt præcipuæ ſignificationes vocabuli *mortis* de homine uſurpatæ, de quibus in genere notandum, quod in uno eodemque dicto diverſæ ſignificationes hujus verbi quandoque locum obtinere poſſint. Sic quando primis parentibus Gen. II. 17. hæc comminatio proponitur: *Quacunque die de hac arbore comederis, morte morieris*, tum gemina mortis mentio non ſolum certitudinem comminationis, ut Gen. XLI. 32. ſed etiam plures mortis ſpecies homini metuendas deſignat: intelligitur tum mors *proprie* accepta, tum *metaphorice*, & quidem tam temporalis quam æterna, tam corporalis quam ſpiritualis infidelium propria. Auguſtinus lib. XIII. de civit. Dei cap. 12. *Quando dixit Deus homini illi primo, quem in paradiſo conſtituerat, de cibo vetito:* quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini; *non tantum primæ mortis partem priorem, ubi anima privatur Deo, nec tantum poſteriorem, ubi corpus privatur anima, nec ſolum ipſam totam primam, ubi anima & a Deo & a corpore ſeparata punitur, ſed quidquid mortis eſt, usque ad noviſſimam, quæ ſecunda dicitur, & qua eſt nulla poſterior, comminatio illa complexa eſt.* Lib. ejusdem cap. 15. *In ea morte etiam cæteræ denunciatæ ſunt, quæ procul dubio erant ſecuturæ. Nam in eo, quod inobediens motus in carne ex motu animæ inobedientis exortus eſt, propter quem pudenda texerunt, ſenſa eſt mors una, in qua deſeruit animam Deus. Ea ſignificata eſt verbis ejus, quando timore deambulanti ſe ſe abſcondenti homini dixit:* Adam, ubi es? *non utique ignorando quærens, ſed increpando admonens, ut adtenderet, ubi eſſet, in quo* non

non eſſet Deus. Cum vero jam corpus anima ipſa deſeruit ætate corruptum & ſenectute confectum, venit in experimentum mors altera, de qua Deus peccatum adhuc puniens homini dixerat: terra es, & in terram ibis, *ut ex his duabus mors illa prima, quæ totius hominis eſt, compleretur, quam ſecunda in ultimo ſequitur, niſi homo per gratiam Dei liberetur.* Lib. IV. de Trinit. cap. 3. *Et anima & corpore mortui ſumus, anima propter peccatum, corpore propter pœnam peccati.* In libro LXV. quæſt. q. 32. *Die, quo peccavit Adam, in anima mortuus eſt. Sicut enim corpus vivit ex anima, ita anima, ut beatius vivat, vivit ex Deo. Ergo deſerta anima Adæ a Deo jure dicitur mortua prima morte, ex qua tres poſtea ſubſecutæ ſunt mortes.* Confer. Ambroſius lib. de paradiſ. cap. 9. Neque vero de homine tantum *mortis* vox accipitur, quo referendæ ſunt hactenus enumeratæ ſignificationes omnes, ſed etiam de brutis anima ſenſitiva præditis, Gen. VII. 22. XXXIII. 13. ac de vegetabilibus anima vegetativa præditis, Joh. XII. 24. 1. Cor. XV. 37. quin & de inanimatis non ſolum ſubſtantiis, ſed etiam accidentibus ſive qualitatibus metaphorice uſurpatur. Sic *ſapientia dicitur mori*, Job. XII. 12. quæ evaneſcit ac perit. *Peccatum* dicitur *mortuum* Rom. VII. 9. quod in carne quidem hæret, ſed non ſatis agnoſcitur, ac veluti exſtinctum, & quaſi non eſſet, reputatur, quodque non ita exſerit vires irritando pravam concupiſcentiam in carne latentem. *Fides mortua* dicitur, Jac. II. 17. quæ ſeſe non exſerit per operum effecta, quæ eſt ὁμωνύμως tantum dicta fides hypocritarum propria. Μετωνυμικῶς nomen *mortis* accipitur pro re mortifera, 2. Reg. IV. 40. *mors in olla*, id eſt, cibus venenatus mortem adſaturus. Eſt & in eo ſpecies μετωνυμίας, quando peccata dicuntur opera *mortua* Hebr. VI. 1. IX. 14. cum ratione cauſæ, quia proficiſcuntur ab iis, qui hærent in morte ſpirituali, tum ratione effectus, quia adferunt mortem æternam. Μετωνυμικῶς ac μεταφορικῶς ſimul Chriſtus dicitur *mors noſtræ mortis*, *quia ſua morte noſtram mortem deſtruxit.* 2. Tim. I. 10. Sed hæ ſignificationes non ſunt hujus loci, ubi de morte hominis naturali duntaxat agitur.

III.) Συνωνυμία. *Adpellationes mortis* 1) *in ſacris literis.*

§. XVII. Ad συνωνυμίαν pertinent periphraſes, quibus mors, præſertim piorum, tum in *ſacris literis*, tum in *ſcriptoribus eccleſiaſticis*, tum in *profanis auctoribus* deſcribitur. In ſacris literis de morte hominum, præſertim piorum, ſuaviſſimæ loquendi formulæ occurrunt, in quibus ſalutares doctrinæ de multis utiliter admonentes, ac efficaces conſolationes mortis terroribus opponendæ continentur. Vſitatiſſima eſt ſanctis Dei viris, prophetis & apoſtolis, tam in vet. quam in nov. teſt. *ſomni* (*) adpellatio, qua

(*) De *ſomni* adpellatione, qua homines in morte dicuntur obdormire, paucis notamus: I) eandem non ſacris tantum, ſed & profanis ſcriptoribus fuiſſe uſitatam. Auctores, qui copioſius hoc oſtenderunt, adlegavit LAMPIVS in *commentario evangelii ſecundum Joannem. tom. II. p. 752. not.* (q) II) mortem *ſomnum* adpellari non tam reſpectu *animæ*; (ita enim ψυχοπαννυχία ſive *dormitio* animarum poſt mortem exinde poſſet inferri, quem errorem infra §. *CCXCIII.* notavit GERHARDVS.) quam potius reſpectu *corporis*, uti contextus locorum, ſupra a laudatiſs. GERHARDO adlegatorum, abunde docet; III) in ſanctioribus litteris *ſomnum* aliquando omnibus mortuis adſcribi, veluti *Pſalm. XC. 5. Dan. XII. 2. 1. Cor. XV. 20.* aliquando autem præcipue piis, verb. grat. *2. Sam VII. 12. Matth. IX. 24. Jo. XI. 11. Act. XIII 36. 1. Theſſ. IV. 13.* Atque his, quod IV) notamus, metaphora *ſomni* multo magis, quam aliis convenit, ſiquidem hi ad ſpem reſurrectionis vitæque melioris per mortem vocantur. CHRYSOSTOMVS *homil. XXIX.* in *Geneſin: Neque mors amplius mors eſt, ſed nomen tantum mortis habet; immo vero etiam ipſum nomen ſublatum eſt: neque enim amplius mortem adpellamus, ſed dormitionem & ſomnum.* PRVDENTIVS Καθημερ. *hymno X.*

Quidnam ſibi ſaxa cavata,
Quid pulcra volunt monumenta;
Niſi quod res creditur illis
Non mortua, ſed data ſomno?
Hoc provida chriſticolarum
Pietas ſtudet, utpote credens,
Fore protinus omnia viva,
Quæ nunc gelidus ſopor urget.

Fuiſſe quoque ex ipſis gentilibus ſcriptoribus, qui *ſomni* metaphoram ad felicitatem poſt hanc vitam extenderunt, alii obſervarunt.

qua in morte dicuntur homines *obdormire.* Deut. XXXI. 16. 2. Sam. VII. 12. 1. Reg. II. 10. Eſa. XXVI. 20. LVI. 14. Dan. XII. 2. Matth. IX. 24. Joh. XI. 11. Act. XIII. 36. 1. Cor. XI. 30. XV. 20. 1. Theſſ. IV. 13. &c. Hilarius in Pſal. CXXVI. p. 552. *Mortem ſanctorum Deus frequentiſſime ſomnum nuncupat.*

Somnus ut eſt mortis, ſic lectus imago ſepulcri;

quæ nomenclatura de multis utiliter nos admonere poteſt. Confertur enim mors ſomno: I.) ratione *antecedentium.* Quemadmodum ſomnus oritur ex vaporibus ventriculi ad cerebrum delatis, qui nervos occupant, & operationes ſenſuum impediunt: ſic mors corporis ex eo originem trahit, quod primi noſtri parentes de fructu arboris vetitæ comederint; inde namque factum, ut veneuatus peccati odor totum corpus & omnia ejus membra pertranſiens, tum ipſos, tum omnes poſteros morti obnoxios reddiderit, Rom. V. 12. VI. 23. ac quia venenum illud peccati nos ipſorum poſteri in corpore perpetuo in hac vita nobiſcum circumferimus, ideo etiam mortem noſtram in nobis ipſis ſemper circumferimus, nec repente in mortem incidimus, ſed minutatim procedimus. Quando venenum eſt intro adſumtum, quandoque diu hæret in corpore, antequam vim ſuam exſerat: ſic etiam peccati venenum in carne noſtra hæret, Rom. VII. 18. Hebr. XII. 1. illud in quibusdam citius, in quibusdam tardius mortem operatur; interim omnibus eſt lethale, ac ſi vel maxime ab omnibus cauſis mortis externis ac violentis ſimus liberi, tamen mors & corruptio provenit a cauſa interiore omnibus hominibus communi. Quemadmodum non omnes placide ac ſuaviter obdormiſcunt, ſed illi duntaxat, qui animo quieto & corpore moderate paſto cubitum ſeſe conferunt; qui curis ſeſe macerant, ac conſcientiæ onere gravantur, illorum ſomnus eſt inquietus ac turbulentus: ſic impiis mors non eſt ſuavis ſomnus, ſed potius initium mortis æternæ, auferunt enim ſecum ex hac vita rodentem conſcientiæ *vermem*; Eſa. LXVI. 24. ſoli autem vere pii, qui *in Domino moriuntur,* placide *requieſcunt a laboribus ſuis,* Apoc. XIV. 13. deponunt enim per veram pœnitentiam & fidem in Chriſtum onus peccati ipſos premens, Chriſtum vitæ ducem & mortis victorem vera cordis fiducia amplectuntur, ac vitam ſuam ita componunt, ut mortem venientem pacato ac læto animo ſemper exſpectent. *Mortem venientem nemo lætus excipit, niſi qui ſe diu ad eam compoſuit.* Seneca epiſt. XXX. Quemadmodum ſomno nos daturi veſtes deponimus, ita quoque apoſtolus 2. Cor. V. 4. adſerit, nos in morte ἐκδύσασθαι, *exui,* quia mors omnibus hujus vitæ bonis nos exuit & adcurate perquirit, ne quidquam terrenorum ex hac vita nobiſcum auferamus. Job. I. 21. *Nudus egreſſus ſum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.* 1. Tim. VI. 7. *Nihil intulimus in mundum, manifeſtum, quod nec quidquam auferre poſſimus.* Corpus noſtrum eſt animæ quaſi ἔνδυμα ac veſtimentum; atqui illud ipſum in morte deponere, eodemque exui cogimur, 2. Petr. I. 14. Chryſoſtomus in morali homil. V. ep. Hebr. *Cum tanta facilitate carnem exuere debemus, cum quanta veſtimentum exuimus.* Deponamus & nos veteris Adami tunicam, exuamus curam terrenorum, ita poterimus quiete obdormiſcere &c. Quemadmodum ſomnus hominem quandoque inopinato opprimit, adeo ut momentum illud temporis, quo obdormit, non poſſit exacte notare: ſic homines quandoque eo temporis momento moriuntur, quo de morte minime omnium cogitant, ac opinione citius anima e corporis habitaculo emigrat, ut nec ipſi, nec adſtantes momentum exitus obſervent. Gen. XXVII. 3. *Ignoro diem mortis meæ.*

Mors certa eſt, mortis nihil eſt incertius hora.
Quod moreris certum eſt, incertum, ubi, quomodo, quando.

Quemadmodum infantes ac pueri non intelligunt ſomni commoda, ideo ægre cubitum ſeſe conferunt: ſic ſpiritualis prudentiæ reſpectu coram Deo vere ſunt pueri, qui non intelligunt, quantum boni ſit in morte piorum, ideoque mortem nimiopere exhorreſcunt. Quemadmo-

admodum ſomnus, ita quoque mors omnibus hominibus communis eſt, ac ſicut ſomnus, ita quoque mors etiam invitis obrepit &c.

§. XVIII. II.) Ratione *concomitantium*. Quemadmodum ſomnus occupat ſolum membra & ſenſus exteriores, cum interim anima interiores ſuas operationes exerceat, ut ex inſomniis colligitur: ſic in morte corpus ſolum interit, anima autem piorum *in ſinum Abrahæ* transfertur, Luc. XVI. 22. *fruitur conſolatione* v. 25. ac veræ vitæ particeps redditur. Matth. X. 28. *animam occidere non poſſunt.* Auguſtinus lib. VI. confeſſ. c. 11. *Morte corporis vita animæ non conſumitur.* Quemadmodum ſomnus eſt ſuavis & utilis requies tam ægrotis quam ſanis hominibus; Job. XI. 12. ſic mortui *quieſcunt in cubilibus ſuis*, Eſa. XXVI. 20. ac *requieſcunt a laboribus ſuis.* Apoc. XIV. 13. Ambroſius de bon. mortis cap. 3. *Sola mors eſt requies viro.* Dies noſtri in hac vita ſunt *dies mercenarii*, ut ergo mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſic mortis quietem in hujus vitæ miſeriis & laboribus cupide deſideremus. Job. VII. 1. & 2. Quemadmodum animi & corporis vires in ſomno reparantur, ut homo mane alacrior ac vegetior ad priſtinum opus redeat: unde Tertullianus lib. de anim. cap. 43. p. 287. ſomnum pulcerrime vocat *recreatorem corporum*, *redintegratorem virium*, *probatorem valetudinum*, *pacatorem operum*, *& medicum laborum*; ſic mors piorum eſt veluti quædam ἀνακαίνωσις, renovatio ac reparatio omnium virium, ut Chriſto, juſtitiæ ſole, in extremo die exoriente alacriores ac vegetiores ſint ad peragenda opera, ad quæ in prima creatione divinitus ſunt conditi. Quemadmodum dormiens ab omnibus adfectibus naturæ adverſis, a curis, angoribus, triſtitia, dolore, metu eſt immunis: ſic pii in morte ab illis flagellis liberi beatam & tranquillam apud Deum vitam agunt, & in ſepulcris velut κοιμητηρίοις ac dormitoriis ſuis ſomno fruentes lætum reſurrectionis diem in pace exſpectant. Quemadmodum dormientes non animadvertunt nec curant, quid in plateis agatur, an homines emant vel vendant, ſaltent vel pugnent, neque tempus menſurant, aut ejus articulos computent: ſic mortui non adficiuntur curis hujus mundi, neque penſi quidquam habent, an ſuperſtites bello, vel fame, perſecutionibus adfligantur, multo minus aliquid moleſtiæ vel ſolicitudinis ex adverſis ſuperſtitum perſentiſcunt. 2. Reg. XXII. 20. *Colligam te ad patres tuos, ne videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum ſuper locum iſtum.* Job. XIV. 21. *Sive nobiles fuerint filii ejus, ſive ignobiles, non intelliget.* Eccleſ. IX. 5. *Viventes ſciunt, ſe eſſe morituros, mortui vero nihil noverunt amplius*, ſcilicet eorum, quæ in his terris geruntur, additur enim v. 6. *nec habent partem in hoc ſeculo, & in opere, quod ſub ſole geritur.* Eſa. LXIII. 16. *Abraham neſcit nos, Iſraël ignorat nos.* Quemadmodum dormiens quandoque incendii terrores & magnas tempeſtates, durante ipſius ſomno exortas, non ſentit, ſed eas quaſi prætervehitur: ſic pie defuncti futuris calamitatibus præripiuntur. Eſa. LVII. 1. *A facie mali collectus eſt juſtus.* v. 2. *Veniet pax, requieſcet in cubili ſuo ambulans recte.*

§. XIX. III.) Ratione *conſequentium*. Somnus non eſt perpetua quædam quies, ſed certo tempore iterum expergiſcimur, at tunc vigor animi, ſenſuum ac corporis redit alacrior: ſic non manebimus perpetuo in morte, ſed *veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii hominis, & procedent; qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala fecerunt, in reſurrectionem judicii*, Dan. XII. 2. Joh. V. 28. 29. Beda in Marcum: *Mos chriſtianus obtinuit, ut mortui, qui reſurrecturi eſſe non dubitantur, dormientes vocentur.* Quemadmodum Chriſtus filiam Jairi propterea negat eſſe mortuam, ſed tantum dormire adſerit, Matth. IX. 24. quia mox in vitam revocanda erat: ſic in genere de mortuis ſtatuendum quod dormiant, quia per Chriſtum ad vitam ſunt reſuſcitandi, Eſa. XXVI. 19. *Vivent mortui tui, expergiſcimini, qui habitatis in pulvere.* Luc. XX. 38.

Omnes

Omnes Deo vivunt. Quemadmodum dormientes facile e ſomno voce alterius hominis excitantur: ſic mortui voce Chriſti in die noviſſimo perquam facile excitabuntur. Auguſtinus ſerm. XLIV. de verb. Dom. *Nemo noſtrum tam facile excitat dormientem in lecto, quam Chriſtus jacentem in ſepulcro.* Quemadmodum e ſomno excitati veſtibus nos induimus: ſic pii ex mortuis reſurgentes ſtola immortalitatis ornabuntur. 1. Cor. XV. 53. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Sicut neſcimus, quomodo e ſomno expergiſcamur: ſic non intelligimus, qualis futura ſit reſurrectio. Quemadmodum e ſomno expergefacti videmur per pauxillas duntaxat horas dormiiſſe: ſic in noviſſimo die a morte excitatis breviſſimum videbitur illud tempus, quod inter mortem ac reſurrectionem interceſſit. Lutherus tom. IV. Latin. p. 528. in comm. Pſ. XC. *Totum illud tempus, quod eſt ab initio conditi hominis, videbitur Adamo reſurgenti tanquam ſomnus unius horæ.* Somnus igitur, quo ſingulis diebus ad vitæ conſervationem indigemus, perpetuum μνημόσυνον ac quotidianum memoriale mortis nobis eſſe debet, cum in quotidiana illa mortis meditatione magna pars cœleſtis ſapientiæ conſiſtat, Pſal. XXXIX. 5. XC. 12. ſicut Plato in Phædone dicebat, *veram philoſophiam eſſe μελέταν τȣ̃ θανάτȣ.* Quando veſtes lectulum ingreſſuri deponimus, cogitemus aliquando veſtimentum corporis eſſe deponendum. Quando ad ſomnum nos componimus, cogitemus nos in cubile ſepulcri aliquando collocandos. Quando oculos claudimus, cogitemus oculos noſtros aliquando in morte eſſe claudendos. Quando cubitu ſurgimus, cogitemus ex ſepulcris noſtris poſt mortem aliquando reſurrecturos. Si eo modo quotidie de morte cogitamus, aliquando pie & pacate mori poſſumus.

Adpellationes mortis. §. XX. Atque hæc eſt generalis & communiſſima mortis deſcriptio, qua ſomno a ſanctis Dei hominibus comparatur. Speciales adpellationes occurrunt complures. *1.) ex vet. teſt.* Moſi uſitatum eſt, ut pios in morte ac per mortem dicat colligi ſive *congregari ad populum ſuum.* Gen. XXV. 8. XXXV. 29. XLIX. 33. Eadem phraſis exſtat Num. XX. 26. XXXI. 2. Jud. II. 10. 2. Reg. XXII. 20. 2. Paral. XXXIV. 28. Eſa. LVII. 1. אָסַף ſignificat, *congregavit aliquid, ut adſervetur, in unum redegit, repoſuit, occultavit;* hæ ſignificationes omnes huic loquendi formulæ congruunt, in morte enim ac per mortem pii ex confuſo bonorum ac malorum in hac vita invicem commixtorum cœtu ſeparantur, ac congregantur, animæ eorum *in faſciculum viventium colligantur,* 1. Sam. XXV. 29. ſicque in unum rediguntur, ut a furore perſecutorum occultentur, & usque ad diem judicii in quiete & pace conſerventur. Dicuntur autem pii non ſimpliciter congregari ac colligi, ſed *ad populum ſuum. Nemo colligitur ad eos, qui non ſunt,* inquit Origenes. Ergo eſt populus, cui pii morientes adjunguntur, proinde animæ piorum in morte non evaneſcunt in auras, nec in nihilum rediguntur; ſed congregantur in cœtum triumphantis eccleſiæ, & colliguntur ad beatum illum populum, qui ante ipſos in fide ex hac vita præceſſit, cum quo unum corpus myſticum conſtituunt. Cinis & pulvis anima caſſus non eſt populus, ergo ſepulturæ reſpectu non poſſunt dici, ad populum ſuum congregari. Adde quod Abraham patriarcha, de quo Spiritus ſanctus primo omnium hac phraſi utitur, corpore ſuo non ad ſepulcra majorum & populorum ſuorum, ſed ad conjugis Saræ exuvias tantum in agro Hephronis ſit adgregatus, ut recte monet Geſnerus in Geneſ. XXV. quod iterum evidens argumentum eſt, non *corporis,* nec *ſepulturæ,* ſed *animæ* reſpectu pios ad populum ſuum congregatos dici. (*) Lutherus in Geneſ. XXV. p. 320. *Quo tranſivit Abraham? collectus eſt ad populos ſuos. An ergo reſtant adhuc populi poſt hanc vitam? ſic enim*

 ſonant

(*) Hanc ipſam expoſitionem uberius ediſſeruit GERHARDUS in *commentario ſuper Geneſin,* & quidem ad *cap. XXV. p. 494. quæſt. V.* Negant tamen alii, locutionem iſtam Moſi uſitatam, qua pii in morte dicuntur

ſonant verba, quaſi migraſſet de populo ad populum, de una civitate in aliam civitatem. Id vero inſigne & memorabile eſt teſtimonium reſurrectionis & vitæ futuræ, quod proponendum eſt in conſolationem omnibus, qui credunt in Deum. Cognata huic phraſi eſt illa altera, qua Deus mortem Abrahæ deſcribit Gen. XV. 15. *Ingredieris ad patres tuos in pace.* Ergo Abraham in morte non eſt penitus exſtinctus, ſed potius ad patrum ſuorum cœtum translatus.

§. XXI. Joſua XXIII. 14. mortem vocat *viam univerſæ carnis. Ecce*, inquit, *ego vado* in *via* vel per viam *univerſæ carnis*. Eadem loquendi formula utitur David 1. Reg. II. 2. exprimit autem moriendi neceſſitatem omnibus hominibus communem, propter peccatum ac per peccatum in mundum introductam, quod ſcilicet mors omnibus ſit conſtituta, quodque homines non minus quam reliqua animalia morti omnes ſint ſubjecti. Hebr. IX. 27. Eccl. IX. 3. *Omnibus eſt calcanda ſemel via leti*, inquit poëta. David mortem vocat eductionem animæ מִמַּסְגֵּר *ex clauſura* ſive *carcere*, Pſal. CXLII. 8. τὸ mori in ſe ac per ſe conſideratum vocat *ambulare per vallem umbræ mortis* Pſal. XXIII. 4. Eſaias de morte piorum ſic loquitur XXVI. 19. *Expergiſcimini, qui habitatis in pulvere.* v. 20. *Vade popule mi, ingredere* בַּחֲדָרֶיךָ *in conclavia*, in cubicula tua. (LXX. interpretes εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ergo mortuorum ſepulcra ſunt בָּתֵּי־חַיִּים *domus viventium*, κοιμητήρια, *dormitoria*) *claude januam ſuper te, abſconde te paululum, donec tranſeat indignatio.* Eſa. LVII. 1. *Juſtus periit*, (אָבַד interdum ſignificat omnimodam rei perditionem, in qua ſignificatione, ſi hoc loco accipiatur, explicandum eſt habito reſpectu ad opinionem impiorum, coram *illorum oculis videntur interire* ac cum perditione amoveri, præſertim ſi vel a tyrannis occidantur, vel præmatura morte abripiantur, Sap. III. 3. ſed coram Dei oculis vere vivere incipiunt) *& non eſt quiſquam, qui ponat ſuper cor, viri miſericordiæ* (נֶאֱסָפִים *congregantur, & non eſt, qui intelligat, a facie mali colligitur juſtus* (id eſt, propter malum mundo imminens congregantur, ſicut oviculæ imminente tempeſtate in ſepta a paſtore colliguntur, ſicut tempore incendii paterfamilias pretioſam ſupellectilem colligit & in locum tutum reponit) v. 2. *Ingredietur in pacem, requieſcet* מִשְׁכְּבוֹתָם *in cubiculis ſuis ambulans coram eo.* (pax ad animas, requies ad corpora in ſepulcris pertinet, quia enim pii dicuntur in morte obdormire, ex eo neceſſario ſequitur, quod ſepulcra ipſorum ſint cubicula, dormitoria.)

§. XXII. Auctor libri *Sapientiæ* mortem piorum ſic deſcribit cap. III. 1. *Juſtorum animæ in manu Dei ſunt*, (poſt mortem ſcilicet, de qua in fine præcedentis cap. egerat) *& non tanget illos tormentum.* v. 2. *Viſi ſunt in oculis inſipientium mori & æſtimata eſt adflictio*, ἡ ἔξοδος αὐτῶν exitus illorum (eadem adpellatione Chriſti mors inſignitur Luc. IX. 31. ac Petrus 2. epiſt. I. 15. mortem ſuam itidem vocat ἔξοδον, in morte enim anima ex corpore egreditur, ac homines ex ſtatu hujus vitæ in aliam vitam egrediuntur. Iſraëlitarum ex Ægyptiaca ſervitute liberatio vocatur ἔξοδος, ut oſtendit ἐπιγραφὴ libri ſecundi Moſaici & Hebr. XI. 22. ſic anima noſtra, quamdiu in corpore moratur, miſera captivitate ac ſervitute premitur, Rom. VII. 14. 23. 34. ſed quando e corpore egredietur, tunc ex vinculis illis liberatur. Pſalm. CXLII. 8.) v. 3. καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία *ipſorum a nobis*, in regionem ſcilicet viventium, *profectio* ac iter *habetur contritio, illi autem ſunt in pace.* Sap. IV. 7. *Juſtus ſi præoccupatus fuerit morte*, ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, *erit in* ἀναπαύσει (in hac vita nulla eſt intercapedo laboris, doloris ac moleſtiæ Pſalm. XC. 10.

cuntur colligi, ſive *congregari ad populum ſuum, urgendam heic eſſe*; cum *ex æquo boni & mali dicantur ad patres ſuos venire, cum moriuntur*, obſervante *Hieronymo*. Addunt, nec dici poſſe, animam Abrahami corporis vinculis ſolutam, eodem in ſtatu fuiſſe ac Chaldæi idololatræ. Conferenda, quae hanc in rem diſſeruit Jo. CLERICVS in *commentario* ſuo ad *Exod. XV. 18.*

10. ſed in morte ſuccedit ἀνάπαυσις) v. 10. *placens Deo factus dilectus eſt & vivens a peccatoribus μετετέθη translatus eſt.* (Eadem adpellatione utitur apoſtolus Hebr. XI. 5. de Henocho. Qui domicilia commutant, ac res ſuas ex una habitatione in aliam transferunt, illi proprie dicuntur μετατίθεσθαι, ſic in morte fit habitaculi permutatio, quia *tabernaculum terrenæ hujus domus diſſolvitur, ut accipiamus ædificium ex Deo, domicilium non manu factum ſed æternum in cælo* 2. Cor. V. 1. 2. Petr. I. 14. Domicilii translatio moleſta eſſe conſuevit, ſed ſi quis ex ruinoſo ædificio in regale palatium, ex peſſima vicinia in conſortium ſuaviſſimorum amicorum transmigret, illi commutatio ejusmodi grata eſſe debet, id ipſum ad mortem piorum adplicari poteſt &c.)

2.) Ex nov. teſt.

§. XXIII. In nov. teſt. apud *evangeliſtas* hæ occurrunt deſcriptiones. Matth. X. 22. XXIV. 13. Marc. XIII. 13. 1. Cor. I. 8. Hebr. III. 6. &c. mors vocatur τέλος, non quod omnia in morte & cum morte finiantur, quia etiam de Chriſti morte hæc adpellatio uſurpatur, Joh. XIII. 1. ſed quia terrenæ ac mortali huic vitæ ac mundanæ converſationi finem imponit, unde etiam inter τὰ ἔσχατα ſive *noviſſima* hominis recenſetur. Eccl. IX. 10. *Non opus, nec cogitatio, nec ſcientia, nec ſapientia in ſepulcro, quo tu vadis.* Luc. II. 29. Simeon pulcerrima phraſi mortem deſcribit: νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα ἐν εἰρήνῃ. Videtur deſumtum ex Num. XX. 29. ubi de morte Aaronis LXX. interpretes utuntur verbo ἀπολύεσθαι, ac de Abrahamo dicunt Geneſ. XV. 2. ἐγὼ ἀπολύομαι ἄτεκνος, *vadam* ſive moriar, *absque liberis.* Verbum ἀπολύειν accipitur 1.) de *dimiſſione ex carcere & vinculis*, Matth. XVIII. 27. XXVII. 15. Marc. XV. 11. Luc. XXIII. 16. Act. III. 13. Apud Xenophontem Hellen. IV. χρημάτων πολλῶν ἀπολύειν eſt *accepta magna pecuniæ ſumma aliquem ex carcere dimittere* &c. Hæc ſignificatio pulcre congruit huic loco, quia noſtra in terris vita nihil aliud eſt quam carcer tenebricoſus ac ſordidus, ex quo per beatam ἀπόλυσιν liberamur. Joſephus lib. II. de bello Judaic. c. 12. & Euſebius lib. IX. præparat. evang. c. 2. de Eſſenis referunt, quod docuerint, τὰς ψυχὰς ἀθανάτους ἀεὶ διαμένειν καὶ ἐπειδὰν ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἷον δὴ μακρᾶς δουλείας ἀπηλλαγμένας χαίρειν καὶ μετεώρους φέρεσθαι, *cum animæ a vinculis carnalibus ſolutæ ſunt, quaſi de longiſſima ſervitute liberatas lætari & in ſublime ferri.* 2.) De *dimiſſione in patriam.* Sic Chriſtus dicitur ἀπολῦσαι τοὺς ὄχλους, quando homines, quos in deſerto detinuerat, a ſe dimittit in ſuam quemque patriam. Matth. XIV. 15. XV. 32. Marc. VIII. 9. Polybius: ἀπέλυσαν εἰς τὴν οἰκίαν, hæc ſignificatio itidem huc accommodari poteſt. Vita hæc noſtra eſt perpetua quædam per deſertum mundi peregrinatio; quando ad mortis terminum pervenimus, in cœleſtem noſtram patriam dimittimur. 3.) De *dimiſſione* vel *diſceſſu poſt confectum negotium*, Exod. XXXIII. 11. Act. XIII. 3. XV. 30. ſic quando in hac vita confecimus iter noſtrum ac omne illud, quod Deus per nos confici voluit, tunc a Domino noſtro, qui nos in hanc ſtationem collocavit, benevole dimittimur, nec licet ante illam dimiſſionem Domini noſtri ex hac vita diſcedere. 4.) De *liberatione ab infirmitate*, Luc. XIII. 12. mulier ἀπολέλυσαι *dimiſſa es a tua infirmitate:* ſic mors eſt ultimus omnium morborum & ærumnarum medicus, ac anima noſtra ad perfectam ſanitatem poſt mortem reducitur. Luc. IX. 31. Chriſti mors vocatur ἔξοδος, de cujus adpellationis ratione diximus §. præced. capitis ejusdem v. 51. vocatur ἀνάληψις *receptio.* Quamvis vero peculiariter de morte Chriſti, quam ſecuta eſt glorioſa in cœlum adſumtio ac reditus ad patrem, ἀναλήψεως nomine deſcriptus, Marc. XVI. 19. Act. I. 2. 1. Tim. III. 16. hæc adpellatio ibidem uſurpetur, tamen in genere ad mortem piorum adcommodari poteſt. Dicitur enim proprie ἀνάληψις, quando filii, qui diu domo abfuerunt, parentibus ſuis reſtituuntur, ac patres eos pro ſuis iterum agnoſcunt: ἀναλαμβάνειν inquit Budæus, *eſt filium abdicatum in domum recipere, quod patres*

tres

tres poſt emendationem & ſatisfactionem Athenis faciebant. Demoſthenes contra Neæram: ἀνέλαβεν ὡς αὐτόν. Sic nos miſeri exſules a patria cœleſti in hoc mundo peregrinamur, ſed Chriſtus ſua ἀναλήψει nobis hoc promeruit, ut in patriam noſtram recipiamur, utque Pater cœleſtis nos pro filiis ſuis agnoſcat, unde orat Tobias: *Nunc Domine præcipe in pace, ἀναλαβεῖν ſuſcipi Spiritum meum*, Tob. III. 6. de Elia in cœlum quadrigis angelicis ſublato dicitur 2. Reg. II. 9. πρὶν ἢ ἀναληφθῆναι με ἀπὸ σοῦ. Sirac. XLVIII. 9. ὁ ἀναληφθεὶς ἐν λαίλαπι. De Enocho eadem phraſis uſurpatur, Sir. XLIX. 16. ἀνελήφθη ἀπὸ τῆς γῆς, quia *ſpiritus in morte redit ad eum*, ac recipitur ab eo, qui *dedit illum*, Eccl. XII. 7. In profanis ſcriptoribus ἀνάληψις eſt virium recuperatio poſt morbum, convaleſcentia, unde Suidas exponit per ἀνάῤῥωσιν corroborationem: eadem ſignificatio huc adcommodari poteſt, quia poſt mortem anima noſtra peccati languore convaleſcit & ad perfectam ſanitatem adſpirat. Joh. V. 24. mors vocatur μετάβασις *tranſitus*, quia per mortem ex hac vita terrena in cœleſtem tranſitum facimus, ac maceriam illam, quæ a Chriſti & omnium electorum in cœlis gloria nos ſejungit, tranſilimus. Luc. XVI. 26.

§. XXIV. Apud *Paulum* ſuaviſſimæ occurrunt mortis nomenclaturæ. 1. Cor. XV. 43. *Seminatur* ἐν φθορᾷ, *ſurgit* ἐν ἀφθαρσίᾳ, v. 44. *ſeminatur in ignominia, ſurgit in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurgit in virtute*, v. 45. *ſeminatur corpus animale, ſurgit corpus ſpirituale*; ubi obſerva, apoſtolum emphatica quadam metaphora verba ἐναλλὰξ permutaſſe, quia ſuperius v. 36. ſemini ea adtribuit, quæ pertinent ad corpora noſtra, hic vero corporibus noſtris tribuit ea, quæ pertinent ad ſemen. Latet autem in verbo *ſeminandi* de corporibus mortuis aliquoties repetito elegans metaphora. Joh. XII. 24. *Niſi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* Coram oculis inſipientium, quibus de meſſe nihil conſtaret, abſurdum videretur grana frumenti in terram projicere, ſic impii, quibus reſurrectionis articulus vel ignotus vel ἄτοπος, mortem ſtatuunt plenariam & totalem interitum. Grana frumenti in terram projecta ſuo tempore iterum progerminant; ſic in reſurrectione *oſſa noſtra inſtar graminis revireſcent*, Eſa. LXVI. 14. Triſtem ſementem ſequitur lætiſſima & uberrima meſſis: ſic in dolore & triſtitia morimur, ſed in lætitia reſurgemus. Pſal. CXXVI. 5. *Qui ſeminant in lacrimis, cum jubilatione metent.* v. 6. *Euntes ibant & flebant portantes pretioſum ſemen. Venientes autem venient cum exſultatione portantes manipulos ſuos*, 2. Cor. V. 1. *Scimus, ſi terreſtris domus tabernaculi*, id eſt, terreſtre tabernaculum, in quo velut domo quadam habitamus, *diſſoluta fuerit, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cœlis.* Elegans hæc eſt mortis deſcriptio. In hac vita *inhabitamus domus luteas*, Job. IV. 19. circumferimus corpus terreum, ac proinde fragile & caducum inſtar tabernaculi, quod temporariam duntaxat habitationem præſtat, in quo belli tantum tempore milites commorantur, quodque cito transferri poteſt. Illud tabernaculum, dicit apoſtolus, in morte *diſſolvi*, ſed loco illius accipimus *domum non manu factam*, nec tranſitoriam, ſed *æternam in cœlis*. v. 4. Mori vocatur ἐκδύσασθαι *exui*, cujus metaphoræ rationem expoſuimus ſuperius §. XVII. v. 8. Pii in morte dicuntur ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον. Dum in hac vita degunt, *peregrinantur* & abſunt *a Domino*, id eſt, nondum ſunt in vera patria, in cœlo; ſed quando per mortem ex hac vita in cœleſtem transferuntur, tunc *ex corpore peregrinantur & præſentes ſunt apud Deum*, id quod elegantiſſima ſua ἀντανακλάσει apoſtolus innuit v. 6. ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου. v. 8. ἐκδημοῦντες ἐκ τοῦ σώματος ἐνδημοῦμεν πρὸς τὸν κύριον Phil. I. 23. *Cupio ἀναλῦσαι, & eſſe cum Chriſto* 2. Tim. IV. 6. *Tempus meæ ἀναλύσεως imminet.* Verbum ἀναλῦσαι non tantum notat ſeparationem animæ a corpore, nec tantum diſſolutionem maſſæ corporis hu-

ianî ex quatuor elementis compoſitæ & gulatæ, quam utramque in morte fieri ſtat, diſſolvit enim Dominus ſtructuram ainis, ut eam multo elegantius & glorio- reparet; ſed etiam alias metaphoricas ſigni- tiones obtinet, quæ ad piorum mortem re- adplicari poſſunt. Significat enim 1.) *ſar- is colligere, ad iter ſe præparare*, & illud :edi, ſicut nautæ dicuntur ſolvere, cum raturi ſolvunt rudentes & mari ſe committ- : odyſſ. o. ac equitaturi equos parant, quos ea ingreſſi hoſpitium ſolvunt: ſic piorum :s eſt quædam profectio ac emigratio ex ı vitæ mortalis in regionem viventium. 2.) *igrare ex hoſpitio* ſeu diverſorio, ac do- n reverti. Luc. XII. 36. uſurpatur de hero uptiis domum revertente: ſic in morte a- a ex corporis hoſpitio in veram patriam rtitur, unde Chryſoſtomus vertit *μεθίστα- ſedem commutare, transferri, ex domo liſtitia migrare.* 3.) *Ex vinculis ſolvi.* oves toto die jugo adligati veſperi dicun- *ἀναλύσαι*, ac vincti in carcere ſolutis com- bus in libertatem reſtituti itidem dicuntur *λύσαι.* Idem ad mortem piorum commo- dplicari poteſt. Tempus hujus vitæ eſt ous *laboris* & oneris, Job. VII. 2. Pſal. XC. in morte ex vinculis illis ſolvimur ac ju- ucis liberamur. Tertullianus exponit *re-* in qua verſione reſpectum habuit ad co- um verbum *ἀπολύσαι*. 4.) *Cubitum ſe erre.* Jud. XIII. 1. *Vt veſpera facta eſt, saverunt ſervi ejus ἀναλύειν.* Sic pii in le ſuum ſe conferunt, quando per mor- ex hac vita evocantur. Ibidem, ad Philip- es ſcilicet, cap. I. v. 21. τὸ *ἀποθανεῖν* apoſto- ocat *κέρδος*, in quæ verba ſic commenta- Cyprianus ſerm. IV. de mortalit. p. 209. *um maximum computat* (chriſtianus) *jam s laqueis non teneri, jam nullis peccatis itiis carnis obnoxium fieri, exemtum pres- angentibus, & venenatis diaboli fauci- iberatum ad lætitiam ſalutis æternæ Chriſto ute proficiſci.* Alius ex veteribus idem a- oli dictum ſic explicat: *Lucrum eſt, eva- incrementa peccati, lucrum fugiſſe deterio- ra, lucrum ad meliora tranſire.* Ecquis ne- get maximum eſſe lucrum, quod pii in morte pro peccato juſtitiam, Rom. VI. 7. pro labo- re requiem, Job. III. 13. pro militia pacem, Job. VII. 1. Sap. III. 3. pro fletu ſolatium, Luc. XVI. 25. pro corruptibilitate *ἀφθαρσίαν*, pro mortalitate *ἀθανασίαν*, pro ignominia gloriam, 1. Cor. XV. 53. 54. pro miſeria fe- licitatem, Apoc. XIV. 13. pro morte vitali vi- tam immortalem, Joh. V. 24. pro captivitate libertatem, pro malorum tumulo omnium bo- norum cumulum conſequuntur? Hebr. XI 5. mors adpellatur, *μετάθεσις translatio*, de qua adpellatione dictum eſt ſuperius §. XXII. Hebr. XIII. 7. dicitur *ἔκβασις τῆς ἀναστροφῆς, exitus converſationis noſtræ* in his terris, qui eſt ſimul omnium malorum & miſeriarum no- ſtrarum *ἔκβασις*, 1. Cor. X. 13. Petrus 2. epiſt. I. 14. mortem ſuam vocat *ἀπόθεσιν τῦ σκηνώ- ματος, depoſitionem tabernaculi*, imitatus phraſin Paulinam 2. Cor. V. 1. Johannes Apoc. XIV. 13. *in Domino mori*, dicit *requieſcere a laboribus.* In hac vita laboramus ſub pon- dere crucis & peccati, ſed poſt mortem ad pa- catam quietem pervenimus, tunc Chriſtus ple- ne & perfecte nos *ἀναπαύει*, Matth. XI. 28. & ex intempeſto hujus mundi mari ad quietiſ- ſimum & tranquilliſſimum æternæ vitæ portum nos deducit. In fragmentis apoſtolorum a Prætorio editis Petrus ad Albini conjugem & alios fratres dixiſſe memoratur: *Fugiendum cenſetis, ut mortem declinemus, quam multis ſuſpiriis ut progreſſum vitæ expetivimus.* Ire- næus lib. III. c. 37. f. 224. *Deus prohibuit ho- minis transgreſſionem interponens mortem & ceſſare faciens peccatum, finem inferens ei per carnis reſolutionem, quæ fieret in terra, ut ceſſans aliquando homo vivere peccato, & mo- riens ei inciperet vivere Deo.*

§. XXV. In *ſcriptoribus eccle- ſiaſticis* hæ potiſſimum occurrunt deſcriptiones. Tertullianus lib. de patient. cap. 9. p. 132. *Profectio eſt, quam mortem putas. Non eſt lugendus, qui antece-* 2.) *Ex patri- bus.*

dit, ſed plane deſiderandus. Lib. de anim. cap. 27. p. 278. *Mors non aliud determinatur quam disjunctio corporis, animæque.* Cap. 51. p. 291. *Opus mortis in medio diſcretio corporis animæque*; & paulo ante cap. 50. *Publica totius humani generis ſententia mortem naturæ debitum pronunciamus.* Cæcilia virgo ad ſupplicium ducta dixit: *Non homo ſed miſeria chriſtiani hominis moritur.* Cyprianus ſerm. IV. de mortalit. p. 208. *Conteſtatur Simeon, tunc eſſe ſervis Dei pacem, tunc liberam & tranquillam quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti ſedis & ſecuritatis æternæ portum petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem venimus. Illa eſt enim noſtra pax, illa fidei tranquillitas, illa ſtabilis & firma & perpetua ſecuritas.* Pag. 212. *Mortalitas iſta ut Judæis & gentibus & Chriſti hoſtibus peſtis eſt, ita ſervis Dei ſalutaris exceſſus eſt.* Pag. 213. *Quam præpoſterum eſt, quamque perverſum, ut cum Dei voluntatem fieri poſtulemus, quando evocat nos, & accerſit de hoc mundo Deus, non ſtatim voluntatis ejus imperio pareamus?* Et poſtea: *Fratres noſtros accerſione dominica de ſeculo liberatos ſcimus non amitti, ſed præmitti, recedentes præcedere, ut proficiſcentes & navigantes deſiderari eos debere, non plangi.* Pag. 214. *Quod morimur, ad immortalitatem morte tranſgredimur, nec poteſt vita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire, non eſt exitus ſed tranſitus, & temporali itinere decurſo ad æterna tranſgreſſus. Quis non ad meliora feſtinet? quis non mutari & reformari ad Chriſti ſpeciem, & ad cæleſtis gratiæ dignitatem venire citius exoptet?* Et poſtea: *Venturus ad Chriſti ſedem, ad regnorum cæleſtium claritatem lugere non debet nec plangere, ſed potius ſecundum pollicitationem Domini, ſecundum fidem veritatis in profectione ſua & tranſlatione gaudere.* Pag. 215. *Cum accerſitionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus.* Et poſtea: *Conſiderandum eſt & identidem cogitandum, renunciaſſe nos mundo, & tanquam hoſpites & peregrinos hic interim degere. Amplectamur diem, qui adſignat ſingulos domicilio ſuo, qui nos iſtinc ereptos & laqueis ſecularibus exutos paradiſo reſtituit & regno cæleſti. Quis non peregre conſtitutus properet in patriam regredi? Quis non ad ſuos navigare feſtinans ventum proſperum cupidius optaret, ut velociter caros liceret amplecti? Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes noſtros patriarchas habere jam cœpimus, quid non properamus & currimus, ut patriam noſtram videre, ut parentes ſalutare poſſimus?* Methodius mortem piorum vocat φαρμακευτικὴν κάθαρσιν ψυχῆς καὶ σώματος. Eſt, qui eam vocat *peccatorum malorumque omnium ſepulturam, finem malorum & januam ad vitam.* Hilarius in Pſal. LXII. circa medium: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus, quia per eam cum peccati lege reſolutis demutationis glorioſæ profectu æternitas, animæ corporisque jam ſine peccati corpore rependetur.* In Pſal. LXIII. *Mors non eſt animæ interitus, ſed ejus e corpore diſceſſus.* In Pſalm. CXIX. p. 527. *Paulus beatus in habitatione corporis ſui congemiſcit, per incolatum carnis peregrinari ſe a Deo conquerens, ex quo contra peregrinandum in carne ſcit ſibi eſſe, ut ei cum Deo incolatus ſit, ſed tamen melius ei eſſet diſſolvi & cum Chriſto eſſe, libera ſcilicet per diſſolutionem corporis anima, onere atque conſortio, atque etiam infirmis hujus atque periculoſæ carnis exuta.* Lactantius lib. III. inſtit. cap. 18. *Sicut vita ipſa bonum eſt, ſi cum virtute vivatur; malum, ſi cum ſcelere: ſic & mors ex præteritis vitæ actibus ponderanda eſt. Ita ſit, ut ſi vita in Dei religione tranſacta ſit, mors malum non ſit, quia tranſlatio eſt ad immortalitatem: ſin aliter, malum ſit neceſſe eſt, quoniam ad æterna ſupplicia tranſmittit.* Ambroſius lib. de bono mortis cap. 2. *Si plena oneris vita, utique finis ejus allevamentum eſt, allevamentum autem bonum mors, mori autem finis, mors igitur bonum eſt.* Cap. 3. *Mors abſolutio eſt animæ & corporis & quædam hominis ſeparatio. Solvimur enim hoc nexu animæ & corporis cum recedimus.* Cap. 10. *Repetitur anima, non interimitur.* In Luc. VIII. *Ubi reſurrectionis fides eſt, non mortis ſpecies*

ſed

ſed quietis eſt. De fid. reſurrect. cap. 9. *Debuit dari finis malorum, ut mors reſtitueret, quod vita amiſerat. Immortalis enim oneri potius quam uſui eſt, niſi adſpiret gratia. Et ſi bene diſcutias, non naturæ mors iſta eſt, ſed malitiæ. Manet eam natura, malitia moritur, reſurgit quod fuit.* Idem de exceſſ. frat. *Non amitti ſed præmitti videntur, quos non abſumtura mors ſed æternitas receptura eſt.* Baſilius ſerm. in martyr. Julittam. *Non eſt mortuus, ſed redditus.* Athanaſius in orat. contra idola p. 23. *Non anima eſt, quæ moritur, ſed ob ejus diſceſſum corpus moritur.* Ephrem in lib. de judicio cap. 3 *Quemadmodum in vinculis vel in carceribus, ſic omnes ſancti usque ad tempus reſolutionis ſuæ in corporibus commorantur ad tranquilliſſimum portum feſtinantes, ut adipiſcantur ſine fluctibus vitam.* Nazianzenus orat. XXXVIII. εἰς τὰ γενέθλια. *Mortem ut peccati præciſionem homo lucratur, ne malum immortale eſſet.* In definit. rerum v. 25. ζωὴ δὲ σώματός τε καὶ ψυχῆς δέσις, ὡς θάνατον εἶναι τῶν δὲ τὴν διάςασιν. Gregorius Nyſſenus in orat. de morte: *Mors eſt velut obſtetrix, ut ad vitam meliorem educamur.* Quamvis igitur in depoſitione hujus tabernaculi acerbitas mortis piis guſtanda, ut infanti ex anguſta alvo matris in hunc ſpatioſum mundum naſcenti, pericula & dolores partus perferendi ſunt, tamen brevi momento paroxyſmus ille durat, & dies *ille æternæ vitæ natalis fit*, ſicut dies martyrii ſanctorum natales in eccleſia vocantur, ut monet Chytræus lib. de mort. & vit. æt. pag. 49. Idem Nyſſenus in orat. habita in funere Pulcheriæ circa finem: *Mors nihil aliud eſt quam vitioſitatis expurgatio.* Prudentius canit:

. . . . *Mors hæc reparatio vitæ eſt.*

Chryſoſtomus homil. XLV. in Geneſ. col. 375. *Mors eſt transmigratio a deterioribus ad meliora.* Homil. XXXV. in Matth. *Sicut quando æs effunditur, unde ſtatua conflatur, nullam æris perditionem tunc eſſe dicimus, cum ad meliorem uſum traducatur: ſimiliter de corpore tuo futurum eſt, mors ipſa & mortalitas deſtruitur corruptione carnis &c.* Homil. II. in 2. ad Cor. *Non amiſiſti, ſed in locum tutiorem repoſuiſti.* Auguſtinus epiſt. VI. *Non amiſimus, ſed præmiſimus.* Lib. de Spir. & anim. cap. 43. *Mors hominis nihil aliud eſt quam carnis occaſus, a qua cum vis potentiæ vivificantis abſceſſerit, in terram, de qua ſumta eſt, redit, amiſſis ſenſibus, quos per ſe ipſam non habuit. Anima non aliter quam ſol lucem diei, vitam tribuit carni, cum venerit, mortem efficit, cum recedit. Mors tamen non conſumit conjuncta, ſed dividit, dum origini ſuæ utrumque reddit.* Lib. I. hypognoſt. contra Pelag. circa medium: *Mors nihil eſt niſi nomen recedente vita, ſicuti fames eſcarum defectus; ſitis egentia potus; tenebræ abſentia lucis; ſterilitas defectus fructus; ſilentium vocis abſentia; inopia privatio facultatum, & ſi quæ ſunt alia, quæ rerum privatione nihil eſſe niſi nomen inveniuntur.* Idiota de contempl. mortis §. 8. *Mors portus eſt, ad quem in his mundi calamitatibus miſeri navigamus omnes, ad quem quo citius pervenerimus, eo celerius liberabimur &c.* Apud Nicephorum lib. XI. cap. 43. cum quidam nunciaſſet eremitæ, filium ipſius mortuum eſſe, reſpondiſſe fertur, *cur ita blaſphemaret? non enim filium ſuum mortuum eſſe, ſed dormire.* Nimirum:

Nomina mors retinet, facilis ſunt cætera ſomnus.

Bernhardus in epiſt. *Bona mors juſti propter requiem, melior propter novitatem, optima propter ſecuritatem. Contra, mors peccatorum peſſima, mala ſiquidem in mundi amiſſione, pejor in carnis ſeparatione, peſſima in vermis ignisque duplici contritione.* Idem de tranſit. Malach. *Pretioſa mors ſanctorum, pretioſa plane tanquam finis laborum, tanquam victoriæ conſummatio, tanquam vitae janua & perfectae ſecuritatis ingreſſus.* Damaſcenus lib. II. de orth. fid. cap. 1. poſtquam mentionem fecerat συντελείας τȣ̃ κόσμȣ, ſubjungit: ἔςι μὲν γὰρ συντέλεια μερικὴ ὁ ἑκάςȣ θάνατος. Conradus Teutonicus moriturus dixiſſe ſcribitur, *Iſtud punctum mortis, in quo me videtis, tantum eſt tranſi-*

tranſitus a planctu ad riſum, a labore ad quietem. Johannes Baptiſta Mantuanus lib. VI. Syl. - - - - *Vindemia mors eſt*

Spirituum, meſſis mors eſt, ſunt horrea cæli.
Vinitor & meſſor Deus eſt, divique miniſtri.

Lindebergerus:

Mors, quae corporeae eſt hujus deſtructio maſſae,
Janua ea eſt vitae principiumque novae.
Tranſitus e vivis, vitae cæleſtis origo eſt.

3.) *Ex ethnicis.* §. XXVI. In *profanis ſcriptoribus* hæ periphraſes mortis exſtant. Plato eam definit, *τῆς ψυχῆς καὶ τȢ σώματος λύσιν* ſive *διάλυσιν καὶ χωρισμὸν*, in Phædone & Gorgia. Item, quod ſit *μετοίκησις τῆς ψυχῆς εἰς ἄλλον τόπον*, *animae migratio ex hoc loco in alium*, quod ſit quædam *ἀποδημία* ſive *peregrinatio*, in Phædone. Julius Cæſar apud Saluſtium in Catilina: *Mors requies aerumnarum in luctu atque miſeriis eſt, & cuncta mortalium mala diſſolvit.* Plutarchus: Mors eſt *μεταβολὴ τῆς ψυχῆς ȣ̓ φθορὰ*, *loci mutatio, non animae extinctio.* Euripides: *τὸ θανεῖν κακῶν μέγιστον φάρμακον.* Socrates moriturus cum interrogaretur, quid ageret, reſpondit: *Jam incipit me ſomnus commendare fratri ſuo.* Idem mortem vocavit *ταυμάσιον κέρδος*, referente Platone in apolog. Socratis. Homerus *ſomnum & mortem gemellos* facit. Seneca: *Stultum eſt ſomno delectari, mortem horrere, cum ſomnus adſiduus ſit mortis imitatio.* (veras tamen cauſas, propter quas mors piorum ſomno comparetur, ethnici ignorarunt) Artabanus apud Herodotum: *Mors eſt optatiſſimum perfugium vitae aerumnoſae, portus miſerorum & effugium miſeriarum.* Cicero in Tuſc. mortem definit, *diſceſſum animae a corpore, diſſolutionem, commutationem, vitae migrationem in eas oras, quas qui e vita exceſſerunt, incolunt portum malorum, finem miſerae vitae*, cum quibus congruit illud Servii in comment. Virg. *Res haec, quae mors vocatur, non eſt mors, quippe quae nihil perire facit, ſed reſolutio, unde mors bene a plerisque interitus dicta eſt quaſi interveniens & mixtarum rerum connexionem reſolvens.* Epaminondas moriturus apud Valerium lib. III. *Non finis meae vitae, ſed melius & altius initium advenit, nunc enim veſter Epaminondas naſcitur, quia moritur.* Gorgias orator jam ſenex interrogatus, an libenter moreretur, maxime dixit, *nam tanquam ex putri & diffluente domuncula non invitus diſcedo.* De Pythagoricis memorat Jamblichus de vita Pythag. cap. 36. quod familiare illis fuerit, *ὥσπερ ἐκ δεσμῶν τȢ σώματος ἀπαλλάττειν, ut e corpore velut e carcere aut e vinculis diſcederent &c.*

CAPVT II.

DE CAVSSIS MORTIS.

De cauſſis mortis. §. XXVII. Ab *ὀνοματολογίᾳ* tranſitum facimus ad *πραγματολογίαν*, ubi primo loco occurrit *cauſſarum* conſideratio. (*) Quemadmodum vero doctrina eccleſiae

(*) Quaeſtionem, *an detur natura illa diſſolutio*, quam *mortem* adpellare conſuevimus, procul dubio ſtudio heic praetermiſit b. GERHARDVS, cum ipſa experientia eaque communiſſima *exiſtentia mortis* comprobetur, adeoque haec quaeſtio ſupervacanea prorſus atque inutilis haud immerito cenſeri queat.

Serio tamen motam fuiſſe hancce quaeſtionem a viris quibusdam acutiſſimis, recentior philoſophiae hiſtoria dubitare nos non ſinit. Ex ea enim abunde conſtat, haud paucos ex iis in eam deſcendiſſe ſententiam, corporis humani, quocum anima jam conjuncta ſit, machinam non totam in morte penitus deſtrui, ſed craſſiorem duntaxat materiam, ſenſibus externis obviam, perpetuisque mutationibus ſubjectam deponi, inque cineres redigi; in hac ipſa autem corticis externi deſtructione adhuc ſuperſtitem manere typum quendam animi ſubtiliorem, non adſpectabilem, incorruptum, a quo tanquam proprio intimoque domicilio nunquam, nec ipſa adeo fati vi ſeparetur animus.

Veſtigia

ſiæ de conſolationibus morti opponendis longiſſimo intervallo diſtat a conſolationibus, quas philoſophia ex penu rationis depromit: ita quoque eſt ſapientia eccleſiæ propria, ſcire veras & principales cauſas mortis. Ratio enim & ex principiis rationis exſtructa philoſophia ſubſiſtit duntaxat in *cauſſis proximis & intermediis*, ad *remotas vero & principales* cauſſas per-

Veſtigia hujus opinionis, quae hominem plane interiturum negat, in veterum monumentis, haud vulgari quidem eruditorum quorundam, LEIBNITII inprimis, ſtudio conquiſita, ab aliis autem haud agnita, vid. in *hiſtoire critique de la republique des Lettres, tom. XI. art. 2. p. 51.* itemque in *recueil des diverſes pièces, tom. II. p. 364 ſeqq.*

Speciatim HIPPOCRATIS cogitata de perpetua animalium duratione egregie illuſtrata accepimus a viris praeſtantiſſimis, b. Jo. MATTH. GESNERO in diſſertatione *de animabus Hippocratis*, Goettingae *MDCCXXXVII.* edita, & cel. HEINIO, philoſopho Berolinenſi, in *diſſert. ſur l'origine des êtres animés, ſuivant le ſyſteme d'Hippocrate.* Vid. *l'hiſtoire de l'academie des ſciences de Berlin. ann.* MDCCXLV.

Aliorum vero philoſophorum, eorum cumprimis, qui ſcholae *Platonicæ* olim fuerunt addicti, placita huc pertinentia collegit atque erudite expoſuit RADVLPHVS CVDWORTHVS in *ſyſtemate intellectuali cap. V. ſect. III. §. XVI.* Conferenda tamen, quae ad h. l. commentatus eſt b. cancellarius MOSHEMIVS.

Quidquid vero de argumento hocce ſuſpicati ſint veteres, longe profecto uberius clariusque expoſita proſtant recentiorum philoſophemata, quibus abſoluti excidii ſuſpicionem ab hac corporis noſtri machina propulſantes, amoeniori facie donare mortem adniſi ſunt, eoque ipſo exſiſtentiam mortis dubiam reddidiſſe videri poſſent. Eminent inter eos PETRVS POIRETVS atque vir illuſtris, GODEFRID. GVIL. LEIBNITIVS. De utroque nonnulla diximus in *theſibus theologicis de noviſſimis, ſpeciatim de morte naturali*, §. *XXXIII. p. 51. ſeqq.* Cumprimis vero de iisdem legi meretur b. cancell. CHRISTOPH. MATTH. PFAFFIVS, in ſchediaſmate *de morte naturali, p. 11. ſeqq.* Nos de utroque in gratiam lectorum noſtrorum pauca heic ſubjungemus.

A PETR. POIRETO ut dicendi faciamus initium, ejusdem ſententia, quam publicis in ſcriptis, ſpeciatim in *œconomia divina tom. IV. cap. II. §. XVIII. XIX. p. 40. ſeqq.* nec non in *cogitationibus rational. de Deo, anima & malo, p. 718. 719. 805. 806.* publice profiteri non dubitavit, eo redit, mortem naturalem corporis quidem noſtri, quoad partes in ſenſus incurrentes, organa, ſtructuram, motum deſtruere, nexumque membrorum diſſolvere, prout jam nunc inter ſe invicem coagmentata, unoque ſyſtemate ſuſtentata ſint: nunquam tamen diſſolvi conjunctionem animae cum corpore, non quidem craſſo iſto, & quaſi adventitio, ſed eo, quod in externa ac viſibili membrorum compage involutum lateat, & quo tanquam vehiculo ſuo actionumque omnium inſtrumento in perpetuum utatur. Subjungit vir doctus, abſurdam eſſe ſententiam, quae ſtatuat, animae corporisque conjunctionem penitus ceſſare poſſe, contrarium potius iis exemplis ſanctorum, qui poſt fata ſua in corporibus ſuis adparuerunt, veluti Moſis & Eliae, luculenter comprobari poſſe. Addit & hoc, corpus, quod anima ſemper ſecum vehat, eſſe inviſibile & ſubtiliſſimum, nec contra hanc ſententiam urgeri poſſe doctrinam de reſurrectione mortuorum; oracula enim biblica, quae leguntur *Dan. XII. 2.* & *Joh. V. 8.* non agere de reſurrectione *corporali*, ſed *ſpirituali*, cum hora illius jam tempore Chriſti advenerit. Verum paucis notamus, locum Johanneum non poſſe explicari de *ſpirituali* ſive prima reſurrectione, ſed reſurrectionem *ſecundam*, ſive corporalem reſpicere. Simpliciter enim docuit ſervator loc. cit. *venit hora*, ſcilicet in noviſſimo die, nec addit, eam jam tum adeſſe; quae eſt obſervatio AVGVSTINI *libr. XX. de civit. Dei cap. VI.* Praetermittimus alia, quae ad locum huncce claſſicum adnotavit GERHARDVS noſter in *loc. de reſurrectione mortuorum* §. *XCVI.* Nec tamen, quod vel tribus adjicimus, POIRETVS negat, in futura reſurrectione corticem illum craſſum, qui hactenus in terra delituerat, ex eadem die noviſſimo rediturum eſſe, ſed eundem cum corpore noſtro, ſecundum effatum Paulinum *1. Cor. XV. 42. ſeqq.* rurſus unitum iri, ſtatuit, exiſtimatque, ipſam reſurrectionem proprie loquendo nihil aliud eſſe, quam convocationem omnium corporum humanorum in toto hocce univerſo diſperſorum, ut ad primitivam lucem ac gloriam, qua olim fuerant gaviſa, reſtituantur. Vid. ejusdem *œconom. div.* ſupra jam excitatam, *tom. IV. p. 46.* Add. PETRI BÆLII *dict. hiſtorique & critique, tom. IV.* voce *Rorarius, not. (b) p. 82. ſeqq.* edit. Amſtel recentiſſ.

Jam, quod porro ad LEIBNITIVM adtinet, is eandem, de perennitate ultimorum corporis humani ſtaminum, ſententiam, in pleniori luce collocatam, non tantum argumentis a veritatis ſpecie minime alienis plurimum exornavit, ſed integro etiam ſyſtemati ſuo mira arte ita intexuit, ut ab eodem divelli vix queat. Nam, cum obſervaſſet, ſecundum admirandas naturae leges ſtatum e ſtatu conſtantibus deduci legibus, & ſigillatim inſecta nonnulla in varias transmutari formas, eodem manente animali, hanc ipſam transformationem, metempſychoſi quidem graviſſime impugnata, in ipſo *humano corpore* locum

D 3

pernoſcendas adſurgere nequit. Sic Seneca in lib. de remediis fortun. ſcribit: *Morieris, iſta hominis natura, non pœna eſt.* Ex verbo igitur divino conſtat, tres eſſe principales & primarias cauſſas, propter quas homo morti eſt obnoxius. Prima eſt *diaboli ſeducentis malitia.* Altera *hominis delinquentis culpa.* Tertia *Dei vindicis ira;* quæ cauſſæ certo ordine ſeſe invicem conſequuntur. Conditus erat a Deo primus homo ad Dei imaginem, cujus pars erat immortalitas, hanc felicitatem diabolus homini invidit, ac per fallacem ſeductionem in

locum habere ſtatuit, ita quidem, ut proprie loquendo nec per *generationem* demum exſiſtere incipiat, nec in *morte* intereat, ſed ſuo ordine ſuisque legibus varias induat formas, vel evolutum, variisque materiae acceſſionibus auctum, quod fiat per *generationem*, vel involutum, diminutum, ac in ſe quaſi contractum, id quod *mortis* ſit conſequens. Ita vero, ratiocinando pergit vir ſummus, partem tantummodo corporis, animae adjuncti, formamque externam & involucra organica per mortem diſſolvi; integram vero machinam non perire, manente ſcilicet corpore primitivo, quod ſtamen perenne ſit machinae externæ, animaeque ſedes ac officina proxima atque inviolabilis, organiſmi denique omnis radix ac fundamentum. Hoc itaque in ſemine ſuo a rebus inde conditis praeformatum, nexu ſolvi neſcio conjunctum eſſe cum anima; hoc, variis licet formis immutatum, externis illis machinae amplioris variationibus nunquam ita adfici, ut eſſe deſinat; hoc ipſam mentis limitatæ naturam velare, quae ad percipiendas rerum adparentium imagines, & ad actiones in mundo corporeo continuandas, typi cujusdam ſui regula carere nullo modo poſſit. Atque huc redit illuſtris Leibnitii ſententia, quam anno *MDCXCV.* in diario eruditorum Pariſienſi, quod titulum fert: *Journal des ſavans*, *tom. XXIII. p. 444. ſeqq.* edit. Amſtel. cum erudito orbe communicavit. Hic enim exſtat *ſyſtême nouveau de la nature & de la communication des ſubſtances, auſſi bien, que de l'union, qu'il y a entre l'ame & le corps par M. D. L.* In brevi hocce libello *p. 449, 450.* mentem ſuam de morte ita exponit, ut ajat, quodvis animal in morte *non tantum quoad animam ſuam, ſed etiam quoad machinam ſuam organicam conſervari, quamvis deſtructio partium craſſiorum illud ad ejusmodi reduxerit parvitatem, quæ ſenſibus noſtris tam non pateat, ac tum patuit, cum naſceretur. Nec eſt*, ita pergit laudatiſſimus vir, *qui tempus mortis adcurate determinare queat. Hæc enim per tempus bene longum nihil aliud exiſtimari poteſt, quam ſimplex ſuſpenſio actionum notabilium, & revera nihil aliud eſt in animalibus ſimplicibus. Patet id ex reſuſcitatione muſcarum in aquis ſuffocatarum, & poſtea pulvere cretæ conſperſarum, ut alia exempla haud commemoremus.* Nonnullis interjectis, ſequentia ſubjicit Leibnitius: *Proinde animal, quod ſemper vivum fuit atque organicum, idem ſemper manet. Et, quoniam ita nulla prima nativitas & generatio omnino nova alicujus animalis eſt, ſequitur exinde*, nullam ejus extinctionem totalem *aut mortem, in metaphyſico rigore acceptam, & per conſequens nullam animarum transmigrationem, ſed duntaxat transformationem quandam animalis, prout ejusdem organa hoc vel illo modo ſunt conſtructa, & vel magis, vel minus evoluta* locum habere. Eodem quoque redeunt ea, quae Leibnitius in praefatione *Theodicææ* praemiſſa *p. 32, 34.* hanc in rem tradit, quando ait, *organiſationes novas non eſſe niſi ſequelam mechanicam conſtitutionis organicæ præcedentis, quem ad modum papiliones oriantur ex bombyce*, uti Jo. Swammerdam *monſtraverit, id non niſi per evolutionem fieri.* Quapropter in *Theodicæa* quoque *part. I. num. 90. p. 107.* adſerit, quod *mors adparens non niſi involutio ſit, nec probabile ſit, dari animas a corpore totaliter ſeparatas.* Obſervat quoque *loc. cit. part. III. num. 396. p. 595. animas, entelechias vel virtutes primitivas, formas ſubſtantiales, ſubſtantias ſimplices vel monades, quomodocunque adpellentur, non poſſe naſci naturaliter, vel perire.* Tacemus alia loca, quae partim in *Theodicæa* modo excitata, *num. 397. p. 595, 596.* partim in *cauſſa Dei* §. 81. *ſeqq. p. 29 ſeqq.* praecipue vero, in *principiis philoſophiæ, actis erudit. Lipſ. ſupplem. tom. VII. ſect. XI. p. 500 ſeqq.* inſertis, hanc in rem leguntur, in quibus vir illuſtris ſuam hac de re ſententiam ſubinde clarius ediſſeruit. Nec prætermittenda eſt epiſtola D. des Maizeau *ad* Massonium data, in qua comprobatur, philoſophos veteres, ad quos provocat Leibnitius, veluti auctorem libri *de diæta*, qui Hippocrati alias tribuitur, itemque Parmenidem & Melissum, ejusdem ſententiam de inextinctione atque indeſtructibilitate animalium haud tenuiſſe. Deprehendimus hancce epiſtolam in diario litterario, quod inſcribitur: *l'hiſtoire critique de la republ. des lettres, tom. XI. art. 2. p. 52 ſeqq.* nec non in *Recueil des diverſes pièces. tom. II. p. 364 ſeqq.* Jungenda tamen eſt *l'hiſt. crit. loc. excitat. art. 13. p. 290 ſeqq.* Caeterum tantopere ſibi heic placuit Leibnitius, ut in judicio de *operibus Shaftsburianis* doluerit, in rapſodia Shaftsburiana non inveniri *proſcriptionem mortis*, quam in apricum ipſe produxerit *dans ſon banniſſement de la mort*, obſervante b. Pfaffio in ſchediaſmate ſupra jam adlegato *de morte naturali* §. *III. p. 14 ſeqq.* qui & hoc addit, Leib-

in peccatum eum præcipitavit, inde propter peccatum juſto Dei judicio & primus homo & omnes poſteri morti facti ſunt obnoxii, vi divinæ comminationis: Gen. II. 17. *Quacunque die ex hac arbore comederis, morte morieris.* Sed hæc brevitas latius explicanda. *Primam* mortis, quatenus in ſe ac per ſe ut peccati effectus ac pœna conſideratur, cauſſam eſſe diximus *diaboli ſeducentis malitiam.* Illud conſtat

A) Diaboli ſeducentis malitia.

I.) Ex *lapſus Adamici deſcriptione.* Primus homo ad imaginem Dei conditus ab omnibus animæ & corporis malis liber beatam in paradiſo egiſſet vitam, donec tempore divinitus conſtituto ex vita animali ad vitam ſpiritualem abſque ullo doloris ſenſu, ac citra animæ a corpore ſeparationem translatus fuiſſet, ut colligitur ex comminatione transgreſſioni præcepti Dominici addita: *Quacunque die comederis ex hac arbore, morte morieris.* Quia enim comminationis loco homini denunciatur, quod *morte moriturus*, id eſt, certiſſime moriturus ſit, ſi mandato Dei de non comedendo arboris vetitæ fructu minus obſequentem ſeſe præſtaret, ex eo immote colligitur, quod moriendi neceſſitati non fuerit obnoxius, ſi in ſancta erga Deum obedientia perſtitiſſet. Quod eſt pœna ἁμαρτίας, non poteſt eſſe conditio quædam naturalis οὐσίας. Sed hanc felicitatem diabolus ipſi invidit, ideoque odio Dei & invidia hominum impulſus, per *ſerpentem inobedientiam hominum operatus eſt*, ut loquitur Irenæus in præfat. lib. IV. p. 232. Diabolus *colubrum animal ſcilicet lubricum & tortuoſis anfractibus mobile operi ſuo congruum, per quem loqueretur, elegit, eoque per angelicam præſentiam præſtantioremque naturam ſpirituali nequitia ſibi ſubjecto & tanquam inſtrumento abutens fallaciam ſermocinatus eſt fœminæ*, quæ ſunt verba Auguſtini lib. XIV. de civ. Dei cap. 11. poſt medium. Inſidioſa quæſtione de mandati divini ſenſu ac certitudine fœminam exterius adgreſſus, interius animum ipſius venenatis ſpiculis vulnerat, & de comminationis additæ rigore dubitationem ei inſpirat, mox dubitationem illam convertit in negationem, ac fallaci divinæ ſimilitudinis promiſſo ad apoſtaſiam ſollicitat, unde fœmina contra expreſſum Dei verbum de fructu arboris vetitæ comedit, & in peccati ſocie-

LEIBNITIVM hanc de morte ſententiam non excogitaſſe ipſum, ſed a celeberrimo viro, CHRISTIANO FRANCISCO PAVLLINI didiciſſe, atque eodem anno cum PAVLLINIO eandem in publicam lucem produxiſſe.

Ex ſectatoribus *Leibnitii*, qui ejusdem de morte cogitata non tantum adoptarunt, ſed & eandem ſubinde exornarunt, cumprimis nominari heic merentur GEORG. BERNH. BILFINGERVS in *dilucidat. philoſoph.* § *CCXLV. ſeqq.* Jo. HENR. WINCKLERVS in *inſtitut. philos. univerſæ, part. I.* §. *836 — 843.* PET. SIGORGNIVS in *inſtitut. Leibnitiennes*, Lugd *MDCCLXVII.* editis, itemque CAROLVS BONNETVS, philoſophus Genevenſis, isque doctiſſimus qui ſyſtemati praeformationis non tantum novam lucem adfudit, ſed & ſpeciatim placita de ultimis perpetuisque corporis humani ſtaminibus uberius explicuit, variisque conjecturis, verb. grat. de *corpore calloſo*, itemque de *materia ætherea* adauxit. Vid. ejus *Eſſai analytique ſur l'ame, tom. II.* § *726 — 754. p. 919 ſeqq.* nec non *la contemplation de la nature, tom I. part. IV. c. XIII. p. 120. ſeqq.* ac denique *la palingeneſie philoſophique tom. I. part. I, II, III. & VII.* Adjungimus iisdem ex noſtratibus philoſophis ac theologis b. Jo. GOTTL. CANZIVM, in *meditationibus philoſophicis, pſychol. part. II. cap. VIII. p. 937 ſeqq.* ubi quaeſtionem: *utrum anima poſt mortem adjunctum ſibi corpus ſit habitura?* copioſe pertractavit, ſententiamque adfirmantem contra objectiones diſſentientium vindicare adniſus eſt, b. HENR. WILH. CLEMMIVM, in *der Einleitung in die Religion und geſammte Theologie, tom. VII.* §. *441.* GODEFR. PLOVCQVETVM, in diſſert. cui index: *problemata de natura hominis, ante & poſt mortem*, quae Tubingae *MDCCLXVI.* lucem adſpexit *publicam*, & in *inſtitut. philoſ. theoreticæ*, pariter Tubing. ann. *MDCCLXXII.* editis *p. 491. ſeqq.* AVGVSTVM FRID. BOECKIVM in ſermone academico, itidem Tubingae habito typisque exſcripto ann. *MDCCLXVII. de corporibus organiſatis*, nec non in diſſert. ſub ejusdem praeſidio defenſa, *de perpetuitate primorum corporis humani ſtaminum*, Tubing. *MDCCLXX.* &, qui primo nominandus erat loco, theologum Tigurinum celeb. Jo. CASP. LAVATERVM, in *den Ausſichten in die Ewigkeit, part. I. epiſt. VII.* Vt complures alios heic taceamus. Addimus hoc unicum, b. ELIAM CAMERARIVM, medicinae quondam apud nos profeſſorem famigeratiſſimum, peculiarem, *de exilio mortis Leibnitiano* adidiſſe diſſertationem, lectu digniſſimam.

pietatem etiam virum ſuum pertrahit, qui paulo poſt audire cogitur Gen. III. 19. *Pulvis es & in pulverem reverteris.* Quamvis enim non ſtatim poſt peccatum ex diaboli ſeductione perpetratum primus homo fuerit mortuus, tamen mors ei inflicta fuit, tum quoad *reatum*, quo morti obnoxius fuit factus, ſicut maleficus morti adjudicatus in carcere aliquandiu adhuc vivit. Theodoretus ex Symmacho q. 38. in Geneſ. verba comminationis: *morte morieris*, ſic παραφράζει. *Mortalis eris & ſingulis diebus exſpectabis mortem:* tum quoad *moriendi neceſſitatem*, quam per peccati reatum incurrit, tum quoad *initia mortis* corporalis in fame, ſiti, frigore, laſſitudine, morbis & variis adverſis, quæ velut agmine facto in ipſum incurrere cœperunt. Sic ergo ex immortali homo factus eſt mortalis, & ex throno vitæ in barathrum mortis eſt a diabolo ſeductore detruſus.

§. XXVIII. II.) Ex *diſerta Salvatoris adſertione*. Joh. VIII. 44. *Diabolus eſt ἀνθρωποκτόνος ab initio.* Scopus Salvatoris eſt demonſtrare, Judæos vitæ ipſius inſidias ſtruentes eſſe filios diaboli, non natura ſcilicet ſed vitio, *non quia diabolus eos creavit aut genuit, ſed quia perſuaſit ac tenuit*, ut recte monet Auguſtinus tract. LII. in Joh. Probat id ipſum Salvator ex eo, quod *deſideria diaboli patris ſui quærant perficere, qui fuerit ἀπ᾽ ἀρχῆς ab initio*, ſcilicet ratione initii defectionis, non autem creationis, *homicida*, id eſt, qui primum hominem ad vitam immortalem a Deo conditum in peccatum & per peccatum in mortem præcipitem dederit, atque hac ratione maximum homicidium commiſerit. Quidam exiſtimant, Salvatorem ad fratricidium Caini reſpicere, ad quod diabolus eum impulit, 1. Joh. III. 12. ſed quia diſerte additur, quod ἀπ᾽ ἀρχῆς *a primo ſtatim initio* diabolus ſit homicida, & quia ἀνθρωποκτονία illi, non ut cauſæ impulſivæ, ſed ut efficienti principali tribuitur, ideo rectius de ſeductione primorum parentum, per quam morti facti ſunt obnoxii, intelligitur. Auguſtinus lib. II. contra literas Petiliani c. 13. *Quærimus, unde fuerit diabolus homicida ab initio, & invenimus, quod primum hominem occiderit, non gladium ſtringendo, aut aliquam vim corporaliter infligendo, ſed perſuadendo peccatum & a paradiſi felicitate dejiciendo.* Lib. I. de Gen. ad lit. cap. 16. *Homicida ab illo initio, ex quo homo potuit occidi, non autem potuit occidere, antequam eſſet, qui occideretur. Ab initio ergo homicida diabolus, quia ipſe occidit hominem primum, ante quem nullus hominum fuit.*

§. XXIX. III.) Ex *libri Sapientiæ conſenſione*. Sap. II. 23. *Deus creavit hominem* ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, vel ut alii codices legunt, ἐν ἀφθαρσίᾳ, *& imaginem propriæ ſimilitudinis fecit eum.* v. 24. *Invidia autem diaboli mors intravit in mundum.* Quamvis vero liber Sapientiæ non ſit in canone, ac proinde ad fidei dogmata confirmanda minus efficax, tamen cum hæc adſertio canonicæ ſcripturæ teſtimoniis ſit omni ex parte congrua, ideo merito etiam ad hunc locum ut ſecundarium fundamentum refertur. Notetur autem oppoſitio. Deus quidem creavit hominem ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, ut potuerit eſſe omnis corruptelæ ac mortis expers, ſed diaboli, qui eſt ἄσπονδος Dei hoſtis, invidia mors in mundum intravit. Cauſa invidiæ ea fuit, quod ſciens ſe propter *apoſtaſiam in judicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſervari, ac rudentibus inferni detractum in tartarum ad cruciatum eſſe traditum*, 2. Petr. II. 4. Jud. v. 6. homini ad vitam beatiſſimam condito felicitatem illam inviderit, eumque malorum ſuorum ſocium expetiverit. Auguſtinus ſerm. XIV. de verb. apoſt. hoc obſervat, quod non dicantur homines in diabolo peccaſſe, & per peccatum morti obnoxii facti, ſicut in Adamo peccaſſe dicuntur Rom. V. 12. ſed quod diaboli invidia mors in mundum intraſſe dicatur. *Conſtat*, inquit, *in catholica fide, quod diabolus nec generaverit noſtram naturam, nec condiderit, ſola in illa ſeductio eſt præcedentis, imitatio conſequentis. Denique quomodo dictum eſt de Adam, in quo omnes peccaverunt. Aliud eſt illo præcedente & ſeducente peccare, aliud in illo peccare, quia ſe-*

cundum

eundem propaginem carnis in illo eramus omnes, antequam nati eſſemus, tanquam in parente tanquam in radice eſt venenata arbor, ibi eramus. Nam quia ad diabolum, hoc eſt, principem peccati & vere primum peccatorem, non pertinet origo, ſed imitatio, cum de illo ſcriptura loqueretur, invidia inquit diaboli mors intravit in orbem. Imitantur autem eum, qui ſunt ex parte ipſius. Imitando eum fiunt ex parte ipſius. Numquid dictum eſt in illo peccaverunt? cum vero de Adam diceretur propter originem, propter poſteritatem, propter propaginem viſcerum, in quo omnes, inquit, peccaverunt.

§. XXX. IV.) Ex *diaboli denominatione*. Hebr. II. 14. de diabolo dicitur, quod *habeat χράτος τȣ̃ Θανάτȣ, imperium ac robur mortis*, id eſt, quod per peccatum homines ſub regnum ac jugum ſuum redegerit, ut morte illos mulctare poſſit, ſicut victor captivos morti deſtinat. Chriſtus autem per mortem, quam pro nobis ſuſtinuit, & per eam pro peccatis noſtris ſatisfecit, abſtulit diabolo dominium illud mortis, quod in corpus & animam hominis habebat, ut ſic, quia per mortem diabolus dominabatur, Chriſtus per mortem ſuam duplicem noſtram mortem deſtruxerit. Obſerva autem, diabolum habuiſſe mortis imperium non eo modo, quo legitimus aliquis magiſtratus, rex aut princeps imperium in ſuos ſubditos habere dicitur, ſed quo modo tyrannus per injuſtam occupationem regnum ſibi adquirit, vel quo carnifex habet imperium in eos, qui morti propter facinora ſua adjudicati & ipſius poteſtati traditi ſunt. Diabolus enim nunquam in homines habuit legitimum aliquod dominium jure ad ipſum pertinens, ſed Deus juſtus judex homines propter peccatum diabolo tanquam carnifici morte mulctandos tradidit. Proinde ſicut tyrannus deſtrui dicitur, quando poteſtate tyrannica privatur, quamvis ipſe in vivis relinquatur, ſic Chriſtus etiam dicitur deſtruxiſſe diabolum mortis imperium habentem, quia ejus regnum & imperium deſtruxit, dum ſua morte homines a poteſtate diaboli ac mortis liberavit, non quia ſubſtantiam diaboli in nihilum redegit. Ex quibus omnibus conſtat, diaboli ſeducentis malitiam recte ſtatui primariam ac principalem mortis cauſam, ac proinde diabolum recte vocari *patrem mortis*, ſicut Chriſtus eum vocat *patrem mendacii* Joh. VIII. 44. Pii veteres vocant diabolum *mortis conciliatorem*. Topiarius lib. I. de nov. c. 4. *Invidia diaboli operata eſt deceptionem, deceptio transgreſſionem, transgreſſio inobedientiam, inobedientia peccatum, peccatum mortem*. Antonius Margarita in lib. de fid. Jud. refert, Judæis in more poſitum eſſe, ut quando aliquis mortuus eſt, omnia vaſa aquis repleta effundant, dicunt enim, ſatanam in illis abluere cultrum, quo interfecit mortuum, quod ex 2. Reg XXV. & 1. Paral. XXI. probare nituntur. Quod majores ſymbolice docuerunt, id illi tanquam proprie dictum accipiunt.

§. XXXI. *Altera* principalis mortis cauſa eſt *hominis delinquentis culpa*. Juſſus erat primus homo abſtinere a fructu arboris ſcientiæ boni ac mali, addita mortis comminatione, ſed quia divinam illam comminationem ſusque deque habuit, ac Deum creatorem ſuum præcepti illius transgreſſione offendere non dubitavit, ideo non faciente ſervo, quod erat præceptum, fecit Deus, quod ſervo erat comminatus. Aequiſſimum eſt, ut, cum animus noſter ſua voluntate diſceſſerit a Deo, nolens & invitus a corpore ſuo ſejungatur, ac jure homo delapſus eſt in mortem, qui & Deum, autorem vitæ, contemſit, & diabolo, mortis parenti, conſenſit. Hic primorum parentum lapſus eſt ampliſſima illa janua, per quam mors in totum mundum penetravit; eſt pixis illa Pandoræ, ex qua omne malum in homines propagatum; eſt venenatus ille fons, qui totum genus humanum infecit ac corrupit. Probatur hoc tum ex *hiſtoria lapſus Adamici*, tum ex *manifeſtis dictis apoſtoli*. Primus parens noſter mandatum acceperat de non comedendo vetitæ arboris fructu,

B) *Hominis delinquentis culpa.*

cum adnexa mortis comminatione, Gen. II. 17. utique ergo mors eſt peccati effectus & conſequens. Idem cum in peccatum prolapſus fuiſſet, ex ore Dei audivit mortis ſententiam, Gen. III. 19. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in terram, ex qua ſumtus es, quia pulvis tu, & in pulverem reverteris;* ubi homo dicitur *pulvis* non ratione animæ, nec ratione primævi ſtatus & conditionis, quam corpus ejus ante peccatum habuit, quia illud dono immortalitatis fuit præditum, ſed ratione primæ originis, quia corpus ex limo terræ & ſic ex pulvere fuit formatum, ac reverſio in pulverem homini in peccatum prolapſo denunciatur, non quaſi homo in ſtatum ſuum naturalem reciderit, ſed quia homo per peccatum a ſtatu ſuo naturali in alium præternaturalem voluntario errore deſciverat; utique ergo mors eſt peccati conſequens ac pœna, non conditio οὐσίας, ſed pœna ἁμαρτίας. Peccatum iram Dei provocavit, ira Dei mortem mundo induxit. Sirac. XXV. 32. *A muliere initium peccati, & propter illud* (quidam referunt ad γυναῖκα, ſed rectius refertur ad ἁμαρτίαν) *omnes morimur.* Confer loc. de imag. Dei §. LXXXII.

§. XXXII. Ex hoc fundamento deducta ſunt pronunciata apoſtolica: Rom. V. 12. *Per unum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors, & ſic in omnes homines mors pertranſiit,* ἐφ' ᾧ, *eo quod omnes peccaverunt.* Mundum hic adpellavit apoſtolus univerſum genus humanum, docente Auguſtino in ench. cap. 26. in illud peccatum per *unum hominem*, per primum ſcilicet parentem, utpote caput & radicem humani generis, *intravit*, & *per peccatum mors*, tanquam ejus immediatum conſequens & juſtiſſima pœna, *ſicque in omnes homines mors pertranſiit;* ubi obſervanda elegans paronomaſia in verbis εἰσῆλθε καὶ διῆλθε, ac notanda peculiaris emphaſis poſterioris verbi, eſt enim διῆλθε *pervaſit*, eo modo, quo lues totum gregem pervadit atque inficit. Auguſtinus ſerm. IV. de verb. apoſt. *Pertranſiit. Verbum attendite, quod audiviſtis conſiderate. Videte, quid eſt pertranſiit, inde eſt parvulus reus, peccatum non fecit, ſed traxit, etenim peccatum illud in fonte non manſit, ſed pertranſiit, non in illum aut in illum, ſed in omnes homines pertranſiit.* Particulam ἐφ' ᾧ plerique exponunt *pronominaliter, in quo,* ſcilicet Adamo primo homine, *omnes peccaverunt*, quia ſcilicet omnes erant in ejus lumbis, ſicut in *Adamo dicuntur omnes mortui*, id eſt, morti facti obnoxii, 1. Cor. XV. 22. ac ſicut Levi in *Abrahamo decimatus dicitur, in cujus lumbis erat*, Hebr. VII. 9. vel peccarunt in Adamo tanquam in communi ſtirpe, e qua omnes tanquam rami prodeunt. Sed quia ἐπὶ hoc ſenſu raro uſurpatur, ac quia pendet hæc ſententia a proxime præcedentibus verbis, in quibus nulla fit Adami mentio, referre autem *pronomen relativum* ad unum illum hominem, cujus in principio verſiculi fit mentio, nimis durum & ἀνακόλουθον videtur; ideo ſimplicius exponitur *cauſaliter, eo quod omnes peccaverunt*, in qua forma ponitur Rom. VIII. 3. 2. Cor. V. 4. quo modo etiam Syrus reddidit. Interim fatemur circa verbum ἥμαρτον ſubintelligendum eſſe, quod omnes *in Adamo* peccaverint, id eſt, quod ex Adamo omnes trahant peccatum, per carnalem ſcilicet generationem, & hac ratione omnes morti ſint obnoxii facti. *Mortis* autem nomine, quam apoſtolus per peccatum in mundum introiiſſe adſerit, non poteſt intelligi duntaxat *mors animæ ſpiritualis* in averſione a Deo, ac in amiſſione divinæ gratiæ & inhabitationis conſiſtens, quia apoſtolus diſtinguit inter peccatum & mortem, ac illud hujus cauſam conſtituit, jam vero peccatum & animæ mors realiter non differunt: nec poteſt tantum intelligi *mors æterna*, quia mortem illam, de qua loquitur, etiam in eos, qui non peccant ad ſimilitudinem Adæ, in ipſos etiam infantes regnare ſcribit; intelligitur ergo proprie *mors corporis*, cui in ſe ac per ſe extra Chriſti gratiam conſideratæ reatus mortis æternæ immediate eſt connexus. In eodem cap. 14. pergit apoſtolus: *Regnavit mors ab Adamo usque ad Moſen etiam in eos, qui non peccaverunt in ſimilitudine prævaricationis Adam;*

id

id eſt, effectus ipſe, videlicet mors, teſtatur etiam ante legem latam peccatum fuiſſe in mundo, cum infantes mortui fuerint, qui tamen non eo modo, quo Adam, plena ſcilicet ac deliberata voluntate peccaverunt, eſtque magna emphaſis in verbis θάνατος ἐβασίλευσεν, id eſt, inſtar regis, qui hoſtes devicit, tyrannice in homines ſæviit, quia vero *diabolus habet mortis imperium*, Hebr. II. 14. ſenſus eſt, quod diabolus per mortem regnaverit. v. 15. *Vnius delicto multi mortui ſunt*, id eſt, propter lapſum unius, videlicet Adæ, omnes homines morti facti ſunt obnoxii. v. 17. *Vnius delicto mors regnavit per unum*. v. 21. *Regnavit peccatum in morte*. Rom. VI. 23. *Stipendia peccati mors*, non ſolum æterna, ſed etiam temporalis, adeoque etiam omnes caduceatores ac nuncii mortis temporalis, unde apoſtolus in *plurali* loquitur τὰ ὀψώνια, eo quod uno *mortis* vocabulo comprehendantur multæ ſpecies pœnarum ac mortis. Ὀψώνια proprie dicuntur cibaria quædam & lautitiæ, quibus milites adliciebantur, qui ventris gulæque cauſa vitam habebant venalem. Revocamur igitur ab apoſtolo ad conſiderationem lapſus Adamici. Primus parens noſter & nos in ipſo ſub vexillo diaboli contra Deum rebellionem cœperat fructu vetitæ arboris ineſcatus, quale vero retulit ſtipendium? mortem temporalem & æternam. Rom. VII. 24. optat ſe liberari *a corpore mortis hujus*, quod a quibusdam ſic exponitur, ut *pronomen* τούτου referatur non ad propinquius θανάτου, ſed ad remotius σώματος, ut ſic σῶμα θανάτου, vocetur, quia eſt θανάτῳ ὀφειλόμενον, obnoxium morti propter peccatum in eo adhuc habitans, v. 17. quia duo illi venenati vermes, peccatum & mors, in corpore noſtro habitant, quamdiu hic vivimus. Quidam accipiunt dictum μετωνυμικῶς, ut per mortem intelligatur naturæ corruptio, quæ mortem in nobis operatur, ſicut Rom. VI. 6. σῶμα τῆς ἁμαρτίας ponitur, ac Col. III. 5. membra hujus corporis enumerantur, quo ſenſu accipit Ambroſius in comment. Sic ergo diceretur *corpus mortis*, id eſt, peccati, quod eſt cauſa mortis, ſicut Eliſæi diſcipuli exclamant: 2. Reg. IV. 40. *Mors in olla*, id eſt, cibus venenatus cauſa mortis eſt in olla. Vtraque expoſitio oſtendit, mortem peccati in carne habitantis conſequens & effectum ab apoſtolo ſtatui. Flacius in clavi ſic exponit, *de corpore mortis hujus*, id eſt, a corpore hoc mortifero tam tetram peccati originalis peſtem circumferente. Quidam ſic exponunt *a corpore mortis hujus*, hoc eſt, de hac morte, videlicet de plaga hujus doloris, quam capio ex duello carnis & ſpiritus. Exod. X. 17. *Tolle a me mortem iſtam*, id eſt, plagam. Sed perſiſtimus in prima explicatione. Rom. VIII. 10. *Si Chriſtus eſt in vobis, corpus mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vita propter juſtitiam*. Piſcator per corpus intelligit id ipſum, quod antea dixerat *carnem*, quia opponit ei *ſpiritum*, exiſtimat ergo, intelligi vitioſitatem naturæ, quæ in corpore hæret, ut ſit ſenſus: *Corpus eſt mortuum*, id eſt, peccatum in carne hærens majori ex parte exſtinctum eſt, quod adtinet ſcilicet ad peccati formale ac reatum, ne ad peccatum nos impellere poſſit. *Spiritus* vero, id eſt, novitas vitæ, unde exiſtit ſtudium pietatis, *eſt vita*, id eſt, vivit, eſt actuoſa & operoſa *propter juſtitiam*, id eſt, quoad juſtitiam, ut impellat nos ad pias & juſtas actiones. Toſſanus contra exponit de peccato nondum mortificato & exſtincto. *Corpus*, id eſt, corrupta natura *eſt mortua*, id eſt, inepta ad omne bonum propter peccatum, cui dedita eſt; ſed *ſpiritus*, id eſt, animus hominis quatenus eſt regenitus, *eſt vita*, id eſt, oſtendit ſe vivum & efficacem per opera juſtitiæ, quæ Spiritus ſanctus efficit. Sed quia apoſtolus utitur voce *corporis* ac particulam αἰτιολογικὴν *propter* uſurpat, & quia in v. 11. proxime ſequente conſolationem reſurrectionis adjungit, ex eo intelligitur, v. 10. de morte temporali, ſive naturali, cui pii adhuc propter peccatum obnoxii ſunt, ipſum agere, ut ſit ſenſus: *Corpus mortuum eſt*, id eſt, moriendi neceſſitate conſtrictum, mortique obnoxium (non propter naturam vel ex neceſſitate naturæ, ſed) *propter peccatum* in carne

adhuc hærens, quo modo etiam Auguſtinus lib. XIII. de civ. Dei cap. 23. exponit. Rabbi Salomon: *Homo eſt quaſi folium, quod in paradiſo ab arbore vitæ cecidit, quod dum vento tentationum rapitur & deſideriorum flatibus levatur, ſuorum peccatorum pondere ad mortem trahitur.* 1. Cor. XV. 21. *Per hominem*, Adamum ſcilicet delinquentem, *mors.* v. 22. *In Adamo omnes moriuntur*, quia ſcilicet in eo omnes peccaverunt, id eſt, naturam peccato corruptam ab eo per generationem carnalem traxerunt. v. 56. *Aculeus mortis eſt peccatum*, quia niſi peccatum in carne noſtra habitaret, mors non poſſet nos lædere ac pungere. Chryſoſtomus: *Fabricavit diabolus enſem, quem exacuit invidia, obtulit ſerpens, accepit homo, quo ſe ipſum jugulavit.* Photius: *Mors eſt merces, quam nobis per peccatum noſtrum inobedientia noſtra comparavimus.* Damaſcenus lib. III. orthod: fid. c. 1. in principio: *Per peccatum mors intravit in mundum*, ὥσπερ τὶ θήριον ἄγριον καὶ ἀνήμερον τὸν ἀνθρώπινον λυμαινόμενος βίον, *tanquam fera quædam agreſtis & immanis humanam depopulans vitam.*

c) *Vindicis Dei ira.*

§. XXXIII. *Tertia* mortis cauſa eſt *vindicis Dei ira.* Quamvis enim Deus ratione *voluntatis antecedentis*, ſive miſericordis ſit & φιλάνθρωπος, Tit. III. 4. φιλόψυχος, Sap. XI. 27. nec *delectetur morte morientis*; Ezech. XVIII. 23. unde etiam hominem non ad mortem, ſed ad ſui imaginem, Gen. I. 27. ac proinde ἐπ' ἀφθαρσίᾳ condidit, Sap. II. 23. ac diſerte de ipſo dicitur, *quod mortem non fecerit neque lætetur in perditione vivorum*; Sap. I. 13. tamen quia ſapientiſſimo conſilio homini propoſuerat γυμνάσιον obedientiæ in prohibitione arboris vetitæ, ac mortis comminationem huic ſuæ prohibitioni adjecerat, ideo homini in peccatum prolapſo non potuit non iraſci, ac proinde ratione *voluntatis conſequentis* ſeu judiciariæ, ut & reſpectu immotæ ſuæ veritatis non potuit non hominem propter peccatum morti adjudicare, cum non ſolum immota juſtitiæ regula, ſed etiam infallibilis antegreſſæ comminationis veritas illud requirerent. Mors dupliciter conſideratur: 1.) ratione *cauſæ promerentis*, eatenus non eſt a Deo, ſed ab homine & diabolo; 2.) ratione *cauſæ decernentis & punientis*, eatenus mors eſt a Deo, tanquam juſto judice ob peccata homines hac pœna adfligente. Deus ſimpliciter & per ſe mortem non fecit, ſed ex juſta retributione peccantibus irrogavit. Topiarius libr. I. de noviſs. cap. 2. *Mors privatio cum ſit nomen tantum habens non eſſentiam, ideo Deus mortis creator dici non poteſt, quidquid enim Deum feciſſe dicimus, habet eſſentiam*, (quod Eſa. XLV. 7. Deus *tenebras creaſſe dicitur*, metaphorico ſenſu ac reſpectu remotionis contrarii accipiendum) *interim in pœnam peccati eam homini inflixit, & adverſus illum mortis ſententiam tulit.* Ipſe enim eſt *ignis conſumens* Deut. IV. 24. Hebr. XII. 29. coram quo peccatores ſunt *inſtar ſtipularum*, ſed aliud eſt ferre mortis ſententiam, aliud eſſe mortis cauſam. Ad hanc mortis cauſam revocat nos Moſes Pſal. XC. 3. *Convertis hominem usque ad contritionem.* v. 7. *Conſumti ſumus in furore tuo, & in ira tua territi ſumus.* v. 8. *Poſuiſti iniquitates noſtras coram te, abſconditum noſtrum ad luminare vultus tui.* v. 9. *Quoniam omnes dies noſtri declinaverunt propter iram tuam* Sir. XI. 14. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & divitiæ ſunt a Domino.* XVII. 1. *Deus creavit hominem de terra, & iterum convertit eum in illam.* Eadem cauſa in hiſtoria lapſus nobis proponitur. Poſtquam enim primi parentes diabolo auctore ac ſeductore in peccatum prolapſi fuerant, citantur ad Dei judicium, ac comminatio inobedientiæ propoſita in memoriam ipſis revocatur. Quamvis vero propter interceſſionem filii ac ſponſionem plenariæ ſatisfactionis in plenitudine temporis præſtandæ ab æterna morte abſolvantur, & fide in promiſſum ſemen mulieris Deo reconcilientur; tamen εἰς μνημόσυνον in memoriale lapſus præcedentis, ac παιδευτήριον vitæ ſequentis temporales calamitates; ac inter has etiam mors temporalis ipſis imponitur,

nitur, quando audire Adamus cogitur, *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Huc pertinet etiam dictum apoſtolicum 1. Cor. XV. 56. *Virtus peccati lex eſt*, quia lex, quæ eſt æterna & immota norma juſtitiæ divinæ, oſtendit, adcuſat, arguit ac damnat peccatum in natura noſtra hærens, & quia conſequenter iram Dei adverſus peccatum monſtrat, propter quam morti obnoxii redduntur, ideo *virtus peccati* ab apoſtolo vocatur. De hac mortis cauſſa ſic diſſerit Auguſtinus lib. I. hypogn. circa medium: *Numquid cum delinquentibus mortem futuram prædixiſſet, quod futurum erat, ipſum feciſſe credendum eſt? Quid enim eam cavendam præmonuit, ſi ejus in eorum occaſu factor eſt ipſe? ſed nec eis per diabolum veniens peccantibus ſuccedere voluiſſet, niſi Dominus in judicio juſto in vindictam propter inobedientiam permiſiſſet.*

§. XXXIV. Atque hæ ſunt *veræ*, *principales*, *primæ ac remotæ* cauſſæ mortis. *Propinquæ & intermediæ cauſſæ* ſunt vel *internæ* vel *externæ*. *Interna* eſt caloris nativi defectus. Quia enim corpus humanum ex quatuor elementis compactum, quorum qualitates perpetua quadam actionis & paſſionis reciprocatione in ſe agunt, inde humorum in corpore humano δυσκρασία ac intemperies oritur, quam vel ex caloris nativi languore ac defectu, vel ex humidi radicalis ſuffocatione tandem mors conſequitur. *Externæ mortis cauſſæ* ſunt, quæ extrinſecus homini accidunt ac mortem ei inferunt, ut ſunt aër peſtilens, ignis comburens, aqua ſuffocans, gladius amputans, laqueus guttur conſtringens, animalia venenata mordentia &c. Scaliger exerc. CCCLII. *Vita noſtra eſt actus animæ, in quem nihil habet tempus juris aut imperii, ſed cœli faciunt impreſſiones, eorum motus varii varias, quibus corpus noſtrum ad intemperiem evehatur, qua ex prolapſione ineptum ſit ad animæ conjunctionem. Itaque ejus ſeparatio mors dicitur.* Bonaventura lib. II. ſent. diſt. 19. q. 5. *Mors tripliciter poteſt homini contingere, aut per elementorum pugnam & diſſolutionem, id eſt, elementorum qualitates ſive qualitates primas, aut per humidi radicalis conſumtionem, aut per extrinſecam læſionem.* In hiſce intermediis & proximis mortis cauſſis perquirendis medicina ac philoſophia occupata eſt, neque poteſt humana ratio ex ſuis principiis altius adſurgere, ſed verbum Dei tradit nobis hanc doctrinam, quod primum hominem ad immortalitatem conditum contra omnes interitus ac diſſolutionis cauſſas ſufficienter Deus muniverit. Contra pugnam primarum qualitatum elementarium data erat homini æquabilis & exacta medietas temperamenti, cum in ipſo fuerit totius naturæ integritas ac rectitudo, Eccl. VII. 30. Contra caloris nativi & humidi radicalis defectum data ipſi erat arbor vitæ, cujus fructus in humore primigeniam puritatem conſervabat, & calorem nativum corroborabat. Contra extrinſecas mortis cauſſas muniverat Deus hominem per paradiſi inhabitationem ac feliciſſimi ſtatus collationem, per connatam homini prudentiam, per fidam angelorum cuſtodiam, ac per ſpecialem Dei erga ipſum curam ac providentiam. Proinde niſi primi homines venenum peccati ab infernali ſerpente ſibi propinatum voluntaria inſania hauſiſſent, nec extrinſecæ nec intrinſecæ mortis cauſſæ in ipſis vel ipſorum poſteris locum habuiſſent.

§. XXXV. Reſpectu intermediarum ac proximarum cauſſarum mors hominis a medicis diſtinguitur in *naturalem* & *violentam*. Naturalis mors eſt, cum humore ob continuum caloris paſtum areſcente, velut pabulo deficiente, calor flacceſcit & tandem exſtinguitur, perinde ut oleo deficiente lucerna. Hanc mortis ſpeciem vocant μάρανσιν. Violenta eſt, cum caſu aliquo vel humor detrahitur, vel calor violenta quadam oppreſſione exſtinguitur, eaque vel interna, ut in veneno, ingluvie, immodica potus adluvione, quemadmodum cum nimium olei in lucernam infunditur, quam mortis ſpeciem vocant σβέσιν: vel externa a cauſſa quadam extrinſecus agente, veluti cum ignis lapidibus ac multo cinere obruitur.

tur. Ariſtoteles lib. de reſpir. cap. 7. *Mors alia violenta, alia naturalis eſt.* Violenta *cum principium eſt externum*, naturalis, *cum interius.* Cicero in Catone majore: *Adoleſcentes ſic mori videntur, ut cum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur, & quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſint, vi avelluntur, ſi matura & cocta, decidunt, ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.* Theologi paulo aliter has mortis ſpecies definiunt. *Naturalem* enim vocant, quando homo vel virium in ſenio defectu, vel vi morbi divinitus immiſſi in lectulo ſuo mortem oppetit. *Violentam*, quando quis vel ſibi ipſi voluntarie mortem conſciſcit, vel ab aliis e medio tollitur, ſicut Abel interfectus a Caino, Johannes baptiſta ab Herode. Quidam addunt tertiam *ſingularem*, eorum, qui perierunt in diluvio, Sodomitarum, Core, Datan & Abiran &c. ſed hæc ad ſpeciem mortis violentæ reduci poteſt.

Quæritur I.) de illis, qui pereunt morte violenta.

§. XXXVI. Quæritur hoc loco: I.) *Quid de illis ſtatuendum, qui violenta morte intereunt, an vitæ æternæ extorres ſimpliciter ſint dicendi?* Photinianorum ea eſt opinio, *damnari univerſos, qui ob facinora jugulantur a carnifice, vel violenta ſeu cruenta morte intereunt.* Vide Sommerum in tract. anno 1583. edit. & in confut. ſenior. p. 69. 70. &c. cui errori opponimus: 1.) *exemplum latronis* cum Chriſto crucifixi & vere ad Deum converſi, Luc. XXIII. 42. 2.) *Univerſalitatem promiſſionum evangelicarum*, quæ fundatur in ſufficientiſſimo Chriſti merito pro omnibus omnium hominum peccatis præſtito, & in infinita Dei miſericordia, qua omnium hominum ſalutem ſerio expetit. 3) *Efficaciam veræ ac ſeriæ pœnitentiæ*, quæ licet ſera ſit, per fidem in Chriſtum, quæ eſt veræ pœnitentiæ anima, omnium peccatorum remiſſionem impetrat. 4.) *Evidens dictum Chriſti* Joh. VI. 37. *Venientem ad me non ejiciam foras.* Atqui ſi malefici pœnitentiam agentes non reciperentur in gratiam, quidam ad Chriſtum venientes repudiarentur, nec conſtaret ſalvatoris pronunciato ſua veritas, quod abſit. 5.) *Aequalem latitudinem concionum legalium & evangelicarum.* Sicut per conciones legales omnes homines adcuſantur peccati, & rei ſtatuuntur æternæ damnationis: ſic viciſſim per conciones evangelicas omnibus offertur gratia Dei, peccatorum remiſſio & vita æterna, Rom. XI. 32. modo agant pœnitentiam, & vere in Chriſtum credant. 6.) Teſtatur *hiſtoria ſacra* & experientia, etiam pios ſapientiſſimo Dei conſilio publicis calamitatibus in peſte, obſidionibus, præliis, captivitatibus, exſiliis, inundationibus, incendiis, &c. involvi; temerarium ergo fuerit, omnes, qui eo modo interierunt, æternæ damnationi adjudicare.

II.) De illis, qui ſibi ipſi manus inferunt.

§. XXXVII. II.) *An qui ſibi ipſis violentas manus inferunt, indiſtincte omnes ſint damnandi?* Edidit hac de quæſtione peculiare ſcriptum Andreas Celichius, theologus Megapolitanus, in quo oſtendit, temeraria judicia in hiſce caſibus eſſe cohibenda. Quamvis enim αὐτοχειρία ſit graviſſimum peccatum pugnans cum *lege divina*, cum *lege naturæ*, cum *præceptis moralibus*, violatur enim fortitudinis officium, cum *politia*, quia tollitur civis reipublicæ, cum *jure civili*, quod αὐτόχειρας jubet eſſe infames &c. tamen abſolute & indiſtincte omnes αὐτόχειρες non ſunt temerario judicio damnandi. Vt enim Samſonis exemplum heroicum prætermittamus, conſtat, quosdam ex vi morbi omnem rationis uſum impediente in ſe ipſos eſſe injurios, quia ad ſaniorem mentem poſtmodum reverſi divina gratia ad peccati ſui agnitionem perducuntur, & ad Deum iterum convertuntur. Teſtatur hiſtoria Jobi ac Jeremiæ, quanta ſit vis dolorum ac tentationum, ob quam uterque diei nativitatis maledixit; interim Deus, qui dives eſt in miſericordia, utrique hoc peccatum benigne condonavit, idem etiam extrema hominis ſuſpiria exaudire poteſt, ſi id, quod ex gravitate morbi ac tentationum commiſſum, pœnitenti corde deflet. Adnotabo hac de re judicium Davidis Chytræi in lib. de vit. & morte p. 76. *Etſi*, inquit, *non poſſumus de pleriſ-*

e, qui mortem ſibi conſciverunt, aliter are, quam eſſe eos in diaboli poteſtate, a id tantum ſcelus impulſi ſunt &c. tamen pla aliqua exſtant, & in hac ipſa urbe ochienſi) *duo vel tria memini, ubi cives nis honeſti & honeſto genere nati, cum haliter jam vulneraſſent, in illa ipſa per- tione, ante mortem ad ſe redierunt, & ia veræ pœnitentiæ non obſcura oſtende- Vt enim latro in cruce extremo vitæ nto ad Deum converſus eſt, & Philippis carceris extracto gladio ſe ipſum interfe- s ſubito pœnitentiam agit, & in naufra- & aliis ſubitis caſibus multi ad Deum con- atur, ita quosdam* αὐτόχειρας *inſlicto vulnere lethali ad Deum redire conſtat. enim adbreviata eſt manus Domini, ut ſal- nequeat, neque adgravata eſt auris ejus, n exaudiat quocunque tempore remiſſio- eccatorum fiducia Chriſti ſervatoris vero r gemitu petentes. Cum igitur judicium le multis talibus arcanum & abſconditum olus enim Dominus novit, qui ſunt ejus,* a. XXIV. *inquit; Secretum meum mihi, non nus nec poſſumus de omnibus, qui violen- mas ſibi adtulerunt, quod pariter damna- t, certo judicare.* Conf. decad. V. conſil. ibachii conſil. 7. 8. 9.

lefis er- am, tra ec- m. §. XXXVIII. Errant circa mor- tis cauſſas: 1.) quidam *extra ec- cleſiam,* 2.) quidam *in eccleſia.* I.) Extra eccleſiam. 1.) *Stoici,* qui mortis cauſſam ad inevitabi- fati neceſſitatem & ad æternam ſeriem rum neceſſario connexarum retulerunt, um ſententiam ſic exprimit Manilius:

ta regunt homines, certa ſtant omnia lege.

Epicuræi, qui caſu & fortuito homines ut , ita etiam mori judicarunt, quorum ntiam ſic exprimit Lucanus lib. II.

re nihil poſitum eſt, ſed ſors incerta va- gatur,
rique refertque vices, & habent mortalia caſum.

Vtinam vero Stoicorum fatum & Epicuræo- rum fortuna extra eccleſiæ pomœria ſeſe conti- nerent! at teſtis eſt experientia, in ipſo viſibi- lis eccleſiæ gremio, id eſt, in cœtu eorum, qui luce verbi revelati gaudent, Stoicorum & Epicuræorum furores a quibusdam foveri. E- picurææ certæ voces ſunt, quæ ex ore impio- rum adnotatæ exſtant Sap. II. 2. αὐτοσχεδίως ἐγεννήθημεν, & *poſt hoc erimus tanquam non fuerimus, quoniam fumus eſt reſpiratio in na- ribus noſtris, & ſermo ſcintilla eſt in motu cordis noſtri.* v. 3. *Qua exſtincta cinis evadet corpus, & ſpiritus noſter diffundetur tanquam mollis aër.* Sed paulo poſt ſequitur v. 21. ταῦ- τα ἐλογίσαντο καὶ ἐπλανήθησαν. Quinimo quando extra verbi lucem corruptæ rationis judicio indulgemus, & juxta illud de morte ſententiam ferimus, natura omnes ſumus vel Stoici vel Epicuræi; declinamus enim vel ad ſyrtim fatalis Stoicorum neceſſitatis, vel ad charybdin cœcæ Epicuræorum fortunæ. 3.) *Aſtrologi ac genethliaci judiciarii,* qui ex con- junctionibus, oppoſitionibus ac motibus ſide- rum mortem hominis dependere ſtatuunt, ac certo & determinate ex erecto nativitatis themate ejusdem tempus prædicere ſata- gunt, quibus Auguſtinus lib. V. de civ. Dei cap. 1. circa finem opponit hoc immotum ar- gumentum: *Quid eſt, quod nihil unquam di- cere potuerunt genethliaci, cur in vita gemino- rum, in actionibus, in eventis, poſſeſſionibus, artibus, honoribus cæterisque rebus ad huma- nam vitam pertinentibus, atque in ipſa morte ſit plerumque tanta diverſitas, ut ſimiliores eis ſint, quantum ad hæc attinet, multi extranei, quam ipſi inter ſe gemini per exiguum temporis intervallum in naſcendo ſeparati, in conceptu autem per unum concubitum uno etiam momen- to ſeminati?* quod ipſum cap. 4. exemplo Eſavi & Jacobi declarat. Conf. Mirandulanus in o- pere contra aſtrol. & Scaliger exerc. CCLI. 4.) *Philoſophi gentiles,* qui in proximis & in- termediis mortis cauſſis ſubſiſtunt, ac in ὕλῃ νοσοποιῷ καὶ θανατοφόρῳ conſideranda unice occupati, altiores & principaliores quasdam mortis cauſſas ſtatuendas vel inveſtigandas eſſe negant,

negant, qua ratione mortem hominis cum interitu ac πανωλεθρίᾳ brutorum, a qua toto genere diſtincta eſt, confundunt, quodque per & propter peccatum ex diaboli ſeductione a primis parentibus perpetratum juſto Dei judicio in naturam humanam ad imaginem Dei & ad immortalitatem conditam aliunde invectum eſt, illud homini æque ac brutis naturale eſſe perverſo ac præpoſtero judicio ſtatuunt. Conciliator Petrus de Apono diff. 113. probat, quod animal nequeat in æternum vivere, 1.) ratione *primæ & ſecundæ materiæ*, quia utraque eſt corruptionis principium, illud patere dicit ex lib. I. phyſic. hoc vero ex libris duobus de ortu & interitu. 2.) Ratione *formæ*, quia hæc ut eſt finita, ita finito tempore informat. 3.) Ratione *efficientis*, quia calor debilitatur, qui non ſemper id, quod optimum eſt, reponit. 4.) Ratione *finis*, quia omnium ſublunarium mutatio requiritur.

II.) In eccleſia.

§. XXXIX. II.) In *eccleſia* circa hoc doctrinæ cœleſtis caput 1.) erraruntolim *Pelagiani*, qui docuerunt, *hominem fuiſſe moriturum, etiamſi non peccaſſet.* Auguſtinus epiſt. CVI. & in lib. de hæreſ. ad Quodvult d. c. 88. *Ipſum Adam dicunt, ſi non peccaſſet, fuiſſe corpore moriturum, neque mortuum merito culpæ, ſed conditione naturæ.* Argumenta ipſis opponenda expoſuimus in loc. de imag. Dei. §. C. 2.) Ex *pontificiis* Auguſtinus Steuchus in adnot. Gen. II. ſcribit, *ex Adami lapſu genus humanum non corporis ſed animæ mortem incurriſſe, & fuiſſe homines morituros, etiamſi non peccaſſent.* Reliqui pontificii hominem primum immortalem fuiſſe concedunt; interim tamen immortalitatem illam in primo homine ante lapſum *donum ſupernaturale fuiſſe,* adeoque eum *per & juxta naturam mortalem fuiſſe* adſerunt. Bellarminus de ſtatu primi hominis c. 9. Pererius lib. V. in Gen. diſp. de tert. hominis excell. p. 566. p. 619. cui errori, quæ opponenda ſint fundamenta, in tract. de imag. Dei expoſitum fuit. 3.) *Photiniani* negant, primum hominem fuiſſe immortalem a Deo conditum, ex quo ſponte ſequitur, non ipſam mortalitatem, ſed moriendi neceſſitatem eſſe peccati pœnam. Catechiſmus Racovienſis Germ. p. 21. *Adamus non eſt in immortalitate conditus.* p. 26. *Ne quidem ſciri potuit ab Adamo immortalitatis via.* In prælectionibus Socini anno 1609. editis, & Heidelb. academiæ a Smalcio inſcriptis ἐπιγραφὴ primi cap. ſic habet: *Primus homo etiam ante lapſum natura mortalis fuit*, quam theſin ſeptem argumentis confirmare nititur. Anno 1610. Racoviæ edita eſt diſputatio Socini, quam de ſtatu primi hominis ante lapſum cum Franciſco Puccio anno 1578. habuit, in qua decem argumentis pro immortalitate primi hominis a Puccio adlatis reſpondere conatur, cumque Puccius defenſionem ſuorum argumentorum ſuſciperet, prolixam iſti defenſioni Socinus oppoſuit refutationem priori iſti ſcripto adnexam. Oſtorodus in inſt. germ. c. 33. p. 268. Socini argumenta repetit. Smalcius diſp. VII. contr. Frantz. p. 399. eamdem terit orbitam.

An primus homo ante lapſum fuerit immortalis? Adfirmativa probatur X. argumentis.

§. XL. Quamvis vero plena & ſolida hujus quæſtionis pertractatio ad alium locum, videl. ad doctrinam de imagine Dei in primo homine pertineat; tamen cum ad cauſſas mortalitatis pernoſcendas ejus cognitio plurimum conferat, ideo ſummatim ac breviter capita argumentorum Pelagiano ac Photiniano errori opponendorum adſignabimus. *Primum* ducitur ab *hominis ad Dei imaginem creatione.* Qui conditus eſt ad imaginem Dei, ille etiam immortalis eſt a Deo conditus; quomodo enim homo mortalis exiſtens Dei immortalis imaginem in ſe exprimere potuiſſet? Baſilius in hexaëm. hom. X. *Incorruptibile non figuratur corruptibili, & corruptibile non eſt imago ejus, quod eſt incorruptibile.* Jam vero homo conditus eſt *ad Dei imaginem.* Gen. I. 27. Ergo etiam immortalis a Deo conditus eſt; unde cum auctor libri Sapientiæ dixiſſet, hominem a Deo conditum ἐπ' ἀφθαρσίᾳ cap. II. 23. immediate per quamdam αἰτιολογίαν ſubjungit, &

imaginem propriæ ſimilitudinis fecit illum. ræco eſt εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτὸν, *imaginem propriæ ſuæ naturæ fecit* 2.) *A mortis comminatione.* Quod comionis loco tanquam pœna peccati & inentiæ homini denunciatur, non poteſt aturæ conditio. Atqui mors commina. loco homini denunciatur. Gen. II. 17. *unque die comederis ex illa arbore, morte ris.* Ergo. Nec poteſt excipi, *comminem illam de morte æterna duntaxat loqui,* generalis locutio oſtendit, intelligendum d omne, quod *mortis* nomine in ſcriptu- ıtelligitur, id quod gemina illa mortis io innuit, ut ſuperius ex Auguſtino do- us. 3.) *A comminationis illius poſt lapſum utione.* Cui poſt lapſum propter pecca- mortalitas & mors obvenit, ille non fuit aturam ante lapſum mortalis. Gregorius nus de opif. hom. cap. 2. *Si Deus homi- principio mortalem feciſſet, nequaquam utem morte condemnaſſet; nam mortalem alitate nullatenus condemnat.* Atqui Ada- oſt lapſum demum propter peccatum mor- s & mors obvenit. Gen. III. 17. *Quia diſti ex illa arbore &c.* v. 19. *in labore ıs tui veſceris pane tuo, donec in terram rtaris, e qua ſumtus es.* 4.) Ex *primævi s deſcriptione,* Gen. II. 25. Primi homi- *erant nudi,* ergo corpora ipſorum non ınt frigori aliisve injuriis obnoxia, alias dolore & ſanitatis detrimento non potuiſ- nudi ambulare, inde Sap. II. 23. dicitur, l *Deus condiderit hominem ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ,* l plus eſt quam ἐν ἀθανασίᾳ, quia exclu- ıon ſolum mortem, ſed etiam mortalita- , adeoque omnem φθαρτικὴν κακότητα. Ex *cauſarum mortalitatis ac mortis remo-* . In primo hominis ſtatu aberat omnis ı mortis phyſica. Aberat vis externa, n in hominem, omnium creaturarum do- ım a Deo conſtitutum nulla creatura ex- re potuiſſet. Aberat fames & ſitis, quam ıo fructibus arborum paradiſiacarum & fluminis ſedare potuiſſet. Aberant mor- quibus ſubjectus homo non fuiſſet. Ab- erat ſenium & debilitas a qua per fructum arboris vitæ præſervatus fuiſſet. Hugo de S. Victore in Gen. II. *Deus munierat hominem per lignum vitæ & dextram potentiæ, ut poſſet non mori, intus portam negligentiæ per rationem humanam, extra portam violentiæ obſerans per divinam cuſtodiam, ut niſi homo ratione abutens portam negligentiæ aperiret, nunquam per portam violentiæ aliquid ei noxium intraret.* Contra vero aderat exactiſſima temperamenti συμμετρία ac harmonia, præſto erat arbor vitæ, per quam humidum primogenium & calor nativus æquali bonitate usque ad conſtitutum vitæ animalis terminum reparari potuiſſent, aderat provida Dei cura & fida angelorum cuſtodia, ut ſuperius docuimus. Variant quidem veterum ſententiæ de cauſa, cur Adam in ſtatu innocentiæ potuerit non mori. Athanaſius enim in orat. de incarnat. Verbi p. 60. dicit, *hominem ſecundum naturam corporis eſſe mortalem, ſed non fuiſſe moriturum propter imaginem Dei, ad quam erat conditus.* Auguſtinus lib. XVI. de Geneſ. ad liter. cap. 19. immortalitatis cauſam *arbori vitæ* adſcribit, quia ejus eſus atque uſus perpetuam hominis ſanitatem effeciſſet. Quidam in *libero hominis arbitrio* cauſam quærunt, quod a Deo ita fuerit munitum, ut ſi vellet, poſſet omnia cavere & avertere, quæ vel intus vel foris mortem & corruptionem homini adferre poſſunt. Thomas part. I. q. 97. art. 1. exiſtimat, id futurum fuiſſe *vi animæ, ex qua in corpus tranſitura fuiſſet plenitudo ſanitatis & perpetuæ incorruptionis vigor.* Scotus lib. II. ſentent. diſtinct. 29. negat, talem immortalitatis vigorem ab anima in corpus transfundi potuiſſe, ſed *futurum quidem fuiſſe corpus diſſolubile, nunquam tamen hominem fuiſſe moriturum, quia Deus præveniſſet tempus diſſolutionis transferendo eum ex hac vita in cæleſtem absque mortis interventu.* Interim in eo conſentiunt, nec mortalitati nec morti primum hominem ante lapſum obnoxium fuiſſe, ac poſſunt pleræque illæ cauſæ, utpote ſubordinatæ, optima ratione conjungi. 6.) *A cauſarum mortalitatis & mortis adſignatione.* Spi-

Spiritus ſanctus ubique cauſam mortis tribuit naturæ hominis non inſtitutæ, ſed deſtitutæ, id eſt, non ut a Deo facta eſt, ſed ut veneno peccati per ſeductionem ſerpentis infecta eſt, Sap. II. 24. Rom. V. 12. 1. Cor. XV. 21. &c. quorum dictorum emphaſin expendimus ſuperius §. 32. Sic ergo ex illis ſcripturæ teſtimoniis concludimus: Quod eſt pœna peccati, & naturam deſtruit, illud primo homini integro tribui nequit. Mors & mortalitas eſt pœna peccati, ac naturam deſtruit. Ergo. Quod per peccatum in mundum intravit, illud ante peccatum in mundo non fuit, nec homini per naturam & ex creatione convenit. Atqui mors ac mortalitas per peccatum intravit in mundum. Ergo. Quod per diaboli invidiam intravit in mundum, illud homini non inerat ante lapſum per naturam. Sed mors ac mortalitas per invidiam diaboli intravit in mundum. Ergo. 7.) A *Chriſti redemtione.* A quocunque nos Chriſtus liberavit, illud ipſum, ſi non peccatum eſt, peccati tamen ſupplicium eſt & pœna. Atqui Chriſtus redemit nos a morte corporali, ac fecit, ut ea nobis eſſet veræ vitæ janua. Ergo mors corporalis, cum non ſit pecccatum, fuit peccati ſupplicium, & per conſequens, in primo ſtatu ante peccatum locum non habuit. 8.) A *ſperanda vitæ æternæ reſtitutione.* Petrus Act. III. 21. in vita æterna exſpectandam dicit ἀποκατάςασιν πάντων. Jam vero in vita æterna nec mors nec mortalitas locum habebit, Apoc. XXI. 4. Ergo, nec in ſtatu integritatis locum habuit. 9.) Ex *animæ & corporis eſſentiali unione.* In quo per naturam eſt eſſentialis, perpetua & indiſſolubilis inter animam & corpus unio, illi mors non poteſt eſſe naturalis. Ratio *connexionis* pendet a definitione mortis, quod ſit *ſeparatio animæ a corpore.* Atqui in Adamo ante lapſum per naturam erat eſſentialis, perpetua & indiſſolubilis inter animam & corpus unio. Ratio pendet ex fine conditi hominis. Anima a Deo creatore ſic condita erat, ut non ſolum ipſa eſſet immortalis, ſed etiam ut in corporis domicilio perpetuum habitaret, quia non conſtituebat per ſe entis ſpeciem completam, ſed una cum corpore & in corpore integrum ac perfectum hominem. 10.) Ex *abſurdorum conſecutione.* Si primus homo per naturam fuit mortalis ac morti obnoxius, conſequens fuerit, comminationem mortis primo homini propoſitam fuiſſe inane terriculamentum, mortem non per invidiam diaboli & per hominis peccatum, ſed per naturam a Deo conditam in mundum intraſſe, ac proinde etiam Deum mortem feciſſe, prodromos mortis, dolores & morbos homini ante lapſum moleſtos fuiſſe, cum poſito conſequente ponatur etiam antecedens, mortem non eſſe naturæ humanæ deſtructivam, ſed potius conſervativam, cum natura & naturale non intendat ſui corruptionem, ſed conſervationem, Chriſtum ipſum etiam naturaliter mori debuiſſe &c. Sed hæc omnia ſunt abſurda. Ergo & illud, ex quo talia conſequuntur. Conjunge examen errorum Photinianorum de ſtatu integritatis & peccati D. Hunnii, fratris noſtri in Chriſto honorandi, & diſputationem D. Derſchovii, amici noſtri ſingularis, de immortalitate primi hominis, ac refer ad hunc locum dicta piorum veterum. Auguſtinus lib. XIII. de civ. Dei cap. 15. *Inter Chriſtianos, qui veraciter catholicam fidem tenent, conſtat, etiam ipſam corporis mortem non contigiſſe nobis lege naturæ, ſed merito inflictam eſſe peccati, quia peccatum vindicans Deus dixit primo homini, in quo tunc omnes eramus, terra es, & in terram ibis.* Lib. de prædeſtinat. & gratia cap. 3. *Mors non naturæ conditio eſt, ſed pœna peccati.* Lib. I. hypognoſt. circa medium: *Vt moriantur homines, pœna peccati eſt, ut revertantur ad vitam, Domini miſerantis eſt.* Thalmudiſtæ ac Cabbaliſtæ in libro Schemoth Rabba ſuper Exod. XXI. 1. rationem reddunt, cur dictio Tholedoth, id eſt, generationes, in univerſis bibliis, tantum bis cum pleno Vau ſcribatur, quia ſcilicet ante peccatum Adæ mors nondum fuerit in mundo, ideo Gen. II. 1. plene adhuc ſcribi, in cæteris vero defective: quia autem tempore Meſſiæ mors plane abolenda & deſtruenda ſit vi vaticinii Eſa. XXV. 8. ideo

ideo in ejusdem genealogia Ruth. I. 18. iterum plene ſcribi.

Exceptio Photinianorum. §. XLI. Excipiunt Socinus & Oſtorodus d. l. (quibus ſe conjunjungit Timplerus in anthrop. c. 1. probl. 13.) *comminationem divinam* Gen. II. 17. *ac ſententiam apoſtolicam* Rom. V. 12. *accipiendam eſſe non de naturali mortalitate, ſed de ipſa morte ac moriendi neceſſitate. Poterat* (inquiunt) *Adamus, ſi non peccaſſet, quamvis natura mortalis, a morte Dei beneficio conſervari, vel ſi mortuus fuiſſet, in vitam aliquando revocari, atque immortalis fieri. Peccatum igitur non mortalitatis naturalis, ſed neceſſariæ mortis cauſa fuit. Reſp.* Imo vero non tantum moriendi neceſſitas, ſed ipſa etiam naturalis mortalitas ex peccato orta eſt, ut argumenta in medium adducta evincunt. Hæc duo *mortalitas* (ratione potentiæ propinquæ) & *mors*, nec ante lapſum nec poſt lapſum ſejungi poſſunt, ſed adamantino invicem inter ſe nexu cohærent. Qui eſt mortalis, illum oportet tandem fieri morti obnoxium, id quod ex ipſa comminatione divina intelligitur: *Quacunque die ex hac arbore comederis, morte morieris.* Aut mori ſignificat, actu ſtatim ipſo interire, in ipſo illo momento, quo peccatum committitur, exſtingui, aut mortalem fieri, & in illum ſtatum redigi, ut morti obnoxius reddaris. Si prius, comminationi divinæ non conſtabit ſua veritas. Ergo poſterius. Vnde Theodoretus verba comminationis, *morte morieris*, ſic interpretatur, *mortalis eris, & ſingulis diebus mortem exſpectabis.* Quod ſi ergo ex naturæ proprietate primus homo mortalis fuiſſet, ac propinquam mortis potentiam in ſe habuiſſet, utique illa potentia naturalis a cauſis naturalibus in actum deducta fuiſſet, ac proinde etiam ipſa moriendi neceſſitas in homine ante lapſum locum habuiſſet, unde Socinus ſibi ipſi contradicens in ſcripto contra Puccium p. 201. diſerte ſcribit, *mortalitatem illam Adami ex natura materiei, ex qua creatus fuit, neceſſario proveniſſe.* Et p. 267, *mortalitatem ſeu corruptibilitatem terrenæ conditioni, quæ Adamo ſemper propria fuit, neceſſario inhæſiſſe.* Vtique ergo non ſolum naturalis mortalitas, ſed etiam moriendi neceſſitas fuit in primo homine ante lapſum. At hoc ipſum manifeſtis ſcripturæ dictis ac ipſorum Photinianorum hypotheſi adverſatur. Proinde quod Socinus dicit, *Adamum, ſi in ſtatu integritatis mortuus fuiſſet, in vitam a Deo revocari ac immortalem fieri potuiſſe*, in eo & veritati & ſibi ipſi fortiſſime contradicit; ſi enim ipſa mors eſt a peccato, ut docet veritas & concedit Socinus, quomodo quæſo Adamus in ſtatu integritatis ab omni peccato immunis perſiſtens mortuus fuiſſet? eſt hoc oppoſitum in adpoſito. Quod vero adſerit, *Adamum, ſi non peccaſſet, quamvis natura mortalem, a morte Dei beneficio conſervari potuiſſe*, illud ambigue dicitur; proinde ad ambiguitatem illam explicandam ac removendam utimur ſequentibus diſtinctionibus. Immortale aliquid dicitur potiſſimum quatuor modis: 1.) quod *eſſentialiter ac ſimpliciter, abſolute, & omnimode, per ſuam naturam & eſſentiam eſt immortale*; hoc ſenſu *ſolus Deus* dicitur *habere immortalitatem*, Rom. I. 23. 1. Tim. I. 17. VI. 16. Jacob. I. 17. 2.) Quod *ex gratia creationis propter ſegregationem a materia, quæ corruptionis ſolet eſſe radix, eſt incorruptibile.* Eo modo angeli & animæ humanæ, utpote eſſentiæ ἄϋλοι & materiæ omnis expertes immortales a Deo ſunt conditæ. Quamvis enim anima hominis corpori corruptibili uniatur, tamen propter illam unionem ac conſociationem nec materialis nec corruptibilis ac mortalis redditur. 3.) Quod *per Dei potentiam & ſpecialem ordinationem factum eſt incorruptibile, quamvis in ſe & ſua natura conſideratum, ſit mortale ac corruptibile.* Sic corpora beatorum ac damnatorum erunt immortalia, illa quidem ex dono gratiæ, hæc ex diſpoſitione divinæ juſtitiæ, cum tamen in ſua natura conſiderata ſint reſolubilia, ac proinde etiam mortalia. 4.) Quod *ex conditoris dono & ex certa hypotheſi potentiam non moriendi obtinet, nec actu moritur, quamvis alia conditione poſita mori*

poſſit. Hoc modo Adamus in ſtatu innocentiæ fuit immortalis, quia durante illo ſtatu, actu non fuiſſet mortuus, quin & potentiam non moriendi obtinuiſſet, ſed ut in peccatum potuit prolabi, ita quoque propter peccatum potuit mori. Adcurate igitur inter immortalitatem primi hominis in ſtatu naturæ *inſtitutæ*, & immortalitatem beatorum in ſtatu naturæ *reſtitutæ* diſtinguendum. Illa conſiſtebat in *potentia non moriendi*, hæc in *moriendi impotentia*, illa erat hypothetica, hæc abſoluta immortalitas; illa excludebat & actum & neceſſitatem & propinquam potentiam moriendi, non autem remotam & conditionalem, hæc & actum & neceſſitatem & omnem omnino potentiam moriendi tam remotam quam propinquam excludit. Sicut primus homo poterat non peccare, ita etiam poterat non mori, interim tamen etiam poterat per abuſum liberi arbitrii peccare, & per peccatum mortem ſibi ac poſteris ſuis adtrahere. Beati in vita æterna, ut non poterunt peccare, ita etiam non poterunt mori; ac proinde ut in bono, ita quoque in immortalitatis dono erunt plene confirmati. Auguſtinus lib. XXII. de civ. Dei cap. 30. *Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, poſſe non mori, noviſſima erit, non poſſe mori: ita primum liberum arbitrium poſſe non peccare, noviſſimum, non poſſe peccare.* Lombardus II. ſent. diſtinct. 19. lit. A. *In primo ſtatu habuit homo poſſe mori & non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, ſcilicet non poſſe mori. In ſecundo vero ſtatu poſt peccatum habuit, poſſe mori & non poſſe non mori, quia in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habebit poſſe non mori & non poſſe mori, quia ad illum ſtatum pertinet moriendi impoſſibilitas, quod ex gratia erit, non ex natura.* litera D. *Alia eſt immortalitas carnis, quam in Adamo accepimus, alia, quam in reſurrectione ſperamus per Chriſtum. Ille factus eſt homo immortalis, ut non poſſet mori, ſi non peccaret, moreretur autem, ſi peccaret. Filii vero reſurrectionis non poterunt ultra peccare nec mori.* Confer Meiſnerum in anthropol. decad. I. diſput. I. §. 36.

§. XLII. Vt autem *immortale* variis modis accipitur, ita quoque *mortale.* Dicitur enim aliquid mortale, 1.) vel ratione *potentiæ remotæ*, vel ratione *potentiæ propinquæ.* Priori ſenſu illud dici poteſt *mortale*, quod cum ſit ex materia elementari compoſitum, remotam in ſe habet reſolubilitatis, ac proinde etiam mortalitatis potentiam, quamvis illa δύναμις durante illo rei ſtatu, nec ad potentiam propinquam nec in actum deducatur. Eo modo corpus primi hominis ante lapſum fuit mortale. Poſteriori ſenſu *mortale* dicitur, quod potentiam moriendi propinquam in ſe habet, adeoque ad corruptionem naturaliter propendet, quæ naturalis inclinatio ad actum tandem deducitur. Hoc modo corpus primi hominis demum poſt lapſum mortale eſſe cœpit. 2.) Vel *abſolute*, vel *hypothetice.* Mortale priori ſenſu dicitur, quod cauſis mortis internis & externis eſt obnoxium, ac nulla alia conditione poſita moriendi potentiam obtinet; hoc modo corpus primi hominis ante lapſum non fuit mortale. Mortale poſteriori ſenſu dicitur, quod cauſſis mortis ac morti obnoxium non eſt, quamdiu in concreato ſtatu perſiſtit, interim poſita quadam conditione, ſi ſcilicet excidat ab illo ſtatu, morti obnoxium fieri poteſt. Hoc ſenſu corpus primi hominis etiam ante lapſum mortale dici poteſt. 3.) Vel κατά τι καὶ ἀκύρως de eo, quod poteſt mori poſita quacunque conditione, vel ἁπλῶς *ſimpliciter & per ſe*, quod internum habet moriendi principium. Priori ſenſu illud dicitur mortale, quod qualemcunque δύναμιν moriendi etiam remotiſſimam includit, quæ tamen ſtante & recte ſe habente natura non traducitur in actum. Poſteriori ſenſu mortale dicitur, quod ad mortem certo ſecuturam per continuam partium abſumtionem naturaliter propendet. Priori ſenſu potuerunt primi homines mori, videlicet ſi peccarent, poſteriori vero ſenſu non fuerunt mortales. Ex quibus omnibus facile intelligi poteſt, quo ſenſu vel orthodoxe vel minus recte dicatur, Adamum, quamvis natura mortalem, Dei beneficio a morte conſervari potuiſſe. Auguſtinus libr. VI. de

de Geneſ. ad liter. cap. 25. *Corpus hominis ante peccatum & mortale ſecundum aliam & immortale ſecundum aliam cauſſam dici poterat, id eſt, mortale, quia poterat mori; immortale, quia poterat non mori. Aliud eſt enim non poſſe mori; ſicut quasdam naturas immortales creavit Deus, aliud autem poſſe non mori, ſecundum quem modum primus homo creatus eſt immortalis, quod ei praeſtabatur de ligno vitae, non de conſtitutione naturae, a quo ligno ſeparatus eſt, cum peccaſſet, ut poſſet mori, qui niſi peccaſſet, poſſet non mori. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris. Si enim corpus animale, utique mortale, quia & mori poterat, quamvis & immortale ideo, quia & non mori poterat. Neque enim immortale, quod mori omnino non poſſit, erit niſi ſpirituale, quod nobis futurum in reſurrectione promittitur.* Idem in quaeſt. ex vet. teſt. cap. 19. *Deus hominem fecit, qui, quamdiu non peccaret, immortalitate vigeret, ut ipſe ſibi auctor eſſet ad vitam aut ad mortem, ut cuſtodiens ſe a peccato, labore ſuo gauderet & eſſe ſe immortalem, negligens vero factus ipſe ſibi imputaret, quia coeperat eſſe mortalis. Quamdiu enim in creatoris lege duravit, dignus fuit edere de arbore vitae, ut mori non poſſet. Nec enim corpus tale erat, quod diſſolvi impoſſibile videretur, ſed guſtus arboris vitae corporis corruptionem inhibebat.*

Reſponſiones ad argumenta Photinianorum, quorum I.) ductum a primi hominis generatione.

§. XLIII. Haec omnia, ſi recte obſerventur, facili negotio ad Socini argumenta, quae Oſtorodus ordine repetit, reſponderi poteſt. I.) A *generatione. Primus homo etiam ante peccatum liberis procreandis a Deo conditore deſtinatus erat.* Gen. I. 28. *Qui autem immortales ſunt, liberos non procreant.* Luc. 20, 36. *Reſp.* 1.) Scriptura de primo homine ante lapſum utrumque adſerit, videlicet quod immortalis fuerit, ac quod liberos gignere debuerit. Vtrumque igitur de ipſo credi debet. 2.) Diſtinguendum inter ſtatum naturae *inſtitutae* & in vita aeterna plene *reſtitutae*, inter conditionem hujus ſeculi ante lapſum, & ſtatum futuri ſeculi poſt mundi conſummationem. Dictum Salvatoris non de priore, ſed de poſteriore ſtatu loquitur. Cum primi homines ad Dei imaginem, ac proinde ad immortalitatem eſſent conditi, nondum completus erat electorum ad ſalutem ordinatorum numerus, ideo ex Dei ordinatione liberos gignere debuerunt; ſed in reſurrectione ac ſtatu vitae aeternae completus erit ſalvandorum numerus, ideo nulla opus erit generatione. 3.) Medium non eſt opponendum fini ſive termino *ad quem.* Terminus *ad quem* creationis primi hominis fuit vita coeleſtis ac aeterna, medium vero vita animalis ac terrena; neque enim a Deo ad vitam aeternam ita conditus erat primus homo, ut eam immediate poſſideret, ſed ut peracto prius in paradiſo terreno hujus vitae curriculo ad illam eveheretur, hoc medium non eſt fini ac termino opponendum. 4.) Socini argumentum confundit proprietates corporis animalis & ſpiritualis. Qui ſunt immortales, ſcilicet in corpore ſpirituali, non procreant liberos, ſed qui ſunt immortales in corpore animali, illi liberos generare poſſunt. 5.) Immortalitas individui in primo homine non tollit multiplicationem ſpeciei; neque enim Deo placuit omnes homines ſimul condere, ſicut omnes angelos ſimul creaverat, ſed per generationem voluit humanum genus propagari, quod ipſum immortalitati in vita animali fraudi eſſe non potuit.

II.) A manducatione.

§. XLIV. II.) A *manducatione. Vbi immortalitas eſt, ibi eſcis ciboque non eſt locus*, 1. Cor. VI. 13. *At homo ante lapſum utebatur cibo*, Gen. I. 29. Idem argumentum latius explicat & acrius urget Gittichius in diſceptat. ſcholaſt. contra Lucium p. 51. *Quorſum fructum arboris vitae & aliarum arborum, quibus veſcebatur, ſi vitam in ſe manentem habuiſſet Adam, an non nutritio eſt perditae ſubſtantiae per intrinſecus adſumta alimenta reſtitutio? Si ergo*

ille nutriebatur, ſubinde periiſſe aliquid de ſubſtantia ipſius neceſſe fuit, ſi hoc, fuit ergo corruptibilis, & ab ipſa creatione mortalis. Confer Socinum in anti-Pucc. p. 122. & 236. Smalcium in refut. Frantz. diſp. VII. p. 405. *Reſp.* 1.) Argumentum ſic corrigimus: Quicunque veſcitur cibo immortalitatem adferente, ille a morte ſe præſervare, & immortalitatem concreatam tueri potuit. Adamus ante lapſum veſci potuit cibo immortalitatem adferente, fructibus ſcilicet arboris vitæ, quæ naturali atque occulta facultate vitam ipſius ſanam ac vegetam conſervaſſet, atque a debilitate, ſenio & morte ipſum præſervaſſet, ut colligitur tum ex adpellatione hujus arboris, tum ex adpellationis interpretatione divinitus tradita Gen. III. 22. Auguſtinus lib. III. de civ. Dei cap. 20. *Alebantur primi parentes reliquarum arborum fructibus, ne animalia corpora moleſtiæ quid eſuriendo ac ſitiendo ſentirent, de ligno autem vitæ propterea guſtabatur, ne mors eis undecunque ſubreperet, vel ſenectute confecti decurſis temporum ſpatiis interirent.* 2.) Confunditur denuo ſtatus hominis ante lapſum & in vita futura. Dictum apoſtoli loquitur non de priore, ſed de poſteriore ſtatu. Quamvis vero collatio quædam inter illos ſtatus inſtituatur, cum poſterior reſpectu prioris dicatur ἀποκατάστασις, Act. III. 21. tamen adhuc manet quædam diſparitas; alias corpus primi hominis ſtatuendum foret glorificatum, ſpirituale & abſolute, ſive ἁπλῶς immortale. 3.) Si eſus cibi ſemper conjunctam habet mortalitatem, conſequens erit, Chriſtum etiam poſt reſurrectionem fuiſſe natura mortalem, cum & ipſe aliquoties apud diſcipulos cibo fuerit uſus. Sed poſterius dici nequit. Ergo nec prius. Photiniani quidem ſtatuunt, Chriſtum reſurrexiſſe in corpore mortali, ſed hæc hypotheſis falſa & erronea ex Rom. VI. 9. & aliis ſcripturæ locis refelli poteſt. 4.) Immortalitas & animali & ſpirituali corpori competit, ſed diverſimode, ut paulo ante expoſitum fuit. Immortalitas in corpore ſpirituali opponitur uſui ciborum, ſed in corpore animali eidem ſubordinatur. Prior immortalitatis ſpecies in ſtatu gloriæ eſt abſoluta, poſterior in ſt nocentiæ eſt hypothetica.

III.) ris c ne.

§. XLV. III.) A *corporis conditione. Omne corpus animale eſt mortale*, 1. Cor. XV. 44. ubi *corpus animale illud vocatur, quod prius vile, corruptibile & mortale fue ctum, idque a ſpirituali diſcernitur, qu rioſum, incorruptum & immortale ibid citur. Jam vero Adamus etiam ante tum habuit corpus animale.* Gen. II. 7. 1 XV. 45. *Reſp.* 1.) *Majorem* limitamus. pus animale eſt mortale, ſcilicet poſt la hanc enim limitationem addendam eſſe ligitur ex Gen. III. 19. ubi poſt lapſum d homini dicitur: *Pulvis es, & in pulve verteris.* 2.) Corpus animale non opp corpori immortali, ſed corpori ſpiritual immortalitas utrique ſit communis, ce men gradu ac reſpectu. Corpus anim cui vitam ſenſum ac motum præſtat ſcilicet ad conſtitutum aliquem hujus vi ſum, in quo homo interim indiget c potu. Corpus ſpirituale eſt, quod pra eſt qualitatibus ſpiritualibus, nec indig plius cibo & potu. Auguſtinus de fid. & bol. cap. VI. *Corpus ſpirituale eſt, qu ritui promtum præſtabit obſequium, om gilitate ac labe terrena in cæleſtem pu & ſtabilitatem mutata & converſa.* A corpus per naturales animæ operatione tur ac ſuſtentatur; ſpirituale per ſpirit tra cibum, potum, concoctionem &c. Illud eſt hujus, hoc vero futuræ vit prium. Utrique tamen immortalitas, licet ratione, competit. 3.) Apoſtolus tur de ſtatu Adæ & qualitatibus corpo poſt lapſum, quando factus eſt humani ris parens, & corpus non ſolum anim naturæ conditione, ſed etiam mortale cepti divini transgreſſione factum in n pagavit. 4.) Quamvis igitur Adamus ma ſtatim creatione factus fuerit in a viventem, ac proinde etiam ante lapſu pus animale ſortitus fuerit, illud tame

dum fuit mortale, ſed poſt lapſum demum mortalitatis conditioni ſubjectum fuit, ac proinde non *mortalitatem*, ſed, ut ſic loquar, *animalitatem* corporis Adamici apoſtolus ex dicto Geneſeos probat.

IV.) *Ex imaginis geſtatione.*

§. XLVI. IV.) Ex *imaginis geſtatione. Primus homo, antequam peccaret, jam erat terrenus, nempe quia e terra formatus fuerat. Sed nos in eo, quod morimur & corrumpimur, imaginem primi hominis, quatenus terrenus erat, portamus. Ergo primus homo, quatenus terrenus fuit, mortalis cenſendus eſt, & ſic etiam antequam peccaret. Reſp.* 1.) Si vel maxime de ſtatu hominis ante lapſum apoſtolus ageret, nihil obtinerent Photiniani, primus enim homo terrenus diceretur non propter mortalitatis conditionem, quia contrarium oſtendunt argumenta ſuperius producta, ſed tum propter *originem*, quia ex limo terræ formatus erat, tum propter *habitationem*, quia in paradiſum terrenum collocatus erat, ac vitam in his terris aliquamdiu exigere debebat, antequam in cœleſtem paradiſum & in ſtatum futuræ vitæ transferretur. 2.) Quo ſenſu primus homo dicatur terrenus, ex antitheſi apoſtolica 1. Cor. XV. 47. omnium optime colligitur. Quemadmodum enim ſecundus homo Chriſtus dicitur *Dominus de cœlo*, ratione *originis*, quia de cœlo quaſi in noſtram carnem ſeſe demiſit, Luc. I. 78. ſic etiam Adamus e contrario dicitur terrenus, quia ex terra formatus eſt. 3.) Ex toto contextu manifeſtum eſt, apoſtolum non loqui de ſtatu Adami ante lapſum, ſed de ſtatu ejusdem poſt lapſum, ac utrumque complecti, tum quid Adamus obtinuerit ex beneficio creationis, tum quid contraxerit ex vitio transgreſſionis, utrumque enim in nos per carnalem generationem in hac vita propagat. Terrenus eſt, tum ratione *ortus*, tum ratione *qualitatum vitioſarum* ex lapſu contractarum, quas etiam in nos omnes propagat, ut imaginem terreni hac ratione geſtemus. 4.) Scopus apoſtoli eſt, demonſtrare, a diverſis principiis diverſas vitas in nos propagari, perinde ut in Roman. V. eadem ἀντιθέσει utitur. Ab Adamo in peccatum prolapſo animalem & tranſitoriam, a Chriſto cœleſtem & æternam vitam conſequimur; ab illo quidem per carnalem generationem, ab hoc vero per ſpiritualem regenerationem. Sicut Adamus in peccatum prolapſus mortem & corruptionem in nos derivavit: ſic Chriſtus reſurrectionem ad vitam & corporum ἀφθαρσίαν nobis promeruit.

V.) *A Chriſti redemtione.*

§. XLVII. V.) A *Chriſti redemtione. Si peccatum mortalitatem naturalem homini adtuliſſet, Chriſtus, qui peccatum abſtulit, ejusque propriam vim omnem ac pœnas illi proprie conſtitutas delevit, mortalitatem quoque naturalem abſtuliſſet ac deleviſſet, quod tamen non fecit. Cum primus homo diaboli opera peccaverit, quidquid ex peccato illo vere profectum eſt, opus diaboli cenſeri debet. Atqui Dei Filius adparuit, ut diſſolveret opera diaboli*, 1. Joh. III. 8. *igitur ſi ex peccato illo mortalitas naturalis revera profecta eſſet, eam quoque Filius Dei diſſolviſſet. Reſp.* 1.) Per *inſtantiam*: Chriſtus juxta Socini hypotheſin mortem naturalem ſive temporalem non abſtulit, nec delevit, cum omnes homines illi adhuc ſint obnoxii, tam pii quam impii. Vt enim Socinus ex eo, quod adhuc mortales ſumus, infert, Chriſtum non abſtuliſſe naturalem mortalitatem, ita ex eodem principio inferri poteſt, Chriſtum non abſtuliſſe mortem, quia omnes morimur. Jam vero concedit Socinus, peccatum eſſe cauſam neceſſariæ mortis, mortem eſſe opus diaboli ex peccato primi hominis vere profectum. Agnoſcat igitur, non poſſe ſic inferri: ſi ex peccato mortalitas naturalis revera profecta eſſet, eam quoque Filius Dei diſſolviſſet; poſſemus enim eodem modo contra Socini hypotheſin inferre: ſi ex peccato mors ipſa revera profecta fuiſſet, eam quoque Filius Dei diſſolviſſet. 2.) Per *inverſionem*: A quocunque nos Chriſtus ſua paſſione ac morte liberavit, illud ipſum non eſt concreata hominis conditio, ſed malum ex peccato ortum, ac proinde

inde in ſtatu integritatis non habuit locum. Jam vero Chriſtus a mortalitate & morte nos liberavit, ut ex manifeſtis ſcripturæ dictis paulo poſt demonſtrabimus. Ergo mortalitas & mors non eſt concreata hominis conditio, ſed malum ex peccato ortum. 3.) Per *inficiationem*. Negamus illud, quod tam confitenter adſerit Socinus, Chriſtum non abſtuliſſe nec deleviſſe mortalitatem, nec diſſolviſſe opus diaboli ex peccato ortum. Progredimur autem in demonſtranda adſertione contraria hoc modo: Vti eadem eſt ratio mortalitatis & mortis ante lapſum, ita quoque poſt lapſum. Vt enim non ſolum mors, ſed etiam mortalitas in ſtatu integritatis a primo homine penitus abfuit; ita quoque non ſolum mors, ſed etiam mortalitas per peccatum in mundum introiit. Jam vero Chriſtus derivando in ſe pœnas ex peccato ortas ſuſtulit illud omne, quod ex peccato ortum. Ergo non ſolum mortem, ſed etiam mortalitatem naturalem a nobis ſuſtulit. Vtrumque conſtat ex manifeſtis ſcripturæ dictis: Oſeæ XIII. 13. *Ero peſtis tua, ô mors*; utique ergo Chriſti mors eſt mors noſtræ mortis. 1.Cor. XV. 21. *Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* v. 22. Et *ſicut in Adamo omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificabuntur.* v. 26. *Noviſſimus hoſtis deſtruetur mors.* 2. Tim. I. 10. *Chriſtus mortem deſtruxit, in lucem autem produxit vitam* & *ἀφθαρσίαν*, ubi reſpectus habetur ad opus creationis, ut ſit ſenſus, Chriſtum eadem virtute mortem aboleviſſe ac vitam promeruiſſe, qua olim ex tenebris lucem in prima creatione produxit. Probe autem obſervandum, quod apoſtolus vitam & incorruptibilitatem ſive immortalitatem conjungat, ac utrumque Chriſtum nobis adtuliſſe adſerat, utique ergo non ſolum mortem, ſed etiam mortalitatem a nobis abſtulit. Hebr. II. 14. *Per mortem deſtruxit eum, qui habebat imperium mortis, hoc eſt, diabolum.* v. 15. *Ac liberavit eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti.* 4.) Idem probatur ex enumeratione ſpecierum mortis. Liberavit nos Chriſtus a *morte animæ*, quia pro peccatis noſtris ſatis-

fecit, ac Patri ſuo cœleſti nos reconcilia
ut non amplius ſimus *abalienati a vita*
Eph. IV. 18. ſed ſpiritualis illius vitæ par
pes facti. Liberavit nos a *morte corporis*,
ex illa morte in vitam nos revocabit, &
ſtem illum noviſſimum tandem penitus deſt
Liberavit nos a *morte æterna*, ne in eam
corporis mortem incidamus, ſed *ex mort*
vitam tranſeamus, Joh. V. 24. nec morte
lam æternam *videamus* vel *guſtemus*, Joh. V
51. 52. 5.) At, inquis, *ſi Chriſtus a mo*
litate ac morte nos redemit, cur igitur nos
lum mortales adhuc ſumus, ſed morti etiam
noxii tandem ipſo actu reddimur. *Reſp.* Qu
admodum liberationi a peccato per Chri
nobis præſtitæ non repugnat, quod pecca
in carne adhuc circumferimus, nec liberat
a poteſtate ſatanæ, quod ejusdem tentation
in hac vita adhuc obnoxii ſumus, nec lib
tioni ab ira Dei, quod eamdem quandoq
conſcientiæ angoribus ſentimus; ita quoqu
berationi a morte per Chriſtum nobis præ
nequaquam repugnat, quod morti temp
adhuc obnoxii ſumus, quia beneficia Ch
non concludenda ſunt anguſtiis hujus vitæ
minis, ſed in ipſam æternitatem ſeſe ex
dunt. Liberavit nos Chriſtus a morte m
ac variis modis. Primo, *timorem morti*
nobis exſtinguendo, Hebr. II. 15. cum
peccatum *ſtimulum mortis* ſuſtulerit 1.
XV. 56. ideo non amplius mortem temp
lem tanquam peccati ſupplicium & æternæ
tis initium per totam vitam extimeſcimus
potius ut veræ vitæ januam cupide deſi
mus. Secundo, *mortem in aliquid melius*
mutando. Quamvis enim poſt peccatum re
ſum paterna illa caſtigatio adverſitates
vitæ & mortem temporalem nobis infligen
huc maneat, tamen mors non obtinet p
nam ſuam naturam & qualitatem, quam
Chriſti ſatisfactionem ac meritum habuit,
mutatur piis & in Chriſtum credentibus in
vem ſomnum & veræ vitæ exordium, in
cati exterminium & omnium malorum
mentum. Tertio, *in media morte vi*
conſolatione nos ſuſtentando, ac denique qu
co

corpus noſtrum ex terræ pulvere reſuſcitando, in qua reſurrectione plena atque integra ex morte victoria & perfecta ἀφθαρσία per Chriſtum nobis continget. Joh. VI. 39. XI. 25. 1. Cor. XV. 25. &c. Atqui ſi Chriſtus a morte & mortalitate nos nequaquam liberaſſet, nunquam illius veræ vitæ & ἀφθαρσίας participes redderemur.

VI.) *Ex arboris vitæ conſtitutione.*

§. XLVIII. VI.) Ex *arboris vitæ conſtitutione. Si primus homo, antequam peccaret, fuiſſet natura immortalis, quid opus fuiſſet propter eum vitæ arborem conſerere, eique ad comedendum tradere?* Gen. II. 17. *Reſp.* 1.) Per *inverſionem.* Quia inter cæteros paradiſiacos fructus fuit arbor vitæ, quæ naturali atque occulta facultate vitam hominis conſervandi, vires vegetas præſtandi, ac a debilitate, ſenio & morte ipſum præſervandi fuit inſtructa, ex eo colligitur, primum hominem non fuiſſe mortalem, ſed immortalem. Quidam ex veteribus non naturalem ac nativam quamdam vim corroborandi vires, ſed ſacramentalem duntaxat ſignificationem tribuunt. Quidam ſtatuunt, lignum illud vitæ eam vim habuiſſe, ut vel ſemel guſtatum perfectam adferret immortalitatem, ideoque non ante ſumendum fuiſſe, quam transferendi eſſent homines de ſtatu gratiæ in ſtatum gloriæ. Neutra hypotheſis Socini argumentum confirmat. 2.) Per *conceſſionem.* Si primus homo ab uſu fructuum paradiſiacorum, ac præſerſertim arboris vitæ penitus abſtinere voluiſſet, procul dubio morti obnoxius factus fuiſſet. Lombardus lib. II. ſent. diſt. 19. *Sicut peccavit comedendo, quod erat prohibitum, ita etiam peccaret, ſi non comederet, quod erat juſſum.* Sed ex eo inferri nequit, ipſum natura mortalem fuiſſe, quia hac ratione Adamus contra ordinem divinitus inſtitutum peccaſſet, cum de fructibus arboris comedere juſſus fuerit, unica arbore ſcientiæ boni & mali excepta, ſic ergo non ex *naturæ conditione*, ſed *ordinis divini transgreſſione* mortalis fuiſſet factus. 3.) Per *diſtinctionem* inter immortalitatem in ſtatu integritatis ac primævæ creationis, & inter immortalitatem in ſtatu glorificationis, ut & inter mortalitatem abſolutam & hypotheticam, inter potentiam moriendi remotam & propinquam, de quibus diſtinctionibus ſuperius actum fuit.

VII.) *Ex cauſarum enumeratione.*

§. XLIX. VII.) Ex *cauſarum enumeratione. Cum omnes cauſæ efficientes mortalitatis noſtræ naturalis, ſive in nobis ſive extra nos ſint, jam antequam primus homo peccaret, exiſterent, non minus quam poſtea; neceſſe eſt, ut ipſe etiam effectus mortalitatis naturalis non minus antea quam poſtea exſtiterit. Reſp.* 1.) Per *diſtinctionem.* Non ſufficit cauſas mortis internas vel externas *materialiter* exſtitiſſe, ſed neceſſe eſt, ut *formaliter* in actu exſtiterint, id quod de primævo hominis ſtatu dici nequit. Neque enim humores vel quantitate vel qualitate peccaſſent, nec calor naturalis humidum radicale penitus abſumſiſſet, nec corpus hominis a frigore, æſtu, combuſtione, ſuffocatione læſum fuiſſet, cum ab internarum & externarum illarum cauſarum injuriis Deus ſufficienter hominem muniverit. 2.) Per *inficiationem.* Cauſæ mortis principales, primariæ ac adæquatæ, videlicet peccatum, ira Dei, ac tyrannis diaboli in primo illo ſtatu non habuiſſent locum, ideo etiam nullum a morte vel mortalitate homini in eo perſiſtenti metuendum fuiſſet periculum.

VIII.) *Ex abſurdi conſecutione.*

§. L. VIII.) Ex *abſurdi conſecutione.* Oſtorodus in inſt. Germ. c. 33. p. 266. Socini argumentis etiam hoc addit: *Si homo in juſtitia & immortalitate ſimilis fuiſſet a Deo conditus, nec peccare nec mori potuiſſet, quia Dei juſtitia & immortalitas in eo conſiſtit, quod ipſe nec peccare nec mori poſſit. Sed conſequens abſurdum. Si enim homo nec peccare nec mori potuiſſet, utique actu non peccaſſet nec mortuus fuiſſet. Ergo & antecedens.* Ex quo porro infert, *imaginem Dei, ad quam homo fuit conditus, non in juſtitia & immortalitate,*

litate, ſed in dominio ſuper beſtias & in ratione conſtitiſſe. *Reſp.* 1.) Per *inverſionem.* Quia homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei fuit conditus, utique etiam immortalis fuit conditus; quomodo enim homo mortalis Dei immortalis imaginem geſtare potuiſſet? 2.) Per *diſtinctionem* inter immortalitatem Dei & Adami. Facile concedimus, Adamum non fuiſſe eo modo, gradu ac ſenſu immortalem, quo Deus eſt immortalis *eſſentialiter ac ſimpliciter, abſolute & omnimode, per ſuam naturam & eſſentiam*, quinimo & hoc concedimus, Adamum non fuiſſe eo modo, ſenſu ac gradu immortalem, quo beati in ſtatu gloriæ erunt immortales; ſed ex eo inferri nequit, ipſum nullo plane modo ac ſenſu immortalem fuiſſe. A remotione enim unius ſpeciei ad remotionem generis non valet conſequentia. 3.) Per *limitationem* propoſitionis *majoris.* Qui Deo æqualis eſt in juſtitia & immortalitate, non autem qui ratione juſtitiæ & immortalitatis Deo duntaxat ſimilis, is non poteſt peccare nec mori. Vt ſimile non eſt idem vel æquale, ita quoque ſimilitudo non eſt identitas nec æqualitas, ſed ſufficit ad ſimilitudinem qualiscunque conformitas ac proportio. Quod ſi jam ſubſumatur de primo homine, eum fuiſſe Deo æqualem in juſtitia & ſanctitate, tum falſum adſumi in propatulo eſt. 4.) Per *conceſſionem.* Adamus peccato & morti actu obnoxius eſt factus, ergo etiam peccare & mori potuit, ſed hæc eſt potentia moriendi *remota*, non *propinqua; hypothetica*, non *abſoluta.* Jam vero talis immortalitas, qualem primo homini tribuimus, probe conſiſtit cum potentia moriendi remota & hypothetica, ut & cum imagine Dei, ad quam primus homo fuit conditus. Pari ratione concedimus, imaginem Dei δευτέρως & ſecundario in dominio ſuper beſtias conſtitiſſe, ſed ex eo inferri nequit, quod in juſtitia & ſanctitate, itemque in immortalitate ea non ſit ſtatuenda, cum contrarium diſertis verbis tradat apoſtolus. Eph. IV. 24.

IX.) *Ex corporis compoſitione.*

§. LI. IX.) Ex *corporis compoſitione.* Quidam hoc inſuper utuntur argumento: *Quidquid ex contrariis elementis componitur, illud eſt mortale. Sed in ſtatu innocentiæ corpus hominis compoſitum fuit ex diverſis, imo contrariis elementis. Ergo.* *Reſp.* 1.) Per *inſtantiam.* Corpora beatorum glorificata erunt compoſita ex elementis, nec tamen erunt mortalia & corruptibilia. 2.) Per *limitationem.* Quidquid ita conſtat ex contrariis elementis, ut in eo non ſit exactiſſima primarum ac ſecundarum qualitatum harmonia, nec habeat exactiſſimam temperamenti æqualitatem, nec poſſit uſu cujusdam fructus in vegetis atque integris viribus conſervari, nec ſit animæ ad immortalitatem conditæ indiſſolubili vinculo unitum, illud etiam eſt mortale & corruptibile. Jam vero de corpore primi hominis ſubſumi non poterit; illud enim, quamvis fuerit ex contrariis elementis compoſitum, tamen exactam qualitatum harmoniam ac temperamenti æqualitatem obtinuit, ac uſu arboris vitæ ab omni corruptione præſervari potuit, quin & animæ ad immortalitatem conditæ eſſentialiter & indiſſolubiliter fuit unitum. 3.) Per *diſtinctionem* inter potentiam moriendi *remotam* & *propinquam.* Quidquid ex contrariis elementis componitur, eſt reſolubile ac mortale, ſcilicet potentia remota, non autem habet propinquam potentiam & inclinationem naturalem ad mortem. Deus & voluit pro ſua ſapientia, & potuit pro ſua omnipotentia ex contrariis & corruptibilibus elementis tale corpus formare, quod eſſet immortale ſenſu eo, quem expoſitum dedimus ſuperius, & animæ ad immortalitatem conditæ organum perpetuum. Ecquis ergo ſapientiæ ac potentiæ illius limites præſcribere velit? Etiam ſtellas ex rebus elementaribus, aquis ſcilicet cœleſtibus, & ſubſtantia aërea, luce ſcilicet condidit, quas tamen incorruptibiles eſſe, conſtans quorumdam eſt adſertio. Coronidis loco notari poteſt, quodnam ſit πρῶτον ψεῦδος in hac Photinianorum opinione de naturali mortalitate primi hominis, videlicet 1.) *ratiocinii humani elevatio.* Vt enim in aliis fidei capitibus, ita quoque in hac quæſtione de ſtatu hominis ante lapſum plus æquo tribuunt judicio

cor-

corruptæ rationis, & quia ratio ſibi relicta & extra verbi lucem non poteſt aliter judicare, quam mortem homini æque ac reliquis animalibus eſſe naturalem, ac corpus ex elementis compoſitum eſſe mortale, ideo rationis judicium relicta verbi luce præpoſtere ſequuntur. 2.) *Peccati originalis negatio.* Quia enim peccatum originis ἀποτόμως negant, quid mirum, quod de effectu illius peccati tam graviter aberrant? Finis ac ſcopus hujus opinionis Photinianæ eo directus eſt, ut doctrina de ſatisfactione Chriſti labefactetur. Facile enim intelligunt vim hujus noſtri argumenti: Quicunque moritur, propter peccata moritur. Chriſtus actu mortuus eſt. Ergo propter peccata mortuus, non autem ſua, teſte tota ſcriptura. Ergo propter noſtra peccata, & per conſequens, ſua morte pro peccatis noſtris ſatisfecit.

CAPVT III.
DE MATERIA MORTIS.

Materia. §. LII. Atque hæc de *cauſa efficiente* mortis dicta ſunt. *Materia ex qua* mortis nulla dari poteſt, cum ſit privatio. *Materia in qua* ſive *ſubjectum* eſt *totus homo*, non quidem ratione partium ſeorſim conſideratarum, quia anima eſt immortalis & incorruptibilis, Matth. X, 28. ſed ratione totius *compoſiti*, quia totus homo mori & interire dicitur, id quod probamus 1.) ex *phraſi ſcripturæ*: Gen. V. 5. *mortuus eſt Adam.* v. 8. *mortuus eſt Seth.* v. 11. *mortuus eſt Enos*, & ſic conſequenter. 2.) Ex *regula philoſophorum.* Actiones & paſſiones non patribus, ſed toti compoſito ac ſuppoſito tribuenda ſunt. *Compoſitæ ſubſtantiæ*, inquit philoſophus, *inſunt omnes actiones & paſſiones, ſed propter naturas, ex quibus eſt compoſita.* Thomas II. 2. quæſt. 58. art. 2. *Actiones ſunt ſuppoſitorum & totorum, non autem proprie loquendo partium & formarum ſeu potentiarum. Non enim proprie dicitur, quod manus percutiat, ſed homo per manum, neque proprie dicitur, quod calor calefaciat, ſed ignis per calorem.* Jam vero mors eſt quædam paſſio. Ergo toti homini tribuenda. 3.) Ex *mortis natura.* Mors eſt ſolutio animæ a corpore. Jam vero totus homo conſtat anima & corpore, nexu quodam eſſentiali ſibi invicem devinctis. Ergo etiam totus homo mori recte dicitur. 4.) Ex *oppoſitione.* Quod proprie dicitur vivere, illi etiam mors recte & proprie tribuitur, quia mors opponitur vitæ privative. Jam vero totus homo, totum compoſitum proprie dicitur vivere. Anima eſt principium, quo homo vivit, ſed illud, quod vivit, eſt totum compoſitum, vita enim eſt actus animæ in corpore. Ergo etiam totus homo proprie dicitur mori. 5.) Ex *cauſæ & effectus collatione.* Quod eſt ſubjectum peccati originalis, illud etiam eſt ſubjectum mortis, quia mors eſt effectus & conſequens peccati. Jam vero totus homo eſt ſubjectum originalis peccati, ut ſuo loco fuit demonſtratum. Ergo.

CAPVT IV.
DE FORMA MORTIS.

Forma. §. LIII. *Forma* mortis ex ejusdem deſcriptione ſuperius tradita colligi poteſt. Scriptura ſacra de forma mortis ſic loquitur: Eccl. XII. 7. *Revertetur pulvis* (corpus ex terræ pulvere formatum) *in terram, quemadmodum fuit; & ſpiritus* (anima) *revertetur ad Deum, qui dedit illum.* 2. Cor. V. 1. *Si terreſtris domus hujus tabernaculi diſſolvitur &c.* v. 4. *Nolumus exui*, ἐκδύσασθαι. v. 8. *Bonam voluntatem habemus magis* ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον, *peregrinari a corpore & præſentes eſſe*

F 2 apud

apud Dominum. Phil. I. 23. Ἐπιθυμίαν ἔχω εἰς τὸ ἀναλῦσαι, *diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* 2. Tim. IV. 6. *Tempus meæ ἀναλύσεως inſtat.* 2. Petr. I. 14. *In propinquo eſt ἡ ἀπόθεσις τῦ σκηνώματός μυ.* Cum enim homo conſtet ex anima & corpore, eſſentiali vinculo invicem unitis, ideo mors hominis nihil aliud eſt, quam animæ a corpore ἀνάλυσις ſive ſolutio. Cum anima in corpore, velut in terreno quodam habitaculo peregrinetur, quamdiu homo vivit, ideo mors hominis nihil aliud erit, quam terreſtris illius habitaculi ac tabernaculi κατάλυσις καὶ ἀπόθεσις, ac animæ ex diuturna peregrinatione ad Deum ἐπαναχώρησις. Cum corpus ſit quaſi indumentum ac veſtimentum animæ, ideo mors hominis nihil aliud eſt, quam veſtimenti illius ἔκδυσις ſive exuitio. Cum vita ſit actus animæ in corpore, τὸ ζῆν ἐστι σύνθεσις καὶ σύνδεσμος ψυχῆς σώματι. Ariſtoteles lib. VIII. metaph. Scaliger exerc. CII. ſect. 5. utique mors vitæ privative oppoſita formaliter erit animæ & corporis divulſio ſive diſtractio, ac conjunctiſſimorum illorum amicorum ſeparatio.

An mors ſit annihilatio?

§. LIV. Errant igitur *Photiniani*, qui mortem definiunt per annihilationem ſive in nihilum redactionem. Smalcius de div. Chriſti cap. 13. fol. 79. *Reſurrectio & reſurgere nihil aliud eſt, quam ex non exiſtente iterum exiſtere. Hinc generationi adſimilatur reſurrectio, hinc etiam de mortuis dicitur, quod non ſint, natura ſcilicet rei inſpecta. Et quod aliqui vivere dicuntur, nempe Deo, id non aliter accipiendum eſt, quam eos olim ex mortuis reſuſcitatum iri, hoc enim vere eſt Deo vivere, ut locus* Luc. XX. *aperte declarat, in quo Chriſtus per id, quod dixerat de Abrahamo, Iſaaco & Jacobo, quod Deo vivant, demonſtrat eos reſurrecturos ex mortuis.* Dicta ſcripturæ, in quibus de mortuis dicitur, quod *non ſint*, potiora hæc ſunt: Pſalm. XXXIX. 14. *Deſine a me, antequam vadam,* וְאֵינֶנִּי *& non ego.* Jer. XXXI. 15. *Rahel renuit conſolari ſuper filiis ſuis,* כִּי אֵינֶנּוּ *quia non ipſi*, id eſt, quia nullus eorum ſupereſt, ita ut ſingularis pro plurali *diſtributive* ponatur. XLIX. 10. *Vaſtatum eſt ſemen ejus & fratres ejus & vicini ejus,* וְאֵינֶנּוּ, *& non ipſi.* Thren. V. 7. *Patres noſtri peccaverunt, & non ipſi.* Matth. II. 18. adducitur dictum Jeremiæ de filiis Rachelis, ὅτι ὐκ εἰσί, ex quibus omnibus Smalcius infert, quod *mori ſit non exiſtere, & reſurgere nihil aliud ſit, quam ex non exiſtente iterum exiſtere. Reſp.* 1.) Per *inſtantiam.* Si mori eſt *in nihilum redigi*, nemo eorum, qui a Chriſto ac ſanctis Dei viris, tum in vet. tum in nov. teſt. ſunt reſuſcitati, vere fuit mortuus, quia nemo eorum fuit in nihilum redactus, ſed anima ad corporis domicilium, e quo non multo ante egreſſa erat, fuit duntaxat revocata; quinimo nec ipſe Chriſtus fuiſſet vere mortuus, abſit enim, ut dicamus, eum fuiſſe in nihilum redactum, cum diſerte de ipſo negetur, quod viderit διαφθορὰν, Pſal. XVI. 10. Act. II. 27. 2.) Per *inficiationem.* Nec anima nec corpus hominis in morte in nihilum redigitur. Non anima, quia illa a corpore diſcedens immortalis ſubſiſtit, ut ſuo loco probabimus. Non corpus, quia ſomno conſopitum in pulvere terræ quieſcit, reſuſcitationem in extremo die exſpectans. 3.) Per *deductionem ad abſurdum.* Si mori eſt in nihilum redigi, plane negabitur reſurrectio. Animæ utpote immortali reſurrectio adſcribi nequit, non enim reſurgit, niſi quod prius cecidit; corpori itidem ex hypotheſi Photinianorum reſurrectio tribui nequit, negant enim illam ipſam carnem, quam in hac vita circumferimus, & quæ in morte per cinerefactionem reſolvitur, reſurrecturam. Smalcius in exam. cent. error. p. 36. *Corpora hæc,* (inquit) *quæ nunc circumferimus, reſurrectura non credimus, ſed alia nobis danda eſſe ab apoſtolo edocti ſumus.* Oſtorodus in inſt. p. 394. verba ſymboli apoſtolici: *Credo reſurrectionem carnis*; ſic depravat: *Credo reſurrectionem non carnis, ſed illius, quod fuit caro, ſicut publicani & meretrices dicuntur præceſſiſſe Phariſæos in regno cælorum* Matth. XXI. 31. *hoc eſt, qui fuerunt publicani & meretrices.*

Quid

ergo reſurget, quid ex non exiſtente ite- exiſtet? nihil plane. Creatio igitur po- erit, quam reſurrectio. 4.) Hæc omnia enter probant, phraſin illam, *non eſſe*, ortuis uſurpatam accipiendam eſſe ratione s *compoſiti*, quod illud non amplius ſit, et tale compoſitum, quale antea fuit, in vulgato verſiculo dicitur:

ſt hominem vermis, poſt vermem fætor
& horror:
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

aquam vero ratione *partium ſeorſim con- tarum*, quaſi vel alterutra, vel utraque n in morte ſtatim in nihilum redigatur, mors eſt talis ἀνάλυσις, per quam totum m compoſitum diſſolvitur; interim par- on rediguntur in nihilum, ſed quælibet um redit locum, pulvis in terram, ſpi- ad Deum. Sic deſtructio domus non eſt moda ejusdem annihilatio, cum partes am poſt deſtructionem manere poſſint ſu- tes. Recte Dionyſius de eccl. hierarch. 1. Mors non eſt ἀνυπαρξία τῆς ἐσίας, otius τῶν ἡνομένων διάκρισις εἰς τὸ ἡμῖν ς ἄγεσα. Hilarius in Pſal. LXIII. *Qui cabit animæ cum corpore occaſum, audiet, m non eſſe terrenam, ſed ex adflatu Dei elementis corporis admiſceri, mortem au- on interitum eſſe, ſed diſceſſum ejus ex re.* Idem in Pſal. CXL. circa finem: *Ab- animæ non abolitio ejus eſt.* 5.) Ne ulla dubitatio, adducimus locum Gen. V. 24. e patriarcha Enocho dicitur, *ambulavit eo*, ואיננו, *& non ipſe, quia tulit eum*

Ecquis vero dixerit Enochum in ni- eſſe redactum, cum de eo dicatur, quod *ipſum tulerit* ſive adſumſerit, videlicet in gloriam cœleſtem, quod *translatus* , ne *videret mortem* Hebr. XI. 5. Eccl. . 16. nequaquam igitur *abſolute & ſim- r* intelligendum, quod Henoch poſt ſuam θεσιν non fuerit, & quod mortui non ficut hæc phraſis uſurpatur Rom. IV. 17. *vocat ea, quæ non ſunt*; ſed *ſecundum* reſpectu ſcilicet hujus vitæ æternæ, quod in terris non amplius fuerit ſuperſtes, unde phraſis illa Hebr. XI. 5. ſic exponitur ἐχ εὑρίσκετο, *non inveniebatur*. 6.) Confero etiam locum propheticum Dan. IX. 26. *Poſt hebdomadas ſexaginta & duas excidetur Meſſias*, ואין לו, *& non ei*. Quidam exponunt, *non ſibi*, id eſt, non morietur propter ſua, ſed propter aliena peccata, Vatablus: *& non ei*, ſcilicet erit opem ferens; LXX. interpretes: καὶ κρῖμα ἐκ ἔςαι ἐν αὐτῷ, *non erit in eo cauſa mortis*. Symmachus: ἐχ ὑπάρξει αὐτῷ. Vulgata: *Et non erit ei populus*, qui eum negaturus eſt. Tremellius & Junius, *cum nihil erit ipſi*, id eſt, nihil amplius Hieroſolymis erit habiturus, ſed ea plane reprobaturus, ac ſuos inde ducturus. Piſcator: *nulla in eo erit iniquitas*. Lutherus: *er wird nichts mehr ſeyn*: In margine addit, *in regno Moſaico & politico*, quia novum regnum auſpicabitur. Sed ſimpliciſſime juxta phraſin uſitatam exponitur, *& non erit*, id eſt, vere erit mortuus, ac *de terra viventium abſciſſus*, ut explicatur Eſa. LIII. 8. 7.) Quid de interitu mundi Photiniani ſtatuant, ex ipſorum ſcriptis colligi nequit, an *alterationem* duntaxat, an vero *annihilationem* futuram credant. Quod ſi cum plerisque Calvinianis alterationem tantum ſtatuerent, poſſet illis validiſſimæ inſtantiæ loco opponi dictum Job. XIV. 12. *Non reſurget, donec non erit cælum*. 8.) Quod reſurrectio adſimiletur *generationi*, ex eo inferri nequit, *reſurgere nihil aliud eſſe, quam ex non exiſtente iterum exiſtere*, quia reſurrectio non vocatur generatio, ſed παλιγγενεσία *regeneratio* Matth. XIX. 28. per quam intelligitur non animæ & corporis ex nihilo creatio, ſed totius naturæ noſtræ inſtauratio, per quam peccatum & mors penitus abolebuntur, quo ſenſu etiam Petrus diem reſurrectionis vocat diem ἀποκαταςάσεως πάντων Act. III. 21. Sic enim caro noſtra regenerabitur per incorruptionem, quemadmodum eſt anima noſtra regenerata per fidem. Ex Act. XIII. 33. non poteſt poteſt probari, reſurrectionem eſſe generationem, quia verbum ἀναςήσας non de Chriſti ex mortuis reſuſcitatione, ſed de ejusdem miſſione ac ſuſcita-

citatione uſurpatur; ut ex ſcopo concionis apoſtolicæ, ex textus *συνεπεία*, v. 23. & 33. ex adverſativa particula δὲ, v. 34. ex collatione aliorum ſcripturæ locorum Act. III. 22. & 26. VII. 37. Rom. XV. 12. & ex hujus ipſius capite v. 22. in prælectionibus de Deo demonſtravimus. Et qua veritatis ſpecie de Chriſti reſuſcitatione ex mortuis dici poteſt, quod per eam Chriſtus ex non exiſtente iterum exiſtere cœperit? Quod Lucæ XX. 36. illi, qui ex mortuis ſuſcitantur, dicuntur *filii reſurrectionis*, nequaquam probat, reſuſcitationem eſſe quandam generationem, ſed eſt phraſis Hebraica in ſcripturis ſæpius uſitata: *Filii reſurrectionis*, id eſt, participes reſurrectionis, ſicut ibidem v. 34. *filii hujus ſeculi* dicuntur, qui in hoc ſeculo ætatem agunt. 9.) Denique quod phraſis Spiritui ſancto de mortuis ſanctis patriarchis uſurpata, *vivere Deo*, ſit non exiſtere, & olim reſurgere, id e diametro textui adverſatur, ſic enim Deus eſſet *Deus non vivorum, ſed mortuorum*, quod Chriſtus ἄτοπον eſſe ibidem adſerit. Vivunt ergo Deo patriarchæ etiam mortui, quia ipſum a facie ad faciem intuentur, ipſum laudant ac prædicant, ut inferius late demonſtrabimus.

CAPVT V.

DE FINE MORTIS.

Finis mortis. §. LV. *Finis mortis* in ſe ac per ſe conſideratæ eſt, eſſe pœnam peccati. Rom. VI. 23. Poſtquam enim primus homo in peccatum prolapſus ex ore Dei audiit: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, Gen. III. 19. inde omnes ejus poſteri, utpote in quos peccatum primi hominis per carnalem generationem propagatur, propter peccatum morti facti ſunt obnoxii. Rom. V. 12. Eccl. XXV. 32. Quod ſi vero non amplius in ſe ac per ſe, ſed reſpectu diverſorum objectorum, *piorum* ſcilicet ac *impiorum*, mors conſideretur, tum diverſitas finis & effectus deprehenditur. *Impiis* mors eſt 1.) *peccati pœna* proprie & exquiſite ſic dicta, quia a Deo irato ipſis infligitur, unde etiam dicuntur *conſumi cum terroribus*, Pſal. LXXIII. 19. 2.) Eſt *ſecundæ ſive æternæ mortis initium*, unde ab una morte ad aliam tranſeunt. *Piis* vero mors 1.) proprie & adcurate loquendo non eſt talis pœna peccati, id quod patet tum ex *termino a quo*, quia non infligitur a Deo irato, ſed eſt paterna caſtigatio, quam propter peccatum in carne adhuc hærens, ex gratia tamen remiſſum & per Spiritum mortificari cœptum, non minus quam reliquas hujus hujus vitæ calamitates ſuſtinere coguntur, tum ex *termino ad quem*, de quo in ſequentibus membris dicetur. 2.) Eſt *ſuavis ac dulcis ſomnus*, quo ad tempus conſopiti ad vitam aliquando evigilabunt. 3.) Eſt *liberatio a labe adhærentis peccati*, ab inſidiis diaboli, a ſcandalis mundi, ab omnibus hujus vitæ periculis & miſeriis. Rom. VI. 7. Regeneratio tollit peccati reatum, renovatio tollit peccati dominium, mors ejus ſenſum, redactio corporis in cineres ejusdem radicem, vitioſam ſcilicet qualitatem. 4.) Eſt *materia agonis ac victoriæ*, ut in Chriſto & per Chriſtum mortem vincant ac coronam gloriæ victoribus promiſſam conſequantur Apoc. II. 10. 5.) Eſt *translatio ad ſtatum beatum*, & janua ad veram vitam, Joh. V. 24. collectio ad patres, emigratio ad Dominum &c. Auguſtinus lib. XIII. de civ. Dei cap. 4. *Per ineffabilem Dei miſericordiam & ipſa pœna vitiorum tranſit in arma virtutis, & fit juſti meritum etiam ſupplicium peccatoris. Tunc enim mors eſt adquiſita peccando, nunc impletur juſtitia moriendo &c. non quia mors bonum aliquod facta eſt, quæ antea malum fuit, ſed tantam Deus fidei præſtitit gratiam, ut mors, quam vitæ conſtat eſſe contrariam, inſtrumentum fieret, per quod tranſiretur in vitam.* Ambroſius lib. de fide reſurrect. cap. 9. *Debuit dari finis malorum, ut mors reſtitueret, quod vita amiſerat. Immortalis enim oneri potius*

tius eſt, quam uſui, niſi adſpiret gratia. Et ſi bene diſcutias, non naturæ mors iſta eſt, ſed malitiæ. Manet enim natura, malitia moritur, reſurgit, quod fuit; qua de re in tract. poſtremo de vita æterna plenius dicetur.

An mors ſit ſatisfactio pro peccatis? §. LVI. Circa finem & effectum mortis errant *pontificii* docendo, *mortem eſſe ſatisfactionem pro peccatis, & meritum vitæ æternæ.* Thomas contra gent. *Homo per pœnam mortis ſatisfacit, & meretur quoque, quamvis enim in hora mortis non habeat uſum liberi arbitrii, ſufficit tamen illi bona intentio.* Hanc Thomæ ſententiam adlegat & adprobat Keiſersbergius in lib. German. de proprietatibus villici p. 136. ubi inter cætera ſic ſcribit: *Vere mors ſanctorum pretioſa coram Deo, quia propter illam peccata delentur, & ejus merito palmæ juſtitiæ obtinentur, quod quamvis Auguſtinus de morte martyrum dicat, tamen verum eſt de quavis morte, quam quis patienter & fideliter ſuſtinet.* Ibidem diſputat, *remiſſo peccato originali per baptiſmum mortem relictam eſſe pro ſatisfactione actualium peccatorum &c.* & p. 138. *violentam mortem latronis, furis aut alterius malefici patienter toleratam eſſe ſatisfactionem pro peccatis.* Contra vero 1.) Scriptura unicam tantum pro peccatis ſatisfactionem, a Chriſto ſcilicet præſtitam, novit Eſa. LIII. 5. LXIII. 3. Rom. IV. 25. Hebr. II. 14. IX. 28. X. 14. &c. 2.) Vt ergo apoſtolus infert, *ſi per legem juſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt*, Gal. II. 21. ita eodem modo inferimus: Si per mortem noſtram ſatisfacere poſſumus, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. 3.) Quod in ſe ac per ſe eſt pœna peccati, non poteſt eſſe ſatisfactio pro peccato. Jam vero mors in ſe eſt pœna peccati. Ergo. 4.) Oppoſitio apoſtolica eſt perquam emphatica: Rom. VI. 23. *Stipendium peccati mors, gratia autem Dei eſt vita æterna in Chriſto.* 5.) Vera ac Deo grata patientia, qua martyres violentam ac reliqui pii naturalem mortem æquo animo ſuſcipiunt, eſt fructus veræ fidei, quæ in uno & ſolo Chriſto ſatisfactionem pro peccatis & meritum vitæ æternæ quærit. 6.) Ergo nec meriti nec medii rationem in impetranda peccatorum remiſſione mors corporalis obtinere poteſt; non illud, quia ſola Chriſti paſſio eſt ſatisfactio pro pecatis & meritum remiſſionis: nec hoc, quia ſola fides promiſſionem de remiſſione peccatorum propter Chriſtum in verbo evangelii oblatam ſalutariter adprehendit.

CAPVT VI.

DE OBJECTO MORTIS.

Objectum mortis. §. LVII. *Objectum mortis* eſt totum genus humanum. Vt enim moritur *totus homo*, ita quoque moritur *omnis homo*, id quod probant 1.) *Scripturæ ſacræ oracula*, tum *adfirmativa*, quæ teſtantur omnes homines morti obnoxios eſſe: 2. Sam. XIV. 14. *Moriendo morimur, & velut aquæ, quæ defluunt in terram, quæ non congregantur*, id eſt, mortales ſumus, quia verba *activa* & *neutra* apud Hebræos quandoque ſignificant inhærentes qualitates, vita omnium eſt labilis ac fluxa inſtar aquarum in terram effuſarum, quæ non recolliguntur, anima enim non revertitur in corpus ad hujus vitæ uſuram ante reſurrectionem. Auguſtinus in Pſal. CIX. *Torrens eſt profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim torrens pluvialibus aquis colligitur, redundat, perſtrepit, currit & currendo decurrit, id eſt, curſum finit, ſic eſt omnis iſte curſus mortalitatis. Naſcuntur homines, vivunt, moriuntur, & aliis morientibus alii naſcuntur. Quid hic tenetur? quid hic non decurrit? quid non quaſi de pluvia collectum it in mare & abyſſum?* Job. XXX. 23. mors vocatur *domus congregationis omnis viventis*, id eſt, in quam omnes viventes congregantur. Sirac. VIII. 8. *Memento, quod omnes morimur.* XIV. 18. *Omnis caro ut veſtis veteraſcit.*

his duobus teſtibus eſſe Eliam, aut Heliſæum, aut Moſen, ſed omnes mortui ſunt. Jeremiæ autem mors non invenitur, quia omnes veteres noſtri tradiderunt, illum eſſe Jeremiam. Nam & ipſum verbum, quod factum eſt ad eum, teſtificatur ei dicens: Prius quam figurarem te in ventre, cognovi te, & priusquam de vulva procederes, ſanctificavi te, & prophetam in gentibus poſui te. In gentibus autem propheta non fuit, & ideo verbum Domini verax neceſſe habet, quod promiſit exhibere, ut in gentibus propheta ſit. Sed hanc Victorini opinionem damnat Hilarius can. in Matth. XX. Ad rationem adductam Sixtus Senenſis lib. VI. biblioth. adnot. 346. recte reſpondet, oraculum illud divinum: *Poſui te in lucem gentibus*; non ſic accipiendum eſſe, quaſi Deus eum miſſurus eſſet extra Judæam ad prophetandum & prædicandum in regiones gentium, ſed quod de gentium factis prophetare deberet; prædixit enim Aſſyriorum victorias adverſus Iſraël & ipſorum quoque regni excidium. IV.) *Similis opinio* de Johanne evangeliſta, quam poſuimus ac refutavimus in harm. de reſurrect. cap. XI. p. 403.

CAPVT VII.

DE ADJVNCTIS MORTIS.

Adjuncta mortis.
A) Tempus.

§. LIX. *Adjuncta* mortis ſunt 1.) *tempus*, 2.) *numerus*, 3.) *antecedentia* & *conſequentia*. A) *Tempus* mortis eſt vitæ terminus, cuique homini divinitus conſtitutus. Deut. XXX. 20. *Deus eſt vita tua & longitudo dierum tuorum.* Job. XIV. 5. *Si definiti ſunt dies ejus* (hominis) *ſi numerus menſium ejus apud te eſt, ſi ſtatuta ejus feciſti*, id eſt, terminos ei præſcripſiſti & certum tempus, quod ſit victurus, neque præteribit, quos non prætergrediatur, ut diutius vivat. Particula אִ hoc loco non ponitur *interrogative*, ſed *conditionaliter*, nam v. ſeq. abſolvitur ſententia: *Si definiti ſunt dies ejus, recede ab eo.* חרץ ſignificat *ſedulo & ſolicite minutiſſima quæque curavit, ordinavit, decrevit.* Dicuntur ergo dies hominis חֲרוּצִים *definiti, deciſi, decreti: dem Menſchen ſind die Tage ſeines Lebens zugewogen. Numerus menſium ejus tecum eſt*, vel penes te: *ſeine Monat ſind ihm zugezehlet.* XVI. 22. *Anni numeri ſive numerati venerunt.* Pſal. XXXI. 16. *In manu tua tempora mea.* Pſal. XXXIX. 5. *Fac me ſcire menſuram dierum meorum.* CXXXIX. 16. *Omnes dies mei in libro tuo erant conſignati, antequam formarentur, cum ne unus quidem illorum exſtaret.* Textus Hebræus eſt ellipticus, unde quidam ſubintelligunt אשר, quidam vero מקרם, ſed ſenſus eodem redit. Act. XVII. 28. *In ipſo vivimus, movemur & ſumus.*

Antithesis
I) Epicuræorum.

§. LX. Errant circa vitæ terminum I) In *defectu Epicuræi*, qui fortuitum & caſualem eum eſſe arbitrantur, quorum cogitationes ac ſermones graphice depinguntur Sap. II. 2. *Αὐτοσχεδίως ἐγεννήθημεν, καὶ μετὰ τοῦτο ἐσόμεθα ὡς οὐχ ὑπάρξαντες.* Quibus Epicuræis cogitationibus opponenda eſt doctrina de divina providentia, cujus objectum ſunt omnia, quæ ſunt ac fiunt, tum ratione *conſervationis*, tum ratione *gubernationis*, tam quoad *communem*, quam quoad *ſingularem* naturam, tam quoad principia *corruptibilium*, quam quoad principia *incorruptibilium*, tam ratione *exiſtentiæ*, quam ratione *virtutis & efficaciæ*, tam ratione *interitus*, quam ratione *ortus*. Peculiariter autem ac ſpecialiter providentia divina verſatur circa hominem, tum in *vitæ ingreſſu*, tum in *progreſſu*, tum in *egreſſu*. Vt enim Deus omnia propter hominem condidit, ita quoque peculiariter Deo curæ eſt homo, totius mundi epitome ac *μικρόκοσμος*. Quod ſi ergo *ne paſſerculus quidem in terram cadit ſine Patre cæleſti*, id eſt, ſine providentia ac voluntate Patris cœleſtis, Matth. X. 29. quanto minus

minus homo, nobiliſſima Dei creatura, ſine ejusdem providentia fortuitum & caſualem vitæ terminum habebit, cum ipſe πολλῶν ϛρουθίων διαφέρῃ, v. 31. *Si capilli capitis numerati ſunt*, Matth. X. 30. an non & dies vitæ in numerato eſſent apud Deum?

II) *Stoicorum.* §. LXI. II) In *exceſſu Stoici*, qui vitæ humanæ terminum fatalem eſſe arbitrantur, quam opinionem Calviniani, abſolutæ neceſſitatis patroni, jampridem fecerunt ſuam. Statuunt enim, Deum abſoluto, id eſt, omnem omnino cauſarum reſpectum excludente decreto unicuique homini certam mortis horam ac certum mortis genus ita determinaſſe, ut alio temporis articulo & alio mortis genere interire nec poſſit, nec potuerit, quam quo eum interire contingit. Antequam vero hanc opinionem oppugnemus, adnotabimus certas quasdam hypotheſes, quæ ad ſtatum quæſtionis recte formandum, & ad contraria argumenta ſolvenda plurimum conferunt.

An terminus vitæ ſit fatalis?

1.) Diſtinguendum eſt inter *mortem ipſam ſimpliciter, abſolute & in genere conſideratam*; ac inter *genus & horam mortis*, id eſt, inter mortem determinate, & in ſpecie cum circumſtantiis certis conſideratam. Mors ipſa ſimpliciter, abſolute & in genere conſiderata poſt lapſum protoplaſtorum omnibus hominibus juxta ordinarium naturæ curſum eſt neceſſaria; Hebr. IX. 27. ſed genus & hora mortis non ſunt abſoluta & fatali quadam neceſſitate unicuique certa & definita. 2.) Terminus vitæ eſt vel *phyſicus* vel *hyperphyſicus*. Prior reſpicit cauſas naturales, quibus Deus ordinarie agendi vires liberas permittit. Poſterior reſpectum habet ad cauſas ſupernaturales, ad peculiarem ſcilicet Dei operationem ſupra & contra naturales cauſas quandoque agentem. Eſtque vel *gratiæ*, vel *iræ*. Terminus *gratiæ* eſt, quo Deus piis vitam vel prolongat vel decurtat. Terminus *iræ*, quo impiis vitam in medio dierum abrumpit. 3.) Præſcientia divina, quatenus talis, nuda notitia terminatur, proinde quamvis ſit infallibilis & certiſſima, non tamen abſolutam a priori ſive conſequentis neceſſitatem infert. Notum quidem Deo ab æterno, & infallibiliter quidem notum, quo temporis articulo, quove mortis genere quilibet homo ſit interiturus, ſed propter hanc infallibilem Dei præſcientiam non adfertur homini neceſſitas *a priori*, ut hoc articulo temporis, & hoc genere mortis occumbat, ſed neceſſitas, ex præſcientiæ infallibilitate originem ducens, eſt duntaxat conditionata, *a poſteriori* & conſequentiæ. 4.) Diſtinguendum inter conſtitutionem termini *abſolutam* & *limitatam*. Terminum vitæ cuivis homini divinitus conſtitutum eſſe non negamus, ſed abſoluta quadam ac fatali neceſſitate ſine ullo cauſarum ſecundarum, tum naturalium, tum voluntariarum reſpectu eum conſtitutum eſſe, id vero totis viribus negamus. Conſtituit Deus unicuique horam & genus mortis, non tamen abſoluto & cauſas omnes excludente decreto, ſed reſpectu habito tum ad cauſas naturales, tum ad voluntarias. Quia enim omnia futura in præſentiſſimo τῷ νῦν ab æterno exactiſſime intuetur, ideo illi, quem præſcit ebrietatem, tyrannidem, cædes, libidines, & alia flagitia ſectaturum, juxta comminationes in verbo revelato propoſitas brevem vitæ terminum & tragicum mortis genus conſtituit, quem vitæ ſuæ terminum homo flagitioſus præterire nequit, quia cauſas βραχυβιότητος, atrocia ſcilicet delicta ſua non deponit, ſed in illis obſtinate perſeverat, neque tamen vel ad peccata, vel ad peccatorum pœnam, præmaturam ſcilicet ac tragicam mortem, abſoluto quodam & infallibili Dei decreto impellitur; ſed ſi pietati operam dediſſet, ſi vitam in melius emendaſſet, Deus hoc ipſum prævidiſſet, & juxta promiſſiones ſuas alium vitæ terminum & aliud mortis genus ipſi præſtituiſſet. Lyranus in Jobi cap. XIV. utitur hac diſtinctione: *Conſtitutio termini dupliciter intelligi poteſt. Uno modo, prout eſt in divina ordinatione, & ſic termini vitæ hominis præteriri non poſſunt anticipando vel differendo, quia ejus providentia eſt infallibilis: alio modo, ut eſt in effectu exteriori, in quantum ex*

naturalibus cauſis eſt periodus certa vitæ hominis, & in aliquibus major & minor ſecundum varietatem complexionis, & ſecundum hoc termini vitæ poſſunt anticipari per malum regimen, gladium, vel aliam occaſionem. 5.) Diſtinguendum inter *regulam ordinariam*, & *exceptiones extraordinarias.* Regula ordinaria eſt, piis exſpectandam eſſe μακροβιότητα, ſed exceptio extraordinaria eſt, quod præmatura quandoque morte pii abripiuntur, ne malitia pervertat ipſorum intellectum, neve futuris involvantur adverſis, promiſſiones Dei temporalia bona concernentes intelligendæ ſunt cum exceptione crucis & divinæ εὐδοκίας. Hieronymus ſic reſpondet: *Deus in ſcripturis promittens bona temporalia, præſentia & carnalia, ſi ea non præſtat, dat pro eis longe majora, ſcilicet ſpiritualia, cæleſtia & æterna.* Regula ordinaria eſt, impiis metuendam eſſe βραχυβιότητα, ſed exceptio extraordinaria eſt, quod divina bonitas quandoque tempus pœnitentiæ eis prolongat. Rom. II. 4. 6. Vanitas genethliacorum, qui ab aſtrorum curſu fatalem termini neceſſitatem arceſſunt, tum aliis argumentis, tum exemplis eorum, qui in diluvio perierunt, Sodomitarum igne cœleſti abſumtorum, & ruina turris Siloa oppreſſorum validiſſime confutari poteſt; nemo enim adſerere audebit, illos omnes ſub eadem cœli figura ac ſchematiſmo eſſe natos, cum tamen eodem mortis genere & eodem temporis articulo exſtincti fuerint.

Negatur 1.) ab addita in ſcripturis limitatione.

§. LXII. Hiſce præmiſſis argumenta noſtra contra Stoicam & fatalem termini neceſſitatem producimus. I) Ab *addita in ſcripturis ſacris limitatione.* Quidquid pietatis ac impietatis, pœnitentiæ & impœnitentiæ, obedientiæ & inobedientiæ, virtutis ac flagitiorum conditione eſt limitatum ac circumſcriptum, illud non eſt abſoluta ac fatali quadam neceſſitate definitum. Sed terminus vitæ & genus & horam mortis includens, pietatis & impietatis, pœnitentiæ & impœnitentiæ, obedientiæ & inobedientiæ, virtutis & flagitiorum conditione eſt limitatus. Ergo non eſt abſoluta & fatali quadam neceſſitate definitus. *Major* eſt manifeſta ex oppoſitione conditionati & abſoluti. *Minor* probatur, tum ex *promiſſionibus* longævitatis, pietatis, pœnitentiæ, obedientiæ & virtutis conditionem adnexam habentibus, tum ex *comminationibus* brevioris ævi ac tragici exitus impietatis, impœnitentiæ, inobedientiæ & flagitiorum pœnam exprimentibus. Promiſſiones potiores hæ ſunt. Exod. XX. 12. *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut prolongentur dies tui ſuper terram*; quod præceptum de honorandis parentibus adducens apoſtolus Eph. VI. 2. dicit, illud eſſe *primum in promiſſione*, vel quia in ſecunda decalogi tabula primum eſt, vel quod textui magis convenit, quia primum eſt, quod ſpecialem ac propriam habet promiſſionem diſertis verbis expreſſam. Promiſſio enim addita primo præcepto communis eſt & generalis ad totum decalogum pertinens. Rationem illius promiſſionis pulcre explicat Thomas in opuſc. 4. *Filii* (inquit) *obtinent vitam a parentibus, ſicut milites obtinent feudum a rege. Sicut ergo hi merentur* (adquirunt) *ejus conſervationem, quamdiu homagium præſtant regi, ita & filii merentur* (adquirunt) *vitæ conſervationem, quamdiu parentes honorant. Contra, ſicut milites rebelles ſpoliantur feudo, ita & filii rebelles vita.* Exod. XXIII. 25. *Servietis Domino Deo veſtro, & benedicet pani tuo & aquis tuis, & removebo infirmitatem de medio tui.* v. 26. *Numerum dierum tuorum complebo;* id eſt, faciam, ut ſanam & longam conſequaris ſenectam, ac moriaris ſatur & plenus dierum. Deut. XXX. 20. *Ut diligas Dominum Deum tuum, ut obedias voci ejus, & adhæreas ei, quia ipſe vita tua & longitudo dierum tuorum ad manendum ſuper terram &c.* Prov. III. 1. *Fili mi, legis meæ ne obliviſcaris, & præcepta mea cuſtodiat cor tuum.* v. 2. *Quia longitudinem dierum & annos vitarum & pacem adponent tibi.* v. 16. de ſapientiæ cœleſtis, id eſt, veræ pietatis ſtudio dicit: *longitudo dierum in dextra illius.* IV. 10. *Audi fili mi, & ſuſcipe eloquia mea, & multiplicabuntur tibi*

anni

anni vitæ. X. 27. *Timor Domini adponet dies.* Jer. XVIII. 7. *Repente loquor adverſus populum, ut eradicem, deſtruam ac perdam illum, quod ſi pœnitentiam egerit a malo, agam & ego pœnitentiam a malo, quod cogitavi, ut facerem ei.* Apoſtolus in genere pronunciat, 1. Tim. IV. 8. *pietatem habere promiſſionem præſentis & futuræ vitæ,* ubi ad præſentis vitæ promiſſionem omnino etiam pertinet longævitas. *Comminationes* potiores occurrunt iſtæ: Lev. XXVI. 25. *Si non audieritis me, mittam peſtilentiam in medio veſtri &c.* Deut. XXX. 18. *Si averterit ſe cor tuum, & non audieris, pereundo peribis, non prolongabis dies tuos ſuper terram.* Pſal. LV. 24. *Viri ſanguinum & doloſi* (qui vel crudelitate vel calliditate proximum opprimunt) *non dimidiabunt dies ſuos*; non adtingent medium dierum ſive vitæ ſuæ, non pervenient ad illum terminum, quem per cauſas naturales adtingere poterant. CIX. 8. *Sint dies ejus pauci, & præfecturam ejus accipiat alter.* Prov. X. 27. *Anni impiorum breviabuntur.* XXX. 17. *Oculum, qui ſubſannaverit patrem, & contempſerit ad obedientiam matris, effodient eum corvi torrentis, & comedunt eum filii aquilæ.* Eſa. I. 20. *Si rebelles fueritis, gladius devorabit vos, quia os Domini locutum eſt.* Eccl. VII. 18. *Ne impie agas multum, ne moriaris in tempore non tuo.* (Eccl. XIX. 3. quædam exemplaria vulgatæ verſionis Latinæ legunt: *Et tollentur immaturæ animæ impiorum.* Sed in Græco hæc non habentur, nec in omnibus codicibus Latinis.) Hæc divina oracula ſolis radio ſcripta manifeſte oſtendunt, nec horam nec genus mortis fatali & abſoluta quadam neceſſitate eſſe definitum, ſed in utroque ad hominis pietatem vel impietatem reſpectum haberi.

2.) Ab exemplorum enumeratione.

§. LXIII. II) Ab *exemplorum enumeratione.* Ne quis enim exiſtimaret, promiſſiones illas eſſe vanæ cujusdam ſpei illectamenta, comminationes eſſe inania terriculamenta, & quædam ex pelvi fulgura, ideo Deus utrarumque veritatem & immobilitatem exemplis comprobavit. Abrahæ dictum fuerat Gen. XV. 15. *Ibis ad patres tuos in pace; ſepultus in ſenectute bona*; id quod ipſo eventu poſtea fuit comprobatum Gen. XXV. 8. Illuſtre cumprimis eſt exemplum regis Hiskiæ, 2. Reg. XX. 1. 2. Paral. XXXII. 24. Eſa. XXXVIII. 1. & ſeqq. de eo expreſſe dicitur, quod *ægrotaverit* לָמוּת *ad moriendum*, ſive lethaliter; ne quis vero cogitet, nondum adfuiſſe naturalem vitæ terminum, ſed morbum vocari lethalem per quamdam *αὔξησιν καὶ ὑπερβολήν*, is expendat divinum oraculum per prophetam ipſi redditum: *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu.* Hebraice: מֵת, *mortuus es, & non vives.* Sed cum in vera ac ſeria pœnitentia ad Deum ſe converteret, & diuturniorem lucis hujus uſuram ſibi dari ſerio expeteret, accepit hoc reſponſum a Deo: *Audivi orationem tuam, vidi lacrimas tuas, ecce ego addam diebus tuis quindecim annos.* Hic nemo, niſi extreme impudens inficias ire poterit, dies Ezechiæ juxta ordinarium naturæ curſum fuiſſe completos, ſed precibus & lacrimis ex corde pœnitente profectis quindecim annos vitæ ſuæ ſuperaddi obtinuit. Juſtinus in quæſt. & reſp. ad orthod. q. XXXIII. p. 321. οὐ τῇ προωρισμένῃ ζωῇ τοῦ Ἐζεκίου προσετέθησαν χρόνοι ζωῆς, ἀλλὰ τοῖς ἀορίστως προλαβοῦσιν ἔτεσιν αὐτοῦ, ὧν τὸ τέλος ἐγίνετο διὰ τοῦ θανατικοῦ πάθους, μὴ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ πάθους ἰασαμένου αὐτὸν καὶ εἰς τὸ ζῆν αὐτὸν ἀποκαταστήσαντος. Auguſtinus lib. V. de Gen. ad lit. cap. 17. *Illi anni quindecim non recte additi dicerentur Ezechiæ, niſi aliquid adderetur, quod ſeſe aliter in aliis cauſis habuerat, ſecundum aliquas igitur inferiores cauſas jam vitam finierat, ſecundum illas autem quæ ſunt in voluntate & præſcientia Dei, qui ex æterno noverat, quod illo tempore facturus erat, & hoc vere futurum erat, tunc erat finiturus vitam, quando finivit vitam, quia & ſic oranti conceſſum eſt, etiam ſic eum oraturum, ut tali orationi concedi oportere ille utique præſciebat, cujus præſcientia falli non poterat, & ideo quod præſciebat, neceſſario futurum erat.* Ninivitis per prophetam excidium denunciatur expleto quadraginta dierum

ſpatio certiſſime metuendum, Jon. III. 4. ſed *cum converterentur de via ſua mala, pœnituit Deum ſuper malo, quod locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.* v. 10. Certe niſi pœnitentiam egiſſent, conſtituto divinitus tempore omnes periiſſent, ſed per veram ac ſeriam pœnitentiam pœnam denunciatam averterunt, ſicque vitæ ſuæ terminos produxerunt. Huc referri poſſunt ſimilia exempla, quæ teſtantur agentibus pœnitentiam temporales pœnas vel condonari vel mitigari. Num. XVI. 48. cum plaga in populo orta graſſaretur, *Aaron* obtulit thymiama, *& ſtans inter vivos ac mortuos deprecatus eſt Dominum, ac ſtatim plaga ceſſavit.* Certe per hanc peſtilentiæ plagam plures in medio dierum ſuorum abrepti fuiſſent, niſi Aaronis precibus & odoramento Deus placatus eamdem ſuſtuliſſet. 2. Sam. XXIV. 25. *David* in vera pœnitentia coram Deo ſeſe humilians precibus ſuis obtinet, ut tempus peſtis abbreviaretur, ac plaga ab Iſraël cohiberetur. In nov. teſt. illuſtre eſt exemplum comitum Pauli in naufragio ſervatorum. Act. XXVII. 20. de illis dicitur, περιῃρεῖτο πᾶσα ἐλπὶς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς, ſed Paulus ab angelo audit v. 24. κεχάρισαί σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετά σου, utique ergo omnibus in hoc naufragio pereundum fuiſſet, niſi Paulus precibus ſuis hoc impetraſſet, ut ex gratia ipſi donarentur, ac ex præſentiſſimæ mortis faucibus liberarentur. Neve quis cogitet, *promiſſionem illam de vitæ donatione & conſervatione fuiſſe plane abſolutam, quæ nullum prorſus ad cauſas ſecundas reſpectum obtineat,* notandum, quod nautis ex navi fugere quærentibus apoſtolus dicat v. 31. *Niſi hi in navi manſerint, vos ſervari non poteritis.*

§. LXIV. Hæc omnia manifeſte probant, promiſſiones divinas de vitæ longævitate pœnitentibus ac piis factas ipſo eventu divinitus fuiſſe comprobatas. Id ipſum de *comminationibus divinis* facili negotio oſtendi poteſt. In *cataclyſmo* univerſum genus humanum, octo duntaxat animabus exceptis, miſerabiliter periit, non quia abſoluto quodam Dei decreto fatalis vitæ terminus aderat, ſed quia *omnis caro viam ſuam corruperat, ac terra repleta erat iniquitate,* Gen. VI. 12. Certe plurimi ex ipſis per naturam diutius vitam ſuam protrahere potuiſſent, niſi impœnitentia ac ſceleribus vitæ ſuæ ſtamina in medio dierum ſuorum curſu abrupiſſent; quorſum enim Deus centum ac viginti annos ad pœnitentiæ ſpatium ipſis conceſſiſſet, niſi imminens excidium atque exitium vera pœnitentia avertere potuiſſent? *Sodomitæ* propter effrenem libidinem ac alia ſcelera ad cœlum clamantia igne & ſulphure cœlitus delapſo horribiliter deleti ſunt; Gen. XIX. at num fatalis fuit ipſis iſte terminus, quem non potuiſſent pœnitentia & piis precibus avertere? id vero aperte refragatur divino oraculo: Gen. XVIII. 32. *Si inveniantur ibi decem juſti, non diſperdam eos.* Her & Onan *a Domino percuſſi & occiſi dicuntur,* Gen. XXXVIII. 7. & 10. non quia fatalis vitæ terminus aderat, quem nulla ratione producere potuiſſent, ſed quia rem deteſtabilem fecerant. *Abſolon* Davidis filius in ipſo ætatis flore tragico mortis genere abreptus eſt, certe non ex abſoluto quodam omnium cauſarum mediarum reſpectum antecedente & excludente decreto, ſed quia ex inſana regnandi cupiditate ſeditionem ac bellum non neceſſarium contra parentem regem movebat, 2. Sam. XVIII. 14. *Ahaſiæ* denunciatur vitæ finis, propterea quod legatos mitteret ad idolum Ekroniticum, ex eo quæſitum, an ex morbo convaleſcere debeat, necne? 2. Reg. I. 2. *Pueri Bethelitici* ab urſis lacerantur, quia illuſerant prophetæ Eliſæo, II. 24. Idem judicium eſto de facinoroſorum ac maleficorum ſuppliciis. Vt enim ſine fatali quodam & interno Dei impulſu flagitia deſignant: ita quoque tragicum vitæ exitum juſto quidem vindicis Dei judicio, non autem fatali & abſoluto quodam decreto ſortiuntur.

3.) Ex providentiæ divinæ ratione.

§. LXV. III) Ex *providentiæ divinæ ratione.* Providentia divina nequaquam excludit in διοικήσει cauſas ſecundas *naturaliter* vel *voluntarie* agentes, *externas* vel *internas*

ſed easdem includit, quia *conſervatio* rerum creatarum, quæ providentiæ divinæ actus prior, eſt quædam eſſendi continuatio; quæ ergo ſic a Deo condita ſunt, ut agant naturaliter, in illis conſervat virtutem agendi naturaliter, quæ ſic condita ſunt, ut agant libere, in illis conſervat virtutem agendi libere; ſed nec *gubernatio*, quæ eſt poſterior divinæ providentiæ actus, cauſſarum ſecundarum activitatem excludit, *Deus enim res creatas ſic adminiſtrat, ut eas proprios motus agere ſinat.* Auguſtinus lib. VII. de civ. Dei c. 30. Gerſon. lib. II. de conc. theol. prof. 4. Rationes, quare Deus in conſervatione & gubernatione totius univerſi, & in ſpecie hominis, utatur ordinarie cauſis intermediis, adferri poſſunt complures, videlicet ut declaret bonitatem ſuam, dum cauſſas ſecundas cooperationis conſortio dignatur; ut oſtendat abſolutum ſuum in creaturas omnes dominium, dum eas ad ſuam gloriam & hominis bonum promovendum adhibet; ut recordemur cauſſas ſecundas a Deo eſſe ordinatas, & proinde in abuſum non eſſe pertrahendas; ut admoneamur, media divinitus ordinata non eſſe negligenda. Atque hæc de ordinaria divinæ providentiæ actione intelligenda ſunt; extraordinarie Deus etiam ſine cauſſis ſecundis, ac ſupra cauſſas ſecundas, imo contra cauſſas ſecundas agere poteſt, cum ipſe ſit prima cauſſa, quæ defectum ſecundarum facile ſupplere poteſt, cumque ipſe ſit naturæ Dominus, ac proinde naturæ legibus minime adligatus. Ex qua hypotheſi, cujus veritas alibi plenius demonſtratur, ſic inferimus: Si divina providentia non excludit cauſſas ſecundas & naturales, utique vitæ terminus non eſt abſoluta & Stoica quadam neceſſitate fatalis. Ratio *connexionis* eſt, quia ſicut Deus per cauſſas ſecundas & naturales unicuique dat corpus & vitam, ita quoque per cauſas ſecundas & naturales eamdem conſervat; utique ergo in vitæ conſervatione ad cauſſas ſecundas reſpectus haberi debet, nec ſpernenda ſunt vitæ conſervandæ media, alimenta, indumenta, medicamenta &c. ne in Deum creatorem temerarie injurii deprehendamur. Viciſſim ſi divina providentia extraordinarie ſine cauſſis ſecundis, ac præter imo contra cauſſas ſecundas agere poteſt, & quandoque agit, denuo ſequitur, vitæ terminum non eſſe abſoluta & Stoica quadam neceſſitate fatalem. Ratio *connexionis* eſt, quia ſi vel maxime habito ad cauſſas naturales reſpectu terminus vitæ adſit, tamen non eſt abſoluta ejusdem neceſſitas, cum Deus pro ſua εὐδοκίᾳ ac παντοκρατορίᾳ eumdem prolongare poſſit, ſi velit.

§. LXVI. IV) Ex *medicinæ ordinatione.* Si medicorum operæ & medicinarum uſui locus relinquendus, terminus vitæ fatalis ſtatui nequit. Sed prius. Ergo. Ratio *connexionis* eſt manifeſta, quia ſi terminus vitæ fatali quadam neceſſitate certus, parum referet, ſive quis utatur medicamentis morbo profligando adcommodis, ſive eadem reſpuat, & noxia potius quam ſalutaria adſumat. *Adſumtum* conſtat ex Sirac. XXXVIII. 1. *Honora medicum propter neceſſitatem honoribus ejus, etenim creavit illum Dominus.* v. 2. *ab Altiſſimo enim eſt medela.* Si nullus locus medicamentorum uſui dandus, utique nec cibi & potus uſui. Vt enim per alimenta vigor corporis conſervatur, ita per medicamenta ſanitas amiſſa recuperatur, quare de medicamentis etiam uſurpari poteſt illud apoſtolicum, 1. Tim. IV. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* v. 5. *Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* 1. Tim. V. 23. *Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum & frequentes infirmitates tuas.* Meſue in principio grabadin. *Sanat ſolus languores Deus, & de frugalitatis ſolio produxit in largitate ſua medicinam benedictus, glorioſus & excelſus.* V.) Ex *ſubjecti diſtributione.* Terminus vitæ conſideratur vel in *piis*, vel in *impiis*, in quas duas claſſes ſcriptura totum genus humanum diſtribuit. Sed nec impiis vitæ terminus eſt fatalis. Non *piis*, quia alias non orarent pro vita longæva, vel ſibi

4.) Ex medicinæ ordinatione.

5.) Ex ſubjecti diſtributione.

ſibi vel proximo divinitus concedenda, cujus contrarium teſtantur exempla *Ezechiæ*, Eſa. XXXVIII. 2. *Davidis* pro filiolo, 2. Sam. XII. 22. & *Pauli* pro Epaphrodito intercedentis Phil. II. 27. confer Pſal. CII. 25. 2. Cor. I. 8. Jac. V. 15. nec orarent pro beato ac placido vitæ exitu, cujus contrarium teſtantur exempla *Eliæ*, 1. Reg. XIX. 4. *Simeonis*, Luc. II. 29. *Pauli*, Phil. I. 23. Non *impiis*, quia alias non concederet illis Deus tempus ad pœnitentiam, cujus contrarium teſtantur, tum *dicta* Luc. XIII. 5. Rom. II. 4. tum *exempla* antidiluvianorum, Sodomitarum, Ninivitarum &c. VI) Ex *multiplici ad abſurdum deductione.* Si & hora & genus mortis abſoluta & fatali quadam neceſſitate ſunt determinata; 1.) fruſtraneæ erunt promiſſiones divinæ de vita longæva piis exſpectanda; 2.) fruſtraneæ erunt comminationes divinæ, quibus Deus impiis vitæ abbreviationem ac tragicum exitum comminatur; 3.) fruſtraneæ erunt piorum preces, quibus vitam longævam ac placidum exitum ſibi vel aliis petunt; 4.) fruſtraneus erit medicinæ uſus; 5.) illi, qui violentas manus ſibi ipſis inferunt, abſoluto Dei decreto ad hoc facinus conſtringentur; 6.) qui morte violenta & ignominioſa, gladio, rota, fune &c. propter flagitia ſua pereunt & ad ſupplicia rapiuntur, abſoluto Dei decreto & Stoico quodam fato hoc genere mortis interirent, quin & Deus peccatorum illorum impulſor ſtatueretur, ut ad fatalis illius & abſoluti decreti exſecutionem tanquam ad finem per certa media pervenire poſſet. Si enim fataliter inevitabilis eſt pœna, erit etiam inevitabilis culpa, propter quam malefici ad illum violentæ mortis terminum rapſuntur. Quæ omnia cum ſint abſurda & fidei chriſtianæ contraria, ideo abſurdum cenſendum etiam illud, ex quo talia conſequuntur. Atque hæc ſunt præcipua ſententiæ noſtræ argumenta. Juſtinus in quæſt. & reſp. ad orth. XXXIII. p. 321. hoc urget, *non eſſe definitum cujusque vitæ tempus ex oracularibus ſcripturæ verbis ſic oſtenditur. Si*, inquit, *in agro homo reperit puellam, quæ deſponſata ſit, & vi illata concubuerit cum ea, virum quidem occidite, puellam vero ne occidite. Quomodo namque percuſſit homo proximum ſuum, & cum eum percuteret, non adfuit percuſſo opitulator: ſic & facinus hoc patratum eſt. Inclamavit puella, & adjutor ei præſto non fuit. Non contuliſſet divina ſcriptura ſtuprum vi illatum cædi violenter commiſſæ, ſi mors definita eſſet. Nam quod apud Deum definitum eſt, id vi movere & transgredi non eſt.* Sed hoc argumentum eſt infirmum, ideo contenti ſumus illis, quæ in medium ſunt adducta. Contrariæ ſententiæ fundamentis facile reſponderi poteſt, ſi hypotheſes ſuperius propoſitæ recte obſerventur, & dextre adplicentur.

6.) Ex deductione ad abſurdum.

Quæritur: An licitum ſit, maturam mortem expetere?

§. LXVII. Quæritur: *An licitum ac pium ſit, maturam mortem expetere, & hac ratione naturalem vitæ terminum anteverte re velle?* Non eſt hoc loco quæſtio de violenta mortis illatione, quam vocant *αὐτοχειρίαν*, qua quis vel veneno vel gladio vel laqueo nefarias ac violentas manus ſibi ipſi injicit; eam enim prorſus illicitam eſſe variis argumentis demonſtrari poteſt, ſiquidem pugnat 1.) cum *lege divina*. Exod. XX. 13. *Non occides*; jam vero qui ſe occidit, hominem occidit. Lactantius lib. III. inſtit. c. 18. *Si homicida nefarius eſt, qui hominis exſtinctor eſt, eidem ſceleri obſtrictus eſt, qui ſe necat, quia hominem necat, imo vero majus id eſſe facinus exiſtimandum eſt, cujus ultio ſoli Deo ſubjacet.* 2.) Cum *lege naturæ*, quæ vitæ amorem & conſervationem cuique animanti indidit. 3.) Cum *legibus civilibus*, quæ *αὐτοχειρας* notant infamia. 4.) Cum *ſalute reipublicæ*, tollitur enim civis reipublicæ, imo eccleſiæ utilis. 5.) Cum *ſtatu & conditione humana*. Vt non ſumus domini vitæ alienæ, ita nec poteſtatem accepimus noſtræ, ut in eam pro lubitu injurii eſſe poſſimus. In acie hic ſtamus, nec licet injuſſu ſummi imperatoris ac agonothetæ ea excedere. Lactantius d. l. *Sicut in hanc vitam non ſponte noſtra venimus, ita rurſus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum*

nobis

nobis adſignatum eſt, ejusdem juſſu recedendum eſt, qui nos in hoc corpus induxit, tam diu habitaturos, donec jubeat emitti. 6.) Cum *recta ratione*; neque enim ſufficiens & urgens cauſa adferri poteſt, propter quam ſibi ipſi mortem conſciſcere juſtum videri queat, qua de re diligenter tractat Auguſtinus lib. I. de civ. Dei c. 26. lib. II. contr. Petilian. c. 49. Quinimo recta ratio potius contrarium docet. Si enim odium ſui ipſius eſt illicitum, multo magis αὐτοχειρία. De Lucretia, gentilium ſcriptorum laudibus tantopere celebrata, quidam haud abſurde ſic cecinit:

Si fuit ille tibi, Lucretia, gratus adulter,
Immerito ex merita præmia morte capis.
Sin potius caſto vis eſt illata pudori,
Quis furor, alterius crimine velle mori?
Fruſtra igitur laudem captas Lucretia, namque
Vel ſcelerata cadis, vel furioſa ruis.

7.) Cum *præceptis moralibus de fortitudine.* Auguſtinus lib. XIX. de civ. Dei cap. 4. *Vtrum obſecro Cato ille patientia an potius impatientia ſe peremit? non enim hoc feciſſet, niſi victoriam Cæſaris impatienter tuliſſet. Vbi eſt fortitudo? nempe ceſſit, nempe ſuccubuit, adeoque ſuperata eſt.* Martialis ita canit:

Nolo virum, facile redimit qui ſanguine vitam,
Hunc volo laudari, qui ſine morte poteſt.
Rebus in adverſis facile eſt contemnere mortem,
Fortiter ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

8.) Cum *probatis exemplis.* Neque enim ullum ex canonicis ſcripturæ ſacræ libris probatum αὐτοχειρίας exemplum proferri poteſt, quin potius *Achitophelis* & *Judæ* exempla infamem eam reddunt. Confer tract. de lege §. 155. De eo vero quæſtio inſtituitur, an liceat piis precibus & ſancto deſiderio maturam mortem exoptare? Quidam negant: 1.) quia longævitas eſt donum Dei ac ſingulare beneficium piis ex gratia promiſſum, ut in præcedentibus vidimus. 2.) Quia βραχυβιότης numeratur inter pœnas, quas Deus impiis minatus eſt. 3.) Quia in Dei beneplacito eſt vita Pſalm. XXX. 6. ipſe eſt φιλόψυχος, Lutherus reddidit, *ein Liebhaber des Lebens*; Sap. XI. 27. ipſe *mortem nec fecit, nec lætatur in perditione vivorum*; Sap. I. 13. *in ipſo vivimus, movemur & ſumus*; Act. XVII. 28. 4.) Sancti præmaturam mortem fuere deprecati: Pſalm. XXX. 10. *Quæ utilitas in ſanguine meo, cum deſcendero in foveam? numquid confitebitur tibi pulvis, numquid adnunciabit veritatem tuam?* CII. 25. *Domine Deus ne ſuccidas me in dimidio dierum meorum.* 5.) Propter quædam hujus vitæ mala non ſtatim vita ipſa tanquam malum repudianda. Lactantius lib. III. inſt. cap. 18. *Errant illi, qui aut mortem adpetunt tanquam bonum, aut vitam fugiunt tanquam malum, niſi qui ſunt iniquiſſimi, qui pauciora mala non penſant bonis pluribus.* 6.) Vitæ longius ſpatium expetendum & exoptandum, ut eccleſiæ ac reipublicæ opera noſtra ſalutaris eſſe poſſit, ut plures ad veram Dei agnitionem & cultum perducantur. (*) Quidam contra adfirmant: 1.) quia Chriſtus in oratione dominica quotidie nos petere juſſit: *Adveniat regnum tuum.* Et: *libera nos a malo*, Matth. VI. 10. & 13. Luc. XI. 2. & 4. jam vero ad regnum gloriæ adſpirare, & ab omni malo liberari non poſſumus, niſi per beatam ἀνάλυσιν. 2.) Quia exempla ſanctorum idem teſtantur, puta Eliæ, 1. Reg. XIX. 4. *Sufficit nunc Domine, tolle animam meam, neque enim melior ſum, quam patres mei.* Simeonis, Luc. II. 29. *Nunc dimittis Domine ſervum tuum in pace.* Pauli, Rom. VII. 24. *Miſer ego homo, quis me eripiet ex corpore mortis hujus?* Phil. I. 23. *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* Adeoque totius eccleſiæ Apoc. XXII. 17. *Spiritus &*

(*) Vita longæva exoptari poteſt, 1.) propter divinæ gloriæ propagationem; 2.) propter uberiorem Dei cognitionem; 3.) propter proximi ædificationem; 4.) propter divinæ benedictionis conſecutionem. GERHARDVS.

& ſponſa dicunt: Veni Domine Jeſu. In fragmentis apoſtolorum a Prætorio editis de Petro commemoratur, quod ad conjugem Albini & alios fratres dixerit: *Fugiendum cenſetis, ut mortem declinemus, quam multis ſuſpiriis, ut ingreſſum vitæ expetivimus.* Chryſoſtomus in epiſt. Hebr. p. 285. *Sancti mortuos excitabant, & tamen mori deſiderabant.* Auguſtinus in epiſt. Joh. *Qui deſiderat diſſolvi & eſſe cum Chriſto, non patienter moritur, ſed patienter vivit, & delectabiliter moritur.* Climacus gradu VI. *Probatus ille eſt, qui mortem ſingulis diebus exſpectat, ſed ille ſanctus, qui eam ſingulis horis deſiderat.* 3.) Quia diu vivere nihil aliud eſt, quam diu torqueri; illud enim adfert nobis longius vitæ ſpatium, ut plura mala videamus, plura mala faciamus, plura mala toleremus; unde gentiles ex lumine naturæ cognoverunt, optimum eſſe quam citiſſime hujus vitæ laboribus ac doloribus defungi. *Quem Deus amat, moritur juvenis,* inquit Menander. 4.) Contra vero per maturum ex hac vita diſceſſum multas lucramur utilitates, ut ſi mors piorum lucrum ſit Phil. I. 21. matura mors majus lucrum cenſeri merito debeat, tum ratione *termini a quo;* mature enim liberamur a jugo originalis peccati, quod per totum vitæ hujus decurſum nos premit & ad illicita deſideria ſolicitat, Rom. VII. 23. 24. a peccatorum actualium tam ignorantiæ quam infirmitatis tela, quam in hac vita quotidie teximus, a periculo lapſuum contra conſcientiam, quibus gratia Dei, inhabitatio Spiritus ſancti, fides & ſalus æterna amittuntur, Rom. VIII. 13. a ſcandalis hujus mundi, quibus fides ac pietas graviſſime perturbatur, Sap. IV. 10. Matth. XVIII. 22. a periculoſa pugna adverſus ſatanam, carnem & mundum, quæ quanto longior, tanto gravior ac difficilior, Ehp. VI. 10. Rom. XVI 20. a pœnis fatalibus ſecuritati & impœnitentiæ hominum debitis, a curis, laboribus & moleſtiis quotidie in hac vita exantlandis, ab onere ac pondere crucis vel impendentis vel incumbentis &c. Tum ratione *termini ad quem;* quia a labore ad requiem, a triſtitia ad gaudium, a pugna ad victoriam, ab exſilio in patriam, ex colluvie impiorum ad cœtum ſanctorum transferimur, ad perfectionem divinæ θεογνωσίας & εὐσεβείας provehimur, promiſſa pietati præmia eo citius adipiſcimur, finem deſideriorum noſtrorum & complementum ſpei noſtræ conſequimur, ac ineffabilis gloriæ ac felicitatis cœleſtis participes reddimur. 5.) Qui in ſtadio currit, ad metam propoſitam quam poteſt fieri, citiſſime anhelat; qui ex diuturno exſilio in patriam contendit, quantum poteſt fieri, maxime properat; qui in mari oberrat, ad propoſitum portum anxius reſpicit. Chryſoſtomus in Phil. I. *Quis mercator navem habens multis rerum copiis plenam, cum liceat jam ad portum adpellere, tutoque quieſcere, adhuc tamen in mari navigare mallet? Quis athleta cupiet amplius certamen, cum jam liceat coronari? Quis miles, cum jam liceat cum celebritate & trophæis a bello liberari, ac cum rege in ipſis quieſcere & refocillari regiis, ſuſtineat adhuc in bello ſudare, & in aciem collocari? quomodo ergo cupis adhuc in vita conſiſtere, quam adeo amaram vivis?* 6.) Deus Pater cœleſtis, cujus ſapientia incomprehenſibilis ac bonitas ineffabilis, deque cujus favore erga infantes expreſſa exſtant teſtimonia Marc. X. 14. Luc. XVIII. 16. plures in ætate infantili ac puerili, quam adulta & ſenili ex hac vita evocat. Pro deciſione quæſtionis diſtinguendum inter *cauſam impulſivam,* & *petendi modum. Cauſa impulſiva,* ex qua matura mors petitur, non debet eſſe vel auxilii divini diffidentia, vel tædium carnale & impatientia, vel laborum officii ad Dei gloriam & eccleſiæ ſalutem tolerandorum fuga, ſed pium & ſanctum deſiderium, quo ad beatum Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti conſpectum, ac ſanctorum angelorum & electorum conſortium adſpiremus, ſicut Paulus inquit Phil. I. 23. *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* 2. Cor. V. 8. εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον. Mortificandus igitur eſt carnalis ille adfectus, quo ex faſtidio crucis cum tacita quadam impatientia conjuncto vitæ ſuæ finem imponi quidam petunt,

a quo ne ipſi quidem ſancti immunes fuerunt. Jobus III. 3. ex tædio multiplicium calamitatum in hæc erumpit verba: *Pereat dies, in qua natus ſum.* VII. 15. *Suſpendium elegit anima mea, mortem potius quam eſſe cum oſſibus meis.* Jer. XX. 14. *Maledicta dies, in qua natus ſum.* Quo ſenſu etiam aliqui accipiunt verba Eliæ: 1. Reg. XIX. 4. *Sufficit nunc Domine, tolle animam meam*; ſed in dubio præſtat ad ſanctum vitæ melioris deſiderium ea referre. *Modus petendi* debet eſſe conditionatus, ut ſubmittamus nos penitus divinæ voluntati, an diuturniorem hujus vitæ uſuram nobis concedere, an vero ad quietiorem ac lætiorem futuræ vitæ ſtatum maturius nos transferre velit, cum longe melius noverit, quid eccleſiæ in terris militanti, quidve ſaluti noſtræ ſit utilius. Sic Chriſtus Matth. VI. 10. orationi illi: *adveniat regnum tuum*; ſtatim ſubjungendum eſſe docuit: *fiat voluntas tua ſicut in cælo, ita & in terra*; ac ipſe ſuo exemplo ut in aliis, ita quoque hac in parte nobis prælucere voluit, in horto orans Matth. XXVI. 39. *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte, veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis.* Apoſtolus Phil. I. 22. & ſeqq. itidem hunc petitionis modum diligenter obſervavit. *Vtrum*, inquit, *vivere in carne mihi operæ pretium ſit, & quid eligam, ignoro. Coarctor enim utrinque deſiderans migrare & eſſe cum Chriſto, nam id longe optimum eſt, ſed permanere in carne magis neceſſarium eſt propter vos. Et hoc confiſus novi, quod permanſurus ſim & una permanſurus cum vobis omnibus ad veſtrum profectum & gaudium fidei, ut gratulatio veſtra abundet in Chriſto ſuper me.* Paulinus in vita Ambroſii, quæ in præfat. operum Ambroſ. continetur circa finem: *Cum plurimis diebus epiſcopus ille Mediolanenſis Ambroſius in lecto detineretur, Comes Stilico dixiſſe fertur, quod tanto viro recedente de corpore interitus immineret Italiæ, unde convocatis ad ſe nobilibus viris illius civitatis, quos diligi a ſancto ſacerdote cognoverat, partim interminatus eſt illis, partim blando ſermone perſuaſit, ut pergerent ad ſanctum ſacerdotem, ſuaderentque illi, ut ſibi vivendi peteret a Domino commeatum, quod ille ubi ab illis audivit, reſpondit: Non ita inter vos vixi, ut pudeat me vivere, nec timeo mori, quoniam Dominum bonum habemus*; quam Ambroſii ſententiam Auguſtinus, Hipponenſis epiſcopus, laudare ſolebat, referente Poſidonio in vita Auguſtini, ubi & hæc addit: *Cujusdam coëpiſcopi & familiariſſimi ſui amici in extremis vitæ de talibus frequentiſſimum referebat* (Auguſtinus) *dictum, ad quem cum viſitandum jam morti adpropinquantem ventitaſſet, & ille manus geſtu ſe de ſeculo exiturum ſignificaret, atque a ſe illi eſſet reſponſum, adhuc eum eccleſiæ neceſſarium vivere poſſe, illum, ne putaretur teneri hujus vitæ cupiditate, reſpondiſſe ei: Si nunquam, bene; ſi aliquando, quare non modo? Illud etiam cujusdam ægrotantis dictum adferebat* (Auguſtinus) *epiſcopi, de quo ſanctus in epiſtola ſua, quam de mortalitate ſcripſit, martyr Cyprianus ita retulit dicens: cum quidam de collegis & conſacerdotibus noſtris infirmitate defeſſus, & de adpropinquante morte ſolicitus commeatum ſibi precaretur, adſtitit deprecanti & jam pene morienti juvenis honore & majeſtate venerabilis, ſtatura celſus & clarus adſpectu, quem adſtantem ſibi vix poſſet humanus adſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quod talem videre jam poterat de ſeculo receſſurus. Atque ille non ſine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis?* Sulpitius in vita Martini epiſcopi refert, quod cum pro morte adceleranda ad Deum intercederet, diſcipuli ad eum dixerint: *Cur nos pater deſeris? cur nos deſolatos relinquis?* quibus ille reſponderit: *Domine, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, nullum recuſo laborem, fiat voluntas tua.* Breviter, deſiderium mortis ex fide & ſpe profectum caritas temperet; ea enim ob proximi ſalutem longinquum vitæ ſpatium præmaturæ morti quandoque anteferendum eſſe ſuadet, unde Auguſtinus in Pſalm. LIV. explicans verba illa: *quis dabit mihi pennas ſicut columbæ?* ad Paulinam diſſertationem

Phil. I. 23. ea adcommodat, ac Paulum columbæ gementi & ad cœlum ſuſpiranti comparans ſubjungit: *Columba delicata, religata adfectu non cupiditate, volare non poterat propter faciendum officium.*

B) *Numerus mortis.*

§. LXVIII. B) *Numerus mortis* in quovis homine eſt ad unitatem reſtrictus, ſingularis ac non iteratus, Hebr. IX. 27. *Statutum eſt homini* ἅπαξ *ſemel mori.* Vt enim Chriſtus *ſemel duntaxat mortuus*, Rom. VI. 10. ac *ſemel oblatus eſt*, Hebr. IX. 28. propter peccatum ſibi imputatum ad illud exhauriendum; ita quoque omnibus hominibus definitum eſt *ſemel* mori, propter peccatum ab Adamo in ipſos propagatum, & peccatorum actualium fœnore auctum, ad ſtipendium illius recipiendum, Rom. VI. 23. Inde jam quæritur: *Quid ſtatuendum de illis, qui a Chriſto, prophetis & apoſtolis ex morte in vitam revocati ſunt, an iterum fuerint mortui, an expleto animalis vitæ curriculo ſine mortis interventu in vitam cœleſtem translati?*

Quæritur: An reſuſcitati a Chriſto fuerint denuo mortui?

Quibusdam placet *poſterius*: 1.) Ob *definitum ab apoſtolo mortis numerum*, Hebr. IX. 27. 2.) Ob *ſcripturæ ſilentium.* De iterata illorum morte in hiſtoria biblica nihil quidquam legitur. 3.) Ob *divinæ juſtitiæ & bonitatis æquilibrium.* Non videtur juſtitiæ divinæ ſatis congruum eſſe, illos, qui pœnam peccati, mortem ſcilicet, jamdum ſuſtinuerunt, denuo eidem ſubjicere. Quod ſi enim *is, qui mortuus, a peccato eſt juſtificatus*, Rom. VI. 7. utique etiam a peccati ſtipendio abſolutus cenſeri merito debet. Nec Chriſti bonitati ſatis congruere videtur, eos, quos ſingulari amore complexus eſt, doloribus mortis altera vice tolerandis objicere, quin & in præſens periculum conjicere, ne infeliciter ſecunda vice moriantur, qui ſemel beate vita functi. 4.) Ob *difficultatum*, quibus contraria ſententia circumſepta tenetur, *cumulum.* Animæ enim piorum, quamprimum a corpore ſolvuntur, a peccato ſtatim purgantur; quod ſi ergo etiam illorum, qui a Chriſto, prophetis & apoſtolis reſuſcitati fuerunt, animæ a peccati labe penitus fuerunt purgatæ ac liberæ, injuſtitiæ dica videtur Deo ſcribi poſſe, quod animam a peccato puram in corpus peccato infectum poſtliminio reducat, ac ex ſtatu felicitatis & gloriæ abſque omni ipſius culpa animam detrudat in ſtatum miſeriæ, dum corpori peccatis infecto eamdem iterum conjungit. Præterea animæ illæ reſuſcitatorum aut in cœlo fuerunt, aut in inferno, aut in loco quodam intermedio. Non in *inferno*, quia fuerunt animæ fidelium, quibus non infernus, ſed paradiſus paratus. Nec in *loco intermedio*, quia illum ignorat tota ſcriptura, ac contra pontificiam hypotheſin de purgatorio arcte hoc tenemus, quod *non ſit ullus ulli medius locus, ut ſit niſi cum diabolo, qui non eſt cum Chriſto*, Auguſtinus lb. I. de remiſſ. peccat. cap. 28. Ergo in cœlo, & per conſequens, animæ illæ a peccati labe prorſus fuerunt purgatæ, quia in *Hieroſolymam cœleſtem nihil coinquinatum intrat*, Apoc. XXI. 27. Vlterius: Anima, quæ peccati eſt πρῶτον δεκτικὸν a peccati labe ſemel purgata, non poteſt a corpore iterum infici, quia corporeum non agit in incorporeum, ut in quæſtione de origine animæ latius probatur. Ergo animæ illorum reſuſcitatorum fuerunt & manſerunt a peccati labe immunes, & per conſequens a morte, peccati ſtipendio, reſuſcitati illi manſerunt liberi. *Prius* placet Hunnio in comm. Rom. VI. Meiſnero part. I. anthropol. diſput. II. §. 33. Mehlſurero in vindic. evang. decad. VI. diſp. I. §. 36. (*) quæ ſententia nititur hiſce

(*) Theologis hiſce antiquioribus ſupra excitatis jungi meretur ex recentioribus Jo. Fechtius, theologus quondam Roſtochienſis, qui ſuam hanc de re ſententiam hiſce verbis ediſſeruit: *Vti* bis mortui *ad declarandam Dei potentiam extra ordinem bis naturæ debitum ſolverunt: ita & extra ordinem eorum animas in loco ſtatuve tertio fuiſſe, & labe originali commaculatas manſiſſe, baud abſurde adſeritur.* Vid. ejusdem *ſyllog. controverſ. diſp. XLVIII. theſ. XIII.* Copioſius hocce argumentum pertractavit Tobias Wincklerus, in peculiari diſſertat. *de bis mortuis* ſub præſidio Balthasaris Bebelii Argentorati an. MDCLXXII. defenſa. Conf. Jo. Christoph. Pfaffii diſput. *de ſtatu animar. ſeparat.* p. 18 ſeqq.

hiſce hypotheſibus. 1.) Sicut ipſa reſuſcitatio illorum hominum eſt actus miraculoſus & extraordinarius, diſcedens a communi illa regula, quod ex morte in hanc vitam temporalem nullus concedatur reditus; 2. Sam. XII. 23. Siracid. XXXVIII. 22. ita quoque in morte eorundem aliquid extraordinarium ac ſpeciale eſt agnoſcendum. Quemadmodum enim Enoch & Elias ſalva communi & ordinaria illa regula, quod homini *conſtitutum ſit ſemel mori*, Hebr. IX. 27. peculiari & extraordinario Dei beneficio potuerunt ne quidem ſemel mori; Gen. V. 24. 2. Reg. II. 11. ita eadem regula ſalva reſuſcitati a Chriſto, prophetis & apoſtolis, potuerunt *bis* mori. Neque eſt, quod obvertatur, prius eſſe bonitati divinæ congruum, poſterius vero juſtitiæ divinæ adverſum; utrumque enim bonitati, juſtitiæ, ſapientiæ ac potentiæ divinæ optime congruit, quia, ut prius eſt exemplum bonitatis divinæ extraordinarium, quo oſtendere Deus voluit, quid pro ſua bonitate & potentia omnibus præſtare poſſet, niſi divinæ ſapientiæ aliter congrueret, ita poſterius eſt exemplum divinæ juſtitiæ extraordinarium, quo demonſtrare voluit, quid omnes homines meriti ſint, & quid juxta exactum juſtitiæ rigorem omnibus infligere poſſet. Cum enim peccati ſtipendium ſit mors non ſolum temporalis, ſed etiam æterna, ecquis dixerit, cum regula divinæ juſtitiæ pugnare, mortem temporalem propter peccatum *bis* alicui infligi, atque interim ab æterna morte eum liberari? 2.) Quamvis ergo de iterata illorum morte in ſcripturis κατὰ ῥητὸν nihil contineatur, ex eo tamen inferri nequit, quod non fuerint iterum mortui; tum quia nec de μεταθέσει eorundem, quod ſine interventu mortis vivi in cœlum tranſlati fuerint, quidquam in ſcripturis exſtat, id quod tanquam ſingulare & extraordinarium Spiritus ſanctus procul dubio non prætermiſiſſet, quare cum de ſpeciali illo beneficio in ſcripturis nihil contineatur, locum omnino habebit generalis regula, Gen. III. 19 *Pulvis es, & in pulverem reverteris*; cum peccati pœna non ſolum ſit animæ a corpore ſeparatio, ſed etiam corporis in cinerem redactio: tum quia in hiſtoricis non licet ex ſcripturis argumentari negative, ſed tantum in fidei articulis: tum quia indicia haud obſcura in ſcripturis exſtant, ex quibus colligi poteſt, illos ad temporalem & corruptibilem vitam reſuſcitatos eſſe, & corpus animale, mortale ac corruptibile ſecum retuliſſe. Filius viduæ Sareptanæ, ab Elia reſuſcitatus, *traditur matri ſuæ*, 1. Reg. XVII. 23. ergo non fuit in gloriam cœleſtem ablegatus, ſed in terrenam matris familiam & œconomiam reductus. Idem de filio viduæ in Nain a Chriſto Salvatore reſuſcitato commemoratur, Luc. VII. 15. De filio Sunamitidis, quem Eliſæus excitaverat, 2. Reg. VIII. 2. & 5. refertur, quod *una cum matre per integrum ſeptennium tempore famis in locis externis fuerit peregrinatus.* De filia Jairi a Chriſto reſuſcitata evangeliſtæ memorant, quod Chriſtus *juſſerit illi cibum adponere*, Marc. V. 43. Luc. VIII. 55. non tantum ut veritas reſurrectionis manifeſtaretur, ſed etiam ut qualitas reſuſcitati corporis agnoſceretur. Quin imo cum parentes puellæ in actu reſuſcitationis præſto fuerint, ſuſpicio de ſpectro in eorum animos non poterat cadere. Luc. XXIV. 41. Lazarus ex mortuis a Chriſto revocatus cum reliquis convivis *menſæ adcumbit*, Joh. XII. 2. tale igitur corpus ex ſepulchro retulit, quod cibo ac potu indiguit, neque enim ſpecialem quamdam οἰκονομίαν, ut in corpore Chriſti ex mortuis ſuſcitato ſcriptura manifeſtat, neque principes ſacerdotum pro immortali Lazarum habebant, alias *non cogitaſſent ipſum interficere* v. 10. Ex quibus conſtat, mortuos illos ad temporalem & corruptibilem vitam eſſe ſuſcitatos, id quod etiam ex ſcopo horum miraculorum probatur, qui inter reliquos fines etiam hic fuit, ut deſiderio parentum & cognatorum obitum iſtorum mortuorum anxie lugentium ſatisfieret. Jam vero illi deſiderabant mortuos ad hanc vitam & terrenam converſationem ſibi reſtitui. Quod autem corpora illorum fuerint animalia & mortalia, ex qualitatibus & actionibus eorum patere poteſt. Neque enim fuerunt inviſibilia,

impaſſibilia, agilia, ſubtilia, ſicut corpora glorificata, ſed contrariis potius qualitatibus adfecta; neque actiones eorum fuerunt ſpirituales, cœleſtes & angelicæ, ſed animales, phyſicæ ac terrenæ, comederunt enim ac biberunt non ex peculiari quadam diſpenſatione, ea enim non eſt perpetua, ſed certi duntaxat temporis; jam vero hi reſuſcitati ſemper viſi ſunt, nec ex libertate, ſed ex neceſſitate cibum adſumſerunt. Ergo ex naturæ & corporum conditione. 3.) Cum ergo mortui illi non fuerint reſuſcitati ad ſtatum & conſortium alterius, ſed hujus vitæ, utique morti adhuc fuere obnoxii. Primo mortui fuere non ad ſolvendum naturæ debitum, ſed ut Chriſto & ſanctis daretur occaſio manifeſtandi gloriam Dei. Joh. XI. 4. *Infirmitas hæc non eſt ad mortem*, (ut in ea perſeveret & permaneat usque ad extremum judicium & univerſalem reſurrectionem) *ſed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam* (extraordinaria & miraculoſa actione a morte ipſum excitando) Matth. IX. 24. Luc. VIII. 52. dicit Chriſtus de filia Jairi: *Puella non eſt mortua, ſed dormit.* Vere quidem mortua erat, alias non fuiſſet vera reſuſcitatio, nec verum miraculum; interim Chriſtus negat, eam eſſe mortuam, quia jam jam ex morte erat ſuſcitanda, nec dum talem occubuerat mortem, quæ eſt commune naturæ debitum, & in qua usque ad extremum judicium erat perſeverandum. Act. XX. 10. Paulus de Eutycho dicit: *Anima ejus eſt in ipſo*; non quod Eutychus non fuerit revera mortuus, ſed quia anima ad preces Pauli in priſtinum domicilium mox erat reverſura, nec ea ratione a corpore ſeparata, ut ad extremum usque diem ab eo ſoluta perſiſteret. 4.) Cum corpora illorum reſuſcitatorum nondum fuerint ſpiritualia, glorificata, immortalia & incorruptibilia, ſed animalia, mortalia & corruptibilia, 1. Cor. XV. 45. ex eo ulterius colligimus, quod a veneno peccati & vitioſa ejus radice nondum fuerint purgata & liberata. Mortalitas enim ac corruptibilitas præſupponit peccatum, cum ſit ex peccato orta, ut in præcedentibus fuit demonſtratum. Adde quod ordinarius modus, quo peccati radix e corpore humano tollitur, inchoative conſiſtat in cinerefactione, conſummative in reſuſcitatione ad vitam cœleſtem & ſpiritualem. Jam vero corpora illorum nec in cineres fuere redacta, nec ad vitam cœleſtem reſuſcitata. Nec eſt, quod ſuſpiceris, *metuendum eſſe, ne Deo aliqua impingatur macula, ſi corpora illa cum peccato reſuſcitaſſe dicatur*; quia non hoc adſcribendum Dei actioni, ipſi ſcilicet reſuſcitationi, ſed extremæ hominis corruptioni, quod peccatum in corpore ejus tam altas egerit radices, ut non niſi per cinerefactionem plene expurgari poſſit. Deus in utero format corpora peccatis infecta, Deus conſervat impiorum corpora peccatis contaminata, Deus ex morte ſuſcitabit corpora damnandorum peccatis penitus cooperta, neque tamen ullam ex eo labem contrahit, quia diſtinguendum creatoris, conſervatoris ac reſuſcitatoris beneficium, ab hominis creati, conſervati ac reſuſcitati vitio. 5.) Vlterius, cum corpora illorum reſuſcitatorum nondum fuerint a peccati radice purgata, ex eo colligimus, animas etiam nondum fuiſſe a peccati labe purgatas ac liberatas. Neque enim permittit juſtitia divina, ut anima a peccato pura ac libera in corpus peccato infectum velut in carcerem venenatum detrudatur. Præterea, ſi animæ illorum fuiſſent a peccati macula prorſus purgatæ, reliquum, quod in his terris exegerunt, vitæ ſpatium ab omni peccato immunes transegiſſent, quia peccati principium eſt in anima intelligendi ac volendi facultate prædita, non in corpore ſenſus ac motus per ſe experte. Jam vero illos reſuſcitatos ab omni peccati labe immunes fuiſſe vix poteſt veriſimili quodam argumento demonſtrari. 6.) Denique, cum animæ illorum reſuſcitatorum non fuerint in morte a peccati labe purgatæ, ex eo veriſimiliter colligere licet, quod non fuerint poſt mortem in ſtatum gloriæ & in vitam cœleſtem protinus receptæ, quia in *Hieroſolymam cœleſtem non intrat aliquid coinquinatum*, Apoc. XXI. 27. Adde, quod bonitati divinæ non ſatis congruum videatur, ſi ex ſtatu gloriæ præ-

ter omnem ſuam culpam in ſtatum infelicitatis ac miſeriæ fuiſſent deturbatæ; quodque difficulter admitti poteſt, animam glorificatam ad actiones vitæ animalis concurrere poſſe. Cumque in infernum illæ animæ præcipitatæ dici nequeant, ſiquidem remiſſionem peccati & reatus ſolutionem ex hypotheſi loquendo obtinuerunt, inde inferunt, quod in tertio quodam πȣ̃ ante reductionem in corpus exſtiterint. Neque eſt, quod metuas, pontificiorum hypotheſi de purgatorio ac limbo fulcrum aliquod ſubſtitui, quia diſtinguendum inter receptaculum *ordinarium* ac commune, ac *extraordinarium* & ſingulare. Quemadmodum ex peculiari & extraordinaria illorum hominum ad hanc vitam reſuſcitatione inferri nequit, alios etiam homines ad hanc vitam eodem modo revocandos; ita ex peculiari & extraordinario animarum illarum receptaculo concludi nequit, aliorum etiam hominum animas in locum quemdam intermedium poſt mortem colligi. Lucas Oſiander in comm. 1. Pet. III. ſtatuit, *animas eorum, qui tum demum pænitentiam egerunt, quando aquas diluvii ingruere, ac ſibi moriendum eſſe viderunt, non ſtatim in conſpectum Domini fuiſſe admiſſas, ſed alicubi tanquam in cuſtodia, citra tamen cruciatum, fuiſſe detentas, usque dum Chriſtus poſt ſuam paſſionem ac mortem illis adnunciaret, quod in gratiam a Patre cæleſti eſſent recepti, easque animas in paradiſum transferret.* Nemo tamen ex hac privata opinione Oſiandri colligere poteſt, quod vel purgatorium pontificium, vel limbum patrum aut puerorum ſine baptiſmo decedentium confirmatum dare voluerit, cum diſertis verbis ea omnia repudiet.

§. LXIX. Atque hæc de propoſita controverſia dicta ſint, de qua coronidis loco notetur, 1.) eſſe eam rem *quæſtionis non fidei*, ac proinde diſſentientibus non poſſe hæreticos dicam ſcribi; 2.) τοπικῶς non autem ἀποδεικτικῶς de ea diſſeri poſſe, cum neutrum in ſcripturis expreſſe definitum ac deciſum exſtet, an ſcilicet reſuſcitati illi vivi in cœlum translati, an vero iterum mortui fuerint. 3.) Poſterior tamen ſententia, quod adtinet τὸ ὅτι, probabilior nobis videtur, cui non ſolum recentiores quamplurimi, ſed etiam quidam ex veteribus adſurgunt. Tertullianus lib. de reſurrect. carnis cap. 38. p. 333. de reſuſcitatis a Chriſto ſcribit: *Non in gloriam nec incorruptibilitatem, ſed in mortem aliam ſuſcitabantur.* Epiphanius in ancor. col. 1006. *Illi* (ab Elia & Eliſæo ſuſcitati) *ubi reſurrexerunt, rurſus mortui ſunt.* Auguſtinus epiſt. XLIX. ad Deo gratias Presbyterum q. 1. ad quæſtionem: *utrum Chriſti an Lazari reſurrectio promiſſæ reſurrectioni magis conveniat?* reſpondet, *Chriſti potius quam Lazari reſurrectionem eidem congruere, addita ratione, quia Lazarus ita reſurrexit, ut iterum moreretur, Chriſtus autem ſurgens a mortuis jam non moritur, quod etiam promiſſum eſt reſurrecturis in fine ſeculi.* Idem lib. XXII. de civ. Dei cap. 28. *Iſti auctores talem reſurrectionem corporis factam fuiſſe narrarunt, quales fuerunt eorum, quos reſurrexiſſe novimus, & huic quidem redditos vitæ, ſed non eo modo, ut non morerentur ulterius.* In enarr. Pſal. CXXIX. circa medium: *Helias reſuſcitavit mortuum, & Heliſæus, ſed reſurrexerunt iterum morituri. Dominus ipſe quos ſuſcitavit, morituri reſurrexerunt &c. ſemel nati ſunt, ſed bis mortui ſunt, nemo reſurrexerat nunquam moriturus, niſi Dominus.* Damaſcenus lib. IV. orth. fid. cap. 8. 2. *Reſuſcitavit Chriſtus Lazarum* πάλιν ὑποςρέφειν μέλλοντα εἰς θάνατον. In harmonia de reſurrect. cap. III. p. 92. ex veteribus produximus hanc allegoriam: Linteamina & ſudarium Chriſtus reſurgens in monumento reliquit; Joh. XX. 6. & 7. quia ad immortalem vitam reſurgebat, in qua nullus veſtimentorum uſus: ſed Lazarus a mortuis excitatus adfert ſecum κειρίας, *faſcias ſepulchrales & ſudarium*; Joh XI. 44. quia reſuſcitabatur ad hanc mortalem vitam, ac erat ipſi denuo moriendum. 4.) Quod vero τὸ διότι καὶ τὸ πῶς concernit, quo ſcilicet in πȣ̃ adſervatæ fuerint reſuſcitatorum illorum animæ, antequam in priſtinum corporis domicilium reducerentur,

an non fuerint in meliori ſtatu extra corpus, quam in corpore; an priſtini ſtatus ſui recordari potuerint, necne; quibus ex cauſis, quove conſilio iteratæ morti Deus homines illos ſubjicere voluerit; num mortem proprie ſic dictam, an vero aliquid ἀνάλογον morti, immutationem ſcilicet duntaxat ſubierint? in his & ſimilibus præſtat cautam profiteri ignorantiam, quam temerariam venditare ſcientiam. Ecquis enim ſine παϱαπϱεσβείας ſuſpicione in extraordinarii & miraculoſi operis cauſas ac circumſtantias extra limites verbi ſcrupuloſius inquirere, & quod Deus occultum eſſe voluit, in lucem producere; quod ſingulare, ad communis curſus regulas revocare audebit? 5.) Diſtinguendum etiam inter eos, qui a Chriſto, prophetis & apoſtolis reſuſcitati fuere, & inter illos, qui cum Chriſto reſurgente dicuntur reſurrexiſſe Matth. XXVII. 52. De illis veriſimilius, quod fuerint iterum mortui, de his idem ſtatuit Auguſtinus epiſt. XCIX. ad Evodium; Theophylactus in Matth. XXVII. Brigitta lib. VI. cap. 64. quod ſcilicet peracto teſtificationis ſuæ de Chriſto officio iterum mortui fuerint, quæ ſententia nititur hac hypotheſi, quod reſurrexerint ad vitam mortalem. Sed veriſimilior eſt ſententia Epiphanii hæreſ. LXXV. Ambroſii in Pſal. I. & aliorum, quod reſurrexerint ad vitam immortalem & cum Chriſto in adſcenſione cœlos ingreſſi ſint, id quod ex phraſi evangeliſtæ probavimus in harm. de paſſ. cap. 18. p. 855. Confer Cajetanum in Matth. XXVII. & Blaſium de Vieg. in Apoc. p. 27.

C) Antecedentia mortis remotiora.

§. LXX. C) *Antecedentia mortis* ab Hugone, lib. II. de clauſtro animæ, revocantur ad tria capita. *Tres* (inquit) *ſunt nuncii mortis, caſus, infirmitas, ſenectus. Caſus dubia, infirmitas gravia, ſenectus certa denunciat. Caſus nunciat mortem latentem, infirmitas adparentem, ſenectus præſentem.* Poſſunt etiam antecedentia illa ſic diſtingui, ut 1.) quædam dicantur omnibus hominibus *communia*, quædam vero certis individuis peculiaria ac *propria*. 2.) Quædam *remota*, quædam vero *propinqua*. Remota ſunt I) *Morbi*, qui ſunt mortis caduceatores, ac quorum ultimus medicus mors eſt. Qui morbis a Domino corripitur, de vitæ exitu admonetur. Pſal. XXXIX. 12. *In increpationibus propter iniquitatem corripuiſti virum, & liqueſcere feciſti, ut tineam deſiderium ejus.* Gregorius dolores ac morbos vocat *ſagittas hominem moleſtantes, & viam ad ipſam mortem ſternentes.*

I) Morbi.

II) *Senectus*, quæ eſt mortis prodromus; quemadmodum enim ſenectus adoleſcentiam ſequitur, ſic mors ſenectutem. *Alia genera mortis ſpei mixta ſunt, deſinit morbus, incendium exſtinguitur, ruinam, quæ aliquem videbatur oppreſſura, quispiam evadit, depoſuit mare, quos hauſerat eadem, in qua ſorbebat hora, projecit incolumes, gladium miles ab ipſa cervice perituro revocabit; nihil autem habet, quod ſperet, quem ſenectus ducit ad mortem.* Seneca epiſt. XXX. In ſenectute oculi caligant, aures graviter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapſi numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuaviter olet, pectus ſuffocatur, tuſſis cachinnat, genua trepidant, talos & pedes humor inflat, hæc omnia ruituram corporis domum prænunciant.

II) Senectus.

Deſcriptio ſenectutis Eccleſ. XII. tradita.

§. LXXI. Cumprimis vero ſenectutem graphice depingit Salomon Eccl. XII. 1. *Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniant dies mali, & adtingant anni*, (ſenectutis) *de quibus dicas, non mihi voluntas in eis.* v. 2. *Antequam obtenebreſcat ſol & lux, & luna & ſtellæ* (antequam oculi, qui ſunt luminaria microcoſmi, ſicut ſol, luna & ſtellæ macrocoſmi, incipiant caligare. Gen. XXVII. 1. *Senuit Iſaac, & caligaverant oculi ejus, & videre non poterant.* 1. Reg. XIV. 4. *Ahia non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus præ ſenectute.* Quidam metaphoram transferunt ad res adverſas, ut ſit ſenſus: Priusquam veniant tempora

triſtia

triſtia & adverſa, ut videantur tibi nec luminaria nec ſtellæ lucere, quia ſcriptura proſperitatem cum luce, adverſitatem cum tenebris conferre ſolet; ſed prior interpretatio ſequentibus magis congruit) *ac antequam revertantur nubes poſt pluviam.* (hoc accipi poteſt de exhalationibus ac vaporibus ex imbecillitate ventriculi & vitio concoctionis in ſenili ætate crebrioribus, ac fere continuis, quæ materiam ſuppeditant deſtillationibus cerebri, ex quibus porro ſequuntur catharri, tuſſis, difficultas reſpirationis &c. Sed & cœlum ſenibus propter viſus imbecillitatem perpetuo videtur nebulis ac pluviis obductum. Quidam metaphorice accipiunt de viciſſitudine gaudii ac triſtitiæ ſenibus denegata. Juvenes, ubi calamitas aliqua præterierit, iterum exſultant, & oſtendit ſe illis poſt pluviam ſerenitas; ſenum vero, etiamſi triſtis aliquis caſus abierit, tamen reſidet in animo ægritudo, quæ inſtar denſæ nubis omnem lætitiæ ſerenitatem in illis abſcondit, etiamſi pluvia ceſſet, tamen cœlum manet nubibus obductum ac triſte. Hanc interpretationem ſi quis amplecti velit, ſtatuere poterit, in hoc verſiculo incommoda ac moleſtias ſenectutis deſcribi γενικῶς, quæ in ſequentibus explicentur εἰδικῶς.) v. 3. *In die illa commovebunt ſe cuſtodes domus* (manus & brachia, quæ univerſam corporis compagem inſtar cujusdam domus affabre exædificatam cuſtodiunt, tum ſalutaria adhibendo, tum noxia propulſando, ſed hi cuſtodes in ſenectute ſeſe commovent atque agitant, id eſt, tremuli fiunt) *& incurvabunt ſe viri robuſti*, (Hebraice: הִתְעַוְּתוּ, *pervertentur*, *curvabuntur*, a radice עָוַת, *curvatus*, *perverſus fuit*. Viri fortes ſunt crura, quæ in ſenectute curvantur ac pervertuntur, id eſt, incipiunt nutare ac vacillare. Quidam in genere accipiunt de oſſibus hominis, quia ſtatura hominis ſiccitate contrahitur, ut oſſa videantur incurvata) *& ceſſabunt molares, quia diminuerunt ſe*, ſive *defecerunt* (per *molentes* intelliguntur dentes, qui non ſolum ratione numeri diminuuntur, ſed etiam reſpectu efficaciæ in mandendo ceſſant ac intermittunt, quia ſenes ob dolores ſubinde recurrentes coguntur ægre & lente mandere. Alii reddunt: *Molares reddentur inutiles ac diminuent*, ſcilicet molitionem, id eſt, non poterunt cibum contundere & comminuere, qui ſenſus eodem redit) *& obtenebreſcent videntes per feneſtras.* (Vatablus ſubintelligit facultates per oculorum feneſtras officium ſuum exſerentes, illæ obtenebreſcunt, quia in ſenectute non oculi ſolum fiunt caliginoſi, de quo incommodo dixerat v. 2. ſed etiam quaſi retracti, non prominentes, ac male proſpiciunt per feneſtras ſeu foramina, quæ ſunt in calvaria.) v. 4. *Et claudentur oſtia in platea*, (Hebraice: בַּשּׁוּק, *extrinſecus* vel *foris*. Oſtia illa ſunt labia, cordis oſtia, quæ in ſenibus clauduntur, id eſt, ſenes ea non libenter aperiunt, tædet eos loqui, ſunt moroſi in loquendo. Quidam ſic vertunt, *Occludentur valvæ foro*, id eſt, abſtinebis a foro & negotiis publicis, non delectaberis hominum frequentia & converſatione, ex qua juvenes voluptatem capiunt, eris aliis ingratus ac moleſtus, ut neque foris, nec domi delectationem capere poſſis, aut rebus jucundis recreari) *in humilitate vocis molæ*, (per vocem molentis humiliatam intelligunt *vim digeſtionis* debilitatam ac imminutam. Quidam adcommodant ad *vocem*, quæ per dentes & linguam ita formatur, ut fiat articulata, illa in ſenibus humiliatur ac remittitur, id eſt, exilis redditur, nec amplius tam clara eſt & alta, ut in juvenibus. Quidam ad maſticationem adplicant, *humiliatur vox molentis*, id eſt, dentes ſenum non amplius ſono quodam cibum molunt ac comminuunt, ſicut robuſti juvenes faciunt; ſed hoc incommodum jam ante v. 3. adtigerat, præſtat igitur vel de digeſtionis imminutione, vel vocis remiſſione accipere.) *& conſurget ad vocem volucris* (ſubintellige *ſenex*. Senſus eſt, quod ſomnus reddatur deterior, quando enim cibus ad ſtomachum non trajicitur, vel non bene concoquitur, tollitur ſomni cauſa, ſicque etiam ad aviculæ cantum ſenex ſuſcitatur; accedit inſuper corporis ſiccitas ſomno inimica & adverſa) *& incurvabuntur omnes filiæ cantici*, (Hebraice: יָשֹׁחוּ, *humiliabuntur*, *deprimentur*, *ſubmiſſæ* erunt.

erunt. Quidam per *filias cantici*, ſive vocis, intelligunt arterias ac fibras vocales, præſertim gutturis, quæ multum valent ad vocem eliciendam, ut ſit ſenſus, vox gutturis, quæ prius erat ſonora ac cantare poterat, erit ſubmiſſa, adeo ut non audiatur. Sed quia de vocis remiſſione jam ante dictum fuerat, ideo alii per *filias cantici* intelligunt cantores ac cantatrices, quæ erunt humiles, id eſt, non audientur a ſenibus, nec illi eis delectabuntur, ſicut Barſillai ſenex ad Davidem dicebat 2. Sam. XIX. 35. *Num audiam ultra vocem cantorum & cantatricum?* Quidam per *filias cantici* intelligunt aures canticis audiendis deſtinatas, illæ *incurvantur*, id eſt, fiunt flaccidæ ac pendulæ, nec ulterius ſuo recte funguntur officio.) v. 5. *Etiam ab excelſo timebunt & pavebunt in via*, (Hebraice: מִגָּבֹהַּ, *a re alta*, id eſt, ambulantes in via timebunt, ne in lapidem paulo editiorem impingant, nullum erit tam æquabile ſolum, in quo ſibi non metuant & caveant ab offenſione & adtritione pedis. Piſcator ſic adcommodat: *Timebunt ſenes a loco alto quem ſcandere debent.* Vatablus; timere ſolent ſenes a re alta, quia non poſſunt adtollere crura, & confractiones, id eſt, offendicula ipſis parata in via, ita ut vel in feſtucam impingant. Venient eis in via contritiones ac pavores, ut præ laſſitudine nequeant ambulare. Quidam ſic exponunt: caput & humeri, quæ in juvenili ætate erant erecta, in ſenibus ita ſe incurvant & contrahuntur, ut incedant non aliter atque illi, qui ſunt admodum timidi ac meticuloſi; tales enim obſtipo capite & demiſſis humeris incedunt) *florebit amygdalus*, (Hebraice: וְיָנֵאץ הַשָּׁקֵד, quorum verborum tot ferme occurrunt interpretationes, quot in hunc locum commentati ſunt ſcriptores. Hieronymus, Arias, Schindlerus, Lutherus & vulgata vertunt: *florebit amygdalus.* Verbum יָנֵאץ deducunt a radice נוּץ poſita in *hiphil*, ut א ſit *epentheticum*. Cant. VI. 11. הֵנֵצוּ, *floruerunt malogranata.* שָׁקֵד eſt *amygdalus* a radice שָׁקַד, *vigilavit*, quia iſta arbor prima omnium profert flores. Exponunt autem hoc modo, *Florebit amygdalus;* id eſt, adparebit canities in capite, quæ eſt alba ſicut flos amygdali. Tremellius ab iiſdem radicibus has voces deducit, ſed refert ad ſequens verbum, תָּפֵר vertit in adcuſativo, *irritam faciet efflorescentem amygdalum*, id eſt, ne vere quidem ipſo, quo arbores & animalia omnia lætari & geſtire videntur, faſtidium ſenis avertetur, ſed omnia verni temporis beneficia nihilifaciet, ut συνεκδοχικῶς veris jucunditas deſcripta intelligatur ab unius arboris flore. Sed hæc verſio eſt coacta; cum הֶחָגָב & יִסְתַּבֵּל, יָנֵאץ in *futuro* ponantur, ac הַשָּׁקֵד per accentum *Zakephkathon* a verbo תָּפֵר diſtinguantur. Santes Pagninus vertit: *& reprobabitur coitus*, ſicut Gen. XVIII. 12. Sara inquit: *Poſtquam ſenui, num erit mihi voluptas, & poſtquam dominus meus ſenuit?* Deducit ergo verbum יָנֵאץ a radice נאץ, quod ſignificat *reprobare, contemnere, ſpernere*, ac הַשָּׁקֵד per metatheſin literarum accipit poſitum pro רשקה, quod membrum coitus interpretantur. Sed & hoc coactum eſt, ut quilibet animadvertit. Alii exponunt; *& creſcent palbebræ*, præ adtenuatione ſcilicet & macie faciei. Sed שקד pro palpebris uſurpatum vix occurret) *& oneri erit locuſta* (Hebraice: יִסְתַּבֵּל הֶחָגָב, a radice סָבַל, *portavit, bajulavit.* In hitphaël *oneri fuit.* חָגָב eſt genus locuſtæ. Hebræi hoc ſenſu exponunt: Totum corpus ita debilitabitur, ut neç inſultum locuſtæ, animalculi exigui, Num. XIII. 34. ferre poſſit. Alii ſic intelligunt: Incedet incurvo dorſo inſtar cicadæ, vel gracilibus cruribus & depreſſo corpore ingredietur, quaſi videas locuſtam grave onus ferentem, ſub quo incurvetur. Tremellius conjungit cum verbo תָּפֵר, ac verbum יִסְתַּבֵּל *participialiter* exponit, *irritam faciet pinguefacientem ſe locuſtam*, ſicut & LXX interpretes verterunt παχυνθῇ, *pingueſcet.* Senſum dicit eſſe eum, quod veris amœnitas, in quo omnia animalia lætari & geſtire videntur, non poſſit faſtidium ætatis in ſenibus tollere. Sed quid

de

de hac interpretatione ſtatuendum ſit, paulo ante vidimus. Pagninus vertit, *& onerabitur dorſum ſive ſpina dorſi*, onerabuntur lumbi, ut dorſum incurvatum figuræ ſaltantis & incurvatæ cicadæ μεταφορικῶς conferatur, vel ut eliſo ח legatur חֲגָב) *diſſipabitur cupiditas* (Hebraice: וְתָפֵר הָאֲבִיּוֹנָה, *abibit deſiderium*, a radice אבה, *deſideravit*, *concupivit*, hoc eſt, non amplius vigebit adpetitus cibi & potus, ſuccedet ἀνορεξία, dejicietur omnis adpetentia. Quidam referunt ad libidinem, quæ in ſenibus exſtinguitur propter virium debilitatem & ſpirituum defectum. Quidam legunt בִּינָה, *intelligentia*, quia decrepiti ſenes ut corpore, ita quoque animo deficiunt, ſicque א eſſet *heemanthicum*. Rabbi David Kimchi per אֲבִיּוֹנָה intelligit *animæ & corporis confæderationem*, quæ in ſenibus brevi diſſolvitur. LXX interpretes & Hieronymus verterunt ἡ κάππαρις, *diſſipabitur capparis*, legerunt ſubſtitutis aliis punctis אֲבִיּוֹנָה, cujus *plurale* אֲבִיּוֹנוֹת, *baccas cabbaris*, Rabbinis ſignificat, quæ juxta Avicennam Venerem proritat. Vatablus reddit: *Et franget fœdus concupiſcentiæ*, id eſt, pars illa concupiſcibilis animæ, cui deſiderium tribui ſolet, rumpet fœdera, quæ pepigit cum corpore) *quoniam vadit homo ad domum ſeculi ſui, & circumibunt in platea plangentes.* (Tremellius etiam hæc verba ad deſcriptionem ſenectutis adcommodat, ut ſit ſenſus: *cum homo jam verſatur in ætate decrepita, propediem moriturus, & a propinquis efferendus funere.* Sed rectius de morte intelliguntur, unde a b. Luthero parentheſi ea recte includuntur; ſenſus enim eſt, Deum per morbos & ſenectutem, ejusque incommoda multiplicia hominem ad mortem præparare ac deducere. Per בֵּית עֹלָמוֹ, *domum ſeculi* ſive æternitatis intelligi poteſt *ſepulcrum*, vel quia ſeculum præſens, id eſt, omnes homines hujus ſeculi in hanc domum tandem deveniunt, vel quia homini in hac domo permanendum usque ad diem noviſſimum, in quo futurum ſeculum inchoabitur. Commodius per *domum æternitatis* intelligitur animæ poſt mortem receptaculum, in quo in omnem æternitatem ei permanendum. *Durch den Tod kommen wir aus der Zeit in die Ewigkeit.* Per *plangentes in platea circumeuntes* intelliguntur amici deducentes funus per plateam cum planctu & lacrimis, quæ tamen plerumque ſolent citiſſime areſcere.) Sequentia verba a quibusdam ad deſcriptionem ſenectutis, a quibusdam ad deſcriptionem mortis referuntur, ut videbimus. v. 6. *Antequam elongetur funis argenteus*, (Quidam legunt יֵרָתֵק, antequam *colligetur* ſive *conſtringatur*, id eſt, brevior fiat, funis argenteus, quam ut aquam putei adtingere poſſit, a radice רָתַק, *ligatus*, *concatenatus*, *conſtrictus fuit.* Sed pleraque exemplaria legunt יֵרָחֵק, *antequam elongetur ſive prolongetur funis*, a radice רָחַק, *elongatus*, *amotus*, *remotus fuit.* Vulgata reddidit: *antequam rumpatur*; alii: *antequam removeatur*; quando enim funes elongantur, tandem rumpuntur ac removentur. Per *funiculum argenteum* plerique omnes intelligunt medullam in ſpina dorſi, quæ ob albedinem vocatur argentea; illa in ſenibus prolongatur, quia incedunt incurvi, ob quam curvitatem medullam ſpinalem extendi oportet. Piſcator vertit, *antequam diſſolvatur funis*, legit enim & ipſe יֵרָתֵק, ab uſitata radice רָתַק, unde nomen רָתוֹק, *catena*, a quo nomine verbum *niphal* ſignificationem accipit, eamque privativam, q. d. decatenari, id eſt, diſſolvi, quod proprie competit funi. Sic ergo ad deſcriptionem mortis potius, quam ſenectutis, hoc pertineret; in morte enim funis ille argenteus diſſolvitur ac rumpitur. Vatablus ad ſenectutem adcommodat, & ab eadem radice deducto verbo vertit, *antequam brevietur*; ſolent enim, inquit, ſenes breviari, eo quod medulla brevietur. Sed verbum רחק contrariam potius ſignificationem obtinet, ac ſpinalis medulla in ſenibus potius flacceſcit ac diſſolvitur, quam ut brevietur & contrahatur. Quidam *funis argentei* nomine intelligunt alimoniam per cibum ac potum, quæ eſt quaſi funiculus animam & corpus connectens, illa in ſenibus

K 2 tandem

tandem ceſſat, ſicque funiculus ille diſſolvitur. Quidam arterias ſive venas pulſatiles argenti inſtar albicantes. Tremellius propriam ſignificationem retinet hoc ſenſu: *Antequam Deus tibi adimat ornamenta, videlicet inſtrumenta argentea, ut ſunt catenæ, lora, cingula & ſimilia*, ſed hoc nimis dilutum) *& decurrat ſcaturigo aurea* (Qui ad mortis deſcriptionem adcommodant, vertunt: *antequam confringatur lenticula aurea.* Hebræum וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב. Nomen גֻּלַּת in *regimine* ponitur, in ſtatu abſoluto גֻּלָּה per metaphoram ſignificat *phialam, lenticulam*, ex qua velut e ſcatebra quid effunditur, 1. Sam. XVII. 41. Zach. IV. 3. proprie autem ſignificat *ſcaturiginem* ſive *ſcatebram*, ex qua aqua provolvitur ac promanat, Joſ. XIII. 2. Jud. I. 15. a radice גלה, *volvit, revolvit &c.* תָּרֻץ quidam deducunt a רצץ, *quaſſavit, concuſſit, contrivit, confregit.* 1. Sam. XII. 3. 2. Reg. XXIII. 11. &c. ut *ſchurec* ponatur loco *holem*, quidam vero a רוץ, *decurrit.* Per phialam ergo auream quidam intelligunt membranam, quæ cerebrum continet, ac a medicis μήνιγξ dicitur, ac vocatur *aurea*, quia eſt flava auri colorem habens, ut ſit ſenſus, antequam illa membrana cerebrum cingens frangatur ſive conteratur, id eſt, antequam homo moriatur, quia membrana illa fracta hominem interire neceſſe eſt. Toſſanus per *phialam auream* intelligit ſplenem, qui bilem inſtar auri flaveſcentem adtrahit. At ſplen non eſt bilis flavæ, ſed ſanguinis melancholici receptaculum. Quidam propriam ſignificationem nominis גֻּלָּה acceptant ac vertunt, *antequam decurrat fons aureus*, id eſt, cerebrum, non quod colorem aureum habeat, ſed quia includitur pelliculæ aurei coloris. Tremellius vertit: *antequam excurrit orbis aureus*, ut גֻּלָּה ponatur pro גַּלְגַּל orbis, ſphæra, & quidquid in circulum convolvitur, ut ſit ſenſus, antequam Deus tibi adimat ornamenta aurea, ut ſunt annuli, bullæ, monilia & hujus generis alia. Qui ad ſenectutis deſcriptionem adcommodant, ſic vertunt: *antequam decurrat ſcaturigo aurea*, id eſt, antequam humidum radicale, quo vita hominis conſervatur, conſumatur, ac ſenilis maraſmus ſuccedat. Schindlerus adcommodat nomen ſcaturiginis ad *verba legis*, quæ quomodo in ſenibus quaſſata dici poſſint, non video, niſi forte eo reſpexit, quod in morte hominis miniſterium legis ſive verbi ceſſet.) *& conteratur hydria ſuper fontem* (Hebræum תִּשָּׁבֵר eſt *futurum* niphal, a radice שָׁבַר, *fregit, diſrupit.* כַּד, *hydriam, cadum, vaſculum* aquis hauriendis commodum deſignat, Gen. XXIV. 14. מַבּוּעַ ſignificat *ſcaturiginem, fontem*, a radice נָבַע, *ſcaturivit, ebullivit*, Prov. XVIII. 4. Per *hydriam* intelligunt Hebræi conceptacula illa ſanguinis, quæ a jecore recipiunt ſanguinem, id eſt, venas, per *fontem* ipſum jecur, officinam αἱματώσεως ſive ſanguificationis, unde a jecore velut ex fonte ſanguis oritur, ac per tubulos venarum in totum corpus diſtribuitur. Quidam per *hydriam* intelligunt veſiculam fellis, receptaculum flavi fellis; quidam *ventriculum*, ut ſit ſenſus, ſtomachum non facere officium in ſenibus in cibo concoquendo, ac in morte tandem membra illa nutritioni inſervientia penitus confringi. Piſcator per *hydriam* intelligit venas meſaraicas, juxta epar ſitas, ex quo tanquam e ſcatebra hauriunt ſuccum ſanguineum, eumque in ſanguinem perfectum commutant. Duo enim ſunt venarum meſaraicarum officia, videlicet chylum in jecur tranſportare, & ex hoc in inteſtina ſanguinem refundere, ut ex Galeno lib. III. de facult. nat. docet Laurentius lib. IV. anatom. cap. 7. quæſt. 5. Schindlerus in verbo כדר exponit, *antequam venter in ſepulcro frangatur*, ſed in verbo נבע per hydriam ciſtulam fellis intelligit. Tremellius ſic explicat, *antequam abrumpantur commoditates tuæ ad hanc vitam pertinentes*, quod *ſynecdochice* more Hebræorum exemplo uno figurari adſerit) *& confringatur*, ſive *conteratur rota ſuper ciſternam ſive puteum.* (Per *rotam ſuper ciſternam* Hebræi intelligunt cranium capitis, quod in ſepulcro dicunt confringi. At cranium illud ob duritiem oſſis diutiſſime integrum perſeverat. Vatablus per *rotam* intelligit caput, per *puteum* cor, a quo trahun-

trahuntur vires vitales. Vt enim miniſterio rotæ haurimus aquam, ſic in capite omnes ſenſus conſtituuntur, unde a corde vitales vires adtrahit. Piſcator adcommodat ad *pulmonem*, qui continuo motu halitum nunc adtrahit, nunc repellit, ſicut rota ad ciſternam, vel puteum, hydriam nunc demittit, nunc adtrahit, eum in morte diſrumpi dicunt. Quid ſi per *rotam* intelligatur jecur? ut enim rotæ opera aqua e puteo extrahitur, ita jecur chilum ad ſe trahit, eumque in ſanguinem commutat, ac toti corpori diſtribuit, ſed in ſenibus epar in ſanguine conficiendo ac diſtribuendo ſuo non ſatisfacit officio. Tremellius inſiſtit literali ſenſui: *Rota, qua vertente hauſtrum in ciſternam profundiorem inducitur, confringetur*, id eſt, neque propinquis bonis, neque remotis utendi facultatem habiturus eſt.) v. 7. *Et revertatur pulvis ad terram, quemadmodum fuit, & ſpiritus revertatur ad Deum, qui dedit illum.* (id eſt, miſeri ſenes tantiſper cum multiplicibus illis incommodis ac moleſtiis confligantur, donec animæ & corporis vinculo per mortem ſoluto, corpus hominis e pulvere terræ initio formatum, Gen. II. 7. ſepulcro inferatur, inque eo in pulverem & cinerem redigatur, anima vero, quæ ſpiritus eſt, ad Deum creatorem revertatur, ejusque judicio ſiſtatur, atque ab eo vel tradatur angelis ſanctis in ſinum Abrahæ deportanda, vel malis ſpiritibus in gehennam detrudenda. Quidam in ſpecie ad animas piorum adcommodant, cum Salomon ſermonem dirigat ad populum Dei; illæ igitur dicuntur reverti ad Deum, quia in cœlum a ſanctis angelis deferuntur.) Atque hæc eſt allegorica illa ſenectutis deſcriptio verbis obſcurioribus, ſed perquam emphaticis ac ex intimis naturæ penetralibus petitis, a Salomone ſapientiſſimo tradita. Confer Valleſium de ſacra philoſoph. cap. LXVI. p. 375.

III) Calamitates hujus vitæ.

§. LXXII. III) Ad mortis *antecedentia* referenda ſunt non tantum *morbi ac ſenectus*, quæ per ſe morbus eſt, ut ait comicus, ſed etiam *omnes hujus vitæ calamitates atque adverſitates.* Vt enim mors, ita quoque omnes hujus vitæ calamitates ac miſeriæ ſunt pœnæ peccati originalis, Gen. III. 16. & ſeqq. Ambroſius vel Proſper in lib. II. de voc. gent. cap. 3. *Omnes naturæ noſtræ incolumitatem primi hominis prævaricatione perdidimus, inde tracta mortalitas, indeque multiplex corporis atque animi corruptio.* Auguſtinus lib. XIII. de civ. Dei cap. 14. *A liberi arbitrii malo uſu ſeries hujus calamitatis exorta eſt, quæ humanum genus origine depravata velut radice corrupta usque ad ſecundæ mortis exitium, quæ non habet finem, ſolis illis exceptis, qui per gratiam liberantur, miſeriarum connexione perducit.* IV) Quinimo tota hæc mortalis vita nihil eſt, quam continua ad mortem via. Auguſtinus libr. XIII. de civ. Dei cap. 10. *Quidquid temporis vivitur, de ſpatio vivendi detrahitur, & quotidie fit minus, minusque quod reſtat, ut omnino nihil aliud ſit tempus hujus vitæ, quam curſus ad mortem, in quo nemo ſtare permittitur, ſed ſemper dictam unam quolibet die quisque noſtrum facit.* Bernhardus de dom. inter col. 1743. *Vita hominis ſingulis diebus expenditur. Vita hæc fragilis & caduca quanto magis creſcit, tanto magis ad mortem accedit. Vitæ hujus principium mortis eſt exordium, neque incipit ætas prius augeri, quam minui.* Manilius:

Naſcentes morimur, finisque ab origine pendet.

Seneca in Herc. furente:

Tibi, mors, paramur,
Sis licet ſegnis, properamus ipſi,
Prima, quæ vitam dedit, hora carpſit.

Vita hæc noſtra naviganti ſimilis, qui enim navigat, ſive ſtet, ſive ſedeat, ſive jaceat, ſemper eo propius abit, quo impulſu navis ducitur: ſic & nos, ſive dormientes, ſive vigilantes, ſive jacentes, ſive ambulantes, ſive nolentes, ſive volentes per momenta temporum ſemper ad finem ducimur. Seneca epiſt. XXIV. *Quotidie morimur, quotidie* enim *demitur*

mitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cum creſcimus, vita decreſcit. Infantiam amiſimus, deinde pueritiam, deinde adoleſcentiam, usque ad heſternum, quidquid tranſit temporis, perit, hunc ipſum, quem agimus diem, cum morte dividimus. Idem: *Vltima hora, qua eſſe deſinimus, non ſola mortem facit, ſed ſola conſummat, tunc ad illam pervenimus, ſed diu venimus. In mortem non repente incidimus, ſed minutatim procedimus.* Thomas Morus:

Scilicet ex illa, qua primum naſcimur hora,
Prorepunt juncto vitaque morsque pede.

Antecedentia propinquiora.
1.) Interna.

§. LXXIII. Propinquiora mortis *antecedentia* ſunt, vel *interna*, vel *externa*. *Interna*, quæ in *corpore* vel in *anima* homini obtingunt; externa, quæ eidem exterius obverſantur. Ad priorem claſſem pertinent 1.) *ſenſuum interiorum & exteriorum, adeoque omnium animæ virium & omnium corporis membrorum labefactatio.* Morte enim adpropinquante oculi contabeſcunt, aures obſurdeſcunt, guſtus pervertitur, memoria diminuitur, brachia & manus præ languore concidunt, pedes corporis molem ferre nequeunt, naſus redditur acutus, facies lurida, ac totum corpus ad putredinem & corruptionem vergit. Bernhardus in ſerm. *Cogita te jam mortuum, quem ſcis neceſſario moriturum. Diſtingue, qualiter oculi vertentur in capite, venæ rumpentur in corpore, & cor ſcindetur dolore.* 2.) *Conſcientiæ morſus & adcuſatio.* Morituro omnia totius vitæ delicta occurrunt cum omnibus ſpeciebus ac circumſtantiis, quæ animum ipſius graviter angunt & excruciant. Ephremius de beatitud. anim. cap. I. ſub fine: *Ea hora, cum anima dividitur a corpore, videns univerſa opera ſua, dicit illis: Date mihi unius horæ ſpatium, donec egrediar. Et reſpondent ſimul omnia opera ejus, & dicunt ei: Tu nos egiſti, tua opera ſumus, tecum ſemper imus, tecum pergimus ad Deum.* Moriturus videt, ſe momento illi adpropinquare, a quo pendet æternitas, tempus bene operandi jam eſſe amiſſum, tempus ad pœnitentiam conceſſum eſſe fere totum præterlapſum, ac poſt mortem imminere judicium, in quo de actionibus, verbis & cogitationibus reddenda ſit ratio. *Si non benefeceris*, inquit Deus ad Cainum, *peccatum cubat ad oſtium.* Gen. IV. 7. In hac vita peccatum videtur quaſi cubare & quieſcere ceſſante adhuc conſcientiæ morſu, ſed cubat *ad oſtium*, id eſt, quando per portam mortis ex hac vita egrediendum, tunc peccatum evigilat, & conſcientiam graviter angit. 3.) *Dolorum & angorum multiplicatio.* Quemadmodum cum dolore & angore in hunc mundum naſcimur; ita quoque cum dolore & angore ex eo egredimur. Sub vitæ igitur finem & ex hoc mundo abitum pœnas & moleſtias pendimus, quas in primo ad hanc vitam & in hunc mundum ingreſſu matribus noſtris procreavimus, iisdem doloribus tempore diſceſſus ſubjacemus, quibus matrem tempore partus fatigavimus, ut ſimilis ſit ingreſſui vitæ exitus. Fingunt poëtæ, Prometheum lutum, ex quo hominem finxit, non aqua, ſed lacrimis maceraſſe, quia ſcilicet

Naſcimur in lacrimis, lacrimis quoque vita madeſcit,
Et vitam rurſus linquimus in lacrimis.

Cui triſti querimoniæ fides caſtiliana merito illud ſubnectit:

O multas hominum lacrimas, abſterget at omnes
Omnibus electis ipſe Deus lacrimas.

2.) Externa.

§. LXXIV. *Externa* ſunt 1.) *uxoris, liberorum & cognatorum ejulatus ac moleſtatio*; 2.) *multiplex ac varia diaboli inſultatio, infeſtatio ac tentatio.* Quod ſi namque per totum vitæ curſum homini inſidiatur, multo magis ſub vitæ finem omnem ſuam calliditatem ac potentiam adverſus ipſum exſerit, ſciens in hoc ultimo duello cum præſentiſſimo ſalutis diſcrimine homini aut vincendum aut ſuccumbendum; unde quidam ex veteribus per *calcaneum*, cui ſerpens infernalis *inſidiaturus* dicitur Gen. III. 15. vitæ finem,

finem, circa quem gravius hominem oppugnat, intelligunt. Caſſanæus lib. IV. inſt. cœnob. cap. 37. Quemadmodum Johannes Apoc. XII. 12. diabolum dicit *habere iram magnam, cum ſciat, quod modicum tempus ad ſeducendum in fine ſeculi eidem ſuperſit;* ita quoque circa finem vitæ quemlibet hominem magnis viribus & efferata ira adgreditur, itidem ſciens, exiguum adhuc temporis ſpatium ad ſeducendum ſibi eſſe relictum. Vtque in vita reliqua non uno duntaxat tentationum genere, ſed *multiformi nocendi aſtutia*, ut Auguſtinus lib. XIX. de civ. Dei cap. 23. loquitur, hominem ſolet adgredi: *Aliis enim cupiditatem inſatiabilem immittit, ut opibus ſuis tanquam compedibus illigatos a via veritatis abducat, alios inflammat iræ ſtimulis, ut ad nocendum potius intentos a Dei contemplatione detorqueat; alios immoderatis libidinibus immergit, ut voluptati & corpori ſervientes ad virtutem reſpicere non poſſint; aliis vero inſpirat invidiam, ut ſuis ipſi tormentis occupati, nihil cogitent aliud, niſi eorum, quos oderint, felicitatem, alios inflammat ambitionibus; quos pios viderit, vanis implicat religionibus, ut impios faciat;* Lactantius lib. VI. de vero cultu cap. 4. p. 323. ac ut verbo dicam, *acrius tentat hominem ex illa parte, qua eum videt per excreſcentem humorem facile inclinari ad vitia, ut ſecundum humoris conſperſionem adhibeat etiam tentationem;* Bernhardus ſerm. LXVII. de modo bene viv. col. 1741. ita quoque circa finem vitæ pro diverſitate objectorum diverſa ejaculatur tela, eruditos ſolicitat ad veræ fidei abnegationem, bonos ad præſumtionem, malos ad deſperationem; infirmos ad impatientiam, divites ad nimiam circa terrena curam, pauperes ad diffidentiam.

D) *Conſequentia mortis.*
1) *Reſpectu totius compoſiti.*

§. LXXV. D) *Conſequentia* mortis referri poſſunt ad duas claſſes. Quædam enim mortem conſequuntur ratione *totius compoſiti*, quædam reſpectu *ſingularum partium.* Ad priorem claſſem pertinent 1.) *Nuda ex hoc mundo egreſſio.* Job. I. 21. *Nudus egreſſus ſum ex utero matris meæ, & nudus revertar illuc*, non in matris uterum, ſed in terram, ſive *in ſepulcrum*, ut Chaldæus paraphraſtes adjecit, *in domum ſepulcri*; eſt enim terra omnium noſtrum mater, ac velut uterus maternus, in quem mortui recipiuntur, prodituri ſuo tempore ex eo iterum in vitam, Sirac. XL. 1. Salomon inſiſtens Jobi veſtigiis, Eccl. V. 14. *Quemadmodum homo egreſſus eſt ex utero matris ſuæ nudus, ſic revertetur, ut vadat ſecundum quod venit, nec quidquam portabit de labore ſuo, quod ducat in manu ſua.* 1. Tim. VI. 7. *Nihil intulimus in mundum, manifeſtum, quod nec quidquam auferre poſſumus.* 2.) *Omnium mundanorum gaudiorum, omnium corporis & fortunæ bonorum, quin & temporis ad pœnitendum ac bene operandum conceſſi amiſſio.* Pſal. XLIX. 18. *Non cum mortuus fuerit* (dives) *accipiet omnia, neque deſcendet poſt ipſum gloria domus ejus.* Poſt mortem homo privatur bonis omnibus ad hanc vitam pertinentibus, corpus exuitur pulcritudine ac robore, perit nobilitas, auferuntur divitiæ, neque quidquam niſi linteolum corpus tegens ex omni divitiarum cumulo ſecum ex mundo homo aufert. *Vbi nunc Cæſaris præclarum corpus?* ait auctor ſerm. ad fratr. in erem. Auguſtino adtributi, *ubi divitiarum ejus magnitudo? ubi caterva baronum & nobilium? ubi acies militum? ubi adparatus delitiarum? ubi canes venatici? ubi veloces equi? ubi cantantes aves? ubi thalamus pictus? ubi lectus eburneus? ubi regalis thronus? ubi mutatoria veſtimentorum? ubi capilli ſolares? ubi decora facies? te dudum verebantur homines, te timebant principes, te colebant urbes, te metuebant omnes, ubi nunc quæſo ſunt omnia? quo abiit tua magnificentia? pariter defecerunt hæc omnia, quando defecit ſpiritus ejus, & eum in ſepulcro trium brachiorum reliquerunt cum fœtore & putredine.* Baptiſta Campofulgoſus lib. VII. cap. 2. de *Saladino*, Ægyptio ſultano, commemorat, quod in proceſſione obſoletam tunicam ſibi præferri curaverit, ac per præconem exclamari juſſerit: *Saladinus Aſiæ domitor tantum ex hoc mundo ſecum referet.*

3.) No-

3.) *Novorum confinium egreſſio*. Poſt mortem *pulvis revertitur in terram, & ſpiritus ad Deum, qui dedit eum*: Eccl. XII. 7. utraque igitur pars hominis noves ingreditur ſedes, easdemque ſibi penitus ignotas.

II) *Ratione ſingularum partium.* 1.) *corporis.*

§. LXXVI. Poſterioris claſſis ἑπόμενα quædam ſpectant *corpus*, quædam vero *animam* hominis. Nititur hæc diſtributio illa hypotheſi, quod ſint duæ duntaxat hominis partes, corpus & anima, ut oſtendit primæva hominis creatio. (*) *Heracleonitæ*, referente Hieronymo in Ezech. XX. tres partes hominis eſſentiales faciebant, *corpus, animam, & ſpiritum*. Eadem eſt ſententia *Rabbinorum*. Quidam *Theophraſtiſtæ* noſtro tempore idem ſtatuunt, (**) ac ſpiritum poſt mortem corporis aliquandiu adhuc ſupereſſe, tandem vero etiam exſtingui, animam vero ſimpliciter immortalem eſſe diſputant. Nonnulli ex *Schwenckfeldianis* & *Enthuſiaſtis* tertiam partem eſſentialem, ſpiritum ſcilicet homini in regeneratione accedere ſomniant. Illi omnes urgent dicta ſcripturæ, in quibus ſpiritus ab anima diſtinguitur, Luc. I. 46. 1. Theſſ. V. 23. Hebr. IV. 12. ſed *Reſp*. nomen *ſpiritus*, cum de homine dicitur, quandoque tamen ἐξηγητικῶς poni pro ipſa *anima*, cum anima ſit ſpiritus. Gen. II. 7. XLVI. 27. Auguſtinus in expoſit. Cant. *Unus & idem ſpiritus ad ſe ipſum dicitur ſpiritus, & ad corpus anima. Anima dicitur, in quantum eſt vita corporis. Spiritus vero, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Quandoque non ipſam animæ eſſentiam, ſed ejus *qualitates, motus & adfectus* ſignificare, ſecundum quos modo læta, modo triſtis, modo fortis, modo imbecillis dicitur. Gen. XLV. 27. *Revixit ſpiritus ejus*. Exod. VI. 9. *Propter anguſtiam ſpiritus* &c. Quandoque uſurpari pro *dono ſanctificationis* & chariſmaſi ſpiritualibus, quæ a Spiritu ſancto in credentes conferuntur, ut ſint ad ſpirituales actiones idonei. Irenæus lib. V. adv. hær. c. 8. p. 322. *Anima & ſpiritus pars hominis eſſe poſſunt, homo autem nequaquam, perfectus autem homo commixtio & adunitio eſt animæ adſumentis ſpiritum patris, & admixtæ in carne, quæ eſt plaſmata ſecundum imaginem Dei.* Et poſtea: *Cum ſpiritus commixtus animæ unitur plaſmati propter effuſionem Spiritus ſpiritualis, & perfectus factus eſt homo, & hic eſt, qui ſecundum imaginem & ſimilitudinem factus eſt Dei, ſi autem defuerit animæ ſpiritus, animalis eſt vere, qui eſt talis &c.* (Quæ omnia commode ſunt explicanda, non de tertia aliqua parte eſſentiali, quæ homini in regeneratione accedit, ſed de chariſmaſi ſpiritualibus, quæ piis hominibus conferuntur, ut ibidem ſe ipſum Irenæus explicat.) Didymus libr. III. de Spiritu ſancto apud

(*) Eſſe enim tantum duas hominis partes, probant 1.) hominis creatio, Gen. II. 7. 2.) hominis redemtio, Nam Chriſtus eum totum anima duntaxat & corpore conſtantem redemit, Gal. III. 13. IV. 5. Luc. XIX. 10. 3.) Hominis renovatio & ſanctificatio. 4.) Filii incarnatio, adſumſit animam & corpus. 5.) Hominis mors, Eccl. XII. 7. Act. VII. 59. 6.) Mortuorum reſuſcitatio. 1. Reg. XVII 21. 7.) Ipſius Chriſti mors. 8.) Graviſſima Chriſti admonitio Matth. X. 28. GERHARDVS.

(**) Vid. THEOPHRASTVM PARACELSVM *de creat. hominis p. 757. 761.* Fuerunt vero & alii idem ſtatuentes, veluti *anabaptiſtæ* antiquiores, VAL. WEIGELIVS ejusque adſeclæ, PAVLVS FELGENHAVERVS, itemque *Quakeri*, ac ſpeciatim ROBERTVS BARCLAIVS, qui eorum cauſſam peroravit. Vid. ejus *apolog. theſ. V.* & *VI.* §. 13 *ſeqq.* Ex recentioribus Fanaticis, cumprimis PETR. POIRETVS heic commemorandus eſt, qui eorum errorem, qui animam noſtram *divinæ particulam auræ* eſſe docent, propugnandum in ſe ſuſcepit *libr. I. œconomiæ divinæ, cap. X. ſeqq.* jure meritoque eapropter refutatus a JOACH. LANGIO, theologo Halenſi in *binis diſputationibus*. Nec prætermittendus heic eſt CHRISTIANVS THOMASIVS, JCtus Halenſis, qui in *jurisprud. div. libr. II. cap. II. §. XXI.* itemque in *hiſtor. ſapient. & ſtult. p. 23.* nec non in diſſert. ad POIRETVM *de eruditione ſolida*, eorum, qui tres hominis partes eſſentiales ſtatuunt, partibus ſe adſociavit. Legenda, quæ de hocce argumento commentati ſunt SAM. CHRIST. TEVBERVS in *judicio moderato: an dentur tres hominis partes eſſentiales? Magdeburgi* ann. MDCCVIII. in 4. edito, itemque GVST. FRID. PISTORIVS in *der Unterſuchung der Frage: ob der Menſch aus 2. oder 3. partibus beſtehe? MDCCX.* 4. nec non JO. TOB. WIDEBVRGIVS in *diſp. de tribus partibus hominis*, Helmſt. *MDCXCV.* habita. Vt alios taceamus.

Hieronymum tom. IX. operum in dicto lico 1. Theſſ. V. 23. per *ſpiritum* intel- aperiorem animæ portionem, quæ ani- informat, ut divina intelliget, ſapiat & :, qua expoſitione etiam utitur Nyſſenus at. hom. cap. VIII. At hæc expoſitio ſa- lagianis, tribuit enim ſpiritui vim & fa- am illuminandi animam in rebus divi- juod unice competit Spiritui ſancto, qui m lucis ſuæ radiis illuminat, ut divina ſcat, capiat & intelligat. Quidam per m mentem & intellectum, per animam tatem & adfectus intelligunt. Gallaſius tis ad Irenæum p. 398. Hæ ſunt duæ par- æcipuæ animæ noſtræ, quas Deo ſubjici lies renovari oportet, ut nihil mente co- us, nihil animo cupiamus, nihil corpo- iciamus, quod ipſius verbo conſentaneum it. Non eſt igitur ſpiritus apud Paulum d diverſum ab anima, ſed ipſius animæ as, ut apud Hebræos רוח diſtinguitur a cum illi aut conjungitur aut opponitur, ıque tamen facultatem comprehendit no- נפש, cum nulla ſit diſtinctio, ut nunc ota anima, nunc pro ejus parte accipia- Socinus in explic. aliquot locor. ſcript. 6. *Spiritus eſt id, quod alio nomine vo- poteſt mens ſeu ratio ſuperior, quatenus et eſt illuſtrata a Dei patefactione illa, continetur in evangelio, ita ut cum Pau- ptat, ſpiritum eſſe ſine ullo vitio, ac per- m aliud nihil optet, quam ut nullus error, ignorantia divinæ patefactæ voluntatis r ſit, ad quos ſcribit, & ſimul ad refor- onem mentis & rationis ſuperioris per pa- tionem iſtam nihil illis deſit, ut cognoſcant robent ea, quæ Deo placent.. Per animam leria, cogitationes & denique voluntatem mni actione intelligit, quam vult eſſe integram & plane virtute conformatam, ita ut iſti nihil cupiant, nihil cogitent, nihil denique velint, quod virtuti & rectæ rationi adverſetur, quæ anima in homine alio nomine adpetitus & ratio inferior vocari poteſt.* *Corporis in nomine nihil aliud intelligere videtur, quam externas actiones noſtras, quas ejusmodi eſſe vult, ut nullo pacto ab eo abſint aut diſſentiant, quod Deus nobis præſcripſit.* Hunnius in comm. epiſt. ad Theſſ. p. 125. & alii per *ſpiritum* intelligunt nobiliſſimam *animæ humanæ potentiam, qua homines a brutis diſtinguuntur, videlicet mentem & voluntatem*, per animam vero *reliquas animæ facultates.* Simpliciſſimum videtur, per *ſpiritum* in illis dictis, in quibus ſpiritus ab anima diſtinguitur, intelligere ſuperiorem animæ regeneratæ & renovatæ facultatem, per quam homo Deo adhæret & Spiritus ſancti ductum ſequitur, Rom. VIII. 16. *Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro &c.* cum quo fere congruit eorum expoſitio, qui animam dupliciter apud apoſtolum notari dicunt, primo, *ut ſecundum ſuam ſubſtantiam informat corpus*, idque voce *animæ*, ſecundo, *ut eſt a Spiritu ſancto renovata*, idque voce *ſpiritus.* Confer Flacium in gloſſ. compend. p. 1023. (*)

§. LXXVII. Ratione prioris partis, *corporis* ſcilicet, mortem conſequuntur: 1.) *Omnimoda corporis mutatio*; illud enim poſt animæ diſceſſum redditur ſtatim rigidum ac frigidum, ſenſus ac motus expers, horridum, ponderoſum ac tetrum. 2.) *Horribilis ejusdem putrefactio.* Nullius animalis corpus poſt mortem tam cito putreſcere incipit, nullius animalis corpus tam tetrum fœtorem emittit quam hominis, cujus rei quæ poſſit eſſe cauſa alia, quam peccati labes, qua corpus hominis veluti veneno quodam eſt infectum ac contaminatum? Pec-

(*) Quando Lutherus tom. I. Jenenſi p. 439. & alii nonnulli ſcriptores eccleſiaſtici dicunt, *quod tres ſint hominis partes, corpus, anima, ſpiritus*; tum nequaquam intelligunt tres partes, eſſentialiter a ſe ipſis differentes, quia diſerte docent, animam quoad *ὕλην* eſſe ſpiritum illum, & hunc quoad ſubſtantiam & naturam eſſe illam, ſed partes adjunctivas. Nec enim inſuetum eſt, etiam diviſionem ſubjecti in accidentia vocare diſtributionem totius in partes. Et philoſophi potentias animæ ſolent vocare partes. Ariſtoteles lib. VI. ethicor. cap. 1. GERHARDVS.

Peccatum eſt aſa illa fœtida, quæ coram Deo & angelis tam graviter olet, ac tantum fœtorem in corpore mortui hominis excitat.

Quid niſi fœtor homo eſt? fœtores inter in alvo
Gignitur & latitat, tener e fœtente faviſſa
Eruitur fœtens, totius tempore vitæ
Seſe intra fœtet, fœtores ejicit ex ſe,
Corpus inane animæ tandem fœtore maligno
A ſe abigit cunctos, & cum fœtore ſepulcro
Fœtenti infertur;

ut Chytræus recte canit. Vt in principio ortus ſui homo fuit *ſperma fœtidum*, ita in fine exitus ſui fit *cadaver putridum*. Auctor ſermon. ad fratres, qui Auguſtino tribuuntur, & tom. X. operum ejus adnexi ſunt: *Semel*, inquit, *Romæ ductus ſum a Pontiano præfecto cum multis aliis, ut viderem Cæſaris cadaver in ſepulcro; vidi omnino, quod eſſet livido colore præditum, putredine circumdatum, proſpexi ventrem ejus diſruptum & vermium catervas per ipſum tranſeuntes. Duo quoque famelici bufones in foveis oculorum ejus paſcebantur, crines ejus non ultra adhærebant capiti, dentes ejus adparebant labiis conſumtis, & revelatum erat narium fundamentum &c.* Ingreſſus cœmeterium confer cæſarum, regum ac ducum oſſa cum oſſibus calceariorum ac pauperum, an diſcrimen aliquod inter ea reperire poſſis? Nullum profecto reperies præter hoc ſolum, quod divitum cadavera, utpote delicatius & cibis variis nutrita, fœtore forte ſuperent pauperum corpora, qui pane cibario & lutulenta aqua uſi fuerunt. Miſenæ in templo Afrano monumentum cujusdam nobilis adoleſcentis ex Schleiniziorum familia (niſi fallor) oriundi etiamnum hodie videre licet. Perhibebatur adoleſcens ille omnium ſuæ ætatis fuiſſe pulcerrimus, ſed cum in ipſo ætatis flore in morbum lethalem incidiſſet, a propinquis ſuis exorari non potuit, ut ſuam effigiem vel depictam vel ſculptam poſteritati relinqueret; tantum hoc precibus illorum conceſſit, ut poſtquam terræ mandatus eſſet, paucos poſt dies ſepulcrum aperirent, & qua forma cadaver ſuum invenirent, eadem depingi curarent. Hoc cum eſſet factum, invenerunt faciem ejus ſemiconſumtam a vermibus, & plures ſerpentes circa diaphragma & ſpinam dorſi exſtantes. Juſſerunt igitur ejus effigiem, ſicut invenerant, lapidi incidi, quod monumentum adhuc in ſacello gentilitio illius templi inter armatas majorum & gentilium ſtatuas conſpicitur. 3) *Corporis ſepultura ac funeratio.* Apoc. VI. 8. introducitur talis figura mortis, quod *ſedeat ſuper equum pallidum*, (quia corpora defunctorum reddit pallida ac lurida) *quodque infernus eum ſequatur*, vel quia in impiis mors corporalis eſt initium æternæ mortis, vel quia Græcum ᾅδης, ut Hebræum שאול ſignificat etiam *ſepulcrum*, cui mortui inferuntur. Reliquorum animalium corpora ſæpius projiciuntur inſepulta, ſed corpus hominis mox, ut eum mors occupavit, tam tetram exhalat mephitim, ut nec proximi cognati & amici illud in domo ſecum ferre poſſint, ſed protinus exportari & terræ mandari curent. Sara in vivis Abrahamo erat cara & grata, ſed cum mortua eſſet, dicit ad filios Heth Gen. XXIII. 4. *Date mihi poſſeſſionem ſepulcri, ut ſepeliam mortuum a facie mea.* 4.) *Corporis cinerefactio ac in pulverem redactio.* Homo eſt putredo in exortu, bulla in vita, eſca vermium in morte. Gen. XVIII. 27. *Ego ſum cinis & pulvis.* Job. XVII. 14. *Foveæ dicam, pater meus es tu, & vermi, mater mea & ſoror mea es;* id eſt, me morti & ſepulcro vicinum exeſuri ſunt vermes, ut eos ob adhæſionem ac velut cognationem, quæ mihi cum illis futura eſt, & arctiſſimam conjunctionem liceat matrem & ſororem, & ſepulcrum patrem adpellare, quia ſcilicet gignit vermes, a quibus cadaver in eo ſepultum corroditur & conſumitur. Job. XX. 11. *Cum peccato ſuo ſuper pulvere quieſcet*, id eſt, propter peccatum in pulverem redigetur. XXI. 26. *Pariter ſuper pulverem jacebunt, & vermis operiet eos.* Eſa. LI. 8. *Sicut veſtimentum comedet eos tinea, & ſicut lanam devorabit eos vermis.* Sirac. X. 13. *Cum moritur homo, hereditabit ſerpentes & beſtias & vermes.* Vt enim canit Ovidius:

Sunt,

Sunt, qui, cum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulcro
Mutari credant humanas angue medullas.
Peregre adfertur terra in uſum medicinæ & vaſorum elegantium, ſed de terra illa, in quam poſt mortem redactus es, nemo vel pulviſculum unum ſciens guſtaret, neque ex vaſe illo comederet vel biberet, quod ex ſepulcri tui pulvere compactum noſſet. Hutterus in homil. paſſion. pag. 20.

De ſepultura. §. LXXVIII. Antequam vero ad ἑπόμενα mortis animam concernentia progrediamur, de *ſepultura*, per quam corpus demortui hominis terræ infertur, quædam paulo uberius dicenda. Apud gentiles mortuorum corpora variis modis fuere tractata. *Scythis, Maſſagetis & Derbicis* mos fuit parentes ſenio confectos imbellem turbam mactare, coquere & carnibus ipſorum veſci, liberis, proximis & cognatis tanquam ad ſolenne convivium congreſſis. Herodotus lib. IV. *Colchi* defunctos ſuos de arboribus ſuſpendebant. Apollonius lib. III. argonaut. hiſt. *Lothophagi & quidam Æthiopum* ſuos in mare defunctos abjiciebant, ut a piſcibus abſumerentur, parum intereſſe adſeverantes, humone an aqua an igne diſſolverentur? *Sabæi* ſive *Nabathæi* corpora defunctorum æque ac ſtercus ducebant, quin & reges in ſterquilinia abjiciebant. *Troglodita* mortui cervicem pedibus adligabant, & raptim cum riſu & jocis efferebant, nullaque loci ratione habita, terræ inferebant, ac ad caput cornu cervinum adfigebant. *Hircani*, referente Strabone, canes nutriebant, quos vocabant ſepulcrales, quibus vita functos devorandos abjiciebant. Idem faciebant *Bactriani*. *Perſæ*, Deum eſſe ignem arbitrantes non cremabant cadavera defunctorum, quia nefas eſſe putabant, Deo depaſci cadaver hominis, ideo cera circumlita condiebant, ut quam maxime diuturna permanerent cadavera. *Ægyptiis* contra perſuaſum erat, ignem eſſe beluam animatam, & omnia, quæ naſcuntur, devorare, & poſtquam devorando fuerit expleta, una cum ipſa re devorata emori, ideo apud eos non fuit conſuetudo mortuum igni vel beluis tradendi, ſed condiendi, inque domo ſervandi, ne humatus devoraretur a vermibus. Herodotus in Thal. Idem adparet ex Gen. L. 2. *Sylla*, qui mortuorum oſſa e ſepulcris canino more eruta in fluvium mergi juſſerat, moriens ſe cremari teſtamento cavit, ne idem ab hoſte ludibrium ejus cadaver pateretur, ex quo apud Romanos inolevit mos cremandi cadavera mortuorum. Camerarius part. I. ſucciſ. hiſtor. cap. 3. In *Inſulis Americis* hominum corpora non putreſcere, ideoque non humari, ſed dio exponi & incorrupta permanere tradit ex Gyraldo Ortelius in theatro orbis tab. X. de Hibern. unde avos, atavos, tritavos, longamque ſtirpis ſuæ ſeriem magna admiratione viventes cognoſcere. *Magorum* mos erat, non humare corpora ſuorum, niſi a feris antea fuiſſent laniata. Cœlius Rhodiginius lib. IX. antiq. lect. c. 43. *Tibareni*, quos dilexiſſent, ſenes ſuſpendebant a patibulis. *Taxili* mortuos vulturibus non ſecus projiciebant, atque *Caſpii* cæteris beſtiis. *Parthorum* ſepultura, aut avium, aut canum laniatus erat. (*) *Iſſedonum*, Aſiaticæ Scythiæ populorum, mos erat parentum funera cantibus proſequi, & proximorum congregatis cœtibus cadavera ipſa dentibus laniare, pecudumque carnibus mixta comedere, ac capitibus auro incinctis pro poculo uti, quæ ultima erant pietatis officia. *Hyperborei* hoc ſepulturæ genus optimum arbitrabantur, ut ſi quos ſatietas teneret vitæ, epulati delibutique de rupe nota præcipitarent ſe in mare profundum. Polydorus Virgilius lib. III. de rer. invent. cap. 10. *Chii* combuſtis cadaveribus & oſſibus collectis in mortario ea contundunt, deinde navigio imponentes in altum navigant, eaque per cribrum ad ventorum flatus diſpergunt, donec omnino diſſipentur & aboleantur. *Tauri*, gens

(*) *Perſarum* quoque & aliorum populorum orientalium morem hunc eſſe, quo a canibus & avibus ſe poſt mortem vorari malunt, quam terra ſepeliri, copioſe oſtendit Anonymus quidam in peculiari diſſertatione, quæ *tomo XII. hiſtoriæ criticæ reipublicæ litterariæ p. 248 ſeqq.* inſerta legitur.

gens Scythica, cum regibus exſtinctis gratiſſimos eorum amicos una ſepeliunt. *Indi*, cum moriuntur, cariſſimam ex uxoribus una concremant. Fit autem inter uxores maximum certamen, dum ſingulas, ut vincant, acri ſtudio amici promovent. *Diogenes* dicebat, ſi canes cadaver ſuum lacerarent, Hircanam ſepulturam fore, ſin vultures, Iberam. At ſi nullum animal accederet, pulcerrimam ſibi fore ſepulturam, corpore a pretioſiſſimis rebus, ſole ſcilicet & imbribus abſumto. Stobæus ſerm. CXXII.

§. LXXIX. Profani illi ac gentiles corpora defunctorum tractandi ritus oſtendunt vere ab apoſtolo de gentilibus dictum eſſe Eph. II. 12, 1 Theſſ. IV. 13. *quod ſpem non habuerint*, reſurrectionis ſcilicet corporum ad vitam æternam. Sed in eccleſia chriſtiana corpora defunctorum, præſertim piorum, merito honorificentius tractantur. 1.) Quia fuerunt *membra Chriſti*, pretioſo ejus ſanguine redemta, Eph. V. 30. ac *templa* & habitacula *Spiritus ſancti*, 1. Cor. III. 16. VI. 19. Deus non animam tantum, verum etiam corpus hominis creavit. Filius Dei non animam tantum, verum etiam corpus humanum adſumſit ac redemit. Spiritus ſanctus non animam tantum, ſed & corpus lavacro regenerationis & renovationis abluit. Nec anima tantum, ſed & *corpora noſtra percipiunt euchariſtiam, quæ conſtat duabus rebus, terrena & cæleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti*. Irenæus lib. IV. adv. hæreſ. cap. 34. 2.) Quia fuerunt *ſalutaria organa*, per quæ piorum animæ bonum operatæ fuerunt in hac vita, 2. Cor. V. 10. *arma juſtitiæ*, Rom. VI. 19. per quæ & in quibus Deus fuit *glorificatus*, 1. Cor. VI. 20. Origenes lib. V. contra Celſum: *Homines defuncti, propter animam, quæ inhabitavit in eis, præſertim ſi bona ſit, non ſunt ejiciendi. Nam civiliores leges jubent eos cum convenienti honore funerari, ne ſi projiciantur tanquam jumenta, injuria fiat animæ egreſſæ ex eo domicilio.* Lib. VIII. contra eundem: *Rationalem animam honorare didicimus, & hujus organa ſepulcro honorifice demandare.* 3.) Quia illa ipſa corpora ad vitam æternam *reſuſcitabuntur, ac corpori Chriſti glorioſo conformia reddentur*, Phil. III. 21. 4.) Quia exempla ſanctorum teſtantur, defunctorum corpora ab ipſis honorifice fuiſſe habita. Auguſtinus lib. I. de civ. Dei cap. 13. *Antiquorum juſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exſequiæ celebratæ, & ſepulcra proviſa, ipſique, dum viverent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandaverunt.* Et *Tobias ſepeliendo mortuos Deum promeruiſſe teſte angelo commendatur. Ipſe quoque Dominus die tertio reſurrecturus religioſæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretioſum ſuper membra ejus effuderit, atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter atque honorifice tegendum ſepeliendumque curaverunt.* Euſebius lib. VII. hiſtor. eccleſ. cap. 16. de *Aſturio Romano* commemorat, quod non ſine periculo corpus Marini martyris humero impoſitum ſplendidiſſimæ ſepulturæ tradiderit. 5.) Quia honeſta ſepultura beneficii ac præmii, denegatio vero ejusdem pœnæ loco in ſcripturis ſacris habetur: Gen. XV. 15. Deut. XXXIV. 6. 1. Reg. XIV. 11. & 13. 2. Reg. IX. 33. Pſalm. LXXIX. 3. Jer. VIII. 1. XXII. 18. &c. 6.) Quanti officium ſepulturæ coram Deo fiat, ex eo colligitur, quod Spiritus ſanctus illud vocat *miſericordiam*, Ruth. I. 8. 2. Sam. II. 5. & *angelos* ejus inſpectores eſſe patet ex Tob. XII. 12. Chriſtus Matth. XXVI. 10. factum mulieris ad ſepeliendum corpus ipſius ungentis vocat *opus bonum*. 7.) Auguſtinus lib. de cura pro mort. cap. 3. addit argumentum a minori ad majus: *Si parentum veſtes ſolicite reponimus, multo magis ipſorum corpora honorifice ſepeliamus.* Lib. I. de civ. Dei cap. 13. in principio: *Si paterna veſtis & annulus, ac ſi quid hujusmodi tanto carius eſt poſteris, quanto erga parentes major adfectus, nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ utique multo familiarius atque conjunctius, quam qualibet indumenta geſtamus; hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinſe-*

trinſecus, ſed ad ipſam naturam hominis pertinent. 8.) Quidam ex ſanioribus gentilibus agnoverunt, corpora defunctorum honeſte tractanda eſſe. Apud *Athenienſes* ſepulcrorum tanta fuit cura, ut etiam peremtos bello, ſi quis dux honeſtare ſepulcro neglexiſſet, capite plecteretur; unde de *Nicia*, Athenienſium duce, commemoratur, quod omnem exercitum ſubſiſtere juſſerit, ut duos tantum peremtos milites ſepulturæ traderet. *Cimon*, Miltiadis filius, ſe captivum ſiſtere non dubitavit, ut pater ſepulturæ traderetur.

Cauſæ ſepulturæ. §. LXXX. Terræ autem inferri ac humari, id eſt, humo ſuperingeſta ſepeliri curamus defunctorum corpora 1.) ob *divini oraculi promulgationem:* Gen. III. 19. *Terra es, & in terram reverteris.* Dan. XII. 2. *Qui dormiunt in terræ pulvere.* Eccleſ. XII. 7. *Pulvis revertitur in terram, quemadmodum fuit.* 2.) Ob *terræ adpellationem*; vocatur illa *mater omnium noſtrum*, Sirac. XL. 1. quia mortuos ſinu ſuo nos excipit, & oſſa noſtra usque ad diem judicii, qui erit dies παλιγγενεσίας, Matth. XIX. 28. complexu ſuo cuſtodit; (Job. XVII. 14. fovea ſive ſepulcrum vocatur *pater*, ac vermis *mater*) ſicut vice verſa uterus maternus vocatur תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ, *inferiores partes terræ*, Pſalm. CXXXIX. 15. quo ſenſu etiam quidam accipiunt dictum apoſtolicum Eph. IV. 9. Vnde Nazianzenus homines adpellat διςαφίας, *bis ſepultos*, quod primum in alvo matris tecti & quaſi ſepulti jaceant, antequam in hanc vitam naſcantur: deinde in alvo terræ lateant, donec ad vitam æternam reſuſcitentur. 3.) Ob *Chriſti & apoſtoli Pauli comparationem*, qua granis in terram projectis corpora pie defunctorum ad confirmandam reſurrectionis ſpem conferunt; Joh. XII. 24. 1. Cor. XV. 37. & 38. inde in lingua noſtra vernacula cœmeteria pulcerrime vocantur *agri dominici*, in quibus ſcilicet corpora piorum velut quædam grana in ſpem futuræ meſſis ſeminantur. 4.) Ob *exempli in ſanctis Dei viris propoſiti imitationem.* Antiquiſſimo & perpetuo eccleſiæ uſu receptum fuit, defunctorum corpora terræ inferre, Gen. XXIII. 19. L. 13. &c. quinimo Deus ipſe hunc morem ſepeliendi defunctos confirmavit Deut. XXXIV. 6. 5.) Ob *ſepulcrorum noſtrorum per Chriſtum factam conſecrationem.* Sicut Chriſtus propter nos mortem in cruce ſuſtinuit, ita quoque propter nos ſepeliri voluit, ut contactu ſanctiſſimæ ſuæ carnis noſtra ſepulcra ſanctificaret, בָּתֵּי־חַיִּים, *domus viventium*, ac κοιμητήρια ſive *dormitoria* efficeret. Quemadmodum igitur ſpiritualiter *cum Chriſto conſepulti ſumus per baptiſmum in mortem*, Rom. VI. 4. ita quoque æquum eſt, ut in ſepultura corporali ipſi conformemur. 6.) Ob *diſertam juſſionem*; Sirac. VII. 37. *A mortuo ne prohibueris gratiam.* XXXVIII. 15. *Contege corpus mortui, & ne deſpicias ſepulturam ejus.* 7.) Huc referenda dicta patrum. Tatianus in orat. ad Græcos, *corpora piorum poſt mortem* dicit *eſſe* ἐν ταμείοις ἐναποκείμενα *in conclavi ſeu penu divitis Domini repoſita.* Lactantius lib. VI. inſt. cap. 12. *Non patiemur figuram & figmentum Dei feris ac volucribus in prædam jacere, ſed reddamus id terræ, unde ortum eſt.* Eccleſia Smyrnenſis apud Euſebium lib. IV. hiſtor. eccleſ. cap. 16. *nos tandem oſſa illius* (Polycarpi martyris) *pretioſis lapidibus pretioſiora & auro probatiora nacti condidimus, ubi id fieri decebat.* Prudentius in hymn.

Nunc ſuſcipe terra fovendum,
Gremioque hunc ſuſcipe molli,
Hominis tibi membra ſequeſtro,
Generoſa & fragmina credo.

8.) Quin & ſaniores gentiles agnoverunt, ritum humandi corpora defunctorum eſſe & antiquiſſimum & probatiſſimum. (*) Apud Xenophontem lib. VIII. de pædia Cyrus ſic adloquitur

(*) Certum tamen eſt, gentiles pleroſque omnes defunctorum corpora in rogum impoſita cremaſſe, ac deinceps cineres & oſſa in urnas collegiſſe terræque mandaſſe; cum contra chriſtiani in antiquiſſimis jam temporibus planam ac ſimplicem infodiendi corpora, non cremandi, rationem fuerint ſecuti. Patet hoc ex

quitur filios: *Meum corpus, cum moriar, neque in auro condite, neque in argento, neque in alia re prorſus ulla, ſed illud terræ reddite quamprimum; quid enim hac re beatius, quam terræ miſceri, quæ pulcra omnia bona gignit & nutrit?* Antiquiſſimum ſepulturæ genus ſtatuit Tullius lib. II. de legibus p. 448. quo apud Xenophontem utitur Cyrus, *quo redditur terræ corpus, & quaſi matris operimento obducitur, quo ritu ſepultus ſit Numa rex, ſepulta & gens Cornelia, donec e patriciis Corneliis primus Sylla cremari voluit.* Plinius lib. VII. nat. hiſt. cap. 54. *Vetuſtiſſimus mos fuit apud Romanos, mortuos in terra abſcondere.* Stobæus ſerm. CXXII. recitat verſus Menandri: Ἐάσατ' ἤδη γῆ καλυφθῆναι νεκρούς. ὅθεν δ' ἕκαστον εἰς τὸ σῶμ' ἀφίκετο, ἐνταῦθ' ἀπελθεῖν, πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα, τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν. *Sinite jam terra mortuos operiri. Et unumquodque, unde in corpus venit, illuc redire; ſpiritum quidem ad æthera, corpus vero in terram.*

Improbatur circa ſepulturam I) Superſtitio pontificiorum.

§. LXXXI. Quamvis vero honeſtam & chriſtianam ſepulturam propter ſpem reſurrectionis adhibitam magnopere commendemus, probare tamen non poſſumus,

I) *ſuperſtitionem pontificiorum* circa ſepulcra & ſepeliendi ritus variam ac multiplicem. Primo enim *cæmeteria* (quæ Durandus lib. I. ration. divin. officiorum cap. 5. num. 4. per inſignem abſurditatem ac ruditatem dicta putat *a cimen, quod eſt dulce, & ſterion, quod eſt ſtatio, propterea, quod ibi defunctorum oſſa dulciter quieſcunt, & Salvatoris adventum exſpectant, vel quia ibi ſunt cimices, id eſt, vermes ultra modum fœtentes*) certis ritibus ac peculiaribus precum formulis, *conſecrant*, (*) iisdemque hoc modo conſecratis ſingularem quamdam vim & efficaciam tribuunt, quæ ad defunctos in iis ſepultos redundet. Durandus lib. I. ration. cap. 8. num. 26. *Benedicitur cæmeterium, ut ulterius deſinat illic immundorum ſpirituum habitatio eſſe, & fidelium corpora ibi*

ex Minvcio Felice, ſcriptore Seculi III. in libro ſub *Octavii* nomine edito, *cap. XL. n. 213.* itemque *cap. XXXVII. n. 10, 11. p. 129, 130.* edit. Halenſ. a Cellario adornatæ. Adjungimus eidem Tertvllianvm, qui ſeculo poſt Chriſtum natum; ſecundo floruit, inque libro *de anima cap. LI.* obſervat, quosdam ethnicos a cremando ex ſuperſtitioſa quadam opinione abſtinere, quod ſcilicet modicum quid animæ ſubſidat in corpore poſt mortem. Add. ejusdem librum *de reſurrectione cap. I.* Cæterum diſputant critici, quonam tempore, & quanam ratione conſuetudo iſta cremandi corpora, quæ jam tempore Nvmæ erat uſitata, ut contra Plinivm obſervant Kirchmannvs *de funer. Roman. libr. I. cap. II.* & Jac. Ouzelius ad Minvcivm Felicem *p. 358.* edit. Gronov. inter Romanos penitus ceſſarit. Legi merentur, quæ hanc in rem adnotavit Josephvs Binghamvs, ſcriptor Anglus, isque doctiſſimus, in libr. *de origin. eccleſiaſt. tom. X. libr. XXIII. cap. II. §. IV. p. 29 ſeqq.*

(*) Quæſtio heic moveri poſſet: an veteres chriſtiani cœmeteria ſua perinde ut eccleſias peculiari quadam ratione conſecraverint? Scriptores priorum poſt Chriſtum natum ſeculorum de ejusmodi cœmeteriorum conſecratione eorumque ſanctitate altum ſilent. Nullus ſcriptor ante Gregorivm *Turonenſem*, qui vixit circa ann. DLXX. ullam ejusdem fecit mentionem. Is enim primus fuit, qui *cap. VI. de gloria confeſſor.* memoriæ prodidit, loca ſepulcrorum ſuo tempore benedictione ſacerdotali fuiſſe conſecrata. Nec altius conſuetudinis hujus originem repetere poteſt Dvrandvs ſupra a Gerhardo excitatus. Vnde merito concludimus, hacce demum ætate, non vero antea, conſuetudinem hanc chriſtianorum in eccleſiam fuiſſe introductam. De ſepulcris tamen notandum, ea inde ab antiquiſſimis temporibus ſine ulla formali conſecratione tum ab ethnicis tum a chriſtianis pro ſacris fuiſſe habita. Luculenter hoc ipſum comprobavit laudatiſſimus Binghamvs, *loc. cit. tom. X. libr. XXIII. cap. II. §. I. p. 23.* qui & *loc. cit. §. II. p. 24.* ex duorum imperatorum gentilium, *Gordiani* & *Juliani* edictis, quæ adhuc inter leges chriſtianas locum obtinent, luculenter comprobat, ſanctitatem ſepulcrorum apud gentiles ex alia plane ratione, ea nimirum ortam eſſe, quod ſepulcra tam ab ethnicis, quam chriſtianis, pro rebus ſacris fuerint habita. Cum vero cœmeteria utplurimum ædibus ſacris vel religioſis olim cohæſerint, inſimulque auctoritate ſacra epiſcopi fuerint conſtituta, factum hinc eſt, ut tanquam eccleſiarum acceſſoria ab earundem ſanctitate participarent, pariterque rebus religioſis fuerint accenſita; obſervante illuſtri Boehmero in *jure eccleſiaſt. proteſtantium, tom. II. libr. III. tit. XXVIII. §. X. p. 1054.* Apud pontificios cœmeteria auctoritate ſacra epiſcopi con-

ibi usque ad diem judicii requieſcant in pace, niſi paganorum, vel infidelium, vel etiam excommunicatorum corpora ibi fuerint humata, donec inde fuerint ejecta. Innocentius cap. *Conſuluiſti.* extr. de conſecrat. eccl. *Cœmeteria, in quibus excommunicatorum corpora ſepeliri contingit, reconcilianda erunt adſperſionibus aquæ ſolenniter benedictæ, ſicut in dedicationibus eccleſiarum fieri conſuevit.* Praxis docet, ſuffraganeos magnis ſumtibus ad conſecranda cœmeteria & loca ſepulturæ conduci & advocari. Sed fraudes illas ac figmenta de conſecratorum cœmeteriorum efficacia jam olim Waldenſes publice taxarunt; unde ab Ænea Sylvio in hiſtor. Boh. inter dogmata Waldenſium etiam hoc refertur, *cœmeteriorum inanem uſum, quæſtus cauſa repertum, quacunque tangantur tellure humana corpora, nihil diſtare.* Superfluos ſumtus, qui in cœmeteriorum conſecratione adhibentur, proceres Romani imperii in gravaminibus anno 1522. taxarunt; ſic enim loquuntur gravamine L. *Si forte ſine armis, pugnis tantum & capillis in cœmeterio duo pluresve manus conſerant, aut rixam habeant ad ſanguinis usque quantumvis modici effuſionem, tum ad interdictorum ſeveritatem recurrunt eccleſiaſtici, nec prius publica Chriſtianorum redintegrant officia, quam civium univerſitas cœmeterium denuo magna pompa gravibusque, nec profecto minoribus impenſis conſecrari curaverit, quam primum ex profano redditus ſit ſepulturæ is locus ſacer, quæ omnia tandem redundant in caput laicorum.* Inde etiam jus ſepulturæ in conſecratis illis cœmeteriis quibusdam magno ære redimendum, quod pugnat cum conſtitutionibus canonum cap. *Quæſta eſt* 13. q. 2. cap. *Poſtquam.* cap. *in eccleſiaſtico.* cap. *Præcipiendum cauſ. & quæſt. iisd.* cap. *Abolendæ extr. de ſepulturis.* Qua de re proceres imperii gravamine LXXXIX. ſic loquuntur: *Papalibus ſtatutum eſt canonibus, ut his duntaxat publici juris eccleſiaſtica denegetur ſepultura, quos in manifeſtis & plane notoriis mortalibus peccatis ex communi hac mortalium ſorte absque dominici corporis ſanguinisve participatione migraſſe compertum ſit. Verum eccleſiaſtici non animadverſis talibus pontificum decretis forte fortuna aqua ſuffocatos, gladio, ruina vel incendio occiſos, jugulatos atque vita functos, etiamſi non pateat, peccatis mortalibus obnoxii deceſſerint, nec ne, in eccleſiaſticam tumulare ſepulturam non permittunt, quousque tam iniquo fato mortuorum uxores, liberi, amicive ab ipſis cœmeterium non modico ære comparaverint.* In jure canonico cauſ. 13. q. 2. adducitur fabula Judaica ex Hieronymo, *quaſi nomen Ephronis* Gen. XXIII. 16. *ideo ſcriptum ſit absque litera Vau, quam alioquin vocabulum habet penultimam, ut ſcriptura ſignificaret, eum non fuiſſe conſummatæ virtutis, quod ſepulcrorum loca vendere fuerit auſus.* Quamvis vero hæc ſit fabula, cum verſu mox ſequente nomen *Ephronis* cum Vau ſcribatur, & alioquin ו vel exprimi vel omitti poſſit, tamen ex ea colligitur, Rabbinos a venditione ſepulcrorum itidem abhorrere. 2.) Quando corpus defuncti e domo ad locum ſepulturæ portatur, *tres in via ſtationes faciendas eſſe* ſtatuunt propter tres cauſas. *Primo* ad ſignificandum, quod ipſe in hac vita exiſtens, ut poſſet digne Domino præſentari, in tribus ſpecialiter ſe ipſum exercuerit, videlicet in *Dei dilectione*, in *caritate proximi* & in *cuſtodia ſui*, vel quod in *fide Trinitatis vitam finierit. Secundo* ad repræſentandum, quod Dominus triduo in ventre terræ quievit. *Tertio*, ut per tres dietas pſalmodiæ, quæ tunc dicitur, trina ei fiat abſolutio a delictis, tribus modis, ſcilicet *cogitatione, verbo & opere* commiſſis. 3.) Campanas conſecratas in exequiis pulſandas eſſe dicunt, ut populus hoc audiens pro defuncto oret, utque procul pellantur hoſtiles exercitus & omnes inſidiæ inimici. 4) Se-

conſtituuntur, eorumque erectio perficitur ſolemni epiſcopi *benedictione*. qua tamen apud proteſtantes opus haud eſt. Sufficit apud hos ad novi cœmeterii conſtitutionem patroni & ſuperintendentis conſenſus, cui tamen conſiſtorii auctoritas & confirmatio ad evitandas lites, plerumque accedit. Vid. b. DEYLINGII *inſtitut. prudentiæ paſtoralis, part. III. §. XVII. p.* 672.

4) Sepulturam ſtatuunt eſſe *opus meritorium*. Bellarminus lib. II. de purg. cap. 19. Quod *ſepultura ſit res meritoria*, probatur 2. Reg. II. Tob. XII. Matth. XXVI. Atqui inter opera bona ſepulturæ officium connumerari ibidem legimus, ſed meritorium illud eſſe nuſpiam invenimus. 5.) *Aquam benedictam* in ſepulcrum ponendam eſſe, vel certe ſepulcrum eadem adſpergendum, ne dæmones, qui multum eam timent, ad corpus accedant. 6.) In quocunque loco extra cœmeterium Chriſtianus ſepelitur, crucem capiti illius adponi debere, *quia hoc ſignum diabolus valde veretur, & timet accedere ad locum crucis ſignaculo inſignitum*. Durandus lib. VII. ration. c. 36. 7.) Pro defunctis *ſacrificium miſſaticum, vigilias, anniverſaria ſuffragia* inſtituunt, quibus plurimum eos juvari & ex purgatorii pœnis liberari arbitrantur, ut poſtea videbimus.

II) *Luxus noſtrorum.* §. LXXXII. II) *Luxum immoderatum* ac inutilem, qui vel in corporibus defunctorum ſplendide ornandis vel in exſequiis ſumtuoſe adparandis a quibusdam adhibetur. Gregorius Turonenſis lib. VIII. hiſt. cap. 21. refert, *propinquam uxoris Gunthranni in Metenſi eccleſia cum plurimis ornamentis & auro tumulatam eſſe, quæ poſtea fures conati ſunt ſurripere.* Apud Italos adhuc hodie uſitatum, cadavera defunctorum pretioſiſſimis veſtibus induta & lectis ſplendide exornatis impoſita palam publice efferre, ita ut unusquisque faciem, & ex veſtibus & ornatu ſexum noſcere poſſit. Solent quoque faciem puellarum fucare, *ut mortuæ interdum venuſtiores adpareant, quam vivæ.* Camerarius lib. I. med. hiſt. c. 69. Ecquis vero non videt, præpoſterum & abſurdum hoc eſſe, ut corpora a vermibus conſumenda pretioſe exornentur, ac quod pauperibus viventibus debetur, defunctis, earum rerum nec indigis, nec adpetentibus ſine fruge inſumatur? Moderatos ſumtus pro ratione ſtatus, conditionis, religionis, facultatum ac temporum eam in rem facere, Siracides permittit, XXXVIII. 16. & exempla ſanctorum probant, Gen. L. 1. Matth. XXVII. 59. Joh. XIX. 39. Sed luctum convertere in luxum, ac miſeriam humanam, cujus per mortem noſtrorum admonemur, eodem obtegere velle, merito præpoſterum ac ſtolidum cenſetur. Agnoverunt hoc ipſimet gentiles ex naturæ lumine. Plato lib. XII. de legibus, *Sepulcrum exſtrui vetat altius, quam viri quinque totidem diebus excitare poſſint, lapides non majores, quam ut poſſint defuncti laudes quatuor ſolum heroicis verſibus editas comprehendere.* Solon apud Athenienſes ſanxit, *ne quis ſepulcrum faceret operoſius, quam quod decem homines efficerent triduo.* Euripides in Polyd. Ἀνθρώπων δὲ μαίνονται φρένες, δαπάνας ὅταν θανῦσι πέμπωσι κενάς, *Mentes hominum inſaniunt, cum ſumtus inutiles pro mortuis expendunt.* Menander in Perinthia: Οὐ πώποτ' ἐζήλωσα πολυτελῆ νεκρόν, εἰς τὸν ἴσον δ' ὄγκον τῷ σφόδρ' ἔρχετ' εὐτελεῖ, *Nunquam æmulatus ſum cadaver ſumtuoſum. Nam ſpatii non amplius occupat quam valde pauper.* Socrates cicutam bibiturus, a quibusdam interrogatus, quomodo ſepeliri vellet, reſpondet, *eo modo, quo vobis facillimum fuerit.* Saladinus moriens humanæ conditionis ac miſeriæ memor condito teſtamento omnem funeris pompam abdicavit, juſſitque tantum in lancea præferri atri coloris obſoletam tunicam, præcinente quodam ad populum hujus ſententiæ carmen:

Vixi divitiis, regno, tumidusque tropheis,
Sed pannum heu nigrum nil niſi morte tuli.

Jovius in Salad. In legibus civilibus idem luxus circa ſepulturas adhiberi ſolitus prohibetur. Sic enim Vlpianus l. *Etſi quis.* §. *Non oportet.* de relig. & ſumtib. funer. *Non oportet ornamenta cum corporibus condi, nec quid aliud hujusmodi, quod homines ſimpliciores faciunt;* ex quo infertur, *quod quis pretioſioribus rebus ſepeliri non debeat, licet ipſe hoc mandaſſet,* ſicut in l. *fin.* §. *fin.* de auro & argent. legat. videre licet.

§. LXXXIII.

Sepulturæ denegatio moderate ferenda.

§. LXXXIII. Deteſtamur etiam papalem illam tyrannidem, qua corpora eorum, qui a Romana ſynagoga ſeceſſionem fecerunt, vel ſepulcris inferri prohibent, vel illata ex iisdem erui & igne abſumi curant, ut ex hiſtoria Buceri & Fagii a Balæo deſcripta conſtat, quibus merito occinimus illud Lactantii lib. V. inſt. cap. 11. *In cineres furiunt, ne quis exſtet ſepulturæ locus. Quaſi vero id adfectent, qui Deum confitentur, ut ad eorum ſepulcra veniatur, ac non ut ipſi ad Deum perveniant. Quænam illa feritas, quæ rabies, quæ inſania eſt, lucem vivis, terram mortuis denegare?* Quamvis vero pio cuilibet honeſta ſepultura exoptanda ſit, nemo tamen papali illa immanitate, qua ſinceris & conſtantibus evangelii confeſſoribus cœmeterium & honeſta ſepultura denegatur, a confeſſione evangelii ſeſe deterreri patiatur. 1.) Quia ſi vita ipſa pro Chriſti nomine læto animo profundenda, quanto magis ſepulturæ honor veritatis confeſſioni & gloriæ divinæ poſtponendus? Matth. X. 39. Act. X. 24. 2.) *Cuſtodit Deus omnia oſſa piorum, unum ex eis non eſt confractum*, Pſal. XXXIV. 21. quamvis tyranni eadem igne abſumi & pulverem in aquas diſpergi curent, ſicut Johanni Huſſo martyri contigit. 3.) Non ſolum terra, ſed etiam *mare & mors aliquando reddent mortuos ſuos*. Apoc. XX. 13. 4.) Sicut impiis non prodeſt ſepultura honorata, ſic piis nihil quidquam nocet ignominioſa. Auguſtinus lib. I. de civ. Dei cap. 12. & lib. de cura mort. cap. 2. *Iſta omnia, id eſt, curatio funeris, conditio ſepulturæ, pompæ exſequiarum, magis ſunt vivorum ſolatia, quam mortuorum ſubſidia. Si aliquid prodeſt impio ſepultura pretioſa, oberit pio vilis aut nulla. Præclaras exſequias in conſpectu hominum exhibuit purpurato illi diviti turba famulorum, ſed multo clariores in conſpectu Domini ulceroſo illi pauperi miniſterium exhibuit angelorum, qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, ſed in Abrahæ gremium ſuſtulerunt*, (quæ verba allegantur in jure canonico cap. *Animæ* 13. quæſtion. 2. & a Lombardo lib. IV. ſentent. diſtinct. 45. litera C.) ac libri ejusdem de civ. Dei cap. 13. *Si ea, quæ ſuſtentandis viventibus ſunt neceſſaria, ſicut victus & amictus, quamvis cum gravi adflictione deſint, non frangunt in bonis perferendi tolerandique virtutem, nec eradicant ex animo pietatem, ſed exercitatam faciunt fœcundiorem, quanto magis cum deſunt ea, quæ curandis funeribus condendisque corporibus defunctorum adhiberi ſolent, non efficiunt miſeros in occultis piorum ſedibus jam quietos?* 5.) Et animæ & corpora piorum ſunt *in manu Domini*, ubicunque tandem ſepeliantur, imo etiamſi inſepulti projiciantur. Auguſtinus libr. I. de civ. Dei cap. 12. *Multa corpora chriſtianorum terra non texit, ſed nullum eorum quisquam a cœlo & terra ſeparavit, quam totam implet præſentia ſui, qui novit, unde reſuſcitet, quod creavit.* Idem lib. IX. confeſſ. cap. 11. de matre ſua Monica refert, quod in Italia ægrotans dixerit: *Nihil longe eſt a Deo, neque timendum eſt, ne me ille non agnoſcat in fine ſeculi, unde me reſuſcitat.* Scite quidam ex veteribus: *Nulla ſplendidiore quam cœli convexi camera concludi poſſunt piorum corpora.* Chryſoſtomus in epiſt. ad Hebræos, & citatur cap. *Vbicunque* 13. quæſt. 2. *Vbicunque ſepeliamur, Domini eſt terra & plenitudo ejus, ſecundum quod oportet fieri, efficiatur.* 6.) *Nullo modo diceret Veritas* Matth. X. 28. *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere; ſi quidquam obeſſet futuræ vitæ, quidquid inimici de corporibus occiſorum facere conſueverunt, niſi forte quispiam ſic abſurdus eſt, ut contendat, eos, qui corpus occidunt, non debere timeri ante mortem, ne corpus occidant, & timeri debere poſt mortem, ne corpus occiſum ſepeliri non ſinant.* Auguſtinus dicto loco de civ. Dei. 7.) *Sanctorum mors* ſemper in *conſpectu Domini pretioſa*, Pſalm. CXVI. 15. quamvis eorum ſepultura quandoque ignominioſa. Dicitur quidem in Pſalm. LXXIX. 2. *Poſuerunt cadavera ſervorum tuorum eſcam volatilibus cœli, carnem ſanctorum tuorum beſtiis terræ.* v. 3. *Effuderunt ſanguinem eorum tan-*

tanquam aquam, & non erat, qui ſepeliret; ſed magis ad exaggerandam crudelitatem illorum, qui ea fecerunt, quam ad eorum infelicitatem, qui iſta perpeſſi ſunt. Quamvis enim hæc in conſpectu hominum dura & dira videantur, tamen pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus. 8.) Sepulturæ curam etiam quidam ex ipſis gentilibus philoſophis contemſerunt. Auguſtinus dicto loco: *Sæpe univerſi exercitus dum pro terrena patria morerentur, ubi poſtea jacerent, vel quibus beſtiis eſca fierent, non curarunt.* Theodorus Cyrenæus referente Cicerone lib. I. Tuſculan. p. 187. Lyſimacho crucem minitanti reſpondit: *Terribilis ſit hæc purpuratis tuis, mea nihil intereſt, humine an ſublime putreſcam.* Θεοδώρῳ ἐδὲν μέλει, πότερον ὑπὲρ ἢ ὑπὸ γῆς σήπεται. Maroni *facilis jactura ſepulcri* verbis Anchiſæ dicitur. Mæcenatis verſiculus:

Nec tumulum curo, ſepelit natura relictos;

a veteribus ſæpius laudatur. Lucanus lib. VII. de occiſis in pugna Pharſalica, quos Cæſar humari vetuit, inter cætera ſic loquitur:

Nil agis hac ira, tabesne cadavera ſolvat,
Aut rogus, haud refert, placido natura receptat
Cuncta ſinu.

Et poſtea:

— — — *Capit omnia tellus,*
Quæ genuit, cælo tegitur, qui non habet urnam.

Ritus ſepulturæ. 1) *ex vet. teſt.*

§. LXXXIV. *Ritus ſepulturæ* apud diverſos populos diverſi ac diſſimiles fuerunt. De Ægyptiorum, Græcorum & aliorum populorum ritibus (*) prolixius agere, noſtri non eſt inſtituti. Ex *veteris teſtamenti* hiſtoria colliguntur hi ritus: *Abraham* conjugem ſuam Saram cum lacrimis ac planctu ſepelit in ſpelunca agri a filiis Chet coëmta, Gen. XXIII. 19. *Jacobus* cippum ſive ſtatuam ponit ſuper ſepulcrum Rachelis prope Bethlehemam humatæ, Gen. XXXV. 20. *Joſephus* præcipit ſervis ſuis medicis, ut (more Ægyptiorum) *condirent aromatibus patrem ſuum Jacobum in Ægypto defunctum*, indicit provinciæ luctum publicum per dies ſeptuaginta, ac demortui corpus in terram Canaan honorifice delatum ſepulcris majorum infert, parentis voluntati hac in re obſecutus, Gen. L. 2. *Moſen* filii Iſraël triginta diebus deflent, Deut. XXXIV. 8. *David* in obitum Saulis & Jonathæ epicedion ſcribit, 2. Sam. I. 17. De funere regis Aſæ dicitur 2. Paral. XVI. 14. quod *poſuerint eum ſuper lectum ſuum plenum aromatibus & materialibus aliis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combuſſerunt ſuper eum combuſtione nimia. Joſiam* regem luget univerſus populus Juda & Jeruſalem, Jeremias maxime, & omnes cantores atque cantatrices lamentationibus ac funebribus elegiis ejus obitum deplorarunt, 2. Paral. XXXV. 25. Sunt, qui exiſtimant, in verbis propheticis Eſaiæ LVII. 1. *Juſtus perit, & non eſt, qui recogitet &c.* deſcribi concionem funebrem, quam Eſaias regi Ezechiæ pie defuncto habuerit, cum in Hebræo habeatur ה *demonſtrativum*: Ecce הַצַּדִּיק, *ille juſtus perit*; cumque de viris חֶסֶד, εὐεργέταις ac beneficis ſermo fit, quod elogium magiſtratui ſolet tribui, Luc. XXII. 25. denique cum circumſtantiæ temporis congruant, vixit enim Eſaias temporibus Ezechiæ, cujus obitum ſub imperio Manaſſis mala plurima ſunt inſecuta. Ex Jerem. IX. 16. colligitur, in funeribus adhiberi fuiſſe ſolitas mulieres מְקוֹנְנוֹת, *lamentatrices*, quæ planctum excitarent, & aliorum lacrimas ſimulato luctu elicerent, unde vocantur הַחֲכָמוֹת, *ſapientes in lamento*, quales apud Romanos erant præficæ, quæ ad funus deplorandum & mortuum laudandum mercede conducebantur. (**) Lucilius: *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ. Multo & capillos ſcindunt & clamant*

(*) Scriptores, qui de funeribus & modo ſepeliendi apud varias gentes, tum veteres, tum recentiores, uſitatis, data opera egerunt, more ſuo diligenter recenſuit Jo. Alb. Fabricius in *biblioth. antiquar. cap. XXIII. p. 1020. ſeqq.* edit. novæ.

(**) De his infra, in *nota* ad *p. 93.* non nulla dicemus.

mant magis. Ex Matth. IX. 23. adparet, *tibicines* in exſequiis adhiberi conſueviſſe, qui *μοναυλίᾳ* unius tibiæ triſti concentu ad commiſerationem & luctum alios permoverent. Apud Joſephum lib. III. de bello Judaico nunciata morte Joſephi, *πλείωθυς μισθῶσθαι τοὺς αὐλητὰς οἱ θρήνων ἐξῆρχον αὐτοῖς.* Thalmudiſtæ eos vocant חֲלִילִין, *auledos.* Thalmud. Hieroſolym. tract. de benedict. cap. 3. in tractat. de ſabbath. cap. 23. in Baba Mezia cap. 6. Rabbi Salomon in Ezech. XXV. *Sunt, quæ adhiberi conſueverunt ad luctum & lætitiam, ſed non eſt in eis par ratio, cujusmodi ſunt auledi pro ſponſa & mortuo.* Syrus eos adpellat זַמָּרֵי, a radice זְמַר, *tibia cecinit*, cujus ritus apud Græcos & Romanos veſtigia exſtant. Lucianus in lib. Περὶ πένθυς tradit *αὐλὸν* fuiſſe *θρηνητικὸν ὄργανον*. Homerus cadavere Hectoris adlato dicit *adſuiſſe ἀοιδοὺς θρήνων ἐξάρχυς*, quos interpres dicit fuiſſe *tibicines.* In legibus XII. tabularum itidem fit mentio *tibicinum ſepulcralium*, de quibus late Hotomannus in comment. illarum legum pag. 38. & apud Ovid. libr. VI. Faſtorum:

Cantabat mæſtis tibia funeribus.

In hiſtoria ſepulturæ Chriſti commemoratur, quod Joſephus & Nicodemus *obvinxerint illud linteis cum aromatibus*, & additur, *ſicut mos eſt Judæis ſepelire*, Joh. XIX. 40. ex quo intelligitur, morem condiendi defunctorum corpora aromaticis unguentis, eademque ſindone involvendi uſitatum apud Judæos fuiſſe; cadavera ipſa linteamine obvoluta *manibus ac pedibus ligarunt*, ut colligitur ex Joh. XI. 44. Modum ac morem illum ſepeliendi apud Judæos receptum ex rabbi Moſe, filio Maimonis, deſcripſimus in harmon. de paſſion. cap. XIX. pag. 914. Formulas precationum & benedictionum in ſepultura Judæorum uſitatas ex libro Mazor deſcribunt Antonius Margarita, & Chriſtianus Gerſon in libro de Judæis cap. de ſepultura, Chytræus in libr. de vita & morte pag. 101. Monumenta ditiorum fuerunt in lapidem exciſa, ac potuerunt lapidibus ſuper impoſitis claudi. Matth. XXVII. 60. Joh. XI. 38. Sepulcrali lapidi Judæi inſcribere ſolent: *Sit anima ejus in paradiſo Eden, Amen!* Vel, *Sit anima ejus colligata in faſciculo viventium, Amen!*

§. LXXXV. In hiſtoria eccleſiæ *nov. teſt.* occurrunt hi ritus: Corpora defunctorum prius *laverunt*, (*) Actor. IX. 37. poſtea honorifice ea ſepelierunt, & *planctum in exſequiis fecerunt*, Act. VIII. 2. interim in hoc luctu ſpe reſurrectionis ſeſe *invicem ſunt conſolati*, 1. Theſſ. IV. 18. In *primitiva eccleſia* progreſſu temporis varii ritus in ſepulturis adhiberi cœperunt. Euſebius libr. VII. hiſtor. eccl. cap. 22. ex Dionyſio de Chriſtianis commemorat, quod *in peſtilentia Alexandrina ſanctorum corpora ſupinis manibus ac ſinu exceperint, oculos depreſſerint, ora clauſerint, unanimes & pariter adfecti ſtrictim complexi ſint, laverint & ad ſepulturam ornarint.* Origenes libr. I. in Job. meminit *pretioſi veſtitus, quo mortui ornati in terram ſint reconditi, quem ſi quis pro conſuetudine amico mortuo mitteret, prius conſcindebat, ne, eo a flagitioſis ſurrepto, funus irreverenter abjiceretur.* Tertullianus libr. de anim. mortuos etiam *oratione a presbyteris componi conſueviſſe* indicat. Cyprianus in ſermon. de mort. meminit *atri ſeu lugubris veſtitus*, (**) quem in funere cognatorum

II) Ex hiſtoria primitivæ eccleſiæ.

M 2

(*) Hancce ablutionem defunctorum non tantum *Græcis & Romanis*, ſed *Hebræis* quoque fuiſſe uſitatam, atque ab his ſatis mature ad chriſtianos transmiſſam, obſervat BINGHAMUS ſupra jam laudatus, in *origin. & antiquit. eccleſiaſt. tom. X. libr. XXIII. cap. III. §. 3. p. 46.*

(**) Idem tamen CYPRIANUS nulla, ob defunctum, luctus indicia, cujusmodi eſt veſtitus lugubris, oſtendi oportere exiſtimabat, eam quidem ob rationem, quia mors piorum nonniſi tranſitus ſit ad vitam beatam eandemque æternam. Vid. *ejusdem tract.* ſupra excitatum *de mortalitate, p. 115.* edit. Jo. FELLI. Contenta hujus tract. ediſſeruimus in *dem Verſuch einer unpartheyiſchen Kirchenhiſtorie, part. II. p. 933.* Notandum tamen, veteres chriſtianos geſtationem veſtis lugubris ob defunctum haud damnaſſe, licet eos laudaverint, „qui eam vel prorſus omitte„rent, vel poſt breve tempus deponerent, ut qui „for-

torum ſuperſtites induebant. Ritum ungendi ac veſtiendi defunctorum corpora (*) Prudentius in hymno in exſequias defunctorum ſic deſcribit:

Candore nitentia claro prætendere lintea mos eſt,
Adſperſaque myrrha (**) *Sabæo corpus medicamine ſervat &c.*

Nazianzenus in orat. de funere Baſilii, & Epiphanius lib. III. tom. I. hæreſ. 7 h. *mortuos in lecticis vel lectulis ad locum ſepulturæ manibus ſanctorum exportatos, ac inter efferendum pſalmos luctu permixtos decantatos fuiſſe* referunt. *Cereos* ac *luminaria* in exſequiis præferri ſolita colligitur ex Nazianzeno orat. in Julian. de funere Conſtantii, Nyſſeno in epiſt. ad Olympiam de obitu ſororis. Hieronymo in epitaph. Paulæ &c. *Dic mihi*, inquit Chryſoſtomus in epiſt. ad Hebr. II. homil. IV. mor. *quid ſibi volunt lampades iſtæ in funere tam ſplendidæ? nonne ſicut athletas mortuos comitamur? quin etiam hymni? nonne ut Deum glorificemus, & ei gratias agamus, quod jam coronavit diſcedentem, quod a laboribus liberavit, quod a timore liberatum apud ſe habet, nonne propter hoc hymni? nonne propter hoc pſalmodia? omnia iſta gaudentium ſunt.* Euſebius lib. IV. de vita Conſtant. funebres exſequias pientiſſimi illius imperatoris ſic deſcribit: *Cadaver in capſulam collocatum & purpurato operculo obtectum Conſtantinopolin deportatum, & in baſilica ſub altiſſimis gradibus depoſitum eſt, luminibus ſuper candelabris aureis circumcirca accenſis, inde deductum in aliud templum, ubi conditum eſt, turba frequens omnis generis hominum ſecuta eſt, ac preces cum fletu pro anima imperatoris fudit.* Cum honore & multitudine comitantium corpora pie defunctorum ad ſepulcrum delata fuiſſe colligitur ex Nazianzeno orat. II. in Julianum, Sulpitio in vita Martini, Hieronymo in vita Fabiolæ &c. Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de obitu Paulæ: *Tranſlata eſt epiſcoporum manibus & cervicem feretro ſubjicientibus, cum alii pontifices lampades cereosque præferrent, alii choros pſallentium ducerent, tota ad funus ejus Palæſtinarum urbium turba convenit, Hebræo, Græco, Latino, Syroque Sermone pſalmi in ordine perſonabant.* Orationes ſive *conciones funebres* habitas fuiſſe colligitur ex Socrate lib. V. hiſt. cap. 9. ubi Gregorius in funere Meletii Antiocheni orationem habuiſſe dicitur. Super tumbas ſpargebant *violas* & *flores*. Prudentius in hymno exſeq.

Nos tecta fovebimus oſſa,
Violis & fronde ſequenti,
Titulumque & frigida ſaxa,
Liquido ſpargemus odore.

Poſt curatum funus dabant *eleemoſynas*, teſte Chryſoſtomo homil. XXXII. in Matth. quem morem in occidentalibus eccleſiis viguiſſe, refert Hieronymus ad Pammachium. In defuncti memoriam aliis *dies ſeptimus*, aliis *tertius* &

„fortitudini & philoſophiæ hominis chriſtiani age„rent convenientius„ prout obſervavit Binghamvs *loc. cit. p.* 77.

(*) Conſuetudinem condiendi corpora defunctorum valde olim uſitatam fuiſſe apud chriſtianos, vel exinde facile colligi poteſt, quod paganus ille apud Minvcivm Felicem *p.* 31. edit. Halenſ. chriſtianis generatim vitio vertit, quod corpus odoribus non honeſtent, dum vivant, ſed *reſervent unguenta funeribus*.

(**) Alludit heic Prvdentivs ad conſuetudinem veterum chriſtianorum, quibus *myrrha* una ex præcipuis ſpeciebus erat, quibus defunctorum corpora condire ſolebant; prout ex Plinio obſervavit Hvgo Grotivs in *Matth. II.* 11. Apud Judaicam quoque gentem nihil magis frequens fuiſſe in conditura, quam unguentum uſumque *myrrhæ* & *aloës*, alii dudum obſervarunt. Patet ſane hoc ex ipſius ſervatoris teſtimonio, dato mulieri, quæ corpus ipſius unxerat ad funerationem, nec non ex iis, quæ Joannes, apoſtolus ſervatoris, de *Joſepho Arimathæenſi* & *Nicodemo* memoriæ prodidit. Scribit enim eos attuliſſe miſturam myrrhæ & aloës libras quaſi centum, atque accepiſſe corpus Jeſu illudque obvinxiſſe linteis, cum aromatibus, ut *Judæis ſepeliendi mos fuerit; Joan. XIX.* 39. 40. Ex quibus probabili ratione colligimus, chriſtianos exinde anſam accepiſſe, eundem honorem mortuorum corporibus deferendi. Vid. Binghamvm *loc cit. tom. X p.* 32. *ſeqq.* Add. Lampivm in *commentario evangelii ſecundum Joannem tom. III.* ad *Joann. XIX.* 39. 40. *p.* 641. *ſeqq.*

& trigeſimus, aliis *quadrageſimus* celebratur. Ambroſius in orat. de fid. reſurrect. *Nunc die ſeptimo ad ſepulcrum redimus, qui dies ſymbolum futuræ quietis eſt.* In orat. de exitu Theodoſii: *Ejus principis & proxime conclamavimus obitum, & nunc quadrageſimam celebramus, ſicut ſanctus Joſeph patri ſuo Jacob quadraginta diebus humationis officia detulit.* Acceſſerunt tandem varii abuſus ac ſuperſtitiones. Auguſtinus lib. I. de moribus eccleſiæ Cath. cap. 34. graviter taxat, quod *quidam ſuper mortuos luxurioſe biberint, imo & ipſis cadaveribus epulas exhibuerint, easque voracitates & ebrietates pro religione inſuper habuerint.* Lib. VIII. de civ. Dei cap. 27. refert, *adlatas ad martyrum loca a quibusdam chriſtianis epulas, quas ubi adpoſuiſſent, orarint & rurſum abſtulerint, ut vel ipſi veſcerentur, vel etiam indigentibus inde aliquid largirentur perſuaſi, quod martyrum meritis illi ſibi ſanctificati fuerint*; ſed addit, *hoc non fieri ab iis, qui in chriſtiana pietate melius inſtituti, nec ubique locorum illud uſu receptum eſſe.* Chryſoſtomus hom. LXI. in Johan. reprehendit eos, *qui nimios ſumtus in exſequias profundebant. Perditus*, inquit, *ſi in funere univerſam habuerit civitatem, nihil lucrabitur.* Homil. IV. in epiſt. ad Hebr. morem gentilium adhibendi *præficas* (*) in eccleſia Antiochena uſitatum graviter taxat. In Autiſiodorenſi concilio can. XII. decernitur, *ne in poſterum mortuis euchariſtia aut oſculum detur, nec velo aut palliis corpora eorum involvantur.* Synodus Triburienſis cap. XV. *ſepulturas vendi & laicos intra templa ſepeliri vetat*; rationem addit Hincmarus in epiſt. ad eccl. Torn. *quia terra ſit conceſſa putredini, & non deceat de alieno luctu facere compendium.* Gregorius lib. VII. epiſt. LV. ſevere prohibet, *ne quid pro ſepulturæ loco exigatur, ne venalis dicatur*

(*) Solebant nimirum gentiles certas conducere feminas ad deplorandum funus, edendumque inſolitum clamorem ante defunctum, cum laceratione crinium aliisque luctus indiciis oppido ridiculis ſubinde conjunctum. Præcipua inter eas Romanis dicebatur *præfica*, eam ob rationem hocce nomine inſignita, quoniam reliquis erat præfecta, ut modum plangendi ſuo exemplo reliquis monſtraret. Vberius easdem ex VARRONE, OVIDIO, SEXTO POMPEJO, NONIO MARCELLO, aliisque auctoribus Romanis deſcripſit Jo. ROSINVS, qui primus *antiquitat. Romanarum* corpus ſuperiori ſeculo edidit, *libr. III. cap. XXXI. p. 506.* Cumprimis vero evolvi heic meretur HIERONYMVS BARVFFALDVS, in peculiari diſſertatione lectu digniſſima *de præficis, ad illuſtrationem urnæ ſepulcralis Fl. Quartillæ, præficæ*, quæ cum JOSEPHI LANZONI *adverſariis de luctu mortuali veterum*, Ferrariæ *MDCCXIII.* 8. lucem adſpexit publicam. Hancce diſſertationem *tom. III. novi theſauri antiquit. Romanar.* poſtea inſeruit ALBERT. HENR. DE SALLENGRE. Add. *les memoires de Trevoux* ann. *MDCCXXX. p. 141. ſeqq.* & *Giornale de letterati d' Italia. tom. XVI. p. 395.* Prætermittimus alios auctores, in Jo. ALB. FABRICII *bibliogr. antiq. cap XXIII. p. 1027.* edit. nov. jam adlegatos, quibus jungi meretur Jos. BINGHAMVS in *origin. eccleſiaſt. tom. X. libr. XXIII. §. XVIII. p. 71. ſeqq.* Tranſiit vero iſta conſuetudo, conducendi *præficas* ad deplorandum funus, a gentilibus ad chriſtianos, nec tantum CHRYSOSTOMI ævo, ſed & ſexto adhuc ſeculo ad finem vergente, viguit. Documento eſt GREGORIVS *Turonenſis, libr. V. hiſt. cap. IV.* ubi de mortuo Clodeberto ſcribit: *viros lugentes, mulieresque lugubribus veſtimentis indutas, ut ſolet in conjugum exequiis fieri, hujus funus proſecutus eſſe.* Has vero in mulieres acriter olim invectus eſt CHRYSOSTOMVS *hom. XXXIII. in Matth.* ubi inter alia hæc leguntur verba: *Porro autem illis infelicibus & miſeris mulierculis per vos prohibemus, ne unquam ingrediantur ad fidelium funera, quæ efferuntur, ne revera ipſas cogamus ſua mala deflere, & erudiamus eas, in alienis non hoc facere, ſed ſuas potius deplorare calamitates.* Idem *homil. IV.* in *epiſt. ad Ebræos*, quam ſupra excitavit GERHARDVS, ita inſit: *Nemo defunctos ploret, nemo lugeat, nemo mortem Chriſti, qua mors ſuperata eſt, calumnietur. Quid fruſtra fles, ſi mortem in ſomnum redactam eſſe credis? Quid te cædis & luges? Si enim gentiles id faciunt, ridendi ſunt, ſi autem fidelis pariter ac infidelis hac in re peccat, quid reſpondebit? Quamnam veniam petere audebit, præſertim longis temporibus poſtea, quum jam nemo chriſtianorum de reſurrectione ambigat? Tu vero ſedulo ſtudes delictum hoc quaſi amplificare & incitatrices fletus mulieres convocas, quarum flebili cantu incendatur atque inflammetur vehementius ægritudo tua: nec Paulo dicenti auſcultas: quæ conſonantia eſt Chriſto ac Belial, vel quæ pars fideli cum infideli?* Plura de *præficarum* uſu apud chriſtianos legi poſſunt apud HVGONEM MENARDVM ad *ſacramentarium Gregorii M p. 257.* SAM. BASNAGIVM in *annal. polit. eccleſiaſt. tom. I. ad A. C. XXXVII. num. 19. p. 463.* aliosque.

tur eccleſia, *aut vobis de humanis videamini mortibus gratulari, ſi ex eorum cadaveribus ſtudeatis quærere quolibet modo compendium.*

III) *In noſtris eccleſiis.*

§. LXXXVI. Ritus in *noſtris eccleſiis* uſitatos Chytræus de vit. & morte pag. 106. ſic deſcribit: „Convocatis nolarum ſonitu funera comita„turis corpora defunctorum impoſita feretro, „quod pullo velamine vel ſerico tectum eſt, „præeuntibus ac pia carmina de morte & be„neficiis Filii Dei præcinentibus ſcholaſticis „(alicubi & crucifixi imago nigra pompæ præ„fertur,) & ſequentibus funus cognatis & con„tribulibus, aliisque amicis & concivibus, in „cœmeterium vel templum, in quo doctrinam „evangelii de Chriſto victore mortis & datore „vitæ æternæ vivi audiverunt, deducuntur, ac „in aditu templi vel cœmeterii eleemoſynas „pro pauperibus ſinguli funus comitantes in „pelvim offerunt. Interea corpus defuncti „ſandapilæ incluſum inter cantiones & preces „terræ mandatur, alicubi impoſita feretro ſan„dapila in medio aut choro in conſpectu po„puli relinquitur, & poſt finem concionis de„mum humatur. Interea dum funus terra ob„ruitur, & reſponſoria funebria cantantur, „fœminæ etiam ex intervallo viros ſequuntur, „quibus congregatis ſacerdos, cum id ab ami„cis defuncti petitur, concionem funebrem de „morte, & conſolationibus morti opponendis „pronunciat, & defuncti pietatem ac virtutem „celebrat. Poſtea recitatis precibus & rurſus „decantato carmine pio, quo ſinguli omnibus „momentis mortem imminentem exſpectare, „& ſe ad eam vera pœnitentia & fide ac vitæ „emendatione præparare jubentur, ſinguli do„mum revertuntur.„ Hæc Chythræus. Sic ergo in noſtris eccleſiis potior habetur ratio piarum pſalmodiarum in deductione funeris decantandarum, & funebris concionis ex Dei verbo inſtituendæ, quam ludicrarum ac ſuperſtitioſarum ceremoniarum in pontificiis eccleſiis uſitatarum. Conciones enim illæ inſerviunt, 1.) viventium informationi, 2.) lugentium cognatorum conſolationi, 3.) honeſtæ defuncti commendationi, ubi tamen ca[...] dum, ne illa defunctorum encomia ſint [...] cenaria præconia.

Quæritu[r] 1.) An [...] in funeb[ri] concioni[...] ſubjung[...] clauſula εὐκτικὴν.

§. LXXXVII. Quæritur hoc loco: I) *An, quando in oratione funebri pro beata defunctorum ad Dominum emigratione gratiæ aguntur, liceat clauſulam illam εὐκτικὴν ſubjungere: Deus det ei pacatam quietem & beatam ad vitam reſurrectionem?* Negat Calvinus e[...] CCCLXVI. ſed Auguſtanæ confeſſionis ap[...] gia illud concedit. Notandum vero ejuſ[...] votum 1.) non eſſe *indicium dubitationi[s]* ſtatu pie defuncti, an ipſius anima ad beatu[...] tam translata ſit, nec ne? 2.) nec præſuppo[...] *ignem quemdam purgatorium*, in quo defun[...] torqueatur; 3.) nec ſine eo adhiberi, ut [...] catorum remiſſionem mortuo impetret. [...] eſſe 1.) *publicum teſtimonium* de requie a[...] lute pie defuncti, cui de hac felicitate gr[...] lamur, 2.) adhiberi in *conſolationem lu[gen]tium*, 3.) ac *declarationem pii adfectus [...] defunctum.* Sic Dionyſius in eccleſ. hiera[...] cap. ult. dicit, eccleſiam voluiſſe illis prec[...] *fidem & exſpectationem beatæ reſurrecti[onis]* profiteri & fidelibus confirmare. Ambr[...] in orationibus funebribus, quas in obitum [...] lentiniani, Theodoſii & fratris ſui hab[...] orat Deum, *ut det illis beatam requiem*; [...] terim diſerte addit, *non eſſe dubitandum*, [...] *cum Chriſto in cœlis vivant*, *ſeque illis gr[atu]lari, quod cum Chriſto in cœleſti vita regn[ent]* qua de re in quæſtione de purgatorio plu[...] dicetur.

2.) An [...] urbem c[...] teria eli[gen]da?

§. LXXXVIII. II) *An præſtet extra vel intra urbem, adeoque intra ipſos templorum ambitus cœmeteria ac ſepulcrorum loca ſtatui?* Adfirmatur prius. 1.) Pii in vet. teſt. ſepulturæ locum ſibi elegerun[t] *libero campo.* Abrahamus ſpeluncam ag[...] ſepulcretum emit, Gen. XXIII. 20. Debor[a ſe]pelitur ſubter quercum, Gen. XXXV. 8.

chel in via, quæ ducit Ephratam, v. 19. Joſeph in Sichem in parte agri poſſeſſionis loco a patre ſibi dati, Joſ. XXIV. 32. Hiſtoriæ de ſepultura Chriſti, Matth. XXVII. 60. Joh. XIX. 41. Lazari, XI. 31. filii viduæ in Naïn, Luc. VII. 12. de obſeſſis in ſepulcris habitantibus, Matth. VIII. 28. oſtendunt pios veteres extra urbes ſepulcra ſua habuiſſe. (*) 2.) Idem in eccleſia primitiva diu obtinuiſſe conſtat. (**) Chryſoſtomus ſerm. de fid. & lege: *Omnis civitas, omne caſtellum ante ingreſſum habet ſepulcra.* In Bracarenſi concilio ſeculo VII. habito cap. XXXVI. decretum fuit, *ut corpora defunctorum intra baſilicas ſanctorum tumulentur, ſed ut omnes ſepulturæ fiant extra civitates.* Proſper, Aquitanicus epiſcopus, *extra urbem* elatus & humatus eſt. Armenium, Juſtini in epiſcopatu Lucanico ſucceſſorem, *extra urbem* ſepultum eſſe refert Gregorius Turonicus lib. II. cap. 1. Conradus, Conſtantienſis epiſcopus, *ſub dio* juxta Mauritii templum ſepeliri petiit, ut Bruſchius de eo commemorat. 3.) Superſtitione papali invaleſcere incipiente intra templa ac monaſteria ſepeliri voluerunt, (***) ex vigiliis,

(*) De more veterum extra urbem ſepeliendi, non tantum apud Judæos, ſed & Græcos atque Romanos uſitato, evolvi merentur Jo. KIRCHMANNVS, *de funerib. Romanor. libr. II. cap. XX.* JOSEPH. DE VOISIN in *theolog. Judæor. p. 84. ſeqq.* & CHIFLETIVS in *expoſitione inſcriptionis Geminiæ, matris ſacrorum, p. 25.*

(**) Per tria priora ſecula nulla chriſtianis in civitatibus fuiſſe ſepulturæ loca, vel exinde facile colligi poteſt, quoniam leges Romanæ per omne illud tempus mortuos in civitatibus ſepelire omnibus cujuscunque ordinis hominibus interdicebant. Hiſce vero Romanorum legibus in omnibus rebus indifferentibus obtemperaſſe veteres chriſtianos, certo certius eſt. Vid. Jos. BINGHAMVM *loco* ſupra *excitato, tom. X. libr. XXIII. cap. I. §. 2. p. 3. ſeqq.* Add. *Pertſchium* in diſſert. inaugurali ſub præſidio b. BOEHMERI habitam *de jure erigendi cœmeteria.*

(***) Si rem ab origine repetere velimus, teneamus neceſſe eſt, magnam martyrum venerationem anſam chriſtianis ſec. IV. præbuiſſe, ut templa tumulis martyrum imponerent, quoniam adſueti jam erant, illic, ubi conditi erant, cœtus ſuos congregare. Hinc potentiores in clero & populo in eccleſiis prope martyres condi cupiebant. Habebant præeuntem *Conſtantinum*, qui in veſtibulo eccleſiæ ſepultus fuit. Et ab hoc inde tempore tam late atque violenter graſſari cœpit hæc ſuperſtitio, ut reprimi non potuerit, quamvis *Theodoſii* imperatoris auctoritas & decreta intercederent. Vid. JVST. HENNING. BOEHMERVM in *jure eccleſ. Proteſt. T. II. p. 1052. ſeq.* Nimirum, qui antea ſolis regibus atque imperatoribus concedebatur intra civitatem ſepulturæ locus, & in atrio, ſive porticu, vel aliis exterioribus ædificiis eccleſiæ, ineunte ſec. VI. etiam populo fuit conceſſus. Imo, quod ejusmodi privilegiis facile evenire novimus, ſubinde promoto pede, intra idem illud ſec. VI. regibus, epiſcopis, eccleſiæ conditoribus, presbyteris & ex laicis quibusdam, qui ſanctimonia vitæ & virtutum laude maxime eſſent conſpicui, in ipſis eccleſiis ſepulturæ locus permittebatur. Neque tamen vel in hiſce legibus ſubſiſtere placuit, ſed longius gradatim proceſſit res, ita ut arbitrio epiſcoporum & presbyterorum relinqueretur, quos in eccleſiis ſepeliri aut non ſepeliri oporteret. Factum adeo eſt, ut Sec. IX. quædam familiæ in Gallia hereditarias ſepulturas in eccleſiis ſibi adſerere inciperent. Et quamvis ingraveſcenti abuſui obviam ire adgrederentur nonnulla conciliorum decreta, tot tamen exceptiones paſſæ ſunt antiquæ leges, ut non difficile fuerit, iſtud privilegium obtinere. Opinio videlicet, quod hominum animabus id multum proſit, ſi in eccleſia ſepeliantur, homines hujus privilegii tanto reddebat adpetentiores. Quid? quod *Leo III.* pontifex Romanus decretum fecit, quo unicuique genus quoddam juris hereditarii conceditur, in ſepulturis majorum ſuorum jacendi, exemplo, ut dicitur, patriarcharum. Iſta autem privilegia cum id dederint, ut ſacrorum ædificiorum conditores permitterentur ſepeliri in ipſis illis a ſe conditis ſacris ædificiis, neceſſe non eſt exponere, quomodo factum ſit, ut hic ſepeliendi mos etiam monaſteriis inſerretur. Vid. Jos. BINGHAMVM, *loco citato, tom. X. libr. XXIII. cap. I. §. 7. ſeqq. p. 17.* Ceterum de more, intra templa fidelium cadavera humandi, vid. LVDOV. ANTON. MVRATORIVM in *diſſert. XVII. ad Paullinum p. 185. ſeq. tom. I. anecdotor bibl. Ambroſianæ* & NIC. HIERON. GVNDLINGIVM in *obſerv. ſelectis Hal. Sax. 1707. 8.* editis *tom. I. obſ. VIII.* quæ eſt *de origine ſepulcrorum in templis.* Contra morem ſepeliendi in templis diſputat auctor ſcripti anglice editi Londini 1726. 4. *churches no charnel-houſe.* Plures dabit FABRICIVS in *bibliograph. antiq.* p. 1026.

Id unum ultimo loco notamus, hunc morem adhuc hodie partim oppugnari, partim defendi. Hoc ipſo enim anno MDCCLXXVI. prodiit Argentorati diſſertatio de *noxis ex ſepultura in templis,* auctore PHIL. ADOLPH. LAMPE, *Damiſcano.* Et ſuperiori anno editum fuit ab *anonymo* ſcriptum, quo evincere conatur, ſepulturam iſtam nil inferre detrimenti. Confer *diſſertat.* modo *citatam.*

giliis, miſſis, anniverſariis levamentum quoddam ſperantes. 4.) Ritus defunctorum corpora extra portas ad locum ſepulturæ efferendi admonet nos, quod aliam politiam ex hac terrena & tranſitoria civitate fuerint ingreſſi, Hebr. XIII. 14. 5.) Metuendum, ne aër, in templis præſertim, concluſis vaporibus e ſepulcris exhalantibus vitietur. 6.) Idem ſanioribus gentilibus probatum. Leges XII. tabularum *corpora mortuorum in civitate, ne inde contaminarentur*, ſepeliri ſevere vetuerunt, quæ prohibitio etiam poſtea aliquot principum reſcriptis fuit confirmata. Veterum ſepulcra in agris fuiſſe cum multa comprobarint, tum id quod Vlpianus ſcriptum reliquit, *Divum Adrianum pœnam ſtatuiſſe aureorum quadraginta in eos, qui in civitate ſepulcrum feciſſent, quam fiſco inferri juſſit, & in magiſtratus eandem ſtatuit pœnam*, qui id paſſi forent. Interim ſi abſit ſuperſtitio, cujusque regionis conſuetudo hac in re ſervari poteſt. David ſepulturæ locum habuit *in civitate*, 1. Reg. II. 10. cujus ſepulcrum in Jeruſalem duravit usque ad tempus Chriſti, Act. II. 29. & poſtea ibidem plerique reges Juda habuerunt ſua monumenta, in quæ etiam Jojadas pontifex illatus eſt, 2. Paral. XXIV. 16. Samuel ſepultus eſt *in domo ſua* in Ramatha, 1. Sam. XXV. 1. Tempore Ambroſii quidam in *templo* ſepulti fuere. Ambroſius lib. I. de Abrahamo cap. 3. Hieronymus in vita Paulæ & Fabiolæ &c. Juſtinianus Conſtantinopoli templum ſanctorum apoſtolorum exſtruxit, in quo reges ac ſacerdotes locum ſepulturæ haberent, referente Evagrio lib. IV. cap. 31.

Quæritur: 3.) An corpora facinoroſorum in patibulo relinquenda?

§. LXXXIX. Quæritur: III) *An probari poſſit, quod corpora facinoroſorum in patibulo vel rota relinquantur inſepulta?* Quibusdam hoc videtur pugnare non ſolum *cum moderatione chriſtiana, cum certa reſurrectionis fiducia, & humani corporis dignitate*, ſed etiam *cum expreſſa Dei conſtitutione:* Deut. XXI. 22. 23. *Quando peccaverit homo, quod morte ple-*
ctendum eſt, & adjudicatus morti ſuſpen
fuerit in ligno, non pernoctabit cadaver
in ligno, ſed in eadem die ſepelietur; & c
divino oraculo Gen. III. 19. *Terra es, &*
terram reverteris. Zepperus lib. V. de le
Moſaic. cap. 7. Contra vero urgeri po
1.) *generalis regula*, quod evangelium
aboleat politicas conſtitutiones, quæ legi
turæ congruunt, ac probabili ratione nitun
Jam vero in legibus civilibus facinoroſo
corpora in patibulo relinquenda eſſe dece
tur l. *Capitalium* 28. §. *famoſos* 15. ff. *de*
nis. & l. *Corpora* 1. ff. *de cadaveribus pun*
rum. 2.) Tale genus ſupplicii a poſteris S
lis ſumtum legitur 2. Sam. XXI. 9. & qui
coram Domino, hoc eſt, ut quidam expon
non ſine ipſius adprobatione. 3.) Reipub
utile eſt, horrendis ejusmodi ſpectaculis
a ſimilibus delictis deterreri; (quam ratio
tamen quidam invertunt. Si enim cadav
patibulo depoſitum terra occultur, eo
oſtenditur, illud tam maledictum & cont
natum cenſeri, ut non ſit dignum, quo
aëre maneat, ne eum polluat, ſicut D
XXI. 23. hæc ratio additur. Fagius in
locum: *Horror ſupplicii major eſt, ſi eq*
quoque die occulitur facinoroſi corpus;
ſuetudine enim adſpiciendi in crucem ſuffix
minus tetrum ſupplicium vulgo habetur.)
Deus minatur impiis *ſepulturam aſini*, Je
XXII. 19. ergo magiſtratus, qui eſt judi
rum divinorum exſecutor, talem pœnam
cinoroſis inſligere poteſt. 5.) Ambroſius ſe
XX. in Pſal. CXVIII. veterem illum mo
non videtur improbare: *Qui enim*, inq
turpi vel ſceleſto reatu beluinæ obſcœnitat
luviem vel beſtialis immanitatis horrorem
miſiſſe detecti ſunt, tanquam ii, qui prop
humanæ moderationis exciderint, formam
que humanæ conditionis jubentur exuere;
ciſo enim capite reliqui corporis truncus be
rum corpori comparatur, & ſapientiæ
fraudatur, qui ſapientiæ non potuit tener
tionem. Quod legem Deuteronomii adti
illa judicialis eſt, ac Judaicum duntaxat
pulum obligat. Rabbini fabulantur, ratio

l

legis eſſe eam, quod *ante ſepulturam cadaveris anima ad quietem ſuam pervenire non poſſit, nec ab angelis duci in thalamum Dei, ſed interim cogatur adſligi & vexari a turmis dæmonum.*

Quæritur: 4.) An hæreticis vel impiis deneganda ſepultura?

§. XC. Quæritur IV.) *An pertinacibus hæreticis ac impiis in impœnitentia vel deſperatione mortuis conſueti honeſtæ ac chriſtianæ ſepulturæ ritus recte denegentur?* Circa ſtatum quæſtionis notandum 1.) quod in ſubjecto ζητήματος propoſiti non agatur de illis, qui in uno vel altero chriſtianæ religionis articulo errant, interim parati ſunt informationem ex verbo Dei ſuſcipere; ſed de *pertinacibus hæreticis*, hoc eſt, qui in fundamentalibus fidei articulis errant, atque errorem ſuum pertinaciter defendunt, ac proinde nec in verbi auditu nec in ſacramentorum communione cum vera eccleſia participant. 2.) Quod non ſit quæſtio de hæreticis ac impiis *occultis*, qui vel ſolius Dei judicio, vel ex paucorum duntaxat Chriſtianorum notitia hæreſin ac impietatem fovent; ſed de *notoriis hæreticis ac manifeſtis impiis*, qui gradibus admonitionum poſthabitis in hæreſi vel impietate perſeverantes maximo cum eccleſiæ ſcandalo verbi & ſacramentorum communione ſe ipſos privarunt. 3) Quod non ſit quæſtio de illis, qui ante finem vitæ erroribus vel delictis ſuis agnitis veram pœnitentiam egerunt, ac cum eccleſia in gratiam redierunt; ſed de illis, qui in notoriis erroribus ac flagitiis *ſine pœnitentia* ad finem usque vitæ hæſerunt. 4.) Quod non ſolum de illis hæreticis ac impiis quæratur, qui κατ' ὄνομα nominatim ac in ſpecie ſunt excommunicati, de quibus conſtitutionibus eccleſ. electoris Auguſti in articulis generalibus cap. XI. fol. 327. ſic loquitur: *Im Fall da die excommunicirte Perſon ohne Beſſerung aus dem Leben abſchiede, ſo ſoll das Pfarrvolk nicht bey der Begräbniſs ſeyn, ſondern ſie ohne gebührliche Ceremonien durch die beſtelleten Todtengräber, doch auſſerhalb des Kirchhofs, als ein abgeſchnittenes Glied der heiligen chriſtlichen Kirchen, vergraben laſſen.* Sed in genere de omnibus proprie dictis hæreticis ac notorie impiis, qui coram Dei judicio pro excommunicatis ac damnatis habentur, etiamſi in judicio eccleſiæ externo non ſint nominatim, & in ſpecie excommunicati. 5.) Quod non ſolum de illis, qui in notoriis flagitiis ſine pœnitentia moriuntur, ſed etiam de illis, qui ex deſperatione violentas manus ſibi ipſis inferunt, quæſtio inſtituatur, ubi tamen inter αὐτόχειρας quædam diſtinctio adhibenda, ut monuimus ſuperius. 6.) Quod illi, qui morte repentina obeunt, vel ædium ruina oppreſſi, vel in aquis ſuffocati, non ſint ſtatim pro impœnitentibus habendi, ſed quod vita anteacta hic ſit reſpicienda. 7.) Quod in *prædicato* quæſtionis per conſuetos honeſtæ ac chriſtianæ ſepulturæ ritus intelligatur non ipſa humatio vel funeratio, de qua accipienda quibusdam videtur conſtitutio Marciani. l. *Humanum* 9. C. de hæret. & Manich. *Humanum & pium eſſe putantes, hæreticos permittimus ſepeliri legitimis ſepulcris*, & l. *Hæretici* eod. *Hæretici legitimo modo ut cæteri ſepeliuntur.* Apud Hebræos lege cautum erat, *ne hoſtem inſepultum quidem relinquerent.* Sed honorifica illa funeris ad cœmeterium deductio, quæ fit cum pſalmodiis ſacris, ad viventium informationem ac conſolationem, defuncti vero commendationem adcommodata, adeoque omnes illi ritus, qui in honorifica & chriſtiana pie defunctorum ſepultura adhiberi conſueverunt.

§. XCI. Hisce de ſtatu quæſtionis præmiſſis, negative ad propoſitum ζήτημα reſpondendum eſſe ducimus, argumentis petitis I) a *divino mandato.* Deus, cujus voluntas omnium actionum noſtrarum regula eſſe debet, prohibuit notoriis hæreticis ac manifeſte impiis honeſtam & chriſtianam ſepulturam conferre. Ergo vere pii tanquam obſequentes Dei filii cavere debent, ne contra divinam illam prohibitionem agant. *Antecedens* probatur 1.) ex *ſecundo decalogi præcepto*, in quo abuſum nominis ſui divini Deus graviter prohibet,

Exod. XX. 7. Levit. XIX. 12. Deut. V. 11. jam vero cum abuſu nominis divini conjunctum eſt, ſi verbum Dei in cantilenis ac concionibus funebribus comprehenſum, ad ſepulturam eorum cohoneſtandam adhibetur, qui fuerunt verbi contemtores, manifeſti hoſtes & Epicuræi illuſores, qui velut porci ac canes margaritas verbi & ſanctum doctrinæ cœleſtis theſaurum pedibus conculcarunt, Matth. VII. 6. 2.) Ex *generalibus illis mandatis*, in quibus ab impiorum conſortio pii cavere & abſtinere jubentur: Eſa. LII. 11. ***Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio ejus, mundamini, qui fertis vaſa Domini.*** 2. Cor. VI. 14. ***Nolite jugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci cum tenebris?*** 2. Theſſ. III. 6. ***Denunciamus vobis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem, quam accepit.*** v. 14. ***Si quis non obedit verbo, non commiſceamini cum illo.*** 2. Joh. v. 10. ***Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis.*** v. 11. *Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.* Quod ſi ergo pii in vita ſe debent ab impiorum conſortio ſegregare, utique etiam poſt mortem non debent illis communicare, honorifica ſepultura eos cohoneſtando; ſed facto ipſo demonſtrare, quod perfecto odio eos proſequantur, chriſtianam & honeſtam ſepulturam eis denegando. 3.) Ex *ſpeciali præcepto*, quo Deus blasphemos juſſit lapidari, & ignominioſa morte adfici, Levit. XXIV. 14. jam vero in numero blasphemorum merito cenſentur, qui notoria impietate & publicis flagitiis ſine ulla pœnitentia admiſſis ***nomen Dei faciunt blaſphemari***, Rom. II. 24. Tit. II. 5. qui verbum & ſacramenta præfracte contemnunt, qui omnes miniſtrorum verbi admonitiones ac redargutiones pertinaciter aſpernantur. 4.) Ex *dicto Chriſti* Matth. VIII. 22. Luc. IX. 60. ***Sine, mortui ſepeliant ſuos mortuos.*** Qui ergo in peccatis ſuis ſine ullo veræ pœnitentiæ indicio mortui ſunt, illorum exſe-
quiis Chriſtus intereſſe eos prohibet, qu
regni ſui conſortium vocat, etiamſi pare
ac proximorum cognatorum loco conſ
ſint. 5.) Ex *apoſtoli præſcripto* 1. Cor.
40. quod in eccleſia ***omnia fieri debeant*** κ
τάξιν καὶ εὐσχημόνως, jam vero eccleſia
illi τάξει καὶ εὐσχημοσύνῃ extreme adverſ
ſi pertinaces hæretici, ac notorie impii in
pœnitentia, ac proinde etiam ſub ponder
divinæ mortui, & infernalibus flammis
cti, in eodem cum piis cenſu ac numer
beantur, ſi membra Chriſti ac ſatanæ e
modo tractentur, ſi eodem honore adfi
tur, quos Chriſtus ut agnos & hædos ſ
ſtrabit, Matth. XXV. 32. Jacobus gr
taxat illam προσωποληψίαν καὶ ἀταξίαν,
in conventibus eccleſiaſticis dives pauperi
fertur, II. 2. & ſeqq. an ergo exiſtimab
Deo gratam ac probatam fore pejorem
ἀταξίαν, qua manifeſte impius homin
exæquatur? 6.) Ex *ipſo Dei facto*.
non ſolum verbis, ſed ipſo etiam facto
emplo oſtendit, quod notorie impios nol
neſta ſepultura cohoneſtari. Antediluv
homines propter extremam malitiam in
ſubmerſit, Sodomitas igne cœlitus demiſ
ſumſit, & quod proprie hujus loci eſt,
mui Jeroboam propter idololatriam hon
ſepulturam denegavit. 1. Reg. XIV. 11.
mortui fuerint de Jeroboam in civitate,
dent eos canes; qui autem mortui fuer
agro, vorabunt eos aves cæli, quia Do
locutus eſt. XXI. 23. Jeſabelem propter
ſecutiones, cædes & impietatem canibu
laniandam objecit. 2. Reg. IX. 35. Jer.
19. Joakimo Joſiæ filio propter effuſi
ſanguinis innocentis & alia flagitia *ſepult*
aſini deſtinavit; niſi ergo hæc judicia D
ſtiſſima velimus taxare, non poſſumus
feſte impios in impœnitentia mortuos h
fica ſepultura adficere.

§. XCII. II) A *piorum exemplo.*
pius a Spiritu ſancto ſic deſcribitur, quo
ſtet in via peccatorum,
irriſorum; Pſal. I. 1. quod

lis ejus reprobus; XV. 4. quod *non ſedeat cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introëat;* XXVI. 4. quod *odio proſequatur eccleſiam malignantium, & cum impiis non ſedeat;* v. 5. quod *facientes prævaricationes oderit, nec adhæreat manifeſte impiis*; CI. 4. quod *eos, qui Dominum oderunt, perfecto odio averſetur*; CXXXIX. 22. at quomodo convenit, ut in morte illos honorent, quos in vivis odio fuere proſecuti? qua fronte illis adhærebunt, quos Deus propter finalem impœnitentiam a facie ſua projecit? III) A *comparato.* Quemadmodum iniquum ac præpoſterum foret, ſi in republica terrena ſcelerati ac virtutis ſtudioſi eodem loco haberentur, ac utrisque eadem diſtribuerentur præmia, iidem honores, & quidem in publico omnium conſpectu: ita quoque in eccleſiaſtica republica præpoſterum merito cenſendum eſt, uno eodemque chriſtianæ ſepulturæ honore vere pios & notorie impios, Chriſti membra & ſatanæ organa adficere. IV) A *conſequente multiplici incommodo.* Si contemtores verbi ac ſacramentorum, pertinaces hæretici, ac manifeſte impii in impœnitentia vel deſperatione defuncti chriſtiana ac honeſta ſepultura cohoneſtantur, 1.) præceptum Dei de cavendo nominis divini abuſu, ac piorum ab impiis ſeparatione violatur; 2.) infirmioribus ſcandalum præbetur contra Chriſti & Pauli interminationem; Matth. XVIII. 6. Rom. XIV. 21. 1. Theſſ. V. 22. 3.) impietas & ſecuritas in animis hominum confirmatur, exiſtimant enim perinde eſſe, ſive quis veræ pietati in vita ſtudeat, ſive in impietate ac ſceleribus ſecure pergat; 4.) miniſterium verbi, diſciplina eccleſiaſtica, ac ipſum ſanctiſſimum Dei nomen ab hoſtibus blaſphematur, Rom. XIV. 16. quando ſcilicet vident impium eodem loco haberi cum pio; 5.) illi, qui per excommunicationem ab eccleſiæ corpore penitus abſcindi, *ac ſolum [illegible] interitum carnis tradi promeruerunt* [illegible] 5. qui in vita ac [illegible] minnio, Pſ. V. [illegible] honore adfic[illegible] [illegible] V. [illegible]

ſabro in deſperatione mortuo, refert, *quod monachi eum in ultimis monaſterii ſui, in quo obierat, locis humarint, nec pſalmos pro eo cantare voluerint.* Innocentius cap. *Sacris* [illegible] de ſepulturis: *Sacris eſt canonibus inſtitutum, ut quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis, & ut careant eccleſiaſtica ſepultura, qui prius erant ab eccleſiaſtica unitate præciſi, nec in articulo mortis eccleſiæ reconciliati fuerint.* Quæ in contrarium adferuntur, ex dictis facile explicari poſſunt. Confer b. Lutherum in exhortatione ad preces contra Turcam tom. VII. Jen. Germ. fol. 442. & in præfat. poſtill. part. æſtiv. Æpinum in tractatu de ſepultura impiorum, qui exſtat dec. VIII. conſil. Bidenbachium conſil. VI. p. 64. Mehlfurerum in vindic. evang. decad. VI. diſp. I. theſ. 76. & ſeqq. Conradum Portam in paſtor. cap. XIX. q. 3. p. 557.

Quæritur: 5.) An pie defuncti ſint lugendi?

§. XCIII. V) *An pie defuncti ſint lugendi?* Videtur id pugnare 1.) cum *Chriſti prohibitione*, qui Luc. VII. 13. ad viduam filii obitum lugentem dicit: *Noli flere.* 2.) Cum *chriſtiana moderatione.* Illa enim voluntati divinæ reverenter ſe ſubmittit, ac cum Jobo dicit: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum.* I. 21. 3.) Cum *certa fiducia de beata pie defunctorum conditione.* Quod ſi enim certo credimus, pios per mortem ad veram in cœlis vitam eſſe ingreſſos, eccur ipſorum nomine luctui indulgere velimus? 4.) Cum *ſanctorum exemplo*: 2. Sam. XII. 22. inquit David ad ſuos purpuratos: *Dum adhuc viveret infans, jejunavi & flevi, dicebam enim: Quis ſcit, miſerebitur mei Dominus, &* [illegible] *Nunc autem quia mortuus eſt,* [illegible] *numquid potero revocare* [illegible] *vadam ad eum, ille vero* [illegible] [illegible]ddi [illegible]

Mortuorum ſepultura confertur cum granorum ſemente; 1. Cor. XV. 36. jam vero agricola non plorat, quando ſeminat, alias de meſſe videretur deſperare. Morientes abeunt in cœleſtem patriam, jam vero amicos in patriam proficiſcentes cum deſiderio ſequendi deducimus. Huc referenda ſunt dicta veterum: Tertullianus lib. de patientia cap. VII. fol. 7. „Credentes reſurrectionem Chriſti noſtram „quoque credimus, propter quos ille & obiit „& reſurrexit. Ergo cum conſtet de reſurre„ctione mortuorum, vacat dolor mortis, va„cat & impatientia doloris. Cur ergo doleas, „ſi periiſſe non credis? cur impatienter feras „ſubductum interim, quem credas reverſu„rum? Profectio eſt, quam mortem putas. „Non eſt lugendus, qui antecedit, ſed plane „deſiderandus. Id quoque deſiderium patien„tia temperandum. Cur enim immoderate „feras abiiſſe, quem mox ſubſequeris? Cæte„rum impatientia in hujusmodi & ſpei noſtræ „male ominatur, & fidem prævaricatur. Chri„ſtum lædimus, cum evocatos quoque ab illo „quaſi miſerandos non æquanimiter accipimus. „Cupio, inquit apoſtolus, recipi jam & eſſe „cum Domino. Quantò melius oſtendit vo„tum chriſtianorum. Ergo votum ſi alios con„ſecutos impatienter dolemus, ipſi conſequi „nolumus.„ Cyprianus ſerm. IV. de mortal. p. 213. „Nobis minimis & externis quoties „revelatum eſt, quam frequenter atque ma„nifeſte de Dei dignatione præceptum eſt, ut „conteſtarer aſſidue, & publice prædicarem, „fratres noſtros non eſſe lugendos accerſione „dominica de ſeculo liberatos, cum ſciam non „eos amitti, ſed præmitti, recedentes præce„dere, ut proficiſcentes & navigantes, deſi„derari eos debere, non plangi, nec accipien„das eſſe hic atras veſtes, quando illi ibi in„dumenta alba jam ſumſerint, occaſionem „dandam non eſſe gentilibus, ut nos merito „ac jure reprehendant, quod, quos vivere apud „Deum dicimus, ut exſtinctos & perditos lu„geamus, & fidem, quam ſermone & voce „depromimus, cordis & pectoris teſtimonio „reprobemus. Spei noſtræ ac fidei prævari„catores ſimus, ſimulata, ficta, fucata viden„tur eſſe, quæ dicimus &c. Qui ſpe vivimus, „& in Deum credimus, & Chriſtum paſſum „eſſe pro nobis & reſurrexiſſe confidimus, in „Chriſto manentes, & per ipſum atque in ipſo „reſurgentes, quid aut ipſi recedere iſthinc de „ſeculo nolumus, aut noſtros recedentes quaſi „perditos plangimus ac dolemus, ipſo Chriſto „Domino ac Deo noſtro monente & dicente: „Ego ſum reſurrectio &c.„ Pag. 215. "Hoc „nos oſtendamus eſſe, quod credimus, ut ne„que carorum lugeamus exceſſum, & cum ac„cerſitionis propriæ dies venerit, incunctan„ter & libenter ad Dominum ipſo vocante ve„niamus.„ Chryſoſtomus homil. LXI. in Johan. circa finem: "Cum aliis malis etiam hic „muliebris morbus (plangentium defunctos) „jam prævaluit, oſtentant planctus & dolores „ſuos, cruentant brachia, ſcindunt capillos, „laniant genas, partim ob dolorem, partim „ad oſtentationem &c. Quænam hæc inſania? „nonne ridebunt gentiles? nonne fabulam no„ſtram putabunt religionem? dicent enim nul„lam eſſe reſurrectionem, illuſiones omnia „chriſtianorum dogmata & fallacias putabunt. „Haud enim aliter, quam ſi nihil poſt mor„tem remaneat, mulieres lamentantur, non „attendunt ſcripturis, omnia illa eſſe figmenta „ipſæ credere videntur; ſiquidem ſi crederent „mortuum non eſſe mortuum, ſed ad melio„rem vitam translatum, non utique ipſum tan„quam nihil eſſe deplorarent, non adeo in„dignarentur, non tantas efferrent voces, in„credulitatis indices: Nunquam te amplius vi„debo! Omnia apud illos fabulæ, nam ſi „principali bono ita diffidunt, multo magis „aliis, quæ adſerunt.„ Et poſtea: "Si pec„cator & qui ſæpenumero Deum offenderit, „moritur, is deflendus, vel potius minime, „cum illi nihil adferat utilitatis, in hoc lætan„dum, quod malitia ejus abſciſſa eſt. Quod „ſi juſtus, rurſus lætandum, quod in tuto col„locatur, quod liberatus eſt futura formidine. „Si juvenis, quod ex medio malorum ereptus „eſt. Si ſenex, quod eo diutius uſus, quod „maxime deſiderabile videbatur, vitæ ſatieta-

„te migravit &c. Honor mortuo non fletus „eſt, non ejulatus, ſed hymni & pſalmi & vita „optima.„ Et poſtea: “Si intelligeremus, „Deum illum abſtuliſſe, quem mortalem vi„rum ac filium habebamus, mox conſolaremur. „Indignari enim majus quiddam ſupra natu„ram quærentis eſt. Homo natus & mortalis, „quid doles, quod ſecundum naturam conti„git? numquid doles, quod edendo nutriris? „num quæris ſine cibo vivere? ita & in mor„te numquid quæris immortalitatem? mor„talis natus es, ſemel hoc definitum. Noli „dolere, noli te adfligere, ſed ama, quæ com„muniter omnibus ſtatuta ſunt. Doleant tibi „peccata tua, hic optimus fletus, hæc maxima „ſapientia.„ Idem homil. IV. in epiſt. ad Hebr. in morali: “Cum video luctus in pla„teis & lamentationes ſuper eos, qui ex hac „vita migrarunt, & ululationes & ineptias alias, „credite mihi, erubeſco, & paganos & Ju„dæos & hæreticos iſta videntes, & omnes, „qui nos irrident, quia non, quæ a me di„cuntur, attendunt Græci, ſed illa, quæ fiunt „a vobis &c. Cogita quid pſallas in illo tem„pore. Revertere, inquis, anima mea in re„quiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. „Et iterum: Non timebo mala, quia tu me„cum es. Dicis, Dominum benefeciſſe tibi, „& lacrimaris? Nonne ſcena ſunt iſta? non„ne hypocriſis? Si autem ludis & fingis & „fabulas eſſe putas, quare pſallis, quare ſuſci„pis ad te venientes? quare non repellis pſal„lentes?„ Hieronymus ad Paulam epiſt. XXV. „Lugeatur mortuus, ſed ille, quem gehenna „ſuſcipit, quem tartarus devorat, in cujus pœ„nam æternus ignis æſtuat. Nos, quorum „exitum angelorum turba comitatur, quibus „obviam Chriſtus occurrit, gravamur magis, „ſi diutius in tabernaculo iſto mortis habite„mus.„ Iſidorus lib. III. de ſumm. bon. “Illi „deplorandi ſunt in morte, quos miſeros in„fernus ex hac vita recipit, non quos cœleſtis „aula lætificandos incluſit. Etſi pietas pro de„functis fidelibus flere jubeat, fides tamen pro „eis lugere vetat.„ Anaſtaſius epiſt. II. ad Nerianum, & citatur cap. *Habent* 13. q. 2. “Ha„bent forſan illi juſtam longi doloris excuſa„tionem, qui vitam alteram neſciunt, qui „de hoc ſæculo ad melius eſſe tranſitum non „confidunt; nos autem, qui hoc credimus & „docemus, triſtari nimium de obeuntibus non „debemus, ne quod apud alios pietatis tenet „ſpeciem, hoc magis nobis in culpa ſit.„ Cap. *Vbicunque cauſ.* & *quæſt.* iiſdem ex Chryſoſtomo in epiſt. ad Hebr. “Lugere & deplo„rare & lamentari eos, qui ab hac vita dece„dunt, ex puſillanimitate contingit, hoc autem „ex deſperatione futuræ reſurrectionis intelli„gitur.„ Ex quibus omnibus quidam noſtra tempeſtate dogmatizarunt, ***non eſſe licitum fletu mortuos proſequi***, teſte Salmerone diſp. IV. in 1. Theſſ. IV.

§. XCIV. Sed hæc omnia accipienda ſunt de ***luctu immoderato***, qui vel ex impatientia vel diffidentia oritur, ac debitum excedit modum, cui opponenda eſt lex divina: Lev. XIX. 28. *Super mortuo non incidetis carnes veſtras, neque figuras aliquas aut ſtigmata facietis vobis, ego Dominus.* Deut. XIV. 1. *Non incidetis vos, nec facietis calvitiem inter oculos veſtros ſuper mortuo*; hoc eſt, non imitemini mores idololatricarum & ſuperſtitioſarum gentium in funeribus cognatorum corpus ſuum incidentium ac vulnerantium. v. 2. *Quoniam populus ſanctus es Domino tuo, & te elegit, ut ſis ei in populum peculiarem*; ac regula apoſtolica 1. Theſſ. IV. 13. *De dormientibus non contriſtemini, ſicut cæteri, qui ſpem non habent*, hoc eſt, ſicut gentiles promiſſione ac ſpe beatæ ad vitam reſurrectionis deſtituti. Moderatus interim luctus chriſtianis vitio verti nequit, congruit enim 1.) *præcepto Siracidis* XXXVIII. 16. *Fili, ſuper mortuum produc lacrimas, & quaſi dira paſſus es, incipe luctus, ſecundum autem judicium illius, contege corpus illius &c*, v. 17. *Acerbum fac fletum, & accende planctum, & fac luctum ſecundum dignitatem ejus.* v. 18. *Diem unum & duo gratia detractionis & conſolare te triſtitiæ cauſa &c.* cap. XXII. 10. *Super mortuum plora, defecit enim lux.* v. 11. *Dulcius plora ſuper* mor-

mortuum, quia requievit. v. 13. *Luctus mortui ſeptem dies.* 2.) *Oraculo Salomonis* Eccleſ. III. 1. *tempus flendi & tempus plangendi.* 3.) *Sanctorum exemplis. Abraham* luget conjugem Saram defunctam, Gen. XXIII. 2. *Jacobus* filium ſuum Joſephum, quem putabat mortuum, Gen. XXXVII. 34. *Iſraëlitæ Moſen*, Deut. XXXIV. 8. &c. Stephanum ſepelierunt *viri religioſi*, & fecerunt planctum magnum ſuper eum, Actor. VIII. 2. 4.) *Naturalibus ſtorgis*, quas Spiritus ſanctus per ſe non damnat, nec humanitatem ex homine exuit. 5.) *Regulæ caritatis.* Rom. XII. 15. *Flete cum flentibus.* 6.) *Ipſius Chriſti facto.* Is enim Lazari ſepulcrum intuitus *lacrimatur*, Joh. XI. 35. ex quo Judæi colligunt, *ecce quomodo amabat eum.* Frivolum, imo abſurdum eſt, quod in concilio Toletano III. can. XXII. dicitur, *quod Dominus non fleverit Lazarum mortuum, ſed ad hujus vitæ ærumnas plorauerit reſuſcitandum.* Eccur enim divina ſua omnipotentia illum reſuſcitaſſet, ſi reſuſcitationis opus lacrimis potius, quam congratulatione proſequendum eſſe cenſuiſſet? Nequaquam igitur moderatus ac decens luctus a Deo in ſcripturis improbatur, ſed ſtoica potius ἀπάθεια & ἀναισθησία damnatur, ac projectæ ſecuritatis argumentum ſtatuitur, *ſi quando juſtus perit, & nemo conſiderat*, Eſa. LVII. 1. contra vero *melius* pronunciatur, *ire in domum luctus, quam ire ad domum convivii*, Eccleſ. VII. 3. quo referenda ſunt dicta piorum veterum. Chryſoſtomus homil. LXI. in Johan. circa finem: *Minime lugere, ſed ἀμέτρως ſine debita moderatione lugere veto; non ſum immanis atque crudelis. Video naturam dolere & quotidianam requirere conſuetudinem. Non licet nullo adfectu moveri, quod & Chriſtus oſtendit, lacrimatus eſt ſuper Lazaro, ejus ſequere exemplum. Lacrimare, ſed leniter & prudenter & cum Dei timore. Si hac ratione lacrimas fundes, non reſurrectionis diffidentiæ argueris, ſed ægre ferre cariſſimi ſejunctionem videberis. Nam & peregre proficiſcentes lacrimis proſequimur, non tamen ut mortuos, ita & tu lugeas, tanquam præmiſeris peregrinum.* Cyrillus lib. VII. in Johannem cap. XX. *Erudiit nos Dominus ſuis lacrimis, quonam modo caros noſtros vita functos moderatis & lege rationis temperatis lacrimis flere debeamus. Nam ex toto nec compati nec mærere, ferinum eſt & durum, horum vero exuberantia, muliebre.* Ambroſius acerbo luctu proſequebatur ſanctos de medio ſublatos, non quod de eorum felicitate dubitaret, ſed conſiderans, *quam eſſet difficile invenire eos, qui in defunctorum locum ſuccederent.* Auguſtinus lib. XIX. de civ. Dei cap. 8. *Quorum nos vita propter amicitiæ ſolatia delectabat, unde fieri poteſt, ut eorum mors nullam nobis ingerat mæſtitudinem? quam qui prohibet, prohibeat, ſi poteſt, amica colloquia, interdicat amicabilem ſocietatem, vel intercidat adfectum omnium humanarum neceſſitudinum, vincula mentis immiti ſtupore diſrumpat, aut ſic eis utendum eſſe cenſeat, ut nulla ex eis animum dulcedo perfundat. Quod ſi fieri nullo modo poteſt, etiam hoc quo pacto futurum eſt, ut ejus nobis amara mors non ſit, cujus dulcis vita fuit? hic eſt enim & luctus quidam in humano corde quaſi vulnus, aut ulcus, cui ſanando adhibentur officioſæ conſolationes.* Bernhardus ſerm. XXVI. in Cant. *Non culpamus adfectum, niſi cum excedit modum.* Paulinus in panegyrico ad Pneumatium ſuaviſſimis verſiculis exprimit alternationem piorum adfectuum in corde pie lugentium:

Gratuler an doleam? dignus utroque puer,
Cujus amor lacrimas & amor mihi gaudia ſuadet,
Sed gaudere fides, flere jubet pietas.
Tam modicum patribus, tam dulci e pignore fructum
Defleo in exiguo temporis eſſe datum.
Rurſus ut æternæ bona nova volvo perennia vitæ,
Quæ Deus in cælo præparat innocuis,
Lætor obiſſe, brevi functum mortalia ſeclo,
Vt cito divinas perfrueretur opes.
Ne terrena diu contagia, mixtus iniquis
Duceret in fragili corporis hoſpitio.

Sed

Sed nullo iſtius temeratus crimine mundi,
Dignius æternum tenderet ad Dominum.

Eamdem luctus moderationem præſcribunt hi ſenarii:

Flendi ſunt mortui, ſed temperantius,
Nam mortui non ſunt, eamdem ſed viam,
Quam cogit omnes ingredi neceſſitas,
Præmuniere nobis, nos inpoſterum
Idem ſequemur ipſos in conſortium,
Communis & vita fruemur patriæ.

Lugendum igitur in obitu amicorum, ſed cum decoro modeſtiæ, ne indignari videamur Domino, qui poſtquam non abſtulit, niſi quod dedit, ſua recepit, noſtra non abſtulit; lugendum ſed cum certa ſpe reſtitutionis ad gaudia vitæ æternæ. Auguſtinus epiſt. VI. ad vid. *Veraciſſima promiſſione ſperamus, nos de hac vita unde migraturi quosdam noſtros non amiſimus, ſed præmiſimus, ad eam vitam eſſe venturos, ubi nobis erunt quanto notiores, tanto cariores & ſine timore ullius diſſenſionis amabiles.* Quæ in contrarium adlata ſunt, ex his, quæ de moderatione luctus dicta, facile explicari poſſunt. Chriſtus ad viduam dicens: *noli flere,* non ſimpliciter luctum & lacrimas prohibet, ſed partim moderari vult mœrentis luctum, partim pollicetur mox ſecuturæ reſuſcitationis miraculoſum beneficium. Præpoſterum igitur eſt, quod epiſcopi in concilio Toletano III. *omnibus chriſtianis prohibuerunt defunctos flere,* part. II. decret. cauſ. 13. q. 2. c. 28.

Quæritur: 6.) Quid de λειψανολατρείᾳ ſtatuendum?

§. XCV. Quæritur VI) *Quid de σκελετολατρείᾳ ac λειψανολατρείᾳ pontificia, hoc eſt, de religioſo, quas ita vocant, reliquiarum cultu in regno pontificio paſſim vigente ſit ſtatuendum?* Quando contra cultum reliquiarum, hoc eſt, contra honorem, qui corporibus, oſſibus & reliquiis ſanctorum defertur in papatu defertur, diſputamus, nequaquam docemus, corpora vel oſſa ſanctorum eſſe contemtim habenda, irreverenter tractanda, in ſterquilinium projicienda; neque adprobamus Calviniſtarum quorumdam intemperiem, qua in Galliis oſſa ſanctorum, *Irenæi, Hilarii & Martini* effoſſa cremarunt, & pulverem in profluentem projecerunt, ſi vera ſunt, quæ Surius in hiſt. anno 1562. & ex eo Bellarminus lib. II. de reliq. ſanct. cap. 1. referunt. Sed negamus, corpora vel oſſa ſanctorum more papiſtico eſſe religioſo illo cultu, qui in papatu viget, veneranda. Conſiſtit autem ille cultus in his potiſſimum capitibus, 1.) quod oſſa illa populo religioſe veneranda monſtrant: 2.) quod eadem oſculanda ſpectantibus offerunt: 3.) quod coram illis genua flectenda & procidendum eſſe docent: 4.) quod peregrinationes ad eorum loca inſtituunt: 5.) quod preces citius ibi exaudiri arbitrantur: 6.) quod cultum illum ad gratiam & peccatorum indulgentiam apud Deum impetrandam aliquid facere ſibi perſuadent: 6.) quod candelis accenſis, ſerico, corollis aliisque ornamentis cultus gratia reliquias decorant: 8.) quod ad majorem juramentorum religionem eas adhibent: 9.) quod pontifex per ſuam canoniſationem ſanctos invocandos & reliquias eorum religioſe venerandas decernere poſſit ac debeat: ext. de reliq. & venerat. Sanct. 10.) quod portari eas poſſe dicant in collo, ex devotione & fiducia ad Deum & ad ſanctos, quorum ſunt reliquiæ, ut Thomas loquitur: 11.) quod reliquias imponant languentibus & defunctis opis impetrandæ cauſa: 12.) quod ad ſacramenti euchariſtiæ dignitatem ac ſanctitatem aliquid conferre arbitrantur, ſi in altari reliquiæ ſanctorum habeantur. Taxamus & hoc 13.) quod reliquiis dubiis ac incertis religioſum ejusmodi cultum deferunt. Hæc enim omnia in papatu fieri, viva praxis oſtendit. In chronico Caſſenenſi translatio reliquiarum ſ. Mauri hoc proceſſu facta deſcribitur: *Cum Hugo Cluniacenſis ob preces Theobaldi abbatis os integrum brachii ſ. Mauri capſulæ argenteæ, inſtar turrium artificioſe erectæ; decenter incluſum per ſex tui monaſterii fratres mitteret Caſſinum, ex tota provincia populi concurſus factus eſt quam maximus*

ximus devotione præcipua, totus etiam monaſterii conventus ineſtimabili jucunditate lætatus eſt, omnesque ſolennibus induti ſacrisque veſtibus cum cereis ac thymiamatibus plurimis ad portam veterem aliquanto extra monaſterii ambitum procedentes obviam cum devotione ſummâ hoſpiti tanto iverunt, & quaſi viventem in carne conſpicerent, omnes in terram pariter procidentes adoraverunt, ſurgentesque ſecundum illum locum devotiſſime ac reverenter mixtis gaudio lacrimis oſculati ſunt, & cum hymnis ac laudibus honorifice nimis proſequentes in monaſterium introduxerunt, & ſuper magiſtri ſui Benedicti venerabile altare poſuerunt. Similem pompam in tranſlatione crinium ſ. Petri apoſtoli deſcribit chronicon Hirſaugienſe. Concilium Trident. in decret. de reliquiis ſtatuit, *corpora ſanctorum a fidelibus eſſe veneranda, cum per ea multa beneficia a Deo hominibus præſtentur.* Et addit, *damnandos eſſe, qui adfirmant, ſanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque ſacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ cauſa ſanctorum memorias fruſtra frequentari.* Philippus Melanchthon in reſponſo adverſus Colonienſes de ſacrificulo quodam memorat, quòd *in viciniam Tubingæ divorum reliquias ſecum deferens, hoc præconio eas populo commendaverit, ut nihil a peſtilentia periculi fore toto anno his, qui eas oſculati fuiſſent, diceret.* Hiſtoriam integram recitabimus inferius. Coſterus in enchirid. cap. XV. *Oſſa ſanctorum habent vim contactu ſuo ſanctificandi, ac qui martyris oſſa attigerit, illius juſtitiæ ſanctitatisque quodammodo particeps ob gratiam ex eorum corporibus procedentem efficitur.* Idem part. I. conc. XXIII. poſt pentec. *Omnes ſanctos, honores eorum reliquias, nec dubites de auxilio eorum, & de defenſione tui adverſus dæmonem, qui timet illorum magnam virtutem &c.* Bellarminus in lib. II. de imagin. cap. 30. *Sanctificari aliquo modo eos, qui tangunt reliquias ſanctorum, conſtanter docent patres.* Lib. II. de beat. ſanct. cap. 2. *Nos reliquias honoramus & oſculamur, ut ſacra pignora patronorum noſtrorum.* Gregorius de Valentia in apol. contra Heerbrandum fol. 57. *reliquias cuſtodiri, ut coram ipſis patrocinium ſanctorum ſingulari devotione imploretur.* Timpius in rituali Germ. cap. XII. p. 200. *Honor cruci Chriſti, clavis, lanceæ oblatus, in ipſum Chriſtum refertur, cujus ſanguine iſta conſperſa ſunt.* Stapletonus in promt. cathol. part. I. p. 292. *Pia ac Deo grata eſt illa devotio, qua non tantum Deum ipſum, ſed & ſanctos ejus, nec tantum perſonas ipſas ſanctas, ſed & quidquid ipſorum eſt, atque ad eos pertinet, cum fide & pietate ordinata complectimur, veneramur, atque ad beneficia conſequenda adſumimus.* Ibidem: *Eodem ſane cultu, eadem veneratione reliquias relative conſideratas proſequimur, qua ipſos ſanctos, idem beneficium, eamdem virtutem mediantibus reliquiis adſequimur, quam per ipſos ſanctos.*

Improbatur a) a defectu divini mandati.

§. XCVI. Contra pontificiam illam ſceletolatriam ac lipſanolatriam producimus hæc argumenta, I) a *defectu mandati.* Quicunque cultus deſtituitur divino mandato, non eſt verus & Deo gratus cultus, ſed eſt ἐθελοθρησκεία, cultus falſus & Deo adverſus, adeoque idololatria. Cultus reliquiarum, qui in papatu viget, deſtituitur divino mandato. Ergo. *Major* confirmatur tum ex omnibus illis ſcripturæ dictis, quæ ut *fidei*, ita quoque *divini cultus* normam ac formam ex ſacris literis unice petendam eſſe docent, Deut. IV. 2. XII. 32. Eſa. VIII. 19. Ezech. XX. 19. Rom XII 2. conjuncto cum c. XIII. 9. 2. Tim. III. 17. &c. quæque *electitios cultus repudiant*; Deut. XII. 8. & 32. Num. XV. 39. & 40. Pſal. CVI. 36. Eſa I. 12. XXIX. 13. Jer. VII. 31. Amos V. 25. Zach. VII. 5. & 9. Matth. XV. 9. Col. II. 20. tum ex *variis exemplis* eorum, qui ob ſuas ἐθελοθρησκείας divinitus reprehenſi ac puniti fuerunt. Confer tractatum de bonis operibus. §. 16. *Minor* eſt manifeſtæ veritatis. Nuſpiam enim ſcriptura docet, oſſa ſanctorum eſſe religioſe veneranda, coram illis procidendum, peregrinationes ad

ſuſcipiendas & quidem eo fine, ut cul-
Deo præſtemus, ut peccatorum remiſ-
em & Dei gratiam hac ratione promе-
nur; contra vero docet, in ſolum Deum
iem cordis fiduciam eſſe collocandam,
a normam in verbo præſcriptam Deum
colendum, ac media, per quæ Dei
ia & peccatorum remiſſio pretioſo Chriſti
guine parta nobis offertur, donatur & ad-
atur, non eſſe ſanctorum reliquias, & re-
iarum illarum religioſum contactum ac cul-
, ſed ex parte Dei verbum & ſacramenta,
parte noſtra veram in Chriſtum fidem.
i invocationem in nov. teſt. non eſſe ad cer-
locum adligatam, ſed, ſi ex vera pœniten-
& fide proficiſcatur, quovis in loco Deo
e gratam & acceptam eſſe, Joh. IV. 21.
im. II. 8. &c.

XCVII. Excipit Bellarminus lib. II. de
. ſanct. cap. 2. I) *in papatu reliquias non*
ari, nec divino honore adfici. Quis ca-
corum, inquit, *unquam reliquias invoca-*
quis unquam auditus eſt in precibus aut
iis dixiſſe: Sanctæ reliquiæ orate pro me?
uis easdem tanquam divino honore adfe-
vel Chriſti loco adoravit? Nos enim reli-
r quidem honoramus & oſculamur, ut ſa-
pignora noſtrorum patronorum, ſed nec
amus ut Deum, nec invocamus ut ſanctos,
minore cultu veneramur, quam ſanctorum
tus, nedum quam Deum ipſum. Et cap. 4.
ces: Nunquam eſt auditum apud chriſtia-
ut aliqui ſanctorum reliquiis divinos ho-
r detulerint. Eodem modo Gregorius de
ntia in apolog. contra Heerbrandum cap.
rpetuum hunc ſuum coccyſmum repetit,
uiis non deferri honores divinos ut Deo,
de in illarum cultu non committi idolola-
. *Reſp.* Quis ſit minor ille cultus, Bel-
inus non explicat, nos igitur ſic progre-
r: 1.) Aut cultus ille, qui defertur re-
s, eſt *religioſus* ad primam decalogi ta-
n reducendus, aut *civilis* ad ſecundam
ogi tabulam pertinens. Poſterius negant
ficii, manet igitur prius. Atqui ſi ex hy-
potheſi pontificiorum hic cultus reliquiarum
eſt religioſus ad primam decalogi tabulam re-
ducendus, utique per hunc ipſum cultum di-
vinus honor reliquiis defertur. 2.) Quamvis
externo verborum ſono pontificii ſic non orent:
Sanctæ reliquiæ orate pro me; tamen fiduciam
impetrandæ gratiæ ac remiſſionis peccatorum
in hunc reliquiarum cultum collocant, ſicque
partem fiduciæ ſoli Deo debitæ ad eum trans-
ferunt, quo ipſo divinum honorem reliquiis
deferunt, & interiore cordis voto ac deſiderio
eas adorant. Bellarminus ipſe cap. 4. §. *quod*
autem &c. Auguſtini ſententiæ *de adoratori-*
bus ſepulcrorum opponit Chryſoſtomi dictum
ſerm. in ſanctos Juventium & Maximum: *Tu-*
mulos martyrum adoremus; ac Hieronymi ad
Marcellam: *Sepulcra & cineres Johannis ba-*
ptiſtæ, Eliſæi & Abdiæ merito adorari a fide-
libus in Palæſtina. Vtique ergo adorationem
reliquiarum adprobat. 3.) Omnis ἐθελοθρη-
σκεία eſt idololatria, ut oſtendimus in tracta-
tu de lege §. 87. jam vero cultus reliquiarum
eſt ἐθελοθρησκεία, quod tamdiu immotum ſta-
bit, donec ex ſcripturis pro hoc cultu ſtabi-
liendo manifeſta dicta proferantur. Ergo.
4.) Quando Iſraëlitæ oſculabantur Baal, di-
vino honore eum adfeciſſe, eumque *adoraſſe*
dicuntur, 1. Reg. XIX. 18. quamvis externo
verborum ſono non dicerent: *Baal ora pro*
nobis; ac propter illud religioſum oſculum
idololatriæ rei peraguntur, quantumvis per
cultum Baalis verum Deum colere voluerint,
Oſeæ II. 16. 5.) Qui reliquias honorant &
oſculantur, ut *ſacra pignora patronorum ſuo-*
rum, illi divino honore reliquias adficiunt.
Pontificii illud faciunt fatente Bellarmino. Er-
go. Ratio *connexionis* hæc eſt: qui ſanctos
defunctos conſtituunt ſuos apud Deum patro-
nos, divino honore eosdem adficiunt, ut in
quæſtione de invocatione ſanctorum demon-
ſtrabitur. Pontificii ſanctos defunctos ſuos
apud Deum patronos conſtituunt. Ergo di-
vino honore eosdem adficiunt. Vlterius: qui
reliquias honorant ut *ſacra pignora ſuorum*
patronorum, hoc eſt, eorum, quibus cultum
divinum ac ſoli Deo debitum deferunt, illi

etiam reliquiis divinum honorem deferunt; oportet enim eſſe analogiam inter cultum reliquiarum & cultum eorum, quorum ſunt reliquiæ, unde in hiſtoria translationis reliquiarum Mauri refertur, quod monachi Caſſinenſes *coram illis, tanquam viventem in carne conſpicerent, omnes in terram pariter procidentes adoraverint.* 6.) Quo honore imagines ſanctorum in papatu adficiuntur, eodem etiam reliquiæ ſanctorum honorantur. Sed honor, qui imaginibus ſanctorum defertur, eſt divinus, ut in tractatu de lege §. 82. demonſtratum. Ergo etiam reliquiæ divino honore in papatu adficiuntur. *Major* eſt manifeſta, quia oſſa ac reliquiæ ſanctorum arctiori propinquitate illis conjunctæ ſunt, quam imagines, quæ externa duntaxat lineamenta repræſentant. *In ſepulcris ſanctorum*, inquit Bellarminus lib. II. de reliq. ſanct. cap. 4. §. *Ad ſecundum &c. invenitur altera pars ſubſtantiæ eorum*, hoc eſt, *materia illa ipſa, quam ſpiritus ſanctorum animarunt & rurſum animabunt.* Inde Suarez tom. I. diſput. LV. q. 25. art. 6. §. 1. *eamdem doctrinam, quæ de adoratione imaginum data eſt, ſervata proportione ad reliquias adcommodandam eſſe*, concludit. 7.) Denique reliquiis corporis Chriſti honorem divinum eſſe deferendum, pontificii forte non negant, quamvis ὑπερδυλείας nomine quam λατρείας eumdem exprimere malint. Jam vero in papatu quædam venditantur pro reliquiis corporis Chriſti, videlicet dentes & capilli Charrovii, præputium Charrovii, Romæ, Antuerpiæ & Veſontione, ſanguis Romæ, Augiæ, Caſſini & aliis in locis compluribus &c. Ergo quibusdam ad minimum reliquiis honorem divinum deferunt. 8.) Ne vero Bellarminus moleſtus nobis eſſe pergat quærendo: *Quis unquam ſic oraverit: Sanctæ reliquiæ orate pro me?* opponimus illi praxin in Romanenſi eccleſia receptam. Durandus recitat orationem ante *Veronicam*, hoc eſt, ante ſudarium ſeu linteum, in quo facies Chriſti expreſſa ac Veronicæ data, recitandam, quæ ſic habet:

Salve ſancta facies noſtri Redemtoris,
In qua nitet ſpecies divini ſplendoris
Impreſſa panniculo nivei candoris,
Dataque Veronicæ ſignum ob amoris.
Salve decus ſeculi, ſpeculum ſanctorum,
Quod videre cupiunt ſpiritus cælorum,
Nos ab omni macula purga vitiorum,
Atque nos conſortio junge beatorum.
Salve vultus Domini, imago beata,
Et æterno munere mire decorata.
Lumen funde cordibus ex vi tibi data,
Et a noſtris ſenſibus tolle colligata.
Salve robur fidei noſtræ chriſtianæ,
Deſtruens hæreticos, qui ſunt mentis vanæ,
Horum auge meritum, qui te credunt ſane
Illius effigie, qui rex ſit ex pane.
Salve noſtrum gaudium in hac vita dura,
Labili & fragili cito peritura:
Nos deduc ad propria, o felix figura,
Ad videndam faciem, quæ eſt Chriſti pura.

Hanc orationem devote recitantibus inſpiciendo Veronicæ faciem, in antidotario animæ a papa Johanne XXII. conceſſæ dicuntur *decem millium dierum indulgentiæ.* In proceſſionali Cadurcorum, qui ſunt Galliæ Aquitanicæ populi, ſudarium Chriſti invocatum fuit his verbis: *Sancte ſudari ora pro nobis! Sudarium Chriſti liberet nos a peſte & morte triſti!* Apud eosdem Cadurcos in abbatia Fontis invocata fuit mappa, ſuper quam Chriſtus cœnam celebraſſe dicitur, & a monachis cantatum: *Sanctiſſima Dei mappa ora pro nobis.* Refert Polanus in ſyntag. lib. IX. cap. 30.

§. XCVIII. II) Cap. 4. ejusdem libri ad locum Col. II. quem contra ἐθελοθρησκείας urgemus, excipit, *ἐθελοθρησκείαν non ſignificare cultum, quomodocunque voluntarium, id eſt, non præceptum a Deo, ſed ab homine excogitatum; ſed cultum ſuperſtitioſum, ut interpres latinus vertit, ſive falſam religionem, ut exponit Hieronymus ad Algas. q. 10. at cultus reliquiarum nec ſuperſtitioſus eſt nec falſus, ſed a Deo inſpiratus. Reſp.* 1.) Θρησκεία eſt religio ac cultus, ergo ἐθελοθρησκεία v. 23. *eſt cultus electitius,* proprio voluntatis arbitrio ſuſceptus. 2.) Colligitur hæc interpretatio ex

18. præcedente: ϑέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ ϑρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, quod Augu- in epiſt. ad Paulinum ſic exponit, *adfe- r humilitatis*, ſicut ἐϑελόδουλος. 3.) Con- etiam ſcopus. Taxat enim apoſtolus eos, on ſecundum verbi præſcriptum, ſed pro arbitrio ex ſuperſtitione cultus divinos ligebant, ac præ ſe ferebant magnam hu- atem, ſimulantes mundi ac voluptatum ntum, ac angelicam vitam imitari vo- ſ. 4.) Cultum reliquiarum eſſe ſuperſti- n & falſum, evidenter probatur ex eo, nullum de eo exſtet divinum mandatum, verbum Dei ſit unica divini cultus regula. Quid roboris inſit ſcripturæ dictis, ex qui- ellarminus demonſtrare conatur, *cultum iarum eſſe a Deo inſpiratum*, adparebit oco. 6.) Ne ipſi quidem ſaniores ponti- negant in cultu reliquiarum multas ſuper- nes vigere, ut poſtea videbimus.

contra- andato. §. XCIX. *Alterum* argumentum petimus ex *contrario mandato*: Gen. III. 19. *Pulvis es, & lverem reverteris*; ex quo oraculo ſancti archæ recte collegerunt, corpora & oſſa orum non eſſe in locum altaris ſublimio- collocanda, coram illis procidendum, re- ſe ea veneranda, ſed terræ, communi *um matri*, Sir. XL. 1. demandanda. Eſa. L. 20. *Vade, populus meus, intra in cu- a tua.* LVII. 2. *Requieſcat in cubili ſuo, mbulavit in directione ſua.* Vnde etiam ri majorum ſuorum corpora honorifice iverunt, nequaquam vero religioſi cultus a adſervarunt, propoſuerunt, aut coram illis prociderunt. III) Ex *de- fectu divini promiſſi.* Nulla ex- ſtat in ſcripturis Dei promiſſio, quod velit Deus cultum reliquia- habere ratum & gratum, quod velit apud nodi reliquias ad conferendam gratiam & ſpiritualia eſſe liberalior. Ejusmodi igi- cultus ex fide promiſſiones divinas reſpi- te & amplectente proficiſci nequit; jam *quidquid non ſit ex fide, peccatum eſt*, Rom. XIV. 23. ac cordibus ejusmodi ἐϑελοϑρησκόντων perpetuo inſonat illud propheticum: Eſa. I. 12. *Quis hæc requiſivit a manibus veſtris?*

c) Ex defectu divini promiſſi.

d) Ex defectu probati exempli. IV) Ex *defectu probati exempli.* Nullum exſtat in vet. vel nov. teſt. probatum exemplum, quod ſancti Dei homines prædeceſſorum ſuorum corpora vel oſſa religioſo cultu fuerint proſecuti.

e) Ex contrariis exemplis. V) Ex *contrariis exemplis. Sara* uxor Abrahæ patriarchæ refertur inter ſanctas mulieres, 1. Pet. III. 6. ac ſpiritualis *mater* fœminarum credentium ſtatuitur; num igitur ejus defunctæ corpus & oſſa religioſa veneratione fuerunt honorata? Minime vero, ſed terræ per ſepulturam illata, Gen. XXIII. 19. *Abrahamum*, patrem omnium credentium, Rom. IV. 17. ſepelierunt filii ejus Iſaac & Iſmaël, Gen. XXV. 9. neque ullus ad ſepulcrum ipſius vel aliorum patriarcharum religionis gratia inſtitutus legitur excurſus. *Iſaacum* mortuum Eſau & Jacob, filii ejus, ſepeliiſſe leguntur Gen. XXXV. 29. ſed oſſa Iſaaci religioſo cultu honorata nuspiam legimus. *Jacobus* patriarcha perquam honorifice a Joſepho & fratribus ejus ſepelitur, Gen. L. 5. ſed oſſa ejus iterum fuiſſe eruta, & ad cultum in loco ſublimi propoſita, nuspiam legitur. Idem de *Joſua*, *Davide* ac aliis eſto judicium. 2. Reg. XIII. 21. cum cadaver cujusdam mortui in *Eliſæi* ſepulcrum projectum ejus oſſa contingeret, ad vitam ille homo revocatus fuit; nequaquam vero ibidem additur, quod oſſa Eliſæi e ſepulcro in alium locum religionis & cultus cauſa fuerint translata, quod inpoſterum etiam vim ſanandi morbos ac revocandi ad vitam defunctos illis tribuerint. De *Johanne baptiſta* teſtatur Chriſtus, quod *inter natos mulierum non ſurrexerit major ipſo*, Matth. XI. 11. illius corpus *diſcipuli tulerunt & ſepelierunt*, XIV. 12. *Chriſtus* ipſe poſt mortem alium honorem corpori ſuo exhiberi noluit, quam honorificam funerationem, ut conſtat ex hiſtoria ſepulturæ; niſi ergo adſerere velimus, ſanctos Chriſto præſtantiores eſſe, vel curatores funeris ſuo non

eſſe ſatis perfunctos officio, alium honorem demortuis ſanctis exhibere non poterimus. *Stephani* protomartyris corpus honeſta ſepultura terræ fuit mandatum, Act. VIII. 2. nuspiam vero legitur, quod vel ad Johannis baptiſtæ vel Stephani ſepulcra religionis ergo concurſus factus, ac cum fiducia gratiæ divinæ citius impetrandæ preces ibidem ad Deum fuſæ, vel quod illorum oſſa a ſanctis iterum effoſſa, circumgeſtata, ad religioſam venerationem ſint propoſita. Idem judicium de reliquis ſanctis, quorum mors & ſepultura in ſacris literis deſcribitur. Notabile cumprimis illud, quod 2. Reg. XXIII. 18. de Joſia rege pientiſſimo commemoratur. Cum ſepulcra, quæ erant in excelſo, Jeroboam deſtrueret, atque oſſa ex illis eruta ſuper altare combureret, intellexit non procul inde abeſſe ſepulcrum viri Dei & prophetæ; quid vero de oſſibus illius ſancti prophetæ fieri voluit? num ea e terra erui, & in alium digniorem ac ſanctiorem locum transferri, vel ad cultum proponi juſſit? Minime vero, ſed reſpondit: *Sinite eum quieſcere, & nemo loco moveat oſſa ejus*; ac textus addit: *intacta manſerunt oſſa illius cum oſſibus prophetæ, qui venerat de Samaria*; quin imo pœnæ loco deſcribitur, & divinæ iræ ſignum habetur, ſi oſſa ex ſepulcris ſuis ejiciantur, Jer. VIII. 1. Baruch. II. 24.

§. C. VI) Ex *ipſius Dei facto*. Deus ipſe ſepelivit *Moſen* in valle terræ Moab; (*) ſed nemo Iſraëlitarum invenire potuit ejus ſepulcrum, Deut. XXXIV. 6. procul dubio fine eo Deus ſepulcrum illud ignorari voluit, ne circa illud, vel circa Moſis reliquias populus Iſraëliticus φιλείδωλος peculiarem cultum inſtitueret. In epiſtola Judæ v. 9. commemoratur, quod *Michaël archangelus contenderit cum diabolo ſuper corpore Moſis*. (**) Oecumenius illud ſic acci-

f) *Ex ipſius Dei facto.*

(*) Fuerunt equidem nonnulli, qui Moſen non vere mortuum, adeoque nec ſepultum, ſed *translatum* finxerunt. Hancce ſententiam ex veteris eccleſiæ doctoribus adoptarunt AMBROSIVS, HILARIVS, GREGORIVS NYSSENVS, ex Judæorum vero gente PHILO atque FLAVIVS JOSEPHVS, qui *libr. IV. antiquit. judaic. cap. VIII.* ſub finem inter alia ſcribit, *Moſen, cum poſt mutuos complexus Eleazaro & Jeſu ultimum valediceret, inter loquendum, repentina nube circumdatum, in vallem quandam ablatum, atque inconſpicuum factum eſſe.* Aſt repugnat huic ſententiæ narratio, quæ exſtat *Deuter. XXXIV. 5. 6.* ſecundum quam diſerte & *mortuus* & *ſepultus* dicitur. A propria autem atque genuina vocum ſignificatione abſque urgente neceſſitate diſcedendum haud eſſe, nemo facile negaverit. Ex *hiſtoria* tamen *adparitionis in monte*, ubi Moſes cum Elia adparuiſſe dicitur, haud immerito colligunt nonnulli, eundem in ſepulcro haud diu manſiſſe, ſed poſtea ex mortuis a Deo reſuſcitatum fuiſſe. Legenda, quæ hanc in rem diſſeruit REVSSMANNVS in diſſertatione inaugurali *de Moſe reſuſcitato*, Goettingæ MDCCXLVII. habita. Add CHRISTOPH. HEVMANNI *Erklærung des neuen Teſtam. part. I.* ad locum *Matth. XVII. v. 1—9. p. 220.* ejusdemque diſſert. *ſyllog.* inſertam, *tom. I. p. 86. ſeqq.* Deum *miniſterio angelorum* in ſepeliendo Moſe uſum eſſe, multis non improbabile viſum eſt, cum Deus miniſterio angelorum legem dediſſe dicatur. Immo ſepulturæ interfuiſſe archangelum Michaëlem, cui cuſtodiam ſepulcri tam incomparabilis in Iſraële prophetæ credere voluerit Deus, OECVMENIVS cenſet in *epiſtol. Judæ.* Vid. & EPIPHANIVS *hæreſ. IX. & LXIV.*

Cæterum quæſtio a nonnullis mota eſt, quisnam *adeo perſpicue Moſaicæ mortis ac ſepulturæ hiſtoriam delineaverit?* Sunt nonnulli ex interpretibus, qui Eſdram, virum inſignem, ex genere ſacerdotali, qui Olympiade 80. h. e. circa annum mundi 4740. floruit, eandem adjeciſſe exiſtimant. Vid. NICOL. DE LYRA in *adnotat. ad cap. XXXIV. Deuter.* Alii, interque eos ipſe LVTHERVS in *adnotat.* ad hocce cap. *tom. III.* Jenenſi latino, fol. 159. b. Joſuam vel Eleazarum hanc narrationem ſcripto conſignaſſe arbitrantur. Addit tamen b. LVTHERVS, *niſi mortem ſuam velis dicere præcognitam, ab ipſoque* Moſe *hoc modo deſcriptam.* Prætermittimus alias aliorum ſententias, recenſitas a JO. ERNEST. GERHARDO in diſſertat. *de ſepultura Moſis, cap. V. §. IV.*

(**) Hunc locum Judæ plurimum exercuiſſe interpretum induſtriam, vix quisquam eſt, qui ignoret. Non fert inſtituti noſtri ratio, ut diverſas eorum ſententias heic vel percenſeamus, vel expendamus. Duas ex iis, quæ præ cæteris ſe commendant, commemoravit JO. CHRISTOPH. WOLFIVS in *curis philolog. & criticis tom. V p. 352. ſeqq.* Nos eam præferendam cenſemus, quæ litteræ inhæret, omniumque ſimpliciſſima eſt, ac textum Judæ legenti ſua quaſi ſponte in mentem venit. Certe „de ipſo Mo-
„ſis

it, quod *archangelus præbuerit Deo mi- ium in ſepeliendo Moſe, diabolum vero nittere noluiſſe, at contra Moſen adcuſa- n adtuliſſe propter cædem Ægypti, quaſi m Moſes non ſit dignus, ut honorificam quatur ſepulturam*; ſed a Chryſoſtomo l. V. in Matth. rectius ſic accipitur, quod *voluerit ſepulcrum Moſis manifeſtari, ut ;i religioſe illius reliquias colerent, ſicut int cum ſerpente æneo, id vero archange- Michaëlem ex mandato divino prohibuiſſe ulcrum occultum manere voluiſſe.* Exci- llarminus dicto cap. 4. *occultatum fuiſſe r ſepulcrum, ne a Judæis coleretur pro idem vero periculum nunc non eſſe in re- s aliorum ſanctorum. Nam populus Ju- m eo tempore erat propenſiſſimus ad ido- iam, ita ut etiam vitulos aureos coleret. oſt captivitatem Babylonicam, quia po- non amplius coluit idola, Deus illuſtra- ulcrum Eſaiæ, Ezechielis, Jeremiæ, Eli- bdiæ, & aliorum, multis miraculis, & m habuit cultum, qui oſſibus eorum exhi- ur, ut Epiphanius & Hieronymus tra-* *Reſp.* 1.) Bellarminus hoc ipſo in lo- tuit, valde credibile eſſe, *quod corpus licet mortuum conſervaverit adhuc ſplen- vultus & decorem, quem antea habe-* ex qua hypotheſi ſic inferimus: Si Deus um eſſe voluit Moſis corpus, quod mi- iſa Dei operatione ſplendorem & deco- ultus etiam poſt mortem retinebat, con- is eſt, religioſum cultum corporibus & s ſanctorum delatum non eſſe Deo gra- t acceptum. Sed prius. Ergo & po- . *Connexio* probatur, quia ſi Deus ſine corpore Moſis decorem & ſplendorem miraculoſe conſervaſſet, ut propterea iſo honore adficeretur, utique ſepulcrum manifeſtaſſet, cujus contrarium diſerte ira adſerit. 2.) Nullum erat periculum, rpus Moſis pro Deo Iſraëlitæ colerent, neque enim caſſum anima cadaver pro vero & vivo Deo cœli ac terræ creatore ipſos adorare voluiſſe, ullo modo veriſimile eſt, cum craſſa illa, ſtupida ac ruſtica idololatria ne quidem in gentiles cadat. 3.) Illud vero metuendum erat, ne religioſo ſepulcri Moſaici vel reli- quiarum Moſaicarum cultu verum Deum ſe colere poſſe ac debere cogitarent, cum Deus per hoc electum ac ſalutare organum multa miracula perfecerit, ac multa beneficia ipſis præſtiterit; hoc igitur periculum ut anteverte- retur, Deus ſepulcrum Moſis abſconditum eſſe voluit. 4.) Vt enim poſt mortem Moſis ſer- penti æneo divinos honores per ſacrificium deferebant, 2. Reg. XVIII. 4. non quod ipſum ſerpentem eſſe Deum arbitrarentur, ſicut per- quam abſurde Bellarminus hoc loco illam opi- nionem Iſraëlitis tribuit; ſed quia per adſpe- ctum hujus ſerpentis majores ipſorum a lethali ſerpentum ictu ac morſu ſanati fuerant, ideo exiſtimabant, Deum ſua gratia & beneficiis huic imagini propius adeſſe & plus gratiæ illic dare, quam in aliis locis, ac honorem ſacri- ficii huic ſerpenti delatum eſſe Deo gratum & acceptum, cum eo tanquam organo ad bene- ficiorum ſuorum elargitionem uſus fuerit: ita quoque metuendum erat, ne reliquiis Moſis, utqote quo velut ſalutari organo in miraculo- rum operatione & variorum beneficiorum ex- hibitione Deus fuerat uſus, divinos honores Iſraëlitæ deferrent, atque hunc cultum ſine verbo & mandato ſuſceptum Deo gratum eſſe ſuſpicarentur. 5.) Illud ipſum in reliquiarum cultu non ſolum metuendum eſſe, ſed etiam re ipſa accidere viva praxis teſtatur. Quia enim Deus per ſanctos miracula olim operatus eſt, vel miraculis ſepulcra ſanctorum mortuo- rum honoravit, ex eo inferunt pontificii, Deo gratum eſſe illum religioſum cultum, qui oſſi- bus ipſorum exhibetur; ſicque perinde faciunt, ut olim Iſraëlitæ, qui ſerpenti æneo propterea divinum honorem in ſacrificando exhibebant,

 quia

is corpore exanimi apertus eſt ſermo. In re my- ſterii plena non debemus apertam ſermonis par- tem pro eo, ac nobis commodum eſt, inflectere. n corpus Moſis conatus eſt aliquid, quidquid fuit, „diabolus, mortis robur habens, adeoque Moſis for- „taſſe reſuſcitationem impedire poſtulans.„ prout recte obſervavit b. Bengelius in *gnom. novi teſtam.* ad locum *Judæ vers. 9. p. m. 1074. ſeqq.*

quia Deus olim per ipſum miraculoſam ſanationem fuerat operatus. 6.) Poſt Babylonicam captivitatem populum Iſraëliticum non amplius idola coluiſſe, nec periculum idololatriæ ipſis metuendum fuiſſe, gratis dicitur. Num enim exiſtimabimus, cultum divinum magis ab idololatria defecatum, ac minori cum idololatriæ periculo conjunctum fuiſſe, quando poſt captivitatis tempora præter Haggæum, Zachariam ac Malachiam nullos amplius habuerunt prophetas, ac a doctrinæ ſinceritate magis magisque quotidie diſceſſerunt, quam quando continua ſerie prophetæ ad repurgandum divinum cultum ad ipſos miſſi fuerunt. 7.) Ex miraculis circa ſepulcra ſanctorum factis religioſus ille, de quo agimus, reliquiarum cultus probari nequit, ut paulo poſt adparebit.

g) Ex defectu rationis certæ ac firmæ.

§. CI. VII) Ex *defectu rationis certæ ac firmæ.* Nulla poteſt ex ſcripturis certa & urgens proferri ratio, quod ſanctorum reliquiæ ſint religioſe colendæ, ac quod omiſſione illius cultus contra ullum Dei præceptum ac contra ullam divini cultus partem peccetur. Quæ enim Bellarminus, Gregorius de Valentia, Coſterus & alii proferunt, ſunt humani cerebri ſomnia.

h) Ex cultus illius origine.

VIII) Ex *cultus illius origine.* Apud *gentiles* uſitatum fuit, corpora præſtantium virorum in loco ignobiliori condita ad nobiliora monumenta magna pompa ac ſolennitate transferre, ut oſtendit hiſtoria de translatione cinerum *Demetrii* ex Syria in Græciam a filio Antigono regia plane pompa inſtituta, quam deſcribunt Volaterranus & Sabellicus. Plutarchus in Theſeo & Cymone deſcribit pompam, qua oſſa *Theſei* poſt annos quadringentos ex inſula Scyro Athenas fuere tranſlata, ac ab Athenienſibus ita excepta, ac ſi ipſe Theſeus in urbem rediiſſet. Veneratio igitur reliquiarum, ut alia complura, ἐξ ἐθνικῆς συνηθίας orta, in eccleſiam chriſtianam gentilium exemplo fuit recepta. De *phariſæis* ac *ſcribis* Chriſtus commemorat, quod *exornaverint ſepulcra ſanctorum, atque eo ipſo profeſſi fuerint, ſe eſſe ſocios eorum, qui prophetas occiderint,* Matth. XXIII. 27. Luc. XI. 48. Phariſaicum igitur eſt, non propheticum nec apoſtolicum, in ſepulcris ſanctorum ornandis & reliquiis ſanctorum religioſe colendis partem aliquam cultus Deo debiti conſtituere, & ex illo opere gratiam Dei & beneficiorum collationem ſibi polliceri. (Excipit Bellarminus, *Dominum non reprehendere Judæos, quod ædificarent vel ornarent monumenta prophetarum, ſed quod non imitarentur eos, quorum monumenta ornabant, ſed potius eos, qui illos occiderunt, atque ita ſe ipſos condemnarent. Reſp.* 1.) Vtrumque in Judæis Chriſtus reprehendit, quod partem cultus divini in externis ceremoniis conſtituerent, ſuo ſe ſatis perfunctos officio exiſtimantes, ſi phylacteria dilatarent, mentham, anethum & cymenum decimarent, calices & paropſides mundarent, ſepulcra prophetarum ædificarent, ac monumenta juſtorum ornarent &c. vero & interiori Dei timore, vera pœnitentia ac fide, vera humilitate, ſincera caritate &c. in cordibus interim penitus deſtituti, & quod crudelitatem propheticidarum imitarentur, vitæ Chriſti & ſanctorum ejus inſidias ſtruendo, cum tamen eamdem cum prophetis doctrinam & confeſſionem illi amplecterentur. 2.) Id ipſum adhuc hodie pontificiis jure ac merito objicimus, quod partem cultus divini non poſtremam in externis ceremoniis, & ſic etiam in cultu reliquiarum ſtatuunt, de interioris hominis cultura interim parum ſoliciti, & quod crudelitatem adverſus eos exerceant, qui eamdem cum illis fidem, quorum reliquias colunt, profitentur.)

i) Ex ſuffragio primitivæ eccleſiæ.

§. CII. IX) Ex *ſuffragio primitivæ eccleſiæ.* Eccleſia Smyrnenſis in hiſtorica relatione martyrii Polycarpi apud Euſebium lib. IV. hiſtor. eccleſ. c. 15. *Æmulus & invidus ac verſutus generis juſtorum adverſarius, cum martyrii hujus amplitudinem & converſationem ejus inde ab initio irreprehenſibilem incorruptionis corona ornari, ac incomparabile*

abeum adquirere cerneret, hoc curavit, puſculum ejus a nobis acciperetur. Erant multi, qui hoc facere & ſanctæ hujus ca- le participes fieri cupiebant. Suggeſſe- taque nonnulli Nicetæ patri Herodis ac Dalces, ut proconſulem moneret, ne cor- ius traderet; ne Chriſto, inquit, relicto colere incipiant. Et hoc dixerunt Ju- abmonentibus & urgentibus, qui etiam ſervabant, ne ex igne illam eriperemus, ntes, nos nec Chriſtum unquam relin- , qui pro totius ſervandorum mundi ſa- ſſus eſt, nec alium quempiam colere poſſe. μὲν γὰρ υἱὸν ὄντα τῦ Θεῦ προσκυνῦμεν, μάρτυρας μαθητὰς τῦ κυρίυ καὶ μιμη- γαπῶμεν ἀξίως ἕνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλή- τὸν ἴδιον βασιλέα καὶ διδάσκαλον. *Nam quidem tanquam filium Dei adoramus, res vero tanquam diſcipulos & imitato- mini digne propter inſuperabilem in re- ſorum ac præceptorem benevolentiam di- s, quorum & nos conſortes & diſcipu- ri optamus. Cum ergo centurio conten- Judæorum cerneret, poſitum corpus in , ſicut mos ipſis eſt, combuſſerunt, atque s tandem oſſa illius, pretioſis lapidibus ſiora & auro probatiora nacti condidi- ubi id fieri decebat, ubi etiam quoad oteſt, congregatis cum exſultatione & Dominus natalem martyris ſui diem ad iam eorum, qui antea certarunt, & fu- m exercitationem ac præparationem ce- largietur.* (Excipit Bellarminus dicto cap. 2. *reliquias Polycarpi ad cultum a nis collectas fuiſſe*, quod patere dicit *verbis citatis*, tum ex *contentione ad- iorum. Judæi enim atque ethnici reſi- , ne reliquiæ raperentur prætextu pie- exiſtimabant enim corpora a chriſtianis i. Reſp.* 1.) Mirabili impudentia Bel- us adſerit, reliquias illas ad cultum fuiſſe ſtianis collectas, cum Smyrnenſes diſer- bis proteſtentur, *ſe nec Chriſtum un- relinquere, nec alium quempiam colere* 2.) Judæi quidem ac gentiles per ca- m adcuſabant chriſtianos, quod corpo- ra ſanctorum adorarent & colerent, ſed id ipſum chriſtiani expreſſe negant. 3.) Oſſa Polycarpi non in locum ſublimiorem ad cultum & religioſam venerationem propoſuerunt, ſed terræ intulerunt, & Smyrnenſes expreſſe addunt, *humationem illam oſſium factam, ſicut conveniebat, & ubi id fieri decebat.* 4.) Quamvis vero in loco illo, in quo Polycarpi & aliorum martyrum reliquiæ humatæ erant, conventus eccleſiaſticos, præcipue die paſſionis ipſorum, quem *natalem*, ad vitam ſcilicet æternam, adpellabant, eo tempore chriſtiani inſtituere cœperint, nequaquam tamen in iis vel defunctos martyres invocarunt, vel reliquiis ipſorum religioſum illum cultum, cujus capita ſuperius enumerata fuerunt, exhibuerunt; illud enim Smyrnenſes diſerte negant, ſed ut memoria martyrum per gratam prædicationem in publicis illis congreſſibus prædicata, & coronis ac palmis, quibus a Deo ſummo agonotheta donati erant, exaggeratis, ſuperſtites ad certamina pro fide ſubeunda ac martyria pro Chriſto perferenda præpararentur & excitarentur, nec metu ſuppliciorum a fide deficerent, ſicut totidem fere verbis in eccleſiæ Smyrnenſis epiſtola hic finis exponitur.) Martyres *Galliæ* in epiſtola ad fratres in Aſia & Phrygia apud eumdem Euſebium lib. V. hiſt. cap. 1. conqueruntur, *perſecutores martyrum corpora inhumata projeciſſe additis canibus cuſtodibus, ne quiſquam illorum a chriſtianis ſepeliretur, reliquias vero combuſtas & in favillam redactas in Rhodanum diſperſiſſe.* At num eo nomine doluerunt, quod reliquias illas ad cultum proponere prohiberentur? Minime vero, ſed addunt: *Nos vero in magno mœrore eramus conſtituti, quod non liceret nobis corpora ſanctorum martyrum ſepulturæ tradere.* Lib. VII. cap. 16. memoratur, *Aſturium martyris cujusdam corpus humero ſuo ſplendidoque & pretioſo indumento impoſitum detuliſſe, & ſplendidiſſimæ ſepulturæ, quantum conveniebat, tradidiſſe.* Cap. 22. in deſcriptione peſtilentiæ Alexandrinæ de chriſtianis commemorat, quod *ſanctorum mortuorum corpora complexi ſinu exceperint, laverint,*

verint, & *ad ſepulturam ornarint.* Conf. §. 79. & 80. præced. in quibus plura veterum dicta de honore ſepulturæ ſanctis demortuis exhibendo ſunt adducta. Tatianus in protrept. ad gentes: τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀνθρωπίνως τιμητέον, φοβητέον δὲ μόνον τὸν Θεόν. Nazianzenus in diſtichis νεκύων λείψανα σέβειν improbat. Cyrillus lib. X. contra Julianum: *Defunctorum reliquias viderit quiſpiam apud nos non nudas & negligenter in terram projectas, ſed bene compoſitas, occultatæ enim quodammodo ſunt in ſinu matris, in profundis terræ.* Ibidem addit, *ethnicorum ſuperſtitionem fuiſſe, per mortuorum reliquias jurare.* In vita *Antonii eremitæ* ſic habetur: *Mos erat Ægyptiis nobilium & præcipue b. martyrum corpora linteamine quidem obvolvere, & ſtudium funeri ſolitum non negare, terra vero non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſervare; hunc honorem quieſcentibus reddi inveteratæ conſuetudinis vanitas tradidit, de hoc Antonius ſæpe & epiſcopos deprecatus eſt, ut populos eccleſiaſtica conteſtatione corrigerent; ac laicos viros & mulieres rigidius ipſe convenit, dicens: Nec legitimum hoc eſſe nec Deo placitum, quippe cum patriarcharum & prophetarum ſepulcra, quæ ad nos usque perdurant, hæc facta convincerent. Dominici quoque corporis exemplum intueri jubebat, quod in ſepulcro poſitum lapide usque ad reſurrectionis diem tertium clauſum fuerit, atque his etiam modis vitium circa defunctos Ægypti, etiamſi ſancta eſſent corpora, coarguebat dicens: Quid majus aut ſanctius eſſe poteſt corpore dominico, quod juxta conſuetudinem gentium ceterarum humo conditum eſſe ſcimus. Hæc juſta perſuaſio multorum inſitum evulſit errorem, & repoſitis in terra cadaveribus domino gratias pro bono magiſterio retulerunt.* Ipſe Antonius moriturus diſcipulis ſuis ejusmodi mandatum dedit: *Nullus ad Ægyptum proferat meas reliquias, ne vano corpus honore ſervetur, ne vituperati ritus a me, ut noſtis, etiam circa me ſerventur obſequia, hujus enim rei gratia maxime huc ſum regreſſus, ut nemo præter vos locum tumuli mei noverit &c. Diſcipuli ergo involutum, ut præceperat, corpus humo operuerunt, & nemo interim usque ad hanc diem præter eos, ubi conditum ſit, novit*; inquit Athanaſius. In concilio Elibertino tempore Conſtantini magni celebrato can. XXXIV. cereorum accenſio in cœmeteriis prohibetur: *Cereos per diem placuit in cæmeterio non incendi, inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt; qui hæc non obſervaverint, arceantur ab eccleſiæ communione.* Can. XXXV. prohibentur vigiliæ: *Placuit prohibere, ne fœminæ in cæmeterio pervigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committantur.* (Excipit Bellarminus, *concilium id prohibuiſſe, quia fiebat more gentilium, inter quos tunc chriſtiani verſabantur. Reſp.* id ipſum & nos dicimus, accenſionem cereorum, eorumque oblationem in honorem martyrum factam eſſe partem cultus gentilitii, ut multis oſtendit Polydorus Virgilius lib. de rer. invent.) Inter *Vigilantium*, quem Hieronymus epiſt. I. ad Paulinum tom. I. fol. 106. *ſanctum presbyterum* vocat, & inter Hieronymum de cultu reliquiarum controverſia fuit exorta. Verba Vigilantii recenſet Hieronymus in epiſt. adverſus Vigilantium f. 123. *Quid neceſſe eſt te tanto honore non ſolum honorare, ſed etiam adorare illud neſcio quid, quod in modico vaſculo transferendo colis?* Et poſtea: *Quid pulverem linteamine circumdatum adorando oſcularis?* Item: *Prope ritum gentilium videmus ſub prætextu religionis introductum in eccleſiis ſole adhuc fulgente, moles cereorum accendi & ubicunque pulviſculum neſcio, quod in modico vaſculo pretioſo linteamine circumdatum oſculantes adorant. Magnum honorem præbent hujusmodi homines beatiſſimis martyribus, quos putant de viliſſimis cereolis illuſtrandos, quos Agnus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgore majeſtatis ſuæ illuſtrat.* Ad hæc Vigilantii verba reſpondens Hieronymus non dicit, reliquias eſſe adorandas ac religioſe colendas, ſed conqueritur, per calumniam a Vigilantio hoc tribui chriſtianis. *Quis* (inquit) *o inſanum caput, aliquando martyres adoravit? Nos, non dico*

mar-

martyrum reliquias, ſed nec ſolem quidem & lunam, non angelos, non archangelos, non cherubim, non ſeraphim, & omne nomen, quod nominatur, & in præſenti ſeculo, & in futuro, colimus & adoramus, ne ſerviamus creaturæ potius, quam creatori. De cereis reſpondet, *id facere ſolum mulierculas, quæ zelum habent, ſed non ſecundum ſcientiam.* (Excipit Bellarminus, *Hieronymum de illis duntaxat loqui, qui accendunt cereos, exiſtimantes inde martyres illuſtrari, cum in eccleſia uſitatum fuerit accendere cereos, cum legitur evangelium, & cum mortui deferuntur ad ſepulcrum, quod Hieronymus non improbet. Reſp.* 1.) Nec nos abſolute & ſimpliciter cereorum accenſionem damnamus, cùm in quibusdam eccleſiis apud nos ea adhuc recepta ſit, tum in euchariſtiæ adminiſtratione, tum in funerum curatione, tum in novorum conjugum ad templum deductione. *Ignis*, ait h. l. Bellarminus, *accendi ſolet ad lætitiam ſignificandam etiam in rebus profanis. Ignis etiam ſignum eſt gloriæ, unde imperatoribus Romanis & imperatricibus ubique ignis præferebatur; ſancti autem vera gloria nunc fruuntur, & cum Chriſto regnant, ut memoriæ illorum ignis accendi poſſit. Denique ignis ſignum eſt vitæ, proinde cereis proteſtamur, vivere ſanctorum animas, & ipſa corpora ſuo tempore victura.* Has ſignificationes accenſorum cereorum non improbamus, ſed illud eſt, quod in pontificiis corruptelis damnamus, quod cereorum illorum accenſionem non habent pro ceremonia libera, utilis cujusdam ſignificationis cauſa adhibita, ſed partem cultus divini in ea ſtatuunt, ac ſanctorum ut patronorum ſuorum reliquias eadem religioſe coli poſſe & debere exiſtimant. 2.) Si Vigilantius in alteram partem nimis deflectendo id, quod Hieronymus ipſi tribuit, ſenſit, *reliquias ſcilicet martyrum immundas eſſe cilicio colligandas, & in ſterquilinium projiciendas, ac earum contactu homines pollui*, nihil nobis cum illius ſententia eſt commercii. Viciſſim ſi Hieronymus adverſarium ſuum acrius oppugnando in partem contrariam prolapſus eſt, ſtatuendo, quod religioſus cultus ſanctorum reliquiis deferri debeat, opponimus illi præclarum effatum, quod ipſemet urget in comment. Matth. XXIII. *Quod de ſcripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua adſeritur.* 3.) Hieronymus Vigilantium ita oppugnat, ut in eo pluſculum modeſtiæ deſideret Eraſmus; ſic enim ſcribit in argumento illius epiſtolæ: *In Vigilantium ita debacchatur Hieronymus, ut pluſculum modeſtiæ cogar deſiderare. Vtinam argumentis duntaxat egiſſet, & a conviciis abſtinuiſſet. Nam vigilias nocturnas non placuiſſe viris eccleſiaſticis, vel illud ſatis probat, quod hominum auctoritate ſublatæ ſunt, nomine tantum ſuperſtites.* Auguſtinus lib. I. de civ. Dei cap. 13. *Antiquorum juſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exſequiæ celebratæ & ſepultura proviſa, ipſique dum viverent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandaverunt &c. verum iſtæ auctoritates non hoc admonent, quod inſit ullus cadaveribus ſenſus, ſed ad Dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant propter fidem reſurrectionis adſtruendam, ubi & illud ſalubriter diſcitur, quanta poſſit eſſe remuneratio pro eleemoſynis, quas viventibus & ſentientibus exhibemus, ſi neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officii diligentiæque perſolvitur.* Lib. VIII. cap. 27. *Nos martyribus non templa, nec ſacerdotia, nec ſacra & ſacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſane memorias eorum tanquam ſanctorum Dei hominum, qui usque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certarunt, ut innoteſceret vera religio, falſis religionibus fictisque convictis. Quis autem audivit aliquando fidelium ſtantem ſacerdotem ad altare etiam ſuper ſanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumque conſtructum dicere in precibus: Offero tibi ſacrificium Petre vel Paule vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & ſanctis ſuis angelis cœleſti honore ſociavit, ut ea celebritate & Deo vero de* illorum

illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem invocato in auxilium ex eorum memoriæ renovatione adhortemur? Quæcunque igitur adhibentur obſequia religioſorum in martyrum locis, ornamenta ſunt memoriarum, non ſacra vel ſacrificia mortuorum tanquam deorum. Quicunque etiam epulas ſuas eo deferunt, quod quidem a chriſtianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum nulla talis eſt conſuetudo; (invaluerat hic mos præcipue in Africæ quibusdam locis, ſed in aliis provinciis epiſcopi eum taxabant, unde cum Monica, Auguſtini mater, referente eodem lib. VI. confeſſ. cap. 2. ad memorias ſanctorum Mediolani pultes & panem & merum adtuliſſet, ac oſtiario dediſſet, Ambroſius id fieri vetuit, ne ulla occaſio daretur ebrioſis ſe ingurgitandi, & quia illa quaſi parentalia ſuperſtitioni gentilium eſſent ſimillima) *tamen quicunque id faciunt, quas cum adpoſuerint, orant & auferunt, ut veſcantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Non autem iſta eſſe ſacrificia martyrum novit, qui novit unum, quod Deo illic offertur, ſacrificium chriſtianorum. Nos itaque martyres divinis honoribus non colimus &c. nec conſtituimus ſacerdotes, nec offerimus ſacrificia, quia incongruum, indebitum, illicitum eſt atque uni Deo tantummodo debitum.* Lib. de moribus eccleſ. cathol. cap. 34. *Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Novi multos eſſe ſepulcrorum & picturarum adoratores, novi multos, qui cum luxurioſiſſime ſuper mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes ſuper ſepultos ſe ipſos ſepeliant.* (Excipit Bellarminus, *Auguſtinum hæc ſcripſiſſe initio converſionis ſuæ, poſtmodum autem reprehendiſſe quidem illam conſuetudinem, qui ſacrificium panis & vini aliarumque epularum manibus defunctorum offerebant, ſed non tanquam idololatriam. Reſp.* ſufficit nobis, quod & Ambroſius & Auguſtinus ſuperſtitionem illam ex gentiliſmo ortam manifeſte improbant, quodque Bellarminus concedit, *nimium cultum reliquiarum jure reprehenſum eſſe*; quid vero hac in re ſit nimium & reprehendendum, quid legitimum & concedendum, omnium optime ex ſcripturæ definitione peti poteſt.) Lib. de opere monach. cap. 28. conqueritur de monachis otioſis ac vagis martyrum reliquias vendentibus: *O ſervi Dei, milites Chriſti, itane diſſimulatis callidiſſimi hoſtis inſidias, qui bonam famam veſtram, tam bonum Chriſti odorem omni modo cupiens obſcurare putoribus ſuis, tam multos hypocritas ſub habitu monachorum usquequaque diſperſit, circumeuntes provincias, nusquam miſſos, nusquam fixos, nusquam ſtantes, nusquam ſedentes. Alii membra martyrum, ſi tamen martyrum, venditant, & omnes petunt, omnes exigunt aut ſumtus lucroſæ egeſtatis, aut ſimulatæ pretium ſanctitatis.* Honorius etiam ac Theodoſius imperatores l. 3. C. de ſacroſ. eccleſ. prohibent martyrum reliquias vendere: *Nemo martyres diſtrahat, nemo mercetur.*

x) Ex fraudibus & impoſturis, quæ circa reliquias committuntur.

§. CIII. X) Ex *fraudibus & impoſturis, quæ circa reliquias committuntur.* Illæ vero propter varietatem non poſſunt omnes enumerari, propter calliditatem hominum eas committentium vix poſſunt indagari. Ecquis enim brevi oratione complecti poteſt fabuloſa illa figmenta, quæ de reliquiis ſimplici plebeculæ fuere inculcata? Ecquis contradictiones & impoſturas iſtorum mangonum ſatis digne exaggerare poteſt? Auguſtinus dicto libro de monachis reliquiarum nundinatoribus conquerens per quamdam ἐπανόρθωσιν ſubjungit, *ſi modo ſunt martyrum* reliquiæ, ut ſignificet, jamdum ſuo tempore invaluiſſe abuſus & impoſturas circa reliquias. Perſuadetur ſtolidus populus, ſanguinem Chriſti, qui de ejus latere in cruce profluxit, adhuc in terris conſervari, nec ſolum *Romæ* in eccleſia Lateranenſi contineri dicitur, & die paſchatos populo adorandus oſtenditur, teſte Biele lect. L. in can. miſſæ, ſed etiam aliis in locis quam plurimis.

Tres

Tres guttulæ in circumciſione effuſæ oſtenſæ olim fuerunt Argentinæ, aliæ de cruce per Nicodemi chirothecam exceptæ oſtenduntur Rupellæ Pictonum, plenæ phialæ Mantuæ, liquidus in vaſe cryſtallino demonſtratur Bilioni in Avernia, coagulatus in vico proximo, plenis pateris effuſus Romæ ad Euſtachii; ſanguis ex corpore exanimi, priusquam ſepeliretur, exterſus Brugis in Flandria ad Baſilii, aquæ admixtus, ut ex latere fluxit, Romæ ad Johannis Lateranenſis &c. ſed Thomas part. III. q. 54. art. 2. *totum Chriſti ſanguinem in cruce effuſum rediiſſe in corpus* adſerit, *ac ſanguinem, qui in quibusdam eccleſiis pro reliquiis conſervatur, non fluxiſſe de Chriſti latere, ſed miraculoſe dici effluxiſſe de quadam imagine Chriſti percuſſa.* Innocentius papa de hac quæſtione dubius eſt, ut videre licet lib. IV. cap. 30. & 31. Forchemii in Franconia oſtenduntur reliquiæ cum inſcriptione *ſanctuarii ignoti*. Johannes Bocatius, qui floruit anno 1313. in ſuo Decamero inducit monachum, qui mire exagitat reliquias; ait enim, *ſe adtuliſſe ex oriente non nihil ex ſono campanarum, quæ erant in templo Salomonis*; deinde ut ementita Franciſci ſtigmata perſtringeret, inducit eundem monachum pro concione dicentem, *angelo ſeraphino excidiſſe aliquot capillos, cum Franciſco adparuiſſet ſtigmata impreſſurus, quare ſe illos capillos inter alias reliquias adhuc habere.* Quis *non videt*, ait Vergerius in adnotat. ad catalog. hæretic. tom. I. oper. pag. 256. *quorſum componat ſonum campanarum cum ſtigmatibus Franciſci, & cum capillis angeli? nimirum quia ut nullus fuit in templo Salomonis campanarum uſus, qui admodum recens eſt, ita fabuloſa quoque ſint, quæ de angelo ſeraphino, quod ſcilicet Franciſco Chriſti vulnera impreſſerit, in Romana eccleſia creduntur.* Negari nulla veritatis ſpecie poteſt, unius ſancti oſſa vel membra vel laceras veſtium particulas in diverſis locis monſtrari, ut neceſſarium ſit, in locis compluribus pro reliquiis hominum ſanctorum, canis aut vituli dentes aut oſſa oſtentari, & quod ſceleſtiſſimum eſt, ad religioſam venerationem proſtitui. Chemnitius part. IV. examin. cap. de reliq. pag. 20. memorat, Andream, abbatem Amelunxbornenſem, virum eruditum ac gravem, narrare ſolitum, quid Eduardo Anglorum regi ex dentibus laboranti olim acciderit. Cum enim ille mandaſſet, *Apolloniæ* dentes, quæ ubique in regni ſui templis inter reliquias ſervabantur, ad ſe mitti, tot ex unius regni reliquiis Apolloniæ dentes coacervati fuerunt, quot aliquot tonnæ capere non potuerunt. *Veronicæ facies* (hoc eſt, imago faciei a Chriſto ipſo ad paſſionis locum abducto ſudario impreſſa, ac Veronicæ data) adſervatur Romæ in æde D. Petri, & populo adoranda ibidem monſtratur. Sed Lucius Marineus Siculus, hiſtoriographus imperatoris Caroli V. lib. V. de reb. Hiſpan. illam in Hiſpania eſſe adſerit. In lectionibus memorabilibus Wolfii cent. XVI. pag. 233. exſtat liber de *ſpoliis, exuviis, & reliquiis ſanctorum*, editus circa annum 1525. in quo inter cætera ſic habetur: *Charrovienſes monachi dentes, crines ac præputium Chriſti hominibus, ut revereantur, oſtendunt, præputium idem Romæ in templo Lateranenſi adſervatur &c.* De ſanguine Chriſti paulo ſuperius diximus. „Præ„ſepe ejus Romæ in æde Mariæ majoris vene„rantur, in D. Pauli æde ibidem, & ut in „Hiſpania in Salvatoris templo lodices Chri„ſti habentur, item cunabula & induſia ejus, „Romæ ad Jacobi colitur altare, in quo ſi„ſtebatur Chriſtus, cum in templo offerretur, „columnaque qua diſputans in templo niteba„tur. Hydriæ illæ ſex habentur, aliquæ Ra„vennæ, Piſis, Cluniaci, Andegavi, & in „Hiſpania in templo Salvatoris, (Magdeburgi „& Quedleburgi in patria mea in Germania) „Aureliæ vinum ex aqua factum conſervatur, „calcei Chriſti in ſancto ſanctorum Romæ ha„bentur, menſæ, ſuper qua Chriſtus cœnam „adminiſtravit, in templo Lateranenſi Romæ „honor impenditur, panis particula, quem „diſtribuit apoſtolis, in Hiſpania in templo „Salvatoris ceu Deus adoratur. Treveris cul„trum, quo agnus paſchalis diſſecabatur, ad„ſervant. Prope Lugdunum in templo Mariæ

„inſulanæ, item in Helvetia in Auguſtinianorum aliquo monaſterio calix ille Chriſti diſcipulis cum ſanguine porrectus, qui unicus tantum erat, oſtenditur, Romæ & Genuæ & Arelatæ patinam agni paſchalis unicam ſe habere credunt. ſupparum Chriſti ſive linteum, quo diſcipulorum pedes poſt lotionem abſterſit, Romæ templum Lateranenſe ſibi vindicat, idem etiam Achi ſive Aquis ad Cornelii in Germania adſervatur, cum impreſſo veſtigio pedis Judæ. Fruſtum quinque panum Romæ in nova Mariæ æde, aliud fruſtum in Hiſpania in Salvatoris æde monſtratur, ut & palma, quam Hieroſolymas adveniens geſtaſſe dicitur, terra cui inſtitit Lazarum reſuſcitans, paſſim ſacra habetur. Crux Chriſti ab Helena, Conſtantini imperatoris matre, inventa antiquitus credebatur, & adhuc hodie crux eadem Hieroſolymis eſſe creditur, quam tamen Helena diviſit &c. ejus tam innumerabiles portiones & fruſta paſſim in univerſo orbe in omnibus templis & monaſteriis oſtenduntur, ut ex iis propemodum ſexcentæ cruces effici poſſint. Clunium Chriſti forma Rhemis in lapide expreſſa monſtratur, quam cum Chriſtus lapidicida factus eſſet, ſculptam nugantur. Toloſæ inſcriptio crucis Chriſti retineri putatur, Romæ in ſ. crucis æde eamdem reperiri tradunt. Clavi tres, quibus Chriſtus crucifixus eſt, plurimis in locis adſervari dicuntur. Mediolanenſes & Carpentoractenſes unum ex illis ſibi vindicant, duo præterea Romæ, in templo Helenæ alter, alter ad ſ. crucem inveniuntur, item unus Senis, alius Venetiis: etiam alii duo in Germania, alter Coloniæ, alter Treviris eſſe, ut & Pariſiis in ſacello ſanctorum unus creditur. Carmelitæ quoque unum habent, in ſ. Dionyſii templo Galliæ itidem unus, alius unus Draguinianæ, item alius in abbatia, quæ a forpice aurifabri nomen habet, cum veneratione adſervatur. Bituriges ſe quoque unum habere autumant. Cuſpis fariſſæ, qua latus Chriſti transfoſſum, quatuor in locis, Romæ, Pariſiis in monaſterio forpicis aurifabri, apud Xantones, & Selvæ prope Burdegalin adhuc conſervatur. Spinea corona Chriſti in omnes regiones diſpertita eſt, Pariſiis tertia ejus pars, Romæ magna pars cuſtoditur, Senis, Vincentiæ, apud Bituriges, Veſontii, in Monteregio, in Hiſpania Compoſtellæ & in templo Salvatoris, in Helvetia, Tholoſſæ, Mantiſconæ, Charrovii, Cleriaci, Sanfloridi, Samaxini in Provincia, Sallæ, Novioduno, (Coloniæ Agrippinæ) & alibi rami de ea, aut toti faſciculi potius nidum ciconiarum, quam coronam efficientes, tanquam res ſacra & divina coluntur. Purpura Chriſti reſperſa ſanguinis guttulis alibi adhuc remanet. Tunica ejus inconſutilis in pago Argentoliæ prope Lutetiam Pariſiorum, item Treviris, item in Turcia a Mahometiſtis cuſtoditur. Teſſerarum militum altera Treviris, altera in Hiſpania in templo Salvatoris velut ſacroſancta res adſervatur. Sudarium Chriſti Nicææ, Aquis in Germania, Trajecti & Veſontii, Cadonii, Lemovici, in Lotharingia & Romæ in Veſtalium aliquo monaſterio devote a plebe honoratur. Arundo, quæ Chriſto pro ſceptro dabatur, Romæ in Lateranenſi templo & ſpongia in æde ſ. crucis ſupereſt. Triginta Judæ argentei (& funis, quo ſe ipſum ſtrangulavit) religioſe adhuc adſervantur. Caudam aſini, quem inequitavit Chriſtus, Genuæ oſtendunt. Piſcis particulam Chriſto a Petro oblati, item veſtigia Chriſti aliquot, item lacrimas Chriſti & ſanguinem aut ex hoſtiis aut ex imaginibus profluxum divino prorſus cultu adficiunt.„ Neque vero reliquiis Chriſti contenti ſunt, ſed ut merito Chriſti merita b. Mariæ virginis ac ſanctorum, ita quoque Chriſti reliquiis b. Mariæ & ſanctorum reliquias laciniæ inſtar adſuunt. „B. Mariæ lactis tanta copia paſſim colitur, ut multa mulctralia eo commode impleri poſſent. Crines ejus, pecten, induſia, veſtes, pepla, Joſephi crepidas & caligas venerantur. Michaëlis archangeli pugio & clypeus, quibus uſus eſt in monomachia cum ſatana, a Turonenſibus oſtentantur. Johannis baptiſtæ ſynciput Ambiani, id ipſum incolæ Johannis An-

„gelici etiam ſe habere jactant, occiput Me„litæ, illud ipſum etiam Nemoroſæ, maxillæ „ejus Veſantii, alia pars Pariſiis, auricula Ar„venii, frons cum capillitio in Hiſpania, No„vioduni etiam pars quædam magnis ceremo„niis ubique commonſtratur, nihilominus Ro„mæ integrum caput in Sylveſtri cœnobio re„peritur, brachium ejus Senenſes habent, di„gitus, quo Chriſtum commonſtravit, Veſon„tii unus, Tholoſſæ item unus, Lugduni quo„que unus, apud Bituriges unus, Florentiæ „unus & prope Maſcum in æde Johannis For„tuiti: Calcei ejus Pariſiis adhuc reſidui ſunt. „Romæ veſtis ejus de pilis camelorum viſitur, „ut & altare, ſuper quo eum in eremo oraſſe „tradunt. Avinione gladius, quo plexus erat, „Achi in Germania florea ei ſubſtrata, aliaque „multa de Johanne baptiſta paſſim exſtare fin„guntur. Petri malam cum barba, cerebrum, „(quod opertum Genevæ adorabatur, ſed cum „ſcrutarentur homines, pumiceum invenerunt) „ſellam & veſtem epiſcopalem, altare, gla„dium, baculum, calceos, catenam & co„lumnam, quibus adligatus erat, omnia hæc „& alia ſe habere gloriantur, & tamen cor„pus ejus una cum Pauli Romæ ſepultum eſt. „Tholoſſatenſes ſex apoſtolorum corpora, vi„delicet utriusque Jacobi, Andreæ, Simonis, „Philippi & Judæ ſecum eſſe gloriantur. Mat„thiæ corpus Patavii aliud, aliud Romæ, aliud „Treviris, membraque alia alibi jacent. „Matthæi corpus Salernæ poſitum eſt, caput, „brachium & oſſa quædam Treviris inveniun„tur. Thomæ corpus Orthonnæ eſſe ferunt. „Bartholomæi corpus Neapoli, item Romæ „in templo ei ſacrato, & cutem Piſis adſervari „dicunt. Andreas etiam aliud corpus Melphis, „ut & Philippus & Jacobus minor habent, Ro„mæ alia corpora præter ſuperiora, item Si„mon & Judas ad ſ. Petrum etiam jacere dicun„tur. Johannis evangeliſtæ calix & Romæ & „Bononiæ, ut etiam tunica & catenæ ejus oſten„duntur. De Stephano, Lazaro, magis, An„na, Mariæ virginis θεοτόκου matre, Magda„lena Lazari ſorore, pueris innocentibus & „aliis poſteriorum ætatum ſanctis plauſtra reli„quiarum ſe habere fingunt. Neve quidquam „deſideres, etiam oſſa patriarcharum, Abra„hami, Iſaaci & Jacobi Romæ ad Mariæ ſu„per Minervam adſervari perhibent, arcam „fœderis & virgam Aaronis in Johannis Late„ranenſis fano, item in Hiſpania in æde Sal„vatoris, item Pariſiis adhuc ſupereſſe nugan„tur. Oſſa ſeptem martyrum Maccabæorum „Coloniæ oſtendunt.„ Confer ſacrarium Colonienſe, librum Gallicum de reliquiis ſanctorum, quem in Latinum ſermonem convertit Nicolaus Gallaſius, quique integer habetur in centenario XVI. lect. memorab. Wolfii pag. 784. ſtupenda templi Jeſuitici ab Vrſino congeſta part. III. pag. 353. & alia hujus generis ſcripta. (*) Johannes Tetzelius, indulgentiarum

(*) Complura hujus generis ſcripta, recentiori cumprimis ætate, tum a proteſtantibus, tum ab ipſis cœtus Romani doctoribus fuerunt evulgata, in quibus argumentum hocce de ſanctis eorumque reliquiis uberius pertractatur. Ex ſcriptoribus eccleſiæ Romanæ heic eminent duumviri doctiſſimi Jo. LAVNOIVS atque Jo MABILLONIVS, monachus Benedict. e congregatione S. Mauri. Ad LAVNOIVM quidem quod attinet, edidit is ann. *MDCLX.* libr. *de cura eccleſiæ pro ſanctis & ſanctorum* [illegible] *ac ſacris officiis, ab omni falſitate vindicandis*, in 8. itemque libellum gallicum *de la veneration renduë aux reliques des Saints, ſelon l'eſprit de l'egliſe & purgée de toute ſuperſtition populaire*, Aven. *MDCCXIII.* 12. nec non alia huc ſpectantia. MABILLONII vero exſtat *epiſtola ad Theophilum Gallum de cultu ſanctorum ignotorum*, ſub *Euſebii Romani* nomine edita, lectuque digniſſima. Prodiit hæcce epiſtola Pariſiis *MDCXCVIII.* 4. Recuſa poſtea fuit ibidem *MDCCV.* 12. & Vltrajecti *MDCCVII.* 12. Habentur quoque tres hujus libelli interpretationes Gallicæ, obſervante NICERONIO in *memoires pour ſervir à l'hiſtoire des hommes illuſtres*, *tom. VII. p. 363.* Non defuerunt tamen, qui contra Mabillonium calamum ſtringerent. Spectat huc ſcriptor Gallus libelli, cui titulus: *reponſe à une lettre de Jean Mabillon ſur les ſaints des catacombes*, Colon. *MDCXCVIII.* 12. quem vero refutavit MABILLONIVS in *commonitoria epiſtola ad Claudium Eſtiennot, procuratorem generalem congregat. S. Mauri in curia Romana.* Inſerta illa eſt *vol. I. oper. poſthum. p. 322.* Vid. laudatiſſ. NICERONIVM *loc. cit* ubi plura ad ſcripti hujus hiſtoriam ſpectantia traduntur. Pertinent huc etiam

tiarum ſcrutarius & ærufcator pontificius, cum devectis in Miſniam & expoſitis ſuis mercibus quodam in oppidulo concionaretur, quo magis ſeſe hominibus commendaret, promiſit adlaturum ſe ad meridianam concionem egregium quiddam de reliquiis, ac inprimis *pulcerrimam pennam archangeli Michaëlis, quam illi diabolus in duello ex alis evulſerit*, eſſe monſtraturum. Aderant quidam, quibus fraus ſubolebat; quapropter cibum capiente cum ſacerdote Tetzelio, cum is a tergo vaſculum cum penna in periclinio poſitum haberet, illi eamdem inde ſuffurantur, & pro ea carbones ingerunt. Minime hoc Tetzelius advertebat, ſed arrepto vaſculo doli neſcius ac probe potus in templum properabat, pecuniæ ſenes emuncturus. Ibi ergo unum mendacium ex alio conſuens & de penna Michaëlis mira prædicans magnam apud omnes inauditæ rei exſpectationem incredibileque deſiderium concitavit, ac jam decurſo tempore & prehenſo vaſculo, *hem*, inquit, *infelix ego, quid egi? cupiebam vobis, auditores, pennam Michaëlis conſpiciendam præbere, at erravi, & pro illa carbones arripui, quibus d. Laurentius eſt crematus.* Wolfius cent. XVI. p. 95. Cum eccleſiaſticæ diſciplinæ ratio a Pomerano deſcripta, & a ſenatu populoque Brunsvicenſi adprobata & recepta eſſet, convellebantur mox ſenatu populoque auctore ex præcipuis templis altaria, quæ ad privatas miſſas celebrandas in omnibus paſſim angulis fuerant erecta. Ea re cum ſuperſtitioſiores plerique ex omnibus ordinibus vehementer offenderentur, nec deeſſent, qui odio novæ, ut vocabant, doctrinæ frigidam ſuffunderent, fiunt concurſus hominum ineptorum & ſuperſtitionibus addictorum ad templa & cœmeteria, & parum aberat, quo minus ad tumultum res progrederetur. Eo animadverſo ſuffraganeus Matthias natione Danus, qui patria relicta Brunsvigam elegerat, in qua reliquum vitæ exigeret, inque Ægidiani templi area poſt obitum humatus; is, inquam, cognita populi indignatione, quam conceperat ex altarium demolitione & reliquiarum diſſipatione, adcurrit ad templum Martinianum, & Ludolphum Peterſinum jamjam concionaturum compellat, indicat ſe animadvertere populi offenſionem ex deſtructione altarium facta, & inprimis ex reliquiarum ſanctarum profanatione, ad eam offenſionem ſanandam peropus eſſe, ut quænam & quales illæ reliquiæ ſint, unicuique bene conſtet, quod ex ſe ipſo optime cognoſci poſſit. Sibi enim a pontifice Romano eſſe factam poteſtatem, quidquid oſſiculorum forte nactus eſſet, quod quidem huic rei idoneum videretur, id pro cujusvis vellet ſancti reliquiis conſecraret. Ea poteſtate ſe uſum plurimis in locis porcina, vervecina, aliave oſſa, carnibus pridie conſumtis, poſtridie pro reliquiis ſanctorum vendidiſſe, & in altaribus recondidiſſe, idem alios ſui loci atque ordinis homines facere conſueviſſe, ſeque ipſum pleraque ex altaribus iis conſecraſſe, & reliquiis ejusmodi ditaſſe. Has fraudes, præterquam quod ex animo doleret a ſe admiſſas, veniamque hujus culpæ a Deo & eccleſia peteret, cupere etiam populo deinceps eſſe notas, ne diutius illis tam miſere decipiatur. Empſychovius in confutat. Braunii Colon. p. 275. Fuit ante annos circiter nonaginta (ſcribit Heerbrandus

etiam Jo. Chrysost. Trombelli *diſſertationes de cultu Sanctorum*, Bononiæ *MDCCXL.* 4. Scriptoribus hiſce Romanenſibus, modo recenſitis, adjungi cumprimis meretur Adr. Bailletus, qui ingens opus, inſcriptum: *les vies des Saints*, duodecim tomis comprehenſum luci publicæ expoſuit. Nec prætermittendi heic ſunt ſcriptores proteſtantium partibus addicti, ex quibus cumprimis nominandi veniunt Jo. Dallævs, *de objecto cultus religioſi*, *libr. IV.* tot. Jac. Basnagivs, *dans l'hiſtoire de l'egliſe, tom. II. livr. XVIII. chap. 8, 9, 10. livr. XIX. ch. 8. livr. XX. ch. 4, 5, 6. livr. XXI. ch. 4.* & *ch. 11. §. 9.* Jos. Binghamvs in *orig. eccleſ. tom. X. libr. XXIII. cap. IV. §. IX. p. 95. ſeqq.* itemque Christoph. Matth. Pfaffivs, cancellarius olim Tubingenſis, poſtea Gieſſenſis, *dans la reponſe aux douze lettres du P. Scheffmacher, Jeſuite de Strasbourg contre les proteſtans*, quæ Francofurti, (ſeu potius Tubingæ) ann. *MDCCXXXIII.* 4. prodiit, ubi inprimis *la reponſe à la lettre quatriéme ſur l'invocation des Saints p. 31. ſeqq.* itemque *p. 42. ſeqq.* & *63.* legi meretur. Vt complures alios brevitatis ſtudio ſilentio heic prætermittamus.

dus part. II. diſp. theol. diſp. LXVII. de multiplici papatus idolomania p. 1471.) Rotenburgi ad Nicrum ſacrificulus quidam, vulgo & ex cognomine *Pfaff Iſele* dictus, homo ingenioſus, qui cum Romam ſive religionis ſive alia de cauſa ſeſe contuliſſet, factus eſt pontificis Romani indulgentiarius. Rediit itaque in patriam reliquiis inſtructus, penna ex archangeli Michaëlis ala, cujus virtutes, ut fuit diſertus, mirifice commendavit, ut merces ſuas extruderet, quæſtumque inde faceret maximum. Accidit autem, ut quodam ſabbato veſperi diverteret Altingæ, qui eſt pagus non procul Tubinga diſſitus, ubi cum genio indulgeret liberius, negligentius reliquias ſuas cuſtodire cœpit, vino magis deditus, quam ſacro. Factum eſt itaque, ut ex theca reliquiæ illæ ſacræ ſurriperentur. Mane poſtquam ſurrexiſſet ſacrificulus, requirens ſuas reliquias, quo merces ſuas exponere & populo oſtentare poſſet, ſublatas eſſe videt. Nihil igitur cunctatus nec diſſimulans, quod hoſpitam eſſe conſciam judicaret, recta in ſtabulum deſcendit, eque proximo præſepi pauxillum fœni arripuit, ſuæque incluſit thecæ. *Hæ meæ*, inquit, *ſunt reliquiæ*; quod cum hoſpita vidiſſet, ridere reliquias iſtas cœpit. Atqui, inquit ille, *jam in templo, ſacris modo interſis, eas oſculaberis.* Quod cum ſe facturam pernegaret, indulgentiarius pactus eſt ſymbolum. Finita concione impoſtor pro more reliquiarum ſuarum virtutes divinas propemodum coram populo nimis credulo deprædicare cœpit: *eſſe ſcilicet fœnum illud, ſuper quod Chriſtus recens natus in præſepi Bethlehemitico recubuerit, tantasque habere virtutes inter reliquias, ut, qui eas exoſcularetur, eodem anno a peſte, quæ tum paſſim in illo ducatu graſſabatur, eſſet immunis. Præterea etiam arcere omnes adulteros & adulteras, ut accedere non poſſint, nec illas exoſculari.* Hoſpita impoſturarum conſcia, & quod de lucello aliquid decederet, diu cunctata, tandem de ſumtu maluit, quam de fama, quod de pudicitia eſſet alias ſuſpecta, periclitari. Acceſſit itaque poſtremo loco, reliquias ſui ſtabuli exoſculans, cui ſacerdos ſubmiſſa voce, *en advenis?* dixit. Cum vero fama de reliquiarum iſtarum virtutibus percrebuiſſet, & homines miſeri, qui eas exoſculati fuerant, a peſte immunes non eſſent, ſed illa correpti miſere perirent, ad ducem Wirtenbergicum Eberhardum rumor pervenit. Is nundinationum illarum impoſturas intelligens theologis Tubingenſibus in mandatis dedit, ut impudenti homini ad ſe accerſito vanitatem exprobrarent, ejusque petulantiam contunderent; quod & factum eſt. Verum ille artis ſuæ memor audacter reſpondit, *ſe neminem feſelliſſe nec mentitum eſſe.* Cum vero illi contra objicerent, certum eſſe, multos eo morbo obiiſſe, qui reliquias ipſius eſſent exoſculati & venerati, rurſus negavit ſubjiciens, *vitrum tantummodo, non ipſas reliquias exoſculatos eſſe*, ſicque joco & riſu actionem ſeriam impoſtor eluſit. Albertus Crantzius, qui floruit circa annum 1500. in Saxonia, ſcribit: *Reliquiarum Romanarum copia eas vileſcere facit. Fabulis enim non inhærendum. Nemo gloriari debet de veterum auctoritate*, indocti enim erant, *non habebant, unde falſitatem coarguerent, ſed ætate noſtra crebreſcentibus litterarum monumentis inexcuſabilis torpor eſt, in fabulis ſcientes prudentesque permanere.* Et quid multis? tam palpabiles fraudes & impoſturas ſacrificuli per reliquias exercent, ut ex proverbio locum dederint: *Roma tria tecum non auferes: lapides, quia nimis grandes; pietatem, quia ibi nulla; reliquiæ, quia incertæ.*

§. CIV. Excipit Bellarminus cap. IV. *reliquias, quæ publice in templis venerandæ exponuntur, non eſſe ſuppoſititias, cum eccleſia ſemper diligenter caverit, ne fraudes fierent, & præcipue poſt decretum concilii Lateranenſis, ut nullæ reliquiæ publice recipiantur ſine auctoritate Romani pontificis; Auguſtinum dubitaſſe de reliquiis, quas quidam privati homines circumferebant, non de illis, quæ publice in templis conſervantur, in variis locis eſſe partes eorumdem corporum, ſed denominari*

nari a parte totum. *Reſp.* hæc vero perizomata ex foliis ficus contexta ſtrictiora ſunt, quam ut turpitudinem impoſturarum ac fraudum, quæ in reliquiis committuntur, tegere poſſint. 1.) Quæ enim pro reliquiis Chriſti, Mariæ & apoſtolorum publice venditantur, de illis per aliquot ſecula nullus primitivæ eccleſiæ ſcriptorum mentionem facit. In hiſtoria evangelica de illis rebus altum ſilentium, tempore apoſtolorum nihil de illis auditum. Quinquaginta circiter annos poſt Chriſti mortem Hieroſolyma everſa atque expilata fuit, ubi interim reliquiæ illæ adſervatæ fuerunt? 2.) Pontifici vero Romano mandes, ſi quid in eccleſia recte curatum velis, is ſcilicet ſemper diligenter curavit, ne fraudes fierent in reliquiis, in indulgentiis &c. 3.) Partes illæ corporum, quæ in diverſis locis pro reliquiis unius ſancti monſtrantur, in tantum excreverunt numerum, ut unius corporis oſſa illis non ſufficiant, nec tantum partes corporum, ſed integra ſanctorum corpora in diverſis locis monſtrantur. *Trium magorum* corpora & Mediolani & Coloniæ oſtenduntur. *Petri* corpus reconditum eſt integrum Romæ in Vaticano, ut auctor eſt Baronius tom. I. annal. ann. 69. dimidiatum habetur in alio loco Romæ in via Oſtienſi, Onuphrius de ſept. urbis eccleſiis cap. de Baſilic. S. Pauli. Et aliquæ particulæ reliquiarum Petri ſunt in loco tertio, videlicet Conſtantinopoli, ut ex Chryſoſtomo hoc loco memorat Bellarminus. Caput ejus adſervatur in quarto loco, Romæ ſcilicet in Baſilica Lateranenſi, Onuphrius de ſept. urbis eccleſ. Pars capitis in quinto loco, Romæ nimirum in eccleſia ſ. Praxedis, Onuphrius ibidem; in ſexto loco, videlicet Pictavii in Gallia, mandibula cum barba, Nicolaus Gallaſius de reliq. In ſeptimo loco vel potius in pluribus locis dentes, alibi plures, alibi ſinguli, ut Romæ in eccleſiis SS. Vincentii & Anaſtaſii, S. crucis, S. Salvatoris Lateranenſis, S. Laurentii extra muros, S. Sebaſtian. S. Praxedis, ut recitat Onuphrius de ſept. urbis eccl. Octavo loco erat cerebrum, nempe Genevæ, ſed deprehenſum fuit, pumicem pro cerebro fuiſſe populo oſtentatum, Gallaſius l. d. Oſſa Petri multa oſtenduntur Romæ in templo b. Mariæ populo, ut teſtatur liber inſcriptus, *mirabilia Romæ*, excuſus permiſſu ſuperiorum, cum privilegio Sixti V. Item in templo S. Laurentii extra muros, Onuphrius de ſept. urbis eccl. Pars lacerti adſervatur Romæ in Baſilica S. crucis, Onuphrius d. l. pars coſtæ & digitus manus, Romæ in eccleſia S. Sebaſtiani, Onuphrius d. l. digitus pedis Romæ in eccleſia S. Praxedis, Onuphrius d. l. articulus digiti gigantei in Anglia ad D. Parathalaſſiæ. Eraſmus de peregr. relig. reliquiæ absque nomine in diverſis eccleſiis Romæ &c. *S. Dionyſii* corpus oſtendunt monachi in monaſterio S. Emerani Ratisbonæ una cum bulla pontificis adteſtante verum corpus Ratisbonæ haberi. Sed ejusdem Dionyſii caput apud S. Dionyſium in Gallia monſtratur. Et quis ſingulas impoſturas enumerare poſſet? 4.) Ne ipſi quidem ſaniores pontificii diffitentur, circa illas etiam reliquias, quæ publice in templis adſervantur, multas impoſturas ac fraudes concurrere, id quod ipſa praxis *ἀναντιρρήτως* comprobat. 5.) *Si fragmentula crucis*, inquit Eraſmus, *in acervum redigantur, vix una navis oneraria vehat.* Reſpondent quidem, quantumcunque inde abſcindatur, nunquam tamen imminui; ſed miraculi illius veritas nondum demonſtrata. 6.) Nullum eſt altare in toto papatu, quorum tamen in tot regnis & provinciis ſunt aliquot myriades, quod reliquiis careat, unde ergo illæ ortæ? & quis adſerere auſit, eſſe omnes veras reliquias, quæ in illis altaribus adſervantur?

§. CV. XI) A *multiplici ſuperſtitione, quæ in reliquiarum veneratione ſpectatur.* Chriſtus in verbo ac ſacramentis Dei gratiam, peccatorum remiſſionem, auxilium animæ & ſpiritualia beneficia quærenda eſſe docuit; ſuperſtitioſum igitur merito cenſeri debet, quod homines in veſtibus, faſciis & oſſibus ſanctorum illam gratiam & virtutem quærunt. Pulcre Chryſoſtomus de ſ. Acatio:

1) Ex ſuperſtitione in hoc cultu.

τιμὰ

τιμὴ μάρτυρος ἡ φυλακὴ τῆς πίςεως· εἰ θέλεις καὶ σὺ τιμῆσαι τὸν μάρτυρα, τίμησον τὸν ὑπὸ μάρτυρος μαρτυρηθέντα. *Non reclamo*, inquit Lutherus, *divorum oſſa ſancta eſſe, ſed hoc deteſtor, quod plerique omnes ex ſuperſtitione majori ſtudio ad illa exornanda rapiuntur, quam ad proximi neceſſitatem ſublevandam, quapropter ut abuſus tollantur, & dilectionis opera proferantur, vellem terra iſtas ſanctorum reliquias contectas eſſe.* Peraldus epiſcopus in ſumma virt. & vitior. tom. I. cap. de beatitudine ſcite ſic concludit: *Si veſtes, quæ tetigerunt Salvatorem, pro reliquiis habemus, cur verba, quæ ex ore ejus proceſſerunt, pro reliquiis non habemus, cum ſcriptum ſit, & mirabantur omnes de verbis gratiæ, quæ procedebant ex ore ejus?* Has veras & ſalutares reliquias merito magnifacimus, his toto corde addicti ſumus, relicto interim pontificiis ſuperſtitioſo reliquiarum externarum cultu, qui idololatriæ fons eſt largiſſimus. Excipit Bellarminus, *cultum reliquiarum eſſe potius deteſtationem idololatriæ. Nam martyres mortui ſunt, ut idololatriam deſtruerent, qui ergo martyris reliquias colit, indicat ſe gaudere de idololatriæ deſtructione.* Reſp. ſicut phariſæos *ſepulcra prophetarum ædificantes* Chriſtus adcuſat Matth. XXIII. 27. quod re ipſa profeſſi ac teſtati fuerint, ſe eſſe ſocios eorum, qui prophetas occiderint, cum nihil minus ipſi cogitarent: ita pontificios reliquias martyrum religioſe colentes merito idololatriæ adcuſamus, quamvis ipſi hunc cultum maximi faciant, quia omnis ἐθελοθρησκεία, omnis cultus religioſus extra & præter verbum proprio cordis arbitrio ſuſceptus eſt idololatria, ut ſuo loco plenius confirmatum fuit.

m) Ex abſurdis & periculis, quæ cultum reliquiarum conſequuntur.

§. CVI. XII) Ex *abſurdis & periculis, quæ cultum reliquiarum conſequuntur.* 1.) Cum enim pleræque reliquiæ ſint dubiæ & incertæ, an non graviſſimum ſubeſt periculum, ne oſſibus furis, latronis, imo canis ac vituli religioſus honor deferatur? 2.) Inter reliquias numerant coronam Chriſti ſpineam, ſcuticam, qua flagellatus eſt, lanceam, qua latus ejus in cruce perfoſſum, clavos, quibus cruci affixus eſt &c. iisque religioſum cultum dependunt. At hæc inſtrumenta corpori Chriſti læſionem & injuriam intulere, eccur igitur honorem religioſum illis deferre velimus? quo argumento illuſtriſſimus dux Saxoniæ, Joannes Caſimirus &c. Coloniæ anno 1610. utebatur, cum in æde D. Vrſulæ ſacrificulus particulam coronæ ſpineæ exoſculandam ipſi offerret. Stapletonus part. I. promt. cath. p. 292. *Veneratio perſonæ Chriſti etiam ad ipſam corrigiam calceamenti, & ad ipſum terræ pulverem, quem calcabat, ſeſe extendebat Matth. III. Pſ. CXXXII.* At ſi ex illis dictis veneratio reliquiarum probari poteſt, etiam ipſa terra, cui Chriſtus in Palæſtina inambulavit, religioſe veneranda erit. 3.) Si inſtrumenta illa crudelitatis Judaicæ religioſo cultu veneranda ob *ſanctiſſimi corporis Chriſti contactum*, ut loquuntur, quidni etiam Judam, milites, crucifixores &c. veneramur, qui itidem corpus illud tetigere? 4.) Si quidvis, quod Chriſtus adtigit, religioſo cultu proſequendum, etiam aſinus, ſuper quo ſedens Hieroſolymam ingreſſus eſt, eodem modo venerandus erit. Hoc argumento utitur Claudius Hiſpanus, epiſcopus Taurinenſis, qui referentibus Jona Aurelianenſi libr. I. de cult. imag. & ex eo cent. Magdeburgenſibus libr. IX. c. 5. f. 220. ſic ratiocinatur: *Si omne lignum ſchemate crucis factum volunt adorare pro eo, quod Chriſtus in cruce pependit, adorentur & præſepia, adorentur & aſini, quia aſello inſidendo ad Hieruſalem usque pervenit, adorentur agni, quia ſcriptum eſt, Ecce agnus Dei &c.* 5.) Denique, ſi ſancti ratum & gratum habent illum cultum, qui ipſorum reliquiis defertur, conſequens fuerit, eos poſt mortem admittere illud, quod, cum in vivis eſſent, recuſarunt ac damnarunt. Confer Act. X. 26. XIV. 14.

n) Ex ſaniorum pontificiorum confeſſione.

§. CVII. XIII) Ex *ſaniorum pontificiorum confeſſione.* Eraſmus in adnot. Matth. XXIII.

„Damnat h. l. Hieronymus mulierculårum qua-
„rumdam ſuperſtitionem, quæ, quod olim in
„phylacteriis faciebant phariſæi, id tum facie-
„bant in parvis evangeliis & in crucis ligno,
„aliisque rebus hujusmodi, quæ habent, in-
„quit, zelum Dei, ſed non ſecundum ſcien-
„tiam, culicem liquentes & camelum glutien-
„tes. Si vir ſanctiſſimus hæc ſentit de mulier-
„culis, quarum infirmitati par erat nonnihil
„condonare, quid dicturus ſit, ſi videat ho-
„die paſſim ad quæſtum oſtentari lac Mariæ,
„quod honore propemodum exæquatur cor-
„pori Chriſti conſecrato, prodigioſum oleum,
„fragmentula ligni crucis tam multa, ut ſi in
„acervum redigantur, vix una navis oneraria
„vehat, hic oſtentari Franciſci cucullam, illic
„intimam veſtem Mariæ virginis, alibi pecti-
„nem Annæ, alibi caligam Joſephi, alibi cal-
„ceum Thomæ Cantuarienſis, alibi Chriſti
„præputium, quod cum ſit res incerta, reli-
„gioſius adorant, quam totum Chriſtum. Ne-
„que vero hæc ita proferuntur tanquam fe-
„renda & plebeculæ donanda adfectibus, verum
„huc fere ſumma religionis vocatur, avaritia
„ſacerdotum & monachorum quorumdam hy-
„pocriſi, quos alit populi ſtultitia. Atque in
„hiſce comœdiis primas agunt epiſcopi quidam
„factitii, ne nusquam valere videantur, hæc
„ſuis diplomatis adprobant, ſuis næniis or-
„nant, tanta gravitate, ut quoties mihi legitur
„iſtorum comprobatio, minus credam, quam
„antea credebam. Quibus in rebus niſi gra-
„vis ineſſet pietatis jactura, Chriſtus non tam
„acriter in hoc hominum genus inveheretur,
„cum alioquin lenis ſit in peccatores.„ Idem
in paraphr. ſuper novum teſtamentum: "Si
„quis Chriſti tunicam exhibeat, quo non ter-
„rarum provolaturi ſumus, ut eam oſculari li-
„ceat? Atqui ut totam Chriſti ſupellectilem
„proferas, nihil erit, quod Chriſtum expreſ-
„ſius ac verius repræſentet, quam evangelicæ
„literæ.„ Georgius Caſſander in conſult. art.
XXI. p. 147. "Legimus ad loca martyrum re-
„liquiis inſignia vota nuncupata & peregrina-
„tiones ſuſceptas, quæ omnia tum utilia erant,
„cum adhuc recens & certa memoria marty-
„rum vigeret, & Deus, qui indubitatis mira-
„culis eos, qui mortui videbantur, ſibi vive-
„re declararet, quibus fides, quam ipſi pro-
„feſſi ſunt, confirmabatur. Verum in hæc
„paulatim abuſus irrepſit; nam queritur Baſi-
„lius, hanc conſuetudinem ſuo tempore cor-
„ruptam fuiſſe, & temporibus Auguſtini &
„Ambroſii mos ferendi epulas ad martyrum
„memorias ab Ambroſio interdictus erat, ut
„patet apud Auguſtinum. Poſterioribus etiam
„temporibus reliquiis & memoriis ſanctorum
„nimis indultum & tributum fuiſſe conſtat,
„ſic ut a bonis quoque viris pio zelo præditis
„ſumma quaſi religionis in hujusmodi conqui-
„rendis, auro & gemmis exornandis, & me-
„moriis ſeu templis ſumtuoſiſſimis ædificandis
„poſita putaretur, & ab improbis quoque falſa
„fiducia in cultu inepto & ſuperfluo reliquia-
„rum collocaretur. Quare in concilio Cabil-
„lonenſi can. XXXIV. reprehenduntur, qui
„Romam aut Turonum ſub prætextu adora-
„tionis peragrant, putantes frequentatione ho-
„rum locorum ſe a peccatis purgari, & im-
„pune peccare. Acceſſerunt & alia mala, quod
„avaritiæ cauſa ad ſimplicem populum illicien-
„dum falſæ reliquiæ ſupponebantur, & ficta
„miracula prædicabantur, iisque miraculis po-
„puli ſuperſtitio alebatur, ut magis in admi-
„rationem miraculorum raperetur, quam ad
„ſanctorum imitationem vel vitæ emendatio-
„nem provocaretur. Nonnunquam autem aſtu
„& illuſione dæmonis hominum ſuperſtitione
„abutentis per inſomnia & viſa novæ reliquiæ
„revelabantur, & ejusdem operatione mira-
„cula edi videbantur. Hinc decretum illud
„Lugdunenſis concilii can. LXII. Prælati non
„permittant populum vanis figmentis aut fal-
„ſis documentis decipi, ſicut occaſione quæſtus
„fieri conſuevit. Et in concilio Carthaginenſi
„V. can. XIV. Altaria, quæ per ſomnia & ina-
„nes revelationes conſtituuntur, omnino re-
„probari videntur. Item: permulti reperti
„ſunt, qui ſanctorum reliquias ſeu falſas ſeu
„veras quæſtui habuerunt, ita ut paſſim a cir-
„cumforaneis & viliſſimis hominibus inſtar ſa-
„crorum Iſidis circumferrentur, & multis men-

„daciis

„dacliis imperito vulgo commendarentur.„ Ibidem inter abuſus numerat, quod *jam olim ſanctorum corpora ſuper altaria collocarentur*, quod ab Ambroſio reprehendi dicit, & addit: „Hodie vero cum paſſim omnia reliquiis ſan „ctorum plena eſſe videantur, verendum eſt, „ne ſi epiſcopi & principes in veris reliquiis „inquirendis ac dijudicandis, quam deberent, „operam adhiberent, ingentes & deteſtandæ „impoſturæ patefierent, quemadmodum in „nonnullis locis factum eſt, & olim b. Mar- „tino accidit, qui cum locum quemdam ſuæ „diœceſis monumento cujuſdam tanquam mar- „tyris celebrem adiiſſet, deprehendit, non „martyris, ſed ſceleſti latronis monumentum „a populo cultum & frequentatum, quod everti „ſtatim & exſcindi juſſit, quamvis illi quoque „probari non debeant, qui odio ſuperſtitionis „piorum hominum monumenta violarunt, & „oſſa ſive cineres, quibus etiam barbariſſimi „homines pepercerant, ſumma cum ignomi- „nia abjecerunt & diſperſerunt. Cum igitur „veræ & compertæ reliquiæ, præſertim in his „provinciis, perpaucæ ſint, & multæ ex iis, „quæ oſtentantur, non temere ſuſpectæ ha- „beri poſſint, atque illarum frequentatio & „veneratio non multum pietati, plurimum „vero ſuperſtitioni vel quæſtui ſerviant, multo „conſultius videtur, ut ab omni reliquiarum „oſtentatione abſtineatur, & populus ad veras „ſanctorum reliquias colendas, id eſt, exem- „pla pietatis & virtutum, quæ in ſcriptis, „vel ab ipſis, vel de ipſis exſtant, imitanda „provocetur.„ Hæc Caſſander. Vaſquez lib. III. de adorat. diſp. III. c. 8. n. 112. & 124. quærit, *an poſſit quis recta intentione oſſa martyrum in pulverem redacta, etiam in vermes converſa colere & venerari?* ac inter cætera ſubjungit, *Henricum negaſſe, quod ſancti adorandi ſint in forma vermium.*

Argumenta pontificiorum pro cultu reliquiarum.

§. CVIII. Atque hæc pro confirmatione noſtræ ſententiæ dicta ſufficiant. Reſtat, ut *pontificiorum argumenta*, quæ pro cultu reliquiarum ſtabiliendo formant, excutiamus. Ea vero trium ſunt generum. Quædam, ſed admodum pauca ex *ſcripturis*; quædam ex *conciliis, patribus & eccleſiaſtica hiſtoria;* quædam ex *ratione naturali* proferuntur. Bellarminus lib. II. de eccl. triumph. qui eſt de reliquiis ſanctorum cap. 3. omnia *denario numero*, perfectionis fortaſſis cauſa complectitur. *Primum*, inquit, *argumentum ſumi poteſt ab exemplis ſcripturarum*, ubi ex mendicitate ſua hæc profert: 1.) Exod. XIII. *Moſes diſceſſurus cum populo ex Ægypto in Palæſtinam, noluit ibi relinquere oſſa ſ. Joſephi jamdudum mortui, ſed ea honorifice ſecum abſportavit, & tranſtulit in terram promiſſionis.* Miror autem prætermiſſum a Bellarmino illud, quod pro confirmatione hujus argumenti ab aliis ſolet addi ex Sirac. XLIX. 15. *Oſſa Joſephi viſitata ſunt, & poſt mortem prophetarunt.* *Reſp.* 1.) Vera cauſa impulſiva ac finalis illius μεταθέσεως ὀςέων non eſt erectio novi cultus, quaſi Moſes oſſa Joſephi in Palæſtina voluerit hominibus exoſculanda & religioſe veneranda proponere, ſed mandatum ac juſſum ipſius Joſephi, quod de transportandis oſſibus ſuis ex Ægypto in terram Canaan paulo ante mortem Iſraëlitis dederat. Gen. L. 25. 2.) Cauſa illius mandati itidem non eſt nec eſſe poteſt, quod Joſephus voluerit oſſa ſua religioſo cultu honorari; *id enim arrogantiæ datum ipſi fuiſſet, ac ſi ipſe poſt mortem gloriam illam quæſiviſſet*, ut in ſimili quæſtione de invocatione ſanctorum concludit Eccius in enchirid. cap. XV. ſed quod prævidens in ſpiritu futuram populi Iſraëlitici calamitatem, eumdem hoc oraculo & oſſium adſervatione velut certo quodam promiſſæ liberationis ſigno externo, de complemento promiſſionis, videlicet de reductione in terram Canaan admonere voluit, inde epiſtola ad Hebr. fidei Joſephi hoc mandatum tribuit XI. 22. *Fide Joſeph moriens de profectione filiorum Iſraël memoratus eſt, & de oſſibus ſuis mandavit.* Rabanus ad allegoriam decurrens, *Joſeph*, inquit, *incolatum terræ Ægypti* dete-

I) Exempla Scripturæ.

1.) Exod. XIII. oſſa Joſephi a Moſe transportantur ex Ægypto.

deteſtans terram repromiſſionis deſiderabat, ut quamdiu ſumus in hac peregrinatione, veram patriam terram viventium juſtis promiſſam deſideremus, & in eam transferri poſt mortem velimus. 3.) Actus ipſe translationis fuit publicum teſtimonium, impletam eſſe promiſſionem patribus factam de traditione terræ Canaan in poſſeſſionem ſempiternam. 4.) Ad oſſa illa Joſephi Iſraëlitæ variis in deſerto adflictionibus preſſi opis impetrandæ cauſa confugiſſe nuſpiam leguntur, neque eadem in Palæſtinam delata ad venerationem & cultum in ſublimi loco propoſuerunt, ſed in Sichem terræ omnium matri honorifica ſepultura demandarunt, Joſ. XXIV. 32. 5.) Quod in Siracide dicitur, *oſſa Joſephi poſt mortem prophetaſſe,* illud in Græco textu non habetur. 6.) Quod dicitur τὰ ὀςᾶ ἀυτȣ̃ ἐπισκέπη non eſt accipiendum *de viſitatione hominum* ad reliquias illas concurrentium, ſed *de viſitatione Domini*; diſerte enim additur, ἐπισκέπη, ac reſpectus habetur ad prædictionem Joſephi Gen. L. 25. *Deus viſitabit vos, deportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto.* 7.) Quædam exemplaria legunt ἐπεσκέπησαν, ut ſignificetur, Iſraëlitas oſſa ſeu reliquias Joſephi diligenter adſervaſſe, ac ſi operimento aliquo munitæ fuiſſent, ſed de religioſa veneratione illis exhibita nihil quidquam additur. 8.) Vt ſilentio interim prætermittamus, librum eccleſiaſtici non eſſe in canone.

2.) Deut. XXXIV. Deus ipſe corpus Moſis honoravit.

§. CIX. 2.) *Deus ipſe corpus Moſis honoravit, dum illud propriis manibus ſepelivit,* Deut. XXXIV. *Reſp.* 1.) Philonis hæc eſt ſententia in lib. de vita Moſis circa finem, *pertinere ad gloriam Moſis*, quod a Domino ſepultus ſit in ſepulcro tam admirando, ut nullus hominum dignus fuerit unquam illud conſpicere. Philonem ſequuntur Epiphanius hæreſ. IX. ac Hieronymus adv. Vigilant. 2.) Ex ea vero inferri nequit, Deum voluiſſe, ut religioſo cultu Moſis ſepulcrum Iſraëlitæ venerarentur. Non enim ſequitur, Deus corpus Moſis honoravit, ergo religioſo honore & cultu ab hominibus illud honorari voluit. Ἀσυλλογίςως a genere ad ſpeciem, a non diſtributo ad diſtributum adfirmative proceditur. 3.) Invertimus proinde argumentum. Quo genere honoris Deus corpus Moſis honoravit, eodem etiam corpora & oſſa ſanctorum a nobis ſunt honoranda. Sed Deus honoravit corpus Moſis non ad religioſum cultum illud proponendo, ſed ſepeliendo & terræ mandando. Ergo eodem modo corpora & oſſa ſanctorum a nobis ſunt honoranda. 4.) Ex eo ipſo, quod Moſis ſepulcrum Deus voluerit eſſe occultum, colligi poteſt, ipſum noluiſſe religioſum honorem corpori Moſis deferri, ut latius oſtendimus ſuperius. Vide Theodoretum & Procopium in Deut. XXXIV. ubi eandem cauſam occultati ſepulcri Moſis adferunt, videlicet ne Judæi corpus ejus utpote ducis ac legislatoris ſui divino honore colerent. 5.) De myſtica ſepulturæ Moſaicæ explicatione alibi agitur.

3.) 2. Reg. XIII. Oſſa Eliſæi mortuum quemdam hominem ad vitam revocant.

§. CX. 3.) 2 Reg. XIII. *Oſſa Eliſæi cum tetigiſſent mortuum quemdam hominem, continuo illum ad vitam revocarunt. Non ergo Deus contemnit oſſa ſanctorum, ſed ea honorat & honorari cupit, dum per illa miraculum tam inſigne patravit. Reſp.* 1.) Ἀνακολȣθία eſt manifeſta. Oſſa ſanctorum non ſunt contemnenda, ſed honoranda. Ergo religioſo illo cultu, qui in papatu viget, honoranda ſunt. 2.) Eliſæus paulo ante mortem vaticinatus fuerat de victoria Iſraëlitarum contra Syros v. 17. cum ergo poſt mortem Eliſæi eodem anno copiæ militares Moabitarum irruptionem facerent in terram Iſraël, Deus peculiari & extraordinario miraculo confirmaturus veritatem vaticinii ab Eliſæo editi, per contactum oſſium ipſius jam defuncti mortuum hominem ad vitam revocavit, unde Sir. XLVIII. 14. de ipſo dicitur: ἐν κοιμήσει προεφήτευσε τὸ σῶμα ἀυτȣ̃ v. 15. *In vita ſua fecit prodigia, & in morte ſua opera mirabilia*; id eſt, Deus per Eliſæi jam tum mortui corpus miracula

cula edens veritatem prophetiæ illius comprobare voluit. 3.) Hiſtoria non dicit, quod ante illud miraculum religionis ergo ad ſepulcrum Eliſæi concurſus fuerint inſtituti, quodque mortuum illum hominem data opera ad illud deportarint, ut contactu oſſium propheticorum in vitam revocaretur, ſed inopinato caſu mortuum illum in ſepulcrum Eliſæi projectum adſerit, cum ſcilicet vellent hominem ſepelire, ac ſupervenientibus latrunculis non haberent ſpatium effodiendi foveam; ne ergo cadaver inſepultum hoſtium libidini expoſitum relinqueretur, aperuerunt ſepulcrum Eliſæi, quod erat in propinquo, inque illud וַיַּשְׁלִיכוּ, *repentino motu projecerunt* mortuum ſuum, qui ad fundum delapſus Eliſæi oſſa adtigit, ac divino miraculo revixit. Salmeronius tom. VI. operum tractat. XV. eum, qui tactu oſſium Eliſæi in vitam revocatus eſt, putat fuiſſe illum prophetam, qui juſſit, ſe eo loco ſepeliri. *Objiciunt* (inquit) *hæretici*: *Quorſum iſta mortuorum oſſa & cineres? quibus reſpondendum eſt, quorſum Heliſæi prophetæ cadavere tacto ab alio corpore prophetæ, qui juſſit ſe juxta illud ſepeliri, ad vitam revocatum eſt?* ſed confundit ἀπαιδεύτως duas diverſas hiſtorias 1. Reg. XIII. 32. & 2. Reg. XIII. 32. 4.) Neque poſt editum illud miraculum Eliſæi oſſa e ſepulcro eruta, in locum ſublimem collocata, circumgeſtata, exoſculanda, tangenda, ſpectanda hominibus propoſita, ſerico exornata, candelis honorata, opis impetrandæ cauſa adorata &c. ſed in loco ſuo relicta ſunt usque ad reſurrectionis univerſalis diem. 5.) Siracides cap. XLVIII. miracula Eliſæi in vita & poſt mortem commemorans finem eorum ſtatuit *confirmationem vaticiniorum Eliſæi*, ut populus a peccatis per veram pœnitentiam ad Deum converteretur, nihil quidquam vero addit de religioſo oſſium ac reliquiarum cultu. Chemnitius part. IV. exam. cap. de reliq. p. 6.

4.) 2. Reg. XXIII. Oſſa ſancti prophetæ jubentur a Joſia rege adſervari.

§. CXI. 4.) 2. Reg. XXIII. *Cum Joſias delubra idolorum everteret, & omnem idololatriam delere vellet, tantum abeſt, ut reliquias ſanctorum delendas eſſe exiſtimaret, ut cum aliorum mortuorum oſſa effodiſſet, & in cineres redegiſſet, oſſa tamen ſancti prophetæ ibidem reperta adſervari juſſerit.* *Reſp.* 1.) Nemo noſtrum dicit, veras ſanctorum reliquias eſſe irreverenter tractandas, vel igni comburendas; ſed ſi reliquiæ illæ pertinent ad membra corporis, honeſtæ ſepulturæ, non religioſæ culturæ; ſin ad habitus externos, & falſæ fuerint, non ſuperſtitioſæ admirationi, ſed oblivioni & occultationi tradendas eſſe dicimus; ſin veræ fuerint, eas adſervandas admittimus, non ut ſuperſtitionis fomenta, ſed ut piæ memoriæ monumenta. 2.) Invertimus argumentum: Joſias oſſa illius prophetæ non juſſit effodi, ac ex loco idololatrarum ſepulcris contaminato in locum digniorem transferri, multo minus ad religioſum cultum oſtentari ac circumgeſtari, ſed eadem in loco illo intacta & immota reliquit. Contrarium faciunt Romanenſes, qui ſanctorum oſſa ex ſepulcris ſuis eruta cultus cauſa alio transferunt. 3.) Iſraëlitæ non leguntur ad illas reliquias peregrinationes & cultus inſtituiſſe, aut opis impetrandæ cauſa, ut concilium Tridentinum loquitur, ad eas confugiſſe.

5.) Eſa. XI. Sepulcrum Meſſiæ erit glorioſum.

§. CXII. 5.) *De ſepulcro Domini legimus* Eſa. XI. Erit ſepulcrum ejus glorioſum; *quod non intelligi ſolum de ſepulcro pro eo tempore, quo ibi Chriſtus jacebat, ſed etiam pro tempore futuro, ac proinde reliquias honorandas docet* Hieronymus in epiſt. ad Marcellam. *Reſp.* 1.) In Hebræo eſt, & erit מְנֻחָתוֹ, *requies ejus gloria*, quo modo etiam LXX interpretes reddiderunt, quod multo latius patet, quam ſepulcrum; quidquid enim mortem Chriſti ac laborem ejus in cruce ſecutum eſt, *fuit gloria*, id eſt, glorioſum. Glorioſa fuit ejus *mors* propter miracula eamdem conſecuta, tremuit enim terra, petræ ſunt diffiſſæ, monumenta aperta. Glorioſa fuit ejus *ſepultura*, quia a Nicodemo & Joſepho corpus aromatibus conditum & ſindone

done obvolutum, in monumentum novum, in petra exciſum, honorifice fuit depoſitum. Glorioſus fuit ejus ad *inferos deſcenſus*, glorioſa *reſurrectio*, glorioſa *adſcenſio* & ad *dextram Dei exaltatio*, glorioſum eſt ejus *regnum* in omnes gentes propagatum, Hebr. II. 9. Vid. Cyrillus & Procopius in comment. illius loci. 2.) Quidam referunt ad eccleſiam ex gentibus collectam, in qua Chriſtus habitat & *requieſcit*, Pſal. CXXXII. 14. illa eſt glorioſa non celebritate mundana & terreſtri, ſed claritate ſpirituali ac cœleſti, quæ interpretatio confirmatur ex eo, quod Paulus Rom. XV. 12. hunc verſiculum propheticum ad vocationem gentium ad eccleſiæ conſortium adcommodet. 3.) Hieronymus per *quietem* μετωνυμικῶς intelligens locum quietis ſive ſepulcrum, fatetur ita ſe reddidiſſe, ut ſenſum potius, quam vocem ſpectaverit, quam verſionem non omnino repudiamus, ſed addimus, 4.) quod gloria ſepulcri dominici non conſiſtat in ſuperſtitioſa faſcium ſepulcralium veneratione, vel in peregrinatione ad illud opinione cultus ſuſcepta, ſed in fideli mortis, ſepulturæ ac reſurrectionis dominicæ commemoratione, qua ſummum Chriſti amorem, ex quo propter nos & noſtram ſalutem paſſus, mortuus ac ſepultus eſt, grata mente prædicamus, & beneficia ipſius paſſione, morte, ſepultura & reſurrectione parta vera fide nobis adplicamus. 5.) Si gloria ſepulcri Dominici in externo & ſuperſtitioſo illo honore conſiſteret, apoſtoli ac viri apoſtolici eumdem minime prætermiſiſſent, nec Deus ſub Turcarum poteſtatem locum ſepulcri redigi paſſus fuiſſet. 6.) Interim mirabilem Dei providentiam ac potentiam in eo agnoſcimus, quod ſepulcrum Chriſti, in medio hoſtium ejus ſitum, ab ipſis Turcis excolitur, & gentes illæ immanitate barbaræ ac truculentæ ad illud accedunt, quodque cœnobium chriſtianorum ibidem permittunt, in quo Chriſti laudes in medio hoſtium ejus perſonant.

6.) *Matth. IX. Hæmorrhouſa tangit veſtem Chriſti.*

§. CXIII. 6.) *Si Chriſtus hic adeſſet, & nos veſtem ejus devote oſcularemur, continuo nos Lutherus & Calvinus idololatras dicerent, ac mulier hæmorrhouſa ſolam fimbriam Chriſti fideliter tetigit & ſanata eſt*, Matth. IX. Idem argumentum urgent Coſterus part. I. concion. p. 633. Stapletonus in promt. cath. part. I. p. 292. Janſenius in concord. evang. cap. 34. p. 219. Gregorius de Valent. contra Heerbrandum & reliqui omnes. *Reſp.* 1.) Hiſtoria evangelica non de religioſo fimbriæ oſculo, ſed de fideli ejus contactu mentionem facit, hactenus igitur in exemplo eſt diſſimilitudo. 2.) Hæmorrhouſa non ex *ſuperſtitione* veſtem tetigit, ut Danæus part. IV. chriſtian. iſag. lib. II. cap. 9. ſtatuit, ſed ex *vera fide*, ut ſcilicet virtutis illius, *quam ab ipſo exire audiverat*, particeps redderetur, quia ut Lucas VI. 19. teſtatur, *omnis turba quærebat eum tangere, eo quod virtus ab illo exibat, & ſanabat omnes.* 3.) Neque tamen in ipſam fimbriam veſtimenti, ſed in Chriſtum collocavit ſuam fiduciam. Athanaſius in lib. quod duæ naturæ in Chriſto: *Mulier illa, quæ Chriſti fimbriam tetigit, non in fimbria, ſed in ejus, qui toga veſtitus erat, & cujus erat fimbria, inviſibili potentia ſpem ſuam comperta eſt collocaſſe.* 4.) Nec fimbria ipſa in ſe ac per ſe vim illam ſanandi ἐνεργητικὴν habuit, ſed adſumta Chriſti caro fimbria veſtita & amicta; cum non ex fimbria, ſed παρὰ χριστοῦ virtus illa dicatur exiiſſe Lucæ VI. 19. cumque Chriſtus ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ, *ex ſe ipſo* virtutem exiiſſe adſerat Marc. V. 30. Luc. VIII. 46. inde recte quis dixerit, *virtutem Domini* ſanaſſe ἐνεργητικῶς, *fidem mulieris* ὀργανικῶς, Matth. IX. 22. Marc. V. 34. Luc. VIII. 48. *fimbriam* ſeu contactum fimbriæ συμβολικῶς. 5.) Extraordinarium ac plane ſpeciale fuit, quod Chriſtus per fimbriæ contactum velut per *externum quoddam ſymbolum* virtutem ſanandi exſerere voluit, quemadmodum virga Moſis in miraculis edendis Deus olim uſus fuit, Exod. IV. 3. unde etiam contactus fide deſtitutus non obtinuit a Chriſto ſanitatem vel aliud beneficium, Marc. V, 31. Luc. VIII. 45. Perſonale autem factum non poteſt exhibere generale fiduciæ fundamentum. 6.) Sic ergo concludimus: Symbolum miraculoſæ

culoſæ ſanationis externum non debet religioſo honore coli, alias peccaſſent Iſraëlitæ, quod virgæ Moſaicæ, & Eliſæus, quod pallio Eliæ cultum illum minime detuliſſent. Jam vero fimbria Chriſti & ejus contactus fuit duntaxat externum miraculoſæ ſanationis ſymbolum. Cum enim mulier illa fide heroica peculiari Spiritus ſancti inſtinctu & impulſu ſtatueret, tantam eſſe Chriſti potentiam, ut per quodvis etiam minimum efficaciſſime agere & ſanitatem conferre queat, ideo in confirmationem illius fidei Chriſtus fimbria ſua velut ſymbolo quodam ad miraculoſam ſanationem uti voluit; unde poſtmodum non dicit, *fimbria mea te ſalvam fecit*, ſed *fides tua*, qua in me ac potentiam & bonitatem meam omnem cordis fiduciam collocaſti. 7.) Id ipſum probat praxis apoſtolorum. Audiverant apoſtoli ac reliqui teſtes hujus miraculi, per contactum fimbriæ Chriſti hæmorrhouſam miraculoſe fuiſſe ſanatam, num vero propterea fimbriam ipſam religioſo cultu proſecuti fuere? minime vero, ſed Chriſtum miraculi auctorem unice celebrarunt, ac divinum honorem ei detulerunt. 8.) Sed nec eadem omnino ratio veſtimenti, quo Chriſtus velut ſymbolo ad hoc miraculum uſus eſt, cum reliquiis ſanctorum; illo enim Chriſtus erat indutus ac veſtitus, ideo ad demonſtrationem divinæ ſuæ potentiæ eodem in miraculoſa ſanatione uti voluit. Sed de reliquiis ſanctorum dici nequit, quod ſint veſtimenta Chriſti, ac ſi vel maxime ex veſtimentis Chriſti quædam reliquiæ adhuc ſupereſſent, eæ tamen non amplius Chriſtum amicirent, ut in diebus carnis factum; ergo ſi quis divinam aliquam virtutem adhuc hodie illis tribuere vellet, perinde foret, ac ſi quis virgæ Moſaicæ virtutem operandi miracula tribueret, Moſe jam defuncto, & non amplius eadem ut organo ad θαυματουργίαν utente. 9.) Si a veſtimento Chriſti ad reliquias ſanctorum argumentari licet, poterimus etiam ſanctis omnipotentiam tribuere propter beneficia, quæ a reliquiis ipſorum proficiſcuntur, ſicut Chriſto recte tribuimus omnipotentiam propter miraculoſam illam ſanationem hæmorrhouſæ per veſtimenti contactum præſtitam. 10.) Patres hanc hiſtoriam evangelicam diligenter explicant, ſed nullus eorum ad reliquiarum cultum eam adcommodat. Athanaſius ſerm. IV. contra Arianos pag. 244. ad vivificam carnis Chriſti virtutem probandam adplicat. *Ea*, inquit, *opera, quæ ſunt propria Verbi, qualia ſunt mortuos excitare, cæcis viſum reſtituere, hæmorrhouſam ſanare, ea omnia corporis miniſterio peragebantur.* Cyrillus lib. IV. in Levit. per veſtem intelligit *carnem Chriſti*, atque huc adplicat legem Lev. VI. 18. *Nemo tangat carnes ſacrificii, niſi ſit ſanctificatus*; & concludit: *Non agamus cum nuda deitate, quæ eſt ignis conſumens, ſed fide manducemus carnem Chriſti, quæ in ſacramento nobis datur.* Eodem modo adplicat Ambroſius: *Veſtimentum Domini*, inquit, *eſt Chriſti caro, cujus adſpectum nobis ſubduxit, reliquit autem certitudinem præſentiæ dicens: Comedite.* Chryſoſtomus hom. LI. in Matth. *Tangamus fimbriam veſtimenti ejus, imo vero totum ipſum. Si enim volumus, non veſtis ſolum, ſed corpus ipſius propoſitum eſt nobis, non ut tangamus ſolummodo, ſed ut comedamus & ſaturemur. Adeamus ergo Chriſtum ſinguli ægrotantes magna cum fide. Nam ſi qui fimbriam veſtimenti ejus tunc tetigerunt, recte omnes valuerunt, quanto magis corroborabimur, ſi totum in nobis habebimus.* Hæc adcommodatio veſtium Chriſti ad verbum & ſacramenta ſcripturis ſacris eſt congrua, quia Chriſtus in verbo & ſacramentis ſuam gratiam & animæ noſtræ medicinam nobis offert, illis ſeſe quaſi veſtivit, in illis vult quæri & inveniri, Rom. X. 6. In baptiſmo habemus veſtimentum ſalutis, quod non tantum adtingimus, ſed etiam vera fide induimus, Eſa. LXI. 10. in ſacra cœna carnem ipſius, quam *perſonaliter* ſibi univit ac induit, non tantum tangimus, ſed manducamus ad vitam æternam, Joh. VI. 54. hæ ſunt veræ & indubitatæ Chriſti reliquiæ, in quibus tuto ac certo ſalutem animæ noſtræ quærimus. Confer Meiſnerum decad. VI. vindic. evang. diſp. IX. theſ. 90.

§. CXIV.

7.) Act. V. Vmbra Petri, & Act. XIX. ſudaria & ſemicinctia Pauli ſanant ægrotos.

§. CXIV. 7.) Act. V. 15. *Non ſunt reprehenſi populi, qui certatim ad umbram Petri* *) *eo modo, quo poterant, adtingendam concurrebant, ſed potius fidei ſuæ præmium retuliſſe dicuntur, & tamen quæ reliquiæ viliores ipſa umbra excogitari poſſunt? Neque habiti ſunt* Act. XIX. 12. *ſuperſtitioſi, qui Pauli ſudaria & ſemicinctia deferebant ad ægrotos, ſed potius religionem illorum miraculis confirmabat Deus.* Idem argumentum urgent Salmeronius tom. VI. tract. XV. Coſterus part. I. concil. pag. 636. *Reſp.* 1.) Vmbra Petri & ſudariis ac ſemicinctiis Pauli in miraculorum operatione Deum fuiſſe uſum legimus, ſed externis illis ſymbolis propterea divinum honorem ac religioſum cultum à piis exhibitum fuiſſe nuſpiam legimus. Eſt ergo in argumento *fallacia conſequentis.* 2.) Nec Petrus, nec Paulus permittere voluerunt, ut coram ipſis homines prociderent, ac majorem quam civilem reverentiam ipſis exhiberent, Act. X. 26. XIV. 14. quanto minus umbræ & ſemicinctiis ſuis religioſum cultum propterea deferri paſſi fuiſſent, quod in miraculorum operatione Deus libere his ſymbolis uteretur. 3.) Ab umbra Petri viventis & ſudariis Pauli itidem viventis, docentis ac miracula virtute Chriſti operantis, ad incertas defunctorum ſanctorum reliquias argumentum ducere, eſt *funiculum ex arena nectere.* Eſt ergo in argumento fallacia ἑτεροζητήσεως. 4.) Quod per umbram Petri ac ſudaria Pauli factum legitur, fuit prorſus ſingulare, perſonale & extraordinarium, quo Deus doctrinam evangelii, quam prædicabant, confirmare, & hoſtes, ne violentas manus ipſis injicerent, cohibere voluit. Act. V. 12. *Per manus apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in plebe.* v. 13. *Ceterorum autem nemo ſe audebat illis conjungere.* XIX. 11. *Virtutes non vulgares faciebat Deus per manum Pauli.* Ex eo vero generale aliquod religioſi cultus fundamentum peti nequit, cum nequaquam fine eo miracula per umbram Petri & ſemicinctia Pauli facta ſint, ut homines ad illorum cultum invitarentur. Eſt igitur in argumento *fallacia finis.* 5.) Miraculorum donum fuit eccleſiæ apoſtolicæ ac primitivæ proprium; quod autem poſtremis hiſce eccleſiæ temporibus a reliquiis ſanctorum expectanda vel expetenda ſint miracula, de eo ex verbo Dei nulla adferri poteſt promiſſio. Confer tract. de eccleſ. §. 275. 6.) Si apoſtoli, dum viverent, non potuerunt pro ſuo arbitratu miracula edere, ſed a liberrimo Dei beneplacito ipſis hac in re ſemper fuit unice pendendum, multo minus ordinaria ac perpetua quædam vis miracula operandi ipſorum reliquiis eſt adſcribenda. Sed verum illud, Phil. II. 25. Ergo & hoc.

Dicta ſcripturæ ab aliis pontificiis adducta. 1.) Gen. XLVII. Jacob voluit ſe-

§. CXV. Hiſce ſcripturæ dictis & exemplis a Bellarmino adductis alii ſcriptores pontificii etiam hæc addunt: I) Quod *Jacobus patriarcha non in Ægypto, ſed in terra Canaan ſepeliri voluerit,*

(*) De umbra Petri morboſos ſanante peculiarem diſputationem ſcripſit Jo. Joachimvs Krakewizivs, quæ Roſtochii MDCCIV. prodiit. De eodem argumento commentati quoque ſunt duumviri doctiſſimi, Carolvs Godofr. Engelschallivs, aulæ Dreſdenſis quondam concionator, cujus diſſertatio *de umbra Petri tomo I. analectorum, e ſocietate caritatis*, Lipſiæ ann. *MDCCXXV.* evulgatorum exſtat, ac Petr. Zornivs, cujus de eadem materia commentatio *miſcellaneis Groninganis tom. II. p. 391. ſeqq.* inſerta legitur.

Cæterum, licet ægri iſti, quorum meminit ſcriptor ſacer *Act. V. 15.* umbræ apoſtoli Petri vim quandam ſanandi ineſſe falſo ſibi perſuaſerint, nihilo tamen minus ſervator optimus, paterna ductus indulgentia, eorum potius fidem, quam ſuperſtitionem, ex ſimplicitate quadam profectam, benigne reſpiciens, ſanavit, prout patet ex adleg. *cap. act. comm. 6.* Qui plura hanc in rem legere voluerit, adeat Christoph. Avg. Hevmanni diſput. *de ſuperſtitione veræ fidei innocue admixta*, §. *VII.* atque ejus *Erklærung des neuen Teſtaments, part. V. ad Act. V. 15. p. 211. ſeqq.* Idem dicendum de iis, qui ſudaria & ſemicinctia apoſtoli Pauli ad ægrotantes attulerunt, iisdemque vim quandam ſanandi ineſſe, ex ſuperſtitioſa quadam ſimplicitate exiſtimarunt. Vid. *Act. XIX. 12.*

ſepeliri in terra Canaan.

luerit, Gen. XLVII. 29. ex quo colligunt, *translationem reliquiarum exemplo patriarcharum eſſe comprobatam.* *Reſp.* non de translatione, ſed religioſa veneratione reliquiarum potiſſimum hoc loco quæritur. Corpora vel oſſa defunctorum ex uno loco in alium transferri non improbamus, ſi ex cauſa quadam rationabili, non autem ex ſuperſtitione illud fiat. Sic David *oſſa Saulis* & *Jonathæ*, quæ cives Jabes Gilead in nemore Jabes ſepelierant, in terram Benjamin tranſlata patrio ſepulcro intulit, 2. Sam. XXI. 14. ſic adhuc hodie corpora magnatum, præſertim extra provinciæ & regni ſui fines mortuorum, in ſepulcrum patrium deferuntur ex cauſa quadam politica. Quæ vero cauſa fuerit, propter quam Jacob in Ægypto ſepeliri noluerit, ſed accepto a filiis juramento in terram Canaan corpus ſuum transferri juſſerit, interpretes plurimum variant. Quidam adſignant cauſas falſas, quidam veras. Rabbi Salomon Jarchi in Gen. XLVII. nugatur, *Jacobum ideo recuſaſſe ſepulturam in Ægypto, quod prophetico ſpiritu præviderit e pulvere Ægyptiaco naſcituros pediculos*, Exod. VIII. 16. *a quibus corpus ſuum corrodi noluerit.* Deinde notum quoque fuiſſe Jacobo addit, quod *Iſraëlitæ extra terram Canaan ſepulti non reſurrecturi ſint a mortuis, niſi per occultos quosdam meatus terræ ingenti cum cruciatu in terram usque promiſſam fuerint devoluti.* Denique Jacobum cavere voluiſſe, *ne Ægyptii ad idololatriam proni corpus ſuum inſtar numinis colerent.* Eadem fere repetit liber, cui nomen *Tanchuma*, qui continet explicationem pentateuchi, in ſectione וַיְחִי יַעֲקֹב: *Quare patres*, inquit, *tantopere cupiverunt in terra Canaan ſepeliri? quia mortui & ſepulti in terra Canaan primo reſurgent in diebus Meſſiæ. Dixit Rabbi Hanania: Qui extra regionem Canaan moritur, & ſepelitur, duas mortes ſuſtinere cogitur, quarum una eſt animæ a corpore ſeparatio, altera vero, quod extra Canaan ſepultis facit Deus ſubterraneos meatus & pervias ſcrobes, per quas in terram usque Iſraëlis promiſſam & ſanctam corpora illorum magno labore & cruciatu penetrant, quo ſuperato Deus ſpiraculum vitæ illis inſpirat, ut reſurgere queant.* Sed hæc ſomnia confutatione non ſunt digna. Bellarminus lib. I. de purgat. cap. 4. putat, patriarchas ideo optaſſe ſepeliri in terra ſancta, *ut fierent participes precum ac ſacrificiorum, quæ ibi offerebantur.* Sed de hac hypotheſi, an defuncti vivorum ſuffragiis juventur, dicemus poſtea. Veræ cauſæ, propter quas Jacob non in Ægypto, ſed in terra Canaan ſepeliri voluit, potiſſimum ſunt quatuor: 1.) *Terræ illius promiſſio*, quam cauſam in ſimili mandato exprimit Joſephus Gen. L. 24. Theodoretus quæſt. CVII. in Geneſ. *Quare Jacob ſepeliri mandavit corpus ſuum in Hebron? non quod de ſepultura valde ſolicitus eſſet, ut quidam putarunt, ſed ut familiam ſuam conſolaretur, ac doceret, Dominum Deum traducturum illos omnes ex Ægypto, & daturum illis terram promiſſam.* Voluit igitur Jacobus animos ſuorum in proſperis ab Ægypti opibus ac vitiis avellere, ne paterentur ſe Ægypti dulcedine inescari, ſed ad promiſſam terram perpetuo adſpirarent; in adverſis vero conſolationem in promiſſione liberationis ipſis propoſitam inſtillare. 2.) *Eccleſiæ conjunctio.* Hanc cauſam exprimit ipſe Jacobus v. 30. *dormiam cum patribus meis;* quibus fidei unitate conjunctus fuerat in vivis, illorum etiam ſepulcris poſt mortem corpore jungi voluit, unde ſcriptura de eo notanter adſerit, quod in morte *adpoſitus fuerit ad populum ſuum*, Gen. XLIX. 33. 3.) *Meſſiæ exſpectatio.* Auguſtinus quæſt. 161. in Geneſ. *Ubi ſepelienda erant quæſo corpora patriarcharum depoſitionem peccatorum ſignificantia, niſi in ea terra, ubi ille crucifixus eſt, cujus ſanguine eſt facta remiſſio peccatorum? mortibus enim patriarcharum peccata hominum figurata ſunt. Dicunt autem ab eo loco, quod Abrahamium vocatur, ubi ſunt illa corpora, abeſſe locum, ubi crucifixus eſt Dominus, fere triginta miliaribus, ut etiam ipſe numerus ſignificari intelligatur, quia in baptiſmo adparuit ferme triginta annorum &c.* 4.) *Sperata cum Chriſto reſu-*

reſuſcitatio. Lyranus exiſtimat, Jacobum in ſpiritu prævidiſſe, Chriſtum in terra Canaan non tantum naſciturum, paſſurum, moriturum ac reſurrecturum, ſed etiam multos ex mortuis una cum ipſo reſuſcitandos, ac ſperaſſe, ſe in illorum numero futurum. Matth. XXVII. 52. Rupertus addit cauſam allegoricam: *Jacob exemplum vivis dedit mortuus, ut in ſpe patriæ cœleſtis pignus amarent æternæ hæreditatis*, hoc eſt, Jacobus voluit ſepulcrum ſuum poſteris in terra Canaan habitaturis eſſe *μνημεῖον* fidei, pietatis, virtutis, ad cœleſtem patriam, cujus typus erat Canaan, adſpirantis & anhelantis.

2.) 1. Reg. XIII. & Dan. VI. Irrationales creaturæ ſanctorum corporibus pepercerunt.

§. CXVI. II) *Irrationales creaturæ ſanctorum corporibus pepercisse leguntur, ut prophetæ inobedientis*, 1. Reg. XIII. 24. *Danielis*, cap. VI. 22. Hoc argumento utitur Coſterus in enchirid. cap. 15. *Reſp.* 1.) Nemo noſtrum dicit, quod corpora ſanctorum ſint contumelioſe ac inhoneſte tractanda, vel in ea ſæviendum, ſed honorifice ea tractanda eſſe adſerimus. 2.) At ex honore, qui corporibus ſanctorum olim præſtitus fuit, vel adhuc præſtari debet, inferri nequit ſpecialis ille honor, in religioſa veneratione reliquiarum conſiſtens. 3.) Miraculo divino factum, ut leo prophetam occideret, non tamen corpus ejus devoraret, interim diſerte dicitur, quod *illud confregerit* v. 26. 4.) Danieli adhuc vivo pepercerunt leones, nos hic quærimus de reliquiis defunctorum, eſt igitur argumentum a quæſtione alienum.

3.) Sir. XLVI. Oſſa eorum pullulent de loco ſuo.

III) Sirac. XLVI. 14. XLIX. 12. de ſanctis dicitur, *oſſa eorum pullulent de loco ſuo. Reſp.* memoriam ſanctorum Siracides reverenter ibidem celebrat, nequaquam vero addit, oſſa eorum eſſe eruenda, ad cultum in ſublimi locanda, religioſe adoranda, ſed relinquit ea in ſepulcris, ac propter ſpem beatæ reſurrectionis de illis dicit, *quod pullulent ſeu revireſcant de loco ſuo*, quæ phraſis deſumta eſt ex Eſa. LXVI. 14. *Oſſa veſtra tanquam gramen germinabunt.* Invertimus igitur argumentum. Oſſa ſanctorum pullulabunt *de loco ſuo*. Ergo in ſepulcris usque ad diem glorioſæ reſurrectionis ſunt relinquenda.

4.) Act. VIII. Super Stephanum fecerunt planctum magnum.

IV) *Super Stephanum fecerunt planctum magnum*, Act. VIII. 2. Hunc locum pro veneratione reliquiarum adducunt Jeſuitæ Moguntinenſes in diſp. de reliquiis anno 1605. habita. *Reſp.* at quis non videt, quantum interſit inter planctum in funere ex humanæ miſeriæ conſideratione, & cultum reliquiarum ex ſuperſtitione?

II) Ex conciliis, & III) ex patribus.

§. CXVII. *Secundum* argumentum petit Bellarminus ex *conciliis* ac *tertium* ex *patribus*. *Reſp.* 1.) Scriptura ſacra eſt cultuum Deo placentium unica norma ac regula, quæ ob id etiam *canonica* adpellatur. 2.) In primitiva & antiquiſſima eccleſia apoſtolicis temporibus vicina cultum ejusmodi reliquiarum, qualis in papatu hodie viget, uſitatum fuiſſe nunquam demonſtrari poterit. 3.) Conventus eccleſiaſtici in illis locis, ubi inſignium martyrum reliquiæ humatæ erant, primitus inſtituti fuerunt, non ob religioſum ipſarum reliquiarum cultum, ſed tum *ad memoriam eorum, qui ante certarunt*, tum *ad futurorum exercitationem ac præparationem*, ut loquitur eccleſia Smyrnenſis in ep. de martyr. Polyc. apud Euſebium lib. IV. cap. 15. h. e. ut ſuperſtites exemplo martyrum ad fortiter ſuſcipienda & conſtanter perferenda pro Chriſti nomine ſupplicia incitarentur. 4.) *Translationes* reliquiarum tempore Conſtantini magni in eccleſia primum frequentari cœptæ, non ſtatim cum ſuperſtitioſo illo cultu, qui pontificiis hodie uſitatus eſt, conjunctæ fuerunt, ſed ſuſceptæ ſunt propter commonefactionem de ſpe futuræ reſurrectionis & glorificationis, itemque propter excitationem ad imitandas ſanctorum virtutes, fidem, patientiam, conſtantiam &c. Chryſoſtomus ſerm. in Babylam. *Poſt ſermonis facultatem ipſa certe ſanctorum ſepulcra*

era proximum locum obtinent ad animos hominum in ipſos ſanctos intuentium ad virtutum earumdem æmulationem excitandos. 5.) Nicephorus lib. III. hiſt. cap. 19. de oſſibus Ignatii martyris ſcribit, quod *longo poſt ipſius obitum tempore* Roma Antiochiam ſint translata; fatetur igitur in antiquiſſima eccleſia translationem illam nondum fuiſſe receptam, multo igitur minus ſuperſtitioſam venerationem. 6.) Theodoretus dial. III. recte ſcribit: *Non ego dogmatum & decretorum regulam ea duco, quæ in eccleſia panegyrice ac declamatorie dicuntur.* 7.) Nec ea, quæ patres temporibus ſuis liberius indulſerunt, regulam cultus conſtituere poſſunt. Auguſtinus in epiſt. CXIX. *Propter vitanda nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala ſe liberius quædam non improbare* ſcribit. Idem lib. II. de civ. Dei cap. 8. *Quidam terram ſanctam Hieroſolymis adlatam in cubiculo ſuo ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni ſpiritus domum infeſtarent. Cumque domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitavit, quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo ſuo reverentiæ cauſa habere nolebat. Accerſivit epiſcopos proximos, petivit, ut terra illa alicubi infoderetur, atque ibi orationum locus fieret. Non reſtitimus, factum eſt.* 8.) Concilium Nicænum II. confirmavit εἰκονολατρείαν, quid mirum, quod etiam confirmaverit σκελετολατρείαν? derogatum autem illi fuit per concilium Francofurtenſe. 9) Gangrenſe concilium non confirmat religioſum reliquiarum cultum, ſed damnat eos, qui *memorias martyrum*, hoc eſt, loca, ubi ſunt martyrum reliquiæ, *exſecrantur.* Sic enim habent verba canonis: *Si quis per ſuperbiam tanquam perfectum ſe exiſtimans, conventus, qui ad memorias martyrum fiunt, abominatur, & miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum memoriis exſecratur, anathema ſit.* Vt enim ex præfatione illius concilii intelligitur, quidam privata conventicula in ædibus celebrabant, & loca ſanctorum martyrum contemnebant, & eos, qui illic conveniunt, reprehendebant. 10.) Idem judicium eſto de illis conciliorum decretis & patrum dictis, in quibus reliquiæ ſanctorum dicuntur *honorandæ, non contemnendæ, non immundæ ducendæ, non in ſterquilinium projiciendæ &c.* at ex his omnibus nondum inferri poteſt, quod religioſo cultu honorandæ ſint; proinde ſunt a propoſita quæſtione aliena.

IV) Ex miraculis ad reliquias factis.

V) Ex miraculis in corporibus ſanctorum.

§. CXVIII. *Quartum* argumentum producit Bellarminus ex *miraculis ad reliquias factis, quæ non fierent, ſi Deo cultus reliquiarum non placeret.* *Quintum* petit ex *miraculis, quæ ſæpe in ipſis mortuis corporibus cernuntur, per quæ Deus apertiſſime nos ad eorum venerationem quaſi invitare videtur.* *Reſp.* 1.) Miracula illa non ſunt facta ad confirmandum cultum præter & extra verbum inſtitutum, ſed ad teſtificandam & confirmandam illam fidem Chriſti, pro cujus confeſſione martyres ſanguinem ſuum fuderunt. 2.) 2. Reg. XIII. 21. commemoratur, quod mortuus in ſepulcrum Eliſæi projectus, cum ejus oſſa tangeret, divino miraculo revixerit; neque tamen ibidem additur, quod oſſa illa religioſo cultu fuerint honorata. 3.) De miraculis illis Auguſtinus lib. XXII. de civ. Dei cap. 8. merito pronunciat, quod *non tanta ea commendet auctoritas, ut ſine difficultate vel dubitatione credantur, quamvis chriſtianis fidelibus a fidelibus indicentur.* 4.) Ecquis enim fide prorſus indubitata amplectetur ea, quæ Nicephorus & alii recentiores de miraculis in reliquiis ac per reliquias editis referunt? De translatione reliquiarum Chryſoſtomi ſcribunt, *eas primo non potuiſſe moveri, Theodoſium vero ſcripſiſſe epiſtolam ad Chryſoſtomum, quæ cum poſita eſſet ſuper ipſius pectus, motum fuiſſe tumulum, & corpus Chryſoſtomi ante annos 35. mortui, cum in throno epiſcopali collocatum fuiſſet, dixiſſe: Pax vobis.* De corpore ſ. Andreæ referunt, quod *liquor mirificus ex eo perpetuo fundatur.* De ſ. Agnete Bellarminus h. l. narrat, quod *cum ad corpus ejus viſendum & venerandum Catharina Senenſis acceſſiſſet, plu-*

via cæleſtis roris inſtar mannæ ſupra utramque divinitus deſcenderit, ac quod *ſuaviſſimus liquor inſtar balſami ex eo corpore manare cœperit, cum Politiani de eo aromatibus condiendo cogitarent.* Baronius ad annum 805. num. 5. memorat, *urſum ab imperatore Carolo in venatione fugatum ad lipſana ſacræ virginis Morſellam in templo Salvatoris decurriſſe, ac refugium ſibi apud ea quæſiviſſe.* Similia miracula referuntur in hiſtoria Lombardica, diſcipulo de tempore & aliis hujus furfuris ſcriptoribus nugivendulis. (*)

VI) *Ex revelatione ſanctorum corporum.*

§. CXIX. *Sextum* argumentum deſumit ex *inventione & revelatione ſanctorum corporum divinitus facta. Si enim cultus reliquiarum Deo non placeret, cur ipſe ſervis ſuis corpora ſanctorum, quæ latebant, oſtenderet?* *Reſp.* 1.) Deus ipſe prohibuit, ne ex revelationibus inſtituerentur novi cultus in eccleſia. Deut. XIII. 1. *Si ſurrexerit in medio tui propheta vel ſomnians ſomnium, & dederit tibi ſignum vel portentum*, v. 2. *& venerit ſignum & portentum, quod locutus eſt tibi, dicens: Eamus poſt deos alienos, quos non noſti, & ſerviamus eis*; v. 3. *non obedies verbis prophetæ illius, vel ſomniantis ſomnium &c.* Eſa. VIII. 19. *Cum dixerint ad vos: Quærite a pythonibus & a divinis, qui garriunt & loquuntur. Itane populus hic Deum ſuum requiret, pro vivis requirendo mortuos?* v. 20. *Ad legem & teſtimonium, ſi non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* Luc. XVI. 29. *Habent Moſen & prophetas, audiant illos.* Gal. I. 8. *Licet nos aut angelus de cœlo evangelizet vobis præter id, quod evangelizavimus vobis, anathema ſit.* 2.) Ex his dictis deſumta eſt regula Gerſonis: *Suſpecta eſt omnis revelatio, quam non probat lex cum evangelio.* 3.) In concilio Carthaginenſi V. cap. 14. conqueruntur patres,

per

(*) In hancce claſſem, præter multos alios, fortaſſis haud immerito a quibusdam referuntur ſcriptores nonnulli Janſenii partibus in Gallia addicti, qui miracula a diacono quodam Pariſienſi, illuſtri genere nato, cui nomen erat FRANCISCVS PARIS, poſt mortem edita, magno ſtudio collegerunt, eorumque veritatem teſtimoniis undique conquiſitis comprobare anniſi ſunt. Mortuus eſt diaconus iſte, vir ſupra omnem modum ſuperſtitioſus, qui fame variisque cruciatibus ſponte ſibi mortem conſcivit, Pariſiis anno *MDCCXXVII.* atque in cœmeterio St. *Medardi* ſepultus. Mira ſunt, quæ de prodigiis, ad ejus ſepulcrum factis, in ſcriptis quibusdam gallico ſermone editis copioſe enarrantur, ab aliis tamen ſubinde refutantur. Præcipuus vero ſcriptor, qui eorum defenſionem in ſe ſuſcepit, fuit MONTGERONIVS, ſenator Pariſienſis. Edidit is ſermone gallico librum tribus voluminibus in 4. comprehenſum, hacque inſignitum inſcriptione: *la verité des miracles operés par l'interceſſion de Mr.* DE PARIS *& autres Apellans* par Mr. Carré de Montgeron. Tertia operis hujus editio, ſplendidiſſimis exornata imaginibus, quin & additamentis quibusdam adaucta, prodiit Coloniæ (ſeu potius Vltrajecti) anno *MDCCXLVII.* Equidem jam ante Montgeronium ipſe cardinalis NOAILLVS, archiepiſcopus Pariſienſis, miracula PARISII pro veris declarare haud dubitavit, quin & eorum veritatem explorari ac confirmari ſuſcepit. Verum longe aliter hac de re judicavit, qui poſt obitum hujus archiepiſcopi in ejus locum ſucceſſit VINTIMILLIVS, eoque rem perduxit, ut armata manu aditus ad ſepulcrum PARISII, anno *MDCCXXXIII.* intercluderetur. Nimis longum atque ab inſtituti noſtri ratione alienum foret, ſi omnes iſtos libellos, qui modo ad oppugnanda, modo ad defendenda PARISII miracula fuerunt conſcripti magnoque numero editi, recenſere heic vellemus. Sufficiat, generatim heic adnotaſſe, ex miraculis PARISII novam fanaticorum gentem prodiiſſe, quæ a corporum jactationibus *convulſionariorum* nomen ſortita eſt, atque ex ſcriptis, quæ eorum occaſione lucem adſpexerunt publicam, cumprimis ſequentia notatu digna eſſe: 1) *examen critique, phyſique & theologique de l'oeuvre des convulſions & des charactéres divins, qu'on croit voir dans les accidens des convulſions*, Paris. ann. MDCCXXXIII. 4. 2) DES VOEVX *lettres ſur les miracles* ann. MDCCXXXV. 3) *critique generale du livre de Mr. de Montgeron.* Amſtel. MDCCXL. 4) MOSHEMII *inquiſitionem in veritatem miraculorum Franciſci de Paris, ſeculi noſtri thaumaturgum*, quæ volumini III. *diſſert. ad hiſtoriam eccleſiaſticam ſpectantium p. 3 8 ſeqq.* inſerta legitur; 5) JAC. VERNETI, theologi Genevenſis doctiſſimi, *commentar. de veritate religionis chriſtianæ*, ex gallico idiomate a clariſſ. HEYDE in germanicum converſum, *ſect. XXII—XXIV. p. 841—891.* 6) cel. C. G. F. WALCHII *compendium hiſtoriæ eccleſiaſt. recentiſſimæ, cap. V. ſect. VII. §. XIV—XVI. p. 301.* ubi & alia ſcripta huc ſpectantia indicantur. Jungi tamen omnino meretur GODOFR. LESSII, theologi Gœttingenſis præſtantiſſimi, *Beweis der Warheit der chriſtl. Religion p. 480-549.*

per ſomnia & inanes quaſi revelationes ubique conſtitui altaria tanquam memorias martyrum. Et decernunt, *evertenda eſſe altaria, ubi non certæ martyrum reliquiæ conditæ fideliſſima originis probantur.* 4.) Ex inventione & revelatione ſanctorum corporum non poteſt inferri religioſus eorum cultus; ſed legitimus duntaxat eorumdem honor. Eſt igitur in argumento fallacia conſequentis & finis. 5.) Ambroſii epiſtola, quæ in tomis Surii refertur *de revelatione corporum Gervaſii & Protaſii*, eſt ſuppoſititia, cum in operibus Ambroſii non habeatur. Adde, quod in illis ipſis epiſtolis, quæ in Ambroſii tom. III. habentur, multæ ſint ſuppoſititiæ, fatente Baronio tom. III. annalium anno 388. num. 7. & ipſomet Bellarmino in lib. de ſcriptoribus eccl. in cap. de Ambroſio, ac lib. II. de bon. operib. in particul. cap. 15. Idem judicium eſto *de epiſtola Luciani*, in qua ſignificat, ſibi divinitus revelata corpora ſanctorum, Stephani, Nicodemi & aliorum, quæ exſtat apud Lipomanum & Surium die 3. Auguſti, ut apud Baronium anno 415. num. 6. Beda enim in lib. de ſex ætatibus, Sigebertus & alii, anno Honorii ſeptimo revelationem illam factam adſerunt, Nicetas de martyrio & invent. ſ. Stephani eamdem inventionem ad tempora Conſtantini, ſed Lucianus ad annum Honorii decimum eam refert. Auguſtini ſermo XCI. in quo revelationis illius mentio fit, itidem ſuppoſititius eſt, quod agnoſcit ipſe Baronius anno 382. num. 25. ubi ſcribit, *totum illud corpus ſermonum eſſe ſuppoſititium.* Certe phraſis eorum eſt inepta, impropria, lutulenta & a charactere Auguſtini plurimum diſcrepans. Et quid multis? ipſa epiſtola Luciani ſatis ſeſe prodit, quod ſit ſuppoſititia, ſic enim in ea loqui introducitur Gamaliel: *Qui mecum in parte monumenti orientali jacet, ipſe eſt Dn. Stephanus, qui lapidatus eſt a Judæis foris portam, quæ eſt ad Aquilonem, qui dicitur ad Cedar, ubi jacuit projectus die ac nocte, ut ſepulturæ non traderetur, ſecundum mandatum impiorum principum, ut a feris conſumeretur. Ex Domini autem voluntate non tetigit eum ex his non fera beſtia, non avis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Chriſti miniſtro feſtinavi habere mercedem in Domino & partem cum ſancto viro fidei, miſi per noctem quantos poteram religioſos chriſtianos, & perſuaſi illis ire occulte, ut portarent corpus ejus meo vehiculo in villam meam, hoc eſt, Caphargamala viginti millia habens a civitate, & ibi poſui eum in monumento meo novo &c.* Atqui Lucas Act. VIII. 2. nullam facit mentionem illius crudelitatis hoſtilis, quod noluerunt corpus Stephani ſepulturæ tradi, nec miraculi illius, quod corpus ſub dio projectum nulla fera adtingere voluerit, nec translationis illius, quod ex Hieroſolyma in villam viginti millibus paſſuum ab urbe diſtantem, corpus Stephani fuerit devectum, ſed ſimpliciter dicit: *Curaverunt Stephanum viri religioſi.* De Abibo filio ſuo Gamaliel dicit, *quod immaculatus ex utero matris ſuæ e mundo exceſſerit*, cum ſcriptura teſtetur, neminem ex utero matris immaculatum naſci, ſed peccati contagium ſecum adferre. Johannes ad Lucianum ſic locutus introducitur: *Si hæc ſic ſe habent, ut dicis, & Dominus tibi revelavit temporibus noſtris, oportet me colligere de poſſeſſione illa bovem illum maximum aratorem, qui & carro efferato aptus ſit, & dimittere tibi poſſeſſionem cum omnibus cæteris.* At quis non videt ſordidam illam phraſeologiam indicio eſſe, quod in monachorum clauſtris hæc epiſtola ſit conſuta? Apud Theodorum lectorem ſub Theodoſio juniore Stephani integræ reliquiæ ſcribuntur Hieroſolymis Conſtantinopolin translatæ, & apud Auguſtinum lib. XXI. de civ. Dei cap. 8. reliquiæ Stephani in aliquot locis Africæ dicuntur exſtitiſſe; quæ cum epiſtola illa Luciani vix poterunt conciliari.

VII) *Ex translatione reliquiarum.*

§. CXX. *Septimum* argumentum petit ex *translatione reliquiarum de uno loco in alium. Nec enim negari poteſt, quin ad honorem pertineant ſacrorum oſſium translationes. Reſp.* 1.) Translatio reliquiarum non probat religioſum earum cultum, ſed honorem legitimum ac debitum. Joſephi oſſa ex

Ægypto in Palæſtinam ſunt translata, ſed ad religioſam venerationem nequaquam fuere populo propoſita, verum terræ ad ſepulturam illata. 2.) De translatione reliquiarum propter cultum inſtituta, nullum exſtat in divinis mandatum, nullum probatum exemplum, nulla promiſſio; eſt igitur ἐθελοθρησκεία ac ſuperſtitio. 3) Nicephorus lib. III. hiſtor. eccleſ. cap. 19. de Ignatio memorat, quod oſſa ejus ſolidiora, *longo tempore poſt ejus martyrium* Roma Antiochiam ſint delata; fatetur igitur ſe ignorare tempus, quo translationes illæ reliquiarum ex uno loco in alium cœperint. Illud certum eſt, quod in eccleſia primitiva apoſtolicæ vicina uſu receptæ nondum fuerint.

VIII) *Ex repoſitione earundem ſub altaribus.*

§. CXXI. *Octavum* argumentum deſumit ex eo, quod *reliquiæ ſub altaribus reconduntur, quod ad ipſarum honorem pertinet. Reſp.* 1.) Si reliquiæ ſub altaribus ſunt recondendæ, ergo non ſunt ad religioſam venerationem circumgeſtandæ, ac populo chriſtiano ad exoſculandum opis impetrandæ cauſa proponendæ. 2.) Tempore Ambroſii nondum uſitatum erat, reliquias martyrum *ſupra ſummum altare* collocari, ſicut hodie in papatu fit; illum enim locum Chriſto ut hoſtiæ pro peccatis totius mundi oblatæ deberi exiſtimabant, ſed *ſub altari*, ut qui *Chriſti redemti ſint paſſione*, inquit Ambroſius lib. I. epiſt. LXXXV. ubi addit, *hunc ego locum prædeſtinaveram mihi, dignum eſt enim, ut ibi requieſcat ſacerdos, ubi offerre conſuevit, ſed cedo locum martyribus.* Et quia preces communes ſeu publicæ fiebant in adminiſtratione euchariſtiæ, ideo Julianus apud Cyrillum dicit lib. VI. & X. *Chriſtianos apud ſepulcra martyrum invocaſſe Dominum.* 3.) Repoſitio reliquiarum ſub altaribus tempore Conſtantini demum cœpit ſine ſcripturæ mandato, & ſine præcedentis antiquitatis exemplo, quæ initio quidem zelo pietatis ſuſcepta eſt, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis illarum reliquiarum, quæ in vita fuerunt templa Dei & organa Spiritus ſancti reſuſcitanda ad vitam æternam, & propter exhortationem ad imitationem fidei, patientiæ, & aliarum virtutum in martyribus. Vt enim tempore apoſtolorum ad ſignificandam ſpem reſurrectionis actio baptiſmi alicubi ſuper mortuos ſive *ſuper ſepulcra* adminiſtrabatur, 1. Cor. XV. 29. ſic euchariſtia adminiſtrari potuit ſuper corpora martyrum, & oratio ad Deum fundi apud ſepulcra martyrum in illa fide Chriſti, pro qua martyres mortui erant; ſed progreſſu temporis huic translationi & repoſitioni reliquiarum ſub altari ſuperſtitiones adhæreſcere cœperunt. 4.) Ridiculum eſt, quod Bellarminus ex Apoc. VI. probare conatur, conſuetudinem illam reliquias ſub altari reponendi apoſtolorum tempore cœpiſſe; quia enim in cœlo animæ martyrum *ſub altari* oſtenduntur, ex eo colligit, *corpora eorum in terris ſub altaribus requieſcere.* Quaſi vero chriſtiani tempore apoſtolorum habuerint templa, baſilicas, altaria, baptiſteria &c. Bellarminus lib. III. de Roman. pontif. cap. 13. *Apoſtoli non habuerunt tunc ulla templa, ſed in privatis domibus loca quædam deſtinabant orationi, concioni, & ſacris miſſarum celebrationibus.* Confer Polydorum Virgilium libro V. de rer. invent. cap. 6. At ſi non habuerunt templa, utique nec altaria. Origenes lib. VIII. contra Celſum tom. II. refert, ipſum chriſtianis objeciſſe, *quod aris templisque careant*, & addit, *non videns nobis pro aris eſſe mentem ſuam cuique, ex qua ſurſum ferantur vere ac intelligibiliter ſuaveolentes ſuffitus, preces e pura conſcientia &c.* Cæcilius apud Minutium exprobrat Octavio chriſtiano, *an nullas aras, nulla templa chriſtiani habeant*? cui Octavius ſic reſpondet: *putatis nos occultare, quod colimus, ſi delubra & aras non habemus*? At ſi altaria tum temporis habuiſſent, ad objectum a gentilibus crimen per ocularem altarium ſuorum oſtenſionem facillime reſpondere potuiſſent. Plura in hanc rem ex veteribus adducta videri poſſunt apud Mornæum lib. II. de euchar. cap. 1. & Hoſpinianum lib. II. de templis cap. 6. cum quibus confer Meiſnerum part. II. phil. ſobriæ cap. 1. ſect. 1. q. 19. Quod adtinet locum

Apoc.

Apoc. VI. 9. In eo non intelligitur altare aliquod terrenum, *ſed cæleſte ac myſticum*, ſedes ſcilicet æternæ beatitudinis, quæ in forma altaris ſplendidiſſimi oculis apoſtoli fuit objecta. Hoë tom. II. comment. in Apoc. pag. 422. 5.) Repoſitio reliquiarum ſub altari honorem quidem probat, ſed non religioſum, vel potius ſuperſtitioſum cultum.

IX) *Ex uſu cereorum & lampadum.*

§. CXXII. *Nonum* argumentum petit ex *uſu cereorum & lampadum, quibus honorantur ſacræ reliquiæ. Reſp.* 1.) Accenſio cereorum circa corpora defunctorum vel reliquias ſanctorum alium potuit habere finem, quam cultum religioſum. 2.) Originem vero duxit ex κακοζηλίᾳ gentilium rituum, non ex Dei mandato vel apoſtolicæ eccleſiæ exemplo, unde Polydorus ex Dionyſio oſtendit, oblationem cereorum fuiſſe partem cultus gentilitii. Confer Tertullianum in apol. cap. 35. Lactantium lib. VI. inſtit. cap. 62. Nazianzenum orat. II. in Julian. Beat. Rhenanum in lib. V. Tertullianum contr. Marcion. 3.) Concilium Elibertinum can. XXXIV. huic ſuperſtitioni, qua claro die ſole rutilante cereos ante martyrum tumulos mulierculæ accendebant, occurrere voluit, ſic ſtatuens: *Cereos per diem placuit in cœmeterio non accendi, inquietandi enim ſanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſervaverint, arceantur ab eccleſiæ communione.* 4.) Hieronymus Vigilantio illam cereorum accenſionem taxanti reſponſurus, cum negare non poſſet, ex gentilium ritu eam ortam eſſe, ſic excuſat: *Cereos non clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris; ſed ut noctis tenebras hoc ſolatio temperemus, & vigilemus ad lumen, ne cæci dormiamus in tenebris. Quod ſi aliqui per imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum vel certe religioſarum fæminarum, de quibus verè poſſumus dicere, zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde petis? Neque enim Chriſtus indigebat unguento, neque martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, devotioque mentis ejus recipitur. Et quicunque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem ſuam, dicente apoſtolo, Vnusquisque in ſenſu ſuo abundet.* Sed quilibet videt, magnam differentiam eſſe inter unctionem mulieris ἐνταφιασμοῦ ergo occulto Spiritus ſancti inſtinctu ſuſceptam, & inter accenſionem cereorum ex ſuperſtitione ortam; ac dicti apoſtolici ſenſum longe alium eſſe, quam quod opus quodlibet bona intentione factum ſuam habeat mercedem.

X) *Ex ratione ducta ab utili & honeſto.*

§. CXXIII. *Decimum* argumentum conſtat *ratione ducta ab utili & honeſto.* Ratio ducta *ab utili* eſt apud Chryſoſtomum in lib. de Babyla martyre: *Deus enim nihil fere utilius ad ſalutem nobis reliquit ſanctorum reliquiis, nihil enim efficacius repræſentat & infigit in animo memoriam ſanctorum, quam ſepulcrum eorum; ſtatim enim atque videmus ſepulcrum alicujus ſancti, recordamur illius & virtutum ejus, patientiæ, caritatis, caſtitatis, & ſimul cogitamus, quanta gloria fruatur in cælis.* Ratio ducta ab honeſto multiplex eſt. *Primo enim corpora ſanctorum fuerunt organa animarum ad omne opus bonum, 2.) fuerunt & ſunt inſtrumenta Dei ad miracula, 3.) ſunt pignora patronorum, 4.) ſunt exuviæ cariſſimorum, 5.) ſunt trophæa triumphantium, 6.) deſignata ſunt ad gloriam incredibilem. Reſp.* 1.) Hæc omnia nondum probant religioſum cultum reliquiarum; ſed debitum duntaxat honorem. 2.) Honor corporibus ſanctorum debitus non æſtimandus eſt ex noſtræ rationis prædicamentis, ſed ex divinæ ſcripturæ tabulis. 3.) Dictum Chryſoſtomi, *quod nihil utilius ad ſalutem nobis relictum ſit reliquiis ſanctorum*, pertinet ad regulam a Sixto Senenſi traditam lib. VI. bibl. adnot. CLII. *Concionatorum verba non ſemper eo rigore accipienda ſunt, quo primum ad aures auditorum perveniant, multa enim per hyperbolen crebro enunciant & inculcant, vel occaſione locorum, perſonarum, temporum adducti vel adfectionum impetu vel orationis curſu rapti,*

rapti, & hoc interdum Chryſoſtomo contingere concludit. 4.) Si *nihil efficacius* repræſentat & infigit in animo memoriam ſanctorum, quam ſepulcrum ipſorum, (quod ex eo etiam μνημεῖον, quaſi dicas monitorium, eſt dictum) utique exuviæ ſanctorum ſepulcro inferendæ & oſſa eorum in ſepulcro relinquenda, non autem e ſepulcris eruenda, & ad cultum in loco ſublimi proponenda. 5.) Corpora ſanctorum ut *pignora patronorum* religioſe honoranda eſſe, ſcriptura non ſolum nuſpiam dicit, ſed etiam contradicit.

Quæritur 7.) Quid de peregrinationibus ad loca ſancta ſtatuendum?

§. CXXIV. Quæritur VII) *Quid de peregrinationibus ad ſepulcrum Domini, ſepulcra martyrum & aliorum ſanctorum religionis cauſa inſtitutis ſentiendum ſit?* Pontificii illis plurimum tribuunt. Concilium Tridentinum ſeſſ. XXV. peregrinationes illas *pias & religioſas* eſſe docet. Stapletonus in promt. cath. Dom. II. advent. *Sanctorum defunctorum monumenta, memorias, reliquias viſitare, ad ea peregrinari, pium ac laudabile in eccleſia Chriſti ſemper exiſtimatum eſt.* Et poſtea: *Veteres chriſtiani ad loca ſanctorum peregrinari, ſanctorum monumenta pie ac religioſe viſitare ſoliti ſunt, ut hoc genus pietatis, nec recens aliqua ſuperſtitio, nec inanis devotio, ſed & antiquiſſimus & graviſſimus Dei cultus merito cenſeri debeat.* Bellarminus lib. III. de cultu ſanctorum cap. 8. utilitates iſtarum peregrinationum revocat ad tria capita: Primo *cedunt in honorem Dei & ſanctorum non mediocrem. Eſt enim manifeſtum ſignum, Deum & ſanctos a nobis magnificri, cum laborem & pericula itinerum ſponte ſuſcipimus, ut ſanctorum reliquias inviſamus.* Secundo, *eſt opus pœnitentiæ & ſatisfactionis, quia laborioſum & pœnale.* Tertio *auget devotionem. Nam præſentia loci ſancti vix dici poteſt, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reverentiam, & licet ubique ſint loca aliqua ſancta, tamen ſæpe alicubi ſunt aliqua loca ſanctiora, ad quæ utile eſt peregrinari, vel ſi non ſunt ſanctiora, ſunt tamen alia ab his, quæ in noſtra patria inveniuntur, & ipſa novitas juvat ad excitandam devotionem.* Olaus Magnus, archiepiſcopus Vpſalienſis in Suecia lib. XVI. de Septentrion. gentibus cap. 10. refert, quod ex devotione vel voto volentibus peregre proficiſci ad Hieruſalem aut Compoſtellam vel almam urbem, ſeu alia loca, prout multi illuſtriſſimi reges & fœminæ olim profecti ſint, præſul vel ſacerdos ſuper eos & ſacculum ac baculum modo ſequenti ſtans benedicere ſolitus fuerit: *Domine Jeſu Chriſte, conditor mundi & redemtor, qui b. apoſtolis tuis præcepiſti, ut euntes in peregrinationem virgas tantum ſumerent, te ſupplici devotione petimus, ut digneris hos ſacculos & fuſtes ſeu baculos benedicere, quatenus hi, qui illos in ſignum peregrinationis & ſui corporis ſuſtentationem recepturi ſunt, tuæ cæleſtis gratiæ recipiant plenitudinem, ut in eis munimen tuæ benedictionis percipere poſſint, ut quemadmodum virga Aaron in templo Domini florens a rebellium Judæorum numero ipſius ſtirpem diſtinxit: ita & hos ſignaculo ſ. Petri ornatos ab omnibus peccatis abſolvas, quod in die judicii ab impiis ſeparati in dextra ſint parte collocandi, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Amen.* Peregrinationibus *ſatisfactiones publicas* peccatoribus impoſitas fuiſſe redemtas ſeu commutatas conſtat ex cauſ. 33. q. 1.

§. CXXV. Nos nec peregrinationes *politicas* propter ſalutem reipublicæ vel commodum œconomiæ ſuſceptas, nec *eccleſiaſticas* divinitus mandatas, qualis fuit profectio Iſraëlitarum ad locum cultus divinitus electum, Deut. XVI. 16. nec *ſpirituales*, quæ in ſeparatione a falſitate doctrinæ & improbitate vitæ conſiſtunt, 2. Cor. VI. 7. Apoc. XIV. 4. nec *neceſſarias* in exſiliis tempore perſecutionum patienter ſuſceptis, nec *ſalutares & utiles* ſeceſſiones ad loca, in quibus purum religionis exercitium viget, ac vivos ſanctos audire & quidpiam boni addiſcere licet, improbamus, ſed potius commendamus. *Pontificias* autem peregrinationes opinione ſingularis cultus, ſatisfa-

tisfactionis ac meriti ad ſepulcra ac loca ſanctorum ſuſceptas toto pectore repudiamus, quia ſunt I) *ſuperſtitioſæ*, quod ſic demonſtramus:

I) *Sunt ſuperſtitioſæ.*

Quodcunque *præter & extra verbum* opinione ſingularis alicujus cultus ſuſcipitur, illud ſuperſtitioſum merito cenſetur. Ratio pendet ex *legis divinæ perfectione*, ex ἐθελοθρησκειῶν *prohibitione*, & ex *cultus divini ratione*, neque enim legis perfectio, nec electitiorum cultuum prohibitio, nec cultus Deo grati ratio permittit, ut ex proprio arbitrio præter & extra verbum bona intentione novus aliquis cultus vel publice inſtituatur, vel privatim ſuſcipiatur, ut alibi latius demonſtratur. Atqui peregrinationes pontificiæ præter & extra verbum opinione ſingularis alicujus cultus ſuſcipiuntur. Ergo. Quod *opinione cultus* eas ſuſcipiant, patet ex ipſis verbis Stapletoni & Bellarmini; quod hic cultus deſtituatur expreſſo Dei verbo ac mandato, patebit ex diſcuſſione eorum, quæ pro ſtabiliendis religioſis ſuis peregrinationibus ex ſcriptura pontificii adducunt. Excipit Bellarminus d. l. *Cultum voluntarium dici eum, qui ſine ratione ſuſcipitur, ut ſi quis voveat, ſe non iturum ad menſam, niſi bis laverit manus. At cultus, qui exhibetur Deo per actus virtutum, non dicitur voluntarius, licet non ſit præceptus, ut patet* Num. XXXIX. *ubi Dominus jubet impleri vota rerum non præceptarum. Reſp.* 1.) Eſt ambiguitas in vocabulo *voluntarii*, vel enim opponitur *coacto & invito*, vel *divinitus mandato ac præſcripto*. Si in priore ſignificatione accipiatur, nihil aliud notat, quam cultum ſpontaneum, qui ex libero ſpiritu & promta voluntate proficiſcitur, ut interim conformis ſit regulæ in verbo præſcriptæ. Talem cultum Deus omnino a fidelibus requirit ac gratum habet. Pſalm. CX. 3. *Populus tuus ſpontaneus offeret tibi a victoria tua in decore ſancto.* Exod. XXXV. 5. *Omnis voluntarius & prono animo offerat eas oblationes Domino.* 1. Paral. XXVIII. 9. *Servi Deo corde perfecto & animo voluntario.* Pſal. CXIX. 108. *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.* Eodem ſenſu accipitur Ezech. XLVI. 12. Amos IV. 5. 2. Cor. VIII. 3. Philem. v. 15. Si in poſteriore ſignificatione accipitur, ſignificat cultum proprio arbitrio & auſu præter & extra verbum excogitatum. Talem cultum Deus reprobat ac damnat. 2.) Quidquid opinione cultus ſine expreſſo Dei mandato ſuſcipitur, illud *ſine ratione* ſuſcipitur, quia norma divini cultus eſt ſolum atque unice Dei verbum, non humana ratio per peccatum corrupta, unde legisperitus νουνεχῶς, *rationabiliter* reſpondiſſe dicitur Marc. XII. 34. cum ex lege Dei de norma bonorum operum ac cultus divini reſpondiſſet, ac Paulus λογικὴν λατρείαν, *rationalem cultum*, a chriſtianis requirens Rom. XII. 1. XIII. 9. ad legem unice nos revocat. 3.) De ſpontaneis oblationibus in ipſa lege divina exſtant certæ ordinationes, quod fieri poſſint, quo modo & quo in loco fieri debeant, ut patet ex Lev. VII. 16. XXII. 18. Num. XV. 3. Deut. XII. 11. ergo illæ non fuerunt opera ſine teſtimonio verbi divini.

§. CXXVI. II) Sunt *ſupervacuæ, fruſtraneæ & otioſæ*, id quod ſic demonſtramus: 1.) Quidquid opinione cultus ſuſceptum deſtituitur divino mandato, divino promiſſo ac probato exemplo, illud eſt ſupervacuum, fruſtraneum & otioſum. Eſa. XXIX. 13. Matth. XV. 9. *Fruſtra colunt me docentes doctrinas, mandata hominum.* Eſa. I. 12. *Quis hæc requiſivit de manibus veſtris*? Zach. VII. 5. *Cum jejunaretis & plangeretis in quinto & ſeptimo menſe per hos ſeptuaginta annos, numquid jejunium jejunaſtis mihi? &c.* Jam vero peregrinationes pontificiæ opinione cultus ſuſcipiuntur, atque interim deſtituuntur divino mandato, divino promiſſo & probato ſcripturæ exemplo. Prius notum eſt ex hypotheſi pontificiorum. Poſterius patebit ex ſequentibus. Hic notamus unicum illud, quod Egeſippus lib. IV. de excid. urbis cap. 23. & Joſephus lib. II. de bell. Judaic. cap. 7. referant, ſexto ab urbe Hebrona ſtadio cerni arborem maximam terebinthum, *quæ ab initio mundi conditi, usque ad illorum*

II) *Supervacuæ & otioſæ.*

ſcriptorum tempora duraverit. Sed nuſpiam legitur, quod patriarchæ vel ad iſtam, adeo antiquam Deique hoſpitio nobilem terebinthum, vel ad alia divinæ patefactionis loca cultus ergo peregrinationes ſuſceperint, aut eo proficiſcentibus indulgentias peccatorum polliciti fuerint. 2.) Peregrinationes illæ ſuſcipiuntur aut propter *ardentiorem in precibus adtentionem*, aut propter *juſtitiæ conſecutionem.* Atqui utrumque ſine ſumtuoſis & laborioſis illis peregrinationibus obtineri poteſt. Prius patet ex eo, quod Salvator noſter docet, in *cubiculo* preces efficaces & Deo gratas concipi poſſe, Matth. VI. 6. Ambroſius lib. VI. de ſacram. cap. 3. tom. IV. opp. p. 445. *Potes ubique orare, & in cubiculo tuo ſemper orare. Habes ubique cubiculum tuum. Etſi inter gentes, inter Judæos poſitus ſis, habes tamen tuum ubique ſecretum. Cubiculum tuum mens tua eſt. In populo licet poſitus, tamen in interiore homine arcanum ſecretumque tuum conſervas.* Auguſtinus in enarr. Pſal. XXXIII. conc. 3. *Cum intras in cor tuum, intras in cubiculum tuum.* Ac quamvis olim in vet. teſt. coram arca propitiatorii Iſraëlitæ orare juſſi fuerint, tamen in nov. teſt. preces noſtras quovis loco eſſe Deo gratas & ratas, modo *in ſpiritu & veritate* fiant, idem Salvator noſter docet Joh. IV. 21. 23. cum quo conſentit illud apoſtolicum 1. Tim. II. 8. *Volo viros orare in omni loco.* Poſterius conſtat ex loco Paulino, Rom. X. 6. *Quæ ex fide eſt juſtitia, ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis adſcendet in cælum? hoc eſt Chriſtum ex alto deducere,* v. 7. *aut quis deſcendit in abyſſum? hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere.* v. 8. *Sed quid dicit ſcriptura? prope te eſt verbum in ore tuo, hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus.* Docet apoſtolus ad juſtitiam, quæ coram Deo valet, conſequendam non eſſe opus adſcenſu in cœlum, vel deſcenſu in abyſſum, cum eadem in doctrina evangelii, quæ omnibus hominibus ubique prædicatur, credentibus offeratur & adplicetur. 3.) Si Deus ubique dilectis filiis ſuis gratia & auxilio ſuo præſto eſt, ac Chriſtus dilectis ſuis fratribus gratioſam præſentiam ſine ullo alicujus loci reſpectu promiſit, conſequens eſt, peregrinationes impetrandæ divinæ gratiæ & gratioſæ præſentiæ cauſa ſuſceptas eſſe ſupervacuas & non neceſſarias. Sed verum prius, Eſa. XLIII. 2. Jerem. XXIII. 23. Matth. XVIII. 20. XXVIII. 20. Ergo & poſterius.

§. CXXVII. III) Sunt multis modis *pernicioſæ*: 1.) In *re familiari*, quæ peregrinationibus illis non neceſſariis & expenſis inutilibus diminuitur, cum tamen nec pœnam nec culpam pecuniæ in peregrinationes illas impenſæ profuſione redimere poſſimus. Pſalm. XLIX. 8. 1. Pet. I. 18. II) In *re exiſtimationis ac famæ.* Tales ἀπόδημοι præſertim fœminæ, temere ſine urgente neceſſitate ac cauſa in diſcrimen caſtitatis ſeſe conjiciunt, jam vero *qui periculum amat, peribit in eo*, Sirac. III. 27. Vincentius, qui floruit circa annum 1459. in ſermon. de adſumt. beat. virgin. *Homines & mulieres peregrinando frangunt ſibi collum, & efficiuntur pejores, quia aliquando vadunt caſtæ, & redeunt meretrices, ideo ſpiritualiter fiat peregrinatio, ſicut dicit Paulus, ſpiritu vivimus & ſpiritu ambulemus.* Adde, quod tales ἀπόδημοι pontificis, cardinalium & epiſcoporum ludibrio ſeſe exponant, ſi viderint illi, ſimplices homines fictarum indulgentiarum vel ſuperſtitioſæ devotionis gratia, tot itinerum devorare moleſtias, ac tot pecuniis pro theſauro carbones redimere. 3.) In *re valetudinis.* Longinquæ illæ peregrinationes non ſine valetudinis diſpendio, præſertim a fœminis & pueris ſuſcipiuntur, ut experientiæ teſtimonio conſtat. 4.) In *re vitæ corporalis.* Qui peregrinationes ad ſepulcrum Domini hodie ſuſcipiunt, præſentiſſimo vitæ periculo a latrunculis Arabiæ metuendo ſeſe exponunt. Sigebertus in chronico anno 1065. *Multi usque ad ſeptem millia orandi voto Hieroſolymam petentes ab Arabicis in paraſceve in quodam caſtello obſeſſi ſunt & tot occiſi aut vulnerati, ut de ſeptem & eo amplius millibus vix duo millia reverſa ſint.* Ludovicus Camerarius in adpendice

III) *Pernicioſæ.*

dice ad tractatum Johannis Maierii de differ. rent. ſchiſmat. memorat, circa annum Chriſti 1214. inſtinctu clericorum congregata fuiſſe in Germania *ad viginti millia puerorum*, qui dicerent, *ſe terram ſanctam recuperaturos juxta hoc: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti tibi laudem*; qui cum cruce inſigniti ad mare perveniſſent, a prædonibus partim in mare demerſi, partim Saracenis venditi ſunt. 5.) In *re ſalutis*. Qui indulgentiarum gratia vel Hieroſolymam ad ſepulcrum Domini, vel Romam ad cineres Petri & Pauli, vel ad alia ſanctorum loca proficiſcuntur, non adquieſcunt in Chriſti ſatisfactione ac merito, ſed derelicto illo ſalutis fonte, quærunt ſibi *ciſternas, quæ non continent aquas*, Jerem. II. 13. Obtingit ergo illis, quod Deus minatur Pſalm. XVI. 4. *Qui alienum ſequuntur, cordis anguſtias ſentient.*

IV) In Chriſti meritum contumelioſæ.

§. CXXVIII. IV) *In Chriſti meritum contumelioſæ.* Peregrinationibus illis tribuitur a pontificiis vis ſatisfaciendi pro peccatis & promerendi gratiam Dei & ſpiritualia beneficia, ut conſtat. Id vero in Chriſti meritum injurium eſt ac contumelioſum, ipſe enim *torcular calcavit ſolus*; Eſa. LXIII. 3. ipſe ſolus eſt *propitiatio pro peccatis totius mundi*; 1. Joh. II. 2. ipſe *purgationem peccatorum noſtrorum fecit per ſe ipſum*; Hebr. I. 3. nec eſt *in alio quoquam ſalus*, nec *aliud nomen datum hominibus, in quo oportcat illos ſalvos fieri.* Act. IV. 12. Extra Chriſtum & ſanctiſſimum ipſius meritum quisquis gratiam Dei & peccatorum remiſſionem quærit, fruſtra eam quærit, quia in ſolo Chriſti merito beneficia illa ſpiritualia unice quærenda eſſe, verbum Dei docet. Qui fiduciam divinæ gratiæ & remiſſionis peccatorum in his peregrinationibus ſine ulla promiſſione collocat, is peregrinum atque alienum fiduciæ fundamentum, adeoque alium Chriſtum ſibi format ac fabricat. Sic ergo concludimus: Peregrinationes illæ gratiam Dei & remiſſionem peccatorum adferre judicantur, aut ut meritum, aut ut medium. Prius dici nequit, quia meritum Chriſti eſt perfectiſſimum ac ſufficientiſſimum, quod adſumento noſtrorum meritorum nulla ratione indiget, neque ullibi in tota ſcriptura noſtris operibus ac paſſionibus vis merendi aut ſatisfaciendi tribuitur. Quod ſi ergo ne quidem operibus divinitus mandatis ac præſcriptis vis meritoria ac ſatisfactoria tribui poteſt, quanto minus cultibus electitiis præter & extra verbum proprio cordis arbitrio ſuſceptis, de quibus nondum conſtat, quod Deo placeant, quin potius de quibus ſcriptura teſtatur, quod Deo diſpliceant, quomodo ergo poſſunt Deum placare illa opera, quæ ipſi non placent? Nec poſterius, quia nullum aliud medium ſcriptura nominat, per quod oblatam in verbo evangelii promiſſionem de Dei gratia & peccatorum remiſſione adprehendamus, quam veram in Chriſtum fidem.

V) Verbo Dei & naturæ nov. teſt. contrariæ.

§. CXXIX. V) *Verbo Dei & naturæ nov. teſt. contrariæ*, id quod multis demonſtrari poteſt: 1.) Scriptura teſtatur cultum Dei extra & præter verbum non eſſe ad certum aliquem locum adligandum. In vet. quidem teſt. cultus Dei ad tabernaculum & poſtea ad templum Hieroſolymitanum adſtrictus fuit, ſed peculiari Dei verbo, ordinatione ac mandato, Exod. XX. 24. XXIII. 17. XXXIV. 23. &c. cum vero præter & extra verbum Jeroboamus *vitulum aureum* in Bethel erigeret, & ad illum locum divini cultus formam adſtringeret, 1. Reg. XII. 30. ratiocinatione procul dubio uſus ea, quod Deus Jacobo patriarchæ in Luza ſive Bethel adparuiſſet, Gen. XXVIII. 19. prophetæ illud ipſum graviter taxarunt, ac locum adpellatione illa indignum judicantes pro *Bethel* vocarunt *Bethaven*, Oſ. IV. 15. X. 5. 2.) Cum primis vero naturæ nov. teſt. repugnat, poſtquam figuræ & umbræ vet. teſt. ſublatæ ſunt, cultum Dei ad certum aliquem locum velle adligare, quaſi Deus in certo quodam loco citius exaudiat, ac largius beneficia conferat, quam in alio. Joh. IV. 20. Samaritana ad Chriſtum dicit: *Patres no-*

S 2 *ſtri*

ſtri adoraverunt in hoc monte, (puta Garizin, in quo Sanaballeta Chutæus permiſſu Alexandri Macedonis poſt victoriam Iſſiacam templum exſtruxerat, & ſummum pontificem ibidem conſtituerat generum ſuum Manaſſen. Joſephus lib. XI. antiq. cap. ult.) ſic ergo cultum Samaritanorum, quem ad templum ſuum Garizinum præter & extra verbum adligabant, defendit *exemplo patriarcharum*, qui in iſto monte adoraverant. Sed Chriſtus v. 23. ipſi reſpondet: *Venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate*, id eſt, in nov. teſt. cultus Dei non amplius ut in vet. erit certo cuidam loco adligatus. 3.) Matth. XXIV. 23. ait Chriſtus: *Si quis dixerit vobis: Ecce, hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite credere.* v. 26. *Si dixerint vobis: Ecce in deſerto eſt, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere.* Luc. XVII. 21. de regno ſuo inquit: *Non dicent, ecce hic aut ecce illic.* Senſus eſt, quod Chriſtus cum regno gratiæ ac beneficiis ſpiritualibus non ſit ad certum aliquem locum adligatus, ſed per prædicationem evangelii hominibus ubique ea offerat ac credentibus adplicet. Jam vero peregrinationes pontificiæ cultum Dei, beneficia Chriſti & peccatorum remiſſionem adligant ad certum aliquem locum. Ergo illud verbo Dei & naturæ nov. teſt. adverſatur. 4.) Quæ beneficia a ſolo Chriſto petenda ac ſperanda eſſe ſcriptura docet, ea pontificii a ſanctis, ad quorum ſepulcra peregrinationes ſuſcipiunt, petenda ac ſperanda eſſe adſerunt. 1. Tim. II. 5. *Vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus.* Hebr. VII. 24. *Habemus ſacerdotem in cælis, qui manet in æternum, ac ſempiternum habet ſacerdotium.* v. 25. *Vnde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro nobis.* Neve quis excipiat, Chriſtum & ſanctos in collatione ſpiritualium iſtorum beneficiorum, divinæ ſcilicet gratiæ & remiſſionis peccatorum, ſibi invicem ſubordinari, addatur excluſiva Chriſti Joh. XIV. 6. *Nemo venit ad patrem niſi per me.* Rom. V. 1. *Juſtificati ex fide pacem habemus erga Deum per Chriſtum*, v. 2. *per quem & acceſſum habemus, fide in gratiam.* Sicut fides, qua juſtificamur, in ſolum Chriſtum, non in ſanctos fertur; ita quoque per Chriſtum & non per ſanctos acceſſum habemus ad gratiam. 5.) Scriptura docet, votum non minus ac ſacrificium & juramentum eſſe actum religionis ſoli Deo debitum. At votivæ illæ peregrinationes, quas ſuperſtitioſi in papatu ſuſcipiunt, plerumque fiunt ex voto certo alicui ſancto nuncupato. 6.) Religioſa adoratio ſanctorum pugnat cum verbo Dei, ut ſuo loco plenius docebitur. Jam vero peregrinationes ad loca ſanctorum ſuſceptæ hunc finem ſibi propoſitum habent, ut ſancti in illis locis religioſe adorentur & invocentur. Ergo de peregrinationibus tanquam mediis idem judicandum, quod de ſanctorum invocatione tanquam fine juxta ſcripturæ normam ſtatuitur. 7.) Scriptura docet, neminem debere temere ſuam vocationem deſerere, ſed in ea potius manere, ac proximo, cui vel naturæ vinculo, vel conjugali conſortio obſtrictus eſt, pro virili inſervire: Pſal. XXXVII. 3. *Fac bonitatem & inhabita terram.* 1. Cor. VII. 17. 20. & 24. *Vnumquemque ſicut vocavit Deus, ita ambulet.* 1. Tim. V. 4. *Filii debent ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, hoc enim bonum & acceptum eſt coram Domino.* v. 8. *Si quis ſuorum & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Sed peregrinationes pontificiæ parentes a liberis, maritos ab uxoribus, liberos a parentibus & uxores a maritis abſtrahunt, ac ſuperſtitioſum cultum divinæ vocationi præferunt. Eraſmus in adnot. 1. Tim. V. p. 473. *Paulus dicit, ſi quis ſuorum curam non habet, infideli eſt deterior, ſcilicet qui hoc officii non præſtat ſuis, quibus naturæ vinculo jungitur, quod ethnici quoque inſtinctu naturæ præſtant. At hodie ſumma habetur pietas, ſi quis domi relictis liberis & uxore, aut etiam grandævis parentibus vel Hieroſolymas abeat, vel in monaſterium ſeſe abdat ſibi victurus aut fortaſſe etiam ventri.*

§. CXXX.

VI) Ethnicorum ac Turcarum ſuperſtitioni adfines.

§. CXXX. VI) *Ethnicorum ac Turcarum ſuperſtitioni adfines.* *Ethnici* ad oracula ſua religionis ergo profecti fuere. Lonicerus in chron. Turc. lib. II. cap. 14. de *Turcis* commemorat, quod *Mecham* ad ſepulcrum Mahometi ob peccatorum remiſſionem impetrandam proficiſcantur. Breidenbachius in hiſtoria peregrinat. ſuæ cap. 3. *Ex lege Mahometi ſingulos Turcas* ait *teneri ad viſitandum quotannis ejus ſepulcrum.* Viſitare etiam ſolent *Sedithaſi ſepulcrum* in Caramania, quique horum ſepulcra viſitant, inde ſe peccatorum condonationem & æternam beatitudinem adepturos ſperant.

VII) Deſtituuntur primitivæ eccleſiæ ſuffragio.

§. CXXXI. VII) *Deſtituuntur primitivæ eccleſiæ ſuffragio.* Antonius, referente Athanaſio in ipſius vita, dixit: *Nobis nulla proficiſcendi, nulla transfretandi fluctus neceſſitas imminet, in omni ſede terrarum conſtituta ſunt regna cælorum.* Gregorius Nyſſenus, qui circa annum 380. (*) floruit, orationem ſcripſit de iis, qui adeunt Hieroſolymam, quæ exſtat in tract. Luter. impreſſ. anno 1551. apud Morell. & integra citatur ab auctoribus Magdeb. hiſtor. eccl. cent. IV. cap. 10. col. 936. in ea contra conſuetudinem peregrinandi profert hæc argumenta: 1.) quod deſtituatur divino mandato; "præclare, inquit, „ſe res habet, ſi ad regulam ipſam reſpicia„mus, idque ſi velit præceptorum ductus, ut „opus faciamus quaſi mandatum Domini. Sin „præter Domini præcepta id adpareat introdu„ctum, haud ſcio quid ſit, quod præcipiat velle „quid aliquem facere, qui ſe ſibi legem boni „fecerit ipſum.„ 2.) Quod nullum habeant promiſſionem benedictionis aut gratiæ peculiaris. "Vbi ad regni cœlorum hæreditatem „conſequendam adpellat Dominus benedictos, „profectionem in Hieroſolyma inter recte fa„cta, quæ eo dirigant, non enumeravit, ubi „beatitudinem adnunciat, tale ſtudium talem„que operam non eſt complexus. Quod autem „neque beatum efficit, neque ad regnum con„ducibile eſt, quid in eo ſtudium & opera po„natur? Qui mentem habet, conſideret. At„qui ſi id opus utilitatis quid habuiſſet, non „ita, non tam præclarum a perfectis ſtudio „dignum viſum fuiſſet.„ 3.) Quod conjunctæ ſint cum periculis. "Sancta & gravis vi„tæ inſtitutio eadem omnibus & viris & fœmi„nis propoſita eſt &c. at tantam viam fœmina, „niſi, qui eam conſervet, habeat, percurrere „nequit, tum quia propter naturalem imbe„cillitatem jumento vehenda eſſet, illincque „reducenda, tum quia in difficultatibus tuen„da ac ſervanda. Quidquid autem ſupponere „poſſimus, ſive notum habet, qui ei præſtet „obſequium, ſive mercenarium, qui famule„tur, ex utraque parte quod fiat, reprehen„ſionem non effugiet. Neque enim externo „ſe committens ac in eo adquieſcens, neque „proprio continentiæ legem conſervet. Cum „autem in locis illis orientalibus diverſoria & „hoſpitia urbesque in multis licentiam & ad „malum indifferentiam habeant, qui fieri pote„rit, ut qui per fumum ambulet, non exaſpe„retur oculis? ubi inquinatur auris, inquina„tur oculus, inquinatur & cor per oculos & „auditum nefanda excipiens, qui fieri poterit, „ut non adficiatur, qui adfecta loca transgre„ditur?„ 4.) Quod peregrinationes illæ ſint inutiles. "Quid plus eſt habiturus, qui locos „illos adit? quaſi vero etiamnum Dominus, „corporaliter in locis illis degat, ac non a no„bis abierit? aut velut ſanctus Spiritus apud „Hieroſolymitanos abundet, ad nos autem „tranſire non poſſit? At quot ubique ſunt al„taria, per quæ nomen Domini celebratur? „Deinde etiamſi in locis Hieroſolymitanis plus „gratiæ divinæ ineſſet, illic viventium pecca„tum non tam frequens & conſuetum eſſet, „jam vero nullum eſt immunditiæ genus, quod „ipſi non audeant, ac malitiæ, adulteria, fur„ta, idololatriæ, veneficia, invidiæ & cædes „ac tantum in primis malum illic tam frequens „&

(*) Guil. Cave eundem refert ad ann. 370. Vid. ejus *hiſt. litter. ſcriptor. eccleſiaſt. tom. I. p. 244.* edit. Lond.

„& adſiduum eſt, ut nusquam tanta ſit ad tru„cidandum promtitudo, quanta illis locis in„habitat, ubi beluino more in ſanguinem mu„tuo incurrunt. Vbi ergo hæc fiunt, quo ar„gumento intelligas, illis in locis ampliorem „gratiam eſſe.„ Poſtea reſpondet ad objectionem, quod ipſemet ad loca ſancta profe„ctus fuerit, & tandem concludit: "Vos, qui „timetis Dominum, in quibus locis eſtis, eum „laudate. Τοπικὴ γὰρ μετάστασις τὸν τοῦ Θεοῦ „προσεγγισμὸν οὐ κατεργάζεται, localis enim „mutatio, ut Deus propior ſit, non efficit; „ſed ubi fueris, ad te Deus veniet, ſiquidem „animæ tuæ diverſorium tale inveniatur, ut „in te Dominus inhabitet, inambuletque. Sin „hominem interiorem perverſis cogitationibus „plenum habeas, etiamſi in monte olivarum, „etiamſi in Golgotha fueris, etiamſi ſub mo„numento reſurrectionis, tantundem abes, ut „Chriſtum in te ipſo ſuſcipias, quantum qui „ne initio quidem religionem profeſſi ſunt.

§. CXXXII. Excipit Bellarminus: I) *Forte illam orationem non eſſe Nyſſeni, cum non habeatur in ejus operibus, nec conſtet, quis eam in ſermonem Latinum verterit, & forte etiam Græce non inveniatur.* *Reſp.* arguit illud potius infidelitatem monachorum, qui multa ex monumentis patrum ſuſtulerunt. Quot ſcripta Lipomanus, Caniſius, Surius, Baronius patribus tribuunt, quæ tamen in ipſorum monumentis non inveniuntur? Exſtat inſuper hæc Nyſſeni oratio Græca, cujus mentionem facit Cujacius in obſervationibus. Guilielmus Morellius anno 1551. Græce & Latine eam edidit, antequam Bellarminus ſcribere inciperet. Sed filius Morellii, qui editionem Pariſienſem Nyſſeni operum adornavit, ac nonnulla, quæ Gregorii non ſunt, hinc inde conquiſita genuinis ejus operibus inſperſit, epiſtolam illam conſulto omiſit, inſtinctu & conſilio Frontonis Ducæi Jeſuitæ, qui cavere voluit, ne quid in perniciem papalium peregrinationum excuderetur. Poſtmodum vero eandem epiſtolam Græce & Latine ex ſua interpretatione edidit Petrus Molinæus (*), cum notis & reſponſionibus ad objectiones Bellarmini & Richeomi Jeſuitarum, ac ſolidis argumentis demonſtravit, epiſtolam illam vere eſſe Nyſſeni. 1.) Quia ſcribendi character redolet phraſin Gregorii elegantem & doctam. 2.) Mens & verba cum aliis Gregorii dictis pulcre congruunt. 3.) Aloiſius Lipomanus, Methonenſis epiſcopus, de vitis ſanctorum tom. II. epiſtolam hanc recitat, & Gregorio adſcribit. 4.) Adſtipulatur vetus codex manuſcriptus bibliothecæ regiæ, in quo hæc epiſtola legitur. 5.) Gregorius ipſe meminit profectionis ſuæ in Arabiam & Hieroſolymam, epiſtola ad Olympium ſuper Macrinæ ſororis obitu ſcripta. Hiſce argumentis Rivetus in critico ſacro lib. III. cap. 24. p. 349. addit 6.) quod Baronius non eat inficias, legitimum hunc eſſe Nyſſeni partum tom. IV. ad annum 386. n. 39. Addo 7.) quod hæc epiſtola exſtet in vetuſto codice Græco manuſcripto, quem in bibliotheca Joachimi Zehneri, viri doctiſſimi, anno 1612. Schleuſingæ vidi. Aliam igitur exceptionem Bellarminus quærit, ſubjiciens II) *in ea oratione non reprehendi abſolute peregrinationem in Jeruſalem, ſed tantum in certis perſonis, in monachis & monialibus.* Eodem κρησφυγέτῳ utitur Baronius dicto loco, ſed & hanc larvam Molinæus ipſis ademit, & ſane lectio epi-

(*) Petrus Molinæus, quem ſupra laudavit Gerhardus, non tantum hanc Gregorii *Nyſſeni* epiſtolam, cum notis ſeorſim edidit Hanov. *MDCVII.* 8. ſed & integrum tractatum *de peregrinationibus* adjunxit, eandemque Romanenſium ſententiæ oppoſuit. Nactus vero eſt adverſarium eundemque Jeſuitarum ſodalitati adſcriptum, Jacobum nempe Gretserum, qui *notas in notas Petr. Molinæi* &c. itemque *examen tractatus Molinæi de peregrinat.* Ingolſtadii *MDCVIII.* luci publicæ expoſuit. Cæterum, præter Molinæum, Jo. Henr. Heideggerus, theologus quondam Tigurinus, *diatrib. de peregrinationibus religioſis*, cum vindiciis adverſus Bernh. Baldinger & Avgust. Reding, nec non cum modo memorata *Nyſſeni epiſtola* hujusque apologia Tiguri *MDCLXX.* 8. evulgavit. Conferenda, quæ J. A. Fabricius in *bibliogr. antiq. cap. XI. §. XXX. p 581.* de peregrinationibus religioſis ac ſpeciatim de *Nyſſeni epiſtola* toties laudata adnotavit.

epiſtolæ perſpicue oſtendit, argumenta Gregorii eſſe generalia ad omnes cujuscunque conditionis homines ſpectantia. Inde III) Bellarminus ad argumenta illa reſpondere conatur. *Primam rationem dicit hoc ſolum probare, quod peregrinatio non ſit opus neceſſarium ad perfectionem & ſalutem.* *Reſp.* imo vero & prima & ſecunda ratio generaliter concludunt, cum nullum mandatum, nullave promiſſio de peregrinationibus illis exſtet, ideo non poſſe illas pietatis ſpecie commendari. Secundam rationem a periculis deſumtam dicit illud duntaxat probare, *quod peregrinatio non ſit omnibus adcommodata, ſed ſolum viris maturis.* *Reſp.* quamvis plura ac majora fœminis peregrinationes illas ſuſcipientibus impendeant pericula, non tamen propterea nulla impendent viris. Tertiam rationem dicit hoc ſolum probare, *quod nihil rerum eſſentialium & neceſſariarum ad religionem ſit Hieroſolymis, quod non poſſit alibi inveniri, interim tamen eſſe aliquid Hieroſolymis, quo devotio juvari poſſit, quod alibi non invenitur, nimirum ſepulcrum Domini & loca illa ſancta, quæ toties Dominus calcavit.* *Reſp.* imo vero Nyſſenus diſerte contrarium adſtruit, in locis illis non ineſſe plus divinæ gratiæ, ac proinde ſpiritualiter ad Dominum proficiſcendum eſſe, non pedibus corporeis, ſed adfectu mentis.

§. CXXXIII. Hieronymus tom. I. epiſt. XIII. ad Paulinum p. 34. *Non Hieroſolymis fuiſſe, ſed Hieroſolymis bene vixiſſe, laudandum eſt. Illa expetenda eſt civitas, non quæ occidit prophetas & Chriſti ſanguinem fudit,* Luc. XIII. *ſed quam fluminis impetus lætificat,* Pſal. XLV. *quæ in monte ſita celari non poteſt,* Matth. V. *quam matrem ſanctorum apoſtolus clamitat,* Gal. IV. *in qua ſe municipatum cum juſtis lætatur habere.* Hebr. XII. *Neque vero hoc dicens memetipſum inconſtantiæ arguo, damnoque, quod facio, ut fruſtra videar, ad exemplum Abraham & meos & patriam reliquiſſe,* Gen. XII. (ipſemet enim in Palæſtinam deſerta Roma profectus erat) *ſed non audeo Dei omnipotentiam anguſto fine concludere, & coarctare parvo terræ loco, quem non capit cœlum* 1. Reg. VIII. *Singuli quique credentium non locorum diverſitatibus, ſed fidei merito ponderantur.* Et *veri adoratores neque Hieroſolymis, neque in monte Garizim adorant Patrem, quia Deus Spiritus eſt, & adoratores ejus in ſpiritu & veritate adorare oportet* Johan. IV. *Spiritus autem ſpirat, ubi vult,* Johan. III. & *Domini eſt terra & plenitudo ejus.* Pſalm. XXIII. *Poſtquam ſiccato Judææ vellere univerſus orbis cœleſti rore perfuſus eſt,* Judic. VI. *& multi de oriente & occidente venientes recubuerunt in ſinu Abrahæ,* Matth. cap. VIII. *deſiit notus eſſe tantum in Judæa Deus & in Iſraël magnum nomen ejus,* Pſalm. LXXV. *ſed in omnem terram exivit ſonus apoſtolorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Pſalm. XIX. *Salvator ad diſcipulos loquens cum eſſet in templo.* *Surgite,* inquit, *abeamus hinc;* Johan. XIV. *& ad Judæos, relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Luc. XIII. *Si cœlum & terra tranſibunt, utique tranſibunt omnia, quæ terrena ſunt. Et crucis igitur & reſurrectionis loca proſunt his, qui portant crucem ſuam, & cum Chriſto reſurgunt quotidie, qui dignos ſe tanto exhibent habitaculo. Ceterum qui dicunt: Templum Domini, templum Domini,* Jer. VII. *audiant ab apoſtolo: Vos eſtis templum Domini, & Spiritus ſanctus habitat in vobis* 2. Cor. VI. *Et de Hieroſolymis & de Britannia æqualiter patet aula cœleſtis, regnum enim Dei inter vos eſt.* Luc. XVII. *Antonius & cuncta Ægypti & Meſopotamiæ, Ponti, Cappadociæ & Armeniæ examina monachorum, non videre Hieroſolymam, & patet illis abſque hac urbe paradiſi janua. Beatus Hilarion, cum Palæſtinus eſſet, & in Palæſtina viveret, uno tantum die vidit Hieroſolymam, ut nec contemnere loca ſancta propter viciniam, nec rurſus Deum loco claudere videretur. Ab Hadriani temporibus usque ad imperium Conſtantini per annos circiter centum octoginta in loco reſurrectionis ſimulacrum Jovis in crucis rupe ſtatua ex marmore Veneris a gentibus poſita colebatur, exiſtimantibus perſecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem reſurrectionis*

nis

nis & crucis, ſi loca ſancta per idola polluiſſent. Bethlehem nunc noſtram & auguſtiſſimum orbis locum lucus inumbrat Thamus, id eſt, Adonidis & in ſpecu, ubi quondam Chriſtus parvulus vagiit, Veneris amaſius plangebatur. Quorſum, inquies, hæc tam longo repetita principio? videlicet ne quidquam fidei tuæ deeſſe putes, quia Hieroſolymam non vidiſti, nec nos idcirco meliores exiſtimes, quod hujus loci habitaculo fruimur, ſed ſive hic, ſive alibi, æqualem te pro operibus tuis apud Dominum habere mercedem. (Quid contra hunc συναθροισμὸν argumentorum adfert Bellarminus? Regerit, *ad monachum Paulinum ea duntaxat pertinere, cujus propoſito magis conveniebat quies & ſtabilitas monaſterii.* At quilibet videt, Hieronymi argumenta eſſe generalia, adde, quod Hieronymus de ſe ipſo neget, quod non ſit inde melior exiſtimandus, quia loci illius habitaculo frueretur, cum tamen non eſſet monachus, ſed presbyter; utique ergo non ſolum de monachis, ſed etiam presbyteris & aliis dicta ſua vult accipi.) Chryſoſtomus homil. XXXII. in epiſt. ad Rom. Romam maximopere celebrat propter Petri & Pauli corpora ibidem ſepulta. *Quis*, inquit, *mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, adfigi ſepulcro, videre pulverem corporis illius, ſtigmata Chriſti geſtantis, pulverem, inquam, oris illius, per quod Chriſtus locutus eſt, vellem videre ſepulcrum, quo recondita ſunt illa arma juſtitiæ, arma lucis &c.* Et homil. VIII. in epiſt. ad Epheſ. *Vellem nunc etiam eſſe in illis locis, in quibus iſta dicuntur eſſe vincula, cuperem videre catenas illas, quas verentur & horrent dæmones, venerantur vero angeli. Quod ſi liberum fuiſſet per curas eccleſiaſticas, & corpus habuiſſem validum, nihil utique cauſatus fuiſſem, quo minus tanta ſuſcepta peregrinatione catenas duntaxat illas & carcerem, ubi ligatus fuit, vidiſſem.* Hom. V. ad Antiochenos memorat, *quosdam ſolitos in Arabiam peregrinari, ut terram illam oſcularentur, in qua Iob ſederat.* Idem tamen homil. I. in epiſt. ad Philem. peregrinationes iſtas ad peccatorum remiſſionem impetrandam ſuſceptas

diſſuadet. *Via*, inquit, *ſolutionis ſeu*
ſionis peccatorum nec laboribus indiget
pecuniarum expenſa, ſeu ulla alia aliqu
ſed ſimpliciter tantum bono propoſito.
opus eſt peregrinationem ſuſcipere, nec
montana aut externa loca petere, aut pe
adire & ſuſtinere. Hom. III. ad Anti
nos dicit, *quod ſuſcipere peregrination*
terras longe diſſitas ad promerendum Deu
hil quidquam conferat. Cyrillus Alexanc
lib. XIII. in Levit. tom. I. col. 751. *L*
ſanctorum in terris ego non requiro po
ſed in corde, locus enim dicitur ſanctus
nabilis anima. Auguſtinus ſerm. II. de
apoſtol. *Veni ad Chriſtum, noli longa i*
meditari, ubi credis, ibi venis, ad illum
qui ubique eſt, amando venitur, non nav
do, ſed quoniam etiam in tali itinere
dant fluctus & tempeſtates tentationum, i
cifixum crede, ut fide tua poſſis lignum a
dere, non mergeris, ſed ligno portaberis.
dius Scotus, Taurinenſis eccleſiæ epiſc
circa annum Chriſti 815. adverſus Th
mirum abbatem de peregrinationibus rel
nis cauſa Romam ſuſceptis, referente
Aurelianenſi libr. III. de cultu imaginum
exſtat tom. V. orthodoxograph. pag.
Ego enim iter illud non adprobo, quia
quod nec omnibus prodeſt, nec omnibus
cit, nec omnibus officit. p. 1573. *Te i*
primum interrogare volo. Si pœnitentiam
re, Romam pergere noſti, cur tu tanto
pore tantas animas perdidiſti, quas in m
ſterio retinuiſti, & pœnitentiæ cauſa in m
ſterio recepiſti, & non eas Romam miſiſti
potius tibi ſervire feciſti. p. 1577. *Pr*
verba evangelica: Tu es Petrus; *non inte*
imperitum hominum genus pro adquirenda
æterna, poſtpoſita omni ſpirituali intellige
volunt pergere Romam. (Bellarminus
Claudium cum Petrobruſianis & Wiclefit
cto loco conjungit, & erroris eum adc
ſed aliud eſt adcuſare, aliud convincere.
pſit ille Claudius utiles commentarios in
thæum & aliquot veteris teſtam. libros
fuit magni nominis epiſcopus. Sane J

Aurelianenſis epiſcopus, tres libros adverſus eum ſcripſit pro defenſione imaginum & peregrinationum ad loca ſancta, ſed ipſe Bellarminus in libr. de ſcript. eccleſ. cent. IX. monet *auctorem illum caute legendum*, cum erroribus ſcateat.) Bernhardus epiſt. CCCXIX. ad Lebertum, abbatem ſ. Michaëlis, monacho cuidam peregrinationem Hieroſolymitanam diſſuaſit, addita hac ratione: *Non terrenam, ſed caeleſtem requirere Hieroſolymam monachorum propoſitum eſt, & hoc non pedibus proficiſcendo, ſed affectibus proficiendo.* Hildebertus, Turonenſis archiepiſcopus, Bernhardi σύγχρονος in libr. epiſtol. ad quemdam comitem, qui voto ſe obſtrinxerat, quod Hieroſolymam religionis cauſa proficiſci vellet, ſcripſit in hæc verba: "In memoriam b. Jacobi, ſtrenuiſſime comes & prædicanda virtute ſublimis, iter, ut fertur, ſumſiſti. Quod nos quidem bonum non negamus, ſed quisquis adminiſtrationem ſuſcipit, adligatur obedientiæ. Qui enim ad majora vocatur & utiliora, ſi relinquit, delinquit. Vnde te, fili cariſſime, culpa inexcuſabilis exſpectat, qui neceſſariis non neceſſaria, diſpenſationi otium, debitis indebita præponis. Inter talenta, quæ ſervis ſuis paterfamilias diſtribuit, circuire vagum orbem terrarum nullus doctor, nulla omnino ſcriptura commemorat. Hieronymi teſtimonio b. Hilarion, cum eſſet proximus civitati Hieruſalem, ſemel eam vidit, ne loca ſanctorum contemſiſſe videretur. Porro præter ſolitum mentis tuæ oculus caligavit, ſi non vides plenam periculoſis caſibus adſumtam tibi peregrinationem." Hiſce periculis in ſpecie expoſitis ſubjicit: "Fortaſſis autem dicis: Votum vovi Domino; transgreſſionis arguar, ſi irritum facio votum? Agnoſce, o princeps, quia tu quidem adligaſti te voto, ſed Dominus officio; tu viæ, ſed Dominus obedientiæ; viæ, qua ſanctorum memorias videas; obedientiæ, qua ſanctorum memoriis provideas. Adpende ergo, ſi tantus ſit fructus itineris, ut ſupplere poſſit intermiſſæ diſpendium obedientiæ." Tandem concludit: "Tu itaque pro voto rapacitatem atque exactiones tuorum compeſce, quas pauperum clamor & orfanorum gemitus & lacrimæ comitantur viduarum. His tibi, ſi neſcis, theſaurizatur ira Dei in die iræ & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera ſua &c. Sicut ergo præſenti pagina commoneris, utere tuorum conſilio amicorum, utere meo; domi ſedens, pauperum ſubſidiis inſiſtens, loca ſanctorum non deſiderans intueri, ſed tuorum ſatagens; nec circumferri per memorias lapidum, ſed circumferre memoriam virtutum.

VIII) A pontificiis ſanioribus non admodum probantur.

§. CXXXIV. VIII) Denique *a pontificiis ſanioribus non admodum probantur.* In Jure canonico c. *Gloria in fin.* 12. quæſt. 2. citatur dictum Hieronymi: *Non Hieroſolymis fuiſſe, ſed Hieroſolymis bene vixiſſe, laudandum eſt.* Henricus Tholoſanus monachus circa annum 1141. referente Genebrardo peregrinationes ad loca ſanctorum improbavit. Vincentius circa annum 1459. in ſermone de adſumt. b. Virginis: *Spiritualiter fit peregrinatio, ſicut dicit Paulus, ſpiritu vivimus, ſpiritu ambulamus; Hodie & quolibet die poteſtis ire in Nazareth ad cameram, ubi Filius Dei fuit incarnatus, & ſic de aliis locis.* Johannes Ibenhagen, ſacrificulus circa annum 1480. improbavit peregrinationes ad ſ. Jacobum, Mariam & alios divos. Polydorus Virgilius in interpret. orat. domin. pag. 567. *Non eſt, quod aliquo terrarum pergamus, Dei quaerendi cauſa, qui ubique nobiſcum eſt, quod nonnulli minus ſentiunt, quos voluptatis, non item pietatis gratia ideo delectat peregrinatio, ut alii alio percurrant, quo alicujus divi imaginem viſant, nihil interim mentem ad Deum erigentes.* Eraſmus in colloq. in cap. *Peregrinatio religionis ergo.* p. 27. Arnoldus: *Vbi tamdiu peregrinatus es?* Cornelius: *Ab Hieroſolymis adſum tibi.* Arnold. *Eſtne illic, quod tu putes ſpectatu dignum?* Cornel. *Vt ingenue fatear tibi, nihil. Oſtenduntur quaedam monumenta* veta-

quia præſentia loci ſancti vix dici poteſt, quantum incutiat horrorem, quantam excitet reverentiam, & licet ubique ſint aliqua loca ſancta, tamen ſæpe alibi ſunt loca ſanctiora, ad quæ utile eſt peregrinari, vel ſi non ſunt ſanctiora, ſunt tamen alia ab his, quæ in noſtra patria inveniuntur, & ipſa novitas juvat ad excitandam devotionem, ſæpe etiam peculiari amore ferimur erga alicujus ſancti memoriam, quæ procul abeſt a nobis, & eo accedere non parum juvat, licet domi habeamus memorias celebriores. *Reſp.* diſtinguendum inter verum ac ſalutarem Dei timorem, & inter δεισιδαιμονίαν ac ſuperſtitionem; ad priorem nihil conferunt iſtæ peregrinationes, ſed duntaxat ad poſteriorem, quin imo Nyſſenus probat, peregrinationes illas veræ pietatis ac timoris Domini eſſe exterminatrices. Quod ad ſanctitatem locorum adtinet, de ea ſic habendum. Ratione creationis univerſa terra coram Domino fuit ſancta, Gen. I. 31. ratione gubernationis ac præſentiæ divinæ tota & omnis terra eſt *ſcabellum pedum Domini*, Eſa. LXVI. 1. ac tota eſt *Domini cum omni ſua plenitudine;* Pſal. XXIV. 1. 1. Cor. X. 26. propter peccatum primorum parentum & fratricidium Caini tota fuit maledicta, ut nullus in ea detur locus per ſe aliis ſanctior, Gen. III. 17. IV. 11. Quod autem certa quædam loca ac partes terræ dicuntur ſanctæ, ſicut Jeruſalem dicitur *civitas ſancta*, Matth. IV. 5. illud ſit propter cultus divini exercitium & verbi prædicationem, ſicut cauſa, propter quam Jeruſalem dicitur civitas ſancta, exponitur Jeſa. XXXI. 9. quia in ea fuit *Jehovæ ignis ac focus*, hoc eſt, quia ignitiones & ſacrificia ex Dei mandato ibi fuere oblata, ſed quamprimum verbum Dei in aliquo loco non prædicatur, ſtatim quoque ſanctitas illius loci deſinit, ut exemplo Bethelis ſuperius comprobatum fuit.

Argumenta aliorum.
1.) Gen. XXI. Jacobus confert ſe in Berſabee.

§. CXXXVIII. Atque hæc ſunt, quæ pro ſtabiliendis peregrinationibus Bellarminus adducit. I) Pererius in comm. Geneſ. hoc urget, *quod Jacobus patriarcha contulerit ſe in Berſabee, ibidemque divinum oraculum conſuluerit, ubi Abraham altare exſtruxerat, ac Iſaacus Dominum religioſe coluerat, id ergo eſſe factum propter loci ſanctitatem*, Gen. XXI. 33. XXVI. 23. XXVIII. 10. *Reſp.* eſt fallacia finis. Deflexit ex itinere Jacobus, & ibi potiſſimum ſubſtitit, ut intuitu loci promiſſiones in eo divinitus editas altius memoriæ imprimeret, non quod peculiarem aliquam ſanctitatem loco ineſſe putaret, ob quam preces & ſacrificia eſſent Deo acceptiora, unde poſterorum ſuperſtitionem, qui ea opinione atque intentione Berſabeam, Bethelem & Gilgalam frequentabant, Deus per prophetam taxat, Oſeæ IV. 15. Amos V. 5. VIII. 14. II) Coſterus in enchir. cap. XIV. p. 481. hoc adfert, quod *ſancti peculiari ratione & cura ea loca foveant, in quibus ſacra illorum oſſa adſervantur.* Sed de illa regnorum, provinciarum & civitatum in curam ac tutelam ſanctorum diſtributione præter, imo contra verbum factа, in quæſtione de invocatione ſanctorum latius dicetur, hic repetimus illud propheticum Jer. II. 28. *Secundum numerum civitatum tuarum erant dii tui Juda.*

2.) Sancti peculiari cura ea loca fovens, in quibus ſacra illorum oſſa adſervantur.

III) Stapletonus in promt. cathol. dom. II. adv. urget verba Salvatoris Matth. XI. 7. *Quid exiſtis in deſertum videre? quibus peregrinationem Judæorum ad Johannem videndum in deſertum ſuſceptam laudari exiſtimat.* *Reſp.* quæ vero hæc conſequentia? Judæi ad Johannem viventem ac docentem in deſertum egreſſi ſunt; ergo ad reliquias ſanctorum defunctorum opinione cultus ac meriti peregrinationes ſunt ſuſcipiendæ? Chriſtus interrogat Judæos, cur ad Johannem exiverint in deſertum, & quid in eo quæſiverint. Ergo laudat peregrinationem ad loca ſanctorum ſuſceptam? Num interrogare eſt laudare, & exire in deſertum eſt peregrinari ad loca ſanctorum defunctorum? Scopus Chriſti eſt, non peregrinationem Judæorum, ſed conſtantiam Johannis baptiſtæ laudare.

3.) Matth. XI. Quid exiſtis videre?

§. CXXXIX.

Quaeritur 8.) An infantes ante perceptum baptiſmum mortui extra cœmeterium ſepeliendi?

§. CXXXIX. Quæritur VIII) *Rectene fiat, quod in quibusdam locis infantes ante ſuſceptum baptiſmum mortui extra cœmeterium, vel in peculiari cœmeterii angulo absque chriſtianis ritibus & cantionibus ſepeliuntur?* *Reſp.* originem illud ducit ex papatu, in quo fide catholica tenendum docetur, *parvulos ſine baptiſmo decedentes abſolute eſſe damnatos, & non ſolum cæleſti, ſed etiam naturali beatitudine carituros,* Bellarminus lib. VI. de amiſſ. grat. & ſtatu peccati cap. 1. *eſſe mortis æternæ reos,* Lindanus lib. IV. panopl. cap. 15. *eſſe condemnandos, ac ad ſiniſtram cum hircis fore ſtatuendos,* Maldonatus in Matth. XXV. 23. *ſtatim, ac moriantur, mox in infernum deſcendere,* Canus in relect. de ſacram. part. II. §. *adferent &c. animas ipſorum una cum corporibus reſumtis in tenebras eſſe detrudendas.* Azorius lib. IX. moral. cap. 33. §. *tertio &c.* Sed huic ſanguinario & Rhadamantæo pontificiorum decreto in tract. de bapt. §. 238. & 239. oppoſuimus 1.) *regulam theologicam,* quod non privatio, ſed contemtus ſacramentorum ſit damnabilis; 2.) promiſſionem divinam, quod Deus etiam velit eſſe *ſeminis noſtri Deus,* Gen. XVII. 7. quod parvulos ſibi *adferri* jubeat, Marc. X. 14. quod *venientem ad ſe recipere velit,* Joh. VI. 37. Hanc promiſſionem pii parentes fide amplectuntur, ac per preces infantes ſuos adhuc utero concluſos Deo offerunt; 3.) *bonitatem divinam,* quod non ſit voluntas Patris cœleſtis, ut pereat unus de parvulis iſtis, Matth. XVIII. 14. 4.) *potentiam divinam,* quod extraordinaria actione in illis infantibus fidem ad ſalutem accendere poſſit, nec mediis in noſtrum commodum inſtitutis abſolute ſit adſtrictus, 5.) *univerſalitatem meriti* per Chriſtum præſtiti, qui etiam propter infantes infans naſci voluit, 6.) *exempla infantum Iſraëliticorum* ante ſuſceptam circumciſionem mortuorum, neque tamen a ſalute ſimpliciter excluſorum. Confer Lutherum tom. II. Jen. Lat. p. 133. tom. VIII. Jen. Germ. p. 51. tom. XII. Witeb. p. 184. in Geneſ. XVII. p. 81. Bugenhagium in explicatione Pſalm. XXIX. quæ exſtat in decade IV. conſil. Bidenbachium conſil. III. epiſtolam conſolatoriam D. Mörlini, quæ exſtat decad. ead. conſil. IV. reſponſum Theodorici Schnepffii decad. ead. conſil. V. ſcriptum Salomonis Codomanni decad. ead. conſil. VII. informationem Joachimi Zehneri decad. ead. conſil. VII. judicium Michaëlis Cœlii decad. IX. conſil. VII. Ex hiſce igitur fundamentis pontificius mos infantes non baptizatos extra cœmeterium vel in peculiari cœmeterii angulo ſine chriſtianis ritibus ſepeliendi merito abrogatur, & conſtit. eccleſiaſt. Auguſti in articulis generalibus cap. XV. p. 335. ordinatione rectius hac in parte ſtatur.

CAPVT VIII.

DE CONSEQVENTIBVS MORTIS RESPECTV ANIMAE, HOC EST, EIVS CONDITIONE ET STATV.

SECTIO I.

DE ANIMAE IMMORTALITATE.

Conſequentia mortis reſpectu animæ.

§. CXL. Diximus hactenus de ἑπομένοις *ſive conſequentibus mortis* ratione *corporis,* reſtat ut de ἑπομένοις mortis reſpectu *animæ,* hoc eſt, de *animæ poſt mortem conditione ac ſtatu* in poſterum agamus. *Pulvis in terram revertetur, ſicut quod fuit,* vel quemadmodum antea fuit, *& ſpiritus revertetur ad Deum, qui dedit illum,* ait rex ſapiens Eccleſ. XII. 7. eo ipſo nos docens, quod maximum ſit diſcrimen inter ſtatum corporis & animæ poſt diſſolutionem eorumdem in morte factam. In vita arctiſſimo vinculo invicem ſunt connexa, unde adfectiones ac paſſiones corporis redundant in animam, & viciſſim adfectiones ac paſſiones animæ redundant in corpus, ani-

ma nihil quidquam agit extra corpus, nec corpus quidquam agit extra animam; ſed in morte anima a corpore ſeparatur, ac redit ad Deum, cujus judicio ſiſtitur, a quo vel ſanctis angelis deferenda in cœlum, vel malis ſpiritibus detrudenda in infernum traditur, corpus revertitur in pulverem terræ, ex quo prima & antiquiſſima ejus origo prodiit, ac per putrefactionem ac cinerefactionem in priſtina principia redigitur. Poſt illam diſſolutionem ac ſeparationem adfectiones ac paſſiones animæ non redundant amplius ad corpus, & viciſſim adfectiones ac paſſiones corporis non redundant ad animam, nec anima agit per corporis inſtrumentum, ſed ſeparata vivit ac ſubſiſtit, nec diſſolvitur aut fatiſcit, ſicut corpus in ſua principia reſolutum, ſed extra corpus ſubſiſtens immortalem agit vitam, atque ab omni corporis commercio ſemota in certo πȣ̃ adſervatur, donec conſtituto univerſalis reſurrectionis die corpus divina virtute excitatum eidem iterum conjungatur, ac poſtmodum homo juſtam judicis ſententiam experiatur.

Animæ immortalitas confirmatur.

§. CXLI. Anima ergo, nobiliſſima hominis pars, in morte non interit, ſed immortalis perſeverat, id quod ſequentibus comprobatum damus fundamentis: I) Ex *diſerta Salvatoris noſtri adſertione:* Matth. X. 28. *Animam occidere non poſſunt.* Quod ſic vivit, ut occidi nequeat, illud eſt immortale. Occiſionis negatio eſt ἀθανασίας καὶ ἀνωλεθρίας adſertio. Jam vero anima ita vivit, ut occidi nequeat. Ergo eſt immortalis. Auguſtinus tract. XLVII. in Joh. *Quomodo ſecurus ſum, quia non moritur anima? ipſum Dominum audi dantem ſervo ſecuritatem: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & poſtea non habent, quid faciant. Certe ergo immortalis eſt anima.* Non eſt, quod cum Smalcio contr. Frantzium p. 413. quispiam objiciat, in ſequentibus ſtatim addi: *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna*; ibi enim agitur de morte ſecunda, quæ non fit trucidando & annihilando, ſed infernalibus pœnis cruciando. Tertullianus de reſurr. carnis cap. 34. p. 330. *Recipimus animæ immortalitatem, ut perdita non in interitum credatur, ſed in ſupplicium, id eſt, in gehennam.* Auguſtinus lib. XIII. de civit. Dei cap. 12. *Mortem totius hominis ſequitur illa, quam ſecundam mortem divinorum eloquiorum adpellat auctoritas, hanc Salvator ſignificavit, ubi ait:* eum timete &c. *illa pœna ultima ac ſempiterna recte mors animæ dicitur, quia non vivit ex Deo, nec vivere corpus dicendum eſt, in quo anima non vivendi cauſa eſt, ſed dolendi &c.* Adde, quod anima non ſit eo modo immortalis, quo Deus, ἀϊδίως ſcilicet & independenter; eo enim ſenſu *ſolus Deus* dicitur *habere immortalitatem*, 1. Tim. VI. 16. ſed per creationis gratiam, quia ſic a Deo condita eſt, ut non habeat in ſe internum corruptionis principium, ſed ſit natura incorporea, inviſibilis & immortalis. Poſſet tamen Deus, ſi vellet, animam in nihilum redigere & penitus exſtinguere, ſed quia immortalem eam eſſe voluit, ideo per & propter illam creatoris voluntatem immortalis perſeverat. Immortale eſt, vel quod *abſolute & ſimpliciter* nulla poteſtate, etiam divina aboleri nequit, hoc modo ſolus Deus eſt immortalis, vel quod *ita a Deo conditum, ut non intereat*, licet per abſolutam Dei potentiam aboleri poſſit, hoc modo animæ hominum & angeli immortales ſunt.

§. CXLII. II) Ex *animæ & corporis oppoſitione.* In quo anima & corpus ἀντιθετικῶς ſibi invicem opponuntur, illud non poteſt de utroque ex æquo prædicari. Sed in mortalitate anima & corpus ſibi invicem opponuntur, ita ut de corpore mortalitas adfirmetur, de anima vero negetur. Ergo mortalitas non poteſt de utroque ex æquo prædicari. *Adſumtum* probatur ex illo ipſo Salvatoris dicto: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem occidere non poſſunt*; ubi manifeſtum eſt, occiſionem de corpore prædicari adfirmate, de anima vero negate. Conjungimus locum Eccleſ. XII. 7. *Pulvis revertitur in terram,*

terram, quemadmodum antea fuit, ſed ſpiritus redit ad Deum, qui dedit eum. Si ſpiritus, hoc eſt, anima eodem modo interitui eſſet obnoxia, quo corpus, utique non poſſet inter corporis & animæ ſtatum, quem utraque pars poſt mortem conſequitur, oppoſitio inſtitui. III) Ex *primæva animæ creatione.* Brutorum animæ ex eadem materia, qua ipſorum corpora, productæ fuerunt, unde corporibus intereuntibus etiam ipſæ intereunt. Gen. I. 20. *Dixit Deus, producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile volitet ſuper terram.* v. 24. *Producat terra animam viventem in genere ſuo, jumenta & reptilia & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas.* Homini vero animam inſpiravit. Gen. II. 7. *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem;* (*) unde ſic inferimus: Cujus origo a brutorum animabus diverſa, ejus

(*) Quum verba ſcriptoris ſacri, ſupra a GERHARDO recitata, quibus creationem hominis deſcribit, maximi ſint momenti, nobisque luculentum pro immaterialitate animæ ſuppeditent argumentum, neceſſarium eſſe ducimus, ut in genuinum eorum ſenſum paullo adcuratius heic inquiramus. Leguntur ea *Gen. II. 7.* atque in fonte ebræo ita fluunt: וייצר יהוה אלהים את־האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה *Et formavit Deus hominem pulverem ex terra, & inſpiravit in nares ejus animam vitarum; & ſic homo factus eſt in animam viventem.*

Hominem binis conſtare partibus, anima nimirum & corpore organico, nemo eſt, qui ignoret. Quod ad *corpus* attinet, non opus eſſe arbitramur, ut de ejusdem creatione longiorem heic inſtituamus tractationem. Conſtat enim ex hiſtoria Moſaica, illud ex gleba terræ ab omnipotenti creatore fuiſſe formatum. Sunt equidem nonnulli, qui transpoſitionem particulæ מן admittendam eſſe arbitrantur, ut ſenſus ſit: *ex pulvere terræ.* Sed recte alii monuerunt, etiam illum verborum ordinem, qui in textu ebræo exſtat, omnino ſervari poſſe, ea quidem ratione, qua Deus primum hominem olim adlocutus eſt: עפר אתה, *pulvis es tu, & in pulverem reverteris, Geneſ. III. 19.* Indicare nimirum hiſce verbis voluit, Adamum, qua corpus ſpectatum, pulverem eſſe, ſeu corpus terreſtre habere, quemadmodum reliqua animantia, de quibus ſimpliciter dicitur: Producant aquæ, producat terra animam viventem. Creavit Deus cetos, fecit beſtias terræ, fecit *e terra. Geneſ. I. 20, 21, 24, 25. II. 19.*

Longe aliter ſeſe res habet cum altera hominis parte, anima nimirum rationali. Hujus enim naturam incorpoream fuiſſe ac πνευματικην, ex ejus creatione ac denominatione *Geneſ. II.* 7. ſatis intelligitur. Emphatice profecto nec ſine prægnanti ratione anima נשמת חיים, *ſpiritus vitarum* a ſcriptore ſacro adpellatur. Equidem negare nolemus, vocem נשמה ſubinde de *reſpiratione, halitu, flatu, adflatu* uſurpari; verum non πρωτως halitus & reſpiratio attenditur, ſed *adjunctum* pro anima intelligente figurate ponitur, quia reſpiratio in homine quoddam quaſi retinendæ animæ inſtrumentum eſt & argumentum, animam rationalem corpori ineſſe, prout recte adnotavit b. DEYLINGIVS *obſervat. ſacrar. part. II. p. 41, 42.* Generatim adfirmare licet, in plerisque codicis ſacri locis, ubi hæc vox de homine adhibetur, naturam hominis rationalem intelligi. Vid. *Eſaj. LVII. 16. Proverb. XX. 27.* Atque hunc ipſum ſignificatum in noſtro quoque oraculo omnino habere locum, totus contextus ſatis clare nos condocet. Non enim ut de aliorum animantium, ita & de hominis creatione verba facit ſcriptor divinus, ut ſcilicet & animæ & corporis creationem conjungat; ſed primo corporis, deinde vero animæ productionem deſcribit, atque hac ipſa ratione nos condocet, animam hominis eſſe aliquid a corpore plane diverſum.

Nec eſt, quod forte quis objiciat, ex vocabulo נשמה, *immaterialitatem* adeoque & *immortalitatem* animæ humanæ vel eapropter adſtrui haud poſſe, ſiquidem *Geneſ. VII. 22.* animæ quoque brutorum hocce nomine inſigniantur. Si quis enim verba *loc. cit.* exſtantia rite conſideraverit, facile deprehendet, *verſum 22. cap. VII. Geneſ.* non reſpondere toti commati præcedenti, ſed ultimis dumtaxat ejusdem verbis וכל אדם, adeoque vocabulum נשמה de hominibus tantum intelligendum eſſe.

Jam vero & hoc porro notandum, quod Deus homini inſpiraſſe dicatur *ſpiraculum* non ſimpliciter *vitæ*, ſed חיים *vitarum*, voce in multitudinis numero poſita; ut exinde intelligatur, una cum vita corporis hominem donatum eſſe alia vita, a vita corporis plane diſtincta, *rationali* nimirum, diverſis potentiis, ſeu facultatibus inſtructa. Atque hæc ipſa natura animæ humanæ exinde etiam uberius confirmatur, quia ejusdem *inſpiratio*, ſeu *inſufflatio* non fuit corporea ſeu materialis, quemadmodum illa Chriſti ἐνεφύσησε *Joan. XX. 22.* vel aliorum homi-

ejus quoque non eſt idem cum brutorum animabus interitus. Jam vero animæ humanæ primæva origo a brutorum animabus eſt diverſa, quia non ex materia elementari, ſicut brutorum animæ, eſt facta, ſed divinitus corpori ex terra formato inſpirata. Ergo corpori tribuitur πλάσις ex terræ pulvere, animæ vero immediata Dei ἐμπνευσις. Hebræi notant in verbo וייצר poni duplex *jod*, cum regulariter deberet eſſe unum *jod* & duplex *zere*, ad innuendam duplicem hominis creationem, terrenam corporis & cœleſtem animæ. Bernhardus ſermone II. de nativ. Dom. *Spiritus non communem, ſed propriam habet conditionem, nec in maſſa creatur, ſed ſingulari quadam excellentia inſpiratur.* Auguſtinus lib. II. de Geneſ. ad literam cap. 9. huc adcommodat dictum Eſaiæ LVII. 16. *Animas ego feci.* Convenientius huc refertur locus Eccl. XII. 7. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum;* hoc eſt, Deus ex terræ pulvere corpus hominis formavit, ſed animam ei inſpiravit, ideo pulvis ſive corpus ex pulvere formatum in terram revertitur, ſed ſpiritus redit ad Deum, qui dedit eum. Addendum autem huic argumento, quod homo *ad imaginem & ſimilitudinem Dei fuerit creatus*, Gen. I. 27. ac proinde etiam ad immortalitatem, Sap. II. 23. quam enim Deus homini inſpiravit animam, ea luce divinæ ſapientiæ, juſtitiæ ac lætitiæ fuit colluſtrata, & ad vitam æternam condita.

§. CXLIII. IV) Ex *ipſa adpellatione*. Animam primo homini inſpiratam Moſes vocat נִשְׁמַת חַיִּים, *ſpiraculum vitarum*, ubi notant *numerum pluralem*, quo innuitur genuina hominis vita, temporalis & æterna, quam immortalis animæ beneficio homo obtinere debuit; ſed quia vox חיים eſt *plurale* tantum, ideo argumentum illud non eſt adeo firmum. Quidam argumentum petunt ex adpellatione *ſpiritus*. Vt enim angeli, quia ſunt ſpiritus ἄυλοι & immateriales, recte creduntur immortales: ita quoque anima humana, quia vocatur ſpiritus Eccl. III. 21. Act. VII. 58. Hebr. XII. 23. &c. ideo immortalis merito ſtatuitur. Sed cum etiam brutorum animæ dicantur ſpiritus Gen. VI. 17. Eccl. III. 21. ideo ex ſola & nuda illa denominatione argumentum apodicticum peti nequit, ſed reliquis eſt conjungendum & addendum, quod anima ſit talis ſpiritus, qui ad Deum redeat, qui in manus Dei commendari poſſit ac debeat &c. V) Ex *vitæ poſt hominis mortem continuatione*. Quicunque corpore in cinerem redacto adhuc vivunt, illorum anima vivit. *Ratio* eſt, quia non

hominum, ſed a Deo profecta, adeoque prorſus divina. Jam vero, cum Deus ſit ſpiritus, inſpiratio quædam materialis de eo cogitari nequit. Proinde & id, quod ab ipſo Deo ἀμέσως corpori humano fuit inſpiratum, atque ab eo plane diverſum, illud *incorporeæ* naturæ adeoque *ſpiritus* ſit, neceſſe eſt. Hinc & anima humana *Prov. XX. 27.* dicitur נֵר יְהוָה, *lampas Dei*, quia ab ipſo Deo *Geneſ. II. 7.* flatu ſuo accenſa dicitur.

Supereſt, ut de ultimis hujus oraculi verbis pauca ſubjiciamus. Dicitur ibidem, hac ratione *factum eſſe hominem* לנפש חיה, *in animam viventem.* Quum vox נפש, quæ homini tribuitur, atque a Græcis per ψυχὴν, a Latinis vero per *ſpiritum* vel *animam* communiter efferri ſolet, ex uſu Ebræorum exponi debeat, nec de homine tantum, ſed de brutis quoque animantibus a Moſe adhibeatur, ingenue fatemur, nullum exinde pro immaterialitate animæ humanæ deduci poſſe argumentum. Denotat plerumque in ſanctioribus litteris principium immediatum materiale motuum & operationum mechanicarum in quovis animali, qualecunque illud ſit; unde & ſubtiliores ſanguinis partes in animantibus brutis, ſive ſpiritus animales ac vitales, dicuntur נפש, veluti *Lev. XVII. 11.* ubi *anima carnis* (animalis) ipſo Deo interprete, in *ſanguine* ejus eſſe adſeritur. Nec tamen deſunt exempla in codice ſacro, ubi vox נפש *figurate* pro ipſa mente, cogitationum ſede, adhibetur, ut *Pſalm. XXXV. 7.* alibique paſſim. Vid. Deylingivm *loco* ſupra *excitato p. 43. ſeqq.*

Oraculo divino, quod heic uberius expoſuimus, aliud adjungere poſſemus ex *Geneſ. I. 26.* deſumtum. Cum enim ibidem Moſes primum hominem ad imaginem Dei conditum diſertis verbis doceat, eundem animæ ſimul inſinuare immortalitatem, recte obſervat Evsebivs, *libr. XI. præparat. evangel. cap. XXVII.* Verum cum hæc nota ſub manibus jam excreverit, plura in rerum præſentia non addimus.

non ſunt plures hominis partes, quam duæ, corpus & anima; utique ergo vel reſpectu corporis vel animæ vita ipſi tribuitur, de corpore poſt mortem ante reſuſcitationem & unionem cum anima dici nequit, quod vivat, ergo de anima hoc intelligendum. Jam ſubſumo. Sancti patriarchæ corporibus ſuis in cinerem redactis adhuc vivunt, Matth. XXII. 32. Marc. XII. 26. Luc. XX. 37. ubi Chriſtus tali argumento utitur: Quos Deus eo loco habet, ut ſe eorum Deum eſſe pronunciet, illi vivunt, *quia Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.* Atqui Deus ſanctos patriarchas Abrahamum, Iſaacum & Jacobum eo loco habet, ut ſe eorum Deum etiam poſt mortem pronunciet, Exod. III. 6. Ergo ſancti illi patriarchæ Abrahamus, Iſaacus & Jacobus etiam poſt mortem adhuc vivunt. Nondum autem vivunt ratione corporum ſuorum. Ergo reſpectu animarum. Quod autem de ſanctis patriarchis dicitur, idem de reliquis piis ſtatuendum, quia Deus etiam ſe ipſorum Deum eſſe adſerit, ubi nota Chriſtum hoc argumentum petiiſſe videri ex Habac. I. 12. *Quoniam tu es Deus noſter ab initio, non moriemur,* ſcilicet in æternum.

§. CXLIV. Excipiunt Photiniani: I) *Salvatori de reſurrectione corporum ibi agere propoſitum eſſe.* *Reſp.* ex eo inferri nequit, quod non etiam animarum immortalitatem eadem opera ſtabiliat, quia ex animæ immortalitate ejusdem unionem cum corpore contra Sadducæos concludit, & valde emphaticum eſt, quod non in *futuro,* ſed in *præſenti* loquitur apud Luc. XX. 38. *omnes ei vivunt.* Sadducæi non ſolum negabant reſurrectionem corporum, ſed etiam animarum immortalitatem, Act. XXIII. 8. utrumque igitur Chriſtus contra eos ex Moſe, cujus ſolius libros recipiebant, demonſtrat. Hieronymus in comm. Matth. XXII. *Ad æternitatem animarum probandam de Moſe ponit exemplum, ut cum probaverit, animas permanere poſt mortem, (neque enim poterat fieri, ut eorum eſſet Deus, qui nequaquam ſubſiſterent,) conſequenter introduceretur & corporum reſurrectio, quæ cum animabus bona malave geſſerunt.* II) *Non patres ipſos, ſed animas eorum vivere Chriſtus dicere debuiſſet.* *Reſp.* ex ſubordinatis non ſunt facienda oppoſita. Patres ideo atque inde dicuntur vivere, quia animæ eorum vivunt. Vſitata eſt in ſcripturis *ſynecdoche,* qua toti tribuitur, quod eſt partis. Sic apoſtolus dicit: *cupio eſſe cum Chriſto,* Phil. I. 23. animæ ſcilicet ratione & reſpectu. Latro converſus eo ipſo die erat futurus cum Chriſto, Luc. XXIII. 43. III) *Deus dicitur patriarcharum Deus, quia olim ipſis benefecerat.* *Reſp.* ſic Chriſto fuiſſet dicendum, non ego ſum, ſed *fui* Deus ipſorum. Quamvis vero Moſes in Hebræo verbum *ſubſtantivum* non addat, Chriſtus tamen dictum Moſaicum adlegans recte illud expreſſit, cum implicite in eo contineatur. IV) *Dicitur ipſorum Deus, quia benefacit poſteritati.* *Reſp.* ſcriptura utrumque conjungit, quod ſit Deus patrum, & ſeminis ſive poſteritatis eorum, Gen. XVII. 7. utrisque ergo benefacit, non ſolum in vita, ſed etiam poſt mortem, ſi ſcilicet in vera fide ad finem usque vitæ perſeverent. V) *Chriſtus* Rom. XIV. 9. *etiam mortuorum dominus adpellatur.* *Reſp.* quidam diſtinguunt inter has phraſes, *eſſe Deum mortuorum,* & *dominum mortuorum*; ſed ſimplicius reſpondetur, Chriſtum adcommodare reſponſum ſuum ad opinionem Sadducæorum, qui exiſtimabant hominem anima & corpore exſtingui, neque unquam ad vitam reſurgere; in hoc ſenſu recte negat Chriſtus, Deum eſſe Deum mortuorum, hoc eſt, eorum, qui nec animæ nec corporis reſpectu vivunt, qui plane in nihilum redacti. Apoſtolum vero adſerere, quod Chriſtus ſit dominus viventium ac mortuorum, hoc eſt, eorum, qui non amplius in his terris quidem vivunt, interim tamen reſpectu animæ beatam in cœlo vitam agunt. Breviter, Deus eſt tantum Deus vivorum, hoc eſt, illi, quorum ſe Deum vocat cœleſtis ille Dominus, vivunt, ſed vivi illi ſunt in duplici differentia, quidam vivunt in corpore & cum corpore, quidam vero extra corpus & a corpore ſoluti, omnes tamen vivunt. Ex illo igitur divino oraculo Salvator noſter

noſter & animæ immortalitatem & corporum reſurrectionem recte omnino contra Sadducæos probavit. Idem agnoſcunt pii veteres: Origenes tract. XXII. in Matth. circa finem: *Deus qui eſt, dicit: Ipſe ego ſum, qui ſum &c. Cum poſſet mille exempla proferre oſtendentia reſurrectionem futuram, hoc non fecit ex prophetis, ſed tantum ex lege, quoniam Sadducæi tantum Moſaicam legem legebant, ex qua volens eos placare, protulit inde exemplum. Si impoſſibile eſt, ut dicatur eorum Deus eſſe, qui non ſunt, & ſi hoc impoſſibile eſt, ergo eorum eſt Deus, qui ſunt, & qui vivunt, & ſentiunt beneficium ejus.* Hilarius in Pſalm. LI. *Omnis fidelis in Domino, licet mortuus ſit, Deo tamen vivit, ut dictum eſt: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob. Non eſt Deus mortuorum, ſed vivorum.* Et poſtea: *Deus jus vivificandi ſibi non ademit, legem nobis decernendo moriendi &c. vivunt itaque quique ſancti fideles Deo. Nam cum ſe Deum eorum, qui mortui fuerant, id eſt, Abrahæ & Iſaac & Jacob dicat, & continuo teſtetur, non mortuorum ſe, ſed vivorum Deum eſſe, docet per id, eos, qui judicio humanæ opinionis mortui exiſtimantur, ſibi legem decernenti non mortuos eſſe.* Idem can. XXIII. in Matth. circa medium: *Sermo hic, ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Jacob, ad Moſen ſanctis iſtis patriarchis jampridem quieſcentibus exſtiterat. Ergo quorum erat Deus, hi Deum habebant. Nihil autem poterant habere, ſi non erant. Quia in natura rei eſt, ut eſſe id neceſſe ſit, cujus eſt alterum. Atque ita Deum habere viventium eſt, cum Deus æternitas ſit, & non ſit eorum, quæ mortua ſunt, habere id, quod æternum eſt. Et quomodo eſſe illi futurique ſemper negabuntur, quorum ſe eſſe profiteatur æternitas?* Damaſcenus lib. IV. orth. fid. c. 28. Οὐκ ἔϛιν ὁ θεὸς νεκρῶν θεὸς τῶν ἀποθανόντων καὶ ὀυκ ἔτι ἐσομένων, ἀλλὰ ζώντων, ὧν αἱ ψυχαὶ μὲν ἐν χειρὶ αὐτοῦ ζῶσι, τὰ δὲ σώματα πάλιν διὰ τῆς ἀναϛάσεως ζήσεται. Lutherus in comm. Geneſ. II. p. 195. *In primo præcepto eſt doctrina fidei & reſurrectionis mortuorum. Ego creator omnipotens cœli & terræ ſum Deus tuus, hoc eſt, tu debes vivere ea vita, qua ego. Si cum bobus loqueretur, hæc in æternum viverent, nobis autem, nobis, inquam, hæc dicuntur, non illud, tu debes comedere paleam, triticum, gramen, ſed ſum Deus tuus &c.* Obſervari ὡς ἐν παρόδῳ poteſt, quod Bellarminus lib. I. de purg. cap. 3. reſp. ad 2. monet, *apud Judæos olim fuiſſe uſitatiſſimum, habere pro eadem quæſtione illam de reſurrectione, & illam de animæ immortalitate, etſi revera diſtinctæ ſint. Nam apud Judæos, qui negabant unum, negabant alterum, ut Sadducæi, & qui unum fatebantur, etiam alterum fatebantur, ut Phariſæi,* ut patet Act. XXIII. *Nec immerito, nam cum anima rationalis ſit vera forma corporis, & proinde vera pars hominis, non eſt veriſimile, Deum voluiſſe animam perpetuo vivere ſine corpore. Hinc Dominus Matth. XXII. probaturus Sadducæis reſurrectionem, utitur illo teſtimonio ſcripturæ:* Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob; *& ſubjungit:* Non eſt Deus mortuorum, ſed viventium; *ex quibus inferre intendit, ergo mortui reſurgunt. At hoc argumentum nihil concludit, niſi præſupponatur, quæſtionem de immortalitate animarum & de reſurrectione corporum accipi pro una & eadem, poſſet enim alioquin negari conſequentia. Nam Deus erit Deus viventium, etiamſi mortui non reſurgant, quandoquidem animi ipſi vivunt. Pari ratione apoſtolus cum ait* 1. Cor. XV. *Quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt, comedamus & bibamus, cras enim moriemur? niſi præſupponat animas eſſe mortales, ſi corpora non reſurgunt, nihil probat. Nam ſi animus eſt immortalis, etiamſi corpora non reſurgant, multum proderit jejunare & bene bivere, quia proderit ad gloriam animæ adquirendam.* AbenEzra in Lev. XVIII. 3. *ideo dicit:* Ego ero Dominus Deus veſter; *ut oſtendat ipſos victuros in utroque ſeculo.* Flacius in clav. ſcript. part. I. in verbo *reſurrectio.* Matth. XXII. & 1. Cor. XV. quæſtio de animæ immortalitate cum corporum reſurrectione conjungitur, atque una ex altera probatur.

Illius

iſtius conjunctionis duarum quæſtionum, nempe immortalitatis animæ & reſurrectionis corporis, ſeu contra mortalitatis animæ & corporis perpetui interitus aut abolitionis æternæ eſt ipſarum duarum hominis partium ſumma conjunctio. Non enim ita eſt condita a Deo anima, ut perpetuo ſola vivere ſine corpore debeat, ſicut angeli; ſed cum ſit tantum altera pars hominis, neceſſario requirit etiam alterius reparationem, ut fieret homo integer, & qui totus peccavit, totus puniatur, vel contra, qui totus eſt Chriſto inſertus, ac per eum juſtificatus & filius Dei factus, totus etiam in perpetuum vivat. Si igitur corpus nunquam debet per reſurrectionem reparari, neceſſario etiam altera hominis pars, nempe anima erit manca & veluti nihil. Quod ſi illa vivit, & in perpetuum vivere, ac vel bene vel male habere debet, neceſſario & alteram ad ſe omnino pertinentem partem aliquando recipere debet, ut in perpetuum homo integer exiſtat. Sic igitur ex immortalitate animæ etiam corporis immortalitas per reſurrectionis inſtaurationem facta ſolide deducitur, & contra ex plena perpetuaque abolitione corporis etiam animæ tanquam mancæ & mutilæ partis (ut ita dicam) nullitas interitusque conſequitur.

§. CXLV. VI) Ex *mortis deſcriptione.* Patriarcharum mors a Spiritu ſancto ſic deſcribitur, quod *congregati fuerint ad populum ſuum*, Gen. XXV. 8. XXXV. 29. XLIX. 33. ex qua phraſi immortalitatem animæ evidenter colligi poſſe, oſtendimus ſuperius. De Abrahamo primo omnium hæc phraſis uſurpatur, de quo dici nequit, quod corpus ejus majorum ſepulcris ſit illatum, ergo ratione corporis illa collectio ad populum facta intelligi nequit. Danieli morituro dicitur Dan. XII. 13. *Vade ad finem, & requieſces & ſtabis* (reſurges tempore divinitus ſtatuto atque interim quoad animam conſtitueris) *in ſorte tua*, hoc eſt, tibi adſignata, *in ſorte* ſcilicet *ſanctorum in lumine*, Act. XXVI. 18. Col. I. 12. Theodotion vertit *in ordine tuo.* Ergo Danielis anima non interiit in morte, ſed in ſorte ſanctorum ſuperſtes permanſit. Contra de Juda proditore Petrus dicit Act. I. 25. quod poſt mortem abierit *in locum ſuum*, hoc eſt, in locum tormentorum, juſto ſcilicet Dei judicio ſibi & omnibus incredulis paratum, Matth. XXV. 41. Vt enim parabolice Salomon Eccl. XI. 3. docet: *Si ceciderit arbor*, hoc eſt, ſi in morte anima hominis a corpore ſoluta emigraverit, *ad auſtrum vel ad aquilonem*, in loco gaudiorum vel cruciatuum, in luce vel in tenebris, in beatitudine vel damnatione, *in quemcunque locum inciderit, ibi erit ac manebit.* 2. Cor. V. 1. & 2. Pet. I. 14. mors vocatur *depoſitio tabernaculi*, jam vero quando tabernaculum deponitur, is, qui in tabernaculo habitavit, non ſtatim interit, ſed fortunarum ſuarum ſedem alibi figit. 2. Cor. V. 4. in morte dicimur *exui*, corporis ſcilicet veſtimento, jam vero qui veſtibus exuitur, non ſtatim eſſe deſinit; v. 8. *ex corpore ad Dominum peregrinari* dicimur, jam vero qui peregrinatur, locum duntaxat mutat, non autem vitam amittit. Idem ergo de anima hominis in morte ſtatuendum. VII) Ex *animarum poſt mortem ſtatu & conditione.* De animabus *omnium hominum* in genere dicitur Eccl. XII. 5. quod *abeant in domum æternitatis ſuæ*, hoc eſt, ad locum, in quo manebunt in perpetuum, id quod de corporibus intelligi nequit, quippe quæ ex ſepulcro excitabuntur; Luc. XII. 20. *quod* in morte eas Deus *repetat.* De animabus piorum in ſpecie dicitur, quod *in manum Dei* velut præclarum aliquod depoſitum ac κειμήλιον commendentur, Pſal. XXXI. 6. Luc. XXIII. 46. Act. VII. 58. unde Chriſtus non in vita ſolum, ſed etiam in morte earum *paſtor & epiſcopus* nominatur, 1. Pet. II. 25. quod *ab angelis in ſinum Abrahæ deportentur*, Luc. XVI. 22. quod *ſint in manu Dei, & non tangat illas tormentum*, Sap. III. 1. quod *ſint cum Chriſto*, Phil. I. 23. quod *ſint præſentes apud Dominum*, 2. Cor. V. 8. quod *ſint cum Chriſto in paradiſo*, ſtatim ut e corporibus fuerint ſolutæ, Luc. XXIII. 43. (Smalcius diſput. VII. poſt. contra Frantz. p. 410. textum ſic divel-

 lit,

lit, ut legendum eſſe ſtatuat, *Ego dico tibi hodie, mecum eris in paradiſo.* Sed hanc nefariam ſeparationem conjungendorum refutabimus inferius) quod *redeant ad Deum* (in cœleſtem beatitudinem, ſic enim a quibusdam ſpecialiter de piorum animabus hoc dictum accipitur, quamvis etiam generaliter ſenſu antea expoſito accipi poſſit) Eccl. XII. 7. quod *ſint ante thronum Dei, & ſerviant ei die ac nocte,* Apoc. VII. 15. quod *expetant a Deo vindictam ſanguinis,* Apoc. VI. 10. id quod peculiariter de animabus martyrum interfectorum propter verbum Dei accipiendum, v. 9. Contra vero de animabus damnatorum dicitur, quod detrudantur ſtatim a morte *in infernum, in locum tormentorum,* ibidemque crucientur, Luc. XVI. 23. 24. 25. 28. quam diverſam imo adverſam prorſus ac contrariam animarum piarum ac impiarum poſt mortem conditionem emphaticis verbis deſcribit Abigail in colloquio cum Davide 1. Sam. XXV. 29. *Anima Domini mei erit illigata* (*ſeu involuta*) *in faſciculo viventium, ſed anima inimicorum tuorum funda rotabitur.* Illud enim non tantum de conſervatione vitæ adverſus violentiam hoſtium, ſed etiam de remuneratione pietatis & clementiæ poſt hanc vitam accipiendum eſſe, ex aliis ſcripturæ dictis colligi poteſt. Ex quibus omnibus ſic concludimus: Quidquid ſtatim poſt mortem præmia vel pœnas accipit, illud poſt mortem ſuperſtes manet, ſed anima hominis ſtatim poſt mortem præmia vel pœnas accipit. Ergo. VIII) Ex *Moſis adparitione.* In transfiguratione Chriſti Matth. XVII. 3. Marc. IX. 4. Luc. IX. 30. comparet, ac cum Chriſto loquitur non ſolum Elias, qui vivus curru igneo in cœlum erat evectus, quem Tertullianus de reſurr. carnis cap. 8. vocat æternitatis candidatum, ſed etiam Moſes, qui ante aliquot ſecula erat mortuus, & corpus ejus terræ illatum Deut. XXXIV. 5. & 6. ergo ipſius anima non interiit ſimul cum corpore, ſed ad cœleſtem beatitudinem evecta gaudio fruitur ſempiterno. Idem de animabus reliquorum piorum ſtatuendum. IX) Ex *carnis reſurrectione.* Credimus in ſymbolo *carnis reſurrectionem.* At quomodo reſurget corpus ſine anima, quove modo erit anima, ſi non erit?

An immortalitas animæ ex lumine naturæ cognoſci poſſit?

§. CXLVI. Hæc ſunt potiora argumenta, quæ pro animæ ἀϑανασία καὶ ἀφϑαρσία ex ſcripturis adferuntur. Quidam ſtatuunt eamdem ex *lumine naturæ* efficaciter demonſtrari poſſe, (*) quam ad rem has potiſſi-

(*) Argumenta pro immortalitate animæ a *ratione* petita in diverſas claſſes diſpeſci poſſunt, prouti modo ad veritatis efficacem demonſtrationem, modo ad veritatis ſimilitudinem propius accedunt, modo vi ſua interna, modo ex hypotheſibus tantum probant, quæ unicuique ſyſtemati, quod proprium fere quivis habet philoſophus, propriæ ſunt, & pleræque adhuc ſub lite verſantur, nunquam forte decidenda.

Agmen quidem merito ducunt illa argumenta, quæ ex ipſa *animæ natura*, ex principio *indeſtructibilitatis*, quod ipſi ineſt, ex *ſimplicitate* ejus ſive immaterialitate immortalitatem animæ vindicant. Neque enim nos iſtam animæ *immaterialitatem* inter hypotheſes referimus, de quibus nondum convenerint eruditi, ſed ſatis probatam putamus, ut legitime ſuperſtrui ipſi poſſit argumentatio, immortalitatem animæ inde eliciens. Sed cum non omnia inde deduci poſſint, quæ ad plenam probationem requiruntur, cum nihil amplius ex hac animæ ſimplicitate ſequatur, quam non reſolvi eam poſſe naturali cauſarum curſu in partes, adeoque naturaliter poſt mortem manſuram; nec illud etiam ſequatur, animam poſt mortem adhuc cogitaturam, nec denique de eo nos certos iſta argumentatio faciat, animam a vi omnipotente nunquam deſtructum iri: alia omnino argumenta cum hoc conjungenda atque in ſubſidium vocanda ſunt. Progredi itaque debet argumentatio, atque ex vi animæ ſui motrice, ex niſu ejus interno ad ulteriorem evolutionem, ex conſecutione perceptionum & ſtatuum probare, animam etiam poſt mortem cogitaturam & conſcientiam ſui retenturam: quod ſi evicerimus, non multum laboris faceſſet etiam illud demonſtrare, animam nunquam a vi omnipotente deſtructum iri. Quodſi enim jam probatum ſit, animam ſua natura indeſtructibilem niſum æternum ad ulteriorem evolutionem exſerere; ipſi jam videbimus, indignum Dei ſapientia, indignum ejus bonitate fore, ſi finem ſemel propoſitum quaſi deſereret, & quæ immortalitati ſe deſtinaſſe, ſatis luculenter demonſtravit, ipſe jam deſtrueret. Hoc ordine connexa argumenta meta-

potiſſimum rationes proferunt: 1.) Anima rationalis eſt ſubſtantia *per ſe ſubſiſtens* & ſpiritualis, ut patet ex operatione, quia actus cognoſcendi nonnulli ſpirituales ſunt in nobis, hoc eſt, neque ex materia conſtantes, neque a materia ſubjectove dependentes, ſed inorganici in immaterialibus, univerſalibus & æternis cognoſcendis. Ergo etiam eſt immortalis. Hoc argumentum late deducunt Conimbricenſes in tract. de anim. ſeparat. diſp. I. artic. 3. col. 568. 2.) Anima humana eſt eſſentia ſimplex, inviſibilis, immaterialis, Deo ſimilima, independens a materia. 3.) Eſt eſſentia ſeſe primo movens. 4.) Deſiderat naturæ adpetitu æterna, quod deſiderium fruſtra illi ingenitum eſſe, non eſt veriſimile. 5.) Contemplatur æternas eſſentias, cum tamen nihil adſurgere poſſit ad contemplationem ejus, a quo toto genere eſſendi diſcrepat. 6.) In abſtractione a rebus ſenſibilibus magis magisque perficitur, ergo quando a corpore ſeparabitur, perfectiſſima evadet. 7.) Non eſt ex elementis orta, quia habet notitias naturaliter inſitas, quas nulla materia elementaris imbibere poteſt. 8.) Habet inſitum diſcrimen honeſtorum & turpium, ex quo colligit hanc juſtitiæ regulam, quod bonis debeat eſſe bene, malis male. Jam vero in hac vita boni ſæpius non accipiunt ſua præmia, nec mali promeritas pœnas; ergo reſtat vita alia, ad quam immortalis anima adſpirat, alias diſcrimen illud fruſtra eſſet menti inſitum. 9.) Hominibus male ſibi propter ſcelera conſciis metum injicit, ergo de ſecuturo poſt mortem ſtatu naturaliter eſt ſollicita, & ſuæ immortalitatis ſibi probe conſcia, niſi enim anima poſt mortem ſuperſtes eſſet, nihil cauſæ haberent homines male ſibi conſcii, cur de futuris pœnis formidarent. 10.) Ecſtaſin quandam, hoc eſt, intentam partis rationalis ad res ſublimes abſque ullo ſenſuum uſu adplicationem naturaliter quandoque patitur, ergo etiam naturaliter per ſe ſubſiſtere poteſt, quia unumquodque ſicut ab altero in operando per ſe non pendet, ita nec in eſſendo. Zabarella lib. de accret. & nutrit. cap. XV. pag. 811. 11.) Denique urgent conſenſum ſaniorum philoſophorum, qui animæ immortalitatem arguit eſſe ex numero eorum, quæ ſunt προλήψεις, anticipatæ quædam notiones ab omnibus conceſſæ. Tertullianus de reſurr. carn. cap. 3. *Quædam & natura nota ſunt, ut immortalitas animæ penes plures.* Phocylidis verſiculus e Sibyllarum oraculis deſcriptus de immortalitate animæ ſic loquitur: ψυχαὶ

metaphyſica & *moralia* vim probandi a ſe invicem mutuam accipiunt, quæ multum ponderis vi adjicit, quam propriam ſingula habent.

At fuere tamen, qui unicuique horum argumentorum etiam extra nexum iſtum tantum tribuebant, ut vel ex ſingulis immortalitatem animæ probare ſuſciperent. Fuere magni nominis philoſophi, qui ex ſola vi animæ ſui motrice iſtam eliciebant, uti Plato ille antiqui ævi, & poſt hunc noſtri ſeculi Plato ille, Moses Mendelsonius, Judæus Berolinenſis, Baumgartenius aliique: fuere, qui ex *conſecutione ſtatuum*, qui ex *perfectibilitate animæ*, qui ex *ideis*, quas vocant, *innatis*, iſtam deducebant: fuere, qui novo argumento propter *impoſſibilitatem tranſitus ab eſſe ad non eſſe* immortalem animam demonſtrabant, quod Malebranchius jam ſubintendit, paulo aliter b. Canzius noſter flectit, & recens felici cum ſucceſſu adgreſſus eſt Mendelsonius. Alii contra, miſſis argumentis proprie *metaphyſicis*, quæ hypotheſibus niti judicabant nunquam rigide demonſtrandis, ad alia confugiebant, & modo ex *amore*, modo ex *immutabilitate*, modo ex *juſtitia Dei* probabiliorem animæ immortalitatem reddere contendebant: neque nos dubitaverimus iſta etiam argumenta in primam claſſem referre, illud præſertim a *juſtitia Dei* deſumtum, quod nova prorſus luce colluſtratum celeberr. Kæstnerus in prælectione: *Ob die Phyſik Begriffe von der göttlichen Gerechtigkeit gebe.* Goetting. MDCCLXXIII. 4. nuper propoſuit.

Eo minus vero dubitamus, alia quædam argumenta, quæ in ſubſidium plerumque vocantur, in iſtorum claſſem rejicere, quæ *probabilitatem* tantum inferunt, non certitudinem, & ad numerum magis complendum, ſive ad hiatus demonſtrationis explendos, quam ad veritatem probandam produci videntur. Talia ſunt, quæ de inſito diſcrimine honeſtorum & turpium, de metu futuri, de æterno animæ immortalitatem adpetentis deſiderio, & de conſenſu gentium in hac doctrina in medium adferuntur, ab adverſario etiam non nimis ſubtili facile eludenda, nec tamen, modo cum reliquis conjungantur, omni vi probandi deſtituta.

γὰρ μίμνουσιν ἀκήριοι ἐν χθιμένοισιν. Item: ψυχὴ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγήρως ζῇ διὰ παντός. Lactantius lib. VII. inſtit. cap. 13. etiam hosce ſibyllinos adducit:

> Ἀιὲν ἀγήρως οὖσα μένει δ' εἰς πάμπαν ἀτείρης,
> ἀθανατος δὲ μένει, καὶ ζωῆς δεσπότις ἐςι
> πρωτογόνος γὰρ τοῦτο θεοῦ διέταξε πρόνοια.

Ovidius canit:

Morte carent animæ. — — —

Confer Platonem in Gorgia, Phædone, (*) Epinomide, ac lib. X. πολιτειῶν, Ciceronem lib. I. Tuſculan. & in Catone majore, ſive de ſenectute, Thomam lib. II. contra gentes cap. 79. Antoninum Florentinum part. I. ſumm. tit. 1. cap. 5. §. 2. Pererium lib. VI. phyſic. cap. 20. Valeſium in phyſ. cap. 50. Scaligerum exerc. 307. ſect. 20. Andream Ceſalpinum lib. II. quæſt. peripatet. q. 8. Lemnium lib. I. de occult. nat. mirac. cap. 14. Camerarium lib. I. ſubciſiv. oper. c. 97. & alios complures. (**) Ludovicus Vives lib. II. de anim. cap. de imm. anim. *Quocunque nos convertimus, ſurſum, deorſum, circumcirca omnia docent, teſtantur, clamant, immortalem eſſe animam.*

(*) In hocce dialogo, quæ PHÆDONIS *Elienſis* nomen inſcriptum gerit, multa quidem de animae immortalitate differit PLATO, eandemque variis rationibus adſtruere conatur, ita tamen, ut ſimul fateatur, certam veritatis hujus demonſtrationem in mortali hacce vita adferri vix poſſe. Caeterum non ethnici tantum, ſed & veteres chriſtiani, veluti TERTVLLIANVS, ORIGENES, EVSEBIVS, huncce Platonis librum paſſim in ſcriptis ſuis laudarunt. Vid. quae de eo adnotarunt Jo. ALB. FABRICIVS in *biblioth. Græca libr. III. cap. I. §. IV. p. 1. ſeqq.* & JAC. BRVCKERVS in *hiſtoria critica philoſophiæ.*

(**) Ingens profecto eorum eſt numerus, qui in pertractando argumento hocce graviſſimo, tum antiquiori, tum recentiori hoc ævo ſtudium ſuum operamque collocarunt. Sufficiat ex iis heic adnotaſſe JOACHIMVM HILDEBRANDVM, theologum quondam Helmſtadienſem, cujus exſtat *immortalitas animæ rationalis ex ſolo naturæ lumine apodicticis & topicis rationibus liquido oſtenſa* &c. Cellis *MDCLXXX.* 4. Jo. EBERHARD. SCHWELINGIVM, JCtum quondam Bremenſem, qui *mentem immortalem* edidit; VINCENT. PLACCIVM, in *demonſtratione ſolida immortalitatis animæ humanæ ex ſolo lumine naturæ facta*, lingua germanica ſcripta; Jo. NICOL. HARDTSCHMIDIVM, qui edidit *immortalitatem animæ humanæ ex philoſophorum veterum & recentium argumentis examinatam & demonſtratam*, Argentorat. *MDCXCIX.* 4. HECTOREM GOTFRID. MASIVM, in differt. de *immortalitate animæ*, ſcripta ann. *MDCLXXXII.* & ad calcem germanici de eodem argumento tractatus excuſa ann. MDCCVII. atque iterum edita inter diſſertationes Maſii junctim typis expreſſas; ERNESTVM CHRISTIAN. SCHROEDERVM, theologum quondam Vitemberg. in binis diſputationibus, ſub tit. *apodixis immortalitatis animæ ex ratione vindicata*, Witteb. MDCCXX. 4. LVDOV. PHILIPP. THÜMMIGIVM, in *demonſtratione animæ rationalis ex intima ejus natura deducta*, Halæ MDCCXXI. 4. Jo. JOACH. LANGIVM in V. diſſertat. *de immortalitate animæ ex naturæ lumine demonſtrata*, Halæ MDCCXXII. 4. Jo. GVSTAV. REINBECKIVM, in libello germanico, cui tit. *philoſophiſche Gedanken über die vernünftige Seele und derſelben Unſterblichkeit* &c. Berol. MDCCXL. 8. itemque ex noſtris, illuſtrem BILFINGERVM in *dilucidat. philoſoph. de Deo, anima humana, mundo* &c. *ſect. III. cap. V. §. CCCLVII ſeqq.* atque b. ISR. GOTTL. CANZIVM, in quatuor diſſertat. *de immortalitate animæ*, quæ heic Tubingæ MDCCXL. lucem adſpexerunt publicam. Adjungimus iisdem theologum Reformatum eundemque præſtantiſſimum, Jo. nempe ALPHONSVM TVRRETINVM, cujus diſputatio *de animarum immortalitate & vita futura*, in academia Genevenſi olim habita, *dilucidationum philoſ. theol. vol. I. p. 155. ſeqq.* inſerta, lectu digniſſima eſt.

Nec prætermittenda heic ſunt ſcripta theologorum Anglorum, de hoc ipſo argumento in lucem publicam edita. Huc pertinent Jo. JACKSON *diſcourſes defending the immortality of the Soul*, Lond. *MDCXI.* 8. nec non KENELMI DIGBÆI, Equitis, *demonſtratio immortalitatis animæ rationalis, ſive tractatus duo philoſophici, in quorum priori, natura & operationes corporum, in poſteriori vero natura animæ rationalis ad evincendam ejus immortalitatem explicantur.* Huncce librum, anglice primum ann. *MDXLVI.* & *MDCLI.* fol. editum, poſtea vero in latinum ſermonem converſum prodiiſſe conſtat. Huc porro referimus SETHI WARDI *philoſophical eſſay concerning the being and attributs of God, immortality of the Soul* &c. Oxon. *MDCLII.* 8. itemque WALTHER CHARLTON *the immortality of the human Soul demonſtrated by the light of Nature*, Lond. *MDCLVII.* 4. inprimis vero GVIL. SHERLOCKII tract. *de immortali-*

nam. Natura & neceſſitas cauſarum, proportio & ſimilitudo, vita & congruentia, dignitas hominis, Dei bonitas, utilitas noſtra ex illius beneficentia.

§. CXLVII. Contra vero Scotus lib. IV. ſent. diſt. 43. q. 2. Cajetanus in c. IX. ad Romanos & in c. III. Eccleſ. & qui eos hac in quæſtione ſequitur Scaliger exerc. CCCVII. ſect. 33. ſtatuunt, non poſſe naturali lumine animæ immortalitatem firmiter & apodictice demonſtrari, (*) quibus hoc nomine graviter ſuccenſent Conimbricenſes loco dicto, ſed præter meritum. Diſtinguimus enim primo inter *rationes præcedentes* & *ſequentes*. Thomas part. I. q. 32. art. 1. *Ad aliquam rem dupliciter inducitur ratio, primo ad probandam ſufficienter aliquam radicem, ſecundo quæ radici jam poſitæ oſtendit congruere conſequentes effectus.* Hoc poſteriori modo immortalitas animæ ex lumine naturali demonſtrari poteſt, poſtquam ex ſcripturis ſacris immota conſequentia eadem prius fuerit demonſtrata. Deinde inter *rationes cogentes* & *veriſimiles*. Argumenta, quæ ex lumine naturæ proferuntur, quamdam veriſimilitudinis perſuaſionem de animæ immortalitate inducere poſſunt, ſed firmum, immotum ac ἀμετάπτωτον fidei fundamentum nequaquam exhibent. *Quis enim novit,* inquit ſapiens Eccleſ. III. 21. ex naturalibus ſcilicet principiis ac rationibus, *an ſpiritus hominis deſcendat ſurſum, & ſpiritus jumentorum deſcendat deorſum?* Philippus Melanchthon in explicat. evang. hom. de die paſchat. fol. 519. edit. Hannov. anno 1594. *Philoſophia aliquid auguratur, & habet conjecturam aliquam de immortalitate quantulamcunque & qualemcunque.* Petrus Martyr claſſ. III. locor. c. 15. n. 16. *Animam eſſe immortalem, naturæ lumini perquam obſcurum eſt, quia nobiles philoſophi non pauci longe diverſum fuere opinati. Quin & ipſi Ariſtoteli a Tertulliano & Nazianzeno adſcribitur, quod animam hominis mortalem eſſe cenſuerint. Et Alexander Aphrodiſæus peripateticus non obſcurus hoc ſenſit &c.* Patet etiam illud ipſum ex loco Ciceronis lib.

talitate animæ, futuro judicio & vita æterna, qui ex anglico germanice *MDCCIV.* & gallice ann. *MDCCVIII.* prodiit, atque Jo. Tillotsonii *ſerm. tom. III. num. 120. 121. 122. 123. of the immortality of the Soul, as diſcover'd by nature and by Revelation, upon 2. Tim. I. 10.*

Reliqua ſcripta ad hoc argumentum ſpectantia, atque a Gallis, Italis, Belgis aliisque in lucem publicam edita, ut heic commemoremus, inſtituti noſtri brevitas haud permittit. Evolvat, qui ea noſſe voluerit, Jo. Alb. Fabricii *delectum argumentorum & ſyllabum ſcriptorum de veritate relig. chriſtian. cap. XVIII. p. 437. ſeqq.* Addi tamen, præter alia, meretur libellus eximius, quem Moses Mendelsonius, ſupra jam nobis laudatus, noſtra ætate edidit, hac inſignitum inſcriptione: *Phædon; oder über die Unſterblichkeit der Seele, in drey Geſpraechen.* In eo enim non tantum argumenta Platonis pro immortalitate animæ mirum in modum exornavit, iisdemque novum pondus conciliavit, ſed & alia in medium attulit, eaque ex interiori philoſophiæ penu deſumta.

(*) Præter ſcriptores ſupra a Gerhardo excitatos, fuerunt & alii, qui doctrinam de immortalitate animæ probabilibus duntaxat argumentis ex rationis lumine adſtrui poſſe, exiſtimarunt. Eminent inter iſtos Jo. Adam. Osiander, cancellarius quondam Tubingenſis, in *colleg. ſyſtem. part. II. p. 246. ſeqq.* nec non in *colleg. theol. in præcipuas controv. p. 216, 217.* itemque in *obſerv. ad Grot. p. 67.* Jo. Wolffg. Jægerus, in *theologia naturali p. 455.* Jo. Adam. Scherzerus in *ſyſtem. theol. p. 115 & 619.* nec non *breviar. Hülſemann. enucleato & aucto p. 1071. 1073.* Christian. Thomasius, JCtus quondam Halenſis, in *jurisprud. div. p. m. 158.* Jo. Christoph. Pfaffius in diſſert. *de ſtatu & ubi animarum ſeparatarum p. 4, 6.* Andr. Adam. Hochstetterus in *collegio Pufendorff. p. 60.* edit. ſecundæ, & in *diſſertat. de relig. natur. §. ult.* Jo. Eberh. Röslerus, philoſ. moral quondam profeſſor in univerſitate Tubingenſi, isque præſtantiſſimus, in *adnot. ad præfat.* Pufendorfii libris *de officio hominis & civis* præmiſſam *p. 7.* itemque h. Jo. Adam. Osiander, philoſophiæ olim in hac academia profeſſor, in diſſert. ſua inaugurali *de immortalitate animæ rationalis ex lumine rationis probabili, ann. MDCCXXXII.* heic loci edita. Fuerunt tamen alii, qui immortalitatem animæ rationalis argumentis philoſophicis iisque apodicticis demonſtrari poſſe adſeruerunt, ex quibus Joach. Hildebrandum, Georg. Meierum, Vincentium Placcium, Paulum Voëtium, & Ignatium Derkennis heic commemoraſſe ſufficiat.

lib. I. Tuſcul. qq. non longe a principio. Ibi enim Atticus ſic loquens introducitur: *Delectat me illa ſententia, poſſe animos, cum e corporibus exceſſerint, in cœlum quaſi domicilium ſuum pervenire, idque primum ita eſſe, deinde etiamſi non ſit, mihi perſuaderi velim.* Reſpondet Marcus: *Quid tibi ergo opera noſtra uſus eſt? num eloquentia Platonem ſuperare poſſumus? evolve diligenter ejus librum, qui eſt de animo, amplius quod deſideres, nihil erit.* Subjicit Atticus: *Feci me hercule, & quidem ſæpius, ſed neſcio, quo modo, dum lego, adſentior, cum poſui librum, & mecum ipſe de immortalitate animorum cœpi cogitare, adſenſio omnis illa elabitur.* Eadem dubitatio proponitur in Catone apud Ciceronem in dial. de ſenectute. Philoſophorum ergo de animæ immortalitate ſententiæ multis dubitationibus ſunt obnoxiæ, nec diſſimiles ventorum & fluctuum procellis, quibus navis χειμαζομένη in mari concutitur, atque hinc inde circumagitatur.

Dicta patrum de animæ immortalitate.

§. CXLVIII. Ex *patribus* pro adſtruenda animæ immortalitate multa adduci poſſunt, cum unanimi piæ & eruditæ antiquitatis conſenſu hoc dogma propugnetur. Clemens lib. III. recognitionum teſtatur, Petrum hac argumentatione uſum fuiſſe: *Si Deus juſtus eſt, anima immortalis eſt.* Irenæus lib. II. cap. 62. pag. 163. "Pleniſſime Dominus docuit, non ſolum perſeverare animas, non „de corpore in corpus transgredientes, ſed „& characterem corporis, in quo etiam adaptantur, cuſtodire eumdem, & meminiſſe „eas operum, quæ egerunt hic, & a quibus „ceſſaverunt, in enarratione, quæ ſcribitur de „divite & Lazaro.„ Lib. V. cap. 10. p. 324. „Incorruptibiles ſunt animæ quantum ad comparationem mortalium corporum. Inſufflavit enim in faciem hominis Deus flatum vitæ, & factus eſt in animam viventem, flatus autem vitæ incorporalis eſt. Caro eſt, „quæ moritur & ſolvitur, ſed non anima neque ſpiritus. Mori enim eſt vitalem amittere habilitatem, & ſine ſpiramine in poſterum & inanimalem & immobilem fieri & „deperire in illa, ex quibus & initium ſubſtantiæ habuit. Hoc autem neque animæ evenit, „flatus eſt enim vitæ, neque ſpiritui, incompoſitus eſt enim & ſimplex ſpiritus, qui reſolvi non poteſt, & ipſe vita eſt eorum, qui „percipiunt illum.„ Auctor quæſt. ad Antiochum, quæ Athanaſio tribuuntur q. 17. "Verbum Chriſti clariſſime nos docet, quod corpus noſtrum mortale, & quod immortalis ſit „anima noſtra. Inquit enim Chriſtus: Ne metuatis ab illis, qui corpus occidunt, animam „vero non poſſunt occidere.„ Chryſoſtomus homil. IV. de provid. *eos, qui de animæ immortalitate dubitant, dubitare etiam poſſe* dicit, *an in meridie dies ſit.* Ambroſius lib. de bono mortis cap. IX. tom. IV. pag. 239. "Non „mori animam cum corpore manifeſtum eſt, „quia non eſt de corpore. Non eſſe autem „eam de corpore, ſcriptura multis modis edocet. Nam & Adam a Domino Deo noſtro „accepit ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in „animam viventem. Et David ait: Convertere anima in requiem tuam, quia Dominus „benefecit tibi. Et in quo benefecerit audi, „quia liberavit, inquit, pedes meos a lapſu. „Vides gratulari eum mortis hujus remedio, „quia finis factus eſt erroris, quia culpa non „natura deficit.„ Denique quaſi exutus & liber dicit: "Placebo Domino in regione viventium, „illa enim eſt vivorum regio. Denique illam „animarum requiem dicit terram eſſe viventium, quo peccata non penetrant, ubi virtutum vivit gloria.„ Et poſtea: "Anima, „quæ peccat, moritur, non utique aliqua ſui „diſſolutione, ſed merito moritur Deo, quia „vivit in peccato. Nam quomodo ſubſtantia „ejus interire poteſt, cum utique anima ſit, „quæ vitam infudit? & cui anima infunditur, „vita infunditur, a quo anima diſcedit, vita „diſcedit, anima ergo vita eſt. Quomodo „enim poteſt mortem recipere, cum ſit contraria? ſicut enim nix calorem non recipit, „nam ſtatim ſolvitur, & lux non recipit tenebras, nam ſtatim diſcutit, infuſo enim lu-

„mine

„lumine tenebrarum horror aufertur, ſicut ad- „moto igne nivium rigor deſinit, ita & ani- „ma, quæ vitam creat, mortem non recipit, „nec moritur.„ Cap. 10. “Habes ergo ratio- „nem, ſed hæc humana, illud divinum, quod „ait Dominus: Poteſtatem habeo ponendi ani- „mam meam, & poteſtatem habeo iterum „ſumendi eam. Vides igitur, quia non mo- „ritur cum corpore, quæ & ponitur & reſu- „mitur, & in manus Dei Patris commendatur. „Sed ne forte dicas ſpeciale eſſe, quod Chri- „ſti eſt, audi dicentem: Quid ſcis, an nocte „hac tua anima repoſcatur? numquid dixit, „moriatur in te anima tua? non, ſed repo- „ſcatur a te. Quæ data eſt, repoſcitur, vel „repetitur a te. Repetitur enim anima, non „interimitur. Quod repetitur, manet; quod „interimitur, non manet &c.„ Lactantius lib. VII. inſtit. cap. 9. 10. & 11. multis argu- mentis immortalitatem animarum probat. “Si „(inquit) Deus eſt & incorporalis & inviſibi- „lis & æternus, ergo non idcirco animam in- „terire credibile eſt, quia non vid[illegible]r, poſt- „quam receſſit a corpore, conſtat enim eſſe „aliquid ſentiens ac vigens, quod non veniat „ſub adſpectum. Ex eo quoque animæ im- „mortalitas cognoſcitur, quia nullum ſit aliud „animal, quod habeat notitiam aliquam Dei, „religioque ſit pene ſola, quæ hominem a bru- „tis diſcernat, quæ cum in hominem ſolum „cadat, profecto teſtatur, id adfectare nos, „id deſiderare, id colere, quod nobis fami- „liare, quid proximum ſit futurum &c. Vir- „tus quoque ſoli homini data magno argu- „mento eſt, immortales eſſe animas, quod „nec erit ſecundum naturam, ſi anima exſtin- „guitur, huic enim præſenti vitæ nocet.„ Cap. 13. dicit, *illos, qui animarum immortalitatem negaverunt, habuiſſe incolumes oculos, ſed cor cæcum.* Gregorius Nyſſenus in lib. de reſur. & anim. itidem multis argumentis animæ immortalitatem confirmat. Auguſtinus in Pſalm LXXXVIII. *De animi immortalitate multi etiam philoſophi gentium multa diſputaverunt, & immortalem eſſe animam humanam, pluribus & multiplicibus libris conſcriptum memoriæ reliquerunt.* Lib. I. de orig. anim. ad Hieronymum cap. 2. inter ea, quæ de anima firmiſſime ſe tenere adſerit, numerat *ejusdem immortalitatem. Anima hominis*, inquit, *immortalis eſt ſecundum quemdam modum ſuum, non enim omnino ſicut Deus. Nam de animæ mortibus ſacra ſcriptura multa commemorat, ſed quod ita moritur alienata a vita Dei, ut tamen id natura ſua vivere non omnino deſiſtat, ita mortalis ex aliqua cauſa invenitur, ut etiam immortalis non ſine ratione dicatur.* Epiſt. III. ad Voluſ. *Quis nunc extremus idiota vel quæ abjecta muliercula non credit animæ immortalitatem?* Sidonius in ep[illegible]aph. Claud. Mamert. *Mens & gloria non queunt humari.* Gregorius in dialog. *Tres vitales ſpiritus creavit omnipotens Deus, unum qui carne regitur, alium qui carne tegitur, ſed non cum carne moritur, tertium qui carne tegitur & cum carne moritur. Primus angelorum, ſecundus hominum, tertius brutorum.* Sed in re manifeſta pluribus opus non eſt.

Antitheſis eorum, qui negant animæ immortalitatem.

§. CXLIX. Immortalitatem animæ negant, (*) I) *Epicuræi*, quorum impias cogitationes ac voces μιμητικῶς Scriptura exprimit: Eſa. XXII. 13. 1. Cor. XV. 32. *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur*, Sap. II. 2. *Fortuito nati ſumus, & poſthac*

(*) Cumprimis huc pertinent *Materialiſtæ*, ſubſtantiæ cogitantis immaterialitatem negantes, qui tamen non unius ejusdemque ſunt generis. Nonnulli enim non alium in ſinem id faciunt, quam ut exiſtentiam ſupremi numinis vel plane inficientur, vel cum Benedicto de Spinoza corporeum ſibi Deum effingant. In hocce luto hæſerunt Thom. Hobbesius, Jo. Tolandus, Jo. Christ. Edelmannus, Will. Cowardus, medicus Londinenſis, nec non complures alii. Non deſuerunt tamen, qui ex imprudentia, vel ſtudio partium in iſtum de mortalitate animæ errorem delapſi ſunt, quibus Henr. Dodwellus haud immerito accenſeri poteſt, qui ſingularem epiſcopis ἐξοχὴν tribuendo, immortalitatem animæ ſola *epiſcoporum legitimorum benedictione baptiſmali* impetrari poſſe adſerere haud dubitavit.

hac erimus, quaſi nunquam fuiſſemus. v. 3. *Quia corpus noſtrum erit cinis exſtinctus, & ſpiritus diffundetur tanquam mollis aër.* v. 21. *Hæc cogitaverunt & erraverunt, excæcavit enim illos malitia eorum.* v. 22. *Et non cognoverunt myſteria Dei, neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ, neque judicaverunt honorem animarum immaculatarum.* v. 23. *Quod Deus creavit hominem* ἐπ' ἀφθαρσίᾳ &c. Auguſtinus lib. VI. confeſſ. cap. ult. *Si animus mortalis eſt, Epicurus in animo meo palmam habet.* Conf. Plutarchus lib. IV. de placit. philoſ. c. 7. Galenus lib. de phil. hiſt. c. 17. ubi Epicuro hanc opinionem tribuunt. (*) Vtinam vero ea cum Epicuro fuiſſet exſtincta! ſed res ipſa teſtatur, non eſſe de nihilo querelam Brentii homil. XXXV. in Luc. II. *Etſi* (inquit) *inter nos nulla ſit publica profeſſio, quod anima ſimul cum corpore intereat, & quod non ſit reſurrectio mortuorum, tamen impuriſſima & profaniſſima illa vita, quam maxima pars hominum ſectatur, perſpicue indicat, quod non ſentiant eſſe vitam poſt hanc &c.* II) *Sadducæi*, de quibus Act. XXIII. 8. *dicunt, non eſſe reſurrectionem, nec angelum, nec ſpiritum.* Quidam per *ſpiritum* intelligunt angelum; exiſtimant igitur verba illa μηδὲ ἄγγελον tanquam gloſſema in textum irrepſiſſe, vel certe poſterius eſſe ἐξηγητικὸν prioris, ſicut v. 9. εἰ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, cui expoſitioni favere putant, quod additur, *Phariſæi credunt* τὰ ἀμφότερα, ſcilicet & carnis reſurrectionem futuram & angelos eſſe. Sed præſtat literali ſenſui inhærere, quod Sadducæi negaverint non ſolum angelos, ſed etiam animas, hoc eſt, quod ſtatuerint, animam hominis nihil aliud eſſe quam naturale temperamentum elementorum, quod cum corpore intereat, non eſſentiam ſpiritualem, quæ a corpore ſeparata poſt mortem exiſtat. Joſephus lib. XVIII. antiquit. Judaic. c. 2. *Sadducæorum opinio cum corpore ſimul exſtinguit & animas.* Lib. II. de bell. Judaic. c. 7. *Sadducæi generaliter animarum vel ſupplicia denegant vel honores.* vid. Tertullianus lib. de reſur. carn. III) *Arabes* quidam, (**) de quibus Euſebius lib. VI. hiſt. eccleſ. c. 37. *Exorti ſunt & alii quidam tum temporis* (tertio poſt Chriſtum ſeculo) *in Arabia dogmatis a veritate alieni introductores, qui animas in hoc præſenti tempore una cum corporibus mori ac corrumpi, & in futura reſurrectione ſimul cum illis vitæ denuo reſtituendas dixerunt. Convocata igitur etiam hanc ob cauſam haud mediocri ſynodo rurſus vocatus Origenes, de quæſtione hac ita publice diſputavit, ut mentes eorum, qui antea ſeducti fuerant, ab errore averterentur.* Quem locum ex Euſebio totidem verbis adducit Auguſtinus lib. de hæreſ. ad Quodvuld. c. 83. idem habetur in jure canonico c. *Quidam.* 24. q. 3. IV) Adfine eſt huic errori, quod de *Origene* Hieronymus in epiſt. ad Avitum commemorat, eum ſenſiſſe, *animas, poſtquam ſalu-*

(*) Præter Epicurum, fuerunt complures alii veterum philoſophorum, qui animam hominis ex materia conſtare exiſtimarunt, ejusque negarunt immortalitatem. Non fert inſtituti noſtri brevitas, ut eos data opera heic enarremus. Evolvat, qui eos noſſe voluerit, Saligium in diſput *de philoſophumenis veterum ac recentiorum de anima & ejus immortalitate*, quæ Halæ *MDCCXIV.* prodiit lectuque digniſſima eſt; Deylingium in diſſertat. *de errore pſeudophiloſ. quod anima hominis ſit materialis* &c. MDCCXX. edita; itemque *l'hiſtoire de la philoſophie payenne, tom. I. cap XIII. p. 267. ſeqq.* & Bælium in *dict. hiſt. & crit. tom. II. f. m. 903.* & *tom. III. f. m. 652.* ut Voſſium, Pfannerum, Huetium aliosque taceamus.

(**) Hæretici iſti, de quibus Gerhardus heic loquitur, dicuntur *Arabici*, nec non *Arabii*, a patria Arabia deſerta, ubi, quamvis incerto auctore, nati ſunt. Equidem Euſebius *loco* ſupra *recitato* tradit, hæreſin hanc ſtatim Origenis opera exſtinctam eſſe, negant vero hoc alii, contenduntque, ſectam hanc usque ad Conſtantis, qui Heraclii nepos fuit, ætatem perduraſſe, erroremque horum hæreticorum per Syriam Perſidemque latiſſime diſſeminatum, cum monophyſitarum hæreſi tandem conjunctum nova veluti facie in ſcenam prodiiſſe, prout ex Lamberto Danæo obſervat Jo. Georg. Walchius in *hiſt. eccleſiaſt. nov. teſtam. p. 1213.* Scripſit quoque Jo. Franc. Buddeus programma *de hæreſi Arabicorum*, quod ejusdem *miſcell. ſacr. tom. I. p. 538.* inſertum legitur.

ſalutem conſecutæ fuerint, *amplius non futuras animas. Sicut enim*, *inquit*, *venit Dominus atque Salvator quærere & ſalvum facere*, *quod perierat*, *ut perditum eſſe deſiſtat: ſic anima*, *quæ perierat*, *& ob cujus ſalutem venit Dominus*, *cum ſalva facta fuerit*, *anima eſſe ceſſabit.* V) Damaſcenus lib. de hæreſ. p. 585. mentionem facit quorundam hæreticorum, quos vocat *Tnetopſychitas*, *qui hominum animos pecudum animis ſimiles induxerint*, *atque eos una cum corporibus interire dixerint.* VI) Multi ex *philoſophis gentilibus* animæ immortalitatem negarunt. Auguſtinus in lib. de ſpir. & anim. c. 48. *Anima non moritur cum corpore*, *ut Aratus adſerit*, *neque poſtmodum interit*, *ſicut Zenon dixit*, *quia ſubſtantialiter vivit.* Plinius lib. VII. nat. hiſt. cap. 55. de anima brutorum, de quibus tam multa ſcripſit, optime meritus, de humana peſſime, cujus immortalitatem acerba mordacitate inſectatur. Galenus in libro, *quod animi mores temperamentum corporis ſequantur*, Platonem exagitat, quod animæ immortalitatem defendat. Juſtinus in parænes. ad gent. Gregorius Nyſſenus in lib. de anim. Nazianzenus cont. Eunom. Plutarchus in lib. de placit. philoſ. c. 1. Cajetanus lib. III. de anim. cap 2. Pomponatius in lib. de immortal. anim. & alii complures Ariſtoteli tribuunt, quod animam hominis mortalem eſſe ſtatuerit, (*) ſed Eugubinus lib. III. de perenn. philoſ. cap. 21. & Conimbricenſes de anim. ſepar. diſp. I. art. 2. ab hac macula eum liberare conantur. Lib. III. de anim. cap. 5. ait: νῦς χωριςός ἐςι μόνον καὶ τῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον. Scotus lib. IV. ſent. diſt. 43. q. 2. art. 2. Niphus in opuſc. de immort. anim. cap. 1. putant, *Ariſtotelem in hac quæſtione omnino dubium fuiſſe*, *ac modo in hanc*, *modo in illam ſententiam inclinaſſe.* Lucretius lib. III. triginta amplius argumentis animæ mortalitatem probare nititur. VII) De Johanne XXIII concilium Baſileenſe ſeſſ. XI. ſub finem tom. IV. concil. edit. Venet. p. 294. ſic loquitur: *Sæpe & ſæpius coram diverſis prælatis & aliis honeſtis ac probis viris pertinaciter diabolo ſuadente dixit*, *adſeruit*, *dogmatizavit*, *vitam æternam non eſſe*, *neque aliam poſt hanc*, *quinimo dixit & pertinaciter credidit*, *animam hominis cum corpore exſtingui & mori inſtar brutorum animalium &c.* (**) Paulus III. pontifex moriturus dixiſſe fertur, *ſe jam experturum veritatem trium quæſtionum*, *de quibus in tota vita dubitaſſet*: 1.) *an animæ ſint immortales?* 2.) *an infernus ſit?* 3.) *an ſit Deus?* Petrus Pomponatius Mantuanus Bononiæ publice de animæ mortalitate ejusque interitu docuit. (***) Georgius Sabinus literis commendatitiis Philippi inſtructus ad Bembi cardinalis colloquium & menſam admiſſus eſt, a quo inter alia de tribus potiſſimum quæſivit Bembus: 1.) *quodnam*

(*) Eandem ſententiam ARISTOTELI ex recentioribus theologis tribuit WALCHIVS, quem modo laudavimus, in exercitatione *de atheiſmo Ariſtotelis, cap. III. ſect. IV. p. 314. parergorum academicorum.* Add. ejusdem *philoſophiſches Lexicon*, voce *Seelen Unſterblichkeit p. m. 2324. ſeqq.* itemque Jo. ALB FABRICIVM in *delectu argument. de ver. rel. chriſt. cap. VIII. §. 3. p. 307.* & JAC. BRVCKERVM in *hiſt. crit. philoſ. tom. I. p. m. 832. ſeqq.* ut alios taceamus.

(**) Leguntur hæc verba, quæ ſupra recitavit GERHARDVS, in codice quodam manuſcripto Vratislavienſi, ex quo ea recitavit JAC. L'ENFANT in *hiſtoire du concile de Conſtance tom. I. p. 200. not. 1.*

(***) POMPONATIVS, cujus ſupra meminit GERHARDVS, vixit circa finem ſeculi decimi quinti, & initium decimi ſexti, ac Patavii philoſophiam magna celebritate olim docuit. Nonnulli eundem atheis adnumerant, idque præcipue ob negatam animæ humanæ immortalitatem. Alii tamen aliter de eo judicarunt, interque alia obſervarunt, Pomponatium non abſolute ac ſimpliciter animam mortalem cenſuiſſe, ſed duntaxat, ſi ratio nuda conſuleretur, ſæpiusque profeſſum eſſe, ſe animæ immortalitatem firmiter credere, quoniam ſcriptura ſacra eandem adſtruat, hoc tantum ſe negare, quod hæc ſententia ſecundum principia philoſophiæ Ariſtotelicæ demonſtrari queat. Ex inſtituto eundem ab Atheiſmi crimine liberavit PETR. BÆLIVS in *dict. hiſt. & crit.* voce *Pomponatius*, quem heic ſecutus eſt Jo. GOTTLIEB OLEARIVS in peculiari diſſert. *de Pomponatio*, Jenæ an. MDCCIX. habita, Conferenda, quæ b. BVDDEVS in *theſibus de atheiſmo & ſuperſtit. p. 116. ſeqq.* de eodem adnotavit.

eſſet annuum ſtipendium Philippi? 2.) *Quot auditores haberet?* 3.) *Quidnam ſentiret Philippus de animæ immortalitate, mortuorum reſurrectione & vita æterna?* Cumque ad tertium ζήτημα reſpondiſſet Sabinus, *exſtare multas ejus paginas & præſertim librum locorum communium, in quibus videre ſit certam ejus fidei de his articulis πληροφορίαν*; reſpondit Bembus: *Ego Philippum haberem virum prudentiorem, ſi hæc non crederet.* Osw. Gotwaldus in meditat. practic. præſent. in cœna. In concilio Lateranenſi anno 1512. peculiari decreto animæ immortalitas adſerenda erat, ex quo intelligitur, multos in regno papali de ea dubitaſſe. Marcus Antonius Zimara in problematibus probl. L. quærit, propter *quam cauſam clerici ac monachi in papatu mortem præ aliis ægre ferant ac perhorreſcant?* ac reſpondet, *utrum quia natura ſunt frigidi cordis & melancholici, an quia prorſus funditusque ſe interire ſtatuunt, quandoquidem nec in propria nec in poſterum natura conſiſtunt, ubi ex vita migraverint?* quo ipſo innuere voluit, reſurrectionem carnis & animæ immortalitatem a multis eorum in dubium vocari. VIII) De *Anabaptiſtis* ſic ſcribit Feuardentius in adnotat. ad Irenæum cap. 63. *Anabaptiſtæ anno Domini 1568. theſes Cracoviæ impreſſas per Poloniam divulgarunt, quarum decima eſt: Negamus aliquam animam poſt mortem manere. Sed illud dicimus excogitatum ab antichriſto ad ſtabiliendam ſuam culinam per fictum purgatorium & invocationem ſanctorum. Quorum quoque unus miniſter Domonowskj publica cum patribus ſocietatis Poloniæ habita diſputatione anno 1589. menſe Octobri publice adſeruit, animam cum corpore interire; alter, Budnæus nomine, hac de re interrogatus quid ſentiret, reſpondit, rem eſſe dubiam, & ſub judice adhuc litem pendere. Hæc de Polonia ſua refert Andreas Jurgievicius, vir æque diligens ac eruditus, in libello, cui nomen dedit: Bellum quinti Evangelii cap.* 10. Hactenus Feuardentius. IX) De *Libertinis* ſcribit Calvinus in lib. contra Libertinos edito, quod auctore quodam Quintino Piccardo doceant, *animas hominum non eſſe immortales.* X) *Servetus* animæ mortalitatem una cum aliis errorum portentis introduxit, teſte Beza in epiſtola ad Dudithium pag. 190. XI) *Photiniani* de animarum immortalitate obſcure & lubrice loquuntur, cujus conſilii ſui rationem exponunt in actis manuſcriptis colloquii Racovienſis: *Caute* (inquiunt) *hac de re agendum eſt, quemadmodum & ipſe Chriſtus & apoſtoli ſeſe ad captum populi adcommodarunt, ut parabola de Lazaro & divite docet, non erat tunc tempus conturbandi Judæos, ut & nunc non eſt. Sic & interdum poſſunt quædam dici, quæ hanc ſententiam hominibus indicent, donec tandem matureſcat ætas, & homines hiſce loquendi modis adſueſcant.* Videntur autem ſentire, *animam hominis una cum corpore exſtingui, vocari vero immortalem, quia piorum animæ cum corporibus iterum reſuſcitandæ ſunt ad vitam, de impiis ſtatuunt, eos vel nunquam reſuſcitandos, vel poſt reſuſcitationem ac judicium ſtatim in nihilum redigendos.* Quod revera ita ſentiant, facile adparet ex ipſorum hypotheſibus. Statuunt enim, quod *mors hominis ſit ejusdem annihilatio*, ſive in nihilum redactio, quodque reſurrectio & reſurgere nihil aliud ſit, *quam ex non exiſtente iterum exiſtere*, ut vidimus ſuperius. Negant, animas hominum poſt mortem præmia vel pœnas accipere, qua de re concilium Racovienſe ſic loquitur: *Animadvertendum eſt, Chriſtum & apoſtolos coactos fuiſſe quodammodo hominum opinionibus, quæ tunc plerumque vigebant, ſe adcommodare, quemadmodum ſatis aperte docet parabola divitis & Lazari. Nam aliquem in inferno fuiſſe & ibi torqueri, in ſinu Abrahæ decumbere, ſunt plane fictitia & ſimilia illis, quæ poëtæ de Ixione, Siſypho, Tantalo ſcribunt; hac etiam prudentia hodie apud vulgus chriſtianorum in hac materia utendum illis, qui gloriæ Dei conſultum cupiunt. Non me latet,* inquit, *te etiam negare immortalitatem animarum niſi chriſtianorum in reſurrectione.* Id quidem ipſe negat pag. 56. & pag. 77. ſed ex illa hypotheſi, quod mori ſit *penitus exſtingui,*

ſingui, & reſurgere *ex non ente iterum exiſtere*, efficaciter infertur, unde etiam pag. 79. locum Eccleſiaſtæ: *Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum*, quem pro animæ immortalitate adſtruenda Puccius produxerat, miſere enervat. Smalcius contra diſp. VII. Frantz. pag. 409. falſo ſibi ſuisque adſeclis adfingi conqueritur, quod ſtatuant *hominem mori quoad animam*, ibidem tamen addit: *an Spiritus ille, qui ad Deum redit, & a corpore ſeparatus eſt, ſenſu aliquo prædilus ſit &c. valde dubitamus, imo aliter rem ſe habere credimus.* Pag. 410. *credimus, animas vel ſpiritus poſt mortem redire ad Deum, qui eas dedit, & ita ſuo modo* (nota) *ſuperſtites eſſe.* Ibidem refellit argumenta, quæ pro adſtruenda animæ immortalitate Frantzius ex Luca XXIII. 43. Phil. I. 23. Apoc. VI. 9. &c. adduxerat, ac pag. 413. ſubjungit, *locum Eccleſ. XII. 7. ſolum fere eſſe, qui aperte confirmet, hominis animam poſt mortem ſuperſtitem eſſe*; ſed illum ipſum Socinus in peregrinum ſenſum detorquere conatur, quodnam igitur in ſcripturis præſidium vel fundamentum hujus ſententiæ manebit reliquum? XII) *B. Luthero* noſtro objiciunt Jeſuitæ, quod animarum immortalitatem negaverit, propterea quod tom. VII. Witteberg. in adſert. articulorum per bullam papalem damnatorum p. 127. ſic ſcribat: *Es iſt neulich zu Rom, fürwar meiſterlich beſchloſſen der heilige Artikel, daſs die Seele des Menſchen unſterblich ſey, denn es wir vergeſſen in dem gemeinen Glauben, da wir alle ſagen, Ich glaube ein ewiges Leben. Item, es iſt auch beſchloſſen durch Hülfe Ariſtotelis, daſs die Seele ſey eine weſentliche Form des Leibes, und derſelben feiner Artikel viel mehr, die aufs allerziemlichſte wohl anſtehen der bäpſtlichen Kirchen, auf daſs ſie Menſchenträume und Teufelslehren behalten, dieweil ſie Chriſti Lehre und den Glauben mit Füſſen tritt.* Eundem locum nobis objicit Mart. Borrichius Calvinianus. Piſtorius in hodeg. cap. 12. p. 536. *Lutherus animam hominis dicit interire cum corpore & eſſe mortalem. Reſp.* 1.) Lutherus ſexcentis in locis ſuam de animæ immortalitate doctrinam proponit, quam his verbis abnegare noluit. 2.) Gretſerus & alii ex Jeſuitis Luthero ψυχοθαννυχίαν tribuunt, ut inferius adparebit; ergo non negavit animæ immortalitatem, aliud enim eſt *dormire*, aliud non *exiſtere*. 3.) Contextus manifeſte oſtendit, Lutherum non negare animæ immortalitatem, ſed illudere pontifici, qui novos fidei articulos in ſuis conciliis promittat, & cum ad rem ventum, proferat vel eos, qui jam ante in ſcripturis & ſymbolis fidei ſatis firmati, qualis eſt de immortalitate, quam non ita pridem definierat concilium Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſ. VIII. vel eos, qui ex ſcholis philoſophorum petiti, & ad ſalutis doctrinam nihil quidquam pertineant, qualis eſt de eſſentiali forma corporis, vel etiam falſos, antichriſtianos & impios, quales ſunt de purgatorio, de transſubſtantiatione, de ſacrificio miſſæ, de poteſtate papæ, de ciborum delectu &c. quos ex apoſtolo vocat doctrinas dæmoniorum. Hanc eſſe genuinam Lutheri mentem adparet ex eo, quod articulo de immortalitate animæ a papa ſtabilito εἰρωνικῶς ſubjicit: *oblitus ſcilicet erat Spiritus ſanctus hujus articuli in ſymbolo, in quo omnes confitemur vitam æternam.* Eodem ſenſu accipienda ſunt verba Lutheri in adſert. omnium articul. art. XXVII. tom. II. Jen. Lat. f. 307. *Permitto tamen, quod papa condat articulos fidei ſibi & ſuis fidelibus, quales ſunt, panem & vinum transſubſtantiari in ſacramento, eſſentiam Dei nec generare nec generari, animam eſſe formam ſubſtantialem corporis humani, ſe eſſe imperatorem mundi, & regem cæli & Deum terrenum, animam eſſe immortalem.* Simili plane impudentia Piſtorius in ſuis mille viginti falſis omnibus Lutheranis hanc adfricat hæreſin, quod *cum Sadducæis non credant animarum immortalitatem*, propterea, quod ſanctos cum Chriſto in cœlis viventes adpellent *mortuos*. Atqui 1.) ſequimur hac in parte ductum ſcripturæ, Rom. XIV. 8. 1. Theſſ. IV. 14. Apoc. XIV. 13. & ſymboli apoſtolici, in quo Chriſtus dicitur judex vivorum & mortuorum. 2.) Sanctos illos vocamus mortuos,

non ſenſu Photiniano, quod non amplius ſint & vivant, ſed orthodoxo, videlicet tum *διακριτικῶς*, ut diſcernantur a ſanctis in his terris adhuc viventibus, tum *χριτικῶς*, reſpectu vitæ animalis, a qua ad cœleſtem & ſpiritualem ſunt translati.

Argumenta contra animæ immortalitatem, 1.) ex ſcripturis.

1) Job. XIV. 10. Homo cum mortuus fuerit, ubi eſt?

§. CL. Contra animæ immortalitatem pro ψυχοφθαρσίᾳ adſtruenda proferuntur 1.) quædam *ſcripturæ dicta*, 2.) *rationes*. Dicta ſcripturæ potiora hæc ſunt: I) Job. XIV. 7. *Lignum habet ſpem, ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit & ſurculi ejus pullulant.* v. 10. *Homo vero cum mortuus fuerit & infirmitate correptus, ubi quæſo eſt?* v. 11. *Quomodo ſi recedant aquæ de mari & fluvius vacuefactus areſcat.* v. 12. *Sic homo, cum dormierit, non reſurget.* v. 14. *Putasne mortuis homo rurſum vivet?* *Reſp.* 1.) Si hæc omnia abſolute ac ſimpliciter accipiantur, non ſolum animæ immortalitas, ſed etiam mortuorum reſurrectio negabitur. 2.) Jam vero conſtat ex cap. XIX. 25. Jobum de reſurrectione mortuorum egregiam confeſſionem edidiſſe. 3.) Quidam ergo reſpondent, Jobum magnitudine doloris oppreſſum ad præſens duntaxat malum & ſtatum reſpicere, non cogitare nunc mortuorum reſurrectionem, neque eo animum adtollere vi mali urgente, quamvis eam non neget, ut oſtendit ejus ſpes in Dominum, quam paſſim profitetur, Job. XIII. 15. *Etiamſi me occiderit Dominus, in eum ſperabo.* v. 16. *Ipſe erit mihi in ſalutem.* At hæc ſpes certa eſſe non poſſet, niſi reſurrectionem putaret. 4.) Ruffinus in expoſ. ſymb. p. 387. Lyranus in comm. & alii hunc eſſe eorum verborum ſenſum putant, quod non ſit deteriori conditione homo futurus, quam ſit arbor, quæ exciſa aut pene emortua renaſcitur ac repullulat, ideoque quod in apodoſi ſimilitudinis additur: *Et homo morietur?* legunt cum interrogatione; ac illud: *ubi quæſo eſt?* exponunt *ubinam tandem*, *an vero nusquam erit* (cum admiratione) *nec ultra comparebit?* Imo vero odore divini Spiritus inſtaurabitur, ut arbor aquarum odore & adflatu. "Non ſibi videtur (inquit Ruffinus) in his „verbis cum pudore quodam homines arguere „ac dicere: Itane ſtultum eſt hominum genus, ut cum videant exciſæ arboris truncum „rurſum pullulare de terra, & lignum emortuum iterum vitam recipere, ipſis ne lignis „quidem aliquid ſimile de ſemetipſis nec arboribus opinetur? Vt autem ſcias, quod „velut interrogantis modo legendum ſit, quod „dixit, mortalis autem cum ceciderit, non „reſurget, de conſequentibus probat. Subjungit namque ſtatim, ſi enim mortuus fuerit „homo, vivet. Et paulo poſt dicit: Exſpectabo, usque quo iterum fiam. Et iterum „dicit: Qui reſuſcitaturus eſt ſuper terram „pellem meam, quæ nunc hæc haurit.„ 5.) Quidam reſpondent, Jobum loqui de conditione hominis poſt mortem juxta *naturam*, quod ſcilicet non poſſit revocari in vitam naturaliter, jam vero reſurrectio non eſt opus naturæ, ſed Dei per Chriſtum. 6.) Quidam ſtatuunt, Jobum hæc non ex ſua, ſed ex ſociorum ſententia loqui, ac ſententiam eorum confutare, qui bona tantum & mala hujus vitæ ſpectarent, de futura nihil cogitantes, quos Jobus hoc nomine arguat, quod hoc pacto homo ſit miſerrimus omnium, utpote cui & vita ſit calamitoſa & interitus æternus ac irreparabilis. 7.) Simpliciſſime & ad textum adcommodatiſſime reſpondetur, Jobum hic agere de revocatione ac reditu hominis in *hanc vitam*, ut oſtendit tum *protaſis ſimilitudinis*, quia arbor præciſa adhuc pullulat ac revireſcit ad hanc vitam, ſed homo ſemel mortuus non niſi extraordinario & peculiari divino miraculo in hanc vitam revocatur; tum *collatio ſimilis loci*: cap. VII. 7. *memento, quod ſicut ventus vita mea, & quod non revertetur oculus meus, ut videat bonum;* hoc eſt, quod non ſim rediturus in hanc vitam, ut rurſum felicitate aut bono ullo in ea perfruar. v. 9. *Vt deficit nubes & abiit, ſic deſcendens ad ſepulcrum, non adſcendet.* v. 10. *Non revertetur ultra ad domum ſuam, nec agnoſcet eum ultra*

altra? locus, in quo ſcilicet antea fuerat, dum viveret; tum expreſſa *limitatio* addita: v. 14. *Cunctis diebus, quibus nunc milito, exſpecto, donec veniat immutatio mea.* v. 15. *Vocabis me*, (in die ſcilicet noviſſimo, quando mortui audient vocem filii hominis Joh. V. 29.) *& ego reſpondebo tibi*, (audiam vocem tuam & prodibo vivus ex ſepulcro) *operi manuum tuarum favebis.* 8.) Tantum vero abeſt, ut Jobus reſurrectionem mortuorum in hiſce verbis neget, ut eam potius ſtabiliat. Non enim abſolute ac ſimpliciter dicit: *homo cum dormierit, non reſurget;* ſed addit, *donec prætereant*, vel non fuerint, *cur non evigilabit?* Mercerus quidem hæc accipit tanquam ſimplicem negationem, ut ſit ſenſus, *quamdiu erunt*, ſeu *donec non erunt cæli*, quod nunquam fiet, hoc eſt, nunquam homo juxta naturam reparandus. Sed ipſa Jobi confeſſio & alia ſcripturæ dicta Eſa. LXV. 18. LXVI. 24. Luc. XXI. 33. &c. oſtendunt, rectius hæc accipi velut quamdam limitationem ac temporis determinationem, quo poſt cœptam cœli ac terræ deſtructionem homo ſit ex ſomno mortis divina virtute reſuſcitandus. Epiphanius in ancor. *Dicit Job, homo ubi dormierit, non amplius reſurget, neque agnoſcet locum ſuum. Etenim revera quotidie non fit reſurrectio, ſed in unam decreta eſt diem. Verum oſtendens quod novit, in quale tempus præfinitum reſpiciat, ſtatim ſolvit quæſtionem: Donec cælum & terra auferatur, ſunt corpora in terra. Cum vero venerit, qui vertit cælum veluti librum, & concutet terram, tunc reſurgent, qui ſunt in terra.* 9.) Quam ex arbore diſſimilitudinem Jobus adtulit ad infirmandam hominis in hanc vitam revocationem, eamdem velut ſimilitudinem Spiritus ſanctus alibi adplicat ad probandam mortuorum reſurrectionem, Joh. XII. 24. 1. Cor. XV. 36. Quemadmodum arbores ſub hyemem prope emortuæ, & herbæ ac germina, quæ in frigore brumali nobis plane interiiſſe videntur, verno tempore repullulant ac grana putrefacta in terra poſt aliquod tempus revireſcunt: Sic *oſſa noſtra* in reſurrectione inſtar graminis *germinabunt*, Eſa. LXVI. 14. Qui in arboribus, herbis & granis frumenti juxta ordinarium naturæ curſum illud quotannis facit, cur non idem in corpore hominis ſupra naturam facere poſſet?

§. CLI. II) Pſal. CXV. 17. *Non mortui laudabunt te, neque quiſquam eorum, qui deſcendunt in ſilentium;* cum quo congruit illud Pſal. VI. 6. *Non eſt in morte, qui memor ſit tui.* Pſal. XXX. 10. *Numquid confitebitur tibi pulvis, aut adnunciabit veritatem tuam? Reſp.* 1.) Loquitur pſaltes de illis laudum divinarum præconiis, quæ in hac vita in eccleſiæ militantis conſortio Deo a piis voce corporea offeruntur, loquitur de prædicatione ac propagatione veræ doctrinæ & celebratione beneficiorum ac laudum divinarum, quæ aliis hominibus in hac vita ſervit, eosque exemplo ad imitationem adlicit, ſicut ſtatim additur Pſal. CXV. 18. *Sed nos, qui vivimus, benedicimus Domino ex hoc nunc & usque in ſeculum*, hoc eſt, in omnem æternitatem. Quamvis enim piorum animæ a corporibus ſolutæ cum Deo in cœleſti beatitudine ac gloria vivant, & cum ſpiritibus cœleſtibus ſuo modo Deum laudent, tamen celebratio illa divini nominis non amplius auditur ab hominibus in carne adhuc viventibus, ut per eam ad fidem in Dei miſericordiam concipiendam & gratias Deo agendas excitari poſſint, quem fructum hominum in terris adhuc ſuperſtitum laudationes & gratiarum actiones in eccleſia obtinent. Confer Sirac. XVII. 25. *A mortuo tanquam non exiſtente perit confeſſio.* v. 26. *Vivens & ſanus corde laudabit Dominum.* Auguſtinus in enarr. Pſal. XXXIX. *Si non ſtatim ſurrexero, corruptumque fuerit meum corpus, numquid confitebitur tibi pulvis, id eſt, turba impiorum, quam mea reſurrectione juſtificabo, aut adnunciabit ad ſalutem cæterorum veritatem tuam?* 2.) Quidam accipiunt de illis, qui morte ſecunda ſive æterna intereunt, ac שאול exponunt pro *inferno*, ut ſit ſenſus: Niſi me ſpiritu conſolationis erexeris atque auxilio tuo præſto

II) *Pſalm. CXV. 17. Non mortui laudabunt te.*

præſto fueris, facile in deſperationis & conſequenter in damnationis barathrum prolabi poſſim. Baſilius in Pſalm. CXIII. *Mortuos hic non eos dicit, qui ſimpliciter vita functi, ſed qui in impietate mortui ſunt, illi namque ad infernum deſcendunt.* Sed prior expoſitio eſt textui convenientior. 3.) Quod pſaltes nequaquam abſolute & ſimpliciter neget, mortuos Dominum laudare, patet tum ex hoc ipſo loco, quia addit, *nos, qui vivimus, benedicimus Domino ex hoc nunc & usque in ſeculum,* tum ex aliis pſalmorum dictis: Pſal. CXVI. 7. *Revertere anima mea in requiem, quia Dominus benefecit tibi.* v. 9. *Ambulabo coram Domino in regione viventium.* Pſ. CXVIII. 17. *Non moriar, ſed vivam, & recenſebo opera Domini.*

III) *Eccl. III. 19. Eventus filiorum hominum & eventus jumentorum unus eſt.*

§. CLII. III) Eccl. III. 19. *Eventus filiorum hominum & eventus jumentorum unus eſt, ſicut moritur iſtud, ſic moritur ille, & ſpiritus unus omnibus, præſtantia hominis præ animali nulla, quia omnia vanitas.* v. 20. *Omnia pergunt ad locum unum, omnia fuerunt ex pulvere, & omnia revertuntur in pulverem.* v. 21. *Quis ſcit, an ſpiritus filiorum hominum adſcendat ſurſum, & ſpiritus jumenti deſcendat ſubtus terram?* (*) *Reſp.* 1.) Gregorius lib. IV. dialog. cap. 4. exiſtimat, verba illa μιμητικῶς in perſona impiorum proferri, (**) velut illa, quæ habentur Sap. II. 1. & ſeqq. qua in parte ſequitur Gregorium Neo Cæſarienſem, qui ad Salomonem voluptatibus ſecure adhuc indulgentem hoc adcommodat, hoc ſenſu: *Cum me darem voluptatibus, ſenſi animum meum quodammodo bruteſcere, atque iis cogitationibus agitari, quod eſſet unus exitus hominum ac jumentorum, ac quod poſt hanc vitam nulla ſuperſit alia.* 2.) Simplicius reſpondetur, Salomonem conferre hominem cum beſtiis quoad *moriendi neceſſitatem,* non autem quoad ſtatum & conditionem poſt mortem. 3.) Quod per prolepſin additur: *Quis novit, an ſpiritus hominis adſcendat ſurſum, & ſpiritus jumentorum deorſum?* non eſt latius extendendum, quam comparationis tertium permittit. Loquitur Salomon de notitia naturali & experimentali, quam conſequitur homo ex conſideratione eventuum, qui hominibus & beſtiis ex æquo eveniunt; quod enim externos illos eventus in oculos incurrentes adtinet, illorum reſpectu homo a beſtiis non videtur differre. (***) Vt enim beſtia cadit, dolet, ægrotat, alget, ſitit, moritur &c. ita eadem homini obveniunt. 4.) Sed ex revelatione verbi per ſpiritualem noti-

(*) Nonnullos loci hujus difficultas, quæ cuivis legenti facile incurrit in oculos, eo adegit, ut θεοπνευστίαν totius libri, in quo hæc verba leguntur, in dubium vocare haud dubitaverint. Fecit hoc recentiori ætate Jo. Clericus, qui eundem homini cuidam Sadducæorum ſectæ addicto tribuendum eſſe cenſuit, refutatus eapropter a Witsio, Maio atque Carpzovio. Ex antiquiſſimis ſcriptoribus Theodorum *Mopsveſtenum*, ſeculo V. clarum, divinam libri hujus auctoritatem, pariter negaſſe, in *notis* ad Gerhardi *tom. II. locor. theol. cap. VII. §. CXLVII. p. 115.* obſervavimus, hancque ſententiam confutavimus.

(**) Obſtat tamen huic expoſitioni, quod Salomon in *commate 18.* diſertis verbis dicit אמרתי אני בלבי *dixi ego in corde meo,* h. e. *ipſe inſtitutam diligentem hac de re meditationem judicavi.* Accedit, quod Salomon perverſo illi hominum profanorum judicio nullam ſubjunxit reprehenſionem vel confutationem.

(***) Alloquitur proinde Salomon in verbis ſupra recitatis homines brutorum inſtar viventes, innuitque, ſi ad id duntaxat, quod *extrinſecus* adparet, oculisque noſtris primo intuitu ſe objicit, reſpiciamus, eandem eſſe ſortem, eadem phænomena homini pio cum impio, vel brutis. Conferantur, quæ hanc in rem adnotarunt Martin. Geierus in *comment. ad h. l.* Valent. Ernest. Loescherus in *decimis evangelicis, part. I. p. m. 183.* itemque in *prænotionibus theolog. prænot. IX. §. VI. p. 171.* Salom. Deylingius, *obſerv. ſacr. part. II. obſ. III. §. XXIX. p. 51. ſeqq.* cumprimis vero Dan. Maichelius in *oratione de differentiis inter mortem hominis & brutorum,* Tubing MDCCXLIII. ac denique Theodor. Christoph. Lilienthal in *der guten Sache der göttlichen Offenbahrung, part. IV. cap. IX. §. 12. p. 671. ſeqq.* Vt complures alios jam haud memoremus.

noſtiam cognoſcimus, in morte hominis & brutorum maximum eſſe diſcrimen, cum anima hominis ſit immortalis, & corpus ejus ex pulvere terræ ſuo tempore ſuſcitandum, quorum neutrum beſtiis competit. Hanc ſpiritualem de immortalitate animæ notitiam Salomonem non negare nec homini adimere, patet ex Eccl. XII. 7. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum.* 5.) Hieronymus in comm. h. l. ſolutionem quærit in phraſi מִי יֹדֵעַ: *Non inter pecudes* (inquit) *& hominem ſecundum animæ dignitatem nihil intereſſe contendit, ſed adjiciendo* quis, *difficultatem rei voluit demonſtrare.* *Pronomen enim* quis *in ſcripturis ſanctis non pro impoſſibili, ſed pro difficili ſemper accipitur. Inter homines igitur & beſtias hæc ſola eſt differentia, quod ſpiritus hominis adſcendit in cœlum, & ſpiritus jumenti deſcendit in terram, & cum carne diſſolvitur, ſi tamen hujus rei vir aliquis eccleſiaſticus & diſciplinis cœleſtibus eruditus, & quaſi dubiæ rei adſertor certus ſit.* Poſtea adnectit myſticam explicationem: *Quis ſcit, utrum ſanctus, qui hominis adpellatione dignus eſt, adſcendat in cœlum? & utrum peccator, qui jumentum vocatur, deſcendat in terram? Fieri enim poteſt utrumque pro incerto vitæ hujus & lubrico ſtatu, ut & juſtus concidat, & peccator reſurgat, & nonnunquam evenit, ut rationabilior & eruditus in ſcripturis; hoc eſt, homo non circumſpecte, & ut ſcientia ſua dignum eſt, vivat, & deducatur ad inferos, & ſimplicior quisque atque ruſticior, qui jumentum hominis comparatione dicatur, melius vivat, & martyrio coronetur, & paradiſi ſit colonus.* Sed hoc a literæ ſimplicitate nimis procul diſcedit. 6.) Idem poſtea confugit ad limbum: *Non hæc dicuntur*, inquit, *quaſi putet Salomon, animam hominis ita diſſolvi, ut animam pecoris, nec quaſi ad eundem locum proficiſcantur, ſed quod ante Chriſti adventum omnes deferrebantur ad inferos &c. Et quamvis non idem eſt diſſolvi & conſervari, attamen parum intereſt diſſolvi, ut anima peccatoris, & in tenebris detineri.* At paulo poſt oſtendemus, hypotheſin de limbo adverſari ſcripturis.

2.) Ex rationibus. *1) Ab animæ productione.*

§. CLIII. 2.) *Rationes*, quæ contra animæ immortalitatem formantur, ſolvit Lactantius lib. VII. inſt. cap. 12. Potiores hæ ſunt: 1) *Anima educitur ex potentia materiæ, ac per generationem propagatur. Ergo in morte etiam interit. Reſp.* proprie loquendo anima non generatur, ſed propagatur, generatio enim eſt totius compoſiti. Non autem ſequitur, anima propagatur, ergo etiam corrumpitur, quia animæ natura non eſt æſtimanda ex propagatione, ſed ex propria ejus eſſentia, quæ hæc eſt, quod ſit ſpiritus incorporeus, inviſibilis & immortalis, talis enim quælibet res eſt, qualem eam Deus in creatione eſſe voluit, & quale eſſe ei dedit. Si per eductionem e potentia materiæ hoc intelligitur, quod anima ex ſemine corporeo qua tali oriatur, negamus animam ex potentia materiæ educi. Sin vero hoc modo phraſis illa explicetur, quod homo vi benedictionis divinæ ſibi ſimile ſecundum ſpeciem generet, ac proinde animam propaget, *concedimus animam e potentia materiæ educi*, hoc eſt, non immediate a Deo creari, ſed a parentibus in ſobolem divino beneficio & ordinatione propagari; ſed ex eo inferri nequit, animam non poſſe extra corpus ſubſiſtere, quia utrumque, videlicet tum propagatio animæ, tum ejus extra corpus ſubſiſtentia in ſolidum & unice pendet a Dei ordinatione ac voluntate. Irenæus lib. II. adv. hæreſ. cap. 64. pag. 164. "Si qui hoc in loco „dicant, non poſſe animas eas, quæ paulo „ante eſſe cœperunt, in multum temporis perſeverare, ſed oportere eas aut innaſcibiles „eſſe, ut ſint immortales, vel ſi generationis „(in generatione hominis) initium acceperint, „cum ipſo corpore mori, diſcant, quoniam „ſine initio & ſine fine vere & ſemper idem „eodem modo ſe habent, ſolus eſt Deus, qui „eſt omnium Dominus, quæ autem ſunt ab „illo, omnia quæcunque ſunt facta & fiunt, „ini-

„initium quidem ſuum accipiunt generationis, „& per hoc inferiora ſunt ab eo, qui ea fe- „cit, quoniam non ſunt ingenita, perſeve- „rant autem & extenduntur in longitudinem „ſecundum voluntatem factoris Dei, ita ut ſic „initio fierent, & poſtea ut ſint, eis donat.„ Lactantius d. l. “Non quia cum corpore ani- „ma naſcitur, cum corpore etiam intereat, „neceſſe eſt, non enim eſt par utriusque ra- „tio. Solidum enim & comprehenſibile cor- „pus eſt, & oculis & manu videtur & tangi- „tur, anima vero tenuis & viſum tactumque „fugiens. Corpus e terra fictum atque ſoli- „datum eſt, anima in ſe nihil concreti, nihil „terreni ponderis habet &c. Quamvis ergo „inter ſe conjuncta ac ſociata naſcantur, & „alterum, quod eſt de terrena concretione „formatum, quaſi vaſculum ſit alterius, quod „eſt a cœleſti ſubtilitate deductum, cum vis „aliqua utrumque diſcreverit, quæ diſcretio „mors vocatur, tum utrumque in naturam „ſuam redit, quod ex terra fuit, in terram „ſolvitur, quod ex cœleſti ſpiritu, id conſtat „ac viget ſemper, quoniam divinus „ſpiritus ſempiternus eſt.„

II) *Ab animæ operatione.* II) *Anima rationalis habere nequit operationem a corpore omnino independentem, qui enim contemplatur, eum una cum phantaſmate contemplari oportet.* Ariſtoteles libr. III. de anim. text. 39. *Ergo etiam non poterit habere exiſtentiam extra corpus. Reſp.* negamus antecedens, ſi generaliter accipiatur, ut ſtatum animæ a corpore ſeparatæ etiam includat. Teſtatur enim ſcriptura, animas a corpore ſeparatas non deſtitui ſuis operationibus, ut paulo poſt adparebit. Adde, quod quidam ex ipſis philoſophis ſtatuant, intellectum eſſe inorganicum, nec indigere ad propriam ſuam operationem corporeis phantaſmatis. Species intelligibiles, quæ ad intellectionem requiruntur, eodem modo in anima ſeparata eſſe poſſunt, quo ſunt in angelis, quos conſtat eſſe ſpiritus incorporeos.

III) *Ab animæ paſſione.* III) *Quod pati poteſt naturaliter, etiam poteſt corrumpi, quia paſſio eſt inchoata quædam corruptio, ſed anima, vivente homine, triſtitiam & dolorem patitur. Ergo. Reſp.* triſtitia in anima non oritur ex violenta primarum qualitatum impreſſione, quæ naturalis corruptionis eſt cauſa, ſed ex rerum naturæ hominis adverſantium cogitatione. Dolendi actus arguit arctiſſimam animæ cum corpore unionem, quæ efficit, ut ſit principium materialium operationum in ipſo corpore, nequaquam vero infert, quod in ſe ac ſua natura ſit materialis & corruptibilis. Lactantius d. l. reſpondet, „propterea virtutem & ſapientiam eſſe neceſ- „ſariam, ut mœror fortitudine repellatur, & „voluptas abſtinentia ſuperetur. Nam ſi ca- „reat virtute, ſi voluptatibus dedita molliatur, „morti fiet obnoxia, quoniam & virtus im- „mortalitatis eſt fabricatrix, & voluptas mor- „tis, mors autem non funditus peremit ac „delet, ſed æternis adficit cruciatibus, nam in- „terire prorſus anima non poteſt.„

IV) *Ab animæ alteratione.* IV) *Quia creſcit ſenſus in pueris, & in juvenibus viget, & in ſenibus diminuitur, inde adparet, animam eſſe mortalem. Reſp.* illud incrementum ac decrementum non adtingit ipſam animæ eſſentiam, ſed duntaxat operationem, quæ pro diverſitate organorum, ſpirituum ſcilicet ac humorum variatur. Lactantius d. l. “non eſt idem mens & anima. Aliud „eſt enim, quo vivimus, aliud quo cogitamus. „Nam dormientium mens, non anima ſopi- „tur, & in furioſis mens exſtinguitur, anima „manet, & ideo non exanimes ſed dementes „vocantur. Mens ergo, id eſt, intelligentia „vel augetur vel minuitur pro ætate. Anima „in ſuo ſtatu ſemper eſt, & ex quo tempore „ſpirandi accepit facultatem, eadem usque „ad ultimum durat, donec emiſſa corporis „clauſtro ad ſedem ſuam revolet.„ Et poſtea: „Non eſt animæ vitium, ſi viſus evanuit, ſi „lingua torpuit, ſi auditus obſur- „duit, ſed corporis.„

V) *A comparatione.* V) *Sicut oculus evulſus a corpore ac ſeparatus nihil poteſt videre, ita & anima ſeparata nihil ſentire, quia & ipſa pars corporis. Reſp.* anima non eſt pars corporis,

poris, ſed eius ἐντελέχεια, nec oculo competit τὸ videre ſive videndi facultas per ſe, ſed κατ' ἄλλο, videlicet propter animam, ipſi vero animæ potentia intelligendi ac ſentiendi per ſe competit. Diſtinguendum etiam inter partes *integrales* & *eſſentiales*. Oculus eſt pars corporis integralis, anima eſt pars eſſentialis. Lactantius d. l. reſpondet, "falſum eſſe illud „comparatum ac diſſimile; anima enim non „pars corporis, ſed in corpore eſt, ſicut id „quod vaſe continetur, vaſis pars non eſt, „nec ea, quæ in domo ſunt, partes domus „eſſe dicuntur: ita nec anima pars eſt corpo„ris, quia corpus vel vas animæ eſt, vel re„ceptaculum.

SECTIO II.

DE METEMPSYCHOSI, SEV TRANSMIGRATIONE ANIMAE.

De animarum ex corpore in corpus migratione.

§. CLIV. Poſtquam igitur demonſtratum eſt, animam hominis non exſtingui in morte, ſed ex corporis domicilio egredi, reſtat, ut de ſtatu & conditione animarum ſeparatarum diſſeramus. Revocari autem poteſt tota iſthæc tractatio ad duo principalia capita. Prius aget περὶ τοῦ ποῦ de domicilio illo, in quod animæ poſt hominis mortem recipiuntur, quod ψυχοδοχεῖον adpellare poſſumus. Poſterius περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν, quid agant vel non agant animæ illæ ſeparatæ, an Epimenideo quodam ſomno oppreſſæ ἀναίσθητοι prorſus, ἄεργοι καὶ ἄπρακτοι usque ad diem extremi judicii otientur, an vero pro diſtinctorum domiciliorum conditione ac ſtatu diverſa agant & patiantur. Antequam vero περὶ τοῦ ποῦ ſive de ψυχοδοχείῳ agamus, ante omnia removenda eſt abſurda & bruta illa opinio, quæ ſtatuit, *migrare animas de corporibus vetuſtate ac morte confectis, & inſinuare ſe novis ac recens natis, & easdem ſemper renaſci modo in homine, modo in pecude, modo in beſtia, modo in volucre, & hac ratione immortales eſſe, quod ſæpe variorum ac diſſimilium corporum domicilia commutent*, quibus verbis animarum illam transmigrationem, ſive transanimationem, μετεμψύχωσιν καὶ μετενσωμάτωσιν a Græcis adpellatam, deſcribit Lactantius lib. VII. div. inſt. cap. 12. circa finem. Hæc opinio 1.) nata fuit teſte Herodoto (*) in *Ægypto*, omnis idololatriæ matre; 2.) a *Pythagora* & aliis philoſophis gentilibus ratiunculis quibusdam eſt comprobata & pallia-

Adſertores μετεμψυχώσεως.

 ta.

(*) Vid. Herodotum *libr. II. hiſtor. cap. CXXIII.* Ad duo vero capita redeunt ea, quæ is *loc. cit.* de *Ægyptiis* memoriæ prodidit: 1) *eos primos fuiſſe, qui animam hominis immortalem* dixerint; 2) eos μετεμψύχωσιν ſimul ſtatuiſſe, adſerentes, corpore moriente animam in aliud, quod naſcitur, animal continuo migrare; ubi vero per omnia terreſtria, maria, volucria circumierit, rurſus in humanum, quod naſcitur, corpus introire; *circumitum autem hunc ab anima fieri intra tria millia annorum.* His conſona ſunt, quæ Hecatæus, apud Laertium *libr. I. ſ. 10.* atque Æneas Gazæus in *Theophraſto*, ſive dialogo *de reſurrectione mortuorum p. 14.* de *Ægyptiis* tradunt. Aliter tamen eorum hac de re doctrinam ediſſeruerunt Diodorus, Plutarchus atque Porphyrius, obſervante Bruckero in *hiſtoria crit. philoſ. tom. I. libr. II. cap. VII. §. XVIII. p. 296. ſeqq.* qui tamen pugnantes veterum hac de re relationes ita conciliare adnititur, ut aiat, ipſos Ægyptiorum ſacerdotes in argumento de ſtatu animarum poſt mortem diverſas foviſſe opiniones, quod & b. Moshemio ita viſum eſt. Cæterum *de transmigratione animarum humanarum ex ſuis corporibus in alia corpora*, peculiarem diſſertationem edidit Jo. Adamus Osiander, philoſophiæ in noſtra academia haud ita pridem profeſſor, quæ heic Tubingæ anno *MDCCXLIX.* prodiit.

ta. De Pythagora illud referunt Lactantius d. l. Laërtius in vit. Pythag. (*) Plato eamdem opinionem amplexus, (**) (Irenæus lib. II. cap. 59. ipſi tribuit, quod *primus eam introduxerit*) lib. X. polit. narrat, *Orpheum odio mulierum tranſiiſſe in cygnum, Thamyrum in luſciniam, cygnum iterum in hominem, Ajacem in leonem, Agamemnonem in aquilam, Atlantem in pugilem, Epeum in mulierem formoſam, Therſiten in ſimiam, Vlyſſem in virum plebejum.* In Timæo adſerit, *viros injuſtos tranſire in mulieres*, θεωρητικὰς, *qui in contemplatione hærent, mutari in aves, contemtores philoſophiæ in pecudes, homines terrenis deditos in piſces.* In Phædone diſputat, *animas ſordidas de cælo cadere, & ſubinde poſt mortem redire de corpore in corpus, poſt decem millia annorum abſolvi totum curſum, & tum bonas animas redire ad cælos, malas autem ad pœnas infernales.* Platonis tamen ſectatores concinna quadam interpretatione hæc omnia mollire conantur, & ἀλληγορικῶς ea accipienda eſſe contendunt. Ovidius libr. XV. metamorph.

Morte carent animæ, ſemperque priore relicta
Sede novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipſe ego, nam memini, Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ &c.

Julianus apoſtata animam Alexandri in ſe immigraſſe nugabatur. *Stoicis* non minus quam Pythagoræis opinionem illam tribuit Lactantius lib. III. inſt. cap. 18. in principio. De *gentilibus* in genere ſcribit Ambroſius de bono mortis cap. 10. in medio: *Summum præmium exiſtimarunt, ſi magnorum philoſophorum animæ in apes aut luſcinias demigrarent, ut, qui ante hominum genus ſermone paviſſent, poſtea mellis dulcedine aut cantus ſuavitate mulcerent.* 3.) De *Phariſæis* refert Joſephus lib. II. de bello Judaic. cap. 7. quod *bonorum animas dixerint tranſire in alia corpora, improborum autem interminabili ſupplicio cruciari*; (***) cui opinioni etiam addictus fuiſſe videtur Herodes Matth. 2. XIV. Marc. VI. 14. Elias Levita in Thisbi commemorat, Judaicos præſules Pythagoricum ſomnium de בגשורין

(*) De transmigratione animarum *Pythagoræa* ex Laertio, quem ſupra excitavit Gerhardus, paucis notamus, Pythagoram in Italiam delatum in ſpecum quandam deſcendiſſe, aliquo autem elapſo tempore ex eadem rurſus adſcendiſſe, multaque mirabilia de rebus apud inferos geſtis aliis narraſſe: itemque eundem expoſuiſſe, quis ante ingreſſum in hocce corpus fuerit, quodque *Æthalides* fuerit ante Trojanum bellum, Mercurii filius; tum *Euphorbus*, poſtea *Hermotimus*, inde *Pyrrhus Delius*, poſtremo *Pythagoras*, quam transmigrationis Pythagoreæ hiſtoriam falſe ridet Lucianus in *Gallo, tom. II. p. 613.* Sufficere hæc arbitramur, ut exinde intelligamus, Pythagoram inſignem fuiſſe impoſtorem. Et ſane hoc ipſum ex tota Pythagoræ hiſtoria luculenter comprobari poteſt, prout recte monuit Bruckerus in *hiſtor. crit. philoſ. tom. I. part. II. libr. II. cap. X. §. X. p. 1015.* Cæterum conſtat, Pythagoram a multis cum veterum, tum recentiorum, inter magos celeberrimos fuiſſe relatum. Vid. Naudævm in *apologie des grands hommes accuſés de Magie cap. X. p. m. 156. & p. 146.*

(**) Poſt Pythagoram, Platonem etiam μετεμψύχωσιν docuiſſe, præter alios obſervat Minvcivs Felix in *Octavio*, ubi inter alia hæc leguntur verba: *Sic etiam conditionem renaſcendi, ſapientium clariores, Pythagoras primus, & præcipuus Plato corrupta & dimidiata fide tradiderunt. Nam corporibus diſſolutis, ſolas animas volunt & perpetuo manere, & in alia nova corpora ſæpius commeare. Addunt, iſtis & illa ad detorquendam veritatem, in pecudes, aves, belluas hominum animas redire. Non philoſophi ſane ſtudio, mimi officio digna iſta ſententia eſt. Sed ad propoſitum ſatis eſt, in hoc ſapientes veſtros in aliquem modum nobiſcum conſonare.* Atque hæc ipſa de μετεμψυχώσει opinio radices ſuas adeo egit diffuditque, ut non tantum Pythagoram & Platonem, quos modo nominavimus, ſed &, præter Empedoclem & *Stoicos, Gallos* quoque, *Germanos* & *Getas*, ſibi adſentientes habuerit.

(***) Exſtat hicce locus apud Josephvm *libr. XVIII. antiq. Jud. cap. 2.* cui vero jungendus eſt alius, qui legitur *libr. II. de bello jud. cap. XII.* Diver-

ſa

בְּגִלְגּוּל נְשָׁמוֹת, hoc eſt, de *μετεμψυχώσει* tempore Chriſti fuiſſe amplexos. (*) 4.) In eccleſiam chriſtianam introducta eſt a *Carpocratitis*, *Gnoſticis*, *Marcionitis ac Manicheis*. De *Carpocratitis* vide Epiphanium tom. II. lib. I. hæreſ. 27. De *Gnoſticis*, *Marcionitis ac Manicheis* idem tom. III. lib. II. hæreſ. 42. ſic ſcribit: *Putat miſer ille Marcion una cum aliis idem ſentientibus, quod eadem anima & in hominibus & in brutis eſt. Hoc ipſum multæ erroneæ hæreſes fruſtra ſentiunt. Nam & Valentinus & Colorbaſius, Gnoſticique omnes ac Manichæi tranſitus animarum de corporibus ad corpora eſſe pronunciant in hominibus cognitionem non habentibus, velut ipſi ex fabulamento quodam confingunt. Has enim dicunt pervagari, & ſingulorum animantium corpora pertranſire, donec cognitionem adſecutæ fuerint, atque ſic purgatæ & reſolutæ ad cæleſtia transmigraverint.* De *Manicheis* idem tom. II. lib. II. hæreſ. 56. memorat, quod *tranſitus animarum e corporibus in corpora introduxerint, quos fortaſſis* (inquit) *aut a Platone aut a Zenone Stoico, aut ab aliquo fanatico collegerunt.* Confer Theodoretum lib. I. hiſt. eccl. cap. 17. De iisdem Auguſtinus in lib. de hæreſ. ad Quodvultd. hæreſ. XLVI. *animas auditorum ſuorum in electos revolvi arbitrantur, aut feliciore compendio in eſcas electorum ſuorum, ut jam inde purgatæ in nulla corpora revertantur. Ceteras autem animas & in pecora redire putant, & in omnia, quæ radicibus fixa ſunt, atque aluntur in terra.* Idem hæreſ. LXXVIII. ex Philaſtrio hæreſ. CXX. mentionem facit cujusdam hæreſeos, *quæ ſceleratorum animas converti in dæmonas dicit, & in quæque animalia ſuis meritis congrua.* 5.) *Origeni* eamdem opinionem quidam tribuunt, ſed errores Origenis opinioni illi fuere quidem adfines, non tamen prorſus iidem. Hieronymus in epiſtol. ad Pamm. de ipſo refert, quod *de animarum e cælo ruina* impia ſcripſerit in apol. adv. Ruffinum, quod animas dixerit *fuiſſe ante corpora, & egiſſe aliquid, quo promeruerint craſſis corporibus adligari*, quem errorem Origeni etiam tribuunt Auguſtinus lib. XI. de civ. Dei cap. 23. & Nicephorus lib. V. hiſt. eccleſ. cap. 33. Idem de *Priſcillianiſtis* ſtatuendum, quos itidem *μετεμψυχώσεως* patronos aliqui conſtituunt. Eorum hæreſin Auguſtinus ſic deſcribit de hæreſ. cap. 70. *Animas dicunt ejusdem naturæ atque ſubſtantiæ, cujus eſt Deus, ad agonem quemdam ſpontaneum in terris exercendum per ſeptem cælos & per quosdam gradatim deſcendere principatus, & in malignum principem incurrere, a quo iſtum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diverſa carnis corpora ſeminari.* 6.) *Legendæ papiſticæ* purgatorii confirmandi cauſa excogitatæ *μετεμψύχωσιν* oblique ſtabiliunt. In aurea legenda in vita Conradi & Vdalrici commemoratur, *quosdam in avibus, quæ in aquarum vortice quodam crebro immergebantur, animas duas concluſas eſſe intellexiſſe, & eas miſſis liberaſſe.* Matthæus Paris auctor eſt, *Ruſticum, cognomento Turcillum, per inſomnium vidiſſe animas in equi formam transformatas & varia earum tormenta.*

§. CLV. Quamvis vero Lactantius d. l. recte ſcribat, *Pythagoricam illam opinionem ridi-* — *Refutatio μετεμψυχώσεως.*

Y 3 cnlam

ſæ tamen ſunt de ſenſu horum locorum virorum eruditorum opiniones. Exiſtimant enim nonnulli, *μετεμψύχωσιν* verbis illis innui; alii vero contendunt, nihil aliud velle Josephum, niſi animas piorum redire in vitam, aliudque corpus, glorioſum nimirum, ingredi, adeoque reſurrectionem tantum piorum hæc verba reſpicere. Priorem tamen ſententiam ſuo modo probabiliorem eſſe, recte judicat Bruckerus in *loco citato, tom. II. per. II, part. I. libr. II. cap. I. p. 754. ſeqq.* ad quem lectores noſtros remittimus.

(*) Druſius part. II. adnot. in nov. teſt. Matth. XVI. 14. *Judæi putant animam Adami volutatam eſſe per corpus Davidis & inde reverſam in corpus Meſſiæ, quod innui exiſtimant tribus literis* ךאר, *ut per Raſcha Thebotb prima* א *ſignificet Adamum,* ד *Davidem,* מ *Meſſiam.* Gerhardus.

culam & mimo quam ſchola digniorem, nec refelli quidem ſerio debuiſſe, cum qui id faciat, videatur vereri, ne quis id credat; unde etiam facete & ſalſe deridetur a Luciano in dialogo Galli & Mycilli: tamen cum nullus ſit tam prodigioſus error, qui non aliquos inveniat adplauſores, ideo veſtigiis veterum eccleſiæ doctorum inſiſtentes breviter monſtrabimus fontes refutationis. Pugnat μετεμψύχωσις 1.) cum articulo *creationis*. Vt Deus cuilibet homini proprium dedit corpus, ita quoque propria anima ipſum inſtruxit, per quam non ſolum a brutis, ſed etiam ab aliis hominibus diſtingueretur. 1. Cor. VI. 18. *Qui ſcortatur, peccat* εἰς τὸ ἴδιον σῶμα. VII. 4. *Mulier non habet poteſtatem* τῦ ἰδίυ σώματος. 1. Tim. IV. 2. pſeudodoctoribus tribuitur ἰδία συνείδησις. Homo a brutis differt ſpecie, ab aliis hominibus numero. At ſi daretur μετεμψύχωσις, nec homo a brutis ſpecie, nec ab aliis hominibus numero differret. 1. Cor. XV 39. *Non omnis caro eadem caro, ſed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia vero volucrium, alia piſcium.* Irenæus lib. II. cap. 62. pag. 163. "Quemadmodum unusquisque noſtrum ſuum corpus per artem Dei „ſumit, ſic & ſuam habet animam. Neque „enim ſic pauper neque indigens Deus, ut non „unicuique corpori propriam donaret animam, „quemadmodum & proprium characterem.„ Methodius apud Epiphanium lib. II. tom. I. pag. 182. "Ex ornatiſſimo & abſolutiſſimo „opificio & ſyſtemate totius mundi, pulcerri„maque creaturarum omnis generis ad ſe in„vicem ſubordinatione *probat*, *quod* transfi„guratio unius naturæ in alteram & providen„tiæ & ſapientiæ divinæ repugnet.„ Idem Epiphanius lib. II. tom. II. hæreſ. 66. "Quo„modo poſſibile eſt animam e corpore in cor„pus incurri? ſiquidem enim corpora formata „ac parata eſſent, & ſic animas ſuſciperent, „probabilis eſſet hæc tragica fabula. Si vero „quod ſeminatur, ex modica gutta eſt, quo„modo anima in tam exiguo corpore talem „reperit amplitudinem, ſic enim formantur „ea, quæ formantur, & non amplius conſi„ſtet ipſius (Manetis) ſermo. Neque enim e „corpore in corpus tranſeunt animæ. Nam „citra mixtionem fœminæ ad marem & ma„ris ad fœminam in ſingulis animalibus nihil „formatur.„ 2.) Cum articulo *redemtionis*; Chriſtus enim non brutorum, ſed hominum animas a poteſtate ſatanæ & mortis redemit, quando *animam ſuam* in ἀντίλυτρον dedit, Matth. XX. 28. aut ergo neganda eſt μετεμψύχωσις, aut neganda animarum humanarum per Chriſtum facta redemtio, aut ſtatuendum Chriſtum etiam brutorum animas redemiſſe. 3) Cum articulo *ſanctificationis*. Spiritus ſanctus non brutorum, ſed hominum animas per verbum & ſacramenta ſanctificat. 4.) Cum articulo *reſurrectionis* & *extremi judicii*. Cum corporibus ex pulvere terræ ſuſcitatis, utpote humanis, non brutorum, ſed hominum animæ conjungentur, & judicio Dei ſiſtentur acceptu ræ præmia vel pœnas eorum, quæ *per proprium corpus* geſſerunt, 2. Cor. V. 10. Irenæus d. l. "Adimpleto numero, quem Deus „ipſe apud ſe antea definivit, omnes, quicun„que ſunt deſcripti in vitam, reſurgent, ſua „corpora & ſuas habentes animas & ſuos ſpi„ritus, in quibus placuerunt Deo. Qui autem „pœna ſunt digni, abibunt in eam, & ipſi „ſuas habentes animas & ſua corpora, in qui„bus abſtiterunt a Dei bonitate.„ 5.) Cum articulo *ſalutis* & *damnationis æternæ*. Non enim brutorum, ſed hominum animæ ad imaginem Dei in primo Adamo conditæ, & ad eandem per Chriſtum reformatæ in gloriam cœleſtem adſumentur, nec brutorum, ſed hominum impiorum animæ inferno adjudicabuntur. Philaſtrius hæreſ. CXX. "Si quis hoc ita „putaverit fieri, (quod anima ſceleratorum „tranſeat in dæmonas ac pecudes) paganitatis „& vanitatis philoſophorum magis quam chri„ſtianitatis videtur habere conſortium, cum „dicat apoſtolus: Omnes nos manifeſtabimur „ante tribunal Chriſti, ut recipiat unusquis„que ea, quæ geſſit in hoc corpore. Animæ „itaque natura non vertitur in naturam alte„ram, ſed cum voluntate contemnit ac negli„git Dei præceptum futuro judicio pœnarum „ſe

dedicans, non alia niſi morum cauſa pe-
dibus cognoſcitur comparanda, non natu-
ſed moribus &c „ 6.) Cum *omnibus ſcripturæ dictis*, quæ de ſtatu, conditio-
ac domicilio animarum poſt hanc vitam
untur, quæ paulo poſt enumerabuntur.
Denique μετεμψύχωσις illa multis *abſurtum theologicis* tum *philoſophicis* laborat.
æus lib. II. cap. 58 pag. 161. "Anima-
n e corpore in corpus transmigratio ever-
r ex eo, quod nihil omnino eorum, quæ
ea fuerunt, meminerint. Si enim ob
: emittebantur, uti in omni erunt opera-
ne, oportebat eas meminiſſe eorum, quæ
e facta ſunt, ut in ea, quæ deerant, ad-
plerent, & non circa eadem ſemper vo-
antes continuatim miſerabiliter laborent.
n enim poterat corporis admixtio in to-
n univerſam ipſorum, quæ ante habita
nt, extinguere memoriam & contempla-
nem & maxime ad hoc venientes. Quo-
do enim nunc ſoporato & requieſcente
pore quæcunque anima ipſa apud ſe vi-
, & in phantaſmate agit & horum plura
niniſcens communicat cum corpore, &
quando & poſt plurimum temporis quæ-
ique per ſomnium quis vidit, vigilans an-
ciat: ſic utique ſe reminiſceretur & illo-
n, quæ antequam in hoc corpus veniret,
t &c.„ Juſtinus in confut. Græcar. quæſt.
53. "Quid eſt magis ridiculum, quam
τεμψύχωσιν, cum ſubſiſtere nequeat, fide
nplecti, & decreto firmare, qua fit, ut
olim Athenis docuerit philoſophus Pla-
poſtea formicæ pertulerit laborem?„
tullianus in apolog. cap. 48. "Si qui phi-
ophus adfirmet, ut ait Laberius, de ſen-
tia Pythagoræ, hominem fieri ex mulo,
ubrum ex muliere, & in eam opinionem
nia argumenta eloquii virtute diſtorſerit,
ne conſenſum movebit, & fidem infrin-
etiam ab animalibus abſtinendi? propterea
ſuaſum quis hoc habeat, ne forte bubu-
de aliquo proavo ſuo obſonet.„ Sed
rore, qui palpabiliter abſurdus eſt, con-
do pluribus opus non eſt. Confer Juſti-
num in dial. cum Tryphone, Tertullianum
lib. de anima cap. 31. & ſeqq. Epiphanium
contra Marcionem, Nyſſenum in lib. de ho-
mine, Ambroſium lib. de bono mortis cap 7.
Hieronymum in epiſt. XXXII. Auguſtinum
lib. III. de Trinit. cap. 8. lib. XVIII. de civ.
Dei. cap. 17. & 18. &c.

Argumenta pro μετεμψυχώσει. 1) A Nebucadnezaris transformatione.

§. CLVI. Pro μετεμψυχώσει adſtruenda ex ſcripturis duo proferuntur exempla: I) *Nebucadnezaris* in beſtiam degenerantis, Dan. IV. 30. *Ex hominibus abjectus eſt, & herbam ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus conſperſum eſt, donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & ungues ejus quaſi ungues avium. Reſp.* Epiphanius in vita Danielis, Cedrenus & alii reſpondent, non deſcribi hoc loco quamdam μετεμψύχωσιν, ſeu transanimationem, ſed corporis μεταμόρφωσιν ac *transformationem*; exiſtimant enim, regem humanam corporis formam amiſiſſe, ac priore parte cum capite in bovem, poſteriore cum pedibus in leonem eſſe mutatum, unde operoſe diſputant, an hæc transmutatio ratione *eſſentiæ* fuerit vera? an duntaxat adparens; & an ratione *cauſæ* fuerit phyſica, magica vel divina? Priorem reſponſionis partem adprobamus, poſteriorem non item, nam nec μετεμψυχώσεως nec μεταμορφώσεως eſſentialis exemplum hic agnoſcimus: 1.) quia textus propheticus Nebucadnezaris e regno & ab hominibus expulſionem, ejusdem inter feras & beſtias divagationem, victus regii in pabulum ſylveſtre mutationem, roris, pluviarum ac frigoris perpeſſionem recenſet, v. 25. ſed eſſentialis transformationis nullam mentionem facit. 2.) *Pili ejus* ut aquilarum plumæ creviſſe dicuntur, & *ungues ejus* ut avium, v. 33. utique ergo capillos & ungues cutemque hirſutam, ſed levem habuit, nec ipſa humani corporis forma *eſſentialiter* fuit mutata, ſed tantum *accidentaliter*, dum capillorum & unguium quantitas integro illo ſeptennio per in-
ſolitam

ſolitam adcretionem eſt mutata, ac cutis imbribus atque æſtu obduruit, fuit mutatio οὐ κατὰ σῶμα ἀλλὰ κατὰ εἶδος. 3.) Exacto ſeptennio divinitus huic pœnæ præſtituto dicitur *reverſus ejus ſenſus.* v. 34. & 36. In Chaldaico eſt מַנְדְּעִי, *cognitio, mens mea*, a radice ידע, *ſcivit, cognovit, intellexit*; ergo non anima humana nec corpore humano, ſed rationis duntaxat uſu ad tempus ſpoliatus fuit. Hieronymus in comm. *Quando dicit ſenſum ſibi redditum, non formam ſe amiſiſſe, ſed mentem oſtendit.* Voluit enim Deus in hoc rege horrendum punitæ ſuperbiæ exemplum hominibus proponere, ideoque in furorem & rabiem a diabolo eum agi permiſit, cumque nullis vinculis aut catenis cohiberi poſſet, in ſolitudinem ad immaniſſimas feras profugit, ac beluino pabulo victitans horridam illam corporis figuram contraxit. 4.) Euſebius lib. IX. præpar. evang. cap. ult. adducit locum ex Megaſthene, *quod Nebucadnezar divinitus furore fuerit correptus, cum in palatium adſcendiſſet.* 5.) Quod ergo v. 16. dicitur de Nebucadnezare, *cor ejus ab humano mutabitur, & cor beſtiæ dabitur ei*, id intelligendum phraſi Hebraica de amiſſo rationis uſu & mutatione cordis accidentali ratione motuum ac qualitatum, non autem ratione ſubſtantiæ, ut ſit ſenſus, nihilo plus intelligentiæ in eo remanebit, quam in fera aliqua beſtia. Nullum ergo μετεμψυχώσει in hoc loco paratum præſidium. Neque tamen fuit ***nuda ac mera imaginatio*** ex copia atræ bilis orta, quod volunt Mercurialis lib. I. practicæ cap. 12. & Pomponatius de incantat. cap. 12. fol. 290. ſed miraculoſa figuræ corporis priſtinæ in horridam, non quidem ratione ſubſtantiæ, ſed ratione accidentium mutatio.

II) *A Johannis baptiſtæ denominatione.*

§. CLVII. II) De *Johanne baptiſta* dicitur Mal. IV. 5. *Mittam vobis prophetam Eliam.* Matth. XI. 14. *ipſe eſt Elias, qui venturus eſt.* Matth. XVII. 12. Marc. IX. 13. *Elias quidem venturus eſt, dico autem vobis, quia Elias jam venit.* *Reſp.* Johannes vocatur Elias, non quod anima Eliæ in ipſum transmigraverit, quod Judaicum ſomnium ipſe refellit, quando Hieroſolymitanis legatis quærentibus, *an ſit Elias?* negative reſpondet, *non ſum*, Joh. I. 21. ſed quia *in ſpiritu & virtute Eliæ* venit, ut exponit angelus conceptionem ejus nuncians Luc. I. 17. quod Johannes negat de perſona, id Chriſtus & angelus adfirmant de officio. *Spiritus* enim non accipitur *eſſentialiter* pro anima, ſed *accidentaliter* pro donis ſpiritus, ſicut Eliſæus duplicem Eliæ ſpiritum ſibi dari exoptabat. Ac teſtatur res ipſa, Johannem in multis Eliam expreſſiſſe, uterque in eremo vixit, uterque zona pellicea cinctus fuit, uterque magno zelo reges peccantes objurgavit, uterque pſeudoprophetis acriter ſe oppoſuit, uterque a regibus divexatus fuit &c.

III) *Ab hiſtoriarum teſtificatione.*

§. CLVIII. III) Exemplis ſcripturæ addunt *hiſtorias profanas* de *Lycanthropis* ex Olao magno. Auguſtinus lib. XVIII. de civ. Dei cap. 16. *Diomedis ſocios in volucres fuiſſe converſos, non fabuloſo poëticoque mendacio, ſed hiſtorica adteſtatione confirmant.* Cap. 17. *Hoc Varro ut adſtruat, commemorat alia non minus incredibilia de maga illa famoſiſſima Circe, quæ ſocios Ulyſſis mutavit in beſtias; & de Arcadibus, qui ſorte ducti transnatabant quoddam ſtagnum, atque ibi convertebantur in lupos, & cum ſimilibus feris per illius regionis deſerta vivebant. Si vero carne non veſcerentur humana, rurſus poſt novem annos eodem renatato ſtagno reformabantur in homines. Nominatim etiam expreſſit quemdam Demænetum, cum guſtaſſet de ſacrificio, quod Arcades immolato puero deo ſuo Lycæo facere ſolerent, in lupum fuiſſe mutatum, & anno decimo in figuram propriam reſtitutum ad pugulatum ſe exercuiſſe & Olympico viciſſe certamine.* Cap. 18. *Cum eſſemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, ubi ſtabularias mulieres imbutas his malis artibus in caſeo dare ſolere dicebant, quibus vellent ſeu poſſent viatoribus,*

unde

unde in jumenta ilico verterentur, & neceſſaria quæque portarent, poſtquam perfuncta opera iterum ad ſe redirent &c. Vide Ludov. Vivem in comm. illius loci. Job. Fincelium (*) libro II. de mirab. In vita Hilarionis *virgo in equum converſa* memoratur, in vita Macarii *virgo in vaccam transformata* perhibetur. Pomponius Mela refert, *in Neurorum regione homines frequenter converti in lupos.* Idem placet Bodino in dæmonom. magor. *Reſp.* hæc omnia eſſe *meras dæmonis præſtigias*, quibus ſenſus humanos ludificatur. Cum enim homo ſpecie differat a brutis, ideo realis transmutatio hominum in lupos vel alias beſtias vi dæmonis aut artibus magicis, multo minus vi naturæ, fieri nequit. Producere enim ſubſtantiam completam ex eo, quod nullam ad rem producendam naturalem δύναμιν obtinet, nec naturæ eſt, nec virtutis finitæ, ſed infinitæ, ac proinde ſolius Dei. Auguſtinus d. l. *Hæc vel falſa ſunt, vel tam inuſitata, ut merito non credantur &c. Nec ſane dæmones naturas creant, ſi aliquid tale faciunt, de qualibus factis iſta vertitur quæſtio, ſed ſpecietenus, quæ a vero Deo creata ſunt, commutant, ut videantur eſſe, quod non ſunt. Non itaque ſolum animum, ſed nec corpus quidem ulla ratione crediderim dæmonum arte vel poteſtate in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe converti, ſed phantaſticum hominis ſopitis aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus ad aliorum ſenſuum neſcio quo ineffabili modo figura corporea poſſe perduci, ita ut corpora ipſa hominum alicubi jaceant, viventia quidem, ſed multo gravius atque vehementius, quam ſomno ſuis ſenſibus obſeratis. Phantaſticum autem illud veluti corporatum in alicujus animalis effigie adpareat ſenſibus alienis, talisque etiam ſibi homo eſſe videatur, ſicut talis ſibi videri poſſet in ſomnis & portare onera, quæ onera, ſi vera ſunt corpora, portantur a dæmonibus, ut illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim jumentorum falſa cernentibus.* De volucribus Diomedeis dicit, *eas non mutatis hominibus factas, ſed ſubtractis fuiſſe ſuppoſitas, ſicut cerva pro Iphigenia regis Agamemnonis filia, neque enim dæmonibus judicio Dei permiſſis hujusmodi præſtigias difficiles eſſe potuiſſe.* Iſidorus lib. VIII. etymol. cap. 9. *Hæc omnia magicis præſtigiis potius fingebantur, quam rerum veritate complerentur.* Concilium Ancyranum cap. I. & habetur cap. *Epiſcopi &c.* 26. q. 5. *Satanas cum mentem cujuscunque mulieris (Sagæ) ceperit, & hanc per infidelitatem ſibi ſubjugaverit, illico transformat ſe in diverſarum ſpecies perſonarum atque ſimilitudines, & mentem, quam captivam tenet, in ſomnis deludens, modo læta, modo triſtia, modo cognitas, modo incognitas perſonas oſtendens, per quæque devia deducit, & cum ſolus ſpiritus hoc patititur, infidelis hoc non in animo, ſed in corpore evenire opinatur &c. Quisquis ergo credit, poſſe fieri, aliquam creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam ſpeciem vel ſimilitudinem, niſi ab ipſo creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta ſunt, procul dubio infidelis eſt & pagano deterior.* Sabinus in interp. libr. VII. metam. refert, quod *ruſtici in Boruſſia quemdam hominem ad ducem provinciæ captivum perduxerint, propterea, quod mutatus in lupum jumenta dilaniaſſe credebatur. Is confitebatur, ſe quotannis in lupum mutari, ac maximo dolore ſe dicebat adfici, antequam pili erumperent, & forma mutaretur, ſed poſtquam ad explorandam rei veritatem diutiſſime captivus fuiſſet detentus, animadverſum eſt, eum ſemper eamdem retinuiſſe figuram, & nunquam fuiſſe in lupum mutatum.* Confer Grillandum, jurisconſultum Italum, in lib. de ſortilegio cap. 8. Wierum de præſtig. dæmon. lib. III. cap. 10. Langium lib. I. epiſt. medic. cap. 70. Scribonium in phyſiol. Sagar. p. 76. Danæum de ſor-

(*) Jobi Fincelii, philoſophiæ quondam in academia Jenenſi profeſſoris, ſcriptum ſupra a Gerhardo excitatum, tribus conſtans partibus, germanico ſermone eſt exaratum, prodiitque ſub titulo: *von Wunderzeichen*, Jenæ MDLVI. 8.

ſortiariis cap. 3. Gödelmannum lib. II. de Lamiis cap. 3. Camerarium cent. I. medit. hiſt. cap. 72. Libavium part. I. ſing. in Strigioportio. Nicolaum Remigium lib. II. dæmonolatr. cap. 5. Peucerum de divinat. cap. de θεομαντείᾳ. Heerbrandum in diſp. de magicis th. 60. f. 172. Biermannum in diſp. de magicis actionibus th. 41. Horſtium, medicum Giſſenſem, amicum noſtrum ſingularem lib. II. de nat. hum. exerc. X. q. 9. qui omnes ſtatuunt, mutationem illam non eſſe veram, ſed præſtigioſam.

SECTIO III.

DE VARIIS ANIMARVM POST MORTEM RECEPTACVLIS.

De ψυχοδοχείοις ſive receptaculis animarum ſeparatarum.

§. CLIX. Remoto igitur *μετεμψυχώσεως* ac transmigrationis animarum e corpore in corpus ſomnio, de ψυχοδοχείοις, *receptaculis ac domiciliis animarum* porro agendum erit. Scriptura generali adpellatione vocat *locum.* Joh. XIV. 2. *Vado parare vobis locum.* Luc. XVI. 28. *Ne veniant in hunc locum tormentorum.* Act. I. 25. *Abiit Judas in locum ſuum.* Non quod ſit corporeus aliquis ac phyſicus locus proprie ſic dictus, ſed quia eſt certum quoddam πȢ, in quod animæ a corpore ſegregatæ congregantur. Irenæus lib. V. adv. hæreſ. cap. ult. vocat *locum inviſibilem. Manifeſtum eſt,* (inquit) *quod animæ abeant a corporibus in inviſibilem locum definitum eis a Deo, & ibi usque ad reſurrectionem commorentur.* Ambroſius lib. de bono mortis cap. 10. vocat *habitacula ac promtuaria. Fruſtra* (inquit) *homines pretioſa ſtruunt ſepulcra, quaſi ea animæ & non ſolius corporis receptacula ſint. Animarum autem ſuperiora eſſe habitacula, ſcripturæ teſtimoniis valde probatur, ſiquidem & in Esdræ libris legimus* 4. Esdr. VII. 32. *cum venerit dies judicii, terra reddet corpora defunctorum &c. & habitacula reddent animas, quæ his commendatæ ſunt. Hæ ſunt habitationes, de quibus dicit Dominus:* Joh. XIV. 2. *multas manſiones eſſe apud Patrem ſuum &c. ſed Esdræ uſus ſum ſcriptis, ut cognoſcant gentiles ea, quæ in philoſophiæ libris mirantur, translata de noſtris.* Et poſtea: *Denique & ſcriptura habitacula illa animarum promtuaria nuncupavit* 4. Esdr. V. 37. ſed quartum illum librum Esdræ ne ipſi quidem pontificii in canonem recipiunt, ſi excipias Genebrardum lib. II. chronol. anno mundi 3638. & Piſtorium in motivis apoſtaſiæ Badenſis p. 34. Auguſtinus in enchir. ad Laurent. cap. 109. vocat *receptacula. Tempus,* inquit, *quod inter hominis mortem & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut unaquæque digna eſt vel requie vel ærumna pro eo, quod ſortita eſt in carne, cum viveret.* Lib. XII. de civ. Dei cap. 9. *Pars civitatis Dei, quæ conjungenda immortalibus angelis, ex mortalibus hominibus congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis, qui mortem obierunt, ſecretis animarum receptaculis ſedibusque requieſcit.* Quæ tamen veterum dicta commode explicanda ſunt, ne opinioni de communi quodam omnium animarum receptaculo & ψυχοπαννυχίᾳ favere videantur, qua de re inferius plura dicentur. Quidam adpellant *cuſtodiam,* quod reſpectu animæ piorum non eſt accipiendum de *carcere quodam honorato ac ſenatorio,* ſicut Bellarminus *purgatorium mitiſſimum* adpellat lib. II. de purg. cap. 7. verum generali ſignificatione de certo quodam πȢ, in quo piorum animæ adſervantur ac cuſtodiuntur usque ad extremi judicii diem, quo ſenſu etiam oſſa piorum divinitus *cuſtodiri* dicuntur Pſalm. XXXIV. 21. Impiorum animas quod adtinet, illa non in honorariam aliquam cuſtodiam, ſed in tenebricoſum, ſqualidum & abominabilem inferni carcerem detruduntur, ſtatim ut ex corporis ergaſtulo exierint.

§. CLX.

1) *Piorum.* 1.) *ex vet. teſt.*

§. CLX. Talia ψυχοδοχεῖα, *receptacula*, *habitacula*, *cuſtodias & promtuaria animarum* ſcriptura enumerat tantum duo, quorum unum animabus *piorum* præparatum communiſſima adpellatione vocatur *cœlum*, alterum animabus *impiorum* deſtinatum vocatur *infernus.* Sic enim de τῷ πȣ̃, in quod animæ piorum poſt mortem colliguntur, loquitur ſcriptura: Gen. XXV. 8. *Abraham collectus ſive congregatus eſt ad patres*, cujus phraſeos vim expendimus ſuperius. 1. Sam. XXV. 29. *Anima Domini mei erit* צְרוּרָה, *colligata* (adſervata ac cuſtodita. Targum reddit גְּנִיזָא, LXX. interpretes ἐνδεδεμένη) בִּצְרוֹר הַחַיִּים, *in faſciculo vitæ*, ſive viventium; ubi Abigail non ſolum de conſervatione vitæ in periculis & perſecutionibus, ſed etiam de beato animæ Davidis poſt mortem ſtatu loquitur; addit enim, *erit colligata cum Domino Deo tuo*, ſive ad Dominum & apud Dominum Deum tuum, ex quo loco colligit rabbi Eliezer, *animas juſtorum eſſe repoſitas ſub throno gloriæ*, ac Judæi ſepulcris mortuorum inſcribere ſolent: מְנוּחָתָהּ בִּצְרוֹר הַחַיִּים עִם שְׁאָר צִדְקָנִיּוֹת אָמֵן אָמֵן סֶלָה, *Quies ejus in loculo viventium cum reliquis juſtis mulieribus Amen, Amen, Amen Selah.* Item: נִשְׁמָתָהּ תְּהֵא צְרוּרָה בְּגַן עֵדֶן אָמֵן אָמֵן סֶלָה: *Anima ejus ſit colligata in horto Eden: Amen, amen, amen. Selah.* Midras Coheleth 3. ſuper verba: *Quis ſcit, an ſpiritus filiorum Adam adſcendat ſurſum?* ſic commentatur: *Animæ juſtorum reponuntur in apotheca vel cellario.* Hebraice: צְרוֹר & אוֹצָר. Et *hoc eſt, quod ait Abigail ad David per Spiritum ſanctum dicens*, 1. Sam. XXV. *& erit anima domini mei ligata in faſciculo viventium ſive vitæ cum Domino Deo tuo.* Rabbi David Kimchi in gloſſa ejusdem loci: *Cum dicitur* אֶת יְהוָה, *particula* אֶת *ponitur loco* אֶל, *id eſt, ad*, ſicut Jud. XIX. אֶת בֵּיתָה, *ad domum Jehovah ego vado.* & Job. XXVI. אֶת מִי, *ad quem adnunciaſti verba.* Ex quibus colligit Galatinus libr. VI. de arcanis cap. 9. *id, quod Abigail per Spiritum ſanctum viventium faſciculum vocavit, inſtar conſervatorii gemmarum, vel pecuniæ, quæ in ſacculo vel in panno ligantur & ſervantur, hoc Judæorum doctores animarum juſtorum apothecam ſeu cellarium adpellaſſe.* Pſ. XXVII. 13. *Credo tamen me viſurum bonitatem Domini in terra, ſive regione viventium.* Hæc terra eſt *regio morientium*, quia omnes morti obnoxii ſumus, ſed cœleſtis patria eſt *regio viventium*, quia ibi non eſt mors nec luctus. Sap. III. 1. *Juſtorum animæ ſunt in manu Dei.* Manus ac dextra Dei ſignificat *primo* divinam omnipotentiam, præſens ac potens in cœlo ac terra dominium; hoc ſenſu uſurpatur, quando Chriſtus ad dextram Patris dicitur evectus, ea enim vocatur *dextra virtutis* Matth. XXVI. 64. Luc. XXII. 69. *Secundo* vindictam ac judicium divinum: Exod. III. 19. *Non dimittet vos Pharao niſi per manum validam.* 1. Sam. V. 6. *Adgravata eſt manus Domini. Tertio* gratioſam Dei protectionem, tutelam ac defenſionem: Deut. XXXIII. 3. *Omnes ſancti in manu illius ſunt.* Joh. X. 29. *Nemo rapiet oves de manu Patris mei.* Hoc ſenſu juſtorum animæ dicuntur eſſe *in manu Dei*, in illa ſcilicet manu, de qua Pſalm. XVI. 11. *Delectationes tuæ in dextra tua usque in æternum*, de qua Pſalm. XXXI. 6. & Lucæ XXIII. 46. *In manus tuas commendo ſpiritum meum.*

2.) *Ex nov. teſt.*

§. CLXI. In *nov. teſt.* receptaculum illud vocatur *ſinus Abrahæ*, Luc. XVI. 22. Auguſtinus epiſt. XCIX. fatetur, *ſe ignorare, ubi ſit ille ſinus Abrahæ*; ſed idem lib. IX. confeſſ. cap. 3. non dubitat, quin ſit *locus, ubi eſt ſine fine felicitas*; ac lib. II. quæſt. evang. cap. 39. dicit, quod ſit *requies beatorum pauperum, quorum eſt regnum cœlorum, in quam poſt hanc vitam recipiuntur.* Et poſtea: *Sinus Abrahæ intelligitur ſecretum Patris, quo poſt paſſionem reſurgens Chriſtus adſumtus eſt, quo eum portatum ab angelis ideo dictum puto, quia ipſam rece-*

receptionem, qua in ſecretum Patris abſceſſit, angeli adnunciaverunt. Item: *Secretum Patris bene intelligitur, ubi etiam ante reſurrectionem juſtorum animæ vivunt cum Deo.* Lib. XII. de Geneſ. ad lit. cap. 34. in eam inclinat ſententiam, *quod ſinus Abrahæ ſit idem cum Paradiſo, quem Chriſtus latroni promittit.* Locus ille adpellatur *ſinus* metaphora ducta vel a *parentibus*, qui puerulos ſuos diurna diſcurſitatione feſſos, vel ex peregrinatione domum reverſos, aut ex adverſo aliquo caſu ejulantes ſolatii cauſa in ſinum ſuum recipiunt, ut ibi ſuaviter quieſcant; Eſa. LXVI. 13. vel a *convivio*, cui regnum cœlorum in ſcripturis adſimilatur, in quo alter in alterius ſinu juxta conſuetudinem Judæorum recumbere ſolebat. Dicitur *pluraliter* ἐν τοῖς κόλποις, quia hic ſinus omnes electos recipit. Hebraice חֵיק, quod proprie *gremium* vel *ſinum* ſignificat, Prov. XXI. 14. Sirac. IV. 4. metaphorice uſurpatur pro medio ſive medietate alicujus rei 1. Reg. XXII. 35. dicitur ergo Lazarus verſari *in ſinu Abrahæ*, hoc eſt, in meditullio quaſi vitæ æternæ & medio beatorum cœtu. *Abrahæ ſinus* dicitur, quia illi promiſſio de Meſſia peculiariter erat facta, quam qui vera fide adprehendunt & in ea decedunt, in ſinu Abrahæ, hoc eſt, in gaudium & requiem beatorum in cœlo colliguntur, quo reſpectu etiam Abraham vocatur *pater omnium credentium*, Rom. IV. 11. ac electi *cum Abrahamo* in cœlo dicuntur *adcubituri*, Matth. VIII. 11. Jam vero apud Judæos ſic adcumbere conſueverant, ut alter alterius ſinum tangeret, Joh. XIII. 23. Auguſtinus in quæſt. quæſt. 161. putat adpellatione ſinus Abrahæ adludi ad *Abrahamium*, quo nomine vocatum fuiſſe dicit *locum, ubi ſepulta ſunt corpora ſanctorum patriarcharum.* Theophylactus in comm. monet, *epulonem, cum in inferno eſſet, conſpexiſſe Lazarum in ſinu Abrahæ* τοῦ φιλοξένου, *ut eſſet* ἔλεγχος τῆς μισοξενίας αὐτοῦ. Thomas de Argentina lib. IV. ſent. diſt. 45. exiſtimat, *metaphoræ rationem deductam a ſinu, hoc eſt, portu, in quo eſt navium ſtatio pacata & tranquilla.* Lutherus in comm. Gen. XXV. tom. II. p. 253. *Non recte facimus, ſi ſervamus ſinum Abrahæ in nov. teſt. Sicut enim ante mortem Abrahæ non fuit ſinus Abrahæ, ita nullus amplius eſt poſt Chriſti adventum.* Et poſtea: *Sinus Abrahæ, quo fovet & amplexus eſt omnes ſanctos morientes usque ad mortem Chriſti, eſt promiſſio facta Abrahæ*: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes; *ſic ſinus Adæ fuit promiſſio edita in paradiſo*: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. *Et qui in fide illius promiſſionis deceſſerunt, ſervati ſunt, quia verbum Dei ſpatioſius & amplius eſt cælo & terra.* Pag. 254. *Abrahæ ſinus poſt reſurrectionem deſtructus eſt, & ſucceſſit melior ſinus, ſcilicet Chriſti. Quando enim emigramus ex hac vita, rapimur in Chriſti ſinum.* Luc. XXIII. 43. illud ψυχοδοχεῖον piarum animarum vocatur *paradiſus*, ubi *paradiſi adpellatio* reſpondet adpellationi regni. Quia enim latro Chriſtum petit, ut *in regno ſuo* illius memor ſit, & Chriſtus ei reſpondet, quod *in paradiſo* ſecum futurus ſit, inde colligitur, quod paradiſus & regnum Chriſti ſint ἰσοδυναμοῦντα. Non autem intelligitur paradiſus ille terrenus, in quo primi parentes ante lapſum habitarunt, quia is per aquas diluvii devaſtatus eſt, ſed de paradiſo cœleſti, qui nihil aliud eſt, quam beatiſſimum illud ποῦ, in quo animæ electorum poſt mortem quiete & felicitate ſempiterna fruuntur ex beata Dei viſione ad illas redundante, quo ſenſu hoc nomen accipitur 2. Cor. XII. 4. Apoc. II. 7. Cum enim terreſtris ille paradiſus fuerit omnis lætitiæ & felicitatis ταμεῖον, *univerſæ ſenſibilis venuſtatis intelligentiam excedens*, ut loquitur Damaſcenus libr. II. orthodox. fid. cap. 11. inde factum, ut ſpiritus ſanctus, qui a corporalibus ad ſpiritualia, a terrenis ad cœleſtia, a viſibilibus ad intelligibilia animos noſtros elevare ſolet, ſtatum electorum beatiſſimum poſt hanc vitam adpellarit paradiſum. Confer harmon. de paſſione cap. XV. pag. 735. Joh. XIV. 2. vocatur *domus Patris*, in qua multæ manſiones, 2. Cor. V. 1. οἰκία ἀχειροποίητος ἐν τοῖς οὐρανοῖς, v. 2. οἰκητήριον ἐξ οὐρανοῦ, in quod *diſſoluto terrenæ* domus ſive *corporis habitaculo*

cœlo pii adſumuntur; Hebr. XI. 10. *civitas habens fundamenta*, cujus τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός, v. 14. πατρὶς ἐπουράνιος. Apoc. VI. 9. Animæ piorum martyrum *videntur ſubtus altare in cælo.* Apoc. XXI. 2. Regio beatorum vocatur *civitas ſancta, Hieroſolyma cæleſtis &c.* quarum adpellationum emphaſis in capite de vita æterna plenius explicabitur.

II) *Impiorum.* §. CLXII. De *impiorum* animabus & earum poſt mortem receptaculis Spiritus ſanctus ſic loquitur: 1. Sam. XXV. 29. *Animam inimicorum tuorum ejaculabitur, ſeu fundo jaciet in medio curvaturæ fundæ;* hoc eſt, illa non fruetur gratioſa illa Dei protectione & cuſtodia, ſed diabolis circumagitanda, & in carcerem infernalem detrudenda tradetur: *ſie wird den Teufeln in die Rabus gegeben.* Vnde rabbi Eliezer ex hoc loco dicit, *animas impiorum rapi & circumagi ab uno mundi fine ad alterum, nec illis eſſe quietem.* Rabbi Salomon in gloſſa illius loci: *Palma fundæ eſt fruſtum corei latum inſtar palmæ factum, in medio fundæ, ubi ponitur lapis. Quod ergo alias dicitur gehenna, hoc fundæ palma hic adpellatur.* Matth. X. 28. *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna.* Ergo non ſolum corpori parata eſt gehenna ignis, Matth. V. 29. ſed etiam anima impiorum ſtatim poſt mortem in gehennam deſcendit. Metaphora adpellationis deducta eſt a loco illo fœtidiſſimo & abominabili, in quo cultores Moloch liberos ſuos in holocauſtum ei offerebant, Jerem. VII. 31. quemque Joſias oſſibus mortuorum, cadaveribus jumentorum & ſordibus ex vicina urbe Hieroſolyma in eum conjectis ſpurcum & abominabilem reddiderat, 2. Reg. XXIII. 10. Luc. XVI. 23. vocatur ᾅδης v. 28. τόπος τῆς βασάνου, de quibus adpellationibus & earum ratione in capite de inferno plenius dicetur.

Antitheſis. §. CLXIII. Cum ergo duo tantum ſint animarum poſt mortem receptacula, cœlum ſcilicet & infernus, ideo I) damnanda ſunt *gentilium* de ſtatu animarum poſt mortem ſomnia. Plato exiſtimat, *excellentes & heroicas animas tanquam puriores ſurſum evadere, cæteras vero ignavas & voluptatibus corporum contaminatas humi vagari circa ſepulcra, & has judicat eſſe ſpectra, quæ aliquando cernuntur.* Alii ex gentilibus ſentiunt, *animabus a corpore ſeparatis hinc inde oberrandum eſſe, donec corpora, a quibus per mortem ſunt disjunctæ, legitime ſepeliantur.* Patroclus in ſomnis adparet Achilli, ac petit juſta ſibi perſolvi, *alioquin eum portas inferni adire non poſſe, animabus ſepultorum eum a ſe repellentibus*, quod exemplum Tertullianus lib. de anim. adducit, & hanc gentilium opinionem redarguit. Exiſtimarunt etiam gentiles, *animas eorum, qui ante juſtum vitæ tempus defuncti ſunt, præſertim eos, qui violenta morte perierunt, quos* βιοθανάτους *vocant, tamdiu vagari & oberrare, quamdiu vixiſſent, niſi violenta morte exſtincti fuiſſent*, quod ſomnium Tertullianus itidem dicto loco impugnat. Cyrillus Alexandrinus libr. VII. in Johan. XXII. refert, gentiles fuiſſe fabulatos, *defunctorum animas eſſe in tumulis.* II) Probari non poteſt opinio quorumdam *patrum*, qui animas piorum putant deduci in *paradiſum terreſtrem*, in quo adſerventur usque ad diem judicii. Juſtinus in reſp. ad quæſt. orth. quæſt. 75. 76. 85. adſerit, *paradiſum terrenum adhuc exſtare & permanſurum usque ad diem judicii, in eo verſari Henochum & Heliam, illuc eſſe ductum latronem, in eumdem deduci omnes animas juſtorum, non admittendas ad beatificam Dei viſionem ante diem judicii.* Idem tradit Irenæus libr. V. adv. hæreſ. & addit, *in hunc terrenum paradiſum raptum eſſe Paulum*, cujus ſententiæ ſuæ ſuffragatores laudat *presbyteros Aſiæ, apoſtolorum diſcipulos.* Id ipſum etiam ſtatuit Tertullianus lib. de anima, *ſupereſſe ſcilicet adhuc paradiſum terreſtrem, & eſſe domicilium ſanctarum animarum usque ad diem judicii.* Euthymius in comm. Lucæ XXIII. *converſo latroni terreſtris paradiſi felicitatem promitti* exiſtimat, ideoque Dominum non reſpon-

reſpondiſſe latroni, *hodie mecum eris in regno*, ſed *in paradiſo*. Atqui 1.) per diluvium totus terrarum orbis, ac proinde etiam hortus paradiſiacus ſic devaſtatus eſt, ut ortus quatuor fluminum ex uno fonte nuſpiam hodie inveniatur; fruſtra igitur ſtatuitur, terrenum illum paradiſum adhuc ſupereſſe. Quod enim Baſilius in orat. de paradiſo, & Damaſcenus libr. II. orthod. fid. cap. 11. diſputant, paradiſum eſſe locum πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερον, *ac longe interjacente ſpatio vel maris vel terræ a regione mundana ſecretum & in alto ſitum usque ad lunæ circulum pertingentem, quo nec aquæ diluvii pervenerint*, id cum deſcriptione Moſaica non poterit conciliari, & a Pererio lib. III. comm. in Gen. p. 378. ut *abſurdum ac ridiculum* rejicitur. 2.) Vulgata verſio Sirac. XLIV. 16. adſerit, Enochum translatum *eſſe in paradiſum*, & tamen idem auctor XLIX. 16. adſerit, ipſum eſſe *ſublatum e terra*; utique ergo paradiſus non eſt in terra, nec terrenus aliquis locus, ſed beatitudo cœleſtis. 3.) Animæ beatorum cum ſint ſpiritus incorporei, amœnitate terreſtris paradiſi utpote corporei capi atque adfici neutiquam poſſent. Quid enim prodeſſet animabus, abundare pomis, herbis, aquis &c. 4.) Scriptura animas pie defunctorum non *in terreſtrem*, ſed *cæleſtem paradiſum* introducit, ut ſuperius oſtendimus. 5.) Chriſtus in illo paradiſo latroni promittit conſortium ſuum; dicit enim: *mecum eris in paradiſo*. Chriſtus autem non terreſtrem, ſed cœleſtem paradiſum eſt ingreſſus. Reſpondet quidem Euthymius: *Chriſtum eſſe ubique, ut Deus eſt, ac proinde eſſe cum latrone, aliisque ſanctis in paradiſo terreſtri, & cum angelis in paradiſo cæleſti.* Sed hac ratione nihil novi vel læti Chriſtus latroni promiſiſſet, quia etiam erat cum ipſo eo modo, cum in cruce adhuc penderet. 6.) Voces nov. teſt. cum ſint ambiguæ, potius accipi debent, ut ſumuntur in aliis locis nov. teſt. non ut ſumuntur in vet. teſt. Atqui vox *paradiſi* 2. Cor. XII. 4. Apoc. II. 7. ſumitur pro paradiſo *ſpirituali ac cæleſti.* 7.) Patrum opinio nititur hypotheſi ψυχοπαννυχίας, de qua ſuo loco plenius agemus.

§. CLXIV. III) Iſthæc patrum opinio de paradiſo terreſtri originem duxiſſe videtur ex *Eſſæorum*, ſive *Eſſenorum ſomnio*, quod deſcribit Joſephus lib. II. de bell. Judaic. cap. 7. circa finem: *Opinio*, inquit, *apud illos firmata conſiſtit, corruptibilia quidem eſſe corpora, materiamque eorum non eſſe perpetuam, animas autem immortales ſemper manere, & de æthere ſubtiliſſimo commeantes quaſi carceribus ita corporibus implicari, velut quas illecebra naturalis adtraxerit. Cum vero fuerint a carnalibus revelatæ vinculis, quaſi de ſervitute longiſſima liberatas ita ilico lætari eas, ſublimesque ferri. Et quidem bonas concinentes in hoc Græcorum ſententiæ pronunciant ultra oceanum degere, ubi eis ſit repoſita perfruitio, illic quippe eſſe regionem, quæ neque imbribus neque nivibus neque æſtibus adgravetur, ſed quam oceano oriens zephyrus & leniter adſpirans amœnet. Malis autem animabus procelloſa loca & hyberna delegant plena gemitibus exercendarum ſine fine pœnarum. Videntur autem mihi ſecundum hanc ipſam intelligentiam Græci quoque fortibus ſuis, quos heroas & ſemideos vocaverunt, beatorum inſulas ſequeſtraſſe*, (quo etiam pertinent campi Elyſii poëtarum) *improborum autem animabus locum apud inferos impiorum, in quo etiam cruciari quosdam commentati ſunt, Siſyphos videlicet & Tantalos & Ixiones & Tityos.* IV) De *Manichæis* refert Epiphanius lib. II. tom. II. hær. 66. quod ſtatuerint, *animas, quae erroris hujus ſectae cognitionem habent, adſumi in lunam, cum lucida animae eſſentia exiſtat, quapropter etiam lunam augeſcere & decreſcere ac deficere, dum impletur ab animabus eorum, qui in cognitione incredulitatis iſtius moriuntur. Deinde easdem a luna minore, videlicet ſcapha depleri, & in ſolem adſumi, atque in beatorum ſeculum deponi.* Auguſtinus de hær. ad Quodvultd. hær. 46. *Manichaei animas bonas, quas cenſent ab animarum malarum, naturae ſcilicet* con-

contrarias commixtione liberandas, ejus, cujus Deus eſt, eſſe naturae &c. quidquid undique (ab animabus) *purgatur luminis, per quasdam naves, quas eſſe lunam & ſolem volunt, regno Dei tanquam propriis ſedibus reddi. Quas itidem naves de Dei ſubſtantia pura perhibent fabricatas.* Adfine huic opinioni illud ethnicorum ſomnium, quo animas in ætheris ac ſtellarum naturam redire arbitrabantur. Suetonius memorat de Julii Cæſaris anima, quod in ſtellam crinitam fuerit mutata.

§. CLXV. V) B. *Luthero* noſtro tribuit Paræus in comm. Gen. XLII. col. 2042. quod *commune quoddam receptaculum* ſtatuat, in quo tam piorum quam impiorum animæ poſt mortem congregentur, & usque ad judicii diem in eo adſerventur, propterea quod in comm. Gen. XXV. XLII. ſcribat: *Sicut* קֶבֶר *ſepulcrum commune eſt piis & impiis, ita &* שְׁאוֹל. Et poſtea: *Recte igitur hæc diſtinguuntur, ita ut ſepulcrum ſit locus, in quo corpus oſſaque demortuorum reconduntur certo tempore, certa perſona & loco.* Scheol *autem commune quoddam receptaculum non corporum tantum, ſed & animarum, ubi omnes mortui congregantur. Reſp.* 1.) Lutherus in aliis locis manifeſte adſerit, animas piorum ab angelis transferri in *paradiſum*, impiorum vero detrudi in *infernum*, ut in quæſtione de ψυχοπαννυχία videbimus. 2.) Nequaquam igitur commune aliquod & indiſtinctum animarum receptaculum ſtatuit, in quo utræque conjunctim usque ad judicium adſerventur, ſed per *ſcheol* intelligit *communem hominum poſt mortem conditionem, ac animarum e corpore in novas ſedes transmigrationem*, hoc eſt, ſtatus mutationem omnibus communem ratione *termini a quo*, non autem ratione *termini ad quem*. 3.) Vt ſic deſcendere שְׁאוֹלָה nihil aliud ipſi ſit, quam ſtatum & conditionem mortuorum ſubire, quæ phraſis non tantum malis, ſed etiam bonis tribuitur. Gen. XXXVII. 35. XLII. 38. XLIV. 29. Job. XXI. 13. Pſalm. LV. 16. 4.) Inde Geſnerus diſp. XIV. in form. concord. th. 30. diſtinguit inter *receptaculum commorandi & tranſeundi*, poſterius bonis & malis commune eſt ac indiſtinctum, prius vero ratione animarum piarum vel impiarum diſtinctum ac diverſum. 5.) Reſpondeat vero Paræus Jeſuitæ Becano, qui libr. de purg. Calviniſtar. cap. I. ex Calvino probat, quod ſtatuerit, *animas juſtorum in vet. teſt. non ſtatim poſt hanc vitam migraſſe in cœlum, ſed delituiſſe in quodam carcere, & Chriſti redemtoris adventum exſpectaſſe.* Sic enim ſcribit in pſychopannych. "Nec minus evidenter apo„ſtolus Petrus animas a morte & eſſe & vivere „oſtendit, cum tradit, Chriſtum his, qui in „carcere erant, ſpiritibus prædicaſſe, nec ſpi„ritibus modo piorum remiſſionem ad ſalu„tem, ſed impiorum quoque ſpiritibus con„fuſionem.„ Et poſtea: "Nec vero mire„tur quisquam, includi carcere ſanctos patres, „qui redemtionem Chriſti exſpectabant.„

§. CLXVI. VI) *Pontificii* quinque animarum receptacula fabricant: 1.) *Infernum*, in quem ablegant animas hominum extreme impiorum, qui incredulitate, impatientia & gravioribus contra conſcientiam delictis ſive peccatis mortalibus ex hac vita decedunt. 2.) *Purgatorium* inferno proximum, in quod relegant animas eorum, qui nondum plene a peccatis venialibus purgati ſunt, necdum pro temporalibus pœnis peccatorum perfecte ſatisfecerunt, in fide tamen Chriſti ex hac vita diſceſſerunt, illis tamdiu in purgatorio ſudandum ſtatuunt, donec peccatorum maculis purgatis puri & mundi in cœlum ſubvolent. 3.) *Limbum puerorum*, cui adſignant animas infantum non baptizatorum, qui propter peccatum originis, in quo absque baptiſmi remedio deceſſerunt, *pœna damni*, non tamen *ſenſus* in hac cella ſubterranea adſiciantur, excluſi a gaudiis cœli, non tamen ſubjecti pœnis inferni. Dicitur limbus, quia eſt quaſi ora & extremitas quædam inferni, ſicut limbus veſtimenti. 4.) *Limbum patrum*, in quem introducunt animas patriarcharum & omnium ſan-

ſanctorum vet. teſt. ante Chriſti ad inferos deſcenſum demortuorum, quas in hac cellula pœnam damni temporalem ſuſtinuiſſe adſerunt, donec peccati originalis debito per Chriſti mortem diſſoluto ex ea liberatæ ad fruitionem cœleſtis beatitudinis fuere introductæ, cum Chriſtus ad inferos deſcendiſſet. Catechiſmus Tridentinus p. 56. Sonnius in demonſtr. relig. chriſt. lib. II. tract. 3. cap. 15. &c. 5.) *Cœlum*, in quod animas ſanctorum ab omnibus peccatis plene purgatas admittunt. Ordo illarum contignationum juxta pontificios talis eſt: *Infernus* in ipſo terræ centro poſitus eſt, huic proximum *purgatorium*, quod eſt contignatio quaſi ſecunda, illi contiguus eſt *limbus infantum*, cui proxime ſuperincumbit *limbus patrum*, qui hodie tranſlatis in cœlum a Chriſto patribus prorſus vacuus eſt. Compendium theologicæ veritatis adſerit, *Chriſtum deſcendiſſe ad limbum patrum, & ſuos ex eo liberaſſe, ſicque infernum momordiſſe, quia partem ſeu bolum de inferno abſtulerit, partem vero reliquerit. Pars enim ablata eſt paradiſus, qui olim erat limbus, pars relicta eſt purgatorium cum reliquis inferni exedris.* Catechiſmus Romanus f. 57. *Tria ſunt inferorum receptacula. Infernus, purgatorium, limbus puerorum & patrum.* Bellarminus lib. II. de purg. cap. 6. „Scholaſtici communi conſenſu conſtituunt „intra terram quatuor ſinus, ſive unum in „quatuor partes diviſum, unum pro damnatis, alterum pro purgandis, tertium pro infantibus ſine baptiſmo decedentibus, quartum pro juſtis, qui moriebantur ante Chriſti paſſionem, qui nunc vacuus remanet, „quorum ſufficientia ſumitur penes genera „pœnarum, ſunt enim hæc omnia loca pœnalia. Omnis autem pœna aut eſt tantum „damni aut etiam ſenſus, & rurſus aut temporaria aut æterna; pro pœna ergo ſolius „damni æterna eſt limbus puerorum, pro pœna ſolius damni temporali erat limbus patrum, pro pœna damni & ſenſus æterna eſt „infernus, pro pœna damni & ſenſus temporali eſt purgatorium.„ Similia habentur apud Durandum lib. III. ſent. diſt. 22. q. 4. Andradium in defenſ. Trid. ſynod. lib. II. p. 299. Sonnium in demonſtr. relig. chriſt. lib. II. tract. 3. cap. 15. & tract. 4. cap. 1. & 2. quos caſtrorum tartareorum metatores haud injuria quiſpiam vocaverit. Huic pontificiæ opinioni ex parte adſurgit Petrus Martyr claſſ. III. locor. comm. cap. 16. n. 15. p. 726. ſcribens, *Enochum & Eliam ad locum Patrum vel ſinum Abrahæ fuiſſe perductos, ut ibi Chriſti reſurrectionem exſpectantes una cum beatis patribus agerent, ut poſtea cum illo jam reſuſcitato ſupra cælos attollerentur.*

Argumentum generale contra tria receptacula animarum a pontificiis præter cœlum & infernum excogitata.

§. CLXVII. Nos tribus illis animarum receptaculis limbo ſcilicet puerorum, limbo patrum & purgatorio a pontificiis præter cœlum & infernum confictis in genere opponimus hoc argumentum: Quæcunque opinio 1.) *deſtituitur ſacrarum literarum fundamento*, 2.) *iisdem adverſatur*, 3.) *caret purioris antiquitatis, apoſtolorum temporibus viciniæ, ſuffragio*, 4.) *nullo rationum pondere firmari poteſt*, 5.) *meris conjecturis nititur*, 6.) *ac ſibi ipſi non conſtat*, illa merito ex eccleſia Chriſti eliminanda eſt. Sed tale eſt pontificiorum de tribus illis ψυχοδοχείοις præter cœlum & infernum excogitatis figmentum. Ergo. *Adſumtum* probamus: 1.) quod deſtituatur ſacrarum literarum fundamento, patebit ex ſingulorum ſcripturæ dictorum, quæ pro illis fulciendis adferuntur, conſideratione. 2.) Quod ſcripturis adverſetur, patet ex eo, quia ſcriptura duorum duntaxat receptaculorum, in quæ animæ poſt mortem usque ad diem judicii adſerventur, mentionem facit, cœli ſcilicet & inferni. Credentium & electorum animas teſtatur recipi in cœlum, infidelium & damnatorum animas ablegat in infernum, ac ut immediate ſibi invicem opponit Deum & diabolum, ita quoque cœlum & infernum, vitam æternam & damnationem, credentes & incredulos, bonos & malos, oves & hædos. Quorum animæ

non

non ſunt in cœlo cum Deo, illæ ſunt cum diabolo in inferno, tertium dari nequit. 3.) Quod purioris antiquitatis ſuffragio, & 4) firmis rationibus deſtituatur, patebit ex ſequentibus. 5.) Quod meris & incertis conjecturis nitatur, colligitur ex ipſius dogmatis ratione. Ecquis enim pontificios certiores reddidit, tria hæc receptacula eſſe loca corporea, & non ſolum ab inferno damnatorum, ſed etiam inter ſe invicem diſtincta? Exponant nobis, quando illa habitacula ſint creata ac parata? ediſſerant nobis, an ſaxis ſint conſtrata, an tegulis obtecta, an argilla obducta ac luto coagmentata? explicent mentem ſuam, an forma rotunda vel quadrata hæ cameræ ſint conſtructæ? quibus baſibus innixæ, periſtyliis circumdatæ, columnis ſuffultæ? determinent, an perpetua caligine & nocte hæc loca ſint obſita, an vero διαφαῦ ac lumini pervia? edoceant nos, quanto intervallo patrum illud diverſorium diſtet a limbo puerorum, ac limbus ille quanto diaſtemate diſtet a purgatorio, purgatorium ab inferno? memorent nobis, quanta ſit uniuscujusque receptaculi capacitas, quæ profunditas, quæ altitudo, quæ longitudo, quæ latitudo? 6.) Quod ſibi ipſi hoc figmentum non conſtet, patebit ex ſpeciali horum receptaculorum examine. Hoc loco illud urgemus, quod præter illa quinque loca quidam addant ſextum, de quo Bellarminus lib. II. de purg. cap. 7. ſic ſcribit: *Magna eſt difficultas, an præter hæc loca ſit alius aliquis locus, ubi retineantur animæ, antequam ad regnum cælorum perveniant.* Beda enim lib. V. hiſtor. cap. 13. *viſionem valde probabilem* narrat, *in qua oſtenſum cuidam animæ, quæ ad corpus poſtea rediit, præter infernum & purgatorium & regnum cælorum, quoddam quaſi pratum florentiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amænum, in quo degebant animæ, quæ nihil patiebantur, ſed tamen ibi manebant, quia nondum idoneæ erant divinæ viſioni*; cui revelationi multas alias conformes adducunt Dionyſius Carthuſianus in dial. de judic. particul. art. 31. & Ludov. Bloſius in monil. ſpirit. cap. 13. *Videtur mihi dicendum, non eſſe improbabile, talem aliquem locum reperiri, ceterum ejusmodi locum ad purgatorium pertinere, & eſſe quaſi carcerem quemdam ſenatorium ac honoratum.* Quidam etiam addunt *paradiſum*, in quem introducta latronis converſi anima. Repudiamus igitur tria illa conficta animarum receptacula, & purgatorii ignis flammas relinquimus pontificiis, qui hoc igne culinam ſuam egregie foverunt, & hoc purgatorio theſauros ex omnibus mundi angulis expurgatos in naſſam ſuam pertraxerunt; *relinquimus limbos limbolariis, patagiariis, purpurariisque, ipſi purpuratæ meretrici Thaidi Romanæ, limbos ac fimbrias ſuas quam poteſt longiſſime & latiſſime extendenti*, ut loquitur Tilenus in notis ad librum IV. Bellarmini de Chriſto cap. 15.

Contra generale Bellarmini argumentum pro illis adſtruendis adlatum.

§. CLXVIII. Argumento generali, quod pro adſtruendis quatuor inferni finibus ex ſufficienti enumeratione pœnarum Bellarminus format, opponimus ſequentes hypotheſes. 1.) Nullæ ſunt poſt hanc vitam pœnæ temporales, ſed omnes ſunt æternæ. Quorum ergo hominum animæ pœnis obnoxiæ ac deſtinatæ e corpore decedunt, illas oportet, Dei judicio ita exigente, æternas & nunquam deſituras pœnas ſuſtinere. 2.) Pœnæ infernales omnes ſunt æternæ, cum ex inferno nulla ſit redemtio. Quorum ergo hominum animæ in infernum detruduntur, illæ perpetuos ſuſtinent inferorum cruciatus. 3.) Duæ tantum ſunt ſedes ac manſiones animarum a corpore ſeparatarum, una piarum ac fidelium, altera impiarum & infidelium, cœlum ſcilicet & infernus. Illæ apud Deum beatam vitam agunt in paradiſo, hæ pœnis excarnificantur in inferno. 4.) Vtræque, id eſt, tam piorum quam impiorum, tam credentium quam incredulorum, animæ ſine ulla mora aut intercapedine ſtatim a morte ſedes ſibi deſtinatas directe & immediate occupant ſine ullo vel metu vel ſpe permutationis. 5.) In inferno non eſt diſtinctio inter pœnam *damni* & *ſenſus*. Sed qui pœna damni adficiuntur, a beatifica ſcili-

ne ignis inferni ſurſum tendat, penetret, & incolas limbi adurát, vel certe fumo illis moleſtus ſit.

Argumentum pro limbo infantum.

§. CLXX. Quæ pro adſtruendo limbô infantum Bellarminus adducit, ad duo principalia capita referri poſſunt, quorum prius eſt, *parvulos ſine baptiſmo decedentes, mortis æternæ pœna eſſe damnandos.* Poſterius, *parvulos illos non puniendos pœna ſenſus ſive ignis ſenſibilis, interim tamen interiorem animi dolorem, quamvis mitiſſimum, paſſuros.* Vtrumque falſis nititur hypotheſibus. *Prius* hisce: 1.) Dictum Chriſti Joh. III. 5. abſolutam & ſimplicem baptiſmi neceſſitatem etiam ex parte Dei requirere, adeo ut nec in caſu privationis extraordinarie Deus poſſit in infantibus chriſtianorum ad fidem & ſalutem efficaciter agere. Contrarium oſtendimus in tract. de bapt. §. 240. 2.) Nullum omnino diſcrimen eſſe inter infantes chriſtianorum intra eccleſiæ pomœria & ethnicorum extra eccleſiam conſtitutorum. Contrarium oſtendimus dicto tract. §. 197. 3.) Infantes chriſtianorum ſine baptiſmo decedentes nexibus peccati originalis adhuc conſtrictos teneri, nullo modo in Chriſtum credere, neque per ſe neque per alios, neque actu neque habitu, non habere partem in reſurrectione prima, nec eſſe ſcriptos in librum vitæ, eſſe adhuc in poteſtate diaboli, detrudi in carcerem inferni tenebroſum ac horridum illum locum, perfectionem intelligentiæ non poſſe locum habere in infantibus &c. Contrarium oſtendimus dicto tract. §. 230. & 239. Hoc loco illud urgemus, quod infantes chriſtianorum per preces eccleſiæ & parentum Deo offerantur, qui beneficam ſuam erga infantes voluntatem peculiaribus promiſſis conteſtatus eſt, & precum piarum exauditionem promiſit. 4.) Poſt ultimi judicii diem aquæ elementum ad locum ſuum naturalem rediturum, totamque terram undique cooperturum, ac proinde infantes illos non baptizatos, cum in cœlo illis locus denegetur, non alium habere poſſe locum, quam inferorum ſubterraneas ſedes, de qua hypotheſi ſuo loco plenius diſputabimus.

§. CLXXI. *Poſterius* membrum nititur hypotheſibus æque incertis imo falſis, utpote 1.) animas illorum, qui non glorificaverunt ſe, neque in deliciis fuerunt, id eſt, qui non peccarunt actualiter, in inferno quidem futuras, ſed tamen nullum tormentum paſſuras. 2.) In iisdem non fore *pœnam vermis* ex conſcientia mali operis. 3) Peccati originalis pœnam eſſe carentiam divinæ viſionis, actualis autem gehennæ perpetuæ cruciatum. Contrarium docent omnia ſcripturæ dicta, quæ de peccati originalis gravitate loquuntur, ejusque non remiſſi pœnas in inferno luendas docent; jam vero in inferno nullum erit diſcrimen inter quosdam pœna ſenſus & alios pœna duntaxat damni adfectos, ſed omnes omnino inferni incolæ & ſenſus & damni pœna torquebuntur. 4.) Parvulos æternis pœnis in gehenna torqueri, & tamen a pœna ſenſus immunes eſſe. At hoc eſt ἀντικείμενον ἐν προσκειμένῳ. 5.) Peccatum originis non tollere in homine ordinem naturalem, ſed tantum ſupernaturalem, converſionem videlicet ad Deum per donum gratiæ ſupernaturale. Contrarium oſtendimus in tractat. de peccat. orig. 6.) Propter peccatum originis, utpote culpam ſolum habitualem coram Dei judicio neminem puniri poſſe pœna ſenſitiva. 7.) Propter peccatum originis non juberi homines ullam animo triſtitiam, doloremve concipere. 8.) Parvulos non baptizatos non eſſe in area, neque inter frumenta neque inter paleas numerari, non eſſe arbores bonas nec malas, nec eſſe bonos nec malos piſces, nec inter oves vel hædos Matth. XXV. recenſeri poſſe. 9.) Parvulos illos mittendos quidem in *ſtagnum ignis*, hoc eſt, in locum, ubi eſt ignis, nec tamen inflammandos illo igne aut cruciandos. Nimirum ut in dogmate tranſſubſtantiationis accidentibus ſine ſubſtantia tribuit vim nutriendi, ita igni infernali hoc loco derogat vim urendi reſpectu infantum non baptizatorum. 10.) Parvulos cruciandos igne ſempiterno per

deten-

detentionem, non per *uſtionem*. At hoc repugnat priori hypotheſi, quod non crucientur igne infernali, adverſatur inſuper generali theſi, quod pœnam duntaxat damni, non autem ſenſus experturi ſint, ecquis enim cruciatum ſine ſenſu concipere poterit? 11.) Adflictiones hujus vitæ non infligi proprie ac directe parvulis in pœnam originalis peccati, ſed conſequi naturam humanam originali juſtitia ſpoliatam. Contrarium docuimus in tractat. de imagine Dei in primo homine. 12.) Corpora parvulorum non fore glorioſa, ſed ſimilia corporibus cæterorum damnatorum, & tamen ignem infernalem, in quo detinentur, non paſſura. 13.) Chriſtum non eſſe paſſum pœnam, quæ directe peccatis noſtris debebatur, ſed aliam. 14.) Infantes dolorem animi habituros eo, quod intelligent ſe beatitudine privatos, a conſortio piorum fratrum & parentum alienos, in carcerem inferni detruſos, & in perpetuis tenebris vitam acturos, & tamen non paſſuros pœnam ſenſus. Thomas in quæſt. V. de malo art. 3. diſputat, *parvulos illos propterea nullum dolorem ex amiſſione beatitudinis percepturos, quod ignorabunt omnino eam ſe amiſiſſe, cum id niſi per fidem cognoſci non poſſit, & ipſi fidem nunquam habuerint.* Sed hanc rationem idem Thomas lib. II. ſent. diſt. 33. q. 2. art. 3. repudiat, & recte; ſequeretur enim, infideles ethnicos, qui de illa beatitudine nihil audiverunt, itidem non habituros dolorem de ejus amiſſione. Bonaventura lib. II. ſent. diſt. 33. ſcribit, *infantulos illos ſimul conſideraturos beatitudinem, quam amiſerunt, & pœnas aliorum damnatorum, quas evaſerunt, & quanquam prior conſideratio dolorem, poſterior gaudium adferre poſſit, tamen ita unam temperandam per aliam, ut conſideratio amiſſæ beatitudinis impeditura ſit gaudium de evaſione pœnarum & conſideratio evaſionis pœnarum impeditura ſit dolorem de privatione beatitudinis, atque ita futurum, ut illi neque triſtentur neque lætentur.* Sed hoc Bonaventuræ placitum Bellarmino non placet; ſic enim ſcribit lib. VI. de amiſſ. grat. cap. 4. §. *Sed hæc &c.* *Si res ita haberet, viderentur homines illi redacti ad naturam rerum non ſentientium. Probabilius diceretur, eos non ſimul, ſed per vices conſideraturos nunc amiſſam beatitudinem, nunc liberationem a gravioribus malis, atque eadem ratione nunc triſtes, nunc lætos futuros, aut certe conſiderationem pœnarum, quas evaſerunt, non penitus ſublaturam, ſed ex parte mitigaturam triſtitiam, quam ſecum conſideratio amiſſæ felicitatis adferret.* Thomas aliam rationem adducit, *ideo ſcilicet infantes illos nulla triſtitia eſſe adficiendos, quod probe intellecturi ſint, nullam ſe proportionem ad eam beatitudinem unquam habuiſſe, cum nec habuerint gratiam, nec uſum liberi arbitrii.* Hanc rationem itidem refellit Bellarminus. *Tametſi* (inquit) *nunquam in ſe parvuli illi proportionem habuerint ad beatitudinem, tamen habuerunt in primo parente, & cognoſcent ſe primi parentis culpa tantum bonum perdidiſſe.* Richardus aliam rationem excogitavit, quod ſcilicet *parvuli ex conſideratione amiſſæ beatitudinis ideo non triſtentur, quia ſingulari Dei providentia dolor ab eorum animis removeatur.* Hanc rationem æque ut priores refellit Bellarminus. *Cum enim Deus non impediat, quo minus parvuli in hac vita patiantur dolores, qui ſequuntur ex amiſſione juſtitiæ originalis, cur impediret dolorem, qui poſt mortem naturaliter conſequetur cognitionem amiſſæ beatitudinis?* Hiſce hypotheſibus omnibus ac ſingulis ſine probatione poſitis ut Bellarminus fidem fecerit, easque & inter ſe & cum ſcripturis conciliaverit, opinioni de limbo puerorum calculum noſtrum ſubjiciemus. Conf. tract. de bapt. §. 240. & ſeqq.

II) *Contra limbum patrum.*

§. CLXXII. II) Contra *limbum patrum* producimus hæc argumenta. 1.) Scriptura nullam hujus limbi a cœlo ſeparati mentionem facit, in quem animæ patriarcharum & ſanctorum vet. teſt. fuerint concluſæ, donec debitum primi parentis per mortem Chriſti ſolveretur, eſt ergo opinio ἄγραφος, inde Lombardus legend. LII. limbum patrum ex *ſuppo-*

ſititio evangelio Nicodemi probare maluit, quam ex canonicis & authenticis ſcripturis. 2.) Contra vero ſcriptura duo duntaxat animarum poſt hanc vitam receptacula tam in vet. quam in nov. teſt. enumerat, cœlum ſcilicet & infernum, ut oſtendimus ſæpius; eſt igitur opinio ἀντίγραφος. 3.) De animabus piorum ſpiritus ſanctus in vet. teſt. ſic loquitur, quod *colligantur in faſciculum viventium*, 1. Sam. XXV. 29. quod ſint *in manu Dei, & non tangat illas tormentum*, Sap. III. 1. ac de anima Lazari ante Chriſti paſſionem ac mortem e corporis ergaſtulo liberata dicitur, quod *ab angelis, qui ſemper vident faciem Dei in cœlo*, Matth. XVIII. 11. *in ſinum Abrahæ deportata conſolatione fuerit delinita*, Luc. XVI. 22. De anima converſi latronis ante Chriſti ad inferos deſcenſum mortui dicitur Luc. XXIII. 43. quod *in paradiſum* fuerit adſumta, quorum dictorum emphaſin expendimus ſuperius. Si anima converſi latronis fuit poſt mortem *cum anima Chriſti* in paradiſo & in *regno Dei*, ubi pax & gaudium, utique non deſcendit ad aliquem inferni ſinum. Niſi ergo paradiſum cum inferno velimus commiſcere, non poſſumus de ſanctis vet. teſt. adfirmare, quod in limbum aliquem infernalem deſcenderint. Sic enim pontificii deſcribunt illum limbum, quod *ſit ſinus inferni intra terræ viſcera*, Bellarminus lib. II. de purg. c. 7. *in quo animæ patriarcharum pœnam damni ſuſtinuerint, ac liberationem per Chriſti ad inferos deſcenſum cupide exſpectaverint, quin imo de ſua liberatione certi quidpiam a Johanne baptiſta audire deſideraverint*; Gerſonius lect. II. ſuper Marc. num. 16. quod *fuerint in limbo illo deſerti, & a felicitate alieni*. Altenſtaigius in lexico in voce *limbus*. Excipit Becanus in adpend. purg. Calv. p. 50. *duplex eſſe gaudium poſt hanc vitam, unum de ſuperatis miſeriis hujus vitæ & ſimul de ſecuritate æternæ beatitudinis obtinenda, alterum de æterna beatitudine jam obtenta. Sanctos in vet. teſt. ſtatim poſt hanc vitam percepiſſe prius gaudium, ſed non poſterius, niſi poſt mortem Chriſti. Reſp.* petitur principium. Teſtatur enim ſcriptura, ſanctos per mortem non ſolum a miſeriis hujus vitæ liberatos, ſed etiam in cœleſtis beatitudinis conſortium fuiſſe translatos. Et quodnam potuiſſet eſſe gaudium ſanctorum, ſi a viſione Dei beatifica excluſi fuiſſent? Præterea ſi ſancti vet. teſt. ſtatim poſt mortem ſecuri fuerunt de æterna beatitudine obtinenda, ut ſtatuit Becanus, utique de ſua liberatione certi quidpiam a Johanne baptiſta audire tantopere non deſideraſſent, quod tamen adſerit Gerſonius. 4) Quamvis epiſtola ad Hebræos teſtetur, patriarchas vet. teſt. promiſſionum de poſſeſſione terræ Canaan ac de adventu Meſſiæ complementum ſuis temporibus nondum accepiſſe, XI. 13. & 39. non tamen propterea eorum animæ ex regno cœlorum excluduntur, quin potius diſerte additur, quod *fide exſpectaverint civitatem fundamenta habentem, cujus artifex & conditor eſt Deus*, v. 10. quod *patriam cœleſtem expetierint*, v. 16. ac proinde animæ eorum non in aliquam inferni contignationem poſt mortem fuere detruſæ, ſed *in manus Dei* commendatæ, Pſalm. XXXI. 6. *ad Deum, qui eas dederat, redierunt*. Eccl. XII. 7. Ecquis vero per manum Dei pro gratioſa profectione, cuſtodia quieta & lætitiæ communicatione uſurpatam ſinum aliquem inferni intellexerit? 5) *Exempla* piorum patriarcharum & prophetarum vet. teſt. teſtantur, eos non fuiſſe in ſinum aliquem terræ detruſos, ſed in cœlum ſubvectos. Enochus *translatus eſt in paradiſum*. Gen. V. 24. Sir. XLIV. 16. XLIX. 16. Hebr. XI. 5. (Quamvis in canonicis libris expreſſe non addatur, in quod ποῦ translatus ſit Henochus, tamen contra pontificios Siracidis libro canonicam auctoritatem tribuentes, ejus teſtimoniis merito utimur. Quamvis etiam in Græco textu non addatur, quod Henochus *in paradiſum* ſit translatus, tamen in vulgata verſione, quæ pontificiis eſt authentica, Sir. XLIV. 15. diſerte illud additur, ac XLIX. 16. dicitur, quod ἀνελήφθη ἀπὸ τῆς γῆς. Ergo non eſt detruſus in terram, ſed ſubvectus e terra.) Abrahamus *vidit diem Meſſiæ, & gaviſus eſt*; Joh. VIII. 56. jam vero qui vidit *Filium*,

i, & *credit in eum, habet vitam æter-* Joh. III. 36. Abraham *eſt pater omnium tium*, Rom. IV. 11: ac ante Chriſti mor- nit eo in loco, *quo deportatus eſt La- ab angelis*, Luc. XVI. 22. ubi *percepit ationem*, v. 25. & qui locus ab inferno ıxime fuit ſegregatus, v. 23. & 26. Elias & equis igneis *ſurſum vectus eſt in cæ-* non per preſterem deorſum præcipita- infernum, 2. Reg. II. 11. Sir. XLVIII. 9. :c. II. 58. *Moſes* & *Elias* in transfigura- Chriſti adparentes non e terræ ſinu ac ibus aut ex tenebricoſo quodam carcere ıntur, ſed in *gloria* & luce adparent, . XVII. 5. Luc. IX. 31. De Lazari & con- latronis anima jam ante dictum. Exci- :canus in adpend. diſp. de purgat. Cal- cap. 1. p. 44. *exempla Henochi & Eliæ propoſita quæſtione aliena. Diſputari hic de animabus juſtorum, qui mortui jam vero Henoch & Elias non ſunt mor- ed vivi. Reſp.* inane ſubterfugium. In quidem, quo candidati illi immortali- :x hac vita in cœleſte conſortium ſunt nti, & quo reliqui ſancti vet. teſt. in il- nt adſumti, eſt differentia, ſed in ipſo ıo eſt convenientia, ut ex illis, quæ di- nt, conſtat. Quod ſi enim nolimus di- Henochum & Heliam in cœlum eſſe trans- ubinam, quæſo, eos collocabimus? o hic aqua hæret. *Henoch* (inquit) *& t non in cælum, quod beatorum ſedes eſt, ı alium locum translati ſunt. At quis ille :ſt? aliqui interpretantur paradiſum ter- ı, ex quo Adam fuit expulſus, ut Tho- art. III. q. 49. art. 5. ad 2. alii, quia t, paradiſum illum tempore diluvii fuiſſe ım & deſtructum, dicunt eos in alio m amæno loco verſari; nihil certi eſt, num conſtat, illos non fuiſſe raptos in* . At ſi præter limbum & cœlum eſt alius quidam locus, in quo Henoch & degunt, cur non connumerant illum re- ſanctorum poſt mortem receptaculis? ıoch & Elias non ſunt translati in cœ- cur de Enocho dicitur, quod ἀνελήφθη, ſurſum e terra ſublatus ſit in paradiſum, cur de Elia diſerte dicitur, quod per *turbinem in cælum adſcenderit*? Sed quærit a nobis Beca- nus: *an currus ille cum equis, quo in cælum vectus eſt Elias, in cælo adhuc ſit, & quid agant ibi equi? & quo pabulo veſcantur? Reſp.* quaſi vero graminibus in terreſtri quo- dam paradiſo veſcantur? λῆρος. Per *currum igneum* & *equos igneos* intelliguntur angeli, qui in hac viſibili figura adparuerunt 2. Reg. VI. 17. Pſalm. CIV. 4. Si currus ille mate- riali & corporeo igne urente & conſumente flagraſſet, Eliæ vehiculum minus gratum præ- buiſſet. 6.) Nulla poteſt dari ratio, cur ani- mæ infidelium in vet. teſt. immediate & ſine mora deſcenderint in infernum, & animæ piorum ac fidelium aliquamdiu excluſæ fue- rint a cœleſti gloria & beatitudine. Impius epulo Luc. XVI. 23. fuit in *tormentis* & *in flamma*, hoc eſt, in inferno & extremæ mi- ſeriæ ſtatu. Ergo ex vi oppoſitionis Lazarus fuit in cœlo beatorum & in ſummæ felicitatis ſtatu, niſi velimus temere ſuſpicari, Deum majore ſeveritate uſum in impiis damnandis, quam benignitate in piis glorificandis, cui ſuſpicioni fortiſſime adverſatur v. 25. *Tu in vita tua accepiſti bona, Lazarus* ὁμοίως *ſimi- liter mala, nunc vero ille ſolatio fruitur, tu vero cruciaris.* Excipit Becanus d. l. *in vet. teſt. fuiſſe diſparem rationem pænæ ac præmii, damnationis ac beatitudinis: 1.) quia via ad pœnam & damnationem erat aperta per pec- catum primi parentis, via ad præmium & bea- titudinem adhuc erat aperienda per mortem & ſatisfactionem Chriſti. 2.) Quia qui tunc pec- cabant mortaliter, per ſe merebantur pœnam & damnationem ſine ulla dependentia ab alio, qui autem bene vivebant, non merebantur per ſe præmium & beatitudinem, ſed dependenter a futuro merito & paſſione Chriſti; hi ergo debebant exſpectare Chriſtum, antequam per- fectum præmium perciperent, illi poterant ſta- tim puniri. Reſp.* utraque ratio nititur falſa hypotheſi, qua ſtatuitur, paſſionem Chriſti non profuiſſe piis in vet. teſt. antequam in ara crucis fuit peracta. Contrarium demonſtra-

bimus

bimus inferius. 7.) Nititur opinio de limbo falſis hypotheſibus compluribus, quod *janua paradiſi ante Chriſti mortem non fuerit piis aperta*, cum diſtinguendum ſit inter tempus mortis & meritum mortis; paſſio & mors Chriſti profuerunt, antequam fuerunt, & beneficia Chriſti valent non ſolum antrorſum, ſed etiam retrorſum, unde angeli adparent adſcendentes ac deſcendentes Gen. XXVIII. 12. in deſcenſu voluntatem Dei hominibus patefacientes, in adſcenſu animas piorum in cœlum deportantes; quod *Chriſtus eo fine ad inferos deſcenderit, ut patres e limbo educeret*, cum alius finis & effectus illius deſcenſus in ſcripturis proponatur &c. 8.) Opinio illa ſibi ipſi non conſtat. Si enim piorum in vet. teſt. animæ in limbum detruſæ, ex quo per Chriſtum poſtea liberatæ, quomodo conſtabit veritas pronunciato Salomonis Eccl. XI. 3. *Lignum in quocunque loco ceciderit, ibi erit ac manebit?* Si pii vet. teſt. abierunt in limbum infernalem, quomodo Jobus fide tam certus eſſe potuit, *redemtorem ſuum vivere, ſeque ipſum coram intuiturum*; XIX. 25. quomodo Chriſtus dicere poteſt, *Abrahamum, Iſaacum & Jacobum etiamnum vivere Deo*? Luc. XX. 38. Si patriarchæ vivunt Deo, ac ſunt in vita æterna, quomodo ab intuitu & viſione Dei tum temporis fuere remoti, cum vita æterna conſiſtat in beatifica Dei viſione? Joh. XVII. 24. 1. Cor. XIII. 12. 1. Joh. III. 2. Si poſt *mortem Chriſti clauſa cæli janua eſt aperta, & patres ſtatim cæperunt eſſe beati*, ergo fuerunt beati, antequam cum Chriſto in cœlum adſcenderent. Vtrumque Becanus adſerit pag. 52. ſed perquam abſurdum eſt, beatificam Dei viſionem illis tribuere, qui nondum ſunt in cœlo. Si Abraham, Iſaac & Jacob fuere remoti a regno cœlorum & a Dei viſione, quomodo pii in nov. teſt. dicuntur eorum adſeſſores fore in regno gloriæ? Matth. VIII. 11. (pugnant enim ſecum invicem, *eſſe in limbo & eſſe beatum ac in regno gloriæ*, docente Bellarmino lib. de beat. ſanct. cap. 20. reſp. ad 4.) Quomodo Petrus Act. XV. 11. dicere potuit, *nos per gratiam Domini noſtri Chriſti ſalvari, καθ᾽ ὃν τρόπον* patres vet. teſt.? Certe ſi eadem eſt ſalus ac beatitudo, quæ in nov. teſt. poſt Chriſti paſſionem ac mortem credentes ſalvi ac beati fiunt, cum illa, qua olim patres vet. teſt. ſalvati ſunt, quomodo vel hi ſalvi fuere facti ſine beatitudine, vel illi eodem modo, quo hi ſalvantur? Quomodo Salvator tam certo pronunciat, eos, qui in ipſum credunt, *a morte ad vitam tranſiiſſe?* Joh. V. 24. ubi *præteritum μεταβέβηκε* oſtendit, etiam de tempore vet. teſt. Chriſtum loqui. Quomodo *ἀνάλυσιν* pacificam tanto deſiderio ante Chriſti mortem exſpectarunt? Luc. II. 29. Quomodo tanta animi fiducia Jacobus moriturus dixit: *Domine exſpecto ſalutare tuum?* Gen. XLIX. 18. Si ſancti vet. teſt. caruerunt viſione Dei beatifica, quomodo Bellarminus lib. de beat. ſanct. cap. 3. ex Eccleſ. XI. 27. *facile eſt, in die obitus retribuere juxta vias ſuas unicuique*; probare poteſt, ſanctos ſtatim a morte ad Deum venire? Si piis ante Chriſti adventum mortuis deſcendendum fuit in aliquem limbum infernalem, potior ac melior eorum conditio fuit in vita, quam in morte. Jacobus Gen. XXXII. 30. dicit, *ſe vidiſſe Dominum a facie ad faciem*. Si limbus puerorum a limbo patrum diſtinctus, quomodo David adſerere potuit, ibi eſſe ſobolem ex Bethſabea ſuſceptam, quo ipſe quoque cupiat commigrare? 2. Sam. XII. 23. Si in Chriſti ad inferos deſcenſu patres e limbo illo liberati, quis jam ejus penitus evacuati uſus? Si patres in limbo conſpectu ac viſione Dei privati fuere, quomodo duntaxat pœnam damni, & non etiam pœnam ſenſus ſuſtinuerunt, cum ſenſus iræ divinæ per *averſionem, ſubtractionem & privationem faciei divinæ* in ſcripturis ſacris deſcribatur? Bellarminus lib. II. de purg. cap. 14. *mille gehennas nihil eſſe, ſi conferantur cum amiſſione divini conſpectus.* 9.) Somnium illud pontificium de limbo patrum extenuat meritum Chriſti, quaſi illius virtus non redundaverit ad patres vet. teſt. cum tamen agnus Dei dicatur occiſus *ab origine mundi*, Apoc. XIII. 8. non tantum ratione *decreti, promiſſionis*

ac

jorum in ſacrificiis, ſed etiam ratione *is & efficaciæ*, cumque Chriſtus Jeſus *ır heri & hodie idem*, Hebr. XIII. 8. Si manis creditor debitorem liberum dimit- nterveniente fidejuſſione alterius fide di- olutionem ſpondentis, quidni Pater cœ- ob promiſſam & pactam filii ſatisfactio- uo tempore adimplendam patres vet. teſt. n promiſſum Meſſiam gratiæ, juſtitiæ & udinis æternæ participes feciſſet? Si me- Chriſti eſt unius ejusdemque virtutis & ciæ tam in vet. quam in nov. teſt. con- ns eſt, animas piorum non ſolum in nov. iam in vet. teſt. in cœlum fuiſſe depor- & ad viſionem Dei admiſſas. *Connexio* tur, quia translatio piarum animarum in n, ſors ſanctorum in lumine &c. ſunt s meriti Chriſti. *Antecedens* probatur, virtus & efficacia meriti non pendet ab mporis articulo, in quo paſſione & mor- Chriſtus illud adquiſivit, ſed a perſonæ tate, & a Dei decreto ac voluntate. Ec- enim dixerit, meritum Chriſti novam m virtutem tempore nov. teſt. adquiſi- Recte omnino Gregorius de Valentia IV. in Thom. diſp. I. q. 19. punct. 4. *cundo ſequitur &c. Omnes Chriſtus ſimi- redemit, ſive ante Chriſti adventum, ſive ixerunt, quique aliquando futuri erant, Apoc. XIII. dicitur, agnus occiſus ab ie mundi.* Idem ſomnium labefactat em fidei ac ſpei, quæ viget inter pios. m non eſt eadem ſalus, utique nec ea- fides, nec eadem meriti Chriſti efficacia. ſtinus epiſt. CLVII. ad Optatum: *Eadem eſt noſtra & illorum, quoniam hoc illi lerunt futurum, quod non credimus fa- Si ergo & illi per gratiam Domini ſalvos ſe fieri crediderunt, manifeſtum quod hæc gratia fecit antiquos etiam vi- ex fide.* Idem ſomnium labefactat Dei icordiam & gratuitam fidelium cum ipſo iciliationem; præſupponit enim Deum fidelibus vet. teſt. eodem modo egiſſe, David cum filio ſuo degenere Abſolone. iadmodum enim David in reductionem m. XVII. filii ab exſilio conſentiebat, interim tamen a conſpectu ſuo eumdem arcebat, 2. Sam. XIV. 24. ita quoque pontificia illa opinio Deo tribuit, quod animas fidelium ex mundi hujus exſilio in quietum locum reduci patiatur, ſed nondum in conſpectum ſuum eas admitti. Quemadmodum vero illa prohibitio Davidis, ne Abſolon in conſpectum regis adduceretur, evidens argumentum fuit, ipſum nondum eſſe plene & perfecte regi reconciliatum, ita quoque idem de fidelibus vet. teſt. pronunciandum erit; ac quemadmodum illa conſpectus regii privatio Abſoloni acriores doloris ſtimulos ingerebat, quam ipſum exſilium, imo ipſa mors v. 32. ita quoque exquiſitiſſimus doloris ſenſus in fidelium animabus ex illa faciei divinæ privatione orietur, ut agnoſcunt Antoninus part. IV. tit. 24. c. 10. §. 4. & ipſe Bellarminus lib. II. de purg. c. 10. Cum vero abſurdum ſit, talem dolorem patriarchis tribuere, ideo & illud agnoſcant eſſe abſurdum, ex quo talia conſequuntur. 10.) Patres non in infernalem aliquem limbum, ſed in paradiſum animas piorum vet. teſt. deducunt; Chryſoſtomus hom. XXVI. in Joh. & in hom. de div. & Lazaro; Auguſtinus epiſt. LVII. ad Dardan. & epiſt. XCIX. ad Evod. Huc referri poſſunt omnia patrum dicta, in quibus duo tantum animarum receptacula agnoſcunt, cœlum ſcilicet & infernum, de quibus ſuo loco inferius.

Argumenta pro limbo patrum.

1) Ex Gen. XXXVII.

§. CLXXIII. Reſtat, ut videamus fulcra hujus limbi pontificii. Bellarminus lib. IV. de Chriſto c. 10. producit hæc ſcripturæ dicta: 1) Gen. XXXVII. *dicit Jacob: Deſcendam ad filium meum in infernum. Pius erat Jacob, pius etiam Joſeph, & tamen utrumque non adſcendiſſe ad cœlum, ſed ad inferos deſcendiſſe, ſcriptura ſignificat.* Galatinus lib. VI. de arcan. c. 7. Pererius in Gen. XXXVII. diſp. VIII. p. 883. & Cornel. a Lapide in com. ſuper Gen. XXXVII. emphaſin argumenti latius explicant. *Jacobus dicit, ſe deſcenſurum eo, ubi Joſeph erat.*

At non exiſtimabat Joſephum eſſe in ſepulcro, quippe quem a beſtia devoratum credebat. Ergo non poteſt hoc intelligi de ſepulcro, ſed de limbo. Reſp. 1.) Argumenta in medium adlata probant, limbum eſſe figmentum papiſticum, ergo non poſſunt nec debent hæc verba Jacobi de quodam limbo intra terræ viſcera concluſo & carcere quodam infernali exponi. 2.) Textus Hebræus ſic habet: *Deſcendam* אֶל־בְּנִי *lugens* שְׁאֹלָה, ubi *præpoſitionem* אֶל quidam ſecuti rabbi Salomonem exponunt *propter*, ut hac ratione non conſortium loci, ſed cauſa mortis exprimatur. *Deſcendam lugens in ſepulcrum propter filium meum*, cujus ſignificationis exemplum habetur 1. Sam. I. 27. *Hanna orabat ad Dominum* אֶל־הַנַּעַר, *propter puerum*, non ad puerum. 2. Sam. XIII. 16. אַל־אוֹדֹת, *propter malum magnum iſtud*, ita enim reddidit Targum. Schindlerus in lexic. Particula אֶל ſignificat *ad*, *apud*, *juxta*, *ſuper*, *propter*, *coram.* Galatinus huic expoſitioni opponit, quod Targus Onkelos reddiderit particulam אֶל per לְוָת. Sed targumica illa expoſitio apud chriſtianos non eſt authentica. 3.) Si vel maxime uſitata ſignificatio particulæ אֶל retineatur, nondum tamen ſuburbium illud inferni, patrum ſcilicet limbus, erit exædificatus. שְׁאוֹל enim ſignificat primo *infernum*, Num. XVI. 33. Deut. XXXII. 22. Pſalm. XLIX. 15. LV. 16. Prov. XXVII. 20. XXX. 16. Eſa. V. 14. XIV. 9. 11. 15. XXVIII. 15. Oſ. XIII. 14. ſecundo *dolores inferni*, qui in hac vita hominem quandoque tangunt & angunt, 2. Sam. XXII. 6. Pſalm. XVIII. 6. XXX. 4. LXXXVI. 13. CXVI. 3. tertio *extremum humilitatis gradum*, 1. Sam. II. 6. (quæ tamen ſignificatio ad ſecundam, ſicut ſecunda ad primam reduci poteſt, Deus enim ad inferos deducit guſtum quemdam dolorum infernalium hominibus immittendo;) quarto *mortem ac tranſitum hominum* ex hac vita, ſive ſtatum & conditionem mortuorum in genere, Gen. XLIV. 29. Job. VII. 9. Pſal. LXXXVIII. 4. LXXXIX. 49. quinto *ſepulcrum*, Geneſ. XLII. 38. 1. Reg. II. 6. Job. XIV. 13. XVII. 13. Pſal. XVI. 10. CXLI. 7. Eſa. XXXVIII. 18. Ezech. XXXI. 15. Jon. II. 3. (quæ ſignificatio ad quartam reduci poteſt, quia conditio hominum poſt mortem plerumque id complectitur, ut corpora eorum ſepulcris inferantur.) In verbis Jacobi patriarchæ vox שְׁאוֹל accipitur in quarta ſignificatione, prædicit enim, vel ut quidam volunt, optat mortem cum filio Joſepho communem, non quidem ſpecie, ſed genere eandem, ut ſit ſenſus: *Quoniam filius meus tam miſere occubuit, mihi quoque ob triſtitiæ & luctus acerbitatem brevi moriendum erit*, quemadmodum paulo inferius dicit Geneſ. XLII. 38. XLIV. 29. 31. *Deſcendere facietis canitiem meam* שְׁאוֹלָה, at canities ex hypotheſi pontificiorum non deſcendit in limbum, ſed duntaxat anima a corpore ſeparata. Chryſoſtomus in comm. pari modo exponit: *Facietis, ut conſolatione privatus cum dolore finiam.* Vatablus in comm. *Lugebo filium usque ad mortem, hoc eſt, moriar in ipſo luctu.* Fagius ibidem: *Filio meo Joſeph mortuo non poſſum amplius vivere.* Eodem modo exponunt Eugubinus in recognitione pentateuchi, Cajetanus in comm. Lippomanus in catena, quos eo nomine ſuggillat Pererius. Auguſtinus lib. XII. de Gen. ad lit. cap. 33. videtur de ipſo inferno accipere: *Quod Jacob* (inquit) *ad filios ſuos dicit, deducetis ſenectutem meam cum triſtitia ad inferos, videtur hoc magis timuiſſe, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, ut non ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccatorum &c.* Confer Meiſnerum part. II. ſobr. phil. ſect. I. cap. 3. q. 2. 4.) Si vel maxime pontificii quartam illam τῦ שְׁאוֹל ſignificationem admittere nollent, quam tamen ob ſcripturæ dicta in medium adlata negare vix poterunt, nondum tamen evictum foret, de limbo quodam verba Jacobi eſſe accipienda. Quamvis enim perſuaſus erat, filium a feris diſcerptum, tamen quia mortem ordinarie ſequitur ſepultura, & quia occiſi a feris nihilominus quandoque ſepeliuntur 1. Reg. XIII. 29. ideo in his verbis ſimul ad ſepulcrum reſpicere potuit, hoc ſenſu: Quia filius meus

mor-

mortuus eſt, moriar & ego cum ipſo, ac ſepeliar. 5.) Gloſſa illa pontificiorum, qua *ſcheol* accipitur pro limbo infernali eſt judaica. Sic enim habet Midras. In *ſcheol*, id eſt, in *gehennam*.

II) Ex 1. Sam. XXVIII. §. CLXXIV. II) 1. Sam, XXVIII. *Anima Samuelis adparens Sauli de terra adſcendere viſa eſt. Eam autem fuiſſe veram Samuelis animam, aperte liquet ex verbis textus.* Cum vidiſſet mulier Samuelem. *Item*: dixit Samuel ad Saul. *Item:* intellexit ergo Saul, quod Samuel eſſet. *Certe non diceret ſcriptura* intellexit, *ſed putavit vel cogitavit, ſi non eſſet verum. Præterea in Eccleſ. XLVI. ponitur in laudibus Samuelis, quod mortuus prophetaverit, & adnunciaverit Regi, quæ ventura erant. At quæ laus eſſet Samuelis, ſi non ipſe, ſed dæmon aliquis in ejus forma adparens futura prædixiſſet. Idem confirmant patres.* Joſephus VI. antiq. cap. 15. Juſtinus in dial. cum Tryph. Baſilius epiſt. LXXX. ad Euſtach. Ambroſius in Luc. I. Hieronymus in Eſa. VII. Auguſtinus de cura pro mortuis cap. 15. Eadem repetit Bellarminus lib. II. de purgat. cap. VI. & ex eo Becanus in adpend. diſput. de purgat. Calv. cap. 3. p. 57. Martinus Delrio lib. II. diſquiſ. magic. q. 6. p. 113. & q. 26. ſect. 4. *Reſp.* cum ex illa Samuelis adparitione non tantum *limbum*, ſed etiam *purgatorium, adparitiones ſpirituum, ſuffragia pro mortuis* & alia figmenta pontificii probent, ideo adcurate notanda ſunt argumenta, quibus demonſtramus, ſpectrum aliquod diabolicum, non autem Samuelis animam Sauli adparuiſſe. 1.) Ex *ipſius Spiritus ſancti præmonitione.* Cum Spiritus ſanctus hanc adparitionem deſcribere vellet, præmonitionis ac præmunitionis cujusdam loco præmiſit, 1.Sam. XXVIII. 6. *quod Dominus non reſponderit Sauli neque per ſomnia, neque per urim, neque per prophetas.* Si non reſpondit ei Dominus per prophetas, utique nec per Samuelem, qui Act. III. 24. inter prophetas numeratur. Si noluit Dominus reſpondere Sauli per prophetas vivos, num exiſtimabimus eum reſpondere ipſi voluiſſe per mortuos, cum in lege id diſerte prohibuiſſet? Deut. VIII. 11. Si nullius prophetæ adhuc viventis adloquio Dominus Saulem dignari voluit, num putabimus honore longe majore ipſum fuiſſe dignatum, ut ſcilicet propheta Samuel ex mortuis in ipſius gratiam ſuſcitaretur?, Excipit Bellarminus lib. II. de purg. cap. 6. *Deum ſe iratum oſtendere voluiſſe Sauli, idque feciſſe tam non reſpondendo, quando interrogabatur, quam reſpondendo, quando non interrogabatur, utrumque enim eſt ſignum iræ. Adde, quod cum Saul interrogabat Deum, ſi Deus reſpondiſſet, potuiſſet Saul declinare bellum & pænam ſibi a Deo paratam. At cum interrogavit pythoniſſam, jam erant omnia parata & acies inſtructæ & in conſpectu poſitæ, ut nullo modo prælium detrectari poſſet, tunc ergo Deus, ut magis puniret Saulem, prædixit ei per prophetam interitum ſuum & filiorum & totius exercitus. Reſp.* præſupponitur in hac exceptione, Deum primo quidem Sauli non reſpondiſſe per prophetas, poſtmodum vero per Samuelem ei reſpondiſſe. Sed contrarium docet textus, contrarium demonſtrant adductæ rationes. 2.) Ex *ipſius facti conſideratione.* Si is, qui adparuit Sauli, fuit verus Samuel, aut fuit ejus *anima* aut *corpus* aut *totum perſonæ* anima & corpore conſtans. Sed nihil horum dici poteſt. *Anima* Samuelis non fuit, quia illa non minus ut reliquorum ſanctorum animæ fuit in *manu Dei*, Sap. III. 1. colligata in *faſciculum viventium*, 1. Sam. XXV. 29. in *ſinu Abrahæ*, Luc. XVI. 22. jam vero diabolo ἀδύνατον eſt, animas electorum ex manu Dei & ex ſtatu alterius vitæ, in quem nullum prorſus imperium obtinet, excutere, & in has terras poſtliminio revocare. Si obvertere velis, *divina potentia id factum fuiſſe*, conſequens erit, Deum Pythoniſſæ in opere mere diabolico temporalibus & æternis flammis digno fuiſſe cooperatum. Præterea ſi Sauli conſpecta eſt anima Samuelis ſine corpore, quomodo potuit a Saule & a pythoniſſa videri, cum anima ſit ſpiritus inviſibilis? Adde, quod

 phen-

phantaſma illud adpareat in forma corporea *alicujus ſenis pallio amicti*, v. 14. at quomodo potuit anima ſeparata in corporea figura ſenis conſpici, cum ipſa ſit ἀσώματος καὶ ἀγήραος. Sed nec *corpus* Samuelis eſſe potuit, *primo*, quia nullus interpretum præter Burgenſem hoc adfirmat. *Secundo*, quia corpus Samuelis quietum in ſepulcro jacuit, nec ullis diabolicis incantationibus excitari potuit, cum Deus non minus *oſſa*, quam animas piorum cuſtodiat, Pſal. XXXIV. 21. *Tertio*, quia ſpectrum illud adparet *in pallio*, quali Samuel in vita erat uſus; num vero exiſtimabimus, pallium illud ſpatio aliquot annorum non fuiſſe in terra corruptum? præſtigiæ fuerunt diabolicæ tum in pallii tum in perſonati illius Samuelis repræſentatione. *Quarto* corpus hominis mortui eſt ſenſus ac motus prorſus expers, jam vero hoc phantaſma progreditur ac loquitur. Si obvertas, *diabolum corpus Samuelis induiſſe*, ex ſancto Dei propheta ἐνεργούμενον ac corporaliter obſeſſum diaboli mancipium feceris, ac potuit diabolus id ipſum ſine corpore Samuelis facere, figuram ſcilicet ejusdem repræſentando, quod in corpore ac per corpus Samuelis feciſſe fingitur? Denique nec *totus Samuel* anima & corpore conſtans fuit, quia oportuiſſet eum a mortuis ſurrexiſſe, quod cum ſit maximum miraculum ſolius veri Dei proprium, diabolo ac organis ejus, magis, tribui nequit. De Simone mago, Apollonio Thyanæo & aliis ſatanæ mancipiis memoratur, quod mortuos excitaverint, ſed fuerunt meræ illuſiones; aut non præceſſit vera mors, ſed tantum ſimulatio, aut non ſecuta eſt vera reſurrectio. Si Deo hanc Samuelis reſuſcitationem tribuere velis, divinum miraculum facies teſtimonium mendaciorum ac inſtrumentum ſatanicæ magiæ, cum tamen divina miracula ſint teſtimonia divinæ veritatis. Perſonatus ille Samuel non a Deo ſeſe miſſum vel excitatum, ſed magicis pythoniſſæ artibus evocatum adſerit v. 15. *Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer?* Et quis credat, Deum in gratiam impii regis pythoniſſam conſulentis Samuelem extraordinario miraculo reſuſcitaſſe? Præterea, ſi Samuel ex mortuis excitatus hic Sauli adparuit, quid de eo poſtea factum, num denuo fuit mortuus & corpus ejus ſepulcro illatum? at hac ratione per diaboli operationem factum fuiſſet? Vbi bis mortem pateretur? Num in limbum vivus deſcendit? at limbus receptaculum eſt animarum, non corporum. Num in cœlum ad Deum adſcendit? at hac ratione cœlum ſuſcepiſſet novum incolam diaboli operatione ante univerſalem reſurrectionem ſuſcitatum. Bellarminus unicum illud habet, quod regerat, *adparitionem Samuelis præveniſſe incantationem & ejus effectum*, quod colligit ex *perturbatione mulieris, quæ turbata eſt, cum vidit Samuelem adparuiſſe, antequam evocaretur*. Lib. II. de purgat. cap. 6. addit probationis loco ſomnium rabbinorum, quod *umbræ mortuorum, quæ vi magicæ artis evocantur, capite deorſum verſo adſcendant. Samuel autem recta figura adſcendit, ita ut primo caput, deinde pectus, poſtremo pedes e terra emergere viſi ſint. Reſp.* imo vero pythoniſſa audiverat ex Saule, Samuelem artibus magicis eſſe evocandum, ideo perſonati illius Samuelis repræſentatio eam non perturbavit, ſed potius *conſpectus regis*, quem antea in caligine noctis non cognoverat. *Quare impoſuiſti mihi*, inquit, *tu es enim Saul*. v. 12. Quod ſi ſtatuatur, *adparitionem Samuelis præveniſſe pythoniſſæ incantationem*, adſerendum fuerit, Deum eſſe hujus evocationis auctorem, quæ hypotheſis urgetur abſurdis ſuperius enumeratis. Idem reſpondemus ad exceptionem Lyrani. *Quemadmodum* (inquit) *cum Bileam excitare vellet diabolum, Deus ſeſe interpoſuit, ita cum iſta maga advocaret malum ſpiritum, Deus miſit Samuelem, & hoc pacto non confirmamus artes magicas, ſed evertimus. Reſp.* quod Bileamus diabolum excitare voluerit, incertum eſt, nec poteſt ex hiſtoria probari. Arti magicæ omnino fuiſſet addita auctoritas, ſi verus Samuel prodiiſſet; etſi enim dicatur, Samuelem carminibus non obtemperaſſe, videri tamen potuit obtemperaſſe. 3.) Ex *adparentis hujus ſpectri mendaci ſermocinatione*. Perſonatus ille

ille Samuel palam mentitur. *Quare inquietaſti me?* inquit v. 15. in Hebræo eſt רָגַז, *commovit, trepidare fecit*, quod tam de corpore, quam de anima uſurpatur. At nec piorum animæ nec corpora a diabolo poſt mortem inquietari poſſunt, mentitur igitur ſatan ſub perſona Samuelis, ac *transfigurat ſe in angelum lucis*. 2. Cor. XI. 14. Poſtea ſubjungit v. 19. *Cras tu & filii tui mecum eritis.* At Saul, die poſtero ex deſperatione violentas manus ſibi inferens non pervenit ad Samuelem, verum prophetam Domini, qui per mortem in vitam tranſierat, ſed ad Samuelem perſonatum, hoc eſt, ad diabolum, qui in ſpeciem Samuelis ſeſe transfiguraverat. Si obvertas, *diabolum vera prolocutum fuiſſe, quod Saul propter deſperationem ſit ad ipſum perventurus*; reſp. nihilominus mentitur reſpectu Jonathanis Saulis filii, qui non eſt mortuus in deſperatione, ſed ab hoſtibus Philiſtæis in bello occiſus. Bellarminus regerit, illud *mecum eritis* non ſignificare, *in ſinu Abrahæ eritis, ſed mecum eritis ſub terra, id eſt, mortui eritis.* Atqui Saul nec ratione corporis nec ratione animæ fuit cum Samuele. Ergo ſatan ſub ſpecie Samuelis mentitur. Præterea ſi *mecum eritis*, idem eſt, quod mortui eritis, ergo etiam quando Jacob dicit, *deſcendam ad filium*, idem erit, quod moriar cum filio, & ſic labefactatur vis primi argumenti pro limbo adducti. Si verus Samuel hoc loco Sauli adparuiſſet, procul dubio ad pœnitentiam eum hortatus fuiſſet, ac conſilium vel certe conſolationem illi ſuggeſſiſſet. Sed perſonatus hic Samuel odium Dei potius ei inſtillat; ſicque deſperationi fomenta ſuppeditat. v. 16. Quidam etiam hoc urgent, quod *perſonatus ille Samuel paſſus fuerit ſe adorari contra Dei legem* v. 14. ſed hoc de civili reverentia accipi poſſet; interim recte dicitur, ſatanam in eo peccaſſe, quod ſub habitu & nomine Samuelis adorationem illam ſive civilem ſive religioſam ſuſceperit. Nec veriſimile eſt, Samuelem a rege hunc honorem fuiſſe ſuſcepturum, ut rex ad pedes ejus ſe projiceret, cum Petrus Act. X. 26. a Cornelio hoc honoris genere adfici noluerit. 4.) Ex *pœnæ conſecutione.* Si is, qui Sauli adparet, fuiſſet verus Samuel divinitus excitatus, utique Saul propter magicam illam evocationem non fuiſſet divinitus punitus, & in peccatis ſuis mortuus. Sed hoc poſterius diſerte adſtruit ſcriptura 1. Paral. XI. 13. *Mortuus eſt Saul propter iniquitates ſuas*, vel *in iniquitatibus ſuis, eo quod prævaricatus erat mandatum Domini, ac inſuper pythoniſſam conſuluerat*, v. 14. *nec interrogaverat Dominum, propter quod interfecit eum.* 5.) Ex *Patrum teſtificatione.* Juſtinus (vel quicunque alius auctor) in qq. & reſp. ad orthod. q. LII. p. 328. *Omnia, quæ a ventriloqua facta, ſunt opera dæmonis, qui ſic perſtrinxit ſpectantium oculos, ut ſibi viderentur Samuelem videre, qui non erat. Verborum quidem veritas a Deo profecta eſt, qui dæmoni dedit in figura Samuelis adparere ventriloquæ & rem futuram demonſtrare.* Tertullianus lib. de anima cap. 57. p. 295. *Ecce hodie Simonis hæreticos tanta præſumtio artis extollit, ut etiam prophetarum animas ab inferis movere ſe ſpondeant. Et credo, quia mendacio poſſunt, nec enim pythonico tunc ſpiritui minus licuit animam Saulis effingere poſt Deum mortuos conſulente Saule. Abſit alioquin, ut animam cujuslibet ſancti nedum prophetæ a dæmonio credamus extractam, edocti, quod ipſe ſatanas transfiguretur in angelum lucis, nedum in hominem lucis, etiam Deum ſe adſeveraturus, ſignaque portentoſiora editurus ad evertendos, ſi fieri poſſet, electos. Dubitavit ſi forte tunc prophetam ſe Dei adſeverare & utique Sauli, in quo jam ipſe morabatur: ne putes alium fuiſſe, qui phantaſma adminiſtrabat, alium qui commendabat, ſed eundem ſpiritum & in pſeudoprophetide & in apoſtata facile mentiri, quod fecerat credi, per quem Saulis theſaurus illic erat, ubi & cor ipſius, ubi ſcilicet Deus non erat. Et ideo per quem viſurum ſe credidit, vidit; quia per quem vidit, & credidit.* Origenes in hiſt. de Bileamo ſcribit, *bonos ſpiritus non obtemperare carminibus magicis.* Chryſoſtomus homil. XXIX. in Matth. *Nullo modo credendum*

eſt, animas mortuorum verſari in terris. Dives petiit, ut Lazarus remitteretur, ſed non impetravit. (quomodo igitur hæc maga a Samuele illud impetrare potuit?) hom. II. de Lazaro: *Si diabolus nihil poteſt in t[illegible]os, quomodo poteſt aliquid in ſpiritus mortuorum?* Auguſtinus lib. II. ad Simplician. q. 3. *utrumque defendi poſſe primum* adſerit, ſed poſtea argumentis, quæ probant, non fuiſſe Samuelem, diligenter penſitatis, ſubjungit, *facilius reſponderi poſſe, ſi dicamus, non fuiſſe Samuelem, ſed tantum phantaſma ac ſpectrum.* Quod ſcripturæ ſemper de eo ut vero Samuele loquantur, ad illud reſpondet, *eam eſſe conſuetudinem ſcripturarum, ut ſimilitudines adpellent nomine ipſarum rerum, quas repræſentant.* Quod vere prædixerit perſonatus ille Samuel, quod eſſet eventurum, ad illud reſpondet, *nec mirum nec novum id videri debere, diabolos enim dixiſſe Chriſtum eſſe Filium Dei, & præclarum teſtimonium doctrinæ Pauli dediſſe, ac Deum hoc loco uſum fuiſſe opera diaboli, ut Saulem perterrefaceret, ut, qui malos ſpiritus conſuluiſſet, malo reſponſo adfligeretur.* Quod Saul futurus dicitur cum Samuele, impius cum propheta ſancto, ad illud reſpondet, *hanc eſſe artem diaboli, ut ſemper falſis aliquid admiſceat veri, idque ipſum facere hoc loco, cum revera magna ſint diſcrimina locorum inter animas felices & perditas.* Poſtea ſubjungit, *poſſe illud dictum Samuelis intelligi de communi ſtatu mortis, non autem de paritate felicitatis &c.* In quæſtionibus ex vet. teſt. (de quibus tamen eruditi dubitant, an ſint Auguſtini?) q. 27. *Indignum facinus æſtimo, ſi ſecundum verba hiſtoriæ commendetur adſenſus. Quomodo enim fieri poterat, ut arte magica attraheretur vir & nativitate ſanctus & vitæ operibus juſtus? aut ſi non attractus eſt, conſenſit. quod utrumque de viro juſto credere abſurdum eſt. Si enim invitus adductus eſt, nullum ſuffragium habet juſtitia. Si autem voluntarius, amiſit meritum ſpirituale, quod poſitus in carne quæſiverat, quod valde abſurdum eſt, quia hinc, qui juſtus recedit, permanet juſtus. Porro autem hoc eſt præſtigium ſatanæ, quo, ut plurimos fallat, etiam bonos in poteſtate ſe habere confingit. Ut enim errorem faceret, in quo & ipſe gloriaretur, in habitu viri juſti & nomine ſe ſubornavit, ut nihil proficere ſpem, quam prædicabant Dei cultoribus, mentiretur, quando hinc exeuntes juſtos finxit in ſua eſſe poteſtate. Sed hoc quosdam fallit, quod de morte Saul & filiorum ejus non ſit mentitus. Quaſi magnum ſit diabolo ante diem occaſum corporis prævidere, cum ſigna quædam ſoleant adparere morituris, quippe a quibus Dei profectio amota videtur.* Et poſtea: *Si vere Samuel illi adparuiſſet, non utique vir juſtus permiſiſſet ſe adorari, qui prædicaverat ſolum Deum eſſe adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abrahamo in refrigerio erat, dicebat ad virum peſtilentiæ dignum ardore gehennæ, cras mecum eris? his duobus titulis ſubtilitatem fallaciæ ſuæ prodidit improvidus ſatanas, quia & adorari ſe permiſit ſub habitu & nomine Samuelis contra legem, & virum peccatis preſſum, cum magna diſtantia peccatorum & juſtorum ſit, cum Samuele juſtiſſimo futurum mentitus eſt. Verum poteſt videri, ſi de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat. Ad eum enim transmigravit, quem adoravit. Semper enim diabolus ſub velamine latens, prodit ſe, dum ea confingit, quæ abhorreant perſonis, per quas fallere nititur.* Lib. II. de mirab. ſcript. cap. 11. *Qualiter Samuel a pythoniſſa ſuſcitari dicitur, dum pythoniſſa dæmoniacis incantationibus & præſtigiis uti videtur? Et quomodo Saul, qui in viventibus prophetis Dei reſponſum non invenit, reſuſcitatum a morte prophetam audire meruit? Unde non hunc eſſe Samuelem illum prophetam per factum facilius intelligitur, ſed diabolus, qui ſe transfert in angelum lucis, in phantaſia Samuelis conſideretur, quod ex ſermonibus ejus recte dignoſcitur, quoniam funeſto Sauli dicebat*: Tu & filii tui mecum eritis. *Etenim ſi verus hic Samuel oſtenſus eſſet, nullo modo iniquum regem conſortem ſui meriti poſt mortem diceret.* Procopius & Eucherius in comm. 1. Sam. XXVIII. negant fuiſſe

verum

verum Samuelem. Eadem eſt ſententia Iſidori lib. VIII. etymolog. cap. 9. in quam etiam inclinant Baſilius in Eſa. VIII. tom. III. p. 444. Elias Cretenſis orat. I. Nazianz. circa finem; Beda lib. IV. expoſit. adleg. in Samuel. VIII. dubius eſt ac ambiguus. 6.) Ex *adverſariorum confeſſione*. In jure canonico c. *Nec mirum* 26. q. 5. citantur verba Auguſtini ex quæſtionibus vet. teſt. q. 27. modo adducta. Thom. part. I. quæſt. 89. art. 8. reſp. ad 2. & 22. quæſt. 5. art. 4. non abhorret ab illa ſententia, quod non vere ſpiritus Samuelis a requie ſua excitatus ſit, ſed aliquod phantaſma & illuſio imaginaria, diaboli machinationibus facta, quam ſcriptura adpellat Samuelem; ſolet enim imagines rerum ſuarum nominibus adpellare. Sarisberienſis in policratico lib. II. cap. 26. multis argumentis probat, non fuiſſe verum Samuelem. Franciſcus Ruizius in regulis intelligendi ſcripturas regulam XV. quod *ſcriptura verarum rerum nomina tribuat rerum ſimilitudinibus*, declarat hac hiſtoria perſonati Samuelis. Confer Johannem de turre cremata & alios canoniſtas in comm. d. cap. *Nec mirum*. Leloyerius lib. IV. de ſpectris cap. 1. multis argumentis demonſtrat, non fuiſſe verum Samuelem, quem hoc nomine inſectatur Martinus Delrio lib. II. magic. disquiſit. q. 26. ſect. 4. p. 238.

§. CLXXV. Quæ in contrarium adferuntur, ex dictis facilem habent explicationem. 1.) *Scriptura adpellat Samuelem*. *Reſp.* Auguſtinus lib. II. ad Simplicianum q. 3. & lib. II. de mirab. ſcripturæ cap. 11. *In multis ſcripturæ locis imaginatis rebus verarum rerum nomina adſcribuntur*. Hanc regulam declarat ibidem quibusdam exemplis: *Virga magorum Ægyptiorum in ſimilitudinem ſerpentis imaginata, & ille æneus in deſerto ſerpens nominatur. Duo quoque cherubim pro ſimilitudine obumbrare propitiatorium memorantur. Quinque mures vel quinque anuli de terra Philiſtim in capſella cum arca Domini referuntur. Duodecim boves ſub mari æneo & quatuordecim leones in throno Salomonis eburneo ſtatuuntur. Cherubim quoque & palmæ & mala granata & retia in templi ædificio depicta deſcribuntur, cum hæc omnia non ipſa rerum veritate, ſed pro ſimilitudine iſta nomina recipiunt, ipſæ tamen ſcripturæ ſine ullo incertitudinis reſpectu quaſi res veras hæc nominatim ponunt. Phantaſma igitur Samuelis velut ipſe Samuel oſtenſum pronunciatur, ſicut & in viſionibus prophetarum & in Apocal. Joh. oſtenſi viri pronunciantur. Sic ſatanas in puncto temporis dicitur Chriſto oſtendiſſe omnia regna totius terrarum orbis*; Luc. IV. 5. quod non de ipſis totius mundi regnis, quæ in puncto temporis oſtendere ſimpliciter diabolo impoſſibile erat, ſed de objecta omnium regnorum imagine accipiendum. Imitatur autem hac in parte ſcriptura vulgatam loquendi conſuetudinem. Sic viſa Julii Cæſaris imagine dicimus: *Hic eſt Julius Cæſar*. In comœdia eum, qui repræſentat perſonam Samuelis, vocamus *Samuelem*. 2.) *Siracides hoc numerat inter Samuelis laudes*. *Reſp.* liber ille non eſt canonicus. Poſſet etiam reſponderi, Siracidem de imaginario Samuele locutum fuiſſe tanquam de vero, cum etiam ſacræ literæ ſic loquantur, ac loqui ſecundum opinionem Saulis & pythoniſſæ, qui exiſtimarunt ipſum Samuelem eſſe ſuſcitatum. 3.) *Saul dicitur intellexiſſe, quod eſſet Samuel. Ergo non cogitavit, non putavit, ſed revera intellexit.* Reſpondet Auguſtinus in qq. vet. teſt. q. 27. per inverſionem: *Iſtud minime ad veri rapiendum eſt rationem, ſed ad viſum & intellectum Saulis juſto Dei judicio tanta hebetudine dementis effecti, ut ad pythoniſſam confugeret. Saul namque reprobus factus non poterat habere bonum intellectum. Hiſtoricus mentem Saul & habitum Samuelis deſcripſit, ea quæ dicta ſunt, exprimens, prætermittens, ſi vera an falſa ſint. Quid enim ait? audiens, in quo habitu eſſet excitatus, intellexit, inquit, hunc eſſe Samuelem. Quid intellexerit, retulit, & quia non bene intellexit, contra ſcripturam alium adoravit, quam Deum, & putans Samuelem adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ ſuæ haberet ſatanas.* 4.) *Is, qui adparet, vere*

vere prædixit Sauli & filiis ejus mortem. Reſp. diabolus hoc ex juſti judicii divini, cujus exſecutio ipſi demandata erat, revelatione cognoſcere potuit. Notæ ipſi erant vires utriusque exercitus Judæi ac Philiſtini, nota utriusque partis arcana conſilia, noverat Saulem juſto Dei judicio pœnæ deſtinatum, & Davidem ejus loco in regem electum, inde facile colligere poterat prælii exitum. 5.) Lyra hoc urget, quod *injuria fuiſſet Samueli facta, ſi diabolus ejus perſona ſe ſubornaſſet*: *Reſp.* id vero frivolum eſt. Major enim injuria fuiſſet, ſi diabolus verum Samuelem inquietaſſet, ac corpus ejus invaſiſſet. Præterea ſicut organa & miniſtri diaboli gerunt ſe pro organis & prophetis Dei, ita ipſe ſatanas *transfigurat ſe in angelum lucis* 2. Cor. XI. 13. & 14. quid mirum, ſi etiam in prophetam lucis? Ecquis dixerit honeſto viro ignominiam conciliari, ſi perverſus aliquis nebulo ſe pro ipſo gerat? 6.) *Patres ita ſtatuunt. Reſp.* pauci quidem, non omnes, & qui ſic ſtatuunt, timide ac trepide non adſeveranter illud proferunt. Joſephus in hiſtorica recitatione phraſin ſcripturæ imitatur, nec inter patres ſatis commode refertur. Juſtinus fuiſſe Samuelem dicit, ſed addit aliquid, quod ne ipſi quidem pontificii concedunt, videlicet *animas etiam piorum ante Chriſti adventum fuiſſe aliquo modo ſub poteſtate diaboli, ut eas potuerit reducere, cum vellet.* Hieronymus non ſuam, ſed aliorum ſententiam recenſet. *Plerique*, inquit, *putant Saulem ſignum accepiſſe de terra & de profundo inferni, quando Samuelem per incantationes & artes magicas viſus eſt ſuſcitaſſe.* Auguſtinus lib. de cura pro mortuis dubitat. *Samuel propheta* (inquit) *defunctus vivo Sauli futura prædixit, quamvis nonnulli non ipſum fuiſſe, qui potuiſſet magicis artibus evocari, ſed aliquem ſpiritum tam malis operibus congruentem, illius exiſtiment ſimilitudinem figuraſſe &c.* Ex Galatino lib. VI. de arc. c. 7. colligitur, opinionem illam patrum ex ſomniis rabbinorum originem duxiſſe; ibi enim ex Midras Lev. XX. & rabbino Eleazaro probatur, fuiſſe verum Samuelem, & additur fabula, quod *mortuus regi adſcendens, faciem habeat ſurſum & pedes deorſum; ruſtico autem adſcendens, faciem habet deorſum ac pedes ſurſum.*

§. CLXXVI. III) Zach. IX. 11. *Tu eduxiſti in ſanguine teſtamenti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua.* *Hunc locum Hieronymus & Rupertus de deſcenſu Chriſti ad infernum exponunt. Et convincitur ex eo, animas ſanctorum ante Chriſti mortem non fuiſſe in cælo, nec enim cælum per lacum ſignificari poteſt, aut ex cælo Dominus ſanctos ſuos eduxit, aut in cælo ulli ſunt vincti.* Idem urgent Ribera in comm. illius loci, catechiſmus Trident. in expoſit. articuli deſcenſus. *Reſp.* LXX. interpretes accipiunt ut apoſtrophen ad ipſum redemtorem, quos ſequitur vulgata translatio. Sed in Hebræo eſt apoſtrophe ad filiam Sionis, cui v. 9. proxime præcedente dictum: *Exſulta valde filia Sion.* Sic enim ad verbum habent Hebræa: *Etiam tu* (filia Sionis, eſt enim fœmininum אַתְּ, ſubintelligendum igitur aliquid ad complementum ſententiæ, particeps eris meorum beneficiorum, perfrueris meis bonis, habebis partem in regno meo) *in ſanguine*, vel propter ſanguinem *fœderis tui*, (iterum in genere fœminino בְּרִיתֵךְ, ut ſit ſenſus, habebis auxilium & ſalutem in illo ſanguine, per quem fœdus gratiæ tecum inii ac confirmavi) *emiſi*, vel emittam (Hebræi enim *præteritum* pro *futuro* ponunt, præſertim in vaticiniis propheticis propter certitudinem) *vinctos tuos de ciſterna, in qua non eſt aqua.* Judæi hoc vaticinium exponunt de *liberatione ex captivitate Babylonica*, quos ſequitur Calvinus Judaizans lib. II. inſtit. cap. 16. §. 9. ut & Sutlivius lib. I. de purg. c. 14. p. 147. & ex parte Arias Montanus in comm. Zach. IX. ſed huic detorſioni Bellarminus recte opponit hæc fundamenta: 1.) *in verbis præcedentibus proponi* vaticinium de Chriſto: *Exſulta filia Sion, ecce rex tuus venit ad te*, quod evangeliſtæ de ingreſſu Chriſti in Hieroſolymam exponunt: Matth. XXI. 5. Joh. XII. 15. 2.) liberationem illam Ju-

III) Ex Zach. IX. 11.

dæorum

dæorum non conſtitiſſe ſanguine, nec interveniſſe aliquod liberationis pretium, ſed fuiſſe gratuitam. Adde 3.) captivitatem illam non fuiſſe deſtitutam aqua, ſive literaliter ſive myſtice eam explicare velimus. Auguſtinus lib. XVIII. de civ. Dei c. 35. per hunc lacum intelligit *humanæ miſeriæ ſiccam profunditatem, quodammodo & ſterilem, ubi non ſunt fluenta juſtitiæ, ſed iniquitatis lutum.* Atqui ex illa humanæ miſeriæ ſiccitate pii in hoc mundo non liberantur, ſed eidem usque ad diem mortis immerſi manent, ac beneficia Chriſti non præcipue ad hanc, ſed ad futuram vitam pertinent, nec ſunt primario bona corporalia, ſed ſpiritualia. Quidam ex pontificiis accipiunt de *limbo patrum*, ſed cum in eo non ſit pœna ſenſus, ideo alii malunt explicare de purgatorio. Salmeronius in comm. 1. Cor. XV. diſp. XXVI. *Hæc verba* (Zach. IX.) *magis ad purgatorium, quam ad limbum patrum ſpectare videntur; quia hic erit lacus ſine aqua, at patriarchæ aqua refrigerii & conſolationis non carebant, unde eſt, quod Abraham de Lazaro dixit ad epulonem: Hic nunc conſolatur, tu vero cruciaris.* Bellarminus ipſe lib. I. de purgat. cap. 3. loc. 9. *Et ſi hunc locum* (Zach. IX.) *adducunt paſſim pro liberatione patrum ex limbo, tamen melius convenit liberationi animarum ex purgatorio, quas Chriſtus eduxit, cum eo deſcendit poſt mortem ſuam, primo quia iſti rectius dicuntur vincti, ſecundo quia in purgatorio non eſt aqua conſolationis, quæ eſt in limbo, ut patet Luc. XVI.* Rectius vero per hunc lacum intelligitur infernus, in quo non eſt *aqua*, ſed ſulphur & ignis, in quo noſtræ miſeriæ in profundiſſimo fuere gradu, quæ interpretatio probatur ex toto contextu & aliorum ſcripturæ locorum collatione. 1.) Captivi ſive *vincti* (in Hebræo enim eſt אֲסִירִים, quod proprie ſignificat *ligatos, vinculis conſtrictos*) ſunt omnes omnino homines ex Adamo per carnalem generationem propagati. Primi parentes in vera ac plena libertate a Deo fuerunt conditi, ſed per peccatum in captivitatem ſatanæ ac mortis una cum omnibus poſteris ſeſe præcipitarunt, unde ſic deſcribimur, quod ſimus *ſervi peccati*, Joh. VIII. 34. Rom. VI. 20. 2. Pet. II. 19. *conſtituti ſub poteſtate tenebrarum*, Col. I 13. *concluſi ſub peccatum*, Rom. XI. 32. Gal. III. 22. *fortis ille armatus in atrium ſuum nos deduxerat*, quod ſumma vi cuſtodiebat, Luc. XI. 21. adeo ut omnes cogerentur exclamare: *Numquid tolletur a forti præda, & an captivitas juſta evadet?* Eſa. XLIX. 24. Juxta hypotheſin pontificiorum captivi illi non erunt omnes homines, ſed duntaxat mortui ante Chriſti adventum, quippe quos ſolos ex limbo per Chriſtum liberatos adſerunt, ſed ſcriptura ſpiritualem illam captivitatem ad omnes homines extendit. 2.) *Carcer*, in quo captivi detinebamur, ſic deſcribitur, quod fuerit *fovea* ſive ciſterna, *in qua non eſt aqua.* Reſpectus habetur ad hiſtoriam Joſephi, Gen. XXXVII. 24. ubi fratres eum miſiſſe dicuntur *in ciſternam veterem, in qua non erat aqua;* in ea fame & ſiti ipſi pereundum fuiſſet, niſi Judas eum extraxiſſet. Sic nos miſeri homines conſtituti eramus in fovea inferni, in qua non eſt aqua refrigerii ac conſolationis, Luc. XVI. 24. in ea æternum nobis pereundum fuiſſet, niſi Chriſtus *ex tribu Juda oriundus*, Hebr. VII. 14. *leo de tribu Juda*, Apoc. V. 5. redemtionem nobis præſtitiſſet. Juxta pontificiorum hypotheſin fovea illa aquam habuiſſet, quia patres in limbo conſtituti conſolationem illam habuerunt, quod per Chriſtum ex ea fovea ſint brevi liberandi. 3.) *Redemtor* eſt Chriſtus Jeſus promiſſus Meſſias, de quo in præcedentibus dixerat propheta: *Ecce rex tuus venit.* Ille eſt noſter גאל, Job. XIX. 25. qui *captivam duxit captivitatem*, Pſalm. LXVIII. 19. qui *eduxit vinctos in compedibus*, v. 7. qui promiſit Eſa. XLIX. 25. *Etiam captivitas fortis tolletur, & præda robuſti evadet &c.* 4.) *Pretium redemtionis* eſt Chriſti ſanguis, quem dedit in ἀντίλυτρον, Matth. XX. 28. 1. Tim. II. 6. qui vocatur *ſanguis fœderis*, quia per illum nov. teſt. eſt ſancitum & obſignatum, ſicut vetus ſanguine juvencorum in ſacrificiis mactatorum ſanciebatur, Exod. XXIV. 8. Hebr. IX. 20. per hunc ſanguinem & in hoc ſanguine ex lacu infernali ſumus emiſſi, ut & *meritum ac medium*

dium redemtionis ſanguis Chriſti conſtituatur. Hoc Chriſti beneficium non pertinet duntaxat ad nov. ſed etiam ad vet. teſt. quia agnus *occiſus eſt ab origine mundi*, Apoc. XIII. 8. ac pii patres ſtatim a morte merito hujus ſanguinis in ſinum Abrahæ ac in paradiſum ſunt translati, non autem in locum damnatorum detruſi. Luc. XVI. 23. Confer Hieronymum in comm. & Auguſtinum d. l.

IV) *Ex Luc. XVI.* §. CLXXVII. IV) Luc. XVI. *Cum dives eſſet in inferno, vidit a longe animam Lazari in ſinu Abrahæ, & audivit, inter loca ipſorum magnum hiatum eſſe; id enim ſignificat* χάσμα, *ex quo adparet, nihil ſolidi fuiſſe interjectum inter locum damnatorum & ſinum Abrahæ, ſed utrasque animas in eadem voragine fuiſſe, licet multum inter ſe diſtantes.* Eumdem locum pro adſtruendo patrum limbo proferunt Suarez in part. III. Thomas quæſt. 52. art. 1. diſp. 42. §. 2. Rhemenſes in adnot. illius loci. Stapletonus in promt. cathol. feria 5. Dom. 2. quadrag. &c. *Reſp.* 1.) Dives dicitur Abrahamum & Lazarum in ejus ſinu vidiſſe ἀπὸ μακρόθεν, *e longinquo*, quomodo igitur fuerunt in una eademque voragine? Auguſtinus epiſt. XCIX. ad Evod. *Chaſma hoc magnus quidam hiatus multum ea ſeparans, inter quæ non ſolum eſt, verum etiam firmatus eſt.* 2.) Si Lazarus & Abrahamus in limbo velut in umbra & carcere quodam tenebricoſo concluſi fuerunt, quomodo dives eos videre potuit? 3.) Si Lazarus gaudio & *conſolatione*, pace & quiete fruitur in Abrahæ ſinu, quomodo potuit eſſe *in limbo*, id eſt, in fovea, in qua non eſt aquæ refrigerii & conſolationis, ut ex dicto prophetico illum deſcribere coguntur. Rectius igitur per ſinum Abrahæ cœlum, quam limbus inferni ſinus intelligitur, ut oſtendimus ſuperius. Maldonatus in comm. h. l. *Per ſinum Abrahæ valde ego ſuſpicor ſummum cælum intelligi.* Auguſtinus d. l. colligit, *ſinum Abrahæ non fuiſſe aliquam inferni partem, quia in nullis ſcripturarum locis reperire potuerit, ipſos inferos in bono adpellari.* 4.) Tale ac tantum chaſma inter cœlum ac infernum dicitur eſſe firmatum, ut prorſus ἀδύνατον ſit aliquem ex cœlo in infernum, vel ex inferno in cœlum tranſire, quomodo igitur ex limbo inferni ſinu ac προαυλίῳ, *gehennæ labro ſupremo*, ut Rhemenſes in adn. h. l. vocant, patriarchis ad cœlum patuit aditus? 5.) Chaſma illud intermedium dicitur *firmatum*, in Græco eſt ἐστήρικται, quomodo igitur *nihil ſolidi* inter locum damnatorum & ſinum Abrahæ interjectum eſſe dici poteſt, ſi literæ inſiſtere velimus? 6.) Græcum χάσμα Latinus interpres vertit per *chaos*, quod eſt *rudis indigeſtaque moles*, quomodo igitur nihil in eo ſolidi, ſi auctoritate Latini interpretis pontificii ſtare velint, ut per concilii Tridentini ſanctionem coguntur? 7.) Janſenius, pontificius ſcriptor, in harum in voce *chaſmatos* metaphoram agnoſcit: *Quemadmodum*, inquit, *in terræ motu relicta & interjecta vorago & hiatus impervium reddit tranſitum ab una parte ad alteram: ita firmiſſimo Dei decreto tanquam chaſmate diſcluſus ac ſeparatus eſt ſtatus beatorum a ſtatu damnatorum, ut ab hoc ad illum & vice verſa nullus pateat tranſitus.* Sequitur hac in parte Janſenius Euthymium, qui in comm. h. l. hiatum magnum dicit *firmiſſimum Dei præceptum tanquam ad modum hiatus prohibens horum & illorum commixtionem.* Per chaſma ergo jam haud incommode ſignificatur extrema illa diſtantia, qua altitudo cœli a profunditate inferni ſeparatur, quam nullus pertranſire poſſit. 8.) Scopus hujus *hiſtoriæ* (Tertullianus lib. IV. adv. Marc. p. 274. Hilarius in enarr. Pſal. II. circa finem; Ambroſius in Luc. tom. V. p. 128. Lyranus in comm.) ſive *parabolæ* (Athanaſius de variis quæſt. q. 21. Chryſoſtomus, Hieronymus, Theophylactus in comm. quos ſequitur Maldonatus) is eſt, quod in ea proponatur diverſus piorum & impiorum poſt hanc vitam ſtatus, extra illum ſcopum non eſt progrediendum, nec otioſe quærendum, quomodo linguæ ac digiti tribuantur animabus a corpore ſeparatis, quomodo animæ beatorum & damnatorum invicem poſſint colloqui, quomodo dives dicatur ſepultus, & lingua ejus in inferno cruciata. Confer Irenæum lib. IV. adv. hæreſ. cap. 4. p. 234.

·4. Juſlinum in qq. & reſp. ad orthod.
ı. p. 332.

ſ 1. Pet. I. §. CLXXVIII. V) 1. Pet. III.
Chriſtus iis, qui in carcere erant,
ſpiritibus prædicavit, qui incre-
fuerunt aliquando, quando exſpectabant
ɔatientiam in diebus Noæ, cum fabricare-
rca. Hic dic.. 'ur animæ in carcere fuiſſe;
ɛrgo erant in cælo, nam ridiculum eſt di-
animas in cælo tanquam in carcere inclu-
ſiſſe, cum cælum ſit Dei ſedes. Reſp. de in-
etatione hujus loci apoſtolici (quem Lu-
ıs tom. II. Jen. fol. 341. tantæ obſcurita-
ſſe adſerit, quanta vix in ullo alio teſt.
dicto occurrat) variant tum veterum tum
ıtiorum ſententiæ. 1.) Auguſtinus epiſt.
K. ad Evod. & eum ſecutus Beda, ut &
mas part. III. q. 52. art. 2. per *ſpiritus*
rcere conſtitutos intelligunt homines, qui
: temporibus Noæ, quorum animæ erant
ɪrpore mortali tanquam in carcere, quia
us eſt carcer animæ, illis Chriſtus prædi-
non ſecundum humanitatem, quam non-
adſumſerat, ſed ſecundum deitatem per
nam inſpirationem aut per linguam Noæ
qui increduli fuerunt. Hanc Auguſtini
cationem multis argumentis impugnat Bel-
inus lib. IV. de Chriſto c. 13. quorum
n non eſt æquale robur ac pondus; illud
arium eſt, quod nomen φυλακῆς de *cor-*
humano in ſcripturis nuſpiam uſurpetur,
: ipſe Auguſtinus tantum προβληματικῶς
: expoſitionem proponit. 2.) Auguſtini
pretationi quodammodo adfinis eſt ea, qua
licatio Chriſti itidem intelligitur de ea,
temporibus Noæ facta eſt, ſed per car-
n non accipitur corpus, in quo animæ in-
ulorum in hac vita habitarunt, ſed *infer-*
in quem poſt hanc vitam, & facta a cor-
ſeparatione, detruſæ fuerunt, hoc ſenſu:
ſtus mortificatus eſt carne, vivificatus autem
tu, (mortuus ſecundum humanitatem, vi-
atus autem ac reſuſcitatus eſt virtute divi-
is Rom. I. 4. *Crucifixus eſt ex infirmitate,*
ivit ex virtute Dei 2. Cor. XIII. 4.) *in quo*
(ſcilicet ſpiritu) *ſpiritibus in carcere* (græcus textus habet ἐν φυλακῇ, *in cuſtodia*, nec addit, quod fuerint illi ſpiritus in carcere, ſicut vulgata Latina verſio hoc addit, ſed ſimpliciter dicit τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι) *abiens* (græce: πορευθεὶς, *profectus*) *prædicavit*, (per Noahum ſcilicet & alios prophetas ac præcones verbi, qui per *Chriſti ſpiritum* locuti ſunt, 1. Pet. I. 11. & quidem prædicavit illis,) *qui increduli fuerant aliquando*, τοῖς ἀπειθήσασι ποτὲ, qui *erant aliquando imperſuaſibiles.* (qui non patiebantur ſibi perſuaderi) *cum ſemel exſpectabatur Dei longanimitas in diebus Noæ, cum adpararetur arca, in qua paucæ, hoc eſt, octo animæ ſervatæ ſunt per aquam.* Hæc interpretatio confirmatur ex eo, quod Petrus in epiſt. I. 11. dicit, ſpiritum Chriſti fuiſſe in prophetis, ac proinde etiam in Noaho, juſtitiæ præcone; quodque Deus apud Moſen dicit Gen. VI. 3. *Spiritus meus non contendet amplius cum illis hominibus, quia caro ſunt*, ex quo colligunt, quod Chriſtus ſpiritu ſuo olim in Noah loquente prædicaverit hominibus immorigeris, tunc quidem vivis, nunc autem mortuis & damnatis. Contra hanc interpretationem urgetur: Primo conſideratio *ſubjecti.* Loquitur enim Petrus de Chriſto, non de λόγῳ ἀσάρκῳ. Reſponderi poſſet, propter identitatem perſonæ Chriſto recte tribui, quæ λόγῳ ἀσάρκῳ competunt. Sic Joh. VIII. 58. inquit Chriſtus: *Antequam Abraham erat, ego ſum.* Secundo conſideratio *temporis.* Facta eſt hæc prædicatio & profectio poſt mortem atque vivificationem. Reſponderi poſſet, diſtinguendum eſſe inter diverſa prædicata, vivificationem quidem factam eſſe poſt mortem, ſed prædicationem temporibus Noæ eſſe factam, nec ſeriem temporis, ſed identitatem ſubjecti apoſtolum hoc loco reſpicere. Tertio *proprietas verbi* πορεύεσθαι, quæ λόγῳ ἀσάρκῳ non convenit, ac v. 22. de propria profectione accipitur. Reſponderi poſſet, πόρευσιν Deo incorporeo ſæpius tribui, ut peculiarem aliquam manifeſtationem per verba vel facta denotet, Gen. XI. 5. XVIII. 21. Deut. XX. 4. Eſa. XLV. 2.

Oſ. V. 15. &c. nec in ſcripturis inſolitum eſſe, ut una eademque vox in eodem capite primum proprie, mox vero metaphorice accipiatur. Joh. IV. 13. 14. Conf. Origenem lib. III. in epiſt. Rom. Adde, quod πόρευσις proprie accepta pro φορᾷ quadam locali ac phyſica non competat animæ, cum tamen de Chriſti anima complures hunc locum accipiant. Quarto *oppoſitio carnis & ſpiritus*, quæ nomen ſpiritus de verbi miniſterio accipi non patitur. Reſponderi poſſet, per carnem Chriſti humanitatem, per ſpiritum ejusdem divinitatem intelligi, ſicque optime ſibi conſtare oppoſitionem, carne enim mortificatus eſt, ſpiritu autem vivificatus. Quinto *regula theologica*, quod prædicatio per prophetas non ſecundæ, ſed tertiæ perſonæ Trinitatis tribui conſueverit. Reſponderi poſſet, Chriſto non minus quam Spiritui ſancto illam tribui, quia propterea vocatur λόγος, & notanter dicit Petrus, ſpiritum Chriſti fuiſſe in prophetis. Sexto, quod, homines tempore Noæ exſiſtentes vocare *ſpiritus in carcere*, ſit a *textu & litera* præter neceſſitatem nimis longe recedere. Reſponderi poſſet, immorigeros illos tempore Noæ fuiſſe homines vivos, ſed tempore eo, quo Petrus ſcribebat, fuiſſe ſpiritus ſive animas ſeparatas in carcere inferni conſtitutas, 2. Pet. II. 4. Adde, quod perſonas viventes animatas apoſtolus paulo poſt vocat animas v. 20. Septimo, quod non poſſit dari *commoda ratio*, cur prædicationis factæ tempore Noahi Petrus mentionem faciat, prætermiſſa ea, quæ anterioribus & poſterioribus temporibus facta. Reſponderi poſſet, eadem difficultate urgeri interpretationem eorum, qui de Chriſti ad inferos deſcenſu hunc locum accipiunt, rationem connexionis dari poſſe eam, quod apoſtolus ad conſcientiam & converſationem bonam hortetur, propoſito exemplo eorum, qui in diluvio ſalutis naufragium fecerunt ob contemtam converſationem & conſcientiam bonam. Vel, quod apoſtolo propoſitum ſit demonſtrare, Chriſtum omnibus temporibus fuiſſe prophetam & doctorem eccleſiæ ſuæ, ac nihilo tamen minus maximam hominum partem verbis ejus fidem denegaſſe, ut oſtendit exemplum eorum, qui vixerunt temporibus Noæ, mirum igitur non eſſe, multos adhuc eſſe, qui evangelium ejus repudient, & confeſſores ejus perſequantur. Vel, quod apoſtolus ad patientiam & longanimitatem non ſolum exemplo Chriſti & Noahi, ſed etiam ipſius Dei nos exhortari voluerit. 3.) Quidam hanc profectionem interpretantur de abitu Chriſti *in paradiſum*, & τὰ πνεύματα de animantibus beatis, vocem autem φυλακῆς de *cuſtodia cæleſti* accipiunt, hoc ſenſu: Chriſtus mortuus ex infirmitate, reſuſcitatus autem per potentiam divinam, profectus in locum beatorum ſeſe manifeſtavit, victoriamque ſuam prædicavit beatis animabus, quæ erant in cuſtodia cœleſti, quæque olim quidem temporibus Noæ comminationibus de univerſali diluvio fidem non habentes pœna diluvii divinitus correpti ſecundum corpus perierunt, pœnitentia tamen acta ſecundum animam ſive ſpiritum ad beatas ſedes transmigrarunt. Huic interpretationi merito obvertitur: *primo*, quod perquam durum & ſcripturis prorſus inſolitum ſit, φυλακῆς nomen de *cælo ac paradiſo* uſurpare, cum ſemper in malam partem accipiatur: Matth. XXV. 36. 39. 43. 44. Act. V. 19. VIII. 3. XII. 4. XVI. 23. Apoc. XX. 7. *Secundo*, quod ſpiritus illi, quibus prædicatio facta eſt, dicantur ἀπειθήσαντες, *increduli & immorigeri*, de quibus certo adfirmari nequit, quod poſtea veram ac ſeriam pœnitentiam egerint & ſalvati ſint. *Tertio*, quod de Chriſti in cœlum πορεύσει v. 22. demum agat apoſtolus. 4.) Ad hanc explicationem proxime accedit ſententia Oſiandri, qui in comm. hujus loci verba apoſtoli ſic explicat: Chriſtus mortuus in cruce, quoad corpus, vivus autem, quoad animam, acceſſit ad animas eorum, qui in diluvio ſuffocati ſunt, qui tunc, cum Noah arcam pararet, perſuaderi ſibi non patiebantur, Deum adeo iraſci mundo, ut eum diluvio univerſali perdere vellet, itaque non agebant ſerio pœnitentiam, donec aquæ diluvii ingruerent, & ſibi moriendum eſſe viderent. Quare Deus eos non quidem damnavit,

vit, quia non ſine pœnitentia deceſſerant, ſed tamen, quia pias admonitiones Noahi longo tempore ſpreverant, ideo placuit Domino, ut eorum animas poſt mortem non ſtatim in conſpectum ſuum admitteret, ſed alicubi tanquam in cuſtodia, non tamen in cruciatu detineret, donec Chriſtus poſt præſtitum redemtionis pretium illis gratiam Dei adnunciaret, & in cœlum ſecum transferret. Pro ſtabilienda hac ſententia urgetur diſcrimen inter ἀπειθεῖς καὶ ἀπίστους, inter imperſuaſibiles & incredulos. Omnes ἄπιστοι ſunt etiam ἀπειθεῖς, ſed non contra; fieri enim poteſt, ut fideles & electi non credant peculiaribus quibusdam Dei comminationibus, quæ hujus vel illius loci interitum ac devaſtationem portendunt, qui tamen propterea non ſtatim dicuntur ἄπιστοι. Huic interpretationi opponi poteſt, quod ſcriptura non agnoſcat tertium aliquem locum inter cœlum & infernum, quodque textus diſerte non addat, illos, quibus prædicatum eſt, veram pœnitentiam poſtea egiſſe. Diſcrimen inter ἀπειθεῖς & ἀπίστους ſcriptura non videtur obſervare, ſed per ἀπειθήσαντας incredulos & impœnitentes perpetuo intelligere: Joh. III. 36. Act. XIV. 2. Rom. XI. 30. 31. Hebr. III. 18. 5.) Socinus in explicat. quorumdam ſcripturæ locorum edit. Racov. anno 1618. p. 113. talem profert explicationem: *Chriſtus licet propter infirmitatem carnis necatus fuerit & mortem guſtaverit, divina tamen vi atque potentia ad immortalem vitam poſtmodum eſt reſtitutus, per eamdem vero divinam vim atque potentiam, cum hinc ad Patrem profectus eſſet, dimiſſis per univerſum orbem diſcipulis & miniſtris ſuis, qui tantam ejus adverſum mortem victoriam prædicarent, & palam teſtarentur, eorum etiam hominum mentibus & animis clare concionatus eſt, & veritatem patefecit, qui malitiæ & ignorantiæ vi quaſi quodam carcere tanquam iræ Dei captivi detinebantur, & contumaces fuerant aliquando. Quod non ſecus accidit, atque cum ætate Noæ Dei lenitas atque clementia hominum contumacium reſipiſcentiam exſpectaret, quos arca, quæ ab ipſo Noacho ex divino præſcripto conſtruebatur, ipſorum officii & divini, quod imminebat, ſupplicii ſatis admonebat &c.* quæ explicatio paucis duntaxat immutatis cum prioribus coincidit. Vrgetur autem illa difficultate, quod incredulos illos, quibus Chriſtus prædicavit, ab illis, qui erant tempore Noæ, diſtinguit, quos tamen Petrus eosdem ſtatuit. 6.) Plerique patres hunc locum Petrinum de *Chriſti ad inferos deſcenſu* exponunt, quos multi ex recentioribus ſequuntur, ut ſit ſenſus: Chriſtus *mortificatus eſt carne*, quia animæ & corporis unio in morte fuit vere ſoluta, ſed *vivificatus ſpiritu*, quia per divinam ejus virtutem & potentiam anima corpori viciſſim unita eſt, ac vita eidem reſtituta, 2. Cor. XIII. 4. *in qua* divina virtute tanquam glorioſus triumphator πορευθεὶς *deſcendit* ad ſpiritus damnatos *in carcere* inferni conſtitutos, *qui increduli aliquando fuerant*, & propter incredulitatem ſuam in hunc locum venerant, iisque *prædicavit*, hoc eſt, incredulitatem ipſorum redarguit, ac divinam ſuam potentiam, majeſtatem & victoriam manifeſtavit, ſicut poſtea v. 22. dicitur πορευθεὶς εἰς οὐρανὸν, in quo itidem ſuam gloriam & majeſtatem ſpiritibus juſtorum oſtendit, illis quidem in confuſionem, his vero in glorificationem & exſultationem. Huic interpretationi obvertitur: Primo, quod *nomen* φυλακῆς *non accipiatur de inferno.* Reſponderi poteſt, eo ſenſu uſurpari Apoc. XX. 7. *ſolvetur ſatanas* ἐκ τῆς φυλακῆς, *de carcere ſuo, & exibit*; qualis vero fuerit ille carcer, exponitur v. 3. *miſit eum in abyſſum.* Poteſt etiam certo reſpectu huc adcommodari locus Matth. V. 25. ubi carcer ut typus inferni proponitur. Confer Matth. XVIII. 30. Luc. XII. 58. Secundo, quod *prædicatio non ſatis commode in inferno facta dici poſſit.* Reſponderi poteſt, intelligi prædicationem non tam *verbalem*, quam *realem*, qua Chriſtus non ad converſionem & liberationem animabus impiorum prædicavit, ſicut in miniſterio ſuo in his terris fecerat, ſed ad ipſorum confutationem & confuſionem, ut magno ſuo malo hunc redemtorem ſe ſpreviſſe intelligerent. Vt enim in judicio extremo impii in ſuis corporibus ipſum judicem

conſpecturi ſunt, & pœnas a facie Domini ſenſuri, 2. Theſſ. I. 9. Apoc. I. 7. ita quoque animæ eorum extra corpora conſtitutæ ipſum ut glorioſum triumphatorem in inferno conſpexerunt, & hac viſione cruciatus in eis auctus Ambroſius in Eph. IV. *Triumphato diabolo Dominus deſcendit in cor terræ, ut oſtenſio ejus prædicatio eſſet mortuorum.* Sic ergo Chriſtus damnatis in inferno gloriam triumphi ſui oſtendit in ſua ad eum deſcenſione; hominibus in terra viventibus eamdem demonſtravit in glorioſa reſurrectione, beatis in cœlo ſpiritibus in glorioſa ad cœlum adſcenſione. Tertio, quod *non ſolum in ſpiritu ſive anima, ſed in tota atque integra humanitate poſt ζωοποίησιν ac animæ & corporis unionem Chriſtus ad inferos deſcenderit.* Reſponderi poteſt, intelligi ſpiritum ſive animam corpori unitam, quia immediate præmittitur, quod Chriſtus ζωοποιηθεὶς in infernum fuerit profectus. Quarto, quod *Chriſtus hoc deſcenſu non poſt, ſed ante reſurrectionem, corpore adhuc in ſepulcro exiſtente, perfunctus fuerit.* Reſponderi poteſt, diſtinguendum eſſe inter ζωοποίησιν καὶ ἀνάςασιν, Rom. XIV. 9. illa deſcenſum Chriſti ad inferos præceſſit, hæc vero eſt ſecuta. 7.) Calvinus lib. II. inſtit. cap. 16. §. 9. & in pſychopann. ſic explicat, *Chriſtum prædicaſſe ſpiritibus defunctorum & bonis & malis, non quod ad eos venerit per animæ præſentiam, ſed quod effecerit, ut ſentirent effectum ſuæ paſſionis & mortis, & boni quidem gaudium reciperent, mali vero mærorem.* Vocem φυλακῆς vertit per *ſpeculam*, in qua animæ piorum dicuntur fuiſſe, quia erant in continua exſpectatione paſſionis Chriſti. Huic interpretationi obverti poteſt: *Primo*, quod tollat realem Chriſti ad inferos deſcenſum. *Secundo*, quod ſpiritus coacta quadam gloſſa de efficacia & virtute explicetur, cum a carne diſtinguatur. *Tertio*, quod Petrus emphatice dicit, Chriſtus πορευθεὶς prædicavit, atque ad efficaciam exercendam nulla opus erat πορεύσει. *Quarto* φυλακὴ non ſignificet ſimplicem exſpectationem, ſed talem, quæ ad cuſtodiam refertur. *Quinto*, quod Petrus non diſtinguat inter ſpiritus bonos & malos, ſed abſolute vocet ἀπειθεῖς. 8.) Pontificii locum apoſtolicum accipiunt de limbo, ex quo patres per Chriſti ad inferos deſcenſum fuerint liberati & in paradiſum ab ipſo traducti. Huic opinioni opponimus hæc fundamenta: *Primo*, limbus patrum eſt figmentum ἄγραφον, imo ἀντίγραφον, ut ſuperius oſtendimus. *Secundo* in limbo juxta hypotheſin pontificiam fuerunt tantum pii & fideles, ſed Petrus hoc loco dicit, Chriſtum prædicaſſe τοῖς ἀπειθήσασι ποτέ. *Tertio*, quando *caro & ſpiritus* in perſona Chriſti opponuntur, ſpiritus divinitatem, caro humanitatem ſignificat. *Quarto*, de anima Chriſti non poteſt commode dici, quod fuerit ζωοποιηθεῖσα, id quod urget Auguſtinus epiſt. XCIX. ad Evod. Bellarminus quidem reſpondet, *vivificari in ſcripturis ſæpe ſignificare idem, quod non occidi.* Atqui oppoſitum *mortificari* oſtendit, de vera & reali vivificatione, hoc eſt, vitæ amiſſæ reſtitutione textum eſſe accipiendum; adde, quod in hac ſignificatione ea duntaxat dicantur vivificari, id eſt, in vita conſervari, quæ mori poſſunt, & quibus a morte impendet periculum, id quod de anima dici nequit. *Quinto* apoſtolus non meminit ullius liberationis vel translocationis in vitam æternam, ſed tantum prædicationis. *Sexto*, Auguſtinus d. l. urget, quod *apoſtolus non faciat mentionem ſanctorum patrum, ſed eorum, qui temporibus Noæ fuerunt aliquando increduli.* Bellarminus quidem reſpondet, *ideo fuiſſe nominatim illos expreſſos, qui fuerunt in diebus Noæ increduli, quia de illis majus erat dubium, an eſſent ſalvi nec ne? cum fuerint a Deo puniti & aquis diluvii ſubmerſi.* Atqui, ſi quidam ex illis veram & ſeriam etiam in fine vitæ egerunt pœnitentiam, credentibus adnumerandi ſunt, & in cœlo, non autem in inferno collocandi. *Septimo*, in græco textu non habetur, quod ſpiritus illi, quibus Chriſtus prædicavit, fuerint in carcere, quaſi jam ex eo ſint liberati, ſed ſimpliciter dicitur τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι, iis, qui in carcere; ubi rectius ſubintellexeris præſens, quam præteritum. *Octavo*,

Andra-

lius libr. II. p. 121. negat, limbum pa-
t hoc loco elici poſſe.

liis §. CLXXIX. Atque hæc ſunt,
e di- quæ pro limbo patrum ex ſcri-
pturis adducit Bellarminus, qui-
bus VI) alii ex pontificiis hæc
: Galatinus lib. VI. de arcan. cap. 7.
I) dictum Gen. XV. 15. ubi ad Abra-
dicitur: *Ibis ad patres tuos cum pa-
·lieris in ſenectute bona*; ubi ait rabbi-
:hmon: *ibis ad patres tuos, qui idolo-
erunt* Joſ. XXIV. 2. *Si igitur Abrahæ di-
it, ibis ad patres tuos, patres autem ipſius
lolatræ fuerint, quod in inferno eſſent,
non eſt; Abraham ipſum ad infernum
rum fuiſſe, certum eſt. Veruntamen
raham fideliſſimus eſſet Dei cultor ac
nec igne inferni, nec a dæmonibus in-
s erat, ideo dictus eſt ad patres ſuos in
rus.* *Reſp.* 1.) Hac ratione inferri
in ipſum locum damnatorum, in quem
ræ deſcenderant, patrem omnium cre-
fuiſſe detruſum, quod ἀσεβές. 2.)
s habetur non ad propinquiores, ſed
otiores majores, qui veræ eccleſiæ
fuerunt. 3.) Thare pater Abrahami
n Deum Iſraëlis ex ethnica idololatria
s videtur; id enim colligi poteſt ex
I. 31. *Tulit Thare Abraham filium
& Loth filium Aran, filium filii ſui,
nurum ſuam uxorem Abraham filii
eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut
terram Canaan.* 4.) Oſtendimus ſu-
Abrahamum poſt mortem non deſcen-
limbum, ſed ſubvectum fuiſſe in cœ-
.) Quod ipſum etiam ex hac phraſi
r, quando Abraham dicitur *iturus
s cum pace*, id eſt, perfruiturus cum
ni felicitate; eam enim vox Hebræa
denotat. II) Ibidem urget nomen
nferioris, Deut. XXXII. 22. Si enim
fernus inferior, utique etiam ſupe-
elicet limbus. Sed oſtendemus ſuo
n ratione loci, ſed ratione conditio-
tus infimas terræ partes inferno adſi-
gnari; hic breviter monemus, *adjectivum* illud
תַּחְתִּית non eſſe διαιρετικὸν, infernum in-
feriorem a ſuperiore diſtinguens, ſed ἐπιτα-
τικὸν, ſtatum & conditionem inferni deſcri-
bens. III) Johannes per diſcipulos ſuos ex
Chriſto quærit Matth. XI. 3. *Tune es, qui
venturus es, an alium exſpectemus? hoc eſt,
tune in limbum deſcenſurus, & patres ex eo
liberaturus?* Coſterus in conc. dom. III. Adv.
pag. 40. & 69. *Reſp.* ex reſponſo Chriſti &
ex ipſis quæſtionis verbis verus ejuſdem ſen-
ſus intelligitur; non enim de quodam in lim-
bum deſcenſu, vel Johannes quærit, vel Chri-
ſtus reſpondet, ſed an ſit ὁ ἐρχόμενος, hoc
eſt, promiſſus Meſſias, qui hac denomina-
tione ſolet deſcribi, Joh. III. 31. XI. 27.
2. Joh. v. 7. de quo Johannes ipſe non dubi-
tabat, ſed diſcipulos ſuos adhuc ſubdubitantes
plenioris informationis cauſa ad Chriſtum ab-
legabat, unde etiam Chriſtus ad miracula Meſ-
ſiæ τεκμήρια eos deducit. Quam eſſe genui-
nam hujus quæſtionis ſententiam agnoſcunt
non ſolum quidam ex patribus, Hilarius,
Chryſoſtomus, auctor imperfecti operis, Cy-
rillus, Auguſtinus &c. ſed etiam aliqui ex ipſis
pontificiis, Eccius, Wicelius, Maldonatus,
Stapletonus &c. IV) Joh. VIII. 56. *Abraham
vidit diem Chriſti, & gaviſus eſt*, id quidam
ex pontificiis ſic exponunt, *cognovit nativita-
tem Chriſti in limbo patrum renunciante præ-
curſore ejus Joanne baptiſta vel Simeone juſto.*
Eccius in poſtill. dom. Judica. *Reſp.* per
diem Chriſti adventus ejus in carnem ad offi-
cium redemtionis præſtandum, non autem
deſcenſus ejus in limbum ad patres liberandos
intelligitur, ut ipſimet ſaniores pontificii agno-
ſcunt. V) 1. Pet. IV. 6. *Etiam mortuis evan-
gelizatum eſt, ut judicentur quidem ſecundum
homines carne, vivant autem ſecundum Deum
ſpiritu.* *Reſp.* variæ proferuntur hujus loci
interpretationes. Clemens Alexandrinus lib. VI.
ſtromat. dicit, *Chriſtum & apoſtolos deſcen-
diſſe ad inferos, ut evangelium prædicarent
mentibus damnatis, & ſpem ſalutis adferrent
credentibus.* Sed hæc opinio refellitur ex re-
gula theologica, quod ex inferno nulla ſit
redem-

redemtio, ac originem trahit ex hæreſi Marcionitarum, de quibus Irenæus lib. I. adverſ. hæreſ. cap. 29. p. 83. *Marcion docuit, Cainum & eos, qui ſimiles ſunt ei, & Sodomitas & Ægyptios & ſimiles eis, & omnes omnino gentes, quæ in omni permixtione malignitatis ambulaverunt, ſalvatas eſſe a Domino, cum deſcendiſſent ad inferos, & adcurriſſent ei, & in ſuum adſumſiſſe regnum.* Plerique accipiunt tanquam repetitionem eorum, quæ de Chriſti ad inferos deſcenſu apoſtolus præcedente capite 3. dixerat. Oecumenius in hunc locum: *Quemadmodum in mundum adveniens iis, qui parati erant, ut ipſum cognoſcerent, ad juſtificationem venit, ignorare cupientibus, ad condemnationem, ita & iis, qui apud inferos erant. Nam his, qui ſecundum carnem humano more vixerant, ad juditium advenit, illis vero, qui ſecundum ſpiritum vixerunt, hoc eſt, juxta ſpiritualem ac honeſtam vitam, ad gloriam & ad ſalutem.* Atqui apoſtolus non exprimit, a Chriſto in propria perſona immediate prædicationem illam factam, nec dicit, apud inferos vel in limbo eam eſſe factam. Rectius ergo non de prædicatione evangelii facta viventibus, ſed ſpiritualiter in peccato mortuis locus apoſtolicus accipitur hoc ſenſu: Gentes religionem chriſtianam proterve blaſphemantes reddent rationem Chriſto judici vivos & mortuos judicaturo, propterea etiam impiis gentibus, quæ erant ſpiritualiter mortuæ, neque quidquam de Chriſto noverant, evangelium Deus adnunciari voluit, ut ſalventur & vivant Deo ſpiritualiter, etiamſi more humano a Domino in hac vita caſtigentur in carne, propter antegreſſa enormia peccata. 1.Cor.V.5. Poteſt etiam per τὸ *judicari ſecundum homines carne* intelligi damnatio & abolitio veteris ſive carnalis hominis, hoc eſt, converſationis ſecundum homines in carnalibus concupiſcentiis, ac per τὸ *vivere ſecundum Deum ſpiritu* vita ſpiritualis ſecundum novum hominem divinæ voluntati conformis. Auguſtinus epiſt. XCIX. ad Evodium: *Fieri poteſt, ut mortuos dixerit infideles, hoc eſt, in anima mortuos, de qualibus dicitur:* Dimitte mortuos, ut ſepeliant mortuos ſuos. *Vivos autem, qui credunt in eum, non fruſtra audientes:* Surge, qui dormis, & exſurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus; *de qualibus etiam ipſe Dominus dicit:* Veniet hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent. *Proinde etiam hoc, quod ſequitur:* Propter hoc & mortuis evangelizatum eſt &c. *non cogit apud inferos intelligi. Propterea enim in hac vita & mortuis evangelizatum eſt, id eſt, infidelibus & iniquis, ut cum crediderint, judicentur quidem ſecundum homines in carne, hoc eſt, in diverſis tribulationibus & in ipſa morte carnis, unde idem apoſtolus alio in loco dicit, tempus eſſe, ut incipiat judicium a domo Domini; vivant autem ſecundum Deum ſpiritu, quia & in ipſo fuerint mortificati, cum morte infidelitatis & impietatis detinerentur.* Salmeronius tom. XVI. diſp. VII. p. 93. contra hanc interpretationem urget, quod *vivi a mortuis in verbis apoſtoli diſtinguuntur;* ſed talis *antanaclaſis* ac diverſa ejusdem vocabuli ſignificatio in ſcripturis non eſt infrequens. Confer Joh. V. 25. & 28. VI) Hebr. VI. 20. *Vsque ad interiora velaminis, ubi præcurſor pro nobis introiit Jeſus. Hic Chriſtus dicitur intraſſe cælum tanquam præcurſor reliquorum. At non fuiſſet præcurſor reliquorum, ſi juſti vet. teſt. ante illum intraſſent.* Becanus in adpendice diſp. de purgat. Calviniſt. cap. 1. p. 43. *Reſp.* ſicut Chriſtus reſpectu ſuæ reſurrectionis recte dicitur *primitiæ dormientium ac reſurgentium*, 1.Cor. XV. 20. ac *perruptor*, Mich. II. 13. quamvis alii in vet. teſt. ante ipſum ex mortuis reſurrexerint, quia ipſe propria virtute reſurrexit, & reſurrectionis auctor ceteris extitit; ita quoque reſpectu ſuæ in cœlum adſcenſionis recte dicitur πρόδρομος ac *præcurſor*, quamvis ſancti vet. teſt. in cœlum ſint recepti, quia ipſe propria virtute in cœlum adſcendit, & adſcenſionis auctor ceteris extitit. Joh. III. 13. *Nemo adſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis, qui eſt in cælo.* XIV. 2. *In domo Patris mei manſiones multæ, ſi quo minus, dixiſſem vobis, vado parare*

parare vobis locum. Apoſtolus ipſe ſatis perſpicue exponit, quo ſenſu ac reſpectu Chriſtus dicatur noſter prodromus, quia ſcilicet pro *nobis* & propter *nos cœlum ingreſſus eſt*, ut illud non ſolum propter ſe, ſed etiam propter nos, membra corporis ſui myſtici, occuparet. VII) Hebr. IX. 8. *Hoc ſignificante Spiritu ſancto, nondum propalatam eſſe viam ſanctorum adhuc priore tabernaculo habente ſtatum. Via ergo cœlorum nondum fuit manifeſtata tempore vet. teſt. At ſane fuiſſet manifeſtata, ſi tot prophetæ & patriarchæ fuiſſent ingreſſi.* Becanus dicto loco. *Reſp.* ſenſus eſt, quod ſacrificia vet. teſt. per ſe & ex ſe non aperuerint viam in cœlum, ideo quotannis ingreſſus ſacerdotis in ſanctum ſanctorum repetebatur, & poſt ejus egreſſum illud ſanctuarium interius iterum occludebatur; Chriſtus autem in ſua paſſione verum & unicum propitiatorium ſacrificium in ara crucis Deo Patri obtulit, per quod via in cœlum ac liber aditus ad *thronum gratiæ* patefactus eſt, in cujus ſignificationem velum templi in ipſius paſſione fuit ſciſſum. Sed ex eo colligi nequit, ſanctos vet. teſt. a cœlo penitus extorres fuiſſe, quia *paſſio Chriſti profuit, antequam fuit*, ac agnus *Dei occiſus eſt ab origine mundi*, Apoc. XIII. 8. unde *credimus per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti ſalvari, quemadmodum & patres vet. teſt.* Act. XV. 11. VIII) Hebr. X. 19. *Habentes itaque fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiavit nobis viam novam per velamen, id eſt, carnem ſuam. Ergo Chriſtus ſuo ſanguine paravit nobis viam ad cælum, quod antea clauſum erat; ad quod adludens Hieronymus in epiſt. ad Dard. ait: Sanguis Chriſti clavis paradiſi.* Becanus dicto loco. *Reſp.* concedimus totum argumentum, ſed ex eo non ſequitur, ſanctos vet. teſt. fuiſſe e cœlo penitus excluſos, quia *beneficia Chriſti* patientis, ſanguinem effundentis ac morientis, *valent antrorſum ac retrorſum.* Puerilis error eſt, vim & efficaciam meriti Chriſti ad illud momentum temporis reſtringere, quo Chriſtus in ara crucis ſanguinem ſuum effudit. Apoſtolus viam illam vocat πρόσφατον *recentem* (ad verbum *recens mactatam*, quia per viam intelligit *corpus Chriſti* in cruce mactatum) tum *comparate* reſpectu habito ad ſacrificia vet. teſt. quæ jam ſunt antiquata Hebr. VIII. 13. tum *abſolute*, quia nunquam veteraſcit, ſed omnibus temporibus vim & ἐνέργειαν ſuam perpetuo durantem exſerit. IX) Hebr. XI. 39. *Hi ſancti vet. teſt. non ſunt conſecuti promiſſiones, ut non ſine nobis conſummarentur, id eſt, patres vet. teſt. ante Chriſti adventum ad cœlum adſpirare non poterant, erant enim in limbo, priusquam Chriſtus per adſcenſionem aditum eis aperuiſſet.* Rhemenſes in adnot. illius loci. Idem urget Becanus dicto loco cap. 2. & Maldonatus in comm. Joh. XIV. 2. *Reſp.* 1.) Diſerte in eodem capite dicitur, quod *fide exſpectaverint civitatem fundamenta habentem, cujus artifex & conditor Deus*, v. 10. quod *patriam cæleſtem expetierint*, v. 16. 2.) Per ἐπαγγελίας igitur, quas non ſunt conſecuti, intelliguntur promiſſiones, tum de *poſſeſſione terræ Canaan*, quam patriarchæ nondum occupaverant, tum de *adventu Meſſiæ* in nov. teſt. mittendi. Blaſius de Viega in Apoc. p. 28. *ne ſine nobis conſummarentur &c. Referendum hoc ad myſteria gratiæ & incarnationem Chriſti, quia perfecta conſummatio in lege gratiæ eſt impleta.* 3.) Quidam ex pontificiis referunt ad conſummatam animæ & corporis beatitudinem in *reſurrectione* demum ſecuturam, ex qua interpretatione nullum limbo illi patrum accedit fulcrum, Ribera in comm. Hebr. XI. §. *Altera expoſitio* &c. *Loquitur apoſtolus de conſummata beatitudine corporis & animæ, dum ea, quæ corporis eſt, carent, & hic eſt, ut Auguſtinus exponit, germanus hujus loci ſenſus, quia non eſt ſcriptum, ne ſine nobis remunerentur, ſed ne conſummarentur, nec enim conſummatam beatitudinem habent animæ.* Bellarminus lib. I. de beatitud. ſanct. c. 3. §. *Tertio dico* &c. *Dico per repromiſſionem, quam nondum erant adepti, intelligi perfectam beatitudinem corporis & animæ.* X) Chriſtus primus adſcendit ad cœlum. Ergo patres ante Chri-

Chriſtum defuncti in limbo fuerunt. *Reſp.* quemadmodum Chriſtus recte dicitur ἀπαρχὴ primitiæ reſurgentium, etiamſi alii ante eum reſurrexerint, 1. Cor. XV. 20. non ſolum, quia reſurrectio cum gloria immortalitatis fuit conjuncta, cum Lazarus & reliqui ad conditionem hujus vitæ excitati, gloriam illam immortalitatis non fuerint ſtatim conſecuti: ſed etiam, quia ſolus virtute propria reſurrexit, cum reliqui virtute Chriſti reſurrexerint; ita quoque recte dicitur, primus ad cœlum adſcendiſſe tanquam verus ille perruptor Mich. II. 13. quia ſcilicet merito paſſionis ſuæ, jam inde ab origine mundi durante, credentibus paradiſi januam per peccatum clauſam aperuit.

Ex patribus. §. CLXXX. Ex *patribus* adferunt illa dicta, in quibus *Chriſtum ideo in infernum deſcendiſſe adſerunt, ut ſanctos tempore vet. teſt. defunctos ex limbo educeret. Reſp.* 1.) de Chriſti ad inferos deſcenſu plurimum variant veterum ſententiæ, ut ſuo loco vidimus. Ex incertis igitur patrum conjecturis præter & extra ſcripturam prolatis non poteſt formari aliquis fidei articulus. 2.) Scriptura duos tantum novit poſt hanc vitam ſtatus, vitam ſcilicet & mortem æternam, cœlum & infernum. 3.) Opinio de limbo originem ducit ex traditione ἀγράφῳ. Irenæus lib. IV. adv. hæreſ. cap. 45. p. 281. *ex traditione cujusdam ſenioris, qui audivit hæc ab his, qui apoſtolos viderant,* ſcribit, *Dominum in ea, quæ ſunt ſub terra, deſcendiſſe, evangelizantem & illis adventum ſuum, remiſſam peccatorum exiſtentem his, qui credunt in eum.* Sed quid & quantum ejusmodi traditionibus tribuendum ſit, docet chiliaſticum ſomnium, quod Papias, Irenæus, Juſtinus & alii traditione apoſtolica confirmant. 4.) Patres per illuſtrem quamdam hypotheſin fructum dominicæ paſſionis, deſcenſus ad inferos, reſurrectionis & adſcenſionis ad cœlum exprimere voluerunt, quod Chriſtus ex inferno ſanctos in fide defunctos liberaverit, non in inferno concluſos ex eo educendo, ſed ne in eum deſcenderent prohibendo. 5.) Non adſertive, ſed dubitative de patrum limbo diſputant. Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei cap. 15. *Non abſurde credi videtur, antiquos etiam ſanctos, qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem remotiſſimis a tormentis impiorum, ſed apud inferos fuiſſe, donec ſanguis Chriſti & ad ea loca deſcenſus erueret.*

III) Contra purgatorium. §. CLXXXI. III) *Purgatorium* ſic deſcribunt pontificii, quod *ſit locus quidam, in quo tanquam in carcere poſt hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac vita non plene fuerunt purgatæ, ut nimirum ſic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quo nihil intrabit coinquinatum.* Bellarminus lib. I. de purg. cap. 1. De circumſtantiis purgatorii, videlicet de *perſonis* in eo purgandis, *loco, tempore, pœnis, ſuffragiis* & hujus generis aliis plurimum inter ſe variant; communiter tamen ſtatuunt, quod purgatorium ſit *pro iis tantum, qui moriuntur cum culpis venialibus, & pro iis, qui decedunt cum reatu pœnæ, culpis jam remiſſis.* De loco purgatorii plerique omnes ita ſentiunt, quod *ſit ſub terra & inferno damnatorum proximum.* De pœna purgatorii credunt, quod *ignis ille, quo animæ purgantur, ſit verus & proprius ignis, adeoque ejusdem ſpeciei cum noſtro elementari.* Bellarminus lib. II. de purg. cap. 6. *Theologi fere omnes docent, eodem in loco eſſe & eodem igne torqueri damnatos & animas purgatorii.* De gravitate pœnarum ſentiunt, eas eſſe *atrociſſimas, & cum illis nullas pœnas hujus vitæ comparandas. Tanta eſt differentia inter ignem purgatorii & eum, quo hoc in mundo homines uruntur, quanta inter prunas torrentes & oris humani halitum, nulloque tormenti genere caro humana tantum cruciatum ferre poteſt, quantum patitur anima illius ignis purgatorii ardore adflicta.* Cap. *Nullus in fin.* de pœnit. diſt. 7. *Purgatorii pœnæ,* ſcribit Coſterus in ench. cap. de purg. prop. 6. *excellunt omnem pœnam, quam unquam aliquis paſſus eſt in hac vita. Nunquam in carne tanta inventa eſt pœna, licet mirabilia paſſi ſint martyres, & multi nequiter iniqui tanta ſuſti-*

nuerint

uerint ſupplicia. De duratione pœnarum diſputant, quod *tamdiu animæ in eo torqueantur, donec pro peccatis venialibus in hoc ſeculo patratis vel pro pœnis peccatorum temporalibus Deo fuerit ſatisfactum. Satisfieri autem* adſerunt *vel paſſionibus ipſarum animarum, vel indulgentiis, miſſis, ſuffragiis, eleemoſynis, jejuniis, peregrinationibus & aliis operibus ſatisfactoriis viventium amicorum aut ſacrificulorum*. Hæc omnia breviter complectitur auctor ſupplementi ad commentarios Gabrielis Bielis lib. IV. ſent. diſt. 45. ſic ſcribens: *Purgatorium eſt locus pœnæ temporalis, quam tenent purgandi, qui in caritate mortui ſunt. Illos*, dicit, *pœnam habere, ſed temporalem, ſenſus & damni, propter aliquid expiabile vel culpæ venialis vel mortalis, cujus pœna æterna commutata eſt in temporalem, ex divina miſericordia & hominis pœnitentia dimiſſa culpa per gratiam gratum facientem*. Atque hoc ſuum dogma creditu tam neceſſarium eſſe ſtatuunt, ut, *qui illud negat, eum in gehenna ſempiterno incendio cruciandum dicant.* Bellarminus lib. I. de purg. c. 15.

Argumenta contra purgatorium:
1.) Deſtituitur ſcripturæ ſuffragio.

§. CLXXXII. Contra pontificium illud *purgatorii* figmentum producimus hæc argumenta. I) Purgatorium *deſtituitur ſcripturæ ſuffragio*. Quodcunque dogma certis & perſpicuis ſcripturæ ſacræ dictis probari nequit, adeoque ſolido & immoto fundamento deſtituitur, non poteſt pro fidei articulo acceptari. Dogma pontificium de purgatorio certis & perſpicuis ſcripturæ dictis probari nequit, adeoque ſolido & immoto fundamento deſtituitur. Ergo non poteſt pro fidei articulo haberi. *Majoris* veritas in controverſia de ſcripturæ perfectione eſt demonſtrata. *Minor* variis modis probari poteſt: 1.) Ex *ipſorum adverſariorum confeſſione*. Irenæus lib. IV. adv. hæreſ. cap. 14. dicit, *probationem veram & minime contradictioni obnoxiam eſſe, quæ ex adverſariorum dictis elicitur*; cum quo conſentit illud Tertulliani, vel potius Novati de Trin. cap. 18. *Firmum eſt genus probationis, quod etiam ab adverſario ſumitur, ut veritas etiam ab inimicis probetur*. Quare ſi ex ipſis adverſariis demonſtratum fuerit, purgatorium deſtitui ſcripturæ ſuffragio, utique firmiter probatum fuerit, dogma illud eſſe *ἄγραφον*. Jam vero facili negotio hæc adverſariorum confeſſio probari poteſt. Petrus a Soto in adſert. cath. p. 83. *Non eſt, cur mirari debeamus, quod nec prophetica nec apoſtolica ſcripta aliquid certi & perſpicui de purgatorio tradiderint, cum certum ſit, multa ſine ſcripturis eſſe tradita*. p. 85. *Nec eorum, qui hoc* (purgatorium) *negant, argumenta efficacia ſunt, ſumta ex eo maxime, quod in ſcriptura nihil perſpicue de eo traditur, cum jam conſtet, multa non ſcripta fuiſſe eorum, quæ credenda ſunt, ſed auctoritas eccleſiæ ſatis eſt*. Martinus Pereſius in lib. de traditionibus *purgatorium ex ſcripturis probari non poſſe*, confeſſus eſt. Ante Sotum & Pereſium Fiſcherus Roffenſis contra Lutherum art. XVIII. *Tametſi ex ſcripturis non poſſit probari purgatorium, veritas ejus nihilominus cunctis chriſtianis eſt credenda*. Ibidem: *Quamquam fortaſſis unam aliquam ſcripturam, quæ protervientem adigat, uti, velit nolit, confiteatur, in promtu non ſit adducere: poteſt eſſe nihilominus illic aliqua, tametſi diligentiſſimos inquiſitores hactenus illa latuerit*. Et poſtea: *Contemplantes igitur aliquamdiu purgatorium incognitum fuiſſe, deinde quibusdam pedetentim, partim ex revelationibus, partim ex ſcripturis creditum fuiſſe, & tam ſero cognitum & receptum eccleſiæ univerſæ &c.* (ſic concludo: Dogma *aliquamdiu in eccleſia incognitum, & ſero ab eccleſia univerſa receptum*, non eſt in ſcripturis revelatum, nec pertinet ad fidem catholicam, nec conſtituit fundamentalem fidei articulum. Dogma pontificium de purgatorio tale eſt. Ergo.) Polydorus Virgilius libr. VIII. de rer. invent. cap. 1. adducit verba Roffenſis: *Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſivit indulgentias, nam ex illo pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio. Si tollas purgatorium, quorſum indulgentiis opus erit? Cœperunt*

perunt igitur indulgentiæ, poſtquam ad purgatorii cruciatus aliquamdiu trepidatum eſt. Et addit: *Hæc ille, quæ tu forte, cum tanti ſint momenti, ut magis certa ex ore Dei exſpectabas.* Præcipuum purgatorii fundamentum collocatur in *oratione pro defunctis.* Atqui orationem pro defunctis *non ex ſcriptura, ſed ex traditione* eſſe, ſcribit Ludovicus Nogarola in libello de apoſtolicis inſtitutionibus tradit. XXXII. 2.) Ab *improba adverſariorum poſtulatione.* Pontificii, cum in corde ſuo convicti ſint, dogma de purgatorio non poſſe ex claris & perſpicuis ſcripturæ dictis demonſtrari, improbe & abſurde a nobis flagitare incipiunt, ut *negativam*, videlicet non eſſe purgatorium, *αὐτολεξεὶ* in ſcripturis exſtare demonſtremus, cum tamen *in fidei articulis adfirmative & negative ex ſcripturis argumenta duci poſſe*, recte doceat Diſcipulus de Tempore ſerm. XXIII. cumque adfirmanti probatio incumbat. Quia igitur onus probationis humeris ipſorum incumbens in nos devolvere conantur, eo ipſo manifeſtum faciunt, quod ſub onere probationis ſuccumbant, atque ex ſcripturis probationem hujus dogmatis ſolidam ac firmam ſe proferre poſſe deſperent. Petrus a Soto in adſert. cath. pag. 83. *Quare non citatis locum, ubi contrarium, videlicet purgatorium non eſſe docetur, ſed tantum negative argumentamini, quia nec Chriſtus nec Paulus dicit?* Jeſuitæ in colloquio Durlacenſi anno 1615. habendo a noſtris poſtularunt, *ex ſcripturis αὐτολεξεὶ, ac in ipſis terminis terminantibus demonſtrari, purgatorium non eſſe.* Tilenus part. II. diſp. LXV. §. 34. refert, quod *Jeſuita Cotto ex ipſo cacodæmone ſciſcitari non dubitarit, ecquo totius nov. teſt. loco purgatorium commodiſſime fulciri ac ſtatuminari poſſet?* ex quo adparet, quantum ipſimet confidant teſtimoniis, quæ dicis cauſa pro adſtruendo purgatorio ex ſcriptura adducere conſueverunt. 3.) Ex *nominis conſideratione.* Nomen purgatorii in ſenſu pontificio acceptum nuſpiam in ſcripturis ſacris occurrit. Bellarminus diſputationem de purgatorio exorſurus libro I. de purg. cap. 1. ſic ſcribit: *Tria in ſcripturis inveniuntur, quibus tribuitur purgatio peccatorum, & purgatoria dici poſſunt:* Primo *Chriſtus ipſe, de quo dicitur Hebr. I. purgationem peccatorum faciens. Joh. I. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Secundo *tribulationes hujus vitæ, de quibus Mal. III. ipſe ſedebit quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum, & purgabit filios Levi &c.* Joh. XV. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem, qui fert fructum, purgabit, ut fructum plus adferat. Vocatur* tertio *purgatorium locus quidam, in quo tanquam in carcere poſt hanc vitam purgantur animæ &c.* Sed pro hac tertia purgatorii ſignificatione adſerenda nullum adfert ſcripturæ teſtimonium, neque etiam adferre potuit, quia ſcriptura nullam purgationis peccatorum poſt hanc vitam exſpectandæ mentionem facit, ut ſuo loco plenius demonſtrabimus. Quamvis vero quædam in ſcripturis exſtent *ſecundum rem*, licet *ſecundum literam* & vocem in eis non habeantur, ac proinde a prætermiſſione nominis ad negationem rei ipſius non liceat abſolute & ſimpliciter concludere, tamen cum & nomen & res ipſa purgatorii pontificii a ſcripturis exſulet, ut ex ſequentibus adparebit, ideo merito hanc nominis prætermiſſionem contra pontificios urgemus. In Germanica lingua purgatorium vocatur *Fegfeuer*, quia communiter ſtatuunt, *inſtrumentum illud, quo animæ poſt hanc vitam purgantur, eſſe ignem, & quidem elementarem.* At ſi res ita habet, cur Roffenſis & alii ex pontificiis pro ſtabiliendo purgatorio adducunt locum Pſal. LXVI. 12. *Tranſivimus per aquam & ignem?* Cur Gregorius lib. IV. dialogorum cap. 40. & 55. refert, *animam Paſchaſii & cujuſdam alterius in balneis quibuſdam purgatas?* Cur Petrus Damianus in epiſt. de miraculis ſui temporis deſcribit viſionem *de purgatione animæ ſ. Severini in quodam flumine?* Cur Bonaventura lib. IV. ſent. diſt. 20. diſputat, *non ſolum ignem, ſed etiam aquam, imo umbram eſſe in purgatorio, & ea quaſdam animas puniri?* Cur in aurea legenda memoratur, *Theobaldum epiſcopum ani-*

animam in fruſto quodam glaciei ante pedes jacentis cruciatam animadvertiſſe, & eam ſe adloquentem audiviſſe? Ibidemque in vita Conradi & Vdalrici, *alios in avibus, quæ in aquarum vortice crebro immergebantur, animas duas concluſas eſſe intellexiſſe, & eas miſſis liberaſſe?* Cur in ſpeculo exemplorum diſt. III. exemplo 3. refertur, *presbyterum quemdam vidiſſe in ecſtaſi animam quamdam pauperculam in ſtillicidio domus novem annos ventis, pluviis & algoribus vexatam?* 4.) Ex *teſtimoniorum pro purgatorio adductorum ponderatione.* Perionius in topicis theologic. *unicum duntaxat locum* 2. Macc. XII. pro purgatorio ſtabiliendo exſtare adſerit, qui aperte doceat, *preces & ſacrificia prodeſſe defunctis.* Atqui liber ille eſt apocryphus, quod præter alia fundamenta probamus ex teſtimonio Gregorii magni lib. XIX. moralium cap. 13. *De qua re,* inquit, *non inordinate agimus, ſi ex libris non canonicis, ſed tamen ad ædificationem eccleſiæ ſcriptis teſtimonium proferimus,* & poſtea adducit locum ex 2. Macc. Atqui Gregorius fuit epiſcopus Romanus, ac proinde ex hypotheſi pontificiorum ejus judicium eſt infallibile. Petrus a Soto in adſert. catholica ad verba confeſſ. Wirtenb. quod *dicta ſcripturæ, quæ ad ſtabiliendum purgatorium citari ſolent, a genuino ſenſu ad alienum torquentur.* pag. 84. ſic adnotat: *Illis ſcripturæ locis fatemur, non aperte purgatorium probari, ſed quod ex certa fidei regula credimus, id auctoritatibus illis advertimus indicari.* Bellarminus lib. I. de purg. cap. 3. §. *ad ſeptimum &c.* fatetur, *omnia vet. teſt. loca excepto unico 2. Macc. XII. ſolum probabiliter ſuadere, quod ſit ejusmodi purgatorium.* Huc pertinet etiam illud, quod quæ ſcripturæ dicta pro adſtruendo purgatorio a quibusdam pontificiis adferuntur, ea ab aliis pontificiis aliter explicantur, ut ex ſpeciali ſingulorum examine adparebit inferius. 5.) Ex *ſcripturæ præteritione.* Scriptura ſacra de purgatorio tacuit in illis locis, in quibus mentionem ejus fieri, ſi ejusmodi purgatorium eſſet, omnino oportebat. In Geneſi & aliis ſcripturæ libris deſcribuntur funera piorum patriarcharum, prophetarum, regum & aliorum ſanctorum; ſed de purgatorio, in quod animæ ipſorum deſcenderint, altum eſt ſilentium. In deſcriptione exſequiarum, quas ſancti fecerunt, & interceſſionum piorum pro aliis factarum nulla prorſus fit mentio ſupplicationum, juſtorum ſeptendialium, trigeſimalium aut aliorum ſuffragiorum in papatu hodie uſitatorum. In Levitico deſcribuntur varia ſacrificiorum genera, ſed ſacrificii cujusdam pro animabus defunctorum in purgatorio ſudantibus verbum nullum. Lev. XXVI. & Deut. XXVIII. enumerantur *pœnæ peccatorum temporales,* ſed nulla fit mentio pœnarum purgatorii, quibus tamen vel maxime populus in officio contineri potuiſſet. Apoſtolus 1. Theſſ. IV. de *ſtatu defunctorum* ex profeſſo agit, ſed purgatorii ne verbo quidem meminit. Quod ſi purgatorium aliquod ſupereſſet, apoſtolus præpoſtere feciſſet, quod interrogatus de ſtatu defunctorum Theſſalonicenſibus non præſcribit miſſas, vigilias, eleemoſynas, indulgentias, peregrinationes &c. quibus cognatorum & amicorum defunctorum animas ex purgatorio liberarent, ſed potius bono animo eos eſſe jubet de omnibus, qui in Chriſto obdormierunt v. 13. Si apoſtolus judicaſſet, maximam eorum defunctorum partem in purgatorio detineri, conſequens fuerit, ipſum vel vana ac mendaci ſpe Theſſalonicenſes lactaſſe, dum jubet eos bono animo eſſe ob defunctos, qui tamen miſſis & ſuffragiis ad ſui liberationem vel maxime indigebant, vel obliviosum admodum fuiſſe, cum vel in ſcriptura vet. teſt. vel in tertio cœlo diſcere potuiſſet, quis & qualis ſit animarum in illo purgatorio ſtatus.

§. CLXXXIII. Ad quintam & ultimam iſtam probationem Bellarminus lib. I. de purgat. cap. 15. variis modis excipit: 1.) *non eſſe neceſſe, ut ſcriptura ubique omnia dicat.* *Reſp.* non quidem neceſſe eſt, ut ſcriptura ubique omnia dicat, interim ta- *Exceptiones Bellarmini ad 1. argumentum.*

men neceſſe eſt, ut vel ſemel illud clare & perſpicue dicat, quod fide catholica ab omnibus credendum; ac perfectio ſcripturæ requirit, ut dogma, quod pro fidei articulo haberi & acceptari debet, expreſſo & perſpicuo quodam ſcripturæ loco probetur. Certum etiam eſt, *quodlibet fidei dogma habere propriam ſedem in certo & perſpicuo ſcripturæ loco.* Talem vero purgatorii ſedem nondum potuerunt pontificii in ſcripturis invenire. Plerique recurrunt ad 1. Cor. III. ſed ſcopus & contextus oſtendunt, ibi non de *materiali* quodam purgatorii igne, quo animæ quorumdam poſt mortem torqueantur, ſermonem eſſe, ſed de igne *metaphorico*, nec ipſi pontificii diffiteri poſſunt, locum illum eſſe obſcurum ac metaphoricum; jam vero in locis ſcripturæ figuratis non poteſt quæri propria ſedes alicujus articuli ad ſalutem creditu omnibus neceſſarii. 2.) *In Geneſi non fuiſſe occaſionem ponendi doctrinam de purgatorio, cum Geneſis non ſit liber dogmatum, ſed hiſtoria quædam patriarcharum, ac doctrina eo tempore non ſcriptura, ſed traditione fuerit conſervata, alioquin dicendum fuerit, ante Abrahæ tempora neminem fuiſſe juſtificatum, quia ſcriptura non tradit, quomodo juſtificarentur homines tempore Adæ, Noæ, Enochi. Reſp.* imo vero optima fuiſſet occaſio ponendi doctrinam de purgatorio in deſcriptione exſequiarum, quas pii defunctis ſuis cognatis inſtituerunt. Nec Geneſis eſt duntaxat *hiſtoricum*, ſed etiam *dogmaticum* ſcriptum, ut oſtendunt promiſſiones de Meſſia, in quibus nucleus evangelii continetur. Quamvis vero ante ſcripturam Moſaicam doctrina cœleſtis viva voce ſine ſcripto fuerit conſervata, tamen poſtquam Geneſis cum reliquis libris Moſaicis divino juſſu fuit exarata, Iſraëlitæ a traditionibus ad ſcriptum Dei verbum fuere revocati, ac diſerto mandato juſſi, *nihil quidquam addere vel demere*, Deut. IV. 2. XII. 32. Modum juſtificationis in Abrahæ exemplo omnium primo deſcribi pernegamus, quia protevangelium de *ſemine mulieris contrituro caput ſerpentis* primis parentibus & patriarchis ante Abrahamum fuit notum ac revelatum, quod illi vera fide amplexi ſunt, cujus exercitia fuerunt quotidiana ſacrificia; unde epiſtola ad Hebræos fidei exempla non ſolum in *Abrahamo*, ſed etiam in *Abele, Enocho* & *Noaho* nobis proponit, atque ex ſcripturis Moſaicis eruit. 3.) *Implicite in Geneſi contineri mentionem purgatorii; quando enim dicitur Gen. XXIII.* Et ſurrexit Abraham ab officio funeris; *quis prohibet, per illud officium intelligere non ſolum lacrimas, ſed etiam orationem & jejunium? & cur quæſo Jacob & Joſeph in Ægypto morientes cupierunt oſſa ſua deferri in terram promiſſionis, niſi quia ibi ſolum ſacrificia pro defunctis facienda eſſe noverant? Reſp.* perquam ridiculum eſt, quod Bellarminus *officium* funeris legens de tali officio ſtatim cogitat, quale in miſſalibus & breviariis pontificiis deſcribitur, quo juſta ſtipendialia, trigeſimalia, anniverſaria, & alia ſuffragiorum genera defunctis præſtari jubentur, cum de tali officio altum in ſcripturis tam vet. quam nov. teſt. ſit ſilentium. Neque in textu Hebræo vel unum jota occurrit, quod officii ejusmodi papalis ſuſpicionem movere poſſit; ſimpliciter enim dicitur: *Et ſurrexit Abraham a facie mortui ſui.* Vulgata autem verſio, quæ officii funeralis mentionem inſerit, hiſtoricæ narrationi prorſus repugnat, quia in ſequentibus demum *officium funeris* conjugi præſtitum deſcribitur, poſtquam ſcilicet locum ſepulturæ Abrahamus ab Hethæis impetraverat. Quod Jacob & Joſephus oſſa ſua in terram Canaan fine eo transferri voluerint, ut ſacrificiorum pro defunctis ibidem offerendorum participes redderentur, eſt manifeſta petitio principii, cum ſacrificiorum pro defunctis in lege Dei nulla fiat mentio, & turpiſſimus finis elenchus, cum ex ſcriptura & fidei analogia fines longe alii hujus teſtamentariæ diſpoſitionis erui poſſint, de quibus diximus ſuperius. 4.) *In Levitico ſacrificia pro defunctis fuiſſe inſtituta, quandoquidem illa, quæ inſtituta ſunt pro peccatis, intelligi pro peccatis tam vivorum, quam mortuorum, ut patet ex libr. 2. Maccab. XII. Reſp.* lex divina non modo in genere, ſed etiam in ſpecie exprimit, tum *materiam*, tum *for-*

formam, tum *finem*, tum *objecta* ſacrificiorum, quæ ſcilicet animalia, quibus ritibus, quo fine & pro quibus ſint offerenda; at de quodam ſacrificio *pro defunctis* offerendo in tota lege Moſaica ne verbulum quidem continetur. Lex divina omnes peccati per ſacrificia purgandi ritus exacte & κατ' εἶδος deſcribit, ſed nuſpiam alicujus poſt hanc vitam purgationis meminit. Quare cum legi divinæ *nihil ſit addendum*, fruſtra omnis de ſacrificio pro defunctis inſtituto ſuſcipitur cogitatio. De loco apocrypho 2. Maccab. XII. dicetur inferius. 5.) *Paulum 1. Theſſ. IV. ſolum voluiſſe dicere, non eſſe mortuos immoderate deflendos, quomodo ethnici faciebant; ad hoc autem propoſitum non ſolum non proderat, ſed etiam oberat mentio purgatorii. Dicere enim, animas propinquorum graviſſime torqueri in purgatorio, non eſt adferre materiam conſolationis, ſed majoris luctus; apoſtolus autem conſolari eos volebat, ut patet, ideo meminit reſurrectionis & gloriæ. Reſp.* invertimus argumentum: Si animæ defunctorum in Chriſto graviſſime torquerentur in purgatorio, quomodo apoſtolus eos quiete *dormire* diceret, quomodo Theſſalonicenſes ob defunctos λυπεῖσθαι prohiberet? Si animæ defunctorum in purgatorio igne æſtuantes vivorum ſuffragiis juvari & poſſunt & debent, quomodo a παραπρεσβείας crimine apoſtolus liberabitur, quod nec vivos officii ſui admonere, nec defunctis de levamine cruciatuum proſpicere voluerit, cum tamen proprie & ex profeſſo ibidem egerit de illa quæſtione, quomodo erga defunctos ac de defunctis Theſſalonicenſes animati eſſe debeant? Si neceſſariam illam admonitionem de *ſuffragiis vivorum*, quibus defunctos juvari æquum eſt, apoſtolus prætermiſit, qua fronte dicere potuit, ſe *nihil ſubterfugiſſe, quo minus omne Dei conſilium hominibus adnunciaverit*, Act. XX. 27.? Sed & hoc meretur obſervationem, quod v. 14. apoſtolus dicit: *Deus illos, qui dormierunt per Jeſum, adducet cum eo*; non dicit, e purgatorio demum ad ſe evocabit, ſed cum eo ex cœleſti gloria adducet. Quod Bellarminus addit, *apoſtolum aliis in locis diſerte ignem purgatorii ponere*, de eo judicium fieri poterit ex ſequentibus.

§. CLXXXIV. II) Purgatorium non ſolum ſcripturæ ſuffragio deſtituitur, ſed etiam *cum ſcriptura pugnat*; eſt non ſolum ἄγραφον, ſed etiam ἀντίγραφον, idque modis compluribus. Pugnat enim 1.) cum illis ſcripturæ dictis, quæ omnes omnino homines in duas duntaxat claſſes, credentes ſcilicet & incredulos, bonos & malos, oves & hœdos diſcriminant, ubi ſic concludimus: Si in univerſum duo tantum hominum genera dantur, quorum uni cœlum, alteri infernus adſignatur, conſequens fuerit, non dari purgatorium. Sed verum prius. Ergo & poſterius. *Majoris* connexio probatur, quia purgatorium nititur hac hypotheſi, quod tria dentur hominum genera, *perfecte* ſcilicet *boni*, *perfecte mali*, & *intermedii*, utriſque, optimis ſcilicet ac peſſimis, interjecti: illis cœlum beatorum, iſtis infernum damnatorum, hiſce purgatorium poſt mortem eſſe præparatum. Bellarminus lib. I. de purgat. cap. 11. §. *rurſum &c.* "Videmus ex iis, qui „migrant ex hac vita, alios eſſe valde bonos, „alios valde malos, alios mediocriter bonos, „alios mediocriter malos; quocirca judicamus „naturali lumine, eſſe poſt hanc vitam pœ„nas æternas pro valde malis, præmia æterna „pro valde bonis, ac pœnas temporarias, & „per eas tranſitum ad præmia pro iis, qui ſunt „mediocriter mali vel boni.„ Lib. II. de purgat. cap. 1. "De perſonis, quibus purga„tio poſt hanc vitam conveniat, multi exſti„terunt errores. Primus fuit, purgari debere „poſt hanc vitam tam bonos, quam malos, „uno Chriſto excepto. Secundus error eſt, „omnes malos tam dæmones, quam homines „tandem inferno penitus evacuato ſalvan„dos &c.„ Tandem ſubjicit: "Manet ultima „ſententia vera, purgatorium pro iis tantum „eſſe, qui cum venialibus culpis moriuntur,

II) Pugnat cum ſcripturis.

1.) Scriptura omnes homines in duas duntaxat claſſes dividit.

„& pro illis, qui decedunt cum reatu pœnæ „culpis jam remiſſis, id eſt, qui ſunt intermedii inter bonos & malos, qui in Chriſto quidem & fide mortui, non tamen plene ſunt „purgati.„ Adſumtum probatur ex doctrina Chriſti & apoſtolorum. Matth. VII. 13. *Lata porta & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam.* v. 14. *Anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam.* v. 17. *Arbor bona facit bonos fructus, mala autem arbor facit malos fructus.* v. 18. *Non poteſt arbor bona malos fructus facere, nec poteſt arbor mala bonos fructus facere.* v. 24. *Qui audit verba mea hæc, & facit ea, adſimilabitur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſupra petram,* v. 26. *Qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificat domum in arenam.* Matth. VIII. 11. *Multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abrahamo, Iſaaco & Jacobo in regno cælorum.* v. 12. *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores.* Matth. XIII. 24. & 25. *In agro dominico eſt bonum ſemen & zizania ab inimico ſuperſeminata.* v. 38. *Bonum ſemen ſunt filii regni, zizania ſunt filii nequam.* v. 48. *Sagena evangelicæ prædicationis concluduntur piſces boni & putres.* Matth. XXV. 32. *Separabit Filius hominis gentes coram tribunali ejus congregatas, ſicut paſtor ſegregat oves ab hædis.* v. 33. *& ſtatuet oves a dextris ſuis, hædos autem ſiniſtris.* v. 34. *His, qui ad dextram conſtituti ſunt, dicet: Venite benedicti, poſſidete regnum &c.* v. 41. *Illis, qui a ſiniſtris erunt, dicet: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.* v. 46. *Et ibunt hi in ſupplicium æternum, juſti autem in vitam æternam.* Marc. XVI. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Luc. XVI. 8. *Filii hujus ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis.* v. 22. *Lazarus portatur ab angelis in ſinum Abrahæ, dives epulo detruditur in infernum.* v. 25. *Ille conſolatione fruitur, hic vero cruciatur.* Joh. III. 6. *Quod*
natum eſt ex carne, caro eſt, quod n
eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. v. 18. *Qui c*
in Filium Dei, non judicatur, qui autem
credit, jam judicatus eſt. v. 20. *Qui*
agit, odit lucem, & non venit ad lucem. v
qui autem facit veritatem, venit ad lu
v. 36. *Qui credit in Filium, habet vitam*
nam, qui autem incredulus eſt Filio, no
debit vitam, ſed ira Dei manet ſuper ip
Joh. V. 29. *Qui bona fecerunt, procede*
reſurrectionem vitæ, qui vero mala eger
in reſurrectionem judicii. XV. 2. *Omnem*
mitem non ferentem fructum, tollet eum
omnem, qui fert fructum, purgabit eum.
XXVI. 18. *Vt convertantur a tenebris a*
cem, & a poteſtate ſatanæ ad Deum. I
II. 6. *Reddet Deus unicuique ſecundum*
ſua; v. 7. *iis quidem, qui ſecundum p*
tiam boni operis gloriam & honorem &
corruptionem quærunt, vitam æternam;
iis autem, qui ſunt ex contentione, & no
quieſcunt veritati, credunt autem iniqu
ira & indignatio. Rom. VI. 20. *Cum*
ſervi peccati, liberi eratis juſtitiæ. v. 22.
vero liberati a peccato, ſervi facti eſtis
Rom. VIII. 5. *Qui ſecundum carnem ſunt*
carnis ſunt, ſapiunt, qui vero ſecundum
ritum, quæ ſpiritus ſunt, ſentiunt. v. 1
ſecundum carnem vixeritis, moriemini:
ritu actiones carnis mortificaveritis, v
Gal. VI. 8. *Qui ſeminat in carne ſua, d*
ne metet corruptionem; qui autem ſemi
ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam
In his & ſimilibus dictis eſt perpetua
mediata oppoſitio inter *credentes & in*
los, bonos & malos, facientes verba
& non facientes ea, intrantes per ang
portam & viam arctam, & intrantes p
tam portam & viam ſpatioſam; inter *a*
bonas & malas, bonum ſemen & zizani
ſces bonos & putres, oves & hædos; in
lios regni & filios nequam, filios lucis &
ſeculi, filios Dei & filios diaboli; inte
rituales & carnales, ſeminantes in ſpir
ſeminantes in carne, veritatem facientes
la agentes; inter *eos, qui ambulant i*

& qui adhuc conſtituti ſunt in tenebris, viventes ſecundum ſpiritum & viventes ſecundum carnem, ſeminantes in ſpiritu & ſeminantes in carne; ſervos Dei & ſervos diaboli ac peccati &c. Stante hac immediata oppoſitione, corruit purgatorium; ſtante purgatorio corruit immediata illa oppoſitio.

Exceptio Bellarmini ad 1) argumentum. §. CLXXXV. Excipit Bellarminus lib. I. de purgat. cap. 12. reſp. ad 5. *in extremo judicio, de quo agitur* Matth. XXV. *recte duos tantum fieri ordines, quia tunc purgatorium finem accipiet, ac deinceps duo tantum loca remanebunt, paradiſus & gehenna. Porro, qui credit, ſalvus erit, & non judicatur, id eſt, condemnatur, modo etiam addat cætera, quæ requiruntur; fides enim ex ſe juſtificat & ſalvat, ſi aliunde non ſit impedimentum, quemadmodum dicere ſolemus, ex hoc ſemine naſcetur arbor, ſi videlicet non deſint calor ſolis, humor aquarum, & ſi quæ alia requiruntur, neque continuo, qui ſalvus erit per fidem, ſine purgatorio ſalvus erit, multi enim ſalvantur, ſic tamen quaſi per ignem.* 1. Cor. III. Eodem modo excipit Schoppius in apolog. contra Hunnium n. 152. p. 73. *Scriptura,* inquit, *quando de duobus tantum hominum generibus agit, loquitur ſemper de perfecte credentibus & perfecte incredulis cum incluſione mediocrium ſeu imperfecto credentium, qui ſtipulas, fœnum & lignum ſuper fundamentum ædificant, qui in cælum veniunt, ſed quaſi per ignem.* Idem repetit Becanus de purgat. Calvin. p. 107. *Reſp.* 1.) Non tantum in extremo judicio, ſed etiam in *hac vita*, in *morte* & in ſtatu, inter mortem & extremum judicium interjecto, duo tantum ordines hominum ſtatuuntur, ut ex citatis ſcripturæ dictis liquido conſpicitur. 2.) Si poſt extremum judicium nullus remanebit ignis purgatorius, utique nec ante illud erit. Ratio *connexionis* dari poteſt duplex: prior a *juſtitia Dei*, quæ non permittit, ut multa millia hominum, paulo ante noviſſimum diem defunctorum, citiſſime ex purgatorio dimittantur, ac multa millia hominum, quos dies noviſſimus deprehendet vivos, in purgatorium non demittantur, cum iisdem peccatis fuerint polluti, quibus illi, qui ex hypotheſi pontificia per centum ac plures annos in purgatorio deſudarunt. Poſterior ex *vi & efficacia meriti Chriſti.* Si enim Chriſti meritum in piis, paulo ante noviſſimum diem defunctis, vel etiam a die noviſſimo deprehenſis adhuc vivis, tantæ eſt efficaciæ, ut vi illius meriti vel non deſcendant in purgatorium, vel citiſſime ex eo liberentur, utique eamdem vim obtinebit in illis, qui diu ante noviſſimum diem in vera fide Chriſti meritum amplectente moriuntur, cum unius ejusdemque perpetuo ſit efficaciæ. Act. IV. 12. X. 43. XIII. 38. XV. 11. Hebr. XIII. 8. Apoc. XIII. 8. 3.) Fides non juſtificat per modum duntaxat *diſpoſitionis & inchoationis*, ut hoc loco Bellarminus præſupponit, ſed per modum *inſtrumenti & adprehenſionis*, quatenus gratiam Dei, juſtitiam, peccatorum remiſſionem & ſalutem in Chriſto oblatam fiducialiter amplectitur, ut ſuo loco plenius fuit demonſtratum. *Qui credit in Filium Dei, habet vitam æternam.* Qui vere credit, a peccatis plene abſolvitur, qui incredulus eſt, condemnatur; ut ergo inter τὸ *credere & non credere* nullum datur medium, ita quoque inter abſolutionem & condemnationem nullum datur tertium, ac proinde nec purgatorium. 4.) Si fides *ex ſe juſtificat*, ut hoc loco Bellarminus concedit, utique etiam ex ſe ſalvat, quia juſtitia & ſalus immediato nexu ſunt conjuncta. Si fides ex ſe ſalvat, utique credentibus nullum metuendum eſt purgatorium, quia pugnant inter ſe, credentem fide ſalvari, abſolvi, a judicio liberari, & tamen acerbiſſimis purgatorii pœnis adjudicari. 5.) Credere & non credere, fides & incredulitas contradictorie, ac proinde immediate ſibi invicem opponuntur, & per conſequens non dantur quidam intermedii inter credentes & non credentes. Mediocriter credentes, modo vere credant, etiam ſunt credentes, & infirma fides etiam eſt fides, quia idem Chriſti meritum adprehendit, quod fides firma ac fortis, ſicut eumdem annulum aureum pueru-

puerulus & gigas adprehendunt, licet non æquali robore. Diſtinguendum igitur inter fidei *objectum* & *gradus*. Ratione objecti eſt una atque eadem fides fortium & infirmorum, ratione graduum inter fidem fortem & infirmam diſtinguitur; ſed hæc diſtinctio fidei infirmæ veritatem & juſtificandi effectum nequaquam tollit, unde Chriſtus abſolute pronunciat fine ullo fortis & infirmæ fidei reſpectu: Joh. V. 24. *Qui credit in eum, qui miſit me, habet vitam æternam & in judicium non venit, quia tranſiit a morte ad vitam;* ac Petrus 1. epiſt. I. 9. de omnibus vere credentibus pronunciat, quod *finis fidei* ipſorum *ſit vita æterna*. Πρῶτον ψεῦδος pontificiæ opinionis in eo conſiſtit, quod fidem juſtificare ſtatuunt *diſpoſitive*, *inchoative*, *meritorie*, propter cujus dignitatem Deus nos in gratiam recipiat, cum tamen juſtificet *inſtrumentaliter & relative*, quatenus Chriſti meritum in verbo evangelii oblatum amplectitur. 6.) De loco apoſtolico 1. Cor. III. ex quo tertium illud hominum genus intermedium purgatorii flammis adjudicandum Bellarminus exſculpere nititur, inferius dicemus, hic illud duntaxat monemus: Si per ignem intelligitur ignis judicii divini doctrinas & opera examinaturus, quo ſenſu multi ex veteribus eum explicant, tum in die extremo ille non exſtinguetur, ſed potius accendetur, & vigebit vel maxime.

2.) Solum hujus vitæ tempus ſtatuit eſſe tempus laborandi, currendi, certandi.

§. CLXXXVI. 2.) Cum illis ſcripturæ dictis, quæ docent, ſolum hujus vitæ tempus eſſe tempus *laborandi*, *currendi*, *certandi*, hoc eſt, reſipiſcendi, credendi, pie operandi, & per conſequens gratiam Dei, peccatorum remiſſionem, pœnarum relaxationem & vitam æternam adſequendi, poſt mortem vero nullum amplius ſupereſſe tempus reſipiſcendi, credendi & bene operandi, hoc eſt, cœleſtia illa beneficia adquirendi. Vnde tempus hujus vitæ confertur *viæ ad metam ducenti*, tempus poſt mortem comparatur *termino ac metæ viam finienti*; ex quo ipſimet ſcholaſtici per *viatores* non intelligunt alios, quam qui hujus vitæ & lucis uſura adhuc fruuntur, ex quo ſic inferimus: Si in hac duntaxat vita tempus reſipiſcendi ac bene operandi ac ἑπομένως peccatorum remiſſionem & pœnarum condonationem impetrandi conceditur, fruſtra in purgatorio culpæ venialis expiatio & pœnæ pro peccato mortali perſolvendæ, inque temporalem mutatæ perſolutio & relaxatio ſperatur. Sed verum prius. Ergo & poſterius. *Adſumtum* probatur. Eccl. IX. 4. *Ad omnes viventes* vel in tota vita *eſt ſpes*. v. 5. *Viventes ſciunt, quod morituri ſunt; ſed mortui neſciunt quidquam, & non ultra eis merces.* (in quæ verba ſic commentatur rabbinus Salomon: "Omnibus hominibus etiam „impiis ſpes ſupereſt, quod poſſint pœnitentiam agere, antequam moriantur. Viventes enim poſſunt meminiſſe mortis & pœnitentiam agere de via ſua mala, ſed cum mortui ſunt, fruſtra eſt pœnitentia, nec mercedem illam ex operibus, quæ mortem faciant, adquirere poſſunt, ſed tum valebit proverbium: Qui parat in veſpera ſabbati, comedet in ſabbato.) v. 10. *Quodcunque facere poteſt manus tua, pro virili operare, quia non opus, nec computatio, nec ſcientia, nec ſapientia in ſepulcro, quo tu vadis.* XI. 3. *Si ceciderit lignum ad auſtrum, & ſi ad aquilonem, in loco, in quo ceciderit lignum, ibi erit.* (Quamvis quidam negent, hoc dictum in ſenſu literali de ſtatu hominis poſt mortem agere.) XII. 5. *Abit homo in domum æternitatis ſuæ.* Matth. XXV. 10. *Quæ paratæ erant virgines, intraverunt cum ſponſo, & clauſa eſt janua;* id eſt, reliquis virginibus fatuis, quæ ſe nondum paraverunt, clauſa eſt janua ſpei, janua miſericordiæ, janua indulgentiæ, janua vitæ. Joh. IX. 4. *Venit nox, quando nemo poteſt operari.* 1 Cor. VII. 29. *Tempus eſt breve;* quo dicitur, qui bene agere voluerit, faciat in hac vita, quæ brevis. IX. 24. *Neſcitis, quod hi, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit brabeum? ſic currite, ut comprehendatis.* Eph. V. 16. *Redimentes tempus.* Gal. VI. 8. *Quæ ſeminaverit homo*

mo, hæc & metet, v. 10. *Dum ergo tempus habemus, operemur bonum ad omnes &c.* 2. Tim. IV. 7. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi.* Hebr. XII. 1. *Decurramus propoſitum nobis certamen ac ſtadium?* Apoc. II. 5. *Age pœnitentiam, & prima opera fac, ſin autem non, venio tibi cito.* Targum Chaldaicum verba Eſaiæ LV. 6. *Quærite Dominum, dum inveniri poteſt, & dum adhuc prope eſt,* ſic παραφράζει· *Quærite cultum Domini, dum adhuc in vivis eſtis, & orate, dum adhuc ſuperſtites eſtis;* innuens poſt mortem nullum ſupereſſe pœnitentiæ locum.

Exceptio Bellarmini ad 2) argumentum.

§. CLXXXVII. Excipit Bellarminus 1.) *ad dictum* Eccl. IX. 10. *quibusdam videri, quod Salomon hæc dixerit in perſona impiorum, qui non modo purgatorium, ſed etiam gehennam tollunt, & nihil omnino eſſe credunt præter hanc vitam; alios docere, quod Salomon loquatur ad eos, qui otioſe & flagitioſe vivunt, & ad gehennam recta proficiſcuntur, quo in loco nullum ipſis eſt remedium vel ſolatium; quam utramque expoſitionem attingat* Hieronymus in comm. Gregorium vero lib. IV. dial. c. 39. *hæc omnia ſatis apte adcommodare etiam ad eos, qui ad purgatorium deducuntur. Nam ſoli illi purgari poſſunt, & precibus viventium juvari, qui dum hic viverent, id meruerunt bonis ſuis operibus, ut in alia vita juvari poſſent, quare omnes debent in hac vita, quidquid poſſunt, boni peragere, quia in alia vita non juvabuntur, niſi per ea, quæ hic geſſerunt, meruerint, ut juvari poſſent. Reſp.* ſcopus & integer contextus docent, Salomonem non loqui in perſona impiorum, nec ad eos ſolum, qui gehennæ flagitiis ſuis ſeſe mancipant; ſed in *genere* ad omnes homines, quos admonet, ut durante breviſſimæ & fugaciſſimæ hujus vitæ tempore bene operentur, cum poſt mortem nulla bene operandi, vel ad hanc vitam redeundi ſuperſit occaſio. Ad purgatorium non niſi per inſignem principii petitionem hæc adcommodantur; probandum enim erat, *hominem bonis ſuis operibus id promereri poſſe, ut in alia vita precibus viventium juvari, & a peccatis ſuis purgari poſſit*, cujus contrarium Eccleſiaſtes diſerte adſtruit. Scholaſtici in lib. IV. ſent. diſt. 20. & eos ſecutus Bellarminus fidem, ſpem, caritatem & certam de ſalute ſua ſcientiam animabus in purgatorio æſtuantibus tribuunt, ſed Eccleſiaſtes negat, *apud inferos* (ut eſt in vulgata verſione) *eſſe opus, rationem, ſapientiam ac ſcientiam.* Vidit hanc difficultatem Salmeronius; ideo tom. XIV. p. 228. ſimpliciter reſpondet, *Salomonem hic non loqui de purgatorio, ſed de gehenna ignis, quod ſcilicet ſenſus damnatorum ita ſopiti ſint dolorum ac pœnarum magnitudine, ut nequeant ad bonam operationem ratione uti.* At contextus oſtendit, Salomonem in genere de omnibus mortuis loqui. Præterea, ſi magnitudo dolorum impedit damnatos ab uſu rationis, idem metuendum erit conſtitutis in purgatorio, quia eſt idem ignis purgatorii & inferni, duratione duntaxat diſcrepans. Adde, quod Salmeron ſibi expreſſe contradicat; nam pag. 232. ſubjungit, *epulonem in inferno intellectu ſano ac ratione viguiſſe.* 2.) Ad dictum Eccl. XI. 3. excipit, "ſapientem loqui ad literam „de morte corporali, ac velle dicere, ita homines neceſſario morituros, & cum mortui „fuerint, per ſe nunquam ſurrecturos, quemadmodum lignum tandem aliquando cadit, „& ibi manet ac putreſcit, ubi cecidit. Si „tamen velimus hæc ad ſtatum animæ adcommodare, dicendum eſſe, quod illi„ qui ad „purgatorium pertinent, ad auſtrum cecide„rint, id eſt, ad ſtatum ſalutis æternæ, & in „eo ſtatu ſalutis perpetuo permanſuri; vel cer„te dici poſſe, per auſtrum gloriam cœleſtem, „per aquilonem gehennam intelligi, ſed non „omnes cadere ad auſtrum & ad aquilonem. „Nec hunc locum officere adſertioni purga„torii, quia alias etiam officeret adſertioni „limbi, in quem ſancti patres ante Chriſti ad„ventum deſcenderunt, in quo non perpetuo „manſerunt.„ Salmeronius dicto loco: "In„ter auſtrum & aquilonem datur locus inter„medius, qui olim fuit limbus, jam vero eſt

„purgatorium.„ *Reſp.* Eccleſiaſtes non modo de moriendi neceſſitate omnibus hominibus communi, ſed etiam de ſtatu animæ poſt mortem loquitur, ut ex ipſis verbis manifeſtum, & omnium interpretum conſenſu firmatum; hortatur enim rex ſapiens ad beneficentiam, argumento eo, quod in hac duntaxat vita ſit tempus bene operandi, poſt mortem hominis animam ſtatim devenire ad ſtatum eum, in quo æternum ſit permanſura. Confer Hieronymum, (*) Bedam & gloſſam ordinariam in comm. illius loci. "Lignum, „inquit Hieronymus, quod in hac vita cor„ruerit, & conditione mortalitatis fuerit in„ciſum, aut peccavit ante, dum ſtaret, & in „boreæ parte poſtea ponetur, aut ſi dignos „auſtro fructus tulerit, in plaga jacebit au„ſtrali.„ Abſurdum vero eſt ſtatuere, eos, qui ad purgatorium pertinent, *ad ſtatum ſalutis æternæ cecidiſſe*, quia purgatorium eſt *ſinus quidam inferni, ac in eadem omnino voragine cum ipſo inferno*, ut diſputat Bellarminus lib. II. de purgat. cap. 6. quomodo igitur illi, qui ſunt in purgatorio, dici poſſunt eſſe in ſtatu ſalutis æternæ? Ad quem ſtatum cupidiſſime animæ in purgatorio deſudantes adſpirant, in eo nondum poſſunt dici conſtitutæ. Sed ad ſtatum ſalutis æternæ cupidiſſime adſpirant. Ergo. Animæ, quæ torquentur pœnis, ab infernalibus flammis ſola temporis duratione diſtinctis, non poſſunt dici cecidiſſe ad ſtatum ſalutis. Sed animæ in purgatorio detentæ ex hypotheſi pontificiorum ejusmodi pœnis torquentur. *Lignum ubi ceciderit, ibi manebit*, inquit rex ſapiens. Quod ſi ergo quorumdam animæ in purgatorium deſcenderent, perpetuo ibi manerent, nec ad cœlum emigrarent. Textui adverſum eſt adſerere, *non omnes cadere ad auſtrum vel ad aquilonem*, id eſt, gloriæ cœleſtis vel gehennæ participes fieri, quia Eccleſiaſtes immediate & directe hæc duo ſibi invicem opponit. Ridiculum eſt, ex limbo patrum probare velle purgatorium, hoc eſt incertum per æque incertum demonſtrare.

(*) De Hieronymo in h. l. vid. Sixt. Senenſis lib. V. bibl. ann. 214. Lorinus in comm. h. l. Hieronymo & Olympiodoro ſocios addit omnes Latinos ferme. GERHARDVS.

§. CLXXXVIII. 3.) Cum illis ſcripturæ dictis, quæ de purgatione peccatorum loquuntur. Scriptura duplicis purgationis mentionem facit. Vna eſt *purgatio externa & levitica* facta ad *emundationem carnis*, altera vero *interna & ſpiritualis* facta ad *emundationem cordis*. Illa tribuitur leviticis ceremoniis; Levit. XII. 8. XIII. 6. XIV. 9. &c. hæc vero tribuitur Chriſto ut cauſæ *efficienti*: Eſa. XLIII. 25. *Ego, ego deleo iniquitates tuas propter me.* Joh. XIII. 8. *Niſi lavero te, non habebis partem mecum.* Hebr. I. 3. *Chriſtus per ſe ipſum purgationem peccatorum noſtrorum fecit.* Sanguini Chriſti, ut cauſæ *meritoriæ*: Hebr. IX. 13. *Si ſanguis taurorum & hircorum & cinis vitulæ adſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis*; v. 14. *quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum æternum ſe ipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis?* 1. Joh. I. 7. *Sanguis Jeſu Chriſti, Filii Dei, emundat nos ab omnibus peccatis.* Apoc. I. 5. *Lavit nos a peccatis ſuo ſanguine.* VII. 14. *Dealbaverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni.* Verbo evangelii & ſacramento baptiſmi, ut cauſæ *inſtrumentali* ex parte Dei: Mal. III. 3. *ſedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Levi.* Joh. XV. 3. *Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis.* Eph. V. 26. *Mundat Eccleſiam lavacro aquæ in verbo.* Tit. III. 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis.* Ac denique fidei ſalvificæ, ut cauſæ *inſtrumentali* ex parte noſtri: Act. XV. 9. *Fide purificans corda eorum.* 1. Cor. VI. 11. *Abluti eſtis, ſanctificati eſtis, juſtificati eſtis in nomine Domini Jeſu & in Spiritu Dei noſtri.* Vtraque purgatio tantum in hac vita locum habet, tertiæ autem alicujus purgationis poſt hanc vitam exſpectandæ nulla uſpiam in tota ſcriptura ſit mentio, ex quo ſic colligimus: Si purgatio peccatorum duntaxat in hac vita ſperanda, fruſtra ſtatuitur aliquod purgatorium poſt hanc vitam. Sed verum

3.) Purgationem peccatorum tribuit merito Chriſti & fidei.

verum prius. Ergo & poſterius. Quæ contra hoc argumentum proferuntur, ex Matth. XII. 32. de *remiſſione peccati in futuro ſeculo*, ſuum inferius habebunt locum.

4.) *Pios læto animo mortem adire præcipit.*

§. CLXXXIX. 4.) Cum illis ſcripturæ dictis, in quibus præcepta, promiſſa & exempla εὐθανασίας proponuntur, quæ non tantum nullam futuri cujusdam cruciatus ac tormenti formidinem piis in Chriſtum credentibus incutiunt, ſed etiam ſpei, fiduciæ & exſultationis materiam ipſorum animis ingerunt. Job. XIX. 25. *Scio, quod redemtor meus vivit, & rurſum circumdabor pelle mea.* Pſalm. XXXI. 6. inquit David: *In manus tuas commendo ſpiritum meum.* XXVII. 13. *Credo videre bona Domini, in terra viventium.* CXVI. 7. *converte anima mea in requiem tuam.* v. 9. *Ambulabo coram Domino in regione viventium.* Luc. II. 29. ait Simeon: *Nunc dimittis ſervum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace.* Act. VII. 58. *Domine ſuſcipe ſpiritum meum.* 2. Cor. V. 1. *Scimus, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus tabernaculi diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus &c.* v. 2. *Nam & in hoc ingemiſcimus habitationem noſtram, quæ de cælo eſt, ſuperindui cupientes.* v. 8. *Confidimus autem, & bonam voluntatem habemus, peregrinari magis a corpore & præſentes eſſe ad Dominum.* Phil. I. 23. *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* 1. Theſſ. IV. 13. *Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contriſtemini ſicut cæteri, qui ſpem non habent.* 2. Tim. I. 12. *Potens eſt depoſitum meum ſervare in diem illum.* IV. 6. *Ego jam immolor & tempus reſolutionis meæ inſtat.* v. 7. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi.* v. 8. *In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus juſtus judex &c.* 1. Pet. IV. 19. *Qui patiuntur, fideli creatori commendent animas ſuas in benefaciendo.* Apoc. II. 10. *Eſto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Ex quibus omnibus ſic colligimus: Si piis in Chriſtum vere credentibus poſt mortem metuendæ eſſent purgatorii flammæ, ab inferni igne ſola duratione differentes, non poſſent ad lætam εὐθανασίαν divinitus animari, nec poſſent in pace, quiete, fiducia ac deſiderio cœleſtis beatitudinis diſcedere. Sed conſequens repugnat præceptis, promiſſis & exemplis εὐθανασίας in ſcriptura propoſitis. Ergo antecedens adſeri nequit. Si excipere velint, *aliam eſſe rationem illorum ſanctorum, qui ſine interventu purgatorii ad cælum ſubvolarunt, aliam vero eorum, qui cum peccatis venialibus deceſſerunt, quæ in purgatorio prius ſunt expianda, antequam in cælum admittantur*; reſp. nec illos ſanctos a venialibus culpis fuiſſe penitus immunes, ſed eas fide in Chriſtum ſibi condonari petierunt. Quare cum idem ſpiritus fidei ſit in omnibus vere credentibus, 2. Cor. IV. 13. utique etiam omnes vere credentes peccatorum ſuorum condonationem impetrant, & *finem fidei*, ſalutem ſcilicet æternam absque intermedio quodam purgatorio conſequuntur; 1. Petr. I. 9. ac probe notandum, quod apoſtolus 2. Tim. IV. 8. *coronam illam juſtitiæ* non ſolum ſibi, ſed *omnibus Chriſtum diligentibus*, repoſitam eſſe doceat, ac ubique reliquos vere credentes ſibi adſociet.

Dictum Luc. XXIII. 43. Hodie mecum eris in paradiſo.

§. CXC. Cumprimis vero evidens eſt exemplum *converſi latronis*, cui Chriſtus Luc. XXIII. 43. veriſſimam ac largiſſimam illam promiſſionem offert: *Hodie mecum eris in paradiſo*; quorum verborum fatente Becano hic eſt ſenſus: *Non differam illud beneficium, quod a me petis in futurum tempus, ſed jam tibi omnia peccata condono, & promitto, quod hoc ipſo die futurus ſis mecum in ſtatu beatitudinis.* Certe ſi quis alius purgatione aliqua poſt mortem ante paradiſi ingreſſum indigeret, hic latro vel maxime ea indigere videbatur; nullius enim boni operis, nedum plenariæ ſatisfactionis pro peccatis a ſe præſtitæ ſibi conſcius erat; *nos*, inquit, *digna factis recipimus.* v. 41. Num vero Chriſtus eum ablegat prius ad purgatorium, ut per illud ſordes peccati in ipſo prius excoquantur? minime vero, ſed recta, in paradi-

radiſum ipſum introducit. Num hic intervenerunt vigiliæ, miſſæ, juſta ſeptendialia, trigeſimalia, anniverſaria? minime vero, ſed fides gratuitæ promiſſioni Chriſti adhærens in paradiſum cœleſtem ipſum transfert. Excipiunt pontificii 1.) *Quis confirmare auſit, latronem illum non veniſſe in purgatorium, ſed recta tranſiiſſe in paradiſum?* Schoppius in apolog. contra Hunnium p. 74. *Reſp.* id vero Chriſtus confirmat, dicens: *Hodie mecum eris in paradiſo*; eo ipſo igitur die converſus latro cum Chriſto adſcendit in paradiſum, non autem deſcendit in purgatorium. Vitus Miletus in ſpecul. Colon. anno 1582. impreſſo p. 349. paradiſum transformat in infernum, dicens, *latronem in purgatorium, vel certe in limbum eo die perveniſſe, qui uterque eſt inferni ſinus.* At ubi quæſo in tota ſcriptura paradiſus ponitur pro inferni ſinu? Vnde pii veteres hunc latronem non in infernum, ſed in *locum quietis & felicitatis* collocant. Clemens Romanus lib. V. conſt. cap. 16. *Chriſtus conceſſa illi rerum præteritarum oblivione, in paradiſum eum introduxit ad fruendum myſticorum bonorum ſuavitate.* Confer Auguſtinum lib. XII. de Geneſ. ad lit. c. 24. Chryſoſtomum hom. III. de pœnit. &c. Quod quidam *hodie* conjungunt cum præcedentibus: *hodie dico tibi*; id verba Chriſti plane inſipida reddit. Quæ enim in eo emphaſis, *hodie tibi dico, eris mecum in paradiſo*? an non audiebat latro, Chriſtum loqui ſecum in illa die? imo vero in eo nucleus hujus promiſſionis continetur, quod *hoc ipſo die* cum Chriſto in regno Dei & in paradiſo futurus ſit, cum memoriam ſui non deponi a Chriſto duntaxat petiiſſet. Et quis non videt, per adverbium *hodie* Chriſtum reſpondere voluiſſe ad illud adverbium *quando*, quod in petitione latronis continetur: *memento mei, quando veneris in regnum tuum?* ut ſit ſenſus, *hodie erit illud quando.* Confer Theophylactum in comm. qui diligenter hoc ſubterfugium refellit. Si fingas, *latronem breviſſimo temporis ſpatio fuiſſe in purgatorio, & eo ipſo die in paradiſum perveniſſe*, non poterit illud conciliari cum hypotheſibus doctrinæ de purgatorio, quod, quo minor fuerit & imperfectior ſatisfactio pro peccatis in hac vita, eo longior in purgatorio requiratur mora, nec ſatis conveniet divinæ juſtitiæ, quod alii minoribus ac paucioribus peccatis obnoxii diutius in purgatorio crucientur, quam hic ipſe latro, qui per totam vitam flagitiis fuerat infamis. Quibus igitur argumentis Bellarminus lib. I. de beat. ſanctor. c. 3. refellit expoſitionem eorum, qui dicunt, *latroni promiſſum fuiſſe paradiſum, ſed dandum poſt reſurrectionem; dixiſſe autem Chriſtum, hodie mecum eris, propter rei futuræ certitudinem, quomodo prophetæ ſæpe exprimunt res futuras per tempus præſens aut præteritum;* iisdem etiam refellere poſſumus expoſitionem eorum, qui putant, animam latronis prius deductam in purgatorium, poſtea demum emigraſſe in cœlum. "Non oportet „(inquit Bellarminus) recurrere ad figuras, „& relinquere propriam verborum ſignificatio„nem, niſi quando alioquin abſurditas aliqua „ſequeretur; neque iſta ſunt verba prophetica, „ut oportuerit ea velari obſcuritate, ſed con„tinent ſimplicem promiſſionem, & proinde „ſimpliciter intelligenda ſunt." 2.) *Mors duriſſima patientiſſimo animo tolerata & confeſſio tam admiranda eo tempore, quo Chriſtum apoſtoli ipſi negabant, potuit juſte in plenam ſatisfactionem reputari.* Bellarminus lib. I. de purg. c. 12. Vnde Jeſuitæ in colloquio Ratisb. ſeſſ. I. p. 45. edit. Lauing. latronem illum vocarunt *Chriſti martyrem.* *Reſp.* imo vero latro verbis expreſſis teſtatur, quod nequaquam in ſuis paſſionibus ac meritis, ſed in ſola benignitate divina & Chriſti merito peccatorum remiſſionem & ſalutem unice quærat. Diſerte profitetur, ſe *digna factis ſuis recipere*; quando igitur paſſionem ſuam meritoriam vel ſatisfactoriam judicaret? Paſſio hujus latronis non fuit δοκιμασία, ſed τιμωρία, multo ergo minus fuit μαρτύριον, omnium minime eſt λύτρον pro peccatis Deo ſatisfaciens, quæ gloria ſoli paſſioni Chriſti competit. Latro ſua paſſione non ſatisfecit Deo, ſed legibus magiſtratus facinoroſis mortem

tem irrogantibus; quomodo igitur ejus paſſio apud Deum vel meritoria vel ſatisfactoria eſſe potuit? *Nemo veſtrum patiatur quaſi homicida, aut fur, aut maleficus*, inquit Petrus 1. epiſt. IV. 15. at hic latro paſſus eſt ut *maleficus*; dicit enim *nos digna factis recipimus, hic vero nihil mali geſſit*; quomodo igitur ipſius paſſio in plenam ſatisfactionem reputari potuit, cum ne quidem piorum adflictiones, quas propter Chriſtum a perſecutoribus ſuſtinent, meritoriæ ac ſatisfactoriæ dici poſſint, ut alibi plenius fuit demonſtratum? Quod ſi tam ſeria contritio, tam admirabilis patientia & tam illuſtris confeſſio perfectæ ſatisfactionis loco huic latroni eſſe potuit, utique, proportione facta, minor contritio, minor patientia & confeſſio non tam illuſtris perfectæ ſatisfactionis menſuram adimplere poſſunt in illis, qui non fuere tam gravibus & enormibus peccatis per totam vitam obnoxii, & ſic denuo purgatorio igni ab extinctione periculum impendet. 3.) *Privilegia paucorum non faciunt regulam*. Hac exceptione utitur Becanus in adpend. diſp. de purg. Calvin. p. 109. *Reſp.* imo vero hoc non eſt *perſonale* aliquod privilegium, ſed generalis promiſſionis omnibus in Chriſtum vere credentibus factæ, Joh. V. 24. XIV. 3. XVII. 24. Apoc. XIV. 13. complementum & exemplum, ſcriptum non ſolum propter latronem, ſed etiam propter nos, ut firmiter ſtatuamus, omnes vere pœnitentes & in Chriſtum credentes ſine purgatorii interventu in paradiſum poſt mortem pervenire. Apoſtolus non ſolum de ſe, ſed de omnibus piis & vere credentibus dicit 2.Cor. V. 1. *Scimus, quoniam ſi terreſtris domus diſſoluta fuerit, ædificationem ex Deo habemus.* v. 2. *In hoc ingemiſcimus.* v. 8. *Deſideramus magis peregrinari e corpore.* Vt enim una atque eadem eſt Dei juſtificantis & ſalvantis miſericordia, ut unum idemque Chriſti meritum, ut una eademque evangelica promiſſio, ut unus atque idem juſtificationis modus, ita quoque unus atque idem fidei juſtificantis eſt effectus, quod videlicet vere credentes non veniunt in judicium, nec deſcendunt in purgatorii tormentum, ſed poſt mortem tranſeunt in paradiſum. Quemadmodum igitur apoſtolus ex Abrahæ exemplo recte probat gratuitam ex fide in Chriſtum juſtificationem, Rom. IV. 1. ita ex latronis converſi exemplo recte probare poſſumus vere credentium ex morte in vitam ſine ullo purgatorii interventu translationem. Origenes hom. XV. in Gen. *Quod dixit ad latronem, hodie mecum eris in paradiſo, hoc non illi ſolum dictum, ſed & omnibus ſanctis.* Auctor quæſtionum ad Antioch. quæ Athanaſio tribuuntur quæſt. XIX. *Non propter ſolam latronis animam Chriſtus Deus noſter paradiſum aperuit, ſed etiam ob reliquas omnes ſanctorum animas.* Confer harmon. evang. de paſſ. cap. XV. p. 743.

5.) Animas piorum ſine mora ad paradiſi gaudia introduci adſeris.

§. CXCI. 5.) Cum illis ſcripturæ dictis, quæ teſtantur, omnes vere in Chriſtum credentes ſtatim a morte felices ac beatos eſſe, ac animas ipſorum, quamprimum corporis nexu ſolvuntur, e veſtigio & immediate, in ipſo ſolutionis momento, ſine ulla intercapedine aut intervallo in paradiſum transferri, quæ ἀδιάςατος καὶ ἀνεμπόδιςος animarum in cœlum translatio purgatorii ſomnio directe adverſatur. Sic enim concludimus: Quorum animæ ſine ulla interjecta mora & impedimento ad paradiſi gaudia transferuntur, illæ non detruduntur in ignem quemdam purgatorium. Sed omnium vere piorum & in Chriſtum credentium animæ ſine ulla interjecta mora & impedimento ad paradiſi gaudia transferuntur. Ergo. *Adſumtum* probatur ex dictis & exemplis vet. & nov. teſt. Enochus a Deo *translatus eſt in paradiſum*, Gen. V. 24. Sir. XLIV. 16. XLIX. 16. Hebr. XI. 5. Elias *curru & equis igneis ſubvectus eſt in cælum* 2. Reg. II. 11. anima Lazari *ab angelis portatur in ſinum Abrahæ*, Luc. XVI. 22. ubi *conſolatione fruitur.* v. 25. Jam vero ὠδῖνη & παράκλησις ſunt ſibi invicem oppoſita; ergo non ſenſit anima Lazari ὠδῖνας in purgatorio, ſed παράκλησιν in Abrahæ gremio. Chriſtus verbis ex Pſalm. XXXI. 6. *ſpiritum*

ſuum

ſuum moriens Patri commendans vocem corporis ſui myſtici in ſe transfigurat, ut Auguſtinus in expoſit. illius pſalmi loquitur; unde etiam Stephanus morti vicinus dicit Act. VII. 58. *Domine Jeſu ſuſcipe ſpiritum meum.* Ergo ſpiritus fidelium ſtatim a morte a Domino in gloriam & beatitudinem ſuſcipiuntur. Sap. III. 1. *Juſtorum animæ ſunt in manu Dei*, & *non tangit illas tormentum.* v. 3. *Sunt in pace.* Atqui purgatorii tormenta ſunt omnibus hujus vitæ tormentis, adeoque ipſis mortis doloribus incomparabiliter majora. Ergo animæ juſtorum non veniunt in purgatorium. Cap. IV. 7. *Juſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Atqui animæ in purgatorii flammis æſtuantes non habent refrigerium. Eccl. XII. 7. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum.* Atqui animæ in purgatorio *a dæmonibus torquentur, ut multæ revelationes docent*, Bellarminus lib. II. de purg. c. 13. Eſa. LVII. 2. *Juſti per mortem ad pacem veniunt, requieſcunt in cubilibus ſuis.* Atqui in purgatorii flammis non eſt pax neque requies. Joh. III. 18. *Qui credit in Filium, non judicatur*, v. 36. ſed *habet vitam æternam.* At purgatorium eſt *locus judicii* & *ſinus inferni.* Joh. V. 24. *Amen, amen, dico vobis, quia, qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam*, & *non venit in judicium*, ſed *μεταβέβηκεν, tranſiit a morte ad vitam. Subjectum* eſt, qui verbum Chriſti audit, & credit ei, qui miſit ipſum, id eſt, omnis vere in Chriſtum credens. *Prædicata* ſunt, quod talis habeat vitam æternam: atqui purgatorium eſt *ſinus quidam inferni*; quod non veniat in judicium: atqui purgatorium eſt *locus judicii.* Bellarminus lib. I. de indulg. c. 14. *in quo non eſt locus miſericordiæ, ſed juſtitiæ*; lib. ejusdem cap. 9. quod *μεταβέβηκεν* a morte ad vitam; atqui in purgatorio nondum facta eſt illa *μετάβασις*, ſed in futuro adhuc exſpectatur, ac proinde anima in purgatorio dici nequit *μεταβέβηκεν* in *præterito*, ſed dicendum eſt *μεταβήσει* in *futuro.* Joh. XII. 26. *Ubi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* XVII. 24. *Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ego*

ſum, etiam illi mecum ſint, & videant glo
meam. Jam vero in purgatorio non co
citur Chriſti gloria, ſed ſentitur vindex
juſtitia. 2. Cor. V. 1. *Si terreſtris domus*
hujus habitationis diſſolvitur, ædification
Deo habemus, domum non manu factam
nam in cælis. Ergo diſſolutioni habitat
terrenæ immediate ſuccedit ædificii cœ
occupatio. v. 8. *Cupimus magis emigra*
corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.
I. 23. *Cupio diſſolvi* & *eſſe cum Chriſto.*
his dictis emigrare & diſſolvi ex corpore
præſentia ad Deum & cum Chriſto eſ
gloria immediate connectuntur. Hebr. I
Nos credentes ingrediemur in requiem,
mortem ſcilicet. At purgatorium non e
cus quietis, ſed laboris ac doloris. Apoc.
14. *Qui dealbaverunt ſtolas ſuas in ſan*
agni, v. 15. *illi ſunt ante thronum Dei*
ſerviunt ei die ac nocte in templo, & q
det in throno, habitabit ſuper illos.
animæ in purgatorio deſudantes nondum f
tur viſione Dei. v. 16. *Non cadet ſuper*
ſol nec ullus æſtus πᾶν καῦμα. Atqui in
gatorio eſt exquiſitiſſimum *καῦμα*, igni
licet corporeus. Apoc. XIV. 13. *Beati m*
qui in Domino moriuntur ἀπάρτι a
profecto dicit ſpiritus, quod requieſcant
boribus ſuis, opera enim illorum ſequuntu
Hic piis in Domino mortuis tribuitur *μ*
ριότης. At in purgatorio non eſt *μακαρ*
ſed *ἀλγηδὼν, θρῆνος, κλαῦσις*; tribuitu
ἀνάπαυσις, at in purgatorio eſt *πόνος κ*
πος, dicuntur iidem beati a morte *ἀπ*
id quod excludit omnia & ſingula *ἀνα*
σας revolutionis intervalla inter morte
beatitudinem interjecta. Quidam huc ref
verba pſaltis Pſal. CXVI. 15. *Pretioſa eſt*
ſanctorum in conſpectu Domini; ac ſtatl
ditur v. 16. *ecce ego ſervus tuus*; ex qu
ligit Auguſtinus in expoſitione illius pſ
beatam eſſe conditionem morientium in
no, quia cives ſunt ſupernæ ac cæleſti
roſolymæ. At, qui purgatorii flammis
tur, eorum mors non eſt pretioſa,
ſunt cives cœli, ſed incolæ

ſinus eſt purgatorium. Item, quod in vulgata verſione latina dicitur Pſalm. CXXVII. 2. *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hereditas Domini*; ut ſit ſenſus: *fideles poſt mortem ſtatim adeunt poſſeſſionem cæleſtis hæreditatis, & æterna fruuntur beatitudine absque ullis intermediis cujusdam purgatorii tormentis.* Sed hæc a textu Hebræo ſunt remotiora.

Exceptiones Bellarmini ad ſ. argumentum.

§. CXCII. Excipit Bellarminus 1.) Pſalm. CXXVII. *ab Auguſtino exponi de generali reſurrectione, ut ſit ſenſus: Cum dormierint per mortem corporalem omnes electi, ecce hereditas Domini, id eſt, continuo tunc adparebit hereditas Chriſti reſurgentibus in gloria omnibus ejus electis, quæ hereditas eſt etiam merces ejusdem Chriſti, qui paſſione & morte ſua nos adquiſivit.* *Reſp.* nos hoc teſtimonio contra purgatorium κατ' ἀλήθειαν non utimur; novimus enim ſcopum pſaltis eſſe, docere, non *quando* cœleſtis hereditas Dei filiis ſit obventura, ſed quod benedictio divina citra immoderatum laborem ac dolorem neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem ipſis conferat, Prov. X. 22. Novimus in Hebræo eſſe, non *cum dederit*, ſed כֵּן יִתֵּן, *ſic dabit dilectis ſuis ſomnum.* Novimus verba illa: *ſic dabit dilectis ſomnum*; per *athnachta* diſtingui a verbis ſequentibus: *Ecce hereditas Domini filii*; *merces fructus ventris.* Novimus, per filios hic non intelligi tantum pios & genuinos Dei filios, ſed in genere omnes parentum piorum corporales filios. Sed κατ' ἄνθρωπον contra pontificios, auctoritati vulgatæ verſionis per concilium Trident. adſtrictos & patrum interpretationem amplectentes, hoc pſaltis dicto quidam utuntur, quia verba illa, ut apud veterem interpretem ponuntur, præ ſe ferunt, quod ſomnum ſive mortem dilectorum Dei filiorum ſtatim & immediate, non autem demum poſt aliquot annorum tormenta in purgatorio ſuſtinenda hereditatis cœleſtis poſſeſſio conſequatur. [illegible]

[illegible]

ctis, quæ, de ſtatu piorum poſt mortem beato ac felici, modo enumeravimus, & res omnis erit in vado. 2.) 2. Cor. V. 1. *apoſtolum id ſolum adſerere, patere domum cæleſtem poſt mortem, non patere ante mortem; quod autem continuo omnes pii transferantur ad cælum poſt mortem, ipſum non dicere, ſed contrarium potius indicare, cum ait:* Si tamen veſtiti & non nudi inveniamur. *Significat enim his verbis, eos, qui meritis & virtutibus veſtiti ſunt, ac proinde perfectam pœnitentiam in hac vita egerunt, mox in domum cæleſtem deduci, alios autem ſalvari quidem, ſed tamen quaſi per ignem, ut idem ait 1. Cor. III.* *Reſp.* apoſtolus in genere pronunciat: *Si domus terrenæ noſtræ habitationis diſſolvitur, habemus domum non manu factam, æternam in cælis*; ac ſe ipſum etiam includit; non autem putamus, apoſtolum a Bellarmino relegatum iri in purgatorium. Neque id ſolum adſerit apoſtolus, domum cœleſtem non patere ante mortem, ſed docet inſuper, eam ſtatim a morte omnibus piis e veſtigio patere, quia immediato & indivulſo nexu conjungit *terreni habitaculi diſſolutionem & domus cæleſtis non manu factæ, ſed a Deo paratæ, beatam occupationem*, ſicut etiam v. 8. immediate conjungit, *peregrinari ex corpore & præſentem eſſe ad Dominum.* Vtique ergo pii ex hac vita non prius abeunt in purgatorii diverſorium, ſed recta & immediate ad cœleſte perveniunt domicilium. Quod adtinet verba, *ſi tamen veſtiti, non nudi inveniamur*; in illis non agitur de veſtitu meritorum, quibus homines poſſint coram Dei judicio conſiſtere; ea enim interpretatio fidei analogiæ ac toti ſcripturæ [illegible]gnat: ſed de veſte juſtitiæ Chriſti [illegible] fidem induta, Eſa. LXI. 10. [illegible] Gal. III. 27. qua veſte qui [illegible] non ingrediuntur pu[illegible] [illegible]x [illegible]unta[illegible] potheſi pontificiorum [illegible] [illegible]ius per *fide & caritate* [illegible] [illegible]entorum ac[illegible] *tenebras* [illegible] [illegible]ur, fruſtra quæ[illegible] Quidam [illegible] [illegible]io in purgatorio ſta[illegible] [illegible] Ergo & poſterius. Poſ[illegible] [illegible] [illegible]nc locum referri dicta, quæ teſtan-

ignorabat apoſtolus, eſſetne victurus usque ad Domini adventum. Sed prior expoſitio eſt ſimplicior & ſcripturis convenientior. Confer Flacium part. II. claviſſeq. p. 338. 3.) Apoc. XIV. *a modo non ſignificare a morte uniuscujusque, ſed ab extremo judicio, de quo in toto illo capite Johannes loquitur.* Eadem exceptione utitur Coſterus in ench. cap. 16. de purgat. *Reſp.* ἀπάρτι eſt *ab inſtanti*, ab illo ipſo temporis momento, quo pii in Domino moriuntur, verba enim intelligenda ſunt ſecundum ſubjectam materiam. Si a die demum extremi judicii beatos pronunciaret in Domino mortuos, non poſſet dicere, quod jamdum ante judicium *requieſcant a laboribus ſuis.* Falſum vero eſt, Johannem in toto illo capite loqui *tantum* de extremo judicio, quia agit de præconio evangelii & clade antichriſti judicium extremum præceſſura; ideo autem conſolationem illam pro morientibus in Domino inſpergit, quia antichriſtus graviſſimam contra eccleſiam perſecutionem movebit, ac piorum cæde & ſanguine omnia replebit v. 12. *Hic patientia ſanctorum eſt.* Quomodo vero illud ἀπάρτι intelligendum ſit, ejus rei optima interpretatio ſumitur ex concione Chriſti Luc. XVI. 22. ubi de anima Lazari dicitur, quod *ſtatim a morte* ab angelis portata ſit in ſinum Abrahæ; & ex promiſſione Chriſti, Luc. XXIII. 43. ubi latroni dicit: *Hodie mecum eris in paradiſo*; imo ex ipſo Johanne, qui ſtatum animarum piarum poſt mortem ſic deſcribit VII. 14. *Hi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas & dealbaverunt eas in ſanguine agni.* v. 15. *Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſerviunt ei die ac nocte, & qui ſedet in throno, habitat ſuper illos.* v. 16. *Non eſurient nec ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, nec ullus æſtus.* v. 17. *Quoniam agnus, qui in medio throni eſt, reget illos & deducet eos ad fontes vivos aquarum, & abſterget Deus omnem lacrimam ex oculis eorum.* Videt Bellarminus exceptionis infirmitatem, ideo aliter excipit, *loqui Johannem de viris perfectis, ac præſertim de ſanctis martyribus, qui ſimpliciter moriuntur cum Domino, neque aliquid purgandum ſecum ferunt; nam qui decedunt cum peccatis venialibus aut cum debito pœnæ alicujus temporalis, ii non ſimpliciter moriuntur in Domino, ſed partim in Domino, ratione caritatis, quam ſecum ferunt, partim non in Domino, ratione peccatorum, quæ nihilominus ſecum ferunt.* *Reſp.* per *mortuos in Domino* intelliguntur quidem martyres, ſed *non ſoli*, verum in genere omnes vere pii, in fide Chriſti vera & viva mortui, ut manifeſte colligitur ex loco apoſtolico 1. Theſſ. IV. 14. & 16. In Domino igitur moriuntur illi omnes, qui in vita & morte omnem ſuam fiduciam in Chriſtum collocant, qui verbum Chriſti ſervant, qui animas ſuas Chriſto in vera fide commendant, id quod non ſolum martyribus, ſed omnibus vere piis competit. Perquam vero abſurdum eſt, quod Bellarminus ſcribit, *quosdam mori partim in Domino, partim non in Domino*; ut enim regnum Dei & regnum diaboli ſibi immediate opponuntur, ita quoque immediata eſt oppoſitio inter τὸ *mori in Domino* & τὸ *non mori in Domino*, inter τὸ *cruciari in purgatorio* & τὸ *beatum eſſe in cælo*, inter τὸ *eſſe filium Dei* & τὸ *eſſe filium diaboli.* Auguſtinus quidem lib. III. contra duas epiſt. pelag. c. 3. dicit, *quosdam filios ſeculi eſſe etiam filios Dei*; ſed ex eo nunquam exſculpere poterit Bellarminus, *quosdam mori partim in Domino, partim non in Domino*; quia infirmitas illa carnis, ratione cujus dicuntur adhuc filii hujus ſeculi, & peccata, quæ in carne adhuc in hac vita ſecum circumferunt, non impediunt, quo minus ſint & dicantur filii Dei, nec efficit, ut partim non in Domino moriantur, quia peccata illa per fidem in Chriſtum teguntur ac condonantur, quin imo in morte a peccato juſtificantur, hoc eſt, penitus liberantur a peccati fomite & radice. Rom. VI. 7. In hac quidem vita quilibet pius partim novum, partim veterem hominem circumfert, ſed in termino vitæ una cum corpore peccati veterem hominem exuit, & totus efficitur novus. Alii ex pontificiis excipiunt, *mortuos in Domino requieſcere a labori-*

boribus merendi, non autem a laboribus ſatisfaciendi ac patiendi. At ſpiritus ſanctus abſolute pronunciat, quod in ipſo mortis articulo omnes labores, dolores, miſeriæ & omnia mala, quæ felicitatem ac beatitudinem impediunt, a piis tollantur.

6.) Duo tantum ψυχοδοχεῖα poſt mortem enumerat.

§. CXCIII. 6.) Cum illis ſcripturæ dictis, quæ duo duntaxat ψυχοδοχεῖα ſive *animarum* poſt mortem *receptacula* enumerant, tertium vero locum intermedium prorſus ignorant: 1. Sam. XXV. 29. animæ piorum *colligantur in faſciculo viventium*, impiorum vero animæ *ejaculatione* ſeu fundo *jaciuntur.* Matth. III. 12. *Cujus ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum; paleas autem comburet igni inexſtinguibili.* VII. 13. *Porta una deducit ad perditionem, altera ad vitam.* VIII. 11. *Pii cum ſanctis patriarchis recumbunt in regno cælorum, impii ejiciuntur in tenebras exteriores.* XXV. 46. *Impii abeunt in ſupplicium æternum, juſti in vitam æternam.* Marc. XVI. 16. *Qui crediderit, ſalvus erit, qui non crediderit, condemnabitur.* Luc. XVI. 22. *Lazarus ab angelis portatur in Abrahæ ſinum, dives epulo detraditur in infernum.* Joh. III. 36. *Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manebit ſuper ipſum &c.* Confer ea, quæ ſuperius §. 184. dicta. Excipiunt pontificii, *in his & ſimilibus ſcripturæ dictis agi de locis perpetuis, non autem de ſtatibus temporariis.* Schoppius in apol. contra Hunnium p. 73. n. 152. *Reſp.* 1.) Principium in hac exceptione petitur; id enim in quæſtione eſt, an animæ e corpore ſolutæ in ſtatum quemdam temporarium & locum intermedium transferantur, antequam ad locum perpetuum ſive æternum ſuum domicilium perveniant? Contrarium enim oſtendimus in præcedentibus. 2.) Non ſolum poſt extremum judicium, in quo purgatorium finem ſuum accepturum dicunt, ſed etiam ante illud extremum judicium duo duntaxat animarum receptacula ſcriptura agnoſcit, ut ex dictis evidenter patet. 3.) Perpetuæ & immotæ veritatis eſt illud Auguſtini lib. I. de peccat. merit. & remiſſ. c. 28. *Non eſt ullus ulli medius locus, ut poſſit eſſe niſi cum diabolo, qui non eſt cum Chriſto*; quia inter regnum Chriſti & regnum diaboli non datur aliquod intermedium. 4.) Sicut in hac vita eſt immediata oppoſitio inter *credentes* & *incredulos*, inter *filios Dei* & *filios diaboli*, inter *bonos* & *malos*, ut oſtendimus ſuperius; ita quoque poſt hanc vitam etiam ante extremum judicium eſt immediata oppoſitio inter *ſalvationem* ac *damnationem*, inter *paradiſum* & *infernum*, tormentorum locum. 5.) Quemadmodum Chriſtus Luc. XI. 23. dicit: *Qui non eſt mecum, adverſum me eſt*; ita, qui non ſtatim a morte cum Chriſto eſſe incipit, nunquam cœleſtem ejus gloriam videbit.

7.) Peccatorum remiſſionem ad hanc vitam reſtringit.

§. CXCIV. 7.) Cum illis ſcripturæ dictis, quæ peccatorum remiſſionem, gratiam Dei & ſalutem conſequendam ad hanc vitam eo modo reſtringunt, ut miniſterio verbi ac ſacramentorum, itemque poteſtate clavis ſolventis, intercedente fide cujusque propria, in his terris beneficia illa obtinenda eſſe adſerant, poſt mortem vero nullum tempus eadem conſequendi ſupereſſe innuant. Pſalm. XXXIX. 14. *Deſine a me, & recreabor, priusquam vadam & non ſim.* XCV. 7. *Hodie ſi vocem ejus audiveritis &c.* Matth. IX. 6. Filius hominis habet poteſtatem *in terra* dimittendi peccata. XVI. 19. XVIII. 18. *Quodcunque ligaveritis ſuper terram, erit ligatum in cælis, & quod ſolveritis ſuper terram, erit ſolutum in cælis.* 2. Cor. VI. 2. *Ecce nunc tempus acceptabile, nunc dies ſalutis.* Ex quibus ſic concludimus: Si in hac duntaxat vita peccatorum remiſſio & ſalus per fidem, miniſterio verbi & ſacramentorum accenſam, obtinetur vel amittitur, fruſtra quædam pro peccatis ſatisfactio in purgatorio ſtatuitur. Sed prius. Ergo & poſterius. Poſſunt etiam ad hunc locum referri dicta, quæ

 teſtan-

locus non eſt. Quæ enim hæc foret miſericordia, ſi Deus culpam quidem remitteret, pœnam autem vel certe partem pœnæ irrogandam ſibi adhuc reſervaret? Pro quo adhuc vel ſatisfactio exigitur vel pœna infligitur, illud nondum plene ac perfecte remiſſum. Sic creditor, qui a debitore ſuo ſatisfactionem vel ex toto vel ex parte poſtulat, non poteſt dici totam debiti ſummam miſero debitori condonaſſe. Jam vero Deus ex gratuita miſericordia propter perfectam Chriſti ſatisfactionem peccatorum debita vere pœnitentibus & in Chriſtum credentibus plene ac perfecte remittit. Ergo nec ſatisfactionem ab illis exigit, nec pœnam quamdam ipſis infligit. Confer tract. de pœnit. §. 121. 2) Articulum de *Dei juſtitia.* Ea enim non permittit, ut remiſſa culpa adhuc irrogetur pœna. Inter culpam & pœnam eſt perpetua quædam relatio; unde ſcriptura ſacra per unum *peccati* vocabulum & culpam & pœnam exprimit Lev. XX. Auguſtinus lib. I. retract. cap. 9. *Omnis pœna, ſi juſta eſt, pœna peccati eſt.* Thomas part. I. 2. q. 87. artic. 7. *Omnis pœna, quæ mere & proprie eſt, pœna eſt propter aliquam culpam.* Pererius in Geneſin IX. num. 163. p. 541. *Si pœna proprie ſumatur, neceſſario reſpondet peccato, nec ſine eo poteſt eſſe, ſiquidem per pœnam compenſatur & reſtituitur æqualitas juſtitiæ per peccatum violatæ.* Bellarminus ipſe lib. I. de pœnitent. c. 7. *Culpa eſt cauſa pœnæ, cum ex culpa naſcatur obligatio ad pœnam.* Lib. III. de laicis c. 11. *Culpa & pœna relativa ſunt.* Vbi ergo plenaria & perfecta remiſſio culpæ locum habet, ibi pœna omnis proprie ſic dicta eſt ſublata. Auguſtinus, vel quicunque alius auctor libri de vera & falſa pœnitentia cap. 9. *Quædam impietas infidelitatis eſt, ab eo, qui juſtus & juſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam.* Quid quod culpæ remiſſio nihil aliud eſt, quam pœnæ relaxatio & condonatio. Peccatum originale quoad radicem ac fomitem (mortificatum tamen & refractum) ſemper manet in renatis in carne adhuc viventibus, peccatum actuale ratione actus tranſit; quando vero remittitur, non ex facto infectum redditur, ſed tantum reatus & obligatio ad pœnam tollitur. Pugnant igitur inter ſe, peccatum vere remiſſum eſſe, & tamen pœnam proprie dictam propter peccatum adhuc ſuſtinendam eſſe.

2.) Cum articulo de Dei juſtitia.

Exceptio Bellarmini.

§. CXCIX. Excipit Bellarminus lib. I. de purg. c. 14. argumentum retorquendo: *Si poſt remiſſam culpam nulla remanet pœna, cur poſt remiſſam culpam adhuc tam multa patimur, & tandem etiam morimur? & ne dicamus, eſſe paternas caſtigationes in remedium futuri peccati, cur infantes baptizati ægrotant, qui tamen non ſunt capaces peccati actualis?* Lib. IV. de pœnitentia cap. 1. & ſeqq. id ipſum latius deducit, & aliquot *exemplis* probare conatur, *remiſſa culpa manere adhuc debitum luendæ pœnæ temporalis. Reſp.* 1.) Diſtinguendum inter calamitates *hujus vitæ* & inter pœnas *futuri ſeculi.* Pontificii quidem nomine pœnæ temporalis, quam poſt remiſſum peccatum Deus quibusdam irrogat, intelligunt non ſolum calamitates *hujus vitæ,* videlicet morbos & mortem, ſed etiam pœnas *futuri ſeculi* in purgatorio ſuſtinendas; ſed tota ſcriptura pœnas temporales poſt mortem a piis tolerandas penitus ignorat, quia poſt mortem, noviſſimum illum hoſtem, & poſt hujus vitæ tempus ſtatim ſuccedit æternitas. Eccl. XI. 3. *Vbi ceciderit lignum, ibi erit.* XII. 5. *Abit homo in domum æternitatis ſuæ.* Gal. VI. 10. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Vana igitur & ficta ſunt, quæ de pœnis temporalibus poſt peccati remiſſionem adhuc in purgatorio ſuſtinendis pontificii nugantur. Pii enim, ut in morte a peccati radice ac fomite purgantur, Rom. VI. 7. ita quoque ab omnibus peccati pœnis perfecte liberantur. 2.) Quod calamitates hujus vitæ adtinet, quibus pii poſt acceptam peccatorum condonationem adhuc ſubjiciuntur, illæ non ſunt pœnæ *proprie & exacte ſic dictæ,* quaſi ſcilicet Deus ea ratione culpam condonet, ut pœnam æternam mutet in temporalem, pro qua piis vel in hac vita

vel

vel in purgatorio ſatisfaciendum, ut ſic pœnæ iſtæ temporales ſint compenſationes pœnæ æternæ, ac ſatisfactiones pro peccatis; ſed reſpectu *aliorum hominum* ſunt publica indicia judicii divini adverſus peccata; reſpectu *ipſorum piorum* ſunt memorialia præcedentium & cautelæ futurorum. Itemque exercitia pœnitentiæ, quæ in hac vita debet eſſe perpetua, fidei, obedientiæ in cruce, ſpei, petitionis & exſpectationis auxilii divini per liberationem vel mitigationem, ut in tractat. de pœnit. §. 125. latius fuit expoſitum. 3.) Quod ſi enim calamitates illæ eſſent pœnæ proprie & exacte ſic dictæ, tum procederent a Deo irato, ac eſſent ſigna iræ divinæ, quod ſcilicet perſona illa ſub ira Dei adhuc ſit conſtituta, ac nondum ei reconciliata; quin etiam eſſent teſtimonia ac principia æternarum pœnarum; hæc enim duo in pœnis, quæ propter peccata impiis irrogantur, perpetuo conſpiciuntur. Jam vero de calamitatibus illis ſive communibus ſive ſpecialibus, quibus pii in hac vita propter peccatum adhuc ſubjecti ſunt, neutrum dici poteſt. Adpellantur quidem χρίματα, 1.Cor. XI. 32. 1.Pet. IV. 17. ſed quæ infliguntur non ad interneeionem vel damnationem, ſed ad παιδείαν & paternam caſtigationem, Hebr. XII. 5. quæque proficiſcuntur non a Deo irato, ſed placato. 4.) Inde quidam diſtinguunt inter pœnam *ſupplicii* & pœnam *caſtigationis*, probationis ac emendationis. Pœna ſupplicii eſt pœna proprie & exacte dicta, ac pro peccatis admiſſis ex ordine juſtitiæ divinæ debita; ea una cum ipſis peccatis vere in Chriſtum credentibus remittitur. Pœna caſtigationis ſeu probationis proprie calamitas dicitur, ac piis etiam poſt peccatum remiſſum in hac mortalitate ſuſtinenda relinquitur. Cyprianus lib. IV. epiſt. IV. *Ad hoc corripit Deus, ut emendet; ad hoc emendat, ut ſervet.* Chryſoſtomus homil. de pœn. & confeſſ. *Deus imponit pœnam non exigens ſupplicia de peccatis, ſed ad futura corrigens.* Idem in 1. Cor. homil. XXVIII. *Cum corripimur a Domino, magis eſt admonitionis quam damnationis, medicinæ quam ſupplicii, correctionis quam pœnæ.* Auguſtinus lib. II. de peccat. merit. & remiſſ. c. 34. *Calamitates ante remiſſionem ſunt ſupplicia peccatorum, poſt remiſſionem ſunt certamina exercitationesque juſtorum.* Tract. CXXIV. in Joh. *Etiam remiſſis peccatis tolerat homo miſeriam, in quam tamen ex peccato venit, vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem neceſſariæ patientiæ.* (vocat quidem ibidem pœnam, ſed in ſenſu laxiore.) Thomas II. 2. q. 108. art. 4. diſtinguit inter *pœnam quatenus conſideratur ſecundum rationem pœnæ, hoc eſt, ſtricte & adcurate, & tum non debetur niſi peccato*; & inter *pœnam, quatenus conſideratur ut medicina, & tum aliquis nempe pius interdum punitur ſine ipſius culpa, quippe quæ per Chriſtum ipſi condonata, non tamen ſine cauſa.* 5.) Quamvis poſt peccatum remiſſum calamitates quædam imponantur, quas generali adpellatione *pœnas* vocari permittimus, non tamen pro illis ſatisfacere poſſunt, vel ipſi, vel per alios; talem enim ſatisfactionem ignorat tota ſcriptura: ſed in vera patientia ac pœnitentia tenentur eas ex manu Dei ſuſcipere, & ſub potenti Dei manu ſeſe humiliare, ipſique liberum relinquere, quamdiu ſub hoc crucis jugo & calamitatum pondere eos velit laborare. Diſtinguimus igitur inter *pœnam caſtigatoriam*, a qua reconciliati cum Deo non ſunt ſemper immunes, & *ſatisfactoriam*, quam ipſorum loco Chriſtus pleniſſime perſolvit. 6.) In baptizatis infantibus calamitates non ſolum ſunt remedia futuri peccati, ſed etiam indicia judicii divini adverſus peccatum, tum originale, tum actuale; abſit enim, ut infantes a peccatis actualibus penitus immunes cum Bellarmino ſtatuere velimus, cum fomes peccati nunquam ſit otioſus, quin & ſalutaria media ac remedia, per quæ ex hac vita in cœleſtem transferantur, & ſic ab omni peccato penitus purgentur.

§. CC. Sed enim ne pontificii ulterius clament, *remiſſis peccatis adhuc manere debitum luendæ pœnæ*, opponimus illis ſequentia argu-

argumenta: 1.) Sublata cauſa tollitur effectus. Sublato fundamento in relatione, tollitur etiam terminus. Culpa eſt cauſa & fundamentum pœnæ, quæ eſt ejus effectus ac terminus, ut paulo ante demonſtravimus. Sublata ergo culpa pœna amplius eſſe nequit. 2.) Contrariarum cauſarum contrarii ſunt effectus. Retentio culpæ eſt cauſa, propter quam retinetur pœna. Ergo remiſſio culpæ eſt cauſa, propter quam remittitur pœna. 3.) Si Chriſti ſatisfactio eſt plena & perfecta, utique non ſolum pro culpa, ſed etiam pro pœna ſatisfecit, & per conſequens, non ſolum a culpa, ſed etiam a pœna peccati nos liberavit. Sed verum prius. Ergo & poſterius. 4.) Si Chriſtus pœnas peccatorum noſtrorum in ſe ſuſcepit, utique partes ſatisfaciendi pro pœnis peccatorum nequaquam nobis reliquit. Sed prius, ut paulo poſt plenius confirmabitur. Ergo & poſterius. 5.) Si quædam peccata eo modo remittuntur, ut reſpectu culpæ in hac vita tollantur ac deleantur, reſpectu pœnæ in purgatorio pro illis ſit ſatisfaciendum, duplex peccatorum remiſſio dabitur, una in hac vita, altera poſt hanc vitam in purgatorio. Sed conſequens eſt abſurdum, utpote repugnans non ſolum ſcripturis ſacris, ſed etiam ſymbolo apoſtolico, in quo dicimus, nos *credere remiſſionem peccatorum*. 6.) Si peccati remiſſio eſt totalis ejusdem exſtinctio ac deletio, ut de eo nihil ſuperſit, conſequens eſt, pro peccato remiſſo non poſſe irrogari pœnam. *Ratio* eſt, quia *non entis nulla ſunt accidentia*, & juſtitia non admittit pœnam infligi, ubi peccatum eſt penitus exſtinctum. Sed prius ex hypotheſi pontificiorum. 7.) Si Deus remiſſa culpa adhuc irroget pœnas, conſequens erit, adhuc aliquod κατάκριμα eſſe in illis, qui ſunt in Chriſto, electos adhuc poſſe accuſari, Deum peccatorum remiſſorum adhuc recordari &c. Conſequens repugnat ſcripturis ſacris, Rom. VIII. 1. & 33. Jer. XXXI. 31. quod plenius in ſequentibus demonſtrabitur. Ergo & antecedens. 8.) Si & culpa & pœna uno *peccati* nomine apud Hebræos exprimuntur, conſequens eſt, tantam tamque arctam eſſe utriusque conjunctionem, ut remiſſa culpa etiam pœnæ remittantur, alias enim non poſſet pœna ac culpa uno eodemque nomine exprimi. Sed verum prius, ut patet ex Levit. X, 9.) Si peccata venialia jamdum remiſſa nihilo tamen minus pœnis temporalibus ſubjiciuntur, nullum erit diſcrimen inter peccata venialia remiſſa & non remiſſa. Ratio *connexionis* hæc eſt, quia peccata venialia ex hypotheſi pontificiorum tantum temporales pœnas promerentur. Sed conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. 10.) Peccata noſtra ſunt *debita* Matth. VI. 12. pœna pro peccatis eſt debitorum ſolutio. Atqui remiſſo debito non amplius exigitur ſolutio; *acceptilatione enim vel remiſſione omnis obligatio tollitur*. Inſtit. Quibus modis toll. oblig. Ergo etiam remiſſis peccatis non amplius imponitur pœna.

§. CCI. Inſuper & alia ratione figmentum purgatorii *divinæ juſtitiæ* adverſatur, quod ſic demonſtramus: Si animæ in purgatorio æſtuantes per temporarii cujusdam ignis pœnam divinæ juſtitiæ pro peccatis ſatisfacere poſſunt, utique juſtitiæ divinæ congruit, ut animæ damnatorum, quæ in inferno torquentur, per pœnas diuturniores & graviores divinæ juſtitiæ tandem ſatisfaciant, & ex inferno liberentur. Conſequens ſcripturis adverſatur. Ergo & antecedens. Excipiunt pontificii, *eſſe rationem maxime diſparem; conſtitutos enim in inferno eſſe extra ſtatum gratiæ, conſtitutos in purgatorio eſſe in ſtatu gratiæ: illos igitur ſatisfacere non poſſe, hos vero poſſe*. Atqui præterquam, quod principium petitur, urgere poſſumus hoc argumentum: Vbi tam rigide ac ſevere integri debiti perſolutio exigitur, ut non pateat debitori ex carcere exitus, niſi ultimum quadrantem perſolverit, ibi non dominatur indulgens gratia; ſed puniens juſtitia. Jam vero ab animabus in purgatorio æſtuantibus tam ſevere ac rigide integri ac univerſi debiti perſolutio exigitur, ut non pateat illis ex purgatorii carcere exitus, *niſi ultimum quadrantem*

tem perſolverint, docente Bellarmino & aliis pontificiis, qui ex Matth. V. & Luc. XII. purgatorium accendere laborant. Ergo in purgatorio non dominatur gratia, ſed juſtitia. Quod ſi ergo animæ in purgatorio pœnis tolerandis divinæ juſtitiæ ſatisfacere poſſunt, quidni damnati in igne infernali per multas annorum myriadas excarnificati tandem poterunt divinæ juſtitiæ ſatisfacere & ex inferno liberari?

3.) Cum articulo de merito Chriſti.

§. CCII. 3.) Articulum de *Chriſti merito*. Chriſtus ſanctiſſima & perfectiſſima ſua obedientia ac paſſione acerbiſſima non tantum pro originali, ſed etiam pro actualibus peccatis noſtris pleniſſime ſatisfecit, ac pœnas peccatorum noſtrorum in ſeſe recipiendo pro pœnis temporalibus & æternis, propter peccata nobis debitis, pleniſſimam ſatisfactionem Deo præſtitit, id quod in tract. de pœnitentia §. 120. hiſce confirmatum dedimus argumentis: 1.) Sublata culpa tollitur debitum luendæ pœnæ ex natura relatorum. Atqui Chriſtus in ſe ſuſtulit & abſtulit peccata noſtra, Eſa. LIII. 6. Joh. I. 29. 1. Pet. II. 24. Ergo etiam pœnam peccatis noſtris debitam in ſe tranſtulit, & per conſequens a debito luendæ pœnæ nos liberavit. 2.) Ipſæ peccatorum noſtrorum pœnæ dicuntur Chriſto impoſitæ. Eſa. LIII. 4. *Dolores noſtros ipſe tulit.* v. 5. *Caſtigatio pacis noſtræ* (In Hebræo *retributionum noſtrarum*, id eſt, quæ nobis erat tribuenda) *ſuper eum*. Gal. III. 13. *Factus eſt pro nobis κατάρα maledictum.* Atqui nomine maledictionis, quam lex nobis peccatoribus comminatur, pœnæ temporales & æternæ continentur. 3) Idem ex ſpeciali pœnarum enumeratione, quas Chriſtus propter nos pertulit, manifeſtum: Eſa. LIII. 5. *Vulneratus, attritus eſt propter peccata noſtra.* Gal. III. 13. *Liberavit nos a maledicto legis*, Hebr. II. 14. *a poteſtate ſatanæ*, 1. Theſſ. I. 10. *ab ira Dei*, Oſe. XIII. 14. 1. Cor. XV. 55. 56. 57. *a morte & inferno*, Rom. VIII. 1. *a damnatione &c.* atqui harum pœnarum complexu reliquæ omnes continentur. 4.) Juſtitia Dei non permittit idem peccatum bis puniri. Jam vero Deus peccata noſtra puniit in Filio ſuo, quem propter noſtras iniquitates *percuſſit*: Eſa. LIII. 4. Ergo non puniet ea in piis, per fidem in Chriſtum ſibi reconciliatis, qui ſatisfactionis a Chriſto præſtitæ facti ſunt participes. *Obligationis vis tollitur, ſoluto eo quod debetur*, ait imperator in inſtit. de ſolut. oblig. 5.) Si pro peccatorum pœnis nobis adhuc ſatisfaciendum foret, Chriſti ſatisfactio nondum foret ſufficiens, nec ἀπολύτρωσις, ſed ἡμιλύτρωσις per ipſum eſſet præſtita, nec abſolutum redemtionis opus. Contrarium vero teſtatur ſcriptura: Joh. XIX. 30. Rom. III. 24. 1. Cor. I. 30. Eph. I. 7. Col. I. 14. Hebr. X. 14. 6.) Si pro peccatorum pœnis nos poſſemus ſatisfacere, pars redemtionis a Chriſto ad nos transferretur. Contrarium teſtatur ſcriptura, Eſa. LXIII. 3. Hebr. I. 3. Neque Chriſtus ſuum nobiſcum ita partitus eſt officium, ut partem aliquam purgationis peccatorum præſtaret ipſe, partem vero reliquam nobis præſtandam relinqueret; ſed per *proprium ſanguinem introivit ſemel in ſancta ſanctorum æterna redemtione inventa*; Hebr. IX. 12. *unam pro peccatis obtulit hoſtiam*; X. 12. *una oblatione conſummavit in ſempiternum eos, qui ſanctificantur.* X. 14. 7.) Et quid multis? teſtatur ipſum jus canonicum, Chriſtum pro culpa & pœna noſtri loco ſatisfeciſſe. Cap. *Filius Dei &c.* diſt. 4. *Filius Dei carnem peccati ſuſcepit & pœnam ſine culpa, ut in carne peccati & culpa ſolveretur & pœna.* Agnoſcunt id ipſum quidam Lovanienſes. Bellarminus lib. I. de indulg. c. 4. *Quidam Lovanienſes tenuerunt ſolius Chriſti ſatisfactionibus remiſſam pœnam temporalem.* Agnoſcit ipſe Bellarminus lib. II. de indulg. c. 10. *Chriſtus ſatisfecit Deo Patri pleniſſime pro reatu culpæ & pœnæ temporalis & æternæ omnium peccatorum.* Pro quo igitur nobis vel in hac vita vel in purgatorio ſatisfaciendum? cur animæ piorum vera fide Chriſti ſatisfactionem amplectentium in purgatorium detruduntur? cur ſatisfactio exigitur pro eo, quod Chriſtus jam ante plene perſolvit?

Exceptiones Bellarmini ad 3) argumentum.

§. CCIII. Excipit Bellarminus: 1.) *Chriſti meritum ſufficit ad omnem culpam & pœnam tollendam, ſed tamen debet adplicari, ut ſit efficax, alioquin omnes homines ſalvarentur. Adplicatio illa fit per actus & ſacramenta. Voluit autem Deus, ut poſt baptiſmum per contritionem & confeſſionem cum abſolutione ſacerdotis adplicetur meritum Chriſti ad tollendam culpam; per opera autem ſatisfactoria adplicatur ad tollendam pœnam temporalem; nam pœna æterna commutatur in temporalem, quando remittitur culpa.* Salmeronius tom. XIV. diſp. XXV. p. 220. *Mors & ſanguis Chriſti non tollit illum ignem, ſed potius ei virtutem tribuit, ut poſſit delere peccata ſeu pœnas peccatis debitas; niſi enim eſſet vis paſſionis Chriſti illi igni communicata, non purgaret; pœnæ enim illæ patienter toleratæ, per ſanguinem Chriſti expiant animas noſtras, ut ſine macula adpareant ante Deum.* Eph V. *Reſp.* hæc omnia meras petitiones principii continent. Scriptura nuſpiam docet, *per opera noſtra ſatisfactoria Chriſti meritum nobis adplicari*; ſed media adplicationis ex parte Dei ſtatuit eſſe verbum evangelii, ad quod etiam pertinet abſolutio ſacerdotis ac ſacramenta baptiſmi & cœnæ dominicæ; ex parte noſtra unicum adplicationis medium novit fidem in Chriſtum, cujus antecambulo ac prævia eſt contritio per prædicationem legis a ſpiritu ſancto excitata, & cuius teſtificatio externa eſt peccati humilis confeſſio Deo vel hominibus facta. Hæc fides in ſolo Chriſti merito plenariam pro peccatis ſatisfactionem quærit, invenit & adprehendit, nequaquam vero vel ex toto vel ex parte propriis operibus ſatisfactoriis ac meritoriis confidit. Scriptura nuſpiam adſerit, vim paſſionis Chriſti communicari cuidam *igni*, ut poſſit peccata purgare, ſed potius per *baptiſmi aquam* beneficia Chriſti morte & paſſione parta nobis communicari adſerit. Mirabilis igitur metamorphoſis eſt, quando Salmeron ad ignem adplicat, quod Paulus de lavacro aquæ in verbo adſerit, qua de re in articulo de pœnitentia & juſtificatione latiſſime fuit dictum. 2.) *Homo ſui ipſius redemtor & ſalvator adpellatur Dan. IV.* peccata tua eleemoſynis redime. *Phil. II.* cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini; *nec tamen propterea ulla fit Chriſto injuria, ſiquidem tota virtus operum & ſatisfactionis noſtræ a Chriſti ſanguine pendet, & ſi redimimus peccata, vel operamur ſalutem, id facimus per ejus Spiritum nobis donatum, vel potius ipſe Chriſti Spiritus iſta in nobis operatur, ſicut nihil detrahitur Deo, quod per cauſas ſecundas operatur.* *Reſp.* Eſa. XLV. 21. *Extra me non eſt Salvator.* Act. IV. 12. *Non eſt in alio quoquam ſalus.* Eſa. LXIII. 3. *Torcular calcavi ſolus.* Hebr. I. 3. *Purgationem peccatorum noſtrorum fecit δι' ἑαυτȣ̃, per ſe ipſum.* XII. 2. *Chriſtus eſt ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς fidei noſtræ.* Ergo ſolus Chriſtus eſt noſter Salvator ac Redemtor, homo vero non eſt ſui ipſius ſalvator ac redemtor. Quod 1. Tim. IV. 16. Timotheus *ſe ipſum & auditores ſuos ſalvare* dicitur, id non intelligitur *meritorie* vel *ſatisfactorie*, ſed ὀργανικῶς & *inſtrumentaliter*, quia Timotheus prædicabat evangelium, quod *eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti* Rom. I. 16. Dictum propheticum Dan. IV. 24. agit de ſignis veræ pœnitentiæ ac remotione pœnarum temporalium. In Hebræo eſt verbum פרק, quod non ſignificat *redimere* vel *ſatisfacere*, ſed *abrumpere*, *ſiſtere*. Vid. tract. de pœnitentia §. 91. Dictum apoſtolicum Phil. II. 12. non de cauſa meritoria ſalutis, ſed de curriculo & ſtadio vocationis, in quo fide jam juſtificati & ſalvati excluſa carnali ſecuritate ad propoſitum brabeum contendere debent, agit. Vide tract. de bonis operibus §. 52. *A Chriſti ſanguine & merito in noſtra opera ac noſtras paſſiones vim merendi ac ſatisfaciendi deſcendere*, ſine ſcripturæ teſtimonio adſeritur. Contrarium late demonſtravimus in tract. de bonis operibus §. 96. 3.) *De adplicatione ſatisfactionis Chriſti per noſtra opera ac noſtras paſſiones tres ſunt dicendi modi. Primus eſt eorum, qui adſerunt, eſſe unam tantum ſatisfactionem, & illam eſſe Chriſti, ac nos proprie non ſatisfacere, ſed ſolum facere*

aliquid,

aliquid, *cujus intuitu Deus adplicat nobis Chriſti ſatisfactionem*, *quod eſt dicere*, *noſtra opera non eſſe proprie ſatisfactoria*, *ſed tantum conditiones*, *ſine quibus non adplicaretur nobis Chriſti ſatisfactio*, *vel ad ſummum eſſe diſpoſitiones*. *Ita docet Michael Bajus lib. de indulg. cap. ult.* Hæc ſententia eſt tolerabilior reliquis, ac facile reduci poteſt ad bonum ſenſum, ſi loco operum ſubſtituatur fides in Chriſtum; teſtatur enim tota ſcriptura, non opera, ſed fidem eſſe unicum illud medium, per quod Deus ſatisfactionem Chriſti nobis adplicat. Sed hæc moderatio Baji Bellarmino non probatur, ideo ſententiam illam vocat *erroneam*. Argumenti loco producit duo principia: primo quod *ſcriptura & patres paſſim adpellent opera noſtra ſatisfactiones & peccatorum redemtiones*; deinde *ſi poteſt homo juſtus ſuis operibus mereri ex condigno vitam æternam*, *cur non ſatisfaceret pro pœna temporali*, *quod eſt minus?* Sed utramque hypotheſin eſſe falſam & fictam, in tract. de pœnitentia & bonis operibus late demonſtratum fuit. *Secundus modus* (inquit) *eſt eorum*, *qui ſtatuunt*, *quod ſint duæ ſatisfactiones*, *una Chriſti*, *altera noſtra*, *ſed quarum una pendeat ab altera*. Hic modus Bellarmino *non* videtur *improbabilis*. *Nam etiamſi una ſufficeret*, *tamen ad majorem Dei gloriam*, *cui ſatisfit*, *& majorem honorem hominis ſatisfacientis*, *placuit Chriſto conjungere noſtram ſatisfactionem ſuæ*, *quo modo una gutta ſanguinis Chriſti ſufficiebat redimere mundum*, *& tamen voluit totum ſanguinem effundere*, *ut eſſet copioſiſſima redemtio*, *quo modo etiam homo juſtus adultus duplici titulo habet jus ad eamdem gloriam*, *uno ex meritis Chriſti ſibi communicatis per gratiam*, *altero ex meritis propriis*. Reſpond. ſcriptura non niſi *unam* pro peccatis ſatisfactionem novit, ut argumenta noſtræ ſententiæ probant; ergo Chriſti & noſtra ſatisfactio, Chriſti & noſtrum meritum non ſunt ſubordinata, ſed oppoſita, ut in tract. de bonis operibus §. 96. latius oſtendimus. Quod una gutta ſanguinis Chriſti ſufficiens fuiſſe dicitur ad mundum redimendum, id ſi reſpectu ad *dignitatem & infinitatem perſonæ* habito adſeratur, veriſſime dicitur; ſin vero Dei *ordinationem & vaticiniorum prædictionem* reſpiciamus, non gutta duntaxat, ſed rivi ſanguinis propter noſtram redemtionem in cruce effundi debuerunt. Quod juſtus adultus duplici jure, videlicet tum meritis Chriſti per gratiam communicatis, tum meritis propriis regnum cœlorum obtinere dicitur, id ſcripturis ſacris directe adverſatur, ut prolixe oſtendimus in tract. de bonis operibus §. 100. Tertius modus videtur Bellarmino *probabilior*, *quod una tantum ſit actualis ſatisfactio*, *& ea fiat noſtra*. *Neque hinc excluditur Chriſtus vel ſatisfactio ejus*; *nam per ejus ſatisfactionem habemus gratiam*, *unde ſatisfacimus*, *& hoc modo dicitur nobis adplicari Chriſti ſatisfactio*, *non quod immediate ipſa ejus ſatisfactio tollat pœnam temporalem nobis debitam*, *ſed quod mediate eam tollat*, *quatenus videlicet ab ea gratiam habemus*, *ſine qua nihil valeret noſtra ſatisfactio*. *Reſp.* ſcriptura nuſpiam dicit, Chriſtum hoc fine pro peccatis noſtis ſatisfeciſſe, ut noſtris operibus ac paſſionibus vim ſatisfaciendi ac merendi conciliaret, ſed potius, ut ſuam ſatisfactionem per fidem nobis adplicaret; ipſe enim *torcular calcavit ſolus*, Eſa. LXIII. 3. ipſe purgationem peccatorum noſtrorum fecit *per ſe ipſum*, Hebr. I. 3. in ipſo ſolo remiſſionem peccatorum quærere debemus, Act. X. 43. hanc gloriam & hunc honorem non communicat noſtris paſſionibus, ſed eum ſibi ſoli reſervat, ut fiducia cordis noſtri non in noſtra opera ac ſatisfactiones, ſed in ipſum & in ipſius meritum unice collocetur. Auguſtinus lib. IV. ad Bonifacium cap. 4. *Sicut ſolus Filius Dei factus eſt Filius hominis*, *ut nos ſecum filios Dei faceret*: *ita pro nobis ſolus ſuſcepit ſine malis meritis pœnam*, *ut nos per ipſum ſine bonis meritis conſequeremur indebitam gratiam*. Si una tantum eſt *actualis ſatisfactio*, *eademque eſt noſtra*, ut hoc loco Bellarminus diſputat; ergo Chriſti ſatisfactio, quam ſine nobis & extra nos in ara crucis præſtitit, non eſt plenæ & perfectæ ſatisfactionis nomine cenſenda. Quanta

cum abſurditate conjunctum, quod noſtram ſatisfactionem dicit eſſe ipſius Chriſti ſatisfactionem? quod Chriſti & noſtram ſatisfactionem vocat unam? quod perfectiſſimæ ſatisfactioni Chriſti noſtram ſatisfactionem ſubordinat? Et quantum abeſt hæc adſertio Bellarmini a blasphemia Ruardi Tapperi, decani quondam Lovanienſis, tom. I. art. VI. pag. 241. „Satisfactio Chriſti per ſufficientiam non meretur nomen perfectæ ſatisfactionis, nec „redemtio, nec reconciliatio per ſufficientiam „hæc merentur nomina.„ Quantum diſtat a pronunciato Bielis lib. III. ſent. diſtinct. 19. concl. 5. quod repetunt Vitus Miletus in diſcuſſ. ſexcent. errorum, & Salmeronius tom. VII. tract. XL. p. 208. "Etſi Chriſti paſſio ſit principale meritum, propter quod confertur gratia, apertio regni & gloria, nunquam tamen „eſt ſola & totalis cauſa meritoria, quia ſemper cum merito Chriſti concurrit aliqua operatio, tanquam meritum de congruo vel de „condigno recipientis gratiam vel gloriam, ſi „fuerit adultus rationis uſum habens, vel alterius pro eo, ſi caret uſu rationis.„

4.) Cum articulo de evangelio.

§. CCIV. 4.) Articulum de *evangelio*. Oſtendimus ſuo loco, evangelium in genuina & propria ſignificatione eſſe lætum nuncium, de gratuita & plenaria peccatorum propter Chriſtum remiſſione. Propria igitur evangelii doctrina eſt offerre credentibus peccatorum condonationem, non autem pœnæ æternæ in temporariam pœnam commutationem. Si evangelium noſtram *ſatisfactionem* vel potius *ſatispaſſionem* exigeret, ac commutationem duntaxat, non autem tranſlationem pœnæ factam eſſe doceret; non amplius foret adnunciatio gratiæ & miſericordiæ, ſed potius ſupplicii ex juſtitia infligendi, ac pœnæ vel in hac vita vel in purgatorio ſuſtinendæ.

5.) Cum articulo de fructu pœnitentiæ.

§. CCV. 5.) Articulum de *ſalutari fructu veræ pœnitentiæ.* Fructus veræ ac ſalutaris pœnitentiæ inter cæteros eſt *peccatorum remiſſio*, Pſalm. XXXII. 5. Jerem. XXXVI. 3. Sap. XII. 19. Marc. I. 4. Luc. XXIV. 47. Act. III. 19. V. 31. &c. Atqui ubi peccatorum remiſſio, ibi non amplius eſt neceſſaria pro peccatorum pœnis ſatisfactio, vel in hac vita vel in purgatorio præſtanda. Bellarminus hoc argumentum noſtrum tali ſchemate format: *In baptiſmo remittitur omnis culpa & pœna. Sed pœnitentia eſt quædam baptiſmi commemoratio, imo eſt baptiſmus quidam. Nihil igitur poſt pœnitentiam remanet purgandum.* At nequaquam docemus, veram pœnitentiam eſſe nudam & hiſtoricam duntaxat baptiſmi recordationem, ſine contritione, ſine fide, ſine vitæ emendatione, ut hoc loco & lib. I. de baptiſm. cap. 18. per calumniam Bellarminus nobis tribuit, ſed ab illis, qui poſt baptiſmum in peccata prolabuntur, ſeriam ac ſinceram pœnitentiam requirimus, quam, teſte ipſomet Bellarmino lib. I. de pœnit. cap. 19. non nuda baptiſmi memoria, ſed duabus eſſentialibus partibus, *contritione* ſcilicet *ac fide*, conſtare dicimus, ac diſerte addimus, contritionem non debere eſſe fictam, ſimulatam, externam, ſuperficiariam &c. ſed veram, ſeriam, internam, & ex toto corde; fidem dicimus non eſſe nudam notitiam hiſtoricam, ſed fiducialem Chriſti adprehenſionem, quæ hominem ipſum immutat, purgat, & ad omnis generis bona opera fœcundum reddit, ac proinde cum vera pœnitentia ſtudium novæ obedientiæ & emendationem vitæ tanquam immediatum ac perpetuum ejus conſequens conjunctum eſſe docemus. Hoc vero eſt, quod contra pontificios urgemus, fidem, partem pœnitentiæ alteram, amplecti gratuitam promiſſionem de remiſſione peccatorum propter Chriſtum, & hac ratione in vera ac ſeria pœnitentia non minus, quam in ipſo baptiſmo, credentibus in Chriſtum peccata plene & perfecte remitti, ut nulla opus ſit ſatisfactione propria pro peccatis vel peccatorum pœnis, in hac vita vel in purgatorio præſtanda.

Exceptiones Bellarmini

§. CCVI. Quas vero nebulas huic luci offundit Bellarminus? Pri-

contra 1) argumentum. *Primo*, inquit, *ſi ſacramentum pœnitentiæ accipiatur catholice & integre, ut comprehendat contritionem, confeſſionem & ſatisfactionem plenam & jam perfectam, poteſt admitti totum argumentum.* *Reſp.* pœnitentia catholice & integre definitur per *contritionem* & *fidem*, ex qua *nova obedientia* inſtar cujusdam fructus efflorescit, ut probavimus in loco de pœnitentia §. 40. & ſeqq. nequaquam vero per *contritionem, confeſſionem* & *ſatisfactionem*, ut oſtendimus ibidem §. 52. Si ſatisfactio in purgatorio præſtanda eſt pars pœnitentiæ, tum in purgatorio demum abſolvetur vera & ſalutaris pœnitentia. Atqui clamat tota ſcriptura, tempus hujus vitæ duntaxat eſſe tempus pœnitentiæ. 2.) *Si vero accipiatur pro ſola abſolutione, in qua præcipue ſacramentum conſiſtit, negatur conſequentia. Nam maximum diſcrimen eſt inter ſacramentum ablutionis & ſacramentum abſolutionis. In ſacramento ablutionis ſive baptiſmi Deus liberaliſſime agit, & adplicat Chriſti meritum per unam illam actionem ablutionis, ad tollendum omnem culpam & pœnam futuri ſeculi, id eſt, tam gehennæ, quam purgatorii; nam pœnas temporales hujus vitæ ne baptiſmus quidem aufert, ut patet in pueris baptizatis ægrotantibus & morientibus. At in ſacramento abſolutionis Deus contrahit nonnihil manum, & adplicat Chriſti meritum ad tollendam culpam & pœnam æternam, tamen adhuc requirit opera pœnitentiæ, quibus redimamus temporales pœnas.* *Reſp.* hæc omnia ſine ſcripturæ ſuffragio, imo contra ſcripturam proferuntur. Spiritus ſanctus enim non ſolum ante ſuſceptum baptiſmum & in baptiſmo, ſed etiam poſt baptiſmum prolapſos in peccata ad *unicam* Chriſti ſatisfactionem, in ara crucis pro nobis præſtitam, deducit, nunquam vero & nuſpiam talem differentiam proponit, ut remiſſionem peccatorum in baptiſmo dicat eſſe mere gratuitam & perfectam, pro illis vero, quæ poſt baptiſmum committuntur, ſatisfactionem ab ipſis peccatoribus exigat, aut pœnam eorum æternam in temporalem commutari adſerat, pro qua ipſis hominibus ſatisfaciendum ſit vel in hac vita vel in purgatorio. Confer Rom. III. 25. 1. Joh. II. 1. & 2. Hebr. IV. 15. & 16. &c. Quod ſi in baptiſmo tantum plena & perfecta peccatorum remiſſio contingit, in pœnitentia vero pœnæ peccatorum a nobis ipſis ac per nos ipſos exſolvendæ relinquuntur, conſequens erit, Chriſtum pro originali duntaxat peccato, cujus remiſſio in baptiſmo obtingit; non autem pro actualibus peccatis ſatisfeciſſe, vel certe Chriſtum non pro omnibus peccatorum pœnis plenam ſatisfactionem præſtitiſſe; conſequetur & illud, ſatisfactiones noſtras eſſe duriores ac laborioſiores graviſſimis paſſionibus Chriſti, de quibus ipſe conqueritur Pſalm. XXII. 1. Eſa. XLIII. 24. Matth. XXVII. 46. &c. quinimo humanæ ſatisfactiones ſtatuentur majoris meriti & efficaciæ, quam ipſius Chriſti ſatisfactio, quia per & propter illas tolluntur pœnæ peccatorum actualium, adeoque ipſa actualia delicta; ſed propter hanc tollitur duntaxat peccatum originale in baptiſmo. Sed & dividetur opus redemtionis ac ſatisfactionis inter Chriſtum & homines, imo plus præſtabit homo peccator, quam Chriſtus mediator, quia pœnæ actualium peccatorum, pro quibus ſatisfaciunt homines, ſunt longe graviores & atrociores pœna originalis peccati, pro qua ſatisfecit Chriſtus. Πρῶτον ψεῦδος pontificiæ opinionis conſiſtit in eo, quod baptiſmi efficaciam & fructum reſtringunt ad illud temporis momentum, quo baptizato hoc ſacramentum confertur, ac fœdus, quod Deus in baptiſmo nobiscum init, fragile ac temporarium ſtatuunt, ita ut, nobis poſt baptiſmum peccantibus, illud plane diſſiliat, ac proinde nulla conſolatio ex eo in vera pœnitentia peti poſſit, cujus contrarium oſtendimus in tract. de bapt. §. 154. Monſtretur autem vel unicus ſcripturæ locus, in quo talis differentia inter remiſſionem peccatorum gratuitam & perfectam in baptiſmo, & inter remiſſionem ſatisfactoriam ac ſemiplenam in pœnitentia ſtatuatur. 3.) Adfert locum Hebr. VI. 4. *Impoſſibile eſt, eos, qui ſemel illuminati, id eſt, baptizati, renovari ad* *Hebr. VI. 4.*

 pœni-

pœnitentiam. Et X. 26. *Voluntarie peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, id eſt, poſt illuminationem baptiſmi non relinquitur hoſtia pro peccato, id eſt, non relinquitur alius Chriſtus patiens & moriens, cui poſſimus rurſum commori per baptiſmum.* Ex quo loco poſteriore dicit, *haberi argumentum inſigne pro purgatorio. Nam ſtatim additur adverſativa particula, ſed terribilis exſpectatio judicii & ignis æmulatio, quæ conſumtura eſt adverſarios. Si enim iſte ignis ſignificaret ſolum ignem gehennæ, ſequeretur, omnes, qui peccant poſt baptiſmum, neceſſario damnandos, vel certe Paulum inepte loqui. Nec enim recte dicimus, peccanti poſt baptiſmum non relinquitur alius baptiſmus, ſed gehenna, ſi præter baptiſmum ſunt alia remedia, ut revera ſunt. Oportet ergo dicere, Paulum per ignem intelligere ignem in genere, ſive purgatorii, ſive gehennæ, ut ſit ſenſus: Peccanti poſt baptiſmum non relinquitur alius baptiſmus, neque alium remedium æquivalens, id eſt, æque facile, quod mox liberet ab omni pœna; ſed relinquitur ignis neceſſario aut perpetuo, ſi homo non convertatur, aut temporalis, ſi convertatur, qui tamen ignis temporalis purgatorii erit in alio ſeculo, niſi adflictionis ignis voluntarie adſumtus purgaverit hominem in hac vita. Reſp.* ex pumice citius aquam, quam ex hoc ſilice purgatorii ignis ſcintillam extorſerit Bellarminus; uterque enim locus agit non de quibusvis peccatoribus, ſed de illis, qui peccant in Spiritum ſanctum, quod probamus 1.) ex conſideratione *ſubjecti.* Loquitur enim apoſtolus de illis, qui primo ſunt φωτισθέντες, qui per evangelii prædicationem & veritatis cœleſtis cognitionem divinitus fuere *illuminati.* Secundo: *qui guſtaverunt donum cæleſte & bonum Dei verbum & virtutes futuri ſeculi,* id eſt, qui in Chriſtum prius crediderunt, ſuavitatem evangelii intimo ſpiritus guſtu perceperunt, & æternæ felicitatis προγευσιν quamdam in corde ſenſerunt. Tertio: qui *participes ſunt facti Spiritus ſancti,* per quem ſcilicet ſpirituali & interna luce fuere illuſtrati, ſanctificati, & guſtu vitæ æternæ donati. Quarto: qui *prius fuere renovati*; id colligitur ex phraſi πάλιν ἀνακαινίζειν. Quinto: qui veræ *pœnitentiæ* prius *fuere participes*; id colligitur ex phraſi ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν. Sexto: qui per *ſanguinem teſtamenti* prius fuere *ſanctificati*, Hebr. X. 29. hoc eſt, a peccatis purgati ac mundati, IX. 14. Septimo: qui *Spiritum gratiæ* acceperunt, ſed ex hac felicitate *prolabuntur;* παραπεσόντες, ſignificat eos, qui ab agnita & in cordibus ipſorum obſignata veritate per totalem ἀποστασίαν prolabuntur, & quidem ἑκουσίως, *data opera* ac deſtinata malitia; *inde crucifigunt ſibi ipſis Filium Dei*, eumque oſtentui habent Hebr. VI. 6. *Filium Dei conculcant & ſanguinem teſtamenti pollutum ducunt, quo ſanctificati ſunt, & Spiritum gratiæ contumelia adficiunt*, hoc eſt, non ex infirmitate vel metu, ſed voluntaria malitia contra internum conſcientiæ & Spiritus teſtimonium ita a veritate deficiunt, ut Chriſtum & ipſius evangelium calumniis & convitiis inſectentur. Hæc omnia conjunctim ſumta, in deſcriptione ſubjecti poſita, nullis niſi peccantibus in Spiritum ſanctum conveniunt. 2.) Ex conſideratione *prædicati.* Illos, qui expoſito modo prolabuntur, impoſſibile eſſe dicit apoſtolus *ad pœnitentiam iterum renovari*, quia ſcilicet medium, per quod Spiritus ſanctus pœnitentiam in cordibus operatur, præfracte & pertinaciter repudiant, ac proinde quia ad pœnitentiam eos renovari ἀδύνατον, ideo etiam remiſſionem hujus peccati *nec in hoc nec in futuro ſeculo*, id eſt, in æternum non conſequuntur, Matth. XII. 31. Marc. III. 28. proinde nihil aliud eos manet, quam *terribilis exſpectatio judicii & æmulatio ignis, qui conſumturus eſt adverſarios*; quæ deſcriptio perquam abſurde ad ignem purgatorium refertur; is enim non conſumit, ſed purgat; ac animæ in purgatorio æſtuantes non exſpectant terribile judicium, ſed potius lætam ex hoc igne liberationem, unde plerique diſputant, *eas de ſalute ſua eſſe certas.* Confer tract. de peccat. actual. §. 109. de pœnitent. §. 16. ubi varias hujus loci interpretationes propoſuimus. 3.) Ex *confeſſione ipſius Bellarmini* lib. I. de

verbo

)ei cap 17. reſp. ad 5. argumentum: *Apo-*
* son de quocunque peccatore loquitur,*
to, qui peccat in Spiritum ſanctum, id
i voluntarie oppugnat cognitam & ex-
m veritatem. Eadem eſt ſententia Gre-
le-Valent. tom. III. comm. theolog.
t, Riberæ & Cornelii a Lapide, qui
m. Hebr. VI. eam triplici argumento
1.) quia apoſtolus v. ſeq. vocat *ter-*
ledictam, quæ, rore cœleſtis gratiæ &
cepto, profert tamen *ſpinas* apoſtaſiæ,
reproba eſt & igne comburenda; apo-
ılm fere omnes pœnitentia expiari non
, ſed obdurati & reprobi ſunt, ideo-
gehennam relegantur. 2.) Quia pœ-
non baptiſmum, ſed pœnitentiam ſi-
eorum, qui in peccatum prolapſi ſunt
uminationem. 3.) Quia cap. X. 26.
ſimiliter de his apoſtatis loquitur, quod
apoſtaſia nullo ſacrificio pro peccato,
enitentia expiari poſſit. Confer eum-
rnelium in comm. Hebr. X. ubi itidem
argumentis probat, apoſtolum non de
s peccantibus, ſed de apoſtatis a Chri-
ecclefia loqui, ac pœnam illam ignis
emum judicium demum (in quo juxta
num ceſſabit purgatorium) ipſis irro-
Explicationi veterum, qua hunc lo-
negata iteratione baptiſmi accipiunt,
aſus, lapſis poſt baptiſmum non eſſe
peccatorum remedium in baptiſmi ite-
(quo modo eum exponunt Epipha-
ıtra Catharos, Cyrillus lib. V. in Jo-
II. Chryſoſtomus, Theodoretus, Oe-
s, Theophylactus, Anshelmus & Se-
ı comm. Auguſtinus in fine expoſit.
: in epiſt. ad Roman. ac de vera &
nit. c. 3. quos ſequitur Bellarminus
: pœn. cap. 13.) illi, inquam, expoſi-
rito hoc obvertitur, quod apoſtolus
um baptiſmi iterationem, ſed etiam
τρόν ad pœnitentiam ejusmodi pecca-
deneget, nec difficile duntaxat, ſed
eſſe adſerat, eos iterum ad pœniten-
ovari. Et quale fuiſſet hoc argu-
apoſtoli dehortantis ab atroci illo,
de quo agit, peccato: Si prolapſi fueritis,
non poteritis quidem rebaptizari, interim per
reconciliationem ac pœnitentiam poteſtis re-
novari? Præterea ſi vel maxime illam vete-
rum interpretationem recipiamus, ea tamen
non ſuffragatur purgatorio. Lapſis poſt ba-
ptiſmum non patet ad baptiſmi iterationem adi-
tus; interim tamen ad gratiam ac fœdus ba-
ptiſmi per veram pœnitentiam reditus ipſis pa-
tet. Quod autem vera ac ſalutaris pœnitentia
complectatur ſatisfactionem, vel in hac vita vel
in purgatorio præſtandam, illud apoſtolus nec
hoc loco nec alibi addit, ſed de ſuo Bellar-
minus adnectit.

§. CCVII. 6.) Articulum de *peccatorum remiſſione*, in qua juſtificatio conſiſtit. 1.) Deus per filium ſuum reconciliatus, in juſtificatione eo modo peccata credentibus in eum remittit, ut eorum *non recordetur amplius*, Pſalm. XXV. 7. Jerem. XXXI. 34. Ezech. XVIII. 22. ut *projiciat ea poſt tergum*, Eſa. XXXVIII. 17. *demergat in profundum maris*, Mich. VII. 19. *deleat inſtar nubis*, Eſa. XLIV. 22. *non imputet, ſed tegat*, Pſalm. XXXII. 1. *ut tam longe ea removeat, quam longe diſtat oriens ab occidente*, Pſalm. CIII. 12. &c. At ſi Deus poſt remiſſionem peccata adhuc punit, utique eadem imputat; ſi pœnas pro illis adhuc exigit, utique ad calculos revocat; ſi vindicat, eorum recordatur; ſi examinat, poſt tergum non projecit; ſi ad judicium vocat, tecta non habet &c. Tertullianus de bapt. c. 5. p. 221. *Exemto reatu eximitur pœna.* Ergo a contrario ſenſu poſita pœna ponitur adhuc reatus. Auguſtinus in Pſalm. XXXI. conc. II. *Si texit peccata Deus, noluit advertere; ſi noluit advertere, noluit animadvertere; ſi noluit animadvertere, noluit punire; maluit agnoſcere, maluit ignoſcere.* Ergo a contrario ſenſu, ſi adhuc punit, utique nondum texit. Audiat Bellarminus Toletum lib. VI. inſt. c. 22. p. 526. *Peccatum non integre remittitur, niſi cum & pœna auferatur.* Imo audiat ſe ipſum lib. V. de amiſſ. grat. & ſtatu pec-

6.) Cum articulo de peccatorum remiſſione.

peccati cap. 20. *Tunc peccatum omnino perfecte cenſetur remiſſum, cum non ſolum culpa, ſed etiam omnis pœna fuerit remiſſa.* Lib. I. de purgator. cap. 4. *Perfecta peccati remiſſio complectitur remiſſionem culpæ & pœnæ.* Ergo a contrario ſenſu ſi omnis pœna nondum eſt remiſſa, ipſum etiam peccatum nondum eſt perfecte remiſſum. 2.) Deus condonat peccata ex mera gratia, inde enim debitorum *remiſſio*, non autem *perſolutio* adpellatur. Atqui hæc gratuita peccatorum remiſſio cum ſatisfactione propria vel in hac vita vel in purgatorio præſtanda nunquam conciliari poterit. Quod enim per propria merita ac per proprias ſatisfactiones obtinetur, illud *gratis* dari nemo dicit, & vice verſa, quod gratis contingit, illud non datur per & propter proprias ſatisfactiones. 3.) Exempla eorum, qui in vera pœnitentia Deo per fidem in Chriſto reconciliati ſunt, teſtantur, abſque ullis propriis ſatisfactionibus peccata ipſis remiſſa & peccatorum pœnas relaxatas. De Petro in jure canonico cap. 1. diſt. 1. de pœnit. adlegatur dictum Ambroſii lib. X. in Luc. XXII. *Lacrimas Petri lego, ſatisfactionem non lego.* Latro in cruce ſine ſatisfactionis propriæ interventu fide in Chriſtum Deo reconciliatus & protinus in paradiſum receptus eſt. Huc referenda omnia exempla reconciliatorum poſt baptiſmum, quibus nuſpiam vel Chriſtus vel apoſtoli opera ſatisfactoria impoſuerunt.

Exceptiones Bellarmini contra 6) argumentum.

§. CCVIII. Excipit Bellarminus lib. I. de purgat. cap. 12. 1.) *non recordari iniquitatum nihil aliud eſſe, quam non ſervare inimicitiam cum eo, qui peccavit. Nam ſi recordari iniquitatum eſſet punire mala merita, recordari juſtitiarum eſſet remunerari bona merita, quod adverſarii non concedunt.* Reſp. *Si non recordari iniquitatum* eſt non ſervare inimicitiam cum eo, qui peccavit, utique calamitates, quibus pii poſt remiſſam culpam adhuc ſubjecti ſunt, non ſunt pœnæ proprie ſic dictæ, nec ſunt ſatisfactiones pro peccatis vel pœnis peccatorum adhuc perſol-

vendæ; alias Deus partem iræ ſuæ adhuc ſervaret, & in calamitatibus illis effunde adeoque iniquitatum adhuc recordaretur. ro recte invicem hæc duo conferuntur: *re dari iniquitatum & recordari juſtitiarum.* cordari juſtitiarum eſt remunerari juſtitias bona opera, quod nos libenter concedi quippe qui ex apoſtolo didicimus, *piet habere præmia præſentis & futuræ vitæ,* 1. IV. 8. ſed ex eo nimis large infert Bella nus, remunerationem juſtitiarum fieri ex *rito*, ſicut pœna iniquitatum ex merito in tur; eſt enim hac in parte diſpar ratio bona & mala opera, & inter pœnam m rum ac remunerationem bonorum oper ut alibi plenius oſtendimus. Propheta nu meritorum bonorum, ſed *juſtitiarum* me nem facit; de ſuo igitur hoc Bellarminus jicit. 2.) *Recordari iniquitatum eſt qu punire, ſed non punire in æternum. Ut juſtitiæ traduntur oblivioni, quando juſt juſtitia ſe avertit, non quod non remune tur temporali aliquo præmio, ſed quod liberent hominem a gehenna, nec remune tur præmio ſempiterno; ita quoque iniq tes traduntur oblivioni, non quod non niantur pœna aliqua temporali, ſed quod puniantur ſuppliciis æternis.* *Reſp.* cont cit hæc exceptio priori, & petit princip Si enim Deus temporalibus pœnis propri dictis adhuc vindicat peccata, utique e hactenus & hoc reſpectu eorum record Si peccatorum reatum tam perfecte ſuſtulit, ut ne recordari quidem eorum quomodo adhuc infligeret pœnas easdem, damnati in inferno ſuſtinent, ſola duration cepta? Si ſatisfactionem adhuc pro pe exigit, utique plene & perfecte ea non condonavit. Ad comparationem dici quod juſtus a juſtitia ſe avertens & tempo & æterna juſtitiæ ſuæ præmia amittat, non amplius eſt in ſtatu gratiæ & *υἱοθε* nec amplius facit opera vere bona, qu intuitu ac reſpectu Deus ipſi conferat pr Si quæ corporalia beneficia Deus in ipſum fert, ea non tam pietatis præmia ſunt,

Indebita exuberantis divinæ gratiæ munera. Quod ſi vel maxime Deus ex gratia juſtitias eorum, qui a juſtitia ſe avertunt, temporalibus præmiis proprie & adcurate ſic dictis adhuc remuneraretur, nondum tamen ſequitur, ipſum etiam ex juſtitia iniquitates eorum, qui ab eis ſe avertunt, pœnis temporalibus proprie & adcurate ſic dictis vindicare, quia *miſericordia ſuperexaltat judicium*, Jacob. II. 13. ac Deus *punit infra condignum*, *remuneratur autem ſupra condignum*, ut ſcholaſtici recte loquuntur. Denique ſi vel maxime poſt remiſſum peccatum pœnas temporales Deus irrogaret; ex eo tamen inferri non poſſet, poſt hanc vitam in purgatorio quasdam pœnas infligi, quia, ut ſuperius oſtendimus, omnes pœnæ temporales cum hac vita finiuntur, ac in futuro ſeculo abſoluta regnat æternitas.

7.) Cum articulo de ſtatu hominum juſtificatorum.

§. CCIX. 7.) Articulum de *juſtificationis fructu & hominum fide juſtificatorum ſtatu.* Docet apoſtolus, fructum juſtificationis eſſe *pacem conſcientiæ*, Rom. V. 1. *juſtificati ex fide pacem habemus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum* v. 2. *per quem acceſſum habemus fide ad gratiam illam, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei:* Chriſtum eſſe credentibus *juſtitiam, ſanctificationem ac redemtionem*, 1. Cor. I. 30. *nihil damnationis eſſe in iis, qui ſunt in Chriſto*, Rom. VIII. 1. *ſed ſpe illos ſalvos eſſe factos*, v. 24. nec quemquam eſſe, qui eos *adcuſet vel condemnet* v. 33. & 34. cum certi ſint *de gratia & favore Dei.* v. 38. *ac vitam æternam habeant*; Joh. III. 36. qua ſpe etiam *gaudent*, Rom. XII. 12. *cum fiducia ad thronum gratiæ accedunt*, Hebr. IV. 16. & Deo *ſine timore ſerviunt*; Luc. I. 74. unde *in pace* beatam ex hac vita ἀνάλυσιν & emigrationem ad Dominum exſpectant, Luc. II. 29. 2. Cor. V. 8. &c. At ſi fide juſtificati, nondum tamen plene purgati forent, deſcendendum ſibi eſſe in purgatorium quemdam ignem, cujus flammæ ſola duratione ab infernalibus diſtant, inque eo per multas annorum δεκάδας eſſe deſudandum & æſtuandum, quomodo in conſcientia pacem haberent, quomodo nihil damnationis ſibi metuendum eſſe ſtatuerent, quomodo ſine timore Deo ſervirent? Pacem enim habere & inferorum cruciatus per aliquot annorum centurias perferre invicem pugnant. Si vere pii in Chriſtum credentes ſunt *dealbati ſuper nivem*, Pſalm. LI. 9. Eſa. I. 18. utique nullæ in eis ſuperſunt maculæ in purgatorio igne abluendæ. Excipit 1.) Bellarminus dicto loco, *Paulum* Rom. VIII. 1. *loqui de concupiſcentia, ac velle dicere, quod ii, qui ſunt in Chriſto, non conſentiant motibus carnis ſuæ, nec quidquam peccati contrahant ex ejusmodi motibus. Reſp.* verba illa apoſtolica συμπεράσματος inſtar ex præcedentibus inferuntur, ut oſtendit particula ἄρα. Dixerat autem apoſtolus in præcedenti cap. VII. 25. *Gratias ago Deo per Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum, qui ſcilicet liberabit me de corpore mortis hujus, igitur mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati;* ex quo porro infert, *nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum Spiritum;* v. 2. ſubjicit rationem: *Lex enim Spiritus vitæ in Chriſto liberavit me a lege peccati & mortis.* Senſus eſt, quamvis in renatis adhuc hæreat peccatum, tamen ad reatum & damnationem illis non imputatur, quia ſunt *in Chriſto*, & quia per Spiritum illud mortificant, nec patiuntur illud in corpore ſuo mortali regnare &c. Atqui ſi renati & juſtificati pœnis peccatorum adhuc eſſent obnoxii, utique κατάκριμα aliquod in illis adhuc locum haberet. Si ad purgatorium condemnarentur, utique *aliquid damnationis* in ipſis adhuc eſſet. Prior igitur Bellarmini explicatio, quod ii, qui ſunt in Chriſto, non conſentiant motibus carnis, vera eſt, ſed non plena; poſterior vero, quod renati ex motibus carnis nihil quidquam peccati contrahant, prorſus falſa eſt & præcedentis capitis ſeptimi διηγήσει directe repugnans. 2.) Alii ex pontificiis excipiunt, *eos, qui juſtificati ſunt juſtificatione prima, pacem conſcientiæ habere, cum Chriſti paſſione a pur-*

gatorii pœnis liberati ſint; juſtificatos autem juſtificatione ſecunda, ſcire quidem pœnas illas ſibi luendas, ſed tamen pacem habere, quia ſciant, ſe gratiam a Deo habere pœnas illas aliis operibus redimendi vel ſponte ſuſceptis vel a ſacerdote impoſitis, Schoppius apol. cap. LIII. n. 154. *Reſp.* ſcriptura non niſi *unam* coram Dei judicio juſtificationem novit, ut in tract. de juſtif. §. 150. & bonis operibus §. 82. docuimus. Nec ullibi in tota ſcriptura adſeritur, dari nobis a Deo gratiam, qua poſſimus vel nobis ipſis vel aliis quidquam promereri, vel qua poſſimus pro noſtris aut aliorum peccatis ſatisfacere, niſi velimus dicere, nos eſſe a Chriſto factos *redemtores ac ſalvatores mundi*, quod non ſolum ſcriptura deteſtatur, hanc gloriam uni Chriſto paſſim tribuens, ſed etiam Bellarminus ipſe judicat eſſe abſurdiſſimum. lib. II. de juſtif. c. 7. arg. 5. Quod ſi vel maxime talis gratia ſatisfaciendi in purgatorio nobis daretur, quomodo cum *exſpectatione horribilis judicii & cruciatus in igne* illo ſuſtinendi pax conſcientiæ & læta beatæ *ἀναλύσεως* exſpectatio conſiſtere poſſet?

8.) Cum articulo de extremo judicio.

§. CCX. 8.) Articulum de *extremo judicio.* In ultimo illo decretorio ac cenſorio die omnes homines in duas claſſes diſtribuentur, & per vocem ſummi judicis quidam adjudicabuntur *cœlo*, quidam vero *inferno*, nulli vero in purgatorium prius exurendi relegabuntur; unde Bellarminus ipſe fatetur, quod *tunc purgatorium finem ſuum ſit accepturum*, lib. I. de purg. cap. 12. reſp. ad 5. object. Atqui ſi in extremo judicio non erit aliquis purgatorius ignis; utique nec hoc tempore aliquis erit, quia cauſæ juſtificationis & ſalutis, Dei ſcilicet miſericordia, Chriſti meritum, verbum evangelii & vera in Chriſtum fides ſunt ejusdem & æqualis virtutis ante judicium, quam in ipſo judicio; ac ſi juſtitiæ divinæ non repugnat, eos, quos vivos dies noviſſimus deprehendit, ſine purgatorii ignis interventu in paradiſum transferri, utique etiam eidem non adverſabitur, eos, qui ante judicium in Domino moriuntur, a purg flammis immunes ac liberos in cœlum en re. Excipiunt pontificii, *etiam eos, qu pis venialibus & reatu pœnæ temporalis judicii inveniuntur obſtricti, ſuum hab purgatorium, cum in cœleſtem Hieroſol nihil coinquinatum ingrediatur,* Apoc. 27. *purgandos enim ipſos eſſe tum grav illa tribulatione, quæ noviſſimum diem p det, tum igne e cœlis deſcendente, quan nubibus obviam rapientur Domino.* 1. T IV. 17. *Reſp.* 1.) Hac ratione nondum dicata eſt Dei juſtitia, cui non ſatis conv videtur, ut multa millia hominum, paulo noviſſimum diem defunctorum, tempore viſſimo in purgatorio detineat, quin & quos dies noviſſimus deprehendit vivos, ne in purgatorium non immittat, atque in reliquos peccatis non majoribus obnoxio aliquot annorum decadas imo centurias in gatorio torqueri permittat. 2.) Eader tione tria ſtatuentur purgatoria, unum *viſcera terræ* in eadem cum inferno vora Bellarminus lib. IV. de Chriſto c. 9. & li de purgat. c. 6. alterum in *prato quodam rentiſſimo, lucidiſſimo, odorato & am* idem libri ejusdem cap. 7. & tertium *in vel in nubibus*, in quibus *obviam rapi Domino* electi, qui ad extremum diem v do pertingunt 1. Theſſ. IV. 17. Hiſce viſiones *de animabus in balneo purgatis anima Severini in flumine purgata, de a Paſchaſii in thermis Puteolanis æſtuante*, viſiones ex Gregorio lib. IV. dial. c. 40. & recitat Bellarminus lib. II. de purgat. c. plurima omnino habebis purgatoria. 3.) bulatio noviſſimum diem præceſſura non purgatoria peccati, ſed monitoria judic excitatoria ſpiritualis gaudii ob liberatio piorum adpropinquantem Luc. XXI. 28. i de cœlo deſcendens non erit purgans, conſumens, quippe quo *elementa diſſolve & cœli conflagrabunt*, 2. Pet. III. 7. 4. tribulatio extremum judicium præceſſura ſ cit piis ad extremum diem viventibus ad catorum purgationem, quidni etiam reli

piis, qui ante noviſſimum diem moriuntur, calamitates, quas varias & graves in hac vita ſuſtinent, ad peccatorum purgationem ſufficerent? 5.) Flamma illa ignis, cum qua & in qua Chriſtus e cœlo revelabitur, non εἰς κάθαρσιν piorum, ſed εἰς ἐκδίκησιν impiorum atque incredulorum deſcendet docente apoſtolo, 2. Theſſ. I. 8. ſicut Sodoma & Gomorra *factæ ſunt exemplum ignis æterni* δίκην *ſuſtinentes*, epiſt. Jud. v. 7.

IV) *Cum propriis pontificiorum hypotheſibus.* §. CCXI. IV) Purgatorium pugnat cum *propriis hypotheſibus pontificiorum*, utpote 1.) cum hypotheſi de *remiſſione peccati*, quam definiunt per totalem peccati deletionem & extinctionem. Quemadmodum enim luce fugantur tenebræ, ita per lucem habitualis gratiæ in juſtificatione infuſæ peccatorum tenebras diſpelli autumant. Bellarminus lib. II. de juſtif. c. 2. *Homo per juſtitiam ſibi a ſole donatam atque infuſam deſinit eſſe injuſtus, delente videlicet lumine gratiæ tenebras peccatorum, & incipit eſſe juſtus, ſuccedente nimirum tenebris peccatorum ipſa juſtitiæ luce.* Cap. 13. *Remiſſio peccati eſt ipſius iniquitatis & maculæ in animo reſidentis per infuſionem gratiæ & juſtitiæ mundatio.* Lib. I. de bapt. cap. 13. *Scriptura comparat mundationem juſtificationis rebus vere & proprie mundis Pſalm. L. Lavabis me & ſuper nivem dealbabor. Eſa. I. Si fuerint peccata veſtra, ut coccinum, ſicut nix dealbabuntur &c. At certe cum ſolaris radius diſſolvit nebulas calore ſuo, ita eas evaneſcere facit, ut nihil remaneat tenebrarum, ſed cœlum vere ſerenum adpareat.* Ex eo ſic concludimus: Qui in purgatorium a pontificiis ablegantur, aut ſunt Deo reconciliati & juſtificati, aut non ſunt reconciliati nec juſtificati. Poſterius dici nequit, quia, qui Deo reconciliati non ſunt, illi non moriuntur in ſtatu gratiæ, ſed in infernum præcipitantur. Si prius, quid ergo in illis remanet mundandum, abluendum, expurgandum, cum per infuſam gratiæ lucem omnes peccati tenebræ ſint penitus diſpulſæ ac fugatæ? Cum hypotheſi de *indulgentiis papalibus*. Pontificii ſtatuunt, per indulgentias contingere plenariam relaxationem a pœnis peccatorum, pro quibus vel in hac vita vel in purgatorio erat ſatisfaciendum. Bellarminus lib. I. de indulg. cap. 7. prop. 4. *Indulgentiæ liberant homines a reatu pœnæ non ſolum coram eccleſia, ſed etiam coram Deo.* Et poſtea: *Et populi, qui ſuſcipiunt indulgentias, & pontifices, qui eas tribuunt, ejus ſententiæ ſe eſſe teſtantur, ut indulgentiæ potiſſimum proſint ad pœnam purgatorii expiandam.* Item: *Per injunctas pœnitentias ſatisfit Deo, ac per hoc indulgentiæ, quæ ab ejusmodi pœnitentiis abſolvunt, expiant pœnæ temporalis reatum etiam coram Deo.* In Antidotario animæ dicuntur a Johanne XXII. pontifice Romano conceſſa decem millia dierum, indulgentiæ orationem: *Salve ſancta facies noſtri Redemtoris &c.* devote coram Veronicæ linteo recitantibus. In horis b. Mariæ virginis ad uſum Sarisbur. paulo minus quam annorum undecies mille millorum indulgentia pro recitatione certarum precularum offertur. Atqui ſi per indulgentias liberantur homines a reatu pœnæ coram Deo, cur poſt acceptas & magno ære redemtas indulgentias adhuc in purgatorium relegantur? 3.) Cum hypotheſi de *poteſtate pontificis*. Multi ex pontificiis docent, *papæ jurisdictionem eſſe illimitatam, & extendere ſe in purgatorium*, ita ut animabus in purgatorio æſtuantibus indulgentias per modum abſolutionis communicare poſſit. Godeſchalcus Hollen Domin. II. poſt Paſcha ſerm. II. Bonaventura lib. IV. ſentent. diſt. 20. q. 5. unde Theodoricus Morung, canonicus Herbipolenſis, Bambergenſis & Eichſtetenſis anno 1489. pro hæretico declaratus, quod hoc concedere noluerit. Vid. adpend. faſcic. tempor. a Johan. Piſtorio ante apoſtaſiam edit. Francof. anno 1584. Angelus de Claviſio in ſumm. *Animæ exiſtentes in purgatorio ſunt de jurisdictione papæ, & papa ſi vellet, poſſet totum purgatorium evacuare.* Franciſcus Middenſis in elucidat. cathol. verit. *pontifex omnes animas e purgatorio liberare poſſet.* Eo etiam

abeunt quidam ex Jeſuitis, ut adparet ex diſputatione anno 1600. de *indulgentiis* habita, quam Petrus Stevartius in cenſura vocat *elegantem, doctam & orthodoxæ veritati conſentaneam*, in cujus theſi LII. ſic diſſeritur: "Etſi „probabilis eſt ſententia adſerentium, reſtrictam ſublatamque eſſe epiſcoporum poteſtatem ad concedendas defunctis indulgentias, „æque tamen probabilis, ſi non probabilior, „eſt eorum, qui id negant. Credibile etiam „eſt, pontificem ſumma ſua poteſtate utentem, „tot tantasque indulgentias largiri defunctis „poſſe, ut evacuato purgatorio omnes animæ „ad cœlum evolent." Atqui ſi pontifex talem abſolutam ac liberam poteſtatem habet animas e purgatorio liberandi, næ admodum durum, avarum ac tyrannicum oportet eſſe ſanctiſſimum illum patrem, quod miſeras animas ex illo igne (qui ſola duratione ab infernali differt) non confeſtim liberat, ſed propter pecunias, ſibi prius in jubilæo numerandas, tam diu in eo torqueri ſinit. Certe illud probat, quod non ſit vicarius Chriſti, qui dicit Eſa. LV. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, venite, emite absque argento.* Apoc. XXII. 17. *Qui vult, accipiat aquam gratis*; nec ſucceſſor Petri, qui ad Simonem dicit Act. VIII. 20. *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*; & ad omnes paſtores 1. epiſt. V. 2. *Paſcite gregem non turpis lucri gratia*; ſed vicarius illius, qui dicit Matth. IV. 9. *Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraveris me*; & ſucceſſor illius, qui dicit Matth. XXVI. 15. *Quid vultis mihi dare, & ego tradam eum vobis?* Cogitet quilibet, an non ad pontificem adcommodari poſſit illud, quod Ambroſius l. de Naboth de divite avaro dicit: *Infelix, cujus in poteſtate eſt tot animas a morte defendere, & non eſt voluntas!* Videt hanc difficultatem Antoninus, ideo part. VIII. tit. 22. c. 5. §. 6. *Dubitandum eſſe,* ait, *ſi papa Romanus omnes animas ex purgatorio liberare & ad ſalutem æternam promovere velit, num iſtam miſericordiæ munificentiam Deus ſuo eſſet adprobaturus judicio ac calculo.* 4.) Cum hypotheſi de *duratione meriti.* In purgatorio non eſt meritum. Ergo nec ſatisfactio; nam idem requiritur ad merendum & ſatisfaciendum, & omnis ſatisfactio eſt meritoria. Excipit Bellarminus, *plura requiri ad meritum, quam ad ſatisfactionem, videlicet libertatem & ſtatum vitæ.* *Reſp.* imo vero omne opus ſatisfactorium eſt etiam meritorium, ut conſtat ex obedientia Chriſti, quæ non ſolum eſt *ſatisfactoria*, ſed etiam *meritoria*; quocunque enim opere vere ſatisfit Deo, eodem etiam meritum aliquod, videlicet liberatio a malo & boni donatio adquiritur. Vnde concilium Trident. ſeſſ. VI. can. 32. hæc duo conjungit, quod *renatorum operibus nihil deſit, quo minus legi divinæ plene ſatisfeciſſe, & vitam æternam verè promeruiſſe cenſeantur.* Diverſitas loci non mutat ipſum boni operis effectum. Si ergo opera & paſſiones hujus vitæ ſunt non ſolum ſatisfactoriæ, ſed etiam meritoriæ, utique etiam paſſiones in purgatorio tales erunt. Et viciſſim, ſi paſſiones in purgatorio non ſunt meritoriæ, ergo nec ſatisfactoriæ. 5.) Cum hypotheſi de *duratione pœnitentiæ.* Nec remiſſio culpæ venialis, nec ſatisfactio pro pœna locum habet poſt hanc vitam. Nam ejus eſt a culpa reſurgere, cujus eſt in culpam incidere; ſed poſt hanc vitam non poſſunt animæ committere venialia peccata. Ergo. Præterea peccata omnia remittuntur per pœnitentiam, ſed poſt hanc vitam non eſt pœnitentia; *nam idem eſt hominibus mors, quod angelis caſus*; teſte Damaſceno lib. II. orth. fid. cap. 4. Sed angeli per caſum facti ſunt immobiles in malo. Denique in hac vita ſicut poteſt homo juſtus ex hypotheſi pontificiorum mereri gratiæ augmentum, ita etiam remiſſionem venialium offenſarum. At poſt hanc vitam nullum eſt meritum. De pœna probatur hoc modo: Pœna eſt propter culpam, & creſcente culpa creſcit pœna; decreſcente culpa decreſcit pœna. Ergo remota culpa removetur pœna. Bellarminus repudiatis aliorum ſcholaſticorum ſententiis amplectitur opinionem Thomæ lib. IV. ſent. diſt. 21. q. 1. art. 2. quod *dimittantur in purgatorio culpæ veniales per actum dile-*

ctionis

ctionis & patientiæ; excipit igitur, *axioma illud, quod ejus ſit a culpa reſurgere, cujus eſt in culpam incidere, habere duntaxat locum in peccatis mortalibus*; *poſſe enim animam in purgatorio liberari a veniali, quia habet media convenientia, id eſt, actum dilectionis peccato contrarium*; *poſt hanc vitam non dari locum pœnitentiæ, accipiendum eſſe tantum de peccatis mortalibus*; *animas purgatorii non eſſe omnino in via, neque eſſe omnino in termino, & ideo poſſe aliquid facere, quod pertineat ad peccati venialis remiſſionem, pœnam pendere a culpa in fieri, non in eſſe*. Sed hæc omnia meras petitiones principii continent. Quod ſi enim peccatum mortale & veniale communi genere logico participant, utique utrumque eſt vere & proprie dictum peccatum, ac proinde ſi in purgatorio non poteſt obtingere remiſſio mortalis, ergo nec venialis peccati; ac ſi non datur in purgatorio locus pœnitentiæ, ergo nec peccati ullius ſive mortalis ſive venialis remiſſio contingit, cum abſque pœnitentia remiſſio peccati ſperanda non ſit. Quod Bellarminus regerit, *acceptationem pœnæ a Deo inflictæ eſſe virtualem quamdam pœnitentiam & peccati remiſſoriam, cum procedat ex caritate*, id ſine ullo ſcripturæ ſuffragio adſeritur, ideo eadem facilitate, qua adſeritur, poteſt repudiari. Eodem loco habenda illa axiomata, quod *animæ purgatorii nec ſint omnino in via nec in termino*, (quaſi vero inter viam & terminum ſit aliquid intermedium) & quod *pœna pendeat a culpa in fieri non in eſſe*, (quaſi vero non ſit perpetua relatio inter culpam & pœnam, ut culpæ reatu abolito pœna proprie dicta merito etiam abolita cenſeatur.)

V) *Deſtituitur patrum ſuffragio.*

§. CCXII. V) Purgatorium deſtituitur *eccleſiæ primitivæ apoſtolis vicinæ ſuffragio*. Probari id poteſt 1.) in *genere*, 2.) in *ſpecie*. In genere I) ex *confeſſione Fiſcheri epiſcopi Roffenſis*, qui in confutat. Lutheri art. XVIII. ſic ſcribit: "Multa ſunt, de quibus in primitiva eccleſia nulla quæſtio facta „fuerat, quæ tamen poſteriorum diligentia „ſubortis diſputationibus jam evaſerunt per„ſpicua. Nemo certe jam dubitat orthodo„xus, an purgatorium ſit, de quo tamen apud „priſcos illos nulla vel quam rariſſima fiebat „mentio. Sed & Græcis in hunc usque diem „non eſt creditum, purgatorium eſſe, legat, „qui velit, Græcorum veterum commentarios, „& nullum, quantum opinor, aut quam ra„riſſimum de purgatorio ſermonem inveniet. „Sed neque Latini ſimul omnes; at ſenſim „hujus rei veritatem conceperunt." Ibidem dicit, *purgatorium ſero cognitum ac receptum*. II) Ex *ſymbolis eccleſiæ*, in quibus non ſit purgatorii mentio. In ſymbolo apoſtolico profitemur, nos credere *peccatorum remiſſionem*, non autem compenſationem vel ſatisfactionem per nos præſtandam. Credimus *vitam æternam*, non autem purgatorium. In Nicæno ac Athanaſiano ſymbolo nullum de purgatorio occurrit verbum, cum tamen ex hypotheſi pontificia, qui non credit purgatorium, deſcendat in infernum. III) Ex *confeſſione eccleſiæ Græcæ*. Græci in apolog. in concilio Baſil. exhibita purgatorium negant; ſic enim inquiunt: Πῦρ *καθαρτήριον καὶ κόλασιν διὰ πυρὸς πρὸς καιρὸν καὶ τέλος ἔξουσαν ὅλως ὑμεῖς οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων εἰλήφαμεν διδασκάλων, οὐδὲ τὴν τῆς ἀνατολῆς ἐκκλησίαν ἴσμεν φρονοῦσαν.* *Ignem purgatorium & expiationem per ignem ad tempus & finem habentem omnino neque a noſtris accepimus doctoribus, neque eccleſiam orientalem ſcimus ſentire*. Alphonſus a Caſtro de hæreſ. tit. Purgatorium: *Vnus ex noviſſimis erroribus Græcorum & Armenorum eſt, quo docent, nullum eſſe purgatorium locum; quo animæ ab hac luce migrantes purgentur a ſordibus, quas in corpore contraxerant, antequam in æterna tabernacula recipi mereantur*. Eccleſiæ orientales *Abyſſinæ, Armeniæ, Moſchæ, Græcæ*, purgatorium non agnoſcunt. Quod Bellarminus *eccleſiam Græcam in concilio Florentino ſub pontifice Eugenio anno 1439. illud amplexam* adſerit, ad illud reſpondemus, id & priſtinæ & hodiernæ Græcorum confeſſioni nihil quidquam præ-

judi-

judicare, quia epiſcopus Epheſinus cum aliis nonnullis nomine orientalis eccleſiæ in frequentiſſimo concilio diſerte contraxit. Quod vero ab aliis epiſcopis in gratiam occidentalium, quorum auxilium imperator orientis Palæologus contra Turcicas irruptiones implorabat, conceſſum eſt, illud eccleſiæ Græcæ ejurarunt, ac epiſcopos illos a pontifice Romano muneribus corruptos docuerunt. Et conſtat ſane, quosdam eorum in Italia apud pontificem manſiſſe, ac magnis dignitatibus ornatos & opimis beneficiis ditatos vitam ibidem finiviſſe. Thomas in opuſc. contra errores Græcorum hoc nomine Græcos taxat, quod *non credant purgatorium.* Alphonſus de Caſtro lib. VIII. de hæreſ. c. de indulgentiis: *Vsque in hodiernum diem purgatorium non eſt a Græcis creditum.* Sixtus Senenſis in bibliothec. lib. VI. adnot. 259. p. 538. *Marcus, Epheſi epiſcopus, in apologia, quam pro Græcis purgatorium rejicientibus in concilio Baſileæ obtulit, examinans verba Chryſoſtomi homil. IX. in 1. Corinth.* Salvus erit, quaſi per ignem; *adſeverat, eum nihil unquam aut verbis expreſſiſſe aut cogitaſſe de purgatorio.* Hanc Marci Epheſini adſertionem Sixtus Senenſis *mendacii* ibidem arguit; nihilo tamen minus ex ea colligitur, quæ ſit Græcæ eccleſiæ de purgatorio confeſſio. Confer etiam Nili, archiepiſcopi Theſſalonicenſis, tractatum, quem contra purgatorium edidit, in quo eadem confeſſio Græcorum reperitur. *Ad ea,* (inquit) *quæ a vobis adlata ſunt, ſermo eſt referendus, & demonſtrandum, eccleſiæ noſtræ* (Græcæ) *doctores purgatorii ignis nusquam meminiſſe, & quæ a vobis dicta, ſive teſtimonia prolata ſunt, ad hunc adſtruendum conſtituendumque prolata ſunt, ea ſtatim volente Deo pro viribus explicabimus.* Eccleſiæ *Moſcoviticæ* purgatorium non agnoſcunt, ſed *unumquemque dicunt ſecundum opera poſt mortem locum deſignatum habere, ubi diem extremi judicii exſpectet.* In opere de variis rer. Muſc. aut. p. 30. 127. & 174.

§. CCXIII. In *ſpecie* 1.) negative, 2.) adfirmative. *Negative,* quia patres non faciunt mentionem purgatorii in illis locis, in quibus purgatorium adſeri neceſſarium videbatur. Dionyſius, qui Areopagitæ titulum præfert, in lib. de eccleſ. hierarch. part. III. c. 7. refert, *ante ſepulturam pontificem ſemel ſacram precem ſuper mortuum facere, ut divina bonitas cuncta dimittat peccata, quæ humana fragilitate defunctus admiſerit.* At purgatorii, e quo per preces liberandus ſit, nullam facit mentionem. (Excipit Bellarminus lib. I. de purg. cap. 15. reſp. ad 3. arg. *ex eo ipſo, quod Dionyſius orationem pro peccatis defunctorum tam aperte adſerit, probari poſſe, quod purgatorium crediderit. Reſp.* Dionyſius ille ſe ipſum ſatis explicat. Non enim tres more pontificiorum, ſed duos duntaxat ordines ponit eorum, qui ex hac vita diſceſſerunt, *ἱερῶν καὶ ἀνιέρων, ſanctorum & profanorum.* Profanos vocat illos, *qui inquinamentis ethnicis repleti, vel qui ſacramentis quidem initiati, ad damnabiles vero concupiſcentias poſtea transfugerunt.* Eos, quando ad finem hujus vitæ perveniunt, dicit *miſerabiliter & invitos ex hac vita avelli, nulla bona ſpe ſubnixos propter peſſimam vitam.* Alterum vero ordinem morientium, *ſacrorum* vocat, qui *pie quidem vixerunt, ſed tamen pro remiſſione peccatorum orant,* illos dicit, *cum firma & certa ſpe in divina lætitia & hilaritate tendere ad mortis terminum, tanquam ad finem certaminum, cum animæ ibi non poſſint ad deteriora converti, & corpora beatam exſpectent reſurrectionem. Propter hæc,* inquit, *obdormitio ſanctorum eſt in lætitia & ſpe immobili, quia pervenerunt ad finem certaminum, ac norunt, ſe totos percepturos χρηςοειδῆ λῆξιν, Chriſtiformem requiem, quando ad terminum hujus vitæ pervenerunt. Qui ergo,* inquit, *ad terminum ſuorum certaminum venit, ſacra impletur lætitia, magnaque cum jucunditate ac voluptate viam feliciſſimæ regenerationis ingreditur. Propinqui vero defuncti μακαρίζουσι, beatum illum prædicant, ſicut & eſt, ut qui ad optatum victoriæ finem pervenerit,* πρὸς τὸ νικηφόρων ἐυκταίως ἀφικόμενον τέλος, *& auctori victoriæ perſolvunt hymnos gratu-*

gratulatorios, χαριςηρίυς, *ſe ipſos quoque orantes ad ſimilem requiem admitti. Sumentes autem defunctum ad pontificem ducunt, quaſi ſacris donandum coronis. Is gratiarum actionem pro illa Dei pietate ſolvit, qua deſtructum eſt injuſtum & tyrannicum illud contra nos imperium, quodque non tantum, qui ad ſummum ſanctitatis pervenerunt, ſed & alii, qui ſummos illos gradus adtingere non potuerunt, ad remunerationem admittantur. Deinde miniſtri promiſſiones ſcripturæ de reſurrectione recitant, & pſalmos idem ſonantes decantant.* Rationem Dionyſius addit hanc, *quia promiſſionum illarum lectiones & cantiones declarant beatam illam requiem, in quam æternaliter ſubvehuntur, qui divinum exitum conſecuti ſunt. Illæ ipſæ vero lectiones & cantiones* ἀποδεκτικαὶ *defunctum quaſi amplectuntur & ſuſcipiunt, viventibus vero ſunt exhortationes ad conſimilem exitum. Poſtea præcipuus ex miniſtris dimiſſis cathechumenis ſanctos jam defunctos* ἀνακηρύττει, *honorifica prædicatione celebrat, & cum illis etiam nuper defunctum pari celebratione proſequitur*; *& hanc commemorationem* Dionyſius ideo dicit fieri, *ut audientes ſanctorum præmia ex ſcripturis celebrata, & pie defunctum jam vere ſocium exiſtere,* κοινωνὸν ὄντα *ſanctorum, qui a ſeculo ſunt, in ipſis etiam ſimile deſiderium excitetur, cum audiant, quam vere beatum ſit in Chriſto mori.* Precationem illam pro defunctis vocat εὐχαριςικὴν, non autem *propitiatoriam*, per quam defunctus e purgatorio liberetur. Hæc omnia Dionyſius, oſtendens defunctorum animas, pro quibus orabatur, non in doloribus, gemitibus & cruciatibus ignis, ſed in requie collocatas fuiſſe. Confer Chemnitium part. III. exam. cap. de purg. p. 164. ubi plura de ſententia Dionyſii invenies.) De Irenæo ſcribit Eraſmus, *eum ita loqui, ut qui nullum purgatorium ſciverit.* Id quod in indice expurgatorio tum Belgico p. 172. tum Hiſpanico f. 136. ex patrum Tridentinorum decreto deleri juſſum.

Patres docent 1.) in hac vita tantum eſſe pœnitentiæ locum.

§. CCXIV. *Adfirmative* probari id ipſum poteſt variis modis. Docendi cauſa diſtribuemus patrum dicta purgatorium exſtinguentia in certas claſſes. *Prima* claſſis continet ea, in quibus adſerunt, *in hac vita tantum eſſe locum pœnitentiæ, verum poſt hanc vitam, ut nulla amplius eſt facultas reſipiſcentiæ, ita quoque nullam reſtare amplius pro peccatis ſatisfactionem, aut ex pœnis peccatorum liberationem.* Juſtinus martyr in q. & reſp. ad orthod. q. 60. p. 332. Διήγημα *de Lazaro & divite eſt evidens & illuſtris repræſentatio,* ὑποτύπωσις, *doctrinam illam habens, poſt divortium animæ a corpore providentia & ſtudio nullo homines opem aliquam conſequi poſſe.* (*) Cyprianus contra Demetrian. tract. I. circa finem p. 151. "Securitati & vitæ, dum licet, providete &c. „Hortamur, dum facultas adeſt, dum adhuc „aliquid de ſeculo ſupereſt, Deo ſatisfacere, „& ad veræ religionis candidam lucem de pro„fundo tenebroſæ ſuperſtitionis emergere &c. „Quando iſthinc exceſſum fuerit, nullus jam „locus pœnitentiæ eſt, nullus ſatisfactionis ef„fectus. Hic vita aut amittitur aut tenetur, „hic ſaluti æternæ cultu Dei & fructu fidei „providetur. In iſto adhuc mundo manenti „pœnitentia nulla ſera eſt.„ (Excipit Bellarminus lib. I. de purgat. cap. 13. *Cyprianum loqui de ſatisfactione pro culpa, quæ præcedit juſtificationem, non de ea, quæ juſtificationem ſequitur, qua Deo ex condigno ſatisfit pro pœna. Reſp.* Cyprianus generaliter & ἀποτόμως negat, poſt exceſſum e vita pœnitentiæ vel ſatisfactioni adhuc eſſe locum. *Impios ante juſtificationem operibus de congruo Deum placare, eidemque ſatisfacere poſſe*, quod Bellarminus hoc loco adſerit, nec Cyprianus nec ſacræ

(*) Cyrillus Hieroſ. catech. XVIII *Pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in hac vita tantum præſcriptum habemus. Non licet enim deinceps poſt mortem eos, qui in peccatis mortui ſunt, ſicut iis, qui bene fecerunt, laudare Deum, ſed lamentari. In peccatis mortui tempus confeſſionis non habent.* GERHARDVS.

ſacræ literæ docuerunt, ſed eſt commentum ſcholaſticorum.) Baſilius in moral. ſumma I. cap. 5. "Quod poſt diſceſſum ex hac vita non „eſt tempus recte factorum, cum Deus præ„ſens tempus in longanimitate diſtribuerit, ad „operationem eorum, quæ ad ipſum placen„dum ac benignum reddendum pertinent.„ Gregorius Nazianzenus in metricis περὶ τῶν καϑ' ἑαυτόν carm. I. v. 306.

— — — — Poſt tempora noctis
Poſtremæ, cum jam nemo ſuccurrere poſſit.
Flentibus hic etenim nobis eſt promta medela;
Poſt autem clauſa eſt omnis medicina ſalutis.

Ἐνϑαδ' ἄκος μερόπεσσι, τὰ δ' ὕςατα δέσμια πάντα. Epiphanius hæreſ. LIX. contra Catharos f. 218. "In futuro ſeculo poſt hominis „mortem non jejunii ſuppeditatio, non pœ„nitentiæ vocatio, nec eleemoſynæ oſtenta„tio &c.„ Et poſtea: "Neque pietatis neque „pœnitentiæ ſuppeditatio πορισμός poſt mor„tem eſt.„ Ambroſius lib. de bono mortis cap. 2. "Qui hic non acceperit peccatorum re„miſſionem, illic non erit, nimirum in patria beatorum. (Excipit Bellarminus, *loqui Ambroſium de remiſſione mortalium*, quia addit, *non erit autem, qui ad vitam æternam non potuerit pervenire, quia vita æterna remiſſio peccatorum eſt. Reſp.* negat Ambroſius peccata mortalia poſt exceſſum ex hac vita homini remitti, ſed ex eo inferri nequit, venialia remitti, quia in genere dicit Ambroſius, *qui hic non acceperit peccatorum remiſſionem, illic non erit*; ubi vero docet, *in purgatorio quorumdam peccatorum*, videlicet venialium remiſſionem ſperandam?) Hieronymus in comm. Gal. VI. & adlegatur in jure canonico cap. *In præſenti* 13. q. 2. "Dum „in præſenti ſeculo ſumus, ſive orationibus „ſive conſiliis nos invicem coadjuvare poſſu„mus; cum autem ante tribunal Chriſti vene„rimus, non Job, non Daniel, nec Noe ro„gare poterunt pro proquam, ſed unusquisque „onus ſuum portabit.„ (ad Chriſti vero tribunal deducimur ſtatim, ut ex præſenti ſeculo excedimus.) (*) Chryſoſtomus homil. LXXV. in Matth. XXIII. p. 419. "Omni ſtudio in„cumbamus, ut ab ægritudine iniquitatis libe„rati ſani ex hac vita recedamus, & quantum „erga ſervos & vernas noſtros, cum ægro„tant, ſtudium adhibemus, tantam diligentiam, „cum anima noſtra laboret, pro nobis ipſis „adſumamus. Certe quamquam propinquio„res nos ipſi nobis ſimus, quam ſervi noſtri, „& corporibus animæ multo præſtantiores ſint; „optabile tamen mihi eſt, ſi ſaltem æqualem „utrique rei diligentiam conferamus. Quod „ſi modo non faciemus, cum illuc abierimus, „nihil nobis ad ſatisfaciendum relinquitur.„ In ſerm. de euchar. in Encœn. "Veniet hora, „quando theatrum hujus vitæ ſolvetur, & nul„lus poſtea certabit, non eſt poſt hujus vitæ „finem negotiatio. Diſſoluto hoc theatro co„ronas mereri non datur. Hoc tempus eſt „pœnitentiæ, illud judicii; hoc agonum, il„lud coronarum; hoc laboris, illud quietis; „hoc ærumnæ, illud retributionis.„ In hom. de divite & Lazaro: "Ne putemus, nobis, cum „illuc venerimus, miſericordiam eſſe tribuen„dam, qui non agimus, ut veniam mereamur „accipere, etſi Abraham pro nobis roget, etſi „Noe, etſi Daniel. Dum igitur tempus in „manibus, plurimam nobis apud Deum fidu„ciam præparemus.„ Homil. II. de Laz. "Omnia hic diſſolve, ut citra moleſtiam illud „videas tribunal. Donec hic fuerimus, ſpes „præclaras habemus, ſimul vero ac illuc diſ„ceſſerimus, non eſt poſtea in nobis ſitum „pœnitere neque commiſſa diluere. Hic lu„ctæ & certaminibus locus; illuc coronæ & „præmii tempus erit.„ Homil. IV. in Hebr. II. "Neque enim qui in præſenti vita peccata „non abluerunt, poſtea conſolationem aliquam „inventuri ſunt. (Excipit Bellarminus, *Chryſoſtomum loqui de remiſſione mortalium, quia exemplo epulonis, qui in gehenna cruciabatur, monet, ne differamus converſionem in aliam vitam. Reſp.* imo vero nihil ad ſatisfaciendum

(*) Ibidem: *Tempus ſementis tempus eſt præſens & vita, quam currimus. In hac vita licet nobis, quod volumus ſeminare. Cum iſta vita tranſierit, operandi tempus aufertur.* Gerhardus.

-dum nobis relictum eſſe adſerit, cum illuc abierimus; coram Chriſti tribunali, cui ſtatim poſt mortem præſentamur, nihil quidquam in ſanctorum interceſſionibus præſidii ſupereſſe ait, ac diſerte negat, vel ſpei, vel pœnitentiæ, vel conſolationis quidquam poſt mortem illis reliquum eſſe, qui ex hac vita ſine peccatorum omnium ac ſingulorum remiſſione deceſſerunt.) Iſidorus Peluſiota, Chryſoſtomi diſcipulus, lib. III. epiſt. 60. *Res hujus vitæ certaminum ac non coronarum materiam præbent: res autem futuræ honorum ac præmiorum. Quocirca rerum occaſionem ne perdamus, ne alioquin in futura vita inutili pœnitentia adficiamur.* (*) Auguſtinus in enchirid. ad Laurent. cap. 115. *Hic eſt omnis remiſſio peccatorum, hic tentationes, quæ nos ad peccandum adpellunt, hic denique malum, unde cupimus liberari, illic autem nihil eſt eorum.* Serm. LXVI. de temp. *In hac vita tantum pœnitentiæ patet libertas, poſt mortem nulla correctionis eſt licentia.* Ibidem: *In hoc ſeculo pœnitentiam facientibus Dei miſericordia ſubvenit: in futuro autem pœnitentia non proficit, ſed rationem operum reddituri ſumus.* Lib. L. homiliarum hom. V. *Hæc ergo, fratres cariſſimi, ſalubriter cogitantes, faciamus amicitias cum adverſario noſtro, dum ſumus in via cum illo, hoc eſt, conſentiamus verbo Dei, dum adhuc ſumus in via, quia poſtea, cum de hoc ſeculo tranſiverimus, nulla compunctio vel aliqua ſatisfactio remanebit. Judex reſtatur miniſter & carcer.* Epiſt. LIV. ad Macedon. *Poſt hanc vitam non eſt locus morum corrigendorum. Nam poſt hanc vitam quisque id habebit, quod in hac vita ſibimet conquiſierit.* (Excipit Bellarminus: *etſi non erit poſt hanc vitam locus, ubi flagitioſi convertantur, & mores ſuos corrigant, erit tamen, ubi peccata levia juſtorum, quæ flagitia dici non poſſint, purgentur, & pro criminibus jam dimiſſis pœna temporalis lui poſſit. Reſp.* ſi pœnitentiæ locus non eſt poſt hanc vitam, ergo nec ſatisfactionis; unde Auguſtinus utrumque conjungit, quod nulla compunctio, nulla ſatisfactio poſt tranſitum ex hoc ſeculo ſit remanſura.) Leo ſerm. V. in Epiph. *In inferno nulla eſt correctio, nec datur remedium ſatisfactionis, ubi jam non supereſt actio voluntatis.* Heſych. in Lev. lib. VI. c. 19. *In futuro ſeculo jam non licet operari, ſed qui nunc operati ſunt, illi ad retributionem veniant.* (**) Gregorius magnus lib. VIII. moral. cap. 8. ad Jobi VII. *Dum tempus vitæ præſentis abſcinditur, ad operationem promerendæ vitæ ulterius non reditur.* Et poſtea: *Quem nequaquam modo miſericordia eripit, ſola poſt præſens ſeculum juſtitia addicit.* Beda in comm. Pſalm. VI. *Poſt ſeparationem corporis & animæ nemo memor tui efficitur cum ſua utilitate, id eſt, nemo, qui de ſuis peccatis in hoc ſeculo non compungitur, poſtquam mortuus eſt, utiliter compungitur, quia hic tantum locus eſt miſericordiæ, poſt hoc ſeculum tantum eſt locus juſtitiæ.* Theophylactus in Matth. XXIII. *Fatuæ virgines ideo dicuntur, quod tunc requirent oleum, cum non ſit negotiandi tempus.* Cap. Legatur in fin. 24. q. 2. ex Gelaſio: *Mortuos ſuſcitaſſe Chriſtum legimus, in errore mortuos abſolviſſe non legi. Et qui hoc tantum faciendi ſolus habuit poteſtatem, b. Petro apoſtolo principaliter mandavit:* Quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. *Super terram inquit, nam in ligatione defunctum nunquam dixit eſſe abſolvendum.*

2.) Adſerunt unumquemque ita judi-

§. CCXV. *Secunda* claſſis complectitur illa dicta, in quibus adſerunt, *unumquemque ita judicari, ut*

a Chri-

(*) Similia occurrunt apud Chryſoſtomum hom. XLIII. in Gen. tom. I. f. 349. homil. III. in epiſt. ad Philipp. tom. IV. f. 20. homil. XXXVI. in Matth. tom. II. f. 248. Ephrem Syrum lament. de die judicii f. 247. Auguſtinum & Theodoretum in Pſalm. VI. GERHARDVS.

(**) Damaſcenus de def. f. 419. Τότε ὅλως βοηθείας οὐκ ἔτι καιρὸς, ἀλλὰ παράκλησις ἄπρακτος· τῆς πανηγύρεως γὰρ διαλυθείσης οὐκ ἔτι πραγματείας ἐμπόρευμα. *Nundinis diſſolutis ceſſat negotiationis commercium.* GERHARDVS.

cari, ut a Chriſto in morte invenitur.

a Chriſto in morte invenitur. Clemens Rom. lib. VIII. conſtitut. apoſt. cap. 42. *Cui vivo offenſus erat Deus, certe eidem mortuo eſt iratus.* Juſtinus in dial. cum Tryph. p. 207. *Noſter Dominus Jeſus Chriſtus dixit*, ἐν οἷς ἂν ὑμᾶς καταλάβω, ἐν τούτοις καὶ κρινῶ, *in quibus vos deprehendero, in iis & judicabo.* Cyprianus ſerm. de mortalit. p. 213. *Qualem te invenit Deus, cum vocat, talem pariter & judicat.* Auguſtinus epiſt. LXXX. ad Heſychium: *In quo quemque invenerit ſuus noviſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi noviſſimus dies, quoniam qualis in die iſto quisque moritur, talis in die illo judicabitur.* (Excipit Bellarminus, *Auguſtinum ſignificare, quod poſt hanc vitam non creſcant merita vel demerita, ideoque omnes judicandi ſint ad gloriam vel ad gehennam. Reſp.* Imo vero Auguſtinus in genere dicit, ſtatum animæ poſt mortem non mutari, ſed in eodem omnino ſtatu animas in die extremi judicii inveniri, in quem ſtatim a ſuo ex corpore diſceſſu transferuntur, utique ergo non tranſeunt ex purgatorio in cœlum.) Idem tract. XLIX. in Joh. *Vnusquisque cum cauſa ſua dormit, & cum cauſa ſua reſurgit.* Gregorius lib. VIII. moralium in Jobum VIII. *Salomon ait, quia lignum, in quocunque loco ceciderit, ſive ad auſtrum, ſive ad aquilonem, ibi erit, quia cum humani caſus tempore ſive ſanctus, ſive malignus ſpiritus egredientem animam clauſtra carnis acceperit, in æternum ſecum ſine ulla permutatione retinebit, ut nec exaltata ad ſupplicium proruat, nec merſa æternis ſuppliciis ultra ad remedium ereptionis adſcendat.* Lib. IV. dial. c. 39. *In evangelio dicit Dominus*, ambulate, dum lucem habetis. *Per prophetam quoque ait*: tempore accepto exaudivi te, in die ſalutis adjuvi te. *Quod Paulus apoſtolus exponens dicit*: Ecce nunc tempus acceptabile, nunc dies ſalutis. *Salomon quoque ait*: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erit apud inferos, quo tu properas. *David quoque ait:* quoniam in ſeculum miſericordia ejus. *Ex quibus nimirum ſententiis conſtat, quia qualis quisque hinc egreditur, talis in judicio præſentatur.* Olympiodorus in Eccleſiaſte IX. *In quocunque loco deprehendetur homo, cum moritur, in eo gradu atque ordine permanet in æternum.*

3.) Adſerunt nullam eſſe pro peccatis ſatisfactionem aliam, quam Chriſti.

§. CCXVI. *Tertia* claſſis complectitur illa dicta, in quibus adſerunt, *nullam eſſe pro peccatis ſatisfactionem, niſi unicam ſatisfactionem Chriſti, quæ in hac vita per fidem nobis adplicatur, non autem in purgatorio vim ſatisfaciendi noſtris paſſionibus impertitur.* Baſilius in Eſa. I. *Vna expiatio peccati, nimirum ſanguis ille pro mundi ſalute effuſus.* In reg. brev. q. 10. *Anima in peccatis volutata, quonam modo debet ad Deum accedere? firmiſſime credens, purgationem peccatorum ſuorum factam eſſe per ſanguinem Chriſti in multitudine miſerationum Dei, ut ille ipſe dixit: Si fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur.* Ambroſius lib. X. in Luc. XXII. & ſerm. XLVI. *Lacrimas Petri lego, ſatisfactionem non lego.* (Excipit Bellarminus, *ſatisfactionem eo loco ſignificare excuſationem. Reſp.* nec de excuſatione, nec de ſatisfactione Petri quidquam apud evangeliſtas legitur, unde Ambroſii verba de utraque recte accipiuntur.) Chryſoſtomus ſerm. de b. Phil. "Ego teſtificor & fide jubeo, fore, ut ſi noſtrum quisque, qui peccatis obnoxii ſumus, recedens a priſtinis malis ex animo vereque promittat Deo, ſe poſtea nunquam ad illa rediturum, nihil aliud Deus requirat ad ſatisfactionem ulteriorem." Auguſtinus lib. IV. de Trinit. cap. 2. circa medium: "Iniquorum & ſuperborum una mundatio eſt ſanguis juſti & humilitas Dei, ut ad contemplandum Deum, quod natura non ſumus, per eum mundaremur, factum quod natura ſumus, & quod peccato non ſumus. Deus enim natura non ſumus, homines natura ſumus; juſti peccato non ſumus; Deus itaque factus homo juſtus interceſſit Deo pro homine peccatore." Lib. ejusdem cap. 13. "Chri-

"Chriſtus morte ſua, uno veriſſimo ſacrificio „pro nobis oblato, quidquid culparum erat, „unde nos principatus & poteſtates ad luenda „ſupplicia jure detinebant, purgavit, abolevit, „exſtinxit.„ Lib. II. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 20. "Fuſo ſanguine ſine culpa „omnium culparum chirographa deleta ſunt.„ Lib. VII. de civ. Dei cap. 31. paſſionem Chriſti vocat *ſingulare illud ſacrificium, quo a peccatis omnibus mundamur.* Serm. XXXVII. de verb. Domini: "Chriſtus ſuſcipiendo culpam „& non pœnam, & culpam delevit & pœnam.„ Maximus in ſerm. de natali Petri & Pauli: "Chriſti paſſio nobis ſufficit ad ſalutem, ſanctorum autem martyrum nobis contulit ad „exemplum.„ Leo epiſt. LXXXI. ad monachos Palæſtinos: "Quis eſt, qui tradidit ſemet „ipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo „in odorem ſuavitatis? aut quod unquam ſacrificium ſacratius fuit, quam quod verus „pontifex altari crucis per immolationem ſuæ „carnis impoſuit? Quamvis enim multorum „ſanctorum in conſpectu Domini mors pretioſa fuerit, nullius tamen inſontis occiſio „propitiatio fuit mundi. Acceperunt juſti, „non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium nata ſunt exempla patientiæ, non dona „juſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuere, nec alterius quisquam debitum „ſuo fine perſolvit, cum inter filios hominum „unus ſolus Dominus noſter Jeſus Chriſtus exſtiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam ſunt ſuſcitati &c. fides etenim vera juſtificans impios „& creans juſtos ad humanitatis ſuæ tracta „participem, in illo adquirit ſalutem, in quo „ſolo homo ſe invenit innocentem.„ Gregorius lib. IX. moral. cap. 30. "Non valent „virtute propria ab humano genere ſupplicia „ſecuturæ mortis expleri.„ Quid quod ipſa gloſſa juris canonici diſt. 1. de pœnit. opinionem propriæ ſatisfactionis excludit? "Dic, „inquit, quod nec cordis contritione, nec oris „confeſſione remittuntur peccata, ſed tantum „gratia Dei. Sed ipſa cordis contritio ſignum „eſt, peccata eſſe dimiſſa, ſicut exterior ſatisfactio ſignum eſt cordis contritionis; gratia „enim præcedit contritionem.„

4.) Negant juſtificatis pœnam in purgatorio ſuſtinendam.

§. CCXVII. *Quarta* claſſis complectitur dicta ea, in quibus negant, *poſt peccatorum remiſſionem acceptam juſtificatis per Chriſtum pœnam aliquam vel in hac vita vel in purgatorio ſuſtinendam eſſe.* Chryſoſtomus in prooem. I. in Eſa. *Deus, quando peccata abolet, nullam relinquit cicatricem, nullum veſtigium ſinit manere, ſed una cum ſanitate eximium etiam confert formæ decus; ſimul enim atque exemit pœnæ, donat & juſtitiam. Peccatorem enim efficit parem ei, qui non peccavit.* Homil. XX. in Matth. VI. *Patrem dicendo & veniam peccatorum & pœnarum interitum & juſtificationem & ſanctificationem & liberationem & filiorum adoptionem & hereditatem & fraternitatem cum unigenito copulatam & ſancti Spiritus dona largiſſima unico hoc vocabulo confeſſus eſt.* Homil. VIII. in epiſt. Rom. *Deus credentem diligit ſexcentorum criminum reum,* οὐχὶ κολάσεως ἀπαλλάξας μόνον, *non ſolum ſupplicio liberans, ſed & juſtum efficiens.* Et poſtea: *Vbi enim gratia, ibi venia; ubi venia, ibi* οὐδεμία κόλασις, *nulla pœna. Sublata porro pœna ac juſtitia a fide accedente nihil prohibet heredes nos fieri promiſſionis ejus, quæ a fide datur.* Homil. XXVIII. in 1. Cor. *Cum corripimur a Domino, magis eſt admonitionis, quam damnationis; medicinæ, quam ſupplicii; correctionis, quam pœnæ.* Hieronymus in Pſalm. XXXI. *Quod tegitur, non videtur, non imputatur; quod non imputatur, non punitur.* Auguſtinus lib. II. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 33. *Res, quarum reatum Deus ſolvit, tamen eas ad certamen fidei ſinit manere, ut per illas erudiantur & exerceantur proficientes in agone juſtitiæ.* Cap. 34. *Ante remiſſionem ſunt ſupplicia peccatorum, poſt remiſſionem ſunt certamina exercitationesque juſtorum.* Serm. XXXI. de verb. apoſt. *Non hic ſumus ſine peccato, ſed exibimus hinc ſine peccato.* In enarr. Pſalm. XXXI. conc. II.

 Si

Si texit peccata Deus, noluit advertere; ſi noluit advertere, noluit animadvertere; ſi noluit animadvertere, noluit punire, noluit agnoſcere, maluit ignoſcere. Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. *Ne ſic intelligatis, quod dixi, peccata cooperta ſunt, quaſi ibi ſint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, niſi punire peccata.* (Excipit Bellarminus, *Auguſtinum loqui de pœna æterna; alibi enim ipſum dicere, quod temporalem pœnam Deus adhuc requirat. Reſp.* utitur termino *pœnæ* in ſignificatione latiore pro calamitatibus, quas Deus in hac vita reconciliatis imponit. *Vel ad demonſtrationem debitæ miſeriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem neceſſariae patientiae temporaliter tenet hominem pœna, etiam quem jam reum non tenet culpa*; inquit tractat. XXIV. in Johan. circa medium. Sed proprie & adcurate loquendo ſublata culpa tollitur omnis pœna temporalis & æterna.) Fulgentius ad Venantiam epiſt. VII. *Non punit Deus in peccatore peccata, ſi peccatoris cervix non fuerit indurata.* Lombardus ſent. diſt. 19. lit. A. ex veteribus ſic loquitur: *Si recte fidei intuitu in illum reſpicimus, qui pro nobis pependit in ligno, a vinculis diaboli ſolvimur, id eſt, a peccatis & ita a diabolo liberamur, ut nec poſt hanc vitam in nobis inveniat, quod puniat.*

Adſerunt, 5.) Animas piorum ſtatim a morte ad cœlum deduci.

§. CCXVIII. *Quinta* claſſis tribui poteſt illis dictis, in quibus *animas piorum in Chriſtum credentium, ſtatim ut ex corporis ergaſtulo diſcedunt, recta & ſine mora ad quietem & vitæ æternæ gaudia tranſire adſeverant.* Clemens Romanus lib. VIII. conſtitut. apoſtol. cap. 47. in oratione ad Deum loquens de piorum animabus a corpore ſeparatis: *Omnium animæ apud te vivunt, & juſtorum ſpiritus in manu tua ſunt, quos non adtinget tormentum; omnes enim ſanctificati ſub tua manu ſunt.* Dionyſius de cœl. hierarch. cap. 7. *Norunt* (pii) *ſe totos percepturos exactiſſimam ad Chriſti ſpeciem requiem, cum ad finem præſentis vitæ pervenerint, viamque ad immortalitatem ſuam e vicino jam clarius intuentes divinitatis laudant munera, divinaque lætitia geſtiunt.* Ibidem *ſinum Abrahæ*, in quem pii poſt mortem colliguntur, ſic deſcribit: κόλποι δέ εἰσιν, ὡς οἶμαι, τῶν μακαρίων πατριαρχῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων ἁπάντων αἱ θειοτάται καὶ μακάρισαι λήξεις, αἱ τοὺς θεοειδεῖς ὑποδεχόμεναι πάντας εἰς τὴν ἐν αὐταῖς ἀγήρω καὶ μακαριωτάτην τελείωσιν. Juſtinus in q. & reſp. ad orthod. quæſt. LXXV. p. 339. *Poſt exitum animarum e corpore* εὐθὺς γίνεται διαστολὴ, *ſtatim juſti ab injuſtis ſegregantur; abducuntur enim ab angelis ad condigna ſibi loca. Ac juſtorum quidem animæ in paradiſum, ubi conſuetudine & adſpectu fruuntur angelorum & archangelorum; per viſionem autem & ipſius Salvatoris Chriſti pro eo atque dictum eſt: peregre abſumus a corpore, & præſentes adſumus apud Dominum.* Cyprianus contra Demetrian. in fine p. 151. *Tu ſub ipſo licet exitu & vitæ temporalis occaſu pro delictis roges, & Deum, qui unus & verus eſt, confeſſione & fide agnitionis ejus implores, venia conſitenti datur, & credenti indulgentia ſalutaris de divina pietate conceditur, & ad immortalitatem ſub ipſa morte tranſitur.* Serm. de mort. circa finem p. 214. *Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur &c. non eſt exitus, ſed tranſitus, & temporali itinere decurſu ad æterna transgreſſus. Quis non ad meliora feſtinet? quis non mutari & reformari ad Chriſti ſpeciem & ad cœleſtis gratiæ dignitatem citius exoptet? Venturus ad Chriſti ſedem, ad regnorum cœleſtium claritatem lugere non debet nec plangere, ſed potius ſecundum pollicitationem Domini, ſecundum fidem veritatis in profectione ſua & translatione gaudere.* Pag. 215. *Cum accerſitionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus &c. Amplectamur diem, qui adſignat ſingulos domicilio ſuo, qui nos iſthinc ereptos & laqueis ſecularibus exutos paradiſo reſtituit & regno cœleſti &c.* Athanaſius

ſ in lib. de virginit. non procul a fine 831. *Non eſt juſtis mors, ſed translatio, pe qui transferuntur ex hoc mundo in re- n æternam, non aliter quam ſi quis de biis abeat, ita quoque ſancti a mala iſta diſcedunt ad bona, quæ illis præparata, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, e in cor hominis ſubierunt &c.* Nazian- s orat. in laud. Cæſarii fratris: *Sapien- verbis adducor, ut credam, generoſam m Deoque charam animam, poſteaquam oris vinculis ſoluta hinc exceſſerit, proti- bonum, quod eam manet, perſentientem 'ontemplantem mirabili quadam voluptate i & exſultare, atque hac vita velut gravi 'am ergaſtulo fuga relicto excuſſisque com- bus, quibus animi penna deprimi ſolebat, em ad Dominum convolare.* Chryſoſtomus il. LXIX. ad pop. Antioch. *Juſtos cum in cælis æterna gloria frui.* Homil. III. hilip. *οἱ δίκαιοι ἄντε ἐνταῦθα, ἄντε ἐκεῖ τῦ βασιλέως εἰσί. κακεῖ μᾶλλον καὶ ἐγ- ρον, ἐ δὶ εἰσόπτρυ, ἐ διὰ πίςεως, ἀλλὰ ωπον πρὸς πρόσωπον.* Idem homil. XIV. ɔiſt. Roman. *Mors magis ad eum chorum, cum Chriſto eſt, conjungi, gloriaque illa i facit.* Homil. LXI. in Johan. *Honor no non fletus eſt, non ejulatus, ſed hymni ſalmi & vita optima. Ille moriens cum lis evolabit, etiamſi nemo exſequiis inter- it &c.* Hieronymus ad Euſtach. epiſt. II. In epitaph. Paulæ: *Amiſſio illius cœle- omus habitatio eſt &c. inter doloris acu- quos mira patientia ſuſtinebat, quaſi os ſibi cœlos adſpiceret, loquebatur:* Quis mihi pennas ſicut columbæ, & volabo quieſcam? *Nunc illa divitiis fruitur & nis, quæ nec oculus vidit, nec auris au- , nec in cor hominis adſcenderunt. In- e ejus gloriæ videbimur, ſi voluerimus us flere regnantem.* Ambroſius lib. de mortis cap. 4. "Omnifariam igitur mors bonum, & quia compugnantia dividit, ſe invicem impugnent, & quia portus dam eſt eorum, qui magno vitæ iſtius ati ſalo fidæ quietis ſtationem requirunt."

Et poſtea: "Mors hæc tranſitus univerſorum „eſt; tranſitur enim a corruptione ad incor- „ruptionem, a mortalitate ad immortalitatem, „a perturbatione ad tranquillitatem. Non igi- „tur nomen te mortis offendat, ſed boni „tranſitus beneficia delectent." Cap. 12. "In- „trepide pergamus ad Redemtorem noſtrum „Jeſum Chriſtum, intrepide pergamus ad illum „ſanctorum cœtum juſtorumque conventum. „Ibimus enim ad patres noſtros, ibimus ad „illos noſtræ fidei præceptores, ut etiamſi „opera deſint, fides opituletur, defendat he- „reditas. Ibimus, &, ubi ſinum ſuum Abra- „ham ſanctus expandit, ibimus eo, ubi para- „diſus eſt jucunditatis, ubi nulla nubes, nulla „tonitrua &c." Cyrillus lib. XII. in Joh. cap. 36. "Credere debemus, cum a corporibus „ſanctorum animæ abierint, tanquam in ma- „nus cariſſimi patris bonitati divinæ commen- „dari, nec, ut quidam infidelium crediderunt, „in terris converſari, quousque ſepulturæ ho- „noribus adfectæ ſint, nec ut peccatorum ani- „mas ad immenſi cruciatus locum, id eſt, ad „inferos deferri, ſed itinere hoc nobis a Chri- „ſto primum præparato in manus potius patris „evolare. Tradidit enim animam ſuam mani- „bus genitoris, ut ab illa & per illam facto „initio certam hujus rei ſpem habeamus, fir- „miter credentes, in manibus Dei nos poſt „mortem futuros, vitamque multo meliorem „ac perpetuo cum Chriſto victuros; ideo enim „Paulus deſiderat reſolvi & eſſe cum Chriſto." Auguſtinus ſerm. XV. de ſanctis: "Animæ ſan- „ctæ, quæ in hoc ſeculo aut per vitæ inno- „centiam puræ ſunt, aut pœnitentiæ ſatisfa- „ctione purgantur, a Salvatore noſtro recipiun- „tur, & cum eo eſſe credendæ ſunt, ſecun- „dum apoſtoli dictum: *Cupio diſſolvi & eſſe* „*cum Chriſto*; animæ ergo fratrum parentum- „que noſtrorum minime cibis carnalibus dele- „ctantur. Offendi his magis poſſunt, quam „delectari, ſi, cum illæ in ſacris ſedibus ſint, „vos eas eſſe in terra credatis. (Si non ſunt in terra, ergo multo minus ſub terra in caver- nis purgatorii. Si non ſunt in terra, ergo præſtigiæ dæmonum ſunt, quando animæ ſe

in terris conſpici & audiri fingunt. Si ſunt in beatis ſedibus cum Chriſto, ergo non torquentur in igne purgatorii cum diabolo.) Anſhelmus in comm. Coloſſ. I. *Morte Chriſti pax tanta effecta eſt, ut nunc animæ juſtorum, cum de corpore exeunt, mox penetrent cælos gaudentibus angelis.* Innocentius IV. in decretal. Gregorii lib. III. tit. 42. c. 4. de Judæo in articulo mortis ad Chriſtum converſo ad epiſcopum Metenſem ſic ſcribit: *Si talis continuo deceſſiſſet, ad patriam protinus evolaſſet propter ſacramenti fidem, etſi non propter fidei ſacramentum.* Excipiunt pontificii, *animas, quæ in purgatorium abeunt, itidem inter beatas numerari.* Bellarminus in conc. de quatuor noviſſ. conc. 1. §. ut igitur: *ac illum quoque ad gloriam cenſeri, qui ad purgatorium aliquo tempore relegatur.* Sandæus in caſtig. conſc. Jeſuit. pag. 205. *Reſp.* 1.) Patres expreſſe dicunt, animas fidelium transmigrare in paradiſum, ſed paradiſus non eſt in purgatorio, ſed potius purgatorium eſt in inferno, qui paradiſo directe opponitur. 2.) Patres dicunt, animas fidelium ad quietem, lætitiam & gloriam pervenire; id vero de animabus in purgatorio æſtuantibus dici nequit, quia, ſi Bellarmino lib. II. de purg. cap. 17. & Gregorio de Valentia tom. IV. diſputat. XI. quæſt. 1. punct. 3. §. *quarta;* fides eſt habenda: *pœnæ purgatorii tam graves ſunt & acerbæ, ut longe ſuperent omnes pœnas, quæ tolerari poſſunt in hac vita, quin etiam ab ipſis inferni pœnis duntaxat duratione diſtinguuntur, in ipſa autem acerbitate & gravitate conveniunt.* 3.) Ipſimet pontificii purgatorium a cœlo & gehenna diſtinguunt; quomodo igitur animæ illæ ad cœlum evolare dici poſſunt, quæ in purgatorii carcerem detruduntur? 4.) Quomodo pii & fideles contra mortem animari poſſunt, ut non ſolum voluntario, ſed & læto animo eam venientem excipiant, utque in translatione ſua gaudeant, ſi purgatorii pœnis terrendi ſunt & examinandi?

6.) Duo tantum animarum receptacula ſtatuunt.

§. CCXIX. *Sextam* claſſem complent dicta illa, in quibus *duo tantum animarum receptacula ſtatuunt, in quæ animæ ex corporibus excedentes colliguntur, cælum ſcilicet & infernum, tertium vero locum & ſtatum intermedium diſerte excludunt.* Juſtinus loco proxime citato: “Juſtorum animæ poſt exitum e corpore ſtatim in paradiſum ab angelis ducuntur; injuſtorum autem animæ in loca inferni, pro eo atque dictum eſt de Nabuchodonoſore, rege Babylonis: *Infernus ſubter exacerbatus eſt in occurſum adventus tui.* Et adſervantur quæque in locis ſe dignis usque ad reſurrectionis & compenſationis diem.„ Irenæus lib. I. adv. hæreſ. cap. 2. pag. 37. “Impii, injuſti, iniqui & blaſphemi homines mittuntur in ignem æternum; juſtis autem & præcepta Chriſti ſervantibus & in dilectione ejus perſeverantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, donatur vita & claritas æterna.„ Origenes in præfat. lib. περὶ ἀρχῶν pag. 666. “Anima, ſubſtantiam vitamque habens propriam, cum ex hoc mundo diſceſſerit, pro ſuis meritis diſpenſabit ſive vitæ æternæ ac beatitudinis hereditate potitura, ſi hoc ei ſua geſta præſtiterint, ſive igne æterno ac ſuppliciis mancipanda, ſi in hoc eam ſcelerum culpa detorſerit.„ Cyprianus ſerm. de mortalit. p. 212. “Hoc quod ſine ullo diſcrimine generis humani juſti cum injuſtis moriuntur, non eſt, quod putetis, bonis & malis interitum eſſe communem. Ad refrigerium juſti vocantur, ad ſupplicium rapiuntur injuſti, datur tutela fidentibus, perfidis pœna.„ Hilarius in comm. Pſalm. II. circa finem p. 359. “Ne quis ſibi pœnæ lucro inter moras judicii blandiatur, in brevi namque exardeſcit ira. Excipit enim illos ſtatim ultor infernus, & decedentes de corpore, ſi ita vixerint, confeſtim de via juſta peribunt. Teſtes nobis ſunt evangelii dives & pauper, quorum unum angeli in ſedibus beatorum & in Abrahæ ſinu locaverunt, alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit. Adeo autem ſtatim pœna mortuum excepit, ut etiam fratres ejus adhuc in ſupernis manerent. Nihil hic dilationis

„tionis aut moræ eſt &c.„ Macarius homil. XXII. cujus ἐπιγραφὴ eſt *de duplici ſtatu decedentium*: "Cum anima deceſſerit e corpore „hominis, tunc magnum quoddam peragitur „myſterium. Nam ſi fuerit illa peccati rea, „accedunt chori dæmonum & angeli ſiniſtri, „ac poteſtates tenebrarum adprehendunt ani„mam illam, & imperio ſuo ſubjugatam in „ſuas partes pertrahunt &c. Quod autem res „ita ſe habeat, ex ea parte potes intelligere, „quæ felicioris eſt conditionis; ſiquidem ex „præſenti tempore ſanctis Dei ſervis adſiſtunt „angeli, ac ſancti illi ſpiritus circumdant atque „cuſtodiunt, cumque exierint e corpore hoc, „angeli eorum adſumunt animas in ſuam par„tem in ſeculo puro, & ſic adducunt eas ad „Dominum.„ Athanaſius quæſt. XIX. ad Antioch. in principio: "Ex ſcripturis diſcimus, „quod peccatorum animæ inferius omni terra „& mari exiſtant, ut inquit pſalmus: *In tene„bris & in umbra mortis & lacu infimo.* Ju„ſtorum autem animæ in paradiſo ſunt, id „quod de latrone in cruce didicimus.„ Hieronymus in comm. Amos IX. "Quando anima „vinculis laxata corporeis volandi quo velit, „ſive quo ire compellitur, habuerit liberta„tem, aut ad inferna ducetur, de quibus ſcri„ptum eſt: *In inferno quis confitebitur tibi?* „aut certe ad cœleſtia ſublevabitur.„ (Excipit Bellarminus, *Hieronymum loqui non de morte naturali, ſed de ſolutione animæ a corpore per ſpeculationem.* *Reſp.* ſi in hac vita quælibet anima aut eſt *filia Dei* ad cœleſte regnum pertinens, aut *filia diaboli* igni infernali mancipata, utique etiam in morte non debet ſtatui intermedius aliquis ſtatus. Adde, quod perquam durum ſit de anima per ſpeculationem evagante accipere illud, *quod vinculis corporeis laxetur*, quodque abeat eo, quo ire compellitur.) (*) Auguſtinus lib. I. de peccat. meritis & remiſſ. cap. 28. "Nec eſt ullus ulli „medius locus, ut poſſit eſſe, niſi cum diabolo, „qui non eſt cum Chriſto. Hinc & ipſe Do„minus volens auferre de cordibus male cre„dentium iſtam, neſcio quam, medietatem, „quam conantur quidam parvulis non baptiza„tis tribuere, ut quaſi merito innocentiæ ſint „in vita æterna, ſed quia non ſunt baptizati, „non ſint cum Chriſto in regno ejus, definiti„vam protulit ad hæc ora obſtruenda ſenten„tiam, ubi ait: Qui mecum non eſt, adver„ſum me eſt.„ Lib. IV. de baptiſm. cap. 28. 'Fides catholica non novit niſi duo loca, ubi „homines ſint futuri perpetuo, cœlum beato„rum, & infernum damnatorum.„ Lib. XIII. de civit. Dei cap. 8. "In requie ſunt animæ „piorum a corpore ſeparatæ: impiorum autem „pœnas luunt, donec iſtarum ad æternam vi„tam, illarum vero ad æternam mortem, quæ „ſecunda dicitur, corpora reviviſcant.„ Lib. XXI. de civit. Dei cap. 25. "Manifeſta ſunt „opera carnis &c. quoniam qui talia agunt, re„gnum Dei non poſſidebunt. Hæc profecto apo„ſtolica falſa eſt ſententia, ſi tales poſt quantalibet „tempora liberati, regnum Dei poſſidebunt. Sed „quoniam falſa non eſt, profecto regnum Dei „non poſſidebunt. Et ſi in regni Dei poſſeſſione „nunquam erunt, æterno ſupplicio tenebuntur, „quoniam non eſt locus medius, ubi non ſit „in ſupplicio, qui illo non fuerit conſtitutus „in regno.„ (In quibusdam exemplaribus deeſt adverbium negandi *non*, & ſic legitur: *quoniam eſt locus medius*; ſed contextus manifeſte oſtendit, particulam negandi eſſe addendam.) Lib. V. hypognoſtic. contra Pelagianos pag. 957. "Primum locum fides catholi„corum divina auctoritate regnum credit eſſe „cœlorum, unde non baptizatus excipitur. „Secundum gehennam, ubi omnis apoſtata vel „a Chriſti fide alienus æterna ſupplicia expe„rietur.

(*) Ephrem Syrus tom. I. tract. de manſione beat. *Extra duos hoſce ordines alius non eſt ordo medius. Loquor autem de altero quidem ſuperno, altero inferno, inter quos medians eſt varietas differentiæ retributionum. Quod ſi verum ſit, ut conſtat eſſe veriſſimum, quid inſipientius abſurdiusve iis, qui dicunt: Quoniam ſuffeceris mihi gehennam effugiſſe, ingredi autem regnum cœlorum mihi non eſt curæ, cum effugere gehennam hoc ipſum ſit regnum cœlorum ingredi, quemadmodum & ab eo excidere, eſt gehennam introire? Neque enim nos has regiones ſcriptura docuit.* GERHARDVS.

„rietur. Tertium penitus ignoramus; imo „nec eſſe, in ſcripturis ſanctis invenіemus.„ (Excipit Bellarminus: *Auguſtinum loqui de locis æternis, cum ſcribat contra Pelagianos, qui invenerant tertium locum pro parvulis non baptizatis, quos volebant fore beatos quadam naturali beatitudine extra infernum & extra regnum cælorum. Reſp.* hanc Pelagianam opinionem pontificii fecerunt ſuam per hypotheſin de limbo infantum. Quomodo autem penitus ignoraſſet Auguſtinus locum tertium, ſi credidiſſet purgatorium? quomodo Pelagianos ſolide confutare potuiſſet, ſi tertium aliquem locum temporarium vel æternum ipſe agnoviſſet? unde Eraſmus ad illa verba Auguſtini in margine adnotavit *purgatorium*, q. d. purgatorium eſt locus ille intermedius, quem ignorat fides catholica?) Tract. XLIX. in Joh. „Habent omnes animæ, cum de ſeculo exierint, diverſas receptiones ſuas, habent gaudium boni & mali tormenta; ſed cum facta „fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, „quando cum corpore torquebuntur.„ Et poſtea: "Requiem, quæ continuo poſt mortem datur, ſi ea dignus eſt., tunc accipit „quisque, cum moritur.„ (Excipit Bellarminus: *animabus in purgatorio etiam dari gaudium & requiem, quia certæ ſunt de æterna ſua ſalute; interim hoc gaudium non eſſe ſine admixtione pœnarum temporalium. Reſp.* nondum pontificii in eo conveniunt, quod animæ in purgatorio ſint certæ de ſua ſalute. Et quale poteſt eſſe gaudium, qualisve requies illis, qui pœnis æque gravibus ac ipſi damnati torquentur? Adde, quod Auguſtinus non bonis, ſed malis tormenta adſignat; ſed ex hypotheſi purgatorii etiam bonis tormenta erunt adſcribenda. Obſerva & illud, quod Bellarminus lib. II. de purgat. cap. 18. in verbis Auguſtini in ench. cap. 110. *per tolerabiliorem damnationem* intelligat mitigationem pœnarum in purgatorio. At quomodo poteſt illis gaudium & requiem tribuere, quibus damnationem tribuit?) Serm. X. de verb. apoſtol. "Duæ habitationes „ſunt, una in regno æterno, altera in igne æterno.„ Serm. CCCXXIII. de temp. "Dicet aliquis, „ego regnum Dei nolo, æternam requiem tantum obtinere deſidero. Nemo ſe decipiat „fratres; duo enim loca ſunt, & tertius non „eſt ullis. Qui cum Chriſto regnare non meruerit, cum diabolo absque dubitatione ulla „peribit.„ Lib. de vanit. ſeculi cap. 1. "Scitote vero, quod cum anima a corpore avellitur, ſtatim aut in paradiſo pro meritis bonis collocatur, aut certe, pro peccatis in inferni tartara præcipitatur. Eligite modo, „quod vultis, & hoc jam in vita veſtra diſponite, aut perpetualiter gaudere cum ſanctis, „aut ſine fine cruciari cum impiis.„ (In margine ad hunc Auguſtini locum in ipſa Pariſienſi editione adnotatur: *Vbi nunc purgatorium?*) Fulgentius ad Venant. de pœnit. epiſt. VII. "Vt noverimus, illos, qui gaudiis temporalibus oblectantur, & juſſa divina contemnunt, æternis ignibus concremandos, „illos vero, qui mala temporalia cum timore „Dei patienter tolerant, æterna quiete potituros, adtendamus divitem purpuratum & pauperem Lazarum, illum poſt epulas flammis „perennibus traditum, iſtum poſt ærumnas in „æterna ſinus Abrahæ quiete ſecurum.„ Theophylactus in Matth. VIII. "Juſtorum animæ „in manu Dei ſunt, peccatorum vero & ipſæ „hinc abducuntur ut anima divitis.„ (Excipit Bellarminus: *Theophylactum, quamquam non meminit niſi duorum locorum, tamen non excludere alia.* At hæc eſt petitio principii; ut enim juſtos & peccatores immediate ſibi invicem opponit, & tertium genus hominum excludit, ita quoque ſtatum juſtorum & peccatorum poſt mortem ſine ulla διαςολῆ invicem opponit. Perquam abſurdum eſt, quod Bellarminus addit, *animas, quæ ad purgatorium deducuntur, revocari poſſe ad quodlibet iſtorum duorum, quæ Theophylactus ponit. Nam quia juſtæ ſunt, recte poſſunt dici eſſe in manu Dei, licet non ſint in regno Dei, & ſimiliter dici poſſunt eſſe in inferno, quia purgatorium eſt pars inferni, vel certe locus vicinus.* Hoc vero eſt ex illis, quæ Theophylactus pro oppoſitis habet, facere ſub-

dinata, & cœlum terræ, imo inferno mi-
, De juſtorum animabus, quæ ſunt in
Dei, liber Sapientiæ teſtatur, *quod non*
it eas tormentum. At animas in purga-
æſtuantes tangunt tormenta graviſſima
fernalibus pœnis ſola duratione differen-
quomodo igitur phraſi ſcripturæ poſ-
dici *in manu Dei?* Quando tandem
erit nugatoriarum exceptionum?) Olym-
rus in Eccleſiaſtæ XI. "In quocunque
ſeu illuſtri ſeu tenebroſo, hoc eſt,
in turpi ſcelerum ſtatione, ſive in vir-
m honeſtate deprehendatur homo, cum
itur, in eo gradu atque ordine perma-
in æternum. Nam vel requieſcit in lu-
e felicitatis æternæ cum juſtis & Chriſto
nino, vel in tenebris cruciatur cum ini-
& principe hujus mundi diabolo. "Bern-
s in ſent. mor. cap. 9. "Tria ſunt loca,
m, terra, infernus, & habent ſingula
tatores ſuos: cœlum ſolos bonos, terra
tos, infernus ſolos malos.

ſis ni- hypo- us.

§. CCXX. VI) Purgatorium *falſis nititur hypotheſibus*, iisque compluribus; utpote: 1.) *Eſſe quædam peccata ſua natura ve-*
. Contrarium oſtendimus in tract. de
actual. §. 92. 2.) *Pro peccatis illis ho-*
pœnitenti ipſimet ſatisfaciendum eſſe, ſi
hac vita, tamen paſt hanc vitam. Con-
m probavimus in tract. de pœnit. §. 121.
emiſſa culpa adhuc manere debitum luen-
næ. Contrarium demonſtravimus in tract.
enit. §. 125. 4) *Adplicationem meriti*
i ad tollendam pœnam temporalem fieri
pera ſatisfactoria propria. Contrarium
r univerſa ſcriptura, quæ non niſi uni-
adplicationis medium ex parte noſtra no-
videlicet veram in Chriſtum fidem. 5.)
ratione in baptiſmo, quam in vera & ſe-
œnitentia remitti peccata. Atqui ut una
miſericordia, unum Chriſti meritum,
evangelium, una fides, ita quoque
peccatorum remiſſio. 6.) *Hominem*
ſui ipſius redemtorem ac ſalvatorem.
m. XVII.

At univerſa ſcriptura non niſi unum redemto-
rem ac ſalvatorem ratione meriti & efficaciæ
novit, Chriſtum ſcilicet Dominum noſtrum.
7.) *Acceptationem pœnæ a Deo inflictæ, cum*
ex caritate procedit, eſſe virtualem quamdam
pœnitentiam & peccati remiſſoriam. At non
humiliatio, non patientia, quæ eſt illa acce-
ptatio pœnæ, ſed fides in Chriſtum eſt illud
medium, per quod in vera pœnitentia pecca-
torum remiſſio nobis confertur. 8.) *Spiri-*
tus illos, qui ſe in purgatorio eſſe renunciant,
atque opem a vivis implorant, eſſe animas de-
functorum, & ipſorum relationi fidem eſſe
habendam. Contra vero Deus graviter pro-
hibet Eſa. VIII. 19. veritatem a mortuis quære-
re; ac Chryſoſtomus hom. XXIX. in Matth. re-
cte docet, adparitiones illas eſſe *diabolicas illu-*
ſiones, qua de re in ſequentibus plura dicen-
tur. 9.) *Animas purgatorii nec eſſe in via*
nec in termino. Bellarminus lib. I. de purgat.
c. 14. At repugnat hoc ipſi rerum naturæ;
quilibet enim eſt *viator* vel *comprehenſor*, di-
cunt ſcholaſtici, unde ipſe Bellarminus con-
trarium adſerit lib. II. de purgat. cap. 3. reſp.
ad 1. *Dico animas purgatorii non eſſe in via,*
ſed in termino, quantum ad gratiæ augmen-
tum. 10.) *Animas purgatorii nec ad militan-*
tem eccleſiam in terris, nec ad triumphantem
in cœlis, ſed laborantem infra terram perti-
nere; cum hujus tertiæ partis nulla fiat in ſcri-
pturis mentio.

VII) Eſt figmentum ethnicum, Judaicum & Turcicum.

§. CCXXI. VII) Purgatorium eſt *figmentum ethnicum, Judaicum & Turcicum.* 1.) Quod ſit *ethnicum* dogma, patet tum ex *ejusdem origine*, tum ex *pontificiorum confeſſione.* Origo
purgatorii non poteſt monſtrari in ſcriptis
propheticis, ſed in libris poëtarum ac philo-
ſophorum gentilium. Algazel, philoſophus
Arabs, lib. II. philoſophiæ tract. V. cap. 5. *pur-*
gatorium ſtatuit. Homerus odyſſ. XI. de Ulyſ-
ſis ad inferos deſcenſu & animarum adlocu-
tione fide poëtica multa diſſerit, quin & men-
tionem facit ſacrificiorum pro mortuis, & flu-

 viorum

viorum infernalium & judiciorum, alias denique animas ſupplicio adfectas, alias temere per infernum oberrantes ac dolentes introducit. Αἱ δ' ἄλλαι ψυχαὶ, inquit, νεκύων κατατεθνειώτων ἕςασαν ἀχνύμεναι, εἴροντο δὲ κήδε ἑκάςαι. Homeri veſtigiis inſiſtit Plato in Phædone & Gorgia, ubi diſputat, *animas purgandorum a dæmonibus in loca ſua deferri; purgari eos, qui nec valde boni nec valde mali* ac *ἀνίατοι fuerunt*, ſed οἱ δόξωσι μέσως βεβιωκέναι, *qui medio modo ſe habuerunt, qui cum ἰασίμοις, venialibus ſive ſanabilibus peccatis exierunt, eosdem* φλεγομένυς, *flammis uſtulatos*, dicit *opem viventium implorare.* Hanc Platonis ſententiam latius declarat Hermagoras, Platonicus philoſophus, qui, ut eſt apud Macrobium in ſomnio Scipionis lib. II. in fin. *infinita ſecula* dixit *dinumeranda eſſe, quibus nocentum animæ in easdem pœnas ſæpe revolutæ ſero de tartaris emergere permittuntur, & ad naturæ ſuæ principia, quod eſt cœlum, tandem impetrata purgatione remeare.* Confer Euſebium lib. XI. de præparat. evangel. c. ult. Auguſtinum lib. XXI. de civit. Dei. c. 13. & Chemnitium part. III. exam. de purgat. cap. *Hiſtoria de orig. purg.* ubi de Platonico illo purgatorio latius diſſeritur. A *Græcis* purgatorii dogma propagatum fuit ad *Romanos*, qui & ipſi talem peccatorum quorumdam poſt mortem κάθαρσιν crediderunt. Cicero in ſomn. Scipion. *Eorum animi, qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerunt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium deorum & hominum jura violavere, corporibus elapſi circa terram ipſam volutantur, nec in hunc locum niſi multis agitati ſeculis revertuntur.* Virgilius lib. VI. Æneid.

Quin & ſupremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miſeris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt peſtes, penitusque neceſſe eſt
Multa diu concreta modis inoleſcere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos, aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Claudianus lib. II. in Ruffin. circa finem:

Et quos per varios amnes per mille figuras
Egit Lethæo purgatos flumine &c.

Confeſſionem pontificiorum exponit Bellarminus lib. I. de purgat. c. 11. rat. 3. *Purgatorium*, inquit, *confitentur gentiles tam philoſophi, quam poëtæ, ut patet ex Platone, Cicerone, Virgilio & Claudiano.* Ingolſtadienſes in diſp. de purgatorio dicunt: *exſtare purgatorium apud Homerum, Virgilium & Ariſtotelem.* Salmeronius tom. XIV. diſp. XXV. p. 226. addit *Senecam & Plinium.* Neve de conſenſu Platonicorum & pontificiorum in hoc doctrinæ capite dubites, ideo Bellarminus adſertionem Auguſtini lib. XXI. de civit. Dei c. 13. *quod Platonici nullam poſt hanc vitam agnoverint pœnam, niſi purgatoriam;* lib. I. de purgat. c. 2. §. *Quanquam &c.* eo modo corrigit, ut ſtatuat, *Platonem non minus, quam Romanam eccleſiam tria hominum genera, qui poſt mortem ad judicium evocantur, ſtatuiſſe. Vnum eorum, qui pie juſteque vixerunt, quos ſtatim ad inſulas beatorum transmitti adſerit. Alterum eorum, qui peccata curabilia perpetrarunt, quos ad tempus pœnis exerceri adſerit, donec ſcelus eluatur. Tertium eorum, qui peccata incurabilia commiſerunt, quos in tartarum in æternum puniendos dejici dicit, quorum ſupplicia ipſis quidem nihil proſint, ſed aliis tamen proſint ad exemplum.* Vtque eo magis de conformitate doctrinæ pontificiæ atque ethnicæ conſtare poſſit, confer *pratum illud florentiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amœnum, in quo degunt animæ viſioni divinæ nondum idoneæ*, quod deſcribit Bellarminus lib. II. de purgat. c. 7. cum deſcriptione camporum Elyſiorum apud Virgilium lib. VI. Æneid.

Devenere locos lætos & amœna vireta
Fortunatorum nemorum ſedesque beatas.
Largior hic campos æther & lumine veſtit
Pur-

Purpureo, ſolemque ſuum, ſua ſidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæſtris &c.

§. CCXXII. 2.) Quod ſit dogma *Judaicum*, itidem probatur, tum ex *doctrinæ Judaicæ & papiſticæ collatione*, tum ex *pontificiorum confeſſione*. Thalmud tres claſſes Judæorum reſurgentium conſtituit, primam *piorum*, alteram *impiorum*, tertiam *mediorum*, qui non niſi per purgatorium ſalvantur. In libr. Roſch. haſchana c. 1. tradunt, *illos, qui nec perfecte boni nec extreme impii ſunt, in inferno expiare reſiduas ſordes poſt mortem per duodecim menſes, poſtea liberari, poſſe etiam eos juvari precibus, quæ recitantur ſingulis ſabbatis; & huic rei deſtinata eſt certa quædam orationis formula*, in libro הפלורת, quam קדיש adpellant, *eamque quilibet filius, non autem filia, quotidie pro defunctis parentibus per undecim menſes a morte recitare tenetur.* Habent vero & alia multa figmenta de diſcrimine pœnarum, quæ videre licet in dicto libro. *Confeſſionem* pontificiorum exponit Bellarminus lib. I. de purg. cap. 11. *Purgatorium, inquit, confitentur Hebræi, ut patet ex 2. Macc. XII. nam ſaltem eadem fides adhibenda eſt ei libro, quæ adhibetur Livio. Præterea Joſephus, filius Gorionis, in lib. de bello Judaico cap. 19. indicat, Judæos conſueviſſe orare pro mortuis, non tamen pro illis, qui ſe interimunt.* 3.) Quod ſit dogma *Turcicum*, patet ex alcorano azoar. X. in qua purgatorium confirmatur: *Crede, quod omnes tranſibunt per purgatorium, & ibi ſtabunt, alii plus, alii minus.* Azoara XXIX. *Sciendum quidem, neminem eſſe, qui non ad ignem, quoniam hoc Deus mandavit, proficiſcatur, ubi corporaliter etiam increduli perſeverabant.* Bellarminus d. l. *Mahumetani purgatorium in alcorano diſerte confitentur.* Salmeronius tom. XIV. p. 225. *Purgatorium etiam impurus Mahumet teſtatur.*

VIII) *Laborat perpetuis contradictionibus.*

§. CCXXIII. VIII) Purgatorii dogma *perpetuis laborat contradictionibus.* Diſſentiunt enim pontificii: 1.) de *probandi principio*, ex quo purgatorii dogma ſtabiliendum. Roffenſis, Petrus a Soto & Pererius fatentur, *ex ſcripturis non poſſe probari purgatorium*, ut ipſorum verbis oſtendimus ſuperius. Sed reliqui ſcriptores pontificii magno conatu varia ſcripturæ teſtimonia conquirunt; ac ſynodus Tridentina ſeſſ. XXV. eccleſiam *ſacris literis edoctam* purgatorium ſtatuere adſerit. In vet. teſt. non fuiſſe purgatorium, quidam ex pontificiis ſtatuunt. At reliqui multa vet. teſt. dicta ad purgatorium adplicant. Primitivæ eccleſiæ doctoribus ignotum fuiſſe purgatorium, fatetur Roffenſis, ut oſtendimus ſuperius. Sed reliqui ſcriptores pontificii ex omnibus patribus Græcis & Latinis per ſingula ſecula pro purgatorio adſtruendo teſtimonia anxie conquirunt. Salmeronius in comm. 1. Cor. XV. diſp. XXV. in fine: *Omnes veteres Græcos patres & agnoviſſe purgatorium, & ſcriptis ſuis luculentiſſime prodidiſſe* adſerit. Quidam purgatorium probant ex Zach. IX. *Eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* Alii aliud probant ex dicto Pſalm. LXVII. *Tranſivimus per aquam & ignem, & eduxiſti nos in refrigerium.* At hæc dicta non poſſunt ſimul utraque ad purgatorium adplicari. Si enim in purgatorio *non eſt aqua*, quomodo de animabus in purgatorio dici poteſt, quod *per aquam & ignem tranſeant?* Denique quæ ſcripturæ dicta a quibusdam pontificiis ad purgatorii ignem ſuccendendum & alendum adhibentur, ea ab aliis de purgatorio agere negantur, ut ex ſequentibus adparebit. 2.) De *objecto* ſeu perſonis in purgatorium relegandis. Bellarminus lib. II. de purg. cap. 1. *Multi patres, Origenes*, hom. XIV. in Luc. & in Pſalm. XXXVI. *Ambroſius*, in Pſalm. XXXVI. & ſerm. XX. in Pſalm. CXVIII. *Hilarius*, in Pſalm. CXVIII. *Lactantius* lib. VII. div. inſt. c. 21. *Hieronymus*, in c. VII. Amos. *Rupertus* lib. III. in Geneſ. c. 32. *ſtatuunt purgari debere poſt hanc vitam tam bonos quam malos uno Chriſto excepto, adeo ut ipſa quoque Maria per ignem illum purgatorium tranſeat.* Hanc ſententiam acceptam, ut ſonat, Bellarminus

minus dicit *continere errorem*; ſic tamen patres, uno Origene excepto, excuſat, quod Hilarius & Hieronymus loquantur de *igne divini judicii*; Lactantius, Ambroſius & Rupertus per ignem intelligant *verum ignem purgatorium*, per quem tamen dicant ſanctos ſine ulla læſione tranſire, ita ut tranſeant per purgatorium *materialiter*, non *formaliter*, cui ſententiæ conformem eſſe dicit viſionem b. Furſæi, quam deſcribit Beda lib. III. hiſt. c. 19. *Ille enim vidit in via ad cælum maximos ignes, per quos neceſſario tranſeundum erat, ſed vidit ſimul, eos, qui nihil haberent combuſtibile, hoc eſt, nullum culpæ aut pænæ reatum, illæſos tranſire, alios vero magis minusve exuri, prout plus minusve materiæ combuſtibilis offerebant.* In epicriſi de hac ſententia ferenda Bellarminus totus dubius eſt; neque enim audet eam pro vera adſerere, nec tamen ut errorem improbare. Franciſcus Middenſis in elucid. verit. cathol. in adnot. diſertis verbis eam confirmat. *Claret*, inquit, *quod omnes poſt hujus ſeculi vitam tranſire habeant per illum ignem; addit tamen*, *quod bonis non fiat ex hac re aliqua injuria, cum absque læſione per illum tranſeant, & ſine retardatione mercedem accipiant.* Et ſane ſi per *ignem* 1. Cor. III. 13. pontificii intelligere velint ignem purgatorium, ſtatuere coguntur, tam eos, qui *ſuper fundamentum ædificarunt aurum, argentum & lapides petioſos*, quam eos, qui *fœnum & ſtipulas ſuperædificarunt*, hoc eſt, tam bonos, quam malos, in illum ignem deſcendere. 3.) De *miniſtro* ſeu tortore ac carnifice purgatorii. Salmeronius tom. XIV. p. 232. "Non „deſunt quidam ex noſtris, qui adſerunt, dæ„mones adſiſtere his, qui purgantur, partim „ut pœnis illorum ſatientur, partim quia ipſis „impellentibus quædam peccata admiſerunt, „a quibus ibi expiantur, & ideo ut victores „illis inſultant. Quam tamen ſententiam alii „forſan melioribus rationibus reſpuunt, ut mi„nus probabilem.„ Bellarminus lib. II. de purg. c. 13. "An in purgatorio animæ tor„queantur a dæmonibus, res eſt omnino in„certa. Nam quod non torqueantur a dæmo„nibus nec ab angelis, ſed a ſolo igne, do„cent ſcholaſtici, ut Thomas lib. IV. ſent. diſt. „20. art. 5. & rationem reddunt, quia omnes „animæ purgatorii in ultimo conflictu diabo„lum ſuperarunt, ideo non decet divinam ju„ſtitiam, ut ſinat eas ab hoſte devicto vexari. „Deinde hic in terris etiam perfectos viros „dæmones vexant, qui ſperant, ſe poſſe eos „ad peccatum pertrahere; at animas purgato„rii ſciunt in gratia confirmatas non poſſe ca„dere, & vexationem illis neceſſario profutu„ram ad celeriorem purgationem; non igitur „credibile eſt, dæmonum opera animas illas „cruciari. Ex altera parte quod a dæmonibus „torqueantur animæ purgatorii, docent multæ „revelationes, ut illa b. Furſæi apud Bedam „lib. III. hiſt. c. 19. & apud Dionyſium Car„thuſianum lib. de quatuor Noviſſimis, „ & lib. I. vitæ Bernhardi c. 10. Thomas Morus contra Lutherum ſcribens in eamdem inclinat ſententiam, quod ſcilicet dæmones puniant animas in purgatorio. *Maneat igitur & hoc inter ſecreta*, (inquit Bellarminus,) *quæ ſuo tempore nobis aperientur.* Quatuor in univerſum opiniones de hac quæſtione apud pontificios deprehenduntur. Quidam enim ex relatione diaboli putant animas ſui duntaxat exilii vi & ignis vehementia adfligi. Specul. exemplorum diſt. 4. ex 44. & diſt. 6. ex. 89. Quidam ignem flatu omnipotentis excitari & accendi ſtatuunt; ita ſentit legenda aurea hiſt. CLVIII. Bonaventura lib. IV. ſent. diſt. 40. §. 29. animas ab angelo bono in purgatorium duci ac educi adſerit. Alii ex revelationibus probare conantur, animas purgatorii a dæmonibus torqueri. Et ſane ſi purgatorium eſt ſinus quidam inferni, ſi locum Matth. V. 25. *ne tradat te judex miniſtro*; ad purgatorium adcommodare velimus, ſi diabolum divinæ juſtitiæ exſecutorem agnoſcimus, eccur torquendi partes alteri, quam diabolo, adſignabimus? Contra vero cum juſtorum animæ ſint *in manu Dei*, cur eas ſubjicere velimus manui ac poteſtati diaboli? & ſi dæmones ſunt in purgatorio, cur non & ipſi purgatorii ignis flammis tandem expurgantur? 4.) De *materia* ſive

igne

igne purgatorii. Albertus lib. IV. ſent. diſt. 20. *Ego dico, quod non arbitrer, quemquam ſcire, qualis ſit ignis ille, niſi cui Deus revelaverit.* In concilio Florentino aperte definitur, *non eſſe ignem* in purgatorio. Quidam, ut oſtendimus ſuperius, etiam *aquam* in purgatorio agnoſcunt, nec ſolum igne, ſed etiam aqua & flumine quasdam animas purgari adſtruunt. Illis opponit ſe Thomas Morus, qui contra Lutherum ſcribens pertinaciter contendit, in purgatorio non eſſe aquam, idque probat ex Zach. IX. Bellarminus lib. II. de purg. cap. 10. "Certum eſt, in purgatorio, ſicut „etiam in inferno eſſe pœnam ignis, ſive iſte „ignis accipiatur proprie ſive metaphorice, „& ſive ſignificet pœnam ſenſus ſive damni, „ut quidam volunt.„ Cap. 11. "Communis „ſententia theologorum eſt, verum & pro„prium eſſe ignem & ejusdem ſpeciei cum „noſtro elementari, quæ ſententia non eſt qui„dem de fide, tamen eſt probabiliſſima.„ Sed hic nova oritur difficultas, *quomodo ignis corporeus urat animas?* Reſpondet Bellarminus cap. 12. "non poſſe in hac vita ſciri, quomo„do ignis corporeus agat in animam incorpo„ream; ſed licet non ſciamus, quomodo id „fiat, poſſe tamen fieri, ut conſtet ex quo„dam ſimili. Videmus autem animam incor„poream uniri corpori humano & ei vitam „dare, & cum illo ſimul gaudere & pati, „cum tamen modus hujus unionis ſit plane in„effabilis. Quis capiat, quomodo ſpiritus ſit „forma corporis, cum inter corpus & ſpiri„tum nulla ſit proportio? Sicut ergo potuit „uniri ſpiritus carni, ut illi vitam communi„caret, ita poteſt uniri ſpiritus igni, ut ab illo „pœnam trahat, licet modus utriusque ſit pla„ne incognitus.„ Atqui diſpar ratio eſt inter animam ἐνσώματον, corpori unitam, & ἀσώματον, extra corpus ſubſiſtentem. Anima ἐνσώματος ignis corporei flammis adficitur non immediate, ſed mediate ratione corporis, cui arctiſſime eſt unita, de quo tractat Auguſtinus lib. XXI. de civ. Dei cap. 10. (quem locum pro ſua ſententia Bellarminus adducit, cum non de pœnis animarum in purgatorio, ſed damnatorum in inferno ibidem agatur,) ſed animam ἀσώματον corporeo quodam igne immediate torqueri poſſe, nondum eſt demonſtratum. Ecquis enim non rideat illud, quod in ſpeculo exemplorum diſt. 3. exempl. 3. commemoratur, *presbyterum quemdam vidiſſe animas verubus adfixas ad ignem fuiſſe aſſatas, & tortores adipem deſtillantem iterum in eas refudiſſe.* Antoninus part. IV. tit. 14. cap. 10. §. 4. *ignem purgatorium eumdem eſſe* dicit *cum infernali ac gehennali*; unde ad purgatorium adcommodat dictum Chriſti Matth. X. *Timete eum, qui animam & corpus poteſt perdere in gehenna.* At ſi ex hoc Chriſti dicto purgatorium probatur, non erit ex eo liberatio, quia ex gehenna nulla ſperanda liberatio. 5.) De *ſtatu animarum* in purgatorio. Quærunt, *an animæ purgatorii poſſint mereri?* Thomas adfirmat lib. IV. diſt. 21. q. 1. art. 3. ad 4. ubi dicit, *poſt hanc vitam non poſſe reperiri meritum reſpectu præmii eſſentialis, ſed tantum reſpectu accidentalis.* Idem confirmant alii hoc argumento: *Animæ in purgatorio habent omnia neceſſaria ad meritum; nam habent gratiam, fidem, ſpem, caritatem, & liberum arbitrium, ſaltem quoad exercitium, cur igitur non merentur? Deinde beati mereri poſſunt, ut patet de Chriſto, qui ſemper fuit beatus, & tamen merebatur. Ergo multo magis animæ purgatorii mereri poterunt.* Antiſiodorenſis in ſumma lib. IV. refert quorumdam ſententiam, quod ſtatuerint, *animas in purgatorio poſſe mereri vel demereri.* Sed contrarium ſtatuit Bellarminus lib. I. de purg. c. 3. *videlicet in purgatorio non amplius eſſe locum meritis.* De Thoma reſpondet, quod ſententiam ſuam mutaverit. Quærunt, *an animæ in purgatorio pro nobis orent?* Thomas II. 2. q. 83. art. 11. ad 3. diſerte negat. Quomodo enim pro nobis orarent animæ deſtitutæ *ſpeculo illo*, in quo noſtras intueantur miſerias? quomodo orarent deſtitutæ Dei viſione & adſpectu? Bellarminus lib. II. de purg. c. 15. §. *quod autem &c.* adfirmat. *Non eſt*, ait, *incredibile, etiam animas purgatorii pro nobis orare & impetrare, quandoquidem animæ Paſchaſii*

ſchaſii & Severini miracula operabantur, etiamſi in purgatorio degerent, ut patet ex Gregorio lib. IV. dialogorum c. 40. Probat id ipſum ex eo, quod *dives in inferno orabat pro fratribus ſuis* Luc. XVI. At qualis interceſſio, talis etiam probatio. Dives ille pro fratribus intercedendo nihil impetrat; metuendum igitur, ne & animæ in purgatorio pro nobis orantes fruſtra intercedant; unde Bellarminus huic interceſſioni parum fidens ac tribuens ſubjungit: *Quamquam hæc vera ſint, tamen ſuperfluum videtur ab eis ordinarie petere, ut pro nobis orent, quia non poſſunt ordinarie cognoſcere, quid agamus in particulari; ſed ſolum in genere ſciunt, nos in multis periculis verſari, ſicut nos de illis in genere ſcimus, eas valde torqueri; nam nec rebus noſtris interſunt, nec in Deo orationes noſtras vident, nec eſt veriſimile, eis revelari ordinarie, quid agamus vel petamus.* Sed huic diſcurſui Bellarmini contradicit legenda aurea CLVIII. ubi traditur, *animam animæ nunciare & revelare, quæ in mundo aguntur, & quæ pro ſingulis vota fiunt.*„ In ſpeculo exempl. diſt. 3. exempl. 123. *Anima cujusdam in purgatorio ſubſultabat ſubito, & cum ab animabus vicinis interrogaretur, quamobrem id faceret; reſpondit, illa ipſa hora ſibi natum poſthumum, qui in prima ſua miſſa ipſum ex purgatorio eſſet liberaturus.* Quærunt, *an animæ in purgatorio certæ ſint de ſua ſalute*? Salmeronius tom. XIV. p. 231. *Quidam catholici ſentiunt, aliquos defunctos ſalutis ignoratione puniri, & illo vehementiſſimo dolore, qui inde exſurgit, adſlictari. Quidam catholici*, inquit Bellarminus lib. II. de purgat. c. 4. *docent, non eſſe certas; exiſtimant enim, inter purgatorii pœnas eſſe unam maximam incertitudinem ſalutis. Ita videtur ſentire Dionyſius Carthuſianus ob quasdam viſiones, quas ipſe refert* lib. de quatuor noviſſ. art. 47. *Idem docet Michaël Baji* lib. II. de merit. c. 8. *Idem videtur deduci ex ſententia Gerſonis* lect. I. de vit. ſpir. & *Johannes Roffenſis* contra artic. XXXII. Lutheri &c. *At communis theologorum ſententia eſt, omnes animas, quæ in purgatorio ſunt, habere certitudinem ſuæ ſalutis;* ita enim definivit Leo X. in bulla ſua contra Lutherum art. XXVIII. quam tamen certitudinem Bellarminus dicit eſſe *mediam inter eam, quæ eſt beatorum & in vita æterna, & piorum in hac vita, quam vocat conjecturalem.* Quanta vero hæc abſurditas, majorem ſalutis certitudinem tribuere animabus, quæ in purgatorio a diabolis torquentur, quæ juſtitiam Dei vindicem potius, quam gratiam ſentiunt, quæ puniuntur igne ſola duratione ab infernali differente, quæ non amplius ſunt in ſtatu merendi &c. quam piis in hac vita, quibus in verbo evangelii gratia Dei, remiſſio peccatorum & vita æterna offertur, qui habent vitam æternam, quibus Spiritus ſanctus interius confirmat, quod ſint Dei filii & hæredes vitæ æternæ? Quod ſi animæ in purgatorio ſunt certæ de ſua ſalute, cur eccleſia Romana pro eis hac precationis forma orat: *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum?* Bellarminus anxie quærit varias reſponſiones, ſed nec lectori nec ſibi ipſi ſatisfacit. Nota etiam illam contradictionem: Pœnæ purgatorii ſola duratione differunt a pœnis damnatorum inferni ex hypotheſi pontificiorum. Atqui pœna damnatorum *eſſentialiter includit deſperationem ſalutis*, docente Bellarmino lib. IV. de Chriſto cap. 8. quomodo igitur animæ in purgatorio poſſunt eſſe certæ de ſalute? 6.) De *loco purgatorii* Thomas lib. IV. ſent. diſt. 21. *de loco purgatorii non invenitur aliquid determinatum in ſcripturis, nec ad hoc poſſunt rationes efficaces induci.* Contrarium ſtatuit Becanus de purg. Calvin. cap. III. p. 32. qui inter ea, quæ de purgatorio apud catholicos certa ſunt, etiam hoc numerat, quod *ſit in loco ſubterraneo.* "De eo eccleſia nihil „definivit,„ inquit Bellarminus lib. II. de purg. c. 6. (ejus, quod nusquam eſt, locus definiri non potuit.) "Sunt autem multæ opiniones: *Pri-*„*ma* quorumdam, qui putant, ibi animas pur„gari, ubi peccaverunt, hoc eſt, variis in lo„cis. Et quidem quod variis in locis animæ

„pur-

„purgentur, ſatis probabiliter colligitur ex „Gregorio lib. IV. dial. cap. 40. & 55. qui „refert, animam Paſchaſii & cujusdam alterius „in balneis fuiſſe purgatas; nec non ex epiſto- „la Petri Damiani de miraculis ſui temporis, „ubi deſcribit viſionem de purgatione animæ „ſ. Severini in quodam flumine. At quod „omnes ibi puniantur, ubi peccaverint, non „eſt probabile; nam contingit aliquem in mul- „tis locis peccaſſe, nec eſt veriſimile in omni- „bus illis purgandum. " *Secunda* opinio, loca „animarum non eſſe corporalia. Ita Auguſti- „nus lib. XII. de Geneſ. ad lit. c. 32. ſed re- „tractavit lib. II. retract. c. 24. *Tertia*, loca „pœnalia animarum eſſe hunc mundum, in „quo animæ manent in corpore tanquam in „carcere. Hanc refert & refellit Irenæus in „lib. V. *Quarta*, infernum & purgatorium „animæ nihil aliud eſſe, quam conſcientiam „adcuſantem & punientem peccata; ita Philo „& Origenes. *Quinta* eſt, infernum & pro- „inde purgatorium, ſunt enim loca vicina; „fore in valle Joſaphat: ita refert Chryſoſto- „mus, ſenſiſſe veteres aliquos, homil. de præ- „miis beator. tom. III. Similem ſententiam „refert Gregorius lib. IV. dial. c. 42. *Sexta*, „infernum eſſe ſtatum animæ extra corpus; „ita refert Theophylactus in Luc. XVI. *Septi- „ma* eſt, locum pœnalem animarum non eſſe „terram, ſed aërem iſtum caliginoſum, ubi „dæmones verſantur; ita Gregorius Nyſſenus „in lib. de anima & reſurr. ac Chryſoſtomus „homil. de præm. beator. & auctor imperf. „oper. in Matth. hom. LIII. cui ſententiæ fa- vet hiſtoria ſ. Furſæi apud Bedam lib. III. hiſt. „angl. c. 19. illo enim defuncto, cum ab an- „gelis in cœlum deduceretur, oſtenſi ſunt ma- „ximi ignes ſupra aërem, qui ſervabantur, „ut angelus dicebat, ad mundi conflagratio- „nem, & interim examinabantur ibi opera ho- „minum. *Octava* eſt communis ſcholaſtico- „rum, purgatorium eſſe intra terræ viſcera „inferno ipſi vicinum. In legendis & ſpecu- „lis exemplorum memoratur, quod aliæ ani- „mæ relegatæ fuerint in vepres, aliæ in mon- „tes, aliæ in convalles, aliæ in puteos, aliæ „ſub umbras arborum, aliæ in aërem, aliæ „ſub ſtillicidia, aliæ in glaciem, aliæ in flu- „mina, aliæ in antrum Patricii &c." Ratio- nem diverſæ illius circumgyrationis exponit Bonaventura lib. IV. ſent. diſt. 4. §. 34. "Di- „verſis diverſa loca ſunt conceſſa, vel propter „eorum celeriorem liberationem, ut aliis poſ- „ſint ſuam indigentiam revelare, ſicut docet „exemplum de Paſchaſio, vel propter noſtram „inſtructionem, ut aliquando recogitemus, „magnam poſt hanc vitam pœnam infligi pec- „catoribus, vel propter cujusdam ſancti im- „petrationem, ſicut legimus, quod Patricius „impetravit cuidam, quod puniretur in quo- „dam loco in terra." Albertus lib. IV. ſent. diſt. 20. ſic diſtinguit, quod *purgatorii locus alius eſt ex ordine divinæ juſtitiæ determinan- tis receptaculum animæ puniendæ, alius vero ex diſpenſatione.* Majolus in dieb. canicul. colloq. II. p. 61. *Thomas cum Bonaventura dicit, quod particularia purgatorii loca in ſu- perficie terræ ſpecialiter Deus ordinavit.* Quæ- runt porro, *an præter cælum & purgatorium ſit poſt hanc vitam aliquis alius locus pro ani- mabus juſtis?* Bellarminus lib. II. de purg. cap. 7. dicit, "hic ſubeſſe difficultatem ſatis „magnam, quia ex una parte omnes theologi „docent, non eſſe alia receptacula præter qua- „tuor enumerata, quæ ſunt limbus patrum, „limbus infantum, purgatorium & infernus; „concilium Florentinum ſeſſ. ult. definit, ani- „mas, quæ nihil purgandum habent, mox re- „cipi in cœlum. Ex altera parte narrat Beda „lib. V. hiſt. cap. 13. viſionem valde probabi- „lem, cui ipſe fidem adhibere non dubitavit, „in qua oſtenſum fuit cuidam animæ, quæ ad „corpus poſtea rediit, præter infernum, pur- „gatorium & regnum cœlorum, quoddam „quaſi pratum florentiſſimum, lucidiſſimum, „odoratum, amœnum, in quo degebant ani- „mæ, quæ nihil patiebantur, ſed tamen ibi „manebant, quia nondum idoneæ erant divi- „næ viſioni beatificæ; cui revelationi multas „alias conformes adducit Dionyſius Carthuſia- „nus in dialogo de judicio particulari art. „XXXI. & Ludovicus Bloſius in monili ſpiri-

„tuali

„tuali cap. 13. Videtur mihi dicendum, (ait „Bellarminus) non eſſe improbabile talem aliquem locum reperiri, cæterum ejusmodi locum ad purgatorium pertinere. (mirum verum, quod flammæ purgatorii illud pratum non exurant ac deturpent.) Etſi enim ibi „nulla ſit pœna ſenſus, tamen eſt pœna damni. „Pœna autem non convenit niſi animæ, quæ „nondum plene purgata eſt; itaque erit locus „ille mitiſſimum purgatorium, & quaſi carcer „quidam ſenatorius ac honorarius.„ (Atqui ſi omnis locus, in quo eſt pœna damni, pertinet ad purgatorium, etiam limbus patrum, limbus infantum ad purgatorium pertinebunt, ſicque duo tantum remanebunt receptacula, infernus ſcilicet & purgatorium.) 7.) De *tempore purgatorii*, tum ratione *initii*, tum ratione *finis*. Salmeronius tom. XIV. diſp. 25. p. 220. refert, quosdam adſerere, *quod ante Chriſti mortem quidem fuerit purgatorium, quia nondum fuerat conſummata iniquitas, nec finem acceperat peccatum, verum poſt Chriſti paſſionem ac mortem ſublatum eſſe de medio*; quibus opponit locum 1. Cor. III. & eccleſiæ confeſſionem. Dominicus a Soto lib. IV. ſent. diſt. 19. q. 3. art. 2. diſputat, *tempus purgationis non durare ultra decem annos.* Rationem addit hanc, *quia ſi hic in terris aliquibus pœnis brevi tempore liberari poſſumus ab omni pœna, quare non multo citius in purgatorio, cum illæ pœnæ in infinitum graviores & intenſiores iſtis? Præterea hic ſunt prolixæ pœnæ, quia non poſſunt eſſe multum intenſæ; nam ſubjectum deſtruerent. At poſt hanc vitam poſſunt eſſe intenſiſſimæ, quia ſubjectum eſt incorruptibile. Ergo credibile eſt, Deum illas animas ad gloriam anhelantes breviſſimo tempore per intenſiſſimas pœnas purgare.* Sed hanc Dominici opinionem Bellarminus lib. II. de purg. c. 9. repudiat, eidemque opponit *viſiones ſanctorum, quæ teſtantur, quasdam animas usque ad diem judicii in purgatorio manſuras*; *item eccleſiæ Romanæ conſuetudinem, quæ anniverſaria ſacra celebrat pro defunctis, etiamſi conſtet, eos ante centum vel ducentos annos eſſe mortuos.* Concludit igitur, *rem eſſe incertiſſimam nec niſi temere definiri poſſe.* Antoninus part. IV. tit. 14. c. 10. §. 6. *Vnicuique tempus purgationis ad illud, in quo peccavit, dimenſum eſt.* Quod ſi ita eſt, quorſum igitur prodeſt, per centum, ducentos, vel plures annos miſſas, vigilias, ſeptendialia & anniverſaria pro defunctis celebrare? *In extremo judicio finem ſuum habiturum eſſe purgatorium* adſerit Bellarminus lib. I. de purg. c. 12. reſp. ad 5. Sed veteres, quorum auctoritatem in hac controverſia nobis opponunt, (Origenes, Ambroſius, Lactantius,) ultra finem ſeculi extendunt quorumdam purgationem. Nec poteſt dari evidens ratio, cur in fine ſeculi purgatorium ſit exſtinguendum, cum tamen multi paulo ante noviſſimum diem mortui reatu peccatorum venialium & debito pœnarum temporalium pro peccatis ſuis perſolvendarum adhuc teneantur obſtricti. Sed & pontifices Romani *in multa annorum millia*, & ſic ultra finem ſeculi indulgentias ſuas protendunt, quod impoſturæ perquam adfine, ſi in fine mundi purgatorium penitus ceſſabit. 8.) De *gravitate pœnarum* in purgatorio. Omnes quidem ſtatuunt, *pœnas purgatorii eſſe majores pœnis hujus vitæ*; unde Antoninus part. IV. tit. 14. c. 10 §. 4. refert, *aliquando ægrotum mutaſſe ſuum morbum pœna purgatorii, at mox morbum eumdem, licet acerbiſſimum repetiviſſe*, ac diſ. de tem. ſerm. LX. dicit: *Si cui breviſſimus dies in purgatorio tranſigendus eſſe, mallet is centum annos in acutiſſimis ſpinis incedere, pede nudo, nihil quam atrum panem vorare, nihil quam fel aceto mixtum potare, lapidemque pro pulvinari habere.* Dubitant tamen ac diſceptant, *quomodo pœnæ purgatorii majores ſint hujus vitæ pœnis*? Thomas lib. IV. ſent. diſt. 20. q. 1. art. 2. docet, *pœnam damni eſſe maximam pœnarum, tam quæ in purgatorio, quam quæ in hac vita reperiri poſſint, ac minimam pœnam purgatorii eſſe majorem maxima pœna hujus vitæ, quod utrumque certis rationibus conficere nititur.* Sed Bonaventura in lib. IV. ſent. diſt. 20. art. 1. q. 2. ſtatuit, *pœnam damni in purgatorio non eſſe majorem omni pœna ſive purgato-*

gatorii, ſive hujus vitæ: ac purgatorii pœnas eſſe majores pœnis hujus vitæ ſolum in hoc ſenſu, quia maxima pœna purgatorii eſt major, quam ſit maxima pœna hujus vitæ, licet aliqua pœna purgatorii reperiatur minor aliqua pœna hujus vitæ; quæ ſententia Bonaventuræ Bellarmino magis probatur lib. II. de purgat. cap. 14. Quærunt etiam, *an pœnæ purgatorii ſemper crucient æque graviter ab initio usque ad finem purgationis, an vero paulatim minuantur, donec finem accipiant?* Bellarminus d. l. reſpondet, *de eo adhuc ſupereſſe quæſtionem; interim probabilius eſſe, quod pœnæ paulatim remittantur*, quod tamen non niſi ex revelatione quadam facta Malachiæ probat. 9.) De *liberatione animarum ex purgatorio.* Animas ſanctorum defunctorum cum Chriſto regnantes orare pro animabus in purgatorio laborantibus, ut eo citius ex eo liberentur, negat Dominicus a Soto lib. IV. ſent. diſt. 45. q. 3. art. 2. contrarium adſerunt reliqui pontificii. Ex purgatorio animas liberari poſſe, ex inferno non poſſe, communis eſt fere omnium ſententia. Sed in miſſæ ſacrificio pro defunctis hoc modo orant: *Domine, libera animas fidelium defunctorum de pœnis inferni & de profundo lacu, libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum*; in quibus verbis dextre explicandis plurimum laborant Bellarminus & Salmeronius, nec tamen ſibi ipſis ſatisfaciunt. Damaſcenus in orat. pro mortuis dicit, *orationibus Teclæ liberatam de inferno animam cujusdam Falconillæ, fœminæ paganæ, & orationibus Gregorii papæ animam Trajani imperatoris*, quam hiſtoriam defendit Andradius Payva, imo & Salmeronius tom. XIV. diſp. 27. p. 236. Ranulphus lib. VI. in polychr. cap. 8. *impii regis Eduini animam Dunſtani precibus ab inferno liberatam, ac in pœnitentium animarum ſortem translatam eſſe* memorat. Gregorius lib. I. dial. cap. 12. ſcribit, *a ſ. Severo excitatum quemdam virum peſſimum, qui a dæmonibus in infernum deducebatur.* Bellarminus lib. II. de purg. cap. 8. dubius eſt: *Si hæc* (inquit) *Damaſceni hiſtoria defendi debeat, oportet dicere, Trajanum non fuiſſe abſolute damnatum ad inferos; ſed ſolum punitum in inferno ſecundum præſentia ejus demerita, & ſuſpenſam ſententiam propter prævifas Gregorii preces, & preterea non immediate ex inferno ad cœlum tranſiiſſe, ſed prius corpori unitum, & tunc baptizatum, & pœnitentiam in hac vita egiſſe. Iſta enim eſt communis ſolutio Thomæ, Durandi, Richardi & aliorum lib. IV. ſent. diſt.* 45. Atqui ſacræ literæ ne ipſius quidem Chriſti meritum eo extendunt, ut ſi quis in finali impœnitentia decedat, præſertim hoſtis chriſtiani nominis ac ſanguinis, ex gehennæ flammis rurſum eripiatur; unde Bellarminus tandem propendet in Cani & aliorum ſententiam, quæ hanc hiſtoriam rejicit ut confictam, qua ratione apertis tibiis Andradio, Alphonſo, Salmeronio, Ciaconio & aliis pontificiis contradicit. Sic ergo nuſpiam inveniunt, ubi pedem figant. Inter remedia, quibus animæ in purgatorio æſtuantes juvantur, referunt *indulgentias pontificis.* Sed quomodo illæ animabus defunctorum *adplicentur*, de eo non conveniunt. Quidam exiſtimant, *papæ juriſdictionem extendere ſe in purgatorium, ita ut animabus in purgatorio per modum abſolutionis ejus communicare poſſit.* Quidam vero, inter quos Bellarminus lib. I. de indulgent. cap. 14. & lib. II. de purgat. cap. 16. Förnerus de jubilæo p. 207. ſtatuunt, *juriſdictionem papæ non extendere ſe ad purgatorium, ideoque indulgentias defunctis concedi non per modum abſolutionis, ſed per modum ſuffragii.* Si quæras, ubi modus ille ſuffragii fundatus? quidam recurrunt ad ſcripturas male detortas, quidam ad patres, quidam ad Romanæ eccleſiæ auctoritatem. Antoninus, archiepiſcopus Florentinus, part. I. tit. 10. c. 3. *De indulgentiis nil expreſſe habemus ex ſcriptura ſacra, nec etiam ex dictis antiquorum doctorum, ſed modernorum.* Alphonſus de Caſtro lib. VIII. contra hæreſes p. 255. *Inter omnes res, de quibus in hoc opere diſputamus, nulla eſt, quam minus aperte ſacræ literæ prodiderint, & de qua minus vetuſti ſcriptores dixerint* (quam indulgentiæ.) Diſſentiunt etiam de *ſuffragiis parti-*

particularibus. Nam Cajetanus tom. I. opuſculor. tract. 16. quæſt. 5. docet, *omnes quidem animas juvari poſſe & juvari etiam communibus ſuffragiis. At particularibus, quæ pro illis fiunt, non juvari, niſi illas, quæ particulariter meruerunt, ut ſibi talia prodeſſent.* Dicit autem eas peculiariter mereri, quæ hiſce in terris habuerunt ſpecialem devotionem ad claves eccleſiæ, & ſoliciti fuerunt pro animabus aliorum. Sed Præpoſitivus, presbyter Leodienſis, in comp. theol. & alii, quos citat Thomas in lib. IV. ſent. diſt. 45. q. 2. art. 4. dicunt, *ſuffragia, quæ fiunt pro uno, non ei ſolum prodeſſe, verum etiam omnibus aliis, nec minus omnibus aliis, quam illi, ſicut lucerna accenſa pro Domino æqualiter illuminat ſervos, qui in eo loco ſunt, & ſicut lectio pro uno prodeſt omnibus cum illo exiſtentibus, quia vox una omnibus communicatur.* Bellarminus lib. II. de purgat. cap. 18. ſententiam communem dicit eſſe *in medio*, quod nimirum *ſuffragia particularia omni & ſoli illi proſint in ratione ſatisfactionis, pro quo fiunt.* Probationis loco addit, *quod adplicatio ejusmodi bonorum pendeat ex intentione adplicationis*, ac proinde non debere comparari iſta ſuffragia lumini lucernæ, ſed potius *pecuniæ*, quæ ab uno pro altero ſolvitur. Quærunt inſuper, *an ſuffragia præſtita ab iis, qui ſunt in peccato mortali, proſint defunctis?* Quidam in adfirmantem, quidam in negantem abeunt ſententiam. Ex quibus omnibus conſtat, dogma pontificium de purgatorio meris ac perpetuis contradictionibus eſſe involutum.

Argumenta pontificiorum pro ſtabiliendo purgatorio: A) ex vet. teſt. I) ex 2. Maccab. XII. ſancta & ſalubris eſt cogitatio &c.

§. CCXXIV. Reſtat, ut fundamenta purgatorii videamus. Bellarminus lib. I. de purg. cap. 3. quinque genera argumentorum adfert: 1.) ſcripturas vet. teſt. 2.) ſcripturas nov. teſt. 3.) concilia, 4.) patres, 5) rationes. A) Ex *vet. teſt.* I) adducit hiſtoriam 2. Maccab. XII. ubi, poſteaquam ſcriptura narravit, *Judam Maccabæum miſiſſe in Hieruſalem 12. millia drachmarum argenti in ſacrificia pro mortuis expendenda*, ſubjungit: *Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis orare, ut a peccatis ſolvantur.* Ex quo colligit Bellarminus, 1.) *poſſe mortuos a peccatis poſt hanc vitam ſolvi, & proinde eſſe purgatorium*; 2.) *ſacrificia & orationes vivorum prodeſſe defunctis*; 3.) *non expiari ſemper in morte omnes peccatorum reliquias; nam iſti, pro quibus orari juſſum, mortui erant morte violenta & pro religione, & tamen credebat Judas, adhuc illos non eſſe plene purgatos*; 4.) *poſſe hominem ſancte & pie mori, & tamen habere debitum aliquod ſolvendum vel propter venialia peccata non remiſſa in vita, vel propter ſatisfactionem pro peccatis mortalibus non plene expletam*; *dicit enim ſcriptura, eos, pro quorum peccatis juſſit orari Judas, cum pietate dormitionem accepiſſe*; 5.) *hoc eſſe de fide.* Huic argumento, quod Bellarminus habet pro primario ac principali ex vet. teſt. (reliqua enim tantum probabiliter purgatorium ſuadere adſerit) primo omnium reſpondemus, librum illum non eſſe in canone, id quod ſuo loco demonſtravimus ſequentibus fundamentis: 1.) non eſt ſcriptus a propheta, quia ſcriptus eſt poſt tempora Malachiæ, qui fuit ultimus vet. teſt. propheta. Hieronymus in catal. viror. illuſtr. & lib. II. contra Pelag. & alii ſtatuunt, *Joſephum* eſſe horum librorum auctorem. At Joſephus vixit poſt Chriſtum natum, nec fuit prophetica auctoritate conſpicuus. Ergo librum aliquem propheticum ſcribere non potuit. 2.) Auctor hujus libri ſatis manifeſte indicat, ſe non ſcripſiſſe prophetico ſpiritu; petit enim a lectore veniam, quod a Spiritus ſancti amanuenſibus alienum, Macc. XV. 39. *& ſi quidem bene, & ut hiſtoriæ competit*, (hæc ſcripſiſſem) *hoc & ipſe velim*; *ſi autem minus digne, concedendum eſt mihi.* v. 40. *Sicut enim vinum ſemper bibere, aut ſemper aquam, contrarium eſt, alternis vero uti delectabile: ita legentibus, ſi ſemper exactus ſit ſermo, non erit gratus.* Macc. II. 27. conqueritur de difficultate hujus operis: *Et nobis quidem ipſis*, inquit, *qui hoc opus breviandi cauſa ſuſcepimus, non faci-*

facilem laborem, imo vere negotium plenum vigiliarum & ſudoris adſumſimus. At Spiritui ſancto, canonicorum librorum auctori, nihil eſt difficile, nihil laborioſum, nihil moleſtum. Denique v. 24. profitetur, quod in compendium redigere velit quinque libros Jaſonis Cyrenæi. At Spiritus ſanctus non conſuevit in epitomen redigere hiſtoriam profani alicujus ſcriptoris. 3.) Liber hic non eſt ſcriptus lingua prophetica, ſcilicet Hebræa, ſed conſtat idiomate Græco. 4.) Continet quædam, libris explorato canonicis & hiſtoricæ veritati repugnantia. Narratio de ſacro igne & arca & tabernaculo & altari in monte quodam a Jeremia poſitis, & abſconditis 2. Macc. II. 4. non convenit cum hiſtoria in canonicis libris adnotata. Aut enim hæc contigerunt, antequam urbs a Chaldæis caperetur, quod fieri non potuit, quia Jeremias fuit in carcere usque ad urbis excidium, Jerem. XXXVII. 18. aut contigerunt, poſtquam capta eſt urbs, quod commode dici nequit, quia Chaldæi *omnia vaſa templi* diripuerunt 2. Reg. XXV. 13. 2. Paral. XXXVI. 18. Jerem. LII. 17. Præterea in eodem cap. II. 8. addit auctor, quod *Jeremias prædixerit, in congregatione populi ea iterum eſſe manifeſtanda*; at poſt captivitatem Babylonicam Judæi illam arcam, illud tabernaculum, illud altare non invenerunt, nec habuerunt, quod ipſimet rabbini fatentur. Kimchi ad Hagg. I. Galatinus lib. IV. de arcan. cap. 10. Druſius lib. XV. obſervat. cap. 16. ex Maſſechath. Joma. 5.) Adprobat quædam cum fidei analogia pugnantia: cap. XIV. 42. 43. & 46. prædicatur Raziæ fortitudo, quod ſibi ipſi violentas manus intulerit, cum tamen αὐτοχειρία pugnet cum præcepto divino: *Non occides.* Hoc ipſum, quod de ſacrificio pro mortuis oblato ex hoc libro affertur, pugnat cum fidei analogia, quia Deus nuſpiam in tota lege ſacrificia pro mortuis offerri præſcripſit. 6.) Continet quædam cum primi libri hiſtoria pugnantia: 1. Macc. VI. 8. & 16. Antiochus dicitur exſtinctus præ animi ægritudine, quam ex infauſto nuncio conceperat, idemque Babylone in lecto, quando filium tradidit Philippo, quem regno præfecerat, IX. 28. peregre in montibus miſerabili obitu functus dicitur. Sed 2. Macc. I. 16. in fano Naneæ obtruncatus, & membratim conciſus dicitur. IX. 9. de ipſo refertur, quod mortuus ſit dolore viſcerum, ita ut vermes ex corpore ejus adhuc viventis erumperent, & fœtor horribilis in totum pene exercitum redundaret, quæ narratio convenit cum eo, quod Dan. VIII. 25. de Antiocho prædictum, *conteretur ſine manu & fœdo morbo contabeſcet*; falſum igitur, quod de obtruncatione ejusdem habetur 2. Macc. I. 16. Sic 1. Macc. IX. 3. Judas dicitur occiſus anno 152. regni Seleucidarum; ſed 2. Macc. I. 10. anno 188. literas ſcribit ad Ariſtobulum magiſtrum Ptolomæi, nimirum annis 36. poſtquam erat mortuus. 1. Macc. IV. 36. Judas templum purgaſſe dicitur ante mortem Antiochi poſt fugatum Lyſiam. At 2. Macc. X. in principio poſt mortem Antiochi dicitur facta templi purgatio. 2. Macc. X. 11. Antiochus Eupator, Epiphanis filius, ſuſcepto regno Lyſiam regni negotiis præfeciſſe dicitur. At 1. Macc. VI. 17. Lyſias diu ante reipublicæ præfuit, & Antiochum regem inſtituit, eumque Eupatorem vocavit. Summatim, cum liber ſecundus easdem hiſtorias, quæ in primo deſcriptæ ſunt, retexat, multa admiſcet, utpote de admirandis adparitionibus in conflictibus, de numeris interfectorum &c. quorum nec primus Maccabæorum, nec Joſephus meminerunt. 7.) Non eſt receptus in canonem ab eccleſia Judaica, cui τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ fuere concredita, Rom. III. 2. Auguſtinus lib. XVIII. de civ. Dei c. 36. lib. II. cont. epiſt. Gaud. cap. 23. 8.) Non habet teſtimonium Chriſti vel apoſtolorum in nov. teſt. 9.) A primitivæ eccleſiæ doctoribus extra canonem ponitur. Videatur Clemens Rom. lib. I. conſt. c. 7. Origenes apud Euſeb. lib. VI. c. 25. in Gr. Athanaſius in ſynopſi concil. Laodicen. can. 59. Concilium Carthaginenſe apud Balſamon. cap. 47. Hilarius in prol. ſub. Pſal. Nazianzenus in carmin. Amphilochius in Jambis ad Seleuc. Cyrillus Hieroſolym. catech. IV. Ruffinus in ſymbol. Hieronymus præfat. in lib. Reg.' in Proverb. & in Sapient. librum, qui dicitur Ἐυνοδικὸς, Richardus Victor. lib. II. except. cap. 9. &c. 10.) Ipſimet Romani pontifices, quorum ju-

dicium ex hypotheſi papiſtarum eſt infallibile, ἔξω τȣ͂ κανόνος hunc librum poſuerunt. Gregorius magnus lib. XIX. moralium cap. 13. *De qua re*, inquit, *non inordinate agimus, ſi ex libris non canonicis, ſed tamen ad ædificationem eccleſiæ editis, teſtimonium proferamus;* cujus dicti perſpicuitate motus Melchior Canus lib. II. locor. cap. 10. fatetur, *Gregorium hos libros a canone removiſſe.* Gelaſius cum 70. epiſcopis unum tantum Maccabæorum librum in canonem recipit. 11.) Quidam ex pontificiis canonicam ejus auctoritatem enervant. Occamus part. III. dial. tract. I. lib. III. cap. 16. Lyranus in Eſdram I. *Non ſunt in canone* (Maccabæorum libri) *nec apud Judæos, nec apud chriſtianos.* Carolus Sigonius in comm. in Sever. Sulpit. *propter diſſonantiam* ex libris canonicis eos removet. Bellarminus lib. I. de verbo Dei cap. 17. citat & adprobat ſententiam Joſephi lib. I. contra Appion. *non haberi apud Hebræos in canone ſanctorum ſcriptorum eos libros, qui poſt tempora Artaxerxis Longimani ſcripti ſunt; ſiquidem* (addit Bellarminus) *librorum ſacrorum canonem Esdras compoſuit, cujus vita non extenditur ultra tempora Longimani.* Atqui res in libris Maccabæorum deſcriptæ longiſſime poſt Artaxerxis tempora evenerunt, circa annum 140. monarchiæ Græcorum, ita ut Esdras hos libros videre non potuerit, niſi fingatur, ad annos prope trecentos vitam produxiſſe.

Exceptiones Bellarmini ad hanc reſponſionem.

§. CCXXV. Excipit Bellarminus, *librum Maccabæorum non eſſe canonicum apud Judæos; ſed apud chriſtianos, ſiquidem eccleſia univerſa legit hunc librum in miſſa, & numerat eum cum divinis libris.* Concilium Carthag III. can. 47. Innocentius in epiſt. ad Exuperium, Auguſtinus lib. XVIII. de civ. Dei cap. 36. Ad probationem dicit, *auctorem non petere veniam errorum, ſed elocutionis, quo modo etiam Paulus excuſat ſermonis ſui imperitiam.* *Reſp.* 1.) Si hoc ſenſu canon Judæorum a canone chriſtianorum circa vet. teſt. libros diſtinguitur, quod præter libros vere & proprie canonicos, qui ſoli ſunt ad dogmata fidei probanda efficaces, eccleſia chriſtiana quosdam *ad morum ædificationem* utiliter legendos receperit, diſtinctionem concedimus; ſed addimus, hanc eccleſiæ receptionem nequaquam efficere, ut pro canonicis proprie ſic dictis & divina inſpiratione editis haberi poſſint, quia teſte ipſomet Bellarmino lib. I. de verbo Dei cap. 10. §. *itaque &c. eccleſia nullo modo facere poteſt librum canonicum de non canonico.* Vt una eſt eccleſia vet. & nov. teſt. ita quoque unum eundemque oportet eſſe canonem librorum vet. teſt. & veteris & novæ eccleſiæ judicio; nam populus nov. teſt. a populo Iſraëlitico canonem vet. teſt. accipit. Confer. Auguſtinus lib. XVI. de civ. Dei cap. 37. lib. XII. contra Fauſtum cap. 23. &c. 2.) Si partem aliquam ſcripturæ canonicæ eccleſia Judaica tempore Chriſti reſpuiſſet, utique hoc nomine a Chriſto & apoſtolis fuiſſet taxata, cum de erroribus longe minoribus tam acriter ſacerdotes & phariſæos reprehendant. Ita concludit Origenes in octavo volumine explanationum Eſaiæ referente Hieronymo in Eſaiæ VI. Ipſe Bellarminus lib. III. de eccleſia cap. 16. §. *ad tertiam &c.* diſputat, *eccleſiam Judæorum ante Chriſti adventum non defeciſſe.* Ergo teſtimonium ejus de libris canonicis repudiari non debet. Quod ſi enim libros quosdam ὄντως & vere canonicos non recepiſſet, utique graviſſime erraſſet. 3.) Pii veteres non ſolum ex *canone Judæorum*, ſed etiam ex *canone chriſtianorum* hos libros excludunt. Concilium Laodicenum præſcribit, qui libri pro canonicis in *eccleſia chriſtianorum* legi debeant. Melito *in orientem profectus eſt*, ut libros vet. teſt. canonicos adcurate diſceret; id vero plane fruſtraneum fuiſſet, ſi alium Judæorum, alium chriſtianorum canonem ſtatuiſſet. Idem ex verbis Athanaſii, Cyrilli, Ruffini & aliorum colligitur. Bellarminus ipſe, reſpectu ad Hieronymi ſententiam habito, vanitatem illius diſtinctionis repudiat lib. I. de verbo Dei cap. 10. "Non eſt verum, inquit, „quod alii reſpondent, Hieronymum dicere,

„eos canonicos fuiſſe apud Judæos, ac certe „in prologo galeato Hieronymus numerans librum paſtoris omnes ſimul dicit non eſſe in „canone; non ergo de canone Hebræorum „loquitur.„ 4.) Auguſtinus & pauci alii, qui a chriſtianis libros hos pro canonicis haberi dicunt, nomine *canonici* utuntur in ſenſu latiore, quem exponit Cajetanus in comm. hiſt. vet. teſt. “Ne turberis, inquit, novitie, ſi ali„cubi repereris libros illos Judith, Tobiæ, „Maccabæorum &c. inter canonicos ſupputari „vel in ſacris conciliis vel in ſacris doctoribus. „Nam ad Hieronymi limam reducenda ſunt „tam verba conciliorum, quam doctorum, & „juxta ejus ſententiam libri illi, & ſi qui alii „in canone bibliæ ſimiles non ſunt canonici, „hoc eſt, regulares ad firmanda ea, quæ ſunt „fidei, poſſunt tamen dici canonici, hoc eſt, „regulares ad ædificationem fidelium, utpote „in canone bibliæ ad hoc recepti & autoriſati.„ Veritas hujus reſponſionis patet ex ipſo Auguſtino, qui de libris Maccabæorum ſic loquitur lib. XVIII. de civit. Dei cap. 36. “Quo„rum ſupputatio temporum non in ſcripturis „ſanctis, quæ canonicæ adpellantur, ſed in „aliis inveniuntur, in quibus ſunt & Macca„bæorum libri, quos non Judæi, ſed eccleſia „pro canonicis habet propter quorumdam mar„tyrum paſſiones vehementes atque mirabiles.„ Lib. II. cont. epiſt. Gaudent. cap. 23. “Et hanc „quidem ſcripturam, quæ adpellatur Macca„bæorum, non habent Judæi, ſicut legem & „prophetas & pſalmos, quibus Dominus teſti„monium perhibuit, tanquam teſtibus ſuis; „ſed recepta eſt ab eccleſia non inutiliter, ſi „ſobrie legatur vel audiatur maxime propter „illos Maccabæos, qui pro lege Dei, ſicut „veri martyres a perſecutoribus tam indigna „atque horrenda perpeſſi ſunt.„ Ex quibus manifeſte adparet, Auguſtinum nomine *canonici libri* uti in ſignificatione generaliori pro libro, qui in eccleſia legitur *ad morum ædificationem*; ita tamen ut cum libris reliquis proprie dictis canonicis non habeat parem auctoritatem. Confer lib. XVII. de civ. Dei cap. 20. ubi dicit, *minus firma eſſe, quæ non ſunt ſcripta in canone Judæorum;* lib. II. de mirab. ſcrip. ubi libros Maccabæorum a divino canone diſtinguit. 5.) Nec Paulus 2. Cor. XI, 6. nec ullus ſcriptor canonicus erratorum veniam petit, ſi quid minus digne vel dextre ſcriptum ſit; ſciunt enim ſe dictante & inſpirante Spiritu ſancto ſcripſiſſe, ideoque omnia utpote a Spiritu ſancto profecta eſſe *ἀξιόπιςα* & *θεόπνευςα*, proinde nec in rebus nec in verbis veniam petere neceſſe habent. Paulus dicto loco nequaquam ſe excuſat, quod *tenuiter aut exiliter ſcripſerit, aut minus præſtiterit, quam ſibi habuerit propoſitum*, ſed vocat ſe *ἰδιώτην λόγῳ*, quia talis videbatur pſeudo-apoſtolis, cum non ſectaretur ſermonis ſubtilitates. Plura de hac exceptione diſputantur in quæſtione de canonicorum & apocryphorum librorum diſcrimine. Accedimus ergo ad membrum reſponſionis ſecundum.

§. CCXXVI. 2.) Clauſula illa de ſacrificio, pro defunctorum peccatis oblato, videtur adjectitium quoddam gloſſema, quod ex margine in textum irrepſit, 1.) quia eadem narratio exſtat in 1. Maccab. V. ſed ibi nulla ſit mentio de ſacrificiis. 2.) Nec in Joſepho Gorionide Hebraice ſcripto, ubi eadem hiſtoria lib. III. cap. 19. narratur, quidquam de ſacrificio habetur; 3.) ſed nec apud Joſephum Græcum quidquam de eo legitur. 4.) Santes Pagninus teſtatur, ſe ea non reperiſſe in autographo. 5.) Judæi non fuerunt ſoliti pro mortuis ſacrificia offerre aut precari, cum in propria ſede doctrinæ de ſacrificiis, in Levitico ſcilicet, nullum hac de re inſtitutum divinum habeatur. Ergo non eſt veriſimile, Judam Maccabæum contra genium ſuæ & eccleſiæ Iſraëliticæ conſuetudinem mandaſſe, ut Hieroſolymis offerretur ſacrificium pro peccatis mortuorum, aut ſacerdotes in hoc Judæ mandatum conſenſiſſe. 6.) Concluſio illa: *ſancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis ſolvantur;* non videtur hiſtorice convenire, quippe cujus eſt hiſtoriam narrare, non autem de ſuo ἐπίχειρσιν adjungere. 7.) Eadem verba ſententiam reddunt contra-

groſsam, quibus demtis tota oratio recte cohæreret. Excipit Bellarminus, *in Græco textu non haberi particulam* ergo, *ſenſum Græci textus ac Latinæ verſionis eſſe eumdem, neque eſſe hiſtoricis inſolitum, aliquid interdum colligere ex rebus geſtis, quod ad imitationem & bonos mores pertineat.* *Reſp.* 1.) Græca ſic habent: εἶτ᾽ ἐμβλέπων τοῖς μετ᾽ εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιϛον ἀποκείμενον χαριϛήριον, ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἐπίνοια, ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι. *Deinde conſiderans, his, qui cum pietate obdormierant, optimam repoſitam gratiam, ſancta & pia conſideratio; unde pro mortuis propitiationem fecit, ut a peccato ſolverentur.* Hic cuivis manifeſtum, verba illa ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἐπίνοια poſſe a contextu ſejungi, ut ſententiæ nihil omnino decedat, videntur igitur adjectitia. 2.) Non licet Bellarmino ad fontem Græcum provocare, ne incurrat anathema concilii Tridentini. 3.) Græcus textus a verſione Latina diſcrepat, ut ipſa collatio manifeſte oſtendit. 4.) Et quis certos nos reddet, quod non in ipſum Græcum textum hoc gloſſema irrepere potuerit? 5.) Spiritus ſanctus in libris canonicis nihil quidquam a norma legis divinæ devians laudat, quod cum ab auctore hujus ſcripti fieri videamus, pro θεοπνεύϛῳ illud habere non poſſumus.

§. CCXXVII. 3.) Si vel maxime demus, Judam ſacrificia pro mortuis offerri juſſiſſe, & ſacerdotes Hieroſolymitanos mandatis ſeſe obſequentes præbuiſſe; non tamen ſequitur, ipſos pie ac laudabiliter egiſſe, atque hoc ipſorum factum imitatione dignum eſſe, quia fecerunt illud ſine mandati divini ſuffragio; jam vero in civitate Dei non exemplis hominum, ſed legibus Dei eſt vivendum. Conſtat exemplo Gideonis, idololatriæ occaſionem bona ſua intentione ſuppeditantis, Jud. VIII. 27. præclaros duces populi Dei poſt impetratas victorias quandoque graviter lapſos eſſe, quale quid etiam Judæ Maccabæo hic contingere potuit. Excipit Bellarminus, *argumentum non ſumi ab exemplo unius hominis, ſed partim ab antiquo & ſolemni ritu eccleſiæ vet. teſt. partim a teſtimonio infallibili ſcriptoris ſacri. Quod enim hic fuerit ſolennis ritus eccleſiæ, patet, cum hoc loco dicitur: Omnes qui cum Juda erant ad preces converſos, & deinde collatione facta, hoc eſt, ſingulis conferentibus aliquid, collectam eſſe multam pecuniam & miſſam a Juda nomine omnium in Hieruſalem ad ſacrificia pro mortuis; & hoc quidem magnum eſt argumentum, ſed majus eſt ad fidem catholicam faciens, quod ſumitur a verbis ſcripturæ ſacræ laudantis orationem pro peccatis mortuorum tanquam ſanctam, piam & religioſam.* *Reſp.* 1.) Scriptura hæc non pollet auctoritate canonica ac prophetica, ut invictis argumentis ſuperius oſtendimus. 2.) Verba illa ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἐπίνοια in textu Græco commode referri poſſunt ad ſuperiora hoc ſenſu, quod *ſit ſancta & pia cogitatio, ſtatuere, his, qui cum pietate obdormierunt, optimum repoſitum eſſe* χαριϛήριον. Latinus interpres ad ſequentia eadem retulit, ut ex Judæ exemplo orationem pro mortuis laudaret. 3.) A Maccabæis usque ad Chriſtum tanto temporis intervallo nullus legitur hoc exemplum imitatus. 4.) Nec milites illi pro mortuis leguntur oraſſe, *ſed pecuniam ad ſacrificium contuliſſe*; nec militum turba eccleſiam catholicam conſtituit, nec unus aliquis actus ſolennem & perpetuum eccleſiæ ritum introducit. Fruſtra igitur Bellarminus gloriatur, ab antiquo & ſolenni eccleſiæ ritu argumentum ſuum eſſe petitum. 5.) Ritus eccleſiæ deſtitutus manifeſto & expreſſo Dei verbo non poteſt confirmare dogma catholicum, ad ſalutem ſcitu & creditu neceſſarium. In Levitico ſacrificia per genera, per ſpecies, ad individua usque deſcribuntur, quæ pro ſingulis peccatis & in quibusvis caſibus offerenda ſint, ſed de ſacrificio pro mortuis nec in Levitico nec in ullo canonico vet. teſt. libro ullum exſtat verbulum, imo nec ullum exemplum. Judas ergo ſine mandato, ſine exemplo fecit, quidquid hujus fecit. Precatio & ſacrificia ſine fide oblata Deo placere non poſſunt. Precatio & ſacrificia pro defunctis

functis ſine fide offeruntur. Ratio eſt, quia nullum de hac precatione & de his ſacrificiis habetur Dei mandatum, nulla promiſſio. Ergo. 6.) Auctor libri manifeſte indicat, non ex legis divinæ præſcripto, ſed ex humanæ rationis dialogiſmo a Juda illud eſſe factum. 7.) Negari nequit, tunc temporis ex parte labefactatam fuiſſe in eccleſia Iſraëlitica doctrinæ ac religionis ſinceritatem, quia Judæi ex Græcorum ac gentilium conſuetudine multa ſibi quaſi adfricuerant. Sic 2. Maccab. IV. 10. Jaſon cum ſacerdotium & principatum obtinuiſſet, ſtatim *ad gentiles ritus contribules ſuos transferre cœpit.* v. 12. *Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium inſtituere, & optimos epheborum ſubornabat, ut ibi ſe exercerent &c.* 8.) Ex eodem fonte, videlicet ex gentilium κακοζηλίᾳ profluit, quod auctor hujus libri Raziæ αὐτοχειρίαν laudat. Bellarminus quidem regerit, *Raziam laudari, quod fortiter & viriliter egerit, non quod pie & ſancte, vel ſi probetur hoc factum ab auctore hujus libri, dicendum eſſe, quod Razias habuerit peculiarem inſpirationem & præceptum Dei, ut hoc faceret, ſicut habuit Simſon.* Sed prior exceptio contradicit verbis textus 2. Macc. XIV. 42. *Razias gladio ſe petiit eligens nobiliter mori potius, quam ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos injuriis agi.* v. 43. *præcipitavit ſe ipſum viriliter in turbas.* v. 46. *invocans dominatorem vitæ ac ſpiritus, ut hæc illi iterum redderet, vita defunctus eſt.* Poſterior exceptio priori contradicit, & principium manifeſte petit, cum non ad peculiarem Spiritus ſancti inſpirationem, ſed ad gloriæ cupiditatem & ſervitutis fugam cauſa hujus propoſiti in textu referatur. 9,) A tempore reditus Iſraëlitarum e Babylone, quando adhuc prophetas habebant, usque ad tempora Judæ Maccabæi effluxerant anni 372. quibus nullum habuerant prophetam, qui divini cultus reformationem & ſinceritatis doctrinæ inſtaurationem ſuſciperet; quid ergo mirum, quod labis aliquid cultus divini exercitio inſederit? 10.) Quam exigui fuerit judicii libri hujus auctor, vel ex eo adparet, quod in fine libri XV. 39. dubitat, an bene vel male hiſtoriam ſcripſerit, ac veniam erratorum ſuorum petit.

§. CCXXVIII. 4.) Illi, pro quibus Judas voluit ſacrificium offerri, mortui erant in peccato mortali; acceperant enim ἱερώματα idolis Jamnienſium conſecrata. Quam vero grave & enorme fuerit iſtud delictum, adparet non ſolum ex legis divinæ prohibitione, Deut. VII, 25. ſed etiam ex ipſius auctoris exaggeratione 2. Macc. XII. 40. *Omnibus manifeſtum factum eſt, ob hanc cauſam eos corruiſſe.* v. 41. *Omnes itaque benedixerunt juſtum judicium Dei, qui occultum fecerat manifeſtum.* v. 42. *Ad ſupplicationem converſi ſunt rogantes* τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα *factum delictum omnino deleri.* Ergo hoc exemplum Judæ non eſt adcommodatum ad ſtabiliendum purgatorium pontificiorum; negant enim, pro iis, qui in peccato mortali deceſſerunt, ſacrificium eſſe offerendum. Excipit Bellarminus, *peccatum illorum aut fuiſſe veniale, quia forte ignorabant legis prohibitionem, & non acceperunt ex donariis illis in honorem idolorum, ſed ſolum diteſcendi cupiditate, quæ venialis eſſe poteſt,* (petitum hoc ex Thoma lib. IV. ſent. diſt. 45. q. 2.) *aut certe ſi mortale fuit, in mortis articulo milites illos doluiſſe de peccato, & quoad culpam remiſſum illis fuiſſe juxta illud Pſalm. LXXVIII. 34.* Cum occideret eos, quærebant eum, & revertebantur; *aut ſaltem Judam Maccabæum ita exiſtimaſſe, alioquin non diceret ſcriptura, eum conſideraſſe eos, qui cum pietate obdormierant, optimam habere repoſitam gratiam. Denique ſaltem incertum fuiſſe ſtatum illorum, & propterea licuiſſe pro illis orare, etiamſi damnati fuiſſent.* Salmeronius tom. XIV. diſp. 25. p. 219. eodem fere modo excipit: *Cum homini non poſſit citra revelationem conſtare ſtatus mortuorum, an in gratia migraverint, an ullo mortifero delicto inquinati, debet ſemper in meliorem partem interpretari & de divina miſericordia præſumere. Reſp.* hæc omnia meris conjecturis ac ſuſpicionibus nituntur, ac ſine ullo ſcripturæ ſuffragio adſeruntur. 1.) Sub palliis mortuorum

rum inventa fuerunt illa *ἱερώματα*, ergo in flagranti crimine abſque ulla pœnitentiæ ſignificatione fuere mortui. 2.) Juſtum Dei occulta facinora manifeſtantis judicium in illorum occiſione commendatur. Quod ſi pœnitentiam egiſſent, Deus propter illud ipſum peccatum eos e medio non ſuſtuliſſet. 3.) Ne ipſi quidem pontificii ſacrificium miſſæ pro illis offerrent, quos in flagranti crimine mortuos viderent. 4.) Quantum peccatum ſit, coram Dei judicio de anathemate aliquid uſurpare, Achanis ſupplicium oſtendit, Joſ. VII. 25. XXII. 20. qui itidem non in honorem idolorum, ſed ex diteſcendi cupiditate ſpolia quædam occultaverat. 5.) Ignorantia juris & adfectata non efficit, ut delictum aliquod grave & externum legi divinæ repugnans & ſua natura mortale fiat veniale. Jam vero auctor libri diſerte dicit, quod interfecti illi contra legem Dei deliquerint. 6.) Dictum Pſalm. LXXVIII. 34. plane *ἀπροσδιονύσως* adducitur; neque enim de unis iisdemque hominibus dicitur, quod *Dominum quæſiverint, quando eos occidit,* hoc eſt, quod in mortis articulo pœnitentiam egerint, ut Bellarminus explicat, ſed de hominibus plane diverſis, quod ſcilicet reliqui exemplo occiſorum territi ad Deum ſeſe converterint.

§. CCXXIX. 5.) Nec purgatorii nomen nec ullum ejus in textu eſt veſtigium. Neque enim mortui illi in purgatorio fuiſſe dicuntur, nec, ut e purgatorio liberarentur, ſacrificium pro ipſis oblatum eſſe dicitur. Ex oratione inſuper pro defunctis non poſſe ſtatim purgatorium inferri, inferius oſtendemus. Excipit Bellarminus, *pontificiorum conſequentiam non eſſe iſtam: Orarunt pro illis, ergo erant in purgatorio, ſed orarunt pro quibusdam defunctis. Ergo exiſtimarunt poſſe fieri, ut illi eſſent in purgatorio. Vel iſtam, laudatur in ſcriptura oratio pro defunctorum peccatis; ergo purgatorium eſt in alia vita; nam alioquin fruſtra oraretur, & ſcriptura erraret laudando ejusmodi orationem. Quod autem hoc loco laudetur oratio pro expiatione peccatorum, & non pro humano adfectu oſtendendo, patet tum ex eo, quod occaſio hujus orationis fuit peccatum illorum mortuorum detectum ob donaria inventa ſub veſtibus eorum, tum ex eo, quod expreſſe dicitur Judas miſiſſe duodecim millia drachmarum offerri ſacrificium pro peccatis mortuorum, ut peccatis ſolvantur.* Salmeronius dicto loco ſic concludit: *In peccatis aliquis mortuus eſt, ita ut hæc ſibi remitti poſſint. Ergo eſt in purgatorio; nam talis non ingredietur cælum, in quod nihil coinquinatum intrabit, nec infernum, ubi nihil remittitur. Reſp.* tres cauſæ in textu exprimuntur, propter quas Judas ſacrificium illud Hieroſolymis offerri voluerit. Prima eſt *iræ divinæ averſio.* Noverat Judas, peccatum ab interfectis militibus in donariorum illorum idololatricorum furtiva abſconſione commiſſum tam grave & atrox eſſe, ut propter illud in totum populum vindicis Dei ira deſævierit Joſ. VII. 12. orat igitur & ſacrificium offerri curat juxta præſcriptum legis, Lev. IV. 13. ut ira Dei a reliquo exercitu, qui ſuperſtes manſerat, avertatur, nec pœnæ graviſſimi illius delicti ſubjiciatur. Hæc cauſa exprimitur v. 42. *Converſi ſunt ad ſupplicationem rogantes factum delictum* τελείως ἐξαλειφθῆναι *perfecte deleri*; hoc eſt, pœnæ hujus delicti a ſuperſtite exercitu averti. Quædam exemplaria legunt *μὴ διὰ τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα τελείως ἐξαλειφθῆναι.* Biblia Græca edit. Francof. anno 1597. quæ lectio noſtræ ſententiæ manifeſtius ſuffragatur; ſenſus enim eſt, ſuperſtites in vera converſione Dominum rogaſſe, ne propter commiſſum illud delictum ſeſe penitus perderet. Altera eſt *populi ſuperſtitis a ſimili peccato præſervatio.* Hæc cauſa exprimitur, v. eodem in Judæ exhortatione ad populum, *ὁ δὲ γεννάδας* (aliis *γενναῖος*) Ἰȣδας *παρεκάλεσε τὸ πλῆθος συντηρεῖν ἑαυτȣ̀ς ἀναμαρτήτȣς εἶναι ὑπ' ὄψιν ἑωρακότας τὰ γεγονότα διὰ τὴν τῶν προπεπτωκότων ἁμαρτίαν. Generoſus Judas hortatus eſt multitudinem, ut conſervarent ſe ſine peccato, ſub oculis videntes, quæ facta erant ob proſtratorum peccatum.* Quia vero non ſufficit exhortatio exterior, niſi adſit gratia Dei interior, quæ nos cuſtodiat

diat & præſervet, ne in peccata prolabamur; ideo Judas poſt illam ad populum exhortationem, mox confugit ad Deum precibus & ſacrificio, ut illa ab eo impetraret, videlicet ne propter peccata demortuorum ſuperſtitem populum deleret, ſed eundem potius a peccato & pœnis peccati præſervaret. Tertia cauſa eſt *publica fidei & ſpei de reſurrectionis articulo teſtificatio.* Vt enim Judas publice teſtificaretur, & ſe & populum credere peccatorum remiſſionem & carnis reſurrectionem, ideo curavit interfectorum cadavera honeſte ſepeliri, ac ſacrificium pro mortuis ſuo tempore in vitam revocandis offerri. Hæc cauſa exprimitur v. 43. Πάνυ καλῶς καὶ ἀςείως πράττων ὑπὲρ ἀναςάσεως διαλογιζόμενος. *Valde bene & urbane faciens de reſurrectione cogitans.* v. 44. Εἰ μὴ γὰρ τὺς προπεπτωκότας ἀναςῆναι προσεδόκα, περισσὸν καὶ ληρῶδες ὑπὲρ νεκρῶν εὔχεσθαι. *Niſi enim eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaſſet, ſuperfluum & vacuum pro mortuis orare.* Salmeronius tom. XIV. diſp. 25. p. 219. reſurrectionem accipit *pro liberatione a peccatis*, Apoc. XX. 6. ſed reſurrectio illa prima ſive liberatio a peccatis per pœnitentiam non habet amplius locum poſt hanc vitam, verum duntaxat liberatio a peccatorum pœnis, ut ipſi pontificii concedunt; unde Bellarminus & alii Romanenſes pro reſurrectione ſecunda ſive corporum accipi debere fatentur. Quod ergo Judas dicitur pecunias Hieroſolymam miſiſſe προσαγαγεῖν περὶ ἁμαρτίας θυσίαν, id tum de pœna peccati a populo ſuperſtite avertenda, (quia peccatum phraſi ſcripturæ pro pœna peccati ſæpius accipitur) tum de futuro peccato vitando accipiendum, (vulgata verſio addidit *pro peccatis mortuorum ſacrificium offerre*, ſed vox *mortuorum* non habetur in textu Græco) ac quod ſub finem hujus hiſtoriæ dicitur, *Judam voluiſſe fieri* περὶ τῶν τεθνηκότων ἐξιλασμὸν τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι, id hoc ſenſu intelligi poteſt, quod Judas piis precibus & ſacrificiis Deum placare voluerit, ne peccatum mortuorum populo ſuperſtiti imputaretur. Hæc Chemnitius in exam. concil. Trident. quæ ſi alicui videbuntur a ſimplicitate literæ paululum abire, eum ad priora reſponſionis noſtræ membra remittimus.

§. CCXXX. 6.) Continetur in hoc ipſo textu aliquid, quod purgatorium evertit. 1.) Dicitur enim Judas conſideraſſe, his, *qui cum pietate obdormiunt*, κάλλιςον ἀποκείμενον χαριςήριον v. 45. Hoc Bellarminus accipit de illis interfectis, pro quibus Judas ſacrificium offerri voluit. Stante hac hypotheſi interfecti illi non fuerunt in purgatorio, quod ſic demonſtramus: Quibus poſt mortem optima repoſita eſt gratia, illi non torquentur flammis purgatorii, ſed ad cœleſtem gloriam perveniunt. Quæ enim hæc foret gratia, quodve præmium, torqueri in purgatorii flammis eodem igne, quo damnati in inferno cruciantur, a beata Dei viſione eſſe remotum, & a dæmonibus horribiliter excarnificari? Atqui juxta Bellarmini ſententiam Judas exiſtimavit, interfectos illos cum pietate mortuos, ac optimam gratiam ipſis fuiſſe repoſitam. Ergo nequaquam ſenſit, illos purgatorii flammis torqueri. Vlterius: Qui μετ' ἐυσεβείας obdormiunt, illi non puniuntur in altero ſeculo. Ratio eſt, quia μετ' ἐυσεβείας κοιμᾶσθαι eſt in Domino mori; jam vero *qui in Domino moriuntur, beati ſunt* ἀπάρτι, *& requieſcunt a laboribus ſuis*, Apoc. XIV. 13. qui cum pietate moriuntur, illi etiam in juſtitia & Dei gratia moriuntur, jam vero *juſtorum animæ* poſt mortem *ſunt in manu Dei*, *& non tangit illas tormentum*, Sap. III. 1. Interfecti illi, pro quibus Judas ſacrificium offerri voluit, juxta Bellarmini hypotheſin μετ' ἐυσεβείας fuere mortui. Ergo non fuerunt puniti in altero ſeculo, & per conſequens non fuerunt in purgatorio. Denique qui in pietate moritur, non moritur in peccatis, quia hæc duo invicem pugnant. Qui non moritur in peccatis, ille etiam non poteſt in altero ſeculo puniri propter peccatum. Qui non punitur in altero ſeculo, non deſcendit ad purgatorium. Ergo qui in pietate moritur, non deſcendit in purgatorium. 2.) Qui pro peccato ſuo tempo-

rali pœna a Deo adfecti, illi pro eadem culpa non puniuntur poſt hanc vitam in purgatorio, *quia Deus eamdem culpam nunquam bis ulciſcitur*, ut docent pontificii. At milites illi temporali pœna ob peccatum ſuum a Deo adfecti erant v. 42. Ergo non fuit alia pœna temporali in purgatorio opus.

II) *Ex Tob. IV. 18. Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam juſti conſtitue.*

§. CCXXXI. II) Secundus vet. teſt. locus, ex quo purgatorium ſuccendere cogitant, habetur Tob. IV. 18. *Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam juſti conſtitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.* *Hujus loci* (inquit Bellarminus) *non poteſt eſſe alius ſenſus, quam is: Inſtrue convivium & voca fideles pauperes, ut ipſi poſt acceptam eleemoſynam orent pro anima defuncti.* Hunc locum u[illegible]et etiam Coſterus in enchir. de purg. prop. 7. *Reſp.* 1.) Liber Tobiæ eſt extra canonem, cum non ſit a propheta, nec lingua prophetica ſcriptus, cum contineat quædam cum veritate hiſtoriæ & fidei analogia pugnantia, cum ab eccleſia Iſraëlitica vet. & primitiva chriſtiana nov. teſt. a canone excludatur, ut ſuo loco plenius fuit demonſtratum. 2.) Adludit Tobias ad morem in populo Iſraëlitico receptum, ut, demortuo aliquo, vicini ac amici ad ædes ejus convenirent, cibos ſecum adferrent, & cum ſuperſtitibus in domo ad conſolationem comederent. Mandat igitur, ut filius homines pios de obitu amici lugentes convivio funerali excipiat, & caritatis officia erga eos exerceat, quem morem in populo Judaico uſitatum fuiſſe, ex ſequentibus locis colligitur: Deut. XXVI. 14. *Non dedi ex illa* (ſanctitate ſive cibis ſacris) לְמֵת, *mortuo*. Pagninus: pro *defuncto*; hoc eſt, non celebravi ex illis convivium apud mortuos, nec dedi aliquid de decimis illis ad procurandum funus defuncti, quia triſtibus ac mœſtis non licebat veſci de cibis ſacris. Jer. XVI. 5. *Non ingrediaris domum feralis epuli.* v. 7. *Non dabunt eis potum calicem conſolationum ſuper patre ſuo.* v. 8. *Et domum convivii non ingrediaris, ut ſedeas cum eis ad comedendum ac bibendum*; in quem locum ſic commentatur Hieronymus: *Quin lugentibus cibos ferunt conviviaque præparant, quæ Græci περίδειπνα vocant, & a noſtris vulgo adpellantur parentalia, eo quod parentibus juſta celebrentur.* Ezech. XXIV. 17. *Ne facias luctum mortuorum, ne operias labium ſuperius & panem hominum* (lugentium, ut Pagninus recte addit) *ne comedas*; hoc eſt, ne acceptes convivium, quod amici ad levandum tuum luctum exhibere velint. Oſe. IX. 4. mentio fit *panis lugentium.* 3.) Nequaquam vero cibum ac potum ad ſepulcra pie mortuorum poſuerunt propter *ipſos defunctos*, ut ſolatii ac levaminis aliquid ad eos in purgatorio ſudantes inde perveniret, vel ut pauperes pro liberatione defuncti ex purgatorio intercederent, ſed convivium illud funerale *ob vivorum conſolationem* fuit inſtitutum, ut Jerem. XVI. 7. manifeſte docetur. Et quia alias juxta mandatum Dei pauperibus ex conviviis quædam fuere danda, Neh. VIII. 10. ideo etiam ex convivio illo funerali pro ſuſtentatione pauperum quædam cibaria forte ad ſepulcra fuere delata vel ante ædes defuncti pauperibus diſtributa, ut ſuperſtites oſtenderent, ſeſe mortalitatis ſuæ memores pauperum preces expetere, quo & ipſis aliquando feliciter ex hoc mundo emigrare concedatur. Münſterus in h. l. ſic commentatur: *Non ſit tibi durum effundere panem*, q. d. *Si non paveris, occidiſti. Suppeditabis de tua juſtitia pauperibus juſtis, ne ob defectum victualium perveniant ad portas mortis.* In argumento igitur Bellarmini: *Veteres panem & vinum ſuper ſepulcra conſtituerunt, ut pauperes reficerentur. Ergo hoc fecerunt, ut orarent pro defunctis*; eſt fallacia conſequentis, itemque ſecundum non cauſam ut cauſam. 4.) Quidam exiſtimant, Tobiam loqui de quadam conſuetudine a gentilibus ad populum Dei traducta. Gentilibus enim mos erat, ferales cœnas, lentes & offas ad ſepulcra eorum deferre, quibus parentare inſtituebant. Judæos igitur, ne erga parentes minus officioſi viderentur, cibos pauperibus diſtribuiſſe.

buiſſe. Gyraldus ſyntagm. XVII. Vnde Hugo Cardin. in h. l. ſic commentatur: *Nota, quod non præcipit fieri parentalia, quæ prohibita ſunt, ſed ritum aliquem nobis ignotum innuit.* Sed præſtat priorem ſequi explicationem ſcripturis conformem; unde Hugo ibidem ſubjungit: Vel *forte ad conſolationem parentum poſt ſepulturam jubet fieri convivia, quod eſt opus miſericordiæ.* 5.) Tobias panes dicit eſſe *conſtituendos*, vel ut Græcus textus habet, *fundendos ſuper ſepulcrum juſtorum.* Atqui juſti ſine peccatis venialibus ac ſine reatu pœnæ temporalis ex hoc ſeculo diſcedentes non veniunt in purgatorium, ac proinde non indigent orationibus vivorum. 6.) Addit Bellarminus locum ex Chryſoſtomo homil. XXXII. in Matth. *Cur poſt mortem tuorum pauperes convocas? Cur presbyteros, ut pro eo velint orare, obſecras?* At Chryſoſtomus morem illum non magnopere laudat, & quædam ibidem addit, quæ purgatorium penitus exſtinguunt. Dicit enim, quod *pie defunctos excipiat quies angelica*, quod *proficiſcantur ad requiem & coronas*, quod *perveniant ad tranquillum omnium miſeriarum portum*, quod *contingat eis* μετάστασις πρὸς τὸν οὐρανὸν, quod *abeant in prata florentia &c.* & concludit, *pie defunctorum gratia non eſſe plorandum.*

III) Ex 1. Sam. XXXI. Habitatores Jabes Gilead audita morte Saulis jejunaverunt ſeptem dies. 2. Sam. I. David flevit & jejunavit pro Saule, Jonatha & aliis occiſis.

§. CCXXXII. III.) 1. Sam. XXXI. *Habitatores Jabes Gilead audita morte Saulis jejunaverunt ſeptem dies.* Et 2. Sam. I. *David flevit & jejunavit pro Saule & Jonatha, & aliis occiſis, quod idem fecit pro Abner.* 2. Sam. III. *Quamvis enim hæc videbantur fieri in ſignum doloris & triſtitiæ, tamen credibile eſt, præcipue facta eſſe ad juvandas animas defunctorum, id quod colligitur 1) ex eo, quod irrationabile fuiſſet in ſignum doloris ſeptem dies jejunare; 2) ex eo, quod David 2. Sam. XII. jejunavit & oravit pro filio ſuo infantulo, dum ægrotaret; poſtea vero, quando audivit eum eſſe mortuum, non amplius jejunavit, quo facto ſuo oſtendit, ſe jejunare ſolitum, ut aliquid a Deo impetraret; ideo enim pro morte pueri non jejunavit, quia ſciebat, non eſſe puerum ad vitam rediturum, & præterea eum ſuffragiis non egere; quo etiam pertinet illa ſolicitudo patriarcharum, qui cupierunt in terra promiſſionis ſepeliri* Geneſ. XLVII. & L. *nimirum ut eſſent participes precum & ſacrificiorum, qui ibi offerebantur.* *Reſp.* perquam vero jejunum eſt illud Bellarmini argumentum, quod ex jejunio doloris & triſtitiæ cauſa ſuſcepto purgatorium probare ſatagit. Nam 1.) Spiritus ſanctus non reliquit noſtris conjecturis cauſam illius fletus & jejunii, ſed diſerte eamdem expoſuit. 2. Sam. I. 17. *Planxit David planctum hujuſmodi ſuper Saul & ſuper Jonathan filium ejus.* v. 18. & ait: *Conſidera Iſraël pro his, qui mortui ſunt ſuper excelſa tua vulnerati.* v. 19. *Inclyti Iſraël ſuper montes tuos interfecti ſunt, quomodo ceciderunt fortes?* v. 24. *Filiæ Iſraël ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino decore.* v. 25. *Quomodo ceciderunt fortes in prælio?* 2. Sam. III. 32. *Cum ſepeliſſent Abner in Hebron, levavit rex David vocem ſuam, & flevit ſuper tumulum Abner.* v. 35. *jurat ſe ante occaſum ſolis non guſtaturum panem.* v. 37. *& cognovit omne vulgus & univerſus Iſraël in die illa, quoniam non actum fuiſſet a rege, ut occideretur Abner.* David igitur hoc fletu, planctu & jejunio teſtatum reddere voluit, ſe nec Saulis nec Abneris interitu delectari, multo minus internecionis illius conſortem ac participem eſſe; quod autem ex purgatorio eorum animas jejunii ſui ſuffragiis redimere voluerit, de eo nec gry nec my in ſcripturis exſtat. 2.) Et planctus & fletus & jejunii & ſepulturæ in illis exſequiis fit mentio. Sed orationis ac ſuffragiorum pro defunctis plane nulla. Ergo piis in vet. teſt. illa fuere ignota. 3.) In epicedio, quod David in obitum Saulis ac Jonathanis compoſuit, nihil quidquam occurrit, quod ad orationem pro mortuis aut purgatorium adludat. 4.) Jejunarunt Gileaditæ ob dolorem & reverentiam erga regem, jejunavit David ad teſtificandum

 ſuum

ſuum erga Jonathanem amorem, qui ab incircumciſis miſere trucidatus erat. 5.) Saul in deſperatione mortuus erat, ac ſibi ipſi violentas manus intulerat; ergo anima ejus non deſcendit in purgatorium, ſed in infernum. 1. Paral. XI. 13. *Mortuus eſt Saul propter iniquitates ſuas*, vel in iniquitatibus ſuis, *eo quod prævaricatus erat mandatum Domini*. Quid vero ſignificet *in peccatis ſuis mori*, colligi poteſt ex verbis Chriſti Joh. VIII. 24. *Si non credideritis, quod ego ſim, moriemini in peccatis veſtris*. Nequaquam igitur vel David, vel Gileaditæ jejuniis ſuis ex purgatorio Saulem liberare ſibi propoſitum habuerunt. 6.) David ac habitatores Jabes Gilead non ſolum propter Saulem, ſed etiam propter Jonathanem planxerunt & jejunarunt. Quod ſi hoc jejunium ad animas ipſorum juvandas ſuſceptum, utique in uno eodemque loco ac ſtatu, videlicet in purgatorio ipſos conſtitutos fuiſſe oportuit. Sed conſequens adverſatur non modo diverſæ conditioni Saulis ac Jonathanis in vita & morte, ſed etiam ipſius Bellarmini verbis lib. II. de purg. cap. 6. reſp. ad 3. *Cum inter filios Saulis eſſet etiam Jonathan juſtus, non erant deſcenſuri ad eumdem locum Saul & Jonathan.* 7.) Si irrationabile eſt, in ſignum doloris ſeptem dies jejunare, quanto magis irrationabile dicendum fuerit, quod Daniel *trium hebdomadarum diebus luxiſſe, panem deſiderabilem non comediſſe, & a carne ac vino abſtinuiſſe* memoratur Dan. X. 3. Sed conſequens diſertis verbis prophetæ contrariatur. Notandum vero, quod pii vet. teſt. per dies complures jejunium continuantes non ab omni plane cibo, ſed a delicatiore & lautiore usque ad veſperam abſtinuerint, qua ratione per ſeptem ac plures dies jejunii tempus protrahi potuit. 8.) Si ex jejunio ſeptem dierum a civibus Jabes Gileaditicis poſt mortem Saulis ac Jonathanis ſuſcepto colligi poteſt, animas eorum in purgatorium deſcendiſſe, utique etiam ex planctu totidem dierum ac fletu ſeptuaginta dierum, quo filii Iſraël ac Ægyptii exſequias Jacobi patriarchæ proſecuti leguntur Geneſ. L. 3. & 10. colligi poterit, animam Jacobi itidem in purgatorio fuiſſe detentam, ac per ſuffragia viventium ex eo liberandam. Contrarium ſtatuit ipſe Bellarminus, quia lib. I. de Chriſto c. 11. *in limbum patrum* eamdem collocat, qui a purgatorio eſt diſtinctus quidam ſinus, & ex quo ante Chriſti ad inferos deſcenſum patriarchæ non potuerunt liberari. 9.) Idem ſtatuendum de Moſe, quem Iſraëlitæ 30. diebus luxiſſe dicuntur Deut. XXXIV. 8. ac de Aarone, quem totidem diebus luxerunt Num. XX. 29. num vero etiam Moſen & Aaronem in purgatorium relegabunt? 10.) Ex eo, quod David vivente adhuc filiolo luget ac jejunat, eo vero mortuo a fletu abſtinet, & cibi adſumtione jejunium ſolvit, contra Bellarminum colligimus, quod nullum crediderit purgatorium. Quod ſi enim judicaſſet, animam infantuli poſt mortem in purgatorio torqueri, utique fletibus ac jejuniis eo magis indulſiſſet, ac votis ardentioribus pro ipſo apud Deum interceſſiſſet, ut eo citius liberatio ipſi contingere potuiſſet. Si dicere velint, animam hujus infantuli deſcendiſſe non in purgatorium, ſed in limbum puerorum, ac proinde ſuffragiis non indiguiſſe, obvertimus illis verba Davidis 2. Sam. XII. 23. *Ego vadam ad eum, ille vero non revertetur ad me.* Atqui David non deſcendit in limbum puerorum, ſed in limbum patrum, vel in purgatorium ex pontificiorum hypotheſi. Ergo nec infantulus ille in limbum puerorum deſcendit. 11.) Jejunium adhiberi ſolet, non ſolum in ſeria oratione, ut animus ad Deum in precibus magis elevetur, ac ſpiritus ferventior reddatur, quod vocare poſſumus *jejunium orationis*, ſed etiam in vera ac ſeria pœnitentia, quando præ dolore ac luctu *obliviſcimur comedere panem noſtrum*, Pſalm. CII. 5. quod vocare poſſumus *jejunium contritionis*. Ad hoc poſterius genus pertinent jejunia in luctu ſuſcepta; quia enim funera amicorum & cognatorum ſunt *reales conciones de ira Dei & mortalitate*, ideo conſpectus eorum ad pœnitentiam & ſerium de peccatis dolorem nos excitat. Fruſtra proinde ex jejunio orationem pro defunctis exſtruere Bellarminus adlaborat. 12.) Patriarchas

ideo

ideo *in terra promiſſionis ſepeliri voluiſſe, ut precum & ſacrificiorum, quæ ibi fierent, participes redderentur*, figmentum eſt pontificium, non ſolum ſcripturæ ſacræ, (ut ſuperius oſtendimus,) ſed ipſi etiam pontificiorum hypotheſi adverſum. Patriarchæ enim poſt mortem non deſcenderunt in *purgatorium*, ex quo per preces & ſacrificia erant liberandi, ſed in *limbum*, ex quo non niſi per Chriſti ad inferos deſcenſum liberari potuerunt.

IV) Ex Pſal. XXXVIII. 2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

§. CCXXXIII. IV) Pſalm. XXXVIII. 2. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*; quæ verba Auguſtinus ſic exponit: *ut in furore argui a Deo, ſit in æternum damnari, in ira corripi ſit ſevere puniri poſt hanc vitam, ad correctionem tamen & emendationem, unde ſubdit: In hac vita purges me, talem me reddas, cui jam emendatorio igne non ſit opus. Eodem modo exponunt Beda, Haymo, Dionyſius, Carthuſianus. Reſp.* 1.) Bellarminus dicit, *hæc verba varie exponi poſſe*, ergo ad purgatorium fulciendum parum roboris habebunt, quia dogmata fidei ex claris & perſpicuis ſcripturæ dictis probari oportet. 2.) Vbi Auguſtinus ſecutus LXX. interpretes legit *furorem*, ibi Hieronymus hebraice doctus, quod non erat Auguſtinus, exponit *iram*, & ubi ille *iram*, hic *furorem*. Quinimo ne ipſe quidem Auguſtinus diſſimulat, has duas voces θυμὸν & ὀργὴν unam cenſeri, ac monet exemplaria variare, ita ut in quibusdam *ira* præcedat, in quibusdam *furor*. Sed & voces illas invicem transponit. Citans enim Pſalm. VI. *Ne*, inquit, *in ira tua arguas me, nec in furore tuo corripias me*. Ac XXXVIII. adlegat hoc modo: *Ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes me.* Quæ transpoſitio indicat, nullam in vocibus illis diverſitatem magnopere quæſitam ab Auguſtino fuiſſe, id quod ex verbis ipſius manifeſte patet. Sic enim ſcribit in Pſalm. VI. *Ego puto, unam rem duobus verbis ſignificatam. Nam in Græco θυμὸς, quod eſt in verſu primo, hoc ſignificat, quod ὀργὴ, quod eſt in verſu ſecundo. Sed cum Latini vellent etiam ipſi duo verba ponere, quæſitum eſt, quid eſſet vicinum iræ, & poſitum eſt furor, ideo varie codices habent. Nam in aliis prius invenitur ira, deinde furor: in aliis prius furor, deinde ira: in aliis pro furore indignatio ponitur aut bilis; ſed quidquid illud eſt, motus eſt animi provocans ad pœnam inferendam &c. in qua ira non ſolum argui ſe non vult anima, quæ orat, ſed nec corripi, id eſt, emendari vel erudiri, nam in Græco eſt παιδεύσῃς.* 3.) Auguſtinus τὸ *in ira corripi* ad ignem in die extremi judicii, non ad purgatorium pontificium in judicio exſtinguendum adcommodat. *Arguuntur*, inquit, *in die judicii omnes, qui non habent fundamentum, quod eſt Chriſtus; emendantur autem, id eſt, purgantur, qui huic fundamento ſuperædificant lignum, ſtipulam, fœnum; detrimentum enim patientur, ſed ſalvi erunt tanquam per ignem.* Adde, quod ignis ille Auguſtini *emendatorius* etiam in eo differt a purgatorio igne pontificiorum, quod in illo locus ſit vitæ emendationi & correctioni, in hoc vero minime. Denique pro eo, quod in Auguſtino legitur, *talem me reddas, cui emendatorio igne non opus ſit*, quædam exemplaria legunt, *cui jam emendato igne non opus ſit.* 4.) Auguſtino ac paucis quibusdam recentioribus opponimus nubem veterum ac recentiorum interpretum, qui *iram ac furorem* pro verbis unam eamdemque rem ſignificantibus accipiunt. Origenes homil. I. in Ezech. Arnobius in Pſalm. VI. & XXXVII. Hieronymus ib. Chryſoſtomus, Theodoretus in Pſalm. VI. Baſilius in Pſalm. XXXVII. Euthymius in Pſalm. VI. Bernhardus in Cant. ſerm. 69. Lombardus in Pſalm. VI. & XXXVII. Lyranus in Pſalm. VI. Cajetanus, Eugubinus, Felengius, Genebrardus, Janſenius & alii in Pſalm. VI. 5.) Hanc ſententiam probat phraſis in ſcriptura, præſertim Davidica uſitatiſſima, qua membrum poſterius in uno eodemque verſiculo eſt ἐξηγητικὸν prioris: probat vocum Hebraicarum proprietas. Sic enim ad verbum habent

Hebræa Pſalm. VI. 2. *Domine, ne in nnſo tuo arguas me, neque in excandeſcentia tua corripias me.* Pſalm. XXXVIII. 2. *Domine, ne in fervore tuo arguas me, nec in excandeſcentia tua corripias me*, ut ſit ſenſus, interprete Theodoreto: *Paterne me corripias, non judicis ritu; medici more, non tortoris; ne metiaris vindictam peccato, ſed benignitate juſtitiam tempera. Ne me caſtiges, ut merui, a facie tua me abjiciendo, ſed potius paterne caſtigando; non enim deprecatur prorſus correptionem, ſed eam petit paterna caſtigatione emendari*, ut Genebrardus in comm. recte admonet. 6.) *Poſt hanc vitam non erit locus, ubi flagitioſi convertantur, & mores ſuos corrigant*, fatente Bellarmino lib. I. de purg. cap. 13. reſp. ad 8. Ergo poſt hanc vitam non amplius locum habebit caſtigatio illa ad correctionem & emendationem, de qua pſaltes loquitur.

V) *Ex Pſalm. LXVI. 12. Tranſivimus per aquam & ignem.*

§. CCXXXIV. V) Pſalm. LXVI. 12. *Tranſivimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium*, ubi Origenes homil. XXV. in Num. & Ambroſius in Pſalm. XXXVI. ac ſerm. III. in Pſalm. CXVIII. exponit per aquam *baptiſmum*, per ignem *purgatorium*. *Reſp.* 1.) Bellarminus diſerte aſſerit, *hunc locum poſſe varios habere ſenſus*; quomodo igitur immotum purgatorio ſubſternere poterit fulcrum? Quidam interpretes adcommodant ad *ſervitutem Ægyptiacam*, qua Iſraëlitæ miſere preſſi & adflicti fuerunt. Chaldæus paraphraſtes: *Humiliaſti nos, juſſiſti equitare auctorem exactionis ſuper caput noſtrum, judicaſti nos tanquam fornace & aqua, & eduxiſti nos in latitudinem.* Lyranus in comm. *Tranſivimus per ignem, id eſt, laborem ignis ad coquendum, & aquam, quam portabant propriis humeris ad commiſcendum cum terra, ut inde lateres formarentur.* Quidam ad tribulationes populi Iſraëlitici, quas tum in *Ægypto*, tum in *deſerto* ſuſtinuit. Cajetanus h. l. *Reliquas omnes tribulationes tum in Ægypto, tum in via usque ad Jordanem ſummarie deſcribens colligit ad duo contraria, ignem & aquam, ita ut metaphoricus ſit ſermo deſcribens univerſa mala per ignem & aquam.* Genebrardus in comm. *Tranſivimus per contraria mala, at ex iis nos eripuiſti in refrigerium, Hebraice, in irrogationem, id eſt, in refocillationem. Alluſio ad terram promiſſionis, quæ erat irrigua, fertilis & fœcunda.* Quidam ad *martyria* ſanctorum adcommodant. Hieronymus in comm. *Martyrum hic oſtendit victorias, quas in diverſis paſſionibus meruerunt, & ad unum eos ducit refrigerium, id eſt, Chriſtum Dominum per laqueos, per cruces, per verbera, per ignes, æſtusque & alia diverſa ſupplicia, per quæ & holocauſtum acceptum effecti ſunt, perveniſſe.* Hilarius eodem fere modo. Haymo in h. l. *Quia multi martyres aquis ſubmerſi ſunt, nec tamen igne vel aqua eorum curſus potuit impediri.* Gloſſa ord. *Tranſivimus per ignem, ut Laurentius & plures alii, per aquam, ut b. Clemens & plures alii.* Quidam de *baptiſmo* locum explicant. Arnobius h. l. *Tranſivimus per ignem martyrii & aquam baptiſmatis, & induxiſti nos in refrigerium; nam & in baptiſmo ſacroſancto & igne cenſiti ſumus, quando intravimus domum tuam in holocauſtis.* Quidam in genere de *paſſionibus* & adverſitatibus accipiunt, ut ſit metaphora ab auri & argenti excoctione deſumta. Cyrillus Hieroſol. catech. V. *Vides ipſos libere de tranſitu tentationis loquentes ac profitentes, ſe in illa non hæſiſſe; educi enim in refrigerium eſt liberari a tentatione.* Euthymius h. l. *Per ignem & aquam varias calamitates intellige, & quia animam incendunt, & quia demergunt ac ſuffocant.* Chryſoſtomus hom. V. oper. imperf. in Matth. *Sicut aurum vel argentum combuſtis in fornace ſordibus colatur, ſic homo in fornace tentationis depoſitis peccatis ſanctificatur.* Beda h. l. *Feciſti nos incudem omnium tribulationum, & eduxiſti nos in refrigerium, id eſt, ut refrigeratam habeamus conſcientiam.* Haymo h. l. *A ſimilitudine viatoris hic loquitur, quia ſicut viator neque per æſtum neque propter pluviam vult dimittere,*

quin viam ſuam pergat, ſic iſte juſtus non poteſt impediri, quin curſum ſuum perficiat. Quidam per ignem *adverſa*, per aquam intelligunt *proſpera.* Auguſtinus h. l. *Ignis urit, aqua corrumpit, utrumque metuendum, & uſtio tribulationis & aqua corruptionis. Quando ſunt res proſperæ, & abundantia ſeculi circumfluit, quaſi aqua eſt.* Ruffinus, Caſſiodorus, Hugo Card. Auguſtinum ſequuntur. Bernhardus ſerm. in tranſit. Malach. *Tranſivit per ignem & aquam, quem non triſtia frangere, nec detinere mollia potuerunt.* Hanc interpretationem adprobat Blaſius de Viega in Apoc. X. p. 418. 2.) Simpliciſſima ac textui adcommodatiſſima eſt interpretatio illa (quam ex ipſis pontificiis ſequuntur, Ribera in comm. Zach. XIII. n. 17. & Hector Pintus in comm. Eſ. XLIII.) qua per *ignem & aquam* metaphorica loquendi conſuetudine omnis generis adverſitates intelliguntur, quibus David, Iſraëlitæ & omnes pii in hac vita ſunt ſubjecti, ſed divina benignitate in illis conſervantur, atque ex illis tandem liberantur; præcedit enim v. 10. *probaſti nos; examinaſti nos, ſicut examinatur argentum.* Ac Spiritus ſanctus alibi ſimilibus verbis piorum calamitates deſcribit: Eſa. XLIII. 2. *Cum tranſieris per aquas, tecum ero, & per flumina, non operient te; cum ambulaveris per ignem, non combureris, & flamma non ardebit in te.* 2. Sam. XXII. 17. *Extraxit me de aquis multis.* Pſalm. CXXIV. 5. *Pertranſivit anima noſtra aquam.* Pſalm. XVII. 3. *Igne me examinaſti.* Dan. XII. 10. *Quaſi ignis probabuntur.* 1. Pet. IV. 12. Μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει &c. 3.) Bellarminus ſequitur Origenem & Ambroſium, qui ad ignem purgatorium hæc adcommodant. At qua fronte illorum auctoritatem nobis opponere poteſt, quorum ſententiam, quod ſcilicet *omnes tam boni, quam mali, poſt hanc vitam igne illo purgari debeant,* inter errores recenſet lib. II. de purg. cap. 1. ac diſerte addit, *verba Origenis non pati commodam expoſitionem? Omnes,* inquit Origenes hom. XXV. in Num. *purificatione indigemus. Omnes,* ait Ambroſius in Pſalm. XXXVI. *igne examinabimur, igne purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel; igne Daniel.* 4.) Ambroſius non de igne quodam *purgatorio*, qui poſt hujus vitæ decurſum animas excipit, ſed de *igne extremi judicii* loquitur. Sic enim ſcribit ſerm. III. in Pſalm. CXVIII. *Poſt conſummationem ſeculi miſſis angelis, qui ſegregent bonos & malos, hoc futurum eſt baptiſma, quando per caminum ignis iniquitas exuretur, ut in regno Dei fulgeant juſti ſicut ſol, in regno Patris ſui, adeo ut ſi aliquis ut Petrus ſit, ut Johannes, baptizatur hoc igni.* Neutrum horum de purgatorio ſuo dicunt pontificii; fingunt enim in illud non deſcendere ſanctos prophetas & alios valde bonos, ſed tantum mediocriter bonos, neque in extremi judicii die illud ſuccendendum, ſed potius exſtinguendum fore autumant. 5.) Pſaltes non modo *ignis*, ſed etiam *aquæ* mentionem facit. Num vero ut ignis quidam purgatorius, ita etiam aqua purgatoria datur? num ignis purgatorii incendia aquæ adfuſione velut in balneis mitigantur? an non metuendum, ne aqua purgatorii flammas exſtinguat? 6.) Pſaltes de ſe ipſo dicit: *Tranſivimus per ignem & aquam.* Quod ſi ergo de purgatorio loquitur, etiam ſanctiſſimis prophetis in purgatorium erit deſcendendum. 7.) Nec in *futuro* demum ſe per ignem illum tranſiturum dicit, ſed in *præterito* ſe tranſiiſſe adſerit. Ergo jamdum in hac vita purgatorii pœnas ſuſtinuit. 8.) Ordo verborum non admittit Bellarmini expoſitionem. Quod ſi namque per *ignem* intelligitur purgatorium, per *aquam* baptiſmus, conſequens fuerit, nos prius purgatorii igne, quam baptiſmi aqua mundari. Præterea ſi ignis ſignificat purgatorium, aqua baptiſmum, conſequens fuerit, etiam in vet. teſt. per baptiſmum non minus, quam per purgatorium, peccata fuiſſe emundata & expurgata. 9.) Apud pſalten ſequitur: *Introibo in domum tuam cum holocauſtis.* At num ex purgatorio patet reditus in Hieroſolymitanum templum ad offerenda ſacrificia? λῆρος ληρώδης. 10.) In eodem pſalmo additur: *Impoſuiſti homines ſuper caput noſtrum.* At animæ in purgatorio non ab hominibus, ſed a dæmoni-

monibus cruciantur. Merito igitur hunc locum deſerit Fiſcherus Roffenſis art. XXXVII. ſcribens: *Quod alii ſic nugantur*, (purgatorium ex hoc dicto eliciendo) *ego non probo.* Roffenſis igitur judicio nugatorem Bellarminus agit.

VI) *Ex Eſa. IV. 4. Purgabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion, &c.*

§. CCXXXV. VI) Eſa. IV. 4. *Purgabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion, & ſanguinem emundabit de medio eorum ſpiritu judicii & ſpiritu combuſtionis.* Hunc locum Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei c. 25. de pœna purgatorii exponit. *Reſp.* 1.) Nec hic conſentientem & unanimem veterum interpretationem Bellarminus urgere poterit, cum in hujus loci explicatione plurimum varient. Quidam referunt ad *aquiſitionem*, quidam ad *adplicationem* beneficiorum Chriſti, ſed quæ fit in hac vita per evangelii prædicationem, baptiſmi adminiſtrationem, ſpiritus ſancti donationem, non autem ad peccatorum ablutionem poſt hanc demum vitam a Chriſto exſpectandam. Irenæus lib. IV. adv. hæreſ. c. 39. „In noviſſimis temporibus cum venit plenitudo temporis libertatis, ipſum verbum per ſe „ipſum ſordes abluit filiorum Sion manibus „ſuis lavans pedes diſcipulorum &c. Qui enim „pedes lavit diſcipulorum, totum corpus ſan„ctificavit, & emundationem adduxit.„ Clemens Alexandrinus lib. III. pædag. c. 9. "Optimum lavacrum expurgat ſordes animæ, eſt„que ſpirituale, de quo aperte dicit prophe„ta: Abluet Dominus ſordes filiorum Iſraël.„ Hieronymus in comm. "Quod leve eſt, lava„tur; quod gravius exuritur; de quo judicii „& combuſtionis ſpiritu Johannes baptiſta in „evangelio loquebatur: *Ego baptizo vos in „aqua; qui autem poſt me venit, ipſe vos „baptizabit in Spiritu ſancto & igne*; ex quo „diſcimus, quod homo tantum aquam tribuat, „Deus autem Spiritum ſanctum, quo & ſor„des abluuntur, & ſanguinis peccata purgan„tur.„ Chryſoſtomus in comm. dicit, *eſſe metaphoram ab his, qui conflant metallicas mauterias, derivatam.* Cyrillus Alexandrinus lib. I. in Eſa. orat. III. cap. 4. "Judicii ſpiritum „dicimus ex judicio recto & juſtitia latum in „nos Dei calculum &c. ardoris vero gratiam „in ſacroſancto baptiſmo non absque ſpiritu „nobis ingeneratam. Baptizati enim & loti „ſumus, non aqua nuda &c. ſed ſpiritu & igne „divino ac intelligibili, qui ſordes vitioſitatis „in nobis deterit & abſumit, & peccati inqui„nationem liquat & excoquit.„ Haymo in hunc locum: "Idem ſpiritus dicitur ſpiritus „judicii & ſpiritus ardoris. Spiritus judicii, „quia in eo baptiſmate diabolus judicatur, & „quaſi damnatur, dum poteſtate hominis pri„vatur. Spiritus ardoris, quia accendit corda „hominum in dilectionem conditoris, ac con„ſumit peccatorum rubiginem.„ Lyranus ibidem: "Abluit ſordem filiarum Sion, id eſt, „eccleſiam ſpiritu judicii, quia Chriſtus per „viam juſtitiæ pro nobis ſatisfecit, & ſpiritu „ardoris, quia hoc fecit ex maximo fervore caritatis.„ 2.) Ex contextu adparet, prophetam vaticinari de Meſſia (in verſu enim proxime præcedente dicitur: *In die illa erit germen Domini pulcrum & glorioſum*, ubi per germen paraphraſtes Chaldæus & rabbi Kimchi recte intelligunt *Meſſiam*) ac de ipſius beneficiis, inter quæ eminet mundatio ab inquinamentis peccatorum, quæ per *ſanguinem* in ſcripturis ſæpius denotantur, Pſalm. LI. 16. Eſa. I. 15. Ezech. XVI. 6. illa vero expurgatio fit *in ſpiritu judicii & ardoris*, quia Chriſtus ardentiſſimo & igneo zelo ſatanam in paſſione adgreſſus, potenter eum devicit, & juſto judicio infernalibus cruciatibus addixit, eccleſiam vero ab ejus tyrannide liberavit, Eſa. IX. 7. Johan. XII. 31. XVI. 11. &c. ac a peccatorum ſordibus mundavit, 1. Cor. VI. 11, Eph. V. 27 &c. 3.) Auguſtinus nequaquam ad purgatorium pontificium hunc locum propheticum adplicat, ut mala fide Bellarminus ipſi tribuit, ſed ad *ignem extremi judicii*; ſic enim loco citato loquitur: *Propheta Malachias judicium noviſſimum prophetavit, dicens*: „Ecce venit Dominus omnipotens. Et quis „ſuſtinebit diem introitus ejus? quia ipſe ingredie-

„gredietur quaſi ignis conflatorii &c.„ *Dicit tale aliquid & Eſaias*: "Lavabit Dominus ſordes filiorum & filiarum Sion &c.„ *niſi forte ſic eos dicendum eſt emundari a ſordibus & eliquari quodammodo, cum ab eis mali per pœnale judicium ſeparantur, ut illorum ſegregatio atque damnatio purgatio ſit iſtorum, quia ſine talium de cætero commixtione victuri ſunt.* At pontificium purgatorium in die judicii exſtinguetur. 4.) Per *ſanguinem* non intelliguntur venialia ac levia quædam peccata, ſed gravia ac mortalia. Ea vero juxta pontificiorum hypotheſin non abluuntur in purgatorio, ſed per pœnitentiam in hac vita ſunt delenda & expianda. 5.) Purgatio illa, de qua propheta loquitur, inſignis beneficii loco promittitur. Sed purgatorium non tam beneficii, quam ſupplicii loco habendum.

VII) *Ex Eſa. IX. 18. Succenſa eſt quaſi ignis impietas.*

§. CCXXXVI. VII) Eſa. IX. 18. *Succenſa eſt quaſi ignis impietas & ſpinas devorabit. Baſilius in hunc locum dicit, per confeſſionem peccatum areſieri, ut igne purgatorio poſt hanc vitam abſumi poſſit. Reſp.* 1.) Baſilii quidem interpretationem audimus, ſed clara & perſpicua ſcripturæ dicta pro hoc articulo fidei ſtabiliendo deſideramus. Si ad excitandum & inflammandum purgatorium adverſariis ſufficit adducere ſcripturæ loca, in quibus mentio fit ignis, nobis viciſſim integrum erit, adducere ea, in quibus fit mentio aquæ, ad purgatorium illud exſtinguendum. 2.) Textui nihil minus convenit, quam de *purgatorii igne* eumdem interpretari. Vaticinatur propheta de *interitu regni Iſraëlitici*, & cauſam illius exitii, impietatem ſcilicet ac impœnitentiam populi exponit: unde quidam ad *cauſam exitii*, videlicet ad culpam illam ignis ſuccenſionem referunt hoc ſenſu: Quemadmodum ignis, ſi vepretum aliquod aridum vel ſylvam corripuerit, ſubito vires adquirit, & obvia quæque abſumit, ut fumus denſus ac magnus in ſublime elevetur: ſic impietas, injuſtitia & omnis generis atrocia delicta in populo Iſraëlitico ubivis exarſerunt, ac tantas vires apud omnes adquiſiverunt, ut pernicioſiſſimus ille ſcelerum ignis reſtingui vix poſſit. 3) Quidam vero rectius *ad ipſum exitium*, videlicet ad ſcelerum iſtorum pœnam, hunc locum adcommodant. Comparat enim propheta iram Dei igni abſumenti ac devoranti, quo non ſolum magiſtratus ac proceres populi, ſed etiam promiſcuum vulgus, quod dumeto ac ſylvæ comparatur, ſit ſuccendendum ac exſcindendum, quæ interpretatio congruit non ſolum cum aliis ſcripturæ locis, Deut. XXXII. 22. Job. XXXI. 12. Eſa. XXVI. 11. Thren. IV. 11. &c. ſed etiam ex ipſis viſceribus textus colligitur: *v.* 14. *Diſperdet Dominus ab Iſraël caput & caudam, ramum & truncum die una.* v. 19. *In ira Domini exercituum obtenebrata eſt terra, & erit populus quaſi eſca ignis, non parcet vir fratri ſuo.* Eodem modo probati interpretes exponunt. Hieronymus in comm. *In tali populo nullius perſonæ Deus miſerebitur, non pupilli, non viduæ.* Cyrillus lib. I. in Eſa. cap. 6. *Iniquitatem adpellat non rem ipſam; hoc enim vel intellectu vel dictu ineptum eſt: ſed iniquitatibus implicatos, qui eo demum improbitatis morum veniunt, ut jam non iniqui, ſed verius iniquitas debeant nominari. Hi igitur quaſi ignis ardebunt, id eſt, ſibi ipſis ignis erunt; nemo enim alius flammam illis inferet, ſed ipſi ad hoc ſibi inter ſe ſufficient, quod Judæis accidit in obſidione Hieroſolymorum.* Lyranus h. l. *Impietas populi Iſraël provocavit iram Dei contra ſe quaſi ignem ardentem, qui conſumit vepres, id eſt, populum omnem.* Confer Procopium, Haymonem & alios. Hector Pintus, ſcriptor pontificius, in comm. h. l. *Senſus eſt: Impietas hoſtium Iſraëlis accenſa eſt, & non populum aliquem pium & Deo devotum, ſed vepres & ſpinas, hoc eſt, Iſraëlitas ſceleratos devorabit. Comparat enim propheta Iſraëlem vepribus & ſpinis.* 5.) Qui ad ignem poſt hanc vitam urentem adplicant, non de purgatorio temporali, ſed infernali & æterno igne hoc loco explicant. Hugo Cardin. *Impii ſuccendentur igne æterno pro impietate ſua. Vepres & ſpinam, hoc eſt, ipſos* duros

duros & aſperos peccatores vorabit ignis gehennæ, quos prius voraverat ignis culpæ. 6.) Propheta loquitur de igne impietatem ſuccendente & ſpinas devorante, ibidemque atrocia & graviſſima populi peccata enumerat. At purgatorius ignis non impietatem, hoc eſt, mortalia peccata, ſed leves venialium peccatorum maculas purgat, teſte Bellarmino lib. II. de purg. cap. 1. in fine, nec devorat & conſumit, ſed tantum abluit. Propheta loquitur de igne non vero, ſed ſimilitudinario; dicit enim: *ſuccenſa eſt quaſi ignis impietas.* At purgatorius ignis ex hypotheſi Bellarmini eſt verus & corporeus ignis. Propheta addit v. 21. *In hoc toto non eſt averſus furor ejus, ſed adhuc manus ejus extenta.* At pontificii dicunt, per pœnas purgatorii Deo ſatisfieri, ut furor ejus avertatur. 7.) Purgatorius ille ignis, ad quem Baſilius locum propheticum adplicat, non convenit omni ex parte cum purgatorio pontificio. Addit enim Baſilius, hunc ignem depaſcere omnia terrena, ac de eodem dixiſſe Chriſtum Luc. XII. 49. *Ignem veni mittere in terram.* At pontificium purgatorium non tollit omnia peccata, nec ſuper terram, ſed ſub terra ardere ſtatuitur.

VIII) *Mich. VII. 8. Iram Domini portabo.*

§. CCXXXVII. VIII) Mich. VII. 8. *Ne læteris inimica mea, nam ſi cecidi, reſurgam; cum ſedero in tenebris, iram Domini portabo, donec cauſam meam judicet, adducet me in lucem, videbo juſtitiam ejus. Hunc locum adferri ſolitum pro purgatorio, docet Hieronymus in cap. ult. Eſa. & gloſſa ordinaria exponit: Iram Domini portabo, vel hic, vel in purgatorio.* *Reſp.* 1.) Proponitur in verbis prophetæ conſolatio, quam pii Iſraëlitæ in captivitate Babylonica vera fide amplecti, & contra inſultus ac ſarcaſmos hoſtium eadem ſeſe erigere debeant, quod videlicet ex tenebris captivitatis ac miſeriæ in lucem libertatis ac lætitiæ ſint reducendi, de purgatorio vero verbum nullum additur. 2.) Ita exponunt Hieronymus, Theodoretus, Lyranus, gloſſa interlinearis, Hugo Cardinalis & alii, ex quibus quidam myſtice adplicant ad *animam tentatam:* Ne inſultetis mihi caro, mundus ac dæmones, quod ceciderim peccando; reſurgam enim pœnitendo, poſt tenebras culpæ & triſtitiæ ſpero lucem gaudii & juſtitiæ, Chriſtum ſcilicet, qui factus mihi a Deo juſtitia ac redemtio. 3.) Benedictus Arias late hunc locum explicat, purgatorii vero non meminit. Ribera Jeſuit. in comm. h. l. *Loquitur in perſona populi propheta, id eſt, in perſona Jeruſalem, quæ Babylonem inimicam ſuam, a qua vaſtata eſt, exſultare prohibet, eo quod ſit iterum poſt captivitatem ædificanda & habitanda. Ita Hieronymus & alii. Ne læteris, o Babylon, de ruina mea, quæ mihi nunc a propheta prædicta eſt, eadem a te expugnata, ſed iterum ædificabor.* In ſenſu allegorico adplicat ad Chriſti ex mortuis reſurrectionem. 4.) Quomodo ad purgatorium adplicari poteſt, quod ſequitur apud prophetam v. 10. *Adſpiciet inimica mea, operietur confuſione, quæ dicit ad me, ubi Dominus Deus tuus?* v. 11. *Dies,* (venient) *ut ædificentur maceriæ tuæ.* Gloſſa ordinaria adcommodat ad *reparationem ruinæ angelicæ,* ſed quilibet videt, hoc eſſe perquam durum & coactum. 5.) Hieronymus nequaquam ad purgatorium dictum propheticum adcommodat, ſed dicit, *eos, qui volunt ſupplicia damnatorum aliquando finiri, & licet poſt multa tempora, tamen terminum habere tormenta,* inter alia etiam hoc teſtimonio uti, vel potius abuti. Origenico igitur errori adfines ſunt, qui ad ſtatum & pœnas futuri ſeculi hunc locum adcommodant.

IX) *Ex Zach. IX. 11. Eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.*

§. CCXXXVIII. IX) Zach. IX. 11. *Tu in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Etſi,* inquit Bellarminus, *hunc locum adducunt paſſim pro liberatione patrum ex limbo, tamen melius convenit liberationi animarum ex purgatorio, quas Chriſtus eduxit, cum eo deſcendit poſt mortem ſuam: 1.) quia iſti rectius dicuntur vincti; 2.) quia in purgatorio non eſt aqua conſolationis,*

tionis, quæ eſt in limbo. Vnde Auguſtinus lib. XII. in Gen. cap. 33. & epiſt. XCIX. ad Evodium contendit, Chriſtum, cum deſcendit ad inferos, non ſolum patres inviſiſſe, ſed etiam eos, qui cruciabantur in inferno, id eſt, in purgatorio, & multos eorum inde liberaſſe. Eumdem locum pro purgatorio ſtabiliendo adducit Salmeronius comment. 1. Cor. XV. diſp. XXVI. §. *Vocatur &c. Reſp.* 1.) Bellarminus ipſe libr. IV. de Chriſto cap. 11. ex hoc dicto prophetico *limbum* fulcire conatur; cur ergo hoc loco ad purgatorium illud adplicat, cum limbus ac purgatorium ſint duo diſtincti ſinus inferni? Becanus in diſp. de purg. Calviniſt. p. 25. itidem ambiguus eſt, an ad limbum patrum, an ad purgatorium hic locus propheticus referri debeat? *Catholici* (inquit) *aut limbum antiquorum patrum aut certe purgatorium intelligi putant.* Coſterus in enchir. p. 492. & conc. part. III. tom. I. p. 604. accipit de *purgatorio*, Grodicius conc. II. in feſto paſchatos de *limbo*. 2.) Oſtendimus autem ſuperius §. 176. nec de *limbo* nec de *purgatorio* vaticinium illud accipi poſſe, ſed de ipſo inferno, ex quo Chriſtus ſua paſſione & ſanguinis ſui effuſione nos eduxit, quando Patri ſuo cœleſti nos reconciliavit, & a poteſtate ſatanæ liberavit. 3.) Hanc interpretationem probant ipſimet evangeliſtæ Matth. XXI. 5. & Johannes XII. 14. quando vaticinium illud referunt ad Chriſti in Hieroſolymarum urbem ingreſſum, eumdemque inſecutam paſſionem, per quam eccleſiæ redemtio obtigit. 4.) Eadem interpretatio patrum ſuffragio ſtabiliri poteſt. Theodoretus in comm. *Quos tuo pretioſo ſanguine redemiſti & liberaſti, hos cum ſalutaribus teſtamenti tui tabulis emiſiſti, ut omnibus hominibus libertatem teſtarentur ac declararent. Liberaſti eos a lacu non habente aquam; hunc autem lacum ſive de morte æterna, ſive de errore idolorum velit quis intelligere, non aberrabit a veritate.* Hieronymi & Auguſtini lib. XVIII. de civ. Dei cap. 35. expoſitionem adduximus §. citato. 5) Ad purgatorium non poſſe adplicari locum propheticum, demonſtramus hiſce argumentis. *Primo* in lacu illo, e quo Chriſtus vinctos eduxiſſe dicitur, *non erat aqua*, ſed in purgatorio eſſe aquam, colligi poteſt ex eo, quod dictum Pſalm. LXVI. 12. *tranſivimus per aquam & ignem &c.* ad illud adplicant. *Secundo*, ex lacu illo Chriſtus dicitur nos eduxiſſe *ſuo ſanguine*, ſed ex purgatorio liberantur homines ſuis paſſionibus ac ſatisfactionibus. *Tertio* in lacu illo, e quo Chriſtus nos eduxit, tenebamur *vincti*; ſed animæ in purgatorio non ſunt vinctæ, quia *poſſunt ex eo ad nos in terris adhuc viventes* proficiſci, ut ex Gregorii dialogis diſputat Bellarminus lib. II. de purg. c. 8. *Quarto*, in lacu illo non animæ duntaxat, ſed *homines* corpore & anima vincti tenentur, ſed in purgatorio animæ tantum torquentur. *Quinto*, ubi eſt certa ſpes liberationis ac ſalutis, ibi adhuc eſt aqua aliqua conſolationis. Sed *in purgatorio eſt certa ſpes liberationis ac ſalutis*, teſte Bellarmino lib. II. de purgat. cap. 4. ergo ibidem adhuc eſt aqua conſolationis. Jam vero in lacu illo, e quo Chriſtus nos liberavit, nulla eſt aqua. 6.) Auguſtinus de purgatorio dubius fuit, ut ſuo loco oſtendemus. 7.) Quod Auguſtinus diſputat, *Chriſtum in ſuo ad inferos deſcenſu quosdam ex inferno liberaſſe*, id ne ipſi quidem pontificii acceptare poſſunt; agnoſcunt enim nobiscum, ex inferno nullam eſſe liberationem. De purgatorio id ipſum exponi nequit, cum Auguſtinus de inferno ſpecialiter ſic dicto, id eſt, damnatorum loco illud adferat.

X) Ex Malach. III. 3. Sedebit quaſi ignis conflans.

§. CCXXXIX. X) Malach. III. 3. *Ipſe ſedebit quaſi ignis conflans, & purgabit filios Levi, & colabit eos. Hunc locum exponunt de pœna purgatoria Origenes homil. VI. in Exod. Ambroſius in Pſalm. XXXVI. Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei cap. 25. & b. Hieronymus in hunc locum. Et quamquam pœna illa purgatoria non eſt ea, de qua nunc agimus, nam illa purgabit viventes; nos autem agimus de pœna mortuorum: tamen inde recte infertur purgato-*

rium. Nam ideo tunc præcedet tribulatio graviſſima, & poſtea etiam ignis deſcendet, & purgabit celerrime omnes reliquias peccatorum in hominibus juſtis, quia, ut Irenæus etiam notat in fine lib. V. tunc repente eccleſia, quæ eſt in terris, adſumenda erit ad ſponſum, nec erit tempus purgationis ulterioris, ut nunc eſt poſt mortem ante judicium. Reſp. 1) Non de *ſecundo* Chriſti adventu ad judicium, ſed de *primo* adventu ad opus redemtionis in his terris peragendum propheta loquitur, ut conſtat ex infallibili evangeliſtarum expoſitione, Matth. XI. 10. Marc. I. 2. Luc. I. 76. VII. 27. 2.) Id ipſum colligitur ex integro contextu hujus vaticinii: v. 1. *Ecce ego mitto angelum meum*, (legatum meum Johannem baptiſtam) *qui præparabit viam ante faciem meam.* v. 2. *Et ſtatim veniet ad templum ſuum* (Hieroſolymitanum) *dominator, quem vos quæritis,* (Meſſias, quem cupide exſpectatis) *& angelus teſtamenti, quem deſideratis. Ecce veniet, dicit Dominus exercituum.* v. 3. *Et quis poterit ſuſtinere diem adventus ejus?* (illius ſcilicet, de quo in præcedentibus actum, cujus præcurſor erat futurus Johannes baptiſta.) *Et quis ſtabit, cum adparuerit?* (Pontificibus, ſacerdotibus, Levitis, Phariſæis &c. Hieroſolymitanis Chriſti adventus erat parum gratus & acceptus propter acrem corruptelarum reprehenſionem & inſtitutam eccleſiæ reformationem, de qua propheta porro ſic vaticinatur:) *Ipſe enim erit quaſi ignis conflans & quaſi ſapo fullonum*, (quo lintea ac panni purificantur) *ſedebit* (ut aurifaber) *conflans & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & fundet eos quaſi aurum & argentum, & erunt Domino offerentes in juſtitia, & placebit Domino ſacrificium Juda & Jeruſalem ſicut in diebus antiquis & ſicut in annis prioribus.* (poſt repurgatam a corruptelis & traditionibus phariſaicis doctrinam, priſtinus ejusdem nitor eluceſcet, & qui ex ſacerdotibus, ſcribis, Phariſæis ac reliquis Judæis patientur ſe verbo emendari, illi ſalutaria eccleſiæ chriſtianæ membra fient, ac ſpiritualia ſacrificia Deo offerent) 3.) Huic interpretationi, ex ipſis textus viſceribus erutæ, adſurgunt multi ex veteribus, dum non ad purgatorium poſt hanc vitam, ſed ad ignem verbi & tribulationum in hac vita locum propheticum referunt. Cyprianus ad Quirinum lib. III. adverſ. Judæos cap. 57. "Emendans emendavit me Dominus, & morti non tradidit „me &c. Item apud Malachiam: & ſedebit „conflans & expurgans ſicut aurum & argen„tum, & emundabit filios Levi.„ Hieronymus in comm. "Ipſe his, qui peccant gravi„ter, ignis conſumens eſt; qui autem levia „peccata committunt, herba fullonum, ut lo„tis munditiam reſtituat &c. unde & Dominus „in evangelio loquitur: *ignem veni mittere* „*ſuper terram.* Et purgabit filios Levi. Tem„pus enim eſt, ut judicium incipiat a domo „Dei.„ (at ignis ille, de quo Chriſtus loquitur, & judicium, de quo Petrus, non eſt purgatorium ſubtus terram, ſed in hac vita ſuper terram.) Cyrillus Alexandrinus lib. I. in Eſaiam orat. III. c. 4. "Regeneratos a Spiri„tu ſancto & igne intelligibili hic intelligit, „qui ſordes vitioſitatis in nobis deterit, & ab„ſumit, & peccati inquinationem liquat & ex„coquit.„ (at in purgatorio non eſt ignis intelligibilis, ſed corporeus, ut diſputat Bellarminus lib. II. ad purgat. cap. 11.) Theodoretus in comm. "Hoc loco propheticus ſermo „Dominum tanquam quemdam pontificem no„bis oſtendit, ſordes peccatorum veluti herba „quadam expurgantem, & ceu igne quodam „animas noſtras ejusmodi veneno liberantem.„ (ſi de vero & corporeo purgatorii igne locum accepiſſet, nequaquam particulam ſimilitudinis adhibuiſſet.) Lyranus in comm. "Ipſe „quaſi ignis conflans ad probationem electo„rum, & purgabit filios Levi, hoc eſt, apo„ſtolos, quorum aliqui fuerunt de tribu Levi, „& omnes fuerunt novæ legis epiſcopi.„ Hugo Cardinalis in comm. "Purgabit filios Levi „igne paſſionis vel Spiritus ſancti.„ Eodem fere modo Arias Montanus in comm. "Evan„gelio deſcribendo varia & illuſtria ex effectu „nomina in ſacris literis impoſita ſunt, ex iis „unum eſt ignis, alterum herba fullonum. „Vtraque autem res natura ſua impuritati ad-

„verſa-

„verſatur, atque elegantiæ & rerum nitori pu„ritatique conducit.„ Ribera in comm. h. l. „Ego Theodoreto adſentior, qui de expia„tione cordium per Spiritum ſanctum datum „a Chriſto prophetam loqui arbitratur. Chri„ſtus igitur igne Spiritus ſui calefaciet animas „ſuorum, & expurgabit, ut ignis metalla &c. „de quo dictum eſt Matth. III. baptizabit in „Spiritu ſancto & igne. Luc. XII. Ignem veni „mittere in terram &c.„ 4.) Propheta non de pœna *mortuorum*, ſed *viventium* in hoc dicto agit, fatente Bellarmino. At purgatorium eſt pœna mortuorum, non viventium, eodem docente. Ergo hic locus propheticus non agit de purgatorio. Quod per *quamdam conſequentiam* ex igne judicii ignem purgatorium ante judicium cruciantem inferri poſſe arbitratur, de eo quid ſtatuendum ſit, oſtendimus ſuperius. 5.) Auguſtinus non ad purgatorium pontificium, ſed ad *ignem extremi judicii* vaticinium adcommodat. "Propheta Malachias „(inquit) judicium noviſſimum prophetavit.„ Et poſtea: "Ex his, quæ dicta ſunt, videtur evidentius adparere, in illo judicio quaſdam „quorumdam purgatorias pœnas futuras.„ Eodem modo exponunt Chryſoſtomus in hom. *quod Chriſtus Deus*. Ruffinus in expoſ. ſymb. ſed ex illa vivorum per ignem judicii purgatione ignis purgatorius mortuorum animas excrucians inferri nequit, ut oſtendimus ſuperius. 6.) Origenes & Ambroſius de tali purgatorio loquuntur, quod *omnes omnino* etiam prophetæ & apoſtoli ſubire coguntur. Sed hanc ſententiam Bellarminus lib. II. de purg. cap. 1. *inter errores* refert; quorſum igitur eorum expoſitionem adfert?

Dicta ſcripturæ, quæ alii pontificii pro purgatorio adſtruendo ex vet. teſt. producunt.

§. CCXL. Atque hæc ſunt, quæ *Bellarminus* ex vet. teſt. pro purgatorio ſtabiliendo adducit. Vbi merito quis miretur & miſeretur illas ambages & viarum anfractus, per quos piis vet. teſt. fuit oberrandum, antequam in cœlum pervenire potuerint. Primum enim in purgatorium ipſis fuit deſcendendum, in quo pœnam damni & ſenſus experti fuere; ex purgatorio traducti fuere in limbum, in quo pœnæ *damni*, non tamen *ſenſus* fuere adhuc obnoxii; ex limbo in Chriſti ad inferos deſcenſu tandem fuere liberati, & ad cœleſtis vitæ gaudia introducti, ſi pontificiis figmentis fides eſt habenda. Videamus etiam reliqua veteris teſtamenti dicta, quæ alii ex pontificiis (*) pro purgatorio adſerendo adducunt.

1) Ex Lev. XII. 4. Puerpera non ingredietur ſanctum, donec compleantur dies purgationis.

I) Levit. XII. 4. *Omne ſanctum non tanget* (puerpera) *nec ingredietur in ſanctuarium, donec impleantur dies purgationis ſuæ;* ex quo colligunt, *animabus defunctorum non patere ad paradiſi ſanctuarium aditum, niſi poſt impletas in purgatorio ſanctificationes. Reſp.* 1.) Ex allegoriis non poſſunt probari fidei dogmata, niſi ipſe Spiritus ſanctus in ſcripturis adplicationem monſtret. 2.) Si hunc locum ἀλληγορικῶς ad purgatorium transferre velint, quomodo quæſo illud explicabunt, quod ea, quæ fœminam peperit, longiori tempore ab ingreſſu in ſanctuarium abſtinere debuit, quam quæ marem enixa eſt? 3.) Nullus ex veteribus in hujus loci explicatione allegorica de purgatorio quidquam ſomniavit. Conf. paraphraſtem Chaldæum, Origenem homil. VIII. in Levit. Hieronymum in Ezech. XLVII. Theodoretum, Bedam & alios in Levit. XII. 4.) Proponitur in hac lege admonitio de peccato originali per carnalem generationem in liberos propagato, a quo poſt exactum hujus vitæ ſeptenarium *die octavo*, hoc eſt, in reſurrectione univerſali plene liberabimur. Duplum tempus immunditiei poſt editam in lucem fœminam a matre obſervandum monitorium erat, per fœminam, aſtu ſatanæ deceptam, peccatum in mundum eſſe introductum. In his & ſimilibus allegoriis fidei analogiæ congruis adquieſcendum, non autem præter, imo contra ſcripturam purgatorium ex hac levitica conſtitutione exſculpendum.

(*) Ex recentioribus, qui hoc fecerunt, comprimis eminet ZEPHYRINVS DE PACE, ſub quo nomine CHRIST. FERD. I. B. DE RHESWIZ latet, in *den altchriſtl. Gedanken*, MDCCIX. 4. editis, *p. 730. ſeqq.*

II) *Ex 1 Sam. II. 6. Jehovah mortificat & vivificat.*

§. CCXLI. II) 1. Sam. II. 6. *Jehovah mortificat, & vivificat, Jehovah ducit ad inferos, & reducit. Jam vero ex inferno inferiore damnatorum loco non datur regreſſus; ergo de ſuperiore inferni parte, videlicet de purgatorio id accipiendum.* Huc referenda ſimilia ſcripturæ dicta, quæ de liberatione ex inferno loquuntur. *Reſp.* 1.) Quidam per שאול intelligunt ſepulcrum, ac de reſtitutione ſanitatis ad hanc vitam, vel reſuſcitatione ex ſepulcro ad futuram vitam interpretantur. Tertullianus lib. de reſurrect. carnis cap. 18. ex hoc loco ſic colligit: *Caro eſt, quæ occiditur per mortem, caro itaque & vivificabitur per reſurrectionem.* Lyranus in comm. *Deducit ad inferos. In Hebræo habetur, ad foſſam, id eſt, ſepulcrum, & reducit, quia aliquando contingit, quod aliqui, de quorum ſepultura jam tractatur, ad vitam reſervantur, ſicut de Ezechia habetur.* Chaldæus paraphraſtes: *Deſcendere facit ad infernum etiam futurus ad educere faciendum ad vitas ſeculi.* 2.) Quidam exponunt de *redemtione ex inferno* per Chriſtum nobis parta. Sophronius Conſtantinopolitanus lib. de monarchia Dei: *Redemtor noſter maledictionem Adæ vertit in benedictionem, mortem in vitam, caſum in reſurrectionem.* Gloſſa ordinaria: *Deducit ad inferos, Judæos obſtinatos dimittendo eos deduci, & reducit gentiles ab idololatria, per quam digni erant inferni pœna, revocando.* 3.) Auguſtinus lib. XVII. de civ. Dei cap. 4. adcommodat ad Chriſti deſcenſum ad inferos: *Deduxit ad inferos & reduxit. Hoc utrumque videmus in capite noſtro impletum, quia in propheta vox ejus agnoſcitur, non derelinques animam meam in inferno; eumdem deduxit ad inferos, & reduxit.* 4.) Cajetanus in comm. de *liberatione ex carcere* accipit. *Ex eo,* inquit, *quod in Hebræo verbi præteriti temporis dicit, & fecit adſcendere, cogor nomine foveæ nec infernum nec ſepulcrum, ſed carcerem intelligere. A principio namque mundi usque ad tempus Hannæ nullus adſcenderat ex inferno, nullus ſurrexerat a mortuis, ſed multos liberos & innocentes fecerat Deus deſcendere in carcerem, & vinctos multos fecerat inde adſcendere.* 5.) Simpliciſſime exponitur de *terroribus & horroribus inferni*, quos in hac vita pii quandoque ſentiunt, ſed divinitus ex illis iterum liberantur. Quæ interpretatio ex contextu & ex aliis ſcripturæ locis probari poteſt. *Dominus* (inquit Hanna) *mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit, pauperem facit & ditat, humiliat & ſublevat*; hoc eſt, quos Deus vult vivificare & recreare, illos prius in extremas anguſtias & mortis pericula conjicit; quos vult cœleſtis gaudii ſenſu perfundere, illos prius inferni horrores ſentire permittit; quos vult locupletare, illos prius ad extremam paupertatis lineam redigit; quos vult evehere, illos prius deprimit. Pſalm. XXX. 4. *Eduxiſti ab inferno animam meam, vivificaſti me a deſcendentibus in ſepulcrum.* XLIX. 16. *Deus redimet animam meam de manu inferni, cum ſuſceperit me.* LXXI. 20. *Oſtendiſti mihi anguſtias multas & magnas, converſus vivificabas me, & ex voraginibus terræ adſcendere me faciebas.* Pſ. LXXXVI. 13. *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori.* Pſ. CXVI. 3. *Anguſtiæ inferni invenerunt me,* v. 4. *erue animam meam.* Gregorius lib. II. expoſit. in 1. Regum: "Vt mortificet Deus, „ducit ad inferos, & ut vivificet, reducit ab „inferis. Omnipotenti etenim Deo ad inferos ducere eſt peccatorum corda æternorum „cruciatuum conſideratione terrere, & quoque ab inferis reducere eſt territas pœnitentium atque commiſſa lugentium mentes ſpe „vitæ indeficientis attollere.„ Hugo Cardinalis in hunc locum metaphorice loquitur: „Dominus deducit ad inferos, id eſt, ad ſummam adflictionem; quod enim nomine inferni intelligatur gravis adflictio, habemus „Eccleſiaſtici ultimo.„

III) *Ex Pſal. XXXIX. 12. Si reprehenſionibus pro ejus.*

§. CCXLII. III) Pſalm. XXXIX. 12. *Si reprehenſionibus pro iniquitate caſtigas quempiam, liqueſcere facis ut tineam deſiderium ejus.*

tate ca- quem- lique- acis de- m ejus.

ejus. Hoc in purgatorio fieri arbitrantur. Reſp. 1.) Non de purgatorio poſt hanc vitam, ſed de caſtigatione in hac vita loquitur pſaltes hoc ſenſu: Si Deus ter peccata morbo quodam hominem cor-, tunc pulcritudo ejus conſumetur, ac ſi ea eſſet corroſa. Chaldæus paraphraſtes: *factum eſt inſtar limacis corpus ejus.* 2.) :m modo probatiſſimi interpretes expo-, apud quos de purgatorio altum in ex- tione hujus phraſeos ſilentium. Confer onymum, Arnobium, Chryſoſtomum, uſtinum, Theodoretum, Ruffinum, Eu- nium, Bedam, Haymonem, Lyranum & in comm. 3.) Nec pontificii interpre- urgatorii hoc loco meminerunt. Confer tanum, Eugubinum, Folingium, Gene- dum, Janſenium & ipſum Bellarminum omm. 4.) Proferunt pro ſtabilienda in- retatione Origenem homil. II. in tres pſal- . Atqui *primo* unius interpretis auctori- eliquis non eſt præferenda. *Secundo* al- rica expoſitio ſine ſcripturæ ſuffragio ex- tata non præbet ſolidum fidei fundamen- . *Tertio* Origenes ob nimium ac præpo- m allegoriarum ſtudium male audit. *Quar-* ſimet pontificii Origeni non multum tri- it, ut ſuo loco monebimus. *Quinto* Ori- s purgatorium bonos & malos, adeoque es homines ſuſcipit, quod Bellarminus II. de purg. cap. 1. numerat inter errores. *o* homiliæ iſtæ, judice Eraſmo, non ſunt *genis*, ſed *auctoris Latini*, aliquot ſeculis gene poſterioris.

Ex Pſal. II. 13. uxit eos tenebris umbra rtis.

§. CCXLIII. IV) Pſalm. CVII. 13. *Clamaverunt ad Dominum in anguſtia, & de coarctationibus ſervavit eos.* v. 14. *Eduxit eos ex tenebris, ex umbra mortis, & vincula eorum upit, id eſt, liberavit eos ex purgatorio.* p. 1.) Verſu 12. proxime præcedente di- r: *Impegerunt, & non fuit, qui adju- t*; conſequens igitur fuerit, animas in purgatorio nec miſſis, nec ſuffragiis, nec indulgentiis juvari poſſe. 2.) Et antecedentia & conſequentia oſtendunt, Davidem loqui de *liberatione ex neceſſitatibus & anguſtiis, quæ in hac vita clamantibus ad Dominum & fide ad eum confugientibus obtingit.* 3.) Pii veteres nihil de purgatorio in expoſitione hujus loci addunt. Confer Hieronymum, Auguſtinum, Caſſiodorum &c. in comm. Theodoretus ſic exponit: *Liberavit ab ignorantiæ tenebris, ſervitutisque vincula perfregit.* Euthymius: *A tenebris erroris.* Haymo: *Sedentes in umbra mortis, id eſt, turpi vita, quæ eſſet excæcatio eis & umbra ducens ad mortem.* Hugo: *In tenebris, ecce ignorantia; & umbra mortis, ecce culpa; vinctos, ecce pœna.* Lyranus per *umbram mortis pericula mortis* intelligit.

V) Ex Eccl. IV. 14. Eſt, qui ex vinculis prodit ad regnandum.

§. CCXLIV. V) Eccl. IV. 14. *Eſt, qui e vinculis prodit ad regnandum; id eſt, de purgatorio ad regnum cælorum. Reſp.* non de ſtatu animæ poſt *hanc vitam*, ſed de rerum humanarum viciſſitudine in *hac vita* agitur, ut integer contextus oſtendit; ſtatim enim additur: *quia etiam in regno ſuo natus eſt pauper.* Atqui talis μεταβολὴ poſt hanc vitam non amplius habet locum; qui enim ſemel in regnum cœleſte receptus, nunquam iterum detrudetur ad purgatorium. Interpretes in ſenſu literali referunt ad *Joſephum* ex carcere ad gubernacula Ægypti evectum; in ſenſu allegorico ad *Chriſtum* ex vinculis in regnum Patris exaltatum. VI) Eſa. VIII. 19. *Numquid non populus a Deo ſuo requirit pro vivis ac mortuis?* hunc locum Petrus Cluniacenſis lib. I. epiſt. f. 32. ad purgatorium ex adparitionibus & revelationibus mortuorum exſtructum adcommodat. *Reſp.* fontes veritatis ſic habent: *Nonne populus Deum ſuum requiret? pro vivis ad mortuos?* (ſubintellige conſulet) v. 20. *ad legem & ad teſti-*

VI) Ex Eſa. VIII. 19. Numquid non populus a Deo ſuo requirit pro vivis ac mortuis?

teſtimonium. Chaldæus paraphraſtes: *Vnusquisque populus ab idolo ſuo requirit, vivi a mortuis.* LXX. interpretes: ὐκ ἔθνος πρὸς θεὸν αὐτῦ ἐκζητήσυσι; τὶ ἐκζητήσυσι περὶ τῶν ζώντων τὺς νεκρὺς; Redarguit propheta populum a pythonibus & hariolis veritatem quærentem, ac revocat eum ad legem Domini, quo modo Origenes, Baſilius, Hieronymus, Cyrillus & alii dictum propheticum recte exponunt, quæ interpretatio fundamentum purgatorii ex adparitionibus mortuorum ſuffultum penitus diruit. VII) Eſa. LIV. 8. *In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper a te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui.* Hoc itidem ad liberationem ex purgatorio adplicant. *Reſp.* de adflictionibus hujus vitæ, quæ reſpectu æternæ felicitatis ſunt *leves ac momentaneæ,* 2. Cor. IV. 17. non de purgatorii tormentis poſt hanc vitam ſuſtinendis ſermo eſt. Statim enim additur: *Sicut in diebus Noæ hoc mihi eſt, cui juravi, quod non tranſirent aquæ ultra ſuper terram, ſic juravi, ut non iraſcar tibi nec increpem te.* Nullus ex veteribus interpretibus purgatorii in explicatione hujus dicti meminit. Lyranus in comm. *Ad punctum abſcondi faciem meam, quia quæcunque tribulatio vitæ præſentis quaſi momentanea eſt reſpectu conſolationis cæleſtis.*

VII) Ex Eſa. LIV. 8. In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper a te.

VIII) Jerem. I. 13. *Quid vides? & dixi ollam ſuccenſam ego video & faciem ejus a facie aquilonis.* In hac olla ſuccenſa animas purgari ſomniant. *Reſp.* verſus ſequens addit explicationem. *Et dixit Dominus ad me, ab aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ.* v. 15. *Quia ecce ego voco omnes cognationes regnorum aquilonis, dixit Dominus, & venient, & ponent unusquisque ſolium ſuum in introitu portarum Jeruſalem, & ſuper omnes muros ejus, & ſuper univerſas urbes Juda.* Hæc ergo olla bulliens ac fervens, perinde ut *virga vigilans* v. 12. ſignificabat anguſtias & adflictiones, quibus Deus per Babylonios populum ſuum voluit caſtigare & excoquere; Babylonii reſpectu terræ Canaan erant Iſraëlitis aquilonares ſive ſeptentrionales. Confer Hieronymum & Theodoretum in comm. Gregorius lib. XXXIII. moral. cap. 27. myſtice ſic explicat: *Ab aquilonis facie humani cordis olla ſuccenditur, dum inſtigatione adverſarii ſpiritus illicitis deſideriis inflammatur.* Origenes homil. II. in Pſalm. XXXVIII. ad purgatorium adplicat; ſed quid de eo ſtatuendum ſit, ex antecedentibus patere poteſt.

VIII) Ex Jer. I. 13. Video ollam ſuccenſam.

§. CCXLV. B) Ex nov. teſt. Bellarminus hæc producit dicta: I) Matth. XII. 32. *dicit Dominus, eſſe quoddam peccatum, quod non remittitur neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Hinc colligunt ſancti patres, quædam peccata remitti in futuro ſeculo per orationes & ſuffragia eccleſiæ.* Auguſtinus lib. XXI. de civ. Dei cap. 24. lib. VI. in Julianum cap. 5. Gregorius lib. IV. dialog. c. 39. Beda in Marci III. Bernhardus homil. LXVI. in Cant. Petrus Cluniacenſis in epiſt. contra Petrobruſianos. Rabanus lib. II. inſtit. cleric. cap. 44. Gloſſa interlinearis & ordinaria. *Reſp.* 1.) Collatio evangeliſtarum oſtendit, *non remitti neque in hoc, neque in futuro ſeculo,* idem omnino eſſe, quod *non habere remiſſionem in æternum.* Quod enim apud Matthæum dicitur: *non remittetur illi peccatum nec in hoc ſeculo, nec in futuro;* id apud Marcum ſic exprimitur III. 31. *Non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti,* & apud Lucam XII. 10. *Non remittetur.* Hieronymus in comm. Matth. XXII. *Qui dixerit, Filium Dei habere ſpiritum immundum, huic nullo tempore blaſphemia remittetur.* Auguſtinus de verb. Dom. ſerm. XI. *Quod ſcriptum eſt, non habet remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti, quid eſt aliud, quam id, quod ſecundum Matthæum legitur, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro?* Eſt ergo in verbis Chriſti exag-

B) Ex nov. teſt.

I) Ex Matth. XII. 32. Peccatum in Spiritum ſanctum non remittetur neque in hoc, neque in futuro ſeculo.

exaggeratio comminatoria, qua peccato in Spiritum ſanctum remiſſio ἀποτόμως ac penitus denegatur, perinde ut Joh. XIII. 8. dicit: *Non lavabis mihi pedes in æternum.* Excipit Bellarminus, 1.) *hoc modo poſſe etiam nos tollere infernum, ac dicere eſſe exaggerationem, cum dicitur: Ite in ignem æternum.* *Reſp.* eſt diſpar ratio inter peccatorum remiſſionem in futuro ſeculo ſperandam, & inter æternam pœnarum infernalium durationem. Quod enim pœnæ infernales futuræ ſint æternæ, illud claris & perſpicuis ſcripturæ dictis adſeritur, quæ oſtendunt non nudæ exaggerationis, ſed certæ adſeverationis ergo ignem infernalem dici æternum. Sed in futuro ſeculo quorumdam peccatorum remiſſionem ſperandam eſſe, ſcriptura non ſolum nuſpiam dicit, ſed etiam diſerte contradicit. *Quidquid in terra ſolveritis, in cælo ſolutum erit; quidquid in terra ligaveritis, in cælo erit ligatum.* Matth. XVIII. 18. 2.) *Exaggerationem non debere eſſe ineptam, qualis eſt, cum ſit partitio, & uni membro nihil reſpondet.* *Reſp.* imo vero, quia eſt exaggeratio, ideo non eſt adcurata & logica quædam partitio. Sic quando Chriſtus ficui maledicens ait: *Nunquam ex te fructus naſcatur in æternum*; Matth. XXI. 19. Marc. XI. 14. non poteſt inde inferri, quod quædam arbores in futuro ſeculo, in æternitate ſcilicet, fructus ſint adlaturæ. Quando Petrus Joh. XIII. 8. dicit ad Chriſtum: *Non lavabis mihi pedes in æternum*; ex eo inferri non debet, quod Chriſtus in futuro ſeculo quorumdam pedes ſit abluturus. 3.) *Non debere exponi Matthæum per Marcum, ſed potius Marcum per Matthæum, cum Matthæus pluribus verbis utatur, & conſtet, Matthæum copioſius ſcripſiſſe, & Marcum feciſſe quaſi compendium ex evangelio Matthæi.* *Reſp.* Marcus poſt Matthæum ſcripſit, ut ex hiſtoria eccleſiaſtica conſtat, & ex verbis Bellarmini colligitur, niſi enim poſt Matthæum ſcripſiſſet, ex ejus evangelio epitomen conficere nequaquam potuiſſet. Ne quis ergo verbis Chriſti apud Matthæum abuteretur ad probandum, quædam peccata remitti in futuro ſeculo, ideo Marcus verum eorum ſenſum exprimere voluit, quod peccati in Spiritum ſanctum nulla ſperanda ſit remiſſio. Nequaquam igitur abſurdum vel præpoſterum cenſeri debet, Matthæum explicare per Marcum, quod in alia quæſtione facit Gregorius de Valentia libr. de indiſſol. matrim. vinc. cap. 4. §. *tertio &c.* *Marcus, inquit, hoc in loco, ubi de divortio agitur, tanquam Matthæi interpres eſt adhibendus.* Nec abſolute ac ſimpliciter verum eſt, quod Bellarminus adſerit, *eum, qui pluribus verbis utitur, & copioſius ſcribit, non poſſe exponi per eum, qui paucioribus verbis utitur.* Nam David Pſalm. CX. 1. deſcribens exaltationem Chriſti, pluribus verbis utitur: *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis &c.* & tamen recte exponitur ex Paulo 1. Cor. XV. 25. *Oportet eum regnare.* Quod ſi Bellarminus ex Marco interpretationem petere nolit, cum ſit epitomator Matthæi, conjungat explicationem ipſius Lucæ, qui æque copioſe hiſtoriam evangelicam deſcripſit ac Matthæus, & quidem poſt Matthæum ac Marcum. Sed nec *abſolute* & ſimpliciter, verum *ſecundum quid* duntaxat accipiendum, quod ex Hieronymo dicitur, *Marcum confeciſſe epitomen evangelii a Matthæo ſcripti*, quia ab initio hiſtoriæ in tractandi ratione eſt diſſimilis, in progreſſu alium ordinem ſequitur, partim res uberius tractando, partim novas interſerendo. Vnde ipſe Bellarminus lib. II. de Rom. pontif. cap. 2. ſcribit, *graviſſimos auctores conſtanter adfirmare, Marcum Romæ ſcripſiſſe evangelium, prout ibidem Petrum prædicantem audiverat.* At ſi Marcus excepit evangelium ex ore prædicantis Petri, non fuit epitomator Matthæi. 4.) *Aut Chriſtus dixit, ut habet Matthæus, vel ut habet Marcus, vel utroque modo. Si primum vel tertium, haberi intentum. Si ſecundum, quamquam hoc non ſit probabile, tunc Matthæum duce Spiritu ſancto expoſuiſſe verba Chriſti, & niſi inepte expoſuerit, indicaſſe, in alio ſeculo dimitti aliqua peccata.* *Reſp.* Matthæus concioni Chriſti ipſemet interfuit; Marcus ex Petri relatione & Spiritus ſancti inſpiratione eamdem didicit. Euſebius

libr. VI. hiſt. cap. 13. Hieronymus in catal. illuſt. Nicephorus lib. II. hiſt. eccl. cap. 15. Vtroque igitur modo Chriſtus loqui potuit. Neque ex eo quidquam ſententiæ noſtræ decedit. Si eo modo locutus eſt, ut refert Matthæus, tunc Marcus divina inſpiratione explicationem addidit. Si utroque modo locutus eſt, ut Matthæus & Marcus referunt, tunc Chriſtus ipſe verborum ſuorum detorſionem prævidens, ſanam eorum ſententiam expreſſit. 5.) *Non ita accepit Marcus vocem in æternum, ſicut Petrus apud Johannem. Nam inepte dixiſſet Petrus, non lavabis mihi pedes neque in hoc ſeculo, neque in futuro, cum in futuro non laventur pedes. Non autem inepte dixit Dominus apud Matthæum: Non remittetur neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Itaque Petrus apud Johannem accepit vocem* in æternum *improprie pro ſolo tempore hujus vitæ, Marcus autem proprie pro toto ſpatio hujus ſeculi & futuri. Reſp.* principium petit Bellarminus, quando infert: Chriſtus apud Matthæum proprie loquitur, quod peccatum in Spiritum ſanctum non remittatur neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Ergo in futuro ſeculo quædam peccata remittuntur; quæ enim ſit ratio hujus phraſeos, paulo poſt expeditum dabimus. Ac unde probat Bellarminus, *vocem* in æternum *improprie pro ſolo tempore hujus vitæ in verbis Petri accipi*? æque enim probabile eſt, Petrum exaggerationis & αὐξήσεως gratia & hujus & futuri ſeculi ſpatium exprimere, quod in omnem æternitatem concedere nolit pedes a Chriſto ſibi ablui.

§. CCXLVI. 2.) In verbis Chriſti eſt abſoluta negatio, non privatio, quæ præſupponat adfirmationem in potentia, hoc eſt, in verbis Chriſti eſt potius illatio ſubordinatorum abſolutam negationem includens, quam partitio adfirmationem tacitam præſupponens; ſenſus enim eſt, quia peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur in hoc ſeculo, ideo etiam in futuro non remittitur; quorum enim peccatorum remiſſio non obtingit in hoc ſeculo, illorum remiſſio fruſtra ſperatur in futuro. In hoc ſeculo per miniſterium eccleſiæ Deus ligat vel ſolvit peccata, in futuro ſeculo non amplius per miniſterium eccleſiæ cum peccatoribus aget, ſed quæ per eccleſiam ligata vel ſoluta ſunt, pro ligatis vel ſolutis a ſe haberi ipſo facto, ſcilicet pœnarum irrogatione ac præmiorum diſtributione declarabit, ac proinde quod in hoc ſeculo ſuper terram non remittitur, illud in futuro ſeculo, id eſt, in cœlo non remittetur. Conſtabat enim Judæis ex lege, & nobis ex evangelio, peccata, quæ in hoc ſeculo non remittuntur, ligata manere etiam in futuro ſeculo. Nequaquam vero hic ſenſus eſt, quod peccatum in Spiritum ſanctum non remittatur quidem neque in futuro ſeculo, interim eſſe alia quædam peccata leviora, quorum remiſſio in futuro ſeculo obtineri poſſit; talis enim ſenſus fidei analogiæ & manifeſtis ſcripturæ ac piorum veterum dictis de peccatorum remiſſione in hac vita duntaxat ſperanda diſerte repugnat. Hoc membrum reſponſionis alii ſic efferunt, *ex negatione non ſequi adfirmationem*, ac proinde non debere eo modo concludi: Peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur in futuro ſeculo, ergo quædam alia peccata in eo remitti poſſunt. Non eſt enim conſequens, quod Chriſtus de peccato in Spiritum ſanctum negavit, illud eum adfirmaſſe de aliis peccatis. Poteſt aliquid negari de una ſpecie, quod tamen conſtat non convenire ulli ſpeciei ejusdem generis. Sic de ſuperbia dicere poſſumus, eam Deo ita exoſam eſſe, ut non poſſit eam ullo modo ferre, ex quo tamen inferri nequit, ipſum reliqua peccata ferre poſſe. Sic quando vindictæ cupidus dicit: Non remittam hanc injuriam neque in hac neque in futura vita, ex eo nec debet nec poteſt inferri, quod quædam injuriarum remiſſio futura ſit in vita altera; ſed ſenſus eſt, quod quia in hac vita remittere nolit injuriam, ideo etiam in futura vita eamdem non ſit remiſſurus. Potuiſſet Chriſtus dicere: Hoc peccatum neque in hoc ſeculo neque in inferno remittetur, ex quo tamen colligi non poſſet, quædam peccata in inferno remitti. Excipit Bellarminus,

non

non ſequi ſecundum regulas dialecticorum, id quod ex verbis Chriſti (a pontificiis) *infertur, ſed tamen ſequi ſecundum regulam prudentiæ, quia alioquin ineptiſſime fuiſſet Dominus locutus. Inepte enim diceres: Hoc peccatum non remittetur neque in hoc ſeculo, neque in futuro, ſi in futuro, nullum remittitur; ſicut inepte loqueretur, qui diceret: Rex Philippus non abſolvet te neque in aula Hiſpaniæ, neque in aula Franciæ; non autem loqueretur inepte, ſi diceret, neque in aula Hiſpaniæ, neque in aula Brabantiæ; unde Joh. XIX. cum dixiſſet Chriſtus*: Regnum meum non eſt de hoc mundo, *intulit Pilatus*: ergo rex es tu? *nec reſpondit Chriſtus, non bene ſequi ex negativo adfirmativum, ſed adprobavit. Neque valet ſimilitudo adlata. Nam Chriſtus non potuit dicere, neque in hoc ſeculo, neque in futuro, niſi inepte loqui voluiſſet, tum quia ſeculum tempus eſt, infernus vero locus, proinde non opponuntur, ſicut ſeculum præſens & futurum, tum etiam quia in inferno conſtat nullam fieri remiſſionem. Reſp.* Si id, quod ex verbis Chriſti infertur, non ſequitur ſecundum regulas dialecticorum, utique non infert a legitima & neceſſaria conſequentia, quia omnem omnino legitimam conſequentiam regulis dialecticorum conformem eſſe oportet. 2.) Regula illa prudentiæ eſt valde irregularis; nititur enim præconcepta opinione de remiſſione quorumdam peccatorum in futuro ſeculo ſperanda, quam *prudentia ſanctorum* verbo revelato innitens penitus repudiandam eſſe docet. Luc. I. 17. Quidquid extra & præter verbum in fidei articulis adſeritur, non pertinet ad prudentiam ſpiritualem, ſed carnalem. *Ex ſolo Domini verbo ſapientia vera!* 3.) Chriſtum inepte locutum eſſe, ſi non datur quorumdam peccatorum in futuro ſeculo remiſſio, inepte a Bellarmino infertur, quia in ejusmodi exaggerationibus abſolutam negationem continentibus non licet ad adfirmationem procedere. 4.) Nequaquam inepte loqueretur, qui in exaggeratione rhetorica diceret: *Rex Hiſpaniæ non abſolvet te in aula Hiſpaniæ, neque in aula Franciæ*; quia quos rex Hiſpaniæ non abſolvit in aula Hiſpaniæ, illos etiam non abſolvit in aula Franciæ, cum in ea nullam obtineat jurisdictionem. Sic recte dicit Chriſtus, peccatum in Spiritum ſanctum non remitti neque in hoc, neque in futuro ſeculo, quia, quod Deus non remittit in hoc ſeculo, illud etiam non remittit in futuro, cum futurum ſeculum eccleſiæ jurisdictioni & clavibus eccleſiaſticis, per quas Deus vult peccata remittere, non ſit ſubjectum. Adde, quod ſit in adlata ſimilitudine maxima diſparitas. Non enim Hiſpanus regnat in utraque aula Hiſpaniæ & Galliæ, ſicut Deus regnat in utroque ſeculo, & quod in hoc ſeculo remittit, in futuro remiſſum eſſe declarabit. 5.) In verbis Pilati non ex negatione adfirmatio infertur, ſed ex relatione & conjugatis concluditur. Cum enim Chriſtus regnum ſibi tribueret, Pilatus ex eo recte intulit, ipſum regem eſſe; quisquis enim regnum habet, ille rex eſt. 6.) Optima ratione Chriſtus dicere potuiſſet, peccatum in Spiritum ſanctum neque in hac vita, neque in inferno remitti, ad ſignificandum, peccatorum eorum, quæ in hac vita non remittuntur, remiſſionem in inferno fruſtra ſperari. Quamvis enim infernus ſit locus, vel potius certum πȣ̃, in quo damnati torquentur, tamen præſenti ſeculo, quod ſuper terram exigimus, recte opponitur, quippe cum etiam damnatorum ſtatum hujus vitæ ſtatui oppoſitum denotet.

§. CCLXVII. 3.) Dogmata fidei ad ſalutem omnibus ſcitu neceſſaria non debent niti obſcuris, longe petitis ac infirmis conſequentiis, ſed apertis ac perſpicuis ſcripturæ dictis. Jam vero in hoc Chriſti dicto nullum de purgatorio exſtat verbum, nec poteſt niſi per obſcuram, longe petitam & infirmam conſequentiam dialecticorum regulis minus congruam ex ipſo ad ſpeciem probari. Etenim ſi vel maxime concederemus, ex dicto Chriſti inferri poſſe, quod quædam peccata in futuro ſeculo remittantur; nondum tamen ſtatim accenſum eſſet purgatorium, quia Origenes & alii *in futuro ſeculo* peccatorum remiſſionem ſtatuunt,

neque tamen per omnia cum pontificiorum doctrina de purgatorio conſentiunt. Præterea pontificii exiſtimant, in purgatorio non ſolum culpas veniales remitti, ſed etiam pœnas temporales pro peccatis mortalibus perſolvi. Ergo non ſuffic. ex dicto Chriſti oſtendere, quædam peccata in futuro ſeculo remitti, niſi etiam demonſtretur, pœnas temporales pro peccatis poſt mortem poſſe exſolvi. Quod ſi igitur ex eo, quod Chriſtus exaggerationis cauſa de peccato in Spiritum ſanctum adſerit, illud nec in hoc, nec in futuro ſeculo remitti; inferre licet, quædam peccata in futuro ſeculo remitti; conſequens fuerit, 1.) ſoli peccato in Spiritum ſanctum hoc convenire, quod *nec in præſenti nec in futuro ſeculo remittatur*, reliqua vero peccata omnia præter illud in Spiritum ſanctum in futuro ſeculo remitti. At hoc conſequens repugnat ipſorumnet pontificiorum hypotheſi. Statuunt enim venialium duntaxat, non autem mortalium peccatorum remiſſionem in futuro ſeculo contingere. Connexio *majoris* ſtabiliri poſſet ex eo, quod Chriſtus peccatum in Spiritum ſanctum comparet cum graviſſimis delictis, cum blasphemia ſcilicet in Filium, quam conſtat eſſe peccatum mortale, cujus nulla in futuro ſeculo ſperanda eſt remiſſio. Excipit Bellarminus, *Chriſtum loqui de perfecta remiſſione, quæ completitur remiſſionem culpæ & pœnæ, quo modo peccata graviſſima remittuntur etiam in alio ſeculo, quia ibi completur eorum remiſſio. Reſp.* aliud eſt remiſſio culpæ, aliud relaxatio pœnæ. Ex hypotheſi pontificiorum non mortalium, ſed venialium duntaxat peccatorum remiſſio in futuro ſeculo ſperanda. Bonaventura part. II. centiloq. cap. 3. *Tria ſunt receptacula poſt hanc vitam ad peccata hominum punienda ſecundum triplex genus peccati. Eſt enim locus purgatorius, & hic debetur peccato veniali. Eſt limbus, & hic debetur originali; eſt infernus, & hic debetur mortali*; cui contradicit Bellarminus, quando *etiam mortalium peccatorum* remiſſionem ex parte & ratione complementi in futuro ſeculo ſperandam eſſe hoc loco adſerit. Recognoſcat Bellarminus ſua verba lib. I. de purg. c. 13. reſp. ad 2. *Nemo catholicorum docet, culpas lethales remitti in purgatorio.* Lib. II. de purg. cap. 1. *Purgatorium pro iis tantum eſt, qui cum venialibus culpis moriuntur, & qui decedunt cum reatu pœnæ culpis jam remiſſis.* 2.) Graviora peccata remitti in futuro ſeculo, in hoc autem ſola leviora, ſi aliqua ibi remitti vellet, alioquin non diceret: *Neque in hoc ſeculo, neque in futuro*; ſed e contrario dixiſſet, non dimittetur neque in futuro, neque in hoc ſeculo, ut oratio creſceret. Excipit Bellarminus, *orationem creſcere, quia in futuro majus ſpatium eſt diluendi peccata, quam hic, & præterea præponitur hoc ſeculum, quia hic inchoatur, ibi perficitur remiſſio delictorum. Reſp.* utrobique principium petitur, quia in futuro ſeculo nullum amplius reſtat ſpatium diluendi peccata, ut ex ſcripturæ & patrum dictis ſuperius fuit demonſtratum, neque in hoc ſeculo duntaxat inchoatur, ſed etiam perficitur remiſſio peccatorum, quod itidem ſuperius fuit comprobatum. 3.) Ea, quæ de remiſſione culpæ a Chriſto dicuntur, ad remiſſionem pœnæ adplicari poſſe, cum tamen culpa & pœna ex pontificiorum hypotheſi ſint diſtincta, ac per conſequens etiam remiſſio culpæ ac remiſſio pœnæ. Excipit Bellarminus, *in purgatorio remitti etiam culpas ſaltem veniales.* At Chriſtus hic non de venialibus, ſed de mortalibus & graviſſimis peccatis, cum quibus peccatum in Spiritum ſanctum tanquam graviſſimum prorſus irremiſſibile comparat. Aliter igitur excipit Bellarminus, *Chriſtum hic non loqui de ſola culpa, ſed ſenſum dicti eſſe eum: peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur, nec in hoc ſeculo, nec in futuro, neque quantum ad culpam neque quantum ad pœnam, cum alia peccata vel in hoc ſeculo remittantur, & alia interdum quoad pœnam, ut mortalia: vel & hic & ibi quoad culpam & quoad pœnam, ut venialia. Reſp.* ſcriptura unicam tantum novit peccatorum remiſſionem, quæ fit in hoc ſeculo, non tantum ratione culpæ, ſed etiam ratione pœnæ, cui doctrinæ quidquid repugnat, non poteſt ex Chriſti verbis legitima con-

uentia eſſe deductum. Remittere & puint contraria, teſte Chryſoſtomo homil. nit. ubi ſic colligit: *Quod Deus remitud non punit.* At qui in purgatorio ſuillis infligit Deus pœnas propter peccata a, ut volunt pontificii. Ergo venialium o non datur in purgatorio, ſed exigi- ɔ illis ſatisfactio. Denique quo modo r vox *remiſſionis* in uno membro, eo nodo ſumitur in altero verborum Chrimbro. Sed in uno membro de remiſulpæ accipitur. Ergo etiam in altero.

:CXLVIII. 4.) In dicto Chriſti aliquid r, quod purgatorium prorſus evertit, ic probamus: Quidquid eſt vel eſſe ſtaid aut ad præſens aut ad futurum ſereferendum, ut conſtat ex immediata ione, quam in verbis Chriſti agnoſcunt :ii. At purgatorium nec ad præſens nec rum ſeculum referri poteſt. Prius conpontificii. Poſterius hoc modo proba- ieculum futurum eſt æternum, nec unhabebit finem. Eccl. XII. 5. *In morhomo in domum æternitatis ſuæ.* XI. 3. *ı ubi ceciderit, ibi erit.* Luc. XVI. 26. *:m chaſma inter beatos ac damnatos ſir-* 2. Cor. IV. 18. *Quæ videntur, tempout, quæ non videntur, æterna.* Teſtaerſa ſcriptura, poſt hujus vitæ decurſum mporale amplius ſupereſſe, ſed meram item. Damaſcenus lib. II. orth. fid. *Æterna vita & æternum ſupplicium, ne fine, futurum ſeculum oſtendunt.* gatorium ex hypotheſi pontificiorum t temporales pœnas, & finem in extreicio eſt habiturum. Ergo non pertifuturum ſeculum. Ergo eſt figmenpiſticum; non ens aliquod verum & ſed imaginarium & fictitium. Hoc aro utitur Mentzerus diſp. XII. antipiſt.

CXLIX. 5.) Poſſunt etiam verba Chriini juxta idiotiſmum Hebraicum, quo *:gantia ponuntur pro contrariis adfirmantibus per quamdam μείωσιν.* Quidam hanc regulam ſic efferunt: *Adverbia negandi ſæpe ejus, quod exprimunt, contrarium adſirmatum cum ἐμφάσει exprimunt.* Qui peccat in Spiritum ſanctum, non remittetur ei, id eſt, citra ullam remiſſionem punietur tum in hoc, tum in futuro ſeculo. Hæc explicatio probari poteſt ex Marco, qui III. 29. verba Chriſti ſic παραφράζει: *Qui blaſphemaverit in Spiritum ſanctum, non habet remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni judicii,* (vulgata reddidit *delicti*) hoc eſt, ſuſtinebit reatum divini judicii, non ſolum in hac, ſed etiam in futura vita, quia teſtatur experientia, tales apoſtatas in Spiritum ſanctum peccantes graviſſimos conſcientiæ morſus ſuſtinere, & infernalium dolorum primitias etiamnum in hac vita præſentiſcere. Similis idiotiſmus in aliis ſcripturæ dictis obſervari poteſt: Exod. XX. 7. *Non habebit Deus innocentem eum, qui adſumſerit nomen ejus in vanum;* id eſt, graviſſimis pœnis temporalibus & æternis eum adficiet. Prov. XI. 21. *Manus ad manum non faciet malum innocentem;* id eſt, non defendent eum a promeritis pœnis. XII. 3. *Non ſtabilitur homo in improbitate;* id eſt, radicitus evertitur. XXVIII. 20. *Qui feſtinat ditari, non erit innocens;* id eſt, multis peccatis & peccatorum pœnis ſeſe involvit, *incidit in tentationem & laqueum & deſideria multa irrationalia & noxia, quæ mergunt homines in exitium,* ut exponit apoſtolus 1. Tim. VI. 9. Congruit etiam hæc explicatio verborum Chriſti cum fidei analogia. Quædam enim peccata punit Deus in hac vita, ut peccatoribus per caſtigationem emendatis parcat in futura, 1. Cor. XI. 32. ſed peccatum in Spiritum ſanctum tam grave atque atrox Chriſtus eſſe pronunciat, ut qui illud committant, judicium æternæ iræ ſentiant, nec in hoc ſolum, ſed etiam in futuro ſeculo graviſſimis pœnis judicii divini ſignis torqueantur. Eo remittit nos Chryſoſtomus, quando hom. XLI. in Matth. XII. ſic commentatur: *Vniverſorum hominum alii & hic & ibi ſupplicia dabunt ut Sodomitæ; alii in præſenti ſolummodo vita, ut fornicator Corinthius;*

thius; alii in futura tantum vita, ut dives epulo; alii nec in præſenti, nec in futura vita, ut prophetæ & apoſtoli. Theophylactus in comm. *Multi ſunt, qui hic puniuntur, ſed alibi pænæ immunes ſunt, ut pauper Lazarus: alii autem & hic & alibi, ut Sodomitæ, & hi, qui in Spiritum ſanctum blasphemant; alii vero neque hic neque alibi, ut apoſtoli & præcurſor.* Joh. Ferus in Matth. XII. *Minus dicendo plus ſignificat; vult enim quod non ſolum in futuro, ſed etiam hic puniatur tale peccatum.* Chryſoſtomi verba adducit Janſenius in concord. evang. Matth. XIX.

§. CCL. 6.) Quidam *remiſſionem in futuro ſeculo* per manifeſtationem remiſſionis explicandam eſſe exiſtimant, juxta vulgatam regulam: *Quædam tunc fieri dicuntur, quando facta eſſe manifeſtantur.* Senſus igitur erit: Peccatum in Spiritum ſanctum non remittitur, nec in hoc ſeculo, nec in futuro, quando coram angelis & electis Chriſtus judex manifeſtum faciet, quibus peccata ſint remiſſa, quibus vero retenta. Hoc ſenſu concedimus, *peccata quædam remitti in futuro ſeculo*, id eſt, in die noviſſimo remiſſa oſtendi, quando ſcilicet illis, quibus peccata propter Chriſtum in hac vita ſunt remiſſa, æterna præmia diſtribuuntur; illis vero, quibus non ſunt, æterna ſupplicia adjudicantur. Conjungit ergo Chriſtus utrumque ſeculum, præſens & futurum, quia quando judicium Dei de peccato in hoc præſenti ſeculo pronunciatur, tum mundus non magnopere illud curat; dicit igitur Chriſtus: Si quis impœnitens in hoc ſeculo officium Spiritus ſancti, quod in miniſterio peragit, aſpernatus fuerit, ac proinde peccata non remiſſa, ſed ligata fuerint, tum etiam futurum, ut in altero ſeculo in die judicii ipſe non juſtus, ſed condemnatus pronuncietur. Harm. evang. cap. LIX. fol. 213. Excipit Bellarminus: *Quinam erunt illi, quibus non eſt remiſſum, & in judicio remittitur? nonne illi, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut ſolius pænæ debitores erunt? Reſp.* purgatorium in extremo judicio habebit finem ex hypotheſi Bellarmini. Ergo in judicio nulli ſupererunt, qui vel venialium peccatorum purgatione indigeant, vel pœna alicujus temporalis ſint debitores. Nequaquam vero in hac explicatione quorumdam ex noſtris adſeritur, quædam peccata, quæ in hac vita non ſunt remiſſa, in judicio remitti, ſed quæ in hac vita remiſſa ſunt, remitti etiam in judicio, id eſt, remiſſa oſtendi, quæ remiſſionis manifeſtatio erit publica & ſolemnis remiſſionis in hac vita factæ confirmatio.

§. CCLI. 7.) Sunt, qui in verbis Chriſti hypotheſin quamdam ἀδύνατον agnoſcunt, qualis etiam occurrit alibi in ſcripturis: Matth. XXIV. 24. *Pſeudoprophetæ dabunt prodigia multa, ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poſſet, etiam electi.* Gal. I. 8. *Si angelus e cælo aliud evangelizet, præterquam evangelizavimus vobis, anathema ſit.* 1. Cor. XIII. 2. *Si habuero omnem fidem, caritatem non habeam, nihil ſum.* Brentius peccatum in Spiritum ſanctum dicit eſſe, quod fit juſtitiæ faſtidio ex malitia, illud nec *in hoc ſeculo*, id eſt, judicio humano, neque *in futuro*, id eſt, in judicio divino excuſari poteſt. Contra vero peccatum in Filium dicit eſſe, quod ex infirmitate commiſſum eſt, illud licet non coram divino, coram humano tamen excuſari poteſt judicio; quæ interpretatio non ſolum a Brentio homil. CV. in Luc. p. 1095. & in Matth. p. 253. ſed etiam communi theologorum Tubingenſium nomine proponitur in apologia contra Sotum pag. 671. ac defenſorem nacta eſt Carolum Molinæum in collat. evangel. pag. 130. At Marcus verba Matthæi ſimpliciter interpretatur, *non habebit remiſſionem in æternum.* Alii exiſtimant, hæc accipienda καθ' ὑπόληψιν, ſecundum opinionem illorum, qui tandem aliquando omnium peccatorum remiſſionem in futuro ſeculo ſubſecuturam arbitrantur, poſtquam damnati in inferno ſatis diu excarnificati. Quidam reſpondent, *ipſum mortis articulum, in quo beneficium abſolutionis quibusdam contingit, futuro ſeculo adnumerari*, cum ſit quaſi com-

communis terminus utriusque ſeculi, ejusdemque in præſente & pereunte ſeculo nullus amplius ſit uſus. Sed hiſce explicationibus nos non utimur, verum in datis reſponſionis membris adquieſcimus.

§. CCLII. 8.) Auguſtini explicatio contra nos urgeri nequit, 1.) quia ante Auguſtinum non fuit interpretatio illa in eccleſia recepta, Athanaſius in hunc Matthæi locum integrum tractatum ſcripſit, ſed nuspiam peccatorum quorumdam in purgatorio remiſſionem fore innuit. Hilarius in Matth. XII. *Phariſæorum perverſitatem ſeveriſſima definitione condemnat, peccatorum omnium veniam promittens & blasphemiæ Spiritus indulgentiam abnegans. Nam cum cætera dicta geſtave liberali venia relaxentur, caret miſericordia, ſi Deus negetur in Chriſto &c. omnino peccata cujuscunque generis remittenda, blasphemiam in Spiritum non remittendam.* Hieronymus in comm. *Illud de Marco evangeliſta ſumamus exemplum, huic nullo tempore blasphemia remittetur.* Ambroſius de Spiritu ſancto lib. I. cap. 3. *Nec hic nec in futurum remittetur.* Lib. II. de pœnit. cap. 4. *Non remittetur hominibus.* Eodem modo Chryſoſtomus explicat. 2.) Auguſtinus ex Chriſti verbis vel tanquam neceſſarium δόγμα collegit, peccata quædam in futuro ſeculo remitti, vel tanquam opinionem quamdam probabilem. Si poſterius, non poteſt purgatorium haberi pro fidei articulo, quia fides eſt de neceſſariis non de probabilibus; fides eſt certa ſcientia, non vacillans opinio. Si prius, cur ipſe Auguſtinus de tali quodam purgatorio dubitavit, ac titubanter de eo etiam poſt illam collationem locutus eſt? Statim enim ſubjicit cap. 26. ſeq. *non redarguo, quia forſan verum eſt*; de qua loquendi formula cap. 24. ſic pronunciat, *quod quidem non ideo confirmo, quia non reſiſto,* (ubi de mitigatione pœnarum infernalium per Dei miſericordiam loquitur.) Conf. lib. de fid. & operib. cap. 14. in ench. cap. 69. At de dogmate ad ſalutem ſcitu ac creditu omnibus neceſſario, quod qui non credunt, æternis inferni flammis cruciandi ſunt, Auguſtinus nunquam fuiſſet eo modo locutus. 3.) Auguſtinus hunc locum adcommodat non ad purgatorium poſt mortem ſtatim ſuſtinendum, ſed ad pœnas purgatorias per ignem die noviſſimo futuras; per futurum igitur ſeculum intellexit diem noviſſimum; unde etiam lib. VI. contra Julian. cap. 5. diſputat, *quædam peccata in noviſſimo judicio remiſſum iri.* At pontificii ſtatuunt, purgatorium ſuum in die judicii exſtinguendum. 4.) Idem ſerm. XI. de verb. Domini locum illum non adcommodat ad purgatorium, ſed de negatione abſoluta nobiscum recte explicat. *Quòd ſcriptum eſt,* inquit, *non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti, quid aliud eſt, quam id, quod ſecundum Matthæum legitur? non remittetur ei, neque in hoc, neque in futuro ſeculo.* (*)

§. CCLIII.

(*) Copioſis hiſce atque eruditis obſervationibus a Gerhardo adductis unicam adhuc adjungimus, quæ hæc eſt: in expoſitione verborum Chriſti: *neque in hoc, neque in futuro ſeculo*, reſpici ad Judæorum de gradibus & remiſſione peccatorum ſententiam. Statuebant enim eorum doctores, dari quædam peccata, quæ pœnitentia abſtergantur; eſſe contra alia peccata, ad quorum remiſſionem ſacrificiis opus ſit; eſſe rurſus alia, quæ tam gravia ſint, ut remitti nequeant, niſi in die expiationis; iterum eſſe alia hiſce adhuc graviora, quæ mors deleat; denique dari peccata longe graviſſima, quæ nonniſi in ſeculo futuro, hoc eſt, poſt mortem remittantur. Loca ebrææ gentis doctorum, quæ huc ſpectant, collegerunt Jo. Lightfootus in *obſ. ad Matth. XII. 31. 32.* Sheringham in *Joma cap. VIII. §. VIII. IX.* & Witsius in *miſcell. ſacr. tom. I. libr. II. diſſ. VI. de ſeculo hoc & futuro,* §. 4. Hiſce præſuppoſitis, mens ſervatoris hæc eſſet: Etſi peccatum illud, quo ſcandalum ex humili mea perſona capitis, ac vi præjudiciorum acti, Meſſiam me haſtenus haud agnoſcitis, remitti utique poſſit, ſi pœnitentiam egeritis, illa tamen blasphemia, qua, licet aliter convicti, miracula mea dicitis vi diabolica patrari, ita comparata eſt, ut niſi quidem Deus extraordinaria quadam gratia peccatorem donare velit, ſecundum veſtra quoque principia, neque in hoc, neque in futuro quoque ſeculo remitti poſſit. Ita quidem locum hunc exponit b. canc. Pfaffius in *notis exegeticis in evangelium Matthæi* p. 126, 127. itemque in *inſtitut. theol. dogmat. & moralis* p. 233 *ſeqq.* edit. primæ, quæ ann. MDCCXIX. Tubingæ prodiit.

II) *Ex 1. Cor. III. 12. Salvus erit quaſi per ignem.*

§. CCLIII. II) *Secundum* argumentum petit Bellarminus ex 1. Cor. III. 12. *Si quis ſuperædificat ſuper fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulas.* v. 13. *Vniuscujusque opus manifeſtum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus, quale ſit, ignis probabit.* v. 14. *Si cujus opus manſerit, quod ſuperædificavit, mercedem accipiet.* v. 15. *Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit quaſi per ignem.* Ex hoc loco Bellarminus dicit, catholicos ſtatuere dogmata eccleſiaſtica, *purgatorium & venialia peccata.* Adplicationem proponit hujusmodi: *Vtitur apoſtolus ſimilitudine duorum architectorum, quorum unus ſuper fundamentum lapideum & ſolidum erigit domum ex pretioſa materia, & quæ ignem non timet, qualia ſunt aurum & argentum, lapides pretioſi, ut jaſpis, porphyreticus, parius lapis. Nam ex auro & argento fiunt laminæ & columnæ, ut de templo Salomonis legimus, ex lapide pario & porphyretico etiam integri parietes erigi poſſunt. Alter vero ſuper ſimile fundamentum, id eſt, lapideum & ſolidum erigit domum more pauperum ruſticorum ex aſſeribus & ſtipitibus, eamque tegit fœno & ſtipulis. Hac poſita ſimilitudine fingamus utrique domui adhiberi ignem; videbimus, priorem nihil penitus lædi, & ſi architectus intus fortaſſe ſit, ſimiliter nihil pati. At poſteriorem videbimus continuo ignem concipere, & brevi tempore totam conſumi, & ſi architectus intus ſit, & velit ſalvus egredi, videbimus eum exire non poſſe, niſi per ignem, in quo tranſitu non quidem morietur, ſed tamen barba & capilli non egredientur hinc incolumes, niſi fortaſſe fiat miraculum trium puerorum, qui in fornace Babylonica non comburebantur.* In explicatione textus 1.) per *architectos* ſuperædificantes putat intelligi poſſe *omnes chriſtianos*; interim tamen magis literalem expoſitionem eſſe, qua per architectos non niſi *doctores & prædicatores evangelii* intelliguntur. 2.) Per *fundamentum* intelligit *Chriſtum a primis prædicatoribus adnunciatum,* quales erant apoſtoli. Nomine *auri, argenti, lapidum pretioſorum* doctrinam utilem & ſalutarem aliorum prædicatorum, qui eos docent, qui jam fidem receperunt, & docent non ſolum verbo, ſed etiam exemplo. Nomine *ligni, fœni ac ſtipulæ* intelligit doctrinam non quidem hæreticam vel malam, ſed tamen curioſam, inutilem, ſupervacaneam eorum prædicatorum, qui ad catholicum populum catholice concionantur, ſed absque eo fructu & utilitate, quam Deus requirit, ita ut non ſolum ſine magno merito, ſed etiam non ſine peccatis venialibus concionentur. 3.) Per *diem Domini* revelantem ac manifeſtantem accipit diem ultimi judicii. 4.) Per *ignem*, qui in die Domini uniuscujusque opus probabit, intelligendum eſſe ſtatuit ignem ſeveri & juſti judicii Dei, qui non eſt ignis purgans vel adfligens, ſed probans & examinans. 5.) Denique per ignem, de quo dicitur: *ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem,* intelligit pœnam aliquam purgatoriam & temporalem. ad quam poſt mortem adjudicantur, qui in judicio particulari inveniuntur ædificaſſe lignum, fœnum aut ſtipulam, id eſt, ut uno dicam verbo, purgatorium.

§. CCLIV. *Reſp.* 1.) Ex locis ſcripturæ figuratis ac metaphoricis non poſſunt in articulis fidei peti argumenta apodictica, niſi ipſa ſcriptura metaphoram alibi clare & perſpicue exponat. Lyranus in Hebr. I. *Licet ſcriptura habeat multiplicem ſenſum, non tamen habet efficax argumentum, niſi per ſenſum literalem. quia in argumento ſemper eſſet æquivocationis vel amphibologiæ fallacia propter ſenſuum multiplicitatem.* Thomas part. I. quæſt. 1. art. 10. *Solus ſenſus literalis eſt argumentativus.* Bellarminus lib. III. de verbo Dei cap. 3. §. *Sed quamquam &c. Convenit inter nos & adverſarios, ex ſolo ſenſu literali peti debere argumenta efficacia.* Atqui locus hic apoſtolicus totus eſt figuratus ac metaphoricus, imo allegoricus. Ergo. 2.) Omnis fidei articulus habet genuinam ac propriam ſedem,

in

in qua verbis propriis, claris ac perſpicuis proponitur. Ratio pendet ex perfectione & fine ſcripturæ ſacræ. Sed hic locus apoſtolicus multis obſcuritatibus ac difficultatibus circumſeptus eſt. Ergo non poteſt eſſe genuina & propria ſedes dogmatis de purgatorio. *Adſumtum* probatur tum ex verbis Auguſtini lib. de fid. & operib. cap. 15. *Diligenter oportet attendere, quomodo accipienda ſit illa apoſtoli Pauli ſententia plane ad intelligendum difficilis, ubi ait: Si quis autem ædificat ſuper fundamentum hoc.* Et paulo poſt numerat hunc locum inter ea, *de quibus Petrus dicit, eſſe in ſcriptis Pauli quædam intellectu difficilia.* Cap. 16. dicit, *ſe malle alios intelligentiores atque doctiores de ejus explicatione audire.* Tum ex confeſſione ipſius Bellarmini. *Nota*, inquit, *locum iſtum eſſe unum ex difficillimis.* Tum ex conſideratione omnium membrorum in ſpecie. Sic enim Bellarminus ſubjungit: *Quinque ſunt hujus loci difficultates.* Prima, *quid intelligatur per architectos. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius cenſent, omnes chriſtianos hic ab apoſtolo dici architectos. Hieronymus, Ambroſius, Sedulius, Anshelmus, Thomas, Dionyſius Carthuſianus, Lyranus, Cajetanus & alii ſolos evangelii præcones.* Altera *difficultas eſt gravior, quid intelligatur per fundamentum, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum & ſtipulas. De eo ſex ſunt ſententiæ. Chryſoſtomus & Theophylactus nomine fundamenti intelligunt fidem veram, ſed informem; nomine auri, argenti, lapidum pretioſorum, opera bona, nomine ligni, fœni, ſtipulæ, peccata mortalia. Ambroſius & Hieronymus nomine fundamenti intelligunt Chriſtum ſeu fidei prædicationem; nomine auri, argenti, lapidum pretioſorum, catholicas expoſitiones; nomine ligni, fœni & ſtipulæ, dogmata hæretica. Auguſtinus nomine fundamenti intelligit fidem vivam; nomine auri, argenti & lapidum pretioſorum opera ſupererogationis; nomine ligni, fœni & ſtipulæ omiſſiones conſiliorum & adfectum quemdam carnalem ad bona hujus mundi, licitum quidem, ſed qui dolorem adfert, cum bona illa amittuntur. Gregorius & alii per aurum, argentum &c. bona opera; per ſtipulam, fœnum &c. peccata venialia accipiunt. Theodoretus & Oecumenius per aurum, argentum, bonos auditores; per ſtipulas malos auditores intelligunt, quam expoſitionem refellit Chryſoſtomus.* Bellarminus nomine *fundamenti* intelligit *Chriſtum a primis prædicatoribus adnunciatum; nomine auri, argenti &c. doctrinam utilem & ſalutarem aliorum prædicatorum, qui eos docent, qui jam fidem receperunt, & docent non ſolum verbo, ſed etiam exemplo; nomine ligni, ſtipulæ &c. doctrinam non hæreticam, ſed tamen curioſam, inutilem, ſupervacaneam, cujus tamen interpretationis auctorem ac ducem neminem ex antiquitate nominat.* Vaſquez in Thomam f. I. diſp. 147. *Hæc verba, lignum, fœnum, ſtipulæ, aperte ſignificant peccata venialia.* Suarez tom. IV. in Thomam diſp. 45. ſect. 1. num. 15. *Aliqui hæc verba de peccatis mortalibus exponunt, & hanc expoſitionem nonnullis teſtimoniis Turrianus confirmat.* Tertia *difficultas eſt de die Domini. Auguſtinus & Gregorius intelligunt nomine diei præſentem vitam ſive tempus tribulationis, in quo diſcernuntur ſæpe boni a malis, quam ſententiam Bellarminus negat eſſe ad mentem Pauli. Cajetanus & alii volunt, apoſtolum loqui de die judicii particularis, quod ſimiliter refellit* Bellarminus, amplexus ſententiam Theodoreti, Theophylacti & Anshelmi, qui *de die ultimi judicii hanc diem accipiunt.* Quarta *difficultas eſt, quis ſit ignis, qui in die Domini uniuscujusque opus probabit. Auguſtinus & Gregorius intelligunt tribulationes hujus vitæ. Alii intelligunt ignem æternum. Alii ignem conflagrationis hujus mundi, qui judicium univerſale præcedet. Alii de pœnis purgatorii intelligunt.* Illos omnes refellit Bellarminus, ac ſtatuit, *apoſtolum loqui de igne ſeveri & juſti judicii Dei.* Quinta *difficultas eſt, quid per ignem intelligatur, quando apoſtolus dicit:* Ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem. *Auguſtinus & Gregorius intelligunt tribulationes hujus vitæ.*

Chryſoſtomus & Theophylactus intelligunt ignem æternum. Alii ignem conflagrationis mundi. Alii judicium Dei, quod doctrinam veram adprobat, falſam confutat. Bellarminus illis omnibus rejectis accipit de igne purgatorii. At quis purgatorium ex obſcuro ac difficili illo ſcripturæ loco, tot ac tam diverſis imo adverſis patrum expoſitionibus obnoxio, ἀποδεικτικῶς καὶ ἀναντιῤῥήτως demonſtrari poſſe adfirmabit?

Explicatio ſingulorum membrorum in loco apoſtolico 1. Cor. XIII. A) Quinam ſint architecti?

§. CCLV. 3.) Locus hic non probat purgatorium, ut ex conſideratione ſingulorum membrorum adparet. A) Per *architectos* intelliguntur non omnes chriſtiani in genere, ſed doctores eccleſiæ in ſpecie. Probatur hoc 1.) ex *integro contextu.* Tractat apoſtolus de munere docendi in eccleſia, de miniſterio apoſtolorum & aliorum eccleſiæ doctorum, quod non ſint fidei noſtræ magiſtri, ſed miniſtri, v. 5. quod ab illis tanquam magiſtris non debeamus denominari, v. 5. quod omne incrementum in eorum miniſterio pendeat a ſolo Deo, v. 6. unde porro eccleſiam ſive auditores, qui ab apoſtolis & aliis eccleſiæ doctoribus informantur, confert tum agriculturæ tum ædificationi, v. 9. in qua utraque miniſterialem operam doctores eccleſiæ Deo præſtent tanquam fideles ipſius συνεργοί. Prætermiſſa autem uberiore prioris metaphoræ explicatione, diutius immoratur in poſteriore, ac meminit ejus, qui fundamentum ponit, & eorum, qui ſuperædificant v. 10. 2.) Ex *adpellationibus*, quibus ad eccleſiæ doctores nos remittit. Confert eos *parentibus* ac nutricibus, v. 1. & 2. hortulanis *plantantibus ac rigantibus;* v. 7. *agricolis*, v. 9. *architectis* ædificantibus, v. 10. vocat διακόνους, v. 5. Θεοῦ συνεργοὺς, v. 9. 3.) Ex *officio & effectu*, quem de architectis illis prædicat; dicit, enim ſeſe *ut ſapientem architectum per Dei gratiam poſuiſſe fundamentum, alios autem ἐποικοδομεῖν ſuper illud fundamentum ædificare*, v. 10. Jam vero auditores *ædificantur*, doctores vero ædificant. Illi ſunt ædificatio ſive ipſa ſtructura; hi vero ſunt operarii ædificantes. 4.) Ex *ſpeciali quorumdam architectorum denominatione*: v. 4. *Alius dicit, ego ſum Pauli, alius ego Apollo.* v. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit.* v. 10. *Vt ſapiens architectus fundamentum poſui.* Loquitur igitur de ſe, non ut chriſtiano in genere, ſed ut apoſtolo in ſpecie, ac proinde per architectos etiam non intelligit chriſtianos in genere, ſed doctores eccleſiæ in ſpecie. 5.) Ex *collatione aliorum ſcripturæ locorum*: Pſalm. CXVIII. 22. *Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, factus eſt in caput anguli.* Hoc Chriſtus Matth. XXI. 42. Luc. XX. 17. adplicat ad ſacerdotes & phariſæos, eccleſiæ Iſraëliticæ doctores ac ſpirituales agricolas, Chriſtum angularem lapidem ex ſua οἰκοδομῇ præpoſtere repudiantes. Eph. II. 20. *Superædificati eſtis ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, angulari lapide exiſtente Chriſto, v. 21. in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum Domino,* v. 22. *in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu;* ubi Epheſios non ædificantibus, ſed ædificatis, adeoque ipſi ædificio confert. Act. IV. 11. dicit Petrus ad ſacerdotes Judaicos: *Hic eſt lapis a vobis ædificantibus reprobatus.* Cumprimis huc referri poteſt locus apoſtolicus 1. Pet. II. 5. in quo ad hunc Paulinum digitus intendi videtur. Vt enim Paulus 1. Cor. III. 2. inquit: *Lac vobis in potum dedi, non eſcam*; ita Petrus ait 1. epiſt. II. 2. *Sicut modo geniti infantes lac rationale ἄδολον concupiſcite.* Vt Paulus inquit 1. Cor. III. 9. Θεοῦ οἰκοδομή ἐστι, ita Petrus inquit 1. epiſt. II. 5. *& ipſi tanquam lapides vivi ædificamini, domus ſpiritualis.* 6.) Ex *patrum interpretatione.* De doctoribus locum Paulinum accipiunt Hieronymus lib. II. adv. Jovin. Ambroſius, Sedulius, Anshelmus in comm. quos ſequuntur Thomas, Dionyſius Carthuſianus, Lyranus & alii. 7.) Ex *ipſorum pontificiorum confeſſione.* Cajetanus fatetur, de doctoribus duntaxat apoſtolum agere. Bellarminus hoc loco: *Per architectos quidam intelligunt omnes chriſtianos, quidam ſolos eccleſiæ docto-*

res. Vtraque expoſitio eſt bona; tamen literalis eſt poſterior, id quod manifeſte ex verbis præcedentibus & ſequentibus m capitis. Ex hac hypotheſi contra pons ſic concludimus: Si per architectos in apoſtolico intelliguntur ſoli eccleſiæ do-, non poteſt ex hoc loco purgatorium nſtrari. Sed verum prius. Ergo & po-. Bellarminus negat connexionem *ma-* exiſtimat enim, *etiam ex hac interpre-e ad literam magis congrua purgatorii ionem deduci poſſe*; ſed contrarium ſic limus: Illi duntaxat in purgatorium ab-li, quos per architectos, lignum, fœnum ulas ſuperædificantes, apoſtolus intelligit. er architectos illos ex hypotheſi jam pro-ntelligit ſolos eccleſiæ doctores. Ergo eccleſiæ doctoribus paratum eſt purgato-

Concluſio eſt abſurda. Ergo aliqua æmiſſis. Non *major*, quam probat ipſe ktus; architectorum enim duntaxat opus robari & examinari adſerit. Addimus iſtud: Si in hoc loco tanquam in pro-ede fundatur purgatorium, non debuit lus prætermittere determinationem prin- quæſtionis, quam Bellarminus in cir-antias purgatorii primo loco ponit: *Qui-ilicet perſonis poſt hanc vitam purgatio iat?* ſed ſi apoſtolus per architectos ſo-cleſiæ doctores intelligit, ac nihilominus torium ſtabilit, utique determinationem quæſtionis prætermittit. Ergo tractatio dogmatis in propria ſede eſt manca, a & imperfecta; quod cum ſit abſurdum, etiam abſurdum cenſendum illud, ex quo um ſequitur, videlicet apoſtolum in hoc tanquam in propria ſede de purgatorio

oduam nda-m? §. CCLVI. B) Per *funda-mentum* intelligit ipſum Chriſtum, quod probatur 1.) ex *apoſtolica explicatione*; ſic enim ſe ipſum lus interpretatur v. 11. *fundamentum nemo ponere poteſt præter id, quod po-eſt, qui eſt Chriſtus Jeſus*; hoc fundamentum a *ſe tanquam ſapiente architecto* jactum eſſe dicit, quia præcedente cap. II. 2. dixerat, quod *non judicarit ſe quidquam ſcire inter Corinthios niſi Chriſtum & eum crucifixum.* 2.) Ex *aliorum ſcripturæ locorum collatione.* Pſalm. CXVIII. 22. *Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, factus eſt in caput anguli.* v. 23. *A Domino factum eſt illud.* Eſa. XXVIII. 16. *Ecce ego pono in Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum, bene fundatum.* Matth. XVI. 18. *Super hanc petram ædificabo eccleſiam.* Act. IV. 11. *Chriſtus eſt lapis ille, qui in caput anguli factus,* Eph. II. 20. *Chriſtus eſt ἀκρογωνιαῖος.* v. 21. Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη. 1. Petr. II. 4. *Acceſſiſtis ad Chriſtum lapidem vivum ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, pretioſum.* Neminem vero turbet, quod apoſtolus dicit, *fundamentum* illud, quod ponit, jam ante *eſſe poſitum*; loquitur enim de Chriſto per prophetas & apoſtolos prædicato & adnunciato. Deus poſuit illud fundamentum ratione *decreti*, quatenus æterno conſilio decrevit, ſpiritualem hanc ædificationem ſuper Chriſtum tanquam fundamentalem & angularem lapidem exſtruere. Paulus & reliqui apoſtoli ponunt hoc fundamentum ratione *exſecutionis*, quatenus æternum illud Dei decretum per prædicationem evangelii manifeſtant & exſequuntur. Confer 1. Pet. I. 20. Deus ponit hoc fundamentum ut *cauſa principalis* ac ſumma, a quo omnis vis & efficacia hujus ſpiritualis ædificationis dependet, a quo eadem firmatur, conſervatur, inchoatur ac perficitur. Paulus & reliqui apoſtoli ponunt hoc fundamentum tanquam διάκονοι καὶ σύνεργοι τοῦ Θεοῦ, ut ipſe apoſtolus explicat, 1. Cor. III. 5. & 9. tanquam *cauſæ miniſteriales* & inſtrumentales; ex quo etiam intelligitur, cur murus cœleſtis Hieroſolymæ dicatur habere *duodecim fundamenta & in illis nomina duodecim apoſtolorum agni*, Apoc. XXI. 14. cum tamen *unicum* duntaxat *fundamentum prophetarum & apoſtolorum* dicatur, ſuper quod eccleſia eſt exſtructa, Epheſ. II. 20. Duodecim ſunt fundamenta reſpectu *cauſæ inſtrumentalis*, per

quam Deus agit in ſpiritualis hujus ædificationis ſtructura, duodecim ſcilicet apoſtoli, quorum opera in eccleſiæ nov. teſt. fundamento ponendo uſus eſt. Vnicum eſt fundamentum ratione *objecti & effecti*, quia unus eſt Chriſtus, quem apoſtoli in evangelio prædicant. Prophetæ & apoſtoli ſunt fundamenta eccleſiæ ratione *doctrinæ* & prædicationis de Chriſto, ſive quod idem eſt, doctrina prophetarum & apoſtolorum eſt fundamentum eccleſiæ, quatenus ſuper ſolum & unum Chriſtum tanquam ſuper petram firmiſſimam eccleſiam ſuperſtruit, Matth. XVI. 18. Chriſtus eſt fundamentum eccleſiæ per doctrinam prophetarum & apoſtolorum, per quam ſolam ipſe eccleſiam ſuper ſe ipſum fundat. Chriſtus eſt fidei apoſtolicæ & eccleſiæ catholicæ fundamentum eſſentiale. Prophetæ & apoſtoli habent ſe ad Chriſtum διακονικῶς, ὀργανικῶς ac miniſterialiter, ſicut architecti ſeſe habent ad fundamentum. 3.) Ex *communi interpretum conſenſione*. Plerique enim interpretes veteres ac recentiores, moti evidentia verborum apoſtolicorum, v. 11. per fundamentum intelligunt Chriſtum a prophetis & apoſtolis prædicatum. Ambroſius, vel quicunque alius auctor, in comm. h. l. *Ideo nemo poteſt ponere aliud fundamentum, quia, quamvis hæretici ſint aliqui, non tamen docent niſi ſub Chriſti nomine. Aliter enim commenta erroris commendare non poſſunt, niſi interpoſito Salvatoris nomine prædicent, ut res contrarias & abſurdas nominis dignitas faciat acceptabiles.*

C) Quinam ſint ſuperædificantes?

§. CCLVII. C) Per τοὺς ἐποικοδομοῦντας ſive *ſuperædificantes* intelligit alios doctores & miniſtros eccleſiæ, qui velut ſpirituales operarii ſuper hoc fundamentum doctrinæ de Chriſto ædificant. Probatur hoc 1.) Ex *collatione cum architectis fundamentum ponentibus*. Quales ſunt architecti ponentes fundamentum, tales etiam ſunt ἐποικοδομοῦντες, alias non ſubſiſteret metaphoræ continuatio. Sed architecti ponentes fundamentum ſunt Paulus & reliqui apoſtoli in ipſo prædicandi munere conſiderati. Ergo etiam ἐποικοδομοῦντες ſunt eccleſiæ doctores in ipſo docendi officio conſiderati. 2.) Ex *conſideratione ſcopi*. Apoſtolo hic propoſitum eſt, de diſtinctione muneris apoſtolici ab officio reliquorum eccleſiæ doctorum agere. Apoſtolorum proprium eſſe dicit, *ponere fundamentum*, id eſt, ut exponitur Rom. XV. 20. *prædicare evangelium, ubi Chriſtus non eſt nominatus*; reliquorum eccleſiæ doctorum eſt, *ſuper hoc fundamentum* doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ de Chriſto *ædificare*, hoc eſt, ut apoſtolus dicto loco loquitur, ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομεῖν, *fundamento ab aliis ſtructo ſuperædificare*. Per ἀλλότριον enim intelligit, non a Chriſto & veritate apoſtolica alienum, ſed ab alio poſitum, ut contextus oſtendit. 3.) Ex *teſtificatione interpretum*. Ambroſius in comm. *Superædificia ſunt, quæ poſt prædicationem apoſtolorum a ſupervenientibus traduntur aut bonis aut malis doctoribus. Vnusquisque videat, quomodo ſuperædificet, hoc eſt, ut ſuperædificia congruant fundamento, ne, ſi obliqua fuerint & frivola, ruinam faciant, manente incolumi fundamento, quia ſi male docuerint, Chriſti nomen permanet, quod eſt fundamentum; doctrina autem mala peribit, ſicut dicit Dominus: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cæleſtis, eradicabitur.* Hieronymus in comm. Eſa. V. ſuper verba: *Væ, qui conjungitis domos domibus. Juxta tropologiam quidam contra hæreticos hoc dictum arbitrantur. Iſti domos domibus, id eſt, dogmata conjungunt dogmatibus, quibus dicitur per Micham I. Nolite ædificare in domo deriſum, ne ſuper fundamentum Chriſti, quod apoſtolus Paulus poſuit, & in quo debuerant ædificare aurum, argentum, lapides pretioſos, e contrario ædificent ligna, fænum, ſtipulam, quorum finis incendium eſt;* quam tamen interpretationem non *abſolute* & ſimpliciter acceptamus, quatenus ad hæreticos partem poſteriorem adcommodat, ſed *ſecundum quid*, quatenus in genere per ἐποικοδομοῦντας doctores eccleſiæ intelligit. Bella minus non inconcinne ſic explicat: *Nomine fundamenti*

nti intelligitur Chriſtus a primis prædica- us adnunciatus, quales erant apoſtoli, idem Chriſti & evangelium detulerunt ad opulos, qui nihil unquam de Chriſto au- aut, per ſuperædificantes prædicatores

id au- argen- & pre- lapides?

§. CCLVIII. D) Per *aurum, argentum & pretioſos lapides* intelligitur ſana, ſincera & ſolida doctrina de reliquis chriſtianæ fidei articulis ex propheticis & apoſtolicis ſcriptis unice petita.

e E) lignum, m & a?

E) Per *lignum* vero, *fœnum ac ſtipulas* opiniones humanæ in chriſtianæ religionis capitibus r fundamentum doctrinæ de Chriſto, ue otioſæ, curioſæ, ſupervacaneæ & in- quæſtiones in eccleſiam illatæ, non qui- fundamentum evertentes, ab eodem ta- heterogeneæ & diſcedentes. Probatur 1.) ex *metaphoræ continuatione.* Vt enim undamentum intelligitur Chriſtus ab apo- prædicatus, ſive quod idem eſt, doctri- e perſona & officio Chriſti, ita quoque urum, argentum, lapides pretioſos &c. tet intelligi doctrinam de reliquis chri- e religionis partibus ab aliis prædicatori- ropoſitam, ut ſeries textus & metaphoræ nuatio ſibi conſtet. 2.) Ex *operis adpel- e.* Quod enim v. 12. dixerat apoſtolus, *m, argentum, fœnum, ſtipulas &c.* id . vocat ἔργον, *opus.* Jam vero opus ſu- dificantis ſive doctoris *quatenus talis* eſt doctrina. Ergo etiam per aurum, ar- um, fœnum &c. intelligitur concionato- doctrina. 3) Ex *textus connexione.* r apoſtolus triplici ſimilitudine, qua con- nem & qualitatem doctorum eccleſiæ de- it. Prima petita eſt *a plantantibus & ri- ibus*, v. 6. altera ab *ædificantibus ſuper amentum*, v. 10. tertia a *violatoribus ac uctoribus templi*, v. 17. Qui ſanam do- am de Chriſto docent, ac reliqua chri- æ religionis capita ſincere tractant, intra i cancellos unice ſeſe continentes; opinio- nes autem humanas & quæſtiones inutiles repudiantes, illi *plantant ac rigant, & Deus dat incrementum*, v. 7. illi etiam *ſuper fundamentum ædificant aurum, argentum, lapides pretioſos.* Qui doctrinam de perſona & officio Chriſti retinent, interim opiniones humanas eidem adjungunt, illi *ſuper fundamentum ædificant lignum, fœnum ac ſtipulas.* Qui doctrinam de Chriſto evertunt, hæreſes pertinaciter propugnant, illi templum Dei diruunt ac deſtruunt. 4.) Ex *aliorum ſcripturæ locorum collatione.* Conſtat, in aliis etiam ſcripturæ locis doctrinæ chriſtianæ puritatem & præſtantiam ex verbo Dei ſine opinionum humanarum admixtione unice petitam, nomine *auri, argenti ac lapidum pretioſorum* commendari. Pſalm. XIX. 11. *Judicia Domini deſiderabilia ſuper aurum & ſuper aurum obrizum.* Pſ. CXIX. 72. *Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri & argenti.* v. 127. *Dilexi mandata tua ſuper aurum & aurum puriſſimum.* Prov. VIII. 10. *Accipite diſciplinam meam & non argentum, doctrinam magis, quam aurum eligite.* v. 11. *Melior eſt enim ſapientia margaritis.* v. 19. *Melior eſt fructus meus auro puriſſimo & proventus mei argento electo.* Prov. XVI. 16. *Poſſide ſapientiam, quia auro melior eſt, & adquire prudentiam, quia pretioſior eſt argento.* Matth. XIII. 45. *Simile eſt regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.* v. 46. *Inventa autem una pretioſa margarita abiit & vendidit omnia, quæ habuit, emit eam.* Contra vero opiniones humanas puritati doctrinæ cœleſtis additas fœno & ſtupæ ſive ſtipulis conferri. Sic per *paleas*, quas Iſraëlitæ juſſu Pharaonis in Ægypto colligunt, Exod. V. 11. interpretes onera traditionum humanarum, quibus conſcientiæ premuntur, intelligunt, Eſa. I. 31. *Erit fiducia veſtra ut ſtupa.* Eſa. XL. 6. *Omnis caro fœnum.* v. 7. *Exſiccatum eſt fœnum &c.* 2. Tim. II. 20. mentio fit *vaſorum ligneorum.* 5.) Ex *interpretum expoſitione.* Ambroſius in comm. "Tria genera poſuit præclara in mundo, aurum, argentum & lapides pretioſos, in quibus bonam „doctrinam ſignificavit. Tria alia genera po-

„ſuit, ſed frivola, ligna, fœnum & ſtipulam, „in his corrupta & vana doctrina deſignata „dignoſcitur.„ Et poſtea: "Mala adultera do- „ctrina idcirco in ligno, fœno & ſtipula ſigni- „ficata eſt, ut oſtenderetur ignis eſſe eſca.„ Bellarminus ipſe per fœnum, lignum, ſtipulas intelligendam eſſe ait *doctrinam non quidem hæreticam, vel malam, ſed tamen curioſam, inutilem, ſupervacaneam eorum prædicatorum, qui absque eo fructu & utilitate, quam Deus requirit, concionantur.* Vi ergo oppoſitionis per *aurum, argentum & lapides pretioſos* intelligère cogitur doctrinam ſalutarem verbo Dei per omnia congruam. Quæ omnia probant, per *aurum, argentum, lapides pretioſos, lignum, fænum ac ſtipulas* doctrinam fundamento ſuperſtructam ſignificari; interim δευτέρως ac conſequenter hæc omnia adcommodari poſſunt ad opera, quæ ex doctrina proficiſcuntur. Quæ enim opera fiunt juxta normam verbi ex vera in Chriſtum fide, & ad gloriam Dei ac ſalutem proximi comparata ſunt, ea placent Deo, & ab ipſo ornantur præmiis temporalibus & æternis, unde *auro, argento & lapidibus pretioſis* vim ignis ſuſtinentibus conferuntur. Quæ vero non habent Dei mandatum, ſed ſuſcipiuntur ex privato arbitrio bona intentione, juxta traditiones hominum & conſuetudinem majorum, ea in examine ignis non ſubſiſtunt, unde *ligno, fæno & ſtipulis* ſuper fundamentum fidei de Chriſto ædificatis comparantur. Ab hac explicatione non multum diſcrepat eorum interpretatio, qui *per aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fænum, ſtipulas,* intelligunt homines, qui per prædicationem evangelii ad Chriſtum vocantur, & membra ædificii catholicæ eccleſiæ viſibilis fiunt v. 9. *Dei ædificium eſtis.* v. 16. *An neſcitis, vos eſſe templum Dei.* v. 17. *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Confer Matth. XVI. 18. Eph. II. 20. Col. II. 7. 1. Petr. II. 5. Hieronymus & Theodoretus in comm. Athanaſius orat. III. contra Arian. p. 20. Bernhardus ſerm. de lign. fœn. & ſtipula p. 381. *Cujusque opus* dicunt itidem eſſe diſcipulos ſive homines ipſos per evangelii prædicationem eccleſiæ Chriſti adjunctos. 1. Cor. IX. 1. *Nonne opus meum vos eſtis in Domino?* Confer 1. Cor. XVI. 10. Per *ignem* intelligi ſtatuunt adflictionem, perſecutionem, tentationem, in quo tum conflantur & formantur, tum etiam reformati probantur credentes. Per hunc ergo ignem adflictionis ac perſecutionis retegitur, *quale ſit cujusque opus,* id eſt, quales ſint diſcipuli cujusque, quos Chriſto lucratus eſt. *Si cujus opus manſerit, quod ſuperædificaverit, mercedem accipiet,* id eſt, *ſe ipſum ſervabit & eos, qui ipſum audierunt,* 1. Tim. IV. 16. *Si vero cujus opus exuſtum fuerit, damnum faciet,* id eſt, in vanum laboraverit in illo inſtituendo, erudiendo, hortando, monendo; Gal. IV. 11. *Metuo de vobis, ne fruſtra fatigatus ſim apud vos.* Ipſe vero *ſervabitur,* id eſt, diſcipulorum vera fide apoſtaſia non oberit doctori, quin ipſe æternum ſervetur, ita tamen ut quaſi *per ignem,* id eſt, ſi modo & ipſe in perſecutionibus, adflictionibus ac tentationibus perſeveraverit usque ad finem, Matth. XXIV. 9. & ſeqq.

F) *Quid dies cujusque opus manifeſtans?*

§. CCLIX. F) Per *diem cujusque opus manifeſtantem,* v. 13. Bellarminus diem ultimi judicii accipiendum eſſe ſtatuit; „1.) quia ubique dies Domini ſignificat diem „ultimi judicii. 2.) Quia dicitur in illa die, „quo deſignatur una certa quædam dies, qua „omnium hominum opera ſimul probantur. „At dies judicii particularis non eſt una, ſed „multiplex, neque in ea probantur omnium „hominum opera. 3.) Quia dicit apoſtolus, „dies Domini declarabit, q. d. tunc erunt „omnia omnibus manifeſta, 1. Cor. IV. 5. id „autem non fiet niſi in judicio noviſſimo. 4.) „Quia ſequitur: quia in igne revelatur. Di- „citur enim dies judicii revelari in igne, quia „ultimum ſignum & omnium noviſſimum erit „conflagratio totius mundi.„ Sed præſtat per diem hoc loco vel *generatim* intelligere progreſſum temporis, vel *ſpeciatim* tempus tribulationis ac probationis, in quo omnia, quæ ſuper fundamentum exſtructa ſunt, manifeſtantur.

ſtantur. 1.) Quia in Græco non eſt ἡ ἡμέρα τῦ κυρίϰ, ut in verſione Latina, *dies Domini*, ſed ſimpliciter dicitur ἡ ἡμέρα. 2.) Dies ultimi judicii manifeſtabit quidem omnia, non autem eo fine, ut per ignem quidam purgentur, ſed ut electi ad gloriam æternam producantur, damnati vero igni infernali adjudicentur. 3.) Αἰτιολογικῶς apoſtolus addit, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, *quia in igne revelatur* ſcilicet cujusque opus, (non autem dies Domini) ubi verbum præſentis temporis deducit nos ad particulare judicium hujus vitæ. Bellarminus fruſtra ſuſpicatur, *in textibus correctioribus fuiſſe verbum temporis futuri ἀποκαλύψεται*, quia omnes codices conſtanter legunt ἀποκαλύπτεται. 4.) Non agitur hoc loco de manifeſtatione omnium omnino operum ab omnibus hominibus factorum, ſed de manifeſtatione doctrinæ, quam per ἔργον hoc loco intelligi, ex antecedentibus patet, quæ in particulari cujusque judicio & examine probatur. 5.) In aliis ſcripturæ locis dies pro temporis progreſſu ac tribulationis die ponitur. 6.) Cajetanus, Piſtorius & alii ex pontificiis non diem extremi judicii, ſed diem judicii particularis intelligunt, quos hoc nomine Bellarminus refellit. Sed cum ad quæſtionem de purgatorio (fatente Bellarmino) parum interſit, quocunque modo *diei* nomen explicetur, ideo nolumus in membri hujus explicatione prolixius immorari.

G) *Quid ignis?*

§. CCLX. G) Per *ignem* in textu apoſtolico purgatorium intelligendum eſſe, ſummo conatu evincere nituntur pontificii; unde adpellationem ignis purgatorii & pœnas animarum in illo purgatorio poſt hanc vitam ſuſtinendas in hoc textu apoſtolico deſcribi arbitrantur. Cui opinioni ſequentia fundamenta opponimus: 1.) Ipſimet pontificii non conſentiunt in hac interpretatione. Cum enim vocabulum *ignis* in textu apoſtolico ter uſurpetur, bis v. 13. & ſemel v. 15. quidam utrobique intelligunt *ignem corporeum ac materialem* poſt hanc vitam animas exurentem; quidam vero in verſu duntaxat poſteriore hanc ſignificationem urgent, in priore vero *metaphorice* ignis nomen accipi concedunt. Adnotabo hac de re verba ipſius Bellarmini. "Quarta, inquit, difficultas eſt, quis ſit ignis, qui in die Domini „uniuscujusque opus probabit. Aliqui intelligunt tribulationes hujus vitæ, ut Auguſtinus „& Gregorius; alii intelligunt ignem æternum; alii videntur intelligere ignem conflagrationis mundi, qui judicium univerſale „præcedet; alii intelligunt de pœnis purgatorii.„ Sed haſce explicationes omnes ac ſingulas Bellarminus repudiat, ac tandem concludit, *apoſtolum loqui de igne ſeveri & juſti judicii divini, qui non eſt ignis purgans vel adfligens, ſed probans & examinans*, quod probat triplici ratione: "1.) Quia non aliter „poteſt intelligi, quomodo ignis probet eos, „qui aurum & argentum ædificarunt. 2.) Quia „hæc expoſitio optime convenit verbis apoſtoli, cum ait: *Vniuscujusque opus, quale ſit, „ignis probabit. Si cujus opus manſerit, mercedem accipiet; ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur.* Licet enim opera tranſierint ab oculis hominum, & igne materiali „examinari non poſſint, tamen non tranſierunt ab oculis Dei, ſed ut dicitur Eccleſ. „XII. 14. *cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in „judicium*, & ea examinabit, & ſi cujus opus „manſerit, id eſt, ſi cujus opus judicium Dei „ſuſtinere potuerit, ſicut aurum ſuſtinet ignem, „mercedem accipiet, probabitur & coronabitur a Deo. Si cujus opus arſerit, id eſt, ſi „cujus opus judicium Dei non ſuſtinuerit, ſicut „fœnum & ſtipula non ſuſtinent ignem, detrimentum patietur, reprobabitur & rejicietur. 3) Quia judicium Dei rectiſſime vocatur ignis, cum ſit puriſſimum, celerrimum, „efficaciſſimum & maxime penetrativum; unde Dan. VII. fluvius igneus egredietur de ore „ejus. Et quoniam Deus totus eſt juſtitia, „totus judicium, inde etiam in ſcripturis vocatur ignis. Mal. III. Hebr. XII.„ Hæc Bellarminus, quæ non probantur omnibus pontificiis. Suarez in Thomam tom. IV. diſp. 45. §. 1. num. 25. "Propter hæc verba: *quia in igne*

igne

„*igne revelabitur*, & *uniuscujusque opus ignis* „*probabit*, Sedulius, Cajetanus, Lyranus & „alii exiſtimant, hunc locum eſſe metaphorice „accipiendum pro ipſo judicio & ſententia ju„dicis, quæ omnes tam juſtos quam injuſtos „omniaque eorum opera probabit, eaque ope„ra dici manere, quæ Deus adprobat, ea autem „comburi, quæ reprobabuntur, & tunc per„ſona dicitur detrimentum pati, quia ſua ope„ra amittit, & pœnam potius, quam præmium „propter illa ſe mereri intelligit.„ Benedictus Arias Montanus in comm. h. l. "Ignis ille „divini judicii probabit unius cujusque opus & „cujus probatiſſimum manſerit, is operarius „mercedem accipiet a Domino operis. Si „cujus opus exuſtum fuerit, poſiti operis tem„poris, curæ, induſtriæ atque ſpei damnum „faciet operarius ille. Operarius autem ipſe „igne illo (nota) divini judicii correptus ſer„vabitur, ita nimirum, quaſi per ignem.

§. CCLXI. 2.) Quo ſenſu accipit apoſtolus vocabulum *ignis* in v. 13. eodem etiam accipit illud in v. 15. ut oſtendit indivulſa connexionis ſeries. Jam vero, fatente Bellarmino, vocabulum *ignis* in v. 13. accipitur non *proprie* pro igne materiali & corporeo, ſed *metaphorice* pro igne judicii ac examinis divini. Ergo eodem modo accipitur in v. 15. & per conſequens non poteſt ex hoc loco purgatorium probari. Nimirum perſiſtit apoſtolus in propoſita allegoria hoc ſenſu: Quemadmodum ignis materialis naturam eorum, quæ ſuper fundamentum exſtructa ſunt, probat & examinat; neque enim aurum, argentum & lapides pretioſos abſumit aut corrumpit, ſed potius purgat; lignum vero, fœnum & ſtipulas in cineres ac favillas redigit: ſic ignis ille ſpiritualis, ignis judicii ac Spiritus divini, qui tum demum accenditur, quando vel externa perſecutio imminet, vel judicium Dei in conſcientia ſentitur, vel clarior manifeſtatio veritatis ex verbo ſuccedit, ſpiritualis inquam ille ignis quævis dogmata ſuper fundamentum doctrinæ de Chriſto exſtructa probat, examinat ac manifeſtat; quæ ſi inventa fuerint ſincera ac præſtantia, ex ipſis ſcripturæ venis petita, adeoque *auri*, *argenti ac lapidum pretioſorum* inſtar ſe habentia, tum eadem immota perſiſtunt, quin & magis magisque purgantur: ſin vero ſint opiniones humanæ, ex propria intentione, longa conſuetudine, majorum traditione &c. extra & præter verbum excogitatæ, *ligni*, *fœni* ac *ſtipularum* naturam imitantes, tum non poterunt vim illius examinis ſuſtinere, ſed abſumentur, & inſtar lignei ac ſtraminei ædificii igne illo exurentur. Quod ſi ergo *alicujus opus manſerit, quod ſuperædificavit, is mercedem accipit* v. 14. hoc eſt, ſi quis præter fundamentum apoſtolicæ de Chriſti perſona & officio doctrinæ dogmata vere chriſtiana & ſolidam verbi cœleſtis doctrinam de omnibus religionis ac vitæ chriſtianæ partibus, absque admixtis humanis opinionibus ac traditionibus longa conſuetudine roboratis, tradiderit, quæ doctrina æſtum perſecutionum & tentationum ac judicii divini examen ſuſtinere poteſt, ille gratuitam operis ſui mercedem a Domino accipiet. *Si vero alicujus opus arſerit, detrimentum patietur* v. 15. hoc eſt, ſi opinionum & traditionum humanarum ædificium igne judicii ac Spiritus divini conflagrat, tum dogmatum & laborum ſuorum detrimentum patitur, quæque tanto tempore exſtruxerat, uno momento omnia amittit, *ipſe vero ſalvus erit*, retento ſcilicet fundamento, *ſic tamen tanquam per ignem*, id eſt, exuſtis in illo probationis igne ſtramineis & ſtupeis opinionibus, ac ſi conflagret ligneus paries & ſtramineum tectum fundamento lapideo ſalvo atque integro permanente. Talis ſignificatio vocabuli *ignis* etiam in aliis ſcripturæ locis occurrit: Pſalm. XII. 7. *Eloquia Domini eloquia pura; argentum igne examinatum, purgatum ſeptuplum.* Pſ. XVII. 3. *Probaſti cor meum, igne me examinaſti, & nihil inveniſti.* Pſ. LXVI. 10. *Probaſti nos Deus, igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.* Thren. I. 13. *De excelſo miſit ignem in oſſa mea, & erudivit.* Dan. XII. 10. *Purificabuntur & dealbabuntur, & quaſi ignis probabuntur multi.* Zach. XIII. 9. *Et inducam tertiam iſtam partem in ignem, con-*

conflanſque eos, ut conflatur argentum, probabo eos, quantum probatur aurum. Mal. III. 3. *Sedebit Chriſtus conflans & mundans argentum, & purgabit filios Levi, & fundet eos quaſi aurum & argentum.* Luc. XII. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi ut accendatur?* 1. Petr. I. 7. *Vt probatio veſtræ fidei multo pretioſior ſit auro, quod per ignem probatur.* IV. 12. *Dilecti, ne tanquam peregrini exploratione illa per ignem, quæ fit in vobis ad veſtri experimentum, percellimini.* Eodem modo exponunt quidam ex patribus. Ambroſius in Pſalm. CXVIII. "Veniat verbum Dei, intret in eccleſiam, fiat „ignis conſumens, ut exurat fœnum & ſtipulam, & quidquid eſt ſeculare, conſumat &c.„ Auguſtinus in ench. cap. 68. "Eſt quidem „ignis tentatio tribulationis, de quo aperte „alio loco ſcriptum eſt: *Vaſa figuli probat fornax, & juſtos homines tentatio tribulationis.* Iſte ignis in hac vita interim facit, „quod apoſtolus dicit &c.„ Gregorius lib. IV. dial. cap. 39. "Poteſt intelligi ignis tribulatio„nis in hac vita adhibitus.„

§. CCLXII. 3.) Si per *ignem* intelligeretur purgatorium, conſequens foret, omnes homines etiam ſanctiſſimos tranſire per purgatorium, & ſalvari per ignem purgatorii. Apoſtolus enim in genere pronunciat v. 13. *Vniuscujusque opus manifeſtum erit, quia dies declarabit, quia in igne revelatur, & uniuscujusque opus quale ſit, ignis probabit.* At conſequens apud ipſos pontificios eſt abſurdum. Bellarminus enim lib. II. de purgat. cap. 1. inter errores refert hanc opinionem, quod *omnes omnino homines tam boni, quam mali, uno Chriſto excepto, poſt hanc vitam purgari debeant*; ac lib. I. de purg. cap. 5. ſcribit, *omnes tranſire per ignem purgatorii & ſalvari per ignem, eſt aperte falſum. Eccleſia enim perpetuo ſenſit, ſanctos martyres & infantes poſt baptiſmum morientes mox in cœlum recipi ſine ullo tranſitu per ignem.* 4.) Ignis purgatorii ex hypotheſi pontificiorum non probat omnia omnium opera, ſed eorum duntaxat, qui *cum venialibus peccatis* hinc exceſſerunt, maculas ac labem abſtergit. At ignis, de quo apoſtolus loquitur, omnium omnino eccleſiæ doctorum opus ſive dogmata probat. 5.) Ignis purgatorii ex hypotheſi pontificiorum urit operantes, animas ſcilicet eorum, qui cum culpis venialibus vel reatu pœnæ temporalis hinc deceſſerunt. Alexander Alenſ. part. IV. q. 85. memb. 4. art. 4. At ignis, de quo apoſtolus loquitur, non operantes, ſed opera comburit. 6.) Denique ignis purgatorii ex hypotheſi pontificiorum eſt *verus, corporeus & materialis ignis.* Sed ignis, de quo apoſtolus loquitur, non eſt ignis materialis ac corporeus, ſed ſpiritualis & myſticus, dicit enim: ὡς διὰ πυρὸς, *tanquam per ignem.*

§. CCLXIII. Hiſce argumentis ex ipſis textus apoſtolici viſceribus petitis non potuit Bellarminus aliter occurrere, quam ut ſtatueret, *apoſtolum in una eademque ſententia varie accipere nomen* ignis, *ſemel pro judicio & ſemel pro vero igne purgatorio.* Sed cum συνάφεια textus & connexio ſingulorum membrorum huic commento adverſetur, ideo colorem aliquem huic opinioni inducere laborat. „1.) Ab ipſo (inquit) textu cogimur ad æqui„vocationem non unam, ſed duas admitten„das. Cum enim dicit apoſtolus, diem judi„cii manifeſtari per ignem, videtur omnino „loqui de igne conflagrationis; cum addit, „cujusque opus ignis probabit, non poteſt lo„qui de igne materiali, qui non poteſt pro„bare opera, quæ tranſierunt: rurſum cum „ſecundo iſto igne dicat apoſtolus omnia ope„ra examinanda; tertio vero non opera, ſed „operarios, & eos non omnes, ſed illos ſo„lum, qui ædificant lignum, fœnum, ſtipu„lam, neceſſario diverſi ignes eſſe debent.„ Reſp. 1.) ὐ διαλεκτέον ταῖς μεταφοραῖς, *ac erroris genitrix eſt æquivocatio ſemper*; abſit igitur, ut apoſtolum æquivocationibus luſiſſe ſuſpicemur. 2.) Omnia membra, in toto hoc argumento apoſtolico exactiſſime cohærent, & unum ex altero deducitur; ergo non habet locum diverſa illa vocabuli *ignis* ſignificatio.

3.) Si tot ac tam diverſæ ſunt vocabuli *ignis* ſignificationes, nulla erit in textu συνάφεια, nulla συνέχεια, quod abſit. 4.) Agnoſcit ipſe Bellarminus, perquam durum eſſe, ſi quis apoſtolo tribuere velit, quod duplici æquivocatione utatur; unde ſtylum inflectens, quod prius dixerat, corrigit. *Nec tamen* (inquit) *proprie æquivocatio, ſed elegans adluſio mihi videtur eſſe in verbis Pauli.* 5.) Nulla nos cogit neceſſitas, ut unam vel duas æquivocationes hic ſtatuamus. Non enim dicit apoſtolus, ut Bellarminus ſomniat, *diem judicii manifeſtari per ignem*, ſed uniuscujusque opus *in igne* vel *per ignem* manifeſtari, ſicut ipſemet in verbis immediate ſequentibus clariſſime id exponit. Neque pugnant inter ſe hæc duo, quod *uniuscujusque opus quale ſit, ignis probet*, & quod *quaſi per ignem ſalvandus ſit is, cujus opus arſerit*; quia duplex eſt hujus ignis, de quo apoſtolus loquitur, officium: videlicet probationis ac purgationis per exuſtionem; illud eſt commune omnibus, qui ſuper fundamentum ædificant ſive aurum, argentum & lapides pretioſos, ſive lignum, fœnum & ſtipulas; hoc vero illis proprium eſt, qui ſuper fundamentum exſtruunt ligna, fœnum & ſtipulas.

§. CCLXIV. "2.) Non eſt apoſtolo inſue„tum, in eadem ſententia uti varie aliquo nomi„ne; varie enim accipit vocem *peccati*, cum ait „2. Cor. V. eum, qui non noverat peccatum, „pro nobis fecit peccatum, & Rom. VIII. de pec„cato damnavit peccatum.„ *Reſp.* 1.) Tum demum una eademque vox in una eademque ſententia diverſimode accipi debet, quando ipſa neceſſitas ac rei evidentia a litera diſcedere nos cogit. Atqui talis neceſſitas hoc loco nondum demonſtrata. 2.) Quando unum membrum ex altero dependet, & alterum ex altero per illationem deducitur, non poteſt diverſa ſignificatio locum habere, alias in argumento eſſent quatuor termini. Jam vero in hoc loco apoſtolico unum membrum ex altero dependet, & alterum ex altero per illationem deducitur, ut oſtendit connexio. Idem vero in exemplis adductis non conſpicitur; eſt ergo diſſimilitudo. 3.) In dicto apoſtolico 2. Cor. V. 21. quando Chriſtus dicitur *pro nobis factus peccatum*; non tantum intelligitur impoſitio pœnæ, (ut Bellarminus præſupponit) ſed etiam imputatio culpæ. Quo modo enim nos in Chriſto reddimur juſtitia, eo modo Chriſtus factus eſt pro nobis peccatum, & vice verſa. Sed nos reddimur in Chriſto *juſtitia*, id eſt, perfecte juſti per imputationem juſtitiæ Chriſti. Ergo Chriſtus factus eſt pro nobis *peccatum*, per imputationem noſtræ injuſtitiæ. Conf. Eſa. LIII. 6. & ex ipſis pontificiis Ruardum, Tapperum, decanum Lovan. art. 8. tom. II. p. 27. Barradium tom. IV. conc. evang. lib. VI. c. 3. in ſept. paſſion. præcell. 4.) Rom. VIII. 3. quidam vocem ἁμαρτίας in priore dicti apoſtolici membro pro *ſacrificio* peccati expiatorio poſitam arbitrantur, in qua ſignificatione a Moſe in Levit. & alibi in ſcripturis uſurpatur, Exod. XXIX. 14. XX. 10. Pſalm. XL. 7. Eſa. LIII. 10. qua ratione diverſa ſignificatio in voce ἁμαρτίας in membro poſteriore agnoſcenda. Quidam vero ſubintelligunt vocem θυσία per hoſtiam piacularem pro peccato oblatam *peccatum in carne damnavit*, quando Filius Dei carnem ſuam pro peccatis noſtris in ara crucis obtulit, qualis ellipſis Hebr. X. 6. occurrit. Quidam verba apoſtoli ſic explicant: *Deus peccatum condemnavit de peccato*, id eſt, peccati illud condemnavit, propterea quod in Chriſtum peccavit, adferens illi mortem, cum tamen eſſet innocens, ac proinde Deus peccato ademit jus ſuum adverſus credentes, ut non poſſit eos in poſterum damnare. Joh. XVI. 9. *Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato*, id eſt, peccati totum genus humanum arguet, qua ratione vox ἁμαρτίας utrobique in eadem ſignificatione uſurpatur.

§. CCLXV. "3.) Si quis omnino non vel„let ſignificationum varietatem admittere, ſed „ubique acciperet ignem pro judicio, adhuc „non efficeret, quin ex hoc loco purgatorium „ſtatueremus. Tunc enim eſſet hic ſenſus: „Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur, „ipſe

„ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per „ignem; id eſt, ſi cujus opus judicium Dei „ſuſtinere non poterit, opus quidem reprobabitur, ipſe vero ſalvus erit, ſed ſic tamen, „quaſi is, qui per ignem divini judicii tranſiit, „quod judicium cum ſit juſtiſſimum, omnino „aliqua pœna eum adfecit.„ *Reſp.* 1.) Nullius hominis opus judicium Dei ſuſtinere poterit, ſi juxta rigorem juſtitiæ cum ipſo agere velit, ſed omnes coguntur ſeveritatem judicii divini deprecari dicentes cum Davide Pſalm. CXLIII. 2. *Ne intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* 2.) Ignis divini judicii aliquam ζημίαν irrogat illis, qui ſuper fundamentum exſtruunt *lignum, fœnum & ſtipulas*; ſed ex eo non poteſt inferri, poſt hanc vitam in purgatorio pœnas eſſe ſuſtinendas. 3.) Apoſtolus ipſe exponit, cui & quali igni talis architectus ſit ſubjiciendus, videlicet igni illi probationis, tentationis & examinis in hac vita, de quo dixerat v. 13. *Vniuscujusque opus, quale ſit, ignis probabit.*

§. CCLXVI. "4.) Particula ὡς ſimilitudinem ſignificat non ignis, quaſi ignis ille non „ſit verus, ſed phantaſticus; ſed tranſeuntis „per ignem, ita ut ſit ſenſus: Ad ſalutem perveniet, qui ædificavit fœnum, ſed ad eum „modum perveniet, quo pervenit ad aliquem „locum is, qui tranſit per ignem, ſicut dicitur Joh. I. Vidimus gloriam ejus, gloriam „quaſi unigeniti a Patre, id eſt, vidimus eum „glorioſum ad eum modum, quo decet glorioſum eſſe Filium Patris unigenitum.„ *Reſp.* 1.) Fatemur particulam ὡς perinde ut Hebræum כ eſſe particulam non ſolum *ſimilitudinis*, verum etiam *veritatis*; ſed quod hoc loco ſit particula ſimilitudinis, patet ex textu, qui totus eſt metaphoricus & allegoricus. 2.) Perquam abſurdum foret, voces *architecti, fundamenti, auri, argenti, lapidum pretioſorum, ligni, fœni, ſtipularum*, adeoque reliqua membra omnia in ſenſu metaphorico accipere, ac ſolam *ignis* vocem proprie, pro materiali ſcilicet & corporeo igne uſurpatam ſtatuere. 3.) Concedimus, *eum, qui ædificavit ſuper fundamentum lignum, fœnum & ſtipulas, ad ſalutem eo modo pervenire, quo pervenit ad aliquem locum is, qui per ignem tranſit.* Sed ex eo non poteſt inferri, architecto illi per verum & corporeum ignem eſſe tranſeundum; quin potius ut reliqua membra in ἀποδόσει ſunt metaphorica, ita quoque materiali igni reſpondere debet ignis aliquis ſpiritualis ac metaphoricus, examen ſcilicet divini judicii. Quæ contra hanc interpretationem noſtram Bellarminus adfert, ex dictis facilem habent explicationem.

§. CCLXVII. Ad *patrum expoſitiones* fruſtra provocat Bellarminus, quaſi communi ſuffragio purgatorium papiſticum nomine *ignis* in textu apoſtolico ſignificari ſtatuerent. 1.) Fatetur enim ipſemet, diverſas ſibique adverſas eſſe patrum expoſitiones. *Aliqui* (inquit) *per ignem intelligunt tribulationes hujus vitæ, ut Auguſtinus & Gregorius. Alii intelligunt ignem æternum, ut Chryſoſtomus & Theophylactus. Alii ignem conflagrationis mundi.* 2.) In illis ipſis patrum explicationibus, quas pro ſe adducit Bellarminus, jure aliquid deſiderari poteſt. Cyprianus lib. IV. ep. II. non meminit hujus loci, ac quod de *purgatione per ignem* dicit, ad vitæ præſentis tribulationes referri poteſt. Origenes hom. VI. in Exod. de tali igne apoſtolicum textum interpretatur, per quem *omnibus hominibus* tranſeundum, quam ſententiam Bellarminus inter errores recenſet. Suarez. in Thomam tom. IV. diſp. 45. §. 1. num. 7. *Animadvertendum eſt, licet hæc loca Origenis* (hom. VI. in Exod. & hom. XII. in Jer.) *expoſitionem hanc confirment, non tamen veritatem purgatorii, quia ille omnem ignem futuræ vitæ purgatorium facit.* Ambroſius in comm. per *ligna, fœnum, ſtipulas*, intelligit doctrinas, quas doctores ſuperſtruunt Chriſto fundamento ſeu ipſi evangelio, quas examinandas eſſe dicit *igne divini judicii*, ac ſubjicit: *Semper erubeſcat neceſſe eſt, qui ſe videt falſum defendiſſe pro vero.* At in purgatorio nec pœnitentiæ nec erubeſcentiæ locus

eſt,

eſt, ſed pœnæ ignis. Serm. XX. in Pſalm. CXVIII. loquitur de igne, per quem omnes tranſituri ſint. *Omnes*, inquit, *oportet tranſire per flammas, ſive ille Johannes evangeliſta ſit, ſive ille Petrus ſit &c.* Hieronymus accipit de igne examinis divini judicii, quod fiet *in fine mundi*, per quod examinabitur cujusque opus, quale ſit, non autem purgabitur vel delebitur, ſi iniquum fuerit inventum. In Amos IV. accipit de impiorum ac ſceleratorum liberatione in hac vita, quando poſt magnas clades erepti tanquam torris ex incendio ad Dominum per pœnitentiam revertuntur. In comm. Eſa. LXVI. dicit, eos, qui ædificaverunt ſuper fundamentum Domini fœnum, ligna, ſtipulam, fore *ignis pabulum ſempiterni.* Auguſtinus lib. XXI. de civ. Dei cap. 26. de igne tribulationis in hoc ſeculo accipit. In cap. 86. de tali igne intelligit, per quem tranſeant univerſi, tam qui ædificant aurum, argentum, lapides pretioſos, quam qui fœnum, ſtipulas, ligna. In comm. Pſalm. XXXVII. quem locum pro ſe adducit Bellarminus, exponit de igne emendatorio. Gregorius lib. IV. dial. c. 39. diſerte addit, poſſe intelligi de *igne tribulationis* in hac vita nobis adhibita. Oecumenius quandoque *ignem ultimi judicii*, quandoque *ignem inferni* intelligit. De Baſilio dicit, quod per ignem intellexerit *purificationem.* Theodoretus interpretatur de *igne judicii finalis.* Gregorius de Valentia lib. de purg. cap. 3. p. 898. analyſi adjuncto: *Oecumenius & Theodoretus hunc locum expoſuerunt de purgante igne conflagrationis divini judicii.* Quæ omnia oſtendunt, Bellarminianam expoſitionem communi patrum ſuffragio nequaquam gaudere.

III) *Ex 1. Cor. XV. 29. Quid facient, qui baptizantur pro mortuis?*

§. CCLXVIII. III.) 1. Cor. XV. 29. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? & quid baptizantur pro illis? Loquitur apoſtolus de baptiſmo lacrimarum & pœnitentiæ, qui ſuſcipitur orando, jejunando, eleemoſynas faciendo, ut ſit ſenſus: Quid facient, qui orant, jejunant, gemunt, adfligunt ſe pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt? Ita exponunt Ephrem in ſuo teſtamento, Petrus Cluniacenſis in lib. contra Petrobuſianos, Dionyſius, Hugo, Gagneius & alii in hunc locum. Hæc expoſitio veriſſima eſt. 1.) Quia baptizari paſſim in ſcriptura & patribus accipitur pro adfligi. Marc. X. 38.* Poteſtis baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari? *Luc. XII. 50.* Baptiſmo habeo baptizari. *Patres paſſim vocant pœnitentiæ adflictionem baptiſmum laborioſum & ſecundam tabulam. 2.) Ipſa pœna purgatorii a ſcriptura & patribus vocatur baptiſma. Matth. III. 11.* Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne; *id Hieronymus exponit in Spiritu ſancto, in hac vita: igne vero, in futura. Eodem modo exponunt Baſilius l. de S. S. c. 15. & Beda in Luc. III. Gregorius Nazianzenus in orat. de Epiph. vocat ignem purgatorii in alia vita ultimum baptiſma. Itaque elegantiſſime apoſtolus dixit, eos baptizari pro mortuis, qui adfligentes ſe oratione & jejunio, ſumunt in ſe partem illius baptiſmi ignei, quo animæ baptizantur in purgatorio. 3.) Quia hæc expoſitio maxime quadrat cum ſequentibus.* Vt quid & nos periclitamur tota die? *q. d. Cur quidam ſe adfligunt orando pro mortuis, & ego adfligo me prædicando evangelium, ſi mortuorum reſurrectio non eſt? 4.) Quia iſta ſententia eadem eſt cum illa 2. Maccab. XII. Si mortui non reſurgunt, ſuperfluum eſt & vanum orare pro mortuis.* Eumdem locum urgent Stapletonus in antid. Salmeronius in comm. Turrianus & alii. *Reſp.* 1.) Fatetur ipſe Bellarminus locum hunc apoſtolicum *diverſimode* a veteribus exponi, proinde non poterit immotum ac ſolidum fundamentum purgatorio ſuppeditare. "Sex (inquit) invenio hujus loci expoſitiones. *Prima* eſt, quod apoſtolus probet futuram reſurrectionem ex errore quorumdam, qui baptiſmum ſuſcipiebant nomine alicujus amici ſui defuncti ſine baptiſmo. Exiſtimabant enim, quod baptiſmus defunctis prodeſſet. Ita exponunt Tertullianus lib. V. in Marcion. & libr. de reſurrect. Ambroſius, Anshelmus

„&

„& Haymo. *Altera* expoſitio eſt, quod apo-„ſtolus nomine mortuorum intelligat peccata, „cum dicit: *Qui baptizantur pro mortuis*; „quaſi dicat: Quid facient, qui baptizantur „pro mortuis, id eſt, pro peccatis diluendis. „Ita Sedulius & Thomas in h. l. Chryſoſto-„mus homil. XXIII. in epiſt. Cor. *Tertia* ex-„poſitio eſt, baptizari pro mortuis eſſe bapti-„zari ſimpliciter baptiſmo Chriſti, ſed ideo „dici baptizari pro mortuis, qui baptiſmum „ſuſcipiunt, quia antequam baptizentur, reci-„tant ſymbolum, in quo eſt unus articulus: „Credo reſurrectionem. Ita illud, *pro mor-„tuis*, ſignificet pro ſpe reſurrectionis vel pro „corporibus mortuis, id eſt, in eum finem, „ut corpora noſtra, quæ moritura ſunt, ali-„quando immortalia reſurgant. Ita Chry-„ſoſtomus, Oecumenius & Theophylactus. „*Quarta* expoſitio eſt, baptizari pro mortuis „eſſe baptizari baptiſmo Chriſti, dici autem „baptiſmum pro mortuis, quia dum baptiza-„mur, agimus & repræſentamus perſonam „mortui, dum mergimur in aquam; & reſur-„gentis, dum ſurgimus ab aquis, & ſic profi-„temur reſurrectionem, & ex hac profeſſio-„ne probat apoſtolus futuram reſurrectionem. „Ita exponunt Theodoretus & Cajetanus. „*Quinta* expoſitio eſt Epiphanii hæreſ. XXVIII. „quod Paulus loquatur de baptiſmo eorum, „qui baptizabantur in lecto, cum eſſent in ex-„tremis, qui olim dicebantur clinici, ut ſit „ſenſus: Quid facient, qui baptizantur pro „mortuis? id eſt, qui baptizantur, quando „habentur magis pro mortuis, quam viventi-„bus, & quando certum eſt, eos non baptizari „pro ullo commodo hujus vitæ, cum pro mor-„tuis habeantur.„ *Sexta expoſitio eſt illa*, quam Bellarminus amplectitur. De eadem difficultate & obſcuritate hujus loci conqueritur Salmeronius tom. XIV. comm. diſp. 24. in princ. "Locus hic (inquit) ſane perdiffici-„lis quibusdam videtur, & variæ ac diverſæ „patrum intelligentiæ ſatis indicant, non adeo „perſpicuum eſſe, ad quem morem & ad quem „ritum adludat apoſtolus, etſi ſcopus obſcu-„rus non ſit.„ Conf. Suarez part. III. q. 56. diſp. 50. ſect. 1. Cornelium a Lapide in comm. 1. Cor. XV. ubi diverſas illas patrum interpretationes recenſent. 2.) Potuiſſet etiam alias expoſitiones Bellarminus addere. Conſtat enim ex concilio Carthag. III. c. 6. in primitiva eccleſia conſuetudinem *baptizandi mortuos* a quibusdam receptam fuiſſe, quam perverſam conſuetudinem ex hoc loco apoſtolico fulcire conati fuere. Chryſoſtomus hom. I. in act. apoſt. refert, *a quibusdam ſuo etiamnum tempore mortuis infuſam baptiſmi aquam*, quod ibidem graviter reprehendit, quia νεκροβαπτισμὸς ille procul dubio a Cerinthianis originem duxit, qui teſte Epiphanio hær. XXVIII. mortuos non minus ac vivos baptizabant. Iſidorus Peluſiota lib. I. ep. 221. "Pro corpori-„bus natura mortuis & exſtinctis baptizamur, „ea in immortalitatem ac ſtatum a corruptio-„ne alienum mutari credentes. Atque horum „verborum hæc eſt ſententia: Omnino, inquit, „ſi corpora noſtra ad vitam minime redeunt, „quid adferri poteſt, quamobrem cum bapti-„zamur, ea in ſtatum corruptionis atque in-„teritus expertem mutari credimus?„ Claudius Guillaudus: *baptizantur*, inquit, *pro mortuis martyres, qui patiuntur & adfliguntur pro fide & articulo reſurrectionis mortuorum.* Quidam apoſtoli verba accipiunt de iis, qui mortem potius oppetere, quam baptiſmo carere voluerunt hoc ſenſu: Si non eſt reſurrectio, quid faciunt illi, qui baptizantur ſuper mortuos, id eſt, qui baptizantur morti jam dum a perſecutoribus deſtinati? Quidam referunt verba apoſtoli ad conſuetudinem Judæis uſitatam, abluendi cadavera defunctorum, quæ etiam ad primitivæ eccleſiæ chriſtianos promanavit, ut conſtat ex Act. IX. 37. Euſebius lib. VII. hiſt. eccleſ. cap. 21. ut hac ablutione teſtatum redderent, ſe credere corporum reſurrectionem. Quidam putant, apoſtolum ad baptiſmata vet. teſt. reſpectum habuiſſe, quod pro peccatis eorum, qui cum pietate mortui fuerant, ſed ſine adſperſione vel baptiſmate diſceſſerant, alii poſtea, de illis ſoliciti, fuerint baptizati, & ſacerdotes adhiberi curaverint ad ſatisfaciendum pro illis. Huic interpreta-

pretationi Salmeronius recte opponit, quod Judæi nullibi legantur pro aliis mortuis aut viventibus baptizati, quod nullum in ſcripturis exſtet veſtigium, quod unus pro altero ceremonias illas legales obſervare potuerit, quod apoſtolus ne verbulo quidem indicet, ſe ad legem adludere. Tilenus part. II. diſp. 65. th. 28. talem hujus loci interpretationem profert: *Quid faciunt illi, qui baptizantur*, hoc eſt, in pericula & mortem ipſam ſe conjiciunt, Matth. XX. 22. ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, *ſuper*, *præter & ultra* illos, qui jam ante propter confeſſionem Chriſti vel ſaltim in ea mortui ſunt, quid cauſæ eſt, quod tot labores, dolores, pericula, mortem denique ipſam perpetiantur, ſi omnino mortui non reſurgunt? Cur ſuper & præter illos mortuos eandem ſine ſpe reſurrectionis aleam ſubire, atque ita baptizari & in adflictiones demergi velint? Huic expoſitioni robur quæritur ex eo, quod v. 30. τὸ baptizari videatur explicari per κινδυνεύειν, v. 31. per ἀποθνήσκειν, quod per particulam copulativam καὶ apoſtolus inſinuet, idem argumentum v. 29. & 30. tractari, quia de ſe in prima perſona loquitur v. 30. cum prius tertia fuiſſet uſus, v. 29. quodque totum hoc argumentum concludat v. 32. *ſi mortui non reſurgunt*, ac nihil utilitatis ad nos redit, ſtulti ſumus, quod non mundo cum mundo utamur. Sed talis ſignificatio particulæ ὑπὲρ, pro *ultra & præter* videri poſſet paulo coactior; ac diſtinguit apoſtolus factum eorum, qui ſuper mortuos baptizabantur, a tropico illo baptiſmo crucis & calamitatum, de quo v. 30. agere incipit, ubi novum & a priore diſtinctum pro reſurrectione argumentum profert. Quod ſi enim de baptiſmo crucis & mortis v. 29. egiſſet, non in tertia perſona dixiſſet: *Quid faciunt, qui baptizantur*; ſed in prima perſona ſe ipſum iisdem adnumeraſſet, cum & ipſe periculis mortis propter Chriſti confeſſionem quotidie fuerit expoſitus. Liberum tamen cuique relinquimus, ſi hanc interpretationem, quæ nihil quidquam fidei analogiæ repugnans continet, amplecti velit. 3.) Nos amplectimur b. Lutheri explicationem, quod apoſtolus loquitur de ritu baptizandi chriſtianos ad ſepulcra mortuorum, qui fuit ſymbolum fidei & confeſſionis de reſurrectione mortuorum ac de collectione & conſociatione baptizatorum vivorum ſpirituali cum membris unius ejusdemque corporis myſtici, quin & publica profeſſio de morte pro Chriſti gloria & articulo reſurrectionis obeunda. Νεκρὸς proprie ſignificat cadaver hominis, & propoſitio ὑπὲρ cum genitivo pro *ſuper* vel *ſupra* ad notandum locum apud Græcos ſæpius uſurpatur, ut ſignificet idem, quod ὑπεράνω. Huic interpretationi opponitur, quod *nec in ſacris nec eccleſiaſticis hiſtoriis hujus ritus fiat mentio, quin potius ex hiſtoria evangelica & actis apoſtolicis colligi, quod in ædibus privatis vel in flumine baptiſmus fuerit adminiſtratus. Reſp.* nequaquam dicimus, ritum hunc fuiſſe univerſalem in quavis baptiſmi adminiſtratione receptum, ſed duntaxat particularem, a quibusdam piis ob certam ſpem reſurrectionis demonſtrandam uſurpatum. Refert enim Euſebius lib. IV. hiſt. eccl. cap. 15. ex epiſtola eccleſiæ Smyrnenſis, quod *ibi condiderint martyris Polycarpi oſſa, ubi chriſtiani ad cultus divini exercitium convenire ſoliti fuerint*; jam vero conſtat ex antiquitate, baptiſmum adminiſtrari fuiſſe ſolitum in publicis eccleſiæ conventibus, ſicut verbi prædicatio & euchariſtiæ celebratio in publico conventu fuit inſtituta. 1. Cor. XI. 20. XIV. 26. Quidam etiam huc adcommodant locum Auguſtini lib. XX. de civ. Dei cap. 9. *Animæ piorum mortuorum non ſeparantur ab eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Chriſti, nec aliquid prodeſſet ad ejus in periculis baptiſmum currere, ne ſine ullo finiatur hæc vita, nec ad reconciliationem, ſi forte per pœnitentiam malamve conſcientiam quisque ab eodem corpore ſeparatus eſt. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles etiam defuncti ejus membra ſunt?* 4.) Bellarmini expoſitioni, qua per baptiſmum pro mortuis intelligit baptiſmum lacrimarum & pœnitentiæ, qui ſuſcipitur orando, jejunando & eleemoſynas faciendo pro defun-

defunctis ex purgatorio liberandis, opponimus hæc fundamenta: *a*) Deſtituitur hæc interpretatio ſcripturæ ſuffragio, quippe in qua nullibi orationes pro defunctis commendantur, ſed omnes mortui in duas claſſes diſtribuuntur, in beatos ſcilicet & damnatos; pro neutris orationes ad Deum fundendæ, quia beati illis non indigent, damnatis eædem nihil proſunt. Adde, quod nullibi in ſcripturis τὸ *baptizari* ſignificet lacrimari, pœnitentiam agere, orare, jejunare, eleemoſynas facere. Producit quidem Bellarminus dicta Marc. X. 38. Luc. XII. 50. ſed ibi baptizari non ſignificat, ſe ipſum paſſionibus proprio arbitrio ſuſceptis adfligere per jejunia, per opera laborioſa pœnitentiæ, ſed adflictiones ab aliis illatas patienter ſuſcipere. Vt enim nemo debet ſe ipſum baptizare, ſed ab alio baptiſmi ſacramentum ſuſcipere: ita quoque nemo debet ſibi ipſi crucem ſponte & absque divina vocatione accerſere. Quæ de baptiſmo igneo in purgatorio ſuſtinendo ex Matth. III. 11. Bellarminus profert, ſuum inferius habebunt locum. *b*) Deſtituitur patrum calculo. Omnes veteres interpretes in eo conſentiunt, quod de baptiſmo proprie dicto, id eſt, de baptiſmi ſacramento apoſtolus loquatur. Bellarminus pro ſua interpretatione producit Ephremum, ſed Salmeronius d. l. p. 211. expreſſe dicit, *Ephremum nihil de baptiſmate unius pro altero loqui;* unde etiam Salmeronius ex antiquitate huic expoſitioni robur quærens non adſurgit altius, quam ad Bernhardum & Petrum Cluniacenſem, quos primos hujus interpretationis laudat auctores. Atqui conſtat, illorum tempore multas ſuperſtitiones in eccleſiam jamdum fuiſſe receptas. *c*) Ne ipſi quidem pontificii eidem conſtanter inſiſtunt. Cornelius a Lapide in comm. hoc loco *omnium ſimpliciſſimam & planiſſimam interpretationem* eſſe dicit eam, quam Chryſoſtomus profert: *Vt quid proprie baptiſmum ſuſcipiunt omnes fideles pro ſpe reſurrectionis ex mortuis vel pro ſtatu mortuorum, ut in eo illis poſt mortem ſit bene, ſi mortui non reſurgunt? utique fruſtra hoc faciunt.* *d*) Bellarminus primæ interpretationi opponit hoc argumentum, quod *nullus veterum hiſtoricorum tradat, tempore apoſtolorum uſitatum fuiſſe, quod aliquis nomine amici ſui ſine baptiſmo defuncti baptiſmum ſuſceperit.* Eodem modo concludimus contra Bellarmini interpretationem, quod nullus hiſtoricorum tradat, tempore apoſtolorum uſitatum fuiſſe, ut baptiſmum lacrimarum & pœnitentiæ pro defunctis ex purgatorio liberandis ſuſciperent. Contrarium potius colligitur ex 1. Theſſ. IV. 13. quod a gentili conſuetudine adfligendi ſe pro mortuis apoſtoli chriſtianos revocaverint. Producit Bellarminus hiſtoriam de ſacrificio pro defunctis ex 2. Macc. XII. ſed de hoc loco apocrypho diximus ſuperius. *e*) Baptiſmus metaphoricus Marc. X. 38. Luc. XII. 50. complectitur etiam ipſam mortem, ac num etiam pro defunctis e purgatorio liberandis licebit ſibi ipſi mortem conſciſcere? *f*) Si apoſtolo propoſitum fuiſſet, de adflictionibus pro defunctis ſponte ſuſceptis agere, non dixiſſet in perſona tertia: *quid faciunt, qui baptizantur pro mortuis?* ſed in prima perſona: quid faciemus, qui baptizamur pro mortuis? quia omnes chriſtiani ex hypotheſi pontificiorum orare debent pro mortuis. Regerit Bellarminus, *apoſtolum argumentari voluiſſe non a conſuetudine chriſtianorum, quæ tanquam nova rejici potuiſſet ab incredulis, ſed a conſuetudine Judæorum, qui more veteri & ſecundum ſcripturarum exempla orabant & jejunabant pro mortuis. Reſp.* apud Judæos uſitatum fuiſſe, orare & jejunare pro defunctis ex purgatorio liberandis, Bellarminus gratis adſerit; ac ſi poſterioribus temporibus uſitatum eſſe cœpit, normæ legis divinæ id ipſum fuiſſe congruum, demonſtrari nequit. Jejunarunt quidem, ſed luctus teſtificandi cauſa, non autem animo, defunctos ex purgatorio liberandi. Salmeronius regerit, *Græcos quosdam codices in prima perſona legere, ut quid baptizamur pro mortuis?* Sed Complutenſis, Regius & probati codices alii conſtanter legunt βαπτίζονται, nec inter varias lectiones ad calcem operis Regii additas habetur, quod quidam codices legant βαπτιζόμεθα

ζόμεθα. Præterea contextus requirit, ut in tertia perſona legatur βαπτίζονται, quia in ſeqq. demum de ſuis periculis apoſtolus diſſerere incipit, quando novum pro adſtruenda reſurrectione argumentum profert. *g*) Ex eo, quod quidam orant ac jejunant pro mortuis, non poſſet apoſtolus probare reſurrectionem, quia oratur ac jejunatur, non ut corpora reſurgant, ſed ut animæ ex purgatorii pœnis liberentur. Regerit Bellarminus, *quæſtiones de reſurrectione & animæ immortalitate tempore apoſtolorum ita fuiſſe conjunctas, ut pro una haberentur.* Sed non eſt veriſimile, diſtinctas illas quæſtiones pro una *ſimpliciter* fuiſſe habitas, cum aliis argumentis animæ immortalitas, aliis vero corporum reſurrectio demonſtretur. *h*) Ex eo, quod quidam pro mortuis ſe adfligant, non poſſet apoſtolus reſurrectionem probare. Qui enim non crediderunt reſurrectionem, illi vel maxime pro mortuis ſe adflixerunt, eosdemque graviſſime luxerunt; unde apoſtolus 1. Theſſ. IV. 13. chriſtianos admonet, *ne contriſtentur ac lugeant ſicut reliqui ſpem* (reſurrectionis) *non habentes.* Quæ omnia Bellarminianam hujus dicti depravationem falſitatis convincunt. Salmeronius lutum luto purgans & errorem errore cumulans ad aquam luſtralem confugit. *Adde*, inquit, *quod aqua benedicta ſive luſtrali, quæ baptiſmi ſymbolum eſt, & qua in ingreſſu templi fideles omnes frontem tingere conſueverunt, ſolent etiam defuncti adſpergi, & monumenta mortuorum perlui & luſtrari, ut ita aliqua ratione eos baptizare videamur, aut potius nos pro eis, dum adſpergimur.* Sed de aqua luſtrali hoc loco agere apoſtolo ne in mentem quidem venit, ac conſuetudo, illa defunctos aqua luſtrali adſpergendi, non ex ſcriptura ſacra, ſed ex gentilium conſuetudine & necrobaptiſmo Marcionitarum originem duxit.

IV) Ex Matth. V. 25. & Luc. XII. 58. Non exibis inde, donec ſolvas noviſſimum quadrantem.

§. CCLXIX. IV) Matth. V. 25. & Luc. XII. 58. *Eſto conſentiens adverſario tuo cito, dum es cum eo in via, ne forte tradat te adverſarius judici & judex tortori, & mittaris in carcerem. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas noviſſimum quadrantem*; *ubi per viam intelligit hanc vitam, per judicem Chriſtum, per adverſarium Dei legem contraria carni præcipientem ſive conſcientiam, quæ Dei legem ſemper objicit peccanti, per miniſtros angelos ſive bonos ſive malos, per carcerem infernum, per noviſſimum quadrantem minutiſſima peccata, pro quibus in purgatorio ſolvendum, priusquam ex eo quis liberetur.* *Reſp.* 1.) Etiam hic locus a patribus *diverſimode* exponitur. Chryſoſtomus homil. XVI. in Matth. V. ſtatuit, *Dominum voluiſſe terrere diffidentes comminatione humani periculi, ut ſic per judicem intelligatur homo, per tortorem itidem homo, per carcerem materialis carcer hujus vitæ, per quadrantem verus nummus æreus. Mihi* (inquit) *de his, qui in præſenti ſunt, videtur dixiſſe judicibus, ac de illa via, quæ ad carcerem ducit, ſuperque iſto uſitato carcere diſputaſſe.* Chryſoſtomum ſequuntur Theophylactus & Euthymius. Hieronymus in comm. Matth. V. *Ex præcedentibus & conſequentibus manifeſtus eſt ſenſus, quod nos Dominus atque Salvator noſter, dum in iſtius ſeculi via currimus, ad pacem & concordiam cohortetur juxta apoſtolum dicentem: Si fieri poteſt, quantum ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Atque hanc vocat *manifeſtam & conſequentem intelligentiam.* Reliqui allegorias ſectantur, ſed in adplicatione non conveniunt. Per *adverſarium* Origenes homil. XXXV. in Luc. Ambroſius, Euthymius & Theophylactus in Luc. XII. Hieronymus in epiſt. 8. ad Demetriadem intelligunt *diabolum*, quam opinionem refellit Auguſtinus lib. I. de ſerm. Domini in monte cap. 22. cum diabolo non debeamus eſſe benevoli. Alii per *adverſarium* intelligunt *carnem*, quod eodem argumento Hilarius & Auguſtinus refellunt. Alii vero *ſpiritum*, cui caro debeat conſentire; ſed hoc refellit Hieronymus. Ambroſius exponit de *peccato.* Hilarius, Anshelmus & Hieronymus in

in Matth. V. per adverſarium intelligunt *alterum hominem, qui nos læſit*, aut *nos illum*. Sed hanc expoſitionem itidem refellit Auguſtinus. Alii igitur intelligunt de *lege Dei* vel *conſcientia*. Per *miniſtros* Ambroſius in Luc. XII. Auguſtinus lib. I. de ſerm. Dom. in monte c. 11. intelligunt *angelos bonos*, Gregorius hom. XXXIX. in evang. & Theophylactus in Luc. XII. *dæmonas*. Per ſolutionem noviſſimi quadrantis Auguſtinus lib. de octo q. ad Dulcit. accipit *pœnas gehennæ æternas*, alii de *gehenna & purgatorio ſimul* exponunt, alii de *ſolo purgatorio*, (ut Bellarminus cenſet). Ecquis igitur in hoc loco firmum purgatorio præſidium paratum eſſe ſibi perſuadebit? 2.) Ne ipſi quidem pontificii de purgatorio hunc locum omnes accipiunt. Cajetanus & Eraſmus Chryſoſtomi ac Theophylacti interpretationem amplectuntur, quod *fraterna reconciliatio in hac vita quærenda*. Johannes Ferus in comm. "Multi multa ſcripſerunt, quis ſit ad„verſarius ille, nec tamen, quæ ſcripſerunt, „ſatis videntur concordare literæ. Omiſſis igi„tur omnibus iis id vult Chriſtus: In externis „rebus nonnunquam ſatius eſt, etiam iniquis „conditionibus cum adverſario componere, „quam lites & contentiones ſequi.„ Maldo„natus ibidem: "Hic eſt verus ſenſus; id enim „poſtulat conſequentia ſententiæ, ut adverſa„rius adpelletur is, qui habet aliquid adver„ſum nos. Adverſarius igitur noſter ille, quem „læſimus, quem raca aut ſtultum adpellavi„mus, qui actionem apud Deum contra nos „habet. Via hujus vitæ tempus; judex Chri„ſtus, qui dicturus eſt: *Quod uni ex minimis „his feciſtis, mihi feciſtis*. Miniſter diabolus, „qui in torquendis, damnandis, Deo miniſte„rium præbet. Carcer infernus, quadrans „minima culpa. Erat enim quadrans minimus „nummus duo continens minuta. Itaque ad „ultimum quadrantem ſolvere pro ſummo jure „puniri proverbio dicebatur. Quod autem „dicit, nos inde non exituros, donec ultimum „quadrantem perſolvamus, non ſignificat, ut „ait Auguſtinus, exituros poſtea, ſed nunquam „exituros, quia qui in inferno ſunt, cum ſem„per debitas pœnas ſolvant, quia pro quolibet „mortali peccato infinitas pœnas debent, nun„quam perſolvunt. Itaque eodem ſenſu hoc „loco dictio illa *donec* accipienda eſt, quo „Matth. I. 25.„ Cornelius Janſenius in conc. evang. cap. 40. p. 180. "Non poteſt ex hoc „loco recte quis urgere probationem purga„torii.„ Didac. Stella in Luc. XII. p. 99. „Si dixeris, donec ſolvat &c. quod poſtquam „ſolverit, exibit, non errabit is, ſed ita quo„que ſignificat *nunquam*, quia ad finem infi„niti nunquam pervenitur, & particula *donec* „in ſacris literis æternitatem ſignificat.„ Toletus in Luc. XII. 90. "Notat Hieronymus „particulam *donec* Matth. I. 25. non ſignifica„re b. virginem poſtea virum cognoviſſe, ſed „id ſolum, eam ante partum cognitam non „fuiſſe; ſic in præſenti vox *donec* accipi poteſt, „non quod ſolvat debitum, & poſtea exeat, „ſed id ſolum, quod non aliter exibit.„ 3.) Verba Chriſti aut accipiuntur in ſenſu *literali* aut *allegorico ac myſtico*. Si prius, nullam purgatorii ſuſpicionem vel minimam injiciunt; ſcopus enim Chriſti eſt oſtendere, quanto ſtudio quærenda ſit reconciliatio cum illis, qui a nobis offenſi ſunt, & quanto cum periculo conjunctum ſit, ſi reconciliationem illam prætermittere velimus; proinde nos cohortari ad ſarciendam & ineundam concordiam cum adverſariis noſtris, quamdiu in via hujus vitæ cum ipſis ambulamus. Si poſterius, quod Bellarmino placet, non poterunt apodicticum aliquod argumentum pro purgatorio adſtruendo ſuppeditare, quia *theologia ſymbolica ac parabolica non eſt argumentativa*. 4.) Chryſoſtomi interpretationi, qui in ſenſu literali verba Chriſti accipienda eſſe docet, Bellarminus duo objicit; primo *eam non eſſe ſimpliciter probabilem*, tum quod *reliqui expoſitores huic interpretationi refragentur, qui ſermonem hunc metaphoricum eſſe cenſeant*, tum quod *non ſoleat Dominus tam ſerio docere & inſtruere humanam prudentiam*, tum quod *Chriſtus non tam adſertive diceret: Amen dico tibi, non exibis inde, ſi loqueretur de judicio humano, cum ſæpe videamus contrarium accidere, ut rei liberen-*

berentur favore alicujus, vel per ſe fugiant & nihil ſolvant. Deinde *ſi Chryſoſtomi ſententia ut probabilis recipi debeat, ſolum recipi poſſe pro iis verbis, quæ habentur Matth. V. non autem pro iis, quæ habentur Luc. XII. cum in loco poſteriore de judicio poſt hanc vitam Chriſtus loquatur. Reſp.* negari nulla veritatis ſpecie poteſt, Matth. V. Chriſtum de reconciliatione fraterna & condonatione injuriarum agere, ut antecedentia manifeſte teſtantur; hactenus igitur & hoc reſpectu Chryſoſtomi interpretatio utpote ſcopo & contextui perquam adcommode repudiari nequit. Nec propterea humanam prudentiam docere Chriſtus judicandus, quia forenſem illam ſententiam adcommodat ad mutuam fratrum reconciliationem, quæ pertinet *ad prudentiam juſtorum*, Luc. I. 17. interim nobis nequaquam adverſatur, ſi quis cum quibusdam ex veteribus ſententiam Chriſti παραβολικῶς ad pœnitentiam in hac vita mature agendam adcommodare velit, ut accipiatur tanquam gravis ac ſeria exhortatio, ut poſt lapſus, dum in via hujus vitæ ſumus, cito Deo reconciliemur, ne propter impœnitentiam in carcerem infernalem conjecti æternis ſuppliciis juſtitiæ divinæ ſatisfacere cogamur. Chriſtus enim eamdem ſimilitudinem uſurpat Luc. XII. 58. cum reprehendiſſet Phariſæos, quod non agnoſcerent tempus gratiæ, ac nos omnes ad vigilem adventus ſui exſpectationem cohortatus fuiſſet. Vid. harm. evang. cap. LI. p. 351. 5.) Allegorica illa piorum veterum interpretatio nullum purgatorio fomentum præſtat, *primo* quia parabola nequaquam categorice adſerit, poſt judicium vel totum debitum vel partem aliquam debiti exſolvi poſſe; nec promittit, fore, ut debitor ex carcere, in quem conjectus erat, aliquando iterum liberetur, ſed contrarium potius inſinuatur, videlicet nec debiti perſolutionem, nec debitoris ex carcere liberationem ullo unquam tempore eſſe ſperandam, quia rigidiſſimum jus exactoris & gravitas periculi ob neglectam in hac vita reconciliationem deſcribitur hac conditionali ac hypothetica comminatione: *non exibis e carcere, niſi totum debitum usque ad noviſſimum quadrantem perſolveris.* Jam vero teſtatur tota ſcriptura, poſt hanc vitam non eſſe ſperandam pro peccatorum debito ſatisfactionem, nec reconciliationem cum Deo per pœnitentiam exſpectandam, ſed eorum, qui in carcerem infernalem conjiciuntur, debitum eſſe æternum, a quo nunquam exſolvi poſſunt. De eo, qui propter debitum decem millium imperialium in carcerem conjicitur, recte poſſum dicere: Non exibit inde, donec omnia perſolvat usque ad noviſſimum quadrantem. Ex eo vero non poteſt inferri: Ergo aliquando perſolvet noviſſimum quadrantem, & conſequenter exibit; ſed contrarium potius ex eo infertur, quia propter grandem debiti ſummam non poteſt usque ad noviſſimum quadrantem omnia perſolvere: Ergo non exibit e carcere. *Præterea* gravis illa ac ſeria Chriſti cohortatio, qua omnes homines propoſito æterni & nunquam finiendi ſupplicii periculo excitare & impellere voluit, ut de reconciliatione cum Deo in hac vita mature cogitarent, antequam tortoribus infernalibus torquendi tradantur, non mediocriter enervatur ac luxatur, ſi debitum illud, in quo & cum quo homo moritur, poſt hanc vitam in purgatorio diſſolvi, quin & aliorum ſuffragiis pro eo ſatisfieri poſſe cum pontificiis ſtatuatur. *Tertio* loquitur Chriſtus de iis, qui nec cum Deo nec cum fratre in hac vita reconciliantur, ſed ob implacabilitatem & neglectam in tempore gratiæ reconciliationem in carcerem infernalem detruduntur; jam vero homines ἄσπονδοι & irreconciliabiles non ad purgatorium, ſed ad infernum deſcendunt, quia non moriuntur in caritate. *Quarto* quo ſenſu accipienda ſint verba Chriſti: *Non exibis inde, donec perſolveris extremum quadrantem*; ex aliis parallelis locis omnium optime intelligitur: Matth. VI. 15. *Si non remiſeritis hominibus, nec pater veſter remittet vobis peccata veſtra.* Matth. XVIII. 34. in parabola debitoris dicitur: *Tradidit eum tortoribus, quousque redderet univerſum debitum*, cui ſolvendo non erat, ut colligitur ex v. 25. Atqui in purgatorio non poteſt reddi univerſum debitum,

bitum, quia non poteſt ſatisfieri pro peccatis mortalibus, ſed tantum pro venialibus. *Quinto* ubi ſolutio debiti tam ſtricte exigitur, ut ſine ea carcerem egredi non liceat, ibi precibus & ſuffragiis nullus relinquitur locus. Sed in hac parabola Chriſti ſolutio debiti tam ſtricte exigitur, ut ſine ea carcerem egredi non liceat. Ergo precibus & ſuffragiis vivorum in liberatione ex purgatorii carcere nullus relictus eſt locus. *Sexto* ſi per judicem intelligere velimus *Chriſtum* vivorum ac mortuorum judicem divinitus conſtitutum, non poſſumus per debitores intelligere electos, nec per carcerem *purgatorium*, inferni ſinum, quia Chriſtus electos ſuos non adjudicat ullis poſt mortem ſuppliciis in quodam inferni ſinu tolerandis, nec ſatisfactionem pro peccatorum debitis ab eis exigit, ſed ut dilectis ſuis ac benedictis hæreditatem regni cœleſtis diſtribuit. Recte igitur de æternis & nunquam finiendis damnatorum ſuppliciis verba Chriſti ab Hieronymo, Auguſtino & Theophylacto accipiuntur. Hieronymus in lament. Jer. l. I. c. 1. *Significat ſemper non exiturum eſſe, quia ſemper ſolvat noviſſimum quadrantem, dum ſempiternas pœnas terrenorum peccatorum luit.* Auguſtinus lib. I. de ſerm. Dom. in monte c. 22. *Miror, ſi non eam ſignificet pœnam, quæ eſt æterna.* Ibidem particulam *donec* quandoque æternitatem ſignificare adſerit, & probat ex Pſalm. CX. 1. Matth. I. 25. Theophylactus in Luc. XII. Εἰ γὰρ ἄχρι τότε εἰς φυλακὴν ἐσόμεθα ἄχρις ἂν τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶμεν, οὐδέποτε δὲ μέλλοιμεν ἀποδοῦναι, πρόδηλον ὡς ἀΐδιος ἡ κόλασις ἔσται. *Septimo*, ſi per judicem intelligere velimus *Deum*, conſequens fuerit, Deo non eſſe ſatisfaciendum. Ratio eſt, quia debitor non ſatisfacit judici, ſed creditori. *Octavo*, ſi per carcerem intelligitur *purgatorium*, nulla in purgatorio erit pro peccatis ſatisfactio. Ratio eſt, quia debitor in carcere non ſatisfacit pro debito, ſed tenetur in eo conſtrictus, donec alii pro ipſo ſolvant. *Nono*, ſi nos ipſi poſſumus perſolvere usque ad noviſſimum quadrantem, quorſum opus fuit morte & paſſione Chriſti ad ſatisfactionem pro nobis præſtandam? 6.) Quæ Bellarminus pro ſua explicatione adducit, facilem habent explicationem. Primo, *patres de purgatorio hunc carcerem exponunt. Reſp.* non omnes, nec eodem modo iſta exponunt, nec expoſitionis ſuæ fundamentum in ſcripturis monſtrant. Adducit Bellarminus Tertullianum lib. de anim. cap. 17. Cyprianum lib. IV. epiſt. 2. Origenem homil. XXXV. in Luc. Euſebium Emiſſenum homil. III. de Epiph. Ambroſium in Luc. XII. Hieronymum in Matth. V. & Bernhardum ſerm. de obitu Huberti. Sed hi teſtes cauſam ejus parum juvant. Tertullianus dicit, *eos, qui non concordant cum adverſario, mitti in infernum, ex quo ante reſurrectionem non ſit exitus.* Atqui ex purgatorio quotidie animæ quædam exeunt. Origenes *etiam diabolos & damnatos ex inferni carcere aliquando liberandos* ſtatuit. Euſebii Emiſſeni homiliæ de Epiph. ſunt adulterinæ. Ambroſius purgationem illam *in fine ſeculi* demum futuram & *ab omnibus ſuſtinendam* eſſe exiſtimavit. Hieronymus *ex iſto carcere non patere exitum* recte judicavit. Recte ergo Suarez tom. IV. in Thom. diſp. 45. §. 1. pag. 557. *Citantur Ambroſius c. 12. Hieronymus in Matth. in Luc. cap. 5. & Athanaſius q. 26. cum tamen fere nihil aliud dicant, quam minima etiam peccata puniri a Deo, & neminem inde exire, donec ſolvat; an vero aliquis ſolvat poſt hanc vitam, non declarant.* Toletus comm. in Luc. XII. *Hunc debitorem nunquam eſſe liberandum, quia nunquam debitum ſolvat, docent Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus.* Secundo inquit Bellarminus, *illud* donec ſolvas ultimum quadrantem, *non videtur recte poſſe dici, niſi aliquando ſit futurus finis ſolutionis. Neque exempla b. Auguſtini ſatisfaciunt. Nam cum dicitur*: Non cognoſcebat eam, donec pareret, *non licet quidem inferre, ergo poſtea cognovit eam*; *ſed inferre licet, ergo illa aliquando paritura erat. Similiter cum dicitur*: Sede a dextris meis, donec ponam; *recte infertur, ergo aliquando ponentur omnes inimici Chriſti ſub pedibus ejus, alioquin illud* donec *inepte diceretur*; *ita ergo*

cum dicitur: Non exibis inde, donec ſolvas; *inferimus recte, ergo aliquando ſolvet ultimum quadrantem & per conſequens inde exibit. Reſp.* concedamus ſane, ex verbis Chriſti recte concludi, quod noviſſimus etiam quadrans in carcere illo ſit ſolvendus, id eſt, quod pro peccato etiam minimo in inferno damnati ſint torquendi; ex eo tamen inferri nequit, quod ex carcere illo aliquando ſint liberandi, perinde ut ex adductis ab Auguſtino locis concludi nequit, Joſephum aliquando Mariam cognoviſſe, Chriſtum aliquando non ſeſſurum ad Dei dextram. Quinimo ex eo, quod pro peccatis poſt hanc vitam plene Deo ſatisfieri, ac pro ſumma debiti perſolvi non poteſt, Auguſtinus recte infert, nullam ex inferni carcere ſperandam eſſe liberationem. Gloſſa interlinearis eodem modo: *Et mittaris in carcerem, id eſt, in tenebras exteriores. Non exibis inde, donec ſolvas, id eſt, nunquam; ſicut ibi: Donec ponam inimicos &c.* Dionyſius Carthuſianus art. X. in Matth. V. *In carcerem, id eſt, lacum inferni, donec reddas noviſſimum quadrantem, id eſt, pro minima culpa ſatisfacias, hoc eſt, nunquam redimeris, quoniam in inferno nulla eſt ſatisfactio.* Tertio, *idem probatur ex fundamento & ſcopo parabolæ. Nam ſimilitudo non eſt ſumta ab homicida vel adultero vel proditore, qui damnantur ad mortem vel ad perpetuos carceres vel ad triremes, ſed a debitore, qui non propter crimen, ſed propter debitum pecuniarum in carcerem conjicitur, donec ſolvat. Solent autem hujusmodi homines ordinarie egredi poſt aliquod tempus, ut patet. Itaque ſcopus parabolæ eſt, ut in hac vita componamus cum Deo, quando facile impetramus remiſſionem pœnæ peccatis noſtris debitæ, nec exſpectemus ſeculum futurum, in quo ſeveriſſime agetur. Reſp.* debitores, qui plane non ſunt ſolvendo, ad perpetuos carceres damnantur. Jam vero qui in hac vita non impetrant debitorum ſuorum remiſſionem coram divino judicio, poſt hanc vitam ſolvendo non erunt. Ergo ad perpetuos carceres damnabuntur. Vlterius, cum quo debito conjuncta eſt inimicitia adverſus fratrem, illud non poteſt ſolvi in purgatorio. Ratio eſt, quia illa inimicitia & implacabilitas pugnat cum caritate, & eſt peccatum mortale, pro quo non eſt ſperanda ſatisfactio. Jam vero Chriſtus de tali debito in hac parabola loquitur, cum quo inimicitia adverſus fratrem eſt conjuncta. Ergo. Denique ſi ex voce *debitoris* colligere licet, e carcere illo patere exitum, Origenes etiam ex eadem inferre poterit, damnatos ex inferno eſſe liberandos. Ratio eſt, quia maxima peccata itidem ſunt debita, & maximi peccatores itidem ſunt debitores. Janſenius in conc. evang. cap. XL. p. 18c. *Secundum ſcopum parabolæ vox* donec *non ſignificat debitum aliquando perſolvendum, ſed extremum jus requirendum eſſe, ut qui in via cum adverſario ſuo, quem injuſte offenderat, in gratiam redire neglexerit, & vult Dei judicium experiri, Deus eum judicabit ſummo jure, nec unquam debitum ſolvet, ergo æternum perſolvet ſupplicium.* Similia occurrunt apud Toletum in Luc. adnot. LXXXIX.

V) Ex Matth. V. 22. Qui iraſcitur fratri, reus erit judicio.

§. CCLXX. V) Matth. V. 22. *Omnis, qui iraſcitur fratri, reus erit judicio. Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio, qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis; ubi monet agi de pœna injungenda in foro Dei, quia additur, reus erit gehennæ ignis, diſtingui igitur tria genera peccatorum & pœnarum, & damnationem æternam ſolum tribui tertio generi peccatorum, id eſt, criminibus, aliis autem utpote levioribus peccatis pœnas leviores, ac proinde temporales, ex quo ſequatur, animas aliquas poſt hanc vitam puniri temporalibus pœnis. Reſp.* 1.) Suarez tom. IV. in Thom. diſp. 45. p. 557. recte ſcribit, *hunc locum non ſpectare ad controverſiam de purgatorio, cum valde probabile ſit, omnia illa membra judicii, concilii, gehennæ, ſignificare æternam damnationem & pœnam majorem & minorem pro qualitate delictorum.* Chriſtus enim ibi diſputat contra phariſæos, quintum decalogi præceptum ſic depravan-

pravan-

pravantes, quod ea tantum peccata coram Dei judicio pœnæ æternæ ſint rea, quæ juxta forenſes leges Moſis in judicio civili morte puniebantur; quidquid in adfectibus interioribus, geſtibus & verbis quinto præcepto non erat conforme, id cum lege pugnare concedebant, ſed tamen non conſtituere hominem reum iræ & pœnæ æternæ coram Deo. Huic depravationi opponit Chriſtus veram explicationem quinti præcepti, quod non tantum externum homicidium, ſed etiam convitia & maledicta, animi irati ac malevoli ſigna in voce, vultu & geſtibus totius corporis, quinimo interiores etiam iræ motus cum caritate proximi pugnantes in eo prohibeantur, ac licet aliud peccatum alio ſit gravius, omnia tamen coram Dei judicio æternas pœnas promereri, niſi fiat reconciliatio propter Chriſtum Mediatorem. 2.) Ex hac Chriſti doctrina nunquam poterit purgatorium probari, quod nititur potius phariſaica illa opinione, quam Chriſtus ex profeſſo ibidem refellit, quaſi ſint quædam peccata ſua natura venialia, quæ tam minuta ſint ac levia, ut non promereantur pœnas æternas, ſed duntaxat temporales vel in hac vita vel in futura perſolvendas. Atqui Chriſtus contrarium docet, omne & quodvis peccatum etiam minimum legi divinæ adverſari, & per conſequens Dei iram ac æternas pœnas promereri. Pro peccatis mortalibus non poteſt ex adverſariorum hypotheſi ſatisfieri in purgatorio. Atqui ira adverſus proximum eſt peccatum mortale. Ergo in purgatorio non ſatisfit pro peccatis mortalibus, ſed duntaxat pro pœnis eorum adhuc reliquis. Jam vero Chriſtus hoc loco de culpa agit. Si per *judicium* intelligere velimus purgatorium, idem non poterit intelligi per *concilium*, quia concilium a judicio diſtinguitur. Sic ergo præter *gehennam*, id eſt, infernum; & *judicium*, id eſt, purgatorium fingendus erit locus tertius, qui reſpondeat concilio. 3.) Vocabula *judicii*, *concilii* & *gehennæ*, quibus ex politia Judaica transſumtis Chriſtus magnitudinem & pœnam peccatorum coram Dei judicio declarat, hoc loco non ſignificant pœnas civiles, ſed capitalia ſupplicia, quæ pro ratione delictorum adgravabantur quidem & exaſperabantur, omnia tamen erant capitalia & judicii & ſynedrii & gehennæ. In adcommodatione igitur horum vocabulorum ad deſcriptionem judicii divini adverſus peccata Chriſtus concedit, ſicut peccata omnia non ſunt paria, ita etiam pœnas coram Dei judicio non eſſe per omnia æquales; ſed tamen contra phariſæos oſtendit, in judicio Dei, ſi non fuerit facta peccatorum remiſſio, omnia, etiam, quæ minutiſſima a nobis cenſentur, æternæ damnationis judicio obnoxia eſſe; nam de interioribus motibus non congruentibus cum lege dicit: *Qui fratri iraſcitur, obnoxius eſt judicio Dei*, id eſt, pœnæ judicii divini ad æternam condemnationem, non ſecus atque is, qui externo opere homicidium committit, ut colligitur ex Pſalm. CXLIII. 2. Gal. V. 20. 1. Joh. III. 15. atque ex interpretatione a Chriſto ipſo addita v. 25. *Ne forte adverſarius tradat te judici, judex tradat te miniſtro & in carcerem conjiciaris.* v. 26. *Amen dico tibi, non exibis inde.* Convitio fatuitatis tribuit ſummum gradum ſupplicii, gehennam ſcilicet ignis, & ex eo intelligendum reliquit, quæ ſupplicia deſtinata ſint maledictis atrocioribus & gravioribus quinti præcepti transgreſſionibus. Vide harm. evang. cap. LI. p. 342. 4.) Falſum igitur eſt, quod Bellarminus nugatur, *verba Chriſti*, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio, *hunc habere ſenſum, punietur pœna quidem temporali, ſed quæ æquetur morti temporali*; neque enim de temporalibus, ſed æternis pœnis in Dei judicio transgreſſionibus quinti præcepti debitis Chriſtus loquitur. Id quod agnoſcit ipſe Maldonatus in comm. *Per judicium* (inquit) *& concilium gradus pœnæ diſtinguuntur, non genus. Nam utroque capitalem, ſed in judicio leviorem, in concilio graviorem judices pœnam conſtituebant, quemadmodum graviores ad concilium, quam ad judicium cauſæ deferebantur. Sic etiam Chriſtus & eum, qui iraſcitur, & eum, qui fratrem ſuum levem, & eum, qui ſtultum adpellat, eadem inferni pœna, non eadem gravitate dignum docet &c.* Vide ibidem plura

 in

in hanc ſententiam. Falſum etiam illud, quod Bellarminus ex hoc loco colligi poſſe ſtatuit, *quædam peccata non mereri niſi pœnam temporalem*; cum Moſes diſertis & exſertis verbis maledictum pronunciat eum, *qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis*. At hæc maledictio non ſolum temporales, ſed etiam æternas pœnas complectitur, niſi fiat gratuita propter Chriſtum remiſſio. Falſum inſuper & illud, quod *damnatio æterna ſolum tribuatur tertio generi peccatorum, id eſt, criminibus*, cum de eo, qui iraſcitur fratri, & ſic ex hypotheſi Bellarmini levius quoddam peccatum committit, Johannes diſerte pronunciet 1. epiſt. III. 15. *Omnis, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, & ſcitis, quoniam omnis homicida non habet vitam manentem.*

VI) Ex Luc. XVI. 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.

§. CCLXXI. VI) Luc. XVI. 9. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Per* deficere *intelligunt omnes mori, per* amicos *intelligunt ſanctos, qui cum Chriſto regnant. ex quibus ſequitur, homines poſt mortem juvari precibus ſanctorum. Reſp.* 1.) In parabolis non debent urgeri ſingula membra, ſed reſpiciendus eſt principalis ſcopus. Chryſoſtomus in Matth. XX. & ex eo Theophylactus in Luc. XVI. "Omnis parabola ob„lique & figurato modo rerum quarumdam „naturam repræſentat non per omnia rebus „illis adſimilata, propter quas adſumta eſt; „idcirco non oportet omnes parabolarum par„tes curioſius inquirere, ſed quatenus adpa„rent propoſito utiles; reliquæ enim ſinendæ „ſunt quaſi parabolam contexentes, & nihil „ad propoſitum conducentes. 2.) Scopus parabolæ hujus in eo conſiſtit, quod exemplo iniqui illius œconomi Chriſtus monere nos voluit, ut *ex mammona iniquitatis*, id eſt, ex divitiis hujus ſeculi in pauperes ſimus benefici, ut iidem nos diſpenſatione noſtra perfunctos *in æterna tabernacula recipiant.* (*) Recipiunt autem nos in vitam æternam, non ut auctores vel cauſæ principales ac meritoriæ; hic enim honor ſoli Deo & Chriſto competit, ſed ut teſtes beneficentiæ noſtræ ſibi exhibitæ. Recipiunt nos non propter opera noſtra, tanquam cauſam ſalutis meritoriam, ſed proferendo ea tanquam effectum, fructum ac teſtimonium veræ in Chriſtum fidei, qua vitam æternam in Chriſto ex gratia obtinemus. Recipiunt nos tum precibus in hac vita, tum teſtimonio ac ſuffragio in die judicii. Cumprimis vero inter *amicos*, qui in æterna tabernacula nos recipiunt, primo loco numerandus eſt *Chriſtus*, πίςεως καὶ σωτηρίας ἀρχηγὸς, illum nobis parare poſſumus amicum per veram pœnitentiam ac fidem, per beneficentiam in pauperes ſanctos, de quibus ipſemet pronunciat Matth. XXV. 40. *Quidquid uni ex minimis his feciſtis, mihi feciſtis.* Irenæus lib. IV. cap. 49. p. 286. "Cum benefacientibus habitat Deus, „quemadmodum Dominus ait, facite vobis „amicos de mammona iniquitatis, ut hi, quan„do fugati fueritis, recipiant vos in æterna „tabernacula.„ Hieronymus ad Algaſiam epiſt. CLI. q. 6. "Mihi videtur Chriſtus hoc dicere, „quod de iniquo mammona debeamus nobis „amicos facere, non quoslibet pauperes, ſed „eos, qui nos poſſunt recipere in domos ſuas „& in æterna tabernacula, ut cum eis parva „præbuerimus, recipiamus ab illis magna & „dantes aliena, noſtra ſuſcipiamus, & ſemi„nemus in benedictione, ut metamus benedi„ctionem.„ Eodem fere modo Didacus Stella in adnotat. h. l. pag. 162. "Quomodo, in„quies, me beatitudinis hoſpitio accipere poſ„ſit pauper, qui criminibus, dum vixit, coin„quinatus fuit, poſtea vero moriens in infer„num detruſus eſt? Reſpondeo, pauper qui„dem

(*) Oraculum hocce ſacrum recentiori ævo uberius expoſuit b. cancell. Pfaffius in peculiari diſſertatione *de lucro ſpirituali ex Mammona iniquitatis capiendo*, quæ Tubingæ *MDCCXLII.* in lucem publicam prodiit. Idem quoque *loc. cit. p.* 2. tum veteres doctores chriſtianos, tum recentiores, qui dictum hoc copioſius explicarunt, recenſet.

„dem te non recipiet, ſed eleemoſyna ipſa ut „Prov.XXIIX. Claude eleemoſynam in ſinu pau„peris, & ipſa orabit pro te.„ Maldonatus in h. l. p. 310. "Penes pauperes non eſt pote„ſtas admittendi nos in cœlum; ideo autem „nos dicuntur recipere, quia propter illas ſan„ctas eleemoſynas recipimur, ut non tam ipſi „quam opera erga eos noſtra ſint, quæ nos „proprie recipient &c.„ Tertullianus de fug. in præſent. cap. 13. & Theophilus Antiochenus apud Hieronymum d. l. allegoriam paulo alieniorem ſectantur. 3.) Purgatorium vero ex his Chriſti verbis accendi nequit. (*) *Primo*, quia pii veteres in explicatione hujus loci nihil de purgatorio ſomniant. *Secundo*, ſi de purgatorio Chriſtus hic agit, conſequens fuerit, etiam apoſtolos in purgatorium eſſe detrudendos, quia v. 1. ad μαθητὰς hanc parabolam dixiſſe legitur. *Tertio*, pauperes in carne adhuc viventes precibus ſuis nos apud Deum juvare ac beneficentiæ noſtræ in extremo judicio teſtimonium reddere poſſunt, ſi vel maxime non deſcendamus in purgatorium, ex quo vel vivorum ſuffragiis vel mortuorum interceſſionibus apud Deum liberemur. *Quarto*, ſi ſancti, *quando deficimus*, id eſt, quando morimur, recipiunt nos ſtatim in æterna tabernacula, utique non deſcendimus poſt mortem in purgatorium, ex quo ſanctorum precibus liberemur. *Quinto*, parabolarum & allegoriarum explicatio debet eſſe fidei analoga. Jam vero purgatorium pugnat cum fidei analogia, ut oſtendimus ſuperius. Ergo explicatio hujus parabolæ non debet torqueri ad *purgatorium*. *Sexto*, per *amicos* non intelliguntur ſancti cum Chriſto regnantes, ſed pauperes in terris adhuc viventes, ut ex ipſa parabola intelligitur. Jubemur enim nobis *amicos parare ex mammona iniquitatis*, per eleemoſynas ſcilicet ac beneficentiam. Sed erga ſanctos cum Chriſto regnantes non poſſumus eſſe benefici ex mammona iniquitatis. 4.) Quæ Bellarminus pro adſtruendo purgatorio ex verbis Chriſti colligit, parum roboris obtinent. Primo inquit: *Verba illa*, facite amicos, ut recipiant; *cogunt nos ad ſtatuendum, quod poſt mortem juventur animæ precibus ſanctorum. Nam eleemoſyna, quæ datur malis hominibus, bona tamen intentione, meritoria eſt, & tamen non facit amicos, qui poſſint recipere in æterna tabernacula. Reſp.* concedimus, ex hoc loco recte colligi, quod Hieronymus lib. contra Vigilantium infert, *bonis potius, quam malis eleemoſynam eſſe dandam, ut eorum precibus & interceſſione juvemur*; ſed ex eo inferri nequit, quod interceſſione illa ex purgatorio liberemur; ſtatim enim *ut deficimus*, id eſt, ipſo Bellarmino interprete, quando morimur, amici illi nos in æterna tabernacula recipiunt. Ambroſius in Luc. XVI. *eleemoſynis gratiam angelorum & ſanctorum comparari* adſerit, ſed non addit, mortuos ex purgatorio ipſorum precibus liberari. Auguſtinus lib. XXI. de civ. Dei cap. 27. *eleemoſynis inopiam ſanctorum ſuſtentari, & amicos, qui in æterna tabernacula ſuſcipiant, parari* docet, id vero ad ſanctos adhuc viventes proprie pertinet. Secundo *ad id nos cogit ipſa ſimilitudo. Nam parabola ſumta eſt a quodam œconomo, qui depoſitus ab officio & egenus factus opem implorabat amicorum ſuorum; quod autem deponi ab officio ſit mori, Dominus ipſe in adplicatione parabolæ explicat. Reſp.* in parabolis non ſunt tenuiſſimæ quæque minutiæ ſectandæ, quas ſi hoc loco excutere velimus, poſſemus contra Bellarminum ſic inferre: Quemadmodum œconomus ab officio depoſitus nihil quidquam habebat reliquum, quo heri ſui gratiam impetrare, vel pro peccatis ſuis ſatisfacere poſſet, ſic poſt mortem animabus nihil quidquam ſuppetit, quo poſſint pro reſiduis culpis ſatisfacere. Neque de œconomo in parabola dicitur, quod poſt remotionem ab officio fame & eſurie preſſus opem amicorum imploraverit, ſed quod in officio adhuc conſtitutus de ſub-

(*) Oſtenderunt hoc, præter GERHARDVM, Jo. ADAMVS SCHERZERVS, theologus quondam Lipſienſis, in libro, cui titulus: *purgatorium exuſtum*, §. 68. & Jo. DALLÆVS, theologus Reformatus in Gallia, in libro *de pœnis & ſatisfactionibus humanis*, cap. XIV.

ſubſidiis ſibi proſpexerit; ita in hac vita eleemoſynis noſtris amicos nobis parare debemus, ut *quando deficimus*, id eſt, in ipſa ſtatim mórte recipiant nos in æterna tabernacula. Tertio *Auguſtinus lib. XXI. de civ. Dei cap. 27. purgatorium ex hoc loco demonſtrat. Reſp.* verba integra ſic habent: *Etiam illi juſti, qui tanta ſanctitate vixerunt, ut alios quoque recipiant in tabernacula æterna, quibus amici facti ſunt de mammona iniquitatis, ut tales eſſent, miſericordia liberati ſunt ab eo, qui juſtificat impium, imputans mercedem ſecundum gratiam, non ſecundum debitum. In eorum quippe numero eſt apoſtolus, qui dicit:* Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem. *Illi autem, qui recipiuntur a talibus in tabernacula æterna, fatendum eſt, quod non ſint his moribus præditi, ut eis liberandis ſine ſuffragio ſanctorum ſua poſſit vita ſufficere, ac per hoc multo amplius in eis ſuperexaltat miſericordiæ judicium.* Hic nihil de purgatorio, nihil de orationibus pro defunctis ex purgatorio liberandis audimus. Poſtea ſubjicit Auguſtinus: *Quis ſit iſte modus, & quæ ſint ipſa peccata, quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum eſt invenire, periculoſiſſimum definire. Ego certe usque ad hoc tempus, cum inde ſatagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui.* At niſi hoc definiatur, in fumum abit purgatorium.

VII) Ex Luc. XXIII. 42. Memento mei, cum veneris in regnum tuum.

§. CCLXXII. VII) Luc. XXIII. 42. *Memento mei, dum veneris in regnum tuum. Nunquam hoc diceret bonus ille vir a Spiritu ſancto edoctus, niſi crederet, poſt hanc vitam remitti peccata, & auxilio animas indigere & juvari poſſe. Certe Auguſtinus lib. VI. contra Julianum cap. 5. hinc probat, aliqua peccata remitti poſt mortem. Reſp.* 1.) Reſponſum Chriſti latroni converſo datum: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo*; prorſus exſtinguit purgatorium, ut oſtendimus ſuperius. 2.) Id quod agnoſcunt quidam ex ipſis pontificiis, qui latronem hunc converſum non in purgatorium veniſſe, ſed recta in paradiſum introductum fatentur, evidentia verborum Chriſti permoti; addunt autem, *privilegia paucorum non conſtituere generalem regulam.* Illis vero contradicit Petrus Michaël, jeſuita, qui in catech. colon. anno 1589. impreſſo p. 180. format ejusmodi quæſtionem: *Num animæ piorum a corporibus ſeparatæ ſtatim cæleſtium illorum bonorum redduntur participes, num vero diem extremum prius exſpectare coguntur?* Reſpondet autem hoc modo: *Beatitudinis ſtatim a morte participes redduntur, ut colligitur ex latronis converſi exemplo, cui Chriſtus illo ipſo ſtatim die paradiſum promittit.* At ſi hoc eſſet privilegium ſpeciale, non poſſet generalis probationis loco adferri. Suarez in Thom. part. III. tom. II. q. 46. art. 11. *Auguſtinus hunc ſanctum latronem martyrem facit, tantumque apud Deum valuit, inquit Cyprianus, quod confeſſus eſt Dominum crucifixum, quantum ſi fuiſſet pro Domino crucifixus. Jam vero docet catholica eccleſia, martyres absque ullo per ignem tranſitu ad æternam vitam pervenire*, ut ſcribit Salmeronius in comm. 1. Cor. III. diſp. VI. §. 3. 3.) Latro non levium & venialium, ſed graviſſimorum ac mortalium peccatorum remiſſionem a Chriſto petebat; at in purgatorio ex hypotheſi pontificiorum non mortalia, ſed levia duntaxat & venialia peccata expiantur. 4.) Latro non poſt hanc vitam, ſed in hac vita peccatorum remiſſionem ſibi dari petit, poſt mortem vero fructum remiſſionis, aditum ſcilicet in regnum Dei ſibi concedi precatur. 5.) Si vel maxime latro in fide nondum plene inſtitutus poſt hanc vitam quædam peccata in purgatorio remitti judicaſſet, tamen Chriſti reſponſum eum plenius informaſſet, & ab hoc errore liberaſſet; potius igitur Chriſto, quam latrone magiſtro uti deberemus. 6.) Auxilio Chriſti animas poſt mortem indigere & juvari poſſe concedimus; ſed ex eo purgatorium inferri nequit, quia Chriſtus juvat piorum animas non ex purgatorio eas liberando, ſed per angelorum

rum

miniſterium *in Abrahæ ſinum* eas transfe-
ɔ Luc. XVI. 22. 7.) Aliud eſt meminiſſe,
peccata remittere. Deus meminit ange-
n & electorum, perfecta beatitudine in cœ-
ɪentium, qui tamen non indigent remiſ-
peccatorum. 8) Auguſtinus dicto loco
le purgatorio, ſed de extremo judicio lo-
r. Quærit enim, *utrum in futuro ſeculo
ta remittantur, nec ne?* & addit, *hanc
rofundiſſimam quæſtionem, de qua non ſit
pitanda ſententia.*

Ex Act. ɪ. Quem ɪ ſuſci- ſolutis ibus in- i.

§. CCLXXIII. VIII) Act. II. 24. *Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat teneri eum ab illis. Hunc locum ita intelligit Auguſtinus epiſt. XCIX. ad Evodium
b. XII. in Geneſ. XXXIII. ut ſenſus ſit: ſum, cum deſcendit ad inferos, multos li-
ſe a cruciatibus inferni; quod cum non
intelligi de damnatis, neceſſario videtur
iendum de iis, qui purgabantur, quod
adfirmat Epiphanius in hæreſi Tatiani.
atur hoc ex ipſis verbis ſcripturæ. Nam*
, ſolutis doloribus inferni, *non poteſt in-
i de doloribus ipſius Chriſti, quippe qui
nec finiti ſunt, nec de doloribus damna-
n, quia illi æternis ignibus manent addi-
nec de doloribus ſanctorum patrum; illi
nullos patiebantur dolores: relinquitur
r, ut de doloribus animarum in purgato-
ot loco agatur. Reſp.* 1.) In textu Græ-
on eſt ſolutis doloribus τȣ ᾅδȣ, *inferni,*
θανάτȣ, *mortis.* Bellarminus fruſtra op-
t *Syriacam paraphraſin, Latinam verſio-
& quorumdam patrum adlegationem*, quia
; textus Græcus in nov. teſt. eſt authenti-
2.) Chryſoſtomus, Theophylactus &
ɪmenius eo modo exponunt, quod mors
es dolores velut machinas ac vincula adhi-
it, quibus Chriſtum in ſepulcro detineret,
m vero vinculis illis ſolutis effeciſſe, ut
s Chriſtum, quem in ſepulcro tanquam in
o ſuo concluſum comprimere atque exſtin-
e nitebatur, redivivum iterum emittere &

quaſi novo partu in lucem edere cogeretur. Exiſtimant igitur, rationem metaphoræ petitam eſſe *a muliere gravida*, quæ fœtus pondere oneratur, ac famelico, qui deglutita per vomitum reddere cogitur. 3.) Videtur Petrus digitum intendere ad verba Davidica Pſalm. XVIII. 6. חֶבְלֵי שְׁאוֹל, *funes inferni circumdederunt me*, quod LXX. interpretes reddiderunt ὠδῖνες ᾅδȣ. Vox enim חבל variatis punctis & dolores & vincula ſignificat. Chaldæus: *Circumdedit me anguſtia ſicut mulieris, quæ ſedet in partu.* Petrus igitur dicit, Deum ſolviſſe funes ſeu vincula mortis, quibus Chriſtum in ſepulcro tenebat conſtrictum. Confer typum Jud. XV. 14. Benedictus Arias Montanus in Act. II. "ſolutis dolori-
„bus inferni, id eſt, vinculis ſepulcri, qui-
„bus conſtringuntur mortui, ſcilicet legibus
„corruptionis, de quibus ſcriptum eſt: *Cinis
„es, & in pulverem converteris:* Hujus cor-
„ruptionis legibus caro Chriſti fuit ſoluta, ut-
„pote ſanctiſſima & aliena ſecundum ſe ipſam
„ab omni corruptione carnis Adæ." 4.) Quidam ſpeciem *hypallages* hic agnoſcunt. *Solvit Deus dolores mortis*, id eſt, mortem dolorum, ad quam per dolores graviſſimos Chriſtus fuerat adactus. Ribera in comm. Hoſ. XIII. num. 23. p. 173. "In Græco eſt, ſolutis do-
„loribus θανάτȣ, mortis. Ita legit Chryſo-
„ſtomus. Suſcitavit, inquit, illum Deus ſol-
„vens & irritans dolores mortis, id eſt, quod
„per tot dolores mors effecerat, ut ſcilicet
„anima ſepararetur a corpore." 5.) Si vel maxime non de ipſo Chriſto, ſed de hominibus, quibus mors Chriſti profuit, locum apoſtolicum accipiamus, nondum tamen ex eo inferri poterit purgatorium, quia Deus dicitur *ſolviſſe dolores mortis*, Chriſto ex morte reſuſcitato, & *dolores inferni*, Chriſto ex inferis reducto, quatenus peccatum, mortem ac infernum in commodum credentium deſtruxit, Oſ. XIII. 14. 1. Cor. XV. 55. Hebr. II. 14. Johannes Ferus in comm. Act. II. "Chriſtus
„ſolvit dolores mortis & inferni, ſed ſolis piis.
„Mortem quidem ſolvit, ne guſtare opor-
„teat &c." Hoffmeiſterus ibidem: "Quinam
„ſunt

„ſunt hi dolores? in pſalmo legimus: *Circum-„dederunt me dolores mortis, & pericula in-„ferni venerunt ſuper me.* Per dolores mor-„tis & inferni intelliguntur omnium graviſſimæ „paſſiones & dolores, quos omnes pro nobis „paſſus eſt Chriſtus, & a quibus omnibus libe-„ratus eſt.„ 6.) Auguſtinus & Epiphanius de quorumdam ex ipſo inferno liberatione locum apoſtolicum accipiunt, id quod pontificiis probari nequit, quippe qui ex inferno non eſſe liberationem nobiſcum agnoſcunt. Addit Auguſtinus epiſt. XCIX. ad Evod. etiam aliam explicationem: "Solutis doloribus inferni, id eſt, „irritis effectis. Solvit enim Chriſtus dolores „inferni, non quibus tenebatur, ſed ne tene-„retur, quemadmodum ſolvi poſſunt laquei „venantium, non quia tenuerunt, ſed ne te-„neant.„ 7.) Si Chriſtus ſolvit dolores animarum purgatorii, tum piis non eſt amplius metuendum purgatorium. Vt enim recte infero, quia Chriſtus ſolvit dolores inferni, ideo infernus ipſis non amplius metuendus: ita quoque de purgatorio idem recte inferre poſſum. 8.) Negat Bellarminus, de Chriſto intelligenda eſſe illa Petri verba, *ſolutis doloribus mortis*; unde ad ſanctos e purgatorio liberatos eadem transfert. At verba ſtatim ſubſequentia contrarium docent, *eo quod impoſſibile erat ipſum a morte teneri.*

IX) *Ex Phil. II. 10. genu inferorum Apoc. V. 2. ſubtus terram.*

§. CCLXXIV. IX) Phil. II. 10. *Vt in nomine Jeſu flectatur omne genu cœleſtium, terreſtrium & inferorum. Huic ſimilis eſt locus Apoc. V. 2. Quis dignus eſt aperire librum, & ſolvere ſeptem ſignacula ejus? & nemo inventus eſt neque in cœlo, neque in terra, neque ſubtus terram. Per eos, qui ſunt in cœlo, intelliguntur angeli; per eos, qui in terra, homines juſti; per eos, qui ſub terra, non poſſunt intelligi niſi animæ purgatorii, nec enim id damnatis tribueretur. Patres autem, qui fuerant in limbo, jam liberati erant.* Salmeronius tom. XIV. diſp. 25. p. 222. *Ad damnatos non poteſt aptari hic textus Apoc. V. cum illis nulla inſit dignitas aperiendi libri, cumque illi non dent benedictionem aut laudem Deo. Nec poteſt de patribus in limbo intelligi, quia tempore eo, quo Joannes habuit hanc viſionem, totus limbus a Chriſto erat ſpoliatus.* Et ante illos Eccius in enchir. cap. de purgat. *Palam eſt, quod qui intus ſubtus terram ſunt, non flectunt genu in nomine Jeſu, ſed illud potius obſtinaciter blasphemant; ſunt ergo in purgatorio, qui genu flectunt.* *Reſp.* 1.) Bellarminus ipſe non admodum confidit hiſce fulcris. *Per illud inferorum* (inquit) *non improbabiliter accipiuntur dæmones.* Et poſtea: *Locus Apoc. V. non videtur multum urgere; nam probabile eſt, intelligi per eos, qui ſunt infra terram, patres, qui erant in limbo. Etſi enim, quando Johannes hæc ſcripſit, patres exierant e limbo, non tamen exierant eo tempore, quo loquitur. Loquitur enim de tempore, quod præceſſit Chriſti mortem.* Sic ergo Cadmæi fratres inter ſe prælia miſcent. 2.) Probatiſſimi interpretes per τὺς καταχθονίυς intelligunt *dæmonas.* Auguſtinus lib. XII. de Gen. ad liter. cap. 33. per genu inferorum intelligit *duram cervicem dæmonum.* Chryſoſtomus & ex eo Theophylactus in comm. *Vniverſus mundus, angeli & homines & dæmones.* Thomas de Aquino lect. III. ſuper Phil. II. ex veterib. *Omnis creatura rationalis ſive angeli, ſive homines, ſive dæmones ſubjiciuntur Chriſto.* Quæ interpretatio probatur ex Luc. VIII. 31. 2 Petr. II. 4. Jud. v. 6. 3.) Huic interpretationi fruſtra opponitur, quod *dæmones non adorent Chriſtum, nec genu illi flectant.* Si enim literam urgere velimus, nec angeli in cœlo nec animæ in purgatorio, utpote incorporeæ, Chriſto genua flectunt. Intelligenda autem γονυκαμψία de *ſubjectione*, ut exponitur Eph. I. 21. 1. Petr. III. 22. quo ſenſu etiam *dæmones credere & contremiſcere* dicuntur Jac. II 19. Origenes lib. IX. ad Rom. XIV. "Genu flectere & omnem linguam con-„fiteri Deo, non eſt carnaliter accipiendum, „ut putemus etiam cœleſtia, quæ dicit genu „flectere, carnalibus membris hæc facere. „Verbi cauſa, ut putentur vel ſol, vel luna, vel „ſtellæ

„ſtellæ, vel etiam angeli & quæcunque ſunt, „quæ cœleſtia nominantur, corporalibus inflexa genibus adorare aut etiam lingua carnali & tali membro, quali nos homines loquimur, putentur confiteri Deo, de quibus „dicitur, quod ſint ſpiritus & ignis. Et quæ „genua in ſpiritibus eſſe creduntur? aut quæ „linguæ in ignis ſpecie requiruntur? ſed genu „flectere, ſubjecta eſſe cuncta & cultui Dei obe„dire declarat.„ Rufinus in expoſ. ſymb. „Adveniens Chriſtus, ſicut apoſtolus dicit, tria „pariter ſibi regna ſubjecit; hoc enim indicat, „ubi ait: Quia in nomine Jeſu omne genu „flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infero„rum. Et hæc omnia ſua morte vincebat.„ Thomas dicto loco: "Duplex eſt ſubjectio, „una voluntaria, altera involuntaria. Omnes „angeli ſancti Chriſto ſubjiciuntur, ſed volun„tarie; ſed dæmones & damnati non ſic, ve„rum involuntarie.„ 4.) Si ex eo, quod creaturæ quædam ſtatuuntur ὑποκάτω τῆς γῆς Apoc. V. 3. purgatorium ſtabiliri poteſt, conſequens fuerit, purgatorium eſſe non ſolum intra viſcera terræ inferno proximum, ſed etiam intra aquas, quia in eodem cap. 13. dicitur: *Et omnem creaturam, quæ in cælo eſt, & in terra & ſub terra, & quæ in mari.* Similis diſtributio exſtat Exod. XX. 4. *Non facies tibi ſculptile neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra.* 5.) Quomodo ex phraſi *ſub terra* purgatorium immote concludi poteſt, cum *de loco purgatorii eccleſia* (Romana) *nihil definierit*? teſte Bellarmino lib. II. de purgat. cap. 6. 6.) Per eos, qui *ſub terra* conſtituti non potuerunt librum ſignatum aperire, haud incommode intelliguntur homines mortui in ſepulcris ſub terra conſtituti, ut recte monet nobiliſſimus theologus Hoe in comment. Apoc. V. p. 175.

Dicta nov. teſt. quæ alii pontificii pro purgatorio adferunt.

§. CCLXXV. Atque hæc ſunt, quæ pro adſtruendo purgatorio ex nov. teſt. *Bellarminus* producit. Hiſce dictis alii ex *pontificiis* ſequentia addunt:

I) Ex Matth. XIII. 11. Baptizabit vos Spiritu ſancto & igne.

I) Matth. III. 11. inquit baptiſta: *Ego baptizo vos aqua, qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne, id eſt, in hac vita per baptiſmum & Spiritum ſanctum, poſt hanc vitam per purgatorium a peccatis vos abluet.* Ad hunc locum ipſe Bellarminus adludit in explicatione III. argumenti ex 1. Cor. XV. deſumti. *Ipſa* (inquit) *pœna purgatorii a ſcriptura & patribus vocatur baptiſma. Nam quod Matth. III. legimus, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne, Hieronymus exponit in Spiritu ſancto in hac vita, igne vero in futuro, quo modo etiam Baſilius lib. de SS. cap. 15. & Beda in Luc. III. exponunt. Reſp.* 1) Loquitur baptiſta de viſibili effuſione Spiritus ſancti & donorum ejus in linguis igneis die pentecoſtes facta, ut in tract. de bapt. §. 54. ſeptem argumentis comprobatum dedimus, inter quæ eminet ipſius Chriſti explicatio Act. I. 4. tradita. Cum enim ipſe jam jam cœlos adſcenſurus diſcipulis præciperet, *ne Hieroſolymis diſcederent, ſed promiſſionem Patris exſpectarent*, αἰτιολογικῶς ſubjungit, *quia Johannes quidem baptizavit aqua; vos autem baptizamini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.* Confer Act. XI. 16. ubi Petrus itidem ad viſibilem Spiritus ſancti effuſionem verba illa diſerte adplicat. 2.) Patres in explicatione hujus loci nihil de purgatorio ſomniant. Cyprianus epiſt. ad Quir. lib. I. c. 12. locum hunc confert cum eo, qui exſtat Joh. III. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum.* Hilarius can. III. in Matth. *qui jam baptizantur in Spiritu ſancto, poſtea conſummandi ſunt igne extremi judicii.* Cyrillus Alexandrinus lib. I. in Eſa. IV. orat. III. *Ardorem Spiritus dicimus gratiam in ſacroſancto baptiſmo non abſque Spiritu nobis ingeneratam. Baptizati autem & loti ſumus, non aqua nuda, ſed nec cinere vituli emundati ſumus ad ſolam carnis purificationem, ſed Spiritu ſancto & igne divino & intelligibili, qui ſordes vitiorum in nobis deterit & abſumit &c.* Auguſtinus ſerm.

XI. de verb. Domini: *Quod Johannes dicit, & igne, quamvis poſſit intelligi & tribulatio, quam pro nomine Chriſti credentes fuerant perpeſſuri, tamen non abs re eſt, eumdem Spiritum ſanctum etiam nomine ignis ſignificatum videri.* Chryſoſtomus in comm. *Credentes baptizat Spiritus ſanctus, & comburit incredulos.* Theophylactus ibidem: *Inundabit nos abundanter donis Spiritus ſancti.* Eucherius in qq. N. T. *Baptizabit Spiritu ſancto & igne, quia per Spiritum ſanctum vel peccata exuruntur in nobis, vel ſanctificum tribuitur, vel in paſſionibus tolerandis fervor accenditur.* Lyranus *ad linguas igneas* nobiscum adcommodat. 3.) Ne ipſi quidem ſaniores pontificii ad purgatorium hæc verba adplicant. Dionyſius Carthuſianus in comm. *Baptizabit igne, id eſt, baptizando caritatem in vobis accendit.* Cajetanus ibidem: *Duplex eſt ſenſus. Alter ſignificans ſolenne principium abluitionis totius humani generis celebratum in die pentecoſtes, quando advenit Spiritus ſanctus in ſpecie ignis. Alter ſignificans baptiſmum tribulationis.* Eraſmus in adn. h. l. *Primum ut referatur ad Spiritum ſanctum, ſpecie linguarum ignearum in die pentecoſtes miſſum in diſcipulos. Dein ut pertineat ad ignem adflictionum & crucis. Tertio per ignem intelligi poteſt vigor evangelicæ gratiæ, qui intus datur, cum Judaici ritus fuerint frigidi.* Joh. Ferus in comm. *Spiritu ſancto & igne, id eſt, quanto Spiritus purior corpore & ignis efficacior aqua, tanto ejus baptiſmus efficacior meo. Senſus igitur eſt, Spiritu vos transformabit, & igne rapiet ad cœleſtia.* Maldonatus ibidem: *Sunt, qui ignem hoc loco purgatorium interpretentur, ſed dubium non eſt, quin per ignem Spiritus ſanctus ſignificetur. Conjunctio enim & hic non eſt conjunctiva, ſed explicativa. Addita autem eſt explicatio, ut non qualiscunque Spiritus ſancti communicatio, ſed illa illuſtriſſima, quæ die pentecoſtes ſpecie ignis facta eſt, ſignificetur.* Ribera comm. in Joel II. n. 54. *Vos baptizamini Spiritu ſancto, ait Chriſtus Act. II. In tantum enim Spiritu ſancto baptizati ſunt, ut repleretur tota domus, in qua erant ſedentes; hinc intelligimus illud Matth. III. Ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & igne.* Salmeronius tom. IV. tract. 9. p. 57. *Baptiſmus ignis eſt baptiſmus Spiritus ſancti per gratiam & caritatis infuſionem. Eſt & baptiſmus ignis per abſolutam purgationem velut per fornacem tentationum, quibus fides noſtra redditur auro rutulantior ipſo.* Bellarminus ipſe dubius eſt lib. I. de bapt. cap. 2. *ignis vel de linguis igneis vel de igne purgatorii vel de igne judicii vel de igne tribulationis intelligitur.* 4.) Ad Baſilii & Hieronymi auctoritatem Bellarminus fruſtra provocat. Ille enim lib. IV. cont. Eunom. de *igne infernali* explicat. "Baptizat Chriſtus in Spiritu ſanctificatione dignos, indignos vero ad ignem dimittit, alienos a bono malo tradens." Hic vero ad *ignem judicii* adcommodat in comm. Matth. III. "Sive quia ignis eſt Spiritus ſanctus, ut acta apoſtolorum docent, quo deſcendente ſedit quaſi ignis ſuper ſingulos credentium; ſive quia in præſenti Spiritu baptizamur, & in futuro igne." In Dan. VII. "De Deo alibi dicitur: Deus ignis conſumens eſt, ut lignum, fœnum, ſtipulam arſura in die judicii noverimus." In Eſa. LXVI. "Ite in ignem æternum &c. Et omnium ſanctorum oculis ſupplicia eorum monſtrabuntur, qui pro auro & argento & lapide pretioſo ædificaverunt ſuper fundamentum Domini fœnum, ligna, ſtipulam, ignis pabulum ſempiterni." 5.) Si per baptiſmum ignis intelligitur purgatorium, etiam apoſtolis in purgatorium deſcendendum erit, quia Chriſtus Act. I. 5. ad apoſtolos diſerte verba illa Johannis baptiſtæ adcommodat. 6.) Si purgatorium hic intelligitur, conſequens fuerit, ignem purgatorii ante Chriſti adventum nondum fuiſſe accenſum, quia Johannes baptiſta tanquam novum ac futurum de Chriſto prædicit, quod *Spiritu ſancto & igne ſit baptizaturus.*

II) Ex Matth. XII. 36. Rationem reddent in die

§. CCLXXVI. II) Matth. XII. 36. *Dico vobis, quoniam de omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines, rationem reddent in die judi-*

ii de verbo
judicii. *De peccatis autem omnino remiſſis ac tectis, & quorum Deus non recordatur, non videntur amplius tunc rationem reddi. Ergo videntur poſt mortem purgari poſſe.* eronius tom. XIV. diſp. 26. p. 228. *Reſp.* Chriſti dictum eſt legale, peccati magniem coram divino judicio oſtendens. Cum verbum otioſum committatur contra le- Dei, ideo ad illud quoque pertinet fulmoſaici anathematis: *Maledictus, qui permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt o legis*; Deut. XXVII. 26. ad illud etiam iet effatum Jacobi II. 10. *Qui ſervaverit legem, offendat autem in uno, factus us omnium.* 2) De quo peccato in ju- Dei ratio erit reddenda, propter illud nes damnari poterunt, quia quodlibet tum etiam minimum, quod propter Chriion remittitur, æternæ damnationis reum nem conſtituit; unde tam ſerio divini juigorem deprecatur David Pſalm. CXLIII. *intres in judicium cum ſervo tuo, quia uſtificabitur in conſpectu tuo omnis vi* Pſ. CXXX. 3. *Domine, ſi peccata imputaveris, quis ſuſtinebit?* 3.) Peccatum ibet etiam minimum eſt *ſua natura* morid eſt, æterna morte dignum, ſi Deus rigorem legis & juſtitiæ ſuæ nobiscum velit, ut ſuo loco plenius oſtendimus, hoc ipſo Chriſti dicto manifeſte evin-

Quod autem quædam peccata in renaſcuntur *venialia*, (nam in non renatis ſunt mortalia) illud non fit reſpectu ſius peccati levitatem, ſed ad perſonam iis peccatoris habito. Quando enim hoeccator fide in Chriſtum Deo eſt reconis, tunc peccata infirmitatis ipſi ex grandonantur ac teguntur, ne in judicium er illa veniat. Joh. III. 18. *Qui credit in , non judicatur.* Joh. V. 24. *Qui credit ui miſit me, non venit in judicium.* Conict. de pecc. actual. §. 90. & ſeqq. 4.) es in expoſitione hujus loci nullam puri vel remiſſionis poſt hanc vitam exſpe- mentionem faciunt. Hilarius can. XII. in Matth. "Chriſtus omnis otioſi, id eſt, inepti & inutilis dicti rationem Deo reddendam „eſſe adſerit, quia de confeſſionis noſtræ ver- „bis aut condemnandi ſumus aut judicandi, „talem futuri judicii benevolentiam recepturi, „qualem de cœleſtis gloriæ Domino ſenten- „tiam tenuerimus." Chryſoſtomus homil. XLIII. in Matth. "Otioſum eſt verbum, quod „rei propoſitæ non convenit, nihilque con- „fert utilitatis, quod mendacio inquinat, quod „ad calumniam dicitur." Et poſtea: "Non „qui male audierunt, ſed qui male dixerunt, „judicio ſubjecti ſunt. His pericula immi- „nent, hos cruciatus exſpectant." Bernhardus ſerm. de tripl. cuſtod. "Si de omni vel „otioſo verbo, quodcunque locuti fuerint ho- „mines, Deo ſunt reddituri rationem in die „judicii, quanto diſtrictius de verbo mendaci, „mordaci & injurioſo, de elato vel laſcivo, „de adulatorio aut detractorio judicabuntur? „Quam rationem de eo reddere poterimus, „quod eſt præter rationem? &c." 5.) In quo judicio & qualem rationem de verbo otioſo reddendam fore Chriſtus doceat, patet ex verſu ſequenti: *ex verbis tuis juſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Ergo qui verbi otioſi remiſſionem in hac vita non ſunt conſecuti, propter illud in Dei judicio condemnabuntur. Salmeronius tom. VIII. tract. 16. p. 127. "Si quæras, quomodo verbi otioſi, id „eſt, ratione carentis poſſit reddi ratio? di- „cendum eſt, quia de eo homines examina- „buntur, & ratio exigetur, quam qui reddere „non poterit, condemnationem accipiet, juxta „illud apoſtoli: Vnusquisque noſtrum pro ſe „rationem reddet Deo." Joh. Ferus in comm. p. 265. "Vides, aliud judicium eſſe divinum, „aliud humanum. Judicium enim humanum „tantum facta externa punit, cogitationes pu- „nire nequit, otioſa verba ne mala quidem „eſſe judicat." Et poſtea: "Cum hic audia- „mus diſtrictum judicium futurum, ac videa- „mus, nos propter innumera peccata non poſſe „ſubſiſtere coram Dei judicio, adcurramus „ad eum, cui Pater omnia dedit, & quan- „to minus coram Dei judicio nos perſiſtere

 „poſſe

„poſſe agnoſcimus; tanto ardentius Chriſtum „invocemus.

III) *Ex Luc. XVI 23. Dives epulo orat pro fratribus.*

§. CCLXXVII. III) Luc. XVI. 23. *Dives epulo videns Abrahamum a longe & Lazarum in ſinu ejus*, v. 24. *orat, ut Lazarus in auxilium ſibi mittatur, & linguam refrigeret aquæ guttulis.* Hunc locum itidem quidam ex pontificiis ad purgatorium adplicant, quod innuit Bellarminus, quando in ſexto nov. teſt. loco inter cætera ſic ſcribit: *Petrus Martyr ait, nos adſerere, epulonem fuiſſe in purgatorio, cum ab Abrahamo auxilium petiit, ſed catholici fere omnes epulonem in gehenna eſſe dicunt.* Si fere omnes, ergo non ſimpliciter omnes. *Reſp.* omnes veteres divitem illum epulonem in gehenna, ex qua nulla patet liberatio, non in purgatorio quodam fuiſſe ſtatuunt. 1.) Quia in peccatis usque ad finem vitæ ſuæ permanſit, & ſine pœnitentia mortuus eſt. 2.) Quia ſtatus ejus poſt mortem ſic deſcribitur, quod fuerit ἐν τῷ ᾅδῃ καὶ ἐν βασάνοις v. 23. quod nec guttulam frigidæ impetrare potuerit, quod *cruciatus fuerit in flamma*, v. 24. & 25. 3.) Quia Abrahamus diſerte dicit: *Chaſma magnum firmatum eſt inter nos & vos, ut hi, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc transmeare*; v. 26. jam vero ex purgatorio juxta hypotheſin pontificiorum patet tranſitus in cœlum. 4.) Quia aquam in linguæ refrigerium petit, & quia ſoli Lazaro *conſolatio*, ipſi vero *cruciatus* transſcribitur, v. 25. illud manifeſte arguit, quod fuerit in loco, a quo omnis conſolatio prorſus abfuit. At animæ in purgatorio ex hypotheſi pontificiorum habent quamdam requiem & conſolationem, cum de ſalute ſua ſint certæ. 5.) Nec Abraham nec Lazarus epuloni ſubſidium præſtant; conſequens igitur fuerit, animabus in purgatorio ſudantibus nullum per vivorum vel ſanctorum cum Chriſto regnantium ſuffragia ſubſidium præſtari poſſe. Quod ſi ergo Bellarmino lib. II. de purgat. c. 15. §. *non ſecundum &c.* ex hoc loco licet probare, quod *animæ in purgatorio æſtuantes orent pro viventibus*; licebit nobis ex eodem inferre, quod precibus illis nihil impetrent, quia epulonis preces ab Abrahamo prorſus reſpuuntur.

IV) *Ex Rom. XII. 13. Neceſſitatibus ſanctorum communicantes.*

§. CCLXXVIII. IV) Rom. XII. 13. *Orationi inſtantes, neceſſitatibus ſanctorum communicantes.* Hunc locum apoſtolicum urget Salmeronius tom. XIV. diſp. 25. p. 217. ubi merito aliquis miretur, qua arte chymica purgatorium ex his verbis apoſtoli extrahat! Progreditur hoc modo: „1.) Plerique, inquit, ex veteribus patribus „pro verbo *neceſſitatibus* legunt memoriis, „quia pro voce Græca μνείαις facile reponi „potuit χρείαις. 2.) Cum ſermo eſſet de oratione, par erat, ut ad quos usque extenderetur caritas, & oratio eorum declararetur, „nempe ad mortuos usque. 3.) Quia idem „apoſtolus ad Hebr. XIII. videtur exhortari „ad memorias ſanctorum defunctorum celebrandas. Dixit enim: *Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum „Dei, &c.* ubi de præpoſitis jam mortuis in „Chriſto eſt ſermo, & quia jubet eos in memoria ſervare, intellige, ut precibus & eleemoſynis eos Deo offerant. 4.) Adparet ita „eſſe loquendum. Nam paulo ante dixerat „apoſtolus: *Qui tribuit in ſimplicitate*, ſcilicet pauperibus, quod etiam ad communicandum neceſſitatibus ſanctorum pertinet, ut „non opus fuerit repetere, ſanctorum neceſſitatibus communicantes, quia idem ipſum, quod „prius admonuerat, diceret. 5.) Vulgata verſio ad hunc ſenſum adplicari poteſt. Cum „enim legimus: *Neceſſitatibus ſanctorum communicantes*; quæ ſint illæ neceſſitates, explicat lectio altera, quæ habet: *Memoriis ſanctorum communicantes.* Rurſus cum legimus: „*memoriis ſanctorum communicantes*; ex altera lectione, quæ habet: *neceſſitatibus ſanctorum communicantes*, intelligimus hoc accipiendum de neceſſitatibus eorum, qui pie „mortui ſunt, quos opus eſt orationibus & „eleemoſynis juvare. 6.) Patres ita legunt: „Me-

moriis ſanctorum communicantes. „ Am-
us in comm. Hilarius cont. Conſtanti-
, Auguſtinus lib. II. contra Fauſtum cap.
Epiphanius hæreſ. LVII. Chryſologus
. 120. *Reſp.* mirum vero, Bellarminum,
am ſolicite omnia purgatorii fulcra con-
vit, hunc locum apoſtolicum prætermi-
Sed procul dubio vidit, eum nihil ad
facere. 1.) Græci codices omnes con-
er legunt χρείαις. 2.) Ita quoque vertit
pres Syrus לְסְנִי קוּדְשָׁא. 3.) Verſio La-
cujus auctoritas ob concilii Tridentini
tum pontificiis eſt ſacroſancta, legit *ne-*
itibus. 4.) Græci & Latini interpretes
que omnes lectionem, quæ habet χρείαις,
ſolam ſequuntur, vel eam cum altera,
habet μνείαις, conjungunt, teſte Franciſco
Brug. in adnot. 5.) In toto illo capite
olus inſtruit chriſtianos, quomodo erga
ſeſe gerere debeant, non quid mortuis
are teneantur. Quando ergo jubet, ut
ſitatibus ſanctorum communicemus; præci-
ut eorum egeſtatem noſtra beneficentia
cultatum communicatione ſublevemus,
r. XVI. 1. nec dicit largientes aut dantes,
κοινωνοῦντες, *communicantes*; eſt enim in
oſynis quædam *communicatio*, 2. Cor.
13. *Sanctorum* inprimis meminit, quia
ter cæteros vel maxime indigent, quip-
os mundus odio proſequitur, & bonis
illos exuit. Addit ſtatim præceptum de
ξενίας, quia illo tempore ſancti exuti for-
omnibus ſæpe vagi & extorres exſulabant.
i vel maxime legamus μνείαις, nondum
ſum erit purgatorium. Senſus enim eſt,
antum pauperibus, qui nobis præſto ſunt,
nunicandum eſſe, ſed illis etiam, qui ab-
Salmeronii ratiunculæ facili negotio
vuntur. 1.) Niſi fulmen concilii Tri-
ni incurrere velit, non poterit a vulgata
ne diſcedere. 2.) Scriptura nuſpiam
, ad mortuos orationem ſeſe extendere de-
3.) Quomodo memoriæ ſanctorum ce-
ndæ ſint, non noſtro definiendum arbi-
eliquit apoſtolus, ſed diſertis verbis ibi-
expoluit: *Quorum intuentes exitum con-*
verſationis imitemini fidem. 4.) Per τοὺς μεταδιδόντας v. 8. intelliguntur eleemoſynarum præfecti, quia conjunguntur cum προϊσταμένοις. Eſt ergo hoc præceptum ſpeciale, cui v. 13. ſubjungitur generale, quod omnes etiam privati debeant erga ſanctos pauperes beneficentiam exercere. 5.) Et *memoriis* & *neceſſitatibus* ſanctorum communicamus, ſi erga pauperes tum præſentes tum abſentes beneficos nos exhibemus, etiamſi pro mortuis nulla ſacrificia famelicis ſacrificulis offerenda exhibeamus. 6.) Qui ex veteribus legunt, quod memoriis ſanctorum communicandum ſit, non ad ſanctos mortuos, ſed viventes illud adcommodant.

V) *Ex 1. Joh. V. 16. eſt peccatum ad mortem &c.*

§. CCLXXIX. V.) 1. Joh. V. 16. *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis.* Hunc locum Johannes Roffenſis, Salmeronius & alii pro purgatorio producunt, & ex eo colligunt, *pro mortuis, qui, dum viverent, peccarunt ad mortem, & minime illos pœnituit, non eſſe orandum: pro his vero, qui aliter peccarunt, & in vita & poſt mortem orandum eſſe, cum Deus ad exaudiendum illos preces ſit paratus.* *Reſp.* 1.) Plerique interpretes hoc dictum accipiunt de peccato in Spiritum ſanctum, de quo Matth. XII. 31. Marc. III. 29 Luc. XII. 10. Hebr. VI. 4. X. 26. Dicitur id peccatum *ad mortem*, non ſolum, quia eſt peccatum mortale, hominem, qui illud committit, ipſo actu reum æternæ mortis conſtituens, quo ſenſu etiam quævis delicta graviora contra conſcientiam commiſſa dicuntur mortalia peccata; ſed quia cum ſit irremiſſibile, infallibiliter & immutabiliter ſecum trahit mortem, & quia per illud homo æternæ mortis nexibus ita conſtrictus & illigatus tenetur, ut ex illis liberari & explicari nequeat. Ex quo ſequitur, quod pro tali peccato non ſit orandum, quia Spiritus precum non debet fruſtra pro illis ingemiſcere, quos in Spiritum ſan-

ſanctum irremiſſibiliter peccare conſtat. 2.) Quidam ſimpliciter accipiunt de *peccatis gravioribus* data opera ac deſtinata malitia ſine rubore ac conſcientiæ morſu admiſſis. 1. Joh. III. 9. *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius manet in eo, nec poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt;* ubi non de peccatis infirmitatis agitur, quibus ſinguli homines etiam renati in hac vita ſunt obnoxii, 1. Reg. VIII. 46. Matth. VI. 12. ſed de peccatis gravioribus contra conſcientiam commiſſis, quando quis in peccatis ex proæreſi commiſſis indies volutatur, neque ea pro peccatis agnoſcit, neque remiſſionem per pœnitentiam quærit, de quibus v. 8. dicitur: *Qui facit peccatum, eſt ex diabolo.* Ad mortem igitur peccare ac peccatum facere dicitur, qui impudenter, petulanter, audacter, nec Dei nec hominum conſpectum reveritus, peccata contra conſcientiam committit, eademque continuat, & illis delectatur, qui eſt *ſervus peccati,* Joh. VIII. 34. Rom. VI. 20. qui *deſideria patris ſui,* diaboli, *facit*, Joh. VIII. 44. ac *in peccato ſuo moritur*, v. 24. Pro talibus peccatoribus non eſt orandum, id eſt, preces publicæ & privatæ pro talibus peccatoribus fuſæ carebunt effectu. Sed quia teſtatur experientia, quosdam ex graviſſimis peccatoribus Dei miſericordia converti, & quia Paulus præcipit, ut pro illis etiam, qui *diaboli laqueis captivi tenentur ad ipſius voluntatem*, per preces, inſtitutiones & exhortationes ſoliciti ſimus, 2. Tim. II. 25. ideo quidam ſententiam Johannis ſic temperant, quod *incertum ſit, an pro ejusmodi peccatoribus in ſummo gradu impiis fuſæ preces quidpiam proficere poſſint.* Sic Jer. VII. 16. dicit Dominus ad prophetam: *Ne ores pro populo iſto, non enim exaudiam te*; & tamen v. 3. ad pœnitentiam populum exhortatur. 3.) Sed enim cum abſolute & ſimpliciter apoſtolus neget pro peccato illo *ad mortem*, de quo ibidem loquitur, eſſe orandum, ideo quidam ad doctrinam de excommunicatione hunc locum referre malunt; exiſtimant enim peccata in eo conferri ad communionem eccleſiæ. Sunt quædam vitia, quæ etſi coram Deo peccata ſint, propterea tamen non ſunt abjiciendi a communione eccleſiæ ſic peccantes, quorum in cenſu ſunt ſenum moroſitas, præceps quorumdam iracundia, eaque *non ad mortem* vocat Johannes. Sunt itidem alia peccata, quæ manifeſte merentur excommunicationem, ut ſcortatio, cultus ſimulacrorum &c. ea autem vocat *ad mortem*, pro quibus non ſit orandum, non quod nulla ſalus ejusmodi peccatoribus reliqua, ſi reſipuerint, ſed quod tales peccatores ferendi non ſint in eccleſia, nec in communionem orationum publicam admittendi, donec repiſcant, cujus ſententiæ veſtigia occurrunt apud Brentium hom. CV. in Luc. XII. & Heerbrandum in compend. de peccat. p. 283. 4.) Quidquid ſit de explicatione hujus loci, purgatorium vel preces pro defunctis ex purgatorio liberandis fundendas pontificii nunquam poterunt ex hoc loco probare. Neque enim de peccatoribus vita functis, ſed de viventibus, cum quibus in viſibili eccleſia vivimus, quorum opera intuemur, apoſtolus loquitur, ut ipſe verborum ſonus clamat: v. 16. ἐάν τις ἴδῃ, *ſi quis viderit fratrem ſuum peccare non ad mortem.* Vulgata reddidit: *qui ſcit*; quod ad defunctos ſpecie quadam ſeſe adcommodare poſſe exiſtimarunt: ſed Græcus textus manifeſte contradicit. Patres communi ſuffragio de peccato in Spiritum ſanctum commiſſo intelligunt, quod dicitur *ad mortem*, non quia usque ad mortem continuatur, quia hoc cum aliis peccatis ipſi commune eſt, quamvis finalis impœnitentia ipſi ſemper ſit conjuncta; ſed ob rationem ſuperius expoſitam. 5.) Demus vero, dicti apoſtolici ſenſum eſſe illum: Pro illis, qui peccant ad mortem, id eſt, qui fidem, quæ per dilectionem operatur, usque ad mortem deſerunt; Auguſtinus de corrupt. & grat. cap. 12. qui in finali impœnitentia ex hac vita diſcedunt; non eſt orandum. Ex eo vero inferri ſtatim nequit: Ergo pro mortuis, qui non peccarunt ad mortem, eſt orandum, ut peccatum illis condonetur. Conſtat enim, argumenta a contrario ſenſu eſſe per ſe minimi ponderis, ac in theologia plane nullius, ſi ſcriptu-

ſcriptura adverſetur. Sic recte dico, qui in peccato ſcortationis moritur, non ſit æternæ ſalutis particeps; ſed ex eo inferri nequit: Ergo reliqui omnes, qui non moriuntur in peccato ſcortationis, ſalutis æternæ participes redduntur.

2) Ex conciliis & eccleſiæ conſuetudine.

§. CCLXXX. *Secundum* pro adſtruendo purgatorio argumentum Bellarminus petit ex *conciliis & eccleſiæ conſuetudine*, ubi profert concilium Carthagin. III. cap. 29. concilium Carthag. IV. cap. 79. concilium Bracarenſe I. c. 34. & cap. 39. concilium Cabilonenſe cap. *Viſum eſt* diſt. 1. de conſecr. concilium Aurelianenſe II. can. 14. conc. Wormatienſe cap. 10. conc. VI. ſub Symmacho, ſynodos Græcorum a Martino Bracarenſi collectas can. 69. quibus conjungit concilium Lateranenſe, Florentinum & Tridentinum. *Reſp. Cabilonenſe* ac *Wormatienſe* concilia nihil habent de precibus, miſſis ac oblationibus pro defunctis, multo minus de purgatorio quidquam decernunt. Sed Gratianus & eum ſecutus Bellarminus falſo tale quid conciliis illis tribuunt. Concilia recentiora, præſertim *Lateranenſe* & *Tridentinum*, non moramur; in reliquis nihil aliud habetur, quam quod *preces pro defunctis* fuerint factæ, quodque commemoratio defunctorum in eccleſiæ precibus locum habuerit. Sed ex orationibus illis pro defunctis nondum probatur purgatorium: 1.) Quia ritus eccleſiæ deſtitutus expreſſo Dei verbo non poteſt introducere novum aliquod dogma ad ſalutem omnibus creditu neceſſarium. Jam vero preces pro defunctis nullum in vet. vel in nov. teſt. habent fundamentum. Tertullianus de coron. milit. cap. 4. p. 449. *Harum* (pro defunctis oblationum) *& aliarum ejusmodi diſciplinarum ſi legem expoſtules ſcripturarum, nullam invenies, traditio tibi prætendetur auctrix, conſuetudo confirmatrix & fides obſervatrix.* Epiphanius hæreſ. LXXV. contra Aërian. ab *eccleſiæ ſtatuto & conſuetudine, non a diſpoſitione Dominica* preces illas deducit. Et quid multis? fatetur ipſe Ludov. Nogarola de apoſt. inſtit. trad. XXXII. *Orationes pro defunctis non eſſe ex ſcriptura, ſed ex traditione.* Vnicus pro illis ſtabiliendis adfertur locus ex 2. Macc. XII. ſed librum illum eſſe extra canonem, immotis argumentis demonſtrari poteſt. Excipit Bellarminus ex Auguſtino de cura pro mort. cap. 1. *non parvam eſſe univerſæ eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret, auctoritatem, ubi in precibus ſacerdotis, quæ Deo ad ejus altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio defunctorum. Reſp.* quantacunque ſane ſit eccleſiaſticæ conſuetudinis auctoritas, tamen non poteſt introducere novum fidei dogma, id quod pluribus in locis ipſe Auguſtinus confirmat, quando ſcripturæ perfectionem adſerit, & in fidei dogmatibus ad eam unice provocat. 2.) Quia orationes illæ pro defunctis partim a *κακοζηλίᾳ* gentilium, partim ab effectu humano *ἐκ τῆς φυσικῆς στοργῆς* erga defunctos amicos & cognatos, *καὶ ἐκ τῶν πατρίων*, ex conſuetudine patria, in qua, qui ex gentiliſmo ad Chriſtum converſi fuerant, educati, originem duxerunt ſine ullo ſcripturæ vel præcepto vel ſuffragio. Tempore Maccabæorum ſacrificia pro defunctis offerri cœperunt, ſed patriarcharum, Moſis ac prophetarum tempore tale quid factum fuiſſe nuspiam legitur; unde ipſe auctor libri Maccabæorum ad veterem hujus facti originem nos remittit. 2. Macc. IV. 10. Jaſon *ad gentiles ritus* contribules ſuos transferre cœpit. Vides mores gentilium in populum Judaicum receptos. 2. Macc. XII. 43. *ſancta & ſalubris cogitatio.* Vides bonam intentionem & cogitationem extra præſcriptum verbi ſuſceptam. Tertullianus lib. de coron. milit. c. 3. oblationum pro defunctis annua die faciendarum meminit, in quem locum ſic adnotat B. Rhenanus: *Anniverſariorum ſacrorum cum eleemoſynis hic origo, quæ apud nos perpetua inſtituuntur.* Peſſime id habent auctores indicis expurgatorii Belgici, ideo pro *origo* ſubſtitui jubent *antiquitas*. p. 81. Index expurgatorius Hiſpanicus p. 153. ſimpliciter ex Rhenano hoc *deleri* jubet. Idem Tertullianus lib. ejusd. cap. 4. ad bonam intentionem

nem harum oblationum originem revocat. *An non*, inquit, *putas, omni fideli licere concipere & conſtituere duntaxat, quod Deo congruat, quod diſciplinæ conducat, quod ſaluti proficiat?* Excipit Bellarminus, *in privatis precibus hoc contingere poſſe, ut ex adfectu naturali prorumpant, ſed in publicis & ſolennibus eccleſiæ precibus, quæ maturo judicio ſunt compoſitæ, & a concilio epiſcoporum adprobatæ, id non poſſe contingere.* *Reſp.* quaſi vero ipſimet epiſcopi vulgi conſuetudini quandoque non indulſerint, ac illo velut torrente ſeſe abripi paſſi fuerint. Auguſtinus epiſt. CXIX. *propter vitanda nonnullarum vel ſanctarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala ſe liberius quædam non improbare fatetur.* Tract. VII. in Joh. *Cum caput tibi dolet, laudamus, ſi evangelium ad caput tibi poſueris, non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta eſt infirmitas hominum, & ita plangendi ſunt homines, qui currunt ad ligaturas, ut gaudeamus, quando videmus hominem in lectulo ſuo conſtitutum jactari febribus & doloribus, nec alicubi ſpem poſuiſſe, niſi ut ſibi evangelium ad caput poneret, non quia ad hoc factum eſt, ſed quia prælatum eſt evangelium ligaturis.* Lib. XXII. de civ. Dei cap. 8. *Quidam terram ſanctam Hieroſolymis adlatam in cubiculum ſuum ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni ſpiritus domum infeſtarent. Cumque domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitavit, quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo ſuo reverentiæ cauſa habere nolebat. Accerſivit epiſcopos proximos, petivit, ut terra illa alicubi infoderetur, atque ibi orationum locus fieret. Non reſtitimus, factum eſt.* Fatetur hoc ipſe Melchior Canus lib. XI. loc. cap. 6. *Negare* (inquit) *non poſſumus, viros alioquin graviſſimos in divorum præſertim prodigiis deſcribendis ſparſos rumores & excepiſſe, & ſcriptis etiam ad poſteros retuliſſe, qua in re aut nimiam illi ſibi, aut fidelium certe vulgo indulſerunt.* 3.) Quia etiam alia cum mortuis vel pro mortuis egerunt, quæ imitationem non merentur. Bellarminus in hoc ipſo loco: *Videntur aliqui Græci nimium voluiſſe juvare animas defunctorum; nam in concilio VI. can. 83. reprehenduntur illi, qui iis, qui ſine communione ſacra obierant, euchariſtiam in os ingerere conabantur.* Idem colligitur ex concilio Carthag. III. can. 9. & ex conc. Hipponenſi. Tertullianus lib. V. cont. Marcion. & in lib. de reſurr. Ambroſius in comm. 1. Cor. XV. referunt, errorem illum, quo *quidam ſuſcipiebant baptiſmum nomine alicujus amici defuncti, qui ſine baptiſmo obierat*, ipſo apoſtolorum tempore receptum, licet ab apoſtolis minime probatum fuiſſe. Gregorius lib. II. dial. cap. 24. refert, *Bened. euchariſtiam pectori cujusdam monachi demortui impoſuiſſe.* Auguſtinus lib. VIII. de civ. Dei cap. 27. *Quicunque epulas ſuas eo* (ad ſepulcra martyrum) *deferunt, quod quidem a chriſtianis melioribus non fit, & in pleriſque terrarum nulla talis eſt conſuetudo, tamen quicunque id faciunt, quas cum adpoſuerint, orant & auferunt, ut veſcantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum.* In enchirid. cap. 110. ſuſpicatur, *orationes illas prodeſſe etiam defunctis impiis, ut fiat illis forte tolerabilior damnatio.* Chryſoſtomus hom. III. ad Philip. *ad pœnæ levamen eas prodeſſe* putat. Sed de animabus mortuorum quædam ſenſerunt ac crediderunt, quæ ſentienda & credenda non ſunt, ut in quæſtione de ψυχοπαννυχία videbimus. 4.) Quia commemorationes etiam eorum defunctorum faciebant, quos ad æternam requiem jamdum perveniſſe ſtatuebant, utique ergo non pro liberatione eorum ex purgatorio orabant; ſed commemorationes ac preces illæ fuerunt tum *publica teſtimonia* de beata requie & ſalute pie defunctorum, tum *inſtitutiones & exhortationes viventium* ad fidei conſtantiam & exempla virtutum in defunctis propoſita imitanda, tum *conſolationes lugentium*, tum *declarationes pii erga defunctos adfectus*, quo ſenſu ac reſpectu etiam apologia confeſſionis Auguſtanæ defunctorum memoriam fieri concedit. Demonſtravimus id ſuperius §. 213. ex Dionyſio Areopag.

Tertullianus lib. de coron. milit. *obla-pro natalitiis martyrum & aliis defun- nuatim fieri ſolitas* commemorat; at :ibus in purgatorio nihil eſt negotii. nus ep. XXXIII. *Tertullianus ſcribit & 'at mihi dies, quibus in carcere beati noſtri ad immortalitatem glorioſæ mor- 's tranſeunt, & celebrantur hic a nobis nes & ſacrificia ob commemorationes eo-* Et poſtea: *Dies eorum adnotate, ut norationes eorum inter memorias marty- :lebrare poſſimus.* Epiſt. LXII. de mar- loquens: *Sacrificia pro eis ſemper, ut iſtis, offerimus, quoties martyrum paſ- & dies anniverſaria commemoratione ce- us.* Hæ oblationes non inſtituebantur is ex purgatorio liberandis, quia erant 'es, de quibus ibidem Cyprianus dicit, *palmas a Domino & coronas illuſtri paſ- promeruerint*; ſed in memoriam eorum, per Chriſtum omnia mundi adverſa vi- & cœleſtis gloriæ coronam adepti fue- qua de re B. Rhenanus in adnot. ad lo- Tertulliani de martyribus ſic ſcribit: dicit ſacrificia pro martyribus offerri, cipiendum, ni fallor, ut pro eis idem :, quod pro commemoratione eorum; Id prioris loci mox citati verba aperte nent, veluti paſſione ſive commemora- paſſionis occaſionem oblationibus & ſa- iis dante. Quæ res inde nata videtur, poſt ſymbolum decantatum & mutuam conſalutationem nomina pie defuncto- conſcripta in ſcheda, quam in altari po- it, recitabantur non ſine laude & præ- virtutum, quæ in viventibus eluxe- Gratulatoriæ ergo preces erant potius, s tum Deo gratias agebant, qui marty- eam gratiam & tantum dignationis con- :t, tum ſimile donum cœlitus ſibi dari ordibus votis flagitabant, ceu adhuc ca- cleſia: Gaudeamus in Domino.,, Ori- in Job. lib. III. "Priores homines (gen- diem nativitatis celebrabant, unam vi- diligentes & aliam poſt hanc ſperantes. : vero nos non nativitatis diem celebra- „mus, cum ſit dolorum atque tentationum in- „troitus, ſed mortis diem celebramus, quia „non moriuntur hi, qui mori videntur. Pro- „pterea & memorias ſanctorum facimus, & „parentum noſtrorum vel amicorum in fide „morientium devote memoriam agimus, tam „illorum refrigerio gaudentes, quam etiam „nobis piam conſummationem in fide poſtu- „lantes.„ Gregorius Nazianzenus in oratione in laudem Cæſarii pro fratre defuncto ſub fi- nem orationis ſic orat: "O Domine omnium „& creator, & præcipue hujus figmenti, o Deus „tuorum hominum & pater ac moderator, „o vitæ necisque ejus poteſtatem habens, o no- „ſtrarum animarum arbiter ac benefactor &c. „ſuſcipe quæſo nunc quidem Cæſarium.„ Ibi- dem tamen diſerte addit: "Sapientum verbis „adducor, ut credam generoſam omnem Deo- „que caram animam, poſteaquam corporis vin- „culis ſoluta hinc exceſſerit, protinus bonum, „quod eam manet, perſentientem & contem- „plantem mirabili quadam voluptate adfici & „exſultare &c.„ In liturgia Chryſoſtomi ſa- cerdos ſic loquitur: Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυομένων προπατέρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων. At pro illis non potuit rogare, ut peccata ipſis remitterentur, & e purgatorio liberarentur. Ergo comme- morationes illæ defunctorum non ſtabiliunt purgatorium. Homil. LXX. ad pop. Antioch. „Quid ſibi volunt hymni? nonne glorificamus „Deum, & illi gratias agimus, quia jam de- „functum coronavit, & a laboribus abſolutum „penes ſe retinet?„ Homil. XXXII. in Mat- thæum: "Cur ſacerdotes, ut pro eo (defun- „cto amico vel cognato) velint orare, obſe- „cras? Non ignoro te reſponſurum, ut de- „functus requiem adipiſcatur, ut propitium „judicem inveniat. His ergo de rebus flen- „dum atque ululandum arbitraris? nonne vides, „quod quam maxime tibi ipſi repugnas? Nam „cum illum abiiſſe in prata florentia putes, „ingentes tamen adverſus ipſum ſuſcitas tem- „peſtatis fluctus? ſed heredem non habeo, in-

„quies, nec quem rerum mearum conſtituam
„ſucceſſorem. Non habes heredem ipſum,
„ſed habet ipſum pro te Deus, non coheres
„factus fratrum ſuorum, ſed factus eſt Chri-
„ſti coheres.„ Homil. XXI. in Act. “Mar-
„tyrum memores ſumus in ſacrificii oblatione
„in fidem, quod non adhuc mortuus eſt Do-
„minus, id quod, quia devicit & occidit mor-
„tem, & hoc ſignum eſt, illam eſſe mortuam.„
Confer hom. XLI. in 1. Cor. XV. Epiphanius
hæreſ. 75. ad quæſtionem Aërii: *Qua ratio-
ne poſt mortem nominatis nomina mortuo-
rum &c.* reſpondet hoc modo: “Quid eo ma-
„gis utile, quid commodius & admiratione magis
„dignum, quod credunt præſentes, quod hi,
„qui deceſſerunt, vivunt, *καὶ ἐν ἀνυπραξίᾳ οὐκ
„εἰσιν*, ſed ſunt & vivunt apud Dominum. Item
„auguſtiſſimum illud præconium idcirco fit,
„quod ſpes eſt orantibus pro fratribus, velut
„qui ſunt *ἐν ἀποδημίᾳ*, apud Dominum ſcili-
„cet 2. Cor. V. 8. Denique ut inter Chriſtum
„& ſanctos diſcrimen conſtituatur, cum is vi-
„tam habeat a ſe ipſo, hi vero non niſi ab
„ipſo & per ipſum.„ Cyrillus myſtag. V. ſi-
gnificat *pro ſanctis patribus & epiſcopis &
omnibus defunctis oblationes & orationes fieri
ſolitas.* Atqui illos omnes in purgatorium
deſcendiſſe nemo dixerit. Ambroſius in orat.
de obitu Valentiniani: “Beati ambo, (Valen-
„tinianum & Gratianum intelligit) ſi quid meæ
„orationes valebunt, nulla dies vos ſilentio
„præteribit, nulla inhonoratos vos mea tranſibit
„oratio, nulla nox non donatos aliqua precum
„mearum contextione tranſcurret. Omnibus
„vos oblationibus frequentabo.„ In orat. de
Theodoſii obitu: ‘Da requiem Domine per-
„fectam Theodoſio, requiem illam, quam
„præparaſti ſanctis tuis. Illuc convertatur ani-
„ma ejus, unde deſcendit, ubi mortis aculeum
„ſentire non poſſit.„ Et poſtea: “Dilexi vi-
„rum, & ideo proſequar eum usque ad regionem
„vivorum, nec deſeram, donec fletu & pre-
„cibus inducam virum, quo ſua merita vocant,
„in montem Domini ſanctum, ubi perennis
„vita, ubi corruptela nulla, contagio, nullus
„gemitus, nullus dolor, nulla conſortia mor-
„tuorum, vera regio viventium.„ Ergone
(inquies) Ambroſius precibus ſuis e purgatorio
eos liberare, & in cœlum transferre cogitat?
Imo vero inquit Ambroſius de obitu Valenti-
niani: “vita jam fruitur æterna, (Valentinianus)
„vita ſanctorum non hic in terris eſt, ſed in
„cœlo, (juſtis enim vivere Chriſtus eſt & mori
„lucrum, quia & diſſolvi & cum Chriſto eſſe
„multo melius) dolendum eſt, quod nobis cito
„raptus ſit, conſolandum, quod ad meliora
„tranſierit. Proſpicis nos (ait) ſancta anima,
„de loco ſuperiore tanquam inferiora reſpi-
„ciens. Exiiſti de tenebris illius ſeculi, & ut
„luna reſplendes, ut ſol refulges. (Ergo non
„ex tenebricoſo purgatorii carcere intra terræ
„viſcera concluſus proſpectat.) Nec nos qui-
„dem dubitemus de meritis Valentiniani, ſed
„jam credamus vel teſtimoniis angelorum,
„quod deterſa labe peccati ablutus adſcendit,
„quem ſua fides lavit, ubi cum fratre conjun-
„ctus æterna fruitur voluptate.„ In orat. de
obitu Theodoſii: “Et ille quidem (Theodo-
„ſius) abiit ſibi, regnumque non depoſuit, ſed
„mutavit, in tabernacula Chriſti jure pietatis
„adſcitus, in Hieruſalem ſupernam, ubi nunc
„poſitus dicit: Sicut audivimus, ita & videmus
„in civitate Dei noſtri. Ipſe ad Chriſti perve-
„niet requiem, qui humilitatem Chriſti fuerat
„ſecutus &c. abſolutus dubio certamine fruitur
„nunc luce perpetua, tranquillitate diuturna,
„manet in lumine, & ſanctorum cœtibus glo-
„riatur, nunc ſe regnare cognoſcit, quando
„in regno Domini Jeſu eſt, & conſiderat re-
„gnum ejus &c.„ Lib. II. epiſt. VIII. ad Fau-
ſtin. de obitu ſororis ſcribens ait: “Eam non
„tam deplorandam, quam proſequendam ora-
„tionibus, & animam ejus non tam lacrimis
„eſſe mœſtificandam, quam oblationibus Deo
„commendandam;„ addit etiam, *eam melio-
rem vitam exigere.* In liturgia Ambroſii:
„Memento Domine famulorum famularum-
„que tuarum, qui nos præceſſerunt cum ſigno
„fidei, & dormiunt in ſomno pacis.„ Pauli-
nus in epiſt. ad Pammach. laudat ipſum, quod
*remediis ſalutaribus uxorem defunctam proſe-
cutus eſſet*; ibidem tamen dicit, *defunctam ad*

Chri-

Chriſtum evocatam eſſe & placide dormire. Auguſtinus lib. IX. confeſſ. cap. 13. "Nunc „pro peccatis matris deprecor te, exaudi me „per medicinam vulnerum noſtrorum, quæ „pependit in ligno, & ſedens ad dextram „tuam te interpellat pro nobis &c. Dimitte „Domine, dimitte obſecro, ne intres cum ea „in judicium. Sic perexultet miſericordia ju„dicium.„ Mox vero ſeſe reprimens & quaſi corrigens ſubjungit: "Et credo, inquit, jam „feceris, quod te rogo, ſed voluntaria oris „mei adproba Domine.„ Lib. XX. de civit. Dei cap. 9. "Piorum animæ mortuorum non „ſeparantur ab eccleſia, quæ etiam nunc eſt „regnum Chriſti, alioquin nec ad altare Dei „fieret eorum memoria in communione cor„poris Chriſti. Cur enim fiunt iſta, niſi quia „fideles, etiam defuncti, membra ejus ſunt. „Quamvis ergo cum ſuis corporibus nondum „ſint, jam tamen eorum animæ regnant cum „illo.„ Quandocunque ergo requiem defunctis pii veteres precantur; gratulantur illis de receptione animarum in cœleſtem beatitudinem, teſtificantur, ſe illos, etiam defunctos, adhuc memoria & dilectione complecti, atque ad eorum in cœlo conſortium adſpirare; rogant Deum, ut continuet animabus defunctorum illam lucem & felicitatem, in quam ſunt recepti, & corpora in terræ pulvere quieſcentia ad vitam reſuſcitet. Sic Ambroſius in fine orat. de obitu Valentiniani: *Te quæſo ſumme Deus, ut cariſſimos juvenes* (Valentinianum & Gratianum imperatores) *matura reſurrectione ſuſcites & reſuſcites, & immaturum hunc vitæ iſtius curſum matura reſurrectione compenſes.* Ipſe auctor libri Maccab. preces illas ad ſpem reſurrectionis adcommodat 2. Macc. XII. 44. *Niſi eos, qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur & vanum, orare pro mortuis.* Excipit Bellarminus: *Si eccleſia defunctis precaretur id, quod putat jam eos conſecutos, tum pro omnibus æqualiter oraret, etiam pro martyribus, quod tamen negat Auguſtinus tract. LXXXIV. in Joh.* *Reſp.* in primitiva eccleſia etiam martyrum commemoratio facta eſt, ut ex Cypriano oſtendimus, non ut illi pro viventibus orarent, vel ut ex purgatorio liberarentur, ſed ut illorum exemplo viventes ad fidei conſtantiam excitarentur, ut de beata certaminis conſummatione viventes ipſis gratularentur. De Ambroſio dicit, *quod ſperaverit, Theodoſium jam eſſe in cœlo; unde ipſi gratulabatur: quia vero non certo ſciebat, an ita eſſet, pro illo orabat.* *Reſp.* hoc diſertis verbis Ambroſii repugnat, ut cuivis oppido conſpicuum. 5.) Quia ipſimet pontificii agnoſcunt, ex orationibus pro defunctis non poſſe certo & apodictice purgatorium probari. Innocentius III. cap. *cum Marthæ* §. ult. ext. de celebrat. miſſ. *Nonnulli antiquiores crediderant, beatorum gloriam ſemper usque ad extremum Dei judicium augeri poſſe; indeque colligebant, licere ad Deum preces fundere pro gloriæ illius ſanctorum incremento.* Caſſander in conſult. de iterat. miſſ. p. 219. fatetur, *veteribus nec de ſtatu animarum, quibus ſuffragia prodeſſent, nec de ratione, qua prodeſſent, ſatis conſtitiſſe. Hoc tamen officium ceu teſtimonium caritatis erga defunctos & profeſſionem fidei de immortalitate animarum & futura reſurrectione Deo gratam & eccleſiæ utilem ipſos judicaſſe.* Sed quia Caſſander in exiguo vel potius nullo apud jeſuitas eſt numero, ſummis licet imperatoribus Ferdinando & Maximiliano magnus fuerit, cum Bellarminus lib. III. de laicis cap. 19. ex profeſſo contra ipſum diſputet; ideo produco Salmeronium, unum ex primis jeſuitarum patribus. Is tom. XIV. diſput. 25. p. 220. §. *Secunda &c.* inter cætera ſic ſcribit: *Minus ſolida conſequentia eſt: Pro aliquo oratur, ergo eſt in purgatorio; quia ſæpe precationes fiunt pro eo, qui jam regnat in cœlis, quandoque pro eo, qui punitur in gehenna, quandoquidem animarum ſtatus & conditio incerta nobis relinquitur.* Idem ſeq. diſp. 26. explicans orationem, quæ in ſacrificio miſſæ recitatur: *Domine Jeſu Chriſte, rex gloriæ, libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni & de profundo lacu. Libera eas de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum &c.* ſic ſcribit

pag. 235. *Audivi virum quemdam noſtri ordinis atque inſtituti, religione atque doctrina inſignem, novam quamdam rationem excogitaſſe, qua hæc plane elucidari poſſent. Dicebat enim, his verbis eccleſiam certam quamdam precandi rationem complecti, qua videlicet nihil novi a Deo petamus, ſed ea tantum, quæ jam actu facit Deus, & quæ ſemper faciet, & quæ aliter efficere non poteſt, etiamſi maxime velit, tamen ut illud faciat, ſerio rogamus &c. Sic oramus in precatione dominica: Sanctificetur nomen tuum, & ſit nomen Domini benedictum ex hoc nunc & uſque in ſeculum, quod tamen nunquam non ſanctificatur, & in æternum laudatur &c. Interdum orare ſolemus, ut ſanitatem, pacem, divitias, honorem, gratiamque largiri velit, quæ tamen nobis cumulate largitus eſt, & jam poſſidemus.* Huic ſimilem dicit eſſe gratulatoriam illam eccleſiæ precationem, qua petimus, *ut ſpiritus defunctorum liberi ſint ab ore leonis rugientis, ab abſorptione tartari, a præcipitio in obſcurum locum atque ab horrendo caſu in profundum, cum tamen ſciamus, ab illis omnibus eos per Dei gratiam eſſe liberos.* Atqui ſi jeſuitæ ad illam eccleſiæ precationem ſic reſpondere licuit, utique etiam nobis eadem reſponſione uti licebit, quod preces veterum pro defunctis ſint εὐχαριςικαὶ ac gratulatoriæ, quibus pie defunctis de eo, quod jam Dei benignitatem acceperunt, gratulantur; non autem quamdam ex purgatorii flammis liberationem illis impetrare velint. Bellarminus lib. II. de purgat. cap. 5. §. *Verum &c.* illam eccleſiæ orationem explicat de liberatione a rigore judicii extremi. *Etſi*, inquit, *animæ purgatorii acceperint primam ſententiam in judicio particulari, eaque ſententia liberæ ſint a gehenna, tamen adhuc ſupereſt judicium generale, in quo ſecundam ſententiam accepturæ ſunt. Quocirca eccleſia orans, ne in judicio extremo animæ illæ cadant in obſcurum, neve abſorbeantur a tartaro, non orat pro re, quam accipit, ſed quam acceptura eſt.* Atqui eodem modo ad orationes veterum pro defunctis reſpondere poſſumus, quod videlicet beatam corporum reſurrectionem & liberationem a rigore extremi judicii, non liberationem ex purgatorio reſpiciant. Idem Bellarminus lib. I. de ſanct. beat. cap. 2. adducit locum Innocentii III. cap. *Apoſtolicam* ext. de presbytero non baptizato, ut probet, fideles ante diem judicii Dei viſione frui. Verba Innocentii ſic habent: *Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, presbyterum, quem ſine unda baptiſmatis, extremum diem clauſiſſe ſignificaſti, quia in ſanctæ matris eccleſiæ fide & Chriſti nominis confeſſione perſeveraverit, ab originali peccato ſolutum, & cæleſtis patriæ gaudium eſſe adeptum adſerimus incunctanter.* Atque idem Innocentius pro eodem presbytero *preces & oblationes* fieri jubet. Statim enim addit: *Sopitis igitur quæſtionibus, patrum ſententias teneas, & in eccleſia tua juges preces hoſtiasque Deo offerri jubeas pro presbytero memorato.* Quod ſi ergo Bellarminus Innocentii auctoritate ſtare velit, agnoſcere cogitur, ex precibus pro defunctis non poſſe probari purgatorium.

3.) *Ex patribus.*

§. CCLXXXI. *Tertium* argumentum Bellarminus petit ex *patribus Græcis & Latinis*, ubi ad ſtabiliendas preces pro defunctis producit ex *Græcis* Clementem Rom. lib. VIII. conſtit. cap. 48. Dionyſium de eccl. hierarch. part. 3. c. 7. Athanaſium q. 34. ad Antioch. Baſilium Liturg. Nazianzenum in orat. in Cæſarium, Ephremum in teſtam. Cyrillum catech. V. myſtag. Euſeb. lib. IV. de vit. Conſtant. Epiphanium hær. LXXV. Chryſoſtomum homil. XLI. in 1. Corinth. hom. LXIX. ad pop. hom. XXXII. in Matth. & LXXXIV. in Joh. hom. III. in epiſt. Philip. & XXI. in acta apoſt. Theodoretum lib. V. hiſt. cap. 26. Theophylactum in Luc. XII. Damaſcenum lib. de iis, qui in fide migrarunt. Ex *Latinis* Tertullianum de coron. milit. & lib. de monogam. de exhortat. caſt. Cyprianum lib. I. epiſt. IX. Ambroſium lib. II. epiſt. VIII. orat. de obit. Theodoſ. Valentiniani & Satyri, Hieronymum in epiſt. ad Pamm. Paulinum in ep. ad Pamm.

Delph.

h. & Amandum, Auguſtinum de cura mortuis c. 2. & 4. in ench. c. 110. lib. confeſſ. c. 13. ſerm. de verb, apoſt. 17. ;. lib. XXI. de civ. Dei cap. 24. tract. XIV. in Joh. q. 2. ad Dulcit. de hæreſ. 53. Gregorium lib. IV. dialog. cap. 55. ,. Iſidorum lib. I. de offic. divin. cap. 18. ›rinum lib. II. de perſecut. Vandal. Bern-›m ſerm. LXVI. in Cant. & Petrum Clu-nſem lib. contra Petrobruſianos. Illis a ſubjungit dicta veterum, in quibus aper-e purgatorium adſerant, ubi producit Nyſ-n in orat. pro mort. Ambroſium in Pſalm. VI. Auguſtinum lib. XXI. de civit. Dei 16. & 24. hom. XVI. ex lib. L. homiliar. I. de Geneſ. cont. Manich. cap. XX. & alm. XXXVII. Hieronymum in fine com-. in Eſaj. Gregorium lib. IV. dialog. cap. t in Pſalm. III. pœnitent. Origenem hom. ı Exod. Nazianzenum orat. in ſanct. lu-Baſilium in Eſaj. IX. Euſebium Emiſſe-hom. III. de Epiphan. Theodoretum in iis 1. Corinth. III. Oecumenium ibid. ıllianum lib. de anim. cap. 17. Cypria-lib. IV. epiſt. II. Hieronymum lib. I. Pelag. Paulinum epiſt. I. ad Amand. um lib. IV. prof. 4. Iſidorum lib. I. de ›ffic. cap. 18. Bedam in Pſalm. XXXVII. m Damianum ſerm. II. de D. Andrea. elmum 1. Cor. III. Bernhardum ſerm. de Humb. Lactantium lib. VII. c. 21. Hi-n in Pſalm. CXVIII. *Reſp.* de dictis il-trum adcurate & prolixe egit Chemni-n exam. concil. Tridentini part. III. in le purgat. ad quem lectorem remittimus; m breviter monemus: 1.) Patrum opi-s extra ſcripturam non poſſe condere fi-rticulum. 2.) Multa in ſcriptis veterum rere, quæ purgatorium prorſus evertunt, ım quædam adduximus ſuperius. 3.) iore dictorum catalogo nihil aliud habe-nam quod in eccleſiæ precibus & eucha-celebratione defunctorum facta fuerit ıemoratio, ex qua non poſſe accendi pur-ium, jam ante oſtendimus. 4.) Bellar-n nothis, adulterinis & ſuppoſititiis ſcri-ptis tanquam genuinis & probatis uti. Perti-nent ad hanc claſſem *conſtitutiones Clementis*, (de quibus ipſe Bellarminus in lib. de ſcript. eccleſ. p. 59. dicit, *ſe nihil certi habere*, *ac plurimos in eis errores* adnotat, lib. II. de Rom. pontif. cap. 2. §. 26. libros *recognitio-num Clementis* vocat apocryphos, quod de con-ſtitutionum libris etiam ſentiendum eſſe in lib. de eccleſ. ſcript. manifeſte adſerit; Baronius ad annum 102. eosdem inter apocrypha reji-cit, quod judicium veriſſimum eſſe probat ve-terum teſtificatio, contentorum conſideratio, & recens illarum conſtitutionum editio.) *Dio-nyſii Areopagitæ hierarch. eccleſ.* (cujus libros ut ſuppoſititios repudiant Cajetanus & Eraſmus in cap. 17. ſletor. Sixtus Senenſis lib. VI. ad-not. 219. & ſuo loco in patrologia illud late demonſtrabimus ex *ſtyli ratione*, ex *præter-miſſa eorum a veteribus mentione*, ex *tempo-ris ſupputatione*, ex *contentorum adcuratiore conſideratione*, ex *graviſſimorum auctorum te-ſtificatione*.) *Athanaſii quæſtiones ad Antio-chum*, (quas Athanaſii non eſſe agnoſcunt Six-tus Senenſis in præfat. biblioth. Cornelius a Lapide in Geneſ. IV. quinimo ipſe Bellarmi-nus lib. de ſcript. eccleſiaſt. aliquot argumen-tis id ipſum probat.) *Liturgia Baſilii*, (in qua habetur τρισάγιον centum plus minus a Proclo archiepiſcopo Conſtant. receptum, fit mentio thurificationis, qui ritus Baſilii tempore inco-gnitus dicitur ἀντίδωρον, panem benedictum officio peracto iis, qui non communicaverant, diſtribuendum, quod Græcæ eccleſiæ illo ſe-culo ignotum &c.) *Euſebii Emiſſeni homil. de Epiphan.* (eas eſſe ſuppoſititias docent Sixtus Senenſis lib. IV. tit. Euſeb. & ipſe Baronius ad annum 441. Bellarminus de ſcript. eccleſ. p. 217. non putat eſſe improbabile, quod ho-miliæ illæ, quæ Euſebio Emiſſeno tribuuntur, ſint Fauſti, abbatis Lyrinenſis,) *Gregorii Nyſ-ſeni oratio de dormientibus*, (quæ continet quæ-dam Origenica ab ipſo Nyſſeno orat. XII. in Cant. repudiata.) *Damaſceni oratio de his, qui in fide dormierunt*, (de qua ipſe Bellarminus lib. II. purg. c. 8. §. *prima &c.* ſic ſcribit: *Librum illum non eſſe Damaſceni, facile pro-bari*

bari poteſt. Nam in eo libro auctor non ſolum dicit, Trajanum & Falconillam ab inferno damnatorum ad regnum cœlorum tranſiviſſe, ſed etiam multos alios, qui in infernum deſcenderant, quia fide divina caruerint, a Chriſto converſos & ſalvatos, quando ad inferos deſcendit, quod & per ſe erroneum eſt & contrarium verbis Damaſceni lib. II. de fide cap. 4.) De *Gregorii dialogis* itidem quidam dubitant, an ſint Gregorii magni; continent enim fabulas & nugas tanto viro indignas, articulos fidei ex revelationibus confirmant, ſcripti ſunt ſtylo barbaro, & continent ea, quæ adverſantur genuinis Gregorii ſcriptis. Platina in Sabiniano & Johannes Diaconus in vita Gregorii memorant, quod *Sabinianus, qui Gregorio proxime ſucceſſit, libros ejus, quantum potuit, combuſſerit;* facile igitur fieri potuit, ut hi in eorum locum ſubſtituerentur. Ejusdem farinæ vel potius furfuris ſunt alia quædam ſcripta, quibus Feuchtius, ſuffraganeus Bambergenſis, & alii pontificii in cauſa purgatorii utuntur, utpote *epiſtola Cyrilli ad Auguſtinum de miraculis Hieronymi, Auguſtini liber de vera & falſa pœnitentia, ſermo ejusdem de commemoratione omnium defunctorum.* 5.) Bellarminum eorum auctoritatem nobis opponere, quos ipſe parvi æſtimat, imo repudiat. Producit contra nos librum *Tertulliani de corona militis.* At ipſe in lib. de ſcript. eccleſ. dicit, quod *Tertullianus hunc librum ſcripſerit jam factus Montaniſta.* Ipſum auctorem hiſce elogiis ornat, *quod in multis & magnis rebus erraverit, quod more ſuo & hereticorum non bona fide recitet ſententiam catholicorum, quod calumnias & mendacia admiſceat, ut eam odioſe proponat, quod ſit catholicorum hoſtis & hereticus, quod ſit ab eccleſia cum hereſiarcha Montano damnatus.* Confer lib. I. de Chriſto cap. 6. lib. IV. de Rom. pontif. cap. 8. de ſanct. beatitud. cap. 1. de ſacr. confirm. cap. 1. lib. V. de grat. & lib. arbitr. cap. 26. lib. II. de bon. oper. c. 9. & c. 13. &c. Producit contra eos *Origenem*, quem lib. IV. de not. eccleſ. cap. 21. *in catalogum hereticorum* poſuit, lib. III. de amiſſ. grat. cap. 3. *eum more ſuo ad allegoriam omnia, quæ abſurda illi videbantur, transferre* ſcribit, lib. II. de purgat. cap. 1. *errorem aliquem de purgatorio ſine ulla excuſatione aut commoda explicatione tenuiſſe* adſerit, lib. I. de Chriſto cap. 10. *apertiſſimas blasphemias contra Filium & Spiritum ſanctum in ſcriptis ejus exſtare* docet, lib. II. de purgat. c. 8. §. *Septimum &c.* ex libro, qui vocatur *pratum ſpirituale*, a ſeptima ſynodo citato, adducit revelationem, *in qua viſus eſt Origenes in gehenna ignis cum Ario & Neſtorio*, & addit ſynodum V. cap. 11. *anathema dicere Origeni ſicut Ario, Neſtorio & ceteris hereticis.* 6.) Patrum de igne purgatorio ſententiam a pontificia plurimum diſcrepare. Bellarminus lib. II. de purgat. cap. 1. *Quidam putarunt, purgari debere poſt hanc vitam tam bonos, quam malos, excepto uno Chriſto. Hæc ſententia tribui ſolet Alcuino; ſed videtur eſſe non ejus ſolum, ſed multorum patrum, puta Origenis*, hom. XIV. in Luc. & in Pſalm. XXXVI. *Ambroſii* in Pſalm. XXXVI. & CXVIII. ſerm. XX. *Hilarii* in Pſal. CXVIII. *Lactantii*, lib. VII. div. inſtit. c. 21. *Hieronymi*, in c. 7. *Ruperti*, lib. III. in Gen. cap. 32. *Hæc ſententia* (inquit Bellarminus) *accepta ut ſonat, manifeſtum errorem continet.* Conatur quidem illorum verba ad bonum ſenſum reducere, ut per *ignem* non intelligant ignem purgatorium, ſed ignem divini judicii. At repugnat manifeſtus verborum ſonus, & Bellarminus fugiens carbonariam incidit in calcariam. Si enim patres illi non de igne purgatorio, ſed de *igne divini judicii* loquuntur, fruſtra in ipſorum dictis purgatorii pontificii favillæ quæruntur. Aliter igitur reſpondet Bellarminus, quod illi patres per verum ignem purgatorii ſanctos tranſire ſtatuant *ſine ulla læſione.* At hoc ipſum etiam repugnat pontificio purgatorio, quippe quod non eſt ſanctis & juſtis, ſed mediocriter bonis duntaxat paratum. Percurramus breviter quorumdam patrum dicta. *Gregorius Nyſſenus*, quem primo loco Bellarminus producit in orat. pro dorm. *igne illo omnia ſcelera & omnes malos purga-*

purgari credidit. *Hilarius* in Pſalm. CXVIII. & *Lactantius* lib. VII. inſtit. cap. 21. de tali igne loquuntur, *quem etiam juſti, etiam ſancta Deipara, ſint ſenſuri.* *Ambroſius* in Pſalm. XXXVI. expreſſe dicit: *Omnes igne examinabuntur. Igne purgabuntur filii Levi, igne Ezechiel, igne Daniel.* Serm. XX. Pſalm. CXVIII. *Omnes oportet tranſire per flammas, ſive ille Johannes evangeliſta ſit, ſive Petrus.* At pontificii docent, purgatorium non eſſe omnibus metuendum. *Hieronymus* in Eſaj. LXVI. lignum, fœnum & ſtipulam dicit fore pabulum ignis ſempiterni. At pontificii docent, ea fore pabulum ignis temporalis in die judicii finiendi. *Origenes* eos, qui *hanc vitam in flagitiis & facinoribus & ſacrilegiis & impietatibus, quamvis maximis finierunt, purgatos ac liberatos regno Dei lucique reſtitui debere* docuit, teſte Auguſtino de hæreſ. c. 43. at hoc purgatorium pontificiis non probatur. Hom. VI. in Exod. *veniendum eſſe omnibus ad ignem & ad conflatorium* adſerit. Sed nec hoc pontificiis placet. Cæterum, ut purgatorius ille ignis, quem Origenes, Hilarius, Lactantius & alii ex veteribus ſtatuunt, a pontificio purgatorio plurimum diſcrepat; ita quoque alia ex veteribus pro ſua ſententia adducunt, quæ nihil minus, quam pontificium purgatorium confirmant. Tantum non triumphant in illo Cypriani ep. LIX. *Aliud eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriam pervenire, aliud miſſum in carcerem non exire inde, donec ſolvat noviſſimum quadrantem: aliud ſtatim fidei & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatuum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia paſſione purgaſſe.* At ſi ſcopum & contextum illius epiſtolæ reſpiciamus, res omnis erit in aprico. Tractat Cyprianus in tota illa epiſtola de *ſatisfactionibus eccleſiaſticis ſive canonicis*, quæ in *hac vita* peraguntur, non autem poſt mortem abſolvuntur. Obvertebant Cypriano: Si diſciplinæ rigorem laxaveris, ſi pacem eccleſiæ lapſis pœnitentibus obtuleris, nullos amplius habebimus confeſſores, nullos martyres &c. Imo vero, inquit Cyprianus: *Lapſi ad veniam ſtant, ac velut in carcerem quemdam miſſi pro peccatis, longo dolore cruciatuum emendantur, ac diuturno quaſi igne purgantur, antequam pacem eccleſiæ conſequantur. At martyres & confeſſores protinus ad gloriam perveniunt, fidei ac virtutis ſuæ mercedem ſtatim accipiunt &c.* Quod autem ſatisfactiones illæ in hac duntaxat vita locum habeant, diſertis verbis ibidem Cyprianus adſtruit. *Apud inferos* (inquit) *confeſſio non eſt, nec exomologeſis fieri poteſt; qui ex toto corde pœnituerint & rogaverint, in eccleſiam debent interius ſuſcipi.* Adde, quod ſatisfactiones illas canonicas moribundis remittebant, non facturi utique, ſi eas in purgatorio abſolvi poſſe judicaſſent. *Si qui fuerint*, ait idem epiſt. XLVIII. *periculo præventi & in exitu conſtituti, vigilantia veſtra non deſit implorantibus divinam gratiam, miſericordia Domini non denegetur*, *nimirum ut* juxta Dionyſium Alexandrinum apud Euſebium lib. VI. hiſt. cap. 36. *cum pace dimiſſi & peccato eorum deleto bona ſpe confirmati & εὐέλπιδες ex hac vita diſcedant.* *Gregorius Nazianzenus* orat. in ſanct. lumin. *quosdam in altero ſeculo igne baptizandos* dicit; ſed ut recte monet interpres Nicetas, per ignis baptiſmum intelligit *examen cenſuramque extremi judicii.* Auguſtinus in ench. cap. 110. *etiam malis orationes prodeſſe* cenſuit, *ut tolerabilior illis fiat damnatio.* Idem videtur Chryſoſtomo hom. III. ad Philip. At pontificii ſtatuunt, non damnatis, ſed in purgatorio æſtuantibus eas prodeſſe. *Theodoretus* in comm. 1. Cor. III. *per ligna, fœnum, ſtipulam* dicit ea ſignificari, *quæ ſunt virtuti contraria*, quibus paratus eſt ignis gehennæ, quod pontificiæ explicationi iſtius loci vel maxime adverſatur. *Theophylactus* in Luc. XII. *Oblationes pro defunctis etiam illis conducere* adſerit, *qui in gravibus delictis mortui ſunt.* Sed pontificii ſtatuunt, illis duntaxat oblationes conducere, qui in levibus ac venialibus delictis moriuntur. *Damaſcenus* in orat. de dorm. *etiam ex inferno damnatos per quorumdam preces liberatos fuiſſe* memorat, id quod hypotheſi pontificiorum repugnat.

Plerique ergo teſtes paulo antiquiores, quos Bellarminus cauſæ ſuæ patronos adſciſcit, nequaquam illud ſentiunt ac deponunt, quod eos ſentire opinatur, ſed de igne purgatorio diverſam, quandoque etiam adverſam a pontificiorum hypotheſibus ſententiam proferunt. 7.) Auguſtinum, qui primus inter Latinos de purgatorio igne diſputare cœpit, de hac quæſtione eſſe dubium atque incertum. Lib. de fide & operibus cap. 16. *Sive in hac tantum vita homines iſta patiuntur, ſive etiam poſt hanc vitam talia judicia ſubſequuntur, non abhorret, quantum arbitror, a ratione veritatis iſte intellectus hujus ſententiæ*, ut ſcilicet per ignem 1. Cor. III. doloris ignis intelligatur. Idem repetit in octo quæſt. ad Dulcit. q. 1. & diſerte addit q. 3. "Iis, quæ deſcripſimus, ita noſtra vel aliorum exerceatur vel „erudiatur infirmitas, ut tamen in eis nulla „velut canonica conſtituatur auctoritas.„ In enchir. cap. 69. "Tale aliquid etiam poſt hanc „vitam fieri incredibile non eſt, & utrum ita „ſit, quæri poteſt.„ (quod ſcilicet etiam poſt hanc vitam purgatorius ignis fœnum & ſtipulas urat.) Lib. XX. de civ. Dei cap. 25. "Ex „his, quæ dicta ſunt, (ex Malach. III.) videtur evidentius adparere, in illo judicio quasdam quorumdam pœnas purgatorias futuras.„ Et poſtea: "Niſi forte ſic eos dicendum eſt „emundari a ſordibus, & eliquari quodammodo, cum ab eis mali per pœnale judicium „ſeparantur, ut illorum ſegregatio atque damnatio purgatio ſit iſtorum, quia ſine talium de „cætero commixtione victuri ſunt &c. Verum „iſta quæſtio de purgatoriis pœnis, ut diligentius pertractetur, in tempus aliud differenda eſt.„ Lib. XXI. de civit. Dei cap. 26. „Poſt iſtius ſane corporis mortem, donec ad „illum veniatur, qui poſt reſurrectionem corporum futurus eſt damnationis & remunerationis ultimus dies, ſi hoc temporis intervallo ſpiritus defunctorum ejusmodi dicuntur ignem perpeti, quem non ſentiant illi, „qui non habuerunt tales mores & amores in „hujus corporis vita, ut eorum ligna & fœnum & ſtipula conſumatur; alii vero ſentiant, „qui ejusmodi ſecum ædificia portaverunt, „ſive ibi tantum, ſive hic & ibi, ſive ideo hic, „ut non ibi, ſecularia, quamvis a damnatione „venialia concremantem ignem tranſitoriæ tribulationis inveniant, non redarguo, quia forſitan verum eſt. Poteſt quippe ad iſtam tribulationem pertinere etiam ipſa mors carnis &c. poſſunt & perſecutiones eccleſiæ, quibus martyres coronati ſunt, & quas patiuntur quique chriſtiani &c. erit etiam in fine „ſeculi tribulatio tempore antichriſti, qualis „nunquam antea fuit.„ (Quod per illam loquendi formulam: *non redarguo, quia forſan verum eſt*; noluerit ſtabilire purgatorium, patet ex ſimili formula cap. 24. ubi de mitigatione pœnarum infernalium ſic loquitur: *Quod quidem non ideo confirmo, quia non reſiſto.*) Libr. ejusd. cap. 27. "Quis ſit iſte modus, & quæ ſint ipſa peccata, quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent „indulgentiam, difficillimum eſt invenire, periculoſiſſimum definire. Ego certe usque ad „hoc etiam tempus, cum inde ſatagerem, ad „eorum indaginem pervenire non potui.„ At pontificii tanta fidei certitudine purgatorium credendum adſerunt, *ut æterno igne eum cruciandum adſerant, qui iſtud negaverit*; quod ab Auguſtini dubitatione plurimum diſcrepat. Excipit Bellarminus, *Auguſtinum dubitare non de pœna animarum, ſed de modo & qualitate, an ignis purgatorius ſit idem ſubſtantia cum igne gehennæ, & an poſt hanc vitam urantur animæ igne illo doloris de amiſſione temporalium, quo hic uri ſolent, cum rebus valde dilectis carere coguntur. Reſp.* imo vero Auguſtini verba diſerte teſtantur, ipſum non ſolum de modo & qualitate, ſed etiam de ipſis pœnis poſt hanc vitam dubium fuiſſe. *Tale*, inquit, *aliquid etiam poſt hanc vitam fieri incredibile non eſt, & utrum ita ſit, quæri poteſt.* Item: *Si ſpiritus defunctorum ejusmodi ignem perpeti dicuntur, non redarguo, quoniam forſan verum eſt.* Dubitat Auguſtinus, quænam ſint illa peccata, quæ perventionem ad regnum Dei impediant, antequam

ım purgentur; ſed pontificii audacter de-
nt, quæ & qualia illa ſint, quibus ſuffra-
expiari, quove igne ablui poſſint?

discri- pecca- m. §. CCLXXXII. *Quartum* argumentum producit Bellarminus ex *rationibus*, ad quas in genere reſpondemus: Articuli fidei pro-
i ſunt ex tabulis fidei & ex proprio theo-
ꝛ principio, ex ſacris ſcilicet literis, non
tionis noſtræ placitis. Quia vero quidam
is rationibus videntur niti principiis fidei,
breviter ſingulas ponderabimus. *Prima*
ducta eſt ex *diſcrimine peccatorum. Quæ*
peccata ſunt venialia, ſolaque temporali
digna. At fieri poteſt, ut cum ſolis ta-
homo decedat ex hac vita; igitur neceſſe
in alia vita poſſe purgari. Reſp. 1.)
ia omnino peccata eſſe *ſua natura mor-*
ac æterna pœna digna in tract. de pecc.
I. §. 93. late demonſtratum fuit; falſa eſt
ꝛ argumenti hypotheſis. 2.) Venialia illa
ıta, cum quibus & in quibus renati mo-
ır, fide in Chriſtum ipſis condonantur,
opter ea non ſint illis metuendæ purga-
flammæ. Rom. VI. 7. *Qui mortuus eſt,*
catus eſt a peccato, hoc eſt, abſolutus,
ıtus ac purgatus, ſicut τὸ δεδικαίωται ex-
Baſilius in orat. de bapt. Chriſti tom. I.
e. Rom. VIII. 1. *Nulla eſt condemnatio*
qui ſunt in Chriſto. 1. Joh. I. 7. *Sanguis*
li mundat nos ab omnibus peccatis. 3.) Sal-
ınius tract. XIV. diſp. 26. p. 228. diſpu-
per infirmitates & dolores mortis, quas
ue fidelis patienter in fide & caritate to-
, animum purgari a reliquiis peccatorum.
i dolores iſti mortis ſunt omnibus fideli-
ꝛommunes. Ergo per illos reliquiis pec-
um ſufficienter purgabuntur, ut nullo alio
ſit igne purgatorio. Quod Salmeronius
, *non eſſe prorſus certum, an quisque*
r *in totum purgetur, ut Lazarus, an ex*
, *ut reliqui omnes, qui hinc decedunt.*
: *veriſimilius & probabilius eſſe, non ſem-*
nec neceſſario omnes peccati reliquias in
morte exſolvi, in eo petit principium; unde enim illud probat? *Quoniam* (inquit) *ſi omnia expurgaret mors, fruſtra eſſet purgatorium, fruſtra eſſent orationes & oblationes vivorum pro defunctis, fruſtra eſſent ſuffragia & indulgentiæ*: At de eo ipſo quæritur, an detur purgatorium, an proſint defunctis orationes, oblationes, ſuffragia, indulgentiæ? Nos ſic inferimus: Si dolores mortis in quibusdam fidelibus purgant peccati reliquias, utique eundem effectum etiam in reliquis obtinebunt. 4) Bellarminus ex ratione infert, *peccata venialia poſt hanc vitam purgari oportere.* Atqui rationi videtur ἄτοπον, propter peccata venialia, (quæ juxta pontificiorum hypotheſin non ſunt contra, ſed tantum *præter legem*, de quibus juxta eorumdem opinionem non eſt neceſſarium agere pœnitentiam, quæ per aquæ benedictæ adſperſionem ablui poſſunt) talem ac tantam in igne purgatorio ſuſtinere pœnam, quæ ſola duratione a damnatorum pœnis differat. Si enim hæc ſunt venialia peccata, hoc eſt, ut ipſimet explicant, *venia ex ſe digna*, cur tam atrocibus ſuppliciis in dilectis ſuis filiis Deus eadem punit? 5.) Qui in hac vita ante mortem non conſequitur peccatorum ſuorum remiſſionem, ille moritur ſub ira Dei, ſub maledictione legis, ſub reatu æternæ damnationis, nec ullam in purgatorio poteſt ſperare peccatorum ablutionem, quippe quam tota ſcriptura ſacra ad hujus vitæ curſum ac terminum reſtringit. Damaſcenus lib. II. de orth. fid. cap. 4. *Quod fuit angelis caſus, id hominibus mors eſt.* 6.) Scriptura ſoli ſanguini Chriſti, in verbo evangelii & in ſacramento baptiſmi per fidem nobis adſperſo & in ſacra cœna nobis ad bibendum exhibito, vim purgandi peccata tribuit; nuspiam vero purgatorio cuidam igni haſce partes demandat. Quisquis ergo per fidem eſt in Chriſto, ille merito & efficacia ſanguinis Chriſti a peccatis abſolvitur ac purgatur; quisquis ſine pœnitentia & fide in Chriſtum decedit, ne minimi quidem peccati remiſſionem poſt hanc vitam ſperare poterit.

II) *A debito pœnarum temporalium.*

§. CCLXXXIII. *Altera* ratio deſumta eſt a *debito pœnarum temporalium. Cum reconciliantur Deo peccatores, non dimittitur ſemper cum peccato etiam pœna temporalis. At poteſt fieri, & ſæpe fit, ut in tota vita aliquis non ſatisfecerit plene pro temporali illa pœna. Ergo neceſſario ſtatui debet purgatorium, in quo pœnas temporales adhuc reſiduas toleret. Reſp.* 1.) Oſtendimus ſuperius §. 200. remiſſis peccatis etiam pœnas proprie ſic dictas condonari; falſa eſt igitur argumenti hypotheſis. 2.) Pro nulla peccati pœna, ſive in hac ſive in futura vita nos ipſi ſatisfacere poſſumus, quia quodlibet peccatum, etiam minimum, meretur infinitas pœnas, & ſoli Chriſto hæc dignitas competit, quod pro peccatis noſtris & peccatorum noſtrorum pœnis ſatisfacere potuerit, ac perfecte etiam ſatisfecerit. 3.) Calamitates illæ temporales, quas Deus reconciliatis quandoque imponit, quæque *pœnarum* nomine generalius accepto indigitantur, non extendunt ſe ultra hujus vitæ terminum, ſed cum hac vita finiuntur, quia poſt hujus vitæ tempus ſuccedit æternitas, ut ſuperius fuit demonſtratum. 4.) Si quod pœnarum temporalium debitum adhuc ſupereſt, illud omne in morte, communi illo naturæ corruptæ debito, perſolvitur. Excipit Bellarminus, *mortem eſſe pœnam peccati originalis, ideo pro actualibus debere inveniri aliam pœnam.* Atqui ex Salmeronio audivimus, etiam actualium peccatorum reliquias per infirmitates & dolores mortis expurgari. Nec originalis ſolum, ſed etiam actualium peccatorum pœna eſt mors temporalis, ut ex evidentibus ſcripturæ dictis conſtat. Diſputat ipſe Bellarminus lib. I. de purgat. cap. 8. *mortem latronis duriſſimam potuiſſe juſte in plenam ſatisfactionem reputari.* 5.) Eos, qui in fide hinc decedunt, non pœnarum perſolvendarum debito obſtringi, ſed ad pacem, quietem & gaudium pervenire, Spiritus ſanctus teſtatur; huic Spiritus ſancti judicio ac teſtimonio non debent præferri argutiæ rationis humanæ. 6.) Si rationem conſulere velimus cum Bellarmino, abſurdum illi potius videbitur, Deum remiſſa culpa adhuc infligere pœnam, cum pœna non niſi ob culpam infligatur; Deum remittere pœnas æternas, & non remittere pœnas temporales, cum is, qui condonat debitum majus, non conſueverit exigere minus. 7.) Si propter Chriſti ſatisfactionem liberamur a peccati culpa & pœna æterna, cur propter eandem non liberaremur a pœnis peccatorum temporalibus? Si baptizatis propter Chriſti ſatisfactionem remittitur & culpa & pœna, non ſolum æterna, ſed etiam temporalis, cur vere pœnitentibus & in Chriſtum credentibus non contingeret eadem & æque plena ac perfecta peccati remiſſio? 8.) Si poſt peccati remiſſionem perſolvendæ adhuc reſtant pœnæ temporales, cur ſola anima easdem in purgatorio ſuſtinet? cur eisdem non ſubjicitur etiam corpus, quod fuit animæ peccantis organum? Si corporis purgationi ſufficiunt pœnæ, quas in hac vita ſuſtinet, cur non ſufficerent eædem ad purgationem animæ? 9.) Si animæ in purgatorio, temporalis pœnæ debitum Deo perſolventes, per ſuffragia vivorum & indulgentias Romani pontificis ex eodem liberari poſſunt, miſericordia pontificis major & efficacior erit, quam ipſius Dei miſericordia; per hanc enim debitum illud condonari non potuit, per illam vero debitor ab eodem liberatur.

III) *A communi opinione omnium gentium.*

§. CCLXXXIV. *Tertia* ratio deducitur *a communi opinione omnium gentium. Purgatorium enim confitentur Hebræi, Mahumetani, gentiles, iique tam philoſophi, quam poëtæ. Reſp.* 1.) Mirum, quod Bellarminus non addiderit confeſſionem *diabolorum*, qui & ipſi de purgatorio teſtificati ſunt. Lombardus hiſt. 158. commemorat, *Odilonem, cum ululatus dæmonum audiviſſet plangentium, quod animæ defunctorum ex purgatorio per orationes, miſſas & eleemoſynas eriperentur, inſtituiſſe feſtum commemorationis defunctorum.* 2.) Cur prætermittit conſenſum *Origeniſtarum* & aliorum hæreticorum, qui itidem de purgatione peccatorum

poſt

poſt mortem multa finxerunt. 3.) Communis illa opinio excæcatorum *Judæorum*, blaſphemorum *Mahumetanorum* & idololatricorum *gentilium* eſt potius argumentum erroris, quam veritatis, ut ſuperius monuimus. Excipit Bellarminus, *confeſſionem illam purgatorii provenire a lumine naturali omnibus hominibus communi, ex quo etiam intelligimus, eſſe Deum, & eſſe pœnas & præmia poſt hanc vitam exſpectanda. Cum enim videamus, ex iis, qui migrant ex hac vita, alios eſſe valde bonos, alios valde malos, alios mediocriter bonos & mediocriter malos, judicamus naturali lumine, eſſe poſt hanc vitam pœnas æternas pro valde malis, præmia æterna pro valde bonis, ac pœnas temporarias & per eas tranſitum ad præmia pro iis, qui ſunt mediocriter boni vel mali.* *Reſp.* 1.) Lumen naturale in fidei articulis debet ſequi prævium lumen gratiæ in verbo accenſum, alias facile abit in tenebras, cum per peccatum miſere ſit obfuſcatum. Lumen naturæ valet in rebus naturalibus. At purgatorium ex hypotheſi pontificiorum eſt articulus fidei. Jam vero fidei articuli proprie ſic dicti diſcendi ſunt ex divina revelatione. 2.) Ex lumine naturæ deſtituto verbi luce multi collegerunt, pœnas malorum non fore æternas, ſed tandem finem habituras; id enim luci rationis videtur magis congruum. 3.) Scriptura, in qua lux Spiritus ſancti refulget, omnes homines in duas tantum claſſes, in bonos ſcilicet & malos, credentes & incredulos diſtribuit, ac duo tantum poſt hanc vitam animarum receptacula agnoſcit; tertium vero penitus igorat, ut vidimus ſuperius. Ergo ex luce Spiritus ſancti & gratiæ plenius colluſtranda & informanda eſt lux naturæ. 4.) Si mediocriter malis ſufficiunt pœnæ temporales, utique illis ſufficient pœnæ, quas in hac vita ſuſtinent, nec ullo poſt hanc vitam indigebunt purgatorio. 5.) Mahumetani & gentiles non tantum pro peccatis venialibus, ſed etiam pro mortalibus, nec tantum pro mediocriter malis, ſed etiam pro impiis purgatorium aliquod poſt hanc vitam agnoſcunt. 6.) Lumen naturale docet, ut una eſt Dei eſſentia, ita unam tantum eſſe in deitate perſonam; quod ſi ergo lumen naturale ſequi velimus, negandum erit ſacroſanctum Trinitatis myſterium. Lumen naturale docet, divinam & humanam naturam non poſſe conſtituere unam perſonam. Si naturale lumen ſequi velimus, negandum erit incarnationis myſterium. Sequatur igitur Bellarminus in fidei myſteriis lumen naturale, ſequatur Judæos, Mahumetanos & gentiles; nos Chriſtum, prophetas & apoſtolos ſequemur. 7.) Invertimus Bellarmini comparationem hoc modo: Sicut omnes gentes ex lumine naturali agnoverunt eſſe Deum, ſed quis ſit ille Deus ignorantes in πολυθεΐαν & multiplicem idololatriam fuere prolapſi: ſic omnes gentes ex lumine naturali agnoverunt, poſt hanc vitam pœnas & præmia ſupereſſe, ſed ignorantes, quæ ſint illæ pœnæ ac præmia, propter quam cauſam & quibus diſtribuantur, ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, Rom. I. 21. ac fabulas ſuas de purgatorio, de campis Elyſiis, de ſtygia palude inferorum, de Cocyto, Phlegetonte &c. addiderunt.

IV) Ab adparitionibus animarum.

§. CCLXXXV. *Quarta* ratio ſumitur *ab adparitionibus animarum, quæ ſe in purgatorio eſſe renunciaverunt, atque opem a vivis imploraverunt*, quas adparitiones recenſent Gregorius lib. IV. dial. cap. 40. & 55. Gregorius Turonicus lib. de gloria confeſſ. cap. 5. Petrus Damiani in epiſt. ad Deſider. Beda lib. III. hiſt. angl. cap. 19. Bernhardus in vit. Malach. & auctor libri de vit. Anshelmi. *Reſp.* 1.) Deus in verbo ſuo expreſſe prohibuit, a mortuis veritatem in fidei articulis quærere. Deut. XVIII. 11. *Non inveniatur in te quærens a mortuis.* Eſaj. VIII. 19. *Nonne populus Deum ſuum requiret? num pro vivis mortuos?* v. 20. *ad legem potius & ad teſtimonium.* Luc. XVI. 28. cum dives epulo rogaret, ut Lazarus ex Abrahæ ſinu ad fratres ſuperſtites miſſus ipſis teſtificetur, *ne & ipſi veniant in locum tormentorum*, reſpondet ipſi Abrahamus v. 29. *Habent Moſen & prophetas, audiant illos*; cumque epulo replicaret v. 30.

Non, pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ad eos ierit, pœnitentiam agent; denuo audit v. 31. *Si Moſen & prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.* 2.) Tempore Gregorii demum in eccleſia ex animarum adparitionibus purgatorium fabricari cœpit, quod ipſe non diſſimulat; ſic enim ſcribit libr. IV. dialog. cap. 40. *Quid eſt, quæſo te, quod in his extremis temporibus tam multa de animabus clareſcunt, quæ ante latuerunt, ita ut apertis revelationibus atque oſtenſionibus venturum ſeculum ſe nobis inferre atque oſtendere videatur?* 3.) Animarum iſtarum, quæ ex purgatorio ſe rediiſſe teſtificatæ ſunt, adparitiones fuerunt diabolicæ illuſiones, quibus Deus juſto judicio contemtum verbi ſui, ex quo uno recte agnoſci ac coli vult, in curioſis ac ſuperſtitioſis hominibus vindicavit 2. Theſſ. II. 9. Probamus hoc *primo* ex animarum poſt hanc vitam ſtatu & conditione. Juſtorum animæ *ſunt in manu Dei, & non tangit illos tormentum*, Sap. III. 1. ergo nugatoriæ ac præſtigiatoriæ ſunt illæ querelæ, quas de ſuis in purgatorio tormentis animæ fidelium defunctorum protuliſſe finguntur. Confer 2. Sam. XII. 23. Job. VII. 9. Sir. XXXVIII. 22. Luc. XVI. 26. ubi dicitur, *defunctos ad nos in has terras non reverti.* Animæ a corporibus ſeparatæ oculis corporeis ac terrenis videri nequeunt, cum ſint eſſentiæ incorporeæ ac ſpirituales. Quisquis ergo eas ſe videre & audire arbitratur, ſatanæ ſpectris deluditur. *Secundo* ex adparitionum iſtarum exacta conſideratione. Diabolus non potuit ſuas fraudes & præſtigias tam artificioſe tegere, quin earum indicia quædam animadverti potuerint. Plerumque enim exegit aliquot miſſas, ut cultum Maoſim ſtabiliret. Paſſus eſt ſe adjurari & exorcizari, ut ſuperſtitiones confirmaret. Solent enim in papatu certis verbis ac ceremoniis ſpectra adjurare, & hac orationis formula uti: *Domine Jeſu Chriſte omnium ſecretorum cognitor, qui ſemper tuis fidelibus & parvulis revelare ſalubria & utilia conſueviſti, quippe ex hoc loco ſpiritum quemdam ſe oſtendere permiſiſti, humiliter obſecramus benigniſſimam tuam miſericordiam per paſſionem tuam & pretioſiſſimi ſanguinis tui pro peccatis noſtris effuſionem, ut digneris præcipere huic ſpiritui, ut ſine terrore ac læſione noſtra & omnium hominum ſe revelet, ſignificans famulis tuis, nobis vel aliis peccatoribus, quis ſit & cur venerit, quidque petat, ut ex hoc honorari volens & ipſe conſolationem percipiat, & fideles quoque inde ſubleventur in nomine Patris ✠ & Filii ✠ & Spiritus ſancti ✠ Amen.* Petrus Mamorius narrat circa annum 1458. in Gallia Conſollenti ad Viennam fluvium in capiendi cujusdam ædibus diabolum, qui ſe animam defunctæ cujusdam eſſe dicebat, gemitibus, clamoribus & querimoniis omnia compleviſſe, monentem, habendas eſſe preces, peregrinationesque obeundas, & res veras plurimas revelantem; ſed dicente ei quodam: *Si vis tibi haberi fidem, dic: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam &c.* reſpondiſſe, *hoc a ſe fieri non poſſe*; tunc ludificantibus ipſum iis, qui adſtabant, frememundum aufugiſſe. *Tertio* ex veterum teſtificatione. Tertullianus lib. de anim. cap. 57. p. 296. *Nulli animæ omnino inferos patere ſatis Dominus in illo argumento pauperis requieſcentis & divitis ingemiſcentis ex perſona Abraham ſanxit, non poſſe relegari renunciatorem diſpoſitionis infernæ, quod vel tunc licere potuiſſet, ut Moſi & prophetis crederetur.* Ibidem p. 295. *Adlocutiones animarum* dicit eſſe *fallaciam ſpiritus nequam ſub perſonis defunctorum deliteſcentis.* Auctor quæſtionum ad Antiochenum, quæ exſtant in operibus Athanaſii tom. II. p. 275. quæſt. 19. *Non permiſit Deus redire quemquam, qui adnunciaret, ubi aut quomodo ſint animæ a nobis profectæ.* quæſt. 25. *Animæ, quæ nos prævenientes decedunt, nequaquam hanc vitam rurſus inviſunt. Audi enim David prophetam de defunctis hominibus dicentem: Homo, ſicut gramen dies ejus, quoniam ſpiritus pertranſivit per eum, & non erit amplius, & locum ejus non amplius agnoſcent.* quæſt. 35. *Numquid ſcire poſſumus, quare non permiſerit Deus, animam alicujus eorum, qui e vivis deceſſerint, ad nos redire & enar-*

enarrare, qualisnam rerum apud inferos ſtatus? Reſp. *Multi apud nos inde errores oriuntur. Multi enim dæmones formas humanas induere, & in hominum demortuorum figuris transformari potuiſſent, ac dicere, a mortuis ſeſe reſurrexiſſe, atque inde multas res ementitas & falſa dogmata de iis, quæ ibi fiunt, ſpargere, idque ad ſeducendum nos & perdendum.* Chryſoſtomus hom. XXIX. in Matth. p. 283. "Non anima defuncti eſt, quæ dicit, „anima talis ego ſum, ſed dæmon, qui hæc, „ut audientes decipiat, defingit.„ Et poſtea: „Non poteſt anima e corpore ſeparata in his „regionibus errare. Juſtorum enim animæ in „manu Dei ſunt. Peccatorum vero poſt hunc „exitum continuo abducuntur, quod a Lazaro „& divite planum efficitur; ſed alibi quoque „Dominus ait: Hodie animam tuam abs te repetent. Non igitur poteſt anima, cum a cor„pore abſceſſerit, apud nos hic errare. Mul„tis e locis ſcripturæ comprobari poteſt, non „errare hic poſt mortem juſtorum hominum „animas. Nam & Stephanus ait: Suſcipe ſpi„ritum meum. Et Paulus reſolvi & eſſe cum „Chriſto deſiderabat. De patriarcha quoque „ſcriptura dicit: Et adpoſitus eſt ad patres ſuos. „Quod vero nec peccatorum animæ hic com„morari poſſunt, divitem audias, quid dicat, „perpendasque, quid petit, & non impetrat. „Quod ſi poſſent animæ hic converſari, ve„niſſet ipſe, ut cupiebat, & ſuos de inferni „tormentis feciſſet certiores.„ Idem de Lazaro concil. II. "Quid igitur eſt, quod dæmo„nes dicunt, monachi illius ſum anima? Sa„ne propter hoc ipſum non credo, quia dæ„mones dicunt; decipiunt enim auditores. „Quapropter & Paulus ipſis, tametſi vera di„centibus, impoſuit ſilentium, ne ex veris na„cti occaſionem, poſt admiſcerent mendacia, „fidemque ſibi conciliarent &c.„ Homil. IV. de Lazar. "Vt cognoſcas, quod gravior ſit ſcri„pturarum ac prophetarum doctrina, quam ſi „quid a mortuis reſuſcitati renuncient, illud „conſidera, quod quisquis mortuus eſt, ſervus „eſt, quæ vero ſcripturæ loquuntur, locutus „eſt Dominus. Proinde etiamſi mortuus re„viviſcat, etiamſi angelus e cœlo deſcendat, „maxime omnium credendum eſt ſcripturis. „Nam angelorum herus, mortuorum pariter ac „viventium Dominus, ipſe eas condidit &c. „Ne igitur quæramus hæc audire a mortuis, „quæ multo clarius quotidie nos docent ſacræ „literæ. Nam ſi noviſſet hoc Deus, quod mor„tui excitati viventibus eſſent profuturi, ne„quaquam omiſiſſet, neque tantum lucrum „præteriiſſet, qui cuncta nobis utilia procu„rat.„ In concilio Ancyran. tom. II. conc. p. 204. tale decretum factum: "Sacerdotes „per eccleſias ſibi commiſſas populo omni in„ſtantia prædicare debent, ut noverint, hæc „omnimodis eſſe falſa, & non a divino, ſed „maligno ſpiritu talia phantaſmata mentibus „fidelium irrogari &c. Omnibus itaque publi„ce adnunciandum eſt, quod, qui talia & his „ſimilia credit, fidem perdidit &c.„ Auguſtinus de cura pro mort. cap. 10. "Aliquando „fallacibus viſis homines in magnos mittuntur „errores.„ Theophylactus in Matth. VIII. „Anima egreſſa in mundo non erat. Juſto„rum enim animæ in manu Dei ſunt, pecca„torum vero & ipſæ hinc abducuntur, ut ani„ma divitis.„ Huc referendi omnes illi auctores, qui nobiſcum ſtatuunt, non verum fuiſſe Samuelem, qui Sauli in ejus forma adparuit, ſed ſpectrum diabolicum. Bellarminus lib. II. de purg. cap. 6. §. *Reſpondebunt* &c. „Non verum Samuelem, ſed diabolum in for„ma ejus adparuiſſe, docent Tertullianus libr. „de anim. prope finem. Auctor quæſtionum „apud Juſtinum q. 52. Auctor quæſtionum vet. „teſt. q. 27. apud Auguſtinum. Auctor lib. de „mirabilibus ſcripturæ lib. II. cap. 11. Proco„pius & Eucherius in 1. Reg. XXVIII. & Iſi„dorus lib. VIII. etymolog. cap. 9.„ Quarto ex *adverſariorum confeſſione.* Thomas part. I. q. 117. art. 4. ad 2. *Dicendum eſt, quod frequenter dæmones ſimulant, ſe eſſe animas mortuorum, ad confirmandum gentilium errorem, qui hæc credebant.* Idem part. I. q. 110. art. 3. ad 3. diſputat, *animam ſeparatam a corpore non poſſe naturali ſua virtute res corporeas movere, jannas aperire, commovere ſtamina,*

exci-

excitare ſpiritum &c. cui Thomæ judicio ex parte ſubſcribere videtur Becanus de purg. p. 121. Machiavellus in principio ſuæ hiſtoriæ ſcribit: *Circa annum Chriſti 600. conſuetudines ſeu dogmata veteris eccleſiæ cum miraculis novæ pugnare cœpiſſe. Nam ſpectrorum adparitiones & alias impoſturas ſatanæ miraculorum veterem illam formam religionis prorſus evertiſſe.* Verba Italica recenſet Wolffius cent. XVI. memorab. p. 811. 4) De adparitionibus animarum idem ſtatuendum, quod de revelationibus, de quibus recte pronunciat Gerſon de examinat. doctrin. part. II. conſid. 1. *Suſpecta eſt omnis revelatio, quam non probat lex cum evangelio.* Et quales ſint ejusmodi revelationes, oſtendit res ipſa. Damaſcenus in orat. de defunctis refert ex hiſtoria Palladii ad Lauſum, *ſancto Macario aliquando percunctanti cranium aridum cujusdam idololatræ, an eis prodeſſent preces viventium, reſponſum fuiſſe ex cranio: Quando pro mortuis offers preces, nos interim lenimentum aliquod ſentimus.* Thomas lib. IV. diſt. 45. art. 2. ex hac revelatione colligit, *animas damnatorum ex orationibus ſanctorum non percipere aliquam pœnarum mitigationem, ſed ſolùm inane & fallax aliquod gaudium, quod nimirum videant ſe habere ſocios in pœnis.* Sed quis non videt, aliud eſſe miſeriarum lenimentum, aliud vero fallax gaudium? ideo Bellarminus lib. II. de purg. cap. 18. rectius reſpondet, *hæc melius rejici ut falſa & apocrypha.* At ſi Bellarmino & Salmeronio hanc revelationem repudiare licet, quidni idem de ſimilibus revelationibus pronunciare licebit? libr. II. de purg. cap. 8. revelationi Mechtildis de anima Origenis opponit aliam revelationem ex prato ſpirituali. Salmeronius tom. XIV. diſput. 26. pag. 231. candide & ſine circuitione ſcribit: *Ejusmodi revelationes, quales exempli gratia commemorat Dionyſius Carthuſianus, non ſunt confeſtim aut paſſim ut veræ recipiendæ, ſed cum judicio diligenter expendendæ, & quatenus fidei vel traditioni eccleſiæ aut doctoribus congruant, examinandæ.*

§. CCLXXXVI. *Quinta* & ultima ratio eſſe poteſt, *quia iſta opinio, quæ tollit purgatorium, non ſolum eſt falſa, ſed etiam pernicioſa, ſiquidem homines ſocordes facit in peccatis cavendis & in bonis operibus faciendis. Qui enim cogitat, nullum eſſe purgatorium, ſed omnia peccata per mortem aboleri in iis, qui moriuntur cum fide, facile dicet apud ſe: Quorſum ego laboro in jejuniis, precibus, continentia, eleemoſynis? cur fraudo cor meum in deliciis & voluptatibus? quandoquidem in morte, ſive pauca ſive multa peccata habuero, omnia delebuntur. At qui cogitat, remanere præter gehennam ignem acerrimum purgatorii, & quidquid hic deletum non fuerit per debita pœnitentiæ opera, ibi diluendum, certe diligentior cautiorque evadit.* V) *Ex incommodo.* *Reſp.* 1.) In illis ſcripturæ locis, quæ pœnas peccatorum inculcant Levit. XXVI. Deut. XXVIII. nulla fit purgatorii cujusdam ignis mentio, cum tamen ad populum in officio continendum & a peccandi ſtudio revocandum ex hypotheſi pontificia illud vel maxime fuiſſet neceſſarium. 2.) In dictis illis ſcripturæ, quæ præcepta, promiſſa & exempla εὐθανασίας proponunt, nulla futuri cruciatus piis metuendi, ſed potius quietis & exſultationis ſperandæ fit mentio, ut ſuperius oſtendimus. 3.) Qui a peccatis non abſtinet metu futuri extremi judicii & infernalis ſupplicii, is nec deterrebitur a peccatis metu conficti purgatorii. 4.) Sicut *non ſunt facienda mala, ut eveniant bona,* Rom. III. 8. ita non ſunt docenda falſa, ut caveantur mala. Nec veritas, nec pietas mendacio indiget. 5.) Pontificia de purgatorio doctrina peccandi licentiam potius alit, quia tradit, ex flammis illis per aliorum ſuffragia, quæ ditiores facili negotio ſibi comparare poſſunt, liberationem contingere. Lombardus lib. IV. ſentent. diſt. 45. liter. D. diſputat, *in purgatorio celeriorem abſolutionem contingere diviti, quam pauperi, licet non pleniorem.* Albertus magnus de offic. miſſæ tract. III. cap. 16. *Tot poſſunt fieri ſuffragia pro* uno

to, quod ſtatim in momento liberatur. in hoc ſolo caſu melior eſt conditio di- am pauperis, qui habet, unde ſuffra- : pro ipſo; unde Prov. XIII. dicitur: *viri divitiæ ejus.* Perſuaſerunt ſacer- monachi dominis ac principibus, ut & cœnobiis multa relinquerent & fo- tunc velle ſe miſſis ac precibus ſuis is ſalutis æternæ ipſis copiam facere, vis magnis eſſent contaminati pecca- quod certe peccatis efficacem occaſio- erunt; exiſtimabant enim, ſe mercena- icarios pecuniis ſuis ſibi comparaſſe, e purgatorio quantocyus liberari poſ-) Deterrendi quidem & revocandi ſunt a peccandi ſtudio & ad bona opera , ita tamen, ne fiduciam in proprias ones ac propria merita collocent, ne- s conſcientiis firma ac neceſſaria con- ipiatur; utrumque per doctrinam pur- eri, ex ſuperioribus eſt manifeſtum. ura docet, fructum juſtificationis eſſe *nſcientiæ,* Rom. V. 1. *& cultum ſine eo præſtitum,* Luc. I. 74. Atqui ſi ju- uidem, ſed nondum plene purgati purgatorii flammas poſt mortem ſibi etuendas eſſe, & quidem tempore , quam fuit hujus vitæ ſpatium, quo- icem in corde ſentire, & Deo ſine ti- vire poterunt? Ex quo adparet, ve- Deo gratum ex timore filiali & fide n cultum per purgatorii doctrinam erti. 8.) Quidam ex pontificiis fa- n primitiva eccleſia temporibus apo- vicina non fuiſſe creditum purgato- Atqui eo tempore vel maxime pieta- m floruit. 9.) Romæ purgatorium ellarminus non ibit inficias. At quale igeat pietatis ſtudium, teſtantur hiſto- mat experientia. Vid. loc. de eccleſia

Atque hæc ſunt Bellarmini argu- nnia, quæ pro purgatorio adſtruendo quibus quid roboris ac ponderis inſit, manifeſtum erit. Quæ cap. 15. con- m Martyrem profert, ut probet, con- *XVII.* feſſionem purgatorii ad fidem catholicam pertinere, ex ſuperioribus facilem habent explicationem.

§. CCLXXXVII. Lib. II. de purgat. cap. 15. profert Bellarminus peculiarem aliquam rationem ex Petro Cluniacenſi, qua probare conatur, ſuffragia eccleſiæ defunctis in purgatorio prodeſſe. *Eccleſia tota* (inquit) *eſt unum corpus, cujus caput eſt Chriſtus. Ergo debet habere communicationem tam capitis cum membris, quam membrorum inter ſe,* 1. *Cor. XII. ſed juſti defuncti ſunt membra hujus corporis; nam ſunt nobiſcum colligati & cum Deo in fide, ſpe & caritate, igitur viventes poſſunt ac debent juvare defunctos ut membra ejusdem corporis. Præterea Chriſtus, qui caput eſt, profuit vivens in terris viventibus, mortuus mortuis, vivens mortuis & mortuus viventibus. Ergo etiam decet, ut membra inter ſe ita agant, ut juſti viventes viventibus, mortui mortuis, viventes mortuis & mortui viventibus proſint. Denique ex quatuor membris diviſionis tria ſunt certe manifeſta. Ergo & quartum debet habere locum. Nam quod viventes juventur a viventibus, nemo negat, cum videamus doceri, inſtrui, paſci verbo & ſacramentis alios ab aliis. Quod mortui proſint mortuis, patet; nam Heliſæus mortuus alium ſuſcitavit* 2. *Reg. XIII. & Abraham mortuus in ſinum ſuum Lazarum recepit Luc. XVI. Nec ulli dubium eſſe debet, quin ſanctorum defunctorum animæ cum Chriſto regnantes orent pro ſanctorum animabus in purgatorio laborantibus. Quod mortui proſint viventibus, patet. Nam* 2. *Maccab. XV. legimus, Oniam & Jeremiam jamdudum defunctos viſos fuiſſe orare pro populo Judæorum viventium. Nec eſt incredibile, etiam animas purgatorii pro nobis orare & impetrare. Si ergo vivi proſunt mortuis, mortui mortuis, mortui vivis, cur non etiam prodeſſe poterunt vivi mortuis? Reſp.* 1.) Ratio hæc præſupponit, *eſſe purgatorium,* ut monet Bellarminus

VI) *Ab eccleſiæ communione.*

nus in explicatione hujus argumenti; atqui hanc hypotheſin oſtendimus eſſe falſam, corruit igitur totum argumentum. 2.) Quæ & qualis ſit communicatio membrorum in corpore myſtico cum Chriſto capite ac inter ſe invicem, non definiendum eſt ex ſpeculationibus humanæ rationis, ſed ex tabulis divinæ revelationis. 3.) Eæ vero manifeſte docent, ſuffragiis vivorum mortuos poſt hanc vitam juvari non poſſe, ut oſtendimus ſuperius arg. 2. memb. 8. Deſtituuntur etiam illa ſuffragia primitivæ eccleſiæ ſuffragio. Concilium Toletanum III. tempore Gregorii magni celebratum can. XXII. ſic decernit: *Qui divina vocatione ab hac vita recedunt, cum pſalmis tantummodo & pſallentium vocibus debent ad ſepulcra deferri. Nam funebre carmen, quod vulgo defunctis cantari ſolet, vel in pectoribus ſe, aut proximos aut familias cadere omnino prohibemus. Sufficit enim, quod in ſpe reſurrectionis chriſtianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canonicorum*, qui canon in decreta relatus cap. *Qui divina &c.* 34. q. 1. 4.) Communicatio pie defunctorum cum piis viventibus & caritas vivorum erga defunctos nihilominus locum habere poteſt, ſi vel maxime mortui vivorum ſuffragiis ex purgatorio liberari negentur, quia per fidem ſtatuimus, pie defunctos cum Chriſto vivere, per caritatem honeſta ſepultura reliquias corporum ornamus, ac cum illis in æterna vita conjungi deſideramus, quin & poſteris ipſorum etiam in hac vita omnia humanitatis officia exhibemus, per ſpem in cœleſti gloria nos cum illis victuros firmiter ſperamus. 5.) Longe diverſa ratio eſt inter Chriſtum & nos. Chriſtus vivens & mortuus viventibus ac mortuis prodeſſe potuit, quia ipſe eſt dux vitæ, caput eccleſiæ, ſalvator corporis ſui myſtici, cujus ſanctiſſimum corpus in media morte manſit verbi, omnia vivificare valentis, templum proprium, qui mortem moriendo deſtruxit, ac vitam reſurgendo reparavit. Id vero de membris in corpore myſtico dici nequit, quod eamdem cum capite agendi potentiam & efficaciam obtineant. Chriſtus mortuos ad vitam revocavit; at num precibus noſtris mortuos excitare poterimus? 6.) Ex miraculo ſingulari non poteſt necti generalis quædam regula; atqui quod mortuus Eliſæus alium mortuum ſuſcitaverit, eſt ſingulare quoddam miraculum. Adde, quod, proprie & adcurate loquendo, non Eliſæus mortuus ſuſcitaverit mortuum, ſed Deus auctoritatem prophetæ defuncti hoc miraculo a ſe edito confirmare, & vaticiniis ejusdem fidem conciliare voluit. Quo ſenſu Lazarus in Abrahæ ſinum receptus dicatur, expoſitum fuit ſuperius. 7.) *Animas defunctorum ſanctorum cum Chriſto regnantes orare pro animabus ſanctorum in purgatorio laborantibus*, negat Dominicus a Soto lib. IV. ſent. diſt. 45. q. 3. art. 2. *animas purgatorii pro nobis in terra adhuc viventibus orare*, negat Thomas II. 2. q. 83. art. 11. ad 3. Bellarminus ipſe h. l. agnoſcit, *eas non poſſe ordinarie cognoſcere, quid agamus in particulari, ac proinde ſuperfluum videri, ab eis ordinarie petere, ut pro nobis orent.* Quæ igitur & quanta certitudo eſt hujus ſubſidii? 8.) Liber ſecundus Maccabæorum apocryphus eſt, ut ſuperius vidimus. Ac ſomnium ibi recitatur a Juda Maccabæo ad excitandos militum animos excogitatum. Nec tamen vel Judas vel exercitus ſanctos illos invocant.

Argumenta Salmeronii pro purgatorio.
I) Ex traditione.

§. CCLXXXVIII. Salmeronius tom. XIV. diſp. 25. quæ de purgatorii veritate inſtituta eſt, præter dicta ſcripturæ ſuperius expoſita, urget I) *traditionem non ſcriptam, quam eccleſia multis modis ante oculos nobis propoſuit*: 1.) *In miſſæ ſacrificio celebranda pars quædam deputata eſt orationi pro mortuis in Chriſto quieſcentibus.* 2.) *Inſtitutum eſt officium mortuorum, quod pro defunctis in eccleſia cani conſuevit, miſſæ quamplurimæ & orationes, ſeu collectæ & ſequentiæ cum reliquis ornamentis huic cultui adcommodatis.* 3.) *Accedit dies peculiariter inſtitutus, ſecunda Novembris, in* qua

qua eccleſia ſuffragatur piis defunctorum animis. 4.) *A tempore apoſtolorum in hunc usque diem inſtituta ſunt cœmiteria ſive monumenta orationis gratia.* Clemens Rom. lib. VI. conſtit. cap. 30. 5.) *Inſtitutio ſacerdotii evangelici hoc ipſum reddit firmiſſimum. Nam hac forma ſacerdotes ab epiſcopis conſecrantur ac promoventur: Accipite poteſtatem, offerendi ſacrificium in eccleſia Dei pro vivis & mortuis.* 6.) *Pontifices Romani ex theſauro eccleſiæ indulgentias tam pro vivis, quam pro mortuis impertiri conſueverunt.* 7.) *Patres eccleſiæ orientalis & occidentalis idem docent.* At hæc omnia meras principii petitiones continent; de eo enim quæritur: an miſſæ ſacrificium recte offeratur pro defunctis? an probandum ſit illud officium mortuorum? an pontificiæ indulgentiæ defunctis proſint? Regerit Salmeronius: *Si Deo hic cultus non placeret, certe jam diu eccleſiæ ſuæ per aliquem bonum angelum revelatum eſſet. Nam ſi pro Agar ſitiente Deus angelum miſit, ut oſtenderet fontem aquæ,* Geneſ. XII. *& pro ſalute Cornelii centurionis alterum deſtinavit,* Act. X. *& pro Tobia juniore, quem dirigeret in Rages civitatem Medorum, Raphaëlem angelum amandavit* Tob. V. *quanto eſt probabilius & rationi magis conſentaneum, quod pro eccleſia inſtituenda in vero Dei cultu & ab omni errore & hæreſi liberanda non unum aut duos, ſed innumeros angelos ad illam miſiſſet? Reſp* 1.) Deus in negotio ſalutis & fidei non vult nobiſcum agere per angelos, ſed per ſuum verbum, quod in propheticis & apoſtolicis ſcriptis adnotatum exſtat. Luc. XVI. 29. *Habent Moſen & prophetas, audiant illos.* 2.) Nec Agari, nec Cornelio, nec Tobiæ novum aliquem fidei articulum præter & extra Dei verbum angelus revelavit, ſed miniſterium in rebus neceſſariis præſtitit. 3.) Quinimo angelus Cornelium ad Petri apoſtoli doctrinam potius remiſit, ne quis, verbi miniſterio poſthabito, angelicas revelationes exſpectaret. Act. X. 5. *Mitte viros in Joppen, & accerſi Simonem Petrum.* v. 6. *Hic dicet tibi, quid te oporteat facere.* 4.) *Si vel angelus de cælo evangelizaret, præterquam quod apoſtoli evangelizaverunt, non eſſet audiendus,* Gal. I. 8. Chryſoſtomus in comm. h. l. pag. 973. edit. comm. *Apoſtolus angelis præponit ſcripturas, idque valde congruenter; ſiquidem angeli, quamlibet magni, tamen ſervi ſunt ac miniſtri, cæterum omnes ſcripturæ non a ſervis, ſed ab univerſorum Domino Deo venerunt.* Proclus in ſerm. de fide ad Armen. locum hunc apoſtolicum adducens, addit hanc rationem p. 15. Λειτουργεῖν γὰρ ἄγγελος ἐτάχθη, οὐ δογματίζειν, *In miniſtrandi ordine locatus eſt angelus, non dogmata præſcribendi.* 5.) Non per angelos, ſed per homines peculiariter ad id excitatos cultum divinum in eccleſia Deus reformat, ut teſtantur exempla Abrahæ patriarchæ, Eliæ prophetæ, Johannis baptiſtæ &c. Exſpectent igitur pontificii angelos, a quibus de cultu divino rectius inſtituantur; nos veritatem e ſcripturis per homines monſtratam fidei obedientia ſequemur.

§. CCLXXXIX. Formet inſuper Salmeronius quasdam *rationes*, quas dicit eſſe *magni momenti.* Videamus igitur, quales ſint: 1.) *Status medius poteſt eſſe inter perfectam puritatem, quæ eſt per fidem & caritatem, & inter ſummam impuritatem, quæ eſt per crimina & mortifera delicta. Reſp.* ſcriptura totum genus humanum in duas duntaxat claſſes, in credentes ſcilicet & incredulos diſtribuit, ac quoslibet vel in ſtatu gratiæ & ſalutis, vel in ſtatu iræ & damnationis collocat, ut ſuperius vidimus. Adde, quod perfecta puritas in hac vita non detur, ut alibi fuit demonſtratum. 2.) *Homo eſt tantæ æquitatis, ut non condonet culpam, interdum etiam ſine pœna, ut patet in Davide remittente Abſoloni peccatum, nolente tamen, ut coram ſe poſtea compareret* 2. Reg. XIV. *Deus ergo, cujus miſericordiæ in immenſum ſunt majores, idem efficere poterit. Reſp.* ad juſtitiam potius, quam ad miſericordiam hoc pertinere Bellarminus cenſet. Quidquid

II) *Ex ratiocinatione.*

 ſit,

ſit, quo modo Deus culpam ex gratia condonare velit, ex ſcripturis eſt diſcendum, quæ teſtantur, propter perfectam Chriſti ſatisfactionem Deum & culpam & pœnam remittere, ut ſuperius oſtendimus. 3.) *Natura noſtra minus amans puritatem omnino tepida efficeretur ad vitanda venialia, ſi non eſſet locus poſt mortem, in quo illa miſericorditer expiarentur. Reſp.* patet ex §. 286.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Servilis & mercenaria eſt peccati fuga, quam purgatorii metus ab invitis extorquet. 4.) *Poſt Adæ peccatum ſtatuta eſt nobis via tribulationum*, Geneſ. III. Actor. XIV. *Cum ergo multi ſint, qui vel in vita vel in morte probati non ſint pro meritis, demus locum pro mortuis, in quo probentur, ut mundi & pacificati Deum videre poſſint. Reſp.* nemo ex hac vita ſine flagello exiit, poſtquam peccatum & per peccatum mors in omnes homines penetravit. Hæc vita eſt tempus tribulationis & probationis; futura vita erit tempus retributionis. 5.) *Dei decretum eſt: Non intrabit in cælum aliquid coinquinatum*, Apoc. XXI. *ſed opus eſt, ut ſine macula & ruga ſint ii, qui in cæleſtem Hieroſolymam ingreſſuri ſunt.* Eph. V. *Cum igitur multi in venialibus ſine debito pœnæ temporalis hinc decedant, vel traderentur in gehennam ignis, quod eſſet contra rationem, vel ſtatim ad beatitudinem admitterentur.* Reſp. *Sanguis Chriſti mundat nos ab omnibus peccatis*, 1. Joh. I. 7. ac proinde etiam ab illis peccatorum reliquiis, ut ſuperius late fuit probatum. 6) *Dei miſericordia extenditur usque ad mortuos, ſicut etiam Dei juſtitia; anima ergo decedens in veniali vel debito pœnæ pro lethali peccato temporaliter punitur. Reſp.* & miſericordia & juſtitia Dei extenditur usque ad mortuos, interim tamen eſt diverſitas in objectis. Cum piis & fidelibus agit Deus non ex juſtitia, ſed ex miſericordia; cum impiis & infidelibus agit ex juſtitia, & non ex miſericordia. 7.) *Sublato purgatorio multa virtutum pia exercitia ſubtraherentur viventibus, ut fides reſurrectionis, ſanctorum communio, opera caritatis, ſubventiones pauperum Dei amore factæ, merita & ſatisfactiones & cultus Dei amplificatio ex legatis, quæ pro eccleſiæ ſacellis inſtituuntur. Reſp.* nec ſpes reſurrectionis, nec ſanctorum communio, nec opera caritatis, nec ſubventiones pauperum per negationem purgatorii tolluntur, ut ex confeſſione & praxi noſtrarum eccleſiarum conſtat. Opinio de propriis meritis & ſatisfactionibus ſcripturæ adverſatur. Argumentum ab ampliſſimis illis legatis, quæ canonicis, ſacerdotibus & monachis donantur, ut miſſis & ſuffragiis ſuis animas e purgatorio liberent, eſt facile palmarium; ideo Salmeronius primo loco illud ponere debuiſſet. Niſi purgatorius ignis culinas illorum foveret, non tam ſplendidum ac luculentum in illis ignem conſpiceremus. 8.) *Conſtat ex evangelio & actis apoſtolicis, multos fuiſſe ad vitam revocatos a Chriſto & apoſtolis. Iſti autem mortui ab inferno non ſunt revocati, quia ab illo loco nullus evadit, nec etiam ſunt a beatitudine jam adepta excitati, quia tunc reſurrectio non eſſet beneficium, quod a cæleſti gloria dejiceret vel deturbaret. Reſp.* ex miraculo extraordinario non poteſt ordinarium aliquod animarum poſt mortem domicilium probari. In quo πȣ̃ illæ reſuſcitatorum animæ fuerint adſervatæ, antequam in priſtinum corporis domicilium reducerentur, nuspiam in ſcripturis patefactum; quod ergo Deus occultum eſſe voluit, in illud non debemus ſcrupuloſius inquirere, quod ſingulare eſt & extraordinarium, non eſt fas ad communis curſus regulas revocare. Bellarminus libr. II. de purgat. c. 8. ſtatuit, *ex cælo & inferno ad vitam revocatos quosdam fuiſſe.* Ergo propter mortuorum quorumdam reſuſcitationem non eſt fingendum purgatorium. „Quod ex cœlo (inquit) aut inferno damnatorum aliqui revocari poſſent ad vitam, videretur incredibile, niſi exſtarent exempla, „quæ negari non poſſunt. Nam Gregorius „libr. V. dialog. capit. 9. ſcribit, a ſancto Fortunato excitatum fuiſſe Marcellum quem-„dam,

„dam, virum ſanctum, qui ab angelis in optimum locum ductus fuerat. Et cap. 12. ſcribit, a ſancto Severo excitatum quemdam virum peſſimum, qui a dæmonibus in infernum deducebatur. Egeſippus ſcribit libr. III. cap. 2. b. Petrum excitaſſe adfinem quemdam cæſaris ethnicum a morte. Nec dubitari poteſt, quin apoſtoli aliquos ethnicos excitarint. Maximus ſerm. II. de ſ. Agnete dicit, quod excitarit filium præfecti, qui in peccato mortali obierat. Et Evodius lib. I. de miraculis ſ. Stephani dicit, puerulum mortuum ante baptiſmum ad reliquias ſ. Stephani excitatum.„ Hæc omnia Bellarminus, qui poſtea ſuam addens ἐπίκρισιν ſubjungit: "Si aliqui ſancti viri redierunt ad corpus, non fuerunt beati, ſed Deus prævidens eorum excitationem, diſtulit eorum beatificationem, & interim detinuit eos in optimo aliquo loco. De damnatis ſimiliter dico, eos, qui ſunt excitati, cum merentur pœnas æternas, non fuiſſe damnatos, ſed ſuſpenſam eorum ſententiam, & punitos interim ſecundum præſentem injuſtitiam.„ 9.) *Apud omnes gentes ſemper obtinuit fides purgatorii.* Reſponſio habetur §. CCLXXXIV. præcedente.

Argumentum Becani pro purgatorio ex purgatione ſalvandis neceſſaria.

§. CCXC. Becanus in libro de purgatorio Calviniſtarum cap. 1. pag. 5. & ſeqq. utitur hoc diſcurſu: *In cæleſtem Hieroſolymam non intrabit aliquid coinquinatum*, Apoc. XXI. 27. "Ergo qui in eam ingredi debent, illos oportet eſſe ab omni peccato, & ſic etiam ab originali mundatos ac purgatos. Jam vero peccatum originis non purgatur nec tollitur in baptiſmo juxta hypotheſin evangelicorum, nec in morte vel per mortem, quia, cum mors ex æquo ſit omnibus communis, utique omnes a peccato originali per mortem purgarentur, quod abſurdum. Ergo poſt hanc vitam demum purgatur, & per conſequens datur purgatorium.„ *Reſp.* 1.) Totum hunc Becani diſcurſum evertit Bellarminus libr. II. de purgat. cap. 9. ſic diſputans: "Per reliquias peccatorum in morte expurgandas vel intelligitur fomes, vel mali habitus contracti, vel reatus pœnæ temporalis, vel peccata venialia; hæc enim ſola & omnia remanere poſſunt in homine juſtificato ex iis, quæ ad peccatum pertinent, & proinde reliquiæ peccatorum dici poſſunt. Ac primum fomes tollitur quidem in morte, quia tunc extinguitur ſenſualitas, ſed non propter fomitem nos purgatorium conſtituimus, alioquin etiam pueri baptizati morientes deberent purgatorias pœnas pati, cum baptiſmus eis non abſtulerit fomitem.„ At Auguſtinus libr. XXI. de civ. Dei cap. 16. diſerte docet, *ejusmodi pueros nullas pati purgatorias pœnas.* "Mali autem habitus, qui in voluntate exiſtunt, non neceſſario extinguuntur per mortem, quandoquidem ſunt in potentiis, quæ organo non ſunt adligatæ. Nec tamen propter hujusmodi habitus conſtituimus purgatorium; nam alioquin ſequeretur, adultos, qui poſt multos malos habitus contractos baptizantur, & ſtatim moriuntur, vel certe pro Chriſto occiduntur, non poſſe ſalvari, niſi per purgatorium, quia nec baptiſmus nec martyrium diſſolvit ejusmodi habitus. Credibile igitur eſt, omnes iſtos habitus tolli per primum actum contrarium animæ ſeparatæ, quem ſtatim a ſeparatione elicit. Etſi enim hic non poſſit uno actu deſtrui contrarius habitus, tamen ibi poterit, quia actus ille multo vehementior erit, cum anima tunc ſit potentior, quantum ad actus ſpirituales, nec habeat fomitem contrarium & reſiſtentem, ut hic habet. Reſtat ergo reatus pœnæ & peccata venialia, quæ proprie dici poſſunt reliquiæ peccatorum, ob quas eſt purgatorium. Has autem reliquias aliquando certum eſt in morte purgari, aliquando certum eſt non purgari, aliquando dubium eſt, quid fiat, & probabiliſſimum eſt, partim purgari, partim non purgari.„ Hæc omnia Bellarminus. 2.) Ex illis ſic concludimus: Fomes peccati tollitur in morte. At fomes ille eſt ipſum pec-

peccatum originis. Ergo peccatum originis tollitur in morte. Pueri baptizati morientes non patiuntur pœnas purgatorias. In illis igitur tollitur peccatum originis, non per baptiſmum. Ergo in morte. Propter peccati fomitem non ſtatuitur purgatorium. Peccatum originis eſt ille ipſe peccati fomes. Ergo propter peccatum originis non ſtatuendum eſt purgatorium. Viciſſim purgatorium ſtatuitur propter reatum pœnæ & peccata venialia. Atqui poſt remiſſionem peccatorum fide impetratam nullus remanet pœnæ reatus, & peccata venialia in renatis ipſo actu non adferunt reatum. Ergo nullum remanet purgatorium. Habitus mali, qui in voluntate exiſtunt, tolluntur per primum actum contrarium animæ ſeparatæ. Ergo etiam peccatum originis, quippe quod eſt vitioſus habitus. 3.) Invertimus Becani argumentum: Peccatum originis non tollitur penitus in baptiſmo, nec poſt mortem ſupereſt peccatorum purgatio ſperanda, ut late fuit demonſtratum. Ergo in ipſa morte peccatum originis tollitur. Hanc conſequentiam probat apoſtolus Rom. VI. 7. *Qui mortuus eſt, juſtificatus a peccato.* Reatus peccati tollitur per regenerationem, dominium per renovationem, ſenſus & radix per mortem. Epiphanius lib. II. tom. I. hæreſ. ult. col. 459. "In „nobis non eſt exſtirpare perfecte pravitatis ra„dicem, verum non in extenſionem ſinere ex„creſcere ac fructificare. Nam univerſalis & „perfecta radicis ipſius ſublatio ac interitus a „Deo fit per corporis diſſolutionem.„ 4.) Fruſtra Becanus argutatur: *Si mors in piis tolleret peccati fomitem, utique in omnibus tolleret;* poſſem enim eodem modo concludere: Si mors piis eſt janua ad vitam; ergo etiam omnibus hominibus. Nimirum mortis effecta & conſequentia variant ratione diverſorum ſubjectorum. Piis mors eſt ſuavis ſomnus & liberatio a labe adhærentis peccati & translatio ad ſtatum perfectæ juſtitiæ & vitam æternam, impiis vero eſt æternæ mortis initium & continuatio miſerrimi illius ſtatus, in quo impii tum in hac tum in futura vita hærent, quod ſcilicet ſunt rei iræ divinæ, ſervi peccati & æternæ damnationi obnoxii. 5.) Si dicas, *fomes peccati non ſolum eſt in corpore, ſed etiam in ipſa anima. Ergo ut radix peccati, vitioſa ſcilicet qualitas ex corpore tollitur per cinerifactionem, ſic eadem peccati radix ex anima tollenda eſt per ignem purgatorium*; reſp. in ipſa animæ a corpore ſeparatione peccati venenum ab anima ſeparari, quamvis de modo & medio illius ſeparationis nobis exacte neutiquam quidquam conſtet.

Argumentum recentioris cujusdam pontificii pro purgatorio. Corpus purgatur in ſepulcro. Ergo etiam anima in igne purgatorio.

§. CCXCI. Quidam ex recentioribus pontificiis utitur hoc argumento: *Corpus purgatur a peccato in ſepulcro. Ergo multo magis anima a peccati labe purgari debet in quodam igne purgatorio.* Connexio probatur, *quia anima eſt peccati πρῶτον δεκτικὸν & cauſa principalis, corpus eſt cauſa duntaxat inſtrumentalis. Reſp.* putrefactio illa corporum in ſepulcro, proprie & adcurate loquendo, non eſt talis quædam purgatio, qualem animæ in igne purgatorio pontificii tribuunt, ut propter illam hæc ſit ſtatuenda, id quod probo ex ipſis pontificiorum hypotheſibus: 1.) Animæ ſanctorum patriarcharum, prophetarum & apoſtolorum non deſcendunt in purgatorium, & tamen corpora eorum putrefacta ſunt in ſepulcro. Bellarminus lib. II. de purg. cap. 9. "Quidam re„ſpondent, ut anima ſeparata punitur pœna „damni, quia caret Dei viſione, & pœna „ſenſus, quia torquetur igne: ita carnem pu„niri pœna damni, quia caret vita, & pœna „ſenſus, licet improprie, quia paulatim pu„treſit, & in cineres redigitur. Sed prior ſo„lutio (quod anima ſola merito puniatur, quia „ipſa eſt ſubjectum & cauſa efficiens peccati) „eſt melior; nam etiam corpora ſanctorum „(nota ſanctorum) hæc patiuntur, qui tamen „purgatione non egent.„ 2.) Baptizati pueri non patiuntur purgatorias pœnas, conſentientibus

tibus omnibus pontificiis, illorum tamen corpora putreſiunt in monumentis. 3.) Damnatorum corpora in cineres rediguntur, nec tamen propterea a peccati labe purgantur, alias non poſſent propter peccati labem in gehennam conjici. 4.) *Fomes peccati tollitur in morte, quia tunc exſtinguitur ſenſualitas.* Bellarminus d. l. Atqui ſi fomes peccati in morte tollitur, corpus nulla eget per putrefactionem purgatione. 5.) Putrefactio illa corporis in ſepulcro non poteſt conferri cum ſtatu animarum in purgatorio. Illud enim utpote ἀναίσθητον, inanime ac inſenſile ex putrefactione nullum dolorem concipit, animæ vero in purgatorio tantis excruciantur pœnis, quantas nullus in hac vita maleficus unquam perſenſit, ſi Coſteri & aliorum pontificiorum adſertioni fides habenda. 6.) Invertimus igitur argumentum: Si anima propter reliquias peccati igne purgatorio indigeret, utique etiam corpus ejusmodi purgationem cum ſenſu doloris conjunctam ſuſtinere deberet, cum in ipſo etiam corpore peccati reliquiæ hæreant. Sed poſterius dici nequit, quia anima in ſepulcro nullam ſentit doloris pœnam, Eſa. XXVI. 20. LVII. 2. *quieſcunt in cubilibus.*

§. CCXCII. Quidam ex pontificiis moroſe & odioſe urgent, *ipſummet Lutherum purgatorio fomenta ſuppeditaſſe. Reſp.* 1.) Diſtinguendum inter ſcripta priora & poſteriora, quod diſcrimen ipſe inculcat in præfat. tom. I. Lat. 2.) Quod & quale purgatorium intellexerit, exponit ipſe tom. IV. Lat. pag. 368. *Purgatorium a me adſertum jactant papiſtæ & antilogiſtæ. Et adhuc adſero; ſed illud, quod in pſalmo frequentatur, ubi ſancti laudant Deum, quod ab inferno inferiori de tenebris & umbra mortis, de manu inferi, de periculis inferni, de finibus & portis mortis liberati ſunt &c. hoc purgatorium non eſt fictum, ſed res ipſa & nimium ſerium his, qui cum prophetis & ſanctis omnibus in ſchola Chriſti diſcunt hanc duram lectionem, deducit ad inferos & reducit; mortificat & vivificat.*

Atque hæc de purgatorio dicta nobis ſufficiant.

FINIS

TOMI XVII.

CON-

CONSPECTVS
LOCORVM,
CAPITVM, SECTIONVM, ET RELIQVORVM CONTENTORVM
IN TOMO HOC XVII. OCCVRRENTIVM.

Locvs XXVII.
DE MORTE.

PROOEMIVM
de noviſſimis in genere.

I) Præmittitur generalis in hunc locum præfatio, qua
- A) *typus*, *Exod.* XXVIII. 35. *allegorice* explicatur, præſentique inſtituto adcommodatur. §. I.
  - * Nota *Editoris* interpretes quosdam iſtius typi indicat.
- B) oſtenditur doctrinæ *de noviſſimis*
  - 1) *neceſſitas*. §. II.
  - 2) *utilitas*. §. III.
  - 3) *dignitas*. §. IV.
- C) adduntur monita piorum veterum *de noviſſimorum meditatione*. §. V.

II) Tranſitus fit ad ipſam explicationem rerum in hoc volumine contentarum, ubi traditur *noviſſimorum*
- A) *onomatologia*. §. VI.
- B) *numerus controverſus*. §. VII.
- C) *ordo*. §. VIII.
  - 1) *mors*.
  - 2) *reſurrectio mortuorum*. §. IX.
  - 3) *judicium extremum*. §. X. quæſtio, num judicium extremum anteceſſurum ſit conflagrationem mundi? in *adfirmativam* partem deciditur. §. XI. XII.
  - 4) *conflagratio mundi*. §. XIII.
  - 5) ſuppliciorum impiis, præmiorum piis paratorum *publica renunciatio*. §. XIV.

CAPVT I.
de morte, ac ſpeciatim de ejus onomatologia.

Notatur

I) *Etymologia* nominis latini, græci, ebræi. §. XV.

II) *Homonymia*. §. XVI.

III) *Synonymia*. §. XVII.

Adducuntur adpellationes mortis obviæ
- A) in *ſacris literis*, (quibus generatim frequentiſſima eſt ſuavis illa & fœcunda *ſomni* nomenclatura, cujus vis & uſus oſtenditur. §. XVII—XIX.
  - * Nota *Editoris* ad dilucidandam hancce *ſomni* metaphoram momenta quædam addit.)
  - 1) *vet. teſt.* ut formulæ
    - α) *congregari ad populum ſuum*. §. XX.
    - β) *viam vadere univerſæ carnis*. §. XXI. aliæque. §. XXII.
  - 2) *nov. teſt.*
    - α) apud *evangeliſtas*. §. XXIII.
    - β) apud *Paulum*. §. XXIV.
- B) in *ſcriptoribus eccleſiaſticis*. §. XXV.
- C) in *profanis auctoribus*. §. XXVI.

CAPVT

CAPVT II.

de cauſis mortis.

* *Editor*, ſubjecta ab initio *quæſtione, an detur mors?* memorabile illud philoſophiæ recentioris commentum *de exilio mortis*, ampla in nota hiſtorice pertractat, ita quidem, ut

α) mentem & ſententiam eorum, qui mortem profligatam volunt, declaret;

β) veſtigia hujus opinionis, apud *veteres* obvia, perſequatur, ſcriptorum huc pertinentium auctoritate adhibita,

γ) cogitata *peculiaria* referat præcipuorum ſententiæ hujus inſtauratorum, Poireti & Leibnitii.

δ) ſuffragia *recentiorum* commemoret.

I) Proferuntur *veræ* mortis *cauſæ*, eæque

A) *remotæ & principales*. §. XXVII.

1) *diaboli* ſeductoris malitia. §. XXVII—XXX.

2) *hominis* delinquentis culpa. §. XXXI. XXXII.

3) *Dei* vindicis ira. §. XXXIII.

B) *Propinquæ & intermediæ*. §. XXXIV.

1) *interna*, caloris nativi defectus.

2) *externæ*. Hoc quidem reſpectu diſtingui ſolet mors in *naturalem*, & *violentam*. §. XXXV. ubi *quæritur*:

α) Quid de futura ſalute eorum ſtatuendum, qui *violenta* pereunt morte? §. XXXVI.

β) An *αὐτοχειρες omnes indiſcriminatim* æternis ſuppliciis ſint adjudicandi? §. XXXVII.

II) Ponitur *antitheſis* circa mortis cauſas:

A) Quorundam *extra eccleſiam*. §. XXXVIII.

B) Quorundam *in eccleſia*, *Pelagianorum* inprimis & *Socinianorum*, qui, cum negent, primum hominem a Deo immortalem fuiſſe conditum, non ipſam mortalitatem, ſed moriendi neceſſitatem pro *pœna peccati* habent. §. XXXIX.

Hæc ſententia ita impugnatur, ut

1) probetur, hominem ante lapſum fuiſſe *immortalem*, §. XL.

2) exceptiones *Socinianorum* ſolvantur, §. XLI. XLII.

3) argumenta eorum contraria diluantur, petita

α) a primi hominis generatione. §. XLIII.

β) ab uſu cibi ante lapſum. §. XLIV.

γ) a corporis animalis conditione. §. XLV.

δ) ab imagine primi hominis terrena, mortalibus ejus poſteris relicta. §. XLVI.

ε) a Chriſti redemtione, mortem naturalem non abolente. §. XLVII.

ζ) a conſtituta homini innocenti arbore vitæ. §. XLVIII.

η) ex cauſarum enumeratione. §. XLIX.

θ) a conſequente abſurdo. §. L.

ι) a ſtructura corporis, contrariis ex elementis compoſiti, §. LI.

CAPVT III.

de materia mortis.

Materia in qua, ſeu *ſubjectum* mortis eſt *totus homo*, non quidem ratione partium *ſeorſim* conſideratarum, (*anima* enim immortalis eſt & expers corruptionis) ſed ratione *totius compoſiti*, quia totus homo mori & interire dicitur. §. LII.

CAPVT IV.

de forma mortis.

Forma mortis, quæ nihil aliud eſt, quam *animæ a corpore ſolutio*, declaratur ipſis ſacræ ſcripturæ verbis, §. LIII. notaturque ſimul, & argumentis adductis convellitur error *Photinianorum*, qui mortem definiunt per *redactionem in nihilum*. §. LIV.

CAPVT V.

de fine mortis.

Finis mortis *in ſe* conſideratæ eſt *pœna peccati*.

Sed reſpectu habito *diverſorum mortis objectorum*, *piorum* videlicet ac *impiorum*, *diverſitas* omnino *finis & effectus* in morte deprehenditur. Eſt enim mors *impiis* pœna proprie ſic dicta, æternæque perniciei initium; piis autem paterna eſt caſtigatio, eaque ſuavis & læta, tum in ipſo vitæ hujus exitu, tum ratione conſequentium. §. LV.

Sed mortem non dare *ſatisfactionem* pro peccatis, nec vitæ æternæ *meritum*, monetur contra *pontificios*. §. LVI.

CAPUT VI.

de objecto mortis.

Totum genus humanum morti obnoxium eſſe, oſtenditur §. LVII.

Hanc fati ad omnes homines pertinentis communitatem non labefactari vel exemplis quibusdam ſingularibus, vel ſuſpicionibus contrariis, docetur §. LVIII.

CAPUT VII.

de adjunctis mortis.

Adjuncta mortis ſunt *tempus*, *numerus*, *antecedentia* & *conſequentia*.

Conſiderantur itaque

I) *Tempus* mortis, ſeu *vitæ terminus*, unicuique homini divina providentia conſtitutus. §. LIX. ubi notatur *error*

A) *Epicureorum*, qui vitæ terminum *caſui* tribuunt, §. LX.

B) *Stoicorum*, *fati vim abſolutam* propugnantium. §. LXI. quibus fere accedunt *Calviniani*, cum *certum* mortis tempus & genus unicuique homini ex *abſoluto Dei decreto* adſignatum ſtatuant. Hinc propria contra eos diſputatio inſtituitur, qua, *ſtatu quæſtionis* rite formato, §. LXI. ſententiæ de *fatali neceſſitate termini vitæ* argumenta *opponuntur*, deſumta

1) a *divinis oraculis*, terminum vitæ ſic *limitantibus*, ut, in hora non minus, quam in genere mortis, reſpectus ad probitatem vel improbitatem hominum negligi non poſſit. §. LXII.

2) ab *exemplorum* enumeratione, quibus veritas promiſſionum & comminationum divinarum de vitæ ſpatio ſive extendendo, ſive abrumpendo comprobatur. §. LXIII. LXIV.

3) ex *providentiæ divinæ* ratione. §. LXV.
4) ex ordinato *medicamentorum* uſu. §. LXVI.
5) ex *ſubjecti* diſtributione.
6) ex deductione ad *abſurdum*.

Quæſtio ſubnectitur: An licitum ſit, *maturam mortem expetere*? §. LXVII.

II) *Numerus* mortis, ad unitatem reſtrictus, *ſingularis* & non iteratus. §. LXVIII. Heic

Quæſtio: *An reſuſcitati a Chriſto fuerint denuo mortui*? perpenſis argumentis cum negantibus, tum adſirmantibus, ita explicatur, ut major probabilitas vindicetur ſententiæ *adſirmanti*. §. LXVIII. LXIX.

* Scriptorum quorundam ſuper hac quæſtione mentionem injicit nota *Editoris*.

III) *Antecedentia* mortis. §. LXX.

A) *remotiora*,

1) morbi,
2) ſenectus, graphice depicta *Eccleſ. XII.* §. LXXI.
3) calamitates hujus vitæ. §. LXXII.

B) *propinquiora*, §. LXXIII.

1) interna.
2) externa. §. LXXIV.

IV) *Conſequentia* mortis. §. LXXV. referuntur, ad duas claſſes,

A) ratione *totius compoſiti*,

B) ratione *ſingularum hominis partium*, quæ ſunt *corpus* & *anima*. §. LXXVI.

* Obſervatio *Editoris* addit fautores quosdam ſententiæ, quæ *tres* homini partes tribuit; itemque ſcripta adlegat, argumentum hocce pertractantia.

Conſequuntur autem mortem reſpectu *corporis*

α) omnimoda corporis mutatio. §. LXXVI.
β) horribilis ejusdem putrefactio.
γ) corporis ſepultura.
δ) in pulverem converſio.

De *ſepultura* uberius dicitur: nam

(A) recenſentur varii modi, quibus apud *gentiles* mortuorum corpora tractata fuere. §. LXXVII.

* accedit notula *Editoris* de diro quodam more *Perſarum*.

(B) commendatur *chriſtianis honeſta* ſpeque reſurrectionis digna ſepultura.

(1) *Generatim* monetur, corpora chriſtianorum, piorum præſertim, *honorificentius* eſſe tractanda. §. LXXIX.

(2) *Speciatim* produntur cauſæ, cur *terræ inferenda* ac humanda ſint defunctorum corpora. §. LXXX.

* *Editor* in obſervationibus morem adſtruit *gentilium*, cadavera in rogum impoſita *cremandi*; ſimulque *origines* oſtendit conſue-

conſuetudinis apud *chriſtianos* introductæ, ſecundum quam *cœmeteria*, perinde ut alia loca ſacra, peculiari quadam ratione *conſecrantur*.

(C) Improbatur multiplex *pontificiorum* circa ſepulcra & ſepeliendi ritus *ſuperſtitio*. §. LXXXI.

(D) cenſetur *luxus noſtrorum* immoderatus. §. LXXXII.

(E) calamitati, qua pie cupiam honeſta ſepultura ab hoſtibus ſæpe denegatur, ſolatium opponitur. §. LXXXIII.

(F) varii *ſepulturæ ritus* enarrantur

(α) ex *vetere teſtamento*. §. LXXXIV.

(β) ex hiſtoria *primitivæ eccleſiæ*. §. LXXXV.

* *Editor* varias adſpergit obſervationes, ritibus hiſce illuſtrandis inſervientes; inprimis etiam de uſu *myrrhæ* & *aloës* in unguendis defunctorum corporibus aliquid adjicit; & morem gentilium, *præficas* adhibendi, copioſa in nota recenſet, idoneis rei teſtibus in medium adductis.

(γ) in *noſtris eccleſiis*. §. LXXXVI.

(G) *Quæſtiones* explicantur:

(1) An liceat in funebribus concionibus ſubjungere clauſulam ἐυκτικήν; §. LXXXVII.

(2) An *extra urbem cœmeteria* eligenda? §. LXXXVIII.

* *Editor* in obſervationibus α) de more *veterum*, *extra urbem* ſepeliendi, *auctores* excitat; β) demonſtrat, *per tria priora ſecula* chriſtianas civitates non habuiſſe *propria* ſepulturæ loca. γ) morem *intra templa & monaſteria ſepeliendi* copioſe dilucidat, originem ejus, progreſſum, abuſumque ingraveſcentem oſtendit, ſcriptorumque, qui de eo commentati ſunt, cenſum exhibet.

(3) An corpora facinoroſorum in patibulo *relinquenda?* §. LXXXIX.

(4) An hæreticis vel impiis *deneganda ſepultura?* §. XC.

Statu quæſtionis formato, *negative* reſpondetur, argumentis petitis

α) a divino mandato. §. XCI.

β) a piorum exemplo. §. XCII.

γ) a comparato.

δ) a conſequente multiplici incommodo.

(5) An pie defuncti ſint *lugendi?* *Reſp. adfirmando* §. XCIII. niſi luctus ſit immoderatus, ortusque vel ex impatientia, vel ex diffidentia. §. XCIV.

(6) Quid ſtatuendum ſit de *religioſo reliquiarum*, quas vocant, *cultu*, apud *pontificios* paſſim vigente? §. XCV.

Mos iſte *pontificius*

(α) *quis & qualis* ſit, oſtenditur §. XCV.

(β) *improbatur*, rationibus deſumtis

(a) a defectu mandati divini. §. XCVI — XCVIII.

(b) ab adverſo mandato. §. XCIX.

(c) a defectu divinæ promiſſionis.

(d) ex defectu probati exempli.

(e) ex contrariis exemplis.

(f) ex facto ipſius Dei, in ſepultura *Moſis*, cujus ſepulcrum voluit ignorari. §. C.

* *Editor* hiſtoriam *Moſaicæ ſepulturæ*, nec non locum *Judæ v. 9.* additis obſervationibus illuſtrat.

(g) ex defectu rationis certæ ac firmæ. §. CI.

(h) ex ſuffragio primitivæ eccleſiæ. §. CII.

(i) ex fraudibus & impoſturis, quæ circa reliquias committuntur. §. CIII. CIV.

* Varia ſcripta de argumento hocce tum a *proteſtantibus*, tum ab ipſis *cœtus Romani doctoribus*, recentiori cumprimis ætate evulgata exhibet nota *Editoris*.

(k) a multiplici ſuperſtitione in hoc cultu. §. CV.

(l) ex abſurdis & periculis, quæ cultum reliquiarum conſequuntur. §. CVI.

(m) ex ſaniorum pontificiorum confeſſione. §. CVII.

(γ) Excutiuntur *pontificiorum argumenta*, *pro cultu reliquiarum* ſtabiliendo petita

(a) ab exemplis dictisque ſcripturæ. §. CVIII.

(aa) *Exod.* XIII.
(bb) *Deut.* XXXIV. §. CIX.
(cc) 2. *Reg.* XIII. §. CX.
(dd) 2. *Reg.* XXIII. §. CXI.
(ee) *Eſa.* XI. §. CXII.
(ff) *Matth.* IX. §. CXIII.
(gg) *Act.* V. & XIX. §. CXIV.

* De *umbra Petri morboſos ſanante* ſcripta quædam ſuppeditat, ſuamque obſervationem adjicit *Editor*.

 (bb) Gen.

(*bb*) *Gen.* XLVII. §. CXV.
(*ii*) 1. *Reg.* XIII. & *Dan.* VI. §. CXVI.
(*kk*) *Sir.* XLVI.
(*ll*) *Act.* VIII.

(*b*) ex conciliis. §. CXVII.

(*c*) ex patribus. §. CXVII.

(*d*) ex miraculis ad reliquias factis. §. CXVIII.

(*e*) ex miraculis in corporibus ſanctorum.

(*f*) ex revelatione ſanctorum corporum. §. CXIX.

* *Editor* in nota producit FRANCISCVM PARISIVM, clarum miraculis, quae ad ſepulcrum ejus edita dicuntur. Horum præcipui defenſores atque oppugnatores commemorantur, variaque ſcripta huc ſpectantia recenſentur.

(*g*) ex translatione reliquiarum de uno loco in alium. §. CXX.

(*h*) ex repoſitione earundem ſub altaribus. §. CXXI.

(*i*) ex uſu cereorum & lampadum. §. CXXII.

(*k*) ab utili & honeſto. §. CXXIII.

(7) Quid ſtatuendum de *peregrinationibus ad loca ſanctorum*? §. CXXIV.

(α) Quantum *pontificii* iis tribuant, *Bellarmini* verbis docetur. §. CXXIV.

(β) Sed eædem a nobis jure *repudiantur*. Sunt enim

(*a*) ſuperſtitioſæ. §. CXXV.

(*b*) ſupervacuæ & otioſæ. §. CXXVI.

(*c*) pernicioſæ. §. CXXVII.

(*d*) in Chriſti meritum contumelioſæ. §. CXXVIII.

(*e*) verbo Dei & naturæ novi teſtamenti contrariæ. §. CXXIX.

(*f*) *gentilium Turcarumque* ſuperſtitioni adfines. §. CXXX.

(*g*) deſtituuntur primæ eccleſiæ ſuffragio. §. CXXXI.
quæ adſertio defenditur contra exceptiones *Bellarmini*. §. CXXXII. CXXXIII.

* De *Gregorii Nyſſeni* epiſtola, *ſuper peregrinationibus*, a *Petro Molinæo* aliisque recognita, obſervationem litterariam adjicit *Editor*.

(*h*) a *pontificiis ſanioribus* non admodum probantur. §. CXXXIV.

(γ) Subvertuntur fulcra *pontificiorum*, ad firmandas peregrinationes adhibita

(*a*) a *Bellarmino*

(*aa*) ex ſcripturis ſacris. §. CXXXV.

(*bb*) ex patribus. §. CXXXVI.

(*cc*) ex ratione. §. CXXXVII.

(*b*) ab *aliis*. §. CXXXVIII.

(8) An *infantes*, *ante baptiſmum mortui*, *extra cœmeteria* ſepeliendi? §. CXXXIX.

CAPVT VIII.

de conſequentibus mortis reſpectu animæ, hoc eſt, ejus conditione & ſtatu.

SECTIO I.

de animæ immortalitate.

Conſequens mortis reſpectu *animæ* eſt, quod *ipſa* poſt diſſolutionem a corpore, *immortalem agat vitam*. §. CXL. Hinc

I) *Confirmatur animæ immortalitas* ſequentibus fundamentis:

A) Diſerta ſervatoris noſtri adſertione, *Matth.* X, 28. §. CXLI.

B) Animæ & corporis oppoſitione. §. CXLII.

C) Primæva animæ creatione. §. CXLII.

* Ampla *Editoris* obſervatio genuinum ſenſum loci *Gen.* II, 7. adcurate explanat, vimque ejus ad demonſtrandam animæ immortalitatem in aprico ponit; adjungit etiam aliud argumentum ex *Gen.* I, 26.

D) Ipſa animæ adpellatione. §. CXLIII.

E) Vitæ poſt hominis mortem continuatione, ex variis ſcripturæ locis colligenda, inprimis ex *Luc.* XX, 37. cujus argumentationis veritas contra exceptiones *Photinianorum* adſtruitur. §. CXLIV.

F) Mor-

F) Mortis deſcriptione. §. CXLV.

G) animarum poſt mortem ſtatu & conditione.

H) *Moſis* adparitione. §. CXLV.

II) Quæſtio proponitur: An immortalitas animæ *ex lumine naturæ* cognoſci poſſit? §. CXLVI.

A) Adducuntur *philoſophorum rationes*, quibus animæ a corpore ſolutæ vitam perpetuam probare nituntur. §. CXLVI.

* In copioſa obſervatione *argumenta pro immortalitate animæ a ratione* petita, in ſuas claſſes diſpeſcuntur, vis ſingulis propria, nexusque, quo unum alteri plus addit ponderis, oſtenditur; *recentiorum* etiam felicia in argumentis hiſce exornandis conamina laudantur; denique de iis argumentis, quæ *probabilitatem* tantum, non certitudinem inferunt, *epicriſis* ſubjicitur.

Accedunt aliæ *Editoris* obſervationes, eæque literariæ, quibus partim de libro illo *Platonis* agitur, *Phaedon* inſcripto; partim notitia exhibetur auctorum, qui in adſtruenda animæ immortalitate ſtudium ſuum operamque collocarunt.

B) *Diſſentientium* cogitata adferuntur. §. CXLVII.

* Nota *Editoris* ſcriptoribus a GERHARDO excitatis adcenſet alios *recentiores*.

III) Allegatis *patrum* dictis de animæ immortalitate, oſtenditur unanimis piæ & eruditæ *antiquitatis* in hoc dogmate *conſenſus*. §. CXLVIII.

IV) Exponitur *antitheſis* eorum, qui animæ immortalitatem negant. §. CXLIX.

* *Editor* in larga obſervationum copia 1) explicatius agit de iis, qui animam ex materia conſtare exiſtimant, negata ejus immortalitate. 2) de *Epicuro* ejusque ſectatoribus *auctores* recenſet. 3) ſectam iſtam hæreticorum, qui *Arabici* dicuntur, perſequitur. 4) *Ariſtoteli jure* tribui ſententiam *de animæ interitu*, adducta recentiorum auctoritate monet; 5) denique de *Pomponatio*, ejusque defenſoribus aliquid ſubjungit.

V) Convelluntur argumenta, ad probandam ψυχοφθορίαν proferri ſolita

A) ex *ſacris literis*.

1) *Job.* XIV. 10. §. CL.

2) *Pſalm.* CXV. 17. §. CLI.

3) *Eccleſ.* III. 19. §. CLII.

* Cui loco *Editor* in obſervationibus lucem adfundit, adductis inſimul quibusdam ejus interpretibus.

B) ex *rationibus* petitis

1) ab animæ *productione*. §. CLIII.

2) ab animæ *operatione*. §. CLIII.

3) ab animæ *paſſione*.

4) ab animæ *alteratione*.

5) a *comparatione*.

SECTIO II.

de metempſychoſi, ſeu transmigratione animæ.

I) *Metempſychoſeos adſertores* nominantur. §. CLIV.

* *Editor* in obſervationibus perſequitur ſententiam *Ægyptiorum*, *Pythagoræ*, *Platonis*, *Joſephi*; & ad alios auctores lectorem remittit.

II) Bruta illa & abſurda *metempſychoſeos* opinio *refutatur*. §. CLV.

III) Argumenta ſolvuntur, quibus uſi ſunt nonnulli *pro adſtruenda metempſychoſi*.

A) ex *Nebucadnezaris* transformatione. §. CLVI.

B) ex *Johannis baptiſtæ* denominatione, *Malach.* IV. 5. coll. *Matth.* XI. 14. §. CLVII.

C) ex hiſtoriarum *profanarum* teſtimonio, de *Lycanthropis*. §. CLVIII.

SECTIO III.

de variis animarum poſt mortem receptaculis.

Præmiſſis *patrum* quorundam effatis *de animarum a corpore ſeparatarum loco ac cuſtodia*. §. CLIX.

I) Indicatur *noſtræ eccleſiæ* ſententia, nixa perſpicuo *ſacræ ſcripturæ* teſtimonio, quæ *duo tantum* enumerat animarum poſt mortem *receptacula*, alterum *piis*, alterum *impiis* deſtinatum. Prius *cœli*, poſterius *inferni* adpellatione denominatur. §. CLX.

Speciatim evincitur,

A) *Piis* mentibus in *cœlo* paratum eſſe domicilium, ſecundum dicta

1) *vet. teſt.* §. CLX.
2) *nov. teſt.* §. CLXI.

B) *impias* vero animas ſtatim poſt mortem corporis detrudi in *carcerem infernalem.* §. CLXII.

II) *Antitheſis* exhibetur,

A) *Gentilium.* §. CLXIII.

B) *Patrum quorundam.* §. eod.

C) *Eſſaeorum.* §. CLXIV.

D) *Manichaeorum.* §. eod.

(*Lutheri* ſententia de *Scheol* dextre explicatur, §. CLXV.)

E) *Pontificiorum*, qui ſequentia ſtatuunt animarum receptacula:

1) *infernum.*
2) *purgatorium.*
3) *limbum puerorum.*
4) *limbum patrum.*
5) *coelum*, in quod animas ſanctorum ab omnibus peccatis plane purgatas admittunt. §. CLXVI.

Haec *pontificiorum* ſententia ſub adcuratius examen vocatur.

(I) Contra *tria illa* receptacula animarum, a *pontificiis* praeter coelum & infernum efficta, adfertur argumentum *generale*, §. CLXVII. inſimulque convellitur *generale Bellarmini* argumentum, pro illis adſtruendis in medio poſitum. §. CLXVIII.

(II) In *ſpecie* diſputatur

(A) contra *limbum infantum.* §. CLXIX.

(1) Falſitas hujus commenti adductis variis rationibus evincitur. §. eod.

(2) *Hypotheſes*, quibus *pontificii* limbum infantum ſuperſtruunt, evertuntur.

Fruſtra enim adſumunt:

α) parvulos, ſine baptiſmo decedentes, mortis aeternae poena eſſe damnandos. §. CLXX.

β) eosdem non poena quidem ſenſus puniendos, nec tamen animi dolore, quamvis mitiſſimo illo, cariturос. §. CLXXI.

(B) contra *limbum patrum*,

(1) Argumenta producuntur limbo patrum *adverſa.* §. CLXXII.

(2) *Fulcra limbi* hujus *pontificii* deſtruuntur, deſumta

α) ex dictis *ſcripturae ſacrae*

a) *Gen.* XXXVII. 35. §. CLXXIII.

b) 1. *Sam.* XXVIII. §. CLXXIV.

quae contra noſtras exceptiones in contrarium adferuntur, ſolvit §. CLXXV.

c) *Zach.* IX. 11. §. CLXXVI.

d) *Luc.* XVI. §. CLXXVII.

e) 1. *Petr.* III. §. CLXXVIII.

f) *Gen.* XV. 15. §. CLXXIX.

g) *Deut.* XXXII. 22.

h) *Matth.* XI. 3.

i) *Joh.* VIII. 56.

k) 1. *Petr.* IV. 6.

l) *Hebr.* VI. 20.

m) *Hebr.* IX. 8.

n) *Hebr.* X. 19.

o) *Hebr.* XI. 39. §. CLXXIX.

β) ex *patribus.* §. CLXXX.

(C) contra *purgatorium.* §. CLXXXI.

AA) *Opponuntur* purgatorio *noſtra argumenta*, quorum vis inſimul contra *Bellarmini* exceptiones vindicatur. Nam commentum iſtud *pontificium*

(1) deſtituitur ſcripturae ſuffragio. §. CLXXXII. CLXXXIII.

(2) pugnat cum ſcriptura. Haec enim

α) *omnes* homines in *duas* duntaxat claſſes, bonos ſcilicet & malos dividit. §. CLXXXIV. CLXXXV.

β) reſipiſcendi, credendi, bene operandi ſpatium ad ſolum *hujus vitae* tempus reſtringit. §. CLXXXVI. CLXXXVII.

γ) emundationem a peccatis tribuit *merito Chriſti*, in uſu verbi & ſacramentorum per fidem homini in hac quidem vita adplicato. § CLXXXVIII.

δ) pios *laeto* animo mortem adire praecipit. §. CLXXXIX. cumprimisque in *exemplo* latronis converſi *Luc.* XXIII. 43. credentibus promiſſionem offert veriſſimam ac largiſſimam beatitatis morti *proximae.* §. CXC.

ε) animas piorum *ſine mora* ad paradiſi gaudia introduci, *perſpicuis teſtimoniis* adſerit. §. CXCI. CXCII.

ζ) duo

ζ) *duo tantum ψυχοδοχεῖα* poſt mortem enumerat. §. CXCIII.

η) peccatorum remiſſionem & ſalutis conſequendæ facultatem *huic* tantum *vitæ* adligat. §. CXCIV. CXCV.

ϑ) negat, mortuos vivorum ſuffragiis juvari poſſe. §. CXCVI.

ι) ex inferno liberationem patere negat. §. CXCVII.

(3) adverſatur *analogiæ fidei.*

α) articulo de Dei miſericordia. §. CXCVIII.

β) de Dei juſtitia. §. CXCVIII—CCI.

γ) de merito Chriſti. §. CCII. CCIII.

δ) de evangelio. §. CCIV.

ε) de fructu poenitentiæ. §. CCV. CCVI.

ζ) de peccatorum remiſſione. §. CCVII. CCVIII.

η) de ſtatu hominum fide juſtificatorum, fructuque juſtificationis, pace nimirum conſcientiæ. §. CCIX.

ϑ) de extremo judicio. §. CCX.

(4) pugnat cum propriis *pontificiorum* hypotheſibus. §. CCXI.

(5) caret eccleſiæ *primitivæ*, apoſtolis vicinæ ſuffragio, id quod

α) *generatim* demonſtratur. §. CCXII.

β) In *ſpecie*,

a) ex ſilentio patrum. §. CCXIII.

b) ex effatis & ſententiis eorundem, a purgatorii opinione longe abhorrentibus, cum adſerunt,

aa) nonniſi in hac vita locum eſſe poenitentiæ. §. CCXIV.

bb) unumquemque ita judicari, ut a Chriſto in morte invenitur. §. CCXV.

cc) nullam eſſe pro peccatis ſatisfactionem aliam, quam Chriſti. §. CCXVI.

dd) iis, quibus peccata ſint remiſſa, poenam in purgatorio non amplius eſſe ſuſtinendam. §. CCXVII.

ee) animas piorum ſtatim a morte in coelum deduci. § CCXVIII.

ff) denique duo tantum animarum receptacula ſtatuunt. §. CCXIX.

(6) falſis nititur hypotheſibus. §. CCXX.

(7) convenit cum ſuperſtitione *gentilium*, *Judæorum*, & *Turcarum*. §. CCXXI. CCXXII.

(8) laborat perpetuis contradictionibus. §. CCXXIII.

BB) Fundamenta *pontificiorum*, ad *firmandum purgatorium* adhibita, evertuntur, ſubrutis itentidem *Bellarmini* contra noſtras reſponſiones exceptionibus. Diſpeſcuntur autem argumenta *pontificiorum* in *quinque* claſſes, prout deſumta ſunt a *Bellarmino aliisque*

α) ex ſcripturis ſacris *vet. teſtam.*

a) 2. *Maccab.* XII. §. CCXXIV—CCXXX.

b) *Tob.* IV. 18. §. CCXXXI.

c) 1. *Sam.* XXXI. §. CCXXXII.

d) *Pſalm.* XXXVIII. 2. §. CCXXXIII.

e) *Pſalm.* LXVI. 12. §. CCXXXIV.

f) *Eſa.* IV. 4. §. CCXXXV.

g) *Eſa.* IX. 18. §. CCXXXVI.

h) *Mich.* VII. 8. §. CCXXXVII.

i) *Zach.* IX. 11. §. CCXXXVIII.

k) *Malach.* III. 3. §. CCXXXIX.

l) *Levit.* XII. 4. §. CCXL.

m) 1. *Sam.* II. 6. §. CCXLI.

n) *Pſalm.* XXXIX. 12. §. CCXLII.

o) *Pſalm.* CVII. 13. §. CCXLIII.

p) *Eccleſ.* IV. 14.

q) *Eſa.* VIII. 19.

r) *Eſa.* LIV. 8.

s) *Jer.* I. 13. §. CCXLIV.

β) ex *nov. teſtam.*

Explicantur dicta, pro purgatorio adducta

(1) a *Bellarmino*

a) *Matth.* XII. 32. §. CCXLV—CCLI.

* Copioſis *Gerhardi* in hunc locum obſervationibus *Editor* adjungit ſuam, qua monet, in expoſitione verborum Chriſti: *neque in hoc, neque in futuro ſeculo*, reſpici ad *Judæorum de gradibus & remiſſione peccatorum* ſententiam. His poſitis mentem ſervatoris amplius declarat, & ad *Pfaffii* conſenſum provocat.

b) 1. Cor,

b) 1. *Cor.* III. 12. Locus iſte fere palmarius

aa) *generatim* vindicatur ab iniquis *Bellarmini* detorſionibus. §. CCLIII. CCIV.

bb) *ſpeciatim* per *ſingula membra* dilucidatur, perquirendo

(α) Quinam ſint *architecti*? §. CCLV.

(β) Quodnam ſit *fundamentum*? §. CCLVI.

(γ) Quinam ſint *ſuperædificantes*? §. CCLVII.

(δ) Quid *aurum*, *argentum* & *pretioſi lapides*? §. CCLVIII.

(ε) Quid *lignum*, *fœnum* & *ſtipula*?

(ζ) Quid *dies*, *cujusque opus manifeſtans*? §. CCLIX.

(η) Quid *ignis*? §. CCLX—CCLXVII.

c) 1. *Cor.* XV. 29. §. CCLXVIII.

d) *Matth.* V. 25. & *Luc.* XII. 58. §. CCLXIX.

e) *Matth.* V. 22. §. CCLXX.

f) *Luc.* XVI. 9. §. CCLXXI.

* *Editor* ſcriptores quosdam recentiores excitat.

g) *Luc.* XXIII. 42. §. CCLXXII.

h) *Act.* II. 24. §. CCLXXIII.

i) *Phil.* II. 10. *Apoc.* V. 2. §. CCLXXIV.

(2) ab aliis doctoribus *pontificiis*.

a) *Matth.* XIII. 11. §. CCLXXV.

b) *Matth.* XII. 36. §. CCLXXVI.

c) *Luc.* XVI. 25. §. CCLXXVII.

d) *Rom.* XII. 13. §. CCLXXVIII.

e) 1. *Joh.* V. 16. §. CCLXXIX.

γ) ex *conciliis* & *eccleſiæ conſuetudine*. §. CCLXXX.

δ) ex *patribus græcis* & *latinis*. §. CCLXXXI.

ε) ex *rationibus*; & quidem

a) ex *diſcrimine peccatorum*. §. CCLXXXII.

b) a *debito pœnarum temporalium*. §. CCLXXXIII.

c) a *communi opinione omnium gentium*. §. CCLXXXIV.

d) ab *adparitionibus animarum*. §. CCLXXXV.

e) ex *incommodo*. §. CCLXXXVI.

f) ab *eccleſiæ communione*. §. CCLXXXVII.

(3) argumenta *Salmeronis* pro *purgatorio*

a) ex *traditione*. §. CCLXXXVIII.

b) ex *ratiocinatione*. §. CCXXXIX.

(4) argumentum *Becani* pro *purgatorio* ex *purgatione ſalvandis neceſſaria*. §. CCXC.

(5) argumentum recentioris cujusdam *pontificii* pro *purgatorio*: *corpus purgatur in ſepulcro*; ergo etiam *anima in igne purgatorio*. §. CCXCI.

(6) diluitur objectio pontificiorum, ipſummet *Lutherum purgatorio fomenta ſuppeditaſſe*. §. CCXCII.

IOANNIS GERHARDI

THEOLOGI QVONDAM IENENSIS
CELEBERRIMI

LOCORVM THEOLOGICORVM

TOMVS DECIMVS OCTAVUS

DENVO EDIDIT
ET SVPPLEMENTO
ADAVXIT
IO. FRIDERICVS COTTA
THEOLOGVS TVBINGENSIS

TUBINGAE
Svmtibvs IO. GEORGII COTTAE
MDCCLXXIX.

PRÆFATIO EDITORIS.

E variis, quæ animo noſtro obverſata ſunt, unum ſelegimus thema, huic ſtatim tomo ſubiungendum, *de exilio mortis Leibnitiano*. Diximus quidem in *adnotationibus tomo XVII.* adſperſis nonnulla de memorabili illa ſententia Leibnitii, philoſophi celeberrimi, qui poſita perpetua ſubtilis cuiusdam vehiculi cum anima coniunctione, mortem proſcriptam voluit, ſuaque hac de re cogitata in variis ſcriptis, maxime vero in diario eruditorum gallico, quod inſcribitur: *le Journal des Savans*, ſub titulo: *le banniſſement de la mort*, exhibuit.

Quum vero, quantum nobis quidem conſtat, materia hæc data opera adhuc a nemine ſit pertractata, digna nobis viſa eſt, quæ ſingulari diſſertatione partim obſervationibus litterariis, partim vero argumentis philoſophicis atque theologicis in utramque partem curatius expenſis, illuſtraretur.

Suſcepit, noſtro hortatu, hancce operam vir doctiſſimus, Georgius Henricus Müller, *profeſſor ac verbi divini miniſter in ducali academia militari Stuttgardiana* meritiſſimus, eaque ita functus eſt, ut addito, quod ipſi debemus, ſupplemento gratiam lectorum nos inituros ſperemus.

Plura ſuperſunt, ob ſpatii anguſtiam nunc excluſa, *de neceſſitate* atque *univerſalitate mortis*, de *cauſa mortis*, *de bis mortuis*, quæ cum orbe erudito alio tempore communicabuntur. Interim hæc, quæ Tibi B. L. iam tradimus, æquo accipias animo, deque continuo noſtro ſtudio, opus *Gerhardianum* in communes uſus perficiendi, perſuaſus ſis, rogamus enixiſſime.

Scripſimus
Tubingæ die XXVIII. Decembr. anno
reparatæ ſalutis humanæ
MDCCLXXVIII.

LOCVS XXVII.

DE MORTE.

CAPVT VIII. SECT. IV.

DE SOMNO ANIMARVM SEPARATARVM.

De animarum dormitione.

§. CCXCIII. Oſtendimus in præcedenti tomo, *cap. VIII. ſſ. CLIV. p. 171.* quæſtionem de ſtatu & conditione animarum e corporis domicilio egreſſarum revocari poſſe ad duo principalia capita, quorum prius agat *περὶ τῦ πῦ*, de domicilio illo, in quod animæ poſt hominis mortem recipiuntur, quod *ψυχοδοχεῖον* adpellari poſſe diximus, poſterius *περὶ τῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν*, quid agant vel non agant ſeparatæ illæ animæ, an Epimenideo quodam ſomno oppreſſæ *ἀναίσθητοι* prorſus *ἄεργοι καὶ ἄπρακτοι* uſque ad diem extremi iudicii otientur, an vero pro diſtinctorum domiciliorum conditione ac ſtatu diverſa agant & patiantur. De priore membro ſatis prolixe hactenus egimus, reſtat igitur, ut ad poſterius tandem deſcendamus, de eodem pari perſpicuitate acturi. Complures ex veteribus eccleſiæ doctoribus amplexi videntur quamdam *ψυχοπαννυχίαν*, hoc eſt, ſtatuiſſe videntur animas hominum defunctorum ſomno ſopitas tam boni quam mali ſenſu deſtitutas, ac tam æternæ beatitudinis quam damnationis expertes uſque ad mortuorum reſurrectionem ac diem iudicii in loco quodam inter cœlum ac terram intermedio eodemque inviſibili quieſcere ac deliteſcere, vel certe *a viſione Dei adhuc excluſas* in certo quodam *πῦ*, ab inferno, in quo impiorum animæ adſervantur, diſtincto, unionem cum corporibus reſuſcitandis & æternæ beatitudinis poſſeſſionem exſpectare. Ex patribus Græcis in hanc ſententiam produci ſolent Iuſtinus (vel quicunque alius auctor illarum quæſtionum, quia eruditi merito dubitant, an ſint Iuſtini) (*) qui in quæſt. LX. ex iis, quæ gentes chriſtianis proponunt, ſcribit,

(*) Hunc librum omnino IVSTINI fœtum non eſſe, vel ex eo colligi poteſt, quia multa in eo ſunt, quæ ſecula aliquot Iuſtino ſequiora ſapiunt, ut recte iudicat CAVEUS in *hiſtoria litteraria*, *tom. I. p. 63.* ed. Lond.

bit, *narrationem de Lazaro & divite non eſſe veram hiſtoriam*, & cauſam reddens ſubiungit: *neque enim ante reſurrectionem unicuique ex iis, quae in vita geſſit, praemium redditur.* Idem quæſt. LXXVI. *Si ante reſurrectionem nulla ſunt operum praemia, quis fructus fuit latroni, cum in paradiſum eius animus introductus eſt?* Reſpondet autem, *utilitatem latroni fuiſſe eam, quod fidei commodum re ipſa perceperit, per quod dignus reputatus ſit, qui ſanctorum cætui adiungeretur, in quo uſque ad diem reſurrectionis & remunerationis reſervatur, habetque paradiſi ſenſum intelligentiae ſenſu, qui dicitur, quo animi & ſe ipſi vident, & quae ſunt ſub ipſis & praeterea angelos atque daemonas.* Irenæus lib. V. adv. hæreſ. cap. 31. circa finem: *cum Dominus in medio umbrae mortis abierit, ubi animae mortuorum erant, poſt deinde corporaliter reſurrexerit, & poſt reſurrectionem adſumtus ſit, manifeſtum eſt, quia & diſcipulorum eius, propter quos & haec operatus eſt Dominus, animae abibunt in inviſibilem locum definitum eis a Deo, & ibi uſque ad reſurrectionem commorabuntur ſuſtinentes reſurrectionem, poſt recipientes corpora & perfecte reſurgentes, hoc eſt, corporaliter, quemadmodum & Dominus reſurrexit, & ſic venient ad conſpectum Dei.* Origenes homil. VII. in Levit. de patriarchis, prophetis & apoſtolis verba faciens: *nondum enim*, inquit, *receperunt laetitiam ſuam, ne apoſtoli quidem, ſed & ipſi exſpectant, ut & ego laetitiae eorum particeps fiam. Neque enim decedentes hinc ſancti continuo integra meritorum ſuorum praemia conſequuntur, ſed exſpectant etiam nos licet morantes, licet deſides &c. Vides ergo, quia exſpectat adhuc Abraham, ut quae perfecta ſunt, conſequatur. Exſpectat & Iſaac & Iacob, & omnes prophetae exſpectant nos, ut nobiſcum perfectam beatitudinem capiant.* Lib. II. περὶ ἀρχῶν circa finem: *puto enim, quod ſancti quique diſcedentes de hac vita permaneant in loco aliquo in terra poſito, quem paradiſum dicit ſcriptura divina, velut in quodam eruditionis loco &, ut ita dixerim, auditorio vel ſchola animarum, in quo de omnibus his, quae in terris viderant, doceantur.* Titus Boſtrenſis in Luc. XXIII. paradiſum, quem Chriſtus latroni promittit, *de eiuſmodi receptaculo a cæleſti regione diſtincto* exponit: (quamvis eruditi merito dubitant, an commentaria illa in Lucam ſint huius Titi, quia auctor eorum paſſim citat Chryſoſtomum, Cyrillum Alexandrinum & Peluſiotam, qui pueri erant, cum Titus moreretur, obiit enim ſub Valente, teſte Hieronymo de ſcript. eccleſ.) Chryſoſtomus homil. XXXIX. in 1. ad Corinth. in illa verba: *ſi in hac vita tantum ſperamus in Chriſto, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quid ais Paule? an non animus ſuperſtes erit? erit & immortalis quidem. Quamquam vero vel ſexcenties ſit immortalis, tamen ſine carne ipſa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum neque pœnis punietur. Omnia enim coram tribunali Chriſti manifeſtabuntur, inquit Paulus, ut unusquisque ferat quae per corpus ſive bona ſive mala geſſit. Nam ſi corpus non reſurgit, anima noſtra incoronata manebit, & extra cæleſtem beatitudinem erit.* Homil. XXVIII. in epiſt. ad Hebræos: *intelligite & vos, quale & quantum eſt Abrahamum ſedere & apoſtolum Paulum exſpectantes, quando & tu conſumeris, ut poſſint tunc mercedem recipere, niſi enim & nos illuc venerimus, tunc praedixit eis Salvator non dare mercedem, ſicut pater bonus amator filiorum probis & genuinis filiis & opus perficientibus dicit ſe non daturum comedere, niſi venerint etiam alii fratres &c. Ne aliquid prae nobis habere viderentur, ſi primi ante nos coronarentur, unum definivit tempus omnium coronarum, & qui ante tam multos annos vicit, tecum accipiet coronam.* Et poſtea: *praevenerunt nos in certaminibus, ſed non praeveniunt in coronis. Si enim corpus unum omnes ſumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum*

ſimul

ſimul & communiter coronatur & non per partes. In aliis ſermonibus locum illum vocare ſolet τὸ τῶν ἱερῶν πρόθυρον, (ſicut Bernhardus, *atria a Domini domo diſtincta*, ut poſtea videbimus) quod animæ ibi demorentur ad ſimilitudinem eorum, qui præ foribus principum in ædium veſtibulis exſpectant intra ædium penitiora ad principis conſpectum admitti. Similia occurrunt homil. XL. in Geneſ. homil. XXXIII. ad pop. Antiochen. homil. VII. in epiſt. ad Hebr. ubi locum illum, in quem animæ piorum colliguntur, vocat *ſinum Abrahae*, & apud auctorem operis imperfecti in Matth. quod exſtat inter opera Chryſoſtomi homil. XXXIV. Theodoretus in Hebr. XI. *Sanctorum tot & tanta fuerunt certamina, ſed hi tamen nondum coronas acceperunt; exſpectat enim Deus aliorum certamina, ut ſoluto ſtadio omnes, qui victoriam fuerint conſecuti, ſimul victores pronunciet & remuneret,* Theophylactus in Luc. XVI. ſcribit narrationem de Lazaro & divite eſſe parabolam, non hiſtoriam, *quia nondum diſtributa ſint bona & mala iuſtis & iniuſtis.* In Luc. XXIII. *Alii dixerunt, quod latro nondum ſit in paradiſo ſortitus converſationem, ſed quia invariabilis ſit & mentiri nequeat Domini promiſſio, ideo dictum eſt: hodie mecum eris in paradiſo. Quidam vero, qui maxime ſenſum adſequi viſi ſunt, ſic exponunt: Repromiſſa nobis bona non ſunt ingreſſus in paradiſum, vel adſcenſus, ſed regnum cælorum, neque enim mihi videtur idem paradiſus & regnum. Bona enim regni neque oculus vidit neque auris audivit; paradiſum autem & oculus Adae vidit, & auris audivit de eis &c.* In Hebr. XI. *Sancti nihil adhuc cæleſtium promiſſionum ſunt adſecuti.* Oecumenius in eumdem locum: *Sancti teſtimonium promeriti, quod per fidem placuerunt Deo, nondum conſecuti ſunt bona iuſtis promiſſa &c.* Aretas, Cæſarienſis epiſcopus, in comm. Apocal. VI. *Per haec adparent ſancti petere mundi conſummationem, ideo longanimiter exſpectare iubentur uſque ad conſummationem fratrum, ne abſque ipſis conſummentur iuxta divinum apoſtolum: Horum igitur ſpe, quae per intellectum velut in ſpeculo contemplatur, omni craſſitie liberati merito laetantur quieſcentes in ſinibus Abrahae, nam id a multis ſanctis dictum eſt, unumquemque virtutis cultorem ſortitum eſſe dignum locum, unde etiam de futura ſua gloria certam quamdam adſequatur coniecturam.* Commentaria illa Aretæ collecta ſunt ex Andreæ, Cæſarienſis epiſcopi, monumentis, ex quo intelligitur, eum in eadem hæſiſſe ſententia. Euthymius in Luc. XVI. dicit, *narrationem illam de Lazaro & divite eſſe parabolam, quo deſignetur, quid erit poſt diem iudicii.* In Luc. XXIII. *paradiſum a regno* diſtinguit: *Et tunc quidem dedit ei* (inquit) *converſationem in paradiſo tamquam arrhabonem regni ſui, quod eſt fruitio ineffabilium ac aeternorum bonorum, quae nec oculus vidit, nec auris audivit.*

§. CCXCIV. Ex patribus latinis ita ſenſiſſe videntur Tertullianus in locis compluribus in apologet. cap. 47. pag. 78. *Paradiſum nominamus locum divinae amœnitatis recipiendis ſanctorum ſpiritibus deſtinatum, maceria quadam igneae illius zonae a notitia orbis communis ſegregatum.* Lib. de anim. cap. 55. pag. 294. *Si Chriſtus non ante adſcendit in ſublimiora cælorum, quam deſcendit in inferiora terrarum, ut illic patriarchas & prophetas compotes ſui faceret, habes & regionem inferum ſubterraneam credere & illos cubito pellere, qui ſatis ſuperbe non putent animas fidelium inferis dignas, ſervi ſuper Dominum, & diſcipuli ſuper magiſtrum, aſpernati ſi forte in Abrahae ſinu exſpectandae reſurrectionis ſolatium carpere. Nulli patet cælum terra adhuc ſalva &c. cum tranſactione enim mundi reſerabuntur regna cælorum.* Et ſub finem illius capitis: *Habes de paradiſo a nobis libellum, quo conſtituimus omnem animam*

mam apud inferos ſequeſtrari in diem Domini. Cap. 58. p. 296. *Omnes ergo animae penes inferos inquis: Velis ac nolis & ſupplicia iam illis & refrigeria.* Lib. IV. adv. Marc. cap. 34. pag. 441. *Eam regionem* (recipiendis animabus pie defunctorum deſtinatam) *ſinum dico Abrahae, etſi non cœleſtem, ſublimiorem tamen inferis, interim refrigerium praebituram animabus iuſtorum, donec conſummatio rerum reſurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat, tunc adparitura cœleſti promiſſione, quam Marcioni ſuo vindicat quaſi non a creatore promulgatam.* Similia occurrunt in Scorpiaco cap. 12. de iudic. Domini cap. 11. in fragment. de paradiſo &c. Victorinus Martyr in Apocal. VI. *Animas occiſorum dicit ſe vidiſſe ſub ara, id eſt, ſub terra.* Item: *In noviſſimo tempore ſanctorum remuneratio perpetua & impiorum ventura eſt damnatio.* Lactantius lib. VII. div. inſtit. cap. 21. *Nec quisquam putet animas poſt mortem protinus iudicari; nam omnes in una communique cuſtodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen.* Hilarius in Pſalm 238. *Haec humanae lex neceſſitatis eſt, ut ſepultis corporibus animae* (omnes omnino) *ad inferos deſcendant. Quam legem Dominus ad conſummationem veri hominis non recuſavit.* Ambroſius lib. II. de Cain. cap. 2. *Solvitur a corpore anima, & poſt finem vitae huius adhuc futuri iudicii ambiguo diſcernitur.* De bon. mortis cap. 10. *Satis fuerat illis dixiſſe animas ἄδην petere, id eſt locum, qui non videtur, quem Latine infernum dicimus.* Prudentius in hym. de exſeq. defunctor. *Animas in terreſtrem paradiſum ſive in ſinum Abrahae deſcendere docet:*

> *Patet ecce fidelibus ampli*
> *Via lucida iam paradiſi,*
> *Licet & nemus illud adire*
> *Homini, quod ademerat anguis.*

Auguſtinus lib. I. retract. cap. 14. *De ſanctis hominibus iam defunctis, utrum ipſi ſaltem dicendi ſint iam in illa poſſeſſione* (beatitudinis) *conſiſtere, merito quaeritur.* Epiſt. CXI. ad Fortunatum ex verbis Hieronymi colligit, *tunc nos viſuros faciem Dei, cum in angelos profecerimus, hoc eſt, aequales angelis facti fuerimus, quod erit*, inquit, *in reſurrectione mortuorum.* In enchir. cap. 108. *Tempus, quod inter hominis mortem & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet.* Lib. XII. de Geneſ. ad lit. c. 35. *Minime dubitandum eſt, animam hominis poſt mortem ipſam carne depoſita non ſic videre poſſe incommutabilem ſubſtantiam, ut ſancti angeli vident.* In Pſal. 36. conc. 1. *Poſt vitam iſtam parvam nondum eris, ubi erunt ſancti, quibus dicetur:* Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi; *nondum ibi eris, quis neſcit? ſed iam poteris ibi eſſe, ubi illum quondam ulceroſum pauperem dives ille ſuperbus in mediis tormentis vidit a longe requieſcentem. In illa requie certe ſecurus exſpectabis iudicii diem.* Bernhardus ſerm. III. de omnibus ſanctis: *Advertiſtis, ni fallor, tres eſſe ſanctarum ſtatus animarum, primum videlicet in corpore corruptibili, ſecundum ſine corpore, tertium in beatitudine conſummata; primum in tabernaculis, ſecundum in atriis, tertium in domo Dei.* Et poſtea: *In illam beatiſſimam Dei domum animae nec ſine nobis intrabunt, nec ſine corporibus ſuis, id eſt, nec ſancti ſine plebe, nec ſpiritus ſine carne.* Serm. IV. exponens illud Apoc. 6. *Vide ſub altari animas interfectorum*, per altare intelligendam eſſe dicit *Chriſti humanitatem*, ac dicit *animas martyrum eſſe ſub altari, quia ſolum vident Chriſti humanitatem, poſt diem iudicii exaltandas eſſe ſuper altare ad videndam Dei eſſentiam.*

CCXCV. Bellarminus quidem in lib. de beatit. ſanctor. cap. 4. & 5. pleraque illa dicta ad commodum ſenſum trahere conatur. De Iuſtino dicit, quod *loquatur*

tur de retributione perfecta, *quando totus homo anima & corpore gaudebit*, *vel cruciabitur;* de Irenæo, quod *ſolum ſignificet animas non eſſe nunc in perfecta illa beatitudine*, *in qua eſt Chriſtus*, *qui animo & corpore eſt beatus;* de Origene, quod *loquatur de laetitia accidentali & perfecta;* de Chryſoſtomo, Theodoreto, Theophylacto & Oecumenio, quod *loquantur de gloria ſeu corona corporis;* de Hilario, quod *loquatur de tempore vet. teſt. quo adhuc cælum erat clauſum;* de Ambroſio, quod *notitiam temporis illius*, *quo futurum ſit extremum iudicium*, *animabus tantum deneget*, *quodque loquatur de retributione mercedis*, *quae tam animo quam corpori publice coram toto mundo danda eſt;* de Prudentio, quod *loquatur figurate*, *per ſinum Abrahae & paradiſum terreſtrem intelligens regnum cælorum*; de Auguſtino, quod *aliquando dubitaverit de loco*, *ubi ſint animae beatorum*, *ſed poſtea re diligenter conſiderata rectius ſenſerit;* Item: quod *exiſtimaverit*, *ſanctorum animas videre quidem Deum*, *ſed non ita perfecte*, *ut videbunt poſt reſurrectionem*, *propterea quod naturale deſiderium recipiendi corpus non ſinat animas toto conatu ferri in Deum;* (Sixtus Senenſis lib. V. bibl. adnot. 169. pag. 388. addit, *Auguſtinum non de gloria animarum*, *ſed de gradibus & quantitate ſive conſummatione gloriae ante iudicium dubitaſſe*, *utrum pares eſſent angelis in viſione Dei*, *an aliquid minus viderent*) de Bernhardo denique, quod *Auguſtinum ſecutus deneget animae ſeparatae non omnino omnem Dei viſionem*, *ſed perfectam illam*, *quam habebit anima*, *quando toto impetu feretur in Deum.* Et ſane non imus inficias, quædam ex illis piorum veterum dictis commode explicari poſſe, eorum cumprimis, qui alibi mentem ſuam clarius expoſuerunt; interim negari nequit, 1.) plurima ex illis dictis ita comparata eſſe, ut non niſi per violentam detorſionem ad bonum ſenſum reduci poſſint, adeo ut hic quoque locum habeat effatum theologorum academiæ Duacenſis, qui in cenſura Bertrami, quam indici expurgatorio inſeruerunt, aperte fatentur, *ſe in catholicis veteribus aliis praeter Bertramum plurimos ferre errores & extenuare*, *excuſare*, *excogitato commento perſaepe negare*, *& commodum iis ſenſum adfingere*, *dum in diſputationibus opponuntur.* 2.) Inde Bellarminus ipſe fatetur, *Aretam & Euthymium ex Graecis*, *Tertullianum*, *Lactantium & Victorinum ex Latinis non poſſe commode exponi.* 3.) Sanderus de viſib. eccleſiæ monarchia lib. VII. expreſſe adſerit, Iohannem XXII. *errorem illum ſuum*, *quod ſanctorum in Domino quieſcentium animae ante diem iudicii Deum non ſint viſurae*, *nec fruiturae cæleſti gloria & beatitudine*, *cum multis & Graecis & Latinis patribus habere communem.* 4.) Alphonſus de Caſtro lib. III. adv. hæreſ. in verb. *Beatitudo* hæreſ. 6. *Bernhardum*, *Theophylactum & Irenaeum idem cum Iohanne XXII. ſenſiſſe* adſerit, *idque Irenaeum aperte indicare*, *in Theophylacto ſe mirari*, *non fuiſſe a cenſore notatum*, *de Bernhardo vero luce clarius conſtare.* 5.) Theodorus Peltanus ieſuita in ſuis ad Titum Boſtrenſem adnotationibus obſervat, *ſententiam illam ſive Chryſoſtomi ſit ſive Titi*, *apud quem ex verbis Chryſoſtomi probatur*, *eſſe multorum veterum.* 6.) Sixtus Senenſis lib. VI. biblioth. adnot. 345. pag. 570. ſine circuitione fatetur, *multos ex veteribus viſionem Dei animabus pie defunctorum denegaſſe*, ſic enim ſcribit: *Alphonſus Caſtrenſis admonet hanc Bernhardi ſententiam eſſe damnatam*, *quod & ipſe non inficior*, *ſed auctorem tamen grato ac benigno adfectu excuſandum arbitror ob ingentem numerum illuſtrium eccleſiae patrum*, *qui ante ipſum huic dogmati auctoritatem ſuo teſtimonio viſi ſunt praebuiſſe. Horum ſententias iuxta ſeriem temporum*, *in quibus floruerunt*, *collectas huc adponere libet*, *ut in unius paginae tranſcurſu lector abſque longa mora breviter agnoſcat*,

ſcat, qui ſibi auctores hac in parte prudenter legendi ſint, ac benevole, quando id fieri queat, interpretandi. Agnoſcit igitur quorumdam dicta non admittere benevolam ac commodam illam interpretationem. Ibidem pag. 573. *Si quae ſunt ſanctorum dicta, quae nequeant huiusmodi interpretationem pati,* (quod ſcilicet animabus non denegent ſimpliciter Dei viſionem & beatitudinem, ſed duntaxat perfectam & conſummatam illam felicitatem, quam poſt corporis reſurrectionem exſpectant) *memineris ſaltim, hunc errorem nihil officere eruditioni & pietati tam illuſtrium patrum, cum eccleſia illorum temporibus nondum aliquid certi in hoc articulo ſtatuiſſet credendum.* 7.) Vaſquez tom. I. in Thomam diſp. XIX. cap. 1. num. 11. *Non pauci neque infimi nominis auctores in ea fuerunt ſententia, ut adſererent, ſanctorum defunctorum animas, quae ex hac vita diſceſſerunt, non ſtatim in beatitudinem recipi, ſed uſque ad diem iudicii in quibusdam locis reſervari, ut interim nec Deum videant, nec beatae ſint. Euthymius, Tertullianus, Lactantius, Victorinus manifeſte hanc ſententiam docuerunt &c.* Stapletonus lib. I. de auctorit. ſcript. cap. 2. §. 5. *Etiam Origenes, Irenaeus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambroſius, Bernhardus huic ſententiae adſenſi ſunt.*

§. CCXCVI. Colligimus igitur ex illis patrum ſententiis, 1.) veriſſimam eſſe regulam iſtam, quam toties inculcat Auguſtinus, quod patrum dicta non ſint canonicæ ſcripturarum ſacrarum auctoritati exæquanda, nec pro norma fidei in eccleſia habenda, ſed iuxta ſcripturæ normam explicanda, ac ſalva honorificentia, quæ patribus debetur, poſſe ab eorum ſententia diſcedi, ſicubi ipſimet a ſcripturis ſacris diſceſſerint, epiſt. XIX. ad Hieron. epiſt. XLVIII. ad Vincent. epiſt. CXI. ad Fortunatum lib. II. cont. Creſcon. cap. 32. lib. XI. cont. Fauſt. cap. 5. & alibi paſſim. 2.) σοφὸν illud φάρμακον, quo Bellarminus lib. II. de Chriſto cap. 2. authenticam patrum auctoritatem tueri nititur, quod ſcilicet *patres nunquam omnes ſimul errent, etiamſi aliquis eorum erret,* non poſſe nec debere pro univerſali regula haberi, cum plures quandoque in erronea opinione conſentiant. Nullus patrum fuit immediate a Deo illuminatus & inſpiratus, ſicut prophetæ & apoſtoli, ideo non minus plures ſimul quam ſinguli errare poſſunt, eatenus vero non errant, quatenus ſcripturam ſequuntur, quæ omnis erroris penitus expers. 3.) Poſſe in patribus ut nævos excuſari ea, quæ accedente pertinacia luci ſcripturarum obluctante degenerant in hæreticas opiniones. Bellarminus lib. IV. de eccleſ. cap. 5. inſectatur Flacium Illyricum, quod in patribus *naevos* adpellet, quæ in pontificiis damnat ut *haereſes. Illyricus* (inquit) *noſtra dogmata in omnium patrum libris invenit, ſed in patribus vocat naevos, in nobis haereſes. Scilicet haec eſt aſtutia adverſariorum, ut oſtendant nos eſſe extra eccleſiam, noſtra dogmata vocant haereſes; ut non videantur ipſi ſeparati ab eccleſia patrum, eadem dogmata in illis vocant naevos.* At præter alia, quæ Bellarmino opponi poſſunt ac debent, utpote quod papalia dogmata non occurrant apud antiquiſſimos patres, qui primis ſeculis vixerunt, quod quarumdam duntaxat corruptelarum veſtigia in ſcriptis veterum occurrant, quod ipſimet pontificii tales nævos in patribus agnoſcere cogantur &c. urgemus locum Auguſtini lib. I. de baptiſm. contra Donatiſtas cap. ult. ubi Donatiſtis pro ſua de baptiſmo iterando hæreſi auctoritatem Cypriani obtendentibus eodem modo reſpondet: *Nam illum,* inquit, *naevum in candore ſanctae animae caritatis ubera obtegebant, hanc autem fuliginem in iſtorum tartarea fœditate vultus impacatus oſtentat.* Auguſtini veſtigiis inſiſtit Vincentius Lirinenſis, qui in lib. contra

fan. vocum novit. cap. 11. (in hæ-
g. Baſil. edit. pag. 646. ſic ſcribit:
rerum converſio ! Auctores eiusdem
is catholici , conſectatores vero haere-
icantur. Abſolvuntur magiſtri , con-
tur diſcipuli. Conſcriptores librorum
ni erunt, adſertores vero gehenna ſu-
. Nam quis ille tam demens eſt, qui
nctorum omnium & epiſcoporum &
um lumen beatiſſimum Cyprianum cum
collegis ſuis in aeternum dubitet re-
um eſſe cum Chriſto ? aut quis contra
rilegius , qui Donatiſtas & caeteros
quae illius auctoritate concilii rebapti-
ſe iactitant, in ſempiternum neget ar-
ſe cum diabolo &c.) 4.) Perquam
re eſſe in rebus fidei a veritatis tra-
berrare , ſi relicta ſcripturæ luce
as ratiocinationes velimus ſequi.
nim rationi abſurdum videtur, iu-
adhuc inſtitui, ſi animæ iam ante
ſione ac æterna felicitate perfruun-
nde quidam ex veteribus humanæ
s arbitrium ſecuti animabus ſepa-
llam felicitatem denegarunt. 5.)
am illam de ſtatu animarum ſepa-
m opinionem precibus pro defun-
temporis progreſſu dogmati de pur-
occaſionem præbuiſſe. Patet hoc
rgia, quæ Iacobo falſo tamen tri-
, in qua ſacerdos pro animabus
rum in Chriſto quieſcentium ita pre-
ut indicet, eas nondum ad locum
tatæ beatitudinis perveniſſe. For-
ecationis hæc eſt : *Domine Deus*
memento omnium orthodoxorum ac
ſide ſentientium ab Abel iuſto uſque
ernum diem , fac eos requieſcere in
viventium in regno tuo, in deliciis
, in ſinu Abraham , Iſaac & Iacob,
um patrum noſtrorum, unde exſulat
triſtitia & gemitus, ubi praeſidet lu-
ltus tui & perpetuo refulget.

æ ſententia animarum arum.

§. CCXCVII. Sed prætermiſſis incertis veterum opinionibus de communi quodam animarum a corporibus ſeparatarum receptaculo ac ſomno ſcripturæ divinitus inſpiratæ ſententiam de ſtatu & conditione animarum inveſtigabimus. Ea vero teſtatur, 1.) animas a corporibus ſeparatas nequaquam in locum quendam a cœlo & inferno diſtinctum & in commune quoddam receptaculum congregari, ſed τὸ illud beatiſſimum, in quod animæ piorum in fide defunctorum recipiuntur, eſſe vere ac realiter diſtinctum ab infernali illo carcere, in quem animæ impiorum & infidelium detruduntur. 2.) Animas defunctorum a corporibus ſeparatas non opprimi ſomno quodam carnali & Epimenedeo uſque ad extremi iudicii diem, ſed tempore inter mortem hominis & extremum iudicium intermedio in eodem verſari ſtatu, quem poſt reſurrectionem corporibus unitæ obtinebunt, hoc eſt, animas piorum in cœlo Deum videre & æternæ beatitudinis participes eſſe; animas impiorum in inferno a beata Dei viſione remotas & cruciatuum infernalium participes reddi. 3.) Quando in extremo die animæ corporibus reſuſcitatis iterum unientur, & beatorum gaudium & damnatorum cruciatum incrementa accepturum, quia in communionem gaudii in beatis & ſupplicii in damnatis corpora eorum vocabuntur. De primo membro ſuperius late fuit dictum, ac quomodo ſcriptura de duobus diſtinctis animarum ſeparatarum receptaculis loquatur, fuit oſtenſum, reſtat igitur, ut ad ſecundum membrum accedamus, ac quomodo ſtatum animarum beatarum in cœlo, & damnatorum in inferno Spiritus ſanctus nobis deſcribat, attendamus.

De ſtatu animarum beatarum in cœlo 1.) ex vet. teſt.

§. CCXCVIII. Statum animarum *in cœlo* ſcriptura tum *negative*, tum *adfirmative* deſcribit, a quo ſcilicet beatæ illæ animæ immunes ſint ac liberæ, & quibus bo-

norum generibus, quave felicitate circumfluant, quid non cogantur pati, & quid viciſſim agant, proinde in duas iſtas claſſes ſcripturæ dicta, quæ de ſtatu beatarum animarum nos informant, diſtingui poſſunt, ſed nos hac vice ſequemur ſeriem librorum biblicorum, & phraſium emphaſin in quolibet dicto expendemus. Abrahamo dicit Dominus Geneſ. XV. 15. *ibis ad patres tuos* בְּשָׁלוֹם, *in pacem*, ex quo loco Eſaias deſumſit illud LVII. 2. *ingrediuntur in pacem*, & Simeon Luc. II. 29. *nunc dimittis ſervum tuum in pace.* Hæc pax animarum ſanctarum non eſt iners otium vel veternus aliquis, ſed tranquillitas, lætitia & pax conſcientiæ in Deo exſultantis, ab omni dolore & pavore liberatæ, Dei luce fruentis, & Deum celebrantis, ut infra plenius docebitur. De eodem Abrahamo dicit Spiritus ſanctus, quod poſt mortem *congregatus ſit ad populum ſuum*, Geneſ. XXV. 8. quæ phraſis etiam de Iſaaco, Geneſ. XXXV. 29. Jacobo, Geneſ. XLIX. 33. & aliis piis in vera fide promiſſi Meſſiæ defunctis uſurpatur. Emphaſin huius phraſeos expendimus ſuperius in *συνωνυμία*, ubi oſtendimus, non corporis nec ſepulturæ, ſed animæ reſpectu pios ad populum ſuum congregari. Eſt ergo certus aliquis populus, eccleſia ſcilicet triumphans in cœlis, cui pii ſtatim a morte coniunguntur, & cum qua unum cœtum conſtituunt. Num vero putabimus cœtum illum eſſe penitus otioſum, ac perpetuo indulgere ſomno? Quod ſi enim militans in terris eccleſia ac populus Dei in hoc mundo non eſt otioſus ac ſomno perpetuo ſopitus, ſed Deum agnoſcit, colit, celebrat, utique multo minus eccleſia in cœlis triumphans, ac populus Dei in vita æterna otioſus ac ſomno ſopitus eſt cenſendus; ſed fulget in eo lux divinæ agnitionis, reſonant in eo laudis divinæ cantica, ac membra huius cœtus vinculo caritatis invicem ſunt connexa; alias non conſtituerent unum aliquem populum. 1. Sam. XXV. 29. ait Abigail ad Davidem: *Anima domini mei erit colligata in faſciculo vitae, ac Domino Deo tuo.* Emphaſin huius dicti expendimus §. 160. hoc loco illud duntaxat notamus, quod animæ piorum poſt mortem dicuntur *colligari in faſciculum* חַיּוָה, *vitarum apud Dominum Deum.* Ergo vivunt אֶת יְהוָה *cum Domino* ſeu apud Dominum. Qualis vero hæc ſit vita & qualis ſtatus apud Dominum, exponit David Pſal. XVI. 11. *Scire facies me ſemitam* חַיִּים, *vitarum* אֶת פָּנֶיךָ *cum faciebus tuis*, vel apud faciem tuam, *iucunditates in dextera tua in ſeculum.* Pſalm XXXVI. 10. *Tecum*, vel apud te *eſt fons vitarum*, *& in lumine tuo videmus lumen.* Ex his & ſimilibus dictis intelligitur, vitam apud Deum non eſſe aliam quam beatiſſimam, lætiſſimam, iucundiſſimam. Pſalm CXLII. 8. *Educ ex carcere* ſive clauſura *animam meam ad laudandum nomen tuum.* Ergo quando anima ex corporis ergaſtulo in morte liberatur, tum velut ex arcto quodam carcere in liberum campum progreditur, ac laudat Dominum cum omni ſanctorum angelorum & beatorum choro. Eſa. LVII. 1. *Viri miſericordiae a facie mali colliguntur.* v. 2. *Ingrediuntur in pacem.* שָׁלוֹם apud Hebræos ſignificat omnium bonorum cumulum, omnigenam proſperitatem ac felicitatem; quando igitur animæ defunctorum *in pacem ingredi* dicuntur, eo ipſo ſignificatur, quod æternæ beatitudinis fiant participes, quia beatitudo ſic deſcribitur, *quod ſit ſtatus omnium bonorum adgregatione perfectus.* Danieli ab angelo dicitur Dan. XII. 13. *Vade ad finem, & requieſces & ſtabis* (reſurges in die noviſſimo, atque interim quoad animam conſtitueris) *in ſorte tua*, hoc eſt, tibi adſignata, *in ſorte* ſcilicet *ſanctorum in lumine*, Actor. XXVI. 18. Col. I. 12. Atqui *in illo lumine* conſtituti *vident* verum

lu-

lumen, Pſal. XXXVI. 10. non ergo otioſe ac ſecure dormiunt. Sapient. III. 1. *Iuſtorum animae in manu Dei ſunt*, *&* *non tangit illas tormentum.* (Dictum hoc expendimus ſuperius §. 161. & 191. manus Dei inter cætera ſignificat Dei *protectionem ac tutelam*; quando ergo animæ piorum dicuntur eſſe in Dei manu, ſenſus eſt, quod Dei patrocinio ab omni prorſus malo ſint immunes, contra vero omnis boni ac felicitatis participes, quia in *dextra Dei ſunt delectationes in ſeculum* Pſal. XVI. 11.) Ac omnium optima explicatio, quomodo animæ piorum ſint in manu Dei, petitur ex dicto Chriſti Iohan. X. 27. *Oves meae vocem meam audiunt*, *&* *agnoſco eas.* v. 28. *Et ego vitam aeternam do eis*, *&* *non peribunt in aeternum*, *&* *nemo rapiet eas ex manu mea.* Ergo animæ piorum in manu Dei habent vitam æternam, *nec tangit eos tormentum*, ſicut animæ impiorum in inferno *cruciantur*, Luc. XVI. 28.) *ſed illi ſunt in pace*, v. 3. (circumfluunt felicitate ac lætitia) v. 4. ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται *in multis bono adficientur*, *multis beneficiis cumulabuntur.* v. 6. *In tempore viſitationis ipſorum refulgebunt* *&* *tanquam ſcintillae in ſtipula diſcurrent*, hoc eſt, dono claritatis ornabuntur ac *ſolis inſtar fulgebunt in regno Patris cæleſtis*, Matth. XIII. 43. Eccleſ. XI. 3. parabolice dicitur, quod homo in morte cadat vel *ad auſtrum vel ad aquilonem*, hoc eſt, quod anima migret vel in locum beatitudinis, lucis, gaudiorum &c. vel in locum damnationis, tenebrarum & cruciatuum. Ergo animæ non adſervantur in communi quodam receptaculo uſque ad iudicii diem, nec ſomno perpetuo ſopiuntur, ſed vel præmia vel pœnas percipiunt. Siracid. XI. 27. *Facile eſt coram Domino in die obitus reddere homini ſecundum opera eius.* Ergo præmia piorum non differuntur plane in diem iudicii, ut animæ interim nihil ex illis participent, ſed ſtatim in die obitus redditur unicuique ſecundum opera, ac proinde pii benefactorum præmia, impii malefactorum pœnas recipiunt. Non eſt, quod regeras: *Siracidem haudquaquam categorice adſerere*, *quod in die obitus unicuique ſecundum opera reddatur*, *ſed duntaxat hypothetice*, *quod poſſit Deus reddere*, *ſi vellet.* Nam genuinus ac verus dicti ſenſus is eſt, quod reddat Deus unicuique in die obitus ſecundum opera ſua, & quod Deo hoc facile factum ſit, quia ſapiens hoc argumento nos exhortatur ad ſtudium bonorum operum, ac v. 28. addit, *quod in fine hominis ſit denudatio operum eius*, ut eſt in vulgata translatione. In ſupplem. Dan. III. 86. *Benedicite ſpiritus* *&* *animae iuſtorum Domino*, *laudate* *&* *ſuperexaltate eum in ſecula.*

§. CCXCIX. In novo teſtamento de ſtatu & conditione animarum piarum e corporis domicilio egreſſarum plura exſtant teſtimonia. De patriarchis Abrahamo, Iſaaco & Iacobo dicit Chriſtus Matth. XXII. 32. Marc. XII. 26. Luc. XX. 37. quod poſt mortem adhuc *vivant*, reſpectu ſcilicet animarum, quia corpora eorum tum nondum erant ad vitam reſuſcitata. Quod ſi ergo animæ eorum vivunt, & quidem *in cælo apud Dominum*, utique etiam gaudia æternæ vitæ ſentiunt, nec ſomno conſopitæ otiantur, *vita vigilia eſt*, dicit Seneca, ſomnus autem mortis imago eſt ac ſoror. *Vita in actione conſiſtit*, dicit philoſophus, non in ignava & inerti ἀπραξίᾳ. Luc. IX. 30. Moſes & Elias in transfiguratione Chriſti adparentes *loquuntur cum illo de exitu* ſeu paſſione illius Hieroſolymis ſuſtinenda: ſic etiam animæ beatorum de perſona, beneficiis & regno Chriſti colloquuntur in ſumma lætitia. Luc. XVI. 22. quando Lazarus moritur, angeli ipſius *animam portant in ſinum Abrahae*, ubi παρακαλεῖται, v. 25. ac libera eſt ab omni periculo

II.) Ex novo teſtamento.

riculo e feliciſſimo illo ſtatu excidendi, quia chaſma magnum eſt firmatum, v. 26. Rationem metaphoræ, cur feliciſſimus beatarum animarum ſtatus vocetur *ſinus Abrahae*, expoſuimus ſuperius §. 161. Sicut infans in ſinu materno quietem & protectionem invenit, ſic piorum animæ in hoc ſinu felicitatis æternæ quietem ab omni labore & protectionem ab omni dolore percipiunt. Eſa. LXVI. 13. *Conſolabor vos, ſicut mater conſolatur filium.* Ac probe notandum, quod Lazarus in hoc ſinu Abrahæ dicitur *conſolationem percipere;* utique ergo ipſius anima non dormit, ſed conſolatione erigitur, ac ſentit loco malorum, quæ in hac vita ſuſtinuit, ſibi retribui bona, ſicut ex antitheſi ibidem addita intelligitur. Excipiunt pſychopannychitæ, *hanc non eſſe hiſtoriam, ſed parabolam, in qua futura tanquam praeſentia narrentur ad animos hominum magis percellendos.* Reſp. 1.) Multi ex veteribus ſtatuunt eſſe hiſtoriam. Tertullianus lib. IV. adv. Marcion. p. 274. Hilarius in enarrat. Pſal. II. circa fin. Ambroſius in Luc. tom. V. p. 128. Hieronymus lib. II. adv. Iovin. Auguſtinus de cura mort. cap. 14. Gregorius lib. IV. dial. cap. 29. Lyranus in comm. Luc. XVI. argumento permoti eo, quod nomina propria Abrahæ & Lazari exprimantur, ac quinque fratres damnati divitis recenſeantur. 2.) Quidam ſtatuit, priorem huius narrationis partem, quæ perſonam divitis & Lazari, ipſorum vitam, mores & obitum exponit, eſſe hiſtoricam; poſteriorem vero, quæ conditionem Lazari in futuro ſeculo, ſinum Abrahæ, cruciatum divitis, guttulam aquæ exprimit, eſſe parabolicam. 3.) Si vel maxime ſtatuatur, quod ſit parabola, noſtræ tamen ſententiæ confirmandæ optime inſervit. Neque enim ſignificat futurum hominum piorum & impiorum poſt diem iudicii ſtatum, ſed potius præſentem, quem ſtatim a morte ipſorum animæ ſortiuntur. Dives enim damnatus rogat Abrahamum, ut *mittat Lazarum ad fratres ſuos*, cui Abraham reſpondet: *habent Moſen & prophetas, audiant illos.* At poſt diem iudicii non erunt homines in hoc mundo, qui a futuris inferni ſuppliciis præmoneri, ac Moſen & prophetas audire poſſent. Ergo hæc διήγησις, etiamſi ſit parabolica, oſtendit tamen, animas piorum conſolatione frui in cœlo, impiorum vero animas cruciari in inferno, alioquin nec vera nec veriſimilis erit. Abſit enim, ut cum Photinianis in actis manuſcriptis colloquii Racovienſis blaſphemare velimus, *Chriſtum in hac parabola divitis & Lazari hominum opinionibus, quae tunc plerumque vigebant, ſe adcommodare fuiſſe* coactum. *Nam* (inquiunt) *aliquem in inferno fuiſſe & ibi torqueri, alium in ſinu Abrahae decumbere, ſunt plane fictitia & ſimilia illis, quae poetae de Ixione, Siſypho, Tantalo ſcribunt.* Quanto rectius Irenæus lib. IV. adv. hæreſ. cap. IV. p. 234. *Non fabulam retulit nobis* (Dominus) *divitis & pauperis, ſed primum quidem docuit, neminem oportere delitiis uti, neque in ſecularibus oblectamentis & multis epulis degentes ſervire ſuis voluptatibus &c. ne ergo in eamdem pœnam cum his veniamus, finem eorum oſtendit ſimul ſignificans, quod obedientes Moſi & prophetis crederent in eum &c.* Luc. XXIII. 43. promittit Chriſtus converſo latroni: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Dicti huius emphaſin expendimus ſuperius §. 161. & 190. Nomen *paradiſi* in ſcripturis accipitur dupliciter. Primo *proprie* pro horto illo delitiarum corporali ac terreno, in quo primi parentes, antequam peccarent, habitarunt, ſed poſt peccatum ex eodem expulſi fuere. Geneſ. II. 8. & ſeqq. III. 1. XIII. 10. Cant. IV. 13. Ezech. XXVIII. 13, XXXI. 8. Secundo *figurate* pro beatiſſimo illo πῦ, in quo animæ piorum felicitate & gloria perfruuntur, 2. Corinth. XII. 4. Apoc. II. 7. cuius figura paradiſus ille terrenus exſti-

. Hoc loco *paradiſi* nomen non ac-
ur in ſignificatione priore, ſed poſte-
:. Proinde ut latronis converſi, ita
que omnium vere piorum animæ in
Chriſti agnitione ex huius vitæ er-
ilo diſcedentes *in paradiſum*, id eſt,
m eccleſiæ cœleſtis & ad beatitu-
m ac lætitiam ſempiternam transfe-
ur, quia paradiſus ſignificat regnum
vitam beatam, ſecretis malis omni-
cumulatam omnium bonorum com-
ionem, ſedem beatorum, in qua
ſanctis angelis & beatis animabus
ndum & fruendum ſeſe exhibet, ex
viſione inenarrabilis lætitia & vita
ſſima oritur. Athanaſius in lib. va-
qq. quæſt. XIX. *Non propter ſolam
is animam Chriſtus Deus noſter para-
aperuit, ſed etiam ob reliquas ſancto-
animas.* Excipiunt 1.) *Chriſtum lo-
e paradiſo terreſtri.* Reſp. contrarium
dimus ſuperius §. 163. Ne enim
per *regnum* fortaſſis intelligeret ali-
humanum vel corporeum, Chriſtus
ravit regnum ſuum eſſe *paradiſum*,
t, gloriam & felicitatem cœleſtem.
*atroni promiſſum quidem fuiſſe paradi-
œleſtem, ſed dandum demum poſt reſur-
nem, dixiſſe autem Chriſtum*, hodie
*propter certitudinem rei futurae, ſicut
etae res futuras per tempus praeſens aut
ritum exprimunt.* 3.) *Illud* hodie
*ngendum cum voce dico, non cum ver-
t: Amen hodie tibi dico, eris mecum
radiſo.* Reſp. utramque exceptio-
eſſe coactam & textui contrariam, o-
imus itidem ſuperius §. 190. Ioh.
. *Amen amen dico vobis, qui verbum
audit & credit ei, qui miſit me, ha-
tam aeternam, & in iudicium non ve-
ſed tranſiit a morte in vitam.* Ergo
æ fidelium ſtatim a morte trans-
ad vitam æternam, quæ in ſcriptu-
finitur inenarrabili felicitate ac læ-
Ecquis enim ſtatuet, conditio-
ac ſtatum piorum poſt mortem, omnium malorum finem, reddi deterio-
rem? Iam vero etiamnum in hac vita
πρόγευσιν æternæ felicitatis ſentiunt, uti-
que ergo ab ea poſt mortem non exclu-
duntur, ſed primitiarum in hac vita ac-
ceptarum decimas & incrementum lar-
giſſimum conſequuntur. Ioh. XIV. 2.
*In domo Patris mei manſiones multae ſunt,
ſi quo minus, dixiſſem vobis, quia vado pa-
rare vobis locum.* v. 3. *Et ſi abiero & prae-
paravero vobis locum, iterum veniam & ac-
cipiam vos ad me ipſum, ut ubi ſum ego &
vos ſitis.* Conſolatur Chriſtus apoſtolos
adverſus odia ac perſecutiones mundi,
in quo non erant fixam ac ſtabilem ſe-
dem habituri, ac promittit ipſis, quod
in *domo Patris ſui*, id eſt, in cœlo ſint
multae manſiones, non tuguriola commo-
randi duntaxat cauſa conceſſa, ſed habi-
tacula ac tabernacula æterna, in quæ eos
undique a mundo fugatos ſtatim poſt mor-
tem recipere velit. Chriſtus enim venit
ad nos, ac nos ad ſe recipit, non ſolum
in extremo iudicio, quando corpora no-
ſtra ex terræ pulvere ſuſcitata in cœlum
introducet, ſed etiam in hora mortis,
quando animas noſtras per angelos in ſi-
num ſuum transferri curat. Ergo ubi
Chriſtus eſt, ibi apoſtoli, & omnes vere
pii ſtatim poſt mortem eſſe incipiunt. Iam
vero Chriſtus eſt in gloria & beatitudine
cœleſti, ut conſtat cap. eodem. Ergo,
v. 16. *Rogabo Patrem, & alium paracle-
tum dabit vobis, ut maneat vobiscum in ae-
ternum.* Ergo apoſtolorum animæ etiam
poſt mortem manſerunt habitacula & tem-
pla Spiritus ſancti eiusdem luce collu-
ſtrata; alias enim Spiritus ſanctus non
manſiſſet cum ipſis in æternum. Quæ
vero apoſtolorum, eadem etiam omnium
vere piorum hac in parte ſors eſt & con-
ditio. Ioh. XVII. 24. *Pater, quos dedi-
ſti mihi, volo, ut, ubi ego ſum, & illi ſint
mecum, ut videant claritatem meam, quam
dediſti mihi.* Ergo animæ piorum, quæ
ſunt cum Chriſto, non ſunt otioſæ vel ſo-

mno ſopitæ, ſed vident Chriſti gloriam ac claritatem, & ex hac viſione lucem, iuſtitiam, vitam & lætitiam percipiunt. Act. VII. 55. Stephanus moriturus videt *cœlos apertos, Dei gloriam & Filium hominis ſtantem a dextris Dei*, nimirum ut intelligeret, cœlum ſibi iam patere, ſeque ſtatim a Domino in cœleſtem gloriam eſſe recipiendum, unde etiam ex fide orat: v. 58. *Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum*, tanquam depoſitum fideliter cuſtodiendum ac conſtituto tempore reddendum, perinde ut etiam Chriſtus moriturus ſpiritum ſuum Patri tradit, docens, omnia corporis ſui myſtici membra eamdem cum ipſo conſolationem in morte habere, & ſpiritus omnium vere piorum a corpore diſcedentes velut depoſitum a Deo ſuſcipi, & in cœleſtem gloriam transferri, 1. Petr. IV. 19. Cumprimis vero de ſtatu animarum piarum emphatice loquitur apoſtolus 2. Cor. V. 1. *Scimus, quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, aeternam in cœlis.* v. 2. *Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram, quae e cœlo eſt, ſuperindui cupientes.* v. 3. *Si tamen veſtiti & non nudi inveniamur.* v. 4. *Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus gravati eo, quod nolumus exſpoliari ſed superveſtiri, ut abſorbeatur, quod eſt mortale, a vita.* v. 6. *Audentes igitur ſemper & ſcientes, quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur a Domino.* v. 7. *Per fidem enim ambulamus & non per ſpeciem.* v. 8. *Audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & praeſentes eſſe ad Dominum.* Quidam hunc locum exponunt de tempore reſurrectionis & iudicii, ideo per *domum terreſtrem diſſolvendam* intelligunt mundum in fine ſeculi deſtruendum, per *domum aeternam & cœleſtem* corpus immortale & glorificatum, qua ratione hic locus apoſtolicus non de ſtatu animarum poſt mortem, verum de gloria piorum poſt reſurrectionem ageret. Sed ſcopus atque integer contextus contrarium oſtendit. Per ἐπίγειον οἰκίαν τοῦ σκήνους apoſtolus intelligit corpus hoc mortale, ſicut ipſemet exponit v. 6. *dum ſumus in corpore*, ut & Iobi IV. 19. eadem metaphora homines in hac vita dicuntur *inhabitare domos luteas*; ac Petrus mortem ſuam vocat ἀπόθεσιν τοῦ σκηνώματος 2. epiſt. I. 14. ſicut hoc loco Paulus κατάλυσιν τῆς ἐπιγείου οἰκίας τοῦ σκήνους. Ratio metaphoræ eſt manifeſta. Corpus enim humanum eſt ex terra factum, ac proinde fragile & caducum inſtar tabernaculi, quod cito poteſt loco moveri. Anima in corpore habitat velut in domo; imo velut in tabernaculo, id eſt, in temporario quodam habitaculo, ſicut milites tempore belli ad tempus in tabernaculis commorantur. Per οἰκοδομὴν ἐν θεοῦ, οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὸ οἰκητήριον τὸ ἐξ οὐρανοῦ intelligit beatitudinem ac vitam æternam, in quam pii poſt mortem ſuſcipiuntur. Probamus hoc 1.) ex *praecedentis capitis concluſione.* v. 17. *Quod in praeſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtrae ſupra modum in ſublimitate aeternum gloriae pondus operatur nobis*, v. 18. *non contemplantibus, quae videntur, ſed quae non videntur. Quae enim videntur, temporalia ſunt, quae autem non videntur, aeterna ſunt.* Cum hiſce non ſolum immediate, ſed etiam per particulam ratiocinativam γὰρ coniungitur apoſtolica illa conſolatio: *Scimus enim, quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſolvitur, quod aedificationem ex Deo habemus*, æternum ſcilicet illud ac inviſibile cœleſtis gloriæ pondus. 2.) Ex *oppoſitione*. Ædificationem enim illam ex Deo, domum non manufactam æternam in cœlis elegantiſſime opponit apoſtolus terreno mortalis corporis noſtri tabernaculo. Corpus mortale vocat domum ἐπίγειον tum ratione *originis*, quia eſt ex terra factum

ctum, tum ratione *nutritionis & habitaculi*, quia fructibus ex terra naſcentibus alitur, & terram inhabitat, tum ratione *termini*, quia in terram tandem abit ac reſolvitur; ſed beatitudinem ac vitam æternam domum cœleſtem, quia in cælo eadem fidelibus parata. Corpus mortale vocat σκῆνος, quia anima ad tempus duntaxat in illo habitat, poſtea ex hoc tabernaculo emigrat, ſed cœleſtem beatitudinem vocat οἰκητήριον, æternum ac perpetuum domicilium. De corporis tabernaculo dicit, quod tandem diſſolvatur, ſed cœleſtem beatitudinem vocat οἰκίαν αἰώνιον, quia in æternum & quidem in eodem ſtatu permanet. Cœleſtem domum vocat ἀχειροποίητον & οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ, quia Deus ab æterno ſine hominum opera eamdem fidelibus paravit, contra vero corpus mortale per carnalem generationem parentum nobis communicavit. 3.) Ex *verborum conſideratione.* Non in *futuro* dicit, ſi terreſtris domus diſſoluta fuerit, habebimus ædificationem ex Deo, ſed in *praeſenti* ἔχομεν, *habemus;* at ſi de corpore immortali & glorificato tempore reſurrectionis nobis dando loqui voluiſſet, in *futuro* dixiſſet: *habebimus domum ex Deo.* 4.) Ex *ſcopi obſervatione.* Apoſtolus hoc vult dicere: Si vel maxime in hac vita perſecutiones, exſilia & ipſam tandem mortem ſuſtinere cogimur, non eſt tamen, quod animo propterea angamur, ac domum nobis defuturam metuamus, habemus enim domum cœleſtem, in quam e mundo pulſi ac fugati recipiemur. At ſi per domum cœleſtem intelligeret corpus immortale & glorificatum, non potuiſſet dicere, nobis non defuturam domum, quia a die mortis uſque ad tempus iudicii deerit nobis corpus immortale. 5.) Ex *conſequente illatione.* Ex eo enim, quod apoſtolus dixerat, diſſoluto terrenæ domus habitaculo nos habere domum æternam in cœlis, v. 8. infert, quod intuitu feliciſſimæ illius conditionis deſideremus, *magis e corpore peregrinari, & praeſentes eſſe apud Dominum.* Atqui ſi per *domum aeternam in cœlis* intelligitur corpus immortale, non poteſt illud deſiderium mortis ex antecedentibus inferri, quia corpore illo immortali carendum eſt piis uſque ad diem iudicii. 6.) Ex *aliorum Scripturae locorum collatione.* Non eſt in ſcripturis inſolitum aut infrequens, beatitudinem cœleſtem conferri *domui*, Luc. XVI. 9. *Ut recipiant vos in aeterna tabernacula.* Ioh. XIV. 2. *In domo Patris mei manſiones multae.* Heb. XI. 10. *Exſpectabat fundamenta habentem civitatem, cuius artifex & conditor Deus.* XIII. 14. *Non habemus hic civitatem manentem, ſed futuram inquirimus.* Apoc. XXI. 3. *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus &c.* 7.) Ex *patrum interpretatione.* Per *domum cœleſtem* in textu apoſtolico vitam æternam intelligunt Photius apud Oecumenium, Anshelmus & alii complures. Deſcribitur igitur ſtatus animarum ſanctarum e corporis tabernaculo egreſſarum hiſce membris: a) quod introducantur in domum non manufactam, ſed quæ ex Deo & æterna eſt in cœlis. Atqui in illa domo luce, gloria & lætitia cœleſti perfruuntur; b.) quod in cœleſti illo habitaculo ſuperinduantur gloria & honore; c.) quod ſint præſentes apud Dominum in vera ſua patria, ubi diligenter nota, apoſtolum adfectum piorum ſic deſcribere, quod deſiderent peregrinari a corpore, ut non amplius peregrinentur a Domino, ſed ſint præſentes apud ipſum; docet igitur, eſſe ſtatum aliquem animæ, in quo peregrinetur quidem a corpore, non tamen peregrinetur a Domino. Atqui talis animæ ſtatus non daretur, niſi ante reſurrectionem anima eſſet apud Dominum præſens. Nam in hac vita peregrinamur a Domino, ſed non a corpore, ἐνδημοῦμεν γὰρ ἐν σώματι, v. 6. in futura vita poſt reſurrectionem nec a Do-

mino nec a corpore peregrinabimur, quia erimus cum Domino ſemper & in carne noſtra Deum videbimus. Ut ergo detur ſtatus, in quo ἐκδημῦμεν ἐκ τῦ σώματος, ἐνδημῦμεν δὲ πρὸς τὸν κύριον, v. 8. neceſſario concedendum, quod animæ piorum a corporibus ſolutæ ſint præſentes apud Dominum. d.) Quod non amplius ambulent *per fidem*, *ſed per ſpeciem*, id eſt, quod Deum coram intueantur, ut docet oppoſitio, 1. Cor. XIII. 12. *Videmus nunc per ſpeculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem.* Per τὸ εἶδος igitur intelligit apoſtolus claram & intuitivam Dei viſionem, perfectam Dei agnitionem & lætiſſimam cœleſtium bonorum perfruitionem. Transibimus ad alia dicta apoſtolica: Phil. I. 23. *Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto.* Emphaſin verbi ἀναλῦσαι expoſuimus ſuperius in συνωνυμίᾳ, hoc loco illud notamus, quod Paulus poſt ſuam ex hac vita ἀνάλυσιν ſperat eſſe cum Chriſto in cœlo; utique ergo ipſius anima non dormit in ſepulcro, vel in communi quodam animarum receptaculo, ſed cum Chriſto in cœleſti gloria verſatur. *Ut enim angeli in cœlis ſemper vident faciem Patris cœleſtis* Matth. XVIII. 10. ſic etiam animæ beatorum in cœlis vident faciem Dei ac Chriſti, & ex hac viſione inenarrabile gaudium percipiunt. Ac quemadmodum Chriſtus in ſua ad cœlos adſcenſione ſanctuarium cœleſte ingreſſus *in gloriam ſuam introiiſſe* dicitur Luc. XXIV. 26. unde etiam auctor epiſtolæ ad Hebræos hunc Chriſti ingreſſum confert cum ingreſſu ſacerdotis intra velum *in ſancta ſanctorum* Hebr. IX. 12. innuens, quod cum ingreſſu in cœlum coniuncta ſit beata Dei viſio, ſicut ſacerdos in vet. teſt. ſanctum ſanctorum ingreſſus arcam fœderis ab oculis Iſraelitarum remotam intuebatur: ſic animæ beatorum in cœlum adſumtæ Deum a facie ad faciem intuentur, & *vident eum ſicuti eſt*, 1. Ioh. III. 2. De Abrahamo dicit epiſt. ad Hebræos XI. 10. quod *fide exſpectaverit civitatem habentem fundamenta, cuius artifex & conditor Deus*: in eam vero ſtatim poſt mortem ſeſe recipiendum exſpectavit, ut intelligitur ex antitheſi caſularum terrenarum, v. 9. & ex loco apoſtolico 2. Cor. V. 1. Hebr. XII. 22. *Acceſſiſtis ad montem Sion & civitatem Dei viventis, Hieroſolymam cœleſtem & myriaſin angelorum*, v. 23. *ad congregationem & eccleſiam primogenitorum in cœlis conſcriptorum & iudicem omnium Deum & ſpiritus iuſtorum perfectorum.* v. 24. *& teſt. nov. mediatorem.* Hic animæ piorum a corporibus ſeparatæ dicuntur *ſpiritus iuſtorum* τετελειωμένων *conſummatorum*, id eſt, plene ſanctificatorum ac glorificatorum, eædemque dicuntur unam quaſi civitatem & eccleſiam triumphantem conſtituere cum angelis, cum quibus ſcilicet voce & mente conſona Deum laudant. Per τὰς πρωτοτόκυς quidam intelligunt angelos, qui vocantur *Dei filii*, Iob. I. 6. XXXVIII. 7. quidam Dei populum, Iſraelem ſcilicet ſpiritualem, quia populus Iſraeliticus vocatur *primogenitus Dei filius*, Exod. IV. 22. quidam animas eorum, qui primi crediderant, & mortui fuerant, qui dicantur *conſcripti in cœlis*, quia ſunt adſcripti & cooptati cum angelis in ordinem civium cœleſtium, quidam animas patriarcharum & prophetarum cum Chriſto regnantium, ac per ſpiritus perfectorum animas apoſtolorum & martyrum. Quocunque vero modo explicetur, illud evidenter ex hoc loco deducitur, quod animæ ſive ſpiritus ſanctorum ſint cives cœleſtes ac beati ea beatitudine, qua angeli perfruuntur.

§. CCC. In *apocalypſi Iohannæa* de conditione ac ſtatu animarum beatarum viſiones habentur complures. Quia enim præcipuus huius libri ſcopus eſt, futuras eccleſiæ Chriſti calamitates & ærumnas per ſpiritum prophetiæ exponere, ideo paſ-

paſſim inſperguntur efficaces conſolationes calamitatibus illis opponendæ, inter quas eminet ea, quæ ex gloria cœleſti, in quam pii ex hac vita diſcedentes recipiuntur, peti debet. Apoc. IV. 4. videt Iohannes *in ſpiritu thronos viginti quatuor in circuitu divini throni poſitos*, *iisque inſidentes viginti quatuor ſeniores circumamictos veſtimentis albis & habentes in capitibus coronas aureas.* v. 6. In eiusdem ſedis circuitu videt quatuor animalia plena *oculis ante & retro.* v. 7. *ex quibus primum ſimile erat leoni*, *alterum vitulo*, *tertium homini*, *quartum aquilae.* v. 8. *ſingula habebant alas ſenas in circuitu*, *& intus plena erant oculis*, *& requiem non habebant*, *die ac nocte dicentia: Sanctus*, *ſanctus*, *ſanctus Dominus Deus omnipotens*, *qui erat & qui eſt & qui venturus eſt.* v. 9. *& cum darent animalia illa gloriam & honorem & benedictionem ſedenti ſuper thronum viventi in ſecula ſeculorum*, v. 10. *procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno*, *& adorabant viventem in ſecula*, *& mittebant coronas ſuas ante thronum dicentes:* v. 11. *Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam & honorem & virtutem*, *quia tu creaſti omnia*, *& per tuam voluntatem ſunt & creata ſunt.* Per *viginti quatuor ſeniores* intelligi videntur duodecim patriarchæ ac duodecim apoſtoli, hoc eſt, omnes pii ac fideles utriusque teſtamenti, adeoque tota triumphans in cœlo eccleſia, ut percipitur ex collatione c. V. 9. & 10. Ut enim a duodecim illis patriarchis totus populus Iſraeliticus fuit propagatus, ita quoque miniſterio apoſtolorum eccleſia nov. teſt. Chriſto colligi fuit cœpta. Sed & David viginti quatuor perſonas ordinaverat, quæ per vices miniſterio ſacro vet. teſt. præeſſent, ac duodecim vet. teſt. numerantur prophetæ κατ' ἐξοχὴν ſic dicti, qui una cum duodecim apoſtolis ſunt ſpirituales patres eccleſiæ utriusque teſtamenti, & ſcriptis ſuis adhuc docent eccleſiam. *Veſtimenta alba* deſignant lætitiam alterius vitæ & beatorum ſanctitatem ac puritatem. *Coronae aureae* ſignificant regalem dignitatem ac præmia pietatis & fidelitatis, quæ in futuro ſeculo beatis diſtribuuntur, 2. Tim. IV. 8. Per *quatuor animalia* Hieronymus in prooem. ſuper evang. Matth. Auguſtinus lib. I. de conſenſ. evang. cap. VI. & alii intelligunt quatuor evangeliſtas, quidam adplicant ad angelos, in quatuor plagis mundi Deo miniſtrantes, quidam in genere ad omnes eccleſiæ miniſtros, qui debent eſſe *leones* in vitiis perſequendis, *boves* in laboribus ſuſcipiendis, *homines* per compaſſionem, *aquilae* per contemplationem, leo enim ſymbolum roboris, vitulus laborioſitatis, homo prudentiæ, aquila perſpicaciæ. Quidquid ſit, ex hac viſione ſatis evidenter colligitur, quod tota triumphans beatorum eccleſia angelorum cœtui intermiſta iamdum etiam ante corporum reſurrectionem inceſſabili ac conſona voce Deum celebret. Cap. V. 8. *Quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores procidunt coram agno ſedente in throno Dei habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum*, *quae ſunt preces ſanctorum.* (*citharae* ſunt ſymbolum gratiarum actionis & divinæ laudis cum ſumma lætitia coniunctæ. *Phialae odoramentis plenae* ſignificant invocationem & preces Deo gratas, ſicut homini gratus eſt odor aromaticorum ſuffimentorum. Quamvis enim beati in futuro ſeculo pro ſe ipſis non opus habeant precibus, dubitari tamen nequit, quin pro ſalute eccleſiæ, quam in terris ſub cruce adhuc militare noverunt, in cœlo orent.) v. 9. *Et cantabant canticum novum dicentes: Dignus es accipere librum & aperire ſignacula eius*, *quoniam occiſus es*, *& redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione.* (Per *canticum novum* intelligitur lætum ἐπινίκιον, quod beati in cœlo cantant, illud dicitur *novum*, quia eſt eximium & inſigne cum ſingulari

lari lætitia coniunctum, qualia ſolent eſſe, quæ componuntur propter novum aliquod beneficium.) v. 10. *Et feciſti nos Deo noſtro reges*, (ſpirituales ac cœleſtes mortis, diaboli & inferni victores ac dominos) *& ſacerdotes* (offerentes hoſtias ſpirituales laudis ac gratiarum actionis) *& regnabimus ſuper terram.* (in novo cœlo ac nova terra 2. Pet. III. 13.) v. 11. *Et vidi & audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni & animalium & ſeniorum & erat numerus eorum millies centena millia & decies centena millia*, (hoc eſt, maximus & homini innumerabilis Dan. VII. 10.) v. 12. *dicentium voce magna: Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem & divitias & ſapientiam & fortitudinem & honorem & gloriam & benedictionem.* Ex qua viſione denuo conſpicitur, beatos in cœlo non otioſe dormire ac quieſcere, ſed una cum ſanctis angelis ſedentem in throno laudare. Cap. VI. 9. *Vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei & propter teſtimonium, quod habebant.* (hoc eſt, animas martyrum propter evangelii confeſſionem interfectorum) v. 10. *Et clamabant voce magna dicentes: Usquequo Domine, qui ſanctus es & verus, non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum de iis, qui habitant in terra?* (Sanctorum igitur martyrum animæ non dormiunt, ſed clamant & vindictam a perſecutoribus tyrannis ſumendam expetunt. Gregorius lib. II. moral. cap. 6. *Magnus earum clamor magnum eſt deſiderium tum reſurrectionis, tum iudicii, tanto enim quisque minus clamat, quanto minus deſiderat, & tanto maiorem vocem exprimit, quanto ſe in rei deſiderium plenius effundit.*) v. 11. *Et data ſunt illis ſingulae ſtolae albae, & dictum eſt illis, ut requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſervi eorum & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut illi.* (*Stolae albae* ſunt ſymbolum ſanctitatis, puritatis & lætitiæ, adeoque cœleſtis illius gloriæ, quam animæ beatorum ante reſurrectionem habent; alteram enim ſtolam, id eſt, corporis glorificationem poſt reſurrectionem accipient. Quod ſi igitur animæ beatorum ſtola gloriæ & lætitiæ ſunt ornatæ, utique non dormiunt in ſepulcro vel in communi quodam omnium animarum receptaculo) Cap. VII. 9. *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis*, (eccleſiam ex gentibus per verbum evangelii collectam) *ſtantes ante thronum & in conſpectu agni*, (utique ergo Deum vere videntes & ex viſione illa lætitiam ineffabilem concipientes) *qui erant amicti ſtolis albis*, (tanquam ſacerdotes ſpirituales; candor veſtium notat ſanctitatem, puritatem ac lætiam) & *palmae in manibus eorum*, (tanquam regum ac victorum) v. 10. *& clamabant voce magna dicentes: Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum, & agno!* v. 11. *Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum & quatuor animalium, & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas & adoraverunt Deum;* (ergo beati una cum angelis Deum laudant ac celebrant) v. 12. *dicentes: Amen, Benedictio & claritas & ſapientia & gratiarum actio & honor & virtus & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum, Amen!* v. 13. *Et reſpondit unus de ſenioribus & dixit mihi: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis qui ſunt? & unde venerunt?* v. 14. *& dixi illi, Domine mi tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna* (qui in terris graviſſimas adflictiones & mortem propter confeſſionem verbi ſunt perpeſſi) *& laverunt ſtolas ſuas & dealbaverunt eas in ſanguine agni.* (Qui per fidem in Chriſtum ſuper nivem ſunt dealbati, quique ſtolas corporum ſuorum ſanguine propter Chriſti evangelium effuſo laverunt. Mira vis ſanguinis Chriſti non rubefacientis nec inquinantis, ſed dealbantis ac purgantis!) v. 15. *Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſerviunt ei die ac nocte in templo eius*,)

(ſum-

(ſumma cum voluptate Deo in throno gloriæ ſedenti adſiſtunt, ſummo cum gaudio eum intuentur, ſumma cum προθυμίᾳ ei ſerviunt) *& qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos* (σκηνώσει obumbravit eos, id eſt, velut umbraculo quodam eos proteget contra ſolis æſtum ac quævis adverſa, iucundiſſime cum eis converſabitur in æternis tabernaculis) v. 16. *Non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol nec ullus aeſtus* (nihil boni illis deerit, nihil mali vel moleſti ipſis adeſit) v. 17. *Quoniam agnus, qui in medio throni eſt, paſcet illos, & deducet eos ad vivos fontes aquarum*, (fidelis ille paſtor omnia ad felicitatem & gloriam neceſſaria abunde ipſis ſuppeditabit) & *abſterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum.* (Eſa. XXV. 8. omnem ægritudinem, omnem triſtitiam ex ipſorum animis procul fugabit. Felix lacrima, quam tam benigna manus cœleſtis Patris abſterget!) Apoc. XI. 12. *duobus teſtibus* ſive prophetis (qui typum gerunt omnium fidelium eccleſiæ doctorum & piorum martyrum) *ab antichriſto interfectis praecipitur, ut in caelum adſcendant*, per quam adſcenſionem denotatur, quod ipſorum animæ cœleſtis gloriæ ac lætitiæ participes reddantur. v. 15. *Factae ſunt voces magnae in caelo*, angelorum ſcilicet & beatarum animarum iubilantium ac Chriſto regi gratulantium. v. 16. *Viginti quatuor ſeniores* (qui ſunt typus totius triumphantis eccleſiæ in cœlo) *adorant Deum, laudant ipſum, eique gratias agunt.* Cap. XIV. 13. *Audivi vocem de caelo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, quod in Domino moriuntur ἀπάρτι, profecto dicit Spiritus, qui requieſcant a laboribus ſuis, opera enim illorum ſequuntur eos.* (Ergo pii in Domino morientes non coguntur a beatitudine exſulare uſque ad diem iudicii, ſed ſtatim a morte beati eſſe incipiunt, requieſcunt enim ab omnibus laboribus ac doloribus, & gratuita operum ſuorum præmia ex parte iamdum percipiunt) cap. XV. 2. *Vidi eos, qui vicerunt beſtiam, ſtantes ſuper mare vitreum*, ſeu cryſtallinum (per quod gloria & felicitas cœleſtis ſanctorum denotatur, fuit enim illud mare lumine tanquam clariſſimo igne perfuſum) *habentes citharas Dei*, (reſonantes Dei laudem) v. 3. *& cantantes canticum Moſis ſervi Dei & canticum agni* (quia triumphans eccleſia conſtat ex ſanctis vet. & nov. teſt. ac ſicut Iſraelitæ poſt liberationem ex ſervitute Pharaonica cantico Moſis Deum celebrabant Exod. 15. ſic beati poſt liberationem a perſecutorum tyrannide & omnibus huius vitæ adverſis cantico agni ſive Chriſti Deum collaudant) *dicentes: Magna & mirabilia ſunt opera tua Domine omnipotens &c.* cap. XIX. 1. *Poſt haec audivi quaſi vocem turbarum multarum in caelo dicentium, Alleluia! Salus & laus & gloria & virtus Domino Deo noſtro* (ergo adſidua beatorum in cœlo occupatio eſt Dei in ſecula viventis laudatio) v. 3. *& iterum dixerunt, Alleluia.* v. 4. *& ceciderunt ſeniores viginti quatuor & quatuor animalia, & adoraverunt Deum ſedentem ſuper thronum dicentes, Amen, Alleluia!* v. 14. *Exercitus, qui ſunt in caelo, ſequuntur Chriſtum regem ſuum in equis albis veſtito byſſino albo & mundo* (in victoriæ & puritatis ſymbolum.) Apoc. XX. 6. *Animae interfectorum propter teſtimonium Ieſu vixerunt, & regnaverunt cum Chriſto mille annis.* Ergo non dormiunt, ſed cum Chriſto in cœlis vivunt & regnant. Ex quibus omnibus manifeſte colligitur, animas piorum a corpore ſeparatas non opprimi quodam ſomno perpetuo, ſed beatas apud Deum vivere, frui conſpectu Dei & ſuaviſſimo conſortio Chriſti, angelorum ſanctorum & totius triumphantis eccleſiæ, liberas eſſe ab omni perturbatione & moleſtia, conſtitutas eſſe in pace, quiete & gaudio, Deum celebrare ac laudare, pro liberatione a peccato, morte, damnatione, adeoque pro omnibus Dei beneficiis

ciis in creatione, redemtione, iuſtificatione & glorificatione præſtitis gratias agere, pro eccleſia in terris militante in genere orare, divina luce, ſapientia, iuſtitia & gloria æternæ vitæ perfundi & ſumma cum tranquillitate exſpectare, donec completo ſalvandorum numero corporibus ex pulvere reſuſcitatis iterum uniantur, & in lætitiæ ac gloriæ cœleſtis conſortium corpora rediviva adſumantur.

Rationes contra animarum dormitionem.

§. CCCI. *Rationes* contra pſychopannychiam formari poſſunt complures. 1.) a *piorum in hac vita conditione.* De ſe & omnibus vere piis pronunciat apoſtolus, quod Chriſtus in ipſis *vivat*, per fidem ſcilicet in cordibus ipſorum habitans, Gal. II. 20. Eph. III. 17. Atqui iuxta pſychopannychitarum hypotheſin Chriſtus poſt mortem non amplius in illis viveret, ſed dormiret, ſicque deterior eſſet eorum conditio poſt mortem, quam in hac vita. Item Pii in hac vita Deum & Chriſtum ex verbo agnoſcunt, diligunt & colunt. Atqui ſi animæ dormirent, non amplius Deum agnoſcerent ac diligerent. 2.) A *beatitudinis definitione.* Animæ piorum poſt mortem dicuntur *beatae* Apoc. XIV. 13. atqui *beatitudo omnis in actione conſiſtit*, ergo animæ piorum poſt mortem non otioſæ ſunt aut dormiunt, ſed beatorum actionibus funguntur. 3.) A *ſomni denominatione.* Somni adpellatio aut *improprie* uſurpatur pro morte, quæ eſt totius compoſiti, animæ vero propter *ἀθανασίαν* ſuperius demonſtratam tribui nequit; vel *proprie* pro adfectione, qua ſenſus corporis ligantur, eiusque actiones impediuntur, pro ſenſu animæ utpote incorporeæ itidem tribui nequit. 4.) Ex *abſurdorum conſecutione.* Lev. XIX. 13. præcipit Deus: *Non morabitur apud te opus mercenarii uſque mane.* Atqui ſi Deus præmia ſanctorum uſque ad mundi conſummationem differret, contra hanc ſuam legem agere videretur. Prov. XIII. 12. *Spes quae differtur, adfligit animam.* Atqui ſi animæ nondum perciperent promiſſam felicitatem & gloriam, adhuc adfligerentur. Phil. I. 6. Deus, *qui caepit opus bonum in piis*, illud dicitur *perfecturus uſque ad diem Chriſti.* Atqui ſi diuturno animarum ſopore illud interrumperetur, utique id ipſum non perficeret. Denique opinio de animarum dormitione parum differre videtur ab Epicuræa opinione de animarum interitu ac morte, quia ſomnus corporalis animabus incorporeis tribui nequit, ſed ſomnus metaphoricus, qui eſt ipſa mors.

Dicta patrum contra ψυχοπαννυχίαν.

§. CCCII. Ex *veteribus eccleſiae doctoribus* multa in hanc ſententiam adduci poſſunt. Ignatius in epiſt. ad Rom. per *martyrium de mundo ad Deum ſeſe proficiſci* ſcribit. *Aqua viva in me manens, intrinſecus mihi dicit: Veni ad Patrem &c. ſinite me puram lucem adſpicere, illuc perveniens homo Dei ero.* Polycarpus martyr, temporibus apoſtolorum proximus, cum ob fidei confeſſionem flammas ingreſſurus eſſet, teſtatus eſt, *ea die ſe repraeſentandum in Spiritu coram Domino.* Dionyſius Areopagita lib. de eccleſ. hierarch. cap. 7. f. 82. *Plane ſciant* (ſancti) *ſe totos jucundam gratamque requiem eſſe adepturos, cum ad extremum vitae huius venerunt, viam ad immortalitatem ſuam ferentem, ut viciniorem iam factam & imminentem, clarius intuentur, divinitatisque laudant munera, & divina voluptate complentur, propterea quod mutationem in peius iam non timeant, ſed certo ſciant bonorum, quae adepti erant, firmam aeternamque ſibi fore poſſeſſionem.* Iuſtinus in quæſt. & reſpp. a gentibus poſitis quæſt. 75. *Poſt animi e corpore exceſſum ſtatim fit bonorum malorumque diſtinctio, ducuntur enim ad loca, quae eis digna ſunt, ab angelis*,

bono-

m quidem animi in paradiſum, ubi udo eſt & adſpectus angelorum & ıngelorum, viſio vero etiam conſerva- :hriſti &c. improborum autem ad loca um. Irenæus lib. I. adv. hæreſ. . *Iuſtis & aequis & praecepta eius :ibus & in dilectione eius perſeveran- uibuſdam quidem ab initio, quibuſ- utem ex pænitentia vitam donans, in- telam loco muneris confert & clarita- ternam circumdat.* (Bellarminus lib. ıt. ſanct. cap. 4. per inſignem im- tiam hoc dictum Irenæi ad purga- ı adcommodat.) *Nota*, inquit, *qui- ı, id eſt, iis, qui mox a baptiſmo mo- r, vel qui pro Chriſto vitam ponunt, ique perfectis ſtatim donari vitam & tem aeternam, aliis non niſi poſt pæ- am, id eſt ſatisfactionem in futuro ſe- ƺam.* Atqui Irenæus non de futu- ſed de præſente ſeculo loquitur, n eo quidam perſeverent in dilectio- i & obedientia mandatorum eius, m vero per peccata contra conſcien- :x gratia & dilectione Dei prolapſi enitentiam ad eam iterum adſpirent, riſque incorruptelam & claritatem am a Deo dari adſerit, poſt mortem enæus nec ullus ex veteribus pœ- :iæ adhuc locum eſſe agnoſcit. Bel- nus ipſe hoc agnoſcit lib. I. de purg. 3. reſp. ad 8. ſcribens: *Non erit poſt vitam locus, ubi flagitioſi convertan- & mores ſuos corrigant.* Cap. 14. reſp. *Poſt hanc vitam non eſt pænitentia de libus.*) Cyprianus ſerm. de mortal. finem p. 216. *Magnus illic carorum rus nos exſpectat, parentum, fratrum, ım frequens nos & copioſa turba deſide- m de ſua immortalitate ſecura & adhuc ƺſtra incolumitate ſolicita, ad horum ctum & complexum venire, quanta is & nobis in communi laetitia eſt, qua- ic caeleſtium regnorum voluptas ſine ti- moriendi & cum æternitate vivendi? ſumma & perpetua felicitas? Illic apoſtolorum glorioſus chorus, illic propheta- rum exſultantium numerus, illic Martyrum innumerabilis populus ob certaminis & paſſio- nis victoriam coronatus &c. ad hos avida cu- piditate properemus, ut cum his cito eſſe poſ- ſimus, ut cito ad Chriſtum venire contingat, optemus.* Lib. de exhort. martyr. circa fi- nem p. 260. *Quis non omnibus viribus ela- boret ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat & cum Chriſto ſtatim gau- deat? ut poſt tormenta & ſupplicia terrena ad praemia divina perveniat? &c. Quanta gloria eſt comitari Chriſtum, cum venire cœpit vindictam de inimicis recepturus, lateri eius ad- ſiſtere, cum ſederit iudicaturus? cohaere- dem Chriſti fieri? angelis coaequari? cum patriarchis, cum apoſtolis, cum prophetis cœleſtis regni poſſeſſione laetari? &c. Clau- duntur oculi in perſecutionibus terrae, ſed patet cœlum, minatur antichriſtus, ſed im- mortalitas ſequitur. Occiſo mundus eripitur, ſed reſtituto paradiſus exhibetur, vita tem- poralis exſtinguitur, ſed aeterna reparatur. Quanta eſt dignitas & quanta ſecuritas, exire hinc laetum, exire inter preſſuras & anguſtias, glorioſum claudere in momento o- culos, quibus homines videbantur & mundus, & aperire eoſdem ſtatim, ut Deus videatur & Chriſtus, tam velociter migrandi quanta velocitas, ut terris repente ſubtraharis & in regnis cœleſtibus reponaris?* Epiſt. XVI. (iuxta veterem editionem eſt lib. II. epiſt. IV.) ſect. 3. *Beati ſatis, qui ex vobis per haec gloriarum veſtigia commeantes iam de ſeculo receſſerunt, confectoque itinere virtu- tis ac fidei ad complexum & oſculum Domi- ni Domino ipſo gaudente venerunt.* Hilarius in comm. Pſalm. II. circa finem p. 359. *Impios de corpore excidentes ſtatim excipit ul- tor infernus: Teſtes nobis ſunt evangelii di- ves & pauper, quorum unum angeli in ſedi- bus beatorum & in Abrahae ſinu locaverunt, alium ſtatim pœnae regio ſuſcepit. Adeo au- tem ſtatim pœna mortuum excepit, ut etiam fratres eius adhuc in ſupernis manerent. Ni- hil illic dilationis aut morae eſt. Iudicii enim*

dies vel beatitudinis retributio eſt aeternae vel pœnae. Tempus vero mortis interim habet unumquemque ſuis legibus, dum ad iudicium unumquemque aut Abraham reſervat aut pœna. In Pſalm. 64. p. 412. *Omnis perfectio bonorum in habitationis cœleſtis eſt requie. Multas manſiones Dominus in cœlis eſſe teſtatur, ſed Patrem orat, ut apoſtoli, ubi & ipſe ſit, maneant &c. Beati quidem ſunt, qui iam a Deo ad habitandum in tabernaculis eius electi ſunt. Sed feſtinare nos in conſortium huius beatitudinis congruum eſt, operationibus id atque orationibus expetentes.* Baſilius in 40. martyr. *Cœlum vos ſuſcepit, apertae ſunt vobis paradiſi portae.* Gregorius Nazianzenus orat. in Gorgoniam dicit, *eam frui cum angelis puriſſima illuſtratione Trinitatis, quae toti menti totam ſe contemplandam praebeat.* Cyrillus Hieroſol. catech. XIII. de converſo latrone: *Tu de ligno introduceris in paradiſum.* Epiphanius hæreſ. 78. contra Antidicomarian. circa finem: *Sancti ſunt in honore, quies ipſorum in gloria, profectio hinc in profectione, ſors ipſorum in beatitudine, in manſionibus ſanctis, tripudium cum angelis, diaeta in cœlo, gloria in honore incomparabili & perpetuo, bravia in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Ambroſius lib. VII. epiſt. 59. *Acolius ſuperiorum incola, poſſeſſor civitatis aeternae, illius Ieruſalem, quae in cœlo eſt, vidit illic urbis eius menſuram immenſam, purum aurum, lapidem pretioſum, lumen ſine ſole perpetuum, & haec omnia iamdudum ſibi comperta, ſed nunc facie ad faciem.* In comm. Phil. I. *Habet apoſtolus deſiderium excedere & eſſe cum Chriſto, multo melius exiſtimans, ut iam praeſens ſit apud Deum, ut exoptatis & promiſſis fruatur &c. Quis non tertii cœli cupidus ſperneret omnem curam praeſentem? Quis non paradiſi ſuperioris deſiderio omnia haec poſtponeret? &c.* Hieronymus in epiſt. ad Marcell. de obitu Leæ: *Nunc pro brevi labore aeterna beatitudine fruitur, excipitur angelorum choris, Chriſtum ſequitur, & dicit, quaecunque audivimus, videmus in civitate Domini virtutum.* Vide eundem in Epitaphio Nepotiani, Paulæ, Bleſillæ &c. Chryſoſtomus hom. III. Philip. p. 1224. *Peccatores ubi fuerint, procul a rege ſunt, atque ideo digni, qui fleantur. Iuſti vero ſive hic ſive in futuro ſeculo fuerint, cum rege ſunt, illic tamen magis & propius, non per ingreſſum ac fidem, ſed facie ad faciem.* Homil. IV. in eamdem epiſt. *Quid dices Paule, cum hinc abiens in ipſum cœlum migraturus ſis, atque cum Chriſto futurus, ignoras quid eligere debeas?* Homil. XXXII. in epiſt. Rom. *Pauli animam verſari dicit in ſummo cœlo prope ipſum regis ſolium, ubi Cherubin & Seraphin volitant.* Auguſtinus lib. XII. de Gen. ad lit. cap. 34. *Sive in tertio cœlo, ſive ubicunque alibi, quo poſt tertium cœlum raptus eſt apoſtolus, ſi tamen non aliquid unum eſt diverſis nominibus adpellatum, ubi ſunt animae beatorum.* Et poſtea: *Tertium eſt cœlum, quod mente ita conſpicitur ſecreta & remota & omnino abrepta a ſenſibus carnis atque mundata, ut ea, quae in illo cœlo ſunt, & ipſam Dei ſubſtantiam, verbumque Deum, per quod facta ſunt omnia, in caritate Spiritus ſancti ineffabiliter valeat videre & audire.* Lib. XX. de civ. Dei cap. 13. *Animae victrices glorioſorum martyrum omnibus doloribus ac laboribus ſuperatis atque finitis, poſteaquam mortalia membra poſuerunt, cum Chriſto utique regnaverunt & regnant.* In enarr. Pſalm. CXVI. *Ibi omnes iuſti & ſancti, qui fruuntur verbo Dei ſine lectione, ſine literis. Quod enim nobis per paginam ſcriptum eſt, per faciem Dei illi cernunt.* Serm. IV. in ſolen. ſanctorum exponens locum Apoc. VI. *Vidi ſub altare Dei animas interfectorum*, ſic ſcribit: *Per ſtolas albas debemus intelligere mercedem baptiſmi, praemium martyrii, mercedem aeternorum & gaudium cœleſtis patriae, habent enim ante reſurrectionem ſancti ſingulas ſtolas, quia in ſola anima adhuc aeternis beatitudinibus perfruuntur &c. ſtant modo ante thronum Dei coro-*

nati,

ſtant in conſpectu agni, nulla ratione
i contemplanda eius gloria ſeparandi.
lus Alexandrinus lib. XI. in Joh. cap.
VI. dicit, *animas Sanctorum evolare in*
r Dei Patris, & vitam perpetuam cum
o habere. Theodoretus lib. VIII. ad
os de martyribus dicit, quod *ſedes*
s ſit cœlum, & quod æternis inſigniti
ronis. Proſper. lib. I. de vit. con-
. cap. I. *Omnes milites Chriſti, qui*
in finem vitae praeſentis divinitus ad-
s hoſtibus iufatigabiliter reſtiterunt,
a iam peregrinatione transacta re-
felices in patria, cuius hoc erit totum
im, ut vitae contemplativae ſemel com-
ta inexplebiliter auctorem ſuae beati-
conſpiciat, de illo, quod ſperavit,
, & in eo, ad quod ſancte vivendo
it, ſine fine permaneat. Fulgentius
e ſ. Stephano: *Hodie miles de taber-*
orporis exiens triumphator migravit
, idem ad cœli palatium perenniter
us adſcendit. Gregorius in Pſalm.
it. *Beatitudo & animabus ſancto-*
resurrectionem tribuitur, & cor-
nihilominus poſt iudicium conferetur.
Apocal. IV. *Singulas modo ſtolas*
animae de ſua beata immortalitate
, reſurgentibus autem corporibus
ua duplicia poſſidebunt. Damaſce-
tor. de Barlaam & Joſaphat cir-
: *Vultui Domini nitide & nude*
ur, illiusque gloriae iam ante pro-
corona exornatur. Theophyla-
XXIII. *Dicendum eſt, idem eſſe*
& regnum cœlorum. Nam latro
eſt ac regno, alioquin non fruc-
ta bonorum participatione. Anſ-
comm. 2. Cor. V. *Praedicato-*
, poſtquam de corporibus exeunt,
per morarum ſpatia cœleſtis pa-
tione differuntur, ſed mox ut a
atione exeunt, in cœleſti ſede re-
Bernhardus in epiſt. ad fratres
a dicit, *Malachiam pie defun-*
nplius ambulare in fide, ſed re-
gnare in ſpecie, atque ad fontem ipſum ca-
ritatis aeternae procumbentem pleno haurire
ore, cuius ipſe prius ſi... a ſitiebat. Idem
ſerm. de Malach. *Pari cu... Angelis gloria*
& felicitate laetatur &c.

§. CCCIII. De ſtatu & conditione animarum impiarum e corpore egreſſarum ſcriptura ſic loquitur: Sam. XXV. 29. *Anima inimicorum tuorum eiaculabitur in medio curvaturae fundae.* Dicti huius emphaſin expoſuimus ſuperius §. 162. Matth. X. 28. *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna.* Ergo anima impiorum a corpore ſoluta perditionem in gehenna, hoc eſt, cruciatus infernales perſentiſcere incipit. Confer ea quæ dicta ſunt ſuperius §. 162. Cumprimis vero cruciatus & dolores infernales, quorum initia damnati ſtatim poſt mortem experiuntur, emphatice deſcribuntur in διηγήσει Salvatoris Luc. XVI. 23. 1.) Sunt *in inferno*, ἐν τῷ ᾅδῃ, at ſi infernum dixeris, omnis generis cruciatus dixiſti, quia in inferno eſt præſentia omnis mali & abſentia omnis boni. 2.) Sunt ἐν βασάνοις, tales ſentiunt dolores, quales experiuntur malefici, qui exquiſitiſſimis tormentis ſunt ſubiecti. 3.) Ὀδυνῶνται, ſentiunt anguſtias *parturientibus* familiares, iam vero ſcriptura graviſſimos cruciatus hac ſimilitudine ſolet exprimere. 4.) *Uruntur* ἐν τῇ φλογὶ, non leviter aut perfunctorie in ſummitate aduruntur, ſed in mediis flammis ad medullas uſque penetrantibus ardent. 5.) Ne *guttulam quidem aquae* ad refrigerium corporis nec minimam conſolationem ad refrigerium animæ impetrare poſſunt. 6.) *Vident* electos in gloria, ac proinde gravi horrore ex invidia & indignatione corripiuntur, Sap. V. 2. 7.) Recordatione bonorum priſtinorum triſtitia ipſorum augetur.

2.) *Impiarum.*

Dura nimis mi[…]is memoratio priſca bonorum.

8.) Sciunt, pœnam illam fore ſempiternam, hoc enim eſt illud *chaſma* & interſtitium inte ipſos & beatos firmatum, immutabilis ſcilicet Dei ſententia, quod nemo beatorum ad ſtatum damnatorum relabi, ac viciſſim nemo damnatorum ad ſtatum beatorum evehi poſſit. 9.) Torquebuntur pœnis cognatorum, quod enim dives cupit præmoneri fratres, id non facit ex caritate & deſiderio ſalutis, ſed ex metu ac terrore, ne conſpectu pœnarum ipſis paratarum cruciatus augeantur. 10.) Repugnant & adverſantur Deo. *Non, pater Abraham*, inquit dives: hic eſt *ſtridor ille dentium*, Matth. XIII. 50. quo ex impatientia, indignatione & perpetua deſperatione Deo repugnant. Quamvis vero animæ impiorum pœnas illas non pleno ſtatim modio poſt egreſſum e corpore percipiant, ſed dum demum illis omni ex parte ſubiiciendi ſint, quando in die extremi iudicii corporibus ſuis fuerint redunitæ, ex textu tamen liquido conſpicitur, initia illorum cruciatuum ſtatim a morte eas perſentiſcere, mox enim, ut dives mortuus ac ſepultus dicitur, etiam *in inferno* fuiſſe memoratur.

Antithe[…] pſy- […]pannychi- tarum.

§. CCCIV. Hæc cum de ſtatu animarum ſanctarum & impiarum ſeſe ita habeant, ideo diſcedimus ab omnibus animarum quamdam dormitionem in ſepulcro vel communi receptaculo quieſcentium ſomniantibus. I.) De *Vigilantio* Hieronymus in lib. adv. eumdem edito ſic ſcribit: *Ais, vel in ſinu Abrahae, vel in loco refrigerii, vel ſubter aram Dei animas apoſtolorum & martyrum conſediſſe, nec poſſe ſuis tumulis, & ubi voluerint, eſſe praeſentes. Senatoriae videlicet dignitatis ſunt, ut non inter homicidas deterrimo carcere, ſed in libera honeſtaque cuſtodia in fortunatorum inſulis & in campis Elyſiis recludantur.* (Confer cum hoc Vigilantii vel potius Dormitantii ſomnio verba Bellarmini lib. II. de purgat. cap. 7. *Non eſt improbabile praeter infernum & purgatorium & regnum cœlorum reperiri quoddam quaſi pratum floreutiſſimum, lucidiſſimum, odoratum, amœnum, in quo degunt animae, quae nihil patiuntur, qui locus eſt mitiſſimum purgatorium, & quaſi carcer quidam ſenatorius atque honoratus*) II.) In *Graecis & Armenis* opinionem illam, quod *animae omnes, quantumvis ſanctorum, uſque ad ultimum iudicii diem ſerventur in quibusdam abditis receptaculis, ubi nec Deum videant, nec beatae dici poſſint, niſi in ſpe*, ſub nomine hæreſeos damnarunt Innocentius tertius cap. *Apoſtolicam &c.* X. de Presbytero non baptizato, Benedictus XII. in extravag. quæ incipit, *Benedictus Deus*, quam refert Alphonſus a Caſtro lib. III. contra hæreſ. verbo *Beatitudo.* Concilium Florentinum ſeſſ. XXV. in decreto unionis Latinorum cum Græcis, ac contrario decreto ſanciverunt, quod animæ ſanctorum ex hac vita excedentes in cœlum mox recipiantur & clare intueantur ipſum Deum primum & unum, ſicuti eſt. Confer Thomam in opuſcul. VI. cap. 9. Guidonem in ſumma de hæreticis Armenſis. Prateolum libr. I. de hæreſ. cap. 67. III.) *Iohannes XXII.* pontifex Romanus circa annum Chriſti 1332. *publice docuit, declaravit, & ab omnibus teneri mandavit, quod animae purgatae ante finale iudicium non habeant ſtolam, quae eſt clara & facialis Dei viſio, quin & univerſitatem Pariſienſem ad hoc induxit, quod nemo in ea poterat gradum theologiae adipiſci, niſi primitus hunc errorem peſtiferum iuraſſet ſe defenſurum & perpetuo ei adhaeſurum.* Ita de ipſo referunt Guilielmus Occam in opere nonaginta trium dierum, & in compend. error. Iohannis XXII. Gerſonius in ſerm de paſcha, Marſilius in lib. IV. ſen

quæſ

ſt. 13. artic. 3. Adrianus VI. in lib. ſent. de ſacr. confirmationis artic. III. finem, Paulus Langius, monachus, hronico Cizenſi anno 1330. Occa- in comp. error. addit, quod idem nnes in ſermone, qui incipit: *Tolle um & matrem eius &c.* docuerit, *ma- nte diem iudicii non ituros in ignem ae- um.* Notat vero Eraſmus in Irenæum V. hunc *Iohannem opera theologorum ſenſium ad palinodiam coram Gallia- rege, Philippo pulcro, non ſine buccina ſum eſſe*, quod ibidem ex Gerſone at. Sed index expurgatorius Hiſpa- s fol. 138. apud Eraſmum *haec deleri* :. Bellarminus lib. IV. de Rom. pon- ap. 14. & lib. de beatitud. ſanctor. 2. Iohannem excuſaturus ſic exci- 1.) *eum revera ſenſiſſe animas non vi- Deum niſi poſt reſurrectionem, caete- hoc ſenſiſſe, quando adhuc ſentire lice- ne periculo haereſis, nulla enim adhuc ſſerat eccleſiae definitio;* 2.) *voluiſſe uaeſtionem definire, ſed dum adhuc in aratione & conſultationibus verſaretur, um fuiſſe*, teſte Benedicto XII. in ex- 3.) *pridie ante mortem partim decla- & partim etiam revocaſſe ſententiam, teſtatus enim eſt, ſe in omnibus ſuis nibus nunquam intendiſſe hanc rem de- , ſed ſolum quaerere veritatem, ac ad- ſibi diſplicere priorem ſententiam, ac ſe animas ſanctorum videre Deum et- te diem iudicii, niſi aliter eccleſia & ceſſores definirent*, referente Ioh. o libr. XI. hiſtor. Florent. cap. 19. 1.) Non ſolum Occamus, Mar- & Gerſon, ſed etiam Adrianus VI. ex Iohanni hunc errorem tribuunt. go Iohannes erravit tale quid de- lo, aut Adrianus erravit Iohanni llud tribuendo. 2.) Alphonſus a libr. III. adv. hæres. in verbo *Bea-* æreſ. VI. & Sanderus de viſib. eccl. ch. lib. VII. non negant, Iohan- evera ſic ſenſiſſe, ſed hunc erro- rem cum multis veteribus Latinis & Grae- cis patribus ipſi communem fuiſſe ob- tendunt. 3.) Bellarminus ipſe ſibi con- tradicit. Nam libr. IV. de pontif. Rom. cap. 14. §. *Reſpondeo &c.* expreſſe ſcri- bit, *Iohannem hunc revera ſenſiſſe, animas non viſuras Deum niſi poſt reſurrectionem.* §. *ſed video &c.* hanc Iohannis ſententiam diſerte vocat errorem. *Error*, inquit, *ille Iohannis papae de viſione Dei Calvino non eſt error, ſed veriſſima doctrina;* Et ta- men §. *Quintum &c.* iterum ſcribit: *Non debuit papa errorem ullum abiurare, cum in errorem nullum incidiſſet.* 4.) Etſi ec- cleſia nihil tum definiiſſet de ſtatu ani- marum piarum, tamen dogma illud, quod non videant Deum ante reſurre- ctionem, per ſe hæreticum fuit, quia eccleſiæ definitio non facit dogma aliquod eſſe hæreticum, ſed tale eſſe duntaxat *declarat.* 5.) Armeni ante Ioannem XXII. hanc hæreſin ab eccleſia damnatam do- cuerunt. Ergo non fuit Iohanni igno- tum, in Armenis idem dogma impro- batum. 6.) Nec privatim tantum Io- hannes ſic ſenſit, ſed idem *publice docuit ac definivit.* Marſilius enim dicit, *hoc il- lum publice docuiſſe ac praedicaſſe*, quod agnoſcit etiam Genebrardus in chronol. in Iohann. XXII. Adrianus papa memo- rat, quod Iohannes hunc errorem *publi- ce docuerit, declaraverit, & ab omnibus te- neri mandaverit, quin & Pariſienſem aca- demiam induxerit, ut nullos ad gradum ali- quem in theologia admitteret, niſi qui huic haereſi ſubſcriberet, eique ſe adhaeſurum ad finem uſque vitae promitteret.* Gerſon ſcri- bit, *hanc doctrinam Iohannis totam Sorbo- nam commoviſſe, ac tandem cum ſono bucci- narum coram Galliae rege fuiſſe damnatam*, quod non fuiſſet neceſſarium, ſi priva- tim ita ſenſiſſet. Antoninus part. III. ti- tul. 21. cap. 6. §. 15. in ſumm. theol. de eo ſic ſcribit: *Iohannes XXII. ſermonem faciens in publico conſiſtorio dixit quaedam haereſin ſapientia, ideoque a multis iudicatus*

eſt

eſt haereticus. Chriſtianus Maſſæus libr. XVIII. chronol. anno 1332. ſcribit, *hunc Johannem miſiſſe Pariſias duos fratres, qui hanc haereſin praedicarent, alterum fuiſſe Dominicanum, alterum Franciſcanum, quibus reſtiterit quidam Thomas Anglus, quem papa propterea in carcerem coniici curaverit.* Nauclerus in generat. XLV. refert, *multos eximios viros dogmatizaſſe hunc Iohannem fuiſſe haereticum.* 7.) Si ante vitæ finem errorem ſuum revocavit, ut Bellarminus concedit, utique in vita ſua prius erravit. Adde quod Maſſæus dicat, *eum hos & ſimiles errores ante obitum tepide revocaſſe.* 8.) Hardingus non fuit auſus negare, hæreticum illud dogma a Iohanne fuiſſe prædicatum, ideo aliter excipit in detect. p. 64. *ipſum non fuiſſe papam.* Atqui omnes hiſtorici inter pontifices ipſi locum relinquunt, alias per plures quam tredecim annos ſedes vacaſſet, & eccleſia fuiſſet ἀκέφαλος.

§. CCCV. IV.) *Anabaptiſtae* Armenorum errorem ſuperiori ſeculo ſecuti itidem ψυχοπαννυχίαν propugnarunt, teſte Sixto Senenſi lib. V. bibl. adnot. 196. p. 387. lib. VI. bibl. adnot. 264. p. 541. & adnot. 345. p. 569. Contra illos ſcripſit Calvinus anno 534. tractatum, cui titulum fecit *pſychopannychiae*, qui exſtat part. II. tract. variorum p. 449. Eumdem errorem refutavit Bullingerus libr. IV. adv. Anabaptiſt. cap. 10. & ex noſtris Wigandus de Anabaptiſt. Schlüſſelburgius in catol. hæreticor. de Anabaptiſt. Hinkelmannus diſp. XVIII. de Anabaptiſt. err. I. V.) *Cornelius Agrippa* lib. III. de occult. philoſ. Anabaptiſtarum veſtigiis inſiſtens ex quibusdam Chryſoſtomi dictis adſtruere conatur, *pias defunctorum animas uſque ad diem iudicii divinitatis viſione carere.* VI.) Superiori ſeculo quidam Ungarus, *Matthias Devvayus*, opinionem illam, quod *animae piorum uſque ad reſurrectionem ſine ſenſu & intellectu dormiant*, arcte tenuit, ac quibusdam argumentis confirmare inſtituit. VII.) *Photiniani* ſi non animarum mortem, tamen earumdem dormitionem amplectuntur, obſcure enim atque ambigue de hoc articulo loquuntur. Smalcius in exam. 157. errorum, err. XCVIII. p. 28. *Quomodo animae ſanctorum ante diem iudicii videant Deum, cum aliud quid videre nequeant, & ſenſu, dum ſint ſine corpore, careant? Deum videre ſumma & abſolutiſſima eſt beatitas, qua nulla datur ſublimior. Hac ſi ante diem iudicii fruerentur ſanctorum animae, quid tantopere optanda eſſet reſurrectio, ut eam optat Paulus & omnes optare tenentur?* Ioh. Iſacius Pontanus in diſp. de animæ eſſentia anno 1613. habita: *Pſychopannychitae noſtri temporis, Anabaptiſtae nimirum & Sociniani, etſi animas cum corporibus mori ac interire non diſerte dicant, ut illi, quos Damaſcenus Tnetopſychitas, Auguſtinus Arabicos dixerunt, eas tamen in pulvere terrae dormire ad diem iudicii adſerere non erubeſcunt contra illud Chriſti*: Hodie mecum eris in paradiſo, *& illud Pauli*: Cupio diſſolvi & eſſe cum Chriſto. *Atque haec ſententia parum aut nihil ab Arabibus differt.* Confer ea, quæ ex Photinianis adduximus ſuperius in quæſtione de animæ immortalitate §. 149. VIII.) Photinianorum veſtigia ut in aliis, ita in hac controverſia fideliter premit *Vorſtius*, qui in cauſis deſerend. papatus in altero problemate epiſagmatis ad 8. & 9. partem theſium de ſtatu mortuorum & beatorum ſic ſcribit: *An, cum mortui dormire aut obdormiviſſe in ſcriptura dicuntur, de animis ipſorum, an de corpore, an vero de toto compoſito id accipiendum ſit? Poſtremum ad firmamus. Vide Dan. XII. Iob. III. & XIV. Matth. IX. Iohan. XI. 1. Theſſ. IV & paſſim.* Hæc Vorſtius, per *totum compoſitum* intelligens corpus & animam hominis, ut ſic non tantum *carnis*, quo fidei ſymbolum habet, ſed *animae* qu-

qu

reſurrectio a mortuis ſit exſpectan-
In Antipiſtorio part. II. p. 156. ſic
it: *Nos vero negamus animas corpo-
ſolutas proprie res noſtras vel audire
idere poſſe, cum ſatis conſtet, iſtas
nes proprie loquendo animali tantum ſive
compoſito, hoc eſt, homini integro,
a ſimul & corpore conſtanti, convenire.*
Non poteſt ſimpliciter & ſine com-
a declaratione probari, quod *Calvi-*
ib. III. inſt. cap. 20. §. 20. ſic ſcribit:
*apoſtolo intelligimus, Chriſtum ſic ad-
e coram facie Dei, ut mortis eius vir-
d perpetuam pro nobis interceſſionem va-
ſic tamen ut ſanctuarium cœli ingreſſus
nſummationem uſque ſeculorum ſolus
i eminus in atrio reſidentis vota ad Deum
at.* §. 24. dicit, *animas ſanctorum una
um fide coniunctas eſſe.* Atqui apoſto-
fidem & viſionem a facie ad faciem
nvicem opponit 1. Cor. XIII. 12. Cap.
. 6. *De intermedio animarum ſtatu cu-
s inquirere neque fas eſt, neque expe-
Valde ſe torquent multi diſputando,
locum occupent & an cœleſti gloria iam
itur, nec ne. Atqui ſtultum & teme-
m eſt de rebus incognitis altius inquire-
quam Deus nobis ſcire permitttat &c.
ea cum ſcriptura ubique; iubeat pen-
ab exſpectatione adventus Chriſti, &
e coronam eo uſque differat, contenti
s his finibus divinitus nobis praeſcriptis,
as piorum militiae labore perfunctas in
m quietem concedere, ubi cum felici lae-
fruitionem promiſſae gloriae exſpectant,
ita omnia teneri ſuſpenſa, donec Chri-
dpareat redemtor.* Atqui ſi animæ
ionem promiſſæ gloriæ exſpectant,
e uſque ad Chriſti adventum omnia
ıtur ſuſpenſa, nondum fruentur cœ-
elicitate ac gloria. Contrarium ha-
ſe Calvinus in pſychopannych. quam
1534. ſcripſit, ubi in locum apo-
um 2. Cor. V. *Scimus, quod cum ter-
s domus diſſoluta fuerit &c.* Sic com-
atur: *Haec verba ſine interprete lo-
m. XVIII.*

quuntur, nos ſenſuros Dei praeſentiam, cum ab hoc corpore ſeparabimur, iam non per fidem ambulaturos, ſed per ſpeciem. Ibidem: *Electi Dei, qui ex hac vita tranſierunt, Deo fruuntur ad ſatietatem citra faſtidium.* In comm. Phil. I. *Paulus aperte teſtatur, nos frui Chriſti praeſentia, cum diſſolvimur.* X.) B. *Lutherum* noſtrum propter duriora quædam de animarum ſomno pronunciata in catalogum pſychopannychytarum referunt Fridericus Staphilus in epit. trimembri Lutheranæ theolog. part. II. Bellarminus de beat. ſanct. cap. I. Piſtorius in 1020. falſis. Gretſerus de funere Chriſtian. lib. III. &c. Reſp. 1.) Lutherus *probabiliter* duntaxat diſputat. nihil vero certi determinat. 2.) Quædam eorum ſcripſit tempore illo, quo nondum omnes pontificiæ cæcitatis ſquamas ex oculis abſterſerat. 3.) In comm. Gen. XXV. pag. 521. ad totum hominem ſomnum illum refert, ut *ipſa interim anima non dormiat, ſed vigilet & patiatur viſiones & loquelas angelorum & Dei.* 4.) Ubi ad ipſam animam illum ſomnum referre videtur, utitur *populari dicendi genere* ac phraſi ſcripturæ familiari, ut felicem animarum ſtatum ab omni dolore ac labore penitus liberum quodammodo exprimat, & opinionem illam, quæ ex papatu adhuc erat multorum animis infixa, quaſi animæ in purgatorio aliquid ſupplicii luere cogerentur, eximat. Sic ergo animas dormire & requieſcere dixit ſenſu eo, quod omnis doloris, tormenti, cruciatus ac pœnæ penitus ſint expertes, imitatus hac in parte linguam ſpiritus ſancti Apoc. VI. 11. ubi *animabus dictum fuit, ut requieſcerent adhuc paululum temporis.* 5.) Ideo etiam animas requieſcere dicit, quia *neſciunt in particulari, quid rerum in mundo agatur.* In comm. Gen. XXV. p. 322. *Mortui ante Chriſtum ſervati ſunt in promiſſione verbi, in quo vixerunt in hac vita & morientes quoque ingreſſi ſunt vitam, & vere vivi fuerunt &c. Verborum Chri-*

D ſti

ſti ad latronem haec eſt ſententia: Hodie mecum eris in paradiſo, id eſt in meo ſinu, ubi ego ſum, ſimiliter tu eris, ibi cælum & paradiſus idem ſunt, niſi quod apud ſanctos quies & pax eſt, non regnum. Chriſtus eſt in cælo vel paradiſo, ut gubernet, iudicet, regat eccleſiam, mittat angelos ad eccleſiae miniſterium, diſtribuat dona hominibus, ſemper enim operatur, non quieſcit ſicut ſancti dormientes, de quibus dicitur Eſa. LXIII. Abraham neſcit nos, & Iſrael ignorat nos. Magnum itaque diſcrimen eſt, inter ſanctos dormientes & Chriſtum regnantem, illi dormiunt & neſciunt quid agatur. & tamen quieſcunt &c. Item: *Anima non ſic dormit, quemadmodum fit ab homine in hac vita, ſed vigilat, rerum interim ignara, quae in his terris geruntur.* 6.) Et in XLIX. Gen. p. 647. *Neſcit homo, quomodo obdormiat aut evigilet.* 7.) *Comparative* alicubi loquitur reſpectu habito ad uberiorem beatitudinem in corpus ex morte reſuſcitatum, & animæ unitum aliquando redundatura.

Argumenta pro animarum dormitione. 1.) Ex ſcriptura.

§. CCCVI. *Argumenta* pſychopannychitarum potiora hæc ſunt: I.) *Mortui dicuntur dormire* Matth. IX. 24. Ioh. XI. 11. Act. VII. 59. 1. Cor. XV. 18. 1. Theſſ. IV. 13. &c. Reſp. quo ſenſu ac reſpectu mors, præſertim piorum conferatur ſomno & ſtatus eorum poſt mortem dormitioni, expoſuimus ſuperius, §. 17. ultra illa membra præter & contra ſcripturam ſomni adpellatio non eſt extendenda. Optima illius ſomni explicatio traditur. Eſ. LVII. 2. *venit pax, requieſcunt in cubilibus ſuis;* ubi pax ad animas, ſomnus ad corpora in ſepulcris, (quæ propterea κοιμητήρια ac cubilia dicuntur,) quieſcentia refertur, corpora enim ad habitum dormientium compoſita in ſepulcris quieſcunt, & ad vitam voce Filii Dei excitata aliquando iterum evigilabunt. II.) In pſalmis paſſim dicitur: *Non mortui laudabunt te, non eſt in morte qui memor ſit tui.* Pſal. VI. 6. CXV. 17. Reſp. oſtendimus ſuperius §. 151. hæc dicta agere de prædicatione & propagatione veræ doctrinæ & celebratione beneficiorum divinorum, per quam in hac vita alii homines ad veram converſionem & nominis divini glorificationem invitantur. III.) Matth. XX. 8. *paterfamilias ſub veſperam demum operariis reddit mercedem. Iam vero per veſperam intelligitur tempus reſurrectionis ac dies noviſſimus.* Reſp. verum huius parabolæ ſenſum expoſuimus in tractat. de bonis operibus §. 114. Hoc loco monemus, parabolas non omni ex parte quadrare; ſed principalem ſcopum in illis unice attendendum eſſe. Adde quod per veſperam non ſolum tempus iudicii univerſalis, ſed etiam particulare cuiusque iudicium, quod in morte contingit, commode intelligi poſſit. IV.) Heb. IV. 3. *Ingrediemur in requiem nos, qui credidimus.* Reſp. requies illa animarum intelligenda eſt reſpectu *termini a quo*, quod *requieſcant a laboribus* & moleſtiis, quibus in hac vita pii ſubiecti fuere, quæ explicatio traditur Apoc. XIV. 13. non autem reſpectu *termini ad quem*, quaſi animæ piorum ſomno quodam ſopitæ poſt mortem requieſcant, eo enim reſpectu de angelis & beatis in cœlo dicitur, *quod non habeant requiem die ac nocte*, ſed inceſſabili laudum præconio Deum celebrent, Apoc. IV. 8. Deus dicitur *requieviſſe die ſeptimo* Geneſ. II. 2. & tamen non *dormit neque dormitat, qui cuſtodit Iſrael*, Pſal. CXXI. 4. Animæ martyrum iubentur *ἀναπαύεσθαι.* Apoc. VI. 11. & tamen *clamant ad Deum voce magna*, v. 10. ergo quies earum non eſt quidam veternus, ſed patiens exſpectatio finalis liberationis & coniunctionis cum corporibus reſuſcitandis. Eſa. XXVI. 20. Dan. XII. 12. V.) Heb. XI. 39. *de ſanctis patriarchis dicitur, quod teſtimonio fidei probati*

acceperint repromiſſionem v. 40. *Deo bis melius aliquid providente*, *ut non bis conſummarentur.* Reſp. plerique teribus exponunt de conſummata rfecta beatitudine animæ & corpo- vita æterna, quia apoſtolus non , ne ſine nobis remunerarentur, e ſine nobis conſummarentur, id onſummatam beatitudinem recipe-

Quidam de ſanctificatione & ele- in populum Dei intelligunt. Com- ſime ad miſſionem Filii in carnem ſterium incarnationis hic locus re- , ut ſit ſenſus, pios vet. teſt. pa- has promiſſionem de venturo Meſ- le amplexos eſſe, ac per hanc fidem lacuiſſe, ſed tamen complemen- c conſummationem huius promiſ- in novo demum teſt. eſſe ſecutam . & 13. ſicque Deum aliquid melius providiſſe, quod ſcilicet ipſum Fi- i in carnem adventum & promiſſio- lius complementum in novo teſt. i, & hanc prærogativam præ ſan- et. teſt. habere debeamus, ne abs- bis τελειωθῶσι, conſummarentur nſecrarentur. Quod ſi enim Chri- atribus illis in veteri teſt. fuiſſet tus, & iam tum ſacrificio ſuo pec- xpiaſſet, ſicque conſecrationem ſi- ctificationem piorum abſolviſſet, x hypotheſi, nimirum vi decreti nos fuiſſemus neglecti, quia Chri- hibito nihil aliud quam finis mun- ectari debuit, ſicque finis mundi t, antequam pii novi teſt. fuiſſent Confer Primaſium in hunc locum, quæ diximus ſuperius 179. VI.) n. III. 2. *Nunc filii Dei ſumus*, *&* *adparuit*, *quid erimus*, *ſcimus au- uia cum adparuerit*, *ſimiles ei erimus*, *debimus eum ſicuti eſt.* *Ergo ante ad- nem ſive ſecundum Chriſti adventum non vident Deum.* Reſp. verba ἐὰν θῇ explicanda ſunt ex præceden- ὔπω ἐφανερώθη. *Nondum adpa- ruit*, coram oculis ſcilicet totius mundi, *quid futuri ſimus*, id eſt, quanta gloria ſit eſſe Dei filium, ab hominibus huius ſeculi nondum conſpicitur, quia gloria illa in hac vita eſt exterius obtecta cala- mitatibus & cruce; quando vero in ex- tremo die demum adparuerit, tum quo- ad corporis externi gloriam *ſimiles illi eri- mus* Philip. III. 21. quia beatitudo animæ in viſione Dei conſiſtens in ipſum corpus redundabit. Quod ſi phraſin ἐὰν φανε- ρώθῃ, ad Chriſtum referre velimus, quo ſenſu uſurpatur Coloſſ. III. 4. 1. Ioh. II. 28. reſpondendum erit, *incluſionem unius non eſſe excluſionem alterius*, proinde non poteſt inferri: In die iudicii, quando animarum & corporum facta fuerit unio, pii Deum videbunt ſicut eſt, ergo ante illud tempus eum nondum vident. VII.) Apoc. VI. 9. *Animae interfectorum marty- rum videntur ſubtus altare. Ergo quieſ- cunt in loco quodam ſubterraneo remotae a Dei viſione.* Reſp. per inſtantiam: Ani- mæ illæ dicuntur *clamare & vindictam ex- petere* v. 11. ergo non dormiunt nec ſo- mno ſopitæ conticeſcunt. Apoc. VII. 9. 14. 15. dicuntur, *eſſe ante thronum Dei*, *eidem- que ſervire die ac nocte*, ergo non ſunt in communi quodam receptaculo extra cœ- lum. Per *altare* igitur Auguſtinus intel- ligit *altaria terreſtria ſuper martyrum ſe- pulcra exſtructa*, ut ſit ſenſus: *Vidi ani- mas ſubter altari*, id eſt, interfectos mar- tyres in ſepulcris, ſuper quæ altare fuit exſtructum. Sed hæc interpretatio eſt perquam coacta, nec ſatis congruit hi- ſtoriæ, quæ teſtatur uſum altarium tem- poribus apoſtolorum in eccleſia chriſtia- na nondum obtinuiſſe. Quidam exiſti- mant, *animas confeſſorum ſubtus altare ex eo quieſcere viſas*; *quia in martyrio fuerunt ſanctum ſacrificium*; ſicut David inquit Pſal. CXVI. 15. *Pretioſa in conſpectu Do- mini mors ſanctorum eius*, & Paulus de martyrio ſuo proxime inſtante ſic loqui- tur: *Ego iam immolor.* 2. Tim. IV. 6.

Beda verba *ſub altari* coniungit cum voce *interfectorum*, ac per altare intelligit *Chriſtum*, ut ſit ſenſus: Vidi animas interfectorum ſub altari, id eſt, ſub teſtificatione nominis Chriſtiani, ſicut 2. Macc. VII. 36. Maccabæi *ſub teſtamento Dei*, id eſt, pro teſtamento Dei dicuntur occiſi, vel *vidi animas interfectorum ſuper altari*, id eſt, eorum, qui propter confeſſionem veritatis divinæ ſunt occiſi. Quidam per altare intelligunt *Chriſtum*, qui eſt ſacerdos, altare & victima Hebr. XIII. 15. & 10. ſed paulo aliter phraſin explicant. Animas enim ſub altari Chriſto viſas fuiſſe exponunt hoc modo, quod *ſub cuſtodia & protectione Chriſti vivant*, quod ſint loco & dignitate Chriſto inferiores, quod per humilitatem omnia ſua Chriſto accepta referant, quod ſub ipſo quieſcant, ut capiti ſuppoſita membra, non autem quod Chriſti humanitas illis *ſit quaſi paries obumbrans & impediens*, quo minus Deum videant, ſicut Bernhardus & alii exponunt. Quidam ut Primaſius, Haymo, Beda &c. per *altare* intelligunt ſacrarium divinæ laudis in eccleſia triumphante, id eſt, locum æternæ beatitndinis, in quo animæ perpetuas laudes ceu hoſtiam fragrantiſſimam ac Deo gratiſſimam offerunt. Sicut enim in tabernaculo erat arca & ante arcam altare aureum thymiamatis, ita in cœlo tabernaculo non manu facto eſt arca humanitatis Chriſti, in qua reſidet divinitas, & ante eam eſt altare aureum, ex quo procedit perpetuum thymiama laudis divinæ ac precum. Dicuntur autem animæ eſſe *ſub iſto altari*, non autem ad altare, ad ſignificandum ſecretum illud cœleſte, quo non ſolum oculi ſed nec mentes noſtræ penetrare poſſunt, nemo enim intelligit, quomodo animæ ſint ante thronum Dei, eique ſerviant & ipſum laudent. Hoe, theologus eximius, in adcurato comment. Apoc. VI. p. 422. per altare intelligit *thronum Dei* vel *ſedem aeternae beatitudinis*, quia in cap. VII. 13. eædem animæ, quæ hic dicuntur viſæ ſub altari, conſpiciuntur *ante thronum Dei*. Ut enim hic in templo coram ara proni ſtant homines, & grata Deo ſacrificia precando ac laudando præſtant, ita in cœleſti beatorum habitaculo animæ iuſtorum ſunt ante thronum Dei, ac Deum laudant & celebrant, quæ interpretatio cum priore fere coincidit.

§. CCCVII. *Rationes* pro animarum dormitione proferuntur eiusmodi *2.) ex rationibus.*

I.) ab *animae natura. Anima operationes ſuas per organa corporis perficit, ergo extra corpus nihil quidquam agere poteſt.* Reſp. anima hominis non tantum conſideranda eſt *phyſice*, quatenus eſt ἐντελέχεια corporis & pars hominis eſſentialis efficiens actiones mere phyſicas, cuiusmodi ſunt intelligere per phantaſmata, ſentire &c. ſed etiam *metaphyſice* ſeu potius theologice ſecundum attributa, quæ ipſi a materia ſeparatæ conveniunt, cuiusmodi ſunt recipere ſpecies ex inflexu ſuperni luminis, intelligere ſine recurſu ad phantaſmata, eo ſcilicet modo, quo angeli, quo dæmones, qui ſunt ſpiritus incorporei, per ſe ſubſiſtentes. Poſſe enim animas extra corpus ſpirituales actiones obire probant ecſtaſes, quibus etiam in hac vita quidam obnoxii fuere. Sic Paulus ecſtaticus neſcit, *an in corpore vel extra corpus audierit illa* ἄῤῥητα in paradiſo, 2. Cor. XII. 3. II.) *A conſequente abſurdo. Si animae piorum ac impiorum ad deſtinatum beatitudinis vel damnationis locum ſtatim poſt mortem perveniunt, nihil opus erit extremo iudicio.* Reſp. per inſtantiam, *qui non credit, iam iudicatus eſt* etiam in hac vita, Ioh. III. 18. neque tamen propterea negandum eſt extremum iudicium, quod eſt publica illius iudicii manifeſtatio. Diſtinguendum igitur inter *iudicium particulare* & *univerſale.* Illud tum in-

ac vita, tum in morte cuiusque ho-
.s exercetur, anima enim cuiusque
inis ſtatim poſt mortem initia beati-
ıis vel damnationis ſentit, hoc vero
ie univerſalis reſurrectionis admini-
itur, ubi totus homo corpore &
ıa conſtans iudicabitur, ubi quoque
es omnino homines ad catholicum
iudicium adducentur, ac vel in æ-
ı habitacula cœlorum adſumentur,
n ſupplicia inferorum præcipitabun-
Illud adminiſtratum *privatim & oc-*
, hoc vero adminiſtrabitur *publice &*
'eſte. Pii veteres enumerant quinque
:s, propter quas generale illud, uni-
le ac publicum iudicium fieri debe-
tiamſi particulare ac privatum præ-
·it. Prima eſt *gloriae divinae manife-*
, ut ſcilicet oſtendatur Dei iuſtitia
ſericordia. Cum enim in hac vita
: bene & bonis male eſſe videatur,
opterea divinæ providentiæ a male-
cenſoribus detrahatur, ideo conſti-
)eus diem, in quo coram toto mun-
mmam ſuam iuſtitiam adverſus im-
& ſummam miſericordiam erga pios
lat, & in conſpectu omnium ange-
ı & hominum declaret, ſe cum ſum-
ıiſericordia erga pios nulla uti cru-
te vel iniuſtitia adverſus impios,
m ſumma ſeveritate erga impios
uti προσωποληψίᾳ, vel iniqua libe-
:e erga pios. Altera eſt *Chriſti glo-*
io. *Nunc nondum videmus, Chriſto*
eſſe ſubiecta, Hebr. II. 8. tunc ve-
iiet in maieſtate ſua, Matth. XXV.
·icut in primo adventu tanquam
iniuſte iudicatus eſt coram omni-
ſic viciſſim in ſecundo adventu tan-
iuſtus & glorioſus iudex omnes iu-
t. Tertia eſt *piorum exaltatio.* Sic
hac vita pii in ſuis certaminibus
ulum facti ſunt mundo, angelis &
bus, 1. Cor. IV. 9. ſic in extremo
) coram toto mundo, omnibus an-
& hominibus eos victores pronun-
ciari & coronari æquum eſt. *Tunc ſta-*
bunt iuſti in magna conſtantia adverſus eos,
qui ſe anguſtaverunt, Sap. V. 1. Quarta eſt
praemiorum ac pœnarum conſummatio. Ani-
mum piorum & impiorum a corporibus
ſeparatæ initia duntaxat beatitudinis &
damnationis percipiunt, tunc vero totus
homo anima & corpore conſtans iudica-
bitur, ac præmiorum vel pœnarum com-
plementum in corpore percipiet. Quinta
eſt *bonorum ac malorum operum adhuc du-*
rans conſideratio. Nondum enim ſunt fi-
nita bona vel mala opera defunctorum.
Prophetæ & apoſtoli ſcriptis & exem-
plo eccleſiæ adhuc inſerviunt, hæ-
reſiarchæ ſcriptis ſuis adhuc mentes ho-
minum corrumpunt, ſed quando in die
iudicii una cum ipſo mundo bona & ma-
la opera defunctorum finientur, tunc ulti-
ma & decretoria ſententia feretur. III.) *A*
Chriſti exemplo. Chriſti anima poſt ſeparatio-
nem a corpore non ſtatim adſcendit in cœlum,
ſed prius deſcendit ad inferos, & poſt re-
ſurrectionem carnis tandem in cœlum adſcen-
dit. Ergo & ſanctorum animae non niſi
poſt corporum reſurrectionem ad cœlum eve-
huntur. Chriſti enim requies, reſurrectio
& adſcenſio fuit exemplar noſtrae quietis,
reſurrectionis & adſcenſionis. Hoc argumen-
tum urget Irenæus libr. V. adv. hæreſ.
circa finem. Reſp. inſtantiam: Chriſtus
latroni dicit: *Hodie mecum eris in paradi-*
ſo, utique ergo ipſius anima ipſo paſſio-
nis & mortis die ad paradiſum emigra-
vit. Deſcendit autem poſtea ζωοποιη-
θεὶς ad inferos, non propter *exemplum*,
ut viam deſcenſus nobis monſtraret, ſed
potius propter *meritum*, ut infernum in
noſtrum commodum deſtrueret, ne in
eum deſcendere cogeremur. Collatio
membrorum in corpore myſtico cum
Chriſto capite non eſt extendenda ultra
terminos ac limites in ſacris literis præ-
ſcriptos. Chriſtus exacto demum *aetatis*
anno trigeſimo tertio paſſus ac mortuus eſt,
& per paſſionem intravit in gloriam ſuam.

Ecquis vero ex eo colligere velit, quod nemo piorum ante illud vitæ tempus mori, ac per mortem ad vitæ æternæ conſortium evehi debeat. Conforme eſt huic argumento illud: *Servus non eſt ſupra dominum, nec diſcipulus ſupra magiſtrum. Iam vero anima Chriſti non adſcendit in cælum, niſi reſumto prius corpore. Ergo nec animae ſanctorum debent adſcendere niſi reſumtis corporibus.* Reſp. Chriſto privilegium illud manet illibatum ac inviolatum, quod ante univerſalem reſurrectionem corpus glorioſum acceperit, inque eo cœlum adſcenderit, cum ſancti ſecundum animas duntaxat cœlum ingrediantur. Contrarium igitur potius ex hoc argumento inferri poteſt. Adde, quod Chriſti anima ipſo paſſionis die fuerit in cœleſti regno Luc. XXIII. 42. IV.) *Ab animae & corporis conſortio. Anima & corpus in hac vita ſimul egerunt bona & mala. Ergo etiam ſimul, & non pars hominis una ſine altera praemiis vel pœnis adfici debet.* Reſp. ad opera tum bona tum mala diverſimode concurrunt duæ illæ eſſentiales hominis partes, anima *principaliter*, corpus vero *inſtrumentaliter*, iuſtitiæ igitur divinæ adverſum non eſt, animam prius præmia vel pœnas percipere quam corpus. Quod ſi vel maxime non poſſimus cauſam indagare vel exprimere, quare Deus noluerit corpus ſtatim una cum anima præmiorum ac pœnarum participes fieri, tamen in voluntate divina in verbo revelata humili fidei obedientia adquieſcere convenit. V.) *A collatione cum daemonum ſupplicio. Daemones nondum in inferno puniuntur, ſed ad diem iudicii puniendi reſervantur*, Matth. VIII. 29. Luc. VIII. 31. 2. Petri II. 4. Iud. v. 6. *Ergo eadem videtur ſors impiorum ante iudicii diem. Si autem impii non puniuntur, utique nec pii remunerantur.* Reſp. dæmones ubicunque ſunt, ſuum ſecum infernum circumferunt, ſunt enim a regno Dei extorres & a facie Dei proiecti. Ut enim ſancti angeli, qui in veritate ſteterunt, *ſemper vident faciem Patris, qui in cælo eſt*, Matth. XVIII. 10. ſic mali angeli, qui proprium ſuum οἰκητήριον dereliquerunt, a beata Dei viſione ſunt remoti, atqui *Deum non videre ſuperat omnia gehennae ſupplicia.* Ideo autem dicuntur reſervari futuris tormentis ac præcipites in abyſſum ſeſe rapi deprecantur, quia complementum pœnarum non minus ipſi quam impii in die iudicii percipient, quando infernali carceri incluſis nullus amplius patebit exitus. VI.) *Ab animarum ſanctarum deſiderio. Animae ſeparatae expetunt unionem cum reſuſcitatis corporibus, deſiderant corporum ſuorum glorificationem & vindictae perſecutoribus irrogandae accelerationem.* Apocal. V. 10. *Ergo nondum ſunt perfecte beatae.* Reſp. concedimus beatitudini animarum complementum in corporum glorificatione acceſſururum eſſe, ſed ex eo inferri nequit, quod ante diem iudicii & corporum reſuſcitationem a beatitudine ac Dei viſione ſint penitus excluſæ. Refero huc diſtinctionem Sixti Senenſis in bibl. lib. VI. adnot. 345. p. 573. quæ conciliandis veterum ſententiis inſervire & propoſito argumento lucem conciliare poterit. *Duo*, inquit, *ſunt beatitudinis, qua fruuntur electi poſt hanc vitam, ſtatus. Vnus eſt animae ſine corpore uſque ad univerſale iudicium, quem veteres variis nominibus deſcribentes adpellarunt ſinum Abrahae, paradiſum, altera exterius, ſub altari Dei, ſanctorum veſtibulum, atria Dei, promtuaria animarum, abdita receptacula, animarum cuſtodiam, ſecuritatis requiem, arrhabonem regni, ſtolam albam, adeptas promiſſiones & alia huiusmodi. Alter vero ſtatus eſt animae reſumpto corpore poſt iudicium, quem ſimiliter diverſis adpellationibus nuncuparunt, domum Dei, altera interius, ſuper altare, ſublimiora cælorum, conſummationem gloriae, reſurrectionis glorium, perfectam laetitiam, immortalitatis praemium, bonorum omnium terminum, integre*

ıeritorum praemia, exſpectatam ad-cedem, nondum acceptas repromiſſo-turam gloriam, coronarum tempus, ım regni & caetera his ſimilia. *Prä-n apud priſcos eccleſiae doctores legis, ı animas vivere aut in ſinu Abrahae, ıaradiſo, aut ſub altari Dei, ibique e futurae gloriae praemia, non ſta-iceris, animas ſanctorum carere di-ıitus gloria, ſed intellige eas nondum rfecta illa & conſummata felicitate, ſt corporis reſurrectionem exſpectant.*

:CCVIII. Ex quo ipſo tertium il-ıod de ſtatu animarum corpore ſo-um ſcriptura nobis manifeſtat, elucеſcit, videlicet *quod in die iu-ıando animae corporibus reſuſcitatis unientur, tum beatorum gaudium, piorum ſupplicium incrementa adeo-ıplementum ſuum ſit accepturum*, ı communionem gaudii in beatis ılicii in damnatis corpora eorum ntur, id quod clarius patebit ex ıuæ de reſurrectione piorum ad k impiorum ad ignominiam ſem-m in ſequentibus proponentur. VI. 10. animæ martyrum ſub alta-ant: *Domine, quouſque non vindi-uinem noſtrum! &c.* non proferunt impatientia neque ex vindictæ ıtæ præpoſtera cupiditate, ſed ex finalis liberationis eccleſiæ & ex-ıis iudiciorum divinorum deſide-lud ipſum vero deſiderium præbet entum, quod gloria ſanctorum in icii demum ſit complenda ac per-ı, cap. XI. 9. poſtquam mortui fue-ſcitati ac iudicati, tum demum *ı fuit templum in cælo*, id eſt, bea-gloria & felicitas ſuit patefacta & m accepit incrementum. Beda in XI. *Animae, dum deſerunt corpora, receptiones habent, gaudium bonae, rmenta, ſed cum facta fuerit reſur- & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta graviora, quando cum corpore torquebuntur*; inde ſcholaſtici quærunt, *an gloria animae maior ſit futura poſt reſurrectionem quam eſt ante eam?* Et ſane conveniunt omnes in duobus. Primo, *gaudium animae accidentale futurum maius tam extenſive, quia erit in anima & in corpore, quam intenſive, quia ipſa anima magis gaudebit, quando videt corpus ſuum glorioſum, quam nunc, cum videt illud iacere mortuum.* Secundo *gaudium eſſentiale fore maius extenſive, quia nunc eſt in ſola anima, poſtea autem redundabit in corpus, & efficiet ipſum corpus ſuo modo glorioſum.* Non autem conveniunt de incremento *eſſentialis gloriae intenſive.* Lombardus lib. ſent. diſt. 49. Thomas ibidem qnæſt. 1. part. 4. Bonaventura ibidem art. 1. quæſt. 1. Richardus ibidem art. 2. quæſt. 7. Marſilius ibidem quæſt. 13. art. 3. dicunt, *gloriam eſſentialem fore tunc maiorem etiam intenſive*: 1) quia anima perfectius eſſe habet in corpore, quam extra corpus. Ergo & perfectius operabitur. 2.) Quia anima ſeparata propter inclinationem ad corpus diſtrahitur & impeditur, ne tota intentione feratur in Deum. Ergo remoto hoc impedimento intenſius operabitur. Huic ſententiæ ſuffragari videtur Auguſtinus lib. XII. de Geneſ. ad liter. cap. XXXV. ſic ſcribens: *Minime dubitandum eſt & raptam hominis a carnis ſenſibus mentem & poſt mortem ipſam carne depoſita & tranſcenſis etiam ſimilitudinibus corporalium non ſic videre poſſe incommutabilem ſubſtantiam, ut ſancti angeli vident, ſive alia latentiore cauſa, ſive ideo, quia ineſt ei naturalis quidam adpetitus corpus adminiſtrandi, quo adpetitu recordatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud ſummum cælum, quamdiu non ſubeſt corpus, cuius adminiſtratione adpetitus ille conquieſcat.* Contra vero Thomas I. 2. quæſt. 4. art. 5. & Caietanus ibidem ut & Durandus lib. IV. ſent. diſt. 49. quæſt. 7. dicunt, *gloriam eſſentialem non fore maiorem intenſive, ſed tantum*

ex-

extenſive, quia ſi gloria creſceret intenſive, vel id accideret ratione obiecti, vel lumine ſive habitus gloriæ, vel potentiæ. Non ratione *obiecti* vel habitus, quia iſta non creſcunt, niſi creſcat gratia, gratia autem non creſcit in die iudicii, quia non eſt locus novis meritis poſt hanc vitam. Non etiam ex parte *potentiae*, quia cum anima in videndo Deum non pendeat a phantaſmate, non pendet ullo modo a corpore, & proinde tam perfecte eſſe poteſt operatio iſta videndi Deum in anima ſeparata, quam in anima corpori adiuncta. Bellarminus de beatitud. ſanctor. cap. 5. hanc poſteriorem opinionem iudicat eſſe veriorem, ideo ad argumenta prioris ſententiæ reſpondet, 1.) *animam non habere melius eſſe in corpore, quam extra corpus, niſi extenſive, quia ſuum eſſe communicat corpori, nam alioquin in ſe, eſſe animæ ſemper eſt idem, nec ſuſcipit magis & minus.* 2.) *Inclinationem ad corpus non impedire viſionem vel amorem Dei ullo modo, quia ordinatur ad amorem Dei tanquam ad finem, alioquin angeli, quando mittuntur ad exteriora & de illis cogitare coguntur, diſtraherentur a viſione Dei, & ipſa anima, quando debebit occupari in adminiſtrando corpore, diſtraheretur etiam magis, quam nunc in adpetendo corpus.* Sed de his ac ſimilibus ſcholaſticorum quæſtionibus iudicium fieri poterit ex illis, quæ in tractatu ultimo de gaudiis vitæ æternæ dicentur.

SECTIO V.

DE SANCTIS DEFVNCTIS EORVMQVE COGNITIONE.

Quæritur de ſanctis defunctis. I.) An eorum animæ in particulari cognoſcant ea, quae in terris geruntur.

§. CCCIX. Quæritur hoc loco: I.) *An ſanctorum defunctorum animae in particulari cognoſcunt ea, quae in his terris geruntur.* Pontificii adfirmant. Sic enim ſcribit Bellarminus lib. I. de beatitud. ſanctor. cap. 20. reſp. ad argum. 3. *Non eſt verum, quod adſumitur, ſanctos ignorare, quid ab illis petamus. Nam etſi dubitatio eſſe poſſit, quemadmodum cognoſcant abſentia, & quae ſolo cordis adfectu interdum proferuntur, tamen certum eſt eos cognoſcere.* Coſterus in enchir. pag. 388. *Dubium nullum eſt, ſanctos in cœlis cognoſcere, quae in terris gerimus, internunciis angelis & iis, qui ex vita migrant.* Quo fine pontificii defunctis ſanctis talem omnium rerum notitiam tribuant, facile adparet, videlicet ut invocationem ſanctorum ſtabiliant, ac reſpondere poſſint noſtræ ἀποδείξει ſanctorum invocationi oppoſitæ. Omnis vera & religioſa invocatio fertur in eum, qui eſt omniſcius & καρδιογνώστης, 1. Reg. XVIII. 27. Pſal. XVIII. 7. LXXIX. 11. Matth. VI. 6. Rom. VIII. 27. &c. quia preces in pluribus ac diverſis locis funduntur, & quandoque ſolo cordis gemitu abſolvuntur. Sanctorum invocatio non fertur in eum, qui eſt omniſcius & καρδιογνώστης. Ergo non eſt vera & religioſa invocatio. Nos contra negamus, animas ſanctorum defunctorum tali omnium rerum notitia gaudere. Diſtinguimus autem 1.) inter *notitiam generalem* & *ſpecialem*. Cum enim non ſit veriſimile, animas ſanctorum vel ita ſecuras vel gaudio ebrias eſſe, ut neſciant Chriſto in terris eccleſiam colligi, eamdemque multis preſſuris, adflictionibus & perſecutionibus obnoxiam

xiam

xiam eſſe, ideo pia eſt & bona cogitatio, ſtatuere, quod generalem eorum, quæ eccleſiæ in his terris adhuc militanti obtingunt, notitiam habeant, & proinde a Chriſto, cui in cœleſti gloria præſentes ſunt, boni aliquid eccleſiæ petant, maxime cum ſint eiusdem corporis myſtici membra, cuius caput eſt Chriſtus, & cum caritas in vita æterna non excidat, 1. Cor. XIII. 8. interim ex eo nequit inferri, quod in ſpecie ſingulas circumſtantias & calamitates piorum habeant perſpectas, qua de re in quæſtione de invocatione ſanctorum plenius differemus. 2.) Inter *praeteritorum ἀνάμνησιν* & *praeſentium γνῶσιν*. Concedimus, animas pie defunctorum recordari eorum, quæ vel ipſis in corpore adhuc militantibus vel cognatis & amicis contigerunt, cum Abrahamus ad epulonem damnatum dicat Luc. XVI. 25. *μνήσθητι τέκνον, recordare fili, quod recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala;* ſed negamus, animas ſanctorum *in ſpecie & in particulari* noſſe, quid ſingulis diebus, horis ac momentis nobis in terris adhuc ſuperſtitibus eveniat, qui ſint cordis motus & adfectus, qui particulares ſingulorum hominum caſus & eventus. 3.) Inter *revelationem extraordinariam* & *notitiam ordinariam*. Si vel maxime concederemus, quædam in particulari ex revelatione divina nota fieri ſanctis, ſicut Eliſæus propheta in his terris adhuc vivens ex revelatione divina abſens cognoſcebat, quæ Giezi & dicebat & faciebat, 2. Reg. V. 26. ac ſecreto indicare poterat regi Iſraëlis omnia verba, quæ ſecreto locutus fuerat rex Syriæ in conclavi ſuo, 2. Reg. VI. 12. ſicut & Petrus videre poterat Ananiam mentiri, Act. V. 3. ſed ex eo inferri nequit, ſanctos ordinarie omnia omnino, quæ in terris geruntur, ſcire, neque quidquam eorum notitiam ſubterfugere, cum Eliſæus non habuerit cognitum, quid Sunamitidi contigerit 2. Reg. IV. 27. *Anima*, inquit, *eius in amaritudine eſt, & Dominus celavit a me, & non indicavit mihi.*

§. CCCX. Hiſce præmiſſis ſententiam noſtram demonſtramus duplici argumento. Prius procedit ex *hypotheſi adfirmante*, quia ſcriptura ſacra *ſoli Deo* laudem omniſcientiæ tribuit. Poſterius procedit ex *hypotheſi negante*, quia ſcriptura laudem omniſcientiæ ſanctis expreſſe denegat. In *priore* ſic inferimus: Quidquid ſcriptura ſoli Deo unice tribuit, illud ſanctis defunctis a nobis tribui nequit, alias enim labefactaretur excluſiva, ac repugnaretur divino oraculo Eſai. XLII. 8. *Ego Iehovah, gloriam meam alteri non dabo.* Iam vero *ſoli* Deo ſcriptura hanc laudem tribuit, quod ſit omniſcius ac *καρδιογνώστης*, quod audiat occultos cordium gemitus, quod *ſcrutetur corda & renes &c.* 1. Sam. XVI. 7. *Homo videt ea, quae patent oculis, Dominus autem cor intuetur.* 1. Reg. VIII. 39. & 2. Paralip. VI. 30. *Tu Domine ſolus noſti cor omnium filiorum.* 1. Paral. XXVIII. 9. *Omnia corda ſcrutatur Iehovah, & omne figmentum cogitationum intelligit.* Pſal. VII. 10. *Scrutans corda & renes Deus iuſtus* XVIII. 7. *Clamor meus in conſpectu eius introivit in aures eius.* XXXVIII. 10. *Domine coram te eſt deſiderium meum, & ſuſpirium meum a te non eſt abſconditum.* XLIV. 22. *Ipſe novit abſcondita cordis noſtri.* LXXIX. 11. *Introeat coram te gemitus compeditorum.* Ier. XI. 20. *Tibi Domine, qui iudicas iuſte, & probas renes & corda, revelavi cauſam meam.* XVII. 10. *Cor hominis inſcrutabile, quis cognoſcit illud? Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes.* Sap. I. 6. *Renum teſtis eſt Deus & cordis ſcrutator eſt verus & linguae eius auditor.* Matth. VI. 6. *Ora Patrem tuum, qui eſt in occulto, & Pater tuus, qui videt in occulto,*

Argumenta pro negativa quaeſtionis parte.

I.) ex hypotheſi adfirmante.

culto, reddet tibi in propatulo. Rom. VIII. 27. *Qui ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret ſpiritus.* 1. Cor. II. 10. *Spiritus omnia ſcutatur etiam profunditates Dei.* v. 11. *Quis enim hominum ſcit, quae ſunt in homine, niſi Spiritus hominis, qui eſt in ipſo? ita & quae Dei ſunt, nemo novit, niſi Spiritus Dei.* Apoc. II. 23. *Ego ſum ſcrutans corda & renes.* Ergo ſanctis defunctis tribui nequit, quod ſint omniſcii καρδιογνῶςαι, quod audiant occultos cordium gemitus, quod ſcrutentur corda & renes. Chryſoſtomus homil. IV. de pœnit. *Cor curare ſolus poteſt, qui finxit ſigillatim corda noſtra, & intelligit ſemper omnia opera noſtra. Ipſe ergo noſtram ſubire conſcientiam, mentem tangere poteſt, animam flectere.*

Exceptio Bellarmini ad 1. arg.

§. CCCXI. Excipit Bellarminus dicto loco, *ſolum Deum cognoſcere cogitationes omnes omnium cordium, idque naturaliter & propria virtute, ſanctos autem ſolum cognoſcere eas, quae a Deo ipſis manifeſtantur, ſive beatifica viſione, ſive etiam nova revelatione.* Reſp. 1.) Hæc exceptio tollit emphaſin dictorum modo adlegatorum, in quibus non *ſecundum quid*, ſed ἀποτόμως ac *ſimpliciter* omniſcientia & καρδιογνωσία ſoli Deo tribuitur. Arcte igitur emphaſi iſti inſiſtimus, & urgemus in illis dictis tum *excluſionem*, tu ſolus noſti corda filiorum hominum, tum *oppoſitionem*, homo videt ea, quæ patent oculis, Dominus autem cor intuetur. Quis cognoſcet cor hominis? ego Dominus ſcrutans cor & renes &c. tum *illationem*, inde enim atque ideo David ſolum Deum invocat, quia occultos cordis gemitus ipſum audire certo novit, contra vero Elias Baalitarum idolum propterea negat verum eſſe Deum & invocandum, quia non poſſit invocantium preces exaudire, 1. Reg. XVIII. 27. 2.) Si liceret oraculis illis ſcripturæ, quæ omniſcientiam ſoli vero Deo tribuunt, hanc limitationem addere, tum non amplius ex omniſcientiæ proprietate vera divinitas Filii & Spiritus ſancti demonſtrari poſſet. Conſequens repugnat praxi veterum eccleſiæ doctorum, qui contra Arium & Macedonium argumentum ab omniſcientia petitum ſtrenue urgent. Bellarminus ipſe lib. I. de Chriſto cap. 8. argum. 4. divinitatem Filii probat *ex ſapientia, quia ſcilicet in ipſo omnes theſauri ſapientiae & ſcientiae reconditi, ac quia novit omnia.* Lib. eiusdem cap. 13. claſſ. 6. divinitatem Spiritus ſancti ex eo probat, quia *praedicit futura & ſcrutatur corda, quod ſolius Dei eſt.* Atqui omne momentum ac pondus hiſce argumentis decedit, ſi omniſcientia & καρδιογνωσία quovis modo ſanctis tribuatur. 3.) Aut loquitur Bellarminus de vera & infinita omniſcientia, qua occulta cordium, interiores gemitus & quævis abſcondita ſciuntur, aut de limitata ac menſurata ſcientia. Si de priore, dicendum ipſi fuerit ſanctos vere eſſe omniſcios omniſcientia illa, quæ ſolius veri Dei eſt propria, aliam enim omniſcientiam ſcriptura ſanctis derogat, nec ipſimet pontificii ſalva ſua hypotheſi, quam in controverſia de communicatione idiomatum perpetuo contra nos urgent, quod *finitum non ſit capax infiniti*, abſolutam & infinitam omniſcientiam ſanctis tribuere poſſunt. Si de poſteriore, nondum adſequitur Bellarminus exceptionis ſcopum, ideo enim fingit, ſanctos cognoſcere cogitationes cordium, ut obtineat ipſos religioſe invocari poſſe ac debere. Atqui ut religioſæ invocationis honor alicui tribuatur, ad illud non ſufficit quarumdam cogitationum notitia ac revelatio, ſed requiritur abſoluta & infinita omniſcientia, ut conſtat ex dictis ſcripturæ, quæ divinam omniſcientiam & καρδιογνωσίαν cum adorationis cultu perpetuo nexu coniungunt. 4.) Principium

pium

ı eo petitur, quod ſtatuitur, ſan-
gnoſcere occultas cordium cogita-
in beatifica Dei viſione, ſive et-
ɔva revelatione. Nuſpiam enim
ra ſacra talem occultorum ſcien-
ànctis tribuit. 5.) Bellarminus
:ertus eſt de ſpeciali illa notitia,
.cit, *ſanctos noſſe cogitationes illas*
ı, quae a Deo ipſis manifeſtantur
tifica viſione, ſive nova revelatione.
modum illum notitiæ *per novam*
onem paulo prius ipſemet repudia-
ï indigerent (inquit) *ſancti nova re-*
e, eccleſia non diceret ita audacter
r ſanctis: Orate pro nobis, ſed pe-
liquando a Deo, ut eis revelaret pre-
ras, nec poſſet tam facile ratio red-
r ſancti nunc invocentur, & ante ad-
Chriſti non invocarentur. 6.) Sic
ontra Bellarminum illam exceptio-
oncludimus: Quod ſolius Dei eſt
um, illud non convenit creaturæ
Deum ſive naturaliter, ſive viſione
ca, expreſſe enim teſtatur Deus,
am ſuam alteri dare nolle, Eſai. XLII.
ı vero omniſcientia & καρδιωγνωσία
ius Dei propria. Ergo non con-
:reaturæ extra Deum ſive naturali-
e beatifica viſione, & per conſe-
, nec ſanctis competit. 7.) Omni-
a & καρδιωγνωσία Dei ſic compara-
quod uno, ſimplici, infinito ac
tuo actu, non ſucceſſive, ſed ſimul
; omnium cordium cogitationes
ritas, præſentes ac futuras non emi-
ſed coram intueatur, ac talis omni-
ia & καρδιωγνωσία eſt religioſæ in-
onis fundamentum. Ac cum tali
cientia pugnat *nova illa revelatio*,
Bellarminus ſanctis fieri dicit, qui
ex nova revelatione omnia novit,
ıuaquam uno, continuo ac ſimplici
ine ſucceſſione ac mutatione omnia

c hypo-
tegeante.

§. CCCXII. In *poſterio-re* argumento ſic progredi-mur: Quidquid Spiritus ſanctus animabus defunctorum ſanctorum denegat, illud iiſdem tribui nequit. Sed omniſcientiam & καρδιωγνωσίαν ac ſpecialem eorum, quæ in terris geruntur, notitiam Spiritus ſanctus animabus defunctorum ſanctorum denegat. Ergo. *Adſumtum* conſtat ex ſequentibus dictis: 2. Reg. II. 9. dicit Elias Eliſæo diſcipulo: *Poſtula, quod faciam tibi, antequam tollar a te;* vult igitur a ſe in terris adhuc præſente & ſciente poſtulari, quod cupiat impetrare. XXII. 20. dicitur Ioſiæ a Domino: *Colligam te ad patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, quae introducturus ſum in locum iſtum.* Iob. XIV. 21. *Sive nobiles fuerint filii eius ſive ignobiles, non intelliget.* Eccleſ. IX. 5. *Viventes ſciunt, ſe morituros eſſe, mortui autem nihil noverant amplius,* eorum ſcilicet, quæ in his terris geruntur. Ezechias audita prædictione de excidio Hieroſolymitano ait: *Sit tantum pax & veritas in diebus meis.* Eſai. XXXIX. 8. Eſai. LXIII. 16. *Tu Domine Pater noſter es, Abraham neſcivit nos & Iſrael ignoravit nos. Tu Domine Pater noſter, redemtor noſter, a ſeculo nomen tuum.* Apoc. VI. 11. animabus ſanctorum vindictam expetentibus dicitur, *ut quieſcant tempus modicum, donec compleantur conſervi eorum & fratres eorum, qui interficiendi erant ſicut & illi.* Atqui ſi in particulari illud ſciviſſent, nullo fuiſſet opus indicio. Eadem eſt veterum eccleſiæ doctorum ſententia. Origenes lib. II. in epiſt. Rom. in principio: *Si extra corpus poſiti vel ſancti, qui cum Chriſto ſunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad ſimilitudinem angelorum, qui ſalutis noſtrae miniſteria procurant, vel rurſus peccatores etiam ipſi extra corpus poſiti agunt aliquid ſecundum propoſitum mentis ſuae, angelorum nihilominus ad ſimilitudinem ſiniſtrorum, habeatur hoc quoque inter occulta Dei, neque chartulae committenda myſteria.* Gregorius Naziazenus orationem, quam in honorem Gergoniæ

ſororis recitavit, ſic concludit: *Si tibi aliqua ſermonis noſtri eſt ratio & hoc ſanctis animis a Deo munus, ut talia reſciſcant, ſuſcipe noſtrum ſermonem multorum epitaphiorum loco.* Hieronymus ad Heliodorum epiſtol. III. c. 1. de Nepotiano defuncto: *Quidquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur &c.* Et poſtea: *Cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui non deſinamus.* c. 10. *Felix Nepotianus, qui haec non audit* (barbarorum ſcilicet devaſtationes ac diras) quem tamen Nepotianum c. 3. dixerat, *eſſe cum Chriſto & ſanctorum choris mixtum.* Ambroſius in funere Satyri: *Si nunc urgeri Italiam tam proximo hoſte cognoſceres.* Iſidorius Peluſiota libro primo epiſtol. CXCV. *αἱ τάξεις τῶν ἀγγέλων οἷα τῆς φύσεως σύνδουλοι τὰ μήπω παρόντα ἀγνοοῦσι.* At ſi ulla creatura præter & extra Deum omniſcientiæ lumine fulgeret, utique angelis ea deneganda non eſſet, quippe qui ſunt *δευτέρα φῶτα νοερὰ ἐκ τοῦ πρώτου καὶ ἀνάρχου φωτὸς τὸν φωτισμὸν ἔχοντα*, ut eos deſcribit Damaſcenus ex Athanaſio & Nazianzeno lib. II. orth. fid. c. 3.) Auguſtinus lib. de cura pro mortuis cap. 13. adducit ſententiam Pſal. XXVI. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem adſumſit me*, indeque infert, *ſi ergo dereliquerant nos patres noſtri, quomodo noſtris rebus & curis interſunt? Si autem parentes non interſunt rebus noſtris, qui ſunt alii mortuorum, qui noverunt quid agamus, quidve patiamur? Eſaias propheta dicit: Tu es enim Pater noſter, quia Abraham nos neſcivit & Iſrael non cognovit nos. Si tanti patriarchae, quid erga populum ex his procreatum ageretur, ignoraverunt, quibus Deo credentibus populus ipſe de illorum ſtirpe promiſſus eſt, quomodo mortui ſuorum rebus atque actibus cognoſcendis adiuvandisque miſcentur? Quomodo dicimus eis fuiſſe conſultum, qui obierunt, antequam venirent mala, quae illorum obitum conſecuta ſunt, ſi & poſt mortem ſentiunt quaecunque in vitae humanae calamitate contingunt? an forte nos errando iſta dicimus & hos putamus quietos, quos inquieta vita vivorum ſolicitat? Quid eſt ergo, quod piiſſimo regi Ioſiae pro magno beneficio promiſit Deus, quod eſſet ante moriturus, ne videret mala, quae ventura illi loco & populo minabatur? &c. territus iſte Dei comminationibus fleverat & ſua veſtimenta conſciderat & fit omnium malorum futurorum de properatura morte ſecurus, quod ita requieturus eſſet in pace, ut illa omnia non videret &c. Ibi ergo ſunt ſpiritus defunctorum, ubi non vident, quaecunque aguntur, aut eveniunt in iſta vita hominibus.* Eadem totidem fere verbis repetit Eucherius, Lugdunenſis epiſcopus, in lib. IV. Reg. Atqui hæc eſt Auguſtini ſententia ſatis perſpicua & diſerta de quæſtione propoſita, quando *iuxta normam & ductum ſcripturae* de ea diſſerit, quando vero iuxta opinionem tunc temporis gliſcere incipientem extra ſcripturæ limites de ea diſputat, tum *dubitanter & titubanter* progreditur, ſic enim ſcribit lib. eiusd. cap. 16. *Iſta quaeſtio vires meae intelligentiae vincit, quemadmodum opitulanter martyres iis, quos per eos certum eſt adiuvari. Utrum ipſi per ſe ipſos adſint uno tempore tam diverſis locis & tanta inter ſe longinquitate ſecretis, ſive ubi ſunt eorum memoriae, ſive praeter ſuas memorias ubicunque adeſſe ſentiuntur, an ipſi in loco ſuis meritis congruo ab omni mortalium converſatione remotis & tamen generaliter orantibus pro indigentia ſupplicantium, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus utique non praeſentamur, nec ubi ſint, nec quid agant ſcimus. Deus omnipotens, qui eſt ubique praeſens, nec concretus nobis nec remotus a nobis, exaudiens martyrum preces per angelorum miniſteria uſque quaque diffuſa, praebeat hominibus iſta ſolatia, quibus in huius vitae miſeria iudicat eſſe praebenda &c. Res haec altior eſt, quam ut a me poſſit attingi, & abſtruſior, quam ut a me valeat perſcrutari, &*

romitti, ipſum non viſurum mala. Auguſtinus in lib. de cura pro mortuis cap. 13. ex hoc loco colligit, *ſanctos mortuos non intereſſe rebus viventium*, atque eundem confert cum dicto prophetae Eſa. 64. Iam vero Bellarminus fatetur Eſa. 64. omnem omnino rerum humanarum notitiam defunctis ſanctis, utpote in limbo conſtitutis, denegari. *Non noverunt*, inquit, *patres vet. teſt. ſuos ut viventes*, *quia nondum erant beati*, *vero ad perfectam beatitudinem pertinet omnia*, *quae ad ſe pertinent.* Agnoſcat etiam hoc loco non naturalem dun-, ſed etiam ſupernaturalem notitiam rum futurorum Ioſiae defuncto dei. 4.) Ioſias enim dicendus mala reſpectu revelationis & beatificae viſciviſſe, aut ignoraſſe. Si prius, non fuit in limbo, quia in limbo & perfecte beatum eſſe, adeoque videre in theologia papali invicem ant. Si poſterius, perſtat noſtra ſen-, quod non ſolum *naturaliter*, ſed *ſupernaturaliter*, ea non ſciverit. 5.) ter dicit Spiritus ſanctus, quod Iocolligendus ſit ad patres ſuos, *ut non vimala*, quibus populus Iſraeliticus pſius mortem erat adfligendus. At- Ioſias ſupernaturali revelatione vel ica viſione mala illa vidit, non fuit ctus ad patres ſuos. Ratio connexioa eſt, quia Bellarminus concedit, s Ioſiae Abrahamum & Iſraelem non e illa mala beatifica viſione, quia et nondum erant beati.

. CCCXVIII. V.) *Auguſtinum loqui gnitione & converſatione naturali*, *at- l ſolum velle*, *quod mortui non verſen- obiſcum*, *nec ſint ſolliciti de rebus no- nec eas cognoſcant*, *ſicut faciebant*, *hic viverent; interim tamen ſtatuere*, *ſupernaturaliter ſciant divina revelatio- tae hic aguntur*, *cap.* 15. *& quod divi- irtute poſſint huc venire*, *& nobis opem ferre*, *cap.* 16. Reſp. 1.) Auguſtinus ex Eſa. 64. & 2. Reg. 22. probat, mortuos neſcire, quae in terris aguntur. Atqui ex ipſo Bellarmino demonſtravimus, dicta illa excludere non ſolum notitiam naturalem, ſed etiam ſupernaturalem; quia loquuntur de patribus in limbo conſtitutis, ac proinde nondum beatis. 2.) Aut credidit Auguſtinus, ſanctos illos fuiſſe in limbo, aut limbum ignoravit. Si prius, verba eius non tantum de naturalis notitiae, ſed etiam beatificae viſionis denegatione accipienda ſunt. Si poſterius, fumos vendunt pontificii, quoties pro limbo adſtruendo ex Auguſtino teſtimonia proferunt. 3.) De matre ſua pronunciat, quod beata ſit, & tamen poſt mortem ſibi non adſit, *adfuturam vero ſingulis noctibus ad conſolandum*, *ſi defunctis conceſſum eſſet*, *rebus humanis intereſſe*; abſolute igitur ac ſimpliciter negat, ſanctos defunctos notitiam & curam rerum humanarum habere, quod confirmat ex Pſalm. XXVII. 10. *Pater & mater dereliquerunt me*, *Dominus autem ſuſcepit me.* Regerit Bellarminus, *ſanctos cognoſcere preces noſtras*, *& poſſe ad nos venire*, *quando volunt*, *tamen non propterea ſcire omnia noſtra*, *nec intereſſe adſidue rebus noſtris more humano.* Atqui ſi non ſciunt omnia noſtra, ergo nec ſemper invocandi erunt, quia ad invocationem requiritur omnium ſcientia. Nec ſolum more humano, ſed ſimpliciter defunctos rebus noſtris intereſſe, Auguſtinus ibidem negat. Neque enim quaerit, *quomodo* ſancti defuncti interſint, ſed *an* interſint rebus humanis. 4.) Extraordinaria revelatione quarumdam rerum notitiam defunctis ſanctis communicari vel per *angelos*, vel per *animas* ex hoc mundo quotidie adventantes, Auguſtinus diſputat, ſed *in Deo omnia ipſos videre* nuſpiam adſerit. *Fatendum eſt*, inquit cap. 15. *neſcire quidem mortuos*, *quid hic agatur*, *ſed dum hic agitur poſtea vero audire ab eis*, *qui hinc ad eos moriendo per-*

re. *Vbi lex non diſtinguit, ibi nec nos diſtinguere debemus.* 2.) Quid de *ſpeculo* illo divinæ viſionis ſtatuendum ſit, paulo poſt diſpicietur. 3.) Repetenda ſunt hoc loco ea, quæ præcedenti exceptione Bellarminianæ oppoſuimus. Per τό *omnia videre in Deo* aut intelligitur infinita & abſoluta omniſcientia, aut ſpecialis & extraordinaria quarumdam rerum notitia. Prius adſerere reformidat ipſe Bellarminus, ideo addit, *ſanctos videre in Deo omnia, quae ad eos pertinent.* Poſterius nondum ſufficit ad ſtabiliendam hypotheſin de ſanctorum omniſcientia & *καρδιογνωσία*. 4.) Ne ipſi quidem pontificii conſentiunt in adſignando modo, per quem ſancti defuncti ſpecialem rerum noſtrarum notitiam; (qua naturaliter eos deſtitutos fatentur,) adſequantur, ut poſtea adparebit. 5.) Bellarminus ſibi ipſi contradicit: Nam in reſponſione ad dictum propheticum Eſa. LXIII. *Abraham neſcit nos &c.* diſerte adſerit, *patres vet. teſt. non cognoviſſe poſteros ſuos viventes, quia nondum erant beati; ſed in limbo adhuc conſtituti*, ex quo eiusmodi naſcitur theorema: Qui nondum ſunt beati, illi non cognoſcunt ſtatum viventium in terris, ſive naturaliter ſive ex viſione beatifica, ſive ex revelatione. Atqui dicta Iobi & Salomonis itidem loquuntur de ſanctis vet. teſt. ut conſtat. Ergo non debebat Bellarminus diſtinguere inter notitiam naturalem & ſupernaturalem ex beatifica Dei viſione deſcendentem, quaſi illa duntaxat, non autem hæc denegetur ſanctis.

§. CCCXV. II.) Eſa. LXIII. *agi de cognitione adprobationis, ut ſit ſenſus: Abraham neſcivit nos, id eſt, non habet nos pro filiis, non diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos a te receſſiſſe.* Hanc interpretationem dicit eſſe *maxime literalem, & probari Hieronymo* in comm. illius loci. Eamdem ſequitur Becanus in adpend. diſput. de purgat. Calvin. p. 91. Reſp. 1.) Bellarminus lib. IV. de iuſtif. c. 20. reſp. ad 4. ſtatuit. *Eſaiam ibi loqui non de hominibus iuſtis, ſed de inſignibus peccatoribus, ob quorum ſcelera tradenda erat civitas & totus populus in manus regis Babylonici.* Iam vero impiis in populo Iſraelitico ſolenne ac perpetuum erat, in medio ſcelerum curſu ſibi blandiri, ac de *patre Abrahamo* impudenter gloriari, Matth. III. 9. Ioh. VIII. 39. unde dives epulo in inferno conſtitutus ad paternitatem Abrahæ adhuc provocat, Luc. XVI. 24. quomodo igitur probabile eſt, impios apud Eſaiam hoc ſenſu dicere, *Abraham neſcit nos*, id eſt, non habet nos pro filiis? 2.) Quod ſi in perſona fidelium ac pœnitentium propheta orat, id quod ipſum revera facere in tract. de bonis operibus §. 64. demonſtratum fuit, denuo veriſimile non eſt, quod Iſraelitæ vere fideles ac pœnitentes negent ſe ab Abrahamo pro filiis agnoſci, cum ſe Dei filios vocare non erubeſcant. *Tu Domine*, inquiunt, *Pater noſter es.* 3.) Explicatio illa præſupponit, quod Abraham, Iſrael ac reliqui ſancti vet. teſt. ſciverint quidem ea, quæ poſteris obtigerant, ſed tamen noluerint eorum curam agere. Atqui eo tempore adhuc erant in limbo, docente Bellarmino & reliquis pontificiis omnibus. Ergo non potuerunt in particulari ſcire, quæ poſteris obtigerint, nam iuxta Bellarmini hypotheſin, qui in limbo ſunt, illi nondum ſunt beati, iam vero qui non beati ſunt, ſed beatifica Dei viſione deſtituuntur, ignorant, 4.) Eadem explicatio præſupponit, quod ſancti defuncti in vet. teſt. fuerint invocati. Senſus enim eſt, quia Abraham & Iſrael, quos ad auxiliandum promtos in aliis neceſſitatibus experti ſumus, hoc tempore nos contemnunt ac negligunt, ideo per preces ad te Domine nos convertimus. Iam vero Eccius in ench. cap. 15. diſputat in *vet. teſt. non fuiſſe praeceptam ſanctorum invocationem, quia populus Iudaicus alioquin*

erat

openſus ad idololatriam, *& quia pa-*
nt in limbo nondum beati. Suarez
III. Thom. q. 52. diſp. 42. ſect. 1.
In vet. teſt. quod aliquis directe invo-
ſanctos defunctos, *ut pro ſe orarent*,
n legimus. Bellarminus ipſe in ver-
lo ante præcedentibus §. *Atque ex*
inquit: *Si indigerent ſancti nova*
ne, *non poſſet reddi ratio tam facile*,
ti nunc invocentur, *& ante adven-*
riſti, *non invocarentur.* Becanus
nd. diſp. de purgat. Calvin. p. 65.
eſt. nuſquam legimus, *quod aliquis*
m directe invocaverit ſanctos in limbo
s, *quia ordinarie nihil cognoverunt*
iari Dei revelatione. 5.) Ex eadem
etatione colligitur, Abrahamum
em erga poſteros ſuos fuiſſe du-
& inhumaniores, quam ipſum
Iam vero pontificii ideo invocant
, quia illos erga ſe propenſiores
, eorumdemque interceſſione adi-
Deum ſibi patefieri, exiſtimant.
nſequens fuerit, illos omnes, in
1 perſona Eſaias loquitur, fuiſſe
s ſanctorum cura & dilectione.
dici nequit, quia Eſaias ſe ipſum
umili confeſſione involvit, ac in
totius eccleſiæ orat, in qua certe
aliqui erant, quos ſancti con-
e & repudiare non debebant. 7.)
etur etiam, poſſe graviſſimos pec-
ſine mediatoribus ſanctis recta ad
ccedere, ſicut orantes hoc loco
Atqui conſequens illud ponti-
nctos mediatores conſtituentibus
ur. 8.) Sequeretur, ne ipſum
Deum hoſce orantes curaſſe &
e, quos enim ſancti tanquam in-
amore & cura ſua propter pec-
ellunt, illis multo magis Deus,
ipſa iuſtitia & ignis conſumens,
:. Atqui conſequens illud adfir-
quit, cum conſtet ſerias & ar-
iſtas preces Deo fuiſſe gratas. 9.)
i tunc noluerunt poſterorum ſuo-
rum Iſraelitarum curam agere, & miſe-
riis eorum adfici, illud factum eſt pro-
pter conditionem aliquam vel in ipſis ſan-
ctis vel in Iſraelitis orantibus hærentem.
Prior non poteſt eſſe alia quam ignoran-
tia, quod ideo noluerint curam poſtero-
rum agere, quia ignorarunt, quid in
particulari illis obtigerit. Poſterior non
poteſt eſſe alia, quam indignitas, quod
ideo noluerint eorum curam agere, quia
amore & cura indigni erant. Si prius
pontificii dixerint, ſanctorum invocatio-
nem everterint. Si poſterius, etiam Deus
ipſe propter eamdem indignitatem Iſrae-
litas orantes a ſe reieciſſet. 10.) Si ſan-
cti illi noluerunt poſterorum ſuorum cu-
ram agere, aut prorſus non fuere invo-
candi, aut per mediatorem acceſſus fuiſ-
ſet ad ipſos parandus, quia iratum iu-
dicem abſque mediatore nemo compel-
lat. Si prius, perſiſtit noſtra ſententia.
Si poſterius, novi ſanctorum mediatores
conſtituendi erunt. 11.) Si Abraham &
Iſrael eo tempore noluerunt curam agere
poſterorum, metuendum, ne idem circa
defunctos ſanctos adhuc hodie obtingat,
illi igitur non ſemper erunt benevoli
mediatores, & per conſequens nec invo-
candi ut mediatores.

§. CCCXVI. III.) *Quia tamen Au-
guſtinus lib. de cura pro mort. cap. 13. expo-
nit de cognitione proprie dicta*, *ideo reſponde-
ri poſſe*, *quod Abram & alii patres vet. teſt.
non cognoverint poſteros ſuos viventes*, *quia
nondum beati erant & naturaliter mortui non
ſciunt*, *quid viventes agant.* Et paulo ante:
patribus in limbo non fuit ordinarie revelatum,
quid hic agebatur, *quia nondum erant beati*,
*nam ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire
ea*, *quae ad ſe pertinent*, *& praecipue ea*,
quae faciunt ad honorem & gloriam. Eodem
modo excipit Gregorius de Valent. in
ſcript. adv. Heerbrandum. Reſp. 1.) Hæc
exceptio repugnat priori, ut oſtendimus.
2.) Eadem prorſus tollit invocationem
ſan-

ſancti ex angelorum relatione ea, quæ in terris geruntur, intelligunt, non erit opus, a Deo preces noſtras ipſis revelari, quando eas fundimus. Denique ſi ſancti ideo cognoſcunt res humanas, quia mira quadam celeritate naturæ quodammodo ſunt ubique, & per ſe audiunt preces ſupplicantium, utique nec angelorum relatione, nec peculiari divina revelatione eam ad rem opus erit. 3.) Modi illi omnes & ſinguli ſunt ἄγραφοι. Neque enim Bellarminus ex dictis ſcripturæ eos probat, ſed ex patrum quorumdam opinionibus & probabilibus coniecturis. 4.) Non probatur ex hiſce modis principale quæſitum, quod eſt, an ſancti defuncti ſint omniſcii, omniſcientia ſcilicet ea, quæ religioſæ invocationis eſt fundamentum. Nam ſi vel maxime ſancti multa cognoſcunt vel ex angelorum relatione, vel ex naturæ celeritate, vel ex peculiari Dei revelatione, tamen non propterea ſunt omniſcii. Si vel maxime in Deo vident omnia a principio ſuæ beatitudinis, tamen nondum ipſis competit omniſcientia, quia ipſimet pontificii addunt, quod cognoſcant in hoc ſpeculo ea, quæ ad ipſos aliquo modo pertinent. Quemadmodum igitur Bellarminus ſecundum modum evertit hoc argumento: Ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis, non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec angelorum nec hominum ſpiritibus convenire credimus: ita modos illos omnes evertimus hoc argumento: Ad cognoſcendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis, atque interdum ſolo cordis gemitu peraguntur, non ſufficit quarumdam rerum ſcientia, ſed requiritur vera omniſcentia, quam nec angelis nec animabus ſeparatis convenire credimus.

I.) *de relatione per angelos.*

§. CCCXXII. In ſpecie I.) de *relatione per angelos* Reſp. 1.) Angelos e cœlo deſcendere & ad cœlum adſcendere legimus, quod autem hoc fine adſcendant, ut & rerum noſtrarum ſtatum & preces noſtras ſanctis defunctis referant, de eo nihil quidquam legimus. Eſt ergo hic modus ἄγραφος. 2.) Per deſcenſum & adſcenſum illum angelicum nihil aliud intelligitur, quam adſiduum & indefeſſum illud miniſterium, quod Deo & hominibus præſtant, illi quidem per *laudum praeconia*, his vero per *cuſtodiae officia*, cum ſint τοῦ θεοῦ ἐπινέται καὶ τῶν ἀνθρώπων ὑπηρέται. 3.) Illi potius preces viventium in terris piorum angeli deferunt, quem ipſi etiam adorant. Atqui angeli neminem niſi ſolum verum Deum adorant & adorare iubent, Apoc. XIX. 10. XXII. 9. Ergo ſoli Deo, non autem ſanctis defunctis preces piorum in terris adhuc viventium offerunt. 4.) Ne ipſi quidem angeli occulta cordium introſpicere poſſunt, ergo etiam non poſſunt ea ad ſanctos deferre. Iam vero preces occulto cordis gemitu quandoque peraguntur. 5.) Si angeli modo ad cœlos adſcendunt, modo inde ad nos deſcendunt, non ſunt ubique præſentes, proinde ſtatus iſte, quem homines in terris viventes obtinent, quando in cœlum iam adſcenderunt, non eſt ipſis notus. Damaſcenus lib. II. orth. fid. cap. III. περίγραπτοι οἱ ἄγγελοι, ὅτε γὰρ εἰσὶν ἐν οὐρανῷ, οὐκ εἰσὶν ἐν τῇ γῇ, καὶ εἰς τὴν γῆν ὑπὸ θεοῦ ἀποστελλόμενοι οὐκ ἐναπομένουσιν ἐν τῷ οὐρανῷ. 7.) Animæ piorum ex hac vita diſcedentes, quas aliqui una cum angelis in hoc referendi officio coniungunt, non poſſunt plus referre, quam ſciunt. Atqui illæ tantum norunt præteritas & præſentes, non autem futuras viventium calamitates. 8.) Et quid multis? Bellarminus ipſe hunc modum repudiat. *Nec angeli*, inquit, *nec beatae animae etiamſi praeſentes ſint*, *poſſunt cognoſcere naturaliter preces noſtras*, *quando ſola cogitatione oramus.* Ergo modus cogno-

gnoſcendi ex angelorum relatione eſt inſufficiens.

II. de æqualitate cum angelis in celeritate naturæ.

§. CCCXXIII. II.) *De aequalitate cum angelis in celeritate naturae.* (*) Reſp. 1) Sanctos defunctos certo reſpectu eſſe ac fore *ἰσαγγέλυς* legimus, ſed quod *ἰσότης* illa conſiſtat in ſpeciali omnium rerum notitia, nuſpiam legimus. 2) Scriptura potius contrarium teſtatur, ſanctos ſcilicet defunctos ignorare huius mundi & rerum, quæ in eo geruntur, ſtatum. Eſt ergo hic modus non ſolum ἄγραφος, ſed etiam *ἀντίγραφος*. 3) Ne ipſi quidem angeli per celeritatem naturæ ſunt omniſcii nec omnipræſentes, ut paulo poſt demonſtrabimus, ergo *ἰσαγγελότης* beatorum non poteſt in hoc tertio comparationis membro inſtitui. 4) Ἰσαγγελότης illa non eſt extendenda ultra illud tertium, in quo ab ipſo Chriſto conſtituitur. *In reſurrectione non nubent nec nuptui dabuntur*, (non eſurient nec ſitient) *ſed erunt ſicut angeli Dei*, Matth. XXII. 30. *Non poterunt amplius mori, ſunt enim ἰσάγγελοι* Luc. XX. 36. Ergo reſpectu quarumdam proprietatum beati erunt angelis æquales, non autem reſpectu officii angelici, quod ſpecialiter illis demandatum, ut ſcilicet ſint *adminiſtratorii ſpiritus miſſi ad miniſtrandum illis, qui haereditatem cœleſtem conſecuturi ſunt*, Hebr. I. 14. (**) 5) Ut officium illud eſt angelorum proprium, ita quoque ea, quæ ad officii illius exſecutionem atque adminiſtrationem pertinent, angelis unice ſunt relinquenda; mediorum enim ad finem neceſſariorum ac ipſius finis eſt eadem ratio. Iam vero revelatio, qua Deus angelis hoc vel illud ſalutem piorum concernens manifeſtat, pertinet ad illud officium angelorum proprium. Ergo revelatio illa non eſt communis angelis & beatis. 6) Ἰσαγγελότης illa in futura demum reſurrectione perfecta erit, ut ipſa ſalvatoris verba innuunt: *In reſurrectione*, inquit, *ἰσάγγελοι erunt.* 7) Æqualitas ſpirituum defunctorum cum angelis ex hypotheſi pontificiorum oritur ex celeritate naturæ, ergo eſt donum naturale, ergo & piis & impiis commune, ac per conſequens etiam impiorum animæ cognoſcent, quæ in terris geruntur omnia. 8) Sancti defuncti in vet. teſt. eamdem cum angelis æqualitatem obtinuerunt, & tamen non cognoverunt rerum mundanarum ſtatum in particulari, quia nondum fuere perfecte beati, ſed in limbo adhuc hæſerunt, iam vero *ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire, quae ad ſe pertinent, & praecipue quae faciunt ad honorem & gloriam*, ut Bellarminus diſputat. 9) Et quid multis? Etiam ſecundum iſtum cognitionis modum diſertis verbis Bellarminus repudiat. *Haec ratio*, inquit, *non eſt ſufficiens, quia ad cognoſcendas preces, quae eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis, non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec angelorum nec hominum ſpiritibus convenire credimus.*

 §. CCCXXIV.

(*) Piezmannus in hodeg. lib. XIII. c. 3. *Sancti erunt ἰσάγγελοι, atqui angeli norunt res humanas*, Luc. XV. 10.

(**) Sancti cœlites non per omnia, ſed ſecundum quid erunt angelis æquales. Thom. in Matth. XXII. *Erunt ſimiles angelis, quia immunes erunt a paſſionibus. Item, qui habent animum elevatum a paſſionibus, ſimiles ſunt angelis, paſſiones autem, quæ magis efficiunt homines beſtiales, ſunt paſſiones venereorum.* Barradius tom. III. lib. VIII. c. 15. p. 502. *Erunt ſimiles & aequales angelis, quod attinet ad nuptias: quemadmodum inter angelos non ſunt nuptiæ, ſic non erunt inter homines ἰσάγγελοι.*

III) *de ſpeculo divinæ eſſentiæ.*

§. CCCXXIV. III) *De ſpeculo divinae eſſentiae, in quo ſancti omnia intueantur.* Reſp. 1) Sanctos defunctos Deum videre, & hac Dei viſione beatos eſſe legimus, ſed quod in Deo omnia, quæ in terris geruntur, videant, nuſpiam legimus, eſt ergo etiam hic modus ἄγραφος. 2) Scriptura ſanctis in hac vita potius tribuit ſpeculum, per quod & in quo cognoſcant, beatis autem in altero ſeculo non ſpeculum, ſed ſpeciem ſeu intuitum *a facie ad faciem* tribuit 1. Cor. XIII. 12. 2. Cor. V. 7. 1. Ioh. III. 2. 3) Per ſpeculum cognoſcere eſt imperfectionis, quæ a ſtatu beatorum quam longiſſime abeſt. 1. Cor. XIII. 10. 4) Viſio illa in ſpeculo nondum infert omniſcientiam ad invocationem neceſſariam, id quod ex Thoma probamus. *Sic* (inquit ille part. I. q. 12. art. 8.) *aliqua videntur in Deo, ſecundum quod ſunt in ipſo. Omnia autem alia ſunt in Deo, ſicut effectus virtute ſunt in ſua cauſa. Ille intellectus poteſt in cauſa cognoſcere omnes cauſae effectus, qui cauſam totaliter comprehendit, nullus autem intellectus creatus totaliter Deum comprehendere poteſt. Videns ſpeculum non eſt neceſſarium, quod omnia in ſpeculo videat, niſi ſpeculum viſu comprehendit.* Subſumo, ſancti defuncti Deum non comprehendunt. Ergo non vident in eo omnia ut in ſpeculo. *Certum eſt*, ſcribit Becanus part. I. theol. ſchol. cap. 9. q. 11. *beatos divinam eſſentiam videntes non videre omnia libera decreta & conſilia Dei.* Subſumo: Opera divinæ providentiæ dependent ex liberis Dei conſiliis & decretis. Ergo beati Deum videntes non vident omnia divinæ providentiæ opera. 5) Si ſancti in Deo velut in ſpeculo omnia vident, utique etiam videbunt diem extremi iudicii. Conſequens eſt falſum, quia adverſatur dicto Chriſti Marc. XIII. 32. 6) Sancti in illo divinæ eſſentiæ ſpeculo aut abſolute & ſimpliciter *omnia* vident, non ſolum præterita & præſentia ſed etiam futura, aut *aliqua* duntaxat. Non prius, quia Bellarminus addit, *quod ea in Deo videant, quae ad ipſos aliquo modo pertinent*, quæ verba quamdam reſtrictionem ac limitationem includunt. Manet ergo poſterius. At ſtante eo, quod aliqua duntaxat ſancti in Deo videant, conſequens fuerit, eos non eſſe omniſcios, ea ſcilicet omniſcientia, quæ eſt invocationis fundamentum. Quæro etiam, unde ſcire poſſimus, quænam ſancti in Deo videant, quæ vero non videant? Itemque quid cauſæ ſit, quod cum omnia æqualiter in Deo ſint, ſancti tamen non omnia, ſed aliqua duntaxat in Deo videant? 7) Si ſancti vident creaturas & earum actiones in divinæ eſſentiæ ſpeculo, aut abſentes aut præſentes eas intuentur. Si prius, eminus duntaxat intuebuntur, ac viſio illa erit imperfecta, nec videbunt creaturas, ut ſunt in Deo, quia ſunt in Deo non abſentes ſed præſentes. Si poſterius, ipſi etiam ſancti erunt & Deo & creaturis præſentes, adeoque omnipræſentes, quod tamen Bellarminus negat. 8) Quæ in ſpeculo videntur, ea *exterius & ſuperficialiter*, non autem *interius & eſſentialiter* videntur, quin imo ideæ duntaxat, ſpecies & umbræ rerum, non autem res ipſæ in ſpeculo adparent. Atqui cum perfectione vitæ æternæ & beatifica Dei viſione pugnat dicere, quod ſancti exterius duntaxat & ſuperficialiter res intueantur, adeoque non res ipſas, ſed rerum duntaxat ideas, ſpecies & umbras videant. 9) Pontificii ſibi ipſis contradicunt. *Quo modo* (inquiunt,) *creaturae ſunt in Deo, eo etiam modo eas vident ſancti.* Iam vero creaturæ longe perfectius ſunt in Deo quam in ſemet ipſis exiſtunt. Ergo ſancti eas in Deo longe perfectius vident, quam in ſe ipſis exiſtunt. Non repugnabunt, progredimur igitur ulterius. Qui creaturas longe perfectius videt

r Deo, quam in ſemet ipſis exiſtunt, n. videt eas in ſpeculo, ſed directe, bſentes, ſed præſentes, nec ſpecies m, ſed res ipſas. Sancti creaturas perfectius vident in Deo, quam net ipſis exiſtunt. Ergo non in ſpenec abſentes nec rerum ſpecies vi- 10) Ante Gregorium nemo ex bus de tali ſpeculo, in quo ſancti ı videant, cogitavit. Auguſtinus gelorum & animarum relatione, nymus ex celeritate naturæ quæ- leſunctis ſanctis nota fieri diſputat, : viſione omnium in Deo nihil ad- 11) Bellarminus non audet hunc m tanquam prorſus certum & in- ıtum defendere, ideo vocat eum xat *probabilem*, & coniungit alium :ionis modum, per *divinam* ſcilicet *ionem*, quin imo Becanus part. I. ſchol. cap. 9. q. 13. eum videtur ıs repudiare, ſic enim ſcribit num. *uguſtinus lib. de cura pro mortuis cap. :et, tribus modis beatos cognoſcere, :irca nos fiunt. Primo ex relatione ım, qui ex hac vita ad illos veniunt. o ex relatione angelorum. Tertio ex ri Dei revelatione. Hos tres modos Auguſtinus. Et certe ſi putaſſet, eſſe nempe videndi creaturas in Deo tann obiecto cognito, non utique diſſimu-*

ente orum uendo is ſpe-

§. CCCXXV. Antequam vero quartum illum modum expendamus, reſpondendum erit argumentis, quæ pro *ſpeculo ſanctorum* pontificii formant. 1) *:tatis divinae oſtenſione. Dominus hibiturus eſſentiam ſuam contemplanit, Exod. XXXIII. 19. Ego oſteni omne bonum, id eſt, quidquid alido nomen & rationem boni habere id omne in mea eſſentia, quam vi-, tibi oſtendam. Quod ſi ſancti in hac vita Dei eſſentiam & in ea omne bonum vident, multo magis ſancti in vita aeterna divinam eſſentiam & in ea omnia vident.* Reſp. 1) Moſen ipſam Dei eſſentiam, vel in ipſa Dei eſſentia *omne bonum* vidiſſe, textus non dicit, ſed potius contradicit. Moſes quidem petit. v. 18. *oſtende mihi gloriam tuam*, ſed Dominus ipſi reſpondet v. 20. *Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo & vivet.* v. 23. *Poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris.* 2) In Hebræo eſt, *ego tranſire faciam omne bonum meum ſuper faciem tuam & praedicabo in nomine Domini coram te;* id eſt, revelabo me tibi in verbo, ut auribus potius voluntatem meam percipias, quam oculis gloriam & maieſtatem divinæ meæ eſſentiæ cognoſcas. 3) Per *omne Dei bonum* non incommode intelligitur ipſe Dei Filius, qui in figura humana ad tempus adſumta ſeſe Moſi ibidem manifeſtavit, ſtatim enim additur v. 22. *Ecce eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram, cumque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & ponam manum meam ſupra te, donec tranſiero.* Ergo illud omne bonum, quod fecit Deus ante Moſen tranſire, eſt Dei Filius, qui coram Moſe in petra ſtante tranſiit. 4.) Nuſpiam additur, quod Moſes *poſteriora ſive tergum Dei* videns omnia omnino tam abſentia & futura quam præſentia in Deo viderit, quocunque enim modo illud omne Dei bonum explicetur, non tamen complectitur omnium hominum actiones ac ſtatum. 5.) Si vel maxime concederetur, Moſen hoc loco Dei eſſentiam & in eo omnia omnino vidiſſe, non tamen poſſet ex eo inferri, quod ſancti *ordinarie* in Deo omnia videant, quia *revelatio ſingularis & extraordinaria* non parit regulam generalem, nec confirmat viſionem ſanctorum ordinariam.

§. CCCXXVI.

§. CCCXXVI. 2.) *A Dei viſione. Qui vident Deum, illi etiam omnia vident, quae ſunt in Deo. Sancti in cœlis vident Deum. Ergo etiam omnia, quae ſunt in Deo*, Gregorius lib. XII. moral. cap. 13. *Qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum, quia foris ſit aliquid quod ignorent. Quia enim illic omnes communi claritate Deum conſpiciunt, quid eſt, quod ibi neſciant, ubi ſcientem omnia ſciunt?* Reſp. 1.) Producimus validiſſimam inſtantiam ab angelis petitam: *Angeli ſemper vident faciem Patris cœleſtis*, Matth. XVIII. 10. nec tamen vident omnia, quæ ſunt in Deo, quia non vident diem extremi iudicii Matth. XXIV. 36. Marc. XIII. 32. tres ſcientiæ gradus in angelis ſtatuuntur τῆς γνώσεως, τῆς φανεροποιήσεως ſive ἀποκαλύψεως ac τῆς ἐμπειρίας, ſed nullus ex his gradibus ad παντογνωσίαν & abſolutam omnium ſcientiam adſurgit. 2.) Bellarminus ipſe negat maiorem propoſitionem. Neque enim ſtatuit, ſanctos *omnia* omnino videre, ſed *ea tantum, quae ad ipſos aliquo modo pertinent.* Thomas part. I. q. 13. art. 17. & ex eo Becanus part. I. theol. ſchol. cap. 9. q. 13. *Beati progreſſu temporis multa vident, quae non viderunt a principio beatitudinis.* Ergo ex viſione Dei beatifica non oritur abſoluta omnium viſio. 3.) Si ſancti ideo ſciunt omnia, quia vident Deum, in quo ſunt omnia, utique etiam omnia poterunt, ubique præſentes erunt, & ut verbo dicam, *erunt omnia*, quia vident eum, qui poteſt omnia, qui eſt ubique præſens, qui eſt omnia. Sed conſequens eſt falſum. Ergo & antecedens. 4.) Ut per viſionem beatificam ſancti non redduntur dii, ita per eamdem non redduntur omniſcii. Etſi omnia ſunt in Deo, quem vident ſancti, non tamen ex eo ſequitur, quod ſancti omnia videant in Deo, quia hoc negant ipſi ſancti Eſa. LXIII. 16. Vident ſancti Dei claritatem, ſed num qui ſolis claritatem videt, ſtatim etiam videt omnia, quæ a Deo colluſtrantur? Thomas d. l. q. 12. art. 8. Non ſequitur, quod unusquiſque videns Deum omnia cognoſcat, quia non perfecte comprehendit ipſum. 5.) Beatifica illa Dei viſio, quæ deſiderium ſanctorum penitus implet, atque inenarrabilem lætitiam in eis excitat, potius efficit, ut ea, quæ ſunt extra Deum, & ad ſtatum huius tranſitoriæ ac turbulentæ vitæ pertinent, nequaquam ſcire deſiderent. 6.) Ex Thoma didicimus, maiorem propoſitionem hoc modo limitandam eſſe: Qui Deum ea ratione videt, *ut eum comprehendat*, ille etiam videt omnia, quæ ſunt in Deo. Iam vero ſancti Deum quidem vident, ſed tamen non comprehendunt. 7.) Si ſancti Deum videntes omnia in Deo viderent, tum uno ſimplici adſpectu in momento omnia præterita, præſentia & futura perfectiſſime intuerentur, ratio eſt, quia omnia in Deo ſunt æqualiter ſine ulla ſucceſſione vel mutatione. Sed conſequens pontificii non concedent. Ergo. 8.) Quidam ex noſtris ſic reſpondet: Omnia in Deo eſſe dicuntur ratione *conſervationis*, *ſuſtentationis & gubernationis*, non autem ratione *intuitionis*, & ſic omnia illa in Deo ſunt obiectum providentiæ divinæ, non autem viſionis vel intelligentiæ humanæ. Si dicas, *providentiam divinam includere notitiam eorum, circa quae verſatur*; reſp. non de intuitione divina, ſed humana hoc loco ſermonem eſſe. De Dei intuitu verum eſt, quemadmodum in Deo omnia ſunt, ita Deus in ſe ipſo omnia intuetur, quia extra ſuam eſſentiam nihil intuetur. Ut omnia habet & gubernat præſentiſſima, ita quoque omnia ſcit & adſpicit præſentia, ſiquidem ipſius ſcientia vertitur intra ipſam eſſentiam, & cum illa convertitur. Sed viſionis angelicæ & humanæ longe diverſa eſt ratio. Angeli enim & homines ut infinito illo modo, quo Deus ſe ipſum in ſe ipſo videt, divinam eſſentiam non vident, ita quo-

que

a, quæ in terris geruntur, præ-
in particulari vi beatificæ viſionis
ſpiciunt. 9.) Denique ſpeculum
in quo ſancti Deum videntes omnia
ıt, repudiavit Occamus lib. IV. ſent.
Creatura, inquit, *non habet in Deo*
lucens nec repraeſentativum in eſſentia,
ſpeculo, ſicut aliqui imaginantur fal-
quod probat exemplo angelorum,
ulta ignorant, & nihilominus Deum
. Relinquamus igitur confictum
peculum ex ſpeculationibus priva-
ricatum pontificiis, & ſequamur
ı verbi cœleſtis.

. CCCXXVII. 3.) *A Chriſti glorifi-*
. Si ſancti non vident omnia, quae
Deo, adſumta humana natura Chri-
em non videbit omnia in λόγῳ, & ſic
it omniſcia. Reſp. eſt longe diſpar
1.) De omniſcientia Chriſto ſecun-
humanam naturam communicata
ıt manifeſta ſcripturæ teſtimonia,
I. 40. Ioh. II. 24. XXI. 17. Col. II. 3.
ſanctorum omniſcientia non haben-
ſpiritus ſancti oracula, quin imo
arium potius in ſcripturis adſeritur,
ſancti non habeant omnium noti-
2.) Humana Chriſti natura per-
iter eſt λόγῳ unita, nec extra Deum
tit, ut peculiaris quædam perſona,
ı ipſam τȣ̃ λόγȣ ὑπόςασιν eſt adſum-
leo intuens λόγον, videt in eo omnia,
intra divinam λόγȣ ὑπόςασιν perſo-
r ſubſiſtens λόγον perfectiſſime co-
cit, & ab illo omnium rerum noti-
luſtratur, participatione ſcilicet ac
νία omniſcientiæ & ſapientiæ τȣ̃ λό-
ı, quæ vocatur ab unione commu-
ionis illius cauſa *perſonalis*. Epi-
ius in ancorat. *Humanitas unita eſt*
itati, & in ipſa perfectiſſime novit
a. Damaſcenus lib. III. orth. fid.
21. *Anima Chriſti propter ὑποςάσεως*
itatem & unionem inſeparabilem locu-
ta eſt futurorum cognitione. Cap. 22.
om. XVIII.

Caro perfecte ditata eſt omni ſapientia & gra-
tia propter unionem ſecundum ὑπόςασιν.
Sed angeli & homines propria perſonali-
tate ſubſiſtentes non ſunt intra perſonæ
τȣ̃ λόγȣ κοινωνίαν adſumti, ideoque ſci-
entia eorum eſt finita, nec videntes Deum
omnia omnino, quæ ſunt in Deo, vi-
dent. 3.) Chriſtus iuxta humanam na-
turam cœli terræque Dominus & iudex
omnium conſtitutus eſt, ad illud domi-
nium & iudicium univerſale requiritur
omniſcientia, quia *revelanda erunt occulta*
cordium, 1. Cor. IV. 5. atqui ſanctis de-
functis non competit illud dominium ac
iudicium ἀυτοκρατορικὸν. Ergo nec omni-
ſcientia.

§. CCCXXVIII. De-
ſcendimus igitur ad *quartum*
cognitionis modum, qui eſt
per *revelationem divinam*. Bel-
larminus d. l. *Sententia illa, quod ſancti*
non videant in verbo orationes noſtras a
principio ſuae beatitudinis, ſed ſolum tunc
revelentur illis a Deo orationes noſtrae, quan-
do eas fundimus, eſt magis idonea ad convin-
cendos haereticos. Coſterus in enchir. p.
388. *Dubium non eſt, quin divina revela-*
tione cognoſcant ſancti, quae ad ipſorum
gloriam promovendam a nobis geruntur.
Reſp. 1.) Modus cognitionis per revela-
tionem repugnat modo cognitionis per
beatificam viſionem, ut oſtendit oppoſi-
tio Bellarmini. Eligant igitur certam, cui
inſiſtere velint, viam. 2.) Scriptura nu-
ſpiam dicit, ſanctis omnia, quæ in ter-
ris geruntur, revelari, quin potius ſpe-
cialem illam notitiam ex revelatione or-
tam ſanctis, derogat, ergo hic modus
itidem eſt ἄγραφος. 3.) Si ſancti ad
ſciendum ea, quæ in terris geruntur,
indigent nova revelatione, cur eccleſia
Romana tam audacter dicit omnibus ſan-
ctis: *Orate pro nobis;* nec petit aliquan-
do, ut Deus illis revelet preces noſtras.
Hoc argumentum Bellarminus ipſe for-
G mat,

IV.) *de revelatione divina.*

mat, ſed nihil quidquam ad illud reſpondet. 4.) Si defunctis ſanctis ea, quæ in terris geruntur, fiunt nota per revelationem, utique etiam ſanctis vet. teſt. eadem nota fuerunt, de quibus tamen pontificii negant, quod poſteros ſuos cognoverint. Excipit Bellarminus, *patribus in limbo non fuiſſe ordinarie revelatum, quid hic agebatur, quia non erant beati, nam ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire, quae ad ſe pertinent &c.* Atqui limbus ille papalis eſt figmentum humanum. Quod ſi vel maxime patres in limbo conſtituti excluſi fuiſſent a beatifica viſione, non tamen remoti fuiſſent a divina revelatione. 5.) Qui cognitionis modus a ſummo pontifice reiicitur, illum non debet Bellarminus tanquam probabilem recipere. Ratio eſt, quia ſententiam pontificis, utpote *infallibilem*, omnium controverſiarum in eccleſia normam eſſe ſtatuit. Iam vero ſummus pontifex, Gregorius magnus lib. XII. moral. cap. 13. & lib. IV. dialog. cap. 33. modum cognitionis per revelationem reiicit; amplectitur enim ſententiam de cognitione per viſionem beatificam, quæ huic revelationi adverſatur, ut Bellarminus ipſe agnoſcit. Ergo non debebat modum cognitionis per divinam revelationem ut probabilem recipere. 6.) Hypotheſis de nova revelatione evertit illud ipſum, cui confirmando adhibetur, religioſam ſcilicet ſanctorum invocationem, quod ſic demonſtramus: Qui eſt religioſe invocandus, illum oportet eſſe omniſcium, ut uno ac ſimplici actu non ſucceſſive, nec huius vel illius duntaxat cordis, ſed omnium omnino cordium omnes motus & cogitationes, quæ fuerunt, quæ ſunt & futuræ ſunt, ſimul ac ſemel cognitas habeat. Quemadmodum enim nullum eſt, nullum fuit, nullum erit temporis momentum, quo non ſint pii homines per totum terrarum orbem diſperſi, qui cor ſuum in precibus effundunt: ita quoque neceſſarium eſt, ut is, qui invocatur, uno ac ſimplici cognitionis actu hæc omnia intelligat, nec demum cum preces ſunt finitæ, per revelationem illas cognoſcat, deſtitutus interim notitia earum, quæ illo ipſo momento funduntur, ſed ſemper, continue & indeſinenter orantium preces audiat, unde Dominus apud prophetam dicit: Eſa. LXV. 24. *Antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus ego audiam;* & Chriſtus de Patre cœleſti teſtatur Matth. VI. 32. *Novit Pater veſter, quod haec omnia indigeatis.* Iam vero poſita revelationis novæ neceſſitate, negatur ſanctorum omniſcientia, quia ubi requiritur nova revelatio, ibi non eſt perpetua & continua, ſed ſucceſſiva & interrupta notitia. Ergo ſancti nova revelatione indigentes non ſunt omniſcii & per conſequens nec invocandi. 7.) Revelatio illa aut eſt quarumdam duntaxat rerum, quæ in terris geruntur, aut omnium. Si prius, nondum ſufficit ad ſtabiliendam ſanctorum invocationem, quia ad eam requiritur abſoluta & infinita omnium notitia. Si poſterius, conſequens fuerit, cognitionem per revelationem eſſe perfectiorem & pleniorem cognitione illa, quæ fit per beatificam Dei viſionem, quia cognitionem per beatificam viſionem Bellarminus ſic limitat, quod ſancti in Deo videant non ſimpliciter omnia; ſed quæ ad ipſos aliquo modo pertinent. 8.) Revelatio illa aut eſt *ſingularis, peculiaris & extraordinaria*, aut eſt *regularis & ordinaria.* Si prius, non conſtituit fundamentum ordinarii cultus, invocationis ſcilicet in eccleſia, quia ſingularia non conſtituunt regulam. Si poſterius, falſum erit, quod ſancti ordinarie ignorent rerum humanarum ſtatum, quod ipſum tamen ſcriptura adſtruit. 9.) Quicunque invocantur ut *mediatores inter Deum & homines*, illis non debent preces noſtræ a Deo revelari, ſed ipſi potius preces noſtras per ſe audi-

re,

re, easque ad Deum deferre debent. Qualis enim mediator erit is, cui ab eo, apud quem mediatorem agere debet, prius indicandum, quod ab illo ut mediator fuerit compellatus. Iam vero ex hypotheſi pontificiorum ſancti invocantur ut mediatores inter Deum & homines. Ergo neceſſe eſt, ut ipſi per ſe audiant preces noſtras, antequam illis a Deo revelentur. Quæ enim quæſo hæ ſunt ambages? Qui in terris vivunt, ſanctos defunctos invocant, ut apud Deum pro ipſis intercedant. Has preces ipſimet ſancti per ſe non audiunt, ſed Deus eas ipſis revelat, poſtea demum ſancti intercedunt, ut Deus preces illas ad ſe directas clementer audiat, cur non recta per Chriſtum Mediatorem, qui absque nova eiusmodi revelatione preces noſtras audit, ad Deum accedimus.

§. CCCXXIX. Argumenta pro ſtabilienda revelatione, quæ ſanctis in cœlo fiat, proferunt eiusmodi: 1.) *A minori ad maius. Si multi ſanctorum in his terris donum a Deo habuerunt, quo cognoſcerent cogitationes hominum & facta etiam occultiſſima, multo magis credendum eſt, ſanctos in cælo hoc dono pollere. Sed verum prius, ut conſtat ex illis, quae de Samuele, 1. Sam. IX. Eliſaeo, 2. Reg. V. & Petro, Act. V. referuntur. Ergo etiam poſterius.* Bellarminus d. l. Becanus de invoc. ſanct. p. 59. Cottonus lib. I. inſtitut. cap. 15. p. 86. *Lumen gloriae longe eſt illuſtrius ac maius, quam prophetarum colluſtratio. Iam verò prophetae abſentia & futura viderunt &c.* Reſp. 1.) Bellarmino contradicit Coſterus in enchir. p. 389. ſic ſcribens: *Longe aliter viventibus abſentia revelantur atque ſanctis, qui aeterna gloria fruuntur. Illis enim nota fiunt occulta inſpiratione, his autem divinae eſſentiae contemplatione.* Atqui ſi ſanctis ea, quæ in terris geruntur, non fiunt nota ratione ea, qua viventibus revelantur abſentia, utique etiam non poteſt comparatio inſtitui inter revelationem factam viventibus & faciendam defunctis. 2.) Revelationes illæ fuerunt *ſingulares & extraordinariae*, qua ratione etiam defunctis ſanctis quædam revelari non abnuimus, ſed ex illis ſingularibus & extraordinariis revelationibus non poteſt colligi regularis & ordinaria omniſcientia; nec poteſt in illis ſtatui fundamentum ordinarii cultus, invocationis ſcilicet in eccleſia. 3.) Ex illis, quæ ſcripta ſunt, non debemus noſtris ratiocinationibus colligere quidpiam repugnans illi, quod ſcriptum eſt. Ergo ex revelationibus illis, quæ factæ ſunt hominibus in terra viventibus, non debemus colligere quidpiam repugnans dictis ſuperius enumeratis, quæ ſpecialem rerum humanarum notitiam ſanctis defunctis derogant. 4.) Revelationes illæ pertinuerunt ad officium propheticum, quo ſancti illi homines in his terris functi fuere, ſed ſancti in cœlis non indigent eiusmodi revelatione ad ſuam beatitudinem & munus peragendum, neque enim in eodem ſtatu & officio cum prophetis in eccleſia militante docentibus verſantur. 5.) De tali rerum humanarum notitia hoc loco quæritur, quæ ad religioſam invocationem eius, cui tribuitur, & neceſſaria eſt & ſufficiens. Atqui extraordinaria illa revelatio prophetis facta non fuit a piis ſufficiens iudicata, ut propter eam prophetas vel viventes, vel vita functos religioſe invocarent. Ergo. 6.) Revelationes illæ prophetis factæ non omnia, ſed pauca quædam ipſis manifeſtarunt. *Dominus non indicavit mihi*, inquit Eliſæus, 2. Reg. IV. 27. Ergo etiam ſanctis in cœlo non omnia, ſed quædam duntaxat divinitus revelantur.

§. CCCXXX. 2.) Itidem *a minori ad maius. Si patres in limbo ante Chriſti adventum noſſe poterant, quae fiebant in terra, utique ſancti, qui nunc adſtant Deo, ac potiori gloria fruuntur, eadem non ignorabunt.*

rabunt. Sed verum prius, quia Abraham in limbo noverat, epulonem recepiſſe bona in hac vita, Lazarum vero mala. Luc XVI. 25. *Ergo.* Coſterus in ench. p. 386. Reſp. 1.) Coſtero contradicit Bellarminus d. l. ſic ſcribens: *Patribus in limbo non fuit ordinarie revelatum, quid hic agebatur, quia non erant beati; nam ad perfectam beatitudinem pertinet ſcire ea, quae ad ſe pertinent, & praecipue, quae faciunt ad honorem & gloriam. Praeterea quia ſancti in limbo non ita gerebant curam rerum noſtrarum, nec erant praepoſiti eccleſiae, ut ſancti in cælo ſunt.* 2.) Abrahamus non fuit in limbo quodam conſtitutus & a beatifica Dei viſione remotus, ſed in cœleſte habitaculum & regnum gloriæ receptus, ut ſuo loco demonſtravimus. 3.) Diximus ſuperius, diſtinguendum eſſe inter notitiam *generalem* ac *ſpecialem*. Abraham & omnes ſancti in genere norunt eccleſiam militantem, & ſingula eius membra in hac vita eſſe ſubiecta cruci, impios contra in hoc mundo florere, ſed ex eo inferri nequit, quod in ſpecie cuiusque pii ſingulas miſerias & adverſitates noverint. 4.) Auguſtinus lib. de cur. pro mortuis. cap. 15. reſponderet, Abrahamum ex relatione angelorum & ipſius Lazari præteritum divitis epulonis ac pauperis Lazari ſtatum cognoviſſe, ſed ex eo inferri nequit, quod præſentem cuiuſque pii ſtatum in particulari & iuxta omnes ac ſingulas circumſtantias cognitum habeat.

§. CCCXXXI. 3.) Eiusdem eſt monetæ: *Si plerique damnati in inferno non ignorant, quae ad ipſorum maiorem damnationem a viventibus fiunt, multo magis ſancti in cælis cognoſcent, quae a viventibus geruntur ad maiorem ſuam gloriam. Sed verum prius, ut conſtat exemplo divitis epulonis, qui noverat fratres ad ſui imitationem perdite vivere. Ergo & poſterius.* Coſterus d. l. Reſp. 1.) Ex ſtatu damnatorum non poteſt procedi ad ſtatum beatorum, cum in ſcripturis ut maxime oppoſiti ſtatus nobis proponantur. 2.) Supplicium damnatorum ex eo augeri poteſt, quod ſciunt ſe eos damnationis habituros eſſe ſocios, quos exemplo ſeduxerunt, ſed gaudium beatorum ex viſione Dei ortum non capit incrementum ex notitia, nec decrementum ex ignorantia eorum, quæ in his terris geruntur. 3.) Antecedens eſt *particulare*, pleroſque damnatos ſcire ea, quæ in terris geruntur. Ergo ex eo inferri nequit *univerſale*, quod omnes ſancti in cœlis noverint ea, quæ in terris geruntur. 4.) Noverat dives epulo, fratres in terris adhuc ſuperſtites in luxu ac delitiis vivere, noverat eos eſſe contemtores Moſis ac prophetarum, inde colligere poterat, etiam ipſos in locum illum tormentorum ad ſe venturos, niſi pœnitentiam agerent. Quod autem *in particulari* noverit, quis ſingulorum eo tempore fuerit ſtatus, ſcriptura nuſpiam adferit. 5.) Dives epulo nec ex ſanctorum angelorum relatione, nec ex æqualitate cum angelis, nec ex beatifica viſione, nec ex divina revelatione noverat, quid fratres ſuperſtites in terris agerent. Ergo ex divitis illius exemplo non poteſt probari modus cognitionis, quo ſancti norunt ea, quæ in terris geruntur, omnes enim illi modi, per quos res humanas ſancti cognoſcere ſtatuuntur, ad illa quatuor capita revocantur. 6.) Si comparatio debet eſſe legitima, conſequens fuerit, ſanctos ex veriſimili collectione eorum, quæ in hac vita ſibi ipſis vel aliis obtigiſſe noverunt, de præſenti viventium ſtatu aliquid concludere, quomodo etiam dives epulo de ſtatu fratrum ſuperſtitum aliquid noverat. 7.) Summatim extra & præter ſcripturam noſtro arbitrio nihil definiendum eſt de ſtatu defunctorum, *quia non intravit in cor hominis, quid Deus paraverit ſe diligentibus*, Eſa. LXIV. 4. 1. Cor. II. 9.

§. CCCXXXII.

CCCXXXII. 4.) *Aſimili. Quem-*
ım rex quiſpiam, ſi de adſidentis ſibi
ıagno commodo vel eximio aliquo bono
·as certior eſſet factus, non exiſtima-
micum hoc iure amicitiae celandum,
:iret gaudium per illam notitiam; ve-
·r augeri poſſe: ſic Deus, qui ſancto-
orum perfectum gaudium deſiderat,
rum ipſos celat, quae aliquo modo
gere vel perficere poſſunt. Eiusmo-
ſunt orationes, quae ad ipſos a vi-
ı effunduntur, & quocunque modo
·um gloriam ab iisdem ſuſcipiuntur.
ıs d. l. Becanus de inv. ſanct. p. 67.
.) Similia non probant, ſed illu-
2.) De ſtatu futuræ gloriæ non
udicium fieri ex ſtatu huius vitæ,
:ripturæ ſuffragium. 3.) In ἀπο-
ımilitudinis præſupponitur, quod
ſint a viventibus invocandi, &
ıæc invocatio ad gloriam eorum
at. Atqui ſancti norunt, ad ſo-
lius Dei gloriam pertinere religioſam invocationem. Ergo eam non ut gloriam ſuam recipiunt, ſed potius ut gloriam ſoli Deo debitam a ſe repellunt, Act. X. 26. Apoc. XIX. 10. &c. 4.) Præſupponitur etiam illud, quod ad gaudium ſanctorum pertineat cognoſcere preces ad ſe directas, ſed beatifica Dei viſio tanto eos perfundit gaudio, ut aliorum, quæ ſunt extra Deum, notitiam & viſionem minime deſiderent. 5.) Nec credendum eſt, ſanctos ex eo, quod gloriæ & honori Dei detrahit, incrementum gaudii percipere. Iam vero religioſa invocatio eius, quod eſt extra Deum, detrahit gloriæ divinæ. 6.) Extraordinaria & ſpecialis quarumdam rerum revelatio ad augmentum gaudii ſanctis in cœlo facta, nondum probat omniſcientiam & καρδιογνωσίαν ad religioſam invocationem omnino neceſſariam.

SECTIO VI.

AN SANCTI DEFVNCTI SINT OMNIPRÆSENTES.

r II.) i de- ſint ɛſen-

§. CCCXXXIII. II.) *An ſancti defuncti ſint omnipraeſentes?* Senſus & ſtatus quæſtionis eſt, an ſanctis competat talis omnipræſentia, quæ requiritur ad religioſam invocationem? Ad-
: pontificii. Caſparus Franckius
to, quo exponit cauſas ſuæ ἀπο-
, omnipræſentiam ſanctorum di-
erbis adſtruit ex Apoc. XIV. 4.
ır agnum, quocunque ierit, in quem
Hieronymus ſic fuerit commenta-
i agnus ubique eſt, ergo & ſancti,
untur agnum, ubique cenſendi ſunt.
Caſſander in conſult. art. XXI.
Sancti non ſunt a nobis abſentes,
ıuuntur agnum, quocunque ierit.
iali pſalterio b. Deiparæ frequenter ſic accinunt: *Mecum ſis in omnibus meis tribulationibus.* Bellarminus lib. de beat. ſanct. cap. 20. reſp. ad 6. arg. adducit dictum Baſilii: *Revereatur angelorum innumerabilem multitudinem & cum his patrum ſanctos ſpiritus, nullus enim horum eſt, qui non ubique omnia videat.* (Atqui ſi ſpiritus defunctorum patrum omnia ubique vident, utique etiam ſunt ubique præſentes.) Coſterus in enchirid. p. 390. adſerit, *ſanctos eſſe ubique, non quidem per ſe, ſed ex dono gloriae. Dicimus,* (inquit,) *defunctorum animas naturaliter per ſe nec adeſſe nobis, nec noſtra contemplari; dono tamen beatitudinis & gloriae non ex cælis modo noſtra intueri poſſe, ſed divino etiam permiſſu quandoque nobis adeſſe. Cum enim nulla corporis mole praepediantur, non impediuntur etiam locorum diſtantia nec corpo-*

ribus interiectis, *quo minus preces noſtras audiant*, *actiones intueantur*, *adeoque in cordibus noſtris & cogitationibus illa videant*, *quae ipſi volumus.* (Atqui 1.) eadem eſt ratio omnipræſentiæ, fatente Coſtero. Iam vero ſancti non ſunt omniſcii, nec per ſe vel naturaliter, neque dono beatitudinis & gloriæ, ut iam ante oſtendimus. Ergo etiam non ſunt omnipræſentes. 2.) De ſanctorum gloria ex ſcripturis ſapere convenit. Ea vero omnipræſentiam nuſpiam ſanctis tribuit, ut poſtea videbimus. 3.) Aliud eſt divino permiſſu quandoque nobis adeſſe, aliud vero perpetuo omnipræſentem eſſe, illud eſt extraordinarium & καιρικὸν; hoc vero ordinarium & perpetuum. Illud non ſufficit ad religioſam invocationem, ſed hoc poſterius requiritur. 4.) Ne ipſe quidem Coſterus ſibi in hac adſertione conſtat. Recenſet enim varios modos, quibus fiat, ut ſancti in cœlis noſtrarum precum ſint conſcii, modo ad eorum in terris præſentiam confugit, modo angelorum & animarum ex terris adventantium relationi hoc adſcribit, modo in ſpeculo beatifico omnia ipſos videre contendit. Atqui ſi ex dono beatitudinis & gloria ſancti præſentes in terris adſunt, nulla opus erit angelorum vel animarum relatione, nulla divina revelatione.)

Negativa probatur. I.) quia ſoli Deo omniſcientia tribuitur.

§. CCCXXXIV. Negantem quæſtionis partem noſtræ amplectuntur eccleſiæ, quam itidem ut in prima quæſtione factum, duplici argumento demonſtramus. Prius procedit ex hypotheſi adfirmante, quia ſcriptura ſacra *ſoli Deo* laudem omnipræſentiæ tribuit. Poſterius ex hypotheſi negante, quia ſcriptura laudem omnipræſentiæ *ſanctis* derogat. In *priore* ſic progredimur: Quidquid ſcriptura ſoli Deo unice tribuit, illud ſanctis defunctis a nobis tribui nequit, alias labefactaret [...]cluſiva ac repugnaretur divino or[...] Eſ. XLII. 8. *Ego Iehova*, *gloriam m[...] teri non dabo.* Iam vero ſoli Deo ſ[...]ra hanc laudem tribuit, quod ſit [...] præſens, quod adſit omnibus ipſu[...] vocantibus, quod ſit nobiſcum in [...]bus tribulationibus &c. Ergo om[...]ſentia ſanctis tribui non debet. [...] maiorem notandum, quod excluſi[...] non opponatur adſumtæ naturæ hu[...] Chriſti, ea enim, cum in ipſam τ[...] ὑπόςασιν per unionem perſonalem [...] ſumta, & ad dextram Patris cœl[...] vecta, ideo etiam illocalem ſubſ[...] modum in ipſo λόγῳ eſt ſortita, [...] verſale ac præſens dominium in c[...] terra accepit. Integra igitur pro[...] ſic habet: Omnipræſentia ſoli Deo [...]tialiter competit, ſed adſumtæ Chri[...]turæ humanæ perſonaliter eſt com[...]cata. Quidquid ergo eſt omnipr[...] illud aut eſt verus Deus aut eſt λόγ[...]ſonaliter unitum. Neque eſt quo[...] regerat, idem de ſanctis dici poſſe, videlicet *non ſint omnipraeſentes eſſent[...] ſed ex dono beatitudinis & gloriae.* E[...] ratio longe diſpar. De Chriſto ma[...] exſtant ſcripturæ teſtimonia, qu[...]cundum humanam naturam per un[...] perſonalem & exaltationem ad De[...]tram omnipræſentiæ divinæ vere & [...]ter particeps ſit factus, quod *adſc[...] ſupra omnes cœlos*, *ut impleret* [...] Eph. IV. 10. quod *ipſi data ſit omni[...] ſtas in cœlo & in terra*, *ut proinde no[...] ſit uſque ad conſummationem ſeculi;* [...] XXVIII. 19. 20. quod *omnia pedib[...] ſubiecta*, *quae nominari poſſunt in* [...] *futuro ſeculo;* Eph. I. 22. quod *amb[...] medio candelabrorum aureorum* id eſt, [...]ſiarum; Apoc. II. 1. &c. ſed de [...] id ipſum ex ſcripturis probari n[...] Chriſtus ſecundum humanam na[...] eſt ad dextram Dei collocatus, i[...] de ſanctis dici nequit, cum ne q[...]

lis idipſum competat. *Cui enim an-*
im unquam dixit, ſede a dextris meis?
. I. 13. Adſumta natura humana
τῷ λόγῳ ἀχωρίςως, ἀδιαςάτως ϰ̀
πάςως eſt unita, ac per & propter
perſonæ unitatem divinorum idio-
m vere & realiter particeps eſt facta,
e ſanctis idem dici nequit, ut con-

CCCXXXV. *Adſumtum* conſtat ex
ntibus ſcripturæ dictis, quorum
am de *praeſentia univerſali* ſive po-
, quædam de *praeſentia gratioſa* a-
Deut. IV. 7. *Non eſt alia natio, quæ*
deos adpropinquantes ſibi, ſicut Do-
Deus noſter adeſt cunctis obſecrationi-
ſtris. Ioſ. II. 11. *Iehova Deus veſter*
us in cœlis ſupra & in terra infra.
. VIII. 27. *Cœli cœlorum non conti-*
. Iob. XI. 8. *Excelſior cœlo eſt, pro-*
r inferno. v. 9. *longior terra menſu-*
& latior mari. Pſalm. XCI. 15. *Cum*
m in tribulatione. Pſalm. CXXXIX.
fugiam a facie tua! v. 8. *Si adſcen-*
cœlo, ibi tu, ſi ſtratum ego fecero in
, ecce tu. v. 9. *Si adſumſero pennas*
, & habitavero in noviſſimo maris;
etiam ibi manus tua ducet me. Eſai.
Invocate Dominum, dum prope eſt.
1. *Cœlum ſolium meum eſt, & ter-*
llum pedum meorum, quod repeti-
or. VII. 49. Ier. XXIII. 23. *Nun-*
us de propinquo ego, dixit Dominus,
Deus de longinquo? v. 24. *Nonne*
terram ego impleo? Amos IX. 2.
rarint in infernum, inde manus mea
, ſi adſcenderint in cœlum, inde fa-
deſcendere &c. Sap. I. 7. *Spiritus*
replevit orbem terrarum. Matth.
20. *Vbi duo vel tres congregati &c.*
. 20. *Ecce ego vobiſcum ſum omni-*
us. Act. VII. 48. XVII. 24. *Excel-*
non habitat in templis manu factis.
7. *Non longe abeſt ab unoquoque*
, *in ipſo enim vivimus, movemur*
& ſumus. Quamvis vero in dictis illis non ſemper addatur actu particula *excluſiva*, ea tamen ex aliis ſcripturæ locis & ex circumſtantiis textus prompte colligitur, quia omnipræſentia ita tribuitur Deo, ut per eam ab omnibus non ſolum diis factitiis & fictitiis, ſed etiam creatis rebus diſtinguatur, ac proinde omni, quod non eſt Deus eſſentialiter, nec perſonaliter Deo unitum, derogetur, unde Bellarminus (ſecutus Tertullianum, vel potius Novatianum Romanæ eccleſiæ presbyterum, in lib. de Trinit. c. 14.) lib. I. de Chriſto cap. 8. divinitatem Chriſti recte colligit ex eo, quod Matth. XVIII. 20. promittit: *Vbicunque ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum; ac ſoli Deo hoc elogium competere* adſerit, *quod cœlum & terram implere dicitur*, Ierem. XXIII. 24. Lib. eiusd. cap. 13. divinitatem Spiritus ſancti ex eo adſtruit, quod *orbem terrae replere* dicitur Sap. I. 7. Atqui niſi omnipræſentia eſſet atributum ſolius Dei proprium, nulla vis ineſſet hiſce argumentis pro Filii & Spiritus ſancti divinate adſtruenda a Bellarmino adductis. Idem Bellarminus lib. III. de Chriſto cap. 11. omnipræſentiam, quæ Chriſto ſecundum humanam naturam a nobis tribuitur, impugnat ex illis ſcripturæ dictis, quæ teſtantur Deum eſſe ubique, ut hoc modo illum diſcernant ab omnibus creaturis, Ier. XXIII. Pſalm. CXXXIX. & ex eo, quod Ambroſius lib. I. de S. S. cap. 7. Hieronymus & Caſſiodorus in Pſalm. CXXXVIII. Cyrillus lib. VII. de Trin. Baſilius lib. de S.S. c. 22. Didymus lib. I. de S. S. Fulgentius ad Donatum cap. 8. Vigilius in diſp. Athanaſ. Arii & Sabelli, Auguſtinus lib. III. cont. Maximin. cap. 11. & alii divinitatem Spiritus ſancti probent ex Sap. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Atqui ſi omnipræſentia etiam ſanctis

com-

competit, non poteſt communicatio omni-præſentiæ Chriſto homini facta ex illis ſcripturæ dictis impugnari, cum quilibet videat, adſumtam Chriſti humanam naturam, utpote perſonaliter λόγῳ unitam & ad dextram Dei evectam magis Deo præſentem eſſe quam ſanctos. Id ipſum colligitur ex ſequenti diſcurſu Bellarmini, quem ibidem ſubiungit. *Si humana Chriſti natura* (inquit) *per accidens ratione unionis cum Deo eſt ubique ſenſu eo, quod revera quidem ſit ubique, tamen hoc habeat non ex natura ſua, ſed per gratiam Dei, quae eſt accidens reſpectu ipſius eſſentiae humanae, tunc argumentum patrum pro Spiritu ſancto plane concidit. Nam Ariani dicent, Spiritum ſanctum eſſe quidem ubique, ſed per accidens & ideo non eſſe Deum verum, ſed creaturam. Cum ergo patres recte probarint ex ubiquitate, Spiritum ſanctum eſſe Deum, manifeſte ſequitur, ſoli Deo convenire vere eſſe ubique, nec id eſſe per gratiam communicatum ulli creaturae.* At hoc ipſum longe fortius ſanctorum omnipræſentiæ obverti poteſt, quod ſcilicet, ſi ſtatuantur omnipræſentes per donum beatitudinis & gloriæ, labefactetur argumentum patrum pro Spiritus ſancti deitate adſtruenda ex omnipræſentia eiusdem adductum.

II.) quia omnipræſentia ſanctis denegatur.

§. CCCXXXVI. In *poſteriore* argumento ſic progredimur: Quicquid ſcriptura ſanctis defunctis derogat, illud iisdem tribui nequit. Omnipræſentiam ſcriptura ſanctis derogat. Ergo. *Adſumtum* probatur 1.) ex *ſcripturae ſilentio.* In articulis fidei non ſolum adfirmative, ſed etiam negative ex ſacris literis argumentari poſſumus, ut ex perfectione ſcripturæ alibi adſerta conſtat. Iam vero omniſcientia ſanctorum ex hypotheſi pontificiorum eſt fidei articulus, quippe ad invocationem ipſorum religioſam pertinens & fundamenti loco illi ſubſtrata. Ergo ex ſcripturis eadem probari debebat, id vero pontificii præſtare nequeunt, ut ex eorum, quæ adducunt, examine adparebit. 1. Cor. XV. 41. gloria ſanctorum ex profeſſo deſcribitur, ſed omnipræſentiæ nulla fit mentio. 2.) Ex *contraria ſcripturae adſertione.* Scriptura adſerit, ſanctos eſſe *in cœlo*, 2. Cor. V. 1. *in paradiſo*, Luc. XXIII. 43. *in domo Patris*, Ioh. XIV. 2. *in loco, quem illis paravit Chriſtus*, ibidem, *in patria*, Heb. XI. 14. *in civitate, quam paravit illis Deus* v. 16. quibus & ſimilibus deſcriptionibus certum ac definitum aliquod πȣ̃, in quo beatitudine cœleſti ſancti perfruuntur, denotari in tract. de vita æterna latius demonſtrabitur. Obſerva ſingulariter locum apoſtolicum 2. Cor. V. 8. *Audemus, & bonam voluntatem habemus peregrinari magis a corpore, & praeſentes eſſe apud Dominum.* Qui peregrinantur a corpore & præſentes ſunt apud Dominum, illi non amplius nobiſcum in terris ſunt præſentes, ſed longiſſime a nobis abſunt, tantum abeſt ut ſint omnipræſentes. Sed ſancti defuncti peregrinantur a corpore & præſentes ſunt apud Dominum. Ergo. Adde quod pontificii cœlum empyræum, in quod Chriſtum adſcendiſſe, & gloriam ſuam in eo ſanctis manifeſtare adſerunt, ultra & ſupra omnes viſibiles cœlos collocent, ex quo argumentum adductum fortius confirmari poteſt. Quod ſi enim ex adſcenſione Chriſti in cœlum inferri poteſt, ipſum ſecundum humanam naturam non eſſe omnipræſentem, utique multo fortius ex eo, quod ſancti dicuntur eſſe cum Chriſto in cœlo, confirmari poterit, ſanctos non eſſe omnipræſentes. Sed prius volunt pontificii. Ergo agnoſcant etiam poſterius. 3.) Ab *exemplis.* De Enocho dicitur, quod *non adparuerit in terris, quia tulerit eum Deus*, *quod non fuerit inventus in terris, quia Deus eum transtulit*, Gen. V. 24. Heb. XI. 5. De Elia, quod *fuerit ſub-*

ſublatus curru igneo, quod adſcenderit, quod in vallibus & montibus non fuerit inventus, 2. Reg. II. 5. & ſeqq. Ergo poſt ſuum diſceſſum in terris non amplius fuerunt. Quod Elias in Chriſti transfiguratione adparet, eſt extraordinarium & miraculoſum. Ioſiæ dicit Dominus 2. Reg. XXII. 20. *Ecce colligam te ad patres tuos & infereris in ſepulcra tua in pace, ut non videant oculi tui malum, quod inducam ſuper locum iſtum.*

§. CCCXXXVII. 4.) Ex *rationibus*: a.) a *Dei proprietate.* Solius Dei proprium eſt eſſe omnipræſentem, in cœlo ac terra angelis & hominibus ſimul adeſſe. Iam vero Deus *gloriam ſuam alteri non dat.* Eſ. XLII. 8. b.) A *paritate.* Sancti non ſunt omniſcii. Ergo nec omnipræſentes, utrumque enim eſt attributum ſolius veri Dei proprium. c.) A *maiori ad minus.* Ne ipſi quidem angeli ſunt omnipræſentes, ſed in certo πȣ, ut ſuo loco confirmatur. Ergo multo minus ſancti, qui futuri ſunt tantum ἰσάγγελοι, Matth. XXII. 30. d.) Ex *ſufficienti enumeratione.* Si beati eſſent omnipræſentes ex dono gloriæ ſibi communicatæ, tunc communicatio illa omnipræſentiæ eſſet aut eſſentialis aut perſonalis aut accidentalis. Sed *eſſentialis* non eſt, illa enim in ſola deitate locum habet, ut conſtat. Nec *perſonalis* eſt, quia illa in ſola natura Chriſti humana in λόγȣ ὑπόϛασιν evecta locum obtinet. Nec *accidentalis* eſſe poteſt, quia omnipræſentia non eſt accidens, proinde etiam accidentaliter communicari nequit. e.) Ex *omnipraeſentiae conditione.* Si omnipræſentia ſanctis eſſet communicata, eadem foret vel numero vel ſpecie cum divina omnipræſentia. Non prius, quia ſancti nec ſunt Deus, nec Deo hypoſtatice uniti. Non poſterius, quia illa non foret divina omnipræſentia. f.) Ex *abſurdi conſecutione.* Si ſancti eſſent omnipræſentes per omnipræſentiam ex dono gloriæ ſibi communicatam, conſequens foret, propria deitatis attributa non amplius eſſe ac manere propria, ſed communicari ſubiecto eſſentialiter ac perſonaliter a divina natura diſtincto.

§. CCCXXXVIII. 5.) Ex *patrum dictis.* Chryſoſtomus hom. XXIX. in Matth. *Multis e locis ſcripturae comprobari poteſt, non errare hic poſt mortem iuſtorum hominum animas. Nam & Stephanus ait: Suſcipe ſpiritum meum. Et Paulus reſolvi ac eſſe cum Chriſto deſiderabat. De patriarcha quoque ſcriptura dicit: Et adpoſitus eſt ad patres ſuos.* Et paulo ante: *Non poteſt anima e corpore ſegregata in his regionibus errare.* Auguſtinus lib. de cura pro mort. cap. 13. *matrem ſuam ſingulis noctibus ſibi praeſentem futuram* adſerit, *ſi ſancti etiam poſt mortem rebus noſtris intereſſent. Ut volet* (inquit,) *accipiat quisque quod dicam. Si rebus viventium intereſſent animae mortuorum, & ipſae nos, quando eas videmus, adloquerentur in ſomnis, ut de aliis taceam, me ipſum pia mater nulla nocte deſereret, quae terra marique ſecuta eſt, ut mecum viveret. Abſit enim, ut facta ſit vita feliciore crudelis, uſque adeo, ut quando aliquid angit cor meum, me triſtem filium conſoletur, quem dilexit unice, quem nunquam voluit mœſtum videre. Sed profecto quod ſacer pſalmus perſonat, verum eſt, quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem adſumſit me. Si ergo dereliquerunt nos patres noſtri, quomodo noſtris curis & rebus interſunt?* De beneficiis, quæ preces apud memorias martyrum fuſas ſubſequebantur, unde quidam colligebant, animas martyrum rebus viventium intereſſe, idem ſic ratiocinatur lib. XXII. de civ. Dei cap. 9. *Sive Deus per ſe ipſum miro modo, quo res temporales operatur aeternus, ſive per ſuos miniſtros ita faciat, & eadem ipſa, quae per miniſtros facit, ſive quaedam faciat etiam per martyrum ſpiritus, ſicut per homines adhuc in corpore conſtitutos, ſive omnia iſta per angelos, quibus imperat, operatur, ut quae per martyres fieri dicuntur, eis orantibus & impetrantibus non etiam operantibus fiant, ſive alia fiant iſtis,*

alia illis modis, *qui nullo modo comprehendi a mortalibus poſſunt*, *vim tamen atteſtantur haec fidei*, *in qua carnis in aeternum reſurrectio praedicatur*. Huc referantur omnia dicta, in quibus deitatem Filii & Spiritus ſancti ex omnipræſentia probant. 6.) Ex *adverſariorum confeſſione*. Bellarminus lib. I. de ſanct. beatit. cap. 20. reſp. ad 3. argum. *De modo*, *quo ſancti agnoſcunt* (res huius mundi) *quatuor ſunt doctorum ſententiae. Alii dicunt*, *ſanctorum animas ſicut etiam angelos*, *mira quadam celeritate naturae quodammodo eſſe ubique*, *& per ſe audire preces ſupplicantium; ſed non eſt hoc ſufficiens ad cognoſcendas preces*, *quae eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis*, *non ſufficit celeritas*, *ſed requiritur vera ubiquitas*, *quam nec angelorum nec hominum ſpiritibus* (nota) *convenire credimus*. Et poſtea: *Sancti poſſunt ad nos venire*, *quando volunt*, *tamen non propterea adſidue interſunt rebus noſtris more humano*. (Atqui ſi non adſidue noſtris rebus interſunt, ſi venire ad nos poſſunt, quando volunt, ergo non ſunt omnipræſentes) In cap. eod. reſp. ad 6. arg. diſputat, *ſanctos non eſſe abſentes quoad exauditionem*, *licet loco abſentes videantur*. (Atqui ſcriptura hæc non diſtinguit, ſed eum, qui quoad exauditionem præſens eſt, etiam quoad locum præſentem adſerit; & viciſſim, qui quoad locum non eſt præſens, eum etiam quoad exauditionem præſentem eſſe negat, unde Dei præſentiam & exauditionem arctiſſime coniungit. Deut. IV. 7. Pſ. XCI. 15. CXLV. 18. Eſai. LV. 6. &c. Quod ſi ergo ſancti ſunt præſentes quoad exauditionem, utique etiam præſentes erunt quoad locum, in quo preces funduntur. Si non ſunt præſentes quoad locum, utique etiam præſentes non ſunt quoad exauditionem; ubi tamen nota, aliud eſſe loqui de præſentia quoad *locum*, aliud vero de præſentia *locali*, prius reſpicit præſentiæ obiectum, poſterius modum; prius Deo tribuimus, poſterius vero minime. Videt hoc Bellarminus, ideo non ſolum dubitative loquitur, *licet videantur loco abſentes*, ſed etiam ſibi contradicens diſerte adſerit ex Baſilio, *ſanctos ubicunque omnia videre*. Atqui ſi ubique omnia vident, utique etiam ſunt ubique præſentes, ſicut Deus, qui omnia ubique videt, ideo etiam omnipræſens recte ſtatuitur.) Anglo Remenſes in adnot. Luc. XVI. *Si dives epulo Abrahamum tam longe diſtantem adloquitur & auditur*, *abſurdum non erit*, *ſanctos invocare per ſpacium cæli & terrae a nobis diſtinctos*. Adde quod negent pontificii, Chriſtum ſecundum humanam naturam eſſe omnipræſentem, qua igitur veritatis ſpecie adſerere audebunt, ſanctos eſſe omnipræſentes?

Argumenta pro ſanctorum omnipræſentia. I.) ex dictis ſcripturae 1.) Sap. III. 1. Iuſtorum animae ſunt in manu Dei.

§. CCCXXXIX. Argumenta, quibus ſanctorum omnipræſentiam adſtruere laborant, potiora hæc ſunt I.) Ex *dictis ſcripturae. 1.) Iuſtorum animae ſunt in manu Dei*, *Sap. III. 1. Iam vero manus Dei eſt ubique praeſens Pſ. CXXXIX. 10. Dextra haec oceani velocis littora cingit. Ergo etiam ſancti ſunt ubique praeſentes.* Reſp. 1.) Poſſemus obvertere, librum Sapientiæ non eſſe in canone, ſed quia hoc dictum congruit cum libris canonicis, ideo ea reſponſione hac vice non utemur. 2.) Sunt in argumento 4. termini. Aliud enim eſt *eſſe in manu Dei omnipraeſentis*, aliud vero *eſſe ipſam manum omnipraeſentem*. Hoc duntaxat inferri poteſt, ſanctos eſſe in manu Dei omnipræſentes. 3.) Oſtendimus ſuperius, manum Dei in ſcripturis ſignificare primo *divinam omnipotentiam*, *praeſens ac potens dominium in cælo ac terra*, quo ſenſu uſurpatur, quando Chriſtus ad dextram Dei Patris collocatus dicitur, ſecundo *vindictam ac iudicium divinum*, tertio *gratioſam Dei protectionem*, *tutelam ac defenſionem*, Deut. XXXIII. 3. Ioh. X. 29. quo ſenſu iuſtorum animæ dicuntur eſſe in manu Dei. 4.) De ſan-

ctis

functis vet. teſt. dicitur, quod ani-
orum fuerint in manu Dei. Iam
ncti vet. teſt. nondum in cœleſti
fuerunt, ſed in limbo uſque ad
adventum concluſi tenebantur,
ommunem pontificiorum hypothe-
uomodo igitur omnipræſentia ipſo-
x hoc dicto elici poteſt? Sublata
propria & adæquata tollitur effe-
lam vero propria & adæquata cau-
opter quam ſancti ſtatuuntur omni-
ıtes, iuxta Coſterum eſt gloria
is. Ergo ubi adhuc nondum ha-
ɔum gloria cœleſtis, ut in ſanctis
ɔſt. ibi non poteſt habere locum
ræſentia.

ɔc. XI. *cti vi-* *ue in* *gerun-* *r.* §. CCCXL. 2.) Apoc. XI. 17. & XIX. 2. *deſcribuntur ſancti in cœlo videntes ea, quae fiunt in terra. Ergo ſancti non ſunt abſentes quo ad exauditionem.* Ita con-
Bellarminus lib. I. de beat. ſanct.
o. reſp. ad arg. Reſp. 1.) Alia quæ-
ſt de notitia eorum, quæ in terris
ıtur, alia de præſentia ſanctorum
terris. Si vel maxime generalis
am vel extraordinaria notitia eo-
quæ in terris geruntur, ſanctis
datur, ex eo tamen inferri nequit,
eſſe in terris præſentes & religioſe
andos. 2.) Sancti Deum celebrant
dicia, quæ adverſus hoſtes & per-
res eccleſiæ exercet, ſed nulla con-
ntiæ lege ex eo infertur, quod
a omnino, quæ in terris geruntur,
nota ſint, multo minus quod ſint
præſentes. 3.) Quidam interpre-
ɔc intelligunt de ſanctis in eccleſia
ınte adhuc viventibus, quam *cœli*
ne in ſcripturis ſacris ſæpius intelli-
propatulo eſt.

ɔc. XIV. *quuntur* *quocun-* *ierit.* §. CCCXLI. 3.) Apoc. XIV. 4. *ſequuntur agnum, quocunque ierit. Iam vero agnus eſt omnipraeſens. Ergo etiam ſancti.* Reſp. 1.) Pontificii negant omnipræſentiam Chriſti ſecundum humanam naturam, ut conſtat ex Bellarmino lib. III. de Chriſto cap. 11. Buſæo in ſcript. contra D. Gerlach. Gregorio de Val. contra. Heerbr. &c. quomodo igitur ex omnipræſentia agni ſive Chriſti inferre poſſunt omnipræſentiam ſanctorum? 2.) Pontificiorum etiam hæc eſt hypotheſis, quod Apoc. XIV. in ſpecie ac determinate agatur de illis, qui votum cœlibatus fecerunt, illos enim per *virgines* intelligendos eſſe diſputant. Bellarminus lib. II. de monach. cap. 9. arg. 9. ex hoc loco infert, *ſingulare praemium habere virgines, quandoquidem canunt canticum, quod nulli alii beatorum canere poſſunt.* Et poſtea: *Iohannes indicat, paucos quoſdam fuiſſe iſtos virgines, qui ſoli canticum illud dicere poterant, pauci enim ſunt centum quadraginta quatuor millia, ſi cum illa turba magna ſanctorum comparentur, quae prae multitudine numerari non poterant.* Adducit etiam dictum Gregorius part. III. paſtoral. cap. 29. *Videbit vos caetera multitudo fidelium, quae agnum ad hoc ſequi non valet &c.* Quod ſi argumento aliquod robur ineſſet, probaret duntaxat omnipræſentiam eorum, qui fecerunt votum virginitatis, non autem omnium ſanctorum. Iam vero pontificii non tantum invocant virgines, ſed etiam viduas & coniugatos defunctos, ergo non ſolum virgines, ſed etiam viduas & coniugatos ſanctos in terris præſentes & preces noſtras exaudire adſerunt, id quod ex hoc dicto exſculpere nunquam poterunt. 3.) In *Apocalypſi tot ſunt ſacramenta, quot verba,* ait Hieronymus in probag. Galeat. Quod ſi ergo myſticis eiusdem dictis ad fidei articulos comprobandos velimus uti, oportet eadem ex aliis propriis & perſpicuis ſcripturæ locis declarari. 4.) Quod electi ac beati (illos enim per has ce virgines intelligendos eſſe alibi demonſtratur) dicuntur ſequi agnum, quo-

cunque ierit, iuxta fidei analogiam ſic explicandum eſt, quod *in hac vita* ſponſo ſuo Chriſto vera fide adhæreant, præceptis eius obediant, ſe ipſos abnegent, crucem ſuam ſuſcipiant, Chriſtum ſequantur, exemplo eius in vita ſua inſiſtant, ac *in vita aeterna* communionem in gloria cum ipſo habeant, Matth. XVI. 24. XIX. 28. Ioh. XIV. 3. XVII. 24. 1. Petr. II. 21. Auguſtinus lib. de ſanct. virg. cap. 27. *Quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt relinquens nobis exemplum, ſicut ait apoſtolus Petrus, ut ſequamur veſtigia eius. Non, inquit, in quantum ille Filius Dei eſt unus, per quem facta ſunt omnia*; (& eſt omnipræſens) *ſed in quantum Filius hominis, quae oportebat, in ſe praebuit imitanda.* Sequuntur ergo pii agnum reſpectu *doctrinae*, reſpectu *vitae*, reſpectu *crucis & patientiae* in hac vita & reſpectu *gloriae* in vita futura. 5.) Novimus ſane, Hieronymum tom. II. adv. Vigilantium omnipræſentiam ſanctorum ex hoc loco Apocalyptico inferre, ſic enim ſcribit: *Tu apoſtolis vincula iniicies, ut usque ad diem iudicii teneantur cuſtodia, nec ſint cum Domino ſuo? de quibus ſcriptum eſt:* ſequuntur agnum, quocunque vadit. *Si agnus ubique eſt, ergo & hi, qui cum agno ſunt, ubique eſſe credendi ſunt.* Sed opponimus Hieronymo Aretam, Rupertum, Gregorium, Bedam & alios, qui hanc ſequelam agni non ad omnipræſentiam, ſed ad imitationem & communionem ſanctorum cum Chriſto adplicant, quod ſcilicet in hac vita præeuntis agni ductum in fide & moribus ſequantur, & eodem cœleſtis beatitudinis conſortio cum ipſo fruantur, iuxta promiſſionem Salvatoris, Ioh. XVII. 24. *Volo ut ubi ego ſum, ſint & illi, quos dediſti mihi, ut videant gloriam meam*, ubi notandum, Chriſtum non dicere, *ut habeant* gloriam meam, ſic enim omnipræſentes eſſent, ſed ut *videant* gloriam meam, quia thronus Chriſti, in quem collocabuntur Sancti, diſtinctus eſt a throno Patris, in quem Chriſtus eſt collocatus. Apoc. III. 21. Hebr. I. 13. &c. (Quod cœleſtis Hieroſolyma dicitur *habere gloriam Dei*, Apoc. XXI. 10. id non eſt accipiendum de gloria Dei propria, quam Deus nemini vult dare, Eſa. XLII. 8. ſed μετωνυμικῶς de gloria cœleſti & inenarrabili a Deo data, quia gloria Dei illuminabit cœleſtem Hieroſolymam. Apoc. XXI. 23.) Confer. Hoë in comm. h. l. p. 454. 6.) Blaſius de Vieg. in comm. Apoc. p. 740. hiſce verbis nihil aliud ſignificari adſerit, quam *agnum virginibus praecipue delectari, ita ut a ſuo latere eos nunquam velit diſcedere.* Sed de omnipræſentia ſanctorum nihil quidquam addit.

§. CCCXLII. *Ex ratione.* II.) *Ex ratione.* *Sancti nec ulla corporis mole, nec locorum diſtantia, nec corporibus interiectis impediuntur. Ergo nihil eis obſtat, quo minus ſint & in cælo & hic in terris, ac preces noſtras coram audiant.* Reſp. 1.) Hæc probant ſummam celeritatem, qua beati ex uno πȣ̃ in aliud progredi poſſunt, non autem omnipræſentiam. Repetimus ergo verba Bellarmini lib. I. de beat. ſanct. cap. 20. *Quidam dicunt, ſanctorum animas, ſicut etiam angelos mira celeritate naturae quodammodo eſſe ubique, & per ſe audire preces ſupplicantium. Sed non eſt hoc ſufficiens; ad cognoſcendas enim preces, quae eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec angelorum nec hominum ſpiritibus convenire credimus.* 2.) Etiam angelis nec corporis moles, nec locorum diſtantia, nec interiecta corpora obſtant, quo minus nobis ſint præſentes, nec tamen angelos omnipræſentes eſſe ſtatui poteſt. 3.) Eſt inſufficiens enumeratio in antecedente, quia omittitur *ubietas*, quæ eſt *circumſtantia neceſſaria omnibus entibus praeter Deum.* Scalig. ex exerc. DXXXIX. ſ. 12.

Quam-

Quamvis igitur ſancti non ſint in loco per *circumſcriptionem*, tamen ſunt in certo πȣ̃ per *deſignationem*, ut de angelis ibidem Scaliger loquitur. Proinde etiam non ſunt omnipræſentes, ſed dum ſunt in hoc πȣ̃, non ſunt ſimul in illo. 4.) De angelis quidem recte dicitur, quod locorum diſtantia & corpora interiecta non impediunt, quo minus nobis adſint, quia illi emittuntur ad miniſterium nobis exhibendum, Hebr. I. 14. ſed de ſanctis defunctis nuſpiam ſcriptura adſerit, quod Deus per illos nobiſcum velit agere & eorum opera in perferendis noſtris ad ſeſe precibus uti, quin imo cum dives epulo peteret Lazarum ad fratres ſuos in terris adhuc ſuperſtites ablegari, paſſus eſt repulſam, Luc. XVI. 29.

§. CCCXLIII. III.) Ab *exemplis. Si conceſſum eſt b. Stephano ex ſynagoga Chriſtum videre, Act. VII. 55. & b. Paulo in tertio cælo divinam eſſentiam contemplari 2. Cor. XII. 2. nullum eſt inconveniens, ſi fateamur, ſanctos e cælis videre opera noſtra in terris. Sed verum prius. Ergo.* Reſp. 1.) Diſtinguendum eſt inter extraordinariam revelationem & ordinariam ſanctorum in his terris præſentiam cum præſenti rerum omnium, quæ in hoc mundo geruntur, intuitu coniunctam, ex priore enim non niſi conſequentia nimis larga poſterius inferri poteſt. 2.) Aliud eſt ſanctos *ex cælis noſtra intueri*, aliud vero ſanctos *ex dono gloriae nobis in terris praeſentes eſſe.* Non prius tantum, ſed etiam poſterius adſerunt pontificii, quod tamen ex priore nondum ſequitur. 3) Scriptura adſerit, *Stephanum vidiſſe Jeſum a dextris Dei ſtantem* & Paulum in tertium *cælum raptum verba ἄῤῥητα audiviſſe;* ſed ſanctos e cœlis omnia, quæ in terris geruntur, videre nuſpiam adſerit, ſed potius contrarium, ut in quæſtione proxima oſtendimus. 4) Invertimus argumentum: Stephanus videns Jeſum a dextris Dei ſtantem non erat ſimul in cœlo ſive πȣ̃ beatorum, ſed in terra. Paulus in tertium cœlum raptus neſcit, *an in corpore an extra corpus fuerit.* Ergo ex hiſce exemplis probari nequit, ſanctos ſimul & in cœlo & in terris præſentes eſſe. 5) Stephanus vidit Chriſtum non abſentem ſed præſentem, quia vidit eum ſtantem ad dextram Dei, quæ a nullo loco eſt excluſa, nulli loco incluſa. Pontificii contra ſtatuunt, ſanctos e cœlo empyræo longiſſime a terris diſtante ea, quæ in his terris geruntur, intueri. 6) Paulum divinam eſſentiam in hac vita vidiſſe, negant multi ex ipſis pontificiis. Becanus part. I. theol. ſchol. cap. 9. q. 7. p. 54. *Paulus in ſuo raptu non vidit divinam eſſentiam. Ratio eſt, quia raptus ille contigit, antequam Paulus ſcriberet epiſt. ad Tim. & antequam Johannes ſcriberet ſuum evangelium. Et tamen uterque ſcribit, nullum hominum vidiſſe Deum unquam. Ergo ſignum eſt, Paulum in ſuo raptu non vidiſſe Deum, alioquin debuiſſet ſe ipſum excipere ab illa generali ſententia: Quem nullus hominum vidit.* Hanc ſententiam dicit eſſe *multorum patrum & theologorum* apud Molinam part. I. q. 12. art. 11. diſp. 2.

SECTIO VII.
AN SANCTI SINT OMNIPOTENTES ?

Quæritur III) *An ſancti ſint omnipotentes.*

§. CCCXLIV. Quæritur III) *An ſancti ſint omnipotentes?* Senſus & ſtatus quæſtionis eſt, an ſancti defuncti tanta ſint potentia inſtructi, ut ex omnibus adverſis & calamitatibus eripere poſſint eos, a quibus invocantur? Adfirmant pontificii, ut patet 1) ex *ſcriptis.* Sic enim ſcribit Coſterus in ench. p. 359. *Clare dicit Chri-*

ſtus, *eamdem poteſtatem accepturos a Deo ſtatim a morte ſanctos in cœlo*, *quam ipſe accepit a Patre ſuo in Pſal. II. promiſſam. Datur igitur ſanctis auctoritas impios cogendi*, *cohibendi*, *puniendi & pios ex ipſorum manibus eripiendi*. p. 394. *Conſtat ex ſcripturis*, *ſanctos in cœlo regnantes cum Chriſto haec terrena curare & adminiſtrare*. p. 409. *Miracula ſanitatum ſimiliaque dona beneficiis & precibus ſanctorum ſupra vires naturae conſequimur*. p. 414. *Sanctis in cœlo pro diverſitate meritorum diverſa vel loca commendata dicuntur vel dona ad fidelium Chriſtianorum auxilium*. Ex quibus ſic inferimus. Qui eamdem accepere a Deo poteſtatem, quam Chriſtus a Patre ſuo accepit, illi ſunt omnipotentes. Ratio *connexionis* eſt, quia poteſtas, quam Chriſtus a Patre ſuo accepit, non eſt finita, ſed infinita, & vere divina poteſtas, adeoque ut ipſe loquitur, *omnis poteſtas in cœlo & in terra*, Matth. XXVIII. 19. Sancti ex adſertione Coſteri acceperunt eamdem poteſtatem a Deo, quam Chriſtus accepit a ſuo Patre. Ergo. Item: Qui edere poſſunt effectus divinæ poteſtatis proprios, illi etiam divina poteſtate, adeoque omnipotentia ſunt inſtructi, quia ex effectis iudicium fit de cauſa. Iam vero ſancti ex adſertione Coſteri poſſunt edere effectus divinæ poteſtatis proprios, poſſunt enim impios cogere, cohibere ac punire, pios ex ipſorum manibus eripere, terrena adminiſtrare, dona ſanitatum ſupra vires naturæ conferre, fidelibus auxiliari &c. Ergo etiam divina poteſtate, adeoque omnipotentia ſunt inſtructi. Idem Coſterus in medit. in hymnum: *Ave maris ſtella* p. 61. *ut mater regis nihil non poteſt in univerſo Filii regno: ita tu mater Dei omnia potes in cœlo & in terra*. Blaſius de Viegas in comm. ſuper Apoc. p. 543. *Maria eſt per excellentiam domina & princeps omnium creaturarum conſtituta ſuper omnem creaturam*. Suarez tom. II. comm. in Thomam diſp. 23. ſect. 2. p. 209. adducit & probat dictum Gregorii Nicomed. qui in orat. ſua virginem Deiparam vocat *omnipotentem*; & Anshelmus qui in l. de laudib. virg. cap. 12. ſcribit: *Te ſic Deus exaltavit*, *ut omnia ſecum poſſibilia eſſe donaverit*. Item: *Tu velis*, *& nequaquam fieri non poterit*; ac Petri Damiani ſerm. I. de nativ. Mariæ: *Fecit tibi magna qui potens eſt*, *& data eſt tibi omnis poteſtas in cœlo & in terra*, *& nihil tibi impoſſibile eſt*, *cui poſſibile eſt deſperatos in ſpem beatitudinis relevare. Quomodo enim illa poteſtas potentiae tuae poterit obviare*, *quae de carne tua carnis ſuſcepit originem? accedis enim ad illud aureum reconciliationis humanae altare non ſolum rogans ſed etiam imperans domina*, *non ancilla*. 2) Ex *praxi*. In antidotario animæ Mariam ſic invocant: *Scio*, *quia potes omnia*, *quae vis*, *ipſa miſericordia & venia*, *nulli dans repulſam &c. vitam aeternam mihi tribuas*. In cantico Moſis Ex. XV. ad Mariam adcommodato dicunt: *Domina noſtra omnipotens &c*. In brev. Ciſtert. eam ſic compellant: *Obſecro te mater orphanorum*, *conſolatio deſolatorum*, *vita errantium*, *ſalus omnium in te ſperantium*, *fons miſericordiae*, *fons ſalutis*, *fons gratiae*, *fons conſolationis & indulgentiae*, *feſtina in auxilium & conſilium meum in omnibus anguſtiis & neceſſitatibus meis*, *hanc meam ſupplicem orationem ſuſcipias & exaudias & aeternam vitam tribuas*. Iam vero in omnibus neceſſitatibus auxilium ferre & vitam æternam tribuere ſunt opera infinitæ virtutis. Ergo Mariæ talis virtus tribuitur.

§. CCCXLV. Bellarminus lib. I. de beat. ſanct. c. 17. omnipotentiam ſanctorum videtur negare, ſic enim ſcribit: *Non licet a ſanctis petere*, *ut nobis tanquam auctores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam*, *aliaque ad beatitudinem media concedant*. Probat hoc primo ex *ſcriptura*: Pſalm. LXXXIII. *Gratiam & gloriam dabit*

bit Dominus Pſalm. CXX. *Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi, auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram.* Secundo ex *uſu eccleſiae. Nam in orationibus, quae leguntur in miſſa vel officio in celebritatibus ſanctorum, nihil unquam aliud petimus, quam ut eorum precibus a Deo nobis beneficia concedantur.* Tertio ex *ratione. Nam ea, quibus indigemus, ſuperant vires creaturae, ac proinde etiam ſanctorum. Ergo nihil debemus a ſanctis petere, niſi ut a Deo impetrent, quae nobis ſunt utilia.* Et poſtea: *Sanctos invocamus ad hoc ſolum, ut faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipſi facere poſſunt quam nos, melius illi & nos ſimul, quam nos ſoli.* Item: *Nihil a ſanctis petere poſſumus, niſi ut intercedant apud Deum, quo nobis Chriſti meritum adplicetur, & per Chriſtum gratiam & gloriam conſequamur.* Sed hac ratione Bellarminus 1) contradicit *publicae praxi* in papatu receptæ, qua non ſolum ſancti invocantur ut *interceſſores*, ſed etiam ut *auxiliatores & opitulatores*, ut ſuo loco demonſtrabimus. 2) Suppeditat firmum argumentum ſanctorum invocationi opponendum. Si enim inde atque ideo non licet a ſanctis petere, ut nobis tanquam auctores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam concedant, quia ſcriptum eſt, *gloriam & gratiam dabit Dominus*, utique etiam non licet eos invocare ut mediatores & interceſſores, quia ſcriptum eſt, *unus eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.* Item: *Chriſtus eſt ad dextram Patris & interpellat pro nobis.* Si prius dictum merito opponitur invocationi, qua ſancti ut auctores divinorum beneficiorum invocantur, poſterius eodem iure ac pari robore opponitur invocationi, qua ſancti ut mediatores & interceſſores invocantur. 3) Funditus evertit ſanctorum invocationem. Perpetuæ enim & immotæ veritatis eſt illud axioma: Quisquit religioſe invocatur, illum oportet eſſe omnipotentem, ut ex omnibus calamitatibus & adverſis nos eripere poſſit. Et viciſſim: Qui non eſt omnipotens, qui non eſt inſtructus poteſtate in omnibus adverſis auxilium nobis ferendi, ille non eſt religioſe invocandus. Alterutrum igitur eligant pontificii. Aut concedant ſanctos etiam eſſe omnipotentes, aut negent religioſam ſanctorum invocationem.

Argumenta contra ſanctorum omnipotentiam.

§. CCCXLVI. Probamus vero, ſanctos non eſſe omnipotentes iisdem mediis terminis, quibus in præcedentibus quæſtionibus ſumus uſi: 1) Scriptura *ſoli Deo* omnipotentiam tribuit: Gen. XVII. 1. *Ego Dominus omnipotens.* XVIII. 14. *Num a Iehovah quidpiam ſeparatum, mirabile, arduum & factu difficile?* Matth. XIX. 26. *Omnia apud Deum poſſibilia.* Rom. X. 12. *Idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.* v. 13. *Omnis enim, qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* In his & ſimilibus dictis omnipotentia Deo ita tribuitur, ut per eam ab omnibus creaturis & fictitiis diis diſtinguatur, unde etiam tanquam proprium de ipſo prædicatur, quod ex omnibus neceſſitatibus ſeſe invocantes eripere poſſit. Eſai. XLV. 21. *Deus ſalvans non eſt praeter me.* 2) *Sanctis* vero defunctis nuſpiam omnipotentiam tribuit, nuſpiam ad eos remittit, ut in neceſſitatibus ipſorum auxilium & opem imploremus, ſed unice ad Deum nos revocat. Pſalm. L. 15. *Invoca me in die tribulationis, & ego eruam te.* XCI. 14. *Me deſiderat, liberabo eum &c.* Prov. XVIII. 10. *Turris fortiſſima nomen Domini, ad ipſam currit iuſtus, & exaltabitur.* 3) Omnipotentia eſt attributum ſolius Dei proprium, quod nulli creaturæ communicatur, niſi humanæ Chriſti naturæ in ipſam λόγυ ὑπόστασιν evectæ. 4) Ipſimet ſaniores pontificii

tificii agnoſcunt, ſanctis non poſſe tribui omnipotentiam, unde ſanctos non ut *auxiliatores*, ſed ut *interceſſores* invocandos eſſe adſerunt, cui adſertioni tamen ipſa praxis adverſatur.

Exceptiones pontificiorum. §. CCCXLVII. Excipiunt I.) *ſanctos virtutem illam opitulandi non habere a ſe, ſed a Deo.* Reſp. 1.) Si vel maxime ab alio habeant, tamen ſi vere habeant, ſunt omnipotentes, neque enim origo ſed definitio rei hic reſpicienda. Si ſancti in omnibus adverſis auxilium ferre poſſunt, vere ſunt omnipotentes, etiamſi a Deo poteſtatem illam ferendi auxilium acceperint. 2.) Chriſtus, ſecundum humanam naturam accepit a Deo Patre omnem poteſtatem in cœlo & in terra, interim tamen vere eſt omnipotens etiam ſecundum humanam naturam. 3.) Corpus vivit non a ſe, ſed ab anima, & tamen vere vivit. Ferrum ignitum vim καυϛικὴν obtinet non a ſe, ſed ab igne, cui κατὰ συνδύασιν unitur, & tamen vere obtinet vim urendi. 4.) Sancti qualitates corporis glorificati a Deo accipient, & tamen vere eas habebunt, ita ut ab illis denominari poſſint immortales, ſpirituales, glorificati &c. ita quoque ſi omnipotentiam a Deo acciperent, vere ab eadem denominari poſſent omnipotentes.

§. CCCXLVIII. *Sanctos in hisce operibus eſſe duntaxat Dei organa, per quae Deus eadem operetur.* Reſp. 1.) Aut ſunt organa παθητικὰ & ἄεργα, aut ἐνεργητικὰ καὶ σύνεργα. Si prius, non debemus in precibus ad ſanctorum auxilium confugere, nec poteſt ſanctis tribui, quod auxilium nobis ferant in adverſis. Bellarminus lib. III. de Chriſto cap. 10. §. 11. *Epitheta cauſae principalis non conveniunt inſtrumento, alioquin cum quis docte ſapienter ſcriberet, calamus doctus & ſ[apiens] diceretur.* Si poſterius, nihilominu[s] [ſan]cti erunt omnipotentes. Qui enim [...] ctus divinæ potentiæ proprios proc[...] ille vere dicitur omnipotens, qu[amvis] potentia illa ſit ipſi communicata, [pa]tet exemplo Chriſti ſecundum hum[anam] naturam divinæ potentiæ effectus p[ro]centis. 2.) Si illi, quorum opera [Deus] utitur in diſtribuendis cœleſtibus [bonis] ac beneficiis, religioſe ſunt invocand[i, ita]que etiam miniſtros verbi, οἰκ[ονόμους] μυϛηρίων Θεοῦ, deberemus invocar[e,] enim *ſalvant & ſe ipſos & eos, qu[i eos] audiunt* 1. Tim. IV. 16. ὀργανικῶς ſ[...] quia prædicant verbum evangelii, [quod] eſt *potentia Dei ad ſalutem omni cre[denti]* Rom. I. 16. 3.) Invertimus igitur [argu]mentum: Si ſancti non ſunt auctore[s ho]rum beneficiornm, ſed duntaxat [mini]ſtri, ergo beneficia illa non ſunt [a ſan]ctis ſed a Deo petenda. Quid erg[o de] preculis illis in regno pontificio [...] receptis: *Maria mater gratiae, ma[ter mi]ſericordiae, tu nos ab hoſte protege, i[n hora] mortis ſuſcipe &c.* 4.) Si ſancti, [quo]ties Deus in his terris per ipſos [...] beneficia eſt elargitus, noluerun[t] homines in eorum admirationem [...]rentur, nec in ipſos, ſed in Deu[m re]ſpicerent, utique in ſtatum glori[æ] [ſan]cti eodem modo adfecti erunt, [...] conſequens nequaquam volent ſe p[ropte]rea religioſe invocari. Sed verum [...] ut conſtat ex Act. II. 12. X. 26. XI[...] &c. 5.) Ex verbis & praxi pon[tificio]rum conſtat, quod ſanctos non t[antum] inſtrumentaliter agere, ſed potent[ia in] omnibus adverſis auxilium ferendi accepiſſe, ac proinde ipſos divina [poten]tia inſtructos eſſe ſtatuant, quod ex ſequenti quæſtione manifeſtiu[s] ceſcet.

§. CCCX

SECTIO VIII.

ſNCTI SINT DATORES BENEFICIORVM TAM SPIRITVALIVM QVAM CORPORALIVM?

ɯr : ſan- ɩefi- cale- ɪres?

§. CCCXLVIII. Quæritur IV.) *An ſancti defuncti ſint datores beneficiorum tam ſpiritualium quam corporalium?* Adfirmant pontificii, ut patet 1) ex ipſa *praxi.* In *pſalterio* divæ virginia beneficia; quæ Pſaltes regius petiit & petenda eſſe docuit, a petuntur. In *antidotario* animæ n iuxta literas initiales vocant *men, auxiliatricem, redemtricem, illricem, advocatricem.* In breviario in curſu Mariæ p. 97. col. 2. ſic *Maria mater gratiae, mater miſee, tu nos ab hoſte protege, in hora ſuſcipe.* p. 98. col. 2. *Solve vincula rofer lumen cæcis, mala noſtra pela cuncta poſce.* Ibidem: *Sancta Maurre miſeris, iuva puſillanimes, reiles &c. Quatuordecim* ſtatuunt *au's,* quorum intercedentibus merimnibus adverſitatibus liberemur, *eorgius, Blaſius, Eraſmus, Pan-Vitus, Chriſtophorus, Dionyſius, s, Achatius, Euſtachius, Ægy-Margaretha, Barbara & Catharina.* iiſſam de quatuordecim auxiliato- Venetiis in veſtibulo ſpetioſiſſirtæ divi Marci ſunt depicti quaangeliſtæ ſub quatuor equis æneis, ꞉que ſui verſus, quibus invocan-, adſcripti. Sancto Matthæo hæc io adiuncta legitur:

ɩe cuncta reae mentis mala, ſancte
Matthaee!

o Iohanni hæc adſcripta exſtat:

ɩ ſine fine manes, perduc nos, dive
Iohannes!

2) Ex ipſorum *verbis.* Cenſura Colonienſis p. 211. ſcribit, *Chryſoſtomum aperte docere, non ſolum ſanctos invocandos, ſed ab illis etiam manus auxiliatrices exſpectandas,* quam opinionem facientes ſuam addunt, *a ſanctis vitae directionem ac liberationem eſſe poſtulandam.* Lindanus in epitom. doctr. evang. p. 283. *ſanctos rite ad auxilium ferendum aut mala deprecanda invocari* adſerit, *ut eorum meritis & intercesſione adiuvemur.* Bellarminus lib. I. de beat. ſanct. c. 16. §. ult. ſanctos vocat *praeſules ſalutis.* Cap. 17. §. 2. *Iubemur levare oculos ad montes, id eſt, ad ſanctos, & ab eis auxilium exſpectare.* Cap. 19. §. 14. adducit illud Baſilii in orat. in 40. martyres: *Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat; qui rurſum laetatur, hos oret, ille, ut a malis liberetur, hic, ut duret in rebus laetis.* §. 15. adprobat illud Nazianzeni orat. in Athanaſ. *Tu e ſupernis propitius nos reſpice, & populum hunc ſanctum dirige, & nos in pace quidem fove & compaſce, in certamine autem dirige & ſuſcipe & cum te ipſo ſtatue & iis, qui tales ſunt, ut tu.* §. 21. adducit illud Damaſceni lib. IV. de fid. cap. 16. *Per ſanctos defunctos daemones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leproſi mundantur, tentationes & triſtitiae ſolvuntur &c.* §. 39. adprobat illud Bernhardi ſerm. II. ſuper Miſſus eſt: *Mariam rogans non deſperas, ipſam cogitans non erras, ipſa tenente non corruis, ipſa protegente non metuis, ipſa duce non fatigaris, ipſa propitia pervenis.* Oſorius tom. III. conc I. in adſumt. b. virg. p. 466. *Cui dubium eſſe poterit, quin mater noſtra Maria, quae in cœleſti regno divitiis abundat, noſtri memoriam habeat, & dona mittat filiis? ut ſicut dici-*

dicimus omne donum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens a Patre luminum: ita & a matre luminum deſcendere dicere poſſimus. Tom. IV. pag. 36. in conc. de ſing. devot. ad Mariam: *A Maria pendet omne bonum noſtrum.* p. 39. *Prodeſt maxime devotio in Mariam, ut per eam obtineas bona tum ſpiritualia, tum temporalia, quae a Deo obtinere aliis viis non potuiſti.* Coſterus in enchir. cap. 14. p. 400. *ſanctos eſſe rogandos, tum ut pro nobis apud Deum intercedant, tum ut ipſi nobis opitulentur.* p. 409. *Miraculaque ſanitatum ſimiliaque dona beneficiis & precibus* (nota utrumque coniungi) *ſanctorum ſupra vires naturae conſequimur.*

Negativa probatur.

§. CCCXLIX. Negantem quaeſtionis partem demonſtramus ex eo, 1) quod ſcriptura *ſoli Deo* elargitionem illam beneficiorum divinorum tribuit: Gen. XV. 1. *Ego protector tuus ſum & merces tua magna nimis.* Pſalm. XXXVI. 10. *Apud te eſt fons vitae & in lumine tuo videbimus lumen.* LXXXIV. 12. *Sol & clypeus eſt Dominus, gratiam & gloriam dabit Dominus.* CXXI. 2. *Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram.* Tob. IV. 20. αὐτὸς ὁ Κύριος δίδωσι πάντα τὰ ἀγαθά Ioh. III. 27. *Non poteſt homo quidquam ſumere, niſi fuerit ei datum de cælo.* (a Deo) Rom. XI. 36. *Ex ipſo, per ipſum & in ipſo ſunt omnia.* Iac. I. 17. *Omnis donatio bona & omne donum perfectum ſurſum deſcendit a Patre luminum &c.* 2) Quod *ſanctos defunctos* nuſpiam largitores ac diſtributores beneficiorum vel corporalium vel ſpiritualium ſtatuit, quin potius adcuſat eos, qui ab alio quam a ſolo Deo precibus ſuis illa expetunt: Ier. II. 13. *Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquae vivae, & foderunt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, quae continere non valent aquas.* 3) Largitio & diſtributio bonorum nemini competit, niſi illi, qui eſt ſummum bonum & fons inexhauſtus omnis boni, qui participatione bonorum non redditur minor nec indigentior. 4) Unde ipſe Bellarminus lib. I. de beat. ſanct. cap. 17. §. 2. ſcribit, *non licet a ſanctis petere, ut nobis tanquam auctores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam aliaque ad beatitudinem media concedant.*

Exceptiones pontificiorum.

§. CCCL. Excipiunt pontificii I) *diſtinguendum eſſe inter verborum ſonum & ſenſum.* Bellarminus d. l. *Quantum ad verba, licet dicere: b. Petre miſerere mei, ſalva me, aperi mihi aditum caeli. Item, da mihi ſanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem, dummodo intelligamus ſalva me & miſerere mei orando pro me, da mihi hoc & illud tuis precibus & meritis &c.* Piſtorius id probat ex eo, quia quod *ſancti* nos dicuntur *recipere in aeterna tabernacula*, Luc. XVI. 9. id a nobis ſic explicatur, quod interceſſione ſua nos recipiant. Reſp. 1) Ea, quae ex praxi & confeſſione pontificiorum adducta ſunt, evidenter oſtendunt, ipſos non tantum impetrationem & interceſſionem, ſed etiam bonorum corporalium & ſpiritualium collocationem a ſanctis petere. Quid manifeſtius illa adſertione Coſteri: *ſanctos eſſe rogandos, tum ut pro nobis apud Deum intercedant, tum ut ipſi nobis opitulentur?* Concilium Tridentinum, quod Bellarmino & omnibus pontificiis eſt authenticum, ſeſſ. IX. non tantum *ad orationes, ſed etiam ad opem & auxilium ſanctorum confugere* mandat. 2) Peccat igitur Bellarminus ex axiomate copulato faciens axioma ſimplex, & duplicem invocationis finem in papatu receptum transformans in unicum. 3) Verba ſunt ut rerum ſymbola, ita quoque interiorum animi conceptuum ἀπεικονίσματα, ex verbis igitur cuiusque ſenſus rectiſſime colligitur. 4) Quotus-

ıe eſt ex rudiore plebe, qui pre- illas de ſanctis recitans hunc ſen- lferat? 5) Quin imo explicationem verba quandoque plane non ad- ıt. Quando enim Mariæ accinunt: *militer & praecipe ſublimiter, iure impera &c.* num hæc poſſunt eum ſenſum, præcipe & impera oran- me! Quando eam hiſce compel- erbis: *Per tuam ſanctitatem peccata ıtur, ſecundum viſcera miſericordia- ıarum munda me ab iniquitatibus &c.* ıd eo poteſt accipi ſenſu: Da mihi orum purgationem per tuas preces? ero per ſanctitatem & viſcera mi- rdiarum peccata purgare dicitur. nihil debet a ſanctis peti, niſi ut pro nobis, ac ſi non invocantur itulatores, eccur igitur certarum ıciarum & urbium certi inter ſan- atuuntur præſides, cur ſingulis re- ous, ſingulis civitatibus, ſingulis is, ſingulis ſtatibus, ſingulis homi- peculiaris, ſanctus ac tutelaris ctor fuit additus? 7) Obſervetur in lis illis ſanctorum ipſa verborum xio & petitioni adnexa ratio. Peti- b. Maria, *ut ſuſcipiat nos in hora, quia eſt mater gratiae & miſeri- ; ut adplicet nobis gratiam & prae- ıobis gloriam, quia eſt ſalus anxiorum, ix ſpiritualis gratiae; ut mundet a is, quia eſt fons pietatis & indulgen- portus ſalutis, miſericordiarum & ve- ms inevacuabilis &c.* 8) Qui reli- adoratione invocantur, illi non n ut interceſſores, ſed etiam ut lar- s beneficiorum corporalium & ſpi- ium invocantur. Iam vero ſancti patu religioſa adoratione invocan- 9) A ſanctis ideo petuntur benefi- non ſolum quia ſuis orationibus ea Deum impetrant, ſed etiam quia ıeritis nobis opitulantur, ut prom- a impetremus. Lombardus lib. IV. liſt. 45. §. 7. *Oramus ſanctos, ut eo- rum merita nobis ſuffragentur.* Gabr. Biel ſu- per can. miſſæ lect. 30. *Confugimus ad ſanctorum auxilia, ut ſalvemur eorum me- ritis & votis.* Iam vero cauſa meritoria pertinet ad cauſam efficientem proprie ſic dictam, cuius virtute & efficacia res exiſtit. Utique ergo ſancti erunt cauſæ efficientes & auctores beneficiorum, quæ ab illis petuntur. 10) Nec tantum ad interceſſionem & merita ſanctorum con- fugiunt, ſed etiam vi & poteſtate ſupra naturæ vires agendi, morbos depellendi & ſanitatem conferendi eos præditos eſſe adſerunt, ut ex Coſtero in quæſt. III. au- divimus. Quomodo igitur dici poteſt, quod eos non invocent, ut largitores variorum beneficiorum.

§. CCCLI. II) *Sicut non ſunt oppoſi- ta quando dicitur, quod ſolus Deus ſalvat, & tamen Paulus de ſe dicit* Rom. XI. *ut ſalvos facerem aliquos ex illis. &* 1. Cor. IX. *ut omnes facerem ſalvos, quia hoc non facit ut Deus, ſed iuvando concionibus, precibus &c. ita quoque non ſunt oppoſita, quando ſolus Deus dicitur dator omnium bonorum, & quando a ſanctis illa petuntur, quia ſan- cti illa dant precibus ſuis impetrando.* Bel- larminus d. l. Reſp. 1) Apoſtolus ſalvat non ut cauſa *principalis* vel *meritoria*, ſed ut cauſa *inſtrumentalis*, qui prædicat ver- bum, quod eſt *potentia Dei ad ſalutem omni credenti.* Rom. I. 16. *Quid Paulus, quid Apollo? miniſtri ſunt, per quos credi- diſtis.* 1. Cor. III. 5. Sed ſancti ex ponti- ficiorum hypotheſi *ſuis meritis* beneficia illa nobis impetrant. 2) Apoſtolus di- vinitus conſtitutus eſt miniſter verbi, & promiſit Deus, quod per ipſius miniſte- rium velit eſſe efficax ad ſalutem creden- tium, ſed quod Deus per ſanctos defun- ctos beneficia ſpiritualia & cœleſtia nobis elargiri velit, de eo nulla exſtat in ſacris li- teris promiſſio. 3) De ſuo miniſterio apoſto- lus ſic loquitur: 1. Cor. III. 7. *Neque qui plan- tat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed qui in- cremen-*

crementum dat Deus. & 1. Cor. XV. 10. *Plus omnibus laboravi, non ego autem, ſed gratia Dei, quae mecum fuit.* Pontificii vero ſanctos ſtatuunt *ſalutis praeſules, coadiutores in opere ſalutis*, Mariam faciunt *collum*, per quod a capite ad nos deſcendat gratia. Vocant *fontem gratiae vitae, & ſalutis*, imo ipſam *gratiam & miſericordiam* &c. confugiunt ad ipſius & aliorum ſanctorum *merita*, quæ omnia evidenter probant, ſanctos non relinqui in ordine cauſæ inſtrumentalis, ſed evehi in claſſem cauſæ efficientis principalis & meritoriæ. 4) Paulus ob miniſterium ſalutis noluit ſibi divinos honores deferri, ſed eos prorſus repudiavit, Act. XIV. 15. quod fecit etiam Petrus Act. X. 26. ſed pontificii ſanctis ob impetrationem illam beneficiorum honorem adorationis vere divinum tribuunt. 5.) Ut in negotio ſalutis noſtræ, quantum attinet ad ordinem cauſæ efficientis principalis ad ſolam & unicam Dei miſericordiam, ita in ordine cauſæ meritoriæ ad ſolum & unicum Chriſti meritum remittimur. Ergo ſanctorum defunctorum opera ad neutram cauſæ claſſem referri poteſt, alias periret vis excluſiva. 6.) Si obvertant, *ſanctorum opera pertinere ad claſſem cauſae inſtrumentalis*, petunt principium. Diſtributio beneficiorum ſpiritualium fit per verbum & ſacramenta, & qua miniſtri eccleſiæ ſunt præcones verbi & ſacramentorum diſpenſatores, ideo hactenus & hoc reſpectu ad ordinem cauſæ inſtrumentalis referri poſſunt, ſed de ſanctis defunctis illud cogitari nequit. 7.) De ſolo Chriſto ſcriptura prædicat, quod ipſe ut unicus humani generis mediator ad dextram Dei evectus *acceperit dona pro hominibus*, Pſalm. LXVIII. 19. eademque credentibus conferat, Eph. IV. 8. quod *Pater omnia in manus ipſi dederit*, Matth. XI. 27. Iohan. III. 35. *ut ex ipſius plenitudine accipiamus gratiam pro gratia*, Ioh. I. 16. quod *Pater ipſum dederit caput ſuper omnia ipſi eccleſiae*, Eph. I. 22. ut Spiritus chariſmata ab ipſo in reliqua corporis membra deſcendant, ad huius honoris participationem & communionem defunctos ſanctos evehi, ac largitores cœleſtium beneficiorum conſtitui nuspiam legimus.

§. CCCLII. III) *Sicut Deus aegroto ſanitatem largitur agendo per herbas, quibus virtutem ſanandi dedit: ſic omnia ſunt a Deo per ſanctos illa diſtribuenti, quia in ſanctos illa chariſmata & virtutes diſtribuit, ut ipſi dare nobis poſſint, quae ab ipſis petimus.* Piſtorius in hodoget. cap. 6. Reſp. 1) Si in elargitione beneficiorum ſancti eo modo agunt, quo herbæ virtute ſanandi præditæ, utique non tantum interceſſione & precibus ſuis beneficia illa a Deo impetrant, ſed virtute eadem conferendi ipſimet ſunt inſtructi. 2) Sanitatem corporalem per medicinas corporeas efficere divinæ ſapientiæ placuit: ſed quod animæ ſanitatem per ſanctos defunctos nobis conferre velit, de eo altum in ſcripturis divinæ voluntatis internunciis eſt ſilentium. 3) Scriptura unicum Chriſtum animæ noſtræ *medicum* iuvandi promta voluntate & efficaciſſima poteſtate inſtructum nobis proponit, Matth. IX. 12. quisquis illo relicto ad ſanctorum opem confugit, de recuperanda animæ ſanitate certus eſſe nequit, cum de illorum ope imploranda nullum in ſcripturis exſtet mandatum, de ſanitate ab illis impetranda nulla promiſſio. 4) Nec herbas nec medicum herbas contemperantem & præparantem divino propterea honore adficimus, quod illorum opera & miniſterio corporalis ſanitas nobis reſtituitur; ita quoque ſancti non eſſent divino religioſæ adorationis cultu proſequendi, ſi vel maxime per illos in ſanitate animæ efficienda Deus nobiſcum ageret. 5) Si defuncti ſancti ea virtute beneficia ſpiritualia largiendi ſunt inſtructi, qua herbæ

ad

'poralem ſanitatem agunt ', conſe-
fuerit, ſingulis ſanctis ſingularem
priam aliquam virtutem eſſe colla-
ſicut herba quælibet non aliquam
:m contra omnes morbos, ſed pe-
:m & propriam contra certa mor-
ι genera obtinet. Illæ ergo virtu-
ıctorum aut erunt finitæ aut infini-
:utrum commode dici poteſt. 'Non
, quia ſequeretur miraculoſas illas
ɔnes procedere a virtute finita, cum
fectus virtutis infinitæ, videlicet
:. Nec poſterius, quia ſequeretur,
eſſe infinitas virtutes, cum unica
tantum ſit immita virtus, videlicet divi-
na. Si obvertere velint, ***unam eſſe divinam infinitam virtutem, quae per diverſos ſanctos diverſimode ſe exſerat, ut in Petronella contra febrem, in Apolonia contra dolores dentium & ſic conſequenter***; reſpondemus, hac ratione deſeri propoſitam ſimilitudinem, quia cuilibet herbarum generi eſt ſua propria virtus, per quam ad corporis humani ſanitatem efficax eſt, alias quodlibet herbarum genus ad quoslibet morbos adhiberi poſſet, ac locus daretur trito illi proverbio:

Sumas neſcio quid, ſanabere neſcio quando.

SECTIO IX.

SANCTI DEFVNCTI SINT PRÆSIDES RERVM HVMANARVM, SPECIATIM ECCLESIÆ MILITANTIS.

itur ſan- præ- um hu- n, cum- cclesiæ?

§. CCCLIII. Quæritur V) ***An ſancti defuncti ſint praeſides ac gubernatores rerum humanarum, cumprimis eccleſiae in terris militantis?*** Adfirmant pontificii, ut patet 1) ex *praxi*. Sin-
enim ſanctis proprium ſuum adſi-
munus, quin & certis provinciis,
ıibus & urbibus, certis morbis &
ibus eos veluti deos quosdam tute-
ıræficiunt. Germania venerabatur
num & Georgium Cataphractum,
ıia Jacobum, Gallia Michaëlem &
ſium, Ungaria Ludovicum, Polo-
tanislaum, Moſcovia Nicolaum,
tia virginem Mariam, in nigri-
ſylva Eremitarum locum habentem,
a Thomam & Gregorium, Scotia
:am, Bohemia Wenceslaum, Sue-
igittam &c. Franci colebant Cilia-
, Thuringi Bonifacium, Haſſi Eli-
am, Miſnici Donatum, Bavari
ʒangum, Auſtriaci Florianum, Ca-
i Rupertum, Boruſſi Albertum, Pomerani Othonem, Suevi Conradum &c. Magdeburgenſi epiſcopatui præfectus erat Mauritius, Halberſtadenſi Stephanus, Saltzburgenſi Ruprechtus, Herbipolenſi Cilianus, Bambergenſi Henricus &c. Roma tutelares habuit patronos Petrum & Paulum, Mediolanum Ambroſium, Colonia Agrippina tres magos, Urſulam & 11000. virgines, Auguſta Vindelicorum Ulricum, Lutetia Genofevam, Argentoratum Otiliam, Brunſwiga Autorem &c. A nautis invocabatur Nicolaus & Chriſtophorus, a ſtudioſis Gregorius & Catharina, a pictoribus Lucas, a medicis Coſmas & Damianus, a jurisconſultis Ivo, a theologis Auguſtinus & Thomas, ab equitibus Georgius, a fabris Eulogius, a ſutoribus Criſpinus, a ſartoribus Gutmannus, a figulis Goarus, a venatoribus Euſtachius, a meretricibus Afra & Magdalena &c. Contra grandinem invocabantur Iohannes & Paulus, contra incendia ignis Agatha & Florianus, contra virium corruptelam Urbanus, contra rubiginem Jodocus, contra bruchos

Magnus', contra peſtem Sebaſtianus & Rochus, contra febrem Petronella, contra dentium dolores Apollonia, contra oculorum vitia Otilia, contra morbos pudendorum Apollinaris, contra calculum Liberius, contra ignem ſacrum Antonius &c. Contracti invocabant Wolffgangum, calculo laborantes Liborium, dæmoniaci Romanum, epileptici Valentinum, captivi Leonhardum. puerperæ Margaretam &c. Anſerum cura commendabatur Gallo, ovium Wendelino, equorum Eulogio, boum Pelagio, porcorum Antonio, ignis Floriano &c. 2) Ex *ſcriptis* Gabr. Biel lect. XXXII. in can. miſſ. *etiam in ſanctis verum eſſe* dicit *illud Virgilianum: Non omnia poſſumus omnes*, & addit: *Non enim omnia omnibus data ſunt, ſed diverſi diverſa receperunt, ut quod ſcribit Gerſon de oratione & valore eius num. 77. lit. y. ad aliquem ſanctorum te convertas pro neceſſitatibus quibuslibet ſublevandis, vel pro impetranda ſpeciali quadam gratia qua ſanctus vel ſancta privilegiatum quoddam donum recepiſſe memoratur. Diviſiones enim gratiarum ſunt, ſicut tradit apoſtolus: Quod verum eſt nedum de viatoribus, ſed etiam de beatis, ſub quo reſpectu canit eccleſia de quolibet ſanctorum, non eſt inventus ſimilis illi.* Andr. Fabricius in harmon. confeſſ. Auguſt. art. XXI. *Hic agnoſcunt ſingulae chriſtianorum regiones peculiares ſuos patronos, Italia Petrum & Paulum, Graecia Andream &c.* Salmeronius diſp. VII. in 1. Tim. II. tom. XV. pag. 462. *Sancti non opitulantur omnibus aequaliter. Nam ſunt aliqui, qui in quibusdam neceſſitatibus peculiariter opem ferunt, & alii etiam, quibus in hac vita ob accepta beneficia particulari ratione auxiliandi tenebantur. Hinc Hiſpani peculiariter colunt b. Iacobum, Sebaſtianum Luſitani, Romani Petrum & Paulum, Florentini Iohannem baptiſtam, Veneti Marcum, Senenſes b. virginem, Galli Dionyſium, Germani Barbaram, Angli Georgium & Thomam Cantuarienſem, Pariſienſes Ge-*

nevoſam virginem, Mediolanenſes Ambr
Siculi Agatham & Luciam, Neapolit
nuarium, denique quodlibet religioſun
tutum ſuum peculiare caput pie venera
Dominicum, Franciſcum, Auguſt
Hieronymum, Benedictam & Car
Heliam, Bernhardum Bernharditae.
463. *Haec multiformis munerum diſt*
partim a Deo inſpirata, partim reve
per angelos, partim piis coniecturis
henſa, & praecipue in illis rebus ſuccu
quas ipſi experti ſunt. Ita invocam
trum in vinculis, Paulum in converſio
trumque in periculo maris, Iohannem
ſtam in nativitate, evangeliſtam in
virginitate, Sebaſtianum & Rochum
depellenda, Antonium in igne arcen
rebus amiſſis inveniendis & ſimilibus a
risque. Coſterus in enchirid. p. 394
ſtat ex ſcripturis, ſanctos in cælo reg
cum Chriſto, haec terrena curare & a
ſtrare. pag. 411. ſcribit, *ſanctos*
ſummam dignitatem eſſe evectos, ut
ratores hominum, regum patroni &
cipes ſuper omnem terram. pag. 413.
ſanctis pro diverſitate meritorum dive
loca commendata vel dona ad fidelium
ſtianorum auxilium eſſe data. Bellar
lib. I. de beat. ſanct. cap. 18. prop. 4
facile oſtendemus, non ſolum ab angel
etiam a ſpiritibus beatorum hominum
gubernari fideles viventes. Et poſtea
bemus igitur, ſpiritus beatorum poſt
ante diem reſurrectionis accipere pot
in gentes, & regere & paſcere eas,
eſſe columnas in templo Dei, id eſt,
tare eccleſiam ac demum ſedere in thron
ſti, id eſt, cum illo praeſidere toti m
& eccleſiam regere & gubernare. C
reſp. ad arg. 9. *Dico, Deum poſſe, ſ*
rit, per quemlibet ſanctorum omnia
re, & ſine ſanctis etiam multa vel om
re, interdum tamen velle unius inter
miraculum aliquod operari, aliud vero
ceſſione alterius operari. Quis autem
conſilium Dei, aut quis ei dicere pote

e? ſicut etiam per unum Deus opera-
ulta miracula & per alterum fortaſſe
n nulla, cuius rei cauſam ipſe ſolus
ut docet Auguſtinus epiſt. CXXXVII.
um & populum Hipponenſem. (At-
tributio illa ſanctorum non ſemper
miraculis per illos ſanctos factis,
axime niteretur, non tamen debe-
probari. Miracula enim illa non
hoc fine, ut ſtabiliatur ſanctorum
itio, ſed ut doctrina ipſorum con-
ur, ut in quæſt. de reliquiis & pe-
i. latius oſtendimus. Auguſtinus
o citato nihil quidquam habet de
itione ſanctorum, ſed de miracu-
iæ illo tempore circa ſepulchra mar-
fieri ſolebant.) In eodem cap. §.
ex his duabus &c. ſcribit, *ſanctos in*
ſe eccleſiae praepoſitos. Piſtorius in
et. cap. 6. *varias ſanctorum virtutes,*
s ille peſti, hic dolori dentium,
aliis medetur morbis, confert *va-*
rbis, quibus diſtinctas virtutes a Deo
Adſignant etiam rationes huius
tutionis inter ſanctos. Fridericus
plus in defenſ. contra Flacium p. 184.
. anno 1579. *Sanctum Ulricum Pa-*
s colunt Auguſtani cives, quia evange-
Chriſti in ea urbe inſtauravit, miracu-
travit, propagavit alio etiam. Salis-
ſes contra D. Robertum, quod &
uit in alpibus illis primarius evangelii
us, eadem de aliis ratio & cauſa eſt.
us in enchirid. cap. 14. pag. 481.
peculiari ratione & cura fovent ea
in quibus ſacra illorum oſſa adſervan-
ae illum populum prae caeteris curant,
originem ducunt. De hae benefi-
n a ſanctis petendorum diſtributio-
canit Thomas Naogeorgus in re-
apiſtico:

tant etiam divûm ſua munia cuique
ptemque ferunt, quorum certiſſima ſperes
a: hos inter primos ſanctiſſima virgo
Obtinet, & caſu clemens ſuccurrit in omni.
Barbara conſervat; ne quis ſine corpore Chriſti
Decedat. Catharina fovet doctosque ſcholasque,
Donat & ingenium tortosque reſolvere nodos,
Praeſtat & inſanis firma argumenta ſophiſtis.
Culta putres ſanat diva Appollonia dentes,
Otiliae virtus lippis medicatur ocellis.
At ſcabiem pellit, ſanatque mala ulcera Rochus.
Eſt, cuius nomen verſu non dicere poſſis,
Is valet adverſus peſtem, contagia cultus.
Porro Valentinus morbum ſpretoribus addit
Herculeum, auxilium contra implorantibus adfert.
Saltantes Vitus praeſenti numine ſedat,
Et reddit menti precibus, donisque vocatus.
Ilia procurat tormentaque ventris Eraſmus:
Ut dorſi ſpinam & ſcapulas Laurentius ille.
Blaſius anginam miris, quas conſecrat, undis
Arcet ab armentis gregibus auribusque viriſque.
At captivorum Leonhardus vincula rumpit,
Carceris & portas reſerat, craſſasque catenas
Frangit & aede ſua ferri vim poſſidet amplam.
Quartanam, reliquasque febres Petronella repellit,
Diraque Iohannes proprio a cultore venena.
Quod Benedicto etiam tribuunt ſatis ut ſit ubique
Auxilii in divis. Quid enim tu reris omiſſum
Utque improviſum, ſic formidabile lethum,
Avertit Marcus fato violentior ipſo.
Divitias, lautumque ſuis cultoribus Anna
Largitur victum, rerumque eſt promta repertrix
Amiſſarum: id quod fauſto quoque numine fertur,

Cultus

Cultus largiri Vincentius, haud ſcio, quisnam.
Contra ignominiam turpem Suſanna vocatur.
Pellit ab obſeſſis Romanus daemonas omnes.
Contractos ſanat Wolffgangus epiſcopus artus.
Wendlinus cuſtodit oves, oviumque magiſtros,
Atque boves idem pingues, ut fecit & olim:
Setigeros vero porcos Antonius ille,
Qui coluiſſe olim vaſtam narratur eremum
E domibus mures abiget, gliresque nocivos
Gertrudis quaedam, penitusque exſtinguit eosdem
Huldrichus praeſul patriae conſpergine glebae.
Gregorius curat pueros, elementaque tradit
Prima, deinde etiam ſtudiorum inſtillat amorem.
Nicoleos nautas miſeros tutatur in alto,
Et qui traiiciunt vaſti tumida aequora ponti,
Chriſtophorus grandi depictus corpore vulgo
Curat idem: tantumque adſpectus, noctis atroces
Viſus terroresque arcet, ſomnumque quietum
Certaque per vitam cultori gaudia confert.
Ne noceant ignes, ſurgantque incendia dira,
Dat virtus Agathae: porro orta exſtinguere fertur
Florianus, ferro totus munitus & urna,
Gnaviter infundens Vrbanus vina ſecundat,
Et multo replet ſpumantia dolia muſto.
Iodocus fruges triſti a rubigine ſervat,
Et bruchos tollit Magnus. Tua cura Georgi
Sunt equites magnaque colunt tua fœdera pompa
Reges atque duces, generoſorumque catervae.
Curat equos faber Eulogius, tutatur & omnes
Fabros, ſeu ferrum tractent, ſeu pulchrius aurum,
Omnia pictorum ſervat collegia Lucas,
Coſinas cum ſocio medicos defendit & ornat.
Omnes quis numeret divos divasque papatus,
Ad quos quisque fugit, cantu prece, munere, cultu?

§. CCCLIV. Negantem quæſtionis partem demonſtramus; 1) ex *ſcripturae ſilentio.* Scriptura nuſpiam adſerit, ſanctis gubernationem & dominium rerum terrenarum eſſe commiſſum. Quæ pro eo ſtabiliendo adferuntur, in alienum detorquentur ſenſum, ut poſtea adparebit. 2) Ex *Dei proprio.* Solius Dei proprium eſt, omnia in cœlo ac terra gubernare, rebus humanis præſidere & omnium curam gerere. Ut ipſe ſolus eſt omnium creator, ita quoque conſervator, gubernator & director: Ioſ. II. 11. *Iehova Deus veſter eſt Deus in cælis ſupra & in terris infra.* Pſalm. VIII. 1. *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra.* XXXIII. 13. *E cælis reſpicit Iehova, videt omnes filios hominum.* v. 15. *Finxit ſimul corda eorum.* XXXVI. 7. *Homines & iumenta ſalvabis Domine.* CXLV. 15. *Oculi omnium in te ſperant.* Sap. XIV. 7. *Tua, Pater, providentia gubernat.* Act. XVII. 28. *In Domino vivimus, movemur & ſumus.* Col. I. 17. *Omnia per ipſum conſiſtunt.* 1. Tim. IV. 10. *Deus eſt ſalvator omnium hominum, maxime credentium.* Heb. I. 3. *Portat omnia verbo virtutis ſuae.* 1. Petr. V. 7. *Ipſi cura eſt de vobis.* 3) Ab *officio Chriſti regio.* Chriſto regi divinitus conſtituto unice competit præſidere toti terrarum orbi, eccleſiam regere ac defendere, hoſtes eius reprimere ac cohibere, Pſal. II. 6. Matth. XXVIII. 8. &c. quia ipſe ſolus ad dextram Dei Patris ſedet, ac infinitam poteſtatem & maieſtatem a Deo Patre accepit. Hebr. I. 13. *Ad quem angelorum dixit: ſede a dextris meis?* & quæ hæc prodigioſa abſurditas eſt, quod pontificii Chriſto ſecundum humanam naturam λόγῳ

Negativa probatur.

ı perſonaliter unitam, infinitam po-
am denegant, atque interea ſanctos
mundo præſidere, & univerſam ec-
ım gubernare, quod eſt infinitæ po-
æ opus, tam audacter adſerunt?
x *ipſa adverſariorum hypotheſi.* Bel-
inus lib. I. de Chriſto cap. 9. divini-
ı Chriſti probat ex eo, quod *omnia*
·vet ac gubernet, iuxta dicta: Omnia
ſo conſtant, & portat omnia verbo
is ſuae. Cap. 13. divinitatem Spiri-
ancti probat ex eo, quod *eccleſiam,*
eſt regnum Chriſti, ut Dominus abſo-
gubernet. Atqui ſi etiam ſanctis
ɔetit, præſidere rebus humanis,
ſiæ præeſſe, omnia in terris guber-
, labefactum erit huius argumenti
amentum. 5) Ex *gubernationis re-*
o. Eſſe præſidem ac gubernatorem
m terrenarum, cumprimis eccleſiæ,
irit divinam & infinitam virtutem,
ɔnſtat ex eo, quod Chriſtus inde at-
ideo ſecundum humanam naturam
& caput eccleſiæ dicitur conſtitutus,
omnis poteſtas in cœlo ac terra ip-
ta. Iam vero ſancti non ſunt omni-
ntes, ut demonſtratum fuit quæſt.
ſtem gubernare res humanas, cum-
is eccleſiam, requirit omnipræſen-
, quia Deus non abſens ſed præſens
ia gubernat, non utitur vicariis,
ipſe præſentiſſimus omnia admini-
Iam vero ſancti non ſunt omni-
entes, ut oſtendimus quæſt. II. Gu-
are res terrenas & præeſſe eccleſiæ,
irit omniſcientiam, quia διοίκησις
upponit γνῶσιν. Iam vero ſancti
ſunt omniſcii, ut oſtenſum fuit
t. I. 6) Ex *abſurdo.* Sancti in illa
di & eccleſiæ gubernatione aut ſini-
ıt infinita virtute agunt. Si prius,
ſunt religioſe invocandi, quia ut
ioſe quis invocetur, requiritur vir-
ınfinita. Adde quod paſtores eccle-
m ex hypotheſi pontificiorum ſint præ-
& gubernatores eccleſiæ, nec ta-
men religioſe invocantur. Denique con-
ſequens fuerit, duplici virtute eccleſiam
gubernari infinita & divina Chriſti, finita
& humana ſanctorum. Si poſterius,
virtus illa ſanctorum infinita ipſis erit
vel eſſentialiter propria, vel communi-
cata. Neutrum dici poteſt: Non prius,
quia divina virtus nemini niſi ſoli vero
Deo eſt eſſentialiter propria. Non poſte-
rius, quia communicatio foret vel per-
ſonalis vel accidentalis. At non eſt per-
ſonalis, quia ſancti non ſunt hypoſtatice
Deo uniti, nec accidentalis, quia in-
finita Dei virtus non eſt accidens. 7) Ex
ſanctorum defunctorum deſcriptione. Sancti,
poſtquam inſervierunt in ſua generatione
voluntati Dei, colliguntur ad ſuos patres,
Act. XIII. 36. *Requieſcunt a ſuis labori-*
bus, quibus in hac vita defuncti fuere,
Apoc. XIV. 13. *Oculi eorum non vident ma-*
la, quae introducit Deus ſuper terram,
2. Reg. XXII. 20. *Eorum, quae ſub ſole*
fiunt, nihil noverunt amplius, Eccl. IX. 5.
Neſciunt & ignorant nos adhuc ſuperſtites,
Eſai. LXIII. 16. quomodo igitur terre-
norum gubernatio ipſis tribui poteſt?

§. CCCLV. Argumenta pontificiorum, quibus contrarium evincere conantur, petita ſunt. A.) ex *ſcripturis.* I.) Pſalm. XLV. 17. *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Ergo ſancti defuncti ſunt praeſides totius mundi.* Coſterus in enchir. p. 394. Reſp. 1.) Pſaltes loquitur de ſanctis in hac terra viventibus, & cum *principe huius mundi* per evangelii prædicationem pugnantibus. Coſterus hoc accipit de ſanctis defunctis cum Chriſto in cœlo triumphantibus. 2.) Pſaltes vaticinatur de apoſtolis per evangelii prædicationem regna huius mundi Chriſto ſubiecturis, ut colligitur ex ſimili vaticinio Pſalm. LXVIII. 12. *Dominus*

Argumenta pro ſanctorum præfectura. A) ex ſcriptura. I) Pſal. XLV. 17. conſtitues eos principes ſuper omnem terram.

dabit verbum, evangeliſtas magno exercitu. v. 13. *Reges exercituum vehementer diligunt, decus domus dividet ſpolia*, ubi apoſtoli vocantur *reges* propter excellentiam ſpiritualis officii, quod Chriſti nomine gerunt. v. 28. *In Beniamin adoleſcentulus*, (Paulus apoſtolus ex tribu Beniamin oriundus) *principes Iuda cum cœtu ſuo*, (Iacobus & Iohannes apoſtoli Chriſto ex tribu Iuda oriundo conſanguinei) *principes Zabulon, principes Naphtali* (reliqui apoſtoli, qui creduntur plerique ex his tribubus originem duxiſſe) ſed Coſterus hoc in genere accipit de omnibus fidelibus & quidem defunctis. 3.) Quale regnum Chriſti, tales etiam ſunt principes & reges in hoc Chriſti regno. Iam vero Chriſti regnum non eſt terrenum & mundanum, ſed ſpirituale & cœleſte. Ergo etiam tales ſunt reges & principes in hoc regno, unde ibidem ἐξηγήσεως cauſa additur, v. 14. *omnis gloria filiae regis eſt interna.* 4.) De tali principatu ac regno loquitur pſaltes regius, quod in mediis calamitatibus ac perſecutionibus in hac vita conſervatur ac gubernatur, cum ſit ſpirituale per evangelii prædicationem propagatum ac internum, per ſpiritum ſanctum in cordibus hominum inchoatum. Sed Coſterus hoc accipit de tali regno, quod ab omnibus calamitatibus remotum demum poſt hanc vitam obtingit ſanctis, per quod ipſi res terrenas adminiſtrent, & toti mundo præſideant. 5.) Si in genere de omnibus ſanctis ſpiritualibus Chriſti filiis accipere velimus, ſenſus erit, quod illi dominaturi ſint carni, mundo & ſatanæ, ſicut Col. III. 5. iubemur *mortificare membra, quae ſunt ſuper terram*, quo reſpectu omnes vere pii dicuntur *ſpirituales reges*, Apoc. I. 6. *ac regale ſacerdotium*, 1. Petr. II. 9.

II) Pſalm. CXLIX. 5. Exſultabunt ſancti in gloria.

§. CCCLVI. Pſal. CXLIX. 5. *Exſultabunt ſancti in gloria.* v. 6. *Gladii ancipites in manibus eorum.* v. 7. *Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.* v. 8. *Ad adligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.* v. 9. *Ut faciant in eis iudicium conſcriptum, gloria haec eſt omnibus ſanctis eius.* *Ergo ſancti ſunt praeſides orbis terrarum.* Coſterus d. l. Reſp. 1.) Quidam in ſenſu literali exponunt de *corporalibus Iſraelitarum victoriis*, quas ex ſuis hoſtibus divino beneficio retulerunt. 2.) Sed rectius de *ſpirituali victoria accipitur*, quam in genere omnes vere credentes a ſatana, mundo, carne, peccato, morte & inferno virtute Chriſti reportant; in ſpecie apoſtoli per prædicationem evangelii a gentibus Chriſti regno ſubiugandis reportant. 3.) Huius vero *militiae arma non ſunt carnalia, ſed ſpiritualia, potentia Deo ad deſtructionem munitionum &c.* 2. Cor. X. 4. Proinde gladius ille anceps eſt intelligendus *de gladio Spiritus* utrinque ſecante, Epheſ. VI. 17. Hebr. IV. 12. quo in hac vita fideles verbi præcones adverſus hoſtes eccleſiæ pugnant. 4.) Quidam pontificii ex hoc dicto probare conantur, hæreticos corporali ſupplicio eſſe adficiendos, præſupponunt igitur de ſanctis in terris adhuc viventibus eſſe ſermonem. Confer quæ de hoc loco dicta ſunt in tract. de magiſtr. polit. §. 352.

III.) Matth. XXIV. 45. Super omnia bona conſtituet eum.

§. CCCLVII. Matth. XXIV. 46. *Beatus ille ſervus, quem cum venerit Dominus, invenerit ſic facientem.* v. 47. *Amen dico vobis, ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.* *Ergo ſpiritus hominum beatorum ſedent in throno Chriſti, hoc eſt, cum illo praeſident toti mundo, & eccleſiam regunt & gubernant, bona enim Domini eſt eccleſia.* Bellarminus lib. I. de beat. ſanctor. cap. 18. §. idem. Reſp. 1.) Ex parabolis non poſſunt duci apodictica argumenta, niſi ſcriptura ipſa monſtret adplicationem. 2.) In omni-

ıibus illis parabolis, quas Matthæus XXIV. & XXV. recenſet, agitur de re-ıeratione & gloria, quæ continget ıibus ſervis in ultimo *Chriſti ad iu-m adventu*, ut totus contextus oſten-XXIV. 26. *cum venerit Dominus eius* XXV. 19. *poſt multum temporis venit ıinus ſervorum illorum.* Ergo non pot-illud adplicari ad ſpiritus defuncto-ante Chriſti reditum ad iudicium ınerationem illam adhuc exſpectan-Apoc. VI. 11. 3.) Luc. XII. 37. lis parabola proponitur *de ſervis ex-antibus Dominum ſuum a nuptiis re-ırum*, & additur: *Beati ſervi illi, cum venerit Dominus, invenerit vigi-s. Amen dico vobis, quod praecinget & faciet illos diſcumbere, & abiens ſtrabit illis.* Quod ſi hoc iuxta lite-accipiendum eſſet, conſequens fo-Chriſtum ſanctis in cœlo miniſtra-4.) Methaphorice igitur ac ſynec-ıice hoc parabolico loquendi genere ibus ſervis promittitur æterna beati-, ineffabilis lætitia, cœleſtis gloria, ır incomprehenſibilis, ac præmia ıuam finienda, quæ fidelibus ſer-ſuo tempore ſint a Chriſto conferen-De rebus enim futuri ſeculi ſcri-a per quamdam συγκατάβασιν loqui-verbis huius ſeculi, ut ſit ſenſus: t in hac vita ſummi honoris & præ-loco haberetur, ſi rex aliquis fide-ſervum menſæ ſuæ admoveret, ip-idem miniſtraret, ſuper omnia ſua ι eumdem conſtitueret. Geneſ. XLI. Eſth. VI. 8. ſic honor, gloria & præ-m, quod Chriſtus fidelibus ſervis in æterna conferet, eſt ſummum & mprehenſibile. Iohan. XII. 26. *U-o ſum, illic & miniſter meus erit. Si mihi miniſtraverit, honorificabit eum Pa-ıeus.* Gregorius lib. IV. expoſit. in eg. IV. *Quia electorum praedicatorum es eſt ſumma, eorum ſunt optima Iſ-De his quippe Iſraelis optimis Domi-nus fideli ſervo ſuo repromittit dicens: Amen dico vobis, ſuper omnia bona conſtituet eum.* Eodem modo exponunt ipſimet pontificii. Toletus in comm. Luc. XII. p. 798. *His verbis Chriſtus ſignificat excellentiam praemii & beatitudinis, quae in perfecta Dei viſione conſiſtit, ideo dicitur ſuper omnia bona.* Maldonatus in comm. Matth. XXV. 31. *Non quod ſignificet fore, ut in cælo homines aut civitatibus aut ulli omnino officio praeficiantur, ſed quia de rege loquebatur, quorum eſt conſuetudo bene meritos viros gubernandis praeficere civitatibus, ſignificat praemia maiora meritis fore.* Emanuel Sà in ſchol. Matth. XXIV. *Super omnia bona, hoc eſt, conregnabit cum Chriſto*, (inquit Origenes) *cui omnia Pater tradidit &c.* Barradius lib. X. comm. in conc. evangel. cap. XII. pag. 642. *Quod Dominus omnes res ſuas, omnia bona fidei, prudentiae, & vigilantiae illius ſervi dicitur traditurus, eo praemio & dignitate aeternum praemium & dignitas adumbratur, qua bonus paſtor ac doctor a Deo in cæleſti gloria donabitur.* Ianſenius in conc. evangel. cap. LXXXVII. pag. 460. *parabolice ſignificat Dominus, eos, qui hic praefecti familiae chriſtianae fide optima munus ſuum obeunt, ab ipſo, cum ad iudicandum redierit, praeficiendos omnibus ſuis bonis, quod fiet, cum cæleſtium ſuorum bonorum eos participes faciet.* Per bona igitur domini vitæ æternæ præmia intelliguntur.

IV) *Apoc. I. 6. fecisti nos reges.*

§. CCCLVIII. IV) Apoc. I. 6. *Feciſti nos reges & ſacerdotes coram Deo. Ergo ſancti haec terrena curant & adminiſtrant.* Coſterus d. l. Reſp. 1) Iohannes loquitur non tantum de ſanctis defunctis, qui ſunt membra eccleſiæ triumphantis; ſed etiam de ſanctis in terra adhuc viventibus, qui ſunt membra eccleſiæ militantis. Præcedit enim v. 5. *Chriſtus dilexit nos & lavit nos a peccatis noſtris*

noſtris a ſanguine ſuo, & fecit nos reges &c. Quod ſi ergo ex hoc dicto inferri poſſet illa rerum terrenarum gubernatio, conſequens foret, etiam ſanctos in his terris viventes toti mundo præſidere & univerſam Chriſti eccleſiam gubernare. 2) Vere pii ſunt reges *coram Deo*, hoc eſt, ſpirituales, quia per Chriſtum & in Chriſto dominantur peccato, carni, ſatanæ, morti & inferno; vincunt mundum & mundi principem, 1. Iohan. V. 4. Rom. VI. 20. quo ſenſu etiam vocantur *regale ſacerdotium*, 1. Petr. II. 9. Ambroſius lib. II. de Abraham cap. 10. *etiam illi reges, qui peccato non ſerviunt, nec vincit eos malitia.* Ex eo vero inferri nequit, quod terrena curent & adminiſtrent. 3) Quales *ſacerdotes* ſunt pii, tales etiam *reges* merito cenſentur, ſed ſunt ſacerdotes ſpirituales, *quia offerunt Deo ſpirituales hoſtias*; Rom. XI. 1. 1. Petr. II. 5. Ergo etiam ſunt reges ſpirituales. Quemadmodum igitur ex eo, quod ſacerdotes dicuntur, inferri nequit, quod externas quasdam hoſtias Deo offerant, ita ex eo, quod reges dicuntur, colligi nequit, quod in terrenorum adminiſtratione ſint occupati. 4) At; inquis, Apoc. V. 10. ubi idem dictum repetitur, & ad eccleſiam triumphantem adplicatur, diſerte additur: *Regnabimus ſuper terram.* Reſp. intelligitur hoc de *terra nova*, quam in fine ſeculi Deus creabit, Apoc. XXI. 1. de qua Origenes homil. XXVI. in Num. Baſilius in Pſalm. XXXIII. Cyrillus in Eſaiæ LVIII. Nyſſenus lib. de beatitud. Hieronymus in comm. Matth. V. Damaſcenus lib. II. de orthod. fid. cap. 10. &c. accipiunt etiam dictum Chriſti Matth. V. 5. *Beati mites, quoniam haereditabunt terram.* Quod ſi ad ſanctos in his terris viventes illud adcommodare velimus, ſenſus erit, quod *mortificent, membra ſua, quae ſunt ſuper terram* Col. III. 5. quod terrenis cupiditatibus ac carnalibus deſideriis repugnent.

§. CCCLXIX. V) Apoc. II. 26. *Qui vicerit, & qui cuſtodierit usque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes.* v. 27. *Et reget eas in virga ferrea, tanquam vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi a Patre meo. Hic loquitur Chriſtus de ſpiritibus mortuorum, ut patet ex illis verbis,* & cuſtodierit usque in finem opera mea, *& loquitur de tempore ante reſurrectionem, ut patet ex eo, quod dicit*, reget eas in virga ferrea. *Nam regere in virga ferrea non ſignificat punire, quod etiam poſt reſurrectionem fiet, ſed ſignificat regere virga paſtorali, quod ſolum fit ante reſurrectionem. Dicitur autem virga ferrea, quia inflexibilis eſt ad iniuſtitiam, ut Pſalm. XLIV. virga directionis, hoc eſt, virga rectiſſima eſt virga regni tui & etiam ſempiterna, nam regni eius non erit finis. Quod autem ſequitur:* Et tanquam vas figuli confringet eos, *non ſignificat homines perdendos, ſed peccatores, Chriſto peccata conterente & delente, ut exponit Auguſtinus Pſalm. II. vel reguntur ſive paſcuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tanquam vas figuli confringentur. Quod vero hoc ſignificet regere in virga ferrea, patet* 1) *ex verbo Hebraeo, quo utitur David Pſalm.* II. תְרֹעֵם, *& ex Graeco Iohannis* ποιμανεῖς, *quod eſt, paſces ſive paſtoraliter reges.* 2) *Ex eo, quod dicitur Apoc. XII. peperit filium, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea. Chriſtus autem non punit omnes gentes, ſed regit paſtoraliter.* 3) *Quia Pſalm. II. unde Iohannes verba ſua deſumſit, dicitur Chriſtus totam ſuam hereditatem regere in virga ferrea, nec tamen ſuſpicari poſſumus totam eccleſiam a Chriſto eſſe deſtruendam.* 4) *Quia ſic exponunt Hilarius, Auguſtinus & Theodoretus in Pſalm. II. Primaſius, Beda & Rupertus in Apoc. II. Habemus igitur, ſpiritus hominum beatorum poſt mortem ante diem reſurrectionis accipere poteſtatem in gentes, & regere & paſcere eas.* Bellarminus

V) Apoc. II. 26. Dabo illi poteſtatem ſuper gentes.

. l. Reſp. 1) Totus contextus oſten-
rmonem eſſe de poteſtate , quam
ient electi *in die iudicii* , quia præce-
25. *tamen id , quod habetis , tenete,*
veniam , & additur v. 27. *tanquam*
uli confringentur , quod non fiet niſi
remo die. Andreas Cæſarienſis in
1. h. l. *Per poteſtatem , cuius hoc loco*
itio , illud iudicium inſinuatur , quo
vel increduli ab iis iudicabuntur , &
virga ferrea conterentur , qui ex gen-
infidelibus per fidem promtamque ob-
am Chriſto ſe adiunxerunt. Notum
n illud Chriſti Servatoris. Viri Ni-
ſurgent in iudicio cum generatione
condemnabunt eam. Lyranus in
. h. l. *Dabo illi poteſtatem ſuper gen-*
finali iudicio , in quo perfecti iudica-
im Chriſto , & ſic habent poteſtatem
gentes iudicandas. Et reget illas vir-
rea inflexibili iuſtitia , & tanquam
uli confringentur , quod tunc peccato-
nfernum detrudentur. 2) Explica-
ius promiſſionis traditur Matth.
8. *In regeneratione cum ſederit Fi-*
minis in ſede maieſtatis ſuae , ſedebi-
vos ſuper ſedes duodecim iudicantes
m tribus Iſrael. Luc. XXII. 29. *Di-*
obis regnum , ſicut diſpoſuit mihi Pa-
s. v. 30. *Ut edatis & bibatis ſuper*
meam in regno meo , & ſedeatis ſuper
iudicantes duodecim tribus Iſrael.
s menſa , talis etiam thronus, my-
cilicet ac parabolicus verbis huius
leſcriptus.) 1. Cor. VI. 2. *Sancti*
n iudicabunt. v. 3. *Neſcitis , quo-*
ngelos iudicabimus ? Epheſ. II. 6.
re nos fecit in cæleſtibus cum Chriſto.
iſt. v. 14. *Ecce Dominus venit cum*
millibus ſanctorum ſuorum ad exer-
iudicium adverſus omnes. Apoc. III.
i vicerit , dabo ei ſedere mecum in
meo. Senſus igitur eſt , quod fi-
lecti participes ſint futuri gloriæ ,
, & victoriæ Chriſti ab hoſtibus
itæ , ac ſuo exemplo , doctrina ,
tione , adprobatione infideles iu-
dicaturi , in quo ipſo tamen apoſtolis
quædam prærogativa concedetur , ut in
tractatu de extremo iudicio latius demon-
ſtrabitur. 3) Si de ſpiritibus defuncto-
rum hic locus accipiendus , non poterit
de virga paſtorali , qua fideles adhuc vi-
ventes reguntur , promiſſio addita intel-
ligi , quia ſancti defuncti nullam officii
paſtoralis partem amplius adminiſtrant,
non prædicant verbum , nec adminiſtrant
ſacramenta , nec ægrotorum curam ha-
bent , ſed *poſtquam divinae voluntati in ſua*
generatione inſervierunt , collecti ſunt ad po-
pulum ſuum , Act. XIII. 36. 4) Obiectum
regiminis ſanctis victoribus promiſſi ſta-
tuuntur gentes , infideles ſcilicet & im-
piæ , quæ Chriſtum & evangelium ipſius
pervicaciter repudiant. Atqui impiæ gen-
tes non paſcuntur virga paſtorali , ſed
evertuntur ac deſtruuntur, quod fiet in
die noviſſimo. 5) Effectus huius regi-
minis ſic deſcribitur : *Reget eas in virga*
ferrea , & tanquam vas figuli confringen-
tur , cuius phraſeos ſenſus ſic exponitur
Eſa. XXX. 14. Ierem. XXIII. 29. *Subito*
veniet contritio eius , & comminuetur ſicut
lagenula figuli contritione valida , & non in-
venietur de fragmentis eius teſta , in qua
igniculus de foco aut parum aquae de fonte
geſtari poſſit. Denotatur igitur finalis &
univerſalis hoſtium eccleſiæ abolitio &
contritio in die noviſſimo demum futura.
6) Proinde *in virga ferrea regere* omnino
ſignificat punire , quod ἀπαιδεύτως Bel-
larminus negat , neque enim ad totam
Chriſti hereditatem , ac proinde etiam ad
pios illud pertinet , quod Chriſtus Pſalm.
II. 9. Apoc. XIX. 15. *populos terrae* dici-
tur *regere virga ferrea* , ſed duntaxat ad
hoſtes & rebelles , qui nolunt *virgam ae-*
quitatis & rectitudinis agnoſcere , ac re-
gno Chriſti ſeſe reverenter ſubmittere ,
Pſalm. XLV. 6. unde ἐξηγητικῶς loco ad-
ditur , *& tanquam vas figuli confringentur.*
7) Verbum igitur רָעָה ac ποιμαίνειν non
poteſt h. l. accipi de *paſtura* , ſed neceſſa-

rio explicandum eſt de *regimine*, propter additum *προσδιορισμὸν in virga ferrea*, quod agnoſcit ipſe Bellarminus lib. I. de pontif. Rom. cap. 15. §. *deinde &c.* ſic ſcribens: *Paſcere in ſcripturis paſſim accipitur pro eo, quod eſt regere*, ut Pſalm. II. ubi legimus: *Reges eos in virga ferrea*, & Eſa. XLIV. dicitur de Cyro: *Paſtor meus es tu, quo loco non miniſterium praebendi cibum, ſed ampliſſimum regnum Cyro praedicit.* Unde quidam vertunt: *Depaſces eos*, ut ſit metaphora a pecoribus prata & viridaria depaſcentibus, oſtendens impios funditus ac radicitus eſſe perdendos, ne ulterius eccleſiæ Chriſti ſint moleſti. 8.) Neque quidquam obſtat, quod Apoc. XII. 5. Chriſtus dicitur recturus, ſive *paſturus omnes gentes in virga ferrea;* id enim accipiendum eſt determinate de omnibus illis gentibus, quæ Chriſto & regno eius ſeſe opponunt, qui enim Chriſti iugo ſeſe ſubiiciunt, illis pedum paſtorale verbi, non autem virga ferrea contritionis competit. 9.) Recte dicitur, quod *ποιμαίνειν* hoc loco ſignificet regere, ſed ex eo nondum poteſt inferri, ſpiritus defunctorum regere fideles in hac vita, verum hoc tantum ex textu elicitur, ſanctos, qui vicerunt & cuſtodierunt opera Chriſti uſque in finem, accepturos poteſtatem ſuper gentes, ut in fine ſeculi eas regant virga ferrea, hoc eſt, ut tanquam Chriſti membra & iudicii adſeſſores ac teſtes, hoſtes eccleſiæ, a quibus in hac vita oppugnati fuere, iudicent atque puniant. Confer Hoe in comm. h. l. 10. Blaſius de Viegas in comm. h. l. p. 172. prolixe hunc locum explicat, ſed poteſtatis illius, quam Bellarminus defunctis ſanctis tribuit, ne verbulo quidem mentionem facit. *Beda*, (inquit) *Primaſius, Ansbertus & alii dicunt, conſequi eccleſiam iſtam promiſſionem per ipſum Chriſtum, cui dictum eſt Pſal. II. Dabo tibi gentes hereditatem &c. quae expoſitio nobis placet.* Et poſtea: *Duo ſunt ſenſus literales huius loci, unus ut promittatur eccleſiae univerſae ea in rebus temporalibus felicitas, quod gentes multas ſibi ſubiiciat, imperium in ſubditos ſecure exerceat, tanquam ſit potentia, ut rebelles facile poſſit coercere, haereticorum impetus comprimere, denique adverſariorum vires frangere, nullius denique potentiam formidare. Alter, quem etiam plerique adſerunt, ut iis qui vicerint, hoc eſt, Iezabeli, eiusque ſectatoribus, videlicet tum pravis hominibus, tum haereticis ſeſe ſtrenue & animoſe oppoſuerint, promittatur fore, ut ob eorum probitatem adverſusque Iezabelem animi magnitudinem in alto dignitatis gradu collocentur, praelatique aliorum efficiantur, itaque ad eum locum evehantur, ex quo alios virga ferrea, hoc eſt inflexibili & aequiſſima iuſtitia regant, legumque ſanctitate devinciant, rebelles autem ac petulantes imperio compeſcant, & diſciplinae ſeveritate in officio contineant &c.* Sic ergo iuxta Viegas de ſanctis in hac vita locus Apocalypticus eſſet accipiendus, qua ratione a propoſita quæſtione plane alienus foret.

§. CCCLX. VI.) Apoc. III. 12. *Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei. Ergo ſancti defuncti ſuſtentant Eccleſiam.* Bellarminus d. l. Reſp. 1.) Plurimi interpretes de ſanctis in hac vita exponunt, ſicut Ierem. I. 18. de propheta dicitur: *Ego dedi te in columnam ferream & in murum aeneum.* Gal. II. 9. *Iacobus, Cephas & Iohannes videbantur columnae.* 1 Tim. III. 15. *Eccleſia eſt columna & firmamentum veritatis.* Richardus de ſ. Victore in comm. Apoc. III. *Faciam illum columnam in templo Dei mei, hoc eſt, efficiam, ut inſtar columnae ſit in ſe firmus per fidem, rectus per aequitatem, erectus per intenſionem, ſublimis per contemplationem, & praeterea alios ſuſtentet verbo conſolationis, ſuffragio orationis, exemplo actionis.* Primaſius adplicat *ad eccleſiae doctores, qui eminent munere dignitatis, &*

VI.) Apoc. III. 12 Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei.

por-

tot alios officio charitatis. Lyranus in m. h. l. *Faciam illum columnam*, *hoc fortem & potentem in fide*, *non ſolum ſe*, *ſed & pro aliis confortandis & con- ndis.* *Secundum hunc modum Petrus*, *innes*, *& Iacobus columna dicuntur.* Ga- I. *In templo Dei mei*, *hoc eſt*, *in eccle- ilitante*, *ut patet ex ſequentibus*, *ſubii- enim*, & foras non egredietur, *ſcili- r apoſtaſiam*, *quod in hac vita fieri pot-* Quidam ſic exponunt, quod vincen- romittatur donum *perſeverantiae*, qua itus inſtar columnæ loco minime di- eri poſſit, habeatque in ſe fortitu- m ac firmitatem, qua imbecilliores at ſuſtinere. 2.) Concedimus vero cipue de ſanctis cum Chriſto trium- itibus hoc promiſſum accipiendum, dicuntur *columnae*, non propter ſuſten- nem eccleſiæ militantis, quæ ſoli ſto competit, ſed propter alios com- tionis reſpectus in ipſo textu expo- . Additur enim, *faciam eum colu- m &c. & non egredietur amplius*, hoc beati ad ſtatum gloriæ translati, ſunt ti firmiſſimæ quædam columnæ, quæ moveri non poſſunt, quia ſancti de- ti in bono & in gloriæ ſtatu ſunt con- ati: *& ſcribam ſuper eum nomen Dei & nomen civitatis Dei mei &c.* hoc eſt, reges ac principes columnis, quas unt, ſua nomina incidere & inſcri- ſolent, ſic ſcribam ſuper eos *nomen* quia vocabuntur *filii Dei* per actua- & plenariam cœleſtis hereditatis poſ- nem, *& nomen civitatis novae*, quia buntur & erunt *cœleſtis Hieroſolymae*, *& nomen meum novum*, quia erunt coheredes & cœleſtis gloriæ mecum cipes. 3.) Columnæ non tantum *ne- itis & ſuſtentationis*, ſed etiam *orna- ratia* eriguntur. Columna univer- ſuſtentans & fulciens eccleſiam eſt ſtus Ieſus, 1. Cor. III. 11. ſed ſancti ncti ſunt columnæ ornatus in cœleſti oſolyma, unde Beda in commentar. apocalyp. 1. notanter eos confert *cum dua- bus columnis ante veſtibulum templi Salo- monis* ſolius decoris cauſa erectis, ac nihil quicquam ſuſtinentibus.

§. CCCLXI. VII.) A- poc. III. 21. *Qui vice- rit*, *dabo ei ſedere mecum in throno meo*, *ſicut & ego vici & ſedi cum Patre meo in thro- no eius.* *Ergo ſancti ſe- dent in throno Chriſti*, *hoc eſt*, *cum illo praeſident toti mundo. & Eccleſiam regunt ac gubernant.* Bellarminus d. l. Reſp. 1) *thronus Dei Patris*, in quo Chriſtus ſedet, *a throno Chriſti*, hoc eſt, quem Chriſtus electis promiſit, & in eum beatos collo- cat, manifeſte in textu diſtinguitur, unde beati non dicuntur ſedere in throno Dei, *ſed ſtare ante thronum Dei*, Apoc. VII. 15. Nequaquam igitur honoris *aequalitas* & communio divinæ poteſtatis inter Chri- ſtum & beatos, ſed duntaxat honoris & gloriæ *ſocietas*, in certo gradu ac menſu- ra his verbis exprimitur. 2.) In throno Dei Patris nullus angelorum nec beato- rum hominum ſedet, ſed ſolus Chriſtus, Hebr. I. 13. Pſ. CX. 1. ſed ſancti in throno Chriſti dicuntur ſedere, hoc eſt, in throno, quem paravit ac promiſit illis Chriſtus, Luc. XXII. 30. Thronus Dei eſt infinita ipſius poteſtas, univerſale dominium cœli ac terræ, immenſa ma- ieſtas, Hebr. VIII. 1. &c. ſed Chriſti thronus, quem cum ſanctis communicat, eſt cœleſtis gloria & æterna beatitudo, Io- hann. XIV. 2. Thronus Dei Patris eſt unus, ſed thronorum Chriſti dantur plu- res, Apoc. IV. 4. Matth. XIX. 28. Luc. XXII. 30. Thronus Dei eſt infinitus & ubi- que, thronus Chriſti finitus & in paradi- ſo. Thronus Dei eſt increatus & æter- nus, ſed throni ſanctorum ſunt a conſti- tutione mundi parati, Matth. XXV. 34. Ambroſius in comm. *Chriſtus ſedet ad dex- tram Dei*, *quia aequalis eſt Patri*, *ſancti vero*

VII.) Apoc. III. 21. Qui vicerit, dabo ei ſedere in throno meo.

vero non ad dextram Dei ſedere dicuntur, ſed ſuper ſedes ſuas, ſicut Dominus apoſtolis dixit: ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim. 3.) Per collocationem in thronum Chriſti nihil aliud intelligitur, quam quod ſancti ſint cum Chriſto in cœlis regnaturi. 2. Tim. II. 12. ſed hoc regnum non eſt terrenum ac mundanum, ſed ſpirituale ac cœleſte, quod in hac vita inchoatur, in futura perficietur & conſummabitur. 4.) Cœleſtis gloria & beatitudo, ſanctis promiſſa, inde atque ideo peculiariter dicitur *thronus Chriſti*, quia Chriſtus non ſolum cum Patre & Spiritu Sancto eam credentibus promiſit, ſed etiam ſua paſſione & morte promeruit, quod Ioh. XIV. 2. ipſe vocat *parare credentibus locum in cœlo* per ſuum ſcilicet ad Patrem abitum. Confer Schröderum amicum noſtrum ſingularem in throno Regali Chriſti cap. 28.

§. CCCLXII. II.) *Ex rationibus. 1.) a beatorum glorificatione.*

II.) Ex rationibus. 1.) a beatorum glorificatione.

Si oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adſcenderunt, quae praeparavit Deus diligentibus ſe, nulla ergo vel fuit, vel mente cogitari poteſt gloria, poteſtas & imperium, quod cum ſanctorum praemio conferatur. Sed verum prius, Eſa. LXIV. 4. 1 Cor. II. 9. Coſterus d. l. Reſp. 1. de conſummata beatorum gloria, quæ poſt reſurrectionem demum ipſis obtinget, præcipue in hoc dicto agitur, ut ſuo loco plenius videbimus. 2.) Plus eſt in conſequente, quam antecedens permittit. Neque enim ſequitur: ſanctorum gloria eſt ineffabilis & incomprehenſibilis. Ergo ſancti præſident huic mundo, & gubernant univerſam eccleſiam. 3.) Sicut ſancti non huius, ſed futuri ſeculi; nec terræ, ſed cœli cives ſunt: ita quoque ipſorum gloria non eſt æſtimanda ex poteſtate quadam huius ſeculi gubernatrice. 4.) Quantacunque gloria ac quantumcunque præmium tribuatur ſanctis, illud tamen oportet eſſe finitum, cum ſolius Dei gloria & poteſtas ſit infinita & immenſa. Iam vero præſidere toti mundo & gubernare univerſam eccleſiam ſunt opera divinæ & infinitæ virtutis: ergo ad ſanctorum gloriam & præmium eadem non ſunt referenda. 5.) Invertimus argumentum: ſi ſanctorum gloria non adſcendit in cor hominum in hoc ſeculo viventium: Ergo non debet temere quidquam definiri de regimine, quod ſancti in univerſum obtinent mundum & totam Eccleſiam triumphantem. 6.) Si ex gloria ſanctorum quidvis colligere liceret, poſſet etiam ſtatui, quod ſint ſalvatores, redemtores ac mediatores humani generis, & quidem modo eo, quo Chriſtus eſt ſalvator, redemtor ac mediator noſter.

§. CCCLXIII. III.)

III.) Ex comparatione.

Ex comparatione. Sancti beneficio gloriae ſuae poſſunt quidquid reges poteſtate, quidquid opulenti divitiis, quidquid docti ſapientia. At reges exercitu hoſtes profligant, divites egenis ſubveniunt, medici arte curant: ergo id non minus praeſtare poterunt ſancti. Coſterus d. l. Reſp. 1. Reges hoſtes profligant, divites pauperibus donant, medici morbos curant ex Dei ordinatione, iuſſione & voluntate. Sed defunctis ſanctis mundi & eccleſiæ regimen commiſſum eſſe, ex ſcripturis nondum eſt probatum. 2.) Nullus regum univerſo orbi præſidet, ſed ſolus Chriſtus eſt rex catholicus, cui fines terrarum traditi & imperio eius ſubiecti: ergo adhuc probandum reſtat, ſanctos toti orbi præſidere & univerſam eccleſiam gubernare. 3.) Gloria ſanctorum eſt ſpiritualis, cœleſtis, ſupramundana: ergo ea non debet conferri cum gloria terrena ac mundana regum huius ſeculi. 4.) Si ex eo, quod ſanctorum poteſtas & gloria non eſt minor quam regum huius ſeculi, inferri poſſet, ſanctos illud omne poſſe, quod reges huius ſeculi

poſſunt, conſequens foret, ſanctos eodem honore externo & iisdem s externis perfrui, quibus reges ſeculi perfruuntur. 5.) Nullus ı infinita poteſtate, nullus divitum is divitiis, nullus doctorum infipientia inſtructus eſt: ergo etiam rum poteſtas, opulentia & ſapientia rit infinita. Iam vero toti orbi præ- & univerſam eccleſiam gubernare, pera infinitæ virtutis.

§. CCCLXIV. D.) *Ex collatione. Sicut non adverſatur fidei, ſtatuere diverſa angelorum bonorum ac maminiſteria: ita quoque eidem non re-, ſi ſanctis beatam cum Chriſto in cæntibus vitam & haec inferiora admitibus, pro diverſitate meritorum diver- loca commendata dicantur, vel dona lium chriſtianorum auxilium.* Coſterus hirid. p. 413. Reſp. 1.) hæc collaeſupponit, quod ſanctis defunctis iſtratio & gubernatio inferiorum us ſit commiſſa, ſicut angelorum eriis in his terris uti Deo placuit. c ipſum adhuc eſt in quæſtione. e miniſteriis angelorum teſtatur ıra ſacra, Hebr. I. v. ult. & alibi paſſim, ſed ſanctis diverſa loca ac dona commendata eſſe, nuſpiam innuit. 3.) Angelorum diſtinctio ratione dignitatum & miniſteriorum in ſcripturis quædam inſinuatur, Eph. I. 21. Col. I. 16. 1 Petr. III. 22. quæ vero & qualis illa ſit, in ſpecie non exprimitur. Quod ſi ergo ſanctorum præfecturas cum angelorum miniſteriis conferre velint, agnoſcant, de illis ex ſcriptura nihil certi ſtatui poſſe. 4) Diſtinctæ illæ ſanctorum præfecturæ ex hypotheſi Coſteri oriuntur ex diverſis eorum meritis, ſed de angelorum miniſteriis hoc dici nequit. 5.) Idem Coſterus ibidem ſanctis ſummam caritatem tribuit, qua totius orbis loca & univerſum genus hominum complectantur. Atqui huic ſummæ caritati adverſatur, ſi diverſa loca vel dona illis commendata ſtatuantur. 6) Si ſancti non ſunt invocandi ut autores ſpiritualium beneficiorum, ſed tantum ut interceſſores, tunc a diverſis ſanctis diverſa beneficia fruſtra petuntur. Ratio connexionis eſt, quia ſancti pro omnibus piis ex caritate æqualiter intercedunt. Sed verum prius adſerente Bellarmino de beatitud. Sanct. cap. 17. Ergo & poſterius. Quæ *ex Patribus* attexuntur, ſuum inferius habebunt locum.

: colla- ·e.

SECTIO X.

AN SPES AC FIDVCIA NOSTRA IN SANCTOS DEFVNCTOS FERRI DEBEAT?

ur VI) ıcia in colloca- ·eat.

§. CCCLXV. Quæritur VI.) *An ſpes ac fiducia noſtra in ſanctos defunctos ferri debeat.* Adfirmant Pontificii, ut patet 1.) *ex praxi.* ·oſe enim invocant ſanctos, iam fides & invocatio in ſcripturis in- o nexu connectuntur, Rom. X. Iac. I. 6. &c. In precibus ad b. nem & ſanctos directis ſic loquuntur: *O clementiſſima Domina & dulciſſima virgo ſancta Maria, mater Dei, mater orphanorum, conſolatio deſolatorum, via errantium, ſalus & ſpes, in te ſperantium &c. tu portum praebe naufrago, reo fer patrocinia, dans miſero ſolatia, ſis ſpes ne deſperatione ſuccumbam mortis in agone, cum tunc non ſit ſpes altera, niſi tu virgo puerpera, patris parens & filia, cui me reconcilia.* Innocentius in orat.

orat. Item : *Ad te, o unica ſpes miſerorum confugio, & plena fiducia tibi me ipſum in omnibus neceſſitatibus devote commendo.* Ordin. Hildesh. in compaſſ. Mariæ. in Pſalterio Mariæ plus centies hoc repetitur : *In te Domina ſperavi, non confundar in aeternum*, Pſal. XXX. *Fructus gratiae inveniet, qui ſperavit in illam, porta paradiſi reſerabitur ei.* Pſalm. XCVIII. *Sperate in illam religioſi & clauſtrales, confidite in illam clerici & ſeculares* Pſalm. XXXVI. *Miſerere mei Domina, quoniam tu es ſpes & lux omnium in te confidentium.* Pſalm. XLVI. *Beati qui in ea habent ſpem & confidentiam.* Pſ. CXVIII. &c. Eodem modo compellant etiam ſanctos, ut conſtat. 2.) *Ex verbis.* Biel in Can. Miſſ. lect: 30. *fiducialiter ad ſanctos recurrendum* eſſe docet, *ut eorum meritis ac precibus ad gloriam immortalitatis perveniamus.* Bellarminus libr. I. de beatitud. Sanct. cap. 20. reſp. ad 1. *Sicut Deum non poteſt invocare ut Deum, qui in eum non credit, id eſt, qui non credit eum eſſe Deum, & qui ei non credendo in eo non ſperat, nec eum diligit: ita etiam non poteſt ſanctos invocare, ut ſanctos & amicos Dei, qui ſuo modo in eos non credit, hoc eſt, non credit eſſe ſanctos nec in eis ſperat, ut in patronis, nec eos ut tales diligit. Nec nomen invocationis vel fidei in ſcripturis ſoli Deo tribuitur.* Sequitur hac in parte Bellarminus, Cardinalem Hoſium, qui etiam in ſanctos credendum eſſe docuit. In confeſs. fidei cap. 58. de ſpe & oratione: *Quid ſi* (inquit) *in illos quoque recte credi docet Paulus? Verba ſunt illius ad Philemonem. Fidem quam habes in Domino Ieſu, & in omnes ſanctos.* Cornelius a Lapide in commentar. epiſtolæ ad Philemonem, verſ. 4. *Fidem quam habemus in Dominum Ieſum, eandem habemus & in omnes ſanctos &c. hinc ſequitur cum quis honorat & invocat ſanctos, nihil detrahere Chriſto, imo hoc ipſo honorare & invocare Chriſtum.* Salmeron tom. 15. Diſp. 1. in epiſtol. ad Philemonem, *Vide quod Philemon & fidem & dilectionem in Chriſtum & ſanctos haberet, ſed non parem dilectionem. In Chriſto praecipue ſpem figimus*, ait Gregorius de Valentia contra Heerbrandum cap. 7. innuens etiam ſanctis partem ſpei & fiduciæ eſſe reliquendam.

Negativa probatur.

§. CCCLXVI. Negantem quæſtionis partem demonſtramus ſequentibus fundamentis. 1.) Scriptura *ſoli Deo* confidendum & in ipſum ſolum ſperandum eſſe docet, unde eum vocat *ſpem & refugium noſtrum.* Pſalm. IX. 10. *factus eſt Dominus refugium pauperi, adiutor in oportunitatibus, in tribulatione.* verſ. 11. *& ſperent in te, qui noverunt nomen tuum.* Pſalm. XI. 1. *In Domino confido.* Pſalm. XIII. 6. *ego ſperavi in miſericordia tua.* Pſalm. XIV. 6. *Dominus ſpes eius eſt.* Pſalm. XVIII. 3. *Dominus petra mea & arx mea, & liberator meus, Deus rupes mea, ſperabo in eum, protector meus & cornu ſalutis meae, altiſſimum meum aſylum* Pſalm. XXII. 10. *in te ſperaverunt patres noſtri, ſperaverunt & liberaſti eos* v. 10. *tu es ſpes mea ab uberibus matris meae.* Pſalm XXV. 2. *Deus meus in te confido, non erubeſcam.* Pſalm. XXXI. 2. *In te Domine ſperavi, non confundar in aeternum*, (quod repetitur Pſalm. LXXI. 1.) Pſalm. XXXVII. 3. *Spera in Domino.* Pſalm. LVII. 2. *Miſerere mei Deus, quoniam in te confidit anima mea.* Pſalm. LXII. 6. *Deo fide anima mea, quoniam ab ipſo ſpes mea.* v. 7. *profecto ipſe eſt petra mea, refugium meum, non movebor.* v. 8. *In Deo eſt ſalus mea & gloria mea, eſt petra fortitudinis meae & ſpes mea in Deo eſt*, verſ. 9. *Sperate in eo omni tempore o populi, Deus eſt ſpes noſtra* Pſalm. LXXVIII. 7. *ut ponant in Deo ſpem ſuam* Pſalm. XCI. 2 *Qui habitat in latibulo altiſſimi, dicet Domino, ſpes*

mea es tu, & refugium meum, Deus meus ſperabo in eum. Pſalm. CXV. 9. *Domus Iſrael confidat in Domino* v. 10. *Domus Aaron confidat in Domino* v. 11. *Qui timent Dominum, confidant in Domino, adiutor eorum & protector eorum eſt.* Pſalm. CXXX. 7. *Speret Iſrael in Domino.* Pſalm CXLIV. 1. *Dominus refugium meum, ſuſceptor meus & liberator meus, in ipſo ſperavi.* Eſa. XXVI. 4. *Sperate in Domino perpetuo, quia in Domino Dominus eſt petra aeterna.* Oſe XII. 6. *Spera in Deo tuo ſemper.* Mich. VII. 7. *Ego ad Dominum adſpicam, expectabo Deum meum ſalvatorem meum.* 1. Petr. I. 21. ut fides & ſpes veſtra ſit in Deum. 2.) Beatos illos pronuntiat, qui in Deo confidunt. Pſalm II. 13. *Beati omnes qui confidunt in eo.* Pſalm. XL. 5. *Beatus vir, qui ponit Dominum ſpem ſuam.* Pſalm. LXXXIV. 13. *Domine virtutum, beatus homo qui ſperat in te.* Pſalm. CXLVI. 5. *Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in Domino Deo ipſius, qui fecit cœlum, terram & mare,* Eſa. XL. 31. *Sperantes in Dominum mutabunt virtutem, ambulabunt alis quaſi aquilae, current & non fatigabuntur.* Ieremias XVII. 7 *Benedictus vir qui confidit in Domino, & cuius eſt Dominus fiducia eius.* Nahum. cap. primo. 7. *Bonus Dominus & munitio eſt in die tribulationis ſciens ſperantes in ſe:* 3.) Contra vero maledictos pronuntiat eos, qui quodvis aliud fiduciæ & ſpei ſuæ obiectum ſtatuunt, quam verum Deum. Pſalm. CXVIII. 8 *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine,* h. e. & non confidere in homine, quia particulæ comparativæ phraſi Hebraica ponuntur pro negativis. Matth. X. 28. Luc. XVIII. 14 Iohan. III. 19. &c. 9. *Bonum eſt ſperare in Domino quam ſperare in principibus.* Pſalm CXLVI. 3. *Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus:* Eſa. XXXI. 1. *Vae qui deſcendunt in auxilium in Ægyptum ſperantes in equis, habentes fiduciam in quadrigis, & non ſunt confiſi ſuper Sanctum Iſrael.* Ieremias XVII. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & a Domino recedit cor eius,* Idem probant exempla: II. Paral. XVI. 12. Aſa rex Iuda reprehenditur, *quod in infirmitate ſua non quaeſiverit Dominum, ſed magis confiſus fuerit in arte medicorum.* 4.) In ſymbolo apoſtolico profitemur nos *credere in unum verum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.* Quotquot igitur in aliud obiectum ſpem & fiduciam ſuam collocant, a norma huius univerſalis eccleſiæ ſymboli recedunt. 5.) Spes & fiducia eſt cultus religioſus ad primam Decalogi tabulam, adeoque ad primum præceptum pertinens, proinde ſoli Deo hic cultus debetur. 6.) Nec mandatum, nec promiſſio, nec probatum exemplum in ſcripturis extat, quod in defunctos ſanctos aliquis ſperaverit aut confiſus fuerit. Quæ in contrarium afferuntur, ſuam inferius habebunt explicationem. 7.) In nullum eſt ſperandum & confidendum niſi qui eſt omnipotens, qui eſt auxiliator in omni adverſitate, qui eſt largitor bonorum ad hanc & æternam vitam neceſſariorum & utilium. Iam vero ſolus Deus eſt omnipotens, auxiliator in omni adverſitate &c. Sanctis vero hæc gloria minime competit. 8.) Si in ſanctos eſſet credendum & ſperandum, conſequens fuerit, veram Chriſti & Spiritus ſancti divinitatem non poſſe ex eo probari, quod ſcriptura docet in Filium & Spiritum ſanctum eſſe credendum ac ſperandum. Poſterius repugnat praxi eccleſiæ, quæ hæreticis divinitatem Filii & Spiritus ſancti negantibus inter reliqua etiam hoc argumentum conſtanter oppoſuit. 9.) Pii veteres unanimi ſuffragio comprobant fidem & ſpem in ſolum

lum Deum eſſe collocandam. Origenes homilia IV. in Ezech. *Ad eos, qui in ſanctis fiduciam habent, non incongrue profertur exemplum: Maledictus homo, qui ſpem habet in homine.* Et illud: *Nolite confidere in hominibus.* Sed & aliud: *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in principibus. Quod ſi neceſſe eſt in aliquo ſperare, omnibus derelictis ſperemus in Domino.* Cyrillus Alexandrinus lib. de recta fide. *Fides & ſpes noſtra in Deum. Quando igitur in Deum fides, Chriſto dicente, in me credite, quomodo non manifeſte eſſet Deus?* Hieronymus lib. IV. in Ezech. XIV. *Quod ſi in aliquo fiducia eſt, in ſolo Domino confidamus. Maledictus enim omnis homo, qui ſpem habet in homine, quamvis ſancti ſint, quamvis prophetae.* Ambroſius in commentario ad Coloſſ. I. *Chriſti omnipotentiam ita declaratam illuſtratamque eſſe dicit, ut ſciremus ipſi ſoli nos fidere debere,* ubi & hæc ponit: *ut ſi quis alicui angelorum vel poteſtatum devotum ſe debere eſſe putet, errare ſe ſciat, nam qui ſe ſubiectis humiliat, totus errat, non tenens caput truncus eſt.* Ruffinus in expoſitione ſymboli monet, *per praepoſitionem* IN *creatorem a creaturis ſecerni & divina ab humanis ſeparari.* Auguſtinus lib. XVIII. de civit. Dei, cap. 54. *Nos, qui ſumus vocamurque chriſtiani, non in Petrum credimus, ſed in quem credidit Petrus.* Idem tract. I. in Iohann. *Non poteſt eſſe in pace, qui ſpem ponit in homine. Nolite ſic erigere oculos in montem, ut putetis in homine eſſe ſpem veſtram collocandam.* Confer lib. de paſtoribus, cap. VIII. 10) ipſimet adverſarii quandoque agnoſcunt, in ſolum Deum eſſe credendum, ipſique ſoli confidendum. Georgius Caſſander in conſult. pag. 140. arguit tanquam erroneum, *quod multi temere confidunt ſanctis eamque falſam & pernitioſam opinionem conqueritur in vulgus invaluiſſe & commentis miraculorum confirmari.* Ingolſtadienſes in apol. contra diſput. D. Heerbrandi de precatione ad argumentum: *Pontificii invocant ſanctos: Ergo in eos credunt;* reſpondent hoc modo, *eſſe ſophiſticationem a non diſtributo ad diſtributum, eo quod invocatio latius pateat quam actus credendi in aliquem.* Coſterus in enchirid. pag. 407. concedit, *in ſanctos non eſſe credendum ac ſperandum,* unde probare conatur, *poſſe etiam eum invocari, in quem non credimus.* Bellarminus *in ſanctos fidem ac ſpem ſuo modo collocari poſſe adſerit,* ſed ſibi ipſi hac in re contradicit, quia lib. I. de Chriſto, cap. 5. divinitatem Chriſti ex eo probat, quod in ipſum credamus: *Beati* (inquit) *erunt, qui in Meſſia confidunt. Ergo Meſſias eſt verus Deus. Nam in ſcripturis paſſim in ſolo vero Deo confidendum eſſe dicitur,* ut Ierem. XVII. *Maledictus, qui confidit in homine.* Et infra: *Benedictus vir, qui confidit in Domino.* cap. VI. eiusd. libri, §. Quintum teſtimonium. Auguſtinus lib. I. de trinit. cap. 12. ex Iohann. 14. *Creditis in Deum, & in me credite, deducit Chriſtum eſſe illum verum Deum, quem Iudaei colebant. Nam ſi non eſt ipſe verus Deus, non poteſt ſibi arrogare fidem, quae illi ſoli debetur.* 11.) Hypotheſis illa, quod fides & ſpes poni poſſit in eum, qui non ſit verus Deus, arma ſudpeditat Arianis, Photinianis, Macedonianis, Pneumatomachis &c. qui divinitatem Filii & Spiritus ſancti impugnant. Socinus in reſp. ad Bellarminum & Wiekum, cap. IV. claſſ. 2. argum. 1. pag. 157. *Ieremias negans, in homine confidendum, nihil aliud vult, quam non eſſe confidendum in humanis viribus citra Spiritus ac divinae virtutis opem, & quidem ut a Deo quis recedat.* Catechiſmus Racouienſis pag. 44. *Coniunguntur in fiducia Deo debita tales res & perſonae, quae plane ad ipſius eſſentiam non pertinent.*

§. CCCLXVII.

enta
uante
ſpar.
b. V.
i ſpe-
s Mo-

§. CCCLXVII. Argumenta pontificiorum potiora hæc ſunt. I.) Iohan. V. 44. *Iudaei dicuntur in Moſe ſperaſſe.* Reſp. 1.) Chriſtus hoc nomine non commendat ac laudat, ſed potius taxat Iudæos, quod in
ſperaverint, hoc eſt, quod exi-
erint, Moſen ipſos coram Deo ex-
um, quod non crediderint in Chri-
hoc prætextu quod doctrinæ per
promulgatæ conſtanter adhærere
int. 2.) Invocatio ſanctorum non
tata in veteri teſtamento, ut ponti-
ncedunt: Ergo etiam fundamen-
vocationis non [illegible] locum, hoc
es & fiducia in ſanctos non fuit
ta. 3.) Sancti veteris teſtamenti
hriſti ad inferos deſcenſum ex hy-
pontificiorum fuere in limbo,
eorum, quæ in terris gerebantur:
illos non potuit collocari fiducia.
Moſen intelligitur *doctrina Moſai-*
c eſt, per Moſen Iſraëlitico popu-
nulgata, ut patet ex eo, quod iu-
credere Moſi, hoc eſt, fidem ad-
ipſius doctrinæ in libris Moſaicis
. v. 46. quo ſenſu etiam divitis
is fratres iubentur *audire Moſen*,
VI. 29. in ſcriptis ſcilicet ſuis ad
uentem. Iuſtinus in QQ. & reſpp.
od. q. 134. *Quomodo in multis lo-*
nae ſcripturae lex, non lex, ſed le-
Moſes dicitur? Reſponſio: Mos eſt
tum hominibus, ſed etiam divinis lite-
omine autoris, qui aliquid dixit aut
, orationem aut ſcripturam adpellare,
a ſit indicandi gratia. Origenes in
homil. XII. *Ad fidem chriſtianos con-*
Ipſe enim dicit, quia Moſes de me
. *Moſen autem legem accipi debere*
ſtendimus. Baſilius lib. de S.S. cap.
onſuetudo ſcripturae, Moſis nomine
ignificare legem velut illic: habent Mo-
prophetas. Cyrillus Alexandrinus
lib. III. in Iohan. cap. 8. *Etiam caeteris omnibus ſilentibus ſolam Moſis legem ad condemnationem non credentium in ſe Iudaeorum ſufficere adſerit.* Eodem modo exponunt Caietanus & Toletus in comm. huius loci. 5) Sperabant ergo Iudæi in Moſen, non quod in perſonam Moſis defuncti ſpem & fiduciam ſuam collocarent, ſed quod ſperabant, ſe per ipſius doctrinam ſalutem conſecuturos, ſi vel maxime crederent in hunc Ieſum Nazarenum, nec non eum pro Meſſia acceptarent. Maldonatus in comm. huius loci: *An hoc reprehendendo dicat, quod in Moſe ſpem haberent, non abs re poteſt dubitari. Leontius quidem valde probabiliter exiſtimat eſſe reprehenſionem, debuiſſe enim Moſi quidem credere, ſperare autem non in illo, ſed in Deo debuiſſe, contra vero illi faciebant, Moſi non credebant & in illo ſperabant. Quemadmodum ergo antea eos reprehendens dixit: ſcrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam aeternam habere, ita nunc dicit de Moſe, in quo ſperatis, ut Euthymius obſervavit, unde colligitur, Moſen hoc loco ſcripturam Moſis appellari, in qua dicuntur ſpem ſuam poſitam habuiſſe, quia exiſtimabant ſe caeremoniarum & legalium mandatorum obſervatione vitam aeternam conſecuturos.* Hæc Maldonatus falſa veris admiſcens: Verum eſt, quod Chriſtus Iudæos reprehendat ob præpoſteram illam ſpem, in Moſen ſive doctrinam Moſis, falſum vero, quod reprehenſionis ſpecies ſit, quando in præcedentibus dicit Chriſtus: *ſcrutamini ſcripturas.*

§. CCCLXVIII. II) Philem. v. 4. *Gratias ago Deo meo ſemper, memoriam tui faciens in orationibus meis.* v. 5. *audiens caritatem tuam & fidem, quam habes in Dominum Ieſum & ad omnes ſanctos: In quem locum b. Hieronymus prolixe oſtendit etiam in ſanctos ha-*

II) Philem. v. 4. audiens caritatem tuam & fidem, quam habes in Ieſu ad omnes ſanctos.

beri debere fidem. Bellarminus d. l. Reſp. 1) Paulus loquitur de ſanctis, *in his terris adhuc viventibus*, ut patet ex ſubiecta ἐξηγήσει, v. 7. *gaudium magnum habui & conſolationem in caritate tua, quia viſcera ſanctorum requieverunt per te frater.* Sed hoc loco quæſtio eſt de ſanctis defunctis. 2.) Traiectio in textu apoſtolico ita explicanda, ut obiectum fidei ſtatuatur Chriſtus, caritatis vero ſancti, qualis χιασμὸς etiam occurrit Matth. XII. 12. ὥςε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαρεῖν καὶ βλέπειν (quod probamus ſequentibus fundamentis: Primo *ex ſubiecta explicatione.* v. 6. *ut communicatio fidei tuae efficax fiat in agnitione omnis boni in vobis in Chriſtum Ieſum.* v. 7. *gaudium enim magnum habui & conſolationem in caritate tua, quia viſcera ſanctorum requieverunt per te.* Hic fides diſerte ad Chriſtum, caritas ad ſanctos refertur. Secundo, *ex ipſa phraſi.* Fidei adhibetur propoſitio πρὸς & adpellatur *fides ad Chriſtum*, qua ad Chriſtum pervenimus & ipſi adhæreſcimus, dilectioni autem additur præpoſitio εἰς, eſt enim *dilectio erga ſanctos.* Tertio, *ex locis parallelis.* Epheſ. I. 15. *cum audiſſem eam, quae in vobis eſt fidem in Domino Ieſu & caritatem in omnes ſanctos.* Coloſſ. I. 4. *Audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu & dilectionem, quam habetis in omnes ſanctos.* Quarto, *ex textu Syriaco*, qui traiectione illa ſublata locum hunc ſic vertit: *Inde ex quo audivi fidem tuam & caritatem, quae eſt tibi erga Dominum noſtrum Ieſchua & erga omnes ſanctos.* Quinto, *ex ſcopo apoſtolico.* Quæ foret conſequentiæ ratio, ſi Paulus Philemonem rogaturus, ut Oneſimum reciperet, adduxiſſet hanc rationem, quia Philemon credat in ſanctos defunctos; quin potius ſic concludit. Quia Philemon ſanctis in terra viventibus, caritatis officia præſtat, ideo quoque Oneſimo fideli & ſancto eamdem non debet denegare. Sexto, *ex unanimi interpretum conſenſu.* Ita namque exponunt Chryſoſtomus, Primaſius, Sedulius, Dionyſius Carthuſianus, Caietanus &c. 3) Fruſtra provocat Bellarminus ad Hieronymi commentarium, quia Hieronymus loquitur de fide quatenus eſt notitia & aſſenſus, non autem quatenus eſt fiducia, atque eo duntaxat modo fidem ſanctis competere docet, quod credendum ſit doctrinæ, quam Dei nomine & mandato nobis propoſuerunt, id quod a nobis minime negatur. *Ad expoſitionem huius loci* (inquit) *de exodo ſumamus exemplum. Credidit populus Deo & Moſi ſervo eius. Una atque eadem credulitas in Moſen refertur & in Deum, ut populus qui credebat in Dominum, aeque credidiſſe dicatur in ſervum. Hoc autem non ſolum in Moſe, ſed in omnibus ſanctis eius eſt, ut quicunque credidit Deo, aliter fidem eius recipere non queat, niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt enim in Deum perfecta dilectio & fides, quae in miniſtros eius odio & infidelitate tenuatur. Quod autem dico tale eſt: credit quiſpiam in conditorem Deum, non poteſt credere, niſi prius crediderit de ſanctis eius vera eſſe, quae ſcripta ſunt: Adam a Deo plaſmatum, Evam ex coſta illius & latere fabricatam, Enoch translatum &c. Haec & caetera quae de ſanctis ſcripta ſunt, niſi quis univerſa crediderit, in Deum ſanctorum credere non valebit, nec adduci ad fidem V. T. niſi quaecunque de patriarchis & prophetis & aliis inſignibus viris narrat hiſtoria, vera comprobarit, ut ex fide legis ad fidem veniat evangelii, & iuſtitia Dei in eo reveletur ex fide in fidem.* Confer hæc cum ſcopo ad quem Bellarminus Hieronymi ſententiam adcommodat & habebis exemplum candoris Ieſuitici in adducendis & adplicandis Patrum dictis.

§. CCCLXIX. III) *Etiam in medico & medicinis ac in rebus aliis creatis ſpem aliquam citra Dei iniuriam tanquam in media, per quae*

III) A pari. Licet in medicinis ſpem collocare.

Deus

t *efficax*, *collocare licet.* *Liberi pa- ſuorum tutelae*, *ſubditi principum* lutem *ſuam committunt absque ulla* ɪnſa, *quidni ergo etiam in ſanctos* ı *& ſpem liceret collocare?* Reſp. ſt mediis divinitus ordinatis in ve- timore uti & proſperum eorum ım a Deo expectare; aliud fidu- oli Deo debitam & honorem ſoli mpetentem ad creaturas transfer- ·ius probamus, poſterius deteſta- Medicina, tutela principum, cu- ntum &c. nituntur divina ordina- : habent Dei mandatum. At quæ :a aſſerit, ſanctos inter Deum & e conſtitutos mediatores, ita ut . opera preces noſtræ ad Deum adſcendant & per illorum manus beneficia a Deo petita ad nos deſcendant? quæ ſcriptura fiduciam cordis in ſanctos collocare iubet? Ne ab ipſo quidem Deo ſperare vel petere quidquam licet, quod non ipſe a ſe ſperandum ac petendum eſſe verbo ſuo ſignificavit. Quod ſi ergo a Deo nihil ſperandum, nihil petendum, niſi quod a ſe ſperari ac rogari iuſſit, quomodo animi fiduciam in ſanctos collocare & bona a ſolo Deo expectanda ab ipſis petere integrum erit, cum in ſcriptura divinæ voluntatis internuntia illud nuſpiam ſit mandatum? Brentius diſtinguit *inter confidere in hominem & de homine bene ſperare*, illud infidelitatis eſt, hoc caritatis.

SECTIO XI.

AN SANCTI SINT INVOCANDI?

tur *ſan-* *invo-* *lica-* *iecti.*

§. CCCLXX. Quæritur VII.) *An ſancti ſint invocandi.* Ut ſtatus quæſtionis recte intelligatur, explicanda ſunt ipſius tum *ſubiectum*, tum *praedicatum.* um, eſt *ſancti.* Nomen ſanctorum turis accipitur de *ſanctis* tum *vi-* , tum *mortuis* ſive defunctis. De *ıs* uſurpatur 1.) γενικῶς ac *genera-* omnibus illis, qui ad conſortium vocati religionem chriſtianam tur, verbum audiunt, ſacramen- tur & in viſibilis eccleſiæ cœtu)btinent, ſive ſint vere pii & re- ve hypocritæ vera & interna ſan- leſtituti. Act. IX. 32. Sic Pau- integras eccleſias ſcribens *vocatis* əſe ſcribere adſerit, Rom. I. 7. 2. 2 Cor. I. 1. Epheſ. I. 1. Phil. l. I. 1. &c. cum tamen conſtet ex s epiſtolis, quoſdam in eccleſia- ırum cœtibus fuiſſe non ſanctos, ſi ad internam cordis ſanctitatem reſpectus habeatur. Dicuntur ergo ſancti *vel reſpectu ſanctae vocationis*, qua ad eccleſiæ conſortium per evangelii prædicationem ſunt vocati *vocatione ſancta*, 2 Tim. I. 9. & *reſpectu finis*, quia Deus *non ad immunditiem ſed ad ſanctificationem eos vocavit*, 1 Theſſ. IV. 2. vel quia in hac adpellatione eſt *ſynecdoche*, per quam toti eccleſiæ cœtui tribuitur, quod parti duntaxat competit. Hieronymus in cap. 1. Galat. *Interdum ſcriptura tribuit toti eccleſiae, id quod eſt proprium perfectorum, ut carere macula & ruga, interdum id quod eſt proprium imperfectorum, ut peccare & correptione indigere &c.* 2.) εἰδικῶς ac *ſpecialiter* pro illis, qui non tantum vocati ſunt vocatione ſancta, ſed etiam vocationi promtum exhibentes obſequium, per fidem & Spiritum ſanctum interius ſanctificantur, Act. XXVI. 18. 1 Cor. VI. 11. qui ſancti ſunt, tum *imputative* per Chriſti iuſtitiam fide ipſis imputatam, quo reſpectu

ſpectu Chriſtus *dicitur ipſis factus ſanctificatio*, 1 Cor. I. 30. tum *inchoative*, quatenus *Deo ſerviunt in iuſtitia & ſanctitate*, Luc. I. 75. quorum tamen iterum eſt quædam differentia. Quidam enim in illa ſanctitate ad finem uſque vitæ perſeverant, qui proprie dicuntur *electi*, quidam vero ab ea iterum excidunt, qui proprie non dicuntur electi, ſed *renati*. Huius poſterioris ſignificationis exempla in ſcripturis paſſim occurrunt. Pſalm. IV. 4. *mirificat Dominus ſanctos ſuos*. Pſalm. XVI. 3. *Sanctis, qui ſunt in terra & praeſtantibus, in quibus eſt omne beneplacitum meum &c.* Improbamus igitur, quod Salmeron diſp. 10. in epiſt. Rom. tom. XIII. pag. 304. ſcribit: *Neminem dum vivit, audemus vocare ſanctum, niſi eum pervenerit ad gloriae aeternae portum ac ſanctae & inculpatae vitae certa & clara reliquerit teſtimonia:* (cum pontificem vocent *ſanctiſſimum*.) De ſanctis defunctis ſive mortuis, qui non amplius militantis, ſed triumphantis eccleſiæ cives ſunt, uſurpatur hæc denominatio; Matth. XXVII. 52. *egreſſa ſunt e ſepulchris corpora multa ſanctorum qui dormierunt*. Luc. I. 70. *ſicut locutus eſt per os ſanctorum, qui a ſeculo ſunt prophetarum*. 1. Theſſ. III. 13. *In adventu Domini cum omnibus ſanctis eius*. Epiſt. Iudæ 14. *Ecce venit Dominus cum multis ſanctorum millibus, facere iudicium*. Utraque ſignificatio coniungitur 1. Cor. II. Epheſ. I. 18. cap. II. 19. 2. Theſſ. I. 10. In hac quæſtione nomen ſanctorum uſurpatur in ſignificatione poſteriore *de ſanctis ſcilicet defunctis, qui curſum ſuum conſummarunt*. 2 Tim. IV. 7. & gratuitum ſanctitatis præmium, *coronam ſcilicet iuſtitiae* ex parte acceperunt, v. 8. Vocantur hi ſancti *defuncti*, non quod plane ſint extincti ac in nihilum redacti, nec amplius cum Deo vivant; quo ſenſu olim Iulianus apud Cyrillum lib. VI. contra Iulian. & hodie Photiniani hoc nomen accipiunt, ſed tum διακριτικῶς ut diſcernantur a ſanctis in hac vita adhuc degentibus ac militantibus, tum σχετικῶς reſpectu habito ad vitam animalem, a qua ad ſpiritualem & cæleſtem diſceſſerunt: quo ſenſu ipſa ſcriptura ſanctos cum Chriſto viventes vocat *mortuos*, Apoc. XIV. 13. 1. Theſſ. IV. 10. Rom. XIV. 8. & 9. qua nomenclatura etiam Patres utuntur. Chryſoſtomus homil. LXVI. ad Antioch. Auguſtinus lib. XXII. de civit. Dei. cap. 10. lib. de vera. religione, cap. 55.

§. CCCLXXI. Circa ſubiectum quæſtionis notandum etiam illud, 1.) quod quidam Pontificii nomine ſanctorum a nobis invocandorum intelligant non ſolum ſanctos cum Chriſto in cœlo viventes & triumphantes, ſed etiam eos, qui in purgatorio adhuc deſudant. Emanuel Saa in aphoriſmis p. 302. *Poſſunt orari etiam animae, quae ſunt in purgatorio*, ſed hoc non probatur a reliquis pontificiis: Thomas 22. quæſtione 83. art. 11. reſp. ad 3. negat *animas in purgatorio pro nobis orare*. (At ſi pro nobis non orant, utique nec debent adorari a nobis) Bellarminus lib. II. de purgat. cap. 15. §. Quod autem, Thomæ contradicens, *non eſt*, ait, *incredibile etiam animas purgatorii pro nobis orare & impetrare*, interim negat eas a nobis eſſe invocandas, ſic enim ſubiungit: *Videtur ſuperfluum ab animabus in purgatorio petere, ut pro nobis orent, quia non poſſunt ordinarie cognoſcere, quid agamus in particulari, ſed ſolum ſciunt in genere nos in multis periculis verſari, ſicut nos de illis in genere ſcimus eas valde torqueri, nam nec rebus noſtris interſunt, nec in Deo orationes noſtras vident, nec eſt veriſimile eis revelari ordinarie quid agamus vel petamus*, qua de re ſupra in quæſtione de purg. dictum fuit plenius §. 223. 2.) quod quidam pontificiorum per ſanctos a nobis invocandos intelligant tantum *ſanctos novi teſta-*

teſtamenti, non autem eos, qui ante Chriſti ad inferos deſcenſum in limbum fuere relegati. 3) Quod nomen ſanctorum non prius tribuendum mortuis nec eos publice in precibus invocandos eſſe arbitrentur, quam ſint a Pontifice canonizati, hoc eſt, in numerum divorum relati. Antoninus part. III. ſumm. tit. 12. cap. 18. Ioh. Driedo lib. IV. de eccleſ. dogmat. cap. 1. Troilus Malvezius lib. de canoniz. Sanctor. Melchior Canus lib. V. Locorum cap. penult. Bellarminus lib. I. de beat. Sanctorum, cap. 7. & ſeqq.

§. CCCLXXII. II) *Praedicatum eſt*, an ſint invocandi. Ubi nota: Primo, non eſſe quæſtionem de ſanctis *honorandis*, ſed invocandis: *Si Deus honorat ſanctos*, ſcribit Eccius in Enchirid. cap. 15. *Cur nos non honoremus ſanctos?* Atqui non negamus, ſanctos eſſe honorandos, cum ipſa ſcriptura honorem ſanctorum probet. Pſalm. CXII. 6. *In memoria aeterna erit iuſtus.* Proverb. X. 7. *memoria iuſti erit in benedictione.* cap. XLVI. 14. *Sit memoria illorum in benedictione.* Sap. IV. 1. *Immortalis eſt memoria eius, quoniam & apud Deum nota eſt & apud homines.* Marc. XIV. 9. *Ubicunque praedicabitur evangelium in univerſo mundo, etiam hoc, quod fecit haec mulier, narrabitur in memoriam eius.* Luc. I. 48. ait Maria: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Galat. I. 24. *in me glorificabant Deum.* Quis vero & qualis debeat eſſe honor, quem ſanctis deferimus, non eſt definiendum ex noſtræ rationis arbitrio. 1.) quia non quilibet cultus ex opinione venerationis ſanctis delatus ipſis placet, ut conſtat ex Act. X. 26. ubi Cornelius procidens ad pedes Petri, ut eum adoraret, erigitur a Petro additis hiſce verbis: *ſurge, & ego ipſe homo ſum.* Act. XIV. 15. cum Iconienſes Paulo & Barnabæ ſacrificia vellent offerre, audiunt ab illis: *Viri quid haec facitis? & nos mortales ſumus ſimiles vobis homines.* Apoc. XIX. 9. cum Iohannes procideret ad pedes angeli ſecum loquentis, ut eum adoraret, accipit hoc reſponſi: *Vide ne feceris, conſervus tuus ſum & fratrum tuorum habentium teſtimonium Ieſu, Deum adora.* Apoc. XXII. 8. cum Iohannes recidivam pateretur & ſusque deque habita angeli dehortatione denuo cultum adorationis ipſi deferret, eadem prohibitio repetitur. Secundo, quia ut fidei, ita quoque cultus Deo grati unica norma ac regula eſt Dei verbum. Tertio, quia non probantur Deo ἐθελοθρησκεῖαι ex bona intentione præter & extra verbum ſuſceptæ, ut ſuo loco plenius probatur. Sed ex ſcriptura unice petendum, qualis honor ſanctis ſit tribuendus. Eam vero ſcripturæ ſententiam de honore ſanctis deferendo Apologia Confeſſionis Auguſtanæ ad tria potiſſimum capita revocat. Primum reſpicit *Deum*, ut is in ſanctis glorificetur, Galat. I. 24.

Quos cum laudamus, laus ea tota Dei eſt,

ut Poeta canit. Ut enim omnium reliquorum bonorum ac donorum, ita quoque eorum, quæ in ſanctis conſpiciuntur autor ac fons eſt ipſe Deus πάντων δοτὴρ ἐάων, Iac. I. 17. Ergo in præclaris & eximiis illis donis, quæ ſanctis ſunt collata, agnoſcenda & prædicanda eſt *Dei bonitas & miſericordia, qui dat dona hominibus ad aedificationem corporis Chriſti myſtici*, quod eſt eccleſia. Epheſ. IV. 8. & ſequentibus. *Qui diſtribuit ſingulis ut vult.* 1. Corinth. XII. 11. *Qui dat omnibus affluenter.* Iac. I. 5. &c. in lapſibus ſanctorum & eorundem converſione itidem Dei φιλανθρωπία, μακροθυμία & *miſericordia* eſt agnoſcenda, docente apoſtolo, 1. Tim. I. 15. & 16. *Quod Deus manum illis ſuppoſuerit, ne colliderentur.* Pſalm. XXXVII. 24. quod redeuntes ad ſe *non eiiciet*

II) Prædicati.

eiecerit foras. Iohann. VI. 37. &c. in laboribus & operibus ſanctorum agnoſcenda mirabilis *Dei gubernatio & diſpenſatio*, ac πολυποίκιλος eius *ſapientia* in eccleſia conſervanda & gubernanda, Epheſ. III. 10. in afflictionibus, perſecutionibus & martyriis ſanctorum agnoſcenda eſt *Dei potentia*, quæ *in hominum infirmitate perficitur*, 2. Corinth. XII. 9. cumprimis vero *doctrinae cæleſtis*, quam prædicarunt ac profeſſi ſunt, *confirmatio* quippe quam non dubitarint ſuo ſanguine obſignare, quo reſpectu ſanctorum morte *Deus* dicitur *glorificari*, Iohann. XXI. 19. in æterna ſanctorum beatitudine & gloria conſpicitur *Dei iuſtitia*. 2. Theſſ. I. 5. *Quod non obliviſcatur operis & dilectionis, quam oſtenderunt ſancti*, Hebr. VI. 10. *Dei miſericordia ac bonitas, quod coronam iuſtitiae tribuat ſe diligentibus.* 2. Tim. IV. 7. *& pro momentaneo ac levi tribulationis aeternum pondus gloriae retribuat*, 2. Cor. IV. 17. *Dei veritas*, quod promiſſam retributionem largiſſime conferat, &c. 2. Theſſ. I. 10. *cum venerit Chriſtus glorificari in ſanctis ſuis.* Auguſtinus lib. III. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 8. *Omnes ſancti ſive ab illo antiquo Abel usque ad Iohannem Baptiſtam, ſive ab ipſis apoſtolis usque ad hoc tempus, & deinceps usque ad terminum ſeculi, in Domino laudandi ſunt non in ſeipſis, quia & illorum anteriorum vox eſt. In Domino laetabitur anima mea, & iſtorum poſteriorum vox eſt. Gratia Dei ſumus id quod ſumus.* Alterum reſpicit *ſanctos*, ut dona Dei reverenter in ipſis agnoſcantur & debitis modis amplificentur: quin & ſancti ipſi laudentur, quod donis illis fideliter fuerint uſi ad divini nominis gloriam & eccleſiæ ſalutem & ædificationem, quo fine David Pſalm. CV. & Pſalm. CVI. Siracides XLIV. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. XLIX. & L. Stephanus Act. VII. Paulus Hebr. XI. prolixum ſanctorum vet. teſt. catalogum recenſent. Tertium reſpicit *nos ipſos*, ut doctrinam, fidem, ſpem, caritatem, manſuetudinem, patientiam & reliquas ſanctorum virtutes pro modo ac modulo noſtræ vocationis imitemur. Hebr. XIII. 7. *Mementote praepoſitorum veſtrorum qui vobis locuti ſunt verbum Domini, quorum intuentes exitum converſationis imitemini fidem.* Phil. III. 17. *Imitatores mei eſtote fratres, & obſervate eos, qui ita ambulant, ſicut habetis formam nos.* 1. Petr. III. 6. *Sara obediebat Abrahae, Dominum eum vocans, cuius eſtis filiae benefacientes, &c.* Confer Romanorum capitis quarti, verſ. duodecimum. Primæ Corinthiorum, capitis quarti, verſ. decimum ſextum. Capitis undecimi, verſ. primum. Primæ Teſſalonicenſium, capitis primi verſ. ſextum. Secundæ Teſſalon. III. 9. Primæ Tim. IV. 12. Heb. VI. 12. hanc imitationem pertinere ad gloriam ſanctorum colligitur ex Philip. II. 15. *lucetis in medio nationis pravae ſicut luminaria*, v. 16. *verbum vitae continentes ad gloriam meam in die Chriſti &c.* Baſilius ſermone in Gordium Martyrem: *Ut ex igne naturaliter emicat ſplendor ex unguento quoque praeſtanti diffunditur odor: ſic e ſanctorum commemoratione geſtorum ad omnes provenit utilitas.* Idem homil. in XL. Martyres: *Is qui generoſos viros amore complectitur in ſimilibus temporibus, imitatione inferior non erit. Lauda ingenue eum qui martyrium pertulit, quo fias martyr voluntate & decedas citra perſecutionem, citra ignem, citra flagella, eadem cum illo mercede dignus factus &c. Hoc eſt martyrum encomium, exhortatio nimirum congregatorum ad virtutem.* Chryſoſtomus homil. XLIV. in Geneſ. *Bona opera agendo memoriam noſtri relinquamus, ut cum hinc migraverimus, vitae noſtrae diligens & accurata converſatio ſit monimentum & doctrina omnibus, qui in nos ſpectant.* Ex quibus omnibus manifeſtam eſt, non denegari a nobis ſanctis vel viventibus vel defunctis honorem, quem ipſa ſcriptura eis tribuit ac tribuendum eſſe oſtendit, proinde etiam non eſſe

quæ-

quæſtionis ſtatum, *an ſancti defuncti ſint honorandi*, honorandos enim eſſe ſanctos concedimus, invocandos vero eſſe negamus, qua de re ſic loquitur Auguſtinus confeſs. art. 21. *De cultu ſanctorum docent* (eccleſiæ noſtræ) *quod memoria ſanctorum proponi poteſt, ut imitemur fidem eorum & bona opera, iuxta vocationem, ut Caeſar poteſt imitari exemplum Davidis bello gerendo ad depellendos Turcas a patria, nam uterque Rex eſt.* Hoc ipſum latius declarat apologia ſequentibus verbis: *Confeſſio noſtra probat honores ſanctorum, nam hic triplex honor probandus eſt: primus eſt gratiarum actio,* (Dei celebratio) *debemus enim Deo gratias agere, quod oſtenderit exempla miſericordiae, quod ſignificarit ſe velle ſalvare homines, quod dederit doctores aut alia dona eccleſiae. Et haec dona ut ſunt maxima, ita amplificanda ſunt & laudandi ipſi ſancti, quod his donis fideliter ſint uſi, ſicut Chriſtus laudat fideles negotiatores. Secundus cultus eſt confirmatio fidei noſtrae, cum videmus Petro condonari negationem, erigimur & nos, ut magis credamus, quod vere gratia exuberet ſupra peccatum. Tertius honos eſt imitatio primum fidei, deinde caeterarum virtutum, quas imitari pro ſua quiſque vocatione debet.* Confeſſio Witebergenſis in cap. de invocatione ſanctorum: *Non eſt dubium, quin memoria eorum ſanctorum, qui cum eſſent in hac corporali vita, eccleſiam vel doctrina, vel ſcriptis, vel miraculis, vel exemplis iuverunt, & ſive martyrio teſtificati ſunt veritatem evangelii, ſive tranquillo moris genere in Chriſto obdormierunt, debeat apud omnes pios ſacroſancta eſſe & commendandi ſint eccleſiae, ut doctrina & exemplis ipſorum in vera fide confirmemur & ad ſectandam veram pietatem inflammemur.* Lutherus in poſtilla in fer. Ioh. evang. *Si rite docere plebem velimus, ſic exempla ſanctorum praedicari oportebit, ut in iis Deus magnificetur, nos vero invitemur ad ſimilem Dei gratiam, opera eorum ſic praedicari convenit, ut obedientia, qua ſuae vocationi inſervierunt ſancti, & mandatis ſibi operibus ſtuduerunt, nobis commendetur.*

§. CCCLXXIII. Opponenda hæc ſunt, 1.) *calumniae pontificiorum*, qua ob negatam ſanctorum invocationem ignominia eos adficere & debitum honorem illis detrahere dicimur. Andradius in defenſ. concil. trid. ſcribere non erubuit, *nos cum Caianis & Eunomianis docere nefariam contemtionem & ſacrilegam deſpicientiam ſanctorum, quorum ſpiritus apud Deum vivunt.* Poſſevinus calumniatur, *nobis non ſapere articulum ſymboli apoſtolici de communione ſanctorum, ac proinde invocationi eorum nihil tribuere*, ſic enim ſcribit in refut. reſponſ. Chytræi, pag. 274. *Vos* (Lutherani) *quibus articulus ſymboli de communione ſanctorum non ſapit. Neque enim quid hoc ſit, poteſt in animos ab ipſa communione eccleſiae abſciſſos cadere, mirandum non eſt, ſi animum avertiſtis ab invocatione ſanctorum, a quibus avertiſtis & fidem.* Hadrianus Iungius in ſynopſi novi evang. pag. 332. & ſeqq. ſcribit: *Evangelicos dogmata Manichaea, Helvidiana, Ioviniana, Vigilantiana peſtifera ſpargere & deteſtabilia adverſus Virginem Deiparam, adverſus ſanctos angelos, adverſus ſanctos patriarchas & alios veteris teſtamenti ſanctos, adverſus Iohannem Baptiſtam, adverſus apoſtolos & evangeliſtas, adverſus ſanctos eccleſiae ſanctae epiſcopos atque doctores, denique adverſus ſanctos omnes.* Salmeron Diſp. 7. in 1. Tim. II. tom. XV. p. 456. vocat nos *hagiomaſtigas, qui more gigantum cœli colis bellum indixerimus.* Bellarminus lib. I. de beatit. Sanct. cap. 11. *Fuit antiqua haereſis Euſtachii, Eunomii, Vigilantii, Claudii Taurinenſis & Wiclefi, ſanctos non eſſe colendos, quae rurſum per Lutheranos renovata eſt.* (Atqui non omnem, ſed religioſum invocationis cultum ſanctis denegamus.) Idem in præfat. lib. de triumph. eccleſ. *Imitantur Lutherani maiores ſuos,*

Iulianum, Vigilantium & quotquot tanquam nefaria bella contra ſanctos geſſerunt, eos omni honore ſpoliantes. Ibid. *Proteſtantes evomunt in omnes cœlites horribiles blaſphemias.* de beat. ſanct. cap. 13, §. Epiphanius: *haeretici hodie nullum honorem S. Mariae deferunt.* Sed has ac ſimiles calumnias iam pridem a nobis depulit Georgius Caſſander in conſult. art. 21. *Proteſtantes* (inquit) *triplicem honorem ſanctorum probant, quorum primus eſt gratiarum actio, quod Deus eos tantis gratiis cumulabat, ſecundus ex eorum exemplis fidei confirmatio, tertius imitatio fidei & virtutum earumque honorifica commemoratio.* 2.) Temerariis *Calvinianorum & Photinianorum* auſis, qui memoriam ſanctorum ita excludunt ab eccleſia, ut neque res geſtas ipſorum depictas aut ſculptas in templis ferre poſſint, neque patiantur certis & ſtatis anni temporibus ipſorum hiſtorias pro concione tractari & explicari. Danæus in ethica chriſtiana lib. II. cap. 2. Catechiſmus Racovienſis pag. 152. & ſeqq.

§. CCCLXXIV. II) Non eſſe quæſtionem *de ſanctorum oratione pro nobis in genere facta*, an ſcilicet in genere pro nobis apud Deum intercedant, ſed de invocatione ad ſanctos directa an propter generalem illam interceſſionem a nobis invocandi ſint. Non improbamus (ut ſuperius etiam monuimus) ſi quis ſtatuat, ſanctos in genere orare pro eccleſia. Cum enim non ſit veriſimile, animas ſanctorum ita ſecuras vel ſomno Epimenedæo ſopitas, vel gaudio perfuſas eſſe, ut neſciant vel non cogitent, Chriſto eccleſiam in terris colligi, eandemque multis adflictionibus ac perſecutionibus adhuc obnoxiam eſſe, ideo pia eſt & bona cogitatio, probabiliter adſerere, quod a Chriſto, cui in gloria præſentes ſunt, boni aliquid eccleſiæ petant, maxime cum ſint unius eiusdemque corporis myſtici membra, cuius caput eſt Chriſtus, Hebr. XII. 22. cum inter militantem & triumphantem eccleſiam vigeat communio ſanctorum, cum caritas in vita æterna non excidat, ſed perficiatur, 1 Cor. XIII. 8. Apologia Auguſtanæ confeſſionis in cap. de invocat. ſanct. p. 224. *Largimur, quod angeli orent pro nobis &c. De ſanctis etiam concedimus, quod ſicut vivi orent pro eccleſia univerſa in genere, ita in cœlis orent pro eccleſia in genere, tametſi teſtimonium nullum de mortuis orantibus extat in ſcripturis praeter illud ſomnium ſumtum ex libro Maccabæorum poſteriore. Porro ut maxime pro eccleſia orent ſancti, tamen non ſequitur, quod ſint invocandi.* In art. Schmalcaldicis cap. de invoc. ſanct. p. 310. *Etſi angeli in cœlis pro nobis orent & ſancti in terris & fortaſſis etiam in cœlis, tamen inde non ſequitur, angelos & ſanctos a nobis eſſe invocandos, adorandos, ieiuniis, feriis, miſſis, oblationibus &c. honorandos.* Confeſſio Saxonica in cap. 22. de invoc. hom. piorum qui ex hac vita diſceſſerunt (in harm. conf. part. II. p. 127.) *Non dubium eſt, beatos orare pro eccleſia, ſed tamen inde non ſequitur, invocandos eſſe.* Ibidem additur, *ex colloquio Moſis & Eliae cum Chriſto colligi, beatis in cœlo curae eſſe eccleſiam.* Confeſſio Wirtembergenſis in cap. de invoc. ſanct. *Fatemur quod ſancti in cœlis ſuo quodam modo pro nobis coram Deo orent, ſicut & angeli pro nobis ſunt ſoliciti, & omnes creaturae pro ſalute noſtra cœleſti quodammodo ingemiſcunt, & nobiscum, quemadmodum Paulus loquitur, parturiunt &c.* Oſiander in comm. Apoc. V. *Eccleſiae triumphantis cives orant pro militante.* Sed ex eo inferri nequit, quod particulares calamitates quorumvis piorum ſub cruce laborantium & ſingulares circumſtantias habeant cognitas; bene nobis cupiunt defuncti ſancti διὰ συμπαθείας communi ſenſu, quem habent ex Dei verbo & propria experientia, ſed ex eo inferri nequit, quod ἰδιοπάθειαν ac particularem calamitatum noſtrarum ſenſum

ptineant. Quin imo (ait Chemnitius am. conc. Trid. in cap. de invoc.) *cum in ſcriptura canonica nullum um & perſpicuum teſtimonium habea- uod probet ſanctos, qui ex hac vita runt, pro eccleſia militante orare & in- re, ideo nec illud pro neceſſario ac in- o fidei articulo urgeri ac defendi poteſt.* vero minus ex generali illa ſan- n notitia inferri poteſt, ipſos eſſe ſe invocandos. Quod ſi enim ſan- lhuc in terris viventes & ſtatus no- rticularem notitiam habentes, ut elos ſanctos, qui *circa nos ſunt*, XXXIV. 8. qui *in manibus non por-* CI. 11. qui *gaudent de peccatore pœ- m agente*, Luc. XV. 10. & alia mi- plurima nobis præſtant, Heb. I. igioſe adorare non debemus, quan- us defunctos ſanctos, qui parti- n illam rerum noſtrarum notitiam e obtinent, religioſe invocare fas Sed verum prius, ut patet ex XIX. 10. & XXII. 9. ac infra ple- emonſtrabitur. Ergo etiam poſte- Urgeo hoc in loco diſſertationem nini libr. II. de purg. cap. 15. *Quam-* inquit) *animae in purgatorio pro no- t, tamen ſuperfluum videtur ab eis ie petere, ut pro nobis orent, quia ſunt ordinarie cognoſcere, quid aga- articulari, ſed ſolum in genere ſciunt, nultis periculis verſari.*

CCCLXXV. 3.) Non eſſe quæ- *de nuda ſanctorum nominatione*, ſu Hebræum קרא *vocavit, nomi-* apud Hebræos quandoque uſurpa- Jam 1.) ſimplex alicuius nomi- on eſt ſtatim religioſa eius invo- Pii Iſraelitæ in precibus ſuis no- nt Abrahamum, Iſaacum & Iaco- quando Deum vocarunt *Deum A-, Deum Iſaaci, & Deum Iacobi*, dati ſunt fœderis, quod Deus cum us ipſorum inierat, ſed ex eo in- ferri nequit, quod Abrahamum, Iſaa- cum & Iacobum invocaverint, quin po- tius contra pronunciat, Eſai. LXIII. 16. *Abraham neſcit nos, Iſrael ignorat nos, tu autem Domine Pater noſter es.* 2.) Invo- care ex vi nominis eſt aliquem in auxi- lium vocare. Iam vero nominare aliquem, non eſt ſtatim in auxilium vocare. Ergo nominare aliquem non eſt ſtatim eum dem invocare. Conſtat autem pontificios in- vocationem ſanctorum proprie ſic dictam defendere. Ergo non nude & ſimplici- ter eos nominari, ſed etiam in auxilium vocari volunt. 3.) In vet. teſt. ſancto- rum invocationem nondum fuiſſe uſita- tam, vulgata pontificiorum eſt hypothe- ſis, quam ex eo probant, quod patriar- chæ vet. teſt. deſcenderint in limbum. Iam vero pii Iſraelitæ vet. teſt. in precibus ſuis nominarunt ſanctos maiores. Exod. XXXII. 13. orat Moſes: *Recordare Abraham & Iſaac & Iſrael ſervorum tuorum*, non quod ipſos invocaverint, vel ad eorum meri- ta confugerint, ſed ut rationem fœderis, quod cum Abrahamo, Iſaaco & Iacobo Deus pepigerat, nimirum ſe poſteritati ipſorum benefacturum, Deo in precibus ſuis proponerent, ſeque promiſſionibus divinis ad Patriarchas factis niti oſtende- rent, unde ſtatim additur apud Moſen: *Recordare Abraham & Iſaac &c. quibus iu- raſti per temet ipſum dicens: Multiplicabo ſe- men veſtrum, ſicut ſtellas cœli, & univerſam terram hanc dabo ſemini veſtro &c.* Illa vero promiſſio temporalis de multiplica- tione poſteritatis & conceſſione terræ Ca- naan incluſam habuit promiſſionem de Meſſia, propter quem & per quem recon- ciliationem cum Deo, remiſſionem pec- catorum, & neceſſariorum bonorum lar- gitionem poſteri a Deo petiverunt. Quare cum Iſraelitæ vet. teſt. ſanctos maiores in precibus ſuis nominarint, nec tamen eoſ- dem invocaverint, ex eo manifeſtum eſt, nominationem non eſſe invocationem. non eſſe invocationem. Pſalm CXXXII.

1. orat David: *Memento Domine David*, v. 2. *qui iuravit votum Domino &c.* v. 10. *propter David ſervum tuum*, hoc eſt, propter promiſſionem Davidi factam *non avertas faciem Chriſti tui.* Eſai. XXXVIII. 3. orat Ezechias: *Memento quaeſo Domine, quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt, in oculis tuis fecerim.* In hiſce precibus David & Ezechias ſemet ipſos nominant, neque tamen a ſemet ipſis auxilium petunt, nec ad merita ſua confugiunt, ſed promiſſiones piis factas Deo proponunt, perinde ut Pſalm XXVII. 8. David loquitur: *Cor meum proponit tibi verbum tuum, quaerite faciem meam.* 4.) Et quid multis? ipſimet pontificii fatentur, ſed non tantum ſanctos in precibus ſuis nominare, ſed etiam ad ipſorum interceſſionem, merita, opem & auxilium confugere, adeoque *ſupplicite*r & *religioſe* eos invocare.

§. CCCLXXVI. 4.) Non eſſe quæſtionem de *nuda ſanctorum praedicatione*, quo ſenſu Hebræum קרא itidem quandoque uſurpatur pro *praedicavit, concionatus eſt.* Nam 1.) libenter concedimus, memoriam ſanctorum defunctorum de Chriſti eccleſia bene meritorum eſſe reverenter conſervandam, Hebr. XIII. 7. *Mementote praepoſitorum veſtrorum.* Concedimus, dona, labores, martyria &c. ſanctorum eſſe prædicanda, ſanctos ipſos eſſe laudandos, quod donis ſuis fideliter fuerint uſi, cumprimis vero doctrinam, quam propoſuerunt & ſanguine ſuo obſignarunt, eſſe propagandam, ſed ex eo nondum ſequitur, ſanctos religioſe eſſe invocandos. Auguſtana confeſſio art. XXI. concedit, quod *memoria ſanctorum in eccleſia proponi poſſit, ut imitemur fidem eorum & bona opera iuxta vocationem.* Sed cæſar Carolus & principes pontificii hunc articulum repudiarunt. *Hic articulus*, inquiunt, *confeſſionis toties damnatus penitus reiiciendus eſt, & cum tota univerſali eccleſia orthodoxa reprobandus.* 3.) Prædicatio ſanctorum, qua doctrina & opera ipſorum commendantur, atque ad imitationem aliis proponuntur, locum habere poteſt, ſi vel maxime ad eorum opem & auxilium per religioſam invocationem non confugiamus, nec ipſorum meritis in precibus noſtris nitamur, ut ex praxi eccleſiarum noſtrarum conſtat. Iam vero pontificii ad merita & auxilium ſanctorum iubent confugere. Ergo ultra & præter ſanctorum prædicationem aliquid aliud requirunt, videlicet religioſam eorum invocationem.

§. CCCLXXVII. 5.) Non eſſe quæſtionem de *nuda ſanctorum compellatione*, qua ſancti moneantur & invitentur, ut pro eccleſia in terris adhuc militante orent, quo modo a piis in his terris viventibus vel coram vel per literas petimus, ut pro nobis apud Deum intercedant, ſuas preces noſtris iungant, iisdemque ſalutem noſtram fideliter commendent, quam vivorum compellationem quidam in ſignificatione perquam lata impropria & ſcripturis inuſitata *invocationem* adpellant. (Dico *lata & impropria*, quia invocare Deum proprie eſt religioſo cordis adfectu eum in ſe in auxilium, imo in cor ſuum vocare, ut pii veteres teſtantur, Hieronymus vel potius Beda in prov. lib. I. cap. [illegible] Auguſtinus lib. I. conf. cap. 2. id quod de ſanctis dici nequit. Dico *ſcripturis inuſitata*, quia verbum *invocandi* nuſpiam pro viventium compellatione accipitur, niſi forte quis huc referat locum Eſai. XXXIV. 12. *Regem potius invocabunt*, ubi tamen in malam partem accipitur.) Quamvis enim nec hanc defunctorum ſanctorum compellationem ſimpliciter probemus, cum illi non amplius ut ſancti in terris adhuc viventes rebus noſtris interſint, nec de tali compellatione defunctorum ſanctorum præ-

ceptum

ım vel prom**o vel probatum exlum exſtet, cumque periculum ſubne ex tali compellatione abſentium eligioſam eorumdem invocationem ›rogreſſus, tamen ex praxi & conne pontificiorum conſtat, eos non tali ſanctorum compellatione contenſed *religioſe* & *ſuppliciter* eoſdem inre, cultum *adorationis* ipſis tribuere, orum non tantum *intercesſionem*, ſed ı *merita*, *opera & auxilium* confuge:n ipſos *ſpem & fiduciam cordis ſui* ›re, ipſis *vovere*, per *eos iurare*, *be*›rum *corporalium & ſpiritualium dato*nſtituere, *altaribus*, *miſſis*, *feriis*, *pe*›ationibus *&c. colere*, ut ex antithepontificiæ deſcriptione inferius ad›it.

§. CCCLXXVIII. 6.) Denique non uæſtionem de *cœleſti ſanctorum glo*' *beatitudine*, an ſcilicet ipſorum ani:omno oppreſſæ ante diem iudicii e torpeant, an vero cœleſti gloria atitudine cum Chriſto in cœlis pertur. Pontificii quidem ex eo, quod ›rum invocationem negamus, infenos ψυχοπαννυχίαν defendere, aniánctorum a cœleſtis gloriæ conſorbeatifica Dei viſione excludere, Bellarminus lib. I. de beat. ſanct. ı. Friderici Staphyli calumniam requod *Lutherus in praelectionibus ſuenesſin ſtatuerit*, *animas omnes ſancto*›*ſque ad ultimum diem iudicii ſervari busdam abditis receptaculis*, *ubi nec videant*, *nec beatae dici poſſint*, *niſi in* Sed & Luthero & nobis luculentam ıt iniuriam, ut ex illis, quæ ſupeıe animarum ſanctarum poſt mortatu & conditione diſputata ſunt, : poteſt. Nos beatitudinem ſanctoıtiam ante diem iudicii minime nes, ſed ex ea invocationem eorum ›ſam elici poſſe inficias imus. Viautem pontificii, quomodo Ioannem XXII. pontificem Romanum a ψυχοπαννυχίας dogmate liberare poſſint, cum is publice docuerit, declaraverit, & ab omnibus teneri mandaverit, quod *animae purgatae ante finale iudicium non habeant ſtolam*, *quae eſt clara & facialis Dei viſio*, *ut ex Occamo*, *Gerſone*, *Marſilio*, *&c.* docuimus ſuperius.

§. CCCLXXVIII. Hiſce de vero quæſtionis ſtatu præmiſſis contra invocationem ſanctorum argumenta noſtra producimus, generalem hunc ſyllogiſmum proponentes. *Sanctos religioſe invocari non permittit I.) conditio Dei.* Quidquid 1.) nec *Dei*, 2.) nec *Chriſti*, 3.) nec *ſanctorum*. 4.) nec *invocationis religioſae* conditio permittit, illud in eccleſia adprobari minime debet. Iam vero ſanctos invocari 1.) nec *Dei*, 2.) nec *Chriſti*, 3.) nec *ſanctorum*, 4.) nec *ipſius religioſae invocationis* conditio permittit. Ergo ſanctorum invocatio in eccleſia adprobari minime debet. De *maiore* nulla poteſt eſſe dubitatio. *Minor* per ſingula membra eſt demonſtranda. *Primum* membrum adſumtionis ſic habet, quod conditio Dei non permittat, ſanctos religioſe invocari. Illud demonſtramus hoc argumento: Quodcunque uni & ſoli vero Deo competit, illud ſanctis non poteſt nec debet deferri, iuxta evidens Iehovæ effatum Eſai. XLII. 8. *Ego Dominus*, *hoc eſt nomen meum*, *gloriam meam alteri non dabo*, quod repetitur XLVIII. 11. Iam vero cultus religioſæ invocationis uni & ſoli vero Deo competit. Ergo cultus religioſæ invocationis ſanctis non poteſt nec debet deferri. *Minoris* notanda 1) *explicatio*, 2) *confirmatio*. Circa *explicationem* notandum, quando dicimus cultum religioſæ invocationis uni & ſoli vero Deo competere, tum 1) non excludi *Filium & Spiritum ſanctum* quippe qui cum Patre ſunt unius eſſentiæ, æqualis poteſtatis & gloriæ. Ut ergo non excluduntur

a divinitate, ita quoque non excluduntur ab adorationis honore. 2) Nec excludi *humanam Chriſti naturam*, ea enim cum ſit λόγῳ ſecundæ deitatis perſonæ unita, & ad Dei dextram in thronum gloriæ collocata, ideo a religioſæ adorationis obiecto excludi nequit, ut alibi latius demonſtratur. 3) Sed excludi ab obiecto adorationis omne, quod non eſt Deus per eſſentiam, nec Deo perſonaliter unitum. Quare cum defuncti ſancti nec ſint Deus per eſſentiam, nec Deo perſonaliter uniti, conſequens eſt, quod non minus quam reliquæ creaturæ a religioſæ adorationis obiecto excluſi intelligantur. Minorem negat Piſtorius in hodeg. p. 280. ſic ſcribens: *Nuſpiam in tota ſcriptura praeceptum, ut ſolum Deum adoremus vel invocemus*. Sed confirmatio eiusdem depromi poteſt. 1) Ex *manifeſtis & perſpicuis ſcripturae dictis*. Deut. VI. 13. Matth. IV. 10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Pſalm L. 15. *Invoca me in die tribulationis.* Eſai. LV. 6. *Invocate Dominum dum prope eſt.* Apoc. XIV. 7. *Adorate eum, qui fecit cœlum & terram.* 2) Ex *verbis mandati divini*. Exod. XX. 3. Deut. V. 7. *Non habebis deos alienos coram me.* Qui cultum & honorem religioſæ invocationis ſoli Deo debitum transfert ad peregrinum & extraneum obiectum, introducit deos alienos, & gloriam ſoli Deo propriam alteri tribuit. Probatur hoc ex Exod. XX. 3. poſtquam enim prohibuiſſet Dominus, *ne habeamus deos alienos*, ſubiungit v. 4. *non facies tibi ſculptile &c. non adorabis nec coles ea*, eo ipſo oſtendens, quod adorationis cultus delatus ulli alicui obiecto præter & extra ſolum verum Deum introducat deos alienos, & faciat ex illis, quibus defertur, deos alienos. 3) Ex *deſcriptione obiecti invocationis in ſcripturis tradita*. Scriptura de invocatione ſic docet, quod in precibus noſtris compellare debeamus Deum unum in eſſentia & trinum in perſonis, Patrem ſcilicet Filium ac Spiritum ſanctum, qui promiſit, quod nos ſit benigne exauditurus, quique poteſt nobis auxiliari, cum ſit omnipotens. De tali invocatione, quæ ad hoc obiectum dirigitur & ex fide proficiſcitur, ſcriptura teſtatur, quod ſit vera, Deo grata & efficax, quod per eam impetrare poſſimus omnia, quæ ſunt ad hanc & futuram vitam neceſſaria. Nuſpiam vero ſanctos religioſæ invocationis obiectum ſtatuit, quo ipſo intelligendum relinquit, religioſam invocationem eſſe cultum ſoli Deo debitum. 4) Ex *neceſſariis requiſitis in obiecto invocationis.* Qui a nobis religioſe invocandus eſt, illum oportet eſſe omniſcium, omnipotentem, omnipræſentem, ſcrutatorem cordium, ipſam ſapientiam, veritatem & bonitatem, in quem fiducia cordis collocari poſſit. Iam vero ſolus Deus eſt omniſcius, omnipotens, omnipræſens &c. ut in præcedentibus quæſtionibus comprobatum. Ergo ſolus Deus eſt a nobis religioſe invocandus, & per conſequens religioſa invocatio uni & ſoli vero Deo competit. 5) Ex *idololatriae accuſatione* intentata omnibus illis, qui honorem & cultum religioſæ invocationis ulli creaturæ præter & extra verum Deum tribuerunt. Deut. XVII. 3. *Cum reperti fuerint, qui vadant & ſerviant diis alienis & adorent eos, ſolem aut lunam aut omnem militiam cœli, quae non praecepi.* 2 Reg. XVII. 33. *Cum Dominum colerent, diis quoque ſuis ſerviebant iuxta conſuetudinem gentium.* Rom. I. 25. ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. Gal. IV. 8. *Serviebatis iis, qui natura non ſunt dii.* Quod ſi ergo idololatræ merito cenſentur, qui honorem religioſæ invocationis ulli creaturæ præter & extra Deum tribuunt, relinquitur, quod honor religioſæ invocationis ſit cultus ſoli Deo debitus, ac proinde immota perſiſtit concluſio, quod hic honor defunctis ſanctis non ſit deferendus. 6) Ex *veterum probatione.* Pii veteres contra Arianos

nos & Macedonianos diſputantes, Filium & Spiritum ſanctum eſſe verum Deum, probant ex eo, quia religioſe invocantur. Tertullianus, vel potius Novatianus de Trin. cap. 14. *Si homo tantummodo Chriſtus, cur homo in orationibus invocatur, cum invocatio hominis ad praeſtandam ſalutem inefficax iudicetur?* Athanaſius orat. II. contra Arianos, *Chriſtum eſſe verum Deum*, probat ex eo, *quia eius auxilium in rebus adflictis invocatur.* Baſilius lib. de Spir. S. cap. 22. *Spiritum ſanctum eſſe verum Deum*, probat ex eo, *quia piorum preces ubique locorum exaudit.* At niſi invocatio eſſet cultus ſoli Deo debitus, argumentum hoc nihil omnino concluderet. 7) Ex *tacita adverſariorum confeſſione.* Bellarminus lib. I. de Chriſto cap. 8. divinitatem Chriſti probat ex eo, quod *eccleſia in toto terrarum orbe Chriſtum colat, templis, aris, invocationibus, feſtis diebus.* Præſupponit igitur hunc religioſum cultum nemini niſi ſoli vero Deo deberi. 8) Ex *collatione.* Oblatio ſacrificii eſt cultus ſoli Deo debitus, ut concedunt pontificii. Iam vero religioſa adoratio eſt ſpecies quædam ſacrificii, ac ſacrificii oblatio eſt realis quædam invocatio & gratiarum actio, nec poteſt religioſe adorari, cui non poſſit etiam ſacrificium offerri. Ergo etiam religioſa invocatio eſt cultus ſoli Deo debitus. Adſumtum probatur, quia uti prohibitum *alii immolare praeterquam Deo ſoli*, Exod. XXII. 20. ita quoque prohibitum eſt, alium invocare præterquam ſolum Deum, Deut. VI. 13. quin imo invocatio eſt ſacrificium quoddam internum & ſpirituale.

Exceptio Bellarmini 1) diſtinguendum eſſe inter λατρείαν & δουλείαν.

§. CCCLXXX. Excipit Bellarminus lib. I. de beat. ſanctor. cap. 14. *Si per cultum religionis intelligatur cultus latriae, ſeſe fateri, quod ſancti non debeant coli cultu religionis, ex eo vero inferri non poſſe, quod non ſint ullo religionis cultu honorandi, cum praeter latriam & cultum civilem detur tertius quidam cultus, videlicet dulia, qui etiam ſit religionis licet ſecundario, & hunc cultum deberi ſanctis.* De hoc latriæ & duliæ diſcrimine in præced. cap. 12. latius ex ſcholaſticis ſic diſſerit: *Notandum, inquit, adorationem tres actus complecti. Primo actum intellectus, quo adprehendimus excellentiam alicuius. Secundo actum voluntatis, quo nos illi interius inclinamur, & aliquid volumus facere actu interiore vel exteriore, quo proteſtemur eius excellentiam & noſtram ſubiectionem. Tertio actum exteriorem, quo caput inclinamus vel genu flectimus, vel aliquid aliud ſignum ſubiectionis oſtendimus. 2) Tot eſſe ſpecies adorationis ſive cultus, quot ſunt ſpecies excellentiae, honor enim ſive cultus debetur perſonae propter excellentiam. Iam vero tres ſunt ſpecies excellentiae. Prima eſt excellentia divina & infinita, cui reſpondet prima ſpecies cultus, quae dicitur latria. Secunda eſt excellentia humana ſeu naturalis, quae poſita eſt in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus &c. cui reſpondet ſecunda ſpecies cultus, quae dici poteſt cultus civilis & obſervantia quaedam humana. Tertia eſt excellentia quaedam media inter divinam & humanam, qualis eſt gratia & gloria ſanctorum, iſta non ſunt dona ſupernaturalia & excellentiſſima, & huic excellentiae reſpondet tertia ſpecies cultus, quam theologi vocant duliam. Et quia inter ſanctas creaturas humanitas Chriſti, ſi ſeorſim conſideretur, ſingulariter excellit propter unionem ad verbum, & ſimiliter b. virgo, ut mater Filii Dei praeſtat aliis ſanctis, ut dici poſſit regina & domina noſtra, quod aliis ſanctis non convenit, niſi admodum imperfecte, ideo theologi hanc tertiam ſpeciem, quam vocant duliam, dividunt in duliam proprie dictam, & hyperduliam tribuentes illam ſanctis caeteris, iſtam vero ſoli humanitati Chriſti & matri eius.* Reſp. 1) de *vocabulis*, 2) de *re ipſa.* Quod attinet voces λατρείας ac δουλείας, monemus

mus 1) Bellarminum ipſummet fateri cap. 14. §. 3. & §. 6. *ſecundum profanos auctores duliam & latriam idem ſignificare.* 2) Suidam, Laur. Vallam, Lud. Vivem in comm. lib. X. Auguſt. de civ. Dei cap. 1. atque alios linguarum peritiſſimos, indifferentem horum vocabulorum uſum non ſolum in profanis ſcriptoribus ſed etiam in ſcripturis ſacris adnotaſſe, quam obſervationem veriſſimam eſſe patebit ex ſeqq. Hebræum עָבַד LXX interpretes reddiderunt modo per δυλεύειν, modo per λατρεύειν. Confer Deut. VI. 13. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. & 1 Sam. VII. 3. δυλεύσατε αὐτῷ μόνῳ. Sic. 1. Sam. XII. 20. δυλεύσατε τῷ κυρίῳ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ. & Deut. X. 12. λατρεύειν κυρίῳ τῷ Θεῷ συ ἐξ ὅλης καρδίας. Ut prohibentur Iſraelitæ λατρεύειν Θεοῖς ἑτέροις, Exod. XX. 5. Deut. IV. 19. ita quoque prohibentur δυλεύειν Θεοῖς ἑτέροις, Ier. XXII. 9. XXXV. 15. &c. ac Chriſtus expreſſe dicit Matth. VI. 24. non poteſtis Θεῷ δυλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Hebræum שרת itidem verterunt per λατρεύω, Num. XVI. 9. Ezech. XX. 32. & δυλεύω, Eſa. LVI. 6. &c. Lev. XXII. 7. *Opus ſervile non facietis*, LXX interpretes reddiderunt ἔργον λατρευτὸν, ubi vox λατρείας ponitur pro ſervitio humano. Regerit Bellarminus, *textum Hebraeum & Latinum habere vocem communiſſimam, quae ad omne ſervitium adcommodatur.* At hoc noſtram potius confirmat ſententiam, ſi enim vox Hebræa & Latina communiter ad omne ſervitium adcommodari poteſt, ergo etiam dictio λατρείας qua LXX interpretes in voce Hebræa exprimenda uſi ſunt, generalem ſignificationem habere poteſt. Quin imo ipſum verbum δυλεύειν ſæpius adhibent ad cultum vere divinum ſoli Deo competentem. Iud. II. 7. 1. Reg. VII. 3. XII. 14. 2. Paral. XXX. 8. Idem fit a Chriſto & apoſtolis in nov. teſt. Matth. VI. 24. Rom. VII. 6. XIV. 18. XVI. 18. Gal. IV. 9. Eph. VI. 7. Col. III. 24. 1. Theſſ. I. 9. 3) Eccleſiaſticos ſcriptores indifferenter his vocabulis uti. Auguſtinus quæſt. 94. in Exod. dicit, *tam latriam quam duliam Deo tribui, latriam ut Deo, duliam ut Domino.* Regerit Bellarminus, *ex eo ipſo patere, latriam non poſſe communicari creaturae, quia unus tantum eſt Deus, duliam autem communicari poſſe, quia multi ſunt vere & proprie domini.* At ſi *duliae* nomen ideo convenit creaturis, quia multi ſunt domini, etiam *latriae* nomen creaturis conveniet, quia multi ſunt dii videlicet magiſtratus. Si latria ideo ſoli Deo convenit, quia *unus eſt Deus*, etiam dulia ideo ſoli Deo convenit, quia *unus eſt Dominus*, 1. Cor. VIII. 6. Fulgentius lib. de fid. orth. ad donat. *Si Filius Dei creatura eſſet, ſerviendum ei ſcripturarum ſacrarum auctoritas non juberet, ſed potius prohiberet. In primo enim decalogi praecepto ſicut unius Dei cultura ſervitusque manifeſte praecipitur, ita omni creaturae adoratio ac ſervitus a fidelibus exhibenda vehementiſſime prohibetur.* Nonnus in paraphr. Iohan. XVI. 2. vocem λατρείας interpretatur per δυλοσύνην, ac δῦλον in ſeq. cap. per λάτριν. 4) Bellarminum ex hoc fateri cap. 12. §. 10. quod *in lingua Hebraea nullum ſit nomen, quo proprie deſignetur cultus ſolius Dei, ſed omnia eſſe communia, & idem nomen nunc tribui cultui creaturae, nunc negari, prout nimirum aliter atque aliter accipitur, nam quod Graeci verterunt Deut. VI. αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, in Hebraeo eſt* אותו תַעֲבוד, *verbum autem* עבד *tam eſt commune Hebraeis quam Latinis ſervire.* Et poſtea §. 12. *In lingua Graeca una vox eſt propria cultui Dei, nempe Θεοσέβεια, quae non multum eſt in uſu. Praeter iſtam vocem ſunt alia quatuor εὐσέβεια, pietas, Θρησκεία, religio, & λατρεία & δυλεία ſervitus; ſed nullum horum eſt, quod non adtribuatur etiam creaturis.* Atqui ſi nec in Hebræa nec in Græca lingua diſcrimen illud inter δυλείαν & λατρείαν monſtrari poteſt, quomodo ex ſcripturis illud petitum dici

pote-

poterit ? Unde §. 13. huius cap. abſque circuitione fatetur Bellarminus *ſcholam theologorum*, id eſt, ſcholaſticos *hoc diſcrimen inter* λατρείαν & δουλείαν *excogitaſſe.* 5) Ex proprietate Græcæ linguæ maius quid eſſe δουλείαν quam λατρείαν. Δουλεία enim proprie dicitur de ſervo, qui domini cenſetur totus, λατρεία vero de mercenario, qui operam ſuam libere locando ad tempus ſervit, ſicut etiam in Latina lingua eadem ratione plus eſt *ſervitus*, quæ voce δουλείας ſignificatur, quam *honor*, qui voce λατρείας exprimitur. Inde eſt, quod Martinus Pereſius pontificius libr. de traditionibus part. I. conſid. 7. ſcribit, *non multum ſibi probari nomen duliae pro cultu ſanctorum ſumtum, cum dulia proprie ſignificet ſervitutem, & nos non ſimus ſervi ſanctorum, ſed conſervi*, cui frigide reſpondet Bellarminus cap. 14. §. 5. *nos non eſſe ſervos ſanctorum perfecte, ſed imperfecte, quatenus illi nos movent & iuvant ad bene operandum exemplo ſuo & interceſſione ad Deum*; hæc enim nondum ſufficiunt ad ſervitutem religioſam introducendam, de qua unice hoc loco ſermo eſt, ſed ſoli Deo religioſe ſervire convenit docente Chriſto, Matth. IV. 10. Nec verum eſt, quod Bellarminus addit, *nos ideo ſanctorum eſſe ſervos ſaltem imperfecte, quia nos movent & iuvant ad bene operandum ſuo exemplo & interceſſione apud Deum*; nam diſcipulus etiam condiſcipuli, magiſtratus aliorum magiſtratuum exemplo ad maiorem induſtriam excitatur, neque tamen propterea illorum ſervus conſtituitur. Poteſt inſuper Pereſii ſententia probari ex dicto apoſtolico 1 Cor. VII. 23. *Nolite fieri ſervi hominum*, ſervitute ſcilicet religionis, de qua unice hic ſermonem eſſe denuo monemus. 6) Auguſtinum lib. V. de civ. Dei cap. 15. lib. VII. cap. 32. libr. X. cap. 1. diſputantem, quod *cultus ſoli Deo debitus non poſſit vocabulo Latino ſatis commode exprimi, Graecis autem proprie & ſignificanter dici* λατρείαν, θρησκείαν, θεοσέβειαν, εὐσέβειαν, nequaquam voluiſſe ſanctorum invocationem ſtabilire, vel fundamenta eidem ſubſternere, ſed hoc duntaxat oſtendere, quod ſit aliquis cultus, qui in ſcriptura ſoli Deo adſignetur (diſtinctus ab honore & cultu, qui creaturis recte impenditur) qui quandocunque creaturis tribuitur, idoſolatria committitur, quocunque tandem nomine pallietur, iam vero talis cultus eſt religioſa invocatio.

§. CCCLXXXI. Sed de vocabulis plura non addemus, cum ipſe Bellarminus diffidat, ſe poſſe diſcrimen horum vocabulorum ex ſcripturis eruere, ſic enim ſcribit cap. 12. §. 13. *Quamvis iſta vocabula non ſint propria divino cultui ſecundum primam ipſorum vocabulorum inſtitutionem, tamen ſchola theologorum non ſine cauſa excogitavit illam diſtinctionem de dulia & latria. Nam cum in re inveniatur manifeſta diſtinctio inter cultum Dei & ſanctorum, oportebat etiam ad vitandam aequivocationem diſtincta invenire vocabula, optima vero erant iſta duo.* Et poſtea cap. 14. §. 6. *Secundum uſum profanorum ſcriptorum idem ſunt dulia & latria, ſecundum uſum ſcripturae latria fere nunquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturae, ſecundum uſum autem eccleſiae nunquam omnino. Et ſi licuit eccleſiae antiquae contra veteres haereticos nova vocabula invenire, ut* ὁμοούσιος, *cur non licuit etiam eccleſiae poſteriori contra haereticos poſteriores nova aliqua vocabula invenire, aut certe iisdem in alia ſignificatione uti.* Ad rem ipſam igitur progredimur ac monemus: 1) Modum divini cultus non eſſe petendum ex ingenii humani de diſtinctis excellentiarum generibus ſpeculatione, ſed ex Spiritus ſancti in divinis literis inſtructione. Ut enim credendorum, ita quoque faciendorum; ut fidei, ita quoque cultus unica norma & regula eſt Dei verbum. Iam vero ſcriptura ſacra nec mandatum, nec promiſſio-

N 2 nem,

72

nem, nec probatum aliquod exemplum de ſanctorum invocatione nobis proponit. Poſſent omnes idololatræ hoc ſchemate factum ſuum ornare, quod non tribuant illi obiecto, quod adorant ſummam excellentiam & honorem ſoli Deo ſummo omnium rerum principio proprium, ſed inferiorem aliquam excellentiam & honorem civili maiorem, divino inferiorem. Si omnis λατρεία tantum iſtis duobus officiis concluditur, *ſumma ſcilicet voluntatis proſtratione, & eius, quod λατρεία colitur, ut primi principii, & ultimi finis, adeoque ſummi & increati entis ac ſummi boni adprehenſione*, conſequens fuerit, nullam committi idololatriam, niſi ab iis, qui rem creatam, ut primum principium ac ſummum bonum adprehendunt, ac voluntatem ſuam coram eo ſumme proſternunt. Sed conſequens eſt abſurdum. Ergo & antecedens. Connexio probatur, quia εἰδωλολατρεία eſt λατρείας ad creaturas & fictitia numina translatio. Adſumtum probatur, quia Iſraelitæ in μοσχοποιΐᾳ καὶ μοσχολατρείᾳ committentes idololatriam non fuere tam vecordes & abſurdi; ut vitulum ante pauculas horas ex auro fuſum haberent pro ſummo & increato omnium rerum principio, nec ſaniores gentiles lignis & lapidibus hoc tribuebant, quod eſſent primum & ſummum omnium rerum principium, ſed utrique voluerunt Deum cœli terræque creatorem per has imagines colere, nihilo tamen minus utrique idololatriæ in ſcripturis adcuſantur, illi quidem Exod. XXXII. 4. & ſeqq. 1. Reg. XII. 28. hi vero Rom. I. 23. 2) De eo non ſumus admodum ſoliciti, quo vocabulo cultum illum, quem ſanctis defunctis tribuunt, pontificii denominent, ſed quid ſecundum Spiritus ſancti iudicium in ſcripturis revelatum de eo ſit pronunciandum. Ea vero manifeſte docet, idololatriam eſſe, ſi cultus religioſæ invocationis ſoli Deo debitus aliis tribuatur. Nihil ergo aliud agunt pontificii, quam ut ſub nomine δουλείας idololatriam ſuam occultent atque pallient. 3) Quando igitur negant, *in ſanctorum invocatione idololatriam a ſe committi, propterea quod non tribuant ſanctis divinam & infinitam excellentiam, nec habeant illos pro primo, ſummo, aeterno & infinito principio*, obvertimus illis, quod ſatan a Chriſto προσκύνησιν proſtrationem, inclinationem & ſervitutem ſibi exhiberi flagitans, Matth. IV. 9. Luc. IV. 7. non petebat a Chriſto ſe haberi abſolute pro Deo & ſummo principio, dicebat enim: *mihi tradita ſunt regna terrae*, nihilominus tamen a Chriſto repellitur, ac ſi idololatricum cultum poſtulaſſet, & opponitur illi mandatum divinum: *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies*, Matth. IV. 10. Luc. IV. 8. Bellarminus regerit cap. 14. §. 10. *diabolum poſtulaſſe a Chriſto προσκύνησιν in ſignum latriae, & proinde poſtulaſſe latriam;* quod verum quidem eſt, ſi de divino honore accipiatur, non autem, ſi de proprio divini honoris obiecto intelligatur, id eſt, ſatanas voluit ſibi divinum ſive Deo ſoli proprium honorem deferri, nec tamen ſe pro primo & infinito omnium rerum principio venditavit, ſed voluit Chriſto perſuadere, Deum adminiſtrationem huius mundi & diſtributionem bonorum temporalium non curare, ſed eam ſibi utpote huius mundi principi ceſſiſſe. Confer harm. evang. cap. XIX. p. 49. 4) Concedimus quidem, aliam eſſe maieſtatem ſolius veri Dei propriam, aliam dignitatem & excellentiam angelorum & ſanctorum in vita æterna, aliam hominum in hac vita, ac proinde alium cultum, puta religioſum & in prima decalogi tabula præſcriptum ſoli Deo, alium honorem defunctis ſanctis, alium viventibus in terra hominibus tribuendum eſſe, in quo probando Bellarminus prolixam, ſed fruſtraneam ponit operam cap. 13. ſed ex eo nulla conſequentiæ lege infertur, ſanctos

eſſe

eſſe invocandos, & talem duliam, qualem pontificii ipſis vindicant, eisdem eſſe tribuendam; proceditur enim hac ratione a genere indeterminato ad certam & determinatam ſpeciem, ab honore & cultu in genere ad cultum religioſum. Quem & qualem honorem ſcriptura defunctis ſanctis tribuat, ex illis, quæ de ſtatu quæſtionis dicta ſunt ſuperius, colligi poteſt. 5) Pontificii non ſunt contenti illis limitibus honoris in ſcriptura definitis, ſed tribuunt ſanctis duliam, quam ſic definiunt, quod *ſit media quaedam inclinatio voluntatis cum adprehenſione excellentiae plus quam humanae & minus quam divinae*, religioſe eos invocant, beneficia ſpiritualia & corporalia ab eis petunt, meritis eorum confidunt, honorant eos votis ieiuniis, peregrinationibus &c. Atqui ad religioſum eiusmodi cultum non ſufficit quævis excellentia, ſed requiritur ſumma & divina excellentia, una cum obligatione eius, qui colit, ad eum, qui colitur. 6.) Res ipſa igitur oſtendit, λατρείαν, quam ſoli Deo ſeſe relinquere dictitant, & duliam, quam ſanctis deferunt, omnibus cauſarum generibus invicem convenire. *Cauſa efficiens* utriusque eſt mens hominis, quæ & Deum & ſanctos adloquitur, quæ Deum & ſanctos colit atque invocat. *Cauſa formalis* eſt fiducia impetrandi illud, quod petitur, quæ utrobique locum habet; quemcunque enim invocamus, in illum etiam fiduciam collocamus, & ab eo nos exaudiri confidimus, Rom. X. 14. *Materia* utrobique eſt eadem. Tam enim a ſanctis per duliam, quam a Deo per latriam beneficia corporalia & ſpiritualia petunt. *Cauſa finalis* itidem eadem eſt, quia in corporis & animæ emolumentum tam a ſanctis quam a Deo eiusmodi bona petuntur. Quodnam ergo diſcrimen remanet inter δυλείαν & λατρείαν? Latria eſt talis religioſus cultus, quo agnoſcimus eum, quem invocamus, eſſe καρδιογνώςην, audire noſtras preces, ac certo credimus, quod velit & poſsit nobis in omni adverſitate ſuccurrere, ac bona animæ & corporis nobis largiri. Iam vero pontificii hunc ipſum honorem & cultum ſanctis tribuunt. Ergo eoſdem latria colunt, niſi velint definitionem concedere, & definitum negare. 7.) Si obvertere velint, *duo adhuc remanere differentiae capita, quorum prius conſiſtit in obiecto, quod latria ſoli Deo, dulia etiam ſanctis exhibeatur; poſterius in fiduciae gradu ac modo, quod bona in precibus petita a Deo tanquam a fonte omnium bonorum principaliter & primario, a ſanctis vero tanquam interceſſoribus & mediatoribus minus principaliter & ſecundario ſperentur.* Reſp. *ὕστερον πρότερον ad poſterius* fiduciam in ſanctos collocari abſque ſcripturæ ſuffragio, abſque Dei mandato, abſque promiſſo, abſque probato exemplo. Oſtendant enim, ubi in ſcripturis Deus nos remiſerit ad ſanctos tanquam ad patronos? ubi propoſuerit nobis eos invocandos? ubi promiſerit ſe per illorum manus nobis daturum beneficia? Quod ſi præſtare non poſſunt, agnoſcant ſe ſpem ac fiduciam ſuam ſine Dei verbo & ordinatione, imo contra Dei verbum in creaturam aliquam collocare, ac proinde honorem ſoli Deo competentem ad creaturas transferre, & per conſequens, idololatriam committere. Adde, quod fides verbo deſtituta non poſſit eſſe vera fides, ſed ſit inanis perſuaſio; nec cultus verbo deſtitutus poſſit eſſe Deo gratus, ſed ſit ἐθελοθρησκεία, cum inter fidem & verbum, inter cultum Deo gratum & verbum revelatum ſit perpetua relatio. Quod ſi ergo in hac fiducia & invocatione ſanctorum deſtituuntur verbo mandati & promiſſionis, ut deſtituuntur, conſequens eſt, eam non eſſe nec eſſe poſſe fiduciam & invocationem Deo gratam. Quod *prius* attinet, principium in eo petitur, quod præter Deum etiam ſancti ſtatuuntur religioſi cultus invocationis obiectum. Quan-

do enim cultus ſoli Deo competens rei alicui creatæ præter & extra Deum impenditur, non emergit inde diverſum aliquod honoris genus licitum ac Deo gratum, ſed ſub idololatriæ nomine graviſſime in ſcripturis adcuſatur. Idololatriæ enim duplex eſt ſpecies. Una, *quando verus Deus colitur non divine*, id eſt, iuxta modum in verbo præſcriptum, altera, *quando divine colitur id, quod non eſt Deus*, quæ poſterior idololatriæ ſpecies a pontificiis committitur, quando extra & præter unum verum Deum alios patronos, defunctos ſcilicet ſanctos, absque Dei verbo quærunt & cultum Deo debitum ipſis impendunt. Nam εἰδωλολατρεία eſt τοῦ εἰδώλου λατρεία, quod idolum poteſt eſſe vel extra vel intra animum, ut ſuo loco plenius fuit demonſtratum. 8.) Schrœderus contra pontificiorum effugium, quod in diſtinctione inter λατρείαν & δουλείαν quærunt, utitur hoc argumento in apod. de ſanctis th. 104. & ſeq. Quod eſt inviſibile & in altera vita conſtitutum, non poteſt invocari per caritatis δουλείαν. Iam vero ſancti defuncti ſunt inviſibiles & in altera vita conſtituti. Ergo non poſſunt invocari per caritatis δουλείαν, & per conſequens, ſi invocantur, λατρείας cultu invocantur. *Minor* eſt manifeſta. *Maior* probatur. Omnis δουλεία caritatis aut eſt erga ſuperſtites *officioſa*, aut *memorialis*. Iam vero invocatio, qua id, quod eſt inviſibile aut in altera vita conſtitutum, colitur, nec eſt erga ſuperſtites *officioſa*, nec *memorialis*. Ergo invocatio, qua id, quod eſt inviſibile aut in altera vita conſtitutum, colitur, non eſt δουλεία caritatis: Propoſitio eſt manifeſta. Quibus enim per caritatis δουλείαν eſt ſerviendum, illi aut ſunt noſtri in hac vita ſocii & commilites, aut in altera vita abſentes. Prioribus ſervitur per δουλείαν caritatis *officioſam*, qua illis operam præſtare, honorem exhibere, beneficentiam erga eos exercere convenit. Poſterioribus non poteſt aliter ſerviri, quam per δουλείαν caritatis *memorialem*, qua gratam eorum memoriam animo circumferimus, optima quæque de illis ſentimus & loquimur, virtutes & res geſtas ipſorum prædicamus, atque aliis ad imitandum porponimus, quo pertinet illud Auguſtini libr. X. de civ. Dei cap. 1. *Si tantummodo cultus ipſe dicatur, non ſoli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione vel praeſentia frequentamus.* Adſumtio habet duo membra, quorum prius eſt manifeſtæ veritatis. Poſterius probatur ex eo, tum quod memoria non ſit eorum, ad quos loquimur, ſed eorum, de quibus loquimur, invocatio vero eorum, ad quos loquimur, non de quibus loquimur, proinde nulla invocatio proprie erit *memorialis*, tum quod ſcriptura memoriam ſanctorum nobis commendet, invocationem vero ſanctorum prohibeat, tum quod veteres martyrum memorias honorificentiſſime celebrant, eosdem vero a ſe invocari diſerte negabant, ut patebit inferius. 9.) Nec illud in diſtinctione pontificiorum ferri poteſt, quod *eodem cultu*, ὑπερδουλεία *ſcilicet, ſanctam Chriſti carnem & beatam Deiparam proſequuntur*; eius enim conſequens eſt, ut aut ſancta Chriſti caro ſua maieſtate, quam per unionem perſonalem & collocationem ad Dei dextram conſecuta eſt, ſpolietur, inque reliquarum creaturarum ordinem redigatur, quin & nefaria ac Neſtoriana divulſione a λόγῳ, cui perſonaliter unita eſt, ſeparetur, aut ut Maria quoque in ipſam deitatem adſumta, inque thronum dextræ Dei evecta, adeoque σύνθρονος Deo facta ſtatuatur. Nos contra ex ſcripturis & canone VIII. Epheſ. ſynodi docemus, adſumtam Chriſti carnem utpote ἀυτοῦ τῷ λόγῳ ſubſiſtentem & ad dextram Dei evectam una & eadem adoratione cum λόγῳ eſſe colendam.

Ieſui-

:a Cottonus libr. I. inſtit. cathol. 19. pag 99. *Eo cultu & religionis*, *hyperdulia ſcilicet ſanctiſſima Filii humanitas coleretur, ſi eſſet ab hypoſtaſi ſeiugata.* Subſumo, humanitas Fi-n eſt ab eius hypoſtaſi ſeiugata vel ata. Ergo non debet coli hyperdu-d latria. 10.) Sed ne *Mariolatriam giolatriam* ſuam diſtinctione inter la-ı, duliam & hyperduliam palliare ınt, notandum, quod b. virgini ſolum *hyperduliam* ſed etiam *latriam* reſpectu adſignent. Sic enim ſcri-anneus diſp. IV. in II. Thomæ th. 41. 676. *Praeter duplicem hanc cultus tem* (qua b. virgo hyperdulia hono-, tum *maternitatis* ſeu cuiusdam ımæ conſanguinitatis cum Chriſto Dei, quæ etiam *adfinitas cum Deo* vocatur, tum *ſingularis ſanctimoniae*, ıper omnes angelorum choros evecta :eſpectu) *poteſt etiam b. virgo, quan-ſaltem eſt ex ipſa rei natura, per ac-etiam adorari cultu perfectae latriae*, *ıntum concipitur vel ut eximia quaedam Dei, vel quaſi per modum excellen-e cuiusdam reliquiae ſacrae ob ſanctiſſi-& peculiarem contactum Filii Dei*, ıam ſententiam adlegat Caietanum, III. quæſt. 25. artic. 3. Vaſquez. n & addit, *ratione tamen ſcandali riculi errandi hic cultus communiter adhibendus.* Item quod ſanctis etiam m certo reſpectu tribui poſſe adſe-Sic enim Tannerus diſſerit ulteri-ſ. XLII. pag. 677. *Sanctorum cultus ſa-genere quintuplex ſtatui poteſt. Pri-lle eſt, quo colantur ſaltem improprie, ɔd Deus in illis colatur vel ut in ſua ra & imagine, qui utique latriae eſt. Et tametſi ut in aliis rebus crea-r ſe & natura ſua non eſt illicitus, iter tamen & regulariter non eſt ad-us. Secundus eſt, quo colantur ipſi templa, ſervi, filii, amici & domeſti-i ob excellentiam Dei increatam, qui cultus reſpectivus eſt, & ex veriore, quidquid alii communiter negent, ad ipſam religionis virtutem* (latriam) *pertinet, etſi vera perfecta latria non ſit, ſed ea, multo inferior. Tertius eſt, quo coluntur ob intrinſecam & abſolutam excellentiam gratiae ac donorum ſpiritualium, qui cultus proprie ad duliae virtutem pertinet a religione diſtinctam. Quartus, quo colantur velut capaces eiusmodi donorum & ad ea divinitus deſtinati, quae dignitas ſanctis cum impiis communis eſt. Et hic cultus habita a priori non differt, cum primaria ratio colendi ſit eadem. Quintus, quo coluntur ob officia ſeu munia ſacra, quae iuxta divinam ordinationem in eccleſia obeunt, ut ſacerdotis, epiſcopi, Vicarii* Chriſti *&c.* Suarez in comm. part. III. Thom. tom. II. quæſt. 37. diſp. 22. artic. 4. pag. 206. addit aliquam mitigationem, ſic ſcribens: *B. virgo publico & communi cultu non eſt adoranda propter extrinſecam excellentiam Chriſti ſeu propter contactum ad illum, tamen ſi ita aliquando ob aliquo adoretur, certum eſt, illud adorationis genus ad religionem pertinere, atque dici poſſe ſecundariam latriam, quatenus ab eadem virtute latriae proficiſcitur, quamvis revera ſit actus diſtinctus ab adoratione latriae proprie & ſimpliciter dictae.*

§. CCCLXXXII. Ex dictis facile adparet, quid ad reliquas Bellarmini exceptiones argumento noſtro oppoſitas reſpondendum ſit 1) *dictum Moſaicum Deut. VI. a Chriſto repetitum Matth. IV.* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies, *cap. 14. §. 8. ſic intelligendum eſſe* dicit: *Soli Deo ſervies ea ſervitute, quae ſoli Deo convenit, nam in Graeco eſt λατρέυσεις, unde Auguſtinus quaeſt. 61. in Geneſ. annotavit, ideo non eſſe dictum, ſolum Deum adorabis & illi ſoli ſervies, ſed Deum adorabis & illi ſoli ſervies, quia adoratio con-*

2) Dictum Moſaicum Deut. VI. intell gendum de ſervitute, quae ſoli Deo convenit.

convenit etiam creaturis, *non autem ſervitus latriae*, *quae hic nominatur. Sed praeterea*, *quamvis eſſet ſcriptum illi ſoli δουλέυσεις*, *eodem modo exponi deberet*, *nimirum illi ſoli ſervies certo quodam genere ſervitutis*, *non autem abſolute illi ſoli ſervies. Siquidem in textu Hebraeo eſt* תַעֲבֹר, *& tamen invenimus non obſtante hoc praecepto dictum Iacobo*: *Gen. XXVII. ſerviant tibi populi & adorent te filii matris. Praeterea ſicut legimus*, *illi ſoli ſervies; ita legimus 1 Tim. VI. Qui ſolus habet immortalitatem*, *& tamen ſcimus*, *angelos & animas eſſe etiam immortales ſuo quodam modo.* Reſp. ſervitus & adoratio illa, quæ ſanctis tribuitur, ex hypotheſi Bellarmini non eſt mere humana & externa, ſed inter divinam & humanam media, plusquam humana & religioſa, non ſpecie, ſed gradu duntaxat diſtans ab ea, quæ Deo tribuitur. Ergo ſervitus & adoratio ſoli Deo debita ex parte, ſi non ex toto, ad ſanctos transfertur, quod manifeſte pugnat cum oraculo illo divino: *Dominum Deum tuum adorabis*, *& illi ſoli ſervies.* Particula *ſolus* non tantum certum quendam gradum divinæ ſervitutis, ſed omnem omnino religioſam ſervitutem a creaturis removet, cum cultus divinæ adorationis & religioſæ ſervitutis ſit ſimpliciſſimus & prorſus indiviſibilis, nec gradus vel partes admittat, ſed totus alicui vel tribuatur vel denegetur. Ut enim inter creaturam & creatorem non datur medium, ita quoque inter cultum divinum & humanum medius non datur. Quemadmodum ita agnoſcendus eſt unus Deus, ut non agnoſcamus alios quosdam deos inferiores: ita quoque ea ratione colendus eſt unus Deus, ut nullus cultus divinus gradu inferior eo, qui Deo ſoli debetur, ullis creaturis tribuatur. Sicut maritus rivalem in amore coniugali ferre nequit, nec excuſationem uxoris adulteræ admittit adfirmantis, ſe ſummo quidem amore maritum proſequi, inferiori autem gradu adulterum amare: Sic Deus, qui *zelotem* ſeſe nominat Exod. XX. 5. ferre nequit, ut cultum religioſæ adorationis in gradu inferiore aliis deferre velimus. Sicut fiducia religioſa in primo præcepto mandata reſpectu obiecti non admittit gradus, ſed eſt indiviſibilis: ita quoque religioſa invocatio non admittit gradus, ſed eſt abſolute ac ſimpliciter *ἀδιαίρετος*, ita ut hic cultus alicui ex toto vel tribuendus vel denegandus. Cultus ille, quem pontificii ſanctis tribuunt, aut ad *primam* aut *ſecundam decalogi tabulam* referendus. Si prius ſtatuant, erit cultus mere divinus ſoli Deo debitus. Si poſterius, erit cultus politicus & externus honor, qualis defertur regibus, parentibus, quod tamen negat Bellarminus. Saniores gentiles *πολυθείαν* & *εἰδωλολατρείαν* ſuam eodem modo palliarunt, quod deos ſuos non pro ſummo & infinito rerum omnium principio, ſed pro diis inferioribus & minoribus haberent, quodque non eo cultu, qui ſoli ſummo Deo debetur, ſed inferiori quodam cultu eos honorarent, nihilo tamen minus a prophetis & apoſtolis idololatriæ ſunt adcuſati. Ut enim præter unum ſolum verum Deum non eſt alius, ita quoque præter religioſum ac divinum cultum ſoli Deo debitum non eſt alius inferiori gradu divinus ac intermedius. *Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo*, inquit Eſai XLII. 8. ubi cum divina gloria & cultus Deo debitus ſimpliciter denegetur creaturis, ideo nullus eiusdem gradus illis tribui poteſt. Quod Bellarminus addit, *adorationem etiam convenire creaturis*, *ac Iacobo dictum eſſe: ſervient tibi populi*, id prorſus eſt *ἀπροσδιόνυσον*, neque enim de externa, civili & politica, ſed de religioſa, divina & plusquam humana adoratione & ſervitute hoc in loco quæſtio eſt, quam ſoli Deo deberi, ex hoc oraculo immote colligimus. Ut enim ſancti non ſunt Deus per eſſentiam, nec ex toto nec ex parte; ita cultus divinus non poteſt eis

eis deferri in gradu, vel ſuperiore, vel inferiore. Quæ *de immortalitate angelis & animabus cum Deo communi* addit, itidem ſunt a ſcopo aliena. Nam honor religioſæ adorationis cum fundamenti loco præſupponat omniſcientiam, omnipotentiam, omnipræſentiam &c. ita Deo proprius eſt, ut nulli creaturæ communicetur, niſi ſoli adſumtæ carni Chriſti, quæ λόγῳ perſonaliter eſt unita: ſed immortalitas eſt adtributum *κοινωνητὸν* creaturis communicabile. Adde, quod immortalitas Dei & creaturarum toto genere differant. Deus enim eſt immortalis a ſe & eſſentialiter, quo ſenſu *ſolus dicitur habere immortalitatem*; creaturæ quædam immortales ſunt Dei conditoris beneficio & accidentaliter. At religioſæ adorationis cultus, quem pontificii ſanctis tribuunt, eſt idem numero cultus, cum eo, quem Deo tribuunt.

3) Gentilium duntaxat deorum & ſatanæ adorationem prohiberi.

§. CCCLXXXIII. Alii ex pontificiis pondus oraculi divini: *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies*; ſic enervare conantur, ut obvertant, *falſorum duntaxat deorum gentilium & ſatanae adorationem eodem prohiberi*, *ſe vero ſanctos*, *qui ſunt Dei amici*, *invocare*. Reſp. 1) Excluſiva *ſolus* religioſam adorationem penitus removet ab omni eo, quod non eſt Deus. Quod enim excluſiva non tantum ad *poſterius* membrum de ſervitute, ſed etiam ad *prius* de adoratione pertineat, ſcopus adlegationis oſtendit, quia Chriſtus ex hoc dicto demonſtrat, diabolum non eſſe adorandum, cum ſoli Deo adorationis cultus tribuatur. Idem agnoſcunt ſaniores pontificii. Eraſmus in adnot. Matth. monet, *in his verbis emphaticis & ſingularibus: Iehovam tuum adorabis*, *contineri excluſivam ſolus*. Maldonatus in comm. evang. pag. 91. *Cum Deus iubet adorare ſe*, *ſibique ſervire*, *vetat alios adorare deos & ſervire illis*. *Itaque idem eſt*, *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſervies*, *ac ſi dixiſſet*, *Dominum tuum ſolum adorabis*, *illique ſoli ſervies*. 2) Si hæc exceptio eſt ſolida, Chriſtus ſatanam directe & firmiter non confutaſſet, quia diabolus non erat ex numero deorum gentilium. 3) Diſtinguendum igitur inter concluſionem & argumentum tertium. *Concluſio* eſt, diabolum non eſſe adorandum, *argumentum tertium* ſive medium concludendi, quia non eſt Deus, cui ſoli adoratio competit. Eodem argumento ſanctorum adoratio evertitur.

4) Sanctos invocari non ut honorum largitores, ſed ut interceſſores.

§. CCCLXXXIV. Lib. eiusd. cap. 17. §. 2. Bellarminus excipit, *ſanctos non invocari ut bonorum divinorum auctores*, *ſed ut impetratores ac interceſſores*, *qui ſuis precibus ac meritis a Deo nobis obtineant*, *quod petimus*; *quippe precibus ſuis nos adiuvent*, *ut facilius a Deo impetremus*, *quae poſcimus*, *ac proinde per ſanctorum invocationem gloriam ſoli Deo debitam non transferri ad ſanctos*. Reſp. Oſtendimus ſuperius quæſt. IV. ſanctos non ſolum ut *interceſſores*, ſed etiam ut *opitulatores & largitores* divinorum beneficiorum ab ipſis invocari, unde ſingulis provinciis, ſingulis civitatibus, ſingulis ſtatibus, imo ſingulis hominibus peculiares ac proprios adſignant patronos, ac diverſa beneficia a diverſis ſanctis poſtulant. Denique cap. 20. §. 3. excipit: *Quemadmodum non ſit iniuria regibus*, *ſed potius honor*, *quando eorum amici honorantur*, *& ad eos legati mittuntur*, *ita Deo non iniuriam*, *ſed honorem deferri*, *quando ſancti*, *non ut dii*, *ſed ut amici Dei honorantur*, *& tanquam patroni apud Deum accipiuntur*, *alioquin etiam faceret Deo iniuriam*, *qui a viventibus orationes poſtularet*. Reſp. ex Auguſtino lib. de vera

5) Sanctos invocari ut Dei amici.

relig. cap. 55. *Honorandi ſunt ſancti propter imitationem, non autem adorandi propter religionem.* Aliud ergo eſt, ſanctos honorare eo modo, quo ex præſcripto verbi poſſunt ac debent honorari; aliud vero honorare eos cultu ſoli Deo debito, religioſæ ſcilicet invocationis. Invertimus proinde argumentum: Quemadmodum alius honor eſt, quo reges, alius, quo amici regum honorantur, & quemadmodum iniuriam regibus inferret, qui honorem ipſis unice competentem amicis eorum deferret: ita alius honor eſt, quo Deus, alius, quo amici Dei, videlicet ſancti ſunt honorandi, ac iniuria Deo infertur, ſi honor unice ipſi competens, qualis eſt religioſæ adorationis cultus, ſanctis tribuatur. Philo in lib. de decal. p. 479. *Quemadmodum ſi quis magni regis honores ſatrapis eiusque praefectis tribueret, non ſtultitiae ſolum argueretur, ſed & periculoſae audaciae, tribuens ſervis, quod debetur domino: ita quicunque ſic creaturas colit ut creatorem, ſciat ſe impudentiſſimum & iniuſtiſſimum, qui paria largiatur imparibus, non tam in honorem inferiorum, quam in potioris contumeliam.* Confer Ambroſium in cap. 1. Quod attinet ἔνςασιν de precibus viventium, ea inferius ſuam habebit explicationem.

II) Chriſti conditionem non permittere, ut ſancti invocentur.

§. CCCLXXXV. II.) *Chriſti conditionem* non permittere, ut ſancti invocentur, probamus hoc modo: Omnis vera & Deo grata invocatio in ſolius Chriſti, utpote unici mediatoris & interceſſoris noſtri, nomine fieri debet. Invocatio ſanctorum non fit in ſolius Chriſti nomine. Ergo ea non eſt vera & Deo grata invocatio. Ulterius, quæcunque invocatio non fit in ſolius Chriſti nomine, ea derogat honori Chriſto mediatori & interceſſori noſtro debito. Invocatio ſanctorum non fit in ſolius Chriſti nomine. Ergo invocatio ſanctorum derogat honori Chriſto mediatori & interceſſori noſtro debito. Quod *ſolus* Chriſtus ſit noſter *interceſſor ac mediator*, in cuius ſolius nomine Pater cœleſtis ſit invocandus, patet 1) ex *manifeſto Chriſti mandato & promiſſione*: Ioh. XIV. 13. *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* v. 14. *Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.* XVI. 23. *Amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* In Chriſti nomine petere eſt propter Chriſti meritum & interceſſionem petere, fiducia in Chriſti ſatisfactionem ac meritum collocata petere, agnoſcere Chriſtum eſſe unicum mediatorem & interceſſorem, qui nos Patri ſuo ſanctiſſimæ paſſionis ſuæ merito reconciliavit. Cyrillus lib. XI. in Ioh. VII. *Ideo addit in nomine meo, ut mediatorem & collargitorem ſeſe oſtendat.* Hæc eſt primaria & principalis huius phraſeos ſignificatio, ſecundario etiam mandatum & exemplum Chriſti eadem complectitur, ut ſic in Chriſti nomine petere ſit ad mandatum & exemplum Chriſti petere. Quare cum ampliſſimam hic habeamus promiſſionem quod petentes in Chriſti nomine ſimus impetraturi a Patre cœleſti, quæ petimus, ideo firma cordis fiducia in precibus noſtris ea poſſumus niti. De invocatione autem, quæ fit in nomine ac per merita ſanctorum, nuſpiam in ſcripturis talis exſtat promiſſio. Chriſti meritum eſt ſufficientiſſimum ac perfectiſſimum, imo infinitum, alterius cuiusdam meriti ſupplementum minime deſiderans, eſt inſtar veſtis cuiusdam pretioſiſſimæ & perfectiſſimæ, quæ peregrinas lacinias minime admittit. Ergo ſanctorum merita non ſunt addenda Chriſti merito, nec fiducia cordis, qua in precibus nos a Deo exaudiri ſperamus, ita dividenda eſt, ut partim propter Chriſtum, partim propter ſanctos, partim propter Chriſti, partim propter ſanctorum merita nos exaudiri ſtatuamus. 2) Ex *omnium illorum ſcripturae dictorum adſertione*, quæ Chri-

Chriſtum mediatorem & interceſſorem noſtrum vocant, quorum occurrunt longe plurima; hoc loco urgemus emphaſin illorum dictorum, in quibus habetur excluſiva, quod *ſolus* Chriſtus ſit noſter mediator & interceſſor, quod ſolus Patri nos reconciliet, quod per ipſum ſolum pateat nobis aditus ad Patrem cœleſtem &c. Eſai. LXIII. 3. *Torcular calcavit ſolus.* Ioh. XIV. 6. *Ego ſum via, veritas & vita. Nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Actor. IV. 12. *Non eſt in alio ſalus.* 1. Tim. II. 5. *Unus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemet ipſum pretium redemtionis pro omnibus.* 3.) Ex *verae & Deo gratae invocationis deſcriptione.* Ea enim in ſcripturis ſic deſcribitur, quod dirigi debeat ad ſolum Deum Patrem, Filium & Spiritum ſanctum, ad eum, qui poteſt audire preces & gemitus noſtros, qui ſcrutatur corda, qui poteſt auxiliari, quia eſt omnipotens; qui promtus eſt ad ferendum auxilium, quia eſt ſumme miſericors; qui novit vias ac modos nos e periculis eripiendi, quia eſt ipſa ſapientia. Quia vero indigni ſumus, qui coram Deo, utpote iuſtiſſimo ac ſeveriſſimo omnium peccatorum vindice compareamus, ac vel minimum beneficium ab ipſo flagitemus, ideo ſcriptura addit, quod *in Chriſti nomine* Deum invocare debeamus, id eſt, quod vera fide ſtatuere debeamus, nos propter Chriſti ad dextram Patris pro nobis interpellantis Rom. VIII. 34. 1. Ioh. II. 2. meritum & interceſſionem exaudiri. 1. Tim. II. 5. *Ut unus Deus eſt religioſe invocandus, ita quoque unus mediator, in cuius nomine Deus invocandus.* Dan. IX. 17. propheta ſic orat: *Domine exaudi nos propter Dominum.* (promiſſum Meſſiam) Ab hac forma invocationis divinitus nobis præſcripta diſcedit invocatio ſanctorum, ſive invocentur ut *largitores* divinorum beneficiorum, ſive ut *interceſſores*, quorum meritis impetremus, quæ a Deo petimus. Iam vero diſcedere a forma invocationis divinitus præſcripta pugnat cum mandato divino: *Non addas, nec detrahas quidquam*, Deut. IV. 2. XII. 32. ac ſubruit neceſſariæ in precibus fiduciæ ac ſpei de exauditione fundamentum. 4) Ab *interceſſoris noſtri conditione.* Is ſolus eſt & eſſe poteſt efficax apud Deum in cœlo deprecator & interceſſor, qui ſanctiſſimo ſuo merito nos Deo reconciliavit, quia interceſſio nihil aliud eſt quam redemtionis adplicatio & continuus quaſi vigor, favorem apud Deum iugiter nobis concilians. Iam vero ſolus Chriſtus ſanctiſſimo ſuo merito nos Deo reconciliavit. Ergo etiam vi illius ſatisfactionis ac meriti ſolus eſt, & eſſe poteſt efficax noſter apud Deum interceſſor ac mediator, unde in ſcripturis hæc duo perpetuo coniunguntur: Rom. III. 24. *per redemtionem quae eſt in Chriſto Ieſu*, v. 25. *quem propoſuit Deus* ἱλαςήριον *per fidem.* V. 1. *Iuſtificati fide pacem habemus apud Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*, v. 2. *per quem habemus acceſſum fide in gratiam iſtam.* Eph. III. 12. *In quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius.* 1. Tim. II. 5. *Unus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus*, v. 6. *qui dedit ſe ipſum pretium redemtionis pro omnibus.* Hebr. II. 17. *Debuit per omnia fratribus adſimilari, ut miſericors fieret & fidelis pontifex ad Deum, ut propitiaret delicta populi &c.* Ex quibus omnibus conſtat, in ſolius Chriſti, utpote unici mediatoris & interceſſoris noſtri, nomine Deum eſſe invocandum. Iam vero invocatio ſanctorum non fit in ſolius Chriſti nomine, quia meritis & interceſſionibus ſanctorum ſeſe exaudiri petit ac ſperat. Ergo invocatio ſanctorum non poteſt eſſe Deo grata & accepta, ſed derogat potius honori ſoli Chriſto debito. 5) Ex *typi praefiguratione.* Iſraelitis promiſſa erat exauditio, ſi facie ad templum verſa orarent, 1. Reg. VIII. 38. ſic in pre-

 cibus

cibus noſtris unice nos convertere debemus ad mediatorem Chriſtum, qui eſt divinitatis *templum* Ioh. II. 19. Apoc. VIII. 3. *Alius angelus venit & ſtetit ante altare habens thuribulum aureum, cui dati ſunt ſuffitus multi, ut offerret cum precibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum.* (per hunc angelum intelligendus eſt Chriſtus præfiguratus Exod. XXX. 7. *Sacerdos accedit ad altare ſuffitus, ut immolet ſuffitum Deo*: Sic Chriſtus eſt unus potifex noſter & ſummus ſacerdos preces noſtras per ſuffitum præfiguratas Deus offerens, ut ſint ipſi gratæ & acceptæ, quo de loco inferius dicetur uberius.)

Exceptiones Bellarmini: 1) Sanctos non eſſe immediatos apud Deum intercæſſores

§. CCCLXXXVI. Excipit Bellarminus libr. de beat. ſanct. cap. XVII. prop. 2. *ſancti non ſunt immediati noſtri interceſſores apud Deum, ſed quidquid a Deo nobis impetrant, per Chriſtum impetrant.* Illud latius declarat hoc modo: *Tres perſonas poſſe conſiderari, quando nos Deum oramus, unam ipſius Dei, a quo petimus beneficia; alteram ipſius Chriſti, per cuius meritum ea cupimus nobis dari, tertiam eius, qui petit beneficia per Chriſtum. Ex his tribus perſonis non poteſt prima tribui ſanctis, quia ſancti non invocantur ut auctores divinorum beneficiorum, nec ſecunda, ſed ſolum tertia. Itaque ſanctos invocamus ad hoc ſolum, ut faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipſi facere poſſunt, quam nos, melius illi & nos ſimul, quam nos ſoli &c. Solus Chriſtus eſt, qui mundum reconciliavit Deo, & qui meruit nobis gratiam & gloriam & omnia neceſſaria ad ſalutem, unde vocatur noſter mediator & advocatus apud Deum. Ergo nihil a ſanctis petere poſſumus, niſi ut intercedant apud Deum, quo nobis Chriſti meritum adplicetur, & per Chriſtum gratiam & gloriam conſequamur.* Reſp. 1. Pontificii ſanctos invocant non ſolum ut *interceſſores*, ſed ut *largitores & diſtributores divinorum beneficiorum*, ut ſuperius fuit demonſtratum. Ergo non ſolum *per ſanctos*, ſed etiam *a ſanctis* beneficia petunt. 2.) Petunt, *ſe propter merita ſanctorum* exaudiri, ac docent, ideo ad ſanctorum auxilia eſſe confugiendum, *ut eorum meritis ac votis ſalvemur.* Ergo non per ſolius Chriſti meritum beneficia cupiunt obtinere. 3.) Sanctos conſtituunt *mediatores interceſſionis*, ac *mediatores ipſius méditatoris Chriſti*, ut ex ſequenti exceptione adparebit. Ergo non ſolum Chriſtum mediatorem & interceſſorem eſſe agnoſcunt, nec in ſolius Chriſti nomine Deum invocant. Ideo ſanctos invocant, ut per illorum *interceſſionem ac merita* nobis pateat aditus ad Chriſtum, & ſic in nomine ſanctorum Chriſtum invocant. 4.) Quin imo maiorum in ſanctorum quam ipſius Chriſti interceſſione fiduciam collocant, cum Chriſtum per ſanctos placandum eſſe doceant, ne ſeveri iúdicis partes adverſos nos exerceat. In pſalterio Mariæ Pſalm. XXXI. *Deus iudicium tuum regi da & miſericordiam tuam reginae matri* Pſalm. XCIII. *Deus ultionum Dominus, ſed tu mater miſericordiae ad miſerandum inflectis eum.* Bernhardus de Buſto in Mariali lib. I. cap. 2. *Saepe quos iuſtitia Filii damnat, matris miſericordia liberat, unde a foro iuſtitiae Dei ad forum miſericordiae matris adpellandum eſſe*, docet Anſhelmus de excell. virg. cap. VI. *Velocior eſt nonnunquam ſalus memorato nomine Mariae, quam invocato nomine Ieſu.* Diſcipulus de tempore & ſanctis p. 916. *Peccatores fiducialius ad matrem miſericordiae confugiunt*, (quam ad Chriſtum) *ſiquidem Filius eius non ſolum eſt miſericors, ſed etiam iuſtus in omnibus operibus ſuis.* Robertus Holcot. in lib. Sapient: lect. XXXVI. *Si quis a Filio, qui ad dextram Patris ſedet, terreatur, quia iudex eſt, matrem adeat, quia medicina eſt & miſericors.* Antoninus part. IV. ſum. tit. 15. *Chriſtus*

non

non ſolum advocatus eſt, *ſed etiam iudex*, *ideo providit nobis Deus de advocata*, *quae mitis eſt & ſuavis*, *in qua nihil invenitur aſperum*, Neve exiſtimes, pontificios ab hac opinione alienos eſſe, nota ſequentes floſculos. Eccius in enchir. p. 154. *Accedamus fontem gratiae & Patrem miſericordiarum*, *at commodius illud faciemus per ſanctos*, *quia Deus noſter ignis conſumens eſt*, *merito timemus*, *ne pereamus a facie eius*, *ſicut fluit cera a facie ignis*, *ob hoc mediatores quaerimus & interceſſores.* Cenſura Colonienſis p. 208. adducit dictum Bernhardi ſerm. de b. virgine, qui incipit, Signum magnum: *Fidelis plane & potens mediator Dei & hominum*, *homo Chriſtus Ieſus. Sed divinam in eo homines reverentur maieſtatem*, *opus enim eſt mediatore ad mediatorem iſtum*, *nec aliter nobis utilior quam Maria.* Coſterus in ench. p. 404. *Sancti pro nobis Deum precantur*, *ad malitiam peccatorum noſtrorum deteſtandam*, *quae tanta eſt*, *ut ipſi per nos ſoli nec ad Deum Patrem*, *nec ad Filium accedere audeamus*, *ſed interpellatores quaeramus Deo cariores*, *ut ſanctorum meritis & precantium multitudine Deus ad miſericordiam inflectatur.* Si praxin reſpicere velimus, merito conqueritur Caſſander in conſult. art. XXI. quod *homines non mali certos ſibi ſanctos tanquam patronos deligant*, *inque eorum meritis & interceſſione plus quam in Chriſti merito fiduciam ponant*, *atque adeo unico illo adorationis Chriſti officio obſcurato ſanctos*, *atque inprimis virginem Mariam in illius locum ſubſtituant: Imo*, inquit, *non defuerunt viri celebres*, *qui adſererent*, *id quod promiſit Aſſuerus Heſter ſe petenti dimidium regni daturum in Maria completum eſſe*, *in quam Deus regni ſui*, *quod iudicio & miſericordia conſtat*, *dimidium*, *hoc eſt*, *miſericordiam transtulerit*, *altera regni parte ſibi retenta*, quod ex Biele lect. VIII. in canon. miſſæ repetit Ioh. David in Pancarpio Mariano p. 207. edit. Antuerp. anno 607. Suarez tom. II. comm. in Thom. diſp. 23. q. 37. ſect. 3. *Optima ſunt verba illa Germani Conſtantinop in ſerm. de zona virginis: Quaeſo ut in adventu Filii tui*, *cum adſiſtemus omnes iudicandi*, *tu ut maternam habens fiduciam & maximam potentiam valida illa manu tua ab aeterno igne nos eripias.* (Statuunt igitur, Mariam eſſe mediatricem apud Chriſtum iudicem nobis iratum.) Barradius tom. I. comm. in concil. evang. p. 328. *In cœlo aſtrologi inter leonem & libram virginis ſignum interponunt. Nos inter leonem de tribu Iuda*, *hoc eſt*, *Chriſtum in hora mortis iudicem & libram illam iudicii terribilem*, *qua omnes cogitationes noſtrae*, *opera ac verba examinantur*, *non virginis ſignum*, *ſed virginem iudicis matrem multis precibus advocatam interponamus.* Iudicet quilibet, an non hac ratione a fiducia in mediatorem Chriſtum collocanda, & ab invocatione in Chriſti nomine facienda ad fiduciam in ſanctos & ad invocationem in ſanctorum nomine faciendam homines abducantur? 5.) Id quod adhuc manifeſtius patet ex eo, quod negant, hac precandi formula utendum eſſe: *Chriſte ora pro nobis.* Lindanus in ſcripto, cui titulum fecit: *Concordia diſcors.* p. 143. diſputat, *eſſe iniuriam*, *contumeliam & irreligioſam blaſphemiam*, *qua Chriſtus Dominus Deus noſter irreverentia ſumma in ſanctorum ordinem redigatur*, *quando ita invocetur: Advocate noſter ora pro nobis Deum.* Salmeronius diſp. VII. in 1. Tim. II. tom. XV. p. 459. *Orare Deum actus eſt latriae*, *ideo non dicitur*, *Chriſte ora pro nobis*, *quia Chriſtus eſt nomen ſuppoſiti.* Diſp. VIII. p. 476. *Chriſto non eſt dicentium*, *intercede pro me*, *aut ora pro me*, *quemadmodum ſacramentarii noſtro ſeculo auſi ſunt dicere;* Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, ora pro me. *Et:* Salve rex miſericordiæ, vita, dulcedo, ſpes noſtra. *Et:* ora pro nobis ſancte Dei genite; *qua in re iſti nebulones impudenter Chriſto tribuunt*, *quod eccleſia a tot retro ſeculis b. Deiparae tribuit. Quod autem non liceat ita invocare Chriſtum*, *docet inprimis eccleſiae conſuetudo*, quae

quae in ſacris litaniis idem petit a Chriſto, quod a Patre & Spiritu ſancto, nempe miſericordiam, cum ait, Kyrie eleyſon, Chriſte eleyſon. Item petit audiri atque exaudiri & ſuſcipere noſtram deprecationem perinde a Chriſto atque a Patre & Spiritu ſancto. Tertio, quia oratur & exoratur Pater in nomine Chriſti, & Pater cum Filio praeſtat omnia, quae petuntur. Quarto, dum Chriſtus in terris degebat, nullus eum, ut pro ſe oraret, rogavit, ſed omnes pedibus & genibus eius provoluti opem & miſericordiam ſupplices implorabant &c. (quaſi vero invicem pugnent, invocare Chriſtum ut verum cum Patre & Spiritu ſancto Deum, & eumdem invocare ut mediatorem atque interceſſorem, qui expreſſe dicit Iohan. XIV. 16. *Rogabo Patrem, & alium paracletum dabo vobis.* & XVII. 20. *Non pro eis tantum rogo, ſed pro omnibus, qui per verbum ipſorum in me credituri ſunt.* Regerit quidem Salmeronius, *haec fuiſſe opera naturae humanae infirmae & humiliatae in Chriſto, at poſtquam illam naturam exaltavit Pater, & conſtituit eum ſupra omnem poteſtatem &c. eſſe longe alium.* Sed quid fiet manifeſtiſſimis dictis apoſtolicis: Rom. VIII. 34. *Chriſtus eſt ad dextram Patris, & interpellat pro nobis.* Hebr. IX. 24. *Ingreſſus eſt in ipſum cœlum, ut adpareat vultui Dei pro nobis.* 1. Ioh. II. 1. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Deum.* Servi formam Chriſtus in exaltatione depoſuit, ſed officium mediatoris & interceſſoris nequaquam. Adde quod contradicat Salmeronius ſibi ipſi, nam p. 459. ſcribit: *Vt beatitudo ſumma, qua Chriſtus perfruitur, non tollit illi, quin pro nobis poſſit interpellare: ita etiam nec ſancti beatitudine abſorbentur ſic, quin valeant pro nobis intercedere* p. 469. *Chriſtus perfecta beatitudine fruitur, nec tamen ob interpellatione pro nobis ceſſat.* p. 474. *Chriſtus eſt iudex omnium & advocatus.* Ambroſius in Lucæ VI. ſcribens ait: *Advocatus & iudex eſt. In altero pietatis officium, in altero inſigne eſt poteſtatis.* Præterea ſi in exaltatione demum Chriſtus *longe alius factus eſt*, (ut Neſtoriano modo Salmeronius loquitur) ergo in diebus carnis ſuæ invocari ut interceſſor potuit, quod ipſum tamen Salmeronius negat eſſe factum. Neve quid abſurditatibus & blaſphemiis deſit, idem Salmeronius ſub finem VII. diſputationis p. 467. ſcribit *orationem illam, quae fit per ſanctos, meliorem eſſe, quam eſt ea, quae fit per ſolum Chriſtum. 1.) Quia ſecum continet duplicem actum, quando enim fundo orationem ad ſanctum, etiam ſanctus orat pro me. 2.) Majus eſt in ſe & in ſanctis Deum honorificare, quam Deum tantum in ſe ipſo. 3.) Quia eccleſia, quae Spiritum Chriſti habet, frequentiſſime per ſanctos recurrit ad Deum, rarius per ſe ad Deum accedit. 4.) Precatio Dei per invocationem ſanctorum arguit majorem humilitatem.* Sic ergo maioris meriti & efficaciæ ſtatuitur oratio, quæ fit per Sanctos ſine verbo, quam quæ fit ex fide in Chriſti nomine prælucente verbo &c. Similia occurrunt apud Piſtorium in hodegetic. p. 271. ex quibus cuilibet manifeſeſtum, quod pontificii ſanctos non ſolum in officio mediatoris & interceſſoris Chriſto coniungant, ſed quantum in ſe eſt, Chriſtum ab hoc officio prorſus removeant & in ipſius locum ſanctos ſubſtituant.

2) Sanctos non invocari ut Chriſtum, ſed ut nos adiuvent.

§. CCCLXXXVII. Lib. eiusdem cap. 20. Bellarminus ſic excipit 2) *Nullam iniuriam fieri Chriſto per invocationem ſanctorum, neque enim invocari ſanctos, ut fungantur vice Chriſti, vel ut Chriſtum adiuvent, ſed ut adiuvent nos, quo facilius a Deo per Chriſtum impetremus quae poſcimus.* Reſp. 1.) Quicunque ſanctis illud tribuit, quod ſoli Chriſto tribuendum eſſe ſcriptura docet, ille iniuriam Chriſto infert. Atqui invocatio ſanctorum tribuit ſanctis illud, quod ſoli Chriſto tribuen-

dum eſſe ſcriptura docet, videlicet in ; nomine eſſe Deum invocandum, 1 eſſe unicum noſtrum mediatorem erceſſorem &c. Ergo. Certe quanſanctorum interceſſione & meritis ficii nos iubent uti, adfectu φι-ξωτίας ac συμπαθείας Chriſtum nt, & a familiari ipſius acceſſu ſu nos ablegant, ad quem tam bele nos invitat Matth. XI. 28. Ioh. 7. XIV. 6. 2) An non derogat ho- Chriſti, quod Mariam ſic compel- *O felix puerpera, iure matris impera. humiliter, praecipe ſublimiter &c.?* ui Chriſtum animis hominum inpri- : ut iratum iudicem, ad quem non ıer ſanctos pateat acceſſus, quique os ſtatuunt eſſe *mediatores mediatoris*, :vera ſanctos ideo invocant, ut funır vice Chriſti. Ratio *connexionis* eſt feſta, quia hoc Chriſti eſt officium ıidem proprium, mediatoris & inſſoris partibus apud Deum fungi, ıciliare Deo Patri, ſuis meritis & ceſſione exauditionem nobis impe- . Atqui pontificii hoc faciunt, ut at ex praxi. Exſtant picturæ in temɔublice propoſitæ, in quibus Maria › miſericordiæ ſuæ tegit, quos Chriiridi inſidens tetrico vultu intuetur, a in eos proiicit & damnationi adiue conſtituit. Exſtat etiam in temalis pictura: Infimo loco ſtat peccaıcie ad b. virginem verſa hac illam ıellans precatione:

rogo, virgo pia, nunc me defende Maria.

no latere b. Maria denudatis uberiChriſtum Filium ſic adloquitur:

ıec quia ſuxiſti, fili, veniam precor iſti,

› monſtrans peccatorem. Ex altero : conſpicitur Chriſtus vulnera Patri ti monſtrans his verbis:

Vulnera cerne Pater, da, quod rogitat mea mater.

In ſublimi conſtitutus Pater cœleſtis reſpondet:

Quaeque petita dabo, fili, tibi nulla negabo,

4) Qui ſanctos vocant *coadiutores & cooperatores in opere redemtionis ac ſalutis noſtrae*, illi revera ſanctos ideo invocant, ut Chriſtum adiuvent. Pontificii ſanctos vocant coadiutores & cooperatores in opere redemtionis ac ſalutis noſtræ. In Mariali anno 1493. Argentinæ edito per Martinum Simmium in fol. libr. I. cap. 5. fol. 13. b. ſic legitur: *Ad ultimum fuit Dominus cum ea* (Maria) *& ipſa cum Domino in eodem labore & in eodem opere redemtionis. Mater miſericordiae adiuvit Patrem miſericordiarum in opere noſtrae ſalutis, unde praedictum eſt de prima muliere, faciamus ei adiutorium. Quid eſt ergo, quod Dominus dicit Eſa. LXIII. Torcular calcavi ſolus, & de gentibus non fuit vir mecum? Verum eſt Domine, quod non fuit vir tecum, ſed mulier una tecum eſt, quae omnia vulnera, quae tu ſuſcepiſti in corpore, ſuſcepit in corde.* Antonius part. III. ſummæ tit. 3. *Securum accesſum habes ad Deum o homo, ubi mater ſtat ante Filium, Filius ante Patrem. Mater oſtendit Filio pectus & ubera, Filius Patri latus & vulnera.* Idem part. IV. tit. 15. cap. 44. §. 9. Mariam introducit cum Seraphin ſic colloquentem: *Oportet impleri ſcripturam dicentem: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum &c. non decet igitur eum* (Filium meum) *eſſe ſolum, ſed me matrem ſuam ſecum iuxta eum datam ſibi in adiutorium, in redemtione per compaſſionem, in glorificatione per interceſſionem continuam pro humano genere, ut cum minatus fuerit ſubvertere terram ſicut in diluvio, ego adpaream tanquam arcus, ut recordatus fœderis repropitietur.* In exercitiis Tauleri ſuper paſſionem Domini editis a Laurent. Su-

tio

rio Lugdun. pag. 346. *Iam duo hic videre erat altaria cæleſti Patri praeparata. Unum in Chriſti corpore, alterum in corde virginis Mariae. Chriſtus quidem carnem & ſanguinem obtulit. Maria autem animam ſuam.* Et paulo ante: *Quia dolor tuus* (Maria) *filii tui cruciatibus reſpondebat, fuit eapropter & crux tua & adflictio tua incomprehenſibilis ac immenſa, & merita infinita.* Porro: *quandoquidem ita conſtitutum erat a Deo, ut beatiſſima virgo Maria media eſſet & conciliatrix Dei & hominis peccatoris, eam ob rem idem ipſe eam tanta animi aegritudine ac mœrore corripi permiſit, ut tanta eſſent adflictionis eius merita, quanta ut eſſent, talem decebant conciliatricem, qua & ſufficere poſſet omnibus, & ex immenſis meritorum ſuorum theſauris omnibus opem ferre.* Brigitta in revelat. cap. 3. Chriſtum ſic loquentem introducit: *Ego Filius Dei bene dicere poſſum, quod mater mea & ego quaſi cum uno corde ſalvavimus hominem, ego patiendo corde & carne, ipſa cordis dolore & amore.* Vincentius Brunius in medit. feſtorum beatæ virginis edit. Colonienſ. anno 1599. pag. 11. *Cum Deus decrevit Filio ſuo unigenito pro redimendo genere humano adſumendam eſſe carnem, ſimul etiam decrevit & praedeſtinavit, quae deberet eſſe eius mater & redemtionis noſtra cooperatrix.* Suarez tom. II. comm. in Thom. diſp. 22. q. 37. ſect. 2. *Maria ad noſtram redemtionem ſingulari modo cooperata eſt.* Lorinus in comm. 1. Ioh. II. p. 32. *Impertitur Chriſtus hunc honorem* (patrocinii) *amicis ſuis, ut ipſius adiutores, miniſtri, cooperatores & coadvocati ſint.* Oſorius tom. IV. conc. p. 530. *Chriſtus in calvaria carnem, Maria immolabat animam.* Salmeronius tom. X. tract. 41. *Maria ſtetit ſub cruce, ut eſſet adiutrix liberationis & corredemtrix, quemadmodum Eva una cum Adamo malum invexit.* Sotus in conf. cath. ſanctos in cœlo dicit eſſe *coadiutores & cooperatores in opere ſalutis noſtrae.* 5.) Qui meritis ſanctorum ſe in precibus adiuvari confidunt, illi merita ſanctorum merito Chriſti addunt, & ſanctos ideo invocant, ut Chriſtum adiuvent. Pontificii id faciunt. Ergo. *Maioris* firmitas patet ex eo, quia ubi plures cauſæ ad unum effectum producendum neceſſario concurrunt, ibi una alteram adiuvet. 6.) Si ſanctos ideo invocare debemus, ut nos adiuvent, quo nos facilius a Deo impetremus, quæ petimus, utique Chriſto mediatori & interceſſori ut adiutores eosdem coniungimus. Si enim propter ſolum Chriſtum nos exaudiri orantes non ita facile impetramus, quæ petimus, quam ſi interceſſionem & merita ſanctorum nobis in precibus comparemus, ergo ſancti revera Chriſto in impetrandis a Deo beneficiis coniunguntur. 7.) Ubi vero exſtat in ſcripturis promiſſio, quod Deus nos citius velit exaudire, & quod facilius ea, quæ petimus, debeamus impetrare, ſi una cum Chriſti merito etiam ſanctorum merita ad tribunal Dei adferamus, nec Chriſti tantum ſed etiam ſanctorum interceſſioni confidamus? Certe Deus per Chriſtum mediatorem in vera pœnitentia & fide a nobis invocatus, paratiſſimus eſt nobis dare, quidquid petimus, Matth. XVIII. 19. Ioh. XVI. 23. 1. Ioh. V. 14. &c. ac maior eſt Chriſti erga nos dilectio, quam ullius ſancti, Ioh. XV. 13. Hebr. IV. 15. &c. meritum ipſius tam perfectum & abſolutum eſt, ut merita ſanctorum minime deſideret, quibus in reconciliatione cum Deo & precum noſtrarum exauditione adiuvemur. Solius Chriſti merito & interceſſione, non autem ſanctorum meritis nec propria dignitate vel diſpoſitione preces noſtræ niti debent, ſi velimus eas eſſe Deo gratas & ab ipſo exaudiri. Nullus ſanctorum tanta nobis præſtitit, quanta Chriſtus, nullus pro nobis mortuus eſt, nullus tam arcte nos diligit, maiori igitur fiducia per Chriſtum & in Chriſti nomine Deum poſſumus invoca-

vocare, quam ſanctorum meritis & interceſſioni confidere. 8) Ex ſcripturis demonſtrandum erat, Deum voluntatem ſuam in verbo ſic revelaſſe, quod magis paratus ſit nos exaudire, ſi meritis & interceſſionibus defunctorum ſanctorum in precibus confidamus, quam ſi ſolius Chriſti merito & interceſſioni confidentes, in vera pœnitentia ac fide Deum invocemus. *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet*, Pſalm. LI. 19. & *gaudium in cælo eſt ſuper peccatore pœnitentiam agente*, Lucæ XV. 10. Quo ergo nos indigniores in vera pœnitentia, fide & humilitate ſtatuimus, eo acceptiores erunt noſtræ preces per Chriſtum & in Chriſti nomine Patri oblatæ. Ad noſtram diſpoſitionem & dignitatem non eſt quod reſpiciamus, vera enim precantis diſpoſitio hæc eſt, agnoſcere ſe non eſſe ſatis diſpoſitum ac dignum, in vera pœnitentia & humilitate indignitatem & indiſpoſitionem ſuam agnoſcere, adferre cor contritum & humiliatum, orare in ſpiritu & veritate &c. ad ſanctorum etiam diſpoſitionem ſive merita non eſt reſpiciendum iisque confidendum, ſed quod nobis noſtræve diſpoſitioni deeſt, ex ſolius Chriſti perfectiſſimo merito unice petendum, in ipſius ſolius nomine orandum, in ipſum ſolum omnis exauditionis & ſalutis fiducia collocanda, ipſius unius ſatisfactio & meritoria dignitas iudicio Dei opponenda &c.

§. CCCLXXXVIII. 3.) *Si argumentum aliquid valeret, etiam concluderet, non eſſe petendas vivorum interceſſiones, quod ſcripturis contrarium.* Idem repetit Becanus in l. de invoc. ſanct. p. 14. *Si invocatio eorum, qui nobiſcum in hac vita degunt, non cedit in Dei aut Chriſti iniuriam. Ergo nec invocatio defunctorum.* Reſp. eſt maxima diverſitas inter *invocationem* ſanctorum defunctorum & *petitionem interceſſionis* viventium. 1.) Vivorum interceſſionem petimus permoti præcepto apoſtolico, 1. Tim. II. 1. Iac. V. 16. promiſſionibus, Gen. XX. 6. Iob. XLII. 8. & probatis piorum exemplis in ſcriptura adnotatis, 1. Sam. VII. 8. Iob. XLII. 8. Rom. XV. 30. Eph. VI. 19. Col. IV. 3. 1. Theſſ. V. 25. 2. Theſſ. III. 1. Hebr. XIII. 18. ſed de ſanctorum defunctorum invocatione non exſtat aliquod *mandatum*, vel *promiſſio*, vel *probatum exemplum*. 2) Aliud eſt præſentis & viventis compellatio, aliud abſentis & rebus humanis exemti religioſa invocatio. *Potes*, ait b. Lutherus in art. Smalcald. *ut chriſtianus & ſanctus in terris pro me orare, non in una tantum ſed in omni neceſſitate, propterea autem non debeo te adorare, invocare, ferias, ieiunia, oblationes, miſſas in tui honorem & cultum celebrare, & fidem ad ſalutem meam tibi mancipare, cum aliis modis te honorare, diligere & tibi in Chriſto gratias agere poſſim.* Compellatio viventium eſt opus caritatis, & pertinet ad ſecundam decalogi tabulam. Invocatio defunctorum eſt cultus religionis & pertinet ad primam decalogi tabulam. 3) Non ideo viventes ad preces ſuas nobis coniungendas compellamus, ac ſi propter ipſorum merita nos petita impetraturos confidamus, id quod defunctis ſanctis pontificii adſcribunt, ſed ut chriſtianæ caritatis adfectum ipſo facto declarent, ut precibus ſuis nobiſcum contra ſatanam & omnes hoſtes pugnent, *ut Deum quaſi manu facta precationibus nobiſcum ambiant orantes, haec vis Deo grata eſt.* Tertullianus in apolog. c. 39. 4) Sancti in terris adhuc viventes nobis præſentes adſunt, calamitates noſtras vident, deſideria & vota noſtra audiunt; ſed defuncti ex terrenæ & animalis vitæ conſortio in cœleſtem ſocietatem ſunt translati, ideo ne quidem eos adloqui, aut pro ſuffragio atque auxilio compellare poſſumus, ſicut vivos & præſentes in-

3) Tollerentur etiam vivorum interceſſiones.

in calamitatibus adire, & ut ſua nobiſcum vota coniungant, vel viva voce, vel per literas, vel internuncios compellare licet. Si demortuos ſanctos compellamus, ea quæ Dei ſolius propria ſunt, omniſcientiam, omnipotentiam, omnipræſentiam &c. illis adſcribimus, quod in altera vita degentes nihilominus exaudiant preces, quæ in terris & quidem diverſis in locis funduntur, quod introſpiciant arcana cordium & preces ex pœnitentia & fide profectas ab hypocriticis diſcernant. 5) In vivos illos ſanctos, quorum interceſſionem petimus, non collocamus cordis noſtri fiduciam, neque in ipſorum nomine preces noſtras Deo offerimus, quem honorem defunctis ſanctis pontificios exhibere, manifeſtum eſt. Non ergo illorum compellatio, ſed horum religioſa invocatio Chriſti mediatoris honori derogat. 6) Si viventium & defunctorum ſanctorum eſt eadem ratio, ergo ut vivi largiuntur viventibus eleemoſynas, alter alteri occurrit ſolatio, mutuo ſe inviſunt, ita quoque idem dicendum erit de defunctis. Itemque ut vivi mutuo ſe compellant, & ad preces invitant, ita quoque defuncti vivos de precibus compellabunt, cum ipſi ab his eodem fine compellentur. 7) Nullum viventium ſanctorum compellamus, ut ſit noſter apud Deum mediator, ut Deo nos reconciliet, ut ſit ſalutis noſtræ cooperator, ut ſit beneficiorum ſpiritualium ac cœleſtium largitor, ut liberet nos ab æterna damnatione &c. ſed hunc honorem defunctis ſanctis pontificii tribuunt.

§. CCCLXXXIX. 4.)

4) Chriſtus manet ſolus mediator.

Tribus de cauſis Chriſtus dicitur unus & ſolus mediator Dei & hominum 1) quia ſolus ipſe fuit mediator per modum redemtionis. Notandum enim, poſſe tribus modis unum mediatorem reconciliare duos diſſidentes. Uno modo declarando, uter iuſtum petat, altero modo ſolvendo creditori pro debitore, tertio modo orando creditorem, ut debitum remittat. Primus modus declarationis inter Deum & hominem locum non habet, quia conſtat, Deum ab homine eſſe offenſum. Secundo modo ſolus Chriſtus eſt mediator Dei & hominum, & hoc modo loquitur apoſtolus 1. Tim. II. ut patet tum ex eo, quod ſubdit: Qui dedit ſemet ipſum redemtionem pro nobis: *tum etiam quia ſcribit ad Timotheum epiſcopum Epheſi in Aſia, ubi tunc vigebat haereſis Simonis, quae angelos loco Chriſti introducebat. Poſtremo modo etiam ſancti poſſunt dici mediatores inter Deum & eos, pro quibus orant. Neque eſt, cur timeamus nomen mediatoris transferre ad ſanctos, ſicut ad eos transferimus nomen advocati & interceſſoris, quae Chriſto tribuuntur, Rom. VIII. 1. Ioh. II. cum etiam Moſes dicatur mediator, Deut. V. Gal. III. Hebr. IX. & XII. 2.) Quia Chriſtus non ſolum eſt mediator ratione officii, quia conciliat Deum homini, ſed etiam ratione naturae, quia eſt medius inter Deum & hominem, cum ipſe & Deus & homo ſit, id quod erat neceſſarium ad reconciliandum hominem Deo. 3.) Quia ſolus Chriſtus ita eſt mediator omnium hominum, ut ipſe nullo mediatore indigeat. Nam ſancti caeteri etſi mediatores ſunt inter Deum & nos, quia Deum ſuis precibus nobis propitium reddunt: tamen & ipſi indiguerunt reconciliari Deo per mediatorem Chriſtum, & nunc etiam quidquid nobis impetrant, per Chriſtum impetrant, Chriſtus autem nec per ſe, nec pro nobis ullo mediatore indiguit, vel indiget, ſed accedit per ſemet ipſum ad Deum ſemper vivens ad interpellandum pro nobis Hebr. VII.* Eadem diſtinctione utuntur alii pontificii. Eccius in enchir. cap. 15. diſtinguit inter *mediatorem redemtionis & interceſſionis*, ac ſanctos negat eſſe mediatores redemtionis, ſed tantum interceſſionis. Salmeronius tom. XVI. comm. in 1. Ioh. pag. 197. *Dicimus hunc advocatum alios non excludere tanquam invidum, ſed potius includere.*

. Suarez tom. I. comm. in Thom. ine q. 26. art. 1. *Quamvis ſolus Chriſt per ſe mediator praecipuus inter nos Deum, nihilominus ſancti homines & an- quodam modo ſunt mediatores, tamen ipſum Chriſtum.* Becanus de invoc. t. p. 94. *Chriſtus dicitur unicus mediaton quia ſolus eſt, ſed quia principalis ſancti ſunt mediatores ſecundarii.* Alii nguunt inter *mediatorem immediatum*, m concedunt eſſe ſolum Chriſtum, *nediatores mediatos*, quos dicunt eſſe inctos ſanctos, quam diſtinctionem m adfert Bellarminus cap. 16. §. pe- :. Reſp. 1.) Quidam ex ſanioribus tificiis agnoſcunt, *ſanctos defunctos prie non poſſe dici mediatores Dei & houm*, cum apoſtolus expreſſe dicat: *us eſt mediator Dei & hominum homo iſtus Ieſus.* Ioh. Heſſelius, profeſſor anienſis (quem Philippus rex miſit concilium Tridentinum quemque Ioh. lanus, cenſor regius & apoſtolicus, fatione in cenſuram Heſſelii, *pietatis, ientiae, zeli pro domo Dei, aliarumque utum nomine* ſingulariter laudat) in ım. 1. Tim. II. ſic ſcribit: *Ob eam cau- Chriſtus dicitur mediator Dei & homi- i, quia Deum hominibus reconciliat pla- lo eum ſuper peccatis commiſſis & impe- ıdo nobis Spiritum obedientiae, quo dein- placeamus Deo. Itaque ex dictis mani- ım eſt, ſanctos homines & angelos non mediatores, ut ſcriptura loquitur, quia poſſunt per ſe ipſos Deo placere, imo mpropria locutione mediatores dicantur, tamen mediatores eſſe Dei & hominum, ſi ita loquendum eſt, mediatores ad me- orem. Quidquid enim aut angelus aut o ſanctus a Deo petit, id petit per Chri- n mediatorem, neque ipſe ad Deum im- liate accedit, ut Chriſtus.* Claudius E- ncæus epiſc. in adpend. comm. 1. Tim. ct. de Chriſto mediatore cap. 9. *Per m* (Chriſtum) *& unicum & ſolum me- torem Dei & hominum oblationes & preces noſtrae ſunt exaudibiles*, quod probat ex verbis Petri 1. ep. II. 5. adſerentis, *eccleſiam eſſe domum ſpiritualem; ſacerdotium ſanctum, ad offerendum Deo ſpirituales hoſtias acceptabiles per Chriſtum.* 2.) Si ſolum Chriſtum eſſe *mediatorem redemtionis* ex animo pontificii credunt, cur ergo Mariam in opere redemtionis Chriſti adiutricem ſtatuunt, ut ſuperius vidimus? cur merito Chriſti coniungunt merita ſanctorum, & ſperant, ſe non ſolum interceſſione, ſed & meritis ſanctorum apud Deum iuvari? cur operibus ſupererogationis a ſanctis præſtitis confidunt, ac propter illa ſe exaudiri ſperant? 3.) Sicut *unus eſt Deus*, ita quoque *unus mediator Dei & hominum* 1. Tim. II. 4. 5. At Deus ideo unus eſt, non quia Deus alius eſt *principalis*, alius *ſecundarius*, ſed quia ſolus eſt & numero unus Deus, nec præter eum alius ſtatuendus. Ergo etiam mediator Dei & hominum ita unus eſt, non ut alius ſit principalis, alii ſecundarii, ſed ut ſolus ſit mediator & præter eum nullus alius. 4.) *Mediator interceſſionis* in ſacris literis ſic deſcribitur, quod ratione perſonæ & officii ſit θεάνθρωπος inter Deum & homines medius, 1. Timoth. II. 4. perfecte *iuſtus*, 1. Ioh. II. 2. qui *purgationem peccatorum noſtrorum fecerit per ſe ipſum*, Hebr. I. 3. qui *dederit ſe ipſum pretium redemtionis pro omnibus* 1. Tim. II. 5. qui ſit *in omnibus, quibus nos tentamur, etiam ipſe tentatus, excepto peccato, & hinc ſenſu infirmitatum noſtrarum poſſit adfici*, Hebr. II. 18. IV. 15. quem *ſacerdotes vet. teſt. praefigurarint, quorum munus proprium hoc erat, ut intercederent pro ſuis & populi peccatis*, Hebr. IV. 1. VIII. 8. qui ideo *in cælum adſcenderit & ad dextram Dei conſederit, ut vultui Dei pro nobis adpareret & pro nobis intercederet*, Rom. VIII. 34. Hebr. VIII. 1. IX. 24. qui ſit *pontifex noſter magnus, qui cælos penetraverit*, Hebr. VII. 25. per quem *pacem habeamus apud Deum*, Rom. V. 1.

per quem *pateat nobis aditus ad Deum*, Rom. V. 2. Epheſ. III. 12. qui propterea, *quod in aeternum manet*, *perpetuum habeat ſacerdotium ἀπαράβατον*, *quod non transeat ad alios*, *unde ad plenum & perfecte ſalvare poteſt*, *qui per ipſum ad Deum accedunt*, *ſemper vivens*, *ut interpellet pro iis*, Hebr. VII. 25. per quem *adſidue offerre poſſumus ſacrificium laudis*, *hoc eſt*, *fructum labiorum confitentium nomini eius*, Hebr. XIII. 15. in cuius *nomine poſſimus ac debeamus orare*, Ioh. XVI. 23. qui ſit *miſericors ac fidelis pontifex in his*, *quae apud Deum nobis peragenda*, Hebr. II. 18. ad quem *ceu thronum gratiae cum fiducia accedere poſſumus*, *& conſequi miſericordiam*, *& gratiam invenire ad opportunum auxilium*, Hebr. IV. 16. qui *omnes laborantes & oneratos unice ad ſe vocat & refectionem animarum ipſis promittit*, Matth. XI. 28. qui ſit *auctor & conſummator ſalutis noſtrae*, Hebr. XII. 2. Iam vero hæc membra deſcriptionis & coniunctim & ſeparatim accepta non conveniunt ſanctis, ſed ſoli Chriſto. Ergo ſancti defuncti non ſunt mediatores interceſſionis apud Deum, ſed ſolus Chriſtus. 5.) Mediatoris noſtri apud Deum interceſſio nititur eiusdem ſatisfactione ac merito, unde in ſacerdotali Chriſti officio *ſatisfactio*, *meritum & interceſſio* indivulſo nexu coniunguntur, 1. Tim. II. 5. 1. Ioh. II. 2. &c. non poteſt ergo inter *mediatorem redemtionis* & *interceſſionis* eo modo diſtingui, ut ſolus Chriſtus ſtatuatur mediator *redemtionis*, ſancti autem Chriſto adiungantur in officio mediatorio *interceſſionis*, ſed ut ſolus Chriſtus eſt mediator redemtionis, ita quoque ſolus eſt mediator interceſſionis. Mediatorem noſtrum oportet eſſe a Deo ipſo ad hoc officium electum, conſtitutum & ordinatum. Item oportet eum eſſe ſine peccato & perfecte iuſtum. Denique oportet ipſum nos Deo reconciliare. At hæ conditiones uni & ſoli Chriſto, non autem ſanctis conveniunt (*) 6.) Neque eſt, quod regeras, *etiam viventes ſanctos pro viventibus intercedere*, *ac proinde non ſolum Chriſtum eſſe interceſſionis mediatorem*. Diſtinguendum enim inter *ſacerdotalem*, *mediatoriam* & ἱλαςικὴν, *meritoriam ac propitiatoriam interceſſionem*, qua ſolus Chriſtus vi ſanctiſſimi ac ſufficientiſſimi ſui meriti pro nobis præſtiti apud Deum Patrem intercedit, & *interceſſionem συναγωνιςικὴν*, qua ſancti, qui in terris adhuc militant, coniunctis precibus adverſus ſatanam & eius organa nobiscum pugnant. *In terris* habemus multos interceſſores, qui humiliter nobiscum divinam miſericordiam & opem implorant, ſed *in cælis* unicum mediatorem & interceſſorem vi ſanctiſſimi ſui meriti pro nobis deprecantem habemus Ieſum Chriſtum. Pontificii vero hunc honorem ſoli Chriſto debitum cum ſanctis communicant. 7.) Si ſancti defuncti eſſent mediatores interceſſionis, tum haberent mandatum, quo partes illæ divinitus ipſis imponerentur, haberent promiſſionem, quod pro aliis intercedentes certiſſime debeant exaudiri, eſſent conſcii omnium eorum, quæ in terris geruntur, adeoque omnium calamitatum, quibus illi premuntur, qui in precibus ad ipſos confugiunt &c. Sed nihil horum defunctis ſanctis competit. Ergo non ſunt mediatores interceſſionis. 8.) Si diſtinctionem illam inter mediatorem *redemtionis* & *interceſſionis* noviſſet rex Uſias 2. Paral. XXVI. 18. luculente refutare potuiſſet Azariam & alios ſacerdotes Iehovæ, qui dixerunt, *eius non eſſe adolere incenſum*, *ſed ſacerdotum filiorum Aaronis*. Diſtinguere enim eodem modo potuiſſet, ſacerdotes quidem ſolos offerre oportere ſuper altare ſacrificiorum & victimarum tanquam mediatores redemtionis,

(*) Auguſtinus in lib. meditat. cap. 5. *Quem alium dirigam tibi interceſſorem, niſi hunc, qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris?*

tionis', ſed ſuper altare ſuffitus, quod erat altare interceſſionis, etiam alios offerre poſſe. 9.) Si ſancti defuncti ſunt mediatores *mediati*, per quos ad Chriſtum nobis parandus aditus, qui eſt ſacerdos & mediator *immediatus*, conſequens fuerit, ſanctos maiori dilectione nos complecti quam ipſum Chriſtum, quia ſanctos accedere poſſumus ſine mediatore, ad Chriſtum autem aliis mediatoribus nobis opus. 10.) Mediatoris eſt parti læſæ ſatisfacere. At Chriſtus, ad quem per ſanctos accedimus, eſt pars læſa. Huic ergo ſatisfacient ſancti vel immediate, & ſic erunt immediati interceſſores, quod tamen negant pontificii, vel mediate, & ſic ediſſerant nobis aliud medium, per Chriſtum enim agere non poſſunt, cum ſit iudex, neque poſſunt pontificii exprimere aliud medium. Ergo ſancti nec ſunt mediati mediatores, & per conſequens prorſus non ſunt mediatores, ſicque pontificii *neſciant*, *quid adorent*, Joh. IV. 22. 11.) Si defunctis ſanctis preces noſtræ per divinam revelationem innoteſcunt, non poſſunt invocari ut mediatores *interceſſionis*. Sed prius ſtatuunt multi ex pontificiis, ut vidimus in quæſtione prima, agnoſcant ergo etiam poſterius. Connexio maioris probatur, quia qui mediatoris officio fungi expetit, ille debet per ſe audire preces eorum, qui ipſius interceſſionem deſiderant. Qualis enim mediator erit is, cui ab eo, apud quem mediatorem agere debet, prius indicandum, quod ab alio ſit mediator, & interceſſor prius fuerit compellatus? 12.) Si ſancti eſſent mediatores interceſſionis, tunc in ſcripturis uſpiam hoc encomio ornarentur. Sed hoc poſterius probari nequit. Ergo nec prius adſerendum. Regerit quidem Bellarminus, *Moſen vocari mediatorem*, ſed hoc argumentum eſt a quæſtione alienum. Quæſtio enim eſt de ſanctis defunctis, ſed argumentum loquitur de Moſe in terris officium ſuum exſequente. De tali mediatore hoc loco quæſtio eſt. qui *meritoriam interceſſionem* Deo pro nobis in cœlo offerat. Talis mediator nec Moſes nec ullus homo fuit, ſed hic honor ſoli Chriſto competit. Quo ſenſu ac reſpectu Moſes dicatur mediator, ſatis manifeſte exponitur Deut. V. 5. *Ego ſtabam inter Deum & vos in tempore illo, ut adnunciarem vobis verba eius.* Ergo quatenus Moſes fuit internuncius divinæ voluntatis & miniſter νομοθεσίας, eatenus vocatur mediator, atqui tale officium ſanctis competere ſcriptura nuſpiam adſerit. 13.) Si ſancti defuncti eſſent mediatores interceſſionis, utique *in ipſorum nomine* orandum foret, & hoc honoris encomium etiam ſanctis viventibus pro nobis apud Deum interpellantibus tribui poſſet. Sed conſequens eſt abſurdum. 14.) Concedit Bellarminus, *Chriſtum ideo vocari unum ac ſolum mediatorem Dei & hominum, quia non ſolum ratione officii, ſed etiam ratione naturae eſt mediator, cum ſit Deus & homo;* ex quo ita inferimus: Quicunque apud Deum eſt mediator interceſſionis ratione *officii*, illum etiam oportet eſſe mediatorem ratione *perſonae*. Connexio probatur, quia officium mediationis talem perſonam neceſſario requirebat, quæ eſſet Deus & homo, ut ſuo loco plenius demonſtratur. Chryſoſtomus hom. VII. in 1. ep. Tim. *Enimvero mediator utriſque* (Deo ſcilicet & hominibus) *debet ſocietate coniungi, quorum mediator eſt. Quod ſi unum quidem ſocietate contingat, ab alio vero fuerit ſeparatus, mediator dici non poteſt. Niſi igitur conſors ſit paternae naturae, mediator profecto non eſt, quippe cum a Patris ſit ſubſtantia ſeparatus* Intercedit Chriſtus mediator vi ſui meriti, quia enim infinitum meritum pro nobis præſtitit, ideo etiam efficaciter pro nobis interpellare poteſt. Infinitas illa meriti dependet ab infinitate perſonæ, quæ non ſolum homo ſed & Deus. Quicunque ergo non ſunt mediatores ratione *naturae* ſeu *perſonae*, illi etiam non poſſunt

eſſe mediatores ratione *officii*. Iam vero conſtat, ſanctos non eſſe mediatores ratione naturæ. Ergo non poſſunt eſſe mediatores ratione officii. Idem probat res ipſa. Qui enim cupit eſſe mediator *interceſſionis*, illum oportet iram Dei placare, peccata tollere, ab æterna morte liberare, maledictionem legis abolere, perfectam iuſtitiam adducere, Spiritum ſanctum credentibus & ex fide orantibus donare. Iam vero hæc omnia præſtare nemo poteſt, niſi qui ſit mediator etiam ratione *naturae*, id eſt, in perſonæ unitate verus Deus & verus homo. Deus eſt iuſtiſſimus, imo ipſius iuſtitia eſt ignis conſumens, nos ſumus inſtar ſtipulæ. Accedentibus ergo nobis ad Deum mediatore & interceſſore opus & quidem tali, qui peccata expiaverit & iuſtitiæ divinæ ſatisfecerit. Eiusmodi mediator & interceſſor non eſt nec eſſe poteſt alius quam ſolus Chriſtus. 15.) Denique tribus illis cauſis a Bellarmino adſignatis, ob quas ſolus Chriſtus dicatur mediator Dei & hominum, addendum vel maxime illud, quod Chriſtus inde atque ideo dicatur unus mediator Dei & hominum, quia *per ipſum ſolum patet nobis aditus ad Patrem*, Ioh. XIV. 6. & quia *non eſt in alio quoquam ſalus, neque aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri.* Act. IV. 12. quod ipſum ſi probe obſervetur, in fumum abeunt, quæcunque de ſanctis in conſortium mediatorii officii adſcitis pontificii magno ſed irrito conatu diſputant. Chriſtum pro nobis apud Patrem intercedere ex ſcripturis certum eſt, cum fiducia igitur ad thronum gratiæ per ipſum accedere & in ipſius nomine preces noſtras Deo offerre poſſumus de exauditione minime dubii; ſed quod per ſanctorum defunctorum interceſſionem & merita ad Deum accedere poſſimus, de eo altum in ſcripturis ſilentium. Teneamus igitur certum relicto incerto.

§. CCCXC. III.) Ut Dei & Chriſti mediatoris, ita quoque ipſorummet *ſanctorum* conditio non permittit ſanctos invocari: 1.) quia *non ſunt omniſcii*, nec *καρδιογνώσται*. Sic enim concludimus: Ille ſolus eſt religioſe invocandus, qui eſt omniſciu[s] *καρδιογνώστης*. Sancti non ſunt omn[iſcii] nec *καρδιογνῶσται*. Ergo ſancti non religioſe invocandi. *Adſumtionis* ve[ritas] in quæſt. I. fuit demonſtrata. *Maior* [pro]poſitio probatur 1.) ex *obiecti*, ad [quod] invocatio dirigenda eſt, *deſcriptione*. M[atth.] VI. 6. *Ora Patrem tuum, qui eſt in occ[ulto] & Pater tuus, qui videt in occulto, r[eddet] tibi in propatulo.* Ier. XI. 20. *Tibi [Do]mine, qui iudicas iuſte, & probas cor[da &] renes, revelavi cauſam meam.* (per pi[as &] ſerias preces) Pſalm. XLIV. 21. *Si e[x]tendiſſemus manus noſtras ad Deum alien[um]* v. 22. *nonne Deus inveſtigaret iſta? [ipſe] enim novit abſcondita cordis &c.* 2.) [ex re]*latione*. Sancti ex eo concludunt, Deum clamantes exaudiri, quia D[eus] qui exauditionem paterne promiſit omniſcius & *καρδιογνώστης*. Ergo a [con]trario ſenſu, quando invocatur is, non eſt omniſcius nec *καρδιογνώστης*, poſſumus eſſe certi de exauditione. XVIII. 7. *In tribulatione mea invocavi [Do]minum, & ad Deum meum clamavi exaudivit de templo ſancto ſuo vocem m[eam] & clamor meus in conſpectu eius introi[vit in] aures eius.* XXXVIII. 10. *Domine, a[nte te] omne deſiderium meum, & gemitus m[eus a] te non eſt abſconditus.* v. 17. *In te D[omine] ſperavi, tu exaudies me Domine Deus* LXXIX. 11. *Introeat in conſpectu tu[o ge]mitus compeditorum.* Paulus Rom. [VIII.] 27. preces piorum Deo gratas eſſe, ipſo exaudiri probat hoc argumento: *ſcrutatur corda, ſcit, quid deſideret ſpi[ritus]* 3.) Ex *oppoſitione*. Elias propheta 1.

III.) S[ancto]rum con[ditio]nem mi[nime] ferre, [ut] vocem [invocentur] 1.) quia [non] ſunt om[niſcii]

X

III. 27. Baalitarum deum non eſſe in-
andum demonſtrat ex eo, quia non
eſt exaudire preces ſe invocantium.
m. CXV. 6. *Simulacra gentium aures ha-
& non audiunt.* 4.) Ex *illius, qui in-
ndus eſt, neceſſaria conditione.* Qui re-
oſe invocandus eſt, illum oportet au-
: preces ſibi oblatas, alias invocatio
inanis ſonus aërem diverberans. Iam
o exaudire preces piorum requirit &
niſcientiam & *καρδιογνωσίαν*. Ratio
ris eſt, quia uno eodemque tempore
ocis compluribus preces a piis fundun-
, ac proinde ad preces ipſorum exau-
ndas non ſufficit particularis quorum-
n notitia, ſed requiritur generalis, ple-
ia & perfectiſſima omnium circum-
tiarum cognitio. Ratio *poſterioris* eſt,
a preces quandoque ſolo cordis gemi-
ine voce exteriore peraguntur; ac pro-
e eum, qui velit preces exaudire,
rtet eſſe cordis ſcrutatorem & arca-
um in cordibus hominum latitantium
ſcium.

ceptiones larmini. lius fun- vice ſan- orum.

§. CCCXCI. Excipit Bellarminus cap. 20. reſp. ad 3. 1.) *conſecutionem huius argumenti negari poſſe. Nam cum certum ſit ex patrum teſtimoniis & miraculis a Deo ſis, eos qui invocant ſanctos, exaudiri mpetrare, quod petunt, ideo non fruſtra cantur ſancti, etiamſi demus, eos non ire neque cognoſcere preces noſtras, nam nis alius eorum vice fungitur, ſicut non ſra ſupplicat regi, qui certe ſcit, regem lecturum ſupplicationem, ſed aliquem m ex aula eius, & nihilominus ita ſe etraturum, quod petit, ac ſi rex legiſſet licationem.* Reſp. 1.) Invocationem ctorum nec ex unanimi patrum con-
u, nec ex miraculis demonſtrari poſ-
poſtea oſtendemus. 2.) Hoc loco ur-
nus illud, quod nec patrum dicta nec
acula ſolidum & immotum præbeant
fidei fundamentum, ſed ſolum & unicum
Dei verbum. Fides enim noſtra non pot-
eſt nec debet niti hominum auctoritate
vel miraculis incertis, ſed ſolius Dei ad-
ſertione. 3.) Immota & neceſſaria eſt
illa connexio: Si ſancti non audiunt, nec
cognoſcunt preces noſtras, non debent
a nobis invocari, ut patet ex argumen-
tis paulo ante adductis. 4.) Ecquis ve-
ro eſt ille *alius, qui ſanctorum vice fungi-
tur?* Sanctos pontificii vocant *mediatores
ad mediatorem* Chriſtum. Quod ſi alius
vice ſanctorum fungitur, qui preces no-
ſtras illis revelet, tunc aliis mediatoribus
ad hos mediatores opus erit. Sic Maria
eſt mediatrix ad mediatorem Chriſtum;
Iohannes vel alius quidam ſanctus eſt me-
diator ad Mariam, quis vero erit me-
diator ad Iohannem? Nos non novimus
alium Dei & hominum mediatorem, quam
Chriſtum Ieſum. 5.) Sanctis preces no-
ſtræ revelantur vel per Deum vel per
angelos. Prius dici nequit, ut in quæſt.
I. demonſtravimus. Poſterius itidem ad-
firmari nequit, quia altum hac de re in
ſcripturis ſilentium, & quia angelorum
ut eſſentia ita quoque ſcientia eſt finita,
unde arcanos cordium humanorum re-
ceſſus intueri & omnes in diverſis locis
Deum invocantes audire nequeunt. 6.)
Si per eum, qui ſanctorum vice fungi-
tur, Bellarminus intelligit Deum ipſum,
*a quo ea, quae in terris geruntur, ſanctis
revelari* paulo poſt ſcribit, conſequens fu-
erit, Deum eſſe mediatorem imo mini-
ſtrum ſanctorum. Qui enim alterius vice
fungitur, is eſt mediator, imo miniſter
eius. 7.) Idem ex adducta ſimilitudine
deducitur. Si enim ſancti conferuntur re-
gi, qui non legit ſupplicationes, Deus
illi, qui ſupplicationes regi inſcriptas le-
git, utique ſancti conſtituuntur domi-
ni, Deus autem ipſorum vicem tenens vel
cancellarius vel ſecretarius vel ſilentiarius
conſtituitur. 8.) Longe alia ac diverſa ratio
eſt curiæ cœleſtis quam terrenæ. Reges
ter-

terreni propterea utuntur opera miniſtrorum & conſiliariorum, qui ſupplicationes ſubditorum ad ipſos deferant, quia ipſi per ſe non poſſunt omnia audire & expedita dare. Deus autem noſter, quem invocamus, eſt omniſcius & omnipotens, ideo nullis ipſi opus eſt referendariis, multo minus ipſe eſt ſanctorum referendarius, qui preces noſtras ipſis revelet, ut poſtea pro nobis intercedant. 9.) Eodem ſubterfugio gentium idololatria palliari poterat. Etſi idola ipſa non audiant, eſſe tamen alium, qui ipſorum vice fungatur, ideoque idola non fruſtra invocari.

2.) Sancti praeſunt rebus terrenis.

§. CCCXCII. 2.) *Etſi dubitatio eſſe poſſit de modo, quo ſancti cognoſcunt abſentia, & quae ſolo cordis adfectu interdum proferuntur, tamen certum eſt eos cognoſcere, cum praeſint nobis & rerum noſtrarum curam gerant. Et certe melior eſt haec conſequentia: ſancti recte invocantur, ergo ſciunt, quid petamus; quam illa: non ſciunt, quid petamus, ergo non recte invocantur. Nam antecedens primi argumenti habetur ex conſenſu totius eccleſiae. Antecedens ſecundi non probatur ullo ſolido fundamento.* Reſp. 1.) Hoc vero eſt τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. De eo enim quæritur, an ſancti ea ratione præſides rerum noſtrarum conſtituti ſint, ut in particulari noverint omnia, quæ in terris geruntur. De eo vel maxime adhuc dubitatur, an ſancti ſint religioſe invocandi, proinde nec ex præſidentia, nec invocatione ſanctorum ipſorum omniſcientia & καρδιογνωσία probari poteſt. 2.) Poſſunt ſancti *in genere* pro nobis deprecari & curam noſtrorum gerere; ex eo tamen inferri nequit, quod *in particulari* omnia noverint, quod occultos cordium gemitus audiant, quod religioſe ſint invocandi. 3.) Si eſt verus veræ eccleſiæ conſenſus, ſanctos eſſe religioſe invocandos, tum apertis & perſpicuis plurae teſtimoniis id ipſum compro debet, quia vera eccleſia verbo Dei ſubiicit, & ex eo ſe informari pati 4.) Sanctos defunctos in particulari n re, quæ in terris gerantur, ſupe evidentibus argumentis, & ut phraſ piphanii habet, λευκοῖς ἐλέγχοις fuit c probatum. 5.) Gentiles eodem argur to ſuam excuſare potuiſſent idololatr Qui idola invocant, exaudiuntur. go idola recte invocantur. 6.) Cor ſus eccleſiæ verbo Dei deſtitutus eſt manus. Atqui conſenſus eccleſiæ d vocandis ſanctis deſtituitur Dei ve Ergo eſt duntaxat humanus, & per ſequens non poteſt immotum fidei crum præbere. Noſtra autem adſer quod ſancti defuncti neſciant in par lari, quæ in terris geruntur, dedu ex manifeſtis ſcripturæ dictis. Erg dogma divinum & per conſequens liorem ſuppeditat conſequentiam p vertenda ſanctorum invocatione, q conſenſus eccleſiæ pro eadem ſtabilie 7.) Nondum demonſtratum eſt, in tionem ſanctorum niti perpetuo t eccleſiæ conſenſu. Multi ex ponti agnoſcunt in vet. teſt. non fuiſſe in tos ſanctos, iam vero Iſraelitica ec vet. teſt. non poteſt a totius eccleſiæ ſortio ſeparari. Quæ de quatuor d ctis modis, quibus ſancti cognoſcan quæ in terris geruntur, Bellarminus iungit, ſuperius in quæſt. I. ſunt cuſſa.

3.) San ſunt om ſent

§. CCCXCIII. 3.) *Quia non ſunt omnipraeſentes*, ubi ſic inferimus: Ille ſolus eſt religioſe invocandus, qui eſt omnipræſens. Ergo ſancti non ſunt religioſe invocandi. *ris* veritas confirmata fuit ſuperius q II. *Maior* propoſitio probatur 1.) ex *cti*, ad quod dirigenda eſt invocatio

ſci

ſcriptione. Deut. IV. 7. *Non eſt alia natio, quae habeat deos adpropinquantes ſibi, ſicut Dominus Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris.* Pſalm. XCI. 15. *Clamabit ad me, & audiam eum, cum ipſo ſum in tribulatione, eruam eum.* CXLV. 18. *Dominus prope eſt omnibus invocantibus eum.* Eſai. LV. 6. *Invocate Dominum, dum prope eſt.* 2.) Ex *illatione.* Matth. XVIII. 19. *Dico vobis, ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis eſt.* v. 20. *Ubi enim duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.* Ubi obſerva particulam αἰτιολογικὴν γὰρ, inde atque ideo orantes in meo nomine exaudientur, inquit Chriſtus, quia ubi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. 3.) Ex *oppoſitione.* Elias propheta 1. Reg. XVIII. 27. ex eo demonſtrat Baalitarum deum non eſſe invocandum, quia non adſit præſens invocantibus, *Clamate*, inquit ad Baalis ſacerdotes, *voce maiore, deus enim eſt, & forſitan meditatur aut negotium habet, aut in itinere eſt, aut certe dormit, ut excitetur.* 4.) Ex *illius*, qui invocandus eſt, *neceſſaria conditione.* Qui religioſe invocandus eſt, illum oportet præſentem adeſſe iis, a quibus invocatur, ut poſſit eos ex omnibus periculis & adverſis potenter eripere, ac ſalutem illis præſtare, præſtare, & ex periculis eos eripere. Si obvertere velint, *ſanctis loco abſentibus preces noſtras vel divinitus revelari, vel per angelos ac animas e terris venientes ſtatum viventium ipſis manifeſtari*, repetenda erunt ea, quæ de modis illis notitiæ dicta ſunt in quæſt. I. 3.) Bellarminus ipſe agnoſcit, omnipræſentiam eius, qui invocatur, ad religioſam invocationem requiri, ſic enim ſcribit cap. 20. reſp. ad 3. arg. *Ad cognoſcendas preces, quae eodem tempore fiunt in diverſiſſimis locis, non ſufficit celeritas, ſed requiritur vera ubiquitas, quam nec angelorum nec hominum ſpiritibus convenire credimus.* Idem tamen in reſp. ad arg. 6. addit: *Sancti non ſunt abſentes quoad exauditionem, licet loco abſentes videantur*, cui breviter reſponſum fuit ſuperius quæſt. II. quia ſancti ſunt *loco abſentes*, ideo etiam quoad *exauditionem ſunt abſentes.* Nullus enim religioſe invocari debet, nullus religioſe invocantes exaudire poteſt, qui eſt loco abſens, cum ſcriptura hæc duo arctiſſime coniungat. Vidit hoc Bellarminus, ideo dubitative ſcribit, *licet abſentes loco videantur.* Atqui alterutrum horum eligendum: Aut ſancti nobis in terris revera ſunt præſentes, aut non ſunt religioſe invocandi. 4.) Si ad quæſtionem de invocatione ſanctorum nihil facit ipſorum vel abſentia vel præſentia, cur quidam ex ipſis pontificiis ἄτερ γραφῶν omnipræſentiam vel certe præſentiam in terris magno conatu ſanctis vindicant.

Exceptio Piſtorii, omnipræſentiam non requiri in invocationis obiecto.

§. CCCXCIV. Excipit Piſtorius in hodeget. cap. 6. p. 227. *abſentiam ſanctorum nihil facere ad hoc argumentum, ut nimirum inde concludatur, ſanctos non eſſe invocandos.* Atqui 1.) argumenta modo in medium adlata oſtendunt, religioſam invocationem omnino requirere præſentiam eius, ad quem invocatio dirigitur. 2.) Qui non eſt præſens, ille etiam non poteſt audire preces invocantium, nec poteſt invocantibus auxilium

3.) Quia non ſunt omnipotentes.

§. CCCXCV. 3.) *Quia non ſunt omnipotentes*, ubi ſic concludimus: Ille ſolus eſt religioſe invocandus, qui eſt omnipotens. Sancti non ſunt omnipotentes. Ergo ſancti non ſunt religioſe invocandi. *Adſumtum* confirmavimus ſuperius quæſt. III. *Maior* propoſitio demonſtratur: 1.) Ex *obiecti*, ad quod dirigenda eſt invocatio, *deſcriptione.*

Exod. XV. 2. *Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem, iſte Deus meus & glorificabo eum.* Pſalm. XVIII. 2. *Diligam te Domine, fortitudo mea, Dominus petra mea & arx mea & liberator meus, Deus meus rupes mea, & ſperabo in eum.* v. 4. *Laudans invocabo Dominum.* v. 49. *Eripies me a viro violento, propterea confitebor tibi in nationibus Domine, & nomini tuo pſalmum dicam.* LXII. 6. *Spes mea in Deo eſt.* v. 7. *profecto ipſe eſt petra mea & ſalus mea.* v. 12. *poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia &c.* 2.) Ex *oppoſitione.* Pſalm. CXV. 3. *Deus noſter in cælo omnia, quaecunque voluit, fecit.* v. 4. *Simulacra gentium argentum & aurum.* CXLVI. 2. *Laudabo Dominum in vita mea.* v. 3. *Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.* Lutherus: *Sie können ia nicht helfen.* 3.) Ex *illius*, qui invocandus eſt, *neceſſaria conditione.* Qui religioſe invocandus eſt, illum oportet infinita virtute eſſe præditum, ut in quibusvis adverſis auxilium præſtare poſſit, hæc enim ſunt duo fulcra noſtræ in precibus fiduciæ, primo quod is, quem invocamus, ſit benigniſſimus noſter parens ad auxilium promtiſſimus. Secundo quod ſit omnipotens ſufficientibus ad auxilium nobis ferendum viribus inſtructus. Horum alterutrum ſi deſit, non poſſumus firmam de exauditione animo concipere fiduciam. Excipit Bellarminus cap. 17. *ſanctos invocari tantum ut interceſſores, non ut auctores divinorum beneficiorum, ac proinde non eſſe neceſſarium, ut ſanctis tribuamus omnipotentiam.* Reſp. ſi ſancti non ſunt omnipotentes, ergo nec religioſe invocandi, quia omnipotentiam cum religioſa invocatione ſcriptura perpetuo coniungit. Si ſancti non ſunt omnipotentes, ergo nec cordis fiducia in illos collocanda, quia obiectum fiduciæ omnipotenti virtute debet eſſe inſtructum. Adde, quod ſanctos non ſolum invocent ut interceſſores, ſed etiam ut largitores divinorum beneficiorum. Confer, quæ dicta ſuperius quæſt. III. & IV.

§. CCCXCVI. 4.) *Quia non ſunt largitores beneficiorum tam ſpiritualium quam corporalium*, ubi ſic inferimus: Ille ſolus eſt invocandus, qui eſt dator beneficiorum ſpiritualium & cœleſtium. Sancti non ſunt datores beneficiorum ſpiritualium & corporalium. Ergo non ſunt religioſe invocandi. *Minor* confirmata fuit ſuperius quæſt. IV. *Maior* patet 1.) ex *dictis ſcripturae*, quæ Deum ideo invocandum eſſe docent, quia eſt fons omnium bonorum ad hanc & futuram vitam neceſſariorum. Pſalm. CXXI. 2. *Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum & terram.* CXLVI. 8. *Dominus ſolvit compeditos, Dominus illuminat cæcos, Dominus erigit alliſos, Dominus diligit iuſtos.* v. 9. *Dominus cuſtodit advenas.* Iac. I. 5. *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus adfluenter*, v. 17. *a quo omnis donatio bona, & omne donum perfectum deſcendit.* 2.) Ex *fine invocationis.* Ideo enim preces fundimus, ut omnia, quæ ad hanc & futuram vitam nobis neceſſaria ſunt, conſequamur. Neceſſarium igitur, eſt, ut ad eum preces noſtras dirigamus, qui eſt fons bonorum omnium & ex ſua plenitudine absque ullo ſui ipſius defectu eadem nobis elargiri poteſt. 3.) Ex *confeſſione adverſariorum.* Bellarminus lib. I. de beat. ſanctor. cap. 17. *Non licet a ſanctis petere, ut nobis tanquam auctores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam, aliaque ad beatitudinem media concedant. Probatur hoc ex ſcriptura* Pſalm. LXXXIII. Gratiam & gloriam dabit Dominus &c. *Secundo ex uſu eccleſiae. Nam in orationibus, quae leguntur in miſſa vel in officio in celebritatibus ſanctorum nihil unquam aliud petimus, quam ut eorum precibus a Deo nobis*

4.) *Quia non ſunt largitores beneficiorum.*

bis beneficia concedantur. Tertio *ratione.* *Nam ea, quibus indigemus, ſuperant vires creaturae, ac proinde etiam ſanctorum. Ergo nihil debemus a ſanctis petere, niſi ut a Deo impetrent, quae nobis ſunt utilia.* Excipiunt, *ſanctos invocari poſſe ut impetratores ac interceſſores*, ſed quid de interceſſione illa ſanctorum ſtatuendum ſit, patet ex illis, quæ in II. ſententiæ noſtræ argumento dicta ſunt ſuperius.

5.) Quia non ſunt præſides rerum humanarum.

§. CCCXCVII. 5.) *Quia non ſunt praeſides ac gubernatores rerum humanarum, cumprimis vero eccleſiae in terris adhuc militantis*, ubi ſic inferimus: Ille ſolus eſt religioſe invocandus, qui eſt præſes ac dominus totius univerſi, & qui providentia ſua terrena omnia, cumprimis vero eccleſiam gubernat. Sancti non ſunt præſides ac gubernatores terrenorum, cumprimis eccleſiæ. Ergo ſancti non ſunt religioſe invocandi. *Minoris* veritas elucet ex illis, quæ in quæſt. V. ſunt adlata. *Maior* probatur tum ex *dictis ſcripturae*, quæ providentiam & rerum humanarum curam cum obiecto religioſæ invocationis perpetuo coniungunt. Pſalm. LV. 23. *Iacta ſuper Dominum curam tuam*, (per pias & ſerias preces) *& ipſe te ſuſtentabit, & non dabit in aeternum fluctuationem iuſto.* LVII. 2. *In umbra alarum tuarum ſperabo* v. 3. *clamabo ad Deum altiſſimum, Deum qui benefecit mihi.* v. 4. *mittet de cælo & liberabit me.* 1. Petr. V. 7. *Omnem ſolicitudinem veſtram proiicite in eum*, (per preces) *quoniam ipſi cura eſt de vobis.* Inde Iſraelitæ nolunt invocare Abrahamum & Iacobum, quippe qui eorum non agerent curam, ſed ad ſolum Deum per preces ſeſe convertunt, Eſai. LXIII. 16. *Abraham neſcit nos, Iſrael ignorat nos. Tu autem Domine Pater noſter es &c.* Tum ex *neceſſaria illius*, qui invocandus eſt, *conditione.* Qui enim religioſe invocandus eſt, illum oportet eſſe dominum naturæ, & præſidem eccleſiæ, ut potenter avertere poſſit, quæ ſunt nobis noxia, & eccleſiam ab hoſtibus defendere, eosdemque efficaciter reprimere.

6.) Quia in ſanctos non eſt ſpes & fiducia collocanda.

§. CCCXCVIII. 6.) *Quia in ſanctos non eſt ſpes & fiducia collocanda*, ubi eo modo ratiocinamur: Ille ſolus eſt religioſe invocandus, in quem fiducia & ſpes cordis collocanda. In ſanctos defunctos non eſt fiducia & ſpes cordis noſtri collocanda. Ergo ſancti defuncti non ſunt religioſe invocandi. *Adſumtio* confirmata eſt ſuperius quæſt. VI. *Maior* probatur 1.) ex *fidei & invocationis perpetua connexione.* Pſal. II. 12. *Beati omnes, qui confidunt in eo;* (Chriſto) confer Ioel. II. 32. Act. II. 21. Rom. X. 13. *Qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Matth. XXI. 22. *Omnia quaecunque petieritis in oratione, credentes accipietis.* Marc. XI. 24. *Quaecunque orantes petitis, credite, quia accipietis, & evenient vobis.* Iac. I. 5. *Cui deeſt ſapientia, petat eam a Deo*, v. 6. *poſtulet autem in fide, nihil haeſitans.* Hebr. XI. 6. *Accedentem ad Deum oportet credere, quod ſit, & requirentibus eum largiatur praemia.* Illuſtre cumprimis eſt illud apoſtoli Rom. X. 14. *Quomodo invocabunt, in quem non credunt?* ubi diſerte docet, non poſſe nec debere eum invocari, in quem non eſt cordis fiducia collocanda. Chryſoſtomus homil. XVIII. in epiſt. ad Rom. in illa verba ſic commentatur: *Salus in eo eſt, ut invocetur nomen Domini, invocatio vero fidem exigit, fides autem, ut auditum ſit* &c. 2.) Ex *invocationis conditione.* Invocatio vera & Deo grata non poteſt eſſe abſque fide, quæ ſtatuit, ſeſe propter Chriſtum mediatorem exaudiri, unde Gregorius Nyſſenus in lib. de orat. homil. I. eam definit *eorum, quae petuntur, certam fidem.* Ergo non poteſt religioſe invocari, niſi is ſolus, in

in quem cordis fiduciam & ſpem poſſumus collocare. Et fiducia & invocatio eſt cultus ad primam decalogi tabulam pertinens ac ſoli Deo debitus, fiducia enim ad primum, invocatio ad ſecundum decalogi præceptum pertinet. Utriusque ergo unum atque idem eſt obiectum, videlicet ſolus verus Deus. 3) Ex *adverſariorum confeſſione.* Quidam enim ipſorum agnoſcunt, non poſſe ſanctos invocari, niſi in eos etiam fiducia collocetur, ut vidimus ſuperius quæſt. VI. §. 398.

Exceptiones pontificiorum.

§. CCCXCIX. Excipiunt pontificii: 1.) *Si hoc argumentum deberet militare, conſequens fore, quod nec viventes ſint compellandi, ut pro nobis intercedant, cum in illos nemo credat.* Coſterus in enchirid. p. 407. Reſp. eſt maxime diſpar ratio inter religioſam invocationem ſanctorum defunctorum, ut ſua interceſſione ac meritis apud Deum nos adiuvent, & beneficia nobis neceſſaria largiantur; ac viventium & nobis in terris præſentium compellationem, ut chriſtianæ caritatis officium nobis præſtent, & precibus ſuis nobiſcum contra hoſtes eccleſiæ pugnent. Religioſa invocatio, qualem defunctis ſanctis pontificii tribuunt, non poteſt eſſe absque cordis fiducia. Quod ſi enim ſanctos defunctos religioſe invocamus, certos nos eſſe oportet, ipſos preces noſtras exaudire, & velle ac poſſe nos iuvare. At hæc fiducia ſoli Deo omniſcio & omnipotenti debita nuſpiam in ſanctos iubetur collocari. 2.) *Non hoc velle apoſtolum* Rom. X. 14. *quod nemo debeat invocari, niſi is ſolus, in quem credimus, ſed hoc tantum dicere, quod nemo invocare, orare aut honorare poſſit Deum, ſi eum ignoret, & non in eum credat.* Ibidem. Reſp. imo vero apoſtolus diſerte docet, non ſolum fidem requiri in invocatione, ſed etiam unum idemque eſſe obiectum religioſæ invocationis & fiduciæ, adeo ut nemo poſſit invocare eum, in quem non collocat cordis ſui fiduciam, πῶς ἐπικαλέσονται, inquit, εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; Quod ſi ergo pontificii obtinere volunt, ſanctos eſſe religioſe invocandos, concedant neceſſe eſt, in ipſos etiam eſſe credendum, & fiduciam cordis collocandam. 3.) *Apoſtolum ibi agere de invocatione, qua aliquis invocatur ut Deus & primus auctor bonorum, praecedit enim: Omnis, qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Bellarminus de beat. ſanctor. cap. XX. reſp. ad 1. Reſp. concedimus, apoſtolum loqui de invocatione Dei religioſa, & ex eo inferimus, cultum religioſæ invocationis nemini poſſe vel debere deferri, niſi illi, in quem etiam cordis fiducia collocari poteſt, ut indivulſa connexio fiduciæ & invocationis oſtendit. Quod Bellarminus tacite præſupponit, *poſſe ſanctos religioſe invocari, licet non invocentur ut dii & primi auctores bonorum*, in eo petit principium, quia iam ante oſtendimus, nemini religioſæ adorationis cultum eſſe deferendum, niſi qui ſit primus auctor bonorum. Vidit hanc textus apoſtolici evidentiam & immediatam fiduciæ ac religioſæ invocationis connexionem Bellarminus, ideo concedit *ſuo modo in ſanctos eſſe credendum*, & *in eis ut patronis ſperandum*, qua de re quid ſtatuendum ſit, expoſitum fuit ſuperius quæſt. VI.

7.) Quia ſancti repudiant honorem religioſæ invocationis.

§. CCCC. 7.) *Quia ſancti non recipiunt honorem religioſae invocationis ſibi delatum, ſed eumdem potius repudiant,* ubi ſic concludimus: Quem honorem ſancti ductum verbi cœleſtis ſecuti nequaquam recipiunt, ſed eumdem potius repudiant, is non eſt ſanctis deferendus. Sed honorem religioſæ invocationis ſancti ductum verbi cœleſtis ſecuti repudiant. Ergo honor religioſæ invocationis non eſt ipſis deferendus. *Maior* eſt manifeſtæ veritatis. Eccur enim eius-

modi

li honorem, velimus ſanctis deferre, m illi non ex ficta quadam humili-, ſed iuxta normam verbi cœleſtis a emovent? *Minor* probatur 1.) *exem-anctorum viventium*. Non eſt dubium, os defunctos eodem modo erga Deum adfectos, quo fuere in terris adhuc ntes. Iam vero ſancti in terris adhuc ntes ex ſerio & ſincero reverentiæ er-eum adfectu honores divinos ſibi ob-repudiarunt, ne divinam maieſta-offenderent honorem ſibi minime de-n acceptando. Actor. X. 25. cum elius centurio coram Petro apoſtolo ideret, ipſumque adoraret, apoſto-nunc honorem admittere noluit, ſed inem erigens dixit: *Surge, & ego omo ſum*, id eſt, cum homo ſim, os honores mihi deberi minime ſco. Actor. XIV. 15. cum Paulus & abas intelligerent, ſacerdotes Lycao-ſacrificium ſibi parare, conſciſſis tu-exiliuerunt in turbas, clamantes & tes: *Viri, quid haec facitis, & nos ales ſumus ſimiliter adfecti homines* ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἄνθρωποι, *adnunciantes vo-bis his vanis converti ad Deum vivum, cit cœlum, & terram*, id eſt, nulli inum, ſed ſoli Deo cœli terræque crea-honor ſacrificii & religioſæ invocatio-ſt deferendus. Noverant enim He-male ceſſiſſe, quod honores divinos blatos admiſerit, cum ipſi pro tribu-ſedenti adclamaretur: *Vox Dei & hominis*, Act. XII. 22. 2.) *Exemplo orum*. Non eſt dubium, ſanctos de-os beatis angelis in eccleſia trium-te coniunctos eodem modo eſſe ad-s, quo ſunt angeli. Iam vero an-divinos honores ſibi oblatos repu-, nec patiuntur ab hominibus ſe ad-, ut patet ex Apoc. XIX. 10. & XXII. 8.

ptiones ...iciorum. ...tra Act ...o, 11

§. CCCCI. Excipit Bellarminus de beat. ſanct. cap. 14. 1.) *Cornelium Actor. 10. vel aliquid divinum in Petro ineſſe putaviſſe, & ideo iure correctum, vel pie quidem Petrum veneratum, ſed Petrum ex modeſtia eum honorem, qui alioquin ſibi debebatur, recuſaſſe.* Reſp. 1.) Hæ interpretationes non ſunt ſubordinatæ ſed oppoſitæ. Si enim Cornelius divinum quid Petro ineſſe falſo exiſtimavit, & ideo iure correctus eſt, non potuit Petrum *pie* venerari. 2.) Si Cornelius merito fuit hoc nomine reprehenſus, quod Petro aliquid divini ineſſe putaverit, utique etiam pontificii eodem iure reprehendendi ſunt, quod ſanctis aliquid divini ineſſe ſtatuant. Bellarminus lib. III. de cult. ſanctorum cap. 9. §. penult. *Sanctos cum Chriſto regnantes certo ſcimus eſſe deos per participationem.* Coſterus in enchir. p. 390. dicit, *eos eſſe divinitate repletos.* 3.) Cornelium putaviſſe aliquid divini Petro ineſſe tripliciter intelligi poteſt; *vel* quod iudicaverit, Petrum eſſe natura Deum, *vel* quod iudicaverit, ipſum eſſe Dei legatum, & divino in ſuo miniſterio fungi officio, *vel* quod exiſtimaverit divinos honores ipſi deberi. Primum nullo modo veriſimile eſt, noverat enim Cornelius, *unum eſſe natura verum Deum*, & ab angelo didicerat, Petrum non eſſe Deum, ſed Dei miniſtrum & legatum v. 6. In ſecundo Cornelius non erraſſet, ac proinde iure correctus non fuiſſet. Reſtat ergo tertium, quod Cornelius in eo erraverit, quod Petro ob divinum officium etiam divinos honores deberi iudicabat. Iam vero id ipſum ſtatuunt pontificii de ſanctis defunctis. Ergo eodem iure reprehendendi ſunt. 4.) Non modeſtiæ duntaxat, multo minus fictæ & *hypocriticae humilitati* tribuendum, quod Petrus divinum honorem ſibi a Cornelio oblatum recipere noluit, ſed etiam ac cumprimis *pietati*, quod contra præſcriptum verbi cœleſtis de ſolo Deo religioſe colendo & invocando nihil quidquam agere vel admittere voluerit. 5.) Si Cornelius civilem duntaxat & externum honorem, qua-

 lis

lis honor & reverentia miniſtris eccleſiæ, magiſtratui & perſonis in ſublimitate conſtitutis debetur, Petro detuliſſet; apoſtolus eundem minime repudiaſſet. 6.) Qualem honorem & cultum Cornelius apoſtolo deferre voluerit, manifeſte colligitur ex verbis Petri: *Surge, & ipſe homo ſum.* Talem ergo honorem ipſi detulit, qui erat maior humano, qui non conveniebat homini, & ob quem homini delatum iure fuit correctus. Atqui talis honor non eſt externa quædam reverentia, ſed honor divinus.

§. CCCCII. 2.) *Sacrificium eſſe cultum ſoli Deo debitum, ideoque Paulum* Act. 14. *merito hunc honorem a ſe repuliſſe.* Reſp. 1.) Ut ſacrificium, ita quoque honor religioſæ invocationis ſoli Deo debetur, cum uterque ſit cultus ad ſecundum decalogi præceptum pertinens. 2.) Invocatio & gratiarum actio religioſa in ſcripturis vocatur *ſacrificium internum ac ſpirituale*, Pſalm. L. 14. CVII. 22. CXLI. 2. Oſeæ XIV. 3. Heb. V. 7. XIII. 15. 1. Petr. II. 5. Apoc. V. 8. VIII. 3. &c. Quod ſi ergo actus ſacrificii corporalis & externi ſoli Deo debetur, utique etiam actus ſacrificii ſpiritualis & interni; unde Auguſtinus lib. X. de civit. Dei cap. 19. pari in cenſu habet religioſam invocationem & ſacrificium. *Sicut*, inquit, *orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas, quas ſignificamus, offerimus: ita ſacrificantes non alteri ſacrificium offerendum eſſe noverimus, quam illi, cuius in cordibus noſtris inviſibile ſacrificium ipſi eſſe debemus.* 3.) Eadem eſt ratio *voti & ſacrificii*, ut conſtat. Iam vero pontificii vovent ſanctis, ergo deferunt ſanctis honorem, qui ſacrificio æquiparatur. 4.) *Omnes actus adorationis exteriores communes ſunt omni adorationi, id eſt, latriæ, duliæ & cultui civili, excepto ſacrificio & quæ ad illud referuntur, altaribus, templis & ſacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi*, ſcribit Bellarminus de beat. ſanct. cap. 12. §. 8. Subſumo: Pontificii erigunt ſanctis templa & altaria, ut poſtea demonſtrabimus. Ergo tribuunt ſanctis tales adorationis actus, quos Deus ſibi ſoli exhiberi voluit. 5.) Ubi ſpecierum eſt eadem ratio, ibi ab una ſpecie recte progredior ad aliam. Sacrificii & religioſæ adorationis eſt eadem ratio, cum uterque ſit cultus divinus. Ergo ab una huius cultus ſpecie ad aliam recte progredior, proinde cum Paulus unam religioſi cultus ſpeciem repudiaverit, merito concluditur, quod alteram etiam ſpeciem, religioſam ſcilicet invocationem, & Paulus & omnes ſancti repudient.

2.) Contra Act. 14.

§. CCCCIII. 3.) *Vel Iohannes putavit, eum, qui ſibi adparuerat eſſe Deum, vel angelum. Si Deum, merito reprehenſus eſt. Si angelum, & tamen adoravit, cur nos reprehendimur, qui facimus, quod Iohannes fecit?* Reſp. 1.) Angelus non nudis duntaxat verbis repulit Iohannem adorationis cultum ſibi deferentem, ſed etiam [illegible] efficacia addidit argumenta: *Vide ne feceris, conſervus tuus ego ſum, Deum adora.* 2.) Pontificii ergo non debebant ſequi Iohannem errantem, ſed angelum hunc Iohannis errorem corrigentem. 3.) Argumenta angeli oſtendunt, ipſum penitus omnem divinum honorem a ſe remotum velle, proinde non habet locum diſtinctio, quod Iohannes exhibuerit angelo *latriam*, cum exhibere tantum debuiſſet *duliam*, uterque enim eſt religioſus & divinus cultus, utrumque a ſe repudiat angelus. 4.) Si aliquo modo conceſſum eſt religioſe colere & adorare angelos, nulla erit in argumento angeli conſequentia. Qui non eſt Deus, non eſt religioſe colendus, vel illi ſoli debetur religioſæ adorationis cultus, qui eſt verus Deus. Ego non ſum Deus, ſed tuus conſervus. Ergo non

3.) Contra Apoc. 19 & 22.

ſum religioſæ adorationis cultu ho-
andus. Potuiſſet enim Iohannes ob-
ɪere : Quamvis Deus non ſis , tamen
)ei angelus , ac proinde religioſæ ad-
ionis cultu , minore ſcilicet & infe-
e adorandus. 5.) Si angelos reli-
e colere & adorare licet , conſequens
it , ſervos poſſe conſervos ſuos reli-
e colere , ratio connexionis eſt , quia
eli ſunt conſervi. Conſequens eſt ab-
um , quia religioſa invocatio non ni-
) inferiore ſuperiori defertur. Ergo
ntecedens. Vidit Bellarminus has
:ultates , ideo aliter excipit.

§. CCCCIV. 4.) *Iohannem ideo fu-
eprehenſum , quia forte angelus ſic ad-
it , ut potuerit exiſtimari Chriſtus , di-
t enim cap. 1. Ego ſum primus & no-
ıus , itaque poterat exiſtimari Chriſtus ,
perſonam gerebat , niſi ipſe explicuiſ-
ſe non eſſe Chriſtum , & ideo corrigen-
'uit adorator non propter errorem ado-
nis , ſed propter errorem perſonae.* Reſp.
Si Iohannes erravit in perſona , uti-
erravit in ad orationis obiecto. Si
riț in adorationis obiecto , ergo er-
:ſt , angelos adorare , nam propterea
ıgelo fuit correctus , quod divinum
ationis honorem voluit deferre ei ,
non erat Chriſtus ſive verus Deus.
Iohannes non ideo duntaxat repre-
itur , quod erraverit in perſona , ſed
n quod erraverit in adoratione. *Vide
:eris* , inquit angelus. Quid vero il-
:rat ? *cecidi* , inquit , *ante pedes eius ,
n adorarem.* In ipſa igitur adoratione
rit , quod ſcilicet honorem adoratio-
eferre voluerit ſecum loquenti ange-
3.) Inanis eſt ſuſpicio , quod ange-
ic adparuerit , ut potuerit exiſtima-
ıriſtus , unde particulam dubitandi
Bellarminus addit. 4.) Alius eſt ,
ap. 1. ad Iohannem dicit : *Ego ſum
ıs & noviſſimus* , videlicet ipſe Chriſtus ,
vero , qui cap. 19. & 22. prohibet ſe
adorari , videlicet angelus aliquis crea-
tus. Bellarminus ſtatuens angelum crea-
tum in perſona Chriſti dixiſſe : *Ego ſum
primus & noviſſimus* , Photinianis arma
ſuppeditat , quibus contra nos pugnent.
Ipſi namque arcte tenent hanc hypothe-
ſin , quod angelis utpote Dei legatis no-
men , attributa , opera divina in ſcriptu-
ris tribuantur. 5.) Apoc. XXII. 6. diſer-
te diſtinguitur inter duas illas perſonas
cum Iohanne collocutas : *Et dixit mihi :
Haec verba fideliſſima ſunt & vera. Et Do-
minus Deus ſanctorum prophetarum miſit an-
gelum ſuum oſtendere ſervis ſuis , quae opor-
tet fieri cito* , v. 8. *cecidi , ut adorarem an-
te pedes angeli , qui mihi haec oſtendebat* ,
ubi in Græco eſt idem verbum δεικνύειν ,
quod habetur v. 6. Recte igitur facit
Bellarminus , quod huic etiam exceptio-
ni non multum tribuit , addens

§. CCCCV. 5.) *Iohannem recte voluiſ-
ſe angelo cultum debitum exhibere , ſicut me-
minerat feciſſe maiores ſuos , tamen angelum
prohibuiſſe ob reverentiam humanitatis Chri-
ſti. Nam ante Chriſti adventum angeli ſe ab
hominibus adorari patiebantur , at poſtea-
quam Deus homo factus eſt , & omnes an-
geli hominem in Chriſto adorare ceperunt ,
noluerunt ipſi ab hominibus adorari , & prae-
cipue ab Apoſtolis , aliisque ſummis viris ,
nec tamen ſequitur nos male facere , ſi ange-
los adoremus. Nam & nos recte illos ado-
ramus , & ipſi recte adorari recuſant. Ita-
que Iohannes ipſe cum cap. XIX. ſemel au-
diviſſet :* Vide ne feceris , *tamen cap. XXII.
iterum voluit eumdem angelum adorare , in-
telligebat enim & ſe recte facere adorando ,
& angelum recte facere recuſando.* Reſp. 1.)
Hæc exceptio pugnat cum priore. Si
enim Iohannes recte fecit adorando an-
gelum , ergo non erravit in adorationis
obiecto. 2.) Si Iohannes recte fecit ado-
rando angelum , recte fecit tribuendo
illi cultum latriæ. Connexio probatur ,
quia ex hypotheſi Bellarmini exiſtima-
ba

bat eum, qui ſecum tunc loquebatur, eſſe Chriſtum, iam vero Chriſto debetur cultus latriæ. At conſequens eſt abſurdum, quia idololatricum, cum ipſimet pontificii concedant, *angelis non deberi latriam*, *ſed duliam.* 3.) Si Iohannes recte fecit angelum adorando, minus recte fecit angelus adorationem illam prohibendo. Quorſum enim prohiberetur Iohannes a cultu Deo grato & accepto? 4.) Angelus non tantum dicis cauſa vel ex modeſtia & reverentia erga Chriſti humanitatem prohibet ſui adorationem, ſed maxime ſerio & ex ſubiectione Deo debita, quia addit prohibitioni ſuæ argumenta. 5.) Maiores Iohannis, Abrahamum ſcilicet ac Lothum angelos religioſe adoraſſe, nunquam probare poterit Bellarminus, vel enim externam tantum reverentiam, non autem religioſum cultum angelis ſibi adparentibus obtulere, vel is, qui ipſis adparuit, non fuit creatus aliquis angelus, ſed angelorum omnium dominus, Dei ſcilicet Filius, quod ex cuiusque loci circumſtantiis petendum. 6.) Illum cultum Angelus a ſe removit, qui non debetur conſervis ſed ſoli Deo; ut patet ex reſponſione angeli. Iam vero cultus ille ſoli Deo debitus ex hypotheſi pontificiorum non eſt dulia ſed latria. Ergo Iohannes non duliæ ſed latriæ cultum voluit angelo exhibere, & per conſequens Iohannes non recte fecit angelum adorando. 7.) Si cultus duliæ angelis debitus diſtinctus eſt a latria Chriſto ſecundum divinam naturam debita, & ab hyperdulia Chriſto ſecundum humanam naturam debita, conſequens eſt, per cultum duliæ angelis delatum nihil quidquam derogari cultui latriæ & hyperduliæ Chriſto debitæ, & per conſequens non poteſt dici, quod ob reverentiam erga Chriſti humanitatem angeli cultum adorationis ſive duliæ repudient. Sed prius adſerunt pontificii, ut conſtat. Ergo. 8.) Si angeli nolunt adorari, ab eorum adoratione merito abſtinemus. Aut enim hæc ipſorum voluntas adorationem ſui repudians conformis eſt divinæ voluntati, aut ab ea diſcrepans. Poſterius dici nequit, quia Bellarminus dicit, *ipſos recte facere*, *dum recuſant adorari.* Manet ergo prius, ex quo conſequens eſt, divinæ voluntati conformem ſe præſtare eum, qui angelos non adorat. 9.) Blaſius de Viegas in comm. Apocal. p. 790. repudiat hanc rationem a Bellarmino adlatam. *Quidam* (inquit,) *exiſtimant ob myſterii incarnationis reverentiam angelum eiusmodi adorationem repuliſſe: quidam rationem ducunt ex virginitate*, *in qua angelus iſte Iohannem non hominem*, *ſed angelum multo ſe nobiliorem agnoſcebat. Quidam rationem depromunt ex ſacerdotio. Cum enim Iohannes ſacerdos & pontifex eſſet novae legis gratiae poteſtatem habens duplicem altiſſimam*, *videlicet remittendi peccata & conſecrandi corpus Chriſti*, *quam ob cauſam omnibus angelis etiam ſupremis longe præſtabat*, *merito iſte angelus eum ſibi ad pedes accedentem ferre non potuit &c.* Poſtea addit ſuam ἐπίκρισιν. *Recte quidem & ingenioſe haec omnia dicuntur*, *ſed tamen ad contextum minus adcommodate. Itaque nullam ſuperiorum expoſitionem literalem germanamque eſſe arbitramur*, *idque meo iudicio evidenter oſtenditur ex ipſismet verbis angeli: Vide ne feceris*, *conſervus tuus ſum.* Tandem ſubiicit: *germanam rationem*, *cur angelus non fuerit paſſus Iohannem pronum ad ſuos provolutum pedes iacere*, *fuiſſe eam*, *quoniam reveritus fuerit in Iohanne ſpiritum prophetiae*, *ſiquidem additur*, *teſtimonium enim Ieſu eſt ſpiritus prophetiae.* 10.) Sed & hæc ratio, quam Viegas profert, eodem laborat vitio. Quare enim angelus a Iohanne nolit adorari, eius rei cauſas expoſuit ipſe ſufficientiſſimas: *Vide ne feceris*, *conſervus tuus ego ſum*, *Deum adora.* Verba illa, *teſtimonium enim Ieſu eſt ſpiritus prophetiae*, proprie non continent αἰτιολογίαν prohibitionis, ſed periphraſin

rophetarum, quorum conſervum ſe-
ıgelus erat profeſſus, quod ſcilicet
ant teſtimonium Ieſu, id eſt, man-
m teſtificandi Ieſum eſſe unicum ſal-
rem. Quidam ea ſic exponunt, quod
s verbis declaretur, quinam illi ſint,
teſtimonium Ieſu habent, videlicet
qui a Deo acceperunt donum pro-
ındi, hoc eſt, de myſteriis regni
ſtis diſſerendi. Poſſunt etiam non
mmode hæc verba eo accipi ſenſu,
l ad Ieſum tanquam ad ultimum &
ſſimum ſcopum omnes prophetiæ re-
ıtur. 11.) Pontificiorum opinio,
l *ob reverentiam humanitatis Chriſti an-
ſe adorari prohibuerit*, Photiniano-
opinioni perquam adfinis eſt, ſi e-
ſcribit Smalcius in refutatione eo-
, quæ examini centum errorum ob-
at Smiglecius p. 48. *Angelus ſatis in-
, antea id fieri quidem potuiſſe, vel et-
actum eſſe* (quod angeli fuerint ado-
*at nunc, poſtquam in unam familiam
ati ſunt angeli & homines fideles, &
Domino ſerviunt, id fieri non debere.
nim inter cultum angelorum & aliarum
n, quarum cultus idololatriam conſtituit,
iſcrimen, quod aliae omnes perſonae co-
n debeant, quia nec imperium divinum
nt, nec praeceptum ſit, ut colantur:
li vero coli non debent, quia etiamſi di-
n quoddam imperium habeant, tamen
n illud Chriſti imperio ſubiectum eſt, &
id Chriſto exaltato illis accidit, quod non
ittit, ut colantur, nempe ſubiectio il-
n una cum fidelibus ipſi Chriſto, qui
um ſervator eſt*, pag. 53. *Deus olim
iſit, ut angeli adorarentur. Et hoc
n, quod angelus Iohannem, ut ſe ado-
, prohibuit, tacite innuere videtur, fie-
potuiſſe, niſi aliud quid novum tunc in-
ſſet, quod ſcilicet angelus iſte conſervus
s ſit Iohannis, qualis antea non fuerat
ore aliorum cultorum Dei ſub veteri teſta-
o.* Sic ergo tam pontificii quam Pho-
ni ſtatuunt, licuiſſe ſub veteri teſta-
mento angelos adorare. Cauſam, quare angeli recuſent adorari, pontificii referunt ad *Filii Dei incarnationem*, Photiniani ad *Chriſti exaltationem*, cum rectius referatur ad divinæ legis prohibitionem: *Non habebis deos alienos coram me*, ad quam ipſe angelus hoc loco nos remittit: *Vide ne feceris, conſervus tuus ſum, Deum adora.* 12.) Coronidis loco notari poteſt illud, quod Coſterus in explicatione huius argumenti Iohannem evangeliſtam cum Iohanne baptiſta inſcite confundat, *Angelus* (inquit part. II. concion. p. 70.) *a Iohanne baptiſta non ſuſtinuit adorari ſuſpiciens in eo culmen apoſtolicum & angelicam puritatem.*

§. CCCCVI. 8.) *Quia ſancti non ſunt in honore praeferendi electis angelis, quos religioſe invocare non licet*, ubi ſic concludimus: Quem honorem beatis angelis deferre non debemus, is etiam ſanctis defunctis non eſt tribuendus. Epiphanius hæreſ. LXXIX. contra Collyrid. *Si Deus angelos adorari non vult, quanto minus eam, quae genita eſt ab Anna* (Mariam). Iam vero honorem religioſæ invocationis ſanctis angelis deferre non debemus. Ergo nec ſanctis defunctis. *Maiorem* pontificii concedunt, niſi quod exiſtiment b. Mariæ deberi cultum hyperduliæ, cum angelis duliæ tantum honor debeatur. Confirmatur vero maioris connexio ex eo, quod *angeli nobis adſint; quod in manibus nos gerant, quod caſtra circa nos metentur, &c.* Quod ſi ergo illos religioſe invocare non licet, quanto minus ſanctos, qui in cœlo ſunt, & res noſtras in particulari ignorant. *Quae eſt ratio de angelis*, inquit Eccius in enchiridio cap. 15. *eadem eſt de ſanctis, qui in regno cœlorum ipſis ſunt aequales. Minorem* probamus 1.) quia religioſa angelorum invocatio eſt cultus ἄγραφος, deſtituitur enim mandato divino, exauditionis

8.) Quia non ſunt præferendi angelis.

tionis promiſſo & probatis piorum exemplis. Quæ in contrarium a pontificiis proferuntur, ſuo loco excutientur. 2.) Quia eſt cultus ἀντίγραφος. Scriptura enim uni ac ſoli vero Deo religioſæ adorationis cultum exhiberi iubens eo ipſo ab obiecto religioſæ adorationis angelos excludit, unde apoſtolus Col. II. 18. *cultum angelorum* refert inter ἐθελοθρησκείας ſeductrices ac Deo minus gratas. 3.) Quia angeli deſtituuntur attributis, quæ in religioſæ adorationis obiecto requiruntur, neque enim ſunt omniſcii Marc. XIII. 32. neque ſunt omnipotentes, ſed tantum potentes, Pſal. CIII. 20. neque ſunt omnipræſentes, ſed e cœlo ad nos deſcendunt & adſcendunt, neque ſunt auctores beneficiornm ſpiritualium & cœleſtium, neque in ipſos cordis noſtri fiducia collocari poteſt &c. 4.) Quia ipſimet angeli cultum adorationis ſibi delatum repudiant, ut probavimus ex Apoc. XIX. 10. & XXII. 8. 5.) Quia cultus angelorum ab ethnicis introductus eſt. Plato conſtituebat *daemonas*, quos vocabat ipſe, nos angelos, mediatores inter Deum & homines, ut adparet ex ipſius verbis in ſympoſio, ubi Diotimas inſtituit Socratem. *Daemonum*, inquit, *natura intermedia eſt inter Deum & mortalem. Interpretis autem & portitoris munere funguntur, ut humana ad deos, divina ad homines transmittant, horum preces & ſacrificia, illorum mandata & remunerationes ac praemia referant ad homines.* Idem docent Porphyrius lib. II. de abſtinentia ab animalibus, & Apuleius libr. de dogmatibus Platonis & deo Socratis. Quam platonicorum opinionem multis refellit Auguſtinus lib. IX. & X. civ. Dei & confeſſ. lib. X. cap. XLII. 6.) Quia cultus angelorum ab hæreticis propugnatus, ab antiquiſſimis vero eccleſiæ primitivæ doctoribus eſt repudiatus, ut poſtea demonſtrabitur.

Exceptio pontificiorum contra Coloſſ. II.

§. CCCCVII. Excipit Bellarminus de ſanct. beat. cap. 20. reſp. ad 2. arg. *apoſtolum* Col. II. *damnare hæreſin Simonis magi, qui Platonicos ſecutus, docuit quosdam angelos adorandos quaſi minores deos, qui & mundum fabricarunt, & per prophetas locuti ſunt, nec poſſe ullum placare ſummum Deum, qui inviſibilis eſt, niſi per hos angelos.* Reſp. 1.) Religioſum angelorum cultum apoſtolus refert inter ἐθελοθρησκείας, ut patet ex textu. Iam vero cultus ille, quem pontificii angelis deferunt, eſt ἐθελοθρησκεία, deſtituitur enim divino mandato & præſcripto. 2.) Concedit Bellarminus, *damnari ab apoſtolo illam angelorum venerationem, quae eſt Deo propria.* Atqui honor religioſæ invocationis eſt veneratio Deo propria. Ergo. 3.) Platonici & eos ſecuti hæretici non coluerunt angelos loco Dei ſummi, ſed velut minores quosdam deos, per quos ſummus Deus ſit placandus. Idem faciunt pontificii, quia angelos & ſanctos invocant ut mediatores & interceſſores. Ergo ad ipſos quoque apoſtolica præmonitio pertinet. Chryſoſtomus in comm. h. l. *Sunt nonnulli, qui dicunt, non oportere per Chriſtum reconciliari & ad Patrem accedere, ſed per angelos. Propterea* (Paulus) *ſurſum ac deorſum, quae de Chriſto ſunt, verſat.* Eodem modo exponunt Oecumenius & Theophylactus. Iam vero conſtat, pontificios itidem docere, quod ad Deum per angelos & ſanctos tanquam mediatores accedendum ſit. Ergo hactenus & hoc reſpectu cum illis, quos refellit apoſtolus, conſentiunt. 4.) Non eſt veriſimile, neque ex Epiphanio, Theodoreto & aliis hanc hæreſin deſcribentibus colligi poteſt, quod hæretici illi diſertis & exſertis verbis Chriſtum plane repudiaverint, quia alias non amplius fuiſſent chriſtiani, ſed voluerunt Chriſto mediatori alios adiungere mediatores, ſanctos ſcilicet angelos, quo nomine etiam ab apoſtolo reprehenduntur. Idem faciunt pontificii. Ergo & hos apoſtolus perſtringere merito cenſetur. 5.) Concedimus, pontificios in eo

non

non tueri Simonis magi hæreſin, quod fabricationem mundi, locutionem per prophetas & redemtionem humani generis tanquam opus Filio Dei, ut putabat, indignum more Platonicorum angelis adſcribant; tamen quod hæretici ex falſa iſta opinione, ut conſequens aliquod, inferebant, cum ipſis commune habent. Ut enim illi angelos ideo colebant, quia per eos ſeſe creatos & ſalvandos falſo ſibi perſuadebant: ſic pontificii angelos religioſe colunt & invocant, eo quod per angelos multa beneficia ſibi conferri ſtatuunt. Ac velut Simoniani aras & oratoria in honorem angelorum exſtruebant, ut ex ſynodo Laodicena Theodoretus in comm. h. l. adnotat, ita quoque pontificii in honorem angelorum & ſanctorum templa & aras exſtruunt.

9.) Quia ſunt creaturæ.

§. CCCCVIII. 9.) *Quia ſunt creaturae*, ubi ſic concludimus: Nulla creatura eſt religioſo adorationis cultu honoranda, (niſi ſit hypoſtatice Deo unita.) Sancti defuncti ſunt creaturæ. Ergo. *Maior* probatur, quia Paulus idololatriæ eos adcuſat, qui *ſervierunt creaturae* παρὰ τὸν κτίσαντα, *praeter creatorem*, vel *una cum creatore, qui ignorantes Deum ſervierunt illis, qui natura non ſunt dii*, Gal. IV. 8. Rom. I. 25. ac pii veteres contra Neſtorianos, Arianos & Photinianos perpetuo urgent hoc argumentum: Si Chriſtus tantum creatura eſt, non poteſt nec debet religioſe invocari. Inde Nicæna ſynodus Act. VII. epiſtola ad Conſtantinum & Irenem anathematizat *Neſtorii* idololatriam in homine, hoc eſt, idololatriæ eum propterea adcuſat, quod Chriſtum Mariæ filium divino cultu venerabatur, quem merum ac nudum hominem eſſe credebat. Idem Neſtorius a Cyrillo in lib. de rect. fide ad Regin. *anthropolatriae* adcuſatur, & a Juſtiniano conſtit. 5. C. de ſum. Trinit. & fide cath. §. *haec igitur*, &c. & conſt. 6. cum ſalvatorem §. *his ita* &c. tit. eod. *anthropolatria* vocatur. Athanaſius orat. V. contra Arian. diſputat, Arianos eſſe idololatras, propterea quod Chriſtum, quem negabant eſſe verum natura Deum, adorandum eſſe docerent. *Non creaturam*, inquit, *adoramus. Abſit! In ethnicos & Arianos eiusmodi delirium competit, ſed Dominum rerum creatarum, incarnatum Dei verbum adoramus.* Et poſtea: *Cognoſcant, nos, qui Dominum in carne adoramus, non creaturam adorare, ſed creatorem corpore creato indutum.* Confer eumdem Athanaſium orat. I. contra Arian. Cyrillum de recta fid. ad Theodoſium, Nyſſenum orat. in laudem Baſilii.

IV.) Conditionem veræ & Deo gratæ invocationis non permittere, ut ſancti invocentur. 1.) Quia ſanctorum invocatio deſtituitur divino mandato.

§. CCCCIX. IV.) Ut Dei Patris, Chriſti mediatoris & ipſorummet ſanctorum, ita quoque veræ & Deo gratæ *invocationis* conditio non permittit defunctos ſanctos invocari, id quod ſequentibus argumentis demonſtramus. 1.) Vera & Deo grata invocatio debet habere Dei mandatum in ſcripturis propoſitum. Invocatio ſanctorum non habet Dei mandatum. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. *Maior* probatur 1.) quia invocatio eſt præcipua pars cultus Deo debiti. Iam vero ſcriptura eſt unica regula & norma divini cultus, id quod ex ſcripturæ perfectione & fine alibi plenius probatur, hoc loco unicum illud urgemus argumentum: Quodcunque eſt unica & perfecta norma fidei & morum, illud etiam eſt unica & perfecta norma cultus divini. Ratio connexionis eſt, quia cultus divinus ex fidei ſinceritate & vitæ integritate effloreſcit. Iam vero ſcriptura eſt unica & perfecta norma fidei & morum, Deut. IV. 2. XII. 32. Pſalm.

Pſalm. XIX. 8. Ioh. V. 39. XX. 31., 2. Tim. III. 16. Apoc. XXII. 18. &c. Ergo etiam eſt unica norma divini cultus. 2.) Quia invocatio deſtituta Dei mandato eſt ἐθελοθρησκεία, ut conſtat. Iam vero ἐθελοθρησκείαι Deo non probantur, Deut. XII. 8. Num. XV. 39. 40. Eſai. I. 12. XXIX. 13. Ezech. XX. 19. Ier. VII. 31. Zach. VII. 5. Amos. V. 25. Matth. XV. 9. Col. II. 20. &c. 3.) Quia invocatio Deo grata debet proficiſci ex fide, ut conſtat ex dictis, quæ fidem & invocationem arctiſſime coniungunt, enumeratis ſuperius, Matth. XXI. 22. Marc. XI. 24. Rom. X. 14. Iac. I. 5. quibus etiam hæc adde, Rom. V. 2. *Per Chriſtum habemus acceſſum fide in gratiam iſtam.* Rom. XIV. 23. *Quidquid non eſt ex fide, peccatum eſt.* Eph. II. 12. *In Chriſto habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem eius.* Hebr. IV. 16. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiae.* XI. 6. *Sine fide impoſſibile eſt Deo placere, credere enim oportet accedentem ad Deum.* Vera ergo fides eſt veræ invocationis mater. Iam vero invocatio deſtituta Dei verbo & mandato non poteſt proficiſci ex fide, quia inter fidem & verbum eſt perpetua relatio. Ioh. XVII. 20. Rom. X. 17. unde evangelium vocatur *verbum fidei*, Rom. X. 8. *praedicatio fidei*, Gal. III. 2. &c. 4.) Quia invocatio deſtituta Dei verbo & mandato in gentilibus & ſuperſtitioſis expreſſe improbatur. Deut. XVII. 3. de idololatricis gentibus dicit Dominus, *adorant*, אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, *quod ſive de quo non praecepi*, 2. Reg. XVII. 33. de Samaritanis dicitur, ipſos propterea fuiſſe a Deo reiectos, quod *cum Dominum timerent*, (iuxta patefactionem verbi cœleſtis colere vellent) *nihilo tamen minus etiam diis ſuis ſervierint iuxta conſuetudinem gentium.* Pſalm. CVI. 39. *Fornicati ſunt in adinventionibus ſuis.* Ioh. IV. 22. dicit Chriſtus de Samaritanis: *Vos adoratis, quod neſcitis, nos adoramus, quod ſcimus*, id eſt, non habetis Dei verbum, quod in hoc monte debeatis adorare, Iſraelitæ autem habent expreſſum verbum, quod Hieroſolyma a Deo ſit electa & deſtinata, ut ſit locus divini cultus, Deut. XII. 14. 1. Reg. XI. 32. Pſalm. LXXVI. 3. &c. veſtra igitur invocatio non poteſt Deo probari. Et poſtea v. 23. *Veri adoratores in ſpiritu & veritate adorant*, ubi veritas inter cætera etiam ſignificat veram veri Dei notitiam ex Dei verbo unice depromendam, Ioh. XVII. 17. illa vero deſtituuntur, qui ſine expreſſo Dei verbo invocationis aliquod obiectum ſibi ipſis eligunt. Rom. I. 25. arguuntur gentiles, quod *ſervierint creaturae praeter creatorem*, (ex proprio cordis arbitrio ſine patefactionis divinæ ſuffragio,) quod non tantum creatorem, ſed etiam creaturas *praeter creatorem* & una cum creatore coluerint atque adorarint. Ita namque uſurpatur vocula παρὰ 1. Corinth. III. 11. Gal. I. 1. Nimirum vera invocatio, qua eccleſia Deum ſuum invocat, a falſa gentilium invocatione, qua ſe creatorem cœli & terræ invocare adſerunt vel unice vel præcipue ea ratione diſtinguitur, quod eccleſia eum invocat modo eo, quo ſe in verbo ſuo patefecit, a quo, invocationis modo cum gentiles aberrent, verum Deum vere invocare merito negantur. 5.) Quia invocatio deſtituta Dei mandato non poteſt cor quietum reddere, ſemper enim dubitare cogimur, an coram Deo ſit rata & grata, cum tamen proprietas veræ invocationis ſit cor quietum & pacatum reddere. Pſal. LVI. 10. *In quacunque die invocavero te, ecce cognovi, quoniam Deus meus es.* Nec poſſumus eſſe certi de exauditione, ſi adoramus ſine verbo & mandato, cum tamen veræ invocationis proprietas ſit, de exauditione certum reddere invocantem. Pſalm CXXXVIII. 3. *In quacunque die invocavero te, exaudies me, multiplicabis in anima mea virtutem.* ***Minor*** propoſitio patet tum ex quorumdam pontificiorum confeſſione

feſſione, quam inferius proponemus, tum ex conſideratione illorum dictorum, quæ pro ſtabilienda invocatione ſanctorum ex ſcripturis adferri conſueverunt, quæ in peregrinum detorqueri ſenſum primo ſtatim intuitu manifeſtum. Hoc in loco proponimus ingenuam confeſſionem Bellarmini libr. I. de beat. ſanctorum cap. 8. ſub finem: *Sancti cœperunt in eccleſia coli non tam lege aliqua, quam conſuetudin.*

Exceptiones Bellarmini: 1.) ſequeretur, etiam ſanctos non orare pro eccleſia. 2.) ipſam neceſſitatem eſſe loco mandati.

§. CCCCX. Excipit Bellarminus de beat. ſanctorum cap. 20. reſp. ad 6. arg. 1.) *Si hoc argumentum concluderet, efficeret etiam ſanctos non orare pro eccleſia nec in genere, nec in particulari, quod tamen apologia auguſtanae confeſſ. aperte concedit.* Reſp. cum Chemnitio: *quia in ſcriptura canonica nullum expreſſum & perſpicuum teſtimonium habetur, quod probet ſanctos, qui ex hac vita diſceſſerunt, pro eccleſia militante orare & intercedere, ideo nec illud pro neceſſario & indubitato fidei articulo urgeri ac defendi poteſt;* interim veriſimiliter id colligi poteſt ex eo, quod ſancti ſciant, eccleſiam in terris adhuc militantem ſubiectam eſſe cruci, pro qua ex caritate, quæ in vita æterna non excidit, ſoliciti eſſe, & in genere pro ea intercedere, propterea haud abſurde iudicantur. Maxima igitur eſt diſparitas inter has quæſtiones, an ſancti in genere orent pro eccleſia? & an ſancti religioſe ſint invocandi? Prior deſtituitur quidem expreſſis ſcripturæ dictis, non tamen pugnat cum ſcriptura, ſed veriſimiliter ex eadem colligi poteſt. Poſterior eſt non ſolum ἄγραφος, ſed etiam ἀντίγραφος. 2.) *Nullum mandatum requiritur, quando ipſa neceſſitas nos impellit.* Reſp. pericula ac mala cervicibus noſtris imminentia orandi quidem neceſſitatem nobis imponunt, non autem ſanctos invocandi neceſſitatem, ſed confugiendi ad Deum, Patrem noſtrum benigniſſimum in nomine mediatoris Chriſti invocandum. *Ab eſt ſecundi adiecti ad eſt tertii adiecti, & ab actu indeterminato ad obiectum determinatum non poteſt legitime procedi.* Invocatio eſt neceſſaria, ſed ſanctorum invocatio non eſt neceſſaria, per Chriſtum enim & propter Chriſtum mediatorem patet nobis aditus ad Deum, qui & poteſt & vult nobis ſuccurrere. Fortaſſis autem per illam neceſſitatem hoc intelligit Bellarminus, (cum enim diſerte non expoſuerit, ideo divinatione opus erit) quod nos propter peccata indigni ſimus exauditione, beati autem in cœlo ſuis meritis & interceſſionibus nobis patrocinentur, & cauſam noſtram apud Deum agant. At ſcriptura unicum nobis oſtendit mediatorem Chriſtum Ieſum, cuius merito & interceſſione tutiſſime innitimur. Deus per Chriſtum mediatorem invocatus ad nos exaudiendos & iuvandos paratiſſimus eſt, ergo cum fiducia ad thronum gratiæ in Chriſto mediatore nobis promiſſæ accedere poſſumus. Adde quod in cultu divino neceſſitas & mandatum ſibi invicem ſubordinentur. Quia enim neceſſarium eſt, ut Deum colamus, interim tamen ex noſtro ingenio modum & formam divini cultus petere non debemus, ideo etiam neceſſarium eſt mandatum ac norma divini cultus in verbo manifeſtata, qua deſtituti vel eam poſtponentes in idololatriam prolabuntur. Quæ contra *maiorem* argumenti propoſitionem pro evertenda ſcripturæ perfectione & ſtabilienda traditionum ac verbi non ſcripti neceſſitate ab aliis pontificiis adferuntur, ſuo loco, in articulo ſcilicet de ſcriptura ſacra, refelluntur. Piſtorius in hodeg. p. 270. agnoſcit, ad veram & Deo gratam invocationem requiri mandatum, unde Bellarmino contradicens adſerit, *Deum mandaſſe ſanctos invocari.* Sed tale mandatum ex ſcripturis nondum vidimus demonſtratum.

§. CCCCXI. 2.) Vera & Deo grata invocatio debet habere promiſſionem exauditionis in ſcripturis expreſſam. Invocatio ſanctorum non habet promiſſionem exauditionis in ſcripturis expreſſam. Ergo non eſt vera & Deo grata invocatio. *Maior* probatur 1.) ex omnibus ſcripturæ dictis, quæ veram & Deo gratam invocationem exaudiri teſtantur, Pſalm L. 15. XCI. 15. CXXXVIII. 3. CXLV. 18. Ioel. II. 32. Matth. VII. 7. XVIII. 19. Luc. XVIII. 7. Ioh. XVI. 23. 1. Ioh. V. 14. 15. &c. 2.) Ex natura veræ invocationis, ea enim eſt amicum cum Deo, benigniſſimo Patre, colloquium & *ἀνάβασις adſcenſus mentis in Deum, mentis ad Deum peregrinatio.* Clemens Alexandrinus orat. I. contra gent. Cyprianus lib. II. epiſt. 2. Damaſcenus lib. III. orthod. fid. cap. 24. Iam vero fieri nequit, ut cœleſtis Pater illud colloquium non audiat. Vera invocatio oritur ex fide, ac fides eſt invocationis anima. Gregorius Nyſſenus de orat. p. 7. *Oratio eſt converſatio ſermocinatioque cum Deo, eorumque quae concupiſcuntur, certa fides.* Iam vero fides eſt ſalutare organum, per quod omnis generis beneficia a Deo obtinemus. Vera invocatio oritur ex Spiritu & fit in Spiritu, iam vero fieri nequit, ut irritum ac fruſtraneum ſit, quod a Spiritu ſancto proficiſcitur. 3.) Ex diſcrimine invocationis piæ, chriſtianæ & Deo gratæ, ab invocatione ethnica, ſuperſtitioſa, hypocritica, quod inter reliqua etiam in eo conſiſtit, quod prior habet promiſſionem invocationis, qua poſterior deſtituitur. 4.) Ab exemplis eorum, quorum preces fuere exauditæ. Ea namque exempla ſunt velut quædam ſigilla, quibus promiſſio de exauditione in cordibus noſtris obſignatur. Talium vero exemplorum in ſcripturis ſacris ubique plurima adnotata exſtant. *Minor* confirmatur 1.) ex *ſcripturae ſilentio.* Nuſpiam enim in tota ſcriptura talis exſtat promiſſio, quod illi, qui ſanctos invocant, de exauditione debeant eſſe certi. Quod exaudiendi ſint, qui Deum in Chriſti mediatoris nomine invocant, paſſim in ſcripturis legimus, ſed quod exaudiendi ſint, qui ſanctos invocant, nuſpiam legimus. 2.) Ex *defectu mandati.* Ubi nullum mandatum, ibi quoque nulla promiſſio. Sed de invocandis ſanctis nullum exſtat mandatum, ut patet ex præcedenti argumento. 3.) A *contrario.* Ut nulla habetur promiſſio de exauditione facta illis, qui invocant ſanctos: ita quoque nulla comminatio, nullum exemplum pœnæ illis, qui ſanctos non invocarunt, inflictæ in ſacris literis reperitur. Quid quod fatetur Salmeronius diſp. VIII. in 1. Tim. II. pag. 468. *Chriſtum eſſe ſolum mediatorem, qui per ſe & ſemper exauditur, ſanctos autem non ſemper exaudiri.* Quod ſi ergo non ſemper exaudiuntur, utique nulla adeſt promiſſio exauditionis. Excipit Bellarminus dicto loco, *promiſſionem minime deſiderari, cum innumerabilia ſigna & prodigia ad invocationem ſanctorum facta ſatis teſtentur, Deum audire eos, qui ſanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid a Deo adhibent.* Reſp. ex miraculis verbo deſtitutis non poteſt aliquis fidei articulus demonſtrari, nec de voluntate divina quidquam ſtatui. Deut. XIII. 1. & ſequentibus. Quæcunque ergo miracula ad invocationem ſanctorum facta, illa vel confirmant doctrinam in propheticis & apoſtolicis ſcriptis traditam, vel aliam ab ea diverſam. Si prius, proferenda ſunt dicta prophetica & apoſtolica de ſanctorum invocatione ex verbo Dei. Si poſterius, non debent attendi vel curari, qua de re in tractat. de eccleſ. §. 272. & ſequentibus latiſſime fuit diſputatum.

2.) Deſtituitur promiſſione.

§. CCCCXII.

eſtituitur batis exemplis.

§. CCCCXII. 3.) Vera invocatio debet habere probata piorum exempla. Invocatio ſanctorum deſtituitur probatis exemplis. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata in-itio. *Maior* probatur, quia ut pii *nt eundem Spiritum fidei*, 2. Cor. IV. ita quoque habent eundem Spiritum :um, quia Spiritus fidei eſt etiam *itus precum* Zach. XII. 10. unde *in uno itu* Deum invocare dicuntur Epheſ. II. Sicut omnium piorum *unus Dominus*, *fides*, Epheſ. IV. 5. ita quoque una ıcatio. Adde, quod probatorum ex-lorum eadem ſit ratio cum regula. vero regula veræ & Deo gratæ in-ıtionis continetur in ſcripturis, ut mus. Ergo etiam exempla. *Mino-* /eritas tamdiu ſtabit, donec contra-ı ex ſcripturis probetur. Wolffius nemorab. lect. centuria XVI. pag. 13. Petermanno Eterlin, auctore vetuſtiſ-chronici Helvetiorum refert, haberi) ſic adnotatum, *mirum eſſe, non quem-n beatorum ſanctorum per vitam ſuam :aſſe alium aliquem ſanctum, praeter n Deum ſuum creatorem & ſervatorem: men nos eius vecordiae eſſe, ut Deum um derelinquentes eos divos ſubinde im-mus.* Exſtant in ſcripturis plurima ino invocationis exempla, in patri-is, prophetis, apoſtolis & ſanctis mu-bus præmonſtrata, ſed ne unicum em legitur, quod aliquis defunctum :um invocaverit. Excipit quidem ırminus dicto loco, *exempla plurima ationis ſanctorum ſuppetere in utroque nento*, ſed quid de illis ſtatuendum poſtea adparebit, hoc loco notamus , quod Bellarminus ſibi ipſi contra-:, nam præcedenti capite 19. §. 2. it: *Ante Chriſti adventum ſancti, qui :bantur, non intrabant in cælum, nec n videbant, nec cognoſcere poterant or-ie preces ſupplicantium, ideo non fuit conſuetum in veteri teſtamento ut diceretur, ſancte Abraham ora pro me, ſed ſolum orabant homines eius temporis Deum, & allegabant merita ſanctorum, qui iam obierant, ut illis eorum orationes adiuvarentur.* Atqui ſi in veteri teſtamento non fuit conſuetum, ut diceretur, *ſancte Abraham ora pro me*, quomodo in utroque teſtamento ſuppetunt plurima invocationis ſanctorum exempla? adde quod nec ex novo teſtamento ullum ibidem adferat exemplum, quod ſancti defuncti fuerint invocati, ſed duntaxat illud colligit ex eo, quod *viventes a viventibus invocati fuerint.* Tandem igitur profert Bellarminus locum Iobi XLII. 8. in quo & *mandatum & promiſſionem & exemplum* haberi adſerit. *Ite ad ſervum meum Iob*, ait Dominus ad amicos Iobi, *en mandatum! Et orabit pro vobis. En exemplum! Et ego ſuſcipiam faciem eius, ut non imputetur vobis ſtultitia. En promiſſio!* Reſp. argumentum hoc eſt a propoſita quæſtione alienum. Quæſtio enim eſt de ſanctis defunctis, argumentum in medium adlatum agit de ſancto adhuc vivente. Excipit Bellarminus, *ſanctos nunc maxime vivere ea parte ſui, qua preces audire & pro ſupplicibus interpellare Deum poſſint. Nec eſſe quoad exauditionem abſentes, licet loco abſentes videantur.* Reſp. 1.) Sanctos vivere ratione animæ, & pro eccleſia in genere intercedere concedimus, ex eo tamen inferri nequit, quod religioſe a nobis invocandi ſint. 2.) Eſſe eos a nobis abſentes & quoad *locum* & quoad *exauditionem*, ac proinde etiam non eſſe religioſe invocandos, oſtendimus ſuperius quæſtione ſecunda. 3.) Sanctos, qui ex hac vita diſcedunt, recte vocari *defunctos*, ſcripturæ & patrum exemplo in ſtatu quæſtionis confirmavimus. 4.) Ex eo, quod ſancti a nobis abſint, recte infertur, quod non ſint religioſe invocandi, (quia religioſa invocatio requirit præſentiam imo omnipræſentiam eius, qui invocatur.) Sed ex præſentia ſanctorum

non

non propterea ſtatim inferri poteſt religioſa eorum invocatio, quippe ad quam plura adhuc requiruntur. Angeli & ſancti in his terris viventes nobis ſunt præſentes, nec tamen religioſe invocantur. Ex remotione unius cauſæ vel requiſiti neceſſarii recte proceditur ad remotionem effectus, ſed ex poſitione unius cauſæ vel requiſiti neceſſarii non ſtatim infertur poſitio effectus. 5.) Quod ſi ergo vel maxime probaſſet Bellarminus, ſanctos nobis eſſe præſentes & preces noſtras audire, nondum tamen evictum foret, ſanctos eſſe religioſe invocandos. 6.) Neque id probari poteſt ex dicto Iobi, quia illud a quæſtione eſt alienum, ut oſtendimus. 7.) Si propterea ſancti invocari poſſunt ac debent, *quia ea parte ſui vivunt, qua preces audire poſſunt, & quoad exauditionem nobis ſunt praeſentes;* conſequens fuerit, etiam veteris teſtamenti ſanctos invocari potuiſſe. Ratio connexionis eſt, quia ipſi non minus quam ſancti novi teſtamenti vixerunt illa ſui parte, qua preces audire potuerunt. Iam vero conſequens negat ipſe Bellarminus. Ergo nec antecedens ponere debuiſſet. Si obvertas, *diverſitatem eſſe in eo, quod illi fuerint in limbo*, diſcedis a cauſa adæquata, quam Robertus Bellarminus adſignavit, alia in ipſius locum ſubſtituta. Salmeronius diſputatione VIII. in 1. Tim. II. p. 473. excipit, *etiam Abelem non habuiſſe ullum exemplum ſacrificandi agnos & adipes eorum, qui tamen ſacrificando fide placuit Deo, ut docet apoſtolus.* Reſp. Abelem mandatum ſacrificandi divinitus accepiſſe, ut in tract. de legib. cerem. §. 14. oſtendimus; proferant ergo & ipſi mandatum de ſanctorum invocatione, neque amplius urgebimus, ut probatum aliquod exemplum adducant.

4.) Non congruit cum forma invocationis a Chriſto præſcripta.

§. CCCCXIII. 4.) Vera & Deo grata invocatio congruere debet cum forma invocationis in ſcriptura ſacra, & quidem in oratione dominica præſcripta. Invocatio ſanctorum non congruit cum forma invocationis in ſcriptura præſcripta. Ergo invocatio ſanctorum non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. *Maioris* partes duæ ſunt. Prior *generalis*, quod vera & Deo grata invocatio debeat congruere cum forma invocationis in ſcriptura ſacra expreſſa. Poſterior *ſpecialis*, quod debeat congruere cum forma invocationis in oratione dominica a Chriſto præſcripta. Prior probatur 1.) ex *illis fundamentis*, quibus ſuperius demonſtravimus, invocationem Deo gratam debere niti mandato divino, promiſſione, & probatis piorum exemplis in ſcriptura traditis. 2.) Ex *natura verae invocationis.* Illa enim eſt præcipua pars divini cultus, ergo ſoli Deo competit, eius normam ac formam præſcribere. Deus enim de ſe ipſo eſt ſolus idoneus teſtis, ac de ſui cultu eſt ſolus idoneus doctor. Eſt ſapientia ſolius eccleſiæ propria, ſcire quis ſit invocandus, & quomodo ſit invocandus. Ergo ex verbo Dei id unice diſcendum. 3.) Ex *fine divinae patefactionis.* Deus hoc fine normam & formam divinæ invocationis cum omnibus neceſſariis partibus & requiſitis in verbo ſuo præſcripſit, ut eam in noſtra invocatione unice ac præciſe ſequeremur. Poſterior probatur 1.) ex *cauſa efficiente* huius orationis, quæ eſt Chriſtus, ipſa *Dei ſapientia* 1. Cor. I. 24. qui *ex ſinu Patris* myſteria regni cœleſtis nobis adtulit, Iohan. I. 18. qui ſolus cor Patris cœleſtis exactiſſime novit. Tertullianus de oratione cap. 9. *Quid mirum? Deus ſolus docere potuit, ut ſe vellet orari. Ab ipſo igitur ordinata religio orationis.* Cyprianus ſermon. VI. in explic. orat. Dom. *Qui fecit vivere, docuit & orare, benignitate ſcilicet, qua & caetera dare & conferre dignatus eſt, ut dum prece & oratione, quam Filius docuit, apud Patrem loquimur, facilius audiamur. Iam praedixerat horam venire, quando veri adoratores adorent Patrem*

ante

itu & veritate , & implevit , quod ımiſerat , ut qui Spiritum & verita- ius ſanctificatione percepimus , de tra- quoque eius vere & ſpiritualiter ado- r. Quae enim poteſt eſſe magis ſpiri- ratio , quam quae a Chriſto nobis da- a quo nobis & Spiritus ſanctus miſ- Quae vera magis apud Deum preca- am quae a Filio , qui eſt veritas , de prolata eſt ? Vt aliter orare , quam non ignorantia ſola ſit , ſed & cul- ando ipſe poſuerit & dixerit , reiici- datum Dei , ut traditionem veſtram r. Oretis itaque fratres dilectiſſimi , gifter Deus docuit. Amica & fa- oratio eſt , Deum de ſuo rogare , ad us adſcendere Chriſti orationem. A- Pater Filii ſui verba , cum preces fa- Qui habitat intus in pectore , ipſe ſit ıce. Et cum ipſum habeamus advo- ıpud Patrem pro peccatis noſtris , peccatores pro delictis noſtris petimus , i noſtri verba promamus. Nam cum uia quodcunque petieritis a Patre in meo , dabit vobis , quanto efficacius mus , quod petimus in Chriſti nomine , us ipſius oratione. Chryſoſtomus IV. operis imperf. in Matth. *Qui rat , quemadmodum docuit Chriſtus , hriſti diſcipulus , quia nec Pater li- xaudit orationem , quam Filius non , cognoſcit enim Pater Filii ſui ſen- erba , nec ſuſcepit , quae uſurpatio excogitavit , ſed quae ſapientia Chri- uit.* 2.) *A materia* , quia hæc o- iranda & nervoſa brevitate com- r omnia , quæ ſunt in vera & Deo nvocatione neceſſaria. Exprimit m , ad quod dirigenda invocatio , it materiam ſive bona a Deo pe- exprimit fulcra , quibus noſtra in s fides niti poteſt ac debet. Me- tur pro norma & forma veræ ac atæ invocationis habetur. Petimus ione dominica 1.) *vitae noſtrae fi- nem* , tum *principalem* , qui eſt gloria Dei , petitione prima , tum *ſubordinatum* , qui eſt noſtra ſalus , petitione ſecunda. 2.) *Quae ducunt ad utrumque illum finem* , videlicet a.) *adquiſitionem mediorum* , tum *principalis* , quod eſt pietas petitione tertia , tum *ſecundarii* , quod eſt ſuſtentatio vitæ petitione quarta , b.) *remotionem impedimentorum* , videlicet peccatorum tum præteritorum petitione quinta , tum futurorum petitione ſexta , denique *libratio- nem ex omnibus adverſis* petitione ſeptima. Unde Tertullianus in lib. de orat. dom. vocat eam *breviarium totius evangelii.* Auguſtinus epiſt. CXXI. cap. 12. *Si per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras , nihil invenies , quod non iſta dominica contineat & concludat oratio.* Item : *Quisquis in oratione id dicit , quod iſtis evangelicis precibus non continetur , vel carnaliter vel illicite orat.* 3.) *A fine.* Chriſtus hoc fine formulam huius orationis ſuis diſcipulis præſcripſit , ut certum orandi modum haberent ; id quod patet tum ex diſcipulorum petitione Luc. XI. 1. *Domine , doce nos orare , ſicut & Iohannes docuit ſuos diſcipulos ?* tum ex Chriſti reſponſione ac iuſſione , Matth. VI. 9. ὅτως προσεύχεσθε ὑμεῖς , ubi emphaſis eſt in particula ὑμεῖς , per quam Chriſti diſcipuli ac homines vere pii opponuntur gentilibus βαττολογοῦσιν & hypocritis , quorum in præced. verſiculis facta erat mentio , voluit ergo Chriſtus falſis orationum formulis hanc ſuam προσευχῆς formam opponere , ac diſcipulos ſuos precantes ab ethnicis & hypocritis preculas ſuas ſine mente & fructu demurmurantibus diſcernere , Luc. XI. 2. *Cum oratis , dicite , Pater noſter.* Inde Tertullianus hanc orationis formulam a Chriſto præſcriptam vocat *legem orandi* , in lib. de oratione cap. 9. Cyprianus d. l. *Qui inter caetera ſalutaria ſua monita & praecepta divina , quibus populo ſuo conſuluit ad ſalutem , orandi ipſe formam dedit , ipſe ,*

quid precaremur, *monuit & inſtruxit*. Coeleſtinus dicit, *legem orandi eſſe legem credendi & legem agendi*.

§. CCCCXIV. *Minor* propoſitio, quod ſanctorum invocatio non congruat cum forma invocationis in ſcripturis ſacris & in oratione dominica expreſſa, probatur, 1.) ex *praeteritione*. Quod in fidei articulis non habetur in ſcriptura expreſſum, illud pro reiecto ac repudiato a ſcripturis dogmate merito cenſetur. Invocatio ſanctorum in oratione dominica non habetur expreſſa. Ergo. 2.) *A Patris adpellatione*. Illum in precibus noſtris invocamus, qui eſt Pater Domini noſtri Jeſu, & propter illum ac in illo etiam noſter Pater. Ita enim Chriſtus non ſolum verbo, ſed etiam exemplo nos docuit Joh. XII. 27. XVII. 1. Matth. XXVI. 39. &c. Atqui hæc adpellatio non convenit ſanctis. 3.) *A mediatoris denominatione*. Invocamus illum Patrem noſtrum in nomine Chriſti mediatoris, in quo *dilecto etiam nos diligimur* & exaudimur, Epheſ. I. 6. Jam vero ſancti non ſunt unicus ille mediator. 4.) Ab *obiecti deſcriptione*. Illum in oratione dominica invocamus, qui *eſt in cælis*, id eſt, qui eſt ubique præſens, ut Philippus Melanchthon in locis recte exponit, qui ob divinam ſuam omnipotentiam & omnipræſentiam nos exaudire, ex omnibus malis eripere, & quævis neceſſaria nobis conferre poteſt. Jam vero ſancti non ſunt omnipotentes nec omnipræſentes. 5.) Ex *eorum*, *quae petimus*, *enumeratione*. Illum ſolum invocamus ex Chriſti præſcripto, a quo petimus, *ut regnum ipſius adveniat*, *ut nomen illius ſanctificetur*, *fiat eius voluntas*, *ut det nobis panem quotidianum*, *remittat nobis debita noſtra*, *non inducat in tentationem*, *ſed liberet nos a malo*. At a ſanctis hæc omnia in ſenſu complexo & univerſim ſumta petere non poſſumus, quod ne ipſi quidem pontificii ſaniores negare poterunt. 6.) Ex *orationis dominicae concluſione*. Illum ſolum ex Chriſti mandato & præſcripto invocamus, *cuius eſt regnum & potentia & gloria in ſecula ſeculorum*, Matth. VI. 13. Quamvis enim hæc coronis in Latina verſione non habeatur, nec exponatur ab Hieronymo & patribus Latinis in comm. h. l. unde Bellarminus libr. II. de verbo Dei cap. 7. §. 9. *eam de textu eſſe* negat, contra vero *a Graecis additam* adſerit, *cum, Tertullianus, Cyprianus*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Auguſtinus eius nullam faciant mentionem*, *cumque Graeci in ſua liturgia recitent quidem illa verba*, *non tamen cum oratione dominica continuent*. (Dicunt Græci, *ſacerdoti duntaxat licere illa verba proferre*, illis enim verbis reſpondere ſolet ſacerdos in miſſa, quando populus dixit, *ſed libera nos a malo*, referente Benedicto Aria Montano h. l.) illis tamen nondum permoveri poſſumus, ut cum Bellarmino, Maldonato, & aliis hanc clauſulam pro peregrina & adiectitia habeamus, ſed partem ſcripturæ canonicæ eamdem eſſe credimus. a.) Quia in plerisque omnibus Græcorum exemplaribus eſt adiecta. Robertus Stephanus in vetuſtiſſimo codice Græco eam reperit, qui extra unum fuit antiquiſſimus, Eraſmus in omnibus Græcis exemplaribus eam reperiri adſerit. b.) In Syriaca paraphraſi illa clauſula itidem habetur. c.) Chryſoſtomus & eius adbreviator Theophylactus eandem interpretantur. d.) Sunt verba ſcripturæ canonicæ omni ex parte conformia, cumprimis vero gratiarum actioni Davidicæ, 1. Paral. XXIX. 11. *Tibi Domine magnificentia*, Hebraice: גדלה *& potentia*, *& gloria*, *& victoria*, *& honor*, *quia cuncta quae in cælis & in terra ſunt*, *tua ſunt*, *tuum eſt regnum & exaltatio ſuper omnem principem*. e.) Paulus 2. Tim. IV. 18. repetens ultimam petitionem, de liberatione a malo, clauſulam illam εὐλογιςικὴν καὶ εὐχαριςικὴν addidit, *cui gloria in ſeculum*

um. 6.) Joh. Ditenbergerus in gloſſ. uius loci fatetur, hæc verba in Græ. xemplaribus haberi. Hactenus *ma.* ıropoſitio, ſequitur *minor.* Jam ve. æc clauſula non poteſt referri ad ſan-, cum ubique in ſcripturis ad ſolum m, nuſpiam vero ad creaturas refe- r, Rom. I. 25. IX. 5. ὅς ἐςιν εὐλογη- ις τὺς αἰῶνας. XI. 36. *ipſi gloria in* ı, XVI. 27. *ſoli ſapienti Deo gloria in* ı. Confer Gal. I. 5. Eph. III. 21. Phil. 20. 1. Tim. I. 17. 2. Tim. IV. 18. r. XIII. 21. &c. 1. Petr. IV. 11. ᾧ ἐςιν ξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὺς αἰῶνας τῶν ων, V. 11. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ὺς αἰῶνας αἰώνων. 2. Petr. III, 18. αὐ- ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος, v. 25. *Soli ſapienti Deo ſalvatori no- gloria & magnificentia, robur & pote- & nunc & in omnia ſecula.* Apoc. I. 6. *gloria & imperium in ſecula ſeculorum.* 11. *Dignus es Domine Deus noſter ac- e gloriam & honorem & virtutem, tu creaſti omnia & propter voluntatem ſunt, & creata ſunt.* V. 13. *Sedenti rono & agno benedictio & honor & a & poteſtas in ſecula ſeculorum.* XIX. *aus & gloria & virtus Deo noſtro.* Ex *particulae adſeverandi* amen *adie- e.* Talis debet eſſe ex Chriſti præ- ıto noſtra invocatio, ut ex vera & ıota cordis fiducia adiicere poſſimus ı. Jam vero in ſanctorum invocatione poſſumus adiicere *amen*, hoc eſt, quia deſtituimur promiſſione exau- nis. Ergo ſanctorum invocatio non enit cum forma invocationis a Chri- n oratione dominica præſcripta.

ptiones rmini. dpellatio is non cludit n & Spi- m ſan- tum.

§. CCCCXV. Excipit Bellarminus de beat. ſanct. cap. 20. reſp. ad 5. argum. 1.) *Adpellatio Patris non excludit Filium & Spiritum ſanctum. Ergo etiam non excludit angelos & ſanctos ab invocationis obiecto.* Reſp. 1.) Itane vero in Arianorum & Photinianorum caſtra Bellarminus deſcendet, Filium & Spiritum in unam eamdemque claſſem cum creaturis, angelis ſcilicet & defunctis ſanctis compingens? 2.) Eſt profecto inter Filium & Spiritum ſanctum ac angelos & ſanctos reſpectu obiecti invocationis a Chriſto expreſſi ratio maxime diſpar. Unus ille verus Deus ac Pater noſter a nobis invocandus in verbo ſuo ſeſe ſic patefecit, quod ſit Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ſed quod angelos & ſanctos etiam religioſe invocare debeamus, de eo altum in ſcripturis ſilentium. 3.) Patris nomen in ſcripturis accipitur dupliciter: *Primo* οὐσιωδῶς & *eſſentialiter*, ut eſt tribus deitatis perſonis, Patri, Filio, & Spiritui ſancto ex æquo commune, hic enim eſt unus ille verus Deus, pater noſter, iure creationis, redemtionis, regenerationis, ſanctificationis, dilectionis & factæ de æterna hereditate promiſſionis. *Secundo* ὑποςατικῶς & *perſonaliter*, ut primæ deitatis perſonæ peculiariter tribuitur. In oratione dominica nomen Patris accipitur in priore ſignificatione, cum in invocatione non ſint ſeparandæ deitatis perſonæ. 4.) Si vel maxime in poſteriore ſignificatione nomen *Patris* accipiatur, nondum tamen ab invocationis obiecto per id excluduntur Filius & Spiritus ſanctus, quia invocamus illum Patrem, qui ab æterno genuit Filium ſibi coæternum & conſubſtantialem, & a quo & Filio ab æterno procedit Spiritus ſanctus. Quisquis ergo Patrem invocat, is etiam Filium invocat, quia Pater & Filius unum ſunt, Joh. X. 30. Pater eſt *in Filio*, & Filius eſt *in Patre*, XIV. 10. *ut omnes honorare debent Filium* καθὼς, *ſicut Patrem* V. 23. Ita quoque omnes invocare debent Filium καθὼς, ſicut Patrem. Qui vero Patrem & & Filium invocat, is etiam Spiritum ſanctum invocat, qui unius & eiusdem eſt cum Patre & Filio eſſentiæ, potentiæ,

maieſtatis & gloriæ. Sic ergo ex Chriſti præſcripto in oratione dominica invocamus Patrem Domini noſtri Jeſu, qui *Spiritum Filii ſui miſit in corda noſtra, clamantem Abba Pater* Galat. IV. 6. 5.) Nota eſt regula Cyrilli lib. X. theſauri cap. 6. *Particula excluſiva* ſolus *uni deitatis perſonae addita non excludit perſonas reliquas, ſed tantum creaturas & ficititia numina.* Quod ſi ergo vel maxime in formula orationis excluſiva particula *ſolus* Patris nomini adiiceretur, nondum tamen per eam excluderentur Filius & Spiritus ſanctus, ſicut per eam ab obiecto adorationis excluduntur angeli & homines. 6.) Illum invocamus, a quo petimus, *ut ſanctificetur eius nomen, ut adveniat regnum eius &c. & cuius eſt regnum, potentia & gloria.* Jam vero hæc prædicata competunt Filio & Spiritui, ut ex plurimis ſcripturæ dictis demonſtrari poteſt. Ergo etiam ab obiecto adorationis non excluduntur. Angelorum & hominum ſanctorum eſt ratio maxime diſpar, qui ut ſunt extra deitatis eſſentiam, ita quoque ab obiecto religioſæ adorationis excluſi.

2.) Chriſtus noluit docere quis orandus, ſed quæ ſint petenda.

§. CCCCXVI. *Chriſtum, cum apoſtolos docuit orare, non de eo, qui orandus eſt, ſed de iis rebus, quae petendae ſunt, diſcipulos admonere voluiſſe. Satis enim conſtabat, Deum eſſe orandum & ſolum etiam Deum, cum auctor donorum quaeritur, ſed de modo orandi ſive de petendis rebus apoſtoli ambigebant, cum dicerent Luc. XI. Domine doce nos orare.* Reſp. 1.) Si conſtat Deum & quidem *ſolum Deum* eſſe orandum, utique ſancti non ſunt religioſe invocandi. Neque enim excluſiva *ſolus* in conſortium obiecti adorationis admittit ſanctos. 2.) Si de *modo orandi* Chriſtus diſcipulos ſuos inſtruxit. Ergo etiam de *adorationis obiecto*, quia ad modum veræ & Deo gratæ invocationis vel maxime pertinet, ut in ipſo adorationis obiecto a norma divinæ voluntatis non aberremus. 3.) Utrumque ergo Chriſtus diſcipulos docere & voluit & debuit, ſi modum & formam veræ invocationis docere voluit, videlicet quæ ſint petenda, & a quo ea ſint petenda. Præcipua enim pars doctrinæ de invocatione in eo conſiſtit, ut ſciamus, quemnam in precibus noſtris compellare debeamus. 4.) Si Chriſtus tantum de *materia rerum petendarum*, non autem de orationis obiecto diſcipulos docere voluit, eccur in ipſo limine *Patris* nomen ponit? cur ſub finem addit, *tuum eſt regnum & potentia & gloria*? 5.) *Conſtabat Deum eſſe orandum*, ait Bellarminus. Addimus nos ex Eccio & aliis pontificiis imo ipſo Bellarmino, conſtabat præter Deum tunc temporis ſanctos non eſſe religioſe invocandos. Quodſi ergo in forma invocationis eccleſiæ nov. teſtam. præſcripta Chriſtus voluiſſet etiam ſanctos invocari, utique etiam eorum mentionem feciſſet; nec ad ſolum Patrem, ſed etiam ad ſanctos orationem dirigere mandaſſet. 6.) Diſcipuli in genere petunt, formam invocationis ſibi a Chriſto præſcribi, Luc. XI. 1. quod ſi fingamus etiam ſanctos eſſe invocandos, conſequens fuerit, formulam a Chriſto præſcriptam eſſe imperfectam, ecquis enim inficias ire poterit, ad perfectam de oratione doctrinam vel maxime pertinere mentionem obiecti? 7.) Diſcipulis itidem iam ante conſtabat, quænam a Deo eſſent petenda, ac Dei eſſe regnum, & potentiam & gloriam, nihilo tamen minus Chriſtus in forma orationis ipſis præſcripta eorum mentionem facere voluit. 8.) Chriſtus nec hoc loco, nec alibi in evangelica hiſtoria alium nominat, quem adorare diſcipuli debeant, quam Patrem cœleſtem. Quod ſi ergo ſancti etiam eſſent invocandi, Chriſtus formam invocationis non plene nec perfecte apoſtolis tradidiſſet, & per conſequens non revelaſſet illis omnia ad ſalu-

tem

neceſſaria & utilia, cuius contra- . ipſe teſtatur Ioh. XV. 15.

n eſt cer- ·, quem ·ocat.

§. CCCCXVII. 5.) Vera & Deo grata invocatio ſemper eſt certa de eo, quem invocat ac invocare etiam :. Sanctorum invocatio non eſt certa ,'quem invocat. Ergo ſanctorum :atio non eſt vera & Deo grata invo- . *Maior* probatur, 1.) quia niſi cer- nus de obiecto invocationis, non :nt preces ex fide proficiſci. 2.) Quia :atio in precibus a Spiritu ſancto re- endítur ac repudiatur, Marc. XI. 23. *lixerit monti huic tollere & mittere in , & non haeſitaverit in corde ſuo, ſed lerit, quia quodcunque dixerit fiat, fiet* ıc. I. 6. *Poſtulet in fide nihil haeſitans.* uando de obiecto non ſumus certi, poſſumus absque dubitatione petere.)uia hac certitudine vera & Deo gra- vocatio ab ethnica & ſuperſtitioſa di- uitur. Pſalm. LXXIX. 6. Jerem. X. *Effunde iram tuam ſuper gentes, quae :overunt te, & ſuper provincias, quae nvocaverunt nomen tuum.* Jon. I. 5. *averunt quilibet ad deum ſuum*, ſed dicit Jonas: *Hebraeus ego ſum, & num Deum cœli ego timeo, qui fecit & aridum*, (qui ſe Hebræis ſive :itico populo per verbum patefecit.) IV. 22. *Vos adoratis quod neſcitis, nos :mus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudaeis* Adſumtio probatur, quia ſancti qui- invocantur, de quibus merito du- ır, non ſolum an ſancti fuerint, ſed ı an unquam in rerum natura exſti- t, quales ſunt Chriſtophorus, Geor- , Catharina &c. Beſſarion cardinalis ente Bodino in methodo hiſtor. cap. 4. inter divos inepta quadam ἀποθεώ- .omæ quam plurimos referri vide- quorum vitam improbarat, *ſe val- bitare* dixit, *utrum vera eſſent, quae tiquis eſſent prodita.* Georgius Caſſander in conſult. art. XXI. pag. 142. reprehenſione dignum cenſet, quod *veteribus & compertis ſanctis propemodum neglectis novos & incognitos vulgus hominum ardentius & impenſius colat.* Ibidem diſerte ſcribit: *In ſanctorum hiſtoriis commemorari illos, qui an unquam fuerint, merito dubitetur.* Item: *multa figmenta hiſtorias ſanctorum conſpurcaſſe.* Balæus in Marcello XI. Vergerius in concilio Trident. legendas Georgii & Chriſtophori veras eſſe negant. Melchior Canus in loc. comm. lib. XI. cap. 6. *Gelaſius pontifex huius generis hiſtorias multoties in concilio reprobavit, quae ut ipſe loquitur, ab infidelibus ſcripta eſſe putantur, ſicut Georgii aliorumque paſſiones, quae ab haereticis probantur conſcriptae.* Baronius in martyrolog. 25. Julii: *Nihil habeo, quod de gigantea Chriſtophori ſtatura dicam.* Becan. ipſe lib. de invoc. ſanct. p. 113. *incertum eſſe* ſcribit, *an re ipſa Chriſtophorus fuerit.* Picturam divi Chriſtophori ſymbolicis picturis adnumerandam eſſe per allegoricam ſuam interpretationem innuit Vida in hym. divi Chriſtophori. Id ipſum manifeſtius docet Villavincentius lib. III. de rad. ſtud. theol. cap. 7. p. 384. *Dubium,* (inquit) *nemini eſt, picturam hanc a ſanctis Patribus in hunc uſum proprie excogitatam, ut evangelii praeconem adumbret, qui dum Chriſtum extollit & circumfert viſendum cognoſcendumque omnibus, periclitatur in procellis & fluctibus huius mundi, ſuſtentatus tamen ſpe iucundiſſimorum fructuum in poſterum & vel poſt hanc vitam recipiendorum, quos baculus ſuperne virens & florens promittit.* Huius tamen Chriſtophori picti & ficti patrocinium Angli, Galli & Germani implorarunt, ut conſtat ex miſſal. Saliſburg. & ord. Hildesheim. ex hortulo animæ Pariſienſi p. 99. Lugdunenſi p. 118. De Georgio ſic ſcribit Baronius in martyrol. Romano Aprilis 23. *Pictura illa ſancti Georgii, qua effingitur eques armatus, qui haſtae cuſpide draconem interficit, iuxta quem etiam virgo poſita, ma-*

nus ſupplices tendens, imploret auxilium, ſymboli potius quam alicuius hiſtoriae opinor eſſe expreſſam imaginem, in nullis enim, quae recenſuimus, Georgii actis antiquis quidquam eiusmodi legitur, ſed a Iacobo de Voragine absque aliqua maiorum auctoritate ea ad hiſtoriam referuntur, quae potius typum exprimunt. Huius tamen ficti & picti Georgii tutelam in precibus ſuis implorarunt de ipſo dicentes: *Hic nos ſalvet a peccatis, ut in cœlo cum beatis poſſimus quieſcere.* De *Catharina* memorant Vincentius Beluacenſis in ſpec. hiſtor. libr. XIII. capit. 5. Iacobus de Voragine aur. legend. cap. 167. Antoninus part. I. hiſt. tit. 8. cap. 1. §. 38. *quod fuerit virgo & martyr Alexandrina, Coſti regis filia, quae quinquaginta philoſophos ab imperatore Maxentio adhibitos diſputando vicerit, eosque una cum coniuge Maxentii ad fidem Chriſti converterit. Ubi vero Maxentius rotas clavis acutiſſimis & ferris obſitas ad corpus ipſius dilaniandum parari iuſſiſſet, easque angelus quidam confregiſſet, fertur obtruncata, ipſiusque corpus ab angelis in montem Sinai fuiſſe deportatum;* inde porro fingunt, *Deum morienti Catharinae promiſiſſe exauditum iri omnes, qui memoriam paſſionis eius celebrarent, & in quacunque adflictione nomen virginis invocarent,* inde duplici feſto eam colunt, in litaniis, in miſſa, aliisque orationibus ſuis eam invocant, & lac, quod pro ſanguine e cervice decollata fluxerit, Romæ in reliquiis habetur. Vide brev. Roman. miſſal. Roman. in feſto S. Catharinæ. Hortul. anim. in ſuffrag. virg. Atqui nec Euſebius nec alii probatæ fidei hiſtorici huius miraculi mentionem faciunt, unde quidam ex ipſis pontificiis legendam Catharinæ in dubium vocant, teſte Caſſandro in ſcholiis ad hymnum de Catharina, p. 278. operum. Ecquis credat vera eſſe, quæ de ſancto Longino referuntur a Vincentio lib. VII. ſpeculi cap. 47. Petro de Natalibus lib. III. cap. 201. Jacobo de Voragine legenda XLVII. Summa fabulæ huc redit: *Militem Longinum eſſe illum ipſum, qui Chriſti latus lancea aperuerit, quique ſanguine ex Chriſti latere profluente adſperſus a cæcitate oculorum ac mentis liberatus & ad Chriſtum converſus fuerit.* Sed quilibet videt ex voce λόγχης, qua evangeliſta in deſcriptione huius hiſtoriæ de apertione lateris Chriſti utitur, nomen fictitii illius ſancti eſſe deductum. Ut autem coluerunt eos, qui nunquam in rerum natura exſtitere, ita quoque cultum illis exhibuerunt, qui non fuere vere ſancti. Sulpitius in vita Martini ſcribit, quod *cum populus quidam coleret neſtio quem hominem pro martyre & beato Martino, ſuſpecta eſſet illa religio, quod nihil certi a maioribus de illo ſancto accepiſſet, tandem oranti Martino adparuit anima eius, qui ibi colebatur & confeſſa eſt, ſe animam damnatam eſſe latronis cuiusdam, qui pro ſuis ſceleribus extremi ſupplicii pœnas luerat.* Idem accidit tempore Alexandri III. ut patet ex cap. *Audivimus* extr. de reliquiis & ſanctorum veneratione, ubi reprehendit quosdam, *qui hominem in ebrietate occiſum pro martyre venerabantur.* Utrumque totidem verbis recitat Bellarminus libro primo de ſanctorum beatitudine, capite 7. §. ultimo. Idem capite 9. §. ultimo ad dictum Auguſtini: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animae torquentur in gehenna,* reſpondet, *locum hunc fortaſſe non eſſe Auguſtini, praeterea intelligi poſſe de impiis, qui honorantur ſuperbiſſimis ſepulcris, cum tamen animae torqueantur in gehenna, vel de corporibus ſanctorum non canonizatorum, vel de corporibus fraude aliqua ſuppoſitis pro corporibus ſanctorum, vel de martyribus Donatiſtarum, qui honorabantur ab haereticis ut martyres, cum eorum animae revera torquerentur in inferno.* Quæcunque vero reſponſio adhibeatur, nihilo tamen minus relinquitur, religioſum defunctorum ſanctorum cultum incerto fundamento niti, & cum periculo idololatriæ eſſe coniunctum. Imago Georgii

Cap-

padocis in templo collegii Anglicani
ıæ depicta fertur addito hoc encomio:
*'gium Cappadocem Anglia ſibi protecto-
eligit, & maximis beneficiis tum pace
bello receptis religioſiſſime ſemper coluit.*
ıi Athanaſius apol. de fuga ſua & in
ola ad ſolitar. vitam agentes, & Gre-
us Nazianzenus oratione in laudem
ınaſii, teſtantur Georgium Cappado-
*fuiſſe hominem improbum & Arianum,
um militari manu & ſatellitibus Alexan-
n a Conſtantino miſſus pro epiſcopo ur-
ſe geſſit, poſtea vero cum*, teſte Am-
ıo Marcellino libro XXII. *a Iuliano
ata trucidatus eſſet, cineribus, ne tan-
ı martyr a chriſtianis ſepulcro inferre-
proiectis in mare, a nonnullis pro mar-
coli cœpit*, teſte Epiphanio hæreſ.
.VI. Inde prodiit *paſſio Georgii* a ſe-
ıribus eius evulgata, quæ multos fe-
, ut putarint Georgium Cappadocem
:um fuiſſe martyrem. Confer Baro-
ı in notis ad martyrologium Roma-
, Aprilis 23. ubi dicit, totam illam
ctis Georgii fabulam fuiſſe commen-
Arianorum. Thomam Becketum in
lia invocarunt hiſce verbis: *Tu per
nae ſanguinem, quem pro te impendit,
os Chriſte ſcandere, quo Thomas ad-
it.* Sed qualis fuerit illa Thomæ
ltas, ex Neubrigenſi oſtendit Ivel-
ıart. II. operum p. 255. Bellarminus
capite viceſimo, reſponſ. ad 8. arg.
:dit, *quorundam ſanctorum hiſtorias
yphas & incertas eſſe.* Poſtea addit:
*'iae, quae feruntur vel ex Abdia, vel
is, ut plurimum non ſunt prorſus in-
ıtae.* Item Gelaſius papa cap. *ſan-
omana &c.* diſt. 15. Hiſtoriam ſan-
eorgii inter apocryphas numerat. At
ım hiſtoriæ ſunt apocryphæ, illi non
nt certa fide invocari.

§. CCCCXVIII. Excipit Bellarmi-
l. l. 1.) *licet ſanctorum quorumdam
ae ſint apocryphae & incertae, ex eo
tamen non eſſe conſequens, ſanctos ipſos nun-
quam fuiſſe. Si enim ita liceret argumentari,
plerique apoſtoli non poterunt inter ſanctos nu-
merari.* Reſp. 1.) Eſt diſpar ratio inter
hiſtoriam apoſtolorum & legendas Chri-
ſtophori, Georgii, Catharinæ &c. Nam
de apoſtolis quædam in ſcripturis haben-
tur, fatente ipſomet Bellarmino: *Habe-
mus*, inquit, *in evangelio vocationem apo-
ſtolorum, nec non felicem dormitionem ſancti
Iacobi maioris* Act. 11. *& ſancti Petri glo-
rioſam mortem a Domino praedictam* Ioh.
21. ſed de fictis illis papiſtarum ſanctis
nihil exſtat in ſacris literis. 2.) Ne qui-
dem indubitatæ apoſtolorum hiſtoriæ pro-
bant, apoſtolos eſſe invocandos, quanto
minus ex apocryphis & incertis ſanctorum
hiſtoriis colligi poterit, ſanctos illos eſſe
invocandos. 3.) Quæ Abdias & alii ſcri-
ptores fabuloſi de apoſtolis referunt, me-
rito repudiamus, interim apoſtolos ipſos
& vere fuiſſe, & a nobis honorandos eſ-
ſe, libenter concedimus, cum ſcriptura
ſacra utrumque doceat, ſed de ſanctis
illis fictitiis neutrum ſtatui poteſt propter
incertas & apocryphas eorum hiſtorias.
4.) Invocatio ſanctorum potiſſimum ni-
titur illo fundamento, quod miraculis il-
luſtres fuerint. Iam vero hiſtoriæ quam-
plurimæ de miraculis ſanctorum ſunt du-
biæ vel incertæ, quomodo ergo certa &
indubitata fide eos invocare poſſumus?
Vide Rainoldum lib. I. de Rom. eccleſ.
idololat. cap. 5. pag. 209. 210.

§. CCCCXIX. 2.) *Si apocryphae ſunt
hiſtoriae trium vel quatuor ſanctorum, in-
numerabilium aliorum certiſſimae ſunt atque
indubitatae, quorumdam etiam ſanctitas in
ipſis divinis literis praedicatur, ut Mariae,
Ioannis baptiſtae, Petri, Stephani, & alio-
rum. Quocirca ſi ideo nolunt adverſarii Ge-
orgium, Chriſtophorum aut Catharinam co-
lere, quod eorum hiſtoriae incertae ſint, cur
Mariam, Iohannem, Stephanum, Petrum &c.
non colunt, quorum hiſtorias negare non poſ-
ſunt?*

ſunt? Reſp. 1.) A remotione unius neceſſarii requiſiti ad effecti remotionem recte proceditur, ſed a poſitione unius neceſſarii requiſiti non poteſt ad effecti poſitionem ſtatim procedi. Recte igitur concludo: Illos ſanctos non eſſe religioſe invocandos, quorum hiſtoriæ ſunt apocryphæ & incertæ, ac de quibus haud iniuria dubitatur, an unquam in rerum natura exſtiterint; ſed ex eo non poteſt inferri, ergo illi ſancti, quorum hiſtoriæ certæ ſunt; & qui revera exſtiterunt, ſunt religioſe invocandi. 2.) Si illi ſancti eſſent religioſe invocandi, qui revera exſtiterunt. Ergo etiam ſancti in terris viventes eſſent religioſe colendi. 3.) De illis ipſis ſanctis, quorum hiſtoriam ſcriptura exponit, multa exſtant falſa & fictitia in legendis papiſticis, quomodo ſcilicet ad eorum invocationem etiam poſt mortem edita fuerint miracula &c. quæ proinde a nobis ut incerta & apocrypha merito repudiantur. 4.) Leviuſculum eſt quod Bellarminus addit. *Cur in calendariis eos ponamus, quos homines perditiſſimos fuiſſe, interdum etiam diverſae religionis a noſtra, fateri cogamur.* Aliud enim eſt memoriæ cauſa nudum nomen calendario inſerere, aliud hiſtorias ſanctorum ſcribere; & viciſſim aliud eſt ſanctorum meminiſſe, aliud religioſe eoſdem invocare. Retinentur adpellationes ethnicis uſitatæ, quibus dies dominica vocatur *dies ſolis*, feria prima *dies lunae*, feria ſecunda *dies Martis*, & ſic conſequenter, non quod ethnicam idololatriam probemus, ſed ut tenebras, quibus maiores noſtri in gentiliſmo impliciti hæſerunt, in memoriam nobis revocemus, ac pro earum per evangelii lucem diſpulſione gratias Deo agamus, eodem fine nomina ſanctorum illorum, quorum hiſtoriæ apocryphæ ſunt & incertæ, calendariis inſeruntur, ac μιμητικῶς, δοκητικῶς, reſpectu ad pontificiorum opinionem habito, *ſancti* adpellantur.

6.) Non caret omni ſuperſtitione & ethnica imitatione.

§. CCCCXX. 6.) Vera & Deo grata invocatio caret omni ſuperſtitione & ethnica imitatione. Ratio eſt in aprico, quia per invocationem eccleſia chriſtiana a cœtibus gentilium diſtinguitur, & verus Dei cultus, qualis eſt religioſa invocatio, ab omni ſuperſtitione debet eſſe alienus. confer Deut. XII. 29. 30. 31. Iam vero invocatio ſanctorum non caret omni ſuperſtitione & ethnica imitatione. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. Prius membrum adſumtionis, quod *ſanctorum invocatio non careat ſuperſtitione*, probatur hac ratione: Cultus in Dei verbo non præſcriptus eſt ſuperſtitioſus. Sanctorum invocatio religioſa eſt cultus in Dei verbo non præſcriptus, fatentibus quibusdam ex ipſis pontificiis. Ergo. Superſtitionem definiunt Thomas II. 2. q. 82. art. 1. & reliqui ſcholaſtici, quod *ſit vitium religioni contrarium, non quia plus exhibeat in cultum divinum, quam vera religio, ſed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo, quo non debet.* Iam vero invocatio ſanctorum exhibet cultum divinum illis, quibus non debetur, ac Deum colit eo modo, quo non præcepit. Ergo eſt ſuperſtitioſa. *Superſtitio*, inquit Bonaventura lib. IV. ſent. diſt. 13. in explic. text. *eſt ſententia contra fidem ratione adinventionis, & dicitur ſuperſtitio quaſi ſuperflua inſtitutio.* Iam vero religioſa invocatio ſanctorum non eſt ex fide, ſed humano arbitrio inventa & ſuperflue (quia præter verbum) inſtituta. Ergo eſt ſuperſtitio. Neve ulla ſuperſit dubitatio, ſanctorum invocationem in papatu eſſe cum ſuperſtitione coniunctam, adſcribam ea de re confeſſionem quorumdam ex ipſis pontificiis. Bodinus in meth. hiſtor. cap. 5. p. 100. *Antonius a plerisque in Italia & Gallia Narbonenſi ardentiore voto, certe maiore metu colitur, quam Deus immortalis.* Ludov. Vives in comm. lib. VIII.

Auguſtini de civ. Dei c. 27. *Multi ſtiani in re bona plerumque peccant, divos divasque non aliter venerantur Deum &c.* Georgius Caſſander in ult. art. XXI. p. 141. errorem t, quod *nonnulli certos ſibi ſanctos de-t.* pag. 142. quod *virgini matri ſubii-r Filius in precatione, ora matrem & Filio &c.* at quis negare poterit, hæc ia eſſe ſuperſtitioſa? Ante illos omnes on, Pariſienſis cancellarius, part. III. irect. cordis conſid. 16. varias ſuper-nes in cultu ſanctorum eo tempore otas taxavit, utpote quod *gallus pro s, gallina pro puellis ſancto Chriſtopho-l Ioh. baptiſtae offeratur, quod ad ſan-Hubertum pro morſu canis rabidi vota, quod ſanctus Antonius creditur plus tis habere in curando ſacrum ignem, alii ſancti, quod in hac ecclefia dedica-atiſſimae virgini ipſius virtus ſtatuatur tior, quam in alia ad faciendum mira-& ſuccurrendum invocantibus ſe, & hoc ſertim ratione talis vel talis imaginatio-uae vel ratione ſolitae peregrinationis il-ntinuatae, & ſic de ſimilibus abſque nu-.* Hæc omnia & longe plura eius ris Gerſon ibidem enumerat & taxat.

§. CCCCXXI. Poſterius adſumtio-membrum, quod ſcilicet *ſanctorum atio non careat imitatione ethnica*, pro-.) ex *confeſſione ipſorum pontificiorum: video*, inquit Ludovicus Vives d. l. *ltis, quod ſit diſcrimen inter eorum opi-m de ſanctis, & id quod gentiles puta-de diis ſanctis.* Auguſtinus lib. I. ra Maxim. Arian. epiſcop. cap. 11. iter ſcribit, eſſe ethnicam idololatri-ſi ſanctis templa exſtruantur. *Si lum* (inquit) *alicui ſancto angelo excel-ſimo de lignis & lapidibus faceremus, hematizaremur a veritate Chriſti & ab ſia Dei, quoniam creaturae exhiberemus ſervitutem, quae uni debetur Deo;* od Paulus Rom. I. 25. gentilibus tri-buit) ad hunc Auguſtini locum in mar-gine ſic ſcribit Eraſmus: *Hoc nunc ſit qui-buslibet divis.* Vulgatus eſt in papatu ver-ſiculus Baptiſtæ Mantuani:

Ut Martem Latii, ſic nos te Dive Georgi.

2.) Ex *ipſa collatione cultus*, qui ſanctis in papatu exhibetur cum gentilium ido-lolatria: Talis collatio poteſt inſtitui du-plex: a.) ratione *obiecti*. Sicut ethnici viros celebres & benemeritos referebant in numerum divorum, unde Auguſtinus lib. VIII. de civit. Dei cap. 26. de illis ſcribit, quod *omnis religio paganorum circa homines mortuos fuerit impleta. In omnibus enim literis paganorum aut non inveniri, aut vix inveniri Deos, qui non homines fuerint, quibus omnibus tamen honores ſtudeant exhi-bere divinos, quaſi nihil unquam humanita-tis habuerint:* ita quoque pontificii per ſuam canonizationem referunt defunctos in numerum ſanctorum ab omnibus in-vocandorum. Sicut ethnici præter unum ſummum Deum plurimos colebant me-diatores, per quos ad illum ſibi para-bant acceſſum, *qui ab hominibus auferrent deſiderata, & ad eos referrent impetrata*, ut de illis loquitur Auguſtinus lib. VIII. de civ. Dei cap. 21. *qui tanquam internun-cii & interpretes hinc ferrent petitiones no-ſtras, inde referrent deorum ſuppetias, quia meritis hominibus ſuperiores eſſent*, ut idem loquitur libri eiusdem cap. 22. quibus uti debeamus advocatis & patronis, *qui ad deos perferant preces hominum, & inde ad homines impetrata quae poſſunt*, ut lo-quitur libri eiusdem cap. 18. qui cum ſint amici Dei, votis & ſupplicationibus colerentur, *ut hominum cauſas apud ſupre-mum Deum adiuvarent*, ut Celſus apud Origenem teſtatur; ac tales mediatores conſtituebant duplices, videlicet tum *dae-mones*, quo nomine intellexerunt ſpiritua-les eſſentias, tum *heroas*, per quos in-tellexerunt animas a corporibus ſepara-tas,

tas, quæ virtutem quamdam habeant, qua poſt mortem res humanas in fidem curamque ſuam recipiant, & iis præſint, referente Euſebio lib. XIII. de præparat. evang. cap. 7. *Credemus igitur* (inquit) *Heſiodo, poſtquam aurei generis homines mortui ſunt, a multis homines anguſtiis, ſemideos factos liberare, mortaliumque omnium eſſe cuſtodes ἀλεξικάκους, ac in poſterum quaſi deos colemus, eorumque adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes qui praeclare vixerunt, quoquo modo mortui ſunt, honorabimus.* Ita quoque pontificii per angelos & animas ſanctorum defunctorum tanquam *mediatores interceſſionis* ad Deum in precibus ſibi accedendum eſſe ſtatuunt, unde eos ut Dei amicos & Deo proximos invocant, ut preces ac vota ſua ad Deum & Chriſtum per interceſſionem deferant, a Deo vero & Chriſto ſuis meritis auxilium & beneficia ſibi referant. Sicut ethnici diverſas provincias diverſis adſignabant patronis; contra diverſos morbos diverſis ſupplicabant diis; diverſis vitæ ſtatibus diverſos præficiebant auxiliatores; Græci enim colebant *Palladem*, Ægyptii *Oſirin*, Babylonii *Belum*, Latini *Martem*, Theſſali *Chironem*, Tyrii *Herculem &c.* Ventis præerat *Æolus*, mari *Neptunus & Venus*, Sylvis *Satyri*, *Fauni*, *Dryades*, *Napeae*, montibus *Oreades*, fluviis *Naiades &c.* Vinum curabat *Bacchus*, fruges *Ceres*, prata & hortos *Flora*, ignem *Veſta &c.* Contra peſtem invocabatur *Æſculapius*, contra febrem *Februs*, contra fiſtulas *Caſtor &c.* Literati ſupplicabant *Minervae*, muſici ac medici *Phoebo*, mercatores *Mercurio*, bellatores *Marti*, venatores *Dianae*, fabri *Vulcano*, paſtores *Pani & Pali*, amatores *Veneri*, puerperæ *Iunoni &c.* Vide Lilium Giraldum in opere de diis gentium. Auguſtinus lib. IV. de civit. Dei cap. 22. *Dicebat Varro, ita eſſe utilem cognitionem deorum, ſi ſciatur quam quisque deus vim aut poteſtatem habeat cuiusque rei. Ex eo enim inquit poterimus ſcire, quem cuiusque rei cauſa deum advocare atque invocare debeamus, ne faciamus ut mimi ſolent, & optemus a Libero* (vini Deo) *aquam, a Lymphis* (aquarum deabus) *vinum:* ita quoque pontificii alios ſanctos aliis præficiunt nationibus ac provinciis, alios aliis urbibus, alios aliis templis & ſacellis, alios aliis morbis curandis, alios aliis vitæ generibus alios aliis morbis curandis, alios aliis beneficiis conferendis, alios aliis malis avertendis, (ut oſtendimus ſuperius quæſt. V.) adeo ut de pontificia idololatria non ſolum uſurpari poſſit illud propheticum Ierem. II. 28. & XI. 13. *Secundum numerum civitatum tuarum erant dii tui Iuda*, ſed etiam ob incrementum & additamentum ſubiungi, *ſecundum numerum templorum & altarium tuorum ſunt dii tui*, quia in eadem urbe aliud templum conſecratum eſt, *Stephano*, aliud *Iohanni baptiſtae*, aliud *Mariae*, aliud *Ciliano*, *&c.* ac in eodem templo aliud altare eſt unius, aliud alterius ſancti, quinimo quilibet peculiarem ſibi eligit patronum, quem ardentiore voto & peculiari cultu veneratur, ut ex praxi conſtat. Neve quidquam huic comparationis membro deſit, notandum, quod Salmeronius diſerte ſcribat diſp. VII. in 1. Tim. II. p. 464. *gentiles in eo non peccaſſe, quod diverſos beneficiorum autores colerent & invocarent, ſed quod honorem non meritum exhibebant illis, qui non erant dii nec natura nec participatione.* Sicut ethnici ſuos divos divasque a diverſis locis, in quibus colebantur, & a diverſis beneficiis, quæ ab ipſis petebant, diverſis adpellationibus denominabant, unde Iupiter alias dicebatur *Iupiter Agamemnonius*, alias *Iupiter Apomyius*, alias *Iupiter Calvus*, alias *Iupiter Vtor*, alias *Veiupiter*, alias *Iupiter Latialis &c.* Iuno dicebatur alias *Iuno Lucina*, alias *Iuno Saturnia*, alias *Iuno Curitis &c.* ita quoque pontificiis b. virgo alias eſt *Maria miraculoſa*, alias *Maria populi*, alias *Ma-*

Laurentana, alias *Maria Oetingen*-
).) Ratione *modi*, quem in cultu ad-
t. Ethnici deaſtros ſuos colebant
attologias teſte Chriſto, Matth. VI.
. idem faciunt pontificii, ut teſtan-
ɔſaria, in quibus iuxta numerum
ularum minutiorum recitant ſaluta-
angelicas 50. & ſecundum nume-
ſphærularum grandiuſcularum mi-
ribus interiectarum orationes domi-
quinque. Ethnici divis ſuis exſtrue-
altaria & templa, inſtituebant illis
, nuncupabant vota, dedicabant
nes, accendebant lampades, præ-
ant flamines, honorabant ſuffitu &
mentis &c. Idem in honorem ſan-
m pontificios facere viva praxis te-
. Confer quæ de cultu imaginum
ſunt tract. de lege §. 81. Sicut eth-
lia donaria aliis offerebant divis,
e *Æſculapio* gallum, *Proſerpinae* bo-
&c. ſic pontificii *Antonio* offerunt
ım, *Martino* anſerem, *Vito* galli-
&c. Confer Urſinum in ſtupendis
l. Ieſuit. pag. 336. & ſeqq. Et quid
s? conſtat ex Theodoreto lib. VIII.
ır. Græc. adfect. in fine, *templa deo-
gentilium olim converſa fuiſſe in templa
rum*, ex quo tandem progreſſu tem-
factum, ut honores, quos olim
les diis ſuis detulerunt, etiam mar-
ıs in eccleſia fuerint oblati: *Suos
os*, inquit, *Dominus Deus noſter in
ı pro diis veſtris introduxit, ac illos
n caſſos gloria vanosque reddidit, ſuis
ı martyribus honorem illorum dedit. Pro
iis enim, Diaſiisque ac Dionyſiis, hoc
Iovis Liberique patris ſolennitatibus,
, Paulo, Thomae, Sergio, Marcel-
eontio, Antonino, Mauritio, aliisque
ı martyribus ſolennitates populari epulo
untur*. Idem eſſe factum agnoſcit
rminus de beat. ſanctor. cap. 20. reſp.
. ſic ſcribens: *Quod templa idolorum
onverſa ſint in baſilicas martyrum &
aliorum ſanctorum certum eſt ex Theodoreto
lib. VIII. de martyribus, & adhuc Romae
videtur templum omnium deorum converſum
in templum omnium ſanctorum, & templum
Caſtoris & Pollucis in templum Coſmae &
Damiani. Et Gregorius lib. II. dialogor.
cap. 8. ſcribit, a ſ. Benedicto converſum fuiſ-
ſe fanum Apollinis in oratorium ſancti Mar-
tini &c.* Regerit quidem ibidem reſp. ad
1. argum. *Theodoretum ſignificare voluiſſe,
gloriam deorum eſſe translatam in martyres,
quia templa & feſta deorum converſa ſunt in
templa & feſta martyrum, ſed tamen eorum,
quos religio vera permittit, ut martyres non
pro diis habeamus, ſicut illi habebant Iovem
& Liberum & alios, ſed pro viris ſanctis
& amicis Dei, qui nos exemplis, meritis &
precibus ſuis plurimum iuvant.* Atqui tem-
pla & feſta deorum non debebant conver-
ti in templa & feſta martyrum, *quia ana-
thematizatur ab eccleſia, qui templum alicui
ſancto angelo facit*, teſte Auguſtino lib. I.
contra Maxim. cap. 11. quinimo ipſe Bel-
larminus libri eiusdem cap. 12. hunc hono-
rem ſoli Deo relinquendum eſſe agnoſcit:
Omnes fere actus exteriores (inquit) *commu-
nes ſunt omni adorationi, excepto ſacrificio,
& quae ad illud referuntur, templis, alta-
ribus & ſacerdotibus, voluit enim Deus hunc
cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi.* Obſerva
autem, merito dubitari, an libri illi de
curandis Græcorum adfectionibus ſint
Theodoreti, quia ſcopus auctoris in loco
adlegato eſt demonſtrare, chriſtianos
martyribus ſuis vel eumdem vel etiam
maiorem honorem deferre, quam genti-
les diis ſuis. At hoc directe pugnat cum
illis, quæ de ἀγγελοθρησκεία habet Theo-
doretus in comm. Col. II. Præterea in ca-
talogo operum Theodoreti apud Nicepho-
rum lib. XIV. hiſt. eccleſ. cap. 54. non
memorantur, nec apud Photium in bi-
bliotheca, qui pluribus locis ea re-
cenſet.

T 2 §. CCCCXXII.

§. CCCCXXII. Excipit Bellarminus, *Deum poſſe, ſi voluerit, per quemlibet ſanctorum omnia concedere, & ſine ſanctis etiam multa vel omnia dare, interdum tamen velle unius interceſſione miraculum aliquod operari, aliud vero interceſſione alterius operari. Quis autem novit conſilium Dei, aut quis ei dicere poteſt, cur ita facis, ſicut etiam per unum operatur Deus multa miracula, & per alterum fortaſſe maiorem nulla, cuius rei cauſam ipſe ſolus novit, ut docet b. Auguſtinus epiſt. CXXXVII. ad clerum & pop. Hipp. His accedat, quod etſi quidam ſancti aliquo genere miraculorum interdum magis clarent, quam alii, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ab uno ita unum eſſe petendum, ut non etiam exiſtimemus alterius interceſſione obtineri poſſe.* Reſp. 1.) Haec adſertio Bellarmini, quod *ab omnibus ſanctis omnia petant*, adverſatur praxi in papatu publice receptae. 2.) Eadem adverſatur Coſtero qui in enchiridio pag. 413. ſcribit, *non adverſari fidei, ſi ſanctis beatam cum Chriſto in caelo vitam degentibus & haec inferiora adminiſtrantibus pro diverſitate meritorum diverſa vel loca commendata dicantur, vel dona ad fidelium chriſtianorum auxilium.* 3.) Bellarminus contradicit ſibi ipſi: Primo enim ſcribit, *Deum poſſe, ſi voluerit, per quemlibet ſanctorum omnia concedere*, ubi opponit Dei voluntatem ac poteſtatem, concedens *poſſe* quidem Deum per quemlibet ſanctorum omnia concedere, negans interim illud ipſum *velle*, mox vero ſubiungit, *ab omnibus ſanctis omnia petimus, nec putamus ita ab uno petendum eſſe unum, ut non etiam exiſtimemus alterius interceſſione obtineri poſſe.* Atqui ſi Deus non vult dare omnia per quemlibet ſanctum, non debent ab omnibus omnia peti, & viciſſim ſi omnia ab omnibus recte petuntur, ergo etiam Deus vult per quemlibet ſanctum dare omnia, alias enim ſequeretur, invocationem illam, qua ab omnibus ſanctis omnia petuntur, divinae voluntati & ordinationi adverſari. 4.) Invertimus igitur Bellarmini exceptionem: Si Deus & poteſt & vult per omnes ſanctos omnia dare, utique etiam non ſunt peculiaria beneficia a certis ſanctis petenda, nec diſtributio illa ſanctorum, qua certis provinciis gubernandis, certis malis averruncandis, certis beneficiis conferendis praeficiuntur, adprobanda. Sed Deus poteſt per quemlibet ſanctorum omnia concedere, ut totidem verbis Bellarminus adſerit. Deus etiam vult per quemlibet ſanctorum omnia concedere, alias non poſſent pie omnia ab omnibus peti, quod tamen recte fieri Bellarminus adſerit. Ergo non ſunt peculiaria beneficia a certis ſanctis petenda. 5.) De voluntate Dei unice ex ſcriptura ſacra, quippe quae divinam patefactionem continet, nobis certi quid conſtare poteſt. Iam vero in ſcripturis altum eſt de hac Dei voluntate ſilentium, quod velit a diſtinctis ſanctis diſtincta beneficia per preces poſtulari. Ad miracula confugere non poſſunt, quia diſtributio illa ſanctorum non ſemper nititur miraculis per illos ſanctos factis, ſed hominum ſuperſtitioſorum opinionibus, ac ſi vel maxime niteretur, nondum tamen deberet adprobari. Miracula enim illa non fiunt hoc fine, ut ſtabiliatur ſanctorum invocatio, ſed ut doctrina ipſorum confirmetur, ut etiam ſuperius monuimus. 6.) Auguſtinus in loco adlegato nihil quidquam habet de invocatione illa ſanctorum, per quam a diſtinctis ſanctis diſtincta petuntur beneficia, ſed agit de miraculis, quae illo tempore circa martyrum ſepulcra fieri ſolebant ad confirmationem doctrinae, pro qua mortem obire non fuerant veriti. *Vbique quidem*, inquit, *Deus eſt, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia. Veruntamen quis poteſt conſilium eius perſcrutari, quare in aliis locis haec miracula fiant, in aliis non fiant? &c.* 7.) Si Deus vult interdum

um unius ſancti interceſſione mira-
m aliquod operari, aliud vero inter-
one alterius operari, tum quærimus,
: conſtet ſanctorum adoratoribus,
l Deus determinate & in ſpecie illud,
l petunt, per hunc ſanctum conferre
erari velit, & non per alium? Ver-
ratia, unde ſciant; quod dentium
res curare velit per Apolloniam,
orum vitia per Otiliam &c. ex ſcri-
is nihil proferre poſſunt, conſequens
 eſt, ipſos vagari in incerto, & ad-
e quod neſciunt. 8.) Confirmatur
argumentum ex eo, quod Bellarmi-
poſtquam dixerat, *Deum interdum
unius interceſſione miraculum aliquod ope-
, aliud vero interceſſione alterius operari*,
ediate ſubiungat: *Quis autem novit
lium Dei?* Fatetur igitur, ſe ignora-
quando hoc velit Deus, & quænam
lla beneficia, quæ per hunc vel ali-
ſanctum conferri velit. Quæ ergo
ſt eſſe in invocatione certitudo, quæ
xauditione fiducia? 9.) Denique Bel-
inus cauſam huius diverſitatis ſtatuit
ignotam & ſoli Deo cognitam; ſed
erus in enchiridio p. 413. duas eiuſ-
adſignat cauſas, quarum prior hæc
quod *ſancti peculiari cura ea loca fo-
, in quibus ſacra eorum oſſa adſervan-*
Poſterior, quod *illum populum cu-
prae caeteris, ex quo originem ducunt.*
Staphylus in defenſ. contra Flacium
184. S. *Ulritum patronum colunt Au-
ni cives, quia evangelium Chriſti in illa
inſtauravit, miraculis illuſtravit, pro-
vit alio etiam. Salisburgenſes contra
n Rubertum, quod & ipſe fuit in alpi-
llis primarius evangelii apoſtolus. Ea-
de aliis ratio & cauſa eſt.*

§. CCCCXXIII. 7.)

non eſt ecclesiæ utriusque teſtamenti communis.

Vera & Deo grata invocatio eſt eccleſiæ tam vet. quam nov. teſt. communis. Sed invocatio ſanctorum non eſt eccleſiæ utriusque teſtamenti communis. Ergo invocatio ſanctorum non eſt vera & Deo grata invocatio. *Maior* probatur 1.) quia ut una eſt eccleſia, *una fides, unus Dominus*, ita quoque una religioſa invocatio. 2.) Quia ut in vet. teſt. Deus graviter teſtatur, *ſe gloriam ſuam non velle alteri dare*, Eſa. XLII. 8. ita quoque in nov. teſt. eodem zelo eſt adfectus. 3.) Sicut in vet. teſt. prohibitum fuit *incurvare ſe deo peregrino*, vel ut vulgata reddidit, *recenti* Pſalm LXXXI. 10. ita quoque in nov. teſt. non debet invocari alius, quam qui in vet. teſt. fuit religioſe invocatus. Non eſt, quod regeras, *in nov. teſt. Chriſti carnem eſſe religioſae adorationis obiectum, quae in vet. teſt. nondum exſtitit*; illa enim non adoratur, niſi quatenus eſt λόγῳ perſonaliter unita, iam vero λόγος ἔνσαρκος non eſt alius ſive alia perſona, quam λόγος ἄσαρκος. Ergo etiam per adorationem adſumtæ carnis, quatenus ea in ipſo λόγῳ ſubſtitit, non invocatur alius in nov. teſt. quam in vet. teſt. adoratus fuit. Si de *perſona* quæratur, nullus adorandus eſt niſi ſolus verus Deus. Si de *natura*, nihil adorandum, quod non ſit eſſentialiter Deus vel ſaltem hypoſtatice Deo unitum. *Minor* probatur ex *confeſſione ipſorummet pontificiorum.* Salmeronius diſput. VIII. in 1. Tim. II. tom. 15. pag. 473. *Dicendum eſt, ideo non fuiſſe morem in vet. teſt. adeundi ſanctos interceſſores, quia nondum erant beati & glorificati, ut modo ſunt &c. erat etiam periculum idololatriae.* Suarez in part. III. Thom. q. 52. diſp. 42. ſect. 1. pag. 524. *In vet. teſt. quod aliquis directe invocaverit ſanctos defunctos, ut pro ſe orarent, nunquam legimus.* Bellarminus lib. de beat. ſanct. cap. 19. §. 2. *Notandum eſt, quia ante Chriſti adventum ſancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoſcere poterant ordinarie preces ſupplicantium, ideo non fuiſſe conſuetum in teſtamento veteri, ut diceretur: Sancte*

ſte *Abraham ora pro me*, *ſed ſolum orabant homines eius temporis Deum*, *& merita ſanctorum adlegabant.* Similia occurrunt apud Dionyſium Carthuſianum in comm. Luc. 23. poſt medium, Eccium in loco mox adlegando & Gregorium de Valentia in apologetico contra diſput. Heerbrandi de multiplici papatus idolomania fol. 39. qui omnes diſputant, *ſanctos in vet. teſtam. non fuiſſe invocatos*, *utpote in limbo adhuc exiſtentes.*

§. CCCCXXIV. Excipit Suarez tom. II. comment. in Thom. diſput. 22. q. 37. ſect. 1. *b. virginem ab initio ſeculi tam in eccleſia triumphante quam in militante aliquo modo fuiſſe adoratam*, *cum veriſimile ſit*, *cognitam eam fuiſſe a ſanctis angelis vel communi conceptu ut in ſtatu viae credendo Deum ex fæmina ſumturum carnem*, *vel proprio & particulari*, *ut in beatitudine intuendo fæminam illam*, *ex qua verbum incarnandum erat. Item praecognitam eam fuiſſe etiam ante Chriſti adventum a patriarchis & prophetis.* Reſp. 1.) Non entis nulla poteſt eſſe adoratio, ſed Maria non exſtitit ab initio ſeculi. Ergo nec potuit adorari. 2.) A cognitione ad adorationem nulla conſequentiæ lege proceditur. Si ergo vel maxime angeli & patriarchæ in individuo cognoviſſent ac prævidiſſent virginem Deiparam, nondum tamen ex eo inferri poſſet, quod eamdem adoraſſent. 3.) Cognitio illa angelorum, patriarcharum & prophetarum potius fuit *confuſa & generalis*, quod Meſſias naſciturus ſit ex virgine, quam *diſtincta & ſpecialis*, quod ex hac virgine ſit naſciturus. De angelis teſtatur Petrus 1. epiſt. I. 12. quod *deſiderent παρακύψαι in myſteria evangelii*, unde Bernhardus, qui alias in cultum Mariæ propenſior eſt, homil. I. ſuper Miſſus eſt, & Laurentius Iuſtinianus ſerm. de adnunciat. angelis adcommodant illa verba: *Quae eſt iſta*, *quae progreditur?* quaſi inquirentibus de perſona ſibi ignota. 4.) Non poſſunt ex ſcriptis nov. teſtam. demonſtrare, quod Maria fuerit adorata, poſtquam promiſſum Meſſiam in lucem ediderat, & tamen audent a nobis poſtulare, ut credamus eam fuiſſe adoratam, antequam in rerum natura exſtiterit.

8.) Deſtituitur conſenſu eccleſiæ primitivæ.

§. CCCCXXV. 8.) Vera & Deo grata invocatio unanimi primitivæ temporibus apoſtolicis vicinæ eccleſiæ conſenſu ac ſuffragio gaudet. Sanctorum invocatio conſenſu illo deſtituitur. Ergo non poteſt eſſe vera & Deo grata invocatio. *Maior* a pontificiis in dubitationem vocari nequit, cum ex perpetuo eccleſiæ conſenſu omnia ſua dogmata ſtabilire nitantur. *Minor* probatur 1.) ex *ipſa pontificiorum confeſſione.* Nam a) quidam ipſorum fatentur de invocatione ſanctorum in ſacris literis nihil contineri. At ſi in ſcriptura de hoc dogmate nihil quidquam habetur, quanto minus unanimi primitivæ eccleſiæ temporibus apoſtolorum vicinæ ſuffragio illud gaudebit, niſi velimus dicere, nova dogmata præter & extra ſcripturas iam tum fuiſſe in eccleſiam introducta. Eccius in enchir. cap. 15. ſub fin. *Explicite non eſt praecepta ſanctorum invocatio in ſacris literis. Non in vet. teſt ubi populus alioquin erat propenſus in idololatriam*, *& patres erant in limbo nondum beati.* Eſa. LXIV. *Abraham neſcivit nos*, *Iſrael ignoravit nos. Sub evangelio etiam non fuit praeceptum*, *ne converſi gentiles crederent*, *ſe iterum induci ad cultum terrigenarum*, *ut pro veteri more ſanctos non ut patronos*, *ſed ut deos adoraſſent*, *ſicut Laoniae Paulo & Barnabae ſacrificare volebant. Porro*, *ſi apoſtoli & evangeliſtae docuiſſent ſanctos venerandos*, *arrogantiae fuiſſet eis datum*, *ac ſi ipſi poſt mortem gloriam illam quaeſiviſſent. Noluit ergo Spiritus ſanctus expreſſis ſcripturis docere venerationem ſanctorum*, *ſed eiusmodi fir-*

os, in fide docuit per miracula & ſan-
auxilia, fuſis ad eos precibus illos ve-
los. Caniſius in catech. fol. 230.
rum invocationem non conſtare ex ſcri-
fatetur. Tannerus in compendia-
lacione colloquii part. II. cap. 6. p.
ateantur quaeſo, ſi lubet, multa fide
bili & divina credenda eſſe, quae in
ra ſola non contineantur, nec ex ea
videnter deducantur, & tum nihil cum
mplius magnopere contendemus. Fa-
r, inquam, invocationem ſanctorum.
ra Colonienſis pag. 230. *Sacra ſcri-*
quidem nuſquam docet ſanctorum in-
onem, nihilominus tamen eſt credenda,
nda & ſervanda. Salmeronius di-
VII. in 1. Tim. II. tom. 15. pag. 459.
ante Chriſti adventum introitus non pa-
n cœlum, omnes pii & fideles in limbo
bantur, nec erant perfecti in ſanctita-
c beati, ideo pauca huius veritatis in-
ùs teſtimonia. Evangelia quoque vitam
ſionem Chriſti deſcribunt, eiusque dicta
ta. Et quia eo tempore nondum erant
nihil de hac re habetur expreſſum, ſi-
e invenitur in epiſtolis Pauli vel cano-
vel catholicis apoſtolorum, quae ob alias
les materias fuerunt conſcriptae, in re-
vero mittunt nos ad traditionem, in
ſt theſaurus totius doctrinae novi teſta-
In apocalypſi vero, ubi erat locus
di futuros ſucceſſus eccleſiae per modum
tiae & praeſertim ſtatus gloriae iam
tus (de interceſſione ſanctorum) *ex-*
habetur. Diſp. VIII. pag. 473. *Dicen-*
ſt, ideo non fuiſſe morem in veteri te-
to adeundi ſanctos interceſſores, quia
m erant beati & glorificati, ut modo
ideo non debebatur illis tantus honos,
us eſt iſte &c. Erat etiam olim pericu-
dololatriae, unde etiam ſublatus fuit
num uſus &c. Ad aliud vero, quod
t in novo teſtamento expreſſum, dicen-
eſt, quod abunde id expreſſum fuit ſi
ripto ſaltim traditione viva & conſue-
e, quae vim legis habet &c. & durum
eſſet id Iudaeis praecipere & occaſio daretur gentibus putandi ſibi exhibitos multos deos pro multitudine deorum, quos relinquebant, & hoc quantum ad ſcripturas. Nam quantum ad verbo & ore traditam doctrinam, non eſt dubium, quin eccleſiis apoſtoli eam tradiderint. Petrus Cotonus lib. I. inſtitut. cathol. cap. 16. pag. 91. ad argumentum, *quod nullum ſit in divinis oraculis edictum, quo a beatis cœlitibus opem & praeſidium expoſcere iubeamur*, reſpondet hoc modo: *Nullum quidem praeceptum eccleſiae voce atque imperio fuit hactenus ſignificatum, niſi quatenus eidem obſecundare omnes debemus, & praecipienti parere, quod qui recuſant ethnicis & publicanis ſociantur &c.* Fatetur igitur, invocationem ſanctorum non niti mandato divino in ſcripturis patefacto, ſed eccleſiæ (Romanæ) ordinatione. b.) Primitivæ eccleſiæ apoſtolis vicinæ hunc cultum ignotum fuiſſe partim expreſſe, partim tacite fatentur. Iac. Faber Stapulenſis præfat. in evang. *Utinam credendi forma a primitiva peteretur eccleſia, quae tot martyres Chriſto conſecravit, quae nullum ſcopum praeter Chriſtum habuit, nulli cultum praeterquam uni trinoque Deo impendit.* Cenſura Colonienſis p. 209. fatetur, *cultum hunc in eccleſia non eſſe antiquiorem annis mille ducentis*, quo ipſo agnoſcit, tres annorum centurias a nato Chriſto effluxiſſe, antequam cultus ſanctorum in eccleſia innoteſceret. Lindanus in tabb. analyticis pag. 225. in prima acie collocat *Cyprianum*, qui tertio poſt Chriſtum natum vixit ſeculo. Durandus in ratione divin. officior. cap. 38. fatetur, *quod eccleſia poſt tempus b. Sylveſtri ſanctorum confeſſorum memoriam venerari cœperit.* Vixit autem Sylveſter tertio poſt Chriſtum natum ſeculo. Bellarminus de beat. ſanctor. cap. 19. Cyprianum prætermittit, agnoſcens in genuinis eius ſcriptis nullum huius dogmatis exſtare veſtigium. Adducit quidem dicta antiquiorum, ut Dionyſii Areopagitæ, Irenæi & Athanaſii, ſed ea partim

ex

ex ψευδοπιγράφοις ſcriptis petita, partim in peregrinum ſenſum eſſe detorta, ſuo loco oſtendemus.

Pii veteres 1.) negant ſanctos eſſe invocandos.

§. CCCCXXVI. 2.) Ex *patrum doctrina & teſtificatione.* Talia enim apud pios veteres, cumprimis vetuſtiores occurrunt pronunciata, quæ religioſæ ſanctorum invocationi vel directe vel indirecte ſunt oppoſita. Diſtribuemus ea in certas claſſes. *Prima* claſſis continet ea dicta, in quibus negant *ſanctos defunctos eſſe invocandos.* Origenes lib. VIII. adv. Celſum: *Eat nunc Celſus, & ex eo, quod una cum Deo Filium eius colimus, colligat, nos quoque non ſolum Deum, verum etiam miniſtros eius colere, qui quidem ſi intellexiſſet veros miniſtros Dei poſt ipſius unigenitum, Gabrielem, Michaëlem, reliquosque angelos, eosque colendos contenderet, fortaſſe colendi ſignificatum repugnantes & actiones colentium dixiſſemus aliquid de hoc loco, pro tanta rei dignitate &c.* Eccleſia Smyrnenſis in epiſt. de martyrio Polycarpi, quam recitat Euſebius lib. IV. hiſt. eccleſ. cap. 15. *Sed ille aemulus totius boni & adverſarius omnium iuſtorum, poſtquam vidit, quod & pro martyrii gloria & pro vitae egregiae virtutibus* (Polycarpus martyr) *coronatus eſt, & per mortem praemia immortalitatis adeptus, ſatis agere cœpit, ut reliquias eius ad ſepulturam noſtris deſiderantibus nemo concederet. Inſtigabatur ergo Nicetas Herodis pater, frater autem Dalcae, adire iudicem & petere ab eo, ne humandum concederet corpus, ne forte, inquit, relinquentes illum, qui crucifixus eſt, chriſtiani, hunc colere incipiant, Iudaeis maxime iſta machinantibus, qui & noſtros intentis oculis obſervarunt, ne eum e flammis adhuc ardentibus rapeꝛent, ignorantes miſerrimi, quia neque Chriſtum aliquando poſſumus derelinquere, qui mortem pro totius mundi ſalute ſuſtinuit, neque alium quemquam colere* (σέβειν. Chriſtophorſonus in verſione addidit, *ut Deum,* quod in Græco non habetur) *quoniam verum Deum, & qui ſolus colendus ſit, noverimus. Martyres vero tanquam diſcipulos Domini diligamus & veneremur* (*), *quaſi integre ſidem magiſtro ſervantes & Domino, quorum nos quoque in fide & perſeverantia charitatis optamus eſſe conſortes.* Et poſtea: *Celebramus diem natalitium Polycarpi, hoc eſt, memoriam eorum, qui certamen ſuum iam decertarunt, & ad ſequentium exercitationem & praeparationem, ut ſequentium animi ad praeceſſorum viam inſignibus exemplis ſuſcitentur, audientes ipſos ob certamina celebrari, & iam corona incorruptionis ornatos ac brabeo incomparabili donatos eſſe.* Athanaſius orat. II. contra Arianos ſub. fin. pag. 184. *Agnoſcant* (Ariani) *ſanctos, non a creato poſtulare ut auxiliator ſit.* Orat. III. contra Arian. ante med. *Nec angelos neque homines ſanctos adoratione colendos eſſe docent.* Epiphanius lib. III. contra hæreſes tom. II. hæreſ. 79. contra Collyridianos (qui Mariam Θεοτόκον adorando collyridas ſeu placentulas offerendo, imaginem eius circumferendo & honorando colebant.) pag. 447. edit. Græc. Baſil. col. 882. edit. Pariſ. Lat. *Quaedam mulieres currum quemdam ſive ſellam quadratam ornantes ex paſſo ſuper eum linteo in die quadam illuſtri anni per aliquot dies panem proponunt & offerunt in nomen Mariae, omnes autem pane participiant &c.* illis talem opponit Epiphanius refutationem: *Unde non eſt ſimulacrificum hoc ſtudium & diabolicus conatus? praetextu enim iuſtitiae ſemper ſubiens hominum mentes diabolus; mortalem naturam in hominum oculis deificans ſtatuas humanas imagines prae ſe ferentes per artium varietatem expreſſit. Et mortui quidem ſunt, qui adorantur, ipſorum vero imagines, quae nunquam vixerunt, neque*

(*) in Graeco non habetur venerari, ſed ἀγαπᾶν ἀξίως)

enim mortuae eſſe poſſant , quae nun-
vixerunt , adorandas introducunt , ad-
vnte mente ab uno & ſolo Deo , velut
une ſcortum ad multam multiplicis coi-
bſurditatem irritatum & quod tempe-
im legitimi coniugii unius viri detrivit.
·a ſanctum erat corpus Mariae , non
ı Deus. Revera virgo erat ipſa virgo
norata , ſed non ad adorationem no-
ta , οὐκ εἰς προσκύνησιν ὑμῖν δοθεῖσα ,
ſa adorans eum , qui ex ipſa carne ge-
eſt , de cælis vero ex finibus paternis
t. Et propterea evangelium munit nos ,
, quod ipſe Dominus dixerit : Quid
& tibi curae eſt mulier ? nondum venit
nea. Quo non putarent aliqui , magis
am eſſe ſanctam virginem , mulierem
dpellavit , velut prophetans , quae fu-
eſſent in terra ſectorum ac haereſium
ı , ut ne aliqui nimium admirati ſan-
in hanc haereſin eiusque deliramenta di-
ur. Eſt enim ludibrium tota res , &
arum fabula , ut ita dicam , tota hae-
ractatio. Quae vero ſcriptura de hoc
vit ? Quis prophetarum praecipit homi-
idorari , nedum mulierem ? Eximium
ı eſt vas , ſed mulier , & nihil a natu-
mutata , verum & intellectu & ſenſu
ore honorata , velut corpora ſanctorum ,
uid amplius ad glorificationem dixerim ,
Helias , ex matre virgo & ſic manens
petuum , & translatus & mortem non
atus , ſicut Iohannes , qui ſuper pectus Do-
ecubuit , quem diligebat Ieſus , ſicut Tecla
. Et Maria adhuc honoratior hac eſt , pro-
ſpenſationem myſterii , qua digna facta
d neque Elias adorandus eſt , etiamſi in vi-
ed neque Iohannes adorandus eſt , quam-
per preces ſuas proprias dormitionem
admirandam effecerit , imo potius ex Deo
m acceperit. Sed neque Tecla , neque quiſ-
ſanctis adoratur. Non enim dominabitur
intiquus error , ut relinquamus viventem ,
ıremus ea , quae ab ipſo facta ſunt. Colu-
enim & adoraverunt creaturam praeter
rem , & ſtulti facti ſunt. Si enim ange-
los adorari non vult , quanto magis eam , (ad-
orari non vult) *quae genita eſt ab Anna ,*
quae ex Ioachim donata eſt Annae , quae
per preces & omnem diligentiam ſecundum
promiſſionem patri ac matri data eſt , non ta-
men aliter genita eſt praeter hominum natu-
ram , ſed ſicuti omnes ex ſemine viri & ute-
ro mulieris &c. Et poſtea : *De cælis de-*
ſcendit & carnem induit Deus , verbum ex ſan-
cta virgine , non tamen ut adoretur virgo ,
neque ut Deum hanc efficeret , non ut in no-
men ipſius offeramus , non ut poſt tot ſecu-
la mulieres ſacerdotes ac ſacrificulas efficeret.
Non complacuit hoc Deo in Salome fieri , non
in Maria. Non permiſit ipſi dare baptiſma ,
non benedicere diſcipulos , non imperare in
terra iuſſit , ſed ſolum ipſam ſanctificationem
eſſe & dignam factam eſſe regno ipſius. Et
paucis interiectis : *Sit in honore Maria :*
Pater , Filius & Spiritus ſanctus adoretur ,
Mariam nemo adoret , non dico , mulierem ,
imo neque virum. Deo debetur hoc myſteri-
um : neque angeli capiunt talem glorificatio-
nem. Deleantur quae male ſcripta ſunt in
corde deceptorum. Tollatur ex oculis cupidi-
tas ligni , convertatur rurſus figmentum ad
Dominum. Revertatur Eva cum Adam ,
ut Deum colat ſolum , ne ducatur ſerpentis
voce , ſed permaneat in Dei praecepto : Ne
comedas de ligno. Et erat lignum , non er-
ror , ſed per ipſum lignum facta eſt inobe-
dientia erroris : Ne comedat quis de errore ,
qui eſt propter ſanctam Mariam. Nam et-
ſi pulchrum eſt lignum , ſed tamen non ad
cibum. Etſi pulcerrima eſt Maria , & ſan-
cta & honorata , at non ad adorationem.
Hae vero rurſus renovant fortunas mixtu-
ram , & praeparant diabolo & non Deo
menſam , velut ſcriptum eſt. Et paſcuntur
cibo impietatis , velut dicit divina ſcriptura :
Et fœminae terunt pollicem & filii colligunt
ligna , ut faciant placentas oleo ſubactas ex-
ercitui cæli. Compeſcantur a Ieremia tales
mulieres & ne turbent orbem terrarum. Ne
dicant , honoramus reginam cæli , novit enim
Taphnas has punire. Noverunt loci horum

 aedi

aedificiorum corpora ſuſcipere ad putrefactionem. Ne credas Iſraël mulieri &c. Tandem concludit: *Et quam multa dicere poſſem? Sive enim velut ipſam adorantes Mariam, ipſi offerunt collyridem ſive placentam vanae iſtae mulieres, ſive pro ipſa offerre conantur praedictam hanc putidam oblationem, tota res ſtolida eſt & aliena & ex daemonum motu fraus & impoſtura. Quo vero non longius extendam ſermonem, ſufficient nobis relata. Maria in honore ſit, Dominus adoretur. Iuſti enim nemini exhibent errorem.* (Bellarminus de invoc. ſanct. cap. 15. §. 2. exiſtimat: *Epiphanium eorum duntaxat errorem refellere, qui ſtatuebant, poſſe ac debere Mariam, quae praecipua ſanctorum eſt, invocari non ſecus ac Deus invocatur.* Sed inane illud ſubterfugium ipſe Epiphanius refellit, qui ſimpliciter adorari prohibet Deiparam, cum adoratio ſoli Deo, non autem angelis vel creaturis ullo modo competat. Collyridiani non habebant Mariam pro ſummo numine cœli ac terræ creatore, ſed illi ut ſanctæ Deiparæ honores divinos deferendos eſſe iudicabant, Epiphanius contra honorandam eſſe concedit, adorandam vero eſſe negat, ac multis argumentis id ipſum probat. Quod ergo in hæreſ. præced. 78. contra Antidicomarianitas Epiphanius Collyridianis tribuit, *ipſos pro Deo virginem introduxiſſe*, id non eſt eo ſenſu accipiendum, quaſi Mariam habuerint pro ſummo Deo cœli terræque conditore, ſed quod divinos honores ipſi deferendo ἑπομένως & conſequenter pro Deo eamdem introduxiſſe convincantur. *Mirati ſumus*, inquit, *alios ita deſipere, ut in tractatione de ipſa ſancta ſemper virgine pro Deo hanc introducere ſtuduerint &c. quaedam enim mulieres illic in Arabia a partibus Thraces hanc vanitatem invexerunt, ut in nomen ſemper virginis collyridem quamdam ſacrificent, & ſimul congregentur, & in nomen ſanctae virginis ultra modum quid tentent adgredi nefario ac blaſphemo negotio, & in nomen ipſius ſacra celebrent per mulieres, quod totum eſt impium ac nefarium, alienum a praedicatione ſancti Spiritus, ut ſit totum diabolicum opus & ſpiritus immundi doctrina. Impletur enim & in his hoc, deficient a ſana doctrina, attendentes fabulis & doctrinis daemoniorum. Erunt enim*, inquit, *mortuis divinum cultum praeſtantes, quemadmodum etiam in Iſraël coluerunt &c.)* Et poſtea: *Sive enim eſt mortua ſancta virgo & ſepulta, in honore ipſius dormitio, & in caſtitate mors & in virginitate corona; ſive ſublata eſt, velut ſcriptum eſt, animam ipſius pertranſibit gladius, inter martyres eſt ipſius gloria & in laudibus ſanctum ipſius corpus, per quam lux orta eſt mundo; ſive manſit, nam non eſt Deo impoſſibile omnia facere, quae vult, finis enim ipſius nemini notus eſt: non convenit ſanctos colere ultra decorum, ſed honorare ipſorum Dominum. Ceſſet igitur error ſeductorum. Neque enim Deus eſt Maria, neque de cælo corpus habet, ſed ex conceptione viri & mulieris &c. ut nemo in nomen huius offerat, ſuam enim animam perdit, neque rurſus debacchetur contumelia adſiciens ſanctam virginem.* Ibidem: *Sancti ſunt in honore, quies ipſorum in gloria, profectio ipſorum hinc in perfectione, ſors ipſorum in beatitudine, in manſionibus ſanctis, tripudium cum angelis, diaeta in cælo, converſatio in divinis ſcripturis, gloria in honore incomparabili ac perpetuo, bravia in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem & cum quo gloria Patri cum ſancto Spiritu in ſecula ſeculorum.* Lactantius lib. II. inſtit. cap. 18. *Inexpiabile facinus eſt, deſerere viventem, ut defunctorum monumentis ſervias.* Ibidem: *Manifeſtum eſt, eos, qui vel mortuis ſupplicant vel terram venerantur, impietatis ac ſceleris ſui ſupplicia penſuros.* Ambroſius in comm. Roman. I. tom. V. pag. 177. *Solent tamen pudorem paſſi neglecti Dei miſera uti excuſatione, dicentes, per iſtos poſſe ire ad Deum, ſicut per comites pervenitur ad regem. Age nunquid ita demens eſt aliquis, aut ſalutis*

ſuae immemor, ut honorificentiam regis
cet comiti, cum de hac re ſi qui etiam
ıre fuerint inventi, iure ut rei damnen-
ıaieſtatis? Et iſti ſe non putant reos,
ıonorem nominis Dei deferunt creaturae
licto Domino conſervos adorant, quaſi
iquid plus, quod ſervetur Deo. Nam
'eo ad regem per tribunos aut comites
quia homo utique eſt rex & neſcit,
s debeat rempublicam credere. Ad Deum
ı (quem utique nihil latet, omnium
merita novit) promerendum ſuffraga-
pus non eſt, ſed mente devota. Ubicun-
nim talis locutus fuerit ei, reſponde-
. Ibidem: *Quanta aegritudo, quanta*
a, hos ſe ſapientes adpellare ad ſuam
ıtionem, apud quos plus mortui poſſint
vivi, & mortui potiores ſint vivis,
o enim Deo recedentes mortuis favent.
it Bellarminus de beat. ſanct. cap.
Ambroſium agere contra ethnicos, qui
um curſus colebant, contra quos ibidem
us agit, unde etiam dicit eos colere
os, id eſt, creaturas, non ſecus ac
, quomodo faceret, qui honores regios
deferret. Reſp. argumenta Ambro-
t generalia, quibus omnes hagio-
um prætextus refellit. Dicunt illi,
tos invocando honorare eos, ut Dei
, reſpondet Ambroſius, hoc eſſe
em Dei transferre ad creaturas.
t illi, *ſe honorare ſanctos*, reſpondet
oſius, omnem honorem religioſum
ıtum creaturis reos divinæ maieſta-
re. Dicunt illi, *ſe in ſanctis Deum*
e, imo vero, ait Ambroſius, reli-
omino conſervos adoratis. Dicunt
e cultum latriae Deo reſervare, imo
ait Ambroſius, nihil Deo reſerva-
quando religioſa adoratio creaturis
ur. Dicunt illi, *ſi ad regem ſine in-*
ribus non patet aditus, multo minus
um ſine interceſſione ſanctorum, imo
inquit Ambroſius, ratio eſt maxi-
par, cum Deus non ſit rerum no-
m ignarus, ſicut rex terrenus eo-
rum, quæ in ipſius ditione contingunt.
Atqui, inquit Bellarminus, *ethnici puta-*
bant, ſummum Deum non eſſe immediate ac-
ceſſibilem, nec aliter ad eum veniri, niſi per
cultum inferiorum virtutum. Reſp. eodem
modo docent pontificii, ad Deum &
Chriſtum mediatorem, utpote iuſtum &
ſeverum iudicem, non patere nobis ad-
itum niſi per ſanctorum interceſſiones.)
Idem lib. III. de Spiritu ſancto cap. 12.
pag. 112. *Haud dubie etiam Spiritus ſanctus*
adorandus eſt, quando adoratur ille, qui ſe-
cundum carnem natus eſt ex Spiritu. Ac ne
quis hoc derivet ad virginem Mariam, Ma-
ria erat templum Dei, non Deus templi. Et
ideo ille ſolus adorandus, qui operabatur in
templo. Hieronymus tom. II. epiſt. LIII.
adverſus Vigilantium ad Riparium preſ-
byterum pag. 119. *Nos autem non dico*
martyrum reliquias, ſed ne ſolem quidem &
lunam, non angelos, non archangelos, non
cherubim, non ſeraphim, & omne nomen,
quod nominatur & in praeſenti ſeculo &
in futuro, colimus & adoramus, ne ſer-
viamus creaturae potius quam creatori, qui
eſt benedictus in ſecula. pag. 120. *Quis enim,*
o inſanum caput, aliquando martyres ado-
ravit? Idem Hieronymus (vel potius So-
phronius) in homil. de adſumtione b. Ma-
riæ epiſt. X. tom. IX. *Virginis nullus ho-*
nor eſt alius, niſi cum ille iure honoratur,
qui naſci dignatus ex ea. Auguſtinus epiſt.
XLII. *Videtis imperii nobiliſſimi eminentiſ-*
ſimum culmen ad ſepulcrum piſcatoris Petri
ſubmiſſo diademate ſupplicare, (quod ſcilicet
non ipſi Petro, ſed Deo, licet apud mo-
numentum Petri ſupplicet, ut ex aliis lo-
cis patebit.) Cum Maximus Madauren-
ſis grammaticus apud Auguſtinum epiſt.
XLIII. dixiſſet: *Chriſtianos in Africa loco*
Iovis, Iunonis, Minervae, & Veneris ha-
bere & colere Punicos martyres, Auguſtinus
ei reſpondens epiſt. XLIV. nequaquam
concedit, *martyres in eccleſia invocari*, ſup-
plicationibus & precibus coli, ſed impro-
batis vulgi ſuperſtitionibus veram eccleſiæ

ſidem & confeſſionem repetit: *Scias*, inquit, *a chriſtianis catholicis nullum coli mortuorum, nihil denique ut numen adorari, quod ſit factum & conditum a Deo, ſed unum ipſum Deum, qui fecit & condidit omnia*, ubi nota, Auguſtinum non confugere ad diſtinctionem λατρείας & δουλείας, ſed ſimpliciter negare, quemquam mortuorum a chriſtianis coli vel adorari. Lib. de vera relig. cap. 55. *non ſit nobis religio cultus hominum mortuorum, quia ſi pii vixerint, non ſic habentur, ut tales quaerant honores, ſed illum a nobis coli volunt, quo illuminante laetantur, meriti ſui nos eſſe conſervos. Honorandi ergo ſunt propter imitationem, non adorandi propter religionem, ſi autem male vixerint, ubicunque ſint, non ſunt colendi.* Et Paulo poſt: *Honoramus eos charitate, non ſervitute*, (ubi obſerva etiam δουλείαν religioſam derogari ſanctis) *nec eis templa conſtituimus*, (quædam exemplaria legunt *conſtruimus*) *nolunt enim ſe ſic honorari a nobis, quia nos ipſos, cum boni ſumus, templa ſummi Dei eſſe noverunt.* Lib. de catech. rudib. cap. 7. *Non ideo nobis proponuntur exempla iuſtorum, ut ab iis iuſtificemur, ſed ut eos imitantes ab eorum iuſtificatore nos quoque iuſtificari ſciamus.* (Contra faciunt Pontificii, dum a ſanctis inter alia etiam iuſtificationis gratiam in precibus ſuis petunt.) Lib. VII. de civit. Dei cap. 27. *Si templo, ſi ſacerdote, ſi ſacrificio, quod Deo vero debetur, colatur aliquod elementum mundi vel creatus aliquis ſpiritus etiamſi non immundus aut malus, non ideo eſt malum, quia illa mala ſunt, quibus colitur, ſed quia illa ſunt talia, quibus ſolus ille colendus ſit, cui talis ſervitus cultusque debetur.* Lib. VIII. de civit. Dei cap. 27. *Honoramus memorias martyrum, ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem invocato in auxilium & ex eorum memoriae renovatione adhortemur.* Ibidem: *Nec tamen nos eiſdem martyribus templa, ſacerdotia, ſacra & ſacrificia conſtituimus, quoniam non ipſi, ſed Deus eorum nobis eſt Deus. Honoramus ſane memorias eorum tanquam ſanctorum hominum Dei, qui uſque ad mortem ſuorum corporum pro veritate certaverunt, ut innoteſceret vera religio, falſis religionibus victis atque convictis, quod etiamſi qui antea ſententiebant, timendo reprimebant. Quis autem audivit aliquando fidelium ſtantem ſacerdotem ad altare etiam ſuper ſanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumque conſtructum, dicere in precibus: Offero tibi ſacrificium Petre vel Paule, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & ſanctis ſuis angelis cœleſti honore ſociavit.* Lib. XXII. de civit. Dei cap. 10. *Nos autem martyribus noſtris non templa ſicut diis, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt Spiritus, fabricamus, nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus martyribus, ſed uni Deo & martyrum & noſtro ſacrificium immolamus, ad quod ſacrificium ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen a ſacerdote, qui ſacrificat, invocantur, Deo quippe, non ipſis ſacrificat, quamvis in memoria ſacrificet eorum, quia Dei ſacerdos eſt, non illorum.* Fauſto obiicienti, quod *catholici idola verterint in martyres, quos votis ſimilibus colant*, reſpondet lib. XX. contra Fauſtum cap. 21. *Colimus martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti Dei homines, quorum cor ad talem pro evangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tanto devotius, quanto ſecurius poſt incerta omnia ſuperata, quanto etiam fidentiore laude praedicamus iam in vita feliciore victores, quam in iſta adhuc uſque pugnantes. At illo cultu, quae Graece latria dicitur, Latine uno verbo dici non poteſt, cum ſit quaedam proprie divinitati debita ſervitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificii, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo*

tale aliquid offerimus, aut offerendum *ecipimus, vel cuiquam martyri, vel cui-* *m ſanctae animae, vel cuiquam angelo.* *quisquis in hunc errorem delabitur, cor-* *itur per ſanam doctrinam, ſive ut corri-* *ur, ſive ut caveatur. Ipſi enim ſancti* *homines vel angeli exhiberi ſibi nolunt,* *d uni Deo deberi norunt. Adparuit hoc* *Paulo & Barnaba, cum commoti miracu-* *quae per eos facta ſunt, Lycaonii tan-* *m diis immolare voluerunt. Conſciſſis enim* *ibus ſuis iſta ſibi fieri vetuerunt. Adpa-* *& in angelis, ſicut in apocalypſi legimus,* *elum ſe adorari prohibentem & dicentem* *ratori ſuo:* Conſervus tuus ſum & fra- m tuorum. *Superbi ſpiritus iſta ſibi ex-* *it, diaboli & angeli eius.* (Obſerva, guſtinum immediate tanquam duas ies ἀντιδιῃρημένας ſibi invicem oppo- e cultum religioſum ſoli Deo debitum, ivilem creaturis deferendum. Ergo agnoſcit tertiam aliquam ſpeciem us intermediam, divina inferiorem umana maiorem, quam pontificii in- lucunt) Tract. I. in Iohan. *Non pot-* *eſſe in pace, qui ſpem ponit in homine.* *ite ſic erigere oculos in montem, ut pu-* *in homine ſpem eſſe veſtram collocandam.* *ic dicito:* Levavi oculos meos in mon- unde veniat auxilium mihi, *ut ſta-* *ſubiungas:* auxilium meum a Domi- qui fecit cœlum & terram. *Unde enim* *montes acceperunt, ibi & ſpes noſtra* *nda eſt. Mons erat & ille baptiſta Io-* *es, qui dixit:* Non ſum ego Chriſtus, *iisquam ſpem in monte ponens caderet ab* *qui montes illuſtrat.* Lib de paſtorib. 8. *Noli putare iniuriam facere* *ibus ſanctis, quando dixeris: Auxilium* *n non a montibus, ſed a Domino, qui* *cœlum & terram. Ipſi montes hoc tibi cla-* *Mons erat Paulus &c. Ergo ubi le-* *ris oculos tuos in montes, unde veniet* *ium tibi, id eſt, in auctores ſcriptura-* *divinarum? Attende omnibus medullis* *omnibus oſſibus clamantes: Domine quis* *ſimilis tibi? ut ſecurus ſine ulla montium in-* *iuria dicas: Auxilium meum a Domino, qui* *fecit cœlum & terram. Non ſolum tunc ti-* *bi non ſuccenſebunt montes, ſed tunc amabunt,* *tunc magis favebunt. Si in ipſis ſpem tuam* *poſueris, contriſtabuntur.* Id confirmat exemplo angeli, qui noluit adorari a Iohanne, cui multa mirabilia oſtenderat, ſed ad Dominum illum revocavit. Cyrillus lib. VI. contra Iulian. f. 52. *Sanctos* *martyres neque deos eſſe dicimus, neque ado-* *rare conſuevimus, laudamus autem eos po-* *tius ſummis honoribus, quod pro veritate* *ſtrenue certarunt, & fidei ſinceritatem ſer-* *vaverunt, ita ut & ſuam animam contemſe-* *rint, & mortis terroribus valedicentes prae-* *valuerint in ſummis periculis, tantaeque fue-* *rint fortitudinis, quaſi ſtatuas ſibi ſuae vi-* *tae excitaturi.* Et poſtea: *Nos autem non* *deos factos eſſe diximus ſanctos martyres,* (non cultu religioſo, non adoratione, non invocatione) *ſed omni honore eos dignari con-* *ſuevimus, quodammodo reponentes memoriam* *illis immarceſcibilem pro honoribus & remu-* *neratione fortitudinis tam conſpicuae.* Ibidem cum recenſuiſſet, quo pacto Græci ſuos dæmonas e præſtantibus hominibus factos tanquam cuſtodes & auxiliares ſuperſtitum coluerint; ſubiicit ipſe: *Proinde nos quidem minime, Graeci autem po-* *tius deprehenduntur hominum fuiſſe cultores,* *& Dei gloriam incircumſpecte, quibus volue-* *runt, tribuiſſe.* Lib. X. contra Iulianum ait, *Chriſtianos magni facere reverentiam &* *honorem erga ſanctos martyres;* ſed addit: *Scriptura nobis unum Deum praedicavit, a-* *liam autem praeter illum omnino nullam ad-* *orare conſuevimus.*

§. CCCCXXVII. *Secunda* claſſis continet dicta illa, in quibus negant angelos eſſe adorandos, ex quo adparet, quod nec defunctos ſanctos adorari voluerint, cum angelorum & ſanctorum defunctorum hac in parte ſit par ratio. Irenæus

2.) Negant angelos eſſe invocandos.

incedens, *pro eo quod eſt*, *propriis rationibus & cogitationibus utens*, *hoc enim ſubiunxit*: *Temere inflatus a mente carnis ſuae.* (*) In Col. III. *Quoniam enim illi angelos iubebant adorare*, *ipſe contrarium praecipit*, *ut & dicta & facta exornent recordatione Chriſti Domini. Et Deo*, *inquit*, *& Patri gratiarum actionem emittite per ipſum*, *non per angelos. Hanc etiam legem ſequens Laodicena ſynodus & volens veteri illi morbo mederi*, *lege cavit*, *ne precarentur angelos*, *& ne relinquerent Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* (Excipit Bellarminus) *Theodoretum hoc velle*, *quod ab apoſtolo damnentur Simoniani*, *qui dicebant Deum adprehendi non poſſe*, *ſed per angelos eſſe placandum.* Illud, quod de *oratoriis ſ. Michaelis* dicitur, *duobus modis intelligi poſſe. Uno modo*, *quod velit dicere*, *haereticos aedificare oratoria ſ. Michaeli*, *ut eum ibi colerent ſecundum haereſin Simonis ei ſacrificando. Altero modo*, *quod ſignificare voluerit*, *templa ab haereticis extructa ad ſacrificandum malis angelis eſſe converſa a catholicis in oratoria ſ. Michaelis*, *& ex multitudine talium locorum colligi*, *quam multum haereſis Simonis ibi olim graſſata fuerit.* Reſp. hæretici illi, contra quos diſputat apoſtolus, non adorabant angelos loco Dei, ſed per angelorum cultum ſummum Deum ſibi placare voluerunt, quæ ipſa papiſtarum eſt doctrina. Theodoretus nequaquam illis tribuit, quod diſertis & expreſſis verbis Chriſtum mediatorem reiecerint, quamvis ex angelolatria illud ἑπομένως recte inferatur, ſed quod precum ſacrificiis angelos colendos eſſe docuerint ex humilitate, quia ad Deum non poſſit niſi per angelos mediatores perveniri, & quia angeli divinam nobis concilient benevolentiam, quam eſſe ipſiſſimam pontificiorum ὑπόληψιν, ex ſcriptis & praxi conſtat. Quo ſenſu *Michaelis oratoria* Theodoretus adhuc ſupereſſe ſcribat, ex contextu manifeſtum eſt. *Apud ipſos*, inquit, *& eorum finitimos in hodiernum uſque diem oratoria Michaelis videre licet*, in quibus ſcilicet adhuc cultum ſuum ab apoſtolo damnatum exercent) Idem in compend. hæret. fabb. Cainis tribuit, quod *angeli alicuius nomen invocarint.* Remigius in Pſalm. 96. *Nec etiam angelus adorandus eſt*, *quia legitur in apocalypſi*, *cum quidam voluiſſet adorare angelum pro miraculis quae fecit*, *quod ipſe prohibuiſſet*, *ne adoraretur.*

§. CCCCXXVIII. *Tertia* claſſis complectitur illa dicta, in quibus *ſolum Deum*, *non autem ullam creaturam religioſe & ſuppliciter colendum*, *invocandum & adorandum eſſe ſtatuunt*, ex quo manifeſte ſequitur, defunctis ſanctis religioſæ adorationis cultum minime eſſe deferendum. Ignatius in epiſt. ad Philadelphum VI. *Virgines ſolum Chriſtum in precibus veſtris ante oculos habete*, *& Patrem illius illuminate a Spiritu.* Tertullianus in apolog. cap. 17. *Quod colimus nos*, *Deus unus eſt.* cap. 30. *Nos pro ſalute imperatorum Deum invocamus aeternum*, *Deum verum*, *Deum vivum &c.* Idem, vel potius Novatianus, Roman. eccl. presbyt. in lib. de Trin. cap. 14. *Si homo tantummodo Chriſtus*, *quomodo adeſt ubique invocatus? cum haec hominis natura non ſit*, *ſed Dei*, *ut adeſſe omni loco poſſit. Si homo tantummodo Chriſtus*, *cur homo in orationibus mediator invocatur? cum*

3.) Solum Deum invocandum eſſe docent.

(*) Verba illa Theodoreti etiam exſtant in Oecumenio manuſcripto vetere membranaceo bibliothecæ Auguſtanæ in Col. II. quæ tamen in libris editis omiſſa: οἱ τῷ νόμῳ συνηγοροῦντες καὶ τοὺς ἀγγέλους σέβειν εἰσηγοῦντο, ὅτι δι' αὐτοὺς καὶ ὁ νόμος ἐδόθη. ἔμεινε δὲ τοῦτο κατὰ φρυγίαν τὸ ἔθος. ὡς δὲ τὴν ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδον νόμῳ κωλῦσαι τὸ προσιέναι ἀγγέλοις καὶ προσεύχεσθαι, ἀφ' οὗ καὶ ναοὶ παρ' αὐτοῖς τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ πολλοί.

cum invocatio hominis ad praeſtandam ſalutem inefficax iudicetur. Si homo tantummodo Chriſtus, cur ſpes in illum ponitur? cum ſpes in homine maledicta refertur. (*) Origenes in epiſt. Rom. X. ſuper verba: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? In principio epiſtolae,* (inquit) *quam ad Corinthios ſcribit, ubi dicit: Cum omnibus, qui invocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in omni loco ipſorum & noſtro, eum, cuius nomen invocatur Deum Deum, Ieſum Chriſtum eſſe pronunciat. Si ergo & Enos & Moſes & Aaron & Samuel invocabant Dominum, & ipſe exaudiebat eos, ſine dubio Chriſtum Ieſum Dominum invocabant. Et ſi invocare Domini nomen & adorare Deum unum atque idem eſt, ſicut invocatur Chriſtus, & ſicut offerimus Deo Patri primo omnium orationes, ita & Domino Ieſu Chriſto; & ſicut offerimus poſtulationes Patri, ita offeri poſtulationes & Filio, & ſicut offerimus gratiarum actiones Deo, ita gratias offerimus Salvatori.* (Obſerva Origeni invocationem & adorationem eſſe *ἰσοδυναμοῦντα*, ac utramque ſoli vero Deo tribui, omnibus autem creaturis denegari.) Cum Origeni Celſus obieciſſet: *Supremo Deo non poſſe diſplicere, ſi etiam alii inferiores, quos daemonas adpellabant, votis & ſupplicationibus colantur, ut hominum cauſas apud ſupremum Deum adiuvent.* Origenes non reſpondit, loco dæmonum ſupplicandum eſſe ſanctis angelis & defunctis hominibus, ſed eccleſiæ fidem & publicam confeſſionem Celſo oppoſuit (**). Lib. VIII. contra Celſ. in principio. *Ipſi,* inquit, *Deo omnibus praeſidenti per unigenitum ipſius Filium ſupplices vota offerimus, cui ſupplicamus, quandoquidem noſtrorum peccatorum ille ſit propitiatio, ut tanquam pontifex noſtras Deo offerat preces.* Item: *Deus namque & ſolus eſt adorandus, unigenitusque & primogenitus omnis creaturae Deus Verbum ſuppliciter & ut pontifex eſt deprecandus, ut noſtras, quae ad ſe pervenerint, preces ad Deum referat.* Cumque Celſus adferret conſuetudinem ſeculi, qua non ipſi tantum reges & principes, ſed primo potentiores & ſecundum hos reges ſint placandi, Origenes hiſce reſpondet p. 494. *Licet plena ſit haec vita exemplorum, quod primum potentiores placentur, & ſecundum hos reges, unus tamen nobis placandus eſt Deus, & ut propitius ſit, exoptandum, qui utique pietate & virtute placatur. Quod ſi quis alios velit praeter Deum omnipotentem placatum iri, Celſus intelligat, ſicut corpus hoc cum movetur, & umbram habet ſe ſubſequentem, ſic item & qui ſummum Deum placarit, & illius amicos ut propitios habeat, ſequitur, angelos ſcilicet animasque & ſpiritus caeteros beatiores, quippe qui ſimul ſentiant, quinam Dei ſint benignitatem promeriti. Nec ſolum ſe hi erga digniores quousque propitios reddunt, ſed & Deo gratificari volentibus opitulantur, hisque & placabiliorem hunc faciunt, unaque & ſupplicant & precantur.* Vide locum integrum Arnobii lib. III. adv. gentes p. 101. *Ad cultum divinitatis obeundum ſatis eſt nobis Deus ſolum adorandum: reliqua vel quia non ſint, vel quia ſint quidem, ac proinde honore digna, at non adoratione & cultu praetermittenda.* Lib. V. de Chriſtianis: *Quod ſi pro nobis dicendum, qui aequaliter* (cum Iudæis) *neque angelos colimus, neque ſolem, neque lunam, neque aſtra.* Libr. I. in epiſt. Rom. *Ut breviter & omni in unum collecta definitione dicamus, adorare alium quempiam praeter Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, impietatis eſt crimen.*

(*) Iuſtinus apol. II. *ὡς καὶ τὸν θεὸν μόνον δεῖ προσκυνεῖν, οὕτως ἔπεισεν εἰπών. Μεγίστη ἐντολή ἐστιν, κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.* Et poſtea: *ὅθεν θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν, ὑμῖν δὲ* (vobis imperatoribus) *πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν.*

(**) Libr. I. contra Celſ. *Quomodo non credendum potius ſummo Deo, eique qui docet, hunc*

Deus primus, Pater rerum ac Dominus, in hoc omne, quod colendum eſt, colimus, quod adorari convenit, adoramus &c. Atque ut in terreſtribus regnis neceſſitate nulla compellimur, regalibus in familiis conſtitutos nominatim cum principibus adorare, ſed in regum ipſorum cultu quidquid illis adnexum, tacita in ſe ſentit honorificentia comprehendi, non alia ratione, quicunque hi dii ſint, quos eſſe nobis proponitis, ſi ſunt progenies regia & principalis, oriuntur e capite, etiamſi nullos accipiant a nobis nominatim cultus, intelligunt ſe tamen honorari communiter cum ſuo rege atque in illius venerationibus contineri. Hilarius in Pſalm 124. invocationis honorem ideo communicat cum Chriſto, quia credit, ipſum eſſe verum Deum, addita ratione: *Adeſt enim & cum fideliter invocatur, per naturam ſuam praeſens eſt, & ei, qui in eum credit, adſiſtit.* In Pſalm. 129. *De profundis ad te clamavi Domine. Deus ergo*, inquit, *ubique eſt, & ubique adeſt, audit, videt, efficit, ſed orandus a nobis eſt, ut ſecundum precem noſtram adſit, audiat, videat, efficiat. Naturae ſuae eſt, ut audiat; ſed fidei noſtrae eſt, ut precemur audiri &c.* (ſic ergo omnipræſentiam ſtatuit invocationis fundamentum, quæ ſoli Deo competit.) (*) Athanaſius tom. I. diſp. I. contra Arianos p. 126. *Apoſtolus quidem increpat ethnicos, quod res conditas venerentur & quod praeterito creatore Deo creaturis inſerviant. Iſti autem* (Ariani) *eum Chriſtum & creaturam pronunciant, illi tamen quamquam creaturae religionis cultu ceremoniisque inſerviant? Quid igitur quaeſo ab ethnicis differunt? qui fieri poteſt, ſi ita ſentirent, ut non verba iam e Paulo recitata, eiusque incuſatio ad ipſos pertineat?* Orat. II. contra Arian. p. 184. *Sancti non poſtulant a creato aliquo, ut ſit auxiliator. Chriſtus ergo, cuius auxilium ſancti invocant, eſt verus Deus.* Orat. III. contra Arian. *Creatura non adorat creaturam ſed Deum, Chriſtus ergo qui adoratur, Deus eſt.* Orat. IV. cont. Arian. p. 263. *Cur igitur Ariani, cum hoc ſenſu ſint, ſeſe non adnumerant gentilibus? Siquidem utrique, omiſſo creatore Deo, creaturae inſerviant.* (Potuiſſent Ariani eadem cum pontificiis excuſatione uti, videlicet ſe non relinquere creatorem, nec Filio eumdem religioſum cultum deferre, quem ſummo Deo, ſed cultu humano maiorem & divino inferiorem. Verum Athanaſius nullos in religioſo cultu agnoſcit gradus, ſed ſimpliciter pronunciat, eum, qui præter ſummum Deum creaturam religioſo cultu honorat, ethnicæ idololatriæ adfinem eſſe.) Lib. de incarn. verbi p. 528. *Si adoras hominem Chriſtum eo, quod ibi inhabitet Dei verbum, eadem opera adora quoque ſanctos ob Deum, qui ibi domicilium habet.* Euſebius de præpar. evang. lib. IV. cap. 5. *Nos ſolum omnium Deum religioſe colere* σέβειν *edocti ſumus.* Cap. 10. *Illi ſoli* τὸ προσῆκον σέβας, *debitam venerationem tribuimus.* Lib. VII. hiſt. cap. X. *Dionyſium epiſcopum Alexandrinum dixiſſe* memorat, *illum, qui ſolus Deus eſt, & nullum alium veneror;* τὸν Θεὸν τὸν ὄντα μόνον καὶ οὐ ἕτερον τινα σέβω. Gregorius Nazianzenus orat. III. de pace: *Vnum Deum in Trinitate venerari debemus,* μηδὲν ὑπερσέβοντες, μηδ' ὑποσέβοντες, τὸ μὲν γὰρ ἀδύνατον, τὸ δὲ ἀσεβές. (Exſpirat ergo diſtinctio religioſi cultus in λατρείαν ac δουλείαν.) Baſilius, referente Nazianzeno in orat. in Baſilium magnum p. 269. (edit. Græc. p. 89.) *Valenti imperatori* aperte dixit: οὐ δὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι, *creaturam non ſuſtineo ullam adorare.* Idem Nazianzenus orat. de Spiritu ſancto edit. Græc. pag. 215. εἰ προσκυνητὸν, πῶς οὐ σεπτόν; εἰ δὲ σεπτὸν, πῶς οὐ Θεός; *Si adorandum, quomodo non & religioſe colendum, & ſi religioſe colendum, quomodo non & Deus?* (**) Epiphanius hæreſ. LXXIX. pag. 448. *Sit in honoro-*

(*) Lactantius lib. I. cap. 26. *Religio & veneratio nulla, niſi unius Dei tenenda eſt.*

(**) Baſilius in Pſalm XXVIII. *Qui creaturam aliquid dicit & tamen adorat, agnoſcat ſortem*

nore Maria, Pater, Filius & Spiritus ſanctus adoretur. Mariam nemo adoret &c. Deo debetur hoc myſterium. Hæreſ. LXXIV. pag. 381. *Spiritum ſanctum eſſe Deum, non creaturam*, probat ex eo, quia *religioſe adoratur.* Et addit: οὐ λατρευτέα δὲ ἡ κτίσις. *non adoranda autem creatura.* Hæreſ. LXIV. pag. 341. πῶς ἔτι προσκυνητὸς, εἰ ἔσται ποιητός; *Quomodo vero adhuc erit adorandus, ſi factus fuerit?* Et poſtea: κατὰ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, τὴν μηκέτι κτίσει προσκυνοῦσαν, ἀλλὰ τῷ κτίσαντι. *Secundum piam fidem, quae non adorat creaturam, ſed creatorem.* Item: πᾶν γὰρ τὸ κτιστὸν, οὐ προσκυνητέον, *omne creatum non adorandum*, vel, *nullum creatum adorandum.* Hieronymus (vel potius Beda) in comm. Proverb. libr. I. cap. 2. *Nullum invocare, id eſt, in nos orando vocare, niſi Deum debemus.* Ambroſius libr. I. de fide ad Gratian. cap. 7. *Prohibuit me Paulus creaturae ſervire, ſed Chriſto admonet ſerviendum. Non ergo creatura Chriſtus. Paulus, inquit, ſervus Ieſu Chriſti. Bonus ſervus, qui Dominum recognoſcit, ipſe creaturae ſervire nos prohibet. Quemadmodum ergo Chriſto Domino ipſe ſerviret, ſi creaturam Chriſtum putaret?* Lib. II. de Spiritu ſancto cap. 6. *Si igitur creator eſt Spiritus, non eſt utique creatura. Creaturam enim apoſtolus creatoremque diviſit, dicens:* Servierunt creaturæ potius quam creatori, *ſimul creatori admonet ſerviendum, damnando eos, qui ſerviunt creaturae* Rom. I. *Cum creatori ſervitium debeamus. Et quoniam creatorem Spiritum noverat, docet eidem ſerviendum, dicens: Videte canes &c. nos enim ſumus circumciſio, quia Spiritui Deo ſervimus &c. ergo ſi ſerviendum dicat Spiritui idem apoſtolus, qui non creaturae, ſed creatori adſerit ſerviendum, evidenter utique ipſe ſanctum oſtendit Spiritum creatorem, & in aeternae divinitatis honore venerandum, quia ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* (At ſi religioſa ſervitus etiam ſanctis debetur, quomodo ex ea divinitas Spiritus ſancti ab Ambroſio probari poſſet.) Lib. III. de Spiritu ſancto cap. 12. (*) Auguſtinus in enchir. cap. 11. *Non niſi a Domino Deo petere debemus, quidquid ſperamus, nos vel bene operaturos vel pro bonis operibus adepturos.* Lib. de morib. eccl. cath. cap. 30. *Merito eccleſia catholica mater chriſtianorum veriſſima, non ſolum ipſum Deum, cuius adeptio vita eſt beatiſſima, puriſſime atque caſtiſſime colendum praedicat, nullam nobis adorandam creaturam inducens, cui ſervire iubeamur, & ab illa incorrupta & inviolabili aeternitate, cui ſoli homo ſubiiciendus eſt, cui ſoli rationalis anima cohaerendo non miſera eſt, excludens omne, quod factum eſt, quod obnoxium commutationi, quod ſubditum tempori.* (**) Cyrillus Alexandrinus lib. II. theſauri c. 1. contra Eunom. ſic diſſerit: *Sed ſic primum in idololatriam incides, cum Dominum vere non fatearis, adoreſque illum, quem Deo Patri conſubſtantialem eſſe non credas, ſed potius creaturam. Quidquid enim vero Deo conſubſtantiale non eſt, id natura Deus eſſe*

tem ſuam, qua coniunctus eſt cum gentibus. Idem orat. morali XV. quae eſt de principatu & poteſtate: *Quemadmodum aliud quidpiam praeter Deum colere, ſic neque in alio ſpem reponere, quam in Deo omnium Domino haud fuerit conſentaneum.*

(*) *Neque adorandum quidquam praeter Deum legimus, quia ſcriptum eſt Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies.* Theodoretus Therapeuticon II. *Deus iuſſit in ſervitio manere,* δουλείᾳ προσμεῖναι, *nec cultum partiri, verum ei ſoli, qui eſt, tribuere.* Ibidem: *Homines virtute eximios tanquam viros optimos honoramus, at ſolum omnium* (vel ex omnibus) *Deum adoramus Patrem, eiusque verbum & Spiritum ſanctum*

(**) Gregorius Nyſſ. apud auctor. Meliſſæ cap. 11. *Sic inſtituti ſumus, ut quidquid creatum eſt,* intelligamus alienum eſſe a divina natura. Et ſolam naturam increatam adorandam ac colendam, cuius nota & differentia eſt, neque initium habere neque finem exiſtendi.

non poteſt. Dominus, inquit, Deus veſter Dominus unus eſt. Una enim natura deitatis eſt, quam ſolummodo adorare oportet. Dominum, inquit, Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies, ſervitute ſcilicet qua Deus colendus eſt. Idem de recta fid. ad Regin. *Adſumtus eſt in cœlum, ſed ut Deus, adnunciatur praeſtare petitiones adorantium, ſi in nomine eius fecerint preces. Iam cui magis convenit facere compotes votorum ſanctos & largiri quod petunt quam ei, qui ſolus natura & vere eſt Deus.* Fulgentius lib. ad Donat. de fide orthod. *Si Filius Dei creatura eſſet, ſerviendum ei ſcripturarum ſacrarum auctoritas non iuberet, ſed potius prohiberet. In primo enim decalogi praecepto, ſicut unius Dei cultura, ſervitusque manifeſtiſſime praecipitur: ita omni creaturae adoratio ac ſervitus a fidelibus exhibenda vehementiſſime prohibetur.* Sedulius in Rom. I. *Adorare alium praeter Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, impietatis crimen eſt.*

4.) a ſolo Deo auxilium & gratiam petendam eſſe docens.

§. CCCCXXIX. *Quartam* claſſem adſignabimus dictis illis, in quibus a ſolo Deo non ab angelis vel ſanctis opem, auxilium, gratiam, beneficia corporalia & ſpiritualia religioſe, ſuppliciter ac fiducialiter petenda eſſe docent. Clemens Alexandr. lib. VII. ſtromat. *Extrema eſt inſcitia, ab iis, qui non ſunt dii, tanquam a diis petere, unde merito cum ſit bonus unus Deus, ab ipſo ex bonis alia quidem dari, alia vero permanere precamur nos & angeli.* Tertullianus in apolog. cap. 30. *Haec ab alio orare non poſſum, quam a quo ſcio me conſecuturum, quoniam & ipſe, qui ſolus praeſtat, & ego ſum, cui inpetrare debetur, famulus eius, qui ipſum ſolum obſervo.* Origenes lib. I. contra Celſum: *Quanto ſatius eſt, ſecurum iſtius daemoniace &c. concredere ſe Deo univerſorum Domino per Ieſum Chriſtum noſtrae doctrinae auctorem, & ab illo poſcere omne auxilium & ſanctorum angelorum iuſtorumque cuſtodiam, ut nos liberent a circumterraneis daemonibus.* Athanaſius orat II. contra Arian. *Agnoſcant, quod ſancti creatum non dignantur fieri auxiliatorem ſibi & domum refugii.* Orat. IV. contra Arian. *Nunquam quiſpiam precaretur aliquid accipere a Patre & angelis, vel ab ullis rebus creatis &c.* Cyrillus de recta fide ad Regin. *Chriſtus quatenus Deus adnunciatur praeſtare petitiones adorantibus, ſi in nomine eius fecerint preces. Iam cui magis convenit facere compotes votorum ſanctos & largiri, quod petunt, quam ei, qui ſolus natura & vere Deus eſt?* Auguſtinus lib. XX. contra Fauſt cap. 21. *Sanctus Daniel accuſatores ac perſecutores pertulit, quod regis edicto propoſito, ut nihil a quoquam Deo peteretur, niſi a rege ſolo, Deum ſuum, id eſt, unum & verum Deum adorare deprecarique deprehenſus eſt.*

5) Docent, ſolum Chriſtum eſſe mediatorem

§. CCCCXXX. *Quinta* claſſis continet dicta, in quibus ſolum Chriſtum ſtatuunt eſſe mediatorem noſtrum non tantum redemtionis, ſed etiam interceſſionis. Clemens Romanus lib. II. conſtitut. apoſtol. (quas pontificii ut genuinas agnoſcunt) cap. 32. *Non enim ad Deum omnipotentem accedere licet, niſi per Chriſtum.* Irenæus lib. II. adverſ. hæreſ. cap. 58. *In illius* (Chriſti) *nomine, qui vere ſunt illius diſcipuli, ab ipſo accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum.* Origenes contra Celſum lib. VIII. *Adſcendit ad ſummum Deum is, qui eum inſperabiliter & indiviſibiliter colit per Ieſum Dei Filium, cuius ſolius ductu pervenitur ad Patrem.* Ibidem: *Unum Deum & unum eius Filium, ac verbum & imaginem, quantum poſſumus, ſupplicationibus & honoribus veneramur, offerentes Deo univerſorum Domino preces per ſuum unigenitum, cui prius eas adhibe-*

mus

t, rogantes, ut ipſe, qui eſt propitiator
peccatis noſtris, dignetur tanquam ponti-
preces noſtras & ſacrificia & interceſſio-
offerre Deo optimo maximo &c. Cyril-
libr. XI in Iohan. 7. *Praeterea ad*
endum cum fiducia impellens eos, Amen,
nen adfirmans dixit, impetrabitis a Patre,
dquid in nomine meo petieritis. In nomi-
autem meo addit, ut mediatorem ſe &
argitorem oſtendat. Nullus enim accedit
Patrem, niſi per Filium, per quem ad-
tionem habemus ad Patrem in Spiritu,
ſcriptum eſt. Ideo ſe portam & viam
ellat, quia nemo, inquit, venit ad Pa-
n niſi per me. Nam in quantum Filius
Deus eſt, una cum Patre nobis bona
gitur, in quantum vero mediator eſt &
tifex & paracletus, noſtras preces ad Deum
ucit. &c. cap. 9. *Petere aliquid per*
tionem a Patre, nullo modo permittit ni-
n nomine ſuo ſuo Patremque facilime da-
um pollicetur. Arnobius libr. II. con-
gentes p. 27. *Hoc neceſſe a nobis eſt,*
iebeatis accipere, a nullo animas poſſe vim
e atque incolumitatis accipere niſi ab eo,
n rex ſummus huic muneri officioque prae-
t. (Chriſto) *Hanc omnipotens impera-*
eſſe voluit ſalutis, hanc vitae ut dixerim,
iam; per hoc ſolum eſt ingreſſus ad lu-
, neque alias datum eſt vel irrepere, vel
idere cæteris omnibus clauſis atque inex-
nabili arce munitis. (per ſolum igitur
iſtum aditum ad Deum nobis ac pre-
is noſtris patere, non autem per ſan-
um mediationem & interceſſionem
m compellandum eſſe docet) Euſe-
; libro IV. demonſtrat. evangel. cap.
(in edit. Græc. eſt p. 117.) *Chriſtus*
inatim poſtulata a Patre impetrans. Ra-
es profert haſce 1.) *Cum enim pro-*
nos & pro nobis factus homo omnes con-
lias acceperit, una cum illo ſupplcante
Patrem pro nobis deprecante ipſi quoque
mur orare, tanquam cum eo, qui bella
rſus nos ſive viſibilia ſive inviſibilia pro-
it. 2) *Quoniam illi proprium eſt οἰκεῖον*
tanquam ei, qui ſummus ſit pontifex, ſpiri-
tualia in glorificationibus & praedicationibus
de Deo ſacrificia pro multis conficere. 3.)
Quoniam ut ſacerdos eſt, ſemetipſum ipſe, &
quem adſumſit de terra hominem pro nobis
perfectum atque integrum ſacrificium Deo Pa-
tri obtulit. (ut ergo ſolus Chriſtus pro
nobis ſe ſpſum in ara crucis obtulit; ita
quoque ſolus noſter eſt apud Deum inter-
ceſſor vi & virtute ſui meriti pro nobis
præſtiti) Ambroſius libro de Iſaac & ani-
ma cap 8. *Chriſtus eſt vox noſtra, qua*
Patri loquimur; eſt oculus noſter, quo Pa-
trem videmus; eſt dextra noſtra, per quam
Patri ſacrificia offerimus. Auguſtinus libr.
X. confeſſ. cap. 43. *Verus mediator, quem*
ſecreta tua a miſericordia demonſtraſti humi-
libus, homo Chriſtus Ieſus inter mortales pec-
catores & immortalem iuſtum adparuit. Me-
rito mihi ſpes valida in illo eſt, quod ſanabis
omnes languores meos per illum, qui ſedet
ad dextram tuam, & te interpellat pro nobis,
alioquin deſperarem conterritus peccatis meis
& mole miſeriae meae. Libr. IX. de civit.
Dei cap. 15. *Si omnes homines, quamdiu*
mortales ſint, etiam miſeri ſint neceſſe eſt,
qraerendus eſt medius, qui non ſolum homo,
verum etiam Deus ſit, ut homines ex mortali
miſeria ad beatam immortalitalitem huius me-
dii beata mortalitas interveniendo perducat,
quem neque non fieri mortalem oportebat,
neque permanere immortalem &c. Boni igi-
tur angeli inter miſeros mortales & beatos
immortales medii eſſe non poſſunt, quia ipſe
quoque & beati & immortales &c. Ut ad
unum illud beatificum bonum perducemur,
non multis, ſed uno mediatore opus erat. &c.
Non oportet quaeri alios mediatores, per quos
arbitremur nobis perventionis gradus eſſe mo-
liendos. Lib. II. contra Parmenianum
cap. 8. *Si Iohannes ita diceret: Haec*
ſcripſi vobis, ut non peccetis, & ſi quis pecca-
verit, mediatorem me habetis apud Patrem,
ego exoro pro peccatis veſtris, ſicut parmenianis
loco mediatorem poſuit epiſcopum inter popu-
lum & Deum, quis eum ferret bonorum at-

que fidelium chriſtianorum? quis ſicut apoſtolum Chriſti, & non ſicut antichriſtum eum intueretur? Et infra: *Si eſſet mediator Paulus, eſſent utique & caeteri coapoſtoli eius, ac ſi multi mediatores eſſent, nec ipſi Paulo conſtaret ratio, qua dixerat: Unus enim Deus, unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Ibidem: *Homines chriſtiani invicem ſe commendant orationibus ſuis, pro quo autem nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus, hic unus verusque mediator eſt.* (Excipit Bellarminus cap. 20. reſp. ad 2. *Auguſtinum loqui de mediatore redemtionis, ac Chriſtum ideo vocare unum mediatorem, quia ſolus ita eſt mediator, ut non indigeat alio mediatore.* Reſp. imo vero in genere negat eſſe plures mediatores, ac diſputat contra eos, qui Iohannem & Paulum vocabant mediatores. At nemo tunc illos habuit pro mediatoribus redemtionis, ſed pro mediatoribus interceſſionis quidam eos honorare voluerunt, quorum errorem improbat. Teſtantur hoc ipſum diſerta Auguſtini verba, quod de mediatore interceſſionis agat, ſic enim ſcribit: *Si Iohannes diceret, mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis veſtris, quis eum ferret?* Verba illa, *pro quo nullus interpellat, ſed ipſe pro omnibus, hic unus verusque mediator* eſt, non ſunt *limitativa*, quaſi Chriſtus ea duntaxat ratione ſit & dicatur ſolus mediator, quia pro omnibus ipſe interpellat, & nullus pro eo, ſed ſunt *ratiocinativa*, Chriſtum ſcilicet inde atque ideo eſſe ſolum & unicum mediatorem tum redemtionis tum interceſſionis, quia ipſe ſolus pro omnibus interpellat. Quamvis enim chriſtiani ſeſe invicem commendent orationibus ſuis, tamen non ſunt ſibi invicem mediatores interceſſionis, ſed hic honor ſoli Chriſto relinquendus, (id quod ex aliis Auguſtini dictis erit manifeſtius.) In enarr. II. Pſalm. XXIX. *Dictum eſt ab apoſtolo etiam poſt reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſedet ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quare interpellat pro nobis? quia mediator eſſe dignatus eſt. Quid eſt mediatorem eſſe inter Deum & homines? non inter Patrem & homines, ſed inter Deum & homines. Non inter Patrem & homines, ſed inter Deum & homines. Quid eſt Deus? Pater, Filius & Spiritus ſanctus. Quid ſunt homines? peccatores, impii, mortales. Inter illam Trinitatem & hominum infirmitatem & iniquitatem mediator factus eſt homo non iniquus, ſed tamen infirmus, ut ex eo, quod non iniquus, iungeret te Deo; ex eo, quod infirmus, propinquaret tibi, atque ita ut inter Deum & hominem mediator exiſteret. Verbum caro factum eſt, id eſt, Verbum homo factum eſt.* (At hæc ratio non convenit ſanctis ſed ſoli Chriſto.) In enarr. Pſalm. XXXVI. *O popule, talem elige ſacerdotem, pro quo non cogaris orare, ſed de cuius oratione pro te ſecurus eſſe poſſis. Ipſe eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, unus mediator Dei & hominum.* In enarr. Pſalm. XCIV. *Si ſacerdotem requiras, ſuper cælos eſt, interpellat pro te, qui in terra mortuus eſt pro te.* In Pſalm. CVII. *Non eſt iuſta oratio, niſi per Chriſtum. Oratio autem, quae non ſit per Chriſtum, non ſolum non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa ſit in peccatum.* Tract. I. epiſt. Joh. II. *Clama, advocatum habemus apud Patrem. Videte ipſum Iohannem ſervantem humilitatem, certe vir iuſtus erat & magnus, qui de pectore Domini myſteriorum ſecreta bibebat, ille, qui in bibendo de pectore Domini divinitatem ructavit. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, ille talis vir non dixit, advocatum habetis apud Patrem, ſed ſi quis peccaverit, advocatum habemus, inquit, non dixit habetis. Nec me habetis dixit, nec ipſum Chriſtum habetis dixit, ſed & Chriſtum poſuit, non ſe, & habemus dixit, non habetis. Maluit ſe ponere in numero peccatorum, ut haberet advocatum Chriſtum, quam ponere ſe pro Chriſto advocatum.* Confer tract. XXII. in Joh. ſer. LV. de verb. Dom. & Anſhelmum

mum in meditationibus, Theodoretum in 1. Tim. II.

ſ) Negant alio mediatore nos indigere

§. CCCCXXXI. *Sextam* claſſem adſignabimus dictis illis, in quibus docent, piis ad Deum & Chriſtum ſine aliis interceſſoribus immediatum patere acceſſum, ex quo conſequens eſt, interceſſionem ſanctorum non neceſſario in precibus noſtris requiri. Ambroſius in comm Rom. I. tom. V. fol. 374. *Ad Deum ſuffragatore non eſt opus, ſed mente devota;* Chryſoſtomus in homil. de profectu evangelii tom. V. fol. 428. *Vis diſcere, quod etiam per nos ipſos orantes plus apud Deum efficimus; quam dum alii pro nobis orant? Clamavit Cananaea, & acceſſerunt diſcipuli, & ad illos quidem dixit: Non ſum miſſus, niſi ad perditas oves domus Iſrael. Quando autem ipſamet acceſſit, tunc beneficium dedit. Vides, quomodo repulit, cum alii precarentur, ubi vero ipſamet orans clamavit, adnuit. Cum haec omnia non ignoremus, licet peccatores ſimus & indigni, licet ſoli ſimus & interceſſoribus careamus, non deſpondeamus animum.* Ibidem: *Cæterum non opus eſt patronis apud Deum, neque ullo diſcurſu, ut blandiare aliis, ſed licet ſolus ſis, patronoque careas, & per te ipſum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris. Neque enim tam facile Deus adnuit, cum alii pro nobis orant, ut cum ipſimet oramus, etiamſi plurimis pleni ſumus malis.* Hom. V. in Matth. *Si mente vigilemus, multo magis noſtro quam alieno tuti eſſe poſſumus ſuffragio. Nam & Deus ſalutem noſtram non tam aliis pro nobis rogantibus vult donare quam nobis. Sic enim & Cananaeam illam miſeratus eſt, ſic etiam meretrici donavit fidem, ſic denique latronem a cruce in paradiſum tranſtulit nullius patroni, nullius precibus mediatoris inflexus.* Eadem fere repetit hom. XLIV. in Gen. in præfat. Pſalm. IV. hom. IV. de pœnit. & in hom. XII. de muliere Cananæa ſcribit tom. II. fol. 38. *Vide prudentiam mulieris. Non rogat Iacobum, non obſecrat Iohannem, neque pergit ad Petrum, neque intendit apoſtolorum chorum, non quaeſivit mediatorem, ſed pro omnibus illis pœnitentiam accipit comitem, quae advocati locum implevit, & ſic ad ſummum fontem perrexit. Propterea, inquit, deſcendit, propterea carnem adſumſit, & homo factus eſt, ut ego audeam illi loqui.* Ibidem: *Ubique Deus praeſens eſt; non clauditur loco, invocanti dicit, adſum. Ubicunque fueris, aut invocaveris, audiet te. Non oſtiario, non mediatore, non miniſtro opus eſt, ſed dicito: Deus miſerere mei, & illico aderit, adhuc loquente te dicet, adſum.* Theophylactus in Matth. XV. *Obſerva, quod licet ſancti orent pro nobis, ſicut pro Cananaea apoſtoli, tamen nos pro nobis ipſis petentes magis audimur.* (Excipit Bellarminus, *Chryſoſtomum loqui de iis, qui preces mortalium implorant, non de iis, qui ſanctos cum Chriſto regnantes invocant, ac reprehendere illos, qui pro ſe non orant, ſed tantum aliorum orationes petunt.* Reſp. in ſchola Pontificiorum pari paſſu ambulabant compellare ſanctos viventes, & invocare ſanctos defunctos, cum ex priore inferre conentur poſterius. Quod ſi ergo viventium interceſſio non eſt ſimpliciter neceſſaria, ergo nec ſanctorum defunctorum. Si pœnitentibus & credentibus immediatus ad Deum & Chriſtum mediatorem patet acceſſus, utique ſanctorum invocatio non eſt ipſis neceſſaria.) *Septimam* claſſem adſignare poſſumus dictis illis veterum, in quibus negant, *ſanctos eſſe omniſcios, omnipraeſentes, omnipotentes, eccleſiae in terris praeſides, fiduciam in ipſos eſſe collocandam &c.* quæ in ſuperioribus quæſtionibus ſunt enumerata. *Octavam* complere poſſent dicta, in quibus negant, *merita aliorum hominum nobis adplicari poſſe*, & ad ſolius Chriſti meritum ac ſatisfactionem nos remittunt, illud enim directe pugnat cum hypotheſi pontificiorum, quod ſancti ideo ſint invocandi,

di, ut eorum merita ſuffragentur. Dicta illa alia ſunt enumerata.

Origo huius dogmatis.

§. CCCCXXXII. 3.) Ex dogmatis huius origene. Invocationem ſanctorum petrus Gnapheus hæreticus in eccleſiam introduxit. Ergo ea non nititur unanimi ac perpetuo eccleſiæ conſenſu. Nicephorns lib. XV. hiſt. eccl. cap. 28. *Petrus cognomine Gnapheus templi ſ. Baſſae martyris apud Chalcedonem Bithimiae presbyter Zenonem imperatoris generum Antiochiam ſecutus tumultus ibi non minimos excitavit, res pleraſque apud plebem per confuſionem miſcens* (favore enim Zenonis Iſaurici ſedem epiſcopalem legitimo epiſcopo martyrio deturbato invaſerat) *& inſolita quaedam adverſus fidem inducens; quodque maximum eſt, omnes eos, qui Deum crucifixum & paſſum eſſe non crederent, anathematis fulmine iaciens. Atque ubi opinionem ſuam confirmavit ter ſancto illi hymno iſtam: Qui crucifixus eſt pro nobis, tandem adiecit, quae verba ad hunc uſque diem apud Theopaſchitas obtinent.* (fuit ergo Eutychianus ac Theopaſchita) *illum Petrum Gnapheum quatuor iſta eccleſiae catholicae commodiſſima reperiſſe dicunt, ut ſacrum unguentum in populi totius praeſentia conſecraretur, ut ad veſperam ſanctorum Theophaniorum unda in ſacrum lavacrum infunderetur, ut ſymbolum ſanctum, quod ſemel tantum antea magno & ſancto paraſceves die dici ſolitum fuerat, in ſynaxi & conventu eccleſiae quovis decantaretur, & ut in precatione omni Dei genetrix nominaretus, & divinum eius nomen invocaretur,* ϗ τάυτω τὴν θείαν κλῆσιν ἐπικαλεῖσθαι. Cedrenus in compend. hiſt. Pag. 260. *Petrus Gnapheus per tyrannidem occupato Antiochiae throno* πρῶτον ἐπενόησε, *primum excogitavit, ut in unaquaque prece Dei genitrix nominaretur,* ἐν ἑκάστῃ εὐχῇ τὴν θεοτόκον ὀνομάζεσθαι. Confer Theodor. Anagnoſten lib. II.

Confeſſio ipſorum pontificiorum.

§. CCCCXXXIII. Oſtendimus hactenus, nec *Dei*, nec *mediatoris noſtri Chriſti*, nec ipſorummet *ſanctorum*, nec veræ & Deo gratæ *invocationis*, conditionem permittere, ut ſancti religioſe a nobis invocentur. Coronidis loco addimus, quosdam ex ipſis pontificiis ſanioribus religioſæ ſanctorum invocationi non multum tribuere: ac abuſus, qui per eam in eccleſia pontificia invaluerunt, nobiſcum redarguere. Nicolaus Kuſs, ſacerdos roſtochienſis in lib. de triplici funiculo circa annum Chriſti 1511. docuit, *ſanctos non eſſe invocandos.* Wolfius Centur. XVI. memoral. p. 27. Refert Sacerius, *cum Georgius dux Saxoniae, hoſtis Lutheri* ἄσπονδος, *in agone conſtitutus eſſet, ac monachi certatim cum exhortarentur, alius ut Mariam, alius ut angelos, alius ut diverſos ſanctos auxiliatores invocaret, tandem nobilem quemdam ducis familiarem acceſſiſſe, & ducem ita compellaſſe. Celſitudo veſtra in politicis negotiis ſemper uſa fuit hoc proverbio: Recta ſine ambagibus progredi eſſe viam maxime compendiariam, Quare igitur in hac via periculoſiſſima Celſitudo veſtra tam varias ambages ſectatur, & non potius invocatione ſua recta per Chriſtum ad Deum ipſum, qui certo iuvare vult & poteſt, accedit.* Ludov. Vives in comm. lib. VIII. de civ. Dei cap. 27. *Multi Chriſtiani in re bona plerumque peccant, quod divos, divaſque non aliter venerantur quam Deum. Nec video in multis, quod ſit diſcrimen inter eorum opinionem de ſanctis, & id quo gentiles putabant de diis ſuis. Impia eſt opinio Vigilantii, qui omni honore martyres privabat, ſtulta Eunomii; qui ne cogeretur adorare mortuum, templa martyrum non ingrediebatur. Venerandi ſunt martyres, non adorandi ut Deus, quemadmodum Hieronymus in Vigilantium diſſerit.* (Hunc Ludovicum Vivem *ſemi catholicum* vocat Bellarminus, ſed Claudius, Eſpenſæus

cæus epiſcopus, comm. in 2. Tim. part. II. adpellat *virum undiquaque doctiſſimum, extra omnem irreligioſi animi ſuſpicionem, ſcriptorem legis digniſſimum.)* Eraſmus in colloquio, quod inſcripſit *naufragium*, quemdam introducit alterum interrogantem, *an imminente mortis periculo imploraverit alicuius divi praeſidium?* reſpondet ille: *Ne id quidem. Quamobrem autem*, inquit? *Quia ſpatioſum eſt cœlum. Si cui divorum commendavero ſalutem meam, puta Petro, quia fortaſſe prius audiet, quod adeſt oſtio, priusquam ille conveniat Deum, priusquam exponat cauſam, ego iam periero.* in dial. de peregrin. relig. ergo, epiſtolam nomine b. Mariæ virginis ad Glaucoplutum habet, in qua eam ſic loquentem introducit: *Quod Lutherum ſecutus ſtrenue ſuades ſupervacaneum eſſe invocare divos, a me quidem iſto nomine bonam magnamque gratiam iniiſſe te ſcito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium implorationibus. Ab una petebantur omnia, quaſi Filius meus ſemper infans eſſet, quia talis fingitur, pingiturque in ſinu meo.* (Citat hæc ex Eraſmo Bellarminus in præfatione libror. de eccleſia triumphant. ac Luciano propterea eumdem comparat, ſed meminiſſe debebat Bellarminus, illum talia ſcripſiſſe, quem Leo X. *dilectum ſuum Filium* vocavit, in epiſtola verſioni nov. teſt. præfixa, qui a Luthero ita abhorruit, ut *malle ſe in mille partes diſcerpi* diceret, *quam illius ſectae adhaerere*, referente Duræo adv. Witaker. f. 232. cui Sadoletus ac Bembus, Cardinalis in epiſtolis ad eum datis honorificum dedere teſtimonium, de quo in cardinalium collegium cooptando Paulus III. pontifex proximo ante ipſius mortem anno cogitavit, ut patet ex epiſtola Bembi ad Eraſmum lib. XXVII. pag. 1108.) Andreas Fricius Modrevius lib. IV. de republ. emend. cap. 13. *Iſta ſi adcuratius expendas, non abs re mireris, Eccium prius dixiſſe, patres in limbo pro ſuis oraſſe, deinde ex ſententia Eſaiae pronunciare, Abrahamum neſciviſſe nos, Iſraelem ignoraſſe nos. Quomodo enim pro eo aliquis orat, quem neſciat, quem ignoret? Quae adfert poſtea* (Eccius) *de propenſione populi veteris in idololatriam & de ſuſpicionibus novi, ſi quid audiviſſent de divis precibus vocandis, ut vera ſint, tamen non ſatis explicant quaeſtionem. Quid enim ſi quis non factae mentionis de invocandis divis illas praeterea adferat cauſas, quae vulgo narrantur, ut quod illi neſciunt nos, ignorant nos, quemadmodum ex Eſaia diximus, quod unus ſit mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui pro nobis interpellet, quod idem ſit veritas & via, extra quam non ſit alia, qua perveniatur ad Patrem. Haec annon ſunt ſpecioſiora illis, quae ab Eccio dicuntur? Quod ſi vere Eccius dicit, non eſſe praeceptam in ſacris literis invocationem ſanctorum nec veteri nec novo populo, annon inde conſequens eſt, non eſſe illam ipſam invocationem neceſſariam, quae praecepta non ſit? Certe quae audivit Filius Dei a Patre ſuo, ea dicit ſe omnia adnunciaſſe nobis. Quae igitur non adnunciavit, ea nec a Patre audivit. Qua igitur lege imponeretur populo Dei neceſſitas eius rei, quae nec a Patre cœleſti audita eſt, nec ulla cœleſti pollicitatione ornata? haec enim conſequentia ſunt eorum, quae ſumta ſunt ab Eccio, ut illis conceſſis & haec concedi ſit neceſſe. Vetant paſſim divina oracula noſtra nos haeſitare in precibus, eadem requirunt a nobis in iiſdem fidei conſtantiam. At fides eſt ex verbo Dei. Porro verbo Dei iubemur Deum invocare in Chriſti nomine, quo interceſſore nobis acceſſus pateat ad Patrem, quo advocato adire poſſimus thronum gratiae. Haec clara ſunt, haec verbis & exemplis apoſtolorum & prophetarum conteſtata. De divis autem aliis quid ſimile? Quod Eccius addit de auxiliis & miraculis ſanctorum, non eſt eiusmodi, ut inde debeat aliquod dogma ſtatui* in

in eccleſia, in qua qui loquitur, loqui debet, ut Petrus inquit, eloquia Dei, divina oracula, extra quae propheta deorum ignotorum cultum ſuadens, etiamſi ſigna & portenta praedicat, quae eveniant, iubetur tamen occidi, Deut. 13. *Surrecturos autem tales Chriſtus olim praedixit, atque ut ab illis caveremus, admonuit &c. Nota ſunt & illa, ſatanam ſe ſolere transformare in Angelum lucis, & ſpiritus probandos eſſe, num ſint ex Deo. Unde vero certius argumentum ſpirituum capere poſſumus, quam ex eloquiis Dei.* Idem libr. eiusd. p. 283. laudat hanc Eraſmi ſententiam: *Religioſi adfectus eſt credere ſanctos nonnihil apud Deum poſſe, at quibus diverſa ſubit opinio, pura mente ſinceraque fide invocent Patrem, Filium & Spiritum ſanctum.* (Fuit hic Fricius ſereniſſimi regis Poloniæ ſecretarius. Libri eius quinque de republica emendanda impreſſi ſunt Cracoviæ anno 1551. Iuſſus eſt cum aliis legatis ad concilium Tridentinum proficiſci, ac ſua ad religionis negotium tractandum conſilia conferre, idque ut ipſe perſuaſus erat, non absque conſenſu imo hortatu Romani pontificis. Sic enim ſcribit in epiſtola ſua ad Paulum IV. pontificem: *Puto pater ſancte, regem, quos legatos decrevit, eos decreviſſe tuo hortatu, ut non minus me tuo hortatu a rege deſignatum eſſe exiſtimem atque ipſos oratores.* Ac ſi cui adhuc dubium, an hic Fricius haberi voluerit Romanæ religioni addictus, is legat dictum tractatum de emend. republ. f. 210. 143. 260. 264. 334. & 541. Caſſander in ſua conſultatione ab *eruditione, concordiae ſtudio & animi moderatione* ipſum maximopere commendat.) Ioh. Hoffmeiſterus, poſtquam in locis communibus multas ſententias veterum de invocatione ſanctorum coacervaſſet, tandem concludit illa ſententia, quæ exſtat in libris de viſitatione infirmorum, qui tribuuntur Auguſtino libr. II. cap. 2. *Tutius & iucundius loquor ad meum Ieſum quam ad aliquem ſanctorum ſpirituum Dei, plus debet mihi Chriſtus, quam alicui cœleſtium ſpirituum.* Georgius Caſſander in conſultat. artic. XXI. de cultu ſanctorum in operibus pag. 966. *Oratio, qua Deum invocamus, ſimpliciter ad ſalutem neceſſaria eſt, ſine qua orationes omnes & interpellationes ſanctorum inanes ſunt, quae preces, quibus Deum invocamus, apud Deum efficaces eſſe poſſunt, etiamſi nulla huiusmodi ſanctorum interpellatio accedat &c.* Et poſtea: *Non igitur haec, quae de interpellatione ſanctorum dicuntur, eo pertinent, ut ſimpliciter horum interpellatio ad ſalutem neceſſaria putetur.* Pag. 970. *Fatendum eſt, & multos & magnos errores praetextu intercesſionis & meritorum in vulgi animos & mores invaſiſſe, quibus etiam quorumdam doctorum virorum inconſiderata ſcripta & dicta occaſionem & fomentum ſuppeditarunt, quos inprimis & quidem ſumma diligentia correctos oportuit, ut ex quibus contrarii errores totius eccleſiae conſuetudinem damnantium originem duxerunt &c.* Primus *itaque error eſt, quod impii homines & in peccatis perſeverantes ac nullam vitae emendationem meditantes ſanctorum interceſſioni ac meritis temere confidunt, nec ipſi pœnitentia ducti preces ſuas ad Deum adiungunt &c. Haec autem falſa & pernicioſa opinio quantum in vulgus invaluerit, nimis compertum eſt, exiſtimarunt enim homines improbi & in ſceleribus ſuis perdurantes, ſola ſanctorum, quos ſibi patronos delegerunt, & frigidis, ne dicam profanis ceremoniis coluerunt, interceſſione & patrocinio veniam ſibi & gratiam apud Deum eſſe paratam, quae pernicioſa opinio, quantum etiam fieri potuit, commentis miraculorum confirmabatur.* Alter *error eſt, quod homines etiam non mali certos ſibi ſanctos tanquam patronos & tutores delegerunt, in eorum meritis atque interceſſione plusquam in Chriſti merito fiduciam poſuerunt, atque adeo unico illo advocationis Chriſti officio obſcurato ſanctos atque inprimis*

mis virginem matrem in illius locum ſubſtituerunt, *imo non defuerunt viri etiam celebres*, *qui adſererent*, *id quod Heſter Aſſuero promiſit*, *ſe petenti dimidium regni daturam*, *in Maria completum eſſe*, *in quam Deus regni ſui*, *quod iudicio & miſericordia conſtat*, *dimidium*, *hoc eſt*, *miſericordiam transtulerit*, *altera regni parte ſibi retenta. Hinc illi tituli paſſim virgini tributi: regina cæli*, *regina eſt mater miſericordiae*, *vita*, *ſpes noſtra*, *lux eccleſiae*, *advocata & mediatrix. Quae etſi commodam interpretationem admittant*, *ea tamen non ſemper omnibus praeſertim rudibus & imperitis occurrit. Quid quod totum pſalterium ſublato ubique Domini nomine in nomen dominae commutatum legitur? Quin & eo ventum eſt*, *ut etiam Chriſtus iam in cælo regnans matri ſubiiciatur*, *quomodo in nonnullis eccleſiis canitur: Ora matrem*, *iube Filio.* Item: *O felix puerpera*, *Noſtra pians ſcelera*, *Iure matris impera Redemtori &c.* Tertio *nonnunquam error accidit in meritis ſanctorum*, *quibus nonnulli ſanctificandi & redimendi vim tribuere videntur*, *quod ſoli Chriſto Deo & homini proprium eſt*, *de cuius plenitudine omnes accepimus*, *& cuius vibice ſanati ſumus. Quod ſi in veteribus aliquid huiusmodi legatur*, *id ad exempla & preces referendum eſt*, *& ad eam communicationem meritorum*, *quae per ſeipſa non ſanctificant*, *ſed ſanctificationis beneficium ex unico Chriſti merito & fide in ipſam impetrant &c. Eſt & hic error haud infrequens*, *quod veteribus & compertis ſanctis propemodum neglectis novos & incognitos vulgus hominum ardentius & impenſius colat*, *de quorum ſanctitate obſcurius conſtat*, *& nonnulli per revelationes tantum innotuerunt*, *atque adeo de quibusdam*, *an unquam in rerum natura fuerint*, *merito dubitatur*, *quorum cultum figmenta hiſtoriarum & impoſturae miraculorum mirifice auxerunt*, *quae figmenta etiam compertorum ſanctorum hiſtorias conſpurcarunt*, *quos quisque pro ſuo adfectu commentus eſt. Hue etiam referri poteſt*, *quod vulgi imperitia divinos honores ſanctis adtribuit*, *ut cum templa*, *arae*, *ſacrificia*, *ſacerdotia*, *vota*, *feſti dies non tantum memoriae*, *ut veteres loquebantur*, *ſed honori & cultui ſanctorum conſecrata putantur*, *quem errorem Auguſtinus ſubinde refellit &c.* Idem Caſſander, cum aliquando in colloquium de invocatione ſanctorum cum quibusdam veniſſet, tandem poſt multas velitationes reſpondit: *Ego in precibus meis non ſoleo ſanctos invocare*, *ſed invocationem dirigo ad ipſum Deum*, *idque in nomine Chriſti*, *hoc enim tutius eſſe exiſtimo.* (Caſſander apud Ieſuitas in exiguo vel potius nullo numero cenſetur, unde Bellarminus libr. de laicis capit. 19. ex profeſſo contra ipſum diſputat, interim conſtat, eum auguſtiſſimis imperatoribus Ferdinando & Maximiliano II. fuiſſe cariſſimum, quod teſtatum faciunt eorum literæ operibus Caſſandri præfixæ, & in epitaphio, quod Coloniæ in templo ſancti Franciſci exſtat, vocatur *theologus in perſcrutandis ſacris bibliis & expendendis ſanctorum patrum monumentis atque ſententiis diligentiſſimus*, *qui hoc nomine tum pietate*, *animique moderatione clarus ab invictiſſimis imperatoribus de conciliandis articulis in religione controverſis conſultus & in aulam adſcitus fuit.* Item: *vir vario doctrinae genere praeſtans.* Conſultatio ipſius vocatur *liber perutilis.*) Suarez tom. II. comm. in Thom. diſput. 23. quæſt. 37. ſect. 3. quærit, *annon maior ſit fiducia maiorque Dei gloria*, *ſi immediate ad Deum accederemus?* reſpondet vero *interdum hoc facere bonum eſſe ac expediens*, *tamen quod aliquando per virginem Mariam accedamus eſſe ei placitum & per ſe conveniens.* (agnoſcit igitur ſanctorum invocationem non eſſe ſemper, proinde nec ſimpliciter neceſſariam.)

§. CCCCXXXIV.

Antitheſis Pontificii, quem ſuleum ſanctis deſerant.

§. CCCCXXXIV. Antitheſes. Novitii papæ defenſores & dogmatum papalium incruſtatores varia excogitant emplaſtra, quibus hoc ulcus tegant. 1.) Quandoque diſputant, *ſanctos non invocari religioſe ac ſuppliciter, ſed tantum compellari, ut orent pro eccleſia militante*, unde invocatio ſanctorum ipſis nihil aliud eſt quam *votum*, quo optamus neceſſitatem noſtram ſanctorum precibus includi, vel *commonefactio* quædam admonens ſanctos, ut faciant in cœlis, quod iam faciunt, ut hac ratione ſanctorum invocatio non tam ſit oratio, quam celebratio. Caſſander in conſultat. articul. XXI. pag. 964. oper. vocat *interpellationem, qua beatos illos ſpiritus ut nos in hoc exilio peregrinantes precibus ſuis apud Deum, cuius iam ſocietate fruuntur, adiuvent, obſecramus &c. de qua ut nullum mandatum neque exemplum exſtet, quo id fieri iubeatur, ita nullum interdictum legi, quo id fieri prohibeatur.* Item: *Ritum interpellationis ſanctorum non aſpernandum.* p. 964. *Non eſt neceſſe, ut, dum hoc modo ſancti interpellantur, iis cordium inſpectio, quae ſoli Deo propria eſt, adtribuatur.* Et poſtea: *Hoc pium votum & deſiderium non poteſt non eſſe gratum Deo, quo nos ad ipſius miſericordiam implorandam ad thronum gratiae eius accedentes, ſanctos quoque Chriſti Filii eius membra condeprecatores adſciſcimus, eoque facto eam fidem proteſtamur, qua eos apud Deum vivere, nobisque caritatis vinculo coniunctos eſſe credimus. Itaque tota haec interpellatio ad Deum tendit, a quo ſolo, quae petimus, concedi poſſe agnoſcimus. Quare Alexander de Ales quaeſt 92. membr. 1. art. 4. cum diſputat, quis ſit orandus, ſolum Deum ſimpliciter eſſe orandum, tanquam finaliter, a quo eſt omne bonum, definit, ſanctos vero magis ſe tenere ex parte orantium, quaſi coadiuvantes, quam illius, qui oratur.* Idem Caſſander in hymnis & ſcholiis Coloniæ editis anno 1556. pag. 187. Item in hymno eccleſiaſt. fol. 187. *Omnes ſancti orate Deum pro me, proinde valet, ac ſi dicatur: Utinam omnes ſancti Deum orent pro me.* 2.) Quandoque diſputant, *ſanctos non invocari ut datores beneficiorum & adiutores ac defenſores, ſed tantum ut intercesſores ac condeprecatores.* Caſſander dict. loc. pag. 964. *Sanctos Dei non ut deos, & largitores bonorum, ſed ut condeprecatores & impetratores adpellamus.* Pag. 965. *Quomodo in eo gloriae Dei quidquam detrahitur, cum ille ſolus fons & largitor omnis boni agnoſcitur? neque aliud ſanctis tribuitur, quam ut precibus ſuis ab ipſo fonte & largitore omnis boni ea, quae nobis ad praeſentem vitam utilia & ad futuram ſalutaria ſunt, impetrent?* Et poſtea: *Sanctis ut Chriſto iam familiarius coniunctis officium tantum pro nobis, quibus tanquam eiusdem corporis membris caritatis vinculo coniuncti ſunt, deprecandi tribuitur.* Cenſura Colon. fol. 208. & 229. fatetur, *illam invocationem, ut bona nobis donentur, ut a malis cuſtodiamur & liberemur*; item: *ut gratiam in hac vita & gloriam in futura accipiamus, ſoli Deo deberi.* Bellarminus de beat. ſanctor. cap. 17. prop. 1. *Non licet a ſanctis petere, ut nobis tanquam auctores divinorum beneficiorum gloriam vel gratiam, aliaque ad beatitudinem media concedant.* Prop. 2. *Quidquid ſancti a Deo nobis impetrant, per Chriſtum impetrant &c. Itaque ſanctos invocamus ad hoc ſolum, ut faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipſi facere poſſunt, quam nos, melius illi & nos ſimul, quam nos ſoli.* Quidam diſtinguunt inter *invocare, anruffen*, ut patronum & interceſſorem apud Deum; & *adorare anbeten*, ut Deum creatorem & Salvatorem. Prius duntaxat tribui in papatu ſanctis, non poſterius, (Cenſura Colon. fol. 228. *Numquam vel fando auditum, ſanctos eſſe adorandos.*) cum tamen ſcriptura pro *iſodynamis* hæc habeat. Quod enim Deu-

ter.

ter. VI. 13. dicitur: *Dominum Deum tuum adorabis*, id Pſal. L. 15. ſic effertur: *Invoca me in die tribulationis.* Confer etiam Pſalm. LXXII. 11. cum Rom. X. 13. adde, quod adoratio & invocatio conveniant *cauſis*, *obiectis & ipſa definitione*, quomodo igitur realis inter ea ſtatui poſſet differentia? 3.) Quandoque ſtatuunt, *eodem prorſus modo compellari ſanctos defunctos, quo preces viventium & in terris nobiscum converſantium expetimus, ac proinde non alium illis honorem a ſe deferri, quam qui exhiberi ſolet ſanctis viventibus.* Caſſander d. l. pag. 966. *Deum oramus eo cultu religionis, quo illum omnis boni fontem & largitorem eſſe profitemur, ſanctos vero homines tum hic peregrinantes, tum una cum Chriſto regnantes, oramus ex officio caritatis & honoris, quo eos Deo gratos eſſe, eorumque preces apud Deum ad impetrandum pro aliis, quod eorum ſaluti expediat, efficaces eſſe agnoſcimus.* Cenſura Colon. pag. 228. *Si invocationem accipis pro adoratione, quam Graeci λατρείαν vocant, concedimus eam ſoli Deo deberi. Si vero per invocationem intelligis implorationem interceſſionis, quemadmodum catholici eam accipiunt, dum invocationem ſanctorum ſtatuunt, a veritate alienum eſt, quod dicis. Non enim talis invocatio eſt potiſſima cultus Dei pars, ſed cultus, qui δυλεία appellatur, quam ſanctis impendimus.* Pag. 229. *Sacra ſcriptura geminam adorationem inſinuat, nempe eam, quae ſoli Deo impendenda eſt, de qua Deut. VI. Pſalm LXIX. Matth. IV. Iohan. IV. & alia quae creaturis impertitur, ſicut Iacob Eſau adoraſſe dicitur, Geneſ. XXXI. & Abigail Davidem, 1 Reg. XXVI.* ad quam poſteriorem ſpeciem referunt invocationem ſanctorum; unde pag. ead. ſcribunt: *Nos nullum ſanctis divinum honorem decernimus, non magis quam Paulum iiſdem detuliſſe conſtat, quorum ipſe vivus adhuc preces ambiebat. Nam honorem, quem ille vivis impertiebatur, ab eis orationes efflagitando, nos iam ſanctis vita defunctis deferimus invocando eos. Quid enim aliud eſt invocare ſanctos, quam eorum interceſſionem apud Deum expetere?* Bellarminus de beat. ſanct. cap. 20. reſp. ad 1. *Sancti non ut dei, ſed ut amici Dei honorantur, & tanquam patroni apud Deum accipiuntur, qua ratione Deo nulla infertur iniuria, ſed honor, alioquin etiam faceret Deo iniuriam, qui a viventibus orationes poſtularet, ut fecit apoſtolus.* Coſterus in ench. p. 396. *Sancti in cœlis merito a viventibus omnem honorem accipere merentur & debent, qui alicui creaturae in hoc mundo ſine reprehenſione defertur. Excipio honorem divinum, utpote de quo Deus ſic loquitur:* Gloriam meam alteri non dabo. *Proinde quidquid exhibetur principibus, parentibus, aut quibusvis hominibus, quidquid etiam angelis; id merito deferri poteſt ac debet ſanctis cum Chriſto viventibus.* Pag. 398. *Si principem, parentem, praeceptorem ſimili externo cultu honoremus, non erit latria, ſed honor humanus, niſi in mente ſit error.*

§. CCCCXXXV. Sed hæc eſſe inania περιζασάτα, quibus nuditatem meretricis Babylonicæ fruſtra obvelare nituntur, patebit ex plena & ſpeciali deſcriptione illius cultus, quem defunctis ſanctis in papatu homines exhibent, & exhibendum eſſe publice docent. Nam 1.) ſtatuunt, ſanctos eſſe omniſcios, καρδιογνώςας, omnipræſentes, omnipotentes, datores beneficiorum tam ſpiritualium quam corporalium, rerum humanarum cumprimis eccleſiæ in terris militantis præſides ac gubernatores, in quos ſpes ac fiducia collocari poſſit ac debeat, ut patet ex præcedentibus. Ergo etiam fiducialis ac religioſa eſt illa adoratio, quam ſanctis deferunt. 2.) Vocant illos *deos per participationem.* Antoninus part. IV. ſumm. tit. 15. cap. 44. deſcribit coronationem Mariæ, in qua deſcriptione expreſ-

ſe eam vocat *deam*, ac τρισάγιον *angelicum eidem ab angelis decantatum eſſe* addit, quin & *in ipſum Dei thronum eamdem evectam* adſerit. Leo X. ad Recatanenſes, ut procurent templi Lauretani ædificationem: *Ne tum nos, tum etiam deam ipſam* (Mariam Lauretanam) *inani lignorum inutilium donatione luſiſſe videamini.* Anno 1514. epiſt. XVII. lib. IV. apud Bembum. Iovius lib. XXIV. ſanctos vocat *tutelares deos.* Ambroſius Catharin. in conc. Trid. Mariam vocavit *Deiſociam.* Vitus Miletus in refutat. 600. errorum p. 495. *Sanctorum invocatio nihil aliud eſt quam ipſiſſima unius & ſolius Dei invocatio & adoratio.* (ergo per invocationem ſancti in thronum Dei collocantur.) In pſalterio Mariæ loco *Domini* legunt *dominam.* Bellarminus lib. III. de cultu ſanctorum cap. 9. §. ult. *Sancti in cælo degentes ſunt dii quidam per participationem.* Suarez tom. II. comm. in Thom. q. 37. diſp. 22. ſect. 2. ad b. virginem adplicat illud apoſtolicum Philip. II. *quia humiliavit ſe, propterea exaltavit illam Deus, & dedit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen*, quod immane ſacrilegium ut qualicunque ratione palliet, addit *ſub Deo*, quem προσδιορισμὸν a textu apoſtolico plane alienum eſſe, docet res ipſa. Blaſius de Viegas in comm. ſup. Apocal. p. 544. *Dedit tibi Maria tota Trinitas nomen, quod poſt nomen Filii tui eſt ſuper omne nomen, ut in nomine tuo omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & inferorum.* Oſorius tom. III. conc. II. in feſt. Ioſephi p. 124. *Omnia quae Dei ſunt, Mariae ſunt, quia mater & ſponſa Dei eſt.* Ergo etiam cultus, quem ſanctis deferunt, eſt divinus cultus, ac mera hypocriſis eſt, quando Bellarminus in recognit. librorum edit. Ingolſt. 608. publice revocat, quod in libris ſuis ſanctos quandoque *divos* vocarit, quoties enim eos religioſe colendos eſſe diſputat, reipſa eos divos adpellat. 3.) Sanctos docent eſſe *ſuppliciter invocandos.* Concilium Trid. ſeſſ. XXV. p. 290. *Mandat ſancta ſynodus omnibus epiſcopis & caeteris docendi munus curamque ſuſtinentibus, ut iuxta catholicae & apoſtolicae eccleſiae uſum &c. de ſanctorum invocatione fideles diligenter inſtruant, docentes eos, ſanctos una cum Chriſto regnantes orationes ſuas pro hominibus Deo offerre, bonum atque utile eſſe, ſuppliciter eos invocare.* Antoninus part. III. tit. 12. cap. 8. *Proponuntur a papa per canoniſationem ſancti ut exemplar fidei & vitae ſanctae & ab omnibus adorandi & in neceſſitatibus invocandi.* Cenſura Colon. p. 208. *Sancti invocandi ſunt ut ſummi Dei amici.* Bellarminus de beat. ſanctorum cap. 19. in princ. *Sancti, ſive angeli, ſive homines, pie atque utiliter a viventibus invocantur.* Iam vero compellatio illa, qua viventium preces ſive coram, ſive per literas petimus, non eſt ſupplex & religioſa invocatio. Ergo cultus ille, quem pontificii ſanctis deferunt, non poteſt nudæ compellationis nomine deſignari. 4.) Sanctos defunctos tradunt eſſe *adorandos*, & quidem *proprie, religioſe, & divine.* Concilium Trid. d. l. *impie ſentire* dicit eos, qui *ſtultum eſſe ſtatuunt, ſanctis in cælo regnantibus voce vel mente ſupplicare.* (Atqui mente alicui ſupplicare eſt proprie, religioſe & divine adorare.) Catechiſmus Trid. iuſſu concilii editus: *Chriſtiani dicuntur angelos adorare, non tamen veneratione divina.* Sed hæc proteſtatio addita praxi eſt contraria. Nam teſte Bodino in meth. hiſt. cap. V. p. 100. *D. Antonius a plerisque in Italia & Gallia Narbonenſi ardentiore voto, certe maiore metu colitur, quam Deus immortalis.* Conſtat vero Deum coli religioſe & divine, utique ergo etiam Antonium colunt religioſe & divine. (Leſſii diſſertatio de *ſanctis adorandis* exſtat lib. II. de iuſtitia & iure cap. 38. dub. 10.) In pſalterio b. Mariæ *illa ipſa adoratio*, qua David Deum omnipotentem coluit, virgini Deiparæ tri-

itur, Pſalm. XXI. *Adorent te Mariam* *ae gentium.* Pſalmo XCVI. *Adorate* *ives curiae paradiſi.* Ecquis vero due velit, adorationem illam, qua heta regius Deum omnipotentem t, eſſe religioſam, ſupplicem, filem ac divinam? Neque eſt, quod pſalterii auctoritatem ſubterfugere t, eademque ſe teneri negent. Contum enim eſt a Sixto IV. & Innocen-III. Romanis pontificibus, nec uno m in loco, ſed in diverſis Galliæ, & Germaniæ provinciis impreſſum, tiis, Pariſiis, Heidelberg. Franco-& Lipſiæ, ut & Tegernſeæ in Bavaıno 1572. in forma 16. anno 1600. iis cum adprobatione Sorboniſtarum ecuſum aqud Nicolaum dum Foſſe ſigne vaſis aurei, ac ad normam ippublicæ preces conformatæ, nec ab ullo pontificum in catalogum bitorum librorum hoc noſtro ſeculo ım, quinimo Bellarminus lib. II. de orum imagin. cap. 23. diſputat, *poſſit imago adorari adoratione ipſius* *laris proprie quidem, ſed per accidens.* quod *imagines per ſe & proprie ſint* *ae, ita ut ſint terminus proprius ado-* *is.* c. 12. quod *creaturae honorandae* *eligioſe propter ſolam relationem ad*, quodque *imagines Chriſti & ſan-* *n ſint honorabiles cultu religioſo.* (At imagines inanimes ac inſenſibiles ie & religioſe ſunt colendæ & ado-, utique etiam ſancti proprie & oſe ſunt colendi, unde idem Belnus ſcribit) de beat. ſanctor. lib. I. 2. *Adoratio, quae debetur ſanctis,* *lia quaedam inclinatio voluntatis cum* *enſione excellentiae plusquam humanae* *nus quam divinae*, cuius adorationis *exteriores fere omnes communes* dicit *im adoratione mere divina.* Atque adſerit *eſſe ſententiam catholicorum.* iuxta catholicorum ſententiam ſancti non coluntur honore quodam humano & cultu externo, cum enim Bellarminus diſerte diſtinguit a cultu ſanctorum, ſed *plusquam humano ac religioſo*, proinde etiam divino. Quamvis enim Bellarminus hunc ſanctorum cultum ſtatuat eſſe *medium inter divinum & humanum*, ut ſit divino inferior, humano autem ſuperior, tamen ſcriptura nullum hic novit medium, ſed ut duæ tantum ſunt decalogi tabulæ, quarum prior nos informat de cultu divino, poſterior de honore humano, ita quoque duplicem duntaxat adorationem novit propriam, religioſam ac divinam, qnæ ſoli Deo debetur, & ad primam decalogi tabulam pertinet; ac impropriam, humanam & externam, quæ creaturis deferri poteſt, & ad ſecundam decalogi tabulam reducitur) Cap. 14. §. 1. *Cultus, qui defertur ſanctis, etiam dicitur cultus religionis licet ſecundario.* Cap. 13. præced. §. penult. *Si honor civilis debetur civili virtuti, ſapientiae, potentiae & nobilitati. Ergo honor plusquam civilis debetur ſupernaturali virtuti, ſapientiae, poteſtati, nobilitati. Sed ſancti quoad virtutes ſupernaturales excellunt omnino &c. ergo merito ac iure optimo religioſo cultu proſequendi ſunt.* §. ult. *Deus ſanctis honorem & gloriam promiſit, ergo debetur eis honor & certe non ab aliis, quam a nobis, qui illis inferiores ſumus. Non convenit autem mortuis honor civilis. Ergo religioſus illis debetur* (Qua igitur fronte Coſterus dicit, *nullum alium honorem a ſe deferri ſanctis quam externum, qui debeatur principibus, regibus, parentibus?*) Suarez tom. II. comm. in Thom. q. 37. diſput. 22. ſect. 1. *Adoratio, quae virgini debetur, eique ab eccleſia tribuitur, cultum religioſum continet.* Blaſius de Viegas in comm. ſuper Apocal. p. 543. *Filii gloriam cum matre non tam communem iudico, quam eamdem.* Et poſtea laudat illud Gerſonis: *Deum dediſſe dimidium regni ſui Mariae virgini, poteſtate Deo remanente ceſſiſſe quodam-*

dammodo miſericordiam Dei matri ſponſaeque regnanti. Itaque virginem diviſum habere cum Deo imperium. Quosdam Mariæ latriam tribuere oſtendimus ſuperius §. 381. membr. 10. Ex quibus omnibus ſic inferimus: Cultus, qui defunctis ſanctis exhibetur, eſt adoratio religioſa proprie dicta & divina. Iam vero compellatio, qua viventium preces expetimus, non eſt religioſa & proprie dicta adoratio. — 5.) Sanctorum non modo interceſſionem petunt, ſed etiam *meritis eorum confidunt* & propter illa ſeſe exaudiendos ſperant. In canon. miſſæ ſic orant: *Quorum* (ſanctorum) *precibus & meritis concedas, ut in omnibus protectionis tuae muniamur auxilio.* In hortul. anim. *Precibus & meritis b. Mariae ſemper virginis & omnium ſanctorum perducat nos Dominus ad regna cælorum.* In breviar. Rom. *Deus, qui beatum Nicolaum innumeris decoraſti miraculis, tribue quaeſumus, ut eius meritis & precibus a gehennae incendiis liberemur.* Lombardus lib. IV. ſent. diſt. 45. lit. G. *Intercedunt ad Deum pro nobis ſancti & merito, dum illorum merita nobis ſuffragantur, & adfectu, dum vota noſtra cupiunt impleri, quod tamen non faciunt, niſi in voluntate Dei implenda didicerint. Oramus ergo, ut intercedant pro nobis, id eſt, ut merita eorum nobis ſuffragentur &c.* Gabriel Bielis lect. 30. in canon. miſſæ: *Ex quibus patet, preces noſtras, ſpemque conſequendae beatitudinis per mediatores ſanctos in cælo inanes non eſſe, ſed ordine a Deo inſtituto nos ad eorum auxilia confugere debere, ac debita veneratione eos ſemper implorare, ut ſalvemur eorum meritis ac votis &c.* Inde ſcholaſtici diſputant, *adorandos eſſe ſanctos tribus potiſſimum de cauſis. Primo ob noſtram inopiam, ut nimirum illorum merita nobis ſuffragentur, deinde ob ipſorum gloriam, denique ob Dei reverentiam.* Bellarminus de beat. ſanctorum cap. 20. reſp. ad 10. argumentum: *Sancti ex meritis praecedentibus impetrare poſſunt, & ſibi & aliis id, quod orando petunt.* Iam vero quando viventium preces imploramus, non confugimus ad ipſorum merita, ſed Chriſtianæ caritatis officium ab illis petimus. *Solus enim Chriſtus eſt, qui meruit nobis gloriam & gratiam & omnia neceſſaria ad ſalutem, ergo nihil a ſanctis petere poſſumus, niſi ut intercedant apud Deum, quo nobis Chriſti meritum adplicetur, & per Chriſtum gratiam & gloriam conſequantur,* ut ſcribit totidem verbis Bellarminus cap. 17. §. 10. & 11. 6.) A ſanctis non ſolum interceſſionem, ſed etiam *opem & auxilium*, ac omnis generis beneficia ſpiritualia & corporalia, ad hanc & futuram vitam ſalutaria petunt. Concilium Trid. ſeſſ. XXV. *Bonum atque utile eſt, ſanctos ſuppliciter invocare & ob beneficia impetranda a Deo per filium eius Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter Redemtor ac Salvator eſt, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere.* Beatam Mariam adpellant non ſolum *advocatricem*, ſed etiam *mediatricem, auxiliatricem, redemtricem & illuminatricem, thronum gratiae, portam cæli &c.* Innocentius in oratione quam trecentorum dierum indulgentiis dotavit: *O Maria maris ſtella, portus ſalutis, naufragantium dux pia, miſerorum patrona dulciſſima, reorum advocata doctiſſima, deſperatorum ſpes unica, peccatorum ſalvatrix magnifica, die mea noviſſima, facie tua ſplendiſſima, me precor irradia.* Sixtus IV. in oratione, quam coram imagine Mariæ recitantibus undecim millium annorum indulgentias promiſit; *Ave ſanctiſſima mater Dei, regina cæli, porta paradiſi, domina mundi &c.* Petunt a Maria & ſanctis, primo *peccatorum remiſſionem.* In pſalterio Mariæ Pſalm. L. *Miſerere mei domina, quae mater miſericordiae nuncuparis, & ſecundum viſcera miſericordiarum tuarum munda me ab omnibus iniquitatibus meis.* Pſalm. LIII. *Domina in*

nomi-

io ſalvum me fac, & ab in iuſtitiis
'a me, ut non noceat mihi calliditas
Pſalm. 127. *Converte domina miſe-*
tuam ſuper nos, & deprecabilis
r ſervos tuos. . . Intuere & reſpice
em noſtrum, aufer cunctas iniqui-
ſtras. Johannem Baptiſtam ſic
ant:

ueant laxis reſonare fibris
geſtorum famuli tuorum,
polluti labii reatum,
Sancte Johannes!

; in veſtibulo portæ ſ. Marci
iſtæ Matthæi imagini hic verſicu-
ſcriptus:

cuncta reae mentis mala ſancte
Matthaee.

no de omnibus ſanctis: *Omnes,*
i gratia ab hac exemit patria, bona
æleſtia, noſtra laxate crimina. Se-
propitiationem ac reconciliationem
. In pſalterio Mariæ Pſalm. CXXXVI.
us humiles ad puerperam virginem,
ts ei planctus & ſuſpiria noſtra.
'enietur propitiatio ſine illa, nec ſa-
fructu illius. Per illam peccata pur-
& per fructum illius animae deal-
Per illam ſit vera ſatisfactio de
, per fructum illius animae condonan-
In hymno: *Salve regina,* quem
e quadrageſimæ canunt: *Salve re-*
iſericordiae, vita, dulcedo & ſpes
'alve! Ad te clamamus exſules filii
Ad te ſuſpiramus gementes & flen-
ac lachrymarum valle. Eja ergo ad-
noſtra illos tuos miſericordes oculos ad
verte, & Jeſum benedictum fructum
tui nobis poſt hoc exſilium oſtende.
ens, o dulcis, o pia virgo Maria!
cantiunculæ auctor ſecundum
ım eſt Petrus epiſcopus Compoſtel-
Durando tamen potius placet au-
ı ejus eſſe Hermannum Contractum
. rational. cap. 22. Idem ſtatuit

Trithemius in ſcriptis eccleſ. Hieron. Vi-
da in hymno ad Thomam Aquinantem
in carm. pag. 197.

Sancte veni, precibusque tuas mitiſſime noſtris
Junge preces, nobisque tuo placabile numen
Concilia adventu, noſtrisque occurre periclis,
Reſpice nos duris attritos undique bellis.

In hymno de ſancto Stephano: *Sancte Dei pretioſe protomartyr Stephane, funde preces pro devoto tibi nunc collegio, ut tuo propitiatus interventu Dominus nos purgatos a peccatis jungat cœli civibus.* Tertio, *gratiae & donorum per gratiam ſive ſpiritualium charismatum elargitionem.* In roſario Mariæ: *O virtutum vaſculum, regina cœlorum, reparatrix & ſalvatrix deſperantis animae, irroratrix & largitrix ſpiritualis gratiae. Quod requiro, quod ſuſpiro, mea ſana vulnera, & da menti te poſcenti gratiarum munera.* Ibidem: *Ave vas clementiae, gratiae piſcina, portus indulgentiae, vitae medicina, veniae pincerna nardus odorifera, gratiae lucerna.* In pſalterio Mariæ Pſalm. LXI. *Memento noſtri perditorum ſalvatrix, exaudi planctus cordis noſtri, infunde gratiam de theſauris tuis, & unguentis placa dolorem noſtrum.* Pſalm. CXXXV. *Bona naturalia conſerva in nobis, & bona gratiae per te multiplicentur. Illumina vias & ſemitas noſtras, ut noſcamus, quae placita ſunt Deo.* Bernhardinus in ſuo Mariali: *Sicut collum eſt medium inter caput & corpus, ſic illa* (Maria) *eſt mediatrix inter Deum & nos. Et ſicut a capite per collum in corpus deſcendunt omnia: ſic a Chriſto per virginem in nos veniunt omnia dona. Ipſa enim nobis gratias ſpiritualiter tribuit. Nam gratiae omnes intrant in Mariam, & ab illa nobis communicantur.* Antoninus part. IV. ſumm. tit. 25. ſcribit, *Mariam ideo dici gratia plenam; quia eſt medium & cauſa gratiae transfundendo tam*

 in

in genus humanum. Eamdem vocari portam cœli, quia quidquid unquam gratiae de cœlis exivit in mundum, hoc per Mariam intrare ſit neceſſe. Quarto *mentium illuminationem.* In roſario Mariae: *Cor meum illumina fulgens ſtella maris, & ab hoſtis machina ſemper tuearis. O glorioſa virgo Maria.* In pſalterio Mariæ Pſalm. XXVI. *Domina illuminatio mea ſis, ſplendor faciei tuae & ſerenitas gratiae tuae refulgeat menti meae.* Pſalm. CIX. *Miſerere mei domina, mater luminis & ſplendoris, illumina nos domina veritatis & virtutis. De theſauris tuis infunde nobis ſapientiam Dei & intellectum prudentiae ac formam diſciplinae.* In hortul. anim. de angelis: *Sancti patriarchae, quibus ab initio mundi omnipotens Deus majeſtatem ſuae divinitatis revelare dignatus eſt, obſecrate pro peccatis meis, expellite penitus erroris caliginem cordis mei, & oculos meos verae fidei catholicae lumine illuſtrate.* Quinto *ſcripturae intelligentiam.* In pſalterio Mariæ Pſalm. CXL. *Radio intelligentiae reverbera cor meum, & igniculo caritatis inflamma.* In cantico archiepiſcopi Patracenſis in concilio Lateranenſi anno 1515. decantato:

Omnium ſplendor, decus & perenne
Virginum lumen, genetrix ſuperni,
Gloria humani generis Maria
Unica noſtri!
Sola tu virgo dominaris aſtris,
Sola tu terrae maris atque cœli
Lumen, inceptis faveas, rogamus,
Inclyta noſtris.
Ut queam ſacros reſerare ſenſus,
Qui latent chartis nimium ſeveris,
Ingredi & celſae duce te benigna
Mœnia terrae!

Sexto, *defenſionem ab inimicis.* In pſalterio Mariæ Pſalm. LXVII. *Exſurgat Maria, & diſſipentur inimici eius, & conterantur omnes ſub pedibus eius. Imperium inimicorum noſtrorum diſſipa, deſtrue omnem iniquitatem eorum.* Feſtum viſitationis Mariæ ab Urbano VI. ante ducentos annos fuit inſtitutum, & a concilio Baſileenſi ſeſſ. XLIII. poſtea confirmatum, *ut pedibus ſuis, quibus montes calcavit, etiam capita & vires hoſtium eccleſiae conculcet.* Platina in vita Gregorii VII. refert: *Hildebrandum illum, cum privaret Henricum imperatorem imperio, & ſubditos ſuos religione officii & obedientiae exſolveret, hac ſententia uſum: B. Petre, apoſtolorum princeps, inclina quaeſo aures tuas, & me ſervum tuum exaudi, quem & ab infantia educaſti, & usque ad hunc diem ab iniquorum manibus vindicaſti, qui me oderunt & perſecuti ſunt.* Septimo *liberationem a poteſtate ſatanae.* In pſalterio Mariæ Pſalm. XLII. *Judica me domina &c. a ſerpente maligno & a dracone peſtifero libera me. Sancta foecunditas tua diſperdat eum, beata virginitas tua conterat caput ejus. Sancta merita tua exinaniant virtutem ejus.* In hortul. anim. ſuffrag. apoſtol. *Sancte Iuda apoſtole, deprecor te, ut a conſuetudine peccatorum meorum tuis meritis me abſtrahas, & a poteſtate daemonum eruas, & me ad inviſibiles evehas potentias.* Octavo *praeſentiam & auxilium in hora mortis.* Breviarium Colon. in curſu Mariæ pag. 97. *Maria mater gratiae, mater miſericordiae, tu nos ab hoſte protege, in hora mortis ſuſcipe,* quem hymnum ab univerſa eccleſia (Romana) decantari, docet Bellarminus de beat. ſanct. cap. 17. In roſario Mariæ: *Fac mecum miſericordiam tuam, o b. mater, virgo Maria, in illa tremenda hora, quando mortua lingua ſe nequiverit movere ad invocandum te, neque lucem oculi capere poterunt, auresque meae nulli voci pateſcent.*

Dulcis amica Dei, roſa vernans, ſtella decora,
Tu memor eſto mei, cum mortis venerit hora.

In pſalterio Mariæ Pſalm. XXIV. *Ad te domina levavi animam meam, non praevaleant adverſum me laquei mortis &c.* In hortul. anim. ſuffrag. virgin. *O praeclara*

vos puellae, nunc implete meum velle, & dum mortis venerit hora, ſubvenite ſine mora, in tam gravi tempeſtate, me precantem defenſate, a daemonum inſtantia. Nono ſalutem & vitam aeternam. In pſalterio Mariæ Pſalm. XLI. *Tu virgo ſancta es genitrix vitae meae, & altrix reparationis carnis meae. Quia tu es lactatrix ſalvationis animae meae, initium & finis totius ſalutis meae.* In roſario Mariæ: *Peccatorum conſolatrix, infirmorum curatrix, tibi commendo hodie & quotidie animam meam, ut me in tuam cuſtodiam commendatum ab omnibus malis & fraudibus diaboli cuſtodias, atque in hora mortis conſtanter mihi adſiſtas, ac animam ad aeterna gaudia feliciter perducas.* In miſſali: *Sancta virgo Dorothea, tua nos virtute bea, cor in nobis novum crea.* In hortul. anim. ſuffrag. apoſtol. *Sancte Philippe apoſtole Domini te miſer ego peccator omnium criminum ſordibus obvolutus deprecor, ut me ab omni damnatione & a ventura ira liberes, & lampadibus ornatum ad regnum gloriae perducas.* In ſuffrag. confeſſ. *O praeſul beatiſſime Ambroſi, doctor maxime, poſt hanc vitam trahe ſurſum animam ad gaudia.* Atque ut brevibus omnia complectamur, nullum poteſt nominari bonum ſive corporis ſive animæ, ſive terrenum, ſive cœleſte, cujus elargitionem non petant a ſanctis; nullum poteſt nominari malum, a quo non petant per ſanctos liberari, ut multis exemplis ex roſariis, curſibus horariis, hortulo animæ, antiphonis, collectis, pſalterio Mariæ, antidotariis, breviariis &c. late probant Chemnitius in exam. conc. Trident. part. III. pag. 149. Schröderus in apodixi de ſanctis honorandis, ſed non invocandis th. CXXXIII. & ſequentib. Conrad. Platzius in luco ſucciſſ. c. LXIX. Joachimus Urſinus in ſtupendis templi Jeſuitici p. 104. & ſequentib. Quæ omnia breviter complectitur Suarez quando tom. II. comment. in Thomam quæſt. 37. diſp. 23. ſect. I. adducit ac probat dictum Germani, qui in ſerm. de zona Domini Mariam ſic adloquitur: *Nullus eſt, qui ſalvus fiat, niſi per te virgo ſanctiſſima. Nemo eſt, qui liberetur a malis, niſi per te o puriſſima. Nemo eſt, cui donum concedatur, niſi per te o caſtiſſima. Nemo eſt, cui gratia miſereatur, niſi per te o honeſtiſſima.* 7.) Parum abeſt, quin majorem honorem & cultum Mariæ & ſanctis deferant, quam ipſi Chriſto. Verbis quidem profitentur, ſe hyperduliam, ſicque eamdem cultus ſpeciem deferre adſumtæ humanitati Chriſti & b. virgini, ſed expendatur ipſa praxis, & adparebit majori fiducia invocari Mariam mediatricem quam Chriſtum mediatorem. In hiſt. ſecundum chorum Auguſtenſ. de commemorat. Mariæ ſic accinunt: *Gaude matrona cœlica, exſultando magnifica Deum ſalutarem, qui te fecit ſingularem, tu ancillam Jeſu Chriſti te vocare voluiſti, ſed ut docet lex divina, tu ipſius es domina. Nam jus habet & ratio, matrem praeeſſe filio. Ergo ora ſuppliciter, & praecipe ſublimiter, ut nos in mundi veſpera ad regna ducat ſuprema.* In proſa quæ incipit Mariæ præconio: *O felix puerpera, noſtra pians ſcelera, jure matris impera redemtori.* Diſcipulus de tempore in ſerm. quadrageſ. & de ſanctis p. 263. *Virgo Maria poteſtatem habet ſuper Filium ſuum Jeſum Chriſtum propter maternae auctoritatis imperium, quod nulla alioquin creatura habuit.* Coſterus in meditat. ſuper hymnum: *Ave maris ſtella*; ſuper verba: *Monſtra te eſſe matrem*, edit. Colon. anno 1600. p. 59. *In merita ſanguinis filii ſui plus juris habet mater, quae ſanguinem dedit, quam alia quaelibet creatura.* Et paulo poſt: *Æquum eſt, ut materna quoque apud filium tua valeat auctoritas. Alii enim omnes precantur ut ſervi, tu ut mater auctoritatem habens exaudiris pro tua reverentia.* p. 67. *Rogamus matrem, ut pro materna ſua in filium auctoritate efficiat, ne filius noſtras repudiet preces.* Carolus Stengelius, monachus Be-

Benedictinus in lib. de hiſtoria & officio b. Joſephi edit. Monach. anno 1616. p. 262. *Reliqui ſancti, etiam angeli & ſeraphini, deprecatorie poſtulant a Chriſto Domino tanquam ſervi. Ioſeph autem auctoritative quodammodo tanquam pater illius, cui ſane ſicut Chriſtus ipſe in terris tanquam patri ad nutum obſecundavit, ita in cœlis acceptae beneficentiae non immemor ad nutum eidem tanquam patri adfectu filiali, quem ab infantia concepit ac perpetuo conſervavit, in cœlo obedit.* Opponenda ſunt hæc Bellarmino, qui de beat. ſanct. cap. XVI. §. quinto: negat, *in papatu rogari virginem, ut filium jubeat facere, quod petimus.* Hardingus contra apolog. anglicanam cap. XVIII. ſcribens agnoſcit, *Mariam in papatu invocari, ut filio ſuo imperet,* ſed conatur ſchemate quodam utrumque excuſare, ſic enim diſſerit apud Ivellum part. II. p. 253. *Si quis jam nil niſi cœlum & cœleſtia ſpirans & Bernhardi ſimilis, matris Chriſti dignitatem & honorem alte ſecum in animo volutans & cogitationis aeſtu quodam abſorptus, quaſi ludum ad eam aliquem & leporem adhibens ſpiritualem, meminiſſe eam jubeat matrem ſe eſſe, atque ea re jus ſibi quoddam eſſe imperii in filium, ac denique ſuaviſſimum in modum exigat, ut jure ſuo utatur, hoccine aut impie dicitur, aut impudenter? annon ille potius ſumme & impius pariter eſt & impudicus, qui id reprehendat?* Huc referri poſſunt clauſulæ eucharisticæ & doxaſticæ, quas Ieſuitæ librorum ſuorum calci ſubjungunt. Bellarminus lib. III. de cultu ſanct. concludit hac δοξολογίᾳ, *Laus Deo, virginique Mariæ, Deo item Ieſu Chriſto aeterno Dei Filio!* Benedictus Pererius in fine libri de motus & mundi æternitate: *Deo uni in Trinitate & Dei genetrici Mariae ſemper virgini gloria & gratiarum actio in aeternum!* Gregorius de Valentia lib. de ſatisfact. hoc addit ἐπείσαγμα, *Laus Deo & beatae virgini Mariae, item Ieſu Chriſto.* In hisce & ſimilibus clauſulis b. virginem Deo Patri adjungi & Chriſto præferri res ipſa teſtatur. Ingolſtadii apud Wolffg. Ederum impreſſus eſt libellus continens preces in proceſſionibus recitandas, quæ omnes concluduntur hac doxologia: *Laus Deo & b. Mariae.* Martin. Iſengrinius in hiſt. publicis typis deſcripta memorat, cum puella quædam dæmoniaca eſſet adducta in capellam b. Mariæ veteris Oetingæ, & auxilium imploraretur Dei Patris, Filii & Spiritus ſancti, diabolum nihil fuiſſe motum. Cum vero litania Lauretana de b. Maria inchoaretur, tunc demum ſatanam cœpiſſe in obſeſſa turbari, clamare, furere. Mox vero Caniſium ligneam carioſam Mariæ imaginem arreptam obſeſſæ puellæ capiti impoſuiſſe, ac ſtatim diabolum exclamaſſe: Ah mulier, quid me calcas & caput meum conteris? Refert Chemnitius in theol. Ieſuit. cap. XI. prop. 3. f. 99. in templis quibusdam papiſticis talem conſpici picturam, in qua *Chriſtus iratus invocantibus letifera minitatur iacula, Maria vero oſtendat ubera, opponit pallium, reliquos ſanctos, vulnera & alia merita.* Confer quæ dicta ſunt ſuperius §. 386. 8.) Recitant ſanctis orationem dominicam. Cenſura Colon. p. 208. *Orationem dominicam fundimus ſanctis, non tam ipſos tunc adloquentes, quam Deum, ad quem ipſorum manibus eam cupimus deferri, tanquam qui cum gratiores Deo ſint, facile quod cupimus impetrabunt.* Coſterus in enchir. p. 412. *Dum in honorem ſanctorum recitamus orationem dominicam, non tam adloquimur illos, quam Deum ipſum, quem tali oratione precamur. Recitamus tamen eam in honorem ſanctorum, quibus velut libellum ſupplicem Deo adferendum, ſuisque precibus commendandum tradimus.* Bellarminus loco proxime citato: *Fideles dirigunt orationem dominicam ad Deum, illud autem faciunt coram imaginibus ſanctorum ſperantes, per auxilium ſanctorum ſuam orationem ad Deum melius & facilius perventuram.* (At quæ ſunt hæ ambages? Deus pre-

pre-

preces noſtras revelat ſanctis, quippe qui eas vident in ſpeculo divinæ eſſentiæ iuxta hypotheſin Bellarmini, & tamen preces noſtræ per auxilium ſanctorum melius & felicius ad Deum perveniunt?) Salmeronius diſp. VII. in 1. Tim. II. p. 467. *Qui diceret Pater noſter & Ave Maria ad ſanctorum honorem, ut ipſi Deo offerant, bene faceret, quia quidquid eſt ad honorem Dei, ad honorem quoque ſanctorum ſpectat.* Suarez tom. II. comm. diſp. 23. q. 37. ſect. 3. *Angelicam ſalutationem aliis ſanctis recitamus, ut eam pro nobis virgini repraeſentent.* 9.) Singulis ſeptimanæ diebus peculiares invocant ſanctos. *Die ſolis* ordines angelorum & angelum cuſtodem. *Die lunae* patriarchas, prophetas, apoſtolos, evangeliſtas, & diſcipulos. *Die martis* ſanctos martyres, Stephanum, Laurentium, Ignatium, Sebaſtianum, Iohannem, Paulum, Coſmum, Damianum, Dionyſium &c. *Die iovis* ſanctos doctores, Gregorium, Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Baſilium, Thomam de Aquino &c. *Die veneris* ſanctos eremitas & confeſſores, Antonium, Benedictum, Franciſcum, Dominicum &c. *Die ſaturni* ſanctam Mariam & omnes ſanctas virgines, martyres, viduas, ſanctam Annam, Martham &c. 10.) Confeſſionem peccatorum faciunt ſanctis. In pſalterio Mariæ Pſalm. L. *Miſerere mei domina. Quoniam peccata mea confitebor tibi, & coram te me accuſo de ſceleribus meis.* Pſalm. XCIII. *Venite, adoremus & procidamus antè dominam noſtram, confiteamur illi cum fletibus peccata noſtra*; unde etiam in formulis quibusdam abſolutionum paſſioni Chriſti *merita beatae virginis & ſanctorum* coniungunt, ut oſtendimus in tract. de pœnit. §. 117. 11.) Sanctis vovent. Bellarminus lib. III. de cultu ſanctor. cap. 9. §. 2. *Poſſe aliquo modo voveri ſanctis certum eſt.* Poſtea §. 7. repudiat Thomæ reſponſionem, *quod promiſſio, quae ſit ſanctis, non ſit formaliter votum, ſed materia voti. Qui enim* (inquit) *vovet ieiunium ſanctis, ipſos ſanctos religioſe honorare intendit. Et praeterea Caietanus in comm. Thom. probat ex ipſa profeſſione fratrum praedicatorum, vota vere fieri ſanctis. Nam dum profitentur, dicunt: Voveo Deo & b. Mariae virgini & omnibus ſanctis, me praelato tali vel tali obediturum, ubi ex duabus promiſſionibus una dirigitur ad praelatum, & illa eſt materia voti, altera, quae eſt formaliter votum ad Deum & ſanctos ſimul.* Et poſtea §. 9. *Vota, quae fiunt ſanctis, terminantur etiam ad ipſos ſanctos, ita ut revera ipſis vota fiant.* Item: *Animadvertendum eſt, inter omnes convenire, vere & proprie ſanctis aliquid promitti, ſicut vere & proprie aliquid Deo promittitur, quod per ſe patet. Nam ſi licet ſanctis aedificare ſepulcra & baſilicas, ornare eorum reliquias, & accendere coram eis cereos, cur non liceat eis iſta promittere?* §. 10. *Voti nomen eſt generale, quod convenit Deo & ſanctis, alias nemo dicere auderet: Voveo Deo & b. Mariae, & etiam ſimpliciter: Voveo b. Mariae.* §. 14. *Votum non convenit ſanctis, niſi quatenus ſunt dii per participationem.* Iam ſubſumo: *Votum eſt actus religionis ſoli Deo debitus, ut patet ex divinis literis, ubi perpetuo dicuntur vota fieri Deo.* Num. XXX. 3. Deut. XXIII. 21. Eſaiæ XIX. 20. ut totidem verbis ſcribit Bellarminus d. l. Ergo ſanctis deferunt cultum divinum. Excipit quidem Bellarminus, *aliter voveri Deo, aliter ſanctis, illi in ſignum gratitudinis erga primum principium omnium bonorum & in recognitionem beneficii ab ipſo tanquam primo auctore accepti, his in ſignum gratitudinis erga mediatores & interceſſores, per quos a Deo beneficia accipimus.* Sed petit hac in parte principium. Scriptura enim nuſpiam niſi ſoli Deo vovendum eſſe docet, ac *votum* & *ſacrificium*, ut duos actus exteriores cultus ſoli Deo debitos, perpetuo coniungit, iam vero concedit Bellarminus, ſacrificium nulli niſi ſoli Deo eſſe offerendum, ex quo recte infert Coſterus in

in ench. p. 400. *votum eſſe actum, qui includit latriam & honorem ſoli Deo debitum.* Hanc difficultatem non potuit alia ratione Bellarminus declinare, quam ut Coſtero contradicens ſcriberet, *voti nomen non ſolum convenire promiſſioni, quae fit Deo, quaeque eſt cultus latriae, ſed promiſſioni, quae fit ſanctis, & non eſt cultus latriae. Neque his repugnat*, inquit, *quod nomen voti ſemper accipiatur pro promiſſione facta Deo, nam cum ſcriberentur ſcripturae ſanctae, nondum coeperat uſus vovendi ſanctis.* Sic ergo ſponte fatetur, inſtitutum vovendi ſanctis eſſe recentius, quam ut eius origo vel uſus in ſcripturis oſtendi poſſit. 12.) Per ſanctos iurant, ut conſtat ex quotidiana praxi. Confer Thomam II. 2. q. 89. art. 6. Iam vero iuramentum eſt actus latriæ ſoli Deo debitæ, Deut. X. 20. Ierem. V. 7. Bellarminus d. l. *Votum eſt actus religionis ſoli Deo debitus, qualis eſt etiam iuramentum & ſacrificium, ut patet ex divinis literis.* 13.) Templa & altaria ſanctis eriguṅt. Eccius in enchir. p. 152. *Sanctus Savianus erexit eccleſiam ſancto Petro vivo, condidit & alias duas in honorem ſancti Stephani & ſancti Iohannis baptiſtae in Gallia.* Bellarminus lib. III. de cultu ſanct. c. 4. prop. 4. *Sacrae domus non ſolum Deo, ſed etiam ſanctis recte aedificantur & dedicantur.* Lib. I. de beat. ſanct. c. 20. *Templa & feſta deorum* (gentilium) *converſa ſunt in templa & feſta martyrum.* Item: *Romae templum omnium deorum converſum eſt in templum omnium ſanctorum, & templum Caſtoris & Pollucis in templum Coſmae & Damiani.* Iam vero templorum & altarium erectio eſt actus ex ſe ſignificans cultum divinum. Bellarminus lib. I. de beat. ſanctor. c. 12. *Omnes fere actus exteriores communes ſunt omni adorationi excepto ſacrificio, & quae ad illud referuntur, templis & altaribus & ſacerdotibus, voluit enim Deus hunc cultum ſacrificii ſibi ſoli exhiberi;* inde lib. I. de Chriſto cap. 8. deitatem Chriſti probat ex eo, quod templa illi paſſim ſint erecta. *Omnes fere prophetae* (inquit) *praedixerunt poſt adventum Meſſiae exterminandam idololatriam. Eccleſia autem ſemper in toto orbe terrarum Chriſtum coluit templis, aris, invocationibus, feſtis diebus. Ergo vel Chriſtus eſt verus Deus dignus latriae cultu, vel omnes prophetae decepti ſunt.* Coſterus in enchir. p. 400. *In actibus, qui in exhibitione cultus divini ſolent adhiberi, quidam ex ſe hanc mentem & intentionem ſignificant, alii non per ſe quidem, niſi peculiariter eo referantur. Prioris generis ſunt ſacrificii oblatio, altarium & templorum erectio, votorum nuncupatio. Poſterioris generis actus creaturis etiam exhibentur, mutata mente atque intentione, ut capitis apertio, proſtratio &c.* Utique ergo ſancti in papatu honorantur cultu divino. Excipit Bellarminus lib. III. de cult. ſanct. cap. 4. §. *altera &c. Sacra aedes proprie dicitur templum, quatenus erigitur ad ſacrificia; eadem ſacra aedes dicitur baſilica, quatenus erigitur ad ornatum ſepulcri alicuius ſancti, & commoditatem viſitantium eiusmodi reliquias &c. quod etiam videmus in altaribus. Nam unus & idem lapis dicitur altare, quatenus in eo ſacrificatur Deo; & idem dicitur tumulus vel ſepulcrum, quatenus tegit oſſa martyris alicuius &c.* Reſp. templa & altaria in papatu eriguntur ſanctis, non tantum in monumentum memoriæ ſcilicet fidei, conſtantiæ, virtutum &c. ad imitationem, ſed etiam ad cultum religioſum & venerationem ipſorummet ſanctorum, unde Bellarminus diſcedit ab eorum ſententia, qui exiſtimant, ſacras ædes non poſſe proprie erigi niſi Deo, quemadmodum ſacrificia non offeruntur, niſi Deo; ac templa denominari a ſanctis, non quod eis erigantur, ſed quod in illis templis præcipue colantur eorum memoriæ. Hanc ſaniorem & tolerabiliorem quorumdam recentiorum explicationem Bellarminus deſerit, ac baſilicas *ad cultum ſanctorum* erigi poſſe autumat. *Poteſt*, inquit, *erigi baſilica ſ. Petro, ut qui ingredium-*

r, *admoniti imagine ibi depicta vel*
mpli nomine recordentur ſ. Petri, eum-
eo loco tanquam patronum colant &
entur. 14.) Se, ſuas animas, cor-
& omnia bona ſanctorum tutelæ
rocinio fiducialiter commendant. In
ario Hildesheim. de compaſſ. Ma-
Ad te Maria, o unica ſpes miſerorum,
io, & plena fiducia tibi me ipſum in
us neceſſitatibus devote commendo. In
o Mariæ: *O domina mea ſancta Ma-*
ne in tuam benedictam fidem & ſingu-
cuſtodiam ac in ſinum miſericordiae
odie & quotidie, atque in hora exitus
imam meam & corpus meum tibi com-
, omnem ſpem meam, conſolationes,
ias, miſerias & finem vitae meae com-
In pſalterio Mariæ Pſalm. XXX.
nus tuas domina commendo ſpiritum
, vitam meam & diem ultimum meum.
rtul. anim. orat. ſ. Thom. ad b. vir-
: *O beatiſſima & dulciſſima virgo*
, in ſinum pietatis tuae commendo ho-
omnibus diebus vitae meae corpus meum
imam meam, omnesque actus meos,
tiones, voluntates, deſideria, locutio-
perationes, omnemque vitam, finem-
um. 15.) Feſta ſanctis celebrant,
nemoriæ duntaxat, ſed etiam imo
axime religioſi cultus gratia. Bel-
nus lib. III. de cultu ſanct. cap. 16.
que rationes &c. Dico honorem dierum
m immediate & terminative pertinere
ad ſanctos, ſicut ipſa invocatio, &
ltum religionis, ut eſt nomen generale.
inus part. IV. ſumm. titul. 15. c.
3. obſervat, quod cum in eccleſia
to ſolennitates Deo in ſolum ipſius
n dicatæ ſcilicet *Trinitatis, penteco-*
nativitatis, circumciſionis, epiphaniae,
ectionis, adſcenſionis & corporis Chri-
tidem etiam univerſales feſtivitates
orem virginis quotannis celebren-
quas hoc ordine recenſet Suarez
II. comment. in Thomam diſput. 22.
artic. 4. ſect. 1. *Feſtum adnunciationis, purificationis, adſumtionis virginis, nativitatis virginis, ſanctae Mariae ad nives viſitationis, conceptionis virginis, praeſentationis virginis in templo*, quibus addi poſſe dicit ſingulares feſtivitates virginis, quæ in diverſis provinciis celebrantur. Quales ſunt, in Hiſpania *feſtum exſpectationis virginis, & feſtum deſcenſionis eiusdem*, quod in eccleſia Toletana præcipue colitur, & utraque feſtivitas a Gregorio XIII. eſt confirmata, quin & in univerſa eccleſia diem ſabbati in peculiarem virginis memoriam & honorem deſtinatum eſſe adſerit. 16.) Colunt ſanctos *ieiuniis, miſſis, peregrinationibus, candelis accenſis, donariis oblatis, ſtatuis exornatis, ſuffitu thuris, vigiliis &c.* ut ex praxi cuivis obvium. Bellarminus lib. I. de beat. ſanct. cap. 13. *Imaginibus & reliquiis ſuaves odores offerimus.* 17.) A ſanctis benedictionem ſibi & aliis precantur. Tali enim benedictionis formula mane & veſperi utuntur: *Pax Domini noſtri Ieſu Chriſti, & virtus paſſionis eius, ſignum ſanctae crucis, integritas beatae Mariae virginis, benedictio omnium ſanctorum, angelorum cuſtodia & ſuffragia omnium Dei electorum, ſint inter me & omnes inimicos meos, nunc & ſemper & in hora mortis &c.* Ex quibus omnibus manifeſtum, qualis ſit ille cultus, quem pontificii defunctis ſanctis offerunt.

Argumenta Bellarmini quibus demonſtrare nititur, angelis & ſanctis deberi cultum religioſum I.) Ex Pſalm. XCVIII. Adorate ſcabellum pedum eius, quia ſanctum eſt.

§. CCCCXXXVI. Videamus, quæ invocationi ſanctorum fulcra ſubſternat Bellarminus lib. I. de beat. ſanct. cap. 13. demonſtrare nititur, *cultum aliquem minorem divino, & maiorem civili & mere humano ſacris rebus, ſanctis angelis & hominibus deberi.* I.) Primum argumentum ducit ex Pſalm XCVIII. *Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt, ubi per ſcabellum intelligitur arca teſta-*

menti

menti. Cui conforme eſt illud Pſalm. XXXI. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes eius. In Hebræo eſt: *Adorabimus ſcabellum pedum eius, id eſt, arcam.* Quod *in his locis* præcipiatur aliquis cultus, probat ex verbo: *adorate;* quod iſte cultus non ſit civilis, ſed religionis, probat ex addita ratione: *quoniam ſanctum eſt*, hoc videlicet ſcabellum. *Cultus enim civilis debetur rebus propter civilem & humanam excellentiam. At arca dicitur adoranda, non propter civilem excellentiam, ſed quia ſacra & ſancta eſt, cum ſit ſcabellum pedum Dei.* Reſp. 1.) Si hoc argumentum adplicetur ad principale quæſitum de religioſa invocatione ſanctorum, manifeſtum eſt, quod ſit a quæſtione alienum; quia nemo poteſt dicere, & ſi dicere velit, non poteſt probare, quod Iſraëlitæ arcam religioſe invocaverint, interceſſionem, opem & auxilium ab ea implorando. Ipſe Bellarminus de beat. ſanct. cap. 19. §. 2. diſputat, *non fuiſſe in vet. teſt. conſuetum, ut diceretur, ſancte Abraham ora pro me.* Quod ſi ergo ſancti apud Deum viventes non fuere in vet. teſt. invocati, quanto minus probabile eſt, arcam inanimem & inſenſibilem invocatam fuiſſe. 2.) Si non de religioſæ adorationis cultu in ſpecie, ſed de religioſo cultu in genere Bellarminum loqui obtendas, (quod videlicet detur aliquis cultus religioſus divino minor & civili maior) opponimus verbum *adorandi*, quod in ſpecie ad cultum adorationis nos deducit. Illud namque ſi de religioſo cultu in propria ſignificatione accipiatur, utique etiam religioſa adoratio arcæ tribuenda erit. 3.) Diſtinguendum eſt inter *externam reverentiam*, quæ ſacris ſymbolis exhibetur, & inter *interiorem religioſae adorationis cultum.* Facile concedimus, Iſraëlitas arcæ fœderis, ſuper quam erat propitiatorium quaſi ſedes Dei, quae tenebatur manibus duorum cherubim, externam reverentiam exhibuiſſe, & hac ratione interiorem ſuam erga Deum ſuper arcam fœderis habitantem, & peculiari modo gratioſe præſentem reverentiam teſtificatos fuiſſe, qua de reverentia Hieronymus in epiſtola ad Marcellam ſic ſcribit: *Venerabantur quondam Iudaei ſancta ſanctorum, quia ibi erant cherubim & propitiatorium & arca teſtamenti;* perinde ut hodie ſymbolis ſacramentalibus in adminiſtratione euchariſtiæ externam aliquam reverentiam exhibemus, & exteriore genuflexione, capitis adapertione &c. interiorem fidem ac devotionem noſtram teſtamur, quod ſcilicet vere & ex animo credamus, Chriſtum ipſum in euchariſtiæ celebratione eſſe præſentem, ac ſuo corpore & ſanguine nos paſcere, qua de re videri poteſt egregius locus apud b. Lutherum Geneſ. XLVII. Sed ex eo inferri nequit, vel arcæ fœderis in vet. teſt. vel ſymbolis ſacramentalibus in nov. teſt. religioſæ adorationis cultum deberi, quia ad religioſam invocationem plura omnino requiruntur, quam quod res eiusmodi ſint divinæ, peculiaris & gratioſæ præſentiæ externa ſymbola, alias etiam cœlum, quod Dei ſedes eſt, & ſancti viventes, in quibus Deus per gratiam habitat, eſſent itidem religioſe adorandi & invocandi. 4.) Hebræa ad verbum ſic habent: הוא השתחוו להדום רגליו קדוש, quæ utroque modo converti poſſunt: *Adorate ad ſcabellum pedum eius* (Dominum Deum veſtrum, ut ex præcedentibus conſtat) *quia ſanctus ipſe.* Et: *incurvate vos ſcabello pedum eius, quod ſanctum ipſum* (vel quod eſt ſanctum, quia pronomina *demonſtrativa* apud Hebræos loco verbi *ſubſtantivi* ponuntur, aut eius ellipſin induerunt Exod. XII. 11. Neh. IX. 7. &c.) Si poſteriorem verſionem amplectamur, nihil decedit noſtræ ſententiæ, quia ex reverentia externa non poteſt ſtatim inferri religioſæ invocationis cultus, uti modo oſtendimus. Si priori verſioni inſiſtamus, (quam ſcopus pſalmi in verſu 1. & ultimo

:opoſitus, qui eſt, ſolum Deum
landum, omnino requirere vide-
.amque probant verba immediate
entia: *Exaltate Dominum Deum*
, & ſubſequentia; *Moſes & Aa-*
cerdotibus eius, & Samuel inter eos,
cant nomen eius; item cauſa ad-
uia *ſanctus ipſe*, ut LXX. interpre-
liderunt) in fumum abit Bellar-
gumentum, quia obiectum illius
nis non conſtituitur arca, ſed
is habitans ſuper arcam in medio
. cherubim. 5.) Deus nuſpiam
it, ut religioſe adoraretur ſive in-
ır arca, ſed ſeſe peculiari modo
præſentem in tabernaculo ad ar-
leris adorari iuſſit. Neque ſancti
ſam arcam fœderis, ſed Deum
ım adorarunt. 1. Par. XIII.
endit David & omnis vir Iſrael ad
riathicarim, qui eſt in Iuda, ut ad-
le arcam Domini Dei ſedentis ſuper
, אֲשֶׁר *ſuper quam, vel ubi invoca-*
ıomen Domini, utroque enim mo-
poteſt. Pſalm. CXXXII. 7. *Ad-*
ad ſcabellum pedum eius. Hoc
ıterpretes & vulgata latina verſio,
Bellarmino ob fulmen Tridentini
non licet diſcedere, ſic reddide-
προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, ὖ
ι πόδες αὐτῦ. Adorabimus in loco,
runt pedes eius. 6.) In hoc ipſo
:CIX. (iuxta Hebraicam computa-
ı v. 9. evidens huius ſignificatio-
tur exemplum, לְהַר קָדְשׁוֹ הִשְׁתַּחֲווּ,
ad montem vel in monte ſanctitatis
ʒo eius, quoniam ſanctus Dominus
ſter; ubi nemo poterit cogitare,
ıontem ſanctum, in quo exſtru-
t templum, religioſe fuiſſe ad-
atque invocatum. 7.) Si ideo
: colenda & adoranda fuit arca,
cta, etiam pii in his terris viven-
ioſe coli & adorari poſſunt, quia
que ſancti ſunt. Item altaria,
ra, veſtes ſacerdotales &c. reli-

gioſe erunt colendæ & adorandæ, quia & ipſæ ſunt ſacræ. At conſequens hoc abſurdum. Si ideo religioſe colenda fuit arca, quia fuit ſcabellum pedum Dei, etiam terra erit religioſe colenda & adoranda, quia *cœlum ſedes Dei; terra autem ſcabellum pedum eius*, Eſ. LXVI. 1. Conſequens itidem abſurdum & ἀσεβές. 8.) Auguſtinus in Pſalm. XCVIII. myſtice adcommodat ad Chriſti carnem. *Fluctuans*, inquit, *converto me ad Chriſtum, quia ipſum quaero hic & invenio, quomodo ſine impietate adoretur ſcabellum pedum eius, ſuſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariae terram accepit, & quia in ipſa carne hic ambulavit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adoraverit. Inventum eſt, quomodo adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolum non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando.* Sed nulla neceſſitate cogimur a literali ſenſu diſcedere. 9.) Bellarminus inter cætera adſerit, propter honorem arcæ neminem potuiſſe ingredi ſancta ſanctorum, ubi illa erat, niſi ſummum pontificem ſemel in anno. Sed conſtat ex epiſtola ad Heb. cauſam huius rei fuiſſe typicam, ut ingreſſus Chriſti in ipſum cœlum hoc facto præfiguraretur.

§. CCCCXXXVII. II.)

II.) Angelis adoratio fuit exhibita. Gen. XVIII. Num. XXII. Ioſ. V.

Angelis ab hominibus prudentibus & piis adoratio fuit exhibita. Gen. XVIII. & XIX. Num XXII. Ioſ. V. *Ea vero non fuit adoratio civilis, ſed religioſa, quam angeli haud inviti receperunt.* Reſp. 1.) Angelis in figura externa adparentibus adorationem exhibitam fuiſſe, concedimus; ſed religioſam ac divinam eam fuiſſe, negamus, quia nuſpiam leguntur angeli ut interceſſores vel opitulatores ab ullo ſanctorum recte ſentiente religioſe invocati, quin potius angeli hunc religioſæ adorationis cultum ſibi delatum repudiarunt,

XVIII.

ut

ut conſtat ex Apoc. XIX. & XXII. 2.) Nimirum nomen *adorationis* duplicem in ſcriptura obtinet ſignificationem, *propriam* & *impropriam*. Propria ſignificatio eſt, quando accipitur pro cultu religioſo interno ac divino, quo Deum ipſum, omnis boni auctorem, veneramur. Impropria ſignificatio eſt, quando accipitur pro externa reverentia, qua vel angelos, vel homines, reges, principes & viros honoratos nobis præſentes & conſpicuos honoramus. Hanc adorationem ſi Bellarminus vocare nolit civilem ac politicam, adpellet externam, angelicam, humanam, (Coſterus in ench. p. 398. *honorem humanum*) vel quocunque modo vocare velit, modo agnoſcat eam non eſſe propriam, nec divinam, nec religioſam ſtricte & in rigore acceptam, id quod demonſtramus hoc argumento: Unius vocabuli una tantum eſt propria ſignificatio, reliquæ ſunt impropriæ ac figuratæ. Ergo vocabulum *adorationis* proprie accipitur, quando ad Deum creatorem, vel quando ad creaturas, angelos ſcilicet & homines refertur. (utrobique enim propriam ſignificationem obtinere nequit, cum res ipſa, videlicet cultus Deo & creaturis exhibitus non ſit idem, ſed toto genere diverſus) Poſterius dici nequit, ſi enim eſt adoratio proprie dicta, quando pii dicuntur angelos ſibi adparentes & viros honoratos adoraſſe, conſequens erit, eſſe improprie dictam adorationem, quando Deum adoraſſe dicuntur. At hoc conſequens admitti nulla ratione poteſt, cum improprietas ſignificationis coniunctam habeat rei ipſius improprietatem, iam vero cultus divinæ adorationis eſt maxime proprius. Manet igitur prius, videlicet illam demum eſſe proprie dictam & glorioſam adorationem, quando Deus dicitur a piis adoratus, ex quo porro conſequitur, adorationem angelis & hominibus delatam eſſe impropriam, externam, politicam, non autem propriam, divinam & religioſam. 3.) Id ipſum videtur agnoſcere Coſterus, quando in enchir. p. 347. ſic ſcribit: *Adorationis vox duobus modis accipitur. Uno, ut ſoli Deo conveniat; altero, ut etiam creaturis. Et poſteriori quidem modo ſignificat externum aliquem cultum aut venerationem, ut adoratio ſit, externum honorem exhibere, caput aperire, genufleſtere, in terram ſe abiicere, qui honor olim regibus habebatur, & nunc quoque parentibus vel praeceptoribus offenſi filii & diſcipuli ſupplices ſiunt.* p. 398. hunc honorem vocat *humanum*, *venerationem externam a latria diſtinctam.* Hactenus recte, ſed quando addit, *hanc poſteriorem duntaxat adorationis ſpeciem ſanctis in papatu tribui*, contradicit Bellarmino, qui mediam quamdam adorationem inter divinam & humanam ſtatuit, quæ ſanctis ſit tribuenda, ac praxi in papatu publice receptæ, qua ſancti religioſe adorantur & invocantur, ut opitulatores & beneficiorum ſpiritualium largitores. Certe religioſe, ſuppliciter ac fiducialiter adorare ſanctos plus eſt, quam humanum & externum honorem illis tribuere, alias conſequens foret, etiam reges a ſubditis, parentes a filiis, præceptores a diſcipulis, pios a piis religioſe, ſuppliciter ac fiducialiter invocari, quando externum illum honorem & adorationem improprie dictam ipſis exhibent. 4.) Nondum ergo invenit Bellarminus (uti gloriatur) mediam illam adorationem, quam tam ſolicite quærit. Adoratio enim illa, qua pii angelos ſibi adparentes venerati fuere, non fuit divina, religioſa & proprie dicta, ſed honor externus, & adoratio impropria, qua illos ut Dei legatos honorarunt. Sed in papatu angeli & ſancti defuncti religioſo ac divino cultu honorantur, tribuitur illis, quod preces ſolo cordis gemitu conceptas audiant, quod beneficia ſpiritualia nobis conferant, quod ſuis meritis nobis ſuffragentur, quod fiduciam ac ſpem in illorum interceſſione,

uxilio ac meritis collocare ſit uti-
5.) Sicut inter primam & ſecun-
lecalogi tabulam non datur me-
ita quoque inter adorationem re-
m, divinam & proprie ſic dictam
o debitam, quæ eſt cultus ad pri-
lecalogi tabulam pertinens, & in-
rationem externam, humanam &
prie ſic dictam, quæ creaturis et-
hiberi poteſt, & eſt cultus ad ſe-
n decalogi tabulam pertinens, me-
ion datur. 6.) Exempla a Bellar-
dlata ſunt diſſimilia. Gen. XVIII.
t Abrahæ Filius Dei duobus ange-
iitatus, (ut teſtantur Iuſtinus in
um Tryphone p. 104. Clemens
idrinus lib. V. ſtromatum. Hilarius
. de Trinit. Conſtantinus apud Eu-
i lib. III. in vit. Conſtant. cap. 50.
ſebius lib. V. demonſt. evang. cap.
guſtinus ſerm. LXX. de temp.
oretus quæſt. 68. in Geneſ.) qui-
nibus unum & æqualem honorem
iarcha exhibitum fuiſſe nemo di-
Chryſoſtomus monet, Abraha-
ideo numero ſingulari tres illos vi-
mpellaſſe, quia unus ex illis, Dei
: Filius, reliquis fuerit ἐντιμότερ⊛-
or & illuſtrior, unde ex ipſa viſibi-
mæ maieſtate, aliisque indiciis pa-
ia colligebat, unum illum, quem
im compellabat, eſſe inter eos
rium, quem reliqui duo colerent,
us duntaxat ex illis vocatur Ieho-
ut ſeries contextus oſtendit. Iam
iomen *Iehovah* nuſpiam creatis an-
n ſacris literis tribuitur. Plura de
ιοφανεία καὶ ἀγγελοφανία diximus in
t. de myſterio Trinitatis. Geneſ.
Lothus hoſpites illos ſuos non no-
eſſe angelos, cum eos tam honori-
ciperet Hebr. XIII. 2. uti ipſe Bel-
ius fatetur, quomodo igitur ado-
e quadam media & plusquam hu-
illos honorare potuit? Exemplum
ni Num. 22. eſt itidem alienum,

tum quia Bellarmino propoſitum eſt de-
monſtrare, angelos ab hominibus piis &
prudentibus fuiſſe adoratos, iam vero
Bileamus nec pius nec prudens fuit, tum
quia Bileamus externam reverentiam an-
gelo ſibi adparenti exhibuit. Ioſ. V. non
intelligitur creatus aliquis angelus, ſed
ipſe Dei Filius, ut adparet primo ex *ad-
pellatione*, vocatur enim *Iehovah* Ioſ. VI. 2.
& *princeps exercitus Iehovae*, id eſt, an-
gelorum, hominum & omnium creatura-
rum, V. 14. Secundo ex *operis divini ad-
tributione*, vocat ſe principem exercitus
Domini, quia Iſraëlitas ex Ægypto per
deſertum duxerat, 1. Cor. X. 4. & contra
hoſtes ipſorum pugnabat, promittit etiam
ſe Hierichuntem in manus Ioſuæ tradi-
turum VI. 2. Tertio ex *cultus divini ſuſ-
ceptione*. Patitur ſibi deferri cultum ad-
orationis ſoli Deo debitum, Ios. V. 14. Matth.
IV. 10. Denique ex *ſymbolica adparitione*.
Conſpicitur in forma humana ſuo tempo-
re adſumenda, terram, in qua adpare-
bat, vocat ſanctam, quia per hanc ad-
paritionem erat ſanctificata ac divinitus in
hunc uſum deſtinata, ut locum præbe-
ret ipſius nativitati ac muneri docendi.

§. CCCCXXXVIII. III.) *Sancti viventes in ſcripturis ſunt adorati. 1. Reg. XXVIII. Saul adorat animam Samuelis ſibi adparentem.* *III.) Sancti viventes ſunt adorati.* *Certum autem eſt, non convenire civilem honorem animabus defunctorum. 3. Reg. XVIII. Abdias vir ſanctus adorat Heliam pronus in terram, neque poſſumus dicere, hanc civilem cultum fuiſſe. Nam quantum ad humanam excellentiam major erat Abdias quam Elias, iſte enim privatus homo erat, ille autem unus ex principibus regni. Adoravit ergo eum ut prophetam ac Dei hominem ſingulari ſanctitate excellentem. 4. Reg. II. Filii prophetarum cum audiviſſent ſpiritum Heliae requieviſſe ſuper Eliſaeum, accedentes adoraverunt eum proni in terram. Dan. II. Nabuchodonoſor adorat Danielem. Quis autem diceret aut crederet,*

a ſummo rege adoratum civiliter unum ex captivis, qualis erat Daniel? adoravit ergo eum religioſe ut hominem Deo plenum, neque per errorem adoravit, Deum illum exiſtimans. Nam adorans ait: Vere Deus videtur Deus deorum, eſt & Dominus regum. Reſp. 1.) hæc omnia & ſimilia exempla, quorum in ſcripturis plura occurrunt, pertinent ad externam & improprie ſic dictam adorationem, uti cuivis manifeſtum. Quod ſi enim de religioſa, divina & proprie dicta adoratione ea velimus interpretari, conſequens foret, ſanctos viventes religioſe adorari & ſuppliciter a nobis invocari poſſe, eadem omnino adoratione ac religione, qua ſanctos defunctos pontificii colendos eſſe dicunt, quod ne ipſi quidem concedent. 2.) *Civilis adorationis* nomen nimis ſtricte accipit Bellarminus, quaſi ea tantum ſit civilis adoratio, quæ politicam ac civilem eminentiam fundamenti ſive cauſæ loco habet, cum a noſtris accipiatur in generali ſignificatione, ut complectitur quemcunque honorem humanum & externum creaturis debitum, a religioſa tamen & divina adoratione diſtinctum; ſive ob politicam quamdam eminentiam, ſive ob eccleſiaſtici muneris dignitatem, ſive ob dona prophetica talis honor ipſis deferatur. 3.) Exemplum veræ & Deo gratæ adorationis a Saule impio rege & contra expreſſum Dei præceptum, Lev. XX. 6. Deuter. XVIII. 11. Eſa. VIII. 19. mortuos conſulente petere, nimis eſt præpoſterum. Adde, quod is qui Sauli adparuit, non fuerit Samuel propheta, ſed ſpectrum diabolicum, ut ſuperius §. 174. multis argumentis confirmavimus. Quod ſi ergo non externam duntaxat & civilem, ſed religioſam & plusquam humanam adorationem perſonato iſti Samueli Saul detulit, ipſum diabolum adoravit, unde etiam in peccatis ſuis mortuus dicitur. Denique Auguſtinus ex illo ipſo fundamento, quod is, qui Samuel adparuit, paſſus fuerit, ſe adorari, colligit, ipſum non fuiſſe Samuelem prophetam, ut dicto loco pluribus videre licet. 4.) Quamvis Abdias politicæ eminentiæ reſpectu Helia eſſet dignior, tamen ob prophetica dona Eliam merito honoravit. Mirum eſt ergo, quod Bellarminus Eliam adpellet *hominem privatum*, cum publico officio, prophetico ſcilicet fuerit functus, & ut *homo Dei* ſive propheta ſingulari ſanctitate excellens ab Abdia honoratus. Quinimó vera & Deo grata humilitas requirit, ut honoremus etiam eos, qui vel officio vel donis ac virtutibus nobis ſunt inferiores. Rom. XII. 10. *Honore invicem praevenientes.* 1 Petr. II. 17. *Omnes honorate.* V. 5. πάντες ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε. 5.) Nabuchodonoſor ethnicismi labe adhuc infectus ac proinde inter pios, de quibus Bellarmini propoſitio agit, nondum referendus, non ſolum Danielem dicitur *adoraſſe*, ſed etiam *iuſſiſſe, ut ſacrificium ipſi proferretur*, quale quid etiam Lycaones facere voluiſſe leguntur in honorem Pauli & Barnabæ Act. XIV. Quamvis vero Spiritus ſanctus non commemoret, Danielem ab hoc inſtituto regem fuiſſe dehortatum, tamen id colligi poteſt, tum ex *Danielis pietate*, quæ tanta in ipſo extitit, ut legem ceremonialem regios cibos adſumendo violare noluerit, quanto igitur magis ab idololatria ſibi ſerio cavendum eſſe cenſuit? tum ex *ſequente narratione*, in qua rex ſimul ac præcepiſſet Danieli ſacrificia offerri, *reſpondiſſe* dicitur. Jam vero reſponſio locum non habet, niſi ubi oratio præcedit. (interim fatemur, verbum *reſpondendi* quandoque generaliter pro ſermone accipi) Tum ex *regis confeſſione*, quia rex egregiam & plane orthodoxam de Deo Iſraelis confeſſionem edit, quam illi non caro & ſanguis, ſed per prophetam Spiritus Domini inſtillavit; tum denique ex *ſimili exemplo Pauli & Barnabae* Act. XIV. Hieronymus

ıs & Theodoretus dicunt, *regem ſacrificia Danieli, id eſt, Deo Da-* Hanc interpretationem ſi ſequa- uti Bellarminus eam non repudi- nro concidit Bellarmini argumen- Si enim non Danieli, ſed Deo Da- ſacrificium obtulit; ergo etiam nielem, ſed Deum Danielis reli- doravit. Alii reſpondent, *regem coram Daniele reverentiae cauſa pro-, ac in tam ſubita conſternatione ſa- offerri iuſſiſſe, interim in textu non uod illud revera fuerit factum.* Bel- ıs diſputat, *Nabuchodonoſorem ob- Danieli non* זֶבַח *immolationem anima- d munera & odores* מִנְחָה *&* נִיחֹחִין *utrumque tam Deo quam homini olitum fuiſſe probat ex 1. Reg. X. ubi egi munera offeruntur, & ex uſu, in qua imaginibus & reliquiis ſua- es offeruntur.* Sed utrumque ſa- genus videlicet tam זֶבַח quam li Deo offerendum eſſe conſtat ex). Ac ſi adoratio proprie dicta hiſtorica narratione eſt intelligen- ique etiam ſacrificium proprie ſic, ut indivulſa oſtendit connexio. us adſerit Bellarminus, agnoſcat iam poſterius. Niſi נִיחֹחִין eſſet um ſoli Deo debitum, rex Eze- on confregiſſet ſerpentem æneum, ea quod Iſraelitæ incenſum eidem nt, 2. Reg. XVIII. 4. nec Collyri- lololatriæ ab Epiphanio hæreſ. 79. i potuiſſent ob collyridem ſeu pla- Mariæ oblatas, niſi מִנְחָה eſſet ſa- m ſoli Deo debitum. Quod Sauli r *munera oblata*, a quæſtione pla- nūm eſt, ibi enim vox מִנְחָה non ır in ſignificatione ſpeciali & pro- qua pro ſacrificio uſurpatur, ſed i, qua quælibet honoraria ac do- gibus oblata ſignificat. Quod re- & imaginibus ſuaves odores in offerantur, novimus; ſed ſcrip- turæ quodam exemplo illud probari non- dum vidimus.

§. CCCCXXXIX. *Quartum* argumentum deducit ex *confeſſione patrum.* Sed dicta illorum pleraque ſunt a quæſtione prorſus aliena. *IV.) Ex dictis patrum.* Nam 1.) quædam in genere loquuntur de *honore* ſanctis defunctis, præſertim martyribus exhibendo. Origenes hom. III. in diverſos, *ſanctorum memoriam ſemper, ut dignum eſt, in eccleſia* dicit *celebrari.* Euſebius lib. XIII. præparat. evang. cap. 7. *veras pietatis milites ut Dei amiciſſimos honorari.* Eccleſia Smyrnenſis apud Euſebium lib. IV. hiſt. eccl. cap. 15. ait, *ſeſe Martyres diligere & venerari, quod fidem integre magiſtro & Domino ſervaverint.* Baſilius orat. in ſanctum Mamantem: *Eccleſia per hoc, quod eos honorat, qui praeceſſerunt, praeſentes impellit.* Orat. in 40. Mart. *Honor, quem bonis conſervis exhibemus, benevolentiae erga communem Dominum ſignificationem de ſe praebet.* Gregorius Nazianzenus orat. I. in Iulian. *Honorem martyrum eſſe perſpicuam notam amoris in Chriſtum.* Idem & nihil aliud dicunt Gregorius Nyſſenus orat. in Theodorum, Epiphanius hæreſ. LXXIX. Chryſoſtomus de ſanctis Iuventino & Maximo. Cyrillus Alexandrinus lib. VI. in Iulian. Damaſcenus lib. IV. cap. 16. Tertullianus de coron. milit. Cyprianus lib. IV. epiſt. V. Ambroſius ſerm. VI. Auguſtinus lib. XX. contra Feſtum cap. 21. &c. Sed ex honore, quem pii veteres ſanctis defunctis, præſertim martyribus exhibuerunt, & exhibendum eſſe docuerunt, inferri nequit, religioſæ adorationis & ſupplicis invocationis honorem ipſis eſſe deferendum, alias a genere ad ſpeciem, ab indeterminato ad determinatum adfirmate contra logicæ regulas procederetur. Qualem enim honorem ſanctis defunctis & poſſimus & debeamus deferre, ex ſcriptura ſuperius

Aa 3 fuit

fuit demonſtratum. *Memoriae* illæ ſanctorum, præſertim martyrum, in primitiva eccleſia abſque ſuperſtitione & religioſa eorum invocatione celebratæ in eccleſia fuerunt. Cum enim in principio collectionis eccleſiæ imperatores Romani adhuc ethnici magnam ſævitiam adverſus chriſtianos exercerent, ac multi ob doctrinæ confeſſionem quotidie trucidarentur, cenſuerunt crebras exhortationes populo chriſtiano eſſe neceſſarias, ut nulla periculorum ratione habita in confeſſione doctrinæ chriſtianæ conſtantes perſiſterent. Unde mos introductus fuit, ut quoties populus ad conciones audiendas, ſacramenta percipienda, preces & gratiarum actiones Deo offerendas conveniret, nomina ſanctorum martyrum, qui pro veritate uſque ad ſanguinem certaverant, ante celebrationem euchariſtiæ recitarentur, ac eorum certamina, vitæ innocentia, robur fidei ac reliquæ virtutes publice commemorarentur, ut exemplis illis reliqui ad imitationem fidei & virtutum, cumprimis conſtantiæ in confeſſione excitarentur ac animarentur, & ſimul Deo gratiæ agerentur, quod ſalutaria illa organa eccleſiæ dediſſet ac ſpiritu ſuo in martyrio eosdem confirmaſſet, denique ut piis precibus a Deo peteretur, ut ſuperſtites quoque in veritatis confeſſione tueri & ſpiritum martyrio dignum eiſdem largiri velit, unde Dionyſius lib. de eccleſiaſt. hierarch. cap. 3. quatuor cauſas recenſet, propter quas in euchariſtiæ adminiſtratione recitata fuerint ex ſacris tabulis eorum nomina, qui pie ſancteque vixerunt, & in Domino obdormierunt. Primo, *ut viventes ad imitationem provocarentur, & ad exemplum beatorum ſancte vivere & pie in Domino mori docerentur.* Secundo, *ut ſancti illi praedicarentur non eſſe mortui, ſed vivi, ut qui ex morte ad vitam vere divinam & cæleſtem eſſent translati.* Tertio, *ut oſtenderetur, eos eſſe in memoria apud Deum & eccleſiam fidelium.* Quarto *quando altaribus ſunt impoſita venerabilia ſymbola, per quae Chriſtus ſumitur, ſtatim adeſt deſcriptio ſanctorum, ut indicetur individua ipſorum coniunctio & ſacratiſſima cum Chriſto unio &c.* Progreſſu temporis invaluit conſuetudo, ut corpora ſeu exuviæ ſanctorum iis in locis, ubi communio celebrabatur, reponerentur, & ut ad ſepulcra martyrum templa & altaria, non ipſis ſanctis ſed Deo conſtituerentur, quæ tamen omnia nondum evincunt, religioſæ adorationis cultum martyribus tunc fuiſſe delatum. 2.) Quædam loquuntur de honore, quem viventibus ſanctis pii exhibuerunt. Athanaſius lib. de virginit. *Si homo iuſtus aedes tuas intraverit, eum timore & tremore occurrens illi adorabis humi ad pedes illius.* Hieronymus in vita Paul. memorat, ipſam, cum inviſeret eremitas, *ſingulis ad pedes provolutam, ita eos venerari ſolitam, ac ſi in ſingulis Chriſtum adoraret.* Iam vero conſtat, ſanctos viventes religioſæ adorationis cultu non eſſe honorandos, ſed externam reverentiam ipſis ut Dei legatis & amicis eſſe exhibendam. 3.) Iuſtinus in apol. II. angelorum cultui videtur favere. *Sed illum*, inquit, *Deum Patrem & eius Filium, qui venit, nosque haec docuit, & aliorum ſequentium ſimiliumque bonorum angelorum exercitum & ſpiritum propheticum colimus atque adoramus, verboque & re ſeu veritate veneramur, idque omnibus, qui diſcere volunt, ut docti inſtitutique ſumus, copioſe tradimus.* Reſp. vero *primum* ex Irenæo & antiquiſſimis ſcriptoribus eccleſiaſticis conſtare, quod cultus angelorum eo tempore non fuerit in eccleſia receptus, ſed in hæreticis taxatus. *Secundo* Iuſtinus dicit, ſe *hanc fidem*, quam exponit, *a maioribus didiciſſe*, iam vero angelorum cultum non potuit a maioribus diſcere, cum apoſtoli, quorum ætati Iuſtinus fuit vicinior, eumdem repudiarint, ut ſuperius oſtendimus. *Tertio*, ſi Iuſtini verba angelorum cultum ſtabilirent, latriam illis

deferendam eſſe probarent. Verba
n : *colimus* & *adoramus*, quibus invo-
onis cultum Iuſtinus deſcribit, eadem
one ad Deum Patrem, Filium, Spi-
m ſanctum & angelos iuxta Bellarmi-
ıterpretationem referuntur, quinimo
eli medio loco inter Filium & Spiri-
ſanctum nominantur. *Quarto* verus
genuinus dicti ſenſus eſt, eccleſiam
re Deum Patrem & Filium (qui nos
ngelos veram invocandi Dei rationem
ıerit) & ſpiritum colere propheticum,
ic verba illa, quæ de angelis agunt,
deſcribant religioſæ adorationis ob-
um, ſed Filii Dei officium, id quod
Græco textu manifeſtum, qui ſic ha-
p. 43. edit. Comm. *ἀλλ' ἐκεῖνον τε καὶ
παρ' αὐτοῦ υἱὸν ἐλθόντα καὶ διδάξαντα
ς ταῦτα καὶ τὸν τῶν ἄλλων ἑπομένων καὶ
οιουμένων ἀγαθῶν ἀγγέλων στρατὸν
ῦμα τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα καὶ
σκυνοῦμεν*, quæ Sylburg. ſic reddidit :
*ıc ipſum, & qui ab eo venit, atque iſta
& aliorum obſequentium exaequatorum-
ıd voluntatem eius bonorum angelorum
citum docuit, Filium & ſpiritum pro-
icum colimus & adoramus.* 4.) Chry-
ımi dictum in homil. de ſanctis, In-
ino & Maximo, a Bellarmino eſt cor-
um. Ubi enim in Chryſoſtomo legi-
: *Tumulos inviſamus, tumulos adorne-*
; ibi Bellarminus legit: *tumulos ad-
ur.* 5.) Sermones de ſanctis, qui
uſtino tribuuntur, in quibus beatiſſi-
Petrus genibus provolutis a gentium
ititudine adorari dicitur, non ſunt
ıoı ſed ψευδεπίγραφοι 6.) De Gre-
o & Bernhardo, qui poſterioribus ſe-
:, quibus ſuperſtitiones iamdum in
:ſia invaluerant, floruerunt, non ad-
um ſoliciti ſumus.

§. CCCCXL. *Quintum* ımentum ſumit ex *invo-
ne, templis, feſtis, vo-
imaginibus & aliis, quae*

V.) Ex invocatione, templis, feſtis, votis, imaginibus &c.

*ad cultum ſanctorum pertinere
non ſit dubium.* Reſp. hæc
omnia in ſanctorum hono-
rem a primitiva eccleſia apo-
ſtolis vicina fuiſſe uſurpata

VI.) Ex adcuſatione gentilium.

facilius dicitur, quam probatur. Ex ſcri-
ptura longe minus demonſtrari poteſt, in
honorem & cultum ſanctorum a quoquam
recte ſentiente eadem fuiſſe uſurpata. *Sex-
tum* argumentum petit ex eo, quod *eth-
nici, Iudaei & haeretici adcuſaverint chri-
ſtianos idololatriae propter cultum ſanctorum,
quod non feciſſent, niſi vidiſſent a chriſtianis
ſanctos paſſim religioſe coli.* Reſpondemus:
ex mendacibus adverſariorum calumniis
non poteſt deduci argumentum veritatis.
Pii veteres contra hanc calumniam ſeſe
ſatis muniverunt, ac religioſæ & proprie
dictæ adorationis cultu, utpote ſoli Deo
debito, ſeſe ſanctos honorare, negarunt,
ut conſtat ex dictis ſuperius §. 426. cita-
tis. *Septimum* argumentum deſumit ex
ratione : *Si honor civilis de-
betur virtuti civili, ſapien-
tiae, potentiae & nobilitati.
Ergo honor plusquam civilis*

VII.) Ex ratione.

*debetur ſupernaturali virtuti, ſapientiae,
poteſtati & nobilitati. Sed ſancti quoad vir-
tutes ſupernaturales excellunt omnino, cum
ferveant divina caritate, & peccare non poſ-
ſint,* Apocal. XXI. *quoad ſapientiam, vi-
dent ipſam ſapientiam increatum,* Matth. V.
*quoad poteſtatem, ſunt reges cælorum & par-
ticipes ipſius throni divini,* Apocal. III.
Luc. XXII. *quoad nobilitatem ſunt filii Dei
reipſa iam adoptione confirmata per gloriam.
Igitur merito iureque optimo religioſo cultu
proſequendi ſunt. Denique Deus ſanctis ho-
norem & gloriam promiſit,* 1. Reg. II. Io-
han. XII. Rom. II. *Ergo debetur eis honor,
non autem civilis, ergo religioſus.* Reſp. I.)
Hæc omnia nondum probant, religioſæ
adorationis cultum ſanctis eſſe tribuen-
dum, ſed honorem ſtatui ipſorum conve-
nientem, qui qualis eſſe debeat, non ex
noſtra ratiocinatione, ſed ex verbi cæle-
ſtis

hypotheſin in vet. teſt. ſancti defuncti fuerint in limbo deſtituti beatifica Dei viſione, ac proinde etiam ſpeciali rerum, quæ in terris geruntur, notitia, cumque nec Abrahamum omnium credentium patrem, proinde nec Moſen nec Samuelem Iſraelitæ in vet. teſt. invocaverint, ipſomet Bellarmino concedente cap. XIX. §. 2. 2.) Quod dictum ὑποθετικῶς non ſtatim accipiendum κατηγορικῶς, quod adſertum ſub certa conditione non ſtatim accipiendum abſolute, ſimpliciter & adſertive, *conditionalis nihil ponit in eſſe*, dicunt Logici. Apud eumdem prophetam dicit Dominus XVII. 24. *Si audiveritis me, ut non inferatis onera per portas civitatis &c.* neque tamen ex eo inferri poteſt, quod Iudæi illud fecerint. Gal. I. 8. ait apoſtolus: *Si angelus e cælo evangelizaverit praeter id, quod accepiſtis, anathema ſit;* in quem locum ſic commentatur Salmeronius: *Eſt haec hyperbolica locutio & oratio conditionalis ac vera, quoniam poſito impoſſibili, quod ipſe videlicet angelus aliter evangelizaſſet, abſque dubio anathema fuiſſet. Eſt autem conditionalis enunciatio vera, quamvis tam antecedens quam conſequens ſit impoſſibile, ut tradunt dialectici.* Ergo non eſt idem, *ſi ſtarent*, & *certo ſtant* Moſes & Samuel coram me, ut ſcilicet pro populo deprecentur. 3.) Verba Iehovæ apud prophetam ſic habent: *Si ſteterint Moſes & Samuel* לְפָנַי *coram facie ſive conſpectu meo.* Quod ſi igitur ex hac conditionali propoſitione inferri poteſt, Moſen & Samuelem pro populo Iudaeorum oraſſe, ex eadem inferri poterit, Moſen & Samuelem coram Dei facie in cœlis ſtetiſſe, ac faciem eius vidiſſe, quod Bellarminus non concedet, quia collocat eos in limbo, in quo claram & beatificam divinæ eſſentiæ viſionem locum habuiſſe negat. 4.) Invertimus argumentum: *Si ſteterint Moſes & Samuel coram me*, inquit Iehovah אִם יַעֲמֹד *non* (eſſet) *anima mea ad populum iſtum.* Ergo Moſes & Samuel tum temporis non orarunt pro populo. Quorſum enim alias conditionaliter Dominus loqueretur? cur non potius ſic informaret ſuum ſermonem: Etiamſi Moſes & Samuel coram me ſtent, & orent pro populo, tamen anima mea non eſt ad ipſum? Excipit Bellarminus, *etſi forte ſignificetur, eos tunc non oraſſe, quia intelligebant rem eſſe iam deſperatam, tamen ſignificatur, eos alias orare conſueviſſe, quando impetrare poſſe putabant, alioquin inepta eſſet haec locutio. Nam ſi quis diceret: Si iumentum meum oraverit pro te, nihil impetrabit, inepte loqueretur.* Reſpond. illud tantum ex eo infertur, quod aliquando ſteterint & orarint pro populo Iſraelitico, videlicet cum in terris adhuc viverent; nulla igitur conſequentiæ lege infertur: Verba Iehovæ præſupponunt Moſen & Samuelem aliquando oraſſe pro populo. Ergo præſupponunt eos *poſt mortem* pro populo oraſſe. 5.) De vivorum interceſſionibus Spiritus ſanctus hanc phraſin explicat, ut patet ex collatione aliorum Scripturæ locorum. Exod. XXXII. 10. *Dimitte me, ait Dominus, & excandeſcet furor meus.* v. 11. *& oravit Moſes* אֶת־פְּנֵי *faciem Domini Dei ſui.* Pſalm. CVI. 23. *Dixit, ut diſperderet eos, niſi Moſes electus eius* עָמַד *ſtetiſſet in diviſione ſive ruptura* לְפָנָיו *coram ipſo ſive ad facies eius.* 1. Sam. XII. 19. *Dixerunt omnis populus ad Samuel: Ora pro ſervis tuis ad Dominum* v. 23. *reſpondet Samuel: Etiam ego abſit mihi, ut peccem Domino, ut ceſſem orare pro vobis.* Eodem modo exponunt pii veteres: Chryſoſtomus in 1. Theſſal. I. homil. I. εἰ τοίνυν ἦν Μωσῆς νῦν καὶ ταῦτα ἔλεγεν. *Si hic Moſes nunc eſſet, & haec diceret, nihil utique adſequeretur. Et Samuel quoque, qui & ipſe eos aliquando liberavit &c. Itaque ſi illi iam ſtarent, nihil proficerent.* Gregorius lib. IX. moral. cap. IX. *Quid eſt in difficultate deprecandi Moſen & Samuelem deducere, niſi aper-*

tius

icare, *quia eius irae, neque illi, ſi t, obſiſterent, qui idcirco pro ami- venire citius poſſent, quia apud hunc re & pro inimicis ſolerent.* Gloſſa . & Thomas itidem ad ſtatum Mo- ımuelis *in hac vita* referunt. 6.) ı reſpondent, ſenſum huius loci n, *ſi nunc ſtarent coram me aliqui viri, quales olim erant Moſes & tamen nihil obtinebunt*, cui expo- opponit Bellarminus Chryſoſto- omil. I. ad Theſſ. Hieronymum in h. l. & Gregorium lib. IX. moral. qui doceant, *Deum loqui de ipſo ſe & Samuele.* Sed nos haud in- cedimus, de ipſo Moſe ac Samue- n loqui, ut ſit ſenſus: Si vel ma- Ioſes ac Samuel, qui iram meam ſſimis ſuis precibus aliquoties a Iſraëlitico averterunt, coram me, ac pro populo deprecarentur, ıamque Hebræa verba אם יעמד oſſe manifeſtum eſt) nihil quid- amen hoc tempore impetrarent ob tam iſtius populi malitiam ac per- n. 7.) Conferimus ſimilem locum ticum Ezech. XIV. 14. *Si fuerint iſti in medio eius, Noah, Daniel ipſi in iuſtitia ſua liberabunt animam dixit Dominus*, v. 16. *Tres viri iſti, t in medio eius, vivo ego, dicit Do- neque filios neque filias ſuas libera- ipſi ſoli liberabuntur.* In quem ſic commentatur Theodoretus: *Nul- iam conſequentur, ne ſi quidem & Daniel in ipſis inventi fuerint.* Et Senenſis lib. VIII. biblioth. in ſolut. in lib. Daniel. p. 649. *Loquitur ypotheſin, ut Hieronymus exponit, ſi tales tantique fuerint in hac vita ce, non liberabunt filios aut filias.* modo exponit Pererius in comm. 6. *Loci Ezechielis*, inquit, *hic eſt Uſque eo ſum Iudaeis offenſus, ut ſi caeteroquin vir mihi gratiſſimus, ha- ium in iſto populo, mihique ſupplica- ret, non eſſem eum exauditurus.* De vi- ventium igitur precibus, non de mor- tuorum ſtatu utrobique ſcriptura loqui- tur. 8.) Claudius, Taurinenſis epiſco- pus, adverſus Theodemirum abbatem in apologia argumentum invertit: *Quid eſt dicere, ſi fuerint in medio eius Noë & Da- niel & Iob, id eſt, ſi tantae ſanctitatis, tantae iuſtitiae, tantique meriti ſunt, quan- ti illi fuerunt, non liberabunt filium &c. Haec idcirco, ut nemo merito, vel interceſſione ſanctorum confidat, quia niſi eamdem fidem, iuſtitiam, veritatem teneat, quam illi tenue- runt, per quam placuerunt Deo, ſalvus eſſe non poterit.* Hæc Claudius ille apud Io- nam Aurelianenſem de cultu imaginum lib. II. col. 754.

2.) 2. *Macc. ult. Onias & Ieremias orent pro populo.*

§. CCCCXLIII. 2.) 2. Maccab. ult. *Iudas in viſione quadam vidit Oniam pontifi- cem & Ieremiam prophetam, qui iam obierant, orantes pro populo Iudaeo- rum.* Reſp. 1.) Liber eſt apocryphus, ut oſtendimus ſuperius §. 224. Urgemus confeſſionem ipſius Gregorii magni, epiſco- pi Romani, libr. XIX. moralium cap. 13. *De qua re*, inquit, *non inordinate agimus, ſi ex libris non canonicis, ſed tamen ad aedi- ficationem eccleſiae editis teſtimonium profere- mus*, cuius dicti evidentia motus Melchior Canus lib. II. locorum cap. 10. fatetur, *Gregorium libros Maccabaeorum a canone re- moviſſe.* At Gregorius fuit pontifex Ro- manus. Ergo iudicium eius infallibile. Ur- get Bellarminus concilium Carthag. III. in quo libri Maccabæorum canonicis ac- cenſentur, ſed reſpondemus verbis Caie- tani in comm. hiſtor. vet. teſt. *Ne turberis novitie, ſi alicubi repereris libros illos, Iu- dith, Tobiae, Maccabaeorum &c. inter ca- nonicos ſupputari, vel in ſacris conciliis vel in ſacris doctoribus. Nam ad Hieronymi li- mam reducenda ſunt tam verba conciliorum quam doctorum, & iuxta eius ſententiam li- bri illi, & ſi qui alii in canone bibliae ſimiles,*

non ſunt canonici, id eſt, regulares ad firmanda ea, quae ſunt fidei, poſſunt tamen dici canonici, id eſt, regulares ad aedificationem fidelium, utpote in canone bibliae ad hoc recepti & auctoriſati. 2.) Iudas Maccabæus ſomnium recitat ac *προσωποποιΐαν* eiusmodi inducit, ut milites ad pugnam animaret, non autem rem vere geſtam enarrat. 3.) Quod de *gladio aureo* v. 16. a Ieremia Iudæ Maccabæo tradito additur, ſymbolice utpote *κατ' ὄναρ* geſtum eſt accipiendum, alias inferri poſſet ſanctos in cœlo eſſe gladiis accinctos. Ergo etiam illud, quod de Oniæ & Ieremiæ intercesſione præcedit. 4.) Non exprimitur, quod Onias & Ieremias ſingulas circumſtantias & ſpeciales populi calamitates noverint. 5.) Nec Iudas Maccabæus nec exercitus Oniam vel Ieremiam, ſed dominatorem cœlorum invocant. v. 22. 6.) Myſticam huius ſomnii interpretationem eiusmodi tradit gloſſa, quæ invocationem ſanctorum potius evertit. *Si quis quaeſierit,* inquit, *utrum hæc viſio ad myſterium aliquod referri poſſit, hoc ni fallor, in ea ſentire poteſt, quod Onias ſacerdos ſacerdotalem ſignificat ordinem, & Ieremias propheta, qui interpretatur, excelſus Domini, ipſum Dominum & caput exprimat prophetarum, de quo Moſes dicit: Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus, de quo Iohannes apoſtolus in epiſtola ſua: Advocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum &c.*

§. CCCCXLIV. 3.)

3.) *Ap. V. viginti quatuor ſeniores habent phialas.*

Apoc. V. *Viginti quatuor ſeniores in cœlo coram throno Dei procidentes habent phialas aureas plenas odoramentorum, quae ſunt orationes ſanctorum, id eſt intercesſiones pro infirmorum ſtabilitate.* Eumdem locum urget Becanus de inv. ſanct. p. 54. Reſp. 1.) Sanctos cum Chriſto triumphantes in genere pro eccleſia orare ex hoc loco apocalyptico probabiliter colligi poſſe non inficiamur, ſed ex eo nondum inferri poteſt, ſpeciatim ac ſigillatim eos pro nobis orare, cum ſpeciali omnium rerum notitia & *καρδιογνωσίᾳ* deſtituantur, multo minus hinc inferri poteſt, eos eſſe religioſe invocandos. 2.) Irenæus lib. IV. adv. hæreſ. cap. 33. p. 262. & eum ſecutus Blaſius de Viegas, pontificius ſcriptor, in comm. huius loci accipiunt de eccleſia militante. *Ex omnibus,* inquit Viegas, *expoſitionibus illa eſt germanior, per phialas corda ſanctorum intelligere; per aureas, corda caritate fulgentia; per odoramenta orationes ſanctorum, quae ſunt eo ferventiores, quo illi magis laboribus premuntur, & in ignem tribulationis tanquam aromata iniiciuntur, aut ſi mavis, quo ipſi magis ſeſe per carnis macerationem & adflictionem premunt, per quam ita pravae animi adpetitiones tunduntur, ut in ſenſum minimum ſeu tenuiſſimum pulverem redigantur. Quia enim fervor ex mortificatione oritur, a quo nunquam ceſſandum eſt propter continuam carnis rebellionem, id enim ſignificat, nunquam in altari thymiamatis defuiſſe ignem, quare qui orationi vacat, non mortificationi incumbens perinde facit, ac ſi ſine igne aromata velit accendere.* In eamdem ſententiam abeunt Auguſtinus, Beda, Primaſius. Neque poteſt huic interpretationi obverti, quod ſancti illi *in cœlo* viſi ſunt, ac proinde mortui ſancti ſint intelligendi. Nam in viſionibus apocalypticis nomine *cœli* ſæpius intelligitur eccleſia in his terris militans, Apoc. XII. 7. &c. Salmeronius tom. XV. diſp. VII. in 1. Tim. II. p. 458. alternative loquitur: *Vel iſti ſancti ſunt beati, & ſic habemus, quod pro nobis orant, vel ſunt viatores, quia ſancti tam beati a ſanctitate excidere nequeunt, & pro ſe ipſis orare non indigent, & ſic beati, hoc eſt, ſeniores eas Deo praeſentant.* 3.) Per *odoramenta* non intelliguntur orationes ſanctorum in hac vita degentium, ſed ipſorummet beatorum cum Chriſto regnantium. Ut enim per citharas intelliguntur laudes & gratiarum actio-

nes, quas ipſi Deo offerunt: ita per
menta preces, quas ipſi pro eccle-
ilitante fundunt, accipiendæ. 4.)
ones illæ ſanctorum non ſunt *ἱλασ-*
, *propitiatoriae ac ſatisfactoriae*, qua-
tute meriti ſui pro aliis per eas in-
llent, ſed *εὐχαριστικαὶ*, ſic enim de-
ıntur v. 9. *Canunt canticum novum*,
*es: Dignus es accipere librum & ſigna-
ius, quoniam occiſus es & redemiſti
leo per ſanguinem tuum ex omni tribu
gua & populo & natione.* v. 10. *Et
nos Deo noſtro reges & ſacerdotes*,
gnabimus ſuper terram. Iſtæ ergo
ευχαι nihil aliud ſunt, quam cultus
lorificationis, quo ſancti Deum in
eterna venerantur, eique pro ſe &
ecclesia gratias agunt. 5.) Sancti
ıco unicum Chriſti meritum tanquam
s ſuæ cauſam extollunt; *redemiſti*
inquiunt, *Deo per ſanguinem tuum.*
nt igitur ut ipſorum meritis coram
udicio nitamur, ſed unice & inſo-
ı merito Chriſti.

§. CCCCXLV. 4.) 2.
Pet. I. *Dabo autem operam
& frequenter habere vos nimi-
rum commendatos ſive in ani-
mo, poſt obitum meum, ut
horum memoriam faciatis;* un-
qui veteres non inepte colligebant, *ſan
ıoſt obitum gerere curam viventium.*
1.) Bellarminus ipſe fatetur, hoc
nentum non eſſe evidens, ſed tan-
robabile. 2.) Quibus verbis contra-
Coſtero in ench. c. 14. Suarez tom.
Thom. q. 37. diſp. XXIII. ſect. 2.
ronio diſp. XXI. in 1. Cor. XIII. Cot-
ib. I. inſt. cap. 15. qui egregiam in-
ionis ſanctorum probationem in his
verbis latitare arbitrantur. 3.) Nos
gregium nec probabile argumentum
neſſe dicimus. Neque enim apoſto-
ſe promittit, quod in precibus ſuis
n poſt mortem meminiſſe velit, ſed

Pet. I. operam ıter vos memo- m.

quod his ipſis epiſtolis operam dare velit,
ut fideles poſt mortem etiam eorum me-
moriam retineant, quæ ex ipſo, dum in
vivis adhuc erat, audiverant. Introdu-
cit igitur Bellarminus ſine cauſa *enallagen*
perſonarum. Petrus loquitur de memo-
ria ſanctorum fidelium, ad quos ſcribit;
ipſe vero de Petri recordatione hoc ex-
ponit, committit etiam fallaciam compo-
ſitionis & diviſionis dividendo ea, quæ in
textu apoſtolico ſunt coniuncta. Ex ver-
bo enim *ἔχειν* dependent ſequentia, *μνή-
μην ποιεῖσθαι*, ut ſit ſenſus: *Operam da-
bo, ut habeatis, cuius poſt obitum meum re-
cordemini.* 4.) Eo modo exponit Oecume-
nius in comm. *Nonnulli*, inquit, *per hy-
perbaton intelligunt hoc modo: Dabo autem
operam & poſt meum exitum, vos habere ſem-
per, ſive indies & continue horum memori-
am, volentes ex hoc oſtendere, quod etiam
poſt mortem ſancti eorum meminerint, quae
hic pro viventibus perſeverunt. Alii vero
ſimpliciter tractantes illud dictum ita intelli-
gunt: Dabo operam & ſemper habere vos
poſt meum exitum, ut horum mentio fiat.
Hoc eſt, ne miremini, neque gravem ducatis
adſiduam de his fieri vobis mentionem. Non
enim condemnans ruditatem veſtram hoc fa-
cio, ſed per continuam de his doctrinam per-
ſeverans & immobile vobis exhibeo horum ſub-
ſidium, ut his confirmati habeatis etiam poſt
meum obitum vivam ac indelebilem horum do-
ctrinam*; ubi quilibet videt poſteriorem
interpretationem ut ſimpliciorem priori
per hyperbaton figuratæ anteferri. Gloſ-
ſa ordin. ibidem: *Dum vivo, dabo operam,
ut vos frequenter, ſcilicet quoties inſtabunt
pſeudoprophetae & volent vos abſtrahere, ha-
beatis haec in memoria poſt obitum meum.*
Thomas Aquinas, Lyranus, Hugo Car-
dinalis, Dionyſius Carthuſianus in comm.
*Dabo operam, nimirum interim dum vivo,
vos commonendo non ſolum ſemel, ſed etiam
frequenter habere horum memoriam.* Caieta-
nus eodem modo: *Dabo operam, id eſt,
ordinabo, dum ſum in via, ut hos habeatis*

poſt mortem meam libros, qui vobis haec in memoriam revocent, ut horum memoriam habeatis, id eſt, *doctrinam memoratam impleatis.* Emanuel Saa Ieſuita in h. l. *Dabo operam, quaſi dicat, ut poſt obitum meum poſſitis horum frequenter meminiſſe.* Eſtius, ſcriptor pontificius, profeſſor Duacenſis in comm. h. l. p. 784. *Verſio clarior eſſet hoc modo: Caeterum dabo operam, etiam identidem poſſe vos poſt meum obitum horum mentionem facere, id eſt, quin & curam atque operam adhibebo, ut poſt meum deceſſum omni tempore poſſitis horum, de quibus nunc ſcribo, memoriam vobis renovare. Id autem fecit relinquendo illis monumentum ſuarum epiſtolarum, quibus ſaepe relectis futurum eſſet, ut praeceptorum ac monitorum eius nunquam obliviſcerentur.* Quinimo diſerte refellit interpretationem illam, qua ad interceſſionem ſanctorum defunctorum hic locus refertur. *Certe*, inquit, *non congruebat, ut diceret, dabo operam, curabo*, σπουδάσω, *cum illud ſancti faciant abſque cura & ſolicitudine.* 5.) Quae expoſitio noſtra Graeco textui vel maxime congruit, qui ſic habet: Σπουδάσω δὲ καὶ ἑκάστοτε (vulgata reddidit *frequenter*, Lutherus *ubique*, poteſt etiam reddi *omni tempore*) ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον τὴν τούτων μνήμην ποιεῖσθαι, ubi τὸ ἔχειν Graecorum more uſurpatur pro poſſe. *Operam dabo frequentibus meis adhortationibus & ſcriptionibus, ut vos excitem, ut memoriam harum mearum admonitionum & doctrinae evangelicae etiam poſt meum ex hac vita diſceſſum retineatis.* Nec dicit Petrus μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον σπουδάσω, ſed σπουδάσω δὲ ἑκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον. 6.) Eadem adcommodata eſt ad apoſtoli ſcopum. v. 12. inquit: οὐκ ἀμελήσω, *non negligam vos ſemper commonefacere de his etiam ſcientes & confirmatos in praeſenti veritate*, (quomodo ſcilicet electionem & vocationem veſtram debeatis firmam facere v. 10.) poſtea ſubiicit v. 13. *iuſtum autem arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo* (mei corporis) *ſuſcitare vos in commonefactione* v. 15. *dabo autem operam habere vos poſt obitum meum, ut horum memoriam faciatis*, ſcripta ſcilicet mea vobis relinquendo & fideles doctores conſtituendo. v. 16. *Non enim doctas fabulas ſecuti ſumus &c.* Hic quilibet videt, genuinum apoſtoli ſcopum & ſenſum eſſe, quod exponere velit, quid in vivis adhuc exiſtens facere velit, ut fideles eorum, quae ab ipſo didicerant, perpetuam memoriam etiam poſt mortem ſuam retinere poſſint, non autem quid ipſe poſt mortem ſuam facere velit. 7.) Defuncti ſancti in ſpeculo divinae eſſentiae omnia uno ac ſimplici intuitu videre a pontificiis creduntur, quomodo igitur proprie & adcurate loquendo *memoria* ſive *recordatio* illis tribui poteſt?

§. CCCCXLVI. 5.)

5.) *Luc. XVI. Dives epulo.*

Luc. XVI. *Dives epulo orat pro fratribus ſuis, ergo multo magis orant iuſti pro tota eccleſia.* Reſp. 1.) Orat dives epulo, ſed non exauditur. Quod ſi ergo conſtare debet comparatio, conſequens fuerit, etiam ſanctos defunctos non exaudiri. 2.) Invocat dives epulo Abrahamum ut *opitulatorem*, non ut interceſſorem. Iam vero ex hypotheſi Bellarmini cap. 19. ſancti invocandi ſunt tantum ut interceſſores, non ut opitulatores. 3.) Damnati cum ſciant a Deo ſeſe prorſus abiectos, Deum fugiunt, ipſi iraſcuntur & blaſphemant, ac ubivis potius, quam apud Deum ſolatium & auxilium quaerunt, ab ipſis igitur formam verae & Deo gratae invocationis diſcere non poſſumus, neq debemus. 4.) Epulo intercedit pro fratribus ſuis apud Abrahamum: at hic quaeſtio eſt de interceſſione ſanctorum apud Deum. 5.) Auguſtinus lib. de cura pro mortuis cap. 14. dicit, *epuloni ita fuiſſe curam de vivis, quamvis, quid agerent, omnino neſciret, quemadmodum*

is cura de mortuis, *quamvis*, *quid omnino neſciamus*. Ergo non fuit :cie & ſigillatim gnarus eorum, ratres in terris agebant. 6.) De terpellatione hic quæritur, quæ igioſæ adorationis fundamentum, m Bellarminus hanc ſuam diſputa- ı revocat, quod *ſanctos defunctos e colere & invocare poſſimus*, *quia pro rent*. Quod ſi eiusmodi interpella- ı ex divitis epulonis exemplo pro- elit, agnoſcat etiam divitem epu- invocari poſſe. 7.) Pontificii m inter ſe conſentiunt, an hæc concio ſit hiſtoria, an vero para- Confer §. 177. Si parabola eſt, ɔterit evidens argumentum pro in- ione ſanctorum ſuppeditare. Sin a, non tamen ex ea inferri poteſt, Bellarminus intendit, agitur enim ercеſſione *ſanctorum*. Ergo demon- um foret Abrahamum vel Lazarum iventibus interceſſiſſe. 8.) Argu- ım ab analogia petitum veriſimilem kat probationem, non autem apo- ım demonſtrationem exhibet. Con- us veriſimile eſſe, quod ſancti in e pro nobis orent.

§. CCCCXLVII. 6.) Apoc. VI. *Animae ſanctorum marty- rum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus ſuis*. *Ergo multo magis vi- diam petunt fratribus ſuis*. Reſp. 1.) æ illæ non pro aliis ſed pro ſe orant, cta quorumdam interpretationem ı ſecundam, (uti vocant) glorifi- em ſcilicet corporum petunt, iu- n extremum tandem adventare de- ndo, ut eccleſiæ hoſtes æternis pœ- ıbiiciantur, ipſæ vero glorificatis ribus reſtituantur. Gregorius lib. oral. cap. 6. *Magnus animarum magnum eſt deſiderium tum reſurre- tum iudicii: tanto enim quisque mi- nus clamat*, *quanto minus deſiderat*, *& tanto maiorem vocem exprimit*, *quanto ſe in rei deſiderium plenius fundit*. 2.) Quod ſtatum eccleſiæ militantis καθέκαστον & in ſpecie ignoraverint, adparet ex ſequen- tibus verbis, ubi *illis dicitur*, *ut exiguum tempus quieſcant*, *donec compleatur numerus conſervorum & fratrum*, quos eadem in hoc mundo fortuna maneat, videlicet ut ipſi quoque ob evangelii confeſſionem in- terficiantur; quod ſi iam ante ſciviſſent, non fuiſſet opus eis indicari. 3.) Cla- morem illum martyrum non tantum pa- tres, ſed etiam quidam ex ipſis pontifi- ciis metaphorice exponunt. Ex patribus producimus Auguſtinum in qq. ex vet. & nov. teſt. q. 68. *Sic animae occiſorum clamant vindicari ſe poſtulantes*, *ſicut ſan- guis Abel clamavit de terra*. *Cauſae ergo ſunt*, *quae clamare dicuntur*, *cum loqui non poſſint*. *Sanguis enim effuſus*, *quid aliud quam iudicari ſe poſtulat*, *clamans non vo- ce*, *ſed ratione? Nam & opus opificem lau- dare dicitur per hoc ipſum*, *quod videntem ſe oblectat*. *Non enim tam impatientes ſunt ſancti*, *ut urgeant iam fieri*, *quod ſciunt tempore praefinito futurum*, *quod nec anti- cipari poteſt*, *nec differri*. *Sed hoc dicto oſtendere voluit*, *vindicaturum Deum ſangui- nem ſanctorum ſuorum*, *ne quia tam pa- tiens nunc videtur*, *inultum putaretur im- pium bellum*, *quod contra ſanctos geritur*, *ut & terrorem incutiat perſequentibus Dei ſervos*, *& exhortaretur pro ſe patientes*. Ex pontificiis producimus Rieberam in comm. h. l. *Quaeritur*, (inquit) *quomo- do mortui vindictam petunt de interfectori- bus ſuis*, *quos vivi ut proximos ſuos ama- bant? abſit autem ſancti ſint in vita felicio- ri crudeles*. *Quaeſtio facile ſolvitur*, *ſi di- camus corpora eorum conſperſa cruore ultio- nem de interfectoribus ſuis petere*, *quemad- modum Gen. IV. ſanguis Abel dicitur cla- mare ad Deum contra Cain interfectorem*. Et Blaſium de Viegas in comm. h. l. pag. 303. *Martyrum ſanguis ad cœlum clamat*. *Nec*

Nec vero te moveat, quod non corpora, ſed animae ſub altari adparuerint, etenim hoc loco animae pro ſanctis ipſis ponuntur, quemadmodum & ſaepe alias in ſcripturis pro hominibus uſurpantur, Gen. XLVI. *unde per altare intelligit loca, ubi corpora martyrum ſepulta iacent.* Atqui ſi metaphoricus clamor interfectorum corporum intelligitur, non poterit proprie dicta ſanctorum interceſſio ex hoc loco ſtabiliri. 4.) Si textum ipſum adcuratius expendamus, introducuntur hic martyres, quatenus adhuc in terris militant & hoſtium ſævitiam experiuntur, nondum ad beatitudinis ſtatum evecti. Nam animæ eorum videntur *ſub altari* non ſupra altare, quod Bernhardus ſerm. IV. in feſt. omnium ſanct. ἀλληγορικῶς ſic exponit, *quod beatifica Dei viſione nondum fuerint glorificati.* Deinde tribuitur illis clamor. Iam vero conſtat ex ſcripturis, *clamorem* plerumque tribui membris eccleſiæ militantis, *cantum* vero lætitiæ ſignum eccleſiæ triumphanti. Adde quod petant vindictam ſanguinis ſui, quod Auguſtinus ſerm. XXXIX. de temp. exponit de everſione regni peccati. *Quis*, inquit, *audeat adfirmare, cum illi ſancti candidati ſe vindicare petierint, contra ipſos homines, non contra regnum peccati petiiſſe? Nam ipſa eſt ſincera & plena iuſtitiae vindicta martyrum, ut evertatur regnum peccati, quo regnante tanta perpeſſi ſunt, ad cuius etiam everſionem nititur apoſtolus dicens* Rom. VI. *Non ergo regnet peccatum in mortali veſtro corpore.* Denique dicuntur ſingulis datæ ſtolæ albæ, quas plerique interpretes de beatitudine & gloria animarum ſeparatarum exponunt. *Communis expoſitio eſt*, ait Viegas d. l. *intelligendam eſſe glorificationem animae, quae ſanctis ante reſurrectionem corporum tribuitur.* At ſi glorificationem illam animæ acceperunt demum poſt iſtum clamorem. Ergo quo tempore clamaverunt, nondum fuere in ſtatu illo beatitudinis & gloriæ. 5.) D. Brentius reſpondet, *eſſe in hac viſione proſopopoeiam, cuius ſenſus ac ſcopus ſit oſtendere, quod ſanctorum martyrum preces, quas viventes fuderunt, adhuc in auribus Dei reſonent, non aliter ac ſi hoc ipſo momento eas funderent.* Bellarminus huic expoſitioni opponit, *quod ſancti martyres dum viverent, non petierint a Deo vindictam.* Sed oſtendit hac ratione, in ſcripturis ſe eſſe valde hoſpitem, cum plurima in illis exempla ſanctorum vindictam de perſecutoribus etiam in hac vita petentium occurrant, utpote Davidis, Pſalm. XXVIII. 4. 5. LIX. 6. &c. Ierem. XVII. 18. Oſeæ IX. 14. imo ipſius Chriſti, Pſalm. LXIX. 23. &c. 6.) Fatetur ipſe Bellarminus, *ex ſolo ſenſu literali firma & efficacia argumenta non peti, ac fidei dogmata poſſe ex myſticis ſenſibus efficaciter probari*, libr. III. de verb. Dei cap. 3. iam vero in adducto loco recitatur viſio quædam myſtica.

§. CCCCLXVIII. II.)

II.) ex communione eccleſiae militantis & triumphantis.

Scripturae aperte docent communionem eccleſiae triumphantis cum militante. Heb. XII. *Acceſſiſtis ad eccleſiam primitivorum, qui in cœlis ſunt, id eſt, eſtis illorum cives.* Eph. II. Gal. IV. *Mater noſtra eſt Ieruſalem quae eſt in cœlis.* Col. I. Eph. IV. *Chriſtus eſt caput ſuper omnem eccleſiam. At communio iſta exigit neceſſario, ut membra pro ſe invicem ſint ſolicita, & invicem ſe iuvent, haec enim eſt natura membrorum ſub uno capite viventium*, Rom. XII. 1. Cor. XII. Reſp. communionem eccleſiæ militantis cum triumphante concedimus, nec refragamur, quo minus quis probabiliter ex ea colligat, ſanctos defunctos *in genere* pro membris eccleſiæ militantis orare, ſed argumentum hoc apodicticum eſſe negamus, multo magis invocationem ſanctorum defunctorum ex hac communione elici poſſe negamus. Nam 1.) ſancti defuncti in vet. teſt. retinuerunt communionem cum ſanctis viventibus, neque tamen illos pro his oraſſe, ex evidentibus ſcripturæ dictis

ctis demonſtrari poteſt, tum quia defuncti illi iuxta adverſariorum hypotheſin fuerunt in limbo, clara & beatifica Dei viſione deſtituti, tum quia viventes non compellarunt defunctos, ut hoc officium ipſis præſtarent, nam ut Bellarminus cap. ſeq. ſcribit, *non fuit conſuetum in vet. teſt. ut diceretur, ſancte Abraham ora pro me!* 2) *Communio illa*, ait Bellarminus, *neceſſario exigit, ut membra pro ſe invicem ſint ſolicita.* Ergo ut beati in cœlo ſoliciti ſunt de nobis & ſalutem noſtram ſeriis precibus promovent, ita quoque nos deberemus eſſe ſoliciti de ipſis & eorum ſalutem promovere. Sed hoc poſterius repugnat ipſorum ſtatui ac beatitudini, quod enim iam ante a Deo perceperunt, nec amittere ulla ratione poſſunt, illud ut vel adquirant vel conſervent, fruſtra a Deo petitur. Ergo etiam prius ex illa communione non poteſt firmiter deduci. Si ad membra eccleſiæ in purgatorio laborantis confugere velint, principium manifeſte petunt. 3.) Prophetæ, apoſtoli & ſancti, quorum hiſtoriæ in vet. ac nov. teſt. adnotatæ exſtant, habuerunt communionem cum eccleſia triumphante. At nuſpiam leguntur vel pro defunctis in purgatorio ſudantibus oraſſe, vel defunctos in cœlo regnantes precibus ſuis compellaſſe, quod multi ex ipſis pontificiis concedunt. 4.) Communio illa intercedit non ſolum eccleſiæ militanti cum triumphante, ſed etiam omnibus eccleſiæ in his terris militantis membris. Iam vero ex communione, quam eccleſiæ militantis membra invicem colunt, non poteſt deduci talis interceſſio, quæ ſit religioſæ invocationis fundamentum, alias viventes ſancti religioſe invocare deberent ſanctos alios adhuc in terris viventes. Ergo etiam ex communione eccleſiæ triumphantis cum militante non poteſt deduci talis interceſſio, quæ ſit religioſæ adorationis fundamentum. 5.) Communio illa non tantum intercedit eccleſiæ militanti cum triumphante, ſed etiam cum laborante in purgatorio, ſi Bellarmino fides eſt habenda. Iam vero propter illam communionem non poſſumus in precibus compellare animas in purgatorio laborantes, docente eodem lib. II. de purgator. cap. 15. Ergo propter illam communionem itidem non poſſumus in precibus compellare ſanctos cum Chriſto triumphantes in cœlo. 6.) Communionem illam eccleſiæ triumphantis & militantis apoſtoli diligenter explicant, ſed nuſpiam addunt, quod ſancti in cœlis virtute ſuorum meritorum pro viventibus orent, vel quod viventes religioſe eos invocare debeant. 7.) *Articulus de communione ſanctorum loquitur tantum de externa & viſibili eccleſia, de invisibili nullo modo*, ſcribit Tannerus part. II. anat. Auguſt. confeſſ. p. 122. Iam vero ſancti defuncti pertinent ad inviſibilem eccleſiam in cœlo triumphantem. Ergo iuxta Tanneri hypotheſin communio ſanctorum ad eam referri nequit.

Quod ſancti orent in particulari pro viventibus I.) Angeli pro nobis curam gerunt in ſpecie. Ergo & ſancti.

§. CCCCXLIX. Quod ſancti, qui regnant cum Chriſto, pro nobis orent non ſolum *in genere*, ſed etiam *in particulari*, Bellarminus conatur ſeqq. fundamentis probare, I.) ex *comparatis. Angeli orant pro nobis & curam noſtri gerunt, etiam in ſpeciali*, Tob. XII. Zachar. I. Apocal. VIII. Dan. X. Pſalm XC. Matth. XVIII. *Ergo multo magis id ſpiritus hominum beatorum faciunt. Nam inprimis nihil eis deeſt eorum, quae Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cum ſint praediti intelligentia & voluntate, & adſint ſemper Deo, & nos vehementer diligant, ac demum ſint aequales angelis* Luc. XX. *Deinde aliquid habent*

habent prae angelis, quod ſint membra corporis eccleſiae nobis magis coniuncta, quam ſint angeli, & experti ſint miſerias & pericula noſtra, quae angeli non ſunt experti. Reſp. 1.) Si vel maxime concedatur, & angelos & defunctos non ſolum in genere ſed etiam quandoque in particulari pro nobis orare, nondum tamen ex eo ſequetur, vel angelos vel ſanctos propterea religioſe invocandos eſſe; nam *ſancti viventes* non ſolum in genere, ſed etiam in particulari pro nobis orant, neque tamen propterea religioſe a nobis invocantur. 2.) Nec angeli nec ſancti ſunt omniſcii, καρδιογνῶσται, omnipræſentes &c. Ergo non noverunt omnes cordium noſtrorum anguſtias ac gemitus, & per conſequens non poteſt firmiter ſtatui, quod in quavis anguſtia & calamitate in particulari pro nobis orent. 3.) Angelorum & ſanctorum defunctorum eſt diſpar ratio. Quod enim angeli membrorum eccleſiæ curam gerunt, illud pendet ex Dei ordinatione, ſiquidem is voluit ipſos eſſe *Spiritus adminiſtratorios inſervientes illis, qui ſalutem hereditaturi ſunt*, Hebr. I. 14. Sed tale officium defunctis ſanctis commiſſum eſſe, ex ſcripturis probari nequit. 4.) Dicta ſcripturæ a Bellarmino adlata non ſunt eiusdem generis. Quædam enim non de creatis Angelis, ſed de ipſo Dei Filio, angelorum omnium Domino agunt, ut Zachar. I. Apoc. VIII. Ergo ad angelorum interceſſionem eadem præpoſtere adplicantur.

II.) a ſpiritibus beatorum hominum reguntur fideles viventes.

§. CCCCL. II.) Ex *muniis ſanctorum. Non ſolum ab angelis, ſed etiam a ſpiritibus beatorum hominum reguntur & gubernantur fideles viventes.* Apoc. II. *Qui vicerit, dabo illi poteſtatem ſuper gentes, & reget eas virga ferrea.* Cap. III. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo* Matth. XXIV. *Beatus ille ſervus, quem, cum venerit Dominus, invenerit ſic facientem, ſuper omnia bona conſtituet eum.* Reſp. quid de illa ſanctorum præfectura ſtatuendum ſit, expoſitum fuit ſuperius quæſt. V. ubi etiam de adlatis in medium ſcripturæ dictis late diſſeruimus. III.) Ex *dictis patrum.* Reſp. quædam loquuntur de interceſſione vivorum nobiſcum in terris adhuc converſantium; qui de mortuorum interceſſione loquuntur, illam proponunt non ut neceſſarium fidei articulum, ſed ut probabilem ſententiam, unde dubitanter de ea loquuntur. Origenes hom. III. in Cant. *Sancti ſi dicantur iuvare nos precibus ſuis, atque interventu ſuo apud Dominum, non erit inconveniens.* In Ioſ. XIII. hom. XVI. *Ego ſic arbitror, quod omnes illi, qui dormierunt ante nos patres, pugnent nobiscum & adiuvent nos orationibus ſuis.* In Epiſt. Rom. Lib. II. *Si extra corpus poſiti vel ſancti, qui cum Chriſto ſunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad ſimilitudinem angelorum, qui ſalutis noſtrae miniſteria procurant &c. Habeatur hoc inter occulta Dei nec chartulae committenda myſteria.* Gregorius Nazianzenus in fine orat. in Gorgon. ſoror. ſuam. *Si tibi aliqua noſtri ſermonis eſt ratio, & hoc ſanctis animis a Deo munus, ut talia reſciſcant, ſuſcipe noſtrorum ſermonem.* Orat. in Baſil. *Nunc in cælis pro nobis, ut arbitror, offert ſacrificia.* Idem cum in Epitaph. parentis dixiſſet: *Nunc precibus magis proficit, quam antea doctrina, quanto iam Deo eſt propinquior, dignus effectus angelico ordine & parrheſia* addit: *Ut ego mihi perſuadeo &c.* Item: *Si non audax & temerarium eſt hoc dicere*, εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο εἰπεῖν. Orat. I. in Iulian. *Audi Conſtantini anima, εἴ τις αἴσθησις.* Ambroſius de obitu fratris: *Si nunc urgeri Italiam tam propinquo hoſte cognoſceres, quantum*

zemiſceres. Auguſtinus in lib. de
oro mortuis cap. XVI. *Quam-
ta quaeſtio vires meae intelligentiae
quemadmodum opitulentur marty-
, quos per eos certum eſt adiuvari,
ipſi per ſe ipſos adſint uno tempore
erſis locis tanta inter ſe longinquitate
. An ipſis in loco ſuis meritis con-
omni mortalium converſatione remo-
amen generaliter orantibus pro indi-
ſupplicantium, ſicut nos oramus pro
, quibus utique non praeſentamur,
ubique praeſens exaudiens martyrum
er angelica miniſteria ubique diffuſa
hominibus iſta ſolatia. Res haec altior
n ut a me poſſit attingi & abſtruſior eſt,
a me valeat perſcrutari.* IV.) Ex *adpa-
is ſanctorum, qui aperte teſtati ſunt,
pro nobis etiam in particulari.* Reſp.
nibus & adparitionibus non poſſunt
articuli fidei, ſed ex claris &
uis ſcripturæ dictis. Primus qui
revelationum meminit, eſt Euſe-
x aliorum relatione, de Potamiæna
ſcribens lib. VI. hiſt. eccl. cap.
*tur Baſilides narraſſe, quomodò Po-
a triduo poſt martyrium noctu ſibi
t, coronam capiti ſuo impoſuerit,
it, interpellaſſe ſe pro ipſo Dominum
a impetraſſe &c.* Atque hæc ſunt
iini argumenta omnia, quibus
nititur, ſanctos non ſolum in
ſed etiam in particulari pro nobis
quod ſi vel maxime concedere-
nondum tamen evictum foret,
defunctos religioſe a nobis eſſe
idos. Tandem igitur acropolin
erſiæ Bellarminus adgreditur &c.

ie at- er in- Gen. Au- eruit c.

§. CCCCLI. Cap. XIX. probare conatur, *ſanctos ſive angelos ſive homines pie atque utiliter a viventibus invocari.* Pro invocatione angelorum ſtabilienda profert *I.) benedictionem patriarchae Iacobi* Gen. XLVIII. *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.* Hic, inquit, *aperte ſanctus Iacob angelum invocavit.* Reſp. non intelligitur creatus aliquis angelus, ſed ipſe Dei Filius, quod probamus I.) ex *praefixi notificativi* adiectione. Iacob patriarcha non ſimpliciter dicit: *Angelus benedicat pueris iſtis*, ſed magna cum emphaſi ה *haiediah* ſive notificativum adiicit, הַמַּלְאָךְ *ille angelus*, ideſt ille angelorum omnium princeps ac dominus. Ille ſcilicet angelus, qui præcepit, ut a facie Labanis in regionem patrum meorum reverterer, Gen. XXXI. 13. Qui mecum in forma viri luctatus eſt, XXXII. 24. benedicat pueris iſtis. Iam vero is non fuit creatus aliquis angelus, ſed incarnatus & æternus, quod conſtat tum ex *nomine*, vocatur enim הָאֵל Deus ille fortis, quod eſt nomen ſolius Dei proprium; Gen. XXXI. 13. XXXII. 28. 30. & 31. tum ex *opere*, quia angelus ille revocat patriarcham ex Meſopotamia in regionem patrum ſuorum, Geneſ. XXXI. 13. id quod ipſe Iehovah ſe facturum promittit, Gen. XXVIII. 15. idem angelus ſalutem animæ Iacobo confert, quam ex conſpectu creati angeli patriarcha obtinere non potuiſſet; Gen. XLVIII. 16. tum denique ex *cultu*, quia Iacobus huic angelo votum fecit, Gen. XXXI. 13. iam vero non licet ulli creaturæ vovere, ſed hic cultus eſt ſolius Dei proprius. Ac ipſa textus evidentia manifeſtum facit, patriarcham non creato alicui angelo, ſed ipſi Deo votum feciſſe. Gen. XXVIII. 13. 16. 20. 21. ab eodem etiam angelo petit benedictionem ſibi obtingere, quam *αὐτοκρατορικῶς* & auctoritative conferre ſoli Deo competit. Lucta illa Iacobi cum angelo ſive Dei Filio erat partim corporalis, partim & quidem maxime ſpiritualis. Corporalis quidem, quia conabatur Dei Filium manuum adtactu retinere; ſpiritualis vero, quia timebat ſibi ab Eſavo, ideoque tam ſolicite pete-

 bat

bat defenſionem ac liberationem: *Deus patris mei Abraham, Deus patris mei Iſaac, Domine qui dixiſti mihi, revertere in terram tuam, erue me de manu fratris mei Eſavi.* Ex quibus omnibus intelligitur, angelum illum, a quo Iacobus nepotibus ſuis benedictionem precatur, non eſſe creatum aliquem angelum, ſed ipſum Dei Filium. 2.) *Ab angeli huius deſcriptione & operis divini adtributione.* Ab illo angelo Iacobus benedictionem ſuis precatur nepotibus, qui ipſum מִכָּל־רָע *ab omni malo liberaverat.* At hoc beneficium ipſe Dei Filius Iacobo ſe præſtiturum fuerat pollicitus, Gen. XXVIII. 15. *Cuſtodiam te, quocunque ibis & redire te faciam ad terram hanc, quia non derelinquam te, donec fecero univerſa, quae dixi tibi*, quæ eſſe verba huius ipſius angeli, a quo Iacobus ab omni malo ſe eſſe liberatum profitetur, patet ex Gen. XXXI. 11. *Angelus Dei dixit ad me* v. 13. *ego Deus Bethel, cui votum feciſti*, ac liberationem ab omni malo eſſe ſolius Dei proprium opus conſtat ex Sap. XVI. 8. σὺ εἶ ὁ ῥυόμενος ἐκ παντὸς κακοῦ. Adde quod liberatio ab omni malo complectitur etiam liberationem a peccato, quod eſt malum omnium maximum, a quo reliqua mala oriuntur. Iam vero liberare a peccatis, eſt ſolius Dei proprium. Urgemus etiam verbum גאל, quod de hoc angelo patriarcha uſurpat. Illud vero in propria ſignificatione Filio Dei tribuitur, cum talem redemtorem ſignificet, qui carnis propinquitate illi, quem redimere cupit, ſit coniunctus, ut conſtat ex Levit. XXV. unde ſolenne eſt in ſcripturis hoc verbum tribui Filio Dei, qui eſt *caro de carne noſtra & os ex oſſibus noſtris*, Epheſ. V. 30. quippe qui in temporis plenitudine homo factus eſt & carnem noſtram adſumſit, ut tanquam propinquus & conſanguineus noſter proximus nos ſub peccatum venundatos & in poteſtatem ſatanæ redactos iure propinquitatis pretio ſanguinis ſui redimeret ac in regnum & peculium ſuum nos vindicaret. Vide Exod. III. 8. XXIII. 20. Iob. XIX. 25. Pſalm. LXXII. 14. Eſa. LXIII. 9. Oſe XIII. 14. & confer Forſterum in lexico in verbo גאל. 3.) Ex *cultus divini exhibitione.* Iacobus enim eadem ab hoc angelo petit, quæ a Deo petierat, ac æquali omnino honore cum vero Iehovah ipſum dignatur, cum in benedictionis opere eum cum vero Deo coniungat. Ergo non fuit creatus aliquis angelus, quia non licet λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, Rom. I. 25. aut gloriam ſoli Deo debitam ad ullam creaturam etiam angelicam transferre, Eſa. XLII. 8. Iacobus ab hoc angelo petit benedictionem ſuis nepotibus. Iam vero ut a ſolo Deo omnis benedictio deſcendit, ita quoque ab ipſo unice petenda. Confer diſp. de εὐλογίᾳ Moſaica Num. VI. Addimus & hoc: Si Iacob adlocutus fuiſſet Deum & angelum creatum, dicendum ipſi fuiſſet in *plurali*, Deus patrum meorum & angelus, qui eripuit me ab omnibus malis, *benedicant pueris iſtis.* Iam vero non in plurali, ſed in *ſingulari* ad unam indiviſam benedicendi actionem & eſſentiæ unitatem denotandam dicit: *Benedicat pueris!* 4.) Ex *aliorum ſcripturae locorum collatione.* Uſitatum eſt in ſcripturis, nomen *angeli* tribui filio Dei, (quod quibus in locis fiat, ex nominum, attributorum, operum & cultuum vere divinorum attributione angelo facta colligi poteſt) Gen. XVI. 7. XXII. 11. Exod. III. 2. XIV. 19. XXIII. 20. Iud. XIII. 3. Eſa. LXIII. 9. Oſ. XII. 3. Zach. I. 9. Mal. III. 1. Apoc. VIII. 3. &c. qui vocatur angelus, quia fuit legatus Patris cœleſtis in carnem mittendus, & ante incarnationem velut præludio quodam mediatoris officio in vet. teſt. functus eſt. Cumprimis huc refero collationem Exod. III. 2. & Deut. XXXIII. 16. ubi Moſes precatur benedictionem tribui Ioſeph ab angelo, qui ipſi in rubo adparuerat, perinde ut Iaco-

Iacobus nepotibus ſuis h. l. precatur benedictionem ab angelo, qui ab omni malo ipſum redemerat. Iam vero Angelus ille, qui Moſi in rubo adparuit, fuit ipſe Dei Filius, quod in prælectionibus de Trinitatis myſterio confirmavimus ex *adpellatione*, vocatur enim Iehovah; ex *adparentis deſcriptione*, vocat enim ſe Deum Abrahæ, Deum Iſaaci & Deum Iacobi, dicit ſe audiviſſe clamorem Iſraelitarum, Iſraelitas vocat ſuum populum, promittit eductionem ex Ægypto & introductionem in terram Canaan, mittit Moſen ad Pharaonem, pollicetur poſt eductionem in illo ipſo monte ſibi exhibendum eſſe divinum cultum ſacrificii; ex *parallelorum locorum collatione;* Exod. XXIII. 20. Deut. XXXIII. 16. ex *maieſtatica adparitione;* ex *patrum & rabbinorum explicatione &c.* 5.) Ex *patrum teſtificatione.* Tertullianus vel Novatianus lib. de Trinit. cap. 27. p. 645. *Non ceſſat ſcriptura angelum illum*, (qui cum Iacobo luctatus fuerat) *Deum dicere, Deum angelum pronunciare. Nam cum Manaſſen atque Ephrem filios Ioſeph benedicturus eſſet, hic ipſe Iacob transverſis ſuper capita puerorum manibus collocatis, Deus*, inquit, *qui paſcit me a iuventute mea usque in hunc diem; angelus, qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueros hos. Usque adeo autem eundem angelum ponit, quem Deum dixerat, ut ſingulariter in exitu ſermonis ſui poſuerit perſonam, de qua loquebatur, dicendo, benedicat pueros hos. Si enim alterum angelum voluiſſet intelligi, plurali numero duas perſonas fuiſſet complexus, nunc unius perſonae ſingulari numero in benedictione depoſuit, ex quo eumdem Deum atque angelum intelligi voluit. Sed enim Deus Pater accipi non poteſt, Deus autem & angelus Chriſtus accipi poteſt.* Quinimo in cap. 15. p. 632. hæreticis (puta Simoniacis, Menandrianis, Appeletianis, notante Pammelio ad h. l.) opinionem illam tribuit, quod intelligatur in hoc & ſimilibus dictis angelus creatus. *Si quis*, inquit, *haereticus pertinaciter obluctans adverſus veritatem, voluerit in his omnibus exemplis proprie angelum intelligere, in hoc quoque viribus veritatis frangatur neceſſe eſt.* Hilarius in Pſalm. CXIII. *Deo, ſi quid in nobis eſt, debeamus a Paulo docti, nihil noſtrum exiſtimandum &c. a ſancto vero Iacob patriarcha modeſtiam referendae gratiae cognoſcentes, cum dicit: Deus qui nutrivit me a iuventute mea, & angelus eruens me ex omnibus malis &c.* Athanaſius orat. IV. contra Arian. p. 259. agens de verbis Pauli ad Theſſ. *Ipſe autem Deus & Pater noſter & Dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos &c.* ſic ſcribit: *Ipſe donandi modus clare demonſtrat unitatem Patris & Filii. Nunquam enim quispiam precaretur accipere a Deo & ab angelis, aut ab ullis rebus creatis. Neque quispiam hanc verborum formam concepit: Det tibi Deus & angelus, ſed contra a Patre & Filio propter unitatem uniformemque rationem dandi &c. Iam ſi Iacob in benedicendis nepotibus Ephraim & Manaſſe ad iſtum modum locutus eſt: Deus, qui aluit me a pueritia mea usque in hunc diem, angelus, qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueros iſtos, non tunc aliquem angelorum creatorum, & qui natura angeli erant, in unum copulavit cum creatore Deo, neque omiſſo nutritio ſuo Deo ab angelo benedictionem ſuis nepotibus poſtulavit; ſed quia diſerte locutus eſt de angelo, qui illum ab omnibus malis liberaverat, ſatis prae ſe tulit, non ex creatitiis angelis aliquem ſed Filium fuiſſe Patris, quem Patri in ſuis precibus conſociavit, per quem Deus liberat, quos vult. Hunc enim magni conſilii Patris angelum noverat, nec alium niſi illum ipſum, qui benedicit & liberat ex malis, ſuis verbis expreſſit. Non enim ille ſibi a Deo nepotibus autem ab angelo benedictionem dari voluiſſet, ſed eumdem illum, quem interpellabat: Non dimittam te, inquiens, niſi benedixeris mihi. Is enim erat Deus, ut verba Iacobi clare teſtantur: Vidi Deum a facie ad faciem, illum ipſum* (inquam)

(inquam) precatus eſt, ut nepotibus benediceret &c. Non igitur alius quam ipſe Dominus Deus fuit, qui ei adparens ita locutus eſt: Ecce ego tecum ſum, conſervans te in via, quacunque ieris, & non alius. Idem denuo adparens repreſſit inſidias Laban, interdicens Labani, ne cum Iacob verbis aſperioribus ageret, neque Iacob quemquam praeter Deum invocabat. Eripe me inquiens, Domine e manibus fratris mei Eſau. Idem cum uxoribus verba conferens, locutus eſt: Non datum eſt Labani a Deo, ut malefaceret. David quoque nullum alium, quam Deum pro ſui liberatione invocabat: Ad te Domine in tribulatione mea clamavi & exaudiviſti me. Domine libera animam a labiis iniquis & a lingua doloſa. Huic quoque hoc beneficium acceptum ferens locutus eſt verba odae ſuae in Pſ. XVII. In die, qua liberavit eum Dominus ex manibus omnium inimicorum & ex manibus Saul. Et dixit: Diligam te Domine fortitudo mea & corroboratio mea & refugium meum & liberator meus. Poſtremo Paulus: Dominus ex omnibus liberavit & liberaturus eſt, in quem ſperavi. Porro non alius fuit quam Deus, qui benedixit Abraham & Iſaac & Iacob. Iſaac quoque Iacobo in haec verba bene precatus eſt: Deus meus benedicat te & augeat te, & dabit tibi benedictionem Abrahae Patris mei. Vides non alterius, quam Dei eſſe benedicere aut liberare. Neque alius fuit, qui liberavit Iacob quam Dominus, liberatorem autem patriarcha invocabat ſuper nepotibus ſuis. Clarum igitur eſt, Patriarcham non alium in ſuis precibus copulaſſe cum Deo, quam hoc verbum, quod angelum ideo nominavit, quia ſolus is eſt, qui Patrem revelat, quod etiam ab apoſtolo factitatum eſt, cum inquit: Gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro & Ieſu Chriſto; ita etiam certa & firma efficitur benedictio &c. Chryſoſtomus hom. LXVI. in Geneſ. ſuper verba: *Angelus qui me liberavit. Gratae*, inquit, *animae ac piae & bene memoris beneficiorum Dei verba! ille, inquit, cui patres mei bene placuerunt, qui me a iuventute uſque in praeſentem diem educavit, qui me ab initio ab omnibus malis liberavit, qui tantam erga me declaravit providentiam, ipſe benedicat hos pueros &c.* Cyrillus Alexandrinus libr. III. Theſ. col. 53. *Quod autem non angelus, ut haeretici intelligunt, ſed Filius Dei ſignificetur, inde patet, quod addidit: Qui me liberavit ex omnibus meis malis. Hunc fuiſſe Deum in ſpecie humana divina ſcriptura teſtatur ex voce ipſius patriarchae: Vidi faciem Dei. Hunc igitur angelum, quem tunc vidit, orabat, ut pueros benediceret. Praeterea viſus eſt, ut ſcriptura dixit, Dominus Deus patriarchae Iacob ac dixit ei: Ecce ego tecum, ut cuſtodiam te. Deus igitur erat, qui liberabat eum, non angelus. Et cum inſidias fratris metuebat, non angelum, ſed Dei auxilium implorabat &c.* Vide ipſum locum. Procopius Gazæus in Geneſ. XLVIII. *Iacobus cum benediceret adoleſcentulos, nominavit Deum, qui ipſum aluit, & angelum, qui ipſum in omnibus periculis ſervavit, ſemper coniungens Deo Patri & Filium, qui apud prophetam magni concilii angelus vocatus eſt.* Et quid multis? fatetur ipſe Pererius in comm. Gen. XXXII. complures veterum patrum in hoc & ſimilibus locis per angelum intellexiſſe Chriſtum. *Theodoretus*, (inquit,) *id probare conatur, quia Exod. III. in textu angelus dicit ſe eſſe Deum, tum quia nomen ſuum declarans, dicit, ſum qui ſum, quod in ſolum Deum convenit. Et huius ſententiae fuerunt Iuſtinus, Tertullianus, Hilarius, Ambroſius, Chryſoſtomus.* 6.) Ex *ipſorum adverſariorum confeſſione.* Riebera Ieſuita in comm. Heb. VII. num. 81. Zach. I. *Angelus clamabat, Domine exercituum miſereberis Ieruſalem, in quo angelo Chriſtum ſignificari docent veteres patres, Hieronymus, Ambroſius, Origenes.* Blaſius de Viegas in comm. Apoc. VIII. p. 343. *De manu angeli, id eſt, Chriſti. Nec recte quidam e recentioribus dicunt,* (inter quos Pererius d. l.) *Chriſtum nuſquam abſolute dici angelum &c.* Salmeronius diſp. XVII. in 1.

;or. X. *Credendum eſt*, *fuiſſe Chriſtum* ıngelum, *qui praeibat Iſraelitas & rimo viſum*, *qui Exod. III. & ſaepe vocatur*. Quod ſi ergo in illis lomine *angeli* Chriſtum intelligi colliex adpellatione, agnoſcant etiam ı loco ex divini operis attributione colligi, quod per angelum intellis ſit ipſe Chriſtus. Theologi Lovas in editione biblior. Latinor. ponunt arginem iſtorum verborum Gen. II. *Angelus*, *qui eruit me de cunctis &c. vide concordantiam ſupra* cap. . 29. & XXXII. 2. iam vero luctae erat ipſe Dei Filius, ut ex textu ınifeſtiſſimum. Dicit enim *colluctacum Deo & hominibus & praevaluiſti.*

bi V. quis eſt reſpon- it. §. CCCCLII. II.) Iob.V. *Voca ſi quis eſt qui tibi reſpondeat*, *& ad aliquem ſanctorum convertere; ubi nomine ſanctorum intelligit angelos*, *guſtinus exponit in adnotationibus in Sic* cap. XV. *cum dicit: Ecce inter ı eius nemo immutabilis*, *nomine ſanı intelliguntur angeli. Nam idem ha-* cap. IV. *his verbis: Ecce*, *qui ſerviunt n ſunt ſtabiles*, *& in angelis ſuis reɔravitatem. Quamvis autem haec verı videantur convincere*, *quia non ſunt ſcriptoris libri*, *ſed Eliphaz amici Iob*, *ideo convincunt*, *quia indicant tunc conſuetudinem invocandi patrocinium rum angelorum.* Reſp. 1.) Fontes ıtis ſic habent: קְרָא־נָא *clama nunc*, *ſi ıui reſpondeat*, *& ad quem de ſanctis eris?* קרא hic non ſignificat invocad *nominare*, *recenſere*, *recitare*. Quod ta verſio habet in imperativo: *ad m ſanctorum te converte*, id Hebraiitas effert per interrogationem: *Ad de ſanctis reſpicies*, *vel obtueberis?* ut Montanus reddit. 2.) Verus ſenatet ex contextu, quem aliqui exiıt eſſe eum, quod cum Iobus veheà cruciatuum ſuperatus ex impatientia diem nativitatis diris devoviſſet, ſibique iniuriam fieri innuiſſet, Eliphas revocarit ei in memoriam exempla ſanctorum, qui & ipſi varias in hoc mundo calamitates experti fuerint, quamvis pietati ac iuſtitiæ ſerio ſtuduerint. 3.) Sed ex toto cap. 4. & 5. cum primis ex ſeq. antitheſi colligi poteſt, *oneroſum illum conſolatorem* Iobo potius inſultare. Cum enim Iobus cap. III. 25. teſtatus fuiſſet, ſe vitæ pie honeſteque actæ ſibi conſcium, ac ſolicite caviſſe, ne Deum offenderet, nihilo tamen minus ſibi hanc calamitatem obveniſſe. Themanites ille eum redarguens inquit: *Nomina quaeſo mihi aliquem*, *qui cum iuſtus fuerit*, *tales ſuſtinuerit calamitates & miſerias*, *quales iam experiris? num erit*, *qui tibi reſpondeat vel atteſtetur*, *ideſt num putas te aliquem poſſe adlegare? & ad quem de ſanctis reſpicies?* id eſt num inter ſanctos aliquem reperies, quem Deus ſicut te maximis malis obruerit? Deus ſanctos non ſolet tantis malis obruere, ſed *ſtultum* ſive impium *occidit Dei indignatio*, *& inſipientem* vera ac ſalutari Dei cognitione deſtitutum *interficit zelus*, quo Deus adverſus hominum impietatem ardet. Rabbinus Nachman refert ad Iobi impatientiam: *Profer aliquem ſanctorum*, *qui in cruce Deo ita fuerit reluctatus & obmurmuraverit.* Ita quoque rabbinus aben Ezra: *Ex cuius ore ſanctorum*, *qui in terra ſunt*, *talia unquam audiviſti?* Eodem ſenſu exponit rabbinus Salomon Iarchi. 4.) Per ſanctos hic non intelliguntur *angeli* ſed *homines*, ut patet ex integro contextu, & concedit Eccius in enchir. p. 145. Nec poteſt ex cap. 15. demonſtrari, quod angeli *ſanctorum* nomine ſemper intelligantur, cum & angeli & homines dicantur ſancti. Jam vero concedit ipſe Bellarminus in vet. teſt. invocationem ſanctorum non fuiſſe uſitatam. Ergo eadem ex h. l. probari minime poterit. 5.) Eliphaz Thamnites non ſuppeditat Iobo ſalutare conſilium, quomodo poſſit precibus ad Deum

Deum vel ſanctos directis crucis ſuæ mitigationem impetrare, ſed acerbe potius eum inſectatur, inſultat ipſius calamitatibus, & ex illis demonſtrare conatur, Iobum non eſſe ſanctum nec Deo gratum. 6.) Si de ſanctorum invocatione Eliphaz loqueretur, inferri poſſet ex his verbis, etiam viventes ſanctos religioſe invocari poſſe, quia Eliphaz in genere dicit, *ad quem ſanctorum reſpicies?* Iam vero oſtendimus ſuperius, pios in his terris viventes non minus quam defunctos in cœlo regnantes ſanctorum nomine in ſcripturis adpellari. 7.) Si de angelorum vel ſanctorum defunctorum invocatione Eliphaz loqueretur, conſequens eſſet, eos fruſtra & ſine effectu invocari, quia ſcilicet non audiunt nec reſpondent. 8.) Eliphaz exemplo ſuo oſtendit, non angelos nec ſanctos defunctos, ſed ſolum Deum eſſe invocandum, dicit enim v. 8. *Veruntamen ego quaeram Deum, & ad Deum ponam eloquium meum*, *id eſt*, ſi ego talia paterer, ad Deum me precibus converterem. 9.) Si vel maxime Eliphaz ſanctorum invocationem conſilii cauſa Iobo proponeret, nondum tamen ſequeretur, eam eſſe probandam, quia nuſpiam legitur, quod Iobus huic conſilio fuerit obſecutus. 10.) Quinimo ex verbis Domini Iob. XLII. 7. *Dixit Dominus ad Eliphaz Themaniten: Iratus eſt furor meus in te & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Iob* v. 8. *Sumite ergo vobis ſeptem tauros & ſeptem arietes, & ite ad ſervum meum Iob, & offerte holocauſtum pro vobis, ut peccatum veſtrae ſtultitiae ac temeritatis, quod multa erronea ac falſa protuleritis ac Iobo in calamitatibus inſultaveritis, vobis remittatur*. Fruſtra Bellarminus regerit, *colligi nihilominus ex hoc loco, conſuetudinem tunc temporis fuiſſe invocandi patrocinium ſanctorum angelorum.* Demus enim fuiſſe conſuetudinem, num propterea fuerit probanda? conſuetudo ſine Dei mandato & contra Dei mandatum introducta vetuſtas eſt erroris. 11.) Hieronymus vel potius Beda auctor commentariorum in Iobum, nihil de invocatione ſanctorum hic videt, licet hunc verſiculum ſigillatim excutiat. Olympiodorus per ſanctos intelligit angelos, ſed de eorum invocatione verbum nullum addit. *Uſque eo eſt*, (inquit,) *homo inferior Deo, ut non ſolum nec videre illum nec comprehendere queas, ſed etiam ut nec a te millies inclamatus ſit reſponſurus. Quid loquor Deum? quandoquidem nec eius angeli in noſtrum poſſunt adſpectum incurrere?* 12.) Mercerus & Vatablus in comm. referunt ad angelos hoc ſenſu: *Voca angelorum aliquem & eum inclama, an vero eorum vel minimus tibi reſpondebit, te ſuo ſermone & adloquio dignabitur? nullum ſane reperies. Vides quantum a Deo diſtes, cum ne angeli quidem Deo longe inferiores te adlocuturi ſint, ſi ad eos clames, ob diſtantiam quae eſt inter te & illos.* Ne quis vero ex eo religioſam angelorum vel ſanctorum defunctorum invocationem colligat, ſubiungit Mercerus: *Quod quidam noſtrorum Thomas Aquinas & Lyranus hunc locum ad ſanctorum mortuorum invocationem, quam veteres ne agnoverunt quidem, referunt, quaſi hortetur Eliphaz Iobum, ut in hac adflictione ſeſe ad ſanctos convertat, ut ei opem ferant, merum delirium eſt, cum nemo non videat, hic ironiam eſſe, & quoquo modo intelligas, eo adplicari non poſſe.* 13.) Auguſtini interpretationem fide ieſuitica Bellarminus adlegat. Nam apud Auguſtinum hæc duntaxat habentur verba: *Invoca autem, ſi quis tibi reſpondeat, illis autem reſpondetur, qui ſunt mundo corde*, quæ verba non de ſanctorum, ſed de Dei invocatione ſonant. Nam in priori membro verſiculi, ubi eſt verbum קרא, quod Auguſtinus, licet parum apte, per *invocandi* verbum reddidit, nulla ſit ſanctorum mentio. Adde quod ipſe Auguſtinus

ıdnotationibus illis non multum tri- libro II. retract. cap. 13.

§. CCCCLIII. III.)
ıb. XIX. remini ıici mei. Iob. XIX. *Miſeremini mei amici mei. Hoc Auguſtinus ad angelos dici exiſtimat.* ı 1.) In toto illo capite non fit men- ngelorum vel ſanctorum defuncto- ı ſed conqueritur Iobus, ſe a dome- proximis derelictum & neglectui ha- ı, ac prorumpit tandem in patheti- illam querelam: *miſeremini*, *miſere- amici mei*, id eſt, poſtquam ſum a is derelictus, vos qui mihi olim ſo- amici fuiſtis, etiam hoc tempore ro compaſſionis adfectu vos amicos ete, nec deſeratis me in rebus ma- adverſis. 2.) Reſpondet Iobus in capite illis, a quibus fuerat adcuſa- ut patet ex v. 1. iam vero in præ- tibus capitibus adcuſatus fuerat a micis. Ergo etiam illis reſpondet, rum commiſerationem implorat. 3.) braæo eſt רֵעָי *ſocii mei*, quæ adpella- on convenit angelis vel defunctis is, ſed amicis & cognatis in carne c viventibus. Deſcendit enim a ra- רָעָה *pavit*, proinde רֵעֶה proprie ſi- cat *ſocium familiarem*, *proximum*, *qui paſcitur ac enutritur*, *convictorem*. ıe arbitror in tota ſcriptura uſpiam ngelis hanc vocem uſurpari. 4.) ſeq. ſubiungitur: *Quare perſequimi- tanquam Deus & carne mea non ſatu- ti?* id eſt, cur me tantopere adfligi- obis idem licere putantes quod Deo, ne tam graviter adfligit. Num vero mabimus contra angelos hanc que- a Iobo inſtitutam? 5.) Amicos illos Iobus nequaquam invocat, ſed ut ſi- ndoleant, ab illis petit. At hic tio eſt de religioſa invocatione. 6.) ıſtinus illas adnotationes, ad quas rminus provocat, non agnoſcit pro ſed ceu *mendoſas & obſcuras* reiicit, *m. XVII.* quin imo a ſe nunquam editas optat lib. II. retractationum cap. XIII. 7.) Loquitur Auguſtinus & dubitative & alternative. *Aut ſanctos aut angelos videri intelligi.* Sed de ſanctis defunctis Bellarminus hæc intelligere non poteſt, quia iuxta ipſius hypotheſin *in vet. teſt. non fuit uſitatum dicere: Sancte Abraham ora pro me.* Ergo nec uſitatum fuit dicere: *Miſeremini mei o defuncti ſancti.*

§. CCCCLIV. IV.) Iob. XXXIII. *Si fuerit angelus loquens pro eo unus de millibus, miſerebitur eius & dicet, libera eum. Ergo angelorum invocatio tunc fuit uſitata.* IV) Iob. XXXIII. Si fuerit angelus loquens. Reſp. vulgata verſio diſcedit a fontibus veritatis. 1.) In Hebræo eſt עָלָיו *ad eum* vel *apud eum*, quod Latinus interpres reddidit *pro eo*. Ex hac præpoſitionis mutatione oritur etiam mutatio ſententiæ. Quando enim in Latina verſione habetur: *Si fuerit pro eo angelus loquens*, ſenſus eſſe videtur, quod angelus apud Deum pro homine loquatur ſive intercedat, cum genuina textus Hebraici ſit ſententia, quod angelus legatione Dei apud hominem fungatur. 2.) In Hebræo eſt nomen מַלְאָךְ quod in genere ſignificat *legatum & internuncium*, a radice inuſitata לָאַךְ, & tribuitur non ſolum *angelis* ſed etiam *hominibus*, videlicet tum *legatis politicis*, Geneſ. XXXII. 1. 1. Reg. XIX. 2. tum *prophetis ac verbi miniſtris*, Malach. II. 7. III. 1. Senſus igitur eſt, quod Deus non modo per crucem & calamitates, ſed etiam per concionatores verbi homines vocet ad pœnitentiam. Latinus interpres reddidit *angelus*. Quamvis vero etiam angelorum miniſterio Deus quandoque utatur, ad voluntatem ſuam hominibus adnunciandam, tamen ordinarie per miniſtros verbi cum ipſis agit, ac ſi vel maxime angelos ipſis mittat, tamen illi non ſunt religioſe invocandi, etiamſi ſint nobis præ-

præſentes, & in figura humana viſibiliter adpareant. 3.) In Hebræo eſt vocabulum מֵלִיץ quod proprie ſignificat *Interpretem.* Geneſ. XLII. 22. Iob. XVI. 20. Quod ergo ex vulgata verſione de interceſſione angeli apud Deum inferri poſſe videtur, id Hebraicum verbum aliter explicat, ac de interprete divinæ voluntatis Elihu loqui oſtendit. Quidam putant eſſe participium ab הֵלִיץ in *hiphil*, quod ſignificat, *ordine locutus eſt*, *interpretatus eſt*. Sed res eodem redit. 4.) In Hebræo eſt לְהַגִּיד לְאָדָם *ad indicandum homini rectitudinem eius*, quod vulgata vertit, *ut adnunciet hominis aequitatem.* Quamvis vero *praefixum* ל quandoque ſit nota *genitivi*, tamen id hic locum habere nequit, quia alioquin verbum הגיד poſitum eſſet absque omni caſu, & nullam gigneret ſententiam, quia non exprimeretur, cui nunciaret. 5.) In Hebræo eſt יָשְׁרוֹ *rectitudinem eius*, cum *adfixo* ו ut ſit ſenſus, Deum per interpretes rectitudinem ſive rectam ſuam voluntatem & legem homini indicare, ſed hoc adfixum Latinus interpres omiſit. Ex quibus omnibus patet, quis ſit verus & genuinus huius loci ſenſus, quem Chemnitius in exam. concil. Trident. in cap. de invocat. ſanct. hisce ediſſerit verbis: *Oſtendit Elihu, quam variis modis Deus homines vocet ad poenitentiam, vel immiſſis conſcientiae terroribus, vel caſtigationum flagellis, & ſi tunc adfuerit homini nuncius interpres divinae voluntatis, ex verbo oſtendens homini, quid rectum ſit, atque adeo ſi in terroribus conſcientiae acceſſerit miniſterium verbi, tum Deum operari in hominum cordibus poenitentiam ad ſalutem*, quæ in Hebræo vocatur fortitudo. Confer Iacob. V. 19. epiſt. Iud. v. 22. Prov. XXVIII. 28. &c. Nimirum deſcribitur in his verbis Elihu officium fidelium eccleſiæ miniſtrorum & ſalutaris eiusdem fructus. Si fuerit miniſter verbi apud hominem peccatorem, per crucem humiliatum, ſubactum &, præparatum, qui eum ad reſipiſcentiam exhortetur, & unum aliquod ex mille, ideſt, infinitis Dei beneficiis ipſi explicuerit, ac iuſto Dei iudicio peccatoribus poenas irrogari oſtenderit: ſique peccator hisce dictis adquieverit, tunc miſerebitur illi Deus. Quod ſi vel maxime ἐκ περιουσίας concedamus, de angelis ſermonem eſſe, nondum tamen religioſa eorum invocatio fuerit evicta. Sermo enim eſſet de ipſorum miniſterio, quo Deus in voluntate ſua hominibus adnuncianda & converſione eorum promovenda utitur, ex quo ut etiam ex generali angelorum interceſſione religioſa eorum invocatio nullo modo concludi poteſt. Olympiodorus in catena Græca in Iobum XXXIII. LXX. interpretes ſecutus contrario modo vertit: *Si fuerint mille angeli mortiferi, unus ex iis non vulnerabit eum, ſi cogitaverit corde converti ad Dominum. Hic*, inquit, *qui in extremis cruciatibus exercetur, ſi perpeſſionis ſuae cauſam in peccato conſiſtere intellexerit, atque ad Deum de errato ſuo confeſſus ſe converterit, impendentem mortem inhibebit, etiamſi ſexcenta quaedam ſint, quae mortem accerſant atque laceſſant. Poenitentia enim peccatum delet, placatque Deum, ut ſententiam revocet decretumque reſcindat.* Denique angeli nomen in hoc textu Gregorius magnus in comm. lib. XXIV. cap. II. Gloſſa ordinar. & Hugo Cardinal. non de ſpiritibus coeleſtibus, ſed de *Chriſto* magni conſilii angelo intelligunt, quam interpretationem cum ob Gregorii magni pontificis Romani auctoritatem pontificii repudiare non poſſint, agnoſcant, angelorum invocationem ex hoc loco apodictice non poſſe probari.

Sanctos pie & utiliter invocari. I.) Exod. XXXII. Recordare Domine

§. CCCCLV. Pro *defunctorum ſanctorum* invocatione adducit Bellarminus I.) orationem Moſaicam Exod. XXXII. *Recordare Domine A-*

Abrahami &c. braham, Iſaac & Iſrael ſervorum tuorum, in quem locum Theodoretus quaeſt. 67. in Exod. ſcribat, ſanctum Moſen, cum ſe non exiſtimaret ſufficientem ad placandum Deum, adhibuiſſe etiam patrocinium patriarcharum; ubi notat Bellarminus: quia ante Chriſti adventum ſancti, qui moriebantur, non intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoſcere poterant ordinarie preces ſupplicantium, ideo non fuiſſe conſuetum in vet. teſt. ut diceretur: Sancte Abraham ora pro me, ſed ſolum orabant homines eius temporis Deum, & adlegabant merita ſanctorum, qui iam obierant, ut illis ipſorum orationes iuvarentur. Neve quis dicat, non peti eiusmodi verbis auxilium a meritis ſanctorum, ſed ſolum commemorari pactum, quod Deus cum patriarchis fecerat de protegendis & adiuvandis eorum poſteris, monet Bellarminus ulterius, quod & pactum Dei & iuſtitia ſanctorum ſimul fuerint commemorata, ut manifeſtum ſit ex Pſal. CXXXI. Memento Domine David & omnis manſuetudinis eius. Et infra: Propter David ſervum tuum non avertas faciem Chriſti tui. Quae verba Salomonis ſunt orantis Deum per merita patris ſui Davidis iam defuncti, ut conſtat ex 2. Paral. VI. unde etiam III. Regum XV. dicitur: Propter David dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Hieruſalem, ut ſuſcitaret filium eius poſt eum, eo quod feciſſet David rectum in oculis Domini. Et Dan. III. Ne auferas miſericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum & Iſaac ſervum tuum & Iſrael ſanctum tuum. Et Moſes Exod. XXXIV. Ieremias XXXII. & alii cum orabant Deum, initio dicere ſolebant: Deus, qui facis miſericordiam, facis in millibus his qui diligunt te, id eſt, qui propter iuſtitiam patrum miſereris ſaepe filiorum, quod erat implorare merita veterum iuſtorum, unde etiam Auguſtinus quaeſt. CXLIX. in Exod. ſic ait: Admonemur, inquit, cum merita noſtra nos gravant, ne diligamur a Deo, relevari nos apud eum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit. Idem docet Chryſoſtomus hom. XLII. in Gen. & XXVII. in Matth. Reſp. 1.) fatetur Eccius, invocationem ſanctorum non fuiſſe in vet. teſt. uſitatam. Fatetur ipſe Bellarminus, non poſſe ex hiſce precum formulis colligi, quod directe invocaverint ſanctos defunctos ut interceſſores & mediatores apud Deum; hactenus igitur argumentum eſt a quæſtione alienum. 2.) Si ex hiſce precum formulis invocationem ſanctorum colligunt, cur non & ipſi Abrahamum, Iacobum, Iſaacum & Davidem in precibus ſuis invocant? 3.) Quæſtio proprie eſt de ſanctis a pontifice Romano canonizatis, ut loquuntur, quia, ut Bellarminus diſputat in cap. X. Sanctos non canonizatos nequaquam licet publice colere. Atqui huius canonizationis nullum in adductis locis exſtat veſtigium. 4.) Patres in ſuis precibus non commemorant merita maiorum ſuorum, ut propter illa exaudiantur, ſed adlegant gratuitam Dei promiſſionem patriarchis factam, ac fœdus gratiae cum Abrahamo, Iſaaco & Iacobo initum, cui promiſſio de Meſſia ex ipſorum poſteritate naſciturо fuit incluſa, unde gloſſa ordinaria in illa ſcripturæ loca ſic commentatur: Firmiter promiſiſti, non licet mutare. Quemadmodum igitur noſtræ preces nituntur merito & ſatisfactione Chriſti iam miſſi & exhibiti, quam vera fide nobis adplicamus, ſic patres in ſuis precibus fiduciam exauditionis collocabant in promiſſione de venturo Meſſia. Probamus hoc primo ex locorum adlegatorum diligenti conſideratione. Exod. XXXII. 13. ait Moſes: Recordare Abraham & Iſaac & Iacob ſervorum tuorum, quibus iuraſti per temet ipſum dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cœli, & univerſam terram hanc, de qua loquutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebunt eam ſemper. Hic provocat Moſes ad iuramentum Dei, quo patriarchis confirmaverat fœdus gratiæ cum ipſis ini-

tum & promiſſionem de Meſſia ex ipſorum poſteritate naſcituro, quia promiſſio de multiplicatione ſeminis & poſſeſſione terræ Canaan unice reſpiciebat caput illud promiſſionis de Meſſia ex hoc populo naſcituro. Exod. XXXIV. 6. (non Moſes, ut Bellarminus vulgata verſione deceptus putat, ſed ipſe) Filius Dei de nomine Domini ſic prædicat: *Dominus, Dominus eſt Deus miſericors & clemens, longanimis & multae bonitatis & veritatis ſervans bonitatem in millia.* Ex his verbis poſterioribus Bellarminus evincere conatur, *Moſen imploraſſe merita veterum iuſtorum*, ſed verba antecedentia hanc ſuſpicionem penitus evertunt. Ubi enim miſericordia, clementia, longanimitas & bonitas Dei prædicantur, ibi merita hominum penitus exſulant, Rom. XI. 6. *Si ex gratia, iam non ex operibus, alias gratia non eſſet gratia. Si ex operibus, iam non eſt gratia, alias opus non eſſet opus.* 2. Paralip. VI. 14. ſic orat Salomon: *Domine Deus Iſrael, non eſt ſimilis tui Deus in cælo & in terra, qui cuſtodis pactum & miſericordiam cum ſervis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo.* v. 15. *Qui praeſtitiſti ſervo tuo David patri meo, quaecunque locutus fueras ei, & quae ore promiſeras, opere compleſti.* v. 16. *Nunc ergo Domine Deus Iſrael imple ſervo tuo, patri meo David, quaecunque locutus es dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui ſedeat ſuper thronum Iſrael &c.* v. 17. *Et nunc Domine Deus Iſrael firmetur ſermo tuus, quem locutus es ſervo tuo David.* Hic quilibet videt, Salomonem non ad merita Davidis, ſed ad promiſſionem & pactum cum Davide initum unice provocare. Pſalm. CXXXII. 10. *Propter David ſervum tuum, non avertas faciem Chriſti tui,* v. 11. ſtatim additur explicatio: *Iuravit Dominus David veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* v. 17. *Germinare faciam cornu David, parabo lucernam Chriſto meo.* Ergo propter David idem eſt, ac propter promiſſionem Davidi de Meſſia factam. Meſſias enim eſt illud *germen & lucerna* illa Davidi promiſſa, Ierem. XXIII. 5. XXXIII. 14. Luc. I. 55. Act. II. 30. &c. Unde etiam Hilarius in comm. h. l. per Davidem intelligit *ipſum Chriſtum*, cui in aliis etiam ſcripturæ dictis hæc adpellatio tribuitur, ſed præſtat Davidis nomine per *metonymiam ſubiecti* hoc loco intelligere promiſſionem Davidi factam, ut conſtat ex verſu ſeq. & ex aliis ſcripturæ locis. 2. Paral. VI. 42. Act. VII. 46. &c. Dan. III. 35. *Ne auferas miſericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum & Iſaac ſervum tuum & Iſrael ſanctum tuum,* v. 36. *quibus locutus es, pollicens, quod multiplicare velis ſemen eorum, ſicut ſtellas cæli.* Ad promiſſionem igitur patriarchis de multiplicatione poſteritatis & naſcituro ex ea Meſſia factam unice reſpicit Azarias, ſicut explicatio ſequitur cap. IX. 17. *Domine exaudi nos propter Dominum, id eſt,* propter promiſſum Meſſiam. Secundo ex *aliorum ſcripturae locorum collatione.* Exod. VI. 3. *Ego ſum Iehovah, & adparui Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo in El Schaddai,* v. 4. *pepigique fœdus cum eis, ut darem eis terram Canaan.* Levit. XXVI. 42. *Recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Iacob & Iſaac & Abraham.* Deut. IX. 5. *Non propter iuſtitias tuas & rectitudinem cordis tui ingredieris, ut poſſideas terram Canaan, ſed ut compleret verbum ſuum Dominus, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham, Iſaac & Iacob.* Ex quo verſiculo explicandus eſt ſequens v. 27. *Recordare ſervorum tuorum Abraham, Iſaac & Iacob.* XXVI. 15. *Reſpice de habitaculo ſancto tuo, & benedic populo Iſrael & terrae, quam dediſti nobis, ſicut iuraſti patribus noſtris.* 1. Reg. VIII. 25. *Nunc igitur Domine Deus Iſrael conſerva ſervo tuo patri meo David quae locutus es ei,* v. XXVI. *firmentur verba tua, quae locutus es*

et ſervo tuo David patri meo, 2. Paral. XXI. 7. *Noluit Dominus diſperdere domum David propter pactum, quod inierat cum eo, & quia promiſerat, ut daret ei lucernam.* Pſalm. LXXXIX. 4. *Fœdus pepigi cum electo meo, iuravi David ſervo meo: Uſque in aeternum confirmabo ſemen tuum.* v. 29. *In aeternum ſervabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum meum fidele ipſi.* CV. 8. *Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, verbi quod mandavit in mille generationes.* v. 9. *Quod pepigit cum Abraham & iuramenti ſui, ad Iſaac*, v. 10. *& ſtatuit illud Iacob in praeceptum & Iſrael in teſtamentum aeternum*, v. 11. *dicens: Tibi dabo terram Canaan.* CVI. 45. *& memor fuit teſtamenti ſui, & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiae ſuae.* Tertio ex *humili piorum adfectione.* Sancti in terris adhuc viventes a perſuaſione meriti penitus fuere alieni. Geneſ. XXXII. 10. *Minor ſum Domine cunctis miſerationibus tuis.* Pſalm. XIX. 13. *Delicta quis intelligit?* XXXII. 6. *Pro peccatorum remiſſione orabit ad te omnis ſanctus.* CXXX. 3. *Si iniquitates obſervaveris Domine, quis ſuſtinebit?* CXLIII. 2. *Ne intres in iudicium cum ſervo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Eſa. LXIV. 6. *Univerſae iuſtitiae noſtrae quaſi pannus menſtruatae.* Dan. IX. 7. *Tibi Domine iuſtitia, nobis confuſio faciei.* Ecquis ergo credat ipſis placere, ſi poſteri ad ipſorum merita velint provocare & iiſdem coram Dei iudicio confidere, cum ne ipſi quidem illis confiſi fuerint, ſed gratuitam Dei miſericordiam propter Chriſtum promiſſam humiliter implorarint? Quinimo *viginti quatuor ſeniores* eccleſiam militantem ac triumphantem repræſentantes, *procidunt ante ſedentem in throno, adorant viventem in ſecula ſeculorum, & mittunt coronas ſuas ante thronum dicentes: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam & honorem & virtutem*, Apoc. IV. 10. 11. quo ipſo omnem meritorum propriorum opinionem prorſus a ſe removent. Ex quibus omnibus liquido conſpicuum, patres in precibus ſuis nequaquam maiorum ſuorum merita Dei iudicio opponere, & fiduciam exauditionis in illa collocare. 5.) Facile largimur, Deum vi promiſſionis ſuæ ipſi decalogo inſertæ propter pios parentes liberis in mille generationes benefacere, ſed illa beneficia ob gratuitam promiſſionem donantur, nequaquam vero meritis antegreſſis ex debito redduntur. Aliud eſt gratuita remuneratio, aliud debita cuiusdam meriti compenſatio. Qualia enim ſint hominum coram Dei iudicio merita, oſtendit Chriſtus Luc. XVII. 10. *Si omnia feceritis, dicite ſervi inutiles ſumus, quod mandatum erat nobis, fecimus;* unde ne unicum quidem ex tota ſcriptura produci poteſt exemplum, quod pii propter merita ſuorum maiorum ſeſe exaudiri ac promiſſa beneficia ſibi a Deo dari poſtulaverint, tanquam iure propter bona opera parentum ſibi illa deberentur. Quando ergo ſancti vel ſuam vel maiorum ſuorum iuſtitiam in precibus adlegant, tunc eam non ut *meritum exauditionis*, ſed ut *interioris fidei fructum, effectum & teſtimonium* adlegant, nec cauſam meritoriam, ſed obiectum ſive ſubiectum divinæ miſerationis exprimunt. 6.) Argumentum Bellarmini in formam ſyllogiſticam redactum eſt eiusmodi: Quorum recordationem Moſes petit, illi ſunt religioſe invocandi. Atqui Moſes ſanctorum recordationem petit, dicens: *Recordare Domine Abraham, Iſaac & Iacob ſervorum tuorum.* Ergo ſancti ſunt religioſe invocandi. Ecquis vero non videt *maioris* propoſitionis infirmitatem, imo falſitatem? Latro converſus petebat Luc. XXIII. 42. *Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum*; ex quo eadem argumentandi forma inferri poſſet, converſum hunc latronem ſe ipſum religioſe invocaſſe. 7.) Etiam viventium piorum patrocinia & interceſſionem implorare licet, ut dicatur: *Memento Domine horum vel illorum hominum, qui te precibus meis invocarunt*, neque tamen viventes

tes ſanctos religioſe invocare licet. 8.) Invertimus igitur Bellarmini argumentum: Illum ſolum in nov. teſt. invocare debemus, quem pii vet. teſt. in ſuis precibus invocarunt. Iam vero pii vet. teſtamenti fatente Bellarmino non invocarunt ſanctos, ſed ſolum verum Deum. Ergo & nos in nov. teſt. non ſanctos, ſed ſolum verum Deum invocare debemus. 9.) Si pii vet. teſt. propter merita ſanctorum maiorum ſeſe exaudiri petierunt, utique crediderunt illorum merita ſibi communicari poſſe. Sed conſequens non habet locum. Ergo nec antecedens. Probatur *adſumtum*, quia communicatio illa facta fuiſſet aut *inhaeſive* aut *imputative*. Prius dici nequit, quia propria non egrediuntur ſuum ſubiectum. Poſterius ſalvis Ieſuitarum hypotheſibus itidem nequit dici, quia rident imputationem meriti & iuſtitiæ Chriſti, quam noſtræ docent eccleſiæ, multo igitur minus imputationem meritorum a ſanctis præſtitorum ſtatuere poterunt. 10.) Si patriarchæ vet. teſt. Abrahamus, Iſaacus & Iacobus tantis abundarunt meritis, ut eorum fructus etiam ad poſteros redire potuerit, cur igitur ablegati fuere in limbum, tenebricoſum illum carcerem, in quo a clara & beatifica divinæ eſſentiæ viſione exſulare iuſſi fuere? 11.) Si fideles vet. teſt. exauditi ſunt propter merita ſuorum maiorum, ergo Chriſtus non eſt ſolus & unicus mediator redemtionis. Ratio *connexionis* eſt, quia *meriti* nomen non tantum interceſſionem, ſed etiam redemtionem, liberationem & auxilium a ſanctis imploratum importat. Iam vero conſequens repugnat non ſolum ſcripturae, quae Chriſtum unicum mediatorem & redemtionis & interceſſionis tam in vet. quam nov. teſt. nobis proponit, 1. Timoth. II. 4. Heb. XIII. 8. Apoc. XIII. 8. &c. ſed etiam hypotheſibus pontificiis, quæ ſtatuunt Chriſtum eſſe unicum mediatorem non quidem interceſſionis ſed tamen redemtionis. 12.) Si Deus propter merita maiorum pios in veteri teſtamento exaudivit, ergo non ex gratia & miſericordia eos exaudivit. Ratio *connexionis* eſt, quia meritum & miſericordia gratuita ſunt ſibi invicem oppoſita. Atqui conſequens repugnat omnibus precum formulis in veteri teſtamento adnotatis, quippe in quibus ad Dei miſericordiam unice provocant, quinimo ipſe Bellarminus in ἐργασίᾳ huius argumenti ſcribit, *Moſen, Ieremiam & alios, cum orabant Deum, dicere fuiſſe ſolitos: Deus, qui facis miſericordiam in millibus his, qui diligunt te.* 13.) Falſum eſt quod Pſal. CXXXII. 10. *Salomon propter merita Davidis patris ſui ſeſe exaudiri petat.* Orat enim in illo Pſalmo non Salomon, ſed ipſe David, ut patet tum ex *titulo*, quia vocatur *canticum graduum*, iam vero pſalmi graduum ἀνεπίγραφοι ſunt Davidis, tum ex *materia*, quia de arcæ fœderalis deportatione, templi ædificatione, regni & ſeminis promiſſione Davidi facta tractat; confer 2. Reg. VII. & II. Paral. XV. tum ex *probatiſſimorum interpretum teſtificatione*, in quorum numero etiam ſunt quidam ex ipſis pontificiis. Neque quemquam turbet, quod David de ſe in *tertia perſona* loquatur, quodque Salomon verbis ex hoc pſalmo petitis in dedicatione templi utatur 2. Paral. VI. 42. prius enim fit uſitata ſcripturæ phraſi, poſterius ideo, quia templum ſucceſſerat in locum tabernaculi, ac ſimilia quædam habentur Num. X. 14. Theodoretum interpretationis ſuæ auctorem falſo conſtituit Bellarminus, ſic enim habent ipſius verba: *Moſes ſe non exiſtimavit idoneum ad placandam Dei iram*, ſed preces etiam obtulit, faciens patriarcharum mentionem & iuriſiurandi præſtiti, & ne pacta dirimerentur, ſupplicavit, quæ interpretatio cum noſtra ad amuſſim congruit.

II.) Viventes a viventibus ſunt invocati.

§. CCCCLVI. II.) Compellationem viventium. *In utroque teſtamento ſaepe legimus viventes a viventibus invocatos. Nam* 1. Sam. VII. *dicunt filii Iſrael ad Samuelem: Ne ceſſes pro nobis*

nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvèt nos de manu Philiſtinorum. Item Iobi XLII. *Ite ad ſervum meum Iob, ille orabit pro vobis.* Rom. XV. *Paulus ait: Obſecro vos fratres, ut adiuvetis me in orationibus pro me ad Deum. Idem repetit* Epheſ. VI. 1. Theſſ. V. 2. Theſſ. III. Coloſſ. IV. Hebr. XIII. *Ergo licebit etiam nunc invocare eosdem ſanctos cum Chriſto regnantes. Nam ſi nunc non licet, vel quia nolunt; & hoc non, cum ſint maiore caritate praediti quam antea, & de ſua immortalitate ſecuri & de noſtra incolumitate ſoliciti; vel quia non poſſunt; & hoc non, quia ſi poterant, cum hic eſſent peregrini, quanto magis nunc poterunt in patria; vel quod non ſciant quid oremus: & hoc non, quia unde ſciunt angeli converſionem peccatorum, pro qua tantopere gaudent in cœlis, Luc. XV. inde ſciunt ſancti noſtras preces; vel demum quia fit iniuria Deo aut Chriſto, ſi alius, quam ipſe invocetur; & hoc non, quia tunc non liceret, viventes invocare. Atqui hoc argumentum,* inquit Bellárminus, *adverſarii nunquam ſolvere poterunt*, perinde ut Eccius in enchir. pag. 149. illud vocat *Achillem catholicorum.* Reſp. Achilles ille perquam infirmus eſt & imbellis, ut conſtare poteſt ex illis, quæ dicta ſunt ſuperius in explicatione ſecundi argumenti cataſcevaſtici §. 389. Hic breviter dicimus, 1.) eſſe in argumento quatuor términos. *Invocari* enim in antecedente propoſitionis ſignificat vel viva voce, vel per nuncios, vel per literas compellari, ut precibus ſuis nos apud Deum adiuvent: in conſequente idem eſt, quod homines mortuos & abſentes religioſe fiducialiter ac ſuppliciter in auxilium vocari, cum támen noſtræ calamitates in ſpecie ipſis non ſint notæ. 2.) Quatuor illa membra, quæ Bellarminus voluit declinare, adhuc perſiſtere inconcuſſa; a) *Sancti nolunt religioſe a nobis invocari*, quia ſciunt hunc honorem ſoli Deo deberi. Bellarminus ex eo, quod viventes ſancti a viventibus ſanctis compellati fuerint, colligit, etiam defunctos ſanctos a viventibus eſſe invocandos. Nos hoc argumentum invertimus. Viventes ſancti a viventibus religioſe invocari noluerunt, ut docuimus ſuperius §. CCCC. Ergo etiam defuncti a viventibus religioſe invocari nolunt. Bellarminus ex eo, quod ſancti defuncti maiore caritate prædīti ſint, quam in hac vita fuere, colligit, eosdem de noſtra incolumitate eſſe ſolicitos, ac proinde velle a nobis religioſe invocari. Nos hoc argumentum invertimus. Quia maxima caritate non ſolum erga viventes, ſed etiam erga Deum præditi ſunt, ideo honorem ſoli Deo debitum ad ſe transferri ac peccandi occaſionem nobis ſubminiſtrari nolunt, alias contra caritatis naturam peccarent. Sanctos de ſua immortalitate ſecuros & de noſtra incolumitate ſolicitos eſſe concedimus, ſed ex eo inferri nequit, quod ſint religioſe invocandi, quia ut noſtram ſalutem interceſſione ſua promotam volunt, ita propter eamdem religioſæ adorationis cultum ſibi deferri nolunt, uti probant argumenta noſtræ ſententiæ ſuperius adducta. Si dicas, *ſanctos defunctos velle nos precibus iuvare;* reſpondemus, nos iſtud haud inviti concedimus, ſed negamus, ex eo inferendum, quod religioſe ſint invocandi. b) *Sancti non poſſunt religioſe invocari*, quia deſtituuntur requiſitis in obiecto religioſæ invocationis neceſſariis, cum non ſint omniſcii nec καρδιογνώςαι, nec omnipræſentes, nec omnipotentes, nec divinorum beneficiorum largitores. Neque nos preces noſtras ad ipſorum ſenſum in cœlum ferre poſſumus, neque illi e cœlo, quæ in terris aguntur, percipere poſſunt. Si dicas, *potuiſſe eos compellari, cum adhuc eſſent in via, ergo etiam poſſe eos compellari, quando ſunt in patria;* reſpondemus, oſtenſum eſſe ſuperius, quod pontificii non nudam compellationem, ſed religioſam invocationem tueantur. Quod ſi ergo ſanctorum invocatio ipſis nihil aliud eſt quam talis compellatio, qualis eſt viventium, probent, ſanctos

ctos rebus humanis intereſſe, & compellationem illam audire, quando voce exprimitur; vel ſi non adſint præſentes, ediſſerant, quibus internunciis de ea certiores reddantur; cumque preces ſeriæ quandoque interno cordis gemitu ſine externa voce exprimantur, explicent nobis, quomodo ſancti occultos cordis gemitus & arcana pectoris introſpiciant ac ſerias preces ab hypocriticis diſcernant. Si invocatio ſanctorum eſt talis compellatio, qualis fuit ea, qua Paulus ad Romanos, Epheſios, Theſſalonicenſes &c. ſcribens eorum intercesſionem rogavit, ſcribant & ipſi literas ad ſanctos defunctos, in quibus eorum intercesſionem expetant. Certe ante annos non ita multos monachus quidam Franciſcanus Benedictus Lugduni excudi curavit librum, hoc titulo: *Summa peccatorum*, eumque virgini Deiparæ dedicavit ad ipſam epiſtolam ſcribens & adfirmans, *defunctos ad nos poſſe ſcribere & nos viciſſim ad illos.* Alexander Guagninus, Veronenſis eques auratus peditumque præfectus, in deſcriptione Sarmatiæ Europeæ de religione Moſcovitarum omniumque Rutenorum memorat, quando aliquis magnæ auctoritatis vir apud ipſos moritur, tunc metropolitanum ſive epiſcopum ſcribere epiſtolam ad divum Petrum ſigillo ſuo & manus ſubſcriptione munitam, quam ſuper pectus defuncti ponit, dans teſtimonium de bonis piisque operibus eius &c. Exemplar epiſtolæ ex Conrado Lago Dantzingero retulimus tract. de pœnit. §.135. c.) *Sancti neſciunt, quid oremus.* Ut diſertis verbis Eſa. LXIV. 16. dicitur, ac καρδιογνωσία ubique in ſcripturis ſoli Deo tribuitur. Nec eſt, quod ex converſione noſtra angelis nota argumentum huc adferatur, quia res ipſa oſtendit, magnam eſſe inter angelos & defunctos ſanctos diverſitatem. Angeli ſunt πνεύματα λειτουργικά, caſtra circa nos metantur, in manibus nos geſtant, rebus ac ſtudiis noſtris interſunt, ſunt noſtri vigiles, comites, excubitores, vident atque audiunt, quæ agimus ac loquimur, converſionem externis ſignis atque effectis declaratam intuentur, bona noſtra promovent, mala impediunt; ſed de ſanctis defunctis tale quid ex ſcriptura demonſtrari nequit. Ac ſi vel maxime ſancti ſcirent noſtras preces, nondum tamen ſequeretur, eos religioſe eſſe invocandos, alias viventes ſancti, qui precibus noſtris adſiſtunt, religioſe invocari poſſent. d.) *Sancti non poſſunt abſque iniuria Dei & mediatoris noſtri Ieſu Chriſti religioſe invocari*, ut ſuperius fuit demonſtratum. Nec eſt, quod compellatio vivorum obiiciatur, quia maximum diſcrimen eſt inter viventium compellationem & religioſam defunctorum ſanctorum invocationem, ut ex d. §. 389. manifeſtum, viventes compellare poſſumus vel viva voce, vel per literas, vel per internuncios; ſed defunctos ſanctos non poſſumus religioſe invocare, niſi ipſis tribuamus omniſcientiam, qua ratione Deo gloria ipſi ſoli debita detrahitur. Confer omnia & ſingula membra, in quibus invocationem ſanctorum, prout in papatu uſitata eſt, conſiſtere diximus §. 435.

III.) Ex conciliis

§. CCCCLVII. Ex *conciliis*, ubi adfert *epiſtolam epiſcoporum Europae ſcriptam ad Leonem imperatorem, quae habetur poſt concilium Chalcedonenſe actionem II. concilii Chalcedonenſis; ſextae ſynodi generalis cap 7. ex canonibus recens editis, ſeptimae ſynodi generalis actionem VI. concilia Gerundenſis cap. III. Aurelianenſis I. cap. XXIX. Moguntini ſub Carolo magno cap. XXXIII. Toletani IV. cap. 1. Toletani VI. cap. 2. Bracarenſis II. cap. 9. in quibus indicantur Litaniae recitandae vel triduo ante adſcenſionem vel aliis temporibus.* Reſp. 1.) *Spiritus ſancti doctrina eſt, quae canonicis literis eſt* pro-

prodita, *contra quam ſi quid concilia ſtatuunt*, *nefas duco*, ait Hieronymus in comm. epiſt. Galat. Quemadmodum igitur conciliis non licet novos fidei articulos condere, ita nec novum cultum in eccleſiam introducere. 2.) Concilia ideo atque inde non poſſe errare pontificii ſtatuunt, quia confirmantur a papa. At hæc infallibilitatis regula eſt valde irregularis, cum ipſe pontifex ab errore immunis non ſit, ut ex ipſis pontificiis ſuo loco demonſtratur. 3.) Negamus, in ullo ex quatuor œcumenicis conciliis in primitiva eccleſia celebratis invocationem ſanctorum publico decreto eſſe ſtabilitam, recentioria & particulara concilia non moramur. 4.) Epiſtola epiſcoporum Europæ ad Leonem imperatorem non eſt concilii Chalcedonenſis, nec epiſcoporum totius Europæ, ſed quatuor duntaxat epiſcoporum in Europæ illa parte, quæ orientali ſuberat imperio, degentium, qui ipſi concilio non interfuerunt, ſed ſcripſerunt iudicium ſuum ad imperatorem de concilii Chalcedonenſis definitionibus; nec ſtabilit religioſam ſanctorum invocationem, ſed interceſſionis duntaxat mentionem facit, ſic enim habent verba: *Sanctiſſimum vero Proterium in choro & ordine ſanctorum martyrum ponimus*, *& eius interceſſione miſericordem ac propitium Deum habere poſtulamus.* Optant ergo generalem Proterii pro eccleſia interceſſionem, de qua etiam act. II. concilii Chalcedonenſis loquuntur, ubi dicunt: *Flavianus poſt mortem vivit*, *martyr pro nobis orat.* 5.) Canon ſeptimus ſextæ generalis ſynodi adulterinus eſt ac ſuppoſititius. Græca editio in centum & duobus huiusmodi canonibus nil tale habet, non Balſamonis ipſius Antiocheni patriarchæ, quæ a Gentiano Herveto canonico Rhenenſi verſa, reperitur vero tantum inter novem quosdam canones huic ſynodo attributos ex vetuſto codice monaſterii ſancti Bavonis Gandavenſis Flandriæ, ut in II. tom concil. p. 114. notatur tranſcriptus. Qui decreta illius ſynodi edidit, Laurentius Surius pontificius diſerte profitetur, *ſeptimum illum canonem cum octo ſequentibus falſo adſcribi ſextae ſynodo*, tom. II. concil. p 1034. Quod ſi Bellarminus hunc Surium audire nolit, audiat ſe ipſum lib. II. de Rom. pontif. cap. XVIII. ſic diſſerentem: *Nullius roboris ſunt illi canones*, *qui ſextae ſynodo tribuuntur. Non enim canones ſunt VI. ſynodo verae*, *legitimae atque œcumenicae*, *ſed alterius cuiusdam conventiculi*, *quod ſe falſo ſextam ſynodum nominavit. Conſtat enim ſextam ſynodum*, *quae ſub Agathone papa & Conſtantino IV. imperatore celebrata eſt*, *nullos canones edidiſſe*, *ſed poſt annos quinque ab ea ſynodo diſſoluta iterum conveniſſe neſcio quot epiſcopos Graecos auctore Iuſtiniano iuniore*, *ac multos canones edidiſſe ſub nomine ſextae ſynodi. Id quod manifeſte colligitur*, *tum ex principio horum ipſorum canonum*, *tum ex confeſſione Tharaſii epiſcopi Conſtantinopolitani in VII. ſynodo act. IV. quos eoſdem canones erraticam ſynodum Beda adpellat*, *& a Sergio papa*, *qui tunc ſedebat*, *reprobatos fuiſſe ſcribit in libro de ſex aetatibus in Iuſtiniano iuniore. Ex quo ſequitur*, *iſtam falſam ſynodum ſextam aut non fuiſſe generalem*, *aut non fuiſſe legitimam.* Hæc Bellarminus 6.) In ſynodo VII. ſive Nicena II. ſanctorum invocationem cum religioſo imaginum cultu ſtabilitam concedimus, ſed contra illam ipſam ſynodum ſub Carolo magno alia ſynodus celebrata eſt, quæ contraria dogmata ſtatuit, cuius eo maior debet eſſe auctoritas, quo magis quæ cum Dei verbo conſentiunt, retinenda, quæque ab eo diſcrepant, reiicienda. 7.) Litanias in Gerundenſi, Aurelianenſi, Moguntino, Toletano & Bracarenſi conciliis indictas ſanctorum invocationem continere frigide probat Bellarminus ex eo, quod idem tempus ac idem ritus in illarum recitatione hodie ſervetur, potuit

tuit enim in materia occurrere aliquid variari, licet externa adiuncta fuerint ſervata.

IV.) Ex patribus.

§. CCCCLVIII. IV.) Ex *teſtimoniis Graecorum & Latinorum patrum*, ubi *ex Graecis* producit *Dionyſium eccleſ. hierarch. cap. VII. Irenaeum libr. V. contra haereſ. ultra medium, Euſebium libr. XIII. praeparat evang. capite ſeptimo, Athanaſium ſerm. de ſanctiſſ. Dei para, Baſilium orat. in 40. martyr. & in Pſal. XXXIII. Nazianzenum orat. in Cypr. & Athanaſ. Chryſoſtomum hom. LXVI. ad popul. hom. V. & VIII. in Matth. hom. XXXIV. in Gen. hom. I. in 1. Theſſal. ſerm. in Iuventium & Maximum, Gregorium Nyſſenum orat. in Theodor. Ephremum ſerm. de laudib. martyr. Cyrillum catech. V. myſtag. Theodoretum in hiſtor. patrum & libr. VIII. ad Graec. Damaſcenum libr. IV. de fid. cap. 16. Theophylactum in cap. 11. Hebr.* Ex Latinis *Cornelium papam epiſt. I. Hilarium in Pſalm. CXXIX. & Pſalm CXXIV. Ambroſium libr. de viduis, libr. X. in Luc. XXI. Hieronymum in epitaph. Paulae, Maximum in ſerm. de Agnete, Ruffinum lib. II. hiſtor. cap. 33. Paulinum in carm. de Celſo, & epiſt. XII. Prudentium in carm. de ſanctis, Auguſtinum tract. LXXXIV. in Iohan. ſerm. XVII. de verb. apoſt. de cura pro mort. cap. 4. Victorem Vticenſem lib. III. de perſec. Vand. Fulgentium ſerm. de laud. Mariae, Leonem ſerm. V. de Epiph. & de ſanctis Petro & Paulo, Gregorium libro II. dialog. capite ultimo. Gregorium Turonenſem libr. I. de glor. martyr. cap. XCIV. Bedam lib. IV. in Cantic. & lib. III. in Matth. Anshelmum lib. de excell. virg. cap. ult. Bernhardum ſerm. II. ſuper miſſus eſt.* Reſp. de his veterum dictis in ſpecie agit Chemnitius in exam. conc. Trid. cap. de invoc. ſanct. nos in genere reſpondemus: 1.) Ipſimet patres de ſuis dictis ex ſcriptura iudicium fieri volunt, eique ſoli αὐθεντίαν deberi agnoſcunt. 2.) Ex ipſis patribus pro noſtra ſententia quaedam adduximus ſuperius. 3.) Repetatur integer quaeſtionis ſtatus, & conſideretur praxis in papatu recepta, ac liquido adparebit, eam ex unanimi patrum ſuffragio confirmari haudquaquam poſſe. Ecquis enim patrum vetuſtiorum ſanctos religioſe invocavit, ut dignitate & virtute ſuorum meritorum auxilium nobis praeſtent? ecquis omniſcientiam, omnipraeſentiam & omnipotentiam ipſis tribuit? quis ſpem & fiduciam in illos collocandam eſſe docuit? Certe Epiphanius, Chryſoſtomus, Auguſtinus & ipſe Hieronymus fortiter reclamant, ne quis divino religioſae adorationis cultu quidquam praeter & extra Deum veneretur. 4.) Patres de interceſſione ſanctorum dubitanter pronunciant, ut vidimus ſuperius §. 450. quanto igitur minus religioſam ſanctorum invocationem tanquam certum & indubitatum fidei articulum eccleſiae obtrudunt? 5.) Nicephorus lib. XV. hiſt. cap. XVIII. commemorat, *Petrum Gnaphaeum ſeu Fullonem primum inſtituiſſe, ut in omni precatione Dei genetrix nominaretur, eiusque nomen divinum invocaretur.* Factum id circa annum Chriſti 470. Ergo primis illis & purioribus eccleſiae temporibus invocatio ſanctorum non fuit recepta. Cenſura Colonienſis id ipſum tacite fatetur, quando pag. 209. adſerit, *cultum hunc in eccleſia antiquiorem non eſſe annis mille ducentis*, eo ipſo agnoſcens, tres a Chriſto nato centurias effluxiſſe, antequam religioſa ſanctorum invocatio innoteſceret. 6.) *Dionyſii hierarchia* eſt ψευδεπίγραφος, ut ex ſtyli ratione, praetermiſſa eius in ſcriptis veterum mentione, temporis ſupputatione, contentorum adcurata conſideratione & graviſſimorum auctorum teſtificatione in patrologia probatum dabitur. Idem nobiſcum ſtatuunt ex ipſis pontificiis Laurentius Valla, Caietanus, Eraſmus, Guilielmus, Grocinus, Theo-

ſs Gazæus & alii complures. *Sermo nctiſſima Deipara* falſo tribuitur *Atha-*, ut multis confirmari poteſt argu-tis, ſufficit nobis hoc loco confeſſio i Nannii, profeſſoris Lovanienſis in at. Athanaſii, imo ipſius Bellarmini le ſcript. eccleſiaſt. p. 113. & Baronii in libus ad annum 48. §. 19. & 23. Idem ium eſto de *Epiſtola Cornelii papae*, eiusdem cum reliquis decretalibus olis eſt auctoritatis; de *ſermone Cy-ii de ſtella & magis*, qui in antiquis um Cypriani editionibus non habe- in Pameliniana inter adſcripta Cy-io recenſetur; de *lamento ſive libro enis de pœnitentia*, qui cap. *Sancta Ro-* *&c.* diſt. 15. inter apocrypha recen-, quod probatur etiam Baronio an-53. §. 118. de *commentariis eiusdem in n*, qui ſcatent Arianiſmo, nec ſa-t ſtylum Origenis, unde reproban- Sixto Senenſi lib. IV. biblioth. in vo-*rigenis* p. 281. de *lib. meditationum & mibus Auguſtini &c.* 7.) *Irenaeus* lorum invocationem in hæreticis ta-, qua veritatis ſpecie ſanctorum de-torum invocationi favere cenſendus? a ipſa, quæ Bellarminus pro ſua o-ne adducit, ſic habent: *Quemadmo- Eva per angelicum ſermonem ſeducta eſt, ugeret Deum praevaricata verbum eius, haec per angelicum ſermonem evangeli-eſt, ut portaret Deum obediens eius . Et ſicut illa ſeducta eſt, ut effugeret , ſic haec ſuaſa eſt obedire Deo, ut nis Evae virgo Maria fieret advocata. uemadmodum adſtrictum eſt morti genus num per virginem, ſolvatur per virgi- aequa lance diſpoſita virginalis inobe-a per virginalem obedientiam &c.* Hic bet videt, non de interceſſione ſed mtione Irenæum agere. Quod ſi er-1 verbis ipſius vim facere velimus, quens fuerit, Mariam eſſe mediatri- Evæ non tantum interceſſionis ſed a redemtionis reſpectu. Sed ſi ſco-pum Irenæi reſpicere velimus, manife-ſtum erit; quod Evam vocet Mariæ ad-vocatam eo ſenſu ac reſpectu, quia in virginali ſuo utero concepit & in lucem edidit generis humani redemtorem, per quem peccatum protoplaſtorum fuit ex-piatum, ſicque bonum humano generi per Mariæ miniſterium adlatum opponit malo per transgreſſionem Evæ eidem ſu-perinducto. Nequaquam vero *advocatam* vocat hoc ſenſu, quod una cum Chriſto unico mediatore partes haſce propitiato-rias ad ſe transtulerit, ac proinde reli-gioſe a nobis adoranda ſit. In Græco textu procul dubio fuit nomen παράκλη-τος quod & *advocatum* & *conſolatorem* ſi-gnificat, ut ſit ſenſus: Quemadmodum Eva generi humano fuit in exitium, ita b. virginem eidem fuiſſe in ſolatium, qua-tenus Chriſtum omnis ſolatii fontem in virginali ſuo utero concepit. Confer Gal-laſium in notis ad Irenæum p. 399. 8.) *Euſebii Emiſſeni* teſtimonium libr. XIII. de præp. evang. c. 7. in Latina verſione Tra-pezuntii eſt corruptum. *Non erraveris*, inquit, *ſi* θεοφίλεις, *Dei amicos verae pie-tatis milites adpellaveris*, unde etiam ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν *ad eorum monumenta ac-cedere*, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις, ſci-licet θήκαις, ποιεῖσθαι, *preces apud monu-menta facere ſolemus* (interpres perperam reddidit, *vota illis facimus tanquam viris ſanctis*) τιμᾶν τε τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυ-χὰς, *& beatas eorum animas honorare* (in-terpres de ſuo addidit, *quorum interceſſio-ne ad Deum non parum iuvari profitemur.*) Quo fine ad ſepulcra martyrum eo tem-pore convenerint, exponit eccleſia Smyr-nenſis in epiſtol de martyrio Polycarpi apud Euſebium lib. IV. hiſt. eccl. cap. 15. videlicet ut ad parem conſtantiam ſuper-ſtites excitarentur. *Non decet*, ait Baſi-lius in aſceticis cap. 40. *chriſtianos aliam ob cauſam in martyrum memoriis aut locis vi-cinis comparere, quam ut precentur, & per recordationem ſanctorum, quam illi ſci-licet*

licet pro pietate ad mortem uſque conſtantes fuerint, ad huiusmodi zeli imitationem incitentur. Item: *Alius pro alio precentur & cum multis adorent & implorent Deum & propter peccata quidem placent, propter beneficia vero illi gratias agant;* ubi ſolum Deum circa martyrum memorias, non autem ipſos martyres invocandos eſſe docet. Quod orat. 40. in martyres dicit: *Qui adfligitur, ad eos confugiat, qui laetatur, ad eos decurrat;* in eo ſeculi ſui conſuetudinem iamdum invaleſcere incipientem deſcribit. Nam in Græco verba ſic habent: ὁ θλιβόμενος ἐπὶ τοὺς τεσσαράκοντα καταφεύγει, *confugit*, non autem *confugiat*, ὁ εὐφραινόμενος ἐπ' αὐτοὺς ἀποτρέχει, *decurrit*, non autem *decurrat*. 9.) Aliud eſt per *proſopopœiam* oratoribus uſitatam ac per *apoſtrophen rhetoricam* aliquem ut præſentem compellare, aliud vero religioſe, ſuppliciter ac fiducialiter invocare. Prius fecerunt *Nazianzenus*, *Baſilius*, *Ambroſius &c.* ſed poſterius faciunt pontificii. Concedit id quodammodo ipſe Bellarminus, quando de ſanct. beatit. cap. 19. §. 44. ſic ſcribit: *Porro Brentius cap. 24. confeſſionis Wirtenbergicae omnia conatur eludere per figuram proproſopopœiae. Dicit enim patres in concionibus invocare ſolitos eſſe nomina mortuorum, ac ſi viverent, ſicut interdum inter declamandum adloquimur cœlum vel terram vel mortuos homines, quos tum certe ſcimus non audire. At hoc figmentum inprimis ſi ullum haberet locum, ſolum haberet in teſtimoniis Baſilii & Nazianzeni & quorumdam aliorum, qui inter concionandum ſanctos invocarunt, &c.* Neque vero ulla veritatis ſpecie hoc negari poteſt, cum apud veteres huius figuræ ſermonis plurima occurrant exempla. Dionyſius in hierarch. eccl. cap. 3. ſacrum cœnæ myſterium ſic adorat & veneratur: *O divinum penitus ſanctumque myſterium, obducta tibi per ſigna obſcuritatum, quaſi vela & integumenta, patefacta perſpicue nobis oſtende, mentisque noſtrae oculos ſingulari & clariſſima luce obtege;* in quæ verba Pachymeres Græcus ſcholiaſtes ſic commentatur: *Adfatur illud tanquam rem animatam & merito, quemadmodum & theologus magnus Gregorius ait: O magnum & ſanctum paſcha.* Abdias in vita Andreæ commemorat, quod ſanctus hic Apoſtolus crucem, in quam agi debuerit, hiſce compellarit verbis: *Salve crux, quae hic ſtas, tamdiu me exſpectans. Laetus accedo, novi enim tuum ſecretum, novi myſterium. Video in te, quae mihi a Domino meo promittuntur. Recipe me, o electa crux, qui tam humilis ſum propter Deum, & redde miſerum ſervulum tuum Domino ſuo.* Ecquis vero credet, Andream religioſæ adorationis cultu crucem ligneam proſequi voluiſſe? Nazianzenus orat. I. in Iulian. *Audite haec omnes gentes. Omnes enim adpello magno præconio. Audite populi, tribus linguae, aetas omnis, & qui nunc vivitis, & qui dehinc naſcituri eſtis. Et ut maius mihi ſit praeconium, omnis cœlorum exercitus, omneſque angeli audite. Audi & tu quoque magni conſtantini anima, ſi quid ſentis, & reliquorum Chriſtianorum imperatorum,* Orat. II. in paſch. *O paſcha magnum & ſacro ſanctum paſcha, totiusque mundi piaculum, te enim quaſi vita praeditum,* ὡς ἐμψύχῳ, *adloquor.* Hieronymus in epitaph. Paulæ circa fin. *Vale o Paula & cultoris tui ultimam ſenectutem orationibus iuva, &c.* (At hanc eſſe apoſtrophen & figuram quamdam oratoriam, non autem religioſam invocationem patet ex eo, quod de Nepotiano in eiusdem epitaph. ſcribit epiſt. III. cap. I. *Quidquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur, ſtylus ipſe quaſi ſentiens & cera ſubtrilior vel rubigine vel ſitu obducitur, & cum quo loqui non poſſumus, de eo loqui nunquam deſinamus.* Cap. 20. *Felix Nepotianus, qui haec non videt, qui haec non audit,* quem tamen gloria cœleſti perfrui non dubitabat, quippe de quo tam fidenter ibidem

cap.

5. *Scimus Nepotianum noſtrum eſſe Chriſto & ſanctorum mixtum choris.*
ſi Nepotianus ex Hieronymi ſenten-
ion audivit, quæ ad ipſum diceban-
utique nec Paula, cum eiusdem glo-
k beatitudinis fuerint conſortes, relin-
ur igitur, quod ſit oratoria quædam
trophe.) Ambroſius lib. X. in Lucam
XXII. aquam baptiſmi ſic adfatur: *O a-
quae humano adſperſum ſanguine orbem
rum laviſti! O aqua, quae ſacramen-
eſſe Chriſti meruiſti! Tu incipis prima,
mples perfecta myſteria.* Idem ibidem
im apoſtolum per apoſtrophen ſic
quitur: *Unde te evocem Petre, ut do-
ne, quid flens cogitaveris. Unde in
te evocem? de cælo, ubi iam choro in-
r es angelorum, an etiam de tumulo?*
Euthymius zonam b. Virginis ab Aloy-
pomano de vitis ſanctor. pag. 290 hiſ-
mpellaſſe memoratur verbis: *O vene-
zona fac nos heredes aeternae & beatae
, & hanc noſtram vitam ab interitu
va. Tuam hereditatem, tuum popu-
intemerata zona intemerata conſerva.*
At nemo, arbitror, dixerit, Eu-
ii hanc fuiſſe mentem, quod virgi-
zonam divino cultu venerari volue-
In his igitur locum habeat regula
Senenſis libr. VI. biblioth. adnot.
quod in patribus hyperbolarum ratio
is ſit habenda. 9.) Compellationes
ſanctorum defunctorum non ex ſcri-
s ſacris, ſe ex propriis λογισμοῖς ex
orum adparitionibus, ex vulgi relatio-
; & ex conſuetudine recepta dedu-
it. *Aliud eſt, quod docemus, aliud,
ſuſtinemus, aliud, quod praecipere iube-
aliud, quod emendare praecipimur,
nec emendetur, tolerare compellimur,*
uguſtinus lib. XX. contra Fauſt. cap.
inde etiam dubitarunt, non ſolum
ncti haſce compellationes audiant,
tiam an pro nobis apud Deum in-
dant. Frivolum igitur eſt, quod
rminus probare conatur, *Baſilium
& Nazianzenum vere invocaſſe ſanctos, quia ex illorum invocatione auxilium ſibi fuere polliciti.* Cum enim dubitarint, an defuncti rebus noſtris interſint, preces noſtras audiant, & pro nobis in ſpecie orent, quomodo certa & indubitata fiducia in omni vera invocatione neceſſaria auxilium eorum ſibi polliceri potuerunt? 10.) Diſtinguendum inter fidem totius eccleſiæ & privatas quorumdam ſuperſtitiones. Fidem totius eccleſiæ exponunt Epiphanius, Cyrillus, Auguſtinus, Hieronymus &c. quando negant ſanctos religioſe invocandos, interim aliqui privata ſuperſtitione cœperunt iamdum ipſorum temporibus circa cultum ſanctorum in exceſſu peccare, quem eccleſiæ doctores reprehenderunt. Auguſtinus lib. X. de civ. Dei cap. 4. *Multa de cultu divino uſurpata ſunt, quae honoribus deferuntur humanis ſive humilitate nimia, ſive adulatione peſtifera, ita tamen, ut, quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi, ſi autem eis multum additur, & adorandi.* 11.) Privatæ illæ ſanctorum compellationes temporibus Baſilii & Nazianzeni uſurpari cœptæ tandem circa tempora *Gregorii magni* epiſcopi Romani publicis litaniis fuere inſertæ, atque una cum aliis ſuperſtitionibus eccleſiæ ἄτερ γραφῆς obtruſæ.

V.) ex miraculis.

§. CCCCLVI. V.) Ex *miraculis, tum quae Bernhardus fecit ad confirmationem doctrinae de invocatione ſanctorum, tum quibus ſancti demonſtrarunt, ſe audire preces viventium, & poſſe ac velle eos iuvare, a quibus invocantur.* Reſp. 1.) verbis Andreæ Fricii Modrevii ſcriptoris pontificii lib. IV. de republ. emend. cap. 30. *Quod Eccius addit de auxiliis & miraculis ſanctorum, non eſt eiusmodi, ut inde debeat aliquod dogma ſtatui in eccleſia Dei, in qua qui loquitur, loqui debet, ut Petrus inquit,*

eloquia Dei divina oracula, extra quae propheta deorum ignotorum cultum ſuadens, etiamſi ſigna aut portenta praedicat, quae eveniant, iubetur tamen occidi. Surrecturos autem tales, qui ſigna & prodigia daturi eſſent, ut etiam electos ſi fieri poſſet, in errorem inducant, Chriſtus olim praedixit, atque ut ab illis caveremus, admonuit. Nota ſunt & illa, ſatanam ſolere ſe transformare in angelum lucis, & ſpiritus probandos eſſe, num ex Deo ſint. Unde vero certius argumentum ſpirituum capere poſſumus quam ex eloquiis Dei? Hæc omnia Fricius rectiſſime. 2.) Nimirum fidei dogmata ex ſacris literis prius ſunt confirmanda, antequam per miracula dicantur confirmari, cum de pſeudochriſtis & pſeudoprophetis prædictum ſit, quod miracula ſint edituri, cumque apud gentiles invocatio divorum mirabilibus & fallacibus ſignis fuerit ſtabilita, teſte Auguſtino lib. VIII. de civ. Dei cap. 22. *Audiant*, ait idem lib. de unit. eccl. cap. 16. *quae narrent pagani de templis & diis ſuis mirabiliter vel viſa vel facta, & tamen dii gentium daemonia. Exaudiuntur ergo multi & multis modis non ſolum chriſtiani catholici, ſed & pagani Iudaei & haeretici variis erroribus & ſuperſtitionibus dediti. Exaudiantur autem vel a ſpiritibus ſeductoribus, qui tamen nihil faciunt, niſi permittantur, Deo ſublimiter & ineffabiliter iudicante, quid cuique tribuendum ſit, vel ab ipſo Deo, vel ad pœnam malitiae, vel ad ſolatium miſeriae, vel ad monitionem quaerendae ſalutis aeternae.* Confer tract. de eccl. §. 272. 3.) Diſtinguenda igitur ſunt mirabilia a miraculis, vera a falſis, divina a ſatanæ ludibriis, ea quæ ad confirmationem doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ divina virtute fiunt ab illis, quæ ad oppugnandam propheticam & apoſtolicam doctrinam a pſeudoprophetis & antichriſto fiunt. 4.) Oſſa Eliſæi itidem miraculum ediderunt 2. Reg. XIII. 21. neque tamen invocatio mortuorum propterea fuit in eccleſia Iſraelitica recepta. 5.) Finis miraculorum circa martyrum ſepulcra in primitiva eccleſia editorum nequaquam fuit, ut confirmaretur religioſa eorumdem invocatio, ſed ut publicum teſtimonium daretur doctrinæ, quam tradiderunt viventes, & mortis, quam pro Chriſto ſuſtinuerunt innocentes, &glorioſæ ad vitam reſurrectionis, quam exſpectant requieſcentes. Auguſtinus, cum multa & varia miracula apud memorias martyrum ſuo tempore edita recenſuiſſet, tandem ſubiungit lib. XXII. de civ. Dei cap. 9. *Cui, niſi huic fidei atteſtantur iſta miracula, in qua Chriſtus praedicatur reſurrexiſſe in carne, & in cœlum adſcendiſſe cum carne, nam & ipſi martyres huius fidei martyres, id eſt, teſtes fuerunt.* Cap. 10. *Faciunt illa martyres vel potius Deus, vel orantibus, vel cooperantibus eis, ut fides illa proficiat, qua eos non deos eſſe noſtros, ſed unum Deum habere nobiſcum credamus.* Lib. X. cap. 20. *Quaecunque miracula ſive per angelos, ſive quocunque modo fiunt, Dei unius, in quo ſolo vita beata eſt, cultum religionemque commendant.* Lib. de cura pro mortuis, cap. 16. *Deus edidit miracula per martyrum memorias, quoniam hoc novit expedire nobis ad aedificandam fidem Chriſti pro cuius confeſſione ſunt paſſi.* Eſt igitur in argumento fallacia finis. 6.) Quod recentiora miracula in papatu facta attinet, ea non poſſunt dici facta ad confirmationem doctrinæ propheticæ & apoſtolicæ, quippe quæ novis miraculis minime indiget, cum ab ipſis apoſtolis ſit ſufficienter confirmata, proinde pertinent ad ſigna & miracula antichriſti, de quibus 2. Theſſ. II. Apocal. XIII. &c. 7.) Sanctis in terra adhuc viventibus is fuit animus, ut noluerint ex miraculis editis quidquam gloriæ, cultus & religioſæ venerationis ab hominibus captare, Actor. III. 5. idem ipſis cum Chriſto viventibus adhuc eſt animus. 8.) Pii veteres diſerte negant, per miracula circa martyrum memorias facta invocationem martyrum confirmari.

uguſtinus libro XXII. de civitate p. 10. *Non erigimus altaria, in qui- rificemus martyribus, ſed uni Deo & um & noſtrum ſacrificium immolamus. od ſacrificium martyres, ſicut homines qui mundum in eius confeſſione vicerunt, o & ordine nominantur, non tamen dote, qui ſacrificat, invocantur.* Lib. ntra Fauſtum cap. 21. *Quod offertur, fertur, apud memorias martyrum, ronavit, ut ex ipſorum locorum ad- ne maior effectus exſurgat, ad acu- caritatem & in illos, quos imitari poſ- & in illum, quo adiuvante poſſumus. s ergo martyres eo cultu dilectionis & is, quo in hac vita coluntur ſancti nines.* 9.) Quæcunque miracula poſtolorum tempora facta ſunt, de cte uſurpatur illud Auguſtini libr. de civitate Dei cap. 9. quod *non a commendet auctoritas, ut ſine diffi- vel dubitatione credantur, quamvis nis fidelibus a fidelibus indicantur.* Er- lto minus tanta eorum erit aucto- ut dogma quoddam fidei præter & ſcripturas confirment. 10.) Mi- m a Bernhardo factum hunc ha- em, ut demonſtraret, falſam eſſe am cuiusdam monachi Henrici, uitur in loco adlegato, quod *fue- lis eccleſiae manifeſtus, irreverenter licis derogans ſacramentis pariter & s, quod item ipſius ſtudio res eo fue- ductae, ut paſſim fuerint inventae ec- ine plebibus, plebes ſine ſacerdotibus, es ſine debita reverentia, ſine Chriſto chriſtiani, quod parvulis chriſtiano- hriſti vitam intercluſerit, dum baptiſ- iam negarit.* Quamvis vero etiam r aliquid de invocatione ſanctorum, nen utpote verbo Dei adverſa di- iraculo confirmata dici nequit. e utimur hic eadem reſponſione, llarminus de miraculo Novatiano- itur libr. IV. de eccl. cap. 14. §. *um eſſe illud non in confirmationem erroris Novatiani, ſed catholici baptiſmi.* Idem per omnia de Bernhardi miraculo dicimus, factum ſcilicet illud eſſe non ad confirmandam religioſam ſanctorum invocationem in ſcripturis reprobatam, ſed ad confirmandum pædobaptiſmum & miniſterium in ſcripturis fundatum ac ſtabilitum. Auguſtinus lib. X. de civ. Dei, cap. 16. recte diſputat, quod *ne angelis quidem ſacrificia ſibi fieri petentibus teneamur credere, ſi vel maxime miraculis illud confirment, illis autem fidem habere iubeamur, qui ſoli Deo ſacrificia perſolvenda eſſe docent, etiamſi novis miraculis illud haudquaquam probent.* Idem iudicium eſt de religioſa invocatione, quæ eſt ſpirituale quoddam ſacrificium ſoli vero Deo debitum.

Aliorum pontificiorum argumenta pro ſtabilienda ſanctorum invocatione. I.) Gen. XVIII. & XIX. Angeli invocantur.

§. CCCCLX. Atque hæc ſunt Bellarmini argumenta, quæ pro invocatione ſanctorum adſerenda in medium adfert. Percurremus vero breviter etiam illa, quæ Eccius, Salmeronius, Suarez, Valentianus Vaſquez, Coſterus & alii pontificii Bellarminianis illis addunt. I.) Gen. XVIII. & XIX. *Abrahae & Lotho adparuerunt Angeli, eiſque futuram Sodomae & aliarum infamium civitatum deſtructionem ſignificarunt, & Abraham quidem oravit pro liberatione Sodomae, Loth vero precatus eſt pro civitate parvula Segor. At ſi angelos licet invocare; ergo etiam defunctos ſanctos.* Salmeronius diſp. VII. in 1. Tim. II. tom. XV. pag. 464. Reſp. 1.) ad Abrahamum venit *Filius Dei* comitatus duobus angelis, ut ſuo loco ex textu demonſtravimus. Apud illum igitur pro Sodomitis intercedit Abraham, non autem apud angelos. Cum enim angeli comites fuiſſent digreſſi, & Sodomam verſus abiiſſent, Abraham adhuc ſtabat coram Domino, Gen. XIX. 22. quem vocat *iudicem univerſae terrae*, v. 25. quod

en-

encomium nulli niſi Filio Dei competit act. XVII. 31. Confer. Hilarium lib. IV. de Trin. Euſebium lib. III. demonſt. evang. cap. 9. Epiphanium in ancorat. Auguſtinum ſerm. LXX. de temp. &c. 2.) Eumdem in ſuis precibus compellavit etiam Lothus, quia poſtquam Dominus ceſſaverat loqui ad Abraham, *abiit*, puta Sodomam, quo angeli comites iam abierant, Gen. XVIII. 33. XIX. 1. unde *preces Lothi ſe ſuſcepiſſe* dicit, *ut non ſubvertat urbem Segor*, v. 21. quis autem fuerit, qui Sodomam & Gomorram ſubverterit, ac parvæ illi civitati ob preces Lothi pepercerit, exponitur v. 24 *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem a Domino de cælo*, v. 25. *& ſubvertit civitates has & omnem circa regionem.* 3.) Aliud eſt angelorum præſentium & in viſibili forma adparentium compellatio, aliud religioſa ſanctorum defunctorum a nobis abſentium invocatio, quam in veteri teſtamento nondum fuiſſe uſitatam, quidam ex ipſis pontificiis concedunt.

II.) Gen XLVIII. 16. Invocetur ſuper eos nomen meum.

§. CCCCLXI. II.) Gen. XLVIII. 16. *Invocetur ſuper eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum, Abraham, Iſaac & Iacob*, *ait Iacobus patriarcha ad nepotes ſuos Ioſephi filios.* Eccius in enchir. cap. de invocat. ſanct. Gregorius de Valentia libr. III. de idol. cap. 7. Salmeronius d. l. quin & ipſe Bellarminus de beat ſanct. c. 20. ad hoc argumentum alludit, ſic ſcribens: *Nomen invocationis in ſcripturis non tribuitur ſoli Deo, dicit enim Iacob* Geneſ. XLVIII. *Invocetur nomen meum ſuper hos pueros.* Reſp. 1.) Si hic eſt dicti patriarchalis ſenſus, quod religioſum invocationis cultum Iacobus ſibi depoſcat, quorſum ergo diſputant Eccius, Gregorius de Valentia, Salmeronius & Bellarminus, quod in vet. teſt. nondum fuerit uſitatum invocare defunctos ſanctos, quia adhuc fuerint in limbo a beatifica divinæ eſſentiæ viſione excluſi. Si mandavit Iacobus religioſam ſui invocationem, aut non credidit ſe poſt mortem in limbum venturum, aut non ſenſit invocationem ſanctorum cum illo pugnare. Utrumque repugnat hypotheſibus pontificiis. 2.) Si de religioſa ſui invocatione Iacobus loquitur, cur quæſo paterni huius præcepti ac teſtamenti adeo immemores fuere filii, qui Iacobum nunquam invocarunt? 3.) Vatablus, Pariſienſis profeſſor, in adnotationibus h. l. recte dicit, vitium eſſe in vulgata verſione, ita namque reddi debuiſſe: *Vocetur in eis nomen meum, ideſt poſthac vocentur filii mei & filii maiorum meorum, quae fuit nota adoptionis, qua Iacob hoſce ſuos ex Ioſepho nepotes in filios adoptabat, ſicut dicitur vocari nomen mariti ſuper uxorem*, Eſa. IV. 1. quia uxor a capite, cui ſubeſt, nomen mutuatur. De templo ſcriptura ſæpe ſic loquitur, *ſuper quod invocatum eſt nomen tuum*, 1. Reg. VIII. 43. Dan. IX. 18. &c. id eſt, quod a te denominatur, & domus Dei dicitur. Ierem. XIV. 9. *Nomen tuum invocatum eſt ſuper nos.* 4.) קרא igitur patriarchæ hic non eſt, religioſo cultu aliquem proſequi, ſed nomen imponere, in familiam cooptare, in partim hereditatis recipere, ut ſit ſenſus: *Vocetur in eis vel ſuper eos nomen meum, ideſt, vocentur meo nomine, denominentur a me, dicantur non mei nepotes, ſed filii, ita ut non in ſtirpem ſed in capite tanquam duae diſtinctae tribus cum aliis meis filiis ſuccedant*, hanc enim explicationem tradit ipſe Iacobus in hoc ipſo capite v. 5. *Duo filii tui, qui nati ſunt tibi in terra Ægypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt. Ephraim & Manaſſe, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi*, id eſt, non nepotum, ſed filiorum meorum loco habeantur, ut in diviſione terræ Canaan uterque accipiat par-

tem ſuam, & caput tribus ſuæ conſti-
t, ſicut filii mei, v. 6. *Reliqui au-*
, quos genueris poſt ipſos, tui erunt &
ine fratrum ſuorum vocabuntur in poſ-
ibus ſuis. Idem etiam poſtea a Moſe
oſua in partitione promiſſæ terræ fuit
ervatum. Nam Ephraimitæ & Ma-
ſæi ſeorſim pro duabus tribubus fue-
numerati, ideo eoſdem cum omni poſteritate de ſuo nomine Iſraelitas Iacobus vult nominari, ac ſi ex ipſo eſſent nati. 5.) Hanc phraſeos iſtius ſignificationem agnoſcunt

rnelius a ide in cap. VIII. Gen.

go Cardinalis h. l. *ut ſcilicet propter*
toritatem patrum iſti habeantur in reve-
tia & honore, ut faciant tribus, ſicut
filii Iacob. Lyranus: *Quia vocati ſunt*
adoptivi Iacob, & facti ſunt capita du-
m tribuum ſicut alii. Fonſeca ſuper
ıot. Caiet. h. l. *Eſt ea phraſis Hebrae-*
eculiaris, ut dicant vocari nomen alicu-
ſuper aliquem, provocare aliquem alicu-
nomine, ut conſtat Eſa. IV. Dan.
. Ribera in comm. Amos IX. num.
Nomen Dei invocatum eſt ſuper ali-
m populum, quando populus Dei nomen
et, id eſt, populus peculium Dei adpel-
ur, ut Eſa. IV. virorum nomen & Gen.
VIII. invocetur nomen &c. Pintus in
. IV. *In voce* invocetur *eſt Hebraiſmus*
mos Hebraeis loquendi familiaris, ut no-
viri invocetur, quando volunt dicere,
ninae nomen adpellari per nomen viri. Pa-
inus & Benedictus Arias Montanns hoc
o reddiderunt: *Vocetur in eis nomen*
m. Idem Arias in adparatu in idio-
n, ling. Hebr. *Tantum invocetur nomen*
m ſuper nos, Eſai. IV. id eſt, dicamur
res tuae.

§. CCCCLXII. III.) Pſalm. XXXII. 6. *Propter hoc orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.* Salmeronius diſp. VII. in 1. Ti-

) Pſalm. XXXII. 6. Propter hoc orabit ad te omnis ſanctus.

moth. II. tom. XV. pag. 49. *Loquitur Pſaltes de remiſſione peccati & iniuſtitiae, & de ſanctis, qui mundi ſunt a peccatis, non poteſt intelligi, quod pro ſua iniuſtitia remittenda orent, ſed pro aliena. Et non tantum omnis ſanctus vivens, ſed etiam omnis ſanctus iam defunctus, ut Abraham & reliqui, qui in ſinu eius erant. Et hoc in tempore opportuno, id eſt, non tantum dum vixerent, ſed etiam poſt mortem, dum in gloria conſiſterint eis noſtrae iniquitates, & notum quod eorum interceſſiones expetimus.* Reſp. mirifica interpretatio, cuius tot vitia, quot verba! 1.) De precibus pro impetranda peccati remiſſione hic agi concedimus, ſed ſanctis in carne adhuc viventibus illas preces non poſſe nec debere tribui, diſerte negamus. Chriſtus enim omnes homines ſic docuit orare: *Dimitte nobis debita noſtra*, Matth. VI. 12. Luc. XI. 4. Communis omnium ſanctorum vox eſt: *Si dixerimus nos non habere peccatum, mendaces ſumus*, 1. Ioh. I. 8. *Si peccata imputare volueris, quis ſuſtinebit?* Pſalm. CXXX. 3. 2.) Quamvis enim ſancti a peccatis mundi ſint, tum reſpectu reatus & damnationis, tum etiam ratione mortificationis, tamen non ſunt omnibus modis a peccato mundi ratione fomitis & naturæ corruptionis teſte apoſtolo Rom. VII. 14. 3.) Opponimus Salmeronio decretum concilii Milevitani can. VII. *Placuit, ut quicunque dixerit, in oratione dominica ideo dicere ſanctos:* Dimitte nobis debita noſtra; *ut non pro ſe ipſis hoc dicant, quia iam non eſt neceſſaria iſta petitio, ſed pro aliis, quia ſunt in populo ſuo peccatores, & ideo non dicere unumquemque ſanctorum:* dimitte mihi debita mea; *ſed dimitte nobis debita noſtra, ut hoc pro illis potius, quam pro ſe petere intelligantur, anathema ſit.* Eadem vero ratio eſt dicti ex pſalmo XXXII. adlati. 4.) *In tempore opportuno orare*, non eſt poſt mortem pro peccatorum remiſſione ſibi vel aliis impetranda orare, ſed ante mortem, quamdiu adhuc gratiæ tempus

durat,

durat, orare. 5.) Hebræus textus proprie habet *in tempore inventionis*, quod & active & paſſive accipi poteſt. *Paſſive* quidem, cum pericula nos inveniunt; *active*, cum nos a cruce inventi Dominum quærimus, utrumque enim eſt opportunum tempus peccatorum remiſſionem petendi. 6.) Quem vero interpretationis ſuæ teſtem ex veteribus vel ex ipſis etiam pontificiis Salmeronius nominare poterit? Chaldæus paraphraſtes reddidit: *Propterea orabit omnis pius ad te in tempore acceptabili*, id eſt, in tempore gratiæ, quod durat in hac vita interprete apoſtolo, Rom. IV. 6. 7. & 8. Hieronymus in comm. *Pro hac impietate orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno. Tempus opportunum ad exorandum pro peccatis haec vita eſt, in qua ideo ſancti orant, quia nemo eſt a peccatis immunis*, Auguſtinus in enar. II. Pſalm. huius: *Inde orabit ad te omnis ſanctus, quia dimiſiſti peccata. Nam ſi non dimitteres peccata, non eſſet ſanctus, qui ad te oraret. In tempore opportuno, quando manifeſtabitur nov. teſt. quando manifeſtabitur gratia Chriſti, quod eſt tempus opportunum.* Eodem modo exponunt Theodoretus, Euthymius, Caſſiodorus, Remigius, Haymo, Lombardus, Hugo Cardinalis, Dionyſius Carthuſianus in comm. h. l. Bernhardus ſerm. LXXIII. in Cant. & epiſt. XLII. atque ex recentioribus pontificiis Caietanus, Eugubinus, Baptiſta Folengius & Genebrardus in comm.

IV.) Pſalm. CXXI. Levavi oculos meos ad montes.

§. CCCCLXIII. IV.) Pſalm. CXXI. 1. *Levavi oculos meos in montes, unde veniet mihi auxilium. Per hos montes intelliguntur ſancti, interprete Auguſtino. Ergo illi religioſe poſſunt invocari*, Eccius d. l. Ad hoc argumentum adludit ipſe Bellarminus de beat. ſanct. cap. 17. *Montes*, inquit, *ſunt homines ſancti, ut exponit Auguſtinus in hunc Pſalm. & fuſius tract. I. in Ioh. & lib. de paſtorib. cap. 8. Iubemur ergo levare oculos ad montes, id eſt, ad ſanctos, & ab eis auxilium exſpectare.* Reſp. 1.) Si propheta regius per *montes* intelligit ſanctos, utique religioſe eos invocavit, quia ſcilicet auxilium ab illis ad ſe deſcendere iudicavit. At conſequens repugnat verbis Bellarmini, quod *in veteri teſtamento non fuerit uſitatum invocare ſanctos*, utpote in limbo adhuc exiſtentes. 2.) Si per *montes* intellectos voluiſſet David defunctos ſanctos, potius debuiſſet oculos deiicere quam levare vel ſuſtollere, quia ſancti illi non fuere in cœlo ſed in limbo. 3.) Immediate ſubiungitur v. 2. *auxilium meum a Domino, qui fecit cælum & terram.* Ergo non a ſanctis, ſed a ſanctorum omnium Domino, cœli terræque conditore auxilium exſpectavit. 4.) Per *montes* intelliguntur illi, in quibus Hieroſolyma & templum erant ſita, ad illud enim oraturi ſe vertebant, 1. Reg. VIII. 44. Dan. VI. 10. Ideo vero id faciebant, quia templum Hieroſolymitanum, in quo peculiari modo Deus præſens erat, fuit typus corporis Chriſti, in quo tanquam in proprio templo tota divinitatis plenitudo erat habitatura, Col. II. 9. Ioh. II. 19. iam vero propter ſolum Chriſtum preces noſtræ exaudiuntur. Revocabant etiam ſibi in memoriam, quod Meſſias ad templum illud venturus, & doctrina ac miraculis ſuis illud glorificaturus ſit, propter quem ſe exaudiri ſperabant, Hagg. II. 8. 5.) Deſcribitur igitur in his verbis geſtus orantis, non autem orationis obiectum. 6.) Auguſtinus per *montes* ſenſu allegorico & myſtico intelligit ſanctos, nequaquam vero religioſam ſanctorum invocationem ex h. l. deducit, ſed potius refellit, ſic enim ſcribit lib. de paſtorib. cap. 8. *Sunt etiam montes boni. Levavi oculos meos in montes, unde venit auxilium mihi. Et vide quia non in montibus tibi ſpes eſt*, auxilium meum, *inquit*, a Domino, qui fecit cœlum & terram. *Noli puta-*

re iniuriam te facere montibus ſanctis, ıdo dixeris, auxilium meum non in mon-, *ſed a Domino, qui fecit cælum & ım. Ipſi montes hoc tibi clamant. Mons qui clamabat, audio in vobis ſchiſma-ıri, ut unusquiſque veſtrum dicat, ego Pauli &c. audi quid dicat, & in eo re-eas, audi etiam quid ſequatur: Num-Paulus crucifixus eſt pro vobis? Ergo ıuam oculos tuos levaveris in montes, venit auxilium tibi, id eſt, in auctores ıturarum divinarum, attende omnibus ıllis ſuis omnibus oſſibus clamantem: Do-quis ſimilis tibi? ut ſecurus ſine ulla in-montium dicas: Auxilium meum a Do-, qui fecit cælum & terram. Non ſo-tunc tibi non ſuccenſebunt montes, ſed amabunt, tunc magis favebunt, ſi in ſpem tuam poſueris, contriſtabuntur &c.* ın in comm. huius Pſalmi: *Non prae-ant de montibus, quia montes non a ſe ıt, ſed ab illo lucent, de quo dictum, lumen verum, quod illuminat omnem inem. Montes intelligi poſſunt homines ıni, homines clari. Et quis maior Iohan-ıaptiſta? &c. Vides magnum montem ıtem. Audi confitentem. Quid confiten-? Nam omnes, inquit, de plenitudine accepimus. De cuius ergo plenitudine perunt montes, ab illo tibi auxilium, non ontibus.* Confer tract. I. in Iohan. ubi montes intelligit ſcripturas ſacras, phetarum & apoſtolorum miniſterio is relictas. Eodem ſenſu exponunt arius & Hieronymus in comm. Euthy-ıs per montes intelligit *cælos* ob ſum-m eorum altitudinem. *Illinc enim ſpe-ıt adventurum ſibi eſſe conſuetum Dei ilium, quo lucente illaeſi in patriam per-rent.* Eodem modo exponit Baptiſta engius.

§. CCCCLXIV. V.)

) *Pſalm. XXV. 14 In ſ ſuis de-ecabitur.*

Pſalm. CXXXV. 14. *Iudicabit Dominus populum ſuum, & in ſervis ſuis deprecabitur, id eſt, rogabitur ſcilicet in ſanctis ſuis.* Reſp. 1.) Hebræa veritas ſic habet: *Iudicium faciet Dominus populo ſuo,* ועל עבדיו יתנחם, *& ſuper ſervis ſuis ducetur pœnitentia*, vel *ignoſcet ſervis ſuis*, ut Pagninus vertit. Qui verſiculus totidem verbis legitur Deut. XXXII. 36. ubi vulgata reddidit, *miſerebitur.* 2.) Senſus ex contextu, cumprimis ex Deuteronomii loco manifeſtus, quod ſcilicet Deus ſecundum miſericordiam ſuam erga populum pœnitentiam agentem ſit futurus placabilis, peccata remittendo, & preces exaudiendo, unde Chaldæus ſic vertit: *Et ſuper ſervos ſuos iuſtos convertetur in miſerationibus ſuis.* 3.) Hieronymus vertit, *conſolabitur*, Auguſtinus, *& in ſervis ſuis advocabitur*, ut ſit ſenſus, Deum incredulitatis Iudaicæ pertæſum fide gentium oblectatum iri. Euthymius, *exorabitur*, id eſt, *ad orantes & placantes eum ſervos ſuos flectetur; vel populum quidem peccantem iudicabit, & pœnas ab eis exiget, a pœnitentibus vero exorabitur, atque eos adiuvabit.* Theodoretus: *Non nos ab hoſtibus oppugnatos cernens deſpicies, neque condigna noſtris peccatis ſupplicia infliges.* 4.) Vulgatam verſionem ad eundem ſenſum adcommodat gloſſa ordinaria: *Deprecabitur, id eſt, deprecabilis efficietur orationes eorum exaudiendo.* Hugo Cardinalis: *Deprecabitur vel advocabitur vel conſolabitur in praeſenti gratiam conferendo & gloriam in futuro.* 5.) Eodem ſenſu accipiunt Caietanus, Folengius, Genebrardus, Ianſenius &c. pontificii commentatores.

§. CCCCLXV. VI.)

VI.) Pſalm. CXXXIX. 17. Mihi honorificati ſunt amici tui.

Pſalm. CXXXIX. 17. *Mihi autem honorificati ſunt amici tui Deus; nimis confortatus eſt principatus eorum. Ergo ſancti ut Dei amici & principes mundi religioſa invocatione ſunt honorandi.* Gregorius de Valentia contra Heerbrandum cap. 6. apolog. Reſp. 1.) Aliud eſt honorare ſanctos ut Dei amicos, aliud ve-

vero religioſe & ſuppliciter eos invocare. 2.) Vulgata verſio diſcedit a fontibus veritatis, qui interprete Pagnino & Aria Montano ſic habent: *Mihi quam pretioſae fuerunt cogitationes tuae o Deus? quam invaluerunt earum ſummae?* Vocabulum רֵעֶךָ in hoc ipſo pſalmo v. 2. uſurpatur pro *cogitatione*, eamdem ſignificationem obtinet in v. 17. ut ſcopus & antecedentium & conſequentium textus oſtendit. Docet enim propheta regius, in formatione hominis in utero materno, in eiusdem conſervatione ac totius vitæ gubernatione tanta exſtare divinæ potentiæ ac ſapientiæ documenta, ut ea nec numero poſſint comprehendi, nec diligentia humana perveſtigari, ſtatim enim additur verſiculo ſeq. *dinumerabo eas*, id eſt, ſi dinumerare illas velim, *multiplicabuntur prae arena*. 3.) Si Latinam verſionem amplectamur, nulla eſt huius verſiculi cum ſcopo pſalmographi & cum antecedentibus ac conſequentibus cohæſio, ut cuilibet primo ſtatim intuitu eſt obvium. Secutus vero eſt interpres Latinus ut alibi, ita quoque hoc loco LXX. interpretes qui reddiderunt *οἱ φίλοι σου*, pro רֵעֶיךָ legentes רֵעֶיךָ a nomine רֵעַ *ſocius*, *amicus*, *familiaris*. 4.) Potiores interpretes *εἱρμὸν ἀκολουθίας* ſecuti de cogitationibus ſive conſiliis divinis exponunt, de ſanctorum vero invocatione verbum nullum addunt.

§. CCCCLXVI. VII.)

VII.) Oſeae XII. 4. Rogavit angelum.

Oſ. XII. 4. de Iacobo patriarcha dicitur: *Invaluit ad angelum & confortatus eſt, flevit & rogavit eum. Ergo invocavit angelum, ac proinde etiam ſancti invocari poſſunt, quippe qui ſunt ἰσάγγελοι.* Ita concludit Salmeronius dicto loco, Reſp. 1.) Angelum illum, cum quo Iacobus fuit colluctatus, non creatum aliquem angelum, ſed ipſum Dei Filium fuiſſe, colligitur tum ex *adpellatione*, vocatur enim אֵל & אֱלֹהִים, Gen. XXXII. 28. & 30. *Iehova Elohe hazebaoth*, Oſe. XII. 6. tum ex *benedictione*, & animæ ſalute, quam Iacobus ab hoc angelo impetravit, Gen. XXXII. 30. tum ex *cultus divini exhibitione*, quia Iacobus benedictionem ab hoc angelo petiit, quam a ſolo Deo ſe conſecutum profitetur, Gen. XLVIII. 15. tum ex *interpretum teſtificatione*, quia teſte Pererio in comm. h. l. Iuſtinus, Tertullianus, Hilarius, Ambroſius, Cyrillus, Theodoretus & alii ex veteribus dicunt, hunc angelum fuiſſe Dei Filium. Idem definitum in concilio Smyrnenſi can. XIV. 2.) Ἰσαγγελότης beatorum cum ſanctis angelis non eſt latius extendenda, quam permittit comparationis tertium. Angeli ſunt ſpiritus adminiſtratorii, quorum opera Deus utitur in voluntate ſua hominibus denuncianda, unde in viſibili ſpecie quandoque adparent, ſed de ſpiritibus defunctorum ſcriptura nuſpiam id ipſum teſtatur. 3.) Angeli in cœlo ſemper vident faciem Patris, Matth. XVIII. 10. Sed patres vet. teſt. iuxta hypotheſin pontificiorum deſcenderunt in limbum, in quo a beatifica Dei viſione fuere remoti. Quomodo ergo angelorum & ſanctorum vet. teſt. hac in parte eadem poterit eſſe ratio?

§. CCCCLXVII. VIII.)

VIII.) Baruch. III. 4. Audi orationem mortuorum.

Baruch. III. 4. *Domine omnipotens Deus Iſrael, audi iam orationem mortuorum Iſrael & filiorum ipſorum, qui peccaverunt ante te. Ex hoc l. colligimus*, ait Salmeronius d. l. *ſolitum fuiſſe exaudire preces mortuorum patrum pro viventibus filiis.* Eodem argumento utitur Eccius in enchir. Reſp. 1.) Liber Baruch non eſt in canone, *primo* quia non eſt ſcriptus lingua prophetica, ſed Græca, ergo nec Ieremias nec Baruch eſt illius auctor. Hieronymus in præfat. Ierem. dicit, *hunc librum apud Hebraeos nec haberi nec legi*. Secundo, quia repugnat libris

:s canonicis cap. I. 1. & 7. *Tertio*,
ı pugnat cum veritate hiſtorica cap.
.. *Quarto*, quia nec Iſraelitica nec pri-
va eccleſia chriſtiana eum pro cano-
habuit. *Quinto*, quia quidam ex
pontificiis agnoſcunt eum non eſſe
ınicum. Ioh. Driedo lib. I. de catal.
ıt. cap. 4. ad difficult. 11. *Cyprianus*,
roſius, *caeterique patres ſententias ci-*
ex libro Baruch, *ex tertio & quarto*
ae, *non tanquam ex canonicis libris*,
anquam ex libris continentibus dogmata
lam pia iuvantia & non contraria,
otius conſona fidei noſtrae. Melchior
ıs lib. XII. locorum cap. 6. *Li-*
n Baruch non adeo explorate & firmi-
n ſacrorum numero eccleſia repoſuit,
ut illum eſſe ſacrum, *fidei catholicae*
ıs expedita ſit, *aut non eſſe ſacrum*,
ſis expedita ſit. Libellus ergo iſte vel
ıet alius, *qui in quaeſtionem citra hae-*
crimen vocari poſſit, *non efficit certas*
conſtantes catholicae fidei veritates.
Quidam vocabulum νεκρῶν intelligunt
ortuis ſpiritualiter in peccatis, quo mo-
oc verbum etiam in aliis ſcripturæ
accipitur Epheſ. II. 1. Col. II. 13. &c.
ur enim καὶ υἱῶν τῶν ἁμαρτανόντων,
ım eorum qui peccant coram te. Sed
ıs *mortuorum* nomine metaphorice ac-
ı intelliguntur Iſraelitæ in tantas an-
as ac miſerias tempore Babylonicæ
vitatis redacti, ut in faucibus mortis
ri viderentur, ac quaſi mortui haud
ɜrito cenſerentur. Præcedit enim v.
ia tu ſedes in aeternum, *& nos perimus*
ulum; ac ſequitur v. 11. *coinquinatos*
ıortuis reputatos cum iis, *qui in ſepul-*
εἰς ᾅδου deſcendunt. In hac ſignifica-
verbum moriendi accipitur 1. Cor.
1. *quotidie morior*, & 2. Cor. XI. 23.
in mortibus ſe fuiſſe ſæpius adſerit.
Lyranus exponit de precibus, quas
ui ante ſuum ex hac vita diſceſſum
unt. *Audi*, inquit, *nunc orationem*
orum Iſrael, *id eſt*, *ſanctorum patriar-*
charum & prophetarum, *qui viventes ora-*
verunt ad te pro bono ſtatu poſterorum. 4.)
Si per *mortuos* intelligerentur ſancti defun-
cti pro nobis intercedentes, conſequens
erit, illos ipſos, pro quibus ſancti de-
mortui intercedunt, orare, ut Deus eo-
rum interceſſorum preces audiat, hoc eſt,
pro ſuis interceſſoribus intercedere.

§. CCCCLXVIII. IX.)

IX.) *Sirac. XXXIX. 17. Exaudite me ſancti.*

Siracid. XXXIX. 17. *Exaudite me ſancti*, *& germinate quaſi roſa plantata ſuper fluxum humidum.* Reſp. 1.) Siracidis liber itidem non eſt in canone, *primo*, quia non eſt ſcriptus a propheta, nec lingua prophetica ſed Græca. Avus Ieſu, ut in prologo habetur, nonnulla Hebraice ſcripſerat, ea hic Ieſus tranſtulit in linguam Græcam. Sed nec illa Hebraica cum exſtarent, canonicam auctoritatem habuerunt, & iam penitus interciderunt. *Secundo* quia auctor libri in prologo ipſemet ſcriptum ſuum a Moſaicis & propheticis diſtinguit, imbecillitatem ſuam agnoſcens ac veniam ſibi dari poſtulans, ſi Hebræas ſententias in linguam Græcam non ita commode verterit, & ſub onere ſuſcepto defecerit. At Spiritus ſanctus nec veniam petit, nec in verbis hæret, nec fruſtratur ſuo fine. *Tertio* inſunt quædam analogiæ fidei minus congrua, l. 3. III. 34. XXIV. 14. XLVI. 23. XLVIII. 10. XLIX. 5. *Quarto* nec ab Iſraelitica nec a primitiva eccleſia Chriſtiana pro canonico fuit habitus. Confer Epiphanium libr. de menſ. & pond. Athanaſium in ſynopſi, Hieronymum in prolog. Galeat. Ruffinum in ſymbolo &c. *Quinto* Thomas part. I. q. 89. art. 8. de auctoritate huius libri dubitat, eumdemque in ſcripturas canonicas apud Hebræos haberi negat; quin & quoſdam ex ipſis pontificiis recentioribus de libri huius auctoritate ambigere fatetur Pererius lib. I. de magia cap. XI. p. 59. 2) Vulgata ver-

ſio, a qua nullo prætextu diſcedere pontificiis ob concilii Tridentini decretum religio eſt; ſic reddidit: *In voce dicit: Obaudite me divini fructus, & quaſi roſa plantata ſuper rivos aquarum fructificate.* Ubi nihil de religioſa ſanctorum defunctorum invocatione auditur. *Obaudiendi verbum* vel pro ſimplici *audire* vel pro *obtemperare* in vulgata verſione alibi uſurpatur. 3.) Eſdr. IV. 10. & 11. 4. Eſdr. VIII. 5. Sirac. XXXIII. 30. XLII. 24. Baruch. II. 5. VI. 59. Quod ſi ergo ad ſanctos defunctos hunc locum adcommodare velimus, conſequens fuerit, illos nobis obedientes eſſe, noſque imperium in eos exercere poſſe, cum contrarium potius pontificii ſtatuant, videlicet ſanctos defunctos eſſe noſtrarum rerum præſides ac gubernatores. 3.) Siracidi non eſt ſermo de ſanctis defunctis multo minus ad defunctos ſanctos; ſed viventes admonet, ut divinorum operum magnitudinem conſiderent ac ſecum in Dei laudes deſcendant, neque admonitionem hanc ſusque deque habeant, ſed eidem ſeſe obſequentes præbeant. Verbum εἰσακούειν Arias reddidit *exaudire*, non quod de ſanctis defunctis preces noſtras exaudientibus ſermo ſit, ſed compoſitum poſuit pro ſimplice in ſignificatione ea, qua vulgo dicitur: *Loquere clarius, ut exaudiri poſſis.* 4.) In cap. XLIV. & ſeqq. Siracides ex profeſſo de memoria & honore defunctorum ſanctorum diſſerit, ſed religioſæ invocationis ne verbo quidem meminit.

§. CCCCLXIX. X.)

X.) Matth. VIII. 8. Luc. VII. 3. Centurio mittit legatos ad Chriſtum.

Matth. VIII. 8. Luc. VII. 3. *Centurio commendatur, quod ex humilitate legatos ad Chriſtum miſerit, nec ſe iudicarit dignum, qui ipſemet ad Chriſtum accederet. Sic per ſanctorum interceſſionem ex humilitate nobis aditum paremus ad Chriſtum.* Ita concludunt Eccius & Salmeronius d. l. & tom. VI. tract. XXIII. pag. 150. Cenſura Colonienſis p. 209. Reſp. 1.) Quæſtio eſt de invocatione ſanctorum defunctorum religioſa non de interceſſione viventium ex caritate profecta. 2.) Centurio ſeniores illos Iudæorum non invocavit religioſe & ſuppliciter, ſed legationis munus ipſis demandavit. Cadaver igitur conſequentiæ eſt, quando ſic concluditur: Centurio recte fecit Seniores Iudæorum ad Chriſtum ablegando & caritatis officium ab ipſis ſecum viventibus petendo. Ergo recte facimus defunctos ſanctos religioſe invocando & propter eorum merita nos exaudiri petendo. 3.) Nondum certo conſtat, an hi, quorum interceſſione centurio fuit uſus, vere ſancti fuerint, cum ex textu non poſſit firmiter colligi, quod in Chriſtum crediderint, eumque pro Meſſia agnoverint. 4.) Chriſtus non ſeniorum interceſſioni ſed centurionis fidei beneficium ſanitatis ſervulo præſtitum adſcribit. 5.) Vera & Deo grata humilitas ſequitur ductum verbi cœleſtis, in quo Deus voluntatem ſuam nobis patefecit. Sic quando nos indignos iudicamus, qui precibus noſtris in Dei conſpectum abſque mediatore prodeamus, ac proinde in Chriſti nomine preces fundimus, hæc eſt vera & Deo grata humilitas, quippe verbo divinitus patefacto conformis; quando a fratribus noſtris petimus, ut precibus ſuis nobis συναγωνίζειν haud graventur, itidem eſt vera & Deo grata humilitas, ſed quando religioſe invocantur defuncti ſancti, honor ſoli Deo debitus ad eos transfertur, quod non poteſt ex vera humilitate proficiſci.

§. CCCCLXX. XI.)

XI.) Matth. XV. 23. Apoſtoli apud Chriſtum intercedunt pro Cananaea.

Matth. XV. 23. *Apoſtoli apud Chriſtum intercedunt pro muliere Cananaea* ex quo Stapletonus in promtuar. cath. part. III. fer. 3. hebdom. prim. quadrageſ. p. 41. ita

git: *Interceſſio haec diſcipulorum pro re Cananaea a Chriſto prima vice ni- ıpetrante exemplum eſſe poteſt invocatio- nctorum, ut pro nobis apud Deum in- 'ant, cum a Deo confeſtim non exau- , ad maiorem videlicet fidei, patien- & perſeverantiae probationem, ſicut Cananaea Chriſtus hic egit tantiſper exaudire differens, donec ſaepe atque dem clamaſſet, ipſosque apoſtolos, o ea apud Chriſtum intercederent, llaſſet.* Reſp. 1.) Si vel maxime datur, apoſtolos & alios ſanctos ctos pro nobis intercedere, non- tamen evictum, eos religioſe a eſſe invocandos, ut ſuperius oſten- s. 2.) Exemplum duntaxat adfer- quod vim probandi minime obtinet, egulæ id ipſum congruere demon- r. 3.) Falſum eſt, quod Chriſtus o diſtulerit auxilium, ut Cananæa imploraret apoſtolorum interceſſio- Vera & unica huius dilationis eſt probatio fidei, patientiæ & per- ntiæ. 4.) Unde vero probatur, Ca- m imploraſſe apoſtolorum interceſ- n? Salmeronius ipſe dubitanter hac loquitur. *Forte*, inquit, *ab ea interceſſerunt apoſtoli.* Dicitur qui- clamaſſe ὄπισθεν αὐτῶν, quod eo optime & ſimpliciſſime accipitur, lacrimis & voce querula auxilium iſto petens ipſum & diſcipulos po- ecuta fuerit. 5.) Diſcipuli urgent onem, videri igitur poſſunt non x miſericordia & iuvandi προθυ- quam ex impatientia pro hac mu- nterpellare. Confer Marc. VI. 35. XVIII. 5. 6.) Demus Cananæam lorum interceſſionem petiiſſe, de- os ex ſincero συμπαθείας & carita- ectu interceſſiſſe, nulla tamen con- tiæ lege ſic inferri poterit: Cana- b apoſtolis præſentibus & in car- entibus interceſſionem petiit. Ergo eamdem a ſanctis defunctis religioſo cordis adfectu petere poſſumus. Apoſtoli enim tum temporis calamitatem Cananææ ex ipſius relatione in ſpecie percipere potuerunt, qua ſpeciali rerum, quæ in terris geruntur, omnium notitia ſanctos in cœlo perfrui nondum fuit demonſtratum.

§. CCCCLXXI. XII.)

XII.) Matth. XXVII. 46. Eliam vocat iſte.

Matth. XXVII. 46. *Cum Chriſtus in cruce clamaret: Eli, Eli lama aſabhtani* v. 47. *quidam illic ſtantes & audientes dixerunt: Heliam vocat iſte*, ex quo colligit Salmeronius diſput. VII. in 1. Timoth. II. *fuiſſe tum temporis conſuetum adflictis hominibus ad ſanctos confugere, ac Iudaeos hoc dixiſſe, qui id ex lege noverant, & intellexerunt poſtulaſſe auxilium ab Helia.* Reſp. 1.) Fatetur ipſe Salmeronius pag. 473. *in veteri teſtamento non fuiſſe morem adeundi ſanctos interceſſores*, quod ipſum etiam fatetur Bellarminus, qua ergo veritatis ſpecie hoc loco ſcribit, *fuiſſe tum temporis conſuetum adflictis hominibus ad ſanctos confugere?* 2.) Quomodo Iudæi ex lege intelligere potuerunt, Chriſtum ab Helia auxiilum poſtulare, cum in lege nullum exſtet iota de auxilio ab Helia vel aliis ſanctis implorando. 3.) Ipſimet pontificii diſputant, ſanctos non eſſe invocandos ut *auxiliatores* & auctores divinorum beneficiorum, ſed tantum ut *interceſſores.* 4.) Verba illa; *Eliam vocat iſte*, Hieronymus in comm. putat prolata a militibus Romanis, qui cum ignari eſſent linguæ Hebrææ, nec intelligerent, Chriſtum verbis ex pſalmo XXII. petitis orare, putarint Eliam celebrem illum in populo Iudaico prophetam ab ipſo invocari. Idem ſtatuunt Dionyſius Carthuſianus, gloſſa ordinaria, Caietanus & Maldonatus in comment. huius loci. Hanc ſen-

ſententiam ſi ſequamur, in fumum abit Salmeronii argumentum, quia formam invocationis non debemus ab ethnicis militibus diſcere. 5.) Veriſimilius eſt, Iudæos verba Chriſti probe intellecta per diabolicum ſarcaſmum & virulentam illuſionem in peregrinum ſenſum detorſiſſe, & hoc convitio Chriſtum deformare voluiſſe, quaſi in agone jam conſtitutus abiecta omni in Deum fiducia ad ſanctos ſe converteret. Confer harmon. de paſſione, capite XVI. pag. 785. Hac ratione ſanctorum invocationem vituperio potius quam laudi duxerunt. 6.) Si vel maxime demus, tum temporis in populo iudaico fuiſſe uſitatum adflictis ad ſanctos defunctos agere, quod tamen nondum probatum, num propterea evictum erit, hanc conſuetudinem nobis præbere formam Deum invocandi? Abſit hoc, quia plures aliæ vitioſæ conſuetudines eo tempore in populo Iudaico erant receptæ, in quibus corrigendis Chriſtus & Apoſtoli erant occupati.

§. CCCCLXXII. XIII.)

XIII.) Luc. X. 16. Qui vos audit, me audit.

Luc. X. 16. *Quis vos audit, me audit. Ergo etiam qui vos orat, me orat.* Ita concludit Salmeronius p. 465. Reſp. 1.) Ex eo inferri poſſet, ſanctos defunctos eſſe λατρεία colendos, (quia Chriſtus λατρεία eſt colendus) quod tamen pontificii faciendum eſſe negant. 2.) Chriſtus loquitur de apoſtolis viventibus. Ergo etiam viventes ſancti religioſe & ſuppliciter erunt invocandi. 3.) Qui apoſtolos & Chriſtum audit, non invocabit ſanctos, quia Chriſtus & apoſtoli nuſpiam docuerunt, ſanctos defunctos eſſe invocandos, ſed ſolum Deum in Chriſti mediatoris nomine invocandum eſſe. 4.) Loquitur Chriſtus de apoſtolorum doctrina & miniſterio, in quo *legatione funguntur loco Chriſti* 2. Cor. V. 20. *miſſi ab eo*, ſicut Chriſtus erat miſſus a patre ſuo cœleſti, Ioh. XX. 21. Quod ſi ex eo religioſam invocationem exſculpere velimus, omnes omninó eccleſiæ miniſtri erunt religioſe invocandi, quia de ipſorum etiam doctrina & miniſterio ad regulam & præſcriptum verbi adcommodato recte dici poteſt: *Qui eos audit, Chriſtum audit.*

§. CCCCLXXIII. XIV.)

XIV. Ioh. XII. 26. Siquis mihi miniſtraverit, honorabit eum Pater meus.

Ioh. XII. 26. *Si quis mihi miniſtraverit, honorabit eum Pater meus. Cur ergo & nos non honoremus ac invocemus ſanctos?* Ita concludit Eccius d. l. Reſp. 1.) Ab honore ad invocationem progredi eſt ab indeterminato ad determinatum, a genere ad certam ſpeciem adfirmate contra logicæ regulas procedere. Auguſtinus contra ſerm. Arianor. cap 23. *Honorat omnis, qui adorat, non adorat omnis, qui honorat.* 2.) Calumniatorem agit Eccius, quando dicta, quæ de honore ſanctorum loquuntur, nobis opponit, tacite nos adcuſans, quod honorem debitum ſanctis denegemus. 3.) Sibi ipſi etiam contradicit. Negat enim in ſcripturis invocationem ſanctorum præſcribi, ac nihilo tamen minus ex ſcripturis eamdem probare adlaborat. 4.) Deus ſe honorantes & in Chriſtum credentes non tantum in futura, ſed etiam in hac vita honorat; nec tantum gloria, ſed etiam gratia eosdem coronat. Quod ſi ergo ex hoc honore religioſa invocatio legitime infertur, conſequens fuerit, etiam viventes ſanctos religioſe eſſe invocandos.

§. CCCCLXXIV. XV.)

XV.) Act. XXVII. 23. Angelus Dei cui ſervio.

Act. XXVII. 23. *Adſtitit mihi hac nocte angelus Dei, cuius ſum ego, & cui deſervio, dicens: Ne timeas Paule, cae-*

ſa-

e oportet ſiſti. Ergo apoſtolus ſerviit o, eumdem iuxta patriarchae Iacobi ex- m invocando, ut in anguſtiis auxilio ſuo eſto eſſet. Ita concludit Ieſuita qui- Paderbornenſis, contra quem ſcripſit mannus. Reſp. 1.) Salmeronius non t in actis invenire fundamentum ali- ſcripturæ pro ſtabilienda ſanctorum ation, ſic enim ſcribit diſput. VII. Tim. II. tom. XV. p. 459. *In evan- & epiſtolis nihil habetur expreſſum de tione ſanctorum, ſed demum in apoca-* Bellarminus, Coſterus, Vaſquez liqui ἁγιοδυλείας adſertores hunc lo- ut parum idoneum prætermittunt. 2.) s, Hoffmeiſterus, Lorinus, Staple- s &c. in comm. h. l. nihil hic ſomniant igelorum vel ſanctorum cultu. 3.) ræco eſt ᾧ καὶ λατρεύω. At ſi *relativum* angelum pertinet, conſequens fue- angelos eſſe λατρείᾳ colendos, quod n ipſimet adverſarii negant. 4.) Si ere velint λατρείας nomen καταχρη- ς ac per quamdam ἀκυρολογίαν poni δουλεία, opponimus ipſis theſin Bel- ini lib. I. de invoc. ſanct. cap. 12. §. *Scriptores ſacri vocem λατρεία nunquam ant niſi pro cultu ſolius Dei, ut patet to nov. teſt.* 5.) Pronomina ergo *va* οὗ καὶ ᾧ non ad angelum, ſed ad n ſpectant, tanquam antecedens pro- im, ut ſit ſenſus: *Adſtitit mihi hac angelus Dei, cuius Dei ego ſum, & eo ſervio.* 6.) Illi ſeſe ſervire apoſto- dſerit, cuius ſe eſſe profitetur. Iam nuſpiam dicimur *eſſe angelorum*, ſed atpote creatoris, redemtoris, repa- is, ſanctificatoris, reſuſcitatoris, s ac Domini noſtri. 7.) In aliis ſcri- æ locis non angelo, ſed Deo ſeſe ſer- apoſtolus adſerit. Act. XX. 19. δου- τῷ κυρίῳ. Rom. I. 9. *Teſtis mihi* , ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου. III. 3. οἱ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες. im. I. 3. *Gratias ago Deo*, ᾧ λατρεύω προγόνων. Ergo & hoc in loco non m. *XVIII.*

angelo, ſed Deo ſeſe ſervire teſtatur. 8.) Idipſum probat huius loci ſcopus in eo conſiſtens, quod apoſtolus in præſentiſſimo naufragii periculo eos, qui in navi ſecum erant, erigere voluit divina promiſſione per viſionem accepta de certa ipſorum incolumitate & ſalute a vero Deo ipſis præſtanda, qua occaſione etiam eos, quorum quidam adhuc erant gentiles & idololatræ, inſtruit illum ſolum eſſe verum Deum, qui in omnibus periculis & adverſis iuvare poſſit, quem Paulus in evangelio prædicabat. 9.) Quod ſi omnino pronomen *relativum* ᾧ ad angelum referre velimus, per angelum intelligendus erit non creatus aliquis ſpiritus, ſed Chriſtus *Dei Filius*, cui non ſolum in vet. ſed etiam nov. teſt. *angeli* nomen ob divinam miſſionem & officium tribuitur, Apoc. VII. 2. VIII. 3. X. 1. &c. Hæc interpretatio confirmari poſſet ex eo, quod etiam alibi *Dominus Ieſus* Paulo adparuerit, Actor. IX. 27. XVIII. 9. XXIII. 11.

§. CCCCLXXV. XVI.)

XVI.) 2. Pet. I. 4. *divinae naturae conſortes.*

2. Pet. I. 4. *Sancti ſunt divinae naturae conſortes. Ergo etiam cultus divini, religioſae ſcilicet invocationis merito redduntur conſortes.* Reſp. 1.) Ipſimet pontificii videri volunt, quod ſanctis defunctis non tribuant cultum mere divinum, ſed *humano maiorem, divino autem inferiorem ſive intermedium*, ut loquitur Bellarminus, vel *cultum externum*, ut loquitur Coſterus. 2.) De ſanctis in terra viventibus Petrus teſtatur, *quod divinae naturae conſortes fuerint per Chriſtum facti.* Quod ſi ergo ex eo religioſæ invocationis cultus defunctis ſanctis adſeritur, conſequens fuerit, ſanctos in carne adhuc viventes eodem eſſe honorandos. 3.) Pii dicuntur conſortes divinæ naturæ, non quod ſint *dii per participationem*, ut loquitur Bellarminus de beat. ſanct. cap. 9. ſed per regenerationem, adoptionem, imaginis divinæ inſtaurationem, gratioſam

Dei inhabitationem &c. quæ explicatio ſtatim additur in textu v. 3. & 4. Unde quidam θείας φύσεως nomine intelligunt divinas qualitates naturam Dei referentes, cœleſtem ſcilicet ſapientiam, puritatem, ſanctitatem &c.

XVII.) Apoc. I. 4. Gratia vobis a ſeptem ſpiritibus.

§. CCCCLXXVI. XVII.) Apocal. I. 4. *Iohannes ſeptem eccleſiis, quae ſunt in Aſia: Gratia vobis & pax ab eo, qui eſt, & qui erat & qui venturus eſt, & a ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni eius ſunt, & a Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis primogenitus mortuorum; ubi Iohannes pro fidelibus in Aſia petit bonum ſpirituale nempe pacem & gratiam non ſolum a Deo & Chriſto, ſed etiam ab angelis. Ergo invocat non ſolum Deum & Chriſtum, ſed etiam angelos.* Ita concludit Becanus lib. de invoc. ſanctor. p. 88. Eumdem locum urget Cudſemius in deſperat. Calv. cauſa p. 132. *Si ſancti angeli*, inquit, *veniunt cum Deo in communionem diſtributionis cæleſtium gratiarum, cur non etiam orationis & precum? a quo enim aliquis boni aliquid accipit, ab illo iſtud recte & pie petere poteſt.* Eadem eſt ſententia Blaſii de Viegas in comm. I. & IV. Apoc. I. Reſp. *per ſeptem ſpiritus* μετωνυμικῶς intelligitur Spiritus ſanctus de quo eccleſia canit, quod *ſit ſeptiformis munere*; (quæ periphraſis συνεκδοχικῶς intelligenda, ſenſu ſcilicet eo, non quod Spiritus ſanctus ſeptem duntaxat, ſed quod omnium ſpiritualium chariſmatum auctor ſit ac dator. Septenario autem numero ideo Iohannes utitur, quia numerus ſeptenarius eſt perfectionis, ac notat multiplicitatem, Am. I. 6. Prov. XXIV. 16. Pſalm. CXIX. 164. Eſa. IV. 1. ſimul etiam reſpectus habetur ad Eſa. XI. 2. & 3. Zach. IV. 10. & ad ſeptem eccleſias, quibus ſingulis unum eumdemque Spiritum tribuit). Probatur hæc interpretatio, 1.) ex *praedicati qualitate & conditione.* Iohannes a ſeptem ſpiritibus gratiam & pacem precatur ſeptem eccleſiis. Iam vero gratiam & pacem, hoc eſt, bona ſpiritualia & cœleſtia dare non competit ulli creaturæ ſed ſoli Deo, unde apoſtoli in ſuis epiſtolis nuſpiam ab angelis vel ulla alia creatura, ſed a ſolo Deo, Patre, Filio & Spiritu ſancto gratiam illis, ad quos ſcribunt, precantur, quia pacis & gratiæ unicus auctor eſt Deus. Rom. I. 7. 1. Cor. I. 3. 2 Cor. I. 2. Gal. I. 3. Eph. I. 2. Phil. I. 2. Col. I. 2. 1. Theſ. I. 2. 2. Theſ. I. 2. 1 Tim. I. 2. 2. Tim. I. 2. Tit. I. 4. 2. Ioh. v. 3. Si excipere velint, *angelos deferre ad nos pacem & gratiam ut miniſtros;* addimus argumentum 2.) ex *aequali ſeptem ſpirituum cum Deo Patre & Filio copulatione.* Iohannes *ab eo, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, & a Ieſu Chriſto & a ſeptem ſpiritibus* æqualiter gratiam & pacem eccleſiis precatur, & quidem per modum religioſæ invocationis, unde particulam ἀπὸ ter repetit, ac ſeptem ſpiritus in eodem dignitatis gradu cum Patre & Filio collocat. Iam vero nulla creatura in beneficiorum collatione & religioſa invocatione æqualiter Deo copulatur. Athanaſius ſerm. IV. contra Arianos p. 259. *Nunquam quiſpiam precaretur accipere a Deo & ab angelis aut ab ullis creatis rebus. Neque quiſquam hanc verborum formam concepit: Det tibi Deus & angelus, ſed contra a Patre & Filio propter unitatem uniformemque rationem dandi.* 3.) Ex *ordine & collocatione.* Septem ſpiritus, a quibus Iohannes eccleſiis gratiam & pacem precatur, medio loco ponuntur inter Patrem & Filium. Ergo per illos non poſſunt intelligi ſpiritus creati ſive angeli. Quotieſcunque enim angeli Deo & Chriſto ut miniſtri coniunguntur, tunc illis poſtponuntur. 1. Tim. V. 21. *Teſtor coram Deo & Chriſto Ieſu Domino & electis angelis.* Apoc. III. 5. *Confitebor nomen eius coram Patre meo & coram angelis eius.* (Alia eſt ratio dicti Marc. XIII. 32. *De die illa vel hora nemo*

ſcit

neque angeli in cælo, *neque Filius*, *niſi r*, ubi oratio adſurgit.) Quod vero itus Filio præponitur, cum ſit tertia ıtis perſona, illud fit more in ſcriptu- :tiam alibi recepto, quo ad omnem ıualitatis ſuſpicionem declinandam ı perſonarum Trinitatis invertitur, XXXIII. 6. Ioh. XV. 26. Act. XX. 2. Cor. XIII. 13. &c. Adde, quod Io- ıes voluerit copioſiorem de Chriſto ıonem inſtituere, ideo tertio loco eum inavit, ne hyperbaton eſſet nimis ım & obſcurum. Veteres darent rationem, *quod Spiritus ſanctus ſit ialis amor inter Patrem & Filium ac ılum utrinsque.* Sed ſi de creatis ſpi- us, angelis ſcilicet, Iohannes loque- r, non poſſet dari ratio, cur eos ſto Deo Patri ὁμουσίῳ præponeret. 4.) *ebita ad fidei analogiam adplicatione.* Te- ır fidei analogia, Spiritum ſanctum verum cum Patre & Filio Deum, ac iam & pacem æque eſſe dona Spiritus ti ac Patris & Filii. Ergo interpreta- illa, qua per ſeptem ſpiritus, a qui- Ioannes gratiam & pacem eccleſiis atur, Spiritus ſanctus intelligitur, dei analoga. Quorſum enim Iohan- in hac ſua εὐλογίᾳ prætermitteret Spi- m ſanctum auctorem divinorum cha- atum principalem, & mentionem fa- t angelorum, qui ſunt adminiſtrato- untaxat ſpiritus, Hebr. I. 14. hoc ve- ſet Dominum negligere, & ſervos in locum evehere. 5.) Ex *aliorum ſcri- æ locorum collatione.* Uſitatum eſt in γίαις propheticis & apoſtolicis itemque λογίαις vel trium vel duarum deita- ıerſonarum explicitam mentionem fi- ut in diſput. de benedictione eccleſia- ı multis oſtendimus. Confer Gen. VIII. 15. Num. VI. 22. Pſal. LXVII. 7. VI. 3. Rom. XI. 36. 2. Cor. XIII. 13. Ex *aliarum interpretationum remotione.* ı poſſunt per ſeptem ſpiritus intelligi *:m eccleſiarum Aſiaticarum epiſcopi*, quia illis, non autem ab illis Iohannes gratiam & pacem precatur; *non angeli creati*, ut patet ex adductis rationibus, *non ſeptem virtutes divinae providentiae*, quæ ſunt fortitudo, beneficentia, iuſtitia, ſapientia, patientia, comminatio, ſeveritas, ut vult Alcaſar, quia a comminatione & ſeveritate non deſcendit pax & gratia; *non dona duntaxat Spiritus ſancti*, quia inter illa locum obtinet gratia & pax, quam apoſtolus hic precatur; nec poteſt commode ad *perſonam Filii* referri, hoc ſenſu: Pax ſit vobis a Filio Dei ſedente in throno, coram quo ſunt ſeptem ſpiritus, quos habet. Nam in ſequente demum verſiculo fit mentio Filii, & Iohannes precatur pacem & gratiam non ſolum ab habente ſeptem ſpiritus, ſed etiam ab ipſis ſeptem ſpiritibus. Relinquitur igitur, quod commodiſſima ſit interpretatio, qua per ſeptem ſpiritus μετωνυμικῶς intelligitur Spiritus ſanctus. 7.) *A potiorum interpretum teſtificatione.* Iuſtinus in paræneſi ad Græcos: οἱ ἱεροὶ πρ[ο]φῆται τὸ ἓν καὶ αὐτὸ πνεῦμα εἰς ἑπτὰ πνεύματα μερίζεσθαι φασιν. Gloſſa ordinaria: *Spiritus ſanctus eſt unus natura, gratiarum diverſitate multiplex.* Aretas, Primaſius, Beda, Haymo, Rupertus, Ansbertus, Lyra, Thomas, Ioachimus abbas & alii in comm. h. l. *per ſeptem ſpiritus intelligunt ſeptem dona Spiritus ſancti, vel quod idem eſt, Spiritum ſanctum munere ſeptiformem.* Huic interpretationi opponunt Becanus, Viegas, Riebera & alii, *quod ſeptem illi ſpiritus dicantur eſſe in conſpectu throni Dei, quod ſcriptura ſolet praedicare de angelis, qui Deo adſiſtunt & miniſtrant*, Tob. XII. 15. Apoc. VIII. 2. XV. 6. Reſp. aliud eſt eſſe in conſpectu throni Dei vel coram throno Dei, aliud Deo adſiſtere vel ſtare in conſpectu Dei. Hoc poſterius de angelis Dei miniſtris & legatis in ſcriptura dicitur, prius vero etiam Filio & Spiritui ſancto tribui conſuevit. Prov. VIII. 30. dicit ſapientia: *Eram cum eo.* Dan. VII.

VII. 13. *Adſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi Filius hominis veniebat, & usque ad Antiquum dierum pervenit, & in conſpectu eius adpropinquare fecerunt eum.* v. 9. *Fluvius igneus egrediebatur a facie eius.* Apoc. IV. 5. *Septem lampades ardentes ante thronum, ſunt ſeptem ſpiritus Dei.* Apoc. V. 6. *Angelus in medio throni habet oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus miſſi in omnem terram.* Apoc. XXII. 1. *Oſtendit mihi fluvium aquae vivae ſplendidum tanquam cryſtallum procedentem de throno Dei & agni.* Falſum igitur eſt, omnia ea, quæ dicuntur eſſe in conſpectu Dei vel coram throno Dei, Deo ſerviliter miniſtrare. Pſalm. XCVI. 6. *Laus & magnificentia eſt in conſpectu eius.* Sap. IV. 4. *Da mihi ſedium tuarum adſiſtricem ſapientiam.* Adde, quod Spiritus ſanctus hic deſcribatur a ſuis donis, & conſideretur ratione donorum, quæ ſunt coram throno Dei, quia dona illa ſemper coram throno maieſtatis divinæ præſto ſunt, ut credentibus conferantur. Denique reſpectus habetur ad perſonalem Spiritus ſancti a Patre & Filio diſtinctionem, cuius ratione dicitur eſſe coram throno Dei, procedere de throno Dei, cum ratione eſſentiæ & ὁμοουσίας ſit in ipſo Dei throno.

§. CCCCLXXVII. XVIII.) Apoc. VIII. 3. *Alius angelus venit, & ſtetit ante altare habens thuribulum aureum, & data ſunt ei incenſa multa, ut daret orationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum.* v. 4. *Et adſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum ex manu angeli coram Deo.* Ex hoc loco colligunt, *angelos preces noſtras Deo offerre, ac proinde etiam religioſe a nobis invocari poſſe.* Ad hoc argumentum adludit Bellarminus lib. I. de beat. ſanct. cap. 16. §. 7. Reſp. per hunc angelum intelligitur ipſe *Chriſtus*, quod probamus 1.) ex *angeli huius deſcriptione.* Proponitur enim hic angelus, *ut ſacerdos accedens ad altare, habens thuribulum in manu ſua*, qui ſuo ſuffitu ſuavis odoris preces noſtras facit Deo gratas & acceptas, ſicut in vet. teſt. ſacerdos accedebat ad altare ſuffitus, ut immolaret ſuffitum Deo, Exod. XXX. 7. quo ſuffitu preces præfiguratas fuiſſe patet ex Pſalm. CXLI. 2. Iam vero nullus eſt ſacerdos noſter in æternum niſi ſolus Chriſtus, *angelus fœderis*, Malach. III. 1. *angelus magni conſilii*, ut in LXX. interpretum verſione vocatur Eſa. IX. 6. Ergo ſolus Chriſtus eſt ille angelus, qui ut ſacerdos ad altare aureum cum thuribulo accedere dicitur. 2.) Ex *angeli huius operatione.* Dicitur hic angelus *accepiſſe thuribulum & impleviſſe illud igne altaris, atque abieciſſe in terram*, v. 5. cum quo confer Ezech. X. 2. *ubi vir indutus lineis implet pugnos ſuos prunis ignis ex intervallo cherubinorum & ſpargit contra civitatem*, quem locum de Chriſto veteres interpretatos eſſe notat Hieronymus in comm. Ezech. IX. is enim præfiguratus fuit per ſacerdotem vet. teſt. veſtibus lineis indui ſolitum. Confer etiam dictum Chriſti Luc. XII. 49. *ignem veni miſſurus in terram.* Dicitur hic angelus preces noſtras Deo offerre, *quia fumus incenſorum de manu eius adſcendit coram Deo.* Iam vero illi ſoli competit preces noſtras Deo offerre, quo intercedente & mediante illas Deus gratas habet & exaudit, neque enim Deus *interceſſore admonente* opus habet, ſed nos indigemus *interceſſore mediante*, cum peccata noſtra *inter Deum & nos dividant.* Eſa. LIX. 2. Ergo ille per hunc angelum intelligitur, quo intercedente & mediante preces noſtræ divinitus exaudiuntur. Iam vero teſtatur univerſa ſcriptura, Chriſtum eſſe unicum illum mediatorem noſtrum, qui ſe ipſum pro nobis obtulit in odorem ſuavitatis Deo, qui Patri ſuo nos reconciliavit, per quem habemus aditum ad Deum, qui adpareat vultui Dei, ut interpellet pro nobis, qui faciat, ut preces noſtræ

ſint acceptæ. 3.) Ex *antecedentium* *quentium connexione.* Nam hic ange- iſſitum faciens diſtinguitur *a ſeptem* *s coram Deo ſtantibus*, quorum men- v. 2. per quos intelliguntur ſpiritus iiſtratorii, qui uſitata ſcripturæ phra- *adſtare* dicuntur, Dan. VII. 10. Luc. cum ad miniſterium ſemper ſint ac- ac parati. Ergo in v. 3. non deſcri- creatus aliquis angelus. 4.) Ex *n locorum collatione.* Quod de ma- geli fumus incenſorum, hoc eſt, nes ſanctorum adſcendere dicuntur Deo, id alibi ſic exponitur, quod *s ſit ſacerdos noſter in aeternum, qui* *ie crucis patefecerit nobis aditum ad* *, ſemper adparens ante thronum Dei,* *nobis interpellet, ut per ipſum offera-* *rificia laudis adſidue.* Confer Rom. Eph. III. 12. 1. Tim. II. 5. Hebr. IV. II. 25. IX. 24. XIII. 15. &c. 5.) Ex *tum teſtificatione.* Auguſtinus in ſuper Apoc. Primaſius, Beda, Hay- mbroſius, Ansbertus gloſſa ordi- Anshelmus Laudonenſis, gloſſæ in- aris auctor, Anshelmus Cantuarien- hardus a S. Victore, Thomas, Hugo alis &c. de Chriſto hunc locum expo- .) Ex *adverſariorum confeſſione.* Bla- Viegas in comm. Apoc. VIII. ſect. 13. *De manu angeli, id eſt, Chriſti.* *e quidam e recentioribus dicunt, Chri-* *ſquam angelum abſolute dici, ſatis* *onſeqq. Chriſtum eſſe colligere.* Clau- ſpencæus in adpend. commentarii . Tim. tract. de Chriſto mediat. cap. it, *per Chriſtum & unicum & ſolum* *em Dei & hominum oblationes &* *oſtras eſſe exaudibiles.* Quod ſi er- ſolum Chriſtum preces noſtræ ſunt biles, utique etiam per ipſum ſo- unicum mediatorem eædem Deo tur. Non eſt, quod regeras Tob. *gelo create tribui, quod preces no-* *eo offerat*, hoc ipſum enim una is argumentis probat, librum n eſſe canonicum.

Rationes excogitatæ pro ſanctorum invocatione.

§. CCCCLXXVIII. Adduṇt etiam rationes, ſed quæ facili negotio diſſolvuntur. I.) *Chriſtum licet invocare. Ergo etiam ſanctos licet invocare.* Ita concludit Salmeronius tom. XV. p. 464. Reſp. quidni etiam ſic concludit, Chriſtus eſt verus cum Patre & Spiritu ſancto Deus. Ergo etiam ſancti ſunt verus cum Patre & Spiritu ſancto Deus. Chriſtus eſt unus mediator Dei & hominum. Ergo etiam ſancti ſunt unicus ille mediator. Πρῶτον ψεῦδος reſidet in eo, quod Salmeronius officium mediatoris Chriſto ſecundum humanam tantum naturam competere, ac proinde ut hominem tantum pro nobis interpellare præſupponit, ex quo confici poſſe arbitratur, etiam ſanctos pro nobis interpellare, & per conſequens eſſe religioſe invocandos, ſic enim ſcribit pag. 459. præced. *Certiſſimum eſt, Chriſtum pro nobis interpellare. Orat autem non ut Dei Filius, quia non eſt diſtinctus in natura divina a Patre, nec eget, nec alteri ſervit. Si ergo non ut Deus orat, precabitur quatenus homo eſt, quod ſi ut homo orat, ergo etiam ſancti orant.* II.) *Humilitatis eſt non immediate ad Deum & Chriſtum accedere; ſed ſanctos ut patronos & intereeſſores ſibi adiungere.* Gregorius de Valentia cont. Heerbrandum de idolom. papat. cap. 6. *Ideo frequentius Mariam invocamus, quam Deum Patrem, quod reverenter ad divinae maieſtatis thronum accedere velimus, tanquam ab ipſa Dei matre introducti.* Salmeronius d. l. *Chriſtus dedit nobis ſanctos, ut ſi forte eius maieſtate & auctoritate terreremur, ſanctorum ſaltim hominum, qui peccatores ſicut nos exſtiterunt, & mala noſtra experti ſunt, patrocinium poſtularemus.* Reſp. hac ratione fiducia, qua per Chriſtum mediatorem ad thronum gratiæ accedere debemus, vel ex toto vel ex parte ad ſanctos transfertur, ac maior laus clementiæ, bonitatis & miſericordiæ tribuitur ſanctis, quam media-

 to-

tori Chriſto, qui tamen ſe ipſum pro nobis in mortem tradidit, quoque nullus maiorem erga nos caritatem habet, Iohan. XV. 13. Opponimus vero huic opinioni aureolum illud epiſt. Heb. IV. 15. *Non habemus pontificem, qui non poſſit compati noſtris infirmitatibus, tentatum autem per omnia ſecundum ſimilitudinem absque peccato.* v. 16. *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilium opportunum.* Vera humilitas conſiſtit in vera erga Deum obedientia & reverentia. Quæ ergo poteſt eſſe humilitas, diſcedere a norma & forma invocationis in verbo præſcripta, & iuxta proprii cordis arbitrium ſine mandato, ſine promiſſione, ſine probato exemplo ſanctos invocare? III.) *Non tantum conceſſum eſt, ut oremus ſanctos, ſed etiam ad id faciendum nos lege aliquando tenemur. Inprimis eccleſia eccleſiaſticis & laicis conſtat, ſacerdotes vero, qui ad divinum officium perſolvendum arctantur, ſaepe ſanctos invocare coguntur, laici vero tenentur adſiſtere officiis ſacerdotum, quae in nomine totius eccleſiae celebrant, & per quorum ora laudant & orant Deum. Ipſi ergo debent dicere Amen in benedictione ſacerdotis, & ita optare, ut eveniant, quae eccleſia petit. Ergo inter alia exauditionem per ſanctos.* Salmeronius p. 466. Reſp. petitur principium. De eo enim quæſtio eſt, an miſſæ, litaniæ, breviaria, officia &c. in quibus religioſe a ſacerdotibus & monachis invocantur ſancti, ſint verbo Dei conformia? IV.) *Cogimur dies feſtos ſanctorum cum eccleſia celebrare. Ergo & ſanctos invocare cum eccleſia eos invocante.* Salmeronius d. l. Reſp. feſta celebrantur vel in memoriam ſanctorum, vel ad religioſum eorum cultum. Prius concedimus, poſterius improbamus. Auguſtana confeſſio art. XXI. *De cultu ſanctorum docent,* (eccleſiæ noſtræ) *quod memoria ſanctorum proponi poteſt, ut imitemur fidem eorum & bona opera iuxta vocationem, ſed ſcriptura non docet invocare ſanctos, ſeu petere auxilium a ſanctis &c.* In vet. teſt. feſta erant pars divini cultus utpote ſpeciali Dei mandato Iſraelitis commendata, ſed in nov. teſt. non habetur expreſſum aliquod mandatum de hoc vel illo feſto celebrando, ideoque eorum celebratio per ſe & abſolute loquendo non eſt pars religioſi cultus, Col. II. 16. proinde ex eo, quod feſta in memoriam & honorem ſanctorum celebrantur, non poteſt inferri, quod ſint religioſe colendi & invocandi. V.) *Quidquid exhibetur principibus, parentibus, praeceptoribus &c. id merito deferri poteſt ac debet ſanctis cum Chriſto viventibus. Sed caput aperire, genua flectere, in terram ſe abiicere, eſt cultus externus & honor humanus principibus, parentibus, praeceptoribus delatus. Ergo idem ſanctis tribui poteſt.* Coſterus in ench. p. 396. Reſp. argumentum eſt a quæſtione alienum, quia inter nos & pontificios quæſtio eſt, non de *honore humano*, ſed de *cultu religioſo*, qui ſit *humano maior*, ut Bellarminus loquitur; unde Cotonus lib. I. inſt. cath. cap. 19. p. 100. honorem δυλείας ſanctis debitum ab honore, quem regibus, principibus, parentibus &c. deferimus, manifeſte diſtinguit. Adde, quod ſit diſpar ratio exteriorum horum geſtuum, quando ad cultum civilem & externum teſtandum eos adhibemus, & quando ad religioſum invocationis cultum ſignificandum adhibentur. Prius fit in honore parentibus, principibus, præceptoribus &c. præſentibus exhibito, poſterius fit in honore, qui defunctis ſanctis a pontificiis exhibetur, qua ratione per hoſce geſtus externos interior religioſus cultus ſignificatur, quod ſcilicet ſanctos ſtatuant eſſe omniſcios, καρδιογνώςας, præſentes, iuvandi facultate inſtructos. Rationes, quas Coſterus adducit p. 409. principium petunt, & ex ſuperioribus ſine negotio diſſolvuntur. Atque hæc dicta ſint de invocatione ſanctorum, de qua ſi quis plura expetit, ad-

adeat ex noſtris *Chemnitium in examine concilii Tridentini*, *Mentzerum in diſput. anti Piſtor. Schröderum in apodixi de ſanctis honorandis, non invocandis; Ioh. Iacobum Bernhardum in libr. de invocat. ſanctor. edit. Hagae anno 1611. Affelmannum in conflictu contra Ieſuit. Paderborn. Roſtoch. anno 1616. Gerthium de invoc. ſanctor. contra Becanum Witeb. anno 1618.* quorum laboribus grata mente in huius quæſtionis ἐργασίᾳ nos alicubi uſos eſſe profitemur. Confer etiam Mornæum lib. III. de ſacrif. miſſ. cap. 13. & Urſinum in ſtupend. templ. Ieſuitici &c.

Quaeritur VIII.) An pontifici competat poteſtas canonizandi ſanctos?

§. CCCCLXXIX. Quæritur VIII.) *An pontifici Romano competat poteſtas canonizandi ſanctos?* Quando pontificii diſputant, *ſanctos eſſe invocandos*, non intelligunt ſanctos in terris adhuc viventes, nec omnes ſanctos defunctos cum Chriſto regnantes, ſed peculiariter ac proprie illos defunctos ſanctos, qui ſunt a papatu canonizati, hoc eſt, in numerum ſanctorum relati, & ad invocationem publicam omnibus propoſiti. Hanc quæſtionem de canonizatione ſanctorum 4. capitibus includit Bellarminus: I.) *an ſancti iure canonizentur*, in quo demonſtrando lib. I. de beat. ſanct. cap. 7. ita progreditur, ut primo explicet, *quid ſit canonizatio*, quam dicit nihil eſſe aliud *quam publicum teſtimonium eccleſiae de vera ſanctitate & gloria alicuius hominis iam defuncti, & ſimul iudicium ac ſententiam, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant.* Secundo enumerat *honores*, *qui debentur ſanctis canonizatis*, quos ſeptenario numero complectitur. Primum enim *qui canonizantur, inſcribuntur in catalogum ſanctorum, hoc eſt, ſtatuitur ac iubetur, ut ab omnibus publice habeantur ac dicantur ſancti. Secundo invocantur in publicis eccleſiae precibus. Tertio templa & arae in eorum memoriam Deo dicantur. Quarto ſacrificia tam euchariſtiae quam laudum & precum, quod vulgo officium ſive horae canonicae nuncupatur, in honorem eorum Deo publice offeruntur. Quinto dies feſti in eorum memoriam celebrantur. Sexto pinguntur eorum imagines addito certo quodam lumine in ſignum gloriae, quam habent in cælo. Septimo eorum reliquiae pretioſis thecis includuntur & publice honorantur.* (Cotonus lib. I. inſtit. cathol. cap. 26. p. 140. addit octavum, quod *peregrini ad eorum memoriam celebrandam itare poſſint, locum in quo ſepulti ſint, inviſere, Deo ibidem vota perſolvere & alia pietatis officia obire, quae ſanctis in eccleſia tribuuntur.*) Hiſce præmiſſis tertio Bellarminus demonſtrare conatur, *utile eſſe ſanctos canonizari*, ubi profert hæc argumenta: 1) *Deus ipſe voluit a ſanctis ſcriptoribus adnotari in particulari glorioſam vitam & mortem eorum, qui tempore ipſorum floruerunt, ut patet ex Eccleſiaſt. cap. XLIV. & ſeqq. & ex actis apoſtolorum. Igitur credibile eſt, eodem modo velle Deum, ut deinceps fiat.* 2) *Tenemur ſanctos honorare & laudare, tum quia ſcriptura hoc iubet Eccleſ. XLIV. tum quia virtus ipſorum hoc meretur, tum quia nobis utile eſt ad plurima beneficia eorum interceſſione promerenda. At niſi ſciamus, qui ſint veri ſancti, & qui non, non poſſumus eos colere ut oportet.* 3) *Ex ratione imitationis. Sancti enim ſunt exempla quaedam virtutum & norma rectae vitae & quaſi lucernae quaedam a Deo accenſae, ut omnibus aliis praeluceant* Hebr. XIII. *At non poſſumus accendi ad imitationem, niſi in particulari ſciamus, qui ſint imitandi, & quid illi egerint aut paſſi ſint. Et lucerna in candelabro poni debet, id quod ſit per canonizationem.* 4) *Ex conjunctione, quam cum illis habemus, ſiquidem ſumus membra unius corporis, & membra invicem compatiuntur & congaudent. Oportet ergo eos nobis compati & pro nobis ſolicitos eſſe, quod ſine dubio faciunt, etiam in particulari, & e contrario nos illis congaudere & pro illorum gloria

ria Deo gratias agere, quae ſine particulari notitia fieri non poſſunt. 5) Ex incommodis. *Nam niſi judicio eccleſiae certi ſancti proponerentur colendi, facile fieri poſſet, ut populus ſaepe erraret, & damnatos pro beatis coleret.* II) *Cujus ſit ſanctos canonizare?* in cuius quæſtionis ἐργασίᾳ ita progreditur cap. VIII. ut notet *duobus modis aliquem poſſe canonizari. Uno modo particulariter, ita ut ſolum in una provincia aut diœceſi habeatur ſanctus & colatur pro ſancto. Alio modo generaliter, ita ut in tota eccleſia habeatur pro ſancto, nec ulli liceat de eius ſanctitate dubitare. Primo modo dicit potuiſſe olim quemlibet epiſcopum canonizare, ſed quod olim licuit, modo non licere, quia Alexander III. & Innocentius III. videntes abuſus, qui oriebantur circa ſanctorum cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro ſancto coli inciperet ſine Romani pontificis adprobatione, ut patet cap. 1. & 2. de reliquiis & ſanctorum veneratione. Secundo modo canonizare ſtatuit ad ſummum pontificem unice pertinere, cum id habeatur c. Audivimus &c. cum ex eo, de reliquiis & venerat. ſanctorum c. Venerabili de teſtibus & atteſtationibus, ac pateat etiam ratione. Nam ad eum ſpectat proponere toti eccleſiae, quid ſit credendum & quid ſit agendum in iis, quae ſunt religionis, qui toti eccleſiae praeeſt. Item declarare, qui ſint haeretici, ita ut a tota eccleſia pro talibus habeantur, eſt ſummi pontificis. Ergo declarare, qui ſint ſancti & colendi, eiusdem erit pontificis.* III) *Sitne infallibile iudicium eius, qui ſanctos canonizat?* in cuius quæſtionis diſcuſſione cap. 9. ſic progreditur, ut ſtatuat, *eccleſiam, hoc eſt, pontificem Romanum* (nam ita ſe ipſum in ἐπιγραφῇ capitis explicat) *non errare in ſanctorum canonizatione, ita ut ſine ulla dubitatione ſancti ab eccleſia canonizati ſint venerandi.* Primo, *quia ſi liceret dubitare, an ſanctus canonizatus ſit ſanctus, liceret etiam dubitare, an ſanctus ſit colendus. At hoc eſt falſum, quia Auguſtinus epiſt. CXVIII. dicit, inſolentiſſimae inſaniae eſſe diſputare, an ſit faciendum, quod tota eccleſia facit. Praeterea omnes veteres ſine ulla dubitatione ſanctos coluerunt, & colendos adſeruerunt. Denique tenemur obedire pontifici indicenti diem feſtum alicuius ſancti, nec tamen poſſumus contra conſcientiam aliquid agere. Ergo non poſſumus dubitare, an ſit colendus ille, qui ab eccleſia eſt canonizatus.* Secundo, *ex incommodis duobus. Nam inprimis fraudarentur non ſancti ſuffragiis vivorum, nam pro canonizatis non licet orare, deinde fraudarentur etiam viventes interceſſionibus ſanctorum, invocarent enim ſaepe damnatos pro beatis, ſi eccleſia in hoc erraret.* Tertio, *miracula magna & diligenter examinata faciunt rem evidenter credibilem. At ſancti non canonizantur a pontifice ordinarie, niſi claruerint magnis & certis miraculis.* Quarto *probatur ex praeparatione. Nam antequam ſancti canonizentur, indicuntur ieiunia & preces publicae, & tota res diu & diligentiſſime examinatur. Non eſt autem credibile, Deum non adeſſe eccleſiae ſuae ſic diſpoſitae & ſupplicanti.* Ultimo *probatur a poſteriori, quia in aliis rebus, in quibus pontifices errare poſſunt, aliquando re ipſa deprehenduntur errores, at in hoc nullus usquam error deprehenſus eſt.* Cotonus lib. I. inſtit. cathol. cap. 29. pag. 144. addit aliam rationem: *Quae rationes*, inquit, *Matthiae conſecrationem ratam fecerunt, cum in numerum apoſtolorum cooptatus fuit, eaedem nunc divorum religioſam apotheoſin comprobant.* IV) *An liceat ſanctos nondum canonizatos colere?* ad quam quæſtionem capite 10. reſpondet per diſtinctionem, *licere privato cultu, non autem publico, eos honorare.* Vocat autem publicum cultum, *non eum qui coram aliis exhibetur, ſed qui nomine totius eccleſiae & tanquam ab eccleſia inſtitutus exhibetur.* Atque hic eſt Bellarmini de ſanctorum canonizatione diſcurſus. In ceremoniali Romano libro I. capite 2. agitur de iis, quæ fiunt in die canonizationis: *Poſtquam pontifex aliquem ſanctum haberi iuſſit, diaconus clamat, ora*

bis N. Item diaconus a dextris ſtans ontificem, dicit alte: Confiteor Deo tenti &c. Et poſt apoſtolos nominat m N. cui peccata ſua confitetur. Et dat pontifex indulgentias eum invi-

§. CCCCLXXX. Nos facile concedimus, 1) memoriam ſanctorum in eccleſia conſervandam, Hebr. XIII. 7. *Mementote praepoſitorum veſtrorum, qui locuti ſunt vo-rbum Dei, quorum intuentes exitum ſationis imitemini fidem.* 2) De glo- ipſorum vita & morte pro re nata leſia conciones inſtitui poſſe. Eccleſ. . 15. *Sapientiam ipſorum narrent po- & laudem eorum nunciet eccleſia.* 3) rias ipſorum ſcriptis mandari poſſe, plo Siracidis in fine libri, Lucæ in & apoſtolorum in epiſtolis. 4) Fi- caritatem, patientiam, conſtan- & virtutes ſanctorum ad imitationem iæ proponi poſſe, pro cuiusque ta- pii ſtatu & vocatione, 1 Pet. III. 6. *Sarae eſtis benefacientes.* 5) Sanctos onorandos ac laudandos, quod do- ei fideliter uſi fuerint, quod Deo in ·atione ſua ſervierint, quod talenta oncredita in eccleſiæ uſum converte- Gal. I. 24. *Deum in me glorificabant.* anctos eſſe exempla quædam virtu- & quaſi lucernas quasdam a Deo ac- s, ut aliis præluceant. 7) Eſſe com- onem eccleſiæ militantis & trium- tis. 8) Veros ſanctos ab impiis & li martyres a diaboli martyribus eſſe guendos. Hæc omnia, inquam, inviti concedimus, ſed canonizatio- ſanctorum in papatu receptam im- amus. 1) Quia illa hunc finem & m ſibi habet propoſitum, ut defun- ncti in publicis eccleſiæ precibus re- ſe invocentur, templa & aræ ipſis de- ıtur, ſacrificia eucharistiæ & laudum m. XVIII.

de hac ia cano- se sta- tam.

in eorum honorem Deo offerantur, reliquiæ eorum religioſo cultu honorentur &c. Antoninus part. III. ſumm. tit. 12. cap. 8. *Proponantur per canonizationem ſancti, ut exemplar fidei & ſanctae vitae & ab omnibus adorandi & in neceſſitatibus invocandi.* Atqui talem honorem ſanctis defunctis minime competere, iam ante oſtendimus. 2) Quia de tali ſanctorum canonizatione nullum proferri poteſt ex ſcriptura mandatum, nullum probatum exemplum. De quo ne dubites, adſcribam verba ipſius Bellarmini cap. 8. in fin. *Sancti veteres*, inquit, *ante Leonis tempora cæperunt coli in eccleſia univerſali non tam lege aliqua, quam conſuetudine.* At quod ex conſuetudine deſcendit, non nititur divino aliquo mandato. In ἀποθεώσει gentilium (de qua Plinius lib. II. cap. 7. Cicero libr. II. de nat. deorum &c.) citius invenerint canonizationis huius originem, quam in ſcripturis ſacris. 3) Quia ignota fuit primitivæ eccleſiæ apoſtolis vicinæ, qua de re idem Bellarminus d. l. ſic ſcribit: *Primus pontifex, ni forte fallor, qui ſanctos legatur canonizaſſe, videtur fuiſſe Leo papa III. teſte Ludgero in epiſt. de mirac. ſancti Suiberti cap. 9. in II. tomo Surii.* At hic Leo vixit tempore Caroli magni circa 800. Chriſti annum. Coronus Jeſuita lib. I. inſt. cath. cap. 28. p. 143. *Quae nunc fit multo exactior & accuratior cælitum canonizatio, initium habuit circa annum a Chriſto Domino octingenteſimum, cum ſupplicante Carolo magno idque etiam religioſe poſtulante Hildebaldo archiepiſcopo Colonienſi, papa Leo III. magnis auguſtisque ceremoniis ad divorum ſanctimoniam adgregavit ſanctum Swibertum Verdae primum epiſcopum &c.* 4) Quia ſanctorum canonizatio non competit papæ, ſed Chriſto unico nov. teſt. ſummo ſacerdoti & confeſſionis noſtræ pontifici, Hebr. II. 17. III. 1. IV. 14. V. 10. VI. 20. VII. 26. VIII. 1. IX. 11. is canonizat ſanctos per *aeternam praedeſtinationem* & in librum vitæ ſcriptionem, Eph. I. 4. Luc. X. 20.

Apoc. XVII. 8. per *vocationem* ad eccleſiæ conſortium *&* *meriti ſui adplicationem* 2 Tim. I. 9. 1 Cor. I. 2. per *regenerationem*, *renovationem*, *illuminationem*, *ſanctificationem*, 1 Cor. VI. 11. Eph. IV. 24. Tit. III. 5. &c. per *glorioſam praedicationem* in ſcriptura, quæ eſt verus & unicus canon ſanctitatis ac ſanctorum, Pſalm. XIX. 5. Gal. VI. 16. per *glorificationem* in cœlo, Rom. VIII. 30. &c. 5) Quia pontifex in hac canonizatione ſua poteſt errare, tum quia non eſt καρδιογνώςης, qui veram & internam cordis ſanctitatem introſpicere, eamdemque ab externa & hypocritica ſecernere poſſit, 1 Sam. XVI. 7. *Deus novit, qui ſunt ſui*, infallibili iudicio veritatis, 2 Tim. II. 19. homines de aliorum ſanctitate pronunciant iudicio caritatis. *Nemo enim novit, quae ſunt in homine, niſi ſpiritus cuiusque, qui in ipſo eſt*, 1 Cor. II. 11. tum quia ipſi pontificii concedunt, *in quaeſtionibus facti, adeoque in iis, in quibus ab hominum aliorum teſtificatione pontifex pendere neceſſe habet, ipſum errare poſſe*. Bellarminus lib. IV. de pontif. cap. 12. tum quia quem unus pontificum in canonem cœlitum recepit, alius inde excludere fuit conatus. Sic Hermannum Ferrarienſem in numerum divorum antea relatum Bonifacius VIII. inde exemit, eiusque cadaver iam ante 30. annos humatum e ſepulcro eruit & concremari iuſſit, teſte Balæo. 6) Quia canonizatio illa ſanctorum procedit ab illis, qui ipſimet minime ſancti ſunt. Ludovicum Franciæ regem papa Bonifacius VIII. canonizabat, de quo pontifice publice dicebatur veriverbio: *Intravit ut vulpes, regnavit ut leo, mortuus fuit ut canis*. Panormitanus dixit, *multos pontifices eiusmodi vitam agere, ut veriſimile non ſit, illos vel reſurrectionem mortuorum vel vitam aeternam credere*. Benno refert, *quod quinque pontifices ſe totos conſecrarint ſatanae*, Sylveſter ſcilicet II. Benedictus IX. Johannes XX. Johannes XXI. & Gregorius VII. Nauclerus & Platina teſtantur, *omnes pontifices a Sylveſtro II. usque ad Gregorium VII. incluſive fuiſſe magos. Fatemur fieri poſſe*, ſcribit Coſterus in enchir. cap. 3. *ut Petri ſucceſſor* (pontifex romanus) *idola colat, apud ſe forte de fide non recte ſentiat, adeoque diabolicis artibus operam navet &c.* At qualis canonizatio ſanctorum ab his fuerit ſperanda? 7) Quia papa canonizavit illos, qui vel nunquam fuerunt, vel non ſancti fuerunt, ut conſtat ex iis, quæ dicta ſunt ſuperius §. 417. Gregorius VII. Liberium Arianum inter divos retulit adnotante Balæo ex Bennone. Thomas Bekerus in Anglia cæſus, quod per ſeditionem clerum regis obſequio ſubducere conatus eſſet; clero nihilominus procurante ab Alexandro III. relatus eſt in numerum ſanctorum, quamquam quæſtione inter ſorboniſtas Pariſiis ventilata, *utrum damnatus an ſalvatus eſſet*, nonnulli morte ac damnatione dignum pronunciarunt, quod contumax eſſet in regem Dei miniſtrum. Cæſarius lib. VIII. dial. cap. 69. Guinardum, Jacobum, Clementem, & alios regicidas in divorum numerum referre pontifices minime dubitant. 8) Quia canonizatio illa iniuria eſt in reliquos ſanctos. Cur enim aliquos & non omnes ſanctos pontifex canonizat? Refert Wernerus Weſtphalus auctor illius hiſtoriæ, quæ *faſciculus temporum* inſcribitur, Iſuardum quemdam monachum iuſſu Caroli magni omnes legendas & actus ſanctorum in unum volumen collegiſſe, indeque factum, ut in ſingulos dies ultra trecenta feſta ſanctorum concurrerint. Si hodie omnes ſancti eſſent canonizandi, in ſingulos anni dies non trecenta, ſed tria millia ſanctorum feſta inciderent. Quot enim infantes baptizati moriuntur, de quorum ſanctitate & ſalute dubitare fas non eſt? quot adulti vere pii & ſancti in cœlos transferuntur, qui tamen a papa non canonizantur. Quinimo cur ſolos defunctos canonizant ac vocant ſanctos, cum ſcripturæ phraſi ac ſtylo omnes vere pii & in

Chri-

ſtum credentes etiam in hac vita ſint
ti? 9) Quia canonizatio illa ne ipſis
lem pontificiis omnibus probatur. Pe-
de Alliaco circa annum 1415. in li-
de reformatione eccleſiæ *prohibendum*
cenſet, *ne tot novi ſancti canonizentur.*
rgius Caſſander in conſult. art. XXI.
r abuſus doctrinæ & praxeos de cultu
torum recenſet, *quod veteribus & com-*
is ſanctis propemodum neglectis novos &
gnitos vulgus hominum ardentius & im-
ius colat, de quorum ſanctitate obſcurius
tat, & nonnulli per revelationes tantum
tuerunt &c. 10) Quia tota illa de
tificia ſanctorum canonizatione diſpu-
hypotheſibus nititur vel manifeſte fal-
vel ſaltim dubiis & incertis, quales
, *ſanctos eſſe religioſe colendos & invo-*
los; cultum ſanctorum eſſe utilem ad be-
ia eorum interceſſione promerenda; exem-
ſanctorum eſſe normam rectae vitae; ad
pontificem pertinere, ut toti eccleſiae praeſcri-
bat, quid ſit credendum & agendum in iis,
quae ſunt religionis; pontificis eſſe, & qui-
dem ſolius, declarare, qui ſint ab univerſa
eccleſia pro haereticis habendi; cultum ſancto-
rum ex conſuetudine eccleſiae introductum vim
habere ex adprobatione tacita vel expreſſa Ro-
mani pontificis; iudicium pontificis eſſe iudi-
cium totius eccleſiae; pontificem non poſſe er-
rare, ſed eius iudicium eſſe infallibile; omnes
veteres ſine ulla dubitatione ſanctos religioſe
coluiſſe & colendos adſeruiſſe; ex miraculis
de alicuius ſanctitate infallibile iudicium fieri
poſſe; nullum unquam in canonizatione ſan-
ctorum deprehenſum fuiſſe pontificis erro-
rem &c. Hiſce hypotheſibus omnibus ac
ſingulis a Bellarmino, qui eas totidem ver-
bis recenſet, firmiter probatis canoniza-
tionem ſanctorum a pontifice Romano in-
ſtitutam non amplius oppugnabimus.

CAPUT IX.

DE CONTRARIIS MORTIS.

raria ſeu gnantia mortis.

§. CCCCLXXXI. Atque hæc dicta ſint de primo
noviſſimo, videlicet de *mor-*
te hominis, cuius expoſui-
mus ἐτυμολογίαν, ὁμωνυμί-
, συνωνυμίαν, *cauſam efficientem*, *mate-*
n in qua, ſive *ſubiectum*, *formam*, *fi-*
& effectum, *obiectum*, *adiuncta*, quæ
t *tempus*, *numerus*, *antecedentia & con-*
entia, tum *ratione totius compoſiti*, tum
ularum partium, *corporis* ſcilicet *atque*
nae reſpectu. *Contraria* ſive *pugnantia*
t 1) beata illa immortalitas, ad quam
primus homo fuit conditus, qua per pec-
catum excidit, & ad quam in vita æter-
na electi iterum adſpirabunt. 2) Alexi-
pharmacum contra mortis venenum a
Chriſto & in Chriſto nobis paratum, eius
enim mors eſt mors noſtræ mortis, *ipſe*
mortem deſtruxit, *lucem autem vitae & ἀφ-*
θαρσίαν reduxit, 2 Tim. I. 10. 3) Effi-
caciſſimæ conſolationes in verbo evangelii
nobis propoſitæ, quæ mortis terrori ac a-
marori opponendæ, de quibus paulo poſt
dicetur plenius.

CAPUT X.

DE USU HUIUS LOCI.

s 1) theoreticus. *2) practicus.*

§. CCCCLXXXII. Deſcendimus vel tandem ad *uſum* huius noviſſimi, qui eſt tum θεωρητικὸς tum

 πραχ-

πρακτικός. *Theoreticus uſus* eſt tum διδασκτικὸς, tum ἐλεγκτικὸς, ut doctrinam de morte ex verbo Dei recte diſcamus, & contra quasvis corruptelas pio ſtudio adferamus. Practicus eſt, tum παραινετικὸς, exhortatorius, tum παρακλητικὸς conſolatorius. 1) Uſus παραινετικὸς complectitur neceſſariam illam admonitionem, ut mortalitatis noſtræ quotidie memores ad mortem mature ſingulis diebus, imo horis, imo momentis nos præparemus. Ut autem huic admonitioni obſequentes nos præbeamus, permovere atque impellere nos debent: 1) *divina mandata*, tum *generalia*, de noviſſimis iugi meditatione expendendis, Sirac. VII. 40. XXVIII. 6. XXXVIII. 21. inter ea enim primum locum obtinet mors, ultima linea rerum ex eo dicta; tum *ſpeciale* de mortis meditatione, Eccl. XII. 1. *Memento creatoris tui in diebus iuventutis tuae, priusquam veniant dies mali*, v. 5. *quoniam ibit homo in diem aeternitatis ſuae.* Quoties Deus aliorum funera ob oculos nobis ponit, toties noſtræ nos admoneri ſciamus mortalitatis; quoties cœmiteria, oſſium conditoria ac ſepulcra Græcis μνημεῖα ἀπὸ τοῦ μιμνήσκειν, Latinis *monumenta*, quaſi monimenta dicta, intuemur, toties noſtræ mortis nobis ſubeat memoria, quia mortuus ex ſepulcro compellat nos per Siraciden XXXVIII. 23. μνήσθητι τὸ κρῖμά μου, ὅτι οὕτως καὶ τὸ σόν, ἐμοὶ χθὲς, καὶ σοὶ σήμερον. *Memento iudicii mei, quoniam ſic erit etiam tuum, mihi heri & tibi hodie.* Quoties Deus morbos nobis immittit, toties mortalitatem noſtram in memoriam nobis revocat, quia morbi ſunt mortis caduceatores & anteambulones. 2) *Sanctorum ſuſpiria.* Pſalm. XXXIX. 5. *Domine fac me ſcire finem meum & menſuram dierum meorum, quae ſit, noſcam quanti aevi ego, vel ſcio quod temporalis ſim.* v. 6. *Ecce ut palmi menſuram poſuiſti dies meos, & tempus meum tanquam nihil coram te.* XC. 12. *Ut numeremus dies noſtros ſcire fac, & adducemus cor noſtrum in ſapientiam.* Quotidie oculis noſtris obverſantur aliorum funera, interim tamen non attendimus, non cogitamus, non expendimus, etiam nobis moriendum eſſe, ideo David & Moſes viri Dei tam ſolicite petunt, ut Deus per Spiritum ſuum hanc ſalutarem meditationem cordibus ipſorum inſtillet. 3) *Patrum monita.* Origenes hom. IX. in Exod. *Tintinnabula in veſte ſummi ſacerdotis per indumenti circuitum nos admonent, ut de extremis vitae temporibus nunquam ſileamus, ſed inde ſemper ſonemus, inde diſputemus & loquamur.* Hieronymus in epiſt. ad Heliodor. *Platonis ſententia eſt, omnem ſapientum vitam meditationem eſſe mortis. Debemus & nos igitur praemeditari, quod aliquando futuri ſumus, & quod velimus, nolimus, abeſſe longius non poteſt.* Ephremus lib. I. de compunct. cord. cap. 7. *Diſce de heſterno atque hodierno die, quomodo heſternus quidem quaſi flos matutinus exceſſit, hodiernus vero quaſi umbra veſpertina tranſibit.* Gregorius in homil. *Horam ultimam idcirco Dominus noſter nobis voluit eſſe incognitam, ut ſemper poſſit eſſe ſuſpecta, ut dum illam praevidere non poſſumus, ad illam ſine intermiſſione properemus.* Bernhardus de inter. domo cap. 45. *Singulis horis cogitare debemus, quo ſingulis momentis properamus.* Climacus admonet, *ut quilibet mortem ante oculos ſemper habeat, eamque indiſſolubili matrimonii vinculo ſibi deſpondeat; ut cum illa ſimul cibum capiat, cum illa dormiat & cum illa a ſomno excitatus vigilet, timeatque ſemper in vita mortem, ut mortis metum evadere poſſit. Quo enim illam abſentem magis timuerit, hoc minus praeſentem timebit.* 4) *Piorum facta.* Multi curaverunt ſepulcra ſibi excidi, cum adhuc viverent ac valerent. Exempla vide Geneſ. L. 5. 2. Paral. XVI. 14. Eſai. XXII. 16. Matth. XXVII. 60. *Meſſodanus* iam ſenex, cum ab amico in craſtinum vocaretur convivium: *Cur me vocas in craſtinum*, inquit,

1) παραινετικὸς exhortatorius.

qui

ultis annis craſtinum non habui, ſed adventum in ſingulos dies exſpectavi, ubi nunquam non inſidiatur, donec nos s etiam interdum opprimat. Guido enſis ex hiſtor. eccleſ. Conſtantino- itatum fuit, ut illo ipſo die, quo tor coronam cæſaream ſuſciperet, a in ſublimi throno ſedentem acce- œmentarius proponens illi lapidum aliquot, ut ex his unum eligeret, ibi tumulum fabricari vellet. Ca- us part. I. meditat. hiſtor. cap. 12. oro. Maximilianus II. imperator ſſimus aliquot ante obitum annis um in cubiculo ſandapilam ſemper habuit, ſed etiam quocunque pro- eſt, una cum reliqua ſuppellectile leportari voluit, ut perpetuum mor- ſuæ μνημόσυνον habere poſſet. 5) *m gentilium dicta & exempla.* Plato ig. *Vita ſapientum eſt adſidua mortis io.* Seneca epiſt. XXVI. *Incertum o in loco te mors exſpectet, itaque tu nni loco exſpecta.* Idem: *Venien- tem nemo hilaris excipit, niſi qui ſe am compoſuit.* Idem: *vivere in to- diſcendum, ac in tota vita di- eſt mori.* Epiſt. XXV. *Quid- ies, ſemper mortem reſpice.* Idem: *ies velut ultimus ordinandus eſt. Ef- tem cogitatione tibi familiarem, ut ſi ulerit, poſſis illi obviam exire.* Epiſt. *Tu mortem, ut nunquam timeas, ogita.* Epiſt. LXXI. *Tanquam mi- r habita. Propone tibi quandoque iberuio carendum. Felicior eris ad em exeundi.* Zaleucus proœm. le- irum Locrenſibus latarum hoc ad- *Morituros omnes iniuriarum, quas unt, memores pœnitentia invadit & cupiditas, qua vellent exactam ſibi vnem fuiſſe iuſtam. Quamobrem ſin rtet ſemper in ſingulis actionibus il- us adeo ſuis cogitationibus familiare te ſi praeſens eſſet. Ita enim maxi- ſti iuſtique cura vigebit.* Stobæus ſerm. XLII. θάνατ☉ ϰ̀ φθορὰ ϰ̀ πάντα τὰ ἄλλα δεινὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔϛω σοὶ καθ᾽ ἡμέραν, ϰ̀ οὐδὲν οὐδέποτε ἐνθυμηθήσῃς, οὔτε ἄγαν ἐπιθυμηθήσῃς ait Epictetus apud Meliſſ. lib. X. orat. 19. Muſonius apud Stobæum ſerm. I. interrogatus, *quis optime extremum diem claudere poſſet? qui ſemper, reſpondit, poſtremum vitae diem ſibi inſtare propoſuerit,* οὐκ ἔϛι τὴν ἐνεϛηκυῖαν ἡμέραν καλῶς βιῶσαι μὴ προθέμενον αὐτὴν ὡς ἐϛάτην βιῶσαι. Herodotus lib. II. commemorat apud Ægyptios more receptum fuiſſe, ut in epulis quidam cadaver ligneum, ſed quam proxime ad verum effectum circumferret, & convivis illud monſtrans diceret: εἰς τοῦτον ὁρῶν πῖνε καὶ τέρπεο, ἔσεαι γὰρ ὁ ἀποθανὼν τοιοῦτος. *In hunc intuens bibe & oblectate, talis poſt mortem futurus.* Cælius Rhodiginius lib. X. lect. antiq. cap. 37. refert, Philippum Macedoniæ regem, Alexandri magni patrem, ſingulis diebus per puerum ſibi adclamari iuſſiſſe: *Rex Philippe cogita, te eſſe hominem mortalem.* De Saladino Ægyptio ſultano ſcribit Baptiſta Campoſulgoſus lib. VII. cap. 2. quod in proceſſione ſolenni obſoletam tunicam ſibi præferri curaverit, ac ſimul per præconem proclamari iuſſerit, *tantundem Saladinum Aſiae domitorem ex hoc mundo ſecum referre.* 6.) *Neceſſitas ſumma.* Singulis horis, imo momentis mors nobis impendet, neceſſarium igitur eſt, ut ſingulis momentis ad eam nos præparemus, ne incautos nos opprimat, & æternæ morti nos tradat, *ab uno enim illo momento pendet aeternitas.* In omni loco mors nobis inſidiatur, neceſſarium igitur eſt, ut in omni loco eam exſpectemus, ne alicubi nos non ſatis munitos ac firmatos adgrediatur. Seneca epiſt. LXVII. *Quorumdam vitam mors in medio flore praecidit, aliorum interrumpit ipſa principia, alius inter cœnam diſſolutus eſt, alterius continuata mors ſomno eſt, aliquem concubitus exſtinxit.* Quare cum a mortis periculo nun-

quam & nūſpiamſimus liberi, in quotidiana mortis meditatione non debemus eſſe deſides aut remiſſi. 7.) *Utilitas maxima.* Mortis meditatio multiplicem omnino præſtat utilitatem, quam Ludovicus Granatenſis in lib. de quatuor noviſſ. ad ſeptem capita revocat, prodeſt enim 1.) *ad maiorem Dei timorem & diligentiorem praeparationem ad mortem per pœnitentiam de anteactis peccatis & cautionem a futuris; 2.) ad mundi contemtum & ſui humiliationem; 3.) ad virtuoſam vitam amplectendam; 4.) ad patientiam in omni tribulatione corroborandam; 5.) ad fidem & ſpem de futura vita confirmandam; 6.) ad caritatem erga Deum & proximum inflammandam; 7.) ad vitam aeternam ardentius adpetendam.* Bonaventura in 7. Diæta c. 36. *Sex potiſſimum efficit mortis conſideratio:* 1.) *peccata fugere; 2.) mundum contemnere; 3.) ſe ipſum deſpicere; 4.) vitam praeſentem recte regere; 5.) praeſentem laetitiam temperare; 6.) recte praeſentem & futuram vitam dividere.*

§. CCCCLXXXII. Poſſumus etiam utilitates iſtius meditationis hac diſtributione complecti, quod ſit tum efficax ὁρμητήριον & incitamentum *ad bonum faciendum*, tum ſalutare ἀντιφάρμακον ac προφυλακτικὸν medicamentum *ad malum fugiendum.* ὁρμητήριον eſt 1.) *ad maturandam pœnitentiam.* Qui vitæ huius fragilitatem ac mortis ſingulis momentis impendentis atrocitatem ob oculos ſibi poſuerit, non differet pœnitentiam in diem craſtinum, cum craſtinum vitæ diem ſibi polliceri non poſſit. Eccl. V. 8. Confer tract. de pœnit. §. 141. membr. 4. Quam facile ac cito filum in textura rumpitur, tam facile ac cito vitæ noſtræ tela abſcinditur. Iob. VII. 6. *Dies mei velocius tranſierunt, quam a texente tela ſucciditur;* in quem locum ſic commentatur Gregorius: *Congrua ſimilitudine tempus telae comparatur; quia ſicut tela filis, ſic vita mortalis diebus ſingulis proficit, ſed quo ad*

augmentum proficit, eo ad inciſioni
dit. Cum enim tempora percepta praei
ventura breviantur, tela enim duobu
innectitur, ut texatur, ſed quo infer
ta involvitur, eo ſuperius texenda dup
& unde ſe ad augmentum multiplica
fit minus quod reſtat. Sic nimirum
ſtrae tempora & tranſacta quaſi
involvimus, & ventura a ſuperior
camus, quia quo plus fiunt praeterita,
eſſe incipiunt futura. Eſa. XXXVI
eadem metaphora utitur rex Eze
Praeciſa eſt velut a texente vita mea
adhuc ordirer, ſuccidit me, q. d. in i
mis filis vitæ meæ diſponendis
meam, & ſpes terrenas omnes p
Quare cum hac ipſa hora ex cor
mundi domicilio nobis forte emigr
ſit, ecquis in ſequentem horam p
tiam differre velit? Auguſtinus e
Semper ante oculos noſtros verſetur
dies, & cum diluculo ſurrexerimus,
veſperam nos confidamus pervenire,
in lectulo membra noſtra depoſuerim
lucis non confidamus adventu, ita fa
terimus corpus noſtrum a vitiis &
ſcentiis refrenare. 2.) *Ad terrenor*
temtum ac deſpicientiam. Eſavus ſe
riturum cogitans, ad fratrem la
dicit Gen. XXV. 32. *Ecce ego vado,*
riar, & quid mihi proderunt primo
Ipſe quidem profano animo iſthæc
lit, interim pius animus ad ſal
uſum verba illa adplicat ac dirigit,
do meditationes mortis terrenoru
temtum inducere ex illis colligit.
XXIX. 8. cum David ſuam mortal
& rerum mundanarum vanitaten
gentius expendiſſet, tandem ſubi
Et nunc quid exſpectavi Domine? ex
mea in te ipſa, q. d. in rebus terr
tranſitoriis nullum invenio ſpei fun
tum, nullum gaudii ſubſidium
cor meum ab illis averſum ad te
Pſ. LXXIII. 18. *Poſuiſti eos in lubrico.*
Velut ſomnium ab homine expergefa

n eorum ſpernes. v. 26. *Tu vero Do-*
petra cordis mei & pars mea in ſeculum.
ronymus in epiſt. ad Paulin. *Facile*
mnit omnia praeſ... utia, qui ſe cito cre-
moriturum. Auguſtinus in Pſalm.
XVIII. prope finem : *Quid in hac ter-*
rtum eſt, niſi mors? conſidera omnia
ino vel bona vel mala huius vitae, vel in
iuſtitia, vel in ipſa iniquitate. Quid
ertum eſt, niſi mors? profeciſti? quid
die, ſcis, quid ſis craſtino, neſcis.
s pecuniam, incertum eſt, an prove-
Speras uxorem, incertum eſt, an ac-
r, vel qualem accipias. Speras filios,
tum eſt, an naſcantur. Nati ſunt, in-
m eſt, an vivant. Vivunt, incertum
n proficiant, an deficiant. Quocunque
teris, incerta omnia, ſola mors certa.
er es, incertum eſt, an diteſcas. In-
s, incertum eſt, an erudiaris. Imbe-
, incertum eſt, an convaleſcas. Cae-
natus es, certum eſt, quia morieris &c.
e omnia hic incerta ſunt, ubi ſola mo...
, cuius etiam hora incerta, & ſola mul-
avetur, quae ſola nullo modo devitatur.
nardus ſerm. VIII. de modo bene vi-
ad ſor. *Si quotidie mortem noſtram*
moriam reducimus, libenter omnia ter-
ontemnimus, ſi diem mortis noſtrae in
habemus, cito omnia, quae in hoc mun-
t, deſpicimus. 3.) *Ad vitae aeter-*
πιθυμίαν, ac caeleſtium bonorum ad-
am. Qui ſe brevi moriturum co-
is ſpretis terrenis toto cordis adfe-
eleſtia deſiderat, exclamans cum
e Pſalm. XXXIX. 13. *Peregrinus*
e ego & incola, ut omnes patres mei.
ἐγὼ κόσμου καὶ οὐρανοῦ εἰμὶ πολίτης,
ſum mundi, ſed civis & incola caeli;
a Paulo Hebr. XIII. 14. *Non habe-*
ic civitatem manentem, ſed futuram
imus, ubi particula adverſativa ἀλλὰ
quamdam illationis ſimul obtinet.
abemus hic civitatem manentem,
uturam inquirimus. Hieronymus
riah. tom. IV. pag. 45. *Qui recor-*
datur ſe quotidie moriturum, contemnit praeſentia & ad futurum feſtinat. 4.) *Ad veram in adverſis patientiam.* Ultimus morborum medicus & omnium malorum finis mors eſt, qui ergo ſe brevi moriturum cogitat, is morbos & quaevis adverſa in morte finem habitura patienter tolerat. Calamitates huius vitae apoſtolus 2. Cor. IV. 17. adpellat τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως propter brevitatem & fugacitatem huius vitae, cum qua omnes finiuntur. Ecquis igitur calamitates tam brevi tempore duraturas patienter tolerare recuſet? 5.) *Ad divini numinis reverentiam, Timete eum*, inquit ſalvator, *qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna*, Matth. X. 28. qui eſt vitae ac mortis Dominus, qui *habet claves mortis & inferni*, Apoc. I. 18. *qui vivificat & mortificat*, 1. Sam. II. 6. ecquis enim eum non timeret, quem in ſe vitae ac mortis imperium habere cognoſcit? Chryſoſtomus homil. V. ad pop. Antioch. recte nos confert pueris, qui larvas timent, ignem non timent. *Pueri parvi*, inquit, *larvas timent, ignem non timent, ſed ſi ad lucernam portari contingat, manum immittunt flammae: ſic nos timemus mortem, quae eſt larva contemtu digna, peccatum (quo Deus offenditur) non timemus, quod eſt vere timendum, & ignis more conſcientiam corrodit.*

§. CCCCLXXXIII. Eadem meditatio eſt ſalutare ἀντιφάρμακον ac προφυλακτικὸν a quibusvis peccatis hominem revocans. Sir. VII. 40. *Memorare noviſſima*, (inter quae primum locum obtinet mors) *& in aeternum non peccabis.* Hieronymus ad Cypr. tom. IV. p. 45. *Memento mortis tuae, & non peccabis.* Auguſtinus lib. II. de Geneſ. contra Manichaeos cap. 28. *Nihil ſic revocat homines a peccatis, quemadmodum imminentis mortis cogitatio.* In ſpecul. peccator. cap. 5. *Quid eſt in omni ſcientia, quod hominem provocet facilius ad ſui cuſtodiam & omnem iniuſtitiam expellendam*

dam, ad ſanctitatem in timore Dei perficiendam, quam ſuae corruptionis conſideratio, ſuae mortalitatis certa cognitio, poſtremo tremendae mortis ſuae recordatio. Quando enim homo fit non homo, hoc eſt, quando aegroteſcit, aegrotando creſcit, vultus palleſcit, facies nigreſcit, oculus obtenebreſcit, auris ſurdeſcit, naſus putreſcit, lingua fatiſcit, os obmuteſcit, corpus tabeſcit, caro marceſcit, tunc pulcritudo carnis fœtor efficitur, & putredo reſolvitur in cinerem & vertitur in vermem, ecce ſatis horribile ſpectaculum &c. Gregorius lib. XII. moral. *Qui conſiderat, qualis erat in morte, ſemper pavidus erit in operatione, atque in oculis conditoris ſui vivet. Nil quod tranſeat, adpetit, cunctis vitae praeſentis deſideriis contradicit, & pene ſe mortuum conſiderat, quia moriturum ſe minime ignorat. Perfecta enim vita eſt mortis meditatio, quam dum iuſti ſolicite peragunt, culparum laqueos evadunt.* Idiota in libro de contemplat. mortis: *Memoria mortis quotidiana prodeſt ad deprimenda carnalia deſideria.* Thomas de Kempis lib. I. de imitat. Chriſti cap. 21. *Si frequentius de morte tua quam de vitae longitudine cogitares, non dubium eſt, quin ardentius te ipſum corrigeres.* In ſpecie contra ſeptem capitalia, quæ ſic vocant vitia, ſalutare remedium in quotidiana mortis meditatione nobis eſt propoſitum. 1.) Contra *ſuperbiam*. Gen. XVIII. 27. inquit Abraham: *Ecce nunc cœpi loqui ad Dominum meum*, וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר, *& ego cinis & pulvis*, id eſt, cum ſim cinis & pulvis. Sirac. X. 9. *Quid ſuperbit terra & cinis?* v. 13. *Cum moritur homo, hereditabit ſerpentes & beſtias & vermes.* Timor de futura morte mentem neceſſario concutit, & quaſi clavis carnis omnes motus ſuperbiæ ligno crucis adfigit. 2.) Contra *avaritiam*. Luc. XII. 16. *Hominis cuiusdam divitis ager uberes protulit fructus.* v. 17. *Et cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?* v. 18. *Et dixit, hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia, quae nata ſunt mihi & bona mea.* v. 19. *Et dicam animae meae: Anima habes bona multa repoſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare.* v. 20. *Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam a te repetent, quae autem paraſti, cuius erunt?* Congruunt cum hac parabola Chriſti etiam alia ſcripturæ dicta: Pſalm. XXXIX. 6. *Tempus meum tanquam nihil coram te, vere univerſa vanitas omnis homo vivens, congregat, & neſcit, qui colligit ea.* Lutherus: *Er ſamlet, und weiß nicht wer es krieget.* Ierem. XVII. 11. *Perdix colligit ova, & non parit ſive excludit ea, ſic qui facit divitias & non in iudicio, in dimidio dierum ſuorum derelinquet eas, & in noviſſimo ſuo erit inſipiens.* (Perdix alterius perdicis ova, id eſt, aliena furatur & eis incubat, fovetque, cumque fœtus adoleverint, & vocem eius audierint, quæ ova generarit, avolant & alienum parentem relinquunt: ſic divitiæ malis artibus partæ avolant & diripiuntur. Ambroſius lib. VI. hexaëm. cap. 3. Hieronymus in comm. illius loci) Baruch. III. 17. *Ubi ſunt, qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis adquiſitionis eorum.* v. 18. *Qui argentum fabricant, & ſolicitudine magna comparant, & non eſt inventio operum illorum, exterminati ſunt, ad inferos deſcenderunt & alii ſurrexerunt pro illis.* 1. Tim. VI. 7. *Nihil intulimus in mundum, manifeſtum, quod nec quidquam efferre poſſumus.* Auguſtinus lib. V. de civit. Dei cap. 18. *Felices non faciunt nos terrenae divitiae, aut nobis viventibus amittendae, aut nobis mortuis, a quibus neſcimus, vel forte a quibus nolumus poſſidendae.* Bernhardus in ſerm. *Quid theſaurizat quis in terra, cum ſine dilatione transeat, & illud, quod colligitur, & ille, qui colligit. Poſt hominis mortem tria quaerunt ſortem: vermis carnem, ſatanas animam, poſteritas rem.* 3.) Contra *luxuriam*. Cur tam delicato cibo

ſaginas corpus, quod brevi erit eſ-
ermium? Quid profuit illis, qui in
ıria corporis & præſentibus vitæ vo-
atibus uſque ad ultimum diem per-
ſerunt? Intuere nunc ſepulcra eorum,
nunc ipſorum voluptas? Nullum pro-
ı inter corpora divitum & paupe-
ı diſcrimen reperies, præter hoc ſo-
, quod divitum cadavera utpote de-
ius & cibis variis nutrita fœtore ſupe-
pauperum corpora, qui pane ciba-
& lutulenta aqua contenti fuerunt.
mus & bibamus, inquiunt Epicuræi,
enim moriemur, Eſai. XXII. 13. Sap.
. 1. Cor. XV. 32. ſed veri chriſtiani
ii dicunt: *Ieiunemus & oremus, cras*
ı moriemur, & poſt mortem iudicio Do-
praeſentabimur. 4.) Contra *invidiam.*
diam merito exſtinguere debet me-
tio mortis omnibus ex æquo commu-
, quæ *diaboli invidia in mundum intravit.*
. II. 24. *Moriuntur pariter magnus ac*
ıus, ſervus & liber, Iob. III. 19. *Sa-*
s ac ſtultus, Pſalm. XLIX. 11. *Ne gau-*
ergo in mortuo inimiciſſimo tuo, memen-
uod omnes morimur, Sir. VIII. 8. 5.)
ıtra *gulam.* Multi avide hic devorant,
d in ſepulcro, imo in inferno demum
erunt. Eſai. V. 11. *Vae iis, qui ſurgunt*
e, ut ebrietatem ſectentur, qui moran-
uſque ad crepuſculum, donec vinum eos
tare faciat. v. 14. *Propterea dilatavit*
ſepulcrum & infernus animam ſuam.
. II. 5. *Dilatavit ſicut infernus animam*
n, & ipſe veluti mors, & non ſatura-
r, & congregabit ad ſe omnes gentes,
coadunabit ad ſe omnes populos. Innocen-
ſerm. de miſer. vitæ: *Gula carum*
tum exigit, ſed viliſſimum reddit, quia
nto ſunt delicatiora cibaria, tanto fœdio-
runt cadavera. 6.) Contra *iram.* Sir.
VIII. 5. *Homo caro exiſtens conſervat*
n. Memento noviſſimorum & define ini-
ari. Cum mortales ſimus, iras immorta-
gerere minime convenit. Eph. IV. 26.
non occidat ſuper iram veſtram, ne furoris
veſtri *teſtis abſcedat.* Lactantius lib. VI. in-
ſtit. cap. 18. Senſus eſt, quod reconciliatio
fraterna non ſit differenda in craſtinum,
ut colligitur ex Deut. XXIV. 15. quia in-
certum eſt, an diem craſtinum vivendo
attingere poſſimus. 7.) Contra *acediam.*

Praecipita tempus, mors atra impendet agenti.

Gal. VI. 10. *Dum tempus habemus, bonum operemur.* Quod hodie peragendum, ne differas in craſtinum, quia neſcis, an vitæ tuæ longitudo ſe extendat in craſtinum. Sic ergo in mortis meditatione contra capitalia vitia antipharmacum præſervativum videmus eſſe propoſitum. *Superbiam* deprimit cogitata *mortis fœditas*; *avaritiam* inexſpectata *mortis celeritas*; *luxuriam* horribilis *mortis fœcunditas*; *invidiam mortis aequalitas*; *gulam mortis aviditas*; *iram mortis poteſtas*; *acediam mortis anxietas.*

§. CCCCLXXXIV. II.) Uſus παρακλητικὸς in eo conſiſtit, ut conſolationes morti opponendas animo complectamur & cordi probe inſigamus, iisdemque contra mortis terrorem mature nos muniamus. Antequam vero fontes præcipuarum conſolationum ex verbo Dei aperiamus, enumerabimus potiores *philoſophicas conſolationes*, quas ſaniores gentiles luce verbi deſtituti ex lumine naturæ hauſerunt, iisdemque contra mortis terrorem utcunque ſeſe ſuſtentarunt, non quod mixturam quamdam divinæ & humanæ ſapientiæ conficere velimus, ſed ut ex mutua collatione doctrina veræ eccleſiæ de conſolationibus morti opponendis magis dulceſcat, & maioris a nobis æſtimetur. Ut enim primam ac præcipuam mortis cauſam, quæ eſt peccatum per unum hominem in mundum intro-

II.) Uſus παρακλητικὸς conſolatorius.

ductum, philoſophi ignorant, ita quoque ſalutare remedium in Chriſto mortis victore & vitæ reparatore nobis propoſitum non habuerunt cognitum, ideo veram & ſolidam conſolationem mortis terrori & amarori opponendam invenire non potuerunt. Cæterum philoſophicæ illæ conſolationes revocari poſſunt ad hæc capita. Primum eſt *mortis neceſſitas:* Cum enim omnibus omnino hominibus tandem moriendum ſit, ſtultum eſſe dicunt timere illud, quod mutare non poſſis, ac irrito mortis metu, totius vitæ tranquillitatem turbare. *Ut nemo miratur liquefactum, quod potuit liqueſcere; ſectum, quod erat ſectile; exuſtum, quod exuſtibile; ita mirandum non eſt mortuum eſſe, qui erat mortalis*, ait Plutarchus in moral. cui conforme illud Senecæ ep. 30. *Tam ſtultus eſt, qui mortem timet, quam qui ſenectutem. Nam quemadmodum ſenectus adoleſcentiam, ſic mors ſequitur ſenectutem.* Ep. 78. *Nemo tam imperitus eſt, ut neſciat ſibi quandoque moriendum, tamen cum prope acceſſerit, tergiverſatur, tremit & plorat. Quid fles miſer? quid trepidas? omnes hac neceſſitate ducuntur, eo ibis, quo omnia eunt. Ad hanc legem natus es &c. an non putabis, te ad id aliquando perventurum, ad quod ſemper ibas? nullum ſine exitu iter eſt.* Menander: βροτοῖσι ἅπασιν κατθανεῖν ὀφείλεται. Iſocrates ad Demonic. τὸ τελευτῆσαι πάντων ἡ πεπρωμένη κατέκρινε, τὸ δὲ καλῶς ἀποθανεῖν ἴδιον τῶν σπουδαίων. Cicero Tuſcul. *Natura dedit uſuram vitae tanquam pecuniae nulla praeſtituta die. Quid eſt igitur quod querare, ſi repetit cum vult? ea enim conditione acceperas.* Anaxagoras abſens morti ab Athenienſibus adiudicabatur, id nuncianti reſpondit; *Iam olim iſtam ſententiam tulit natura aeque in illos atque in me*, ſentiens, Athenienſes non minus addictos morti, quam eſſet is, quem damnarent. *Aliis alius mortis genus obtingit, ſed omnibus eadem eſt moriendi neceſſitas.* Laërtius lib. II. dict. phil. Idem cum rerum naturalium cauſas auditoribus explicaret, interque differendum de filii morte nuncium ſermone cuiusdam acciperet, paululum oratione inhibita dixit iis, qui una aderant: *Sciebam, filium me genuiſſe mortalem*; Plutarchus de conſol. ad Apollonium. Cum hoc Anaxagoræ reſponſo convenit illud Galieni imperatoris, qui cum patrem Valerium audiſſet exſtinctum, in hæc erupit verba: *Sciebam, eum eſſe mortalem.* 2.) *Mortis aequalitas.* Cum enim ſummi reges, viri eruditione, virtute & magnis in rempublicam meritis præſtantes, adeoque omnes maiores mortem æquo animo tulerint, non debemus peculiarem & propriam ſortem poſtulare. Seneca epiſt. 78. *Ad hanc legem* (moriendi) *natus es, hoc patri tuo accidit, hoc matri, hoc maioribus, hoc omnibus ante te, hoc omnibus poſt te. Quantus te populus moriturum ſequetur? quantus concomitabitur? fortior, ut opinor, eſſes, ſi multi tibi commorerentur; multa millia hominum hoc ipſo momento, quo tu mori dubitas, animum variis generibus emittunt.* Homerus:

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σεο πολλὸν ἀμείνων.

Lucretius:

Lumina ſic etiam ſolis bonus Ancus reliquit,
Qui melior multis quam tu fuit improbe rebus.
Inde alii multi reges rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
Scipiades belli fulmen Carthaginis horror,
Adde repertores doctrinarum atque leporum,
Adde Heliconiadum comites, quorum unus Homerus,
Sceptra potitus eadem aliis ſopitus quiete eſt,
Tu vero dubitabis & indignabere obire?

Hora-

Horatius lib. I. carm. IV.

Pallida mors aequo pulſat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

3.) *Multiplex huius vitae calamitas.* Cum enim per omnes ætatis gradus, per omnes vitæ ſtatus & ordines multiplices miſeriæ & calamitates hominem infeſtent, cum ſint trecenta morborum genera, quibus corpus hominis eſt obnoxium; cum omnibus adverſæ fortunæ telis, bellis, incendiis, paupertati, ſterilitati, orbitati, liberorum infelicitati, calumniis, detrectationibus, angoribus & doloribus fere innumeris, periculis autem momentaneis homo in hac vita ſit obnoxius, ideo præſtare exiſtimant, quam poteſt fieri citiſſime, malis hiſce defungi, eademque præmatura morte anteverte-re. Cicero lib. I. Tuſcul. *A malis mors abducit non a bonis.* Polyænus *non dolendum eſſe propter mortuos* dicebat, *quandoquidem melius ſit mori, quam miſere vivere.* Maximus ſerm. XXXV. Solon ad Crœſum apud Herodotum lib. I. *In diuturno tempore multa videntur, quae nemo velit videre, & tolerantur multa, quae nolit quiſpiam tolerare.* Thriverus in apophr. 109. *Nemo eſt, qui non gaudeat, ubi longa emenſus maris pericula terrae adpulerit, quid ergo imminente morte pertimeſcimus? nam tempeſtates huius mundi magis periculoſae ipſa morte.* 4.) *Virtutis dignitas.* Cum nihil quidquam glorioſius aut præſtantius ſit quam pro patria, pro aris & focis honeſte mori, ex eo collegerunt, mortem non eſſe ut ſummum malum metuendam, ſed virtutem ipſi vitæ longiſſime anteferendam. Ageſilaus percunctanti cuidam, *qua ratione pararet ſibi eximiam gloriam? ſi mortem*, inquit, *contemſeris. Nihil enim in bello praeclarae rei geret, cuius animum mortis metus occupaverit. Idem adfectus in omni vita mortalium a pulcerrimis facinoribus revocare ſolet.* Plutarchus in Lacon. Callicratidas interroganti, *quamobrem viri fortes glorioſam mortem ingloriae vitae anteponant? reſpondit, quoniam alterum naturae proprium, alterum peculiariter ſuum eſſe ducunt. Nam naturae beneficio vivunt & ignaviſſimi, at honeſte mori non contingit, niſi virtute praeditis.* Idem. Cum nec infantes, nec pueri, nec mente capti mortem timeant, turpiſſimum eſſe dicunt, ſi eam tranquillitatem & ſecuritatem nobis ratio & virtutis ſtudium non præſtet, ad quam ſtultitia perducit. 5.) *Mortis utilitas*, quam deorum etiam iudiciis comprobatam eſſe adſerunt. Cum mos eſſet, ſacerdotem Argivam iunctis bobus ire ad templum Iunonis, & ſolenni die boves non invenirentur, peſtilentia enim, quæ per Atticam tranſierat, omnia conſumſerat, duo ſacerdotis filii Cleobis & Biton matrem ſubeuntes iugo ad templa duxerunt. Tunc Iuno probans eorum religionem obtulit matri, id quod vellet, poſceret filiis. Illa pia reſponſione ait, *ut quod ſciret utile dea mortalibus, ipſa praeſtaret.* Altero itaque die ſacerdotis filii iuvenes inventi ſunt mortui, ex quo probatum eſt, *nihil eſſe morte praeſtantius.* Servius in comm. Virgil. Silenus a Mida captus *quid homini eſſe optimum*, rogatus tandem reſpondit, *vel non naſci, vel natum quamprimum mori.* Ariſtoteles in Eudem. Plutarchus in orat. conſolat. ad Apollon. Qua vera ratione mors homini ſit utilis, de eo ſententiis plurimum variant. Qui enim animam una cum corpore interire ſtatuunt, utilitatem mortis in eo quærunt, quod omnem mali ſenſum homini penitus adimit. Sic enim diſſeruit Epicurus referente Diogene Laërtio lib. X. de vitis philoſ. *Conſueſce arbitreris, nihil ad nos pertinere mortem. Bonum enim omne ac malum in ſenſu eſt, ſenſus autem privatio mors eſt, unde recta cognitio, quod nihil ad nos ſit mors, id efficit, ut mortale quod eſt, fruatur vita non ambiguum adiiciens tempus, ſed immortalitatis deſiderium adferens &c.* *Quod acerbiſſimum*

malorum eſt & horrendum maxime mors nihil ad nos; quoniam cum nos ſumus, mors non adeſt, cum vero mors adeſt, nos iam non ſumus. Neque igitur ad viventes, neque ad mortuos pertinet, nam his qui ſunt, illa non eſt, quibus vero adeſt, iam illi non ſunt. Lucretius Epicuri veſtigiis inſiſtens ſic canit:

Et velut anteacto nil tempore ſenſimus aegri,
Ad confligendum venientibus undique poenis,
Sic ubi non erimus, cum corporis atque animai
Diſſidium fuerit, quibus haeſimus uniter apti,
Accidere haud quicquam poterit, ſenſumque movere,
Non ſi terra mari miſcetur. . . . .

Seneca de conſol. ad Martiam: *Mors omnium & ſolutio & finis eſt, ultra quam mala noſtra non exeunt.* Ibidem: *Non poteſt eſſe miſer, qui nullus eſt &c.* Qui vero animæ immortalitatem amplexi ſunt, illi de beata poſt mortem vita in campis Elyſiis exſpectanda aliquid per obſcuram quaſi nebulam ſe videre ſuſpicati ſunt. Cicero lib. I. Tuſculan. propter fluctuationes ſententiarum de animæ immortalitate ſummam doctrinæ de conſolatione ex mortis utilitate petenda dilemmate complectitur, & ſive cum corpore exſtinguatur anima, ſive poſt mortem hominis ſuperſtes maneat, tamen in morte nihil mali eſſe demonſtrat. *Si ſuperſtes* (inquit) *manet anima pereunte corpore & aeternum vivit, tum nihil optabilius eſt morte, qua ex huius vitae miſeriis in aeternam vitam, quae ſola vita nominanda eſt, & in eas oras, quas, qui beati ſunt, incolunt, transferimur, ubi vel dii ipſi, vel cum diis futuri ſumus, quod non modo non miſerum eſt, ſed ſummum etiam bonum. Sin prorſus exſtinguitur & deletur anima cum corpore, tum nullus doloris, mæſtitiae, angorum, aegritudinum ſenſus ſupereſſe poſt mortem poteſt, ſed pacatiſſimam quietem inſtar ſomni nullis ſomniorum viſis turbati mors perpetuam adfert. Utrumvis igitur conceſſeris, efficitur mortem nec malum, nec metuendam eſſe.* Ælianus de Cercida Arcade ſcribit, quod *magno deſiderio mortuus ſit, inquiens, ſperare ſe, quod conventurus ſit ex philoſophis Pythagoram, ex hiſtoricis Haecateum, ex muſicis Olympum, ex poëtis Homerum.* Seneca in conſolatione ad Martiam expoſitis præcipuis conſolationum philoſophicarum fontibus brevi epiphonemate omnia complexus ſic exclamat: *O ignaros malorum ſuorum, quibus non mors ut optimum inventum naturae laudatur, quae ſive felicitatem includit, ſive calamitatem repellit, ſive ſatietatem aut laſſitudinem ſenis terminat, ſive iuvenile aevum, dum meliora ſperantur, in flore deducit, ſive pueritiam ante duriores gradus revocat, omnibus finis, multis remedium, quibusdam votum, de nullis melius merita quam de iis, ad quos venit, antequam invocaretur.*

§. CCCCLXXXV. Sed enim quemadmodum ad amicos ſuos a veris conſolationum fontibus aberrantes Iobus dicit cap. XVI. 2. *Conſolatores* עָמָל *miſeri, oneroſi, laborioſi omnes vos eſtis;* Lutherus: *Ihr ſeyd leidige Tröſter:* ita quoque de conſolationibus illis philoſophicis idem dicere poſſumus, quod ſint inſufficientes, miſeræ atque inopes, quia animos hominum, dum extra teli iactum conſtituti ſunt, id eſt, dum extra ſenſum miſeriarum ac mortis verſantur, ſuaviter demulcere poſſunt, ſed in veris ac ſeriis conſcientiæ cum peccato, morte & inferno luctantis angoribus non præbent ſtabile ac firmum fundamentum, ſed inſtar fumi evaneſcunt, ac nivis inſtar in æſtu tentationum colliqueſcunt. Proinde quod Gerſonius lib. III. de conſolat. proſa 4. de theolog. in genere adſerit, quod *philoſophiae doctrinas, ſi verae ſint, ſi rectae, ſi ſalutares adprobet, utens eis iure ſuo & catholicas reddens; ſi tenebroſiores ſint, illuminet; ſi*

noxiis

ſ erroribus mixtae ſint, pretioſum a vili
et, illud retinens, hoc exterminans, idem
iſce philoſophicis conſolationibus ad
ogiam collatis in ſpecie recte dici pot-
Theologia enim docet 1.) per *mor-*
eceſſitatem non eſſe intelligendum fa-
quoddam ſtoicum, ſed *iuſtum Dei*
um, quo propter peccatum totum
s humanum morti eſt ſubiectum,
n vera cordis humilitate ac patien-
os ſubiicere debemus, itemque *pa-*
m Dei voluntatem, qua dilectos ſuos
iſi per mortis ianuam ad veram &
iam vitam introducere conſtituit,
ſalutare Dei conſilium de ſalute no-
everenter agnoſcere, eidemque lo-
relinquere convenit. 2.) Per *mor-*
ualitatem non eſſe intelligendam na-
roprietatem eidem concreatam, qua
non minus quam bruta interitui na-
ter ſit obnoxius, quia homo ad ima-
i Dei & proinde ad immortalitatem
nditus, ſed *conformitatem cum Chri-*
omnibus ſanctis, qui non niſi per
s ignominiam ad cœleſtem ingreſſi
loriam. 3.) Calamitates huius vi-
s, qui *in Domino*, id eſt, in vera
rſione ad Deum & fide in Chriſtum
ntur, abrumpi, eosdemque ad lo-
uietis & gaudii ſtatim a morte trans-
4.) Per *virtutis dignitatem*, cum-
veram in Chriſtum mortis victo-
c mediatorem *fidem* intelligendam
quæ in Chriſto efficax remedium
mortis venenum invenit, itemque
tiam erga Deum, quæ confeſſionem
is ipſi vitæ anteferendam eſſe do-
5.) *Mortis utilitatem* non eſſe con-
dam in quadam ἀνυπαρξίᾳ & ἀναισ-
, quæ omnis boni ac mali ſenſum
homini auferat, ſed ratione *ter-*
quo in liberatione a iugo peccati &
, a periculis & adverſis omnibus,
termini ad quem in translatione ad
mum conſortium cum Chriſto &
s electis in cœlo triumphantibus, in locum quietis & ſecuritatis, in paradiſum lætitiæ & regnum gloriæ.

Decem capita conſolationum theologicarum morti opponendarum.

§. CCCCLXXXVI. Revocabimus igitur conſolationes theologicas morti opponendas ad decem præcipua capita. Primum eſt *Chriſti de morte triumphatio*. Hæc eſt acropolis & principalis fons omnis in morte conſolationis, quod Chriſtus per *mortem deſtruxerit eum, qui habebat mortis imperium, hoc eſt, diabolum, ac liberarit eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti*, Hebr. II. 14. & 15. quod *mortem ipſe deſtruxerit, lucem vero vitae & incorruptelam reduxerit*, 2. Tim. I. 10. Peccatum eſt *τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ſtimulus mortis*, 1. Cor. XV. 55. ac per peccatum diabolus homines ſibi ſubiugaverat, ac morti eos obnoxios reddiderat; quia igitur Chriſtus morte ſua pro peccatis ſatisfecit, ideo etiam diabolo robur & morti ſuum in nos imperium ademit. *Morte Chriſti mors noſtra eſt mortua*, inquit Bernhardus ſerm. II. in nativ. Ex quo igitur Chriſtus noſtram mortem ſua morte deſtruxit, & ab inferis tertia die reſurrexit, iam non eſt terribilis mors fidelibus. Oſ. XIII. 14. *Ero mors tua* (peſtis & venenum) *o mors, & morſus tuus* (exciſio) *inferne*. Quemadmodum venenum intro adſumtum vitam homini eripit: ſic Chriſti mors noſtram mortem occidit. Pulcre Lutherus tom. I. Lat. p. 481. *Contra peccatum, quod mortem operatum eſt, rurſus aemulatio divina non aliud quam mortem armat, ut hic videas illud poëtae, necis artificem arte perire ſua, & peccatum a ſuo fructu proprio perdi, & morte quam genuit occidi, ſicut viperam a ſua prole.* Debemus igitur in agone mortis & terroribus conſcientiæ oculos mentis a conſpectu triſtiſſimarum illarum imaginum & ſpectrorum, quæ nobis a diabolo obiiciuntur, mortis ſcili-

cet, peccati, legis & inferni averſos in unicum & ſolum Chriſtum mortis victorem, iuſtitiæ reparatorem, legis conſummatorem & inferni deſtructorem firmo intuitu defigere, & *mortem* non in noſtro corpore, ſed in Chriſto reſuſcitato, mortis victore & vitæ datore; *peccatum* non in noſtra conſcientia, ſed in Chriſto agno Dei geſtante & tollente noſtra ac totius mundi peccata; *legem* non in noſtris cordibus ſcriptam & plurimis transgreſſionibus violatam, ſed in cruce Chriſti transfixam; *infernum* & tentationes de abiectione æterna, non in nobis ipſis aut innumerabili multitudine damnatorum, ſed in Chriſto hanc tentationem pro nobis ſuſtinente ac vincente, quando in cruce exclamat: *Deus meus, quare me dereliquiſti*, oculis fidei intueri, ut ex b. Luthero in comm. Hoſeæ XIII. tom. IV. Lat. p. 673. pulcerrime ſcribit Chytræus lib. de vit. & mort. p. 45. Chriſtus mortis victor ſublato trophæo unicuique noſtrum adclamat: Ap. I. 17. *Noli timere, ego ſum primus & noviſſimus*, v. 18. *& vivus, & fui mortuus, & ecce ſum vivus in ſecula ſeculorum, & habeo claves mortis & inferni;* id eſt, mihi competit dominium in mortem & infernum; mortem devici, infernum deſtruxi, ideo ſum mortis & inferni Dominus, ut ex utroque liberare poſſim, quia victori claves portarum urbis tradi ſolent. Ad hunc mortis victorem & *vitae Ducem* Act. III. 15. vera fide confugere debemus, & nullum in nos amplius mors habere poterit imperium. Ad hunc vivificæ conſolationis fontem aliquoties in ſuis concionibus Chriſtus nos revocat: Ioh. V. 24. *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, tranſit a morte ad vitam.* VIII. 51. *Si quis ſermonem meum ſervaverit, mortem non videbit in aeternum.* XI. 25. *Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet*, v. 26. *& omnis, qui vivit & credit in me, non morietur in aeternum;* id eſt, liber erit a morte ſpirituali & æterna, ac liberabitur a morte temporali per reſuſcitationem ad vitam. Ubi animam hominis fides in Chriſtum vivificat, iam mors retuſo aculeo & veneno abſterſo lethale vulnus infligere nequit. 2.) *Termini cuivis praeſtituti ordinatio. Nemo noſtrum ſibi vivit, nemo ſibi moritur, ſed ſive vivimus, Domino vivimus; ſive morimur, Domino morimur; ſive ergo vivimus; ſive morimur, Domini ſumus.* Rom. XIV. 7. & 8. Deus eſt, *qui definivit dies cuiusvis hominis, qui ſtatuit numerum menſium eius*, Iob. XIV. 5. Pſalm. CXXXIX. 16. nequaquam igitur caſu morimur, ſed paterna Dei per mortem ad ſe nos evocantis tanquam ſummi imperatoris voluntate; is certum cuique ſtatuit vitæ terminum, quem ubi adventare intelligimus, Deo vocanti promte obediamus. Act. XIII. 36. *David in ſua generatione cum inſerviſſet, voluntati Dei obdormivit;* id eſt, poſtquam perfecit ea, quæ Deus in hoc mundo per ipſum agere conſtituit, placide defunctus eſt. Ad hunc conſolationis fontem deducit nos Siracides XLI. 5. *Ne timeas iudicium mortis, memento priorum te & ultimorum, hoc enim iudicium tuae carni a Domino.* v. 6. *Et quid recuſas in beneplacito altiſſimi? ſive decem, ſive centum, ſive mille anni* (præterierint, tandem tamen moriendum erit) Item apoſtolus 2. Tim. IV. 6. *Tempus meae ἀναλύσεως inſtat.* v. 7. *Bonum certamen certavi*, (ſicut ſtrenuus athleta & παγκρατιαστὴς) *curſum conſummavi*, (ſicut ſtrenuus curſor ac δρομεὺς) *fidem ſervavi*, (ſicut ſtrenuus miles καλὸς καὶ ὑφιστάμενος στρατιώτης) iam finito conſtituto certamine, curſu & militia coronam exſpecto.

Vixi & quem dederas curſum, bone
Chriſte peregi.

3.) Exemplorum conſideratio. Chriſtus, qui ſe vocat viam, Ioh. XIV. 6. per mortem ingreſſus eſt in cœleſtem gloriam, Luc. XXIV. 26. eius imagini nos conformes fieri decet, Rom. VIII. 29. oportet

tet nos mori cum mortuo, ut reſuſcitemur cum reſuſcitato, & glorificemur cum glorificato. Omnes ſancti, qui ab exordio mundi vixerunt, hanc viam ingreſſi ſunt, nec niſi per anguſtam mortis vallem ad latiſſimum & lætiſſimum vitæ æternæ campum penetrarunt, nequaquam igitur peculiarem ſortem expetere, vel commune onus recuſare debemus. Ad hunc conſolationis fontem deducit nos Elias propheta 1. Reg. XIX, 4. *Sufficit nunc Domine, tolle animam meam, quia non ſum melior patribus meis*, qui ſcilicet omnes diem ſuum obierunt. Notandum vero, hos duos conſolationis fontes, ſecundum ſcilicet ac tertium non eſſe primarios, ſed duntaxat ſecundarios, nec niſi cum reliquis coniunctos firmum contra mortis terrores præſidium ſuppeditare. 4.) *Gratioſae praeſentiae & auxilii divini in ipſa morte confirmatio.* Benigniſſimus Deus credentibus in Chriſtum ex gratia promiſit, quod non ſolum in omnibus huius vitæ calamitatibus ipſis præſto eſſe, ac liberationem, mitigationem, conſolationem illis impertiri velit, ſed quod in media morte ſua gratia & potenti auxilio eos velit erigere, conſervare & ſuſtentare, ut ſuperatis omnibus mortis doloribus & angoribus, inſtar infantis ex anguſtiis uteri materni in hunc ſpatioſum mundum naſcentis, ad veram vitam eluctari poſſint. Ad hunc conſolationis fontem remittit nos David Pſalm. XXIII. 4. *Etiamſi ambulavero per vallem umbrae mortis; non timebo malum, quia tu Domine* (lux & vita mea) *mecum;* & XCI. 15. Deum ſic loquentem introducit. *Cum ipſo ſum in anguſtia, eruam eum, & glorificabo eum v. 16. Longitudine dierum ſaturabo eum, & oſtendam ei ſalutem meam.* 5.) *Mortis in ſomnum per Chriſtum facta commutatio.* Quod in morte noſtra acerbiſſimum erat, videlicet ſenſum iræ divinæ & maledictionem legis Chriſtus in ſe ſuſcepit, inde mors temporalis piis non amplius eſt vera mors, ſed ſuavis ſomnus & ad veram vitam ingreſſus.

Nomina mors retinet, facilis ſunt
cætera ſomnus.

Ad hanc conſolationem remittit nos Chriſtus Matth. IX. 24. *Non eſt mortua puella ſed dormit.* Ioh. XI. 11. *Lazarus amicus noſter dormit.* Membra comparationis inter mortem ac ſomnum & plures eiusmodi adpellationes & deſcriptiones mortis conſolatorias adduximus ſuperius §. 17. & ſeqq. 6.) *A iugo peccati liberatio.* In hac vita circumferimus peccatum in carne noſtra, quod ad lapſus quotidie nos ſolicitat, unde cum Paulo ingemiſcere omnes adſidue cogimur Rom. VII. 18. *Scio quod non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum v. 24. Miſer ego homo, quis me liberabit ex corpore mortis huius*, hoc eſt, *grave illud iugum, quod a die exitus de ventre matris uſque ad diem reverſionis in terram, omnium matrem, Adae filios premit* Sirac. XL. verſ. 1. Sed in morte ab illo liberamur. Ad hanc conſolationem remittit nos apoſtolus Rom. VI. 7. *Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt a peccato.* Methodius mortem definit, quod ſit φαρμακευτικὴ κάθαρσις ψυχῆς καὶ σώματος. 7.) *A laboribus & miſeriis huius vitae ad quietem translatio.* In hac vita nulla datur intercapedo moleſtiæ & laboris, ſed in morte tela calamitatum, quam per omnes vitæ dies teximus, tandem abrumpitur. Ad hanc conſolationem revocat nos Iohannes Apoc. XIV. 13 *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, a modo, quia Spiritus dicit, quod requieſcant a laboribus ſuis.* Ambroſius de bona morte cap. 3. *Sola mors requies viro.* Cæcilia ſancta virgo: *Non homo, ſed miſeria hominis moritur.* Auguſtinus lib. I. de civit. Dei cap. 11. *Cum unicuique mortalium ſub quotidianis huius vitae caſibus innumerabiles mortes quodammodo comminentur, quamdiu incertum eſt, quaenam earum ventura ſit, quaero utrum ſatius ſit, unam perpeti moriendo, quam omnes timere vivendo.* Mors eſt vitiorum, malorumque omnium ſepultura. Lutherus tom.

I. Ien. Latin. p. 354. *Quemadmodum ſatis magno cum periculo puer ex illa anguſta materni alvi cellula in amplum hoc & iucundum cœli lumen editur: ſic homo per illam mortis portam ex hac miſera vita in perpetuam vitam immigrat. Et quamquam hoc cœli ſpatium, in quo iam vivimus, item illa terrae magnitudo ſatis ampla videantur, tanto tamen ſunt minora & anguſtiora, ſi ad futuros cœlos compares, quanto uterus maternus anguſtior eſt eo mundo, in quo iam ſumus. Mortua tua eſt, hoc interpretor, deſiit peccare, deſiit iactari, deſiit miſera eſſe.* Lipſius cent. II. epiſt. XXX. 8.) *Animae poſt mortem in ſinum Abrahae deportatio.* In hac vita anima corporis ergaſtulo incluſa laborum ac dolorum corporis particeps redditur, ſed per mortem ex carcere illo liberata in liberum campum progreditur. Ad hanc conſolationem remittit nos Chriſtus Luc. XVI. 22. *Lazarus portabatur ab angelis in ſinum Abrahae.* Pſalm CXLII. 8. orat David: *Educ ex carcere animam meam.* Sap. III. 1. *Iuſtorum animae in manu Dei ſunt, & non tangit illos tormentum.* 9.) *Ad iucundiſſimam cum Chriſto, ſanctis angelis & beatis in cœlo ſocietatem traductio.* In hac vita *peregrinamur a Domino*, ſed in morte in patriam & beatiſſimum ſanctorum conſortium recipimur. Hanc conſolationem monſtrat nobis apoſtolus 2. Cor. V. 6. *Dum ſumus in corpore, peregrinamur in domino. v. 8. Cupimus magis peregrinari a corpore, & praeſentes eſſe ad Dominum. Philip. I. 23. Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Cyprianus in ſerm. de mortal. (quem Auguſtinus lib. de prædeſt. ſanct. c. XIV. *multis & pene omnibus eccleſiaſticas literas amantibus ſuo tempore laudabiliter notum fuiſſe adſerit*) circa finem: *Quis non peregre conſtitutus properet in patriam regredi? quis non ad ſuos navigare feſtinans ventum proſperum cupidius optaret, ut velociter caros liceret amplecti? Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes noſtros patriarchas iam habere cœpimus, quid non properamus & currimus, ut patriam noſtram videre, ut parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos carorum numerus exſpectat parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura & adhuc de noſtra incolumitate ſolicita &c. illic apoſtolorum glorioſus chorus, illic prophetarum exſultantium numerus, illic martyrum innumerabilis populus &c.* Et paulo ante: *Eius eſt mortem timere, qui ad Chriſtum nolit ire, eius eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare.* Et paulo ante: *Mente integra, fide firma, virtute robuſta parati ad omnem Dei voluntatem ſimus pavore mortis excuſſo, immortalitatem, quae ſequitur, cogitemus. Hoc nos oſtendamus eſſe, quod credimus, & cum accerſitionis propriae dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus.* Bernhardus in medit. devotiſ. cap. VI. col. 1196. *Non ſolum angeli, ſed angelorum creator nos exſpectat. Exſpectat nos Deus Pater tanquam filios & haeredes, ut conſtituat nos ſuper omnia ſua bona. Exſpectat nos Filius Dei tanquam fratres & cohaeredes, ut fructum ſuae nativitatis & pretium ſui ſanguinis Deo offerat. Exſpectat nos Spiritus ſanctus, ipſe ſiquidem eſt caritas & benignitas, in qua ab aeterno praedeſtinati ſumus, nec dubium eſt, quin praedeſtinationem ſuam adimpleri velit. Ergo quia omnis cœleſtis curia nos exſpectat & deſiderat, deſideremus & nos quanto poſſumus deſiderio. 10.) Corporum noſtrorum ad vitam & gloriam reſuſcitatio.* In hac vita circumferimus corpus mortale, corruptibile, morbis obnoxium, ſed in morte laceram & detritam illam veſtem Deus nobis exuit, & eius loco indumentum glorificati corporis nobis reſtituit, eccur igitur corporis amiculum in morte deponere recuſemus. Ad hanc conſolationem revocat nos Iobus XIX. 25. *Scio, quod redemtor meus vivit, & noviſſimo ſuper pulverem me ſtatuet &c.* revocat nos Chriſtus Ioh. XIV. 19. *Vivo ego & vos vivetis;* revocat Apoſtolus 1. Cor. XV. 43. *Seminatur in corruptione, reſur-*

reſurget in ἀφθαρσίᾳ. v. 44. *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute.* 1. Theſ. IV. 14. *Si credimus, quod Ieſus mortuus eſt & reſurrexit; ſic & Deus eos, qui dormierunt per Ieſum, adducet eum eo.* Ambroſius in Luc. VIII. *Ubi reſurrectionis fides eſt, non mortis ſpecies, ſed quietis eſt.* Atque hæc de conſolationibus theologicis morti opponendis dicta ſufficiant. Confer ea, quæ ex ſcripturis & patribus de mortis deſcriptionibus propoſuimus ſuperius §. 17. & ſeqq.

CAPUT XI.

DE DEFINITIONE MORTIS.

§. CCCCLXXXVII. Definitio mortis in ſe ac per ſe conſideratæ talis inſtitui poteſt: Mors eſt *pœna humano generi propter peccatum irrogata animae & corporis unionem ſolvens.* Vel hoc modo: *Mors eſt ſeparatio animae a corpore, pœnae loco hominibus impoſita, ut magnitudo irae divinae adverſus peccatum eo luculentius conſpiciatur.* Hæ definitiones exſtructæ ſunt ex Gen. III. 19. Pſal. XC. 10. Rom. V. 12. VI. 23. VIII. 10. &c. Chriſtus mortis victor ac vitæ reparator ſit mors noſtræ mortis & vitam ſpiritualem in hac vita in nobis inchoet, in futura autem perficiat, Amen! Coronidis loco quasdam piorum meditationes ac preces ſub ipſum vitæ exitum ardentiſſima devotione ad Deum fuſas, & cognatas eius generis materias huc referemus.

Iacobus Patriarcha.

Geneſ. XLIX. 18. *Salutare tuum expecto Domine.*

Thargum Hieroſolymitanum in hæc verba ſic commentatur: Dixit pater noſter Iacob, non exſpecto redemtionem Gideonis filii Ioas, quæ eſt ſalus temporalis, neque redemtionem Samſonis, quæ eſt ſalus tranſitoria; ſed exſpecto redemtionem Meſſiæ filii David, qui venturus eſt, ut adducat ſibi filios Iſraël, cuius redemtionem deſiderat anima mea.

Chriſtus in cruce propter nos pendens.

1.) Ad Patrem cœleſtem: *Pater, remitte illis, neſciunt enim quid faciant.* Luc. XXIII. 34.

2.) Ad converſum latronem: *Amen, dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Luc. XXIII. 43.

3.) Ad Mariam matrem: *Ecce hic eſt filius tuus;* ad Ioannem diſcipulum: *Ecce haec eſt mater tua.* Ioh. XIX. 26. & 27.

4.) Ad Patrem cœleſtem: *Deus mi, Deus mi, ut quid me dereliquiſti.* Matth. XXVII. 46. Marc. XV. 34.

5.) Ad adſtantes: *Sitio.* Ioh. XIX. 28.

6.) Ad eosdem: *Conſummatum eſt.* Ioh. XIX. 30.

7.) Ad Patrem cœleſtem: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Luc. XXIII. 46.

Harm. de paſſ. cap. 14. p. 659. Hæc verba Chriſti docent nos εὐθανασίας formam, quod ſcilicet debeamus proximo, a quo offenſi ſumus, ex animo remittere, per preces ad Deum nos convertere, de rebus domeſticis teſtamento diſponere, de paradiſo unice cogitare, & in manus cœleſtis

leſtis Patris animas noſtras commendare. Confer hortul. animæ a Cramero repurgat. ſemit. 7. p. 438.

Oratio venerabilis Bedæ de his ſeptem verbis, quae Chriſtus in cruce pendens dixit:

Domine Ieſu Chriſte, Fili Dei vivi, qui in cruce pendens dixiſti: *Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt*; fac, ut ego amore tui parcam cunctis mala mihi facientibus! Et qui dixiſti latroni: *Hodie mecum eris in Paradiſo*, fac me ita vivere, ut in hora mortis dicas mihi: hodie mecum eris in paradiſo! Et qui dixiſti matri tuæ: *Mulier ecce filius tuus*; deinde diſcipulo: *Ecce mater tua;* fac, ut matri tuæ me ſociet amor tuus & caritas vera! Et qui dixiſti: *Eli, Eli, lama aſabathani*, hoc eſt, *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquiſti?* fac me dicere in omni tribulatione & anguſtia mea: Pater mi, Domine mi, miſerere mei peccatoris & adiuva me, rex meus & Deus meus, qui tuo proprio ſanguine redemiſti me! Et qui dixiſti: *Sitio*; fac, ut ſemper ſitiam te fontem aquæ vivæ! Et qui dixiſti: *Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum*; fac, ut in obitu meo perfecte & libere poſſim ego tibi dicere; Pater, in manus tuas commendo ſpititum meum, recipe me venientem ad te, quia nunc conſtituiſti terminum temporalis vitæ meæ! Et qui dixiſti: *Conſummatum eſt*; fac, ut audire merear illam dulciſſimam vocem tuam, ſcilicet: veni amica mea, dilecta mea, ſponſa mea, quia iam diſpoſui penurias tuas conſummari! Veni, ut mecum conſcendas cum angelis & ſanctis meis in regno meo epulari, iucundari & commorari per infinita ſecula ſeculorum, Amen!

Stephanus protomartyr:

Actor. VII. 55. *Ecce video cælos apertos & Filium hominis ſtantem a dextris Dei.*

v. 58. *Domine Ieſu ſuſcipe ſpiritum meum.*

v. 59. *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum.*

Paulus apoſtolus.

2. Tim. IV. 6. *Ego iam immolor & tempus meae reſolutionis inſtat*

7. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi.*

8. *Quod reliquum, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus index, non ſolum autem mihi, ſed & iis, qui diligunt adventum eius.*

Oratio, quae tribuitur ſ. Dionyſio:

Sigf. Sacc. in hiſtor. paſſ. p. 129.

Dulciſſime Domine Ieſu, ſplendor paternæ gloriæ & ſol iuſtitiæ, qui pro me indigno ſervulo tuo dignatus es viliſſimam pati doloris formulam, qui in monte Calvariæ pro mundi redemtione tradidiſti animam, & Patri orans eam commendaſti; præſta mihi huius amariſſimæ mortis tuæ dolorem pariter & amorem iugiter in pectore meo circumferre, atque ad commoriendum tibi per mortificationem omnium vitiorum quotidie me ipſum exercere, ut adpropinquante vitæ termino in luce miſerationum tuarum poſſim reſpirare, & tecum in paradiſi gaudia feliciter introire! Adeſto mihi morienti, ſuccurre agonizanti, occurre deſideranti, defende me ab hoſtibus, eripe me de ærumnis, conſolare gementem, conforta trementem, refove deficientem, ſuſcipe exſpirantem! Ultimum verbum tuum in cruce ſit ultimum verbum in hac luce, & cum amplius fari non poſſum, exaudi finale deſiderium meum: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum, redemiſti me Deus veritatis, Amen!

Ora-

In lib. Cantion. Pomer.

Oratio, quae tribuitur ſ. Polycarpo:

O Domine Ieſu Chriſte, quando mihi ex hac vita diſcedendum eſt, tunc largire mihi quietam & beatam horam & placidam obdormitionem, ut in vera agnitione & confeſſione tuæ gratiæ cum pace & lætitia meum ſpiritum & miſellam meam animulam tradam, & manibus tuis committam, neque diu macerer, ut quidem millies promeritus ſum, & ut cum corpore meo quiete fruar in terra, & evigilem, & coheres fiam reſurrectionis omnium credentium ad vitam æternam, te lætanter laudem & glorificem, & tibi gratias agam in omni æternitate pro omnibus iis & innumeris beneficiis, quæ mihi toto peregrinationis meæ tempore contuliſti! Ne reputes Domine vetera debita, & ne memineris delictorum iuventutis meæ, ſed miſerere mei ſecundum magnam miſericordiam tuam, & ſuſtenta me in firma fide & conſolatione uſque ad extremum meum halitum, ne peccatum, mors & diabolus mihi noceant, neque propria mea caro me impatientem reddat, Amen!

Oratio eiusdem Polycarpi, quam recitat Euſebius libr. IV. hiſtor. eccleſiaſt. cap. 15.

Pater dilecti ac benedicti Filii tui Ieſu Chriſti, per quem cognitionem tui accepimus, Deus angelorum ac virtutum, omnisque creaturæ & omnis generis iuſtorum, qui vivunt coram te, tibi gratias ago, quod hac me die & hora dignatus es, ut partem accipiam in numero martyrum, in populo Chriſti, ad reſurrectionem vitæ æternæ, animæ ſimul & corporis, incorruptione ſancti ſpiritus, in quibus ſuſcipitur in conſpectu tuo hodie, in ſacrificio pingui & accepto, ſicut præparaſti, iam ante patefeciſti & adimpleſti, qui mentiri neſcis Deus verax! Quapropter & te de omnibus laudo, te benedico, te glorifico per æternum pontificem Ieſum Chriſtum Filium tuum dilectum, per quem tibi una cum ipſo & Spiritu ſancto ſit gloria nunc & in futuris ſeculorum ſeculis, Amen!

Cyprianus in ſermon. IV. de mortalitate p. 213.

Cum quidam de collegis & conſacerdotibus noſtris iam infirmitate defeſſus, & de adpropinquante morte ſolicitus commeatum ſibi precaretur, adſtitit deprecanti & iam pene morienti iuvenis honore & maieſtate venerabilis, ſtatu excelſus & clarus adſpectu, & quem adſiſtentem ſibi vix poſſet humanus adſpectus oculis carnalibus intueri, niſi quod talem videre iam poterat de ſeculo receſſurus, atque ille non ſine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: *Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis?* Increpantis vox eſt & monentis, qui de perſecutione ſolicitis, de accerſione ſecuris, non conſentit ad præſens deſiderium, ſed conſulit in futurum. Audivit frater noſter & collega moriturus, quod cæteris diceret, nam qui moriturus audivit, ad hoc audivit ut diceret: Audivit non ſibi ille ſed nobis. Nam quid diſceret iam receſſurus? didicit imo nobis remanentibus, ut dum ſacerdotem, qui commeatum petebat, intrepidum eſſe comperimus, quid cunctis expediat, agnoſceremus.

Oratio Cypriani, quam ſub die paſſionis ſuae dixit. In operibus p. 511.

Domine ſancte Pater, hagios Deus, hagie & hagie Deus meus, quis enim maior te? tibi gratias & laudem gero Deus

us Abrahæ, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Deus patrum noſtrorum, Deus apoſtolorum & Deus prophetarum & Deus martyrum, qui fuiſti ante mundi diſpoſitionem, Deus vivorum, venturus iudicare vivos & mortuos, qui es Deus verax, qui ſedes ſuper cherubim & ſeraphin, & proſpicis abyſſos, qui vides cuncta priusquam naſcantur, qui habes poteſtatem & rurſus reſtituere, qui habes poteſtatem de arido viride facere. Tu omnium Dominus dominator, libera me ab hoc ſeculo & exaudi me orantem, ſicut exaudiſti filios Iſraël de terra Ægypti, & non tibi crediderunt, nec famulo tuo Moſi. Væ peccatis meis! Cum te levaveris confringere terram, ſub qua fiſſura petrarum me abſconſurus ſum ab ante virtutem tuam? Cui monti dicturus ſum: Cade ſuper me, & cui colli, tege me ab ante metum Domini, cum te levaveris confringere terram? Rogo Domine, ſubveni mihi, noli ſecundum actum meum me iudicare, nihil enim in præceptis tuis parui. Exaudi me orantem, ſicut exaudiviſti Ionam de ventre ceti, ſic exaudias me & eiicias me de morte ad vitam, ſicut Ninivitæ induerunt cinerem & cilicium & pœnitentiam egerunt. Exomologeſin facienti ante conſpectum tuum pro univerſis peccatis meis, qui es amator pœnitentiæ, miſerere mei. Sed & David dicit: Domine propter nomen tuum dele peccatum meum. Et ego deprecans maieſtatem tuam, dele univerſa peccata mea & exaudi me orantem, ſicut audiſti tres pueros de camino ignis, Ananiam, Azariam, Miſaëlem, & miſiſti angelum tuum cum tymbo roris, & confuſus eſt Nabuchodonoſor præpoſitus regni, quoniam tu es rex regnantium & dominus dominantium, qui ſolus habes immortalitatem & lucem habitas inacceſſibilem, quam nemo hominum videt, nec videre poteſt. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Danielem de lacu leonum, & miſiſti Abakuk prophetam, & attulit ei prandium, & dixit: Prande prandium, quod tibi miſit Deus. Et dixit Daniel: Non relinquet Dominus quærentem ſe. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Tobiam & Saram, dum orarent in atrio domus ſuæ, tunc obtulit pro eis Raphaël angelus orationes eorum, ſic & tu exaudias preces meas, & admittas ad aulam ſanctam tuam orationes meas. & continenter mittas angelum tuum, qui deleat univerſa delicta mea, ſicut deleſti ſpiritum immundum a Sara filia Raguel, & illumines cor meum, ſicut illuminaſti oculos Tobiæ. Exaudi me orantem, ſicut exaudiſti Ezechiam regem Iudæ, & deleſti ab eo infirmitatem, ſic & a me auferas infirmitatem carnis, & augeas mihi ad fidem, ſicut illi auxiſti annos quindecim ad vitam. Libera me de medio ſeculi huius, ſicut liberaſti te clam de medio amphiteatro, libera me ab omni infirmitate carnis meæ. Te deprecor Pater maieſtatis, qui in fine temporum miſertus es noſtri, mittens nobis Ieſum Chriſtum Filium tuum Dominum Deum Salvatorem noſtrum, natum ex Maria virgine de Spiritu ſancto adnunciante Grabriele angelo, per quem nos liberaſti de periculo mortis imminentis! Et te deprecor Filium Dei vivi, qui feciſti tanta miracula, qui in Cana Galilææ de aqua vinum feciſti propter Iſraël, qui cœcis oculos aperuiſti, qui ſurdos audire feciſti, qui paraliticos ad ſua membra revocaſti, qui ſolviſti linguas blæſorum, dæmonio vexatos ſanaſti, claudos currentes feciſti velut cervos, mulierem de profluvio ſanguinis liberaſti, mortuos ſuſcitaſti, ſuper aquam pedibus ambulaſti; qui Petro labenti manum tradidiſti, qui mare fundaſti, & terminum ei poſuiſti & dixiſti, huc uſque venies, & hic te confringes in virtute tua. Te deprecor Filium Dei vivi propter univerſa commiſſa mea, qui es in cœlis Filius in Patre, & Pater in te in ſempiternum, qui ſedes ſuper cherubin & ſeraphin honoris tui. Tibi adſiſtunt angeli, archangeli, nu-

rus innumerabilis, timentes & pa-
ʒ honorem & virtutem tuam, cla-
:s voce magna, & dicentes: Sanctus,
us, Sanctus Dominus Deus Sebaoth.
ıſe nobis teſtamentum feciſti: Peti-
accipieris; pulſate & aperietur vo-
Quodcunque a Patre petieritis in
ıe meo, ego a Patre peto ut acci-
. Ego peto, ut accipiam, quæro,
veniam, ego pulſo, ut aperiatur
, ego in tuo nomine peto, ut tu a
petas & detur mihi. Paratus ſum
er nomen tuum victimam ſanguinis
re, & quodcunque tormentum ſu-
e. Tu es Domine adiutor meus &
ſor, defende me ab adverſario meo.
lus tuus lucis protegat me, quoniam
cisti, quod credentes petieritis per
ınem, dabitur vobis. Omnis homo
ax, tu es verax. Sicut ut repromi-
poteſtatem habes Domine dare mihi
ſacramentum cœleſte, ut dignus
aciem ſanctorum tuorum videre.
us in me operetur, voluntas tua in
ıat, quoniam tibi ſpopondi omni-
iebus vitæ meæ, qui paſſus es ſub
o Pilato bonam confeſſionem, qui
ixus deſcendiſti & conculcaſti acu-
mortis. Devicta eſt mors, devi-
eſt inimicus diabolus. Tu reſurre-
i mortuis & adparuiſti apoſtolis tuis,
ad dextram Patris, qui venturus es
are vivos & mortuos. Tu domina-
, libera me de manu quærentis
ım meam. Per nomen tuum libera
ʒ adverſaria poteſtate, ut operam
incendi inimicum meum, quoniam
potens adſertor & advocatus pre-
& petitionum noſtrarum animarum.
ıc nocte interpelles pro peccatis meis,
ınem meam proferas ad Patrem tuum.
Domine ſancte Pater digneris reſpi-
uper preces meas, ſicut reſpexiſti
munera Abel. Digneris me libe-
ıb igne & pœna perenni, & ab omni
ınto quod paraſti iniquis, per bo-
num & benedictum Ieſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, per quem tibi laus, honor, virtus, gloria in ſecula ſeculorum, Amen!

B. Martinus Epiſcopus apud Sulpitium Severum epiſt. III. ad Baſſulam ſocrum:

Gravis eſt Domine corporeæ pugna militiæ, etſi ſatis eſt, quod hucuſque certavi, ſed ſi adhuc in eodem labore pro caſtris tuorum ſtare me præcipis, non recuſo, nec fatiſcentem cauſabor ætatem. Munia tua devotus implebo ſub ſignis tuis; quoad ipſe iuſſeris, militabo, & quamvis optata ſit ſeni miſſio poſt laborem, eſt tamen animus victor annorum & cedere neſcius ſenectuti, ac ſi iam parcis ætati, bonum eſt mihi Domine voluntas tua, hos autem, quibus timeo, ipſe cuſtodies.

Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus apud Paulinum in ipſius vita:

In præfat. operum Ambroſii.

Dum lectulo decumberet, nobilibus viris & amicis ad eum venientibus & perſuadere volentibus, ut diuturniorem ſibi vitam a Domino impetraret, præclariſſimam illam & apoſtolico viro dignam ſententiam dixit: Non ita inter vos vixi, ut me vixiſſe pudeat, nec mori timeo, quia bonum habemus Dominum. Hoc Ambroſii apophthegma Auguſtinus referente Poſidonio in ipſius vita, ut ſapientiſſimum & piiſſimum, laudavit ac prædicavit. Ideo enim eum dixiſſe intelligendum eſt, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur præfidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumſiſſe, non ſic vixi, ut me pudeat inter vos vivere, hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine noſſe poterant.

Tom. I. oper. Auguſtini col. 877.

Nam ſciens examen æquitatis divinæ de bono Domino dicit ſe magis quam de ſuis meritis confidere, cui etiam in oratione dominica quotidie dicebat: Dimitte nobis debita noſtra.

Quidam epiſcopus tempore Auguſtini apud Poſidonium in ipſius vita:

Cum Auguſtinus ad quemdam coëpiſcopum & familiariſſimum ſuum amicum viſitandum iam morti adpropinquantem venditaſſet, & ille manus geſtu ſe de ſeculo exiturum ſignificaret, atque illi ab Auguſtino eſſet reſponſum, adhuc eum eccleſiæ neceſſarium vivere poſſe, ille, ne putaretur vitæ cupiditate teneri, reſpondit: Si nunquam, bene; ſi aliquando, quare non modo, quam ſententiam Auguſtinus mirabatur & laudabat.

Bernhardus referente Guilielmo abbate lib. I. de ipſius vita cap. 13.

In operibus Bernhardi col. 1186.

Cum extremum iam trahere ſpiritum videretur, in exceſſu mentis ſuæ ante tribunal Domini ſibi viſus eſt præſentari. Adfuit autem & ſatan ex adverſo improbis eum adcuſationibus pulſans. Ubi vero ille omnia fuerat proſecutus & viro Dei pro ſua fuit parte dicendum, nil territus aut turbatus ait: Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hereditate ſcilicet Patris & merito paſſionis, altero ipſe contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono iure illud mihi vindicans non confundor. In hoc verbo confuſus inimicus, conventus ille ſolutus, & homo Dei in ſe reverſus eſt.

Idem reſponſum Bernhardi verſibus redditum:

Perdita traduxi duræ meæ tempora vitæ,
Unica ſed miſero hæc ſpes mihi certa manet.
Quod duplici Chriſtus cœlum de iure redemtor
Poſſidet & regni gaudia læta Patris.
Natus ab æterno primum eſt quia mente parentis,
Deinde quod emeruit regna beata cruce.
Contentus primo cœlum quod poſſidet heres,
Quod meruit, donat ius mihi, morte, Deus.

Formula conſolandi aegrotos, quae inter epiſtolas Anshelmii manuſcriptas in bibliothecis Angliae & aliis adſervatur.

Sacerdos dicebat: Lætaris, quod in fide chriſtiana moreris? Reſpondeat, etiam. Fateris te tam male vixiſſe, ut meritis tuis pœna æterna debeatur? Reſpondeat, etiam. Pœnitet te horum? Reſpondeat, etiam. Habes voluntatem emendandi, ſi haberes ſpatium? Reſpondeat, etiam. Credis, quod pro te eſt mortuus Dominus Ieſus Chriſtus? Reſpondeat, etiam. Agis ei gratias? Reſpondeat, etiam. Credis te non poſſe niſi per eius mortem ſalvari? etiam. Age ergo dum ſupereſt in te anima, in hac ſola morte totam fiduciam tuam conſtitue, in nulla alia re habeas fiduciam, huic morti te totum committe, hac ſola te totum contege, hac morte te totum involve. Et ſi Dominus tuus te voluerit iudicare, dic: Domine, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me & tuum iudicium, aliter tecum non contendo. Et ſi tibi dixerit: Quia peccator es; dic: Domine, mortem Do-

ii noſtri Ieſu Chriſti obiicio inter me n iudicium, aliter tecum non conten- : ſi tibi dixerit: quia peccator es; dic: ie, mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti nter me & mea peccata. Si dixerit tibi: neruiſti damnationem; dic: Domine m Domini noſtri Ieſu Chriſti obtendo ne & merita mea, ipſiusque meritum pro merito, quod ego debuiſſem s, nec habeo. Si dixerit: quod t iratus; dic: Domine mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti oppono inter me m tuam. Quo expleto dicat infirer: In manus tuas commendo ſpimeum. Confer hortul. animæ a ero edit. p. 415.

gius Fabricius in ſupplemento chronici Miſnenſis:

poſitus quidam Afranus vocato ad ſuæ ſocietatis canonico iuvene eru- bono, eum rogavit, ut ſibi tres ratas faceret, ſi fortaſſe contingeret, agone ſibi adeſſet, quod cum ſub- polliceretur ſe facturum, primum iquit, ut me admoneas ſudoris Chri- uem in anguſtia ſui pectoris copioſe it, ne videlicet peccatorum multitu- n meo angore obruar. Alterum, ut lmoneas omnium dolorum & acerbi- i, quas Chriſtus in cruce ſuſtinuit, gorem & pœnas delictorum in mea nitate ſentiam. Ultimum ut verborum lmoneas, quæ locutus eſt Chriſtus, is pro crucifigentibus ſe oravit, & ii promiſit paradiſum, ne ipſe extre- piritu deficiam, ſed ut Chriſtus ſua ite me recipere in manum & cœlos re mihi dignetur, qui meis meritis ri nequeo, ac cœleſte regnum obti-

Hæc canonicus ille iuvenis multis nibus retulit, quia cum alacritate ſuum præceptorem vidit, & in pluri- poſtea locis inolevit, ut is conſolan- dus apud morientes ſervaretur.

Prcces Martini Lutheri iam iam morituri apud Sleidanum lib. XVI. hiſtor.

Pater mi cœleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus omnis conſolationis, ago tibi gratias, quod Filium tuum Ieſum Chriſtum mihi revelaſti, cui credidi, quem ſum profeſſus, quem amavi, quem celebravi, quem pontifex Romanus & reliqua impiorum turba perſequitur & adficit contumelia. Rogo te mi Domine Ieſu, ſuſcipe animulam meam. Mi Pater cœleſtis etiamſi divellor ex hac vita, licet corpus hoc mihi iam ſit deponendum, certo tamen ſcio, me tecum eſſe permanſurum in ſempiternum, neque poſſe me tuis ex manibus a quoquam avelli.

Philippi Melanchthonis pro beato vitae exitu:

Cur metuam mortem? mors non eſt, mortis imago eſt,
Nam merito nitor maxime Chriſte tuo.
Vermis adhuc ſpiro, moriturus forte ſub horam,
Mors etenim certa eſt, funebris hora latet.
Ergo Gnate Dei tibi me iam trado redemtor
Vivam ſeu moriar, ſanguine vivo tuo.

Iul. Cæſ. Scaligeri:

O Anima emigra! Chriſto moriente quid horres?
Vita mori in ligno voluit, ne morte perires.
Arbore mors venit, ſed in arbore vita redemta eſt.

Alter

Alter Adam reddit vitam, quam perdidit alter.
Chriſte Deus, tua mors quid non queat illa mereri?
En tecum moriar, tecumque ex morte reſurgam.
O anima emigra! cœlos contemplor apertos,
Et Chriſtum dextra nos ad ſua regna vocantem.
I propera, i felix, ſequere ad meliora trahentem,
Ne trepida, comitante Deo contemne pericla.
Balat ovis, vox nota tibi dulciſſime Ieſu.
Balat ovis, dormitat ovis, bone paſtor adeſto.
Pande ſinus, aperique tuæ bonitatis ovile.
Laudibus immoriar Chriſti nunquam moriturus.
Cum Chriſto morior, cum Chriſto ex morte reſurgo.

Eiusdem:

Egredere o miſeris multum defuncta ruinis,
Egredere & ſervis ſervilia regna relinque.
Aude, hoſpes, tenebris horrendi imponere finem
Exilii, & patriæ ſperatas quærere ſedes.
Triſtes exuviæ, falſæque incommoda lucis,
Iſthic nunc fera turba iace. Nos libera cœli
Pignora promiſſo iamiam potiemur olympo.
Tu modo, nate Deo, rerum pia victima Ieſu,
Adſpice nos, qui cuncta animas, ſpes unica, mortem
Exue morte nova atque nova vita indue vitam.

Ἀδήλου.

In te Chriſte mori quam feliciſſima mors eſt,
Cum potius vitæ mors ea principium.
Tranſitus e vivis vitæ melioris origo,
O utinam liceat ſic mihi Chriſte mori!

Iohannis Alberti Ducis Megapolitani.

Nunc igitur, quod vere felix fauſtumque ſit, finem decurſæ vitæ ac laborioſæ peregrinationis meæ adeſſe ſentio: nunc igitur lætiſſimum beatæ commigrationis nuncium lætus accipio. Tempus eſt, ut tandem laſſus curis, feſſus de via, defatigatus curſu, ex hoc non ſatis opportuno & ſordido breviſſimæ commorationis diverſorio diſcedam, & in patriam iamdiu ſperatam optatamque, cuius ipſa mœnia iam non ita procul adparere proſpicio, commigrem. Quoniam igitur commorandi tantum, non habitandi diverſorium dedit ipſe Deus, ex hac vita tanquam ex hoſpitio non tanquam ex domo lætus & agens gratias emigrabo. O felicem ex hac vita diſceſſum! O lætiſſimum diem, diem inquam meæ migrationi, novo meo natali diei, triumpho meo conſecratum. Hoc unicum reſtat ex laboribus, periculis & curis omnibus certamen, iam ſeſe mea redemtio, ſalus mea, vita mea, iam veluti ex longa & difficili navigatione tutus ſeſe & plane tranquillus portus, iam ſeſe aurora clari prænuncia ſolis oſtendit. Iam ipſe ſol iuſtitiæ meæ Filius Dei Ieſus Chriſtus mihi propius exoritur, & tenebris meis præclaram lucem præfert, mihique iter ad aſtra, hoc eſt, æterna cœli regna ſuo ſanguine a vepribus & dumetis perpurgatum patefecit. Gaude

In hortul. anim. Crameri ſemis. VII. p. 456. & in adpend. tract. de myſterio corporis ſpiritualis p. 188.

Gaude mea anima, quid inquam mea? imo Chriſti anima. Huius enim pretioſo ſanguine redemta es: gaude, inquam, anima, & lætare in Deo ſalutari meo. Egredere cum Lotho ex Sodoma, nec reſpice. Tranſi per mare rubrum, ut e manibus perſequentium elabaris, & in terram lacte & melle fluentem intres. Cœleſtia ſpectato, humana contemnito. Cœlo nata es, cœlo redemta es, cœlo electa & ſanctificata es, cœlo deberis. Illic tibi iampridem innocentis mactati agni ſanguine, lætiſſima ſedes parata eſt. Illuc oculos defige, illuc reſpice & moleſtam immundæ carnis ſarcinam cupide depone. Iam tibi Abrahæ patet ſinus, iam ipſi cœli ceu Chriſto ex baptiſmo adſcendenti panduntur, iam tibi palmiti Chriſto per fidem inſerto, eiusdemque purgato ſanguine paradiſus aperitur. Sentis diſcedendi moleſtiam? ſuſtine paululum, punctum temporis eſt, quo te expediet Deus. Perfer magno & infracto animo & obdura fortiter. Semel & breviſſimi temporis ſuſtinere labores, & quod ſemel perſolvendum eſt debitum, mature ſineque verſura perſolvere, quam diutius in huius mundi improbitate verſari, multis partibus melius eſt. Non morieris, ſed vives vitam ſempiternam, & narrabis opera Domini. Unus dies in illo ſanctiſſimo beatorum concilio omnibus humanæ vitæ ſeculis eſt anteponendus. Tu vero corpus, in quo alendo, curando, fovendo, reficiendo nimis multum temporis conſumendum fuit, tu, inquam, cuius pondere anima mea nimis ſæpe ad terram depreſſa, minus libere ſe ad terram depreſſa, minus libere ſe ad cœleſtia potuit attollere. Tu igitur, quoniam Dei ſtat ſententia, ut ſicuti de terra ſumtum es, in terram redeas, idque tibi toties tot morborum generibus & caſibus humanis, quorum breviſſimum hactenus interceſſit intervallum, ceu ſignis fuit denunciatum, trade te quieti, intra in cubiculum tuum, claude oſtium, abſcondere modicum, donec tranſeat indignatio. Corruptio tua erit purgatio, multo prodibis glorioſius, ſeminaris corruptibile, reſurges incorruptibile, ſeminaris in ignominia, reſurges cum gloria; ſeminaris infirmum, validum vegetumque reſurges. Geſſiſti perſonam terreni, geres perſonam cœleſtis & in carne tua faciem Dei adſpicies; ſatiaberis, cum ad imaginem eius evigilaveris; tibi reditus in vitam certiſſimus eſt propoſitus. Quin etiamſi ex univerſa rerum natura amitteris, Domino tamen tuo, qui eſt os ex oſſibus tuis, & caro ex carne tua, cui inſitum es, nunquam amitteris. Ipſo evocante prodibis, depoſitum repente redderis. Ille Lazarum jam colliquefactum & putreſcentem unico verbulo ex ſepulcro vivum & plane vegetum excitabat. Idem ille in te quoque excitando virtutem ſuam oſtendet. Cruciaris nunc quidem, torqueris & angoribus conficeris; momentum eſt, iam iamque liberaberis. Univerſa rerum natura deſiderio finis ſui adficitur, & hunc extremum mortalis conditionis diem videre cupit. Tune quietem recuſares? Tu ſummi imperatoris te ex ſtatione vitæ ceu ex præſidio evocantis mandato non pareres? age igitur, pergat, inſtet, urgeat ipſa mors, & ſolvat; quod ut ſolveretur, fuit conglutinatum. Mors non peſtis mihi, non acerba, non luctuoſa, ſed beneficii loco numerabitur. Illa mihi pacem & lætitiam nunquam perituram adferet. Has ego oculorum tenebras non invitus ſubibo, ut æternam lucem adſpiciam. Tu modo o ſalus mea, Fili Dei Domine Jeſu Chriſte, qui me ex inferno eruiſti, meque de manu mortis ſalvum feciſti, ſi unquam adfuiſti mihi, nunc in hoc ſupremo vitæ meæ mortalis articulo laboranti ades. Ad te animam erigo, tibi manus tendo, tibi æger hic & languidus ſpiritus ducitur, te invoco, te unice deſidero, tibi ſuſpiro, ad te confugio, a te opem peto, tibi me penitus trado totumque. O rex meus & Deus meus, qui hanc carnis humanæ in te ſuſtuliſti miſeriam, ut mihi aditus in cœlum pateret; qui in ara crucis ſanctam egiſti animam, ut ego in cruce exſpirans reviviſcerem: tu animæ tranquillitatem largitus es mihi, tu terrorem mortis ſuſtuliſti, tu vitæ parens, tu dux vitæ, ne derelinquas me. Domine Deus, ne diſceſſeris a me, feſtina ad ferendum auxilium mihi, Domine ſalu-

ſalutis meæ. O verbum æterni Patris, fac quæſo, ne unquam ex pectore meo evaneſcat illud verbum: *Hæc eſt vita aeterna, ut te verum Deum, & quem tu miſiſti, Jeſum Chriſtum, agnoſcant.* Illud verbum, quo latronem, cum iam extremum ſpiritum duceret, ſuaviſſime conſolatus es, ſancto Spiritu tuo in corde meo obſigna: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Fac igitur, ut placide ex hoc diverſoriolo emigret anima mea, & extremus ſpiritus meus ſanctiſſimo tuo & plane paterno corde excipiatur, ut qui ex te cœpit initium, tibi dedicetur, in te hic poſtremus vitæ meæ mortalis actus finiatur. Da, ut ex huius corporis compagibus te duce, ceu per mare rubrum, victor perrumpam. In manus tuas commendo ſpiritum meum, redemiſti me Deus veritatis. Nunc igitur ad requiem tuam ingredere anima mea, quia Dominus benefecit tibi, quia eripuit te de morte, oculos tuos a lacrimis, pedes a lapſu continet. Depugnavi præclare, curſum confeci. Nunc tempus eſt, ut in eumdem portum, ex quo egreſſus ſum, magna iactatus tempeſtate confugiam. Deinceps corona iuſtitiæ mihi repoſita eſt, quam ipſe Dominus in illa die mihi reddet. Munde vale, ſatis exercuiſti me, iam nunc quære alium, cui faceſſas negotium. O dulcis cœli regia! o ſuaviſſima patria ſalve! Hæc omnia paucis mutatis repetit Iohannes Roſa, profeſſor academiæ Ienenſis in quadam oratione.

E. R. P. morituri precatio:

Tu vero Deus, infinitæ miſericordiæ & philantropiæ, Rex & Domine Sionis tuæ, qui eſt populus fidelium tuorum, ex quo ego etiam unus ſum, tua gratia mera, tuoque gratuito beneficio & dono tuo prorſus in hoc natus, in hunc a te cooptatus, vocatus & evocatus, ut ſim & maneam in fidelibus tuis, conſors horum, fide in te mea, quæ quamvis languida in me eſt, fides eſt tamen, o ne obliviſcaris mei in calamitatibus meis, o adſis mihi hoc tempore, quo nunquam mihi magis fuit opus ope tua, morienti iam & conflictanti cum morte & mortiferis doloribus animi & corporis. Confirma ſpiritum meum Spirito tuo ſancto adverſus conatus & tentationes diaboli, nec deficiat fides mea, qui conſervet in me & corroboret promiſſiones ſalutis tuæ, ut perſeverem manere in te uſque ad finem. Sonet in auribus meis, iteret indeſinenter Spiritus ſanctus tuus meo ſpiritui in corde meo; illoquere hanc ſalutarem vocem in cor meum, inculca ei fiet tuum, dic meo ſpiritui tuo Spiritu vocem hanc tuam lætiſſimam & ſalutarem conſolationis tuæ: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quod unius fidelis fidei dicis & precibus reſpondes, id dicis & reſpondes omnibus, & pertinet ad ſingulos & univerſos, qui æque diligis univerſos tuos. Quod promittis minimo ex fidelibus tuis, mihi etiam promittis, qui ſum etiam ipſe ex tuis, quocunque loco; neque a te magnitudo culpæ, ſed pœnitentiæ & converſionis fides & veritas reſpicitur. Confirma me Spiritu tuo, ut te ſequar evocantem firma fide in locum eum, ubi fruatur ſpiritus meus conſpectu tuo & conſuetudine tua, & conſolationes percipiat Abrahamicas in quiete & pace & ſinu fidei & contemplatione gratiæ & beneficiorum æternorum tuorum & inchoato uſufructu horum & regni tui, inque gratiarum actione & celebratione tui, uſque ad tempus lætiſſimæ reſurrectionis corporis mei, quando reſuſcitatum corpus meum reddes animæ meæ, ut totus ego animo & corpore toto, perfecteque regno tuo fruar, completis prorſus pleniſque beneficiis omnibus ſalutis tuæ, qui dilexiſti me ab æterno, ante mundi initia, quando decreviſti & prædeſtinaſti mihi ſalutem tuam, ab incarnatione dilecti Filii tui, in quo & propter quem me diligis, & tum diligere cœpiſti a tanto tempore & omnes fideles tuos, quod probat mihi & perſuadet fides in te mea, cuius donum mihi contuliſti, de mera ſolaque gratia tua, qua conſervor. Hanc igitur mihi conſerva, confirma, auge. Hoc ſit mihi viaticum in itinere hoc meo ad te Sionico. Hæc ſit baculus mihi & pedum tuum per vallem miſeram, aſperam & aridam, quam peregrinor iam per tot annos vitæ meæ, per quos exſpectavi hunc diem, hanc horulam tuam & meam, qua me ad te

oces. Recordare Domine precum mea-
,quarum formulam tu noſti Pater, quæ
per multos annos vitæ peractæ meæ ad
cio languidius quidem & ſegnius,
n ſpiritus meus ipſe probare in me po-
ſed tamen per tuam gratiam aliquas.
ulo per caliginem mortis corporis
s. Ne dele lychnum fumantem, alli-
uaſſam arundinem, qui ſum & ipſe
ex minimis tuis, ſed tuus tamen, cu-
languida fides eſt, ſed fides tamen.
irma hanc mihi ſic, ne dubitem, me
ı ſtatim poſt mortem, quando emi-
it ſpiritus meus, inceptum tecum
Memento mei memoria miſericordiæ
o Domine Deus Pater Ieſu Chriſti Fi-
., & propter hunc noſter Pater, Deus
; & Deus ſancte Spiritus, Deus unice
bus perſonis, unum tria, tria unum.
:edemtor, ſalvator, σωτήρ, dimitte
m tuum in pace, redemiſti me Deus
s. In manus tuas commendo ſpiritum
n. Hodie ſim tecum o Chriſte in pa-
tuo, ab hora mortis meæ, a tem-
nigrantis ſpiritus mei ſim tecum, ſit
ıs meus, anima mea, qui ſum ego,
ad reſurrectionem corporis mei &
ı inde animo & corpore totus in toto
ı tuo æterno in æternum. Amen!
nde mihi inclamanti te Fili Dei Ieſu
e, itera migranti; oro iterum, vo-
iam in auribus meis, in corde meo
m tuum: *Hodie eris mecum in para-*
ut meum cor, meus ſpiritus hæc
nt & teneant ad extremum uſque, &
reret uſque ad finem fides mea, ut
iam a te divellar in omni æternitate.
ınc vocem tuam migret Spiritus
Amen: Hodie mecum eris in pa-

tola conſolatoria D. I. G.
amicum lethaliter aegrotantem.

lariſſime vir, mihique longe cariſſi-
ne, adlatum eſt ad me, in recidi-
e incidiſſe ac graviter omnino de-
re. Doleo certe ex animo non tam
quam tuorum vicem. Nota mihi
ſingularis tua pietas & patientia, ideo
nullus dubito, quin animo æquiſſimo, quidquid ærumnarum Deus imponit, ſis toleraturus. Verſaris in ſchola theologiæ practica, oſtendendum iam re ipſa, quid profeceris. Carnis adflictio iſta erit maximum ſpiritus incrementum. Beatiſſimum te hoc nomine iudica, quod ſancta cruce Chriſto conformeris, a mundo abſtraharis, & ad cœleſtis patriæ deſiderium exciteris. Languet caro, ſed certo crede, brevi revireſcet ac germinabit, ſi non ad hanc, certe ad cœleſtem & immarceſſibilem iſtam vitam. Circumſpice mecum, quid rerum in mundo iam agatur atque habeatur, quid quæſo eſt, quod ad vitam diuturniorem magnopere aliquem invitare poſſit? Re ipſa experior, vita diuturniore me nihil aliud lucrari, quam quod plura mala agam, plura videam, plura patiar. At mei, inquis, in mœrore maximo relinquendi: an vero exiſtimas, eos tibi magis curæ atque cordi eſſe, quam Deo, qui plus in eos impendit: ſapientiſſimus ille ac clementiſſimus Pater exactiſſime novit, quid tuis, quid tuorum rebus magis commodum ſit. Cogita non qua, ſed quo voceris, & quidquid doloris atque adflictionis in hoc gymnaſio, in quo iam ſudas, tibi exantlandum patientiſſime tolerabis. Spes præmii minuet dolorem flagelli. Chriſtianus es, ſortem chriſtianorum ne reſpue. Filius Dei es, utique ergo & heres: integram hereditatem accipe: in hac vita Deus filiis ſuis deſtinavit crucem, in futura tandem cœleſtis gloriæ lucem: in hac vita diſtribuit illis calicem tribulationis, in futura demum offeret calicem ſalutaris conſolationis. Caro non intelligit crucis myſterium, cave ergo, ne carnis iudicium ſequaris. Spiritu Dei renatus es, Spiritus iudicium ſequere, quodnam vero illud? Audi Spiritum in ſcripturis loquentem: *Beati qui lugent; quoniam ipſi conſolationem accipient.* Per multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum cœlorum: quod ſi ergo plurimæ te exercent tribulationes, collige ex eo, quod

in vera ad regnum cœlorum via ambules. Pugnas ſat ſcio, precibus; pugnabo tecum, vinces, mihi crede, imo vero Deo, qui id promiſit, crede: vinces & coronaberis. Vale cariſſime mi, & literis tumultuariis ignoſce, Dominus Ieſus confortet, roboret, ſuſtentet, & ad gloriam te evehat, Amen.

Alia eiusdem auctoris & argumenti.

Salutem & corporis, præſertim vero animæ a Chriſto incolumitatem!

Adlatum eſt ad me, reverende & doctiſſime vir, amice & frater in Chriſto coniunctiſſime, gravi iterum morbo te oppreſſum eſſe. Doleo ſane ex animo vicem tuam, præſertim vero tuorum, ſed ſolatur me pietas & patientia tua ſignis minime dubiis iam ante perſpecta. Adflictio illa corporis erit incrementum ſpiritus: corruptio hominis exterioris erit renovatio interioris. Incrementum tribulationis erit augmentum conſolationis. Ita enim nobiſcum agit archiatros ille noſter. Per amaram crucis medicinam animæ noſtræ ſanitatem procurat. Quod ſi forte morbus hoc nomine contriſtat, quod ſoleat eſſe mortis anteambulo, noris Chriſti morte mortem noſtram exſtinctam & in ſomnum ſuaviſſimum commutatam, ſi dormit Lazarus, dicunt diſcipuli, melius habebit: veri omnino iudices! Qui in Chriſto obdormiſcunt, melius habere incipiunt, ex maris fluctibus ad portus tranquillitatem, ex perpetua militia ad victoriæ coronam, ex variis terroribus ad plenam ſecuritatem perveniunt. Nec videatur præmaturus finis vitæ, quæ Deo maturuit. Diu eum peregrinati ſumus, tandem redeundum eſt domum. Quantum decedit huic vitæ, quæ eſt mors vitalis, tantum accedit illi, quæ eſt vita immortalis. Quis dubitet crucem luce, onera honore, adflictionem recreatione permutare? Quis non malit victor regnare cum Chriſto, quam miles pugnare cum diabolo? Involve te morti Chriſti, abſorpta erit mors tua: involve te iuſtitiæ Chriſti, deleta erunt peccata tua. Involve te lateri Chriſti, ab ira divina abſconderis penitus. Excedat atque excidat animo peccatorum pondus, obverſetur pondus ſatisfactionis Chriſti. Quid tam ad mortem commiſerit homo, quod Filius Dei ſua morte non poſſit ſanare? Eripiet te Dominus ex hac morbi morte, vel ad hanc vel ad alteram vitam. Quidquid Deo placuerit, tibi etiam placeat: ubicunque vivimus, Domino vivimus. Abnega te ipſum penitus, & voluntatem tuam divinæ reſigna voluntati. Novit ille rectius quid tibi, quid tuis utilius. Novit id ſapientiſſime, & procurabit benevolentiſſime. Pater enim eſt & talis Pater, qui ut te poſſit habere filium, unigenito ſuo Filio non pepercit, ut te conſervaret in morte vivum, Filium ſuum in mortem tradidit. Huic te crede, non fallet exſpectationem tuam: virtus illius in tua infirmitate perficietur, pugnabit in te & coronabit te: pugnabimus & nos tecum precibus. Vale in Domino, qui ſi volet, valebis brevi etiam corpore.

FINIS HVIVS LOCI.

SVPPLEMENTVM
DE MORTE
SPECIATIM
de exilio mortis Leibnitiano, ſeu duplici animorum corpore, craſſo uno, quod deponitur in morte, ſubtili altero, quod anima poſt mortem ſecum vehere dicitur,

AVCTORE
M. GEORGIO HENRICO MÜLLER,
Profeſſore & Miniſtro verbi divini in Academia Militari Stuttgardiana.

§. I.

Variis conſolationum argumentis, ꝗ mortis terroribus ſolent opponi, ungitur a nonnullis ſententia illa phiophorum quorundam tum antiquion, tum recentiorum, qui mortem ɔrſus exulare iubent, nec niſi craſſio- terreſtris huius corporis exuvias ab mo deponi ſolvique, ſubtilius autem pus quoddam, tanquam perpetuum mæ humanæ vehiculum, poſt fata oque illi adligatum manere ſtatuunt. n repetemus heic ea, quæ de hac opine in notis ad *tomum XVII.* Gerhardi, quidem ad *locum XXVII. cap. II. §. XVII. p. 28. ſeq.* iam leguntur, ubi ſcita rimis Leibnitiana copioſe ſatis & ex inuto exhibentur, inſimulque auctores ecipui, qui eandem ſententiam recentiori maxime ævo ſunt amplexi, recenſentur. Sed ſupplementi loco aliquid adiiciemus, quod facere poſſit partim ad notitiam literariam in hoc dogmate iuvandam, partim ad rem ipſam, qualis ſit, explicandam, vimque argumentorum, quæ vel in confirmationem ſententiæ illius, vel in adverſam partem adducuntur, demonſtrandam.

§. II.

Notamus ante omnia, fuiſſe iam ex philoſophis antiquiſſimis nonnullos, qui ſententiæ illi, a Leibnitio potiſſimum exornatæ, *de exilio mortis*, quodammodo præluſerint, mortemque proprie ſic dictam dari negaverint (1). Huc referri cumprimis poſſunt philoſophi *orientales*, itemque *Pythagoraei* atque *Platonici*, (2) quorum de animi poſt mor-

(1) Sententiam veterum uberius expoſuerunt Stanleius in *hiſtoria philoſ. chald.* ſect. II. cap. X. Clericus in *indice ad Stanleii hiſtor. philoſ.* ſub voce *reſurrectio.* Cudworthus in *ſyſtemate intellectuali, cap. V. ſect. III. §. XVI. ſeq. p. 1026. ſeq.* Moshemius in notis, ibidem adſperſis; quibus addi meretur Bruckerus in *hiſtoria philoſ.* paſſim, & cel. Dutensius, in *recherches ſur l'origine des découvertes, attribuées aux modernes, a Paris 1766. tom. I. p. 97. ſeq. 115. ſeq. tom. II. chap. V. p. 73. ſeq.*

(2) vid. Chr. Matth. Pfaffii diſs. de *ſomno animarum poſt mortem.* §. VI. p. 14.

mortem ſtatu decreta licet recondita ſint, multisque obnoxia difficultatibus, nec raro pro ingeniorum temporumque diverſitate, inter ſe ipſa diſcrepent, in eo tamen videntur convenire, ut animam non omni prorſus corpore exui, ſed cum ſubtili quadam materia coniunctam vivere adſeverent. Ex philoſophis *Pythagorae* familiæ addictis, ob cognationem opinionis aliquam cum *Leibnitii* ſcitis, præcipue nominandus heic nobis venit Apollonius Thyanæus, qui inter omnes ſuæ ætatis *Pythagoraeos* eminuit, tantamque nominis famam nactus eſt, ut poſt fata quoque honore plane inſolito atque divino adficeretur. Ex epiſtolis quidem, quæ, ut hodienum exſtant, *Apollonio* tribuuntur, adſertiones quasdam excerpſit, easdemque *hiſtoriae criticae philoſophiae tom. II. p. 150. ſeq* inſeruit b. Iac. Bruckerus, vir doctiſſimus, e quibus heic paucis notamus adſertionem XVIII. notæ illi formulæ, *ουδεν ουδε γινεσθαι, ουδε φθειρεσθαι των οντων*, congruam, hisque conceptam verbis: „ Vere nihil quidquam generatur, aut corrumpitur, ſed tantum conſpicuum fit modo, modo conſpectui ſubducitur rurſum, illud quidem propter materiæ craſſitiem, hoc vero propter eſſentiæ tenuitatem. „

§. III.

Quod ſpeciatim ad *Platonis* ſcholam adtinet, teſtimoniis Philoponi, (3) Procli, (4) Hieroclis, (5) Porphyrii (6) aliorumque, a Cudworthо adductis, ſatis conſtat, diſciplinam illam veterum pythagoræorum *de animo, corpore nunquam libero*, a Platone explanatam, communique ſectatorum eius adſenſu receptam fuiſſe. Sed de primis ſententiæ iſtius natalibus, de modo eam tradendi, de controverſiis ſuper ea exortis, de conſecutionibus inde elicitis, de adoleſcentiorum a veteribus ſeceſſione, difficilior eſt quæſtio, quam hoc quidem loco pertractare, inſtituti noſtri ratio non permittit. Pauca quædam præeunte Moshemio obſervaſſe ſufficiat. Et *primo* quidem inde ab ultima antiquitate, non tam a philoſophorum commentis, quam poëtarum fabulis populique opinionibus initia huius diſciplinæ repetenda eſſe videntur. Inprimis, cum vetuſtiſſimis *graecorum* temporibus traditum eſſet, animum hominis, ratione præditum puriſſimi ætheris eſſe partem, at ſimul cum corporeo quodam ſpiritu, ſive anima ſentiente, tanquam umbra corporis humani undecunque attracta, arcto quodam vinculo eſſe colligatum; *Platonici* huic opinioni ſua ſcita ita adcommodarunt, ut animum, quem a materia conflatum negant, præter hoc corpus adſpectabile, ſubtiliori atque cœleſti vehiculo adiunctum præciperent. Eſt autem, quod *ſecundo* loco notamus, *duplex* corpus illud ſubtile, quo veſtiri volunt animam; alterum *cœleſte*, purum, ſplendidum, luciforme (*σωμα αυγοειδες, οχημα αστροειδες και αιδιον*) currus ſeu vehiculum animæ perpetuum, in quo proprie ſe exſerat vis intelligentiæ; quod e cœlo ſive *aethere* depromtum, ſemper adſit animæ, nec ab ea divelli, aut exſtingui ullo modo queat: alterum naturæ inferioris, *aërium*, umbratile, vaporibus ſimile, quod forma & figura refe-

(3) in *prooëmio comment.* in *Ariſtotelem de anima*.

(4) in *comment.* in *Timaeum Platonis*, *lib. V. p. 320.*

(5) in *comment.* in *aurea carmina. p. 210. ſeq.*

(6) in lib. de *abſtinentia ab eſu animalium*, *lib. II. §. 38. p. 81. ſeq.*

referat hominem, humanisque ſenſibus & adfectibus maxime ſubſit; plerique *ειδωλον*, ſimulacrum nominant, alii *φυσιν*, *πνευμα*, *ψυχην πνευματικην*; & hoc quidem corpus animo, niſi ſacrarum vi exercitationum pauliſper abſtrahatur, in mortali hac vita conſtanter adhæreſcere, poſt fata autem, divulſum a probis caſtisque mentibus, cum vulgaribus & impuris iunctum, abire ad inferos, ſive alium quendam ſtatum experiri ſciſcunt. Quo diſcrimine corporis duplicis probe obſervato, haud difficile erit, varios nodos in hac veterum diſciplina obvios diſſolvere, variasque ſententias, quæ verbis diſcrepare videntur, re ipſa non diſcrepant, recta interpretatione inter ſe conciliare. Si quid tamen, id quod *tertio* monemus, veræ diſſenſionis in hoc dogmate apud ipſos platonicos occurrit, id omne ex diſceptationibus non de veritate quidem, ſed de *origine*, de *forma* atque *materia* corporis illius aërii, de *ſtabilitate* eius *loco*que poſt exceſſum ex hac vita proficiſcitur. Cum enim una ſtatuant, *corpus* ſive *ειδωλον illud* ab ipſa anima ex iis, quas peragrat, regionibus adſumtum eſſe: alii quidem elementa eius e variis provinciis cœleſtibus conflata, alii ſimplicis eſſe naturæ opinantur; alii humanam tantum referre formam, alii inprimis recentiores, per imaginandi facultatem pro adfectionibus animæ in aliorum animantium figuras mutari volunt: alii poſt terreni huius corporis diſſolutionem, ab homine ſapiente prorſus exui, alii nunquam ſolvi ab anima, purgatumque a fæcibus, in cœleſtes ſedes migrare autumant; alii denique ad inferos vel in ſubterranea loca deſcendere, ibique vel purgari vitiis, vel ſupplicia ſubire; alii incertis vagari locis, & circa ſepulcra maxime, donec diſſolvatur, oberrare præcipiunt. Atque hinc *poſtremo* deducenda ſunt ea, quæ de purgationibus animæ, a craſſo terrenoque corpore liberæ, de remediis, fini huic aptiſſimis, de ſpectrorum in hoc mundo oberrationibus, reliquoque animorum poſt obitum ſtatu, ſententiis non raro contrariis, atque fluctuantibus, imo plebeiis, in ſcholis platonicorum traduntur.

§. IV.

Eadem opinio antiquiſſima de vehiculo animæ corporeo, poſt mortem ſuperſtite, e gentilium diſciplina ad cœtum *chriſtianum* manavit, *priſcis*que illius *doctoribus* nonnullis, nominis fama clariſſimis ita placuit, ut ſuam facere ſacrarumque adeo literarum præſidiis undecumque conquiſitis eam munire, haud dubitarent. Horum in numero communiter recenſentur IRENÆUS, epiſcopus *Lugdunenſis*, (7) ATHENAGORAS,

(7) Adduci in hanc ſententiam ſolet locus IRENÆI, *lib. II. cap. XXXIV.* „ *manifeſtiſſime declaratum eſt*, *& perſeverare animas*, *& non de corpore in corpus exire*, *& habere hominis figuram*, (*ut etiam cognoſcantur*,) *& meminiſſe eorum*, *quae hic ſint*, *& dignam habitationem unamquamque gentem percipere*, *etiam ante iudicium*. „ Sed cum IRENÆUS animam corporis ſui ſpeciem ſervare adſerit; non veſtimento quodam corporeo circumdatam, ſed ipſam potius corpoream eſſe ponit, quod quidem aliud eius effatum manifeſtat: lib. V. cap. VII. *Incorporales ſunt animae*, quantum *ad comparationem mortalium corporum*.

ras, (8) Tertullianus, (9) Clemens Alexandrinus, (10) Origenes, (11) aliique, obſervante Pfaffio in diſſertatione modo excitata. Licet vero negari omnino nequeat, varia in eorum ſcriptis loca occurrere, quæ ipſos per-

(8) Athenagor. de *reſurr. mort.* *cap. VI.* *ſolam* dicit *manere carnem, quae colligandi, condenſandi, ac fovendi vim habet, nimirum, quae electa ſit a natura.*

(9) Ex narratione illa *Luc. XVI.* de divite & Lazaro, Tertullianus in lib. *de anima cap. VII.* hanc elicit conſecutionem: *effigiem animae humanam manere, & quidem eius corporis, quod unaquaeque circumtulit.* Idem tamen non diſerte profitetur, animos *in ſe ſimplices* poſt divortium a terreno corpore, ſubtili quodam vehiculo conſtanter uti; ſed eos ſequitur, qui animam *totam corpoream* eſſe, figuraque humana præditam contendunt.

(10) vid. Moshem. in *obſerv.* ad *Cudworthum*, p. 1069.

(11) Luculenta ſunt Origenis teſtimonia *adverſus Celſum*, lib. II. ubi de *ſpectris* ita commentatur: τα μεν ουν γενομενα περι ψυχης τεθνηκοτων φαντασματα απο τινος υποκειμενου γινεται, του κατα την υφεστηκυιαν εν τω καλουμενω αυγοειδει σωματι ψυχην. „ Spectra iſta larvarum non de nihilo adparent, ſed quia defunctorum quoque animæ ſuum quoddam corpus habent, quod græcis vocatur αυγοειδες. & lib. V. Ουτω λογος τις εγκειται τω σωματι, αφ᾽ου μη φθειρομενου εγειρεται το σωμα εν αφθαρσια. Ita in corpore inſitum quid intelligitur, quod ut ipſum non corrumpitur, ſic ex eo corpus reſurgit incorruptibile. „ Inſignis inprimis eſt locus eius *contra Celſum lib. VII. p. 353.* Η τη εαυτης φυσει ασωματος και αορατος ψυχη, εν παντι σωματικω τοπω τυγχανουσα, δειται σωματος οικειου τη φυσει του τοπου εκεινου. Οπερ οπου μεν φορει, απεκδυσαμενη προτερον αναγκαιον μεν, περισσον δε ως προς τα δευτερα, οπου δε επενδυσαμενη ω προτερον ειχε, δεομενω κρειττονος ενδυματος εις τους καθαρωτερους και αιθεριους και ουρανιους τοπους. Anima ſuapte natura incorporea & inviſibilis, in quocunque corporeo loco degat, opus habet corpore conveniente loci eius naturæ; quod interdum geſtat exuto priore, neceſſario quidem olim, ſed iam ad ſequentem ſtatum ſupervacuo: interdum priori ſuperinduitur, opus habenti meliori veſtimento ad regionem priorem æthercam cœleſtemque. „ Denique claris verbis adſerit Origenes, nullam prorſus naturam intelligentem, præter divinam, vacare corpore. Ita enim ille in lib. I. περι αρχων, cap. VI. „ *Solius Dei, id eſt, patris & filii, & Spiritus ſancti naturae id proprium eſt, ut ſine materiali ſubſtantia, & abſque ulla corporeae adiectionis ſocietate intelligatur ſubſiſtere.* „ & lib. IV. „ *Semper erunt rationabiles naturae, quae indigent indumento corporeo. Semper ergo erit natura corporea, cuius indumentis uti neceſſe eſt rationabiles creaturas.* Cæterum de hac Origenis ſententia, conferri meretur Hvetivs in *Origenianis*, *lib. II. quaeſt. IX.*

rpetuæ animi cum corpore commu-
oni favere indicent; tamen, ſi res pe-
tius inſpiciatur, diſcrimen non medio-
e in eorum ſententiis adparet. Fue-
nt enim, ut ipſe IRENÆUS atque TER-
TLLIANUS, qui totam animam *corpo-*
im, ſeu exile quoddam & ex ſubtiliſ-
ıa materia conflatum corpus eſſe exi-
marunt. Hanc igitur corpoream ani-
ım cum divina voluntate immortalem
e, & poſt fata perennare figuramque
eo & characterem corporis, quod in vi-
geſtavit, retinere ſtatuerint; factum
, ut animis corpore mortali ſolutis,
ıuem quandam materiam adiungere
lerentur. Alia ratio eſt eorum, qui
ilosophiæ *platonicae* præceptis imbuti, a-
næ naturam in ſe ſimplicem eſſe, omnis-
e concretionis neſciam docuerunt, ut
THENAGORAS, CLEMENS, ORIGE-
s. Nam hi quidem connexum illud
n ſcitis *Platonicorum* dogma adſcive-
ıt, animam ſubtili corpore ſemper eſ-
eſtitam. Aperte inprimis ORIGENES
profitetur, præter Deum, nullam prorſus naturam intelligentem corpore vacare; perpetuum itaque corpus, atque vehiculum quoddam æthereum adeſſe animæ, quaſi εἶδος χαρακτηριζον, ſimulacrum, terreni corporis forma atque charactere præditum, quod nulla ratione a natura hominis ſeparari poſſit, quod poſt obitum non raro viventium adpareat oculis, quod varias cum anima luſtrationes ſubeat, cuius denique cum anima coniunctio ipſam efficiat reſurrectionem.

§. V.

Quod vero ad *recentiores* adtinet auctores, præter eos, qui in notis ad GERHARDI *tomum XVII.* iam fuerunt adlegati, heic præcipue nominandi veniunt, ex *Anglorum* gente, NEH. GREW, (12) MALPHIGH, (13) BERN. CONNOR, (14) NIEUWENTYDTIUS, (15) IOSEPHUS GLAN-

 WIL-

(12) Plures medici *Angli*, quos inter NEH. GREW inſignem obtinet locum, recentiorum anatomicorum obſervationibus ſubnixi, eam adſciverunt opinionem, primigenia quædam eſſe ſtamina ſive elementa, quæ id, quod in corporis natura conſtans eſt atque neceſſarium, efficiant, poſt mortem quoque perpetuam habitura ſtabilitatem, ac in reſurrectione futura per novam materiæ acceſſionem denuo explicanda.

(13) de *ſemine vegetat.* p. 9.

(14) in *evangelio medici*, ubi p. 108. 109. *priſtinum corpus ex proprio ſemine renaſciturum* dicit, quamquam idem concedat, ipſa hæc ſemina telluri concredita, in minimas diſſolvi particulas; quod quidem a communi ſententia non abhorret.

(15) in *vero Coſmotheorias uſu*, *theorem.* XXIX. a §. 20. & ſeq. p. 872. diſtinguit corpus *viſibile* a corpore *proprio* & *inviſibili;* hoc autem pro *primigenio* habet *ſtamine*, quod ſecundum *Pſalmum* CXXXIX. 16. *glomi* inſtar *convoluti* ſingulas hominis partes, tenues quidem ac ſubtiles complectatur, idemque ſemper maneat, cum reliqua moles corporea, incrementis atque decrementis partium obnoxia, in perpetuo verſetur fluxu.

NEIL., (23) GEORGIVM VENZKIVM, *Th. D.* & *verbi divini miniſtrum Prenslavienſem*, (24) IO. THEOPHILVM TOELLNERVM, (25) *theologiae in academia Franco-fur-*

kungen von dem Urſprung, Fortpflanzung, groben und ſubtilen Gehäuſe, Tode, Auferſtehung der Seelen, und andern hieher gehörigen Wahrheiten, in 8. Præcipua, quæ in hocce ſcripto leguntur, momenta indicantur *in den Nachrichten von den neueſten theologiſchen Büchern, tom. IV. p. 584.* Sufficiat nobis, pro inſtituti noſtri ratione paucis hæc indicaſſe, auctorem ex ipſa *creationis hiſtoria a Moſe* deſcripta, argumentum petere ſententiæ ſuæ, quod quævis anima ſubtiliſſimo quodam corpuſculo ſit inſtructa. Dictum enim *Moſaicum: Gott blieſ ihm ein einen lebendigen Odem*, hiſce verbis illuſtrare adnititur: *Die Seele habe wie ein Odem Theilgen ein gedoppeltes Gehäuſe; ein äuſſerliches grobes Haeutlein an dem groben Körper, und ein inneres ſubtiles Haeutlein an dem ſubtilen Körper. Nach dem Tode, wenn die Seele den äuſſern groben Körper abgeleget, ruhe dieſelbe in der Grufft von allen ihren Bemühungen und Wirkungen; und das innere Gehäuſſe derſelben, als deſſen beſtändiger Gefärthe ſchlafe hier auch faſt ohne alle Empfindung, weil die zarte Glieder deſſelben noch nicht ausgewachſen, und an den Wirkungen der Seele einen Antheil zu nehmen noch untüchtig waeren. Dieſer Schlaf währe bis zur Auferſtehung, da die Seele mit einem vœllig ausgewachſenen Kœrperlein, und einem aus mancherlei Leibesſtäubchen zuſammengeſezten neuem wiewohl dem alten äuſſerlichen meiſtentheils ähnlichen Leibe hervorgehen werde. &c.* Prætermittimus heic ea, quæ de

ſomno animarum in ſubſequentibus auctor diſſerit.

(23) IO. FRID. DANNEIL, *conventualis monaſterii Michaelſteinenſis*, edidit *Helmſtadii 1749. Kräftige Troſtgründe der chriſtlichen Religion, die Schrecken des Todes zu beſiegen*, *cum praefatione* HENRICI MEENE, in 8. in quo ſcripto auctor ſententiam eorum, qui ſtatuunt, animam humanam poſt mortem corpuſculum aliquod ſubtile retinere, ſi non certam, ſaltim *ſolatii plenam* eſſe iudicat; quod quidem ſuo jam loco relinquimus.

(24) in tractatu, anno 1755. edito; *vom Zwiſchenzuſtande der Seelen nach dem Tode; p. 87 ſeq. & 99. ſeq.* ubi ſcripturam ſacram in ſuas ducere partes, atque hinc tenuia animæ indumenta illuſtrare, ſtudio non adeo felici adnixus eſt.

(25) Scriptor hicce acutiſſimus de hoc argumento diſſeruit, in *ſyſtemate theologiae dogmaticae*, *Norimbergae a. 1775.* typis exſcripto, p 708. ſeqq. variisque rationibus, ac præcipue ipſis ſacrarum pandectarum oraculis dogma de duplici animæ corpore ſtabilire adlaboravit. Pro certo enim ſumendum duxit, animam a terreno hoc corpore ſecretam, cum alio quodam non adſpectabili ac ſubtili arctiſſimam ſervare communionem; vehiculum autem iſtud rebus ſenſu percipiendis aptum, organisque ſenſus motumque adiuvantibus inſtructum eſſe, ut ope eius anima res externas intelligere, atque adpetere, natisque inde cupiditatibus

tana profeſſorem, haud ita pridem demortuum, aliosque, partim *neo-Origenianos*, (26) partim philoſophiæ *Leibnitianae* ſectatores. (27) Ex iis, qui hanc

ſen-

tibus teneri poſſit; naturam denique huius corpuſculi conſiſtere in primariis illis ſtaminibus, quæ inde a primo rerum ortu animæ cuivis tanquam propria a creatore adſignata ſint, in generatione primum evolvenda, deinde per nutritionem magis magisque explicanda, & per novam ſubinde materiæ accedentis congeriem ſic augenda, ut in externi corporis molem excreſcant, quod depoſitis adventitiis partibus ſolvatur in morte, ſuperſtite primo illo organiſmi fundamento, ſive machina ſubtiliori, eaque poſt mortem multo perfectiori, qua uti pergat anima.

(26) pertinet ad hos cumprimis *anonymus* ille *Anglus*, in libro, qui *Londini* a. 1707. 1708. duobus prodiit voluminibus, cum titulo: *phœnix;* inſertamque continet *epiſtolam* ſingularem *de Origene* & de præcipuis eius dogmatibus, ubi ex mente *Origenis* reſurrectio chriſtiana explicatur de *coniunctione animae cum corpore aetherio*.

(27) LEIBNITII ſcita, *de perpetuitate primorum corporis humani ſtaminum*, huiusque ſententiæ principia, *ortum ſcilicet atque interitum animalium non verum eſſe, ſed adparentem; generationem nonniſi augmentationem eſſe & evolutionem, mortem non niſi diminutionem & involutionem*, *ſalvo ſemper* ut LEIBNITIUS ipſe in *ep.* ad SEB. KORTHOLTVM, *ep.* CXCIV. p. 306. 307. pronunciat, *aliquo vitae gradu;* hæc quidem ſupra iam, GERHARDI *tomo* XVII. in *obſervat.* ad *cap.* II. p. 29. ſeq. fuſe expoſuimus, commemoratis inſuper præcipuis LEIBNITII adſeclis, ut BILFINGERO, WINKLERO, BONNETO, & e noſtratibus CANZIO, aliisque e quibus præcipue laudandi *cel.* PLOUCQUETUS, in *inſtitutionibus philoſophiae theoreticae, Tubingae* a. 1772. editis, & hoc anno 1778. denuo recuſis, *cap. de ſtatu animae poſt mortem*, §. 226-231. & Cel. BOECKIUS in diſſ. inferius nominata. De b. CANZIO ſigillatim addimus, virum huncce doctiſſimum in aliis quoque ſcriptis præter ea, quæ iam a nobis adducta ſunt, ſuam hac de re mentem uberius explicaſſe. Fecit id, partim in libello, cui titulus: *Ueberzeugender Beweiſſ aus der Vernunft die Unſterblichkeit der Seele betreffend*, qui *Tubingae an.* MDCCXLI. in 8. prodiit; partim vero *tomo* IX. *der Reinbeckiſchen Betrachtungen ueber die Augſpurgiſche Confeſſion*, qui *Berolini* anno MDCCXLVII. in 4 lucem adſpexit publicam. In *priori* enim libello de ſtatu animæ poſt mortem data opera egit, ac ſpeciatim animam hominis contendit, æque ac alios ſpiritus a Deo creatos corpore quodam ſubtiliſſimo eſſe veſtitam quod poſt mortem retineat. Ait enim diſertis verbis: *die Seele müſſe nach dem Tode noch ihren eigenen ſubtilen Leib haben, wenn ſie in die Ewigkeit gehe. Der ſey aus dem groebern Leib, welcher in die Erde geſcharret wird, wie ein Brandtewein aus alten weinhefen heraus gezogen.* (Qua comparatione adhibita idem dicit vir Doct. quod in *civitate Dei* §. 384. magis ad rem: *corpus illud ſubtiliſſimum, quod ex craſſiori in morte evolvitur, eſſe tantum craſſioris corporis partem & quintam eſſentiam; atque hae cœleſti mentis ſeparatae materia & quinta veluti eſſentia, relictum in ſepulcro pulverem denuo tingi & imbui*,

ut nova veſtiatur gloria.) conf. *die Nachrichten von den neueſten theologiſchen Büchern*, tom. I. p. 12. In *altero* autem libro, quem modo excitavimus, & quidem *pag.* 4. non tantum quæſtionem: *an ſententia recentiorum quorundam philoſophorum*, quod anima poſt diſceſſum ex hac vita tamen corpuſculum aliquod ſubtiliſſimum retineat, *mortis tollat exiſtentiam?* examini philoſophico ſubiicit; ſed & *pag.* 712. ex theſi ſemel adſumta, *daſs die Seele den beſten Theil ihres Leibes, nemlich die ſchnellen, fluchtigen und ſubtilſten Theilchen, ſo den groben Leib beſeelt und belebt haetten, mit ſich aus dem zerſtærten Kærper wegnehme, und dieſen ſubtilen Leib, als ein mittlerweiliges Werkzeug klarer Empfindungen zur Vorſtellung ſeiner groſſen Dinge anwenden werde;* varias deducit obſervationes. Licet vero *in den gelehrten Frankfurter Zeitungen anni* 1746. p. 573. beato Canzio ſeſe oppoſuerit vir quidam eruditus, qui ſub nomine *Wahrmundi* latuit, eiusdemque ſententiam argumentis quibusdam impugnaverit; eidem tamen reſpondit laudatiſſimus auctor *loc. cit.* p. 725. *ſeq.* ad cuius ſententiam propius acceſſit *anonymus* quidam, qui anno 1747. libellum germanico idiomate ſcriptum *Lipſiae* in 8. evulgavit, ſub titulo: *Geſchichte des heiligen Geiſtes*, inque eo pag. 93. illorum philoſophorum placita amplexus eſt, qui ſtatuunt, nullum ſpiritum a Deo creatum natura quadam corporea prorſus eſſe deſtitutum. Vid. de hoc auctore b. Krafftii *neue theologiſche Bibliothek*, *ſt.* 28. p. 733-746. Adiungimus eidem e noſtratibus b. I. C. Engelhardvm, *Decanum* quondam *Blabyrenſem*, qui in libello, *Ulmae* 1754. edito: *die gewiſſe und groſſe Seeligkeit derer, die in dem Herrn ſterben von nun an, biſs an den jüngſten Tag hin*; pro certo declaravit, animam poſt mortem ſubtili corpuſculo veſtitam manere, quod quidem cœleſte ſit, non ex *hoc*, ut aliis placuit, *corpore praeſenti* eductum, ſed a Deo conditum, mentique adiunctum; iſtiusque ſententiæ argumenta ex ſacris literis coëgit, cenſura eapropter notatus a Viro Doctiſſimo, Gottl. Imm. Siegfr. Mezger, *Superintendente* nunc *Pfullingenſi digniſſimo* in diſſertatione, quatuor abhinc luſtris *Editore* præſide defenſa, qua *de ſtatu animae poſt mortem recentiores quasdam controverſias* expoſuit, p. 27. *ſeq.* nec non a *celeberrimo* Boeokio, qui cæteroquin rationes ſententiæ Leibnitianæ philoſophicas ſingulari acumine confirmavit, theologicas autem parum valere ipſe ſtatuit, in *diſſ.* alio iam loco a nobis laudata: *de perpetuitate primorum corporis humani ſtaminum*, *Tubingae* 1770. Auctoribus hactenus recenſitis ſub finem addimus anonymum quendam philoſophum, qui coniunctionem animæ cum ſubtili corpuſculo poſt fata perdurantem recentiſſime propugnavit, & pro ſpecie, quæ animo ipſius obverſabatur, copioſe non minus quam adcurate explicuit in libro, *Berolini* a. 1777. edito, cui index: *Gedanken ueber die Seele der Menſchen und Muthmaſungen ueber den Zuſtand derſelben nach dem Tode, meiſtens auf Erfahrung gegründet, in vier Theilen. Nebſt einem Anhang von den uebrigen denkenden Weſen*, *tom. I. part. IV.* §. *259. ſeq. p. 15. ſeq.* Hic igitur varias inter opiniones de ſtatu animarum a præſenti corpore ſeparatarum præcipue etiam hanc proponit, animam acceſſione quadam-

ſententiam recentiori maxime ævo confutarunt, eminent Thomas Wisius, (28) Moshemius, (29) Pfaffius, (30) Valent. Ern. Loescherus, (31) Dan. Ger-

dam materiæ nunquam carere, nec niſi inſtrumenti ope corporei ea, quæ extra ipſam ſunt, percipere, cumque aliis communionem colere poſſe; idem vero inſtrumentum animæ neceſſarium, ultimum eſſe hominis ſtamen, *initium ſubſtantiae humanae*, radix atque fundamentum machinæ noſtræ, principium denique ſenſuum, *in ſe unum*, *conſtans in puncto quodam individuo*, e quo accedente materiæ craſſioris mole, tanquam veſte externa, ſecundum terreni corporis magnitudinem extendatur, imo per omnes corporis partes mira ſubtilitate ſeſe diffundat, humanamque adeo formam referat; cum vero partibus diverſis compoſitum non ſit, ſed pro externi corporis ſpecie continuatum, & umbræ inſtar extenſum, facilem illi reditum eſſe in priorem parvitatem puncti ſive ſeminis; diſſolvi vero vel deſtrui ob individuam unitatem non poſſe; ſemper itaque coniunctum manere cum anima, nec ab ea, exutis licet materiæ externæ acceſſionibus, unquam dimoveri; imo inde ab initiis rerum creatarum iam in ſeminibus, unde ſuo tempore evolvatur, animæ eſſe adſociatum. vid. §. 272-276. coll. §. 290. & 337. His poſitis auctor ingenioſus de toto hominis poſt mortem ſtatu varia elicit conſectaria, verbi gratia, ope ſubtilis ſui organi animam res externas ſubtiliſſimis ſenſibus eſſe percepturam; in pura quadam ſocietate cum aliis ſui generis mentibus victuram; ea penitius intellecturam, quæ a terrenis ſenſibus longe ſint remota; ipſa ſenſuum organa ad maiorem ſubinde perfectionem evectum iri; obiecta craſſiora corpus eiusmodi ſubtile tangere non poſſe; atque ita frigore, æſtu, voluptatibus doloribusve terreno corpori congruis liberos fore defunctos; novas ideas, novos ſenſus illis ſuggeſtum iri, natura, forma, viribus cauſiſque rerum internis, in quas nulla oculorum mentisque acies in mortali hac vita penetrare poſſit, plane detectis. Hinc etiam facilem docet eſſe explicationem *ſpectrorum*, quæ materia quadam craſſiore e regionibus aëriis ad corpuſculum animæ adſumta, non viſu tantum, ſed & auditu tactuque percipi poſſint; diſſoluto autem atque depoſito involucro illo adventitio oculis ſubductu evaneſcant. Quæ omnia aliis relinquimus diiudicanda, id unum notantes, totam ſententiæ huius compagem imaginandi potius vi, quam philoſophicis rationibus extructam eſſe, & eam maxime ob cauſam, quod corpuſculum illud animæ ſimplex ſimul atque extenſum, e puncto uno explicari, & in atomum viciſſim contrahi, partibusque inter ſe connexis tamen ſua natura diſſolui non poſſe dicatur, difficultatibus laborare vix expediendis.

(28) in *introductione ad opus Cudworthi*. p. 125. ſeq.

(29) in *notis ad Cudworthum*, p. 1079. ſeq.

(30) in diſs. *de ſomno animarum*, §. VI. p. 14. ſeq.

(31) *in der auſſerleſenen Samlung der beſten und neueſten Schriften vom Zuſtand der Seele nach dem Tod. Dresden. 1735. 8. pag. 670. ſeq.* ubi ſimul provocatur ad librum Windeti, *de vita functorum ſtatu*. p. 230.

DESIVS, (32) THOMAS REID, *Aberdoniae in Collegio Regio Profeſſor* hodie celeberrimus, (33) ut alios prætermittamus.

§. VI.

Sed iam progredimur ad conſiderationem præcipuorum *argumentorum*, quibus illa cum *veterum*, tum *recentiorum* quorundam ſententia, *animam corpore ſubtili ſemper eſſe veſtitam*, *idemque poſt fata ſervaturam*, vel defendi atque exornari, vel ab aliis impugnari ſolet. Miſſis quidem iis, in quibus opinionis iſtius adſertores quoad originem, naturam formamque vehiculi, quod animæ tribuunt, ipſi inter ſeſe diſſentiunt, utrum in *praeſenti* corpore ſeminis inſtar lateat, olim ex eo evolvendum, quæ communis eſt ſententia, an *cæleſte* quoddam ὄχημα ſuperveniat animæ a corpore ſemotæ; utrum inde ab initiis mundi ſimul cum anima exiſtat, inque ſeminibus *praeformatum* ſit, an in ipſa demum hominis procreatione coniungatur cum anima; utrum atomi habeat parvitatem, an iuſta hominis ſpecie per omnes corporis externi partes continuetur; & quæ plura ſunt hac in re controverſa; in id, quod caput rei eſt, inquirendum nobis erit, num animi perpetuo corpus quoddam, tenuiſſimum licet ac ſubtile coniunctum habeant, quod immortale, perenne ſit, conſtansque inſtrumentum, res ſenſibus percipiendi, corpora concitandi, inque ea, quæ extra nos ſunt, quantum natura animæ rerumque nexus patitur, influendi; quo etiam ſalvo manente atque incorrupto, mortis in hominem vis admodum frangi, imo fere nulla eſſe videatur, cum machina naturæ viventis nunquam deſtruatur, ſed craſſius tantummodo animi tegumentum diſſipetur.

§. VII.

Quæ *veteres*, ſive *Pythagoraei* atque *Platonici*, ſive *chriſtianae* eccleſiæ doctores pro ſtabilienda hacce ſententia adtulerunt, argumenta, ita ſunt comparata, ut nec ſingulari acumine philoſophico ſe commendent, nec ad convincendos eos, qui aliter ſentiunt, multum valeant, ſed opiniones potius *populi*, vetuſtate ſacras communique receptas uſu, & poëtarum fabulis exornatas, quocunque modo confirment. Et *primo* quidem hæc pleriſque ſtetiſſe videtur ſententia, nullam naturam, niſi divinam, ita ex ſeſe perfectam eſſe, ut corpore omni vacet, nec adiumento indigeat corporeo; *humanos* itaque animos nec ſentire, nec movere aliquid, nec rebus externis adfici poſſe, niſi per corpus. Si igitur terreno corpore diſſoluto, vivere, ſentire, in loco verſari pergant; non ab *omni* materiæ adiectione ſemotos, ſed ſubtiliori quodam integumento, cuius ope mundum cognoſcant atque adficiant, amictos eſſe oportere. Sed hæc adſumtio, licet a philoſophis recentioribus ingenioſius exculta ſit atque confirmata, tamen apud *veteres* nullo fere alio innixa fuit fundamento, quam quod a præſenti ſtatu noſtro ad futurum concluderent rationem, nec comprehendere poſſent, quomodo anima humana ſive alia quæcunque mens finita vitam vivat incorpoream, & ſine interventu machinæ corporeæ res extra ſe percipiat atque concitet; quæ argumentandi ratio quam lubrica ſit ac incerta, & propter limites intelligentiæ humanæ minime probanda, res ipſa loquitur. Cum *deinde* veteres ad *naturae humanae perfectionem*, vinculum animi cum corpore requirerent, atque exinde ſequi exiſtimarent, ut anima, ſi quidem ad maiorem ſubinde perfectionem poſt fata tendat, nunquam prorſus ſeparetur a corpore, quia in ſtatu naturæ ſuæ convenienti vivere debeat; id pro certo iam po-

(32) vid. eius *meletemata ſacra*, *ſive Iſagoge & exegeſis in caput XV. epiſtolae prioris ad Corinthios. Grœningae & Bremae a. 1759. diſput. X. §. 14. ſeq. p. 362. ſeq.*

(33) in *Recherches ſur l'entendement humain, traduit de l'Anglois. Amſterdam*, 1768.

:, quod demonſtrandum ipſis erat, *corpore ſecretas*, felices & perfe-e non poſſe, inque ſtatu vivere; ra ipſorum abhorrente. Provo-*rtio* ad ſimilitudinem *daemonum* ſi-*lorum*, quos materia vacuos ne-&, ſi non totos corporeos, certe ıra ſimplici & alia, quæ hanc in-, corporea, eaque ſubtiliſſima & conflatos volunt. Sed ne dica-hoc ipſum temere ſumi, corpore 1o veſtitos eſſe angelos; ab eorum one, ad ſtatum hominis poſt mor-qui totus divino ſubeſt arbitrio, firma eſt conſequentia.

§. VIII.

tilius multo *quartum* eſt argumen-quod a *ſpectrorum* viſis deſumunt, ıiam ipſa nitatur experientia, plu-conferre arbitrantur ad ſententi-corpore animæ adiuncto robo-1. Ita ratiocinari videas tum plu-eterum ſecundum Philoponi nar-m, a Cudworthо adductam, tum Origenem: ſpectra, cum videan-quod circa ſepulchra maxime fi-at, non *de nihilo* adparere, ſed functorum animæ *ſuum* quoddam abeant, quod ſive coarctatum, ſi-ribus aëriis auctum, in conſpe-currat, hominisque formam mem-organis diſtinctam plerumque re-licet anima pro ea, qua pollet, ındi facultate aliam quoque for-ſi imprimere poſſit. Sic vero qui unt, non modo in re, quam po-certa carent auctoritate, & com-ntum famæ dubiisque populi opi-s, iudicio non ſatis firmo atque adiungunt fidem, vel certa ſen-ſtimonia cum imaginationis ludi-nmiſcent; ſed etiam, ſi vel ſpe-i concedamus, ne efficiunt qui-quod volunt, animos cum corpo-am *ſemper* eſſe ſociatos. Quis e-certo adfirmet, ipſam eſſe de-functorum animam, quæ conſpicua cor-poris forma in terris verſetur; non natu-ram quandam ſuperiorem, quæ corpo-re undequaque formato, ſpeciem homi-nis imitari ſciat? Quis facultatem neget animæ, corpore ſolutæ, ex aëre ſive a-liis materiis, ſi divina ferat voluntas, ſpectabile corpus adſumendi, licet ſub-tiliori machina careat? Quis propter viſa inconſtantia, quæ interdum hominibus obverſantur, perpetuum conſtansque in-dumentum animæ adeſſe contendat?

§. IX.

Denique e vitae futurae conditione in-dividuam animæ cum corpore coniun-ctionem colligunt, in pœna præſertim, malis parata, ſententiæ ſuæ præſidium quærentes. Ita enim argumentantur: Animi hac vita exſoluti, & noſcunt ſeſe invicem, mutuaque gaudent commu-nione, & foventur, ſi puri probique hac vita exceſſerunt, & puniuntur ob malefa-cta. At fieri non poteſt, ut ſeſe invicem co-gnoſcant, cum aliis ſocietatem coëant, voluptates capiant, dolores percipiant, ni-ſi cum corpore ſociati ſint. Vehiculum igitur quoddam, a quo nunquam ſegre-gantur, poſt mortem ſecum ferant, ne-ceſſe eſt. Atque hoc argumentum Chri-ſtiani doctores nota illa Servatoris optimi de divite & Lazaro narratione firmari annisi ſunt; cuius quæ ſit vis in hac quæ-ſtione dilucidanda, infra demonſtrabi-mus, cum de documentis ſententiæ iſti-us theologicis diſſeremus. Id tantum ob-ſervare nunc iuvat, plures, præter cor-poris interventum, cogitari poſſe vias, qui-bus animi ſeſe internoſcere & ad mutu-am venire communionem poſſint; fieri etiam poſſe, ut, licet virtutum præmia, & vitiorum pœnas certo ferant, tamen vel prorſus non, vel non ſtatim poſt ex-ceſſum ex hac vita voluptatibus atque do-loribus *corporeis* adficiantur. Annon a-nimi, corpore nudati, perturbationibus internis, malefactorum conſcientia, di-

vinæque iræ ſenſu vehementiſſime excruciari poſſunt? demus etiam, ignem quo mali apud inferos torquentur, verum eſſe ac proprium; num ideo corpus, quod igne illo contingitur, *naturale* ac *individuum* animæ vehiculum eſt? Nonne ab ipſo Deo corpus futuro ſtatui conveniens *certo tempore* adiungi poterit animæ, per aliquod intervallum omni materia ſolutæ? Nonne divina virtute in *ipſis ſpiritibus* corpore liberis iidem ſenſus proxime excitari poſſunt, qui ſecundum rationem præſentis vitæ ex corporis commotione naſci ſolent? Sed hæc de firmamentis philoſophiæ huius corpuſcularis apud *veteres* uſitatis, iisque, ut vidimus, non admodum ſolidis adnotaſſe, pro inſtituti noſtri ratione ſufficiat.

§. X.

Videamus igitur argumenta, quibus *recentiores* dogma illud de perpetua animi cum corpore coniunctione muniendum duxerunt. Sunt illa partim *philoſophica*, ex animæ ipſius, actionumque, quibus defungitur, natura, vel etiam ex rerum convenientia atque ſimilitudine petita, partim *theologica*, ex ſacris literis hauſta, eademque diverſi omnino ad probationem efficiendam momenti. *Primum* diſpiciamus de *philoſophicis*. Ipſa videlicet *animi natura* philoſophis compluribus præcipuum ſuppeditat fulcrum ſententiæ adfirmantis, cum ex una parte *limites*, quibus humana mens circumſcripta ſit, ex altera *actus*, quos exerceat, in cauſam ſuam adhibeant. Ex *limite*, creatis mentibus quibuscunque non minus quam humanis conſtituto, ſequentes nectunt conſecutiones: fieri non poſſe, quin ſpiritus finitus res, quibuscum connectitur, confuſe percipiat; confuſas autem rerum perceptiones efficere notionem materiæ, atque adeo typum aliquem poſtulare, ſecundum quem dirigantur, & cuius mutationes cum animi ſenſibus proxime conveniant; ſequi igitur, ut ab hoc *typo conſtante* ſive *corpore ſuo* nunquam ſeparetur animus; in ipſo etiam illo perceptionum typo poſitos eſſe animi limites; naturas enim ſimplices, ſi typo quem ſequantur, careant, ſimulque viribus percipiendi movendique corpora præditæ ſint, non certas univerſitatis huius partes, ſed *totum ſimul mundum* cogitatione infinita complexuras atque agitaturas eſſe; corpus igitur ipſis adiunctum hoc inferre, ut virtus earum latius patere non poſſit, quam partes illæ materiæ, quas nactæ ſint animandas; ſin cogitandi & extra ſe agendi vis, animæ indita, finita ponatur, nec tamen aliquo typo externo circumſcripta, ſequi, ut vel multitudine rerum obiectarum mentemque invadentium opprimatur prorſusque perturbetur, cum omnia ſimul percipere nequeat; vel perceptiones rerum externarum, licet nimis multæ non ſint, ſaltim ſine ordine in animo naſcantur, vel ſi apte inter ſe invicem connexæ ſint, nulla in iis intelligatur ordinis ratio; neceſſe igitur eſſe, ut anima circumdata ſit corpore quodam conſtanti, typoque, ſecundum quem vis percipiens atque motrix pro ſitu eius in mundo hoc corporeo dirigatur, certaque ratione finiatur.

§. XI.

Huic argumento adfine eſt *alterum*, quod ab *actibus* animæ deſumitur, veteribus iam cognitum, modo recentioris philoſophiæ ſubtilitate magis excultum. Id breviter eo redit: Cum anima res externas ſenſu percipit, aut movet, aut quocunque modo ab iis adficitur, id fit omne per corpus, ipſi adiunctum; mens enim ſola, niſi inſtrumentum quoddam perceptionum, ſive corpus proprium ſociatum habeat, res corporeas nec cernere, nec ab iis impelli, nec vires ſuas in iis exſerere poteſt; ſi enim absque typi corporei interventu eas cognoſcat, conſequens erit, ut rebus externis non

vere

adficiatur, nec in eas influat, ſed
ım ſimulacris earum per *harmoniam*
ıdam *praeſtabilitam* inhæreat, & i-
inem materiæ; qua nunquam tan-
r, ipſa ex ſeſe producat atque con-
:t. Probabile autem eſt, rerum ex
ria conſiſtentium imagines nun-
n defore animæ, partim, quod iis
ıc vita adſueſcit, & exinde omnis
cognitionis ſuæ initia ſumit; partim
l mundus corporeus admirandum
loriæ divinæ theatrum, eiusque in-
ne maieſtatis divinæ cognitio, qua
menti ratione præditæ convenien-
eſſe poteſt, augetur atque adiuva-
partim, quod indignum videtur
a vita, & a felicitate futura alienum,
ralibus tantum rerum notionibus a-
m occupari, nihil experiri, nihil
e,resque externas plane non adfice-
Ex quo conficitur, mentes poſt ex-
m ex hac vita nunquam carituras
re, neceſſario illo perceptionum
, quo mundi corporei notitiam ſer-
, viciſſimque in illum agant. At-
ıæc duplex argumentatio, e natura
æ hoc, quo diximus, modo ducta,
ıi omnino ſpecie ſe commendat. Nec
n eius veritas ita evidens eſt, ut ni-
ſi opponi poſſit. *Limites* enim ani-
um in *interna* eius indole poni poſ-
non neceſſe eſt, ut per corpus limi-
umatur; quaſi terminatio quæcun-
xſiſteret ex materia, & anima id,
eſt, per corpus demum evaderet.
confuſa rerum perceptio conſtantem
typum externum, intimo eoque
olubili vinculo cum anima con-
n. Quoad *ſenſus* autem aliosque
actus res omnis *divini* eſt *arbitrii*,
oſtræ mentis acie decerni facile po-
num nexus animæ cum rebus cor-
s poſt mortem continuetur, num
s a corpore animis mundi huius
omena porro ſenſibus percipiantur,
ınima easdem perceptionum leges,
quibus in hoc orbe adſpectabili ſubiecta
eſt, etiam in futuro ſequatur, num ſen-
ſus & motus ſine corpore a natura animæ
plane abhorreat, annon aliis modis, ſi
ab impulſu corporum diſceſſeris, vel le-
ge aliqua præſtituta, vel divina virtute
proxime in animos influente notiones
corporum produci, apertæque divino-
rum operum imagines mentibus impri-
mi, & aliarum quoque cogitata cum ipſis
communicari queant. Quæ omnia a no-
ſtra quidem intelligentia adeo ſunt remo-
ta, ut caute ſemper atque circumſpecte,
nec ſine demiſſa potentiæ voluntatisque
divinæ cogitatione ferendum ſit iudicium.

§. XII.

Alteram argumentorum *philoſophi-
corum* claſſem pro perpetua animi com-
munione cum ſubtili quodam corpuſculo
conſtituit rerum *convenientia*. Nam *pri-
mo* cum *finibus divinis*, cum *perfectione
hominis*, cumque *futurae vitae ſtatu* per-
petuitas machinæ corporeæ iis, qui eam
defendunt, optime convenire videtur.
Vix credi poſſe dicunt, Deum hoc con-
ſilio creaſſe animal, ut altera ſui parte,
corporea nimirum deſtruatur, ſola
mente,ſuperſtite;ita genus quoddam præ-
cipuum rerum creatarum interiturum;
ita machinam corporis humani, admira-
bili constructam arte, miſere lapſuram,
divinæque laudis materiam imminutum
iri, quod quidem ſapientia Dei non pa-
tiatur; cogitandum itaque eſſe de peren-
ni organiſmi fundamento, quod intime
cum anima coniunctum efficiat naturam
animalis, nullisque obnoxium mutatio-
nibus in ipſo molis externæ interitu con-
ſervetur. Deinde machina corporea,
qua mens utatur, prorſus deſtructa, ſu-
munt, fore ut largiſſimus fons tum co-
gnitionis, tum felicitatis e ſenſibus natæ
exſtinguatur, progreſſusque perfectio-
nis valde impediatur. Infantes maxime,
ſi inſtrumento careant, quo res in mate-
ria conſiſtentes intueri poſſint, non habi-
tu-

turos, undè mundi corporei divinorumque operum imagines ſibi forment, & apertam Dei notitiam nanciſcantur; adultos autem in eo cognitionis gradu, quem in hac vita adſecuti ſunt, perſtituros, nec niſi ratiocinando in generalibus rerum notionibus verſaturos; id quod abſit ab hominis perfectione; ſapientiam itaque divinam poſcere, ut homo in ſtatu perfectioni ſuæ contrario numquam vivat, ſed divinæ maieſtatis ſpeculum notitiæque de mundo corporeo promovendæ auxilium conſtans in typo quodam materiali retineat. Verendum denique putant, ne deleto ſenſuum fundamento corporeo imagines materiæ prorſus deleantur ex animo, præſentisque adeo ſtatus recordatio tollatur; cum nonniſi *medio eodem*, quo primum fuerint excitatæ imagines rerum ſenſibus olim perceptarum, revocari poſſint. Hæc oblivio quoniam futuræ vitæ conditioni adverſetur, pœnarumque & præmiorum, quæ poſt mortem exſpectant homines, rationem infringat, ſi quidem in eo, qui vitæ anteactæ memoria caret, ſeque eumdem, qui fuit, eſſe non cognoſcit, lex talionis nihil efficit; ſequi, ut machina animæ ſubtilior, neceſſarium illud memoriæ fulcrum, ſarta atque incolumis maneat.

§. XIII.

Porro ex *proportione* rerum, *caſuumque ſimilium comparatione* ingenioſam nectunt argumentationem. Annon, inquiunt, homo a prima inde origine cum materia, quam informat, arctiſſimo vinculo connexus eſt? Annon, quam primum cogitare incipit, materiæ imagines ipſi imprimuntur, omnisque eius cognitio ſenſuum uſu perficitur ac finitur? Annon in quocunque vitæ ſtatu comite utitur corpore, quo ſine nec percipit quidquam, nec agit, nec patitur? Quidni igitur, ſi terrenum corpus concidat, materiæ ſubtiliori, cui tanquam ſociæ & adiutrici actuum ſuorum conſuevit, poſt fata adligatum cenſeamus. Et quis contendat, futurum, cui nunc aptamur, ſtatum ita differre a præſenti, ut homo materia ſocia porro non habeat opus? quaſi fines, propter quos corporibus ſociari, cumque adſpectabili mundo connecti nos voluit divina ſapientia, in hanc ſolummodo vitam eſſent incluſi. Sed perpetuitatem machinæ cum anima coniunctæ ipſa quoque *eius initia* indicare videntur. Nam ex Leibnitii ſententia non in humana demum procreatione exiſtere incipit, ſed antea iam adfuit, in ſeminibus ſuis ſecundum naturæ leges præformata; cum generatio non ſit niſi ſtaminum, quæ corpus efficiunt, explicatio atque evolutio. Quemadmodum igitur animal tum, cum naſcitur, non incipit vivere, ſed explicari, craſſiorique & adſpectabili integumento indui; ita in morte non interire ſumendum, ſed involvi ac contrahi, inque alium vitæ ſtatum tranſire, illæſis primis machinæ ſtaminibus, quæ pro futura quidem conditione commode carere poterunt involucris adventitiis. Quid enim veriſimilius, quam alteram iſtam ſtatus noſtri mutationem, qua vita privari, corpusque deponere videmur, reſpondere priori illi, qua vitam corpusque, elementis ſuis iam implicitum, videmur accipere. Poſtremo perpetui illius corpuſculi defenſores naturam, *transformationum* amantem, in partes ſuas vocant. Quod enim aliis animantibus, ut inſectorum plurimis accidat, ut aliam atque aliam nanciſcantur ſpeciem, alium quoque vitæ habitum, vitæ principio incolumi manente; id ab hominis natura negant alienum eſſe; maxime, cum primorum corporis germinum evolutio, quæ fit in ortu hominis, ad ſuſpicandum ducat, alios ſupereſſe ſtatus, quibus machina ſubtilior, deſtructionis expers ſenſim ſenſimque præparetur.

§. XIV.

§. XIV.

Hæc igitur argumenta illa ſunt, a convenientia & proportione rerum deducta, quæ omnino non mediocre produnt acumen, nec perſuadendi vi deſtituuntur, præſertim, ſi quis id, quod efficere debent; antea votis expetat, adeoque, ut fieri ſolet, ad credendum, quod optat, ſit proclivior. Verum tamen, ne quid diſſimulemus, ſi res curatius atque ex omni parte penſitetur, nobis quidem non ita certa atque perſpicua eſſe videntur, ut ſua luce ad adſenſum cogant. Nam primo quædam *fundamenti* loco habent, quæ non omnes conceſſerint; rerum videlicet corporearum imagines ſine corporeo ſenſuum inſtrumento ab anima ſuſcipi non poſſe; perpetuam mundi corporei intuitionem neceſſario requiri ad perfectiones Dei cognoſcendas, gloriamque eius illuſtrandam; præter eam, quam nunc uſu novimus præſentis vitæ conditioni adcommodatam, nullam dari aliam cognitionis perficiendæ viam; ſenſuum radicem atque fundamentum in propria quadam machina interiori ineſſe; corpus animalis ante quam naſcatur, in ſeminibus latere involutum, cum tamen, id quod aliis placet, ſeminis indoles non compagem corporum præformatorum, ſed niſum ad ſimilium procreationem ſecum ferat. Deinde *ſapientiae divinae* fines, quos humani quidem ingenii acies perſpicere nunquam poterit, liberiori, quam par eſt, iudicio ſubiiciuntur, ſi in his tenebris decernendum nobis ſumamus, quid ſupremi arbitri conſilium poſcat, quid futuris hominum ſtatibus rerumque nexui conveniat, necne. Quodſi vero multa, quæ iam non intelligimus, ad perfectionem hominis, corpore ſoluti aliquid conferre poſſunt; inſuperque prorſus divini res arbitrii eſt, utrum homo poſt mortem aliquamdiu in definito quodam perfectionis gradu perſiſtat, an ultra ſubinde progrediatur; utrum ſui ipſius rerumque ſpiritualium intuitioni immoretur, an corporum quoque ſimulacra ſibi repræſentet; utrum per ſenſuum inſtrumenta, an alio quocunque auxilio rerum externarum ſive præſentium, ſive præteritarum ideæ menti adferantur; ſane nos providos eſſe decet atque modeſtos, nec ex noſtræ cognitionis modulo omnia metiri, cum diſputationem de hominis poſt fata ſtatu, convenientiæ ſive moralis neceſſitatis nomine firmamus. *Tertio* ex argumentis illis plus videtur conſequi, quam efficere debent. Cum enim ſubtilius animi vehiculum propugnant, externi corporis perpetuitatem ſimul inviti defendunt. Quantum quidem experientia nos docet, in nexu cum mundo corporeo, *hoc*, quod nunc geſtamus, corpore adſpectabili carere non poſſumus. Atqui ſi eodem, quo nunc utimur, & ſentiendi & in corpora agendi adminiculo ſemper nobis eſſet opus; ſi ſine eo in ſtatu naturali ac perfecto vivere plane non poſſemus, parsque præcipua cognitionis & felicitatis noſtræ nunquam non poſita eſſet in ſenſibus, quoniam huius vitæ ratio id tulit; res ipſa poſtularet, ut animus a terreno corpore (hoc enim ipſi non omnino fruſtra ſocium datum eſt) nunquam divelleretur. Num denique momentum comparationis, hominem inter & alia animantia inſtitutæ aptum ſit atque ſufficiens, cauſæ præſenti; viderint alii. Id unicum addimus, ſi, quod quidem facile concedi poteſt, quædam ex argumentis hactenus adductis ſtabilitatem ultimorum corporis ſtaminum evincant, locumque faciant coniecturæ, animam non ſemper carituram corpore; tamen vinculum animi conſtans atque continuum cum illis ſtaminibus corporeis nondum eſſe demonſtratum.

§. XV.

Expoſitis rationibus philoſophicis tranſimus ad ea opinionis adfirmantis fulcra, quæ defenſores eius nonnulli ex

ſacris literis petenda duxerunt. His, quantum inſit roboris atque virtutis ad id, quod debent, efficiendum, mox cognoſcemus. Sunt autem alia divinarum pandectarum loca, quæ vehiculum animæ perpetuum *proxime* indicare, alia, quæ *remotiorem* eius ſignificationem habere videntur. *Praecipuum*, quod in iſta cauſa adhiberi ſolet, dictum exſtat *1. ep. ad Corinth. cap. XV. 36. ſeq.* e quo varios ſententiæ ſuæ nervos depromunt ſtaminum fautores perennantium. Quod enim *Paulus* corpus hominis demortuum, ac in reſurrectione denuo proditurum comparat cum grano tritici, terræ commiſſo, marceſcente primum, deinde per virtutem ſeminis in novam plantam effloreſcente; id ita interpretantur: corpori, quod iam geſtamus, externo inditum eſſe ſemen quoddam, vitali præditum virtute, omnisque corruptionis expers, quod adventitia hac mole abſumta atque diſſoluta, non modo comes animæ maneat, ſed novis etiam particulis donatum, novaque conſpicuum forma, iuſto tempore emergat; non ſecus ac ſemen terræ mandatum, ex ſicco mortuoque corpore viride, germinans, plenis ariſtis exſurgit. Atque ad hæc corporis humani principia referunt *qualitates illas*, quas apoſtolus corporibus tribuit, nova olim pulchritudine atque claritate veſtiendis; ἀφθαρσίαν nimirum, δόξαν, δύναμιν, totamque indolem ſpiritualem, quæ efficiat, ut ad ſummam tenuitatem atque ſubtilitatem redacta, nunquam diſceſſuro animata ſpiritu, futuri ſeculi ſtatui prorſus conveniant. Sed valde verendum eſt, ne hac ratione verba apoſtoli in ſententiam a mente eius alienam temere vertantur. Nam *primo* non de corpore loquitur, animæ *ſtatim* poſt mortem adiuncto, ſed divina virtute in futurum reſtituendo atque innovando. *Deinde* comparationem corporis defuncti cum frumento ſeminato non eo *fine* adhibet, ut corporis olim prodituri naturam, modumque, quo reſtitutio eius explicari poſſit, luculente declaret; ſed potius, ut difficultates in doctrina de reſurrectione obvios e medio tollat, & obiectiones ſecus ſentientium, qui mortuorum reſuſcitationem ab ipſo Deo effici poſſe negant, repellat argumentatione ducta a ſimili virtutis divinæ documento, quod conſpicimus in regerminationo ſeminum terræ concreditorum. Granum, inquit, vitæ expers, corruptum in gremio terræ atque putrefactum reviveſcit, novæque vitæ capit incrementa ex vi, a conditore rerum omnium ipſi inſita; quis igitur dubitet, quin eadem illa potentia Dei ſumma in hominum corporibus vita donandis ſeſe exſerere poſſit, licet *modus* rei a nobis minime perſpiciatur. Quoad *qualitates* autem huius corporis (ita pergit) non eſt, quod offendamur, ſi certo ſenſu a *praeſenti* corpore diſcrepare, longeque illuſtrioribus adfectionibus indui, alio ſenſu non ab eo differre dicatur. Eadem enim iterum eſt ratio ſeminis, quod cum e terra renaſcitur, magnitudine, forma, compagine partium aliud eſt, quam prius fuit, *natura* tamen idem manet, ac proprium corpus profert, non alienum. Concedamus vero, Pauli verborum hanc eſſe ſententiam: ſemen perenne, quod corpori noſtro innatum ſit, proditurum in reſurrectione; num exinde ſequitur, ut animæ tanquam neceſſarium integumentum individuo nexu ſociatum ſit, nec ſolvendum ab ea in morte, nec denuo cum ea coniungendum. Denique, quomodo ſuperior iſta, quam vidimus, dicti paulini interpretatio cum reliquis apoſtoli ſcitis de mortuorum reſuſcitatione conciliari queat, id quidem eorum, qui in rem ſuam hoc dicto abuſi ſunt, periculo committimus.

§. XVI.

Alterum, quod adferunt, ſacræ ſcripturæ teſtimonium eſt 2. Cor. V. 1-6.

o loco ſingulare ſententiæ ſuæ præſi-
ā reperire ſibi videntur, ſequentibus
moti rationibus. Quum Apoſtolus
rentiam conſtituat inter την επιγειον
ν οικιαν του σκηνυς, & την οικοδομην
θεου, οικιαν αχειροποιητον, αιωνιον
οις ουρανοις, quam deinceps το οικη-
ν ημων το εξ ουρανου adpellat; ſumunt,
lum hoc ac terreſtre corpus, quod
te diſſolvatur, opponi ætherio illi at-
cœleſti animæ vehiculo. Hanc au-
eſſe volunt vim ſimilitudinis partim
micilio, partim ab indumento de-
tæ, ut, quod de externo corpore di-
r, idem de inteſtino illo atque cœle-
aleat, animam eo circumdatam ſeu
itam eſſe; nec adfectionem modo ali-
m aut ſtatum, in quo degat, ſigni-
ri, ſed ipſum corpus animæ proprium
ie perpetuum. Atque hoc corpuſcu-
iam nunc adeſſe adſerunt animæ
juam σκηνος, ſive tabernaculum eius,
xterna terreſtrique domo incluſum,
quidem ORIGENES ab eo, quod επι-
ς οικια indicet, diſtinguit το σκη-
) idque præſenti in vita *medium* quaſi
nperfectum, donec exſtincto terreno
ore in ætheriis regionibus ad perfe-
n gloriam atque claritatem ſtatui cœ-
um adcommodatam divina virtute
lucatur. Urgent præterea, quod non
ratione apoſtolus de *praeſenti tempo-*
dſeveret, nos cœleſte illud domici-
n iam habere; non itaque poſt hanc
m demum eſſe exſpectandum, ſed
nunc ab ipſo Deo exſtructum; eaque
natum ratione, ut hominem perci-
idis rebus cœleſtibus idoneum red-
, quo adſumto, perceptiones atque
moribundorum admirabilia, atque
illa Pauli exſtaſis 2. Cor. XII. 2. 3.
lem habeat explicationem. Ut vero
ius ſententiæ ſuæ concilient robur, &
mam nunquam nudatum iri corpore,
ſpicuis Pauli verbis demonſtrent, v. 3.
ioni favent ab eo, quam communis
habet textus, diverſæ legentes εκδυσα-
μενοι, pro ενδυσαμενοι; quaſi apoſtolus
doceat, nos exuto licet hoc mortali cor-
pore, ſubtiliori tamen vehiculo ſive cœ-
leſti integumento non carituros. Quæ
omnia ex v. 6. firmari contendunt in-
terno quodam ſenſu & ſanctiſſimi ſpiritus
teſtimonio, quod efficiat aliquam veluti
anticipationem corporis illius cœleſtis at-
que immortalis.

§. XVII.

Diſpiciamus, an firmo ſatis funda-
mento nitatur hæc dicti Paulini ad rem
præſentem adplicatio. Omnino quidem
terrenæ huius domus noſtræ tabernacu-
lum opponitur ædificio, quod ex Deo
habituri ſumus, αχειροποιητῳ, æterno
in cœlis. Sed σκηνος ab οικια differre,
& in ea includi, id certe adverſatur tum
indoli ſermonis, (eſt enim σκηνος vel
σκηνωμα, ipſum hoc corpus caducum,
in quo tanquam in fragili tentorio ani-
mus noſter habitat, cf. 2. Petr. I. 13.) tum
contextui ſententiæ paulinæ, ſi quidem
v. 4. clariſſime dicitur: nos velut onere
preſſos gemere, meliusque & immortale
domicilium deſiderare, dum in hoc de-
gimus σκηνει, *miſero* ſcilicet *gravique* a-
nimæ tabernaculo. Quæritur autem, quid
ſit domicilium illud cœleſte, quod *hoc* ex
terra conflatum conſequetur? Num forte
inepta prorſus eſt atque abſurda interpre-
tatio, το οικητηριον reddens per manſio-
nem vel commorationem cœleſtem, quæ
ſanctorum obtingit animis, cum ſoluti
hac vita, apud Deum æterna fruuntur
beatitate. Ioh. XIV. 2. Quid enim impedit,
quo minus *animi* dici poſſint habitare in
domiciliis cœleſtibus, & maxime poſt
reſurrectionem reſtituto corpore, gloria
& lætitia quaſi veſte indui, modo ne ſimi-
litudo longius, quam par eſt, extendatur.
Sed largiamur, Paulum reſpicere cœleſte
illud atque immortale corpus, animæ poſt
hanc vitam a Deo adiungendum; id quod
partim cum antecedentibus, partim cum

oppoſitione terreni corporis, adductaque indumenti imagine optime convenire videtur; annon, quæſo, ex ſententia Apoſtoli rectius intelligitur corpus glorioſum, quo *noviſſimo die* induemur, quam *inteſtinum* quoddam ac ſpirituale, nunquam ab anima ſemotum? Enim vero quod v. 1. dicitur, nos *habere* illud domicilium; id non ita ſtricte ſumendum, ut futurum tempus excludat; cum non inſolens ſit ſcriptoribus ſacris, præſens ponere pro futuro, nec abhorreat a communi loquendi uſu, ſi quid certo futurum, aut iam præparatum ſit, id pro præſenti habere; ipſaque inſuper interpretatio Paulina adſit, qua præſens *εχωμεν*, v. 3. per futurum *ευρεθησομεθα* explicatur. Lectionis autem varietas, v. 3. occurrens, in quamcunque trahatur partem, pro vehiculo animæ perpetuo nihil efficit. Nam ſi cum Pfaffio aliiſque legas *εκδυσαμενοι*, hoc ipſum arguit, diſſoluto demum corpore terreno, ætherium quoddam vehiculum nobis conceſſum iri, adeoque fieri poſſe, ut anima, antequam nova induatur veſte, corpore prorſus exuta vivat. Sin, quod probatorum exemplorum auctoritas ſuadet, conſuetam lectionem *ενδυσαμενοι* retineas, facile adparet, hoc eo ſpectare, ut ſignificet, eos, quos dies noviſſimus vivos deprehendet, *cum corpore* confeſtim immutando deprehenſum iri. Sed non aliud corpus ab Apoſtolo innui, quam id, quod in reſurrectione accepturi ſumus, manifeſta huius loci argumenta produnt. Optat Apoſtolus, ut cœleſtem nanciſcatur habitationem, & immortali induatur corpore, quod conditorem habeat Deum. Quod vero votis expetit, ut depoſitis caduci huius corporis exuviis per Dei potentiam ſibi reddatur & ſuperinduatur glorioſum atque ſempiternum, id inde a nativitate, *naturali* vinculo animæ ſociatum eſſe, quis contenderit? An naturale animæ vehiculum dici poteſt domus *ex Deo*, receptaculum *αχειροποιητον*, æternum in cœlis? An neceſſario vinculo cum anima ſemper continetur, quod poſt mortem demum induemus? An rei, quam iam poſſidemus, anxio tenemur deſiderio? Planum igitur certumque eſt, hunc locum agere de indumentis *reſurgentium*. Eiusdem reſuſcitationis vitæque æternæ pignus habemus ſpiritum, a Deo credentibus datum, ut eos promiſſionum divinarum certos faciat. At ſi quis ſtatuat, *ſpiritum ſanctum* teſtari in nobis ſubtilis atque ætherii corporis, quod nunquam non animæ adiunctum ſit, veritatem, quia iam nunc *anticipatam eius notionem* habeamus; is profecto a *ſua* notione ad eius *cauſam* vitioſo orbe concludere, & quamcunque animi ſui ſpeciem ſive viſionem eodem divini teſtimonii prætextu munire poſſe videtur.

§. XVIII.

Provocant *tertio* ad narrationem illam ſervatoris de *divite* & *Lazaro*, *Luc. XVI.* propoſitam; eaque confici putant, defunctos nunquam non uti corpore & mutuo quodam conſortio, quoniam in certo ſint loco, colloquantur ſecum invicem, voluptatum ſive dolorum ſenſu corporeo adficiantur, uti *Lazarus* in ſinu *Abrahae* ſolatium & quietem percepit, ſupplicia in carcere *opulentus*. Sed ne moneamus, narrationem illam figuratam eſſe, & imagines futuri ævi, ad exemplum mortalis vitæ expreſſas proprie accipi non poſſe; quid quæſo diſcriminis hunc inter & futurum ſtatum remanebit, quid reſurrectione erit opus, ſi oculis, auribus, lingua, digitis aliiſque membris corporis eo, qui a ſervatore adumbratus eſt, modo uti pergant homines. Et num quæſo conviviis intereſſe, adcumbere, ſiti ardere, pocula quærere, defunctis convenit, quod ſumi debet, ſi fas ſit, *propriam* loci illius ſignificationem tueri? Demus etiam, animos hominum poſt exceſſum ex hac vita una eſſe, ſeſe invicem

in-

noſcere, cogitationes ſuas cum aliis
municare; (quod tum ex adducto
Luc. XVI. cogitur, tum ex aliis, v.
m mortui dicantur *congregari ad pa-*
& ad populum ſuum; cum Chriſtus
XXIII. v. 43. latronum alteri pro-
rit, ipſum inde a die mortis partem
habiturum in *paradiſo*, quæ vox ex
nuni temporum illorum uſu ſive ſta-
, ſive locum mediæ poſt hanc vitam
tatis ſignificavit; cum Apoc. VI. 9.
1. ſocietas animarum, ſub altari cla-
ium repræſentetur;) hoc, quid-
ſit, elapſis ex hac vita animis cor-
adeſſe, non probat, niſi certis &
ſitis rationibus confirmatum ſit, ad
nctionem mentium mutuamque
nunitatem neceſſario requiri corpo-
nculum; qua de re ſupra ſententiam
am aperuimus. Illa autem dicta, qui-
oquela, clamor, auditus ſive defun-
ſive cœlitibus quibuscunque tribui-
ut (præter Luc. XVI. & Apoc. VI.)
ionium Pauli, 2. Cor. XII. 2. 3. ad-
antis, ſe ρηματα αρρητα percepiſſe;
mantur pro machinæ, cuius ope
re atque audire alios liceat, peren-
; verendum ſane, ne eodem iure
eri poſſint ad neceſſitatem craſſiorum
iorum adſerendam; quia in locis
mago, indigentia & ratio univerſa
vitæ transfertur ad futuram condi-
n. At, pergunt, ipſius *ſervatoris ex-*
m, & ſermo eius Luc. XXIV. 37-39.
nctionem animæ perpetuam cum
i quodam corpore ſtabilire videntur.
ectus fuit ſuis poſt reſurrectionem
aginta dies, *ſubtili* veſtitus corpore,
nunc coarctatum ſenſus aliorum ad-
it, nunc explicitum ac tenue red-
oculis ſubducebatur. Quid hoc ad
Imo, inquiunt; nam corpus Chriſti
io fuit ſtatu, nec terreſtre ac craſſum,
eleſte & perfecta lucens gloria, de-
rum fortaſſe conditioni reſpondens,
in cœlos eveheretur. Hoccine vero
firmum eſt ſacrarum literarum ſuffragio,
quod in eiusmodi rebus omne fert pun-
ctum? Silent quidem prorſus, imo con-
traria fere adferunt documenta, & tota
illa coniectura de *medio* Chriſti corpore
incerta nititur ac fortaſſis male adhibita
Origenis auctoritate. Inſtant, diſcipulis
inopinata magiſtri e mortuis excitati præ-
ſentia perterritis, ſpectrumque adeſſe exi-
ſtimantibus, dici a Chriſto: *ſpiritum nec*
carnem habere, *nec oſſa*. Ex his verbis eli-
ciunt, animas defunctorum *ſolidis quidem*
& concretis carere corporibus, *nunquam*
vero carere *ſubtilibus*. Sed quis argumen-
tandi legum gnarus hanc probaverit con-
cluſionem æque inſolentem ac debilem,
quæ ex adſerto negante ſententiam adfir-
mantem cum ea minime connexam extor-
quet, quaſi idem eſſet: a ſolido corpore
abſtractum eſſe, & tenui uti vehiculo.
Cum vero e *Samuelis* poſt mortem evocati
hiſtoria opinionis ſuæ robur petunt, te-
nenda ſunt ea, quæ antea iam §. VIII. ge-
neratim de ſpectrorum viſis monuimus, ne
dicamus, in illa re fraudis ſive a *pythoniſſa*
Endorea; ſive ab ipſo *Daemone* commiſſæ
ſpeciem deprehendi haud obſcuram, &
ſimulacrum *Samuelis* non verum fuiſſe, ſed
arte effictum, *Moſis* autem & *Eliae* exem-
pla nihil evincunt; ſi quidem alter aut e
mortuis antea excitatus, aut adventitio in-
dutus vehiculo, alter eodem, quod poſt ter-
renam vitam in cœlum adduxit, ſed, ut cœ-
litibus convenit, glorioſo corpore veſtitus
comparuit.

§. XIX.

Levioribus quibusdam argumentis, quæ
defenſores corpuſculi perennis ex ſanctio-
ribus literis depromunt, ſigillatim excu-
tiendis non immorabimur. Abutuntur
potiſſimum vocabulo πνευμα, in libris no-
vi teſtamenti paſſim occurrente, eique
compluribus in locis ſignificatum tri-
buunt, e ſchola *platonica* translatum, quaſi
idem ſit, quod *corpus* animi *ſubtile*, ve-
hiculumque ætherium; quo poſito non
poſſunt non mirabiles naſci & a mente
au-

auctorum quam maxime alienæ ſententiarum ſacrarum declarationes. v. c. 1. Petr. III, 18. 19. Chriſtus ſervator dicitur: *θανατωθεις μεν σαρκι, ζωοποιηθεις δε τω πνευματι, εν ω και τοις εν φυλακη πνευματι πορευθεις εκηρυξε.* Hæc apoſtoli verba ſic enuntiant: Chriſtus in craſſiori corpore morti traditus fuit, & *ſubtili* ſive *ſpirituali corpore* amictus in vitam rediit; in quo profectus eſt ad *ſpiritus*, carcere detentos, defunctorum ſcilicet animos, tenuibus item corporibus indutos. Quis vero, cui rectum ineſt iudicium, non illam communem præfecerit interpretationem: Chriſtum, poſtquam in corpore humane mortem ſuſtinuit, *naturae* vi *divinioris*, ipſi propriæ in vitam fuiſſe reſtitutum. Poſterius autem enunciatum ſi explicetur de animis hac vita egreſſis; nec *cuſtodiae* commemoratio, nec *uſus* vocis *πνευμα*, ſpiritus infert cum corpore coniunctos: aliud enim eſt, ſpatium implere, quod omnino concretarum eſt naturarum; aliud una eſſe, ſervari, cuſtodiri; quod ſpirituum indoli non adverſatur; voci denique *πνευματος* ſignificationem *corpuſculi ſpiritualis* non adhærere, hoc duntaxat arguit, quod Deus, quem omni corpore vacuum ipſi confitentur, in ſacris literis *πνευμα* vocatur. Eodem modo reliqua, quæ adducunt, ſponte ſua concidunt. Cum Paulus Rom. VIII. 11. adfirmat, eorum, qui cum Chriſto communionem colunt, mortalia corpora a Deo vitæ redditum iri, *δια το ενοικουν αυτου πνευμα εν υμιν*, *per ſpiritum ipſius inhabitantem in vobis*; quis quæſo, *vehiculum aetherium* malit dici cauſam reſuſcitationis, quam ſanctiſſimum Dei ſpiritum. Cum 2. Cor. I. 22. vel Eph. I. 13. IV. 30. credentes dicuntur impertiti eſſe ſpiritu, tanquam pignore, eoque obſignati, ſive certiores facti de favore Dei futuraque felicitate; quid mirabilius cogitari poteſt, quam vehiculum animæ ætherium pignus hoc eſſe, quo ſancti in beata cum Chriſto communione obſignentur. Cum Apoſtolus 1. Theſſ. V. 23. ſuis optat, ut ſpiritus ipſorum, & anima & corpus integra & perfecta ſerventur in adventu Domini; vel cum Ebr. IV. 12. adſeverat, verbi divini vim penetrare uſque ad diviſionem animæ ac ſpiritus; hæc talia quid pertinent ad *corpus inteſtinum*, cuius ſpecies hominibus illis, ſi in ſacris literis præſidium eius quærunt, loco quam minime opportuno obverſatur. Prætermittimus plura huius generis adſerta, quæ recitaſſe idem eſt, ac confutaſſe. Id unicum, quod quidem ſupra iam in notis adtigimus, heic liceat repetere: nonnullos adeo eſſe acutos, ut in *prima hominis formatione* opinionis ſuæ præiudicatæ munimentum cernant. Sunt, qui Pſ. CXXXIX. 16. *glomum* illum *involutum*, in ortu hominis ſoli Deo adſpectabilem, de *corpore interiori* accipiunt, quod exiſtat e primis hominis ſtaminibus, & ob ſubtilitatem nonniſi adſpectu *Dei* percipi poſſit. Sunt, qui ad *originem generis humani* adſcendentes, cum *ſpiraculo vitae*, quo Deus hominem adflaſſe dicitur, Gen. II. 7. non animam modo, ſed animæ etiam indumentum ſive ſpirituale corpus ipſi inditum exiſtimant. Sed hæc vitæ noſtræ machinæque corporeæ initia vi coactuque trahuntur ad probandum animæ vehiculum. Nam *maſſa* illa *conglomerata*, e qua mirabili potentiæ ſapientiæque divinæ artificio formatur homo, nondum eſt inteſtinum, ſpirituale ac perenne corpus, de quo proprie quæritur; *primaevae* autem *progenerationis noſtrae* deſcriptio aut animam omnino corpoream homini a Deo datam indicabit, ſi verba *Moſis* craſſo ac corporeo ſumantur ſenſu; aut de *animae* ratione præditæ ortu, vitæque initiis eo modo explicanda eſt, qui cum ſpirituali natura Dei conditoris & mentis ab ipſo creatæ congruit.

§. XX.

§. XX.

Poſtremo ſtatores corpuſculi peren-
pinionem ſuam a *conſectariis* quibus-
iucundis æque ac utilibus commen-
ı volunt. Dicunt nimirum, poſi-
ɔtili illo vehiculo, a quo nunquam
ɛtur anima, *morti* faciem reddi mul-
iorem, & magna adeſſe momenta,
rores eius felicius comprimendos,
em neque vinculum animi cum cor-
uo, neque nexus hominis cum mun-
ſpectabili diſſolvatur, nec machinæ,
ſuevimus, fundamentum deſtruatur,
ta, animalis naturæ conveniens pror-
ſſet, ſed rerum tantummodo habi-
que externa conditio immutetur,
ue accedant gradus perfectionum,
ıortem felicius evolvendarum. Sic,
ınt, explicari poſſe, quinam *ter-*
vitae humanæ *natura* ſit præſtitu-
quodnam tempus mortis conveni-
mum; ſi ſcilicet *maturitas* exiſtat
nis ex hoc terreno corpore educendi,
alium ſtatum provehendi, id quod
ari nos ſinat, violenta aut præpro-
notte germen ipſum in ſerie muta-
n ordinata turbari, eosque adeo, qui
a quocunque modo accelerant, ma-
n ſibi malum adferre. Sic *ſtatum poſt*
n, ſpiſſis ubique tenebris circum
aliquam accipere lucem; commo-
em defunctorum in loco quodam i-
dſignato, conſortia eorum, per-
nes rerum externarum, actiones,
tates, dolores, progreſſum in co-
ne, vim in hunc mundum conti-
, adparitiones, & quæ reliqua ſunt
nodi, hæc omnia non ſuſpicione
n adtingi, ſed etiam bene perſpici
que comprehendi poſſe. Sic erro-
ım, qui *animam* poſt exceſſum ex
re *ſomno oppreſſum* iri putant, effi-
me occurri, diſtinctequе intelligi,
m ſemper ſui fore conſciam, & ea,
ɛtra ipſam poſita ſunt, intuituram,
ıquam ſive materia & incitamen-
tis, ſive virtute extra ſe agendi caritu-
ram. Sic nodos quosdam, quibus do-
ctrina de *reſurrectione* implicita ſit, facillime
expediri, & corporis ſecum ipſo conve-
nientiam per omnes temporum viciſſitu-
dines illibatam certa ratione demonſtra-
ri. Denique ſententiæ illi *auctoritatem* ac-
cedere non contemnendam, quod homi-
num animis, naturali quadam propen-
ſione ad eam amplectendam ductis, ultro
ſe inſinuet, magnoque conſenſu tum an-
tiquitatis, tum acutiſſimorum recentio-
ris ævi philoſophorum communiatur.

§. XXI.

His vero, qui ſecus ſentiunt, gra-
vem *opponunt* eiusdem ſciti adcuſationem.
Etenim, licet idoneæ rationes ipſis in
promtu non ſint, quibus vel philoſophiæ
ſanioris, vel ſacrarum literarum auxilio
directa via profligare queant, ac mani-
feſtæ falſitatis arguere *ochematologiam*;
oblique tamen ſuſpicionem erroris & *con-*
ſecutionum valde *periculoſarum* illi movere
ſatagunt. Ac *primo* quidem metuunt,
ne morte in exilium acta, *peccati pœna*
a Deo conſtituta abnuatur, divinæque
comminationis vis, quæ unumquemque
hominum mortem ſeu ſolutionem animæ
a corpore iubet experiri, temere infrin-
gatur. *Deinde* tantum abeſſe dicunt, ut
dogma chriſtianum de *reſurrectione* per
adſumtionem perennis vehiculi illuſtre-
tur aut perficiatur; ut potius perſpicui-
tas, integritas atque certitudo illius va-
riis modis imminuatur, & difficultati-
bus involvatur inextricabilibus, cum
nulla ratio perſpici poſſit, cur animæ ſuo
iam vehiculo inſtructæ corpus reddatur,
quo non indiget; & dubitatio oriatur vix
propellenda, num idem, quod in hac vi-
ta mens noſtra incoluit, corpus novis
donatum qualitatibus reſurgat, an po-
tius longe aliud, glorioſum quidem ac
cœleſte animæ adiungatur. *Tertio* hanc
valde inconcinnam atque incommodam
eſſe ſententiam urgent, qua eidem ho-
mini

mini partim in hac vita, partim poſt reſurrectionem *duo corpora* adſocientur, quorum alterum vel ſuperfluum eſſe videatur, vel, ſi ad naturam hominis neceſſario pertineat, iisdem ex rationibus, quibus pro perpetuitate ſubtilis vehiculi pugnatum fuit, nunquam non retinendum. *Addunt*, ab ea opinione, qua ponitur, animos humanos typo quodam corporeo plane non carere poſſe, facilem eſſe lapſum in *alteram*, quæ animos per ſe ſubſiſtere neget, & vel omnino pendere a corpore, vel nonniſi facultatem eſſe quandam corporis vitalem, vel totos materia conflatos ſtatuat; cum in tenuiſſimo vehiculo eadem ſemper maneat difficultas, quæ illos in craſſiori offendit, quomodo mens ſimplex & incorporea materiam ab eius natura infinite diverſam adficiat atque concitet. Fidem vero antiquitatis & adſenſionem philoſophorum quorundam illuſtrium magni habendam eſſe negant, in tali dogmate, cuius initia non tam a certo ſapientum iudicio, quam a *plebeiis opinionibus* repetenda ſint.

§. XXII.

Supereſt, ut *noſtrum* de re univerſa *iudicium* qualecunque paucis ediſſeramus. Quod igitur primo ad *momentum* quæſtionis propoſitæ adtinet, nos quidem naturam eius, ſi in ſe ſpectetur, ita comparatam eſſe exiſtimamus, ut, ſive adfirmetur, ſive negetur, parum inde lucri aut detrimenti naſcatur ſanctiſſimis religionis noſtræ placitis. Non omnino inficiamur, opinionem illam de corpuſculo animæ adiuncto in *abuſum* verti poſſe, & fortaſſis interdum converſam eſſe maxime ad *reſurrectionis* futuræ certitudinem obſcurandam atque labefactandam: ſed hoc magis inconſtantiæ & imprudentiæ quorundam hominum, quam doctrinæ ipſius vitio tribuendum. Certe ii, qui moderate ſentiunt, licet ſubtile illud ὄχημα ab animo deponi negent, tamen pœnam mortis, reſtitutionem *eiusdem* corporis, incorpoream animi naturam aperte profitentur, (quod perſpicuis teſtimoniis Trichorii, Canzii, Toellneri aliorumque planum facere poſſemus) tantum abeſt, ut graviſſima illa dogmata in dubium vocare aut evertere conentur. Speciatim adferunt, *pœnae*, peccato hominum irrogatæ inconcuſſam manere vim, ſive nudus, ſive vehiculo ſuo indutus ex hoc corpore exeat animus; eo quod poſt varias huius vitæ miſerias tandem non ſine moleſtiæ ſenſu deſerere cogatur corpus externum, ac putredini illud relinquere, & hac demum ratione in alium ſtatum eniti. Difficultatem vero, quæ de *reſurrectione* ipſis moveri poſſit, ſublatam putant, ſi ſumatur, ultima corporis noſtri ſtamina *iisdem*, quoad ſubſtantiam, *formae externae* ſiguis diſtinctum, *iisdem* quoque *partibus potioribus*, quas in prima evolutione acceperunt, denuo auctum & veſtitum iri. Quæ cum ita ſe habeant, iniquum eſt, corpuſculorum perennium adſertoribus *conſequentias* imputare, a quibus ipſi magnam partem abhorrent, & quas ex eorum ſententia neceſſario fluere, nondum eſt demonſtratum. Alterum, quod generali adnotatione complecti lubet, eſt: quid de *argumentis totaque probabilitate* illius ſententiæ ſtatuendum ſit. Vidimus ſupra, adductis *ſacrarum literarum* teſtimoniis nihil pro ea confici; id quod nonnulli ex ipſis Leibnitii ſectatoribus ingenue fatentur. *Philoſophicas* autem rationes maiorem habere commendationem, & aliquam veri ſpeciem, nemo facile negaverit. Certe, ſenſuum radicem & fundamentum quoddam proximum animo adeſſe, probabile eſt partim ex mirabili *nervorum* in cerebro *concurſu* & ſubtilitate, partim ex imaginibus rerum ſenſibus obviarum, quæ nobis ſine interventu externorum ſentiendi inſtrumentorum in *ſomniis* obverſantur. Hanc propriam mentis officinam per virtutem partium eius *cohaerentium* ſeque invicem *adtrahentium* ab interitu liberam ac indiſſolubilem eſſe poſſe, divina nos potentia dubitare non ſinit. An vero Deus conſervare *velit* machinam cum anima coniunctam, nobis perſpectum non eſt, nec decidi debet, quum ſanctiores paginæ, quarum auctoritate hiſce in rebus nobis præcipue ſtandum eſt, nihil manifeſtent, & temerarium videri poſſit, de reconditi Dei conſilio aliquid definire, idque eo magis, quod ne acutiſſima quidem argumenta, quæ pro perennitate vehiculi interni adferri ſolent, ea luceant claritate, ut dubitationi nullus ſuperſit locus. Ceterum, ſi cui illa animi viſio iucunda omnino & amabilis arrideat, eum non prorſus ab ea abſtinere iubemus; modo cautum velimus, ne fidei doctrinis ſanctiſſimis debitæ quidquam detrahatur; ne vera atque efficaciſſima conſolationum genera, quibus adverſus mortem ſervator optimus nos inſtruxit, negligantur; ne nimis indulgeatur imaginandi virtuti, & vulgarium ſuperſtitionum præſidium ab ea petatur; ne figmenta phantaſiæ cum certo rationis iudicio temere commutentur; ne in eventibus futuri ſeculi, cuius interiores receſſus iam nobis perſpicere non licet, plus, quam par eſt, rimetur humana curioſitas; uno verbo, ne prudentiæ & modeſtiæ limites excedantur, quorum in dubiis eiusmodi obſcurisque rebus nunquam non memores nos eſſe oportet. Nam neſcire velle, quæ magiſter optimus neſcire nos vult, erudita eſt inſcitia.

LOCVS

LOCVS XXVIII.

DE MORTVORVM RESVRRECTIONE.

PROOEMIVM

§. I.

mmendatio ius doctrinæ.

Expoſito primo ex noviſſimis, videlicet *morte*, tranſitum facimus ad alterum, quod eſ- diximus *mortuorum reſurrectionem.* Ut nim vitæ opponitur *mors*, quæ eſt vitæ rivatio, ita morti opponitur *reſurrectio*, uæ eſt vitæ reſtitutio, eius, quod prius ecidit, ſtatio ſive reſuſcitatio. Confer ı, quæ de ordine noviſſimorum dicta ſunt uperius §. 8. Merito autem doctrina de ortuorum reſurrectione nobis debet eſſe rata & commendata: 1.) quia eſt *myſte-um natura ignotum*, in ſolo autem verbo atefactum ac revelatum. Actor. XVII. 2. cum Athenienſes Areopagitæ *audirent ſurrectionem mortuorum*, *quidam Paulum ridebant*, *quidam vero dixerunt*, *audie-us te de hoc iterum.* Auguſtinus in Pſalm. XXXVIII. *In nulla re ſic contradicitur chri-ianae fidei*, *quam in reſurrectione carnis.* .) Quia eſt *omnis vivificae conſolationis*, in quibusvis adverſis & in ipſa morte, *funda-mentum.* *Haec ſpes repoſita eſt in ſinu meo*, inquit Iobus XIX. 27. poſtquam de reſurrectione confeſſionem ediderat, unde etiam Actor. XXIII. 6. & XXIV. 15. *ſpes & re-ſurrectio mortuorum* ab apoſtolo Paulo coniunguntur, & c. XXVIII. 20. articulus de reſurrectione vocatur *ſpes Iſraelis*, quia in reſurrectione mortuorum omnis ſolidæ ſpei fundamentum conſiſtit. 1. Cor. XV. 19. *Si in hac vita tantum in Chriſto ſpera-mus*, *miſerrimi omnium hominum ſumus.* 1. Theſ. IV. 13. *Nolumus vos ignorare de dor-mientibus*, *ut non contriſtemini ſicut caeteri*, *qui ſpem non habent.* Tertullianus libr. de reſurrectione carnis ſic exorditur: *Reſur-rectio mortuorum fiducia chriſtianorum.* Epiphanius in ancorate. p. 390. edit. Baſil. anno 1578. *ἐν τῇ ἀνάςασει τῆς ἡμετέρας σαρκὸς πᾶς ὁ θησαυρὸς καὶ κρηπὶς παντὸς σώφρονος λογισμοῦ διάκειται.* Syris reſurrectio vocatur נחמא *conſolatio.* 3.) Quia

Quia eſt efficaciſſimum *pietatis incenſivum.* Tertullianus lib. de reſurrect. cap. XI. p. 318. *Nemo tam carnaliter vivit, quam qui negant carnis reſurrectionem, negantes enim pœnam deſpiciunt & diſciplinam.* Cyprianus in expoſit. ſymb. p. 385. *Sermo, qui reſurrectionem praenunciat, ſummam totius perfectionis ſuccinctam brevitate concludit.* Epiphanius d. l. ἐν τῇ ἀναςάσει πάσης ἀγαθοεργίας ἐλπὶς διάκειται. Cyrillus Hieroſ. catech. XVIII. in princ. ἡ ἀνάςασις ἐςὶ ῥίζα τῆς ἀγαθοεργίας. Gregorius Nyſſ. orat. III. de reſurrect. Chriſti p. 161. *Sublata reſurrectione unius apud omnes obtinens ſermo reperietur: Edamus & bibamus &c.* Chryſoſtomus hom. XLII. in Matth. oper. imperf. *Tolle ſpem reſurrectionis, & ſoluta eſt tota obſervantia pietatis. In omni enim re aut actu ſive corporali ſive ſpirituali agendi virtus ſpes eſt praemii futuri.* Idem hom. I. de reſurrect. ex variis in Ioh. locis: *Sicut cum non creditur reſurrectio, vitam noſtram ſubvertit, maliſque ſexcentis implet: ita cum creditur, nos ad diligentem virtutis curam promovet, vitiaque magno ſtudio expellit.* 4.) Quia eſt *proprium eccleſiae κειμήλιον.* Ut enim in ſola eccleſia notæ ſunt efficaces & ſolidæ conſolationes morti opponendæ: ita quoque in ea ſola doctrina de reſurrectione, conſolationum illarum non poſtrema, ſonat: Proinde quod de Chriſti reſurrectione Auguſtinus dicit, lib. XVI. contra Fauſtum cap. 29. *mortuum eſſe Chriſtum pagani ac inimici eius credunt, reſurrexiſſe autem Chriſtum propria fides eſt chriſtianorum,* idem etiam de noſtra reſurrectione paucis mutatis dici poteſt; homines morti obnoxios eſſe omnes credunt, imo vident, ſed homines ex mortuis reſurrecturos eſſe, propria eſt fides chriſtianorum, unde Philippus Melanchton in explic. evang. hom. paſchat. p. 513. multis oſtendit, *articulum de reſurrectione mortuorum inprimis illuſtre diſcrimen facere inter ethnicos & veram Dei eccleſiam, atque extra conſpectum rationis poſitum & propriam eccleſiae vocem eſſe.* (*)

CAPUT I.

DE ONOMATOLOGIA.

1.) ἐτυμολογία. §. II. Ordiemur huius noviſſimi explicationem methodo conſueta ab ὀνοματολογίᾳ. *Reſuſcitatio*, quæ reſurrectionis cauſa, eſt *eius quod prius cecidit, erectio. Reſurrectio* ex eo dicta eſt, *quod ſit iterata quaedam ſtatio*, ſicut & Græcis ἡ ἀνάςασις dicitur quaſi δευτέρα τῦ πεπτωκότος ςάσις, *ſecunda eius quod cecidit ſtatio,* παρὰ τὸ ἀνα, quod in compoſitione ſignificat *re* & *ſurſum*, & ἵςαμαι, ut ſic ἀναςῆναι ſit & *iterum ſurgere*, poſt mortis ſcilicet caſum, & *ſurſum ſurgere* ex pulvere ſcilicet terræ erectum. Iob. XIX. 25. *Scio ego* אַחֲרוֹן עַל־עָפָר יָקוּם *noviſſimo ſuper pulverem ſtaturum.* Inde ex etymologia & emphaſi huius vocis Methodius apud Epiphanium hær. LXIV. p. 242. erudite colligit, reſurrectionem non ad animas ſed ad corpora pertinere. εἴ δέ τις τὴν ἀνάςασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ μὴ ἐπὶ τῆς σαρκὸς βιάζεται λέγειν ἔσεσθαι, πολλὴ μὲν μωρία τῦτῳ καὶ ἀλογία, ὐ γὰρ τὸν ἑςῶτα τις ἀνίστησιν ἀλλὰ τὸν κείμενον. *Si quis vero*, inquit, *reſurrectionem de anima & non de carne futuram eſſe dicere contendit, nae*

(*) Breviter, articulus de reſurrectione mortuorum eſt 1.) chriſtianæ religionis nucleus, 2.) vitæ noſtræ ſcopus, 3.) omnium adverſitatum clypeus. GERHARDUS.

nae multa eſt illi fatuitas ac dementia, *non enim ſtantem quis erigit*, *ſed iacentem.* Hebræum קִימָה & תְּקוּמָה *erectio*, *reſurrectio*, formatur ex radice קוּם *ſurrexit ad ſtandum*, *erectus fuit*, *ſtetit.* In hiphil *erexit*, *ſuſcitavit*, *excitavit iacentem aut mortuum.* Ioh. VI. 54. *reſuſcitabo eum in die noviſſimo.*

2.) ὁμωνυμία.

§. III. *Reſurrectionis* nomen accipitur vel *proprie* vel *figurate.* Propria ſignificatio eſt vel *generalis* vel *ſpecialis. Generaliter* reſurgere dicitur, qui prius vel caſu cecidit, vel ſponte accubuit aut conſedit. Pſalm CXXXIX. 2. *Domine tu cognoviſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.* Thren. III. 63. *Seſſionem & reſurrectionem eorum adſpice*, ubi tamen nomine *ſeſſionis* ac *reſurrectionis* invicem coniuncto per modum ſynecdoches, non abſurde quis intellexerit totam vitæ converſationem, omnes hominis actiones, conſilia & motus tam internos quam externos, quo ſenſu hominis *ingreſſus & egreſſus* alibi uſurpatur. *Specialiter* accipitur pro corporum ex mortuis reſuſcitatione & vitæ reſtitutione, vita enim quaſi quædam *ſtatio* eſt, mors contra *caſus*, proinde a morte reviviſcere eſt quaſi denuo ſurgere, in qua ſignificatione hoc loco uſurpatur, ac diſtinguitur 1.) in *particularem* ſeu *antecedentem* ac *temporariam* paucorum illorum reſurrectionem, qui a Chriſto, prophetis & apoſtolis ad hanc vitam miraculoſe reſuſcitati fuere, Matth. XI. 4. Hebr. XI. 35. &c. 2.) in *ſingularem ac nobis perquam ſalutarem ipſius Chriſti reſurrectionem* tertio a morte die factam, Matth. XVI. 21. Marc. VIII. 31. &c. & 3.) in *univerſalem ſeu finalem omnium omnino hominum reſuſcitationem* in noviſſimo die futuram, quæ ab ipſo Chriſto diſtinguitur in *reſurrectionem iudicii & vitae*, Ioh. V. 29. de quibus diviſionibus ab obiecto & fine petitis ſuo loco inferius plura dicentur. *Figurata* ſignificatio eſt vel *metonymica* vel *metaphorica.* Metonymicæ ſignificationis exemplum Bucanus in loc. cap. de reſurrect. p. 412. adfert ex Phil. III. 11. *Si quo modo occurram ad reſurrectionem*, *quae eſt ex mortuis*, ubi τὴν ἐξανάστασιν pro immortali vita μετωνυμικῶς poſitam ſtatuit; ſed abſque ulla abſurditate vel incommodo ſpecialis ac propria huius vocabuli ſignificatio eo in loco retinetur, ut ſcilicet accipiatur ratione *termini ad quem* pro beata piorum ad vitam æternam reſurrectione, quæ alias vocatur *reſurrectio vitae*, Ioh. V. 29. *reſurrectio ad vitam* 2. Macc. VII. 14. ſic ergo erit ſenſus: Configuratus ſum morti Chriſti, ut conformis etiam ipſi reddar ratione reſurrectionis ad gloriam. Commodius proinde exemplum metonymicæ ſignificationis ſtatuitur in verbis Chriſti Ioh. XI. 25. *Ego ſum reſurrectio & vita*, id eſt, non ipſe ſolum reſurgam & vivam, ſed etiam ſum auctor reſurrectionis & vitæ tum ſpiritualis tum corporalis, ſicut explicatio ſtatim ſequitur, *qui credit in me*, *etiamſi mortuus fuerit*, *vivet*, *& omnis*, *qui vivit & credit in me*, *non morietur in aeternum.* Chriſtus eſt ipſa reſurrectio & vita, ideo etiam eſt mortis alexipharmacum, quia contrariorum ſunt contraria remedia. Quibusdam μετωνυμικῶς Chriſtus dici videtur πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Act. XXVI. 23. ut ſit ſenſus, Chriſtum eſſe *primum* ſive *primitias reſuſcitatorum ex mortuis.* Sed poteſt propria ſignificatio retineri. *Ex reſurrectione*, id eſt, poſt reſurrectionem mortuorum, ſive poſtquam ex mortuis reſurrexit. *Metaphorice* accipitur reſurrectio 1.) pro *liberatione ex calamitatibus & periculis.* Ut enim adverſitates & pericula *mortis* nomine quandoque veniunt, Exod. X. 17. Rom. VIII. 10. 1. Cor. XV. 31.

 2.

2. Cor. I. 10. IV. 11. XI. 23. ita ex oppoſito liberatio ex adverſitatibus & periculis *reſurrectio & exaltatio ex portis mortis* Pſalm. IX. 14. adpellatur, Pſalm. XLI. 9. *quando iacuerit, non addet, ut reſurgat*, id eſt, ſi ſemel eum depreſſerimus & grandi infortunio involverimus, non patiemur ipſum iterum emergere. Eſa. XXIV. 20. *corruet, & non adiiciet reſurgere; er wird dergeſtalt fallen, daß er deß Auffſtehens vergeſſe.* XXVI. 14. *Rephaim non reſurgent*, (ἐξήγησις ſtatim ſequitur,) *diſſipaſti eos & perdidiſti omnem eorum memoriam.* Amos. V. 2. *Cecidit, & non adiiciet, ut reſurgat virgo Iſrael, proſtrata eſt in terram, & non eſt, qui erigat eam.* VIII. 14. *Cadent, & non reſurgent ultra.* . Hoc modo intelligi etiam poterit, quod de impiis dicitur Pſalm. I. 5. *Non reſurgent impii in iudicio, nec peccatores in cœtu iuſtorum*, id eſt, non ſtabunt, non conſiſtent, ſed ob malam cauſam ſuccumbent ac peſſundabuntur. 2.) Pro *converſione ad Deum* per veram ac ſeriam pœnitentiam. Ut enim *peccare* eſt in via Domini labi, & *peccatum* eſt παράπτωμα, ſic a *peccatis ad Deum converti* eſt reſurgere, & *converſio* eſt quædam reſurrectio. Auguſtinus libr. X. de civ. Dei cap. 10. *Sicut animae ſpiritualiter poſſunt cadere, id eſt, peccare, ita etiam ſpiritualiter queunt reſurgere.* Prov. XXIV. 16. *Cadet iuſtus & reſurget?* (quidam tamen de liberatione ex periculis hunc locum exponunt, ſicque ad præcedentem ſignificationem referunt.) Ier. VIII. 4. *Numquid qui cadit, non reſurget?* ἐξήγησις ſtatim additur, *numquid avertetur, & non convertetur?* Luc. II 34. *Hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum in Iſrael* (id eſt, qui hunc lapidem angularem in Sion poſitum vera fide adprehendunt, eique innituntur, illi poſſunt ex luto peccati & mortis, in quo hærent, per veram converſionem ſeſe erigere, qui vero lapidem illum adprehendere nolunt, ſed ſibi videntur ſtare, & contra Chriſtum ſe extollunt, in cœcitatem & exitium ſempiternum ruent. Matth. XXI. 44. Ioh. IX. 39.) Eph. V. 14. *Surge qui dormis, & exſurge a mortuis*, (id eſt, *a peccatis*, iuxta interpretationem Chryſoſtomi hom. XVIII. in Epiſt. ad Eph. quippe quæ dicuntur *opera mortua* Heb. IX. 14. *ab incredulitate*, iuxta explicationem Auguſtini tract. XXII. in Ioh. *per fidem enim Chriſtus vivit in cordibus noſtris* Gal. II. 20.) & *Chriſtus te illuminabit.* Huic ſignificationi cognata eſt ea, qua 3.) accipitur de *communicatione vitae ſpiritualis*, id eſt, de iuſtificatione & adoptione ad vitam æternam, qua ex morte ſpirituali, in qua omnes per naturam hæremus, ad veram ac ſpiritualem vitam reſurgimus. Ut enim ſtatus iræ divinæ atque iniuſtitiæ in ſcripturis ſic deſcribitur, quod homines ſint ſpiritualiter *mortui*, Ioh. V. 25. Rom. VI. 4. Col. III. 1. ita e contrario ſtatus gratiæ, iuſtitiæ & υἱοθεσίας vocatur ſpiritualis reſurrectio, Rom. VI. 5. *Si complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* Col. II. 12. *Conſepulti ei per baptiſmum in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitavit illum a mortuis*, (eadem Dei virtus, quæ Chriſtum e mortuis excitavit, efficit, ut per fidem cum ipſo ſpiritualiter reſurgamus.) Col. III. 1. *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quae ſurſum ſunt, quaerite.* Apoc. XX. 5. *Haec eſt prima reſurrectio* v. 6. *Beatus & ſanctus, qui habet partem in prima reſurrectione, in his ſecunda mors*, id eſt, æterna damnatio, *non habet poteſtatem* ſive ullum ius. De hac ſpirituali reſurrectione loquitur Chriſtus Ioh. V. 25. *Venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint vivent.* Origenes in epiſt. ad Rom. VI. lib. V. p. 543. *Quae ſecundum mentem eſt ex fide reſurrectio, in his, qui ea, quae ſurſum*

ſunt,

t, ſapiunt, ubi Chriſtus eſt in dextra i, videtur impleta. Generalis autem illa nis reſurrectio, quae ad omnes pertinet, uc futura eſt, quia haec in primo, illa in ndo complebitur Domini adventu. Augu- us libr. IV. de Trin. cap. 3. *Alia eſt re- rectio carnis, alia mentis.* Idem lib. XX. civ. Dei cap. 6. *Sicut duae ſunt regene- ones, una ſecundum fidem, quae nunc fit baptiſmum, alia ſecundum carnem, quae in eius corruptione atque immortalitate iudicium magnum atque noviſſimum: ita & reſurrectiones duae, una prima, quae c eſt, animarum, quae venire non permit- s mortem ſecundam, alia ſecunda, quae c non eſt, ſed in fine ſeculi futura eſt, nec narum ſed corporum eſt, quae per ultimum cium alios mittet in ſecundam mortem, in eam vitam, quae non habet mortem.* Pro *manifeſtatione irae* ac iudicii divini erſus peccata. Quemadmodum enim s dicitur quaſi *dormire* & requieſcere, ndo pœnas impiorum differt, ac pios cruce laborare aliquamdiu permittit: x adverſo dicitur *ſurgere* ſive reſurge- quando vindictam exercet adverſus eſiæ perſecutores, piis vero auxilium efenſionem præſtat. Pſalm. XLIV. 24. *ita te, & quid dormies Domine, exper- re, ne elonges te in perpetuum.* LXXVIII. *Excitatus eſt Dominus tanquam dormiens.* XXXI. 26. *Expergefactus ſum & vidi, mnus meus fuit dulcis mihi.* Soph. III. 8. *ectate me, dixit Dominus, ad diem re- ctionis meae, qua conſurgam ad ſpolium.* ldus lib. IV. roſarii, citante Altenſtei- in lexico theol. in voce *reſurrectio*, iciter reſurrectionis vocem accipi ſcri- 1.) *active* קום reſuſcitatione, & ſic ando adpropriatur Patri, aliquando , aliquando Spiritui ſancto, quia Pa- Filii & Spiritus ſancti una eſt poten- qua fiet reſurrectio. 2.) *Myſtice* pro citatione animæ a peccato mortali ad ſtatum gratiæ. 3.) *Proprie* pro reunione animarum rationabilium in ſua corpora. Brulefer lib. IV. ſent. diſt. 43. q. 1. ſic procedit: *Reſurrectio eſt duplex. Quaedam eſt increata & eſt ipſemet Deus efficiens & cauſans reſurrectionem creatam tam corporalem quam ſpiritualem, unde illud:* Ego ſum reſurrectio & vita; *& iſta reſurrectio non eſt futura, ſed fuit ab aeterno. Alia eſt reſurrectio creata & iſta eſt triplex, ſcilicet ſpiritualis, temporalis & corporalis. Reſurrectio ſpiritualis eſt illa, qua quis reſurgit de peccato ad gratiam, & iſta ſolum fit a Deo. Reſurrectio temporalis eſt illa, qua quis quandoque cadit de proſperitate huius ſeculi, & tandem reſurgit ad talem proſperitatem, ſicut patet de Iobo. Reſurrectio vero corporalis eſt reunio animarum intellectivarum ad ſua corpora.*

§. IV. *Synonyma* reſurrectionis ſunt, quod vocatur ab Hebræis תְּקוּמַת - הַבָּשָׂר *reſurrectio carnis*, תְּחִיַּת הַמֵּתִים *vivificatio mortuorum*. 3.) *συνωνυμία.* Quidam ſic diſtinguunt quod תְּחִיָּה *ἀναβίωσις καὶ ζωοποίησις* proprie ſit duntaxat *iuſtorum*, תְּקוּמָה vero ſive *ἐξανάστασις καὶ ἔγερσις* in genere *omnium hominum*, de quo diſcrimine in quæſtione de ſubiecto reſurrectionis uberius agetur. Reſuſcitare Hebræis etiam eſt חיה *vivificare*, Oſe. VI. 2. גָּאַל *redimere & vindicare a morte*, XIII. 14. *aperire tumulos & educere mortuos, dare ſpiritum in mortuos & reſtituere vitam*, Ezech. XXXVII. 6. & ſeqq. *revocare a corruptione & illuminare luce viventium*, Iob. XXXIII. 30. &c. Reſurgere ipſis eſt יָקַץ vel קִיץ *evigilare*, Eſa XXVI. 19. Dan. XII. 2. Pſalm. XVII. 15. ut opponatur morti, quæ eſt *obdormitio*. Syris dicitur non ſolum חית מיתא *vivificatio mortuorum*, ſed etiam peculiari & probe obſervanda adpellatione נוח מא *conſolatio*, Ioh. XI. 24. unde thalmu-

Fundamentum reſurrectionis.

§. VII. Ut autem tractatio ſit adcuratior, & res tota fiat illuſtrior, diſtinguendum eſſe dicimus inter *fundamentum*, cui fides reſurrectionis firmiter innititur, & *argumenta*, quibus eadem fides confirmatur. *Fundamentum*, cui fides noſtra in hoc articulo innititur, eſt unicum, videlicet omnipotens Dei voluntas in verbo prophetico & apoſtolico revelata. *Argumenta* vero, quibus fides reſurrectionis confirmatur, ſunt complura, & quidem diverſimode comparata, quædam ſunt *primaria*; quædam *ſecundaria*, quædam *κατασκευαστικα*, quædam *ανασκευαστικα*; quædam *neceſſaria & apodictica*, quædam *probabilia & topica*; quædam *confirmativa*, quædam *illuſtrantia*, ut ſuo loco adparebit. De fundamento huius articuli primo loco agendum eſſe nemini dubium. Diximus vero, illud eſſe *omnipotentem Dei voluntatem*, hoc eſt, ut diſtinctius loquamur, & voluntatem & omnipotentiam Dei. Unde Chriſtus Matth. XXII. 29. Sadducæos reſurrectionem carnis negantes revocat ad ſcripturas & ad virtutem Dei. *Erratis*, inquit, *neſcientes ſcripturas, nec virtutem Dei.* Ex ſcripturis vult diſci voluntatem Dei, cum qua coniungenda ſit Dei virtus ſive omnipotentia. Reſuſcitatio mortuorum eſt peculiaris quædam ſolius veri Dei actio, iam vero cuiusque actionis duo ſunt principia & neceſſaria & ſufficientia, *voluntas* ſcilicet & *facultas*. Ergo etiam in hoc opere reſuſcitationis ad Dei voluntatem & facultatem reſpiciendum. Diſtinguitur autem docendi cauſa Dei voluntas a potentia, non quod in Deo ipſo realiter ſunt diſtincta, ſed ratione obiectorum & effectorum, non quod latius pateat voluntas quam facultas, quaſi Deus aliquid velit, quod non poſſit, ſed quia Deus plura poteſt præſtare quam vult, ac proinde ex potentia Dei abſolute & ſimpliciter non poſſet probari reſurrectio, niſi de voluntate Dei ex verbo revelato conſtaret. Contra vero demonſtrata Dei voluntate ſtatim quoque demonſtrata eſt reſurrectio. In actionibus quidem humanis poſita voluntate non ſtatim ponitur actio, quia non omnia, quæ homines volunt, præſtare ſtatim poſſunt propter virium *αδυναμιαν*, ſed in actionibus divinis res aliter ſe habet, poſita enim voluntate ſtatim ponitur actio, quia eſt omnipotens voluntas, Pſalm. CXV. 3. *Dominus noſter in cælo, quæcunque voluit, fecit.* Quod ſi ergo demonſtraverimus, Deum velle, ut certo & conſtituto tempore homines reſurgant, eo ipſo quoque fundamentum immotum ac prorſus *ακινητον* reſurrectionis noſtræ demonſtratum erit, *αιει γαρ ο Θεος τη θελησει συνδρομον εχει δυναμιν, και παντα οσα θελει δυναται*, ut ex Græcis patribus loquitur Damaſcenus libro primo de orth. fid. capite ultimo.

Dicta ſcripturæ de reſurrectione. 1.) ex vet. teſt. I.) ex Moſe 1.) Gen. III. 15.

§. VIII. Cæterum de *voluntate* Dei non niſi ex verbo revelato conſtare nobis quidquam poteſt. Conquirenda igitur & diligenter expendenda ſunt verbi divini oracula de reſurrectione mortuorum a prophetis & apoſtolis edita, quæ in duas claſſes commode diſtinguuntur, videlicet in vaticinia vet. ac nov. teſt. (Galatinus libro duodecimo de arcan. capite ſecundo adducit dictum rabbini Simai: *Non exſtat aliquod capitulum ſcripturae, in quo non fiat mentio de reſurrectione mortuorum tametſi vis noſtra non poſſit illud penetrare*; cum quo congruit illud Ruffini in expoſ. ſymboli pag. 386. *De ipſa reſurrectionis gloria & de repromiſſionum magnitudine ſi quis plenius ſcire deſiderat, omnibus pene divinis vo-*

tjinibus invenit indicari.) Dicta vete-
ſtamenti petenda ſunt. 1.) ex *Mo-*
2.) ex *Iobo*, 3.) ex *pſalmis*, 4.) ex
etis. I.) *In Moſe* 1.) exſtat prote-
elium *de ſemine mulieris contrituro ca-*
rpentis. Gen. III. 15. ex quo primi
ntes & ipſorum poſteri reſurrectio-
corporum optima ratione colligere
erunt. Conterere enim caput ſerpen-
t *deſtruere opera diaboli*, 1. Ioh. III. 8.
vero ad opera diaboli pertinet non ſo-
peccatum, ſed etiam *peccati ſtipendium*
icet *mors*, temporalis & æterna,
VI. 23. Quod ſi ergo ſemen mulieris
t conterere caput ſerpentis, utique
n debet deſtruere mortem, 2. Tim.
Si debet potentiam ac regnum ſata-
angere, utique etiam debet mortem
re, quia diabolus *habet imperium mor-*
Heb. II. 14. Beatus Lutherus in com-
Genes. III. pagina 44. *Includitur in*
ſententiam redemtio a lege, peccato ac
, *& oſtenditur manifeſta & certa ſpes*
rectionis & invocationis in altera vita
hanc vitam. Si enim ſerpentis caput
ri debet, profecto oportet aboleri mortem.
rs aboletur, etiam mortis meritum abo-
, *hoc eſt, peccatum. Si peccatum, tr-*
c quoque (reſpectu maledictionis) *ab-*
oletur. 2.) Gen. IV. 10.
Gen. IV. de Abele interfecto dicit Do-
10. minus ad Cainum: *Vox ſan-*
guinis fratris tui clamat ad me
ra. Per *vocem ſanguinis* quidam intel-
it parentes ſanguine iunctos, qui co-
Deo gemant, atqui illi ignorabant
is occiſionem. Hebr. XI. 4. diſerte
ur, quod *Habel etiam vita functus per*
adhuc loquatur. De ſanguine igitur
o & a terra abſorpto dicit Dominus,
l *ad ſe* vel *coram ſe* clamet, tum quia
a Abelis licet mortui in conſpectu
adhuc vivit, tum quia corpus Abelis
itam aliquando excitabitur, quæ in-
terpretatio colligitur ex Luc. XX. 38.
Omnes vivunt ei; ideo non dicitur quod ſpi-
ritus ſive *anima* clamet, ſicut Apoc. VI. 9.
animae interfectorum ſub altari clamaſſe di-
cuntur, ſed notanter *ſanguis* a terra ab-
ſorptus dicitur clamare. Plenum conſo-
latione eſt, quod Pſalm. XXXIV. 21. di-
citur *Dominus oſſa piorum cuſtodire, ne unum*
ex illis pereat, ſed quia oſſa durabiliora ſunt
quam ſanguis, ideo iucundius eſt, quod
de ſanguine dicitur, ipſum etiam poſt
mortem ad Deum clamare, ac Deum iſtum
clamorem exaudire. Epiphanius lib. I.
tom. I. contra Samaritas, col. 22. *Sanguis*
non eſt anima, & non dixit, anima clamat
ad me, oſtendens quod eſt ſpes reſurrectionis
mortuorum &c. Libr. II. tom. I. hæreſ. ult.
col. 504. *Si vult Deus poteſt hoc facere, ut*
adſint corpora, & abſque anima moveantur.
Quemadmodum etiam ſanguis ipſius Abel, cum
corpus eſſet & non anima, poſt mortem loque-
batur. Non enim anima eſt ipſe ſanguis,
ſed corpus eſt, quod adparet. In ancorat.
col. 1008. *Ubi non dixit divina ſcriptura de*
reſurrectione? Primum ſanguis Abel praedi-
catur, poſt mortem enim adhuc loquitur. Lu-
therus in comm. Gen. IV. tom. I. p. 96.
Eſt haec quatuor priorum capitum Geneſeos
ſumma, ut credamus, poſt hanc vitam reſur-
rectionem mortuorum & vitam aeternam per
ſemen mulieris. Et Paulo ante p. 82. *Si*
nullus eſſet, qui curam noſtri haberet poſt hanc
vitam, Abel occiſus non eſſet requiſitus. Sed
Deus requirit Habel ſublatum ex hac vita,
non vult eius obliviſci, retinet memoriam eius,
quaerit ubi ſit? ergo eſt Deus mortuorum
Deus, hoc eſt, ergo etiam mortui vivunt, &
habent Deum curantem & ſalvantem eos in alia
vita, quam haec corporalis eſt, in qua ſancti
adfliguntur. 3.) Tertullia-
nus de reſurr. carn. cap. 28. *3.) Gen. IX.*
& Theodoretus q. 54. in *5.*
Gen. & Damaſcenus lib. IV.
orth. fid. cap. 28. pro adſtruendo reſurre-

ctionis articulo adducunt locum Gen. IX. 5. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram, de manu cunctarum beſtiarum requiram eum.* Verba Tertulliani ſic habent: *Nihil exquiritur, niſi quod repoſcitur, nihil repoſcitur, niſi quod & reddetur, & utique reddetur, quod ultionis nomine repoſcetur & exquiretur, neque enim vindicari poterit, quod omnino non fuerit. Erit autem, dum reſtituitur, ut vindicetur. In carnem itaque dirigitur, quidquid in ſanguinem praedicatur, ſine qua non erit ſanguis. Caro ſuſcitabitur, ut ſanguis vindicetur.* Theodoretus ſic loquitur: ενταυτα αινιττεται την αναςασιν, ȣχ ως τα θηρια παραδοξως εις το κριτηριον και δικας την ανθρωποφαγιαν εισπραξαμενος, αλλ ως το υπο τȣτων κατανωλεντα σωματα συναξων τε και συναναστησων. *Hic inſinuat reſurrectionem, non quod beſtias contra omnium opinionem vocaturus ſit in iudicium, & de his ſupplicium ſumturus, eo quod homines devorarint, ſed ut congregaturus corpora ab ipſis conſumta & illa ſuſcitaturus.* Damaſcenus ſic diſſerit: πως, (inquit) εκζητησει το αιμα τȣ ανθρωπȣ εκ χειρος παντων των θηριων, η οτι αναστησει τα σωματα των ανθρωπων των αποθνησκοντων, ȣ γαρ αντι τȣ ανθρωπȣ αποθανειται τα θηρια. *Quomodo requiret ſanguinem hominis de manu omnium beſtiarum, niſi quia reſuſcitabit corpora mortuorum hominum? non enim pro homine morientur beſtiae.* In eum locum commentator Damaſceni ſic ſcribit: *Non requiret Deus humanum ſanguinem de manu beſtiarum, quia acturus ſit poenam a beſtiis aut illis ſupplicium illaturus propter effuſum ab eis humanum ſanguinem aut ademtam hominibus devoratis vitam, quemadmodum de manu occidentis hominis requiret Deus animam occiſi, quia de occiſore vindictam homicidii expetet. In beſtiam enim non cadit peccatum, quod liberi arbitrii ſit exors, quare neque poena ei debetur aut ſupplicium pro occiſo homine tanquam de maleficio nequiter perpetrato. Non enim dicit litera, pro homine morientur beſtiae, ut in punitionem ſcilicet commiſſi ſceleris illud patiantur, quod homini intulerunt, ſed de manu omnium beſtiarum requiret Deus, humanum ſanguinem, quia hominum etiam a beſtiis interfectorum corpora in extrema reſurrectione revocabit ad vitam, rurſus unito corpori ſanguine, qui dum vitam hic agebat, prius in eo fuerat. Eſt ergo illud admodum conveniens teſtimonium ad reſurrectionis veritatem convincendam.* Sed in prima acie & contra pertinacem adverſarium non poſſet hic locus urgeri, ſimpliciſſimus enim ſenſus is eſt, quod homicidium adeo Deo ſit adverſum, ut a brutis quoque poenam velit exigi, ſi hominem interfecerint, ut conſtat exemplo bovis cornupetæ, Exod. XXI. 28. & 29. Quamvis enim bruta non ſint rationis capacia, tamen ad maiorem peccati deteſtationem & iræ divinæ adverſus illud amplificationem, ipſa etiam **αλογα ζωα**, propter peccati miniſterium ad poenam vocantur, Gen. III. 14. Lev. XX. 15. 4.) Gen. XII. 3. XVIII. 18. XXII. 18. XXVI. 4. XXVIII. 14. promiſſio de Meſſia ex Abrahæ Iſaaci & Iacobi ſemine ſive poſteritate naſcituro his verbis proponitur, quod in ipſo *benedicendae ſint omnes gentes terrae.* Hæc benedictio opponitur *maledictioni*, cui propter peccatum totum genus humanum eſt ſubiectum ac proinde continet tum *αφαιρεσιν κακων*, tum *θεσιν καλων*. Quare cum ad maledictionem per peccatum introductam pertineat *mors* temporalis & æterna, Gen. II. 17. utique etiam benedictionis nomine continetur liberatio a morte per reſuſcitationem ad vitam. 5.) Claſſicus ac primarius pro adſtruenda reſurrectione locus exſtat Exod. III. 6. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac & Deus Iacob*, v. 15. *Deus Abraham, Deus*

4.) Gen. XII. 3. XVIII. 18. &c.

5.) Exod. III. 6. 15.

ſaac, *Deus Iacob miſit me ad vos*, ex
hriſtus Matth. XXII. 32. Marc. XII.
ıc. XX. 38. contra Sadducæos reſur-
ıem mortuorum negantes, ex vet.
ıris ſolos Moſaicos recipientes, mi-
& divina prorſus ſapientia hunc arti-
demonſtrat, hoc modo concludens:
)eus eo loco habet, ut ſe eorum Deum
onunciet, illi ſecundum animam
vivunt, & ſecundum corpus ex mor-
ım reſuſcitabuntur. Rationem *con-
ſ* Chriſtus dat eam, quia *Deus non
ſ mortuorum*, *ſed viventium*. Sed A-
ıum, Iſaacum & Iacobum Deus eo
bet, ut ſe eorum Deum eſſe etiam
ortem pronunciet. Ergo Abraha-
Iſaacus & Iacobus ſecundum ani-
dhuc vivunt, & ſecundum corpus
rte iterum ſuſcitabuntur. Quæ ve-
atio horum patriarcharum, eadem
ıium fidelium, quia eorum etiam
ſeſe vocat, Lev. XXVI. 12. Pluri-
hoc loco egimus ſuperius in quæ-
le immortalitate animæ, §. 143. Si
ıs, *animae quidem immortalitatem*,
*em corporum reſurrectionem ex hoc lo-
ıri*, reſpondendum eſt, quæſtiones
arctiſſime inter ſe connexas, ut di-
ı fuit oſtenſum. Adde quod Deus
llud, cuius ratione & propter quod
: iſtorum patriarcharum Deum, non
a anima, ſed cum toto compoſito ini-
c ſignum fœderis in corpore ſuſce-
ſtendit, ipſum etiam corpus ex mor-
uſcitatum æternæ gloriæ particeps
n. 6.) Origenes hom. XVII. in
Numer. ad reſurrectionem
adcommodat dictum Bi-
leami Num. XXIV. 5. *Quam
pulchra tabernacula tua Ia-
nteria tua Iſrael*, *velut valles ne-
*, *ut horti iuxta fluvios irrigui. In
) verbis*, *non ſolius literae contuenda
ı eſt*, *nec puto quod domicilia eorum*
*collaudet terrena. Quoniam quidem quae lo-
quitur Balaam*, *adſumta parabola ſua loqui-
tur. Si enim conſideres diviſiones illas & or-
dines populorum*, *qui in reſurrectione habe-
buntur*, *in populo veri Iſrael*, *quando unus-
quisque reſurget in ſuo ordine*, *ſi potes intue-
ri tribus illas & plebes & cognationes*, *in
quibus non tam carnis & ſanguinis eſt cogna-
tio*, *quam mentis & animi*, *tunc intelliges*,
quam bonae ſunt domus Iacob, *& quam bona
tabernacula Iſrael.* Sed hoc videtur paulo
coactius. Epiphanius in ancor. p. 1010.
adducit 7.) locum Deut.
XXXIII. 6. *Vivat Ruben & non moriatur. Quod mortui*, (inquit,) *ſpem vitae aeternae
habeant*, *& qui in monumentis ſunt*, *re-
ſurgent. cita mihi rurſus teſtem fide digniſſi-
mum Moſen &c. Is enim cum duodecim tri-
bubus benediceret*, *ad Ruben progreſſus &
gnarus*, *quod eſſet ſacerdos Levi* (*in manu
enim ſacerdotii ſolvebantur ac ligabantur pec-
cata*) *inquit:* Vivat Ruben *& non moria-
tur. Quomodo vero vivere poterat*, *qui an-
te centum viginti ſex annos ſepultus erat? Ve-
rum quoniam novit reſurrectionem omnium fu-
turam eſſe*, *& novit mortem ſecundam per
condemnationem in die iudicii*, *volens ipſum
pro uno ſupplicio levare a futuris dicit*: Vi-
vat, *in reſurrectione ſignificans*, (*noverat
enim*, *quod vivent omnes*) & non moriatur,
id eſt, *non obiiciatur morti ſecundae conde-
mnationis videlicet & tormentis aeternis. Si
enim de vitae damno cura ipſi fuiſſet*, *ſuffe-
ciſſet dicere ſolum*, *vivat Ruben. Quando-
quidem vero de futuris ſignificat*, *dicit: Vi-
vat Ruben & non moriatur.* Sed ex hoc
loco reſurrectio non poterit apodictice de-
monſtrari. Senſus enim literalis hic eſt:
Quamvis Ruben propter inceſtum cum
noverca commiſſum promeritus fuerit, ut
tota eius poſteritas deleretur, tamen be-
nigniſſimus Deus ex immenſa miſericordia
hanc pœnam mitigavit: *Vivat ergo Ruben
&*

[margin: 6.) ...um. ...5.] 7.) *Deut. XXXIII. 6.*

& non penitus moriatur, vel deficiat poſteritas ac tribus eius, interim ut exſtent ſigna iudicii divini adverſus peccantes, erit *Ruben parvus in numero*, hoc eſt, non tam copioſam habebit poſteritatem quam tribus reliquæ, Gen. XLIX. 4. *effuſus es ſicut aqua, non creſcas.* Sic ergo non de Rubenis perſona, ſed poſteritate Moſes loquitur.

II.) ex Iobo
1.) Iob. XIX. 26.

§. IX. II.) Ex *Iobo* 1.) Epiphanius in ancor. p. 1011. adducit locum, *donec rurſus naſcar & corpus hoc, quod haec exhaurit, & renovabis me.* In Græco eſt p. 510. *εως παλιν γεννωμαι και το σωμα τουτο το αντλουν ταυτα και ανακαινειν με.* Sed ubi locus ille in Iobo exſtet, nondum invenire potui, niſi forte Epiphanius adludat ad cap. XIX. 26. ubi habetur *το δερμα αναντλουν ταυτα.* 2.) Quidam ex recentioribus ad reſurrectionis probationem adferunt dictum Iob. XIII. 15. *Etiamſi occiderit me, in ipſo ſperabo.* In Hebræo eſt הֵן *Ecce occidet me*, לֹא *non ſperabo*, ut adverbium negandi לֹא poſitum ſit pro adverbio interrogandi הֲלֹא *an non ſperabo in eum?* ſicut Eſa. XXXIII. 1. uſurpatur, *Vae tibi qui ſpolias*, לֹא *an non ipſe quoque ſpoliaberis?* Lutherus ex antecedentibus colligit, eſſe potius querelam ex infirmitate carnis, quam conſolationem ex robore ſpiritus profectam. *Quare lacero carnes dentibus meis, & animam meam porto in manibus meis? Ecce occidet me*, id eſt, ſcio quod in hiſce miſeriis mihi ſit ſuccumbendum, quod non poſſim ante mortem ex his malis eluctari: *non exſpectabo*, id eſt, tantis premor anguſtiis, ut non poſſim illud tempus exſpectare, ſed optarim potius me iamdum eſſe mortuum. *Er wird mich doch erwürgen, und ich kans nicht erwarten.*

2.) Iob. XIII. 15.

Eodem modo exponit rabbinus Levi. Sed Mercerus recte notat, poſſe hæc verba Iobi accipi tanquam magnæ fidei & ſpei; quæ in cruce & morte potiſſimum elucet, teſtimonia. Statim enim ſequitur v. 16. *Ipſe eſt mihi in ſalutem.* Poſſet igitur pro defenſione vulgatæ verſionis dici, *το* הֵן poſitum eſſe pro אִם ſicut etiam alias fieri conſuevit, ac pro לֹא notantibus Maſoritis legendum eſſe לוֹ ut ſit ſenſus *ſperabo in eum*, ſicut & Chaldæus reddidit, *orabo ante eum, deprecabor eum*, id eſt, non abiiciam ſpem in media morte, ſcio enim, quod corpus meum tot malis excruciatum & in pulverem tandem redactum ſit e ſepulcro ſuſcitaturus. 3.) Iob. XIV. 15. *Vocabis me* (in die ſcilicet noviſſimo, *quando mortui audient vocem Filii hominis* Ioh. V. 28.) *& ego reſpondebo tibi*, (audiam vocem tuam, & prodibo vivus ex ſepulcro) *operi manuum tuarum favebis.* 4.) Iob. XVII. 14. *Foveae dicam, pater meus es tu, & vermi dicam, mater mea es.* Sicut parentes non generant ad hanc vitam, ſic fovea ſive ſepulcrum ac vermes ſunt veluti progenitores noſtri, a quibus ad futuram vitam mirabili partu aliquando in lucem producemur. 5.) Cumprimis vero de reſurrectione expendendus eſt locus claſſicus Iob. XIX. 25. & ſeqq. *Scio quod redemtor meus vivit, & in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum. Et rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius, repoſita eſt haec ſpes mea in ſinu meo.* Quidam ex rabbinis & eos ſecutus *Mercerus* in com. ſtatuunt, Iobum non de reſurrectione corporis poſt mortem, ſed de *reſtitutione ſanitatis in hac vita*, nec de gloria ſempiterna in cœlis, ſed

3.) Iob. XIV. 15.
4.) Iob. XVII. 14.
5.) Iob. XIX. 25. ſeqq.

de *felicitate temporali in terris* verba fa-
e, ut ſit vaticinium de ſecutura rerum
verſione ac reſtituta proſperitate, cu-
complementum deſcribatur cap. XLII.
Eugubinus etiam textum hunc ſuſpe-
n reddere voluit, notante Pineda in
XIX. p. 100. Bernh. Ochinus lib. I.
. II. ſic reddidit: *Scio eum, qui iniurio-*
ſtra in me verba vindicaturus eſt, & vi-
, & ſemper victurum eſſe, ſuaque virtu-
e, qui nunc monſtri inſtar pelle exutus
, denuo veſtiturum eſſe pelle mea, ita ut
s, qualis antea fui, iterum evadam, at-
ta demum ſolus ego, qui tot miſerias ex-
ts ſum, Dei bonitatem ſingularem expe-
. Vorſtius part. II. reſp. ad Sladum p.
Locus Iob. XIX. licet typum reſurrectio-
roponat, obſcurus tamen eſt, & proprie
eratione in hac vita differit. Georg. En-
ıus Photinianus, (cuius tamen aucto-
em repudiat Smaltzius in diſp. con-
ranz.) expoſitionem huius loci de
rectione mortuorum duobus præci-
rgumentis a doctiſſimis quibusque
gnari ſcribit in explic. loc. vet. ac nov.
p. 51. Primo *ſi hic locus de reſurrectio-*
rtuorum ageret, Hebraei, qui aeque ut
liani reſurrectionem credunt, atque con-
ur, hoc adnotaſſent & ſic interpretati
Iobi fuiſſent, ſed cum nemo rabbinorum
eo locutus ſit, argumentum eſſe poſſe,
lius ſit verborum ſenſus. Deinde *gram-*
am quoque ipſam interpretationem vulga-
fellere. Sed hiſce φλυαρίαις ac novi-
is non obſtantibus eccleſia hunc lo-
obæum unanimi conſenſu de ſecutu-
rporum reſuſcitatione ac ſempiterna
m in cœlis lætitia conſtanter expoſuit,
Hieronymus ad Pammach. iſtud di-
præclaro exornat præconio. *Nullus,*
ens, *tam aperte poſt Chriſtum quam Io-*
te Chriſtum de reſurrectione loquitur.
n vere ac laudabilem in vindicatione
loci a corruptelis adverſariorum navavit operam theologus eximius, amicus noſter ſingularis, Balth. Meiſnerus in diſp. Witeb. anno 1616. ex eo inſtituta; in qua præclare ac late oſtendit, nulla nos cogi neceſſitate, ut a communi & recepta eccleſiæ ſententia diſcedamus, quinimo evidentibus argumentis demonſtrat, Iobum hic loqui de reſurrectione corporis, non autem de reſtitutione ſanitatis 1.) a *cohaerentia horum verborum cum antecedentibus.* Balbad & Zophar amici Iobi ipſum habebant pro impio, ac iuxta receptam Iudæorum opinionem, qua ſtatuunt pios duntaxat reſuſcitatum iri, omnem reſurrectionis ſpem ipſi denegabant, cap. XVIII. 5. 13. 14. XX. 9. ſed huic ipſorum inſultationi opponit Iobus theſin contrariam. Quamvis putetis, me eſſe impium & poſt mortem nunquam revocatum iri in vitam, ſcio tamen, quod redemtor meus vivit, qui etiam ex terræ pulvere me ſuſcitabit &c. 2.) A *præmio Iobi & poſtulata attentione.* Si enim Iobus de temporaria reſtitutione loqui voluiſſet, quorſum opus fuiſſet adeo magnifice præfari; *Utinam ſtylo ferreo vel plumbo inſcriberentur verba mea* ad perpetuam rei memoriam. Si de re paulo poſt futura loqui conſtituiſſet, quid opus fuiſſet ſcriptione tam firma ad æternam recordationem, vere illud futurum de quo Iobus hic vaticinatur? 3.) A *plena ſcientia, qua Iobus ſe hoc noſſe profitetur.* Et *ego novi*, inquit, certa ſcilicet & indubitata fidei notitia, eam enim verbum ידע exprimit. Atqui ſanitatem & omnia bona ſibi reſtitutum iri tam certa & indubitata notitia minime noverat. Adde quod hanc ſuam fidem & notitiam per particulam copulativam ו cum aliorum fidelium notitia & fide coniungat, iam vero fides reſurrectionis non autem reſtitutionis bonorum in hac vita exſpectandæ Iobo cum aliis fidelibus eſt communis. 4.) A *nomine redemtoris*, quod Chriſti proprium eſt,

cum

cum notet eiusmodi vindicem, qui tum redimendis conſanguinitate iunctus eſt, tum pretium quoddam pro redemtione interponit. Gen. XLVIII. 16. Eſa. LIX. 20. LXIII. 9. Oſe. XIII. 4. &c. Atqui ſi per nomen *redemtoris* in ſpecie intelligitur promiſſus Meſſias, & ad eius reſurrectionem ſimul reſpectus habetur, id quod non ſolum ipſa adpellatio, ſed etiam ſingula deſcriptionis membra & aliorum locorum collatio manifeſte oſtendunt, hic textus exponi nequit in genere de Deo ſanitatem reſtituente, ſed potius de beneficio Chriſti homines ex terræ pulvere reſuſcitantis in ſpecie exponi debet. 5.) A *nomine* אחרון quod notat *poſtremum & noviſſimum.* Tale ergo quid Iobus intelligit, quod noviſſimo tempore adeoque poſt multa annorum intervalla futurum erat. Atqui reſtitutio ſanitatis ac bonorum non eſt facta noviſſimo tempore poſt multos annos, quia ſtatim poſt colloquium cum Deo Iobus convaluit, cap. XLII. 9. 10. 6.) Ex verbis: *ſtabit ſuper pulverem.* Si de temporali bonorum reſtitutione eadem accipias, non poteſt eorum commoda expoſitio dari. Cur enim de redemtore ſuper terram ſtante verba faceret, ſi ad bonorum in hac vita reſtitutionem unice reſpiceret? At ſi de reſurrectione Iobi verba accipias, omnia optime cohærent, tum enim ſtatio redemtoris ſuper terram de adventu ipſius in carnem, reſurrectione ex mortuis & ultimo adventu ad iudicium commode exponi poteſt. 7.) Ex verbis: *poſtquam corroſerint carnem meam.* Quocunque enim modo hæc verba exponantur, ipſa tamen mors corporalis & corruptio totalis innuitur, נקף enim eſt *corrodere*, & teſtibus plerisque interpretibus ſubaudiendi ſunt *vermes corroſores;* utique ergo de re poſt mortem & poſt ſtationem redemtoris ſuper pulverem futura, non autem de temporali huius vitæ beneficio Iobus loquitur. 8.) Ex verbis: *& de carne mea videbo Deum.* Viſio *ex carne* vel *de carne* non niſi poſt mortem temporalem in futura demum vita nobis continget, eſt enim viſio corporalis, & fit de facie ad faciem. 9.) Ab *opinione Iobi*, qua de reſtitutione temporalium bonorum deſperaverat, cap. VII. 7. X. 20. & 21. XIII. 15. (iuxta Lutheri verſionem) XVI. 22. XVII. 1. 14. & 15. XIX. 10. XXX. 23. Ergo quando hoc loco de re certa ſibique infallibiliter cognita ſermonem facit, non reſtitutionem ſanitatis vel temporale aliquod beneficium, ſed reſurrectionem corporis & æterna bona intelligit. 10.) Ab *abſurdo & periculo.* Si ob tenues quaſdam ratiunculas a literæ ſimplicitate & unanimi eccleſiæ conſenſu cuivis licet recedere, nulla amplius manebit certitudo in fidei articulis ex ſcriptura demonſtrandis. 11.) A *teſtimonio LXX. interpretum*, qui per גאל intelligunt *Chriſtum*, per *ſtare ſuper pulverem* ipſam reſurrectionem, ſic enim vertunt: *οιδα οτι αεναος εϛιν ο εκλυειν με μελλων, επι γης αναϛησεται το δερμα μȣ. Scio ego, quod aeternus eſt, qui me ſolvere debet*, (a peccato, ab ira Dei & a morte) *& ſuper terram ſuſcitabit pellem meam.* Iidem interpretes in ultimo capite Iobi ſic legunt: *Mortuus eſt Iob ſenior & plenus dierum. Scriptum eſt autem*, (videlicet in cap. 19.) *ipſum rurſus reſurrecturum, cum quibus reſuſcitat Dominus*, quæ verba teſte Niceta in cat. aurea & Origene in epiſt. ad Africanum non leguntur in Hebræo, neque apud Aquilam & Symmachum, leguntur tamen apud Theodotionem. 12.) A *teſtimonio Targum.* Loco enim גאלי legit פריקי, quod idem eſt ac *redemtor meus*, quo nomine intelligit Chriſtum, qui carnem noſtram adſumens factus eſt frater noſter conſanguineus, ut nos ex poteſtate diaboli redimendi ius ad ipſum pertineret, Eſa. LIX. 20. Luc. I. 71. 1. Tim. II. 6. 13.) A *teſti-*

iis rabbinorum, Galatinus lib. III. de cap. 19. adducit locum ex rabbino ados in revelatore arcan. *Quia Meſ- Deus & homo futurus eſt; vocatum eſt s eius Immanuel, quod interpretatur no- n Deus, in corpore ſcilicet & carne no- quemadmodum Iob teſtatur c. 19. dicens: c carne mea videbo Deum.* Pineda in m p. 101. refert, rabbinum Samue- Marochianum noſtram de reſurrectio- iterpretationem adprobaſſe in epiſtola lventu Meſſiæ ad Iſaacum c. 11. Ga- us dicti lib. cap. 27. adducit locum ex ſith Ketanna in expoſ. cap. 18. Geni *tum eſt Iob. 19. & rurſus vel poſtea pel- a circumdabuntur iſta, & ex carne mea o Deum.* 14.) A *teſtimoniis patrum*, unanimi ſuffragio de reſurrectione oris hunc locum exponunt, Clemens . lib. V. conſtit. cap. 5. Iuſtinus in orat. nton. Tertullianus de reſurrect. car- cap. 29. Cyprianns libro III. teſtim. 58. Ruffinus in expoſ. ſymb. Nazian- is orat. XXIII. in laudem Hieronis, llus Hieroſol. catech. 18. Hieronymus iſt. ad Pammach. Nicetas Heraclien- caten. aurea Iob. 14. Auguſtinus lib. I. de civ. Dei cap. 29. Gregorius lib. . moral. cap. 28. Caſſiodorus lib. I. lect. cap. 5. &c.

§. X. Argumenta quæ in contra- ı proferuntur, potiora hæc ſunt: I.) *oei aeque ut chriſtiani reſurrectionem cre- , at nullus eorum de reſurrectione locum exponit.* Reſp. 1.) Quædam ex rab- s pro noſtra ſententia ſunt adducta. Si vel maxime nullus rabbinorum ſic ıneret, nihil tamen veritati ex eo de- ret, quia ſcripturæ interpretatio non let ab auctoritate humana. 3.) Mul- inus a rabbinis ſolida & genuina ſcri- æ interpretatio ſperanda, cum *viſio- mnes illis obſignatae*, Eſa. XXIX. 11. & *velamen oculis eorum ſit impoſitum*, 2. Cor. III. 14. Vide Forſterum in præfatione lexi- ci. 4.) Ne ipſi quidem Photiniani in ſcripturæ expoſitione vel a rabbinorum vel chriſtianorum interpretum auctoritate pendere volunt. II.) *Grammatica verbo- rum & phraſium ſignificatio non admittit re- ceptam de reſurrectione interpretationem.* Reſp. contrarium luculente oſtendit D. Meiſne- rus d. l. ubi etiam ea, quæ Lutheri verſio- ni obiiciuntur, optime diluit. Lutherus fidi interpretis functus officio non ſingulas voces de verbo ad verbum reddere, ſed ſenſum exprimere propoſitum ſibi habuit: 1.) nomen אַחֲרוֹן exponit adverbialiter, *deinceps*, vel quia nomina apud Hebræos ſæpe adverbiaſcunt, vel quia אחרון poſi- tum pro בְּאַחֲרוֹן *in noviſſimo.* 2.) Verba יָקוּם עַל־עָפָר vertit, *ex pulvere ſuſcitabit*, ſenſum ſcilicet attendens atque eo reſpi- ciens, quod עַל quandoque uſurpetur pro *a* vel *ab* & יָקוּם *tranſitive* poſitum videatur Amos VII. 2. & 6. *Quis eriget ſeu ſuſcita- bit Iacob?* Hebræa ad verbum habent: Redemtor ille meus *noviſſimus vel in noviſſ- mo* ſcilicet tempore *ſuper pulverem ſtabit*, in reſurrectione ſcilicet ſua & in noviſſimo ad mortuos reſuſcitandos & iudicandos ad- ventu, quæ verſio interpretationem de re- ſurrectione non evertit, ſed confirmat, quia reſurrectio noſtra a Chriſti reſurre- ctione pendet. Poſſunt etiam hæc verba ſic verti: *In noviſſimo reſurget*, id eſt, ex- ercebit vires ſuas erga pulverem, id eſt, erga corpora defunctorum in pulverem redacta, illa excitando. 3.) Verba וְאַחַר עוֹרִי נִקְּפוּ זֹאת reddidit; *& poſtea cir- cumdabor hac cute mea*, denuo reſpiciens ad ſenſum; Hebræa adverbia varie a va- riis explicantur, Zanchius part. I. de trib. Elohim lib. II. cap. 4. reddit: *Et poſtquam pellem meam contriverunt vel corroſerunt*, (ut ſit præteritum plurale in *Piel* a radice

נִקְּפוּ *excidit*, *concidit*, ac ſubintelligatur cognatæ ſignificationis nomen *corroſores*, (morbi ſcilicet & mors,) *hoc*, id eſt, hæc ipſa cutis, hoc ipſum corpus ſcilicet *reſurget*, ut απο κοινυ ex verſu præcedente repetatur verbum יָקוּם. Quidam reddunt: *Et poſtquam cutis mea confodietur, concidetur, haec iterum ſurget*, ut ſit tertia pluralis in *niphal*. Sed quia pronomen זֹאת per lineolam *maccaph* cum verbo נִקְּפוּ coniungitur, ideo alii ſic reddunt: *Et poſtquam pelle mea circumdata ſunt haec*, ut נִקְּפוּ deducatur a radice נָקַף *circumdedit*, *circumvolvit*, qua ratione per uſitatam temporis *enallagen* præteritum poneretur pro futuro, pluralis pro ſingulari & per זֹאת ipſum corpus vel caro intelligeretur. Hæc verſio proxime ad Lutheri mentem accedit, atque ad eamdem adludere videtur paraphraſtes Chaldæus: *Poſtquam inflata vel circumdata fuerit pellis mea, erit hoc, de carne mea videbo Deum.* Ezech. XXXVII. 9. iisdem fere verbis reſurrectio deſcribi videtur, *quod caro & oſſa pelle ſint cingenda.* Hieronymus epiſt. XLI. reddit: *Reſuſcitaturus eſt pellem meam, quae nunc haec haurit*, hoc eſt, quæ iſta tormenta perpetitur. Pagninus, Tremellius, Vatablus & Piſcator reddiderunt: *Et quamvis poſt pellem meam* (vermes) *contriverunt vel confoderunt hanc vel hoc*, hoc eſt, miſeram illam carnem, tamen *ex illa carne mea videbo Deum.* Simpliciſſima expoſitio videtur ea, qua vocabulum עוֹרִי deducitur a radice עוּר *excitatus eſt*, *experrectus eſt*, ac verbaliter exponitur, hoc ſenſu: *Et poſt excitari meum vel poſtquam ex mortuis* per illum meum redemtorem *excitatus fuero*, *excidetur hoc*, hoc eſt, hæc omnia, quæ oculis in mundo intuemur, ut denuo temporis & numeri *enallage* ſtatuatur. Schindlerus vocem עוֹרִי vertit per *pellem*, ideo ſubintelligit ubique nomen: *poſt cutem meam* hoc eſt, poſt putrefactionem cutis meæ *excidentur*, *abſumentur*, *contererentur haec*, hoc eſt, omnia viſibilia. III.) *Viſio illa Dei*, *quam Iobus ſperat*, *in hac vita ipſi contigit*, *ut adparet ex complemento in ultimis capp. deſcripto.* Reſp. quidam exiſtimant, Deum nequaquam viſibili quadam ſpecie Iobo adparuiſſe, ſed *de turbine*, hoc eſt, præmiſſa ingenti tempeſtate cum ipſo locutum eſſe, Iob. XXXVIII. 1. Verum quia XLII. 5. dicit Iobus: *oculus meus vidit te*, ideo diſtinguimus inter viſionem, de qua loquitur Iobus XIX. & quæ deſcribitur LXII. Illa fuit Iobo promiſſa ac certo ſperata, hæc vero fuit ipſi ignota & inexſpectata. Illa debuit obiecti loco habere redemtorem ſive Meſſiam naturaliter vivum & reſuſcitatum, hæc vero ſpeciem viſibilem & ad tempus adparentem complexa eſt. Illa debuit ferri in redemtorem ſtantem ſuper pulverem ſive terram, hæc vero Deum ex nube & caligine e ſublimi loquentem reſpexit. Illa debuit fieri innoviſſimo tempore, poſt reſurrectionem tum Meſſiæ, tum ipſius Iobi, hæc vero brevi tempore interiecto Iobo in terris adhuc vivente contigit. IV.) *Iobus dicit*, *ſe de carne ſua*, *non autem in carne Deum viſurum eſſe.* Reſp. 1.) Præpoſitio מִן non ſolum *de*, ſed etiam *ex*, Geneſ. XV. 4. Mich. V. 1. *in* Pſalm LXVIII. 30. LXXII. 16. Ierem. III. 20. Ezech. XLVIII. 29. & *cum* ſignificat Eſa. LVII. 8. quæ ſignificationes omnes huic loco congruunt, *videbo Deum ex carne*, *in carne & cum carne mea*, ſtatim enim ſubiungitur, *quem ego viſurus ſum mihi*, hoc eſt, in meum commodum ſeu pro me ipſo, & oculi mei conſpecturi ſunt eum & non alius. 2.) Si vel maxime reddatur, *videbunt Deum de carne mea*, hoc eſt, Deum incarnatum propinquitate carnis mihi coniunctum, ſicut rabbini apud Galatinum libr. III. de arcanis cap. 1. exponunt, nihil tamen decedit noſtræ ſententiæ; ſi enim Iobus

oculis ſuis Filium Dei incarnatum
i aliquando debet, utique etiam in
ſive corpore ſuo ex mortuis reſuſci-
lium Dei incarnatum, reſuſcitatum
udicium venientem intuebitur. V.)
LII. 12. dicitur, quod *Dominus be-
it Iobo* אַחֲרִית *in noviſſimis. Ergo et-
verbis cap. 19. ad benedictionem illam
alem reſpectus habetur.* Reſp. de be-
ione illa temporali & bonorum o-
n reſtitutione Iobus plane deſperave-
rgo ad eam non potuit tanta fidei
φορια reſpectum habere. Aliud er-
iſſimum intelligendum cap. 19. quam
agitur cap. 42. Illud reſpicit *mun-
ſſimum* vel tempus primi adventus
, hoc vero reſpicit *noviſſimum Iobi*,
t, poſtremam vitæ partem. VI.)
i *viſione loquitur Iobus, quae futura ſit
opria: Ego viſurus ſum eum & non
Atqui viſio redemtoris in extremo iu-
it communis omnibus hominibus.* Reſp.
udum externum ſed etiam cum eo
ctum internum, ſalutarem & bea-
adſpectum Iobus intelligit, quia
dem conſolationem in ſuis ærumnis
it. Verba illa, *ego videbo eum &
us*, nequaquam denegant reliquis
lutarem illam viſionem, ſed potius
nant eiusdem carnis (non qualita-
ſed ſubſtantiæ reſpectu) reſurre-
m 7.) Iobi XXXIII. 30. *Ecce iſta o-
perabitur Deus vicibus tribus cum vi-
convertendum & revocandum animam
orruptione & illuminandum luce viven-*
Hunc locum Wigandus in ſyntagm.
rrectionem adcommodat, & ſane
liberatio piorum in reſurrectione
m ſequetur, interim proprie & in
iterali loquitur Elihu de viciſſitudi-
lamitatum & liberationis ex illis,
iis in hac vita contingit, addit enim
ia operabitur Deus tribus, hoc eſt,
t vicibus cum viro.)

§. XI. III.) Ex *pſalmis* complura vaticinia de reſurrectione adducunt, quæ tamen non ſunt eiusdem generis, directe ſcilicet & immediate reſurrectionem probantia. III.) *ex pſalmis.* 1.) Pſalm III. 6. *Ego dormivi & ſoporatus ſum & exſurrexi.* (Hunc locum veteres rabbini ad reſurrectionem adcommodant, ſic enim legitur in Midras Tehillim: *Ego adcubui* (pro *adcubabo*,) *& dormiam & reſurrexi vel evigilavi* (pro *reſurgam & evigilabo*,) *quoniam Deus ſuſcipiet me, ſcilicet per manus Meſſiae.* Sed in ſenſu literali loquitur ibi David de piorum adiutorio ac ſuſtentatione divina in huius vitæ periculis. Confiſus in tua bonitate tranquillo ſum animo & tua protectione fretus pacate dormio, quia potenti tua dextra me ſuffulcis, additur enim verſus ſeptimus: *Non timebo myriadas populi circumdantis me.*) 2.) Pſalm. XVI. 9. *Caro mea requieſcet in ſpe*, ſcilicet futuræ reſurrectionis, v. 10. *quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Sed in Hebræo proprie eſt: *Caro mea habitabit* לָבֶטַח *in fiducia* ſive confidenter, ac teſtantur Petrus Actorum II. 31. & Paulus Actor. XIII. 35. Davidem hic loqui non de ſeipſo, quia additur, *non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, iam vero David vidit corruptionem, ſed de Meſſia tertio die, antequam corruptionem ſentiret, a mortuis reſuſcitando. Ad noſtram igitur reſurrectionem hic locus referri nequit, niſi quatenus probat Chriſti reſurrectionem, ex qua noſtra reſurrectio dependet. Quod ſi omnino in ſenſu literali ad noſtram reſurrectionem immediate ac directe hoc vaticinium referre velimus, quod facit Wigandus in ſyntagm. veteris teſtamenti, col. 1651. dicendum erit, Davidem propterea dicere, *quod caro non ſit viſura corruptionem*, quia ex corruptione eſt aliquando

do liberanda, ſicut *mortem non videre* dicitur, qui eſt ex more in vitam revocandus Iohan. VIII. 51. 3.) Pſalm. XVII. 15. *Ego in iuſtitia videbo faciem tuam*, *ſatiabor*, *cum excitatus fuero*, *imagine tua*, hoc eſt, reſuſcitatus aliquando ex mortuis ad perfectam iuſtitiam adſpirabo, & ſumma cum lætitia faciem tuam intuebor. Rabbinus Salomo in hæc verba ſic commentatur: *Videbo faciem tuam*, *ſicut dictum eſt* Eſaiæ LII. *quia oculo ad oculum videbunt. Satiabor*, *cum evigilaverit forma*, *vel figura*, *vel imago*, *vel ſimilitudo tua*, *hoc eſt*, *cum evigilaverint mortui de ſomno ſuo.* 4.) Pſalm. XXII. 27. *Edent pauperes & ſaturabuntur corda eorum*, *in ſeculum ſeculi vivent.* Hunc locum Wigandus & Iudex in ſyntagm. ad reſurrectionem referunt. Senſus eſt, qui Chriſtum pro nobis paſſum ac mortuum vera fide recipiunt, ſatiabuntur cœleſtibus beneficiis, ac in Chriſto vitam & lætitiam ſempiternam invenient. 5.) Epiphanius lib. II. adverſus hæreſ. tomo primo hæreſ. 64. adducit locum ex Pſalmo XXX. 1. *David* (inquit) *in Pſalmo de innovatione domus velut propheta exſpectans*, *& in Spiritu ſancto videns futurum conſentanee de reſurrectione dixit: Exaltabo te Domine*, *quoniam ſuſcepiſti me*, *renovans domum meam hoc eſt*, *corpus collapſum*, *& non exhilaraſti inimicos meos ſuper me.* Sed nec in Hebræo nec in Græco nec in Latina verſione de renovatione domus quidquam hoc loco habetur. 6.) Pſalm. XXXIV. 21. *Cuſtodit Dominus omnia oſſa piorum*, *unum ex illis non peribit.* Quamquam corpora piorum a perſecutoribus obiiciantur dilanianda beſtiis, vel ignibus in pulverem redigantur, tamen ſuo tempore ad vitam reſuſcitabuntur, ac tam perfecte iterum ſingula membra & oſſa divinitus compingentur, ac ſi nullum ex illis unquam fuiſſet læſum. Duplex enim eſt corporis alicuius ſolidi contritio: Una *deſtructiva*, ut ſi granum contuſum in ventos diſſipitur, altera vitæ *reparativa*, ut ſi granum in terram proiectum moriatur & deſtruatur, antequam fructum adferat & ex terra enaſcatur, Ioh. XII. 24. Oſſa & corpora piorum non conteruntur modo priore, ſed poſteriore. Hilarius in Pſalm LII. p. 373. *Integram & incorruptam ſpem aeternitatis ſignificari in oſſibus etiam illic meminimus*, *ubi dicitur:* Cuſtodit Dominus omnia oſſa iuſtorum, unum ex his non conteretur, *quia ſecundum demonſtratam Ezechieli reſurrectionem ſacramentum eius ſub oſſium ſignificatione fit revelatum.* Atque ex hoc loco Davidico Iudæi fortaſſis hauſerunt ſuam traditionem, qua ſtatuunt in ſpina dorſi humani eſſe quoddam oſſiculum, quod nunquam putreſcit vel penitus conteritur, etſi per multa annorum millia ſub terra iacuerit, & ex eo fabulantur Deum initium reſurrectionis facturum. Sed phraſis Hebraica, qua *unum ex oſſibus* conterendum negatur, proprie habet hunc ſenſum, quod nullum ex omnibus oſſibus ſit conterendum. 7.) Pſalm. XLI. 11. *Tu autem Domine reſuſcita me*, *& retribuam eis.* Hunc locum itidem pro adſerenda reſurrectione adfert ſyntagma, ſed complementum in hiſtoria paſſionis de Iuda proditore Matth. XXVI. 14. Marc. XIV. 10. Luc. XXII. 4. Ioh. XIII. 18. Act. I. 16. oſtendit, proprie & in ſenſu literali hic agi de reſurrectione Chriſti, is enim a Patre cœleſti ex mortuis ſuſcitatus vindictam de ſuis hoſtibus ſumſit. 8.) Pſalm. L. 3. *Deus noſter veniet & non ſilebit*, *ignis vorans eſt coram eo*, *& in circuitu eius tempeſtas valida.* v. 4. *Vocabit cælum ſurſum & terram iudicare populum ſuum.* (Hunc locum rabbini exponunt de reſurrectione mortuorum, quia deſcriptio extremi iudicii eidem coniungitur. Sic enim rabbinus Simai in comment. Deuter. ſcribit referente Galatino libr. XII. de arc. cap.

2.

Non exſtat aliquod capitulum ſcripturae, uo non fiat mentio de reſurrectione mor- um. Et hoc eſt, quod ſcriptum eſt: Vo- it cœlum deſuper & terram adiudican- n populum ſuum. *Vocabit cœlum deſu- , haec eſt anima, & terra, hoc eſt cor-)* 9.) Pſalm. LXVIII. 21. *Deus eſt ſ Deus ad ſalutes & Domino Deo ſunt us ad mortem*, hoc eſt, talem Deum ɔcamus & colimus, qui multas vias ac los novit, per quos ſalutem nobis præ- e & ex morte nos liberare poſſit. Inter :e modos eſt etiam reſuſcitatio corpo- ı ex terræ pulvere. 10.) Pſalm. LXXII. *Ante ſolem permanet nomen eius.* Hoc um veteres rabbini ad reſurrectionem ɔmmodarunt; ſic enim legitur in Mi- : Tehillim: ינין *filiabit vel naſci faciet, nomen eius, quia futurum eſt, ut ipſe fi- el naſci faciat omnes dormientes in pulvere.* adcommodari poſſet, quod homines ſcitati dicuntur *filii reſurrectionis*, Luc. 36. ſed in ſenſu literali ſermo eſt vel leſſiæ divinitate vel de regni eius æter- :e. 11.) Pſalm. XC. 3. *Convertis ho- m uſque ad contritionem, & dicis: Re- mini filii hominum;* hoc eſt, per mor- in cineres homines redigis, ſed in rrectione ex pulvere illos reverti iu-

Quidam tamen malunt ad propaga- :m generis humani in hac vita, qua ıcum defunctorum alii ſuccedunt, hoc 're. 12.) Pſalm. CIII. 4. *Benedic ani- ıea Domino, qui redemit de interitu vi- tuam.* v. 5. *Renovabitur ut aquila iu- ſ tua.* Hunc locum pro adſtruenda orum reſuſcitatione adducit Epipha- in ancorato p. 1011. eumque per lma μιμιμονευτικον Iobo tribuere vide- De hac aquilæ renovatione infra in ibus, quibus reſurrectio declaratur, dum erit, hoc loco illud monemus, : David in ſenſu literali de beneficiis ſ vitæ agat, docet enim, Deum col- lapſas animi & corporis vires quandoque in piis ita inſtaurare, ut quodammodo re- nati & priſtinam iuventutem recuperaſ- ſe videantur. Eſa. XL. 29. *Qui dat laſſo virtutem, & his, qui non habent fortitudi- nem, robur multiplicat.* v. 31. *Sperantes in Domino mutabunt virtutem, adſcendunt alis quaſi aquilae.* 13.) Hieronymus in commentar. Ezech. 37. ac Damaſcenus libro IV. orthodox. fidei cap. 28. huc adcommodant locum Pſalmi CIV. 30. *Tempore reſurrectionis*, ait Hieronymus, *completur illud: Emitte Spiritum tuum & creabuntur.* ο θεοπατωρ *Dei parens David* (ait Damaſcenus) *dicit ad Deum: Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in pulverem ſuum revertentur: Ecce de corporibus ſermo. Deinde ſubiungit: Emittis Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terrae.* Sed loquitur ibi David in ſenſu literali de annua & quotidiana mundi renovatione, qua individuis decedentibus nova ſemper ſuccedunt, ut ſpecies rerum conſerventur. Secundario tamen & conſequenter ad reſurrectionem hic locus adcommodari poteſt, quia tunc erit plena naturæ reſtitutio, αποκαταςασις των παντων ac nova omnium rerum facies, quando morte abolita ad vitam æternam pii reſuſcitabuntur. 14.) Pſalmo CXVI. 8. *Eripuit animam meam a morte, oculos meos a lacrimis, pedes meos a lapſu.* v. 9. *Ambulabo coram Domino in regione viventium.* Sed & hic David proprie loquitur de proſpera ac læta rerum converſione, quæ in hac vita ipſi obtigerat, pro quo beneficio ſeſe gratum fore & in timore Domini ambulaturum promittit.

§. XII. IV.) Ad hæc dicta Davidica referri etiam poteſt illud, quod ex Salomone Davidis filio Proverbiorum XXIV. 27. adlegat Epiphanius libro

IV.) Ex proverbiis.

bro II. tomo I. adverſus hæres. pagina 503. *Salomon* (inquit) *in Proverbiis ſimiliter ad praeparationem illuc omnem ſpem parans exhortatus eſt dicens : Para opera tua ad exitum tuum*, *exitum adpellans hinc diſceſſum. Et para te*, inquit, *ad agrum*, *ſimul ad omnes admonitionem extendens*, *& qui in agris & qui in urbibus tum eruditas*, *tum mechanicas artes tractant*, *in quibus nulla operatio in agro requiritur. Unde enim linificis & argentifuſoribus*, *poetis item ac ſcriptoribus praeparatio ad agrum? Comprehenſim enim ſimul indiſcriminatim vox haec omnes adlocuta vocavit:* Parate ad agrum. *Imo innuit*, *quod omni homini civili ac rurali depoſitio corporis eſt ager propter ſepulturam & mortem. Deinde poſtea eamdem reſurrectionis ſpem ſignificans dicit:* & reædificabis domum tuam. *Semel enim aedificata eſt in formatione in ventre*, *quando matres unumquemque noſtrum in formatione geſtaverunt. Verum a terra eſt reſurrectio*, *aut ab agro*, *quae reaedificatur propter illatam ipſi deſtructionem in ſepulturae ruina.* Sed præceptum Salomonis in ſenſu literali acceptum eſt œconomicum, quod prius procuranda ſint ea, quæ ad victum parandum ſunt neceſſaria, quam de habitatione cogitandum.

V.) Ex prophetis.

§. XIII. V.) In *prophetis* hæc occurrunt vaticinia. 1.) Tertullianus libr. de reſurrectione carnis cap. 28. p. 327. ad reſurrectionem probandam adplicat dictum Hannæ 1. Sam. II. 6. (quod propterea ad prophetica dicta referimus, quia non ſolum rabbini Samuelem numerant inter נביאים ראשונים ſed etiam Petrus *tempora prophetarum inde a Samuele* deducit & arceſſit Act. III. 24.) *Sunt quaedam* (inquit Tertullianus) *ita pronunciata*, *ut allegoriae quidem nubilo careant*, *nihilominus tamen ſuae ſimplicitatis ſitiant interpretationem*, *quale eſt illud apud Eſaiam: Ego occidam & vivificabo* (cum quo congruit illud Hannæ: *Dominus mortificat & vivificat.*) *Certe poſtquam occiderit*, *vivificabit. Caro itaque & vivificabitur per reſurrectionem. Certe ſi occidere carni animam eripere eſt*, *vivificare contrarium eius carni animam referre eſt. Caro reſurgat neceſſe eſt; cui anima per occiſionem erepta*, *referenda eſt per vivificationem.* Sed loquitur ibi Hanna in ſenſu literali de viciſſitudine triſtitiæ ac gaudii in hac vita ac de ſpiritus mortificatione & vivificatione, quæ fit per crucis caſtigationem & paternam ex cruce liberationem, interim ſecundario ad corporalem vivificationem ſive reſuſcitationem, in qua plena & perfecta liberatio ab omnibus malis ſequetur, hoc dictum adcommodari poſſe, non negaverimus. 2.) Eſa. XXV. 7. *Abſorbebit Dominus in monte iſto ſuperficiem operimenti*, *quo operti ſunt omnes populi*, *& velum*, *quo velatae ſunt omnes gentes;* hoc eſt, excitabit mortuos & removebit ab ipſis linteamina, quibus fuerant corpora eorum involuta. v. 8. *Abſorbebit mortem in ſempiternum*, ut non amplius poſſit pios occidere *& abſterget Dominus Deus lacrimam ab omni facie electorum*, hoc eſt conſolabitur eos, & æternam lætitiam pro luctu huius vitæ reddet, & opprobrium populi ſui auferet de univerſa terra. Hieronymus in comment. *Abſorberi faciet Dominus faciem mortis & vinculi*, *quo omnes populi ligabantur*, *diſrumpetque rete mortis & telam*, *quae omnes operat nationes. Et iuxta apoſtolorum abſorbebitur mors in perpetuum. Et auferet Dominus lacrimam ab omni facie*, *quando morte ſuperata Chriſti advenerit regnum*, *& opprobrium generis humani*, *quod ad imaginem conditum fuerat creatoris*, *diaboli & mortis effugerit ſervitutem.* Reportavit quidem Chriſtus de

1.) 1. Sam. II. 6.

2) Eſa. XXV. 7.

ramen tempore hyemis plane emor- ı vere iterum progerminat, ſic oſſa quæ in monumentis putrefacta & ıta ſunt, in noviſſimo die vigorem nt ac reviviſcent, & *cognoſcetur ma- potentia Domini in ſervis eius*, quia ctio eſt opus divinæ potentiæ. Ca- Sainctius pontificius in comment. 3. *de reductione in terram patriam ex ate Babylonica* accipit, ac per *oſſa ntia* ac florida ſpiritum iucundum m felicem denotari exiſtimat, Prov. 22. ſed circumſtantiæ textus oſten- finali liberatione eccleſiæ ex omni- lamitatibus per reſurrectionem ad æternam ibi ſermonem eſſe, quo tiam pii veteres conſtanter hoc lo- onunt. Tertullianus de reſurre- , capite 31. pag. 329. *Oſſa veſtra rba orientur, quia & herba de diſſolu- corruptela ſeminis reformatur.* Poſt- iungit eiusdem capit. v. 23. *Veniet omnis caro in conſpectu meo, dicit Do- Quando? cum praeterire cœperit ha- uius mundi. Supra enim, quemad- cœlum novum, & terra nova, quae io in conſpectu meo, dicit Dominus, it ſemen veſtrum. Tunc ergo quod ſub- mplebitur: Et exibunt, utique de ſe- & videbunt artus eorum, qui impie , quoniam vermis illorum non morie- ignis eorum non exſtinguetur, & onſpectui omni carni, ſcilicet quae re- a & egreſſa de ſepulcro Dominum pro tia adorabit.* Auguſtinus libr. XX. itate Dei, cap. 21. *Flumen pacis ab- iam illius debemus accipere, hoc flumen s declinare dicit, quibus tantam beati- n pollicetur, ut intelligamus in illius tis regione, quae in cœlis eſt, hoc flu- mnia ſatiari. Sed quia & terrenis cor- pax incorruptionis atque immortalita- influet, ideo declinare ſe dicit hoc flu- ut de ſupernis quodammodo etiam infe- riora perfundat & homines aequales angelis reddat &c. Ne putaremus illa bona Ieruſalem ad noſtrum tantummodo ſpiritum pertinere, & oſſa, inquit, veſtra ut herba exorientur, ubi reſurrectionem corporum ſtrinxit, velut quod non dixerat reddens: Neque cum viderimus, fient, ſed cum fuerint facta, videbimus.* 7.)

n. XVIII.

7.) Ier. XXXI. 16. 17.

Ierem. XXXI. 16. *Haec dicit Dominus: Quieſcat vox tua a ploratu & oculi tui a lacrimis, quia eſt merces operi tuo,* v. 17. *& revertentur filii tui de terra inimici, & ſpes noviſſimis tuis, ait Dominus, & revertentur filii tui ad terminos ſuos*, hoc eſt, liberi tui interfecti in die noviſſimo tibi reſtituentur, reſurgent enim in corporibus ſuis ad vitam. Hieronymus in comm. h. l. *Melius hoc de parvulis intelligimus, quod mercedem habeant effuſi ſanguinis pro Chriſto, & pro terra Herodis inimici teneant regna cœlorum, & reverſuri ſunt in ſedem priſtinam, quando pro corpore humilitatis corpus receperint glorioſum. Iſta eſt ſpes noviſſima, quando iuſti fulgebunt ſicut ſol, & infantes quondam parvuli atque lactentes abſque aetatum incremento & iniuriis ac labore corporeo reſurgent in virum perfectum &c.* 8.)

7.) Ezech. XXXVII. 1.

Ezech. XXXVII. 1. *Facta eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in Spiritu Domini, & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus,* v. 2. *Et circumduxit me per ea in gyro, erant autem multa valde ſuper faciem campi, ſiccaque vehementer.* v. 3. *Et dixit ad me: Fili hominis, putasne vivent oſſa iſta? &* dixi: *Dominus Deus tu noſti.* v. 4. *Et dixit ad me vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: Oſſa arida audite verbum Domini.* v. 5. *Haec dicit Dominus Deus oſſibus his: Ecce ego intromittam in vos ſpiritum & vivetis.* v. 6. *& dabo ſuper vos nervos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem, & dabo vobis ſpiritum,*

& vivetis & ſcietis, quia ego Dominus. Poſtea additur complementum v. 7. 8. 9. & 10. Quidam ex interpretibus hanc viſionem propheticam exiſtimant fuiſſe duntaxat *typum* liberationis ex captivitate Babylonica ac reſtitutionis in terram Canaan. Sanctius in comm. Eſa. LXVI. *Qui in exſilio ſunt, pro mortuis cenſentur, quia a matre hoc eſt, ab urbe ſic avulſi videntur ſicut ramus, qui a radice ſeu trunco avulſus ſtatim areſcit & moritur. Quare Iudaei, qui in exſilio agebant Babylonico, in ſepulcris eſſe dicuntur, & oſſa vocantur, arida &c.* Sane non diffitemur hac viſione prophetica confirmatam fuiſſe Iſraelitis promiſſionem de liberatione ex Babylonica captivitate & priſtini vigoris recuperatione, quia hæc adcommodatio ab ipſo propheta oſtenditur v. 11. *Fili hominis, oſſa haec univerſa domus Iſrael eſt, ipſi dicunt: Aruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, & exciſi ſumus.* v. 12. *Propterea vaticinare, & dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce, ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulcris veſtris, populus meus, & inducam vos in terram Iſrael.* Sed negamus, *tantum* ad liberationem ex Babylonica captivitate reſpectum fuiſſe habitum, ſiquidem etiam univerſalis mortuorum reſurrectionis quaſi quoddam præludium ac ſpeculum in hac viſione proponitur, id quod probamus, 1.) ex *emphatica deſcriptione.* Vix enim alius datur ſcripturæ locus, in quo *forma ac modus reſurrectionis* tam emphaticis verbis ac phraſibus deſcribatur: *Ego aperiam tumulos veſtros. Acceſſerunt oſſa ad oſſa, unumquodque ad iuncturam ſuam, & ecce ſuper ea nervi & carnes adſcenderunt, & extenta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritus ingreſſus eſt in ea & revixerunt, ſteteruntque ſuper pedes ſuos &c.* 2.) Ex *ſubiecti ampliatione.* Dicitur enim quod in oſſium illorum aridorum vivificatione ſpiritus venerit *a quatuor ventis*, hoc eſt, quatuor mundi plagis, & inſufflaverit mortuos illos, ut revixerint v. 9. Atqui Iudæi in reductione ad terram Canaan non collecti ſunt ex omnibus mundi plagis, ſed in univerſali reſurrectione demum hoc futurum, ut angeli electos e mortuis ſuſcitatos congregent *a quatuor ventis a ſummis cælorum uſque ad terminos eorum* Matth. XXIV. 31. Marc. XIII. 37. De reſuſcitatis dicitur, quod *eorum exercitus fuerit grandis nimis valde.* Sed Iſraelitarum e Babylone in Canaan reductorum non fuit tantus numerus. Promittit Deus *ſe aperturum tumulos* Iſraelitarum, iam vero oſſa illa iamdum erant in campo diſperſa, ac proinde etiam tumuli aperti. Ergo deducimur ad beneficium reſurrectionis univerſalis in die noviſſimo futuræ. 3.) Ex *beneficiorum & operum divinorum ſubordinatione.* Quæcunque corporalia beneficia Deus in veteri teſtamento populo ſuo Iſraelitico præſtitit, ea fuere quaſi quidam typi ac præludia ſpiritualia beneficiorum in regno Meſſiæ exſpectandorum. Sic liberatio ex Ægyptiaca ſervitute fuit typus liberationis ex infernalis Pharaonis poteſtate, cibatio per manna in deſerto fuit typus ſpiritualis alimoniæ per Meſſiam exhibendæ &c. Pari ergo ratione liberatio Iſraelitarum ex captivitate Babylonica & reductio in terram Canaan fuit typus finalis liberationis ſpiritualium Iſraelitarum ab omnibus miſeriis & calamitatibus in reſurrectione mortuorum ſecuturæ, proinde una eademque viſio ad utrumque beneficium præfigurandum optima ratione referri poteſt. Particularis illa ac corporalis liberatio ex captivitate Babylonica nondum potuit ſolidam ac firmam conſolationem adflictis Iſraelitarum conſcientiis præſtare, tum quia multi in exſilio erant mortui, multi etiam morituri, priusquam Cyrus rerum potiretur, eosque libertate donaret, tum quia in ipſa terra Canaan variis miſeriis & preſſuris adhuc

huc ſubiecti ac morti tandem obnoxii fuere, tum quia piæ mentes non hærent in corporalibus beneficiis, ideo revocat illos Dominus præcipue ad promiſſionem de univerſali reſurrectione piorum ad vitam ac lætitiam ſempiternam. Quinimo promiſſio de reſurrectione in hac viſione Iſraelitis ab oculos poſita confirmare ipſos debuit in fide adhibenda promiſſioni de reductione in terram Canaan. Qui enim divina ſua virtute corpora in pulverem ac cinerem redacta ad vitam aliquando revocare poterit, is etiam poterit exſules, qui aridis oſſibus non ſunt abſimiles, in patriam reducere, ac priſtinum libertatis vigorem illis reſtituere. Sic ergo de beneficio temporali & leviori præſtando ipſos confirmat per reſurrectionem mortuorum, quæ eſt beneficium longe maius, ac videtur rationi difficilior. Quamvis enim articulus reſurrectionis ſit *natura ignotus*, ac proinde ad aliud beneficium probandum non videatur ſatis commode adhiberi poſſe, tamen *lumine fidei* magis notus erat, quam reſtitutio Iſraelitarum in terram Canaan, cum publica piorum confeſſione ex revelatione verbi ab omnibus fuerit receptus. 4.) Ex *aliorum vet. ac nov. teſt. dictorum collatione*, in quibus iisdem fere phraſibus mortuorum reſurrectio deſcribitur, ut conſtat. 5.) Ex *ſeniorum rabbinorum expoſitione*. Galatinus libr. XII. de arcan. cap. 2. adducit dictum rabbini Simai in libro Elle haddevarim, hoc eſt, in comment. Deuteronom. *Unde habemus, quod non ſit verbum aliquod in ſcriptura, quod non loquatur de reſurrectione mortuorum? ubi dictum eſt, a quatuor ventis veniet ſpiritus, quoniam nomen Dei invocabo.* 6.) Ex *unanimi patrum teſtificatione*. Tertullianus de reſurrect. carnis cap. 29. pag. 28. *Si & allegoricae ſcripturae & argumenta rerum & ſimplices voces reſurrectionem carnis, quamquam ſine nominatione ipſius ſubſtantiae ſubradiant, quanto magis, quae hanc ſpem in ipſas ſubſtantias ſpirituali mentione determinant, non erunt deducendae in quaeſtionem: Accipe Ezechielem. Et facta eſt, inquit, ſuper me manus Domini* &c. Cap. 30. *Hanc quoque praedicationem ſcio qualiter concutiant in allegoriae argumentationem, quia dicendo, oſſa iſta omnis domus Iſrael eſt, in imaginem ea fecerit Iſrael, & a propria conditione tranſtulerit, atque ita figuratam eſſe non veram reſurrectionis praedicationem. Statum enim Iudaeorum deformari quodam modo emortuum & exaridum & diſperſum in campo orbis. Itaque & imaginem reſurrectionis in illum allegorizari, quia recolligi habeat & recompingi os ad os, hoc eſt, tribus ad tribum, & populus ad populum & recorporari carnibus facultatum & nervis regni, atque ita de ſepulcris, hoc eſt, de habitaculis captivitatis triſtiſſimis atque teterrimis educi, & refrigerii nomine reſpirari & vivere exinde in terra ſua Iudaea. Et quid poſt haec? morientur ſine dubio. Et quid poſt mortem? nulla, opinor, reſuſcitatio, ſi non haec erit ipſa, quae Ezechieli revelatur. Sed enim & alias praedicatur reſurrectio, ergo & haec erit, & temere in ſtatum eam Iudaicarum rerum convertunt. Aut ſi alia eſt illa, quam defendimus, nihil mea intereſt, dum ſit & corporum reſurrectio ſicut & rerum Iudaicarum. Denique hoc ipſo quod recidivatus Iudaici ſtatus de recorporatione & readunatione oſſium figuratur, id quoque eventurum oſſibus probatur. Non enim poſſet de oſſibus figura proponi, ſi non id ipſum & oſſibus eventurum eſſet. Nam etſi figmentum veritatis in imagine eſt, imago ipſa in veritate eſt ſui, neceſſe eſt eſſe prius ſibi, quo alii configuretur. De vacuo ſimilitudo non competit, de nullo parabola non convenit. Ita oportebit oſſium quoque credi reviſcerationem & reſpirationem, qualis dicitur, de qua poſſit exprimi Iudaicarum rerum reformatio, qualis adfingitur. Sed magis religioſum eſt, veritatem de ſuae auctoritate ſimplicita-*

citatis defendi, quam ſenſus divinae propoſitionis expoſtulat. Si enim ad res Iudaicas ſpectaret haec viſio, ſtatim revelato ſitu oſſium ſubieciſſet: Oſſa iſta omnis domus Iſrael eſt. At eum oſtenſis oſſibus de propria ſpe eorum, qui obloquitur, nondum nominato Iſraele & fidem tentat prophetae: Filii hominis, ſi vivent oſſa haec, ut & ille reſponderet, Domine tu ſcis, non utique Deus prophetae fidem de ea re tentaſſet, quae futura non eſſet, quam nunquam Iſrael audiſſet, quam credi non oporteret, ſed quoniam praedicabatur quidem reſurrectio mortuorum, Iſrael vero pro ſua incredulitate diffidens ſcandalizabatur & adſpiciens habitum ſeneſcentis ſepulturae deſperabat reſurrectionem, vel non in eam potius animam dirigebat ſed in circumſtantias ſuas, idcirco Deus & prophetam quaſi & ipſum dubium praeſtruxit ad conſtantiam praedicationis, revelato ordine reſurrectionis & populo id credendum mandavit, quod prophetae revelavit, ipſos dicens eſſe oſſa, quae erant reſurrectura, qui non credebant reſurrectura. Denique in clauſula, & cognoſcetis, *inquit*, quod ego Dominus locutus ſim & fecerim, *id utique facturus, quod fuerat locutus, caeterum non id facturus, quod locutus, ſi aliter facturus quam locutus.* Cap. 31. *Plane ſi* & *populus allegorice muſſitaret oſſa ſua arefacta* & *ſpem ſuam perditam, diſperſionis exitu querulus merito videtur*, & *Deus figuratam deſperationem figurata promiſſione conſolatus. Sed cum diſperſionis quidem iniuria nondum populo accidiſſet, reſurrectionis vero ſpes apud illum ſaepiſſime cecidiſſet, manifeſtus eſt de corporum interitu labefactans fiduciam reſurrectionis: ita* & *Deus eam reſtruebat fidem, quam populus deſtruebat. Quamquam etſi aliqua praeſentium rerum tunc conflictatione mærebat Iſrael, non idcirco in parabola accipienda eſſet revelationis intentio, ſed in teſtationem reſurrectionis, ut in illam ſpem erigeret illos aeternae ſcilicet ſalutis* & *neceſſarios reſtitutionis* & *averteret a reſpectu praeſentium rerum.* Hæc Tertullianus, cuius tamen argumenta non ſunt omnia æqualis ponderis. Iuſtinus in apol. II. pro Chriſtian. p. 68. *In ſecundo adventu Chriſtus omnium, qui unquam exſtitere, mortalium corpora excitabit* &c. *Dictum enim eſt a propheta Ezechiele hoc modo: Coagmentabitur iunctura ad iuncturam* & *os ad os*, & *carnes denuo ſuccreſcent.* In quæſt. & reſp. ad orth. quæſt. XLV. ſic formatur: *Utrum univerſalem reſurrectionem in aridis oſſibus propheta vidit?* ad eam Iuſtinus pag. 325. reſpondet hoc modo: *Quia a propheta Ezechiele per viſionem depingenda erat mortuorum reſurrectio, quae futura eſt in fine rerum per Filium hominis, propterea nomine Filii hominis eſt adpellatus* &c. *Exhibita eſt ſancto vati a Deo viſio iſta praecipue quidem, ut per eam indicaretur futura per Chriſtum univerſalis omnium in toto mundo mortuorum reſuſcitatio, deinde vero propter Iſraelitarum conſolationem, qui ob eam, in qua detinebantur, ſervitutem, de liberatione ex Babyloniorum dominatu ſpem ſibi ipſis deſperatione praeciderant. Nam ſicut defuncta corpora in monumentis ſita ſpem reſuſcitationis non habent: ſic illi ſe Babylone eſſe rebantur, absque ſpe reditus & reſtitutionis.* Cyprianus lib. III. ad Quirin. cap. 58. *Neminem contriſtari morte debere, cum ſit in vivendo labor & periculum, in moriendo pax & reſurgendo ſecuritas*, id inter cœtera probat ex hoc oraculo Ezech. 37. Origenes in Iohannem tomo XII. part. II. oper. p. 326. *Magnum eſt reſurrectionis noſtrae myſterium, prorſusque contemplatu difficile, quod cum in aliis ſcripturarum locis, tum vero etiam apud Ezechielem adnunciatur his verbis: Facta eſt ſuper me manus Domini* &c. Cyrillus Hieroſolymitanus catech. XVIII. itidem de reſurrectione hoc oraculum propheticum exponit. Epiphanius lib. II. tom. 2. hæreſ. ult. col. 504. *Quod corpus per ſe ipſum ante ſe ſtatuere poſſit Deus, per Ezechielem declaratum eſt, etiamſi propter pa-*

olam res ea facta ſit, at ſpecies ipſa ad riam veritatis tunc impetitae perfecta Quod congregatum eſt os ad os & har- ad harmoniam, & cum oſſa ſicca eſſent, ondum anima neque ſpiritus movens in ſet, ſtatim coacta ſunt corpora, & iux- phetae verba ſolidata. Et ſi vult Deus, hoc facere, ut adſint corpora, & absque moveantur &c. In ancorato col. 1012. ſurrectione dicit Dominus ad Ezechielem: egabitur os ad os &c. Et rurſus: Dic minis, veni ſpiritus a quatuor angulis, a locis videlicet animis deſtinatis. Et ob cauſam ipſe Dominus non dicit? ſed em dicere iubet? quoniam quod dicit Do-, ſimul etiam facit, & non amplius ſol- Verum homini dicere praecepit, quo eſurrectionem ad horam ſignificaretur n noſtra ſpes ſalutis, hominis vero ſermo tur & non Domini, erant enim oſſa illa moritura. Cum vero dicit Dominus, ite, reſurgunt & non moriuntur, Dei verbum non ſolvitur. Hieronymus in ent. per parabolam reſurrectionis de tione Iſraelitarum hic prophetari ſtatuit, tim ſubiungit: Nunquam poneretur ido reſurrectionis ad reſtitutionem Iſrae- populi ſignificandam, niſi ſtaret ipſa ctio, & futura adderetur, quia nemo is non exſtantibus incerta confirmat, e noſtra illo tendit adſertio, quod quo- idetur incredulum, quod oſſibus aridis a vetuſtate confectis futura reſurrectio tatur, & tamen futurum eſt, quod titur, ſic & reſtitutio populi Iſrael, ctus eſt in captivitatem, & in toto orbe us, videtur quidem incredibilis his, qui n norunt potentiam, ſed tamen futura uia ego, inquit Dominus, locutus ſum iam ſicut pollicitus ſum. Auguſtinus de Geneſ. ad literam cap. 5. Apud elem cum demonſtratur reſurrectio mor- redintegratis corporibus ex quatuor cœli advocatur ſpiritus, quo perflante vivificantur, ut ſurgant &c. ubi prophetice ſignificatum videtur, non ex illo tantum campo, ubi res ipſa demonſtrabatur, ſed ex toto terrarum orbe reſurrecturos homines & hoc per flatum quatuor mundi partium fuiſſe figuratum. Quod vero ibidem additur, *prophetam illo loco non reſurrectionem carnis, qualis proprie futura eſt, ſed inopinatam deſperati populi reparationem per Spiritum Domini, qui replevit orbem terrarum, figurata revelatione praevidiſſe*, illud non eſt accipiendum *excluſive*, alias diſerte contradiceret verbis prioribus, ſed *incluſive*, quod de utroque Dei opere ac beneficio ibidem ſit ſermo. Paulinus de obitu Celſi:

Si dubitas cineres in corpora poſſe recogi,
Et fieri reduces in ſua vaſa animas;
Ezechiel tibi teſtis erit, cui prodita dudum
Tota reſurgendi per Dominum facies.
Illic adſpicies toto vireſcere campo
Arentes veterum relliquias hominum,
Oſſaque porrectum late diſperſa per agrum,
Ultro ad compages currere iuſſa ſuas,
Atque medullatis penetralibus edere nervos,
Moxque ſupernata ducere carne cutem,
Et dicto citius perfectis ordine membris,
Pulvere de veteri ſtare novos homines.

Damaſcenus lib. IV. orth. fid. cap. 28. *de reſurrectione B. Ezechiel: Et factum eſt*, inquit, *cum ego prophetarem, & ecce ſuccuſſio terrae, & adduxit oſſa, os ad os, ſingulum ad harmoniam compagemque ſuam, & adſpiciebam, & ecce inducebantur eis nervi, & carnes renaſcebantur & adſcendebant ſuper ipſa & circumductae cutes deſuper. Deinde docet, quomodo Dei iuſſu ingreſſi ſunt ſpiritus &c.* At, inquis, a) *ſi haec viſio prophetica agit de reſurrectione, quae tum temporis, in eccleſia Iſraelitica publice fuerit credita, cur propheta non reſpondet adſertive: Vivent, ſed dubitative, Domine tu noſti?* Reſp. credebat quidem in fine ſeculi mortuos vivificandos, ſed de oſſibus illis, quæ ipſi tum temporis oſtendebantur, ignorabat, an

an illa ipſa hora eſſent excitanda, ac proinde rem Deo in pia ſimplicis fidei obedientia committebat. b) *Oſſa illa vivificata dicuntur eſſe domus Iſrael. Ergo non agitur de univerſali reſurrectione.* Reſp. ut in aliis ſcripturæ locis, ita etiam in hac ipſa viſione prophetica de reſurrectione iuſtorum ſpiritualium Iſraelitarum proprie ac determinate agitur, ſed ex eo non eſt inferendum, impios non eſſe reſurrecturos, cum incluſio unius non ſit excluſio alterius. c.) *Viſio illa eſt imaginaria. Ergo non praebet certum argumentum.* Reſp. non eſt viſio humana ſed divina, quæ ſi reſurrectionem mortuorum probare minime poſſet, utique nec ad reſtitutionem Iſraelitarum in terram Canaan confirmandam idonea cenſeri deberet. 9.) Dan. XII. 2. *Multi de his, qui dormiunt in pulvere terrae, evigilabunt, alii in vitam aeternam & alii in ignominiam ſempiternam.* Poſt expoſitum de *antichriſto* vaticinium agitur de poſtremis mundi temporibus, quæ poſt revelatum antichriſtum ad finem uſque ſeculi futura ſunt, ac nominatim de ſtatu eccleſiæ *vincentis, reſurgentis* ac *triumphantis.* De ſtatu eccleſiæ reſurgentis dicitur, quod *multi, qui ſub pulvere terrae dormiunt, evigilaturi ſint.* Quod *multi* dicuntur evigilaturi, cum tamen univerſalis futura ſit omnium reſurrectio, illud tripliciter ab interpretibus exponitur. *Quidam* putant reſpectum haberi ad eos, quos dies noviſſimus vivos deprehendet, illi enim non *evigilabunt* ex ſomno ſub terræ pulvere, ſed *immutabuntur*, 1. Cor. XV. 51. 1. Theſ. IV. 17. *Quidam* vocem *multi* non ad ſubiecti determinationem, ſed ad utrumque membrum diſtributionis in prædicato ſubiunctæ referendum cenſent hoc pacto: *Qui in pulvere terrae dormiunt, evigilabunt, multi ex illis ad vitam, multi ad mortem.* Simpliciſſime reſpondetur, nomen collectivum *multi* more in ſcripturis uſitato non *excluſive & particulariter* pro aliquibus, ſed *extenſive & univerſaliter* pro omnibus accipi, Matth. XX. 28. Rom. V. 19. &c. quæ interpretatio colligitur ex verbis Chriſti Ioh. V. 28. ubi pro voce *multi* ſubſtituitur nomen *omnes.* Auguſtinus lib. VI. contra Iulian. cap. 12. *Multi pro omnibus & omnes pro multis frequenter in ſacris literis ponitur.* Lib. XX. de civ. Dei cap. 23. *Non diverſum putetur, quod, cum ibi poſitum ſit, omnes, qui ſunt in monumentis, hic non ait propheta, omnes ſed multi dormientium. Ponit enim aliquando ſcriptura pro omnibus multos, propterea & Abrahae dictum eſt: Patrem multarum gentium poſui, cui tamen & alio loco: In ſemine,* inquit, *tuo benedicentur omnes gentes terrae.* Theodoretus id confirmat exemplo alio ex epiſt. Rom. V. *ubi peccatores dicuntur conſtituti multi, hoc eſt, omnes.* Porphyrius philoſophus inſigni audacia & impudentia hoc vaticinium expoſuit de ſtatu eccleſiæ Iſraeliticæ poſt redditam victoriam & cæſos Antiochi duces: *Tunc*, inquit, *hi qui quaſi in terrae pulvere dormiebant & operti erant malorum pondere; & quaſi in ſepulcris miſeriarum reconditi ad inſperatam victoriam de terrae pulvere ſurrexerunt, & de humo elevaverunt caput, cuſtodes legis reſurgentes in vitam aeternam & praevaricatores in opprobrium ſempiternum.* Atqui 1.) Hieronymus quærit, quomodo adflictiones, quibus Iſraelitæ ſub Antiocho preſſi fuerint, graviores, quam unquam antea exſtiterint, cum ſub Nebucadnezare urbe everſa, templo exciſo & in ſeptuagenariam captivitatem abductis Iudæis gravia paſſi fuerint? 2.) Poſt miſeriam pii & impii ſimul metaphorice ſurrexerunt & bona temporalia receperunt. Iam vero propheta de tali reſurrectione loqui-

9.) Dan. XII. 2.

ıur, in qua piorum & impiorum erit retio. 3.) Doctores legis Iudaicæ non ıerunt ab eo tempore fulgere *ut firmatum in aeternum*, quia ut paulatim fuit depravata & ſenſim imminuta felicitas ːrna. 4.) Quomodo defuncto Antiotransgreſſores legis dici poſſunt a morexcitati, ut Porphyrius exponit, cum us tunc occiderint quam ſurrexerint, ı vivo Antiocho in honore ac pretio haıntur ? 5.) Angelus ſuperius caput ːludens expreſſe dixerat perſecutionem Antiocho excitatam finem ſuum habim, *& reſtare adhuc aliud tempus*, in ſcilicet antichriſtus Antiochi antityecclesiam ſit adflicturus, ergo hoc ːinium non poteſt ad Antiochi tempoːferri, ſed pertinet ad ea, quæ diem ıſſimum proxime ſunt præceſſura, ut ıexionis ſeries oſtendit. 6.) Adde, d Chriſtus Matth. XXIV. 21. de calaıtibus eccleſiæ ſub fine mundi diſſe-, Danielis verba ex hoc loco adducit, ns: *Erit tribulatio magna, qualis non ıb initio mundi uſque modo, nec erit.* Quod ʒo miſeria illa ad poſtrema mundi tem: iuxta infallibilem Chriſti explicatioreferenda, utique non poteſt ad Anıi hiſtoriam adcommodari. 7.) Unii veteres unanimi conſenſu hoc vaium de liberatione eccleſiæ ab antichriʏrannide per reſurrectionem mortuoad vitam æternam accipiunt. Con-Hieronymum & Theodoretum in m. Auguſtinum lib. XX. de civ. Dei 25. Ruffinum in expoſit. ſymb. Daːenum lib. IV. orth. fid. cap. 28. Galatinus libr. XII. de arcan. cap. ıducit dictum rabbini Rhamonis: *nientes in pulvere ſunt mortui iuxta Danielis: Et multi ex dormientibus errae pulvere evigilabunt, alii ad viaeternam, alii ad opprobrium & ad vermiculationem ſempiternam.* 8.) Quinimo teſtatur ipſa collatio, cum hoc Danielis vaticinio non tantum convenire deſcriptionem reſurrectionis Apoc. XX. 13. propoſitam, ſed etiam ex eod. petita eſſe verba Chriſti ſalvatoris Ioh. V. 28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis.* v. 29. *Et procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitae, qui vero mala fecerunt, in reſurrectionem iudicii.* Præter Porphyrium etiam quidam Polychronius negavit vaticinium Danielis de reſurrectione mortuorum accipiendum eſſe, ſed confutatur iisdem rationibus. 10.) Oſe. VI. 2. *Dominus vivificabit nos poſt duos dies, in tertia die ſuſcitabit nos & vivemus in conſpectu eius.* Vaticinium eſt de Chriſto, quod reſurrecturus ſit die tertio; ſed quia in Chriſto capite etiam nos ut corporis eius myſtici membra reſurreximus, Epheſ. II. 6. *conreſuſcitavit nos cum Chriſto* propter infallibilem reſurrectionis noſtræ promiſſionem, ideo propheta loquitur in *plurali*, quod & nos in Chriſto, per Chriſtum ac propter Chriſtum pro nobis mortuum & tertio die reſuſcitatum Deus ad vitam nos reſuſcitaturus ſit, ut in æterna lætitia coram ipſo vivamus. Dies primus eſt dies *obdormitionis*, dies alter eſt *exſpectationis*, dies tertius eſt *reſurrectionis ex ſepulcro.* Agnoſcunt autem ipſi rabbini hoc propheticum dictum de reſurrectione ex mortuis agere. Galatinus lib. XII. de arcan. cap. 3. adducit gloſſam Hebraicam in Geneſ. II. ſuper illud: *Et germinare fecit Dominus Deus de terra omne lignum. Omnes patres & iuſti, & Moſes, & Aaron, & David, & Salomo, omnesque reges domus David & omnes prophetae dicent ad Meſſiam: Finis prope eſt, ad te pertinet, ut vivifices nos, ſicut dictum eſt. Oſe. 6 Vivificabit nos poſt dies duos, in die tertio*

10.) Oſe. VI. 2.

tio ſuſcitabit nos, & vivemus ante faciem eius. 11.) Oſe. XIII. 14. *De manu* vel poteſtate *inferni redimam eos, a morte redimam eos, ero mors tua o mors, ero morſus tuus inferne.* Hoc propheticum vaticinium apoſtolus 1. Cor. XV. 54. ad reſurrectionem mortuorum adcommodat: *Cum corruptibile hoc induerit αφθαρσιαν, & mortale hoc induerit αθανασιαν, tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt, abſorpta eſt mors in victoria.* v. 55. *Ubi eſt o mors ſtimulus tuus, ubi o inferne tua victoria?* Neque vero mirum nobis videri debet, quod apoſtolus in adlegatione prophetici illius vaticinii non Hebraicam veritatem, ſed Græcos interpretes ſit ſecutus, quia, ut Hieronymus docet in comm. Gen. XLVII. *Illud generaliter obſervandum, quod ubicunque ſancti apoſtoli viri loquantur ad populos, iis plerumque teſtimoniis utantur, quae iam fuere in gentilibus divulgata, per translationem ſcilicet ſeptuaginta interpretum.* Adde quod in ſenſu ac reipſa nulla ſit diſcrepantia. 12.) Quidam ad reſurrectionis articulum adcommodant dictum propheticum Soph. III. 8. *Exſpectabis me,* ait Dominus, *donec poſt longum tempus ſurrexero, quia iudicaturus ſum, ac futurum eſt, ut congregem gentes & colligam regna.* (Sed rectius hoc accipitur de iudicio particulari contra impias & idololatricas gentes, quæ Iſraeliticum populum adfligebant, in quo iudicio Deus exſurgit ad inferendam pœnam.) 13.) Tertullianus de reſurrect. carnis cap. 31. p. 329. ad reſurrectionis articulum adcommodat vaticinium Malach. IV. 2. *Orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiae & ſanitas in pennis eius, & egrediemini* (de ſepulcris) *veluti vituli de vinculis ſoluti & conculcabitis inimicos &c.* Sed

11.) Oſe. XIII. 14.

12.) Soph. III. 8.

13.) Mal. IV. 2.

in ſenſu literali ibi agitur de prim[...] ſti adventu Luc. I. 78. ac de quo[...] piorum profectu in ſalutari agnition[...] ſti, per quam magna animi fiduc[...] culcant mortem, diabolum, infe[...] peccatum, mundum, & omnes [...] interim quia in die noviſſimo, in r[...] ctione ſcilicet victoria illa demu[...] perfecta & abſoluta, ideo *εποιεως* ſequenter hoc vaticinium ad reſu[...] nem adplicari poteſt.

§. XIV. IV.) Ex libris vet. teſt. *apocryphis* proadſtruenda mortuorum reſurrectione hæc adferri poſſunt. 2. Maccab. VII. 9. ait prin[...] ſeptem fratribus Maccabæis mar[...] ad Antiochum: *Tu ſceleſte ex prae[...] ta nos abiicis, at mundi rex defunctos ſuis legibus in aeternam reſurrectione[...] nos ſuſcitabit.* v. 11. *Propter Dei leg[...] haec* (membra) *deſpicio, quoniam me ea recepturum ſpero.* v. 14. dici[...] tus: *Potius eſt ab hominibus morti dat[...] exſpectare a Deo iterum ab ipſo reſ[...] dos, tibi enim reſurrectio ad vitam n[...]* v. 23. dicit mater: *Mundi creator, [...] mavit hominis nativitatem, & omniu[...] nit generationem, & ſpiritum & vita[...] iterum reddet cum miſericordia, ſicut n[...] ipſos deſpicitis propter eius leges.* Ca[...] 44. *Niſi* (Iudas Maccabæus) *eos, [...] ciderant, reſurrecturos ſperaſſet, ſup[...] & vacuum pro mortuis orare.* Syrac. [...] 14. de ſanctis defunctis vet. teſt. d[...] *Oſſa eorum αναθαλοι pullulent in lo[...]* perinde ut apud Eſaiam dicitur: *[...] ſtra germinabunt quaſi herba,* cap. X[...] 11. *Beati qui viderunt te,* (Elia) *& dilectione dormierunt. etenim nos vita vi[...]* hoc eſt, vera in cœlis vita tecum pe[...] mur; Eliæ enim vivi in cœlum rap[...] ſtimonium eſt, noſtra etiam corp[...]

IV.) apo[...]

...m aliquando eſſe reſuſcitanda. 4. Eſd. ...6. *Reſuſcitabo mortuos de locis ſuis* , *&* ...*onumentis educam illos* , *dicit Dominus.* ...1. *Educam eos de lateribus terrae.* Cap. 41. *In inferno promtuaria animarum ma... adſimilata ſunt.* v. 42. *Quemadmodum ... illa feſtinat* , *quae parit* , *effugere neceſ...em partus* , *ſic & haec feſtinat reddere ea, ... commendata ſunt.* Cap. VI. 21. *Anni... infantes loquentur vocibus ſuis* , *& prae...ntes immaturos parient infantes trium ...uatuor menſium* , *& vivent & ſuſcitabun...* Cap. VII. 31. *Excitabitur* , *quod non... vigilat ſeculum* , *& morietur corruptum.* ...2. *Et terra reddet* , *quae in ea dormiunt*, ...*pulvis* , *qui in eo ſilentio habitant* , *& prom...ria reddent* , *quae eis commendatae ſunt ...nae.* Atque hæc dicta ſunt de *oraculis ...teſt.* reſurrectionis articulum confir...ntibus, quae cum ſint & pondere gra...ima, & perſpicuitate clariſſima, & nu...ro plurima, mirandum eſt, quid Chry...omo in mentem venerit, quod homil. ...le Lazaro, *mendicum illum eo in huius ...e calamitatibus maiorem dolorem ſentire ...iſſe* , ſcribit, *quod ne de reſurrectione ...tem quidquam potuerit philoſophari* , *ſed ...us vitae res crederet huius vitae fine termi...i.* *Erat enim* , inquit, *ex eorum nume... qui gratiam evangelii praeceſſerunt.* Sed ...ties in Chryſoſtomo vel aliis veteribus ...imus, meminerimus regulæ, quam ...dit Sixtus Senenſis lib. VI. bibl. adnot. ... *Verba concionatorum non ſemper eo ...re accipienda ſunt* , *quo primum ad aures ...itorum perveniunt* , *multa enim per hy...bolen crebro enunciant & inculcant vel oc...one locorum* , *perſonarum* , *temporum ad...ti* , *vel adfectionum impetu* , *vel orationis ...ſu rapti* , quod Chryſoſtomo interdum ...tingere addit.

Ex nov. ...I.) ex ...ngeliſtis. §. XV. In nov. teſt. de reſurrectione dicta exſtant numero plurima ac pondere graviſſima. Poſſunt autem in duas claſſes diſtribui: Prior continet *dicta Christi*, poſterior vero *apoſtolorum.* Ad priorem claſſem hæc pertinent: Matth. X. 28. *Nolite timere eos, qui corpus occidunt* , *animam autem non poſſunt occidere* , *ſed potius timete eum* , *qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna* , hoc eſt, qui corpus ex mortuis ſuſcitatum ac animæ redunitum gehennæ cruciatibus nunquam finiendis obiicere poteſt. Quod ſi enim non ſolum animæ, ſed etiam corpora impiorum in gehenna ſunt torquenda, utique oportet eorum corpora prius ſuſcitari & vivificari. Tertullianus de reſurrect. carnis cap. 35. p. 331. *Praecipit Dominus* , *eum potius timendum* , *qui corpus & animam occidat in gehennam* , *hoc eſt* , *Dominum ſolum* , *non qui corpus occidant* , *animae autem nihil nocere poſſint* , *id eſt* , *humanas poteſtates.* *Adeo hic & immortalis natura recognoſcitur* , *quae non poſſit occidi ab hominibus* , *& carnis eſſe mortalitatem* , *cuius ſit occaſio* , *atque ita reſurrectionem quoque mortuorum carnis eſſe* , *quae in gehennam niſi reſuſcitata non poterit occidi.* Et poſtea: *Sicut caro occidetur in gehennam* , *ſi non magis a Deo timuerit occidi* , *ita & vivificabitur in vitam aeternam* , *ſi maluerit ab hominibus potius interfici &c.* *Certe cum poſt reſurrectionem corpus cum anima occidi habeat a Deo in gehennam* , *ſatis de utroque conſtabit* , *& de carnali reſurrectione & de aeterna occiſione.* Matth. X. 30. Luc. XII. 7. *Veſtri etiam capilli capitis omnes numerati ſunt* , cum quo congruit illud Luc. XXI. 18. *Capillus de capite veſtro non peribit.* Origenes homil. I. in Num. Cyrillus libr. VIII. in Levit. & alii ex veteribus ſtatuunt eſſe *proverbialem locutionem* , cuius ſenſus is ſit, quod pii ab omni periculo & hoſtium furore Dei protectione tuti ſint futuri. Et ſane videtur hæc phraſis deſumta ex 1. Sam. XIV. 45. ubi populus ad Saulem, volentem interficere filium ſuum Ionathan, dicit: *Non cadat*

dat capillus de capite eius in terram, hoc eſt, nulla ne minima quidem adficietur pœna, tantum abeſt, ut eum interfici permiſſuri ſimus. 2. Sam. XIV. 11. dicit rex David mulieri Thecoitidi: *Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui ſuper terram.* 1. Regum I. 52. dicit Salomon de Adonia: *Si fuerit vir bonus, nihil non cadet capillus eius ſuper terram*, hoc eſt, mali ipſi inferetur. In libro thalmudico Pheſichta fol. 18. col. 4. Deus ſic locutus introducitur: *Nonne omnes capillos omnis creaturae ego numero;* interim tamen etiam in ſenſu literali & hiſtorico huic dicto veritas conſtat, quod Deus non ſolum *oſſa piorum cuſtodiat, ne unum ex illis conteratur*, Pſalm. XXXIV. 21. ſed etiam *capillos* eorum omnes in numerato habeat, ac in reſurrectione ne minimam quidem corporis particulam ſit prætermiſſurus. Quidam exponunt hoc modo: *Capilli veſtri omnes numerati ſunt*, hoc eſt, non ſecus Deo curæ ſunt, quam hominibus poſſeſſiones, quas ſubinde numerant, ne quid ex illis amittant, inde Tertullianus de reſurrect. carnis cap. 35. p. 331. hunc locum diſerte ad reſurrectionis probationem adcommodat. *Eidem*, (inquit) *nos ſpei fulciens paſſerum quoque ſubiungit exemplum, quod ex duobus non cadat alter in terram ſine Dei voluntate, ut & carnem, quae ceciderit in terram, proinde credas & reſurgere poſſe per eiusdem Dei voluntatem. Nam etſi paſſeribus hoc non licet, ſed nos multis paſſeribus antiſtamus; eo quod cadentes reſurgamus. Quorum denique capillos capitis omnes numeratos adfirmans, ſalvos utique repromittit. Perituros enim quae ratio in numerum redegiſſet? niſi quia hoc eſt, ut omne quod pater mihi dedit, non perdam ex eo quidquam, id eſt, nec capillum, ſicut nec oculum, nec dentem.* Hieronymus in comm. Matth. X. *Deridentintelligentiam eccleſiaſticam in hoc loco, qui carnis reſurrectionem negant, quaſi nos & capillos, qui numerati ſunt, & a tonſore deciſi, omnes dicamus reſurgere, cum ſalvator non dixerit: Veſtri autem & capilli capitis omnes ſalvandi ſunt, ſed numerati ſunt. Ubi numerus eſt, ſcientia numeri demonſtratur; non eiusdem numeri conſervatio.* Auguſtinus in Pſalm. CIX. *Illi in morte de animabus ſuis pertimeſcebant, ille ipſis ſecuritatem etiam de capillis dabat; itane vero anima perit, cuius capillus non perit?* Libr. I. de civ. Dei, cap. 12. *Neque iſtud pia fides nimium reformidat tenens praedictum, nec abſumentes beſtias reſurrecturis corporibus obfuturas, quorum capillus capitis non peribit, nec ullo modo diceret Veritas:* Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere, *ſi quidquam obeſſet futurae vitae, quidquid inimici de corporibus occiſorum facere voluiſſent.* Matth. XII. 41. *Viri Ninivitae* ἀναςήσονται, *ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam.* v. 42. *Regina Auſtri* ἐγερθήσεται, *ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam.* Idem repetitur Luc. XI. 31. & 32. (Atqui ſi Ninivitæ & regina Auſtri in iudicio ſurgent, utique etiam reſurgent, quia cum Chriſtus hæc loqueretur, in pulverem & cineres erant redacti.) Matth. XXII. 31. Marc. XII. 26. Luc. XX. 38. Sadducæis reſurrectionem negantibus Chriſtus opponit *ſcripturas & virtutem Dei.* Ex ſcripturis unicum producit locum Moſaicum: *Ego ſum Deus Abraham & Deus Iſaac & Deus Iacob, non eſt autem Deus mortuorum ſed viventium*, de quo loco egimus ſuperius §. 8. Tertullianum de reſurrect. cap. 36. Luc. XIV. 13. *Cum inſtruis convivium, voca pauperes, debiles, claudos & caecos.* v. 14. *Et beatus eris, quia non poſſunt tibi retribuere, retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.* Vocat *reſurrectionem iuſtorum*, non quod ſoli pii in noviſſimo die ſint reſurrecturi; demonſtrabitur enim inferius ſuo loco, omnes omnino homines cum corpo-

poribus ſuis reſurrecturos; ſed quia ſoli pii ad vitam & gloriam æternam reſurgent, impiis contra ad ignominiam ac mortem æternam reſurrecturis. Ioh. V. 28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis.* v. 29. *Et procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitae, qui autem mala egerunt, in reſurrectionem iudicii.* In praecedentibus egerat Chriſtus *de ſpirituali reſurrectione*, quæ fit in hac vita per veram converſionem, ne quis vero cum Hymenæo & Phileto ſtatuat, ſpiritualem duntaxat reſurrectionem in hac vita ſperandam, nullam vero corporalem reſurrectionem in die noviſſimo ſecuturam, 2. Tim. II. 18. ideo concioni de reſurrectione ſpirituali ſubiungit vaticinium de corporali reſurrectione. De reſurrectione ſpirituali loquitur *indefinite:* v. 25. *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent;* illa enim non eſt omnium hominum ſed duntaxat credentium; de corporali autem reſurrectione loquitur *univerſaliter: omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis*, illa enim eſt omnium hominum, fine tamen & exitu diverſo. Ioh. VI. 39. *Haec eſt voluntas eius, qui miſit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in die noviſſimo.* v. 40. *Haec eſt autem voluntas Patris mei, qui miſit me, ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam aeternam, & ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo*, ad vitam ſcilicet & gloriam ſempiternam. v. 44. *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo.* v. 54. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam aeternam, & ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo.* Ioh. XI. 24. cum Martha confeſſionem de reſurrectionis articulo edidiſſet, ſubiungit Chriſtus v. 25. *Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit*, (morte ſcilicet naturali ſive corporali) *vivet*, v. 26. *Et omnis qui vivit & credit in me, non morietur in aeternum.* (morte ſcilicet æterna) Chriſtus eſt ipſa *reſurrectio*, hoc eſt, auctor reſurrectionis, quia non ſolum corpora excitat e ſepulcro, ſed etiam animas e peccato, eſt ipſa *vita* & fons vitæ, quia non ſolum naturalem, ſed etiam ſpiritualem & æternam vitam confert. Cyprian. ſerm. de mortal. cap. 8. *Qui ſpe vivimus & in Deum credimus, & Chriſtum paſſum eſſe pro nobis, & reſurrexiſſe confidimus, in Chriſto manentes, & per ipſum atque in ipſo reſurgentes, quid aut ipſi recedere iſthinc de ſeculo nolumus, aut noſtros recedentes quaſi perditos plangimus ac dolemus, ipſo Chriſto Domino & Deo noſtro monente ac dicente: Ego ſum reſurrectio & vita &c.* Cyrillus libr. IV. in Ioh. XVIII. *Vita illud eſt, quod vivificat, non quod ab alio vivificatur, ſicut & ſapientia, quod ſapientem facit, non quod ſapiens ſit. Vita autem Chriſtus eſt.* Ioh. XIV. 19. *Vivo ego & vos vivetis.* Sicut ego ex morte in vitam revocabor, ſic & vos utpote membra mea e morte eluctari poteritis; liberavit enim Chriſtus nos non ſolum a morte ſpirituali peccatorum, ex morte calamitatum, & a morte æterna, ſed etiam ex morte naturali per ſuam mortem & reſurrectionem. Auguſtinus tract. 75. in Ioh. *Quare de praeſenti dixit, ſe vivere, illos autem de futuro eſſe victuros, niſi quia vitam etiam carnis, utique reſurgentes, qualis in ipſo praecedebat, & illis eſt pollicitus futuram? Et quia ipſius mox futura erat reſurrectio, praeſentis poſuit temporis verbum propter ſignificandum celeritatem. Illorum autem, quoniam ſeculi differtur in finem, non ait vivitis, ſed vivetis.* (Poſſet etiam uſus verbi *praeſentis* eo referri, quod Chriſtus eſſentialiter ſit ipſa vita, & quod in morte caro perſonaliter manſerit vivifica.)

II.) *ex apoſtolis.*

§. XVI. Ad claſſem *poſteriorem* ſequentia dicta referenda ſunt, tum ex *concionibus*, tum ex *ſcriptis apoſtolorum* petita. Conciones eorum in actis deſcriptæ habentur. Actor. IV. 2. Sadducæi moleſte ferunt, *apoſtolos ſub nomine Ieſu adnunciare reſurrectionem ex mortuis.* Act. XVII. 18. Paulus *Ieſum & reſurrectionem* Athenienſibus adnunciat, quod tum de reſurrectione Chriſti accipi poteſt, ut ſit figura hendyadys, *adnunciabat Ieſum* & *reſurrectionem*, hoc eſt, Ieſum reſuſcitatum, tum de noſtra reſurrectione, quæ a Chriſti reſurrectione dependet, ſed hæc doctrina apoſtolica a philoſophis deridetur, v. 32. Tertullianus de reſurrect. cap. 39. p. 333. *Athenienſes non aliam quam corporalem reſurrectionem intellexerant a Paulo portendi. Denique irriſerant, non irriſuri omnino, ſi animae ſolius reſtitutionem ab eo audiſſent, ſuſcepiſſent enim vernaculae ſuae philoſophiae frequentiorem praeſumtionem.* Act. XXIII. 6. *Sciens Paulus, quia una pars eſſet Sadducaeorum, & altera Phariſaeorum, exclamavit in concilio: Viri fratres ego Phariſaeus ſum, filius Phariſaei, de ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor*, quod itidem ſic exponi poteſt *de ſpe & reſurrectione*, hoc eſt, de ſperata reſurrectione mortuorum, vel de ſpe fundata in Chriſto, qui eſt reſurrectio & vita, qui ad vitam æternam merito ſuæ mortis ac reſurrectionis nos ſuſcitabit. Act. XXIV. 15. coram præſide Felice Paulus teſtatur, *ſe exſpectare reſurrectionem futuram iuſtorum & iniquorum.* Act. XXVI. 8. *Nam incredibile apud vos iudicatur, ſi Deus mortuos ſuſcitat?* In ſcriptis apoſtolicis plurima omnino reſurrectionis exſtant teſtimonia, ut enim Tertullianus d. l. ſcribit, *ubi nationes praeconium reſurrectionis inauditae retro ipſa novitate concluſit, & digna incredulitas rei tantae quaeſtionibus fidem torquere cœpit, tunc & apoſtolus per totum pene inſtrumentum fidem huius ſpei corroborare curavit, & eſſe eam oſtendens & nondum transactam, & de quo magis quaerebatur, corporalem, & quod inſuper dubitatur, non aliter corporalem.* Rom. IV. 17. *Abraham credidit Deo vivificanti mortuos.* Varie quidem illa ζωοποιησις των νεκρων ab interpretibus exponitur, ſed ſimpliciſſima & textui maxime congrua eſt illa interpretatio, qua de corporali reſurrectione accipitur, ut colligitur ex Heb. XI. 19. Rom. VIII. 11. *Si Spiritus eius, qui ſuſcitavit Ieſum a mortuis, habitat in vobis, is, qui ſuſcitavit Chriſtum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora propter inhabitantem Spiritum eius in vobis;* ubi apoſtolus ex Chriſti reſurrectione & Spiritus ſancti inhabitatione noſtram reſurrectionem probat. Quia enim Spiritus Chriſti ex mortuis reſuſcitati in piis habitat, eosque membra Chriſti efficit, ideo etiam in morte perpetuo manere nequeunt, ſed ad exemplum capitis in vitam iterum revocabuntur. Rom. XIV. 7. *Nemo noſtrum ſibi vivit, & nemo ſibi moritur.* v. 8. *Sive enim vivimus, Domino vivimus; ſive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, ſive morimur, Domini ſumus.* v. 9. *Propter hoc enim Chriſtus & mortuus eſt & reſurrexit & revixit, ut & mortuis & viventibus dominetur*, hoc eſt, ut credentes in vita & morte ſint ipſius. Atqui ſi in morte etiam ſunt Chriſti Domini ſui, utique aliquando ex morte ſuſcitabuntur. 1. Cor. VI. 14. *Deus & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam*, hoc eſt, a reſurrectione Chriſti divinitus facta pendet noſtra reſurrectio. 1. Cor. XV. habetur propria ſedes huius doctrinæ. Cum enim inter cœteros errores in eccleſia Corinthiaca quidam reſurrectionem mortuorum negarent, apoſtolus ex profeſſo hunc articulum tractat, ac hiſce potiſſimum argumentis veritatem reſurrectionis confirmat: 1.) a *reſurrectio-*

hriſti ; 2.) a *ritu veteris eccleſiae* , quo
iſmum ſuper ſepulcris ad teſtandam
rectionis fidem ſuſcipiebant ; 3.) ab
dis variis & numeris, quæ reſurrectio-
negationem conſequantur ; 4.) ex *op-*
s , per primum hominem mors , per
ndum reſurrectio ; 5.) a *Chriſti victo-*
Omnes hoſtes tandem ſubiicientur
ſto. Ergo & mors. 2. Cor. I. 9. *Deus*
at mortuos. IV. 14. *Qui ſuſcitavit Ie-*
, *idem & nos per Ieſum ſuſcitabit* , *&*
nos vobiſcum ad ſe , ut Syrus addidit.
). *Omnes nos manifeſtari oportet coram*
nali Chriſti , *ut recipiat unusquisque ea* ,
in corpore ſive per corpus geſſit , *ſive bo-*
ſive mala. Atqui ſi in corpore reci-
da ſunt benefactorum præmia ac ma-
torum ſupplicia, utique corpora ex
e in vitam erunt revocanda. Epheſ.
Conreſuſcitavit nos Deus in & cum
to; ubi apoſtolus utitur more prophe-
n verbo *praeteriti temporis*, tum pro-
infallibilem certitudinem, quia tam
m eſt nos reſurrecturos , ac ſi iam-
præceſſiſſet reſurrectio, tum propter
ti reſurrectionem, quæ iam præceſ-
um Chriſtus ſit caput noſtrum, in
reſurreximus. Videtur tamen pro-
ad textum accedere, ſi quis hunc lo-
de ſpirituali reſurrectione interprete-
quia præcedit v. 5. *cum eſſemus mor-*
catis, *conviviſicavit nos Chriſto*, *gra-*
im eſtis ſalvati. Phil. III. 11. *Si quo*
occurram ad reſurrectionem , *quae eſt*
rtuis. v. 21. *Chriſtus reformabit cor-*
ſtrum humile , *ut conforme reddat cor-*
glorioſo. At ſi corpus eſt glorifican-
& corpori Chriſti conformandum ,
e etiam ex mortuis eſt reſuſcitandum,
a præſupponit naturam & eſſentiam.
eſs. IV. 14. apoſtolus lugentes obi-
cognatorum & amicorum revocat
em reſurrectionis : *Si credimus, quod*
us mortuus eſt & reſurrexit : ſic & Deus
eos , *qui dormierunt per Ieſum* , hoc eſt, qui in vera fide Chriſti mortui ſunt , *adducet cum eo* , hoc eſt , ex ſepulcris reſuſcitatos in gloriam cœleſtem introducet. Eſt autem in verbis apoſtoli *ἀνανταπόδοτον* ex phraſi *εἰ πιστεύομεν* hoc modo ſupplendum : *Si credimus*, *quod Ieſus divina virtute reſurrexit*, *credamus etiam* , *quod ſicut illum mortuum Deus ſuſcitavit*, *ſic & noſtros mortuos ſuſcitaturus ſit.* v. 16. *Mortui in Chriſto* , hoc eſt , in ſalutari agnitione & fide Chriſti, quos Iohannes Apoc. XIV. 13. vocat *mortuos in Domino* , *reſurgent primi* , reſpectu ſcilicet illius *ἁρπαγῆς* , qua omnes pii mortui ſcilicet & vivi rapientur in nubibus in occurſum Domini. 2. Tim. IV. 1. *Teſtificor coram Deo & Domino Ieſu Chriſto*, *qui iudicaturus eſt vivos & mortuos*, hoc eſt, tum illos , quos noviſſimus dies adprehendet vivos , tum ante illum defunctos. Atqui ſi mortui ſunt iudicandi, utique prius erunt reſuſcitandi. Heb. VI 2. articulus *de reſurrectione mortuorum* refertur inter fidei chriſtianæ rudimenta catechumenis proponi ſolita. Cap. XI. 19. *Fide obtulit Abrahamus Iſaacum λογισάμενος*, *quod etiam ex mortuis ſuſcitare potens eſt Deus* , & hac ratione implere promiſſionem de multiplicatione ſeminis per Iſaacum exſpectanda. v. 35. *Fide acceperunt mulieres ex reſurrectione mortuos ſuos* , hoc eſt, ex mortuis virtute Dei mirabiliter reſuſcitatos in teſtimonium & confirmationem futuræ univerſalis reſurrectionis. v. 36. *Non acceperunt redemtionem* , hoc eſt, non acceptarunt oblatam ſibi conditionem , fore ut ex tormentis dimitterentur, & libertatem ſuam reciperent, ſiquidem vellent agere contra ſuam religionem, *ut meliorem reſurrectionem* ad vitam ſcilicet & gloriam æternam *conſequerentur* , hoc eſt, maluerunt ſententia Dei in futuro iudicio reſurgere ex mortuis ad vitam æternam , quam ſententia tyrannorum ac perſecutorum in iudicio

iſto perituro reſurgere ex præſentiſſima morte cum veritatis divinæ & ſalutis æternæ diſpendio. 1. Pet. I. 3. *Deus regeneravit nos in ſpem vivam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. Spem vivam* quidam putant dictam *metaphorice* eam, quæ eſt efficax & firma, quidam *metonymice* dictam arbitrantur eam, quæ vivificat & cor lætificat. Quia enim Chriſtus ſponſor noſter reſurrexit, ex eo certi reddimur, quod pro peccatis noſtris Deo Patri plene ſatisfecerit. Poteſt autem ſpes viva proprie accipi ratione *obiecti*, quod ſcilicet per reſurrectionem Chriſti obtinuerimus ſpem reſurrectionis & vitæ, quia enim Chriſtus caput noſtrum ad vitam reſurrexit, ex eo confirmamur, quod & nos ad vitam æternam ſimus reſuſcitandi, qui eſt primarius noſtræ regenerationis finis ac ſcopus. Cap. IV. 5. *Impii rationem reddent ei, qui paratus eſt iudicare vivos & mortuos.* Apoc. XI. 18. *Advenit tempus mortuorum*, ſcilicet reſuſcitandorum, ſtatim enim additur, *ut iudicentur, & ut des illis mercedem.* XX. 12. *Vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes coram Deo &c.* v. 13. *Et dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant.* Quidam exiſtimant deſcribi tres claſſes mortuorum, quarum una ſit eorum, qui in mari ſunt ſubmerſi, altera eorum, qui extra mare mortui, ſed non ſepulti, verum a beſtiis devorati vel in cineres redacti, tertia eorum, qui in ſepulcris reconditi, ut *αδης* vertatur per ſepulcrum. Sed commodius exponitur de *inferno*, ut ſit ſenſus, futurum in extremo iudicio, ut ii quoque, quos infernus vivos abſorpſerat, inde revocentur ad iudicium, ſequitur enim v. 14. *& mors & infernus proiecti ſunt in lacum ignis*, hoc eſt, plerique eorum, quos mors & ſepulcrum reddiderant, ac omnes, quos infernus deglutierat, in ignem infernalem miſſi ſunt. Euſebius Pamphilus in apologia pro Origene ex eiusdem ſecundo de reſurrectione libro *inferni* nomine intelligit aërem. *Etiamſi* (inquit) *corruptum fuerit genus humanum, ſubſiſtere rurſum poteſt, Dei virtute conſervatum & cuſtoditum uſque ad reſurrectionis ſuae diem. Quod autem ubicunque fuerit, reſtituatur, id eſt, ab omni loco, in quocunque fuerit, ita ait Iohannes in ſua revelatione: Et reddidit mare mortuos & e forte enim, ut ego puto, mare hic pro humido omni adpellatum eſt elemento, infernus autem pro aere, mors vero pro terra.* Quidam negant Core, Dathan & Abiron cum corporibus ſuis ad infernum deſcendiſſe, ideo per mortuos ab inferno reddendos intelligunt non corpora, ſed animas impiorum in inferno concluſas, quæ recte dicuntur mortuæ, quia & ſpirituali morti in peccatis & æternæ morti ſunt obnoxiæ. Sed Moſes de ſeditioſis illis diſerte teſtatur, quod *vivi in infernum deſcenderint*, Num. XVI. 33. ac coactum eſt per *τυς νεκρυς* modo animas, modo corpora defunctorum intelligere. Plura de hoc loco agemus in tract. de inferno in cap. de *ονοματολογια*.

Alterum reſurrectionis fundamentum Dei potentia.

§. XVII. Atque hæc ſunt dicta ſcripturæ, quæ voluntatem & conſilium Dei de futura univerſali omnium hominum reſuſcitatione nobis exponunt. Ne vero præpoſterum corruptæ rationis iudicium ſecuti reſurrectionem ex numero *των αδυνατων* eſſe ſuſpiciemur, ideo unum fidei oculum ad *voluntatem Dei* in ſcripturis revelatam, alterum ad *Dei virtutem* convertere debemus ac pie cogitare, voluntatem illam eſſe Dei omnipotentis voluntatem, promiſſionem illam eſſe Dei omnipotentis promiſſionem, *in cuius verbis & promiſſis nulla falſitas*,

nia in eius factis nulla impoſſibilitas, quem nihil impoſſibile, niſi quod ult Gen. XVIII. 14. Ierem. XXXII. 27. Zach. VIII. 6. Matth. XIX. 26. XIV. 36. Luc. I. 37. XVIII. 27. Eph.). &c. qui eſt *ἀπειροδυναμος*, ut eſ-, ita quoque potentia infinitus, ut *αφθαρτον την ουσιαν*, ita quoque *αδιϛον την ενεργειαν*, *talem operandi eſ-m, cui nihil prorſus intercedit impedi-*, docente Iuſtino in everſ. dogmat. t. p. 86. Proinde quamvis noſtræ i abſurdum, contradictorium & *α-ον* videatur, mortuos in pulverem os, a beſtiis vel anthropophagis de-s, in mari ſubmerſos &c. iterum am reſurrecturos, tamen ex noſtræ is principiis minime æſtimandum, m in myſteriis fidei omnem rationis n tranſcendentibus pro vere contra-iis cenſeri debeant. Quæ enim Deus pturis ſacris ſe facere poſſe adſerit, facturum promittit, ea non ſunt & vere contradictoria reſpectu ad m potentiam habito, ſi vel maxime i noſtræ talia videantur. Ratio eſt eſta. Quæ enim vere, abſolute & citer ſunt contradictoria, ea et-nt abſolute & ſimpliciter impoſſi- Atqui quæ Deus in ſcripturis ſe facere poſſe adſerit, ſeque fa-n promittit, ea non ſunt abſolute pliciter impoſſibilia, alias pericli-r veritas, ſi enim abſolute impoſ-eſſent, quomodo Deus vere pro-et ſe illa præſtiturum? Ergo etiam ıæ Deus in ſcripturis ſacris ſe facere dſerit, ſeque facturum promittit, ı ſunt vere, abſolute & ſimpliciter dictoria. Ulterius. Quæ potentiæ ientiæ humanæ reſpectu contradi-m implicant ac fieri non poſſunt, ea tim divinæ potentiæ reſpectu con-ionem implicare ac impoſſibilia eſſe dum. Ratio *prioris* eſt manifeſta, quia potentia humana eſt finita, ergo quæ humanæ potentiæ reſpectu contradictionem implicant & impoſſibilia ſunt, ea non ſtatim etiam divinæ potentiæ reſpectu contradictionem implicant, ac Deo impoſſibilia ſunt, cum ipſius potentia ſit infinita, ex quo principio petita eſt diſtinctio inter *impoſſibilia naturae & impoſſibilia natura*, inter *impoſſibilia κατα τι reſpective*, & *impoſſibilia ολως και απλως abſolute*. Ratio *poſterioris* peti poteſt ex dicto apoſtolico Epheſ. III. 20. *Deus poteſt ſuperabundanter plus praeſtare, quam petimus aut intelligimus*. Ut noſtra potentia, ita quoque ſcientia eſt finita, ergo non poteſt eſſe menſura infinitæ Dei potentiæ; *fateamur igitur, Deum aliquod facere poſſe, quod ſcire & inveſtigare non poſſumus*, qua de re in prælect. de div. attrib. cap. 9. de Dei potentia quæſt. III. dictum fuit uberius. Quaſcunque proinde contradictiones, abſurditates, *αδυναμιας*, *απορίας* in hoc articulo ratio noſtra ſibi fingat, illis, ut pie loquitur Iuſtinus in εκθ. πιϛ. p. 304. opponamus *ετοιμην λυσιν την πιϛιν*, *quod enim eſt nobis intelligibile, id Deo poſſibile*, ait Hilarius lib. III. de Trinit. p. 23. Inde pii veteres in hac quæſtione ad divinam potentiam *τη τυ Θεου βυλησει συνδρομον* non injuria provocant. Irenæus lib. II. cap. 51. p. 152. *Mortalia noſtra corpora Deus faciet immortalia reſuſcitans illa, eſt enim melior quam natura, habet apud ſemetipſum velle, quoniam bonus eſt, & poſſe, quoniam potens eſt, & perficere, quoniam dives & perfectus eſt*. Lib. V. cap. 5. p. 320. *Refutant potentiam Dei, & non contemplantur, quod eſt verum, qui infirmitatem carnis intuentur, virtutem autem eius, qui ſuſcitat eam a mortuis, non contemplantur. Si enim mortale non vivificat & corruptibile non revocat ad incorruptelam, iam non potens eſt Deus &c.* Tertullianus de reſurr. carn. cap. 11. p. 318. *Si tanta auctoritas carnem munit, quanta illi ad meritum ſalutis patrocinari poſſit*,

ſit, *numquid etiam Dei ipſius potentiam & poteſtatem & licentiam recenſere debemus*, *an tantus ſit*, *qui valeat dilapſum & devoratum*, *& quibuscunque modis ereptum tabernaculum carnis reaedificare atque reſtituere? an & aliqua nobis exempla huius ſui iuris in publico naturae promulgarit*, *ne qui forte adhuc ſciant Deum noſſe*, *qui non alia lege credendus eſt*, *quam ut omnia poſſe credatur?* Hilarius in Pſalm. LI. *Interceptio quidem corporum adfert temporarium mortis occaſum*, *ſed lex conſtituta moriendi legem non adimit reſurgendi*, *quia decernenti legem lex non adfert neceſſitatem. Neque ſibi Deus ius vivificandi ademit legem nobis decernendo moriendi. Mors autem in eos tantum* (dominatur), *in quos decreta legitime eſt. Vivunt autem omnes Deo*, *ex cuius lege mortui ſunt*, *neque mors*, *quae non niſi per legem decernentis invaluit*, *poteſt per ſe in his invaleſcere*, *ne per decernentem renovandae vitae legem demutabilis ſit lege vivendi*, *cum decernentis poteſtas conſtitutam ab exordio in Adamo ſub conditione decreti vitae legem demutaverit lege moriendi.* Auguſtinus lib. XX. de civ. Dei cap. 20. *Reſurrectionem mortuorum futuram eſſe in carne oportet*, *ſi chriſtiani eſſe volumus*, *ut credamus. Sed non ideo de hac re inanis eſt fides noſtra*, *ſi quemadmodum futura ſit*, *perfecte comprehendere non valemus;* in quae verba ſic commentatur Vives: *Hoc eſt unum ex dogmatibus pietatis*, *iſtud credendum; iſtud tuendum eſt. Rationem*, *qua id futurum ſit*, *Deo relinquamus*, *& ſubiiciamus cervices noſtras in iugo ſuaviſſimi Chriſti in obſequium Dei. Satis eſt chriſtiano credere hoc aut illud eſſe*, *fore aut fuiſſe*, *cauſas & rationes omnium illi noſcendas dimittat*, *qui ne in apertiſſimis quidem & manifeſtiſſimis naturae rebus voluit nobis claras & apertas eſſe.* Damaſcenus lib. IV. orth. fid. cap. 28. circa finem: *πιϛευε των νεκρων αναϛασιν εσεσθαι θεια βουλησει και νευματι, συνδρομον γαρ εχει τη βουλησει την δυναμιν.*

Argumenta fidem reſurrectionis confirmantia. I.) ex Chriſti reſurrectione.

§. XVIII. Poſito hoc immoto reſurrectionis fundamento ſuperſtrui poſſunt *argumenta* fidem noſtram in huius articuli veritate confirmantia. Ea vero ſunt diverſi generis, quaedam ſunt *primaria*, quaedam duntaxat *ſecundaria*, magis *illuſtrantia* quam *confirmantia*; quaedam *κατασκευαϛικα*, quaedam potius *ανασκευαϛικα*, ut ex ſingulorum diligenti conſideratione adparebit. *Primum* ac praecipuum reſurrectionis argumentum deſumitur ex *Chriſti reſurrectione*. Iob. XIX. 25. *Scio quod redemtor meus vivit*, *& in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum*. hoc eſt, quia ipſe reſurget ad vitam, ideo ego non manebo in morte. Oſe. VI. 2. *Dominus vivificabit nos poſt duos dies*, *in tertia die ſuſcitabit nos*, *& vivemus in conſpectu eius*, hoc eſt, ſicut Meſſias tertia die ex mortuis reſurget, ita quoque ipſius virtute reſurgemus ac vivemus. Ioh. XI. 15. *Ego ſum reſurrectio & vita*, non ſolum ipſe reſurgam & vivam, ſed etiam aliis ero reſurrectionis & vitae cauſa. XIV. 19. *Vivo ego*, *& vos vivetis.* 1. Cor. VI. 14. *Deus & Dominum ſuſcitavit & nos ſuſcitabit per potentiam ſuam.* XV. 12. *Si Chriſtus praedicatur*, *quod reſurrexit a mortuis*, *quomodo quidam inter vos dicunt*, *quod non ſit futura mortuorum reſurrectio?* v. 21. *Per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum.* v. 22. *Et ſicut in Adam omnes moriuntur*, *ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* 2. Cor. IV. 14. *Scimus quod qui ſuſcitavit Ieſum*, *etiam nos per ipſum ſuſcitabit.* 1. Theſs. IV. 14. *Si credimus*, *quod Chriſtus reſurrexit*, *ſic & Deus eos*, *qui dormierunt per Ieſum*, *adducet cum eo.* 2. Tim. II. 11. *Si mortui ſumus cum Chriſto*, *etiam cum ipſo vivemus.* 1. Ioh. IV. 9. *Miſit Deus Filium ſuum in mundum*, *ut vivamus per eum.* Antequam vero explicemus modum, quo ex reſurrectione Chriſti noſtra

ſtra reſurrectio deducatur, notari iubemus, de piorum ac fidelium ad vitam reſurrectione in illis dictis quæſtionem eſſe, ut omnes circumſtantiæ oſtendunt, & in quæſtione de cauſa meritoria reſurrectionis latius demonſtrabitur. Quod ſi ex Chriſti reſurrectione univerſalem omnium hominum, ac proinde etiam impiorum reſurrectionem deducere, atque oppoſitionem apoſtolicam: *per hominem mors, & per hominem reſurrectio, ut in Adamo omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes reſurgunt*, generaliter accipere velimus; dicendum erit Chriſtum in officio ſuo conſiderari dupliciter: 1) ut *ſalvatorem corporis ſui myſtici*, cuius caput divinitus eſt conſtitutus, 2) ut *iudicem omnium hominum* vivorum ac mortuorum itidem divinitus conſtitutum. Priori reſpectu piorum ac fidelium duntaxat reſurrectio ex Chriſti reſurrectione probatur; poſteriori vero omnium omnino hominum reſurrectio ex Chriſti reſurrectione certo modo deducitur, ut oſtendunt ſequentia dicta: Ioh. V. 27. *Pater dedit Chriſto poteſtatem faciendi iudicium, quia filius hominis eſt*, ac ſtatim additur v. 28. *venit hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filii hominis* Act. XVII. 30. *Adnunciat Deus omnibus hominibus ubique, ut pœnitentiam agant*, v. 31. *eo quod ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem in iuſtitia in viro, in quo ſtatuit, fidem praebens omnibus ſuſcitans eum a mortuis;* hoc eſt, quia Deus Chriſtum ex mortuis ſuſcitavit, eo ipſo manifeſtum omnibus fecit ac fide dignum teſtimonium cuivis exhibuit, quod eum omnium iudicem conſtituerit. Rom. XIV. 9. *Chriſtus propter hoc & mortuus eſt & reſurrexit & revixit, ut & mortuis & viventibus dominaretur.* 2. Cor. V. 10. *Omnes nos manifeſtari oportet coram tribunali* Chriſti, *ut reportet unusquisque quae in corpore fecerit, congruenter ad id quod fecerit ſive bonum ſive malum.* Ex illis omnibus naſcitur hæc conſequentia: Chriſtus ut iudex vivorum & mortuorum adeoque omnium hominum reſurrexit. Ergo omnes homines adeoque etiam impii iudicandi ſuſcitabuntur. Sed de piorum ac fidelium reſurrectione ſanctis Dei viris potiſſimum eſt ſermo, quando ex Chriſti reſurrectione noſtram reſurrectionem deducunt, quorum veſtigiis inſiſtunt pii veteres, quando etiam ipſi reſurrectionem Chriſt. & noſtram arctiſſime coniungunt. Iuſtinus in confut. Græcarum q. n. 14. p. 162. Chriſtum vocat ἀρχηγον της ἀναστασεως. Tertullianus Chriſti reſurrectionem vocat *exemplum ſpei noſtrae, clavem ſepulcrorum noſtrorum, & pignus noſtrae reſurrectionis.* Theodoretus in 1. Cor. XV. tom. 2. p. 77. Chriſtum vocat *vadem & obſidem noſtrae reſurrectionis.* Anshelmus in 1. Cor. XV. p. 79. Chriſti reſurrectionem dicit eſſe *cauſam efficientem, formam & finem noſtrae reſurrectionis.* Theodoretus in epitom. divin. dogm. *fideiuſſor eſt communis reſurrectionis.*

§. XIX. Age vero paulo diligentius expendamus rationem connexionis in hoc argumento apoſtolico: *Chriſtus reſurrexit. Ergo & nos reſurgemus.* Videri poſſet primo intuitu nullam eſſe in hoc argumento connexionem propter maximam inter nos & Chriſtum, inter noſtram & Chriſti mortem, inter noſtram & Chriſti reſurrectionem diſparitatem. 1.) Chriſtus eſt θεάνθρωπος verus Deus, nos miſelli terræ vermiculi. 2) Chriſtus eſt *ſeparatus a peccatoribus ſanctus & iuſtus* Hebr. VII. 26. nos peccatores & iniuſti. 3.) Chriſtus voluntarie mortem ſubiit, nos neceſſario. 4.) Noſtra mors eſt peccati ſtipendium, Chriſti mors eſt peccatorum remedium. 5.) Chriſtus reſurrexit virtute propria, nos non poſſumus reſurgere, niſi virtute aliena, ſcilicet divina. Quæ ergo tandem connexionis in argumento apoſtolico eſt ratio? Thomas part. III. q. 56. art. 1. reſurrectionem noſtram ex Chriſti reſur-

ſurrectione deducit hoc modo: *Illud, quod eſt primum in quolibet genere, eſt cauſa omnium, quae ſunt poſt. Primum autem in genere reſurrectionis fuit reſurrectio Chriſti, unde oportet, quod reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtrae reſurrectionis. Nam principium humanae vivificationis eſt verbum Dei, de quo dicitur Pſalm. XXXVI.* Apud te eſt fons vitæ; *unde & ipſe dicit Ioh. V.* Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius, quos vult, vivificat. *Habet autem hoc naturalis ordo rerum divinitus inſtitutus, ut quaelibet cauſa primo operetur in id, quod eſt ſibi propinquius, & per illud operetur in alia magis remota, ſicut ignis primo calefacit aërem ſibi propinquum, per quem calefacit corpora diſtantia, & ipſe Deus primo illuminat ſubſtantias ſibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas. Et ideo verbum Dei primo tribuit vitam immortalem corpori ſibi naturaliter unito, & per ipſum operatur reſurrectionem in omnibus aliis.* Sed hæc ſunt magis philoſophica quam ex theologia, unde etiam Thomas ad eorum confirmationem adducit axiomata Stagiritæ, non oracula Spiritus ſancti. Ex ipſa igitur ſcriptura rectius huius connexionis rationes quæruntur. Primum connexionis vinculum nectit ipſe apoſtolus 1. Cor. XV. 20. ex *typo quodam Levitico*, Chriſtus reſurrexit a mortuis, και απαρχη των κεκοιμημενων εγενετο, *primitiae dormientium factus eſt.* Revocat nos apoſtolus ad conſtitutionem Leviticam Levit. XXIII. 10. *Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſuri eſtis ſegetem, feretis faſciculos ſpicarum primitias meſſis veſtrae ad ſacerdotem,* v. 11. *qui movebit faſciculum coram Domino, ut acceptabile ſit pro vobis altero die ſabbati & movebit illum.* Confer Exod. XXIII. 19. XXXIV. 26. Deut. XXVI. 2. Hanc primitiarum oblationem die poſt paſcha Iudaicum proxime ſequente, hoc eſt, altera paſchatis Iudaici feria factam ſtatim ſequebatur plena meſſis, quem typum apoſtolus elegantiſſime ad Chriſtum adcommodat, quando eum *primitias dormientium factum eſſe dicit.* Chriſtus enim ea ipſa die, quæ fuit ſabbato paſchali Iudaici ſecunda e mortuis elevatus *primitiae dormientium* factus eſt, quo ipſo nobis peperit, ut hanc primitiarum oblationem ſequatur plena meſſis, hoc eſt, ut univerſalis reſurrectio credentium ad vitam æternam in die noviſſimo ſequatur, *meſſis enim eſt conſummatio ſeculi* Matth. XIII. 39. Aliud concludendi medium in voce *primitiarum* monſtrat nobis Auguſtinus in enarrat. Pſalm. CXXIX. circa medium: *Sacerdos noſter a nobis accepit, quod pro nobis offerret, Accepit enim a nobis carnem, in ipſa carne victima factus eſt, holocauſtum factus eſt, ſacrificium factus eſt, in reſurrectione innovavit illud, quod occiſum eſt, & tanquam primitias tuas dedit Deo, & ait tibi: Conſecrata ſunt iam omnia tua, quando tales primitiae tuae de te datae ſunt Deo. Spera ergo & in te futurum, quod praeceſſit in primitiis tuis.* Et ante Auguſtinum Hippolytus in epiſtola quadam citante Euſebio lib. VI. cap. 21. *Cum apoſtolus dixit Chriſtum primitias, id ſuo teſtimonio confirmavit, quod a nobis dictum eſt, quod qui ex eadem maſſa carnem acceperat ſervator, eam excitavit, iuſtorum carnis primitias conſtituens, ut omnes in ſpe eius, qui reſurrexit, reſurrectionem exſpectemus, qui credidimus.* Alteram connexionis rationem monſtrat idem apoſtolus v. 21. ex *oppoſito. Quoniam per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum,* v. 22. *& ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* Opponit ſibi invicem primum & ſecundum hominem, *Adamum* & *Chriſtum*, illum conſtituit *fontem mortis*, *hunc vero vitae.* Ut enim Adamus non tantum pro ſe peccavit, & per peccatum morti obnoxius factus eſt, ſed etiam in omnes poſteros peccatum

n & mortem introduxit ; *per unum* ı *hominem peccatum intravit in hunc mun-*, *& per peccatum mors* Rom. V. 12. *fic-* *iuſtitiae & mortis fons* toti humano ge- factus eſt, quia hæc mala ab ipſo in es poſteros per carnalem generatio- derivata ſunt : ſic Chriſtus e converſo ıs eſt *fons iuſtitiae & vitae*, quam per tualem regenerationem credentibus municat, *adducit perfectam iuſtitiam*, . IX. 24. ac proinde etiam reſurrectio- ad vitam, neque enim minoris effica- ›bedientia Chriſti, quam inobedien- ıdami, Rom. V. 17. Ambroſius in m. *Quia peccato hominis mors inventa eſt*, *ſti iuſtitia reſurrectionem meruit mortuo-* *Sicut Adam peccans mortem invenit*, *mnes ex eius origine tenuit*, *ut diſſolvan-* *ita & Chriſtus non peccans ac per hoc* *ns mortem*, *quia qui non peccat*, *vincit* *em*, *cum mors ex peccato ſit*, *omnibus* *us corpore adquiſivit vitam*, *hoc eſt*, *re-* *ctionem*. *Quamvis ergo generalem tri-* *it reſurrectionem*, *ut ſicut in Adam omnes*, *uſti ſive iniuſti moriuntur*, *ita & in Chri-* *mnes tam credentes quam diffidentes reſur-*, *licet ad pænam* : *increduli tamen viviſi-* *videntur*, *qua corpora ſua recipient iam* *morituri*, *ſed paſſuri pænam in eis ſine* Sedulius in 1. Cor. XV. *Sicut per A-* *um mors intravit*, *quia ipſe primus re-* *exit*. Primaſius ibidem : *Sicut Adam* *ıa morientium*, *ita Chriſtus forma reſur-* *ium*. 3.) Ex *perrupto terrae utero*. iſtus reſurrexit & e ſepulcro adſcendit *erruptor*, quem alii ſunt ſecuturi. Mich. 13. *Adſcendit* הַפֹּרֵץ *ille effractor*, *ille* *uptor*, ſcilicet promiſſus Meſſias, *an-* *ı*, *effregerunt & tranſierunt portam*, *&* *ſi ſunt per eam*, *& tranſivit rex eorum* *eos*, *& Dominus in capite eorum*. Te- ıatur Chriſtus in ſepulcro velut in car- e mortis concluſus, ſed tertia die inſtar nſonis vincula & carcerem perrupit, ac reliquis in carcere mortis concluſis exitum patefecit, ut hunc perruptorem & effractorem ſequi poſſint. *Invenit viam ad vitam*, Pſalm. XVI. 11. eamque aliis etiam monſtravit, ut per eamdem viam e mortis faucibus eluctari poſſint. *Deus ſuſcitavit eum λυσας τας ωδινας τu θανατu*, *ſolutis doloribus mortis*, Act. II. 24. *ωδινες* proprie dicuntur *dolores parturientium*, deducit igitur nos apoſtolus ad hanc ſimilitudinem. Ut in corporibus fœminarum os ſacrum, quod a ſancto generationis opere ſic vocatur, arctiſſime clauditur, & tamen ex eiusmodi anguſtiis, quaſi ex munitiſſimo quodam carcere, adeoque *ex inferioribus terrae* Pſalm. CXXXIX. 15. divina virtute infans maturus patefactis, & quaſi luxatis femorum nexibus educitur, Pſalm. XXII. 10. LXXI. 6. ſic terræ, quæ eſt omnium noſtrum mater, Sirac. XL. 1. alvus nobis quaſi clauſa fuit, ut noſtris viribus ex ea ad vitam eluctari non potuerimus ; ſed Chriſtus maledictionem nobis debitam in ſe ſuſcipiens in mortem ac ſepulcrum ingreſſus eſt, ac terræ alvum in reſurrectione ſua nobis reſeravit *primitiae reſurgentium factus*. In mortis ergo carcerem ingreſſus eſt, non ut illic clauſus maneret, ſed ut eos, qui in clauſtris mortis captivi tenebantur, educeret, unde *primogenitus ex mortuis* vocatur Apoc. I. 5. ſic ergo terra propter maledictionem divinam concluſa, per Chriſti reſurrectionem, quæ fuit quaſi eius ex morte primogenitura, nobis iterum eſt aperta, ut ex ea ad vitam eluctari & *filii reſurrectionis* fieri poſſimus, Luc. XX. 36. Sicut Chriſtus non ſibi, ſed nobis mortuus eſt : ita quoque non ſibi, ſed nobis reſurrexit, ut videlicet virtute reſurrectionis Chriſti ſuſcitaremur per ipſum in die noviſſimo. Ambroſius de benedictione patriarch. cap. 13. *Primum & maximum fidei fundamentum in reſurrectionem Chriſti credere. Qui-*

cunque enim crediderit reſuſcitatum, feſtinus requirit, devotus accipit, & intima Deum mente veneratur. Credit enim quod ipſe non moriatur, ſi credat in reſurrectionis auctorem. 4.) Ex *Chriſti triumpho.* Chriſtus reſurrexit ut glorioſus triumphator ac victor omnium hoſtium. Pſalm. LXVIII. 2. *Exſurgat Deus, & diſſipentur inimici eius.* Inter illos hoſtes eſt etiam mors, Oſe. XIII. 14. *a morte redimam eos, ero mors tua o mors*; utique ergo etiam mortis victor in reſurrectione ſua factus eſt, proinde mors non poterit in perpetuum eos tenere captivos, quos ſepulcris velut carceri ſuo includit, ſed *noviſſimus hoſtis deſtruetur mors*, 1. Cor. XV. 26. Mors quidem adhuc ſeſe movet ac ſtimulum ſuum nobis infigit, interim venenum in Chriſto accepit, quod tandem penitus eam interficiet, *der Gift, welchen der Tod an Chriſto gefreſſen, wird ihm endlich das Herz abſtoſſen.* Sicut is qui venenum adſumſit, aliquandiu adhuc vivit, tandem tamen, quando venenum cor occupavit, cogitur mori: ſic mors Chriſtum deglutiens venenum ſuum hauſit, quo tandem penitus conficietur. Iuſtinus in confut. qq. Græcanic. p. 161. *Ad potentiam Dei reſpiciendum, qui non modo mortuos ſe reſuſcitaturum pollicetur, verum etiam per eam, quae iam praeceſſit, ſalvatoris noſtri Chriſti reſurrectionem certam eius nobis fidem fecit & perſuaſionem.* Chryſoſtomus homil. XLIV. in 1. Cor. urget phraſin apoſtolicam, qua Chriſtus dicitur *primogenitus mortuorum*, Col. I. 18. Apoc. I. 5. *Si reſurrectio non eſt*, inquit, *quomodo primogenitus eſſet mortuorum, cum nemo poſt illum reſurgeret?* Quamvis vero iuxta regulam Bedæ *primogenitus* in lingua ſancta dicatur etiam is, *poſt quem non naſcitur alius, modo ante eum nullus fuerit ex illa matre natus;* tamen ex aliis ſcripturæ locis colligitur, Chriſtum propterea vocari *primogenitum ex mortuis*, quia inter multos fratres cum ipſo ad vitam reſurrecturos eſt primogenitus, Rom. VIII. 29. Athanaſius de humanit. Verbi: *Chriſtus trophaeum de morte excitatum oſtendit, ſimulque omnibus certum & indubitatum reddidit, corruptionem ab eo deletam eſſe, nihilque iam deinde niſi corporum incorruptibilitatem reſtare, de qua in pignus monumentumque omnino futurae inpoſterum reſurrectionis corpus ſuum incorruptum ſervavit.* 5.) Ex *pleno redemtoris lytro.* Chriſti reſurrectio eſt evidens ac publicum teſtimonium perfectæ redemtionis ac plenariæ ſatisfactionis. Si ſponſor aliquis ob debitum alterius, pro quo fide iuſſit, in carcerem coniectus, cum honore & gloria ex eo educitur, id evidens & publicum indicium eſt, quod creditori plene ſatisfactum ac debitum integre perſolutum ſit: ſic Pater cœleſtis *cum gloria ex mortuis educens Chriſtum*, Rom. VI. 4. Hebr. XIII. 20. qui pro peccatorum noſtrorum debitis ſeſe ſatisfacturum pollicitus erat, Heb. VII. 22. evidenter oſtendit, quod plena & integra pro nobis præſtita ſit ſatisfactio, quodque opus redemtionis per Chriſtum perfecte ſit conſummatum. Quod ſi perfecta eſt noſtra redemtio, conſequens eſt, nos etiam a morte olim liberandos. Chriſtus enim non ſolum animam, ſed etiam corpus noſtrum liberavit, cum non ſolum animam, ſed etiam corpus adſumſerit, cum in paſſione non ſolum *anima ipſius laboraverit*, Eſa. LIII. 11. ſed etiam corpus adflictum ſit, cum in ipſius reſurrectione anima cum corpore glorificato iterum unita fuerit; utique ergo etiam noſtris corporibus reſurrectionem per ſuam *ἀπολυτρωσιν* promeruit, *ut conformia aliquando reddi poſſint corpori ſuo glorioſo*, Philip. III. 21. In hac vita corpus noſtrum peccato & morti adhuc obnoxium eſt, qui duo venenati vermes illud quotidie arrodunt, unde vocatur *corpus mortis*, Rom. VII. 24. corpus

ra-

ταπεινώσεως, Phil. III. 21. nec dum adparet, quod per Chriſtum ſit liberatum, oportet igitur ſequi reſurrectionem, perfectæ redemtionis indicium atque effectum. 6.) Ex *capitis & membrorum nexu.* Chriſtus reſurrexit, ut eſſet caput eccleſiæ & omnium credentium. Epheſ. I. 20. *Deus ſuſcitavit Chriſtum a mortuis.* v. 22. *& dedit ipſum caput ſuper omnia ipſi eccleſiae.* Quod ſi ergo caput e mortuis eluctari potuit, utique etiam reliqua membra ſequentur. Quale enim iſtud foret corpus, cuius caput eſſet vivum, membra autem eſſent ac perpetuo manerent mortua? Cyrillus lib. IV. in Ioh. XII. *Omnes reſurgent propter eum, qui primus reſurrexit, & omnes ut homo in ſeipſo continebat.* Auguſtinus lib. II. de Trinit. cap. 17. ante medium: *Hoc in membris Chriſti ſperamus, quae nos ipſi ſumus, quod perfectum eſſe in ipſo tanquam in capite noſtro fidei ſanitate cognoſcimus.* In expoſit. inchoat. epiſt. Rom. pag. 835. *Eum decebat venire ad iudicium reſurgentium, qui praeceſſerat ad exemplum, neque ad exemplum omnium reſurgentium, ſed ad exemplum eorum, qui ſic reſurrecturi ſunt, ut cum ipſo vivant & regnent in ſempiternum, quorum etiam caput eſt tanquam corporis ſui.* In enarr. Pſalm. LXV. in principio: *Reſurrectionem chriſtiani novimus in capite noſtro iam factam & in membris futuram. Caput eccleſiae Chriſtus eſt, membra Chriſti eccleſia. Quod praeceſſit in capite, ſequetur in corpore.* In enarrat. Pſalm. CXXIX. circa medium: *Hoc ſperemus in nobis futurum, quod praeceſſit in Domino. Iam enim peccata noſtra dimiſſa ſunt, ſed nondum reſurreximus. Si nondum reſurreximus, nondum in nobis factum eſt, quod praeceſſit in capite noſtro. Quid praeceſſit in capite noſtro? quia & caro ipſius capitis reſurrexit, Spiritus illius capitis nunquam mortuus eſt, ſed quod in eo mortuum eſt, reſurrexit. Reſurrexit autem tertia die, & quodammodo hoc nobis dixit Dominus; Quod in me vidiſtis, ſperate in vobis, hoc eſt, quia erit reſurrectio, reſurgetis & vos.* In enarr. Pſalm. CXXXI. *Non auderet ſibi reſurrectionem corpus promittere, niſi prius caput reſurgeret.* Gregorius lib. XIV. moral. cap. 27. *Reſurrectionem, quam in ſe Chriſtus oſtendit, nobis promiſit, quia ſui capitis gloriam ſequuntur membra. Redemtor noſter ſuſcepit mortem, ne mori timeremus. Oſtendit reſurrectionem, ut nos reſurgere poſſe confidamus. Cum videmus caput hominis ſuper aquas exſtare, non dubitamus reliqua membra emerſura &c.* Inde apoſtolus Col. I. 18. notanter coniungit hæc duo, quod Chriſtus ſit *caput eccleſiae*, & quod ſit *primogenitus ex mortuis;* inde enim atque ideo eſt primogenitus ex mortuis, quem alii etiam ſequentur, quia eſt caput corporis ſui myſtici. 7.) A *Chriſti dominio.* Chriſtus reſurrexit, ut eſſet rex eccleſiæ ſuæ perpetuus. Eſai. LIII. 10. *Cum poſuerit animam ſuam pro peccato, habebit ſemen & vivet in longinquum.* Rom. XIV. 9. *In hoc Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit & revixit, ut & mortuis & viventibus dominaretur.* Quod ſi Chriſtus ex mortuis reſuſcitatus eſt rex æternus, utique eius ſubditi non manebunt perpetuo in morte. Qualis enim rex foret, qui nullos haberet ſubditos? Eripiet igitur hanc prædam morti ac ſubditos ſuos in libertatem & vitam aliquando adſeret. Eſai. XLIX. 25. *Haec dicit Dominus: captivitas a forti tolletur, & quod ablatum fuerit a robuſto, eripietur.* 8.) Ex *Spiritus ſancti templo.* Chriſtus reſurrectione ſua inter cætera beneficia etiam promeruit nobis donationem Spiritus ſancti. *Niſi ego ad Patrem abiero* (per paſſionem ſcilicet, mortem ac reſurrectionem), *paracletus non veniet ad vos, ſi autem abiero, mittam eum ad vos*, Ioh. XVI. 7. unde ex mortuis redux factus diſcipulos inſufflat dicens; *Accipite Spiritum ſanctum*, Ioh. XX. 22. quod beneficium ne ad ſolos apoſtolos pertinere

re iudicetur, in genere pronunciat Pſaltes regius Pſalm. LXVIII. 19. & ex eo apoſtolus Eph. IV. 8. *Adſcendens in altum accepit dona pro hominibus.* Per hunc Spiritum morte & reſurrectione Chriſti nobis partum non ſolum animæ, ſed & corpora noſtra ſanctificantur, ut proinde ſint & dicantur *Spiritus ſancti templa*, 1. Cor. III. 16. VI. 19. 2. Cor. VI. 16. num vero exiſtimamus Spiritum ſanctum permiſſurum, ut hoc ipſius templum æternis cineribus maneat ſopitum atque obrutum? Minime vero, quin potius ſicut in templo Salomonis erant *palmae & cedri incorruptibiles*, 1. Reg. VI. 18. ſic piorum corpora Salomonis templo longe pretioſiora non erunt perpetuo ſubiecta corruptioni. Sicut deſtructo templo primo Deus curabat aliud reædificari priore longe illuſtrius, Hagg. II. 10. ſic quamvis tabernaculum corporis noſtri per mortem deſtruatur; illud ipſum tamen divina virtute maiori cum gloria reparabitur. Hoc concludendi medium & ex inhabitatione Spiritus ſancti per Chriſti reſurrectionem nobis parta noſtram reſurrectionem demonſtrandi επιχειρημα monſtrat nobis apoſtolus Rom. VIII. 11. *Si Spiritus eius, qui ſuſcitavit Ieſum a mortuis, habitat in vobis, is qui ſuſcitavit Chriſtum ex mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitantem Spiritum eius in vobis.* q. d. Ius reſurgendi conſequitur non ex ſola unione hypoſtatica, quæ eſt Chriſti propria, ſed ex gratia ſanctificante, per quam Spiritus habitat in vobis, ac proinde ſicut Chriſtus reſurrexit, ita qui ab ipſo gratiam & Spiritum participant, cum eo etiam reſurgent. Piſcator quidem & eum ſecutus Toſſanus per *vivificationem corporum* intelligunt renovationem corruptæ naturæ noſtræ ad vitæ ſanctitatem propter præcedentem v. 10. ſed renovatio illa non conſequitur Spiritus ſancti inhabitationem, verum immediato & indivulſo nexu cum ea eſt coniuncta. Iam vero de tali vivificatione corporum loquitur apoſtolus, quæ Spiritus ſancti inhabitationem ſequitur, & ex ea concluditur. Neque quidquam per hanc noſtram interpretationem ex verbis proprie & in ſenſu literali acceptis aptiſſime fluentem textus connexioni decedit, quia utrumque eſt beneficium inhabitantis Spiritus ſancti, renovatio ſcilicet naturæ in hac vita & reſuſcitatio corporum ad æternam vitam. Adde, quod per *corpus* in verſu præcedente ipſum illud, quod proprie notat, commode intelligi poſſit, dicitur enim illud *mortuum propter peccatum*, quia iuxta Auguſtini explicationem lib. XIII. de civ. Dei cap. 23. *eſt moriendi neceſſitate conſtrictum.* Ex eodem principio reſurrectionem noſtram concludunt pii veteres. Irenæus lib. IV. adv. hæreſ. c. 9. p. 324. *Templum Dei, in quo Spiritus habitat Patris, & membra Chriſti non participare ſalutem, ſed in perditionem redigi dicere, quomodo non maximae eſt blaſphemiae?* 9.) Ex *reſurrectionis dominicae merito.* Chriſti reſurrectionem ſic deſcribit Spiritus ſanctus, quod non ipſe ſolum reſurrexerit & vivat, ſed quod etiam ſit *ipſa reſurrectio & vita*, Ioh. XI. 25. principium, cauſa & fons reſurrectionis & vitæ. Chriſtus igitur reſuſcitatus eſt *arbor vitae* perpetuo vivens ac florens, Apoc. XXII. 2. quisquis illi per fidem inſertus fuerit, is vivet, non ſolum vita ſpirituali, ſed etiam corporali, ad quam ipſius virtute reſuſcitabitur, Ioh. XIV. 19. *Vivo ego, & vos vivetis.* Sicut in paradiſo per arborem vitæ primi homines conſervati fuiſſent in vita, ſic Chriſtus ex mortuis ſuſcitatus eſt beatiſſima illa arbor vitæ, a qua vitam ſpiritualem & corporalem participamus. Ad hoc concludendi medium remittit nos Chriſtus ipſe Ioh. XI. 25. *Ego ſum reſurrectio & vita, qui in me credit, etiamſi mortuus fuerit,*

rit, *vivet*. v. 26. *Et omnis qui vivit & credit in me*, *non morietur in aeternum.* 10.) Ex *eorum*, *qui cum Chriſto reſurrexerunt*, *exemplo*. Cum Chriſto reſurgente *multa corpora ſanctorum reſurrexerunt*, Matth. XXVII. 52. quod ipſum indicium fuit, reſurrectionem Chriſti *eſſe ſocialem*, voluit quoſdam ex defunctis ſanctis patriarchis, matriarchis, regibus, prophetis &c. ſocios & conſortes habere in teſtimonium, quod fructus reſurrectionis eius ſit fidelium ad vitam reſurrectio, cuius in die noviſſimo olim exſpectandæ typus in hiſce univerſalis reſurrectionis primitiis proponitur, quod enim illis Chriſti reſurrectio præſtitit, idem etiam nobis fidelibus aliquando præſtabit, cum ſit una omnium fides, una ſpes, una ſalus. Iuſtinus in qq. & reſp. ad orth. q. 85. p. 344. *Praeſtita eſt ſanctorum iſtorum reſurrectio*, *ut demonſtratio eſſet*, *mortificationem eſſe mortis omnium noſtrum Chriſti mortem*, *quam pro ſalute & vita mortalium omnium pertulit.* Hilarius can. XXVII. in Matth. *Illuminans mortis tenebras & inferorum obſcura colluſtrans in ſanctorum ad praeſens conſopitorum reſurrectionem mortis ipſius ſpolia detrahebat. Monumentorum reſeratio quid aliud niſi clauſtris mortis effractis reſurrectionem ſignificat mortuorum? erant enim mortis clauſtra reſerata.* Inde Theodoretus in comm. 1. Cor. XV. reſuſcitatos illos vocat *obſides noſtrae reſurrectionis*. Gregorius homil. XXI. in evang. *Ad inſtruendam ignorantiam noſtram*, *ad roborandam infirmitatem noſtram ſuae reſurrectionis exemplum nobis ſufficere noluit*, *ſolus mortuus eſt*, *ſed non ſolus reſurrexit. Ne quis dicat*, *ſperare de ſe non debet homo*, *quod in carne ſua exhibuit homo Deus*, *ecce cum Deo homines reſurrexiſſe cognoſcimus. Sperare debemus in nobis membra ultima*, *quod de membris eius ſuperioribus audivimus.* Idem lib. XIV. moral. cap. 28. *Ne quis cogitatione tacita forſitan dicat*, *quod idcirco Chriſtus reſurrexit a mortuis*, *quia unus idemque Deus & homo mortem*, *quam ex humanitate pertulit*, *ex deitate ſuperavit*, *nos vero*, *qui puri homines ſumus*, *a mortis ſurgere damnatione non poſſemus*, *recte in reſurrectionis eius tempore etiam multorum ſanctorum corpora reſurrexerunt*, *ut & in ſe nobis exemplum oſtenderet*, *& de aliorum*, *qui nobis per puram humanitatem ſimiles fuerunt*, *nos reſurrectione roboraret*, *quatenus cum ſe homo deſperaret percipere*; *quod in ſe oſtenderat Deus homo*, *hoc in ſe fieri poſſe praeſumeret*; *quod in ipſis factum cognoſceret*, *quos puros fuiſſe homines non dubitaret.* 11.) Ex *pari conſequentiae nervo*. Petrus Act. II. 24. docet ἀδυνατον fuiſſe Chriſtum a morte captivum teneri. Inter cauſas cæteras illius impoſſibilitatis eminet etiam ea, quod de Chriſti reſurrectione exſtent manifeſta vet. teſt. vaticinia, unde 1. Cor. XV. 4. dicit Paulus: *Chriſtum reſurrexiſſe tertia die ſecundum ſcripturas*; requirebat igitur Dei veritas, ut Chriſtus ex mortuis reſurgeret. Pari ratione etiam nos dicere poſſumus, ἀδυνατον eſſe, ut pii teneantur a morte, quia de ipſorum reſurrectione itidem exſtant manifeſta Spiritus ſancti oracula; requirit ergo & hoc Dei veritas, ut ſequatur reſurrectio.

II.) Ex iuſtitiae divinae adminiſtratione.

§. XX. *Alterum* reſurrectionis demonſtrandæ argumentum deſumitur ex *iuſtitiae divinae adminiſtratione.* Deus, cum ſit iuſtus, imo ipſa iuſtitia, nihil quidquam boni ſine præmio relinquit: *Nil immune boni bonis futurum*, *nil impune mali malis futurum.* Iam vero anima non ſeorſim, ſed *in corpore & per corpus* operatur tum bonum tum malum, iuſtum igitur atque æquum eſt, ut corpus etiam præmiorum ac pœnarum reddatur particeps. Ad hanc conſequentiam digitum intendit apoſtolus 2. Cor. V. 10. *Omnes ſiſtemur ante tribunal Chriſti*, *ut re-*

reportet unusquisque, quae in corpore fecerit congruenter ad id, quod fecerit ſive bonum ſive malum. De ſcortatoribus dicit apoſtolus, quod *in proprium corpus peccent*, 1. Cor. VI. 18. quod ipſum etiam de ebrioſis, iracundis, & aliis peccantibus certa ratione dici poteſt, contra vero pii *caſtigant ſuum corpus*, 1. Cor. IX. 27. pii martyres corpus ſuum in mortem tradunt; iuſtitia igitur divina requirit, ut corpus animæ in bonis vel malis operibus coniunctum ab eadem in præmio & pœna recipienda non ſeparetur. Ad hoc argumentum a iuſtitia divina petitum ipſemet apoſtolus nos deducere videtur. Poſtquam enim de reſurrectione late egerat 1. Cor. XV. ſubiungit v. 58. *Itaque fratres eſtote ſtabiles & immobiles abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non erit inutilis coram Domino.* Atqui labor communis corpori & animæ. Ergo etiam utilitas ſive præmium. Irenæus lib. II. cap. 51. p. 152. *Quia in corporibus perficiuntur ea quae ſunt iuſtitiae &c. Ideo etiam corpora, quae participaverunt iuſtitiae cum animabus, quae ſimiliter participaverunt, obtinebunt refrigerii locum, ſiquidem potens eſt iuſtitia illuc traducere ea, quae participaverunt, & verus & firmus & integer de reſurrectione corporum ſermo, quem quidem credimus nos, quoniam & mortalia corpora noſtra cuſtodientia iuſtitiam, reſuſcitans Deus incorrupta & immortalia faciet.* Athenagoras Athenienſis de reſurr. mortuor. f. 483. *Corpus ſicut fuit animae ſocium in actionibus paſſionibusque tam virtutum quam vitiorum & in ſanctimonia & martyrio comes, ita debet in pœna vel praemiis habere conſortium. Eſt ergo corpus idem reſurrecturum. Niſi enim praemia manerent vitae ſequentis, providentia iuſtitiaque divina traheretur in dubium &c. Niſi reſurgant corpora, non habet iuſtitia divina locum in corpore vel anima. Non in corpore, quia iniuſtum foret, animam habere praemia laborum, in quibus magnam partem perpeſſum eſt corpus, ipſum vero non habere in praemio partem, non in animam ſolam dare pœnas peccatorum quamplurimorum, quae non commiſiſſet, niſi corpus ei fuiſſet coniunctum.* Tertullianus in apolog. cap. 48. p. 79. *Quia ratio reſtitutionis deſtinatio iudicii eſt, eo quod omnino de iudicio Dei pati debent, neceſſario idem ipſe, qui fuerat, exhibebitur, ut boni ſeu contrarii meriti iudicium a Deo referat. Ideoque repraeſentabuntur & corpora, quia neque pati quidquam poteſt anima ſola ſine ſtabili materia, id eſt carne,* (hæc ratio Tertulliani falſa eſt, ut oſtendit ignis æternus paratus diabolo & angelis eius Matth. XXV. 41. Apoc. XX. 10. vera autem ea, quam ſtatim ſubiungit) *& quod omnino de iudicio Dei pati debent animae, non ſine carne meruerunt, intra quam omnia egerunt.* Idem de reſurr. carnis cap. 14. p. 320. *Haec tota cauſa imo neceſſitas reſurrectionis, congruentiſſima ſcilicet Deo deſtinatio iudicii, de cuius diſpoſitione deſpicias, an utrique ſubſtantiae humanae diiudicandae cenſura divina praeſideat tam animae quam & carni. Quod enim congruet iudicari, hoc competet etiam reſuſcitari &c. Dicimus perfectam plenitudinem perfectionemque iudicii non niſi de totius hominis repraeſentatione conſtare, totum porro hominem ex utriusque ſubſtantiae concretione parere, idcircoque in utraque exhibendum, quem totum oporteat iudicari &c.* Cap. 15. *Age iam ſcindant adverſarii noſtri carnis animaeque contextum prius in vitae adminiſtratione, ut ita audeant ſcindire etiam illud in vitae remuneratione. Negent operarum ſocietatem, ut inerti poſſint etiam mercedem negare. Non ſit particeps in ſententia caro, ſi non fuerit & in cauſa. Sola anima revocetur, ſi ſola decedit. At enim non magis ſola decedit, quam ſola decucurrit illud, unde decedit, vitam hanc dico. Adeo autem non ſola anima tranſigit vitam, ut nec cogitatus, licet ſolos, licet non ad effectum per carnem de-*

deductos, *auferamus a collegio carnis*, *ſiquidem in carne & cum carne & per carnem agitur ab anima*, *quod agitur in corde &c. Illi quidem delinquentias carnis enumerant*, *ergo peccatrix tenebitur ſupplicio. Nos vero etiam virtutes carnis opponimus*, *ergo & bene operata tenebitur praemio. Et ſi anima eſt*, *quae agit & impellit in omnia*, *carnis obſequium eſt: Deum non licet aut iniuſtum iudicem credi aut inertem. Iniuſtum ſi ſociam bonorum operum a praemiis arceat; inertem*, *ſi ſociam malorum a ſuppliciis ſecernat*, *cum humana cenſura eo perfectior habeatur*, *quo etiam miniſtros facti cuiusque depoſcit*, *nec parcens*, *nec invidens illis*, *quo minus cum auctoribus aut pœnae aut gratiae communicent fructum.* Cap. 16. reſpondet ad obiectionem, quod *caro ſit duntaxat inſtrumentum ac vaſculum*, ac proinde ſententiæ iudicii minime obnoxia. Cap. 17. p. 322. *Haec erit ratio in ultimum finem deſtinati iudicii*, *ut exhibitione carnis omnis divina cenſura perfici poſſit. Alioquin non ſuſtineretur in finem*, *quod & nunc anima decerpunt apud inferos*, *ſi ſolis animabus deſtinaretur.* Cap. 56. pag. 344. *Quam abſurdum*, *quam vero & iniquum*, *utrumque autem quam Deo indignum*, *aliam ſubſtantiam operari*, *aliam mercede diſpungi*, *ut haec quidem caro per martyria lanietur*, *alia vero coronetur*, *item e contrario haec quidem caro in ſpurcitiis volutetur*, *alia vero damnetur.* Cyprianus (vel quicunque alius auctor) ſerm. de Chriſti reſurrectione: *Reſurrectio communis eſt*, *& ante tribunal Chriſti neceſſe eſt in corpore iuſtos ſtare & impios*, *Dei hoc dictante iuſtitia*, *ut pietas & impietas in operatoribus debitis ſtipendiis donarentur*, *& qui finem habere contemſerunt in malis*, *infinita clauderentur ultione in pœnis*, *& qui gloriati ſunt in cruce*, *cum crucifixo regnantes beatae fierent perennitatis participes.* Pamphylus martyr. in apolog. pro Origene ex lib. I. illius de reſurrect. hæc adducit: *Quomodo non videtur abſurdum*, *ut hoc corpus*, *quod pro Chriſto pertulit cicatrices*, *& pariter cum anima perſecutionum toleravit ſaeva tormenta*, *carcerum quoque & vinculorum ac verberum ſupplicia pertulit*, *igne etiam cruciatum*, *ferro caeſum eſt*, *inſuper & beſtiarum cruentos morſus*, *crucis patibula*, *ac diverſa pœnarum genera perpeſſum eſt*, *tantorum certaminum praemiis defraudetur? Contra omnem rationem eſſe videtur*, *quod ſola anima*, *quae ſola non certaverat*, *coronetur*, *& corporis ſui vaſculum*, *quod ei cum magno labore ſervivit*, *nulla agonis & victoriae praemia conſequatur &c.* Epiphanius lib. II. adv. hæreſ. tom. I. hæreſ. ult. *Id quod eſt*, *in proprium ſtatum Deus reſtituet*, *ut iuſtum decernat iudicium*, *ut non aliud pro alio iudicet*, *ut ne id*, *quod laboravit*, *privet &c. Nonne iniuſtus eſt Deus*, *ſi privet laborem fatigati*, *& non rependat mercedem corpori una cum anima fatigato? ſtatim enim irritum reperiretur iudicium. Si enim anima ſola iudicium ſubire reperiretur*, *contradixerit utique. Non ex me eſt*, *dicet*, *cauſa peccati*, *ſed ex illo corruptibili & terreno corpore ſcortari*, *adulterium committere*, *petulanter agere. Ex quo enim illud a me diſceſſit*, *nihil horum a me perpetratum eſt*, *atque ſic facile ſe defendet. Si vero corpus per ſe ipſum ante ſe ſtatuerit Deus*, *non poterit corpus absque anima iudicari. Contradixerit enim etiam ipſum dicens: Ego non peccavi*, *ſed anima*, *ex quo enim emota eſt illa*, *non commiſi adulterium*, *non ſcortationem peregi*, *non ſimulacra colui*, *atque ſic contradicet corpus iuſto Dei iudicio & merito contradicet. Hac itaque de cauſa & propter multa alia neceſſaria Deus per ſapientiam ſuam mortua corpora noſtra & animas ad regenerationem profert in benignitatis ſuae erga homines promiſſione*, *quo is*, *qui fatigatus eſt in ſanctimonia tota*, *bonam retributionem recipiat: & ſi qui vana operati ſunt*, *ſimiliter iudicentur*, *corpus una cum anima*, *& anima una cum corpore.* Similia habet in

in ancorato fol. 390. Gregorius Nyſſenus de reſurr. Chriſti orat. III. p. 167. *Hominem quid eſſe dicimus, utrumque ſimul an alterum ſeparatim? at manifeſtum eſt, quod coniunctio amborum deſignat animal. Cum hoc ita ſit, illud quoque inſuper conſideremus, utrum ea, quae committunt ac perpetrant homines, verbi gratia adulterium, caedem, furtum aut quidquid his adfine eſt, aut ex contrario ſobrietatem, continentiam & omnem vitio oppoſitam actionem, utriusque dicimus eſſe effectus, an anima ſola circumſcribimus actiones? at etiam in hoc manifeſta v ritas eſt. Numquam enim à corpore ſeparata anima vel furtum committit vel parietes perrumpit, neque contra ſola vel panem eſurienti praebet vel in carcerem concedit, ut miniſterium praeſtet ei, qui adfligitur, ſed in omni actione ambo ſibi invicem coniuncta ſimul & capeſſunt & perficiunt ea, quae aguntur. Qua ratione igitur cum haec ita ſint, & ante actorum iudicium fore concedas, alterum ab altero divellis? & cum alterum alteri in commiſſis & perpetratis ſocium eſſe des, anima ſola iudicium determinas atque circumſcribis?* Confer ea, quæ ibidem ſequuntur, in quibus oſtendit, *corpus quandoque prius in culpa eſſe quam animam.* Nazianzenus orat. XXIV. in laudem Cæſarii circa finem: *Quemadmodum caro ob naturae coniunctionem in ſocietatem aerumnarum animae vocata fuit: ſic etiam viciſſim gaudia ſua anima cum corpore communicabit, totum videlicet corpus ad ſe rapiens, velutque abſumens, cumque eo unum effecta &c.* Ambroſius in orat. de fide reſurrect. tribus potiſſimum fundamentis reſurrectionis fidem probari adſerit, *ratione, univerſitatis exemplo ac teſtimonio rei geſtae.* Rationem ducit *a Dei iuſtitia*, quæ requirit, ut anima una cum corpore in iudicium vocetur. *Cum omnis,* (inquit,) *vitae noſtrae uſus in corporis animaeque conſortio ſit, reſurrectio autem aut boni actus praemium habeat, aut pœnam improbi, neceſſe eſt corpus reſurgere, cuius actus expenditur. Quomodo enim in iudicium vocabitur ſine corpore, cum de ſuo & corporis contubernio ratio praeſtanda ſit.* Damaſcenus lib. IV. orth. fid. cap. 28. non longe a principio: *Ecce videmus complures iuſtos penuria laborantes & iniuriis adfectos neque unum in praeſenti vita adeptos praeſidium, peccatores autem & iniuſtis divitiis & omnibus delitiis adfluentes. At quis hoc iuſti iudicii aut ſapientis providentiae opus, qui probe ſapiat, exiſtimabit? Erit igitur, erit ſurrectio. Nam Deus iuſtus eſt, & in iis, qui ſuſtinent eum, mercedis retributio efficitur. Si igitur anima ſola virtutis certaminibus conflixit, etiam ſola coronabitur, & ſi ſola in voluptatibus implicita fuit, etiam ſola iuſte punietur. Sed quia neque ſubſiſtebat ſeparata, neque virtutem neque vitium transegit anima ſine corpore, iuſte ſimul ambo ad retributiones ſunt fabricata.* Rabbini, ut teſtatum redderent, divinam iuſtitiam requirere mortuorum reſurrectionem, fabellam quamdam confinxerunt, dicentes, *opulentum quemdam hominem paradiſum ſibi plantaſſe nobiliſſimis arborum generibus, quae fructus praeſtantiſſimos ferebant. Ne autem diriperetur, adpoſuiſſe cuſtodes. Et quoniam ab ipſis etiam cuſtodibus erat cavendum, duos ita factos adhibuit, ut unus perſpicue videret, ſed ita claudus, ut nullo modo poſſet incedere, alter valebat quidem pedibus, ſed erat cæcus. Cum abiiſſet horti dominus, cœperunt mali cuſtodes inter ſe conſultare de fructibus comedendis. Cæcus aiebat, ego quidem cupio, ſed non video. Claudus aiebat: Ego vero illos cerno, ſed accedere nequeo. Poſt multa convenerunt, ut cæcus ad terram ſe proſterneret, & ſuper dorſum reciperet claudum, qui cum videret, manu regebat cæcum. Ita ſimul coniuncti ad arbores pervenerunt & fructibus illis arbitratu ſuo deſiderium expleverunt. Paradiſi dominus rediit, & animadvertens damnum datum cuſtodes increpavit. Claudus excuſabat, ſe*

ſe non potuiſſe ad arbores accedere. Cæcus autem dicebat, ſe non potuiſſe fructus cernere. Tum herus cognita illorum vafricie atque aſtutia, coniunxiſtis, ait, operas, propterea ego quoque vos rurſus coniungam, & una plectam. Adligavit itaque rurſus eos, & caedendo ac percutiendo utrumque ſimul punivit. Ita, inquiunt, in homine res habet. Animus quidem cognoſcit, intelligit & ſapit, verum externa per ſe non poteſt obire opera: corpus vero per ſe ſtupidum eſt, nec ſapit, quod tamen ab animo cum impellitur & movetur, idoneum inſtrumentum eſt actionum externarum. Quod cum ita ſit, ratio poſtulat & iuſtitia, ut poſt mortem coniungantur denuo ad perferendas pœnas & praemia.

III.) ex corporum conditione.

§. XXI. *Tertium* argumentum peti poteſt ex *corporum conditione.* Corpora noſtra 1.) in Adamo primo generis humani parente ad immortalitatem ſunt condita, Sap. II. 23. 2.) per incarnationem Filii Dei ſunt in ipſius conſanguinitatem adſumta, Epheſ. V. 30. 3.) per Chriſti reſurrectionem, adſcenſionem & ad dextram Dei ſeſſionem iamdum glorificari cœpta, 4.) per lavacrum regenerationis ac renovationis a peccatis abluta, Epheſ. V. 27. Tit. III. 5. 5.) per fidem membra Chriſti in corpore ipſius myſtico facta, 1. Cor. VI. 15. 6.) Spiritus ſancti templa & habitacula, 1. Cor. III. 16. VI. 19. 7.) corpore & ſanguine Chriſti ad vitam æternam cibata & ſanctificata, Ioh. VI. 54. 8.) bonorum operum ſalutaria organa & arma iuſtitiæ, Rom. VI. 13. Ecquis igitur dubitare poterit, quin eadem corpora ad vitam aliquando ſint reſuſcitanda, cum tot beneficiis a Deo ſint ornata, tot prærogativis honorata, tot gratiarum donis inſignita? Huius argumenti quædam partes, utpote quod noſtra corpora ſint *membra Chriſti, Spiritus ſancti templa & ſalutaria bonorum operum organa*, in præcedentibus ſunt propoſitæ; quædam vero partes, utpote quod in Adamo ad immortalitatem ſimus conditi, in baptiſmo ad vitam æternam regenerati & in ſacra cœna cibo cœleſti ad vitam æternam cibati, in ſequentibus latius explicabuntur, hic vero illud cum omnibus partibus integrum proponere voluimus, ut eſſet evidentius ac illuſtrius. Tertullianus de reſurrect. carn. cap. 5. p. 316. *Incipiat tibi caro placere, cuius artifex tantus eſt &c.* Cap. 7. *Caro dum miniſtra & famula animae deputatur, conſors & cohaeres invenitur, ſi temporalium, cur non & aeternorum?* Cap. 8. *Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima conſecretur. Caro ſignatur, ut & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, ut & anima Spiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, ut & anima de Deo ſaginetur. Non poſſunt ergo ſeparari in mercede, quas opera coniungit.* Cap. 9. *Quam Deus manibus ſuis ad imaginem Dei ſtruxit, quam de ſuo adflatu ad ſimilitudinem ſuae vivacitatis animavit, quam incolatui, fructui, dominatui totius ſuae operationis praepoſuit, quam de ſacramentis ſuis diſciplinisque veſtivit, cuius munditias amat, cuius caſtigationes probat, cuius paſſiones ſibi adpreciat, haeccine non reſurget totiens Dei? abſit, abſit ut Deus manuum ſuarum operam, ingenii ſui curam, adflatus ſui vaginam, molitionis ſuae reginam, liberalitatis ſuae haeredem, religionis ſuae ſacerdotem, teſtimonii ſui militem, Chriſti ſui ſororem in aeternum deſtituat interitum &c.* Cap. 51. *Chriſtus ſequeſter Dei & hominum adpellatus ex utriusque partis depoſito commiſſo ſibi, carnis quoque depoſitum ſervat in ſemetipſo arrhabonem ſummae totius. Quemadmodum enim nobis arrhabonem Spiritus reliquit, ita & a nobis arrhabonem carnis accepit, & vexit in cœlum pignus totius ſummae illuc quandoque redigendae. Securae eſtote caro & ſanguis, uſurpaſtis & cœlum &*

& regnum Dei in Chriſto, aut ſi negent vos in Chriſto, negent & in cælo Chriſtum, qui vobis cælum negaverunt. Cap. 63. *In depoſito eſt caro ubicunque apud Deum, per fideliſſimum ſequeſtrem Dei & hominum Ieſum Chriſtum, qui & homini Deum & hominem Deo reddet, carni ſpiritum & ſpiritui carnem. Utrumque iam in ſemetipſo fœderavit, ſponſam ſponſo & ſponſum ſponſae comparavit. Nam etſi animam quis contenderit ſponſam, vel dotis nomine ſequetur animam caro. Non erit anima proſtituta, ut nuda ſuſcipiatur a ſponſo. Habet inſtrumentum, habet cultum, habet mancipium ſuum carnem, ut collectaneam comitabitur. Sed caro eſt ſponſa, quæ in Chriſto Ieſu ſponſum per ſanguinem paſta eſt. Huius interitum, quem putas, ſeceſſum eſſe ſcias.* Maximus in ſerm. de reſurr. Chriſti. *In Chriſto homine eſt uniuscuiusque noſtrum caro, ſanguis & portio. Ubi ergo portio mea regnat, ibi me regnare credo, ubi dominatur ſanguis meus, dominari me ſentio, ac ubi gloriatur mea caro, me glorioſum eſſe cognoſco.*

IV.) ex analogica operum divinorum collatione.

§. XXII. *Quartum* argumentum deſumitur ex *analogica operum divinorum collatione.* Hoc vero argumentum potius eſt *ἀνασκευαςικον*, oppoſitum illis, qui divinam potentiam in opere reſuſcitationis nondum digne ſatis æſtimant, quam *κατασκευαςικον* directe & immediate reſurrectionem probans. Eiusmodi vero opera divina, quæ per quamdam analogiam cum reſuſcitatione mortuorum conferuntur, ſunt potiſſimum tria: 1.) *Primaeva hominis & rerum omnium creatio*, 2.) *noſtra in utero materno formatio*, 3.) *filii Dei incarnatio.* Ex creatione & formatione hominis in utero ad reſuſcitationem argumentum duci, in ſcriptoribus eccleſiaſticis eſt frequentiſſimum. Qui enim potuit omnia ex nihilo creare, (quæ eſt *creatio primi generis*) & ex limo terræ corpus primi hominis formare, (quæ eſt *creatio ſecundi generis*) is etiam deſtructum corporis ædificium in reſuſcitatione poterit reparare, & ex pulvere terræ reproducere. Qui potuit ea, quæ non ſunt, vocare, tanquam ſint, is multo facilius poterit, ea quæ creata ſunt, ſed collapſa, revocare. Qui corpus hominis ex ſemine in utero materno potuit formare, is priſtinum illud domicilium poterit reformare. Ad hoc argumentum nos deducere videtur apoſtolus Rom. IV. 17. ubi de Abrahamo omnium credentium patre dicitur, quod *crediderit in Deum, qui vivificat mortuos, & vocat ea, quae non ſunt, tanquam ſint.* Quamvis enim per utrumque membrum quidam intelligant *vocationem gentilium* ad conſortium eccleſiæ, per quam facti ſunt populus Dei, *qui non erant populus*, Oſe. I. 10. eorumdemque ex ſpirituali morte peccati reſuſcitationem; rectius tamen ac textui convenientius dicitur, quod apoſtolus ad articulum creationis & reſuſcitationis mortuorum reſpiciat, cum in utroque illuſtre divinæ potentiæ ſpecimen nobis exhibeatur. Cæterum ſi diligenter attendamus, adparebit inter mirabilia divinæ potentiæ opera talem eſſe ordinem, ut priora ſequentibus ſint mirabiliora, ac præcedentia fidem faciant ſequentibus. Primum divinæ potentiæ opus eſt *creatio primi generis* proprie & ſpecifice ſic dicta, id eſt, productio immediata *ἐκ τυ μη ὀντος*, rudis illius maſſæ corporalis, quam Moſes *cæli & terrae* nomine adpellat, primo hexaëmeri die facta. Hoc opus ut ordine eſt primum, ita quoque reliquorum omnium eſt maximum & ſublimiſſimum, ex nihilo enim facere aliquid infinitam omnino arguit potentiam. Alterum opus eſt *primarum ſpecierum* ex illa rudi & indigeſta materia in ſequentibus hexaëmeri diebus ſecuta

cura

:a *productio*, quam creationem *ſecundi* ıeris vocant. Quinto enim die creavit us piſces & aves, ſexto animantia, be- ıs terræ, iumenta, reptilia & ipſum minem non immediate ex nihilo, ſed materia primo die condita ac tertio die ſeſta atque exornata, ex terra ſcilicet & ıa, quæ tamen materia adhuc erat ho- genea ex ſe & ſua natura nullam apti inem, nullum ſymbolum ad productio- n avium, piſcium, animantium & a- um ſpecierum obtinens. Hoc divinæ entiæ opus ut ordine ſequentia opera ecedit, ita quoque iisdem mirabilius , & fidem illis conciliare poterit. Si m Deus ex materia homogenea nullam ſpecies creatas habitudinem aut ſymbo- ı obtinente ſpecies matrices atque he- ogeneas producere potuit, multo faci- ı ex materia ſymbolum habente indivi- ı ſpecierum producere, & hac ratione cies creatas propagare poteſt. Ter- n enim divinæ potentiæ opus eſt *ſpecie-* ı *creatarum* per nova individua *propa-* *o* ac quotidiana novarum creaturarum ductio, non quidem ex nihilo neque nateria remota nullam aptitudinem ac bolum ac productionem novi indivi- habente, ſed ex materia homogenea, venienter diſpoſita ac præparata & ad ductionem novi entis apta nata. Hac one Deus ex ſeminibus convenienti- plantas, volucres, piſces, animan- c homines producit, quod opus ut or- priora duo ſequitur, & quartum an- dit, ita quoque priora ſunt longe mi- liora hoc tertio, & hoc tertium mira- ıs eſt quarto, eidemque fidem conci-

Quartum enim divinæ potentiæ opus *nortuorum reſuſcitatio*, in qua Deus us hominis deſtructum & collapſum tuet, quod longe facilius nobis videri t, quam prima hominis formatio. Deo em nullum opus vel facilius vel difficilius vocari debet, quippe qui ſolo nutu & imperio, quidquid vult, præſtare ac producere poteſt, interim noſtræ cognitionis reſpectu admirabilius ac difficilius videtur *dare quam reddere, creare quam reſuſcitare, exſtruere quam collapſum reſtituere.* In primo opere oſtendit ſe Deus ut *creatorem*, in altero ut *conditorem*, in tertio ut *conſervatorem*, in quarto ut *reparatorem.* Quod ſi priora duo opera fide credimus, & tertium quotidie ob oculos nobis poſitum negare non poſſumus, utique etiam quarto, quod adhuc futurum exſpectamus, fidem habere debemus. Si Deus potuit cœlum & terram ex nihilo creare, utique etiam poterit corpus hominis ex pulvere reſuſcitare. Si potuit primi hominis corpus ex limo formare, utique etiam poterit noſtra corpora ex pulvere reformare. Si poteſt ex ſemine rudi, informi & homogeneo plantas, animantia, homines producere, utique multo magis ex materia plene formata ſed reſoluta hominem reſtituere poterit. Huc pertinent dicta piorum veterum. Irenæus lib. V. adv. hær. cap. 5. p. 320. *Quod potens ſit Deus carnem a mortuis ſuſcitare, de initio noſtro contemplari debemus. Quoniam ſumſit Deus limum terrae, & formavit hominem. Et quidem multo difficilius & incredibilius eſt ex non exiſtentibus oſſibus & nervis & venis & reliqua diſpoſitione, quae eſt ſecundum hominem, facere ad hoc, ut ſit, & quidem animatum & rationabilem facere hominem, quam quod factum eſt, & deinde ſolutum in terram propter cauſas certas redintegrare, licet in illa ceſſerit, unde & initio eum, qui non erat, fecit ut eſſet, multo magis eos, qui fuerunt, rurſus reſtituet volens in eam, quae ab eo datur, vitam. Invenietur autem perceptrix & capax caro virtutis Dei, quae ab initio percepit artem Dei &c.* Lib. eiusdem cap. 14. p. 335. *Is, qui ab initio condidit hominem, poſt reſolutionem eius in terram*

promiſit eis ſecundam generationem &c. Iuſtinus apolog. II. pro Chriſt. ad Antonin. p. 50. *Rem ipſam ſecum conſideranti quid incredibilius videatur, quam ſi in corpore nondum eſſemus, atqui aliquis diceret, ex parva quapiam humani ſeminis gutta fieri poſſe, ut oſſa, nervi & carnes ad eam, quam videmus, conformata effigiem exiſtant. Si quis vobis, cum nondum tales exſtaretis neque ex talibus orti eſſetis, adſeveraret, ſemen humanum & imaginem pictam indicans, ex eo ipſo ſemine naturam huiusmodi fieri poſſe, num priusquam id factum eſſet, crederetis? non equidem opinor quempiam contra hoc dicere auſurum eſſe. Per ſimili ergo modo propterea, quod nondum mortuum reſurrexiſſe videretis, vos incredulitas reſurrectionis tenet. Sed enim quomodo ab initio non credidiſſetis poſſibile eſſe, ut e tenui gutta tales exiſterent, & exſtitiſſe tamen videtis: eodem modo exiſtimate impoſſibile non eſſe, ut diſſoluta atque ſeminum inſtar in terram disiecta corpora humana tempore ſuo iuſſu Dei reſurgant, & naturam incorruptibilem induant.* Idem in confut. Græcanic. qq. p. 161. *Quomodo ſi incredicilis atque impoſſibilis eſſe eorum, quae intereunt, exiſtimatur reſtitutio, non incredibilis atque impoſſibilis etiam erit eorum, quae ab initio facta ſunt, creatio? quod certe eſt perquam abſurdum.* Athenagoras in orat. ad gentiles: *Par eſt poteſtas Dei ad inſtituendos & reſtituendos homines.* Minutius Felix in Octavio p. 395. *Quis tam ſtultus aut brutus, ut audeat repugnare, hominem a Deo, ut primum potuit fingi, ita poſſe denuo reformari? ſicut de nihilo naſci licuit, ita de nihilo licere reparari? difficilius eſt id, quod non ſit, incipere, quam id, quod fuerit, iterare.* Tertullianus in apologet. cap. 48. p. 79. *Sed quo modo, inquis, diſſoluta materia exhiberi poteſt? Conſidera teipſum o homo, & fidem rei invenies. Recogita quid fueris, antequam eſſes, utique nihil, meminiſſes enim, ſi quid fuiſſes. Qui ergo nihil fueras, priusquam eſſes, idem nihil factus cum eſſe deſieris, cur non rurſus de nihilo eiusdem auctoris vo qui te voluit eſſe de nihilo? Quid novi niet? qui non eras, factus es, cu non eris, fies. Redde ſi potes ration factus es, & tunc require, qua tamen facilius utique fies, quod fuiſti do, quia aeque non difficile factus nunquam fuiſti aliquando. Dubitat de Dei viribus, qui tantum corpus h de eo, quod non fuerat, non minus morte vacationis & inanitatis imp matum Spiritu omnium animarum a &c. Ubicunque reſolutus fueris, que te materia deſtruxerit, hauſeri verit, in nihilum prodegerit, reddet eſt nihilum ipſum, cuius & totum.* reſurr. carn. cap. 11. p. 319. *Etſi ro haberetur,* (Deum ex ſubiacen ria omnia condidiſſe) *cum tamen l ſubſtantias, longeque alias ſpecies ex tione materiae diceretur protuliſſe, q ſet ipſa materia, non minus defender hilo eum protuliſſe, ſi ea protulerat, mnino non fuerant. Quo enim inter hilo proferri, an ex aliquo, dum fuit, fiat? quando etiam non fuiſſe fuiſſe. Sic & fuiſſe e contrario, n fuiſſe. Nunc etſi intereſt, tamen mihi adplaudit. Sive enim ex nihilo litus eſt cuncta, poterit & carnem i productam exprimere de nihilo. Siv teria modulatus eſt alia, poterit & quocunque dehauſtam evocare de utique idoneus eſt reficere, qui fecit, plus eſt feciſſe, quam refeciſſe, initiu quam reddidiſſe. Ita reſtitutionem c ciliorem credas inſtitutione.* Cap. 57. *Idoneus Deus reficere quod fecit.* I iudicio Domini cap. 5. p. 545.

An Deus omnipotens, cuius ſub le
guntur
Omnia, non valeat poſt mortem r
vitam?

Aut aliquid Dominus rerum non poſſe videtur ?
Si potuit tenebris pulſis extendere lucem ,
Atque omnem verbo ſubito componere molem ,
Omnia de nihilo quoque voce potente parare ;
Cur non ex aliquo poſſit componere notam ,
Quae fuerat quondam , quam finxerat ante figuram ?
Adſimilemque ſibi iubeat reſurgere formam ?
Cum ſint cuncta Dei , reddit magis omnia tellus ,
Iuſſa retexit enim , quidquid contexerat olim. &c.

Hilarius in Pſalm. LXIII. p. 409. *Qui reſurrectionem carnis abnegabit , ſciet , non difficilem eius inſtaurationem futuram ei , cui inchoatio prima ſit facilis.* Epiphanius lib. II. adv. hær. tom. I. hær. ult. p. 503. *Si Deus ex nihilo fecit corpora , ut eſſent , quanto magis id , quod eſt , in proprium ſtatum facile reſtituerit.* Gregorius Nyſſenus orat. III. de reſurrectione Chriſti. p. 162. *Audiſti , quod pulvis ad formam reductus & homo factus eſt. Doce igitur me quaeſo tu , qui tua ſapientia omnia complecti vis , qua ratione tenuis pulvis diſſipatus coactus ſit ? quomodo terra caro facta ſit ? atqui eadem materia qua ratione & oſſa & cutem & adipem & pilos confecerit ? quomodo cum una ſit caro , diverſae cum formae membrorum , tum qualitates & tactus ſint ? quomodo pulmo tactu mollis , colore lividus : iecur ſolidum , firmum & non cedens ac rubeum ? cor conſtrictum ac duriſſima particula carnis ? lien rarus & niger ? omentum album & inſtar piſcatorii retis a natura complicatum ? &c.* p. 163. *Oſtende mihi ratione atque oratione tua , quomodo hae res , quas videmus , ad eſſentiam productae ſint , dic , qua arte multiforme hoc opus creavit ? nam ſi haec excogitaveris atque compereris , merito perplexus & implicitus haeſitas & ſuccenſes & indignaris , quod regenerationis transformationem neſcis , qui generationis rationem haud ignores &c. Idem artifex eſt & primae creationis & ſecundae transformationis. Novit , quomodo ſuum opus diſſolutum rurſus concinnet , & ad priſtinum ſtatum reducat. Si ſapientia opus eſt , fons ſapientiae eſt apud illum. Si potentia & viribus opus eſt , non indiget ſocio aut adiutore.* Confer eumdem in lib. de opificio hominis cap. 11. & 27. Cyrillus Alexandrinus lib. II. in Ioh. cap. 145. *Qui a nihilo cuncta produxit , quomodo non poterit , quae ſemel producta ſunt , ab interitu ad vitam rurſus revocare ? eiusdem certe utrumque ac immenſae poteſtatis eſt.* Ambroſius de fid. reſurr. *Unde hoc caput & vultus iſte mirabilis ? cuius artificem non videmus , opus videmus &c. Ignota nobis ſunt naturae organa ; ſed nota miniſteria. Et tu ſemen fuiſti , & tuum corpus eſt ſemen reſurrecturi. Cur miremur renaſci poſſe , quod fuerit , cum videamus natum eſſe , quod non fuit.* Ruffinus in expoſit. ſymb. p. 386. *Si ſecundum ea , quae ſcripta ſunt , quod accipiens Deus limum terrae plaſmavit hominem , credimus , & hoc eſt natura corporis noſtri , ut voluntate Dei terra verteretur in carnem , quid tibi aut abſurdum aut contrarium videtur , ſi eisdem rationibus , quibus lutum profeciſſe dicitur in corpus animale , in corpus proficere ſpirituale credatur ?* Auguſtinus in enarr. Pſalm. LXII. *Si Deus fecit nos , qui non eramus , magnum eſt illi reparare , qui eramus ? Ergo hoc vobis incredibile non videatur , quia quaſi putreſcere mortuos videtis & ire in cinerem & in pulverem. Omnia , quae diſcerpuntur & in favillas quasdam putreſcunt , integra Deo ſunt , in illa enim elementa mundi eunt , unde primo venerunt.* Serm. XIX. de verb. apoſt. *Te adpello , quicunque infideli animo de reſurrectione dubitas , & putas non poſſe mortuos reſuſcitari , quid eſt amplius , ex nihilo homines facere*

cere qui vivant, aut eos, qui facti ſunt & vixerunt, reparare poſt mortem? Utique plus eſt facere quod nunquam fuit, quam reparare, quod fuit. Quomodo ergo impoſſibile eſſe dicis, ut Deus, qui hominem formavit ex nihilo, reformet? Quomodo nos ſuſcitare non poteſt converſos in pulverem, qui etiamſi in nihilum rediremus, facere poterat, ut eſſemus, ſicut effecit nos eſſe, cum antea nunquam fuiſſemus. Gregorius hom. XXVI. in evang. *Longe minus eſt Deo reparare, quod fuit, quam creaſſe, quod non fuit. Aut quid mirum, ſi hominem ex pulvere refecit, qui ſimul omnia ex nihilo creavit?* Damaſcenus lib. IV. orth. fid cap. 28. in principio: *Non impotens eſt is, qui in principio ex pulvere terrae corpus conſtituit, rurſus reſolutum & converſum in terram, ex qua ſumtum fuerat, ſecundum conditoris dictum, iterato illud ſuſcitare.* Et ſub fine cap. *Dicet quiſpiam: Quomodo reſurgent mortui? O infidelitatem, o inſipientiam! Qui pulverem in corpus ſola voluntate transmutavit, qui parvam materiae ſtillam, id eſt, ſemen in utero adoleſcere praecepit, & fecit illud multiforme & multimodum corporis organum, nonne magis quod fuit & defluxit, iterum ſuſcitabit ſola voluntate?* Ex *filii Dei incarnatione* & ſancta eius ex virgine nativitate itidem reſurrectionem noſtram inferunt pii veteres. Si enim divina potentia fieri potuit, ut filius Dei ex virgine naſceretur, utique eadem potentia fieri poterit, ut terra omnium noſtrum mater in reſuſcitatione corpora noſtra enitatur. Bernhardus ſerm. IV. de nativ. col. 43. *Facile erit ei, per quem mater ipſa incorruptionem carnis non perdidit pariendo, ut & incorruptibile hoc incorruptionem induat reſurgendo.* Theophylactus in Phil. III. *Si reſurrectio ex fide cognoſcitur, quomodo quod maius eſt, nimirum nativitas Chriſti rationibus deprehendetur? at qua ratione id maius eſt? quia reſurrectionis multa ſunt exempla. Multi namque & ante Chriſtum reſurrexerant, ex virgine autem nemo unquam natus erat.*

§. XXIII. *Quintum* argumentum deſumitur *ex finis, ad quem homo conditus eſt, conſideratione.* Deus α-ϱιςομεγιςος bonitate optimus, potentia maximus non ad hanc caducam & tranſitoriam duntaxat, ſed ad æternam potiſſimum vitam primum hominem, & in eo omnes poſteros condidit, ut exacto huius terrenæ vitæ curriculo & anima & corpore in cœleſtem vitam translati in æternum cum ipſo in ſempiterna lætitia & gloria viverent, ſicut illius μεταθεσεως exemplum in Enocho, Elia & Chriſto poſtea fuit propoſitum, inde Geneſ. II. 7. dicitur, quod *Deus in faciem hominis ex pulvere terrae formati inſpiraverit* נִשְׁמַת — חַיִּים *ſpiraculum vitarum*, ubi per *dualem* numerum gemina hominis vita, temporalis & æterna, quam utramque animæ beneficio homo conſequitur, denotari quibusdam videtur, (quamvis rectius dicatur חיים non *ſignificatione* ſed duntaxat *terminatione* eſſe plurale), ac veluti Chriſtus Ioh. XX. 22. *in ſufflando dedit apoſtolis Spiritum ſanctum*, ſic quando Deus in prima hominis formatione inſpiravit in faciem hominis *ſpiraculum vitarum*, eumdem ſimul participem fecit Spiritus ſancti, per quem ad hanc & æternam vitam ſanctificetur. Irenæus lib. V. cap. 13. p. 330. *Aliud eſt adflatus vitae, qui & animalem efficit hominem, & aliud Spiritus vivificans, qui & ſpiritualem eum efficit.* Sap. II. 23. *Fecit Deus hominem ἐν αφθαρσια ad conditionem incorruptam* vel ad immortalitatem, *& ad imaginem propriae ſimilitudinis fecit illum*, ut imaginem creatoris immortalis ſua non ſolum iuſtitia & ſanctitate ſed etiam αφθαρσια & immortalitate exprimeret. Quamvis vero *invidia diaboli mors intraverit in mundum*,

V.) ex finis, ad quem homo conditus eſt, conſideratione.

Sap.

Sap. II. 24. non tamen convenit divinæ bonitati, ſapientiæ ac potentiæ permittere, ut finis creationis hominis penitus intervertatur, ac conſilium Dei per aſtutiam diabolicam evertatur, alias enim finita diaboli potentia infinitam Dei potentiam ſuperaret, ac malitia diaboli plus poſſet ad deſtruendum, quam infinita Dei bonitas ad reſtituendum, inde etiam per Chriſtum mediatorem voluit fieri *αποκαταςασιν*, quippe qui *mortem abſorpſit*, ac deſtruxit, Eſai. XXV. 8. ac *vitam & αφθαρσιαν nobis illuceſcere fecit*, 2. Tim. I. 10. qua ratione homo finem illum, propter quem ab initio fuit conditus, iterum conſequitur, & vitæ æternæ non ſolum animæ ſed & corporis reſpectu particeps iterum redditur. Gregorius Nyſſenus orat. III. de Chriſti reſurr. p. 162. *Numquid Deus eo conſilio hominem in rerum naturam produxit, ινα γεννηθεις φθαρη και τελειαν υποςη την απωλειαν, ut genitus corrumperetur, & extremum ſubiret interitum? at vanum id conſilium, ineptum propoſitum & abſurda fuiſſet intentio, ac vehementer ſane indigna res eſt talem cogitationem ad Deum referre & huiusmodi quidquam de eo ſentire. Puerulis enim hac ratione adſimilaretur ſtudioſe aedificantibus & celeriter ſtructuram ſolventibus, quippe ad nullum finem utilem mente eorum ſpectante. Contrarium autem prorſus edocti ſumus, quoniam eum, quem primum finxit, immortalem creavit, verum cum poſtea accidiſſet transgreſſio atque peccatum, in pœnam delicti eum immortalitate privavit, deinde fons bonitatis exundans, humanitate & ad opus manuum ſuarum flexus ſapientia atque ſcientia adornavit, donec ita factu commodum ei viſum eſt eſſe, ut in priſtinum nos ſtatum reſtitueret ac renovaret &c.* Lutherus in comm. Gen. I. p. 10. *Nulla creatura praeter hominem aut intelligere cœli motum aut metiri corpora cœleſtia poteſt. Sus, vacca & canis aquam, quam bibunt, non poſſunt metiri, & homo cœlum & omnia cœli corpora metitur. Quare hic emicat ſcintilla vitae aeternae, quod homo naturaliter exercetur in illa naturae cognitione, ſignificat enim cura illa homines non eo conditos, ut in hac infirma orbis parte ſemper vivant, ſed ut cœlum poſſideant, quod in hac vita admirantur & occupantur ſtudio & cura rerum cœleſtium &c.* Idem argumentum multis verbis tractant Athenagoras in orat. de reſurr. Ambroſius de fide reſurr. & alii ex veteribus.

VI.) ex noſtra cum Chriſto coniunctione.

§. XXIV. *Sextum* argumentum petimus ex *noſtra cum Chriſto coniunctione.* Chriſtus eſt *caput* noſtrum, nos ſumus ipſius *membra*, at non convenit capitis vivi membra perpetuo manere mortua, de qua parte huius argumenti ſuperius egimus. Chriſtus eſt *vitis*, nos ſumus *palmites*, Ioh. XV. 1. Atqui vitis illa vivit ac manet in æternum, ergo etiam palmites huius vitis manere & æternæ vitæ fructum participare oportet. Chriſtus eſt noſter *ſponſus* ac *maritus*, Eſa. LIV. 5. LXI. 10. LXII. 5. Oſe. II. 19. Eph. V. 32. Apoc. XIX. 7. XXII. 17. Ergo & *ſponſam* ex mortuis ſuſcitari oportet, ut in ſpirituali ac cœleſti conſortio cum ſponſo ſuo vivat, quia deſponſatio facta eſt in perpetuum. Chriſtus eſt *ſacerdos & rex aeternus*, Pſalm. CX. 4. Luc. I. 33. Hebr. V. 6. &c. Ergo & in æternum habebit *regale ſacerdotium*, gentem ſanctam, populum adquiſitionis, 1. Pet. II. 9. Chriſtus eſt noſter *Ieſus ac Salvator* liberans populum ſuum a peccatis eorum, Matth. I. 21. Ergo etiam a peccati ſtipendio, a morte ſcilicet nos liberabit & in vitam iterum reſtituet, Rom. VI. 23. Chriſtus eſt noſter *frater*. Ergo nos ſuos confratres in poſſeſſionem cœleſtis hereditatis ſecum introducet. Chriſtus eſt *via*, *veritas & vita*, Iohan. XIV. 6. Via eſt, ergo notam nobis faciet viam ad vitam. Veritas eſt, ergo imple-

implebit ſuam promiſſionem. *Vivo ego & vos vivetis.* Vita eſt, ergo non deſeret nos in morte. Chriſtus eſt noſter *paſtor*, Pſalm. XXIII. 1. Eſai. XL. 11. Ezech. XXXIV. 23. Ioh. X. 12. nos ſumus ipſius *oviculae*, non relinquet bonus ille paſtor oviculas ſuas in morte, ſed ad vitæ æternæ paſcua eas introducet.

VII.) ex ſacramentorum participatione.

§. XXV. *Septimum* argumentum deducitur ex *ſacramentorum participatione.* Sacramenta nov. teſt. duo ſunt *baptiſmus & cœna dominica*, ex utroque reſurrectionis probationem pii veteres deſumunt. Baptiſmus tum *effective* tum *typice* reſurrectionem noſtram demonſtrat. *Effective*, quia baptiſmus eſt *lavacrum regenerationis & renovationis*, quo totus homo anima & corpore conſtans ad vitam æternam regeneratur. Per baptiſmum contingit remiſſio peccatorum. Ergo etiam liberatio a morte, quæ eſt peccatorum ſtipendium. Per baptiſmum Deus nobiſcum init æternum fœdus, quod velit eſſe noſter Deus in vita & morte, adeoque in æternum, utique ergo liberatos ex morte ad ſe in cœlum recipiet. Per baptiſmum Chriſtum induimus, filii Dei & heredes vitæ æternæ conſtituimur, ex poteſtate & regno ſatanæ liberamur, ac ſalvamur, utique ergo etiam de reſurrectione ex morte ad vitam per baptiſmum confirmamur. Clemens Alexandrinus lib. I. pædagog. c. 6. *Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur perfecti, immortales reddimur.* Typice etiam baptiſmi ſacramentum ad reſurrectionem adcommodari poteſt, quia quemadmodum baptizatus ex aquis, in quibus videbatur ſubmergendus, extrahitur: ſic Deus in baptiſmo ſeſe nobis obligat, quod ex mari calamitatum, quibus in hac vita immergimur, & ex media morte nos extrahere & ad gloriam vitæ æternæ traducere velit. Rom. VI. 3. *Quotquot baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus.* v. 4. *Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, ut quemadmodum Chriſtus reſurrexit a mortuis per gloriam Patris, ſic & nos in novitate vitae ambulemus.* v. 5. *Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* Col. II. 12. *Conſepulti ſimul cum eo per baptiſmum, in quo ſimul etiam reſurrexiſtis per fidem operationis Dei, qui excitavit eum a mortuis.* Quamvis enim apoſtolus de morte & reſurrectione ſpirituali proprie ibi agat, tamen idipſum conſequenter ad mortem & reſurrectionem corporalem adcommodari poteſt, quia qui in hac vita Chriſto ſpiritualiter in morte peccati & reſurrectione ad vitæ novitatem conformantur, illi in reſurrectione ad vitam æternam ipſi aliquando conformabuntur. *Sacra cœna* itidem eſt teſſera reſurrectionis ad vitam æternam. Chriſtus enim vivifico ſuo corpore & ſanguine in ſacra cœna nos paſcit, efficaciter fidem & ſpem noſtram confirmans, quod illud ipſum corpus noſtrum, in quo peccatum & mors in hac vita habitant, ex pulvere terræ ad vitam æternam ſit reſuſcitandum, quippe quod vivifico Chriſti corpore eſt nutritum. Ioh. VI. 54. *Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, habet vitam aeternam, & ego reſuſcitabo eum in die noviſſimo;* unde in canone Nicæno cibus & potus euchariſticus vocantur τα της ημετερας αναστασεως συμβολα. In actis concil. Nicen. f. 43. Ignatius epiſt. XI. ad Eph. p. 65. vocat euchariſtiam φαρμακον αθανασιας, αντιδοτον τȣ μη αποθανειν. Irenæus lib. IV. cap. 34. p. 263. *Quomodo dicunt carnem in corruptionem devenire & non percipere vitam, quae a corpore & ſanguine Domini alitur? Corpora noſtra percipientia euchariſtiam iam non ſunt corruptibilia*

bilia ſpem reſurrectionis habentia. Cyrillus in Ioh. VI. *Si ſolo tactu Chriſti corpora redintegrantur, quomodo non vivemus, qui carnem illam & guſtamus & manducamus? reformabit enim omnino ad immortalitatem ſuam participes ſui.* Plura ex veteribus (quos Martyr in loc. comm. claſſ. III. cap. 15. num. 63. *hac in re laſſos eſſe* nugatur) in eam ſententiam adduximus in tract. de euchariſt. §. 213. memb. 5.

VIII.) ex abſurdorum conſecutione.

§. XXVI. *Octavum* argumentum deduci poteſt ex *abſurdorum conſecutione.* Hoc concludendi medium preſſe urget apoſtolus 1. Cor. XV. Sic enim προς το ατοπον chriſtianorum Sadducæos reſurrectionem negantes deducit. v. 13. *Si reſurrectio mortuorum non eſt, neque Chriſtus reſurrexit.* v. 14. *Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt praedicatio noſtra, inanis & fides noſtra.* v. 15. *Inveniemur autem & falſi teſtes, quoniam teſtimonium diximus adverſus Deum, quod Chriſtum ſuſcitaverit, quem non ſuſcitavit, ſi mortui non reſurgunt.* v. 16. *Nam ſi mortui non reſurgunt, nec Chriſtus reſurrexit.* v. 17. *Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris.* v. 18. *Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt.* v. 19. *Si in hac vita tantum in Chriſto ſperamus, miſerrimi omnium hominum ſumus.* v. 30. *Si mortui non reſurgunt, ut quid periclitamur omni hora?* v. 32. *Si ſecundum hominem cum beſtiis pugnavi Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgent? manducemus & bibamus, cras enim moriemur &c.* Hiſce veſtigiis inſiſtens Damaſcenus lib. IV. orth. fid. cap. 28. idem argumentum urget: *Si non eſt reſurrectio, manducemus & bibamus, & voluptuariam delitioſamque vitam tranſigamus. Si non eſt reſurrectio, in quo differimus a rationis expertibus? Si non eſt reſurrectio, beatas dicimus agreſtes feras iucundam triſtitiaque carentem deducentes vitam. Si non eſt reſurrectio, neque Deus eſt, neque providentia, ſed caſu cuncta ducuntur & feruntur.* Cæterum poteſt hoc concludendi medium per omnia argumentorum genera hactenus enumerata deduci. Si enim non eſt reſurrectio, 1.) falſa & mendacia erunt vaticinia de mortuorum reſurrectione in ſacris literis veritatis tabulis edita. 2.) Falſum erit, Chriſtum ex mortuis reſurrexiſſe. 3.) Iniuſtus erit Deus, qui corpus animæ in bonis ac malis operibus organum nec præmio nec pœnis adficit. 4.) Falſum erit, corpora noſtra in Adamo ad vitam æternam condita, per incarnationem in conſanguinitatem Filii Dei adſumta, per reſurrectionem & adſcenſionem eius glorificari cœpta, per baptiſmum a peccatis abluta, per fidem Chriſti membra in corpore eius myſtico facta, eſſe Spiritus ſancti templa & habitacula, eſſe corpore & ſanguine Chriſti ad vitam æternam cibata, eſſe bonorum operum ſalutaria organa. 5.) Impotens ſtatuetur Deus, quo minus poſſit id, quod fecit, reficere; quod collapſum eſt, erigere; quod deſtructum eſt, reparare. 6.) Diaboli potentia ac malitia ſtatuetur maior quam Dei bonitas ac potentia, quippe qui non poſſit finem illum, ad quem hominem primo condidit, obtinere. 7.) Chriſtus non erit caput noſtrum, nec rex æternus, nec eccleſiæ ſponſus, nec perfectus redemtor. 8.) Nihil beneficii ex baptiſmo & euchariſtia ad corpus noſtrum redundabit. 9.) Secure indulgendum erit concupiſcentiis carnis, cum nulla metuenda ſint peccatorum in carne ſupplicia. Primaſius in comm. 1. Cor. XV. *Qui reſurrectionem non credit, omnia nefanda committit;* quæ omnia cum ſint abſurda, ideo abſurdum quoque illud, ex quo illa omnia conſequuntur. Breviter, reſur-

ſurrectionis negatio eſt totius chriſtianiſmi, omnis fidei, ſpei & pietatis everſio.

IX.) *ab exemplorum collatione.* X) *a typorum & ſimilium praefiguratione.*

§. XXVII. *Nonum* argumentum ab *exemplorum collatione*, ac *decimum a typorum & ſimilium praefiguratione* deducimus. Sed hæc argumenta ſunt duntaxat *ſecundaria*, potius *illuſtrantia* quam confirmantia, neque quidquam concludunt a prioribus ſequeſtrata, ſed corollarii loco iisdem addita vim quamdam concludendi ab iisdem participant. *Exempla*, quæ huc adcommodantur, ſunt duplicia 1.) *μεταθεσεως* ſive *translationis*, 2.) *αναστασεως* ſive *reſuſcitationis*. Translationis exempla in ſcripturis exſtant duo, *Enochi* ſcilicet & *Eliae*. De Enocho dicitur Gen. V. 24. *Non adparuit, quia tulit illum Deus, id eſt*, vivus in conſpectu quorumdam patriarcharum ſubito de terra abreptus & ex oculis eorum in cœlum ſublatus fuit. Sir. XLIV. 16. *Henoch translatus eſt*, (*in paradiſum* addit vulgata verſio) *ut exemplum pœnitentiae eſſet generationibus, id eſt*, ut realem pœnitentiæ concionem mundo proponeret, quia exemplo ſuo docet reſtare poſt hanc vitam aliam beatam pœnitentibus ac Deum timentibus promiſſam. Cap. XLIX. 16. *Receptus eſt a terra.* Heb. XI. 5. *Fide Henoch translatus eſt, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia tranſtulit illum Deus.* De *Elia* teſtatur hiſtoria ſacra, quod *curru & equis igneis* in cœlum ſubvectus fuerit 2. Reg. II. 11. Sir. XLVIII. 9. 1. Macc. II. 58. Hi duo *immortalitatis candidati* (ut a piis veteribus adpellantur) exemplo ſuo teſtantur, quod piorum corpora ex morte ſuſcitata & animabus redunita in cœleſtis vitæ ac gloriæ conſortium ſint adſumenda, quemadmodum ipſi corpore & anima in cœlum iam ante ſunt translati. Epiphanius lib. II. tom. II. adv. hær. p. 194. *Non eſt translatus Henoch & reliquit corpus aut corporis partem. Si enim reliquit corpus, vidit ergo mortem. In corpore enim vivente eſt ſpiritualiter ablatus & non animaliter propter translationem, & quidem in corpore exiſtens ſpiritualiter. Sed & de Helia ſimiliter, quod adſu[illegible]us eſt in curru igneo & eſt adhuc in carne, carne autem ſpirituali & non opus habente, ut per corpus nutriatur &c.* Lutherus in comm. Gen. V. tom. I. p. 102. *Memorabilis eſt hiſtoria Enoch, per quam Deus voluit primo & originali mundo commendare ſpem melioris vitae poſt hanc vitam. Poſtea in ſecundo mundo, qui habuit legem, dedit Deus exemplum Eliae, qui etiam inſpectante ſervo Eliſaeo a Domino raptus eſt. Nos in nov. teſt. ſumus tanquam in tertio mundo. Habemus autem illuſtrius exemplum ipſum Chriſtum liberatorem noſtrum adſcendentem ad cælos cum aliis multis ſanctis.* Ex hiſtoria huc referri poſſet, quod Euſebius lib. VI. hiſt. eccleſ. cap. 41. ex epiſtola Dionyſii Alexandrini epiſcopi ad Fabium Antiochenum epiſcopum commemorat de *Chaeremone* ſene civitatis, quæ Nilus vocatur, epiſcopo, quod ad montana Arabiæ una cum coniuge ſua in perſecutione Decii fugiens non ſit reverſus, nec unquam videri potuerint, & licet a fratribus ſæpenumero quærerentur, nec ipſi tamen nec corpora eorum ſint inventa. Exempla *reſuſcitatorum* tam in vet. quam in nov. teſt. proponuntur. In vet. teſt. 1.) *filii viduae Sareptanae* reſuſcitati ab Elia, 1. Reg. XVII 22. Sir. XLVIII. 15. 2.) *filii mulieris Sunamitidis*, quem reſuſcitavit Eliſæus, 2. Reg. IV. 33. Heb. XI. 35. 3.) *cuiusdam hominis* excitati ad contactum oſſium Eliſæi in ſepulcro iacentis, 2. Reg. XIII. 21. In nov. teſt. 1.) *filiae Iairi* a Chriſto excitatæ, Matth. IX. 25. Marc. V. 41. Luc. VIII. 54. 2.) *filii viduae in Nain* itidem a Chriſto ſuſcitati, Luc. VII. 15. 3.) *Lazari Bethanienſis*, ultimo

mo miniſterii anno a Chriſto excitati, Iohan. XI. 43. 4.) *Sanctorum*, quorum ſepulcra in apertione petrarum tempore mortis Chriſti facta, reſerata fuerunt, ſed poſt reſurrectionem Chriſti ex ſepulcris prodierunt, ac Chriſtum in cœlos eundem comitati ſunt; Matth. XXVII. 52. 53. Confer harmon. de paſſion. cap. VIII. p. 852. 5.) *Tabithae Ioppenſis* ad iuſſum Petri ſurgentis, Act. IX. 40. 6.) *Eutychi* a Paulo excitati, Actor. XX. 10. Hæc antecedens & particularis certorum hominum reſurrectio argumentum eſt finalis & univerſalis reſurrectionis omnium in die noviſſimo ſecuturæ. Irenæus lib. V. adv. hær. cap. 13. p. 332. *Sicut qui a Domino reſuſcitati ſunt, iisdem ſurrexerunt corporibus & membris, corporibus percipientibus eam vitam, quae dabatur a Domino per temporalia praeformante aeterna & oſtendente, quoniam ipſe eſt, qui curationem plaſmati ſuo & vitam praeſtare poteſt, uti ei de reſurrectione quoque credatur ſermo, ſic & in fine in noviſſima tuba clamante Domino reſurrecturi ſunt mortui &c.* Epiphanius in ancorat. col. 1012. *Dominus noſter oſtendere volens aliis miraculum, difficilia iſta facilia declarans perficiebat. Quando enim acceſſit ad recens mortuam puellam filiam principis ſynagogae, quoniam eadem hora mortua erat, dignatus eſt ad eam dicere:* Surge puella, *per vocem* ſurge *fortificans, quod erat diſſolutum, nam adhuc in lecto erat. Filium vero viduae in Nain, quoniam in loculo efferebatur facilius ſuſcitavit, attigit enim loculum, & non dixit aliquid puero*, (pugnat id cum ſcriptura canonica, quia teſtatur Lucas Chriſtum dixiſſe ad defunctum: *Adoleſcens, tibi dico, ſurge* Luc. VII. 14. ergo hic in Epiphanio eſt vel αμαρτημα μνημονευτικον vel σφαλμα γραφικον, ac in fumum abit ratiocinatio illa, quæ ex illa hiſtoriæ circumſtantia texitur) *ſed ſolum attigit loculum & reſurrexit. Quod vero altiſſimum eſt & omnium hominum ſpem longe excedens, quando venit ad quatriduanum Lazarum, neque dixit, ſurge, neque attigit manu monumentum, ſed ſic in promtu vocat in propria poteſtate, Lazare veni foras. Multo enim facilius eſt & promtius dicere, veni foras quam attingere, attingere vero facilius eſt quam vocare:* Puella ſurge. *Verum ſic omnia facit ſanctum Dei Verbum, ut nobis ſpem reſurrectionis demonſtret.* Gregorius Nyſſenus orat. III. de reſurrect. p. 164. *Quemadmodum unus excitatus eſt, eodem modo decem. Quemadmodum decem, ita & trecenti. Ut trecenti, ita plures. Unus enim ſtatuae artifex vel ſexcentarum facile opifex erit.* Idem de hominis opificio cap. 25. p. 477. *Dominus a miraculis inferioribus exorſus, paulatim nos condocefecit, ut in rebus etiam maioribus fidem ipſi habeamus &c. Initio quidem in curatione morbi, quem poſſe curari vix exiſtimaſſes, quaſi quoddam de reſurrectione procœmium edidit, cum rem quidem eximiam efficeret, quae tamen humanam fidem mereretur. Nam cum vehemente febre Simonis ſocrus ureretur, tantam mali mutationem uno ſermonis imperio effecit, ut continuo adminiſtrandam Chriſto & diſcipulis eſſet ei ſatis virium, quae paulo ante moritura putabatur. Deinde poteſtati priori nonnihil addit, cum regii cuiusdam filium in praeſentiſſimo vitae diſcrimine decumbentem exſuſcitat, narrant enim ſacrae literae iamium fuiſſe moriturum &c. quod iam miraculum eſſe factum poteſtate quadam maiore putandum eſt propterea, quod ad locum, in quo decumbebat, non acceſſit, ſed quaſi e longinquo vitam ei ſolius imperii vi miſit. Poſthaec ad miracula quaedam ardua magis accedit. Iairi enim filiae ſolo ſermonis imperio quaſi de ſomno excitatae vitam reſtituit, ratione quadam & via imbecillitatem hominum ad maiora deducens. Rurſus hoc etiam alio quodam miraculo ſuperat & poteſtate excelſiore viam hominibus ſtruit, ut fore ex mortuis reſurrectionem crederent. Excita-*

ſcitavit enim filium viduae in Nain, eique non exiguo iam ab intervallo mortuo vitam reſtituit, cum tantum non ſepultus eſſet, quod iam miraculum priore maius eſt, quamquam eodem ſermonis imperio ſit effectum. Enimvero Dominus ad prodigium excelſius etiam progreditur, ut propius per manifeſtas effectiones ad reſuſcitationis miraculum accederemus, quod caeteroquin difficile creditu eſt. Lazarum enim, qui ante quatriduum mortuus fuerat, e ſepulcro redivivum reduxit &c. Tum haud dubie prodigio quodam illuſtriori genus humanum univerſe aliquando ex morte excitandum eſſe, demonſtratum eſt. Non enim gravi quis morbo levatur, neque is, qui extremum ducebat ſpiritum, vitae reſtituitur, neque puella recens mortua vitam recuperat, neque iuvenis iamiam ſepeliendus de ſandapila eximitur, ſed homo aetate provectior iampridem mortuus marcidus, putreſcens ac diffluens, cuius ad tumulum propter fœdum cadaveris halitum ut Dominus accederet, vix ipſi neceſſarii ferendum exiſtimabant. Hic igitur una voce vitam recuperans fidem doctrinae de reſurrectione conciliat, ut iam ſit exſpectandum univerſe, quod certis in partibus experientia verum eſſe docuit. Tandem etiam de Chriſti reſurrectione quædam ſubiungit dicens: *Par erat, ut qui homines per edita in alienis corporibus miracula condocefaciebat, ut reſurrectionem fore crederent, idem etiam illo in corpore, quod a nobis ſumſerat, comprobaret;* ac concludit: *Quando Dominus reſurrectionem fore non verbis modo ſed ipſa etiam re declaraverit, nonnullis in vitam per reſurrectionem reductis, quid deinceps praetexent adverſarii cauſae, quo minus nobis adſentiantur?* Nicephorus lib. XIV. hiſt. cap.45. ad reſurrectionis demonſtrationem refert miraculum *ſeptem puerorum*, qui tempore *Theodoſii* poſt 372. annorum ſomnum Epheſi ſurrexerunt, quod hiſce commemorat verbis: *Epheſi in Ionia ſeptem pueri corporibus iuxta & animis fratres fuere a parentibus per manus eis traditae religionis noſtrae cultores. Tanto vero illi erga Chriſtum flagrarunt amore, ut perſecutionem eam, quam Decius, Romanorum eo tempore imperator graviſſimam perquam crudeliter exercuit, parvi facerent. Et cum palam Chriſtum confeſſi eſſent, poſtea non longe ab urbe ea ſeceſſerunt, & in vicino quodam antro propter imminens periculum ſeipſos occultarunt. Eius antri aditum & fores perſecutores a parte exteriore probe circumvallatas munivere. Illi porro prae anxio animi mærore in ſomnum ſibi profundum delati viſi ſunt, atque ita ad annos 372. dormierunt &c. Ubi vero tempore Theodoſii ſpeluncae fores recluſae ſunt, e ſomno illi evigilarunt, unumque ex eis in urbem rerum neceſſariarum comparandarum gratia miſerunt. Cum autem in civibus Decii numiſma proferret, nova atque inſolita monetae forma adducti in theſaurum eum incidiſſe opinati ſunt, eumque ad urbis rectorem abductum, flagris conciderunt, ab eo poſtea miraculum fuit manifeſtatum, cuius veritatem ipſe imperator ad ſpeluncam profectus exploravit &c.* Idem miraculum refert Sigebertus in chron. anno 443. (ubi tamen poſt annos 192. ſpecum divinitus patefactum, ac martyres illos e ſomno ſurrexiſſe dicit) Palmerius in chron. anno Chriſt. 451. Simile quiddam de *ſeptem dormientibus* in Germania refert Paulus Diaconus in hiſt. Longobard. lib. I. cap. 3. Sed ſubleſta Nicephori fides, & reliquorum eccleſiaſticorum ſcriptorum ſilentium faciunt, ut huic hiſtoriæ ἀναμφισβήτως vix credatur. Vide centur. Magd. V. cap. 13. col. 1487.

§. XXVIII. Circa hæc reſuſcitatorum exempla, quæ ſunt univerſalis reſurrectionis præludia, notandum, 1.) quod in *ſanctis cum Chriſto reſurgentibus*, & cum ipſo in cœlum adſcendentibus non ſolum ἀναστάσεως ſed etiam ſimul μεταθέσεως ex-

nplum proponatur, quale etiam in
ẻ nobis proponi haud abſurde quiſpiam
ierit. Quia enim is una cum Elia in
sfiguratione Chriſti adparet loquens
Chriſto, Matth. XVII. 3. ideo veriſi-
eſt, Moſen ſtatim a morte divinitus
citatum & in paradiſum cœleſtem eſſe
latum, quo ſenſu a quibusdam acci-
', quod *nemo invenerit ſepulcrum eius.*
. XXXIV. 6. 2.) Quod *Chriſtus*, cu-
xemplum Nyſſenus huc refert, non
n ſit *cauſa exemplaris*, ſed *etiam efficiens*
ritoria noſtrae reſurrectionis, unde ex
ti reſurrectione longe efficacius no-
reſurrectio infertur, quam ex alio-
reſuſcitatione. 3.) Quod Chriſtus in
is carnis ſuæ ſingulis miniſterii ſui
mortuos reſuſcitaverit, certo tamen
e, ita ut adnotante Nyſſeno ſequens
ulum ſemper fuerit illuſtrius præce-
. Primo anno reſuſcitavit *filiam lai-*
do defunctam, neque dum domo ad
uram elatam. Secundo anno excita-
um viduae in Nain, qui iamdum ad
rum deferebatur. Tertio anno ex
iis revocavit *Lazarum* ſepulcro iam-
illatum & ante quatriduum mor-
, tandem etiam divina virtute pro-
ı corpus ex morte excitavit, quod
iraculorum omnium maximum ac
ſimum, ut in fide reſurrectionis nos
maret. 4.) Quod hiſtoriæ eccleſia-
quæ extra ſcripturas canonicas de
mdam reſuſcitatione loquuntur, ſi
xime ſint eiusdem veritatis, tamen
cris literis non ſint eiusdem canoni-
toritatis. Ruffinus lib. I. hiſt. ec-
ap. 8. refert, quod *ad preces Maca-*
opi crucem Chriſti recens inventam ſed
explorate cognitam primariae cuidam
e gravi aegritudine confectae ac ſemi-
enti adplicantis eadem ſtatim a mortis
ad vitam fuerit revocata. De Grego-
umaturgo commemoratur, quod
aliquoties mortuos excitaverit. Quæ po-
ſterioribus eccleſiæ ſeculis reſuſcitatorum
adferuntur exempla, de illorum fide non
immerito aliquis dubitaverit. 5.) Quod
ex aliorum reſuſcitatorum exemplis uni-
verſalis omnium reſurrectio probetur,
tum ratione *cauſae efficientis*, quæ eſt di-
vina potentia, quam annorum numero
conſenuiſſe vel decrementum aliquod ſen-
ſiſſe nemo dixerit, tum ratione *cauſae ma-*
terialis, ut enim in mortuis illis nulla fuit
naturalis potentia, per quam ad vitam ſe
revocare poſſent, ac nihilominus divina
virtute excitati ſunt, ſic in reliquis etiam
defunctis eodem modo res ſeſe habet, tum
ratione *cauſae formalis*, ut enim illorum
defunctorum anima divini verbi imperio
revocata corpori iterum fuit unita, ſic in
univerſali reſurrectione animæ ex rece-
ptaculis ſuis Chriſti iuſſu revocatæ cum
corporibus ex pulvere ſuſcitatis unientur;
ſicut defuncti illi in hanc vitam revocati
cognatis fuere reſtituti, ſic in die noviſſi-
mo fiet *ἀποκατάστασις* omnium & rerum
& perſonarum, tum ratione *cauſae finalis*,
ideo enim Deus quosdam in vitam revo-
cari voluit, ut *monſtraret in exemplo, quod*
iam ante promiſerat in praemio, ut loqui-
tur Gregorius libr. XIV. moralium cap.
29. Adnotabo hac de re egregium locum
ex Nyſſeno libro de opificio hominis cap.
25. ante medium: *Quemadmodum ſi agri-*
colae ſeminum facultatem explicanti forte ru-
ſticae rei quis imperitus fidem non habeat, ſa-
tis ille ſibi putat ad veritatis indicationem,
uno in grano univerſorum, quae modius con-
tinet, vim facultatemque oſtendere, ac quod
de uno adfirmet, idem etiam in caeteris verum
eſſe polliceri. Nam qui de uno aliquo tritici
vel hordei vel alterius frumenti pleno modo
comprehenſi grano in glebam coniecto ſpicam
naſci viderit, hunc etiam de cæteris nequa-
quam dubitare neceſſe eſt. Ita mihi veritas
reliquis divinis oraculis reſpondens etiam huic
de

de reſurrectione arcanae doctrinae fidem conciliare videtur. Quamquam magis hoc fieri equidem credo per ipſam rerum experientiam, non enim tam verbis quam reipſa reſurrectionem fore didicimus, ex reſuſcitatorum ſcilicet exemplis. 6.) Quod ad reſuſcitationis exempla haud iniuria etiam referatur *liberatio ex morbis lethalibus*, quam in aliis vel etiam in nobis ipſis Deus ad reſurrectionis fidem confirmandam nobis proponit. Ut enim morbi ſunt mortis caduceatores & anteambulones *αποκριματα του θανατου*, 2. Cor. I. 9. ſic liberatio ex morbis, præſertim lethalibus, qui vocantur *θανατος*, 2. Cor. I. 10. haud immerito reſurrectionis futuræ quoddam præludium cenſetur, unde etiam vocatur *εγερσις*, Iacob. V. 15. qua voce reſuſcitatio ex mortuis deſcribi ſolet. Theophilus Antiochenus ad Autolycum lib. I. *In teipſo reſurrectionis operationem agnoſce. Nam non dubito, quin aliquando adverſa valetudine adfectus amiſeris carnes tuas & formam, roburque. Caeterum Deus effecit, ut valetudinem amiſſam recuperares; & quemadmodum ignoras, quo te relicto carnes abierint, ſic te fugit, unde redierint, & unde eas receperis.* Sed hac de re pluribus agemus inferius.

Typi ac figurae reſurrectionis. 1.) ex ſcriptura.

§. XXIX. *Typos ac picturas* reſurrectionis quod attinet, illi ſunt duplicis generis. Quædam enim petuntur ex *ſcriptura*, quædam ex *natura*. Typi ex ſcriptura petiti ſunt *allegoriae*, quas de reſurrectione pii veteres ex ſacris literis proferunt. Tales ſunt: 1.) *Primaeva creatio.* Terra Dei iuſſu viva producens animantia, quæ nec ipſa habebat, nec prius in rerum univerſitate erant, poterit etiam reddere ad vocem Filii Dei viva, quæ accepit mortua, & concrediti cuiusdam loco ſuſcepit depoſita. 2.) *Noachi exemplum* tempore diluvii in arca conſervati profert Epiphanius in ancorato col. 1008. *Complacuit*, ait, *Noe Deo, arcam conſtruxit ex praecepto Dei, regenerationem ſibi ipſi operans ac efficiens per propriam domum.* Noachus cum ſuis præſentiſſimam mortem in illis cataclyſmi fluctibus ob oculos quotidie obverſantem habuit, ipſius igitur in arca conſervatio & ex diluvii aquis liberatio fuit quaſi quædam ex mortuis reſuſcitatio. 3.) *Circumciſionem* Abrahæ mandatam reſurrectionis typum fuiſſe, conſtat ex temporis circumſtantia. Peragenda erat circumciſio *die octavo* Gen. XVII. 12. Octonarius eſt ſignum futuræ reſurrectionis, in qua caro noſtra a cunctis ſuperfluis paſſionibus reſecabitur, poſtquam ſeptenarius huius vitae transactus fuerit. Septem enim dies denotant præſens huius vitæ tempus, quippe quæ per ſeptem dies, id eſt, continuo hebdomadum ſive ſeptimanarum decurſu terminatur, octavus dies tempus reſurrectionis notat, in quo plenaria carnis expurgatio & univerſalis *regeneratio* ſequetur, Matth. XIX. 28. proinde ut in ingreſſu promiſſæ terræ Canaan generalis circumciſio divino mandato ſuſcipiebatur, Ioſuæ V. 4. 4.) *Iſaaci* ex effœtis parentibus *nativitas* ab Epiphanio ad reſurrectionis figuras dicto loco adcommodatur. *Abraham ſenex*, inquit, *adquirit filium mortificato corpore, & ex mortuis ei ſpem largitus eſt Deus, maxime cum uterus Sarae emortuus eſſet, & quod inveteratum erat & ferme ad deletionem pervenerat iuxta conſuetum mulierum morem, ipſe videlicet reſiccatus fons rurſum vim accepit ad ſeminis deiectionem, & anicula iuvencula fert partum.* Inde apoſtolus de Abrahamo credentium patre dicit, quod in promiſſione ſeminis *non infirmatus fuerit fide, nec conſideraverit corpus ſuum iam emortuum, cum fere centum annorum eſſet, & mortuum uterum Sarae, ſed contra ſpem in ſpem crediderit Deo,*

qui

qui mortuos vivificat. Rom. IV. 17. 18. & 19. Confer eumdem Epiphanium lib. I. tom. I. contra Samaritas col. 21. *Sara poſt mortificationem uteri ejus & poſt ſiccatum conſuetum fontem rurſus vivificatur ad ſeminis deiectionem, & anus filium concipit & parit iuxta promiſſionem ob ſpem reſurrectionis.* 5) *Iſaacus* in diem usque tertium in corde Abrahæ erat mortuus, quia de ipſo immolando divinum acceperat mandatum, ſed cum tertio die intelligeret, Deum hac tentatione fidem ſuam explorare voluiſſe, & arietem filii loco immolandum eſſe, ibi Iſaacus in corde parentis quaſi revixit, Gen. XXII. 4. Inde in epiſt. ad Hebræos XI. 19. de Abrahamo dicitur, quod *filium ſuum Iſaacum εν παραβολη receperit*, non ſolum reſurrectionis Chriſti die tertio ſecuturæ, ſed etiam univerſalis reſurrectionis in die noviſſimo exſpectandæ; præcedit enim *λογισαμενος οτι και εκ νεκρων εγειρειν δυνατος ο θεος.* 6) *Ioſephi* curam de oſſibus ſuis in terram Canaan transferendis Epiphanius dicto loco itidem ad reſurrectionis ſpem adcommodat. *Ioſeph*, inquit, *indicat hanc rem, non in ſecundo loco ponens oſſium ſpem. Curam enim habebat talium non velut pereuntium, ſed quae rurſus revictura eſſent, & praecipiebat ea adferri ex Ægyptiorum regione. Non fruſtra Ioſeph hoc ſignificabat. Comportate mihi oſſa dicens, viſitatione enim viſitabit vos Dominus.* Gen. L. 25. *Si non ſpes fuiſſet reſurrectionis, qualis eſſet oſſium cura, ut de corruptibilibus oſſibus praeciperent iuſti.* Huius loci eſt obſervatio illa, quod Iacobus & Ioſephus inter cauſas reliquas etiam fine eo in terra Canaan ſepeliri voluerint, quod ſpiritu prævidérint, in Chriſti reſurrectione multa corpora ſanctorum ſuſcitanda, quibus ipſi quoque coniungi deſideraverint, Gen. XLVII. 30. Matth. XXVII. 53. 7) *Fiſcella ſcirpea* bitumine ac pice illita, in qua Moſes adhuc infans conſervatus & ex ea ad vitam protractus, Exod. II. 3. reſurrectionis typum ſuppeditat, adſervantur enim corpora noſtra in arca lignea, ex qua ad vitam aliquando divinitus revocabuntur. 8) *Virga Moſis* ab Epiphanio dicto loco tanquam reſurrectionis ſymbolum nobis proponitur. *Perſuadeat*, inquit, *incredulos potentia Domini, nemo reſiſtat ſententiae. Audiat Moſes & oſtendat. Quid in manu tua, inquit Dominus, ipſe vero dixit: Virga.* Exod. IV. 2. *Virga autem haec lignea erat & ſicca penitus, & dixit, abiice ipſam in terram. Et abiecit aridam virgam & quod aridum erat, humidum Deus efficiebat, & non ſolum humidum, ſed etiam animatum, imo & natura alteratum & eſſentia aliter formatum. Verſa enim eſt virga in colubrum*, v. 3. *Non erat ſpectrum hoc opus. Veritas enim Dei praecepto operatur & non imaginatione. Nam in omnibus corrigens noſtram cogitationem per Moſen declaravit veritatem. Cognovit enim propheta, quod id, quod factum fuerat, non erat factum in adparentia, ſed veritate in eo, quod aufugeret. Si enim imaginatio fuiſſet, quod factum erat, non aufugiſſet a conſpectu ſerpentis. At ut ne rurſus hoc offendiculum praeberet contentioſis, & dicant, quod alia erat virga, Deus vero dedit ipſi aliud corpus, ſicut voluit. Primum igitur diſcant, quod non aliam pro alia nominavit, ſed illam ipſam, quae arida erat, animavit. Quoniam hoc datum virgae corpus & motum ab ipſo genus ſive ſpeciem Deus in iudicium non vocabat, neque pro virga draconem iudicare voluit, ſed certitudinem reſurrectionis per virgam operatus eſt, & propriam potentiam Deus oſtendit, ut ne quis fidem deroget in omnibus potenti, atque hoc ipſum cum omni certitudine fecit, non enim partem quamdam virgae ſuſcitavit, ſed totam virgam transmutavit ſicut voluit.* Auguſtinus lib. XII. contr. Fauſt. Manich. cap. 28. typum virgæ Moſaicæ

ſaicæ paulo aliter ad reſurrectionis myſterium adcommodat. *Ipſe* (Chriſtus) inquit, *mihi innuit in virga Moyſi, quae in terra ſerpens effecta, eius mortem figuravit a ſerpente venientem, ſed quod adprehenſa cauda, ſignificat poſterius, peractis iam omnibus in fine actionis ad id quod fuerat, reſurgendo revertitur, ubi per vitae reparationem morte conſumta nihil ſerpentis adparet. Nos quoque corpus eius, in eadem mortalitate per lubrica temporum volvimur, ſed fine noviſſimo velut cauda ſeculi per manum, id eſt, per poteſtatem iudicii, ne ultra prolabamur, adprehenſa reparabimur, & noviſſima inimica morte deſtructa reſurgentes in dextra Dei, virga regni erimus.* 9) *Virga Aaronis* divino miraculo germinans, florens & fructus ferens, Numer. XVII. 8. illuſtre reſurrectionis ſpecimen exhibet. Chriſtus per Aaronis virgam denotatus eſt floridus ille ſurculus ex arida Davidicæ ſtirpis radice prosatus, qui ſua nativitate, paſſione, morte ac reſurrectione nobis hoc promeruit, ut corpora noſtra in aridum terræ pulverem redacta inſtar herbæ ſint iterum progerminatura. Eſa. LXVI. 14. Auguſtinus ſerm. XCIX. de temp. *Reſurrectionis ex mortuis ſacramentum in his evidenter agnoſcimus. Virga enim arida germinat, cum corpus exſtinctum cœperit reviviſcere. Quae ſunt autem quatuor iſta, quae reſurgenti corpori praeſtabuntur? ut ſeminatum in corruptione ſurgat in incorruptione, & ſeminatum in infirmitate ſurgat in virtute, ſeminatum in ignominia ſurgat in gloria, & ſeminatum corpus animale ſurgat corpus ſpirituale. Iſta ſunt quatuor, quae virga arida corporis noſtri in reſurrectione germinabit.* Gregorius lib. XIV. moral. cap. 28. in principio ad Chriſti reſurrectionem adcommodat, ex qua noſtram reſurrectionem efficaciter probari oſtendimus ſuperius. *Quid hoc ſigno innuitur, niſi quod omnes, qui usque ad finem mundi iacemus in morte, quaſi virgae reliquae in ariditate remanemus? ſed cunctis virgis in ariditate remanentibus, virga Levi ad florem rediit, quia corpus Domini veri, ſcilicet ſacerdotis noſtri, in mortis ariditate poſitum, in florem reſurrectionis erupit. Quo flore Aaron recte ſacerdos eſſe cognoſcitur, quia hac reſurrectionis gloria redemtor noſter, qui de tribu Iuda ac Levi ortus eſt, interceſſor pro nobis eſſe monſtratur. Ecce ergo iam virga Aaron poſt ariditatem floret, ſed virgae duodecim tribuum in ariditate remanent, quia iam quidem corpus Domini poſt mortem vivit, ſed noſtra adhuc corpora usque ad finem mundi a reſurrectionis gloria differuntur.* Confer Epiphanium dicto loco 11) *Apes* natæ in cadavere leonis, Jud. XIV. 8. ſunt typus noſtræ reſurrectionis, quam *leo de tribu Iuda* morte ſua nobis peperit. 12) *Iobo* poſt ſuperatas adverſitates & omnium bonorum diſpendia *reddidit Deus omnia duplicia*, liberos vero poſtea natos cum prius natis una connumeravit, Job. XLII. 10. & 13. quia ſcilicet vita defuncti Deo adhuc vivebant. Gregorius lib. XXXV. moral. cap. 11. *Quod ſeptem millia ovium & tria millia camelorum & quingenta iuga boum & quingentas aſinas ante probationem percuſſionis habuerit, ipſa eiusdem hiſtoriae praefatio oſtendit, quae per flagellum perdita ipſi nunc reddita ſunt duplicia, Filii autem totidem ſunt redditi, quot amiſit. Septem quippe filios & tres filias habuit, ſeptem autem nunc filios & tres filias recepiſſe deſcribitur, ut & hi, qui exſtincti fuerant, vivere demonſtrentur. Dum enim dicitur: Addidit Dominus, quaecunque fuerant Iobo, duplicia, & tamen totidem filios ei reſtituit, quot amiſit, & liberos dupliciter addidit, cum decem poſtmodum in carne reſtituit, decem vero, qui amiſſi fuerant, in occulta animarum vita reſervavit.* 13) De *viſione prophetica* Ezech. XXXVII. reſurrectionem præfigurante dictum fuit ſuperius. 14) *Ionam* in

in ventre ceti per triduum deliteſcentem, ac poſtea ad littus maris a balæna exſputum, reſurrectionis typum fuiſſe docet Tertullianus lib. de reſurr. carnis cap. 32. p. 329. *Puto*, inquit, *huius quoque divinae poteſtatis documentum idoneum Ionam, cum incorruptus utraque ſubſtantia carne atque animo de alvo piſcis evolvitur, & utique triduo concoquendae carni viſcera ceti ſuffeciſſent, quam capulum, quam ſepulcrum, quam ſenium requietae atque reconditae alicuius ſepulturae.* Mors velut immanis cetus omnes homines deglutit, ſed iuſſu Dei aliquando vivos e ventre terræ iterum cogetur reddere. Lutherus tom. IV. Lat. p. 357. *Qui volet hiſtoriam Ionae tractare & rhetoricari, habet inſignem locum de fide reſurrectionis a mortuis, ſeu de vita in media morte, ut diſcamus miraculum & potentiam Dei hic nobis proponi in Iona, qui moritur triplici morte, ſcilicet aqua, belua & ira Dei, tamen ne ſic quidem moritur, ſed vita aeterna vivit.* 15) Macarius hom. X. ex libris apocryphis adducit typum *ignis Hieroſolymitani* ſub terra adſervati. *Quemadmodum* (inquit) *ignis, qui Hieroſolymis ſubſerviebat altari, tempore captivitatis defoſſus erat in foveam, & idem inita pace reverſisque captivis quaſi renovabatur, & pro more ſerviebat: ita corpus hoc modo nobis familiare, quod ubi diſſolutum eſt, vertitur in lutum, reſtituitur & renovatur ab igne cæleſti, qui ſuſcitat corpora corrupta, ſiquidem ignis, qui nunc intus latet in corde, tum pateſit & reſuſcitat corpora.*

2) Ex natura. a) ex corporibus cæleſtibus.

§. XXX. Ex *natura* non minus varii adferuntur typi ac ſimilitudines complures, de quibus in genere ſic diſſerit Tertullianus lib. de reſurr. carn. cap. 12. p. 319. *Totus hic ordo revolubilis rerum teſtatio eſt reſurrectionis mortuorum. Operibus eam praeſcripſit Deus ante quam literis, viribus praedicavit ante quam vocibus. Praemiſit tibi naturam magiſtram, ſubmiſſurus & prophetiam, quo facilius credas prophetiae, diſcipulus naturae, quo ſtatim admittas, cum audieris, quod ubique iam videris, nec dubites, Deum carnis etiam reſuſcitatorem, quem omnium noris reſtitutorem. Et ubique, ſi omnia homini reſurgunt, cui procurata ſunt, porro non homini, niſi & carni, quale eſt, ut ipſa depereat in totum, propter quam & cui nihil deperit?* Hieronymus epiſt. XLI. *Tentemus animas, quae deficiunt in fide, naturalibus rationibus adiuvare.* Paulinus epiſcopus Nolanus ita canit:

Cuncta reſurgendi faciem meditantur in omni
Corpore, & in terris germina, & aſtra polo.

Ambroſius in orat. de fide reſurr. *Tribus viis colligitur reſurrectionis fides, quibus omnia comprehenduntur, ratione univerſitatis, exemplo, teſtimonio rei geſtae, quia plurimi reſurrexerunt. Per rationem univerſitatis intelligit typos reſurrectionis in tota rerum univerſitate nobis propoſitos. Prima*, inquit, *reſurrectionis fides uſus eſt mundi, rerumque omnium ſtatus, generationum ſeries, ſucceſſionum vices, ortus, obitusque ſignorum, diei ac noctis occaſus, eorumque quotidie tanquam rei divinae ſucceſſio.* Minutius Felix in Octavio p. 395. *Vide adeo quam in ſolatium noſtri reſurrectionem futuram omnis natura meditetur? Sol demergit & naſcitur, aſtra labuntur & redeunt, flores occidunt & reviviſcunt, poſt ſenium arbuſta frondeſcunt, ſemina non niſi corrupta revireſcunt: ita corpus in ſeculo, ut arbores in hyberno occultant virorem ariditate mentita. Exſpectandum nobis corporis noſtri ver.* Cæterum quædam illarum ſimilitudinum ducuntur ex *corporibus cæleſtibus*, quædam vero ex ter-

terrenis & ſublunaribus. Ex corporum cœleſtium motu oriuntur viciſſitudines lucis ac tenebrarum, dierum ac noctium, æſtatis & hyemis, quas reſurrectionis quoddam ſymbolum eſſe volunt. Tertullianus in apol. cap. 48. p. 80. *Deus corpus hoc mundi voluit eſſe ſignatum reſurrectionis exemplum in teſtimonium nobis. Lux quotidie interfecta reſplendet, & tenebrae pari vice decedendo ſuccedunt, ſidera defuncta viveſcunt, tempora, ubi finiuntur, incipiunt &c. Tu homo tantum nomen dominus omnium morientium & reſurgentium ad hoc morieris, ut pereas?* De reſurr. carnis cap. 12. p. 319. *Dies moritur in noctem, & tenebris usque quaque ſepelitur. Funeſtatur mundi honor, omnis ſubſtantia denigratur. Sordent, ſilent, ſtupent cuncta, ubique iuſtitium eſt, quies rerum. Ita lux amiſſa lugetur. Et tamen rurſus cum ſuo cultu, cum dote, cum ſole eadem & integra & tota univerſo orbi reviviſcit, interficiens mortem ſuam noctem, reſcindens ſepulturam ſuam tenebras, heres ſibimet exiſtens, donec & nox reviviſcat cum ſuo & illa ſuggeſtu. Redaccenduntur enim & ſtellarum radii, quos matutina ſuccenſio exſtinxerat. Reducuntur & ſiderum abſentiae, quas temporalis diſtinctio exemerat. Redornantur & ſpecula lunae, quae menſtruus numerus adtriverat. Revolvuntur hyemes & aeſtates & verna & autumna cum ſuis viribus, moribus, fructibus &c.* Epiphanius in ancorat. col. 1000. *Univerſa creatura palam redarguit Graecos reſurrectionem negantes, ſingulis diebus reſurrectionis ſpeciem oſtendens. Occidit enim dies, & mortuorum modum innuimus per ſoporem, exoritur dies nos expergefaciens & reſurrectionis ſignum demonſtrans.* Græca ſic habent p. 505. η κτισις πασα διαρῥηδην αυτυς ελεγχει υποφαινυσα καθ ημεραν εκαςην αναστασεως το ειδος, δυνει γαρ ημερα και νεκρων αινιττομεθα τον τροπον κοιμισμον αινιττομενης, ανατελλει η ημερα ημας διυπνιζυσα και αναστασεως υποδεικνυυσα το σημειον. Auguſtinus lib. de immortal. anim. *Ita certam teneamus reſurrectionem carnis, ut certius nobis non ſit ſolem, cum occiderit, oriturum.* Gregorius magnus lib. XIV. moral. cap. 28. in medio: *Qui reſurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certe hanc tenere ex ratione debuerant. Quid enim quotidie niſi reſurrectionem noſtram in elementis ſuis mundus imitatur. Per quotidiana quippe momenta lux ipſa temporalis quaſi moritur, dum ſupervenientis noctis tenebris ea, quae adſpiciebatur, ſubtrahitur, & quaſi quotidie reſurgit, dum lux ablata oculis ſuppreſſa iterum nocte reparatur.* Damaſcenus lib. II. orth. fid. cap. 7. η σεληνη παλιν συναπτομενη τω ηλιω αναγενναται και ανακαινιζεται υπομνημα φερυσα της ημων αναστασεως. Quod ergo gentilium poëta canit:

> *Soles occidere & redire poſſunt,*
> *Nobis cum ſemel occidit brevis lux,*
> *Nox eſt perpetuo una dormienda;*

ad illud per inverſionem reſponderi poteſt ac debet.

§. XXXI. Creaturæ *ſublunares* ſunt vel *rationales* vel *irrationales*, eædemque vel *vegetante* vel *ſentiente* anima præditæ. *Vegetabilia* ſunt gramen, fruges, ſeges, frutices, arbores &c. in quibus omnibus reſurrectionis υποδειγμα quærunt. Ad ſimilitudinem *graminis* tempore hyemis emortui, vere autem revireſcentis ac granorum prius emortuorum, poſtea vero ex terra renaſcentium ipſa ſcriptura nos deducit, Job. XIV. 7. & ſeq. Eſa. XXVI. 19. LXVI. 14. Sirac. XLVI. 14. Joh. XII. 24. 1 Cor. XV. 37. &c. Singulis annis experimur, ſolem tempore veris cuiusque

b) Ex creaturis ſublunaribus.

α) vegetabilibus.

eminis ſpiritum accendere, & ſemi-
nnia quantumvis inter ſe permixta
ınfuſa diſtinguere. Ecquis igitur
to, *iuſtitiae ſoli*, Mal. IV. 2. totius
:rſi creatori eamdem vim in corpori-
ıoſtris vivificandis, & inter ſe diſtin-
dis denegabit? Tertullianus in apo-
cap. 48. *Fructus conſumantur & re-
, certe ſemina non niſi corrupta & diſ-
: fœcundius ſurgunt, omnia pereundo
ntur, omnia de interitu reformantur.*
:ſurr. cap. 12. *Etiam terrae de cœlo
lina eſt, arbores veſtire poſt ſpolia, flo-
:nuo colorare, herbas rurſus imponere,
ɛre eadem, quae abſumta ſint ſemina,
rius exhibere quam abſumta. Mira ra-
de fraudatrice ſervatrix; ut reddat,
ipit; ut cuſtodiat, perdit; ut integret,
; ut etiam ampliet, prius decoquit, ſi-
m uberiora & cultiora reſtituit quam
minavit. Revera fœnore interitu, &
ia uſura, & lucro damno ſemel dixerim
rſa conditio recidiva eſt. Quodcunque
neris, fuit; quodcunque amiſeris, ni-
ın iterum eſt. Omnia in ſtatum redeunt,
abſceſſerint; omnia incipiunt, cum de-
t; ideo finiuntur, ut fiant. Nihil de-
, niſi in ſalutem &c.* Epiphanius in
r. cap. 1000. *Decerpuntur fructus &
r rerum exſcinditur, ita ut hinc noſtri
ſtus facies praeſtituatur. Seminatur ter-
& germinat, quoniam fracta poſt ſe-
ın reſurgent. Semina fructuum ſerun-
& primum moriuntur, deinde perfi-
ur. Niſi enim mortua fuerint, non vi-
ntur &c.* Ruffinus in expoſ. ſymb.
35. *Quod in ſeminibus, quae in terram
, per ſingulos annos fieri vides, hoc in
ırne, quae lege Dei ſeminatur in terra,
um eſſe non credis? Cur quaeſo tam an-
:s & invalidus divinae aeſtimator virtu-
, ut diſperſum uniuscuiusque carnis pul-
s in ſuam rationem colligi & reparari
non credas?* Et poſtea p. 386. *Si quis
diverſa ſemina in unum permiſceat, & haec
indiſcreta ſeminet, vel paſſim ſpargat in ter-
ram, nonne uniuscuiusque ſeminis granum
quocunque loci iactum fuerit, competenti tem-
pore ſecundum naturae ſuae ſpeciem germen
producet, ut ſtatum ſuae formae ſuique cor-
poris reparet? Ita ergo uniuscuiusque carnis
ſubſtantia, quamvis varie diverſeque diſper-
ſa ſit, ratio tamen ipſa, quae ineſt unicui-
que carni, eſt immortalis, quia immortalis
animae caro eſt, ex eo tempore, quo ſemi-
natis in terram corporibus, primum veri Dei
voluntate arriſit, collectum terrae attracta-
tumque ſubſtantiae ſuae ſenſum reddit ac re-
parat in illam ſpeciem, quam mors aliquan-
do diſſolverat &c.* Ambroſius in orat. de
fide reſurr. *Miraris, quomodo putrefacta
ſolidentur, diſperſa coeant, abſumta repa-
rentur? Non miraris, quomodo ſemina va-
pore & terrae compreſſu ſoluta virideſcunt?
Nam utique etiam ipſa terreno cohalitu putre-
facta ſolvuntur &c. Quid ergo miraris, ſi
homines, quos acceperit terra, reſtituat,
cum ſeminum corpora, quae cum vi ſuſcepe-
rit, vivificet, erigat, veſtiat, muniat atque
defendat? Deſine ergo dubitare, quod depo-
ſitum generis humani terrae fides reddat, quae
commendata ſibi ſemina uſurario quodam fœ-
nore multiplicata reſtituit &c. Num in ho-
minibus terra degeneraret, quae omnia rege-
nerare conſuevit?* Chryſoſtomus homil. de
reſurrect. *Semina niſi prius moriantur &
putreſcant & corrumpantur, non pariunt
ariſtam. Sicut igitur, qui videt ibi granum,
quod corrumpitur & diſſolvitur, non dubitat
de reſurrectione, ſed certiſſimam demonſtra-
tionem facit, nam ſi ita maneret, & non
corrumperetur vel diſſolveretur, certum quod
nunquam reſurgeret: ſic cogita & in corpo-
re tuo, cum vides corruptionem, tunc po
tiſſimum de reſurrectione philoſophare &c.*
(Confer Macarium hom. XV.) Cyrillus
Hieroſolymitanus catech. IV. *Qui frumen-
tum propter nos ſeminatum quotannis morti-*

fic.

ficatum excitat, numquid nos ipſos, propter quos & ipſe ſurrexit, difficile ſuſcitabit? Cernis, quomodo arbores tot menſibus ſine fructu & foliis ſunt, ſed hyeme praetereunte rurſus tanquam ex mortuis reviviſcunt, & non multo facilius nos reviviſcemus? Auguſtinus ſerm. XXXIV. de verb. Dom. circa medium: *Qui grana ſeminum mortua & putrefacta vivificat, per quae in hoc ſeculo vivas, multo magis te ipſum ſuſcitabit, ut in aeternum vivas &c.* Theodoretus ſerm. IX. de provid. *Conſidera naturam docentem te & praedicantem reſurrectionem. Nam agricola ſecat ſulcos, & tanquam ſepulcra quaedam fodit, deinde ſemina in terram iniicit, & tanquam corpora ſepulcro mandans terra obruit, & nihil amplius poteſt facere. Deus vero aut cœlitus aquam mittit, aut ex fontibus & fluviis eam ſuppeditat, rigans haec & humectans, poſtea feliciter omnia proveniunt.* Gregorius magnus lib. XIV. moral. c. 28. *Per momenta temporum cernimus arbuſta viriditatem foliorum amittere, a fructuum prolatione ceſſare, & ecce ſubito quaſi ex areſcenti ligno velut quadam reſurrectione veniente videmus folia erumpere, fructus grandeſcere, & totam arborem redivivo decore veſtiri. Indefinenter cernimus parva arborum ſemina terrae humoribus commendari, ex quibus non longe poſt adſpicimus magna arbuſta ſurgere, folia pomaque proferre. Conſideremus ergo parvum cuiuslibet arboris ſemen, quod in terra iacitur, ut arbor ex illo producatur, & comprehendamus, ſi poſſumus, ubi in illa tanta brevitate ſeminis tam immenſa arbor latuit, quae ex illo proceſſit, ubi lignum, ubi cortex, ubi viriditas foliorum, ubi ubertas fructuum. Num quidnam in ſemine tale aliquid videbatur, cum in terram iaceretur? tamen occulto rerum omnium opifice cuncta mirabiliter ordinante & in mollitie ſeminis latuit aſperitas corticis, & in teneritudine illius abſconſa eſt fortitudo roboris, & in ſiccitate eius ubertas fructificationis. Quid ergo mirum, ſi tenuiſſimum pulverem vel a noſtris oculis in elementis redactum, cum vult, in hominem reformat, qui ex tenuiſſimis ſeminibus immenſa arbuſta redintegrat?* Petrus Chryſologus ſerm. CXVIII. *Vade ad ſemen, apoſtolo te docente, tolle triticum aridum ſine ſenſu, ſine motu, duc ſulcum, fode terram, fac ſepulcrum, ſepeli triticum, inſpice, quemadmodum morte deperit, humore turgeſcit, putredine corrumpitur, & cum pervenerit ad totum, quidquid deſperatio, quidquid incredulitas, quidquid corruptela tibi ſuperius ingerebat, tunc ſubito reviviſcit in germine, in herba pubeſcit, iuveneſcit in caule, matureſcit in fruge, & ad illam totam ipſam, quam tu periiſſe deflebas, ſpeciem reſurgit & formam.* Damaſcenus lib. IV. orth. fid. c. 28. circa finem: *Conſidera in ſulcis tanquam in ſepulcris ſemina ſuffoſa, quis illis radices imponit & ſtipitem & folia & ſubtiliſſimos culmos? Nonne qui univerſorum artifex eſt, cuius praecepto condita ſunt univerſa? Sic igitur crede, & mortuorum reſurrectionem fore divina voluntate ac nutu, concurrentem enim habet voluntati virtutem.* Lutherus in comm. Gen. XXV. tom. III. p. 4. *Plenus eſt totus mundus teſtimoniis de reſurrectione. Ex arbore & ligno duriſſimo enaſcitur pulcerrimus floſculus, naſcuntur folia, rami, fructus ſuaviſſimus, quia frequens & uſitata res eſt, ideo vileſcit &c.* Vide eundem in comment. 1 Cor. XV. tom. VI. Jenenſ. German. fol. 274. & ſeqq. Suaviſſimi ſunt verſus Stigelii, quibus ſimilitudinem apoſtolicam a ſeminibus frugum petitam expreſſit:

Corporis hae ſegetes decus immortale loquuntur,
Quae vivum exſangui corpore germen agunt.

Sicca

icca ſub immerſas conduntur ſemina glebas,

In quibus effectus dixeris eſſe nihil.

'aec tamen arcano ſurgunt creſcentia motu,

Et robur tacitis viribus aucta gerunt.

c quoque noſtra cavis illata cadavera tumbis

Accipient vivum glorificata decus.

'erſa prius letho, mox vera inſignia vitae

Ante Deum aeternae tempora lucis agent.

uis excipere velit, *ſimilitudinem ſemi- id adſerendam corporis reſurrectionem s commode adhiberi, cum ſemina poſt nem aut uſtionem non germinent, ſed ex parte intereant;* ex quo videtur in- poſſe, *eos, qui fruſtatim diſſecantur omburuntur, non eſſe reſurrecturos,* lud pulcerrime reſpondet Juſtinus in & reſpp. ad orthod. quæſt. 111. p. *Natura ea efficit, quae ex ſeminibus tcuntur, ut quae certam demenſamque ab opifice rerum acceperit facultatem. utem ſemina apta ſint & idonea ad ea, ex ipſis fiunt, producenda, neceſſe eſt, opter ſi illa urantur aut concidantur, ia ad procreandum, quae ex illis fiunt, ntur. At enim Deus demenſam non facultatem. Quocirca nihil ei eſt non m & adpoſitum ad facienda, quae ve- omnia, neque vel diſſectione vel aduſtio- ohibetur, quo minus corporum efficiat ectionem. Nam Deus non lege & de- naturae operatur, ſed ſuapte volun- onſiliique poteſtate, quae re nulla deſti- ad ea, quae velit efficienda.*

§. XXXII. Animalia *ſentiente anima praedita*, in quibus reſurrectionis ſymbolum quærunt, ſunt vel *volucres*, vel *animantia terreſtria*, vel *piſces*. Volucres ſunt: 1) *Phœnix*, Arabiæ avis, quam peculiari carmine Lactantius & ante eum Ovidius libr. XV. metamorph. & Claudianus celebrarunt. Quamvis vero Palingenius in leone, commentator Solini & alii complures adſerant, totum id, quod de phœnice memoratur, eſſe figmentum Græcorum, tamen auctores fide digni hiſtoriam phœnicis ſuo comprobant ſuffragio. Solinus in hiſtor. cap. 42. Cornelius Tacitus, Oppianus, Pomponius Mela lib. III. cap. 9. quod eſt de ſinu Arabico. Plinius lib. X. hiſtor. natur. cap. 2. & ex Chriſtianis Euſebius libr. IV. de vita Conſtant. cap. 72. Ruffinus in expoſit. ſymb. Scaliger exerc. CCXXXIII. Lemnius lib. II. de natur. mirac. cap. 14. &c. Tertulliani ſcholiaſtes Pammelius pro ſtabilienda phœnicis hiſtoria adlegat *Clementem & Cyrillum Alexandrinum, Ambroſium, Epiphanium, Ruffinum, Plinium, Oppianum, Euripidem, Lucretium & Pindari interpretem*, ſubiungens, *ſe paulo prolixius hac de re egiſſe, ut perſuadeatur, hiſtoriam potius eſſe quam fabulam, cuius tot orthodoxi & gentiles meminerint.* Epiphanii ſcholiaſtes Conſalus Ponce de Laon. addit *Theodorum Heracleenſem & Gregorium Nazianzenum, Alcimum Avitum, Suidam, Aurelium Victorem, Philoſtratum, Tacitum, Solinum, Herodotum, Ovidium, Martialem &c.* quin & in verſione LXX. interpretum Pſalm. XCII. 13. Iob. XXIX. 18. nomen φοινιξ non de palma, ſed de hac ave quidam accipiendum eſſe autumant; unde veteris eccleſiæ doctores magno conſenſu phœnicem *ſe ipſum reparantem ac reſeminantem*, ut Ovidius loquitur, ad reſurrectionis myſterium referunt. Clemens

β) *Sentientibus.*

Re-

Romanus lib. V. conſt. totam phœnicis hiſtoriam narrat, eademque corporum reſurrectionem probat, tandem ſic concludens: *Si ergo, ut ipſi ajunt, in ave rationis experte reſurrectio adparet, quid noſtra calumniantur?* Tertullianus lib. de reſurrect. carnis cap. 13. p. 319. *Accipe pleniſſimum & firmiſſimum huius ſpei* (de reſurrectione) *ſpecimen. Si quidem animalis eſt res & vitae obnoxia & morti, illum dico alitem orientis peculiarem, de ſingularitate famoſum, de poſteritate monſtruoſum, qui ſemetipſum lubenter funerans renovat, natali fine decedens atque ſuccedens iterum phœnix. Ubi iam nemo, iterum ipſe; qui non iam, alius idem. Quid expreſſius atque ſignatius in hanc cauſam, aut cui alii rei tale documentum? Deus etiam ſcripturis ſuis:* Et florebit enim, *inquit,* velut phœnix, *id eſt, de morte, de funere, uti credas, de ignibus quoque ſubſtantiam corporis exigi poſſe. Multis paſſeribus anteſtare nos Dominus pronunciavit, ſi non & phœnicibus, nihil magnum, ſed homines ſemel interibunt avibus Arabiae de reſurrectione ſecuris.* Epiphanius in ancor. col. 1000. *De phœnice Arabica avicula dicere ſuperfluum eſt. Iam enim ad aures multorum pervenit credentium & non credentium. Hiſtoria autem de ipſo talis adparet. Quingenteſimum annum agens & ubi cognoverit tempus mortis ſuae inſtare, rogum ex aromatibus ſibi conſtruit, eaque in urbem Ægyptiorum Heliophalin adpellatam defert, & propriis pedibus ac alis pectora ſua valde pulſans ignemque a corpore ſuo proferens ſubiectam materiam in loco incendit, atque ſic ſeipſum exurit, & omnes carnes ſuas una cum oſſibus. Verum ex Dei diſpenſatione nebula demittitur, quae pluviam effundit, & flammam corpus alitis conſumentem exſtinguit, cum mortuus iam ſit phœnix & extreme toſtus. Exſtincta autem flamma reliquiae carnis ipſius adhuc crudae reſtant, quae ad unum diem diſſipatae vermem gignunt. Vermis autem pennas producit pullus evadens, tertia vero die creſcit & accepto incremento his, qui in loco verſantur, ſeipſum oſtendit, & rurſus ad propriam patriam recurrit.* Confer eumdem in phiſiologo cap. 11. Ambroſius libr. V. hexaem. cap. 23. & in orat. de reſurrect. *Docemur huius avis exemplo reſurrectionem credere, quae & ſine exemplo & ſine rationis perceptione ipſa ſibi inſignia reſurrectionis inſtaurat. Et utique aves propter hominem ſunt, non homo propter aves. Sit igitur exemplo nobis, quia auctor & creator ſanctos ſuos in perpetuum perire non patitur, qui avem unicam perire non poſſus, eam ſui ſemine voluit reparari. Quis igitur huic adnunciat diem mortis, ut faciat ſibi thecam, & impleat eam bonis odoribus, atque ingrediatur in eam, & moriatur illic, ubi odoribus gratis fœtor funeris poſſit aboleri? &c.* Vide phœnicem Gryphiandri commentario illuſtratum edit. anno 1618. 2.) *Pelecanus* Ægypti avis. Epiphanius in phiſiol. cap. 8. *Prae omnibus volucribus pelecanus prolis eſt amans, fœmina nido incubat, pullos ſuos cuſtodiens, ipſosque fovet, complectitur atque & nimis oſculis ſauciat, perforat itaque illorum latera, & illi moriuntur. Poſt tres vero dies accedit mas Pelecanus, & mortuos invenit pullos, & valde angitur, doloreque impulſus proprium latus percutit ac terebrat, emanatque ſanguis, quem ſuper mortuorum vulnera inſtillat, qui ſic vitae reſtituuntur. Sic Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cuius latus lancea aperuit, continuoque ſanguis & aqua exivit, ſuper mortuos filios, hoc eſt, Adamum & Evam caeterosque prophetas & ſuper omnes mortuos ſanguinem ſuum fudit, univerſamque mundum illuminavit, & per triduanam ſepulturam ac reſurrectionem ſuam ad vitam illos reduxit, quapropter per prophetam dixit: Similis factus ſum pelecano ſolitudinis,* Pſalm. CII 7. Auguſtinus conc. I. in Pſalm. 101. *Dicitur pelecanus tanquam colapho roſtri occidere pullos*

ſuos eoſdemque a ſe occiſos poſtea lugere riduum, poſtmodum matrem ſeipſam ter vulnerare, & ſanguinem ſuum ſu-ilios fundere; quo illi ſuperfuſi revivi- . *Fortaſſe hoc verum, fortaſſe falſum tamen ſi verum eſt, quemadmodum illi uat, qui nos vivificavit ſuo ſanguine,* e. *Congruit illi, quod matris caro vi-t ſanguine ſuo filios ſuos, nam & ipſe iam ſe dicit ſuper pullos ſuos, habet pater-uctoritatem; habet maternum adfectum, uit etiam ipſi, quod occidat filios ſuos, nim: Ego occidam, & ego vivificabo, ercutiam, & ego ſanabo.* Deut. XXXII. lia occurrunt apud Hieronymum ſive orem epiſtolæ ad Præſidium, Grego- in Pſalm. V. pœnit. & Iſidorum in de avibus. Quidam ſcribunt, *pele-m, quando pullos ſuos excluſit, fodere ſuo corpus, atque ita eos alere ſuō ſan-*. Quidam adſerunt, *pelecanum hoc reſtituere vitam pullis interſectis morſu itis.* Sed ſcholiaſtes Epiphanii ſtatuit, *m pelecani roſtro pectus ſauciantem ac pullos ſanguinem inſtillantem eosque vi-ntem pro arbitrio pictorum nobis exhibe-ec ullam huiusce naturae avem uſquam partimque ex Æliani loco de pietate eius-vis in filios, partim ex Horo, qui vul-ſcripſit femora ſauciare, & ex fluenti ine pullos paſcere, hoc omne fuiſſe effi-, cum & Hebraei ingenue fateantur, e ſe, quae avis ſit pelecanus.* 3.) *A-*

Dictum pſaltis regii Pſalm. CIII. 5. *vabitur ut aquilae iuventus tua;* multi eteribus ad renovationem corporum orum in die noviſſimo exſpectandam unt, in explicatione tamen & adcom-itione illius dicti plurimum variant. am enim aquilam renovari negant, que verba Pſalmi exponunt vel *myſtice* iſtauratione regni poſt captivitatem lonicam, vel *hiſtorice* de vegeta aqui-tura ac fortiſſima eius iuventute. Qui-*m. XVIII.* dam literæ inhærentes, aquilæ renovationem conſtanter adſerunt, quam vel de *renovatione, qua ſingulis decenniis iuveneſcit,* vel de *repullulatione pennarum ſemper vegeta* exponunt. Confer Hieronymum, Auguſtinum & Euthymium in commentario illius pſalmi. 4.) *Palumbes.* Epiphanius in ancorato col. 1000. *Non perſuaſit eos* (reſurrectionis adverſarios) *palumbes avicula, moritur enim in diebus quadraginta, & rurſus poſt tempora ſua reviviſcit.* 5.) *Hirundines.* Lutherus in comm. Geneſ. I. tom. I. p. 15. *Miraculum de hirundinibus uſu notum eſt, quod in aquis per hyemem mortuae iacent, & ſub aeſtatem reviviſcunt, quod ſane magnum eſt reſurrectionis noſtrae argumentum.* Gregorius Maior in comment. I. epiſt. ad Cor. XV. refert, ſe Witebergæ in templo arcis ſub vetuſta quadam tabula tempore hyemis conglobatam hirundinum congeriem inveniſſe, quæ in vaporarium delatæ ſpiritum ac vitam receperint. Michael Neander in ſentent. patrum p. 241. & in theol. Chriſt. p. 700. *Retulit mihi Franciſcus Schusler, iuris utriusque doctor ac comitum a Stolberg conciliarius, narraſſe ſibi Spirae anno 1545. doctorem Huckel procuratorem fiſci imperialis, quod Spirae in aedibus ſoceri ſui Walspurgii viri conſularis ac patricii repererit ingentem hirundinum conglobatarum ac demortuarum glomum poſt id tempus, quo nullae ſolent in his terris comparere amplius hirundines, & quod delatae in vaporarium calidum vitae mox fuerint redditae.* Alii exempla etiam recitant, quod *in globos collectae in profundum aquarum ſe deiiciant, aut ſub littoribus abſcondant mortuae uſque ad tempus vernum, quo reviviſcant denuo. Audivimus etiam recitari, ut a piſcatoribus compertum ac ſingulis annis obſervatum, quod in autumno prope oppidum Beske in finibus Marchiae ſitum, quod olim paruit baronibus a Biberſtein, in ſtagnum quoddam profundum ſe demittant conglomeratae ex arboribus delapſae,*

quae ad ſtagnum illud excreverunt, ac inde extrahuntur ſaepe tempore hyberno in magno numero a piſcatoribus &c. reſurgant autem inde, & prodeant tempore verno non gregatim, ſed ſigillatim una poſt aliam. 6.) *Cuculus.* Neander in theol. d. p. *De cuculo, quod nudus reperiatur in plumis effuſus tempore hyberno abditus in cava ſilicis arbore, ac quod reviviſcat ad fornacem admotus, ſaepe exempla recitari audivimus a viris nobilitate, fide ac virtute praeſtantibus.*

§. XXXIII. Animantia *terreſtria, ferae* ſcilicet vel *inſecta* ſunt. 1.) *Leo.* Origenes hom. XVII. in Geneſ. XLIX. *Leo cum fuerit natus, tribus diebus & tribus noctibus dormit, tunc deinde patris rugitu tanquam tremefactus cubilis locus ſuſcitat catulum dormientem.* Adducit hoc Origenes ex phyſiologo, quem Epiphanius commentario illuſtravit cap. 2. *Leaena mortuum & coecum edit catulum, iuxta quem defixos in illum habens oculos triduo cubat, his vero tranſactis leo accedit & in catulum ſpirat, qui ſtatim & ad vitam revocatur, & lumen oculorum recipit.* Illud ad reſuſcitationem corporum noſtrorum voce Chriſti peragendam adcommodant, is enim vocatur *leo de tribu Iuda*, Apoc. V. 5. 2.) *Myoxus.* Epiphanius in ancorat. d. l. *Myoxus animal moritur ſemeſtre, & rurſus poſt tempora ſua reviviſcit.* 3.) *Serpens.* Gregorius Nyſſenus orat. III. de reſurr. Chriſti: *Nam & vita ſerpentum me deducit ad comprobationem propoſitae rationis. Illorum enim vivida virtus hyberno tempore mortificatur, ac menſes ſex in cavernis deliteſcunt penitus immobiles. Cum autem ſtatutum tempus advenerit, & tonitrua in mundo exaudita fuerint, quaſi quoddam ſignum fragorem accipientes celeriter exſiliunt, & longo intervallo conſueta agunt. Quaenam huius rei ratio eſt? dicat mihi quaeſitor, arbiter & explorator operum Dei, doceatque me, qua ratione concedat, angues quidem fragore tonitrui mortuos reſuſcitari, homines vero non admittat tuba Dei de cælo reſonante animam recipere & vivificare?* Phyſiologus cap. 13. *Cum ſerpens ſenio gravatur, caligant oculi, & cum iterum iuveneſcere parat, quadraginta diebus cibo abſtinet, & tandem emollita cute quaerit petram, per cuius foramen, magno niſu contendens pronusque tranſire nititur, cutemque exuit, qua depoſita gaudet, atque iterum iuveneſcit.* Similia habet Tertullianus libr. de pallio. 4.) *Scarabaei.* Epiphanius d. l. *Scarabaei morti vicini in pila ſtercoris ſeipſos occultant, talem pilam in terra ſepelientes ac defodientes, atque ſic ex ſuo ipſorum humore rurſus reviviſcentes comperiuntur.* 5.) *Locuſtae.* Epiphanius 16. *Locuſta moritur, ubi quamdam ſui ipſius fœturam abiectam in terram defodit, & poſt tempus terra reddit ea, quae defoſſa ſunt.* 6.) *Cicadae, erucae, muſcae, bombyces &c.* Plinius lib. XI. nat. hiſtor. cap. 36. *muſcam exſtinctam ſub tepido cinere reviviſcere* tradit. Baſilius hom. VIII. hexaem. *Bombyx, vermis genus, erucae ſimilis reſurrectionis quamdam imaginem praebet, qui cum vermiculus ſit, in erucam primum vertitur, deinde in id, quod bombyx adpellatur, poſtremo volucris effigiem induit.* Ambroſius lib. V. hexaëm. cap. 23. in principio: *Vermis Indicus fertur converti primum in ſpeciem caulis, atque in eam mutari naturam, inde proceſſu quodam fieri bambilius, nec eam tamen formam figuramque cuſtodit, ſed laxis & latioribus foliis videtur pennas adſumere &c. Chamaeleon quoque diverſas ſpecies fertur vario colore mentiri &c. haec ideo libavi, ut ad commutationis fidem, quae in reſurrectione futura eſt, etiam iſta exempla nos provocent.* Levinus Lemnius de occult. natur. miracul. libr. II. cap. 14. *Ut ex minutiſſimis naturae rebus corporis humani innovatio comprobetur, quis non obſervavit ex cicada iam vetula atque exoleſcente proiecto exuvio proſilire recens atque agile inſecti-*

ge-

' *ex ſegni & moribunda eruca papilio- ſuratum ac volitantem? ex formicis alatam? Quid bombyx vermiculus, ca texit, nonne ſigna renaſcentis vitae ſtrat, dum mortua reviviſcit? &c.* iſces *echinus* maritimus captus, & ta fruſtra diſcerptus, in mare vero proiectus mox ſecundum omnes las coaleſcit ac reviviſcit.

ipſe ine. §. XXXIV. In creaturis *rationalibus*, in hominibus puta, itidem varia quæ- runt reſurrectionis præludia. t autem revocari omnia ad duas ales claſſes, quædam enim eorum *nobis*, quædam vero *fiunt a nobis.* *orem* claſſem hæc referenda. 1.) Iu- gantur in ſpina dorſi humani eſſe m *oſſiculum*, quod nunquam pu- , etſi per multa annorum millia in cuerit, atque ex eo Deum acceptu- ſuſcitationis initium. Sed ſomnium eque τω λογω neque τη πειρα pro- 2.) Ut in *ſomno* mortem, ita in *ione ex ſomno* reſurrectionem præ- ri patres complures adſerunt, mem- nparationis expoſuimus in loco de §. 17. Tertullianus de anima cap. 288. *Somnus in publicae & commu- rtis effingitur exemplar. Voluit enim alias nihil ſine exemplaribus in ſua ione molitus paradigmate Platonico ple- mani vel maxime initii ac finis lineas e nobiſcum agere, manum porrigens fi- ilius adiuvandae per imagines & para- cut ſermonum ita & rerum. Pro- gitur tibi corpus amica vi ſoporis eli- blanda quietis neceſſitate proſtratum, le ſitu, quale ante vitam iacuit, & oſt vitam iacebit, ut teſtationem pla- ſepulturae exſpectans animam quaſi n collatam & quaſi iam ereptam &c. vigilaverit corpus redditum officiis eius reſurrectionem mortuorum tibi adfirmat &c. Etiam per imaginem mortis fide initiaris, ſpem meditaris, diſcis mori & vivere, diſcis vigilare dum dormis.* Ludovicus Vives in introduct. ad ſapient. cap. 7. *Quemadmodum de nocte dormiiſti, poſtea evigilaſti, ſic noſtra corpora recordare dormitura per mortem, hinc reddenda vitae a Chriſto.* Lutherus in comm. Geneſ. XV. tom. II. p. 53. *Apud Auguſtinum ſuavis hiſtoria exſtat de quodam medico, qui articulum reſurrectionis mortuorum & animae immortalitatem putabat eſſe dubiam. Dormienti ei adparet pulcerrimus iuvenis, ac familiariter eum adloquitur, & interrogat, num noverit? id cum dormiens ille negat & tamen fatetur, quod videat & audiat eum. Quomodo, inquit adoleſcens, me vides, cum oculi tui ſomno clauſi ſunt? quomodo audis me, cum aures tuae non ſint apertae, ſed dormias &c.* 3.) *Capillorum & unguium* reſectorum renaſcentiam huc adcommodat Epiphanius in ancorat. col. 1000. *Signacula*, inquit, *in nobis fecit Deus per ungues decem & decem, qui de reſurrectionis noſtrae ſpe teſtimonium praebent. Sed & velut per coronam capilli reſurrectionem declaravit. Nam quod in nobis mortuum corpus videtur, hoc eſt, pili, ſingulis vicibus reſecti rurſus pullulant reſurrectionis ſpem indicantes.* Huc referri etiam poteſt, quod Camerarius part. I. ſubſeciſ. oper cap. 73. circa finem ex relatione aliorum commemorat, in Ægypto non procul a pyramidibus in certo quodam loco, in quem menſe Martio certo die convenire ſoleat magna multitudo hominum *ad videndam reſurrectionem carnis*, ut ipſi vocant, ex ſepulturis adparentia & velut paulatim emergentia cadavera defunctorum non quidem integra, ſed interdum manus, interdum pedes videri, nonnunquam maiorem corporis partem conſpicuam eſſe, & rurſus ſub terram velut ſe abſcondere. Poſtea επιφωνημα ſuam addens ſubiungit: *Utrum*

haec miraculoſe, ut homines illi ſtolidiſſimi, (fuit enim olim Ægyptus & nunc eſt ſuperſtitionibus plena, mater idololatriae) reſurrectionis & futurae vitae commonefiant, an impoſtura diabolica accidant, ex phantaſmate vel phantaſiae, ſicut plerique autumant, ut neque confirmare argumentis, neque in animo eſt refellere, ita ex ingenio ſuo quisque demat vel addat fidem.

§. XXXV. Ad claſſem *poſteriorem* pertinent *artes* ingenio & induſtria humana inventæ. 1.) *Fuſoria metallorum.* Origenes dial. III. de reſurrectione: *Tua opinione homines Deo fortiores eſſe oſtenduntur, & vanum eſt ſervatoris pronunciatum.* Quæ apud homines ſunt impoſſibilia, apud Deum poſſibilia ſunt. *Quoniam homines vinum ab aqua ſeiungunt, uſi arte & ſcientia, argentumque ab aere ſeparant, aliaque plura huiusmodi norunt ſecernere. Deus autem, qui viribus invictus & inſuperabilis artifex & opifex omnium, cui aer, aqua, terra obſecundant, cui timore ſerviunt, & per omnia ſuas partes obeunt, quomodo non unicuique in reſurrectione corpus ſuum proprium reddet?* Chryſoſtomus homil. de reſurrectione: *Mors non ſimpliciter corpus, ſed corruptionem corporis abſumit. Hoc etiam in metallorum materiis vides evenire. Rudem enim glebam, in qua aurum eius artis gnari & in conflatorium mittunt circumponendo ſtannum & aliam materiam, & aurum non proferunt, donec purum excoquatur. Iam ſi tantum poteſt ignis potentia, cur non & divina?* Ruffinus in expoſit. ſymbol. p. 385. *An cenſes, Deum non poſſe diſperſum uniuscuiusque carnis pulverem in ſuam rationem colligere & reparare, cum videas, quod etiam mortale ingenium demerſas in profundum terrae metallorum venas rimetur, & artificis oculus aurum videt, in quo imperitus terram putat? Haec cur quidem non concedimus ei, qui fecit hominem, quando tantum is, qui ab ipſo factus eſt, adſequi poteſt, & cum auri eſſe propriam venam & argenti aliam, aeris quoque longe diſparem, ferrique ac plumbi diverſam intra ſpeciem terrae latere mortale deprehendat ingenium, divina virtus invenire poſſe ac diſcernere non putabitur uniuscuiusque carnis proprium ſenſum, etiamſi videatur diſperſus?* 2.) *Statuaria.* Epiphanius tom. I. lib. II. hæreſ. ult. ex Methodio col. 458. *Videtur igitur velut ſi quis ſummus opifex ſtatuam pulcram ex auro aut alia materia a ſe conſtructam, & per omnia membra congruenter ad pulcritudinem exornatam rurſus conflet, mutilatam repente conſpicatus a peſſimo quodam homine, qui prae invidia non tulit decoram eſſe ſtatuam, eamque laeſit inanem voluptatis fructum capiens. Quod ſi voluerit opifex ille non eſſe mutilam & vituperabilem, eam, quae cum tanto ſtudio & cura ab ipſo elaborata eſt, rurſus impelletur, ut conflet ipſam, ac talem faciat, qualis prius erat &c. Quapropter ſi voluerit, opus ipſum pulcrum eſſe ac irreprehenſibile, confringi ac rurſus conflari oportet, quo turpitudines & alterationes omnes, & quae ex inſidiis ac invidia in ipſo ſunt, per reparationem ac conflationem pereant, ipſa vero ſtatua in ſpeciem ſuam integra & inadulterata ſimillima ſibi ipſi fabricetur, ſtatuae enim perire non contingit per artificem ipſius, etiamſi rurſus in materiam reſolvatur, reſtitui enim poteſt &c. Idem ſane videtur mihi etiam Deus diſpoſuiſſe. Hominem enim decentiſſimum ſuum opificium inſidiis & invidia male adflictum conſpicatus non ſuſtinuit relinquere talem, cum benignus erga homines ſit, ut in aeternum eſſet vituperatum immortale in ſe habens vituperium, ſed diſſolvit rurſus in materiam, quo per reformationem colliqueſcant ac diſſipentur omnia in viſo vituperabilia. Nam illic conflari ſtatuam eſt hic mori ac diſſolvi corpus, illic vero reformari materiam ac ſuo nitori reſtitui eſt hic poſt mortem reſurgere.* 3.) *Figulina.* Hilarius in comm. Pſalm. II. p. 357. *Ut ſi-*

promtum eſt , amiſſum vas ad eamdem,
am volet ſpeciem reformare : ita Deo fa-
, poſt vitiorum caſus volentes ſe erigi
ctrinae ſuae inſtitutionem ad pi.ᵉatem
pietate reparare. Sed & illa tanquam
figuli non ignoranda confractio eſt , tum
his corporibus diſſolutis & caſu mortis
ctis , pro voluntate artificis reſtauratio
etur. Gregorius Nyſſenus in orat. ca-
magna cap. 8. *Detur quiſpiam vas ex*
onfeciſſe , id autem dolo & inſidiis re-
n fuiſſe plumbo liquefacto , effuſum au-
lumbum concreviſſe & ita manere , ut
li non poſſit , Dominum autem vas ſibi
are , cum autem figuli teneat ſcientiam ,
lumbo teſtam confregiſſe & deinde rur-
priorem figuram ad ſuum uſum vas re-
e exinanitum materia , quae fuerat im-
. Ita noſtri vaſis figulus ſenſibili parti
to vitio , diſſoluta materia , quae vitium
rat , vas rurſus refictum contrario non
n per reſurrectionem ad eam , quae fue-
initio , reformabit pulcritudinem. Hie-
nus epiſt. XLI. *Concedamus Deo ,*
antum poſſit , quantum figulus , & quid
iat , conſideremus. Rude atque infor-
um acceptum ad formam vaſis redigit ,
radiis ſolis expoſitum ſiccat & durat
ed ſi quis temere inciderit & ſubverterit ,
um confringitur & rudis atque infor-
rra fit , ſuamque ſpeciem amittit. At
, ſi voluerit , celeriter corrigit & refi-
d quod caſu corruptum , ac rurſus lu-
ngens nihilo priore deterius vas efficit.
hic figulus parva potentiae Dei creatu-
, & Deo non creditur pollicenti ſe mor-
enovaturum ? Cæterum de hiſce typis
ilibus duo ſunt notanda : 1.) Quod
mni ex parte congruant rei , cui
urandæ adhibentur. Plus enim eſt
itypo quam typo , ac omne ſimile
am diſſimile , alias non foret ſimile
em. Damaſcenus libr. III. de orthod.
. 26. ἀνάγκη ἐν τοῖς παραδείγμασι καὶ τὸ ὅμοιον θεωρεῖσθαι καὶ παρηλλαγμένον, ἐπεὶ παράδειγμα τὸ ἐν πᾶσιν ὅμοιον, ταὐτὸ ἂν εἴη οὐ παράδειγμα. 2.) Quod quædam ex hiſce ſimilitudinibus *magis* , quædam vero *minus* congruant. Optimæ ac reliquis præferendæ ſunt illæ , ad quas ipſe Spiritus ſanctus in ſcripturis nos remittit.

§. XXXVI. Antitheſis.

Antitheſis eorum , qui negant reſurrectionem I) extra eccleſiam.

Articulus de reſurrectione cum pertineat ad fidei myſteria ſola revelatione nota , & ſit ſapientia ſolius eccleſiæ propria , inde ſemper fuit σημεῖον ἀντιλεγόμενον non ſolum *gentilibus extra eccleſiam* , ſed etiam *Epicuraeis & haereticis in eccleſia.* I.) Extra eccleſiam reſurrectio corporum gentilibus viſa fuit λήρώδης λόγος. Actor. XVII. 32. cum Athenienſes Paulum de reſurrectione mortuorum concionantem audirent , irridebant eum. Plinius lib. II. natur. hiſtor. cap. 7. & lib. VII. cap. 55. mortuorum reſuſcitationem vocat *puerilia deliramenta* , & addit : *Quae malum illa dementia iterari vitam mortemque?* Philoſophus inquit , ἀπὸ μὲν τῆς ἕξεως ἐπὶ τὴν στέρησιν γίνεται μεταβολή, ἀπὸ δὲ τῆς στερήσεως ἐπὶ τὴν ἕξιν ἀδύνατον. Æſchylus in Eumenid. p. 295. ἅπαξ θανόντος οὐκ ἔστιν ἀνάστασις. Theocritus :

. . . . Non ſpes eſt ulla ſepultis.

Catullus ad Lesb.

Soles occidere & redire poſſunt.
Nobis cum ſemel occidit brevis lux ,
Nox eſt perpetuo una dormienda ;

cui conſonat illud :

Sperandum eſt vivis , non ſpes eſt ulla ſepultis.

Lucretius lib. III.

. . . . Neque quiſquam expergitus exſtat,
Frigida cum ſemel eſt vitai pauſa ſecuta.

Cæcilius apud Minutium Felicem in Octav. p. 335. *Chriſtiani aniles fabulas adſtruunt , renaſci ſe ferunt poſt mortem & cineres & fa-*

villas, & neſcio, qua fiducia mendaciis ſuis invicem credunt. Idem apud Arnobium lib. VIII. irridet chriſtianos, quod *ſeſe renaſci poſt mortem & favillas & cineres* adſerant. Epiphanius in ancorato, *Graecos prorſus negare mortuorum reſurrectionem* adſerit. Theophilus Antiochenus lib. I. ad Autolycum p. 248. *συ αρνη νεκρους εγειρεσθαι, φης γαρ δειξον μοι καν ενα εγερθεντα εκ νεκρων, ινα ιδων πιςευσω. Tu negas mortuorum reſurrectionem, ais enim oſtende mihi vel unum ex mortuis revocatum, quem ubi videro, verbis tui fidem habebo.* Tertullianus libr. de præſcript. cap. 8. *Ut carnis reſtitutio negetur, de una omnium philoſophorum ſchola ſumitur.* De *Syneſio* philoſopho Platonico commemorat Nicephorus libr. XIV. hiſtor. eccleſ. cap. 55. in principio: quod *ad alia, quae chriſtiani profitentur, promtum ſe & facilem praebuerit, ſed reſurrectionis doctrinam primum minime receperit, nefandam eam & deteſtandam eſſe iudicans.* Et quid multis? apoſtolus 1. Theſs. IV. 13. gentiles in genere ſic deſcribit, quod ſint *μη εχοντες ελπιδα*, ſcilicet *αναςασεως*.

§. XXXVII. II.) In *externo viſibilis eccleſiae conſortio* tum veteris tum novi teſtamenti tempore Epicuræi & hæretici reſurrectionem carnis negarunt longe plurimi, de quibus late agit Matthæus Sladus in adpend. diſcept. I. cum Vorſtio p. 72. Henochum in prima & Eliam in ſecunda mundi ætate ideo Deus in cœlum tranſtulit, ut publicum atque evidens exſtaret teſtimonium de reſurrectione mortuorum & vita poſt hanc præſentem æterna, quorum utrumque ab Epicuræis verbi divini contemtoribus negabatur. Eſa. XXII. 13. voces Epicuræorum ſic deſcribuntur: *Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.* (nunquam in lucem iterum prodituri) Sap. II. 1. dicunt impii: *Exigua & cum taedio eſt vita noſtra, & non eſt remedium in fine hominis, & non eſt agnitus reverſus ex inferno.* v. 2. *αυτοσχεδιως nati ſumus, & poſt hoc erimus, quaſi non fuerimus &c.* v. 5. *Umbrae tranſitus tempus noſtrum, και ουδεις αναςρεφει.* Utque in ſpecie quorumdam mentionem faciamus; 1.) *Sadducaei* dicebant, *non eſſe reſurrectionem* ſperandam, Matth. XXII. 23. Marc. XII. 18. Luc. XX. 27. Actor. XXIII. 6. Confer Ioſephum libr. XVIII. antiq. cap. 2. Irenæum lib. IV. cap. 11. Tertullianum de præſcript. cap. 45. Epiphanium hæreſ. XIV. Hieronymum in dial. adverſ. Luciferian. p. 146. &c. Dicitur Sadducæorum ſecta etiamnum *Conſtantinopoli* durare. Gilbertus Genebrardus lib. II. chronograph. p. 248. 2.) *Hymenaeus & Philetus* docuerunt, *iam factam eſſe reſurrectionem* 2. Timoth. II. 18. hoc eſt, negarunt corporum reſurrectionem in die noviſſimo exſpectandam, ideoque dicta, quæ de reſurrectione loquuntur, de ſpirituali reſurrectione animæ ex morte peccatorum expoſuerunt. Theophylactus exiſtimat illos docuiſſe, *iam factam reſurrectionem per quendam continuum rerum circulum.* Epiphanius hæreſ. XL. Ambroſius & Theodoretus in 2. Tim. II. explicant, eos dixiſſe reſurrectionem factam per *filiorum procreationem.* 3.) In eccleſia Corinthiaca *quidam dicebant, quod non ſit futura mortuorum reſurrectio.* 1. Cor. XV. 12. Tertullianus de præſcript. cap. 33. *Paulus in prima ad Corinthios epiſtola notat negatores & dubitatores reſurrectionis.* In primitiva eccleſia eamdem negarunt: 4.) *Simoniani* a Simone mago ſic dicti. Irenæus lib. I. adv. hæreſ. cap. 19. p. 75. Epiphanius tom. II. lib. I. hæreſ. I. p. 31. Philaſtrius hæreſ. XXXVIII. Auguſtinus ad Quodvultdeum hæreſ. I. Damaſcenus lib. de hæreſ. &c. 5) Progenies Simonis *Saturninus*, qui & Saturnilus. Tertullianus

II.) *in eccleſia.*

nus de præſcript. cap. 46. Philaſtrius de hæreſ. in Saturn. 6.) *Baſilides.* Irenæus lib. I. adverſ. hæreſ. cap. 23. Tertullianus de præſcript. cap. 46. de reſurr. carn. cap. 2. Theodoretus lib. de hæret. fab. 7.) *Carpocrates.* Tertullianus de præſcript. cap. 48. Epiphanius hæreſ. XXVII. Philaſtrius hæreſ. LVII. Auguſtinus hæreſ. VII. Damaſcenus libr. de hæreſ. 8.) *Gnoſtici* Carpocratis ſectatores, Irenæus lib. I. cap. 24. Epiphanius hæreſ. XXVII. Auguſtinus hæreſ. VII. (*) 9.) *Valentinianus* Tertullianus de præſcr. cap. 33. adverſ. Valentin. cap. 32. Cyprianus in ſymbol. p. 385. Epiphanius hæreſ. XXXI. p. 79. Philaſtrius de hæreſ. in Valent. Auguſtinus hæreſ. XI. 10.) *Secundus*, *Epiphanes*, *Iſidorus*, inter hæreſiarchas ab Epiphanio numerati, hæreſ. XXXII. Damaſcenus de hæreſ. 11) *Marcus magus.* Tertullianus de præſcript. cap. 50. Epiphanius hæreſ. XXXIV. Auguſtinus hæreſ. XXXIV. Damaſcenus de hæreſ. 12.) *Ophitae.* Tertullianus de præſcript. cap. 47. 13.) *Caiani.* Epiphanius hæreſ. XXXVIII. Auguſtinus hæreſ. XVIII. Damaſcenus de hæreſ. 14.) *Sethiani* Danæus in comm. Auguſtinus de hæreſib. hæreſ. XIX. (**) 15.) *Archontici.* Epiphanius hæreſ. XL. Auguſtinus hæreſ. XX. Damaſcenus de hæreſ. 16.) *Cerdoniani.* Tertullianus de præſcript. cap. 51. Epiphanius hæreſ. XLI. Auguſtinus hæreſ. XXI. 17.) *Marcionitae.* Irenæus lib. I. cap. 29. p. 83. Tertullianus de præſcript. cap. 33. Epiphanius. hæreſ. XLII. p. 135. 18.) *Lucianus.* Epiphanius hæreſ. XLIII. Theodoretus libr. I. hæret. fabul. 19.) *Apelles.* Tertullianus de præſcript. cap. 51. de reſurrect. carn. cap. 2. Epiphanius hæreſ. XLIV. p. 167. Philaſtrius de hæreſ. in Apelle. Auguſtinus hæreſ. XXIII. 20.) *Severus*, Epiphanius hæreſ. XLV. Auguſtinus hæreſ. XXIV. Damaſcenus de hæreſ. Iſidorus lib. VIII. origin. cap. 5. Platina in vita pontificis Pii I. 21.) *Origeniani.* Epiphanius hæreſ. LXIII. Auguſtinus de hæreſ. cap. 24. 22.) *Seleuciani* vel *Hermiani.* Philaſtrius hæreſ. LV. Auguſtinus de hæreſ. cap. 59. 23.) *Manichaei.* Epiphanius in hæreſ. Manich. p. 301. Philaſtrius in Manich. hæreſ. LXI. Auguſtinus de hæreſ. hær. XLVI. de fid. contr. Manich. cap. 39. lib. IV. contr. Fauſt. cap. 16. circa finem lib. V. contra eumdem cap. 10. Nicetas Choniat. lib. IV. orth. fid. cap. 11. Theodoretus de hæret. fab. 24.) *Hieracitae.* Epiphanius hæreſ. LXVII. p. 303. in ancor. p. 504. Auguſtinus hæreſ. XLVII. Nicetas d. l. cap. 34. Damaſcenus de hæreſ. 25.) *Adverſarius legis & prophetarum*, contra quem ſcripſit Auguſtinus lib. II. cap. 6. 26.) *Priscillianiſtae* apud Leonem epiſt. XCIII. cap. 8. & 12. 27.) Tempore Theodoſii in eccleſia Conſtantinopolitana de mortuorum reſurrectione ingens diſputatio incidit, & populo maxima inceſſit concertatio. Quidam *enim una cum Sadducaeis reſurrectionem prorſus non eſſe opinati ſunt*, quidam *autem aegre quidem*, *ſed crediderunt tamen defunctos excitatum iri apertis & irrefragabilibus ſacrarum literarum teſtimoniis adducti*, *alio tamen prorſus & mutato corpore &c.* Nicephorus lib. XIV. hiſtor. eccl. cap. 45. in principio. 28.) De *Iohanne XXIII.* pontifice Romano referunt acta concilii Coſtantienſis, quod *diabolo ſuadente pertinaciter crediderit*, *animam hominis cum corpore humano mori & exſtingui ad inſtar animalium brutorum*, *ac mortuum ſemel etiam in noviſſimo die minime*

re-

(*) *Floriani* docebant *reſurrectionem non eſſe aliam*, *quam filiorum procreationem*, *in hac enim pater quaſi reſurgit & perdurat in filio*, *quorum auctor fuit Florinus ſub Commodo imperatore & Sotere pontifice ſub annum Chriſti* 182. teſte Euſebio lib. V. hiſtor. cap. 15. GERHARDUS.

(**) *Symmachiani* ſub annum Domini 273. negabant futurum iudicium & carnis reſurrectionem. GERHARDUS.

reſurrecturum. Panormitanus ſcribit, *multos pontifices eiusmodi vitam agere, ut veriſimile non ſit, illos vel reſurrectionem mortuorum vel vitam aeternam credere.* Lutherus in explicatione 1. Cor. XV. quæ exſtat tom. VI. Ien. Germ. p. 224. b. *Bapſt, Cardinäl, und dergleichen groſſe Leuthe, ſonderlich in Welſchlanden ſind auch feine, weiſe, vernünftige, gelehrte Leuthe, aber ſind drey darunter, die dieſen Articul ernſtlich glauben, ſo iſt es viel.* 29.) *Libertini* reſurrectionem irrident, & dicta ſcripturæ, quæ de ea tractant, tantum ad animos referunt, teſte Petro Martyre claſſ. III. loc. comm. cap. 15. num 4. Interrogati enim, *quomodo reſurrectionem intelligant?* nempe inquiunt, *ut homo ſciat, animam ſuam ſpiritum immortalem eſſe, & perpetuo viventem in cælis, ac Chriſtum morte ſua opinationem aboleviſſe, eaque ratione reſtituiſſe nobis vitam, quae in eo eſt, ut nos minime mori cognoſcamus.* Calvinus in lib. de inſtruct. adv. Libert. cap. 22. Bullingerus contr. Anabapt. lib. II. cap. 14.

Argumenta contra reſurrectionem. I) Iob. XIV. 12. II) Pſalm. I. 5.

§. XXXVIII. *Argumenta*, quæ contra reſurrectionem proferuntur, quædam petuntur ex *ſcripturae dictis*, quædam ex *ratiocinationibus.* I) Iob. XIV. 12. *Homo cum dormierit, non reſurget* v. 14. *putasne mortuus homo rurſum vivet?* Reſp. ad hunc locum reſpondimus ſuperius cap. 1. §. II) Pſalm. I. 5. *Non reſurgunt impii in iudicio, neque peccatores in cætu iuſtorum.* Reſp. 1.) Si ad reſurrectionem corporalem hic locus adcommodaretur, non in genere & univerſaliter omnium hominum, ſed in ſpecie ac particulariter impiorum reſurrectionem negaret, qua de re dicetur inferius. 2.) Pſaltes non loquitur de reſurrectione ad iudicium, ſed de cauſæ bonitate in iudicio. In Hebræo enim eſt verbum קום, quod non ſolum ſignificat *ſurgere*, ſed etiam *ſtare, conſiſtere, confirmari*, præſertim ſi de conſiliis & conſultationibus vel de promiſſionibus ac votis, item de iudicio Dei uſurpatur. Num. XXX. 5. Deut. XIX. 15. Eſa. VII. 7. XIV. 24. XLVI. 10. &c. Senſus igitur eſt, quod impii in iudicio Dei non conſiſtant, ſed cauſa cadant, quod habeant cum piis communem *αναςασιν*, non autem *ςασιν*, quia non poterunt *ſtare coram filio hominis*, Luc. XXI. 36. Si vocat illos Deus in *iudicium caſtigationis*, murmurant adverſus Deum, & in deſperationem ruunt; ſi in agone veniunt in *iudicium migrationis*, ubi vita cum morte luctatur, pavoribus conſcientiæ opprimuntur; ſi in noviſſimo die veniunt in *iudicium enumerationis*, æterno ſupplicio adficiuntur, ut Geſnerus in comm. Pſalm. I. loquitur. 3.) Hanc interpretationem probant verba immediate ſequentia, *peccatores non ſtabunt* vel conſiſtent *in cætu iuſtorum*, id enim ſequitur ex priore. Cum nequeant ſtare in iudicio, ideo in conſilio & congregatione iuſtorum non manebunt. In hac quidem vita externa viſibilis eccleſiæ conſortio ſeſe coniungunt, ſed non ſunt eius vera & viva membra, in die autem noviſſimo a cœtu ſanctorum prorſus ſeparabuntur. 4.) Eamdem probant etiam antecedentia, quibus per particulam *illativam* coniunguntur. Quia *impii ſunt tanquam paleae, quas proiicit ventus a facie terrae, ideo non conſiſtent in iudicio*, ſed inſtar quiſquiliarum diſpergentur. Hieronymus & Auguſtinus in comm. exponunt: *impii non reſurgunt in iudicio, id eſt, ad iudicium, ſive ut iudicentur. Reſurgent quidem, ſed non ut iudicentur, quia iam pœnis certiſſimis deſtinati ſunt.* Theophylactus in Ioh. III. ſic diſtinguit: *Non reſurgent εν κρισει* ſed *εν κατακρισει.* Alii hoc modo reſpondent: *Non reſurgent, id eſt, non exſurgent, nec elevabuntur ſuper terram in aera;*

ra ; ſed prior expoſitio eſt
) *Pſalm.* ſimplicior & textui con-
VIII. 39. venientior. III.) Pſalm.
LXXVIII. 39. *Recordatus*
eſt , *quia caro ſunt* , *ſpiri-*
vadens & non rediens. Si ſpiritus homi-
ion revertitur. Ergo nec corpori in reſur-
one unietur. Reſp. 1.) Intelligendum
de reditu ad hanc vitam. Ordinarie
itus ſive anima hominis ex corporis ha-
culo ſemel egreſſa non redit , ut inha-
t illud in hac vita , ac vitæ ſtamine ſe-
abrupto non ordimur novam huius
oralis vitæ telam ; extraordinarie ta-
ı quorumdam ſpiritus reverſus eſt hanc
m , 1. Reg. XVII. 22. Act. XX. 10. ac
ium. hominum animæ divina virtute
orpora ex mortuis ſuſcitata in die no-
mo reverſentur. 2.) Nomen *ſpiritus*
d incommode poteſt accipi de halitu ſi-
piritu vitali , qui non eſt ipſa anima ,
ınimæ in corpore viventis actus, Gen.
17. Iob. VI. 4. Pſalm. CXIX. 131. &c. hic
ſpiritus vitalis ſive halitus in morte ſe-
emiſſus non redit, ſed in tenues auras
ılvitur. 3.) In Midras Tehillim ſive
inorum in Pſalt. comm. talis traditur
licatio : *Opinati ſunt quidam dicentes* ,
l mortui non erunt viventes , *eo quod ſcri-*
n ſit , *ſpiritus vadens & non reverſurus* ,
iic eſt יצר הרצ, *figmentum malum*, *ſive ſe-*
peccati , *qui cum homine vadit in hora*
tis , *& non revertetur cum eo in hora*, *qua*
tui reſurgunt , cum qua expoſitione
gruit illa Petri Martyris claſſ. III. locor.
15. num. 70. *Iſraelitae erant caro ; id*
ingenio depravato , *& ob id ſaepe in ea-*
peccata relabebantur. Spiritus etiam il-
m , *id eſt* , *impetus precandi & invocandi*
m non erat in eis ſtabilis , *ſed quodammo-*
er illos tranſibat nec revertebatur , *cum de-*
ad idololatriam poſt adeptam liberationem
ierent. Huic interpretationi ſuffraga-
, quod nomen *carnis* pro naturæ vitio-
e & corruptione ſæpius accipitur. 4.)
Auguſtinus in enarr. huius loci de *reditu*
ad pœnitentiam exponit , quod peccator
non poſſit ſuis viribus ad Deum ſeſe con-
vertere. 5.) Scharpius in curſu theolog.
loc. XX. col. 1168. intelligit de *homine in*
ſe & ex ſe conſiderato , non autem qualis eſt
ex Deo in Chriſto. Sed præſtat de fragilita-
te & brevitate huius vitæ totum hoc intel-
ligere. Baſilius in comm. *ηδη γαρ αυτων*
της φυσεως την ασθενειαν και οτι ουκ εις μα-
κραν δεξονται του βιου το περας. Sumus
ventus vadens & non rediens propter vitæ
huius brevitatem & tranſitus velocitatem.
Confer Pſalm. CIII. 15. *Recordatus eſt* ,
quoniam pulvis ſumus , *homo*
ſicut fœnum dies eius &c. IV.) *IV.) Pſalm.*
Pſalm. LXXXVIII. 6. *Mor-* *LXXXVIII. 6.*
tuorum non es memor amplius ,
& ipſi de manu tua ſeparati ſunt. Reſp.
quidam accipiunt de illis , qui *morte ſecun-*
da ſive æterna interierunt , qui a facie
Dei penitus ſunt abiecti. Poteſt etiam in-
telligi ut dictum *κατ' ανθρωπον* & reſpe-
ctu ad ſenſum habito. Videor mihi abie-
ctus inter mortuos , qui cum magno nu-
mero in prælio trucidati ſunt, ſine hono-
rifica ſepultura in foveam proiiciuntur ,
ibique computreſcunt , ac ſi nihil tibi ne-
gotii cum illis eſſet , ita enim coram ocu-
lis hominum externis adpa-
ret. V.) Pſalm. CXV. 16. *V.) Pſalm.*
Cæli cælorum Domino , *terram* *CXV. 16.*
autem dedit filiis hominum.
Ergo in terra hominibus manendum. Reſp.
terram dedit Deus hominibus ad domici-
lium temporale non æternum , ut ſcilicet
eam inhabitent, & in hac vita Deum a-
gnoſcant , invocent , colant ; tempore au-
tem divinitus conſtituto cœlum ac terra
peribit , ac ſalvator noſter in cœleſtem glo-
riam reſuſcitatos pios recipiet , Ioh. XIV.
3. 1. Theſ. IV. 17. nec Deus a terris ,
nec homines a cœlis ſimpli- *VI.) Eſaiæ*
citer excluduntur. VI.) E- *XXVI. 14.*
ſaiæ XXVI. 14. *Morientes non* vi-

vivent, *gigantes non reſurgent.* Reſp. 1.) In eodem capite v. 19. exſtat perſpicuum de reſurrectione teſtimonium. *Vivent mortui tui*, *interfecti mei reſurgent*, *expergiſcimini & iubilate*, *qui habitatis in pulvere*, *quia ros herbarum virentium ros tuus.* Ergo hoc dictum non debet opponi reſurrectioni mortuorum. 2.) Quidam igitur de *reſurrectione vitae*, id eſt, ad vitam æternam, quæ κατ᾽ ἐξοχὴν reſurrectio vocatur, dictum propheticum exponunt, ut ſit ſenſus: Tyranni ac perſecutores eccleſiæ non reſurgent ad vitam æternam, excitabuntur quidem in die noviſſimo, ſed ad æternos & nunquam finiendos cruciatus, ſicut martyr Maccabæus dicit ad Antiochum 2. Macc. VII. 14. *Tibi reſurrectio ad vitam non erit.* 3.) Simpliciſſima expoſitio hæc eſt, ut nomine מֵתִים ipſos gigantes intelligamus, quo modo etiam redditur Proverb. IX. 18. XXI. 16. ut ſit eiusdem ſententiæ iteratio in ſcripturis uſitata, qui dicuntur *mortui*, vel quod hi, qui gigantes videbant, præ metu ac ſtupore moriebantur, quam rationem tradit rabbinus Abraham in Gen. XIV. unde רְפָאִים quidam deducunt a רפה *diſſolvere*, quia gigantes adſpectu ſuo vaſto atque horribili hominum vires ac nervos diſſolvebant, vel quod in diluvio plerique omnes perierint, ac proinde longo ante Eſaiam tempore in terris eſſe deſierint. *Gigantum* autem nomine hoc loco per quamdam μετάληψιν oppreſſores populi Iſraëlitici & perſecutores eccleſiæ intelliguntur, quia gigantes tempore antidiluviano eccleſiam opprimebant, illos igitur vel optat vel prædicit non reſurrecturos nec victuros, id eſt, non adſpiraturos ad priorem potentiam, qua tyrannice dominati ſunt populo, nec a ruina, quam ſubierunt, eluctaturos ſive ſurrecturos, unde ſtatim ſubiungitur: *Propterea viſitaſti eos*, *& diſſipaſti eos*, *& perdidiſti omnem memoriam eorum.* Ideo autem eiusmodi ruinam & adverſos caſus perſecutoribus eccleſiæ propheta optat, ut a peccatis ſuis reſipiſcant, & ad Deum convertantur. 4.) Hieronymus in comm. adducit verſionem Symmachi: *Mortui non vivificabunt*, *gigantes non reſuſcitabunt.* Et addit: *Mortui non vivificabunt*, *quia peccato mortui alios vivificare non poſſunt*, *& gigantes* רפאים *non ſuſcitabunt alios*, *quia ipſi iuxta Geneſeos librum adpellantur cadentes* נפלים, *viſitatque eos Dominus*, *ut & mortuorum & gigantum omnis deleatur memoria*, *ſolus enim eſt*, *qui ſuſcitat mortuos*, *de quo dicitur: Sicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat*, *ſic & Filius vivificat*, *quos vult. Poſſumus mortuos ſimulacra adpellare hominum mortuorum & gigantes daemones*, *qui ſimulacris eorum adſident.* LXX. interpretum verſionem: *Mortui vitam non videbunt*, ſic exponit: *Tamdiu non vident vitam*, *quamdiu ſunt mortui*, *quomodo ſi dicamus*, *caecus non videt lumen*, *quamdiu caecus eſt*, *ſin autem receperit ſanitatem*, *lumen adſpiciet: ſic & qui iniquitate mortuus eſt atque peccatis*, *antequam vivificetur iuſtitia atque virtutibus per eum qui dicit: Ego ſum vita*, *vivere non poterit.* VII.) Eſai. XLIII. 17. *Dominus eduxit quadrigam & equum*, *agmen & robuſtum*, *ſimul obdormierunt*, *nec reſurgent*, *exſtincti ſunt*, *quaſi linum exſtincti ſunt.* Reſp. agitur de ſubmerſione Ægyptiorum in mari rubro, quos omnes ac ſingulos Deus ita delevit, ut nullus eorum evadere; ita ſubmerſit, ut nullus eorum enatare; ita proſtravit, ut nullus eorum ſurgere potuerit. Exod. XIV. 13. dicit Moſes ad populum: *Quos vidiſtis Ægyptios hodie*, *non addetis ad videndum eos uſque in ſeculum.* v. 28. *Aquae operuerunt currus & equites*, *& non remanſit ex eis vel unus.* Cap. XV. 10. *Mare eos operuit*, *abſorpti ſunt tanquam plumbum in aquis vehementibus.* Quod ſi de reſurrectione quis

VII.) Eſai. XLIII. 17.

lo-

locum accipere velit, neceſſario addenda eſt limitatio ex Iob. XIV. 12. *non reſurgent*, ſcilicet ante diem noviſſimum. VIII.) Ier. LI. 39. *Inebriabo eos, ut ſopiantur & dormiant ſomnum ſempiternum & non conſurgant, dicit Dominus.* Reſp. idem huius loci ſenſus eſt, qui praecedentis, quod videlicet Babylonii non ſint ad priſtinam potentiam in hac vita adſpiraturi, neque regnum ſuum ad priorem magnificentiam reſtituturi, haec enim explicatio additur v. 64. *Submergetur Babylon & non conſurget a facie adflictionis, quam ego adduco ſuper eam, & diſſolvetur.* IX.) Sap. XVI. 14. *Si ex homine exierit ſpiritus, non revocabit homo animam, quae recepta eſt.* Reſp. homo quidem non poteſt animam e corpore egreſſam revocare ad hanc vitam, Deus autem, ad quem hominis anima redit, Eccl. XII. 7. promiſit, ſe *aperturum ſepulcra noſtra*, ſequentibus; de tumulis nos educturum & Spiritum ſuum nobis daturum, ut ad coeleſtem vitam excitemur. Ezech. XXXVII. 13. X.) Matth. XXII. 24. Marc. XII. 19. Luc. XX. 27. Sadducaei ad reſurrectionis articulum impugnandum proferunt conſtitutionem divinam Deut. XXV. 5. ac formant *caſum mulieris ſeptemvirae*, ex quo impoſſibilitatem & abſurditatem reſurrectionis inferre conantur, quia ſtante hypotheſi de reſurrectione neceſſario una res habebit centum aut plures dominos, nec tot hominibus locus ac victus in mundo ſufficiet, id quod more Hebraeorum unico duntaxat exemplo ſeptem fratrum, qui unicam uxorem habuerant, declarant. Sed Chriſtus illos revocat ad ſcripturas, in quibus Dei voluntas patefacta & ad divinam potentiam, quae cum ſit infinita, humanae rationis anguſtiis minime eſt includenda, differit etiam de ſtatu futurae poſt reſurrectionem vitae, quod ab huius vitae ſtatu diverſus ſit futurus.

VIII.) Ier. LI. 39.

IX.) Sap. XVI. 14.

X.) Matth. XXII. 24.

Rationes contra reſurrectionem.

§. XXXIX. Eodem modo reſpondendum ad reliquas humanae rationis argutias, quibus reſurrectionis fidem labefactare nituntur, utpote quod *corpora quorumdam concrementur & in tenuiſſimum pulverem redigantur*, quod *a volatilibus, piſcibus ac beſtiis devorentur, & in ipſorum carnes transmutentur, aut ergo etiam brutorum animantium ſtatuenda reſurrectio, aut hominum denegandа &c.* quod ἀνθρωποφάγοι *humanis carnibus veſcantur, aut ergo abſumtorum aut abſumentium caro non reſtituetur.* At hiſce & ſimilibus ratiocinationibus opponimus 1.) *Dei potentiam*, quae non poteſt nec debet humani intellectus, utpote finiti, modio ac modulo aeſtimari. Cogita dicentem & habebis facientem. 2.) *Dei ſapientiam*, quae infinitos novit modos, per quos promiſſa ſua implere poſſit. 3.) *Dei voluntatem*, quae non eſt inefficax & egena, ſed ϛύνδρομον ἔχει δύναμιν. Pſalm. CXV. 3. CXXXV. 6. *Omnia quaecunque voluit Dominus, fecit in caelo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis.* Poſito hoc immoto fundamento poſtea non inutiliter adduntur quaedam ratiocinationes oppoſitae ac ſimilitudines ad fidei infirmitatem ſublevandam. Quod ſi enim diligens ac ſolers paterfamilias probe novit, ubi quidque in aedibus ſuis licet ampliſſimis ſit reconditum, adeo *ut poſſit de theſauro ſuo proferre vetera & nova*, Matth. XIII. 52. ac *familiae in tempore dare ſuum demenſum*, Luc. XII. 42. quanto magis Deus, cuius ſapientia inveſtigari ac potentia comprehendi nequit, praeclare noverit, ubi corporum noſtrorum materia lateat, cum ipſi

longe minor ſit univerſus orbis, quam cuivis homini anguſta quædam capſula, cumque nullum ſit latibulum, quod ipſius vel lateat notitiam, vel effugiat potentiam. Tertullianus lib. de reſurrectione carnis cap. 63. *Non ſola anima ſeponitur, habet & caro ſuos ſinus interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in beſtiis, cum in haec diſſolvi videtur, velut in vaſa transfunditur. Si etiam ipſa vaſa defecerint, cum de illis quoque effluxerit, in ſuam matricem terram quaſi per ambages reſorbetur, ut rurſus ex illa repraeſentetur.* Minutius Felix in Octavio p. 395. *Tu perire Deo credis, ſi quid oculis noſtris hebetibus ſubtrahitur? corpus omne ſive areſcit in pulverem, ſive in humorem ſolvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, ſubducitur nobis, ſed Deo elementorum cuſtodi reſervatur.* Gregorius Nyſſenus de opific. homin. cap. 26. p. 479. *Fateamur ſane reſolvi corpus hominis in illas partes, quibus ex partibus conſtet, neque terram modo, quemadmodum ſermo divinus loquitur, ad terram reduci, ſed & aera & humorem ad ea, quae generis eiusdem ſunt, ſeſe conferre omnibus in nobis partibus ad res ſibi cognatas tendentibus, ſive adeo corpus humanum a carnivoris avibus, ſive immanibus beluis ſive piſcibus devoretur, ſive denique rogo impoſitum in fumos ac cineres redigatur, Quocunque autem loco eſſe hominis corpus ſtatuamus, id quidem conſtabit opinor, hoc in mundo illud haud dubie contineri, mundum porro Dei poſitum eſſe in manu, literae divinitus traditae docent. Quod ſi tu ea non ignoras, quae manu tua continentur, cur Deum minus eſſe perſpicacem, quam tu ſis, exiſtimas, quaſi non adcurate omnia, quae palma ſua complectitur, nota perſpectaque habeat?* Pſalm. XCV. 4. *In manu eius ſunt abſcondita terrae.* Eſa. XL. 12. *Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo menſus eſt? quis adpendit tribus digitis molem terrae, & libravit in pondere montes & colles in ſtatera?* v. 15. *Ecce gentes quaſi ſtilla ſitulae & quaſi pulviſculus ſtaterae reputatae ſunt, ecce inſulae quaſi pulvis exiguus.* Idem orat. III. de Chriſti reſurrect. p. 163. *Novit Deus, quomodo ſuum opus diſſolutum rurſus concinnet, & ad priſtinum ſtatum reducat. Si ſapientia opus eſt, fons ſapientiae eſt apud illum, ſi potentia & viribus opus, non indiget ſocio atque adiutore &c. Ei qui omnia poteſt, nihil eſt perplexum, nihil quod explicari aut expediri, perficive non poſſit.* Et poſtea: *Poſito, quod Deus ſit, qui faciat, nihil dixeris eſſe, quod fieri non poſſit, neque tua cogitatione percipi poſſe putes illius, qui comprehendi non poteſt, ſapientiam. Neque enim illi quidquam infinitum, at tibi ea, quae pertinent ad infiniti quaeſtionem, inſcrutabilia ſunt.* Cyrillus Hieroſolymitanus catech. XVIII. *Cogita diverſa ſemina germinum miſceri, & haec diverſa ſemina tuo pugillo contineri. Eſtne tibi homini res magna, an facilis, pugillum tuum aperire, & unum quodque germen ſecundum ipſius naturam colligere, & ad germen reſtaurare? Et tu quidem id in tuo pugillo poteris, num & Deus, quae illius pugillo continentur, diſcernere, congregare & reſtaurare non poterit?* Auguſtinus in enarrat. Pſalmi LXII. *Omnia quae diſcerpuntur, & in favillas quaſdam putreſcunt, integra Deo ſunt, in illa enim elementa mundi eunt, unde primo venerunt.* Idem libr. XXII. de civit. Dei cap. 20. *Abſit, ut ſinus ullus ſecretumque naturae ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, ut omnium creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem. Quomodo aliquid vel latet omnia ſentientem, vel irrevocabiliter fugit omnia moventem?* Theodoretus citatus in catena Græca Geneſ. IX. *Si in manu Dei ſunt omnes fines terrae, nullo negotio noſtrum undequaque corpus recuperabit.* Quod de anthropophagis adfertur, ad illud reſpondet Auguſtinus loco proxime citato, poſſe Deum & primogeniam illam anthropophagi

ogi carnem, quæ fame exhauſta in te-es auras exhalavit, revocare, & eam, quæ ſarciendum ac ſupplendum famelici us defectum in cibum adſumta & abſum-fuit, ab eodem tanquam æs alienum ıetere, eique unde quaſi mutuo ſumta t, refundere ac redhibere, quamvis omnibus periiſſet modis, nec ulla eius teries in ullis naturæ latebris reman-:t, unde vellet, eam reparare poſſet nipotens. Sed præſtat incomprehenſi-:m Dei ſapientiam ac potentiam in hoc :re mirari, quam eius modum ac ratio-n ſcrupuloſe rimari. Hunnius in art. Trin. tom. I. col. 88. *Ne angeli quidem rrum conciliare poſſunt, quo pacto ſine con-lictione fieri queat, ut ſi quod haud raro venit, corpus alicuius hominis laceretur ſtiis, & in illarum carnem & ſanguinem ıertatur, ac nihilominus haec beſtiarum ı non reſurgat, reſurgat tamen nihilomi-corpus illius hominis, quod in beſtiarum ıem ſanguinemque naturali converſione mutatum.*

eritur: eſurrectio uorum lu-naturae igari ac oſophicis ubus de-rari poſ-ſit?

§. XL. Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile adparet, quid reſpondendum ſit ad quæſtionem: *an reſurrectio mortuorum lumine naturae inveſtigari ac philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit?* Quidam, inter quos Iulius Pacius a Beriga, iurisconſultus, id adfirmare non ntur, tum propter rationes a mente ana concinne excogitatas, tum pro-dicta quorumdam philoſophorum. ɔnes potiores hæ ſunt. 1.) ab *hominis ıtius univerſi creatione.* Si ratio huma-ıveſtigare poteſt hominis creationem, l ſcilicet anima & corpus a Deo ſint ucta, utique etiam inveſtigare poteſt hominis reſuſcitationem, quod ſcilicet anima & corpus iam producta & invicem ſeparata a Deo iterum poſſint uniri, quia hoc poſterius includitur in priore tanquam minus in maiore. Si potuit Deus ab initio innumerabiles ſpecies herbarum, arborum & animalium, itemque hominis corpus ex una eademque terra formare, utique poterit ex eadem terra & ex eiſdem pulveribus, ex quibus compoſitum erat quodlibet corpus hominis, reparare & reformare. 2.) Ab *animae adpetitione.* Anima, quæ aliquando fuit corpori unita, & potentiam agendi in corpore etiam ſeparata retinet, eſſentialem quamdam σχεσιν, & inclinationem habet ad corpus. Cum ergo illa ορμη και ϛοργη, inclinatio & deſiderium, quo anima utpote determinata forma adpetit ſuum corpus ut determinatam materiam, ſit naturale, veriſimile non eſt, Deum nolle illud deſiderium impleri & perpetuam hanc malle imperfectionem in nobiliſſima ſua creatura, in anima ſcilicet ſeparata, quod omnino fieret, ſi anima a ſuo corpore perpetuo abiuncta maneret. Tilenus part. II. diſp. theſ. 17. 3.) *A providentiae, iuſtitiae & potentiae divinae agnitione.* Ratio humana ex nativo lumine & principiis nobiſcum natis, quin & ex creaturarum intuitu agnoſcit eſſe Deum, eumdem gerere curam rerum humanarum, eſſe eum iuſtiſſimum ac ſcelerum vindicem, bonorum vero operum remuneratorem; eumdem eſſe omnipotentem &c. Iam vero providentia divina requirit, ut bonis tandem bene, malis vero male ſit; ordo divinæ iuſtitiæ poſtulat, ut corpus animæ in bonis ac malis operibus inſtrumentum præmiorum ac pœnarum etiam particeps ſit, neceſſe igitur eſt, corpus ex mortuis ſuſcitari, id quod divinæ potentiæ utpote infinitæ factu eſt facilimum. 4.) Ex *univerſi compoſitione.* In univerſo ſunt tres naturæ, corpo-

 ralis

raſis tantum, ſpiritualis tantum & compoſita ex naturis utriſque. Hæ ergo omnes ad univerſi complementum requiruntur. Quare cum natura corporalis tantum & natura ſpiritualis tantum maneant in æternum, con⁻venit & neceſſe eſt, ut natura compoſita ab utriſque etiam maneat in æternum. Et quia in humana natura fit quædam ſeparatio iſtarum duarum naturarum per mortem, ſequitur, quod in univerſali & finali retributione, in qua omnia & ſingula complebuntur, tota humana natura redintegrabitur tam in corpore quam in anima. Raymundus de Sabunde in theol. natur. cap. 324. 5.) Ab *animae humanae con⁻itione.* Forma poſt deſtructionem compoſiti ſuperſtes naturaliter requirit materiam, quia ſcilicet non eſt ens abſolutum & completum, ſed principium. Anima humana eſt forma poſt mortem ſuperſtes. Ergo poſt deſtructionem compoſiti, videlicet poſt mortem hominis, requirit materiam, quæ eſt proprium ipſius corpus. Confer Iacobum Martini lib. II. exerc. metaph. 2. p. 533. Ex eodem principio formatur etiam hoc argumentum, quod ibidem p. 536. ſubiungitur: *Quidquid eſt in ſtatui imperfecto & violento, illud non eſt diuturnum, quia nullum violentum & imperfectum eſt diuturnum. Sed anima extra corpus conſtituta eſt in ſtatu imperfecto & violento, quia eſt extra ſuum principiatum, potentiam, quam in ſe habet, agendi per organa corporea informandi corpus, conſtituendi hominem in ſua ſpecie &c. in actum producere nequit, nec obtinet finem, propter quem eſt creata, neque enim condita eſt, ut conſtitueret ſpeciem perfectam entis, ſed ut una cum corpore ⁻ertum conſtitueret compoſitum videlicet hominem.* Ergo. Huc referri poteſt, quod docet Thomas part. I. quæſt. 76. art. 1. reſp. ad 6. & quæſt. 75. art. 7. reſp. ad 3. & in opuſc. 3. cap. 145. *animam habere naturalem aptitudinem & inclinationem ad corporis ſui unionem, quinimo animam unitam eſſe perfectiorem, quam ab eo ⁻ tam*, ut idem diſputat part. I. quæ art. 1. & quæſt. 90. art. 4. & lib. IV diſt. 43. quæſt. 1. art. 1. 6.) Ex *fin tionis.* Homo a Deo ad ſempiterna titudinem conditus eſt, ut patet e quod intelligit ac meditatur cœleſtia tis acie tranſcendit ſublunaria, cc platur æterna &c. Quod ſi ergo hc huius finis, ad quem conditi ſunt, fieri participes, neceſſe eſt ut anim corporibus reſuſcitatis iterum uni Non enim ſolus animus eſt homo au corpus, ſed quod ex ambobus con *Alioquin nihil attinebat corporatos co homines, ſpiritus ſuffeciſſent nudi, ut gelis, ſi corpora ſemel in morte occu nunquam eſſent reſurrectura.* Lud Vives de verit. fidei chriſtianæ lib. 21. p. 170. ubi etiam adducit dictun nagoræ philoſophi chriſtiani in o reſurrect. *Adpetitus aeternitatis q toti homini eſt inſitus, ſit, ut totus h mortalis ſit, reddetur ergo corpus lu tae, & hominem totum non in alienu Deus retulit, ſed ad actum procreavit ſuae intimum & congruentiſſimum, u amet, imitetur, fruatur &c. adde ges in commune ſunt corpori & animo tae, iam vero uniuscuiusque rei certus hominis nullus quidem certe eſt niſi felicit mo ergo totus eius eſt capax, & ea* Huc referri etiam poſſunt ſimilitudi naturæ libro petitæ, quas enumera ſuperius. Rationibus addunt *dicta phorum.* Zoroaſtres univerſalem m rum reſurrectionem docebat, ſimil Theopompus, Ariſtotelis diſcipulus bus ut Æneas Gazæus de immortalit quit, nemo antiquorum contradixit merarius lib. I. ſucciſiv. oper. ca Mornæus de verit. relig. cap. 34. p Ludovicus Vives d. l. huc adcom

ɔnis μετεμ↓υχωσιν ex ſchola Pythagoortam, quæ eſt genus quoddam re- :ctionis. Quidam huc referunt eius- Platonis dictum in Phædro: *Ex mor- revivifcentes homines fiunt, mortuorum ſunt animae, atque bonis melius eſt, ma- ro peius.* αλλ' εςι τω οντι και το ανα- κεσθαι, και εκ των τεθνεωτων τες ζων- γιγνεσθαι, και τας των τεθνεωτων ψυ- ειναι, και μεν αγαθοις αμεινον ειναι, ͅκακοις κακιον. Iuſtinus lib. I. co- ad Græcos p. 20. *& Platonem & Ho- m illi, quae de reſurrectione eſt, inſti- ii fidem habuiſſe* adſerit. Gregorius :nus in diſputat. de anim. & reſurr. Macrina f. 205. *Quia noſtra philoſo- ılieni ſunt, in diverſis opinionibus alius ex parte de reſurrectione doctrinam atti- it, nec plane cum noſtris ſentientes nec ıs ab huiusmodi aberrantes.* Epipha- in ancor. commemorat, *gentes quaſ- conſueviſſe ad ſepulcra defunctorum ad- cibum & potum & ad edendum ac bi- m invitaſſe hac voce,* αναςα ο δεινα φα- ιαι πιθι και ευφρανθητι, *Heus tu ſur- ibe & laetare, ut indicarent exiſtimare quando mortuos revicturos & reſurre-* . Athenagoras in apolog. pro Chriſt. ıe: *Reſurrecturos quidem mortuos, non tantum aut nova perſuaſio eſt, ſed phi- is etiam multis adprobata.* Seneca e- XXXVI. *Deſinunt iſta, non pereunt, mors, quam pertimeſcimus, intermit- tam, non eripit. Veniet iterum, qui luce reponet, dies aequo animo debet rus exire, obſerva orbem rerum in ſe ntium. Æſtas abiit, ſed alter illam adducit, hyems occidit, referent illam nſes. Solem nox obruit, ſed ipſam ſta- 's abiget.* Coniungunt *exempla* reſu- ɔrum ab ipſis ethnicis celebrata & cre- quamvis pleraque ſint fabuloſa. Ca- ıis filium in vitam a Iove eſſe redu- autumant, tum etiam Pelopem, Alceſtem ab Hercule, ab Æſculapio multos, velut Hippolytum, qui dictus eſt Virbius, Glaucum Minois filium & Pollucem Tyndaridem. Plato Herum quemdam Pamphilium revixiſſe ait in extremo de republica. Plinius ipſe, qui reſurrectionem mortuorum ridet, in lucem rediiſſe tradit plurimos, inter quos numerandus Gabienus Cæſaris claſſiarius fortiſſimus. In bello Siculo a Sexto Pompeio captus, iuſſu eius inciſa cervice & vix cohærente iacuit in littore tota die. Deinde cum adveſperaviſſet, cum gemitu precibusque congregata multitudine petiit, uti Pompeius ad ſe veniret, aut aliquem ex caris mitteret, ſe enim ab inferis remiſſum, habereque quod nunciaret. Miſit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus dixit: *Inferis diis placere Pompeii cauſas & partes pias, proinde eventum futurum, quem optaret, hoc ſe nunciare iuſſum. Argumentum fore veritatis, quod peractis mandatis protinus exſpiraturus eſſet*, idque ita evenit. Philoſtratus lib. III. de vita, ſtudiis, peregrinationibus & moribus Apollonii Tyanæi ſcribit de illo Apollonio, qui tempore Neronis Romæ vixit, *quod puellam defunctam vitae reſtituerit*, quod Hierocli philoſopho occaſionem præbuit, ut Apollonium Chriſto æquipararet, quem peculiari ſcripto propterea confutavit Euſebius Cæſarienſis. Quod ſi vel maxime hæc ſint ficta & falſa, ſufficit tamen, quod ab ethnicis pro veris fuerint credita.

§. XLI. Sed hæc omnia nondum a nobis impetrare poſſunt, ut ſtatuamus, reſurrectionem mortuorum eſſe vel natura notam vel philoſophicis rationibus apodictice demonſtrari poſſe. Dicimus igitur 1) ο μυδρον και συγκεχυμενην, *confuſam aliquam implicitam & generalem*, non autem *diſtinctam, explicitam & ſpecialem* huius dogmatis notitiam & lumine naturæ

&

& ex adductis rationibus hauriri poſſe. 2) Adlata argumenta eſſe *probabilia*, non autem *neceſſaria; topica*, non *apodictica; veriſimilia*, non *cogentia*, quippe quæ multis labefactari poſſunt inſtantiis contrariis. 3) Rationes has pondus quoddam obtinere apud illos, quibus iam ante ex verbo revelato mortuorum reſurrectio cognita eſt ac credita; exigui vero vel etiam nullius plane momenti cenſeri ab illis, qui verbi lumine deſtituti ſolum rationis lumen vel potius tenebras in hiſce myſteriis ſequuntur. 4) Quæ apud gentiles de reſurrectione occurrunt, ſimilia duntaxat eſſe cum noſtris, non eadem, vel ſi eadem ſunt, ex converſatione cum populo Dei vel ex bibliorum Græcorum vet. teſt. lectione deſumta, qualia *κλιμματα* Clemens Alexandrinus in libris ſtrom. complura ex ethnicis adduxit. 5) Incertam quamdam de reſurrectione opinionem, non autem ſtabilem, immotam *και αμεταπτωτον γνωσιν*, multo minus ſalvificam fidem ex eiusmodi ratiocinationibus oriri poſſe. 6) Ea, quæ in verbo revelato de hoc articulo traduntur, eſſe omnibus philoſophicis demonſtrationibus certiora, nituntur enim Dei, qui eſt prima veritas, adſerentis auctoritate. Proinde eum, qui ob ſolam verbi divini adſertionem reſurrectionem credit, longe certius & perfectius illam credere, quam qui philoſophicis argumentis circa eam innititur. 7) Illuſtrationem aliquam huius articuli ex lumine naturæ & ſimilitudinibus peti poſſe exemplo Chriſti, Joh. XII. 24. & Pauli, 1 Cor, XV. 36. nequaquam vero firmam & immotam probationem.

§. XLII. Hanc ſententiam noſtram, quod ſcilicet mortuorum reſurrectio non cognoſcatur ex lumine naturæ, nec per philoſophica argumenta demonſtretur, probamus ſequentibus fundamentis: 1.) *A dogmatis huius conditione.* Doctrina de reſurrectione mortuorum eſt ſublimis fidei articulus ac myſterium humanæ rationis captum tranſcendens. Fide igitur amplectenda eſt, non autem philoſophicis demonſtrationibus hic innitendum. *η γαρ πισις* eſt *ελπιζομενων υποςασις πραγματων ου βλεπομενων ελεγχος*, Hebr. XI. 1. Ezechiel a Deo interrogatus, an exiſtimet, *arida iſta oſſa ſibi monſtrata eſſe revivi*[illegible]? ſubmiſſe & humiliter reſpondit: *Domine Deus tu noſti*, Ezech. XXXVII. 3. agnoſcit igitur articulum reſurrectionis adeo ſublimem eſſe, ut humani ingenii captum penitus tranſcendat. Non eſt quod obvertas, *eſſe etiam fidei articulum, quod ſit Deus, quod ſit iuſtus & bonus, quod ſcelerum vindex &c. idem tamen non ſolum ex lumine gratiae & ex verbo revelato, ſed etiam ex lumine naturae & creaturarum intuitu conſtare.* Eſt enim diſpar ratio. Quidam fidei articuli *natura quodammodo noti ſunt*, & ex rationibus naturalibus demonſtrari poſſunt, (quamvis eatenus, quatenus naturaliter ſciuntur ac demonſtrantur, non ſint proprie *πιςοι* ſed *γνωςοι*, non articuli fidei, ſed concluſiones rationis) quidam vero ſunt *purae fidei* ac *merae revelationis.* Ad priorem claſſem pertinent enumerata illa doctrinæ de Deo capita, ad poſteriorem vero articulus de reſurrectione mortuorum. Nam quod ſit Deus, quod idem ſit iuſtus ac bonus, illud ex intuitu opificii ab ipſo producti quadantenus cognoſci poteſt, ſed reſurrectionis cauſa & modus humanæ rationi penitus eſt incognitus, ac omnem vim naturæ tranſcendit. Reſuſcitatio mortuorum eſt tale opus Dei, cuius principia primo ac per ſe non ſunt nota in rerum natura. Reſpectu *formae*, quæ eſt coniunctio animæ cum corpore ſuſcitato, poteſt reſurrectio quodammodo naturalis dici, quia eſt ſecundum naturam

ɔminis, ut anima cum corpore con-
:ur, ſed ſi *cauſa efficiens* & *modus* con-
ıtur, ea prorſus ſunt ſupra naturam.
ĸ *articuli huius oppugnatione.* Athe-
ınt philoſophi acutiſſimi, ſed cum
ectionem mortuorum ab apoſtolo
:ari audirent; *deridebant eum*, Act.
32. Feſto præſidi eadem videbatur
ı, Act. XXVI. 24. Iuſtinus in orat.
ıtil. & Epiphanius in ancor. tradunt,
*ıs omnes & inprimis acutiſſimos reſur-
ıs articulo contradixiſſe.* Nec ſolum
ecclesiam, ſed etiam in ipſo viſibilis
æ conſortio externo tam in vet. quam
eſt. ſemper fuerunt, quibus hæc do-
abſurda & falſa fuit viſa, ut ex ſu-
·i *διηγησει* conſtare poteſt. Atqui ſi
ɔelle cum rationis dictamine & iudi-
ngrueret, unde foret contradictio &
ʒnatio? certe nulla alia de cauſa ar-
m in ſcripturis fundatiſſimum oppu-
ınt, quam quod cum ratione videre-
ıgnare ſemel mortuum in vitam ite-
ʻevocari. 3.) Ex *diſcipulorum Chri-
ıitatione.* Chriſti corpus non erat in
em ac pulverem redactum, nihilo
ı minus diſcipuli ægre adduci ac
aderi potuere, ut Chriſtum ex mor-
ʻere reſurrexiſſe crederent. Mulie-
le Chriſti reſurrectione teſtificantium
ɔ viſus ipſis fuit *ληρος*, Luc. XXIV.
.c Thomas in hæc prorumpit ver-
*Niſi videro veſtigium clavorum &c. non
m*, Ioh. XX. 25. quinimo cum Chri-
iam præſentem coram intueretur,
c tamen quidam *eorum dubitabant*,
h. XXVIII. 17. Quod ſi ergo illi,
n Chriſti ſchola inſtituti erant reſur-
ɔnem illius, quem Filium Dei eſſe
:ſſi fuerant, ductum rationis ſecuti
crediderunt, quid illis eveniet, qui
ticulo de noſtrorum corporum reſur-
one eamdem velut lucem ac ducem
untur? 4.) Ex *argumentorum contra-
riorum enumeratione.* Si remota verbi luce
ex ſolo atque unico rationis humanæ iudi-
cio de mortuorum reſurrectione diſcepte-
tur, maiorem ſpeciem & efficaciam apud
philoſophum gentilem obtinebunt argu-
menta, quæ reſurrectionem impugnant,
quam quæ eamdem confirmant. *Quod ſe-
mel interiit, idem numero nunquam redire*,
naturæ eſt decretum, *οσων δ᾽ ουσια φθαρτη,
αναγκη τω ειδει, αριθμω δε μη ανακαμπτειν*,
ait magnus ille in philoſophia dictator A-
riſtoteles lib. II. de gener. & corrupt. t. 70.
*Quorum corruptibilis eſt ſubſtantia, neceſſe
eſt ſpecie, numero autem non reverti.* Ratio
eſt manifeſta, *quod enim ſemel interiit, for-
mam amiſit, cum compoſiti deſtructio ſit for-
mae prioris expulſio.* At quando corpora
noſtra putreſcunt & in cinerem redigun-
tur, priſtina eorum forma perit. Ergo
non poteſt idem numero corpus in reſur-
rectione reſtitui. Quod enim idem nu-
mero eſſe debet, illius formam nunquam
oportet eſſe annihilatam, quia ſi denuo
forma producatur de novo, tum non eſt
numero eadem, ſed tantum ſpecie, anni-
hilatum enim eſſe & tamen poſt novam
productionem numero idem eſſe, *αντιφα-
τικως* ſibi opponuntur. Præterea identi-
tas effectus numerica dependet ex iiſdem
numero, cauſis & circumſtantiis, quæ ſi
varientur, ipſa quoque effectus identitas
tollitur. Idem enim numero non eſt, quod
ab alio agente, ex alia materia, alio tem-
pore & loco producitur. Iam vero in cor-
porum reſuſcitatione talis cauſarum & cir-
cumſtantiarum variatio continget; revo-
cabuntur enim corpora in vitam imme-
diate a Deo, cum prius mediante paren-
tum generatione ſint producta; forma-
buntur ex terræ pulvere, cum prius for-
mata fuerint ex ſemine; reſuſcitabuntur in
fine ſeculi, cum prius nata fuerint in hac
vita; formabuntur in cavernis terræ, cum
formata prius fuerint in utero materno.

Vide uberiorem horum philoſophicorum argumentorum ex naturæ principiis *ἐξήγησιν* apud Meiſnerum part. I. ſobr. phil. ſect. IV. cap. 9. quæſt. 5. & Helvicum in epiſagm. diſp. Urgent denique *multa abſurda*, quæ ex articulo reſurrectionis conſequuntur, ſi rationi iudicium de eo committere velimus. Ea vero præſtat ſilentio involvere, cum cuivis extra verbi regulam hoc dogma conſideranti promte occurrant, quam ſpecioſe eadem proponere atque urgere. 5.) Ex *rationum productarum conſiderationе.* Qui revelato verbo deſtituitur, vel eidem fidem habere recuſat, non poterit rationibus illis philoſophicis, quæ pro adſtruenda mortuorum reſurrectione in medium adductæ ſunt, ad perſuadendum cogi & convinci. Ad primam reſpondebit, creationem ex nihilo non eſſe ex lumine naturæ notam, ſed vel mundum eſſe Deo coæternum, vel ex materia Deo coæterna productum, ac ſi vel maxime concedatur, in tempore ex nihilo productum eſſe, nondum tamen ex creatione inferri poſſe corporum humanorum reſuſcitationem, cum creatio ſit omnibus omnino creaturis communis, reſuſcitatio autem corpora duntaxat hominum reſpiciat, cum creationem factam eſſe iamdum conſtet, reſuſcitationem autem futuram nullo efficaci argumento demonſtretur. Ad ſecundam reſpondebit, ut aliquid fiat naturaliter, non ſufficere, ut illud ſit in adpetitu, niſi etiam ſit in poteſtate, reſurrectionem autem non ſubdi potentiæ naturali. Si ad divinam potentiam recurrere velimus, reſpondebit, contradictionem involvere, quod idem numero corpus poſt antegreſſam deſtructionem in reſurrectione ſit rediturum, iam vero, quæ contradictionem includunt, ea non eſſe divinæ potentiæ obiecta. Sane quidam exiſtimant, ad identitatem partium eſſentialium in reſuſcitatis adſtruendam & contradictionem adparentem removendam ſufficere, quod *materia* ſecundum philoſophum *non ſit quid neque quale neque quantum*, id eſt, quod nulla prorſus actualitas ad intrinſecam eius naturam pertineat, ex quo effici putant, non niſi a forma illius vel diverſitatem vel identitatem pendere, ac proinde, quemadmodum in nutritione poſt converſionem alimenti idem numero eſt animal, quod erat ante, quia ſcilicet in nutritione materia non accipit novam formam, ſicut fit in generatione, ſed alimentum adſumtum eſt ſub ea forma, quæ prius exſtitit: ita quoque in reſurrectione, etiamſi alia adſumatur materia, non tamen alium ab eo, qui prius exſtitit, hominem reſurgere, quippe eadem manente forma materiam illam informante & actuante. Sed regeret philoſophus, *ad numericam compoſiti identitatem & formam & materiam numero eamdem ac determinatam requiri, nec poſſe dici idem numero totum ſeu compoſitum, niſi partes eſſentiales ſint numero eaedem, cum quae materia differant, etiam numero differant.* Itemque *inter nutritionem & reſuſcitationem eſſe rationem longe diſparem, cum in illa novum materiae incrementum accedat, in hac vero non minus quam in prima generatione ipſa materiae οὐσία de novo exiſtat, ac proinde terminus nutritionis ſit nova materiae quantitas, terminus reſuſcitationis materiae ſubſtantia.* Ad tertiam reſpondebit, ad divinam providentiam & iuſtitiam defendendam ſufficere, quod pii teſtimonio conſcientiæ in adverſis fruuntur, impii vero internis furiis torquentur, ac ſi vel maxime poſt mortem quidpiam ſuperſtes manere ſtatuatur, animæ præmia & pœnas diſtribui; animam eſſe hominem, non autem corpus; animæ in compoſito actiones virtutum & vitiorum competere, corpus eſſe duntaxat eius inſtrumentum, quippe quod per ſe & in ſe ſenſu ac motu deſtitutum. Sic inſtrumentis architecti pro ex-

ſtructione domus nullum rependitur præmium. Ad quartam reſpondebit, univerſi complementum continua generationis novorum individuorum ſucceſſione conſtare, vel etiam una cum toto univerſo etiam corpora humana in nihilum eſſe redigenda. Ad quintam & ſextam reſpondebit, dubium adhuc & incertum eſſe, an anima ſit immortalis, & an homo ad immortalitatem fuerit conditus. Oſtendimus enim ſuperius, ne quidem animæ immortalitatem extra verbi lucem ſcientifice demonſtrari poſſe. Quidam rationem quintam ſic diluunt: Quod eſt contra naturam, perpetuum non eſt, ſcilicet quando principia reſtitutionis eius in rerum natura ſuperſunt. At ſi funditus ablata fuerint, reſtitutionem exſpectandam non eſſe. Sic cæſa arbor inſtauratur, ſi radices fuerint ſuperſtites: ſed ſi illæ penitus fuerint exſtirpatæ, perpetua erit exciſio. Quia ergo (inquiunt) anima a corpore ſeparata ſcit principia copulationis non exſtare in natura, ideo eius deſiderio non adficitur, cum electio voluntatis ad impoſſibilia minime feratur. Teſtimoniis gentilium opponet alia ſexcenta, quæ reſurrectionem penitus evertunt. Conſtat enim ex patribus, pleroſque gentiles reſurrectionem non ſolum negaſſe, ſed etiam *profanitatis ſuae teſtimonia in ſepulcrorum inſcriptionibus exſtare voluiſſe*, cuius rei exempla adducit Camerarius part. I. ſucciſ. oper. cap. 97. *Ut carnis reſtitutio negetur, de una omnium philoſophorum ſchola ſumitur*, ait Tertullianus de præſcript. cap. 7. 6.) Ex *patrum teſtificatione*. Athanaſius in libro de incarnat. verbi eiusque corporali ad nos adventu inquit, *Graecis nulla rationis in mentem venire potuiſſe, quod corpus poſt mortem denuo exiſtat.* Lactantius lib. VII. div. inſtit. cap. 23. *Nemo quaerat a nobis, quemadmodum fieri poſſit;* (reſurrectio) *neque enim divinorum operum poteſt reddi ratio; ſed ſi a principio Deus hominem neſcio quo inenarrabili modo inſtituit, credamus ab eodem reſtitui veterem poſſe, qui novum fecit.* Auguſtinus in enarr. Pſalm. LXXXVIII. *In nulla re ſic contradicitur fidei chriſtianae, quam in reſurrectione carnis.* Gregorius homil. XX. in Ezech. poſtquam de reſurrectione multa dixiſſet, tandem ſic concludit: *Divinae virtutis myſteria, quae comprehendi non poſſunt, non intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide veneranda, quia quidquid ratione hominis comprehendi poteſt, mirum iam eſſe non poteſt, ſed ſola eſt in miraculis ratio potentia facientis.* Theophylactus in Philip. III. reſurrectionem *ex ſola fide probari* agnoſcit. Confer ea, quæ in principio huius tractatus §. 1. ſunt adlata. Atque hæc de τω οτι, quod ſcilicet certo futura ſit univerſalis omnium hominum reſurrectio, & quibus argumentis ea demonſtrari poſſit, dicta ſufficiant, reſtat, ut ad cauſas eiusdem explicandas deſcendamus.

CONSPECTVS
LOCORVM,
CAPITVM, SECTIONVM ET RELIQVORVM CONTENTORVM, IN TOMO HOC XVIII. OCCVRRENTIVM.

Loci XXVII.
DE MORTE.

CAPVT VIII.
SECTIO IV.
de ſomno animarum ſeparatarum.

De ſomno animarum a corpore ſeparatarum
I. Recenſentur opiniones *veterum*
  1) ex patribus *graecis*. §. CCXCIII.
  2) ex patribus *latinis*. §. CCXCIV. CCXCV. de quibus obſervationes quaedam generales adiiciuntur. §. CCXCVI.
II. Proponitur ſententia *ſacrae ſcripturae*
  A) de ſtatu animarum *beatarum* in coelo.
    1) generatim. §. CCXCVII.
    2) ſpeciatim
      α) ex *veteri* teſtamento. §. CCXCVIII.
      β) ex *novo* teſtamento. §. CCXCIX. cumprimis ex *Apocalypſi Iohannea*. §. CCC. Hinc
        a) Formantur variae *rationes* contra animarum dormitionem. §. CCCI. quibus
        b) Adduntur dicta *veterum* eccleſiae doctorum. §. CCCII.
  B) de ſtatu animarum *impiarum*. §. CCCIII.
III. Profertur *antitheſis pſychopannychitarum*, quorum
  A) *praecipui* nominantur, §. CCCIV. CCCV.
  B) *argumenta* ſolvuntur, deſumta
    1) ex ſacris literis. § CCCVI.
    2) ex rationibus. §. CCCVII.
      a) ab animae natura.
      b) a conſequente abſurdo.
      c) a Chriſti exemplo.
      d) ab animae & corporis conſortio.
      e) a collatione cum daemonum ſupplicio.
      f) ab animarum ſanctarum deſiderio.
  C) Adiicitur aliquid de *gloria* ſanctorum in die iudicii *complenda*. §. CCCVIII.

SECTIO V.
de ſanctis defunctis, eorumque cognitione.

Quaeſtio: an *ſanctorum defunctorum* animae *in particulari* cognoſcant ea, quae in his terris geruntur?
I. Proponitur, certis finita *diſtinctionibus*. §. CCCIX.
II. *Negatur*, duplici argumento.
  A) *prius* procedit ex *hypotheſi adfirmante*, quia *Deo ſoli* laus omniſcientiae in ſ. ſ. tribuitur. §. CCCX. CCCXI.
  B) *poſterius*, ex *hypotheſi negante*. §. CCCXII. CCCXIII.

CCCXIII. ubi repelluntur exceptiones *Bellarmini*
1) ex *Iob.* XIV. & *Eccl.* IX. §. CCCXIV.
2) ex *Eſ.* LXIII. §. CCCXV. CCCXVI.
3) ex 2 *Reg.* XXII. &c. §. CCCXVII-CCCXX.
III. Confutatur antitheſis *pontificiorum*.
A) in *genere*. §. CCCXXI.
B) in *ſpecie*, pro quatuor diverſis, quas fovent, opinionibus
1) de *relatione* per *angelos*. §. CCCXXII.
2) de *æqualitate cum angelis* in celeritate naturæ. §. CCCXXIII.
3) de *ſpeculo divinæ eſſentiæ*, in quo ſancti omnia intueantur. §. CCCXXIV. Subruuntur huius ſententiæ fundamenta petita
α) a divinæ bonitatis oſtenſione. §. CCCXXV.
β) a Dei viſione. §. CCCXXVI.
γ) a Chriſti glorificatione. §. CCCXXVII.
4) de *revelatione divina*. §. CCCXXVIII. quæ, fruſtra quidem, ſtabiliri ſolet argumentis
α) a minori ad maius. §. CCCXXIX. CCCXXX.
β) a comparatione cum ſtatu damnatorum. §. CCCXXXI.
γ) a ſimili. §. CCCXXXII.

SECTIO VI.

an ſancti defuncti ſint omnipraeſentes?

I. Senſus & *ſtatus* huius *quæſtionis* explicatur. §. CCCXXXIII.
II. *Negativa* probatur,
A) ex *hypotheſi adfirmante*, §. CCCXXXIV. CCCXXXV.
B) ex *hypotheſi negante*. §. CCCXXXVI-CCCXXXVIII.
III. Argumenta ſubvertuntur, *pro ſanctorum omnipræſentia* proferri ſolita
A) ex dictis *ſacræ ſcripturæ*.
1) *Sap.* III. 1. §. CCCXXXIX.
2) *Apoc.* XI. 17. §. CCCXL.
3) *Apoc.* XIV. 4. §. CCCXLI.
B) ex *ratione*. §. CCCXLII.
C) ab *exemplis*. §. CCCXLIII.

SECTIO VII.

an ſancti ſint omnipotentes?

I. *Pontificios adfirmantem* fovere ſententiam, oſtenditur
A) ex ipſorum ſcriptis. §. CCCXLIV.
B) ex praxi.
Bellarmini ſtrophæ. §. CCCXLV.
II) Argumenta proferuntur *contra ſanctorum omnipotentiam*, ex eo, quod ſcriptura ſacra
A) *ſoli Deo* omnipotentiam tribuit,
B) *nuſpiam* vero *ſanctis* defunctis. §. CCCXLVI.
III. Retunduntur pontificiorum *exceptiones:*
A) ſanctos virtutem opitulandi habere *a Deo*. §. CCCXLVII.
B) ſanctos *Dei* eſſe *organa*. §. CCCXLVIII.

SECTIO VIII.

an ſancti ſint datores beneficiorum, tam ſpiritualium, quam corporalium?

Adfirmans pontificiorum ſententia
I. Explicatur ex ipſorum
A) praxi.
B) verbis. §. CCCXLVIII.
II) Confutatur, §. CCCXLIX.
ſolutis *Bellarmini* exceptionibus. §. CCCL. CCCLII.

SECTIO IX.

an ſancti defuncti ſint praeſides rerum humanarum, ſpeciatim eccleſiae militantis?

I. Teſtimonia *pontificiorum* pro *ſententia adfirmante* adducuntur §. CCCLIII.
II. *Negativa* demonſtratur §. CCCLIV.
 A) ex ſcripturæ ſilentio.
 B) ex naturæ divinæ eminentia.
 C) ex officio Chriſti regio.
 D) ex ipſa adverſariorum hypotheſi.
 E) ex gubernationis requiſito.
 F) ex abſurdo.
III. Argumenta *contraria* ad examen revocantur, petita
 A) ex ſacris literis.
  1) *Pſalm.* XLV. §. CCCLV.
  2) *Pſalm.* CXLIX. 5. §. CCCLVI.
  3) *Matth.* XXIV. 46. §. CCCLVII.
  4) *Apocal.* I. 6. §. CCCLVIII.
  5) *Apocal.* II. 26. §. CCCLIX.
  6) *Apocal.* III. 12. §. CCCLX.
  7) *Apocal.* III. 21. §. CCCLXI.
 B) ex rationibus. §. CCCLXII.
 C) ex comparatione gloriæ ſanctorum cum *poteſtate regia.* §. CCCLXIII.
 D) ex analogia miniſteriorum, quibus *angeli* funguntur. §. CCCLXIV.

SECTIO X.

an ſpes ac fiducia noſtra in ſanctos defunctos ferri debeat?

I. *Pontificios* ita ſtatuere, oſtenditur §. CCCLXV.
II. *Negativa* quæſtionis pars *demonſtratur.* §. CCCLXVI.
III. *Adfirmans* pontificiorum *refellitur*, nixa argumentis
 A) ex *Iob.* V. 44. §. CCCLXVII.
 B) ex *Philem.* 4. §. CCCLXVIII.
 C) a pari ſpe in *medicinis* collocata. §. CCCLXIX.

SECTIO XI.

an ſancti ſint invocandi?

I. *Status quaeſtionis* explicatur
 A) quoad *ſubiectum*, §. CCCLXX. CCCLXXI.
 B) quoad *prædicatum*, ubi notatur, quæri
  1) non de ſanctis *honorandis*, §. CCCLXXII. CCCLXXIII.
  2) non de interceſſione ſanctorum *in genere* pro nobis facta. §. CCCLXXIV.
  3) non de *nuda* ſanctorum *nominatione.* §. CCCLXXV.
  4) non de *nuda* ſanctorum *prædicatione.* §. CCCLXXVI.
  5) non de *nuda* ſanctorum *compellatione.* §. CCCLXXVII.
  6) non de cœleſti ſanctorum *gloria.* §. CCCLXXVIII.
II. Argumenta proponuntur *contra ſanctorum invocationem*, quæ ſunt:
 A) conditio *Dei*, cui uni debetur cultus religioſæ invocationis. §. CCCLXXIX.
 Repelluntur *exceptiones Bellarmini*,
  1) diſtinguendum eſſe inter λατρείαν & δουλείαν. §. CCCLXXX. CCCLXXXI.
  2) dictum *Moſaicum*, *Deut.* VI. de *ſervitute*, Deo debita intelligendum. §. CCCLXXXII.
  3) *gentilium* duntaxat *Deorum* & *Satanæ* invocationem prohiberi. §. CCCLXXXIII.
  4) ſanctos invocari, non ut bonorum largitores, ſed ut *interceſſores.* §. CCCLXXXIV.
  5) ſanctos invocari, *amicorum Dei* nomine.
 B) Conditio *Chriſti*, utpote *unici mediatoris* & interceſſoris noſtri. §. CCCLXXXV.
 quod argumentum firmatur adverſus *Bellarmini* exceptiones
  1) ſanctos non eſſe *immediatos* Dei interceſſores. §. CCCLXXXVI.
  2) ſanctos invocari, ut *noſtras preces fulciant.* §. CCCLXXXVII.
  3) *viventium* interceſſionem peti poſſe. §. CCCLXXXVIII.

4) Chri-

4) Chriſtum *manere* ſolum mediatorem Dei & hominum. §. CCCLXXXIX.

C) Conditio *ſanctorum*; nam

1) non ſunt *omniſcii*, §. CCCXC - CCCXCII.

2) non ſunt *omnipræſentes*. §. CCCXCIII. CCCXCIV.

3) non ſunt *omnipotentes*. §. CCCXCV.

4) non ſunt *largitores bonorum*. §. CCCXCVI.

5) non ſunt *præſides rerum humanarum*. §. CCCXCVII.

6) non ſunt *cum ſpe & fiducia* compellandi. §. CCCXCVIII. CCCXCIX.

7) *ipſi repudiant* honorem *religioſæ* invocationis. §. CCCC - CCCCV.

8) non præferendi ſunt *angelis*. §. CCCCVI. CCCCVII.

9) ſunt *creaturæ*. §. CCCCVIII.

D) Conditio *veræ & Deo gratæ invocationis*. Sanctorum enim invocatio

1) deſtituitur divino *mandato*. §. CCCCIX. CCCCX.

2) deſtituitur *promiſſione*. §. CCCCXI.

3) deſtituitur *probatis exemplis*. §. CCCCXII.

4) non congruit cum forma invocationis, a *Chriſto* præſcripta. §. CCCCXIII- CCCCXVI.

5) non certa eſt de *eo*, *quem* invocat. §. CCCCXVII - CCCCXIX.

6) non caret *ſuperſtitione*. §. CCCCXX- CCCCXXII.

7) non eſt eccleſiæ *utriusque teſtamenti* communis. §. CCCCXXIII. CCCCXXIV.

8) deſtituitur conſenſu *eccleſiæ primitivæ*; hoc probatur

α) ex ipſa *pontificiorum* confeſſione. §. CCCCXXV.

β) ex *patrum* doctrina & teſtimoniis, quibus docent,

a) *ſanctos* eſſe non invocandos. §. CCCCXXVI.

b) *angelos* non eſſe invocandos. § CCCCXXVII.

c) *ſolum Deum* eſſe invocandum. §. CCCCXXVIII.

d) a *ſolo Deo* opem & gratiam petendam. §. CCCCXXIX.

e) *ſolum Chriſtum* eſſe mediatorem. §. CCCCXXX.

f) *immediatum* piis acceſſum patere ad Deum & Chriſtum. §. CCCCXXXI.

γ) ex dogmatis huius *origine*. §. CCCCXXXII.

E) Additur *pontificiorum* quorundam *confeſſio*, qui parum ipſi tribuunt religioſæ ſanctorum invocationi. §. CCCCXXXIII.

III. Profertur *antitheſis pontificiorum*, quorum

A) ſententia ipſa explicatur, detectis, quibus uti ſolent, ſuffugiis. §. CCCCXXXIV. CCCCXXXV.

B) *Fulcra pro cultu ſanctorum religioſo* adhibita ſubruuntur, ſunt iſta

1) *Bellarmini*, qui evincere conatur,

α) angelis, ſanctisque hominibus *deberi cultum religioſum*;

a) ex *Pſalm*. XCVIII. §. CCCCXXXVI.

b) ab exemplis adorationis religioſæ angelis exhibitæ, Gen. XVII. Num. XXII. Ioſ. V. §. CCCCXXXVII.

c) ab exemplis cultus erga ſanctos *viventes*. §. CCCCXXXVIII.

d) ex dictis *patrum*. §. CCCCXXXIX.

e) ex ſignis externis. §. CCCCXL.

f) ex accuſatione gentilium.

g) ex ratione.

β) ſanctos *pro nobis orare*, §. CCCCXLI.

a) in *genere*,

א) ſecundum dicta *ſcripturæ ſacræ*

1) *Ier*. XV. §. CCCCXLII.

2) 2. *Maccab*. XV. §. CCCCXLIII.

3) *Apocal*. V. §. CCCCXLIV.

4) 2. *Petr*. I. §. CCCCXLV.

5) *Luc*. XVI. §. CCCCXLVI.

6) *Apoc*. VI §. CCCCXLVII. CCCCXLVIII.

ב) ſecundum communionem *eccleſiæ militantis* cum *triumphante*. §. CCCCXLIX.

b) in *particulari*, pro *viventibus*, quod adſeritur

א) ex pari *angelorum* pro nobis cura. §. CCCCL.

ב) ex *muniis* ſanctorum. §. CCCCLI.

γ) ſanctos *pie atque utiliter* invocari; & ſpeciatim

a) *angelos*,

ex teſtimoniis *ſacræ ſcripturæ* ſequentibus:

1) *Gen*.

1) *Gen.* XLVIII. §. CCCCLI.
2) *Iob.* V. §. CCCCLII.
3) *Iob.* XIX. §. CCCCLIII.
4) *Iob.* XXXIII. §. CCCCLIV.

b) *defunctos ſanctos*,
1) ex oratione *moſaica*, *Exod.* XXII. §. CCCCLV.
2) ex compellatione *viventium*. §. CCCCLVI.
3) ex *conciliis*. §. CCCCLVII.
4) ex *patribus*. §. CCCCLVIII.
5) ex *miraculis*. §. CCCCLIX.

2) ex teſtimoniis *aliorum pontificiorum*.
1) *Gen.* XVIII. & XIX. §. CCCCLX.
2) *Gen.* XLVIII. 16. §. CCCCLXI.
3) *Pſalm.* XXXII. 6. §. CCCCLXII.
4) *Pſalm.* CXXI. 1. §. CCCCLXIII.
5) *Pſalm.* CXXXV. 14. §. CCCCLXIV.
6) *Pſalm.* CXXXIX. 17. §. CCCCLXV.
7) *Oſeae* XII. 4. §. CCCCLXVI.
8) *Baruch.* III. 4. §. CCCCLXVII.
9) *Sirac.* XXXIX. 17. §. CCCCLXVIII.
10) *Matth.* VIII. 8. Luc. VII. 3. §. CCCCLXIX.
11) *Matth.* XV. 23. §. CCCCLXX.
12) *Matth.* XXVII. 46. §. CCCCLXXI.
13) *Luc.* X. 16. §. CCCCLXXII.
14) *Ioh.* XII. 26. §. CCCCLXXIII.
15) *Act.* XXVII. 23. §. CCCCLXXIV.
16) 2 *Petr.* I. 4. §. CCCCLXXV.
17) *Apoc.* I. 4. §. CCCCLXXVI.
18) *Apoc.* VIII. 3. §. CCCCLXXVII.

His variæ adduntur *rationes*. §. CCCCLXXVIII.

IV. *Quaeſtio* ſubiicitur, an *pontifici Romano* competat poteſtas *canonizandi ſanctos*? §. CCCCLXXIX. CCCCLXXX.

CAPVT IX.

de contrariis mortis.

Pugnantia mortis breviter indicantur §. CCCCLXXXI.

CAPVT X.

de uſu huius loci.

Uſus huius loci eſt
I) *theoreticus*. §. CCCCLXXXII.
II) *practicus*; isque
A) *exhortatorius*.
1) incitamentum efficax ad *bonum* faciendum. §. CCCCLXXXIII.
2) *αντιφαρμακον* ſalutare, adverſus *peccandi libidinem*. §. CCCCLXXXIV.

B) *conſolatorius*; qui exponitur
α) *generatim*. §. CCCCLXXXIV. CCCCLXXXV.
β) *ſigillatim* per *decem* capita conſolationum theologicarum, morti opponendarum. §. CCCCLXXXVI.

CAPVT XI.

de definitione mortis.

Mortis hæc traditur definitio: Eſt *ſeparatio animae a corpore, pœnae loco hominibus impoſita, ut magnitudo irae divinae adverſus peccatum eo luculentius conſpiciatur*. §. CCCCLXXXVII.

Subiunguntur *meditationes* quædam ac *preces piorum*, ſub ipſum vitæ exitum ad Deum fuſæ:
1) *Iacobi patriarchae*.
2) *Chriſti* in cruce.

3) Ste-

3) *Stephani.*
4) *Dionyſii.*
5) *Polycarpi.*
6) *Cypriani.*
7) *Martini* epiſcopi.
8) *Ambroſii mediolanenſis.*
9) *Bernhardi.*
10) *Anshelmi.*
11) præpoſiti cuiusdam *Afran.*
12) *Martini Lutheri.*
13) *Philippi Melanchtonis.*
14) *Iulii Caeſaris Scaligeri.*
15) *Ioannis Alberti,* ducis *megapolitani.*
16) alia precatio morituri.
17) *epiſtola conſolatoria* ad amicum, letaliter ægrotantem.

CONSPECTVS SVPPLEMENTI

de exilio mortis Leibnitiano, ſeu duplici animorum corpore, craſſo uno, quod deponitur in morte, ſubtili altero, quod anima poſt mortem ſecum vehere dicitur.

I. Præmittitur brevis tractatio huius quæſtionis *hiſtorica* atque *literaria.*

1) *Initia* eius ex antiquitate perquiruntur, & *pythagoraeorum* præcipue ac *platonicorum* hac de re ſententia exponitur. §. I - III.

2) *Veterum* quorundam *eccleſiae doctorum* enunciationes declarantur. §. IV.

3) *Recentiores* ſententiæ *Leibnitianae* fautores atque oppugnatores recenſentur. §. V.

II. Formato *quaeſtionis ſtatu*, §. VI. conſiderantur *argumenta* ſententiæ *adfirmantis*, uſitata

1) *Veteribus.* §. VII.

A) Quod *nulla* natura, præter Deum, materia vacet.

B) Quod vinculum cum corpore faciat ad naturæ humanæ *perfectionem.*

C) Quod ſpeciatim *angeli* corporibus propriis veſtiti ſint.

D) Quod *ſpectrorum* viſa adiunctum defunctis corpus arguant. §. VIII.

E) Quod *vitae futurae* conditio adiunctum animæ corpus requirat. §. IX.

2) *Recentioribus*, eaque

A) *Philoſophica*

α) ex *animi natura*, eiusque

a) limitibus, §. X.

b) actibus, §. XI.

β) ex *convenientia*,

a) cum finibus divinis, §. XII.

b) cum perfectione hominis,

c) cum futuræ vitæ ſtatu,

B) ex *analogia.* §. XIII. Hanc efficere dicitur

a) arctiſſimum animi cum corpore vinculum in *hac vita.*

b) *initium* machinæ corporeæ.

c) *transformatio* aliorum animantium.

Quid in poſterioribus hiſce argumentis *deſideretur*, declarat §. XIV.

A) *Theologica*, e ſacris literis hauſta, & quidem

α) e declaratione *Pauli*

1 *Cor.* XV. 36. ſeq. §. XV.

2 *Cor.* V. 1 - 6. §. XVI. XVII.

β) ab *exemplis*, ſocietatem, vel vehiculum externum defunctorum indicantibus, ut

a) divitis & Lazari. Luc. XVI. §. XVIII.

b) latronis, cui pars in paradiſo promiſſa. Luc. XXIII.

c) animarum ſub altari clamantium. Apoc. VI.

d) Chriſti ipſius. Luc. XXIV.

e) Samuelis.

f) Moſis & Eliæ.

γ) ab *uſu vocis* πνευμα

a) 1 *Petr.* III. 18. 19. §. XIX.

b) *Rom.* VIII. 11.

c) 2 *Cor.* I. 22. *Eph.* I. 13. IV. 30.

d) 1 *Theſſ.* V. 23. *Ebr.* IV. 12.

δ) ab *hominis formatione*,

a) Pſ. CXXXIX. 16.

b) *Gen.* II. 7.

C) *Conſectaria*; ſententiam adfirmantem *commendantia*, §. XX. quoad

α) *mortis* faciem.

β) *terminum vitae*.

γ) ſtatum *poſt mortem*.

δ) errorem *pſychopannitarum*.

ε) *reſurrectionem* corporis.

III. His opponuntur rationes quædam *contrariæ*, quæ deſumi ſolent a *periculoſis* opinionis illius *conſecutionibus*. §. XXI. cum adverſari videantur

1) *peccati pœnae*, a Deo in morte naturali hominibus irrogatæ.

2) doctrinæ de reſurrectione corporis *eiuſdem*.

3) *conſtitutioni hominis*.

4) naturæ animi *incorporeae*.

IV. Subiungitur *epicriſis* de univerſæ quæſtionis

1) momento.

2) argumentis. §. XXII.

* * *

LOCVS XXVIII.

DE MORTVORVM RESVRRECTIONE.

PROOEMIVM.

Præmittitur doctrinæ de reſurrectione mortuorum *commendatio*; quod ſit

1) myſterium natura ignotum.

2) fons conſolationis.

3) pietatis incitamentum.

4) proprium eccleſiæ κειμηλιον. §. I.

CAP. I.

de onomatologia.

Explicatur reſurrectionis

I. Ετυμολογια. §. II.

II. Ομωνυμια. §. III.

III. Συνωνυμια. §. IV. cui adduntur periphraſes & encomia *veterum*. §. V.

CAP. II.

an ſit reſurrectio mortuorum.

I. Recenſentur quidam ex *veteribus*, qui argumentum hoc ex profeſſo ſcriptis tractarunt, nimirum *Athenagoras. Origenes. Epiphanius. Cyrillus. Gregorius Nyſſ. Hieronymus. Ambroſius. Theodoretus. Proſper. Damaſcenus.* aliique, ſimulque argumentationis, qua uſi ſunt, ratio exponitur.

II. *Ordo* præſentis tractationis enarratur, §. VII. ſecundum quem

A) *Adfirmans* ſententia *demonſtratur*; nixa tum *fundamento* generali, tum *argumentis* quibusdam ſingularibus.

1) *Fundamentum* reſurrectionis, vi ſacræ ſcripturæ eſt

α) *Voluntas* Dei. Hoc probatur

a) ex *vet. teſtamento*

א) ex *Moſe*.

1) *Gen.* III. 15. §. VIII.
2) *Gen.* IV. 10.
3) *Gen.* IX. 5.
4) *Gen.* XII. 3. XVII. 18.
5) *Exod.* III. 6. 15.
6) *Num.* XXIV. 5.
7) *Deut.* XXXIII. 6.

ב) ex *Iobo*. §. IX.

1) *cap.* XIX. 26.
2) *cap.* XIII. 15.
3) *cap.* XIV. 15.
4) *cap.* XVII. 14.
5) *cap.* XIX. 25. ſeq.

repreſſis argumentis, quæ in *contrarium* proferuntur. §. X.

ג) ex *pſalmis*. §. XI.

ד) ex *proverbiis*. §. XII.

ה) ex *prophetis*. §. XIII.

1) 1 *Sam.* II. 6.
2) *Eſa.* XXV. 7.
3) *Eſa.* XXVI. 19.
4) *Eſa.* XXXV. 10.
5) *Eſa.* XXXVIII. 15.
6) *Eſa.* LXVI. 1.
7) *Ierem.* XXXI. 15 17.
8) *Ezech.* XXXVII. 1.
9) *Dan.* XII. 2.
10) *Oſe.* VI. 2.
11) *Oſe.* XIII. 14.
12) *Sophon.* III 8.
13) *Malach.* IV. 2.

ו) ex *libris apocryphis*. §. XIV.

b) ex *novo teſtamento*.

א) ex *evangeliſtis*. §. XV.

ב) ex *apoſtolorum* ſcriptis. §. XVI.

β) *potentia* Dei. §. XVII.

2) *Argumenta*, fidem reſurrectionis *confirmantia* ſunt

α) *primaria*, e ſacris literis petita.

β) *ſecundaria*, atque illuſtrantia. Sequuntur autem hoc ordine:

a) *reſurrectio* Chriſti. §. XVIII. ratio connexionis in argumento *apoſtolico* 1 *Cor.* XV. ſigillatim expenditur. §. XIX.
b) *iuſtitiae divinae* adminiſtratio. §. XX.
c) *corporum* humanorum conditio. §. XXI.
d) *analogica operum divinorum* collatio. §. XXII.
e) *finis*, ad quem homo conditus eſt, conſideratio. §. XXIII.
f) coniunctio cum *Chriſto*. §. XXIV.
g) *ſacramentorum* participatio. §. XXV.
h) *abſurdorum* conſecutio. §. XXVI.
i) *exemplorum* collatio. §. XXVII. XXVIII.
k) *typorum* & ſimilium præfiguratio. §. XXIX.

א) ex *ſacra ſcriptura*.

ב) ex *natura*. §. XXX.

1) ex corporibus *cœleſtibus*.
2) ex creaturis *ſublunaribus*. §. XXXI.

aa) vegetabilibus.
bb) ſentientibus. §. XXXII. XXXIII.

cc) ipſo homine. §. XXXIV. conſideratis

אא) iis, quae *ſunt in* homine.

בב) iis, quae *fiunt ab* homine, ſive inventis atque artibus. §. XXXV.

B) Excutitur *antitheſis* eorum, qui negant reſurrectionem

1) *extra eccleſiam.* §. XXXVI.

2) *in eccleſia.* §. XXXVIII. *confutatis*, quibus uti ſolent, argumentis, cum

α) ſequentia *ſcripturae dicta* in rem ſuam vertunt; §. XXXVIII.

a) *Iob.* XIV. 12.
b) *Pſalm.* I. 5.
c) *Pſalm.* XXXVIII. 39.
d) *Pſalm.* LXXXVIII. 6.
e) *Pſalm.* CXV. 16.
f) *Eſa.* XXVI. 14.
g) *Eſa.* XLIII. 17.
h) *Ier.* LI. 39.
i) *Sap.* XVI. 14.
k) *Matth.* XXII. 24.

β) *ratiocinationes* alias adhibent, ab interitu, ſive diſſolutione atque diſſipatione corporum humanorum deſumtas. §. XXXIX.

C) *Quaeſtio* ſubiicitur:

An reſurrectio mortuorum lumine naturae inveſtigari, ac philoſophicis rationibus demonſtrari poſſit? §. XL.

Expenſis rationibus potioribus, quibus aliqui adducuntur, ut *adfirmantem* teneant ſententiam, §. XL.

negativa quoad *diſtinctam certamque* reſurrectionis notitiam, §. XLI.

demonſtratur, §. XLII.

1) ex dogmatis huius conditione.

2) ex articuli huius oppugnatione.

3) ex diſcipulorum Chriſti dubitatione.

4) ex argumentorum contrariorum enumeratione.

5) ex rationum productarum momento.

CORRIGENDA IN SVPPLEMENTO.

p. 279. lin. 8. *not. radix.* l. radicem.
p. 279. lin. 18. *not. ſubductu.* l. ſubducta.
p. CCLXXXII. lin. 40. *imperterriti.* l. impertiti.
p. CCLXXXIV. lin. 24. *reconditi.* l. recondito.